

[Bible. A. T. (fragments). N. T. Évangiles et Épîtres (Paul), gothique-latin. 1848]Ulfilae,... Opera omnia, sive Veteris et Novi Testamenti versionis gothicae fragmenta quae supersunt... ex editione H. C. de Gabelentz et J.... 1848.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

Cliquer [ici](#) pour accéder aux tarifs et à la licence

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA: ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUICQUID
UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM
SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR: CHARACTERUM
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETHI EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES PRIMA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD GREGORIUM MAGNUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS XVIII.

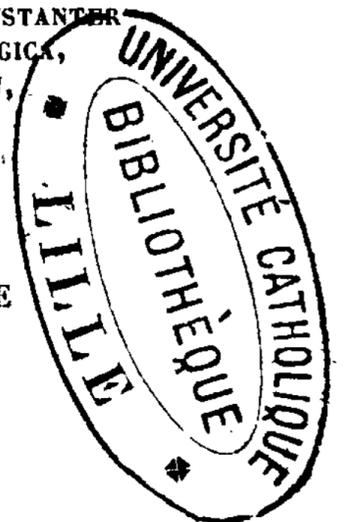
S. MARTINUS TURONENSIS, TICHONIUS, HILARIUS DIAGONUS, NOVATUS CATHOLICUS,
AUCTOR INCERTUS, AURELIUS SYMMACHUS, MAXIMUS GRAMMATICUS,
MAMERTINUS, PUBLIUS VICTOR, ULFILAS.

TOMUS UNICUS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, PRÈS LA BARRIERE D'ENFER,
OU PETIT-MONTROUGE.

1848

ELENCHUS OPERUM

QUÆ IN HOC TOMO XVIII CONTINENTUR.

S. MARTINUS TURONENSIS.	
Confessio S. Trinitatis.	col. 9
TICHONIUS.	
Liber de septem regulis.	15
HILARIUS DIACONUS.	
Commentarius in duodecim epistolas B. Pauli.	63
Quæstiones utriusque Testamenti (<i>hic memoratæ, requirendæ autem inter Spuria S. Augustini, hujus Patris Operum tom. III, part. II</i>).	67
NOVATUS CATHOLICUS.	
Sententia de humilitate et obedientia.	<i>Ibid.</i>
ANONYMUS.	
Exhortatio ad monachos.	71
Exhortatio ad sponsam Christi.	77
S. AMBROSII OPP. SUPPLEMENTUM.	
Sermones ex codice Sessoriano.	89
AUREL. SYMMACHUS.	
Libri decem epistolarum.	141-405
MAXIMUS GRAMMATICUS.	
Epistola ad Augustinum (<i>hic tantum memorata, requirenda autem Patrol. tom. XXXIII, col. 81</i>).	407
MAMERTINUS.	
Panegyricus Juliano Augusto dictus.	429
PUBLIUS VICTOR.	
Descriptio urbis Romæ.	437
ULFILAS.	
Scripturæ sanctæ versionis in linguam Gothicam fragmenta quæ supersunt.	497
<i>Grammatica Gothicæ linguæ.</i>	879
<i>Glossarium Gothicæ linguæ.</i>	1237

ULFILÆ

GOTHORUM EPISCOPI

OPERA OMNIA

SIVE

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI

VERSIONIS GOTHICÆ

FRAGMENTA QUÆ SUPERSUNT,

AD FIDEM CODICUM CASTIGATA, LATINITATE DONATA, PROLEGOMENIS HISTORICIS
ET PHILOLOGICIS NECNON ANNOTATIONE CRITICA ET PERPETUA INSTRUCTA, EX EDITIONE
DOCTISSIMORUM ET ERUDITISSIMORUM

H. C. DE GABELENTZ ET J. LOEBE.

ACCESSERUNT

GRAMMATICA ET GLOSSARIUM

LINGUÆ GOTHICÆ,

AB HISDEM AUCTORIBUS ELUCUBRATA, E GERMANICO SERMONE IN LATINUM CONVERSA, NECNON NOTIS HISTORICIS,
GEOGRAPHICIS, CRITICIS ET EPEXEGETICIS ADORNATA,

INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆCEDUNT

S. MARTINI TURONENSIS, TICHONII, NOVATI CATHOLICI, ANONYMI, AURELII
SYMMACHI, MAXIMI GRAMMATICI, MAMERTINI, PUBLII VICTORIS,

SCRIPTA UNIVERSA

EX OPTIMIS EDITIONIBUS GALLANDII, MARGARINI DE LA BIGNE, JACOBI DE LA BAUNE, EDMONDI MARTENE COLLECTA.

TOMUS UNICUS.

PRIX : 10 FRANCS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, PRÈS LA BARRIÈRE D'ENFER;
OU PETIT-MONTROUGE.

1848

II. ΔΟΝΩΝ ΚΑΛΛΩΝ ΚΙ. ΦΩΝΩΝ ΔΙ
·Δ·Μ·Ζ·ΩΝΩΝ ΖΙΛΚΕΙΜΙΩ·ΦΩΝΩΝ
ΔΙ·Ι·Ζ

II ψ ⚡ Κ Α Τ Μ Α Ρ Ψ
ΓΙΝΨΑΝΥΛΗΚΨΑΝΑΝΑΓΑΚΟΝΙΝΕ
ΜΟΝΑΛΛΙΨΑΙΠΩΣΓΑΝΣΓΑΗΨΔΙ

III
Α Ι Ο Ι Σ Τ Α Π Δ Ε Π Δ Υ Σ.
Δ Π Δ Ι Ρ Α Ι Σ Ι Π Μ Α Η Α Σ Τ Ρ Δ Ψ
Τ Τ Α Υ Α Π Σ Α Π Α Π Σ Τ Α Π Δ Ε Π Δ Υ Σ
Ϊ Π Ι Σ Ψ Α Ι Κ Η Υ Ι Α Ε Α Ν Ε Ψ Σ Ψ Α Ι Μ
Ρ Ε Ι Η Α Μ Ψ Α Ι Μ Ψ Ι Σ Α Ν Δ Α Μ Ϊ Η Α Ι Ρ Α Ι Σ Ρ Η

IV Κ Α Μ Ε Ι Η Α Μ Μ Α Β Α Ι Ρ Α : Α Μ Ε Τ Ε
Β Ϊ Η Σ Ο Μ Ε Α Ρ Ι Ο Ϊ Π Ι Ε Φ Α Ϊ Π Ε Μ Ι Ψ
Λ Η Μ Ι Ν Ϊ Ζ Υ Α Ρ Α Μ Μ Α Β Ρ Ρ Ψ Ρ Σ Π Ε
Λ Μ Ε Η

V
Σ Α Η Δ Α Π Ψ Α Ι Μ
⚡ Ϊ
Ϊ Ψ Ψ Π Ο Α Σ Τ Ρ Ο Σ Ι Σ
Β Κ Ρ Ψ Α Κ Ψ Ε Ι Η Α Η Α
Δ Ι Ψ Ψ Α Ϊ Δ Γ Λ Η Ψ Π Ο Λ Φ Κ Α Κ Α Ϊ

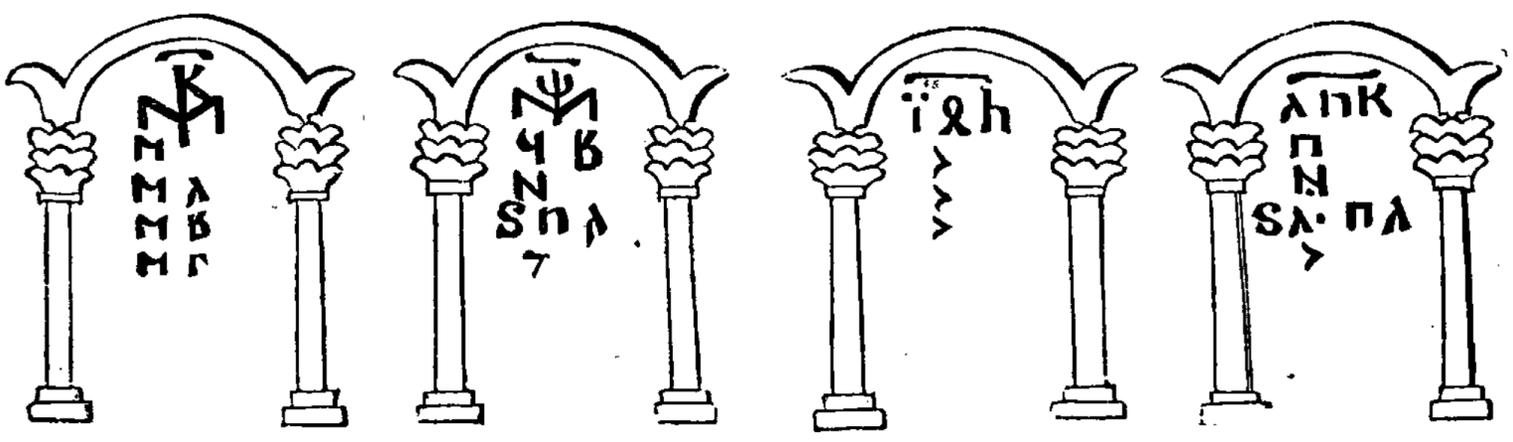
ΕΙΛΗΛΛΗΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΑΛΗ:

ΝΙΗΛΛΙΣΙΣΤΟΛΦΠΑΓΙΝΙΣΨΑ
ΤΕΙΝΙΓΑΒΑΙΚΗΤΣΑΙΑΛΗ. ΝΙΗΥΑΚΨ
ΛΗΛΛΗΓΗΑΚΕΙΣΥΙΚΗΝΨΥΑΙΚΨΑΙ
ΣΑΒΛΙΘΑΣΗΑΒΑΙΛΗΝΣΑΝΑΗΛΗΝΣ
ΣΑΝΑΑΝΑΓΑΗΛΗΝΣΑΙ:

ΣΑΗΥΑΨΑΗΙΜΣΑΙΟΙΨΟΑΠΛΗΣΕΙΨ
ΙΝΨΙΖΑΙΕΙΜΙΤΑΨΜΙΤΙΨΜΙΤΑΔΑ
ΙΖΥΙΣ. ΣΑΗΒΙΑΗΚΑΔΑΙΖΥΙΣΨΑΙΜ
ΓΑΛΛΗΒΣΑΝΔΑΜ: ΠΝΤΕΨΙΣΟΑΜ
ΜΕΗΣΑΕΙΗΑΒΑΙΨΓΙΒΑΔΑΙΜΜΑ.
ΣΑΗΣΑΕΙΝΙΗΑΒΑΙΨΣΑΗΨΑΤΕΙΗΑ
ΒΑΙΨΑΦΝΙΜΑΔΑΙΜΜΑ:

ΣΑΗΥΑΨΣΥΑΙΣΤΨΙΠΔΑΛΗΓΑΚΑΙ
ΓΨΣΣΥΑΣΥΕΣΑΒΑΙΜΑΝΝΑΥΑΙΚΠΙΨ
ΦΚΑΙΥΑΛΛΑΛΙΚΨΑΣΑΗΣΑΕΠΙΨΣΑΗ
ΠΚΚΕΙΣΙΨΝΑΗΤΣΑΗΔΑΓΑ. ΣΑΗ
ΨΑΤΑΦΚΑΙΥΚΕΙΝΨΣΑΗΛΙΠΔΙΨ
ΣΥΕΝΙΥΑΙΤΙΣ. ΣΙΑΒΑΛΗΚΑΙΚΨΑ
ΑΚΚΑΝΒΑΙΚΙΨΦΚΗΜΙΣΓΚΑΣ.

ΕΙΛΗΛΛΗΚΑΚΝΑΣΤΑΨΑΝΣΑΤΣΑΙΑΛΗ:
ΝΙΗΛΛΙΣΙΣΤΟΛΦΠΑΓΙΝΙΣΨΑ
ΤΕΙΝΙΓΑΒΑΙΚΗΤΣΑΙΑΛΗ. ΝΙΗΥΑΚΨ
ΛΗΛΛΗΓΗΑΚΕΙΣΥΙΚΗΝΨΥΑΙΚΨΑΙ
ΣΑΒΛΙΘΑΣΗΑΒΑΙΛΗΝΣΑΝΑΗΛΗΝΣ
ΣΑΝΑΑΝΑΓΑΗΛΗΝΣΑΙ:
ΣΑΗΥΑΨΑΗΙΜΣΑΙΟΙΨΟΑΠΛΗΣΕΙΨ
ΙΝΨΙΖΑΙΕΙΜΙΤΑΨΜΙΤΙΨΜΙΤΑΔΑ
ΙΖΥΙΣ. ΣΑΗΒΙΑΗΚΑΔΑΙΖΥΙΣΨΑΙΜ
ΓΑΛΛΗΒΣΑΝΔΑΜ: ΠΝΤΕΨΙΣΟΑΜ
ΜΕΗΣΑΕΙΗΑΒΑΙΨΓΙΒΑΔΑΙΜΜΑ.
ΣΑΗΣΑΕΙΝΙΗΑΒΑΙΨΣΑΗΨΑΤΕΙΗΑ
ΒΑΙΨΑΦΝΙΜΑΔΑΙΜΜΑ:
ΣΑΗΥΑΨΣΥΑΙΣΤΨΙΠΔΑΛΗΓΑΚΑΙ
ΓΨΣΣΥΑΣΥΕΣΑΒΑΙΜΑΝΝΑΥΑΙΚΠΙΨ
ΦΚΑΙΥΑΛΛΑΛΙΚΨΑΣΑΗΣΑΕΠΙΨΣΑΗ
ΠΚΚΕΙΣΙΨΝΑΗΤΣΑΗΔΑΓΑ. ΣΑΗ
ΨΑΤΑΦΚΑΙΥΚΕΙΝΨΣΑΗΛΙΠΔΙΨ
ΣΥΕΝΙΥΑΙΤΙΣ. ΣΙΑΒΑΛΗΚΑΙΚΨΑ
ΑΚΚΑΝΒΑΙΚΙΨΦΚΗΜΙΣΓΚΑΣ.

	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ
	Β	Β	Β			Β		β	β	β	β	Β	Β	Β	Β
	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ		Γ	ρ	ρ	ρ	ρ	Γ	Γ	Γ	Γ
	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	δ	δ	δ	δ	Δ	Δ	Δ	Δ
	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	ε	ε	ε	ε	Ε	Ε	Ε	Ε
	Υ	Υ	Υ	Υ		Υ						Υ	Υ	Υ	Υ
	Ζ	Ζ	Ζ		Ζ		Ζ			Ζ		Ζ	Ζ	Ζ	Ζ
	Η	Η	Η	Η	Η	Η	Η	η	η	η	η	Η	Η	Η	Η
	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ
	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι	ι	ι	ι	ι	Ι	Ι	Ι	Ι
	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ		Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ
	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	λ	λ	λ	λ	Λ	Λ	Λ	Λ
	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	μ	μ	μ	μ	Μ	Μ	Μ	Μ
	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	ν	ν	ν	ν	Ν	Ν	Ν	Ν
	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	ξ	ξ	ξ	ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ
	Π	Π	Π	Π	Π	Π	Π	π	π	π	π	Π	Π	Π	Π
	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	ρ	ρ	ρ	ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ
	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	σ	σ	σ	σ	Σ	Σ	Σ	Σ
	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	τ	τ	τ	τ	Τ	Τ	Τ	Τ
	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ		Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ
	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ		φ	φ	φ	Φ	Φ	Φ	Φ
	Χ	Χ		Χ		Χ						Χ	Χ	Χ	Χ
	Θ	Θ	Θ			Θ						Θ	Θ	Θ	Θ
	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ		Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ	Ϻ
	ϻ											ϻ	ϻ		
												↑			

APPENDIX AD SÆC. IV.

AUCTORES ET MONUMENTA VEL INCERTÆ ÆTATIS, VEL DUBIÆ AUCTORITATIS,
VEL TANTUM CONNEXIONIS CAUSA PATRIBUS ADJUNCTA.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

SANCTUS MARTINUS

EPISCOPUS TURONENSIS.

(Ex Galland. Vet. Patr. Biblioth. t. VII.)

PROLEGOMENA.

I. Non tantum vitæ sanctitate, verum etiam doctrinæ laude præstantissimum fuisse beatum MARTINUM ecclesiæ Turonicæ antistitem, luculenter satis testatur qui eum probe noverat Sulpicius Severus. Sic enim ille (a): « Jam vero, inquit, in verbis et confabulatione ejus quanta gravitas, quanta dignitas erat! quam acer, quam efficax, et quam in absolvendis scripturarum quæstionibus promptus et facilis! — Jesum testor spemque communem, me ex nullius umquam ore tantum scientiæ, tantum ingenii, tam boni et tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio! nisi quod mirum est, homini illitterato ne hanc quidem gratiam defuisse. » Et alibi (b): « Jam si ad lævam, Achaicæ sinum paululum devexus intraveris, sciat Corinthus, sciant Athenæ, non sapientiosem in Academia Platonem, nec Socratem in carcere fortiorè: felicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apostolum prædicantem; sed nequaquam a Christo Gallias derelictas, quibus donaverit habere Martinum. » Hæc Sulpicius.

II. Porro sub tanti Patris nomine circumfertur *Confessio Trinitatis et unius Trinitatis*, stylo simplici et alicubi obscuriore, librorum fortasse incertitia, conscripta; quam anno 1512 primus edidit cum aliis veterum opusculis Jodocus Clichtoveus. Deinceps vero sæpius idem libellus, virorum eruditorum Petri Pithœi, Casparis Barthii, Christiani Daumii aliorumque opera, typis denuo consignatus comperitur. Exstat præterea in plerisque Patrum bibliothecis et in collectionibus conciliorum excusus.

A De eo autem hæc habet Combefisius (c): « Exscripseram, inquit, sermonem *de sancta Trinitate*, ejus (Martini) prænotatum nomine, ex codice em. card. Mazarini; sed ita in eo vitiosum, ut non visum sit repræsentare: id inde factum videtur, quod antiquarius ex vetustioribus membranibus aut ceris non satis feliciter potuerit exscribere. Est tamen ille, conjecturæ his quæ Severus de illitterati Martini eruditione ac facundia, tanta scribit obstinatione. » Ita Combefisius, ea respiciens quæ modo ex Sulpicio recitavimus. Ex priscis item membranibus eandem Confessionem Trajecti evulgavit anno 1514 Theod. Pulmannus, cujus varias lectiones ad suæ editionis calcem quæ Cygneæ prodit 1677 rejecit Daumius.

III. Verum præ cæteris commendanda videtur Thomæ Beauxamis solertia; qui tres vetustissimos codices nactus, eorum collatione diligenter instituta, eundem sancti præsulis Turonensis libellum brevi commentario illustratum subjectumque Vitæ beati Martini a Sulpicio Severo conscriptæ, prelo commisit Parisiis anno 1571. Quandoquidem vero hanc editionem reliquis multo emendatiorum secuti sumus, quæ præterea inter rariores recensetur (d); juverit proinde nonnulla ex eodem Parisiensi editore in medium proferre, quibus dum ille studium suum in hanc opellam impensum prodit, ejus pariter sive integritatem, sive pretium astruit. Sicigitur ille (e): « Tria, inquit, e diversis bibliothecis volumina mihi prolata sunt, quæ manus ipsa, satis antiquissima esse contestabatur: characteres enim aliis qui ante mille annos in usu erant, collati, persimiles omnium

(a) Sulp. Sev. de Vit. B. Mart. cap. 25. opp. tom. I, pag. 34, edit. Veron. 1741.

(b) Id. Dial. III, cap. 17, ibid. page 146.

(c) Combef. Bibl. Conc. tom. VIII, pag. 470,

not. (*).

(d) Daum. præfat. ad opusc. de S. Trinit. pag. 7. *Hist. litt. de la France*, tom. I, part. II, pag. 417.

(e) Beaux. præfat. pag. 251 seq.

testimonio habiti sunt. Porro tribus hisce voluminibus emendicatis, triplex Severi Sulpicii historia contexebatur.... Verum cum primo in libri cujusque vestigio *compendium nostræ fidei* a D. MARTINO conscriptum agnovissem; obstupui sane, cur cum toties Severus e preliis prædiceret, illius ne mentio quidem facta sit. Sed, ut arbitror, præter characterum antiquitatem, rei ipsius eos difficultas deterrebat. Nec enim suis periodis, virgulis cæterisque notulis contextus definiebatur: adeo ut quibusdam ambiguus, aliis mancus, omnibus abstrusior appareret. Nam cum summa brevitate rem omnium difficillimam complectatur; quis inter dictiones in-circumsriptas adeo perplexas, quid certi elicere potuisset?... Operæ præterea igitur duxi suis punctis, quasi vinculis, effluentes dictiones cohibere, sicque facile D. MARTINI *Confessionem* reddere. Et ne quid deesset, annotatiunculas addidi, ne ejus vocis obscuritas diutius lectorem suspenderet. Deinceps vero noster editor Parisiensis libelli præstantiam

A edisserere pergens, complures hæreses hæc sua Confessione B. Martinum evertere ostendit, Ebionis, Cerinthi, Marcionis, Manetis, Apollinarii, Arii, Macedonii ac Eunomii. Quibus enarratis, ita concludit: « Vides, Christiane lector, ut compendiose multas hæreses noster Martinus enecet? Illis quippe temporibus exstitit, quibus aut qui Trinitatem, aut qui unicam divinitatem evertere nitebantur, pullularunt.... Expende vero quot schismata, factiones et sectæ, quo tempore floruit, emergerint: tum facile agnosces non abs re hanc de Trinitatis et unius divinitatis fide editam sententiam. » Hæc ille. Quæ quidem omnia si quis accurate perpendat, arguet enimvero, mea quidem sententia, nonnullos viros eruditos ejusmodi Confessionem minus recte suspectam habuisse; quæ nimirum in primis vetustissimorum codicum fide et auctoritate monitur: digna plane quæ cum *Expositione fidei* Gregorii Thaumaturgi conferatur (a), si paucas demas duriusculas voces, librariis forte vitio vertendas.

(a) Vid. nostr. Bibl. PP. tom III, pag. 585.

SANCTI MARTINI

TRINÆ UNITATIS ET UNIUS TRINITATIS

CONFESSIO.

Clemens Trinitas est una divinitas, ut autem per C sacramentum cognoscatur: unitas est^a ab eo qui est sanctus, et spiritus: a quo, qui est, et unigenitus sic existens divinæ naturæ, lucis, spiritus, a se, se per naturam, per substantiam majestatis, potestatis, virtutis, divinæ lucis. Spiritus unus in duobus, et uterque in id ipsum: pater in filio, filius in patre, in sancto Spiritu. Sic tribus personis, confitemur^b corpus præscientiæ: quod super omnia, cuncta concludit. In hoc mysterium ergo credimus, esse ex nullis exstantibus cuncta orta, quod mysterium mens humana concipere non potest, nec oratoria lingua enarrare, neque diffusi sermonis bibliothecarum volumina, si totum mundum libri repleant, divina scientia non possit inenarrabilis enarrari: qui est indicibilis, nullo modo possit describi, neque concludi aut verbum aut substantia propria divinitatis suæ. Qui est fons divinæ lucis, luminis, suæ substantiæ, naturæ. Sileat lingua oratoria, quia deficit sermo de indicibili: cum consummaverit mens humana de divina majestate dicere, tunc incipit. Quanta sit autem divina clementia, nemo scit, nisi qui

genuit: et nemo comperit secreta patris, nisi is qui per naturam, nascendi initium amisit. Omnis ergo mansuetudo et modestia peritorum, convertatur ad prophetam: et dominica auctoritate præsumat, dicendo: *Credidi, propter quod locutus sum* (*Psal. cxv, 10*). Quod autem per mysterium simplex sit confessio, ut fundamentum Ecclesiæ, solidatæ Apostolica auctoritate, prædestinatio sequens præsumat, dicendo. De cætero nemo mihi molestus sit, ego credo in Christum, et hunc crucifixum. Quia cum confitetur filium hominis, confitetur et sanctum Spiritum: quia e sancto Spiritu, et Maria virgine mediator nascitur: cum confitetur primogenitum, necesse est de unigenito, qui testimonium dicat, unum et solum sine origine esse: ^c tertiam personam patrem confitetur, existentem divinæ naturæ, lucis. Spiritus^d ut dixi, qui secundum divinam naturam, ut supra dixi, est unus in duobus, et uterque in id ipsum; pater in filio, filius in patre, in sancto Spiritu^d in sancta Ecclesia. Nunc et in immortalia sæcula sæculorum. Amen.

^a Ab eo, etc. Al. ab eo qui est Spiritus sanctus, a quo, etc.

^b Corpus præscientiæ. Id est, ipse qui præscit ab æterno omnia, cujus præscientia est ipsius substantia. BEAUX.

^c Tertiam personam patrem. Pater tertia est persona, quia trium una est. Id. — Al. unum et solum sine origine esse in tertiam personam patrem.

^d In sancta ecclesia. Al. unum in sancta ecclesia.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

TICHONIUS AFER.

(Ex Galland. Vet. Patr. Biblioth. t. VIII.)

PROLEGOMENA.

I. « Tichonius natione Afer, in divinis litteris eruditus juxta historiam sufficienter, et in sæcularibus non ignarus fuit: in ecclesiasticis quoque negotiis studiosus. » Verba sunt Gennadii (a). De eo passim sermonem habens sanctus Augustinus, qui et ipsum probe noverat, et complura ejus scripta perlegerat, « Hominem ait (b) fuisse et acri ingenio præditum et uberi eloquio, sed tamen Donatistam. Qui aliquando sanctarum paginarum vocibus circumfusus, evigilavit; ut propterea adversus ipsos suos ealamum strinxerit. Hoc ergo suscepto, subdit sanctus Doctor, Tichonius cum vehementer copioseque dissereret, et ora contradicentium multis et magnis ac manifestis sanctarum scripturarum testimoniis oppilaret, non vidit quod consequenter videndum fuit. Nimirum, inquit (c), contra Donatistas invictissime scripsit, cum fuerit Donatista; et illic invenitur absurdissimi cordis, ubi eos non omni ex parte relinquere voluit. » Hæc sanctus Doctor. Floruit auctor ætate quæ Rufinus, teste Gennadio (d), Theodosio et Filio ejus regnantibus. Qua de re accurate, ut fere semper, eruditissimus Tillemontius (e).

II. Ex iis quæ litteris consignavit Tichonius, quæque satis diligenter enumerat Gennadius, unum superest opusculum *de septem Regulis* inscriptum; « quibus, quasi clavibus, ut inquit sanctus Augustinus (f), divinarum Scripturarum aperirentur occulta.... Quæ quidem consideratæ, sicut ab illo, aperiantur, non parum adjuvant ad penetranda quæ tecta sunt divinarum eloquiorum: nec tamen omnia, quæ ita scripta sunt ut non facile intelligantur, possunt his regulis inveniri, sed aliis modis pluribus; quos hoc numero septenario usque adeo non est iste complexus, ut idem ipse multa exponat obscura, in quibus harum regularum adhibet nullam; quoniam nec opus est. » Nonnullisque interjectis, deinceps hæc addit (g): « Quod ideo dicendum putavi, ut

liber ipse et legatur a studiosis, quia plurimum adjuvat ad Scripturas intelligendas, et non de illo spectetur tantum quantum non habet. Cautè sane legendus est, non solum propter quædam in quibus ut homo erravit, sed maxime propter illa quæ sicut Donatista hæreticus loquitur. » His vero ita enarratis, easdem Tichonii Regulas expendit sanctus Pater: cujus propterea recensio infra sub hujus voluminis finem excudendam curavimus.

III. Cæterum alibi quoque operis Tichoniani mentionem injicit idem sanctus Augustinus. Scribens enim ad Aurelium Carthaginiensem episcopum, hæc habet (h): « De Tichonii septem regulis vel clavibus, sicut sæpe jam scripsi, cognoscere quid tibi videatur, exspecto. » Quanti vero fecerit ejusmodi opus sanctus ille Doctor, ex eo compertum fit, quod locum Paulinum retractans *de vasibus aureis et argenteis in domo magna constitutis* (i), cum antea in eo exponendo sancti Cypriani sensum fuisset secutus, mutata deinde sententia, in Tichonii interpretationem concessit (j): « Sed magis approbo, inquit, quod apud Tichonium postea reperi vel adverti, in utrisque intelligendum quædam in honorem, non sola scilicet aurea vel argentea; et rursus in utrisque quædam in contumeliam, non utique sola lignea et fictilia. » Hæc ille. Neque aliter censuere de Tichonii Regularum præstantia Cassiodorus ac sanctus Isidorus Hispalensis. Et ille quidem *de introductoribus scripturæ divinæ sermonem habens* (k), qui *modos elocutionum explanationis causa formantes, per exemplorum diversas similitudines intelligi faciunt quæ prius clausa manserunt*, Tichonio Donatistæ primum locum tribuit, eumque cum sancto Augustino, Hadriano, Eucherio et Junilio consociat. Atque alibi præterea monet, eundem scriptorem *in libris Regularum latius diligenterque disseruisse*. Alter vero, id est, sanctus Isidorus, easdem septem Regulas Tichonianas tanto in pretio habuisse comperitur, ut illas

(a) Gennad. de Vir. illustr. cap. 18.

(b) Aug. contr. Epist. Parmen. lib. 1, cap. 1, opp. tom. IX, pag. 11.

(c) Id. de Doctr. Christ. lib. III, cap. 30, num. 42, tom. III, pag. 57.

(d) Gennad. l. c.

(e) Tillem. Mem. Eccl. tom. VI, pag. 718, not. 32,

sur les Donatistes.

(f) Aug. de Doctr. Christ. l. c.

(g) Id. ibid. num. 43.

(h) Id. epist. 41, num. 2, opp. tom. II, pag. 88.]

(i) II Tim. II, 20.

(j) Aug. Retract. lib. II, cap. 18.

(k) Cassiod. de Instit. divin. litter. cap. 10.

in compendium redactas suis intexuerit Sententiarum libris (a), earumque auctorem inter *Sapientes* retulerit.

IV. Quod superest, Tichonii liber Regularum primum prodiit Basileæ anno 1569 in *Orthodoxographis Grynæi*. Postmodum vero in prima Bibliothecæ Patrum Parisiensis editione Bignæana anno 1575. Præterea idem opus Tichonianum ad mss. codices

(a) Isid. *Hisp. Sentent.* lib. 1, cap. 19.

exactum evulgavit anno 1622 Andreas Schottus in *Supplemento seu Auctario bibliothecæ Patrum Coloniensis*: atque ita recensitum Lugdunensi postremum intextum comparuit. Hanc autem Schotti editionem typis expressimus; sacræ scripturæ loca diligentibus subnotavimus; menda complura quibus antea scatebat exemplar, sustulimus; nonnullisque observationibus auximus.

TICHONII AFRI

LIBER

DE SEPTEM REGULIS.

Necessarium duxi ante omnia quæ mihi videntur, libellum Regularum scribere et secretorum leges, veluti claves et luminaria fabricare. Sunt enim quædam regulæ mysticæ, quæ universæ legis recessus obtinent, et veritatis thesauros aliquibus invisibiles faciunt. Quarum si ratio regularum sine invidia, ut communicamus, accepta fuerit, clausa quæque patefient, et obscura dilucidabuntur, ut quis prophetiæ universam silvam perambulans, his regulis quodammodo lucis tramitibus deductus, ab errore defendatur. Sunt autem regulæ istæ.

- I. *De Domino et corpore ejus.*
- II. *De Domini corpore bipartito.*
- III. *De promissis et lege.*
- IV. *De specie et genere.*
- V. *De temporibus.*
- VI. *De recapitulatione.*
- VII. *De diabolo et ejus corpore.*

REGULA I.

De Domino et corpore ejus.

Dominum ejusque corpus, id est, Ecclesiam, Scriptura loquitur (II *Tim.* 1, 20), sola ratio discernit: dum quid cuique conveniat, persuadet; sed quia tanta est vis veritatis, extorquet. Alias ulla persona convenitur, quam duplicem esse, diversa duorum officia edocent. Sic per Isaiam: *Hic*, inquit, *peccata nostra fert, et pro nobis dolet, et ipse vulneratus est propter facinora nostra. Deus tradidit illum pro peccatis nostris*, etc. (*Isa.* LIII, 4, 6, sec. LXX), quæ in Dominum convenire omnis Ecclesiæ ore celebratur. Sequitur autem et dicit de eodem: *Et Deus vult eum purgare a plaga, et vult Deus a dolore auferre illi lucem, et formare illum prudentia* (*Ibid.*, 10, 11). Numquid ei, quem tradidit pro peccatis nostris, vult ostendere lucem, et eum formare prudentia, cum ipse sit lux et sapientia Dei? et non

corpori ejus? Quare manifestum est, sola ratione videri posse quando a capite ad corpus transitum faciat. Daniel quoque lapidem de monte præcisum impegisse in corpus regnorum mundi, et in pulverem comminuisse Dominum dicit. Montem vero effectum, et implevisse universam terram corpus ejus. Non enim sicut quidam dicunt, in contumeliam regni Dei, invictæque hæreditatis Christi, quod non sine dolore dico. Dominus totum mundum potestate (*Matth.* xxviii, 18), et non sui corporis plenitudine occupavit. Dicunt enim eo monte mundum impletum; quod liceat Christiano in omni loco, quod antea non nisi in Sion licebat, offerre. Quod si ita est, non opus erat dicere, ex lapide montem effectum, et incrementis mundum cœpisse. Dominus enim noster Christus, ante mundi constitutionem (*Joan.* xvii, 2), hanc habuit claritatem, et cum homo ille, Dei filius fuerit, non paulatim, ut lapis, sed uno tempore accepit omnem pietatem in cœlo et in terra. Lapis autem incrementis factus est mons, et crescendo terram omnem textit. Quod si potestate implesset universam terram, non corpore, lapidi non compararetur. Potestas enim res est impalpabilis, lapis vero corpus palpabile. Nec sola ratione monstratur corpus, non caput crescere: sed etiam Apostolica auctoritate firmatur: *Crescatis*, inquit, *per omnia in eum, qui est caput Christus, ex quo omne corpus constructum et connexum, per omnem tactum subministrationis in mensuram uniuscujusque partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui* (*Ephes.* iv, 15, 16). Et iterum: *Non tenetis caput, ex quo omne corpus per tactum et conjunctione constructum et subministratum, crescit in incrementum Dei* (*Coloss.* ii, 29). Non ergo caput quod ex origine idem est, sed corpus crescit ex capite. Ad propositum redeamus. Scriptum est de Domino et ejus corpore; quid cui conveniat, ratione discer-

^a Potestatem.

nendum : *Angelis suis mandavit de te , ut custodiant te in omnibus viis tuis : in manibus ferent te , ne offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidem et basilicum ambulabis , et conculcabis leonem , et draconem. Quoniam in me speravit , eripiam eum , protegam eum , quoniam cognovit nomen meum. Invocavit me , et ego exaudiam eum , cum eo sum in tribulatione , eripiam eum et glorificabo eum. Longitudine dierum adimplebo eum , et ostendam illi salutare meum (Psal. xc , 11-16).* Numquid de cujus obsequio mandavit angelis suis Deus , eidem ostendit salutare suum , et non corpori ejus ? Iterum : *Sicut sponso imposuit mihi mitram , et sicut sponsum ornavit me ornatu (Isa. lxi , 10 , sec. LXX).* Unum corpus dixit utriusque sexus sponsi et sponsæ : sed quid in Dominum , quid in Ecclesiam conveniat , ratione cognoscitur. Et idem Dominus dicit in Apocalypsi : *Ego sum sponsus et sponsa (Apoc. xviii , 25).* Et iterum : *Exierunt obviam sponso et sponsæ (Matth. xxv , 1).* Et iterum , quid capiti et corpori , ratione discernendum sit per Isaiam declaratur : *Sic dicit Dominus a Christo Domino meo , cujus ego tenui dexteram , b ut exaudiant eum gentes (Isa. xlv , 1-5).* Sequitur et dicit , quod non nisi corpori conveniat : *Et dabo tibi thesauros absconditos et invisibiles aperiam tibi , ut scias quoniam ego sum Dominus , qui voco nomen tuum , Deus Israel , propter Jacob puerum meum , et Israel electum meum.* Propter testamentum enim quod disposuit Patribus , ad agnoscendum se , Deus aperit corpori Christi thesauros invisibiles , quos oculus non vidit , nec auris audivit , nec illi in cor hominis ascenderunt (I Cor. ii , 9) , sed nec c obturati hominis , qui non est in corpore Christi : Ecclesiæ autem revelavit Deus per Spiritum sanctum ista quidem , quamvis hoc gratiæ Dei sit. Adhibita tamen ratione , aliquando facilius videntur. Sunt alia in quibus hujusmodi ratio minus claret ; eo quod , sive in Domino , sive in corpore ejus recta conveniat dictum. Quamobrem sola et majore Dei gratia videri possunt. Sic in Evangelio : *Amodo , inquit , videbitis filium hominis sedentem ad dextram virtutis Dei , et venientem in nubibus cæli (Matth. xxvi , 64).* Alio loco dicit : *Non visuros venientem in nubibus cæli , nisi novissimo tantum die plangentes omnes tribus terræ. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli (Matth. xxiv , 30).* Utrumque autem fieri necesse est. Sed primo corporis est adventus , id est Ecclesiæ jugiter venientis in eadem claritate invisibili ; deinde capitis , id est , Domini in manifesta claritate. Si enim diceret : *Amodo videbitis venientem* , solius corporis intelligendus esset adventus. Si autem *videbitis* , capitis adventus. Nunc vero *amodo* , inquit , *videbitis venientem* , quoniam corpore suo jugiter venit nativitate et similium passionum claritate. Si enim renati Christi membra efficiuntur , et membra quæ corpus efficiunt , Christus est qui venit , quo-

amiam nativitas adventus est sicut scriptum est : *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i , 9).* Et iterum : *Generatio vadit , et generatio venit (Eccle. i , 4).* Et iterum : *Sicut audistis , quia Antichristus venit (I Joan. ii , 18).* Iterum de eodem corpore : *Si enim iste qui venit , alium Christum prædicat (II Cor. xi , 4).* Unde Dominus , cum de signo adventus sui interrogaretur , de illo adventu suo cœpit disputare , qui ab inimico corpore signis et prodigiis imitari potest : *Cavete , inquit , ne quis vos seducat (Matth. xxiv , 4).* *Multi venient , in nomine meo* , id est in nomine corporis mei. Novissimo autem adventu Domini , id est , consummationis totius adventus ejus , nemo , ut aliqui putant , moreretur. Sed quo plenius ista dicantur , ordini suo relinquamus.

B Nec illud erit absurdum , quod ex uno totum corpus volumus intelligi , ut Filium hominis Ecclesiam , quoniam Ecclesia , id est Filii Dei redacti in unum corpus , dicti sunt Filius Dei , dictus unus homo , dicti etiam Deus , sicut per Apostolum : *Super omne quod dicitur Deus , aut quod colitur (II Thess. ii , 4).* Qui dicitur Deus , Ecclesia est. Quod autem colitur , Deus summus est : *ut in templo Dei sedeat , ostendens se , quod ipse sit Deus* , id est , quod ipse sit Ecclesia. Quasi diceret : In templo Dei sedeat , ostendens se quod ipse sit Dei templum. Aut in Deo sedeat , ostendens se , quod ipse sit Deus. Sed hunc intellectum non minus , ut novimus , voluit obscurare Daniel de rege novissimo : *In Dominum , inquit , locus ejus glorificabitur (Dan. xi , 38 , sec. LXX)* : id est clarificabitur , velut Ecclesiam in loco Ecclesiæ , in loco sancto , abominatione vastationis , in Deum , id est , in Ecclesiam subornavit. Et Dominus totum populum , sponsam dicit et sororem. Et Apostolus Virginem sanctam , et adversum corpus , hominem peccati. Et David totam , Christum , Ecclesiam dicit : *Faciens misericordias Christo suo David , et semini ejus usque in sæculum (Psal. xvii , 51).* Et apostolus Paulus , corpus Christi , Christum appellat : *Sicut enim unum corpus est , membra autem habet multa ; omnia autem membra ex uno corpore , cum sint multa , unum corpus sunt : sic et Christus (I Cor. xii , 12)* , id est Christi corpus , quod est Ecclesia. Iterum : *Gaudeo in passionibus pro vobis : et repleo , quæ desunt pressurarum Christi (Coloss. i , 24)* , id est , Ecclesiæ. Nihil enim defuit Christi passionibus : quoniam sufficit discipulo , ut sit sicut magister ejus. Sic ergo adventum Christi pro locis accipiemus. Item in Exodo , omnes filios Dei , unum filium , et omnes primogenitos Ægyptiorum , primogenitum esse , sic Deo dicente , cognoscimus : *Hæc dices , inquit , Pharaoni : Hæc dicit Dominus : Filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi : Dimitte populum meum , ut serviat mihi. Tu autem noluisti dimittere eum (Exod. iv , 22).* Unde ergo : *Ecce ego occidam filium tuum primogenitum.* Et David , vineam Domini , unum filium , sic ait :

^a Pro Κύρω, Cyro, legit κυρίω, Domino.

^b Ut subjiciam ante faciem ejus gentes. Vulg.

^c Obdurati.

Deus virtutum, convertere : respice de caelo, et vide, et visita vineam istam, et perfice eam, quam plantasti dexteram tua, et super filium hominis, quem confirmasti tibi (Psal. LXXIX, 15). Et Apostolus filium Dei dicit, qui filio Dei mixtus est : Paulus servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei, ex semine David secundum carnem. Qui praedestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri (Rom. 1, 1-4). Si diceret de filio suo, ut ex resurrectione mortuorum, unum filium ostenderet; nunc autem, de filio, inquit, suo, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri. Sed qui factus sit filius Dei ex resurrectione Christi, apertius ostendit de filio suo, quia factus est ei, ex semine David secundum carnem, qui praedestinatus est filius Dei. Dominus etenim noster, non est praedestinatus filius Dei, quia Deus est, et coequalis est Patri, qui ex quo creatus est, hoc est. Sed ille, cui secundum Lucam dicit in baptismo : Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. 11, 7). Qui ex semine David, mixtus est principali Spiritui, et factus est ipse filius Dei, ex resurrectione Domini nostri Jesu Christi : id est, dum resurgit in Christo semen David : non ille, de quo ait ipse David : Sic dicit Dominus Domino meo (Psal. 110, 1). Itaque facti sunt duo, una caro, Verbum caro factum est (Joan. 1, 14), et caro Deus : quia non ex sanguine, sed ex Deo nati sumus. Apostolus dicit : Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico, in Christo et in Ecclesia (Ephes. 5, 31, 32). Unum namque semen promisit Deus Abraham; ut quantumque Christi miscerentur, unus esset in Christo, sicut Apostolus dicit : Omnes vos, unum estis in Christo Jesu. Si autem vos unum estis in Christo Jesu : ergo Abraham semen estis, et secundum promissionem haeredes (Gal. 3, 28, 29).

Distat autem, inter unum estis : et unus estis. Quotiescumque alter alteri voluntate miscetur uni, unum sunt. Sicut Dominus dicit : Ego et Pater, unum sumus (Joan. 10, 3). Quotiescumque autem et corporaliter miscentur, et in unam carnem duo solidantur : unum sunt corpus. Itaque in capite suo filius est Dei; et Deus in corpore suo, filius est hominis, qui quotidie nascendo venit, et crescit in templum sanctum Dei. Templum enim bipartitum est. Cujus pars altera, quamvis lapidibus magnis extruatur, destruitur : neque in eo lapis super lapidem relinquitur. Istius nobis jugis adventus cavendus est, donec de medio ejus discedat Ecclesia.

REGULA II.

De Domini corpore bipartito.

Regula bipartiti corporis Domini multo necessarius et a nobis tanto diligentius perspicienda, et per

^a LXX, οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος. Non legatus, neque angelus : Et statim : ἀλλ' αὐτὸς ἔσωσεν αὐτούς.

omnes Scripturas ante oculos habenda est. Sicut enim, ut supra dictum est, a capite ad corpus ratione sola videtur : ita a parte corporis ad partem, a dextra ad sinistram, vel a sinistra ad dextram reditus in supradicto capite claret. Dum enim dicit uni corpori : *Thesuros aperiā tibi invisibiles, ut scias, quoniam ego sum Deus, et assumam te (Isa. XLV, 5) : et adjecit : Tu autem me non cognovisti, quoniam ego sum Deus, et non est alius absque me Deus, et nesciebas me (Ibid., 4, 5). Numquid, licet unum corpus alloquitur, in unam mentem convenit, thesauros invisibiles aperiā tibi, ut cognoscas, quoniam ego sum Deus, propter puerum meum Jacob : Et tu autem me non cognovisti? In eadem : et non accepit Jacob, quod Deus promisit. Aut in unam mentem non convenit : Tu autem me non cognovisti, et nesciebas me : Nesciebas enim non dicitur, nisi ei, qui jam scit. Non cognovisti autem illi dicitur, qui licet ad hoc vocatus sit, ut cognosceret, et ejusdem corporis sit visibiliter, et Deo labiis quidem appropinquet; corde tamen separatus sit. Huic dicit, tu autem me non cognovisti. Iterum : Ducam caecos in viam, quam non noverunt, et semitas quas non cognoverunt, calcabunt : et faciam illis tenebras in lucem, et prava in directum. Haec verba faciam, et non derelinquam eos. Ipse autem conversi sunt retro (Isa. XLII, 16, 17). Numquid, quos dixit non derelinquam, iidem conversi sunt retro, et non pars eorum? Iterum dicit Dominus ad Jacob : Noli timere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam semen tuum, et ab Occidente colligam te. Dicam Aquiloni, da; et Africo, noli vetare. Adduc filios meos de terra longinqua, et filias meas a summo terrae, et omnes in quibus vocatum est nomen meum. In gloriam enim meam paravi illum, et finxi illum, et produxi plebem caecam, et oculi eorum sunt similiter caeci, et surdas aures habent (Isa. XLIII, 5, 8). Numquid, quos in gloriam suam paravit, iidem sunt caeci et surdi? Iterum : Patres tui primo; principes eorum facinus admiserunt in me, et inquinaverunt principes tui sancta mea, et dedi perire Jacob, et Israel in maledictum (Ibid. 25). Nunc audi me, puer meus Jacob, et Israel quem elegi (Isa. XLIV, 1). Ostendit illi Jacob dedisse perire, et Israel in maledictum, quem non elegerat. Iterum : Finxi te puerum meum, meus es tu, Israel, noli oblivisci mei. Ecce enim delevi velut nubem facinorata, et sicut nimbium peccata tua. Convertere ad me, et redimam te (Ibid., 21). Numquid, cujus peccata delevit, cui dicit, meus es tu : Et, ne obliviscatur sui : commemorat eidem, et dicit, convertere ad me, aut alicujus antequam convertatur, peccata delentur? Iterum : Scio quoniam reprobatus reprobaberis : propter nomen tuum, ostendam tibi dignitatem meam, et praecleara mea superducam tibi (Isa. XLVIII, 8, 9). Numquid reprobato ostendit dignitatem suam, et praecleara sua inducit ei? Iterum : Non senior, non Angelus : sed ipse consideravit eos propter quod diligeret eos, et parceret illis. Ipse rede-*

Sed ipse salvavit eos.

mit illos, et assumpsit illos, et exaltavit illos omnes *diris* *sæculi. Ipsi autem contumaces fuerunt et exacerbaverunt Spiritum sanctum (Isa. LXIII, 9, 10; sec. LXX). Quos omnes dies sæculi exaltavit, quo tempore fuerunt contumaces, aut exacerbaverunt Spiritum sanctum? Iterum aperte Deus uni corpori firmitatem, et interitum promittit, dicens: Hierusalem civitas dives, tabernacula quæ non commovēbuntur, neque agitantur pali tabernaculi tui in æternum tempus, neque funes ejus rumpentur (Isa. xxxiii, 20, 21, sec. LXX). Et adjecit: rupti sunt funes tui, quia non valuit arbor navis tuæ, inclinaverunt tua vela et non tollit signum, donec tradatur in perditionem (Ibid. 23). Iterum ostendit breviter bipartitum Christi corpus: Fusca sum et decora (Cant. 1, 4). Absit enim, ut Ecclesia, quæ non habet maculam, aut rugam (Ephes. v, 27), quam Dominus suo sanguine mundavit, aliqua ex parte fusca sit, nisi in parte sinistra, per quam nomen Dei blasphematur in gentibus; alias; tota speciosa est, sicut dicit. Tota speciosa es, proxima mea: et reprehensio nulla est in te (Cant. iv, 7). Etenim dicit qua de causa sit fusca et speciosa: ut tabernacula Cedar, et pelles Salomonis. Duo tabernacula ostendit: Regium et servile. Utrumque tamen semen Abrahæ. Cedar enim filius est Ismael. Alio denique loco, cum isto Cedar, id est, cum servo ex Abraham, diuturnam mansionem sic ingenuit Ecclesia dicens: Heu me! quia peregrinatio mea longinqua facta est: Habitavi cum tabernaculis Cedar, multum peregrinata est anima mea. Cum odientibus pacem, eram pacificus: cum loquerer illis, debellabant me gratis (Psal. cxix, 5-7, sec. LXX). Non possum autem dicere, tabernaculum Cedar, præter Ecclesiam esse. Ipse enim dicit: Tabernaculum Cedar et Salomonis: Unde fusca sum, inquit, et decora. Non enim Ecclesia in his qui foris sunt; fusca est. Hoc mysterio Dominus in Apocalypsi septem angelos dicit, id est, Ecclesiam septiformem, nunc sanctos et præceptorum custodes: nunc eosdem et multorum criminum reos, et pœnitentia dignos ostendit. Et in Evangelio unum præpositorum corpus, diversi meriti manifestat, dicens: Beatus ille servus, quem adveniens dominus illius, invenerit ita facientem (Luc. xii, 43.) Et de eodem: si autem nequam ille servus, quem Dominus dividit in duas partes (Luc. xix, 21). Dico: numquid omnem dividet, aut findet? Denique totum non totum: sed partem ejus cum hypocritis ponet (Matth. xxiv, 51). In uno enim corpus ostendit. Hoc itaque corpus accipiendum est per omnes scripturas, sicubi Deus dicit, ob meritum Israel periturum, aut hæreditatem suam execrabilem. Apostolus enim copiosè ita disputat, maxime ad Romanos, in parte accipiendum, quidquid de toto corpore dictum est. Ad Israel, inquit, dicit: Tota die expandi manus meas ad plebem contradicentem (Rom. x, 21). Et ut ostenderet de parte dictum: Dico, inquit, Numquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abrahæ; tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit (Rom. xi, 1, 2). Et postquam docuit, quemadmodum hæc locutio intelli-*

agenda esset; eodem genere locutionis ostendit, unum corpus et bonum esse et malum; dicens: Secundum Evangelium quidem inimici propter vos: secundum electionem autem, dilecti propter patres (Ib. 28). Numquid idem dilecti; qui inimici, aut potest in causa utrumque convenire? Ita Dominus in omnibus Scripturis. Unum corpus seminis Abrahæ in omnibus gentibus crescere et florere atque perire testatur.

REGULA III.

De promissis et Lege.

Exponitur Paulus ad Rom. et ad Gal., et Isai. c. XLVIII.

Auctoritas divina est, neminem aliquando ex operibus legis justificari potuisse. Eadem auctoritate firmissimum est, non defuisse, qui legem facerent, et justificarentur.

Scriptum est: Quæcumque lex loquitur, his dicit qui in lege sunt: ut omne os obstruatur, et subjectus fiat omnis mundus Deo. Quia non justificatur ex lege omnis caro in conspectu ejus. Per legem enim agnitio peccati (Rom. iii, 19, 20). Iterum: Peccatum vestri non dominabitur: Non enim estis sub lege (Rom. vi, 4). Iterum: Et nos in Christum credimus: ut justificemur ex fide, et non ex operibus legis (Gal. ii, 16). Iterum: Si enim data esset lex, quæ posset vivificare; omnimodo ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato: ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus (Gal. iii, 21, 22). Sed dicet quis: a Christo, et infra non justificat lex; suo tamen tempore justificavit. Huic occurrit auctoritas apostoli Petri, qui; cum gentes a fratribus cogerentur sub jugo legis, sic ait: Quid tentatis Dominum imponere volentes jugum super collum discentium, quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare (Act. xv, 10). Et apostolus Paulus; Cum essemus, inquit, in carne, passiones peccatorum quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum afferrent morti (Rom. vii, 5). Et contra, idem Apostolus dicit: Justitia, quæ ex lege est, conservatus sine querela (Philipp. iii, 6). Quod si tanti Apostoli auctoritas deesset: quid dici potuit contra testimonium Domini dicentis: Ecce! vere Israelita in quo dolus non est (Joan. 1, 47). Quod et si Dominus hoc testimonium non dignaretur perhibere: quis tam sacrilegus, quis tam timore stuporis elatus diceret, Moysen et Prophetas, vel omnes Sanctos justitiam non fecisse, aut justitiam non esse? cum Scriptura dicat de Zacharia et uxore ejus: Erant justi ambo in conspectu Dei, ambulantes in omnibus mandatis et justificationibus Dei sine querela (Luc. 1, 6). Et Dominus non venerit vocare justos, sed peccatores (Matth. ix, 13). Lex autem, quomodo justificari potuit a peccato, quæ ad hoc data est: Lex autem subintravit, ut multiplicaretur peccatum (Rom. v, 20). Illud autem scire debemus et tenere: numquam omnino interceptum esse semen Abrahæ, ab Isaac usque ad hodiernum. Semen autem Abrahæ non carnale, sed spirituale, quod non ex lege est, sed ex repromissione est. Alterum enim semen carnale est, quod ex lege est a monte Sina, Quod est Agar in servitute generans. Ille quidem, qui

ex ancilla carnaliter natus est. Qui autem ex libera, A *Deum : justus autem ex fide vivit (Gal. iii, 11). Ostendit præterea, dictum esse per Prophetam, Ex fide vivit : ut manifestum fieret, quemadmodum viverent, qui legem facere non possent. Sed minus lucet, quid sit : Justus ex fide vivit (Habac. ii, 4). Non enim potuit quisquam justus in lege positus vivere, nisi opera legis fecisset, et omnia opera : sin minus, maledictus esset. Dedit Deus legem, et dixit: Non concupisces (Exod. xx, 17; Deut. v, 21). Statim occasione accepta, peccatum, per mandatum operatum est omnem concupiscentiam. Necesse est enim passiones peccatorum, quæ per legem sunt, operari in membris ejus, qui in lege est. Propterea ea data est: ut abundaret peccatum (Rom. v, 20), quia virtus peccati, lex. Venundatus autem sub peccato, jam non quod vult operatur bonum, sed quod non vult malum : consentit enim legi, secundum interiorum hominem. Expugnatur autem aliter lege membrorum, trahiturque captivus, neque aliquando liberari potuit, nisi sola gratia per fidem. Est autem magnum crimen perfidiæ, non attendisse genus armorum, quibus violentia peccati expugnaretur, et e contra, magnificæ fidei est inquisisse et vidisse. Est ergo sacrilega mens, et male de Deo sentiens, quæ cum legem nullo modo humanitus posse fieri, et ad ulciscendum paratam videret; non intellexerit esse aliquod remedium vitæ : nec fieri potuisse, ut bonus Deus, qui sciebat legem non potuisse fieri, alterum vitæ aditum non reliquisset : et adversum homines, quos ad vitam fecerat, undiqueversum vitæ vias clausisset. Hoc fides non tulit, non admisit. Sed cum infirmitate carnis, et virtute peccati urgeretur : Deus dedit claritatem. Sciens Dominum bonum et justum, et viscera suæ miserationis contra opera manuum suarum non clausisse : intellexit esse iter ad vitam, et faciendæ legis remedium vidit. Deus enim cum diceret : Non concupisces; non denudavit, quemadmodum id provenire posset, sed vere atque decise dixit : Non concupisces; quoniam id repudiandum reliquit. Si enim mandaret a se proventum postulari, legem destruxerat et fidem. Ut quid enim legem daret, si legem in omnibus factorum polliceretur? Aut quid fidei relinqueretur, si fidem, auxilium pollicendo, præveniret? Nunc autem bono fidei dedit legem, ministram mortis : ut amatores vitæ, fide vitam viderent, et justis, fide viverent, qui opus legis non ex sua virtute, sed ex Dei dono fieri posse crederent. Lex enim a carne fieri non potest : quæ cum facta non fuerit, punit. Quæ ergo spes homini faciendæ legis, et fugiendæ mortis : nisi opis et misericordiæ Dei, quam fides invenit? Caro legi Dei subjecta non est; neque enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu; siquidem Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii, 7, 9). Ostendit Spiritum Dei et Christi, idem esse. Ostendit præterea,*

ex promissione (Gal. iv, 23, 24). Non esse autem semen Abrahæ, nisi quod ex fide est, Apostolus dicit: Cognoscitis ergo, quoniam qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ (Gal. iii, 7)? Et iterum: Vos autem, fratres secundum Isaac, promissionis filii estis (Gal. iv, 28). Semen ergo Abrahæ, non ex lege, sed ex promissione est, quod ex Isaac jugiter transit. Si autem constat semen Abrahæ, quod ex fide est, constat, quia nunquam fuit ex lege. Non enim potuit ex lege esse, et ex fide. Lex enim et fides, diversa res est. Quia lex non est fidei, sed operum. Sicut scriptum est: Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in eis (Gal. iii, 12). Abraham ergo fide semper filios habuit, lege nunquam. Non enim ex lege promissio est Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei. Si enim qui per legem ipsi sunt hæredes, vacua est fides, et vacua est promissio. Lex enim iram operatur. Si ergo nec fides, nec promissio Abrahæ destrui potest, ab ortu sui jugiter mansit. Nec, data lege, impedita est: quominus Abrahæ filii secundum promissionem fidei generentur. Dicit enim Apostolus, post quadringentos et triginta annos datam legem non obfuisse, nec destruxisse promissionem: Si enim ex lege^a, jam non ex promissione. Abrahæ autem, per repromissionem donavit Deus (Ibid., 18). Et alio loco: Lex ergo adversus promissa Dei? Absit (Ibid., 21). Videmus legem ad promissa non pertinere, nec aliquando alteram in alteram impigisse, sed utramque ordinem suum tenuisse. Quia sicut lex nunquam fidei obfuit, C ita nec fides legem destruxit. Sicut scriptum est: Legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus (Rom. vii, 51), id est, firmamus: invicem namque firmant. Ergo filii Abrahæ non ex lege sunt, sed ex fide per repromissionem. Quærendum autem quemadmodum hi, qui ex operibus legis negantur potuisse justificari, in lege positi, et legem operantes, justificati fuerint. Quærendum præterea, cur post promissionem fidei, quæ nullo modo destrui potest, data est lex, quæ non est ex fide: ex cujus operibus nemo justificaretur, quia, Quotquot ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea (Gal. iii, 10). Apostolus denique huic quæstioni D prospiciens, cum asserat omnimodo filios Abrahæ dono Dei semper fuisse per fidem, non per legem factorum, ex alterius persona respondit sibi, dicens: Quid ergo lex factorum (Rom. vii, 27)? Id est: Si ex fide filii, cur data est lex factorum, cum sufficeret promissio generandis filiis Abrahæ, et fide essent nutriendi? Quia justus ex fide vivit (Rom. i, 17; Gal. iii, 11; Heb. x, 50). Antequam enim se interrogasset: Quid ergo lex factorum? jam dixerat, ut viverent, qui ex fide justificari non possent, hoc modo: Quoniam autem ex lege nemo justificatur apud

^a Hæreditas.

qui Spiritum Dei habuerit, in carne non esse. Si ergo unus est Spiritus Dei et Christi; prophetæ et sancti quia Spiritum Dei habuerunt, Spiritum Christi habuerunt. Si spiritum Dei habuerunt, in carne non fuerunt, et legem fecerunt: quia caro est inimica in Deum, et legi ejus subjecta non est. Qui ergo ad Deum confugit, accepit Spiritum Dei, quo accepto, mortificata est caro; qua mortificata, potuit facere legem spiritualis, liberatus a lege, quia iusto non est posita. Et iterum: *Si Spiritu Dei agimini, non estis sub lege* (Gal. v, 18). Qua re manifestum, quia patres nostri, qui Spiritum Dei habuerunt, non fuerunt sub lege. Quamdiu enim quis in carne est, id est, Spiritum Dei non habet, dominatur ei lex. Si autem tradiderit se gratiæ, moritur legi, et facit in illo legem spiritus, mortua carne, quæ legi Dei subjecta esse non potest. Quod enim gerebatur, id etiam nunc geritur, non enim quia sub lege non sumus, cessavit interdictio illa concupiscentiæ, et non magis aucta est; sed nos in revelatam gratiam concurrimus per fidem, edocti a Domino, opus legis de ejus misericordia postulare et dicere: *Fiat voluntas tua: Et, Libera nos a malo* (Matth. vi, 10, 13). Illi autem in non revelatam per eandem fidem coacti metu mortis, quam ministra lege parato gladio intentari videbant. Lex data est, donec veniret semen, cui promissum est et evangelizare fidem. Antea vero, lex cogebat in fide; quasi sine lege non possit exprimi fides, ad exquirendam Dei gratiam, eo quod peccatum virtutem non haberet. Data vero lege, passiones quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, urgentes in peccatum, ut vel necessitate, urgerentur in fide, quæ imploraret gratiam Dei in auxilio tolerantia. Custodiam carceris passi sumus, lege minante mortem, et undiqueversum insuperabili muro ambientem, cujus ambitus sola una janua fuit gratia. Huic januæ custos, fides præsidebat: ut nemo illum carcerem effugeret, nisi cui fides aperuisset; et qui hanc januam non pulsaret, intra septa legis moreretur. Legem pædagogum passi sumus, qui nos cogeret studere fidei, qui nos cogeret in Christo. Dicit enim Apostolus, propterea datam legem, ut nos custodia sua concluderet in fidem, quantum futurum erat revelari in Christo, qui est finis legis, quo vixerunt omnes, qui fidem gratiæ Dei exquisierunt. *Prius, inquit, quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in fidem, quam futurum erat revelari. Lex itaque pædagogus noster fuit in Christo* (Gal. iii, 24): ut ex fide justificemur. Lex, inquam, a fides erat demonstratrix. Sed dicet quis: si in utilitate fidei data est lex, cur non ab origine seminis Abrahamæ, siquidem jure fuit? Revera, jure fuit. Jugis et fides, ut genitrix filiorum Abrahamæ. Jugis et lex, per dignoscentiam boni et mali. Sed post promissionem filiorum Abrahamæ, multiplicatis eis secundum carnem, multiplicandum erat et semen Abrahamæ, quod non est ex

fide. Quæ multiplicatio, evenire non possit sine adiutorio legis multiplicatæ, et multitudo in fidem necdum revelatam, sicut jam dictum est, vel necessitate deduceretur. Providentia itaque Dei, sanctum ex augendo gubernandoque semen Abrahamæ, ut severitate et metu legis, multi compellerentur in fidem, et semen fulciretur usque ad fidei revelationem. *Lex autem subintravit, ut multiplicaretur peccatum. Ubi, inquit, multiplicatum est peccatum, superabundavit gratia* (Rom. v, 20). Non dixit, *nata*, sed *superabundavit*. Ab initio enim data est fugientibus legis molestias atque dominium. Abundavit autem multiplicata lege, superabundavit vero in omnem carnem, revelata in Christum. Qui veniens restaurare, quæ in cælo, et quæ in terra, evangelizavit fidem his, *qui proxime et qui longe* (Is. lvi, 19; Ephes. ii, 17), id est, peccatoribus Israel et gentibus. Justi enim Israel ex fide, in eandem fidem vocati sunt. Idem namque spiritus, eadem fides, eadem gratia per Christum semper data est. Quorum plenitudinem veniens, remoto legis velamine, omni genti largitus est, quæ modo, non genere a futuris differabant. Aliter enim numquam fuit semen Abrahamæ. Quod si quisquam præter fidem justificatus est: filius Abrahamæ non fuit. Quoniam filius Abrahamæ dici non potest, si ex lege, et non sicut Abraham, ex fide justificatus est. Ab eadem namque imagine gratiæ et spiritus, in eandem transisse Ecclesiam, docet Apostolus, dicens: *Nos autem omnes, revelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem commutamus, a claritate in claritatem* (II Cor. iii, 18). Dicit et ante passionem Domini gloriam fuisse, et negat ex lege excludi, id est, exprimi, produci, effici potuisse. Unde, manifestum est, ex fide fuisse. *Ubi ergo, inquit, gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? Et numquid operum? Non; sed per legem fidei* (Rom. iii, 27, 28). *Quid enim Scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei in justitiam* (Rom. iv, 5). Ad gloriam ex eadem gloria transivimus: quæ non fuit ex lege. Si ex operibus fuit, habet gloriam, sed non ad Deum. Etenim impossibile est, sine gratia Dei, habere aliquam gloriam. Una est enim gloria, et uno genere semper fuit. Nemo enim vicit, nisi cui Deus vicerit, quod non est ex lege: sed qui fecerit. In fidem autem, Deus infirmum facit adversarium nostrum. Propterea, *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i, 31). Si enim quod vincimus, nostrum non est: non est ex operibus, sed ex fide. Nihil est igitur quod ex nobis gloriemur. Nihil enim habemus, quod non accepimus. Si sumus, ex Deo sumus: ut magnitudo virtutis sit Dei, et non ex nobis. Omne opus nostrum, fides est. Quæ quanta fuerit, tantum Deus operatur in nobis. Cum in hoc gloriatur Salomon fuisse non ex homine; sed ex Dei dono esse hominis continentia: *Cum scivi, inquit, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus dederit. Et hoc ipsum erat sapientiæ, scire, cujus hoc*

^a Fidei.

donum esset. Adii Dominum, et deprecatus sum (Sap. viii, 21). Iudicio Salomonis credendum est, non ex operibus, sed ex gratia Dei, omnes iustificatos, qui scierunt opus legis a Deo implendum, quo possint gloriari. Dicit autem Apostolus: *Ut omnis caro non gloriatur in conspectu Dei* (I Cor. i, 29). Mali omnimodo, quod Deum non cognoverunt: iusti, quod non suum, sed Dei sint opus. *Inutilia, inquit, et abjecta elegit Deus, quæ non sunt: ut ea, quæ sunt, evacuarentur, ut non gloriatur in conspectu Dei omnis caro. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus es: vobis sapientia a Deo, et iustitia, et sanctimonia, et redemptio: ut secundum quod scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (Ibid., 28-30). Et iterum: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis* (Ephes. ii, 8). Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis gloriatur: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo. Sic nulla caro aliquando ex lege, id est ex operibus iustificari potest, ut omnis iustus ex Deo gloriam haberet. Est aliud, quod nemo gloriatur in conspectu Dei: Deus enim sic suis operatur, ut sit quod et dimittat: *Nemo est enim mundus a sorde, nec si unius diei sit vita ejus* (Job. xiv, 4). Et David dicit: *Non introeas in iudicium cum servo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Ps. cxlii, 2). Et Salomon in dedicatione templi: *Non est, inquit, homo qui non peccavit* (III Reg. viii, 46). Et iterum: *Tibi soli delinquit* (Ps. l, 6). Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur, mundum esse a peccato? Parum fuit de corde casto, id est, a cogitationibus, nisi et a peccato se mundum nemo gloriaretur. Omnis victoria non ex operibus, sed Dei miseratione conceditur, sicut scriptum est: *Qui te coronat in miseratione et misericordia* (Ps. civ, 4). Et mater martyrum filio suo sic dicit: *Ut illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam* (II Machab. vii, 29). Iusti autem perfecerunt voluntatem Dei voto atque conatu, qui nituntur et concupiscunt Deo servire, non tamen in lege. Quæ si iustificasset, omnes iusti unius essent meriti, quia parem de omnibus exigit observationem: sin minus, operaretur maledictio: si autem disparis erat meriti, quis quantum credidit sibi dari, tantum gratiæ Dei miserentis accepit, transformatus a gloria in gloriam, sicut a Dei spiritu, id est, ex eodem in eundem? Tale est enim, quia post Christum fides data est: quale, quia Spiritus sanctus, cum semper omnes prophetæ et iusti eodem spiritu vixerunt. Non enim aliter vivere potuerunt, quam spiritu fidei. Quotquot enim sub lege fuerunt, occisi sunt. Quia *littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6). Et tamen dicit Dominus de eodem Spiritu: *Nisi ego abiero, ille non veniet* (Joan. xvi, 7), cum et Apostolis jam dedisset eundem spiritum. Apostolus autem dicit, eundem spiritum apud antiquos fuisse: *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi propter*

quod locutus sum (II Cor. iv, 13). Eundem spiritum fidei, dixit habuisse eundem, qui dixit: *Credidi propter quod locutus sum* (Ps. cxv, 1): et id confirmat, dicens: *Et nos credimus; ideoque et loquimur*. Dicendo: *Et nos*, ostendit et illos eodem spiritu fidei credidisse. Unde manifestum est, quia hæc iusti non ex lege, sed spiritu fidei semper habuerunt. Quidquid per Dominum venit, plenitudo est, cuius pars fuit per eundem. Sicut parvulus, qui cum nihil minus habeat a viro, tamen vir non est, et per incrementa non novorum, sed eorundem membrorum, in eum venit plenitudo corporis, ut sit perfectus, idem tamen qui fuerat parvulus. Revera non erat in omnibus Spiritus sanctus ante passionem Domini; sed in illis qui per ipsum præsentem credebant, ut ipso victore, et cuncta perficiente, signati perficerentur. Nam iusti, quos hic invenit, habuerunt Spiritum sanctum, ut Simeon et Nathanael, et Zacharias, et Elisabeth, et Anna vidua filia Phanuel. Promissio a lege separata est; neque cum sit diversa, immisceri potest. Non conditio infirmat promissionem; cogimur autem nos loqui ea, quæ sine igne doloris audire non possumus. Dicunt enim quidam, qui promissionum firmitatem, et quæ ex lege est, transgressionem nesciunt: promississe quidem Deum Abraham, omnes gentes (sed salvo libero arbitrio), si legem custodissent. Et si pericula imperitiæ quorundam iustorum salute patet facere prodest; sed cum de Deo omnipotente sermo est, moderari dicenda debemus, ne silenda reputando memoremus, et ex ore nostro, aliena licet, audiantur. Quare cum tremore loquentes, sua cuique pericula consideranda relinquamus. Manifestum est, præscisse Deum, futuros de libero arbitrio, quos Abraham promisit, aut non futuros. Alterum est duorum: si futuros, finita quæstio est; si non futuros, a fidelis Deus non promitteret. Aut si hoc est statutum apud Deum, tunc promissos dare, si promissi vellent: profecto diceret, ne servus ejus ac credens, quia, quod promisit, potens est et facere, iudicaretur Abraham. Promissio autem illa est, quæ nihil conditionis incurrit. Sin minus; nec promissio est firma, nec fides integra. Quid enim stabile remanebit in Dei promissione, aut in Abraham fide, si id, quod promissum et creditum est, in eorum, qui promissi sunt, penderet arbitrio? Ergo et Deus alienum promisit, et Abraham incaute credidit. Ut quid etiam ipsa promissio, debitum postmodum facta est, dicente Deo: *Benedicentur in te omnes gentes terræ, pro eo quod audisti vocem meam, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me* (Gen. xxii, 18)? Neque autem ex his, quibus facile est, et adversum Abraham meritum liberi arbitrii calumnia strepere; etiam post mortem ipsius Abraham, debitorem se ipsius confirmat Deus, et propter eum, se facturum, quod ejus filio promittebat, dicens: *Ero tecum, et benedicam te. Tibi enim et semini tuo dabo terram hanc, et statuam jurationem meam, quam ju-*

* Alias, fideles.

ravi Abrahamæ patri tuo, et multiplicabo semen tuum sicut ut stellas cœli, et dabo tibi et semini tuo omnes gentes terræ, pro eo quod audivit Abraham pater tuus vocem meam (Gen. xxvi, 3-5). Ecce firmatum est debitum Abrahamæ. Non enim potuit per liberum arbitrium, post mortem amittere, quod vivus meruerat; noluerunt autem gentes credere. Quid faciet Abraham, cui debetur? quomodo accipiet fidei et tentationis suæ debitum, cuius debere Deo securus fuit? Cui si dictum est: *Dabo quod promisi, et reddam quod juravi (Ibid., 4)*: si voluerint gentes, non crederet, sed exspectaret fortuitum. Si conditione opus est, cum operario esse debet, non cum mercede. Operarius enim potest velle accipere aut nolle, non merces reddi aut non reddi. Omnes enim gentes in mercedem fidei datæ sunt Abrahamæ, sicut Deus dicit: *Merces tua multa est (Gen. xv, 1)*. Non enim si futuri essent, et non quia futuri erant, promisit. Quia non propter fidem Abrahamæ, placuit Deo, salvas fore omnes gentes: quas non modo ante fidem Abrahamæ, sed ante mundi constitutionem possedit. Sed quæsit fidelem, cui id donaret, ex quo esset, cui id futurum statuerat. Abraham ergo non id meruit, ut essent, qui futuri erant, quos Deus elegerat, et conformes imaginis filii sui futuros esse præviderat. In Genesi namque de præscientia Dei omnes gentes Abrahamæ promissas, Scriptura testatur, dicens: *Abraham autem fiens fiet, et erit in gentem magnam et multam et benedicentur in eo omnes gentes terræ (Gen. xxvi, 16)*. Sciebat etiam quia disponebat Abraham filiis suis, et domui suæ post se, ut custodiant vias Domini, facere justitiam et iudicium, ut superducatur Deus in Abraham quæcumque locutus est ad eum. Lavimus autem et condiciones, ut: *Si me audieritis, et volueritis*. Ubi præscientia Dei, ubi firmitas promissionis in huiusmodi conditionibus? Dixit etiam Apostolus, propterea ex fide, et non ex lege, datam esse promissionem, *ut firma esset promissio (Rom. iv, 16)*. *Lex, inquit, iram operatur; ubi etiam non est lex, neque transgressio (Ibid., 15)*. Propterea ex fide ut secundum gratiam firma esset promissio omni semini. Recte, *ut firma esset promissio*. Adjecit enim, *conditione non est firma*. Satis enim stultum est credere, in totum corpus convenire, quod bipartito corpori dicitur. Absit ut his dicat Deus: *Si me audieritis*, quos sciebat audituros, quos antequam faceret, noverat in imagine Dei perseveraturos, quos et promisit. Non est data conditio, id est lex, nisi impiis et peccatoribus: ut aut ad gratiam confugiant, aut justius puniantur, si irritam fecerint. Ut quid lex ad justos, quibus lex non est posita, qui propitio Deo legem sine lege faciunt, qui serviunt, quid ad imaginem et similitudinem Dei et Christi vivunt, qui volentes, boni sunt? Qui enim sub lege est, metu mortis, non est talis, misericors, non est imago Dei. Displicet illi lex: sed timet ultricem, nec perficere potest; quod non voto, sed necessitate faciendum putat. Tradatur necesse est, propriæ voluntati; ut voluntas profecto præmium recipiat,

quia animam non miscuit voluntati Dei. Displicet illi, quod Deus voluit. Etenim voluntate malus est, qui necessitate bonus est. Lex operi impedimentum est, non voluntati. Non est conjunctus Deo, qui si mali pœna non esset, malum sequeretur. Nec voluntatem Dei facit, qui gemit quod non suam faciat. Non est misericors, qui timet esse crudelis. Sub lege est, servus est. Non furtum odit, sed pœnam metuit. Furetur autem necesse est, persuasus et victus, qui carnalis est sub virtute peccati, Spiritum Dei non habens. Qui autem amat bonum, imago Dei est, fide Dominica vivit, et hæres, *jam non est ancillæ filius (Gal. iv, 30, 31)*, qui accepit legem in timore; *sed liberæ, secundum Isaac, qui non accepit Spiritum servitutis in timore: sed adoptionem filiorum, clamantem Abba pater (Rom. viii, 15)*. Qui diligit Deum, non timet serviliter. Scriptum est, timor enim servilis, cum odio est disciplinae. Filii autem cum honore patris. Aliud est timere ex lege, aliud pro veneratione tremendæ Dei majestatis. Ejusmodi similes sunt patri suo, qui in cœlis: commemorati et docti amant bonum, oderunt malum. Sine lege sunt, liberi sunt, ipsi promissi sunt: non ipsi dicitur: *Si me audieritis*, potest etenim audire: numquid conveniet in eum, quem Deus nondum prævidit auditorum? Et justique, *quos Deus præsciit (Ibid., 29)*, sunt in ista lege. Dicitur et ipsis: *si me audieritis*; sed alia causa, non quia possunt non audire: sed ut semper solliciti sint suæ salutis, et certi exitus sui. Non enim securus est unusquisque ex numero se esse præscitorum, Apostolo dicente: *Ne ipse reprobus fiam (I Cor. ix, 27)*. Non est ergo illis, iræ operatrix ista lex, sed fidei exercitium, quo jugiter Dei gratiam quærant laborantes, ut perficiatur quod in illis Deus prævidit, et de libero arbitrio fuerint in vitam destinati. Alias impossibile est non audire eum, quem Deus auditorum prævidit, promisit, juravit. In quam vero partem lex proprie conveniat, licet uni detur corpori, Dominus in Evangelio declarat, dicens Apostolis: *Si hæc scitis, beati estis si feceritis ea. Non de omnibus dico vobis: Ego scio, quos elegi (Joan. xiii, 17, 18)*. Magna brevis ostendentis unum corpus et separantis. Si enim diceret: *Non de omnibus vobis dico; aut, non de omnibus dico*, non ostenderet unum corpus. Nunc autem *non de omnibus dico*: ostendit quia et si non de omnibus, de illis tamen dixit. Sicut quis dicat, non de toto te dixi, duo enim corpora mixta sunt, velut unum, et in commune, unum corpus laudatur aut increpatur. Sicut in Exodo, cum quidam contra vetitum, Sabbatis exisset ut manna colligeret, ait Deus Moysi: *Quousque non vultis audire legem meam (Exod. xvi, 26)*? cum Moyses semper audierit. Quid de illa lege dicimus, quæ aperte promissioni videtur adversa? Scriptum est in Isaia: *Si me audisses, Israel, esset sicut arena maris numerus tuus (Isa. xlviii, 18)*. Ecce increpatur Israel, quod vitio suo non fuerit factus sicut arena maris. Superest intelligere, quia si semper non audierit, semper exiguus erit. Et ubi

firmitas promissionum? Sed hoc fit, quia prius volumus intelligere, quam credere et fidem rationi subijcere. Si autem credamus omnimodo ita fieri, ut Deus juravit, dabit rationem fides. Quam perfidum est ratione quærere, et intelligimus firmitatem majorem esse promissionum, quam putamus infirmitatem. Hoc enim dictum: *Si audisset Israel*, commemoratio est justitiæ Dei, et confirmatio promissionum, dispositione Dei quosdam factos ad mortem, quosdam vero ad vitam. Propterea, præsentibus dixit, *Si me audissetis*: ut manifestum fieret, quia quos promisit, ut arenas futuros, ideo promisit, quia prævidit audituros. Ante Dominum enim Christum, cum hoc dictum est, ^a *numquam fuit semen Abrahamæ, sicut arena maris?* Quod probare facile est. Primum, quia in Christo promisit hanc multitudinem: *Non in seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, quod est Christus* (Gal. iii, 16). Deinde, quia omnes gentes promisit, quod ante Christum fieri non potuit. Et si fuit ante Dominum numerus filiorum Israel sicut arena maris: sed cum falsis fratribus, qui non sunt filii Abrahamæ. Non enim, quia omnes ex Abraham, omnes filii Abrahamæ; aut quia Israel, omnes Israel. Sicut Apostolus, cum se *Anathema opturet esse pro Israel* (Rom. ix, 3), quorum esset filiorum adoptio et testamenta, ostendit, non esse ejusmodi filios Abrahamæ, sed de affectu carnalis necessitudinis dolere, quod ex ipso numero non essent. Non quod promissio Dei excidisset, dicens: *Non tamen excidit sermo Dei, non enim omnes, qui sunt ex Israel, hi sunt Israel, neque quia sunt semen Abrahamæ, omnes filii sunt: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui sunt filii carnis, hi sunt filii Dei: sed filii promissionis deputantur in semen* (Ibid., 6-8). Ergo in antiqua multitudine non fuit Abrahamæ semen: nisi illis, qui secundum Isaac fidei et promissionis filii erant. Etiam hoc exemplum inducit: *Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris: reliquiæ liberabuntur*, id est, exiguum (Isa. x, 12: Ose. i, 10). Et, *nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus* (Isa. i, 9). Ipsæ reliquiæ fuerunt semen Abrahamæ: ne omnis Judæa, ut Sodoma esset. Iterum cum assereret, numquam Deum hæreditatem suam reliquisse: sed sicut in adventu Domini, *pars Israel salva facta est*: ita semper fuisse. *Quid, inquit, dicit responsum divinum?* *Reliqui mihi septem millia vivorum, qui non curvaverunt genu ante Bahal* (III Reg. xviii, 19; Rom. xi, 4). Sic nunc reliquiæ secundum electionem salvæ factæ sunt, dicendo: *Si nunc in hoc tempore: ostendit et ante sic factum in Israel, ut reliquiæ, id est, modicum salvum fieret. Si autem, nec fides, nec ratio persuadet fidei, qui promissus fuerat, dictum esse: Si me audisses, Israel; esset sicut arena maris numerus tuus* (Isa. xlviii, 18). Et Jacob, qui antequam nasceretur, datus est: idem libero arbitrio postmodum reprobatus est. Sicut Osee dicit:

A *Judicium Domini ad Judam, ut vindicet in Jacob, secundum vias ejus, et secundum studia ejus retribuet ei* (Ose. xii, 2): quia in utero supplantavit fratrem suum, et in laboribus suis invaluit ad Deum, et invaluit cum angelo, potens factus est (Gen. xxv, 25; Rom. ix, 10). Si autem constat, in Jacob dilectum consummasse, non est idem qui in laboribus invaluit ad Deum et supplantator, sed duo in uno corpore. Figura est enim duplicis seminis Abrahamæ, id est duorum populorum in uno utero matris Ecclesiæ luctantium. Unus est, secundum electionem de præscientia dilectus: Alter electione suæ voluntatis, iniquus. Jacob autem et Esau, in uno sunt corpore, ex uno semine. Sed quod perspicue duo procreati sunt: ostensio est duorum populorum. Et ne quis putaret, ita perspicue fore separatos duos populos: ostensum est, ambos in uno corpore futuros in Jacob, qui et dilectus vocatus est, et fratris supplantator expressus. Itaque in duobus quantitas expressa est, non qualitas separationis. Cæterum, ambo qui separati sunt in uno futuri, antequam dividuntur, ostensi sunt. Et Isaac, *venit, inquit, frater tuus cum dolo, et accepit benedictionem tuam* (Gen. xxvii, 35). Nisi ita locutio mystica sit, breviter ostendentis duo in uno corpore: nonne contra rationem est, ut benedictionem in proximum dolose acceperit, Scriptura dicente: *Qui non juravit proximo in dolo; iste accipiet benedictionem a Domino* (Psal. xxiii, 4)? Numquam autem Jacob, id est Ecclesia venit ad benedictionem, non comitante dolo, id est, falsis fratribus. Sed non, quia innocentia et dolus simul veniunt ad benedictionem, simul benedicuntur: quia *qui potest capere, capiat* (Matth. xix, 12), et unum semen pro qualitate terræ, provenit. Non est autem contrarium, quod malum fratrum videtur supplantasse, quia non dixit: *In utero supplantavit Esau, sed fratrem suum. Esau autem, ubique signum est, et nomen malorum: Jacob autem, utrorumque: illa ratione, quod pars mala simulet se Jacob, et sine dubio, uno nomine: pars autem bona, non potest se simulare Esau. Est hoc nomen malorum tantum: illud vero bipartitum. Cæterum de libero arbitrio, nec Jacob omne semen bonum, nec Esau omne malum, sed ex utroque utrumque. Ex Abraham ita bipartitum semen ostensum est. Natum est unum ex ancilla in figura* (Gal. iv, 22): ut ostenderetur etiam servos futuros ex Abraham, et recessit cum sua matre. Postquam vero recessit, inventum est in alterius semine, quod est ex libera, quod est ex Israel, qui accepit legem in monte Sina, quod est Agar in servitute generans. Illic in eodem populo secundum Isaac ex libera promissionis filii, id est, sancti et fideles multi procreati sunt. Separatis itaque a credentibus figuris Israel et Esau, in uno populo totum postmodum provenit. Illic ab origine utrumque testamentum Agar et Isaac; sed pro tempore alterum sub alterius nomine delituit

et delitescit, quia neque revelato novo quiescit vetus A generando. Non ergo dixit, *Agar, quæ in servitatem generans*. Oportet autem simul ambos crescere usque ad messem. Sicut ergo tunc sub professione veteris Testamenti latuit novum, id est, gratia, quod secundum Isaac promissionis filios generaret ex libera, quod in Christo revelatum est: ita et nunc obtinente nova, non desunt servitutis filii generante Agar, quod in Christo revelabitur. Confirmat Apostolus, id nunc quoque inter fratres geri, quod tunc inter illos gerebatur, dicens: *Vos autem, fratres secundum Isaac, promissionis filii estis. Sed sicut tunc, qui secundum carnem natus est, persequabatur spiritualem, ita et nunc (Ibid. 28, 29)*. Et necessario addidit, *sed quid dicit Scriptura? Expelle ancillam et filium ejus: non enim cohæres erit filius ancillæ, B filio liberæ (Ibid., 30)*. Quod autem dixit, *sicut tunc persequabatur; ita et nunc*, non est inane. Apostolus enim interpretatus est *persequabatur*. Nam Scriptura dicit: *Ludebat Ismael cum Isaac (Gen. xxi, 9)*. Numquid fratres, qui circumcisiones Galatis prædicebat, aperte illos, et non per lusum, id est, sine indicio persecutionis insequabatur? Sicut ergo de genere ludendi persecutorem dixit: ita et istos, qui Filios Dei, velut per communem utilitatem, id est, disciplinam legis, a Christo separare, et matri suæ Agar, filios militant. Alia enim non est causa, qua filii diaboli irrepant, ad explorandam libertatem nostram, et simulent se fratres, et in Paradiso nostro velut Dei filios ludere: quam de subacta libertate filiorum Dei gloriantur, qui portabunt iudicium, C qualescumque illi fuerint, qui omnem sanctum persecuti sunt, qui prophetas occiderunt, qui semper Spiritui sancto resisterunt; inimici crucis Christi, negantes Christum in carne, dum ejus membra oderunt, corpus peccati, filii exterminii, ministerium facinoris, qui veniunt secundum operationem Satanæ in omni virtute, signis et prodigiis, spiritualia nequitiae in cœlestibus: quos Dominus Christus, quem in carne persequuntur, interficiet spiritu oris sui, et destruet manifestatione adventus sui. Tempus est enim, quod hæc non a ministeriis, sed aperte dicantur, imminente discessione, quod est revelatio hominis peccati, discedente Lot a Sodomis.

REGULA IV.

De specie et genere.

Lux allata Ezechiel, capp. xxvii et xxxii et xxxvi et xxxvii, Isai. xiii et xxiv, Hierem. xxv.

De specie et genere loquimur, non secundum virtutem Rhetoricam humanæ sapientiæ, quam qui magis omnibus potuit, locutus non est, ne crucem Christi fecisset inanem, si auxilio atque ornamento sermonis, ut falsitas, indignisset. Sed loquimur secundum mysteria cœlestis sapientiæ magisterio Spiritus sancti. Qui in quod veritatis pretium fidem constituerit mysterii, narravit in speciem genus abscondens, ut in veterem Hierusalem, totam, quæ

nunc est per orbem Ecclesiam assumeret, aut in unum membrum, totum corpus, ut in Salomone. Sed hoc non minus occultum est, quam cætera, quæ non solum specie verbi, sed etiam multiformi narratione occultantur. Quamobrem, Dei gratia in auxilium postulata; elaborandum nobis est, ut spiritus multiplicet ingressus legendi, eloquiumque subtile, quod ad impedimentum intellectus, speciei genus, aut generi speciem inserit: genus species ne sit, facile possit videri. Dum enim speciem narrat, ita in genus transit, ut transitus non statim liquido appareat: sed talia transiens ponit verba, quæ in utrumque convenient, donec paulatim speciei modum excedat, et transitus dilucidet, cum, quæ a specie cœperant, non nisi in genus convenerint, et eodem modo genus relinquit, in speciem rediens. Aliquando autem a specie in genus non supradicto modo revertitur. Aliquando supradicto modo transit, et evidenter revertitur simili ordinis varietate: aut a specie in genus, aut a genere in speciem, finit narrationem. Aliquando redit ex hoc in illud non semel: et omnis narratio nec speciem excedit, nec genus præterit, in utrumque conveniens. Hæc varietas translationis et ordinis exigit fidem, quæ gratiam Dei quærat. Sic Dominus per Ezechielem loquitur, et regibus eorum, qui ab Hierusalem capti et dispersi fuerant, gentium jungit adventum, et in terra, quam Patres nostri possederunt, exprimit mundum. Septem enim gentes Abrahamæ promissæ, figura sunt omnium gentium. *Factus est, inquit, ad me sermo Domini, C dicens: Fili hominis, domus Israel habitaverunt in terra, et polluerunt illam in via sua, et in idclis suis et peccatis: secundum immunditiam menstruatæ facta est via eorum ante faciem meam. Et effudi iram meam super eos, et dispersi illos inter nationes, quas ingressi sunt, et polluerunt illic nomen meum sanctum: dum dicunt ipsi, populus Domini hi, et de terra tua egressi sunt: et peperci illis, propter nomen tuum sanctum, quod polluerunt domus Israel in nationibus, in quas ingressi sunt illic. Propter hoc, dic domui Israel: Hæc dicit Dominus: Non vobis ego facio, domus Israel: sed propter nomen sanctum quod polluistis in nationibus, in medio quarum ingressi estis. Illic incipit jungere genus: Et sanctificabo nomen meum, sanctum illud magnum, quod pollutum est inter nationes, quod D polluistis in medio earum, et scient gentes, quoniam ego sum Dominus, qui sanctificabor in vobis ante oculos eorum, et accipiam vos de gentibus, et congregabo vos ex omnibus terris, et inducam vos in terram vestram. Aperte excedit speciem: Et aspergam vos aqua munda, et mundabimini ab omnibus simulacris vestris, et mundabo vos, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo in vos, et auferam cor lapideum de carne vestra: et dabo vobis carneum, et spiritum meum dabo in vos, et faciam, ut in justitiis meis ambuletis, et judicia mea custodiat, et operemini. Et habitabit in terra quam dedi patribus vestris. Et eritis mihi in po-*

^a *Mysteriis.*

pulum, et ego ero vobis in Deum, et mundabo vos ex omnibus immunditiis vestris (Ezech. xxxvi, 17, 28). Attingit speciem, non tamen relinquens genus: Et vocabo triticum, et multiplicabo illud: et non dabo in vos famem, et multiplicabo fructum ligni, et quæ nascuntur in agro: ut non accipialis ultra opprobrium famis, in nationibus, et reminiscemini vias vestras pessimas, cogitationes vestras non bonas, et non odietis eas ante faciem eorum in iniquitatibus vestris, et in abominationibus eorum. Non propter vos, ego facio, dicit Dominus. Notum est vobis, confundimini et revertimini de viis vestris, domus Israel. Hæc dicit Adonai Dominus: In die, qua mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, et inebriari faciam civitates, in figura terræ Judæ, quæ bellis vastata fuerat, colatur, propter quod fuit exterminata sub oculis omnis prætereuntis. Et dicent, Terra illa, quæ fuerat exterminata, facta est sicut hortus deliciarum, et civitates desertæ et exterminatæ et demolitæ, munitæ consederunt. Et scient gentes, quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quoniam ego sum Dominus. Ædificavi demolitas, et plantavi exterminatas: quia ego Dominus locutus sum et feci (Ibid. 29, 38).

Apostolus quoque ingressu Jacob promissum esse introitum gentium, sic interpretatur dicens, Donec plenitudo gentium intret, et sic omnis Israel salvabitur, sicut scriptum est: Veniet a Sion, qui liberet et auferat impietates ab Jacob (Rom. xi, 25, 26). Et eodem genere locutionis redit in speciem, dicens: Secundum Evangelium quidem inimici propter vos. Item in Ezechiele incipit ab specie, quæ conveniat et in genus, et finit in solo genere, ostendens, terram patrum mundi esse possessionem: Hæc dicit Dominus: Ecce ego accipiam omnem domum Israel de medio gentium, in quas ingressi sunt illic, et congregabo eos ab omnibus qui sunt in circuitu eorum, et inducam eos in terram Israel, et princeps unus erit eorum. Et non erunt ultra in duas gentes, nec dividuntur ultra in duo regna: ne contaminentur adhuc in simulacris suis. Et liberabo eos ab omnibus iniquitatibus eorum, quibus peccaverunt in eis, et emundabo eos, et erunt mihi in populum, et ego Dominus ero illis in Deum (Ezech. xxxvii, 21, 25).

Aperte transit in genus: Et servus meus David princeps in medio eorum erit, Pastor unus omnium, qui in præceptis meis ambulabunt, et judicia mea custodient, et facient ea, et inhabitabunt in terra sua, quam ego dedi servo meo Jacob, ubi habitaverunt patres eorum, et habitabunt in ea ipsi, et David servus meus princeps eorum in sæcula, et disponam illis testamentum pacis, et testamentum æternum erit cum illis. Et ponam sancta mea in medio eorum in sæcula, et erit habitatio mea in illis, et ero illis Deus: et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes, quia ego sum Dominus qui sanctifico eos, dum sunt sancta in medio eorum, dicit Dominus (Ibid., 24, 28). Item illic egressui dispersionis Israel, gentium inserit adventum.

Eremum figuram fuisse populi deserti, in quo Ecclesia nunc esse, manifestatur: et quod iidem mali quamvis una cum populo Dei ex gentibus revocentur in terram Israel, tamen in terra non sint. Vivo ego, dicit Dominus, si respondero vobis, et si ascenderit in cor vestrum hoc, et non erit, quemadmodum dicitis vos. Erimus sicut gentes, et sicut tribus terræ, ut serviamus lignis et lapidibus. Vivo ego, dicit Dominus, nisi in manu forti et brachio excelso, et in ira effusa regnabo super vos, et educam vos de populis et recipiam vos de regionibus, in quibus dispersi estis in manu forti et brachio excelso, et ira effusa, et adducam vos in desertum populorum, et disputabo ad vos facie ad faciem: quemadmodum disputavi ad patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus, et redigam vos sub virga mea, et inducam vos in numero, et eligam impios de vobis et desertores: quoniam ex transmigratione eorum educam eos, et in terram Israel non intrabunt, et cognoscetis, quia ego sum Dominus (Ezech. xx, 31, 38).

Item illi captivitati montium Israel promittit Deus ubertatem, et multiplicationem populorum usque in finem: Quoniam, inquit, dederunt terram tuam sibi in possessionem cum jucunditate inhonorantes quimas, atque exterminaverunt in vastationem: propterea, propheta super terram Israel, et dic montibus et collibus, et rivis et nemoribus: Hæc dicit Dominus: Ecce ego in zelo meo, et in ira mea locutus sum, propter quod opprobrium gentium portatis. Ecce ego levabo manum meam super nationes, quæ sunt in circuitu vestro. Hi injuriam suam accipient: vestri autem montes, Israel, uvam et fructum vestrum manducabit populus meus, qui appropinquat venire. Quia ecce ego super vos, et colemini, et seminabimini: et multiplicabo super vos totam domum Israel usque in finem, et habitabuntur civitates, et quæ desolatæ erant, ædificabuntur (Ezech. xxxvi, 5, 10). Item illic velut in novissima resurrectione, prima significatur: Locutus est, inquit, ad me, dicens: Fili hominis, ossa hæc, omnis domus Israel est. Ipsi dicunt: Arida facta sunt ossa nostra, interiit spes nostra, exspiravimus. Propterea propheta et dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperiam monumenta vestra, et educam vos de monumentis vestris, et inducam vos in terram Israel, et scietis, quia ego Dominus, cum aperiam sepulcra vestra, et educam de monumentis populum meum, et dabo spiritum meum in vos, et vivetis: et ponam vos super terram vestram, et scietis quia ego sum Dominus (Ezech. xxxvii, 11, 14).

Numquid perspicue, cum resurrexerimus, tunc sciemus Dominum, et non nunc, cum per baptismum resurgimus? Aut mortui poterunt dicere: Arida facta sunt ossa nostra (Ibid., 11), ut merito mortuis id promissum esse credamus? Quid enim est sacramenti, ne in ambiguum veniret, aperuit Deus. Nam de novissima carnis resurrectione, neminem Christianum credimus dubitare. Et Dominus secundum Joannem has resurrectiones manifestat, dicens:

* In vinculis foederis Vulg. in Ezech. xx, 37.

Amen dico vobis : quia, qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, et in iudicium non veniet, sed transiet a morte ad vitam. Amen dico vobis, quoniam venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, et qui audierint, vivent. Sicut enim habet Pater vitam in se : sic dedit Filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei et iudicium facere : quia filius hominis est (Joan. v, 24, 27). Jungit novissimam resurrectionem : Nolite mirari hoc : quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et exient qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ : qui autem mala fecerunt, in resurrectionem iudicii (Ibid., 28, 29). Primo dixit, mortui qui audierint, vivent. Secundo, omnes, qui in monumentis sunt, exient. Item quod in uno homine totum corpus significetur, in Regum libro promittit Deus David, de Salomone dicens : *Suscitabo regnum ejus : ipse ædificabit mihi domum* (II Reg. VII, 15).

Conveniunt ista : sed excedit speciem, dicens : *Et dirigam thronum ejus usque in æternum*. Item in utrumque : *Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium. Et si venerit injustitia ejus, arguam eum in virga hominum, et in artibus filiorum hominum ; misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli, a quibus abstuli a conspectu meo, et fidelis fiet domus ejus*. Iterum excedit speciem : *et regnum ejus in æternum in conspectu meo, et fidelis fiet domus ejus*. Iterum excedit speciem : *et regnum ejus in æternum in conspectu meo, et thronus ejus erit confirmatus usque in æternum* (Ibid., 13, 16). Quod autem videtur in excessus specie thronum Christi promittere in æternum, thronum filii hominis promittit, et ita Corpus Christi, id est, Ecclesiæ. Non enim propter David promisit Deus regnaturum Christum : cui ante constitutionem mundi promisit hanc claritatem. Et per Isaiam sic dicit Deus Christo : *Magnum tibi erit istud : ut voceris puer meus, et statuas tribus Jacob, et Israel dispersionem convertas. Ecce posui te in testamentum generis, in lumen gentium, ut sis in salutem usque in novissimum terræ* (Isa. XLIX, 6). Quid majus Filio Dei vocari puer meus, et Israel dispersionem convertere, aut per eum factum esse ipsum Israel et cælum et terram, et quæ in eis sunt visibilia et invisibilia? Sed ei dixit magnum esse, qui Filio Dei mixtus est ex semine David. Omnis enim promissio Abrahamæ et David, ipsa est, ut semen eorum miseretur ei, cujus sunt omnia, et esset coheres in æternum : non propter eos regnaret Christus, qui est omnium rex a Patre constitutus. Quid dicimus de Salomone? cum Deo est, an post idololatriam reprobatus est? Si cum Deo dixerimus : impunitatem spondebimus idololorum cultoribus. Non enim dicit Scriptura, poenitentiam egisse Salomonem, aut recepisse sapientiam. Si autem reprobatum dixerimus : occurrit vox Dei, quæ dicit, nec terræ quidem regnum auferre Salomoni propter David, sicut scriptum est in libro Regum :

A *Dirumpens dirumpam regnum tuum de manu tua : et dabo illud servo tuo. Verum, in diebus tuis non faciam hæc, propter David patrem tuum. De manu filii tui accipiam illud. Verum omne regnum non accipiam, sceptrum unum dabo filio tuo : propter David servum meum, et propter Hierusalem civitatem, quam elegi, (III Reg. XI, 11, 14). Quid enim prodest David, si propter eum filius ejus regnum terræ consequeretur, cœleste perditurus? Quo manifestum est, eum Deo esse Salomonem : cui regnum quidem terræ ablatum non est propter David, quod et dixerat : *Arguam in virga hominum peccata ejus : misericordiam autem meam non auferam ab eo* (II Reg. VII, 14). Quod si neque reprobatus est, neque idololorum cultores regnum Dei possident : manifestum est, figuram fuisse Ecclesiæ bipartitæ, Salomonem, cujus latitudo cordis et sapientia, sicut arena maris, et idololatria horribilis. *Dirumpens, inquit, dirumpam regnum tuum de manu tua : verum in diebus tuis non faciam. De manu filii tui accipiam illud*. Jugis operationis est, *dirumpens dirumpam* : sicut *benedicens benedicam, et multiplicans multiplicabo semen tuum*. Ostendit enim semper futurum Salomonem in filio, id est, in posteris : cujus posthumis Salomonis temporibus non auferit Deus regnum, secundum promissa Patrum : sed corrigit illud usque in æternum, ut auferat jugiter secundum idololatriam Salomonis, in suo peccato perseverantis. Alias, quomodo de manu Salomonis dirumpens dirumpit aut non dirumpit, si non nunc est Salomon in filiis bonus aut malus?*

C Quod autem dicit : *Verum, non omne regnum accipio : in speciem redit, incipiens aliam figuram in filio Salomonis et servo*. In Jesu Nave quoque sic dicit Dominus, manifestans in uno homine futurum corpus ostendit : sed hoc loco malum tantummodo. *Peccavit, inquit, populus et transgressus testamentum, quod disposui ad illos, furati sunt de anathemate, miserunt in vasa sua* (Jos. VIII, 14) : cum solus Achar de tribu Juda id fecisset. Quod corpus semper futurum intelligens Jesus, sic ait, cum eum occideret : *Exterminet te Deus sicut et hodie* (Ibid., 25). Illud autem multo magis necessarium est scire : omnes omnino civitates Israel et gentium, vel provincias quas Scriptura alloquitur, aut in quibus aliquid gestum refert figuram esse Ecclesiæ. Aliquas quidem partis malæ tantum, aliquas bonæ, aliquas vero utriusque. Et si sint aliqua, quæ etiam in gentes, quæ fors sunt videantur convenire : in parte tamen, quæ intus est, convenitur omne corpus adyersum, sicut in Israel captivo, promittitur gentibus ad Deum reditus. Impossibile est enim legem loqui ei, qui in lege non est : de eo loqui, ad ipsum tamen non : et sive alicubi sine ista occasione non in Israel specialiter alienigenas alloquitur, intus omnimodo credendi sunt : quoniam, etsi eveniebat specialiter quod prophetatum est, Ecclesia tamen est. Proprietas denique non omnibus speciebus^a convenit. Nam et Damascus et Tyrus et Soor et aliæ multæ

^a Al. evenit.

usque nunc exstant, quas Deus penitus tolli, nec restaurari dixerat. In alienigenis autem civitatibus Ecclesiam conveniri apertum est in Ezechiele, cui cum Dominus diceret, prædicere interitum in Theman, quæ est Esau, et in Dagon, quod est idolum allophylosum, intellexit parabolam esse adversum Hierusalem et templum. *Factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, confirma faciem tuam super Theman, respice in Dagon, propheta in silvam summam Nages: Audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego incendam in te ignem, et comedet in te omne lignum viride, et omne lignum aridum. Non exstinguetur flamma incensa et cumbentur in ea omnes facies a subsolano usque ad aquilonem, ut cognoscat omnis caro, quia ego Dominus succendi illud, non exstinguetur ultra. Et dixi, non, Domine. Ipsi dicunt ad me: Nonne parabola est hæc, quæ dicitur (Ezech. xx, 45, 49)? Et factus est, inquit, sermo Domini ad me, dicens: Propterea, fili hominis, propheta et confirma faciem tuam ad Hierusalem, respiciens sancta eorum: et prophetabis super terram Israel. Hæc dicit Dominus: Ecce ego educam gladium meum de vagina sua: et disperdam de te inimicum et injustum. Sic exiet gladius meus de vagina sua super omnem carnem a subsolano usque ad aquilonem, et sciet omnis caro, quia ego sum Dominus, qui emisi gladium meum de vagina sua, non egredietur ultra. Confirma, inquit, faciem tuam, super Theman, et respice in Dagon (Ezech. xxi, 1, 5). Et interpretatus est dicens: Confirma faciem tuam ad Hierusalem, et respice in sancta eorum. Et ostendit in omnem Hierusalem, dicens: C Disperdam de te inimicum et injustum. Ita futurum generaliter ait: Sic exiet gladius meus super omnem carnem a subsolano usque ad aquilonem. Ostendit in Hierusalem esse Theman, quam illic Deus interficit, et Dagon, et omnia execrabilia gentium operante filio David Salomone in filiis suis, quo etiam evidenter dejecta templa Dei et demolita, atque spiritualiter exusta, projecit in torrentem, id est, sæculum, qui nascitur filius David Josias, ut dirumpatur altare in Bethel, sicut scriptum est: *Altare, altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur de domo David: Josias nomen illi (III Reg. xiii, 2).* Ninive civitas alienigenarum, bipartitæ Ecclesiæ figura est. Sed quia ordinem lectionem interpretando prosequi, longum est: satis erit, quod specie convenire non potest dicere. *Erat, inquit, Ninive civitas magna (Jonæ iii, 3):* adeo, cum esset adversa Deo, ut metropolis Assyriorum, quæ et Samariam delevit, et omnem Judæam semper oppressit: sed in figura Ecclesiæ prædicante Jona, id est, Christo, omnis omnino liberata est. Eadem Ninive omnino insequenti Propheta peritura describitur, cui prædicans Dominus: *Signum est Jonæ in ventre ceti (Matth. xii, 40; Luc. xi, 50).* Atque ut et ipse Propheta ostendit, non esse illam civitatem specialem, interponit aliqua, quæ speciei modum excedant.*

^a Græce βεβηλοῦσι profanant.

*Non erat, inquit, finis gentilibus illius: cum esset civitas unius gentis. Et iterum: Multiplicasti mercatores tuos super astra cæli, id est, Ecclesiam. Et iterum: Super quem non venit malitia tua semper? Numquid potuit unius civitatis malitia, super omnem hominem, aut semper venisse, nisi illius, quam Cain fratris sanguine fundavit nomine filii sui, id est, posteritatis? Manifestius adhuc docet Propheta, Ecclesiam esse Ninive. Et extendet, inquit, manum suam in Aquilonem (id est, populum solis alienum adversus Meridianum) et perdet Assyrium (Soph. ii, 13). Et illud: Ninive, exterminium sine aqua in desertum: et pascuntur in medio ejus greges, omnes bestię terræ et cameleonti, et hirci in laquearibus ejus cubabunt, et bestię vocem dabunt in fossis ejus, et corvi in portis ejus, quoniam cedrus altitudo ejus. Civitas contemnens, quæ habitat in spe, quæ dicit in corde suo: Ego sum, et non est post me (Ibid., 13, 15). Et adhuc: Quomodo facta est in exterminio, pascua bestiarum? Omnis, qui transit per illam, sibilabit et movebit manus suas (Ib., 15). O illustris et redempta civitas, columba, quæ audivit vocem, non recepit disciplinam, in Domino non est confisa, et ad Dominum suum non appropinquavit. Principes ejus in ea, ut leones frementes; iudices ejus, ut lupi Arabiæ, non relinquentes in mane. Prophetæ ejus, spiritu elati, viri contemptores. Sacerdotes ejus prophetant sacra, et ^a conscelerant legem; Dominus autem justus, in templo ejus non faciet injustum (Soph. iii, 1, 5). Ægyptus item bipartita est. Ecce, inquit, Dominus sedet super nubem levem, et venit in Ægyptum (Isa. xix, 1, 3). [Nubes, corpus est spirituale post Baptismum, et claritas filii hominis. Primus est enim adventus Domini jugiter corpore suo venientis, sicut dicit: *Amodo videbitis venientem in nubibus cæli*] et comminuentur manufacta Ægypti a facie illius, et cor ipsorum minorabitur in illis, et exsurgent Ægyptii super Ægyptios, et ^b expurgabit homo fratrem suum et homo proximum suum, et pugnabit civitas contra civitatem, et exsurgit gens super gentem (Matth. xxiv, 30), id est, Ægyptus super Ægyptum, et lex supra legem, sensus scilicet diversitate sub una lege: *Et turbabitur spiritus Ægyptiorum in ipsis, et cogitationes eorum dispergam.* Et postquam nunc generi speciem, nunc genus speciei miscuisset, adjecit, dicens: *Die autem illo erit altare Domini in regione Ægyptiorum, et tituli ad terminos ejus Domino. Erit autem in signum in æternum Domino, in regione Ægyptiorum (Isa. xix, 19).* Non dixit: licebit esse altare ad terminos Ægypti in æternum: sed, erit. Ezechiel vero apertius ostendit totum mundum esse Ægyptum, dicens: *O dies! quia prope est dies Domini, dies nubis, finis gentium erit: et veniet gladius super Ægyptios.* Et jungit speciem: *Et erit tumultus in Æthiopia, et cadent vulnerati in Ægypto, et cadent fundamenta ejus, Persæ et Cretes, et Lydi, et omnes commesticii, et**

^b Lege expugnabit.

filiis testamenti mei, gladio cadent in ea cum ipsis (Ezech. xxx. 3-5). Hoc autem factum est, cum post excidium descenderent in Ægyptum, et occiderentur illic a Nabuchodonosor secundum Hieremias prophetationem. Fiet autem et generaliter, novissimo die, quando cum Ægyptiis filii testamenti ceciderint, Ægyptiorum more viventes. Item per Ezechielem minatur Deus regi Ægyptiorum, et ejus multitudini, quod essent terribiles in sanctos, inter circumcisos deputati: quod non convenit, nisi in eos, qui sibi circumcissione, id est, sacris blandiuntur. Quoniam igitur dedit timorem suum super terram vitæ: ut dormiret in medio incircumcisorum vulneratus gladio Pharaos, et omnis multitudo ejus cum ipso, dicit Dominus. Et illic a genere ad speciem: *Hæc dicit Dominus: Circumjiciam te super terram populorum multorum et extraham te in hamo meo, et extendam te super campi tui: et constituam super te omnes aves cæli, et saturabo omnes bestias universæ terræ: et dabo carnes tuas super montes, et saturabo sanguine tuo colles, et rigabitur terra ab his, quæ de te procedunt; a multitudine tua in montibus vepres implebo abs te, et cooperiam cælum cum exstingueris, et obscurabo astra ejus, solem in nube contegam, et lunæ non lucebit lumen ejus. Omnia quæ lucent lumine in cælo obscurabuntur, et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus. Jungit speciem: Et exasperabo cor populorum multorum: cum ducam captivitatem tuam in nationes, in terram, quam non noveras (Ezech. xxxii, 4-8). Excedit speciem: Et contristabuntur super te multæ nationes, et reges earum, mentis alienatione stupebunt, cum volabit gladius meus super facies eorum, in medio eorum erit ad ruinam ex die ruinæ tuæ. Redit ad speciem: Quoniam hæc dicit Dominus: Gladius regis Babylonis venit tibi in gladiis gigantum, et dejiciam virtutem tuam, pestes a nationibus omnes, et pendent contumeliam Ægypti, et conteretur omnis virtus ejus. In genus: Et perdam omnia pecora aqua multa: et non turbabit eam pes hominis ultra, et vestigium pecorum non calcabit eam. Tunc requiescent aquæ eorum, et flumina eorum, ut oleum habebunt, dicit Dominus (Ibid. 9-14). Species: Et dabo Ægyptum in interitum, et desolabitur terra cum plenitudine sua, et dispergam omnes inhabitantes in ea (Ibid., 15). Genus: Et scient, quia ego Dominus sum. Operiam, inquit, cælum, cum*

A in stupore mentis, stupebunt et timebunt in interitu tuo, et ingemiscunt super te, et accipient lamentationem et dicent tibi: Quomodo destructa est de mari civitas illa laudabilis, quæ dedit timorem suum omnibus inhabitantibus in ea? et timebunt insulæ ex die ruinæ tuæ (Ezech. xxvi, 15-18, sec. LXX): Ad clamorem vocis tuæ, gubernatores tui timore timebunt, et discedent de navibus omnes remiges tui et vectores et proretæ maris super terram stabunt, et ululabunt super te voce sua, et clamabunt super te amarum, et imponent super caput suum terram, et cinerem sternerent, et accipient super te lamentationem filiorum, lamentum Soor. Quantum invenisti mercedis de mari? Satiasti gentes multitudine tua, et a commixtione tua locupletasti omnes reges terræ. Nunc autem contristata es in mari, in profundo aquæ commixtio tua, et omnis congregatio tua in medio tui. Ceciderunt omnes remiges tui: omnes qui inhabitant insulas contristati sunt super te, et remiges eorum mentis alienatione stupuerunt, et lacrymatum est vultus eorum super te. Mercatores eorum de gentibus exhibebunt te: perditio facta es, ultra non eris in æternum, dicit Dominus (Ezech. xxvii, 28-36, sec. LXX).] Numquid in unam insulam conveniunt, quæ dicta sunt: aut sola potuit locupletare omnes reges terræ? Sed aliqua relinquimus locis opportunis: quibus etsi strictim dicuntur, videri possunt. Tyrus bipartita est, sicut per Isaiam dicitur, qui post multa speciei et generis, hoc quoque adjecit, dicens: Erit post septuaginta annos Tyrus, sicut canticum fornicariæ. Accipe citharam angularem, civitas fornicaria, oblita bene citharizare, multa cantica canta: ut tui commemoratio fiat. Et erit post septuaginta annos, respectationem faciet Deus Tyri, et iterum restituetur in antiquum (Isa. xxiii, 15-17).] Numquid credibile est, universa regna terrarum, Tyrum venisse negotiandi causa? Quod si veniant; quæ utilitas, prædixisse futura Tyro commercia omnibus regnis terræ, si non Tyrus, Ecclesia est, in qua omne terrarum negotium est æternæ vitæ? Sequitur enim et ostendit, quod sit ejus negotium, dicens: Et erit negotiatio ejus et merces sancta Domino (Isa. xxiii, 15-17). Non enim in illis colligitur: sed illis, qui habitant in conspectu Domini. Omnis negotiatio ejus, edere et bibere et repleri, in signum memoriæ in conspectu Domini (Ibid. 18). Si ergo negotiatio ejus, sancta Domino: quomodo potest omnibus esse regnis, nisi ubique fuerit ista Tyrus? Sequitur enim aperte, ostendit quid sit Tyrus, dicens: Ecce Dominus corrumpet orbem terrarum, et vastabit illum, et nudabit faciem ejus: disperget eos, qui inhabitant in eo, et erit populus sicut sacerdos (Isa. xxiv, 4-6). [Num illius orbis, cujus negotiatio sancta Domino? et famulus sicut Dominus et famula sicut domina.] Et erit emens sicut et vendens: et qui debet, sicut ille cui debetur; et qui scenerat, sicut ille qui sceneratur: quia corruptione corrumpetur terra, et vastabitur vastatione terra. Os enim Domini locutum est hæc. Planxit terra, curvatus est orbis terræ, planxerunt alti terræ. Terra autem facinus admisit, propter eos, qui inhabitant in ea: quia

transierunt legem, et mutaverunt jussa testamenti A
 æterni. Propterea ergo maledictio comedit terram :
 quia peccaverunt, qui inhabitant in ea. Propter hoc
 egentes erunt, qui inhabitant terram (Isa. xxiv, 4-6).
 [Numquid illi ^a gentes esse possunt, quibus in omni-
 bus regnis terræ negotiatio est edere, et bibere, et
 repleri, non quodam tempore, sed in signum memo-
 riæ in conspectu Domini? Et relinquentur homines
 pauci. Lugebit vitis, lugebit vinum. Gement omnes
 quorum jocundatur anima. Cessabit jocunditas tym-
 pano, cum cessabit impudicitia et divitiæ impiorum.
 Numquid sanctorum cessabit vox citharæ? Confusi
 sunt : non biberunt merum, amarum factum est vinum
 illis, qui bibunt illud. Deserta est omnis civitas : plau-
 dent omnes ne introeant, ululate divini, ubique cessa-
 bit omnis jocunditas terræ, et relinquentur civitates de-
 sertæ, et domus derelictæ peribunt (Ibid., 6-8).] Hæc
 omnia erunt terræ in medio gentium. Si deserta
 est omnis civitas; quæ sunt gentes, in quarum me-
 dio ista faciant? Etsi aliqua horum videntur im-
 perspicue fieri, tamen omnia spiritualia sunt. Om-
 nem civitatem desertam spiritualiter mortuam dicit :
 sed Tyri illius meretricis, non cujus negotiatio sancta
 toto orbe. Hierusalem autem relinquentur homines
 pauci, salvo utique statu eorum, qui perimunt. Pauci
 relinquentur ex eis, quos spiritualiter mortuos dicit :
 qui per recordationem vixerunt, quos Ecclesiasticus
 non interfecerit : sicut multis in locis legimus. Sed
 quia propositum nobis implendum est, duobus con-
 tenti sumus exemplis. Minatur Deus ignem ex igni
 Israel, regi Assyriorum, id est, adverso corpori, et
 dicit ad Syrum vel ad stipulam, post paululum, ignem
 futuros. Mittet, inquit, Dominus sabaoth, in tuum ho-
 norem, ignominiam : et in claritatem tuam, ignem ar-
 dentem : et ardebit Israel lumen, et erit tibi ignis, et
 sanctificabit illud in flamma ardente (scilicet lumen
 Israel), et manducabit quasi fenum, silvam. In illo die
 ardebunt montes : et per præcipitia fugiunt, quasi qui
 fugit a flamma ardente ; et qui remanserint ab illis, nu-
 merabuntur, et puer scribebit illos (Esa. x, 16-19).
 Qui remanserint, inquit, ab illis. Non enim potest
 ignis, qui comburit ^b ardere? Qui autem ex com-
 bustis superaverint, ignis efficiuntur. In Zacharia
 tegimus, illos remeare quos Ecclesia non occiderit,
 quod ad se convertantur : cæteros vero spiritualiter
 cruciatibus interficere. Siquidem stantibus oculos
 eruat, et carnes tabescere faciat : Habitabit, inquit,
 in Israel confidens : et hæc erit strages, qua cædet
 Deus populos, quotquot militaverunt adversus Israel.
 Tabescent carnes eorum stantibus eis sub pedes suos : et
 oculi eorum fluent a foraminibus suis, et lingua eorum
 tabescet in ore eorum. Et erit in illa die alienatio magna
 super illos, et apprehendet unusquisque manum proximi
 sui, et implebitur manus ejus, manu proximi ejus (id
 est, cæcus cæcum ducens). Et Judæa præliabitur in
 Hierusalem, et colliget viros omnium populorum, et
 aurum, et argentum, et vestem, in multitudinem nimis.
 Et hæc erit strages equorum, et mulorum, camelorum,

^a Egentes, recte.

et asinorum, et omnium pecorum, quæ sunt in castris
 illis secundum stragem istam. Et erit, quicumque re-
 licti fuerint ex omnibus gentibus convenientibus super
 Hierusalem, et ascendent quotannis adorare regem Do-
 mini Deum omnipotentem, celebrare diem festum sce-
 nopegia (Zach. xvi, 14-16). Elam alienigenarum est.
 Hic speciali jungit generalem, monstratque biperti-
 tam. Hæc dicit Dominus : Confringam Nair arcus, in
 Elam principatus eorum. Et excedit speciem. Super-
 ducam, inquit, quatuor ventos, a quatuor cardinibus
 cæli, nec erit gens quæ illuc non veniat, quæ expel-
 lat Elam. Redit in speciem : Et terrebo illos, coram ini-
 micis eorum, qui quærent animas eorum, et superdu-
 cam eos secundum iram indignationis meæ, et mittam
 post eos gladium meum, donec consumat eos. Jungit
 B genus : Et ponam sedem meam in Elam : et perdam
 inde regem et potentes. Erit in novissimis diebus in
 æternum captivitatem, Elam, dicit Dominus (Jerem. xxv,
 35-38, sec. LXX; sed juxta. Vulg. XLIX, 35-39).
 Numquid credendum est non fuisse gentem, quæ
 non venerit ad expugnandam Elam, aut illic sedes
 Domini, cujus captivitatem vertit, nisi Ecclesiastica
 sit figura? Quæ vero species : Sinistræ tantum sunt,
 ut Sodomæ, sicut scriptum est : Audite verbum Do-
 mini, principes Sodomorum (Isa. i, 10), et quæ voca-
 tur spiritualiter Sodomæ et Ægyptus : ubi et Dominus
 eorum crucifixus est (Apoc. xi, 8). Ex his Sodomis
 exiit Loth, quod est, discessio, ut reveletur homo pec-
 cati (II Thess. ii, 3). Babylon civitas adversus Hie-
 rusalem : totus mundus est in parte sua, quam in
 C hac Israel. Hæc convenientur : Visio, inquit, adver-
 sus Babylonem, et dicit adversus orbem terrarum
 venturos sanctos Dei milites : Tollite vicem et exul-
 tate vicem illis, nolite timere, exhortamini; manus
 aperite magistratus : quia ecce ego præcipio. Sanctifi-
 cati sunt et vocati gigantes veniunt iram meam lenire
 gaudentes simul et injuriam facientes. Vox multarum
 gentium in montibus similis gentium multarum, vox
 regum et gentium collectarum (Isa. xlii, 1-4, sec. LXX):
 cum Babylonem gens et rex Medorum everterit. Se-
 quitur enim et dicit, qui sicut isti reges, et quæ
 Babylon. Deus sabaoth præcepit geni bellatrici venire
 de longinquo, de summo fundamento cæli. Deus et
 bellatores ejus corruerunt universum orbem terræ.
 Ululate, proximus est enim dies Domini, et contritio
 D a Deo aderit. Propter hoc omnes manus solventur,
 et omnis anima hominis trepidabit. Turbabitur legati
 parturientis, et parietes circumstantes, alius ad alium
 expavescent, et facies eorum sicut flamma commuta-
 buntur. Ecce enim dies Domini insanabilis venit indi-
 gnationis et iræ ponere orbem terrarum desertum, et
 peccatores perdere ex eo (Ibid., 4-9). [Diem Domini,
 ex quo passus est, dicit : ex quo spiritualiter interfi-
 citur mundus, interficiente exercitu Dei : dum ejus
 lumen iniqui non vident, sicut serventur, dicens :
 Stella enim cæli exterioris et omnia luminaria ejus,
 lumen dabunt et tenebrescet, et non permanebit lumen
 ejus. Et infligam mortuis terræ mala, et injustis pec-
^b Forte tardare, vel manere, vel non ardere

cata eorum, et perdam injuriam scelestorum, et injuriam superbiorum humiliabo.] Et erunt qui remanserint (id est quos supradicti milites non occiderint), honorati magis quam aurum, quod non tetigit ignem, et homo honoratus erit magis quam lapis ex Saphir: Caelum enim indignabitur, et terra commovebitur a fundamentis, propter animationem iræ Dei in die, qua aderit indignatio ejus. Jungit speciem: Et erit qui relictus est: quasi capreola fugiens, et sicut ovis errans, et non erit qui colligat, ut homo ad populum suum convertatur, et venire in tribum suam festinet. Qui enim inciderit, superabitur: et si qui collecti sunt, gladio cadent, et filie eorum, in conspectu eorum cadent, et domus eorum diripient, et uxores eorum habebunt. Ecce, excito vobis Medos, qui non computant pecuniam, neque auro opus est illis (Isa. xiii, 10-17). [Subtiliter inserit genus: cum enim ^a estis, non opus est auro et argento: nisi Ecclesiasticus, qui fruitur spiritualiter vita. Sagittationes juvenum confringent, et filiis vestris non miserebuntur, et super nepotes vestros non parcent oculi eorum (Ibid., 18).] Omnia spiritualiter, sicut de eadem Babylone, scripta sunt: Felix est, qui obtinebit, et collidet parvulos suos ad petram (Psal. cxxxvi, 9). Neque enim regem Medorum, quod obtinuerit adversus Babylonem, dixit felicem, et non Ecclesiasticos, qui obtinent et collidunt filios Babylonis ad petram scandali. Obtinet autem, sicut scriptum est: Qui obtinet modo, teneat, donec de medio fiat (II Thess. ii, 7). Et post multa speciei et generis, clausura periochiæ aperte omnes ostendit esse Babylonem, et eos in terra atque in montibus suis, id est in Ecclesia perdere. Hæc dicit Dominus: Ponam Babylonem desertum: ut inhabitent in ea erici, et erit in nihilum, et ponam illud luti voraginem in perditionem. Hæc dicit Dominus sabaoth, dicens: quomodo dixi, sic erit: et quemadmodum cogitavi, sic perseverabit, ut perdam Assyrios in terra mea et in montibus meis, et erunt in conculcatione, et auferetur ab eis jugum eorum, et gloria ab humeris eorum auferetur. Hæc cogitatio, quam cogitavit Dominus in orbem terræ totum, et hæc manus alta super omnes gentes orbis terræ. Deus enim sanctus quod cogitavit, quis disperget, et manum illam fortem quis avertet (Isa. xiv, 22-27)]? Quomocumque autem post excidium minatur ruinæ civitatis habitationem bestiarum, spiritus immundos dicit habituros in hominibus, quos sanctus Spiritus deseruit. Non enim hanc injuriam possunt interfecti habitatores, aut ruinam sentire. Sermones (inquit Amos) quos vidit super Hierusalem, et cepit. In tribus impietatibus Damasci et in quatuor non aversabor eam, eo quod secebant sennis ferreis in utero habentes (Amos i, 4-5). Et iterum: In tribus impietatibus Idumææ et in quatuor non aversabor eam, propterea quod persecutus est in gladio fratrem suum (Ibid., 14). Et multas alias civitates alienigenarum in Ecclesiæ figura convenit. Ubicumque aut Idumæam, Theman, Bosor, Seir nominat, fratres malos significat. Sunt autem posses-

^a Forte istis.

siones Esau, Serras vero ferreas: homines dicit du-ros et asperos, qui secant parturientes Ecclesias. Item: omnes gentes quæ sub cælo sunt, in civitate Dei iram Dei bibere et illic percuti, Jeremias testatur, dicens: Sic dicit Dominus Deus Israel: Accipe calicem vini meri de manu tua, et potabis omnes gentes ad quas ego mitto te: et voment et insanient a facie gladii, quem ego mitto in medio illarum. Et accepi calicem de manu Domini, et potavi gentes ad quas misit me Dominus ad ipsas Hierusalem et civitates Judæ, et reges ejus, et principes ejus: ut ponerentur in desolatione, et in devastatione, et in sibilatione, et Pharaonem regem Ægypti, et pueros ejus, et potentes ejus, universum populum ejus, et omnes promiscuos ejus, et reges omnes alienigenarum, Ascalonem et Gazam et Accaron, et quæ contra faciem Azoti, et Idumæam et Moabitem, et filios Ammon, et regem Tyri, et regem Sidonis, et reges qui trans mare sunt, et Dedan et Theman et Bosor, et omnem circumtunsam a facie, et omnes promiscuos qui commorantur in deserto, et omnes reges Elam, et omnes reges Persarum, et universos reges a subsolano, qui longe et qui juxta sunt, unumquemque ad fratrem suum, et omnia regna terræ quæ super faciem terræ sunt, et dices illis: Hæc dicit Dominus omnipotens: Bibite et inebriamini, et vomite, et cadetis et surgetis a facie gladii, quem ego mitto in medium vestrum. Et ad eos qui noluerunt accipere calicem, ita ut bibant, dices: Sic dicit Dominus: Bibentes bibetis, quia in civitate in qua invocatum est nomen meum, super ipsam incipio vexare vos: et vos purgatione non eritis purgati, quia gladium ego invoco super inhabitantes terram (Jerem. xxv, 15-29).] Potabis, inquit, Hierusalem, civitates Juda, et reges ejus et principes ejus. Deinde dicit: Et universa regna terræ, quæ super faciem terræ sunt: ut ostenderet, ab speciali Hierusalem transitum fecisse ad generalem, in qua sunt omnes gentes terræ, quas illic Deus percutiet, sicut et interpretatus est, dicens: Quoniam in civitatem in qua invocatum est nomen meum, in ipsa incipio vexare vos, et vos purgatione non eritis purgati. Numquid Jeremias, cum esset in corpore qui de Judææ carcere numquam, nisi tractus, isset in Ægyptum: perspicue adjecto mero in calice id potum daret omnibus gentibus quæ sub cælo sunt, aut nunc per Ecclesiam prophetat? Quod si tunc quoque et nunc in Ecclesia locus est, manifestum est, et omnes gentes, ad quas ille Jeremias loquitur, conveniri in principali eorum parte. Si quid enim summum Sathanas, si quid grave, si quid dextrum in suo corpore habet: cælestibus miscuit, ut bellantium mos est, fortibus fortes opponere. Unde Apostolus dicit, non esse sanctis pugnam adversus humanitatem, sed adversus spiritualia nequitie in cælestibus (Ephes. vi, 12).

REGULA V.

De Temporibus.

Temporum quantitas in Scripturis frequenter mistica est tropo synecdoche; aut legitimis numeris, qui

multis modis positi sunt, et pro loco intelligendi. Sy-
 necdoche vero, aut a parte totum est, aut a toto pars.
 Hoc tropo, 400 annos servavit Israel in Ægypto. Nam
 dicit Deus Abraham: *Sciens scies, quia peregrinum erit
 semen tuum in terra non sua, et dominabuntur eorum et
 affligent eos annis 400 (Gen. xv, 13)*. Exodi autem Scri-
 ptura dicit: *430 annos fuisse in Ægypto (Exod. xii, 40)*.
 An non omni tempore servavit? Quærendum ergo, ex
 quo tempore: quod invenire facile est. Dicit enim
 Scriptura non servasse populum, nisi post mortem
 Joseph, et omnium fratrum ejus, et omnium sæculi
 illius. *Filii autem Israel creverunt et multiplicati sunt,
 et Cethæi fuerunt et prevaluerunt, multiplicabat au-
 tem eos terra. Exsurrexit autem rex alter super Ægyp-
 tum, qui ignorabat Joseph, et dixit genti suæ: Ecce
 gens filiorum Israel magna multitudo, et valent super
 nos. Venite ergo circumveniamus eos (Exod. i, 7-10)*.
 Si autem post mortem Joseph cœpit servire populus,
 et 530 annis, ex quibus in Ægypto demoratus est,
 deducimus 80 annos regni Joseph (regnavit enim a
 30 annis usque in 110) erunt reliqui servitutis Israel,
 b anni 340, quod Deus dixit 400. Si autem omne
 tempus peregrinationis suæ servavit Israel, plus est
 quam Deus dixit. Si ex morte Joseph secundum
 Scripturæ sanctæ fidem, minus est. Quo manifestum
 est, 100 a toto partem esse. Nam post 300 annos,
 pars aliorum, 100 anni sunt. Propterea dixit, 400 an-
 nos. Si hic in omni summa temporis, ut puta post 9
 dies est, aut post 9 menses: primus dies mensis 10
 est, sicut scriptum: *In utero matris figuratus sum caro
 10 mensium coagulatus in sanguine (Sup. vi, 2)*. Sicut
 autem in prima parte temporis cujusque tempus est,
 ita in novissima hora totus dies sit; reliquæ mille
 annorum, mille anni sunt. Sex dies sunt mundi ætas,
 id est 6000 annorum. In reliquiis sexti diei, id est
 mille annorum natus est Dominus, passus et resur-
 rexit. Item reliquæ mille annorum dicte sunt mille
 anni primæ resurrectionis. Sicut enim reliquæ sextæ
 feriæ, id est, tres horæ, totus dies est, unus ex tribus
 sepulturæ Domini: ita reliquæ sexti diei majoris quo
 surrexit Ecclesia, totus dies est, mille anni. Hoc
 enim tropo, constant tres dies et tres noctes. Noctis
 autem et diei, 24 horæ unum tempus est, nec adjici-
 untur noctes diebus, nisi certa ratione. Alias, dies
 solos dicimus, sicut Apostolus dicitur mansisse apud
 Petrum 15. Numquid opus erat dicere, totidem die-
 bus et noctibus? Sic enim scriptum est: *Vespere et
 mane dies unus (Gen. i-5)*. Quod si nox et dies, unum
 tempus est: novissima hora diei, et diem totum et
 noctem transactam retinet. Similiter et novissima
 hora noctis, totam diem et noctem futuram. Hora
 enim pars est utriusque temporis. Hora qua sepultus
 est Dominus, pars est sextæ feriæ cum sua nocte quæ
 transierat, et hora noctis, qua surrexit, imminens
 est pars diei. Cæterum, si neque in die præsentis nox

^a Cethæi fuerunt. LXX, Exod. i, 7. *χυδαῖοι ἐγένοντο, effusi facti sunt.*

^b Immo quadringentis et 30, ut reliqui fiant, demptis 80, anni 350; et ita Exodi xii, 40; Joseph.

A est præterita, neque in nocte præsentis dies crastinus:
 non die resurrexit Dominus, sed nocte. Quoniam dies
 ab ortu solis est, sicut scriptum est: *Luminare majus
 initium diei (Ibid., 16)*. Dominus autem ante solis or-
 tum resurrexit. Nam Marcus dicit: *Oriente sole (Matth.
 xvi, 2)*, non orto, sed oriente, id est, ad ortum
 eunte: Lucas autem, *diluculo (Luc. xxiv, 1)*. Sed ne
 de hac locutione ambigeretur, alii Evangelistæ aperte
 noctem fuisse testantur. Nam Matthæus nocte dicit
 venisse mulieres ad monumentum, et vidisse Domi-
 num (*Matth. xxviii, 1*). Joannes vero, *cum adhuc te-
 nebræ essent (Joan. xx, 1)*. Si autem Dominus ante
 solem, id est, ante initium diei resurrexit, nox illa,
 pars erat illucescentis diei. Quod et competit operi-
 bus Dei, ut non dies obscuraretur in noctem, sed nox
 B luceat in diem. Ipsa enim nox illuminatur, et effi-
 citur dies: quod est figura eorum, quæ facta erant
 in Christo. Quoniam Deus qui dixit: *De tenebris lu-
 men fulgere in cordibus nostris (II Cos. iv, 6)*. Qui il-
 luminavit tenebras, sicut scriptum est: *Tenebræ tuæ
 sicut meridies erunt (Isa. lviii, 10)*. Et: *Nox transivit,
 dies autem appropinquavit; sicut in die decenter ambu-
 lemus (Rom. xiii, 12)*. Prius est enim quod carnale
 est, deinde quod spirituale. Dies ergo primus et no-
 vissimus, a toto pars est. Solus medius plenus fuit, a
 vespera in vesperam, secundum conditionem atque
 præceptum. Sicut Moysi dicit: *A vespera in vesperam
 c obscuravi diem sabbatorum (Lev. xxiii, 33)*. Quidam
 autem dicunt, ex die computandum: quoniam Do-
 minus tres dies et noctes dixit, non tres noctes et dies.
 C Sed hoc non longa ratione destruitur. Si enim ex die
 initium sepultura, in nocte finis: si autem in die fi-
 nita est, a nocte cœpit. Nam si dies utrimque conclu-
 ditur, plus erit unus dies. Dicunt præterea, non posse
 in die esse noctem præteritam, nec in nocte diem fu-
 turum: separatos tres dies et noctes oportere assi-
 gnari, computantes primum diem, quo crucifixus est:
 alteram, trium horarum reparatarum, tertium sab-
 bati, erit Domini dies 4. Qui autem hanc circumven-
 tionem vitant, consentiunt a nocte quidem compu-
 tandum: sed noctes a diebus debere separari, di-
 centes, in 3 horis tenebrarum importunarum primam
 noctem, alteram sabbati, tertiam illucescentis Domi-
 nicæ. Noctes quidem veluti tres sunt, sed dies duo.
 Primus in tribus horis post tenebras: secundus,
 D sabbati. Non enim qui separatos dies promit, potest
 dicere in nocte qua resurrexit, fuisse diem futurum.
 Quod si id consentiat, consentiat necesse est, in re-
 liquis diei sextæ feriæ, fuisse noctem præteritam.
 Quæ si tenebræ importunæ fuerunt, tres tamen horæ
 lucis, ejusdem sunt diei: nec amiserunt ordinem,
 quominus pars essent diei ac noctis suæ. Taceo 3
 horas tenebrarum noctem esse non potuisse, quod
 præter ordinem fuerint conditionis Dei. Quidquid
 enim signi est, non turbat elementorum rationabi-

lib. ii Antiquitat. cap. 6.

^c Obscuravi. Leg. cum Volg. *celebrabilis*, aut cum LXX, *sabbatizabilis, σαββατισαίτε*.

em cursum. Non enim quia stetit sol et luna diebus Josue (*Jos. x, 13*) et Ezechiae (*IV Reg. xx, 10*), solus sol reversus est: aliquid cursus inter solem et lunam mutilatum est et detractum, vel additum diei aut nocti, et nova exinde coepit temporum aut neomeniae supputatio, quam statuit Deus in solem et lunam, esse in temporum dies et annos, sicut in Genesi scriptum est (*Gen. 1, 17*). Multo magis in illo die, nihil turbatum est, cui non sunt adjectae 3 horae tenebrarum, ut essent 15. Namque si solem obscuratum, et rursum ostensum diem dicimus, quod nomen, quem ordinem damus ipsi diei, qui fuisse dicitur, inter sextam feriam et sabbatum, nisi bis sabbatum fuit et hebdomada illa 8 dies habuit? Certe, si contentio ratione minime sedari potest, compendio probamus, 3 horas tenebrarum non pertinere ad sepulturam Domini, eo quod adhuc viveret. Non enim potuit esse in corde terrae, nisi ex quo mortuus vel sepultus est, quod factum est in tribus horis sextae feriae, intra duodecimam. Quoniam post occisum solis, non licebat Judaeis sepelire: cum esset pura coena initium sabbati sicut Joannes dicit (*Joan. xiii, 2; xix, 42*). Illic ergo, propter coenam puram Judaeorum, quoniam proximum fuerat monumentum posuerunt Jesum. Dies autem noctibus dignitate, non novitatis ordine praeferruntur; ut omnes masculi primogeniti sunt, sicut dictum est: *Genuit filios et filias, et obiit* (*Gen. v*). Quod contra legem naturae sit, ut omnes illi masculos primum genuissent. Nobis autem totum tempus, dies est. Omnia nova sunt, figurae transierunt. Ex legitimis numeris sunt, septenarius, denarius, duodenarius. Idem est autem numerus, et cum multiplicatur: ut septuaginta, vel septingenti, vel toties in se: ut septies septem, aut decies deni. Sed aut perfectionem significant, aut a parte totum, aut simplicem summam. Perfectionem, ut *septem spiritus, Ecclesiae septem* (*Apoc. 1, 4-11*). Aut ut dicit: *Septies in die laudabo te* (*Psal. cxviii, 164*): aut *septies tantum recipiet in isto saeculo* (*Matth. xxii; Eccl. xxxv, 15*). Similiter, *denarius*, ut alius Evangelista dicit: *Centies tantum recipiet in isto saeculo* (*Marc. x, 50*). Et Daniel, angelorum et caeli vel Ecclesiae innumerabilem multitudinem denario numero complexus est, dicens: *Mille millia apparebant illi, et decies millies denaria circumstebant* (*Dan. vii, 10*), Et David: *Currus, inquit, Dei decies millies tantum* (*Psal. lxxvii, 18*). Et de omni tempore, David: *in mille saecula* (*Psal. civ, 8*). Item, per duodenarium de omni Ecclesia dictum est ^a *14400 et duodecim tribus* (*Apoc. vii, 4, 5*), omnes gentes, sicut: *Judicabitur duodecim tribus Israel* (*Matth. xix, 28*). A parte totum: quoniam ^b centum tempus legitimis numeris definitur, ut in Apocalypsi: *Habebitis pressuram 10 dies* (*Apoc. iv, 10*): cum significet usque in finem. Septuaginta autem in Babylone, idem tempus esse, importunum est nunc probare. Praeter legiti-

mos etiam numeros, quodcumque tempus in quocumque numero frequenter brevavit scriptura, sicut supradictum tempus, Hora appellatum est, dicente Apostolo: *Novissima hora est* (*I Joan. ii, 18*). Et dies: sicut, *Ecce, nunc dies salutationis* (*II Cor. vi, 2*). Et annum praedicare: sicut per Isaiam: *Praedicare annum Domino acceptabilem* (*Isa. lxi, 2*). Quoniam non ille, quo Dominus praedicavit, solus fuit acceptabilis: sed et iste quo praedicat, sicut dictum est: *Tempore accepto exaudi vi te* (*Isa. xlix, 8*); et Apostolus interpretatur: *Ecce nunc tempus acceptabile* (*II Cor. vi, 2*). Finis denique hujus anni, id est, iudicii junxit, dicens: *Praedicare annum Domini acceptabilem, et diem retributionis*. Et David: *Benedices, inquit, coronam anni benignitatis tuae* (*Psal. lxxiv, 12*). Aliquando hora, dies et menses, annus est, sicut in Apocalypsi: *Parati in horam, et diem, et mensem, et annum* (*Apoc. ix, 15*), quod est, tres anni et dimidium. Ibidem, menses pro annis: *Datum est ei delere homines, menses quinque* (*Ibid., 5*). Aliquando, dies denario numero 100 dies sunt, sicut in Apocalypsi: *Dies mille ducenti sexaginta* (*Apoc. xi, 3*); nam milles ducenties sexagies centeni centum viginti sex millia dies sunt, qui sunt anni trecenti quinquaginta, mensibus tricenorum dierum. Ibidem: unus mensis denario numero, 100 menses, ut: *Civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus* (*Ibid., 2*). Nam quadragies bis centeni, 4200 menses sunt, qui sunt anni trecenti quinquaginta. Tempus, aut annus est, aut 100 anni: sicut *tempus, et tempora, et dimidium temporis* (*Dan. vii, 25; xii, 7*), quod est, aut 3 anni et dimidius, aut 350. Item: Unus dies aliquando centum anni sunt: sicut de Ecclesia scriptum est: *Jacere in civitate, ubi et Dominus ejus crucifixus est, et post tres dies et dimidium* (*Apoc. xi, 8, 11*). Et oportet filium hominis Hierusalem ire, et multa pati a senioribus et principibus sacerdotum, et scribis, et occidi, et post tres dies resurgere (*Matth. xx, 18; Marc. x, 35; Luc. xviii, 52*). Ipse enim tercio die resurrexit. Generatio aliquoties et centum anni sunt: sicut Dominus dicit Abrahae: *Quarta autem generatione revertetur huc* (*Gen. xv, 16*). In Exodo vero, non de servitutis, sed de totius peregrinationis tempore dictum est: *Quinta autem generatione, ascendit populus ex Aegypto* (*Exod. xii, 42*), id est, post 450 annos. Item generatio, aliquoties 10 anni sunt: sicut Jeremias dicit: *Eritis in Babylonia, usque ad generationes septem* (*Baruch. vi, 2*). Ternarium numerum, eundem esse, qui et denarius, idem plenius in Evangelio deprehenditur. Matthaeus enim dicit: *tribus servis creditam Domini substantiam* (*Matth. xxv, 15*). Lucas vero *decem* (*Luc. xix, 15*): quos decem in tres redigit, dum et ipse a tribus dicit exactam rationem. Aliquoties unus dies mille anni sunt: sicut scriptum est: *Qua die gustaveritis ex arbore, morte moriemini* (*Gen. ii, 17*). Et septem dies primi, 7000 anni sunt. Sex diebus operatus est Deus, et requievit ab omnidem II Cor. vi, 2, legimus σωτηρίας. Sic et apud Isaiam xlix, 8, quo respexit Apostolus.

^a Lege 144000, ex citato loco Apocal.

^b Certum.

^c Salutationis. Forte salvationis, aut salutis. Siqui-

bus operibus suis die septimo, et benedixit et sanctificavit illum (*Ibid.*, 2, 3). Dominus autem dicit: *Pater meus usque modo operatur* (*Joan.* v, 17). Sicut enim istum mundum sex diebus operatus est: ita mundum spirituales, qui est Ecclesia, per 6000 annos operatur, cessaturus die septimo quem benedixit, fecitque in æternum. Id est quod Dominus inter cetera mandata nihil aliud crebrius præcepit quam observemus et diligamus *diem sabbatorum*. Qui autem præcepta Dei facit, sabbatum Dei diligat: id est, septimum diem quietis æternæ. Propterea Deus hortatur populum non intrare portas Hierusalem cum onere in die sabbati, et minatur portis, et intrantibus per eas et exeuntibus, sicut Hieremiæ mandat, dicens: *Vade, sta in portis filiorum populi tui, in quas ingrediuntur reges Juda et egrediuntur, et in omnibus portis Hierusalem, et dices ad eos: Audite verbum Domini, qui intratis portas istas. Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, et nolite tollere onera in die sabbatorum, et nolite exire portas Hierusalem, et nolite ferre onera de domibus vestris in die sabbatorum, sicut mandavi patribus vestris: et non obaudierunt in auribus suis, et induraverunt cervicem suam super patres suos, ut me non audirent, neque perciperent disciplinam. Eritque si me audieritis, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbatorum, ut non faciatis omne opus vestrum, et sanctificetis diem sabbatorum, et intrabunt per portas civitatis hujus reges et principes, sedentes in sede David. Et ascendent in currus et equos, ipsi principes eorum viri Juda, qui inhabitant Hierusalem. Et habitabit civitas hæc in æternum, et venient de civitatibus Juda, et de civitatibus Hierusalem, et de terra Benjamin, et de terra campestri, et de terra quæ ad austrum, asferentes holocausta et incensa, et thus, ferentes laudationem in domo Domini. Et si me non audieritis, ut sanctificetis diem sabbatorum, ut non portetis onera, neque intretis per portas Hierusalem: succendam ignem in portis ejus, et consumet domos Hierusalem, et non extinguetur* (*Jerem.* xvii, 19-27). Sufficeret breviter mandasse non operari sabbatis. Ut quid: *Nolite inferre onera per portas Hierusalem? Aut, si opus erat: et operis speciem diceret, id est, nolite inferre per portas. Non enim aliqui per muros et tecta inferebant onera in civitatem. Hierusalem bipertita est, et portæ ejus bipertitæ. Per portas inferorum exitur de Hierusalem sancta: et per easdem intratur in maledicta. Qui autem intrant per portas, intrant in æternam Hierusalem, ut reges in curribus, et in equis, sedentes in sede David, sicut per Isaiam: Adducent filii filiorum ex omnibus gentibus donum Deo cum equis et curribus^a in splendore multorum, cum umbraculis in sanctam civitatem* (*Isa.* lvi, 20). Portæ sanctæ civitatis Jerusalem, *Christus est, et vicarii ejus, custodes legis: interficientes vero prophetas et lapidantes ad se missos. Porta diaboli est, et vicarius ejus pseudoapostoli prævaricatores*

^a *In splendore multorum. LXX. Isa. lvi, 20, ἰ λαμπήναις ἡμιόνων, in lampenis multorum.*

A legis, claves regni cælorum alto sensu abscondentes. Ipsi sunt portæ, quæ non vincunt Ecclesiam, quæ supra petram fundata est. *Quoniam fundamentum Dei stat, sicut scriptum est: Cognovit Deus, qui sunt ejus* (*II Tim.* ii, 19). Si quis autem per præcepta præsidentium cathedræ Moysi introit, per Christum intrat. Ipsius enim sunt præcepta, ipse exponit onus peccatorum suorum, et sine illo non intrat in requiem sabbati. Si quis vero non per præcepta, sed per facta præsidentium cathedræ Moysi intrat, filius est gehennæ magis quam ipsi. Et requiescentibus universis, qui ante sabbatum manna collegerunt: ille cum onere suo invenitur in die sabbati, in quo non est, manna colligere, neque onus exponere. Quia nolunt audire vocem filii Dei clamantis in Ecclesia et dicentis: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam* (*Matth.* xi, 28). Isti sunt fures, qui non per januam veram, sed per portas suas intrant in suam Hierusalem. Et succendet Deus ignem in portis Hierusalem, et comburet itinera ejus, et non extinguetur. Ignis enim qui specialis Hierusalem portas exussit, extinctus est. Apostolus autem sabbatum, et alia legis mandata, figuram esse futuri, sic ait: *Nemo ergo judicet vos in cibo et potu aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quod est umbra futuri* (*Coloss.* ii, 16). Multis in locis, unius temporis diversi eventus in sepeciem separatim describi duo tempora fecerunt, quasi ex ordine se insequentia. In genere autem, uno tempore et uterque eventus: Si 14 anni sub Joseph, ubertatis et sterilitatis 7 anni sunt tantum (*Gen.* xli), id est omne tempus passionis Domini, in cujus figura factus est Joseph dominus Ægypti, cum esset 30 annorum. Qui sunt itaque nobis 7 anni ubertatis et saturitatis: idem ceteri 7 sterilitatis et famis. Isto enim tempore minatur Dominus divitibus famem, pauperibus vero saturitatem. Promittit hæc bona; et mala duplicis temporis uno tempore futura. Testatur scriptura Exodi (*Exod.* x), quia manifestum est, omnium plagarum Ægypti immunem esse Israel: et per tres dies tenebrarum lumen habuisse. Quod nunc spiritualiter geritur, sicut Deus eidem Pharaoni postea comminatus est dicens: *Dabo tenebras super terram tuam* (*Ibid.* 21). Aliquoties unum tempus in multas dividit partes: quarum singulæ totum tempus sint. Sic annus quo fuit Noe in arca, dividitur in omnes numeros. Quoties tamen temporum mentio est, quaternarius numerum specialiter tempus est a Domini passione usque in finem. Quaternarius est autem, quoties aut plenus est, aut post tertium pars quarti, ut 340 aut tres et dimidio. Cæteri vero (nam pro locis intelligendi sunt), signa sunt, non manifestæ definitiones. Quadraginta ergo diluvii dies totum tempus est. Nam isti sunt 40 anni in Ægypto, et 40 anni in eremo, et 40 dies jejunii Domini et Moysi et^b Ecclesiæ, quibus in Ecclesia jejunat Ecclesia, id est, abstinet

^b *Eliæ v. c. recte ut III Reg. xix.*

a mortuorum voluptatibus. Idem 40 dies quibus manducat et bibit Ecclesia cum Domino post resurrectionem 40 anni sunt quibus erat Ecclesia manducans et bibens sub Salomone, pace undique versum profunda, premente tamen eos bipertito Salomone: sicut eadem Ecclesia dicit: *Pater unus oppressit nos* (III Reg. xii, 50). Quadraginta dies, fuit aqua in statu suo, et eisdem defecit: ut his et defectio aquae 10 mense, id est, perfecto tempore compleretur. Sed in genere, non ita est, ut quodam tempore invalescat, et deinde deficiat. Quoniam tempore quo valet carnaliter, eodem deficit spiritualiter, ut ipsa elatio sit defectio, usque dum perficiatur tempus. Sic mundus regnans ponitur sub pedibus Ecclesiae filii hominis. Qui sunt itaque 40 dies, exsolvit peccata Juda, et Israel 149, quod est unum atque idem. Et 7 mense sedit Arca, idem tempus: Et deficiebat aqua usque in 10 mensem, idem tempus. Exivit de arca 12 mense (Gen. vii, 14). Hic est annus libertatis Domini acceptabilis. Quo completo, manifestabitur Ecclesia, mundi pertransisse diluivium. Unaquaeque pars hujus anni, idem annus est. Quale si diceret, exiit de Arca quadragesimo die, aut mense 7 aut 10.

REGULA VI.

De Recapitulatione.

Recapitulationes sunt istae partes ab initio usque in finem: sicut Adam usque Enoch, id est, Ecclesiae translationem, septem generationes, quod est, omne tempus. Rursus ab Adam usque ad Noe, id est, reparationem, decem generationes, quod est omne tempus: et a Noe usque ad Abraham decem generationes. Nam et centum anni, quibus ab Arca fabricata est, omne tempus est quo Ecclesia fabricatur, et eo tempore, in diluvio pereuntibus universis, gubernatur. Quod prudentibus plenius investigandum data via relinquimus. Quoniam ne copia Scripturae interpretando foret; singula persequenda, et ea quae hunc intellectum forte impediunt, removenda non putavimus, alio properantes. Inter regulas quibus spiritus lege signavit: quo luminis via custodiretur, non nihil custodit recapitulatione sigillum ea subtilitate, ut continuatio magis narrationis, quam recapitulatio videatur. Aliquoties enim sic recapitulat: Tunc illa hora, illo die, eo tempore: sicut Dominus loquitur in Evangelio, dicens: *Die qua exivit Loth a Sodomis, pluit ignem de caelo, et perdidit omnes* (Gen. xix, 24). Secundum haec, *erunt dies filii hominis* (Matth. xxiv, 37), quando revelabitur illa ora, *qui erit in tecto, et vasa ejus in domo, non descendat tollere ea, et qui in agro similiter non revertatur retro* (Matth. xiii, 15, 16). *Meminerit uxoris Lot* (Luc. xvii, 52). Numquid illa hora, qua Dominus revelatus fuerit adventu suo, non debet quis converti ad ea, quae sua sunt, et uxoris Lot meminisse, et non antequam reveletur? Dominus autem illa hora, qua revelatus fuerit, jussit ista observari: non solum ut

A abscondendo quaerentibus gratiorem faceret veritatem; sed etiam, ut totum illud tempus, diem vel horam esse monstraret. Eadem itaque hora, id est, tempore, ista observanda mandavit: sed antequam reveletur. Eadem quidem hora: sed in qua parte horae, ratione agnoscitur. Aliquoties autem non sunt recapitulationes hujusmodi, sed futurae similitudines, sicut Dominus dicit: *Cum videritis, quod dictum est per Daniele prophetam, tunc qui in Judaea sunt, fugient in montes* (Matth. xxiv, 15; Dan. ix, 27). Et inducit finem. Quod autem Daniel dixit: *In Africa geritur neque eodem tempore finis*. Sed quoniam licet non in eo tamen titulo futurum est. Propterea tunc dixit, id est, cum similiter factum fuerit per orbem: quod est discessio et revelatio hominis peccati. Hoc genere locutionis dicit Spiritus in Psalmis. *Cum converterit Dominus captivitatem Sion: facti sumus velut consolati: Tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificavit Dominus facere cum illis. Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus laetantes* (Psal. cxxv, 1-3). Dicendo vero: *Cum averterit Dominus captivitatem Sion: tunc dixerunt in gentibus. Nunc avertet, inquit. Tunc dicent in gentibus. Nos enim gentes, quorum captivitatem avertit. Sicut illorum in figuram, tempus habemus dicentes: Magnificavit Dominus facere cum eis, magnificavit Dominus facere nobiscum*. De similitudine itaque tempus suum et nostrum, unum fecit et junxit, dicens: *Tunc dicent in gentibus, id est, cum similiter gentibus fecerit*. Nec illud praetereundum puto, quod spiritus sine mysteriis vel allegoria aliud intelligi voluit. Super Joannem multi Pseudoprophetae prodierunt in hunc mundum. In isto cognoscite spiritus Dei. *Omnis spiritus qui solvit Jesum, et negat in carne venisse, de Deo non est, sed hic de Antichristo est. Quod audistis quoniam venit, et nunc in isto mundo praesens est* (I Joan. iv, 3). Numquid omnis qui non negat Jesum in carne venisse, Spiritum Dei habet? Sed hanc negationem, in opere non in voce esse, et unumquemque non ex professione, sed ex fructibus intelligi debere: in omni Epistola qua non nisi de fructibus bonis et malis scripsit, subtiliter admonet, eodem genere locutionis, sicut dicit: *In isto cognoscimus eum, si praecepta ejus custodiamus* (I Joan. ii, 3, 4). *Qui autem dicit: Quoniam cognovi eum et mandata ejus non servat, mendax est*. Numquid ex professione dixit intelligi fratrem qui Deum nescit, et non ex operibus? *Et qui dixerit, quoniam diligit Deum, et fratrem suum odit: mendax est* (I Joan. iv, 20). Si enim ut dicit, diligit Deum: doceat operibus, adhaereat Deo, diligit Deum in fratre. Si credit Christum incarnatum; quiescat odire membra Christi. Si credit Verbum carnem factum: quid persequitur in carne, *Verbum caro factum* (Joan. i, 14). Quid persequitur verbum in carne? Quod dixit Dominus: *Quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis in me*

^a Lugentibus v. c.

credentibus, mihi fecistis (Matth. xxv, 40) : non operetur malum in Christi carne, id est, in servis ejus, quoniam Dominus et Ecclesia, una caro est. In qua carne si credit esse hominem : cur non diligit, aut quod crudelius est, cur odit, sicut scriptum est : *Qui non diligit fratrem, permanet in morte* (I Joan. iii, 14). Et, *qui fratrem suum odit, homicida est* (Ibid., 14). Aliud majus evidentius signum cognoscendi Antichristi non esse dixit, quam qui negat in carne, idem odit fratrem? Tale autem quod dicit : *Quoniam qui negaverit Christum in carne, de Deo non est* (II Joan. xvii) : quale, *Nemo potest dicere Dominum Jesus, nisi in Spiritu sancto* (I Cor. xii, 3) : cum multi dicant Dominum Jesum, ipso contestante : *Non omnes qui mihi dicunt, Domine, Domine, introibunt in regnum cœlorum* (Matth. vii, 21). Sed hoc loco Apostolus, *neminem posse dicere Dominum Jesum Christum, nisi in Spiritu sancto* secundam conscientiam dixit (I Cor. xii, 3), secundum interiorem hominem, non secundum solam professionem, ut ostenderet illis, qui dicunt Dominum Jesum, nihil minus habere ab his, qui charismatum generibus extolluntur. Sed unum atque eundem Spiritum possidere omnem, qui Dominum Jesum crediderit, idem operibus credidisse monstraverit. *Nemo, inquit, potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto : Divisiones autem sunt charismatum, idem vero spiritus. Et divisiones ministeriorum sunt : et idem Dominus* (Ibid., 4, 5). Solvere autem Jesum, est non facere quod Jesum fecisse confitetur, sicut idem Dominus dicit : *Qui solverit unum ex mandatis istis minimis, et sic docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum* (Matth. v, 20). Et quid sit *solverit*, ex consequentibus aperit, dicens : *Qui autem fecerit, et sic docuerit. Hanc ergo negationem, operum esse, non vocis, et Paulus apostolus confirmat dicens : Dominum scire consententur, factis autem negant* (Tit. i, 16). Et iterum : *habentes formam pietatis, virtutem autem ejus negantes* (II Tim. iii, 5). Hoc sensu dicit quosdam fratres, Christum non voce sancte prædicare, sed corde. Nam voce sancte prædicant. Consentit denique prædicationi eorum, et mandat audiri, dicens : *Quid interest sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur* (Philipp. i, 18). Dominum enim Christum Antichristus non voto, sed occasione prædicat. Alio tendens, per Christi nomen ingreditur : quo sibi viam sternat, quo sub Christi nomine, ventri pareat, et his (quod turpe est dicere), sanctitatis et simplicitatis nomen imponat, signis et prodigiis cubiculorum opera Christum esse asseverans. Quos salubri cautione vitare admonet Apostolus dicens : *Filiis abstinete vos a simulacris* (I Joan. v, 21).

REGULA VII.

De diabolo et corpore ejus.

Loci duo illustrati, Isaïæ cap. xiv, Et Ezech. xxviii.

De diabolo et corpore ejus breviter videri potest, si id quod de Domino et ejus corpore dictum est, id quoque observetur. Transitus namque a capite ad corpus, eadem ratione dignoscitur, sicut per Isaïam

de rege Babylonis dicitur : *Quomodo cecidit Lucifer de cœlo, mane oriens? contritus est in terra qui mittebatur ad omnes gentes? Tu autem dixisti in animo tuo : In cœlum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam, sedebo in monte alto super montes altos in aquilonem, ascendam super nubes, ero similis Altissimo. Nunc autem ad inferos descendisti in fundamenta terræ. et qui viderint te, mirabuntur super te, et dicent : hic est homo, qui concitat terram, movet reges, qui ponit orbem terræ totum desertum. Civitas autem destruxit abductosque non solvit. Omnes reges gentium dormierant in honore, in domo sua. Tu autem projectus es in montes velut mortuus, abominatus cum omnibus qui ceciderunt in desertis gladio, et descenderunt ad inferos. Quomodo venisti : sicut vestimentum sanguine conspersum, non erit mundum, ita nec tu eris mundus, quia terram meam perdidisti, et plebem meam occidisti. Non eris in æternum tempus semen nequam, para, filios tuos interfice, peccatum patris tui non resurgant* (Isaï. xix, 12, 22). In regem Babylonis, et omnes reges, et omnis populus significatus, unum enim est corpus. *Quomodo, inquit, cecidit de cœlo lucifer, mane oriens, confractus in terra : qui mittitur ad omnes gentes? Tu autem dixisti in animo tuo : In cœlum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam. Diabolus hoc sibi promittit. Non enim sperat retinendo in cœlum posse ascendere, qui ne dejiceretur, resistere non valuit. Multo magis ista homo sperare non potest : et tamen hominem esse sic dicit : Hic est homo qui incitat terram. Sed præter hanc rationem, quam neque diabolus, neque homo sperare potest, se posse in cœlum ascendere, et super stellas Dei sedens, similem se Deo fieri, etiam ipsa Scriptura aliud inquirendum admonet. Nam si in cœlum et supra stellas Dei dicit se sedem suam positurum : quomodo in monte alto sedebit, aut super montes in aquilonem vel in nubibus ut similis sit Altissimo? non enim Altissimus in hujusmodi habet sedem. Cœlum, Ecclesiam dicit : sicut procedente Scriptura videbimus. De hoc cœlo cadit lucifer matutinus. Lucifer enim bipertitus est : sicut Dominus dicit in Apocalypsi de se et de suo corpore : *Ego sum radix et genus David, et stella splendida matutina, sponsus et sponsa* (Apoc. xxii, 16). Item illic : *Qui vicerit, dabo illi stellam matutinam* (Apoc. ii, 28) : id est, ut sit stella matutina sicut Christus, quem accepimus. Pars ergo lucifer, id est, adversum corpus, quod est diabolus, reges, et populus, cadit de cœlo, et confringitur in terra. His regulis dicit Sapientia : *Audite ergo reges et intelligite : discite iudices finium terræ, præbete aures, qui continetis multitudinem, et placetis vobis in turbis nationum : quoniam data est vobis potestas a Domino, et virtus ab Altissimo ; qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur. Quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, neque custodistis legem* (Sap. vi, 2, 3). Rex ergo Babylonis totum corpus est : sed pro locis intelligimus, in quam partem corporis conveniat. *Cecidit de cœlo lucifer, in omne corpus potest con-**

venire. *In cælum ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam*, similiter, et caput : majores, qui stellarum Dei, id est, sanctorum dominum dominandum putant, cum ipsorum minores dominantur, sicut scriptum est : *Major serviet minori* (*Gen. xxv, 25*). Huic Esau, id est, fratribus malis, sic dicit Dominus per Abdiam prophetam : *Exaltans habitationem suam, dicens in corde suo : Quis me deducet ad terras? Si exaltatus fueris sicut aquila, et inter stellas ponas nidum tuum, inde te detraham, dicit Dominus* (*Abd. 1, 3, 4*). *Sedebo in monte alto super montes altos, in aquilonem, ascendam super nubes, ero similis Altissimo* (*Isa. xiv, 13*). Mons altus, populus est superbus. Montes alti, singuli quique, qui adunati montem faciunt, id est, corpus diaboli. Multos enim esse montes malos, dicit Scriptura : *Transferentur montes in corde maris* (*Psal. xlv, 3*). Iterum : *Fundamenta montium conturbata sunt, et commotasunt, quoniam iratus est Deus* (*Psal. xvii, 8*). Nam et corpus Domini, id est, Ecclesia, mons dicitur : et singuli qui Ecclesia, faciunt montes, sicut scriptum est : *Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus, annuntians imperia ejus* (*Psal. ii, 6*). Et iterum : *Perdam Assyrios in terra mea, et in montibus meis* (*Isa. xiv, 25*). Et iterum : *Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam* (*Psal. lxxi, 3*). Et iterum : *Montes exsultabunt velut arietes, et colles velut agni ovium* (*Psal. cxiii, 4*). Deus in monte Sion habet sedem, et in montibus Israel, et in nubibus sanctis suis : quod est Ecclesia. Scriptum est : *Timeat a facie Domini omnis terra : quoniam exsurgit de nubibus sanctis* (*Psal. xxxii, 8*). Iterum, *nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem* (*Isa. v, 6*). Iterum : *Nimbus et nubes in circuitu ejus* (*Psal. xcvi, 2*). Et quod in monte Sion habitet, sic dicit : *Cognoscetis, quia ego sum. Dominus Deus vester, habitans in Sion monte sancto meo* (*Ezech. xxxv, 3*). Et diabolus in monte sedet, sed Seir, qui est Esau, id est, fratrum malorum : quem montem Deus increpat per Ezechielem, et dicit in lætitia universæ terræ desolaturum, quod adversum Israel inimicitias exercent. Ipse est mons, ipsi montes Aquilonis. In his diabolus sedet; et nubium cœli veluti dominatur. Hactenus, *se similem dicit altissimo* (*Isa. xiv, 14*). Dux sunt partes in Ecclesia, *Austri et Aquilonis*, id est, Meridiana et Septentrionalis. In parte meridiana, Dominus manet. Scriptum est : *Ubi pascis, ubi manes in meridiano* (*Cant. 1, 6*)? Diabolus vero, in Aquilonem, sicut Deus dicit populo suo : *Illum persequar ab Aquilone a vobis, et expellam illum in terra sine aqua, id est, in suis; et exterminabo faciem ejus in mare primum, et posteriora ejus in mare novissimum, quod est in populos primos et novissimos* (*Joel. xi, 10*). Instar Ecclesiæ, fabricatus est iste mundus, in quo Sol oriens, non nisi per Austrum, id est, meridianum iter habet; et decursa Australi parte, invisibilis vadit in locum suum rediens. Sic et Dominus Deus noster Jesus Christus, Sol æternus partem suam percurrit, unde et meridianum vocat. Aquiloni vero,

A id est, adversæ parti non oritur : sicut iidem cum in iudicium venerint, dicent : *Justitiæ lumen non luxit nobis* (*Sap. v, 6*). Timentibus autem Dominum, *oritur Sol justitiæ : et sanitas in pennis ejus*, sicut scriptum est (*Malach. iv, 2*). Malis vero meridie nox est : sicut scriptum est : *Dum sustinent ipsi lumen, factæ sunt illis tenebræ, fulgorem obscura nocte ambulaverunt, palpabunt sicut cæcus parietem, et cui non sunt oculi, palpabunt et cadent meridie, quasi media nocte* (*Isa. lix, 9, 10, sec. LXX*). Iterum : *Occidet sol meridie, et tenebricabit super terra dies luminis* (*Amos viii, 9*). Iterum : *Propterea nox erit vobis de visione, et tenebræ vobis erunt ex divinatione, et occidet sol super prophetas, et obscurabit super eos dies luminis* (*Mich. iii, 6*). Huic populo ex Austro comminatur Deus, sicut per Ezechielem Soor increpat, dicens : *Spiritus Austri contrivit te* (*Ezech. xxvii, 16*). Is enim confringere permittit, dicens : *Exsurge, Aquilo, et veni, Auster : perfla hortum tuum, et defluent unguenta mea* (*Cant. iv, 16*). Exsurgente enim nequam spiritu, resistit Spiritus sanctus, qui Domini hortum perflat, et eliciuntur unguenta, id est, odor suavitatis offertur. Et per Ezechielem, idem ex reliquiis populi mali sic dicit Deus, *adducere super populum suum, partem ejusdem populi, quod est mysterium facinoris : Ecce ego super te Gog, principem Mochoch et Tobel : et congregabo te, et adducam te, et ponam te a novissimo Aquilone, et adducam super te montem Israel : et perdam arcum de manu tua sinistra, et sagittas tuas de manu dextera, et dejiciam te super montes Israel* (*Ezech. xxxix, 1-4*). Hoc autem geritur, a passione Domini : quoadusque de medio ejusdem mysterii facinoris decedat Ecclesia, quæ detineat, ut in tempore suo detegatur impietas, sicut dicit Apostolus : *Et nunc quid detineat, scitis, ut in suo tempore detegatur : Mysterium enim jam nunc operatur iniquitatis : tantum, ut qui detinens detinet modo, donec de medio fiat. Et tunc revelabitur ille impius* (*II Thess. ii, 6-8*). Et in Hieremia legimus, peccatores Israel in Aquilone convenire, Domino dicente : *Vade et lege sermones istos ad Aquilonem, et dic : Convertere ad me, domus Israel, dicit Dominus* (*Jerem. iii, 3*). Meridianum vero pars est Domini; sicut et in Job scriptum est : *A meridiana parte germinabit ibi vita* (*Job. xi, 17*). Aquilo diaboli : Utraque autem pars, in toto mundo. Ascendam, inquit, *nubes : ero similis Altissimo. Nunc autem ad inferos descendes in fundamenta terræ. Qui viderint te, mirabuntur super te, et dicent : Hic est homo qui concitat terram, commovet reges, qui ponit orbem terræ totum desertum.*

Numquid in diabolium convenit, *Qui viderint te, mirabuntur super te? Aut in regem novissimum, cum ad inferos descendes? Ipso enim ad inferos descendente, non erit qui miretur, mundo finito. Non enim dicent : Hic est homo qui concitavit terram, reges, et posuit orbem terræ totum desertum : sed incitat, et commovet et ponit. Hominem enim totum corpus dicit tam in regibus quam in populis : cujus hominis superbi partem cum Deus percussit, et ad*

inferos dejicit, dicimus : *Hic est homo qui incitat A* terram, commovet reges, scilicet sanctos : *Qui ponit orbem terræ totum desertum : irridentium vox est, non confirmantium, sicut ibi : Qui dissolvit templum, et triduo illud suscitavit (Marc. xv, 29). Dixit enim : Fortitudinem faciam, et sapientiam intellectus. Auferam terminos nationum, et fortitudinem illarum vastabo, et comminuam civitates cum habitantibus : et totum orbem comprehendam manu, velut nidum, et velut ova derelicta auferam, et non erit qui effugiat me, aut contradicat mihi (Isa. x; 13, 14). Numquid ista quæ sibi promittit, valet implere? Ponit quidem orbem terræ totum desertum, sed orbem suum. Civitates autem destruxit, utique sui orbis. Est enim bipertitus, mobilis et immobilis : sicut Paralipomenon : *Commovetur a facie Domini omnis terra. Etenim fundavit orbem terræ, qui non commovebitur. Abductosque non solvit (I Par. xvi, 30; Ps. xcv, 9). Potest, inquit, in speciem convenire; quod captivis in nullo relaxasset, sed inimicis raptum æstimans, principali tota in eos uteretur potestate. Quod objurgat Deus, dicens : Ego quidem iratus sum modice : ipsi autem adjecerunt in mala (Zach. i, 15). Verumtamen in figuram generalitatis facta et dicta sunt, et spiritualiter implentur : dum hi qui dominantur, humilitatis subditos aut tentationis causa vel merito sibi subditos sine respectu pietatis atque communis conditionis affligunt, quibus non sufficit potestas, sed ea immoderatus uti contemnunt, quod culpam, dicens : *Persequentes retributionem (Isai. i, 25). Et iterum : Extendit manum suam ei in retribuendo (Ps. lxxv, 21). Parum est enim quod inimicus est; adhuc gestit et in subditum vindicare, sicut scriptum est : Omnes subditos vobis compungitis. Dissimulans odisse Dominum, inimicum et vindicatorem : quod per vindictam quam soli sibi Deus exceptavit, aliquid sanctitatis usurpet. Scriptum est enim : Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (Rom. xii, 19). Omnes reges terræ dormierunt in honore, homo in domo sua (Isai. xiv, 18, 19). Reges, sanctos dixit. Nam non omnes reges vel privati in domo sua dormierunt, sicut sancti in domo (sua) quam delegerunt. Tu autem projectus es in montes velut mortuus abominatus, cum omnibus qui ceciderunt inserti gladio, et descendunt ad inferos. Diabolo dicit, *Projectus es in montes, in quibus sedet. Denique non dixit mortuus : sed velut mortuus abominatus. Adhuc enim vivit : licet ipse in suis gladio perimatur, et ad inferos descendat. Sicut enim Dominus, quidquid sui patiuntur, se pati dixit (Matth. xxv, 40) : ita et diabolus ipse in suis inculcatur, ipse abominatus confringitur, sicut scriptum est : In diminutione populi, comminatio principis (Prov. xiv, 28). Diabolus ab homine suo non separatur : nec homo in quo diabolus non est, potest dicere : Ero similis Altissimo. Nec diabolus, hic homo, qui incitat terram : nisi in homine fuerit. Sicut Dominus, homo dici non potest, nisi in homine; nec homo, nisi in Christo. Sed quid in quem conveniat,****

pro locis observandum est. Iterum corpus ipsius diaboli convenit dicens : *Quomodo venisti? sicut vestimentum sanguine conspersum non est mundum, ita nec tu eris mundus : quia terram meam perdidisti, et plebem meam occidisti. Non eris in æternum tempus, semen nequam : para, filios tuos interfice peccatis patris tui, ut non resurgant (Isai. xiv, 19-21, sec. lxx). Ille ostendit non convenire in speciem. Rex enim Babylonis, qui terram Domini vastavit, et populum occidit, id est, Nabuchodonosor mundus obiit, in æternum vivit : corpori dicit sui cujusque temporis parere quos genuerit, interfici peccatis ejus quo ipse, qui convenitur genitus. Novissimus enim rex non filios, sed fratres habere potest. Neque velut mortuus cum ad inferos descenderit, sed mortuus. Per Ezechielem sic Deus increpat regem Tyri : *Quoniam exaltatum est cor tuum, et dixisti : Deus ego sum, habitatione Dei habitavi in ordine maris. Tu autem homo es, et non Deus : et dedisti cor tuum tamquam cor Dei. Numquid sapientior es tu Daniele? Sapientes arguerunt te sapientia tua. Numquid sapientia tua aut doctrina tua fecisti tibi virtutem et aurum et argentum thesauris tuis? Numquid in multa doctrina tua, et in mercatu tuo multiplicasti virtutem tuam? Propterea hæc dicit Dominus : Quoniam dedisti cor tuum, sicut cor Dei : propter hoc, ecce ego induco super te alienas pestes ex gentibus, et exinient gladios tuos super te, et super decorem doctrinae tuæ : et vulnerabunt decorem tuum in perditionem, et deponent te, et morieris morte vulneratorum in corde maris. Numquid dicturus es in conspectu interficientium te : Deus ego sum? Tu vero homo es, et non Deus. In multitudinem incircumcisorum peribis, in manibus alienorum : quia ego locutus sum, dicit Dominus. Tu es signaculum multitudinis et corona decoris : in deliciis paradisi Dei fuisti, omnem lapidem optimum habens in te alligatum ; Sardinum, Topazum, Smaragdum et Carbunculum et Saphirum, et Jaspem, et argentum et aurum et Ligyrium et Achaim et Amethystum, Chrysolithum et Beryllum, et Onychium : et auro replesti thesauros tuos et apothecas tuas. Cum Cherubin posui te in monte sancto Dei : fuisti in medio lapidum igneorum, abiisti sine macula in diebus tuis, ex qua die creatus es, donec invenirentur iniquitates tuæ in te. A multitudine negotiationis tuæ implesti promptuaria tua iniquitate et peccatis : et vulneratus es a monte Dei. Abduxit te Cherubin de medio lapidum inferorum, exaltatum est cor tuum in corde tuo : corrupta est doctrina cum decore tuo. Propter multitudinem peccatorum et iniquitatem negotiationis tuæ, contaminata sunt sancta tua : educam ignem de medio tui, hic te devorabit. Et dabo te cinerem in terra tua, in conspectu omnium videntium te, et omnes qui te noverunt inter nationes, constrictabuntur super te. Perditio factus es, et non eris in æternum tempus (Ezech. xxviii, 2-19, sec. lxx). [Quoniam exaltatum est, inquit cor tuum, et dixisti : Deus ego sum, habitatione Dei habitavi in corde maris : et in hominem convenit dicentem : Ego sum Christus; et in diabolo qui in corde maris, id est, populi**

habitat, sicut Deus in corde sanctorum suorum sedet. Populus, in corde maris, id est, in voluptate vel altitudine sæculi habitat, sicut in alio loco dicit Deus eidem civitati: *Satiata et honorata es nimis in corde maris. In^a qua multa deduxerunt te remiges tui: Spiritus Austri contrivit te in corde maris virtutis tuæ.] Tu autem homo es, et non Deus (Ezech. xxvii, 25-26).* Et diabolus in homine, homo dictus est: sicut Dominus dixit in Evangelio: *Inimicus homo hoc fecit (Math. xiii, 28).* Et interpretatus est, dicens: *Qui eam seminat, diabolus est (Ibid., 29).* Homo diaboli, Deus esse non potest. Propterea in utrumque convenit: *Tu homo es, et non Deus. Dedisti cor tuum, tamquam cor Dei. Numquid sapientior es tu Daniele? In Daniele, totum corpus est Ecclesiæ: quia non potest esse peccati sapientior in negotiis vitæ, sicut ille sapientior est in suo quam filii lucis. Potest etiam in speciem convenire: quoniam Daniel specialiter confundit regem Babylonis, in figuram, qui Prophetico spiritu regem superbum ad confessionem unius Dei, Ecclesiastica majestate prostravit; qui confessione suarum virtutum, et cœlesti sapientia, Babylonis superstitiones evertit. Sapientes te^b non arguerunt sapientia tua. Non solum enim Daniel sapiens, sed etiam tres pueri, qui regem et omne regnum ejus cum ipsis diis suis, unum Dominum asserendo, eodem Deo presente confuderunt. Idem nunc usque generaliter ejusdem tam externas quas internas Babylonis, lumine veritatis dirumpunt. Numquid in scientia tua, aut sapientia tua fecisti tibi virtutem, et aurum et argentum thesauris tuis? Numquid in multa scientia, aut in mercatu tuo multiplicasti tibi virtutem tuam? et exaltatum est cor tuum in virtute tua. Putant enim superbi et beneficiorum omnipotentis Dei ingrati, sua virtute aliquid posse, et sapientia ditari, nescientes scriptum esse: *Non levibus cursus, non fortibus prælium, neque sapienti panis (Eccl. ix, 11).* Et iterum: *Numquid magnificabitur securis sine concisore (Isa. x, 15)?* Et non quidem prudentibus divitiæ, et non scientibus gratia. Hæc enim non sunt in nostra potestate, sed a Deo conferuntur. *Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, tamquam non acceperis (I Cor. iv, 7)?* Et iterum: *Non gloriatur sapiens, in sapientia sua (Jerem. ix, 23).* Propterea hæc dicit Dominus: *Quoniam dedisti cor tuum, sicut cor Dei: Propterea, ecce ego induco super te alienos, pestes ex gentibus: et exinabunt gladios suos super te, et super decorem scientiæ tuæ. (Ezech. xxviii, 7, 8).* Et si potest in speciem convenire, quod reges sæculi per suam superbiam, dominos se appellari patiuntur; tamen hoc quoque convenit in genus. Frequenter enim inducit Deus in Ecclesiam alienigenas, et multos in morte vulnerat. Sed etiam occulta persecutione multos inducit ex gentibus, in quibus tentet populum suum, et occidat nequam per similes, sic Matthiam. *Et vulnerabunt decorem tuum**

A in perditionem. Aliquos enim non in perditionem, sed cum spe sanitatis vulnerant. *Et deponent te, id est, humiliabunt: et morieris morte vulneratorum in corde maris. Non diceret vulnerato, morieris morte vulneratorum: nisi quia non aperte vulneratur, et moritur: sed ipse est, in quibus vulneratur. Numquid narrans narrabis in conspectu interficientium te: Deus sum ego? Id est, numquid divini generis titulis terrebis eos, quibus traditus fueris, tam spiritualiter quam carnaliter? Tu vero homo et non Deus, in multitudine incircumcisorum periturus es manibus alienorum: quia ego locutus, dicit Dominus. Nunc aperuit, quo genere se ille dicat Deum: dum minatur et in multitudine incircumcisorum periturum manibus alienorum: quod non convenit, nisi in eum qui sibi circumcisis videtur. Rex enim Tyri, mortem solam potuit timere: *Nonne a circumcisis, aut cum eis moreretur. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis accipe lamentam super principem Tyri, et dic illi: Hæc dicit Dominus: Tu es signaculum similitudinis, et coronam decoris in paradiso Dei fuisti. Numquid diabolo factus es paradisi, ut ipse quod paradisi perdidit, inereperet? Homo fuit in deliciis paradisi, ipse est signaculum similitudinis, qui ad similitudinem Dei factus est. Signaculum autem ad decorem dixit: sicut per Aggæum dimicantibus hujus adversum se fratribus promittit Deus Ecclesiæ, dicens: *Ego commovebo cœlum et terram, mare et aridant; et convertam currus et sessores. Et descendent equi et sessores eorum unusquisque in gladio ad fratrem suum. In die illo dicit Dominus omnipotens, accipiam te Zorobabel filium Salathiel, servum meum, et ponam te signaculum, quoniam te elegi, dicit Dominus omnipotens. Zorobabel, omne corpus est (Aggæi ii, 22-24; Eccl. xlii, 13).* Etenim exinde nusquam legimus comitatum supra se venisse Zorobabel. Hic est ex tribu Juda, qui sub Dario meruit ædificare Hierusalem. Ipse quoque in figurâ fundavit domum Dei, et perfecit sicut idem Dominus dicit: *Manus Zorobabel fundaverunt domum hanc, et manus ejus perficient eam (Zach. iv, 9.)* Quod est autem signaculum hoc et corona speciei, sicut Deus promittit Ecclesiæ dicens: *Videbunt gentes justitiam tuam, et reges claritatem tuam, et vocabunt nomen tuum, quod Dominus nominavit. Illud erit corona speciei in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Tu etiam non vocaberis derelicta: et terra tua non vocabitur deserta. Tibi etiam nomen vocabitur, voluntas mea, et terra tua orbis terrarum (Isa. lxi, 2-4.)* Homo est itaque signaculum similitudinis, et corona speciei: cujus pars, in ipso decore divinæ similitudinis, et deliciis paradisi, id est, Ecclesiæ perseverat. Altera vero pars, ne in æternum vivat, inter ipsam atque arborem vitæ, flammeus ensis evolvitur (*Gen. iii, 24*). Adam namque, sicut Apostolus dicit, *umbra futuri est (Rom, v, 14).* Sic et hi fratres, divisus est in Cain et Abel. *Omnem lapidem optimum habens in te***

^a Lege aqua.

^b Supra deest non.

alligatum; Sardium, et Topazium, et Smaragdum, et Carbunculum, et Sapphirum, et Jaspin, argentum et aurum, et Ligurium et Achaten et Amethystum et Chrysolitum et Beryllum et Onychium: et auro replesti thesauros tuos, et apothecas tuas in te. Hæc et in diabolum conveniunt, et in hominem. Isti enim duodecim lapides et aurum et argentum, omnesque thesauri diabolo adhærent delegati. Denique, habes in te alligatum: Et iterum: Apothecas tuas in te. Sicut corpus Domini a sanctis ornatur: promittente Deo et dicente: Extolle oculos tuos in circuitu; vide omnes filios tuos, collecti sunt, et venerunt ad te. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis indueris, et superimpones illos: sicut ornamentum novæ nuptiæ, quia deserta tua et diruta, et quæ ceciderunt, nunc angustiantur ab inhabitantibus (Isa. XLIX, 18, 19; LX, 14). Et in Apocalypsi, eadem civitas duodecim lapidibus fundata construitur (Apoc. XXI, 13, 20). Omnia, inquit, lapidem optimum, et enumeravit duodecim: ut ostenderet in duodenario numero perfectionem. Omnia, enim, quæ fecit Deus, bona sunt (Gen. I, 25). Horum diabolus usum, non naturam mutavit. Et omnes homines excellenti sensu et potentis ingenii, aurum sunt et argentum, et lapides pretiosi secundum naturam: sed ejus erunt in cujus obsequio, natura, suis fruuntur. Quoniam, cui se signaverit quis in obedientia: servus est ejus, cui obaudit, sive peccati, sive justitiæ. Ita fit, ut et diabolus habeat aurum et argentum, et lapides pretiosos. Omnia quidem, non sua secundum originem: sed sua, secundum voluntatem. Nam et in Job scriptum est diabolo: Omne aurum maris sub eo est (Job. XLI, 21). Et Apostolus, vasa aurea et argentea, dicit esse quædam in contumeliam (II Tim. II, 20). Non enim, sicut quidam putant, omnia lignea et fictilia reprobavit, cum ex eis sint aliqua in honorem, ipso dicente: Figulum luti, aliud quidem fingere in honorem, aliud vero in contumeliam (Rom. IX, 21). Et ex ligno, aliud ad præparationem esse, aliud in sacrilegium: ex auro et argento, id est, ex magnis et perspicuis dixit immundos. Nam et in Apocalypsi: Meretrix (id est, corpus adversum) purpura, cocco, et auro, et argento, lapidibusque pretiosis ornatur: habens poculum aureum in manu, plenum execrationum et immunditiarum totius terræ (Apoc. XVII, 4). Ista sunt ergo diaboli ornamenta, lapides pretiosi: quibus lapides igneos imitatur, et homo in se habet thesauros tam facinorum quam perspicuos. Ipse enim suorum portator est, quem facultates suæ velut comedes ligaverunt. Præter illa, quæ ab utroque sexu corporis diaboli ornanda eduntur: etiam his, quæ defossa habent, insitum est cor. Ubi enim erit thesaurus, illic erit et cor hominis (Matth. VI, 21). Vetus enim homo et terra ejus, unum corpus est: quoniam ipse quoque terra est. Unde Apostolus non solum ea, quæ corpore admitti possunt, sed et avaritiam, metabrum esse possidentis, ita definiit dicens: Mortificate itaque membra vestra, quæ in terra sunt, fornicationem, immunditiam, passionem, concupiscen-

tiam malam, et avaritiam, quæ est idolorum servitus. Propter quæ venit ira Dei (Coloss. III, 5, 6). Ex qua die creatus es tu cum Cherubim, imposui te in monte sancto Dei (Ezech. XXVIII, 14), id est in Christo, vel Ecclesia. In medio lapidum igneorum fuisti, id est hominum sanctorum, qui adunati, montem Dei faciunt. Angeli enim alterius substantiæ, lapides dici non possunt, quia corpus non habent. Abiisti sine macula tu, in diebus tuis: ex qua die creatus es tu, donec invenirentur iniquitates tuæ in te, a multitudine negotiationis tuæ (Ibid., 15). Lapidem, Ecclesiam esse sic dicit Petrus: Ecce vos fratres, tamquam lapides vivi, coedificamini in domos spirituales (I Pet. II, 5). Quam domum, igneam esse; et hanc, malos fratres ardere sic dicit Deus: Erit domus Jacob, ignis: domus autem Joseph, flamma: Domus vero Esau, stipula. Exardescent in illos et comedent eos: et non erit ignifer in domo Esau, quoniam Dominus locutus est (Abd., 18). Cum enim peccat homo dejicitur de monte Dei, et non erit ignifer, amisso Spiritu, et succendetur in cinerem. Peccasti, et vulneratus es a monte Dei: et abduxit te Cherubim de medio lapidum igneorum. [Cherubim, ministerium Dei est: quod exclusit universos malos de Ecclesia, sed spiritualiter. Qui enim vestimentum nuptiale non habet, hic in sæculo excluditur de medio recumbentium. Denique in tenebras, id est, in obdurationem mittitur: donec in ignem in æternum descendat. Futuro enim sæculo, nemo miscebitur choro sanctorum, qui postea excludatur. Exaltatum est cor tuum in decore tuo, corrupta est scientia tua in decore tuo.] Corrupta est scientia ejus, qui sciens prudensque erat et studio affectatæ sapientiæ asserit dissimulata veritate, mendacium: sicut Spiritus dicit: Cum cognovissent Dominum, non ut Dominum magnificaverunt, aut gratias egerunt: sed nugati sunt in cogitationibus suis, dicentes se esse sapientes (Rom. I, 22). [Corrupta est scientia eorum, qui alios docent, se ipsos non docent. Corruptus est decor, qui generi suo operum similitudine non respondet. Propter multitudinem peccatorum tuorum. In terram projeci te: In conspectu regum dedi te dehonestari (Ezech. XXVIII, 18). Et diabolus est in terram, id est, in hominem, et homo de sublimitate Ecclesiæ, in conculcationem, si Hieremias dicit: Dejeci de cælo in terram gloriam. In conspectu regum conculcatur diabolus et homo ejus: Propter multitudinem peccatorum tuorum, et iniquitatem negotiationis tuæ, contaminantur sancta tua.] Videtur veluti principalem titulum exprobrasse, corpore diaboli, negotiationis magis dicit, et thesauros, spirituales nequitie. Sicut enim spiritualis justitiæ negotiatio, est thesaurus, ut dicit Dominus: Simile est regnum cælorum homini negotiatori (Matth. XIII, 45). Et iterum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo (Matth. VI, 20). Iterum: Dedit servis suis substantiam suam, ut negotiarentur (Luc. XIX, 13). Iterum: Negotiatores Carthaginenses resistentib. etc. (Ezech. XXVII, 12). Iterum: Negotiatio ejus et merces sancta Domino

(Isac. xxiii, 18). Et Apostolus: *Est, inquit, negotiatio magna, pietas* (I Tim. vi, 6). Ita spiritualis nequitia, negotiatio est thesaurus peccatorum, sicut Dominus dicit: *Homo malus, de thesauro cordis emittit mala* (Matth. xii, 35.) Et Apostolus: *Thesaurizas tibi iram in die iræ* (Rom. ii, 5).

Propter iniquitatem, inquit, negotiationis tuæ contaminantur sancta tua. Qui enim non recte sanctitate Dei utitur, suam efficit, sicut Deus dicit de sabbatis suis: Sabbata vestra odit anima mea. Educam ignem de medio tui: hic te devorabit (Isa. i, 15). Ignis, Ecclesia est: quæ cum discesserit e medio mysterii facinoris, tunc pluet ignem Dominus a Domino, de Ecclesia, sicut scriptum est: *Sol exortus est super terram, et Lot intravit in Segor: et pluit Dominus super Sodomam et Gomorrhham, sulphur et ignem a Domino de cælo* (Gen. xix, 23). Illic est ignis, quem supra dixit: *Domus Jacob, ignis: domus autem Esau, stipula. Exardescent in eos, et comedent illos: et non erit ignifer in domo Esau* (Abd., 18). In Genesi iterum scriptum est: *Cum contereret Deus omnes civitates in*

A circuitu, commemoratus est Deus Abraham, et emisit Lot e medio subversionis: cum subverteret Deus civitates, in quibus inhabitabat in eis Lot (Gen. xix, 29.) Numquid Lot non merebatur propria justitia liberari, ut diceret Scriptura: *Commemoratus est Deus Abraham, et emisit Lot e medio subversionis? Aut, In civitatibus habitabat, et non in civitate: ut diceret, Civitates, in quibus habitabat? Sed prophetia est futuræ discessionis. Memor enim Deus promissionis ad Abraham, ejecit Lot de omnibus civitatibus Sodomorum, quibus veniet ignis ex igni Ecclesiæ, quæ de medio eorum educetur. Et dabo te in cinerem in terra tua, (Ezech. xxviii, 18.) Id est, in hominibus vel ipsos homines in terra sua, qui in terra Dei esse noluerunt. In conspectu hominum videntium te, id est, intelligentium. Numquid diabolus in homine videri potest? Et omnes, qui te noverunt inter nationes, contristabuntur super te* (Ibid., 19.) Cum enim Dominus percussit aut detegit malos, constriantur qui eorum auxilio fulciri solent, corporis sui parte debilitata *Perditio facta es: et non eris in æternum.*

Has Regulas Tichonii expendit Augustinus tom. III, lib. iii de Doctr. Christ. capp. 30-37.

ANNO DOMINI CCCXCVIII.

HILARIUS DIACONUS

PROLEGOMENA.

(Ex Schoenemanno, tom. I, p. 306.)

1. *Hilarii Diaconi vita.*—Patriam habuit Sardiniam. Diaconus erat Ecclesiæ Romanæ, quo nomine a Lucifero episcopo Calaritano post concilium Arelatense ad Constantium missus, cum in concilio Mediolani habito strenue Athanasii causam defensisset, virgis cæsus et una cum Lucifero et Pancratio in exilium missus est. Postea Lucifero se adjunxit, sed eo temeraria opinione processit, ut Arianos et qui cum his communicassent, omnesque omnino aliqua hæresi pollutos iterum baptizandos esse statueret, antequam in societatem Ecclesiæ catholicæ reciperentur. Hinc lepide, sed parum scite ad Hieronymo mundi Deucalion dictus est. Bene vero actum tunc

Cum Ecclesia fuit, quod Diaconus tantum esset Hilarius, cui, quoniam nulla erat clericos ordinandi copia, nemo fere adhæsit, adeoque hæc ejus doctrina quæ alioquin ingens schisma excitatura fuisset, cum ipso auctore an..... interiit.

2. *Scripta ejus.*—Scripta quæ Hilario tribui solent, sunt fidei admodum incertæ et dubiæ, videlicet *Commentarius in Epistolas Pauli* cum Ambrosio edi solitus, et *Quæstiones Vet. et Nov. Test.* inter Augustini opera reperiundæ, de quibus fusius, sed ita ut Hilario utrumque abjudicaret, disputavit Oudinus tom. I de SS. Eccl. p. 480-491.

COMMENTARIUS

IN XII EPISTOLAS B. PAUL

HILARIO DIACONO ASCRIPTUS.

(Hunc Commentarium vide inter spuria in Appendice ad opera S. Ambrosii adjuncta, tom. XVII nostræ Patrol.)

QUÆSTIONES

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI

HILARIO DIACONO ATTRIBUTÆ

(Quæstiones istæ reperientur in inferiori serie nostræ Patrol., inter Spuria S. Augustini operibus annexa tom. III, part. II.)

ANNO DOMINI INCERTO.

NOVATUS CATHOLICUS.

NOVATI SENTENTIA

DE HUMILITATE ET OBEDIENTIA ET DE CALCANDA SUPERBIA.

Sæcularibus aliter in Ecclesia loquimur, aliter vobis loqui debemus. Illis loquimur aliquando res quæ sonum habent, et virtutem non habent, delectantur enim tamquam infirmi sonis verborum, non virtute Dei. Vos autem in nomine Christi, non in hoc delectamini; sed vultis audire salutis verbum, in quo vocati estis; et has vestes lugubres in mundo induistis expectantes meliores apud Deum. Nostis jam et sapitis. Jam multum tempus hic habetis adversus quem vobis est colluctatio, adversarius vester non est foris, sed intus est in visceribus: et in ipsis membris nostris habemus oblectatorem. Si enim *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus faciamus* (Gal. v, 17); videtis quia intus est adversarius iste. Adversarius autem iste non vincitur nisi humilitate et charitate: quia et ipse Dominus noster Jesus Christus diabolum non vicisset, nisi humiliatus fuisset; humiliatus autem non necessitate, sed charitate. Si enim non amasset, humilis factus non fuisset. Amore nostri factus est humilis. Si ergo *qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt* (Psalm. CXLV, 4), Dominus angelorum omnium, qui creavit omnia, propter nos humilis factus est; quare nos propter nosmetipsos recusamus humilitatem? Via ergo salutis non est nobis pervia, nisi humiliatis. Cum cœperis humilitatem, quære eam propter Deum et propter ipsam congregationem sustine. Et in ipsa congregatione quamvis æquales sis, unusquisque alterum superiorem sibi existimare debet, tametsi non sit superior. Non illud facit, nisi qui humilitatem habuerit. Non est necessarium servis Dei aliud præmium, nisi humilitas: quia humilitas, si fuerit in homine, facit illum obedientem. Obediens vero

qui fuerit, vel qui obedientiam sectatur, non hominibus obedit, sed Deo. Sic enim Dominus ait: *Qui vos audit me audit: qui me audit, audit eam qui me misit* (Luc. x, 16). Abbas Pater est, sequentes fratres Patriarchæ sunt. Et quicumque est alius inter vos, qui forte bonam habet vitam, meliorem continentiam, meliores vigilias, meliorem custodiam corporis, et ipse propter imitationem Pater est. Hæc ergo agite inter vos, ut primum humilitatem custodiatis, non ut hominibus humiles videamini, sed Deo. Illa est vera humilitas, quæ Deo, non hominibus, demonstratur. Nam humilitas quæ hominibus monstratur, fictio est, non humilitas, quod a servis Dei omnino alienum esse debet. Non quidem arbitror, quia sint tales in vobis; sed ne surrepat talis morbus, admoneo. Homines enim sumus, et hominibus loquimur. Idcirco primum humilitatem fratribus vestris monstrare debetis propter imitationem; ut fundata sit ipsa humilitas intus in corde secundum Deum. Cum fuerit enim humilitas fundata in corde tuo propter Deum, tunc dat illi Deus, id est fratri tuo, ut intelligat et imitetur humilitatem tuam. Nam si non fuerit humilitas fundata in corde tuo; ostendit Deus fratri tuo, quia ficta est humilitas tua. Prima ergo via salutis hæc est: humilitatem tenere simplicem propter Deum, non propter hominem: non placere inde hominibus, sed placere inde Deo. Humilitatem sequatur obedientia, et obtemperetis vobis ipsis, sicut sibi obtemperant membra. Numquid cum consilio obtemperant membra, et non naturali charitate? si pes offenderit, manus occurrit, ne totum corpus lædatur, ut cadat. Sicut ait Apostolus: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra* (I Cor. xii, 26). Unde ergo, nisi ex charitate? Si ergo

dilexeritis vos invicem, nulla erit conturbatio. Scandala nemo patiat; non propter cibum, non propter potum, non propter vestimentum, non propter vigilias, non propter opera, non propter coquinam, non propter ministerium. Jam cum vos invicem dilexeritis, si quis aliquid faciat, quod non debet; charitas illa non permittit ut offendatis. Habete ergo, fratres, humilitatem et obedientiam, quam sequitur pax, ut sitis filii pacis: *Quia charitas, sicut ait Apostolus, vinculum est perfectionis (Col. iii, 14).* Cum quis habuerit humilitatem, Christum imitatur, qui humilis factus est propter nos. Cum quis habuerit obedientiam, Christum imitatur, qui *obediens factus est usque ad mortem (Phil. ii, 8).* Cum quis habuerit charitatem, Christum imitatur: quia *Deus charitas est (I Joan. v, 16).* Sed prius elaborate, ut intus vitia vestra vincatis. Fiat pax primo animæ et cordis cum præcepto Dei; ut adversus consuetudinem corporis atque fragilitatem duo sint victores, præceptum Dei, et consensus tuus. Casus enim talis est, medicus, ægrotus et ægritudo. Si iste ægrotus se cum ægritudine dederit, vincitur medicus, efficiuntur duo adversus unum, atque superatur medicus. Si ergo ægrotus cum medico se dederit, vincitur infirmitas. Medicus Christus est; ægroti nos sumus; ægritudinis morbus, consuetudo peccati est. Jam qui ex parte renunciavit sæculo, quamvis vivat in sæculo, attendat ubi debeat inhærere; utrum morbo an medico. Si medico non inhæserit, laborat medicus. Ideo nobis Evangelium in sæculo clamat et dicit: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via (Matth. v, 25).* Non nos docet, ut simus consentientes adversario diabolo; sed docet, ut consentientes simus adversario, præcepto divino, quod adversatur malis nostris, et adversatur consuetudini nostræ, adversatur iniquitatibus nostris. Si consentimus, facti sumus concordēs cum præcepto Dei, et accipimus quasi jugum Dei; propter quod ait Dominus: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum, quia leve est, et sarcina mea levis est (Matth. xi, 28).* Ecce quid tam leve? Denique considera quemadmodum qui aliquid habent in hoc mundo timent ne rapiantur. Quomodo timent ne quod acquisierunt perdant? Quibus modis torquentur, quasi sub gravissimo pondere sollicitudinem habendo? Vos autem non aliud laboratis, nisi ut hoc faciatis quod abbas præcipit. Jam sub jugo es: non cogitas ubi vivas; quia nec debes cogitare. Est qui te regat: est qui tibi curam ferat. Omnino ad vos cogitatio cibi et vestimenti nec pertinere debet. Quod dederit abbas, sic puta quasi Deus dederit: ipsa est enim vera humilitas. Sed forte unus plus habet, et alter minus; et hoc tanquam a Deo factum habete. Sed unus sedet ad alteram mensam; si sic jubet abbas, si sic probaverit, sic habete quasi Deus jusserit. Nolo inde interrogas, ut dicas; cras ego ibi sessurus sum. Nolo ut facias consuetudinem ut tibi des illam ne-

cessitatem. Si forte non est quod detur, aut non videtur ut detur; sic habe, aut quia non est quod detur, aut visum est non expedire ut detur. Ista, fratres, si servaveritis, prorsus vitam æternam habebitis. Nolite permittere vos verbis malis agi. Si forte aliquis infirmus cadit, ut loquatur perversa; statim cohibete illum: statim dicite: Noli facere, noli, frater, peccas. Debetis enim, propter quod in unum estis, et abbatem unum habetis, e vos vobis abbates esse. Numquid unus, quia duos oculos et duas aures habet, abbas potest omnes audire, aut omnes videre? aut non habet necessitatem alicubi exire et aliquid providere? Vos vobis abbates estote; et quomodo metuistis abbatem præsentem, metuite et absentem, quia præsens est Deus. Omnino hoc timete, hoc metuite, quia Deus semper præsens est. Et si unus curam fert tantis: quanto magis vos omnes ferre debetis; ne inveniatur unde irascatur, unde doleat, unde offendatur, unde intemescat, unde putet quia peribit labor ejus tanti temporis? Hæc enim tunc nobis poterunt prædesse, si habuerimus humilitatem, obedientiam et charitatem. Via alia ad Deum non est, nisi humilitas, obedientia et charitas. Ipse est via, veritas, et vita. Nam cruciari, jejunare biduo, triduo, quatrinduo, septimanas facere frequenter, inde superbiunt fratres, putantes quia quod ipsi faciunt, alius facere non potest: infinitum putant esse quod alius non potest facere: aut ambulat nudopede, et arbitratur quoniam ipse solus hoc potest facere: aut forte nec bibit nec ipsam aquam mixtam; exercitatio temporalis est, quia semper illud facere non potest. Sed cogitet magis humilitatem, cogitet pietatem, charitatem, obedientiam. Propter enim frangendas vires corporis, propter domandum sanguinem et carnem debet arripere ista quasi bonus athleta; sed non inde gloriatur, ne perdat quod fecit. Nam Pharisæus ille qui ascendit in templum orare, numquid opera, quæ numerabat, modica erant? Immensa erant; jejunare bis in Sabbato; decimas omnium rerum suarum pauperibus dare; non facere fraudem; adulterium non committere, infinitum est: sed quoniam jactavit illud in superbiam, totum quod fecit, superbia fuit (*Luc. xviii, 9 et seq.*) Propterea David dicit: *Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem (Psalm, xxxv, 12).* Ubi ceciderunt? In lapsu superbiæ. Inde enim cecidit diabolus, per superbiam lapsus est. Omnino ergo non admittatur ad servos Dei superbia. Qui ergo jam aliter vivit, vitamque suam melius instituit, non sit quemadmodum ille Pharisæus. Publicanus autem humiliatus non audet nec oculos ad cælum levare, et sententia Domini collaudatus redit ad domum suam justificatus magis quam ille Pharisæus. Expertum namque habemus, et in ipsis sanctis scripturis, et in fratribus nostris, quia quicumque viam humilitatis tenuit, proficit, et non perit.

AUCTOR ANONYMUS.

CUJUS OPERA PRODIERUNT

SUB NOMINE S. ATHANASII.

Ex opp. S. Athanasii tom. III .

ADMONITUM IN SEQUENTIA DUO OPUSCULA ASCETICA.

A multis jam sæculis subsequentes duæ asceticæ exhortationes ad monachos et ad sponsas Christi Athanasii nomine prodire. In collectione namque Regularum, quæ octavo sæculo a Benedicto Anianense concinnata est, utraque comparet Athanasii nomine inscripta; cum neutra tamen Athanasii nihil nisi nomen admittat. Nam ipsa luce clarius est, a Latino scriptore, et quidem eleganti Latineque, ut illa ætate, peritissimo, adornatas fuisse. Secunda porro, in Actis Concilii Aquisgranensis extat integra, Athanasioque ascribitur. Unde fortasse suspicari liceat, fuisse illam, pariterque priorem quæ eodem ferme styli genere conscripta est, ab auctore suo commendationis causa Athanasii nomine insignitam. Utrumque autem opusculum in Appendice ad Codicem Regularum, curante Luca Holstenio editum fuit Parisiis anno 1663.

EXHORTATIO AD MONACHOS.

Et si quid gloriari in Christo licet, hujusmodi A in holocaustum nostri, hostiam voluntariæ oblationis aptemus, desiderantes escas et parantes, ac primatibus illis ad mensuram veniæ hanc sententiam largientes: *Omnis creatura Dei bona, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* (I Tim. iv, 4). Nos ad præmium gloriæ illo labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum. Et rursus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet* (I Cor. ix, 25). Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Abstinencia enim continentiae nutrix est, qua inupta sive nupta, facilius passibilitatis frenos patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos, qui ad summa nituntur, vel cupio, vel mando colere, ne putent in aliis crimen esse nupsisse, scientes scriptum esse: *Bonum est nubere, melius est non nubere* (I Cor. vii, 37). Qui hoc enim illicitum credunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis enim cavere, jugum necessitatis est: permessa vincere, munus arbitrii. Malis abstinere, disciplinæ merces est, bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperii. Illud legis indultum est terminis, hoc gratiæ reservatum est incrementis.

2. Jejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum possibilitas valet, nisu laborantis extensa, quæ præter Dominicam semper sint solemnia, si votiva sint. His sese Moses beatissimus præparans, affatibus Dei dignus ingessit. His prædictas per Jonam Ninivitæ minas, in placidam rursus flexere sententiam. His Bethuliæ populus Assyria obsidione conclusus, et usque ad dedicationem sui experta plurima virtute conterritus, ab Holophernis tumentibus minis constantis manu feminae meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbia, præparato sibimet ligno acceptæ poenæ conversione suspendit. His Jesus Salvator

Et si quid gloriari in Christo licet, hujusmodi A in holocaustum nostri, hostiam voluntariæ oblationis aptemus, desiderantes escas et parantes, ac primatibus illis ad mensuram veniæ hanc sententiam largientes: *Omnis creatura Dei bona, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* (I Tim. iv, 4). Nos ad præmium gloriæ illo labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum. Et rursus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet* (I Cor. ix, 25). Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Abstinencia enim continentiae nutrix est, qua inupta sive nupta, facilius passibilitatis frenos patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos, qui ad summa nituntur, vel cupio, vel mando colere, ne putent in aliis crimen esse nupsisse, scientes scriptum esse: *Bonum est nubere, melius est non nubere* (I Cor. vii, 37). Qui hoc enim illicitum credunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis enim cavere, jugum necessitatis est: permessa vincere, munus arbitrii. Malis abstinere, disciplinæ merces est, bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperii. Illud legis indultum est terminis, hoc gratiæ reservatum est incrementis.

2. Jejuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum possibilitas valet, nisu laborantis extensa, quæ præter Dominicam semper sint solemnia, si votiva sint. His sese Moses beatissimus præparans, affatibus Dei dignus ingessit. His prædictas per Jonam Ninivitæ minas, in placidam rursus flexere sententiam. His Bethuliæ populus Assyria obsidione conclusus, et usque ad dedicationem sui experta plurima virtute conterritus, ab Holophernis tumentibus minis constantis manu feminae meruit vindicari. His Mardocheus Aman crudelem superbia, præparato sibimet ligno acceptæ poenæ conversione suspendit. His Jesus Salvator

noster in carne hominis, quem assumpserat, eruditus, suadelas diaboli tentantis obtundit. Quas etsi aliter potuisset expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Orationibus vero ita frequenter instandum est, ut vix eas aliquod tempus interpolet. Scriptum est enim: *Orationibus instate, vigilantes in illis (Matth. vii, 18)*. Et iterum: *Querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis (Matth. vi, 19)*. Per has amicus dormiens excitatur: et quamvis omnem familiam sopor altus obsederit, depromi tamen sibi ac porrigi panes importunus expostulator extorquet. Has, si fieri potest, sola legendi intercedo disrumpat: cujus rei cura in canonicis ponenda est monimentis: non quod apocrypha debeamus, præsertim ignorata, damnare, sed quod ad scientiam Dei digestam, canonis seriem putemus posse sufficere. Illa enim si consentiunt, supervacua sunt; si dissentiunt, vitanda sunt. Sine legendi studio nemo ad Dominum esse valebit intentus. Primum, quod hujusmodi opera ab aliis actibus caducæ occupationis abducunt, et diversorum exemplorum insinuata cognitio, vel honorum appetentiam, vel malorum facit esse cautelam. Neque enim alias Petrus apostolus admoneret nos, dicens: *Parati semper estote ad rationem reddendam, ad omnes poscentes vos de verbo spei vestræ, et fidei (I Petr. iii, 16)*. Et Apostolus: *Non cessamus pro vobis orantes, ut impleamini agnitione ejus in omni sapientia et intellectu spirituali (Coloss. i, 9)*. Et rursus: *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia (Coloss. v, 16)*. Nam et in Veteri Testamento similem hominibus curam sacræ præceptionis inculcavit eloquium. Sic enim David ait: *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte (Psalm. i, 1)*. Et ad Jesum Nave Deus loquitur: *Non recedet liber iste de manibus tuis, et mediteris in eo die ac nocte (Jos. i, 8)*. His quoque negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interserunt. Et quamvis ipsa sedulitas animum ad Deum præstet intentum, efficit tamen in sese mordax sæculi cura sollicitum.

3. Quod si hæc frequenter et importune patitur religioso labori deditus, nunquam profecto illis carebit otiosus. Nunc quoniam studiorum membra digressimus, morum augmenta cumulemus. Illud autem non extra commonitionem puto, ut sit victus facilis, vestitusque vilis, cum hæc tegendi corporis gratia reperta sint, non ornandi: et illa sustinendæ animæ potius quam obruendæ. His ergo, quæ supra ostendimus, actibus mancipatus, omne odium deponat inimici. Nec hoc tantum fine contentus, similitates amore commutet, iram patientiæ temperet freno, avaritiam abstinentiæ forti vincat imperio, et præcipue linguam custodia taciturnitatis obsepiat, ne in litigium contentiosa fervereat, ne in maledictum procax incurrat, ne in obtrectionem maledica serpat, ne in jurationem facilis prolabatur, ne in mendacium ficta simulet, ne in circumventionem astuta calleat, ne

A in elatione superba jactetur; sed observans tempus tacendi, et tempus loquendi, omne verbum otiosum obnoxium sciat esse rationi. Nam ideo et David beatissimus ori suo custodiam deponit. Et condiendum sale, benedicti Pauli pagina sacra, sermonem constituit. Et nullum indomabile membrum esse, quam linguam, testificata Jacobi præcepta signarunt. Sit igitur qui hujusmodi viam scandit tacitus, mitis, benignus. Et quia charitatis insolubilis habetur affectus, in studio parili semper alium judicans potioem. Hoc enim freno adstringit invidiam, quam vicinæ sibi elationis sæpius incitatum judicio, dum gratias referendi sibi honoris appetit, notam miseri livoris incurrit. Nec primum adeo unusquisque percipit, si ab hominibus id requirit: *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v, 5)*. Qui cum de hujusmodi studio discipulos erudiret, ipsum pronuntiat maximum, qui minimus velit esse cunctorum. Esto ab aliquibus frater tuus propensius honoretur, nec illos quasi minus amicos habeas, nec hunc quasi æmulum prælatæ venerationis attendas. Quinimo judica circa te augmentum illius honoris accrescere, sciens scriptum: *Si enim gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, et membra (I Cor. xii, 26)*. Nam quicumque aliquem vestrum diligit, omnem dignitatem Deo, in quem vos coitis, adscribit. In hoc mite silentium placet, in hoc affabilitas blanda diligitur. Hunc rudis et innata simplicitas, hunc scientia erudita commendat. Hujus in jejunii jugitate patientia, hujus in abstinentiæ virtute contemptus, hujus in lectionis assiduitate sedulitas, pro divinorum munerum diversitate laudatur. Hæc autem, sicut scriptum est: *Operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis, prout vult. Sicut enim corpus unum membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita et Christus. Omnes enim nos in uno spiritu, in unum corpus baptizati sumus (Ibid., 11)*. Singuli vobis potestis omnium bonorum summam præsumere, si nullus se incipiat in eo quod alter præcellit efferre. Sed cum vos invicem nexu astrictæ charitatis arctabitis, tunc eos qui foris sunt, et in sæculari actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ austeritate damnare, scientes scriptum: *Nolo judicetis, ne judicemini (Luc. vi, 37)*. Et iterum: *Tu quis es, qui judicas alienum servum (Rom. xiv, 4)?* Domino suo stat aut cadit. Potens est enim statuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus et illicente blandimento via veritatis ostensa, nubem erroris aperite, ut non trahi incipiat unusquisque, sed sequi præcedentem.

4. Semper duriora flectenda sunt, ne viribus inclinata curvatio, priusquam in circulum veniat fatiscens fragmen offendat. Hic enim sæpius scandala vulgi dicaciter gignuntur, dum ad religionis jugum, censorium arrogatur imperium. Vita nostra jubeat, lingua persuadeat, quia plus auctoritatis gestat exemplum, et ingerit appetentiam sui morum lenis formatio. In omni igitur actu vestro, quasi speculo

relucete, fulgete. Ubique circumspicere, ubique solliciti, ne quid livor inveniat, ne quid rumor falsus infligat. Feminas probas et religionis studio vero deditas cum mensura venerationis honorate, ut nec austeritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. Accessus ad vos invicem vester non ingestus sit, sed innatus, quem causa fecerit, non quem supervacuitas relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut si quando alterius sexus frequentia deerit, vel annorum cujusdam et probata gravitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis id honestet, quia praecipue vobis aetas, hora, solitudo, vitanda sunt. Non quo mihi fas sit de his qui vere semel devota Deo pectora dicaverunt secus aestimare aliquid, sed ut ex abundanti sic omne quod fingi potest, tanquam possit et credi caveamus, ne in nullo famae nostrae vulnere serpat nata ab occasione suspicio. Ipsa famae semina, priusquam linguis nutriantur, intereant. Non tamen nobis fides facti, sed possibilitas etiam religanda mendacii. Beata enim vita est et praecleara, de qua nihil licet falsitati. Neque enim ego hoc iudicium meum austerus censor arripui, sed coeleste imperium monitor blandus assumpsi: nam et sic ait Apostolus: *Zelans vos Dei zelo, despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. xi, 2), sciens scriptum esse: *Ne ponatis offensionem, vel scandalum fratri* (Rom. xiv, 13); et iterum: *Sine offensione estote Judaeis et Gentibus, et Ecclesiae Dei* (I Cor. x, 32); et iterum: *Non ergo blasphemetur bonum nostrum* (Rom. xiv, 16); et iterum: *Ut quid enim libertas nostra iudicetur ab infidelium conscientia* (I Cor. x, 29); et iterum: *Omnia autem vestra, honesta fiant* (I Cor. xiv, 40); et iterum: *Contemnant nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo* (II Cor. iv, 2), et iterum: *Providemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (Rom. xii, 17); et iterum: *Ut is, qui adverso est, confundatur, nihil habens dicere mali* (Tit. ii, 8). Neque me praeterit saecularis livoris invidiam in obtreccationem semper religionis ardere, et mordacem malignis rumoribus dentem impressum dicacitatis infingere. Utatur sua mundus natura, dum nihil in nostra inveniat disciplina. Falsitas ex more jactetur, dum nec verisimile quidem possit esse quod dicitur. Nemo ideo debet contemnere vulnus infamiae, quia semper consueverit rumor simulare; sed eo attentius praecavere, quod soleat etiam ficta componere. Nemo ab obtreccationis metu redditur obtreccandi solemnitate securus. Neque est negligentiae causa sollicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reverentiae vestrae tuta ac circumspicua custodia. Necessarius e domo, et rarus egressus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad substantiam victus causa exercendi operis ordinarit. Muneribus cunctis, nisi quae ad quotidianum cibum annumque vestitum suppetant, abstinentes. Sciens scriptum esse: *Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus* (I Tim. vi, 8); et iterum: *Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis* (I Thess. iv, 12). Nec quidem praebendae eleemosynae gratia ultra su-

pradictos victus ab ullo quippiam praesumatis, scientes scriptum: Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet acceptum est, non secundum id quod non habet. Sic illa Evangelici sermonis divina sententia, anum pauperem inter larga locupletum munera gemina tantum aera mittentem, magnifica accepta largitione ditavit. Quia non potest parum esse, quod totum est. Neque quisquam amplius dedit, quam qui sibi nihil reservavit.

5. Haec si cui praeter vos nimium videbuntur adstricta, qui Dei claustra pulsare tentaverit, prout ratio sua tulerit, relaxabit: ne quis forte aut connexus sit conjuge, aut liberis impeditus. Habet praeter haec arcta substantia plurima quae sequantur. Neque se repulsum credat, sed aditu alterius vocationis admissum, sicut scriptum est: *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat* (I Cor. vii, 24). Non tamen ut propensioem curam patrimonio, quam religioni in caducis magis occupatus impendat, agnoscens scriptum esse: et possidentes tanquam non possidentes. Si quem tamen posteritatis compede felicior natura, si intelligatur, absolverit, causam haerendi in mundo, nisi ignarus est Dei munerum, non habebit. Cur enim vivendi voluntate non solvat, quod moriendi lege rumpendum est, faciens de sorte mercedem, ut de necessitate virtutem augeat? Quinimo, qui in sua re familiari de parvis magna, de vilibus pretiosa, aeterna facit de caducis, solus est, postquam pervenerit ubi sempiternus patrimonii sui possit esse possessor. Si avarus non est, debet terminanda contemnere; si avarus est, debet desiderare perpetua, sciens scriptum esse: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi tinea et rubigo exterminant, et ubi fures effodiunt et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in caelo, ubi neque tinea, neque aeternitas exterminant, et ubi fures non effodiunt, nec furantur* (Matth. xix, 20). Hoc enim ei, qui non caret filiis, hortamentum est: qui caret, imperium. Ista vos cuncta congrua temporibus, apta personis, referta exemplis, condita blanditiis, affatu illice, hortamenti mitis integritate, facilius potest persuadere qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu invidi estis, cujusquam aestimatione fraudandi. Erat vobis certe corpus firmum, aetas integra, rudes animi, quamvis angusta pro humani generis varietate patebant, vel negotiandi usus, vel studium militandi, diversae artes, innumera in actibus mundi augendae facultatis officia. Postremo non deerat, vel pauper uxor, quae vivendi pararet voluptatem et insita humanis sensibus pignorum blandimenta. Quae vos omnia quidem corpore et castis sensibus respicientes, divinae sententiae formam religiosi actibus custoditis, dicente Scriptura: *Quicumque plus me fecerit domum, aut uxorem, aut filios, non est me dignus* (Matth. x, 27). Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de meritum summa angusta sui aestimatione desperent, qui substantia parili ad studium vitae hujus advenerunt. In hoc ergo filii charissimi vivendi tramite constituti, vacate et videte quoniam suavis est Dominus.

Dies noctesque lectionibus atque orationibus ducite, **A** buistis eligere, mementote : *Vigilate, state in fide, et mei semper, quem in opere et scientia abortivum omnium sacerdotum, præceptorem vobis tanti ha-* *viriliter agite, confortamini, omnia vestra in charitate fiant, et Deus pacis erit vobiscum (1 Cor. xvi, 13).*

EXHORTATIO AD SPONSAM CHRISTI.

1. Quantam in cœlestibus beatitudinem virginitas sancta possideat, præter Scripturarum testimonia, Ecclesiæ etiam consuetudine edocemur : quia discimus peculiare illi subsistere meritum, cujus specialis est consecratio. Nam cum universa turba credentium paria gratiæ dona percipiat, et eisdem omnes Sacramentorum benedictionibus glorientur, istæ proprium aliquid præ cæteris habent, cum de illo sancto et immaculato Ecclesiæ grege, quasi sanctiores purioresque hostiæ pro voluntatis suæ meritis a sancto Spiritu eliguntur, et per summum Sacerdotem Dei offeruntur altario. Digna revera Domino hostia tam pretiosi animalis oblatio, et nulla magis ei quam imaginis suæ hostia placitura. De ejusmodi enim Apostolum præcipue dixisse reor : *Obsecro autem vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem (Rom. xii, 1).* Possidet ergo virginitas et quod alii habent, et quod alii non habent : dum et communem et peculiarem obtinet gratiam, et proprio, ut ita dixerim, consecrationis privilegio gaudet. Nam et Christi sponsas virgines dicere Ecclesiastica nobis permittit auctoritas; dum in sponsarum modum quas consecrat Domino velat : ostendens eas vel maxime habituras spiritale connubium, quæ subterfugerint **C** carnale consortium. Et digne Deo per matrimonii comparisonem spiritaliter copulantur, quæ ejus dilectionis causa humana connubia spreverunt. In his quam maxime impletur illud Apostoli : *Qui autem adhæret Domino unus spiritus est (1 Cor. vi, 17).*

2. Grande est et immortale, et pene ultra naturam corpoream, sopire luxuriam et concupiscentiæ flammam adolescentiæ facibus accensam animi virtute ~~re~~stinguere, et spiritali conatu vim genuinæ oblectationis excludere, vivere contra humani generis morem, despiciere solatia conjugum, dulcedinem contemnere liberorum, et quæcunque præsentis vitæ esse commoda possunt, pro nihilo spe futuræ beatitudinis computare. Magna hæc, ut dixi, et admirabilis virtus est, et non immerito pro magnitudine **D** laboris sui ingenti præmio destinata. *Dabo, inquit Dominus, spadonibus meis in domo mea, et in muro meo locum nominatum meliorem a filiis et filiabus Israel, nomen æternum dabo eis quod non deficiet (Isai. lvi, 4).* De quibus spadonibus Dominus in Evangelio repetit, dicens : *Sunt enim spadones qui scipos castraverunt propter regnum cœlorum (Matth. xix, 12).* Magnus quidem est pudicitæ labor, sed majus præmium : temporalis custodia, sed remuneratio æterna. De his enim et beatus Joannes apostolus loquitur, quod *sequuntur agnum quocunque ierit (Apoc. xiv, 4).* Quod ita intelligendum puta, nullum eis locum in cœlesti aula claudendum, et cuncta eis

divinarum mansionum habitacula reseranda. Sed ut illustrius virginitatis meritum clareat, et quam Deo digna sit manifestius possit intelligi, illud cogitetur, quod Dominus et salvator noster Deus, cum propter humani generis salutem hominem dignaretur assumere, non alium quam virginalem elegerit uterum. Et ut hujusmodi plurimum sibi placere monstraret, et pudicitæ bonum utrique sexui intimaret, virginem habuit matrem virgo mansurus; in se viris, et in matre feminis præbuit virginitatis exemplum : quo demonstraretur in utroque sexu beatam integritatem divinitatis haberi, et plenitudinem meruisse; dum totum in matre fuit, quidquid habebatur in filio. Sed quid ego satago excellens ac sublime pudicitæ meritum revelare, et gloriosæ virginitatis bonum ostendere; cum de hac re plerosque perorasse non nesciam, et ejus beatitudinem manifestissimis rationibus comprobasse, et nulli sapienti venire in dubium posse, eam rem majoris esse meriti quæ sit amplioris laboris? Quisquis enim pudicitiam aut nullius præmii, aut parvi existimat, certum est illum aut ignorare, aut non voluntarium ferre laborem. Unde illi semper castitati derogant, qui eam aut non habent, aut habere coguntur inviti.

3. Nunc itaque quoniam paucis licet, tam laborem quam meritum integritatis ostendimus; ne res quæ grandi virtute constat, et ingenti præmio destinatur, carere fructu suo possit, diligentius excubandum est. Quanto enim quæcunque species pretiosior fuerit, tanto majori sollicitudine custoditur. Et quoniam multæ sunt quæ bono proprio carent, nisi aliarum rerum juventur auxilio, ut est mellis species, quæ nisi cerarum custodia et favorum cellulis conservetur, et (ut verius dixerim) nutriatur, naturalem gratiam perdit, et subsistere per se ipsam non potest. Sicut et vini species, quod nisi boni odoris vas sit, et reparatis crebrius picibus foveatur, genuinæ vim suavitatis amittit. Attentius ergo providendum est, ne forte et virginitati alia sint necessaria, sine quibus nequaquam fructum afferre sufficiat : et tantus nihil proderit labor, dum vane prodesse creditur quod absque rebus necessariis possidetur. Nisi enim fallor, ob cœlestis regni præmium pudicitæ servatur integritas, quod sine æternæ vitæ merito neminem consequi posse satis certum est. Æternam vero vitam non nisi per omnem divinatorum præceptorum custodiam promereri posse Scriptura testatur, dicens : *Si vis ad vitam venire, serva mandata (Matth. xix, 17).* Vitam ergo non habet nisi qui cuncta legis mandata servaverit : et qui vitam non habuerit, cœlestis regni non potest esse possessor, in quo non mortui, sed vivi quique regnabunt. Nihil ergo virginitas sola proficiet, quæ cœlestis regni glo-

riam sperat; nisi et illud habuerit, cui perpetua vita promittitur, per quam cœlestis regni præmium possidetur. Ante ergo omnia pudicitiam integritatemque servantibus et ejus remunerationem a Dei æquitate sperantibus mandatorum sunt custodienda præcepta, ne gloriosæ castitatis et continentiae labor in irritum deducatur. Supra mandatum vel præceptum esse virginitatem, sapiens et legens nullus ignorat; Apostolo dicente: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do* (I Cor. vii, 25). Cum ergo obtinendæ virginitatis consilium dat, non præceptum statuit; supra mandatum vel præceptum eam esse professus est. Quicumque ergo virginitatem servant, magis quam præceptum est faciunt. Tunc enim proderit amplius fecisse quam jussum est, si quod jussum est facias. Cupiens divinum implere consilium, ante omnia serva mandatum: volens virginitatis præmium consequi, vitæ amplectere merita, ut tua remunerari castitas possit. Nam ut vitam præstat remuneratio mandatorum; ita e contrario eorum generat prævaricatio mortem. Et qui per prævaricationem in mortem fuerit deputatus, virginitatis coronam sperare non poterit; neque pudicitiae præmium exspectare constitutus in pœna.

4. Tres enim species sunt, per quas cœlestis regni possessio introitur. Prima est pudicitia; secunda mundi contemptus; tertia vero justitia: quæ ut connexæ plurimum se possidentibus præstant; ita divisæ prodesse difficile possunt: dum unaquæque earum non propter se tantum, sed propter aliam efflagitur. In primis ergo quæritur pudicitia, ut facilius subsequatur mundi contemptus: quia ab illis mundus contemni levius potest, qui matrimonii nexibus non tenentur. Mundi vero contemptus exposcitur, ut justitia conservetur; quam implere difficile possunt, qui sæcularium honorum et mundanarum voluptatum negotiis implicantur! Quisquis ergo possidet primam speciem pudicitiae, et secundam quæ est mundi contemptus, non obtinet, pene sine causa possidet primam, quando secundam non habet, propter quam prima quæsitæ est. Et si primam et secundam habeat, cui tertia, quæ est justitia, desit; frustra laborat: quoniam superiores duæ propter justitiam præcipue requiruntur. Quid enim prodest propter mundi contemptum pudicitiam habere, et propter quod eam habeas non habere; vel cur res mundi contempnas, si justitiam, propter quam pudicitiam et mundi contemptum habere te convenit, non custodias? Quia ut prima species propter secundam est; ita prima et secunda propter tertiam: quæ si non fuerit, nec prima nec secunda proficiet.

5. Dicis forsitan, doce ergo me quid sit justitia; ut eam si cognoverim facilius implere sufficiam. Dicam breviter ut valeo, et verborum utar simplicitate communium: quia causa de qua agimus talis est, quæ disertioribus facundiae sermonibus nequaquam debet obscurari, sed simplicioribus eloquentiæ narrationibus pandi: res enim in commune necessaria communi debet sermone monstrari. Justitia ergo non

est aliud quam non peccare. Non peccare autem, est legis præcepta servare. Præceptorum autem observatio duplici genere custoditur: ut nihil eorum quæ prohibentur facias, et cuncta quæ jubentur implere contendas. Hoc est quod dicit: *Recede a malo, et fac bonum* (Psalm. xxxiii, 15). Nolo enim putes in hoc constare justitiam, ut malum non facias; cum et bonum non facere malum sit, et in utroque legis prævaricatio committatur. Quoniam qui dixit: *Recede a malo*; et ipse dixit, *fac bonum*. Si a malo recesseris et non feceris bonum, transgressor es Legis; quæ non tantum in malorum actuum abominatione, sed et in bonorum operum perfectione completur. Neque enim hoc solum tibi præcipitur, ut vestitum suis non spolies indumentis; sed et ut spoliatum operias tuis: neque ut habenti panem, non auferas suum, sed ut non habenti, tuum libenter impertias: neque solum ut pauperem suo non pellas hospitio; sed ut pulsum et non habentem recipias tuo. Præceptum enim nobis est, *Flere cum flentibus* (Rom. xii, 15). Quomodo cum illis fleamus, si in nullo eorum necessitatibus participamus, nec aliquid eis in his propter quas lacrymantur causis præbemus auxilium? Neque enim fletuum nostrorum Deus infructuosum quærit humorem; sed quia lacrymæ doloris indicium sunt, vult te ita alterius angustias sentire ut tuas; et quomodo tibi in tali tribulatione si esses subveniri cuperes, ita alteri subvenias propter illud: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines bona, ita et vos facite illis similiter* (Matth. vii, 12). Nam cum flente flere, et nihil, cum possis, flenti conferre, subsannationis, non pietatis indicium est. Denique Salvator noster cum Maria et Martha Lazari sororibus flevit; et immensæ misericordiae affectum lacrymarum contestatione monstravit, et veræ pietatis indicia mox opera subsequuta sunt, cum suscitatus Lazarus, cujus causa fundebantur, sororibus redditur. Hoc fuit pie cum flentibus flere, occasionem fletus auferre. Sed quasi potens, inquires, fecit. Verum nec tibi impossibile aliquid imperatur: implevit omnia qui quod potuit fecit.

6. Sed, ut dicere cœperamus, non sufficit Christiano a malis se abstinere, nisi etiam bonorum operum officia perfecit. Quod illo vel maxime testimonio comprobatur, quod comminatur Dominus æterni ignis reos fore, qui quamvis mali nihil gesserint, non fecerint omne quod bonum est, dicens: *Tunc dicet Rex his qui ad sinistram sunt: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc.* (Matth. xxv, 41). Non dixit: Discedite a me, maledicti, quia homicidium, quia adulterium, aut quia furta fecistis: non enim quia malum fecissent; sed quia bonum non fecerant condemnantur et æternæ gehennæ suppliciiis addicuntur: nec quia quæ prohibita sunt admisissent; sed quia quæ præcepta erant implere noluerunt. Unde advertendum est, quam spem habere possint qui adhuc aliquid eorum faciunt quæ prohibentur; cum etiam rei sunt qui non fecerunt quæ jubentur. Nolo

enim tibi in hoc blandiaris, si aliqua non feceris, quia aliqua feceris, cum scriptum est : *Qui universam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (Jac. II, 10). Adam enim semel peccavit, et mortuus est : et tu te vivere existimas illud sæpe committens, quod alium dum semel perpetrasset occidit? An grande illum commisisse crimen putas, unde merito poena damnatus sit acriori? Videamus ergo quid fecerit contra mandatum. De fructu arboris edit. Quid ergo? Propter arboris fructum Deus hominem morte mulctavit? Non propter arboris fructum, sed propter mandati contemptum. Ergo non agitur de qualitate peccati, sed de transgressione mandati. Et qui dixit Adæ, ut de arboris fructu non ederet; ipse tibi præcepit ut non maledicas, non mentiaris, non detrahas, non detrahentem auscultes, ut omnino non jures, ut non concupiscas, non invidias, non sis tepidus, non sis avarus; ut nulli malum pro malo reddas, ut inimicos tuos diligas, ut maledicentibus benedicas, ut pro calumniatoribus et pro persecutoribus tuis ores, ut percutienti maxillam alteram præbeas, ut in iudicio sæculari non litiges, ut si quis tua auferre voluerit, gratanter amittas, ut nec iracundiæ, nec zeli, nec livoris malum intra pectus admittas, ut crimen avaritiæ fugias, ut omnis superbiæ ac jactantiæ malum caveas, et humilis ac mitis Christi vivas exemplo; malorum consortia in tantum vitans, ut cum fornicatoribus, aut avaris, aut maledicentibus, aut invidis, aut detractoribus, aut ebriosis, aut rapacibus nec cibum capias. Quem si in aliquo contempseris, si pepercit Adæ, parcat et tibi. Imo illi magis parcendum fuerat, qui adhuc rudis et novellus erat, et nullius ante peccantis et propter peccatum suum morientis retrahebatur exemplo: tibi vero post tanta documenta, post legem, post Prophetas, post Evangelia, post Apostolos, si delinquere volueris: quomodo indulgere possit ignoro.

7. An tibi de virginitatis prærogativa blandiris? memento Adam et Evam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus. Virgo quæ peccat, Evæ, non Mariæ comparanda est. Non negamus in præsentis tempore poenitentiae remedium; sed hortamur magis præmium sperare debere quam veniam. Turpe est enim illis delicti indulgentiam postulare, quæ palmam virginitatis expectant; et illicitum aliquid incurrere, quæ se etiam a licitis castravere. Licet quippe est matrimonii inire consortium. Et ut laudandæ sunt, quæ propter Christi amorem et cœlestis regni gloriam copulam contempserint nuptiarum; ita damnandæ non sunt, quæ propter innocentiae voluntatem nondum Deo devotæ remedio apostolico abutuntur. Ergo, ut diximus, quæ connubia deserunt, non illicita, sed licita spernunt. Ejusmodi autem si jurent, si maledicant, si detrahant, si detrahentes patiantur audire, si malum pro malo reddant, si cupiditatis in alienis, aut avaritiæ in propriis crimen incurrant, si zeli aut livoris venena possideant, si contra legalia et apostolica instituta indecens aliquid aut loquantur aut cogitent; si

A in carne placendi studio compe et ornate procedant; si aliqua quæ, ut assolet, illicita sunt faciant, quid proderit eis sprevisse quod licuit, et exercere quod non licet? Si vis prodesse tibi quod licitum contempseris; vide ne quid eorum quæ non licent facias. Stultum enim est timuisse quod minus est, et non timere quod majus est: aut ab his non vitari quæ prohibentur, si subterfugerint quæ conceduntur. Dicit enim Apostolus: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt hujus mundi, quomodo placeat viro* (I Cor. VII, 34). Nuptam placere viro asserit, cogitando quæ mundi sunt; innuptam vero Deo, eo quod nulla cura illi sit sæculi. Dicat ergo mihi quæ virum non habet, et tamen quæ sunt mundi cogitat, cui placere desiderat? Nonne incipiet illi nupta præponi? quia illa cogitando quæ mundi sunt, complacet vel marito: ista vero non marito, quem non habet, potest placere, nec Deo.

8. Sed nec illud silentio præterire nos convenit, quod dixit: *Innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu* (I Cor. VII, 34). Quæ sunt ergo Domini, dicat Apostolus: *Quæcunque sunt sancta, quæcunque justa, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ. Si qua virtus, si qua laus disciplinæ* (Psal. IV, 8). Ista sunt Domini, quæ sanctæ et veræ, et apostolicæ virgines die noctuque sine ullo temporis intervallo meditantur et cogitant. Domini est regnum cœlorum; Domini est resurrectio mortuorum; Domini immortalitas; incorruptio Domini est; splendor solis qui sanctis promittitur Domini est, sicut in Evangelio scriptum est: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris eorum* (Matth. XIII). Domini sunt plures sanctorum in cœlestibus mansiones; Domini est fructus tricesimus et sexagesimus atque centesimus. Hæc cogitant, et quibus possint operibus promereri quæ Domini sunt cogitant. Domini est etiam lex Novi et Veteris Testamenti, in quibus oris ejus eloquia sancta refulgent; quæ si quæ virgines sine intermissione meditantur, quæ Domini sunt cogitant; et completur in eis illud propheticum: *Fundamenta æterna super petram solidam: et mandata Domini in corde mulieris sanctæ* (Eccles. XXVI, 24). Sequitur: *Quomodo placeat Deo. Deo, inquam, non hominibus: Ut sit sancta corpore et spiritu* (I Cor. VII, 34). Non dixit, ut sit sancta membro aut corpore tantum; sed, *ut sit sancta corpore et spiritu*. Membrum enim una corporis pars est: corpus vero omnium compago membrorum est. Cum ergo dicit: *ut sit sancta corpore*, ex omnibus membris eam sanctificari debere testatur. Quia non proderit exterorum sanctificatio membrorum, si inveniatur vel in uno corruptio. Et jam non erit sancta corpore, quod ex omnibus constat membris, quæ vel unius fuerit coinquinatione polluta.

9. Sed ut quod dico manifestius et lucidius fiat; esto, sit quæcunque omnium membrorum sanctificatione purgata, et lingua tantummodo peccet, qua

aut blasphemet, aut falsum testimonium dicat; nun- A
quid liberabunt omnia membra unum? an propter
unum judicabuntur et cætera? Ergo si nec aliorum
membrorum sanctificatio proderit, cum in uno sit
vitium; quanto magis si diversorum flagitio pecca-
torum omnia corrumpantur, unius nihil proderit
integritas? Unde quæso te, virgo, neque in sola tibi
pudicitia blandiaris, ne in unius membri integritate
confidas: sed secundum Apostolum soli Deo conserva
corporis sanctitatem. Munda ab omni inquinamento
caput: quia crimen est illud post chrysmatis sancti-
ficationem, aut croci, aut alterius cujuslibet pigmenti
fuo vel pulvere sordidari; aut auro vel gemmis
cujuscunque terrenæ speciæ comi: quod jam cœ-
lestis ornatus splendore refulget. Grandis quippe B
divinæ gratiæ contumelia est mundani et sæcularis
ornamenti prælatio. Munda frontem, ut humana non
divina opera erubescat, et illam confusionem reci-
piat, quæ non peccatum, sed Dei gloriam parit,
Scriptura dicente: *Est confusio adducens peccatum:
et est confusio adducens gloriam (Eccli. iv, 25)*. Munda
collum, ut non aurea reticula capillus portet, et
suspensa monilia, sed illa potius ornamenta circum-
ferat, de quibus Scriptura dicit: *Misericordia et fides
non deficiunt a te, suspende autem illa in corde velut
in collo tuo (Prov. iii, 15)*. Munda oculos, dum eos ab
omni concupiscentia retrahis, et ab intuitu pauperum
nunquam avertis, et ab omnibus fucis liberos ea
quæ a Deo facti sunt sinceritate custodias. Munda
linguam a mendacio: quia, *os quod mentitur occidit
animam (Sap. i, 11)*. Munda eam a detractioe, a C
juramento, ab adulatione, a perjurio. Nolo præpo-
sterum ordinem putes, quod prius a juramento,
quam a perjurio linguam dixi debere mundari: quia
tunc perjurium facilius effugies, si in toto non jures.
Impleatur in te illa sententia: *Cohibe linguam tuam
a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. xxxiii)*.
Et memor esto dicentis Apostoli: *Benedicite, et no-
lite maledicere (Rom. xii, 14)*. Sed illud crebrius
recordare: *Videte ne quis malum pro bono alicui red-
dat, neque maledictum pro maledicto; sed econtrario
benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem
hæreditate possideatis (I Petr. iii, 9)*; et illud: *Si quis
autem in lingua non offendit, hic perfectus est (Jac.
iii, 2)*. Nefas est enim ut labia illa quibus Dominum D
confiteris, rogas, benedicis, et laudas, alicujus pol-
luantur sorde peccati. Nescio qua conscientia et
lingua quis Deum rogat, qua aut mentitur, aut ma-
ledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Deus; et
ipsis annuit cito precibus, quas lingua immaculata
pronuntiat. Munda aures, ut non nisi sermonibus
sanctis et veris auditum præbeant; ut nunquam ob-
scena, aut turpia, aut sæcularia verba suscipiant,
aut aliquem de altero audiant derogantem, propter
illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, et
noli audire linguam nequam (Eccli. xxviii, 29)*; ut cum
eo habere partem possis, de quo dicitur, quoniam
auditu et visu justus erat; hoc est, nec auribus, nec
oculis delinquebat. Manus ne porrectæ ad accipien-

dum sint, ad dandum autem collectæ, nec ad ferien-
dum paratæ, sed ad omnia misericordiæ et pietatis
opera satis promptæ. Munda pedes, ne latam et spa-
tiosam pergant viam, quæ ducit ad splendida sæculi
et pretiosa convivia; sed arduum magis et angustum
gradiantur iter, quod tendit ad cœlum, quia scriptum
est: *Iter rectum facite pedibus vestris (Isai. lvi, 14)*.
Agnosce tibi a Deo artifice non ad vitia, sed ad
virtutem membra formata: et cum universos artus
mundaveris ab omni sorde peccati, et toto fueris
sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas
profuturam, et cum omni fiducia palmam virginitatis
expecta.

10. Quid sit sanctam esse corpore, breviter qui-
dem, sed plene me exposuisse arbitror: nunc quod
sequitur, *et spiritu*, nosse debemus: hoc est, ut
quod opere nefas est fieri, nec fas sit cogitatione
concupere. Illa enim est sancta tam corpore quam
spiritu, quæ nec mente, nec corde delinquit; sciens
etiam cordis esse inspectorem Deum: et idcirco
satagit ut omnimodo etiam animum cum corpore
mundum habeat a peccato, sciens scriptum esse:
Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv, 23); et ite-
rum: *Diligit Dominus sancta corda; accepti sunt au-
tem ei omnes immaculati*; et alibi: *Beati mundo corde,
quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Quod de
illis dici arbitror, quos conscientia in nulla redâr-
guit culpa peccati. De quibus Joannem in Epistola
dixisse reor: *Si cor nostrum nos non reprehendit,
fiduciam habemus ad Deum, et quæcunque petierimus
accipiemus ab eo (I Joan. iii, 20)*. Nolo existimes te
crimen fugisse peccati, si voluntatem non sequatur
effectus, cum scriptum sit: *Quicumque viderit mulie-
rem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est in
corde suo (Matth. v, 17)*. Nec dicas, cogitavi quidem,
sed non perfeci: quia etiam concupiscere nefas est.
Unde beatus Petrus præcepit dicens: *Animas vestras
castificantes (I Petr. i, 22)*, qui si nullam animæ con-
stuprationem nosset, nec castificari eam desiderasset.
Sed et locum illum quo continetur: *Hi sunt qui se
cum mulieribus non coinquinaverunt, virgines enim
permanserunt: hi sequuntur Agnum, quocumque ierit
(Apoc. xiv, 4)*, attentius considerare debemus et
animadvertere, si solius integritatis pudicitæ merito
ipsi divino comitatu copulentur, et per omnia cœ-
lorum tabulata discurrant: an et alia sint, quibus
adjuncta virginitas tantæ beatitudinis gloriam con-
sequatur. Sed unde hoc scire poterimus? De sequen-
tibus, nisi fallor, in quibus scriptum est: *Hi empti
sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno, et in ore
ipsorum non est inventum mendacium: sine macula
enim sunt (Ibid. iv, 5)*. Vides ergo quod non in uno
tantum membro dominicis referantur inhærere vesti-
giis; sed illi qui præter virginitatem ab omni conta-
gione peccati immaculatam gesserint vitam. Ideo
virgo vel maxime nuptias spernit, ut dum securior
est, facilius, quod etiam a nubentibus quæritur, ab
omni se delicto custodiat, et universa legis mandata
perficiat. Nam si non nubat, et ea nihilominus faciat

a quibus et nuptæ esse jubentur immunes, non nupsisse quid proderit? Quanquam enim nulli Christianorum peccare liceat, et omnes quicumque spiritalis lavacri sanctificatione purgantur, immaculata decurrere conveniat vita; ut Ecclesiæ quæ sine macula, sine ruga, sine aliquo ejusmodi esse describitur, possint visceribus intimari: multo magis tamen hoc Virginem implere necesse est, quam nec mariti, nec filiorum, nec alterius necessitatis causa prohibet, quominus divinam Scripturam perficiat; nec aliqua, si peccet, poterit excusatione defendi.

11. O Virgo, serva propositum tibi magno præmio destinatum. Præclara est apud Deum virginitatis et pudicitiae virtus, si non aliis peccatorum et malorum lapsibus infirmetur. Agnosce statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris; vide ne quid indignum eo, cui desponsata videris, admittas: cito scribes repudium, si in te vel unum viderit adulterium. Quæcunque enim humanorum sponsaliorum pignoribus subarrhatur, statim a domesticis, a familiaribus, ab amicis sponsi sollicitè et diligenter requirit et a servulis, quales juvenis habeat morès, quid potissimum diligit, quid accipiat, quo usu vivat, qua se consuetudine regat, quibus utatur dapibus, quibus præcipue rebus delectetur et gaudeat. Quæ cum didicerit, ita se in omnibus temperat, ut sponsi moribus suum obsequium, sua jucunditas, sua diligentia; sua vita concordet. Et tu quæ Christum sponsum habes, a domesticis et familiaribus ejus, sponsi tui morès interroga, et strenue ac solerter inquire; in quibus præcipue delectetur, qualem compositionem in te vestium diligit, cujusmodi concupiscat ornatum. Dicat tibi ejus familiarissimus Petrus, qui ne nuptis quidem corporalem permittit ornatum, sicut in epistola sua scripsit: *Mulieres similiter subjectæ viris suis, ut si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant: considerantes in timore Dei castam conversationem vestram, quarum sit non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconsus cordis est homo, in incorruptibilitate quæ et modesti spiritus, quod est in conspectu Dei locuples* (1 Petr. III, 1 seqq.). Dicat et alius apostolus beatus Paulus, qui ad Timotheum scribens episcopum, eadem de fidelium feminarum disciplina testatur: *Mulieres similiter in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem* (1 Tim. II, 9).

12. Sed forsitan dicis: cur hæc iisdem apostoli virginibus non jusserunt? Quia non necessarium judicabant: ne talis virginibus commonitio potius injuria quam emendatio videretur. Sed nec eas unquam tantæ temeritatis fore credidissent, ut ne nuptis quidem concessa carnalia ornamenta et terrena præsumerent. Revera ornare se et componere Virgo debet: nam quomodo sponso suo placere poterit, nisi composita et ornata processerit? ornetur plane,

A sed interioribus ornamentis, et spiritualiter, non carnaliter componatur: quia Deus non corporis, sed animæ decorem in illa considerat. Ergo et tu, quæcunque animam tuam a Deo diligi et inhabitari concupiscis, omni eam diligentia compone, et spiritalibus indumentis exorna. Nihil in ea dedecorum, nihil fœdum appareat. Resplendeat auro justitiæ, gemmis refulgeat sanctitatis, ac pretiosissimo pudicitiae margarito coruscet. Pro bysso et serico, misericordiae et pietatis tunica vestiatur, secundum quod scriptum est: *Induite ergo vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, etc.* (Colos. III, 12). Et non decorem cerussæ aut alterius pigmenti quærat, sed innocentiae ac simplicitatis candorem habeat. Roseum verecundiae colorem et purpureum ruboris pudorisque possideat. Cœlesti abluatur nitro doctrinæ, et lamentis spiritalibus emundetur. Nulla in ea malitiæ, nulla diaboli macula relinquatur; et ne quando male redolet odore peccati, unguento suavissimæ sapientiæ et scientiæ perfundatur.

13. Hujusmodi Deus quærit ornatum, et animam taliter compositam concupiscit. Memento te Dei filiam dici secundum quod ait: *Audi, filia, et vide* (Psal. XLIV, 11). Sed et tu ipsa quotiescunque Deum patrem nominas, Dei te filiam esse testaris. Ergo si Dei filia es, vide ne quid eorum facias, quæ Deo Patri incongrua sint; sed age omnia quasi filia Dei. Cognosce quomodo hujus sæculi nobilium se filiae gerant, quibus assuescant moribus, quibusve se disciplinis instituunt. Tanta quibusdam verecundia est, tanta gravitas, tanta modestia, ut cæterorum hominum ritum intuitu humanæ ingenuitatis excedant: et ne quam honestis parentibus suis per lapsum suum infamiæ inurant notam, alteram sibi quodammodo inter homines consuetudinis studeant facere naturam. Et tu ergo originem tuam respice, genus intueri, gloriam nobilitatis adverte: agnosce te non hominis, sed Dei filiam, et divinæ nativitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, ut in te cœlestis nativitas pareat, et ingenuitas divina clarescat. Sit in te nova gravitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, et veræ pudicitiae habitus, et sermo semper modestus, et suo in tempore proferendus; ut quisquis te viderit, admiretur et dicat: quæ hæc novæ inter homines gravitatis patientia est? Quæ pudoris verecundia? Quæ honestatis modestia? Quæ maturitas sapientiæ? Non est ita humana institutio, nec disciplina mortalis: cœleste mihi aliquid in terreno corpore redolet. Puto quod habitat in quibusdam hominibus Deus. Et cum te Christi famulam esse cognoverit, majore stupore tenebitur, et cogitabit qualis ille sit Dominus, cujus talis ancilla est.

14. Si vis ergo esse cum Christo, et partem habere cum Christo, Christi tibi exemplo vivendum est, qui ab omni malitia et nequitia ita fuit extraneus, ut nec inimicis quidem vicem redderet, quin potius et pro ipsis oraret. Nolo enim eas animas

Christianas existimes, quæ aut fratres aut sorores non dico oderunt, sed quæ proximos toto corde et conscientia coram Dei testimonio non diligunt; cum Christianis, Christi similitudine, inimicos etiam amare necesse sit. Si sanctorum cupis habere consortium, a malitiæ et nequitæ cogitatu pectus emunda. Nemo te circumveniat, nemo te fallaci sermone seducat. Non nisi sanctos et justos et simplices et innocentes et puros cœlestis aula suscipiet. Nullum apud Deum habet malitia locum. Ab omni nequitia et dolo mundum esse necesse est, qui cupit regnare cum Christo. Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquem odisse, aliquem velle lædere: nihil tam probabile, quam omnes amare. Quod Propheta sciens testatur dicens: *Qui diligitis Dominum, odite malum (Psal. xcvi, 10).*

15. Vide ne in aliquo humanam gloriam diligas; ne et tua inter illos portio computetur, quibus dictum est: *Quomodo vos potestis credere, gloriam ab invicem quærentes (Joan. v, 44)?* Et de quibus per Prophetam dicitur: *Auge eis mala, auge mala gloriosis terræ.* Et alibi: *Confundimini a gloriatione vestra, ab opprobrio in conspectu Dei (Isai. xlv).* Nolo enim illas respicias, quæ sæculi, non Christi sunt virgines; quæ propositi sui et professionis immemores gaudent in deliciis, in opibus delectantur, et corporeæ nobilitatis origine delectantur. Quæ si profecto Dei filias se esse crederent, nunquam post divinos natales nobilitatem admirarentur humanam, nec gloriarentur in patre quolibet honorato: si Patrem Deum se habere sentirent, nobilitatem carnis non amarent. Quid tibi in generis nobilitate blandiris et complaces? Duos homines fecit ab exordio Deus, ex quibus totius generis humani silva descendit: mundanam nobilitatem non naturæ æquitas præstitit, sed cupiditatis ambitio. Certe omnes per divini lavacri generationem æquales effimur, et nulla inter eos potest esse discretio, quos nativitas secunda generavit; per quam tam dives quam pauper, tam liber quam servus, tam nobilis quam ignobilis, Dei efficitur Filius; et terrena nobilitas splendore cœlestis gloriæ adumbratur, et nusquam omnino jam comparet: dum qui retro in sæcularibus honoribus impares fuerant, cœlestis et divinæ nobilitatis gloria æqualiter vestiuntur. Nullus jam ignobilitati locus, nec degener quisquam est, quem divinæ nativitatis sublimitas ornat, nisi apud illos, qui non putant humanis cœlestia præponenda: aut si putant, quam vanum est, ut se illis in minoribus præferant, quos sibi in majoribus pares sciunt, et quasi infra se positos in terra existiment, quos sibi æquales in cœlestibus credunt? Tu autem quæcunque Christi, non sæculi virgo es, omnem præsentis vitæ gloriam fuge, ut eam quæ in futuro promittitur consequaris.

16. Contentionum verba, et animositatis causas evita; discordiarum quoque et litium occasiones subterfuge. Nam si juxta Apostoli doctrinam: *Servum Domini litigare non oportet (II Tim. ii, 24)*; quanto magis Dei ancillam? cujus quo verecundior est sexus, animus debet esse modestior. Linguam a maliloquio

A Cōhibe, et ori tuo frenum Legis impone; ut tunc, si forte loquaris, quando tacere peccatum sit, cave ne quid quod in reprehensionem veniat dicas. Lapis emissus est sermo prolatus; quapropter diu antequam proferatur cogitandus est. Beata quippe labia sunt, quæ nunquam quod revocare iterum velint, emittunt. Pudicæ mentis sermo etiam debet esse pudicus, qui ædificet semper magis, quam aliquando destruat audientes, secundum quod præcepit Apostolus dicens: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus (Ephes. iv, 29).* Pretiosa Deo lingua est, quæ non sine divinis rebus novit verba construere; et sanctum os, unde cœlestia semper eloquia proferuntur. Absentium obtrectatores quasi malignos, Scripturæ auctoritate deterre: quia hoc inter virtutes perfecti hominis Propheta commemorat, si ante conspectum justii malignus ad nihilum deducatur, qui contra proximum non probanda protulerit. Non licet tibi alterius vituperationem patienter audire; quia nec ab aliis optas recipi tuam (*Psal. lxxiv, 5*). Injustum quippe est quidquid contra Christi Evangelium venit, si alteri quod tibi ab alio fieri molestum est, patiaris inferri. Semper linguam tuam de bonis loqui adsuesce, et auditum tuum ad bonorum magis laudem, quam ad malorum vituperationem accommoda. Vide ut omnia quæcunque benefacis, propter Deum facias; sciens ejus rei tantum te a Domino recepturam esse mercedem, quam ejus timoris et dilectionis causa perfeceris. Sancta magis esse quam videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sit: et duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, et quod non habeas simulare.

17. In jejuniis magis quam in epulis delectare, illius viduæ memor, quæ non discēdebat de templo jejuniis et obsecrationibus Deo serviens die ac nocte. Et si vidua quidem in Judæa talis erat; qualem nunc virginem convenit esse Christi. Divinæ magis lectionis convivium dilige, et spiritalibus te saturari dapibus concupisce; et illos potius quære cibos, quibus anima magis quam corpus reficiatur. Carnis et vini species quasi calor fomenta et libidinis incitamenta fuge, et tunc, si forte, vino exiguo utere, cum stomachi dolor et nimia corporis compellat infirmitas. Iracundiam vince; animositatem cohibe; et quidquid illud est, quod post factum pœnitentiam ingerit, velut proximi criminis abominationem declina. Satis tranquillam et quietam convenit esse mentem, et ab omni perturbatione furoris alienam, quæ Dei habitaculum esse desiderat; qui per Prophetam testatur et dicit: *Super quem requiescam alium, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea (Isai. lxvi, 3)?* Omnium operum et cogitationum tuarum speculatorem Deum crede, et cave ne quidquam quod divinis oculis indignum sit, aut opereris, aut cogites.

18. Cum orationem celebrare desideras, talem te exhibe quasi quæ sis cum Domino locutura. Cum psalmum dicis, cujus verba dicis agnosce; et in compunctione magis animi quam in timulæ vocis dulce-

dine delectare. Lacrymas enim psallentis Deus magis quam vocis gratiam comprobatur, sicut Propheta dicit: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum timore (Psal. II, 11)*. Ubi timor et tremor est, ibi non vocis elatio est, sed animæ flebilis et lacrymosa dejectio. Omnibus actibus tuis diligentiam adhibe, quia scriptum est: *Maledictus homo qui facit opus Domini negligenter (Jerem. XLVI, 10)*. Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate justitia; et fides eo perfectior videatur, quo senior es: quia Dominus noster Jesus, qui nobis vivendi reliquit exemplum, proficiebat non ætate tantum corporea, sed et sapientia et gratia spiritali coram Deo et hominibus (*Luc. II, 25*). Omne tempus in quo te non meliorem senseris, hoc te æstima perdidisse. Cœptum virginitatis propositum ad finem usque conserva; quia non inchoasse tantum, sed perfecisse virtutis est, sicut in Evangelio Dominus ait: *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit (Matth. XXII, 10)*. Cave ne cui vel concupiscendi occasionem tribuas: quia sponsus tuus Deus zelans est: criminosior est enim Christi adultera,

quam mariti. Unde pulchre Romana Ecclesia, Apostolico sine dubio, cujus sedem obtinet, spiritu animata, tam severam nuper hujusmodi sententiam statuit, ut vix, vel pœnitentia dignam judicaret, quæ sanctificationem Deo corpus libidiosa coinquinatione violasset.

19. Esto ergo omnibus vivendi forma, esto exemplum; præcede et in actu quos in castitatis sanctificatione præcurris. Virginem te in omnibus exhibe; nihil corruptionis objiciatur capiti tuo, cujus corpus integrum est, ut et tua sit inviolabilis conversatio. Et quoniam sicut in exordio epistolæ præfati sumus, te Dei sacrificium factum; quod utique sanctitatem suam etiam aliis impertit; ut quisquis ex eo digno sumpserit, sanctificationis et ipse sit particeps; ita ergo et per te, quasi per divinam hostiam sanctificentur et cæteræ, cum quibus te ita in omnibus exhibeas, ut quisquis vitam tuam aut auditu contigerit aut visu, sanctificationis vim sentiat, et in tantum sibi intelligat gratiam ex tua conversatione transfundi, ut dum te imitari concupiscit, Dei sacrificio et ipse sit dignus.

MONITUM

IN S. AMBROSII SERMONES SEQUENTES.

His sane tribus sermonibus locum inter S. Mediolanensis episcopi opera sicut ratio, ita ordo vindicabat chronologicus. Cur ergo in hoc tomo paulo devia editione donati sint, præsertim in causa fuit tanta illos expiscandi difficultas ut non minus tribus vel quatuor mensibus S. Patris operum recusio differri debuisset ut ipsorum accessione compleretur. Quam quidem moram non diligentiam tantum nostræ, sed etiam avidis subscriptorum votis intolerabilem fore sentientes, Ambrosianarum lucubrationum seriem, quippe quæ locupletissima jam evaderet, cito clausimus, sequentique tomo sermones Sessorianos destinavimus eo magis libenter quod quasi appendicis vice ad quartum sæculum tomus ille functurus esset.

D. LEANDRI PRÆFATIO.*

I. Sancti Ambrosii scripta summo in honore habita sunt, eaque in multis olim vitiata a Maurinis præpur-gata fuere. — Sancti Ambrosii, qui sæculo quarto episcopalem Mediolani nobilissimam sedem tenuit, plurimi semper scripta fecisse Patres, pontifices maximo, concilia œcumenica, et ipsosmet heterodoxos nemo eruditus ignorat (a). Attamen æque norunt omnes, inter opera hujusce sanctissimi præsulis apocrypha multa fuisse relata multisque adeo vitiis referta, ut quiddam etiam a catholico sensu prorsus

alienum redderent (b). Quare non defuerunt Romani pontifices, qui cum tam veteris tamque bene meriti de Ecclesia Patris scripta ad sanæ doctrinæ laudem cuperent efflorescere, viris doctis vehementer essent auctores, ut collatis curis, ad novam editionem excudendam optimæ notæ codices sedulo perquirerent, simulque conferrent; ex quibus et genuinos possent Ambrosianos fetus seligere, falsos respuere, et certas ejusdem præsulis sententias elicere. Hinc mandatis summorum pontificum Pii IV, et Pii V, Grego-

* Epistolam nuncupatoriam, quæ huic præfationi præponi debebat, errore autem typographico omissa est, legis ad calcem hujus tomi. Edit.

(a) Videsis selecta veterum testimonia, quæ in primo volumine S. Ambrosii oper. sub præfatione a Maurinis collecta habentur.

(b) Porro olim S. Ambrosio ad Paulinas epistolas tribuebantur commentaria, quorum sane auctor aliquid cum sana doctrina haud consonum habet. Certe, scribunt Benedictini editores in admonit. præv. t. IV, in append. col. 30, defendi non potest eorum (id est, commentariorum) auctor, quin cum Origene senserit, in

voluntate dæmonum esse ab errore resilire. Exploratum quoque ulcus est, quod marito fas usque esse contendit, uxore propter adulterium repudiata, aliam ducere: uxori autem ab adultero conjugate separata cum alio inire conjugium licere negat (Hinc Canon, Uxor a viro 17, caus. 52, quæst. 7, de quo Romani correctores videnti sunt). Sed nec illa etiam satis sana sunt, quod factam ad imaginem Dei mulierem esse: episcopos superiorem presbyteris gradum obtinere, aut diversa institui ordinatione, inficiatur; et quædam alia communi catholicorum sensui minus congrua subinde tradit.

rii XIII, ac studio et labore Sixti V, Romana Ambrosii operum editio cæterarum omnium absolutissima prodiit in lucem (a). Verum cum et in illa non pauca reperirentur, quæ, ut in ejusdem S. doctoris opera præfati sunt Maurini (b), non modo ab hæreticis, verum etiam ab orthodoxis haud sine causa minime probarentur; præsto fuit ipsa Maurinorum manus, qui Herculeis, ut ita dicam, ferme exantlatis laboribus in rimandis bibliothecis, et codicibus conferendis episcopi Mediolanensis scripta omni nævo purgata suomet restituerunt honori, novam pervulgando editionem, quæ superiores omnes iudicii maturitate et multitudine eruditionis facile superavit (c).

II. *Maurinorum editio tribus ditatur sermonibus e codice Sessoriano depromptis.* — Jam vero quibus laudata editio augeri possit, ecce, ut ego arbitror, tres mihi sermones inediti in Sessorianis nuper pluteis deprehensi sunt, quos eruditi viri sive fontis unde manant vetustatem spectent, sive documenta utilissima, quæ inde ad informandos Christianorum mores redundare certum est, paulisper respiciant, dignos plane agnoscent, confido, quos cupide omnes ac benevole excipiant.

III. *Sessoriani codicis vetustas, et palæographia.* — Fons quidem horum sermonum præclarissimus codex ille Nonantulanus est, formæ fere quadratæ, et sottilissimis membranis compactus, qui quondam numeris 60, 90, aut 134 præsignatus, modo in novo catalogo a me confecto quinquagesimum quintum sortitus est numerum. Ejus scripturam, quæ ita evanida est, ut plures occurrant paginæ valde lectu difficiles et obscuratæ, in excuso specimine, quod in Romana S. Maximi editione anni 1784, tab. 1, n. 2, pag. 200 visitur, cognoscent eruditi. Illa quippe secundæ, ut dicunt, Romanæ ætatis ad Longobardicum (d) inclinantis, ne cum eminentissimo Besutio dicam vi (e), mihi sæculo vii vel ad summum ineunte viii exarata videtur. Ejusdem enim orthographia ad priscam normam rectissime scripta est; et quidem constanti adeo veterum codicum auctoritate firmata, ut plane ad rectiorem illum scribendi modum reverti necesse sit. Jam vero hoc eodem in codice nunquam forma V scribitur, sed semper est U; neque ullâ alia quam una diphthongus *ae* absque nexu usurpatur; qui in pervetustis codicibus perpetuus fere mos est. Constanter quoque in illo præpositio ad retinet litteram *d* ante *c*, *e*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, eaque ad sequentem consonam non reformatur, nisi in ver-

A bis, *accipio*, et *arripio*; con vero servat *n* ante *l*, *m*, *p*, *r*; atque in nunquam dimittit *n* ante *b*, *m*, *p*, *s*, si *impleo* verbum exceperis. Vocabula autem *aput*, *aliut*, *ihut*, *istut*, *jubat*, etc., quorum lectio plerumque a sensu aurium scribentis dictata verba excipientis pendebat, fere semper recitato modo in codice scripta reperies, in quo bona reclaque scriptura habentur, *caelum*, *condicio*, *intellego*, *querella*, *uincla*, atque alia plurima, quæ in meis scholiis palæographicis textui substratis haud inobservata reliqui. Nulla præterea in codice pausa est, nulla admirationis vel interrogationis signa, nulla verborum distinctio apparet; sed raro puncta et eadem semper media, ac ita temere apposita, ut magis sensus augeant ambiguitatem. Litteræ in fine versuum aliquando minuuntur, vel in monogramma coeunt. Librarius nonnisi parcius litteris singularibus vel siglis utitur, et quidem iis, quæ prius tabellariis obvia fuerunt, ut ex. gr. *Incp*, *Dns*, *Ds*, *ihs*, *xps*, *sps*, *ecs*, *nr.*, pro *Incipit Dominus*, *Deus*, *Jesus*, *Christus*, *Spiritus*, *Sanctus*, *noster*, et in fine vocum *b* et *q* cum medio puncto pro *bus* et *que*.

IV. *Ambrosiani sermones tres in hoc eodem codice contenti qua de re censeantur inediti.* — Quod vero in hoc antiquissimo codice sermones tres S. Ambrosii nomine inscriptos inveniri ineditos asseram, coarquat me nemo; nam si id minus recte, haud tamen temere dixero; cum adhibita cura qua non potui majore, illos nec in Ambrosii hucusque vulgatis operibus, nec inter SS. Augustini, Maximi et Fulgentii opera, quæ vetusta ætate cum Ambrosianis scimus ivisse permixta, nec inter aliorum SS. Patrum scripta repererim. Præcipue autem meum hoc præjudicium cumulabant tria illa Isaïæ testimonia x, 33, 34, et xi, 5, quæ integra leguntur in tertio sermone (f); quia nempe Sabatierius in suis biblicis antiquæ versionis fragmentis vel, ut illa x, 33, 34, nonnisi mutila referat, vel ut illud xi, 5, prorsus omittat. Cum enim auctor ille in quærendis veterum biblicarum versionum testimoniis, maxime in Patribus, diligentiam omnem adhibere solitus fuerit, hinc haud inconsulte conjiciendum putavi, reapse Sabatierii ætate adhuc membranarum delituisse sermones.

V. *Eorum sermonum tituli et analysis.* — Horum autem primus sermo inscribitur, *de Perfecto*; alter de eodem argumento, *Adversus eos qui dicunt possessionem non distraendam, sed fructibus misericordiam faciendam*, tertius vero, *de Charitate ex lectione sancti Pauli apostoli contra malos qui bonis invident*, titu-

(a) Ab anno 1580 ad an. 1585.

(b) In præfat., t. I.

(c) Hæc editio, incepta an. 1686, absoluta fuit an. 1690 Parisiis duobus in-folio voluminibus; et iterum Venetiis quatuor in-folio voluminibus an. 1748, quator. Hanc etiam formis excudi curavit Franciscus Pitterius in sua officina libraria Veneta octo in-folio voluminibus an. 1781.

(d) Id est, non ad eam scripturam, qua Longobardi utebantur, populi quidem rudes et omnium litterarum expertes, sed ad eam, qua Itali usi sunt quo tempore Longobardorum regum parebant imperio.

(e) Em. Besutius, vir excellens omni laude virtutis et ingenii, idemque adeo profana et maxime sacra doctus archeologia, ut sibi eum academici Etruscarum antiquitatum vetustissimæ urbis Cortonæ principem *Locumoni* nomine elegerint, hæc de hoc codice in quadam chartacea schedula circa an. 1750 notata reliquit: *Cod. 134, in pergam. in-fol., vetustissimi characteris, et fortassis sæculi sexti, et certe mea quidem sententia plus mille abhinc annis scriptus. Plura continet, et primo sermonem S. Augustini de Nuptiis, etc.*

(f) § 10, pp. 27 et 28 (*Infra coll. 136 et 138*).

lum præfert. In priori sermone auctor nonnullis Scripturarum testimoniis recitatis ostendit, Christianorum esse, ut pervenire valeant ad supremum gradum perfectionis, suas omnes facultates vendere, et pretium pauperibus distribuere, seque Dei providentiæ adeo committere, ut divinæ legis semper meditatione detenti, semperque præceptorum custodia occupati, non habeant vacuum tempus quo cogitent sæcularia, quo vane hujus mundi incommodis perturbentur, quo terrestrium divitiarum spe caduca fallantur. In altero eadem, quæ superiore sermone dixerat, auctor confirmat; atque rerum terrenarum contemptus, et abdicatio quam gloriosa, utilis ac necessaria sit, Christi præcepto atque Pauli apostoli exemplo propositis, contra illius virtutis obrectatores evincit. Demum in tertio sermone de virtute fraternæ charitatis (qui ita in longius producit, ut minus sermo quam tractatus inscriberem moralia documenta dogmaticis cumulavit. Illa itaque primo apostolica verba I Corinth. xiii, 1, 2, 3, auctor expendens, nihil nobis omnium virtutum genera prodesse docet absque charitate, utpote quæ una cæteras omnes amplectatur virtutes, atque totius Christianæ perfectionis sit complementum. Secundo ad varia charitatis opera descendens, dum ea præcipue humilitatis, mansuetudinis, benignitatis et simplicitatis esse declarat, eademque in Davidica et apostolica electione, ac in dominico exemplo contemplanda et imitanda proponit; in contraria vitia, scilicet superbiam, invidiam, rancundiam, inimicitiam cæteraque id genus vehementius insurgit. Interim e re nata de Domini no-

stri Jesu Christi divina et humana utraque perfecta natura, deque hypostatica unione ac de ejus baptismo, passione, morte et gloriosa resurrectione loquitur, nec non quædam de sacramento baptismatis ejusdemque effectibus disserit.

VI. Quibus indiciis hi tres sermones adjudicantur Mediolanensi episcopo Ambrosio. — Quod autem hi sermones ipsi Ambrosio Mediolanensi episcopo tribuendi sint, id permulta et idonea indicia demonstrare videntur. 1° In illis quippe Ambrosianæ locutiones frequenter occurrunt, et complures crebro reperiuntur sententiæ, quæ prorsus Ambrosium sapiunt; id quod in scholiis identidem palam feci, multoque plenius et uberius fieri poterat. Cui nec obstare et officere videatur, si aliquando sermonem remissiore in illis quam in aliis S. præsulis tractatibus advertere sit; nam, ut Maurinorum verbis loquar, « stylum variari ab auctoribus, et pro re ac tempore modo attolli, modo deprimi non ignoramus (a). » Quin, ut ipsi cum Gillotio fatentur, scimus, novum « non esse, inquit, si sanctus doctor pro re, loco, tempore, personis, stylum mutavit (b). » Huc etiam addi potest, reliquis, qui modo habentur, sermonibus Ambrosium iterum ostetriciam, ut ita dicam, manum admovisse, cum illos collectos in libros redegerit; (c) nostros autem, cum extra vagarentur disjuncti, eo modo quo ex ejus ore prolapsi sunt, munere tachygraphi ita ad nos permeasse impositos. Cæterum, his in gratiam eorum, qui nimis naribus indulgent, notatis; nihil sane omnino contineri in illis pronuntio, quod a stylo, (d) in-

(a) In præfat. ad libros de Sacramentis, tom. III.

(b) Vide admonit. præfixam opusculo de Apolog. altera David, et illam quæ præmittitur lib. de Tob. tom. I.

(c) Auctoris quidem, ait cl. Majus in præf. ad lib. de Re pub. xiii; pag. 56 edit. 1828, autographum plerumque erant liberiore scriptura schedæ, quas Isidorus Orig. vi, 14, definit esse « quod adhuc emendatur, et necdum in libris redactum est. » Nemo id potissimum moris Ambrosii fuisse negavit, ut ad plebem jam sine magna præparatione (Præf. ad lib. de sacr., col. 432, tom. III) habitas conciones, postea emendatas in libros distribueret.

(d) In his sermonibus sunt quædam, fateor, paucæ dictiones quæ nonnullis nasutis philologis forsitan stomachum facient, eo quod illas aut non referant hucusque edita scripta Ambrosiana, aut bonæ Latinitatis, pro eorum sententiâ, notam non præferant. Falsa sunt verba, demandare pro valde mandare, distrahere pro vendere, distractio pro venditio, prærogare pretium vel quantitatem vel odia, pro ante erogare pretium vel quantitatem, vel ante odium in aliquem habere, a quo prærogatio; et simile pro similem facere seu assimilare cum dativo constructum, Verum quamvis hæ voces, ea significatione qua in his sermonibus ponuntur aut perbene Latine non sonent, aut Ambrosii hactenus auctoritate careant, tamen haud ab Ambrosiano stylo recedunt. Eadem enim vocabula vel jam in auctorum scriptis Ambrosii Mediolanensis ætate superiorum exstabant, vel apud veteres jurisconsultos reperiebantur. Minime proinde mirum si Ambrosius verba adhibuit, quæ jam ejus tempore in usu erant; minime suis moribus alienum, si juridicis verbis locutus est. Ipse enim, ut pote vir forensi arte exercitatus, passim in suis operibus pro-

loco et tempore juridica verba usurpavit; ut saltem videre est, ex. gr., tom. II, pag. 338, et tom. III, pag. 918, etc. Jurisconsultorum vero vox est distrahere pro vendere, qua sæpe usus est Ulpianus in ff., qui etiam vocabula distractio pro venditio ff. 14, 3, 5, a med. et 2, 15, 8, cir. med., et prærogare pro ante erogare ff. loc. et cond. l. sed addes trita habuit, atque usitata. In simili significatione verbum distrahere apud Tacit. vi Ann., 17, Just. ix, 1, et apud Suetonium in Vesp. xvi, occurrit, apud quem et prerogare invenitur in Aug. 53, et illud obtinet demandare pro valde mandare in Neron. 35, in Aug. 10, et in Cæsar. 85. Vox quidem prærogatio a Latinis lexigraphis primum adhibita dicitur a Fulgentio Mythol. 2, init.; at ut antiquius a distrahere distractio, ita a prærogare prærogatio facile reddi potuit. Verbum autem simile pro similem facere, seu assimilare, et quidem cum dativo constructum, usurpat antiquissimus Esdræ interpretis lib. iv, c. 8, pag. 44, quo idem S. Ambrosius non semel in suis operibus usus est. His igitur ex verbis, ut dixi, Ambrosii ætate usitatis vel juridicis nihil contra γνησιότητα horum sermonum potest evinci. Quod enim illa non reperiuntur in hucusque Ambrosio scriptis assertis, vel inter vocabula rectæ Latinitatis non sint allata, id quidem non officit; nam pleræque dictiones et in scriptis Ambrosii vulgatis habentur, quæ in uno vel altero libro, et nullo alio in loco leguntur, pleræque quæ a Latinis lexigraphis omittuntur, seu diversa significatione notantur. Ita, ex. gr., lib. iv Hexaem., iii, 10, perfunctio pro fruitio, lib. ii de Cain et Abel conspersio pro confusio, in psal. cxviii, serm. 1, pag. 13, colludium pro collusio, atque ne longius sim lentandum, pro lente morandum, etc. Ut igitur insani hominis esset asserere singulos laudatos libros haud Ambrosii opus esse, quia vocabula nullo

genio, et caractere Ambrosiano dissideat. 2° Et A re quidem vera quod Ambrosius in priori sermone auditoribus suis bona omnia temporalia relinquere et pauperibus distribuere valde commendat, id apprime ipsimet convenit, quem omnes suas facultates reliquisse, et Ecclesiae vel pauperibus tribuisse ex historia cognoscimus (a); quem hujusmodi rigidis ethices Christianae dogmatibus passim suam plebem quam diligentissime imbuere solitum fuisse ex ejusdem vulgatis scriptis certo certius habemus (b). 3° Ambrosium etiam in suis concionibus habuisse solemne illud praecipua quadam cura inculcare, quantopere Christiani homines ad fugiendas saeculi vanitates et anxietates obstringerentur, ut sacrae lectioni et Deo ipsi possent die ac nocte liberius vacare tum ex libris *de Isaac et Anima, de Bono mortis*, et maxime *de Fuga saeculi*, tumque ex *Enarratione in psal. cxviii* (c) manifestum est; et id hoc nostro sermone confirmatur. 4° Alterius vero sermonis tanta est cum superiore colligatio, ut horum unius cognito, utriusque qui fuerit auctor cognoscatur. 5° Qui nexus si quoque deesset, sententiarum natura et color, atque temporis convenientia dictata satis illum demonstrarent, acceptum Ambrosio referri oportere. Etenim procul dubio non solum suarum facultatum abdicationem ac in pauperes dispersionem in suis scriptis suadet Ambrosius, sed etiam hujusce evangelici perfectionis consilii non semel utilitatem defendit, et in illud obtrectantes perstricto calamo insurgit; cujusmodi exempla in psalmis, et praesertim in psal. cxviii, ac in epistola quinquagesima octava reliquit (d). 6° Nec aliter de tertio sermone, qui eundem ac alii duo sibi auctorem vindicat, ut ex consecutione patet, dicendum est. In illo quippe Ambrosius, qui in vi-

alio in loco usurpata, et non bene Latine sonantia exhibeant; ita non integri esset iudicii hos nostros sermones Mediolanensi antistiti adjudicare, quod pauca vocabula praeserant, quae hucusque Ambrosio auctore careant, et haud in lexica aureae Latinitatis inserta sint. Hac quidem lege multa suis auctoribus deneganda forent, nec opus ullum, vix dicerem, exstaret, cujus de γνησιότητι haud dubitare liceret. Porro et illud praeclearissimum opus politicum Ciceronis a cl. Maio nuper vulgatum, Ciceroni prorsus esset adjudicandum, eo quod vocabula plus viginti praeseferat, quae vel nec alia Ciceronis scripta, vel nec lexica exhibeant.

Verum etiam obiter adverto, dictionum varietates, quibus nimium quantum nescio, veterum scripta laborant, frequenter amanuensium perplexitati et audaciae deberi. Ipsi enim aut verba concionantis aut dictantis Patris excipiebant, aut e codice exscribebant; et si aliquos ob temporis angustiam vel codicis difficultatem, vel eorum ignorantiam hiatus relinquere cogebantur in tabulis, eosdem propriis verbis explebant, et sic inde interpolata scripta vulgabant. Siquidem de hoc exceptorum, tachygraphorum, et librorum arbitrio non semel antiqui Patres, et eruditi omnes conquesti sunt. Argumentum itaque internum ab elocutione desumptum plurimum quidem valet ad dignoscendos genuinos fetus auctorum; non ita tamen, ut cum caetera non desint indicia, fas sit ex una vel altera inusitata voce penitus operum γνησιότητα negare.

(a) Paulinus in *Vita S. Ambrosii*, n. 38, et idem Ambrosius in *epist. 20. pag. 8. tom. III*, id plane

tiata jam tempora imperatricis Justinæ inciderat, eo praecipue nervos intendit, ut adversus venenum Arianorum, qui Mediolani ea tempestate plurimum poterant, populum suum communiret atque desuescentem schismate fraternae charitatis morem reduceret. Profecto illic Ambrosius praecipuas Arianorum haereses, quae Christi divinitas impetebatur, oppugnans, dogmatica, ut supra innuimus, documenta firmandae Verbi divinitati peridonea tradit; simulque auditores suos impensius hortatur, ne persequantur in fratrem gratiam vel divina ope collatam, vel laboribus jejuniorum, vel assiduitate orationum, vel vigiliarum instantia omnibusque virtutum generibus conquisitam (e), neve ullis invidorum perturbentur insidiis, ullis concitentur offensis (f); sed dominico exemplo odia mundi non pertimescant (g): atque ita patienti animo convicia, proba et maledicta a fratribus fictis, hujusque saeculi principibus (Justina videlicet, et ejus Aulicis, caeterisque Arianis) sibi sustinerent illata, ut humilitatis, et mansuetudinis omnium sint exemplar ac norma (h); qui quidem omnes sensus in Ambrosii operibus frequenter occurrunt (i), et illis temporibus apprime respondent (j). 7° Nec minus Ambrosium redolet mentio, quae in eo sit de gestis Eliæ; quorum passim in suis scriptis meminisse se narrat Ambrosius. *Plurima enim*, inquit *lib. de Elia et Jejun. III, 5, de Eliae gestis frequenti diversorum librorum sermone digessimus* (k). 8° Quin etiam neophytos per se Ambrosium consuevisse docere, eis que ut a redeundo in saeculum, cui per baptismum nuntium remiserant, utilius deterreret, frequentius instasse, ut *abdicationibus corporis delectationibus, cupiditatibus omnibus mundique illecebris* (l) in perpetuum saeculo morerentur, et caelo cum Christo resurgerent, testantur.

(b) Confer saltem libros, quibus titulos fecit *de Abraham, de Nabuthe Jezraelita*, tom. I, *de Officiis ministrorum* sparsim tom. III, atque in *Enarratione in psal. cxviii*, praesertim serm. 12, pag. 37 et seqq., tom. II.

(c) Tom. I, a pp. 418, 458, 491, et tom. II, a p. 350.

(d) Tom. III, col. 1098.

(e) Serm. 3, § 1.

(f) Ibid., §§ 4, 5, 11.

(g) Ibid., § 7.

(h) Ibid., §§ 7, 10.

(i) Contra Arianos praecipue decertat Ambrosius in libris *de Interpell. Job et David*, lib. 1, 9, et II, 4 et 6, tom. I; in *Enarrat. in psal. XLIII, XLV, XLVII, XLVIII et LXI*; in *Exposit. in Luc.*, tom. II; in *lib. de Mysteriis, de Fide*, tom. III, et *de Spir. Sanct., de Incarnat.*, tom. IV, atque alibi sparsim. Quod vero attinet ad fraternam charitatem servandam sensus non absimiles scripta Ambrosiana abunde suppeditant, ut ex gr., in psal. xxxvii. 45, xxxviii. 10 et seqq., et cxviii serm. 10, pag. 3, 40, 41, 50; serm. 12, pag. 49, et serm. 15, pag. 15 et seqq.; in *Lucam vii, 28, 59, et viii, 24*, tom. II, *lib. II de Offic.*, a cap. 15, atque *epist. 41*, pag. 9, et 65, pag. 83, tom. III, quae inter tanta hic citasse sufficiat.

(j) Consule Paulinum in *Vita S. Ambrosii*, n. 12 et seqq., nec non ejusdem Ambrosii epistolas 20 et 21, tom. V, ac ibid. serm. *de Basilicis non tradendis*, fol. 914.

(k) Tom. I, col. 615.

(l) *Lib. de Bono mortis III, 9*, tom. I, col. 461.

res notissima est (a). En autem similia leguntur in his Sessorianis sermonibus, quos pariter quoque habuit ad illos, qui jam divina professione deputati sunt cœlo (b), quique jam mortui per baptismum natalibus mundi, nobilitati per gratiam nati sunt cœlo (c). 9° Nec ut hos sermones tribuamus Ambrosio, inde nihil videtur accedere confirmationis, quod in illis ad vigiliis traducendas, hymnosque et psalmos canendos fideles invitet (d); nam hoc nihil in suis scriptis familiariter Ambrosio (e); quem primum, Justinæ persecutione fervente, vigiliis, ac ut hymni et psalmi in ecclesia canerentur secundum morem Orientalium partium instituisse, tum S. Augustinus (f), tum Paulinus in Ambrosii Vita (g) testantur. 10° et 11° Verum ut argumenta alia non essent, duo, scilicet tam summa eorum, quæ in his sermonibus dicuntur contractius cum eis, quæ in enarrationibus in psalmis, præsertim psalmi cxviii fusius leguntur, consensio; quam eadem, qua in illis utitur, ut in hucusque admissis Ambrosii operibus reperitur, Vulgata, vel sola sufficerent ut Ambrosianos hos nostros sermones esse, nemini certum non fieret et exploratum. Ingenue tamen fateor illic quandoque aliis aliquid sacræ Scripturæ locos verbis citari; at id nihil prorsus meæ sententiæ officere assero: tum quia ex operum S. Ambrosii lectione (ut Natalis Alex. verbis utar (h), quæ Benedictini editores confirmant (i)) constat, eum non iisdem semper verbis eosdem Scripturæ sacræ locos laudasse; tum quia in Sessorianis sermonibus hæc non confirmatur dissensio, nisi raro, et in iis tantum locis citandis, quos diversis semper verbis usus est Ambrosius citare; tum quia varietates illæ tales sunt, ut quin duplicem arguant versionem,

A potius excludant; quæ quidem omnia maxime liquent ex variis lectionibus codicis nostri textui subjectis, ut in re oculis ipsis inspicienda diutius immorari supervacaneum omnino sit, ac inutile. 12° et 13° Præterea certe præterire non possum, hisce in sermonibus pro Ambrosiano more nunquam auditores allici, neque accuratum ordinem, neque artificiosam partitionem servari; simulque animadverti, auctorem non semel respicere ad S. Basilii opera, quem fontem Ambrosium in suis pangendis libris prægustasse certissimum est. Exstant quidem præ aliis S. Basilii homiliæ, quæ inter editas sunt 7, 8, 20 et 21 (j), cujus sane materia cum istis Ambrosii concionibus haud parum habet affinitatis. 14° Quis demum ignorat multos Ambrosianos excidisse sermones? Profecto Maurini multos Ambrosii deperditos memorant (k), pluresque vel inde conjicere est, cum nihil certius sit, Ambrosium non modo singulis diebus dominicis concionatum fuisse, verum etiam quotidiano sermone stato anni tempore catechumenos, competentes, et recens baptizatos (l) instruxisse, ut ex ejusdem scriptis (m), vel et ex loculentissimis Augustini et Paulini testimoniis compertum habemus (n): anecdotos ergo Ambrosianos invenisse sermones mihi invideat nemo, neque confidentiæ me insimulet. 15° Et re quidem vera nonne horum sermonum Ambrosium auctorem facit Sessorianus optimæ notæ codex miscellus (o), qui invidus mille et plus annis has Ambrosianas gemmas obvolvitur? In eo quippe, manu codicis antiquitate pari, S. Ambrosii nomine hi tres inscribuntur sermones. Cui ergo hujus nominis viro, ne codicis prætergrediamur ætatem, illos, præter Mediolanensem, tribuamus? Non certe Ambrosio Ori-

(a) Videsis hac de re Augustini *Confessionum*. lib. vi, cap. 3 et 4, nec non Ambrosii opera, *de Fuga sæculi*, *de Jacob et Vita beata*, et *de Mysteriis*.

(b) Serm. 1, § 1, p. 12 (*Infra coll.* 109-112)

(c) Serm. 3, § 10, p. 26 (*Infra col.* 135).

(d) Serm. 1, § 5, et serm. 3, § 11, pp. 6 et 30 (*Infra coll.* 116 et 140).

(e) Ita in lib. iii *Hexaem.* 1 et 5; lib. ii *de Interpell. David.*, 6, tom. I, in præfat. ad psal. 1, et in psalmis XLVIII, 23, cxviii; serm. 7, pag. 25, tom. II, atque alibi.

(f) Augustinus de sua matre jam Mediolani commoranti ita loquitur lib. ix *Confess.*, c. 12: *Ibi mater mea, ancilla tua (scilicet Ambrosii) sollicitudinis, et vigiliarum primas tenens, orationibus vivebat; et post pauca prosequitur: Tunc hymni et psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium institutum est, et ex illo in hodiernum retentum, multis jam et pene omnibus gregibus tuis, et per cætera orbis imitantibus.* Consule etiam lib. ix *de Civit. Dei*, 12, col. 162.

(g) Ibid., n. 15, ait Paulinus: *Hoc tempore, nempe quo Ariani basilicam Portianam invadere nitebantur, primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Cujus celebritatis devotio usque in hodiernum diem non solum in eadem Ecclesia, verum per omnes pene Occidentis provincias manet.*

(h) *Hist. Eccles.*, sæc. iv, part. 1, p. 508, col. 2.

(i) In præfat. ad libros *de Sacramentis*, tom. III.

(j) Tom. II, operum S. Basilii edit. Paris., an. 1721, pag. 51, 62, 156 et seqq.

(k) In Præfat. ad tom. III et IV, oper. S. Ambrosii. Vide etiam sis Cerilietum, *Hist. générale des Auteurs sacrés, et ecclésiastiques*, tom. VII, pag. 574 et seqq.

(l) Trina hæc pervetusta distinctio cum codicibus Vaticanis explicatur a cl. Maio in nota 1 *ad Explanat. symboli B. Nicetæ Aquilein. episcopi*, pag. 35 Romanæ edit. an. 1827.

(m) Lib. de Mysteriis 1, tom. III, col. 408.

(n) Reapse Ambrosium singulis diebus dominicis concionatum esse testis est Augustinus lib. vi *Confess.*, cap. 3, scribens: *Eum quidem in populum verbum veritatis recte tractantem omni die dominico audiebam.* De assiduitate vero, qua baptizandos docebat Ambrosius, sic Paulinus in ejus Vita, n. 38, loquitur: *In rebus etiam divinis implendis fortissimus, in tantum ut quod solitus erat circa baptizandos solus implere, quinque postea episcopi tempore quo decessit, vix implerent.*

(o) In codice post nomen *Ambrosii* titulus *episcopi* omittitur; attamen non hinc aliquis hos sermones alteri Ambrosio a Mediolanensi episcopo distincto acceptos referat: nam si codicis ætati, si sermonum stylo, et sententiis, eorumque auctoris moribus, et instituto ratio habeatur, nulli ejus nominis, nisi Mediolanensi episcopo tribuendos esse, fateatur oportet. Cæterum tum sanctitatis, cum dignitatis titulos passim in antiquis codicibus vel consuetudine, vel potius socordia prætermittunt librarii; et quidem in hoc ipso codice, ex g., nonnulla opuscula simpliciter S. Augustino constanter inscribuntur, quæ tamen ad Hippônæ episcopum certissime pertinent

genis discipulo, et Ecclesiae Alexandrinae diacono (a); non ei, qui S. Didymi ejusdem Alexandrinae Ecclesiae doctoris, floruit aetate (b). Horum enim uterque nec episcopali dignitate praefulsit, nec ad populum sermones habuit: qui tunc temporis a solis episcopis ut plurimum habebantur; uterque Graece scripsit, et sermones nostri quin Latinam e Graeco interpretationem redoleant, eam prorsus excludunt. Nec sit qui illos Ambrosio Carducensi in Gallia episcopo ascribat; nam quamvis Sessorianum ms. quis archetypum fuisse diceret, tamen hos sermones vix et ne vix quidem Carducensi Ambrosio acceptos referri poterit. Etenim Ambrosius ille tantum post medium saec. VIII ad episcopatum erectus est (c), et has conciones, quas non nisi episcopi fetus esse clarissime patet, codex exhibet laudati episcopi aetate major, scilicet, ut dixi, saeculo VII, vel ad summum saeculo VIII ineunte conscriptus. Hinc prorsus flocci facienda esset et eorum opinio, qui hos sermones Ambrosii Autperti monachi (d) opus esse contenderent; nam, praeterquam quod illius non essetum ex moribus et instituto, tum ex stylo et forma scribendi auctoris, tum ex diversa biblica versione, qua ille utitur, satis commode probari queat (e), etiam ut illi abjudicemus, una praeter caeteris ratio sufficeret, qua Carducensi episcopo abjudicandos putavimus. Siquidem et Ambrosii monachi aetas, ne cum Trithemio inter scriptores eum referam, qui

florere saeculo IX exeunte, tamen haud revocanda citra an. circiter 760, nec ultra an. 778 producenda est. Porro anno circiter 760 commentariis in Apocalypsim clarere coepit, et anno 778, ut est eruditorum probabilior sententia, dum Romam pergeret, diem vidit extremum, post quam duobus duntaxat mensibus, et diebus 25, iisdemque non pacifice, in monasterio S. Vincentii ad Vulturum prope Beneventum abbatis munere perfunctus esset. Reliquum est igitur, ut vel distinctum a laudatis in primis septem Ecclesiae saeculis alterum excogitemus Ambrosium, vel codicis auctoritatem, et vetustatem in dubium vocemus. Neutrum quidem. Uno ergo Ambrosio Mediolanensi Sessoriani codicis auctoritate hi sermones adjudicandi sunt. Quanta vero hujus codicis sit auctoritas, ceptatim docent summi auctores, qui vel illum summo in pretio habuisse testantur, vel ex eo tum S. Augustini, cum S. Maximi Taurinensis episcopi nova scripta eruerunt.

VII. *Auctores qui usi sunt codice Sessoriano, ac de eo sunt locuti.* — Porro de hoc codice, qui, ut supra dixi, olim exstitit in monasterio Nonantulano, ex quo Romam detulit de suo ordine, nec non de Ecclesia universa optime meritus Hilarion Rancatus, qui Sessorianae Bibliothecae auctor fuit (f), sic in suo *Museo Italico* loquitur inclytus Mabillonius (g): « In codice Romano Sanctae Crucis, qui fuit olim monasterii Nonantulensis, ante annum octingentesimum acqui-

(a) Vide Eusebium, lib. VI, 18; Epiphanium, haer. 64, et S. Hieronymum, de *Scrip. Eccles.* cap. 56.

(b) Confer. du Pin et Moreri.

(c) Plura de hoc Ambrosio leguntur *Hist. litt. de la France*, tom. IV, pag. 137 et seq., ac apud Cellarium lib. sup. cit., tom. VIII, pag. 486.

(d) Hujus Ambrosii gesta refert Mabillonius *Act. Sacrorum ord. S. Bened.*, vol. IV, saecul. III, part. II, a pag. 259. Vide etiam Anastasium, pag. 1711 et seqq.

(e) Ut rursus demonstrarem hos sermones solo episcopo convenire, prout ad solos olim pertinebat episcopos catechumenos et neophytos instruere, diutius non immorabor; nec aequè operosius conabor ostendere quantum sermones nostri a moribus et instituto, quantum a stylo et forma scribendi Autperti dissideant. Pauca tamen properans percurram. Quippe Autpertus nullibi fere in suis scriptis monasticam regulam non laudat, vel se monachum ad monachos alloquentem non prodit. Praeterea Autperti scripta qui attente perlegerit, in ipsis saepius S. Augustini elocutiones, antitheses, et fere aliquando integras inveniet periodos, nec non saepius blandas voces, ut *Fratres dilectissimi*, etc., atque his similia, et alia nonnulla eidem familiaria verba reperiet, a quibus omnibus sermones nostri ita prorsus alieni sunt, ut ne syllabam, vix dicerem, cum Autperti scriptis communem habeant. Insuper Autpertus biblica versione, quae novam vix Vulgatam reddit ad verbum, ideoque diversa prorsus ab ea, quae in his sermonibus reperitur versio, usus est, ut ex ejusdem et nostrae collatione nullo negotio deprehendes, saltem si consulas apud Martenem, tom. IX *Ampliss. Collect.*, pag. 222, 227, 229, etc., ac in *Biblioth. Patrum*, Colon. edit. tom. XIII, pag. 480 et 492, ubi Autperti scripta quotquot exstant vulgata invenies.

(f) De hoc cl. viro et summa omnium laude collendo Josephus Blanchinius in part. II sui *Evangeliarum*, dum inter alia plura, quorumdam codicum Ses-

sorianae bibliothecae specimina exhibet, fol. 593 verso, his verbis loquitur: « In venerab. monasterio S. Crucis in Jerusalem insignis exstat bibliotheca mss. codicibus referta, opera cl. viri Hilarionis Rancati Mediolanensis, monachi Cisterciensis, sui ordinis, dum viveret, procuratoris ac praesidis in Italia generalis, in recognitione librorum Syriacorum, versione Arabica Bibliorum, explicatione controversiarum fidei quinque summis pontificibus Paulo V et subsequentibus eximie probati, qui vixit annos 69, obiitque die 12 Aprilis an. 1663, ut scribit Mabillonius (*In Itiner. Italic.*, p. 90). Id vero (laudati Mabillonii fere sunt verba l. c. tom. II) praecipue in ejus laudem vertit, quod varios codices ex Italiae monasteriis conquisitos studiose collegit, quibus dicta bibliotheca celebris evasit. Ex ea eruta est praecleara illa S. Augustini epistola ad Alypium, quae est in nova editione 29, et aliquot novi sermones. De tanto viro etiam videri potest Fumagallius, qui ejus vitam diligenter scripsit, et Brixiae vulgavit an. 1762.

Hic modo, ut ingrati animi crimen horreo, haud silentio praeteream supra laudatum eminentissimum card. Joachimum Besutium, virum utique, ut ait Blanchinius l. c., *modestia ac pietate non minus quam singulari doctrina commendandum*, quippe qui et ipse non solum Sessorianam bibliothecam rarissimorum librorum copia, et nonnullis pretiosissimis codicibus auxit ditavitque, verum etiam coenobium haeredem ex asse dixit, et bibliothecarium institui curavit.

Blanchinius scribens supra relata verba, addidit: *Cistercienses hodie incolunt hunc locum munere Sixti papae V*, quod prorsus a veritate absonum est: nam monachi Benedictino-Cistercienses ab anno 1563, P. O. IV pontifice maximo, jam Sessorianum coenobium inhabitasse constat ex serie abbatum ad calcem Historiae ejusdem monasterii posita, quam Raimundus Besutius an. 1750 Romanis typis vulgavit.

(g) Tom. I, part. II, p. 4, § 4.

situs ab Anselmo abbate, continentur homiliae 73 : A ex quibus pleræque in Sancti Galli exemplari habentur. Inscriptum erat in fronte codicis nomen auctoris ; sed eo abraso sancti Ambrosii nomen substitutum. Maxima pars tamen harum homiliarum sunt Maximi, tametsi quædam aliæ Hieronymi et Augustini sub eorum nomine insertæ sunt. » Nec aliis verbis hunc codicem celebrat Blanchinius, simulque novissimus editor Romanus operum S. Maximi, qui in præfatione (a) ita illum accurate describit : « Alter est præcipuorum, quos dixi, codex Nonantulani olim monasterii in agro Mutinensi, nunc Romanæ bibliothecæ Cisterciensium monachorum Sanctæ Crucis in Jerusalem. Est is codex membranaceus in-fol., notatus numero XC, ut frons exterior voluminis exhibet, quanquam intus pag. 1 præ se numerum CXXXIV B ferat ; cæterisque hujus bibliothecæ codicibus ut antiquitate, ita accuratiore Scripturæ lectione integritateque præcellit, spectatque ad VII vel summum ad VIII Ecclesiæ sæculum. Ductus litterarum in eo Romanus est, ætatis, ut aiunt, secundæ, paululum vergens ad Longobardicum. A pag. 129 ad 169 sexaginta partim homilias, partim sermones complectitur, de quibus eminentissimus cardinalis Besutius in indice bibliothecæ Sanctæ Crucis (b) sic statuit : *auctorem eosdem habere sanctum Maximum mihi certum est.* » Quod autem hi laudatissimi viri in Sessoriano codice nulum Ambrosii genuinum sermonem memorent inveniri, quin omnes quamvis recentiori manu Ambrosio tributos, SS. Augustino, Hieronymo et Maximo ascribi velint, id neminem movebit, qui attente consi- C deret, illos de iis tantum sermonibus loqui, quos codex a pag. 129 complectitur, non vero de nostris, quos superiores exhibent pagellæ, quique in illis cla-

rissimis verbis, et quidem prima manu S. Ambrosio inscribuntur. Atque hoc loco rem eruditis, ut spero, jucundam non reticebo ; nempe quod ex hoc ipso codice plane evincitur, Mabillonium et laudatum S. Maximi editorem in numerandis sermonibus, qui a cit. pag. 129 in hoc codice continentur, haud accurate ipsum codicem consuluisse, cum primus eos omnes 73 numeraverit, alter quamvis ut S. Maximi 60 recognoverit, tamen in notitiis præviis (c) duos et sexaginta exscripserit. Uterque enim satis habuit advertere indicem, qui hisce sermonibus fol. cit. recto præmittitur, et utrumque idem index sefellit ; nam in eo geminato num. 13 numerantur tres et septuaginta sermones, quamvis reapse sint tituli 74 ; simulque Maximo 62 tribuantur, etsi eorum postremus numero 61 notetur. Neque vero in numero solum, sed etiam in titulis S. Maximi editor cum indice erravit ; quod ut clarius appareat, hic operæ pretium duxi omnia per singula recensere, quæ in hoc eodem codice continentur.

VIII. *Quæ in Sessoriano codice continentur.* — Et quidem habetur in eo fol. 1 recto S. Augustini sermo de Nuptiis, qui absque titulo inc. « Nuptiæ in quibus Christus et munerator, et conviva decubuit, etc. » Des. « Itaque illi desiccati sunt et aruerunt ; nos vero comedimus, et bibimus, et refecti sumus per ipsum Jesum Christum, qui vivit cum Patre, et cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. » Hunc sermonem, in quo Augustinus tuetur adversus Manichæos, vere Christum instituisse conjugia, inter editos reperire non potui. Porro de bono Nuptiarum sermonem habuisse Augustinum constat ex ejusdem fragmento, quod ex Beda et Floro afferunt Maurini t. V oper., part. II, col. 1519 ; at nulla cum

(a) Part. I, § 5, pag. 16 et seq. (*Nostræ Patrol. t. LVII, col. 17-18 sq.*)

(b) Utinam modo index ille exstaret ! nos enim accurate et erudite doceret quæ quantaque pretiosissima in ea olim bibliotheca fuissent ; sed externis armis Italiam invadentibus, bibliotheca anno 1809 expilata, una cum variis mss. codicibus, multisque rarissimis libris, et hic index pessum ivit non sine magno litterariæ reipublicæ detrimento. His quidem mss. codicum in bibliothecis delitescentium catalogis nihil esse utilius ad exornandam, amplificandam, et altius provehendam rem litterariam apud doctos exploratum confessumque est. Verum, præter ea quæ supra retulimus, hæc etiam prænotata exstant de hoc codice ab eminentissimo viro in chartæ plagula, quæ est ipsi codici in fronte assuta.

Cod. 154.

- Continet, pag. 1, sermonem S. Augustini de Nuptiis ;
a pag. 2, libros Confessionum S. Augustini.
2, f. 80, S. Ambrosii sermo de Caritate.
3, f. 81, S. Hieron. Epitaphium S. Paulæ.
4, f. 88, S. Ambrosii sermo de Perfecto.
5, f. 89, Cassiani collationes septem, quæ sunt abbatibus Chæremonis et ab. Joseph, et in editis sunt ab 11 ad 17.
6, f. 129, S. Maximi sermones 61, qui tamen in hoc codice tribuantur S. Ambrosio.
7, f. 169, S. August. sermo de eo quod scriptum est : *Hic est dies, quem fecit Dominus.*
8, f. 169, S. Hierony. sermo de Exodo in Quadrag.

9 f. 170, S. August. sermo ad Competentes et Cathecumenos, et usq. ad f. 175, sequuntur alii sermones, qui tribuantur in hoc codice S. Augustino.

10, f. 175, S. Hierony. sermo de Exodo in Vig. Paschæ.

11, f. 177, S. Basilii Instituta monachorum, Rufino interprete.

12, f. 200, S. August. sermo de Resurrectione.

Codex mihi videtur antiquissimus, et conferendi sunt sermones horum Patrum cum editis eorundem.

Ex his verbis tria pro nostra sententia colligimus : primum, Besutium S. Ambrosii nomine unum Mediolanensem Ambrosium intellexisse ; eo enim nomine simpliciter utitur etiam num. 6, ubi certe ad Mediolanensem respexit ; deinde, sermones hos nostros ut S. doctoris germanos fetus habuisse, alias notasset ; nam quod spurium ac subditum opus ei visum est, constanter notavit, ut num. 6 et 9 ; postremo, sermones omnes quos hic codex exhibet SS. Patribus tribuisse, et inter illos nonnullos putasse ineditos inveniri ; etenim postremis verbis, ut eos sermones conferant, ad edita SS. Patrum, et non ad aliorum scripta lectores amandat. In hoc syllabo is quidem sermo desit, qui secundo loco hic typis vulgatur. Ille cum brevissimus sit, et in calce paginæ positus viri eminentissimi diligentiam fugit ; potius enim continuatio primi, quam alter sermo primo intuito videtur.

(c) Pag. 174 et seqq.

illō est nostri consensus. Hic sermo ægre legitur in codice tum evanidis vetustate, et sorde obductis characteribus, cum in oris circumquaque carie detrita pagella. Fol. 2 recto, sequuntur ejusdem S. Augustini libri 13 Confessionum, quorum titulus ita est ad calcem folii 1 versi : « Incp. libri Confessionum ejusdem S. Augustini. » Hoc opus non est distinctum in capita, et uberem a Maurinorum editione præstat variantium segetem pro nova excudenda. Fol. 79 verso : INCP. S. AMBROSI SERMO DE CARITATE EX LECTIONE S̄CI PAULI APOSTOLI CONTRA MALOS, QUI BONIS INVIDENT, qui sermo hic tertio loco vulgatur. Fol. 81 recto, S. Hieronymi epitaphium sanctæ Paulæ cum epigraphe : « Incp. epitafium (sic) sanctæ Paulæ a beato Hieronymo p̄bo factum. » Ejusdem in fine titulus sepulcri legitur litteris uncialibus, et ad illam formam elaboratis, quam vulgo lapides retinent, conscriptus, in quo mortua dicitur Paula, *Honorio Augusto vi et Aristhenito consulib.*, non *Arestenio*, ut in edit. oper. S. Hieronymi habetur Mariani Victoris, nec *Aristeneto*, ut Parisiensis editio tom. IV, col. 669, et Veronensis tom. I, col. 689, retinent. Fol. 88 recto : INCP. SERMO S. AMBROSI DE PERFECTO, qui primus in ordine nunc prodiit in lucem. Fol. cit. verso : INCP. EJUSDEM ADVERSUS EOS QUI DICUNT, POSSESSIONEM NON DISTRAHENDAM, SED FRUCTIBUS MISERICORDIAM FACIENDAM, qui sermo secundum in his foliis sibi vindicat locum. Fol. 89 recto : Joannis Cassiani collationes 7 Patrum Thebaidis, quarum in fronte legitur : « Hæc insunt in hoc codice collationes septem, id est, abbatis Chæremonis de perfectione, ejusdem de castitate, ejusdem de protectione Dei; abbatis Nestoritis de spiritali scientia, ejusdem de charismatibus divinis; abbatis Joseph de amicitia, ejusdem de definiendo. » Singulis collationibus capitulorum tituli sunt inscripti, et primo loco ponitur præfatio ad Honoratum et Eucherium, qui tamen non nominantur in codice. Exstant vulgatæ a num. 11 ad 17 in edit. Romana anni 1611 formis excusa cameræ apostolicæ. Fol. 129 recto, incipiunt sermones prima manu S. Maximo Taurinensi, secunda manu S. Ambrosio tributi, et denuo recentiori scriptura S. Maximo restituti, quos index titulorum præcedit, in quo, ut jam notavimus, septuaginta quatuor tituli recensentur, et iterato num. 13, tres et septuaginta numerantur. Ex eo tres et sexaginta priores titulos excerpit P. Brunus S. Maximi editor, et, ut supra innui, pag. 174 in notitiis præviis vulgavit, dum de codicibus agit, quibus in sua editione adornanda usus est. Hoc vero ordine, et hisce titulis in corpore codicis ii sermones habentur. Fol. 129 verso, 1 : « Incp. sermo de natale s̄rum Petri et Pauli apostolorum. » Editus est apud S. Maximum Romæ excusum an. 1784, col. 229. Fol. 130 recto, 2 : « Incp. de eorum natale. » Edit. ubi supra, col. 573. Fol. cit. verso, 3 : « Incp. de margarita Evangelii. » Edit. ubi supra, col. 389. Fol. 131 recto, 4 : « Incp. de natale S. Laurenti. » Edit. ubi supra, col. 579. Fol. cit. verso, 5 : « Incp. de natale S. Joannis

A Baptistæ. » Edit. ubi supra, in append. col. 41. Fol. 132 recto, 6 : « Incp. alium (sic) de natale ejusdem. » Edit. apud S. Ambrosium inter spuria col. 570. Fol. cit. verso, 7 : « Incp. de Natale SS. Petri et Pauli apostolorum. » Edit. apud S. Maximum, col. 577. Fol. 133 recto, 8 : « Incp. de natale S. Cypriani episcopi. » Edit. ubi supra, col. 255. Fol. cit. in calce, 9 : « Item sequentia de eodem sermone. » Edit. ubi supra, col. 595. Fol. cit. verso, 10 : « Incp. de passione vel natali sanctorum, id est, Octavi, Adventi et Solutoris Taurinis. » Edit. ubi supra, col. 261. Fol. 134 recto, 11 : « Incp. de gratia Baptismi. » Edit. ubi supra, col. 617. Fol. cit. verso, 12 : « Item de natali martyrum. » Edit. ubi supra, col. 617. Fol. 135 recto, 13 : « Incp. de natali SS. Canti, Cantiani et Cantianillæ. » Edit. ubi supra, col. 645. Fol. cit. verso, 14 : « Item de natali sanctorum. » Edit. ubi supra, col. 621. Fol. 136 recto, 15 : « Incp. de eo quod scriptum est in Actibus apostolorum : *Erant eis omnia communia* (sic), et de Cain, et de Annania (sic). » Edit. ubi supra, col. 429. Fol. cit. verso, 16 : « Incp. sequentia de avaritia, et de Anania. » Edit. ubi supra, col. 323. Fol. 137 recto, 17 : « Incp. exhortatio ad plebem, et de eo quod scriptum est in Evangelio : *Sicut fulgur de sub cælo; ita erit adventus filii hominis*; et de duobus in lecto uno. » Edit. ubi supra, col. 5. Fol. 138 recto, 18 : « Incp. de sequentia. » Edit. ubi supra, col. 9. Fol. cit. verso, 19 : « Incp. de hospitalitate. » Edit. ubi supra, col. 645. Fol. 139 recto, 20 : « Incp. de eleemosynis, et ubi sedit Dominus Jesus super puteum Samaritæ. » Edit. ubi supra, col. 325. Fol. cit. verso, 21 : « Præfatio vel increpatio ad plebem. » Edit. in append., tom. V oper. S. Augustini, num. 87. Fol. 140 recto, 22 : « Incp. de grano synapis, et de S. Laurentio martyre. » Edit. apud S. Maximum, col. 36. Fol. cit. verso, 23 : « Sequentia de grano sinapis superiore. » Edit. ubi supra, col. 365. Fol. 141 recto, 24 : « Incp. de id (sic) quod scriptum est : *Reddite quæ Dei sunt Deo*, et de militantibus. » Edit. ubi supra, col. 375. Fol. 142 recto, 25 : « Incp. de eodem sequentia. » Edit. ubi supra, col. 347. Fol. cit. verso, 26 : « Incp. de eo (deest) quod propheta ait ad filios, scilicet : *Caupones uestri miscunt aquam uino*. » Edit. ubi supra, col. 339. Fol. 143 recto, 27 : « Incp. de psalmo XXI, et de passione Domini. » Edit. ubi supra, col. 137. Fol. 144 recto, 28 : « Incp. de defectione lunæ. » Edit. ubi supra, col. 333. Fol. cit. verso, 29 : « Item de sequentia ejusdem. » Edit. ubi supra, col. 337. Fol. 145 recto, 30 : « Incp. de eo quod scriptum est in Evangelio, dicente Domino : *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regno cælorum*. » Edit. ubi supra, col. 385. Fol. cit. verso, 31 : « Incp. de eo quod scriptum est : *Simile est regnum Dei fermento*. » Edit. ubi supra, col. 369. Fol. 146 recto, 32 : « Incp. de hospitalitate in Evangelio. » Edit. ubi supra, col. 351. Fol. 147 recto, 33 : « Incp. de jejuniis (sic solita crasi) in initio Quadragesimæ. »

Edit. ubi sup., col. 467. Fol. 148. recto, xxxiii : « Item sequentia, et tempore ieiuniorum non luxuriandum. » Edit. ubi sup., col. 457. Fol. cit. verso, xxxv : « Incp. de die sancto Paschae, et de cruce Domini. » Edit. ubi sup., col. 451. Fol. 149 verso, xxxvi : « Item de cruce et de resurrectione Domini. » Edit. ubi sup., col. 453. Fol. 150 recto, xxxvii : « Incp. sequentia de sepulchro Domini Salvatoris. » Edit. apud S. Ambrosium sub num. 53 Rom. editionis. Fol. cit. verso, xxxviii : « Incp. de Pentecosten (sic), et de psalmo centesimo nono. » Edit. inter S. Maximi opera, col. 197. Fol. 151 recto, xxxviii : « Incp. de eo quod scriptum est in Euangelio : *Vulpes foueas habent*, et reliqua. » Edit. ubi sup., col. 379. Fol. 152 recto, xl : « Increpatio ad plebem, et de eo quod scriptum est in Euangelio : *Qui habet, dabitur ei ; et cantauimus uobis, et non saltastis.* » Edit. ubi sup., col. 661. Fol. cit. verso, xli : « Incp. ubi Deus sabbato manum aridam curauit. » Edit. ubi sup., col. 383. Fol. 153 verso, xlii : « Incp. de Pentecosten (sic). » Edit. ubi sup., col. 491. Fol. 154 recto, xliii : « Incp. de die sanctae Ephyfaniae (sic). » Edit. ubi sup., col. 413. Fol. cit. verso, xliiii : « Item de die Ephyfaniorum (sic), et de Euangelio, ubi Dominus baptizatus est, et de psalmo xxviii. » Edit. ubi sup., col. 241. Fol. 155 recto, xlv : « Incp. de eo quod scriptum est in Euangelio : *Hominis cuiusdam diuitis fructus uberes ager adtulit.* » Edit. inter S. Basilii opera hom. 6, tom. II, pag. 43, a qua tamen multas hic nostri codicis sermo variantes habet. Fol. 158 recto, xlvi : « Incp. de eo quod scriptum est : *Quis maior est in regno caelorum?* » Edit. apud S. Maximum, col. 285. Fol. cit. verso, xlvii : « Incp. de duabus nauiculis in Euangelio. » Edit. ubi sup., col. 639. Fol. 159 verso, xlviii : « Incp. de ieiuniis vel sancta Quadragesima. » Edit. ubi sup., col. 461. Fol. 160 recto, xlviii : « Incp. de ieiunio Domini in deserto, et quod *non in solo pane uiuit homo.* » Edit. ubi sup., col. 433. Fol. 161 recto, l : « Item sequentia de ieiuniis Quadragesimae. » Edit. ubi sup., col. 465. Fol. cit. verso, li : « Incp. de Pascha. » Edit. ubi sup., col. 179. Fol. 162 verso, lii : « Item sequentia de sancto (sic) Paschae. » Edit. ubi sup., col. 181. Fol. cit. liii : « Item sequentia. » Edit. ubi sup., col. 185. Fol. 163 recto, liii : « Incp. de Pentecosten (sic). » Edit. ubi sup., col. 187. Fol. 164 recto, lvi : « Incp. de accusato Domino apud Pilatum, et de Susanna. » Edit. ubi sup., col. 141. Fol. cit. verso, lvi : « Item sequentia. » Edit. ubi sup., col. 143. Fol. 165 verso, lvii : « Incp. de natale Domini. » Edit. ubi sup., col. 403. Fol. 166 recto, lviii : « Incp. de kalendis Januariis. » Edit. ubi sup., col. 409. Fol. cit. verso, lviii : « Incp. tractatus de Ephyfania (sic). » Edit. ubi sup., col. 423. Fol.

A 167 recto, lx : « Incp. post Ephyfania dictum (sic). » Edit. inter S. Ambrosii sermones in append. rejectos serm. 11, col. 502. Fol. cit. verso, lxi : « Incp. de sancta Quadragesima. » Edit. apud S. Maximum, col. 409. Fol. 168 verso, lxii : « Incp. sermo S. Augustini de id (sic) quod scriptum est : *Hic est dies, quem fecit Dominus, exultemus, et iucundemur in eo.* » Edit. apud Lovanienses tom. X oper. S. Augustini, serm. 89, col. 560. Fol. 169 recto, lxiii : « Incp. sermo S. Hieronymi de Exod. in Quadragesima ante Pascha. » Edit. a Vallarsio in append. tom. XI, col. 210, editionis Veronensis. Sub hoc sermone aliisque infra notandis usque ad fol. 176 latet Plinianum Historiæ naturalis fragmentum, iisdem spatiosis litteris exaratum, quibus in Vaticano palimpsesto politicum opus M. Tulli scriptum fuisse conspicimus (a). Fol. sup. cit. 169 verso, lxiiii : « Incp. sermo S. Augustini ad competentes et catechumenos, » qui incipit : « Audiant catechumeni, audiant omnes, omnes timeant, nemo contemnat; sit mihi in consolatione uester auditus, » etc. An hic sermo anecdotus sit, pronuntiare non audeo; idem dic de illis, quorum infra initia referam. Fol. 170 verso, lxv : « Item eiusdem sermo de remissione peccatorum; » quem primo ex hoc codice eruerunt Maurini, et fide eidem codici prorsus adhibita, inter genuina opera S. Augustini ediderunt tom. V, part. 1, col. 572. Fol. 171 verso, lxvi : « Incp. alius eiusdem de missas cotidianas (sic), » qui incipit : « Congregatio beatitudinis uestre FF. KK. facit nos nimio gaudio esse repletos, sed quia pauet pectus carnis corporis obligatum, non possum dicere, quantum splendor animi uestri delectat audire; tamen adgredior, » etc. Fol. 172 recto, lxvii : « Incp. de decimis sermo eiusdem. » Edit. in append. tom. V, col. 460, a quo tamen differt in nonnullis. Fol. 173 recto, lxviii : « Item alium (sic) de sancto Heliseo (sic); » cuius initium est : « Dulcis insonuit auribus nostris nuper recitata libertas, dum saeuit inter nos amara captiuitas, » etc. Fol. 174 recto, lxviii : « Incp. alium (sic) de loco (deest), ubi beatus Petrus in mari tempestatem sustinuit in naui. » En prima verba : « Nutritos hyrundo pullos suos, cum uolandi arte disponit, paululum quidem in aere dimittit, quibus tamen ipsa uicina est, ne forte decidant trepidando adhuc infirmi uolando, » etc. Fol. cit. verso, lxx : « Incp. sermo S. Hieronymi de Exodo in uigilia Paschae. » Edit. inter supposititia S. Augustini scripta in append. tom. V, et apud Vallarsium inter spuria tom. XI oper. S. Hieronymi, col. 212. Fol. 175 verso, lxxi : « Incp. eiusdem in die dominica Paschae. » Edit. ubi sup., col. 200. Fol. 176 verso, lxxii : « Incp. eiusdem S. Hieronymi in die Dominica Paschae. » Edit. ubi supra, col. 215. Fol. 177

(a) Plinii hoc fragmentum in Sessoriano quaternione integro scriptum ad libb. xxiv, et xxv *Hist. naturalis* pertinet. Illud uamuis editum, tamen in Sessorianis anecdotis atq. quando proferam. Non enim despero fore post Hermolam Barbari, Arduini, aliorum-

que præstantissimorum virorum conatus, qui peræque munda ab hoc Pliniano opere ex vitiosis codicibus eruto longa operosaque cura sustulerunt, et mihi hujus vetustissimi palim esti auctoritate alia nonnulla expungere fortasse licere.

recto, occurrunt S. Basili Magni Instituta monachorum, quæ in tom. II oper. edit. Parisien. an. 1730 a col. 327 edita sunt, quæque hoc titulo præsignantur in codice: « Instituta monachorum sancti Basili (sic) episcopi Caesariensis Cappadociae in Christo. Prologus sancti Rufini praesbyteri. » Miror cl. Fontaninum, quamvis hunc codicem vidisset, haud tamen animadvertisse Rufinum sanctum appellari; quod quidem aliis notasset in fine suæ Historiæ Aquileiensis, cujus in postremo paragrapho Rufini laudes recensuit, et de illo ut de sancto monuit scripturum fore Bollandum. Demum fol. 200 recto, LXXIII, est sermo, qui inscribitur: « Inep. sermo sancti Augustini de resurrectione. » Hunc sermonem, qui olim inter S. Fulgentii scripta recensebatur, Benedictini editores oper. S. Augustini hujus nostri et alterius codicis auctoritate innixi Fulgentio abjudicarunt, et inter genuinos fetus Augustini vulgarent tom. V. part. 2, col. 1024. Hic sermo mancus est in codice, qui duabus integris pagellis mutilus est, quibus non modo hujus sermonis amisit postrema verba, verum etiam alterius ejusdem S. Augustini sermonis, qui nostri codicis esset LXXIII, prorsus fecit jacturam, cujus titulus adhuc in indice fol. 129 recto, sic legitur: « Item eiusdem in capite libri sermo de versiculo psalmi undecimi: *Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione ista usque in aeternum.* »

IX. *Conjecturae de Ambrosianorum sermonum ætate, et tempore quo habiti sunt.* — Sed misso codice ad Ambrosianos sermones redeundum est. Fieri enim non potest ut ab illis recedam, priusquam de tempore, quo habiti sunt, quæstionem saltem attingam. Porro jam auctore cognito, sermonum quoque ætas comperta est. Nihilominus de anno quo habiti sunt, nihil certi habeo: et si quid conjecturis, quarum tamen iudicium integrum volo esse penes lectorem, liceat indulgere, illos annæ 389 haud multo antiquiores arbitror. Cum enim in eisdem mentio tum ecclesiastici cantus, cum psalmodiarum, hymnorum et vigiliarum, quam disciplinam Mediolani S. Ambrosius anno 383 circiter instituerat, nec semel nec obscure fiat (a); ante illud tempus hos sermones scriptos fuisse, dicendum non est. Et hæc conjectura inde fortassis confirmari potest, quod in tertio sermone multa habeantur, quæ ut alibi prænotasse meminimus, difficillimis Justinæ persecutionis temporibus appropinquate convenire videntur; quæ quidem Ariano-rum impunita vexatio compressa est ante annum 389 quo Valentinianus Junior una cum Theodosio, extincto Maximo tyranno, Mediolanum reversus est. Quod autem hi tres sermones eodem anno habiti sint, ex eorum nexu colligationeque patet. Quoto vero anni tempore illi assignandi sint, multo minoris difficultatis res est. Dubitari eam vix po-

A test, eosdem Ambrosium habuisse feriis Paschali-bus. Enim vero quod dicit primo sermone, eos allo-qui, qui Deo ipsa devotionis professione jam pro-ximi deputati sunt cælo (b); et clarius in tertio, qui pompis et mundi voluntatibus abjectis, meliori con-cursu ad cælum transitum fecerant, quique ab omni facie contagionis antiquæ per regenerationem salu-taris lavacri purgati, et per baptismum mortui nata-libus mundi, nobilitati per gratiam nati sunt cælo (c); id quidem significare videtur, verba ad plebem fieri, quæ jam baptismum, ad quod non nisi in pervi-gilio Paschæ admittebatur, receperat. Huc etiam addi potest, illic S. doctorem de ineffabili Incarna-tionis mysterio clarissime loqui (d), quod studiosis-sime tunc temporis nondum baptizatis celabant an-tistites; simulque explicari accepti jam sacramenti baptismatis effectus (e); atque auditores hortari, ne cum sæculo, cui in die redemptionis, id est bap-tismatis, quo consignati fuerant Spiritui sancto, vale dixerant, ullam in posterum societatem inirent, quia veterem hominem spoliati et Christo commor-tui, eo scilicet die novum hominem induti, cum ipso revixerant (f). Verum si quis id non satis clare ex prioris sermonis contextu evinci putat, eo quod relata verba ad catechumenos et competentes com-mode referri queant, ei non obsistam; et si in hac sententiâ primum sermonem ac alterum ad præce-dentem Quadragesimam; qua quotidiano sermone catechumenos et competentes docebat Ambrosius, remittere malit, non repugnabo. Haud me lateat S. Ambrosium baptizandos ad terrestrium rerum con-temptum præcipue adhortatum fuisse: sed æque seio, illos post susceptum baptismum in iisdem mora-libus præceptis, quæ se docente jam didicerant, novis concionibus confirmasse. Profecto sermones, qui-bus constant libri *de Fuga sæculi*, et *de Jacob et Vita beata*, ubi potissimum de hujus mundi rebus abdicandis agitur, ad recens baptizatos habuit Am-brosius, ut scite eruditi Maurini demonstrant (g).

X. *De horum sermonum doctrina.* — Non est vero cur, qui nunc prodeunt, sermones laudem; nam ipsi se, ut auguror, eruditissimisque lectoribus commen-dabunt. Quod autem in eorum præsertim primo ac secundo Ambrosius evangelicis verbis doceat, Chri-stianorum esse omnia sua bona relinquere, et pro Christo pauperibus distribuere, atque sese prorsus divinæ providentiæ committere; non ita stricte in-telligendum est, ac si præceptum illud absque dis-pendio æternæ salutis a quovis præteriri non possit; sed ab eo observari et adimpleri illud quidem oportere, qui ad supremum gradum evangelicæ perfec-tionis pervenire contendat. Profecto nullus, quidquid heterodoxi neoterici blaterent, hanc distinctionem antiquis inam, et in Ambrosianis scriptis reperiri, ibi inficias, qui saltem legerit cap. 11, lib. I de Officiis,

(a) Serm. 1, § 5, et Serm. 3, § 11.

(b) Ibid. § 1.

(c) Serm. 3, §§ 4, 6 et 10.

(d) Ibid. §§ 5, 4 et 10.

(e) Ibid., §§ 9 et 10.

(f) Ibid., §§ modo citat.

(g) In admonitionib. præviis.

ubi apertissime ait (a): « Officium autem omne aut medium, aut perfectum est, quod æque Scripturarum auctoritate probare possumus. Habemus etenim in Evangelio dixisse Dominum: Si vis in vitam æternam venire, serva mandata. Dixit ille: Quæ? Jesus autem dixit illi: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices: honora patrem et matrem: et diliges proximum tuum sicut te ipsum (Matth. xix, 17, 18, 19). Hæc sunt media officia, quibus aliquid deest. Denique dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiri a juventute meas quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia bona tua, et da pauperibus: et habebis thesaurum in cælo, et veni sequere me (Ibid., 20 et 21)... Hoc est igitur perfectum officium. » Media igitur præcepta chisticolis omnibus ut adimpleant, perfectionis tantum studiosioribus præcepta perfecta ut amplectantur, suadet Ambrosius. Quæ ut ita sint, idem Ambrosius in primo sermone declarat, dicens quod « Dominus in Evangelio perfectis et consummatis volens esse consultum, omnia quæ possiderent vendi censuit et impendi (b). » Non ergo omnibus, sed perfectis duntaxat et consummatis Dominus suas omnes facultates vendere et in pauperes erogare mandavit. Et hæc satis dicta ad obstruendum hæreticorum, incredulorum ac pseudo politicorum os, qui etiam hæc nostra miserrima ætate, ob rigida ethices Christianæ dogmata a Patribus summo consensu tradita, quæ nulla adhibita distinctione ad cunctos fideles necessario extendi dictitant, tam false quam impie nostram sanctissimam religionem antisocialem esse pronuntiant (c).

XI. De partitione, et notis editoris. — Unum adhuc

(a) Serm. 1, § 4.

(b) Tom. III, col. 15, num. 56 et 57.

(c) Ita Barbeyracus et Gibbonius doctrinæ moralis SS. Patrum insultant, quorum nuperrime iustauravit errores opus cui titulus: *Du jésuitisme ancien et moderne. Œuvres politiques de M. de Pradt, ancien*

est quod paucis verbis attingam, nimirum quod in his vulgandis sermonibus præstiti. Eorum enim textus in codice continuata oratione ad finem usque pervenit, et nullam idcirco paragraphorum distinctionem exhibet; quam tamen, cum ego a majoribus nostris, invitis etiam codicibus, frequentatam viderim, huiusmodi morem retinendum esse censeo, præsertim in legentium commoditatem. Rescitur quippe lectoris animus, ut sicubi Augustinus ait, de via fessus novo titulo, sicut animus viatoris hospitio. Recte igitur Rutilius C. Novatianus cecinit, ad Venerium Rufum scribens, in suo *Itiner.* (d).

Intervalla viæ fessis præstare videtur

Qui notat inscriptus millia crebra lapidis.

B Sermonum autem textui nonnulla scholia subjicio, quæ prima ad codicis varietatem, ad ejusdem emendationem, ad grammaticam et palæographiam pertinent; aliaque deinde propono, ut quæ loca parallela in Ambrosianis scriptis reperiantur fere intento digito monstrem; nec postremo notas biblicas comparativas cum iisdem sacræ Scripturæ locis omitto, quibus Ambrosius in suis hucusque vulgatis operibus utitur, aut, si illis careant Ambrosiana scripta, ceteri usi sunt Patres, qui vel Ambrosio suppare, vel haud procul ab Ambrosiana ætate floruerunt; adeo ut ex his omnibus tam intrinsecis argumentis, nimirum ex summo cum Ambrosianis scriptis consensu, quam extrinsecis, ex auctoritate scilicet et præstantia codicis, hos sermones Ambrosii Mediolanensis episcopi fetus esse genuinos, quisque compertum habeat, atque exploratum. Sed iis prælibatis, candidus et eruditus lector judicet; nam ecce sermones.

orchevêque de Malines, Troias. Edit. Paris, 1828. Vide, si liceat, caput 5, *De la modification de l'action du christianisme par la civilisation*, pag. 48 et seqq. Hic liber multis sacrilegis futilibusque sententiis repletus est, quas hic operosius confutare non est.

(d) Lib. II, dist. 4.

SANCTI AMBROSI

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

TRES SERMONES.

SERMO PRIMUS.

DE PERFECTO.

I. Domini nostri JESU CHRISTI caeleste^b præceptum

^a Notandum est Ambrosii vocabulum constanter in cod. cum una i scriptum vetusta orthographia.

^b Una tantum diphthongo *ae* utitur librarius noster, quam absque nexu scribit more veterum. De huius diphthongi antiquitate late agunt Salmasius epist. ad Sarrav., Couringius cens. dipl. Lindav. p. 516, et Casleius Bib. Britann. t. V, p. 325. — Hanc orthographiam in edendo textu sequemur, ne manuscriptum propria specie fraudemus; minime vero in notis, nisi cum Sessorianus ille citabitur codex. Edit.

In nova Latina Vulgata omittitur omnia post *Vendite*; sed Ambrosius tum Veteris, cum Novi Testa-

D est sacratissimis evangelicis apicibus c adnotatum: « Vendite omnia quæ possidetis, et date elemosynam^d (Luc. xii, 55). » Praesens sermo caret am-

^c Huiusmodi intellectio haud infrequens est in Ambrosianis scriptis. Legatur, ex. gr., l. b. in Hexaem., cap. 15, pag. 55. Venetæ edit., qua utor, an. 148.

^d Cod. *elemosyna*; fortasse superaddita fuit ultima: a lineola pro *m*, ut frequenter veteres amanuenses usi sunt, sed modo non apparet; seu mavis pro *us m* est omissa veterum more, qui *m* finalem elidebant; cuiusmodi exempla in antiquis mss. non desunt, nec in hoc ipso codice desiderantur. Infra tamen recte scribitur *elemosynam*; at constanter cum una *e*.

menti versionem usurpat, quæ a nostra haud paulum recedit. Porro Ambrosius dum locum parallelum

magibus, et nihil relinquit incertum aut obscuritate perplexum: ubi aperta veritate di tractio possessionis indicitur, et pretii ^a praerogatio ^b non tacetur ^c. « Vendite, inquit, omnia quae possidetis, et date elemosynam ^d. » Occupatos caelestibus officiis mundanae possessionis cura ^e molestiaeque non patitur implicari ^d; et Deo ipsa devotionis professione iam proximos, vel potius mentis sinceritate ^e Christo coniunctos ^f cura sollicitudineque ^g saecularis possessionis absolvit; omnem operis tui cursum omnemque cogitationis tuae motum eripit mundo, quem deputare dignatus est caelo ^b. Inde namque est et illud ⁱ quod aperte mandat ⁱ: « Nolite cogitare, dicentes: Quid

^a Codex praetii cum diphthongo, quam expungere mallet, cum grammatici in hac voce illam prorsus excludant.

^b Praerogatio, seu a *prae* et *erogatio*, id est diligens conlatio, seu potius a verbo *praerogare* pro *ante aliquid facere*, juxta illud Suetoni in *Aug. c. 55, praerogare sententias*, et Ulpiani l. *sed addes ff. loc. et cond.*, ubi *praerogare pen ionem*. Reapse Ulpiani aliorumque jurisconsultorum lectionibus non semel Ambrosius citatur, ut saepe ipsi nos monuerunt Maurini, et saltem videre est in notis t. II, p. 386 et t. III, p. 917. Eadem die de voce supra recitata *districio*, quae aequae juridica est pro *venditio*. Ulpian. ff. 14, 3, 5, a med., et 2, 15, 8, cir. med.

^c Cod. *curam*, manifesto modo.

^d Ita codex servata praepositione *in*. De his aliisque similibus praepositionibus, quas seu per r, si pauca verba excipias, retinet codex noster, videsis apud Putschium orthographos veteres.

^e In cod. *sinceritatem*. Sane littera *m* abundat.

^f Cod. *coniunctus*; sed *coniunctos* scribere malui; ita enim antecedentia vocabula casu accusandi *occupatos... proximos* prorsus postulare videntur. Litteras *o* et *u* passim in antiquis c. dd. immutatas, et conversas invenimus.

^g Cod. *curam sollicitudinemque*. In utraque voce *m* expungere censui; nam plura immutanda forent, si illa retinerentur, prout jacent in codice. Etenim si quis codicis lectionem forte probare mavult, legat oportet: *et Deo ipsa devotionis professione iam proximus, vel potius mentis sinceritate Christo coniunctus*

allegat Matth. xix, 21, constanter post *unde* addit *omnia*, et i etiam ibidem hac voce caret nostra Vulgata. Ita sane legere est lib. I de Abrah., cap. 3, pag. 12; de Nabuth. Jezrael. cap. 14, pag. 58; in ps. cxviii serm. 7, 9; lib. vii in Lucam, 196, et alibi. Quod attinet ad illud Lucae modo cit., observandum est quod in Ambrosianis operibus hactenus editis minime occurrit; quare eo testimonio, aliisque infra laudandis, Ambrosii versio ditari potest, quam una cum caeteris SS. Patrum versionibus collegit cl. Sahatier, et in scholiis suae veterum biblicorum Collectionis summa utilitate ac labore congegessit. Profecto hanc pretiosissimam collectionem plus quadringentis versiculis supplet, et auget Sessorianus codex antiquissimus, quem Deo favente quantocius vulgaturi sumus.

¹ En Ambrosii de perfectione sententiam, quam ipse secutus temporalia bona sua omnia abdicavit, et vel egenis distribuit, vel tribuit Ecclesiae; ut ex ejusdem Vita exploratum est, ac undique ex ejus scriptis promicat. Siquidem *haec enim est*, scribit lib. I de excessu Satyr., n. 60, *summa justitia, vendere quae habeas, et conferre pauperibus*. Qui enim dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum (Ps. cxv, 9): ergo dispensatores vos, non haeredes reliquit; nam haereditas successori quaeritur, dispensatio pauperibus obliga ur. Consonat sibi S. doc or epist. 7, pag. 15.

edemus ^k, aut quid nestiemur (Matth. vi, 31)? ³ Et nolite cogitare de crastino ^l (Ibid., 34). » Ut ea quae demandauerat, remotis omnibus cogitationis angoribus, impleri ^l facile potuissent: « Vendite, inquit, omnia quae possidetis, et date elemosynam. » Amputavit omnem callidae cupiditatis excusationem, qui nihil relinqui ^c cogitare iubet in crastinum, qui praecipit praerogari ^m omnem substantiae quantitatem ⁿ.

II. Sed praemissa repetamus disputatione ⁿ conlustranda ^o « Nolite, inquit, cogitare, dicentes: Quid edemus, aut quid nestiemur? Haec enim nationes ^p quaerunt. Scit autem Pater ue ter caelestis, qui horum omnium indigetis ^q (Ibid. 32). » Cogitatio diffi-

^B *curam sollicitudinemque saecularis possessionis absolvit* (subintellige *vir perfectus*), id est *evincit*, seu *superat*; quo sensu hoc verbum *absolvit* usurpat Ambrosius in psal. xxxvii, 21, t. II: verum ex lectione quam retinui magis sententia fluere videbatur, ita ut *absolvit* pro *liberat* (scilicet *Deus*) positum sit, quomodo illud obtinet etiam in psal. xlv, 17.

^b Hic et infra Ambrosius, quamvis ad plures verba faciat, singulariter pro suo more loqui ur. Hujusmodi exempla haud raro in Ambrosianis scriptis occurrunt. Vid. lib. de Fuga saeculi vi, 35, t. I, etc.

^c Ita codex constanter pro *illud*.

ⁱ Subintellige *perfectis*, id est *perfectis injungit*. Verbum quidem *demando* pro *injungo* usurpat Livius t. V, 27 et VIII, 56. Verum in hoc sermone, in quo haec vox infra recurrit et pro *valde mando* videtur adhibita, quo sensu ea usus est Suetonius in Neron. c. 55, in Aug. c. 10, et in Caes. c. 83.

^k Cod. *edamus*; scripsi tamen *edemus*, cum et inferius hanc lectionem codex retineat.

^l Ita codex per *m*, quam semper in hoc vocabulo scribit.

^m Vide supra not. f, p. 1 (Hujus pag. not. b).

ⁿ Vox *disputatio* frequenter apud Ambrosium idem significat, quod *tractatio*, seu *praedicatio evangelica*: Ita editores Benedictini, t. II, p. 1040, not. d.

^o Ita codex vetusta et quidem recta scriptura pro *collustranda*; *καθαρσις*: enim proprium Afrorum fuit, teste Isidoro Orig. I. 52.

^p *Natio* viliori seu u e Graeca consuetudine. Vid. Suidam ad vocem *ἔθνος*.

t. III, ubi, *Scriptum est*, ait Matth. xix, 21, *non ut did acimi dimidium, si tamen vis pe sectus esse De offeras: sed ut omnia tua vendas, et des pauperibus*. Pari leges lib. I de Offic. cap. 30, 6; lib. de V. d. v, 27 et seqq., ac epist. 26, pag. 6, t. III.

² Eleemosynam passim commendat in suis concionibus Mediolanensis antistes, et praesertim in psal. cxviii serm. 8, 22; serm. 12, 24; lib. viii in Luc., 245 et seqq. t. II; atque epist. 2, 26, t. III.

³ H. L., qui haud legitur in Ambrosio scriptis asseris, ita habet S. Cyprianus lib. de Orat. Dom., col. 210; de Oper. et Eleem., col. 240; et lib. iii, Testimonior., col. 507, additis tamen cum Vulgata, *aut quid bibemus*, quae auctor. reg. cleric. apud Augustinum omittit. t. I, col. 59.

⁴ S. Augustinus Ambrosii nostri discipulus, quem ad sui magistri scripta saepe respexisse notant Maurini t. III oper. S. Ambr., col. 995, ita h. l. allegat lib. ii de Sermon. Dom. in m., t. III, col. 222, et lib. de Mend., col. 437, nec non lib. cont. Adim., t. VIII, col. 115.

⁵ Recole annotata supra pag. 1, not. 2 (Hujus pag. not. 1), et similia fere legis in psal. cxviii serm. 8, 9, et serm. 21, 18, t. II.

⁶ Hoc testimonium, quo carent scripta Ambrosiana, ita reperitur citatum apud S. Cyprianum lib. de Or. Dom., col. 210 et lib. de Oper. et Eleem., col.

dentiae diuinæ professionis in te perimit fidem : et A dum metuis ^a, ne quit ^b desit in alterum diem, necesse est dubites de promissis ; manus deinde retrahis ab operibus iustis : atque ita fit, ut infirma cogitatione detenus, a bono opere desistas, et desistens a bono opere, religionis ac diuinum nomen amittas, et ipsa inbecillitatis ^c tuæ perfidia ^d aethniscis incredulis comparatus ^e, incredulitatis detestabile nomen, et stultitiae uocabulum gentilitatis incurras ^f. Christianorum est enim spe fidissima futura cogitare ^g, et gentilium desperata, perfidia praesentia quaerere ^h, dicente Christo : « Nolite cogitare, dicentes : Quid edemus, aut quid uestiemur ? Haec enim gentes quaerunt. » Et adiecit : « Scit autem Pater uester caelestis, quia horum omnium indigetis. »

III. Conditionis ⁱ nostrae necessitatis ^k caelesti B Patri ^h notitiam latere non posse diuinus sermo commouit, et eius prouidentia procurationeque nobis omnia adponi ⁱ demandat ; si nos iustitiae operibus inhaerentes, et regni caelestis inquisitione detentos

^a Cod., *metuit*, sed *metuis* legendum uerba sequentia in secunda persona *dubites ... retrahis ... desistas* planum faciunt.

^b Ita cod., fortassis quia sequitur *d*. Nimirum *t* ante *d* uno eodemque sono apud ueteres efferebatur.

^c Ita per *n*.

^d Cod. hic et alibi in huiusmodi uocibus seruat *con*.

^e Codex *incurrat*, sed quidem mendose.

^f Ita cod. *ci* pro *ti*, cuiusmodi exempla et infra recurrunt, et antiqui codd. passim suppetunt.

^g In cod. *necessitatem* ; sed correxi *necessitatis* : ita enim sensus postulare uidetur.

240, omissa tamen uoce *caelestis*, quam re inet apud Sabatier ms. Claromont. Notandum est infra in h. eodem l. legi *gentes* loco *nationes*, prout habet etiam auct. Oper. Imp. in Matth. homil. 16.

¹ Frequenter hac uoce utitur S. Ambrosius, ut culpam notet infidelitatis. Vide infra, et t. I, col. 659, n. 41, ac tom. III, col. 406, et 961, no. 82 et 110.

² Haud absimilia sanctus antistes habet lib. de Isaac et Anima I, 4 ; de interpell. David lib. II, c. 5, 12, t. I ; in ps. xxxvi, 79, et xxxvii, 2, t. II ; ac epist. 33 14, t. III.

³ Confer in psalmis cit.

⁴ Viros perfectos nullis unquam saeculi perturbationibus compungi, nullis mundi cupiditatibus exagitari mouet etiam Ambrosius lib. I de Jacob. 8, 33 ; lib. II, c. 6, 28 ; lib. II de Cain et Abel 2, 8 ; lib. de Fuga saec. iv, 17, t. I, atque lib. I de Officiis, 38, 200, t. II.

⁵ Ita Augustinus serm. 57, t. V, col. 537, et tract. 122 in Jo. xxii, col. 811, t. III, atque apud eund. auctor. oper. Reg. Cleric. t. I, col. 59, addito tamen haec ante omnia. Ambrosius uero lib. I de Cain et Abel, 4, 12, t. I, habet : *Quæri e regnum Dei : et ecce omnia praesto sunt uobis* ; lib. VII in Luc., 150, t. II : *Quærite regnum Dei : et hæc omnia adjicientur uobis* ; sed in lib. de Exhort. uirginit. 9, 56, t. III : *et ecce omnia suppetent uobis*. Hæc diuersitate lectionum, de qua non abs re fuerit hic quadam notare, nullus nostri sermonis Ambrosiani fidem labefactare contendat ; quia ut scite scribit Nat. Alexander (Hist. Eccles. saec. iv, p. 1, § 2, pag. 503) *ex operum S. Ambrosii lectione constat, eum non iisdem semper uerbis eosdem Scripturae sacrae locos laudasse*. Et re quidem uera, aiunt Maurini in praef. ad lib. de Sacram., col. 432, t. III, *cum sine magna preparatione auctorem hunc nostrum dixisse non sit dubium, neutiquam sane mirum uideri, si Scripturam non semper suis, sed iis,*

nulla aerumnarum praesentium sollicitudo compungat ⁶, dicens : « Quærite primum regnum Dei, et iustitiam eius ; et omnia adponentur uobis ⁷ (Ibid. 53). » Deditos iustitiae ac pietatis officiis, et caelestibus exercitationibus occupatos tutos facit de omnibus, et securos : ut non auoceris a notitia genitoris, non a cognitione unigeniti distraharis, nec a dono sancti Spiritus professioneque desistas ; non aberres a meditatione praecepti, non ab spe promissi, non a fide crediti, non a dilectione proximi, non a perfectione mandati ⁸, de quo Moyses (Deut. vi, 6, 8) monet, ut cordi nostro semper insidat, semper conspectui adsistat, meditatione membris omnibus uinculatum ⁹ sensibus nostris semper inhaereat ⁷. De hoc Dauid : « Cantabiles mihi erunt semper iustificationes tuae Domine ⁸ (Psal. cxviii, 54). » Et iterum : « In lege Domini fuit uoluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte ⁹ (Psal. I, 2). » Et alibi scriptum ¹ est : « Non recedat liber legis huius de manu tua ; et meditaberis in eo die ac nocte ¹⁰ (Jos. I, 8). » Similiter Apostolus hortatur et

^b Cod. *caelestis Patris*, sed emendandum prorsus fuit *caelesti Patri*.

ⁱ Ita cod. semper retinet praepositionem *ad*.

¹ Cod. *compugnat*, quæ prorsus manifesta meta hesis uidebatur pro *compungat*.

² In cod. *uinculatus*, sed *uinculatum* scribendum putavi, ut neutro mandato concordet.

³ Ita cod. per *b* ut infra recursitat, et in antiquis codd. frequenter occurrit. Vide apud Maium Cicer. antiqu. interpretem xv, 2, in Vatinius t. II, p. 185 edit. Rom. 1828.

C *quæ illi ex tempore suggestit memoria, uerbis citauit*. Haec contrariam haud me latet Ansaldium tenuisse sententiam in opere, cui titulum fecit : *De authenticis sacrarum Scripturarum apud SS. Patres lectionibus*, et Veronæ uulgauit an. 1747. Verum, nisi plures authenticas versiones biblicas eundem Patrem eodem tempore ha uisse probetur, procul dubio si Ansaldiano praedicio per omnia Patrum scripta a capite ad calcem crisis exerceatur, uix unum reperietur, quod ejusdem Patris genuinum fetum dicamus, cum uix unum reperiamus, quod constanter eisdem uerbis alleget eosdem sacrae Scripturae locos.

⁶ In simili sententia dicit Ambrosius lib. I de Abraham 2, 9, t. I, scribens : *Is qui Deum sequitur tutus semper est. Et ideo Deum praefere debemus omnibus : nec patriæ contuitus, nec parentum filiorumque gratia, nec uxoris contemplatio nos revocare debet ab executione praeceptorum caelestium ; quia Deus nobis omnia illa largitur, et potens est seruare, quæ donat*. Conf. etiam lib. II, c. 5, 21, t. I, c.

⁷ Haec eadem fere occurrunt in psal. I, 50, et cxviii ; serm. 19, 51 et seq., quibus etiam in locis tum illo Deut. supra cit., cum Moysis auctoritate usus est S. doctor. Conseele et in psal. xxxvi, 65, t. II.

⁸ Ita h. l. refert Ambrosius in ps. cxviii serm. 7, 25, omissis tamen uerbis *semper* in medio, et *Domine* in fine, quæ non ut ad Scripturae textum spectantia, sed ut argumento seruiat suo, hic mihi adiectis uideatur ; uult enim sanctus antistes nos *semper* Dei legis meditationi vacare semperque in justificationibus delectari, quæ eorum sint, cum ex detruncato psalmi uersiculo non appareat, addidit utique *Domine*.

⁹ Ad uerbum h. l. e tat Ambrosius in psal. I, 50, t. II.

¹⁰ Ita antiqua uersio apud Sabat., praeter *ex o e tua* loco *de manu tua*. At *de manu tua* habet Cassiodorus in psalm. vi, col. 29 quocum Ambrosium legisse hic sermo suadet.

monet, ad Timotheum scribens : « Hæc militare, in his esto : ut profectus tuus adpareat omnibus » (1 *Timoth.* iv, 15). »

IV. Voluntas religiosi hominis caelestibus legibus detenta, et diuinæ iustificationis meditationibus diebus ac noctibus occupata non habet vacuum tempus, quo saeculum cogitet, quo possessionem curet, exornet urbana praedia, rusticationis disciplinam excolat, redditus supputet, impensa discutiat ¹. Si enim istud arripuerit, illud deserit, secundum quod Dominicus sermo promisit : « Nemo ponens manum in aratrum (hoc est caelesti operationi, et Dominicae crucis signo ^a ²) retro respiciens, aptus est in regno Dei » (*Lucæ* ix, 62). » Non enim potest utrumque peragere quod sibi inimicum est ratione, ueritate diuersum, et aemulum uoluntate. Hoc enim saeculum cogitat, illud caelum exoptat; hoc rationibus mundanis insistit, illud diuinis orationibus, et meditationibus uacat. Denique ut dicta rebus adprobem, et sermonis mei adsertionem operibus firmem, utar exemplo ³. Si tibi gestanti diuinum librum in manibus, et oculis apices carpenti pari ac legenti, diuinaque praecepta sensibus commendanti ^b rationum libri, uel comparatae possessionis tabulae forte tradantur, necesse est, ut abicias ^c librum diuinæ legis, quem gestabas in mani-

^a Parenthesim hic suis signis ansus sum designare, ut lectores de parenthesi certiores facerem, ne Ambrosiana explicatio cum sacro textu confunderetur.

^b Ita in cod. pro *commendanti* : etenim *n* ante *m* apud veteres orthographos sonabat ut *m*.

^c Ita codex cum una *i* manifesta crasi, et in antiquis codd. frequentata.

^d Ita cod. pro *delectu*, quam lectionem ideo re-

¹ Vulgata *manifestus sit pro adpareat*, et Vulgatae concinunt antiqua versio apud Sabat., atque Ambrosiastes. Graecus uero textus *φανερὰ ἢ ἐν πᾶσι*, sed plures mss. delent *ἐν*.

² Similia leguntur in psal. cxviii, serm. 13, 7, ubi Davidicæ perfectionis praeposito exemplo, sic de illo ait : *Non saecularibus animus traducebatur illecebris ; non pecuniaria coacervandi patrimonii cupiditate flagrabat ; non proferendi limitis excludendique finitimi anxius curarum æstus studio meditationis intentum reflectebat affectum : quidquid poterat temporis dies habere, hoc totum sola sibi in lege meditatio vindicabat.*

³ Id est uel proprie *crucis signo*, quem initio operationis cuiusque familiarissimum fuisse priscis Christianis passim SS. Patres testantur, uel forte *baptismati*, quo plebs Ambrosii nuper fuerat initiata, seu initianda mox erat. Sane *baptismum* nomine *sacramento crucis* Ambrosium appellasse in psal. cxviii, serm. 13, 6, t. II, putant Maurini. Vide ibid. notam col. 546, et infra. Ambrosius ejus uerba hoc loco et alibi sacrae Scripturae uerbis juxta suum morem in-textit. Vid. saltem sup. cit. serm. de Basilicis *n* n tradend., et sparsim.

⁴ Ambrosius in psal. xliii, 32, t. II, habet : *nemo mittens manum in aratrum respiciens retro, habilis est in regno Dei*, et lib. viii in Luc., n. 45, sic : *nemo mittens manum in aratrum, et respiciens retro, aptus est in regno caelorum*. Si ergo primo loco pro *habilis*, ut in secundo *aptus* legatur, addito et post *aratrum*, uel si secundi loci in fine ultima uerba primi *regno Dei pro regno caelorum* ponantur, tertia nostri codicis ad uerbum Ambrosiana lectio consurget.

⁵ Passim utitur exemplis Ambrosius, queis uel suam explanet, uel confirmet sententiam, ut saltem

bus, ut rationum saecularium scribta accipias perlegenda; atque ita fit, ut diuinis libris mundanas praeferens rationes, praecepti contemptor existas, quo crebris admonitionibus intimatur, ne liber manibus desit, ne corde eius meditatio conquiescat ⁶. Et ideo Dominus in Euangelio perfectis, et consummatis uolens esse consultum, omnia quae possiderent uendi censuit, et impendi ⁷ : nulla ut ratione ab eius possint dilectu ^d dinelli, uel meditatione auocari ⁸. Inde est quod necessitatem ipsam mortalium, id est uestitum, uictum et potum cogitari prohibuit : et a se omnia perficientibus promisit adponi ⁹ ; ut nulla necessitate, sicuti saepe iam dictum est, a commercio diuini operis retarderis ; nulla ut te anni sterilitas turbet ; nulla frugum inopia ariditasque camporum, nec olearum uinearumque fallentes fructus exernicient ; non pecorum morientium damna concutiant ¹⁰.

V. Maneat libera inconcussaue deuotio, ut Dei sui et Domini Christi dilectione possessa hymnis resonet, orationibus uacet, ieiuniis ac uigiliis insistat ¹¹, et in propheticum illud canticum congrue et competenter abrumpat : « Ficus non afferet fructus, non erunt nascentia in uineis. Mentitur opus oliuae : campi non praestabunt escam. Deficient a pabu' oues : et non erunt in praeseptibus boues ¹². Ego au-

tinui, utpote quæ sapit antiquitatem, et ita æque recte scripta in antiquis ac optimæ notæ codd. frequentissime occurrit. Profecto illam in palimpsesto Tulliano de Re publ. i, 55, p. 94, et in var. lect. Cicer. leg. 1, 6, legebat el. Maius, qui etiam hac de re oper. cit. ii, 32, n. a, p. 206, sapienter notabat : *Jam ne scripturas ejusmodi amanuensium arbitrio semper tribuamus, legendus est Aegroetius, qui differentias uerborum a de et di incipientium tradit p. 2267.*

videre est, si lubeat, in psal. cxviii, serm. 8, 26, t. II ; lib. de Myster. ix, 50, t. III.

⁶ Sanctum nostrum antistitem frequenter in suis concionibus assiduam sacrae Scripturae lectionem fidelibus commendasse recte notant Benedictini editores col. 474, t. II oper. Id quippe et nos supra animadvertimus, ac uix uolenti lib. ii de Abrah., 5, 22, t. I, et in psal. praesertim i et cxviii, perspectum erit omnino.

⁷ *Vendidit justus*, scribit Ambrosius in psal. cxviii, serm. 21, 18, *facultates suas, dispensauit pauperibus, nihil sibi reliquit*. Recole dicta pag. 1, not. 2 (Col. 411, n. 1).

⁸ Paream sententiam in hoc argumento uersans habet S. doctor in cit. psal. serm. 10, 29. *Discamus, inquit, ergo et nos in lege meditari, non auocemur saecularibus illecebris, non occupemur impedimentis ; sed semper ad legem Dei simus adtenti*. Conf. annotata supra pag. 4, not. 2, et pag. 5, not. 3 (Col. 414, n. 7, et huj. pag. n. 1).

⁹ Ambrosius illud Matth. vi, 33, expendens haud absimilia habet lib. vii in Luc., n. 150, t. II, ubi Dominus, ait, *nec ad praesens, nec in reliquum fidelibus ostendit gratiam defuturam ; si modo qui diuina desiderant, terrena non quaerant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militant de regno. Novit rex quemadmodum familiam suam pascat, alut, restiat.*

¹⁰ Conf. lib. i de Jacob et Vit. Beata, vii, 52, t. I, et in psal. cxviii, serm. 8, 7, atque serm. 21, 18, tom. II.

¹¹ Legatur in psal. xliii, 23, et cxviii, serm. 7, 25-37, ubi similes dictiones, et sententiae sunt.

¹² Itidem Cyprianus epist. ad Demetriad., col. 222, exceptis *fructum loco fructus, et cibum pro escam*, atque his addito *et*, scilicet post *fructum* et ante *campi*. Ambrosio nostro fauet Augustinus lib. xviii de Civ. Dei, col. 515

tem in Domino exultabo, et gaudebo in Deo salutari A meo ¹ (*Hab. iii, 17, 18*). » Gaudet semper et laetatur in Domino, qui mundanae possessionis oneribus abiectis, uel potius in fratrum inopia praerogatis, nec imminentibus, nec praesentibus plagis praestringitur. Non eum exactio tributaria necessitatis impulsat ², non possessionis arua squalentia ³ non arbusta cultorum desertione deformia: non eum sollicitat saeva grandinis caedes ⁴, non ubertas imbrium longa serenitate suspensa, non tempestatum uastitas crebra ⁵: non ruina tectorum, non condicio lanquentium ac morientium proximorum sollicitudo discruciat, non seruatorum fuga, non furtum.

VI. In tuto sunt, omnia quae ad caelum translata sunt ⁶; nulla calumnia inquietantur, nulla lite pulsantur, nullo detrimento saeculari depereunt, quae caelo B praemissa sunt, quae Deo custode seruantur, dicente Domino IESU CHRISTO: « Nolite uobis condere thesauros in terra, ubi tinea et aerugo exterminat ⁷; et ubi

¹ Ita cod. cum unica l, quam lectionem retinendam esse putavi, quia huiusmodi mihi alia se obtulerunt in antiquis, et optimae notae codd.

² Cod. caedis, quod prorsus mendum videtur; nam caedes casu recto scribendum esse sensus docet. Vitiöse fortasse huius scripturae causa fuit, quod veteres amanuenses litteras e et i indiscriminatim usurpabant. Sic obtinuit sicut pro secet, Menerva pro Minerva, et Magester pro Magister, etc., ut monet Fum gallius *Instit. Diplom. t. I, c. 6, 9, pag. 109 et seq. Consule laud. Ciceronis antiquum interpretem apud Maium pp. 107, 123, 134, 144, 147, etc.*

³ Illic et infra attente notandum verbum extermino, quo semper usus est S. Ambrosius in hoc sacrae Scripturae loco pro demolior, ut in Vulgata: ut hinc conicias sermonem hunc vel Ambrosii ferum esse genuinum, vel saltem Ambrosianum redolere aetatem. Siquidem verbum illud saeculo v e sacro textu expunxit S. Hieronymus, cuius haec sunt verba ad illud Matth. vi, 16: *Verbum exterminant,*

⁴ Ita Cyprianus loc. cit., quocum loc. pariter c. t. Augustinus, omisso tamen et post exultabo.

⁵ Virum perfectum nullis mundanis perturbationibus exagitari, praeter loca supra annot. pag. 5, not. 5 (*Col. 115, n. 4*) passim docet Ambrosius, et praesertim l. ii de Cain et Abel, 2, 8; lib. i de Jacob et Vita beata, 7, 52, et 8, 35, ac lib. ii, c. 6, 28, t. I, in psal. i, 54, et cxvii, serm. 8, 7, t. II, nec non t. III, l. i de Offic., 58, 200. Sic vero loquitur Ambrosius in psal. xxxviii, 27, ubi inter saeculi incommoda etiam tributariam exactonem enumerat: *Noli propter diuitias vane conturbari, excitari de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuam serves, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad iudicis domum; ut aliena diripias, litem mouens pauperi, verearis exactorem tributi: vana est ista conturbatio.*

⁶ Ambrosius evangelicam perfectionem se tantes sic a loquitur in persona apostoli Petri in psal. cxvii, serm. 8, 7: *Portio tua non ariditate siccat, non imbre dituitur, non frigore uritur, non tempestate quas atur.*

⁷ Pauperes esse per quos omne nostrum caelestibus infertur thesauris, seu in caelo collocatur, saepe in suis scriptis docet Ambrosius, et saltem consulendi sunt lib. de Nabut. Jezrael. xiv, 58, t. I, lib. ii de Offic.; xxviii, 140, serm. de Basilic. non traden., n. 33, ac epist. 38, 7, t. III.

⁸ Ita ad verbum Ambrosius lib. i de Spir. sanc., 16, 182, t. IV. In psal. vero cxviii serm. 8, 8, t. II: *Nolite thesaurum vobis condere in terra, et serm. 12, 2: Nolite thesaurizare vobis in terra, ubi aerugo, et tinea exterminant.*

⁹ Similiter Ambrosius l. c. de Spir. sanc., n. 183.,

fures effodiunt, et furantur ⁸. Thesaurizate autem uobis in caelo, ubi neque tinea, neque aerugo exterminat: et ubi fures non effodiunt et furantur ⁹. Ubi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum ⁷ (*Matth. vi, 19, 20, 21*). » Huius praecepti exemplo apostolus Paulus Timotheum beatissimum monet, locupletibus huius saeculi praecipendum: ut non extollantur pompa mundana, sed christianae humilitatis celsitudine potiantur: neque saecularium diuinarum spe caduca fallantur, sed diuinarum ⁴ promissionum perpetuitatibus inuitentur ⁸. « Diuitibus, inquit, huius saeculi praecipe non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum suarum, sed in Deo uiuo, qui praestat nobis omnia abundare ad fruendum ⁹, benefaciant, diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent ¹⁰, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut adprehendant ¹¹ ueram uitam ¹¹ (*1 Tim. vi, 17-19*) (a). »

quod in ecclesiasticis scripturis vitio interpretum tritum est, aliud multo significare, quam vulgo intelligitur: exterminantur quippe exsules, qui mittuntur extra terminos. Pro hoc ergo sermone demoliantur semper accipere debemus. De hac voce ita Milius in prolegom. p. LI: *Sed et Latinis idoneis uocabulis annumeramus obsoleta, quae vulgo audiunt. Quae enim hoc nomine iam vilescunt uocabula, ea, cum haec conscripta e sent, erant apud Christianos usus quotidiani. Talia sunt, v. gr. exterminant vi, 16, 19, quod in ecclesiasticis scripturis tritum agnoscit Hieronymus, utcumque illud improbet, ejusque loco reponat aliud multo horridius demoliantur.*

⁴ Cod. diuinarum, sed emendandum fuit diuinarum. C
⁸ In cod. adprehendant bona quidem scriptura cum ad, sed mendosa cum diphthongo. Error vero fluxisse videtur ex male intellecta notariorum sigla; nam p superducta lineola tam prae quam pre apud illos significat.

omisso autem, et addito thesaurus post uobis, quae tamen vox omittit in cit. psal. serm. 12, 2, ubi: *sed thesaurizate uobis in caelo*. Sibi discrepat autem serm. 8, 8, cit. psal., scribens: *sed thesaurum uobis condite in caelo*.

⁷ Adamussim legit. lib. ii de Jacob et Vita beata, 5, 25, t. I, et lib. i de Spir. sanc., l. sup. cit.

⁸ Mundanas pompas, et superbiam huius mundi frequenter in suis scriptis detestatur Ambrosius, in quibus etiam saepe diuitibus humilitatem commendat, et praecaelestibus terrestria quam pro nihilo habenda sint ob oculos ponit, v. gr. lib. de Abrab., de Isaac, de Bono mortis, praesertim capp. 5, 6 et 7, de Fuga saeculi maxime cap. 1 et 4, t. I, nec non in psalmis, et praecipue in xxxviii, 56, et cxviii serm. 4, 25; 5, 27 et 56, t. II.

⁹ Ita h. l. allegat auct. epist. ad Demetriad., col. 41, Augustinus epist. 30, t. II, col. 383, ac alibi sparsim, Chromat. Aquil. in Matth. col. 988, Sedulius Hab. in 1 Timoth. vi, alique, nisi excipias abundanter loco abundare.

¹⁰ Ibidem Augustinus epist. 157, t. II, col. 554, lib. i de Civ. Dei, c. 10, col. 11, t. VII, et lib. cont. Adim., t. VIII, col. 143, et alibi.

¹¹ Ambrosio nostro consonat Augustinus epist. 150, col. 382, t. II, et tract. 22 in Joan., t. III, col. 466, aliisque multis in locis.

(a) Ita hic sermo desit in codice, qui an mutilus sit iudicent eruditi. Porro Sessorianus codex quin ullum praebet indicium, quo sermo mutilus censeatur, id potius uideatur excludere; nam nullo spatio membranae uacuo relicto statim exhibet sermonem alterum, ad quem exscribendum festino.

SERMO II.

Adversus eos, qui dicunt possessionem non distrahendam, sed fructibus misericordiam faciendam.

I. *Iesu Christi salutare* ^a praeceptum est: « Vendite omnia quae possidetis, et date elemosynam ¹ (Luc. xii, 33). » *Dominici magistri* ^b fides in promptu est, quae non solum distrahi ^c iussit; verum etiam, quid de distracto fieret, demandavit ². Sed hanc fidem pravi doctores friuolis ac futilibus verbis infusant; quos apostolus Paulus iam non carnis, sed quod peius ^d est, diuinis sermonibus adulteros ³ praedamnavit, dicendo: « Adulterantes verbum Dei ⁴ (II Cor. ii, 17). » Et iterum: « Nescitis quia qui templum Dei corrumpit, disperdet illum Deus? ⁵ (I Cor. iii, 17). » Et illud quod in euangelio Christus Pharisaeos increpans memoravit, dicens: « Reiecitis mandata Dei, ut traditiones nostras statuatis ⁶ (Marc. vii, 9). »

II. Non est, inquiunt, distrahenda, sed retinenda possessio; et de eius redditibus misericordiae opera celebranda. Quid sub uestitu operis misericordiae

^a Rubrus succus, quo haec prima verba in cod. scripta sunt, vetustate evanuit, et non nisi ex litteris postre ni vocabuli *tare*, atque caeterorum ex vestigiis, habita spatiorum ratione, sic potui supplere.

^b Cariosa membrana huius vocabuli litteras tantum servat illasas, et nonnullos supernos tantum exhibet apices, ex quibus ego *magistri* interpretabar.

^c Cf. Ulpian. de Transaction., Apul. lib. i; Sueton. in Vespas. xvi; Justin. ix, 1; Tacit. vi Ann., 17, et recole superius dicta not. f, pag. 1 (Col. 111, b).

^d Haec quoque vox aegre in codice legitur, et perplexo peius scribo, quamvis hanc elocutionem comparativam Ambrosio familiarem esse sciam.

^e Codex habende retinendaeque sine diphthongo.

^f Ita cod., ut supra et infra, *conloquium* cum unica l more veterum.

• Vide annotata in primo sermone pag. 1, not. 1 (Col. 109, n. 1).

² Recole dicta l. c., not. 2 (Nobis col. 111, n. 1).

³ Etiam in Luc. viii, 9, t. II, apostolica dictione *adulteri*, ait Ambrosius, *sunt omnes, qui adulterare cupiunt si ei, et sapientiae veritatem.*

⁴ Ita Irenaeus, lib. iv, c. 26, col. 263, cui concidunt Hieronymus, et Beda in h. l. Graecus vero *καταλύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.*

⁵ Prima verba *Nescitis quia* ex superiore versiculo I Cor. iii, 16, hic translata sunt; reliqua autem Augustinus lib. cont. Manichaeos, t. VIII, col. 179, sic legit: *Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus*; ubi addit: *Quod verbum metuentes multi Latini interpretes, noluerunt dicere corrumpet; sed dixerunt: disperdet illum Deus; et non deviantes a re ipsa, offensionem vocabuli evitarunt.... Sed Graecis exemplaribus convincuntur (subintellige Manichae) in quibus apertissime scriptum est: Quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus.* Graecus textus *φθαίρει... φθαρεί.* Caeterum nullus S. Pater Latinus, praeter Augustinum et Hieronymum, verbum *corrumpet* geminat; sed eorum plerique cum Ambrosio nostro *disperdet* secundo loco retinent.

⁶ Idem S. Cyprianus in epistolis 40, 63, 68 et 71, coll. 54, 108, 109, 118 et 159; sed singulari numero et praemisso *Reiecit* loco *Reiecit*. Similiter etiam Zeno Veron. lib. i, tr. 1, col. 12, cum Siricio epist. 4, exceptis *Reiecit* *mandatum* pro *Reiecit* *mandata*.

⁷ S. Ambrosii aetate homines non defuisse, qui in

A ardorem cupiditatemque habendae retinendaeque possessionis obtegis? Quid impietatis tuae flagitium sub uelamine pietatis obumbras? Quid Dominicum praeceptum, et ipsa sua puritate praeclarum, credentibus subtili eripis persuasionem? Quid ficto simulatoque conloquio ¹ religiosi denegas caeleste mandatum? Quid Dei seruulis ² serpentino consilio paradisum intercludis, qui non introiens ipse, verum etiam introire cupientibus regnorum caelestium claves abscondis? ³ Non es sapientior Christo nec maior, qui fieri iussit; non melior Paulo apostolo, qui perfecit. ⁴ Qui mox inluminatus ⁵ est gratia, non aduenit carni et sanguini ⁶ in passionibus trepidis; non Hierosolymam conscendit, ut a praecedentibus Apostolis consilium sortiretur ⁷, quem de omnibus fidei praeconiis instructum fecerat diuinum et caeleste conloquium ⁸; non Ciliciam petit ⁹ propriam civitatem ¹⁰, hereditatem accipere ¹¹ paternam, quam pro Christo pauperibus deseruerat; qui nec nobilitatem ipsam romani generis, de quo originem sanguinis duxerat ¹², defensavit, ¹³ quam passione Dominica

¹ Locutio familiaris Ambrosio. Vid. saltem Ser. de Basilic. non tradend., n. 30, p. 924, t. III, et passim.

² Ita in cod., bona et vetusta lectione, *inluminatus*.

³ Ita cod. pro *petiit*, apud veteres librarios solita crasi.

⁴ Hoc vocabulum in fine versiculi in monogramma coit, et ex evanidis characteribus vix expiscari potest.

⁵ *Defensavit* frequent. a *defendo*, juxta illud Sall. Jug. 64; Plauti Bacch. 3, 3, 59, et Ovid. Metam. 374. Recte quidem hic Ambrosius verbum *defensavit* usurpat: Paulus enim non saepe suam Romani generis nobilitatem defendit; sed semel pro suo civis Romani jure contendit (Actor. xxii, 25 et seqq.); quare proprie verbeque dixit non *defensavit*, scilicet non frequenter defendit.

evangelicae paupertatis consilium vehementer insurgent, et illud profitentis valde contemnerent, multis ex locis huius S. praesulis operum clarissime evincitur. Consule saltem in psal. cxviii serm. 21, n. 18, ubi haec memoranda sunt verba: *Quoties ipsa benefacta crimini dantur? Quoties virtus opprobrio ducitur? Quoties ipsa ingrata est gratia? Vendidit jus us facultates suas, dispensavit pauperibus, nihil sibi reliquit: contemnitur plerumque in ipsa Ecclesia, quia dives esse desinit, sicut scriptum est: Si dederit vobis omnes facultates suas in caritate, contemptus erit. Cant. viii, 7.* Ambrosii etiam epistola 58 in hoc argumento versatur. In ea sane S. doctor narrat Paulinum et Therasiam suas omnes facultates pro Christo abdicasse, atque in pauperes erogasse; idque quod turpe hominibus videbatur profanis, et futurum in contumeliam, bene recteque factum patriarcharum exemplis demonstrat.

⁶ Passim in suis scriptis Ambrosius S. Pauli apostoli exempla plebi suae imitanda proponit; quippe qui (S. Paulus), ut ait lib. de Virginit. 27, 130, *honore provocat, magisterio docet, invitat exemplo.*

⁷ Hic illud ad Galat. i, 16, spectat Ambrosius.

⁸ Ad cit. l. 17 Ambrosius respicit.

⁹ Consule loc. cit. vers. 12.

¹⁰ S. Paulum Tharso in Cilicia oriundum, ex historia res notissima est.

¹¹ Civitatis Romanae privilegio fruebatur Paulus, quo Tharsenses Augusti partibus faventes ad eodem imperatore donati sunt. Actor. xxii, 27 et 28.

nouerat deturpatam ¹: sed per Arabiae regionem ², ut nomen illud uenerabile, quod fuerat persecutus iniuria, quod eloquentia oppugnauerat et Pharisaeorum inuidia, salutare esse ac diuinum fido praeconio mortalibus cunctis inferret. Quis igitur Paulo triumphis multiplicibus praedito similis adprobatur in gestis; qui se omnibus ex erit saeculi uinclis ³ et pompis, et rite Dei famulus nuncupabitur; qui obtrectantibus inuidis perseueranter insistit Domini Christi praeceptis implendis, qui dixit: «Vendite omnia quae possidetis, et date elemosynam (Luc. xii, 35); et ecce uobis munda sunt omnia ³ (Ibid. xi, 41).»

III. In praecepto indicta distractio est, et de distracto dispensatio ^b exacta est. Deuotis purificationis promittitur, sordium mundatis caeleste regnum est praeparatum. Rego, quid quaeris amplius, aut quid relictum est, nisi, non facientibus famulis quod praecipitur, ut Deus faciat quod minatur? Qui et dixit: «Si in iniusto ^b mammona fideles non fuistis, quod est uerum, quis dabit uobis ⁵? Et si in alieno ⁶ fideles non fuistis, quod est uestrum, quis credet uobis ⁷ (Ibid. xvi, 11, 12)? Et abibunt isti in

^a Ita codex bona, uetustaque orthographia pro uinclis; cuiusmodi uincopas etiam usus est Tullius, ut aduertit Cornutus p. 2288.

^b Vid. sup. not. 2, pag. 1 (Col. 111, n. 1) et seq., ubi similis dictio est in Ambrosiano loco recitato de Excess. Satyr. 1, 60.

^c Cod. memorarit; fortasse Archaicum est pro memorauerit; at memorauit ex sententia legendum malui.

^d Cod. prodeest geminata e, cuiusmodi exempla passim occurrunt in antiquis codd.; at cum infra hoc uerbum per unicam e scribatur in cod., et hic illam

¹ Nimirum, quia Iesus Christus praesidis Romani auctoritate, ac Romanae cohortis militibus cruci affixus est.

² Arabiae regionem uerbum Dei praedicando Paulum excursisse, ex Galat. 1, 17, constat.

³ II. l. Et ecce uobis munda sunt omnia, iisdem uerbis, sed non eodem modo legit Ambrosius in Luc. vii, 100. Sic enim: et ecce omnia munda sunt uobis.

⁴ Mammonae, ait Ambrosius l. c. in Luc., n. 221, non iusta potestas; sed iniusta est seruitus.

⁵ Similiter S. Cyprianus lib. de Oper. et Eleem., col. 240, et S. Augustinus lib. v Confess., t. I, Col. 127, si id exceperis in fine quis dabit uobis, cuius loco quis credet uobis. Legit cum codice Irenaeus lib. ii, c. 24, col. 169.

⁶ S. Ambrosius in h. l. lib. vii in Luc., n. 246, scribit: Alienae nobis diuitiae sunt, quia praeter naturam sunt; neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Ibid. hoc testimonium expendens, illud eo explicat sensu, quo modo utitur in sermone. Sic enim ait n. 247: Argui igitur uidentur Iudaei et fraudis et auaritiae. En ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent (communem enim ad usum fructus terrarum a Domino Deo datus est omnibus) debuerunt utique participare pauperibus.

⁷ Ita Ambrosius, l. c. n. 245, praeter in fine quis dabit uobis, loco quis credet uobis. Utrum dicendum sit, haec testimonia S. Ambrosium memoriter recitasse et postrema utriusque uersiculi uerba immutasse, an potius eadem in uersio librarii oscitantiae tribuenda sit, iudicet lector.

⁸ Ita ad uerbum h. l. recitat S. Cyprianus lib. sup. cit., et lib. ii ac in Testimonior., coll. 290, 305. Eisdem concinit S. Augustinus in Joa. v, t. III, col. 443, uno excepto ibunt pro abibunt.

Ambustionem aeternam; iusti autem in uitam aeternam ⁸ (Matth. xxv, 46).»

SERMO III.

DE CARITATE.

Ex lectione S. Pauli apostoli contra malos, qui bonis inuident.

I. Peractis perfectionis inspectisque muneribus ⁹, ad potiora eminentioraque Apostoli praeconia, sicut promisimus ¹⁰, procedamus ¹¹; qui nec mysteri notitiam, nec eloquentiae celsitudinem, nec misericordiae largam pietatem ¹², nec fidei sublime meritum, nec martyrii fortem intrepidamque constantiam ¹³ prodesse posse memorauit ¹⁴; si caritas fraterna eademque sincera defuerit. Quid enim prodest ^d sumptu ^e nutrias, quem perimas ferro? aut quid iubat ^f eum quibuscumque foueas alimentis, quem latronis odio prosequaris? Caret omnibus pietatis officiis, qui odiorum flammis accensus, persequitur in fratrem gratiam, uel diuina ope conlatam ^g, uel laboribus ieiuniorum, uel adsiduitate orationum, uel uigiliarum instantia omnibusque uirtutum generibus conquisitam ¹⁴. Caritas enim sine misericordia imperfecta est ¹⁵: quia misericordia caritatis corporis lectionem retinui.

^e An particula si addenda est.

^f Ita codex pro iubat scribit b loco u, quae scriptura frequentata est apud ueteres orthographos. De harum litterarum promiscuo usu consules Putschium, pag. 2295, Terrassonium Hist. de la Jurispr. rom., pp. 66 et seq., ac indicem orthographicum Frontonis cl. Maii.

^g Cod. recta et antiqua lectione non geminat l, sed mendosa scribit conlata pro conlatam.

⁹ Solemne morem suum hic seruat Ambrosius, ut de quibus jam disseruerat superiori concione, eadem cum primum dixisset, memoraret, et quidem plerumque initio sermonis; cuiusmodi exempla abunde Ambrosiana scripta suppeditant. Sufficiat tamen laudare libb. de Cain et Abel, de Bono mortis, de Fuga saeculi, de Joseph Patriarch., de Viduis, de Myster., de Incarnat., et de Excessu Satyri.

¹⁰ Non modo quae jam edisseruerat citare consuevit S. Antistes, uerum etiam quae pertexere cogitabat quandoque promisit. Confer saltem serm. de Basilic. non tradend., n. 24, p. 922, et ibid., n. c, t. III ac Prolog. in lib. ii de Spir. Sancto, n. 42, t. IV.

¹¹ Haud absimilem transitionem in suis scriptis interdum usurpat Ambrosius. Vid. lib. i de Interpell. David, 1, 5, tom. I.

¹² In simili sententia dicit Ambrosius lib. ii de Paenit., 9, 83, t. III: Quid enim prodest collatio patrimonii sine gratia caritatis?

¹³ Confer epist. 78, 6 et 10, t. III.

¹⁴ Sic etiam lib. iv in Luc., n. 46, t. II, scribat Ambrosius: Frustra opem misericordiae caelestis expectes, si alienae fructibus uirtutis inuideas: aspernator enim Dominus inuidorum est, et ab iis, qui diuina beneficia in aliis persequuntur, miracula suae potentatis avertit.

¹⁵ Perfectam caritatem haud unquam a misericordia esse disjunctam rursus docet Ambrosius lib. i de Paenit., 11, 52, t. III, ubi: Proximus, inquit, esse non potes, nisi facias misericordiam. Hanc autem uirtutem valde commendat sanctus doct. in ps. cxviii serm. 8, 22 et seq.; lib. ii in Luc., n. 27, t. II lib. i de Offic., 11, 38 et seq.; et lib. 3, 19, ne non epist. 7, 5, t. III.

membrum est; contra misericordia sine caritate nihil est¹: quia emoritur omne membrum, quod ex solido corpore uel diuulsum fuerit uel abscissum. Est enim caritas apex quidam membrorum omnium retinens arcem², cui adcorporata³ comexaque perdurant officia cuncta uirtutum⁴; sine qua omnium bonorum⁵ merces aut languescit, aut deperit, dicente Apostolo: « Si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, unum sum uelut aeramentum, aut cymbalum tinniens⁶. Et si habeam prophetiam⁷, et nouerim mysteria omnia, et omnem scientiam: et si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum⁸. Et si donauero omnes facultates meas, et distribuero omnia mea pauperibus, et si tradidero corpus meum urendum, ita ut glorier, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest⁹ (I Cor. xiii, 1-3). »

II. Caritas omnium bonorum mater est, misericordiae principium, origo pietatis, fons benignitatis⁷,

¹ Id est adjuncta, ut legitur in Ammian. xvi, 8, et in Solin. xxxvii. Vocem corporatus pro junctus vel in unum corpus cooptatus usurpat etiam Ambrosius lib. iii de Offic. 7, 50, t. III.

² In cod. post bonorum repetitur omnium, deinde punctis superne notatum expungitur.

³ Cod. prophetia, nisi fortasse fuerit a lineola superaddita pro m, quæ uetustate jam euanida aciem effugiat.

⁴ In cod. capud loco caput, cum contra alibi uimus illud, istud, pro illud, istud.

⁵ Ita codex pro corrunt uetusta scriptura.

⁶ Codex demonas quæ uox prorsus cubat in men-

⁷ Recole dicta supra pag. 13, not. 4 Col. 122, n. 19).

⁸ Confer lib. ii de Offic., 14, 66, t. III, ubi similis dictio est.

⁹ Ambrosius lib. cii. de Offic., 7, 59: Prima ergo, inquit, ad commendationem nostri est caritas. Bonum est ergo testimonium habere de dilectione. Hinc nascitur fides. Similiter per fidem et caritatem peruenitur. Et epist. 41, 17: Ubi non est amor, ait, non est fides, (intellige uera) non est dilectio. Hanc sententiam pergit S. doctor explicare in ep. 78, 9, scribens: Ubi perfecta caritas, ibi omnis fides: sicut ubi perfecta caritas, ibi spes omnis... Ideo major, quia spem fidemque complectitur. Rei meminit etiam lib. viii in Luc., n. 50, t. II.

¹⁰ H. l., quo carent Ambrosiana scripta, nec Vulg. nec Græco respondet; nam Græcus habet χαλκός ἄχων, et Vulg. legit æs sonans. Verum id confirmat, quod iam alibi annotauimus, Ambrosium usum esse diverso codice a Vulgata; et illud demonstrat, quod prænotarunt Maurini in psal. cxviii serm. 8, 13, n. a, col. 449, t. II, et alibi, Ambrosianam scilicet Græcam editionem, ab illis quas nunc habemus, in multis discrepare. Sane est apud Sabat. ms. quidam Græcus, qui illud ἄχων omittit.

¹¹ Ita Ambrosius in ps. xlv, 9, et lib. vii in Luc., n. 176, t. II, præter in fine nihil mihi prodest pro nihil sum, quæ forsitan uerba huc e sequenti uersiculi in codice translata sunt. Similiter in epist. 78, 6, sed ibi pro si habeam legit si habuero cum Vulgata.

¹² Ambrosio fore concinit ejus discipulus Augustinus serm. 150, t. V, col. 1549, exceptis ut ardeam pro urendum, et omissis ita ut glorier. Habet ad comburendum S. Pacianus ep. 2, p. 508 et seq. Solus

caput^d iustitiæ⁸, legis adimpletio, perfectio præceptorum⁹. Sine hac una omnia aut debilitata conruunt⁶, aut regno carent. Nam et propheticum sentire nihil est; et leue nosse mysteria; paruum est fugare daemones⁷; omniaque uirtutum genera consummare, si caritas desit, inane est. Unde Dominus Christus sic ait: « Multi mihi dicunt in illa die: Domine, Domine⁸, nonne in tuo nomine prophetauimus, et in nomine tuo daemones exclusimus, et in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? »¹⁰ Tunc dicam illis: Discedite a me, non uos noui, qui operamini iniquitatem¹¹ (Matth. vii, 22, 23). » Iniquitatis opera est, hominem homini uelle præferri, fratrem inuidere fratri, alterum alteri non id uelle quod sibi: et cum^h sit nobis una condicio naturalis¹², condicionemⁱ uelle præponi¹³.

III. Cum auctor nostræ salutis, naturæ propriæ diuinitatis conscius, mortalibus se cunctis mortalem exhibuit, et hominibus omnibus hominem præbuit, et quod maius est, condicionemⁱ condicioni

dis; nam daemones scribendum est, ut infra in hoc eodem cod. scribitur.

⁸ Cod. Domine semel habet, sed cum in sacris literis, quacunque versione utatur, hic Domine geminetur; hanc uocem mallem proinde credere librarii oscitantia omissam fuisse in cod., et addendam censui.

^h Ita constanter codex cum per c, et non per q scribit, tam si tempus significet, quam si comitem uel causam. Vid. hæc de re Quintilianus Instit. i, 7.

ⁱ Cod. condicione, at mihi condicionem legendum uidebatur.

vero S. Hieronymus lib. iii in Epist. ad Galat., t. IV, col. 307, expuncto ut ardeam, legit ut glorier; quo in loco id ob similitudinem uerbi ardeam et glorier apud Græcos καθήσθωμαι, et καυχήσθωμαι factum putat. At re quidem uera hæc duo uerba simul in peruetustis Græcis exemplaribus olim legi, idem observat Hieronymus in Isaïæ LVIII, t. III, col. 428, ubi scriptum reliquit: Apostolus si etiam corpus suum tradat martyrio ut ardeat, sive gloriatur (utrumque enim fertur in exemplaribus) absque Dei caritate... frustra se dicit sanguinem fundere.

⁷ Confer epist. 41, 17, t. III.

⁸ Utique scribit Ambrosius in psal. cxviii serm. 16, 45, t. II, qui præcepta iustitiæ diligit, facit illa quæ diligit.

⁹ Haud absimilia habet Ambrosius in psal. cxviii serm. 5, 20, et 16, 44, nec non in epist. 78, 7.

¹⁰ Ambrosius h. l. similiter legit in sup. cit. psalm. serm. 20, 47, præter eiecimus loco exclusimus. Verbum autem exclusimus retinet S. Cyprianus lib. de Unit. Eccl., p. 199, et lib. iii Testimonior., col. 314.

¹¹ In cit. psal. serm. 15, 25, h. l. Ambrosius sic recitat: Discedite a me, qui operamini iniquitatem, omissis non noui uos. Itidem serm. 20, 47, et in psal. xxxvi, 31, sed additis in line nescio uos. Habet autem cum codice non noui uos Augustinus in psal. xxxiv, col. 238, t. IV; at eadem uerba initio uersiculi ponit. Nobiscum legit ad uerbum S. Hieronymus in epist. ad Damas., col. 152, t. IV.

¹² Huic similem sententiam sæpe in Ambrosianis scriptis reperies; et confer saltem in psal. cxviii serm. 8, 14, t. II.

¹³ Paria leges apud S. Ambrosium lib. x in Lucam, n. 50 et seq., atque lib. ii de Offic. 27, 154, t. III.

subiecit, sui corporis formam in forma nostri corporis coaptavit¹; ut hoc sacramento² celsitudinem humilitati, et humilitatem celsitudini coequaret³; et ut in hoc consummaret patriam uoluntatem⁴, qui dixit: « Non descendi de caelo, ut faciam uoluntatem meam; sed uoluntatem eius, qui me misit⁵ (Joan. vi, 38). » Et iterum: « Filius hominis, inquit non uenit ministrari, sed ministrare⁶ (Matth. xx, 28). » Et facile qui maiestatis celsitudine sequestrata⁷ formam seruitutis accepit, dicente Apostolo: « Qui cum in forma Dei esset non rapinam⁸ arbitratus est esse se aequalem Deo⁷, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens⁹ (Philip. ii, 6, 7). » Et illud: « Non omnis qui mihi dicit: Domine, Domine^c, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit uoluntatem Patris mei, qui in caelis est⁹ (Matth. vii, 21). »

IV. Sed non prius uoluntatem Patris facere pos-

^a Hæc vox familiarissima fuit Ambrosio, eamque leges lib. de Jacob. vii, 52, in psal. cxviii serm. 7, 29, et in Luc. vi, 32, ac x, 56.

^b Cod. rapina, at rapinam prorsus scribendum est. Num fuerit ultimæ a lineola pro m superadita, suspicor.

¹ Ambrosius, ut aduersus uenenum Arianorum, qui sua tempestate Mediolani plurimum poterant, plebem suam commoueret, passim in suis concionibus dogmatica documenta firmandæ Verbi diuinitati, et humanitati peridonea tradidit. Porro hujusce ineffabilis mysterii doctrinis sua omnia opera aspersit, et late egit de illo lib. de Incarnat. et de Fide, multaque dixit in psal. lxi, 5; cxviii, serm. 14, 46; in Luc. x, 135, t. II, et epist. 46, 6, t. III, quibus in locis, ut hic facit, pro sua sententia tuenda illud ad Philip. ii, 6, usurpat.

² Il est *mysterio*, quo sensu hac dictione familiariter usi sunt SS. Patris, quibuscum noster Ambrosius, ut saltem uidere est lib. de Benedict. patriarch. xi, 48, t. I, et in Luc. vii, 28, t. II.

³ Conf., præter l. sup. cit. in psal. lxi, 4, cxviii serm. 14, 20, t. II, etiam lib. ii de Fide, 7, 56, lib. v, 109, t. III, et orat. de Obitu Theod., n. 27, t. IV.

⁴ Hæc eadem l. c. reperies, et insuper in ps. xxxvii, 5; ac cxviii, serm. 18, 52; in Luc. x, 60, t. II, et in lib. ii de Fide, 7, 52, atque alibi passim. Attente sunt hæc notanda, quo hunc sermonem Ambrosianum probe exploratum habemus. Nempe Ambrosius hic de Christi diuinitate, perfecta humanitate, corporis mortalitate, ejusque humilitate, et Patri obedientia simul dicit, atque in his versans illo ad Philipp. ii, 6, utitur, prorsus ut in fere omnibus laudatis locis oper. solemne habuit.

⁵ Ita Ambrosius lib. ii de Fide, t. III, uno excepto initio *Ad hoc pro Non*, et posito *non post caelo*.

⁶ Similiter scribit S. Antistes lib. i de Spir. Sanc., in prologo n. 11, t. IV, sed non uerbo *uenit* postponit.

⁷ Adamus h. l. recitat S. Ambrosius lib. de Joseph patriarch., 5, 14; lib. de Apolog. alt. David. 7, 39, t. I; et in psal. xxxv, 5, t. II, atque alibi.

⁸ Ita ad uerbum loc. cit.

⁹ Nunquam S. doctor sibi consonat, dum in suis scriptis h. l. allegat. Sane in psal. cxviii serm. 11, 40, t. II, legit: *Non quicumque dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum*; et sup. ibid.: *Non enim quicumque dixerit: Domine, Domine, ipse intrabit in regnum caelorum; sed qui uoluntatem Dei fecerit*; at lib. i de Offic. 26, 125, t. III: *Non enim qui dixerit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui fecerit ea, quæ dico*. Denum in lib. iii de Spir. Sanc., 17, 130, sic: *Non omnes qui dicunt mihi: Domine, Domine, intrabunt in regnum caelorum*.

sumus, nisi quæ sit ipsa uoluntas, ante noscamus. Voluntas ergo Dei est, auctore apostolo Paulo « Sanctificatio nostra¹⁰ (Thes. iv, 3); » quos ab omni facie contagionis antiquæ per regenerationem salutaris lauacri¹¹ hac nostra professione purgauit, qua in carnis infirmitate uenisse credimus Deum¹², qua natum ex uirgine confitemur, quæ non negamus condicioni¹³ fuisse subiectum, quæ Christum crucifixum extollimus, prædicamus sepultum, et Dei gloria suscitatum¹⁴. Unde cum tantum nobis sola ex professione eius sanctificationis uideamus esse conlatum; ex hoc intellegere^d possumus, quantum ex eius imitatione uoluntatisque peractæ uel cognitæ conferri poterit præmiorum: de qua nos sic docet Apostolus: « ut sciatis quæ est uoluntas Dei, quod bonum, et quod placitum, et perfectum¹⁵ (Rom. xii, 2). » Voluntas Dei est dilectio proximi frater, ut congaudeas fratri,

^c Codex h. l. uerbum *Domine* omittit, ut supra, quod nos congeminare ausi sumus. Vid. p. 15, n. d (Col. 124, n. 8).

^d Ita codex *intellegere* pro *intelligere* recta bonaque lectione scribit ad prisæ orthographiæ normam.

¹⁰ Vulgata et Patres *uestra* legunt loco *nostra*; sed hic Ambrosius sacris uerbis loquitur, non illa recitat.

¹¹ Apostolicus dicendi modus pro *baptismo* (ad Titum iii, 5) qui familiarissimus fuit antistiti nostro. Consule lib. ii de Interpell. David, 4, 14, 9, 55, t. I; in psal. cxviii serm. 22, 5; t. II, ac libros de Myster. et de Spir. Sanc., 10, 64, t. III et IV.

¹² Confer in psal. lxi, 5, t. II, et recale dicta supra (*Huj. pag. n. 1*).

¹³ Subintellige *humanae*, quo quidem sensu hanc uocem sparsim usurpat Ambrosius, ut, ex gr., in Luc. x, 129, t. II, et in serm. cont. Auxent., n. 8, p. 916, t. III.

¹⁴ Lege loc. cit. supra pag. 16, not. 1 (*Huj. pag. n. 1*), et num. 3, ubi similes sententiæ sunt, et dictiones. Hæc sunt attente notanda, quo magis magisque auctorem ad neophytos hunc sermonem habuisse noscatur. Siquidem hæc eadem aut non absimilia uerba olim ad neophytos in traditione symboli habuisse pontifices, Romani ordinis libelli, quos Caroli M. jussu de Baptismo scripserunt episcopi Odilbertus Mediolan., Leidradus Lugdunens., Amalarius Treviren. et Theodulphus Aurelianens., clarissime docent. Quibus modo accedit alter libellus de Baptismo, quem codex membranæ, sæc. ut uidetur ix, Sessorianæ biblioth. exhibet, quemque ineditum censeo, et Alcuino referre non dubito. Sic enim ille fol. 163 recto: *Hæc summa est fidei nostræ dilectissimi nobis, hæc uerba sunt symboli non sapientiæ humanæ sermone facta, sed ueræ diuinitatis ratione disposita; quibus comprehendendis atque seruandis nemo non idoneus, nemo non aptus. Hic Dei Patris et Filii una et æqualis promittitur potestas; hic unigenitus Dei de Maria uirgine, et de Spiritu Sancto secundum carnem natus ostenditur; hic ejusdem crucifixio, ac sepultura, et tertia die resurrectio prædicatur, etc.*

¹⁵ Augustinus lib. xiii Confess., t. I, coll. 229 et 236, et alibi, constanter h. l. sic allegat: *ad probandum uos quæ sit uoluntas Dei, quod bonum, et beneplacitum, et perfectum*. Ambrosiaster in h. l., ut probetis quæ sit uoluntas Dei, quod bonum, et placitum, et perfectum est. Huic accinit Hieronymus lib. i cont. Jovin., t. IV, col. 179. Vulgatæ fawet Cyprianus epist. 77, col. 159, et cum Vulgata ad uerbum legunt Sedulius et Beda in h. l. Omnes uero pro *ut sciatis* legunt *ut probetis*. Græc. Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ βέλγημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον

ut non inuideas meliori, inferiorem ut praeferas tibi^a, ut non admittas offensam, ut remittas admis-
sam, ut honorificentia praecedas honorantes, ut dilectu^a antevenias diligentes, ut pro inimicis ores, ut
cilies^b aduersarios, ut non oderis persequentes^a (Rom. xii, 9 seqq.). Sic et omnis uirtus decus effi-
citur, ornamentum, fides, perfectio, misericordia, martyrrium, flammis corpus exustum; sic filii Dei
efficimur, cum Patri caelesti operibus simulamur^c (Rom. viii, 16, 17); sic Christo hereditario^d iure
coniungimur^a, cum bonis, ac malis bona largimur, cum aut obliuiscimur iniuriae^e aut corde dimittimus
retentatam^b, cum eminentiore dilectu pro amicis non solum nostra, sed et nosmetipsos impendimus;
sic sancto Spiritu abundabimus, cuius et sumus, si omni mansuetudine, quae benignitatis sunt, im-
pleamus.

V. Inde Dominus Christus Apostolos ad ultionem inhospitum^b Samaritanorum properantes monuit,

^a Confer annotata supra pag. 6, not. b (Col. 115, n. d), et hic ut infra observa dilectu pro defectu scri-
ptum bona et vetusta lectione, ut ad hanc vocem ad-
vertit Forcellinius.

^b Ita codex cum aspirata duabus vocalibus inter-
posita, quam lectionem, cum in priscis codd. oc-
currat, sollicitandam haud arbitror. De hac varietate
exempla praebet Ciceronis interpres antiquus apud
Maium, t. II, pp. 52, 54, 82, 84, 90, 102.

^c Similamus pro similis facimus seu adsimilamus,
subintellige nos. Quod verbum cum plerumque con-
struatur cum casu accusandi, maiebam, invito co-
dice, scribere vel adsimilamus, vel caelestis Patris
opera simulamur; at inspecto antiquissimo Esdrae
interprete, qui IV, viii, 44, habet: *similasi semini
agricolae*, de dilecta emendatione haerebam, et
codicis lectionem retinendam putabam.

^d Cod. hereditario sine diphthongo, quam etiam in
antiquis codd., invita prosodia et ipsa etymologia
nominis, haec vox frequenter remittit.

^e In cod. iniuria omisa e; nisi legendum sit iniu-
riam, ab amanuense elisa m in fine, vel pro ea li-
terae a lineola superaddita, quae tamen vix modo ap-
paret, et ne vix quidem.

¹ Frequenter in suis scriptis aduersus hoc pestife-
rum vitium, quod etiam in religiosiora corda perua-
dit, declamat S. Ambrosius, et praesertim lib. iv in
Luc., n. 46, et vii, 23, t. II; ac lib. II de Offic., 30,
152, t. III; nec non epist. 29, 17.

² Similia habentur in psal. xxxviii, 10; cxviii, serm.
10, 3 et 41; serm. 15, 15 et seqq.; in Luc. viii,
24, t. II; et lib. I de Offic. 48, 244 et seqq., t. III.

³ Quippe Ambrosius ait epist. 73, 5, tom. III: *Ca-
ritas acquirit adoptionem, adoptio hereditatem.*

⁴ Ambrosius lib. I de Offic., 41, 37, t. I, illud
expendens Matth. xix, 21, rursus ait: *Et supra ita
est scriptum, ubi diligendos inimicos, et orandum dicit
pro calumniantibus et persequentibus nos, et benedicere
maledicentes: hoc nos facere debemus, si volumus
perfecti esse, sicut Pater noster qui in caelo est, qui
super bonos et malos solem jubet radios suos fundere,
et pluuia et rore terras uniuersorum sine ulla discretionem
pinguescere.* Tum alia in lib. de Joseph. patr., I, 3,
t. I; in psal. xxxvii, 43, t. II; atque in ep. 63, 83,
t. III, et alibi huic loco valde similia sunt.

⁵ Qui Christum utique in hospitium recipere no-
luerant. Luc. ix, 55.

⁶ Ita ad verbum h. l. recitat Ambrosius in Luc. vii,
60, tom. II, et lib. I de Poenit., 16, 88, tom. III. Hu-
jusce evangelici testimonii spectabili auctoritate pluri-
bus suae mansuetudinem commendat Ambrosius etiam in
ib. c. t. in Lucam.

A dieus: « Nescitis cuius spiritus estis? » (Luc. ix,
55.) » utique⁷ mansuetudinis: qui ab omnibus com-
motionibus alienus sit, qui nulla concutiatur iniuria.
qui ab omnibus perturbationibus uacet, qui tranqui-
litate subnixus, mitis, benignus, lenis, et blandus
est⁸; quem tertio uidit^f Helias^g, dicente Scri-
ptura^h: « Exies crastina die, et stabis ante conspe-
ctum Dominiⁱ: et ecce Dominus transiet, et ecce
spiritus magnus, potens, comminuens montes, et con-
terens petras in conspectu Domini: et non in eo
spiritu Dominus, et post spiritum^j terremotus: et
non in terremotu Dominus¹⁰, et post terremotum
ignis: et non in igne¹ Dominus, et post ignem uox
aurae tenuis: et in eo Dominus¹¹ (4th Reg. xix, 11,
12). » Sed hoc quod per sacramentum Helias uidere
meruit, aperte propheta Ezeias^m Domino reuelante
cognouit. « Super quem, inquit, requiescam, nisi su-
per humilem, et mansuetum, et tremementem uerba
mea¹²? » (Isai. lxxvi, 2) » Sic et Samuhelⁿ ille, ille

^f In cod. videt; at hic magis sententiae consonum
videbatur lectio, quam ausus sum scribere; nam ea-
dem sane melior, quamvis illa haud prorsus absurda
sit. De promiscuo usu i pro e et vice versa recole-
dicta supra pag. 6, not. b, et 18, not. a (Col. 115, n. d
et huj. pag. n. a) et infra.

^g Ita cum aspirata in principio, ut constanter in
antiquis codd. reperitur.

^h Ita cod. scriptura per b loco p, ut supra scriptum
uidimus pag. 4, not. b (Col. 114, n. c).

ⁱ Cod. post ante conspectum Domini addit: et non
in eo spiritu Dominus; quae quidem uerba abundant;
et hic fortasse inseruit librarius noster, eo dece-
ptus quod post similia uerba in conspectu Domini eadem
infra recurrant.

^j Cod., spiritu, elisa m in fine.

^k In cod. terremotu omisa m ut supra.

^l Cod. igni.

C ^m Ita constanter codex scribit pro Esaias vel Isaius
vel potius Iesaias, quod factum vix dicerem a Graeco
Ἰσαίας; nam prisca orthographia ei per ei legebatur, ut
in met Fumagallius Inst. Dipl. I, I, p. 1; vi, § 9, p. 105.

ⁿ Ita e dex Samuhel cum h duabus vocalibus in-
terposita.

⁷ Hoc affirmantis adverbium familiarissimum Am-
brosio fuisse, qui ejusdem vel leviter scripta voluerit,
inficias ibit nemo.

⁸ Reapse inquit Ambrosius in psal. xxxvi, 22, t. II,
qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissen-
tionis exagitat, non ira perturbat, non saevitia exasperat,
non rabies crudelitatis inflammat.

⁹ Passim in suis scriptis Ambrosium de Eliae gestis
esse locutum idem ipse fatetur lib. de Elia et Jejun.,
3, 5. Plurima enim, inquit, de Eliae gestis frequenti
diuersorum sermone digessimus. Ad quem locum respi-
cientes Benedictini editores in praefat. ad III et IV
tom. scite annotarunt: Si quidem enim nihil aliud
vir sanctus his (cit. uerbis) significat, nisi frequentem
in libris suis gestorum Eliae fieri mentionem, vix quid-
quam erit, quod in hac parte videatur amissum.

D ¹⁰ Additis post conspectum Domini uerbis in monte
Graecus textus Ambrosianae lectioni laeuet.

¹¹ Similiter legit vet. ben. interp. iv, 20, col. 255,
quoque Graecus, praeter et post ignis; at tam in cit.
loc., quam in antiq. et noua Vulg. omittuntur ultima
uerba et in eo Dominus: quae forsitan hic non ueluti
ex sacro fonte manantia, sed ut suae magis sententiae
inserviat, Ambrosius addidisse uideatur.

¹² Idem Ambrosius lib. iv Hexaem., 8, 49 et 75,
tom. I, uno excepto quietum loco mansuetum; sed
habet eum cod. mansuetum in orat. de Obitu Theod.,
n. 53, tom. IV

Samuel ^a sacerdos illustris, praeclarissimos fratres A specie consimiles, pares proceritate, uirtute non inpare Domini praecepto reprobatur et depellit, et David eorum fratrem humilitate subiectum, mansuetudine infirmum, et tranquillitatis spiritu leniorem Domini praecepto unxit in regem ¹; unde ipse praecatus ^b ait: « Memento, Domine ^c David, totius lenitatis eius ² (Psal. cxxxv, 1). » Haec electio Dei mansit semper et manet, ut superbos oppugnet ^d et deprimat, et humiles foueat et extollat. Exaltatio haec sine humiliatione ^e non potest esse, nec electio sine reprobatione ^f, nec uocatio sine discretionem. Et ideo cum infirma et despecta et ultima diliguntur ³, quae summa et magna sunt reprobantur ⁴; Deo enim magna infirma, et infirma sunt magna ⁵. Docuit hoc apostolus Paulus, qui uocationem credentium demonstrauit ex hac electione descendere. « Videte, ait, uocationem uestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi fortes, non multi nobiles ⁶: sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia ⁷; et ignobilia huius mundi et contemptibilia elegit Deus, quae non sunt (utique contemptibilia ⁸), ut ea quae sunt (contemptibilia scilicet) destrueret ⁹: Ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius ⁹ (I Cor. i, 26-29). »

^a Ita codex cum emphasi.

^b Ita codex cum diphthongo, quam inuitus retinui, quamvis in hac uoce etiam in aliis uetustis codd. mihi se passim obtulerit.

^c Ausus sum addere *Domine*; ita enim sententia postulare uidetur. Quippe librarii perplexitate ob sequentem uocem littera *d* incipientem hic *Domine* omissum putabam.

^d Ita cod. pro *oppugnet*.

^e Cod. *humiliatione*, mendose quidem, nisi superaddita fuerit *i*, quae modo reperiatur permixta cum apice litterae *p*, quae e superua linea super *a* huius uerbi descendit.

^f Mallem legere *deliguntur*, sed cum lectio codicis

¹ Lo utus est Ambrosius de Davidica humilitate frequenter in lib. de Interpell., et in utraque eadem Apologia, nec non lib. i de Offic., 6, 21, et 48, 215 et seq., ac epist. 51, 7 et seqq.

² Graec., καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ, at in 6 Venet. edit. ταπεινώσεως.

³ Confer. in psal. xxxvii, 47, tom. II.

⁴ Videsis in psal. cxviii serm. 18, 34, etc.

⁵ Sic Ambrosius l. c., serm. 3, 41, dicit: *quod autem in hoc mundo contemptibile, hoc pretiosum est apud Deum.*

⁶ Ita antiqua versio apud Sabat., praeter *quoniam* l. c. *quia*, et *potentes* pro *fortes*. Huic lectioni fauet Augustinus in Joan., col. 349, p. II, tom. III, et alibi. Irenaeus uero cum Ambrosio nostro legit *fortes* lib. II, cap. 19, col. 144.

⁷ Rursus Ambrosius in psal. xxxvi, 7, tom. II, habet: *quoniam stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes.*

⁸ Prima huius uersiculi uerba, scilicet: *contemptibilia huius mundi elegit Deus*, ita Ambrosius scribit in psal. cxviii serm. 3, 41; reliqua uero: *quia elegit Deus quae non sunt, ut quae sunt destrueret* bis recitat in Luc. vii, 254, tom. II.

⁹ Ambrosio concinit Graecus textus.

¹⁰ Similem sententiam repetit Ambrosius in psal. i, 15; XLVIII, 21; et cxviii serm. 8, 8; serm. 14, 35,

VI. Itaque gloriantur in mundo qui gloriantur in carne, gloriantur in carne qui gloriantur in homine, qui extolluntur honoribus mundi, qui diuitiis inflantur, qui nobilitate superbiunt ¹⁰. « Nobis autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem ipsi crucifixi sumus mundo, et mundus crucifixus est nobis ¹¹ (Gal. vi, 14); » cuius pompas et uoluntates iam tunc nos amisimus et abieciimus, cum meliore concursu ad caelum transitum fecimus ¹²; sicut Iohannis ¹³ admonitio caelestis uitae magistra formam uiuendi imaginemque nobis expressit: « Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est caritas Patris in illo ¹⁴: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio saeculi: quae non est a Patre, sed ex concupiscentia saeculi ¹⁵ (I Joan. ii, 15, 16). »

VII. Qui mundum odit, odia mundi non pertimescit: ipse enim suo odio mundum ad sui odium prouocauit; et ideo fas non est odia eius uel pertimescere uel horrere, si tibi nitatur adpendere quae te sibi probauerit praerogasse ¹⁶. Itaque istud odium saeculare, cuius obtreptionibus laceramur, cuius blasphemis deridemur, non est nouum neque repentinum; quod iam pridem Domino Christo ¹⁶, et apostolis eius non ignoramus inlatum, dicente Euangelista:

exemplis non careat, eam censui retinendam. Recole quae supra de uocabulo *dilectu* dixi pag. 6, not. *b* et pag. 18, not. *a* (Col. 115 n. ^d, et 127, n. ^a).

⁵ Has parentheses et in hoc loco suis signis designandas putavi, ne quae sunt Ambrosii uerba cum illis sacri textus lector confunderet.

¹¹ Ita cum aspirata, qua in hoc nomine frequenter ueteres et nonnulli etiam recentiores scriptores utuntur.

¹² Cod. *se tibi*. Mihi uero uisa est scriptura peccare metathesi pro *te sibi*, quae est lectio pro *anda*, si sententiam spectes.

¹³ Recole de hoc uerbo annotata supra pag. 1, not. *f* (Col. 114, n. ^b).

atque serm. 20, 3 et 7, tom. II.

¹⁴ H. l., quem hic Ambrosius oratorio modo pluraliter recitat, habet etiam, sed singulari numero ut in sacro textu, lib. de Bono mort. 3, 9; de Fuga saec. 9, 56, t. I; in psal. cxviii, serm. 8, 5, et in Luc. vi, 54, t. II; in epist. 78, 10, t. III, et lib. III de Spir. Sanct., 8, 50, t. IV. His tamen in locis nunquam iisdem uerbis h. l. allegat.

¹⁵ Confer saltem lib. de Myster., 2, 5.

¹⁶ Adamussim h. l. recitat Augustinus epist. 290, col. 814, t. II. Ita Cyprianus lib. de Hab. uirg., col. 175; I. b. de Orat. Dom., col. 208; lib. de Mortal., col. 236; et lib. III Testimonior., col. 308. Simi iter Zeno Veron. lib. I, tract. 2, 7 et 12, pp. 24, 67 et 90; et Collat. Carthag., p. 491, quibus mo to nos er accedit Ambrosius.

¹⁷ Ita, excepto *quoniam* l. c. *quia*, legunt Augustinus lib. I de Nupt. et Concup., t. X, col. 290, et lib. VI cont. Julian., col. 665; Cyprianus loc. cit.; Zeno Veron. l. pari er cit. Ambrosius uero non sibi consonat in psal. cxviii serm. 15, 27, t. II, ubi legit: *Quia omne quod in saeculo est, concupiscentia est carnis, et concupiscentia oculorum, et iactantia uitae.*

¹⁸ Advertis uelim in psal. cxviii serm. 22, 21 et seqq., t. II.

¹⁹ Videsis de Fide n. 94, t. III.

« Si patrem familias Belzebu^a uocauerunt, quanto magis domesticos eius¹ (Matth. x, 25)? » Et « Si mundus uos odit, scitote quoniam me prius odio habuit² (Joan. xv, 18). » Sic et Apostolus ait: « Spectaculum facti sumus huic mundo, et angelis, et hominibus³ (1 Cor. iv, 9); » idest gentibus, et fratribus fictis, qui sub nomine religionis trasfigurant^b se in angelos lucis. Denique aperte hoc supra infraque complexus est. « Jam, inquit, saturati estis, diuites facti estis: sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos uobiscum conregnemus⁴ (Ibid., 8). » Et infra: « Nos stulti propter Christum, uos autem prudentes in Christo: nos infirmi, uos autem fortes⁵. Usque in hanc horam et esurimus, et nudi sumus, et colaphizamur^c, et instabiles sumus⁶ (idest non resistimus, uel non defendimus^d), et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus: perse-

cutionem patimur, et sustinemus⁷: blasphemati depraecamur^e: tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium perispsema⁸ (Ibid., 10, 11, 12, 13). » Haec apostolica doctrina est, hoc Dei et Christi mysterium, haec conuersatio caelestis, haec professio spiritalis; hoc mundus non recipit; hoc ypocrisis^f respuit, dicente Apostolo: « Animalis homo non percipit, quae sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi⁹ (1 Cor. n, 14). »

VIII. Fructus autem sunt Spiritus, quos Apostolus enumerat, dicens: « Caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas, mansuetudo, fides, lenitas⁸, continentia, castitas¹⁰ (Gal. v, 22, 23). » Et illud de quo^b litteris suis Ephesiorum Ecclesiamⁱ idem Apostolus monuit¹¹: « Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis¹² (Ephes. iv, 30). » Contristatur autem Spiritus a contrariis desideriis, idest ab

^a Ita cod., quam lectionem idcirco retinui, quia non satis exploratum mihi est, utrum *b* uel *l* sit addendum in fine. In quidem veteres mss. omnes apud Sabat. in h. l. legunt *Beelzebub* per *l* cum Graeco *Βεελζεβούλ*. At Hieronymus lib. de Nom. Hebr. uult in fine huius uocabuli *b* litteram esse legendam non *l*; *musca enim, inquit, zebub uocatur*.

^b Ita in cod. *trans* in uerbo *transfiguravit* abijcit litteram *n*, cuiusmodi in hac et similibus uocibus uetusta exempla non desunt.

^c Ita codex pro *colaphisamur*. Litteras *u* et *o* apte monet Longus, pp. 2216 et 2222, fuisse interdum apud Latinos confusas, ita ut legerent *u* etiam cum scriberent *o*. Id confirmant Valerianus pp. 2289 et 2290, Papirianus pag. 2292, atque cl. Maius, qui in hac me annotanda praevit in suo indice Frontonis orthographico. Quod uero attinet ad litteram *f* sane illam simpliciter non per *ph* scribebant Latini. Sic enim diligentissimus Maius mox laudatus, et nunquam satis laudandus habet de Re pub. i, 2, p. 7, n. (a). *Litteram ph olim a Latinis non fuisse adhibitam monet nos Cicero, or. 48. Tum Martianus lib. iii, cap. de Conjug. ait: nec f excludent, cum dicamus triumpho, quanquam a Graecis ueniat, et per p et h potius scribatur. Idem uero Maius ita etiam monet in indice palaeo-*

graphico ad Ciceronem ejusque interpretem, tom. II *Classicar. Auctor.*, p. 388, col. 2: *F pro ph passim; et recte, ut puto. Cur enim semper Latini pro sua unica littera f duas incommodius scripsissent ph? Caeterum codex noster alibi, cum id usus reclamant, constanter uitur ph. De littera z uide Isidorum i, 4; Orig., et de ejus usu veteres orthographos apud Putschium.*

^d Hic et infra parentheses, ut supra, designare ausus sum.

^e Cod. constanter cum diphthongo, et uide sup. p. 20, not. a (col. 129, n. b).

^f Ita scribitur in cod., omisa aspirata in principio.

⁸ Cod. *laenitas* cum diphthongo, sed *a* non expunximus cum ipse cod. haud illam retineat in uocibus *lenis, lenior, lenitas*, etc.

^b In cod. *quod*, sed *d* prorsus abundat. Observat Fumagallius *Inst. Dipl.* i, c. 6, 9, p. 102, ueteres haud raro in fine uocabuli addidi se litteram *d*, idque in iis uerbis praesertim, quae littera *o* esset finalis. Ita, ex gr., scribebant *estod, malod, ceditod*, etc., pro *esto, malo, cedito*, etc.

ⁱ Cod. *Ecclesia*, lineola tamen litterae *a* superposita fuit pro *m*, quae recte uix legitur.

¹ Ita in antiq. et noua Vulg. cum Graeco.

² Antiq. uersio apud Sab.: *Si muntus..... quia priorem me*, etc. Vulg., *quia me priorem uobis*. Cyprianus epist. ad Fortunat., p. 268, *quoniam me primo odiit*. Graecus uero: *Εὶ ὁ κόσμος... γνώσχετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν*.

³ Ambrosius lib. de Elia et Jejun., 21, 79, t. I: *Facti sumus*, ait, *spectaculum huius mundi*, et in psal. xliii, 55, t. II: *ut spectaculum simus huic mundo et angelis et hominibus*. Legit cum codice ad uerbum, uno omisso *hominibus* in epist. 63, 71. Sic enim, *Spectaculum facti sumus huic mundo, et angelis*. Notae lectioni concinunt antiqua uersio et Graecus, a quo tamen abest *huic*.

⁴ Ita antiqua uersio apud Sabat., uno excepto *conregnemus*, pro quo habet *regnemus*. Verum uerbo *conregnemus* uitur S. Hilarius in psal. ii, 42, col. 49, et lxx, ac lxxv, coll. 144 et 197.

⁵ Ita in utraq. Vulg. cum Graeco, sed addunt in fine: *vos nobiles nos autem ignobiles*.

⁶ Differ. Ambrosius in p. al. cxviii serm. 8, 7, t. II, legens: *usque ad hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis uulnamus, et instabiles sumus*. Habet *colaphisamur* cum antiq. Vulg. apud Sabat. Ambrosiastes in h. l., quibuscum Graecus *κολαπιζομεθα*.

⁷ Ita Ambrosius in psal. xxxvii, 10; cxviii, l. mo lo

cit., t. II; lib. i de Offic., 48, 244, t. III; et lib. ii, de Pœnit., 1, 5, ejusd. uol.

⁸ Consonat uersio antiq. apud Sabat., praeter *obsecramus* loco *deprecamur*, nec differt Graecus. At Ambrosius in psal. cxviii, l. c., habet: *Blasphemamur, et obsecramus: tamquam lustramenta huius mundi facti sumus omnium purgamenta usque adhuc*.

⁹ Ita h. l. ad uerbum recitat S. Ambrosius in Luc. vii, 48, t. II, et lib. iii de Spir. sanct., 17, 121, t. IV, praeter *illi est* loco *est illi*.

¹⁰ S. doctor. lib. de Parad., 15, 64: *Fructus, inquit, Spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modestia, continentia, dilectio*. Hoc in loco Rom. edit. *castitas* pro *dilectio* legit. Lib. uero de Noe et Arca, 29, 108, sic: *Fructus autem spiritus, caritas, gaudium, pax, patientia, bonitas*. At in psal. xxxvi, 12, t. II: *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia*. Demum lib. i de Spir. sanct. 6, 69, ut in lib. de Noe sup. cit. praeterquam quod *pax* primo loco ponit, quam tamen uocem post *gaudium* scribit in eod. libro xii, 126, t. IV.

¹¹ Conf. epist. 71, t. III, in qua huiusce apostolicæ epistolæ summam Ambrosius a Irenæo rogatus exponit. col. 1186 et seqq.

¹² Similiter Ambrosius, omissis in fine *in die r. demptionis*, habet lib. iii de Spir. Sanct., 8, 48, t. IV.

operibus carnis, quæ inter cetera latentia¹ hæc sunt: « Inimicitiae, contentiones, æmulationes, indignationes, prouocationes, iræ, rixæ, dissensiones, seetæ², inuidiæ, ebrietates, comisationes³ (idest comestores)⁴ (Gal. v, 20, 21). » His enim operibus contristatur Spiritus, offenditur; deserit et abscedit Solomone⁵ dicente⁶: « Sanctus enim Spiritus disciplinae effugiet fictum⁷ (Sap. 1, 5). »

IX. « Nolite, inquit apostolus Paulus, contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis (Ephes. iv, 30). » Dies redemptionis est, in quo salutaris indulgentiæ dono redempti, a mortis sententia liberamur; in quo ueterem hominem cum actibus eius exponimus, et induimus nouum, qui secundum Deum creatus est in operibus bonis⁸. Eo enim die et sancto Spiritui consignamur⁹, cum sa-

¹ Ita cod. pro *comessiones* consona s haud duplicata, et posito *i* pro *e* post *com.*, ut apud Sab. ms. Reg. De harum litterarum *i* et *e* promiscuo usu vide supra pag. 6, not. *b*; 18, not. *a*; 19, not. *a* (Col. 115, n. *d*; 127, n. *a*; 128, n. *f*). Codicis lectionem retinui, quia ejusmodi exempla in antiquis codd. haud semel occurrunt.

² Ita in codice. Sane ad 1, 1, Proverbior. observat

³ Summo consensu Patres, quibuscum antiq. et nova vulg. opera carnis, quæ mox enumerantur, cum Apostolo *manifesta* dicunt, et non *latentia*, eisdemque suffragatur Græcus textus *καυερα* legens. Hic fortasse recensita opera carnis aut *latentia* mendose pro *manifesta*, aut dicendus Ambrosius, quæ commemorat⁴ ipsa esse *manifesta*, cætera uero *latentia*, ut sensus sit: *ab operibus carnis, quæ manifesta inter cetera latentia hæc sunt*. Hinc dixeris fortasse vocem *manifesta* excidisse; nisi malis Ambrosium, quæ reconstituet opera carnis, ea *latentia* vocare comparatione eorum, quæ in catalogo omittit, ut *adulterium, impudicitiam, et homicidia*, quæ sese sua magis turpitudine produnt.

⁴ Irenæus lib. v, c. 11, col. 505: *inimicitia, ait, contentiones, zeli, iræ, æmulationes, animositates, irritationes, dissensiones, hæreses*. Cyprianus lib. de Orat. Dom. col. 209: *inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, similitates, dissensiones, hæreses*. Augustinus uero epist. 29, t. II, col. 50: *inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses*. Sicque idem S. Pater sparsim in suis operibus, præterquam quod lib. II de Serm. Dom. in mon., ubi ad vocem *hæreses* illam addit *sectæ*. Demum Lucifer. Catar. lib. II pro S. Athan., col. 282, et S. Hieronymus in h. l., omisis *indignationes, prouocationes*, si in line *hæreses* loci *sectæ* legas, nostro cum Ambrosio cætera habent. Vulg. nobiscum retinet *sectæ* e Græco *αἰρέσεις*.

⁵ Ita Patres laudati in cit. l. habent ad verbum, præter Lucif. Cal., qui post *inuidiæ* addit *homicidia*. In hunc l. hæc notat Hieronymus l. c.: *In Latinis codicibus adulterium quoque et impudicitia, et homicidia in hoc catalogo vitiorum scripta referuntur. Sed sciendum non plus quam quindecim in carnis opera nominata. Duodecim in hoc sermone nominantur; si ergo tria modo a Hieronymo relata addas, quindena cum eodem opera carnis et tuus catalogus reddet.*

⁶ Ambrosianis locis, ex gr., de Parad. 1, 6, et XII, quibus liber Sapientiæ, juxta sui temporis opinionem, Salomoni tribuitur, hic merito accensendus est. De hac re vide Maurinos annotantes ad l. cit. de Paradiso, nec non Ackermannum Introd. in lib. sac. V. F. part. II, c. 7, 245, edit. Vindobon. an. 1825 p. 367.

⁷ Ita Vulg. cum Augustino pluribus in locis, si

cramentis omnibus consummamur⁸, dicente Euangelista: « Et baptizato Iesu confestim ascendit de aqua: et ecce aperti sunt caeli, et uidit Spiritum Dei descendentem de caelo sicut columbam⁹, uenientem in ipsum¹⁰ (Matth. III, 16). » Columba innocentia simplex¹⁰ uel simplicitate innocens, non clamore uiolenta, non furoresæda¹¹, non moribus iracunda¹², non amaritudine fellis infesta¹³: et ideo eodem Spiritu, qui in modum eius descendit, accepto subiunxit Apostolus, ut diceret. « Omnis, inquit, amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia auferantur a uobis¹⁴ (Ephes. IV, 31). Amaritudo est inimicitias concipere, ructari odia, euomere uenena, obrectare proximis, disseminare laetalia^d, sicut in Deuteronomio^e scriptum est: » Inimici nostri insensati¹⁵. De uinea Sodomorum uitis eorum, et palmites eorum de Gomorra: uua

Sabatier, veteres codices Lactantii et Cypriani Solomoni legisse. Porro sic habent mss. plures Sessoriani, e quibus unus antiquissimus.

^c Cod. *columba* omisa in solito mendo.

^d Cod. cum diphthongo *laetalia*, quæ quoque lectio exemplis antiquor. codd. confirmatur.

^e Ita codex cum *h*.

initio hoc ordine legas: *Spiritus enim Sanctus*.

⁸ Apostolicam hanc sententiam expendit Ambrosius etiam in psalm. xxxviii, 22, t. II; in lib. de Ins. Virg., 2, 13, t. III; et lib. II de Spir. Sanct., 7, 65, t. IV.

⁹ Baptizatum Spiritui Sancto consignari docet etiam auctor lib. de Sacram. apud Ambrosium, t. III. col. 457 et seq.

¹⁰ Id est, cum per baptismum cuncta Christianæ religionis nobis reserantur arcana, a quibus olim arcebantur profani, et fides acquiritur, qua omnia credimus diuina mysteria: uel potius, cum cæteris omnibus sacramentis suscipiendis idonei per idem sacramentum efficiuntur; quod quidem est ianua sacramentorum. Verum h. l. ad Eucharistiam quoque respicere potuit Ambrosius, quæ juxta veterem Ecclesiæ consuetudinem conferebatur una cum baptismo, et confirmatione; qui mos etiam nunc in baptizandis adultis obtinet in ecclesiastica disciplina.

¹¹ Concinit Hilarius in psalm. cxxxviii, col. 507. Græcus textus et antiq. vers. apud Sabat. addunt *ei ante cæli*, et omittunt *Dei post Spiritum*.

¹² Simplicitatem per columbam designari passim in suis scriptis monet Ambrosius. Clarius lib. de Isaac, 7, 59, t. I, et in Luc. II, 92, ubi: *Apertum est, inquit, cælum et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba... Aduertamus mysterium: quare sicut columba? Simplicitatem enim lavacri requirit gratia: ut simus simplices sicut columbae*. Ita etiam scribit lib. de Myster., 4, 25, t. III: *Merito sicut columba descendit, ut admoneret nos simplicitatem columbae habere debere*.

¹³ Pacem etiam per columbæ mysterium intelligi debere est Ambrosii sententia lib. de Isaac, et in Luc. loc. cit., ac in lib. de Myster., 5, 11, t. III, nec non epist. 41, 21.

¹⁴ Confer saltem in psalm. cxviii serm. 12, 18, t. II.

¹⁵ Locutio familiaris Ambrosio, quæ rursus legitur lib. de Parad., 2, 8, t. I, et alibi.

¹⁶ Ita adamussim S. Cyprianus lib. III Testimonior., col. 506.

¹⁷ Favet huic lectioni antiq. ver. apud Sabat. cum Vigil. Taps. lib. V de Trin., col. 245, addito *autem post inimici*. Græc. *ἀνόντοι*.

¹⁸ Phrasis prorsus insolita. Sensus est: *Aut dicendum, quæ commemorat Ambrosius, ipsa esse manifesta, etc.* EDIT.

eorum uva fellis, et botrus amaritudinis ipsorum ¹. A Ira drachonum ^a uinum eorum, et furor aspidum insanabilis ^b. (Deut. xxxii, 31, 32, 33). Et David : « Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, quorum os maledictione et amaritudine plenum est ^c (Psal. xiii, 3). Ira inquit, ira ^b est inuidere meliori, felici detrahere, gemere profectibus proximi; unde Propheta sic dicit : « Peccator uidebit, et irascetur, dentibus suis frendet, et tabescet ^d (Psal. cxi, 10). Indignatio, inquit, indignatio ^e est indigne ferre inferiorem superiori dono gratiae coequari, aut gradu charismatis anteferri ^f; cum Apostolus Galatis ^d dicat : « Non est seruus neque liber : non inest masculus, neque femina; sed omnes uos unum estis in Christo Iesu ^g (Gal. iii, 28).

X. Docet beatissimus Paulus in omnibus ferme B epistulis ^e suis ⁷, ex omni natione, dignitate, nobilitate, aetate, uel sexu conuocatos ad fidem unum effectos in Christo; cuius passionis sacramento ^h dehonestatus est mundi principatus, deturpata nobilitas, celsitudo deiecta, exaltata humilitas, eleuata depraessa, purificata sordida, iacentia erecta, et ui-

^a Haec vox ita cum aspirata etiam in antiquis codd. reperitur.

^b Cod. ira cum emphasi repetit.

^c En altera repetitio per emphasim facta. Quod autem, inquit Maius de Re pub. i, 47, p. 123, negit Moser... repetitione uocabuli posse significari emphasim, mirum mihi est; et certe refutari uidetur ab ipso Cicero, p. 103.

^d Codex mendose Corinthiis habet.

^e Ita cod. pro epistolis. Vide sup., pag. 22. not. b (Col. 151, n. c) ubi observatum reliqui, litteras o et u apud ueteres inter se mutuis vicibus fungi.

^f In codice repletur manifesto mendo.

^g Ita codex cum diphthongo caedri, quae lectio antiquorum codd. auctoritate non caret.

^h In cod. virgultae... roboratae, quod quidem repetitum est mendum; nam virgulta neutra vox est, ideoque in utraque voce e abundat in fine.

¹ Non iisdem uerbis h. l. usurpat Ambrosius; nam lib. de Elia et jejuniis, 14, 52, t. I, sic : De uinea Sodomae uinum eorum, et uitis eorum uitis Gomorrhæ : uua eorum uua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

² Ita Ambrosius l. c., si ponas ira ubi furor, et vice uersa.

³ Ita ad uerbum Vulg. antiq. et noua cum Augustino, et Cassiodorio, quibus modo Ambrosius noster adiungitur. In Ambrosianis scriptis hucusque editis prima tantum uerba reperiuntur, scilicet : Sepulchrum patens est guttur eorum, in psal. cxviii serm. 16, 28, t. II.

⁴ S. Augustinus frendet et tabescet constanter scribit, quorum Brev. Mozarab. Graecus Βρύζει, καὶ ταχίσταται.

⁵ Huc respicere uidetur illa distinctio inter improbum et inuidum, qua utitur S. doctor lib. ii de Offic., 30, 152, t. III. Filii, inquit, fugite improbos, cavete inuidos. Inter improbum et inuidum hoc interest, improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno : ille diligit mala; hic bona odit; ut probe tolerabilior sit qui sibi uult bene, quam qui male omnibus. Et sane inuidiam ut quamdam probe insanabilem aegritudinem haud tolerandam, sed fugiendam suadet Ambrosius. Sic enim epist. 29, 17, t. III : Terras fugito, in quibus inuidia est, ubi ambitio, ubi contentio. Porro his tam detestabili peste terrenis corruptis nulla pax est, nulla caritas, nullus ordo; quia res nulla iure componitur.

nificata sunt mortua. Sic apud Ezeiam (Isa. xl, 4) uallium fossa replentur ^f, montium ardua humiliantur; sic praua diriguntur, et aspera deplanantur : sic collium omnium prouertitur in aequalitate librata in planitie sunt deducta camporum; sic caedri ^g Libani tenuati sunt, uirgulta ^h uitulaminum ⁱ roborata pinguescunt; sic leonum saeritas ^j mansuefacta boui coniungitur, et carniū pinguitudine fastidita cum boue paleis uescitur : sic lupus rabie deposita cum agnis camporum prata depascitur : sic ursus cum uitulo, et haedus cum pardo concordat (Ibid. xi, 6, 7) : sic infantes cavernis aspidum manus ingerunt, nec nocent ⁹ : sic humani generis uarietas quia de boue ad Deum non pertinet ¹⁰) ^k in unum redigetur : sic diuersitas natalium unitate concordat : sic conditiones aemulae pares efficiuntur; dum moriuntur per baptismum natalibus mundi, et nobilitati per gratiam caelo nascuntur ¹¹, dicit Ezeia propheta : « Ecce nunc dominator Dominus Sabaoth conturbabit gloriosos cum uirtute, et qui superbi sunt contumelia conterentur, et humiliabuntur, et cadent excelsi gladio. Libanus uero cum altis cadet ¹² (Ibid. x, 33,

¹ Ab antiquissimis usque temporibus hoc uocabulum uitulamen pro plantatio obtinuit apud sacros et ecclesiasticos scriptores; de cuius origine sic loquitur S. Augustinus, lib. ii de Doctr. chr. t. III, p. 1, col. 26. Quoniam μόσχος Graece uittulus dicitur, μοσχέρματα quidam non intellexerunt esse plantationes, et uitulamina interpretati sunt; qui error tam multos codices praecipuarit, ut uix inueniatur aliter scriptum : et tamen sententia manifestissima est, quia clarescit consequentibus uerbis : namque adulterinae plantationes non dabunt radices altas (Sap. iv, 5), conuenientius dicitur, quam uitulamina, quae pedibus in terra gradiuntur, et non haerent radicibus.

² Ita codex cum diphthongo saeritas, quam lectionem haud raro prisca exhibent codd.

³ Hanc parenthesim designandam iudicavi, ut clarior hic locus euaderet.

⁴ Ambrosius lib. ii de Spir. Sanct., 8, 79, ita : omnes uos unum estis in Christo Iesu.

⁵ Ad Rom. x, 12; ad Cor. x, 17; ad Gal. i. c. et ad Col. iii, 11.

⁶ Conf. saltem in psal. cxviii serm. 12, 3, t. II., ubi similis elocuio recurrit.

⁷ Haec eadem Isaiae uerba usurpat quoque Ambrosius lib. v Hexaem. 2, 6; lib. ii de Interpell. David, 14, t. I; in psal. cxviii serm. 6, 17; et in Luc. vii, 45 et 202, t. II; atque lib. i de Poenit., 13, 63 et 67, t. III, et infra.

⁸ Respicit S. doctor ad illud Apostoli I Cor. ix, 9 : Nunquid de bobus cura est Deo?

⁹ Legantur lib. de Myster. 3, 11, et 4, 21, et lib. i de Spir. Sanct., 6, 76 et seqq., ubi similes dictiones et sententiae sunt. Ita uero lib. de Fuga saec., 11, 54, t. I : Mortuus quidem semel est : sed moritur unicuique qui baptizatur in nomine Christi; ut consepeliatur cum eo, et resurgamus cum eo, et in nouitate uicem illius ambulemus. Vide etiam sis lib. iii de Sacram., 1 et seqq., apud Ambrosium t. III oper.

¹⁰ Favet huic lectioni Graecus, qui quidem loco Dominus uirtutum, ut in antiq. Vulg. legitur apud Sabat., et pro Dominus exercituum ueluti noua Vulg. refert, nobiscum habet, ὁ θεσπότης Κύριος σαβαώθ; item pro elati comminuentur, uel excelsi statura succidentur, οἱ ὑψηλοὶ τῆ ὕβρις συντριβήσονται, excelsi superbia conterentur; reliqua uero, καὶ οἱ ὑψηλοὶ ταπεινωθήσονται, id est, et excelsi humiliabuntur. Caeterum cum hos Isaiae

34), » Frequenter Libanum montem et caedrorum A
eius cacumina regno mundano comparat eiusque prin-
cipibus sermo diuinus¹; quod regnum eiusque mi-
nistros Dominus Christus sua passione deiecit et pres-
sit. Et ne nos tractorum diuersitas perturbaret, ipsius
Domini Christi personam, qui haec omnia esset con-
summaturus, designans idem propheta subiunxit, ut
diceret: « Exiet uirga de radice Iesse, et flos de ra-
dice eius ascendet² (Ibid. xi, 1). » Radix utique
Dauid³ significauit personam, ex cuius semine Chri-
stus est natus in carne, qui ex patris sui Iesse lum-
bis erumpens usque ad florem Dominicae natiuitatis
carnalis porrexit originem. Denique sic adiecit, ut
diceret: « Requiescet in eo Spiritus Dei, spiritus sa-
pientiae et intellectus, spiritus consilii et uirtutis,
spiritus cognitionis et pietatis⁴, replebit eum spiritus
sancti timoris Dei⁵ (Ibid., 2, 3). » Et ut apertius Chri-
stum intellegi⁶ oportere monstraret, prosequitur,
dicens: « Non secundum gloriam iudicabit, neque se-
cundum eloquentiam redarguet⁷; sed iudicabit hu-

mili iudicio, et redarguet gloriosos terrae, et per-
cutiet terram⁸ uerbo⁹ oris sui, et spiritu per labia
interficiet inpium⁷ (Ibid., 4); » eo scilicet uerbo,
et laborum adspiratione, qua⁸ dixit: « Principatus
huius mundi (id est dominatus⁹) mittetur foris⁸
(Joan. xii, 31). » De quo iterum: Venit principatus
mundi, et non inueniet in me nihil¹⁰ (Joan. xiv,
30). » Et ut sacramentum crucis¹⁰ ostenderet, adie-
cit, dicens: « Et erit iustitia praecinctus lumbos, et
ueritate inuolatus (sic) latera¹¹ (Isai. xi, 5). » « Tunc,
ait, (id est ex eo tempore) pascet lupus cum agno, et
pardus requiescet cum aedo⁸, et uitulus, et taurus, et
leo simul pascentur; et puer paruulus ducet eos¹²; »
(hoc est sacerdos, uel aetatis paruitate innocens¹², uel
innocentiae puritate subnixus gubernabit eos). Et bos,
et ursus simul pascentur¹³ (et natio eorum una erit),
et leo, et bos manducabunt paleas¹⁴ (id est aridas
escas) (Ibid., 6, 7). » Ac ne mea interpreta-
tio¹ praesumpta uel temeraria a sollicitis audito-
ribus¹⁵ iudicetur, apostoli Pauli disputationem meis

¹ Ita codex, bona et uetusta scriptura, ut supra,
p. 17, n. a (Col., 126, n. d).

² In cod. terra.

³ Cod., uerba, mendose tamen.

⁴ Cod., quod. Vide annot. p. 23, n. b (Col. 132, n. h).

⁵ Recole de parenthesi, quae superius diximus n. a
(Col. 115, n. a) et alibi.

⁶ Hellenismus, quo etiam, ut infra uides n. 44
(Huj. pag. not. 8), Ambrosius utitur, dum h. l. allegat
lib. de Tobia ix, 33, et lib. de Fuga saec. iv, 24.

⁸ Ita codex sine h, cum paulo supra illam reti-
nisse uidimus. Non tamen aspiratam addendam
censui, quia huiusmodi lectioni ueterum codd. au-
ctoritas non repugnat.

⁹ Ita codex cum uno u; quod, quanquam uideatur
librarii mendum, attamen retinendum putavi specta-
bili ueterum codd. auctoritate motus, qui frequenter
ubi duo uu simul concurrunt, alterum omittunt.

¹⁰ Codex constanter cum diphthongo, quam ex-
pungere censui. Recole dicta p. 8, n. b. (Col. 118, n. e).

versiculos x, 33, 34, mancos proferat Sabatier, qui C
in expiscandis a Patrum scriptis antiquae biblicae ver-
sionis fragmentis diligentissimus fuit, inde hunc ser-
monem id temporis adhuc in membranarum delitescere
probe exploratum habeo. Quod sane praedictum cum-
ulat illud Isaiae xi, 5, infra legendum, quod Saba-
tierii curas effugit omnino.

¹ Haec quoque monet Ambrosius in psal. xxxvi, 77
et 80, t. II, et in lib. de Myster., 7, 39, ac in epist.
70, 7, t. III.

² Ita Ambrosius, uno excepto de pro ex ante ra-
dice, lib. de Benedict. patriarch., 4, 19, t. I, et in
Luc. ii, 24, et iii, 8, t. II. Habet a loco ex lib. de
Inst. Virg., 9, 59, t. III. At ex ut in cod. retinet lib.
ii de Spir. Sanct., 5, 38, t. IV. Consule etiam, si
vacat, lib. de Apolog. alt. David., 8 43, t. I.

³ In Ambrosianis scriptis frequentata est haec elo-
cutio. Illam quidem in modo citatis omnibus fere
locis reperies, et alibi passim. Nec quisquam sit, qui
Ambrosium sibi dissentire putet eo quod ibi legat:
Radix utique familia Iudaeorum, et hic: Radix utique
Dauid; nam exploratum est S. doctorem utraque
elocutione ad Davidem respexisse. Liqueat, inquit Am-
brosius in Apolog. alt. David, 7, 38, t. I, per David
intelligi prophetam, per prophetam populum propheti-
cum, scilicet Iudaeorum. In lib. de Spir. Sanct., l.
sup. cit., Radix, ait, Iesse patriarchae familiae Iudaeo-
rum; utique David. Conf. cit. Apolog. 4, 27, in Luc.
iii, 8, t. II, atque lib. v de Fide, 8, 105, t. III.

⁴ Ambrosius in Luc. iii, 8: Et requiescet super eum
spiritus Domini; Spiritus sapientiae et intellectus. Grae-
cus uero loco Domini cum Ambrosio nostro Θεοῦ le-
git: cui concinunt Lactantius lib. iv Inst., 15, col.
577; Irenaeus lib. iii, c. 9, col. 184, et 17, col. 208;
et Tertull. lib. adv. Jud., 9, col. 143. Reliquum hu-
jus uersiculi ad uerbum Ambrosius recitat in psal.
cxviii serm. 5, 38; lib. de Myster., 7, 42, et alibi.

⁵ In cit. omnibus loc. Ambrosius, caeteris omissis,

legit: spiritus sancti timoris, quae uerba S. doctor.
superiori uersiculo coniungere uidetur.

⁶ LXX legisse, secundum sermonem arguet, monet
Hieronym. in h. l. col. 100.

⁷ Favet Ambrosianae lectioni Irenaeus lib. iii, c. 9,
col. 185, quocum Hieronym. in h. l., et Graecus tex-
tus.

⁸ Graecus textus, et Patres qui h. l. allegant initio
princeps legunt pro principatus. In fine uero Augusti-
nus quaest. 72 in Levit., t. III, p. 1, col. 521, missus
est foras. Auct. lib. de Promiss. c. 2 col. 190, missus
est deorsum. Sanctus uero Hieronym. cum Graeco et
Vulg., eijcietur foras. Unus codex Cantabr. apud Sab.
nobiscum habet, mittetur foris.

⁹ Ambrosius non semper iisdem uerbis hoc utitur
testimonio. Siquidem lib. ii de Abrah., 9, 62; lib. de
Isaac, 6, 55; lib. de Jacob., 5, 24, t. I; et lib. de
Virginit. 17, 108, t. III. Venit huius mundi princeps,
et in me inueniet nihil. Lib. de Tobia, 9, 33, t. I: Ecce
uenit huius mundi princeps, et in me suum non inuenit
nihil. At lib. de Fuga saeculi, 4, 23, t. I, et in psal.
cxviii serm. 8, 6, et in Luc. iv, 29: Venit enim prin-
ceps mundi huius, et in me inuenit nihil; lib. i de Offic.,
49, 249: Veniet huius mundi princeps, et in me inue-
niet nihil. Demum ad uerbum ut in cod., non inueniet
in me nihil, legit lib. de Fuga saec., l. c., n. 24.

¹⁰ Locutio familiaris Ambrosio. Confer psal. cxviii
serm. 13, t. II, et ibi Maurinorum notam, nec non
lib. i de Spir. Sanct., 9, 108, t. IV.

¹¹ Hoc uersiculo augetur biblica Sabatierii collectio.
Recole dicta n. 1, p. 27 (Col. 136, n. 12).

¹² Lib. i de Poenit., 13, 67, t. III, presse h. l. sic
recitat: Tunc lupi et agni simul pascentur.

¹³ In Graeco ad uerbum.

¹⁴ Ambrosius l. c. de Poenit. habet: leo et bos pa-
leam manducabunt.

¹⁵ Hic Ambrosii morem aduerte, qui nunquam suos
auditores blandiri consuevit

interpretationibus interseram ¹, dicentis : « Exspoliate uos ueterem hominem cum actibus eius ², et induite nouum qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum ³. Ubi non est masculus et femina, Graecus et Iudaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et Scytha, seruus et liber : sed omnia et in omnibus Christus ⁴ (Coloss. III, 9, 10, 11). » Veteris ⁵ actibus spoliatos conuersatione noui hominis, qui Christus, est, uestit; nec passus est relinquere exutos, sed tegmine honestae ⁶ conuersationis, et bonorum operae ⁷ claritate contextit. « Induite uos, inquit, sicut electi Dei et sancti uiscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam ⁸, sufferentes inuicem, et donantes uobismetipsis, si quis aduersum aliquem habet querellam ⁹, sicut et Dominus donauit uobis, ita et uos facite ¹⁰ (Ibid., 12, 13). »

XI. Deo donante remissa sunt nobis omnia; permanebimus indemnes si et nos fratrum remittamus

^a Subintellige hominis.

^b Cod., honeste sine diphthongo, quam huius uocis secundus casus reclamatur.

^c Cod., opere. Diphthongum addidi, et operae scripsi, ne nimis codicis lectionem sollicitarem; nam operum mihi legendum esse uidebatur.

^d Cod. quaerellam cum diphthongo, quam codicum auctoritate et grammaticorum praepcepto expungendam censui; sed litteram l geminatam retinui. Porro huiusmodi lectio haud infrequens est in antiquis codd. Et quidem ad Ciceronem de Repub. II, 25, p. 194, sic de huius uocis orthographia cl. Maius notabat: *Querella cum duplici ll constanter prope scribitur in antiquis seu codicibus seu etiam lapidibus. Attamen geminari in hoc uocabulo l uelant Caper et*

¹ Frequenter in suis scriptis, praesertim in psalmis suam sententiam apostolicis uerbis explanat atque confirmat S. doctor.

² In Apol. alt. David legitur, 9, 46, t. I: *Exspoliantes uos ueterem hominem cum actibus ejus*, et similiter in psal. cxviii serm. 3, 22, uno excepto in fine ejus pro suis. Ser. uero 10, 17, l. c., omittit uos, quam uocem retinet in Luc. 4, 58, quam rursus l. c. deponit, 8, 44, scribens: *Ut exspoliantes ueterem hominem cum actibus suis*, cuiusmodi lectioni, dempto ut, consonat lib. III de Fide; at lib. v, c. 16, 176: *Exspoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis*.

³ Ita Ambrosius h. l. affert in Apolog. alt. David. l. sup. cit., et in psal. cxviii serm. 3, l. c.; at infra serm. 10 ejusd. psalmi l. c. habet: *et induimus nouum, qui renouatur in agnitionem*, etc. Similiter lib. v de Fide, l. c.; si tamen initio legas *induiamus loco induimus*. In lib. autem III de Fide: *et induentes nouum secundum imaginem*, etc. In Luc. IV, l. c., *induite nouum, qui secundum Christum creatus est*, et VIII, l. c., *induti nouum duntaxat scribit*.

⁴ Omissis *circumcisio et praeputium*, quae hic cum Graeco Ambrosius retinet, caetera ita in lib. v de Fide, 14, 177, ad uerbum refert. Consule etiam in psal. cxviii serm. 10, 17, in Luc. 4, 5, et 2, 47, et in epist. 62, 85.

⁵ In Graeco ut in Vulg., post *sancti* additur *καὶ ἡγαπημένοι*.

⁶ Ibidem S. Augustinus tract. 58 in Joan., col. 662, t. III, praeter *aduersus* loco *aduersum*.

⁷ Haud absimilia sunt quae leguntur in psal. xxxvii, 45, t. II, et in epist. 61, 9, t. III, quo in loco en ejus uerba: *Caveamus ergo ne nobis hoc accidat, ut non remittendo quae nobis debentur, incipiamus et illa solvere, quae remissa sunt nobis... Dimittamus ergo pauca, quibus plura donata sunt, et intelligamus eo*

offensa ⁷: si caritatis uinculis inseparabili nexu iungamur (Ibid., 14 seq.): si pacis munere alterno amore laetemur ⁸: si diuinis nos aedificemus eloquiis: si psalmis ad caelestia prouocemus: si ad superna canticis inuitemus ⁹: si omnia quae facimus opere, quae sermone loquimur, quae cogitatione complectimur, in Dei timore perficimus; gratias referentes Patri per Filium, laudantes Deum in Christo, et Christum ¹⁰ praeficientes in Deo, ut caelestes caelestibus comparati, spiritales spiritualibus similemus ¹¹. Quod opus aliud nullum est, nisi Dei gloriam diuina uoce conlaudent, dicente Iohanne ¹²: « Vidi et audiui uocem multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum: et erat numerus decies centena millium ¹³, dicentes uoce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere potestatem, et uirtutem, et diuitias, et patientiam, et honorem, et fortitudinem, et gloriam, et benedictionem ¹⁴. Et omnem creaturam, quae est in caelo, et super terram, et mare, et quae

Scaurus, pp. 2241, 2249, quorum grammaticorum praepceptum praeter tot contrariis exemplis uix audiendum uidetur; cum praesertim Papirianus, p. 2290, paulo recentiorem consuetudinem scribendi id uocabulum per duas l testetur. Scripturam querella retinet lingua Hispanica, ut alias bene multas uetustae Latinitatis reliquias.

¹⁰ Cod. iterum, in Christo, quae lectio sententiam improbabilem faceret, aut saltem obscuram; ideoque locus aliqua corruptela laborare uidetur: fortasse ad ea, quae mox scripserat, respexit librarius, et in Christo iterum posuit pro Christum, ut mihi scribere placuit, et sensus postulat.

¹¹ Vide quae iam ad hoc uerbum notavi p. 18, n. c (Col. 127, n. c).

nos Deo acceptiores fore, quo etiam plura donamus; quia hoc gratiores Deo sumus, quo nobis plura dimissa sunt. Videsis epist. 63, 83.

⁸ Conf. in psal. cxviii serm. 21, 17, t. II.

⁹ Frequenter in suis concionibus ad psalmos canendos suam plebem uocat Ambrosius, ut praesertim legere est lib. v Hexaem., 12, 36, t. I, et in praef. in psal. I, 9, t. II, quo in loco pium in unum fidelium psalmos canendi morem, *pignus pacis et concordiae*, atque *magnum plane unitatis uinculum* esse dicit. Id idipsum repetit in psal. XLIII, 23, et cxviii serm. 7, 25, atque alibi passim. Caeterum hic ad illa apostolica uerba ad Colos. III, 14, 15, 16, 17, respicere uidetur Ambrosius.

¹⁰ Ambrosius in psal. I, 54; XL, 26; lib. de Virginit. 14, 86, et de Incarnat. 10, 114, atque alibi Apocalypsim S. Joanni Evangelistae tuetur. Eisdem locis quodammodo hic modo uidetur accedere. Nec prorsus est attendendus M. Dionysius Alex. episcopus, qui Joanni presbytero distincto ab Evangelista Apocalypsim tribuit, nam eum satis refutauit Millius in prolegom. in hunc librum, ad quem eruditos lectores amando. Conf. Eusebium Hist. eccl. lib. VII, cap. 25, p. 309 et seqq., edit. Valesii, Aug. Taurin. 1746, vol. I, et pag. 749 ejusd. volum., inter annotationes uariarum.

¹¹ Huic lectioni fauet Graecus textus, et illi concinit Cassiodorius in psal. I, col. 14, addito uno uerbo *magnum post uocem*.

¹² Ambrosiana scripta et hoc biblico testimonio carent. Patres uero qui illud allegant, nunquam iisdem uerbis referunt; sed saepe immutatis, insertis etiam aliis, uel ejectis, ac turbato rerum ordine. Sibi nec concinunt diversae antiquae uersiones: nec Vulgata nostra cum Graeco concordat.

in eis sunt omnia¹ (Apoc. v, 11-13). » Et iterum A monet : « Angeli stabant circa thronum, et seniores, et quatuor animalia : et procciderunt ante thronum in faciem suam, et adorauerunt Deum,² dicentes : Be-

^a In cod.... *t sermo sci Amb.* Hujus formulæ, qua sermo concluditur, in prima voce litteræ prorsus oblitteratæ sunt, et ultimæ duptaxat litteræ *t* quæ recta forma excudi curavi, nonnisi breve vestigium

¹ Antiqua versio apud Sabat. addit, *subtus terram*; cui accinit nova Vulg., quamvis non eisdem verbis legat.

² Græcus Ambrosii nostri lectioni favet, si initio scribas, *Et omnes ante angeli.*

nedictio, et gloria, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et potestas, et uirtus Deo nostro in saecula saeculorum. Amen³ (*Ibid.* vii, 11, 12). »

EXPLICIT^a SERMO SANCTI AMBROSII.

manet; eam tamen formulam, habita spatiorum ratione, supplere haud difficile fuit; verbo enim *explicit* fuit solemnitas antiquis ratio claudendi libros.

³ In antiq. et nova vers., *claritas* loco *gloria*; sed nobiscum *gloria* retinet S. Fulgentius in fragm. 34 cont. Fabian., col. 646, et Græcus textus qui in fine, ut in codice, addit *Ἀμήν*.

ANNO DOMINI 'CCCLXXXIV.

Q. AURELIUS SYMMACHUS,

V. C. COS. ORDIN. PRÆF. URBIS.

PROLEGOMENA.

GUILIELMI CAVE NOTITIA HISTORICA IN AUR. SYMMACHUM.

Q. Aurelius Symmachus, Roma oriundus, ejusdem B urbis senator et præfectus, claruit præcipue anno 384. Consulatum gessit anno 391. Insuper Christianæ religioni animum ubique prodit, imprimis in *Relatione pro ara Victoriæ* quam imperatori Valentiniano obtulit, in qua gentilium causam strenue et ex professo agit, adversarium nactus D. Ambrosium Mediolani episcopum, qui Symmachi opus eleganter et strenue refellit. Nec causa sua modo excidit Sym-

machus, sed et paulo post tanquam reus majestatis, vili rhedæ impositus centesimum ab urbe lapidem in exsilium missus est, mox licet a Theodosio in gratiam receptus. Exstat hæc Symmachi *Relatio* tum inter Ambrosii opera, tum inter Symmachi epistolas, quæ cum Fr. Jureti et Joan. Leetii notis prodierunt Genevæ, 1598, in-8°, additisque decem miscellanæorum libris, Paris. 1604, in-4°, cum notis Paræi, Neap. Nemet., 1628, in-8°.

VITA SYMMACHI EX ANTIQUISSIMA EDITIONE.

Q. Aurelius Symmachus, vir consularis, iisdem fere temporibus vixit, quibus divi doctores Hieronymus et Ambrosius, Ausonius, Prudentius et Claudianus poetæ. Ejus consulatum collegamque T. cianum refert Prosper de Temporibus in annum Domini 391, qui fuit annus imperatoris Valentiniani Junioris, extremus : ad quem sane habetur epistola Symmachi proprio titulo inscripta, cum alioqui desideretur id genus parergi. Nec ignorantur ejus ad Ausonium epistolæ : quem nemo nescit iisdem temporibus vixisse primi nominis virum. Et hic est Symmachus, qui causam gentilium deorum oratione luculentissima defendit apud divos Theodosium, imperatorem et Arcadium, Honoriumque Cæsares. Contra quem plerique alii, nervosius tamen scripsere sanctus Ambrosius et Aurelius Prudentius libris duobus : hic versu hexametro, prosa alius. Est videre ex illa ipsa oratione, quanta ille, quamque exquisita fuerit dicendi facultate : tanta nempe, ut homo exquisitissimi judicii Angelus Politianus eum, nec immerito, in veterum oratorum albo retulerit. Licet quoque ex hoc epistolarum familiarium libello nonnihil cognoscere : qui cum vulgo in auctorem Boetii socerum transferretur, essentque hujus erroris assertores

nonnulli, qui se omnium historiarum conscios præfessi, ignavissimo vaframento non in ardas modo, sed in ipsos etiam animos principales (heu tempora!) surrepserunt : non ferendam existimavi procacem illorum ignorantiam : sed liberali judicio prolem parenti suam restituens, ostendi quam vana sit eorum commentatio, qui historiam arbitrati suo comminiscuntur : et (quod ne Deus quidem possit) in præteritum disponunt, vel refragante temporum fide ; ut in hoc quoque loco videre licet. Neque enim Symmachus ille Boetii socer (qui anno Domini 521, a Theodorico occisus est) ullam Valentiniano epistolam, nisi vel in cunis scripsisse potuit : vel (si *Palingenesiam* concedimus) ex campo Elysio priusquam denuo nasceretur. Sed quo mihi circulatoribus istos? cujus hoc institutum impræsentiarum fuerat, epistolas Symmachi commendare antiquitatis et litteraturæ cultioris amatoribus : quas etsi non tam emendatas legerint, quam ille scripsit elegantes, scio tamen his gratias habebunt, qui eas ita prodire maluerint quam prorsus interire. Neque enim tantum depravatoribus cessit ut non bona pars integra restiterit, quæ nasutis etiam lectoribus factura sit stomachum.

ELOGIA SYMMACHIANA.

MACROBIUS, *lib. v Saturnal., cap. 1.*

Quatuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi : copiosum, in quo Cicero dominatur : breve, in quo Sallustius regnat; siccum, quod Frontoni ascribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.

AURELIUS PRUDENTIUS,

Lib. 1 contra Symmachum.

*O linguam miro verborum fonte fluentem,
Romani decus eloquii, cui cedat et ipse.
Tullius! has fundit dives facundia gemmas.
Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro,
Si mallet laudare Deum, cui sordida monstra
Prætulit, et liquidam temeravit crimine vocem.
Haud aliter quam si rostris quis tentet eburnis
Cænosum versare solum, limoque madentes
Excolere aureolis si forte ligonius ulnas.
Non vereor ne me nimium confidere quisquam
Arguat, ingenique putet luctamen inire.
Sum memor ipse mei, satis et mea frivola novi.
Non ausim conferre pedem, nec spicula tantæ
Indocilis sandi conjecta lacessere linguæ.
Illæsus maneat liber, excellensque volumen
Obtineat partam dicendi fulmine samam.*

Idem in præfatione lib. II.

*Sum plane temerarius,
Qui nocti mihi conscius,
Quam vitæ in tenebris ago,
Puppim credere fluctibus
Tanti non timeam viri,
Quo nunc nemo disertior.
Exsultat, fremit, insonat,
Ventisque alloqui tumet,
Cui mersare facillimum est
Tractandæ indocilem ratis.*

Et alio loco.

*Talia principibus dicta interfantibus, ille
Prosequitur, magnisque tubam concentibus inflat.
Allegat morem veterum.*

AMMIANUS MARCELLINUS, *lib. XXVII.*

Symmachus Aproniano successit, inter præcipua nominandus exempla doctrinarum, atque modæstia, quo instante Urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur, et ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem condidit ipse, et magna civium lætitia dedicavit, ingratorum, ut res docuit apertissima : qui consumptis aliquot annis domum ejus in Transtiberino tractu pulcherrimam incendebant, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius finxerat illum dixisse sine indicio ullo, vel teste : Libentius se vino proprio calcarias extincturum, quam id venditurum pretiis quibus sperabatur.

DIVUS PROSPER AQUITANICUS, *de Promissionibus Dei, parte III.*

Cui Symmachus ille, mirabili eloquio et scientia præditus, tamen paganus, præconio laudum in consistorio recitato, subtili arte, qua valuit, aram Victoriæ in senatu restitui, Christiano, ut noverat, principi intimavit. Quem statim a suis affectibus pulsum in centesimo lapide rhedæ non stratæ impositum, ea die manere præcepit.

A CAIUS SOL. APOLLINARIS SIDONIUS, *lib. I, epist. 1.*

Quinti Symmachi rotunditatem, Caii Plinii disciplinam, maturitatemque vestigiis præsumptuosis insecuturus.

Idem lib. VIII, epist. 10.

Ingentes præconiorum titulos moribus meis applicas. Sed si pudoris nostri fecisses utcunque rationem, Symmachianum illud te cogitare par fuit : *Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.*

Idem SIDONIUS ad Felicem consulem.

*Sed ne tu mihi comparare tentes,
Quos multo minor ipse plus adoro,
Paulinum, Ampeliumque, Symmachumque.*

ANONYMUS.

B *Symmachus in verbis parcus, sed mente profundus :
Prodigus in sensu, verbis angustus : abundans
Mente, sed ore minor : fructu non fronde beatus :
Sensus divitias verbi brevitate coarctat.*

MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS, *lib. Variar. II, epist. 1.*

Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum. Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia.

CASSIODORUS, *Histor. Tripart. lib. IX, cap. 23.*

Dum in Romana urbe Valentinianus et Theodosius morarentur, festivitates pro Victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum exconsulem Theodosius imperator ostendit. Is enim Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque Romanæ eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiuntur libri. Scripsit autem Maximi laudem, eamque recitavit : unde postea reus esse majestatis videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in ecclesiam. Verum imperator, cum esset perfectissimæ Christianitatis, et non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proximo ejus fidei decreta servarent, Leontio tunc episcopo Romano Ecclesiæ Novatianorum rogante beneficium conferens, Symmachum absolvit a crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, Apologeticum, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium conscripsit imperatorem. *Hæc ille. Quæ etiam exstant apud Sozomenum Hist. Eccles. lib. V, cap. 14; et Nicephor. lib. XII, cap. 21.*

D *Versus Ennodi Ticinensis, de Epistola Ambrosii contra Symmachum, super ara Victoriæ, quando petens cultum ipsius, victus est Symmachus.*

*Dicendi palmam Victoria tollit amico.
Transit ad Ambrosium, plus favet ira Deæ.*

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS in *Chronico* sub anno Domini 407.

Rhadagaisus Scythia, cum ducentis millibus Gothorum a Scythia veniens, Italiam invadit. Ex hoc murmur multorum blasphemantium infremit in Christum. Christianitatis tempora culpantes, felicitatem attollunt : inter quos præcipue Symmachus orator surebat, qui etiam scriptis et epistolis suis agebat de idololâtria, et de re-

petenda ara Victoriæ. Quorum latrantium ora injecto eis veritatis osse obstruxerunt Augustinus libro de Civitate Dei, et Orosius Historia sua. Prudentius quoque poeta luculento metrici operis libello blasphemias Symmachi refellit.

JOANNES CUSPINIANUS, in *Commentario consulum.*

Q. Symmachus, vir consularis, et Urbi præfectus eloquentissimus et doctissimus, Ausonii frater : qui causam gentilium deorum luculentissima oratione defendit apud Theodosium et Valentinianum imperatores : quæ oratio libro quinto (*in hac edit. decimo*) epistolarum inseritur. Contra quam ardentissime scripsit D. Ambrosius, et Aurelius Prudentius, qui circa hæc tempora floruit, duobus elegantissimis libris, versu heroico. Scripsit autem Epistolas quoque familiares elegantissimas, miræ brevitatis ac rotunditatis, Ciceronis Academiæ primus accola : quæ pro Caroli et Casparini epistolis certe sunt junioribus legendæ, et quas nostri sæculi duo clarissima lumina Pomponius Lætus et Angelus Politianus mire laudaverunt. Habent enim elegantiam concinnam cum brevitate amabili, et hujus temporis gesta nonnulla explicant. Lege, lector, et lætaberis.

JACOBUS LECTIUS.

Fuit Symmacho vera facundia, solers ingenium et acutum: par sententiarum gravitas et venustas, si verba

A respicias, brevitatis grata : sin altius sensum investiges, proluxa et multiplex eruditio. Adde sapientiæ civilis solidam atque abstrusam cognitionem. Adde raram sub imperatoribus sanctimoniam morum, et Romanam in jure suggerendo libertatem. Non ille rerum publicarum moderatoribus, aut jureconsultis, imprimis magnorum principum consiliariis aut secretariis, tractandus levi manu.

JOAN. JACOMOTTUS.

*Cui thymus eloquii, brevitatis cui docta, gravis cui Sententiarum dignitas,
Principibus cui digna viris prudentia rerum,
Et felle non tincti sales,
Cui Themidos Latiae decreta verenda placebunt,
Vigorque sollers : Huc ades.*

CASPAR BARTHIUS. *Ableg. lib. II, cap. 8.*

Dici non potest, quanti merito suo æstimandæ sint Symmachi epistolæ. Non sane ob accuratam illam, et maxime ei generi scriptionis aptam brevitatem solum, sed propter sententias politicas tales atque ea copia, ut vel inde prudens aliquis reipublicæ cum gloria et emolumento administrandæ usum discere possit. Nulla ex iis est quæ non spiret genium quempiam viri in rebus egregii publici procurandis exercitati : nulla epistola est, quæ non integrum dogma politici alicujus syntagmatis propagare queat.

Q. AURELII SYMMACHI

V. C. COS. ORDIN. PRÆF. URBIS

EPISTOLARUM

LIBRI DECEM.

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS PATRI SUO.

Ne mihi vitio vertatur intermissio litterarum, malo esse promptus officii quam longa expectatione vicissitudinis desiderare : tum quod parentibus, non ad lancem, neque ad dimensum verba tribuenda sunt. Injurius videar, si summo vobiscum jure contendam. Nam præter æquum censet, qui inter dispares obsequium par requirit. Itaque sermo vester ex beneficio proficiscitur, noster ex debito. Hæc me, atque alia hujusmodi oppido perpulerunt, scribendi munus insuper non habere. Nunc vobis actuum nostrorum ordo pandendus est; libet enim non minus otii, quam negotii præstare rationem. Baulos Lucrina sede mutavimus : non quod ejus diversorii satietas ceperit nos, quod, cum diutius visitur, plus amatur : sed quod metus fuit ne si Baulorum mihi inolevisset affectio, cætera, quæ visenda sunt, displicerent. Ibi

C Acyndino conditori, ejusque majoribus emmetra verba libavi, et picturæ licentiam, quæ vestitum disparem singulis tribuit, in rationem coegi. Protelarem te paululum, ni vererer ne dilatione expectatio minuatur. Quare elaboratam soloci filo accipe cantilenam.

*Attica palla tegit socerum, toga picta parentem.
Præfuit ille sacris : hic dixit jura Quiriti.
At mihi castrensem quod mordet fibula vestem;
Auroræ in populis regum prætoris rexi.
Sed fasces pictura tacet; tu, respice fastos.*

Scio te simul atque hæc legeris, actutum poetica plectra moturum. Nullus feceris, ne mei periculo gloriare. Ego te nostri vaſis exemplo quasi quadam lege convenio. Liceat inter olores canoros anserem strepere. Silentium mihi, nisi præstiteris, imperabis. Quam nihil abs te metuam, vis probare? En tibi aliud allucinationis meæ prodo secretum, adhuc sollicitus

de priore. Audi versus ad Baulorum historiam pertinentes.

*Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit,
Eruta tergemini de lare Gerionis.
Inde recens ætas corrupta Boalia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab divo ad proceres dominos Fortuna cucurrit;
Fama loci obscuros ne pateretur heros.
Hanc celebravit opum felix Hortensius aulam,
Contra Arpinatem qui stetit eloquio.
Hic consul clarum produxit Acyndinus ævum,
Quique dedit leges Orfitus Æneadis.
Hos inter juvenale decus, sed honore senili,
Bis seno celsus, Symmache, fasce cluis.
Sed te Baulorum necdum lenta otia quærent,
Cura habeat juvenem publica pervigilem.*

Nempe, derides, quod de me aliqua justo indulgentius prædicavi? Est hæc vera et digna reprehensio. Omnis quippe ostentatio non caret suspitione mendacii: quia quid quid assumitur, proprium non putatur. Dehinc quod jactantia avara laudis multum decoquit de pudore. Possem dicere (si quis irrepserit externus audi or) meos esse versiculos: efficerem utique, ut verecundiæ ignoscat, si esset ab altero profecta laudatio. Sed video opusculum non esse poenitendum. Ita res crepera atque anceps dubium me habet, verecundiæ præmetuendum sit discrimen, an gloriæ. Tibi igitur, qui prudentia cæteris antistas, optationis hujus delego provinciam. Quid facto usus fiet ipse videris. Ego et infantia et imprudentiæ meæ patrem conscium non impudenter elegi. Vale.

EPIST. II.

PATER SYMMACHO.

Hoc est munus, quo se non sola possit jactare Campania; sed præterea Romæ aut Athenis in Græcum loquendi honorem hujusmodi lingua vertatur. Quid enim concinnius epistola tua, quam nuper accepi? Quid versuum admixtione jucundius? Vere dicam tibi, plura legere volentibus celeriter terminata est. Quod utinam sensus aliquis eorum supervisit! quorum imaginibus præscripta videmus epigrammata. Facile laudabunt tales successores laborum suorum, qui picturæ nitorem pulchrioribus versibus illuminarint. Et ego igitur gratulor non magis ostreis, et peloridibus abdomen, quam pectus eloquio tibi esse satiatum. Et quoniam pudorem meum ipse ordiendo solvisti, a nobis quoque accipe bonorum ætatis meæ exarata nuper elogium. Nam quia nihil est quod agam, et, si nihil agam, subit me majorum meorum misera recordatio: inveni quod illis libellis, quos nuper dictaveram, possimus adjicere. Scis Terentium, non Comicum, sed Reatinum illum Romanæ eruditionis parentem, hebdomadon libros epigrammatum adjectione condidisse. Illud nos, si fors tulerit, conamur imitari. Sed quæ prima compegi, interim pauca misi, obtestatus te per Deum, ut si quid in his displicebit, emendes. Quod mihi pudendum non est. Nam si quid ex te placuerit, mea laus est, nec vito consortium, in quo talem non erubescere censorem.

Aradius Rufinus.

Princeps ingenio, fortunæ munere princeps,

*Ætatis, Rufine, tuæ, cui prospera, cuique
Tristitiam tumidis æquabat gloria rebus.
Unus amor cunctis, et præsidium trepidorum.
Principibus quorum viguisti tempore, doctus
Aut calcaria ferre bonis, aut frena tyrannis.*

Valerius Proculus.

*Cum primis quos non oneravit gloria patrum
Ponemus Proculum, vitæ morumque decore,
Haud unquam indignum magnorum Poplicolarum.
Olli semper amor veri, et constanti, simplex
Cælicolum cultus, non illum spernere posses:
Et quanquam reverendus erit, non deinde timebis.*

Anicius Julianus.

*Cujus opes, aut nobilitas, aut tanta potestas,
Cedenti cui non præluxit Anicius unus?
Acer ab ingenio, cunctisque accommodus idem.
Hic et carus erat conferre; juvare paratus:
Nam dives, tum celsus honoribus, attamen illis
Grandior, æternam complebat nomine Romam.*

Petronius Probianus.

*Jactet se Fortuna aliis, quos judice nullo
Lucem ad Romuleam sua sola licentia vexit.
Te, Probiane, pudor, te felix gratia, teque
Itala simplicitas morum, et solertia juvit.
Quocirca assiduus Augustis notus et hospes
Præmia magnorum retulisti dignus honorum.*

Verinus.

*Virtutem, Verine, tuam plus mirer in armis,
Eos dux Armenios cum cæde domares?
An magis eloquium, morum vitæque leporem?
Et (nisi in officiis, quoties tibi publica cura)
Quod vitam innocuis tenuisti lætus in armis.
Nullum ultra est virtutis opus: nam si esset, haberes.*

Octoginta personis nescio an solus occurram. Et ideo in socerum atque avunculum nostros tibi delegamus epigrammata. Nam et Varionis libri diversis notantur auctoribus.

EPIST. III.

SYMMACHUS PATRI.

Summa afflictor gratia, quod animadverto litteras meas tibi insubidas non videri: et in gravi dono habeo hanc apud vos esse de nostris epistolis censionem. Laudari quippe ab laudato viro rara est merces ingenii. Verum ut hoc mihi lætitiæ fuit, ita illud ludificandi gratia opinor adjectum, si quid in tuis versibus sorduisset, id ut mei styli cura limaret. Næ ego sum stultus ac nihil, si os sublinitum mihi esse non sentio. Quid enim corrigi vel a me potest, vel in te fas est? Unus ætate nostra monetam Latialis eloquii Tulliana incude finxisti. Quidquid in poetis lepidum, apud oratores grave, in annalibus studele, inter grammaticos eruditum fuit, solus hausisti, justus hæres veterum litterarum. Ne mihi verba dederis. Novi ego quid valeat adagio: SUS MINERVAM. Apprime calles epicam disciplinam, non minus pedestrem lituam doctus inflare. Ain' tandem? orandi æque magnus et canendi, meæ n' te opis indignam mentiare? Haud æquum facis: neque me juvat falsa jactatio. Interea si nobis vacuas aures utendas datis, dicam quid diebus superioribus egerimus. Baiis remotis arbitrâ otia bar. Eo postquam rumor allatus est terræ filios convenire; oppido cavimus, ne sobriam solitudinem nostram sodalitas plebeia fuscaret. Ac primo Neapolim, dehinc brevi intervallo Beneven-

tum me recepi. Ibi summo cultu omnium plausuque susceptus, tanto honore celebrabar, ut jam gravarer officii. Sedulitas enim, quæ non compensatur, onerosa est. Et urbs cum maxima sit, singuli ejus optimates visi sunt mihi urbe majores, amantes litterarum, merumque mirabiles. Deum magna pars veneratur. Privatam pecuniam pro civitatis ornatu certatim fatigant. Nam postquam terra movit, nihil pene illis reliqui factum est, sed fractæ opes infractos animos repererunt. Pro se quisque operam boni civis affectat. Nox diei jungitur ad laborem. Unde nobis summa cura fuit abire ocius quam volebam: ne aut mihi die dediti ab opere desiderent, aut eos occupatio geminata distenderet. Itaque Baianum sinum rursus accessi. Nam Baiæ id temporis jam silebant. Hinc vos munere salutationis impertio, doque nuntium, propere nos, Deo volente, esse redituros. Fors fuit hujusce promissi. Vestra tamen indulgentia affatum sæpe tribuat, quasi diutius abfuturis. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS PATRI.

Stadium quidem Menippeï Varronis imitaris, sed vincis ingenium. Nam quæ in nostrates viros nunc nuper condis epigrammata, puto hebdomadon elogiis prænitere; quod hæc æque sobria, nec tamen casca sunt. Illa bono metallo cusa, torno exigi nescierunt. Et durio rem materiam, nisi fallor, adniteris. Ille Pythagoram, qui animas in æternitatem primus asseruit; ille Platonem, qui deos esse persuasit; ille Aristotelem, qui naturam bene loquendi in artem redegit; ille pauperem Curium, sed divitibus imperantem; ille severos Catones, gentem Fabiam, decora Scipionum, totumque illum triumphalem senatum parca laude perstrinxit. Tu ruinam proximæ ætatis illuminas. Difficile factu est ut honor angustis rebus addatur. Me quoque jubes versibus tuis nonnulla subnectere. Haud ita Flaccus tuus præcepit in illis poetice artis edictis, quorum hoc memini esse principium, ne humano capiti cervix equina jungatur. Male itaque tibi contumacia negati officii, quam mihi imprudentia promissi operis displicere. Plura de hoc coram loquemur, quando hanc epistolam sequi paramus aut consequi. Tu cæpta perage, et tam solertis eloquii esto munificus. Ego tibi ut linguæ obsequia nego, ita aurium commodabo. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS PATRI.

Ne quidquam taciturnitatis incessimar, quibus summa cautio est officii prosequendi, fere ut nulla fuerit statio tot locorum, in qua hujus muneris ferias egerimus. Sed sane juvat animum pia sermonis exactio. Dulcis est enim querela, quæ nascitur ex indulgentia. Vos modo facile noveritis hanc expostulationem magis esse religiosam quam justam. Interea loci de Prænestina secessione siluisti, cujus mihi fama fecit indicium. Quam vellem deliciis vestris improvisus obrepere! Licet Campaniæ amœna præniteant, mihi tamen esse accommodatius agitare vobiscum,

et spiraculis regionis illius æstivam fragrantiam temperare. Sed res familiaris inclinât. Ea nobis usquequaque visenda est, non ut quæstum summa dite-scat, sed ut spes agri voluntariis dispendiis fulciatur. Namque hic usus venit in nostram ætatem, ut rus, quod solebat alere, nunc alatur. Verum hæc missa facio, ne salutatîo in querelam versa, minuât officii voluptatem. Date operam bonæ valetudini, et alloquio crebriori: quod cum petimus, sedulo pollicemur. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS PATRI.

Solent impatientes dilationis esse, qui sperant in se aliquid muneris conferendum. Hoc vero a vobis recens ortum videmus, ut suarum rerum munifici moram non ferant largiendi. Nunc nuper ad vos prædium lege venit, cujus me jure donastis. Cucurrit quæstus vester in meum commodum, et meliore voto fortunam estis imitati. Nam quod ex propinquæ bonis cum moestitia sumpseratis, cum lætitia tradidistis. Quid, quod hanc liberalitatem cumulastis amplissimo testimonio? Cujus ego honestamentum præopto muneribus. Nam qui opibus illaudatus juvatur, necessarium magis donum, quam justum præmium videtur adipisci. Igitur judicio vestro ago, atque habeo gratias, quæ hæc sunt maximæ, quod mihi honorem utrumque fecistis; et deos præcor, ut datis in commune omnes longum fruamur, sintque ex nobis quibus Ostense prædium nostro judicio, vestro tradamus exemplo. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS PATRI.

Bono animo sumus, cum viam, promissi memores, inchoastis. Nunc præperato opus est, ut dum anni tempus calet, autumni bona raptim fruamur. His quippe mensibus Campania nitet agri ubere et arbusi honore. Baiæ imbre raro, sole modico temperantur; mensæ ab edilibus copiosæ sunt, quibus tu amicorum cætervas minaris. Sed mihi honestæ multitudinis nulla vitatio est. Et si bis tanto plures, quam scribis, adfuerint, bonam frugem feceris. Non deerit, quo famem pellant. Nam comitibus vestris utpote sobriis, cædundæ saginæ cura posterior est. Quousque longum loquor? Mitto verba, rem flagito. Occasionem arripere prudentis est. Si quid dilatione detineris adimitur, mora otii rependetur. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS PATRI.

Jamdudum vestri cupiunt Lucrina tacita, et liquida Baiana, et Puteoli adhuc celebres, et Bauli magnum silentes. Vos apud Coram rusticam, vel apud steriles Formias desidētis. Tandem si operæ est, contendite viam, et meliora terrarum animadvertite, ubi alte turbis quiescitur, ubi fruendis feriis nullus est modus.

*Ubi corniger Lyæus
Operit superna vite,
Vulcanus æstuosis
Medium coquit cavernis.*

*Tenet jam pisce multo
Thetis et Baia sorores :
Calet unda, friget æthra,
Simul innatat choreis
Amathusium renidens,
Salis arbitra, et vaporis
Flos siderum Dione.*

Num vobis videor quasi multæ luxuriæ ebrius, mentis insipere, atque adeo in poetas nomen dedisse? Nihil moror hanc literaturam: loci potius, quam ingenii mei munus exercui. Sed si invitantia loquor, gradum tollite, ut et vos sitis læti præsentium, et nobis potiundi, quæ volumus, fortuna succedat. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS PATRI.

In metu fuimus, ne vos imber inhiheret. Sed verum est illud, quod poeta noster scriptum reliquit; iter durum vicisse pietatem. Quare adventum vestri in diem placitam præstolamur. Dii modo auctores sint, ut quæ animo destinatis, nullis causationibus obstrepantur. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS PATRI.

Hancine mihi esse fortunam, ut quoquo versum pedem gradumque contulero, exædificandum aliquid offeratur? velut me nunc Capuani prætorii instauratio in graves cogit expensas: cujus pars fatiscit incuria, pars negligenti dudum celeritate reparata, indecorum et imbecillum præstat habitaculum. His nisi properata cura subvenerit, aut pecuniæ postea dispendium cumulabitur, aut ruinæ. Nam quisquis hæc opera intermittit, amittit. Quare animus est amoliri ædium senectutem. Ita desiderato et expetito otio ad negotium concessimus sumptuosum. Quid rerum geramus, audistis. Facite vicissim vestræ salutis atque actuum prospera noverimus: ut hoc pauxillum tempus, quod in Campania paramus absumere, sine offensa vestri silentii transigamus. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS PATRI.

Cum jam illiæ nostræ dies natalis appeteret, commodum aderant, quæ muneri miseratis. Ea nobis in commune quam cara et gravia fuere. Nam si quid in absentes bene consulas, impensu majore gaudetur. Illico amplexi litteras, quæ prosequerentur oblata, in expectatione esse cœpimus, quam mox vobis capessendum iter Appiæ scriberetis. Nihil horum pagina nuntiabat. Percontor tabellarium, num constantiam decreti rerum subita turbassent. Ait sententiam nihil claudicare, sed placita differri, donec cunctatio Formiana multa fruge, et aliis hoc genus in usum necessariis instruat. Tunc mihi animus ab ægritudine remigravit. Do fidem, nihil humili mensæ, nihil servitiis, aut pecori defuturum. Ne mihi sit dicti hujus posthac negatio, en vobis chirographi instar litteras. Sponsionem stipulat affectio. Neque enim patiar decipi, quos opto complecti. Vale.

A

EPIST. XII.

SYMMACHUS PATRI.

Censuram notio fuit spectare opera, quæ locassent. Hoc me negotium curare voluisti. Mos gestus imperatis; vel quod tibi dicto audiens esse debui, vel quod studio meo congruere mandatum munus agnovi. Habe igitur quantum in ædibus nostra cura promoverit. Scalis suppactus est honor marmoris: superiora conclavia crustis teguntur, ea operis levitate, ut compago solidum mentiatur. Columnas nihilo amplius mercatus es, quam si tibi muneri contigissent. Eas bithyno lapide cæsas, si bene oculis utor, existimo. Hactenus est, quod scire debueris. Deinceps tantum adjiciemus cognitioni tuæ, quantum ædificationi viderimus accedere. Vale.

EPIST. XIII

SYMMACHUS AUSONIO.

Solet facunda esse lætitia, et angustias clausi pectoris aspernata gestire. Tibi, amice, scribendi oblivionem peperit res secunda. Id mihi imitationi esse non potuit, quem domini nostri Gratiani cœlestis oratio bonæ spei et hilaritatis implevit. Ulro igitur alloqui desidem non peperi, officii, vel gaudii mei gratia: quorum alterum familiaritas nostra, alterum felicitas publica suggererat. Nunc si operæ est, utendum mihi tantisper animum fac remittas. Primores calendæ Januariis appetebant. Frequens senatus maturime in curiam veneramus, priusquam manifestus dies creperum noctis absolveret: forte rumor allatus est sermonem desiderati principis multa nocte venisse, et erat verum. Nam tabellarius vigiliarum fessus adstabat. Nondum cœlo albente concurritur luminibus accensis, novi sæculi fata recipiantur. Quid multa? lucem, quam adhuc opperiebamur, accipimus. Dic mihi, inquires (nam id præstat audire), quid nostri patres super ea oratione senserunt? Rerum tibi natura respondeat, quibus suffragiis exoptata pietas audiat. Novimus bona nostra complecti. Si credis, etiamnum illius gaudii mei quendam patior crudelitatem. Bonus Nerva, Trajanus strenuus, Antonius pius, innocens Marcus plenis officii temporibus adjuti sunt, quæ tunc mores alios nesciebant. Hic in laude est natura principis; ibi priscae munus ætatis. Cur verso ordine ista optimarum artium putemus exempla, et illa de sæculo priore vestigia? Vetus officium suum fortuna tueatur, et has saltim Romano nomini velit servare delicias. Nullo fascino felicitas publica mordeatur. Audisti omnia, sed summotenus ore libata. Monumenta curiæ nostræ plenius tecum loquentur. Ubi cum plura rescripta repereris; æstima, quanto uberiora unius mens optaverit, quam plausus effuderit. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Petis a me litteras longiores. Est hoc in nos veri amoris indicium. Sed ego qui sum paupertini ingenii mei mihi conscius, Laconicæ malo studere brevitate, quam multijugis paginis infantiae maciem publi

B

C

D

care. Nec mirum si eloquii nostri vena tenuata est; **A** apud te, mi domine, silenda non credidi, et quod præquam dudum neque ullius poematis tui, neque pedestrium voluminum lectione juvisti. Unde igitur sermonis mei largam poscis usuram, qui nihil litterati fenoris credidisti? Volitat tuus Mosella per manus sinusque multorum, divinis a te versibus consecratus: sed tantum nostra ora prælabitur. Cur me istius libelli, quæso, exsortem esse voluisti? aut *amisos* tibi videbar, qui dijudicare non possem; aut certe malignus, qui laudare nescirem. Itaque vel ingenio meo plurimum, vel moribus, derogasti. Ego tamen contra interdictum tuum mox ad illius operis arcana perveni. Velim reticere, quid sentiam: velim de te justo silentio vindicari, sed admiratio scriptorum sensum frangit injuriæ. Novi enim istum fluvium, cum æternorum principum jam pridem signa comitarer, **B** parem multis, imparem maximis. Nunc improviso clarorum versuum dignitate Ægyptio Melone majorem, frigidiorum Scythico Tanai, clarioremque hoc nostro populari Fucino reddidisti. Nequaquam tibi crederem, de Mosellæ ortu ac meatu magna narranti, nisi certo scirem quod nec in poemate mentiaris. Unde illa amnicorum piscium examina reperisti? quam nominibus varia, tam coloribus, ut magnitudine distantia, sic sapore; quæ pigmentis istius carminis supra naturæ dona fucasti. Atqui in tuis mensis sæpe versatus, cum pleraque alia, quæ tunc in prætorio erant, esui objecta mirarer; nunquam hoc genus piscium deprehendi. Quando hi pisces in libro tibi nati sunt, qui in ferculis non fuerunt? Jocari me putas, atque agere nugas? Ita me diis probabilem præstem! **C** ut ego tuum carmen libris Maronis adjungo. Sed jam desinam mei oblitus doloris, inhærere laudibus tuis, ne hoc quoque ad gloriam tuam accedat, quod te miramur offensi. Spargas licet volumina, et me semper excipias: fruemur tamen tuo opere, sed aliorum benignitate. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Pene evenerat, ut tecum succincta brevitate loqueremur, quoniam deerant digna memoratu: et in defectu rerum nihil opus est indulgere verbis. Sed tempestive Palladii rhetoris nostri declamatio auxit paginam. Ea complacita summatibus litterarum, clam te esse non debuit. Itaque cum et meo officio, et tuo studio talis relatio conveniret, vix soluto cœtu, **D** necdum eventilatam auditionis meæ fidem judicio calente dictavi. Movit novus Athenæi hospes Latiare concilium, divisionis arte, inventionum copia, gravitate sensuum, luce verborum. Opinione mea dico: tam probus est oratione quam moribus. Tunc nostrates viri, qui inter se aliarum rerum sæpe dissentiant, concordem sententiam super hujus laude tenuerunt. Credo plane, nec fides cassa est, rhetorum hanc esse prosapiam. Nam plenum ingenio pectus noscitur. Nec solus vultus, aut colos, asserit posteros in honorem parentum. Certiores habet natura vindicias bene sentiendi, ac bene loquendi. Gignuntur, non scribuntur hæredes. Quod alii docentur, hic natus est. Hæc

apud te, mi domine, silenda non credidi, et quod prætui amore nihil habeo pensi; et quod vicissim, quanti a te fiam, nunquam me poenitet. Quod Palladio factum volo, ne lateant honesta prolata. Cura ut valeas; et quoniam tibi facultas scribendi præsto est, adhibe voluntatem. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Sæpe unanimittatis tuæ sermone convenior, ut de acceptis litteris, quas ad me cura propensiore misisti, vel scribam; quibus ego, ut quæque redditæ sunt, actutum pari religione respondi: quia neque rescriptorum ratio, neque amoris vicissitudo sinebat diutius desiderare. Nunc quoque agere me atque habere gratias protestor, quod prospera nuntiorum clam me esse non pateris. Hæc et alia prioribus quoque litteris tecum fueram collocutus. Sed si te tabellarii sermonis mei compotem reddiderunt, congesta non onerant. Malo quippe aures tuas iterando obtundere, quam fraudare reticendo. Fratris mei Hesperii honore exulto, taciturnitate convulneror. Nam si me sui amantem usu rerum probavit, scriptis famam decuit prævenire, quæ diu incerta fluxam fidem gaudiis exhibebat. Ipse igitur nuntius communis boni esse debuerat, ut epistolæ assertio nihil relinqueret opinionis ambiguo. Sed dicis, eum pudore præstrictum, successuum suorum vitasse jactantiam. Quisquamne, cum de se apud seipsum loquitur, erubescit? Quid quod eam rem mihi supersedit ingerere, quam juste ad utrumque noverat pertinere? Veram ego, ut religiose ista conqueror, ita libenter omitto: quia nec amori in vos meo convenit silere, quod doleam, nec amicitiae incussi doloris transire mensuram. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Ambrosium de summatibus provincialis fori ad dominos et principes nostros Siciliae commune legavit, variis instructum mandatis, quæ spectare visa sunt bonum publicum. Huic si fautor accesseris futurum reor, ut illi pro labore fructus accommodet. Quæso igitur vel legationis merito, vel meo nomine in optimum virum bene consulas, qui satis animi confirmatus est, suffragio tuo successuram facilitatem **D** petitionibus promovendis. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Ego etsi continuis litteris honorem tuum celebrare possem; non satis mihi viderer proquam res postulat, fungi debitum meum: tantum abest, ut operam assiduitatis exprobrem. Sed ut hoc meæ verecundiæ competit; ita tuæ humanitatis est, studium nostrum pari gratia sustinere. Animadvertite quo tendat summa verborum. Jamdudum nihil tribuis, quod legamus. Totum me, inquires, emancipavit sibi cura prætorii. Verum est. Poiris merito summa judicia. Sed maximas ingenii tui vires fortuna magna non onerat,

Proinde his etiam rebus intende, quæ ita occupatis nihil molestiæ afferunt, ut ipsas molestias plerumque solentur. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Qui sua fiducia deseruntur, epistolas meas in usum commendationis accipiunt. Id nunc aliter est. Nam fratri meo Potito hac conditione litteras dedi, ut eas ipse commendet. Est enim nihilo secius atque ego sum de summis amicorum tuorum: qui ubi te compotem fecerit præsentiae suæ, vereor ne excusatio mea ignoscenda non sit. Sed si mihi placabilitas tua experiundo probe cognita est, futurum reor, non ut me, qui resedi, collatione alterius venientis incessas, sed ut illum magis pro utroque suscipias. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Abundo gaudio, cum te consulem novus annus excipiat. Sed nunc transcurso est opus. Plenius enim secundis litteris contestabor hujusmodi de te gratulationem. Alius in præsentia mihi sermo sumendus est. Patroinus c. v. accitu tuo iter adornans, in rem suam fore existimavit, si meo testimonio niteretur. Huic ego nihil per me accessurum putavi: et tamen deesse nolui, sciens iudicio erga illum tuo nihil adjici posse si scriberem; decessurum tamen aliquid meo officio, si tacerem. Unum est igitur, quod oratum te atque exoratum volo, ut ineat gratiam suscepti laboris, præter eum fructum, qui illi ex tuo conspectu, tuo congressu tuo honore, proveniet. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Bene ac sapienter majores nostri, ut sunt alia ætatis illius, ædes Honori atque Virtuti gemella facie junctim locarunt; commenti, quod in te videmus, ibi esse præmia honoris, ubi sunt merita virtutis. Sed enim propter eas Camœnarum religio sacro fonti advertitur; quia iter ad cape sendos magistratus sæpe litteris promovetur. Hæc parentum instituta consulatus tui argumenta sunt: cui morum gravitas et disciplinarum vetustas, curulis sellæ insigne pepererunt. Multi posthac adnitentur artes bonas, et laudes germanas et meras litteras. Sin ignoramus Magnum illum, cujus supra votum fortuna fluxit, Stagiritæ suo nihilum commolasse, nisi Quinto Ennio ex Ætolicis manubiis captiva chlamys tantum muneri data Fulvium decolorat. Enimvero neque Panætio Africanorum secundus, neque Opillo Rutilius, vel Cynææ Pyrrhus, aut Metrodoro suo Mithridates Ponticus liberatum disciplinarum pretia solverunt. At nunc eruditissimus imperator, et opum largus et honorum, quasi pro usura tibi præmia detulerit, ita super sortem tenoris reddit. In hac tanta lætitia mea, quibus verbis diluam, quod adesse non possum? Nimis vereor, ne male interpretatus excusationem meam, quantum tibi gratuler parum credas. Optavi ad oculos tuos raptim venire: sed fessus virium, quas diu

morbus exhaustit, itiones longas et mansiones asperas, tum accessiones frigorum, et decessiones dierum, quæque alia sunt noxæ opportuna vitavi. Si sum tibi spectatus ex animo, quæso ut æquus sis mihi, atque has allegationes boni consulas. Fors fuit, an obtineamus apud te veterem gratiam: hunc quod satis est, eluctemur offensam.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Gaudeo me tibi pluris esse, quam cæteros: quando ita animatus es, ut sponte in rem meam consulas, nec opperiaris petitiones, sed solam voluntatis meæ famam sequaris. Accepi evectiones quatuor, immane quantum commodas in excursus et recursus mearum. Dii te pro tanta gratia munerentur: et quia perfectis atque elatis in cumulum bonis nihil adjici potest, velint tuta manere, et propria, quæ dederunt. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Post longum silentium tuum non minus desiderabam quam sperabam litteras longiores. Namque his vicibus humana variantur, ut defectui succedat ubertas. Ea me opinio frustra habuit: siquidem brevis in manus meas pagina recens a te profecta pervenit. Erat quidem illa Atticis salibus aspersa et thymo odora; sed parcior, quæ magis fastidium detergeret, quam famem frangeret. Quid? si ego cœnas dapsiles, et saliare convivium, tum viscerationes, atque epulum postulassem: tu mihi mensas secundas, et scitamenta exiguæ lancis apponeres? Fac veniat in mentem, quid Græca super hoc dicat oratio. *Parvis nutrimentis, inquit, quanquam a morte defendimur, nihil tamen ad robustam valetudinem promovemur. Patasne me de occupationibus tuis esse taciturnum? Quæstor es, memini: consilii regalis particeps, scio: adde huc alia mille rerum. Nunquam evenit, ut ingenium tuum labor deterat, benignitatem cura flectat, facundiam usus exhauriat. Si diurna negotia nunquam distingues quiete; certe antelucano somno nullus indulseris, ut detur aliquod tempus officii. An tibi parum exempli videtur in comico, cum ait: Quam vellem, etiam noctu amicis operam mos esset dari! Sed cur ego diutius sermonis pauper obgannio?* D Imitanda est mihi epistola recens, ut cætera morum tuorum: forte occupatus recusas litteras longiores. Id ita esse recte conjecto. Video enim, quam nolis multa legere, cui vix est otium pauca dictare. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Si te amor habet naturalis historiæ quam Plinius elaboravit, en tibi libellos, quorum præsentanea copia fuit: in quis, ut arbitror opulentæ eruditioni tuæ negligens veritatis librarius displicebit. Sed mihi fraudi non erit emendationis incuria. Malui enim tibi probari mei muneris celeritate, quam alieni operis examine. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Esi plerumque vera est apud parentes prædicatio filiorum, nescio quo tamen pacto detrimentum meriti sui patitur, dum personarum spectare gratiam judicatur. Quæro igitur incertus animi, quæ mihi nunc potissimum super viro honorabili Thalassio genero tuo verba sumenda sint. Si parce morum ejus decora attingam, liventi similis æstimabor: si justè prosequar, ero proximus blandienti. Imitabor igitur Sallustiani testimonii castigationem. Habes virum dignum te, et per te familia consulari; quem fortuna honori patris majorem beneficiis suis reperit, emendatio animi et sanctitas honoribus æquiparavit. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Uter apud te fiducia, quam dedisti. Dudum parcus es litterarum, sed non imitabor exemplum: ut qui noverim, viro in specula honorum locato, et ideo varia et magna curanti, non tam studium deesse quam copiam. Ea quippe natura est rerum, ut quæ præter industriam negliguntur, ignoscenda dicantur. Ego tamen securus, ut soleo, ameris tui, solemne officium non renue: in summa gratia et honore positurus, si familiari meo, qui has tibi litteras dabit, fructus aliquis pro tanta in nos sedulitate responderit. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Quid agam scire postulas. Opperior in dies litteras, quales nunc mihi facultas tua promittit, amor semper exhibuit. Sum vero præsentium lætus, ut qui sciam insidiatori meo nihil loci relictum, atque insuper tibi, cui factum semper volo, meritam polliceri fortunam. Ergo quando res ita tulit, ut sollicita mutarentur: optati sermonis tui fructum feramus qui animum mihi exaugeat, atque indicet, pro tanta retro familiaritate, mei te oppido esse cupientem. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Fæcis pro mutua diligentia et antiquitate amicitia nostræ, quod honorem tuum vires meas esse confirmas. Convenit dictum cum fide morum tuorum, nec unquam te dissimilem scriptis talibus dies arguerit: tantum fortuna munifica prosperorum secundet optata. Longum de his loqui cautio est, ne blanditiæ longiores corrumpant veri dignitatem. Si quid de me scito opus fuerit, frater meus Claudius, et cultui tuo deditus, et studii mei gnarus expediet. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Nihil moror cæteros, vulgus ignobile, qui philosophiam fastu et habitu mentiuntur. Paucos (et in his præcipue familiarem meum Barachum) nostra sætas tulit, quorum germana sapientia ad vetustatem

avergeret. Tunc, inquires, audeas de philosophis judicare? Licet alienas spectare virtutes. Nam et Phidiae Olympium Jovem, et Mironis buculam, et Polycleti Canephoras, rudis ejus artis hominum pars magna mirata est. Intelligendi natura indulgentius patet. Alioqui præclara rerum paucis probarentur, si boni cujusque sensus, etiã ad impares non veniret. Concede igitur mihi de Baracho testis officium, et amicitiam viri prudentis amplectere: cujus exploratio brevi faciet, ut mihi de omnibus, quæ scio, æque facile credas; cum videas, nec in his falsum esse, quæ nescio. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS AUSONIO.

En tibi rusticum vix urbanis negotiis absolutum: **B** tui volo pro nostra amicitia morarum culpam remittas. Neque enim laboris fuga indulsit quieti. Difficile est hinc abire, cum veneris: adeo si contemplari majestatem urbis nostræ velis, justo citius videbitur revertisse. Sed de hoc non laboro, quando ita es ingenio placabili inter reliqua virtutum, ut boni consulas errata leviora. Illud orare impensius convenit, tanta ut animo tuo scribendi cura sit, quanto me amore dignaris. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Merum gaudium mihi eruditionis tuæ scripta tribuerunt, quæ Capuæ locatus accepi. Erat quippe in his oblita Tulliano melle festivitas, et sermonis mei non tam vera quam blanda laudatio. Quid igitur magis mirer, sententiæ incertus addubito, ornamenta oris an pectoris tui. Quippe ita facundia antistas cæteris, ut sit formidè rescribere: ita benigne nostra comprobas, ut libeat non tacere. Si plura de te prædicem, videbor mutuum scabere, et magis imitator tui alloquii, quam probator. Simul quod ipse nihil ostentandi gratia facis, verendum est, genuina in te bona tanquam affectata laudare. Unum hoc tamen a nobis indubitata veritate cognosce, neminem esse mortalium, quem præ te diligam: sic vadatum me honorabili amore tenuisti. Sed in eo mihi verecundus nimio plus videris, quod libelli tui arguis proditorum. Nam facilius est ardentes favillas ore comprimere, quam luculenti operis servare secretum. Cum semel a te carmen profectum est, jus omne posuisti. **D** Oratio publicata, res libera est. An vereris æmuli venena lectoris, ne libellus tuus admorsu duri dentis uratur? Tibi uni nihil ad hoc locorum gratia præstitit, aut dempsit invidia. Ingratis scævo cuique proboque laudabilis es. Proinde cassas debine seclude formidines, et indulge stylo, ut sæpe prodaris. Certe aliquod didascalicum seu protrepticum nostro quoque nomini carmen adjudica. Fac periculum silentii mei, quod etsi tibi exhibere opto, tamen spondere non audeo. Novi ego quæ sit prurigo emittendi operis, quod probaris. Nam quodam pacto societatem laudis affectat, qui aliena bene dicta primus enuntiat. Ea propter in comœdiis summam quidem gloriam scriptores tulerunt: Roscio tamen atque Ambivio

cæterisque actoribus fama non defuit. Ergo tali negotio expende otium tuum, et novis voluminibus jejunia nostra sustenta. Quod si jactantiæ fugax garrulum indicem pertimescis, præsta etiam silentium mihi, ut tuto similem esse nostra, quæ scripseris. Vale.

EPIST. XXXII.

AUSONIUS SYMMACHO.

Modo intelligo, quam mellea res sit oratio, quam delenifica, et quam suada facundia. Persuasisti mihi, quod epistolæ meæ apud Capuam tibi redditæ concinnatio inhumana non esset. Sed hoc non diutius, quam dum paginam tuam legi, quæ me blanditiis inhiantem suis, veluti succo nectaris delibuta perducit. Ubi enim chartulam pono et meipsum interrogo, tum absynthium merum resipit, et circumlita melle pocula deprehendo. Si vero, id quod sæpe facio, ad epistolam tuam redii, rursus illicior; et retrorsum ille suavissimus, ille floridus tui sermonis afflatus, deposita lectione vanescit, et testimonii pondus prohibet inesse dulcedini. Hoc me velut aërius bractææ fucus, aut picta nebula, non longius, quam dum videtur, oblectat; chamæleontis bestiolæ vice, quæ de subjectis sumit colorem. Aliud sentio ex epistola tua, aliud ex conscientia mea. Et iis me audes facundissimorum hominum laude dignari? tu, inquam, mihi ista, qui te ultra emendationem omnium protulisti. Haud quisquam ita nitet, ut comparatus tibi non sordeat. Quis ita Æsopi venustatem, quis sophisticas Socratis conclusiones, enthymemata Demosthenis, aut opulentiam Tullianam, aut proprietatem nostri Maronis accedat? Quis ita affectet singula, ut tu im-
D ples omnia? Quid enim aliud es quam ex omni bonarum artium ingenio collecta perfectio? Hæc, domine mi, fili Symmache, non vereor ne in te blandius dicta videantur esse quam verius. Et expertus es fidem meæ mentis atque dictorum, cum in comitatu degimus ambo, ævo dispari: ubi tu veteris militiæ præmia tiro meruisti, ego tirocinium jam veteranus exercui. In comitatu tibi verus fui: nedum me peregre existimes composita fabulari. In comitatu, inquam, qui frontes hominum aperit, mentes legit, me tibi et parente, et amico, et si quid utroque carius est, cariorem fuisse sensisti. Sed abeamus ab his; ne isthæc commemoratio ad illam Sosiæ formidinem videatur accedere. Illud quod pene præterit, qua affectione addidisti, ut didascalicum aliquod opusculum, aut sermonem protrepticum mitterem?
D Ego te docebo docendus adhuc, si essem id ætatis, ut discerem? aut ego te vegetum et alacrem commovebo? Eadem opera et Musas hortabor ut canant; et maria ut effluant; et auras ut vegeant; et ignes ut caleant admo-nebo: et si quid invitis quoque nobis natura fit, superfluus instigator agitabo. Satis est unius erroris, quod aliquod meorum me renitente vulgatum est, quod bona fortuna in manus amicorum incidit. Nam si contra evenisset, nec tu mihi persuaderes, placere me posse. Hæc ad litteras tuas responsa sint. Cætera quæ noscere aves, compendifaciam: sic jam quoque longa est epistola. Julianum tamen familiarem domus nostræ si quid de nobis percontandum arbitraris, tibi allego: simul ad-

A moneo, ut cum causam ejus adventus agnoveris, juves studium, quod ex parte fovisti. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Aiunt cochleas, cum sitiunt aeris, atque illis de cælo nihil liquitur, succo proprio victitare. Ea res mihi usu venit, qui desertus eloquii tui pastu, meo adhuc rore sustentor. Diu scribendi operam protulisti, et vereor ne forte in nos parentis claudat affectio. Si falsum me opinio habet, facito cæteris negotiis tuis respondendi cura prævertat. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS AUSONIO.

B Plenum laboris negotium gero, qui compellare toties tacitum persevero. Contra nisi instare pergo, atque exsculpere a te aliquid litterarum, gliscet obli-vio. Sive igitur hoc officium meum sedulum judicas, seu molestum; stat sententia, honorem suum celebrem præstare colloquiis: adeo mihi veteris in te amoris nulla discessio est. Et merito: nam amicitia operam nusquam locavi æque bene. Propterea silentium tuum conqueror. Facit enim tenerior affectio, ut sit querela proclivior. Mollis est animus diligentis; et ad omnem sensum doloris argutus. Si negligentius tractes, cito marcet, ut rosa: si durius tenas, livet ut lilia. Legisse memini, vultu etiam sæpe lædi pietatem. Quid ille tam serius arbiter super continuo silentio ac dissimulato scribendi munere censisset? Tecum hæc pensius æstimabis. Mihi religio fuit, tegere, quæ dolebant. Nam ut in te animi usque pendeo; ita opere maximo usuram tuæ unanimi-tatis exspecto. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS AUSONIO.

Diu in Campaniæ secessibus otia-tus, occasione carui scriptio-num. Ideo paulisper sermonis mei circa te munus intepuit. Sed ubi in patriam pedem retuli, antiqua mihi fuit instaurandi officii diligentia. Ergo debito honore salutationis te impertio, utrumque de-poscens; ut et silentio superiori venia justa præstetur, et præsentis obsequio vicissitudo respondeat. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Interpello occupationes assiduitate colloquii. Nam et ipse hujusmodi pascor officio, et peregrinationem tuam talibus solatiis credo recreari. Tuas autem literas vicissim exspecto; non exigo. Injurium quippe est, magnopere flagitare quod speres; ne quod est voluntarium, videatur extortum. Sane fratri meo Innocentio gratulor, amicitias tuas, priusquam scriberem, contigisse: quia facilius mihi cœpit esse ejus commendatio, quem probasti, quam fuisset incogniti. Itaque hoc unum beneficii expostulo, ut qui sui emendatione jam nititur; testimonii nostri gratia cumulatius diligatur. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Non frustra prædicant : Mentis hominum nitere liquido die, coacta nube flaccessere. Meus animus fidem facit exemplo. Nam quoties tibi scribo, ex sententia usus verborum suppetit, quorum alias suppellex mihi desit. Quippe lætitia loquax res est, atque ostentatrix sui : adeo magnæ parti hominum ab hoc morbo nulla cautio est. Patere igitur, quæ ad laudes tuas pertinent, obloquentem, vir quantum est hominum in terris spectatissime; qui ex summis copiis vigiliam pro meis rebus anniteris, et amicitiam stabili diligentia perseveras. Si fides seria cuiquam fuit, tibi puto esse : quam plerique verbo ostentant, opere deserunt : quod genus nulli rei est, nisi ad loquendum. Merito processus tuos in meo ære duco : quando juxta magnæ curæ sum tibi, atque cum maxime fui. Superest tamen aliquid, quod huic in me studio adjici velim. Nolo memineris, quod aliquando animo tuo succensui. Amor fiduciam nutrit. Quid tam liberum, quam amicitia? Negotiis plerumque apposita est expostulatio sine labe concordia. Ita verum est, quod hodie tibi gratias ago, ut illud non potuerim dissimulare, quod dolui. Cassa fide sunt, qui jugiter blandiuntur. Sed quid diutius ea relexo, quorum te oblivisci volo? Esto, ut es, benigna in me voluntate : quod ego sperandum magis a te sentio quam petendum. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Falso creditur judicii nesciam esse fortunam. Illa vero et præteritorum memor, et præsentium diligens, et prudens futuri, tibi rependit, quidquid cæteris præstitit. Non ergo vana, neque erratica est : a qua scimus alios domum cœpisse, te præmium. Quis tibi honoris nostri (inquies) fecit indicium? Celebritas famæ, cui justa narranti statim creditur. An opperirer super hoc tuas litteras, quas verecundia differabat? Minime; siquidem difficilis est patientia gaudiorum. Fungor igitur, ut vides, partibus tuis, et quæ debui cognoscere malui quodammodo nuntiare. Sed nolo ista properatio litterarum mearum tuum munus impediatur. Scire me, quod nunc scribo, dissimula, et tribue quasi novum nuntium, quem ego gratulabor iteratum. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS AUSONIO.

Scio quidem litteras meas tibi sero reddendas, vel propter occupationes, quæ te in procinctu aliquantisper tenebunt; vel quod frater meus Gorgonius, admirator virtutum tuarum, diutinæ apud Picentes indulget quieti. Ut ut est tamen ista conditio, supersedendum officio non putavi. Fors fuat, an hæc mature in manus tuas scripta sint ventura. Ego tamen quantum per commeantes licebit, justis muneris operam non reparcam. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS AUSONIO.

Non novum aut incognitum, sed compertum jam

A fide et sedulitate militiæ, sanctum Vinctorem amicis meum promptus commendator insinuo, quem ad hoc ævi nulla actuum culpa fuscavit; sed fortunæ licentia (interdum optimos decolorans) spes ejus paulisper infregit, quas in integrum sæculi beatitudo restituet, si innocentiam supplicis secundo favore respexeris. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS AUSONIO.

Facio rem, cum tuis moribus, tum meo studio congruentem, ut præstantissimo viro amicitias optimi cujusque conciliem : velut nunc tibi a me traditur philosophiæ candidatus; cujus pudorem, vel prima facies; cætera bona longus usus expediet. Hunc ego abs te nollem diligi, ni mereretur probari. Sed si bene æstimo, actutum merebitur, atque ideo diligenter de hoc nihil amplius oro. Neque enim præjudicio meo debet astringi, cujus exspecto judicium. Illud te potius oratum volo, ut nostri diligentiam perseveres. Quod cum efflagito, vereor ne me injurium putes, qui a te postulem, quod sponte præstaturus es. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Compensasti longum silentium gemina scriptione. Pariter enim binas litteras præbui, desiderium meum officio largiore complexus. Ex quo adverti, non voluntatem tibi hactenus, sed bajulum defuisse. Neque enim aliter potuisset accidere, ut me tandiu sermonis tui honore fraudares. Merito apud nos in dies singulos tui cultus augescit, et justo cumulo crescit affectio. Namque ita usu comparatum videmus, ut amicitia bene locata, experiundo quotidie provehatur. Sed de ista parte verbis supersedendum est. Neque enim me oportet dicere, quæ te malo sentire. Comperti sane ex litteris tuis, quantoperè publici muneris absolutionem requiras, et stupere me fateor, tantum tibi administrationis ejus esse fastidium, cui fructus optabiles omnium amor spondet. An est aliquid tenacius gloria, quæ laudem adjicit voluptati? sed tamen cura non deerit, ut potiaris : tu tantum peregrinationem solare justo amore provinciæ. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS AUSONIO.

Vetus sententia est : Artes honore nutriris. Eam nostræ ætatis usus confirmavit. Nemo enim belli notus, aut domi clarus exsortem præmii sensit industriam. Ita cum dignis fructus tribuitur, eandem viam capessentibus spes paratur. Glisco igitur gaudio, cum propter alios, quibus fortunam solers vita conciliat; tum maxime Juliani fratris mei gratia, quem sic a te diligi volo, probari posse confido. Scis nempe, in illo forensi pulvere quam rara cognatio sit facundioris et boni pectoris : dum aut modestum ingenium verecundia contrahitur; aut successu eloquens insolescit. Hæc in meo familiari ac necessario ea societate viguerunt, ut neque objectu pudoris areret, nec cum detrimento frontis afflueret. Nunquam in mercedem ornamenta linguæ corruptit. Merito ac for-

tunis tenuis, opulentiam fide, quæstum laude mutavit. Hunc tibi in munus, vel magis in animum libens trado. Nam mihi summa curatio est ut amicitiam tuam boni uberent. Te quoque idem velle, habeo compertum. Semper enim natura gaudet æqualibus; et familiare sibi est omne quod simile est. Sed ne prolixo testimonio suspicionem laudatoris incurram; quæso ipse de eo iudices examine pensiore. Ita cum illius institutum probaveris, periculum iudicii mei feceris. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Meretur indulgentia in me tua, ut ea, quæ proxime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar. Credo indicium fecisse tibi famam, quod parentem meum ruri atque in secessu amissæ domus injuriam decoquentem, frequentibus suffragiis; denique oratoribus missis, novo honore senatus acciverit. Qua causa ubi primum facultatem loquendi apud collegas attulit dies, egit ille senatui gratias, ea facundia gravitate, qua notus est. Calendæ tunc erant, quibus annus aperitur. Brevi intervallo cum familiaris mei Trigeti filio prætorio candidato actionis operam spondissem, animum religio convenit ut occasione destinati officii obirem munus adhuc a me patri debitum; sed, ut dixi, ab illo senatui jam solutum. Ergo ad quintum idus Januarii verba feci in amplissimo ordine: quæ ubi in manus tuas venerint, ex tuo animo conjicies iudicia cæterorum. Ego sub incerto examinis tui, aliorum sententias oculendas putavi, ne te præiudicio tanti ordinis viderer ur-

EPIST. XLV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Auctus sum gaudio, quod valetudo tecum revertit in gratiam. Nam semper incolumitas tua voti mei summa est. Nunc si diis volentibus reconciliatæ vires animi tui integraverunt vigorem, facito epistolæ tuæ multijugis paginis augeantur. Odi parcimoniam verborum bonorum. Scribendi quippe brevitatis, magis fastidio, quam officio proxima est. Nolo litteras de summo ore stillantes. Illas peto, quæ arescere nesciunt; quæ ex intimo pectoris fonte promuntur. Memini brevitatem Spartanam laudi quondam fuisse. Sed ego tecum Romanis legibus ago, et si ita vis, Atticis: quibus tantum decus a facundia fuit, ut mihi videantur Lacones metu collationis in diversum studia destinasse. Vellem plura; sed tuo modo compungendus es. Simul cautio est, ne te sermo multus offendat. Instituto igitur meo calcem pono, dum tuo pareo. Qua ex re intelligis, eo te invidiæ et conditionis adductum, quasi a me pauca scribi velis, nisi multa rescripseris. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Potui facere scripta compendii, cum tibi germanus meus verbis suis uberius satisfactorius videretur, quam ego meis litteris. Sed in majore lucro officia honesta, quam otia multa ponenda sunt. Ergo neque

A tacito opus est, ut honor amicitia mihi feratur accepto; neque omnia mandata sunt litteris, ut illi aliquid ad narrandum relinquatur. Accipe tamen rerum capita, et summas negotiorum, quibus frater admonitus, quæsitata latius exsequatur. Convenit inter sacerdotes, ut in custodiam civium publico obsequio traderemus curam deorum. Benignitas enim superioris, nisi cultu teneatur, amittitur. Ergo multo tanto ornatior, quam solebat, cœlestis factus est honor. Expectare mihi videris omnia, quæ supersunt. Titianus meus fungetur indicium, cui indulgentius narrandi quod velis, opera legata est. Edictum principum, nisi jam notum est, idem tibi assertor expediet. Statuas etiam recepistis iisdem pene populi acclamationibus, quibus amiseratis. Rides? et libet rideas affatim: plura desino, ne qui strictim meliora detexui, in minoribus videar immorari. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Silentii nostri ratio diversa est, sed unus effectus. Me impedit pontificalis officii cura, te Baiani otii negligentia. Neque enim minus residem facit remissio animi, quam occupatio. Nec mirum, si te illa ora totum sibi vindicat; cum ipsum Annibalem fides certa sit, bello invictum manus dedisse Campaniæ. Non illius cœli aut soli illecebram retinax adventorum lotos æquaverit, et suada Circe pocula, et tricinium semivolucrum puellarum. Neque ego te pingues ferias agere contendo, aut virtutem puto fregisse deliciis. Sed dum tibi legis, tibi scribis, et urbanarum rerum fessus ingentem animum solitudine domas, amicitiarum munia nullus exsequeris. Quin arripis stylum, nostræque in te affectioni honorem mutuum facis? Nisi mavis auctoritatem pontificis experiri. Multa nobis in collegio deliberanda sunt. Quis tibi has inducias publici muneris dedit? Senties jus sacerdotis, nisi impleveris jus amici. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Dii boni, quam nihil homini tutum atque exploratum est! Certe levandi animi causa Baias concesseratis. Quis oculus fascinavit destinatam quietem? Paulina ergo cura communis extremum salutis accesserat. An vester pro illa tantus est metus, ut omne ejus incommodum periculi instar habeatur? Quidquid horum est, spectari animo licet, quas ærumnas dierum, quas noctium vigiliis duxeritis. Sic nati sumus, ut sæpius adversa fungamur. Fugiant voluptates, et bonæ cujusque rei tam brevis usus, quam levis sensus est. Verum hæc philosophorum disputationibus relinquatur. Nunc habitum lætiorem mentibus suadeamus, quando Paulinæ nostræ valetudinem rursus locavit in solido pax deorum. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Quæris ut civis ad bonum commune genitus, quid super rebus anxius vero proximum nuntietur. Certis iudiciis secunda cognovimus. Dehinc multi silentii

auspicio sollicitis rumoribus locum fecit. Sed mihi opinionum talium, quæ sine auctore produnt, nulla curatio est. Impondo angor animi quod sacrificiis multiplicibus, et per singulas potestates sæpe repetitis, nec dum publico nomine Spoletinum piatur ostentum. Nam et Jovem vix propitiavit octava macratio, et Fortunæ Publicæ multijugis hostiis nequidquam undecimus honor factus est. Quo loci simus, intelligis. Nunc sententia est, in cœtum vocare collegas. Curabo scias, si quid remedia divina promoverint. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Ego quidem securus amicitiae æqui bonique facio, si quid in me ab amante peccatur. Sed tuos mores, quibus nihil desit ad laudem, decet officii negligentia. Queri me opinaris, quod nihil scribas: et refellere mendacium paras, quia te aliquid scripsisse meministi. Ego vero minimum animi angerer, si taceres, prout hoc est, quod mihi et patri unas atque eas oppido breves litteras detulisti. Ita tibi ambo digni singulis paginis non videmur? Tui, inquires, honoris interfuit, ut jungeris parenti. Alia sunt, quæ cum illo nobis vel communia opto, vel paria. Amor mihi meo nomine deferatur. Abstine igitur epistolis, quæ sunt instar edicti. Facessat omne fastidium, ex quo nascitur cura compendii. Sed longum de his loqui cautio est, ne tibi molestior sit prolixitas querelæ nostræ, quam mihi brevis epistolæ tuæ. Quod superest, deos quaeso, ut nos plenus gaudii quam primum revisas. Facile erit, angustiam scriptorum tuorum multiloquio repensare. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Statueramus in externis adhuc morari; sed labantis patriæ nuntius destinata mutavit; cum mihi in omnibus malis decolor videretur securitas mea. Ad hoc sacri pontificalis administratio curam de me et officium stati mensis exigit. Neque enim fert animus in tanta sacerdotum negligentia sufficere collegam. Fuerit hæc olim simplex divinæ rei delegatio. Nunc aris deesse Romanos genus est ambiendi. Vos Etruria quousque retinebit? Jam querimur esse aliquid, quod tandiu civibus præferatur. Sit licet ruris status mitior, non potest bene defruī otio, qui suis ab-

EPIST. LII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Orationem meam tibi esse complacitam, nihilo sequius gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars melior humani generis senatus audivit. Adjecisti sacramenti pondus; et in bona verba jurasti: ut qui scires in suspicionem gratiæ venire amantium judicata. Nam ubi certa est amicitia, ibi fides laudis incertior. Ego securus examinis tui nihil moror sententias cæterorum. Quid si adfuisses tam bonæ voluntatis auditor, næ ego digito, ut aiunt, supera convexa tetigissem. Erit alias fortasse nobis optatior

præsentiae tuæ copia. Nunc testimonio epistolæ tuæ fruimur: tunc adjumento favoris utemur. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Otio et venatibus gloriare. Est hæc quidem jucunda jactatio, sed ludo magis a te prolata, quam serio. Nam remissa tempora et ab negotiis publicis feriata, libris veterum ruminandis libenter expendis. Aliis igitur dabis verba, qui te congressu primore non noverunt. Ego actus, quos pernox et perdius tibi curæ habes, tum quotidiana ingenii tui pabula de litterarum, quas mihi tribuis, sapore conjecto. Nisi forte in sylvis Apollinem continuaris, ut ille pastor Hesiodius, quem poetica lauro Camœnalis familia coronavit. Nam unde est hæc in epistolis tuis sensuum novitas, verborum vetustas, si tantum nodosa retia, vel penarum formidines, et sagaces canes, omnemque rem venaticam meliorum oblitus affectas? Quare cum scribis, memento facundiæ tuæ modum ponere. Rustica sint et inculta, quæ loqueris, ut venator esse credaris. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Mœstitiæ meæ solatium grande tribuisti. Nam ut dudum tibi fama fecit indicium, fratris obitu vulnerratus, continuo animi dolore discrucior. Non mediocrem tamen inter præsentis curas levamen accepi, quod te comperi secundum communia optata salvere. Superest, ut istiusmodi officiis frequentem operam digneris impendere; quæ perspicis medicinam quamdam infortunii et mœroris afferre. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXT.

Scio germani amoris osse quod suades. Sed reconciliatio eum requirit auctorem, quem habuit injusta dissensio principem: ne noxam meruisse videatur, qui abjuratas amicitias, quasi nihil passus, affectat. Quare oblatam concordiam non refuto. Sequestrata consideratione fortunæ, redeat in gratiam, qui movit offensam. Tibi pro nostra amicitia satis gratulor, cujus labor salutis publicæ commodabit: de quo interim parcius loquar. Res enim, quæ ad omnes pertinet, nunquam uno teste contenta est: et mihi magnopere convenit, ita meminisse gloriæ tuæ, ne verecundiæ oblitus existimer. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS PROBO.

Et tibi publicis negotiis occupato, breves litteræ demunt fastidium lectionis, et mei officii assiduitas, quidquid scribendum videatur, exhaust. Merito salutatione libata, frugi epistolam necessario stringo compendio. Alia est enim protestatio amoris, alia linguæ ostentatio: atque ideo antiquior mihi fuit obsequendi opera, quam loquendi. Copiosi videbimur, si abunde seduli iudicemur. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS PROBO.

In præsentia quantum satis visum est amicitiae mu-

nerandæ, cum tuas occupationes, tum festinationem A tabellarii contemplatus, exhibeo. Alias mihi et usus veniæ, et cura non deerit epistolæ longioris. Dii modo optata fortunent, salutem Reip. in solido locent! Tum voluntas promptior erit, et ad scribenda, quæ libenter accipias; et ad legenda, quæ animo vacante rescripseris. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS PROBO.

Sit tibi animus æquus, et patiens muneris imperati. Sæpe usu venit, ut in secundos labores virtus probata reparetur. Quid? tui? libenter C. Atilio factum putas? quod fascibus aratra mutavit, et in medio sementis opere anhelos boves statuit rusticus? Quisquis bonæ frugis est, in publicum commodum vindicatur. Pone illas interim cogitationes felicitatis otii tui. B Quam bene urbana opera novis fastigiis excitabam! Ubi ager noster? vel ille autumno omnis copię ferax, vel ille hieme apricus? Aut qui vere anni primas rosas humo exuit, aut qui sub æstivo sole de nemore et fonte frigescit? Sed quid a proposito excidi? Dum medicinam facio querelis tuis, ultro desideranda suggesti. Esto, ut es, curarum omnium tolerans, et debitam operam solve principibus, qui rationem magis meriti tui, quam voluntatis habuerunt. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS PROBO.

Mones amicitie bonum scriptis frequentibus excolamus. Placet hortatio invitatrix religionis. Et, ut verum fatear, decus mihi est hæc tua voluntas; C amor enim maximi plus requirit. Sed quod ais, me potius, qui sim vacuus publicæ rei, istiusmodi vigiliam debere sortiri, æquum esse dissentio. Jam primum quod homo licentis otii scrutari vices commitantium non laboro: tuus honor vecturam litteris nisi invenit, facit. Dehinc quod mihi iners desuetudo oblimat ingenium. Tibi impigro jamdiu negotii levatur usus loquendi. Ergo quo tu ad scribendum major copia, hoc ego dignior venia raritatis. Satisne videor his causis munitus in posterum? Memineris volo, quidquid a me sermonis acceperis, obsequii esse, non otii. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS PROBO.

Scio te non fortunarum habere dilectum, sed meritum. Romanus familiaris meus aulicis etiam nunc paret officiis, utpote sacri administer ærarii. Sed instrumenta probitatis sub usu honoris excoluit. Quare dignitas illa est promiscua cum plurimis, honestas æqua cum paucis. Quod eo memorandum putavi, ut a te quoque pro ratione vitæ, non pro gradu militiæ censeatur. Fac periculum maximis in negotiis; fac in seriis remissive. Reperies hominis tectam fidem, patentem religionem, prudentiam liberam, verecundiam liberalem. Cui ego propterea factum volo, ut mei testimonii fides clareat, et tibi amicus limatæ probitatis accedat. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PROBO.

Ais te multijugis necessitatibus impediri, quominus gnave amicum carissimos alloquaris. Notæ rei cesset assertio. Nam et qui procul absumus, curas ac vigiliis tuas communis patriæ copiis et satietate sentimus. Mutasti igitur officium, non negasti. Antiquior enim tibi fuit, ut esse debuit, salus civium, quam salutatio. Nunc sane et desideramus et exposcimus tuas litteras, largiter congesta fruge in proximæ hiemis impendium: quanquam scio necdum tibi hanc partem nimis tutam videri. Nunquam enim est securus amor patriæ: et quamvis magna remedia conquirat, semper illud putat imminere quod timuit. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Bonæ spei plenus, postquam mihi adventus vestri fecistis indicium, calcar quoddam suppingo prope- rantibus; et in eam rem tuum munus imploro, ut parentum studia hortator acceleres. Stabit apud me memoria beneficii tui, neque unquam tacita erit; si fratrum delegata curaveris. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Longum loquantur pro incognitis aut alienis verbis facturi. Mihi hæc opera desinenda est, cum litteras nostras Sator frater communis accipiat, quas non commendationi ejus præstiti, sed nostra circa vos amore factas emisi. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Commendari a me episcopum forte mireris. Causa istud, non secta persuasit. Nam Clemens boni viri functus officium, Cæsareum, quæ illi patria est, conciliata maximorum principum pace, tutatus est. Fando acceperas, rebellionem barbaricam quot auri, quot argenti privati aut publici sacri et profani, Mauritanie fuit direptione hostium lancinatum. Evenit ea tempestate, ut etiam fisci depositum belli jure raperetur: quod a summatibus civitatis, quos reliquos fuga fecerat, jus ærarii reposcebat. Misera et acerba conditio, nisi tristitia temporum Clementis curam movisset; quem ego non minus famæ sæculi, quam D civium securitati commodasse dixerim. Quid enim præter invidiam referret ærarium, si opes ab inopia curia poscerentur? Habes ordinem rei. Quod restat enitere, ut tui aspiratio vela faciat impetratis. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Scire postulas, quid de lacessentibus sentiamus. Nolo consilium succensentis expectes. Neque in ejus noxam labores, quem vides abundare peccatis. Ipse causas dabit, quas non videaris optasse. Sed de illo satis habeo dictum. Veniam quo me ducit affectio. Immane quantum a litteris desidētis, neque metuitis, ne vos ratione silentii mordeamus. Quid hiems faciet, quæ terra et mari morabitur commeatus? Cogi-

tate vestri officii necessitatem, nostræ sollicitudinis vicem, eamque arripite diligentiam, quam de nobis mutuo flagitatis. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Gelasius, cui factum volo, imperialis domus curam recepit, quod negotium ei aliquid dignitatis attulit, etsi plus habet honoris in moribus. Medicinam cum primis nostræ ætatis exercuit. Inde est illi via facta meritorum. Nam summates aulæ, quibus juvanda salute profuerat, testes potius habuit, quam patronos. Absit, ut tibi veniat usus artis ejus, cum cætera honestamenta sanctissimi viri possint pro illo ferre suffragium. Ergo ama Gelasium, mihi jamdudum placitum, tibi me spondente placitum. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Commendam tibi Anysium, laudabilem virum, nisi in meam amicitiam te auctore venisset. Quando igitur nihil est, quod illi meus sermo conciliet, beneficii loco habeo, si in eum sancti animi tui gliscat affectio. Nam ubi amoris rudimenta præventa sunt; secundæ gratiæ locus est, ut augmenta poscantur. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Rufus pontificalis Arcarius prosequitur apud te mandata collegii, cui præ cæteris retinendi Vaganensis saltus cura legata est. Effice, oro te, ut divinitus videatur oblatum tui honoris auxilium, et utriusque sacerdotii te antistitem recordare. Quidquid publicus vigor, aut privata poscit industria, oratus exsequere. Multum in gratiam tuam publica utilitas promovebit. Habes summam petitionis meæ. Singula autem tibi vel commonitorii series indicabit, vel Rufus expediet; cui maturum præstabis effectum, ut sequestratum paulisper officium regressus arripiat. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Potuit frater meus Acutianus suo nomine, quod poscit, adipisci, ut qui sit non minus tibi, quam mihi familiaris. Sed interfuit officii mei, ut ei voluntariam operam commodarem. Juvat autem desiderium illius justitia postulati. Nam germanos suos, Nichasium et Rogatianum, negotium commune curantes, vel ad disceptationem Numidici consularis remitti postulat, vel, quod ei antiquius est, te potissimum cognitorem mavult quam primum molestia litis absolvi. Quare si et illius apud te grande momentum est, et a legibus causa non discrepat, et interventus meus libram tui favoris inclinat; anniti æquum est, ut optimo viro ex sententia procedat optatum. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Fratrum nostrorum Romani atque Magni illi petitio justa est, quam prosequendam recepi; quibus impendio curæ est, ut homines Euticiæ clarissimæ fe-

PATROL. XVIII.

A minæ judicum præsidio fulciantur. Intelligis eas esse personas, quibus hæc gratia magis ex suo merito, quam ex meis litteris debeat. Nec mireris, ipsos super ea rescribere noluisse, cum reverentia mei fecerit, ut nostro suffragio potius uterentur. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Cæcilianum virum honestum, Laurentium Lavinarium defensorem susceptum commendat officium. Cui si nihil conciliationis cætera vitæ honestamenta præstarent, interventus meus gratiam tuam deberet acquirere. Ama ergo hominem placitum mihi, et religiose civitatis commodis obsequentem. Amoris autem tui sumemus indicium, si eos quibus negotium familiare mandavit, adjuveris. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Amicorum desideriis operam non negamus, dum justa credimus, quæ petuntur: ut nunc mihi usu venit, qui Bassum optimis viris complacitum, non putavi suffragio deserendum. Salva igitur mea estimatione, qui bonis credidi, meritum tibi hominis dies longior indicabit. Mihi satis est, si illi primus aditus spem dederit plenior. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS CELSINO TICIANO FRATRI.

Quando eam dii potestatem tibi dederunt, ut amicis ac necessariis meis usui esse possis; confido Romano optimo viro, quo cum mihi jam diu familiaritas est, in tuo præsidio paratam bonæ spei copiam. Duabus enim commendationibus, quarum tibi antiqua cura est, adjuvatur, mei testimonii prærogativa, et sui meriti conscientia. Nam sedulo audeo judicare, dignum esse, quem pensi habeas, et, ne longum loquar, cujus amicitia non graveris. Spectata mihi est in eo quies animi, officii diligentia. Nemo in amicos fide utitur promptiore. Hæc ita esse, si quid mihi tribuis, velim credas. Si hæret animus, hortor examines. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXTATO.

D Est aliquid in querelis Fasgamia filia meæ, quod mihi ex voto fateor accidisse. Nam nisi futuras sibi usui litteras poposcisset, ad scribendum defuisset occasio. Prælibo igitur salutationem, quæ meum spectat officium. Reliqua pars pagina ad causam clarissimæ feminae pertinebit, quæ sibi ab hominibus tuis nescio quid agrorum ereptum deflet. Id ego loci et meriti tui conscius, servili ausu clam te opinor admissum; atque ideo filia meæ correctionis facilitatem sponendi, si ad te familiaris conquestio genus injuriæ pertulisset. Quæso igitur temeratae possessionis statum jubeas reformari. Si quid autem controversiæ est, in pignoris nostri differatur presentiam, quæ secunda justitiæ tuæ recusat alios cognitores. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS HESPERIO.

Quoties viris militiæ notis testimonia deferuntur, decet operam verborum facere compendii, quia nihil negotium est rebus cognitis immorari. Pro Cæsario nosti omnia facere, quæ probantur. Hunc ut pensi habeas, sperare magis debeo, quam rogare. Si quid ultra expetis, in alias litteras conferemus. Nunc mihi multiloquio temperandum est, cum satisfactum esse videatur, et illius voluntati, et tuo honori, et meo muncri. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS HESPERIO.

Natura rerum est, ut qui balbutiunt, plus loquantur; affectant enim copiam pudore defectus. Hoc exemplum in me expetit, cui magna scribendi impatientia est, cum desit oratio. Duobus igitur pariter comitantibus, non putavi officio convenire, ut unis litteris gemina expediretur occasio. Erit super hoc judicatio tua, garrulusne justius dicar, an sedulus. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Amicorum orata curare bonæ frugis officium est, præcipue si non refragetur æquitas postulatis. Quorsum spectet hoc anteloquium breviter explicabo. Sabinianum clarissimum virum ita magnifico, ut quos maxime colo. Huic per impressionem nequaquam patior fratris sui liberis tutelæ manus imponi. Duobus enim privilegiis amolitur injuriam, maturitate ævi, et numero filiorum. Ea res publicis signata monumentis, necdum a proposita obstinatione deducit pervicacem petitionem. Nunc quia secundante fortuna in re hujus negotii spes recumbit; quæso ut ei virtute, qua celsus es, factum velis; cui vel in meam gratiam præstandus est favor, vel ad tuam gloriam juris prærogativa servanda est. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Unus adhuc superas ex summatibus litterarum, cui probari orationem meam laudis avarus optarim. Res cecidit ex voto: utor teste, quo volo. Jam mihi comici adolescentis voce clamandum est: *Quis me hodie fortunatior, venustatisque adeo plenior?* Nisi forte amor mei stylum tuum coegit in gratiam. Fit enim sæpè, ut iudicii severitatem frangat affectio, et amicorum facta dictaque ea indulgentia censeamus, qua plerumque singuli etiam vitia nostra diligimus. Sed hæc merito dicerentur, ni tecum faceret existimatio optimatum, quibus sermo noster auditus est: non quo sententiæ tuæ ex aliorum consensu quæretur auctoritas; sed quia non patet suspicionibus iudicatum, a quo nemo dissentit. Videro tamen, utrum fides tua, an amor illas litteras scripserit. Mihi in alterutra conditione æque summus honor: sive ita magnifice de me iudicas, ut gratificatus videaris: seu ita es mei diligens, ut sequius iudicare non possis. Vale.

A

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS HESPERIO.

Præsumptum aut compertum tenes, quanta sit mihi tuæ laudis antiquitas. Ea propter nihil fieri patior, quod actuum tuorum gratiam devenustet. Priscianus frater meus, cum primis philosophorum litteratura et honestate censendus, senatu auctore salarii emolumenta consequitur. Super ejus amonnis dicitur orta dubitatio. Cui si nihil compendii optimatum voluntas ante tribuisset; eruditio tua fructum ferre deberet. Scis enim bonas artes honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis reipublicæ, ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur. Quæso igitur, ne hac inquietudine, aut illius minuat utilitas, aut amplissimo ordini censendi auctoritas derogeretur. Interest famæ et gloriæ tuæ, ut confirmandi magis quam negandi commodi causa, de philosophi salario dubitasse videaris. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS HESPERIO.

En tibi secundas litteras meas, et adhuc vicissitudo prioribus debetur. Dices viandi negotio impeditam diu operam scriptionis, et alia forsitan multa causabere. Ego pro tui amore hanc veniam non gravabor. Sed eodem amore postulo, ut cum erit otium, mora necessarii silentii officio voluntario suppleatur. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS HESPERIO.

Vitalianum clarissimum virum mei potius officii gratia, quam in adjumentum suum credo litteras poposcisse. Nam cum ipsi ad promerendum tuum amorem nihil ultra possit accedere; id tantum videtur egisse, ut mihi ex munere conciliatio tui uberius proveniret. Cape igitur delibatam cursim salutationem: cui si facundia largiore responderis, in exemplum copiæ ingenii mei maciem provocabis. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Sum quidem silentii tui vehementer impatiens, quod genus querelæ amantibus familiare est. Sed proximis litteris tuis desiderium meum expletum esse confiteor. Itaque habeo gratiam, multoque opere te obsecro, scriptioni frequenter indulgeas. Hæc enim sola officia nullum faciunt de assiduitate fastidium. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Religionis indicium est, quod me taciturnitatis incessis. Sed velim credas, infortunii fuisse, non voluntatis, quod diu officio scriptionis abstinui. Nec puto ignorare te, quatenus in nos fortuna sævierit, quæ me amantissimo atque optimo fratre privavit. Proinde, si dies longior sensuum tanti doloris exemerit, familiaribus litteris sollemnis cura præstabitur. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS HESPERIO.

Quoties tua sumo colloquia, quædam ante oculos

præsentia tuæ imago versatur : atque ideo uberio-rem capio voluptatem, quod et tui officii, et mei meriti sentio vigere monumentum. Sed ut promptior circa me hujus muneris diligentia perseveret, etiam ipse curam deferendi sermonis arripui, frequenter expertus, dilectum religiosi animi incentivo vicissitudinis provocari. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS HESPERIO.

Tandem bonæ valetudinis compos, quæ a me hucusque dissenserat, nunc te societate commoditatis impertio, quem præteritæ sollicitudinis participem habere vitavi : etsi scio ne illo quidem tempore, quo officium meum morbus inhibebat, ab hujusmodi munere temperatum. Restat, ut observantiam vicissitudine munereris. Ea namque res et tuam curam probabit, et refectioni meæ adjumenta sufficiet. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS HESPERIO.

Utrum Mediolani etiam nunc tibi posito pagina ista reddenda sit, in ambiguo colloco. Peccari tamen in amicitia fidem credidi, si litteris tuis mutuum honorem destitisssem. Nihil ergo cunctatus commisi eventui solemnem hanc et simplicem dictionem salutis; quæ si in manus venerit, fac, oro, ut pervenisse litteras meas sermonis tui recursus ostendat. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Si facultas ad scribendum sæpe suppeteret, voluntas nunquam deesset officio. Hujus rei evidens certumque documentum est, quod ubi primum amici communis fida affulsit occasio, libens scribendi munus arripui. Intellexi enim jucundiores tibi fore litteras, si has tibi familiarior tabellarius reddidisset; qui non solum epistolam, sed insinuationem quoque actuum meorum fideliter exhibebit. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS HESPERIO.

Nunquam in me parcam, quin tuo animo obsequar. Novi quam sis sermonis mei exoptans. Propterea decrevi cum animo nihil supersedere litteris porrigendis, nec expectare vicissitudinem, ne scribendi tardior fiam. Sed ut ipse metui, ne mihi foret flagitio, si tacerem; sic velim tu caveas, culpam dissimulatæ familiaritatis accendere. Quod te curaturum liquido habeo compertum; quia non minus ingenium tuum quam meritum meum cogitans, nequeo tui amoris esse diffidens.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS ANTONIO.

Non incognito quidem nobis eloquii splendore nituisti; sed magnis rebus accommodata, et majestate scripti aptata, gloriam, quam magisterio ante quaesisti, recens auxit oratio. Nam præter loquendi phaleras, quibus te natura ditavit, simile quiddam, planeque conveniens auribus patrum, gravitate sensuum, verborum proprietate sonuisti. Denique etiam

hi, quorum Minerva rancidior est, non negant, facundiam tuam curiæ magis quam caveæ convenire. At illi, quos cothurnus altior vehit, et structurarum pegmata delectant, neque tristem soliditatem, neque lascivum leporem consona laude celebrarunt. Hæc sunt enim condimenta oris et pectoris tui, quod nec gravitate horres, nec venustate luxurias; sed ratione fixus ac stabilis germanos colores rebus obducis. Nolo igitur expectes judicium meum, ne amore delinquam. Quid varia ingenia senserint, res intimavit. Fuit enim in illa ratione, quod unusquisque diligeret, et pro ingenii sui qualitate laudaret. Quare sequere cœpta felicia, et te in omnibus æmulare. Nobis ad testimonium religionis satis est non siluisse sententiam cæterorum. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS ANTONIO.

Etsi amore prævenior, ne sim circa te avarus officii; nunc tamen libentius, quam sæpe alias, scribendi munus insisto. Primo, quod abitio fratris nostri Marii, quodam viatico carere non debuit. Dehinc, quod litteras meas putavi plusculum commendationis habituras, si tibi per eum, quem sancta atque efflicte diligis, redderentur. Fit enim plerumque, ut levia rerum portitor festivus exornet. Alia quoque de causa studii mei ardor incanduit; quod tecum super talis viri laude putavi gratulandum, qui e provincia suburbana tantum reportat publici desiderii, quantum reliquit exempli. Non dicam dolo, ut pote subpalpandi nescius. Viget in eo vena fraterna. Eoque magis factum est, ut discessum ejus impatienter seramus, qui in uno frui videbamur ambobus. Vereor protelare testimonium meum, ne magis laudi ejus obsecutus judicer, quam pudri. Nam quorum mens honesta est, eorum imbecilla frons est. Tu de paucis conjice plura, quæ nunc insinuare non decuit, sed per alium scribere non pigebit. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS ANTONIO.

Dudum te, mi frater, silentio indulgere mirabar. Ea res impendio augebat dolorem, quod ipse minime scribendi observantiam negligebam. Simul atque accepi litteras tuas, animum subiit lætitia, querela deseruit. Amicitia enim cito sanatur officio. Tu quoque ita paginam melle eruditissimi oris obleveras, ut quælibet offensa tanquam Lethæo poculo mergeretur. Verso igitur stylo gratiam fateor, qui expostulare meditabar, adjiciens postulatum, ne unquam supersedere litteris perseveres. Quod si scribenda defuerint, mihi satis erit, ut tibi gratuler sospitatis. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS ANTONIO.

Dulce certamen est officii : et ideo jure ambo cavimus, ne alternis vinceremur. Gratulor igitur pares nos esse, non solum affectione mentium, sed etiam vicissitudine litterarum. Curabo tamen posthac, ut obsequii mei trutina, et libra præponderet, ne videatur inertia quoddam esse colludium, semper æqua lance censer. Itaque scribam sæpius, modo facultas

commeantium non desit optanti. Ita fiet, ut et ipse **A** veris, cæteris ornamentis animi tui adjicietur decus laudem sedulitatis affectem, et te curis publicis occupatum, ad rependenda colloquia assiduitate sollicitem. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS ANTONIO

Sanctum Zenonem commendare non debeo, quem scio ad clientelam tuam et amicitias pertinere. Sed in eo tanta morum probitas est, ut laudes silere non possim. Itaque virum bonis omnibus merito suæ sedulitatis acceptum, quæso etiam me precante propensius fovere digneris; præstaturus et tuæ famæ, quæ debet omnium ore celebrari, et interventui meo, ut has litteras sibi profuisse subintelligat. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Laudentur incogniti, ut eorum merita in occulto sita testimonii splendor irradiet. Mihi impræsentiarum supersedendum est hujusmodi scriptione, ne incepti frustra sim, si fratrem meum Palladium spectatum bonis omnibus, facundiæ atque eruditionis astipuler. Dehinc cauto opus est, ne impar tanto viro precatio, neque eum cui defertur, æquiparet, et meam operam devenustet. Quiesco igitur has partes, et hoc unum tibi persuasum volo; mereri facundiam Palladii, ut doleamus, quod urbi negatus est: mereri amabilitatem ejus, ut quod accitus est, gaudeamus. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Quod nullas sumpsisti litteras tuas, cum mihi a principibus æternis legenda in concilio patrum delegaretur oratio; scio non fuisse fastidii tui. Nam bonæ et exploratæ amicitiae, vel si cesset officium, satis tutæ æstimationes sunt. Propterea talionem referre vitavi, veritus, ne quod tu invitatus feceras, ego offensus crederer reddidisse. Longe enim diversa conditio est fortuiti, quam affectati silentii. Res quidem una negligitur: plurimum tamen refert, quis eam quasi occupatus, quis quasi oratus omiserit. Sed de hoc satis habeo dictum. Nunc, si me amas, vel quia me amas, (nam referri confido, quod defero) constare apud invictos principes gaudium meum, qui humanæ voci divinas litteras crediderunt; quorum victorias ex mei oris promptuario senatus audivit. Fac veniat in mentem, quis ille dies illuxerit, quo quasi ex media profectus acie auribus et animis omnium salutarem nuntium primus infudi. Olim cum res Romana adorcæ militaris potita est, Polluces gemini apud Juturnæ lacum prælii secunda vulgarunt. Eos quippe prisorum voluminum fides tradit, anhelis equis, plenos sudoris et pulveris, fama belli post tergum relicta, indicium affectasse victoriæ. Idem nunc mihi sacro iudicio factus est honor. Ita quantum gratiæ Castores adepti sunt, tantum principes præstiterunt. Hæc pro me copiosius et ornatus, quantum es linguæ melior, apud auctorem beneficii prosequeris. Habes summam voluntatis meæ; cui si quid commendationis inspira-

veris, cæteris ornamentis animi tui adjicietur decus præsentis officii. Vale.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Studium quod scribendis orationibus exhibeam, præmio laudis auxisti. Vetus quippe sententia est, Artes honore nutrir. Quis autem tam cumulatus honor, quam palma dicendi? Ergo etsi intelligo, quod nostri amore fallaris; tamen titulum præclari testimonii albo calculo veterum more signabo. Non enim mihi ex ore jejuno tributa laudatio, sed de facundiæ penu boni iudicii fructus arrisit. Vereor indulgere verbis præconii tui, ne gratificandi operam mutuam credamur adniti. Vale, et ut es nostri diligens, religiosam observantiam persevera. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Meæ litteræ, quoniam acceptæ sunt tibi, crebrius commeabunt. Nam ut respondeas, non laboro, si quidem videtur injuriam flagitare officia, quæ sponte religiosus animus pollicetur. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Dudum mihi nullus litteris tuis honor factus est. Quererer de silentio tuo, si de religione dubitarem. Sed quia amicitia usu credita, et expensa documentis; periculo suspicionis aliena est. Intelligo quidem per occupationes publicas inhibitam diligentiam scriptionum tuarum: verum, quæso, intermissum munus instaures. Stabit apud me gratia tributi officii, quasi **C** nulla negati culpa præcesserit. Vale.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Si quando mihi apud amicum testimonii dictio est, cohibeo operam plus loquendi. Nam quid religio ubi agit, desideratur oratio? Fero igitur ad te nudum de familiari meo Pontigano, sed fidele iudicium; quem nisi amore nostro dignum probassem, minime tuo traderem. Mens ejus in aperto est, vita spectat ad laudem. Scis certe, nunquam me faciliorem favoris esse, quam veri. Horum omnium fidem confirmabis, cum in illo plura repereris. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Instaurant dolorem sera solatia, et ideo mutuam **D** silentium calamitatibus nostris præstare debemus, ne fortunæ vulnera, quæ cicatricem processu temporis ducunt, intempestive contrectata crudescant. In alia potius sermo vertendus est, quæ te ad curam sanitatis hortentur. Omnis quippe internus dolor corporis hiemali crescit injuria: ac nisi iter apricis diebus et auris salubribus egeris, male metuo, ne vitium contemptus exaggeret. Nunc ea, quæ remedio accommodare credidisti, vel quæ nobis commendavit utendi exploratio, ad te misi; inter votorum summa constituens, ut remediõrum talium necessitatem spontanea incolumitate prævenias: aut si quæ morbi reliquiæ fuerint, his orationibus tergantur. Satis autem muneris communi amicitiae dabis, si sollicitudinem, quæ

mibi ex ægritudine tua oborta est, prosperiore nuntio nihil moratus exemeris. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Video, consul amplissime, quantum mihi amor tuus honoris imponat. Jubes te adeam, et coram defruar magistratus tui gaudio. Quo pacto istud possim negare, nisi ea religione ignoveris, qua vocasti? Nam quid agam fortunæ dubius, cum hinc inveterato obsequio honoris, hinc luctu amissi fratris impediatur? Duæ mihi simul dispares personæ offeruntur. Qui fieri potest, ut os unum contrariis affectionibus induamus? Proinde animi æquus hujus oneris facito mihi gratiam. Fortunati sellam tuam læto agmine prosequantur. Aspiciis tuis quivis sati integer amicus intersit. Me sinito interim tempore aut ratione decoquere crudum dolorem. Quid, quod etiam parentes mihi in communi mœrore solandi sunt? quorum ærumna geminabitur, si illis tam immaturæ peregrinationis meæ cura jungatur. Esto igitur promptus ad veniam. Certe si putas arguendum, quod desimus, fortunæ meæ potius irascere. Illa injecit manum, illa invitum retraxit. Ita tibi non persuadeat, ut est eadem dea impotens, me noluisse proficisci. Vale.

EPIST. CII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Mediolani te agere ante litteras tuas fama pertulerat, quæ nihil ignorari de conspicuis viris patitur. Sed quid juvat desiderantes, quod pervectus in proxima nobis negaris? Æquius ferebam longinquam tui separationem. Spes enim præsentis tuæ magno intervallo negata cessabat. Nunc expectationem nostram viciniae facilitate sollicitas. Nec te excusare collegis interventus Alpium potest; eo quod justior nobis ad querelam facta est via, quo tibi ad veniam causa deterior. Sed dolori meo faciendus modus. Saltem posthac epistolæ tuæ Romam frequentent, Hyblæ aut Hymetti favis jucundiores; quarum me in maximo fenore perceptio juvat, solutio defatigat. Vale.

EPIST. CIII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Quidquid muneris in præsentibus contulisti, officio

videtur esse delatum. Nos qui consulatui tuo varia occupatione defuimus, amicitis honore affecti sumus, non mercede præsentis. Ago igitur tibi oblatione consulari gratias uberes, sed bona mente majores. Et nisi verecundia tua verbis meis poneret modum, latius evagarer. Atque ideo sermo interim parvus erit, memoria vero proluxior. Vale.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Tuæ quidem virtutis est, omnes qui Palatinis stipendiis enitescunt, juvare præsidio. Sed specialis a me viro optimo Romano cura debetur, amicitis gratia, quæ inter nos longa adolevit ætate. Quare si quid testimonio meo tribuis, nolo dubites, dignum esse, quem diligas, et quem maximis officiis munereres. Certe si examen de eo habere digneris; pronuntiabis meis litteris defuisse, quæ in illius meritis invenies redundare. Vale.

EPIST. CV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Ne otiosum penitus arbitreris, committo eruditioni tuæ vigiliarum mearum testem libellum, quo nuper in senatu sustuli civium secunda suffragia. Vides quo præjudicio antevertam gravissimi examinis tui severitatem. Non styli mei meritum prætendo, sed ordinis judicatum. Communis mihi et auctoribus meis causa est. Scient omnes, aut consensum tuæ de nobis sententiæ, aut contumeliam suæ. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Posse aliquid amicitis aestimor. Hinc spes oritur, quæ Theophilo clarissimo viro tuam opem de meo sermone promittit. Quid igitur ejus commodo velimus, in aperto est. Effice, oro te, ut cum fiducia mei non videatur esse frustrata. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Alexander vir ornatissimus sortitus provinciam præsidialem, putat honori suo incrementa præstari, si tuo amore potiatur. Quare desiderii sui me ascivit interpretem, sciens apud te tantum loci esse litteris meis, ut hæc commendatio maximi testimonii instar habeatur. Vale.

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI SALUTEM.

Hic ille est Paralius, cui accusator pater quantum discriminis movit, tantum laudis paravit. Multis enim questionibus, et quod est potissimum, principis ore purgatus senator, arguere non potest parentis impiam voluntatem, quæ illi præstitit innocentiam clariorem. Hunc si amare postulas, imperatoris nostri testimonium lege, ut advertas feliciter factum reum, quem sic videas absolutum. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Taceat prodiga laudis vetustas, quæ Apellem,

D Zeuxim, vel horum similes, ut quemque ætas talit, voluminum honore dignata est. Mihi erga Lucilli prædicationem sermo parcius, fides major est. Quid enim juvat indulgere verbis, cum rem liceat experiri? Sit igitur de hoc tua existimatio, qui bonarum artium spectator semper fuisti. Ego Lucillum modestiæ meræ atque honestatis astipulor. Videtur tibi dignus esse, quem diligas, cujus gravitas sponsore me nititur, ars et eruditio te ipsum judicem meretur? Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Fratrum negotia velle cognoscere pia et honesta curatio est. Lubens igitur respondebo quæsitis. Ca-

puam multo imbre pervenimus. Hic triduum commo-
rati ad levandum laborem, Terracinam prius, et post-
ridie Formias continuato petivimus excursu. Fors
fuit, an possit biduo tenus ejusdem nos prædii an-
nona retinere. Vos interea, peracto quod Romæ agere
destinatis, Appiam diis auspiciis inchoate, ea di-
mensione, ut iter nostrum proximis vestigiis urgeatis.
Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Volo quiescas, et curarum vacuus otieris. Nam
mihi vir honestus Antonius fecit indicium, legationis
Africanæ consilium torpuisse. Accessit ad fidem nun-
tium, quod similia super hoc negotio recentes amico-
rum litteræ pertulerunt. Num est aliud, quod scire
postules? Imo vero, ut mea fert opinio, vel primum
hoc tibi debuit indicari. Ubi e Cumano navem sol-
vimus, pene albente cælo majore ope remigum, quam
ventorum favore, Formianum littus accessi. Jam
sol meridiem fregerat: amicorum, quos minor navis
accepit, tardior navigatio fuit; incertum vento ob-
stante, an per negligentiam ministrorum. Hæc interim
ratio scribenda suggestit. Curabo ut frequentibus
litteris merear de te similis officii diligentiam. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Delati Formias post multam partem diei, cum vos
ejus rei sollicitos crederemus, percontationem ve-
stram scriptione prævertimus. Nec magis de naviga-
tione fuistis anxii, quam trepidabamus, ne diu essetis
incerti. Quod igitur responderi posset litteris vestris,
prior sermo consumpsit. Nunc æstimate quanto no-
stra de vobis melior fuerit judicatio, quam vestra de
nobis. Contemplati enim sumus magnitudinem solli-
citudinis vestræ, priusquam litteras mitteretis: cum
ideo mitteretis, quia nos scripturos, nisi admonitos
non putastis. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Emensi hæc quoque littora, quæ post Formias in
Anxurim porriguntur, navem ac remiges non mora-
mur. Sed diis opus est, ut hic reditus noster nihil
reperiat pœnitendum. Frequens enim sermo est,
tenui victu in turbas plebem moveri. Nec ulla spes
datur, præsentibus angustiis copiam posse succedere.
Annus ubique ad famem proximus. Classis in alios
conversa cursus. Æstas prope decessit autumnus.
Diis, me hercule! uti præfatus sum, deleganda est
hujus incerti administratio. Hominum autem remedia,
diu dissimulata, jam sera sunt. Vos valete, et litteras
sperate meliores, si fortuna urbis nostræ secundis
amara mutaverit. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Fortunatum te cumprimis hoc in tempore judica-
rem, quod exemptus patriæ incommodis otiaris:
nisi scirem bonos cives et tui similes gravius ferre
adversa, quæ non vident. Ea quippe rerum natura
est, ut quidquid ab altero cognoscitur, asperius et

A majus habeatur. Adde quod integer animus putat
innocentiam suam minui, si periculis suorum desit.
Hæc ego, non ut celerem reditum tibi suadeam, sed
ut noveris in communibus malis nihil esse, quod
præferas. Quid enim juvares rempublicam, quanquam
omnium prudentissimus, si redires? Jam primum
consilio locus nullus est, dum in deliberando per-
sona consentium pondus sententiis facit. Quando re-
sistitur potiori, quando ceditur pari? Dehinc præsens
status non sapientiam, sed fortunam requirit. Dese-
ctum timemus annonæ, pulsus omnibus, quos exerto
et pleno ubere Roma susceperat. Fors fuit, ut his
remediis convalescamus. Quanto nobis odio provin-
ciarum constat illa securitas? Dii patrii, facite gratiam
neglectorum sanctorum! Miseram famem pellite.
B Quamprimum revocet urbs nostra, quos invita dimi-
sit. Plura tecum loqui, quam necesse est, de adversis
communibus non libet. Cura ut valeas, et quidquid
humana ope majus est, diis permitte curandum.
Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Redditæ sunt mihi primæ litteræ tuæ tam breves,
tam festinatæ, ut iter tuum viderentur imitari. Sed
si mihi credis, non est in illis desiderata prolixitas.
Omnia enim, quæ de amplitudinis tuæ prosperis
nosse cupiebam, succincta enumeratione complexus
es, quanta valetudine vigeres, qua celeritate perve-
ctus sis, quid in æterno principe serenitatis inveneris.
Ausim dicere, uberiores rebus, quam verbis
fuisse illius epistolæ paginam. Nam multa erant
quæ gaudere deberem, cum essent pauca quæ lege-
rem. Tu tamen post hæc memento, etiam familiares
chartas rigare facundiæ tuæ copiis. Neque enim te
exhaurit, quod adeuntium preces indefesso absolvis
affatu, quod venerandi principis mentem loqueris et
oracula. Sint ista prima; nec tamen sola. Tantum
namque publico usui a te patior impendi, ut nihil
solatiis meis detrahas. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Et tui cultus, et mei officii gratia quælibet ad scri-
bendum amplectenda esset occasio, tantum abest,
ut eam præterire debuerim, quam civis ingessit.
Agnoscis enim de septem montibus virum; et domi
cognitum bonitate generis, et foris ætate militiæ:
D pro quo mihi apud te loqui longum non est necesse.
Commendatio enim præstari debet incognitis. Huic
vero ad conciliationem gratiæ tuæ sufficit, quod e
Romanus et amicus est. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Justitia quidem suffragium non requirit; sed ami-
citiarum plerumque respectu causarum celeritas ad-
juvatur. Quorsum istud, inquires? Ut noverit eximia
dignatio tua, sperare quidem virum laudabilem (*Ca-
rissimum ex comitibus*), de negotii qualitate, quod
optatum exitum possit adipisci: sed intelligere, ces-
surum sibi aliquid ad promerendum studium cogni-

toris, si meis litteris fulciatur. Quæso igitur, ut ejus, **A** astrinxit, qui semper bonus et integer moribus fuit, quem fraterna affectione complector, orata promoveas. Quæ ideo commendanda suscepi, quia mores netentis expendens, æqua esse præsumpsi. Vale.

EPIST. XI.

Ad idus Novembres Romam regressus (nam te quoque idem esse facturum putavi), adventum tuum impatienter opperior. Et sane scio litteras meas tibi naud longe ab urbe reddendas. Nam sanctus Patri- cius, quem præsulem itineris tui esse voluisti, brevi te affore nuntiavit. Dii vertant bene! Pro tempore pauca libavimus; sed fabulis plura servamus. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Spatiari in foro Urbis æternæ post acceptas a me **B** litteras plerosque cognovi, etsi nimis vereor, ne quid fraudis admiserit simulata properatio. Merito apographa epistolarum mearum, simulque hominum nomina relegenda tibi subjeci. Tu vicissim mihi de singulis aut impleti officii fidem nuntia, aut violati prode perfidiam. Non minore sane cura cupio cognoscere, an omnes obsignatas sumpseris eo annulo, quo nomen meum magis intelligi, quam legi promptum est. Nihil autem fuisse, quod metuum publicari, decursis exemplaribus judicabis. Nec est ulla inter nos causa secreti. Aperto pectore officia pura miscemus. Nihil in conscientia latet, quod scriptorum cuniculis occulatur. Sed æquum non est ut simplicitati nostræ sinamus illudi. Neque enim diligentia mea debet admittere proditorem, quia cautio præstitit ne timerem. **C** Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Cum civiles et bellicas laudes domini nostri Theodosii styli honore percurrerem (magis enim contigisse me omnia, quam satis fecisse singulis fateor), etiam leges ejus bonis pacis admiscui; quas ut noværam priscis ademisse admirationem, ita reservasse novis paræm gloriam non putabam. Verum hæc recens sanctio de fideicommissis, et codicillorum commodis ab optimo principe in æternum repudiatis, tantum claritudine egreditur lucem superiorum, quantum augustius est regenti sibi, quam subditis modum ponere. Atque utinam privata avaritia mentem latoris intelligat, et mores de legibus trahat! **D** Neque enim latet, quid sponte cæteros velit facere, qui suscepta compendia primus exhorruit. Ego certe vereor, ne improborum sitis ad rem existimet pertinere quæstum caducum; fiatque innocentium causa deterior, si ad eos tantum falsi redeat occasio, qui neque lege, neque pudore cohibentur. Ergo quia dominorum conditio restrictior est, privatis cupiditatibus medicina juris occurrat. Frigent jamdiu apud homines criminosos vetera decreta, quorum vigor cum latoribus suis occidit. Tantum denuo legibus severitatis addendum est, quantum flagitia creverint. Alioquin, si majoris partis deseritur emendatio; frustra se asperis sanctionibus solus imperator

Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Aurelianum filium meum, qui nunc cohortes urbanas gubernat, in amicitiam te jubente suscepi. Unde factum est, ut ei commendationem, quam prius de te meruit, non negarem. Neque enim tibi videtur oneri fore, quod ipse fecisti. Petitio autem pudentissimi juvenis de infortunio soceri sui nata est, cujus iste factum non tuetur, sed lapsum desiderat sublevare. Facito quod soles rogantis intuitu: et si quid negotio justitiæ deest, remitte pietati. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Modestissimis et tui amantibus viris Marcello et Romano, magis ex usu amicitiae, quam in effectum commendationis litteras dedi, ne quid apud te adjicerem jam probatis. Nosti hominum verecundiam, diligens studium, de officiorum varietate non dubitas. Quis ergo locus testimonio meo superest, cum tuo de illis judicio nihil possit accedere? Et tamen, si cumulum sibi addi plena patiuntur, quæso subintelligant meis precibus auctam circa se tuam gratiam. Ita fiet, ut mihi quoque acceptum referant, quod ipsi a te sine astipulatore meruissent. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Si necdum filii mei Nicasii laudabiles mores et honestum institutum didicisti; accipe locupletissimum vadimonium, meum Promotum, virtute et humanitate conspicuum: cui jamdiu natalis familiaritate otia- tur, et bona optimi juvenis de illius expende judicio. Justa enim conjectura est, quæ de amicorum pondere et æstimatione colligitur. Nam meæ astipulationis minor causa est, cum superioris persona præponderet. Cujus honori tribuendum est, ut a te, non ut novus subdendus examini, sed ut jam probatus habeatur. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Solet generalem salutationem familiaris sermo præmittere. Hanc ergo impensius tibi voto optare studeo, quam stylo dicere. Ergo ad vicem verborum solem- nium scitu digna complectar. Filii nostri in sinu aviæ etiam nunc morantur. Da veniam, si annis gravis, et interim solatio tuo carens femina, tenaciter retinet secundum levamen ævi ac solitudinis suæ. Nos tamen alteri eorum viæ instrumenta, alteri in societatem consilii comitem præparamus. Tibi peregrinationem senio esse, invitus audivi, vel quod est dictu dignius, parum credidi; cum patriæ bona et pignorum gaudia in optimi principis dignatione possideas. Quare abjice Baianas cogitationes, et virtuti infructuosam quietem. Omni otio labor hic tuus lætior est. Amplectamur moneo amabilem sub amante militiam. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

(Conjunge cum hac epist. 34 et 35 lib. v.)

Ita votis in te meis felix eventus arrideat, ut ego graviter fero, fratrem Hephæstionem per te mihi cognitum, per se probatum, nescio quid amaritudinis incidisse. Et quia virtutum tuarum contemplatio facit, ut illius fortunæ applicem, quod apud te minore momento est; ad preces versus, ut tibi respondeas, famamque cogites, rogo. Præsta hoc contubernio, præsta judicio tuo, ut tibi non desit patientia, si illi modus defuit. Nolo videaris despectu amici satisfacere cuidam nuper Romam regresso, cujus apud nos querela auxit gloriam tuam. Certe Eusebius medicorum potissimus obsequio tuo a me traditus, et ad leniendas opportunus offensas, jam poterit amara condire: de

EPIST. XIX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

En tibi filium nostrum, quem solatio decerpsimus nostro, dum desiderio tuo cedimus. Tandem fultus caro levamine redi in gratiam prioris lætitiæ. Sed si accedis sententiæ meæ; ubi primum paternum animum visu pignoris foveris, utilia antepone jucundis, juvenemque ad civiles fascas contendere dimittere. Quo tibi in castris coram duobus? Hæc consilii mei forma est. Facies ipse, quod prudentia majore delegeris. Plura enim videt, qui coram de rerum conditionibus judicat. Ego quod loquor, votum est: tu de appositis assume judicium. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Succurre fidei, quæ officiis amicorum debitorem me diutius non patitur. Fratres mei, Romanus atque Magnillus, clarissimi viri, jam dudum me religionis meritis nexuerunt. Et quamvis præmia non reposcant, quæ solet minor expectare fortuna, acrius tamen animum meum sæpius honestate conveniunt. Mentiar, si mihi ad præstandum deesse tempus allegem, quia potentia mea de tui honoris viribus æstimatur. Fac oro, ut effectum honoris sui sentiant, pro concordia, quæ mihi tecum est, quidquid defertur uni, ab utroque deberi. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Officii mei ratio suasit, ut scriberem, quando ea est persona litteras redditura, ut plus de tuo judicio, quam de meo speret auxilio. Itaque omnia, quæ mos est litteris explicare, ipsi potius narranda delego: a quo amplitudo tua, et quæ de me cognitu digna crediderit, et quæ ipsius fortuna poscit, accipiet. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Reparassem jamdiu corpusculi mei valetudinem, si frui agrorum salubritatem potuissem. Sed nunc intuta est latrociniis suburbanitas: atque ideo præstat macerari otio civitatis, quam pericula ruris incidere. Tuis tamen litteris proficere sanitatem meam sentio,

A quibus beneficia domini nostri Theodosii frequenter enumeras, et augeri merita tua magnis præmiis asseveras. Et illi quidem ad agendas gratias lingua tua sufficet. Ego pro mediocritate ingenii mei viro excellentissimo, nostrique in Flavianum voti socio, vicem laudis exsolvi. Sed etiam tempus est, ut ipsum illum redire patiaris pro quo obligati sumus. Quousque magistratum longinquæ provinciæ solatio tuo vindicas? Nulla de uxoris utero causatio est, cujus expectationem maturus partus absolvit. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Putabam tot monitis atque exhortationibus meis aliquid animo tuo accessisse tolerantia. Enimvero tu etiam reverendas necessitudines nostras peregrinationis sollicitas. Sed quid promovet ista conquestio? Non ferunt impatientiam tuam, quibus reditus in voto est. Vident enim sub quibusdam æmulis civibus excessum celerem nihil laudis habiturum. Quin assume constantiam, et quid deceat magis, quam quid libeat, expende: præcipue cum ipse fatearis, in amore domini nostri Theodosii venerabilis principis, omnium te carissimorum pignorum gratiam reperisse. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Simplicium agentem in rebus pene in porta Flaminia retentavi, ut ad te pauca, et non omittenda dictarem. Filius noster Flavianus Romam pridie calendas Martias venit, et brevi in Asiam secundis auspiciis ordietur, quod ideo par fuit indicari, ut sollicitudinem, quam de mora ejus hucusque tolerasti, spes promissa detergat. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Abundas quidem consiliis: in omnem rei usum paratus, et sapientiæ cultus artibus, monitore non indiges. Sed fas est, ut meas quoque vigilias aliquid privatis negotiis tuis conferre patiaris. Quare si quid præmeditatum utrique nostrum stylus fraternus ingesserit, constantius exsequere, tanquam duobus probatum. Si quid ibi adhuc novum legeris, a te inventum puta, quod ab amante suggeritur. Subjeci capita rerum, quia complecti litteris fastidii fuga nolui. Tuum erit insinuata trutinare. Ita enim meo officio functus sum, ut tibi judicium reservarem. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Baiarum solitudine vehementer offensus, Puteolis malui commorari. Juvat enim nos istius loci salubris habitatio. Dehinc si adjutu Dei optata processerint, Capuam paramus excurrere, totumque hunc mensem Novembrem diversis Campaniæ locis atque urbibus deputamus. Hæc est nostri summa propositi. Sed ut animus alacrior destinata promoveat, vestris alloquiis erigendus est: quandoquidem sanitatis vestrae et felicitatis indicio nihil antiquius æstimamus. Verum hoc pro insigni religione sponte facietis. Atque ideo non est necesse voluntariis officiis aculeos exhortationis adhibere. Interea quod te, mi frater, affo-

re polliceris, vehementer amplector. Atque utinam te domus tota comitetur! ut et nobis lætitiā pleniorē tribuat adventus omnium, et tibi causa non sit citius patriam recurrenti, desiderio et amore remanentium. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Quamvis litteras meas fama prævenerit, quæ exoneratum te publicis necessitatibus nuntiavit: tamen quo fidelior esset assertio, scriptis confirmo rumorem. Sed licet publicæ rei absolute læteris, volo te adversum incerta muniri: videlicet ut sub Actorum confectione tuorum, si adhuc retines potestatem, vel vicariæ præfecturæ, quæ tibi poscenti æqua non deerit, diligentia tuæ ratio digeratur: quæ possit ostendere, quot numero animalia collocaris, et quo apparatu instruxeris mansiones, et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promoverit. Hoc enim testimonio adversum omnes vel fortuitas querelas, vel affectatas insidias protegeris. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Argue, ut vis, rerum consilia post exitum, et mihi vitio verte, quod contemptum sui præfectura conquesta est. Facile accusatur desertus auxilio. Atque ideo in me recipere malo erroris confessionem, ne aut amicos negligentia, aut adversarios asperitatis incessam. Fuerit fortunæ, non conscientia meæ, ut victus viderer, qui necdum cœperam litigare. At etiam scribis, causis similibus abstinendum. Vides quantum liceat eventui. Oblitus es morum meorum. Ego vera solitæ verecundia ignavum quoque jungam timorem, et litteris tuis agam gratias, quæ me deposita juris et amicorum fiducia, ad omnium injuriarum silentium cohortantur. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Pro optimis viris quisquis intervenit, non magis illorum videtur juvare commodum, quam suum commendare iudicium. Quare in eo, quod fratris mei Maximi desideria litteris prosequor, non tam illi usui, quam mihi laudi est. Est enim vita et eruditione liberalium disciplinarum pariter insignis, neque ulli præstantium philosophorum secundus, ac propterea tua familiaritate dignissimus. Cujus tibi negotia cum in rem missus absolverit, quæso ut humanitate, qua clarus es, justas petitiones ingravato auxilio prosequaris. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Quo animo acceperim Siciliense negotium vulneratum, facile conjectas, qui me noveris in alienis quoque iudiciorum iniquitate morderi. Quin etiam consilii imprudentis a te arguor ob amissa. Recte agis. Cur enim speravi contumeliam sacri auditorii vindicandam? Cur de amicis legitima et justa præsumpsi? Et quo redacti sumus? Justitiam perdidimus, dum exspecto vindictam. Jam illud, quo pacto diluam, quod Probus mitior iudicatur, qui in præjudi-

cium vel invidiam possessionis meæ parvi agelluli retentionem cessit, cum illi tota mulierculæ promitteretur hæreditas? Nam referendi hæc sola præfecto Urbis ratio fuit; non ut receptorum appellationum poenam Siciliae rector exsolveret, sed ut injuriam suam sacri auditorii cognitor vindicaret. Nunc rescriberetur in causam, post victoriam meam, contra sententiam præfecturæ, cui pars adversa consentit. Si relatio ad fortunam negotii pertineret, et supplementa, vel refutatorios jurgantes dedissent; rogo, de quibus actionibus iudicabitur, quas in Sicilia post appellationem meam pars una deprompsit, quibus tyrannicorum temporum gesta sociata sunt? Tanti est invidia mei, et grata aliquibus reprehensio. Cede adversantium voluntati, et domino nostro invictissimo principi Theodosio semper augusto dignare suggerere, non pluris apud me divitias valere, quam famam. Bonum de me iudicium parentis publici, conservatoris mei, cuius antepono patrimonio. Si placet, ut omni mea hæreditaria possessione decedam, lex mihi erit, quidquid omnium dominus placata auctoritate censuerit. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Scio te amicam justitiæ, et amantem mei, et vereor ne suscipias ullum pro absentis existimatione certamen, atque in te aliqua odia detorqueas. Peto igitur quiescas. Erit fortasse copia mihi afferendæ quandoque veritatis apud æternum principem dominum nostrum Theodosium, cujus erga me favor fecit, ut aliquid interim moliretur invidia. Non puto bonis temporibus eam causæ meæ conditionem futuram; quæ sub tyranno fuit, cujus litteris ad Marcelini suggestionem datis homines meos scis esse multatos. Quod in panegyrici defensione non tacui. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Reddet tibi litteras meas, qui tuas mihi debuit exhibere. Neque enim eadem nobis silentii excusatio, quæ tibi suppetit. Te multiplex actuum publicorum turba circumsonat; ego ab omnibus negotiis feriat, triste otium tero. Et quod tui honoris gratia ante faciebam, nunc meo assumo solatio. Levatur quippe ægritudine animus, quoties in officia amica dirigitur. Me ex vero, non ad gloriam loqui, secessio mea testis est. Nam cum dolore saucius æstuairem, sedem dominæ communis parentis quasi sanum aliquod Dei salutaris accessi. Nunc ejus consilio vulnus meum in cicatricem convenit. Illius acquiesco monitis, illius ope respiro. Adsunt etiam cæteræ venerabiles necessitudines tuæ: et quod me præ cæteris juvat, tui quotidie blandam commemorationem sermo noster exercet. Qua de re inter Campaniæ terminos major pars æstatis agitabatur; quando et præsentia placet, et ea conditio est patriæ, ut qui excludi per improbos possumus, abesse interim velut ex nostro arbitrio debeamus. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Relatio viri spectabilis fratris nostri vicarii indignitatem deprehensi sceleris eloquetur. Atque ideo non est necesse, ut dictu et auditu nefaria noster sermo recenseat. Unum est quod mea petitio, et cæterorum vota desiderant, ut pro justitia tua sinultum esse non sinas, quod exemplo gravissimum erit, nisi ausus aliorum vehemens pœna compresserit. Fama est, Ampelium et quosdam alios de Sardinia, ut asseritur, senatores in crimen adductos, forum competens observare præceperis. Hos nunc audio ad aliud iudicium esse translatos. Quare si ipse ita a te reminisceris iudicatum; æquum esse arbitror, ut statutis tuis adesse digneris. Vale.

EPIST. XXXIV

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Adornare te reditum, quod sacra Deum matris appetent, arbitrabar. Tu in diei unius iter promotes, nosque et patriam post tergum relinquis. Illude, ut vis, amicorum facilitati: quos si hæc morderet injuria, in vicem malæ gratiæ saltem litteris abstinerent. Nunc vero officiis mulcemus abeuntem, et blanda animo tuo fomenta suggerimus, cum tu omnibus curam rei familiaris anteferas. Nam recordaris hoc te præfamine epistolam texuisse: *Nihil hac ætate tractandum pensius domesticis rebus.* Quod ego, dum contemplor venam morum tuorum, scio ludo esse conceptum. Quando enim sublimitas ingenii tui curis vilioribus flecteretur? Censeo igitur aliis dare verba mediteris, qui sanctum penetrabile animi tui nesciunt. Mihi uno genere satisfacies, si remotis epistolarum defensionibus ipse remeaveris. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ego quoque in scribendo formam vetustatis amplector, nimisque miror, quod mihi librarii error obrepserit; qui solitus epistolis meis nomina sola præponere, usum simplicem novella adjectione mutavit. Sed id potius casu, quam consulto factum liquet, si recorderis, superiores nunquam istius modi titulo sorduisse. Et tamen utcumque res accidit, gratulor novi aliquid oblatum, quod me a solito respondendi genere vindicaret. Quousque enim dandæ ac reddendæ salutationi verba blaterabimus, cum alia stylo materia non suppetat? At olim parentes etiam patriæ negotia, quæ nunc angusta, vel nulla sunt, in familiares paginas conferebant. Id quia versi ad otium rebus omisimus, captanda sunt nobis plerumque intentata scribendi semina, quæ fastidium tergeant generalium litterarum. Juvit igitur me culpa, quam delui, et si non fallor, tibi quoque viam dedit inusitata referendi. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ergo adeo complacitum est communi parenti, ut te longius, quam vellem, necesse sit detineri? An tibi urbanorum tanta vitatio est, ut expectationem

A meam pia causatione frustreris? Et revera mihi hic agitur, aut dicitur, quod bonus animus, et sincera natura possit amplecti. Sed utcumque ista sunt, si Romæ ageres, aditu inter nos mutuo fortasse mitescerent. Nunc graviores rerum omnium offensiones, ut pote solus, experior. Exempli causa unum accipe, de quo reliqua conjectes. Prætextato nostro monumentum statuæ dicare destinant virgines sacri Vestalis antistites. Consulti pontifices, priusquam reverentiam sublimis sacerdotii, aut longæ ætatis usum, vel conditionem temporis præsentis expenderent; absque paucis, qui me secuti sunt, ut ejus officium statuerent, annuerunt. Ego, qui adverterem, neque honestati virginum talia in viros obsequia convenire, neque more fieri, quod Numa auctor, Metellus conservator religionum, omnesque pontifices maximi nunquam ante meruerunt: hæc quidem silui, ne sacrorum æmulis enuntiata noxam crearent, *inusitatum consentibus.* Exemplum modo vitandum esse rescripsi, ne res justo orta principio, brevi ad indignos, per ambitum deveniret. Ne longum loquar, ipsa verba ad te misi bonis probata, sed numero fortasse vincenda; licet in decretis pontificum non sit eadem forma, quæ curiæ est. Sed hoc quoque parvi faciet inscientia. Quod si tu adesses, multum duorum sanitas promoveret. Quare ubi primum ex incerto morbi parens communis emergerit, redde te mihi, ut nobis æquiores vitæ cursum faciant participata solatia. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Nequeo definire, quæ potissimum mihi describendi forma conveniat. Ea quippe jam diu intemperantia variorum rumorum; ut neque decipere falsis, neque sollicitare veris amantissimos mei debeam. Spes tamen, quæ rerum semper adversarum patientiam suadet, in tuto est. Et si aliquid commoditatis attulerit, nequaquam morabor index esse meliorum. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Filii mei Parthenii adventus nullis postulat commendationum lenociniis adjuvari. Sed accessurum gratiæ existimo, quod ejus præsentiae etiam meus sermo conjungitur. Ex ipso Romæ gesta noscetur, licet scriptum fama prævenerit. Neque enim res magnæ et insperatæ in secreto se esse patiuntur. In bonam partem plebs nostra mutat: adeo ut jugiter seditiosorum pœna poscatur, et jam terga dederint insolentes. Multis non opus est. Neque enim quidquam narrandis debeo derogare, qui rerum plenitudinem venturo ad vos indici reservavi. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Horus philosophus, vita atque eruditione præcipuus, jam diu mihi carus et amicus est; et inter prima numerat dona fortunæ, si optimis quibusque jungatur. Studens igitur ad effectum desiderium ejus adducere, quæso te, ut et sui meriti gratia, et in

honorem commendationis meæ, inter familiarium A ipsos coram datores bonorum, gratiæ instar existimant, ut nunc frater meus Pæonius vadatus opinio testimonii tui munere audire properavit parti honoris auctorem. Commendarem tibi optimum civem; si posses parvi facere, quem dudum altius protulisti. Supersedendum est igitur his verbis, quæ suffragari proficiscentibus solent. Neque enim vana spes est validiora fore apud te merita præsentis, cum absentem favore respexeris. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ignatio meo gratulor quod nostra in eum diligentia tuo amore vincatur. Factum est, quod volebam: nam parciosem de illo testimonii cautionem præmiseram, quam sentire cœpisti. Nunc si qua meorum actuum scire postulas, explicabit. Tanta illi est virtus, et utriusque nostrum ex familiaritate fiducia; ut et de me nihil possit ignorare, et apud te nihil occulere. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Voluntaria beneficia tua petitione prævenio, ut quæ tua sponte tribuis, ego videar impetrare, et bonum naturæ tuæ in gratiam meam transeat. Nicatorum clarissimum virum Siciliæ fascibus functum, sub custodiam adesse jussi. Hunc tibi et suæ vitæ integritas, et merita fraterna commendant. Accedit illi ad prærogativam precatio mea: qui etsi spero probitati ejus responsuram beneficentiam tuam; sedulo tamen postulo, ut sanctissimo juveni in bonum vertat exhibitionis occasio. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Commendaveram tibi dudum Macedonii viri clarissimi filium, cum foro tuo nomen dedisset. Credo eam rem pro studio meo juveni commodasse. Sed quia parentibus nihil satis est, et efficacior quibusdam videtur petitionis iteratio: rogatus denuo postulatam retexo, non ut novam causidico benevolentiam præstes, sed ut jam tributam digneris augere. Meo autem nomine quæso te, ne sic desiderium repetitum esse conjicias, tanquam me prius impetrasse diffidam. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Merita Sexionis, qui antehac Calabriam rexit, multi in bonam partem loquuntur; eaque propter, ut suffragio tuo a me committeretur, orarunt. Est humanitatis et consuetudinis tuæ, aliis quoque placitos amore dignari. Ergo si nihil est, quod resistat precantium voluntati, effice, oro te; ut Sexioni apud te prosint et mea verba, et vota multorum. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Palatinos injuriæ reos, quos Brutiis celsitudo tua præcepit exciri, miles de prætorio missus, exhibuit. Sed cum sacro auditorio eadem causa competeret, dominus meus, parens noster, præfectus Urbi, auctoritate juris et fiducia tui, personas sibi ac negotium vindicavit. Quod eo scribo, ut noveris apparitori justam subesse rationem, qui et parenti tuo cessit, et legibus. Va'e.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Qui deum beneficio potiuntur optatis, venerari

A ipsos coram datores bonorum, gratiæ instar existimant, ut nunc frater meus Pæonius vadatus opinio testimonii tui munere audire properavit parti honoris auctorem. Commendarem tibi optimum civem; si posses parvi facere, quem dudum altius protulisti. Supersedendum est igitur his verbis, quæ suffragari proficiscentibus solent. Neque enim vana spes est validiora fore apud te merita præsentis, cum absentem favore respexeris. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ferunt Socratem, si quando excidit cupitis, aut destinatis, id sibi utile, quod evererat, æstimasse. Nil meriti sui securus interpres, ea conjectabat esse meliora quæ casus dabat, quam quæ animus appetebat. Sequor sapientis exemplum, et in bonam partem traho, quod Saxonum numerus morte contractus, intra summam decretam populi voluptatibus stetit, ne nostræ editioni, si quid redundasset, abscederet. Nam quando prohibuisset privata custodia desperatæ gentis impias manus, cum viginti novem fractas sine laqueo fauces primus ludi gladiatorii dies viderit? Nihil igitur moror familiam Spartaco nequiores; velimque si tam facile factu est, hanc munificentiam principis, Libycarum largitione mutari. Nam gladiatorum idoneos communi cura prospiciet; quæ pars in apparatu quæstorio prior est, ut auctoramento lectos longus usus instituat. Nostros, quibus ursum lectio et comparatio jam pridem credita est, pervectos ad te temporis æstimatione non ambigo. Sed si cursualium præpositorum avaritia retardantur, erit beneficentiæ tuæ moras, quibus tenentur, absolvere. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ope deum secunda navigatione et facili itinere ad destinata pervenimus. Appetebat commodum tempestiva hora convivii. Ubi curare corpora cibo cœpimus; accurrit qui mihi amabiles litteras tuas, simulque a te captas e mari copias exhiberet, quæ nobis esui mox fuere. Nam libuit indulgere genio, postquam parvulum nostrum periculo exemptum spes optata respexit. Habes omnem rem: cura, ut valeas, et patriam tui amantem quamprimum revisas, bona parentis, ut spero, venia, cui mox peracta lustrali solemnitate redderis. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ad tertium nonas Octobres primo lucis respondi litteris tuis, quas pro interjectu itineris, quo nunc distinemur, ante meridiem sumere debuisti. Sed ut scripta ad vesperam mihi reddita prodiderunt, meum officium, meamque curam tabellarii lentitudo suspendit. Ego tamen huic moræ succensere non possum. Defuisset enim tibi causa sermonis iterandi, si mature responsa nostra legisses; quæ confido jam tradita: nisi forte denuo aliquis ex urbanis divitibus insessor viarum scripta nostra furetur. Dii illos mentibus suis puniant! Nunc ac quæsitâ redeamus.

Humor, qui parvuli nostri pectus obsederat atque importunam tussim ciebat, magna parte tenuatus est: itaque spiramenta faucium libera nihil jam stridulum sonant. Deum benignitas velit processum sanitatis ejus in solido collocare. Nos ut a metu præsentium respiravimus, ita voto futura munimus.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS SYAGRIO.

Scribere hucusque non libuit, obstrepentibus imbecillitatum querelis, quas indicare vitamus. Hinc factum est, ut officium nostrum tua alloquia prævenirent. Postquam divina ope sanitatis bono frui cœpimus, redit cura sermonis. Sume igitur litteras, seras quidem, sed voto tuo et proposito congruentes: quæ ut diu dilatæ sunt, ita desiderium sui indicio meliorem pensabunt. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Iter in patriam diis auspiciis ordiemur, quod tibi et ante compertum est. Sed religio monuit, ut diei quoque certior redderis. Cras igitur viam nobis disce relegendam. Et quia promissi servantissimus es, fac memineris ad publicum solemne contendere. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Emiseram prior scriptum, quod in manus tuas dudum præsumo venisse. Haud multum processit horæ, cum aderat, qui a te mihi litteras exhiberet. Decursa oculis pagina requiri a me comperi diem cœptando itineri destinatum. Sed hanc curam spontaneo sermone præveneram. Ergo respondenda consumpsimus. Quid superest, nisi ut gratuler nobis animos esse cognatos? Nam quæ te scire velle præsumpsi, priusquam quæreres indicavi. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Reditus ac recursus in patriam, qui semper omnibus gratus est, festinationi nostræ nequaquam pro expectatione respondit. Causas si desideratis, accipite. Jam primum ut communia domesticis præferamus, rem frumentariam nostræ urbis nulla auget invectione. Spes ipsa, quæ in adversis alere animos solet, recusat effugium polliceri, cum sterilis annus ne semina quidem terris commissa reddiderit. Dehinc ut apud vos familiarem curam loquamur, urget Ostiense prædium nostrum militaris impressio. Nos legum inane nomen vocamus. Di viderint exitum causæ. Interea mordemur non metu damni, sed civitatis injuria. Collegarum tractatus qui me exciverat, æternis principibus legandorum in Africam virorum reddidit optionem. Cessante ergo patrum deliberatione non vocamur. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Fungeris boni fratris officio. Sed desine memorem cominone. Notæ nobis sunt cæremonie deorum, et festa divinitatis imperata. Nisi forte me solum exsequi vicem tuam postulas, et ut assolet res divina

mandari; mihi tuum munus injungis. Fruere deliciis copiosis. Nos mandata curaturi sumus. Sed memento exactis feriis participes facere luxuriæ tuæ, quos tantopere laborasti consortes habere jejunii. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Gratiosa est expostulatio quæ requirit officium. Sed cum in scribendo nunquam residem gesserim voluntatem, frustra neglectæ familiaritatis accusor. Utor in ea re testimonio hominum tuorum, qui dudum sibi epistolam traditam tabellarii vitio distulerunt. Volo igitur apud te servatæ amicitiae mihi constare rationem. Nam vehementer injurium est, ex alieno peccato, nævum violatæ religionis attrahere. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Spe bonæ valetudinis mari vicina delegimus. Sed nec dum auras salubres ventis obluctantibus experimur. Hinc pigrior est matronæ ad sanitatem recursus: cui si quid refectionis dies melior adjecerit, optatum de ea indicium non morabor. Urbanis negotiis, ut insinuare dignatus es, inquires, monitor securus illudit. Alieno enim periculo res inefficax et copiarum nocitura tentatur; ut cum vilitatis metus in angustias coegerit civitatem, tunc opum validis quæstum augeat avara venditio. Hoscine homines arbitreris, qui plus amicis consilio nocent, quam inimicis odio obesse potuissent? Sed nos publico dudum opere perfuncti, aliena sileamus. Dii meliora procurent! neque enim gaudere dignum est, si qua mihi laus ex alterius errore proveniat. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

In maximis quidem rebus, quid mihi studii atque amoris impendas, frequenter adverti. Sed quoque crebri sermonis officia, ut pote ex intimo affectu deprompta complector: quorum assiduitas cultum circa te meum pari lance compensat. Jucunditas vero tanta est, ut fatear me alloquio tuo potius incitari ad desiderium, quam repleti. Ea quippe rerum omnium ratio atque natura est, ut quæ humanis sensibus blandiuntur, nequeant offerre fastidium. Itaque cum solvendis atque agendis gratiis par esse non possim; facio quod solent improbi debitores, qui adhuc alieno ære depressi cupiunt secundo nexu fenoris obligari. Quare etsi numerosæ sint litteræ tuæ; non ut ingratus, sed ut muneri tui cupidus postulo crebriores. Facile autem conjici potest, quam vicem colloqui otiosus ipse pollicear, cum ab occupato hujusmodi officium impatienter exposcam. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Diu domo abesse decreveram, jucundumque otium cum familiaribus nostris in suburbano Arabianæ exigebam. Sed quia Fors versat humana, nec semper ex voto destinata succedunt: Præfecti litteræ rupe-runt otium meum, quæ bonæ spei sollicita miscebant.

Speciatim præsentiam meam per ambiguum poposcerunt. Non differo expectationem tuam. Collegarum tractatu senatum commoveri, sed et oblationem faciendam scriptis secretioribus indicavit. Nihil publicatum, nihil lectum est. Quantitas postulatae rei excessit opulentiam recognitam. Vastum silentium cunctis stupor subitus imperavit. Quo longius prod-eunte placuit in tempus aliud deliberanda produci, ne omitterentur absentes: quamvis ipse dixerim, Romæ, aut in proximis positos, vel evocari debere, vel consuli, reliquorum nomine, de oblatione futura, ut statutis ordinis polliceantur assensum. Habes omnem rem, de qua quid sentiam satis nosti. Tibi etiamsi causa communis est, procul tamen abesse, ad solatium proficit. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Paulo ante litteras dedi. Nunc reddo responsa, quia illis necessaria continentur: his salutatio sola præstringitur. Valemus, ut verum est. Si tibi omnia prospere fluunt, scriptionis fide commune bonum mecum participa. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Suburbanum prædium, quod viæ Appiæ adjacet, incolebam, cum mihi litteras tuas in hoc missus exhibuit. Nosti rura quæ loquimur, ubi magnas ædes in angustis sinibus collocavi. Hic dulce otium (si quid absque te dulce est) paulisper exegimus. Nunc Vestalis festi gratia, domum repeto, incertus maneamne cum civibus, an rursus in vicina concedam. Tu quid agere decernas (nam certe justo diutius abfuisti) debeo cognoscere. Vocat enim te in curiam nostram diis auctoribus quamprimum candidati mei designatio; cui supra omnes ornamento eris, qui nos vel affinitatis vel amicitiae officiis prosequantur. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Vacui apud Neapolim soli, quod mihi ex tuo adjacet, ut ædes novas molirer, optaveram, tu mecum opera Lucellana partiris. Et ne verecundia retinet oblatum, negas tui juris videri, quod ego meum fateor non fuisse. Patere, ut saltim gratiam tibi debeam. Neque enim fas est, mala fide me recuperare, quod possum bona sumere. Adjicis præterea lenocinia, quibus morbum fabricatoris irrites: geminam porticum, solido et incorrupto opere curvatam, multis in longitudinem passibus explicari; vicina esse quæ construo, et parvo ædificationis negotio quod intervenit posse misceri. Quid laboras adversus verecundiam meam? Ego quoque facio, quod recusas. Gratus sum muneri tuo: sed vereor ne, accedente sumptu, dum vetera novis nitimur æmulari, intelligam te majora velle concedere, quam me posse reparare. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Ut habitus et crinis indicio est, Serapam non litterarum peritiam pollicetur: cujus si se meminisset

A exsortem, nunquam philosophis congruentem sumpsisset ornatum. Sed de hoc vestra existimatio sit, qui talium rerum profiteamini notionem. Mihi religio fuit, negare verba poscenti. Facies itaque rem morum tuorum, si ope atque humanitate fortunam peregrinantis adjuveris. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Postquam Gaudentio apparitori tuo indicem peracti a me itineris epistolam dedi, agens in rebus mihi apportavit sacras litteras spei et desiderio congruentes, quibus cognoscerem clare in aures publicas designationem consulatus mei debere proferri. Quid igitur eximio animo tuo lætitiæ plenus exoptem, nisi ut simili mox fruamur etiam de te gaudio; quod spero dominum nostrum Theodosium, venerabilem cunctis et præcipue bonis, solida in amicos dignatione facturum: siquidem dignum est, ut augustissimis honorum nostrorum patronus æquet dignitatibus, quos scit mentibus convenire. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Cresconio amico meo amorem tuum multa conciliant. Primo quod sacras litteras, quibus consulatus mei designatio tenetur, exhibuit; dehinc quod eum patria Africa non minus tibi, quam mihi cara commendat. Cujus mores cum primore loco censere debuerim, malui tuo examini reservare. Suscipe igitur, oro te, notum militiæ virum, qui se apicem felicitatis credit habiturum, si eum patrocinii tui splendor illuminet. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Exercet me quidem votivis ac felicibus negotiis præparatio consulatus. Sed ut litteræ tuæ frequenter indicio sunt, tua pro me cura præponderat. Hortaris, mones, cogis, ut quidquid potissimi magistratus functio quærit, accelerem; et cum sis meæ exactor industriæ, nihilominus omnia sollicitudini tuæ vindicas. Eritne tempus optatum, quo istam mentem paribus pro te officiis districtus æquiparem? Spero actutum florente republ. et propagato in ævum domini nostri Theodosii principatu, virtutes tuas fascibus munerandas. Tunc epistolarum stimulos non requiram, nec exspectabo monitorem. A te enim didici sponte suscipere quidquid pro fratre curandum est. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Astipulationem præclara merita non requirunt: siquidem virtus sua luce conspicua aversatur auxilium commendationis alienæ. Ergo cum dominum et fratrem meum Licinium celebrem fecerit ad normam veteris disciplinæ gubernata resp., quid potest ei dignitatis adjicere privata laudatio? Hac igitur præmissa parte, optimæ in amicos fidei ac diligentiae virum, præcelso animo tuo opto sociare: non quod judicium tuum serum ac difficile sit ad colligenda ingenia et explorandas voluntates bonorum, sed ne

brevis inter vos usus et festinata discessio neget **A**
justum tempus examini. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Si amicitiae semper ratio deposcit, cur mutua negotia alterius juvemus officiis, quanto impensior utilitatibus propinquorum cura debetur, quorum nobis bona et adversa communia sunt? Quid quod saepe bonitas causae cohortatur, ut quod debemus generi, tribuamus promptius aequitati? Quae me non minus pro illo, quam necessitudo commovit, ut ipse etiam comperto ex relatione Victoris spectabilis viri negotio judicabis. Nam quo res notior fieret, publicae epistolae malui exempla sociare, ne quid fiducia dicere per gratiam judicarer. Nunc, si tibi voluntas mea cordi est, praesta huic quaestioni maturationem securitatem, **B** quam pro justitia etiam me silente deferres.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Parva est commendatio scriptorum meorum, si Leontium familiarem innocens vita bonis quibusque conciliat. Suo igitur praeditus merito, astipulationis adminicula non requirit; et tamen abstinere non debeo tali genere litterarum, magis ut amicitiae satisfaciam, quam ei aliquid opis conferam. Tu tantum pro dignatione, qua clarus es, facito noverit gratiam sui meo quoque nomine esse geminam. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Brevem necesse est esse sermonem, qui properanti repente committitur. Quare et officio satis est et **C** brevitati temporis congruit, ut circa te salutationis honore perfungar. Vicissitudinem vero efflagitare non debeo, quam mihi arbitror a viro amicitiae servantissimo etiam sine admonitione referendam. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Ut silere non possum, quoties stylum invitat occasio; ita si desit causa longioris alloquii, seriem paginae stringo compendio. Loquax enim copia est, quae in re usitata atque solemnibus verborum redundat eluvie. Hae igitur dico, et vicissim peto, ut me prosperorum tuorum indicio munereris. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Humanitatis interest commendationem deferre poscentibus. In Zenobio autem talis officii causa propensior est, cum sit familiaris meus, atque adeo illi debeatur potius quam praestetur affectio. Hinc patrocinium tui cupio provenire. Nam primum est, ut meo suffragio diligatur; secundum erit, ut sui honestate complaceat. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Considerans, quid mihi amoris digneris impendere, arbitror Cyriaco domestico meo has litteras profuturas, quibus quaeso ut commoditatem ejus prompto favore respicias. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Vir clarissimus Honoratus cum primis mihi vitae honestatisque complacitus est. Credo iudicium meum tibi aspernabile non videri. Id si ita est, neque me opinio frustra tui habet, futurum reor, ut ex prerogativa istius testimonii ad familiaritatem praeclarae unanimitatis tuae, quasi tibi etiam sedulo spectatus accedat. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Delectat eos frequenter affari, quorum animum mei amantem documentis habeo comprobatum. Cape igitur litteras meas, quas ideo libenter emitto, quia religionis tuae vicissim pascor alloquiis. Quae res acuere nos debet ad officia promptiora, cum tibi hinc commodi fenoris largior usura respondeat. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Valentinianus protector dudum patrocinio culminis tui per me traditus atque commissus, domesticis occupationibus attinetur: atque ideo magnopere poposcit ob eundem sibi aliquod negotium per suburbanas provincias impetrari. Quare decus nostrum familiari meo desideratum munus exclude, aut impetra com meatum, quo possit a militari nota sub hac impetratione defendi. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Cum in iudicio praefecturae famosa causa penderet, Discolius, qui furti detulerat actionem, multosque nostri ordinis viros criminatione perstrinxerat, occulte cum reis inita pactione, non sine disceptatoris invidia elusit examen. Ad hujus investigationem missus apparitor, si praetorianorum adminiculum sortia-
C tur, proclivior facultas retrahendi accusatoris eveniet. Interest publicae disciplinae, simulque ad famam pertinet cognitoris, ut eum summo studio conquistum reduci in iudicium sub custode praecipias, ne innocentiam senatorum obnoxia rumoribus suspicio decoloret. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

D Amor tuus in Domitium notus et validus ademit mihi commendandi ejus laborem: pro quo hoc tantum dixisse suffecerit, mihi quoque eundem prisca familiaritate conjungi. Quae res illi incrementum patrocinii tui, ut spero, praestabit: probabiliorem quippe eum tibi faciet communis similitudo iudicii. Interea nos ursis saepe promissis, et diu speratis, sub ipso articulo muneris indigemus. Vix enim paucos catulos maceratos inedia et labore suscipimus. Et de leonibus fama conticuit: quorum adventus posset efficere, ut ursorum defectum congressio Libyca repeasaret. Unciam panis malitiose et temere restitutam spontanea voluntas populi redegit in copia conditorum. Tota igitur omnia atque secunda sunt, quae animi

tuum jure mordebant. Atque utinam sollicitudines A quæstorias par successuum felicitas mitigasset! Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Editioni muneris nostri et usitata et insolita a te conferuntur; ita omnia ad conciliandum quæstori nostro plebis favorem et solemnum rerum largus et novarum repertor excogitas: ut nunc septem Scoticorum canum probavit oblatio; quos præclusionis die ita Roma mirata est, ut ferreis caveis putaret advectos. Ergo et hujus rei causa et præterea munerum cæterorum, quantas possum, maximas gratias tibi ago: licet in his, quæ studiose fratribus pro magnitudine animi tui tribuis, beneficium te non putes præstare, sed sumere. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Pars hominum compendiis et quæstibus gaudent; me votiva delectat expansio. Itaque avidus civiæ gratiæ, quæstoris filii mei sumptibus studeo aliud genus largitatis adjicere, ut curulibus stabulis Urbis æternæ etiam quina mancipia largiamur. Et quoniam servorum per limitem facilis inventio, et pretium solet esse tolerabile; quam maxime te deprecor, ut per homines strennos viginti juvenes prædicto negotio congruentes jubeas comparari. In quam rem solidos ad te misi, habita æstimatione hominum, quorum non forma, sed ætas et sanitas deligenda est. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Fratri nostro Andromacho omnes bonæ artes familiares sunt, sed præ cæteris fides, qua expectatus mihi tuum quoque judicium optat demereri. Itaque dum te expetit, iter imbecillis grave, gracilitatis suæ oblitus intravit. Hæc illi maxime causa fuit pro viribus, ut solet plerumque animus spe et gaudio morbum levare. Advertis igitur quam prompto et patulo amicitiae sinu receptandus sit, qui tui desiderium suæ valetudini prætulit. Quid plura? appetendus tibi foret, nisi te sponte sequeretur. Ergo accurrenti religiosam manum porrige; ut qui te novit virtutibus superiorem, communitate parem sentiat. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Commendatum mihi a fratre meo Hilario virum devotissimum Titianum; quo alio possum beneficio munerari, quam ut eum sancto pectori tuo non aspernandus preceptor insinuem? Et jam spero petitioni meæ cessuram felicitatem, quando eo studio atque proposito es, ut instar gratiæ habeas, si tibi probabilis amicus accedat. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Filius noster Symmachus, peracto munere candidati, offert tibi dona quæstoria, et cæteras necessitudines nostras pari honore participat. Quæso igitur ut ejus nomine dyptica et apophoreta suscipere digne-

mini, qui apparatus ejus plura et præclara tribuisti. Præterea domino et principi nostro ad referendam largitati ejus sedulam magis, quam parem gratiam, auro circumdatum dypticum misi. Cæteros quoque amicos eburneis pugillaribus et canistellis argenteis honoravi. Tuæ igitur potestati, tuo quoque arbitrio committo, ut opportune singulis, quæ missa sunt offerantur. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Multi a me conciliationem litterariam poposcerunt; sed quorundam meritis, aliorum precibus parem gratiam dedi: nec tamen vereor, ne tibi civium ignota distinctio sit, judicium de his commune recolenti. Dabis igitur in quibusdam verecundiæ meæ veniam, quæ cessit orantibus. Sequeris autem, quod scis de singulis utrumque sentire. Puto ex his verbis, quo in numero filium nostrum Attalum spectabilem virum censeam facile dignosci. Namque ista libera et aperta discretio ei tuto credita est, qui non fuit in partem cogentum. Quare tuo ac meo nomine amicitias accurrentis amplectere; ut huic in fructu sit cultus honorum, pravis dolori, quod similiter non diliguntur. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Jam pridem domino et fratri meo Alipio comitatum sacrum visere atque adire cupienti, sera quidem occasio, sed læta successit, ut eum consul accires, ideo in conspectum tuum alacer occurrit, ut beneficiis votiva reddat officia et sancti animi tui fretu nubem invidiæ superioris abstergeat. Quod illi arbitror ex voto esse cessurum. Neque enim famæ ejus deesse aliquod patieris, qui securitatis cuncta tribuisti. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Recte et probabiliter judicasti, fratrem nostrum Titianum spectabilem virum consulatui tuo interesse debere: siquidem æquitas postulabat, ut voti sui voluptate frueretur. Nulli unquam nostrum tui amore cessit; quinimo semper primas sibi erga te partes observantiæ vindicavit. Itaque testem alium non requirit. Scit enim sibi plus esse loci apud tuum animum, quam posset meo sermone conquirere. Relinquo igitur eum fiduciæ suæ, quia nihil potest esse cumulatus. Hoc tantum subjicere contentus, me quoque tibi ejus nomine, si quid gratiæ ceperit, obligandum. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS FLAVIANO FRATRI.

Facile fratrem nostrum Elpidium ad proficiscendum traxisset affectio, nisi eum unici cura retineret. Tantum quippe est in eo sinceritatis atque dulcedinis, ut illi soli necessitudines præferantur. Hunc ita spectatum mihi atque conjunctum, jussis tuis negare non potui: quia in talibus causis major apud me cecidendi voluptas est quam fruendi. Suscipe igitur amantissimum nostri eo animo quo rogasti: æstima de

gaudio adventorum, negari a te non oportere residentibus, quod præstatur accitis. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS FLAVIANO

Peregrinari mihi tecum videor, si quando cursus atque recursus tuos luculentus narrator insinuas. Ita cognitiones nostras religione allicis, et nitore sermonis illuminas, ut quidquid explicat affatus tuus, id noster quodammodo visat affectus. Quare firmam valetudinem tuam tenemus, reditumque felicem votis jugiter comprecamur. Nam qui amorem in nos tuum æquiparare non possumus, solvimus votis, quod nequimus officiis. Salve igitur, mi domine inimitabilis, nosque et generaliter cum cæteris, ut nunc facis, et speciatim cum clarissimis, ut solebas, his muneribus oris ac pectoris tui benignos illustra. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Vox juris ac legum est: bonæ fidei contractum non posse rescindi. Hujus sententiæ executionem frater noster Elpidius optat adipisci; cui post venditionem Hispaniensis prædii sui partem emptor adjurat; cum ad soliditatem transcriptæ in novum dominum possessionis cuncta ex more celebrata sint. Hæc summa est postulati, quæ meis quidem verbis, sed illius meritis adjuvatur. Quæso, ut æquitate, qua præclarus es, ut pudorem refragantis privata objurgatione confundas, aut contumaciam frangas publica auctoritate judicii. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Et honoris tui, quo nunc auctus es, et continui in me amoris delector. Volo igitur, ut communia pignora curæ mihi esse non dubites, quæ magis merita tua quam scripta commendant. Supererat, ut assiduuum styli tui munus exposcerem. Sed redundantis est operæ, bona spontanea postulare, ne meus stylus extorquere videatur, quod tui animi spondet humanitas. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS FLAVIANO

Paulo ante litteras dederam, sed debitam tibi sa-

lutationem geminare non piguit. Namque amor officiorum modum non tenet. Præterea notitia commendantium postulavit, ut commendatione eorum adjecta pagina proficiat. Responsa non postulo securus præclari animi tui, qui mihi sine admonitione sermonem voluntarium polliceatur. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Semper mihi auctor es ingentium gaudiorum. At nunc supra vota processit, quod me expetendi plane et ambiendi viri familiaritate decorasti. Neque hoc suspicione conjecto. Nam patricii sermo fecit indicium, diligentiam in me suam te præsele provocatam; qua recte cæteris benefactis tuis etiam hic titulus procedet in numerum, qui solus quamlibet voti avaritiam possit explere. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS FLAVIANO.

Quoties parentum beneficiis obligamur, necesse est ad hæredes nexum debiti pervenire. Ad filium meum senatorem præclarum atque ornatissimum virum præfata pertinet generalitas: cujus pater omnibus rebus illustris et mihi eximia veneratione recolendus, plurimum domui meæ honorificentiae et religionis exhibuit. Cujus ego devinctus officiis, filio opto persolvere, quod de parente contraxi. Sola autem magnificentia tua potest me contractu gratiæ liberare, si posteritatem ejus adjuverit, præcipue in iis rebus, quæ justitiæ patrocinio fulciuntur: siquidem queritur, agros suos contra judicatum vestrum magnam partem mutilari. Grave hoc et impetibile videri, nisi etiam consensus partium frustrationibus luderetur. Minus est enim alienam sententiam spernere, quam a propria discrepare. Est igitur in manu tua, in tam absoluto atque probabili petitionis genere, servatis legibus, et æquitatis intuitu, aliquid etiam meæ deferre personæ: cujus interventum fastidio longæ litis, non diffidentia negotii postulavit. Vale.

LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Ruri hucusque observatus, postquam me ad urbanam sedem recepi; reperimus optabilem litterarum tuarum salutem. Quæ post diutinum silentium, tam multum apud nos gratiæ et honoris habuerunt, ut in his sola brevitatis displiceret. Nam jejuna aure's meas et præclari eloquii tui satis superque sitientes, affatus largior debuit uberare. Mihi quoque curæ fuit arctare paginam limite parcior, ut te, mi frater, scribendi talionem morderem. Quamvis ita conscius sim arentis infantiae; ut quantum doloris accipio, cum breves

epistolas sumo, tantum tribuam beneficii, cum pauca respondeo. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Ruri positus vectigal solemne tibi dependo. Nullum enim tempus patior ab hoc munere seriatum; neque locorum intercedente divortio in oblivionem familiaritatis adducor. Qui, si me vicissitudinis stimulo faceres promptiorem; nunquam profecto linguam desiderem continerem. Et tamen enixe meum fungor officium, nec cessationis traducor exemplo. Atque hoc silentium tuum difficultatibus publicæ occupationis

scribo, quia satis est mihi ad amicitiae fiduciam, A quod me credo redamari. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Hunc scribendi morem superstitio vetusta constituit, ut ad peregrina digressi priorem sibi locum vindicent cum absentibus colloquendi. Sed affectus morae impatiens, scribendi vices religione mutavit. Itaque rupta lege reticendi, sermonem tuum festinatione praevengo; adjiciens sedulae salutationis officiis commendationem viri inter optimos quosque numerandi, quem dudum a parentibus clarum, et aulicae dignitatis splendor excoluit, et amplissima curia non accepit ut novum, sed recepit ut debitum. Quae tamen in fratre nostro Philippo, secundo loco et honore censenda sunt: quia plus habet laudis in moribus, magisque probitate conspicuus est, quam fortunae muneribus gloriatur. Plura dicerem, si aut pudor ejus sineret, aut prolixa laudatio epistolae conveniret. Certe illud spondeo, tuam eximietatem in coram reperire posse multa, quae tacui; nulla desiderare, quae scripsi. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Decet ut litteras meas frequenter efflagites, nec tamen convenit ut de silentio grave quippiam suspiceris. Oblitum me tui, quod in hanc diem siluerim, censuisti. An ita vel mei animi fides inelara est, vel tui meriti angusta momenta, ut huic de me opinioni locus esse debuerit? Quare amicitia communis plus accepit injuriae ex tua suspitione, quam ex meo silentio. Minus est enim, necessitate officium deserere, quam voluntate praepropera judicare. Putas solemni genere defensionis levare peccatum? Diu affui, longa otia in secessu ruris exegi, tabellarii defuerunt. Haec etsi vera plerumque sunt, tamen assiduitate detrita in invidiam mendacii reciderunt. Meae occupationes ab usu remotae, nihil mediocre protendant, cujus rem familiarem nova incessit affinitas, contra rationem legum, felicitatem temporum, consensum parentum, pacta majorum. Sed reprimum me, neque his querelis ulterius immorabor, quas tabellarius, si veritati amicus est, explicabit. Ita fiet ut et tibi cognitio gestorum plena proveniat, et ego excusationem meam potius indicasse videar quam dolorem. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Aiunt qui callent rhetoricam disciplinam, nihil esse controversiae, ubi eadem partium jura sunt. Imaginem propositae rei postulas? Mitto decantatas judicialium meditationum fictiones, et inania simulacra causarum. Vel haec silentii nostri diuturnitas materiae talis exemplum est. Objicies mihi dissimulati officii negligentiam: in te haec referetur oratio. Ergo quia pares sumus, dulce colludium est, ut cum altero neuter expostulet. Veniam, quam dederis, impetrabis. Sed cur aquis tecum conditionibus ago? Jam mea causa melior, qui prior emendo utriusque

PATROL. XVIII.

delictum. Videro quae tua futura sit in referendo sermone curatio. Ego in viam reduxi amicitiae nostrae fortuitum stuporem; neque ex ea re affecto gratiam. Satis mihi laudis est, invidiam silentii diluisse. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Solet quidem aegritudines animi ratio mitigare, sed fortunae nostrae tantum vulnus est, ut ei ne tua quidem delensiva et suada facundia cicatricem possit obducere. Fors fuit an dies longa quandoque hebetet laxatum dolorem: siquidem malis omnibus finis de tempore venit. Interim frigent verba solantium, neque aures applicat consiliis bonis surdus ex injuria animus. Tertius hic mihi de optimis fratribus luctus est. Post tot miseras quis non putet me dedidicisse patientiam? At quando imbecilliores nos ipse casus invenerit, tanto magis doleo. Nunc et illa crudescunt, quibus stuporem diuturnitas fecerat. Ictus enim novissimus etiam veteres plagas dolore rescindit. Nec ignoro multa invicti animi exempla posse referri. Pericles amissis recens liberis venit in curiam: sed patriae causa cogebat. Anaxagoram philosophum gravis de filio nuntius a disputationibus non retraxit, sed philosophiae deferebat calamitatis suae negligentiam. M. Horatius morte pignoris cognita cadaver efferri jussit: sed hac constantia esse debuit, qui Capitolium dedicabat. Vides quis mihi sit animus: et tamen vita ducenda est. Amor enim lucis a natura datus fulcit infirmitatem doloris. Pene praeterii, quod fuerat inter prima collocandum. Cumulatissimas gratias ago, quod Projectum familiarem nostrum avulsum contubernio tuo, meo solatio deputasti. Ex hoc intelligo, quanta necessitas fecerit ne venires. Ego tamen qui te ipsum non potui, vidi animum tuum; cui satis non fuit medicinam fortunae nostrae per epistolam facere. Addidisti enim quamdam legationem, quae sui assiduitate vim mali frangeret, quia noveras solatia litterarum cum lectione finire. Progressi in laudes tuas concludimus, cum ipse religionem magis ad conscientiam quam ad gloriam referas. Ergo habeat modum sermo, quem nunquam circa te habebit affectio. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Arbitrum te assumo epistolarum mearum. Cape si quid ab republ. vacas, orationunculam nostram, cujus edendae fiduciam favor civium dedit. Nam spes saepe aliarum exemplis, et placitum esse praesumimus, quod aliis jam placuisse gaudemus. Nunc tuarum partium erit, respondere, cum legeris, an debuerit me senatus animare. Certe mihi duci vitio non potest, quod tam bene de tuis auribus speravi, quam simpliciter priorum suffragiis credidi. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Nuntium redi us mei, cum primum fida patuit occasio, exhibere non differo. Scio enim te prospera quaeque de nobis velle cognoscere. Mihi quoque par

cura est de salute atque actibus tuis læta et optata noscendi. Atque ideo dignaberis, quoties fors dederit facultatem, officia circa nos mutuæ affectionis implere. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS JULIANO RUSTICO.

Tanta animi voluptate sumpsi litteras tuas, quas mihi post longum silentium detulisti, ut me fatear querecæ prioris oblitum : quia memoriam præteritæ intermissionis antiquavit gratia recentis officii. Deinceps si tibi cordi sum, frequenter operam scriptionis admitte, vicissitudine remunerandus et sermonis et amoris. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Expectas a me litteras largiores : delector iudicio tuo. Laus est enim ingenii cum desideratur ubertas. Sed velim tibi verborum copiam displicere. Nam quid agat, quo se vertat, ubi immoretur cassa rebus oratio? Odi in parvo corpore longa velamina. Illa vestis decenter indutui est, quæ non trahit pulverem, nec in humum demissa calcatur. Scribe ergo aliquid quod respondendo producam : quanquam religione decipior, qui tibi uberes epistolas audeo polliceri. Videro quis sit futurus eventus sententiæ tuæ. Tamen memento non electionem me tibi spondisse, sed copiam. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Sumpsi pariter geminas litteras tuas, Nestorea, ut ita dixerim, manu scriptas, quarum sequi gravitatem laboro. Trahit enim nos usus temporis in argutias plausibilis sermonis. Quare æquius admitte linguam sæculi nostri, et deesse huic epistolæ Atticam sanitatem boni consule. Dignum est ut hæc ipsa apud te culpæ confessio prosit ad veniæ facilitatem. Quod si novitatis impatiens es, sume de foro arbitros : mihi an tibi styli venia poscenda sit. Crede, calculos plures merebor, non æquo et bono, sed quia plures vitiis communibus favent. Itaque ut ipse nonnunquam prædicas, spectator veteris monetæ solus supersum; cæteros delinimenta aurium capiant. Stet igitur inter nos ista pactio : ut me quidem juret vetustatis exemplar de autographo tuo sumere, te autem non præniteat scriptorum meorum ferre novitatem. Non silebo alterum munus opusculi tui, quo prisca cujusque reipublicæ ex libro Græco in Latinum transtulisti. Arma a Samnitibus, insignia a Tuscis, leges de lare Lycurgi et Solonis sumpseramus. Tuus nobis post hæc addidit labor peregrina monumenta, quæ jam sui nesciunt. Nunc vere civitas nostra populorum omnium parens facta est, docere potest singulos antiquitates suorum. Ipsa vero pars materiæ digna laudari, quanto verborum ste latur auro? Nescias cultu an rebus magis voluminis honor gaudeat. De mea ægritudine nequaquam te rumor fefellit; sed jam mihi (modo venia dicti sit) convalescentiæ portus aperitur. Carminum tuorum codicem reportandum puero radidi, et quia eclogarum ordo confusus est; quem

A descripsi, simul misi : ut correctio utrique a te præstetur, et aliorum, quæ nunc pangis, adjectio. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Si tibi hæc una, ut ais, frequentandi styli causa est, ut a me vicem sermonis excludas, magnum silentii nostri in litteris tuis pretium est. Vide igitur, ne me validius a scribendo revocet fructus tacendi; quia si sæpe respondeam, fortassis curam remittes, ut jam victor optati. Mane ergo in proposito assiduas scriptionis, etiam post epistolam meam; quamvis malim creditum tuum quam paginas impetrare. Sunt quidem illæ Tulliano segmentatæ auro : sed de presentibus amicis bona plura sumuntur. Ipsa etiam verba melius ex oris fontibus fluunt, quam mandantur textis papyri. Quin ergo, eluctatus longi otii cariem, Cœlium nostrum revisas. Sat temporis Spoletio datum, bonæ urbi et optimorum civium matri, intelligenti tamen, quod nostræ curiæ viro usu capere non possit. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Binas ad me litteras pedissequus tuus detulit. Fraudis arguerer, nisi totidem reddidissem. Utrisque te reditum Romam, si per annos liceat, spondisti : sæpenumero idem scripseras. Nihil jam moror syngraphas tuas. Herare promissum, fallaciæ meditatio est. Scio lentos ad capessendum laborem senes fieri. Sed quia crescunt vitia cum tempore, ingratus mihi attrahendus es, priusquam iustiorē veniam faciat longior dies. Nullam Nestor tertio ævi sui sæculo militiæ vacationem poposcit; nec Achilli excusavit ætatis suæ frigus Phoenix monitor. Et certe haud multum itineris interjacet. Spoletium suburbanitas nostra est. Dum carmina tua ruminas, dum epigrammata oblati lucis, aut annibus componis fallitur doctis cogitationibus sensus laboris. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

In ære meo duco, quod te adornare optatum reditum nuntiasti. Sed male metuo, ne hoc studium tui, negatio habitationis impediatur, quam peto, ut in bonam partem voti erga te mei certus accipias. Deos enim facio testes, has domus, quarum alteram postulasti, jamdudum a me hospitibus esse decretas. Quæso igitur, ut sacramento commodes fidem, qui vel animo tantum meo credere debuisses, et in ardes tuas festinus recurras : siquidem domus, quæ tibi prius ambitiose per ætatem viventi et habitanti cum liberis satisfacit, senilem moderationem distributis in alias domus filiis non debet offendere. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Petis ut respondeam litteris tuis. Hæc denuntiatio certaminis est. Sed unde mihi quanquam procedenti in annos graves, senile illud et comicum? Quo jam tu veteres æmularis? Nec tamen defendet volunta-

tem tuam styli mei desperatio. Quis enim pudor est, A
vinci post confessionem? Illud quoque me ad rescriben-
dum coegit, quod timui cessationis exemplo quamdam
tibi silentii formulam dare: plusque fraudis in me
rediturum adverti, si tua offensio imitaretur tacen-
tem, quam si ausus meus superiorem. Æstimabis
ipse, quanto hoc tui amore adversus verecundiam
meam fecerim. Interea quod vales, dulce est: quam-
vis adjeceris, cauto esse opus, ne forte reditum no-
strum ævi tui subita prævortant. Nolo annos ad cal-
culum voces. Fiduciâ salutis in viribus est. Quas
cum videt expendere tutela morum tuorum; spera
confecturos deos, ut maneat vitæ integer in metas,
quas veterum definitio dedit sæculo. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Fortasse arguas diutinum silentium meum. Nolo
applices hanc moram negligentiae. Continuatio enim
longi itineris stylo obstitit. Tandem Formianum lit-
tus accessimus, quod mihi esset acceptius, si una
loci istius voluptate frueremur. Sed quia hoc per
annos et valetudinem tuam non licet; edoceri saltem
mutuis litteris peto, quantum corpusculo vigoris ad-
jeceris. Inesse enim tibi temperantiam cæteraque
tuendæ senectutis præsidia, non ambigo. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Habeo expostulandi tecum probabiles causas;
quandoquidem pontificio litterati honoris auctus nul-
lum mihi indicium communis gaudii præstitisti. Sed
nolo primas litteras meas felle oburgationis imbuere,
ne animum tuum contrahant amara sermonum.
Quare decedo querimoniis, et tecum hanc veniam
sic patiscor, in reliquum pensi habeas amicitiae dili-
gentiam. Sit inter nos frequens honor ejus officii,
sint assidue scriptorum familiarium vices. Quippe
tacita concordia instar odiorum est. Ideo litteras af-
fabra rerum vel natura, vel industria peperit, ut
nunquam muta esset affectio: et si quando absumus,
linguæ ut operamungerentur signa verborum. Hæc
in præsentia satis dicta sint. Opto deinceps mate-
riam mihi ad respondendum dari, gratia muneris
tui, non dolore fastidii. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Abundas quidem naturæ bonis et ingenii faculta-
tibus; sed continui silentii culpam tibi quoque pur-
gare difficile est. Quid enim ex vero, vel ex com-
mentato dici potest? Itinera me, inquires, longa te-
nuerunt: sed sæpe cessatum, et aliquando perven-
tum est. Vigilem operam publicis rebus impendo;
sed vicibus otii omne negotium distinguitur. Restat,
quod minime volo, ut fatearis amicitiae negligentiam.
Nam officia si plerumque deseras, occupatio est: si
semper, oblivionis crimen putes. Hoc, si fieri posset,
tacerem. Illudis ergo patientiæ meæ. Atqui intelli-
ges, æquum animum majore pretio mihi erandum.
Indignius læditur, quem religio non permittit offendi.

Et certe interfuit sollicitudinis tuæ exercere aliquid
verborum familiarium, cum mihi de scriniis tuis
profecia delegaretur oratio: de qua interim te sus-
pensum tenebo; tum demum tibi iudicii publici
facturus indicium, cum exoraveris, cum merneris,
et quia tanti ducō litteras tuas, cum scripseris. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS GREGORIO

Diurnitatem silentii rupisti, sed, meliēreule!
frequentibus impulsus officiis. Ego tamen non mi-
nore afficior gratulatione, quam si litteras sponte
tribuisses. Germani mei vicaria potestate gaudeo,
tanquam mihi decus honoris accesserit. Vestro quo-
que in eum favore delector tanquam aliquid ipse
B præstiteris: cum quo illustrem virum Syagrium fides
certa est operam bonæ frugis admissum. Quod eo ad
te scribendum putavi, ut gratiam nostram assertor
sedulus exsequaris. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS GREGORIO.

Elegisti materiam proniorem: accommodatior est
enim querelæ oratio humana, quam gratiæ. Qua
causa factum puto, ut me taciturnitatis incesseris,
cum perpetem curam dandæ et reddendæ salutis ad-
nitar. Quod quidem me libente fecisti. Nam qui alteri
culpæ ducit officii negligentiam, pollicetur de se ope-
ram promptiorem. Expostulatio tua instar est spon-
sionis. Non meditabor tua verba, non excogitabo
sententias. Si peccatum silendo contraxeris, tuis tan-
tum litteris argueris. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS GREGORIO.

Vellem te legato tui apud optimum consulem
purgandæ atque excusandæ absentiae meæ, si scirem,
quod tu mihi in ea re prius ignosceres. Nam cum
vestrum amorem cogito, vereor ne ut me æque ambo
diligitis, ita similiter arguatis. Quis igitur mihi hæ-
jus causæ defensor adhibendus est? fortuna scilicet
mea: cujus ut misera, ita justa purgatio est. Neque
enim fas sinit, læta officia obire lugentes; fortasse
etiam vestram hilaritatem mea tristitudo contraheret:
siquidem semper fieri amat, ut habitum mentis
de amicorum ore ducamus. Quare ignosce, quod
desumus, et apud egregium virum consulem fave
absentiae meæ: cujus honore gloriari nostrum est,
auspiciis interesse felicitum. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS GREGORIO.

Tantum tibi suppetit uberis eloquii, ut prioris si-
lentii veniam cum præsentis facundiæ laude merearis.
Quæ enim pars litterarum tuarum vel inventio-
num prudentia caruit, vel novitate sensuum, vel
antiquitate verborum? Cum igitur tibi supellex larga
non desit, innitere, quæso te, ut, sicuti oratione mi-
rabilis es, ita religione proberis. Faciet hoc crebri-
tas epistolarum tuarum, quæ non solum tibi parabit
gratiam, verum etiam me faciet promptiorem. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Nos hic in otio rusticamur, et multimodis autumnitate defruimur. Nam postquam doliis nova vina commisimus, quæ calce et prelo subacta fluxerunt; trapetis teritur bacca Sycionia, ut præcox olea in usum olivi viridis mulceatur. Interea loci ferarum domos indago sollicitat, et incertus agricola in officia diversa discurrit. Alii scalis ad arborum summa perrepunt; plerique condita musta defæcant. Nonnulli aprorum odora vestigia canum sagacitate disquirunt. Sed hæc omnia, si nobiscum ageres, plus placerent. Tenet te eruditio Scævolarum, dum forenses tabulas pervigil doctor instituis. Quare accurre perniter, ut feriarum requie laboris fastidium tergeatur. Certe si tibi ergastuli istius amor tantus est, adesto impiger, ut ad dicendum promptior revertaris. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MARINIANO.

Quod fortunæ tuæ pollucibiliter floruerunt, mecum duco compendium: quando ita animatus sum, ut amicorum prospera meis commodatibus externa non arbitrei. Et revera quotus quisque homini dies lætus est, sua tantum secunda numeranti? Latius gaudet qui et alterius bonis pacitur. Qua me igitur gratulatione affectum putas, cum tibi comperi jugales deos matremfamilias copulasse, atque ex ea filium jam tempestivo dedisse proventu? Nam ut scis, intervallo maris atque terrarum quo detinemur, non prius conjugem tibi, quam sobolem accessisse cognovi. Quippe unis litteris et nuntium filiolarum recens edixi, et nuptialem sportulam detulisti. Quæ quidem bona tibi dispertita temporibus acciderunt, sed meum spectus pariter ingressa sunt. Cedant gaudia divisa conjunctis. Uberiorem fructum mihi præstitit mora. Jam non queror quod epistolæ tuæ seræ sunt. Jucunda dilatio est, quæ simul bona plura restituit. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS MARINIANO.

Plenæ atque inveteratæ inter nos amicitia nihil adjici posse credideram. Invenisti tamen, quo perfectam diligentiam tui in fastigium tolleremus. Amabili enim fiducia Ausoni tuæ præbenda mandasti, quæ peregrinatio hiberna poscebat. Tu vero abundans omnibus, studio dandi beneficii excogitasti causam petendi. Sed dedisse te ex hoc gratiam, satis constat: quia plus accepit, de quo sibi aliquid alterius amor vindicat. Uno tantum lapsu (fas sit dicere) amica vindicta claudicavit, quod remunerandum me de Gallatia polliceris, ubi ad patrium larem veneris. Noluisset constantiam boni facti in hæc trepidæ verecundiæ verba descendere. Sed prætereo laudatæ epistolæ leve fascinum. Neque enim me tantæ gratiæ obligatio sermonum interpretem esse sinit. Cur autem multa loquimur, parva missuri? descriptio tradendarum tibi vestium secundam paginam tenet. Quod de mediocritate earum sentias, ipse

A videris, qui hiemi magis, quam cultui apta indumenta voluisti. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MARINIANO.

Securus, ut video, scribendi ad me vices negligis. Scis enim istiusmodi culpam sine talione cessuram. Quoties minatus sum par silentium, si a litteris temperasses? Vincar tamen affectione, et delector tali mendacio meo. Ex quo intelligere potes, quam constanter diligam, qui tam inconstanter irascor. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Desideratas mihi litteras sero hominis mei adventus exhibuit, quæ nobis gratum admodum salutis tuæ indicium præstiterunt. Atque utinam facilitas comæatus copiam daret frequentioris officii! Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MARINIANO.

Expectatæ mihi tuæ litteræ contigerunt, quibus promptior ad vicissitudinem reddar officii. Nec mireris quod tibi sermo noster sero tradetur, cum aliquid sibi occupationes vindicent, nonnunquam desit facultas, tabellariorum quoque negligentia susceptam operam plerumque frustretur. Desine igitur animum nostrum epistolarum seritate metiri, cum rebus potius quam verbis spectetur affectio. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MARINIANO.

Factum nuntias, quod spe et opinione ante præcepi, ut tibi amicitiam bonorum primus congressus aperiret. Namque hoc nobis et tui mores, et illorum judicia promiserant. Facile enim probitas delicta ad virtutum arbitros placet. Verum ista pars gaudenda mihi potius, quam producenda est. Illud mallem latius prædicare, si æquaret oratio rei magnitudinem, quod vestimenta de nobis usui tuo apta vindicas. Nihil hoc amore sincerius. Scias fiduciam de simplici affectione surgentem, genus esse virtutis. Sed quid ego huic puritati dignum rependo? Stetimus officii religionis hactenus pares. Nunc tibi sine cunctatione cedimus. Puto tibi sufficere ad vicem tantæ gratiæ vietæ confessionem. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS AMBROSIO

Sallustio amico meo multa sponte tribuisti. Nunc adjice quæ supersunt, ut ego quoque partem beneficii adeptus existimer. Supplementa autem desiderii ejus a tabellario epistolæ suggerentur, quæ stylo persequi supervacaneum duxi. Aptius est enim negotiis mutuo intimandis vivæ vocis indicium. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS AMBROSIO

Itero postulatum pro Sallustio amico meo, et ut ipse asseverasti, a te quoque in curam dudum recepto: non quod metuam ne forte tutelam ejus oblivione destituas, cum familiare sit constantiæ tuæ fideliter exsequi recepta mandata: sed quia diligentiam meam

fortuna amici sæpe sollicitat, et laborantibus com-
mendatio una non sufficit, licet tenaciter memorem,
rursus admoneo. Præstabit beneficii tui celeritas, ne
sit mihi necesse idem sæpius facere. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Fratres mei Dorotheus et Septimus, spectabiles
viri, unam tuam epistolam prætulere. Sed mihi re-
ligio fuit istiusmodi captare compendium, ut et tibi
geminata responderet officii usura, et singulis honor
debiti testimonii proveniret. Nam etsi Dorotheus pro-
batus est, cupio tamen, ut cum majorem in modum
iudicii mei prærogativa conciliet, quod futurum non
ambigo, cum affectio boni animi capax sit augmenti,
quotiens meritis provocatur. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Licet arbitrer, superiores litteras meas, quibus ut
fratrem meum Marcianum ab injuriis vindices postu-
lavi, in manus tuas delatas: abstinere tamen etiam
secunda petitione non debui, ut necessitatem viri
optimi, sed invidia tyrannici temporis involuti, præ-
catio geminata testetur. Quare rursus te ad amici de-
fensionem exhortor; cujus tenuitas orta ex integri-
tate, non patitur, ut annorum pretia possit exsolvere,
quæ jam multis ejusdem temporis iudicibus imperialis
clementia relaxavit. Erit igitur tibi facilior ad impe-
trandum via, cum meritorum tuorum opitulatio alio-
rum exemplis juvetur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Næ ævi instar est, ut frater meus Magnillus vicaria
potestate per Africam functus, testimonio omnium
publice privatimque conspicuus, variis in ea provin-
cia retardetur obstaculis. Nostri optimi viri maturita-
tem, cæterasque artes bonas, quibus etiam tuum
amorem, cum Liguriam gubernaret, attraxit. Et ideo
apud te redundantis est operæ laudare compertum.
Quare impendio peto, ut cum a hujulo litterarum cau-
sas morarum acceperis, religiosum pro ejus reditu
interventum digneris adhibere, quo tandem patriæ
restitutus, longæ peregrinationis injuriam desiderata
quiete commutet. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Ex usu venit ut opem desiderantes ad suffragia
probata confugiant. Horum unus Eusebius est, qui
adolescentiæ prolapsus errore, notatusque iudicio,
exploratissimum remedium veniæ imperiis implo-
rat. Sed ut ei celeriter arrideat effectus; deferri in
curam tuam spem petitionis optavit: cujus hæc sum-
ma est, ut iudicati remissione, famæ suæ vulnus ex-
cludat. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Filius meus Cæcilianus vir clarissimus, qui nunc
communis patriæ gubernat annonam, certo cognovit
iudicio, adversarium suum Pyratam nomine, vel ejus
procuratorem, spem tui favoris hausisse. Negavi so-

lere te recipere in tuam curam pecuniarias actiones.
Ille tamen, ut est hominum plerumque supervacua
trepidatio, consentaneas sanctis moribus tuis de me
litteras postulavit. Non abnuui operam facilia et justa
poscenti. Summa est igitur impositi mihi muneris,
contra absentem civem, simulque districtum publicis
curis, non sinas quidquam de justitia tua sperare
præsidium. Sunt fora, sunt leges, sunt tribunalia,
sunt magistratus, quibus litigator utatur salva con-
scientia tua. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS AMBROSIO.

Diarius clarissimus vir, qui inter professores meden-
di summam locum jure obtinet, affinem suum, eum-
demque cognominem tuo patrocinio tradi meo opta-
vit oratu. Libens amicissimi viri desiderio satisfacere,
ut una via et te excolerem salute dicenda, et illius
usui commodarem. Fac igitur oro, commendatum
tuearis auxilio, me sermone vicario munereris. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS HILARIO.

Cum has ad te litteras darem, lectulo æger tene-
bar; jam quidem a periculo vindicatus, sed adhuc
ineps virium, quæ subinde incertis febribus deterun-
tur. Inter hæc tamen mala valetudinis meæ amicis
negotium dedi, ut pignus commune consulta patrum
viris consularibus jungeretur. Habita est ratio mori-
torum tuorum. Nihil enim gratiæ meæ duco delatum.
Acta amplissimi ordinis Ticiano honesto viro tradidi:
quæ ubi in manus tuas venerint, amicitia me satis-
fecisse pronuntia. Nihil enim malo quam honesti of-
ficii diligens iudicari. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS HILARIO.

Valetudinis meæ vigor cœpit assurgere. Fas est,
ut de me scribendi assiduitas exigatur: maneat tan-
tum sanitatis fides, quam plerumque sollicitat hiemis
injuria. Nimis enim tenera atque imbecilla est ratio
convalescendi, et ante medicas manus opem cœli
clementioris exspectat sanitas; ne tibi videar me-
dendi arte morbo diurnitatem dedisse. Volo enim
memoriam malorum joci venustate frangamus. Sed
jam etiam aliquid de Repentino juvene optimo dicen-
dum est, cujus ego assiduitatem desideravi: quam
mihi ut arbitror, verecundia ejus negavit, cum fidu-
cia ex te sumpta præstare debuerit. Erit tamen copia
melior, cum intelliget non se debuisse deserere,
quem frequenti testimonio tuo de se noverat credi-
disse. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS HILARIO.

Recte valeo. Hoc enim scribendi debet esse prin-
cipium, quod maxime expetunt vota lecturi. Æque
tibi oblatum vigorem nimis gaudeo: nam me iudicio
tali nuper hilarasti. Illud quoque in summam pono
lætitia, quod te memorem mei honorificentia proxi-
mæ scriptionis ostendit. Cujus rei gratiam silere non
debeo, ut hoc invitamento ad perseverantiam litte-
rarii muneris provoceris. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS HILARIO.

Mentis tuæ est pia et justa mandare. Quod ideo præloquor, ut et implere me noveris, quæ pro filio Habemani viri clarissimi jusseras, et probasse. Supervacua igitur fuit postulatio litterarum tuarum. Moneri enim me oportuit, non rogari. Quid quod etiam mihi cum illo summa familiaritas fuit? Unde factum est, ut æquitati petitionis favor amicitiae jungeretur. Quid multa? Venient in manus tuas commenta curiæ nostræ super ejus absolute confecta; quæ indicent tuæ voluntati, et Bebiani reverentiæ delatam cupitorum celeritatem. At hujus operæ peto litteras crebriores; quarum tibi pro facundiæ tuæ opibus facilis liberalitas erit, mihi pro cultu mutuo prætiosa perceptio. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS HILARIO.

Denuo litterarum fenore obligo bonæ fidei debitorem. Recepta enim salutationis vice, quam mihi proxime reddidisti, nexu istius muneris te vacare non patior. Hoc autem mihi solum præstabit iste contractus, ut indicia prosperorum, quæ de me accipis, tuorum bonorum voluptate compenses. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS SIBURIO.

Fortunæ tuæ gaudia in meo ære duco, atque hujus scutentiæ te nobis judicem capio, qui animum meum spectatum habes, cum tuum consulis. Dehebatur hoc teneris temporum bonis, ut consilio publico vir laudatus accederes. Ergo quia res sese ex voto omnium dedit, perage operam judicio tanti principis congruentem. Urget te exspectatio bonis semper onerosa. Nam etsi dignos respicit, periculo tamen proxima est, dum amplius sibi pollicetur. Habes sæculum virtutis amicum, quo nisi optimus quisque gloriam parat, hominis est culpa, non temporis. Vides certe; ut ille ipse qui Romanis rebus antistat, ad bonum publicum natus est. Secundo, ut ita dicam, cursu probe artes et virtutes feruntur. Sed hæc tibi plenius tuus animus quam stylus noster expediet. Ego amici functus officium, admonentis potius quam docentis personam recepi. Et spero actutum fore, ut exspectatione, quæ de te magna est, major habearis. Nec ego istiusmodi scriptum recepissem, nisi apud me liqueret, quod emendato pectori bona verba mandarem. Quod restat, memento salute referenda, et tuum munus exsequi, et mei officii diligentiam provocare. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS SIBURIO.

Concedo in leges tuas, et ἀρχαῖστων scribendi non invitus affecto. Tu tamen fac memineris, illud potius simplex nonnullis videri, quod sequentis ætatis usus recepit. Vis epistolis nostris more majorum nuda nomina præferantur? Si tibi vetustatis tantus est amor, pari studio in verba prisca redeamus, quibus cæli canunt, et augures avem consulunt, et decem-

A viri tabulas condiderunt. Jamdudum his renuntiatum est, ut successio temporum placita priora mutavit. An si nobis scribenda sit forensis oratio, Jovem deosque externos Catonis lege præfabimur, ne nobis vitio detur, vel negligentia antiquitatis, vel inscientia? Atqui præstat Tullium sequi, qui ignorata majoribus usurpat exordia. Sed quid ego de hoc plura, cum sim tibi dicto audiens, atque herbam dederim voluntati tuæ? Ut sæpe scribas, nequaquam mihi orandus es. Efficiet assiduitas litterarum mearum, ut mutui admonearis officii. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS SIBURIO.

Vera res est, famam esse velocem. Sed dissentio Mantuano, qui eam putat in malis debere numerari. Nam quid hac præclarius, cum lætis nuntiis rigat aures et mentes honorum? Mihi certe oppido grata est, postquam purgationis tuæ prima vexit indicium. Ruricram, moestus animi ob amissam parentem. Eo me secunda fama, curis quas de te gerebam absolvit. Nec fides defuit. Illico enim credebam verum esse, quod noveram et tuæ innocentiae, et æquitati temporum convenire. Accesserunt etiam litteræ tuæ tam lepidæ ac venustæ, ut in re jam cognita novum mihi de te gaudium nuntiari putarem. Erat in illis fiducia conscientiae bonæ, sed cum laude justitiæ publicæ. Nam et principibus maximis gratias ut absolutus egisti, et de sola fortuna ut innocens conquestus es. Verum quid ultra? Quando Romam? quando ad urbanum otium? quando ad legendi et scribendi solatia reverteris? Spero velociter: siquidem res postulat, ut tibi peregrinationis injuria desiderium quietis commendet. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Ex sententia mihi cupita succedunt, si quando perfrui datur salutis tuæ cognitione alloquii munere. Hoc ego liquere apud te satis habeo compertum. Quid enim mihi amoris impenderes, si de me incertus esses? Atque utinam scripta hæc tua, quam sunt honoris plena, tam crebra sint! Gravis est enim sitis bonarum rerum, cui sola fruendi assiduitas medicinam facit. Ergo indulgentius abutere munificentia scriptorum. Nam quo plus est in litteris tuis quod gaudeam, hoc magis superest quod requiram. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS EUTROPIO

Noxæ vacuus otiare, et libris remissius invigila, quando ita volvenda dies attulit, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia reipublicæ pondera soleantur. Videorne tibi πανηγυρικώτερον locutus, quam mos epistolæ sit? Sic se habet ratio, ut res maximæ magnos hiatus oris requirant. Sed hæc stylo exsequenda tibi ante alios, cui pollet Minerva, concedimus. Nos ad familiaria revertamur. Diu a me bona valetudo dissensit. Inhorruui tibi paululum, scio; pone sollicitudinem: jam valemus. Nunc refectione opus est, cujus mihi copia sermonis

tui pabulo, si annuens istiusmodi operam, poterit A religionem frequenti usu vicissitudinis repensabis. provenire. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Superforanei laboris est commendare conspicuos, ut si in sole positis facem præferas, et accensu luminum claritudinem diei gestias adjuvare. Idcirco impresentiarum nihil moratus testis officium, salutationi tuæ styli operam dedicavi. Tu tamen Posthumianum fratrem nostrum, juvenem de summatibus meo quoque nomine velim diligas: ut intelligat, justam veluti omissionem laudis suæ plus honoris habuisse. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS EUTROPIO.

In gravi dono habeo, quod amicitiae meæ viros B edecimatæ honestatis adjungis. Facis hoc pro cætera erga me diligentia tua, nec unquam desistis operam, quod mihi ex usu accidat, consulendi. Quid si tibi etiam fratris mei Sabini nomine gratias agam? Qui a te in bonam partem creditus tantum prærogativæ attulit, ut si foret jam omnibus probatus. Dignus plane talis viri testimonio: quod cum illi ad commendationem sui tribueris, existimaris hoc aliis, quibus commendatus es, præstitisse. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Cum tu Romam commodum repetis, ego me in recessu suburbano asserui lectioni. Diu quippe ab hoc negotio cura obstrepente desidimus. Nunc ubi G tu abes pars antiquior amicorum meorum, vicem sermonis tui veterum scripta funguntur. Aut olim tamen urbem rure mutaveram, ut æstas mihi Prænestino algido frangeretur; sed interventus familiaris negotii rupit otium meum. Ergo jam viam lego, depositis quæ legebam. Si quid præterea scitu opus est, meus Palladius indicabit, quem ego non minus doleo abductum a juventute Romana, quam gratulor in spem sui honoris accitum. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Ago quidem studio tuo uberes gratias, quod mihi familiaritatem probatissimi cujusque concilias: sed frater meus Hyperecius, jamdudum institutione Romanus est. Cur igitur mihi bona nostra commendas? D Cædas alios usu incognitos, emendatione consimiles; si tamen raritas virtutum admiserit, ut unum aut alterum æque edecimatæ honestatis invenias. Illos ego amicos beneficio tuo acquisitos putabo, quos nescio. Istum mihi redd disti potius quam dedisti. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Mediolani interim dego ad obsequia auspicii consularis D. Valentiniani evocatus. Accito mihi fors dedit exercendi circa te styli copiam. Eam libenter, ut honor amicitiae postulabat, amplexus, salutem tibi de'ero: quam si bene contempler, familiarium

Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS EUTROPIO.

Musonianus V. C. admirator tuus, scripto ex Asia nuper allato, mutilari agros suos, qui tuis conjunguntur, accepit. Eam rem, cum mihi amicitiae nostræ gnarus familiariter indicasset; principio suasi, ne ad fidem tanti mendacii hominum suorum levitate traheretur. Dehinc poscenti litteras, officii hujus operam non negavi, sciens mutuae diligentiae convenire, cum inter nos, quæ ad integritatem famæ nostræ attinent, conferimus. Quæso igitur, in bonam partem, quæ a me scribuntur, accipias; et aut fallaciam temerati juris alieni celeriter expurges; aut si quid te ignorante turbatum est, jubeas reformari. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS RICOMERI.

Meus mos est semper alloqui præstantiam tuam. Qui tuus? litteris abstinere. Facimus quod solemus. Ego scribo, tu retices. Sed scio in amandis amicis majorem virtutibus tuis inesse constantiam, quam in negligendis epistolis voluntatem. Atque ideo animi tui securus, cultum tibi debitum mente et sermone non desero, nequaquam reposcens, ut scriptorum mihi vicissitudo respondeat, cum in amore reddatur. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS RICOMERI.

In suburbano prædio fovens otium sumpsit litteras G tuas. Cur enim Romæ te decedente remanerem? Ager autem qui me interim tenet, Tiberim nostrum juncto aquis latere prospectat. Hinc libetis videro, quid frugis æternæ urbi in dies accedat, quid Romanis horreis Macedonicus adjiciat commeatus. Nam pene, ut recordaris, cessante Africa fames in limine erat, quam clementissimus, et ad salutem publicam genitus imperator prævenit ingestis alieni soli copiis. Jam portum nostrum, complurium prima classis salutatur. Jam securitate saturamur. Jam dicimus nostrum esse, quidquid ubique bono principi nasci ur. Hæc eo scribo, ut domino orbis effectum beneficii sui nunties, et ipse fructum gaudii communis usurpes. Ego paulo post abire longius paro, nec tamen tantis ad te litteris abstinebo. Erit curæ nostris in Urbe remanentibus, et meum sermonem tibi per idoneos mittere, et mihi pari fide, quæ scripseris, exhibere. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS RICOMERI.

Possem silentium tuum ferre patienter, morem tuum cogitans, nisi me ægritudinis, qua laboras, dudum nuntius perculisset. Metuo igitur ne sollicita magis, quam consueta cessatio sermonis tui munus impediatur. Atque ideo quæso, ut curas meas fraterno amore susceptas, scriptis, aut mandatis digneris absolvere. Nam cum sim cupidus litterarum, in secunda tamen pono solatiis, ut animus meus pro te anxius, si nondum epistolis, saltem nuntiis erigatur. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Ultero in me arguo culpam silentii, si quando usum officii mei quælibet dierum intervalla remorantur. Nulla enim purgatio suppetit quin cultum familiaritatis publico actui frequenter interseram. Sed idem qui peccatum vito desidiæ, æque in scribendo longus esse desino. Nam licet sciam, animum tuum nequam obnoxium esse fastidio, adverte tamen, pro conditione curarum ponendum verbis modum: quia ut desideranti prolixitas grata est; ita displicere non poterit brevitatis occupatio. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Amo et suspicio virtutes tuas. Sed accidit, quod tibi etiam amicus invideam. Flaviano meo aliquandiu solus frueris. Accipe planius, quid velim dicere. Ad te migravit quidquid Romæ optimum fuit. Et vobis quidem societas vestra dabit mutuam gaudium. Mihi quid solatii erit? quem et ille deseruit, et tu minus desiderabis, quia unus tibi pro utroque sufficiet. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Alius fortassis existimet serum esse munus, quod anni superioris consul exsolvit. Ego sentio, me atque alios, qui procul degimus amicitiae fiducia ad hoc locorum esse diatos. Illis vero continuo satisfactum, quorum tandiu memor esse non posses. Nam qui statim munificus est, ipsis quodammodo magistratus sui fascibus admonetur. Qui ex intervallo reddit officia, testatur eos se maluisse differre, quorum oblivionem dies longior non posset obducere. Viderit igitur, an se quisquam credat ordine aliis, aut honore postpositum. Ego me intelligo pura affectione prælatum. Neque enim satis amicus est, cui solemne aliquid statim redditur. Honestior est illa securitas, quæ putat sibi deforme non esse, si quid diu familiaribus debeatur. Quare velim credas, moram quoque ipsam mihi jucundam fuisse. Sic judico, sic interpreto, quæ dudum aliis ex more delata sunt, nobis amore servata. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Optatus eventus fidissimam obtulit mihi facultatem officii deferendi. Nam dominus et frater meus Eugenius, cum mihi sui copiam præstitisset, sumendæ epistolæ beneficium rogatus adjecit; qua tibi honorificentiam salutationis exhibeo, et obnixè deprecor, ne me diutius silentio tuo suspensum esse patiaris. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS RICOMERI.

Dudum responsa tradideram, quæ testarentur grata mihi amplissimi consulatus tui munera. Sed denuo tactus Eugenii viri clarissimi fratris mei copiam, scripta duplicavi, haud veritus ne fastidium crearet sermo geminatus. Ex meo quippe animo metior, amicitiam non posse sentire officiorum satietatem: sicut quanquam illa crebra, et continuis similia: sem-

A per tamen ut rara, et diu desiderata sumuntur. Huic opinioni meæ fidem faciet assiduitas epistolarum tuarum. Insitum quippe est bonis mentibus, ut quæ copiose ex aliis optamus adipisci, ea ipsi largiter deferamus. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Mandatis perfunctus apparitor, ubi ad destinata pervenimus, testimonii nostri vacuus abire non debuit: præcipue ne studium circa me tuum male locatum putares, si gratiam dilatus sermo solvisset. Ave igitur dico et præmitto jam petitionem: ut cum per in patriam relegere cœperimus, eluctandis difficultatibus adminicula uberiora decernas. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

B Otium patriæ læta peregrinatione mutavi. Nam jussu domini Valentiniani, cum multis amplissimæ curiæ proceribus accitus, ad vicem quietis domesticæ, fruor publicis gaudiis. Quod cum ad te posset fama perferre, dignius visum est me indice nuntiari. Ipse ad respondendam benignitatem tuam moremque servabis: siquidem litteras tuas non minus quam meorum conspectus et verba desidero. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS RICOMERI.

C Quid mihi jucunditatis litteræ tuæ attulerint, tibi æstimandum relinquo; cui, si bene arbitrator, vicissim meus sermo tribuit voluptatem. Perge igitur, ut jam facere dignatus es, et amicitiam munerare affectu religionis, et assiduitate colloqui. Ego in ferenda vicissitudine par esse curabo. Nam qui ab alio poscit officia, sui quoque studii frequentem operam pollicetur. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS RICOMERI.

Scio præstantem animum tuum salutis meæ et reverentionis indicia cupide, ut amicitia postulat, opperiri: et ideo expectationi tuæ, revector in patriam, satisfeci; meque agere ex sententia, atque esse memorem tuæ circa nos humanitatis insinuo: simulque deprecor, ut affectionem, quam mihi et præsentem dependere, et absenti dignatus es polliceri, litterarum munere, quotiens usus tulerit, non graveris augere. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS RICOMERI.

D Si nosse dignaris quanta sit in domino Flaviano pectoris mei portio, amicitiam adventantis amplectere, ut duos obliges. Ambo idem sumus. Nam hoc dici a me patitur ille, qui melior est. Plura scriberem, si aut diu velle rogari, ut tanti viri merita commendationem desiderarent. Ergo sat est, quod accepisti voti mei indicia. Ambitu et labore non est opus, cum ex natura veniat, ut a te moribus tuis proximus diligatur. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Firmum domesticum meum, militiæ stipendium cum

honestate perfunctum, testimonio meo decuit adju- **A**
vari, ut faciliori aditu ad tuam notitiam perveniret.
Porrige igitur, oro te, adjutriceni manum legitima
præmia ex more captanti. Hujusmodi quippe veterani-
nis prærogativa debetur ut illis protectorum dignitas
tanquam pretium longi laboris accedat. Quod Firmo
infunctanter eveniet, si tuus favor vota hominis ad
consueta nitentis annuerit. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS RICOMERI.

Meritorum tuorum justa ratio deposcit ut familia-
ribus litteris operam frequenter impendam : expertus
quippe non perire officia delata sapientibus. Fungor
igitur salutatione, quæ sola curam testatur absenti-
um : tuamque oro præstantiam, ut amicitia bonum, **B**
sicuti facere soles, et sermone excolas, et mente cu-
stodias. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS RICOMERI.

Dominum et fratrem meum Flavianum, celum
virtutibus et honoribus virum, justitiæ tuæ exsortem
esse non patior. Merito pro honoribus ejus, quæ
causa poscit, allego : sciens sine tua auctoritate com-
missa, quæ sub obtentu tuo a quibusdam scævus desi-
gnata dicuntur. Unde mihi major fiducia est, posse
rem graviter vindicari cum tua quoque fama pulsata
sit. Querelæ autem genus hominum ejus suggestio,
si jusseris, melius prosequetur, quia multiplex injuria
modum epistolæ familiaris excedit. Non minora etiam **C**
filius illustris viri, et ipse jam honoris emeriti, in
sua præconsulari possessione toleravit; quæ ad unius
quidem pertinent noxam, sed ad utriusque contem-
ptum. Ergo ut mos est tibi, auditis eorum allegationi-
bus, qui tuentur absentium facultates, primo famam,
quæ optimo cuique pretiosa est, tum amicitiam fidei
indicem, postremo leges, pro quibus excubas, dignare
defendere : ut ad illustrem virum, qui per absenti-
am suorum nescit incommoda, prius gratia beneficii
tui, quam suorum dolor et querela perveniat. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS TYMASIO.

Sæpe alloqui præstantiam tuam non piget, quamvis
nihil invicem sermonis accepi. Ipse enim mihi pro **D**
te sponte respondeo, quod inter castrenses curas
locum officia otiosa non habeant. Atque utinam tibi
assiduitas affatum meorum non videatur obstrepere.
Prope est, ut referri mihi litterarum gratiam putem,
si sciam quæ scribo non afferre fastidium. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS TYMASIO.

Ad scribendum me relatu vicissitudinis incitasti. Ea
quippe rerum natura est, ut officiorum diligentia
fructu vicissitudinis incalescat. Sume igitur saluta-
tionem, simulque indicium sospitatis meæ lætus am-
plexere, redditurus voto atque animo meo reciproca
gaudia similium de tuis actibus nuntiorum. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS TYMASIO.

Urgeo te frequentibus scriptis, et animi affectione
non desero. Est autem sequester sermonis mei Felix,
probabilis et honestate vitæ, et exercitatione militiæ;
cujus considerationem ut habeas, commone non
audeo, cum tua æquitas tantum pro eo possit effi-
cere, quantum favor meus optare. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS TYMASIO.

Petitio domini et fratris mei Stemmatii, monito-
rem magis apud te quam peccatorem requirit. Nam
cum tanta sit tibi ejus antiquitas, ut votum nostrum
favore præcurras; laborem rogandi in lucro habere
debemus. Breviter igitur, quid poscat, advertite. Sub-
sidia vitæ, quæ bona dici solent, ubi census uberior
est, infortunio proscriptionis amisit. Hæc in magno
reipubl. gaudio tuis potissimum meritis repensanda
committit. Suscipe, oro te, plenum bonitatis nego-
tium; et amici inopiam, cui miseræ valetudinis casus
accessit, rei familiaris integratione solare. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS PROMOTO.

Multa in te virtutum natura congegisset. Quæ si quis
trutinat pensiore judicio, nesciat utrum bona fortitu-
dinis magis an mentis excellent. Sed alterius laudis
astipulator est princeps humani generis, officiorum
vero familiarium nos testes esse debemus; qui tibi
religioso studio nequimus æquare. Miror tamen in
hoc te mei amore progressum, ut mihi falsis laudibus
blandiaris, cum ais aliquid te ex nostri oris deside-
rare promptuario. Quo tibi inter rauca cornua meo-
rum affatum strepitus? Est quidem familiarè virtuti,
delinimenta exercitii sensibus adinovere. Nam et
Achillem vatum maximus refert, ægri animi curas
fidibus resolvisse. Sed nos et musicæ sacundia ino-
piani confitemur, et nutrimentum loquendi eorum
litteris aucupamur, quos hæere comitatu tuo et
fama loquitur et tua scripta testantur. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS PROMOTO.

Satisfaciet quidem tibi ad omne gaudium conspe-
ctus tuorum. Sed ego hanc hilaritatem cumulari
posse conjecto, si noster sermo quoque jungatur.
Nam cum præ cæteris tibi domestica bona cara sint,
proximum sibi gaudium jure amicorum cura defendit.
Ergo ubi desiderio tuo piæ necessitudines satisfacere-
rint, ad nostras quoque litteras oculi conferantur :
quarum hæc summa est, ut me valere cognoscas.
Nolo enim te a colloquiis tuorum pagina longiore pro-
ducere. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS PROMOTO.

Duo mihi grata proveniunt, quoties a me litteræ
postulantur : et quod te honore salutationis impertio,
et quod operam commendationis præsto poscentibus.
Cum igitur ad Africam reditum Paregorius elens
noster instrueret, et hujusmodi litteras impendio fla-

gitaret; desiderio ejus effectum libenter impendi, A sciens apud amantem mei nec illius petitionem beneficio carituram, nec meum inefficacem futurum sermonem. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS PROMOTO.

Nec quidem prioribus litteris meis vicissitudinem reddidisti. Sed mei officii fuit scripta geminare, ne tam silda occasione fraudarer. Maxime cum amicus communis Auxentius accessurum sibi aliquid gratiæ ex meis litteris judicaret. Quem tibi propterea commendare non debeo, quia illi apud te potius quam alios testis esse consuesti. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS PROMOTO.

Hærentem me litteris impulisti, ut amicitiam, quam dudum tacitus optabam, nunc provocatus excolerem. Amplector futuræ inter nos familiaritatis auspiciem voluntatem. Et quamvis præventus voto tuo, enitar, ut potero, ne vincar officiis. Has enim partes video mihi reservatas, ut religio, quæ te hortante sumpsit exordium, me annitente augmentum sumat. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS PROMOTO.

Primis quidem litteris tuis vicissitudinem mox rependi. Sed quia novæ familiaritatis auspiciis plus debetur officii, excolere amicitiam litterario munere persevero, ut perspicias bene cum his misceri foedus animorum, qui cumulationem gratiam religioni referre noverunt. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS PROMOTO.

Beari me multis bonis judico, quoties sermonis tui honorificentia et splendore delector. Idque ut inerear, etiam ipse non desero diligentiam frequentis officii. Stet igitur inter nos, ut animorum silda sinceritas, ita hujus muneris amica certatio. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS RUFINO.

Succensebam silentio tuo. Sed postquam mihi indicium de fratris honore fecisti, vicit offensionem voluptas. Et in eam conditionem res rediit, ut ei agam gratias, quem pie objurgare meditabar. Tu vero sub hac petitione dum voles retice, modo postea bonis epistolis redimas styli tui serias. O nuntium voto tuo similem! Nullum decuit hæc scribere, nisi quem constat optasse. Næ tamen, præter gaudium, quod de processu fratris acquiri, etiam iudicium tuum admodum decoloras. Solus enim tibi visus sum, reparatis virtutum præmiis, posse gaudere. Sed quod ais exclusis improbis, spem bonis redditam; non ut insolitum, vel inchoatum recens gratulor. Nam solemne est domino nostro Theodosio in suos exercere censuram, morumque agere delectum, et singulos, et novos semper expendere, nec consuetudini condonare iudicium. Inde est, quod sincerissimos mores tuos benignius recipit, quos severe et diligenter inspexit. Quid quod etiam longe intendit oculos, et per

immensum requirit venas bonorum, nullosque avidius trahit quam nihil desiderantes? Ut Flavianum meum, atque adeo tuum, nuper excivit; quem adhuc verecundia tegebat, nisi clara merita prodidissent. Hæc sunt quæ mihi pro tempore lætitia dicitavit. Nunc ut amantissimum fratrem, vel, quod est verius, partem mei diligas, rogo sponte facturum. Ama in eo studia sua, et quidquid agnoveris virtutibus tuis proximum. Mihi ut est curæ, quod a fratre discernor; ita solatio erit, si eum sciam vere in te Symmachum reperisse. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS RUFINO.

Adhuc siles. Sed loquacitas mea non cohibetur exemplo, et est otium mihi ad verborum copiam commodum. Nam ruri sum, nec tamen rusticor. Tantum de ripa Tiberis (nam per fines meos fluvius elabitur) onusta specto navigia; non jam sollicitus, ut ante, de fame civium. Versus est namque ex inopia in gaudium publicus metus, postquam venerabilis pater patriæ Macedonicis comitatibus Africæ damna pensavit: quem nunc omnes altorem generis humani Deum diligunt. Nihil enim passus est Austris contumacibus adversus Romam licere. Ergo de mei agri specula peregrinarum navium numero transcursus, et gaudeo victum populi Rom. non fata provinciarum, devotione, qua soles non oculere bonum publicum. Merito parcus loquor, tuæ facundiæ relinquens, ut hæc ornatus, si ita placebit, insinues, quæ nos inculta veritate narravimus. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS RUFINO.

Iter, ut opinione metior, expediti: quod solum tibi ad silentium suffragabatur. Nunc stativa requies, stylo et animo scribendi ad nos usum reformet: licet oris tui facultas, et cum viam carperes, luculento potuerit affatu sitim nostram rigare. Sed fuerit tibi adversum culpam taciturnitatis de labore purgatio. Nihil jam suffragii restat, cum et facundia, quæ nec ante impediabatur, supersit, et otium, quod desiderabatur, accesserit. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS RUFINO.

Sequor te litteris, quia mente et affectione non desero. Nec videor mihi cito hæc arripere solatia, cum adhuc apud nos recens jucunditas tua vigeat. Sentio enim bonorum separationem statim diuturnam videri. Quod si, ut præsumo, etiam tuus animus expertus est, fac noverim festinata scriptorum vice, te quoque hoc intervallum dierum longum putare. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS RUFINO.

Mos et ratio flagitavit, ut mansurus domi, veniam de augustissimo principe imperati mihi itineris postularem. Excusationis causam litteris indicavi, quas favor tuus molli aditu, et blanda recitatione commendet. Nihil enim meorum sine boni cuiusque auxilio placeret. Rem loquor omnibus notam, mihi nunquam tacendam: hoc amici, hoc æmuli sciunt. Quorum

alii gaudent esse apud te locum meritis, alii dolent non esse divitiis. Vale.

EPIST. LXXXVI

SYMMACHUS RUFINO.

Intelligebam non esse de nihilo, quod diu a litteris temperabas. Tandem patuit, impedito per ægritudinem visu, officiorum stetisse solertiam. Itaque ego illo de silentio sollicitus probare me fateor, quod asperæ rei nuntium usque ad sanitatis tuæ gaudia distulisti; ne de te ante caperem exorti incommodi sollicitudinem, quam securitatem remoti. Nunc quia valetudo tecum in gratiam redit, indulgentioribus paginis amicitiam munerare: alioquin cessantibus simile aliquid rursus timebo. Sed de hoc satis verborum est. Flavianum pectoris mei dominum, tui socium, hæere animo tuo usque ad improborum dolore, nimis gratulor. Nam sæpe apud me de tali amicitia gloriatur: hoc ego futurum ante prospexeram, virtutes utriusque considerans, quarum similitudo concordiam facit. Et ideo plus gaudii quam miraculi, capto, teque oro, ne quid in tales amicos fascino liceat. Ille enim mihi non est rogandus, cui aliud velle non expedit. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS RUFINO.

Longo orationis ambitu commendentur incogniti. Severiani autem C. V. merita, annosæ militiæ probata documentis, elaboratum testimonium non requirunt. Principem locum regendis præfecturæ urbanæ cohortibus obtinuit; in ordinem senatorium lege scriptus est. Restat, ut post dignitatem curiæ, quæ honoribus major est, etiam reip. provinciali specimen sui præbeat: quod futurum arbitratur, si domini mei præfecti Urbi super hoc litteras promptus stipulator adjuveris. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS RUFINO.

Silentium meum de excessu civis Emeriti lepidissimo argumento epistolæ momordisti. Nam quid ex cogitari facetius potuit, ad castigationem suppressi a me nuntii, quam ut Cœlii montis habitator adventitiis litteris Romæ cognoscerem? Sed mihi iudicii tui spectata gravitas induxit religionem. Metui quippe tibi huiusmodi indicio lætus videri. Scis humanitatis hanc esse rationem, ut parum probatis, et ante discordi-

bus, ad vicem doloris, quem mors incutere solet, reverentiam saltim silentii deferamus. Quare parce oblique stylo credere, quod displicere auribus tuis timui. Quinimo age circumspectioni meæ gratias, quæ tuis salibus locum facit. Atque utinam sæpe epistolas joco scribas, quas negas serio! Quid avare uteris ingenii tui copiis? Vereor ne mihi posthac utilius sit mittendis litteris abstinere. Nam proximam de te paginam offensione taciturnitatis elicui. Et ideo præstabis forsitan culpæ meæ, quod non reddis officiis. Vale.

EPIST. LXXXIX

SYMMACHUS RUFINO.

Commendarem tibi Flavianum filium meum, nisi te volente esset accitus. Nihil igitur tuo beneficio derogabo. Satis est juveni meo ad argumentum grati circate animi, quod de litteris parentis non requirit auxilium. Puto tamen convenire pietati, ut me quoque ejus nomine tibi fatear obligatum. Ex quo fiet, plura in eum congeras studii tui munera, pro quo tibi non unus obnoxius est. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS RUFINO.

Sæpe mihi auctor lætitiæ, aut primus, aut solus es; quæstorem antehac fratrem, nunc rectorem prætorianum litteris nuntiasti. In omnibus ergo litteris tuis magna aliqua mei gaudii causa est. Quid, quod et ipsa verba luxuriant, et animi sui alacritatem styli nitore testantur? Hæc cum paribus æquare non possum, voto divina convenio, ut fortuna optimorum virorum semper tuæ felicitati grata sit. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS RUFINO.

Probitate et honore pollutibus viris nihil addit aliena oratio. Sua enim luce conspicui precariis testimoniis non juvantur. Qualis igitur quantusque sit dominus et frater meus, in aperto est. Merito ejus laudibus nostrum cedit ingenium. Hoc unum tamen prætereundum non puto, summam mihi cum illo esse officiorum familiarium societatem: quæ res etiam tibi minora merita plerumque commendat. Unde arbitror ex abundanti promptam fore in eum præclaræ tuæ mentis affectionem, quam illi et decus proprium, et meæ amicitiae prærogativa conciliat. Vale.

LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS STILICONI.

Diu siluisse me fateor, ut fiduciam scribendi tuus sermo præstaret. Sed cum perspicerem, nec dum ullo invitamento officii provocari; prior in verba salutationis erupi, plurimum rogans, ut exempli istius imitator esse digneris. Vale.

EPIST. II. CS. CS.

Abundat Flavianus filius meus, ad promerendam conciliationem bonorum, suis paternisque suffragiis. Sed interest amoris, quem vere pignori meo debeo;

ne dum meritis illius nihil deesse contempserim, officium parentis omittam. Facio igitur, quod redundet, et cumulum impono perfectis. Et hoc ad conjungendum Flaviano meo præstantiæ tuæ animum multum eredo valiturum: quia mihi pro beneficio intelligis imputandum, quod illi solo iudicio detulisses. Vale.

EPIST. III. CS. CS.

Vir spectabilis Rufinus, et in ordinis nostri lectissima parte censendus, cum in obsequia tibi debita pergeret, invidere se mihi *credidit*, nisi nostra susceperet. Igitur a me reddendam desert salutationem.

quam tibi sæpe deferrem, si esset facile similes invenire. Rarus igitur est sermo, quia rara est talis occasio. De ipso nihil dicimus. Meriti enim proprii conscius, suspiciones gratiæ fugit, et in examen tuum veniens non vult sui commendationem testi magis debere quam judici. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS STILICONI.

Quid de Afrorum dolore et militarium virorum querelis consultus præcepto sacro amplissimus ordo censuerit, plane atque aperte gestorum curialium inspectione cognosces. Sed quia me quoque familiariter indicem gestæ rei esse jussisti, summam quæ decreta sunt non tacebo. Lectis domini nostri Honorii Aug. litteris atque sententiis, decursisque omnibus paginis, quæ Gildonis crimina continebant, par bonorum motus erupit. Consulti igitur in senatu more majorum (neque enim legitimo ordine iudicii auctoritas stare potuisset), ingenti causæ devotis sententiis satisfacimus. Adjecta est post rei damnationem pro alimentis populi Rom. supplicatio. In metu enim sumus, ne obsit commeatibus annonariis mediæ temporis mora, et perturbatio plebis oriat. Veniet in manus tuas, quid pronuntiaverim. Reperies et facti hujus me asseruisse justitiam, et apud D. nostrum Arcadium causam publicæ egisse concordiæ. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS STILICONI.

Commendationem non desiderat, qui ad agendas gratias pergit. Et ideo Flavianus filius meus fretus culminis tui beneficiis levat istiusmodi labore curam parentis. Restat, ut scribam, quod illius coram gratulatio sequetur, nihil esse ad integrandas fortunas hominum virtutibus tuis promptius. Reddideras inclinatum pristinum statum, et putabaris consumpsisse præstanda. Nunc adjecta est ei honorabilis evocatio, quam testimonii tui juvat auctoritas. Novos beneficiorum gradus invenis, et inconstantem putas amorem, qui incrementa non accepit. O felicis ingenii benignitatem! Quid Flaviano meo amplius velim nescio, cum tu sponte præcurrere impudentes nos facias æstimari, si adhuc aliquid optamus. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS STILICONI.

Evectio impetrasse me gaudeo, quibus præturam filii mei, virtute qua polles, juvare dignatus es. Restat ut cumules quæ magnifici animi consuetudine præstitisti, et familiares meos in Hispania, missos ob equorum curulium coemptionem, transcurrere protinus jubeas, quia tempore futuræ editionis urgemur. Illud autem de te petere non audeo, sed tuo relinquendo iudicio, an effectum desiderii mei datis ad amicos litteris præcipias adjuvari. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS STILICONI.

Agendis tibi gratias pro Flaviano filio meo, usquequaque imparem me sentio. Et cum sint verba rebus faciliora, beneficii tui magnitudinem dictis æquare non possum. Neque enim mea tantum gratulatio est,

quod cum illo honor amissus revertit in gratiam. Senatus bonique omnes, hanc inter se partiuntur. Quocirca arduum est, ut unius sermo compenset, quod tantorum affectio contraxit. Dabis igitur veniam pro te pauca dicenti. Majus quiddam est honorem restituere quam dedisse. Hæc enim fieri fortuna consentit: illud contra ipsam præstat humanitas. Præmiserat alia exempla clementiæ receptus cælo principum parens, et Flaviano meo multa casibus detracta reddiderat. Reservatus est unus et potissimus bonitatis titulus hæredi, quem magnitudinis tuæ monitu paternis beneficiis dominus Honorius adjecit, interpretatus scilicet divo principi tempus, non animum defuisse. Nunc perfecta sunt a successore consimili interrupta fato opera clementiæ. Fastigium quoddam lenissimus et augustissimus princeps cooptis genitoris imposuit; cui ad vicem gratiæ te ac tui similes opto monitores. Nam summis imperii moderatoribus pia et decora suadentes, instrumenta sunt boni sæculi. Est quidem rectori nostro divini fontis ingenium, et ad omnium virtutum cursum prompta natura. Sed, ut imagini mihi uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus juvat. Te vero famæ ejus amicitiosem cum fides militiæ, tum necessitudinis affectio reddit. Hinc est, quod illi promerendi undique amoris vias invenis; et majoribus occupatum mones privata fata respicere. Humani casus in fugam versi sunt, nihilque in senatu mœstum resedit. Aliis tributus, aliis integratus est honor. Uni familiæ debetur, quidquid singuli sumus. Sed jam servabo epistolæ terminos: vereor enim ne hæc ipsa afferant fastidium præclaræ verecundiæ tuæ, cum æquare non possint vicem gratiæ. Illa potius gaudia te munerentur, quæ meritorum securitas parit. Nolo ex verbis cujusquam speres tanti beneficii solutionem. Præ cæteris nosti, solum conscientiæ bonæ præmium satisfacere posse magna præstantibus. Unum tamen tanquam immoderatus adjicio, ut jugiter in Flaviano meo beneficia tua diligas. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS STILICONI.

Intelligo ex mora et cunctatione rescripti divini, aliquid in his, quæ prætoris filii mei supplicatio comprehendit, incongruum vel dubium judicari. Atque ideo denuo tibi petitionum mearum debeo præstare rationem. De equis ob natalem domini nostri Honorii et invictissimi principis largiendis, licet hoc anno obsequii istius tempus effluerit, opinor votum meum non potuisse reprehendi. Aquæ vero theatri et holosericarum vestium impetratio, etiam aliis ante me plerumque delata est: et ideo juvatur exemplis. Amphitheatricum spectaculum, quod editioni filii mei propter capacitatem loci opto concedi; etiam ludicris quæstorum præclusionibus non negatum, testimonio sunt rescripta; neque privilegio solis non patere consulibus. Scias a me dudum rei istius processisse principium: non ut fastigio consulari, quod proxime tui culminis felix, et olim debitus magistratus ornavit, ex hoc aliquid adderetur (neque enim

præcipuus honor rerum tantum requirit augmenta), **A** sed ne populus Romanus appetentior istiusmodi voluptatis, minoris loci urgeatur angustiis. Cæterum quid prærogativæ habeat non video, cum etiam censuales absentium munera illic soleant exhibere; quorum mediocritatem volumus æmulari. Hæc eo scribo, ne videar iniquitatis, aut insolentiæ argui, si aliquid denegetur. Sed eminentissimæ, et semper mihi reverendæ sublimitati tuæ expendendum relinquo, quid merito existimes convenire. Temere enim opinio hominum judicabit, si justa non impetrem, cum tuæ censuræ animus soleat magna præstare. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS STILICONI.

Cum sublimi excellentia tua legationem mihi amplissimus ordo mandavit, quam suscipiendam, et **B** necessitas impulit patriæ, et tui culminis provocavit auxilium. Pervectus igitur ad comitatum domini et principis nostri Honorii notitiam, magnificentiæ tuæ deferre non distuli adventus mei causam. De censuræ enim tuæ pendet arbitrio spes communis officii. Quæso igitur, ut lectis amplissimi ordinis petitionibus, quarum exempla conjunxi; inter felices magnitudinis tuæ actus, super hac quoque parte expectationem meam litteris digneris instruere. Vale.

EPIST. X. CS. CS.

Itane sublimem animum tuum mei cepit oblivio, ut tandiu exsortem colloqui tui me esse patiaris? An existimas neglectum familiaris officii æquanimitè a me posse tolerari? Quin age, ut mos est virtutibus **C** tuis, et amicitiam scriptorum celebra, simulque æstima, quam uberius ac promptior litteris tuis a me cura referenda sit, quæ etiam tacenti jugiter exhibetur. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS STILICONI.

Sæpe ad te litteras dedi, quas quidem credo suppressas. Quando enim vir servantissimus amicitiae, multisque animi bonis præditus, dignationem mihi officii tui denegasses? Fuerit hoc eorum, quibus in reddendis paginis fides defuit. Nunc eventus optabilis veterum morum sequestrem scriptis meis præstitit. Igitur diligentia, quam proficiscentis fidelitas pollicetur, erga te cultum salutationis instauro. Responsa tua facient, ut usum styli per verecundiam sero **D** repetitum, vicissitudine provocatus frequenter exerceam. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS STILICONI.

Consulatum meum liberalitate continuas, et, ut publicus parens, in futuros etiam magistratus imperialem provocas largitatem. Quo ergo mihi ore celebrandus es, qui fastigio honorum jure conspicuus, prætorios quoque instruis apparatus? cogitas enim cæteris sæculis etiam privatorum munia debere congruere. Itaque domino nostro Honorio divinæ stirpis augusto benefaciendi semper addis calorem, docesque invictum principem senatoriam mediocritatem muneribus incitare. Cui pro me agere gratias solus

omnium potes, qui ante beneficii auctor fuisti. Ego in filii mei editione testabor, cum Romanam caveam leopardorum cursus impleverit, cui justior plausus, et læta vocum suffragia debeantur. Longius pergerem, nisi tuus nobilis pudor par virtutibus cæteris, laudis onera vitaret. Ero igitur verborum modicus, dum singulari verecundiæ tuæ obsequor. Sed præcelsa sublimitas tua teneat definitum, meam gratiam, quæ parca sermonis est, in animo redundare. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS STILICONI.

Ad patriam rediisse me nuntio, necdum compotem sanitatis. Sed si tuus adventus arriserit, spero in gratiam mecum bonam valetudinem mox esse redituram. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS STILICONI.

Cum filios nostros jugali fœdere sociare vellemus, primam super hoc magnificentiam tuam meditatio nostra consuluit, ut cepti felicitis auspiciam a parente publico sumeretur. Effectum nuptialibus votis Deus præstitit. Nunc honor sportulæ suscipiendæ culmini tuo et more, et amore solvendus est. Quæsumus recipiendo obsequio manum atque animum benignus admoveas. Hunc enim lætitiæ adhuc apicem festa nostra desiderant; ut is, qui nobis auctor ante omnes esse dignatus es jungendæ per filios necessitudinis, æque maneat approbator. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS BATHONI.

Non cadit in te ista suspicio, ut consulto amicitiae negligens fuisse credaris. Est tibi animus tenax fidei, et ut in recipiendis familiaritatibus circumspecta cautela, ita in retinendis firma constantia. Quapropter nec ante opinatus sum exemptum me numero cæterorum, quibus principio anni munus consulare tribuisti; et nunc amplius quam reliquis mihi credo delatum. Nam quod illis generalis oblatio dedit, nobis specialis cura restituit. Qua in re his quoque succedere non debeo, qui me exsortem prioris honorificentiae esse voluerunt. Neque enim aliter evenire potuisset, ut quod fraus aliena subtraxerat, his mererer. Stabit igitur apud animum meum jugis tua gratia, et memoria constantis officii nulla oblivione tenuabitur, sive error istud, seu dolus fecerit. Docuisti omnes nihil ulterius ad destruendas amicitias callidum cogitare, quas vident insidiis suis crescere. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS BATHONI.

Inter præcipua gaudiorum numero litteras tuas scilicet fraterni animi testes et veræ religionis interpretes. Eas quanto sæpius sumo, tanto impensius uberiusque desidero. Difficilis est enim satietas bonarum rerum: et tunc maxime animos jucunda quæque sollicitant, cum videntur explere. Scribe igitur, ut facis, sæpius, nec metuas ne experiaris ingratum

quem vides et amoris et sermonis tui esse tam cupidum. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Sum quidem nimis æger animi, et præ tanto luctu obeundis impar officiis. Sed nunquam fortunæ in me tantum licebit, ut honorem tuum victus mœrore dissimulem. Quinimo litterariis delinimentis remedia vulnere meo facio. Quæ etsi pro magnitudine doloris invalida sint; medicinam tamen mihi efficacissimam tui sermonis afferunt. Quid expectem vide? Operam, si videbitur, amicitiae debitam, ægro animo profuturam. Vale.

EPIST. XVIII

SYMMACHUS PROTADIO.

Faiso apud me venandi studio gloriaris, cum thymum facundiae spirent litteræ tuæ. Ne mihi os subleaveris, alia otii, alia negotii signa sunt. Terras herbas olet rusticus: vinum anhelus ructat ganeo: nantem sequitur gravedo: vos amici camœnarum florem ructatis Heliconis. Quas tu nobis indagines leporum, quos natales canum dies, quæ venatica festa mentiris? Censen' posse me retrahi a voluminum studio in eas artes, quas tibi arrogas? Ne primævus quidem, cum ferret ætas, Amyclæos aut Molossos alere curavi. Tantum abest, ut hæc annis in senectam vergentibus velim,

Candidior postquam tondenti barba cadebat.

Sed fac velle me obire nonnunquam rusticas voluptates. Cui tandem primorum senatus tanta vacationis felicitas suppetit, ut inter patriæ curas respiret opere silvestri? Comperisti haud dudum frumentarias magnæ urbis querelas. Successit huic olei penuria; et adhuc manet de fruge causatio: hinc rerum fessi viros curiæ oratum remedia legavimus: et spes est, clementissimum, divinumque principem salutari ope consulturum petitis. Interea laborantium murmure strepit civitas. Tu nunc, amice, venaris, et nimis anxios deliciarum tuarum jactatione sollicitas. Sed qui fieri potest, ut talem tantumque te perscrutandis cubilibus leporum credam vacare? Unde ergo est, quod iisdem litteris a me poscis historiam, quibus canum tuorum festos ac profestos dies prædicas? Dissimulari studia vera non possunt. Nam fateris invitus inter figmenta ludicra morbum legendi. Non ibo longius. Priscas Gallorum memorias deferri in manus tuas postulas. Revolve Patavini scriptoris extrema, quibus res Cæsaris explicantur, aut si impar est desiderio tuo Livius, sume Ephemeridem C. Cæsaris, decerptam bibliotheculæ meæ, ut tibi muneri mitteretur. Hæc te origines, situs, pugnas, et quidquid fuit in moribus aut legibus Galliarum docebit. Enitar, si fors votum juvet, et am Plinii Secundi Germanica bella conquirere. Tantisper esto contentus fide operis oblatis; et fratrem nostrum Minervium scriptorum meorum doctissimum, et benignissimum judicem (cur dicam judicem, quem malo plausorem?), ac socium lectionis: quanquam hoc a te scio nequa-

quam petendum. Nihil enim bonæ rei inter vos dividi amor æquus mutuus sinit. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS PROTADIO.

A prosperis ordiendum est, quapropter in prologo, ut ita dixerim, litterarum salutem valetudinemque dico. Dehinc meorum subjicio postulatum. Flavianus vir illustris nostrum commune pignus, diu eluctatus fortunæ aspera, sed divi principis beneficio in tranquillum reductus, solvere solarium patris jussus est, taxatione pretiorum graviter aggerata. Neque census ex illis tanto oneri convenit. Fac igitur, si quid in te opis est, ut afflictæ domui pia temporum parcat humanitas: alioquin integrata per indulgentiam bona vel auctione fenoris detrahentur. Sequetur, ut spes est, paterna benefacta juvenis Augustus; ad quem sicuti successio imperii V. C. a patre pervenit, ita bonitatis imitatio. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Hilarasti mihi diem litteris, quæ testatæ sunt vigere apud te nostræ amicitiae diligentiam. Multum pectori meo voluptatis illapsum est. Et sane statueram scriptis antevertere officium tuum, si te Mediolanum venisse didicissem. Dederam quippe hanc provinciam germano tuo, cujus amore tibi non essem, ut adventum propere nuntiaret. Sed colludio quodam moratus indicium, tibi ordiendæ salutationis primorem locum præstitit. Neque moleste sefo, quod apud te gratia fratris antistat. Interea respondendum est inquisitioni, qua scire postulas, quibus actibus vitam colamus. Dum filius meus Græcis litteris initiatur, ego me denuo studiis ejus velut æqualis adjunxi. Repuerascere enim nos pietas jubet, ut litterarum dulcedinem liberis nostris labor participatus insinuet. Tuæ res non in germine, sed fruge sunt; cujus eloquentissimus juvenis, ut fando comperi, proximis facundiae calcibus urget parentem. O te beatum, amice, si vinceris! Nostra adhuc institutio molitur florem creare, nec imperari potest unico labor. Itaque inter merum metum, et diligentiam lentus pignoris nostri profectus adolescit. Plane, ut arbitror, quæsitis satisfecimus. Nunc vicissim rerum tuarum ordinem cupio cognoscere. Facilis autem, si me dignum putes litteris, commeantium copia est, cum tabellariis in aula positi fratris utaris. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS PROTADIO

Post urbis nostræ exitiabilem famem, re frumentaria in tranquillum reducta, oram Campaniæ accesseram. Commodum adfuit Martianus intimus vester, et mihi per vos amicus apportans litteras tuas: quas ubi lætis oculis percurri, aucta est apud me celebratorum littorum gratia. Fit enim plerumque, ut ex bonis accidentibus, honor et voluptas locorum crescat, et amoris signa præferat. Nam nemo flagrantius amicitiam colit, quam qui irascitur negligentiae. Quod ita accipias volo, ut causa officii mei salva sit: nullum quippe delictum curæ erga te frigentis agnosco.

Quid quod proxime, teste fratre communi quem magistratus urbis amplectitur, geminam tibi salutem per epistolas dixi? Num etiam comitantium fidem debeat? Cogita in longinqua raras aut occultas hominum protectiones; adde perfidiam mandata frustrantium. Non accusabis absentis, ut spero, desidiam, si consideres, et in emittendis paginis alienam requiri occasionem, et in reddendis alienam fidelitatem. Sed quid his testimoniis diligentiam in te meam nitor asserere? Ipsum nostrum Martianum credo tibi sedulo prodidisse, quanta memoria et prædicatione tui in ore ac pectore meo vigeat. Jam vero quid de scriptis meis vel silentio sentias, non requiro: siquidem minus est, te frequenter alloqui, quam de te jugiter loqui. Quid ergo scripta postulas, quibus sæpe male creditur? hoc liberius, hoc verius est, quod defertur absentis. Itaque, ut vis, gloriare styli frequentia, ego officium tuum vinco iudicio. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Geminus pariter in manus meas a te sermo pervenit, dum multijugis officiis amicitiam nostram pergis excolere. Quo exemplo, licet omnis affectio modo non munere censeatur, reddo tibi binas litteras, quarum alias frater noster Eusebius pars pectoris mei, has vero frugis optimæ juvenis Martyrius exhibebit. Simulque convenio, ut fidem solutionis istius memineris æmulari, cum te cœperit frequentum paginarum vicissim fenus urgere. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Observatio quædam me hucusque cohibebat, ne litteras primus emitterem. Hunc enim morem quædam institutio vetusta constituit; ut eorum ante recurrat affatus, quos a proprio lare peregrinatio longa disternat. Ago itaque atque habeo uberes gratias præventus officio, quo te languore discusso rectius valere cognovi, et mihi ad scribendum manum quodammodo esse reseratam. Pro qua re meliores tibi opto processus. Nam etsi secundum mores ac natales tuos honorum culmen indeptus es; necdum tamen perfectum præmium debitamque mercedem tibi fortuna restituit. Quæ etsi in te magna contulerit, nunquam tuum æquabit meritum. Nunc redeo ad verba solemnia, quibus salutationis officium de more persolvens, mutuum munus expesco. Intelligis enim vicissitudine scribentium animos incitari. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Exstant in monumentis Sallustianis Africani litteræ quas Jugurtha post excidium Numantinum ad Micypsam testes decoris sui pertulit. Has ego in præsentia fratris nostri Florentini nomine ad verbum mandandas paginis puto: quia ambo in negotiis suis pari gloria splenduerunt, ita utriusque virtuti idem testimonii honor congruit. Et iam quidem Scipio regi Numidæ volens reddidit: nos inviti tanto ornamento tibi cedimus. Fatendum quippe est, in gratiam tuam factum, ut hunc abire pateremur.

A De me, si quid pro amicitia postulas edoceri, erit quæditorum index, qui rerum mearum arbiter fuit. Tantum epistolæ meæ crede, quod valeam, tuique diligentiam colam, quam mihi de te invicem fides æmula pollicetur. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Desideravi litteras tuas adventantibus multis, quos mihi sermonem tuum præsumpseram tradituros. Sed ubi expectationem meam spes ista frustrata est, ultro etiam alloqui studui, ut te exemplo officii ad curam similem provocarem. Quæso igitur ne amicitie vigorem languere, et munia frigere patiaris, quæ impatienter requiro; licet noverim diligentiam circa me tuam, etiam cum scripti abstinens sis, fido animo contineri. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS PROTADIO.

Amplissima redundo lætitia, cum video litterariis officiis meis honorem parilem non negari; atque ideo exercendi styli amore destimulor. Neque enim fas est torpere studium, quod æqua benignitas compensatione gratiæ muneratur. Plura vellem; sed verecundiam tuam nimio laudis excursu non oportet onerari. Vale, et amicitiam, sicuti facis, in exemplum tuere. Nos etsi elegantia sermonis impares sumus, constantia religionis pares esse nitimur. Iterum vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS PROTADIO.

C Ut desidem scribendi sæpe accusas. Quid doleam magis, nescio. Sermo omissus amicitie negligentiam videtur arguere, parcus infantiam. Malo tamen ingenio meo convicium, quam moribus facias: quibus, quandiu ipse mei sum memor, objicere tui oblivionem non potes. Castigasti item, quod te fratribus tuis dicenda salute consociem. Sum quidem loquendi pauper et tenax cartulæ. Sed te mihi dare vitio non oportet, quod illos constat amplecti. Facit autem lex curiæ nostræ, ut majoris apud me numeri antistes auctoritas. Quid si vos una ad mensæ genialitatem vocarem? Nolles eodem cum fratribus thoro accipi? Nec invideris, si unius epistolæ creditor, quæstum quodammodo de vobis usuræ triplicis exerceo. Nihil enim mihi a singulis pro altero solvitur. Aut cur mea officia dividi postulatis, qui ad exprobrandum vestra conjungi is? Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Ingenia humana prompta ad arguendum esse omnibus liquet. Sed tu qui inter bona rara numeraris, omitte sectari per naturam faciliora; et defensionem longi silentii mei suscipe, quæ abundat plurimis justitiæ patrociniis; si contempleris ad viciniam Rheni, a qua nunc et optimus princeps, et potissimus magistratus abest, nullum nostrarum partium interea loci commicere. Fors fuit, an quis tantum viæ ob rem privatam mihi ignoratus arripiat. Tibi proficiscentium Romam major facultas. Primo, quia in

commune imperii caput undique gentium convenitur: **A** tum quod clementissimum principem in hac parte degentem, varia omnium desideria, vel necessitates sequuntur. Et tamen cum tabellarios tibi plures causæ offerant, æque a stylo temperas, nec ulla a nobis expostulatione perstringeris. Facit enim securitas mea, ut diligi me etiam a tacente non ambigam. Ergo amicitiae nostræ fiducia non ex litteris pendeat. Illarum intervalla fors facit. Fides autem mutuae diligentiae indignatur linguæ assertionem. Ad hoc etiam prolixas epistolas petis, tanquam facturus periculum, quantum in scribendo cana ætate profecerim. Semper quidem similis arenis rivulis, laxiores ripas refugi, ut inopiam brevis affecta cecideret. Nunc graves quoque anni, si quid de pectore meo stillabat, ebiberunt. Præterea nihil argumenti **B** suppetit ad propaganda que scribimus. Nosti otium meum, de quo apud te largiter loqui utriusque fastidium est. Magnis negotiis plura verba conveniunt. Nobis idem sit linguæ modus, qui fortunæ est. Mallem, Aboriginum more, dictionem salutis æternæ ligno aut corticibus scribere. Ægyptus papyri volumina bibliothecis foroque texuerit. Sufficiat aliquando celebrandæ amicitiae; si vales, bene est. Opto has ipsas, quas tu breves quereris, salutationum vices, dum absumus, inter nos longum manere. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Spero te, ut fando didici, ad vicina venturum. Fors suat, an vera compererim. Ego tamen, vel tradendas coram tibi a fratre nostro Minervio duas orationunculas meas, vel mittendas in patriam fidelitati **C** ejus ingressi. Parcus esse in hac epistola debeo. Illis enim, quæ legenda suscipies, amor avarus explebitur. Commoneo tamen, ne orationis unius titulo mutetur de me existimatio tua. Nam repudiata censura gravat nos principio, sola argumenti inspectione. Sed ubi dicta legeris, cum sententia mea in gratiam revertaris. Hanc partem, quæ tempestate rejecta est, totius ordinis nostri antetulit auctoritas; ne sub specioso nomine fores impotentiae ambire solitis panderentur. Plures utilitatis et honestatis assertiones in ipso corpore orationis invenies. De utroque opere iudicium tuum cura nostra desiderat. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS PROTADIO.

Silentii inter nos simile scis esse delictum: atque ideo injuste mihi culpæ datur, quod utrique commune est. Et tamen defensio mihi suppetit: quia nec profectioes commitantium notescunt; et tu non iisdem sedibus immoraris: dum aut Treviros civica religione, aut quinque provincias otii voluptate commutas. Mihi est Romæ jugis statio; et major nunc causa residendi, ex quo me viri excelsi germani tui presentis et cura retinet, et juvat gloria. Una igitur via sociare scripta potuisti, quæ frater et fratri æquandus acciperent. Quod a te gaudeo vel sero curatum. Nec tamen cum a litteris temperares, ullam decessio-

nem diligentiae in me tuae factam putavi. Tanta est enim securitas veræ amicitiae, ut de sua fide estimationem mutui amoris assumat. Plura in hunc modum dicere piget. Quare transeo ad eam sermonis tui partem quæ orationum mearum desiderium videtur attingere. Ais in manus tuas scripta nostra venisse, fratre nostro Minervio proditore, qui frivolis meis litterata potius curiositate, quam justa delectatione non abstinet. Si tibi tantum otii est, ut ad fastidium detergendum nonnulla etiam insulsa conquiras, quidquid stylo elaboravimus, exhibebo; securus veniæ, quam mihi spondet animi tui caritas. Pene præterii, quod loco principe accusare debueram. Hanc epistolarum nostrarum simplex usus interit; ut paginis tuis lenocinia ævi præsentis anteferas? Redeamus quin ergo ad infucatos nominum titulos; et cum dicitur aut redditur salus, nihil ipsis vocabulis nostris honoratius ac blandius esse duca-

D mus. Exemplo certe tibi sit epistola mea: quam si æmulari spreveris, et arrogantiae notatus videbor, et cæteris aggregatus, quorum magnus suspectus in verbis est, nullus cultus in sensibus. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS PROTADIO.

Mediolanum te idem qui me consul acciverat. Speravi quod nos in unum votiva causa conduceret. Sed ubi per valetudinem defuisti, ægerrime expectati gaudii dispendium tuli. Nunc peractis supra omnium magnanimitatem consularibus festis, Romam revertor; quo se amplissimus magistratus venturum protinus genero astipulante promisit. Quam vellem, si etiam in solidum redit sanitas, compensares adventu veniam superiorem, atque una via et senatui deferres officium voluntarium, et consuli debitum solveres. Sed unde mihi optare tantum, cum frustra fuerit sperasse leviora? Quandiu venatui togam præferes? Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Crescere inter nos quotidie amoris debitum volo. Sed epistolis tuis nihil opto debere, quæ mihi plerumque exprobantur, ut desidi. Ergo geminis litteris tuis non simul mihi redditis, pari numero, sed conjuncta emissionem respondeo. Valeamus, quantum ætas admittit declivis in senium. Raro nobis ager visitur, **D** sed multo rarior est usus legendi. Tibi et rusticare et erudiri plurimum licet. Inde est, quod nos frequenter alloqueris: quia omne tempus, ut quæretur ingenio, otio vindicatur. Sed fiduciae tuæ audacia nostra non cesserit. Haurias licet monumenta priuscorum, et ipse paginis ediscenda committas. Sollicitabo tamen arenis verbis scripta istius, quem amore et iudicio me legere necesse est, ut compensent illorum damna quæ negligo. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS PROTADIO.

Delectaris epistolis meis. Credo. Hinc est, quod eas sæpe et ardentem efflagitas. Sed non statim mereor desidis notam, si nequeo tui amoris in me

avaritiæ satisfacere. An interlabi amicitiae memoriam per silentium putas? Cave talia de animis opinari, quorum æterna judicia sunt. Habet enim plurimum ponderis fides, et alligata voluntario sacramento styli admonitione non indiget. Hæc a me tibi an non semper scripta sunt? Nec tamen deseris inveteratam querelam. Quid si præstat longum tacere? Non vides oracula olim locuta desiisse, nec ullas in antro Cumanò litteras legi, Dodonam loqui frondibus, nec de spiraculis Delphicis ullum carmen audiri? Patere igitur, ut hominulus Promethei manu fictus mandare cessem papyro, quæ dudum in vatium foliis non leguntur. Nolo tamen denuntiatum tibi a me silentium suspiceris. Tenebo in scribendo tantam mensuram temporis, quantum inter nos locis absumus. Tu quoque impatientiam vince ratione quæ non sinit ut tibi quotidie litteræ meæ in vicinia Rhemi posito a nostro Albula deferantur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS PROTADIO.

Magni sunt quidem fructus quos de litteris tuis capio. Sed sunt uberiores, dum per communium fratrum manus transeunt. Singuli enim scriptis tuis de suo aliquid apponunt. Tibi igitur acceptum fero quidquid ex omnium ore conquiro. Sed rursus expende quanto labore respondeam tot ingeniorum sublimium varietati. Nam pares estis, nec tamen similes. Ergo non minorem mihi rependenda afferunt difficultatem, quam accepta dulcedinem. Hanc omnibus humanis gaudiis legem natura dixit, ut curæ voluptatem sequantur. Natæ subolis primus parentes dies hilarat; mox pii metus brevem gratiam fugant. Honor in exordiis lætus est, dehinc animos laborum æstus ingreditur. Longum fiat, si pergam similia contexere. Etiam ea mihi advertendum est quæ fas sit de tanto viro dicere. Temere jurasti. Mandari enim perituræ chartæ epistolas quereris, alligasti sacramento enorme iudicium. Itane me ludos facis, ut quæ apud te incuriosius loquor, in styli caudices, aut tiliæ pugillares censeas transferenda, ne facilis senectus papyri scripta corrumpat? Et Martiorum quidem vatium divinatio caducis corticibus inculcata est. Monitus Cumanos lintea texta sumpserunt. Tu etiam sericis voluminibus Achemenio more infundi litteras meas præcipis. Magna sunt auctoritatis tuæ pondera, nec possum gratiosum putare quod tu juratus allegas: sed dum me rursus inspicio, labascit fides, et refragatur testimonio conscientia. Ita quod credibile persona iudicis facit, diffidentia respuit audientis. Igitur solus ambigua submovebis, si amorem tuum posthac parcius loqui de laudibus meis jusseris. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS MINERVIO.

Obrepsisti verecundiæ meæ ut prior scriberes: vadatum me tibi hoc munere velim credas. Sed non fero ut ædes quodammodo amicitiae novus salutator adesse videaris. Jamdudum virtutes tuas pares fraternis in pectoris mei possessionem recepi. Crevisisti

PATROL. XVIII.

etiam pro parte legitima paternæ in me familiaritatis successione, licet singulis vobis soliditas mei amoris accesserit: quia bona animi etsi spargi in plures putantur, unicuique tamen plena et indivisa proficiunt. Præterea cum Palatinæ eloquentiæ militares, porrexi amicitiae tuæ dexteram. Quare tot tantisque pignoribus annexi, non æstimemus de epistolari tirocinio caritatis artem. Nam ut animus celerior est litteris, ita prius fuit amare quam scribere. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS MINERVIO.

Postquam te Mediolanum venisse asseveratio comitantium palam fecit, speravi de proximo litteras tuas; sed ubi elusa est expectatio mea, nec successit ullum spei pretium, præsumptum de te officium operi meo vindicavi. Anxit præterea scribendi causam vir spectabilis frater meus Bassus, qui paulisper avulsus a nobis, transponi a me in pectus tuum debuit. Adjeci alteram paginam reddendam germano tuo, cum tibi fors in patriam reditum secundaverit. Asperserat nos ille jam dudum facundiæ suæ floribus, et Galliarum prisca monumenta jucundo otio exscribenda mandaverat. Optato accidit ut ei per te utrumque reddatur, honor epistolæ meæ, et expetitæ fructus historiæ. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Paulus amicus meus jamdiu ærario sacro militat, sed non pro gradu militiæ spectandus tibi. Nam probitate morum suorum mediocritatem vincit officii. Nec despexeris hominem, si numerum ejus stipendiorum examines. Tardiores habet processus verecundia, quæ facit ut intra merita sui honoris hæreat. Nec tamen poenitet longum stitisse. Tuo enim iudicio reservatus est, sub quo emergere maximum moræ pretium. Cum igitur illi vitæ integritas, militiæ ætas suffragium ferat, dignum est ut ad debitos fructus me precatore, te auctore perveniat. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Gaudentius amicus meus in gremium patrocini tui confugit, vir omnibus rebus amari dignus. Genus ei senatorium est, mens et modestia origine sua ac stirpe nobilior. Si luco gratiæ infectum testimonium meum non putas, suscipe diligendum. Longa obsequiorum ejus inspectio faciet ut me iudices minora dixisse. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS MINERVIO.

Ama Flavianum dominum et filium meum quantum me velle interpretaris: et si fieri potest, certamen mecum de amore ejus ingredi. Gaudebo si viceris. Sed hoc mihi tunc probetur, cum et ipse te colere supra mensuram diligentiae meæ coeperit. Nam si amicitia de mutuis constat officiis, facile erit ut ex illius animo tuum metiar. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS MINERVIO.

Si consideres quanta sit innocentium caritas, amabis Desiderium filium meum, in paucorum electione numerandum. De quo non falli iudicium meum statures, cum in examen tuum venerit. Interim quæso ut illi per me amicitie tuæ sacrarium recludatur, et præstes aurem benignam causarum sanarum iusta narranti. Si quid in eum bene consulueris, absolvetur fides mea, quæ apud illum spem beneficentiæ tuæ fideliter persolvit. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS MINERVIO.

In absolvendo Rustico nostro votum tibi detuli: opem filius meus Cæcilianus exhibuit. Non est igitur meæ verecundiæ rapere gratiam laboris alieni. Ambo ipsi acceptum feramus, quod agi cura tua præcepit, exsequi mea valetudo non potuit. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Scio quid de me sentias: sed certus iudicii tui nunc recuso laudari. Æmulare certe quod te tacitus admiror, quia plus habet ponderis recta veneratio. Relinquamus verborum blanditias novis inter se amicis. Illos juvent alterna præconia usque ad fidem fœderis. Nostra caritas adyto pectorum recondatur. Ipsa habitatio cordis in aperto est. Inde me tua cura respiciat. Sed non est meum formam scribendis epistolis dare, illud tantum cogites volo: cum sis ad prædicandum liberalissimus, parum mihi videri posse quod a te laudor, nisi amplius obliget. Præterea scire postulo cur servata in præmissis nominibus nostris vetustas defuerit litterarum contextioni. Juvet alios titulo sublimitatis attolli. Ego magnificentiae appellationem recuso, nisi forte me improbum putas, quod honori tuo eadem delinimenta non defero. Amor fictus in illa verba submittitur. Amicitie cultus ingenuus est. Alba velamina, non segmentati amictus fidem vestiant. Quo mihi altus reverentiæ gradus? Amari a fratre malo quam suspici. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Eusebius familiarissimus meus, idem vetus miles privati ærarii diu morbo obstante obsequio tuo defuit. Orandus es mihi ne inter resides annotetur. Sed impetratio veniæ non manebit, nisi illi aliquid beneficii propitiatus adjeceris. Quæso igitur flagitandis per Etruriam publicis debitis sollicitudinem navare jubeatur, ut longæ absentie culpam commendatione aliqua laboris amoveat. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS MINERVIO.

Semper quidem mihi salutatio a te profecta gaudium creat, sed ea præcipue quæ familiaribus apporanda committitur. Adjicit enim scriptis digna quæsitum, et de te tradit auditui, si quid defuit lectioni. Velut nunc Sebastius vester, post epistolam tuam redditam, quamdam mihi satin' ex voto ageres, sciscitanti, imaginem præsentie tuæ exhibuit. Idem nunc

A de otio meo, quæ velis nosse narrabit, nam me in silvis Laurentibus continuatus est rurali quieti in hærentem. Quid enim magis assectandum est mihi, collapsam valetudinem nonnunquam sarcienti, turbas sæpe declinanti, litterarum innocentiam semper diligenti. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS MINERVIO.

Fiducia mihi styli atque ingenii nulla est. Sed tua benignitas ausus meos provocat. Misi igitur ad eruditionem tuam duas orationunculas nostras: quarum una ad Polybii filium pertinens, ex recenti negotio nata est, altera dudum, cum res in curia agitaretur, a me parata, nunc opere largiore aucta processit: huic argumentum est repudiata censura, quam tunc totius senatus fugavit auctoritas. Nolo mireris gravissimum ordinem magisterium respuisse. In oratione nostra non leves causas evitatae hujus potestatis invenies. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS MINERVIO.

Spectatae frugis viros apud te debeo commendare, quia præcipuum munus est ut tuis amicitis inserantur. Suscipe igitur, quæso, de ortu et moribus facile summates, eosque in primore congressu penetrali familiaritate dignare. Legationem illis Campanorum provincialium commune mandavit. Abundat justitia negotium; personas mea cura commendat. Advertis duas esse causas exercendæ in eos benignitatis, pro quibus publice æquitas petitionum, privatim non gratiosus laudator intervenit. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Vidi Romæ Protadum filium nostrum, cujus commendationi nihil ex familiaris vestrae ornamentis præter litteras tuas defuit. Quas cum desiderassem, citeriore Gallia imperatum sibi a socero iter, tu procul agente respondit. Excusationem juvenis non libenter accepi; cætera morum probavi. Satis est hoc auribus patris, cui nolo in me gratiosum videri testimonium brevis experimenti. Simul vereor ne quid amoris tuo in filium derogem; quem non decet juvari apud te per suffragium conciliationis alienæ. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS MINERVIO.

Litteras nonnullis humanitate præstamus. Has autem domino et fratri meo Basso, qui sororis æquitate non discrepat; quin potius juris auxiliis munitur. Nam rebellem servum sibi poscit adduci, ad cujus investigationem nec præcepti cælestis auctoritas, nec Africani comitis vigor potuit pervenire: siquidem facinoris audacis conscius imminentem poenam latebrarum vitavit effugio. Cum igitur super ejus facto atque nequitia ad te vir laudabilis Africæ comes scriptum publicum dedisse dicatur, erit justitiæ et benignitatis tuæ in nostrum favorem divinum provocare iudicium, ne ulterius innocens domus commentis ferialibus vilis mancipii terreatur. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS MINERVIO.

Et quum Mediolani degerem cultum circa te salutationis exercui; et nunc remenso itinere operam sedulam litterario muneri non negavi. Exspectas credo ut gratiam repetam scriptionis. Illam plane non mea efflagitatio, sed tua affectio pollicetur. Exigant styli vicem, qui animi non merentur. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Diu super adventu fratris postulatum a me indicium distulisti; credo, ut salutationis honorificentia praeveniret. Agnosco religiosa colludia, nec tamen credo, et ultro in certamen scriptorum familiarium solus duos advoco. Otium tibi, inquires, hanc officiorum fiduciam praestat. Quid, quod te magis quæsturae honos, et condendarum sanctionum usus excoluit? Cum illo autem mihi privatae vitæ conditio communis est. Atque utinam boni principis circumspectio, ipsius quoque operam sibi vindicet. Ferendum: ambo devotione placeatis, si circa me litteris ambo cessetis. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Omnia te facere ad salutem Flaviani, viri ornatisissimi, pignoris mei, rebus experior. Hinc mihi spes oritur, a quo animus assurgit, posse ejus cætera incommoda te medico sanari. Adeptus enim divi principis lenitate, quæ magna sunt; uno adhuc, ut ita dixerim, infortunii nodo strangulatur; quod homo tenuis, et nunc labe patrimonii graviter exhaustus, paterni solati æstimationem jubetur exsolvere. Ergo per te ac tui similes amoliri oportet imminentem ruinam. Nec res impetratione difficilis est. Nam quod plerisque sua invidia laborantibus imperialis remisit humanitas; id patris nomine postulatum, multo æquior venia relaxabit. Proficiet ista concessio etiam temporum gloriæ, si quod beneficiis principis deerat, pius successor adjecerit. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Verbis nequeo complecti quot gaudia mihi pariter dies unis invexerit. Agnosco credo causam, cujus auctor fuisti. Nam geminas fratrum communium litteras in cumulatum extulit testium honor scriptorum tuorum. Itaque ut rerum bonarum difficilis est electio, paulisper hæsi quam primam paginam recenserem; tantum apud me erat desiderium singularum. Mox omnes arguto legendi transitu percurri, ne inspectionem residentis morarer. Nec semel legisse suffecit, ut si quid aviditas prima perstrinxerat, inculcaret iteratio. Erat in verbis uniuscujusque varius elocutionum lepos, quo solo litteræ discrepabant. Nam omnes meus una dictaverat. Possem bona fide adicere majora. Sed tuæ aures, licet fratrum laudibus gaudeant, communionem tamen gloriosi testimonii per verecundiam non ferunt. Restat ut tibi reditum meum sub quadam curiæ invitatione poscenti, pauca respondeam. Ad idus Novembres modo eventus

A adjuvet destinata, recurrere ad conspectum vestrum paramus. Si promissi dies serus videtur, legationem senatus per me nolo differri quæ dudum viris illustribus credita et instructa mandatis, neque personarum, neque petitionum requirit adjectionem. Decet igitur stare dispositis, nec fas est exemplo proxima dissensionis per novos tractatus confirmata subverti. Hæc ante me, ut scribis, etiam ipse vidisti, quo magis placitis inhærendum est, quæ mihi commendat auctoritas tua, et tibi noster assensus. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FLORENTINO.

In eum militiæ gradum labore venisti, ut Benedicti amici mei fortunam debeas adjuvare, quem nulli obnoxium crimini fortunæ iniquitas loco depulit, et honore privavit. Huic ad promerendum favorem tuum non solum ipsius probitas, sed etiam commendatio mea aditum debet aperire. Credo enim tanti apud te litteras meas esse momenti, ut effectum sperare fas fuerit, etiamsi ardua postularem. Quod ideo commemorandum putavi, ut intelligas, quid de animo tuo atque amicitia sentiamus, vel quantum prodesse huic debeat vel adesse justitia. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Purgas quod adhuc usque siluisti. Communis hæc culpa est. Nam me quoque a litterali commercio diu infirma valetudo revocavit. Inhorruisse te puto, postquam de me cognitu amara legisti. Redi in habitum animi lætorem: Deo quippe auctore sanitatem refovi. Facilis igitur litterariæ cessationis utrique venia sit. Ambo nobis invicem remittamus, quod ambo deliquimus. Sed quid mihi insurras Africanæ tenues commeatus? Absit ut præsens annus imitetur fortunam superiorum. Intercludet, ut spero, providentia tristes casuum vias, sacris auribus edocendis, et castigatione judicium, quos alimentaria spectat invectio. Nec spes dies obscurat. Nam mare adhuc justis cursibus patet, et nondum in hyemem præcipitat autumnus. Placet tamen inter hæc, quod inæstivas, et pio metu antevertis necessitatem. Remunerabitur curam melior eventus, et laudis tuæ fructus efficiet ut tibi sit dulce postea timuisse. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS FLORENTINO.

Dictam mihi a te salutem pari honore compenso. Vellem utrique nostrum sæpe alternandi styli usus veniret. Sed quia hoc longinqua non sinunt cadere pro voto communi, patientiæ ratio satisfaciat. Debet certe prompta esse inter nos moræ mutua venia. Non eadem facilitate purgabis; quod filii nostri Minervii nuptias aliorum potius relatu quam litteris tuis comperi. An veritus es ne a te numisma auro cusum desiderarem? Potuit jacturam sportulæ tacere verecundia mea. Negationem gaudii amor nescit ignoscere. Et tamen, ut sum placido in meos animo, spondeo tibi remissionem hujus offensionis, cum de nepote suscepto anteveris scripto nuntiorum celeritatem. Vale.

EPIST. LVI.

A

EXPLICIT AD FLORENTINUM. INCIPIT IN COMMUNE
FRATRIBUS MINERVIO, PROTADIO ET FLORENTINO.

Et vestra concordia, et mea per hos dies imbecillitas facit, ut vos unius paginæ salutatione conjungam. Erit hoc aut probabile pro consortio vestri amoris, aut ignoscendum pro statu temporis. Æstimabitis enim virium nostrarum fatigationem, cum vos in subscriptione istius epistolæ precaria manus moverit. Ad hoc filii nostri Nemesii pia ad larem patremque properatio, magis contestationem de me solemnis officii quam satisfactionem desideravit. Res postulat, ut salute præfata, florentissimæ indoli ejus testimonium feram. Sed vercor ne ostentare operam meam videar; quæ plus juveni benarum artium contulisset, nisi fraternus casus frogisset cursum duorum. Hoc tamen sincerissima fide dixerim; minutam quidem de altero parentum ejus felicitatem; sed posse istum suorum gaudio pro utroque sufficere. Valet.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS MINERVIO, PROTADIO, FLORENTINO.

Relegite viam dissimulati hactenus moris, me officiorum familiarium præsole, qui prior rupi commune dictum. Nec pro numero vestro epistolas peto, quamvis hanc vicissitudinem singulorum amor mihi debeat. Magnæ indulgentiæ res est, ut fenus quod vobis solus exhibeo, alterna remuneratione solvatis. Valet.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Annos gaudii fructus ex litteris capio. Hunc redditum mihi, has opes pendit Hispania. Itaque ubi propulsa hyeme patescunt navium viæ, paginas tuas commendo ventis, quas iste annus frequentes quidem, seras tamen reddit. Nam decedebat autumnus cum homines tui Tib. rina tetigerunt. Hinc factum est ut hæerent apud nos defectu navigationis. Sua- deo igitur eorum moras pro tua justitia boni consulas. Quamvis prius nomine meo venia poscenda sit, quod de curulibus equis quatuor, datum mihi a te jus electionis omiserim. Velim credas hanc abstinentiam non fuisse fastidii. Sed quia nullum eorum jugo alacrem, vel dorso mitem probavi, optio meritis non excitata cessit e re nata. Opportunum videtur diligentiam tuam precibus ambire, ut in prætoriam filii mei functionem visu et cursu nobiles præparentur. Gemina ante hac editionis claritudine in os hominum venimus. Satisfaciendum videtur expectationi, quæ crevit exemplis. Quare amori tuo laudis nostræ commendo causam, quæ paulisper censuram viæ tuæ, gravitatemque animi ad populares aures debet inflectere, domo pretium apportabitur, (tuo arbitrato nobilium quadrigarum dominis inferendum. Solam de amicitia tua electionis curam requiro. Factu facile est, cum sit dives equini pecoris Hispania, et magnus gregum numerus copiam præstet examini. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Sum quidem sermonis tui nimius flagitator. Silentii intervalla non arguo, sed suspicor aliquid amicitiae nostræ ex alloquii raritate decedere; qui sciam in pectoribus sedem esse religionis, levamen desiderii ex ore proficisci. Prius res igitur litteræ meæ magis desiderium sermonis tui, quam castigationem taciturnitatis habuerunt: et ideo elaborandum tibi non est, ut mihi amoris tui fidem facias: nam tui animi de meo sumo iudicium: siquidem nullus verior æstimator est alieni amoris, quam qui de suo sumit exemplum. His ita positus, quia in re aperta piget es e prolixum, designatum tibi ad urbanam præturam filium meum nuntio. Intelligis quid sibi hoc ind' cum velit. Quadrigarum curulium nobilitas præparanda. Ac pretium proxima abhinc æstate mittemus, sed jam necessitatem præcurrat electio: multum enim valet ejusmodi in rebus longior diligentia. Quapropter accingere, ut quæstoriam quondam filii mei magnificentiam, cui per te illustris fama quæsitæ, secundus ejusdem superet magistratus. Verus quinne et maximus laudis profectus est, quoties sequentibus priora vincuntur. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Præturam filii mei, si fors dictum juvet, proximo us annus expectat. Equorum mihi curulium nobilitas præparanda est, tibi curanda: ut expectationi populi Romani mea pecunia, tua cura respondeat. Hoc me crebris litteris postulasse meministi. Nunc mihi admonitionis verba, non repetitionis adhibenda sunt: et tamen cum voluntas in nos tua ambitum non requirat, in tantum me votiva sollicitant ut anxias auribus tuis tanquam novus petitor ingeram preces. Viacenda est enim mihi fama exemplorum, quæ post consularem munificentiam domus nostræ, et filii mei quæstoriam functionem, nihil de nobis mediocre promittit. Hæc igitur petitionis summa est, ut me diligentia tua præteritæ gloriæ parem faciat. Pretia pro tua æquitate numeranda familiares mei incunctanter exsolvent. Tui beneficii erit, ut quidquid ad curule certamen generosum gignit Hispania, vel domo præbeas, vel de aliorum gregibus excerptas. Non vereor inter hæc ne me appetentem plebeie laudis existimes. Scis enim pro tua sapientia magnæ urbis magistratibus angustis animos non convenire. Hoc etiam Tullius tuus præcipit, luxum in privatis negotiis arguens, in publicis magnificentiam probans. Quare ex summis opibus jura Romani anni speciosum colorem; venturus in partem popularis favoris, si nobis ex tuo beneficio celebrior fama provenerit. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Tuentius tuus in utramvis aurem somnum capessat. Nihil enim magna dignitas a paupere petit. Sit fortasse plerisque ipsa inopia gravis: habet tamen alieni oneris exceptionem. Adjice, si placet, securitati ejus sacerdotii privilegium, et unius hominis munimenta

multiplicia. Mihi videtur validior esse omnibus vacationum remediis exhausta fortuna. Sed velim noveris quæsitores glebæ senatoriæ protinus affuturos, sperandamque Tuentii veniam pleniorē, si fidem paupertatis ejus exploratio ratam fecerit. Interea tutus prioribus gestis agat liberum. Nihil novabitur post illustris viri Felicis pro illo judicationem; modo allegatas dudum senatoris angustias astruat examinis diligentia. Nunc mihi amice objurgandus es, qui cum vicina itinera perstrinxeris, flectere ad nos habenas longum putasti. Dedisset Hispania Romæ posito moræ veniam. Novit enim submittere desideria sua cunctarum provinciarum parenti. Nec ita avara est ut nobis propria bona nolit ostendere. Quare fraudati gratia tui, secundos amicitiae fructus sedulo postulamus, ut quoties fors copiam dederit legamus saltim qui videre maluimus. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Et amicitia nostra in ore multorum est, et laus equorum tuorum longinqua penetravit. Hinc fit ut suæ quisque patriæ magistratus meæ commendationis opem postulet, gregum tuorum fama illectus. Ea propter summates Antiochensium missi ad mercandas quadrigas, juvari apud te sermonis nostri conciliatione voluerunt. Annue, quæso, longum peregrinatis, et electionis, et pretii justam benignitatem; quæ homines opinionem blandam secutos, de tuo studio meoque merito verum sperasse confirmet. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Fas sit dicere: equorum curulium copia non egeamus, sed incitat nos præturæ mora ad desiderium muneris largioris. Si ergo dulcis est (ut assolet) mandati mei executio, quatuor ex grege Laudacianorum quadrigas, quas tua defloret electio, ad me opto deduci, cum primum mare navigatio verna patefecerit. Ego pretium quod signaverint litteræ tuæ in rem missis remunerabo. Quanquam hoc spondere non debui, quia fides amicitiae sygrapham non requirit. Credo mireris cur non potius de gregibus tuis postulem, qui potissimos Iberorum nobilitate prævertunt. Fastidium uniformis spectaculi patitur civitas, cujus satietas mihi varietate vincenda est. Tuæ modo diligentiae sit adhibere judicium, et ex alienis stabulis æquare laudem tuorum. Nam cum res amici agitur, hos quoque proprios debes putare quos elegeris. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Nemo unquam pervector tuorum apicum vacuus ejusdem muneris ad te revertit, tu tamen inrequentiam nobis vitio ducis, et ultro curam tuæ assiduitatis exprobras. Facis hoc amantium more, apud quos officiorum talium, etiam cum redundant, sitis magna est. Nec tantum epistolas posteis, oratiunculas quoque nostras non editas deferri in manus tuas præcipis: quæ res videtur ostendere quid judicii habeas de his quas ante sumpsisti. Nullum enim deside-

rium ad secunda progreditur, si priora displiceant. Misi igitur ex recentioribus numero quinque, quorum uni jam fiduciam fecit publicus favor. Sed post sententiam gentis togatæ, adhuc expectatione judicii tui pendeo, quod volo juratus emittas, quia convenit vinciri sacramento fidem, si quando amicitia in suspicionem gratiæ venerit. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS EUPRAXIO.

Jamdudum in expectatione litterarum tuarum eram, incertus animi quid sibi vellet tam longa cessatio. Sed ubi compotem desiderati muneris reddidisti, cura venit in gaudium. Et revera ita natura paratum est, ut expetiti diu officii querela decedat, si potiamur optato. Ergo magno impensu gratulor integratum mihi esse pignus religionis. Præstabis ne hujus opinionis frustra sim, cum diligentiam mei continuo amore servaveris. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS EUSIGNIO

Videro quid justitia temporum, quid causæ nostræ bonitas, quid cura tua, si tamen tibi cordi sum, efficere possit. Ego in fratre meo Eusebio V. C. votum servati circa nos moderaminis amplector, ejusque probitatem mente colo, sermone commendo. Et ille licet boni propositi præmium non requirat; tamen honestam vitam de tua amicitia optamus exsolvere. Feceris igitur rem tam meæ voluntati acceptam, quam tuis moribus consentaneam; si advertat vir prudentissimus quidquid mihi tribuit, id se omnium bonorum gratiæ detulisse. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Et temporum clementiæ congruit, et sancto ingenio tuo familiæ est opis indigos sublevare. Hinc mihi fiducia suborta est pro fratre nostro Steminatio supplicandi, cui dudum cuncta dempsit invidia fortunæ, præter amorem bonorum. Neque enim potest ambigi, quid de optimo quoque mereatur, qui nuper a principibus invictis, ne per indulgentiam liberaretur, accitus est: magisque honore, quam venia fatum triste mutavit, nec tam ereptus est quam desideratus. Unde spes certa sit, etiam principem nostrum lenitate venerabilem, justiparentis, et pii fratris exemplo, supplementa meliora fortunæ daturum, si modo vestra insinuatio juvet exhausti senatoris oratum. Duo enim factu facilia, sed ad gloriam præstantis magna deponit: reddi curiæ testimonio sacro, et recuperatione modici argenti ab inopia vindicari. Hæc ut favor tuus aliorumque optimatum tehortantium promoveat, interest boni sæculi, cui laudem perennem pia facta conciliant. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Etiam si petitio domestica et amica cessaret, publicus vigor justo desiderio deesse non posset. Quid enim tam familiare justitiæ, quam ut circumscriptor clarissimæ et laudabilis feminæ parentis meæ, astutiæ suæ privetur effectu, ne commodis illudat alienæ?

provinciarum patronorum fretus auxilio? Quorum impudentia compulit ut matrona litium fugitans, ad iudicium prætoriani culminis convolaret. Res autem qua de agitur ejusmodi est. Ante paucissimos menses ille a parente mea horrea Aquileiensi, et CF. propter longinquitatem itineris incognita, tenui mercede conduxit; atque his ita abusus est, ut parvo licet tempore iisdem locis labem consulto intulisse dicatur. Hunc ubi sæpe convenit, ut conductione decederet, contemptu hominis et interventu quorundam frequenter elusa est. Nunc opis indiga geminum beneficium vestri favoris exoptat. Primo, ut improbissimus inquilinus locorum detentione pellatur. Dehinc habita deterioratæ rei æstimatione sumptum justæ instaurationis agnoscat. Cum igitur æqua poscamus, credo confore ut meæ petitioni et utilitatibus parentis favor vester arrideat. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Benigne, ut mos est tibi, recursum nostrum misso apparitore juvisti, quem progressus ad Appennini superiora dimisi adjecto officio litterarum, ut gratiam quam rebus æquare non possum, saltim verborum honore compensem. Quod superest itineris, spero præfata Dei venia sine labore peragendum. Minus enim molesta sunt, quæ perveniendi spem proximam pollicentur. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Discedenti mihi curam legare dignatus es amicitie congruentem, ut famæ atque actibus tuis accommoda non silerem. Causa igitur postulante fungor injunctis. Video enim basilicæ pontisque rationem recte quidem Bonoso præsidiali viro esse mandatam: cui et vigilantia superest ad limitandas publicæ rationis ambages, et fides ad persequenda quæ examen invenerit. Sed vereor ne ludificationibus res injuncta frigescat, oblectante eo quem socium discussionis accepit. Atque ideo clam te esse non patior, eo rem deduci ut labes magna sumptuum publicorum studio certaminis obducatur. Quid enim sibi vult ista conjunctio in ea præsertim discussione, quæ ipsum quæsitorem videtur astringere? Quare huic tantum parti adhibenda correctio est, et ad unum quem sponte delegeris, inquisitionis summa referenda, adjectis vestre apparitionis auxiliis; quo minora officia fidem præbitorum vel invectorum cogantur aperire. Probabit exitus quantum publicæ rei tua cura prospexerit; cum cohibitis sumptibus novis, consummationi operum satisfecerit summa reliquorum. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Summo gaudio quoties scribis afflictor, et tum maxime cum abest amaritudo querimonie. Nunc stylus tuus ab usitata jucunditate dissentit. Arguit enim falso iniquitatem quamdam pignoris mei, cum quo tibi limitum nonnulla certatio est. Itaque litteras contra jus amicitie ad eum missas suppressi, ne

amantem tui justus dolor offenderet. Fuit autem matri ejus cum procuratore tuo finalis in Sicilia quæstio: quam discreptatio non, ut scribis, Venusti, sed alterius rectoris absolvit. Ergo in utraque persona error suggerentis relectus eam pignori meo exemit invideam. Advertis pro singulari verecundia tua, cui potissimum parti satisfactio debeat. Et nihil de præsentis fortuna loquor, quæ scribentem debuit temperare. Adde quod pecuniarias causas usque ad detrimentum amicitiarum non oportet extendi. Sed quid hæc pluribus? Posthac opto sermonem tuum placidiorem mereri, et constantiam veteris erga me observantia tuæ, porrecto etiam in meos amore colligere. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Frequens usus ostendit, et clara animi tui Jocumenta testantur, exempla veræ amicitie de te capienda. Neque enim quisquam constantiam firmiorem familiaribus impendit officiis, præsertim in tanta publicarum curarum mole, quæ alterius studium posset hebetare, nisi obstrepentes necessitates affectio fraternæ superaret. Quod solum igitur verecundie convenit, cedo præstantissimæ religioni, meque impari referendæ vicissitudini pudenter agnosco. Nec vereor ne diligentia tua tali laude lentescat; quin potius spero benevolentiam (si quid pleno adjicitur) largiorem, quia bonis familiare est studia benigna enunclare, quorum gratiam sentiunt non perire. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Facio quod suadet humanitas, ut amicitie tuæ viros bonæ frugis adjungam. Horum unus est Felix, honorabilis gradu, atque exercitatione militie. Cui si quid amoris impenderis, ad meam gratiam pertinebit. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS EUSIGNIO.

Mirabar quid esset rei quod amicitie observantissimus diu scribendis litteris abstinebas. Sed epistolæ tuæ series indicavit, quod tristium rerum index esse vitaveris, quas longiore silentio contineri, nec religio familiaris, nec communis causa permisit. Nam plerumque utile est in publicam proferre notitiam quod velis esse correctum, ut denuntiatione futuri periculi, ad consulendum cunctorum cura moveatur. Magna igitur necessitate, futuri anni inopiam protestatus es. Quid enim spei reliquum sit, cum provinciis Africanis nec ad victum tenuem frugum tritura responderit, et suppleta ex aliis terris semina vicinus annus expectet? Jure igitur ad æternorum principum providentiam provincialium sollicitudo confugit. Interea dum major ab illis salubritas petitur, humanitas tua fovent exhaustos, et tanquam particeps doloris alieni, persuadeat laborantibus, sibi accidisse quidquid provincie pertulerunt. Ego valeo, quamvis animus æger bonum sanitatis ignoret: sed ut aliquid solaminis capiam, oro indulgentius scribas et ad respondendum exemplo tuæ assiduitatis invites. Vale.

LIBER QUINTUS.

EPIST. PRIMA.

SYMMACHUS HIEROPHANTI.

Recte valeo. Hoc enim scribendi debet esse principium, quod maxime expetunt vota lecturi. Æque tibi suppetere optatum vigorem nimis gaudeo, nam me tali indicio nuper hilarasti. Illud quoque in summa pono gratiæ, quod te nostri diligentissimum familiaris styli frequens usus ostendit; cui rei laudem referre consilium est, ut hoc invitamento memoris animi ad perseverantiam provoceris. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS HIEROPHANTI.

Opulento afficis me bono, quoties amicitiam nostram salutis tuæ indicio muneraris. Deos igitur comprecor ut te pro tanta in nos religione fortunent. Vicissitudini autem litterariæ parem diligentiam libenter impendo ut ad officia promptius inciteris, cum videas apud memorem scriptorum gratiam non perire. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS HIEROPHANTI.

Scriptum mihi tuum Probatus nuper exhibuit, atque ex eo plurimum gratulationis accessit, quod tibi pro voto omnia superesse cognovi. Id ut sæpe facias monere non debeo: cum spontanea officia stimulo exhortationis non oporteat incitari. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS THEODORO.

Bonorum frequens astipulatio de sanctis moribus tuis, in hoc me desiderium provocat, ut amicitias tuas impatienter exoptem. Nam qui omnium sermone celebrantur, et improbitatis laude conspicui sunt, incognitos quoque ad morem propriæ familiaritatis invitant. Ergo si hæc voluntatis meæ non aspernaris indicia, repende, quæso, colloquium, ut facti mei confirmatione delecter; quamvis mutæ affectionis sponsorshipem jam teneam. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS THEODORO.

Spectata est tibi, ut arbitror, amicitiae meæ veritas. Hinc factum ut me in consortium festorum tuorum consul ascires. Præstetur, oro, his litteris eadem fides quæ nos evocatione dignos iudicavit. Diu inter desiderium tui et unici mei curam dubius electionis pependi. Tuus honor suadebat perfectionem, illius institutio prætendebat obvias manus. Tandem secutus sum quod ipse fecisses. Officia enim illa lætitiæ, ista pietatis. Tuæ amplitudinis curulem stipabunt obsequia multorum. Huic in solo patre votum est. Plura pro nobis indulgentissimus in suis tuus animus tecum loquetur. Cui ego excusationis meæ partes injungo, quia verbis agenda non sunt quæ melius interpretatur affectio. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS THEODORO.

Filium meum Flavianum consulatus tuus revocet

A in lucem. Nescio an eum commenda e tibi debeam, cui summi gaudii auctor fuisti. Serva igitur, oro, depromptæ in eum benignitatis tenorem, etsi hoc a constantia tua sperandum magis quam postulandum est. In dubium enim voluntarii amoris fides non venit. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS THEODORO.

Ipse mihi rescripti hujus bajulum præstitisti. Duplici nomine gratiam debere me fateor. Nam a te profectus est, qui litteras exhiberet, et per te, qui referret oblatas. Maneant, oro, inter nos officiorum talium vices, et inter alias laudes tuas continuatæ in amicos religionis titulus censeatur. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS THEODORO.

Gaudeo mihi sermonis tui primitias contigisse, et impendio postulo ut humanissimum hoc cœptum religiosa cura non deserat. Illis enim maxime nutrimenti amicitiarum cultus adolescit. Cum hæc scriberem, mihi sanitas recte suppetebat. Cujus rei indicium propterea singulari generositati tuæ credidi deferendum, ut cognitionem tuæ sospitatis mihi mutus rependat affectus. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS THEODORO.

Vereor eloquentiæ tuæ scripta nostra committere; sed non minus caveo amori tuo meorum quidquam negare. Duas igitur orationuculas nuper editas a nobis misi. Earum una ad urbanos fasces resultantem candidatum tenuit; alteri argumentum dedit jam pridem decreto senatus improbata censura. Sed iudicium meum, cum res acta est, habitum propagavi opere largiore. Nec mihi vitio veritas priscae severitatis repulsam. Nam solis quædam speciosa nominibus, usu et experiundo plurimum nocent. Rationes sententiæ meæ lector invenies. Volo tamen ad inspectionem dictorum parti utrique æquus accedas. Merebitur, ut spero, orationis assertio, ut tu etiam vetustatis patronus auctoritati ordinis manum porrigas. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS THEODORO.

Quam timeo ne aures tuas existimer lætare blanditiis! Consulatus hic tuus talis est ut meum geminasse videatur. Nunc voti mei summa eo processit ut titulos ejus longum fruaris, et æques vitæ diuturnitate moram tui præmii. Dignum quippe est compensari prolixo gaudio seram solutionem. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS THEODORO.

Adventum tuum serum esse mirabar. Sed ubi patefacta causa tarditatis, et te brevi affore scripta prænuntia sponponderunt; in gaudium cura conversa est. Ergo hospitii securus appropera, et aliquantulum Romæ intervallo quietis refotus, auspiciatissimos

tolle fasces. Nostra erga te diligentia quidquid instructus consularis flagitat providebit. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS THEODORO.

Frustra speravi de peregrinatione solatium, cum omnium mœsta facies nullas ægro animo præstet inducias. An quisquam tam duro ingenio natus est, ut multorum curis doloris vacuus intersit? Quod si verum concedis, me etiam crede inter anxios usum ipsum lætitiæ quodammodo amisisse. Restat ut tuæ litteræ medicinam mihi faciant, quas ita libenter accipio, ut nulla assiduitas satis faciura videatur. Ego præ eventu occasionum, quas fors obtulerit, exemplum dabo frequentis officii. Tunc enim probabis gratas esse tibi litteras meas cum tuas sumpsero. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS THEODORO.

Jampridem nihil scribis, æquum esset huic culpæ talionem reponi. Sed arbitror imitanda non esse quæ doleas: et animo persuadeo alias potius intervenisse causas officii differendi, quam residem voluntatem. Quanquam vereor ne factum tuum hæc ipsa gravet humanitas. Nam qui mihi pro te satisfacio, ostendo me nihil tale meruisse. Scribe ergo jam sæpius et copiosius, priusquam præfata ope dei in Lucanos saltus vela faciamus. Quid enim juvat proximis regionibus immorari, cum ecce nullæ litteræ deferantur et silentium tuum honeste possit excusare longinquitas? Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS THEODORO.

Ademptum est tibi generale perfrugium. Neque enim potes solenne illud et pervulgatum genus defensionis inducere: meas te adhuc litteras operiri, ut quadam religione solvaris. Jamdudum tibi stylus meus facit auspiciam, cui non abnuo redditam vicem: sed æmulari studium nostrum etiam voluntario postea officio debuisti. An expectas ut te illa expostulatione perstringam? Tu nisi malo coactus recte facere nescis? Omitto plura, et in reliquum mihi diligentiam tuam spondeo: quam mihi religio parvi habuit, saltim admonitio nostra reparabit. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS THEODORO.

Proxime Romam regressus a scribendi consuetudine non tam desidia quam occupatione descivi. Atque ideo peto in bonam partem purgationem præteritæ taciturnitatis accipias, mecumque læteris quod Domini nostri Theodosii sacro divinoque judicio merui Consulatum: cujus multiplex apparatus tuam requirit industriam. Sed rursus occurrit voto et studiis meis, ne honoris tui tempora contrahantur. Quapropter tuæ permitto sententiæ ut si votivo officio domus nostræ interesse desideras, administrationis labore solvaris. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS THEODORO.

Sancto Lampadio germano tuo, et ad spem proces-

sus, et ad bonam viam morum, causidicam credid profuturam. Unde factum est ut Domino et fratre meo præfecto ante consulto ad castra ferensia mitteretur, eo præsertim tempore quo tuo adminiculo possit institui. Quapropter pignus tuum suscipe informandum bonis fraterna religione præceptis. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Brevem decet esse sermonem quo reditus indicatur. Quid enim mandes paginæ, cum omnia quæ scripto committi solent, fabulis potius debeant reservari? Hoc est argumentum præsentium litterarum, quas, si dii votum juverint, mox sequemur. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

B Suades ut redeam, ne jus prædii nostri violenta perturbet irruptio. At ego puto non minus tuam curam quam meam præsentiam promovere. Conjectio exaggerari religiose istam trepidationem, dum me Romam studeo retrahere. Ego autem hujus tædio, non modo amore otii abesse plusculum cupio: et quia inane erit quidquid remoto atque inconsulto possessore tentatur. Consilium vero rei agendæ tuæ et aliorum, quibus cordi sumus, tractatus inveniet. Meæ quieti nullus invidet, quia longius producenda est, cum vicem nostram bonorum amicorum cura fungatur. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

C Semper te in primore affectionum mearum fronte constituo. Merito incertus animi, cognitionem tuæ salutis exspecto: quam si mutus sermo præstiterit, reditum nostrum alacritas incitabit. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

D Nos tuum præoptamus adventum. Tu missis muneribus desideria nostra solaris. Admodum quidem delector oblati, sed hoc ipso officio damna absentia tuæ gravius sentiuntur. Pleniora enim præsidia atque ornamenta de amico præsentem caperemus. At nunc inter votiva candidati mei negotio, et quæstoris apparatus fraudari nos conqueror societate tuorum consiliorum. Et tamen obeunda nec procul locatus omittis. Nam et vestes subsericas, quas homines mei post illationem pretii retentabant, et instructum reliquum munerarium præmiorum tuus coegit instinctus. Opto igitur tibi promptum Dei favorem reditumque felicem: simulque oro, si fors dederit facultatem, functioni nostræ interesse deproperes; cujus voluptas magna parte cumulabitur, si lætitiæ novæ particeps desideratus accesseris. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Potuit sine litteris nostris sanctus Aurelius si quid de me quæreret explicare. Sed quia fastidiosa salutatio est, quæ nudo sermone defertur, innexi scripta mandatis. Ave igitur dico tibi, simulque deprecor, secundum commonitorium, quo summam munerum præparanda rescripsi, ut ipse, salva judica-

divina miseratio, quæ pias aures applicat votis | a-
rentum, ut tibi mox denuo, quod juvet animum, se-
curitas mea nuntiet. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS HEPHÆSTIONI.

Votum mihi non defuit itineris ordiendi, sed tarda evocatio perveniendi tempus arctavit. Atque ideo verecundius visum est veniam poscere, quam peracto consulis officio pervenire. Super hoc plenissimas et ad D. N. clementissimum principem jam dudum litteras dedi, et ad cæteros, qui me adesse voluerunt; quas etiam nunc Festus agens in rebus proficiscendi cunctatione remoratur. Et quia vereor ne aut lateant suppressa quæ scripsi, aut per æmulos resoluta vitientur, consilium fuit ut ad te dominum et fratrem meum exemplaria omnia mitteremus. Erit **B** tue circa me affectionis de omnium rerum fide late scribere. Reddantur etiam vobis chartulæ curas domesticas continentes, quibus decursis æstimabitis quid bonorum temporum justitia et fama desideret. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS HEPHÆSTIONI.

Sequuntur abcessum tuum litteratorum cohortes; et ut solent Athenas Atticas reliquave gymnasia Musarum petere; ita peregrinationes tuas desiderio trahente comitantur. Nec tibi, ut æstimo, militiæ stipendiis affluentis, amicorum conventus onerosus est. Pasce igitur eruditos dignitatis tuæ copiis, et spera plures tibi hospites ac tutum adfuturos, postquam Romanæ juventutis magistris subsidia solemnibus ali- **C** moniæ detracta sunt. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS HEPHÆSTIONI.

Ægrum proxime animum tuum litterarum quas miseris lectione cognovi, multumque miratus inter conjunctissimos fortuitam subito emersi se discordiam; dominum et fratrem meum obsecravi ne a suo more dissentiat. Te vero non meo tantum, verum etiam tuo nomine rogo ut cæteris bonis morum tuorum, similem patientiam præstes, ferasque omnia quæ solet habere peregrinationis conditio. Spero autem et filii mei Flaviani conciliatione, et Eusebii Archiatri blanditiis omnia posse mitigari. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS HEPHÆSTIONI.

Litteræ tuæ Spartana brevitate succinctæ sunt, sed rebus exuberant; et cum moveant de raritate querimoniam, tamen officii plenitudine memoriam successionis obliterant. Quod si eas creber usus exerceat; desiderium meum sine fastidio satietatis explebunt. Sed video quid obsistat animo, quid impediatur voluntatem. Eusebius noster te fabulis et poculis demoratur. Quem cum reddideris curæ hortorum suorum, fore arbitror ut animus tuus jocularibus ineptiis absolutus ad negotia seria conferatur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Supra modum gaudeo redditum esse meritis tuis

pervetus debitum. Jamdudum enim Rempub. virtutibus obligasti: quæ nacta divinæ fidei principem, sibi quodammodo consulatum, quem tibi solveret, impetravit. Ad hujus celebritatem voto alacri cucurrissem, nisi diplomatis sacri tardâ perlatio arctasset intervallum dierum. Accessit hyemis contemplatio, quæ magno frigore, et brevibus lucis horis moratur excursus. Meus tamen animus, meum gaudium tecum est. Ego solus dolere debeo quod mihi tantum bonum casus inviderit. Tibi et præsentium satisfaciet numerus, et cultus absentium. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Amicis justa cupientibus usui esse debemus, præcipue fratri nostro Alexandro, quem judicio probamus et amore complectimur. Hunc licet noveris honorum desiderio non moveri, communis tamen verecundia non sinit testimonio carere militiæ, cum illi tribuni ac notarii dignitatem dominus Valentinianus Augustus ante irruptionem tyrannicam sponte detulerit. Quæso igitur ut prærogativam sacri testimonii te amittente mereatur. Facile est enim ut sub tanto gubernatore Reip. infortunia hominum vincat sæculi humanitas. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Impatenter amicorum soleo perferre discëssum. Sed eos qui ad præsentiam tuam relicta urbe contendunt ad me credo venturos. Quid, quod sequestrata affectione invideo tecum futuris? Soli enim bona præsentis tuæ capient, quorum mihi communis fructus esse deberet. Ut ut est tamen ista conditio, fratres nostros Celsum atque Ticianum probabiles viros non invitus emisi, certus aliquid ad nos ex fabulis atque actibus tuis coram relatione rediturum. Quos ut mature Urbi studiisque restituas vicissim postulo. Nam si apud te hanc petitionem dissimulem, videbor eorum peregrinationem non tuæ detulisse reverentiæ, sed meo præstitisse fastidio. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Cum sciam te animo placabili, recepi pro amico operam veniæ postulandæ. Neque enim sic a recto devii sumus, ut te unquam temere moveri suspicemur. Vir clarissimus Epictetus causidicorum more prolapsus, dum vult impensius placere suscepto, sanctum Sabinum probatum omnibus bonis, incauto sermone perstrinxit. Ea res omnium vestrum quibus ille curæ est animos creditur exasperasse. Nec immerito. Querela rectoris etiam prætorianas acuit potestates. Quid multa? Epictetus togæ forensis honore privatus est, plurimis præferendus, qui firmo patrocinio proteguntur. Nunc illa clientium turba unius fortuito errori insultat. Quod ne diu maneat tua præstabit humanitas. Satis datum est correctioni. Nunc ingenium tuum respice. Illud causa meruerit, hoc tribue lenitati. Scio illustrem virum præfectum prætorio his quoque litteris tuis prompte cessurum. Erit tibi Epictetus v. c. etiam emendationis suæ debitor,

ria existimatione, curam fratris religiosi, ut soles, **A** exhibeas; et homines nostros comparandis, quæ possit editio, justum impendium ministrare præcipias. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Quæstorium parvuli nostri munus accelerans, communi amico Aurelio quædam comparanda aut providenda mandavi. Sed quia publicis negotiis et varia injunctorum occupatione dstringitur, Eusebium familiarem speciatim misi, cujus admonitione cura tua in effectum omnium provocetur. Et quia longum visum est litterali serie agenda complecti, non graveris commonitorium strictim signatum percurrere, quod satis esse arbitror ad incitamentum diligentiae tuæ. Neque enim preces oportet adhiberi, cum sola amici voluntas studium tuum debeat acuerere. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Anastasium nostrum dignaris agnoscere. Nam domi sæpe vidisti. Hæc illi notitia apud te debet esse suffragio, etiamsi nullis juvaretur alloquiis. Nunc dubitare non possum cumulationem circa eum fore curam tuam, cum et vetusta cognitio, et recens sermo commendet.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Familiaris emersit occasio, quæ tibi salutis meæ apportaret indicia. Neque enim dubitare possum tibi litteras meas esse reddendas quas Silvanus ad animi **C** nostri diligentiam pertinens exhibebit. Cui hæc ipsa recepti officii commendatio apud te debet esse suffragio. Cæterum ut respondeas non laboro, cum mihi scriptorum tuorum vicissitudinem mutua polliceatur affectio. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Parens sana est, et ad patientiam doloris adducitur. Quare hanc partem curarum depone, mentemque ad meliora compone. Certe si aliquid ab re tua otii est, nostris negotiis diligentiam dignare præstare, ut operæ sit pretium quod in exactore mittendo litteris et monitis tuis satisfeci. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Multa Oceano, ut recordaris, et litteris, et commonitoriis implenda mandavimus; quibus exsequendis par esse non poterit, nisi tuo impulsu et monitis urgeatur. Quæ cum in effectum te juvante processerint, quæso ut indicio perscriptionis expectationem meam non graveris instruere. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Nunidæ familiaris nostri adventus haud mediocriter mihi gaudio fuit. Hanc lætitiæ tuus sermo genuit. Duobus igitur a te muneribus affectus, amicum tibi cum litterari salutatione restituo. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Antecapere scribendi ordinem mei muneris fuit. Habes festinati officii gloriam, cum ego fatear tarditatem. Et certe potui allegare aliquid in excusationem morarum. Supererat mihi plurimum viæ, malui te de laboris nostri absolute facere securum. Sed pio studio prævenire nullus est rubor. Ama igitur sponte cedentem, cui hæc ipsa simplicitas conciliare debet frequentes litteras tuas; quas si non adæquavero pari numero, rursus tibi præmium confessio mea faciet. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Amicum meum ad Brutios revertentem litteris credidi prosequendum, ut tibi salutationis munus exsolverem, et illi commendationis aliquid exhiberem. Quæso igitur te, ut et meis litteris vicissitudo reddatur, et illi defensio plena proveniat. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Proxime quidem urbe digressus es. Sed ego jam quasi inveterato tui desiderio novum aliquid munus convenire credens, officium scribendi arripui, nec expectato ordine, nec more servato, qui solet amicis esse pro lege, ut perægre locati prius tribuant scripta quam sumant. Et revera affectio omnis impatiens est etiam justæ ac legitime tarditatis. Rupi ergo consuetudinem religione majore, quam si servare voluissem. Quæ res si tibi grata est, et mihi fenus solve colloqui, et perlatori talium litterarum benignus aride. Cui ut nihil magis potui præstare quam litteras, ita nihil poteris plus tribuere quam favorem. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Propinquam sancti Asclepiadis philosophi absque litteris meis abire par non fuit. Nam illius merita poposcerunt, ut ad curam præclari viri pertinens tuo patrocinio traderetur. Pro qua non arbitror ambitu longæ orationis utendum, cum eam humanitatem tuæ contemplatio parentis sine cujusquam petitione commodat. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

D Tædet pigetque jam scribere. Quousque enim styli imagine jueunditatem vivi sermonis imitabimur? Quid quod etiam felicitas publica, et pax orbis hortatur ut larem repetas? Qua in re tibi opportunus incentor frater noster Pontianus accedet, bonorum petitu sortitus hanc operam; ut tibi ob rem uxoriam demoranti, desiderium revisendæ Urbis admoveat. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS MAGNILLO.

Nolo puerum crimineris ob reditum tardiolem. Mea conturbatio pro Symmacho, neque ad scribendum tempus invenit, et recursum tabellarii usque ad spem bonam distulit. Nunc quia periculum ejus in ægritudinem vertit, hoc iussum loqui apud te licuit. Faciet

quem paulo ante inconsultum fecerat impunitas magna peccantium. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Placuisse iudicio tuo amicum meum Drinnacium satis gaudeo. Nam mihi quoque plurimum honoris accedit, quoties sententia nostra concordat. Fruetur igitur uberrimo innocentiae suae fructu, mihi honestis carus officiis, tibi justis negotiis approbatus. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Qui amanti nugas suas et deliramenta committit, non debet formidare iudicium. Commendatur enim religione quidquid culpari posset examine. Merito securus orationem quam proxime in senatu habui, ad te misi; de qua dominum meum fratrem nostrum Carterium tecum plene arbitror collocutum. Nam petitioni nostrae auditor interfuit. Et quamvis totius ordinis secunda suffragia cepisse videamur, in te uno tamen summam testimonii collocamus. Facito igitur me certum sententiae tuae, et simul quid rerum geras pande cupienti: ut quod ex meis actibus voluptatis accipies, tuorum mutua insinuatione compeuses. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Dissimulati officii objurgatione morderis in epistola blandiore, qua tibi refero gratiam sermonis accepti, licet cogitarem illa potius amica esse colloquia, quae sponte tribuuntur: at in respondente referri magis necessariam vicem quam deferri spontaneam scripturam. Ego tamen ita affectus sum litteris proximis, ut nescire me fatear reddideris hoc munus an dederis. Verum cogita quid paginae tuae iucunditatis habiturae sint, quas non admonitus exhibebis; cum haec quoque mihi admodum gratae sint, quas rependis ex debito. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Facis ut decet quod otium meum scriptorum assiduitate solaris: siquidem ex tuo amore conjectas iucundum esse munus, quod ex tuo sanctissimo ac luculento ore profluxit. Refero igitur vicem magis ad testimonium gratiae, quam ad aequiparandum officium quo me agnosco devinctum. Sed hoc ipso arbitror me digniorem esse colloquio crebriore; quod hanc tibi palmam reddo, quasi victus fenore litterarum. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS NEOTERIO.

Venturum te ad communem patriam fama promiserat. Insperato gaudio gloriabar. Sed ubi processu dierum rumor intepuit, animadverti mihi hoc genus superesse solatii, quod ad scribendi usum moremque remearem. Fungor igitur salutatione dicenda, tuamque excellentiam quaeso ut mihi adventum tuum pro litteris largiaris. Est enim causa votiva, quae te debeat evocare, quaestorium scilicet munus filii mei,

ad cuius officium te tuosque amor communis invitat. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS FELICI.

Scribis reverentiam nostri ad omnes viger. Gaudeo huiusmodi testimonio, sed profiteor opera tua fieri ut taliter vireat existimatio mea. Tu mihi es fautor rumoris secundi; neque hac tantum gratia vadam me sentio. Nam illud etiam quod te praesule processit ad commoda proximorum meorum, quamvis iustitiae datum, tibi tamen refertur acceptum. Cesso longius pergere, quoniam in remunerandis beneficiis jejuna est verborum vicissitudo. Simul obsrepunt curae, quas officiis familiaribus tenuis patriae victus opponit. Ero apud te posthac loquacior, cum refoverit studium meum rei frumentariae instaurata securitas. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS FELICI.

Bene cognitis ac probatis commendatio prompta debetur, ut ad notitiam bonorum sub honesta astipulatione perveniant. Theodulus sincerae nobilitatis adolescens multorum gratia viget, quibus placere laudabile est. Sed fortunae difficultatem, quae cursum vitae ejus exasperat, adminiculo tuo sperat posse removeri. Quaeso igitur votis ejus benignus arrideas, ne aut meum testimonium pro nihilo habitum iudicetur, aut spebus illius inanis exitus illudat. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS FELICI.

Amo litteras tuas, nam semper mihi aliquid gratulationis apportant. Ego autem benefactis nuda oratione respondeo. Sed ut res est, praecleara mens tua perinde paginas sibi existimat fructuosas, et ideo hanc operam perseveranter advigilo, quam sciam apud te pro magno aere censeris. Interea domino et principi nostro, ejusque in me beneficentiae egi per epistolam gratias verbis fortasse exiguas, sed affectione animi copiosas. Quas si eximia unanimitas tua, et probata mihi amicitiae fides, iucunda atque opportuna insinuaverit lectione, non videbor ingratus; cum probaverit, sicuti opto, invictissimus princeps, beneficia huiusmodi apud memorem se collocasse. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS FELICI.

Relatum in cultores tuos Aurelium familiarem meum gaudeo, non illius modo nomine quem tuendum summatis viri cura suscepit, sed meo maxime, cuius testimonium iudicii instar habuisti. Accessit huic muneri auctior ex litteris tui gratia (quanquam est in illis, quod amantem possit offendere, brevi enim erant transcurso) quae cum mihi voluptatem afferant, negant satietatem. Et haec est natura bonarum rerum ut illis frui prolixius velis, nec quidquam durius sumas quam orationis placitae citum transitum. Adde igitur epistolis tuis copiam, vel, si potes, detrahe suavitatem. Nisi ita feceris, laesus

rependam fastidio tuo verba, quæ soleo, et paginas A longiores. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS FELICI.

Amor quidem tuus suasit ut scriberem, præter-
euntis festinatio, ut pauca dictarem. Quare saluta-
tione contentus (quæ etsi non explet officium, tamen
contestatur affectum) redde invicem quæ legamus,
et si necesse est, æmulare brevitatem. Nam cum sim
nitidissimi tui sermonis cupidus, conscientia tamen
hujus tam angustæ paginæ non audeo a te verborum
copiam postulare. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS FELICI.

Vectori judicialium litterarum reddendam tibi pa-
ginam dedi, amicitia deferens cultum salutationis; B
simulque suggerens ad rem mei pignoris pertinere,
quod relatio docebit de tutoris faucibus extrahendum.
Nec laboro pro asseritione justitiæ, cujus tibi cura
præcipua est. Sed hoc tantum audeo postulare, ut
quamprimum responsa cœlestia robur afferant judi-
catis. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS FELICI.

Fratrem nostrum Helpidium non minus desiderium
tui quam epistola consulis evocavit. Cui etsi amo-
rem tuum prisca inter vos conjunctio pollicetur, non-
nihil tamen, ut arbitror, etiam petitio mea commen-
dationis adjiciet. Exstrue igitur, quæso te, novis erga
amicum beneficiis veterem diligentiam, quatenus C
possint perfecta cumulari, et hoc mihi minus lubens
attribue, ut merita, quæ suis apud te fundavit obse-
quiis, sentiat meo favore crevisse. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS FELICI.

Quisquis amici famam negligit, fide lubrica est. Hoc
ne vitio mihi jure ducatur etiam in aliorum injuriis
pro tua existimatione sollicitor. Qua lege, quo bono
publico Eusebium V. C. qui meruisse inter notarios
fertur, incertus atque inexploratus procurator eli-
cuit ut civilis petitio urbano abstrahat foro possiden-
tem matronam? Qua in causa cum supplicatio priva-
tam teneat actionem, sacros titulos responsa mini-
tantur. Quæso te, cogites, quid de Augusto adyto,
cujus loquetis oracula, deceat impetrari. Fraternal
tecum sollicitudine loquor. Rescriptorum omnium D
fama te respicit. Quid si etiam rei memoria fidem
tuam convenit? Ampelium claræ et illustris recorda-
tionis virum parvas ædes, quas pretioso auxit orna-
tu, sub clivo salutis emisse, ut civis, ut collega re-
minisceris. Triginta annorum diebus incauit ætas
possessionis. Auctor ei Posthumus nepos Jovii fuit,
inter cætera parentis suæ Porphyriæ bona hanc quo-
que adeptus domum per successionem. Hujus Porphy-
riæ nihil unquam negotii cum Theodosio, cujus olim
facultates Eusebius impetravit. Nunc procurator a
columna Moenia multis hujusmodi sutelis foro cogni-
tus, inveterata jura, supplicationibus quatit, degustat
iudicia omnium potestatum cœptarum actionum

exitus deserit, instaurat exordia, romanum crimina-
tur tribunal; non possessionis antiquitatem, non se-
natoriæ dignitatis prærogativam, non præfecturæ
existimationem sinit inconcussam manere. His ausi-
bus color fiscalis allinitur, veluti ob inquisitionem
mobiliū ex bonis, quæ meruit Eusebius, divinæ do-
mni debitorum. Ubi hæc diligentia diu jacuit? Cujus
serinii colludio publica damna latuerunt? Si procu-
rator non admoveret negotio suo publicas faces;
etiam nunc tot officia, tot inquisitores fisco quæsitæ
nescirent. Et sane æquum est, ut defensio divinæ
domus attentiores oculos præstet injunctis. Quid mo-
bilibus commune cum prædio? Nullus error sensuum,
nulla verborum interpretatio potest nomina ista mi-
scere. Dehinc a proscriptis quondam bonis Porphy-
ria, et Posthumus alieni sunt. Multo magis emptor
ædium Ampelius procul abest a contagione mobiliū.
Quid restat, nisi ut æquitas vestra privatam petitio-
nem nullis sustineri radicibus judicet, cui sacræ re-
verentiæ umbra prætextitur? Hæc me in epistolam
conferre amor sæculi et amicitia tua compulit. Eadem
viro illustri fratri nostro Sperchio morum ejus secu-
tus palam facere curassem, si quam mihi per litteras
obtulisset fiduciam sui. Ipse autem principium facere
conferendis mutuo scriptis a tali genere non debui.
Erit itaque optio amplitudinis tuæ in aures ejus per-
ferre quæ scripsimus. Dignum quippe est ut quod
existimationi utriusque proficiet, amborum consen-
sus emendet. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS SALLUSTIO.

Nolo ex moribus cæterorum, qui sensus Senato-
rios tractant, etiam hujus ingenium, quem commen-
do, perpendas. Est enim non mediocri loco aut infi-
ma sorte progenitus; sed honestatem natalium pudore
custodiens. Atque ideo nec ego indecorum putavi
bene cognitum prosequi testimonio litterarum. Nec
singularis generositas tua debet de ejus amore dubi-
tare, quem videt nobis astipulantibus approbari.
Et hæc quidem pro Ammonio satis dicta sint. Ipse
autem desiderium tui sermonis silere non debeo, cu-
jus appetentiam scriptorum tuorum raritas vehemen-
tius excitavit. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS SALLUSTIO

Cumulatius officium mihi, quam poposceram, de-
tulisti. Nam cum domesticos meos juvari a te in con-
quisitione equorum curulium postulassem, quadrigis
quatuor gratuitis auxisti numerum comparatum. Ex
illis equos undecim superstites cæteris prosectorum
cura perduxit. Nec longo intervallo pars succubuit
traditorum. Gratiam tamen religionis tuæ fortuna
non minuit. Quia in muneribus amicorum non sunt
damna casuum cogitanda: quinimo ea in acceptum
summa referenda est, quæ ab offerente processit.
Ad te dypticum candidati, et apophoreticum libra-
rum argenti duarum per hominem tuum misimus,
approbare cupientes editioni nostræ te animo non de-
fuisse. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS SALLUSTIO.

Utilitati tuæ etiam non commonitus affuissem, cujus me habuisse rationem dominus et filius meus patruinus, vir spectabilis non tacebit. Ilunc admonere debebis ut et sui voti consuetudine, et meæ petitionis intuitu, desideria tua juvare dignetur. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS PATERNO.

Ego quidem senatui interesse non potui, quo die Thalassi filius dignitatis nostræ muneribus exemptus est: sed spem futuræ pro eo actionis non levi apud amicos commendatione solidaveram: nec tamen impetrationis gratiam mihi vindico. Justitia postulati, et interventus tui desiderata promovit. Mea valetudo diu jactata, tandem se in tranquillum recepit. Quod B eo scribo ut auctus lætitiæ salutis meæ, parem voluptatem de prosperis tuis referas. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS PATERNO.

Primis petitionibus nostris multum ponderis addit iteratio. Et ideo de venatoribus exhibendis repeto postulatum, quo facilius tibi diligentiam geminata scripta sollicitent. Dies nostri muneris tempori admovetur: cui largitas candidati sola non sufficit, si lautioribus arenariis deferatur. inepta est enim munificentia quæ præstatur indignis. Quapropter quæso te ut venatorum potissimos auctoritate judicis et fratris amore, concedas; multum rebus omnibus additurus, quas civium voluptati animosè impendio præparamus. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS PATERNO.

Omnes qui tuo aditu cupiunt sublevari, non casam, quantum arbitror, capessent viam ineundæ gratiæ, cum me astipulatore nituntur. Horum unus vir probabilis Turasius familiaris meus, qui indictæ sibi litis injuriam fortunæ imputat, gratiam vero boni reditus de tuo potissimum sperat auxilio. Tuere igitur æqua poscentem, et humanitatis tuæ latius extendere famam; quæ incrementis maximis cumulabitur, si Turasio per te secunda successerint. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PATERNO.

Religio postulat ut scriberem, præsertim cum hortaretur familiaris occasio. Nam homo tuus tabularium se mihi obtulit; cui nihil litterarum dare, summam piaculi esse perspexi. Valere igitur te opto, me nuntio; et vicissim peto ut nos sospitatis tuæ indicis munereris. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS PATERNO.

Quæstores ordinis nostri nunquam ferarum suarum portorium contulerunt. Grave enim majoribus visum est, ut tolerantibus onera senatoriæ dignitatis, sumptus immodicus adderetur. Hæc mihi proxime, cum gladiatorium munus instruerem, magis populi Romani, quam meo nomine prærogativa delata est. Nunc a fratre meo Cynegio V. C. Quæstorio candida oquin-

A quagesimæ vectigal exigitur; quod solos ursorum negotiatores, ut pote quæstui servientes, oportet agnoscere. Cujus injuriæ affectatio tuum moderamen exspectat. Resiste, quæso te, publicanorum cupiditati, et damna collegarum recide. Ad geminam tuam gratiam res ista proficiet; si privilegio honoraveris senatum levamine juveris candidatos. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS PATERNO.

Causa amici suavit ut scriberem. Sed fatendum est, majorem me curam tuæ existimationis habuisse. Nam Minucianus V. C. exiguo periclitatur argento. Tibi autem non tenuis ad laudem reserabitur via, si falsis, ut audio, syngraphis excitata calumnia consederit. Piget dicere quibus strophis apparitio itali ærarii grassetur. Fertur sub publici debiti specie privatorum nominum falsa recitari. Invalidos quidem statim vincit impressio. Validiores autem cum munimenta pro se juris asciverent, criminosis verborum interpretationibus implicantur, ut ad damni patientiam sese invidiæ timore submittant. Sed V. C. Minutianus, tui securus et legum, relationis minas amoliri optat examine. Da igitur, oro te, judices, quos urbanis potestatibus imperialis præfecit electio. Neque enim dignum est, ad longinquam cognitionem vocari debitum tenuis et præcipuam dignitatem. Longius pergerem, si æquitas vellet multis precibus adjuvari. Causæ genus relatio publicabit: quæ etsi errorem tuebitur cognitoris: nonnunquam tamen poterit emereri, ut illi a te sine alio disceptatore credatur. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PATERNO.

Ostentator mei in te studii esse non debeo. Officia quippe ex debito religionis profecta jactationem recusant. Quinimo uberis gratiæ instar accepi, quod amicitia meæ V. C. Scipio, te mystagogo usus, accepit. Maximum enim lucrum est quærere familiaritatem bonorum. Et sane spero ipsum quoque in omnibus nostris diligentem futurum, postquam cognoverit suorum relatu, quod negotio eius cura nostra contulerit. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS PATERNO.

Q uadagesimæ portorium (sive vectigal) non recte poscitur a senatoribus candidatis: quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Hoc tibi etiam pro Cynegio V. C. dudum missis litteris indicavi. Nunc filii mei Pompeiani clarissimi et optimi juvenis par necessitas depoposcit, ut repeterem postulatum. Quæso igitur ut humanitatem, quæ inter virtutes tuas prima est, nostri ordinis editoribus dignanter impertias; et ursorum transvectionem cupiditati mancipiorum subtrahas. Perveniet beneficii istius gratia et ad senatum, qui levatur incommodis, et ad populum, cujus voluptatibus præstatur immunitas. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS PATERNO.

Ampel i illustris memorie vri necessitudines, incessantur lite privata. Non putes sola parentis recordatione curam pro illis nostram moveri. Externos quoque, et memorari viri nescios, causae urit indignitas. Cujus breviter, ut possum, fastigia et capita contingam. Ampelius de summatibus quondam senatus, quem fame celebritate didicisti domunculam Romae de Posthumio V. C. Porphyriae haerede mercatus est. Contractus istius origo justa aetas, prope saecularis, qua intentata possessio est. Nunc nuper veterator quidam procuratorio nomine caput extulit, Eusebii ex notario V. C. quassans vetustam petitionem de impetratis olim Theodosii ejusdem bonis, quibus hoc praedium mentitur haesisse. Theodosio et Porphyriae nulla rationum societas fuit, nulla conjunctio facultatum. Res in judicio urbano, et a petitore coepta, et ipso fugiente finita est. Denuo cineres negotii obreptiva supplicatione refovet in flammam; et per diffidentiam justi, divinae domus pro se attrahit actiones ob inquisitionem videlicet mobilium, quibus nihil commune est cum praedio. Pervestiget ista legum ordine rector privati aetarii: aedium dominus relinquat judici suo. Duplex itaque causa est, diversa rerum vocabulis, actione discrepans, origine non cohaerens, separata personis. Neque mobile emit Ampelius, neque domum fucus incessit. Cur procurator alienis invalidam petitionem, publicis viribus juvat? Cum fratre nostro Sperchio illustri vtro quaeso ista communices. Est aequi servantissimus, et qui libentius communi juri cedit, quam potestati suae faveat. Scit enim leges honoribus esse potiores. Confido cum suppressa cognoverit, elicitis non defuturam correctionem. Si quaeret cur ad eum super hoc nihil scripserim, respondeas oro nondum facta inter nos styli consuetudine veritum esse me ne quid a principio viderer arguere. Dabit mihi causae hujus emendatio, sermone cum eo materiam laetorem: gratiarum actio auspiciis litteris meis faciet. Non expectabo ultra ut alloqui sui fiduciam praestet haerenti: ad omne officium justitia ejus hortabitur. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS OLYBIO ET PROBINO.

Juvenalis industriae est excire saltibus feras, et liberalia studia sylvestri voluptate distinguere. Sic olim Marsus impiger et fortis Sabellus robur habuerunt. Nostris annis parta proficiant. Est hujus indulgentiae in aliquibus avibus exemplum, ut nutrimenta senescentibus aetas prima vicissim comportet. Sed nondum convenit valetudini meae uti ferinis visceribus: nec tamen gratiam muneris vestri minuit apud me necessitas parcimoniae. Nam etsi utendi abstinentia sanitati consult, honor tamen muneris animo satisfecit. Valete.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS OLYBIO ET PROBINO.

Supputere vobis plenam roboris valetudinem, fe-

rarum indago testatur. Haec igitur prima mihi de vobis gaudii causa est, quod rusticis voluptatibus sanitatem juvatis. Secundus laetiae gradus est, venatu capta meruisse. Nam ut honori Numinum datur, cornua sacrare cervorum, et aprinos dentes liminibus affigere; ita amicorum cultui dedicantur libamenta sylvarum. Interea recuso sententiam quae rem venaticam servile ducit officium. Statuerit hoc scriptor stylo tantum probandus, nam morum ejus damna non sinunt ut ab illo agenda vitae petatur auctoritas. Vos malo cum Atillo rusticari et ludum virium sequi, quam bonis verbis deduci ad instituta desidia. Certe aetatibus vestris hic labor convenit. Distinguenda est lectio juvenum, non alveolo, aut pila, nec trocho Attico, vel Graecis palaestris; sed alacri fatigatione et innocentis audaciae gaudiis. Ad haec etiam meum Symmachum si succreverit, quamquam unicum, cohortabor. Erit olim tempus, quo renuntiare annis graves huic operi debeatis. Tunc servile munus jure habeatur cura venandi. Famulatus est enim quidam, si cedentibus viribus recusemus uti laborum vacatione, quam nobis praestat senectus. Valete.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS OLYBIO ET PROBINO.

Commendastis vetus iudicium meum, qui eadem de littoris Formiani gratia et salubritate senitis. Parce antehac ore illius bona transitus vester degustaverat. Ea nunc penitus per moram cognita amara vobis usu longiore meruerunt. Fero aegre tanquam vestri cupiens, quod procul degitis, et desiderio in vos meo indico patientiam. At si fors votis effectum secundet; opto in illo sinu agitare vobiscum quod restat aetatis; ut et locus mihi praestet valetudinem, et vos animi voluptatem. Valete.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS OLYBIO ET PROBINO.

Ad tum mihi ad scribendum sero reseratis. Vos enim oportuit inchoare libamina litterarum: qui ad peregrina discedit, alternandis epistolis praestet auspiciis. Ergo absolutus observantiae religione, et nunc vobis vicem salutationis rependo, et in reliquum, si fors obtulerit commeantes, assiduitatem spondeo familiarium paginarum: ut vobis possit loquere non mea culpa, sed vestra mora me siluisse. Valete.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS OLYBIO ET PROBINO.

Sermonis vestri assiduitate delector, et abunde ex eo munere usurpo laetiam. Quod enim vel vestri animi speciem, vel mei desiderii solamen potest esse clarius, quam ut apud me in dies singulos meritum vestrorum cultus augeat? Amicitia enim quae celebratur officiis, nunquam certo sine contenta est. Atque ideo decet vos in deferendis alloquiis effici promptiores, cum ad solvendam vicissitudinem non probetis immemorem. Valete.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS LICINIO.

Regilianus amici mei filius, et ipse suæ honestatis intuitu probatus, dudum tibi litteras meas, quibus commendaretur, exhibuit. Et ideo secundæ astipulationis auxilium, ut pote jam cognitus, non requirit. Mei igitur studii ratio et consuetudo exegit ut scriberem. Neque enim fas est, quamvis jampridem ipse dissimules, me quoque hujusmodi officiis abstinere. Spero enim, quod sponte amicitiae tribui solet saltem assiduitati meæ esse referendum. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS LICINIO.

Cum ad proxima urbi digrederer, scribendis ad te litteris abstinere non debui, ut te observantia prisci moris absolverem. Nam vetere instituto hic usus increbuit, ut ingressi iter, prælibent primitias scriptionis. Quare familiaris officii invitatus auspicio, fraternam religionem, quam mihi semper mente exhibes, assiduo sermone testare. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS LICINIO.

Octavo demum die multas eluctatus itineris difficultates larem patriam salutavi. Continuo, ut amicitia postulabat, convenit me recordatio mandatorum tuorum. Nam discedenti injunxeras ut negotium lectissimorum juvenum Ticiani atque Helpidii fida exploratione disquirerem. Quorum præceptor vir prudens et nescius gratificationis asseruit esse in illis scientiam juris idoneam nimis in omnes usus judicarii et forensis officii. Nunc tuum est optimos juvenes advocare, quorum indolem militiæ honoribus jam paratam non debet ulterius procrastinare cunctatio. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS LICINIO.

Prompte favendum est honesta cupientibus, ut probabiles voluntates alieno etiam juvenur annisu. Quapropter opis indignum esse non patior Felicem sanctissimum juvenem ad electiora tendentem: qui ubi urbani fori dissensiones, ut pote mitis ingeni, exhorruit, modestiori causidiciæ dare nomen affectat; quem meus quoque hortatus animavit. Spondi enim bonæ indoli, et moribus defæcatis, nequaquam defore tuæ mentis auxilium. Ergo exoratus ac facilis non ut transfugam sedis alterius, sed ut affectatorem fori quietioris amplectere: qui tibi tuisque beneficiis debebit, quidquid officio bonæ fortunæ aut commoditatis accesserit. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS LICINIO.

Bonoso optimo viro, et post militiam Palatinam geminæ administrationis integritate conspicuo, discussionem pontis ac basilicæ novæ præceptio Augusta mandavit, quod munus fide et vigilantia posset implere, si solus istiusmodi examinis jus haberet. Nunc Cyriades C. V. comes et mechanicus, qui dudum impensas operis utriusque tractavit, in societatem discussionis admissus, sæpe, ut dicitur, a Bo-

nos investigatione dissensit. Hinc fit ut inquisitio, quæ per unum strenue posset agitari, artificio quodam interpositi certaminis differatur. Atque ideo metuit vir honestus Bonosus ne sibi invidiæ sit, quod tanti negotii adhuc nutat effectus. Quapropter orat ut si quis est qui V. C. Cyriadem putat ejus operis, quod idem ante curavit, etiam discussorem esse debere, sibi hæc molestia detrahatur. Si vero ipse negotio videtur accommodus, ad se unum disquisitionis summa pertineat. Ergo amore Reipubl. cujus utilitates inter præcipua et prima complecteris, clarissimo et illustri viro præfecto dignare conferre; quatenus lacuna tantorum sumptuum remotis contentionibus, detegatur. Spero enim fore ut, cessantibus novis expeditionibus, utriusque operis perfectioni usurpatorum summa sufficiat. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS LICINIO.

Longum siles. Sed ego talis exempli imitator esse non debeo. Quare in officium primus erupi, teque religiosa admonitione convenio: ut litterarum munus, quod sponte amicitiae nostræ deferre debueras, saltem provocatus exsolvas. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Quæris ut valeam, vel quid rerum geram. Respondeo percontationi tuæ ex amore venienti. Agri quiete delector. Hæc mihi aeris præstabit salubritatem, et pabulum lectionis. Sæpe oculos pascio culturis, quas hyberna exercet operatio. Tibi et secundare valetudinem, et memoriam nostræ amicitiae superesse amplissime gratulor. Silentii vero mei non est iusta causatio. Nihil enim quod scriberem suppetebat: simulque occupato tibi auditione causarum verebar, obstrepere, ne multis negotiis onus adderet loquacitas otiosi. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Præsentiam tuam spero. Neque enim soles promissa deserere. Sed frequens fama est prætorianas litteras obstare dispositis. Quare ne hæream diu expectationis incertus, confirmari scriptis recentioribus volo: ut sciam moræ esse pretium, si affuturus es, aut solvar manendi fastidio, si teneris. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Prosequor litteris civem amicumque communem; cujus bona, quia judicio tuo nota sunt, non requirunt assertionem. Merito mihi de eo apud scientem facilis sermo, et brevis est. Admoneo tamen ut in gratiam meam validius diligatur, meique apud te curam vigere documento aucti circa se amoris intelligat. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Cum sæpe occasionibus ad scribendum utar incognitis, committi in amicitiam puto, si domesticis videar abstinere. Libens igitur Acrio honestissimo viro cultori tuo nuntiam sospitatis meæ paginam dedi, cui honorificentiam salutationis adjuugo: quæ sola, et

cum dicitur, et cum vicissim refertur, munia familiaris explet officii. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Plenum religionis officium est quod sponte volum fratris antevenis. Proxime igitur familiares nostri ad equorum coemptionem cum pretiis commeabunt, ut ex omnibus quadrigis, quas scripsisti esse venales, præstantiores cursu et genere pollentes defloret electio. Hæc autem tibi cura sumenda est, ut præteritis editionibus nostris recens ludorum fama respondeat. In primis igitur hanc de te gratiam peto, ne magis numerum, quam merita perpendas. Nam cum de Hispaniis copiam equorum spes certa mihi promittat, hos, quos de proximo polliceris, securior diligentia debet excerpere. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Curam nostram senatoriæ functiones ad voliva sollicitant. Præturam quippe filii mei, si fors dictum juvet, proximus annus exspectat: cujus instruendi causa amicis nostris negotium dedimus ut equos ex Hispania electissimæ nobilitatis edecument. Experiuntur igitur suffragium tuum, si quid opis et favoris oraverint. Decet enim te pro amore mutuo mecum curanda partiri. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Silentium meum etiam ipse reprehenderem, si tuas litteras aliquando sumpsissem. Itaque in altero arguere non potes, quod a te admissum meministi. Ego tamen in hæc officia primus erupi, ut et te ad scribendi studium cohortarer, et amicum meum testimonii astipulatione prosequerer. Est enim ejus industriæ atque probitatis, ut favorem tuum jure mereatur. Pro quo ego petitor accedo, præsumens apud animum tuum nostras litteras plurimum profuturas. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Quod epistolæ meas condis, amoris est tui; qui describenda nescit eligere. Sed me fucus hic decipit. Nam præcipitor ad scribendi fiduciam, placendi securitate: et tamen (si quando resipisco) nimis vereor ne ista simplicitas incidat in lectorem alterum, tibi disparem. Quare velim tibi habeas quæ incogitata proferimus: licet eadem mei quoque librarii servare dicantur. Sed illi per ignorantiam examinis, quod te facere non oportet Mercurialis artis peritum. Nam mediocribus scriptis amicorum benignitas scit favere, alienorum invidia nescit ignoscere. Quod superest, oro jam venias, et præsentia tua honorem augeas festorum dierum. Nempe Minervæ tibi solemne de scholis notum est, ut fere memores sumus etiam procedente ævo puerilium feriarum. Ad eum diem convictum tibi paramus, agrestibus olusculis partum, quia luxuries offendit deam sobriam. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Insidiaris infantiaæ meæ, quam tego silentii reverentia. Nam ad elicienda responsa, venturum, si annuam, polliceris; cum tibi facere de proximo, quam spondere promptius fuerit. Mihi vero adipisci gratum, sperare prolixum est. Et tamen voluntati tuæ pareo: nec vereor ne temere a me effusa verba in paginis librarii tui referas. Nam, si quid horum, quæ apud te incensus loquor, cuipiam lectori nauseam moverit; non tam in scribendo negligentia displicebit. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Nostrorum duritiam ferre non possumus, qui cum reliqua superiora non exsolverint, etiam pensionem proximi anni ferre detrectant. Idcirco quaeso ut cum homine meo, quem ad exactionem titulorum misi curam communicare digneris, et religiosam operam libenter arripias. Grave est enim, nos quidem pro agris nostris functionibus publicis esse munificos: actores autem locorum, ne id quidem velle reddere, quod sciunt per annos singulos esse solvendum. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Nullum tempus esse patior ab officio feriarum. Merito properanti tabellario cursim debita verba commisi; quibus quaeso referendæ vicissitudinis curam ea passas, licet malim jam tuo reditu quam scriptorum honore lætari. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Non ex officii paritate amicorum religio et cura pendenda est. Plerumque enim scribendi cupiditas deficit occasio; nec tamen amicitia memoria temporali silentio consenescit. Itaque quod hucusque conticui, voluntati non debet ascribi: multa enim studium nostrum fortuita impedimenta frenarunt. Sed ubi tempestivam comperit facultatem, contuli in has litteras mei circa te propositi atque amoris indicium; compensaturus, quod hactenus silui, frequentia paginarum, si me incentivo quodam mutuo sermonis animaveris. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Attentatam denuo valetudinem tuam meorum cura suggestit. Quare sollicitatus incertis emittere scripta non distuli; quibus ut de te læta respondeant, præstabit divina miseratio. Erit muneris tui ut otio meo securitatem sanitatis adjicias. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Et rebus et litteris partes religionis exsequeris. Nam hominibus meis adminicula favoris impendis, et me sermonis tui honore participas. Ago igitur atque habeo gratias, daturus operam, ne officiis nostris vicissitudo unquam dissimilis judicetur. Vale.

EPIST. XCH.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Cum ad filium meum scriberes, solum me styli honore fraudasti. Potui te silentii talione mordere, sed amicorum negligentiae nunquam parem repono contemptum. Atque utinam redditae filio meo litterae nihil asperitatis ex conventionem fraterni debiti habuissent. Ego quoque mihi nequaquam viderer omisus. Nunc duo pariter acciderunt, ut me et honor officii praeteriret, et participata cum filio amaritudo percelleret. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Formianum littus accessimus. Hinc Puteolos mox petemus. Grave est enim sub auribus iudicis Baiarum appetentiam confiteri. Habes ordinem propositi mei. Ipse memento promissi, quo te ob causas publicas peregrinationis meae fore solatium spondidisti. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Romam egressus, post legationis officium, sumpsit litteras tuas, quibus patriae communi largas rei anonariae copias polliceris. Itaque gemino affectus gaudio, et quasi civis publica securitate, et facti tui gloria quasi frater superexsulto, teque ad hoc studium religiosa exhortatione distimulo, licet bona voluntas; quae ex ingenio venit, non sit agitanda calcariis. Ego lectioni sermonis tui civium nostrorum curam levavi. Neque enim silere debuit tam laudabilis et certa promissio. Superest, ut proposito religionis tuae melior aspiret eventus, et in posterum competens decus pro tanto in patriam labore respondeat. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Mediolanum sum missus a patribus ad exonerandam divini principis opem, quam communis patriae sollicitudo poscebat. Celerem mihi reditum, praefata

A Dei venia, res prosperae pollicentur. Sed praesentia laeta cumulabis, si per litteras mihi cognitio tuae salutis accesserit. Vale.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS HELPIDIO.

Romam rediisse me nuntio. Atque utinam sanitatis quoque meae index esse potuissem, quam labefactavit peregrinationis injuria et hiemalis asperitas. Sed otio redditus spero meliora. Ipse ut valeas divina praestabunt. Nam ut homines meos solito favore tuearis, postulare non debeo; cum incitamentum spontanea officia non requirant. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

B Maluerim quidem tuum solamen adipisci, quia literis secundus ad gratiam locus est. Desiderio tui scriptorum compensatio satisfacit, maximeque juvat animum, quod tecum bonam valetudinem rediisse in gratiam nuntiasti. Ipse Formiis adhuc residere constitui, ut mitigatis autumnis aestibus ad suburbana concedam. Neque enim temporis ratio patitur, ut communem patriam moestus ingrediar. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS HELPIDIO.

C Si conditio temporis sineret, votis me tuis etiam non rogatus ingererem. Qua in re certus animi mei, assertionem verborum, sicuti arbitror, non requiris. Nunc fortunae meae qualitas in tantum nos a festivis excusat officiis, ut insuper solatia deposcat aliena. Ergo quia in manu mea interim non est frequentare laetos conventus; tuae opis erit levare moerentem. Quorsum istud inquires? ut fratrem meum Florentinum, clarissimum atque ornatissimum virum, peregrinationi meae cohaerere patiaris. Tantum peto, ut ab eo interpreteris impendi ex hac commoratione; quam mihi tribuit, quantum ex ejus praesentia voluptatis habuisses. Vale.

LIBER SEXTUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

D De rebus liquidis atque manifestis rectius natura quam fama consulitur. Ergo in tenui patriae victu, superioris providentiae laudem refotam non ex ore multitudinis, sed ex ratione humani ingenii colligamus. Necessae est enim seros aestimatores beneficiorum, cum succedant angustiae copiarum, dissimulatam gratiam collatione sentire. Et plebes, quidem nostra paucorum studiis antehac in odium tanti civis subacta, testatur propalam poenitendi correctionem. Collegarum vero notissimus pervicax livor non sinit fateri, quod cogit veritas judicare. Quare tacito afficiuntur rubore, et convictorum similes de vobis proferre nequeunt, quae sentire coguntur. Sed haec longius exsequi non est necesse. Sufficit enim rediisse ad conciliationem famae vestrae publicum testimonium. Vivat modo, et

PATROL. XVIII.

in patris celebri memoria solatium tuum, et in tua salute paterna reparatio. Valet.

EPIST. II.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

D Hilaratus est mihi dies litteris vestris, et festivitatem natalitiam domus nostrae desideratus sermo geminavit. Sed decursa paginae lectione conrugavit mihi frontem adjecta subscriptio, quae vos de peculio Petroniae agitari jurgiis indicavit. Arbitror tamen, si Marcianae sororis vestrae non sit clauda promissio, successionis ambiguum domesticae posse removeri, cum ad examen meum, quod ipsa delegit, documenta negotii miseritis. Quae autem capita quaestionum pars adversa commoveat, subdita enumeratione signavi, ut sancta unanimitas vestra informata oppositis, in vicem pro se respondenda meditetur. Valet.*

EPIST. III.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Præfatio opus est, si ardua postulentur: pronis ac facilibus admoventur ambitum non oportet. Breviter igitur et strictim quid frater meus Fulvius de vobis favoris poscat advertite. Sororem Pompeiani, olim viro maturam, te auspice in manum optat accipere, nec genere minor, et re fortassis superior. Nam laudabiles vitæ ejus artes, et ex bonorum amicitias spes secundas inter sponsalia ornamenta non numero. Sibi enim quisque habet quidquid spei et laudi ducitur. Mihi autem tanta est perficiendæ conjunctionis hujus antiquitas, ut in gravi dono habiturus sim, si illius votis cura vestra profuerit. Cum igitur res inceptu honesta, effectu facilis postuletur: quæso, ut in promovendo negotio quantam me velle conjicitis, adhibeatis industriam. Valet.

EPIST. IV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Ægritudinem, quam dexteræ manus dolore sustineo, nuntiorum acerbitate duplicastis. Acrior autem cura me dstringit, quod scio filia meæ ciborum et potuum continentiam non posse suaderi. Anxius igitur vulnere animi et corporis morbo, usque ad subscribendi possibilitatem litteras differre non potui: sed dictatione properata magis sollicitudini meæ, quam consuetudini satisfeci. Et primo timorem meum respansis levatis, exoro. Dehinc te, domina filia, precor, saluti adversa declines, et interpellatam toties valetudinem repares auxilio temperantiæ. Quia non solum sanitati commodat, verum etiam ad testimonium prudentiæ pertinet noxiis abstinere. Valet.

EPIST. V.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Severianum primorem Cliterninæ urbis a publica interpellatione revocavi, ne sancto amico nostro Severo invidiæ aliquid conquestio ejus afferret. Promisi autem media unanimitate tua, decus nostrum, si quid inter eos concertationis est, posse finiri. Atque ideo quæso ut viro optimo Severo terminandæ apud te litis auctor esse digneris. Valet.

EPIST. VI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Tanquam adhuc negotiorum vestrorum nescii agendis rebus formulas præfinitis. At ego unanimitati vestræ utriusque exitum causæ jam pridem retexui, et credo in manus vestras per milites vicarianos delata, quæ scripseram. Merito enarrata et comperta non repeto. Hoc solum etiam nunc notitiæ vestræ ostentationis pudore subtraxeram, misisse me necessariis litteras, quibus amici de tutoris fraudibus instruuntur. Et puto, si fors inceptum juvet, decernendum aliquid quo frangatur obnoxius. Quod vero iter ad proxima urbi prædia distulistis, quanquam vestri cupientissimus, improbare non possum. Allegatis enim piam causam morarum, atque ideo desiderio meo necessitatem religiosæ affectionis antefero: haud scio an morantibus vobis aliqua invitatio nos potius in Campaniam possit educere. Sed hoc relinquatur even-

tui. Nos interim mutua desideria scriptione foveamus. Solatiis enim leniendus est animus, quoties protelantur optata. Valet.

EPIST. VII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Taburnius evocatum me non siluit; et fortasse mireremini, nihil super ea re meis paginis indicatum. Sed quia multis ac necessariis causis domi manere decreveram, inanis esse operæ judicavi, irrita ad vos, et dissimulata perferre. Credo autem sanctæ unanimitati vestræ incompta non esse, quæ me a peregrinandi consilio retraxerunt. Nam et fractam valetudinem meam nostis, et unici mei solitudinem contemplamini, et eruptiones fluminum usque ad metum diluvii comperistis. Pontium quoque ruinas, et montium labes apud vos, ut arbitror, fama non tacuit. Ex quo factum est, ut cæteri quoque veniam postularent, quos similis accitus exciverat, præter Arcentium et Evangelium: quorum alterum vigor adolescentiæ, alterum incautus animus objecit incertis. Intellego vos protectione hominis non amici posse terreri. Sed ut scrupulum hunc rejiciatis admoneo. Nam et meis litteris multa curata sunt; et proficientibus datum negotium est, ut æmuli obtrectatio repellatur. Quare curarum vacui agite otium, neque ut facere dignamini, scriptorum assiduitate refovet. Valet.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Redditæ sunt nobis litteræ vestræ, cum in Ostiensi die septimo degeremus. Et illico per illustrem virum vicarium petito meo actorum processit editio. Sed puer vester, inconsultis atque ignorantibus nobis, urbe discessit, ut est servis familiaris improbitas. Vestra in manu est, utrum hoc inultum patiamini. Interea filiam meam jactari instaurato languore non siluit. Cujus nuntii vulnus alte insedit pectori meo, nec abolebitur metus, nisi mutua scriptione fidem sanitatis ejus accepero. Facite igitur, oro vos, ut formidinem meam securitas protinus reportata commutet. Valet.

EPIST. IX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Frater meus Censorinus de confinio Baianorum prætoriorum conquestionem tentat iterare, quam didicit inter me et actores filii mei Pompeiani dudum esse finitam. Adhibiti namque inspectatores, muro, qui inter ædes a summo monte descendit, dividi loca nostra dixerunt: quorum judicium novus possessor credit posse rescindi. Quæso igitur adhibito Felice amico nostro, et Castore, veri arbiter esse digneris, ut sanctitate tua coram locata inanis attentatio compri-matur. Dehinc cum fratri meo Censorino satisfecerit præteritæ judicationis assertio, tunc operi ejus et molitionibus novis decem tantum pedum ultra ædificia sua permittatur adjectio: ita ut partium fines, et placito comprehensus assensus, et constructio interjecta discriminet. Valet.

EPIST. X.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Rogatos nos esse audio ad officium consulare. Mihi quiescere et domi manere sententia est, post anni superioris laborem. Ipse quid statuas, altius cogita, et sapienter expende. Præsumo autem, vos, qui dicuntur acciti auctoritate præcelsi viri, edecimatos esse, et his unanimitatem tuam consulto esse sociatam; ut ad agendas gratias sub occasione officii consularis excurras. Verendum autem est, ne si excusandum putaveris, proximi rescripti impetratione videaris offensus. Et fortasse, quantum de incertis sperare fas est, error iste, cum feliciter affueris, corrigetur. Hispanum non comperi rogatum esse. Considera igitur eventum utriusque partis. Ego de novo nuntiabo, si quid super hoc novæ cognitionis accesserit. Valete.

EPIST. XI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Multa mihi ad vos scribenti pauca respondeo, et moleste fero mandatorum nostrorum calere principia usque ad solitudinem meam; mox autem per silentium frigere processus. Fortasse quæritis, quid etiam nunc referri innocentiam meam postulem. Capuanæ domus pretium scripseram cum venditore decisum. Nihil de ejus confirmatione rescribitis. Samniticæ possessionis reformatio et vindicta mandata est. Tantum vacuos dotibus agros sero docuistis. Adhuc tamen nescio, quid exhibitio injuncta profecerit, cujus me expectatio rus ire non patitur. Vereor enim, ne, quod sæpe factum est, clandestina aliquid tentet obreptio. Quare aut instruite, quid supersit negotiis explicandis; aut si res in vado sint, viam mihi usurpandæ secessionis aperite. Cum fratre meo Censorino non moleste fero sub quolibet dispendio nostro de littoralibus spatiis judicatum. Restat ut interjectu muri prætoria dividantur, ne cessante indicio judicationis, rursus vicinæ angustiae in alios sese terminos nitantur extendere. Valete.

EPIST. XII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Amici litteris delectatus sum, quarum me lectorem esse voluisti, et velim credas, nihil eum de usurpandi animi remissione mentitum. Mihi vir illustris iudex prætorianus, ob collationem senatus et alia remedia Urbis, Augustæ denuntiavit offensas; contristatus, ut asserit, curione, quod præfectus urbi ludorum imperialium die, cum a senatu caro nobis presentibus posceretur, oblationem communem populo publicavit. Hæc omnia ad destruendam promissorum suorum gloriam composita suspicatur, et in me solum, quia hoc referentibus placet, vertit invidiam. Respondi, ut potui dignitate servata, ejus calori. Et quantum legati Orientales asserunt quibus ipse scriptorum meorum fecit indicium, cunctis responsa nostra placuerunt. Sed ne ratione et auctoritate victus sileret, molliores postea litteras misit, parem querimoniam continentes. Horum tibi omnium tradetur exemplar, ut noveris quibus fluctibus perstreparamur. In negotio autem sanctæ unanimitatis ve-

stræ quod præceptio iterata commovit, consilio trahendæ solutionis utendum est; et pars, quæ ad germanum tuum pertinet, subjicienda auctioni: ut hujusmodi injuria factum juvenis exaggeret, aut expleat voluntatem. Sed scire desidero, quæ potissimum prædia ad jus sancti fratris tui pro parte pertineant: ne per ignorantiam, juris tui corpora apparitionis error attrectet. Fratrem vestrum Romæ tantisper tenebo, quoniam subsidia annonæ in dies viginti oblatio prorogavit. Molestè igitur filia mea ferre non debet, si jumenta itineri ejus deputata tardaverit. Cætera Cumazon filius meus, vel quærentibus vobis, vel sponte narrabit. De legatione mittenda ob angustias frumentariæ rei, usque ad reditum viri excellentissimi comitis tractatus publicus differetur. Consilium sanctitatis tuæ salubre mihi visum est. Itaque datis ad homines meos litteris, statim jussi ex re nostra Apula ad Campaniam frumenta deferri. Valete.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Assiduitas epistolarum superiorum scribenda consumpsit. Sola nunc superest salutationis religiosa generalitas. Et sane, si qua suppeterent paginis persequenda, commeanti rectius crederentur. Nunc enim stylo indulgendum est, cum recipiendis mandatis proficiscentium persona non sufficit. Nunc si quid scitu dignum putabitis, sine nostri sermonis excursu plenius a commeante discetis. Valete.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Dubitare vos video, an Rufini pœnam secuta sit etiam publicatio facultatum. Fides præsto est imperialibus signata præceptis. Et tamen prædonis annosi merita pendentibus non fuit ambigendum, quod spolia orbis desiderat ærarium. Atque utinam tanto gaudio non obstreperet defectus annonæ, quam nulla producit novæ frugis accessio. Præterea ipsius cibi qualitas gignit horrorem, corrumpit valetudinem corporum, graviorque est hominibus talis alimonia, quam pœna jejunii. Solatur inter hæc populum spes frumenti a patribus oblata, et religiosa optimatum voluntas tenet concordiam civitatis. Nunc votis opus est, ut divina opitulatio invehat commeatus, dum salus civium privata collatione producitur. Valete.

EPIST. XV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

In eas angustias communis patriæ fortuna deducta est, ut extrema vitanda sint. Itaque fratrem vestrum continuo a vos opto dimittere, cui Basternarios mox præbere dignamini: festinatio ejus jumentorum adminiculis juvetur. Cæterum filiam meam vexari itinere, sicuti ante scripseram, non oportet. Quoniam post incommodum grave, valetudo ejus otio et quiete refovenda est. Valete.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Prævidi quem metum meæ ægritudinis vobis fama posset incutere: quæ cum soleat supra verum de absentibus loqui, magnitudinem periculi mei ne

fando quidem videtur æquasse. Itaque ubi primum A formare litteras per valetudinem licuit, non distuli lenire apud vos stylo, quæ vulgata credideram. Et quamvis modificandæ sollicitudini vestræ prior sermo sufficeret; ad ædem tamen securitatis attestatio secunda proficiet. Interea de ordinando reditu facite noverim quid consilii cœperitis. Fateor enim molliorem me esse affectione post discrimen salutis, nec ulterius posse suadere, ut desiderio meo vestrum otium præferatis. Valete.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Amicitia animis, non annis æstimatur. Rudis igitur tibi eorum non videatur affectus, quorum in te cultus annosus est. Hoc eo spectat, ut noveris Auentium et Marianum, filios meos, pudentissimos B juvenes, inter laudatores tuos primore loco censi; atque ideo non cognoscendos novo aditu, sed amoris fœdere et religione recolendos. Nunc illis proficiendi attulit causam medicorum coactu impetrata curatio. Nam Stabias ire desiderant, ut reliquias longæ ægritudinis armentali lacte depellant. Sed majorem judicant in tuo congressu esse medicinam. Tibi igitur assignabitur eorum sanitas, si remediis herbarum salubrium fomenta benignitatis adjeceris. Valete.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Castori nostro ad Campaniam revertenti, largiora mandata de domesticis rebus quam scripta commisimus. Plura igitur auribus quam lectione noscetur. C Horum pleraque ad statum pertinent patriæ; quam defectu alimentorum graviter laborantem periculosum est inhabitare, impium et crudele deserere. Valete.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Germano Taburnio, cui me auxilio esse voluistis, etiam salutis dubius adfuissem, si eorum præsentiam fors dedisset, quos ex usu ejus oportuit conveniri. Satisfaciat igitur unanimitati vestræ animus meus, etiamsi voti efficaciam negavit eventus. Ipse adhuc invalidus, sed jam præfata Dei venia convalescenti securus hæc scribo; tantoque magis assurgo viribus, quanto mihi celerem auctoritatis vestræ reditum spes vicina promittit. Valete.

EPIST. XX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Dudum sanitatem filiae meæ integratam esse rescripseras. Mox sequentibus litteris sollicitudini nostræ recidivum aculeum subdidisti. Conflictor igitur nuntio recentiore, quia magis adversa creduntur. Exspecto auxilium, ut si quid boni dies attulit, indicetis. In eo autem quod vos discessus noster excitat, habitum mentis meæ agnosco: sed adhuc desideriis mutuis præstat suadere præstantiam, quam pœnitendum aliquid per imbecillitatem affectionis ordiri. Mox cum germanus tuus de proximo, ut ais, speratus adfuerit, et felicem vobis, et necessarium reditum

dividendæ inter vos communionis causa præstabit. Valete.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Fratris mei Entrecii spectabilis viri liberos impatientia paterni amoris acciverat, quibus properandi causas inopia urbis adjecit. Atque ideo recursum sine justis temporis expectatione moliti sunt. Quapropter dum navigatio intractabilis est, in oris Campaniæ paulisper hærebunt. Sed ne peregrinationis amara sustineant, humanitas vestra præstabit. Quare vicem meam suscipe: ut qui nunc a nobis necessitate divulsi sunt, animum se meum in te reperisse lætentur. Valete.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Dura commotio est, quam gignit injuria: sed molliere debet dolorem medicina patientiæ. Nec deest vobis usus adversa tolerandi. Nam crebro ictum fortunæ ferre didicistis. Quod si in secundis rebus ageritis, jure insolitis malis felicitas læderetur. Hæc eo scribo, ut miratum me scias, quod constantiam tuam si privata mutaverit, quam sub affinium nomine (ut opinio mea est) Baiani littoris persultator animavit. Sed illi aliud mercedis erit. Causæ autem vestræ propugnaculum judiciale non defuit. Impetratum quippe est ab altero cognitorum, ne impune sit, quod designavit apparitor: ab altero ut hæreditas tua præstetur. Ipsum quoque dominum quæstionis, cum se ab agro receperit, admonebo, ut aut desistat incepto, aut sibi graviora esse referenda noverit. Hæc de rebus domesticis satis dicta sint. Patriæ vero nostræ inter cætera frumentariæ penuriæ mala, legationis ambitus nequiores facem subdidit. Nam principio Posthumianum et Finianum de obus aulæ summatibus junxit electio, sub ea expressione judicii, ut in ipsis solis plena esse legatio diceretur. Interjectis diebus, cum mandata ordinis tractatus expenderet, Paulinum illis studia privata junxerunt. Hinc orta certatio usque ad nefarias pugnas me absente processit. Pudet dicere, quæ in se optimates senatus crimina et maledicta projecerint. Sed dirimendas partium quæstiones meo dicuntur doluisse iudicio. Fors viderit, qui finis causam publicam maneat. Interim senatus fama laceratur, et infortunatis etiam crimen accessit. Si in manus meas venerint monumenta gestorum, legendo noscetur, quæ verborum meorum verecundia noluit explicare. Valete.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Debui litteris abstinere, spectabili viro filio meo Decio commente, qui religioni vestræ plura narrabit, quam posset paginarum textus amplecti. Sed jucunditatem, quam tribuet fraterna præsentia, stylo augere non piguit. Idecirco unanimitati vestræ honorem salutationis impertio, ut adventus mei expectatio oris munere mitigetur. Valete.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Sapricius, vir ornatus ac mihi familiaris, diligentiam sanctæ unanimittatis tuæ sine adstipulatore meruisset. Sed quia primi aditus sermo commendat incognitos, facilitatem sibi promerendæ familiarittatis tuæ per me optavit aperiri. Dignum est igitur, ut cupidissimum tui obvio amore suscipias, et amicitiam postulatam non in longi usus tentamenta procrastines, sed statim parili voluntate desiderio adventantis occurras. Valet.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Zenodotus filius meus nondum te consuetudine propiore cognovit, sed fama conciliante jam suscipit. Nam cum propere Lucanos ac Brutios petat honore cogente, nihilominus in conspectum tuum flexo itinere gestit excurrere. Hunc in amicitiam tuam tanquam mystagogus induco, atque in me recipio dignum esse, quem diligas. Si quid igitur parentis testimonio tribuis, adultam mox apud te religionem primus aditus adventantis inveniat; eamque continuo experiatur facilitatem tui pectoris, quam scit nunquam delatam esse novitati. Valet.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Diu mecum ipse contendi, ut ad vos pignus commune dimitterem, sed vicit affectio, maxime assurgente specula proficientium conditorum. Nam viginti dies urbis alimoniis parca interim promittit expensio. Præterea amplissimi ordinis secunda collatio accessurum securitati aliquid pollicetur. Nihilominus etiam carnis oblatio animos Romanæ plebis erexit. Redire igitur ad vos jumenta præcepi, agens gratias quod necessitatem fratris vestri congruis adminiculis juveritis. Legatorum adhuc vacillat electio. Nam Posthumiano et Piniano, quos a principio mandati sui senatus agnoverat, tertius Paulinus asseritur, et divisus in studia partibus adhuc differtur utilitas; cum terminum confirmationis acceperit, plena cognitio deferetur. Valet.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Uberius scribendum est, si commendentur incogniti. Justini autem gravissimi atque honestissimi viri antiqua nobiscum familiaritas conciliationis adminiculum non requirit. Satis est igitur, si ei amorem solitum deferatis. Quæ vero ad nos pertinent, et proxime unanimittati vestræ litteris indicata sunt, nunc ore ipsius pandentur. Valet.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Si quid homini tutum est, in spem vitæ redisse me nuntio post internorum dolorem, qui me vobis repente subtraxerat. Si quid igitur vobis asperum famæ licentia nuntiavit, antiquet oblivio. Præcipue autem impetratum volo, ne improvida sollicitudine recurratis. Sed quia res vertit ad salutem, justis itineris

A dimensionibus communi desiderio satisfacere dignemini. Valet.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Dicendæ vobis salutis occasio, et quærenda est mihi sæpe si desit, et amplectenda, si præsto sit; eo maxime tempore, quo de filiæ meæ sanitate sollicitor, cujus valetudinem credo etiam jejuniis sauciatam. Absolvite igitur metum nostrum nuntio prosperorum. Mihi etiam nunc gressus infirmus est. Sed si optata de vobis mutuus sermo pertulerit, protinus corpusculi querela sedabitur. Non omiserim jungere paginæ, quod Martinianum conventio judicialis expulerit; cui tantus terror incussus est ob omissam diu ad Gallias profectionem, ut ei necesse fuerit prævenire itinere privato exhibitionis injuriam. De Atellano quid fieri velimus, amico interveniente quæsivit auditor. Respondi, post iudicium sacerdotis solam me expectare vindictam conflatae nuper invidiæ. Nihilominus in arbitrium tuum statuenda rejeci. Quæso igitur, ut inter feriarum moras, quid facto opus sit, digneris aperire; simulque cogites contra interventum tot antistitum, quid possit magis, quam quid debeat impetrari. Neque enim justitiæ et innocentiae deferri plurimum potest, cum illis reverentia religionis opponitur. Valet.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Postquam dimisimus puerum, multus rumor increbuit, sanctitatem tuam sacris litteris evocandam: ita ut etiam nomen Gratiani cujusdam, qui hujusmodi scripta perlaturus asseritur, in publico ore versetur. Hoc etsi adhuc mihi incertum videtur, tacendum tamen non credidi. Erit summæ divinitatis statuere circa vos, confirmare ordinem prosperorum. Valet.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Vir clarissimus Principius, genere et probitate conspicuus, commendationem non requirit alienam, cum tui quoque in se amoris atque iudicii testimonio gloriatur. Cujus bona latius explicarem, nisi esset operæ redundantis cunctis nota replicare. Hoc unum adjecisse sufficet, quidquid illi honorificentiae tribueris, ad omnes bonos, qui eum diligunt, pervenire. Valet.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

In suburbano dego secessu. Nam et urbanarum tædet molestiarum, et villæ autumnò commodæ jucunda instauratione delector. Præterea frequentiam mihi, quæ sola Romæ honorabilis iudicatur, amicorum præstat adventus. Sed non mediocriter nepticulæ meæ Gallæ infirmitas conturbat otii nostri securitatem; de qua ut mature votiva et commoda nuntietis, opitulatio divina præstabit. Tibi autem, domina filia, quantum in dies singulos refectionis accedat, quæso curæ habeas indicare. Erit hoc testimonium religiosi in me animi tui; si et consulue-

ris sanitati, et in notitiam meam placitura pertuleris. **A** divini principis alloquia deferri. In negotio autem tuo, quæ per me agi volueras apud sanctum tribunum, non invitus ingredior. Interea ad Formianum littus iter promove, et cum ad te delatæ litteræ fuerint, Romam citius excurras. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Si qua adhuc de Sicilia speramus, incerta sunt. Nam cum litteræ Eusebii nuntiaverint, dudum circi et scenæ artifices navigasse, etiam nunc de adventu eorum rumor in operto est: atque ideo apparitorem placuit postulari, qui peragratis ubique littoribus explorata in aures nostras reportet. Crevit autem cura ludorum, postquam frequentibus studiis relationem de amphitheatro promerendo populus postulavit, qui mox iudicis impetravit assensum. Dei nutus efficiet, ut super hoc etiam divini principis concordet auctoritas. Valete.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Frater vester diu animi affectus dolore ob amissum magistrum, cœpit aurem præbere solantibus, cujus moestitudo me quoque graviter sauciavit, præter cogitationem, quæ nos de eligendo præceptore sollicitat. Si igitur placet communibus litteris ab illustri viro Adriano Gallum rhetorem, quem proxime Eusebius non ingesserat, postulemus, ne pignorum nostrorum indoles in profectu posita deseratur. Me futuræ editionis, et labor, et sumptus exercet. In disponendis enim præmiis, quanquam numero vestium satis affluam, nonnulla adhuc deesse apparatusi deprehendo. Valete.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Quandiu jactata rumoribus temere differuntur curarum vacuus otiare. Si quid auditu dignum fideque subnixum recentior sermo pervexerit, neque nuntiandi, neque suadendi partibus abstinere. Unum hoc ante rei necessitatem de meo sume consilio, nulla ratione te posse evocationis honorificentiam deprecari. De fratre autem vestro præter mandatum nihil etiam nunc opinionis accepimus. Ipsi hæc de nuptiis Ostiensibus, ad quas, nos viri illustris Sallustii filius junior evocavit, contulimus in paginam. Sed continuo ob ludorum præparationem Roma repetenda est. Diu enim mihi ista curanda sunt: quæ facile, si adesset sanctitas vestra, communis diligentia posset absolvere. Valete.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Cum ab agente in rebus sacræ litteræ mihi redderentur, quibus ad officium præcelsi viri consulis evocamur; vidi alias æque ad tuum nomen emissas, quibus te honorificentia imperialis accivit. Consulis quoque scripta idem agens exhibuit. Suadeo igitur mature iter instruas, cui non cohærebit Hispanus. Aliud quoque accessit, quod te possit hortari. Nam vir illustris frater meus Neoterius, domini fratris mei admirator, ad eandem causam rogatus, solatia tibi et adjumenta præstabit. Nolo igitur ambigas, com scias auctoritate præcelsi viri electas amicorum esse personas, tibi que hæc prima, post dubia fortunæ,

A divini principis alloquia deferri. In negotio autem tuo, quæ per me agi volueras apud sanctum tribunum, non invitus ingredior. Interea ad Formianum littus iter promove, et cum ad te delatæ litteræ fuerint, Romam citius excurras. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Dictionem salutis antefero, quæ et voto meo supra omnia convenit, et litterario debetur exordio. Dehinc diligentia tuæ, domina filia, natalitium fratris tui commendo convivium. Homo enim noster allegat fuga nautarum littora destituta. Quæ res compulit, ut sanctitati tuæ factû minora committam. De publicis scribenda non suppetunt; absque eo, quod in Trajani platea ruina unius insulæ pressit habitantes: quod **B** adeo ad fortunam vehiculi publici plebeia vertit invidia, ut jam privato rectore utatur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Amicus noster Severus molestia publica liberatus, in patriæ otium revertit, quem mox apud fratrem vestrum vicarium spectabilem virum, et sanctitatis tuæ pagina, et veteris inter eos amicitia juvit agnitio. Mea circa prætorios apparatus cura crebrescit. Quod eo scribo, ut intelligat unanimitas vestra adminiculi sui societatem desiderari. Nec sum imperiosus exactor, ut qui sciam, necessitates meas post vestrum commodum collocandas. Sed, si bene æstimo, satisfacient vobis ad refectionem præsentis mensis induciæ. Paucis habitum propriæ voluntatis exposui: quid **C** facto opus sit, vestro relinquo iudicio: ut sit vobis laudabilius, mihi gratius, quod spontaneus affectus elegerit. Valete.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Miror pueros, quos diversis diebus ad sanctitatem vestram misimus, retardari; nec tamen usum scriptionis omittimus, scire cupientes, quantum relectio profecerit. Incunctanter igitur expectationi nostræ satisfaciat recursus alloquii. Valete.

EPIST. XL.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Prima mihi voluptas est sciscitari, quem statum sanitatis habeatis: in secundis reliqua collocabo, quæ dudum requirenda duxistis. Gravibus civitas sollicitatur ostentis, quorum leviora prætereo. Illud ante omnia interpretatio tristis horrescit, quod natali Urbis suffectum consulem currus quo vehebatur, evolvit per ferociam bigarum, quæ triumphum vehebant. Itaque palmata amictus, et consulari insignis ornatu, fracto crure sublatus est. Offendit me infausta narratio, atque ideo in hac expositione servabo breviter. Tibi in dies singulos, decus nostrum, domi forisque fama florentior est. Et præsentium quidem rerum nos testes sumus. Externa iudicia Cæcilianus asseruit, a quo sigillatim relata enumerare fastidium est, cum in summa gloriæ tuæ cuncta conveniant. Dominam filiam meam salutatam cum dulcissimis nepotibus volo, quæ te contexendis in apparatus ludæ

rum vestibus religiose a nobis voluit commoneri. **A** animi mei tanquam intempestiva prætereo, et tamen Sciet igitur ex subditis, quid in supplementum prætoriae largitatis oporteat præparari. Valet.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Male est animo, postquam filiam meam comperi consueto dolore vexari; et iter ad vos inchoare voluisssem, nisi et me gravedo capitis, et Symmachum nostrum febris inopina retineret: cujus corporales querelas præstat silere, ne sanctitatis vestræ sollicitudo geminetur. Et certe frater meus Comazon, desiderio vestro urbe digressus, cumulatus quæ tacemus expediet. Postulare non debeo, quod sponte facietis, ut curarum nostrarum magnitudinem scriptis lætioribus comprimatis. Valet.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Eusebii nuper litteras sumpsi, quibus aurigas nostros et aliquos scenicos navim impositos, et secundum præceptum meum missos ad Campaniam nuntiavit. Jubeat igitur sanctitas vestra diligentissimos scrutatores usque Salernitanum litus accedere, ut susceptos Neapolin prosequantur, vel aliquod de adventu eorum scrutentur indicium. Felicem quoque communem amicis monitum volo, si Campaniam feliciter venerint, annonis et sumptibus adjuventur, continua ad nos navigatione mittendi. Quia longe ante ludos, et ipsos jungendis equis erudire debemus, et novitati eorum favorem plebis allicere. Summa igitur petitionis meæ hæc est, ut ad homines vestros inquisitio eorum, et perfectio celerata pertineat.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Crocodilos theatri spectaculo publicatos in præsentiam vestram servare tentavimus: sed perseverante inedia, quæ illos per dies quinquaginta producta macerabat; secundis ludis congressionum more confecti sunt. Duos etiam nunc spirantes in vestrum differemus adventum, licet eos cibi abstinentia longum vivere posse non spondeat. Valet.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Redundantis est operæ memorem commonere. Sed suscepta amicorum negotia nequaquam nos modum servare patiuntur. Quare ut amici communis Herculi V. C. votiva mandata acriter exsequaris, orare non desino. Faciat autem cum studio sanctæ unanimatis tue assensio propinquorum: siquidem filius meus Valentinus asseruit se quoque consultum litteris Juliani, eadem quæ volumus de nuptiarum pactione suasisse. Valet.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Postquam te jactatam comperi dolore consueto, omnis reliquarum sollicitudinum mearum sensus evanuit. Nam, ut ait Hippocrates: Præsentia hebetantur incommoda, si cui dolor major accesserit. Exspecto igitur, ut accepto de te indicio lætiore, in priores curas revertar. Cætera in hac consternatione

commonitorium junxi, quod velim redacta in tranquillum sanitate consideres. Valet.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Nullas quidem nobis per hominem nostrum litteras detulistis. Sed mihi silentium unanimatis vestræ nequaquam licuit æmulari, vel quod ita sollicitudo, quam de me non frustra geritis, postulabat, vel quod me in officia scriptionis amor verus impellit. Gratum vobis fuisse factum meum rescripti vicissitudo testabitur. Valet.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Urbis negotia nec vacat scire, nec libet scribere: **B** animus enim meus morbo corporis occupatus, rebus alienis curam nescit intendere. Unum hoc scio de seditionibus nuntios esse mentitos; atque adeo a vero dissentire rumores, ut nunquam majori plausu præfectura celebrata sit. Itaque studia plebis in judicem favor quoque ordinis æmulatur. Hæc ad nos, si qua dolorum intercapedo admittit officia visentium, pari omnium sermone perveniunt. Cætera hominum vestrorum, qui versantur in publico, stylus debet aperire. De me tunc aliena quærenda sunt, cum propria adversa requieverint. Valet.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Natalitio munere, quod frequentari a vobis per multos annos communis felicitas faciet, nostrum hilarastis animum, vestrum probastis. **C** De quo me prolixè scribere verecundia vestra non patitur. Copiosior tamen in sensibus manet gratia, quam sermone proferatur. Quæ ad urbem pertinent, indiculi cohærentis lectione noscitis. Tibi vero, domina filia, eadem religione qua dignum est, injungo curam juvandæ valetudinis: ut omnibus nobis sanitatis tuæ securitas voluptati sit. Valet.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Homine vestro ad Campaniam revertente scribenda consumpsi; et tamen sanctum atque honorabilem virum parentem vestrum Severum nolui abire vacuum litterarum mearum: ut et morem salutationis exsequerer, et de opere, quod domi construis, **D** iudicium meæ inspectionis aperirem. Thermarum et situs et amplitudo admodum placuit. In minoribus balneis piscinalem picturis potius quam musivo excoli non probavi. Res admonet, ut profectum Messalam nocte ea quam consecutæ sunt nonæ Martiæ noveritis. Legati cæteri mox sequentur. Adverti tamen ex quorundam colloquio, in gratiam domus, de qua plerique nostrates viri edulibus farciuntur, quædam esse lenita. Sed mea cura non deerit, ne quid mandatis senatus per conniventiam detrahatur. Valet.

EPIST. L.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Scribere non recuso: sed malui domino filio meo Sibidio narranda coram per otium reservare. Sola

igitur salutatione fungetur hæc pagina, cujus brevitatis et vestro honori satisfaciet, nec illi referenda decerpit. Valete.

EPIST. LI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Prioribus litteris comperistis, quæ nunc respondere potuissem. Rediisse non pœnitet. Nam et salutis compotes sumus; et per diligentiam magistrorum fratris vestri profectus adolescit, hoc tantum mordet animum, quod longo a vobis itinere discernimur. Sed scriptorum vices frequens usus exercent: sarcinem inter nos præsentis voluptatem. Valete.

EPIST. LII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Adventus domini et principis nostri denuo postulandus est. Theodorus enim vir illustris, Mediolanensium legatione suscepta, eniti dicitur, ut senatus petitionibus provinciale desiderium præferatur. Præfectus urbis huic negotio sanctitatem tuam optat adhiberi, quem puto super hoc litteras ad vos esse missurum. Hortor igitur, ut scripto ejus evocatus digneris accurrere ante senatum, qui idibus Juniis erit. Ipso enim die legatos arbitror eligendos. Multa sunt domus vestræ negotia, quæ a te coram sub occasione causæ publicæ terminentur. Præterea votiva legatio est, quæ apud aures evocandorum amabilis futura credatur. Quæso ne differas, ut reconciliationem præteritæ gratiæ consequaris. Valete.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Maximum veterem amicum, sed novum agentem in rebus, accipite inter tirones cum canitie militan-tem. Ab hoc procontanda discetis: atque ideo mihi fugienda est prolixæ epistolæ gratia. Absque adventu vestri petitione, quem frequenter exambio, et si desiderium vestri sineret, jam silere deberem, quia verecundiam creant ineffaciter postulata. Sed amor in vos meus prope impudentiam suadet frequenter elusus. Vereor autem, ne ideo vestrum reditum promiseritis, ne nostrum ad vos prohiberetis excursum. Valete.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Salutem vobis precamur, cujus indicium, puero revertente, optamus accipere. Mea valetudo caret interim doloribus, sed indiget firmitate, maxime accedentibus curis, quas proxime facta a senatu auxit oblatio. Ire longius piget, cum hæc quoque securis animo ingessisse pœniteat. Valete.

EPIST. LV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Hæc per hominem meum scripsi metu percitus, postquam de valetudine filix meæ amara cognitu nuntiastis, et adhuc pendente responso crucior incertis. Peto igitur edoceri quid ei ad confirmationem sanitatis accesserit. Rerum vero præsentium nullum vobis indicium facere decreveram, ne in aures vestras redirent, quæ probabili discessione vitastis. Sed quia civicus amor in negotia urbana curam vestram

reduxit; quædam collata in titulos breviter percurri, ut sine fastidio lectionis insinuata noscatis. Valete.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Credo nunc saltem priores domini mei Præfecti litteras tibi redditas: quæ si casu aliquo aut negligentia portitoris elapsæ sunt, en tibi aliam subtilissimi viri paginam, cui me hunc sermonem jussit adjungere; ut quid sententiæ tibi sit de suscipiendo negotio, cui te optat adhiberi, bis consultus expedias. Puto enim vos in meliorem valetudinem revertisse, postquam mihi fecistis indicium, quod reversioni vestræ morbus obstaret. Et nos quidem malumus, ut integrato statu sanitatis reditum spondeatis, sed si corpusculi querelæ votum morantur, evidentibus scriptis expectationem consulenti absolvite. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Superioribus diebus et meæ circa vos observantiæ, et vestræ expectationi multo epistolarum numero satisfeci. Hæc vero pagina copiam non requirit, cum hoc tantum benevolentix vestræ pro captu consilii mei suadeam, ut ad præfectum prætorio Siciliensis causæ vestræ actio transferatur; si tamen aliquid vobis experiendum data oblatio reservabit. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Postquam pignus nostrum Sibidius Romam rediit, nuntius fuit, quantus filiam meam vexet corporis dolor; meus quoque animus ægrescit. Itaque litteras nihil moratus emisi, anxie petens; primo medica ope et abstinencia noxiorum ad sanitatem juvenur: dehinc rescripti fides abolendæ sollicitudini meæ consulat. Ipsi post legatorum protectionem rus Vaticanum, quod vestro prædio cohæret, accessimus; et, si nihil disposita conturbet; in Apriles kalendas villæ otio defruemur. Juniorum delectus urbanis familiis imperatus, usque ad æterni principis responsa pendebit. De conjunctis exemplaribus formam præcepti utriusque noscetis. Hæc quia tuis litteris desiderata sunt, misi. Cæterum mera atque unica mihi causa dictandæ epistolæ fuit, ut ad nos super filix meæ valetudine certa et amica voto referantur. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Anteriores litteræ tuæ, quas mox aliæ consecutæ sunt, spem mihi aliquatenus reditus tui fecerant: secundæ promissa vacuarunt. Ita ut post multas causas negationis meo consilio sequenda committeres. Sed ego cogitans, primo filix meæ conturbatam valetudinem, quæ spoliari solatio tuo non potest: dehinc stomachi tui imbecillitatem, quam esse imparem scribis itineri promovendo: tum consilium amici paterni otium præferentis: dehinc expectationem illustris viri, quem diu existimans abfuturum: præterea interpretationes hominum, qui te, ut ais, opi-

nantur munus publicum recepisse in occasionem negotiorum tuorum : permissam mihi deliberationem vobis refundo. Iniquum est enim tot oppositis quaestionibus obnoxiam fieri sententiam meam, et fidem suadentis incertis futurorum casibus obligari. Interea constituendae rei dies existimo prorogandos, et epistolam tuam tantisper reddere magistratui temperavi. Primo, quia reverentia nuda est : dehinc quia causas negationis infra devotionis magnitudinem praetulit; et quod nossem pluribus legenda, qua scripseras. Volo igitur, ut reverentia cumulatior, et gravioribus querelis excusationem tuam munias, si voluntas manserit laboris et itineris deprecandi. Valete.

EPIST. LX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Prisca observantia hunc scribendi ordinem fecit, ut domo profecti officium litterarii muneris auspiciantur. Sed longum visum est operiri unanimi tuarum litterarum, quarum nos arguimus tarditatem. Atque ideo mutato usu in hoc munus erupimus. Superest ut libens rependas, quae inchoare debueras; et provocare exerceas stylum indicem tuarum sanitatis. Ipsi in Arabiana dominarum filiarum mearum expectamus adventum : licet te etiam decus nostrum solemnium dierum ratio confestim spondeat adfuturum. Valete.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Felix materia est suadere otium. Sed haec exhortatio animum sui juris requirit. Nos neque residere patitur liventium factio, nec filii juvenis institutio longum peregrinari. Quare ut possumus, modo abscessu, modo reditu, variamus locorum distinctionem. Testimonio est haec epistola, suburbano agro nuper emissa, quam de Corano nostro, si nihil disposita turbaverit, alia consequetur. Vestrum est huiusmodi absentiarum nostrarum conditionem litteris frequentibus augere, si placet; juvare, si displicet. Valete.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Legati ordinis nostri ex usu actis omnibus reverterunt. Nam et tironum conquievit indictio, et argenti nobis facta gratia est. Super impetratis tamen adhuc speratur oratio. Nunc domestica et animo vestro amica jungemus. Stat nobiscum valetudinis bonum. Saepe urbanam commorationem proximo rure distinguimus. Sola nos vestri absentia macerat. Sed si in conspectum nostrum propere veneritis; nos quoque recursum vestrum in Campaniam cum voluptate comitabimur. Valete.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Per hominem meum litteras dederam. Continuo adfuit Maximus, qui alias postularet : quare salutationem geminare non piguit. Praeterea exegit recens nuntius super adventu domini et principis nostri, ut vos de reditu commonerem, quem maturare debetis,

ne moram vestram votiva legatio jam nunc ex usu publico iteranda, praeventat. Valete.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Purgatorio medicamento alvum vacuasse te scripseras, ut fervor oculorum cum caetero onere decederet. Scire postulo, an praedicta curatio efficax fuerit, nec subegerit causa etiam sanguinis emissionem venas juvari. Par requirit affectio, quantam vobis fidem faciat filiarum mearum sanitas, ut his ex voto cognitis sollicitudinum acuta deponam. Nam mihi ob alia quoque aegre est turbas patriarum cogitanti, quas praecipue movent in usum militarem petita servitia. Et nos quidem crebris precibus obnitimur, et diem ducimus supplicando; jamque ad pretium argenti quinque librarum misera oblatione perventum est. Sed veretur, [ne nos alterius rei fuga utroque despoliet. Praefectus agendo negotio segnior visus, Lampadio successore mutatus est, cujus moribus crediderunt impossibilia promoveri. Nunc peto, ut me anxium majore cura, quae vos respicit, elevetis. Nam adhuc discrucior incerto per moram servuli, qui dudum ad vos ob eadem noscenda missus, necdum revertit. Valete.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Scribenda non desunt, sed horret animus loqui dura memoratu. Video tamen famam rerum urbanarum nequaquam posse cohiberi, quae, ut fieri amat, in majus praesentia nuntiabit. Id ne accadat, Breviario addito noscenda discrevimus : ut neque litterarum, quae vobis salutationem ferunt, de sollicitis amaritudinem trahant, et nihilominus rumorum licentiam fides scriptionis excludat. Sed de his tactenus. Filiarum mearum valetudo gravior mihi caeteris est, quibus nunc animus asperatur. Exspecto igitur ut illi, Deo juvante, ad salutem esse omnia nuntietis. De qua si voto apta comperero, pars ista solatii curarum quoque mearum reliqua mitigabit. Valete.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Paucis a patria diebus abfuimus, et theatralibus ludis reditum nostrum suffragia civium poposcerunt. Nos tamen etiam nunc suburbanum viae Ostiensis incolimus, recursum tantisper morantes, ne preces exspectasse videamur. Quod si facere ex sententia religionis tuarum antea voluissem, et vitassem periculosa, quae post secuta sunt, et expectatio mei plus dignitatis habuisset. Sed una fuit huius consilii ratio, ne quibusdam loco pulsus viderer, et verecunda discessio verteret in notam timiditatis. De Siculo negotio vestro sanctus Comazon me quoque assentiente rescripsit. Circa rem nostram Siculam turbidum esse Nectarium indicio erunt litterarum, quas nuper Euscus misit. Peto ergo, ut homo rerum nescius, qui cubiculo clausus otium fovet, scripto a vobis coerceatur, ne post de Euscio aliter sentiat, si validius justo nostra defenderit. Ipsam hominis nostri epistolam misi, ut tentamenti insolentiam de eius moribus aestimetis,

quem certum est a nobis nolle reprehendi. Petieram superioribus scriptis ut Puteolani prætorii mei latus, quo itur ad balneas, dispositione clivi mollioris ornare. Si dilata res est, peto rursus, facias: si impleta, rescribe, quo gaudeam. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Verum est, nequire hominem cuncta pariter voto amica sortiri. Quanto luculentius natali mihi diem, si adfuissetis, egissem? quod in reliquum saltem numerosis annorum processibus fors orata præstabit. Interea, domina filia, honoratum me optimo fanificii tui monumento satis gaudeo. Una quippe et amor in parentem tuum, et industria matronalis inclaruit. Sic priscae feminae vitam coluisse traduntur. Et illas quidem deliciarum sterile sæculum colo, et **B** telis animum jubebat intendere: quia illecebra cessante temporum vivitur. Tibi vero, et Baiæ appositæ curam sobrii operis deträhere non possunt. Renuntias stagna verrentibus, et residens aut obambulans inter pensa et foragines puellarum, quas solas arbitraris sexus tui delicias. Merito igitur te amo, dignamque viro tuo judico: quando nobis æque laus et voluptas ex illius perfectione adventitia, et ex tua probitate genuina est. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Quamquam sperem, præfata Dei venia, mox in conspectum mutuum nos esse venturos: tamen litteris abstinere non debui, ne quod tempus familiaribus careret officiis. Sume igitur prælibatam salutationem, **C** quam tibi boni auspicii gratia adhuc stylo impendimus, sed voce proxime deferemus. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Eleganti commento silentium vestrum purgare voluistis. Allegata est enim cautela tristium nuntiorum, quæ quæsecunda succederent: ut ea, quæ intermissio scriptionis ante celaverat, lætioribus indiciis proderentur. Sed nobis et illa per nuntios incognita non fuerunt, et hæc sera admodum visa sunt. Augere enim rumorum licentiam suspicio cessantis officii. Et tamen succensere non possumus, postquam gratia præsentium litterarum memoriam præteriti doloris exemit. Modo memento curam styli inter præcipua et prima sortiri; ne hujus exempli recordatio majores denuo metus afferat, dum credimus sub exspectatione meliorum rursus aliqua adversa reticere. Valete.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Diu ab stylo fatcor temperasse. Nihil enim quod scriberemus, emersit. Salutis autem vestræ lætam fidem de adventantium sermone capiebam. Tandem cessationem vicit affectio. Reparamus igitur morem dicendæ salutis, vacui omnium negotiorum. Post Tyburtem quippe secessionem Romæ otia lenta producimus. Sed non usquequaque agendarum rerum sumus desides. Nam domi corruptorum parietum

discidia sarciuntur: quia festinationem soliditati conditor primus ante tulit, et antiquior ei visa est celeritas utendi, quam securitas succedentium. Vos nova et ævum mansura molimini: siquidem sermo distulit quædam vos Jucullanis operibus æquanda fecisse. Nec tamen vobis impendii magnitudine cesserimus. Par enim sumptus est, semel solida collocare et sæpe integrare cadentia. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Indulgete deliciis, quando ita terræ ac maris copiis redundatis, ut vobis pollucibilem victum utriusque elementi ministret opulentia. Nos, satis est, quod omnium, quæ capitis, parte defruimur adeo largiter, ut ipsi quoque opimis dapibus affluamus. **B** Valete.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Patriæ ac penatibus redditi, quædam quibus offenderemur invenimus: siquidem Ostiense prædium nostrum frequens pulsat impressio. Sed si vobis prospere optata procedunt, præstate litteras, quarum lætitia tergeat nubem præsentis injuriæ. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Renum dolore discrucior. Sed ne major ad vestras aures fama perveniat, præsentem statum valetudinis breviter indicavi. Cum læta successerint, morem meum secutus, dabo ad vos paginam lætiores. Valete.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Non frustra hætenus responsa distulimus. tractatus enim negotii et chartarum investigatio moram justi temporis exigebant. Hæc ubi absoluta sunt, cæteris, quæ causæ poscit instructio, reciprocum litterarum munus adjecimus. Ipsi enim multis obstantibus curis, iter ad vos nequimus arripere. Consilium tamen, quod transactioni vestræ possemus adhibere, cumulatus ex alio parente capietis. Qui etsi adiutore non indiget, dignabitur tamen ob inania fori, et sutelas veterum formularum, sanctum Prosdocium præstolari: venturum ad vos protinus, cum reliquias malæ valetudinis plena sanitate limaverit. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Fuit animus Fundos præterire, si vos Formias accessisse didicissem. Postquam aliter evenit, partiri iter placuit ad minuendum laborem. Erit igitur in arbitrio Fortunæ ratum facere, ut ad quintum calendas Augustas Formiana sede recreemur. Hæc est animi nostri destinatio; nunc in coelestium manu est effectus optati. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIIS.

Nullus absque epistolis meis dies læbitur. Quid si affatum mutuum redderetis? Nec tamen poenitet diligentiae, quamvis honor vicissitudinis negligatur. Nam quæ ex more fiunt, etiam gratuita delectant. Ego ad sanitatem lento adhuc gradu provehor: at

que ideo itineris ulterioris ambiguus usque ad profectum deliberationem sequestro. Quid ipsi de reditu aut suburbata commoratione statueritis, avet animus edoceri. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Anteveni inquisitionem, cum vos sollicitos fore, quod essem morbo attentatus, adverterem. Et quamvis ultro scripserim doloris mei adversa tenuari: abolendæ tamen sollicitudinis causa (quæ apud amantes semper incredula est) nunc quoque nuntio, si dictum nullus fortunæ livor effascinet, in concordiam mecum sanitatem redire. Sed nondum sensum meum penetrat amoenitas littoralis. Nam ut ex longa maris jactatione stabilis gressus sero reparatur: sic tempore opus est, ut tanti mali decessio locum faciat voluptati. Ergo neque Formianæ oræ, neque ædificationis meæ tantisper ullam capio dulcedinem. Sed hæc, ut spero, omnia cum bono valetudinis revertentur, moxque ad lætissimam vestri animi stylo meo communicata pervenient. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Cum mihi puer vester unam epistolam reddidisset: ut rescriberem protinus, tanquam mox rediturus ad vos incubuit. Sed ut didici, ipse ad ulteriora contentens, mimica usus est techna, quo paginam nostram comès ejus Rusticus deportaret. Ille alteram nunc regressus accepit. Ridere vos arbitror, quod ego servili circumscriptus strophæ, pro sorte simplici duplum solverim. Nam callidus vernula, quod semel pertulit, bis recepit. Pergerem longius, si adjicienda suppeterent. Vos in propinquo urbis, celebriore fama rerum agitis, et pari otio. Vestrum est procul positos ditare comperti. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Ævum maneat hic dies, qui te nobis, filia, dedit. Hunc ego et gaudiis mentis, et verborum honoribus per multos annorum recursus vobiscum opto celebrare, adjicere etiam mihi ingravata, tibi jucunda munuscula. Ut nunc lineam misi; cujus potest oblatto exigua non videri, si magis mei in vos animi, quam sui pretii æstimatione pendatur. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Natalem dominæ filiæ meæ, quem per annorum recursus optamus esse numerosum, vobiscum agere et participare voluissem, nisi proposito restitisset imbrium continuatio. Fungimur tamen religioso honore jucundi munusculi: petentes, ut susceptionis benignitate oblationis exilitas augeatur. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS NICOMACHI FILIUS.

Omnes ad nos nataliti convivii copias transtulistis. Sed unum defuit, quominus ad nostrum animum redundaret plèna festivitas: quod non vobiscum potius cuncta consumpsimus: quorum contuitus atque convictus commendare nonnunquam solet etiam parca convivia. Quare et vobis, et communi pignori, cujus solemnem diem sedula religione celebrastis, uberes precamur annos, recursum in hæc eadem festa numerosum. Decet enim pios parentes inoffensa felicitas. Nobis Tyburis aura blanditur; sed contra exasperat animum male gesta ratio villicorum. Neque ager cultura nitet, et fructuum pars magna debetur, nihilque jam colonis superest facultatum, quod aut rationi opituletur, aut cultui. Vale.

LIBER SEPTIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS SYMMACHO FILIO.

Ume alacer paterni sermonis auspiciam, et deinceps officii parilis in nos esto munificus. Simul accipe, quod vo'o tuo congruit, fascès præturæ tuæ, in eum annum feliciter proferendos, cui advocata numinum voluntate, ego quoque lætus intersim. Optato igitur lætare processu, et propagatos tibi annos vitæ atque honoris interpretare: longiora enim fiunt, quæ differuntur. Nec dubites utrique nostrum prospexisse fortunam; ut et tuus magistratus juvetur præsentia patris, et festorum tuorum voluptate coram defruar. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS FILIO.

Ubi primum scribendi mihi ad vos copiam familiaris ingessit occasio, non distuli desiderium tui scriptione testari: ut salutis meæ certus tuam cures, et subinde absentiam meam litteraria voluptate soleris. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FILIO

Secundas ad amabilitatem tuam litteras mitto, ut sit assiduitas mei sermonis utrique solatio. Tu quoque studium meum, quoties dominus et frater tuus occasiones repererit, æmulare: et salus tua mihi securitatem tribuat, et scriptorum jucunditas voluptatem. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS FILIO.

Circensium solemnitati consularis magnificentia satisfacit. Ludorum adhuc et muneris splendidissimæ imminent functiones; quibus ante Februarias nonas, ut opinamur, impletis, iter ad nostra relegemus. Hæc eo scribo, ut lætitia amabilitatis tuæ spe meliore pascatur. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS FILIO.

Credo alias litteras meas in manus amabilitatis tuæ ante venturas. Hujus namque epistolæ portitores

lento itinere mulos reduces prosequuntur. Ego tamen salutationis munere abstinere non potui : malui enim redundare officium sero perfectum, quam desideraretur omissum. Tuæ amabilitatis necdum ullam epistolam sumpsi, quæso ut hujus tibi muneris summa curatio sit. Ex tuo enim metiri animo potes, quid levaminis absentibus tribuat assiduitas scriptio- nis. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS FILIO.

Desideratas proxime amabilitatis tuæ litteras sumpsi, quibus indicabatur et sedulitas animi tui, et profectus ingenii. Sola epistolæ brevitatis nequaquam paterno desiderio satisfacit. Quod eo scribo, ut intelligas, quantum ex sermone tuo ceperim voluptatis, qui queror copiam defuisse. Quis enim optet satietatem, nisi rerum bonarum? Posthac igitur indulgentius scribe, lux mea, ut pleniore styli tui munere legentis animus expleatur.

EPIST. VII.

SYMMACHUS FILIO.

Accessit peregrinationi nostræ largior dies ex comperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardant. Sed volo, ut hanc dilationem salutis meæ certus leniter feras, et desiderium tui, quod apud me crescit ex mora, styli assiduitate soleris. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS FILIO.

Confido, solando animo tuo styli mei assiduitatem posse sufficere. Nam recentibus scriptis hunc addo sermonem, cujus lectio tibi spem reditus mei pollicebitur, si fors præsumpta confirmet. Ratio autem hujus æstimationis in aperto est : quia post magnificam ludorum consularium functionem sola adhuc arenæ restat editio. Mutetur igitur animus in gaudium, et adeptum esse te crede, quod possibilis conjectura præmittit. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS FILIO.

Scintillare acuminibus atque sententiis epistolas tuas gaudeo : decet enim loqui exsultantius juvenilem calorem. Sed volo, ut in aliis materiis aculeis orationis utaris : huic autem generi scriptio- nis maturum aliquid et comicum misceas : quod tibi et rhetorem tuum credo præcipere. Nam ut in vestitu hominum, cæteroque vitæ cultu, loco ac tempori apta sumuntur : ita ingeniorum varietas in familiaribus scriptis negligentiam quamdam debet imitari, in forensibus vero quaterne arma facundia. Sed de his non ibo longius. Perge interim, quo te ætatis impetus, et naturæ ardor impellit. Mei voti caput est, bene valeas, et supra annos tuos litterarum dote ditescas. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS FILIO.

Amico nostro Annio cursim prætereunti potui so- lam dictionem salutis injungere ; sed debuit tibi san- titatis meæ fidem facere lectio litterarum. Esto igitur animo lætiore : et spera, decus meum, frequen-

tibus scriptis in notitiam tuam similiter ventura, quæ gaudeas. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS FILIO.

Assurgit animus meus, quoties amabilitatis tuæ sermo defertur. Nam et sanitatis tuæ apportat fidem, et profectum ostendit ingenii. Hortor igitur, ut me hujusmodi linguæ flosculis frequenter aspergas. Nec ullam cessationem tibi vindices, dum æstimas, me brevi adfuturum. Planiora enim fient, et faciliora omnia ad recurrendum, si paginis tuis revertentis animus incitetur. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS FILIO.

Magnum in modum sollicitavit me inæqualitatis tuæ nuntius, licet securitas sanitatis iisdem litteris esset adjuncta. Quare animi incertus appropero, orans divina præsidia, ut te compotem bonæ valetudinis, et epistola mea, et recursus inveniat. Hæc enim voti paterni impetratio faciet, ut rediisse delectet. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS FILIO.

Iter meum famæ varietas retardavit. Nam dum exploro tua, et longitudinem viæ dierum interpositione distinguo, tandem sextum cal. Martias Mediolanum per Ticeni longinqua perveni. Nunc laborem meum domini, et principis nostri blandus sermo solatus est. Spero etiam legationem brevi in notitiam divini principis perferendam : siquidem vir cuncta præcelsus, cui primas partes causæ publicæ noster ordo mandavit mox cum præsi- diis validissimis adfore nuntiat. Vestro silentio vehementer offendor : atque ideo peto, ut peregrinationis meæ patientiam crebro juvenis affatu. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS FILIO.

Cum veredarii deesset occasio, privato homini reddenda scripta commisi. Hunc ad vos arbitror sero venturum. Utriusque litteris eadem continentur, quod sextum cal. Martias Mediolanum multo anfractu circumvectus intraverim, veneratusque dominum et principem nostrum, cujus sermo itineris mei laborem compensavit. In præsentiam viri cuncta præcelsi comitis agenda produco ; quem mox, Deo juvante, adfore nuntiorum confirmat assertio. Nunc tuæ curæ sit, decus nostrum, peregrinationis meæ curas styli assiduitate solari. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS FILIO.

Amicitia nostræ contemplatio spem mihi adventus tui fecerat. Prope est ut errasse me credam, qui te speravi in conspectum parentis sponte venturum. Quando igitur sine ambitu nostro recte facere nescis, oratus appropera. Et si te superbum Tybur explevit, Laurentibus sylvis amœna commuta ; nec verearis ruris horridi denuntiationem. In oculis est venantibus mare : celebri itinere villa præstringitur. In ipsa ferarum, cubilia, plano ac patulo accessu. Etsi hæc abessent, anteiret nimirum sermo inter nos mu-

tuus, et litterarum liberalis collatio, Tarentinas aut Siculas voluptates. Quare si tu quoque huic sententiæ manum porrigis, adde te rusticantium numero; et paulisper Catones atque Atilios æmulare, quos vomis et stiva ad consulares misit secures. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS ATTALO.

Vicem sermonis mei desiderasse te gaudeo: sed amolior invidiam negligentiae. Parata enim responsa deseruit tabellarius tuus, excitus, ut fando comperi, valetudinis tuæ dubio. Agnoscis nempe infucatas esse, nec ex alto trahi cessationis meæ causas. Non ibo longius, quia brevis est assertio veritatis. Nunc sanitatem tibi gratulor, qua post nimium metum cognita, multum gaudii in pectore meo diluxit. Indicium autem respirantis vigoris tuarum litterarum jucunditas prætulit. Petis namque ad confirmandam valetudinem styli mei remedia subministrem. Festivitas ista Baiana est. Nimiis salibus te sinus Lucrinus infecit. Estne aliquid in verbis meis, quod aures tuas sospitet? quod medicinam sensibus faciat? Credo, consentio. Nam plerumque amara hausta ad salutem valent, et succis tristibus affecta refoventur. Sed nimium quantum avarus es, qui Flaviano meo præsentate quidquam requiris; in quo tanta rerum bonarum delinimenta sunt, ut mihi quasi apud sirenas aut Lotophagos hæsisse videaris. Atque utinam vestro otio jungerer. Plus de vobis carperem salubritatis, quam tu desideras, qui a me solas litteras poposcisti. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS ATTALO.

Næ ego frustra hactenus tacui, dum te promissi certus opperior. Tandem redeundum mihi est ad consueta solatia, meliorum desperatione. Et fortasse succenses diuturno silentio meo. Id vero etiam reliquum est, ut irritus spei cunctationis arcessar. Est igitur tui juris super ordiendo itinere stare promissis. Me contentum styli levamine non pigebit. Hoc certe officiorum commercio, aut solabor, quod non venis, aut merebor, quod venias. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS ATTALO.

Proxime de Formiano sinu regressus in larem Cælium, domo jam diu te abesse comperi. Datum mox negotium est Theophilo communi amico et nunc itineris mei socio, ut et ad te in Tyburem agrum reditus mei nuntius pergeret, et salutationis verba deferret. Hunc tu, ut es curiosus rerum mearum, quasi aliqua tibi in nos decreto publico inquisitio esset tributa, versando palam facere coegisti, quæ foris gesseram. Nam hoc confessæ sunt litteræ tuæ, quas idem vir optimus Theophilus reportavit. Fuerit benignitatis tuæ actuum meorum fastigia et capita disquirere; utrum crebra vectatio campi ac maris valetudinem meam juverit; an ullus agris nostris cultus, ædibus nitor, pecori numerus accesserit; quid affluerit ædificum copiarum; utrum consularem

mensam succinxerit modus voluntarius; aut unquam Formias vicina urbe, longinquiore mutaverim. Etiamne explorare te fas fuit, quid procul ab arbitris studiorum meorum cura contulerit in paginas? Utrumne me operatum ceris, stantes plerumque oculi et palloris signa detexerint? Exploratore te stylus meus patitur. Doces amicos suspicionum vias, et si dici potest, odore atque vestigiis scripta nostra venaris? Nunc ego scire postulo, quid in Tyburtibus pomariis litterarum operis exerceas. Solum hoc fama attulit; balneum tibi nuper exstructum, cui torris unus ad justiciæ pabulum satisfacere narratur. Lectitasse autem te in multo otio utriusque linguæ auctores, ipse index fuisti. Ego tamen non quæro an aliquid etiam scripseris. Animadverto enim te gloria conscientiae proprii operis accensum, voluisse cognoscere, an ego quoque idem fecerim. Sed jam omissis epistolis velim redeas: nisi forte tui balnei brevis sumptus hortatur, ne deseras parcimoniam consuetudinem. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS ATTALO.

Duo pariter commissa in amicitiam redemisti. Diu epistolæ tuæ salibus ablueras, nihil scripseras: quis Colchus aut Thessalus cantu aut manu has offensiones levasset? Ergo ob epistolæ delinimentum veniæ pretium feres. Sino ut amici tui nuptiale festum curæ vacuus exerceas, et urbem Tyburtem, quæ nuper tibi faces prætulit, communem Junoni et Herculi facias. Reverteris, ut spero, post repotia in Cælium larém. Vel si adhuc juvat æstivos dies in pomariis tuis ducere; iterum tibi indignatio mea litterarum tuarum melle placanda est. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS ATTALO.

Villa Tyburis, quæ proxime in jus tuum venit, majoris ingenii prædicatorem requirit. Ego tamen linguæ modicus, ut potero, verbis honorem loco faciam. Quid hic in positu ædium venustatis est! quis situs! quantus ex edito late in plana jactatus oculorum! Frequentare has sedes Orchomenias dixerim deas, atque eas sedulo adnitas, ut te conciliarent ædibus suis dominum. Perge igitur ut facis, et victis ævo redde novitatem. Multo hoc factu promptius, quam quod Hesiodum ferunt posito senio in virides annos rediisse. Interea gratulare nobis bonam valetudinem; quæ ut tibi quoque longum secundet, inter fastigia est votorum meorum. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS ATTALO.

Postquam mihi litteras tuas rhedarius meus reddidit, et salutatio ex itinere portata observantiam nostram solvit religione; datus est mihi aditus, crebro dum aberis, tecum loquendi. Quare ab his ordior, quæ in voto tuo prima sunt. Deum pace, mea atque unici tui sanitas viget. Urbanas turbas Vaticano, in quantum licet, rure declino. Et tamen, si quando in cœtum vocamur, ad obsequium concilii publici pedem refero. Scio te nihil amplius de nobis velle.

Tantumdem pernoscere rerum tuarum desiderii motus postulat. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS ATTALO.

Longa me deliberatio habuit, an tibi honorem facere sub justa reditus vestri expectatione deberem. Verebar enim, ne festinatio tua solatiis obviis frangeretur. Sed hoc ambiguum solvit ratio contraria, quæ spem dedit, has litteras revertenti stimulorum, non frenorum instar futuras. Et consulto affecto brevitate, solam tibi præferens dictionem salutis : ut verborum meorum exiguus haustus efficacior sit ad sollicitandam sitim, quam explendam. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS ATTALO.

Requirunt me, credo, oculi tui : mens adesse non dubitet. Mecum enim diligentia tui peregrinatur, totumque animi affectione circumfero. Nihilominus exerceo stylo amicitiae voluptatem. Quod si tu quoque invicem feceris, eveniet ut longum fruar otii possessione ; quia non negabis quod me possit abducere. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS ATTALO.

Ad Neapolitanam proventus oram, litteras sumpsisti, quibus nos in adventum tuum Baiis residere jussisti. Asserebat perlator epistolæ imminere excursus tuum calcibus suis. Quid facerem, cum me nec locus idem teneret? Expeditius visum est ut a te potius gratiam continuandi ad vos itineris posceremus. Amicos enim, non Baias desiderasti ; nisi forte illo luxuriæ sinu traheris. Comitabimur te, si eo redire malueris : quamvis regionis istius cælum salubrius et pares copiae sint. Erit optio tua, intendere iter, an relegere debeamus. Ad defensionem meam pertinet, eo redeuntem te sequi, ubi adventantem expectare non potui. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS ATTALO.

Si respondisses epistolæ meæ, levasses onere conscientiam tuam : nunc nostram taciturnitate juvisti. Repensa enim officia lætitiæ mihi præstant, negata victoriam. Et scio ex abundantia posse facere, quod nos multo sudore destringitis. Sed quia invidet bona verba lectoribus ; ne vim facere existimer avaritiæ tuæ, dispendium meum devoro. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Audeo te in agrum Lavinatum meum post Tyburtes rogare delicias : nec sum religiosi desiderii longus preceator. Ea quippe inter amicos petitionum debet esse conditio, ut præstantibus prona videantur, quæ sunt magna poscentibus. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Soles affirmare, quod me tibi præferas. Posset hoc esse credibile, si filium meum Attalum ad nos venire patereris. In tuo enim iure est, tuis monitis ac-

quiescit. Quod quidem fieri oportere consensio ; sed non eatenus, ut pontificium tuum in damna nostra protendas. Parumne est, quod ipse æque desiderandus consortium meum deseris, et invidet nobis exoptatissimam societatem? Insuper alterum quoque delentificis amoris artibus retines ; credo conjiciens acceleraturum esse me reditum, si utroque destituar. At ego denuntio opus esse monitore, qui retrahat hærentem. Nam, ut scis, amo otium, pascor quiete. Instruo itaque te adversum lentitudinem meam : si absentis amici jam desideras reditum, patere brevem præsentis excursus. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Licet gravissimis febribus impediret, non potui denegare tibi honorificentiam litterarum, ne religionis negligens judicarer. Nec tamen in multam seriem propagare litteras valui : quarum brevitatis inculpabilis est, cum ex injuria valetudinis, non ex voluntate descendat. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS MACEDONIO.

Neque fratris nostri V. C. Procliani profectio passa est ut silerem, neque nostra sivit affectio, ut officiis temperarem. Cape igitur debitum munus alloquii, et ut me facias promptiorem, impertendæ salutationis operam frequenter usurpa. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS ATTICO.

Est quidem mihi ruris otium voluptati : sed antiquiorem judico tui voluntatem : quare officiis consularibus, si fors dictum juvet, spectator et conviva non deero. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS ATTICO.

Retrahere nos e Campaniæ gremio Tyburtis agri laudibus studes. Est ille, ut prædicas, in tuo rure densus cupressis, et fontium largus, et montano situ frigidus. Essent hæc mihi desideranda, si te mora uberiore tenuissent. Nunc properato in urbem reditu, nescio quam mihi fastiditi loci suspicionem dedisti. Habent enim sæpe voluptates satietatem. Quod si ita est, satisfactum Formiis puto, quibus renuntiaveras ; cum tibi etiam prælata displiceant. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS ATTICO.

Relegere iter et in conspectum vestrum tandem redire meditatur, licet filii nostri virium vacui sint, et me febrium noxa tentaverit ; minuetur tamen labor intervallis brevibus mansionum. Spero locorum mutatione processurum aliquid optatis. Curam in me diligentiae tuæ usu probatam crescere in dies gaudeo : cui impense verbis gratias agerem, si id laudis potius affectatione, quam sincera pietate faceres. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS ATTICO.

Proxime indicium salutis meæ prætuli ; nec dum quod invicem de prosperis tuis legerem, reddidisti.

Non piget tamen ante solutionem religiosum lenus **A** iterare. Tanta est enim securitas animi in nos tui, ut repensum putem quidquid ab amante debetur. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS ATTICO.

Salutationis honorificentiam prælucutus, Getulici agentis in rebus exsequor postulatam, qui a te iustum favorem per me optat adipisci. Humanitatis tuæ est amplecti probabilem voluntatem, numerumque eorum, qui te jure suspiciunt, adjectione novi cultoris augere. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS DECIO.

Animum meum Campani littoris commemoratione sollicitas: sed nobis quoque in Prænesino rure de **B** gentibus non minus voluptatum suppetit. Sint licet plures hominum sententiæ, quæ maritimis montana postponant: ego tamen vitandis æstibus magis iudico nemorosa, quam cultu aperta congruere. Adjeceras ad irritamentum protectionis nostræ, filium meum Flavianum brevi tecum futurum. Hujus ego præsentia jam diu defruor. Ex quo intelligis sortem meam multo esse potiolem. Nam et comparationem loci utriusque in ambiguo collocavi, et societatem pignoris mei, qua maxime gloriabare, in fructum meum transtuli. Ergo tu potius remetiri ad nos viam mutata conditione deberes ad satietatem, quam tibi attulit copiarum longus usus. Nam Campania, ut est absentibus desiderabilis, ita facile explet morantes. Sed de hoc non ibo longius, ne illi regioni, quæ nobis ac- **C** ceptissima est, denuntiare, si venero, fastidium meum videar. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS DECIO.

Nondum Neapolitanum litus accessimus, visuri arcem deliciarum tuarum. Sed tamen omnia, quæ Tyrrenus alluit, nominis tui plena sunt. Quid multa? successisti in famam Luculli; quo magis miror, ad alia te nonnunquam posse transire: nisi forte fastidio fugis copias, et mutatione castigas satietatem. Sed nimium hætenus abfuisti. Puto jam parcimonie diuturnitate conciliatum tibi desiderium copiarum. Quin ergo ad nos gradum promotes? aut si libenter illic nostræ immoraris frugalitati, redeundum nobis propere est, quos non decet alienas affectare delicias. **D** Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS DECIO.

Voluptati mihi est, quod vales. Sed quod Formiis nostris Neapolitana ora præfertur, animadverto tui non esse iudicii. In gratiam quippe præsentium non sententiam, sed verba mutasti: nisi forte rerum tuarum collatio facit, illud tibi esse jucundius, ubi fructus uberior. Sed natura regionum suis meritis, non nostris quæstibus æstimanda est. Et quid de hoc multa? Testabitur commoratio tua, an ibi libentius otjeris: cum in dubium non veniat, quod a me invitus abscesseris. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Jocari mihi visus es, cum te scriberes obvia militum arma timuisse. Credo ne tuum iter in Campaniæ longinqua sequeremur. Nam si ipse diu versatus in castris, nonnihil timoris expertus es; ego togæ assuetus, quid amaritudinis incidissem? Sed non patior, ut tibi ad moram prosit æmulata trepidatio. Caret Appia tota militibus, transvectis omnibus, qui pacato Africae statu in obsequium divini principis reverterunt. Quid, quod etiam patria in rebus angustiis, vel opem bonorum, vel societatem requirit? Neque etiam præsentiam nostram sola prospera ejus expectant. Laudabilioris officii est, participare dubia cum civibus. Sed jam spes melior urbis moestæ vultum serenat, et alimonia interim proviso sulca subsidio, frugis Libycæ stipulatur adventum. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS DECIO.

Plerumque fors disposita conturbat: quod nunc mihi usu venit, qui Etruscos vapores salubritatis causa adire non potui, retentus subitis et tumultuariis. Nulla igitur tibi per me indicitur mora: quinimo et hortor, et postulo, ut festinato itinere Romam revisas, reddasque nobis jucunditatem præsentiae tuæ, qua defruui in suburbanis non contigit. Vale.

EPIST. XL.

SYMMACHUS DECIO.

Jam dudum curis publicis absolutus relegere iter potius, quam auspiciis litterarum lenire amicorum desideria debuisti. Nam si valetudo ex sententia suppetit; quid causæ dicam, quod diutius in Campania demoraris? An ut nos amantissimos tui defraudes bonis, quæ in te solemus amplecti? Quinimo urbis, nostrique reminiscere, et dum opportunitas æstatis invitat, iter festinus usurpa, ut longa absentiae tuæ damna tandem optato reditu sarciantur. Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS DECIO.

Quo abiit promissorum fides? Speranti recursum tuum litteraria levamenta tribuisti. Potuit jucunda nobis hujus muneris esse perceptio, si nihil grandius spondidisses. An veritus es deliciarum tuarum consularem virum testem? nihil egit hæc cautio. Oculis subtracta miracula, auribus deprehendo. Nam ut quisque nostra offenditur parcimonia, te abesse suspirat. Itaque in contumeliam convivii mei palam desideraris. Sciet hæc Senatus, audiet populus. Neque enim possum aliter ulcisci absentiae tuæ justum dolorem. Vale.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS DECIO.

Abrumpenda juste cessatio est, et in affatus multos cura tendenda, ne veteris inter nos amicitiae memoriam scribendi neglectus attenuet. Quod ut libentius delinc facias, a me sume principium. En tibi litteras salutationem ferentes, quas sensibus tuis

voluptati esse testabitur officii æmulatio. Quod si etiam portitori fructum patrocini tui sermo iste quæsiverit; præcedentis silentii accusabo dispensia. Constat enim, pluribus me potuisse consulere, si te alloqui ante cœpisssem. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS DECIO.

Cum ruri agerem, libertate cœli gressum reformans, cujus me usus post dolorem moratur; familiarissimus meus ordiendo itineri paratus fecit ad scribendum sui copiam. Illico amicam studio meo amplexus communionem, scripta non distuli: quæ et inter nos augerent commercium religionis, et commeanti primum apud te notitiæ limen aperirent. Si probabiles hujus epistolæ causas putas, mihi sermonis tui gratia, illi amoris fructus eveniat. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS DECIO.

Remuneror mihi dictam a te salutem, quamvis diebus proximis ultro amicitiam styli opere frequentaverim: quæ commemoratio non exprobrat officia. Hujus enim diligentia voluptate animus meus pascitur. Est igitur tua optio, an in me velis sæpe litterarum esse munificus, quod quidem maxime cupio. Sed si quando nobis fructus iste defuerit; eadem mihi gaudia tecum loquendi sermo noster præstabit. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS DECIO.

Una hæc via est qua maxime civibus ac familiaribus meis prosim, si eos in clientelam tuam, quasi mystagogus inducam. Quod nunc pro Gaudentio facio, viro generis senatorii: cujus modestiam, si propius inspexeris, repereris claris natalibus parem. Igitur in obsequia tua incunctanter receptus, ante plenam sui fiduciam, quam mox illi morum præstabit inspectio, intelligat de se testimonio meo creditum. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS DECIO.

Singularis animi tui bonitas sæpe vocat ad justas petitiones fiduciam meam. Non est igitur commendationum familiarium verenda reprehensio, cum ipse ad hoc me studium voti benignitate sollicitus. Spes ergo certa est, gratas tibi fore litteras quibus ornatissimum virum Desiderium veterem amicum meum prosequor. Domestica huic causa rumpendi otii admovit necessitatem. Eam facile jacturam dissimulare potuisset, si admitteret magnum animum angusta fortuna. Ex ipso latius audies, quidquid epistolæ brevitatis recusat absolvere. Mihi satis est, pro eo in universum rogare. Suscipe, oro, benefaciendi provinciam, quæ hominum merita Deo applicat, clarioresque fructus ex hujus commodo cape. Mihi enim videntur beneficia plus conferre præstanti. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS DECIO.

Nec abstinere litteris possum proficiscente ad vos

domino et filio meo Flaviano, quem prosequi hoc viatico debeo, nec aliquid adjungere: quia tua erga eum diligentia non recipit augmentum. Volo igitur noveris, non esse fastidii, quod quam minimum de eo scribimus, sed securitatis de tua mente præsumptæ. Talis jugiter in eum esse dignare, qualem te vetus amicitia pollicetur: cui adjicit tui honoris gradus, ut quæ pro eo velle debes, posse non neges. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Favore tuo factum est, ut evectio ad minicula sumeremus, quibus familiares mei empturi equas Curules ad Hispaniam commearent. Quæso igitur in rem missos mox transire præcipias; quod longo tempore opus est, ut de singulis provinciis optimos quosque excerptat electio, et morosior cautela perducatur. Præterea tibi validius obligabor, si duobus aliis veredis eorundem iter juveris: dividuntur enim singuli, ut ex diversis provinciis edeciment lectiores. Erit tui beneficii, post illustrem et præcellentissimum virum comitem, quidquid domui nostræ prætorii filii mei editio splendoris adjecerit. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS DECIO.

Certissimus contra omnes procellas animi tui portus est; ideo ad te sororis meæ filius spei certus accurrit. Negotii autem genus de humanitate sæculi expectat auxilium, cujus qualitas virtutibus tuis precum lectione pandetur. Ergo prolixus esse non debeo enarrator injuriæ, cum seriem desiderii fides supplicationis exponat. Has autem solas partes mihi injungit affectio, ut pro conjuge pignoris mei, cujus paupertati gravis paratur ruina, suffragium tui favoris exambiam. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS DECIO.

Gaudii de te mei nec ipse ostentator esse per verrecundiam possum, nec testem alterum cito. Sufficit enim, quod amorem meum de tua mente metiris. Debeo tamen lætitiæ confiteri, quæ præfecturæ habenas ad bonam transtulit voluntatem. Interea non minore abundo lætitiæ, quod domini et filii mei Flaviani prolixus in judicando labor optata quiete perfrui meruit. Neque enim te differri diu ab hoc præmio par fuit, neque illum ab otio retardari. Hoc eo scribo, ut noveris nos pro tuo honore agere æterno principi gratias, et te idem facere pro illius securitate debere. Interea quæso, ut in epistolis frequentandis morem tuum teneas, nec privatis officiis actus publicos obstare causeris. Nam multijugis necessitatibus par fuisti: nullumque experientia genus est, cujus magnitudo vel novitas te possit a negotiis amicitia debitis avocare. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS DECIO.

Habeant fortassis aliæ commendationes meæ interpretationem benignitatis: ista judicii est. Trado enim sancto pectori tuo fratrem meum Severum,

episcopum omnium sectarum attestazione laudabilem : de quo plura me dicere, et desperatio æquandi meriti, et ipsius pudor non sinit. Præterea testis, non laudatoris partes recepi; tibi reservans morum ejus inspectionem. Quem cum penitus expendaris, reperies me cessisse potius ejus laudibus, quam per negligentiam defuisse. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS DECIO.

Quid tibi pro tanta in me meosque cura dignum rependam? Officia tua revera æquare non possum : spondeo tamen, nunquam me cultu mentis et affectione cessurum. Nec ambigo etiam te pro benefactis solam boni animi mercedem exspectare. Sed in hac contestatione gratiæ morari me longius pudor tuus non sinit : deberi enim judicas amicitia nostræ quidquid ego credo prætari. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS DECIO.

Parva est commendatio scriptorum meorum, cum Eusebium familiarem vita innocens, et annosa militia bonis quibusque conciliet. Suo igitur præditus merito, testimonium pro te meum, non ambitum postulavit. Et tamen abstinere non debeo tali genere litterarum, magis ut fidei satisfaciam, quam ut labantem gratificatione sustentem. Hæc igitur petitionis meæ summa est, ut in præclaro pectore tuo formam circa se voluntatis meæ inveniat. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS DECIO.

Ut es solers omnium rerum, scis quantum legatio sollicitudinis habeat, quantum peregrinatio difficultatis circumferat. Hæc domino et filio meo Attalo senatus desideria prosequenti, amor tuus levia et tuta præstabit. Suscipe igitur partes benignitatis et petitioni meæ debitas, et tuo ingenio congruentes. Satis Attalo videbitur, quisquis erit eventus officii, curam pro se meruisse poliori. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS DECIO.

Sæpe nos, ut condecet, litteris muneraris. Obsolescere enim quadam silentii robigine animorum foedus existimas. Facias officium germanis studiis animisque conveniens. Pro qua re vicem tibi sermonis referre non distuli. Cujus ea solutio est, ut me affectui tuo etiam nunc sentiam debitorem. Omnia enim facili vicissitudine, et compensatione redduntur. Contractus vero amicitia et religionis æternus est. Vale, et ad scribendum diligens esse persevera. Nos litterarum solatia suggeremus, quibus aut animum mulceas occupatus, aut vicem referas otiosus. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS DECIO.

Tua vetus humanitas nos hortatur opem poscentibus non negare. Pro Theodulo autem scribendi mihi ad te causa propensior est, cum sit colonus agrorum meorum, atque illi debita magis, quam precaria cura præstetur. Serva igitur consuetudinem tuam, et precibus meis, ut mos tuus promittit, inflectere : ut quidquid

PATROL. XVIII.

culpæ aut erroris incurrit, contra illius meritum meo digneris interventu relaxare. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS DECIO.

Et virtutis et propositi tui est, bonos quosque suscipere : inter quos Alexander contemplatione honestatis jure censetur. Hunc et in adjumentum sui, et amoris in te mei gratia, familiaribus litteris prosecutus, impendio deprecor, ut illi favorem congruum tribuas, mihi vicissitudinem sermonis exsolvas. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS DECIO.

Duas oratiunculas meas nuper editas, ad illustres viros, virtutum et litterarum sacerdotio præditos, Felicem et Minervium misi. Harum etiam te, ut amantem mei, si mediocribus ingeniis non offenderis, opto esse lectorem. Ipsi voluminis copiam facient. Ita enim studiose famam meam nutriunt, ut suffragia bonorum mihi nesciant invidere. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS DECIO.

Sacras mihi litteras Julius agens in rebus exhibuit, leopardorum munificentiam continentes. Idem tuam desideratam nobis paginam simul tradidit. Principe igitur loco salutationis tibi solvo reverentiam. Dehinc postulo, ut pro me gratias agas votivæ largitatis auctori : quæ jucundior erit, si ei commendationem prosecutio opportuna præstiterit : et quod verecundia mea vix implere potuisset, oris tui affabilitas exsequatur. Spero enim ex mensura affectionis, quam de te mereor, quod cumulatissime possim magnitudinem nostræ gratulationis implere. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS DECIO.

Onerabat verecundiam meam, quod prior scripseras. Continuo altera epistola tua gravatæ fronti duplex fenus imposuit. Formido, quod cupio, ne mihi ante solutionem duorum contractuum tertius a te sermo tribuatur. Habet quippe hanc impatientiam, quæ in te pollet, oris ubertas, ut intervallum vicissitudini neget, et officia nondum compensata præveniat. Una igitur ad satisfactionem via superest ; ut impari me stylo fatear, quamvis cultu amicitia parem non negem. Nec contumaciter fieri putes, quod tibi animi mei diligentiam confero. Alioquin frustra a te diligor, nisi affectione saltim nos patiaris comparari. Quare post hanc professionem meam laudatæ facundia donum frequenta : me, si rarior fuero, memento cessisse. An ego adversus judicium publicum provocem scriptis epistolarum regiarum magistrum? Nostrum est, pastorales inflare calamos ; tuum sacris tibiis carnem incinere : nos obtundit otium, te usus exercet. Nisi forte hanc nostram privatæ vitæ vacationem magis opportunam frequentandis litteris putas. Vides non eodem motu flumina de stagno serpere, et de fonte properare. Omne quod in cursu est, viget. Continuatio experientia, vires suas renovat. Sublatum tibi est, quod respondere potuisses. Fac deinceps, qui vales scribendi copia, ut tan-

tum mihi afferat facultatis exemplum tuum, quantum ingenium meum non dedit. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PATRICIO.

Denuntiaveram quod rarior in scribendo essem futurus. Quid amicitiae faciam, quae cogit, ut mentiar? Descivi a proposito: sed credo te hujusmodi probare fallaciam. Nunc velim cogites quam frequens esse debeas, qui spei amplius obtullisti. An non prior in me jaculatus es oris tui munera? Quibus ego veluti herbam porrigens, cum veniae petitione respondeo. Maneas oro promissis, et coeptorum tuorum diligentiam teneas. Fidem tuam convenio, qui me pene jactito mentitum. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS PATRICIO

Ideo amicitia comparata est, ut officiorum vicibus mutua gubernetur utilitas. In rem praesentem spectat praefata sententia. Praesumo namque eximitatis tuae studio supplicationem fratris mei Callistiani, atque ejus uxoris, exsortem sacri beneficii non futuram; cui et aequitas desiderii, et usitata impetrationis forma suffragio est. Quando igitur nihil obstat oratis, admove juvandis precibus benevolentiam. Quae cum tibi innata sit, remittit mihi deprecandi laborem. Nam pene injuriam facit benignitati, qui anxie petit, quod praestantis natura sponte promittit. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS PATRICIO.

Tantum esse apud te loci Aurelio meo gaudeo, ut a me tibi traditus invicem sub commendatione reddatur. Vicisti nostram pro eo diligentiam, quam jubes accrescere. Itaque sum dicto audiens. Nulla enim caritas ita plena est, ut augmentum non capiat. Me domo abesse, et Campaniae pasci otio libens admittes. Nam soles amicorum prospera, voluptate partiri. Tibi honor militiae pariat fructus secundos: sit vita nostra segura, vestra conspicua. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PATRICIO.

Propinquorum meorum causas Martyrius prosequitur, qui has a me litteras in suffragium suum meruit. Quaesio ut effectum sperati de te favoris obtineat. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS PATRICIO.

In tuas manus veniet causa mei pignoris, adeo ut amica legibus fulciatur. Sed ut est multiformis perfidia tutorum, in varias se frequenter artes vertit. Obnoxios credo, nunc saltem sacro cesuros oraculo, si vestra aequitas suggerenda celebraverit. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS ALIPIO.

Salutationis honore praefato, familiarem precationem tui animi annecto. Agris enim, quos in Caesariensi Mauritania possidemus, ut fieri amat per dominorum absentiam, nihil reliqui facit officii pra-

sidialis improbitas. Saepe ad rectorem provinciae delata querimonia parvi habita est per ignaviam judicantis. Ergo, quoniam remedia minora non prosunt, ad majora confugimus. Feras opem, quaeso te, ne res tot injuriis exhausta succumbat. Debes hoc et tuae famae, et amicitiae meae; ut peculiariter juvare digneris justitiam postulati. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS ALIPIO.

Qui sperat brevi se venturum in conspectum amicorum, solet scribendis epistolis abstinere. Mihi et illa spes, visendi te, integra est, et fastidium non creat litterarii usus officii. Celebro igitur honorem tuum salute dicenda, nec interim posco rescriptum: quia foenus styli mei fabularum munere ex proximo repensabis. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS ALIPIO.

Intelligo diligentiam, quam sanctae domui tuae defero, nimium tibi esse compertam. Hinc est, quod mecum laeta comunicas, et dominae ac filiae meae valetudinem stylo indicas in spem redire meliorem. Ago igitur uberes gratias, et Deos precor, ut tua secunda proficiant. Nobis tardior Africanarum navium commeatus incuit curas, et sterilitas conditorum. Quapropter ad collationem vocati, remedia patriae usitata promisimus. Sed votis opus est, ut voluntariae sponsioni solutio prompta respondeat. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS ALIPIO.

Tradiderunt memoriae, qui res praeas locuti sunt, in judicium quemdam vocatum, quod Aricia tenus precarium de amico cantherium mutuatus, ulterioris clivi ardua praeterisset. Fuerit haec parcimonia, et diligentia pauperis saeculi, ut praetervectus decretum locum, commisisse in amicitiam diceretur. Assumpsi igitur, quod amor tuus ingerebat; tantumque absum a metu succensionis tuae, ut sperem ultro bonam fiduciae meae gratiam. Necesse est enim probes quod ipse fecisses. Sed quid haec tanquam purgata produco? De Formiano scribo integer valetudinis; unde equorum copulam magis exercitam quam fatigatam remisi. Mulos paulisper tenebo. Hanc enim dederas optionem: quam si repudiassem, viderer libentius in usurpandis uti animo meo, quam in permissis tuo cedere. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS ALIPIO.

Cum molestias urbanas retracto, abesse delectat: cum vos cogitatione contemplor, taedet absentiae meae. Medium est igitur levamen in litteris: quas ideo ad te dedi, ut simul et amicitiae satisfaciam, et secutus exemplum, tuas mihi epistolas praestes, in quibus vides plus esse solatii. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS ALIPIO.

Plurimum mihi opis atque adjumenti tuae litterae ad confirmationem sanitatis impertiunt. Primo, quod te memorem nostri esse testantur: dehinc, quod

indicia tuæ prosperitatis apportant. Fateor igitur ad-
huc infirmam valetudinem meam scriptorum tuorum
assiduitate refoveri : atque intelligo, quid ex præ-
sentia tua commoditatis habiturus sim, cum tantum
ex litteris salubritatis indicibus accipiam. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Mediolanum profectus hæc scribo, et hinc hono-
rificentiam vobis delictæ salutationis exhibeo. Æquum
est, ut mea cura de vobis relatu piæ vicissitudinis
mitigetur. Valet.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Pervenimus, sed venisse jam poenitet. Nam ubi
primum solum Baiani littoris contigi, statim pedis
dolore correptus sum. Atque ideo pauca dictavi, mox
in scribendo futurus uberior, si me sanitas optata
respexerit, et vestræ invicem litteræ provocaverint.
Valet.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Primo adventu, ut scripto superiore signavimus,
valetudo nostra percussa est : seu insalubribus aquis,
sive aeris mutatione. Fors viderit. Nunc status me-
lior cœpit adversa tenuare : sed præ cæteris remedio
fuit, quod vos salvere cognovimus. Quod si etiam
reditus nostri tempus inquiritis, ad idus Octobris le-
gere iter, si dicto fortuna adsit, optamus. Valet.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Scio et desiderari et expectari a vobis litteras
meas, quia moris est, ut munus hujusmodi a profi-
ciscentibus inchoet. Auspiciam ergo vobis servandæ
inter nos salutationis emitto; nequaquam dubitans,
tanquam signo dato ad respondendum vos desides
non futuros. Valet.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Religiosum atque votivum est, ut a quæstoribus
candidatis dona solemnia potissimis atque amicis-
simis offerantur. Quo in numero jure censemini. Of-
fero igitur vobis eburneum dypticum, et canistel-
lum argenteum librarum duarum filii mei nomine,
qui quæstorium munus exhibuit : et impendio pre-
cor, ut hanc honorificentiam dignemini gratanter
amplecti. Valet.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Subesse aliquas silentio meo causas sponte æsti-
mare potuistis : nam quomodo omissem religionis
munia, si valerem? nunc paulatim dolore cedente
officium salutationis differre non potui. Vestri erit
muneris referre mutuam vicem. Quæ mihi dies opta-
ta pertulerit, ad convalescendum fomenta præstabit.
Valet.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Postquam paginam, quæ vobis salutationem fer-
ret, emisi; tempore affuit, qui mihi vestras litteras

A exhiberet. Quarum perceptione principio lætatus; ubi
commune pignus decubuisse cognovi, conflictatus
sum repente amaritudine lectionis. Sed quia filium
nostrum redditum sanitati subjuncta docuerunt, in
tranquillum denuo animus remigravit. Meæ valetudi-
nis statum scriptis superioribus indicavi; cujus denno
meminisse non opus est, ne vos sollicitæ scriptiois
iteratio conturbet. Valet.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

De reditu filii nostri Fausti prænuntias paulo ante
litteras misi, ut accelerata securitas desiderii vestri
impatientiam mitigaret; sed munus salutationis ite-
rare ipso etiam proficiscente non piguit. Capite igitur
geminam voluptatem : primo ex ipsius reditu;
B dehinc ex sermone fraterno, quo vobis redditos saui-
tati communes liberos indicamus. Valet.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS FRATRIBUS.

Superioribus diebus litteras frequentavi; sed nulla
assiduitas potis est animum amantis explere. Puto
autem vobis ad cognitionem sufficere, quod valere
nos scribimus : licet commune pignus paucis diebus
sanguinis effusione vexatum; otii nostri minuerit vo-
luptatem; quod jam divina ope ad plenam sanitatem
cœpit emergere. Valet.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Fortuna cum civibus nostris revertit in gratiam,
postquam te sibi respublica vindicavit. Annueran-
C dus est igitur cæteris sperantibus aequitatem Jucun-
dus amicissimus meus; quem morbo jam diutino
gravem, præfectura eminens ad cognitionem pri-
vatæ litis exciverat. Est illi quidem votivum, sub
examine tuo respondere propositis. Sed valetudo
voluntati obnititur, quæ effusione sanguinis sauciata,
itinerum recusat incerta. Nec deerit jus adversantis
petitioni, si ad Vicarium tuum disceptatio transfe-
ratur. Hæc igitur summa est postulati : ut cum causæ
nihil de loco pereat, salutem homini peregrinatio
remota conciliet. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Instruenda mihi atque adornanda prætura est, ad
D ejus editionem magnitudinis tuæ processus anima-
vit. Inceptum enim meum viribus fratris utetur.
Quæso igitur mecum religiose votiva officia partia-
ris, et familiaribus meis ad Hispaniæ longinqua per-
gentibus, ob equorum curulum coemptionem, suf-
fragia promovendi negotii digneris annuere. Longum
fiat, si velim litteris præstanda percurrere. Capita
rerum subjecto indiculo strictim notavi. Tibi integrum
erit adjicere beneficia, si qua stylus petentis omi-
sit. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Si quid pro amico atque unanimi meo Jucundo
priora scripta valuissent, agendis magis gratiis, quam
renovandis petitionibus a me sermo impenderetur :

sed quia in civili negotio auget ejus infirmitatem crebra conventio, jam non pro causa, sed pro valetudine familiaris mei instauro sermonem. Et certe difficilis impetratio esse non debuit, postquam illi divinus affatus longæ peregrinationis gratiam fecit: cujus rei executionem miror esse difficilem, cum lenitas tua soleat talia etiam sine rescripti auctoritate præstare. Impensius igitur quæso, ut Vicarii foro sæpe in his judiciis agitata causa reddatur: quando hoc et sacræ litteræ imperant, et judiciorum non refutat humanitas. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Primam mihi scribendi causam religio fecit, ut amicitia nostra litteris excolatur. Secundam suggestit humanitas, ut viro optimo Thalasso familiari meo tua concilietur affectio. Superest ut et mihi sermonis tui vicissitudo respondeat, et commendato ex sententia procedat optatum. Vale.

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Et mei circa te propositi ratio poposcit ut scriberem, et viro clarissimo, atque ornatissimo Eusebio adstipulatio mea deesse non debuit: quem probe de optimis viris meritum quæso tua benignitas muneretur. Nam laudabilis quisque hanc solam mercedem pudoris atque honestatis exoptat, ut ad intimam familiaritatem honorum, tuique similibus, pura conciliatione perveniat. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Omnis commendatio amicis testimonium tribuit, suffragium præstat incognitis. Processus igitur, vir ornatissimus, filius meus, non est in ea parte numerandus, cui beneficio scripta præstantur; sed potius in ea, cui vicissitudo ex amore persolvitur. Puto jam liquere tibi, quæ circa illum familiariter tenenda sit forma judicii, quem sine favore commendo. Dignum est igitur, quantum apud me meriti collocavit, tantum apud te benignitatis inveniat. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Numidam familiaritas nostra apud te debet juvare: quem tuo trado suffragio, ut meritum, quod apud nos honestis officiis collocavit, tua pro me cura compenset. Mores hominis ex meo pende judicio, et in omnibus quæ utilitas ejus exquirat, votum commendantis imitare. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Amicitia parentum recte in liberos transferuntur, ut caritas semel inita successoribus eorum velut hæreditario jure proficiat. Quo nomine optimi quondam viri Gregorii filium diligendum pariter ac tuendum recepi. Fuit enim mihi cum patre ejus fidum foedus animorum; sed religionis debitum tecum opto partiri. Quapropter quæso ut curam meam pro eo in his quæ usus poposcerit exsequaris. Inter cætera autem vota juvenis præcipuum liberalis animi signum

est, quod cupit foro tuo non obscurus ortu actor accedere: cui (ut spero) et magisterium splendore dicendi, et suffragium mentis bonitate præstabis. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Jamdudum litteras meas in manus tuas credo perlatas quibus allegavi quod judiciis approbatum est, amicum meum Jucundum, quanquam tui examinis cupidum, per valetudinem non posse proficisci. Hujus in dies morbus augescit: et ideo repeto postulatam, ne incidat invidiam contumaciæ, qui miserationem meretur. Et sane civili causæ nihil decerpit humanitas, si ad Vicarium vestrum transferatur examen. Nam pariter et laboranti detrahatur injuria, et negotio finis debitus eveniet. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Probavit effectus non immerito a me sperata, quæ præstare dignatus es, magisque me culpam potuisse contrahere, si apud amantem, Prætorias pignoris nostri necessitates pudore tacuissem. Ornari ergo nos gaudeo frequentibus amoris tui testimoniis: et volo speres, quidquid gratiæ editio nostra quæsiverit, ad tua beneficia me cedente referendum. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Honores quidem semper vitæ ac litterarum splendore gessisti. Sed bonorum nunc omnium gratulatio est, etiam publicum tibi decus esse delatum. Opto igitur ex sententia partis fruaris insignibus, et provecus in cumulum gloriæ, magnitudinem judicii imperialis æquipares. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS MESSALÆ.

Officii mei est nuntiare quod valeam; voti, ut te salvere cognoscam. Ergo indicio prosperorum meorum partes amantis implevi; tu mihi adhuc debes sanitatis tuæ gaudia. Quæ ut solida fide in notitiam meam veniant, et Deorum favor, et tua scripta præstabunt. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Amico animo gaudia nostra participas, et integrum Flaviani filii mei honorem styli gratulatione prosequeris. Dignus læta cui semper eveniant. Hanc autem dignationis tuæ benignitatem scio ab illius instituto manare, qui præstitit. Laudabiliter igitur sequeris magisterium optimæ voluntatis. Tene, quæso, ut facies, constantiam rerum bonarum; illum imitare, nos dilige. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Honor militiæ vestræ dantis beneficiis enitescit. Cum igitur te meritorum ratio summis proximum faciat, famæ et gratiæ decus benignitate conquire. Nec procul abest, de quo hujusmodi fructum capessas. Juvandum enim tibi filium meum Desiderium litteræ ingerunt; virum, præter fortunam, cunctis rebus ornatum, quas sibi hominum cura præstat. Sed

illa quoque cum eo in gratiam, si faveris, revertet. **A**
 Restat ut velis, quod pro loci ac meriti tui viribus
 potis es, sic facile inclinatum amici nostri negotium
 depulsa lite sanabis. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Amplecti amicitias domini et filii mei Flaviani ante
 dignatus es. Sed nunc tempus datur, ut illi docu-
 menta veræ familiaritatis exhibeas. Sacris enim D.
 N. Honorii augustissimi principis litteris ad officium
 magnifici consulis evocatus, occasionem dabit, qua
 et ipsius meritum iudicio tuo pateat, et tua in eum af-
 fectio clarescat. Interea partes parentis interventus
 meus exsequitur. Nec in dubium venit quid ponde-
 ris habeat pignorum commendatio apud eum qui
 suos diligit. Hæc autem summa est desiderii mei, ut **B**
 in animo tuo reperiat amorem meo similem. Vale.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS LONGIMANO.

In favorem me Dynami cohortaris, cuius tibi amore
 non cesserim. Est enim vir artium bonarum, cultus,
 ornatus. Libens itaque in tuam concedo sententiam,
 dignumque esse prædico qui nostro ordini copule-
 tur. Sed adjicienda est ei prærogativa militiæ, ut be-
 neficio allectionis utatur. His quippe tantum munia
 relaxari divalia constituta voluerunt, quos castrensium
 honor illuminat. Si igitur et hoc insigne detuleris,
 quod annonarum et evectio cumulet adjectio,
 prono cursu in consulares legetur. Quare in tua
 manu est et illius meritum, et meum studium supple-
 mentis talibus adjuvare. Interea nimis miror, quod **C**
 in viro illustri Flaviano domino et filio meo, nec gra-
 dum honoris, nec jus amicitiae cogitasti. Nam cum
 præstans auctoritas tua vinarii tituli debita flagitaret,
 usque ad officii multam condemnatione progressa est.
 Patienter admitte, neque præfecturam, neque aman-
 tissimum tui virum tali contumelia debuisse per-
 stringi. Quæso igitur, ut tantum ei posthac deferre
 digneris, quantum tibi invicem convenit exhiberi, Ego
 certe amborum parens nihil a te patior stridoris emer-
 gere: quinimo religiosi officii crescere inter vos
 causas mutui amoris exopto. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Cepi ex litteris tuis gaudium, postquam familiares
 meos ad Hispaniam commeantes adjutos epistolari **D**
 commendatione docuisti. Quare acceptam gratiam et
 mente contineo, et ore contestor. Facit autem vere-
 cundia tua, ut de hoc parcius loquar; affectum enim,
 non verba desideras. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Jamdudum desideratas litteras tuas, nunc immo-
 dica animi gratulatione suscepi. Debita igitur reve-
 rentia et amore respondens, adjicio, ut in reliquum
 frequentare digneris munus voluptabile, quod sponte
 tribuisti. Sed huic postulato non opus est immorari.
 Neque enim petitio mea debet elicere, quod tua pro-
 mittit benignitas. Vale.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Cultum amicitiae libenter exerceo. Video enim mihi
 a te talionem curæ parilis non negari. Magnus au-
 tem diligentiae incentor est amor tuus. Quare bene-
 filii loco exprobrare non possum, quod ex debito de-
 fero. Ipse enim tibi auctor es officiorum meorum,
 quæ scribendi assiduitate sollicitas. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Sentio quid mihi affectionis invicem deferre digne-
 ris. Sed vehementer admiror, quod dominum filium
 meum Flavianum, qui te parili amore complectitur,
 erga amicitias tuas imparem esse suspiceris. Si igitur
 aliquid in assertionem meam putas esse gravitatis,
 o o ut hujusmodi persuasionem me assertore depo-
 nas; et expulsis aliorum susurris constantiam serves
 sanctis moribus tuis et amicitiae congruentem. Certe,
 si quid in notitiam tuam æmulus sermo pervexit;
 mecum quæso participes, ut amaritudo, quæ ex alio-
 rum insimulatione concepta est, fidis purgationibus
 diluatur. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS LONGIMANO.

Sancto Eusebio arbitror pro summa commendatio-
 nis sufficere, quod eum mihi profiteor approbatum:
 et ideo verbis pluribus elaborare non debeo, ut ei
 tuam conciliem voluntatem. Præsumptum quippe te-
 neo, his, qui mihi fida obsequia detulerunt, favorem
 tuum minime defuturum. Nos ex sententia valemus;
 libenter habituri, si sospitatis tuæ litteras non nega-
 ris. Vale.

EPIST. CII.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Pro cognitis et probatis pauca dicenda sunt. Mei
 enim officii, non sui meriti testimonium ferunt. Qua-
 propter laborare non debeo, ut præstantiæ vestræ do-
 mini et filii mei Flaviani merita commendem: siqui-
 dem vetus inter vos amicitia vertetur ad usum felici-
 orem. Mei sermonis hæc summa est, ut in patriam
 redux sibi perpetuum amorem vestrum, mihi mu-
 tuam reportet salutationem. Valet.

EPIST. CIII.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Opto ut hanc salutationem vigoris integer et pro-
 speris lætus accipias. Tradetur autem ad optimum
 virum Desiderium, cui maximam laudem pura vita
 conciliat. Testis hæc officii mei pagina; relatura plu-
 rimum boni, si te pronum in amicitiam tradentis at-
 traxerit. Nam ut respondere digneris, enitendum mihi
 pro tuo amore non arbitror. Hæc una voti mei cura
 est, ut favorem commendatus acquirat, redeatque
 laudator beneficiorum tuorum; quorum utilitas ad
 illius commodum, ad meum sensum gratulatio re-
 dundabit. Vale.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS PETRONIO ET PATRUINO.

Video Flaviani filii mei honorem propterea huc-
 usque jacuisse, ut ei testis melior eveniret. Inciderat

in tyranni justitiam iudicio bonorum temporum reservandus. Sed præstitit illi amissio præfecturæ, quod mutavit auctorem. Quæ igitur verba tantum munus æquabunt? Coniungite, oro vos, nobis, ad referendas præcelso viro gratias. Nam cum singuli vincamur rei magnitudine, opus est laudatoribus multis, ut numerus impleat onus debiti. Et sane dominus pectoris mei, a quo profectum est beneficium, non ex alterius verbis, sed ex gaudio conscientiae mensuram facti sui colligit: nec ignorat talia esse, quæ præstat, ut vincant spem solutionis. Nos tamen gratiæ vicem, fide amicitiae et observantiae rependimus: damusque huic rei obsides animos, quibus satisfaciunt liberi lucis auctoribus. Piis enim contractibus amor sufficit. Vale.

EPIST. CV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Agendis D. M. comiti excellentissimo viro gratiis par esse non potest mediocritas verborum meorum. Tibi igitur hoc munus injungo, ut de impetratis evectionibus in adminiculum prætoriae functionis, habitum mentis meæ apud eum plenius exsequaris: simulque digneris eniti, ut in rem missis celer ad Hispanias transitus impetretur. Appetit enim tempus editionis, metusque mihi est ne equorum curulium tarda coemptio, et morosa deductio sollicitis arctetur angustiis. De hoc etiam sublimem virum et præcellentissimum comitem, securus impetrationis oravi. Adjeci præterea commonitorem, cujus suffragator esse dignaberis: ut si molesta petitio non videtur, familiares meos, datis ad potissimos Hispaniarum litteris, prosequatur. Satis dictum est. Si quid aliud tuis auribus amicorum meorum sermo suggesserit, oro, ut in curam sancti et fidelissimi pectoris tui recipere non graveris. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Amor mutuus facit ut tibi ex usu meo agenda de legem. Cum igitur filii mei prætoriam instet editio, quam vir illustris comes, omni virtutum genere sublimissimus, suis evectionibus juvare dignatus est, coemptioni equorum curulium celeritas admovenda. Quare quæso te ut familiares meos ad Hispanias missos nulla tarditas demoretur: quos commendari tuis litteris volo, ut illis merita tua Hispanorum mentibus impressa suffragio sint. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Juliani Agentis in rebus molestiam novi, natales probo, fortunam doleo. Fatalibus enim malis diu et graviter exhaustus est. Sed credo cum eo omnia in gratiam reditura, si patrocinio tuo et humanitate foveatur. Plura non dicam, cum præclaris moribus tuis familiare sit opis indigos sublevare, et huic petitioni meæ etiam tuæ mentis natura consentiat. Vale.

EPIST. CVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Post consensum partium, post vinculum pactionis,

A allegataque in iudicio monumenta placitorum, filius meus Cæcilianus denuo ad incerta litis attrahitur. Nota est tibi qualitas causæ, merito omitto comperta stylo exsequi. Hoc tantum de sancto animo tuo impetratum volo, ut iisdem viribus, quibus luctamina sedasti, repetitæ medearis injuriæ: quia justitiam tuam debet acrius incitare adversum fidem placiti rupta concordia. Vale.

EPIST. CIX.

SYMMACHUS PATRUINO.

B Aperta est improbitas eorum qui reducunt in questionem pactionibus terminata, et per impatientiam quietis finem iurgii secunda lite commutant. Æstima igitur filii mei Cæciliani dolorem, cui otium conciliare non potuit damnis patrimonii empta concordia. Nam reducitur in longinqua iudicia, quibus facile, si suffragium tuleris, eruetur: est enim in te atque fratre portus omnium, quos fortuita sollicitant. Prolixior in petendo non esse debeo, cum causæ qualitas, et tua justitia plus de te favoris quam meus interventus eliciat. Vale.

EPIST. CX.

SYMMACHUS PATRUINO.

C Duo ad me bona parilis voluptatis recentes nuntii pertulerunt: et vos justis honorum crevisse processibus, et domino ac filio meo Flaviano fructum privati otii esse delatum. Sumpta igitur gemina fide, vestras litteras super hoc exspectare debui, quas æstimavi per verecundiam differendas. Quare æstimationem lætitiæ meæ vobis relinquo: quia mensuram ejus de vestro in nos amore colligitis. Sed his gaudiis etiam illa opto conjungi, quæ de prætoriam editione filii mei jam pridem postulata meministis. Nam vehementer admiror, justis et solemnibus desideriis nondum arrisisse sacrum rescriptum. Itaque secundis litteris rursus oravi, ut petitiones nulli graves, mihi vero jucundas, quibus missa pariter etiam minorum magistratum exempla suffragantur, benigne, ut mos ejus est, tradi jubeat effectui. Sed beneficentiam tanti viri, cui semper voluptas est supra spem magna præstare, promptiorem spe reddendam, si, ut frequenter poposci, vestris admonitionibus provocetur. Vale.

EPIST. CXI.

SYMMACHUS PATRUINO.

D Fratrem meum Severum multo sermone prosequer, si novo aditu amicitiam tuam peteret, aut prædicationi ingenium ejus conveniret. Parco igitur copix, tuoque iudicio, ut justitia diligentiae tuæ potius voluntati quam meis litteris applicetur. Vale.

EPIST. CXII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Cum tibi omnium meorum cura præcipua sit, præsumo filio meo Arcentio spectabili viro, quem mihi adjungit affinitas, intimam familiaritatem tuam posse reserari, quam merito illi et vitæ decus, et familiæ antiquitas conciliat. His propriis ejus bonis etiam meæ preces in augmentum commendationis accedunt: ut plane dubitare non possim cumulatius ei,

meum testimonium, et tuum iudicium profuturum. A nunc tempero, cum gratiam mutuam non reporto. Vale.

EPIST. CXIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Dominum et filium meum Attalum de summatibus viris ad dominos et principes nostros amplissimus ordo legavit, instructum variis de more mandatis, quæ spectare visa sunt bonum publicum. Huic si fautor accesseris, futurum reor, ut illi pro labore fructus accommodet. Quæso igitur, vel legationis merito, vel meo nomine in optimum virum bene consulas; qui satis animi confirmatus est suffragio tuo successuram felicitatem. Vale.

EPIST. CXIV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Beatum te, qui honorum emeritus otiaris. Nos in patriæ salo vivimus, et fluctibus verberamur. Quorsum ista protulerim, dominus et filius meus Attalus eloquetur: cui spes visendæ præstantiæ tuæ laborem peregrinationis fecit optabilem. Vale.

EPIST. CXV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Duo mihi pariter jucunda delata sunt. Primo sermo tuus; qui etiamsi continuus, fastidium non moveret. Dehinc fratris nostri Frumentii exoptatus adventus; quem ego in numerum bonorum esse referendum, priusquam morum ipsius periculum facerem, ex prærogativa tui testimonii iudicavi. Sed ubi propiore congressu probitatis ornamenta patuerunt, adverti eum minus quam ratio postulabat per verecundiam prædicatum, ne ipse se laudatione sua mandata litteris videretur ingerere: his ergo muneribus optatum tibi solvo responsum, quo me agere ex sententia, et frui commoda cum meis valetudine recognoscas. Huic autem rei nihil adjiciendum puto, cum solo nostræ salutis indicio gratulatio fraterna possit expleri. Vale.

EPIST. CXVI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Scis pro insita tibi humanitate, quid parvulis, et parentum suffragio destitutis benignitatis ac misericordiæ debeat. Merito mihi apud te utendum esse non arbitror longo ambitu litterarum pro illustri memoriæ viri Severi filiis: qui nisi bonorum iudicum juventur auxilio, prædæ atque injuriæ subiacent. Quidquid eorum poscit utilitas, favor tuus non gravetur impendere: ut publico saltim defendantur adjutu, qui familiaribus adminiculis deserunt. Vale.

EPIST. CXVII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Exsortem te sermonis mei esse non patiar, neque a scribendi perseverantia silentii tui imitatione deducar. Scio enim plerumque non amicitiae negligentia, sed obstro;entibus curis officia retardari. Velim idem credas, et in posterum curam capessas integrandi istius muneris, quod ipse jam pridem moraris. Ero tunc promptior exhibendis litteris, qui ne

Vale.

EPIST. CXVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Certum habeo nihil apud animum tuum amicorum litteris esse jucundius: et ideo promptissime frequenter colloquia, quæ scio apud eximium virum magni esse momenti. Superest ut ipse quam benigne litteras meas sumis, tam libenter indicia propriæ sospitatis emittas. Vale.

EPIST. CXIX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Cordi est frequenter alloqui vos, ne videatur apud me officiorum familiarium cura tepuisse. Atque ideo salutem votis opto, litteris dico: petens ut si quando styli usus intervallo longiore cessaverit, causam silentii non voluntati, aut desidiæ, sed occupationibus applicetis. Vale.

EPIST. CXX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Athanasius V. C. peregrinationis injuriam justo dolore suscepit. Nam pactæ ei, et nobis arbitris junctæ obligatione pignorum nuptiæ denegantur. Exaggerarem facti hujus invidiam, nisi verba rebus essent minora. Ipse apud te quod quæsitum opus est, plenius eloquetur. Orare non debeo, ut tuo juvetur auxilio, quod illi et amor tuus spondet, et munita legibus causa conciliat. Vale.

EPIST. CXXI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Scio ad indicium amicitiae pertinere, quod religionem tuam participem nostræ necessitatis assumo. Suscipe igitur, quæso te, proclive mandatum, quod pro mutua diligentia etiam non rogatus curare deberes. Ursi quam plurimi ad editionem muneris nostri ex Italia devehuntur, quos cupimus celeriter in usum exhiberi. Dignare igitur eorum transitum studio et diligentia vindicare; simulque adhibere custodiam, ne qua fraus avara commutet. Maxime autem rumpendæ sunt moræ, quia dies proximus functioni cogendo apparatus non relaxat inducias. Vale.

EPIST. CXXII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Probo modestiam tuam. Sed damno mihi esse non debuit, dum sperata expectat impleri. Et certe nunc postquam rei effectus finem silentio dedit, dispendium meum frequentior stylus sarciat. Est aliud quo cuncta scripta compenses. In agendis D. M. Consuli pro beneficio suo gratis nostram sortire personam, eo affectu, quo amicorum tibi gaudia vendicas. Sed, ut scio, luculentioribus verbis, et propter ingenii tu magnitudinem, et sine adulationis pudore absentis gaudium prosequeris. Adde, si placet, quod ante postulatum tenes, ut aliarum Lybicarum mihi emptio sacra auctoritate præstetur. Quo impetrato omnium perceptionum donum putabo. De juvene autem meo retexere non laboro, quæ sponte meministi. Intellico enim remitti modestiæ meæ precandi necessitate.

tem, cum libentius a sublimi et magnificentissimo A viro non exspectata præsentur. Vale.

EPIST. CXXIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

In viro optimo et amicissimo meo Perrocio Romana simplicitas est. Taceo quod illum longa militia et inculcata cohonestat. Minora enim cætera facit morum ejus inspectio. Hunc unanimitas vestra ante non didicit: judicium meum secuta suscipiat. Si visu vestro jam ei opus fuerit, quæso ut illi honor testimonii mei conciliet apud vos amoris augmentum. Vale.

EPIST. CXXIV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Amicorum liberis usui esse debemus, quod etiamsi B ipse nescirem, tuo exemplo et imitatione didicissem. Ad hanc sententiam pertinet, qui tibi litteras exhibebit. Fungitur autem militia in scriiniis litterarum: cui satis opis et felicitatis eveniet, si ad clientelam splendidissimæ domus tuæ meruerit pervenire. Vale.

EPIST. CXXV.

SYMMACHUS PATRUINO.

Athanasium bonis artibus clarum securius amare C coepi, postquam de eo judicium tuum comperi. Magna enim prærogativa est, placuisse sapienti. Quare commendatione ejus abstinco, ne minora afferam, quam te credo sentire. Illa pars mihi prior dictu est, ut ames in eo spem quam dedisti, addasque inchoato beneficio perfectionem. Quam si aliquis eventus eluserit, effice, oro te, majora præstando, ut illi prioris voti prosit amissio. Vale.

EPIST. CXXVI.

SYMMACHUS PATRUINO.

Non novum atque intentatum refero postulatam, sed quod ingestum tuis auribus recognoscas. Illustris memoriæ viri Rufini ex præfecti urbis filias paterna affectione defendo: quarum sollicitudinem per vos, quibus reipubl. cura est, opto tutari. Et ideo precator accedo, ut quidquid claræ quidem, sed miserabilis domus usus exegerit, facili impetratione mereantur. Res namque illis est per Apuliam, non tam reditu ampla, quam censu. Hæc nisi honorum judicium succiatur auxilio, publicis oneribus fessa succumbet. Opus igitur tuæ levamen exspectat. Me quoque tibi D facies gratiæ debitorem, si gravi pondere victam salutaris defensor erexeris. Vale.

EPIST. CXXVII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Promptiorem me circa Herennii laudabilis viri defensionem judicia vestra fecerunt. Habet enim plurimum voluptatis electio, et provocant animum sperata præsidia. Sed meum non est, scripto ostentare quid negotio promovendo cura nostra contulerit. Narrabit hæc vobis ille quem juvimus, simul ipsius rei exitus officia testabitur. Cuncta enim, quæ direptio sparserat, investigata patuerunt. Itaque in jus Herennii

revertetur legibus quidem debita, sed patris sensui acerba successio. Nunc vestræ de me existimationi gratias ago atque habeo: et spero fiduciam nostri apud optimates viros esse mansuram, cujus documenta coepistis. Vale.

EPIST. CXXVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

Amor in te meus ex summis opibus annitur, ut in dies singulos honorum tibi cultus accedat: tantum abest ut sinam veteres tibi amicos insimulationum improbitate decerpi. Inter quos vir clarissimus Scipio virtutum tuarum, me quoque teste, laudator, spoliatum se amore tuo per æmulos ingemiscit. Sed mihi verisimile non videtur, stabilitatem animi tui rumoribus falsis potuisse mutari, cum bene conscius vitæ nihil in se maledicis licere sermonibus debeat æstimare. Quare hortor et deprecor, despuas, si qua sunt inculcata mendacia, atque hunc honorem meritis tuis vendices, ut qualis ipse es, talem te ab omnibus intelligas judicari. Nemo in te transferat odii sui semina. Jam dudum enim genus est artis, ad alendas vires discordiæ suæ, sollicitare metum potiorum. Non ibo longius, cum mihi impetrationem spondeat sapientia morum tuorum, quam puto cætenus responsuram litteris meis, ut non tam ignovisse te Scipioni quam nihil de eo asseras credidisse. Vale.

EPIST. CXXIX.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Curam de te meam nolo ex epistola metiaris. Pauca salutantium verba sunt, sed vota prolixa. Liceat igitur imitari erga te parcimoniam religionum, quibus jura amicitiae conferuntur, et officium pium brevi pagina tanquam parvo ære persolvetur. Neque enim devotio requirit excursus. Tibi autem præscribo styli terminos. Erunt mihi quæ de te scripseris nimis magna, si læta sint. Vale.

EPIST. CXXX.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Æger est animus meus, quandiu fides certa sit quod portum sanitatis intraveris. Huic expectationi satisfacias volo. Non enim mihi honorem fieri obsequio litterario, sed magnæ sollicitudinis levamen D tribui exopto. Vale.

EPIST. CXXXI.

SYMMACHUS SIBIDIO.

Nunquam efficies silendo, ut me ad parem voluntatem ducat imitatio. Cogito enim non quid temporali causæ, sed quid perenni amicitiae debeatur. Cumque sim mei officii severus arbiter, curam tuam casu sæpius quam fastidio credo cessare. Sed ne longa colloqui intercapedo, quamvis tui amantem, cogat timere neglectum, quæso constanter munia familiaritatis exerceas. Quo enim pacto intelligere possum grata esse quæ defero, si negaveris quæ reponco? Vale.

LIBER OCTAVUS.

EPISTOLA PRIMA.

Compertum habeo, quolibet honorum culmine animum tuum non solere mutari. Quidquid enim bene meritis honestatis accedit, id solum magis videtur esse quam præstitum. Et ideo mirari me ac stupere confiteor, cur tanta virtute atque humanitate præditus, jampridem circa me munere litterarum abstinereas. Quod ego etsi causarum occupatione magis quam voluntate arbitror accidisse, tamen orare non desino ut censuram tuam nostri memorem frequens sermo declaret. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS ALMACHIO.

Mihi quidem a te multiplex, atque varium munus exhibitum est: sed adverti verecundia factum, quod tibi in solidum assumere nolueris omnem capturæ silvestris eventum. Nam tua indagine captum leporem gloriatus, aprum serviles manus asseris incidisse. An sævitas feræ indigna tibi visa est, quam laudi propriæ vindicares? Sed hæc joco dicta ridebis. Nunc ana que de me requiris adverte. Diebus pauculis etiam nunc morari Capuæ destinavi; dehinc mutationibus vicinorum totum hunc mensem producere; atque ita, si dii juverint voluntatem, relegere Appiam potero molestæ accessu hiemis. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS FRUCTIANO.

Sollicitatus jamdudum litteris tuis tandiu angar, quandiu de te secunda cognoscam. Quid igitur, vel medicorum curatio, vel abstinentia tua ad salutem promoverit, opto cognoscere. Ipse bonæ valetudinis compos revisere patriam fortuna suffragante constitui, priusquam labor itinerum processu adultæ hiemis augeatur. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS LOLLIANO.

Primas litteras sponte tribuisti; secundas mea cura debet elicere. Sumè igitur salutationem, quam vicissitudinè munereris, polliceor itidem cum responsis tuis paria me facturum. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS PRISCILLIANO.

Essent mihi gratæ litteræ tuæ, vel si nihil de meis apud Africam meritis ac laudibus continerent. Nam ut mihi decus aliquod, ita tibi pro mutua amicitia gaudium præstiterunt. Hinc factum est, ut epistolam letus emitteres. Exsultans quippe animus gloriatur, et ostentatione sui non potest abstinere. Pro tanto igitur in nos amore deorum benignitas te muneret. Etenim cum ipse me non solvendo dignum arbitrer, ad vicem meæ gratiæ, favorem tibi præsidii cœlestis exopto. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS SEVERO.

Gratæ quidem semper litteræ tuæ hunc legentis animum momorderunt, cum te indicarent morbi diu-

A turnitate macerari. Quæro custodes bonorum deos valetudini tuæ medicas applicent manus: ne optimi senatoris longa vexatio fidem faciat, nihil curare cœlestes, a qua opinione dissentio, teque protinus ope salutarium potestatum solidæ sanitati præsumo reddendum, si modo ipse plenus spei lætis cogitationibus elucteris adversa. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS CAPREOLO.

Adventante Euscio speravi litteras tuas; sed fiduciam casus fefellit. Ego tamen silentii tui imitator esse non potui, quare indebitis fungor alloquiis: ut qui præsul hujus officii esse debueras, exempli necessitate ad diligentiam provoceris. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS EUSEBIO.

Fuerit verecundiæ tuæ, quod hactenus nihil nobis alloqui detulisti: nunc sume fiduciam, quam ad invitamentum familiaritatis ingerimus, et gratas fuisse litteras meas sermonis assiduitate testare. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS MARTIANO.

Scriptiois auspicio fiduciam tuam provooco. Quare familiaritatis nostræ aditum ingredi securus. Vicissitudo officii tui faciet, ut inchoata per me amicitia convalescat. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS IRENEO.

Expectasse te arbitror litteras meas, ut in mutua officia provocatus erumperes. Sume igitur sermonem, cujus sequeris exemplum. Ero posthac in scribendo diligentior, si cœptis nostris vicissitudo respondeat. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS.

Affectio in te animi mei non litteris æstimanda est. Religio enim fide pectoris continetur: in verborum officiis latet plerumque æmulatio. Quare tibi in scribendo rarior videar, nihil amoris existimes decerptum. Et sæpe evenit ut homines tui nec profectionis suæ mihi indicium faciant, et mutuas paginas non reposcant. Sed de hoc loqui largius non oportet: quia sufficit amanti brevis et districta purgatio. Ad ea transeo quæ utrique votiva sunt. Hilaratus sum sanitatis tuæ nuntio, et rependo, quo gaudeas. Nam mei quoque corporis vigor post infirmam valetudinem cœpit assurgere. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS PACATO.

Et in deferendis et in rependendis tibi litteris desiderem me arbitror non videri. Quare, etsi meministi ad te diebus proximis officia nostræ mansisse: curavi tamen etiam debito tempore sermonis absolvi. Sed si unquam brevi intervallo usus iste cessaverit, velim cogi es amicitiarum non fringere respectum. Religio-

enim magis fide animi metienda est quam ostentatione verborum. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS APOLLODORO.

Pervenisse arbitror famam, quæ te absolutum non modo honoris, verum etiam curarum fasce vulgavit. Si ita est, ero tibi nunc confirmator boni olim desiderati. Mea cum filio sanitas ope divinitatis in solido est. Tibi ut et salus valida, et reditus felix secundet, tam nostra vota quam tua merita præstabunt. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS CÆCILIANO ET PROBINO.

Abundo lætitia, quostquam valere vos didici, nostræque amicitiae inter negotiorum dura meminisse. Sed quando fiet ut solatiis litterarum damna abstinentiae sarciantur? Ego autem vos prætoriis meis fascibus primos interesse voluissem, festisque communibus decus facere. Sed feram necesse est, anteferri mihi causam senatus. Quare in superioribus verbis desiderii magis contestatio est, quam querela dissidii. Præstabit cœlestium favor, ut mandatis patriæ absoluti, iter felix ad ludorum nostrorum solemne relegatis. Valet.

EPIST. XV.

SYMMACHUS ALLEVIO.

Ex debito venit sermo qui redditur, ex beneficio, qui sponte defertur. Secundæ mihi partes relictæ sunt, postquam stylus tuus mea scripta prævertit. Nunc vice salutationis repensa, operam tuam curamque deposco in his quæ Castor ex usu atque utilitate nostra promovenda suggesserit. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS CARTERIO.

Gratum habeo de testimonio meo non esse dubitatum, receptumque in familiam tuam Auxentium filium nostrum lectissimum juvenem, in meo ære duco. Quo nomine amicitia nostra in arctiora fidei jura convenit. Et præstabit usus longior, ut cum in eo bona plura cognoveris, astipulationem meam de meritis ejus infra terminos veritatis stetisse fatearis. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS RUFINO.

Provinciali actione decursa, quæ ad sacri auditorii cognitorem necessaria provocatione pervenit, delectatus sum fide ac diligentia tua: et fortunam negotii, non defensoris inscientiæ, sed voto judicis impu-tavi. Hortor igitur amicitiae meæ fiduciam geras, et testimonii interim astipulatione contentus, domum uostram, quæ multis circumlatratur injuriis, forensis industriæ tuearis officio. Nos ut sponte gratiam nudo et simplici protestamur alloquio, ita ad referendam vicissitudinem, si fors juverit, pares esse nitentur. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS PATRUINO.

In agro me esse miraris. At ego justius stupeo ad communem te patriam spreto ruris otio revertisse, nisi quod causam tibi reditus iterata lis attulit. Alio-

quin, ut est mens tua quietis cupida, malles negotiis rusticis immorari. Mihi suburbanitas pedum ægritudine laboranti magis solatio quam voluptati est. Nul-lam jucunditatem tristis morbi sensus admittit. Sed spero, si innocentiam divina respiciunt, et forensi observatione sanandum. Gratus et facilis erit, aut mihi Romam reditus, aut tibi ad agrum, in quo nunc diversor, excursus. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS PATRUINO.

Ipsam te malo, quam delinimenta verborum. Tu contra epistolis absentiae moras redimis. Quid si tibi respondisset optimitas segetis, aut vindemiæ arrisisset ubertas? Omnium temporum vices in otio ruris exigeres, qui patriæ famem agris demorando non respicis. An solo juvaris aucupio, cujus me parte donasti? Sed hic quoque positus gulæ illecebris largiter uteris. Nam simul tibi, et coempta ex foro Cupedinario, et ex suburbano tuo perlata suppetent. Quid, quod etiam jactari morbo matronam tuam simulas? cujus valetudini, si vera prædicas, solitudo non competit. Plura enim Romæ salubritatis instrumenta sunt, major medentium numerus. Vide igitur ne aliud genus suspitionis incurras, si obsessam a morbo conjugem vacuo secessu et intuta ablegatione maceraveris. Vale.

EPIST. XX.

Præ cæteris temporum vicibus æstate delector: non quod diurnas horas longior solis meta producit, nec quod res rationesque nostræ nova fruge ditescunt: sed quia pacata navigatione desideratas mihi litteras tuas frequens invehit commeatus. Quid enim vel animi voluptate jucundius, vel ad officium amicitiae accommodatius præstari potest, quam ut te mei amantem usu crebri sermonis experiar? Ergo dum anni tempus invitat, dum pervium mare est; pabula quædam et nutrimenta mutuae affectionis veluti in hiemem congerantur. Cum hæc scriberem salus mihi ex sententia suppetebat, tuis videlicet adjuncta votis. Neque enim alia nobis de causa arbitror optata succedere, quam judicio, et amore Carthaginis. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS LUCILLO.

Indulgere te otio, opinionis falsus putabam: tu vero animum lectione, labore corpus exerces. Hoc indicant scripta, et munera tua stylo exsculpta, et parva venatu. Mihi Flaminia emetienda est, ad novos fascis generosi consulis evocato. O si reditus tuus antecaperet profectionis meæ molitiones! juvari me amplissimo viatico crederem. Sed quia multo itinere discernimur, et neque mihi mora, neque tibi properatio commoda est, verbis pagina fungetur. Præfata numinum venia, prætorem Symmachum meum mox urbanum tribunal accipiet. Festa ejus frequentari potissimis amicorum, quibus annumeraris, exopto. Da istam gratiam procul ab futuro iisdem diebus. Gratus est quod defertur absentibus. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS ANDRONICO.

In ore tuo vernat Cecropia musa : mihi lingua Latiaris est. Nec desideraveris æqua styli mei munera. Litteris vincimur, amore certamus. Sed merito rescriberem, si solam epistolam detulisses. Tu vero, ut es amicorum diligens, bibliothecæ nostræ carminum tuorum divitias intulisti. Quid tibi hoc dignum rependam, tenuis ipse facundia, et paupertini ingenii? Tradam publicæ admirationi, quæ legenda misisti. Et quanquam laudator impar, bonum sæculi publicabo. Nihil ex hoc derogabitur operis tui gloriæ. Nam et Homerum novimus a dissimilibus prædicari. Careret quippe fama magnorum virorum celebritate, si etiam minoribus testibus contenta non esset. Sed quid hæc longius traho, cum brevitatem verecundia tua postulet? Cura ut valeas. Et si quid stylo adjeceris, cum mediocri judice, sed non ingrato lectore, participa. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARGIANO.

Deos oro, ut quæ mihi interim valetudo est, eadem tibi ac tuis suppetat. Videor plene hoc anteloquio scribenda complexus, de tua sanitate votum meum, de mea gaudium. Sed epistolas breves esse non pateris. Quæ igitur *ὑπερθεσις* erit paginæ longioris? Ubi sim, quid egerim (nam præcipue amicitia rerum talium curiosa est) si placet prosequar. Principium voluptatum de Formiano sinu nascitur, quæ civitas quondam Læstrygonum populo fertur habitata. Hos ventri et gulæ usque ad feritatis invidiam legimus obsecutos. Pluscûlos in eo littore dies, sed deliciarum parcus exegi; tantam cæli salubritate et aquarum frigore suadentibus moram. Assuerunt pignora mea; quorum cupiens nostra urbe processeram. Nec fuit operæ, mox ulterius iter aggredi, cum præsto essent desiderati. Illorum dehinc arbitrato legi oram, quæ Formias et Cumanum litus interjacet. Nunc mutuis invitationibus aut in Baulos, aut in Nichomachi Gaurana migramus. Amicorum subiude mihi affluentium largiter est. Non vereor, ne me lascivire in tanta locorum amœnitate, et rerum copia putes. Ubique vitam agimus consularem, et in Lucrino serii sumus. Nullus in navibus canor, nulla in conviviis helluatio, nec frequentatio balnearum, nec ulli juvenum procaces natatus. Scias nullum esse in luxuria crimen locorum. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS MAXIMINIANO.

Nihil inter te, et parentem tuum optimum re aut affectione divisum est. Ergo et litteras, quas ad ejus reverentiam misi, ut omnium particeps, in acceptum referre potuisti. Sed jam colendus es nobis etiam tuo nomine. Præterea cavi, ne respondente uno imputaretur mihi vicissim munus duorum. Convenit tamen brevitatis huic paginæ, quia relatu digna præcerpsi. Quare sermonem istum tanquam

A. amoris in te nostri tenebis testem. Verum te in rescribendo decet esse prolixum. Neque enim par conditio est iterati a me, utrique autem nostrum singularis laboris. Duos meatus replere uno fonte difficile est: uni alveo abunde influunt duplicata principia. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS ALBINO.

B. Credo arbitreris circumsessum me Campaniæ amœnitatibus, scribendi ad te hæctenus negligentem fuisse. Non est ea fortuna horum locorum, ut seriam curam sepeliant voluptates. Insolitis omnia necessitatibus strepunt, et oneri cessere delicia. Quare negotium pro otio reperi. Nec possum facile ad hæc amicitia munia animum retorquere. Spondeo tamen reverentiæ tuæ, quæ litteris meis præferas. Relegere ad vos iter avidissime studeo. Eadem quippe me causa, quæ vetuit scribere, cogit redire. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS GREGORIO.

C. Dedi ad parentem tuum litteras, quibus contentus esse potuisti. Nam ut est utrique vestrum unus animus; ita satisfaciet idem cultus ambobus. Sed metui imitationem, ne mihi alter e vobis duorum vice et ore rescriberet. Quare, ut in honore Numinum fieri solet, litationi addo donarium, breve, fateor, et quod prolixius esse voluisses. Sed in adjectis mensura non quæritur. Ipse copiam redde brevitati; quia familiares paginas eos oportet extendere, quibus non est necesse geminare. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS CENSORINO.

D. Prompta et avida manu litteras tuas, cum mihi offerrentur, invasi, ut prospera cogniturus. Sed cum percurrerem lectione enumerationem dispendiorum tuorum, voluptati successit offensio. Et illa quidem adversa, quæ cum plurimis pertulisti, more humani ingenii, habent aliquod de societate solatium: hunc vero piraticæ deprædationis ictum, quem speciatim casus tibi durus adjecit, impressum altius puto: quia neque habet participem, et geminavit dolorem. Contra hæc fortuita, virtute ac ratione animus armandus est, spes quoque assumenda meliorum. Sæpe titubantia in solidum reverterunt. Nihil hominibus æternum est. Volvunt mortalia vices crebræ, et omnium rerum fuga visitur. Paucis ista perstrinxerim, cum tibi pro eruditione plura succurrant. Nunc ad illa respondeo quæ tu me scire voluisti: Quamprimum Neapolim petiti civium tuorum visere studeo; illic honori urbis religiosæ intervallum bidui deputabo. Dehinc, si bene destinata dii juverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam, laremque petemus. Inter hæc, si mihi evenerit aspectu et colloquio tuo defruere, explebor gaudii satietate. Sin major necessitas negaverit nobis tui copiam, velim curarum nube deteresa eam sapienter resumam animi alacritatem, quam tibi congressus noster sedulo conciliare potuisset. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS ROMANO.

Memini te te scio quod me quoque idem de amico dolor perculit; sed jam nobis sermonum vices debent esse solatio. Scribo igitur, respondere cogaris, et a funestis cogitationibus redeas in officia viventium. Fecerit religiosa causa ne prior scriberes: non eris tam irreverens, ut provocatus abstineas. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS SALVIO.

Vidi in litteris nuper mihi redditis religiosum pro nobis animi tui gaudium, et apertissime deprehendi quid voluptatis ex amicorum prosperis usurpes. Promptius igitur te diligo, postquam hoc votum bonæ mentis inspexi. Et quamvis ipse domino pectoris mei excellentissimo viro scriptorum gratiam pro Flaviani fratris tui honore retulerim, nihilominus tamen quæso, ut etiam magnitudinem gratulationis meæ apud auctorem tanti beneficii digneris astruere. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS JOVIO.

Interfuit publicæ utilitatis ut tibi majora negotia crederentur. Quare proluxa non debet esse gaudii mei attestatio, ne adulationis suspicio devenustet iudicii veritatem. Opto igitur, tibi suscepti officii cursus arrideat. Quamvis dubitare non possim, nec mutari probitatem, et bonas artes stimulo præmiorum feliciter incitari. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS EUDONIO.

Exsultavi gaudio ob amicitie honorem, cum litteras tuas sumerem. Sed ubi Annius noster, quamvis dubius valetudinis, indicavit, in gravem curam letitia derivata est. Video enim peregrinationi, quæ morbi instar est, damnum sanitatis adjectum. Solutur tamen sollicitudinem meam, quod parcimoniam tibi familiaris est, quod cognata sapientia, et adversis fortunæ animus ingentior: quæ bona reducere solent valentiam corporis, et vigoris serenum. Spero igitur de te cognitu lætiora, et aures jam felicibus nuntiis paro. Faciet justitia, quæ pios respicit, ut post hujus incommodi citum transitum, vitæ tuæ prospera longius porrigantur. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS URBICO.

Auspiciam mihi scribendi prior, ut mos est, facere debuisti, cum te hujus diligentie domestici tabellarii reditus commoneret. Sed quia nobis vel oblivio, vel occupatio religionis tuæ desideratum invidit, ego usurpo principium: æstimaturus in reliquum de caritate vel copia tuorum apicum, utrum voluntate litteris ordiendis, an magis necessitate defueris. Vale.

EPIST. XXXIII.

SYMMACHUS JUSTINIANO.

Scio me in scribendo tardum fuisse. Consulto stylum distuli, dum resoveo tenuatum itinere vigorem, quo tibi de me læta cupienti voto similis pagina tra-

A deretur. Fiat igitur ex optimo nuntio moræ compensatio. Certe ego eam dico legem litteris amicorum, ut assiduitate illorum animos probent, meum bonitate delectent. Vale.

EPIST. XXXIV.

SYMMACHUS EUSEBIO.

Scribere ad te ante voluissim; sed commeantibus multis fidam occasionem debet excerpere scribentis electio. Accepisti causam tardioris officii: quæ si animo tuo satisfecit, curare dignaberis ut ad me quoque responsa tua idoneis commissa perveniant. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS JOHANNI.

Quod sero ad te scribo, amicitie tenacis indicium est, cujus memoria repetitis ex intervallo probatur officiis. Ipse quoque silentium tuum non aliter interpretor. Nam etsi styli honorificentiam quæro, certus fidei tuæ, etiam de tacito amore non dubito. Sed vereor, ne ista sententia tibi suadeat negligentiam scriptionis, et hæc amicitie munia iudicii mei securus omittas. Hortor igitur, quæsoque, ut illam potius cogites partem, quæ assiduitati gratiam parit; non quæ promittit veniam raritati. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS QUINTILIANO.

Ad indicium mei circa te amoris hæc scribimus, et ut ipse ad respondendum provoceris exemplo. Cum igitur ego partes religionis impleverim, expecto ut ipse etiam vicissitudinis solutione fungaris. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS CRISOCOMÆ.

Proxime penatibus meis redditus, etiam nunc to mentem et cogitationem respicio. Itaque animi illa jucunditate, quam coram de sermone tuo hucusque capiebam voluptatem, compenso. Cui si mutua cura responderit, cum tantam mihi delata amicitie tuæ scriptio gratiam tribuat, quanto amplius relata præstabit? Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS ROMULO.

Salus pignoris communis in tuto est, cujus studia sollicitudini meæ delegata proficient. Meæ quoque valetudinis esto securus, et ad vicem talium nuntiorum curam de te meam similibus responsis solve. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS...

Queri de silentio non potes, qui nihil scriptorum mihi hucusque tribuisti. Sed si simile styli opperiris auspiciam, sume exemplum religiosi officii, quod debeas æmulari. Ero deinceps ad exercendum stylum promptior, si me fructu mutui sermonis animaveris. Vale.

EPIST. XL

SYMMACHUS AVENTIO.

Secessionem tuam etiam tacitus approbavi. Nam cum interveniente discordia supremis generi inter-

esse non posses, ea mœsta profectio visus es satisfecisse pietati. Ipse, quantum civi optimati fuerat deferendum; triduo domi commoratus implevi; non famam captans, sed humanæ fortunæ vices cogitans. Quid enim tam rationabile est, quam tribuere collegæ, quod tibi quandoque bonos cupias exhibere? Vale.

EPIST. XLI.

SYMMACHUS ANTIOCHO.

Nunc primum honoris limen ingressus, nimis immature adventum successoris exoptas. Agnosco impatientiam Græcis deliciis congruentem, quam velim toto anni orbe dissimules, ac te migrasse in tribus Romuleas recorderis. Quid enim dignum conquestione perpressus es? Nondum te militares contumeliæ perculerunt, nondum catervas mulierum scissa veste fugisti, nondum ante januas eminentium potestatum vigilem noctem saluator expertus es; et jam delicato fastidio renuis magistratum? Commota, si vales, animum, teque in annum, vel biennium obdura.

EPIST. XLII.

SYMMACHUS...

Probabilem causam... Quis enim Siciliam recto itinere petens, sermonem meum potest reddere in longinquis studiis constituto? Sed desino. Tu tene curam circa te meam de numero epistolarum non debere perpendi. Diligentia enim erga amicos jugiter manet, occasionum vero raritas scripta distinguit. Sed de hoc satis dictum puto. Nunc elegantia ingenii tui, et inventionum subtilitas prædicanda est. Novum quippe musivi genus, et intentatum superioribus reperisti, quod etiam nostra ruditas ornandis cameris tentabit affigere, si vel in tabulis, vel in tegulis exemplum de te præmeditati operis sumpserimus. Vale.

EPIST. XLIII.

SYMMACHUS CALLISTIANO.

Inter cætera parentum decedentium bona, amicitie quoque affectanda successio est. Et fortasse studio validiore captanda familiaritatis hæreditas: quia facultates fortuna præstat, caritas iudicio scederatur. Volo igitur inter nos promptius convalescat familie tuæ propagata conjunctio. Consentaneum quippe naturæ est, ut officia a te inchoata, a me probata coalescant. Ergo in reliquum sermonis esto munificus: me cura non deerit, quæ te styli vicissitudine muneret. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS PASTINATO.

Litteras tuas agrorum fructibus jure contulerim. Nam ut illorum proventus non fallit temporis sui debitum, ita fidem nostræ expectationis annuus dignationis tuæ sermo non decipit: hujus nunc mihi per homines nostros advectio satisfecit. Lectis igitur paginis, valere te gaudeo, et alloquii tui honore detector. Nec me arbitror respondendo impari judicari. Præstabit divinus favor ut has inter nos officiorum vices ætas prolaxa multiplicet. Vale.

EPIST. XLV.

SYMMACHUS PIERIO.

Redditum mihi est annum quodammodo sermonis tui debitum. Tibi quoque gaudium solemne de nobis, hæc responsa præstabuunt, quæ propter tantam longinquitatem frequentare non possumus, sed bona fide certis temporibus exhibemus. Maneat igitur hic usus, et quodam salutis indicio mutua inter nos securitas recondat. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS STRATEGIO.

Agis mecum desiderio amant s, ut redeam: jam dudum hoc animus meus vestri expetitor efflagitat. Sed valetudo sania obstreperit voluntati. Humor enim noxius articulis illapsus etiam nunc me tenet lectulo, et vix littorali siccitate tenuatur. Tribue igitur tempus refectioni, quod ego vendicaveram voluptati. Præ te autem lers in tanta honorum multitudine post discessum meum nihil ut ante jucundum esse. Sed puto quod pia affectione fallaris, quia rarum est in amante iudicium. Et ego quidem non ex his primum litteris, quid de me sentias, scio. Prope est tamen, ut agere gratias absentie meæ debam, quia mihi syngrapham quamdam testimonii tuæ præstitit. Verum hæc missa faciam. Non morabor expectationem tuam post conciliationem vigoris. Sed quia hoc longum est diligenti, visis quæ in proximo posidemus, redditum naturalo. Spero enim tantumdem accessurum sanitati meæ ex conspectu vestro, quantum sperari posset ex otio. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS VALERIO.

Vellem sedatam filii mei ægritudinem nuntiare, sed nihil prosunt figmenta sollicitis. Audeo tamen sperare meliora. Imminutio enim febrium, Deo auctore, ad fiduciam sanitatis cœpit accedere. Tuæ pro nobis sollicitudini gratias ago, et cœlestem precor potestatem ut tuo circa amicos animo prosperorum omnium vicissitudo respondeat. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS MAXIMILIANO.

Soles in scribendo esse prolixus pro ingenii tui viribus. Postquam te honor aulicus in procinctum vocavit, tu quoque verba succingis, et tanquam levis armaturæ miles rotarios æmularis. Quid faciam senex garrulus, cui mensura sermonis a juvene præscribitur? Trahit nos vitium senile verbositas: sed occurrit exemplum, et fastidia aurium tuarum de styli brevitate conjecto. Non enim violanda est interim mihi pagine tuæ formula. Expectabo tamen an copiam de me exigas, si plura rescripserim. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS VITALI.

Diu sanitati pariter ac venustati litterarum tuarum, mediocris eloquii conscius respondere dubitavi: sed religio rupit timorem. Malui enim stylo, quam superbia displicere. Quidquid igitur hoc est, quod tenet pagina, queso boni cœnsulas, teque submittis ad me.

diocritatem scriptorum meorum, ne retundatur officium meum, dum desperatur imitatio. Vale.

EPIST. L.

SYMMACHIUS JOVIO.

Jamdudum datis ad te litteris mutua scripta non merui; et tamen propositum meum servans, honorificentiam scriptationis instauro. Credo enim quod negatam primo officio vicem, vel nunc impetrare possit iteratio. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHIUS MAXIMILIANO.

Assiduitatem scriptorum meorum tibi esse fastidio prope asserit tuorum raritas. Es enim præter solitum parcus alloqui. Sed tueor constantiam diligentiam, nec a proposito argumentatione deducor. Erit potestas tua hunc animi mei habitum, vel augere silentio, vel litteris amoliri. Vale.

EPIST. LII.

Quatenus me absentia contristet, intelligis. Nam ideo necessitatem tibi a filio meo scribis injunctam, ut publici negotii excusatione purgeris. Alterum igitur religioni tuæ ex utroque faciendum est, ut aut cervorum ac aprorum copiam mittas, aut in conspectum amici celerius revertaris. Nulla enim satisfactioni justitia suppetit; si et illi venatum, et mihi solatium denegaris. Vale.

EPIST. LIII.

SYMMACHIUS LEPORIO

Debitum tibi rependo sermonem; dudum enim parem mihi scriptorum tuorum honorificentiam communis amicus exhibuit: cujus verecundia et honestate diligenter inspecta, dignum esse quem diligas approbavi. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHIUS MARCIANO.

Seras tibi videri arbitror litteras meas. Sed si itineris dies numeres, ratio moram diluet. Interventit præterea ex humore solito dolor corporis, officiorum familiarium sequestrator. Nunc quia labori et valetudini quies reddita est, salutationis verba non differo, pretium laturus obsequii de remuneratione responsi. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHIUS MAXIMILIANO.

Si bene in te animum meum nosti, dubitare non potes, adversam valetudinem corporis mei misitandis hucusque litteris obstitisse. Hac parte purgatus salutatricem tibi paginam reddo, quæ testabitur esse me sospitem.

Postquam sanitas silentii excusationem removit, venturum te ad Campaniam filii mei assertionem cognoveram. Hinc factum est ut epistolis abstinerem. Sed dum te aut curæ urbanæ, aut voluptates morantur, pene culpam taciturnitatis expectatio nostra contraxit. Fungor igitur erga te salute dicenda, et eligendum relinquo utrum mihi adventum præstare malis, an res onus persolvere. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHIUS ROMANO.

Servo observantiam, quam mos priscus instituit, ut domo profecti litteras auspicerentur, et salvere me nuntio. Ex debito venit ut tu emissio a me muneri solvas amica responsa. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHIUS VALERIO.

Filium meum Romulum accerso; tu retines. Ego in eum mihi personam parentis arrogo; tu jus affinis exerces. Mihi ex voluntaria sponsione præsentiam suam debet; a vobis spe sociandi itineris retentatur. Sed cum etiam tuus prænuntiatur adventus, quæstiosa taxatio est moræ, quæ mihi pro uno utroque promittit. Cedo igitur voluntati tuæ, et paucorum dierum patientiam non nego. Fratri quoque tuo Romulo nimis gratulor, cujus solatium pio et amico certamine nobis ambo vindicamus. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHIUS MARCIANO.

Filius meus, cum bona Dei venia, periculo caret, sed defectum virium patitur prope usque ad agritudinem. Redire consilium est, paulatim mansionibus in spatia minora divisis. Ego quoque meorum contagia socius accessi. Credo ex vigiliis nocturnis, quarum in præsentia exiguus fuit sensus, noxa post erudit. Comprimere tamen nitor diligentiam, et parcimonia ingruens malum. Ergo cœlestibus advocatis iter paramus ordiri. Vestræ in nos beneficentiæ gratias referrem, si se amor speratus et ex mutuo debitus lactari laude pateretur. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHIUS ROMANO.

Ad scribendum creber esse voluissim, et hoc sperandum esse promiseram: sed valetudo filii mei dum in dubio versata, cessationem ab hujusmodi officiis imperavit. Qui ubi primum suffragio salutarium potestatum coepit emergere, secutus est illico scribendi usus securitatem. Accipe igitur libens dictam salutem, quam, si fors optata juverit, mox sequemur. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHIUS SERVIO.

Opperiris, ut intelligo, litteras meas: quasi ipse familiaris officii præsul esse non debeas. Fortasse allegatione moris uteris, quoniam plerisque peruasum est, auspiciam salutationis profectis esse capiendam. Absolve te consuetudinis observantia, aut lege pigritiæ. Satis erit mihi ad plenam satisfactionem, si aversatus scribendi occupare principium, saltim sequaris exemplum. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHIUS AMICIS ROMAN.

Iter Capriam promovemus; forsitan suspicemini interventuram soliti in vos officii oblivionem per longitudinem viæ. Vulgati quippe proverbii est, enavigato Maleo obliuari eorum memoriam, quos domi reliqueris. Me quoque versum pedem tolero, amicorum cura comitatur. Sperate igitur honorem hujus

muneris circa vos esse mansurum, si optatis fortuna A
consenserit. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS ROMULO.

Non sum opinionis ambiguus expectari litteras
meas. Nam parem desiderii impatientiam de tuis pa-
tior. Una igitur est nostri causa sermonis, ut tuum
merear: cujus, ut in potu fontium, ideo major est si-
tis, quia sapor dulcior. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS LAMPADIO.

Admonueras, cum proxime urbe digrederer, si ve-
lem tibi aditum scriptionis aperire, ut prior litteras
inchoarem. Satisfacio voluntati tuæ, quæ observan-
tiam prisce moris amplectitur. Absolutus igitur hæc
religione, erumpe in familiaris styli munera, me-
cumque communica, quidquid in administranda urbe
tutela ex bono publico feceris. Nec quidquam vero
scribentis detrahat pudor, ne voluptati meæ damno
sit epistolæ verecundia. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS DIONYSIO.

Offenderat bonos quod immature ante discesseras.
Doluit fortuna peccatum suum, quæ nobis te pari
festinatione restituit. Sed quid absentem juvat amici
reditus? Solare hunc casum litteris frequentibus:
scribe etiam quid tibi apud Urbem mandata cura per-
miserit: ut cum mihi spem visendæ eximietatis
tuæ promiserit dies largior, ego quoque vix post
urbanas molestias usurpato otio longius defruar. C
Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS LAMPADIO.

Indicio quietis urbanæ tempus quodammodo usur-
pandi otii prorogasti: abesse enim longum, placidi-
tas civium me sinit, tuis parta consiliis, quibus plebes
redacta est in pœnitendi verecundiam. Nunc ergo
post curarum omnium fugam producere mihi ferias,
ut ita dicam, pingues licebit. Quamvis præcipere ani-
mo incerta non debeam, qui sim mihi conscius te-
neræ in vos affectionis, et illius desiderii, quo præ-
cunctis vite voluptatibus patriam meam diligo. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS HERCULIO

Agerem tibi largiter gratias, quoniam me haud
dudum a vobis profectum dicenda salute præveneris,
nisi hanc sibi gratulationem meam spes auctioris
beneficii vendicaret. Ipse enim diceris adfuturus; cu-
jus rei nomine vadari me tibi in majoris gratiæ mo-
dum fateor. Velim tamen scriptis tuis sperato bono
fidem astrui, ut qui tali opinione delector, multo
amplius gaudeam confirmationis securitate. Vale.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS DYNAMIO.

Litteras meas amore desideras, sed infrequentem me
videri communis filius facit, qui rescripta non repetit.
Hoc tamen strictim dixisse sufficiat, ne illius vere-

cundiciæ oneri sit nostra purgatio. Nunc tibi honorem
salutationis impendo, nec reposco, quod sponte
facturus es, ut nos mutuis alloquaris; cum mihi
hanc vicem et religio animi tui, et consuetudo pro-
mittat. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS TICIANO.

Desideratas quidem litteras tuas libens sumpsi; sed
cognitio tuorum actuum, quorum testis atque nar-
rator Eusciius fuit, uberiores mihi attulit voluptatem.
Itaque hortor ac moneo ut bene cœpta non deseras, et
præmium laudis honestate secteris. Subjungerem
eorum meorum, si esset alius alloquendus, sed cum
facias ultro quæ meus sermo posset expetere, partes
commendationis omitto: quia quidquid ex fiducia
amicitiæ præsumitur, plus habet gratiæ, si sponte
præstetur. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS VALERIANO.

Rusticari te asseris, et ducendis vitibus, aut ar-
boribus inserendis crudam senectutem fovere. Non
hoc litteræ tuæ sapiunt, nisi forte Gallia tua redux
sit ab Helicone. Alios sæcos stylo internoves, alios
ordines pangis. Ego autem, quoniam scire nostra
desideras, in domicilio Latiaris facundiæ, otio et stu-
dio torpeo. Dii dabunt incrementa annorum meo
parvulo. Ipse me, præfata fortunæ venia, ad studio-
rum suorum societatem vocavit. Interea frequentibus
epistolis desidiam meam stimula. Unum quippe hoc
litterarum genus superest, per st amarus casus ora-
tionum mearum, quod me ad usum scribendi possit
allicere. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS ROMANO.

Nunc demum affluo voluptate, quod te curarum
vacuum nuntiasti. Nam me hactenus rerum tuarum
amaritudo mordebat. Itaque salutis præsidem deos
comprecor, ne unquam paginas tuas mens tristis in-
fuset. Interea talibus litteris pretium rependendum
est. Quare vicissim sume quo de me gaudeas. In
bono statu valetudinis sumus, et relegere Urbi pro-
pinqua meditatur. Sinat fortunæ benignitas hoc in-
ter nos manere commercium, ut prosperis scriptis
D responsa consentiant. Vale.

EPIST. LXXI.

AD PRÆT. MULT. INVIT.

Præfato divinitatis favore, urbanæ præturæ fascēs
filius meus Symmachus kalendis Januariis sortiatur.
Præsentia tua ornari ejus officium participata peti-
tione deposcimus. Vale.

EPIST. LXXII.

SIBILIS.

Divinitatis honore præmisso, filius meus Symma-
chus kalendis Januariis præturæ urbanæ accipiet
magistratum. Quæso, ut præsentia tua festa nostra
cohonestet. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS MARCIANO.

Silentium mihi duci vitio non oportet : familiarium quippe officiorum usus inter adversa negligitur. Sed quia spes datur Symmacho meo integrandæ paulatim bonæ valetudinis, redit animus ad amicitiae munia : ut si quem tibi taciturnitas mea metum fecerat, sermonis securitas absolvat. Vale.

A

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS ANCHIO.

Certum habeo, nihil te litteris meis antiquius aestimare. Nam mihi quoque eadem de tui sermonis jucunditate sententia est. Merito amicitiae munus arripui. Quod si pari lance reddideris, studium meum incitamento religionis acuetur. Vale.

LIBER NONUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS PALLADIO.

Si amicitiae veteris memoria perseverat, nec ulla oblivione tenuata est, credo quod litteras meas libenter accipias, quas fiducia mutui amoris emisi : multum relatarus gratiae, si officio meo vicissitudo respondeat. Nunc te pro amico meo Benedicto oratum volo, quem gradu atque honore militiae fortuna magis quam culpa privavit : ut innocenti fautor arideas, nec eum publicae felicitatis, quae ad universos pari ratione manavit, solum exsortem esse patiaris. Interest enim serenissimorum temporum gloriae, ut sicuti omnibus in hac vita positis ac locatis, communis est caeli spiritus, lux diei; ita elementiam maximi principis nostri sentiant vola et facta cunctorum. Vale.

EPIST. II.

SYMMACHUS JAMBlico.

Plerisque amor est undique gentium pretiosa conquirere. Me juvat studiosos sapientiae viros in amicitiae possessionem vocare, quorum te summam esse jam diu attestantur experti : in primis familiaris noster cunctis probatus Eudoxius, diligens iudex bonorum; qui degustatis propius virtutibus tuis, ceteros aequè ad honesta tendentes laudare didicit, illis desiderium doctrinae vitaeque tribuens, tibi perfectionem. Invitatus igitur consensu famae, et optimorum testium fide, amicitiae tuae dexteram porrigo; simulque opto ut mihi epistola a te relata declaret concordiam voluntatis tuae, et mutuae in nos diligentiae impetrationem. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS ZENODORO.

Repetenda mihi apud te, non inchoanda est Eusci commendatio. Nam cum Romae ageres, meo precepto in ejus suffragium provocatus, libenter partes benevolentiae recepisti. Tempus est igitur ut meas utilitates in Euscio juves : cujus modesta ita negotiis nostris aderit, ut famae iudicis nihil deroget. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS DIONYSIO.

Jamdudum te mihi, et morum, et medicinae fama commendat. Hortatu igitur laudis utriusque, amicitiae tuae manum porrigo, et te sponte ad fidem nostrae familiaritatis invito. Dabit autem tibi iudicii mei non mediocrem documentum, quod his quos erudientes misimus arti medicinae praeceptor adhiberis.

Repende igitur mihi pignus mutuae voluntatis, et suscipe in disciplinam medendi quos et fidei tuae et honestati Euscio tradente committimus. Vale.

EPIST. V.

SYMMACHUS AUXENTIO.

Amicitias inter nos, cum Romae ageres, inchoatas munere scriptionis accumululo, ut fidem tibi animi mei faciat collati in absentem pignus officii. Tuam circa nos diligentiam privatim litterarum vicissitudo publice forensis pro Euscio cura testabitur. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS.....

Actores absentium, quibus res longinqua committitur, tanquam soluti legibus vivunt : quoniam procul positus nullus dominorum terror incurrit. Opus est igitur iudiciali vigore, ut locationibus ascripta persolvant. Quare quaeso ut suggestiones notarii mei, cui exhibenda nonnulla ad praetoriam functionem, et debita ab obnoxiiis servis eruenda mandavi, juvare digneris; et vicem sollicitudinis meae in curam tuam recipere non recuses. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS CARTERIO.

Pro filio meo Auxentio, parentis religionem, petitoris ambitum, fidem testis in me recepi. Si quid igitur tantarum rerum auctoritas apud te ponderis habet, admitte, quaeso, in familiam tuam juvenem cunctis vitae bonis et fortunae muneribus excultum. Vadem me tibi in omnia spondeo quae solet parentum sollicitudo trutinare, licet noverim futuros generos moribus astimari. Et tamen huic post ornamenta naturae, etiam census ad honestatem refundat. Possem copiosius loqui; sed non vult veritas verbis juvari. Quare si tibi videor non inanis assertor, perpende hominem de testimonio meo, et ei, quem pignoribus meis libenter annuero, dignare filiae tuae spondere conjugium. Credas velim, cum vota processerint interventu meo, non minorem te gratiam, qui rogaris, habiturum, quam illum quem committo. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS POMPEIANO.

Arguere d'uturnum silentium meum non potes, qui me in sacro comitatu hactenus fuisse didicisti; unde nuper regressus honorificentiam dicendae salutationis exerceo. Vicissitudo testabitur quod paginam meam libenter acceperis. Interea commendo

scripta reddentem. Mihi enim proficiet, si quid suggestioni ejus favoris impenderis. Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS VINCENTIO.

Probo homines, ad clientelam tuam pertinere cupientes. Nam quædam scintilla sapientiæ est virtutum luminibus applicari. Et ideo amici mei Zenodori laudabilem voluntatem commendatione non differo, eundemque in domus tuæ sacrarium tanquam mystagogus induco. Fac, quæso, ut et meo studio, et ipsius voto impetratio prompta respondeat. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS LEPORIO.

Fortunæ telo graviter sauciatus, nunc primum epistolæ mœstæ verba committo. Neque enim diu ab officio debui temperare, cum tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate possit aboleri. Saluto igitur te, simul amicissimum meum Sylvanum diligentiae tuæ promptus commendator insinuo: qui refovendi patrimonii mei gratia laboriosam peregrinandi necessitatem recepit: eoque dignior est boni cujusque suffragio, quod nullis edictis designationem personarum videmus expressam. Sed principalibus et tabulariis liberum est, alios a dispendio vindicare, aliis indebitum munus imponere. Vide, quæso, ut hanc partem et nostræ utilitatis et tuæ laudis consideratione discutias. Postulant enim capitularii taxationem tironis ab hominibus meis, nulla super hoc publicæ auctoritatis monumenta promentes. Unde mihi non injusta suspicio est, quod in excusationem sui aut suorum, nostros quoque homines falsa ascriptione subdiderint. Et ideo dignum est, ut provincialibus vel edicto, vel suscriptione tua instructio plena pandatur, ne tabulariorum et curialium licentiæ vaga et libera exactio quæstum præstet. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS MARCELLO.

Cum vicem præsentis meæ et possit et debeat tuus interventus implere, miror suggestionibus Amazonii occupationes nostras frequenter onerari. Exsequere igitur, oro te, partes amicitiae congruentes, ut auxilio tuo tutata possessio, et ipsa a molestiis vindicetur, et nobis aliquid commoditatis exhibeat. Inter reliqua autem, quæ idem intimavit, magnopere deprecatus est ut Ursum, quem dudum domui nostræ cum familia sua dicit obnoxium, ab omni publica conventionem secernas, quo facilius delata munivit. Sed major opitulatio ex tui arbitrii favore proveniet, cum causæ ejus etiam justitia non desit. Circumscribitur enim quantum res docuit, improvida cautione, non debet noxam rusticæ facilitatis incidere. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS PERPETUO.

Votiva domus meæ functio tua adjumenta deposcit. Proxime enim, si optata nostra favor divinitatis adjuverit, filius meus præturæ editione fungetur, cui

PATROL. XVIII.

A equorum curulium paranda nobilitas est. Si quid igitur apud te valet amicorum absentium cura, quæso ut ex omnibus gregibus, quibus pollet Hispania, lectissimos genere et velocitate præstantes diligenter edecimes, quos amici mei in rem missi justa pretii definitione mercantur. Stabit apud me jugiter beneficii tui gratia, si huic negotio studium, quod religio mutua promittit, impenderis. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS VALERINO.

Ingeniorum video inter nos esse certamen in eo negotio, quo ratio, amicitia, tempus abolere debuerat. Modum igitur expostulationibus mutuis facio, ne amarissimæ scriptionum vices sine fine procedant. Munus totius Liviani operis, quod sponendi, etiam nunc diligentia emendationis moratur. Sed a te prædicti muneris posco vectorem, quia meos prætorius apparatus sparsim in longinqua egit. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS APOLLODORIO.

Curarum tuarum me esse participem jure præsumis, quas ego animo meo etiam non commonitus pro amicitia vindicarem. Pars igitur sollicitudinis tuæ filia mea adventante minuenda est, quam proxime Roma suscepit, dimissura in conspectum tuum, cum se interposita refectio recreaverit. Interea de communis patriæ victu celeriter invehendo, silere me apud te non sinunt angustiae conditorum. Quæso itaque ut vigore quo præditus es, annonarios urgeri jubeas paratus. Adjiciet enim plurimum gloriæ tuæ Romana securitas. Vale.

EPIST. XV.

SYMMACHUS GEMINIANO.

Consuetudinem meam servo, et religiosa in amicos instituta custodio. Quare salutationis honore præfato, mutuum de te posco responsum: et, si memoria viget mandatorum meorum, ut securum me de apparatu prætoris functionis facere digneris, exhortor. Crescit enim per dies singulos cura apud me, quoniam propinquat editio, et nihil de vestibibus atque animalibus, quæ olim sub æstimatione ac definitione tua per meos coemi debuerunt, miror exhibitum. Et quoniam sollicitor tarditatis, notarium meum misi, qui tuis præceptis et monitis obsecutus devehenda cuncta suscipiat, actoresque nostros ad pretia quæ statueris, solvenda impellat, ne pecuniarum videantur inopia hactenus tuum declinasse conspectum. Tandem igitur partes religionis exsequere, ut exemplo diligentiae tuæ in officiorum vicissitudinem provocemur. Vale.

EPIST. XVI.

SYMMACHUS SAPIDIANO.

Leontius agens in rebus, et honestate vitæ et militiæ exercitatione bonis quibusque placitus, meum quoque judicium assidua diligentia provocavit. Inter amicos igitur ac familiares meos jure numeratur. Hunc tibi in manum trado, petens, ut exemplum nostræ circa eum affectionis imiteris: quod te sedulo præsumo facturum. Interea de animalibus lu-

dorum apparatusi præparandis admonitionem frequentare desino, cum per eam sponsonem tu me hujus curæ vacuum reddidisti. Mandavi tamen Leontio monitoris officium, cui aurem præbere dignaberis, si quando ipse publica et majora tibi tractanti hanc quoque petitionem domestica insinuatione suggesserit. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS VENUSTO.

Integrum situm prætorii mei, et picturam quamdam fabrilis operis ante oculos collocasti: ita adaptata distributio, vel adhuc assurgentia, vel jam absoluta signavit. Dissimulo igitur meorum tantisper accusare segnitiem, qui in iisdem molitionibus fabricatione hæserunt, dum suavitate paginæ tuæ mulceor. Volo tamen relegendo *iter Capuanum architecti nostri tarditatem* oratione castiges, ut vicem mei fellis exerceas: ut de tua objurgatione conjiciat, quanta illi pernicies, nisi commissa curaverit, ex mea indignatione metuenda sit. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS POMPEIÆ.

Votiva mihi emersit occasio, quæ tibi salutationis apportaret obsequium. Nam cum ob præturam filii, familiares nostros ad Hispanias mitteremus, quibus equorum curulium mandavimus coemptionem: litterarum cultum tibi par fuit exhibere, simulque adjicere postulatum; ut nobilissimos quosque de tuis gregibus equos digneris excerpere, quos in rem missi sub justa taxatione mercantur. Quæso igitur, ut si qua apud te memoria domus meæ residet, rem tibi factu facilem, mihi vero jucundam atque honoratissimam, promptissima beneficentia digneris annuere. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS FABIANO.

Votiva me in amicitiam tuam causa reducit, quamvis ob decus generis et morum tuorum familiaritas tua mihi fuerit ambienda. Prætura filii mei, fors dictum juvet, equis curulibus instruenda est. Dudum per meos gregibus tui pecoris.....

EPIST. XX.

SYMMACHUS BASSO.

Salutationis honore præmisso, subtexo necessarium postulatum. Filii nostri instat editio. Huic equorum curulium paranda nobilitas. Quapropter ad Hispanias fidelissimos cum copiosis sumptibus misimus, ut generosas quadrigas sub diligentissima lectione mercantur. Sed quia veremur ne equorum transitum hiemis interventus excludat: quæso te, ut si necessitas postulaverit, tribus vel quatuor mensibus hibernis pabula illis in re tua pro numero jubeas ministrari: ut incipiente temperie sine vexatione perveniant. Præterea adjumentum meis oro decernas ad equorum coemptionem, si quos in Arelatensi urbe cursu et genere præstantes eorum cura repererit. Amplectenda est enim vicinæ emptionis occasio, si eximium aliquid casus obtulerit. Stabit apud me iugis

A memoria beneficii tui, cum votivæ editioni nostræ fraterna, ut spero, cura profuerit. Vale.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS VICARIO HISPANENSI.

Senatoriis editionibus convenimur, quorum necessitas equorum curulium desiderat emptionem. Hujus igitur rei gratia familiarissimos meos ad Hispaniam misi, ut quadrigas ex omni gregum nobilitate mercantur. His ad peragenda mandata tuum posco suffragium, summoque beneficio profiteor obligandum, si rem factu facilem, tuum imperium promoverit. Vale.

EPIST. XXII.

SYMMACHUS AURELIO.

Domum nostram in apparatu esse ludorum quos, Deo juvante, filii mei prætura deposcit, quantum credo, didicisti. Missurus igitur ad Hispanias meorum aliquos, qui curules quadrigas ex omni gregum nobilitate mercantur; jam nunc in favorem prætereuntium curam tuam provoco, ut illis et velocitas transeundi, et evectio præstetur adjectio. Hæc interim pro tempore prælibavimus. Sed plura tribues, vel tuo provisa studio, vel illorum suggestione comperta. Vale.

EPIST. XXIII.

SYMMACHUS MARCELLO.

Requirunt te per Hispanias aliæ litteræ meæ. Illic enim te degere ob rei familiaris amplitudinem duxeram. Postquam in avitis penetibus otiosi constantior fides attulit; egi huic errori gratias, qui mihi præstitit ut te rursus alloquerer. Et tamen ista geminatio, quamvis satisfacere animo tuo debeat, nondum meo sufficit. Vellem quippe ita continue honorare amicitiam tuis litteris, ut mente jugiter colere nunquam dissimulaverim. Subjungo postulatum. Jam pridem commendata sensibus tuis, prætoria filii mei, si fors dictum juvet, instat editio. Ea nos admonet, ut quadrigas nobiles in certamen deducas, quæ posset ex multorum gregibus edecimare meliores. Non obsit securitati meæ, quod Hispanias longinqua sede mutasti, admotus a me equorum coemptioni. Tantum litteris juva. Valebit pro nobis, ut spero, apud amicos curæ tuæ delegatio. Vale.

EPIST. XXIV.

SYMMACHUS BASSO.

Multam capio animi voluptatem, quoties sermonis tui munus accipio. Est enim in litteris et sanitatis et amoris indicium. Præterea lætitiæ mihi est, quod brevi te adfore polliceris. Quo magis autem redire te properes, nuntio filium meum (si favor divinus arriserit) prætorios fascas anno ineunte sumpturum. De qua re ad te per familiares meos plenius scripsi, quibus equorum Hispanorum mandavimus emptionem. Sed quia suadet occasio, nunc quoque reposco postulatum. Et quæso te, ut si forte eorum reditum intemperies hiberna retardaverit, stabulari in agris tuis paucis mensibus jubeas, atque ad nos inde, verno tempore incipiente proficisci. Interea hominum tuorum cura submota est, quos et præsentia mea et judiciaria tuitio defendit. Donuntiavi enim litem mo-

venti, quod ad me causa pertineat, nec defuturum A
eis meæ actionis auxilium. Quod non dubito etiam
eximietatis tuæ homines indicasse. Vale.

EPIST. XXV.

SYMMACHUS VINCENTIO.

Facio officium meum, si quando te cultu salutatio-
nis impertio. Nec dissimulo referre grates, quod in-
vicem me frequentet remuneratio scriptorum tuorum.
Sed hæc produci longius non oportet: quia bonæ ami-
citiæ jactationes refutant. Illud nunc de te impetra-
tum volo, ut litteris et apparitore decreto juvare
digneris curam meorum, quibus emendas ex Hispania
curules quadrigas in apparatus prætoris functionis
injunxi. Oro præterea, ut equorum tractoriis, quas
vir illustris Theodorus emisit, confirmationem per
epistolam præstes, et mutato iudice beneficii lente-
scat auctoritas. Exambirem super his nimio precatu
gratiam tuam; sed apud verecundas aures simplicitas
efficacior est, et libentius pudor annuit, quod cum
fiducia postulatur. Velim tamen teneas, nunc quidem
in petendo esse me parcum, sed fore in agendis post
impetrationem gratiis copiosum. Vale.

EPIST. XXVI.

SYMMACHUS VALERIO.

Juvat animum meum, quod sæpe vitio vertis scri-
bendi ad te negligentiam. Amoris enim tui signum
est, vicissim desiderare, quæ præstas: et tamen dis-
simulandi..... destinatio tua voverat. Contristavit
me fateor, nec tibi conveniens, nec mihi sperata ja-
ctatio irriti beneficii. Ne quid igitur ingenua vere-
cundia simile rescriberet, malui premere mutuum C
dolorem. Nam inter absentes alterna epistolarum
decertatio plerumque ad odia procedit. Nunc redeo
in usum styli simplicis, gratus magis voluntati tuæ,
quam reus casui. Te oro jam desinas amicitiam
meam, quæ nihil tibi indixerit oneris, damnosam
putare. Vale.

EPIST. XXVII.

SYMMACHUS ALEXANDRO.

Silentium circa te meum nullo jure culpabis, si
tuum cogites. Et fortasse justius tibi hujus rei sub-
cunda est verecundia, qui ob rem Romam sæpe lit-
teras mittens, amicitie circa nos munia præteristi.
Meos autem sola ferarum emptio Aquileiam compulit
præterire. Nec tantum succensionis meretur unius
occasionis oblivio, quantum laudabilitas tua inter
assiduos comæatus tuorum contemptu mei con-
traxit invidiæ. Sed sit venia utrique nostrum, quan-
quam imparis negligentie. Posthac et ipse omis-
sum munus instaure, et nobis rescribendi per eosdem co-
pam præsta. Difficilis est enim mihi hinc pergendum
inquisitio. Denuo styli cessabit officium, nisi tui fa-
miliares nostra ad te redituri susceperint. Vale.

EPIST. XXVIII.

SYMMACHUS MAXIMO.

Agitare te venatibus feras, et hibernis mensibus
Apennini gelida lustrare, valetudinis tuæ æstima-
tione nunquam putavi: amicior enim litteris quam
laboribus videbaris. Horum alterum diu de te igno-

ratum, munus silvestre patefecit: alterum pene cre-
ditum, paginarum tuarum cultus asseruit. Quare inter
sodales Apollinis ac Dianæ, sectator utriusque nu-
merabere, etsi te magis, ut scripta testantur, vena-
ticæ artis gloria juvat. Nam cum te nivosis saltibus
inerrasse describeres, supra epistolæ temperamen-
tum verbis tripudiasti: nimirum lætus ex arduo, et
adhuc calens montani operis eventu. Interea satis
fuerat Apennini spolia misisse. Adjecta autem de
corde plura fastidio esse potuerant, nisi amor tui re-
movisset satietatem. Vale.

EPIST. XXIX.

SYMMACHUS VARO.

Dum provincialium mederis adversis, et salutarem
laborantibus manum porrigis, gravior Apulos casus
B incessit, a quibus ob inanem famam secunditatis,
frumenta poscuntur, et detrahenda provinciæ, et
reip. usui non futura. Quando enim in hiemem ver-
gente anno poterunt maturari tantæ fruges? Si igitur
tibi suppetit facultas itineris celeriter ad Campaniam
promovendi, scire me facito, ut te paulisper oppe-
riar; aut si promissum major causa mutabit, id
ipsum notitiæ meæ protinus pande, ut Symmachus
noster diu in Formianis littoribus otiaus, propere
mecum ad studia revertatur. Vale.

EPIST. XXX.

SYMMACHUS LEONI.

Opto quidem te in tantum copiis pecuniæ familia-
ris affluere, ut possis opima prædia comparare. Sed
malletem te sine amicorum noxa atque injuria oculum
ac desiderium novis emptionibus admovere. Nam ego
Postumianensem rem jure optimo sine ulla mentione
consortii tui ab antiquissimo possessore mercatus;
nunc primum tua admonitione convenior, ut prope
jam inveterata possessione decedam. Cujus pretium
non ejus mediocritatis est, ut emisse delectet: ideo
cum possim tibi legibus obviare, et desiderio ejus,
cujus res aguntur, obsistere: copiam tamen facio,
ut quod argenti dedimus venditori, id homini meo
Euscio, cui summa comperta est, digneris expendere:
si tamen præoptas nostra mercari, quam tua nexu
obligationis absolvere. Vale.

EPIST. XXXI.

SYMMACHUS CARTERIO.

Quod defendendum socero erat, cujus te momordit
D querela, competenter in Epictetum commotus im-
plesti. Caret foro, et inconsultæ linguæ pretium tulit.
Ac, si quid mihi credis, contumeliæ talione correctus
est. Nunc ingenium tuum moresque considerans,
flecte ad veniam placabilem voluntatem. Scis cauidi-
corum sæpe improvidos lapsus: et cum ornare tri-
bunalia, ante defensor, post cognitor jurgiorum, talis
advocationis errori plerumque restitisti. Sed quia
nunc aliqui, quorum tuta flagitia sunt, Epicteti amici
mei silentio claruerunt; quæso, ne diu infortunato
potius quam innocenti patiaris illud. Faciet vir am-
plissimus, communis frater, quidquid te velle co-
gnoverit. Erit etiam ille promptus ad restituendum
ei munus orandi, si voluntatis tuæ sumat indicium.

Tu modo benignam mentem litteris meis applica; et **A** qui togæ amicus es, cujus laude supra alios splendisti, honesto ordini notam detrahe, et homini parum cauto rogatus ignosce. Vale.

EPIST. XXXII.

SYMMACHUS JANUARIO.

Solebas antehac, cum tribunalibus præsiderem, fori tirones commendare judiciis: quod nunc officium versa conditione suscepi, qui magisterio tuo causidicinæ insinuo candidatos. Qua in re meum necesse est sequaris exemplum: ut qua facilitate oblatos a te frequenter admisi, eadem religione suscipias me assertore productos. Vale.

EPIST. XXXIII.

Assectatores diligo litterarum, non quod mihi cum talibus studiis ulla cognatio sit; sed quia professio **B** bonarum artium, quasi pulchritudo etiam in alieno corpore locata delectat. Merito Valentinianum congressu mihi primore compertum, paginis prosequi officium duxi: ut ei apud te primam januam meus sermo reseraret, sua vita atque eruditio conciliaret amicitiam pleniorum. Vale.

EPIST. XXXIV.

Religiosa cura est, quæ amicorum liberis exhibetur: præsertim, si familiaritas majoribus delata, cumuletur meritis posterorum. In rem præsentem spectat præfata sententia. Nam Lampadium C. M. V. non tuique ad se pensi habui, ut solet esse multorum caduca et fragilis affectio: sed ex eo genitos, et in bona paterna nitentes prorogato amore contemplor. Hos tibi trado ab omni injuria vindicandos. Quæso **C** ut vicem meam, si usus tulerit, justus arbiter exsequaris. Multum hujus beneficii impetratio in tuam laudem, in meam gratiam promovebit. Vale.

EPIST. XXXV.

SYMMACHUS.....

Multas inter nos officiorum vices scribendi cunctatione perdidimus. Non sinam produci longius commune delictum. Assumo igitur mihi religiosi muneris partes priores: et si referre verba distuleris, non mutabo propositum. Tuæ deliberationis erit intercapedo rescripti: modo memineris, acceleratum gratiæ recursum, voluntatis signa præferre, serum necessitatis. Satis mihi videor instaurandis commerciis epistolarum locutus. Dein sermo Probo portitori aliquid utilitatis debet afferre. Est enim mihi familiaris **D** dignusque patrocínio tuo: quem si placido ore respexeris, fortunas suas crevisse gaudebit. Vale.

EPIST. XXXVI.

SYMMACHUS.....

Taceas licet, et salutationi respondere dissimules, nunquam me a religioso officio dimovebis. Excudam quandoque, ut hac obstinatione decedas. Interea necdum recuperata fiducia tui, audax munus ingrediatur. Commendare enim tibi hujus scripti studeo vectorem, juvenem gravitatis exactæ, mihi que dudum probatum per honesta documenta, nec inexpertum (si recte æstimo) iudicio tuo: quia securus vitæ et militiæ veteris, nunquam refugit examen su-

periorum. Sed fac mediocriter a te hominem esse perspectum: fas non est, si quid tribuis amicitiae nostræ, ut post testimonium meum tanquam novus amicus tibi accedat. Vale.

EPIST. XXXVII.

SYMMACHUS.....

Pendeo animi usque ad valetudinis tuæ nuntium. Nam infirmis adhuc viribus tuis laborem itineris addidisti, nec possum super hoc commeantium sermonibus esse contentus, siquidem major affectio pro falsis accepit dubia rumorum. Exopto igitur litteras, quarum fides apporet mihi de te certam securitatem. Si quid ipse meorum actuum scire postulas, ab epistolæ perlatores cognosces. Est enim nobis conciliatissimus ob vitæ integritatem, dignusque, me teste, **B** qui sedulo domus tuæ cultoribus inseratur. Vale.

EPIST. XXXVIII.

SYMMACHUS.....

Antistianus vir ordinis nostri, olim mihi probitate vitæ complacitus est, et honestis carus officiis. Quod me ex vero potius, quam in gratiam ejus asserere, qualitas præsentis desiderii ostendit. Nam diu patriæ suæ functus defensione, desiderat tantum portum privatæ quietis adipisci. Quæ res tibi commendabilem faceret, etiamsi meus non interveniret affatus. Soles enim pro tua virtute diligere cupidos otii, et nescios ambiendi. Oratus igitur atque exoratus litteris meis, dignare concedere optatam requiem vacare cupienti. Nec deerit subrogandus, cum facile ex tot optimatum numero parem fide atque industria virum tua edecimare possit electio. Vale.

EPIST. XXXIX.

SYMMACHUS.....

Desiderium mihi amicitiae tuæ frater meus Nicias, cum primis philosophorum numerandus incussit, postquam per epistolam fecit indicium, quod ei filiam tuam fida pactone desponderis. Quæ res testimonio est, sincerum tibi inesse iudicium: et propterea familiaritatem tuam ultro omnes bonos debere sectari. Asserit enim probabilem mentem talis electio. Quare optimæ voluntati calcar admoveo, teque hortor, ut quamprimum laudatissimum generum diis juvenibus sortiatur. Cujus accessio tibi et conciliabit gratiam plurimorum, et decus affinitatis adjiciet. Vale.

EPIST. XL.

Ratio quidem justitiæ serio semper habenda est. Sed circa nobiles probabilesque personas plus debet esse moderaminis, ut perspiciatur in discretione iudicium. Hoc eo proloquor, ut interventum meum generalitate commendem. Genus autem petitionis hujusmodi est. Agri sororis meæ Italicæ, illustris feminæ, cultore vacuati, et fessi onere munerum publicorum, judiciaria auctoritate refovendi sunt. Hanc opem de tui animi æquitate promisi. Certa est enim de honorum mente præsumptio. Sponsioni igitur meæ, si tibi cordi sum, fidem præsta, et quidquid rebus atque rationibus matronæ absentis accommodum est, nutu facili tribue, meæ imputaturus gratiæ, quidquid illi favoris impenderis. Vale.

EPIST. XLI.

Silere non debui eo commeante, qui tuus est: siquidem necessitudo inter vos futura persuadet ut utrique vestrum similis a me diligentia deferatur. Quare salutationem litterariam tibi defero, et hortor ut virum devotissimum Ticianum, mihiq̄ amicissimum, præmissæ conjunctionis quamprimum compotem præstes. Vale.

EPIST. XLII.

Fructus laboris est, placere melioribus, et pro industria atque integritate palmam iudicii promereri. Quapropter Benignus V. C. filius meus, rei frumentariæ negotium pervigili animo, et puris manibus executus, solam de te mercedem justis amoris exspectat. Testatur insomnes ejus curas imbecillitas corporis. Nihil enim de Sardinia reportavit, nisi bonam conscientiam, et malam valetudinem: horreis autem tantum frugis invexit, quantum illi provinciæ anni fortuna contulerat. Nullus de eo rumor adversus, nulla conquestio, res semper ad arguendum paratæ. Horum omnium locupletissimum pretium est, si amicitia tua dignus habeatur. Quod mihi declive ad impetrationem videtur: si quidem necesse est, te delectet eorum probitas quorum non fefellit electio. Vale.

EPIST. XLIII.

Religiosa potius quam invidiosa quæstio est, quæ fidem pactorum repetit. Nolo igitur existimes, culpabiliter ad me esse perlatum, quod pactas filix tuæ nuptias cum Herculio amicissimo meo hæsitatione suspendas. Sed cæteris, quos matrimonii de te impetrati vel adjuutores scit fuisse, vel testes, me quoque voluit admovere, ut suspensa diu vota novi hortatoris impulsus acceleret. Maneat igitur, oro te, stabilitas promissorum, nec senatoriam fidem voluntatis mutatio devenustet. Prosit etiam pacto fœderi meæ pro illo petitionis adjectio: cui non sine contumelia placita denegabis, cum prompte nobis deferre etiam intentata debueris. Certe ea viri modestia, ea in foro Romano dignitas est, ut quantum ei gratiæ tribuisti, tantum ornamentum ex genere consequaris. Uberes laudes ejus, et vitæ honestamenta prosequeris, si bonum aliquem videreris admittere. At cum tibi ejus bona esse comperta evidenter astruat dudum recepta conditio; non debeo ejus protelare præconium, quem tibi suscepti fœderis dignus indicat jam probatum. Vale.

EPIST. XLIV.

SYMMACHUS.....

Disarius, medicinæ professor, virum sanctæ memoriæ atque illustris, patrem tuum spe *commodi uberioris in Galliam secutus fuit*. Et quia ei cohærere decreverat, rerum suarum Aquitanicam nonnulla præmisit. Nunc contra bonorum omnium votum tanti viri obitu destitutus, relegere ad suos iter, ut parens attestatur ejus, optat. Juva, quæso te, piam juvenis voluntatem: et quæ ei pro insita moribus tuis fidelitate reddenda sedulo spondesti, jube ociosius reportari; ne illi supra vulnus amissæ spei, injuria longæ peregrinationis addatur. Vale.

A

EPIST. XLV.

SYMMACHUS.....

Pervectæ sunt ad me litteræ tuæ, cum in Campanis littoribus otiarer. Credo te fando, aut lectione didicisse, quanta sit hujus regionis venustas. Vicit epistola tua appositæ voluptates. Spretis igitur cæteris, quæ ingerebat locigratia, totum animum recensendæ paginæ usque ad memoriam mancipavi. Utinam plura dictasses. Mihi tamen sæpe repetita instar multorum fuerunt. Posthac parcius promas, quod ex abundantia ingenii tui nascitur, ne me quoque, cui stylus pauper est, in arctum revocet voluntaria tua frugalitas. Quod restat, Aurelium tibi denuo in manum tradimus, non quo inefficax fuerit prior commendatio; sed ut meritum ejus nostramque curam testetur etiam iteratio. Vale.

EPIST. XLVI.

SYMMACHUS.....

Quisquis a nobis in commendationem sui litteras petit, præstat gratiam, *quam se putat accipere*. Antiquior est enim mihi amicitix cultus, quam illis præsidii impetratio. Repende igitur hujus promptæ operæ mercedem scripta reddenti, et pro mediocritate fortunæ hominem munerare. In tuo jure est, me etiam officii mutui honore digneris. Neque enim verborum fenus exerceo, ut te de solutione conveniam. Grave est te ad leges debiti redigi, qui me officiis voluntariis sæpe superasti. Vale.

EPIST. XLVII.

SYMMACHUS.....

Bonorum virorum curam tibi esse non ambigo. Mores enim tuos necesse est similium virtutum conjunctione gaudere. Si quid igitur mihi tribuis, quæso te, amplectere amicitias domini et filii mei Flaviani: quem non solum parentis, verum etiam testis fidelitate commendo. Reperies in eo mentem dignam amore tuo, et meliorem fortunam, licet sacri beneficii magnitudo casibus ejus occurrerit, et ad cumulum lenitatis adjecta sit evocatio. Unde æquum est, quem respicit imperiale suffragium, familiaritas tua non deserat. Vale.

EPIST. XLVIII.

SYMMACHUS.....

Ad posteros amicorum curam transferre debemus, ne fides cum homine interiisse videatur. Exigit igitur a me memoria Petronii exconsularis, cui lar apud Ariminum fuit, ut ejus filios hæreditario amore defendam. Horum domus militaribus habitanda decernitur, et ni publica succurrat auctoritas, extremum patietur excidium. Si quid igitur interventui meo tribues, datis ad Ariminensium magistratus atque ordines minacibus litteris, arceri ab ea hospites jubeas, et restituere penatibus parvulorum priscam securitatem. In iudicis enim jubentur esse tutelam, qui a parentibus deseruntur. Vale.

EPIST. XLIX.

SYMMACHUS JUSTO.

Voto ac desiderio suo me adiutorem Severus vir honestus ascivit: cujus cum petitionem probabilem

B

C

D

judicasset, flagitatas litteras negare non debui. Summa autem petitionis hujusmodi est ut filio ejus conjunctionem filiae tuae spondeas: cujus rei impetrationem facilem fore personarum promittit æquatio, et honestate et possibilitate congruitis. Exspecto igitur ut responsio tua testimonium meum vires apud te habuisse declaret... Vale.

EPIST. L.

SYMMACHUS CÆCILIANO.

Quantum domui meae cultum Lucillus quondam pictor adjecerit, cum potissimis amicorum nosse te certum est. Hujus filium, per naturam quidem et per necessitatem procul positum, injusta sollicitant, orto certamine inter Numerarium quemdam et Opinatorem, dudum supradicti possessoris colonum, qui superiorum temporum ratiocinia in Lucilli vertere damna. Æquum posco, non gratiam; licet interventu meo etiam voti et studii accessio debeat. Et primore loco postulo, domus viri prudentissimi, longaque degentis per officia publica et ordines tuta præstetur. Dehinc, ut si quid inter illos decertationis est, tuo cædatur examine: ne quando alteri judici servata cognitio recidivam Lucilli filio gignat injuriam. Vale.

EPIST. LI.

SYMMACHUS APOLLODORIO.

Quintus et Felix Hipponiensium curiales, has de me litteras summatibus viris intervenientibus impetrarunt. Debui enim probitatem hominum de testibus æstimare. Interest igitur amicitiae, ne spes eorum, qui me ad impetrationem validum crediderunt, decepta videatur. Quare, si quid eorum poscet utilitas, benignitatem adde justitiae. Credo enim talia poscenda, quæ nec intervenientis petitionem, nec præstantis judicium decolorent. Vale.

EPIST. LII.

SYMMACHUS MAXIMILIANO.

Me ex sententia valere significo, tibi secunda opto suppetere: post hæc de postulo, quod spontanea benignitate fecisses, ut conductorem rei meae Siciliensis, ad provinciam revertentem, celeri transcurso ad destinata dimittas.

EPIST. LIII.

SYMMACHUS.....

Assiduæ scriptionis nullum potest esse fastidium. Fungor igitur apud te salute dicenda, simulque hortor, et deprecor, ut hominum meorum curam gerere non graveris; quibus non solum tribuenda est fiducia, si quid usus desideret suggerendi, verum etiam necessitas admovenda. Hæc enim est natura servorum, ut adire renuant profuturos, dum culpam suam metuunt deprehendi. Vale.

EPIST. LIV.

SYMMACHUS POEMENIO.

Tacenda sunt damna fortunæ, ne sera consolatio scindat præteriti doloris cicatricem. Rectius ergo tecum filii nostri Nemesii ornatissima indole, vel potius secunda laudum fruge contulerim. Habes virum dignissimum pro numerosa prole censeris: hunc tibi in manum reddo, quod utroque facere voluissem.

Æstimabis de cultu morum ejus ac litterarum, quantum illi studiorum mora potuisset adjicere, nisi respectum paterni desiderii timor noster habuisset. Vale.

EPIST. LV.

SYMMACHUS EUSEBIO.

Communis amici Eusebii merita longo sermone prosequeretur, nisi de probitate ejus atque militia plura sentiret, qui nunc de loco suo anxius, postquam de eo comperit esse dubitatum, allegationes suas prope-ravit astruere lectione publici scripti, non assertione verborum. Qua in re et fautor litiganti, et testis allegationibus ejus a nobis accedere juberis: quorum alterum nobis tua amicitia promisit, fides alterum pollicetur. Nam dudum eum ad scholam Gallicani palatii translatum esse meministi, quod ideo te credimus ipso absente siluisse, ne existimaretur gratiosa esse suggestio: nunc majore fiducia aderis veritati, cum allegationes præsentis audieris. Vale.

EPIST. LVI.

SYMMACHUS GEMINANO.

Felix, cum et domus tuæ cultor esse diceret, et humanitatem commendationis meæ amicis intervenientibus postularet, desiderio ejus familiarem paginam non negavi, qua principe loco fungor apud te salute dicenda. Dehinc prosequor receptam petitionem, quæ supradicto, si nondum tibi cognitus est, præstet clientelæ aditum si jam notus augmentum. Vale.

EPIST. LVII.

SYMMACHUS QUINTILIANO.

Moris mei est, bene cognitis ac probatis ferre suffragium, nec personas hominum, sed vitæ merita cogitare. Cum igitur Assellus domesticus noster in urbanis castris militiae stipendia sine offensione conferret, quæso ut admissus in clientelam tuam, et meum patrocinium sibi profuisse, et tuum accessisse lætetur. Vale.

EPIST. LVIII.

SYMMACHUS CÆCILIANO.

Intervenire pro justis debitis non recuso. Malitiæ est enim repudiare locum gratiæ, in his, quæ ipsa postulati æquitas commendat. Formianis ad egestatis levamen certum ex Africa olei modum decrevit anti-quitas. Poscunt a te morem longa ætate servatum, cui debet adjicere celeritatem præstantis humanitas. Vale.

EPIST. LIX.

SYMMACHUS JOVIO.

Non novum vel incognitum, sed compertum jam fide et antiquitate militiae Eusebium amicum meum promptus commendator insinuo: quem ad hoc ævi nulla actuum culpa fuscavit, sed absentia, quæ ple-risque occulit merita, si testimonio præsentium deseratur, locum ejus dicitur in ancipitem statum deduxisse fortunæ. Singularis tamen animi tui æquitas non patietur, ut spero, adversum stipendiorum prærogativam casum valere. Et mea igitur hortatio, et ipsius fiducia judicium tuum respicit. Quæso ut

causa cognita, veterum ejus stipendiorum justa confirmes, præstaturus et nobis amicis securitatem, et honestum collegis de optimi viri retentione consortium. Vale.

EPIST. LX.

SYMMACHUS PROBINO.

Omnibus qui occasionem scriptionis impertiunt, commendationis quamdam rependo mercedem. Nunc optimo viro Petrucio factum volo, quem scio hanc epistolam non tam sui commendatione, quam mei officii gratia postulasse: cujus operam versa vice munerandam putavi. Poposcit litteras, ut tibi probarer impensius. Ego contra ideo scripsisse me fateor, ut tibi ille acceptior redderetur. Vale.

EPIST. LXI.

SYMMACHUS PACATO.

Vix adducor, ut credam litteras meas sæpe repetitas nihil Leontio remedii contulisse. Quia si nihil virium frequens interventus noster habuisset, desisteret suffragium meum toties elusus optare. Cum igitur apud me querelæ istius fides dubia sit; experiri volo, cui potissimum parti dubitatio mea debeat applicari. Est igitur in manu tua, utrum posthac tenere in scribendo morem debeam, an verecundiæ nostræ continua etiam taciturnitate consulere. Vale.

EPIST. LXII.

SYMMACHUS ROMULO.

Tu quidem paterna affectione pignus commune commendas. Sed illi efficacius studia et amorem honorum probabilis vita conciliat. Habes juvenem cujus fruge gaudere debeas, etsi scio patres avaros esse voti, nec ulla filiorum bona putare perfecta desiderio et cupiditate potiore. Forte lactari animum tuum judicas dulci potius nuntio quam fideli. Cum vero tibi ejus reditum favor divinus annuerit, tu in illius meritisprehendes mei testimonii veritatem. Vale.

EPIST. LXIII.

SYMMACHUS.....

Observantiam vetus usus induxit, ut domo profecti præsentent auspiciam mutuae scriptionis. Sed ego longæ expectationis impatiens ordinem servare non potui. Prior igitur tibi honorificentiam styli defero. Dehinc subjicio postulatum, cujus hæc forma est, ut Laurentium domesticum (quod domus meæ poscit utilitas) suffragio tuo dissimules adjuvare. Vale.

EPIST. LXIV.

SYMMACHUS PACATO.

Incitare debueras. Sed prolixus in hac conquestione esse nunc piget. Itaque ad commendationem viri devotissimi Olympii, amicissimi mei flecto sermonem: teque sedulo rogo, ut eum securus testimonii in penetralia familiaritatis admittas. Reperies in eo morum bona, qualia iudicii tui circumscriptio consuevit eligere. Vale.

EPIST. LXV.

SYMMACHUS ALLEVIO.

Vehiculi rotæ cujus debeant esse mensuræ linea

missa testabitur. Superest ut omne carpentum affabre et firmis compaginibus explicetur. Si parte pretii ad hoc opus est, quod dandum scripseris, jubebo numerari. Humanitas xeniorum tuorum debet esse moderatior. Religio enim animis potius quam muneribus æstimatur. Vale.

EPIST. LXVI.

SYMMACHUS AD SÆCULAREM.

Pretia desertorum confuso errore poscuntur. Nam neque judicia . . . certus futuri laboris institues: fixum enim ac definitum tenet amplissima præfectura, nullum ejus esse meriti, ut sublimitati tuæ debeat subrogari.

EPIST. LXVII.

SYMMACHUS.....

B Et quiete provinciæ, et vigoris tui laude delector. Nec quidquam magisterio meo vindico, cum omne quod spectat ad gloriam, tuæ potius indoli debeatur. Macte igitur primi honoris auspiciis, et in uberiores gloriam felices tende conatus ut tibi ad celsiores gradus januam pandas, et Romanum nomen claritudine administrationis illumines. Vale.

EPIST. LXVIII.

SYMMACHUS.....

Soleo amicitias optimorum primus expetere. Nunc fortunæ meæ inclinatio ut prævenirer effecit. Tribuenda est igitur venia tarditatis, non negligentiae, sed moestitudini meæ: et bono omine familiaritas copulanda, cui auspiciam fortunatus præstitisti. Sed licet me ipse officii ordine et dignatione præverteris; in posterum tamen nequaquam residem judicabis, ut animorum nostrorum conciliatio, quæ tuo invito sumpsit exordium, meis litteris frequentata cumuletur. Vale.

EPIST. LXIX.

SYMMACHUS.....

Mallem quidem reditum tuum quam litteras impetrare. Sed etiam habent solatia locum, quoties fraudamur optatis. Vereor autem ne te diu ab urbe protermine. Namque hoc nobis minatur tarditatis tuæ elaborata defensio, quare velim noveris, nullas moræ allegationes desiderantibus justas videri. Quidquid igitur ipse causationis attuleris, surdis, ut aiunt, auribus ingeretur. Hæc interim de quarto Latinæ viæ, mox agrum Laurentem petiturus emitto. Est enim familiare moerentibus, animi curas migratione discutere. Vale.

EPIST. LXX.

SYMMACHUS.....

Accusarem silentium tuum, nisi te in fratre vidissem. Ille et officii satisfactionem, et præsentiae imaginem mihi solus exhibuit. Nam omnia bona in eo agnovi, quæ in te dudum probavi. Amo igitur venam familiæ vestræ. De qua nobis, etiam qui adhuc comperti non sunt, prærogativa optimi generis laudabiles jam videntur. Superest nunc mihi solemnis illa efflagitatio litterarum, quam nec omittendam penitus exi timo, ne remissius cures, quæ putas non deside-

rari, nec magnopere perurgendam, ne tibi perpetua A conventio spontanei gratiam decerpas officii. Vale.

EPIST. LXXI.

SYMMACHUS.....

Quamvis relegere iter, atque illico parem rure deducere; hoc ipsum tamen breve intervallum dici vacuum esse litteris non patiar. Primum, ut officium scriptorum tuorum vicissitudine sermonis æquiparem. Dehinc, ut expetitas amicitias relatu gratiæ intelligar munerari. Postremo, ut indicio adventus mei pauillum de te, si mox abire decreveras, residendi tempus obtineam. Ob has causas epistolam, venturus ipse tanquam præulem misi. Sed in his præcipua mihi fuit ratio non silendi, quod prior votum sciendæ familiaritatis habuisti. Unde curare me decuit, ne culpam fastidii contraherem dissimulando B responsa. Atqui mallem semper mea opera amicitias inchoari; tantum abest, ut pigre et negligenter accipiam munus religionis oblatae. Ago igitur gratias bonæ voluntati tuæ, et curabo sedulo officiis meis, ut credas potuisse me scribendi ordine præveniri, diligentia animi non posse. Vale.

EPIST. LXXII.

SYMMACHUS.....

Alexandrum, sicuti loquuntur historiæ, gravis mormordit invidia quod Achilli fortissimo ævi sui Homerum præconem fortuna tribuisset. At mihi animus gliscit gaudio, quod eventus reip. prosperos parili sermone ornasti. Unde factum est, ut nostris quoque obtutibus, qui procul agimus, quædam gestorum facies subderetur. Quare fortunæ tuæ gratulor quæ C spectatorem te secundis rebus apposuit, et faciendi quæ talium negotiorum magnitudini orationis gravitate respondit. Cælestis nutus efficiet, ut ornatissimo linguæ tuæ promptuario nunquam desit materia talium nuntiorum. Vale.

EPIST. LXXIII.

SYMMACHUS.....

Cura anxius eram priusquam litteras tuas sumerem, utrum commode peracto itinere ad destinata pervenisses. Sed ubi certior factus sum, nihil valetudini tuæ labore itineris deminutum, animus ad se revertit. Præstabit divinus favor, ut sicuti absentia tua optata cognovimus, ita tuo reditu gaudeamus. Vale.

EPIST. LXXIV.

SYMMACHUS.....

Editionibus nostris amicam operam polliceris. Intelligo litteris benevolentiae tuæ effectum respondere potuisse, si honoris tui tempus felicitas provinciæ propagasset. Sed quamvis depositis reipubl. habenis nequeas promissi terminum dare, ego tamen fateor ita me tibi vadatum gratia, ut sperata perfeceris. Voto enim faventis, non exitu rei animus obligatur. Interea abundo gaudio, quod tibi omnium rerum famofloret et in partem quæsitæ a te laudis accedo. Vale.

EPIST. LXXV.

SYMMACHUS.....

Beasti curiam nostram forumque Romanum, de

quo sortiri Sicilia magistratus, anteriorum recordatione metuebat. Ades igitur nobis expectatus, illis desiderandus. Et præsumo tibi accepto ferendum, si provinciæ commodaverit posterioris imitatio. Auctor est enim bonorum sequentium, qui relinquit exemplum. Vale.

EPIST. LXXVI.

SYMMACHUS.....

Querebar tacitus ipse mecum de silentio, sed amicam succensionem recens sermo placavit. Ergo in usum veterem revertamur, et mutuam diligentiam religiosis salutationibus excolamus. Vale.

EPIST. LXXVII.

SYMMACHUS.....

Scripta tua plurimum mihi tribuunt voluptatis. Sed si paulum Romæ residere voluisses, multo amplius nobis præsentia tua, quam sermo gratiæ contulisset. Fero tamen æquo animo, quod desiderio nostro amorem patriæ prætulisti. Et spero visendi filii tui gratia, qui nunc liberalibus studiis eruditur, reddendam mihi sæpius tui copiam. Interea dum absumus, frequentanda tibi est opera scriptionis, ut meus etiam stylus ad vicissitudinem provocetur. Vale.

EPIST. LXXVIII.

SYMMACHUS.....

Credo miraris, quod adhuc crudo fortunæ meæ vulnere silentium ruperim. Hæc solatia, his pascor, his recreor: etsi illa duco majora quæ mihi ex tuo pectore et sermone redduntur. Sed nolo tantisper a me exigas litteras longiores. Breves sunt doloris induciæ, et mox in miseras cogitationes recurrunt dissimulata paululum mala. Ergo tua potius redundet oratio, quæ tibi laudem servatæ amicitiae pariet, et mihi præsentis ærumnæ solamen afferet. Vale.

EPIST. LXXIX.

SYMMACHUS.....

Utinam te melior causa tenuisset, et facile absentiae tuæ damna ferremus. Utcunque tamen desiderium tui litterarum solatio mitigasti: quas frequentare dignaberis, si quam tibi adhuc necessitas familiaris moram indixerit. Vale.

EPIST. LXXX.

SYMMACHUS.....

D Et sancti animi tui affectione, et sermonis assiduitate delector. Ne illud quidem beneficii minoris existimo, quod ad scribendum mihi idoneas tribuis facultates. Spero enim paginas meas tibi posse restitui, quas repossunt, qui tuo iudicio portitores huius officii deliguntur. Et vero quæ pro mutua amicitia dignaris injungere, libenter exsequenda suscipio, quoties desiderant operam meam quos commendatione prosequeris: sed si quid aut negligentius, aut serius sortitur effectum, eorum dissimulationi, quos commonendi cura deserit, oportet ascribi. Cæterum tam justa et honesta sunt, quæ ipse plerumque delegas, ut mihi vel utro appetenda sit executio probabilium litterarum. Vale.

EPIST. LXXXI.

SYMMACHUS.....

Diu litteras tuas desiderasse me fateor, quarum apportatio expectationi plenissime satisfecit. Præcipue autem gaudio fuit, quod te pro voto agere nuntiasti. Dehinc quod adventus tui dedisti obsidem sponsonem. Et quoniam te mutuis de me præsumo gaudere, post ingentia pericula, quæ solus in communis patriæ perturbatione toleravi, in bonum statum rediisse significo. Superest, ut ad plenitudinem prosperorum lætitia nobis sperata proveniat; quod mihi tuo reditu spondisti. Vale.

EPIST. LXXXII.

SYMMACHUS.....

Pomis tuis abunde honorem scripto facerem si valerem. Nunc obsessus membrorum omnium doloribus, silvarum tuarum laudem sequestro. Faciet frequens humanitas tua ut sæpe alias in Marsos bona Phæacum translata celebremus. Vale.

EPIST. LXXXIII.

SYMMACHUS.....

Ruri cum parentibus otiabar, ut algore Prænestini diversorii flagrantiam torridæ æstatis excluderem. Eo me loci repererunt litteræ tuæ, quas expectatione prosperioris indicii principio lætus accepi. Namque ad hoc locorum nullo me munere sermonis hilaraveras. Sed ubi omnes molestias quas Pado auctore tolerasti, sollicita lectione percensui; accusato vernula tuo flumine, cujus turbidos meatus et infidum agmen expertus es; retuli istam conservationis tuæ gratiam diis auctoribus, Bonæque Fortunæ. Quamobrem complacitum est mihi serum exhibiti sermonis officium, cujus longam cessationem secundis rebus tuis incusare potuissem. Factum est enim religione qua debuit, ut prius liberationem tuam, quam periculum discerem. Quare penes sospitatores tui deos manebit hæc cura, ut beneficiis suis jugiter immorentur, teque ob meritum donent largo ætatis excursu; ita ut senectus nihil decoquat firmitatis. Interea quoniam te grata secessio et quies dulcis amplectitur; quæso curam dignatus arripias nobiscum sæpius loquendi. Adjicies plusculum refectioni corporis si, aut emittendis epistolis, aut vicissim sumendis peregrinationem levaris. Certe nobis nihil antiquius erit, quam te legere, quibus blanditias oris tui interim non contingit audire. Vale.

EPIST. LXXXIV.

SYMMACHUS.....

Quod ait noster comicus: *Nunquam te adeo, quin abs te doctior abeam*, id ego de epistolis tuis jure memoraverim, quæ multis salibus nonnunquam sententiarum, plerumque versuum sarciuntur. Veluti nunc litteræ tuæ halantes Platonicum nectar, quantum mihi muneris dederunt! Nam nisi tibi bonarum partium spectatus essem, nunquam me Atticis musis impertiendum putasses. Quare hujusmodi operi frequenter accingere, et amicitie diligentiam sedulo persevera, cum hoc negotium tibi nostri officii vicissitudo commendet. Vale.

A

EPIST. LXXXV.

SYMMACHUS.....

Amicæ voluntatis indicium est, quod adeptus amplissimum consulatum, cognitionem mihi et societatem tanti gaudii præstitisti. Quare hujus tibi apud me muneris opima laus est: quando ita securus es mei animi, ut tuis rebus prosperis scias nos posse lætari. Quid quod etiam consulare negotium fuit honoris sui nuntium latius promovere? Gaudia enim, quibus pauci fruuntur, angusta sunt. Dehinc ipsius æterni principis beneficium celebrius atque ornatus reddidisti, cui sub occasione talium litterarum apud multos gratias videris egisse, quam benigne animadvertantur officia. Facito ut istam gratiam scribendi assiduitate continues. Vale.

EPIST. LXXXVI.

SYMMACHUS.....

Comptem me optati nuntii præstitisti. Fateor enim veræ amicitie hanc esse rationem, ut comoda nostra mutuo gaudeamus. Gratulor igitur cum tibi familiaritatis nostræ causa, tum famæ temporum quam recentis judicii æquitas in æternam gloriam vindicavit. Functus es optimi civis officium, multa opera, perpeti sollicitudine. Sed nolo poeniteat. Virtus durioribus negotiis enitescit, et aspernatur declivem facilitatem, maximoque sudore arduum laudis annititur. Adde huc quod in ore fortissimi principis agis, et publico bono sine satietate defrueris: quæ res non compensat modo, sed etiam commendat laborem. Jam illud quale est, quod in causa non tantum tua fortunæ eluctatus incertum, nulli nostrum debes victoriæ tuæ gratiam? Plura vellem; sed videor mihi in præsentia satis fecisse verborum. Nunc si tibi potestas est, malo ut jam recurras. Si quid morarum est, quæso respondeas. Vale.

EPIST. LXXXVII.

SYMMACHUS.....

Summa tibi apud me laus et solida gratia est, quando id affectas amicitie cultu, ut nos litterarum honore digneris. Sed pars epistolæ tuæ quæ laudem mihi assignavit eloquii, sit licet nimis jucunda, minus tamen vera. Non audeo scribere: *Mentiris et Decipis* cum hæc de me prædicas, sed illud potius: scio quod amore falleris. Tu quemquam facundum voces, vir in dicendo summarum partium, cui sit patriciæ dignitatis oratio? Ergo parce verbis lenocinantibus, et fuco oblitis, et ad gratiam comparatis. Amicitie nostræ forte conveniat, ut talem videri me cæteris cupias; pudoris tamen mei non est, ut mihi ipsi talem me esse persuadeas. Vale.

EPIST. LXXXVIII.

SYMMACHUS.....

Olim te mihi fecit optabilem cultu, fama litterarum tuarum: sed diu officium scribendi per verecundiam distuli, ne in aula positum viderer ambire. Cujus morbi ita crebra est affectatio, ut diligentes existimationis viri pro alienis vitiis erubescant. Jam remota est causa hæsitantiæ, postquam me prior salutatione dignatus es. Patentes amicitie tuæ fores

B

C

D

benigne accitus intrabo, et compensare meditabor **A** pudentes silentii moras crebrioribus paginis. Tu tantum bona venia recipe obsequium linguæ inopis, et paulipser imperialis magistri submitte iudicium. Indicasti certe meorum te aliqua legisse. Eamdem posco patientiam. Novus tibi non ero, nec inexpertum formidabo arbitrum. Omnia mea ferre didicisti. Accessit etiam nobis familiaritas quæ te mihi æquiores iudicem faciat. Gratiōsa quippe est amicitia a severo examine in blandiores sensus caritate mutatur. Quid si ego deposito ingenii pauperis metu assiduas tibi epistolas spondeo? Vide; quando amplius speres de promptuario largiore? Fatendum est amice: Gallicanæ facundiæ haustus requiro, non quod his septem montibus eloquentia Latiaris excessit; sed quia præcepta rhetoricæ pectori meo senex olim Garumnæ **B** alumnus immulsit. Est mihi cum scholis vestris per doctorem justa cognatio. Quidquid in me est, quod scio quam sit exiguum, cælo tuo debeo. Riga nos ergo denuo ex illis Camœnis quæ mihi lac bonarum artium primum dederunt. Et si te in meis scriptis aliquid offenderit, auditorem quondam popularis tui, aut silentio tuere, aut tu quoque rursus institue. Vale.

EPIST. LXXXIX.

SYMMACHUS.....

Accuso litteras tuas quas male credulus desiderio in te meo facturas medicinam putavi. At illæ decursæ oculis admoverunt tædas ferventiores. Affluebant enim multo melle facundiæ, quod avectum tecum doleo. Itaque parvæ lectionis sapore commotus, tristiolem damni sensum recepi. Inter hæc **C** occurrit altera cogitatio, amarius esse, si taceas. Quapropter conditio durior vertit me ad optionem prioris. Peto igitur scribas. Sed fac epistolis tuis temporis intervalla breviora. Sæpius ad me commeent, et confabulationem præsentis imitentur. Fruemur assidue ea parte qua melior es. Quod si aliquid prolixioris curæ et elaborati a te operis adjunxeris, prope erit, ut non solum Romæ, sed in Athenæo quoque nostro, qua soles gratia, perorare videaris. Vale.

EPIST. XC.

SYMMACHUS.....

In curam tuam rediisse me gaudeo. Sed hujus tam subiti operis boni ornatissimus juvenis Asterius mihi auctor est; qui parandæ commendationis gratia, ut tandem scriberes impetravit. Et illius quidem **D** familiaritati, licet a nobis olim repertæ, ob meritum recens adjecimus animi diligentiam. Te vero non patiar ultra expectare monitores, et aliorum potius usui operam navare quam mutæ inter nos affectioni debitum pium solvere. Non invideo poscentibus testimonia vel suffragia tua. Sed validior est amicitia causa, quam gratiæ. Precarias epistolas postpone legitimis: his frequentius caritas studeat, illas nonnunquam præstet humanitas. Vale.

EPIST. XCI.

SYMMACHUS.....

Expectare non debui litteras tuas, quibus indicium mihi faceres honoris accepti. Itaque verecundiam

tuam gratulatione prævenio, et opto adaugeat gradum meritis jure delatum continuata felicitas. Restat styli assiduitate acuas inter nos amicitia diligentiam, vincasque officiis intercessus tuos. Ille enim vere incrementis suis major est, quem sublimitas parti honoris inclinat. Vale.

EPIST. XCII.

SYMMACHUS.....

In cassum dissimulationis et taciturnitatis accusor, cum debitam tui diligentiam Jove teste non deseram. Sed nequitia meorum arbitror accidisse, ut missa ad te scripta resederint. Quæso igitur ne ex infrequentia litterarum meus in te animus æstimetur. Nam plerumque officiis simulatur affectio. Amicitia autem sinceritas pectoris magis fidem postulat, quam **B** delinimenta sermonis. Vale.

EPIST. XCIII.

SYMMACHUS.....

Pignora nostra conjunximus. Atque ideo consentaneum videtur, ut quos cœtus participes habuimus, etiam honore sportulæ prosequamur. Duos igitur solidos offerendos tibi misimus, parvum munusculum, si æstimemur pretio sui: religiosum, si amore pendens. Vale.

EPIST. XCIV.

SYMMACHUS.....

Romam te venturum certa fama promiserat. Spem visendæ præstantiæ tuæ multo gaudio ceperamus. Sed improvise mutatus nuntius indicavit, quod pio accitu domini et principis nostri ad votiva remearis. **C** Ergo officium salutationis quod coram speraveram deturandum, styli honore compenso: teque oro ut ingravatam vicem referas, quæ suadeat desiderari ex me crebra colloquia, si ostenderit prima placuisse. Vale.

EPIST. XCV.

SYMMACHUS.....

Pro utroque nostrum causam diutini silentii reddidisti. Nam me quoque fateor scribendi officio hactenus temperasse. Tua igitur purgatione defensus, diluere litteris, quod commune est, non laboro. Nunc omnium statu in tranquillum reducto, æmulis studiis omissa repetamus. Ita enim demum probabitur temporis fuisse, quod diu inter nos stylus quievit; si reddita facultate mutuam diligentiam frequens sermo **D** reparaverit.

EPIST. XCVI.

SYMMACHUS.....

Etsi a litteris temperasti, exempli tamen imitator esse non debeo. Integro igitur largam salutationem, nec diffido reddenda saltim mihi esse officia quæ a te fuerant inchoanda. Vale.

EPIST. XCVII.

SYMMACHUS.....

Solet bonis livor obstrepere, ut nunc speratum præsentia tuæ gaudium mihi subduxit invidia. Hactenus vires suas in damna voti communis intenderit. Sic ero contentus, quod me adventus tui expectatione fraudavit. Ipsum te sospitem manere patiat, **D**

et tandem cum utroque nostrum redeat in gratiam. Instar beneficii erit, si mihi contingat de tua securitate voluptas. Vale.

EPIST. XCVIII.

SYMMACHUS.....

Sumpto adventus mei nuntio, de quo non potuit apud te fama reticere, expectavi ut prior scriberes, vel quod est amabilius, ut ipse Formias commearis. Sed quia utrumque vel dissimulatio tua, vel occupatio denegavit, in partes tuas libenter ipse succedo, teque oro ut mihi aut excursum tuum præstare digneris, aut, si obstat aliquid saltim litteraria salutatione respondeas.

EPIST. XCIX.

SYMMACHUS.....

Amo litteras tuas, sed exspecto præsentiam, quam mihi dierum ratio pollicetur. Plura scribere spes adventus tui non sinit. Sed quod nunc epistolæ detrahimus, coram fabulis rependemus. Vale.

EPIST. C.

SYMMACHUS.....

Gratum mihi est, quod promptissimum studium rei nostræ dignaris impendere, et te memorem scriptorum assiduitate testaris. Hinc fit, ut officiis tuis etiam cura nostra respondeat. Libenter igitur rependo sermonem. Et quamvis spontaneam juvandis hominibus meis adhibeas voluntatem, hortamentum tamen petitionis adjicio, ut officia quæ ultro tribues, cumules provocatus. Vale.

EPIST. CI.

SYMMACHUS.....

Conquestio tua de raritate epistolarum mearum magis religiosa quam justa est. Nam cum ex amere descendat non habet tamen æquitatem. Nunc tamen emenso itinere, promitto præterita officiorum dispensia crebris a me epistolis sarcienda.

EPIST. CII.

SYMMACHUS.....

Dum petis beneficium, præstitisti. Plus enim mihi ex amicitia tua quam tibi ex nostra defensione quæsitum est. Nihil igitur assumam gratiæ meæ, cum plurimum tuæ debeam. Potest tamen adhuc istiusmodi non unus augeri scribendi assiduitate, ut cumulet voluntas familiaritatem nostram, quam nunc videtur necessitas inchoasse. Vale.

EPIST. CIII.

SYMMACHUS.....

Totis viribus adjuvandi sunt communis patriæ corporati, præcipue mancipes Salinarum, qui exercent lavacra lignorum præbitione. His plerique sunt debitores: quod nisi ad solutionem vigor judicialis adstrinxerit, eliciet publicam querelam series incommodi. Quare quæso, ut inter cætera, quæ sibi de studio tuo Roma promittit, hanc quoque partem diligentiam tuæ vindices.

EPIST. CIV.

SYMMACHUS.....

Parva fatemur esse quæ misimus, sed honorificentia parentis, religione potius quam mole muneris

æstimatur. Hæc ipsa tamen exilis oblatio plus ad te gratiæ portabit, si religio tua usui suo a me delibata susceperit.

EPIST. CV.

SYMMACHUS.....

Juvandi sunt mancipes salinarum, qui splendori atque usui patriæ communis inserviunt. Dignaberis igitur auditis eorum querelis, adeuntibus deferre justitiam, et urbi utilem, et tuis moribus congruentem. Vale.

EPIST. CVI.

SYMMACHUS.....

Pro filiis nostris Deo juvante conjunctis, in duobus solidis ad te misimus sportulam nuptialem, quam cum prompta dignatione susceperis, documentum dabis omnia amicorum festa esse communia. Vale.

EPIST. CVII.

SYMMACHUS.....

Nuptiis quidem filii mei te quoque inter amicorum potissimos interesse voluissem. Sed quia longinqua absentia tua desideratum mihi negavit officium, in duobus solidis sportulam misi, ut vigere apud me tuam memoriam votiva oblatione testarer. Parvum quidem munusculum est, si æstimatur pretio sui: religiosum si amore pendatur. Vale.

EPIST. CVIII.

SYMMACHUS.....

Omnia quæ sine auctore jactantur incerta sunt. Sed ego in sacræ virginis famam nihil patior licere sermonibus. Quare officio pontificis, fide senatoris admoneor proferre comperta. Diceris ante annos legibus definitos vestali secreto velle decedere. Non dum credo rumori, sed assertionem tuæ vocis exspecto, quæ opinionis dubium aut agnoscat aut respuat. Vale.

EPIST. CIX.

SYMMACHUS.....

Tandem de actibus tuis certum me facere dignata es, quibus lectis atque decursis lætatus sum vitæ et innocentiae tuæ apud Justum. Cæteris in rescribendo diligentiam defuisse video, quos tu ad referendam gratiam dignaberis incitare, ut intelligam vicissitudine provocatus, epistolas meas iisdem fastidio postea non futuras. Vale.

EPIST. CX.

SYMMACHUS.....

Aliorum quidem tibi spectanda est sententia, quos decet de patribus judicare. Mei ingenii exilitas etiam parva miratur. Quare velim credas nihil tibi ex meo testimonio honoris accedere. Nam etsi laudari ab laudato viro vetus dictum est, nostri tamen mediocritas non multum famæ tuæ claritudinem juvat. Sed quia voluntati tuæ mos gerendus est, quid quidam e medio de orationibus tuis sentiant, jussus expediam. Prope est ut te arguere debeam quod sæculo nostro Tulliani styli famam parcus invidias. Respondis omnem te operam condendæ historiæ depu-

lasse. Ignosce avaritiæ meæ, si utrumque desidero. **A** Nam pari nitore atque gravitate senatorias actiones et Romanæ rei monumenta limasti, ut plane Homerica appellatione περιδιξιον, id est, æquimanum te pronuntiem. Perge igitur, quæso, et stude hanc posteris dotem relinquere, ut quæ divisa in singulis auctoribus ante placuerunt, eadem nunc in te conjuncta laudentur. Vale.

EPIST. CXI.

SYMMACHUS.....

Fontes, ac difficultatem ducendæ aquæ inter labores censere Herculeos debeamus..... nunc Neapolis mutata sede suscepit. Unde post breve intervallum dierum transire Capuam tui desiderii gratia non morabor.

EPIST. CXII.

SYMMACHUS.....

Cum jam Decembrium cal. tempus appeteret, redditæ sunt mihi litteræ, quæ annalem trabeam meruisse loquerentur. Credas velim multo ex ea re gaudio mentis meæ habitum splenduisse. Primo, quod ita natura comparatum est, ut omnes sibi delatum decus judicent, quod dignus acceperit. Dehinc, quia honor, jam pridem togæ, et ordini rarus nimisque difficilis, tandem summam civilium partium virum respicit. Postremum, quod amicitias nostras necdum aliis officiis inchoatas prompta evocatione junxisti. Videsne quam probabiles lætitiæ meæ causæ sint? Sed vereor ne his parum credas, cum accitus excusam, quamvis justa ratio sapientem non possit offendere. Quo enim pacto ad prima fascium tuorum **C** vocatus auspicia, paucis diebus Galliarum longinqua penetrarem? Exime itineris apparatus, cogita hiemis impedimentum, defectum cursus publici, et brumalis lucis angustias. Nonne mihi ante cal. Jan. futurus erat irritus labor, aut post inverecundior adventus? Hæc, oro te, æquo animo pronuntia, et amicitia nostræ bonus auctor esse dignare. Eo animo interpretare, quæ jure astruo quo rogasti: nec propositum tuum deseras. Solus enim benigne creditur advocasse, qui excusatione non læditur. Vale.

EPIST. CXIII.

SYMMACHUS.....

Multa me gratia nexuisti, et cum prioribus officiis tuis adhuc solvendo non sim, denuo aliud posco quod **D** debeam. Consul amplissimus auspiciis honoris sui interesse me præcepit, cujus litteris tua quoque accessit oratio. Hæc ut venturo honesta est, ita excusanti vehementer onerosa. Sed tua æquitas verecundiam meam veri facilitate relevabit. Ille ut sit placatus annitere, cui me tristis de fratre casus excusat. Nam turpe atque impetibile est, attonito animo et fronte moesta lætos adire conventus. Quid fortunam deceat, agnosco, cum qua nimis contumaciter agit, qui accepto vulnere statim miser esse dissimulat. Si justa, si necessaria, si vera prætendimus; facito, oro te, tam prompta venia ignoscat absentia meæ quam bona affectio meæ, ut pergerem postulavit. Vale.

EPIST. CXIV.

SYMMACHUS.....

Recte Cæcilius comicus: *Homo, inquit, homini deus est, si suum officium sciat.* Hanc ego in te dixerim sententiam convenire, qui nostris negotiis curam vigilem præstitisti. Hinc in pectore memoria; laus in ore versatur. Nec in præsentia modo floret facti et studii tui gloria, sed, ut mens augurat, ævum vigebit. Prolixior agendis gratiis sermo etiam nunc competeret, ni vererer, ne simul totum videar expunxisse, quod debeo. Impatiens est accepti beneficii, qui nexu properat liberari: nec videtur mutuam operam quasi amicus accipere, si erubescit ad moram gratiæ. Alia mei ingenii ratio est. Pecuniæ fenus accerero persolvere: officiorum vices diu opto debere. **B** Vale.

EPIST. CXV.

SYMMACHUS.....

Mones æquo animo feram vel æmulorum facta improba, vel ingratorum foeda decreta. Convenit studio atque ingenio nostro consilii tui qualitas. Nullius quippe tam vehemens nequitia est, ut motu meo digna sit. An ego istud feram moleste, qui noverim Marcellorum monumenta sublata Verre prætore, et Marianis tropæis nequaquam manus invidas pepercisse? In sola conscientia est fructus et ratio virtutis. Nihil moror statuas et publica falsa titulorum. Fucum faciunt provincialium oculis, qui animis exciderunt. Quod si mihi ullus honor testimonii publici affectandus foret; iudicio tuo et similium contentus esse deberem, vel fidicinis exemplo, qui indignatus considentium turbam, sibi et musis cantum ciebat; vel secundum Heraclitum philosophum, qui summam laudis arbitrabatur placere uni, si esset optimus qui probaret. Quare esto securus patientiæ nostræ, et congratulare mihi quod solus torqueo corda viventium, cum alii quibus statuæ quoquo modo tributæ sint, nihil habeant invidendum. Vale.

EPIST. CXVI.

SYMMACHUS.....

Valeo quantum sinit æger animus. Atque utinam leges æque mecum valerent, quarum sanitas ab ipsis plerumque corrumpitur, quibus curanda mandatur. Non pergam longius, cum hoc ænigma frater meus Buleforus possit aperire. Cui ut amicitia mea chara, ita querela comperta est. Is ubi te scientem doloris mei fecerit, confido tali adjutore leges ad fora nostra reditura. Vale.

EPIST. CXVII.

SYMMACHUS.....

Exprobraveras mihi ante hac feras, quibus non est usa quæstura filii mei. Mordebar commemoratione iriti beneficii, de quo arguere amicum nec competentem gratiæ debuisses. Tu vero etiam pretia, ut vir excellentissimus communis frater Brotadius allegat, nec speratæ, nec traditæ rei postulas. *Magis juvat me, si credis, a verecundia ad pecuniam lata conventio.* Minus enim grave est debitorem, quam ingratum videri. Est igitur optio tua, ursos, quos intempestate

dicis amissos naufragio, taxare. Habes in manu, A quanto aestimare mihi debeas inefficacis voti benignitatem. Tantum maneat amicitia nostra, nihilque fortunæ in eam liceat. Summam pono dispendio: non subducam pecuniam meam navis tuæ casibus, Vale.

EPIST. CXVIII.

SYMMACHUS.....

Hospitem tuum Faustinum Senatus amplissimus in societatem recepit, tanta apud nos testimonii tui antiquitas est, ut differri quæ velis instar injuriæ sit. Tibi igitur acceptum ferat studium totius ordinis. Nam ut beneficio sacro debet dignitatis impetrationem, ita tuo decreti nostri celeritatem. Vale.

EPIST. CXIX.

SYMMACHUS.....

Plerique te accitu consulis Mediolanum venire credidimus: pars in Gallia resedisse jactabant. Inter hæc opinionum varia, quonam mittenda essent quæstoria dona dubitavi. Postquam mihi solvendi officii occasionem tribuit adventus tuorum, Clarentio, cujus spectatam fidem noveram, consueta munerum deferenda commisi. Non aspernabere, ut aestimo, dyptici et aphoretici oblationem. Neque enim grave est verecundiæ tuæ solemnia et votiva suscipere. Quæ cum amicitia deferantur, pertinet ad caritatis confessionem, ut deberi sibi hæc animus sumentis agnoscat. Vale.

EPIST. CXX.

SYMMACHUS.....

Ariminum sæpe præteriens magisterio tuo didici C amicos honorare munusculis. Quare institutus exemplo necessaria usui magis rependo quam defero: quæ nisi prompta dignatione susceperis, videbere meam facilitatem de acceptis toties notare muneribus. Vale.

EPIST. CXXI.

SYMMACHUS.....

Promptum mihi atque declive negotium credidisti, in quo nullum nisum tibi operæ meæ vendito. Quippe ubi primum spectabilem virum Faustum tua epistola, meus sermo convenit, ut Epiro mancipium de quo ambigitis, in examen accersat, nequaquam adversatus est postulatis. Spero igitur accitu ejus brevi adfore hominem quem vestrum alteri disceptatio familiaris adjudicet. Sed de hoc satis verborum est. Te oratum D volo, ut nos subinde scriptorum honore locupletes, et quod nunc causa cogente fecisti, id amicitia hortante non deseras. Vale.

EPIST. CXXII.

SYMMACHUS.....

Præsumebam quidem justitiam tuam fratris mei Magnilli sinceris actibus adfuturam. Sed fide cognitionis audita, quam nobis omnibus adventantium sermo patefecit, admodum gratulatus sum, quod illi æquum judicem fortuna præstiterit. Ago igitur gratias pro amici mei securitate, cujus innocentissimam vitam sententiæ testimonio comprobasti. Et spero contemplatione tui brevi cæteras infortunii ejus reli-

quias submovendas. Itaque ut promptius partes ingentæ tibi æquitatis arripias, precator accedo; memor semper futurus tanti beneficii, si quem constanter purgare dignatus es, tandem securitas plena respexerit. Vale.

EPIST. CXXIII.

SYMMACHUS.....

Plurimum voluptatis ex litteris tuis ante capiebam; nunc lacrymabili conquestione mentem legentis infuscas. Ubi illa sententia, quæ te et naturæ bono et veterum lectione contra omnia fortunæ tela firmavit? Dignam viro assume patientiam, et quæ mutari nequeunt, desiste lugere. Leviora tibi cuncta post improbum generum debent videri. Cur autem torpori atque otio vaces, et patrimonii negligens, feriatum B pascas dolorem? Curæ sint reliquæ rerum tuarum, quas facinorosus invasor exhaustas, et laceras reliquit; ne in his reipublicæ necessitatibus recuperata sustentare non possis, quæ prius ommissa contempseras. Vale.

EPIST. CXXIV.

SYMMACHUS.....

Coactum te licet fatearis ut scriberes, ego tamen non minus acceptum tibi refero, quod me styli honore dignatus es, quam si hoc sponte fecisses. Sed videris, qui fuerit auctor tanti muneris. Mihi ex illis litteris non honos tantum gaudii, sed fructus evenit. Didici enim comite annuario convalescere urbis securitatem. *Faustum etiam intellexi, cum primum causam vestram cognosceret, æquum se judicem præstitisse, et allatis in medium allegationibus tuis, codicum constituisse rationem.* Nam cætera, quæ post secuta significas, ipso invito opinor extorta, et sperare debemus, talem fore in reliquis disceptatorem, qualem tibi ostendit prima cognitio. Ego tamen ad incitamentum justitiæ, quam meritis tuis arbitror deferendam, familiares litteras misi, quas, si ratio poposcerit, in manus ejus facies pervenire. Aliud enim salubritatis genus conditio temporis non permittit adhiberi. Volo autem scias (et sponte pro amicitia nostra debes advertere) curam pro te meam non desiderare monitorem, sed non posse amplius fieri quam ut tibi animum disceptatoris petitio nostra conciliet. Vale.

EPIST. CXXV.

SYMMACHUS.....

Ludos prætorios præparamus, quorum ornatus peregrina animalia desiderat, ut novo cultu Romana splendescat editio. Addaces igitur et pygargos tuo studio mihi opto præstari, quorum copiam limes vobis finitimus subministrat. Dignare, rogo te, amicitiam nostram votivo pignore foederare. Non ero impar ad vicissitudinem rependendam, si quid etiam tuus usus exegerit. Vale.

EPIST. CXXVI.

SYMMACHUS.....

Spem mihi adventus tui longo tempore pollicebam. Tu vero etiam nunc de me scriptorum vices postulas, et diurnam quodam modo minaris absentiam.

Nam quid sibi vult mutui solatii flagitatio, si reditus A jam paratur? Si quid igitur apud te consiliis meis loci est, suadeo urbem revisas, ad quam te et amor civicus evocat, et cura quaestoria: cujus apparatus etiamsi copias divitis habet, tamen requirit diligentiam Candidati. Vale.

EPIST. CXXVII.

SYMMACHUS.....

Animum quem nobis rependis, agnovimus recentium serie litterarum; sed moleste ferimus hujus muneris raritatem. Et ideo adhortamur, ut frequenter arripas indicium familiaris officii. Petitio tua super hæreditate C. M. V. Ærii, neque mihi, neque aliis, qui tui curam gerunt visa probabilis. Nam quæ jure ac legibus sunt relicta, alienari impetratione non possunt. Quod ita esse Valentinianus communis B amicus expertus est, qui magnopere laboravit, ut aliquid, si fieri posset, excuteret. Sed eum refragante justitia deseruit laboris effectus. Proinde si quid mihi credis, remove a te petitionis invidiam, quam etiam consorti opto suaderi. Malo vobis integram esse famam quam imputari hujusmodi petitionem. Hæc me amice et benigna circa te voluntate suadere, pro mutua in nos diligentia recognosces. Intelligis enim nihil me magis quam existimationem familiarium nostrorum debere curare. Vale.

EPIST. CXXVIII.

SYMMACHUS.....

More institutoque majorum, incestum Primigeniæ, dudum apud Albam vestalis antistitis, collegii nostri C disquisitio deprehendit: quod et ipsius, quæ contaminavit pudicitiam sacram; et Maximi, cum quo nefandum facinus admisit, confessionibus claruisse gesta testantur. Restat ut in eos, qui cæremonias publicas abominando scelere polluerunt, legum severitas exeratur. Quæ tibi actio de proximi temporis exemplo servata est. Et ideo dignaberis, reip. utilitatem legesque considerans, facinus cunctis ad hunc usque diem sæculis severissime vindicatum, competenter ulcisci. Vale.

EPIST. CXXIX.

SYMMACHUS.....

Secundum proximæ ætatis exempla, clarissimo et excellentissimo viro fratri nostro præfecto Urbi incestatæ Primigeniæ virginis, quæ sacra Albana curabat, a collegio nostro vindicta delata est. Sed quia litteris ejus causæ probabiles afferuntur, quod neque muros Urbis æternæ tanti criminis ream fas sit intrare; neque ipse ad longinqua possit occurrere: cum facinus, ubi admissum est, debeat expiari: necesse perspeximus potestatem finitimam convenire, cui provinciarum jura mandata sunt, ut in Primigeniam, quæ publicarum cæremoniarum maculavit arcana, corruptoremque ejus Maximum, qui quidem flagitium non negavit, severitas semper his adhibita exeratur. Dignaberis igitur consideratis confessionibus, quæ nefandi criminis tragœdiam prodiderunt, injuriam castissimi sæculi reorum supplicii vindicare. Vale.

EPIST. CXXX.

SYMMACHUS.....

Idoneum tempus est quo probemus quid amicitiae nostræ religionis exhibeas. Delatus est enim a clementissimis principibus ordinarius consulatus. Et ideo curam tuam efflagito in providendis omnibus, quæ poscit editio. Homines mei specierum pretia ministrabunt. In hoc tantum studium tuum, curamque desidero, ut quam primum prævehi justis pretiis comparata præcipias. Vale.

EPIST. CXXXI.

SYMMACHUS.....

Apud eos quibus curæ debet esse fama temporum, justa non sileo, certus atque securus, nullius studium legibus obfuturum. Ob reliqua arcæ vinariæ, quæ multis præfectis superiores principes exigenda mandarunt, et quæ magna ex parte collata imperiali constat ærario, soceri mei Orfiti olim præfecti, et ante annos quindecim sine ulla tituli hujus conventionem demortui, pulsatur hæreditas; obtentu epistolæ, qua divus Constantius, id quod operibus publicis constabat impensum, integrari per eum statuit; minatus ipsi atque officio, ut fieri assolet, sub conditione dispendium, si exactioni cura competens defuisset. Sed neque ipse mandatum sibi munus omisit, et sequentes principes, quod præfectura susceperat, ad posteriores judices transtulerunt. Hoc inclytus Valentinianus omni ætate memorabilis princeps, et divus Gratianus sacris litteris censuere, a quorum definitione non decet deviare. Dehinc cum etiam crimina morte soleant terminari; in hac tantum causa contra optimos principis mores, ad posteros inopinata damna extenduntur, et tanquam integrum designatur, quod partim solutum est, partim a rectoribus provinciarum constitit eruendum. Super hoc cum divina jussa sumpsissem, fidem veri occultare non debui, cum legis audientiam tribuerent his qui neque in cognitione constiterant, neque sumpserant relationis exemplum. Accedebat enim causa robustior, quod materfamilias mea dudum emancipata bonorum possessionem patre mortuo non poposcit, atque ideo rescripto se asseruit non teneri. Misi igitur sub relatione monumenta gestorum, sperans etiam tuæ religionis auxilio novum exemplum posse removeri, in ea præsertim causa, quæ nos jure non implicat. Teneantur veri hujus tituli debitores. Exstat vetus professio Campani consularis; exstant Acta apud Etruscum rectorem confecta, quibus docetur exactio promissa reliquorum. Parcat innoxii, ne in omnes qui rempubl. curant, inusitata forma procedat. Convenit sæculo tuo ista justitia, cujus existimatio vestris consiliis debet ornari. Vale.

EPIST. CXXXII.

SYMMACHUS.....

Meretur de præclaro animo tuo votiva causa suffragium. Prætura domum nostram, Deo juvante, exspectat, in qua me crocodilos, et pleraque peregrina civibus exhibere, et aliorum hortantur exempla, et propria impellit animositas. Quare amicum

meum Cyriacum benigne in curam tuam dignare suscipere, ut indicata promoveat. Habebis in posterum tantæ gratiæ non immemorem debitorem. Vale.

EPIST. CXXXIII.

SYMMACHUS.....

Quod scribis, voluntariæ benignitatis est : quod sero, curarum. Nos autem religionem meritis tuis debitam, et otium styli assiduitate testamur. Euscium nostrum circumsessum domesticis negotiis de-

A duci in obsequium tuum præcipe, et quæ in meam notitiam pertulisti de instruenda editione ludorum, ipsi familiariter curanda committe.

EPIST. CXXXIV.

SYMMACHUS.....

Sportulam consulatus mei, et amicitiae nostræ, et honori tuo debeo. Hanc in solido uno ad te misi, orans, ut benigno animo solemnia officii mei libamenta suscipias. Vale.

LIBER DECIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

SYMMACHUS THEODOSIO SENIORI.

Etsi scio virtuti cognatum pudorem, desideravi tamen in litteris celsitudinis tuæ copiam, maximarum rerum gloriæ congruentem. Primo, quod amicitia postulabat, ut apud amantem tui nævum jactantiæ non timeres. Dehinc, quod æque manu et ore promptus, fidem gestorum tuorum debueras linguæ honore dotare. Nunc me ad famam rejicis, et jubes aurem rumoribus præbere, cum tanti negotii dignitas parem testem requirat. Sed qui animi mei securus es, meritum tuum voci publicæ credidisti, contentus veritate pro laude. Ergo Africa revaluit ex morbo, sane invictorum principum medente consilio, quorum remedium tu fuisti. Solent enim qui medicinam callent, eum jam forti usu in magisterium provehuntur, ac fiunt artis emeriti, proximis imperare, et feriata manu curationem juvare præceptis. Tua igitur palma laus temporum est. De qua ego plane et indulgentius loquerer, nisi obsequerem singulari verecundiæ tuæ, et mihi oppido præcaverem, ne laudatus proxime ab excellentia tua feneratam gratiam viderer retulisse, hoc est, quod aiunt : *Mutuam scabere mulos*. Cui proverbio ne videar esse confinis, præconia virtutum tuarum presso dente perstringo ; præclaræ conscientiae tuæ pendendum relinquens, quid vel ipse merearis, cujus ductu provincia mihi amica respirat ; vel quid ego tibi debeam, cujus fama sub tali teste nunquam succumbet invidiæ. Vale.

EPIST. II.

GRATIANO AUGUSTO.

Scio amore factum, quo summates viros plerumque dignamini, ut sacræ orationi vestræ lector adhiberer. Sed cum intelligo sermonem illum præminere omnimodo scriptis aliis, quæcunque ad hoc locorum senatus audivit, me quoque arbitror pluris habitum esse quam cæteros. Magnis enim negotiis itidem ut magnis comediis edecimati apponuntur actores. Non idem honor in pronuntiandis fabulis Publio Pollioni, qui Ambivio fuit, neque par Æsopo et Roscio fama processit. Quare optimi principes, quæ in me bene consultatis, ut divinitus oblata complector. Laus tua, domine Gratiane, officium est meum ; quando ita animatus es, ut cum reip. medicinam facis, operam meæ vocis accersas. Tu nobis publicas turbas in tranquillum redelegisti. Minimo stetit, quin omnes occumberemus, tantum flagitii designaverant, qui amplissi-

mae potestates malis artibus possidebant. Ferox ille Maximinus ob res secundas, incubator judiciorum, difficilis decidendis, simultatibus promptus..... Simulque res tuæ in tranquillum rediere. Quæ bona, etsi honoris tui necessitas contigit, meum tamen animum tanquam duplicata juverunt. Sed altiora metuentes nondum explet hic nuntius, quandiu in alteram messem procedat ratio conditorum. Facito igitur sciam, quid invehant horreis dies singuli, ut voluptas otii mei cum patriæ copiis augeatur. Vale.

EPIST. III.

SYMMACHUS.....

Ad sextum cal. Novemb. questoriæ editionis exordiis interesse me præcipis. Hujus evocationis litteras ante biduum temporis præstituti circa Neapolim sumpsi. Purgat, ut vides, absentiam meam longus itineris tractus, et functionis dies proximus. Sed diis juvantibus multis spectaculis vestris compensabo obsequii mei debitum. Nunc veniæ dandæ facilem quaeso te præbeas. Neque enim fas est, ut tanto dispendio meo etiam culpa jungatur. Vale.

EPIST. IV.

SYMMACHUS.....

Propositi atque ingenii mei est eorum famam curare quos diligo. Tibi autem plus me favoris impendere hortatur affinitas. Quo circa impatienter sero apparitorum notariis senatui nuntiari, quod Romani populi magistratus abesse patiaris, et in tuam referri injuriam quod patriæ functiones ab obnoxiiis deseruntur. Id etsi falso in aures publicas præsumo perlatum, fungor tamen admonendo parentis officio, et deprecor ut cæteris administrationis tuæ laudibus hunc quoque titulum de quo laboramus adjicias. Grave quippe est ut generosæ familiæ viro, summis per Africam tribunalibus præside, collegarum nonnulli munia Romana detrectent, et annus peno editoribus vacuus, pro consulari fastigio gignat invidiam. Audiant certe qui deserunt functiones, quanta impendii mediocritate anni superioris prætor Ædesius urbanos fecerit ludos, et de exemplo colligant quid præsentibus magistratibus honoris et levaminis deferatur.

EPIST. V.

SYMMACHUS.....

Interesse votis tuis animus affectat, sed valetudo corporis longum recusat excursus. Nam, ut est morborum ferax otium, denuo me pedum vinxit do-

lor, dum quieti ruris indulgeo. Da igitur, quæso te, officio meo justam remissionem, et interim sine nuptialibus domus vestræ abesse pignoribus, ut paulo post sanatus fœderibus admiscear. Vale.

EPIST. VI.

SYMMACHUS.....

Non solet ab amicis anxie venia postulari. Quapropter pauca cogo sermone otianti mihi in agro solitus unius pedis morbus obrepsit. Itaque obeundis officiis vacationem desiderati muneris peto. Dabunt dii auspices facultatem ut nuptialibus familiæ vestræ votis compos sanitatis intersim. Vale.

EPIST. VII.

SYMMACHUS.....

Frater meus Rabilianus, genere et amore conspicuus, injuriæ suæ acerbitatem privata apud me conquestione deflevit. Asserit enim procuratorem suum sine cujusquam denominatione correptum: et cum vindictam de te impetrare debuerit, quam cum Romæ degeres, postulavit; auctam domus suæ cognovit injuriam. Id ego oblivione arbitror accidisse. Quomodo enim præciperes, quod incoram positus improbasti? Quare, ut parens moneo, ne augere, quæ doluit, genus putes esse conscientiæ. Certe si abest æquitas judicatis, familiariter mihi ede rationem, ita ut noveris pro absentibus dominis rectorem suscipere debere partes defensionis. Vale.

EPIST. VIII.

SYMMACHUS.

Jucunda mihi fuerit perceptio scriptorum tuorum. Amicitia enim mutuis gaudet officiis. Sed utinam hominum meorum diligentia fidem tuæ pollicitationis impleset. Nam cum scripseris, eos ad solvendam pensionem profectos, exiguam partem reddituum perdidit: nec illis pudori fuit, cumulum debitorum sub tanta anni fecunditate contrahere. Dignare igitur curam nostræ utilitatis arripere, et ad solutionem cogere debitores. Quid enim juvat, quod studio tuo et beneficiis adjuvantur, cum hoc commoditas nostra non sentiat? Vale.

EPIST. IX.

SYMMACHUS.....

Salute præfata, quam litteris anteferre solemne est, ut seriem familiarium scriptorum vota præveniant, silere apud te nequeo, Cajetanæ Formæ tentamenta fringere; et nisi præsentia tua cœptis calcare admoverit, vereor ne operi emolendo æstiva opportunitas subtrahatur. Quid igitur super hoc agendum sit in tuo jure constituo. Mihi satis est, in his quæ ad laudem tuam pertinent, partes amici monitoris implere. Vale.

EPIST. X.

SYMMACHUS.....

Abundantissime gaudeo tibi esse curæ, ut filii mei editio ursis pluribus instruat, statimque pretia annumeranda misissem, nisi hiemalis asperitas impediret invectionem. Sed paulo post, ubi opportunitas veris molliverit itinerum difficultatem, curabitur ferarum emptio, cui definitionis justitiam spondisti.

Interea tibi ago atque habeo gratias, et provocatum me ad amicitiae incrementa protestor, licet sponte digneris advertere honesta beneficia apud memores non perire. Vale.

EPIST. XI.

SYMMACHUS.....

Per amicum communem Gaudentium propinqui mei Valentini preciculas misi, sane ad fidem meam, et conscientiam pertinentes. Nam frater ejus Prose-rius cum premeretur extremis et præsentem me, et per epistolam summis precibus obsecravit, ut impetrata facili auctoritate rescripti, filia ejus fratris sui filio copuletur, quod multis esse concessum manifesta testantur exempla. Quare piæ supplicationi ad- jumentum meum negare non possum, quoniam fidem meam super his nuptiis voluntas propinqui morientis adstrinxit, ut epistola precibus connexa declarat. Dignare igitur juvare effectum pii desiderii, eatenus, ut si quis conturbare tentaverit mandatum paternum, comminatione infamiæ terreatur. Rescripti autem beneficium cum fuerit impetratum, spectatæ fidei perlator apportet. Vale.

EPIST. XII.

SYMMACHUS.....

Meretur auxilium tuum causa communis. Nam quidquid ad senatorias pertinet functiones, participata ope et conjuncta animositate peragendum est. Juva igitur auctoritate, qua dignum est, partes atque rationes ad amplissimam curiam pertinentes: multum ex hoc negotio laudis habiturus, si munia ordinis nostri, quæ jam dudum fluctuare manifestum est, solutio ab obnoxiiis efflagitata reparaverit. Vale.

EPIST. XIII.

SYMMACHUS.....

Editioni nostræ fortuna consulit, quæ te regendæ Apuliæ voluit admovere. Utere igitur occasione præ- senti, et apud præturam domus nostræ, ad quam feliciter de transmarinis ursi proxime perferentur, convenientia decerne præsidia, ut prioribus officiis hujus quoque cumulus applicetur. Vale.

EPIST. XIV.

SYMMACHUS.....

Diligentia tua et judiciali vigore delector. Sed inopia vel potius egestas ordinis Forminiani, etiam curationis impatiens est. Nam sicut affecta diuturno morbo corpora, sæviorem medicinam ferre non possunt, ita curia numero et paupertate tenuata, duritia immodicæ emendationis extinguitur. Libens igitur parentis sume consilium, qui non defendit ordinis culpam, sed correctionis modum postulat. Habenda est ratio vectigalium publicorum, et lavacri æstivi instauratio cum reip. viribus conferenda, ut si quid redundat expensis cæteris, in sumptum operis conferatur. Dandum quoque est instaurati largius tempus, ne quid deroget firmitati præcipitata reparatio. Nihil ex hac mora tuæ gloriæ detrahitur. Ad præsentem enim judicem veteris curiæ culpa non pervenit. Possêm plura connectere, sed cum rerum omnium consideratio apud sapientiam tuam vigeat,

parco esse prolixior, una admonitione contentus, magno opere nobis esse curandum, ut levamen potius ordinibus aliquot exhaustis tuus adventus apportet.

EPIST. XV.

SYMMACHUS.....

Si novum beneficium de ursorum comparatione peteremus, longior ambitus esset adhibendus. Sed cum promissa repetantur, admoneri potius te quam rogari convenit. Hæc igitur epistolæ summa est, ut homines meos, quibus ferarum jam mandavimus emptionem, juvare adminiculo non graveris, ut editio nostra, quam auspice Deo, pro filio præparamus, tuis auxiliis, meis sumptibus instruat. Vale.

EPIST. XVI

SYMMACHUS.....

Suessa honestorum civium patria est, ita ut merito dixerim, minimæ quoque fortunæ homines extra vitia plebeia esse censendos. Volo igitur credas, nullum ex illa urbe ad fori strepitum processurum fuisse, nisi acerba coegisset impressio, de qua meæ litteræ non loquentur. Vehementius enim vox publica suffragabitur eorum dolori quam privata potuisset. Audientia tantum per me optant facilitatem mereri. Quidquid autem spoliatis atque vexatis properandum est, favor tuus et legum norma præstabit. Vale.

EPIST. XVII.

SYMMACHUS.....

Suessanorum allegationes commendat tibi publicus magistratus, mihi privata miseratio. Atque ideo a te judicarii vigoris auxilia, a me verba poscuntur. Fungor igitur partibus meis, et te familiariter rogo ut, auditis infelicium deplorationibus, in eam partem, quæ est juri et miserationi amica, movearis. Vale.

EPIST. XVIII.

SYMMACHUS.....

Prima scribendi causa est ut honorificentiam salutationis exhibeam. Secunda, ut probatam mihi modestiam tuam justa petitione conveniam. Plurimi enim de familia domus meæ per fugam elapsi, in his locis, quæ tibi contermina sunt, delitescunt, hos, auditis allegationibus procuratoris mei, quæso restituas. Convenit enim tuis moribus et amicitia nostræ contemplationem gerere, et servili nequitia negare per fugium. Vale.

EPIST. XIX.

SYMMACHUS.....

Postquam de freto Siculo litteras tuas sumpsisti, ad curam vicissitudinis incitatus, salutem mihi nuntio secundare, tibi opto suppetere. Dehinc de apparatu nostræ editionis admoneo, quamvis religiosus animus monitorem alterum non requirat. Præ cæteris autem quæ Romana spectacula desiderant, crocodilos functio theatralis efflagitat. De quibus fidam tuam sponsonem teneo: cui facilis succedet effectus, si peculiariter in rem missos suffragii tui nisus adjuverit. Vale.

EPIST. XX.

SYMMACHUS.....

Plures de Dalmatia ursos in apparatus domus no-

PATROL. XVIII.

Astræ proxime esse venturos fides asserit nuntiorum: quorum subvectionem dispositis vehiculis privatim debemus instruere. Hujus mihi curæ absolutionem diligentia tua usu explorata promittit. Quæso igitur ut hanc provinciam confestim ineundis.

EPIST. XXI.

SYMMACHUS.....

. . . . Capitali exitio cunctorum lacrymisque expiavit. Nunc interlucet homo homini. Senatus antiquum obtinet. Vivere libet: natum esse non poenitet, et ad salutem spectant omnia. Nulli a paupertate discrimen est. Respub. se in vetustatem recepit et decrepitos mutavere animos, postquam vos ad virtutem verba fecistis. Pari vigilia prospectum videmus ut res annonaria satietati urbanæ liberalius ingeratur: Flandæ monetæ nequitiam decoquat larga purgatio: nullo jam provincialis auri incremento trutinam spectator inclinet. Mille alia, quæ si persequi velim, vestrae gloriæ memor, meæ infantia immemor deprehendam. Nam nemo prudens humanus verbis corrumpit oracula. Igitur divina mens tua, juvenis Auguste, Romani nominis decus, vehatur curru eloquii sui; nos in agendis gratiis humi reptamus, socco magis idonei, quam cothurno, postquam facundia res esse coepit imperii. Nam, quod sciam, musis in palatio loca, lautia tu dedisti: quæ res prospere vertat vobis vestraeque pietati, quia fastum et otium, fortunæ grandioris vitia, nihil morantini. Mihi satis salutis est cum valetis. Felicitas voto publico exorata præstabit, ut clementia vestra, quanta est reddendi voluntas, tanta suppetat copia negotiis promovendis.

EPIST. XXII.

DOMINO VALENTINIANO SEMPER AUGUSTO SYMMACHUS

V. C. PRÆF. URB.

Quieto mihi et jampridem a desideriis honorum remoto, præfecturam multis cupitam sponte tribuistis. Ago gratias tot honorum circa me principum voluntati. Sed intelligo quanto plus sollicitudinis habeat magistratus qui ex judicio, quam qui ex gratia venit. Ille enim, ut meritis datus, spem sui debet æquare: iste ut per beneficium quæsitus, a periculo præstationis alienus est, D. imperator. Quis ergo me huic oneri parem faciet? Scilicet vestra clementia, cujus interest ne temere electus existimer. Mihi ad conscientiam satis est non affectasse publicam curam. Jam qualis inveniar in manu temporum est. Bonos enim magistratus favor principum facit, semperque de moribus vestris virtutes judicum fluunt. Facite ut omnes intelligant, si forte desit rectoribus integer vigor, et justa conscientia, hominis culpam esse, non sæculi. Non sum voti immodicus, cum honorem meum commendo auctoribus suis. Quantum est enim quod ego numini vestro ago gratias? Facite ut vobis etiam respublica pro me grata sit.

EPIST. XXIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Olim me, ut res indicat, cognitiones numinis vestri secundo favore respiciunt. Neque enim aliter imperatoribus nihil temere præstantibus, inter primos aut

primus occurrerem. Dilatus ergo hactenus mihi cum A republica videor, quæ ubi in longinquas imperii partes majestatis vestræ curam vocavit, reperit apud vos meditata judicia, D. imperator. Justum est igitur ut æternitati vestræ pro solo honore, quem cepi, gratias agam. Præfectos sæpe fecistis, et immensa ætate facietis, sed quos assiduitas et usus ingesserit. Me dudum proconsularem virum cedentem jam diu potentium moribus, ante capere magistratum quam expectare voluistis. Nunc vos oro, atque obsecro ut favore perpetuo factum vestrum juvetis. Amabile est præesse civibus, sed placere difficile. Multum enim et inter cognitos semper dura constantia est. Quid quod plerumque evenit, ut aliqui longo potentiae usu, jam nesciant honorem meum? Non deseruerint, qui dederunt. Ego enitar, ut potero, ne B clementiam vestram fefellisse de me prior fama videatur: vestri numinis erit communem causam tueri. Nam in bonis magistratibus majorem gloriam quærit temporum fama quam judicium

EPIST. XXIV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Quod apud germanum clementiæ vestræ divum principem non sileremus, si eo res Romana fruere- tur, custodibus famæ ejus insinuo: ea devotione, qua præfectum vestrum decet fidem præferre blanditiis, D. imperator. Falso creditum est quod urbanæ fastigium potestatis peregrini ac superbi vehiculi usus attolleret. Hæc enim ratio sola novum statutum benig- no tunc persuasit ingenio, ut veterem magistratum C dives pompa gestaret. Recusat istiusmodi decus honor sobrius quem nunquam poenitet sui. Cui si quid patimur accedere, fatemur hactenus defuisse. Itaque oculi civitatis quærunt privati vehiculi nobilem modum, et degenerem præfecturam populus Romanus existimat, quæ posteriora traxit exempla. Absit ut moderator urbis liberæ, atque adeo devotæ, tanquam Salmoneus alius invehatur. Nihil moramur externa miracula. Irritamentum superbiæ Roma vestra non patitur, memor scilicet honorum parentum, quos Tarquinii fastus et ipsius Camilli currus offendit. Nam tanto illi viro albentes quadrigæ exsilium triste pepererunt. Submisit Publicola concioni civium consularem securem, et honoris sui culmen infregit ut libertatem civitatis erigeret. Ergo moribus potius D quam insignibus æstimemur. Non culpamus novum beneficium, sed bona vetera præferimus. Submove- te vehiculum cujus cultus insignior est: illud malumus cujus usus antiquior.

EPIST. XXV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Inter præcipua negotiorum sæpe curatum est ut erudiendis nobiles philosophi præceptores ex Attica poscerentur. Itaque nonnullos jus et auctoritas publica in usum nostræ urbis accepit, D. imperator. Nunc vestri sæculi bonitas ultro optimatem sapien- tiae Romanis gymnasiis arrogavit: siquidem Celsus,

ortus Achetimo patre (quem memoria litterarum Ari- stoteli supparem fuisse consenti), juventuti nostræ magisterium bonarum artium pollicetur, nullum quæstum professionis affectans, atque ideo dignus in amplissimum ordinem cooptari, ut animum vitiis avaritiæ liberum dignitatis præmio muneremur. Sunt hujus rei exempla nobiles, quæ prudens æmuletur imitatio. Nam et Carneadem Cyrenæum, et Pœnum Clytomachum Atheniensis curia societate dignata est: itidem ut Zaleucum, legum Lucrentium condi- torem, civitate donarunt. Dignum est igitur æterni- tate numinis vestri, Celsum, genere, eruditione, vo- luntate laudabilem, adjudicare nobiles pignore dignitatis, cum prærogativa scilicet consulari, ne sum- ptum ejus magis quam magisterium quæsisse videa- mur, non sine avaritiæ nota, si ab eo munia publica postulemus qui spondet gratuita præcepta.

EPIST. XXVI.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Præcipua quidem beneficia numinis vestri populus Romanus expectat, DD. imperatores. Sed ea jam quasi debita repetit, quæ æternitas vestra sponte promisit: non quod sibi tribuenda diffidat (nusquam enim major spes est quam in bonorum principum sponsione), verum ne existimetur oblata fastidiose sperare, nisi instanter exegerit. Orat igitur clemen- tiam vestram ut post illa subsidia, quæ victui nostro largitas vestra præstabit, etiam curules ac scenicas voluptates circo et Pompeianæ caveæ suggeratis. His enim gaudet urbana lætitia, cujus desiderium pollici- tatione movistis. Expectantur quotidie nuntii qui propinquare urbi munerâ promissa confirmet. Auri- garum et equorum fama colligitur: omne vehiculum, omne navigium scenicos artifices advexisse jactatur. Et tamen amor perennitatis vestræ acuit desideria plebis, non cupiditas ludicrorum. Date igitur interim quæ petuntur, ut sit locus cæteris, quæ sine fine tri- buetis.

EPIST. XXVII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Calendas, anni auspices, quibus mensium recur- sus aperitur, impertiendis strenis dicavit antiquitas, DD. imperatores. Hujus instituti usum munificentiae festinatione prævertitis, seram putantes liberalitatem, quæ statis temporibus admovetur. Felix mehercule sæculum, quo principes cohibere diu nesciunt tri- buenda de votis, cum sibi debita cunctentur exige- re. Quid ergo primum, quid potissimum prædicem? Promptamne numinis vestri, et celerem largitatem, an circa absentes memorem diligentiam, an quod sa- crum munus auxistis honore verborum? Dicam, ut res est, curasse clementiam vestram ut, tanquam coram locatus, et alloquiis principum fruerer et augusta in ipsis donis ora venerarer. Quando mihi continget expressa potius et viva gaudia capere de vobis? Quantum veritas est bonum, cujus species et imago mirabilis est! Ago igitur atque habeo gratias, et

meam vicem, qui solvendo par non sum, cœlestibus, ut sc. dii pro me solvant quod ego non sum solvendo. (Vide Senec. lib. iv de Benef. cap. 11 ; et nota usum verbi *Delegare.*) Delego virtutibus. illæ clementiam vestram dignis processibus munerentur : nos colimus, nos amamus ; quod scitis omnibus rebus esse præstantius ; qui ideo salutariter rempublicis regitis, ut hæc sola mereamini.

EPIST. XXVIII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
V. C. PRÆF. URB.

Omnium beneficiorum, quæ tribuit potior fortuna subjectis, certa sunt tempora, DD. imperatores. Solæ leges, quæ in bonum commune procedunt, nunquam patiuntur occasum. Agit divinis sanctionibus vestris gratias ordo reverendus, etiam nomine posterorum, quibus resp. emendata tradetur. Nam cum fœda jactatio senatorias functiones gravibus impendiis obruisset, et moribus et sumptibus nostris sanitatem veterem reddidistis : ne aut impares facultate collegas tenuis decoloraret editio, aut per verecundiam viribus majora conatos effusio inconsulta demergeret. Eiusdem præterea rationis salubritate, vetus dicendarum sententiarum forma reparata est : ne summum cuique decernendi locum, non ratio munerum, sed honorum fortuna præstaret : atque id assensio cæterorum vel invita sequeretur, quod ante omnes felicior censuisset. Credimus igitur his remotis, ad regnum suum rediisse virtutes. In editionibus parcimonia, in senatu ordo retinebitur : nec se ostentabit opulentia, semper bonis infirma temporibus. Superest ut ea quæ serenitas vestra patribus deliberanda legavit, cognito senatusconsulto, lex Augusta confirmet. Nullo enim dissentiente quis modus censitum, semel aut sæpius, quæ fungendis mediocritas editionibus applicetur, quæ gladiatorio muneri, et quæ scenicis ludis sumptuum temperamenta conveniant : quid libertatis habere mereatur præsentis expensio, quid damni absentium contumacia debeat experiri. Hæc æternitas vestra venerabilis, cum senatui statuenda mandaret, referri ad se protinus imperavit, ut placita cunctis immortalis lege solidentur. Jussis parvum. Expectemus oraculum, quo salutariter, ut vestro numini familiare est, Patrum decreta firmetis : adjecta comminatione, si ullus aliquando ambitus hæc vel illa corruerit, quæ consilio cœlesti pro ordinis dignitate sanxistis.

EPIST. XXIX.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
PRÆF. URB.

Gratiosa beneficiis vestris agere pro urbe Roma ut officii probabilis, ita insolentis audaciæ est. Nam neque ingentibus verba conveniunt, et personam populi Romani nulla implet oratio, DD. imperatores. Sed quia in talibus negotiis voti magis quam ingenii ratio versatur, non metuo imparis famam, dum fugio nomen ingrati erga Urbem cœlo et sideribus acceptam : cui bona terrarum omnium congesta præstatis, atque id præcipue vobis putatis accedere quod

A Roma quæsierit. Recepimus veteris prærogativæ fidam securitatem : siquidem constat imperantibus vobis, populi esse Romani, quidquid ubique generosum vel gignit natura, vel informat industria. Enimvero etiam posteris egregium dedistis exemplum. Scient futuri ita demum affluere publicas voluptates, si eas palatia non requirant. Hoc est specimen animi continentis, sibi negare quod aliis deferatur, et lætitiæ cæterorum propriis anteferre solatiis. Hic usus bonos principes decet. Namque aurium et oculorum fructus caducus est, largitatis æternus. Alii triumphis suis hæc dona servassent, ut posita lauro novis actoribus personarent Pompeiana proscenia : ut pro captivis tetrarchis Indicæ currum belluæ prævenirent, ut equorum longus ordo instar gentium duceretur. **B**ster triumphus Arsacidæ post tergum revinctos, et gazas victæ Babylonis accipiet. In magnos quippe animos non cadit affectata jactatio. Nescitis tribuenda differre : quidquid nationum famulatus obtulerit, statim publicum est. Merito vos senatus ac populus ore celebrat, devotione veneratur, amore complectitur. Mihi credite, arcana omnium pectorum possidetis : illa bonarum necessitudinum loca, quibus liberorum, quibus parentum immoratur affectio. Et quia omne præmium, dum beneficiis vestris confertur, angustum est, invenit ordo amplissimus amabilem vicem, qua se gratum probaret. Nam familiæ vestræ et stirpis auctorem, Africanum quondam et Britannicum ducem, stans equestribus inter prisca nomina consecravit, qui felicissimum sidus, et imperio salutare progenit. Sic coluntur, quorum liberi ad bonum publicum nati sunt. At vero populus imperialis munificentia pignoribus expletus, in amorem vestrum prompta inclinatione concessit. Qui ubi comperit meo præfatu, adfore dona publicorum parentum, portis omnibus in longinqua susus erupit, felicioris ætatis judicans, qui primus bona vestra vidisset. Ego cum expectari munera principum soleant, nunc tacita venerunt. Prætereo illum diem, quo elephantos regios per conferta agmina equorum nobilium pompa præcessit. Malo fremitum Murciaë vallis exponere, atque illam quadrigarum distributionem, in qua sibi cum fortunatior videretur, cui electionem mox urna tribuebat, par vel potior erat quem sors fecisset extremum. Quoties sequenti primus invidit? Dubia est enim optio, cum de similibus judicatur. Nec putetis istiusmodi voluptatem plebi Martiæ parvam videri, cui delinimenta circensium finitimorum connubium præstiterunt : cui summus honor visus est, ut ostantes equorum dorsa gestarent, ut triumphantes currus inveheret : quando Victoria, genti Romuleæ familiaris, clementiam vestram pro voto omnium muneretur? Fecistis ut Urbs cana luxuriet in primam reducta lætitiæ, et ver illud quondam vigentis ætatis. Audeo jam sperare potiora. Mittetis etiam regiam classem, quæ annonariis copiis augeat devotæ plebis alimoniam. Hanc ergo in Tiberinis ostiis mixtus populo senatus excipiet. Venerabuntur tanquam sacras puppes, quæ felicia onera Ægyptiæ frugis invex-

rint. Non sunt avara vota, quæ sæculi excitavit humanitas. De exemplis venit ista fiducia. Magna sumendo majora præsumimus. Nunc legite senatus ac populi fausta suffragia : licet sciam plus inesse animis quam vocibus explicari : et quædam libamina publici in vos amoris accipite. Si parva adhuc sunt dicta, munerum vestrorum imputate miraculis. Nam magnitudo stuporis locum multis plausibus non reliquit.

EPIST. XXX.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
V. C. PRÆF. URB.

Lætarum rerum index esse malueram, DD. imperatores ; sed ratio officii publici necessitatem mihi nuntii tristis imposuit. Prætextatus vester, prætextatus honorum, antiquæ probitatis assertor, invida morte subtractus est, vir omnium domi forisque virtutum. In cuius locum, vestræ quoque æternitati, quæ optimos novit eligere, nimis arduum est similem subrogare. Itaque summum sui in Republ. desiderium, magnumque civibus gratis reliquit dolorem. Nam ubi primum Romæ amarus de eo rumor increbuit, recusavit populus solennes theatri voluptates : memoriamque ejus illustrem multa acclamatione testatus, graviter egit cum livore fortunæ, quod sibi inclytorum principum beneficium sustulisset. Et ille quidem functus est lege naturæ : nos vero socios animi sui vestrique iudicii tanto dolore confudit, ut otii remedium postulemus. Sileo cætera quæ me non sinunt præfecturam ferre patienter. Vel hæc una consortis amissio justa est ad impetrandam vacationem. Ament alii perpetuas potestates : mihi summus est fructus felicitatis, ut coram vestrum numen advenerer, intuear benignitatis vestræ sidera. Hoc unum, præ omnibus, quæ præstitistis exopto. Simplex petitio est, nec viam capessendi honoris affectat. Satis enim claruit, nihil aliud esse quod cupiam, cum supplex refugerim magistratum.

EPIST. XXXI.

D. VALENTINIANO S. AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Licet arbitrer meas litteras nuntiis aut rumore præventas : quid enim fama potest esse velocius, D. imperator? ego tamen officii publici necessitate cogente excessum viri illustris crudo adhuc dolore non sileo. Vettium Prætextatum veteribus parem, virtutum omnium fata rapuerunt, summo patriæ gemitu, cui decus insigne præstabat. Cujus ego laudes et justa præconia animi consternatione prætereo. Neque enim locus est cujusquam testimonio, cum vitæ ejus gloriam clementiæ vestræ iudicia testentur, mortem celebrem dolor omnium fecerit.

EPIST. XXXII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS
PRÆF. URB.

Licet Vettius Prætextatus naturæ lege resolutus sit, vivit tamen in memoria et amore cunctorum : atque hoc uno punit invidiam, quod tantum ei mors ad gloriam contulit, ut huic quoque fortunæ livor debeat invidere, DD. imperatores. Nam præter illum populi

Romani inusitatum dolorem, etiam senatus impatiens dispendii sui solatium petit de honore virtutis, vestrumque numen precatur, ut virum nostra ætate mirabilem statuarum diuturnitas tradat oculis posterorum : non quod ille præmia terrena desideret, qui gaudia corporis, etiam cum hominem ageret, ut caduca calcavit ; sed quia ornamentis bonorum incitatur imitatio, et virtus æmula alitur exemplo honoris alieni. Hinc factum est ut rusticis adhuc sæculis optimi quique civium manu et arte formati in longam memoriam mitterentur. Atque utinam nihil huic decori facilitas adulantium postea derogasset ! quamvis paria non sint, quæ dispari arte quærentur. Dignum est igitur ut qui in pectoribus omnium manet, sit in ore plurimorum. Ille semper magistratibus suis celsior, in alios temperatus, in se severus, sine contemptu facilis, sine terrore reverendus. Cui si quod commodum successionis evenit, ad testatores proximos mox revertit. Qui nullis prosperis fractus est, nullius risit adversa, indecoræ nescius largitatis : ille quem semper invitum secutus est honor, cuius æquitati conterminus quisque limites suos credidit. Plura de eo vellem, plura de eo deberem sed clementiæ vestræ testimonio cuncta servanda sunt. Illustrior enim laus est, de cœlesti profecta iudicio. Ergo ut probitatis patroni, bona temporum vestrorum futuris quoque visenda proponite. Certe ille est Prætextatus, quem jure consulem feceratis, ut fasti memores celebre nomen extenderent. Aliis utiles, fatalia damna reparate. Abierit cum homine præmium, sed iudicium post hominem perseveret. Probate casibus adversus gloriam nihil licere. Nam quod meruit a civibus singulare est : illud multis commune quod perdidit.

EPIST. XXXIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Si divinæ clementiæ tuæ merita cogitantur, nullæ opes, quas aut natura sufficit, aut fortuna circumfert, gratiam nostri erga te amoris æquabunt, D. imperator. Sed, ut mea fert opinio, publicum de optimo imperatore iudicium non est muneribus æstimandum : senatus tamen promptus obsequi, omnes officiorum partes ultro arripit, quibus indicatur affectio, et salutare numen tuum precatur, ut in hac oblatione, quæ nonnihil superioribus addidit, intelligas hoc esse curatum ne sub te minus posse videamur. Nam divis parentibus tuis, ob decennium singulis minor summa decreta est. Etiam divus frater mansuetudinis vestræ, cum tertium lustrum ævi imperialis exigeret, parcioze munificentia honoratus assertitur. Nunc in amorem tuum studia nostra creverunt. Nam mille sexcentas auri libras decennialibus imperii tui fastis devotus ordo promisit, urbanis ponderibus conferendas, id est, trutinæ largioris examine. Quod si pares animo vires senatus habuisset, scires in publico amore perennitatis tuæ esse divitias. Sed maluit clementiæ tuæ solutionis fide placere, quam magnitudine perfidæ sponsonis. Dehinc sub imperatore primævo sanus muneris modus, votum est sæpe faciendi. Absit ut bono principi plus quam possumus ingeramus. Aman-

tium quippe largitio non deterit vires offerentium. Ergo et nunc libens sume sacro ærario decreta subsidia, et futuris processibus imperii tui obsequiorum similium spem reserva.

EPIST. XXXIV.

D. VALENTINIANO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C.
PRÆF. URB.

Habent hoc publicæ necessitates, ut impossibilia plerumque persuadeant, D. imperator. Sed cauto opus est, ne asperitas negotii effectum irritum solas accessat offensas, quæ nulli magis evitandæ sunt, quam juveni et principi, cujus gratia cum ætate debet adolescere. Ergo numinis vestri famam simulque arduum recogitans, corporatos negotiatores, membra æternæ Urbis, ad equorum collationem quam litteris imperastis, vocare dubitavi: ne liberationem clementiæ vestræ querela publica præveniret. Integra res est: adhuc salubritatem consilii diligentioris expectat. Justitiæ præstate quod remittitis invidiæ. De exemplo veniunt quæ cavemus: siquidem cœli particeps parens clementiæ vestræ, cum munus exiguum huic hominum generi mandare tentasset, motus libertate plebis abstinuit. Et certe paucorum curam res illa poscebat, magisque officium desiderabatur tractandæ pecuniæ publicæ, quam dispendium conferendæ. Consuli tamen gloriæ suæ, ne quid juberet invidis, et diligentissimus ac serius imperator, speratum emolumentum tanquam popularis ignovit. Nec putet æternitas vestra ab incepto temere destitisse Deo proximum virum. Noverat horum corporum ministerio tantæ urbis onera sustineri. Hic lanati pecoris invector est: ille ad victum populi cogit armentum: hos suillæ carnis tenet functio: pars urenda lavacris ligna comportat. Sunt qui fabriles manus augustis operibus accommodant: per alios fortuita arcentur incendia. Jam cauponas et obsequia pistoria, frugis et olei bajulos, multosque id genus patriæ servientes, enumerare fastidium est. Ad summam, liquet privilegium vetus magno impendio constare Romanis. Jugi obsequio immunitatis nomen emerunt. Quod si adjiciantur insolita, forsitan consueta cessabunt. Quare paternum clementiæ tuæ ingerimus exemplum. Prætuli oraculum, quod pius successor imiteris. Oro atque obsecro ne populum, quem triumphantes sæpe veneramini, cæteris urbibus conferatis. Dabit fortuna melior, quidquid castrensium usus efflagitat. Humanitatis merito necessitas vestra sedabitur.

EPIST. XXXV.

DD. VALENTINIANO, THEODOSIO ET ARCA DIO SEMPER AUG.
SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Ab exortu pene urbis Martiæ strenarum usus adlevit, auctoritate Tatii regis, qui verbenas felicitis arboris ex luco Strenuæ anni novi auspices primus accepit, DD. imperatores. Nomen indicio est viris strenuis hæc convenire ob virtutem: atque ideo vobis hujusmodi insigne deberi; quorum divinus animus magis testimonium vigilantiae quam omen expectat. Sumite igitur defensores publicæ salutis so-

lemniter auro ducta munuscula: non quia divitis metalli honore gaudetis, sed ut nostra devotio felicitis sæculi testetur opulentiam. Bonis principibus bene parta libamus. Suscipite a iudicibus aperta obsequia, qui pretia occulta damnatis. Merito vobis solemnes pateras, cum quinis solidis, ut numinibus integritatis offerimus: quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur. Maneat ævum talis circa nos usus officii: et honorem clementiæ vestræ interminus annorum recursus instauret. Libenter strenis solemnibus præfectura fungetur, strenuis deferendis.

EPIST. XXXVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Profiteor ultro quod scio clementiam vestram posse rescribere. Verecunde potius quam jure suscepti provocationem, non exstante sententia: ne existimarer offensus liberæ quidem, sed immaturæ vocis objectu, D. imperator. Nam cum inter proximos Emphasii C. M. V. itemque hæredes scriptos, qui olim beneficio prætoris corporibus defruuntur, super testamenti jure actio verteretur, et sententiam de possessione impatienter exigent, quibus ab intestato honorum possessio minime competebat, quod hæredibus scriptis secundum tabulas docebatur indulta: Priscianus et Polemonianus ad denuntiationem dilato negotio provocarunt. Et cum ab his ratio quæreretur, alios vocis suæ incentores fuisse testati sunt, ut gesta litteris connexa monstrabunt. Nec officium partibus defuit, ad mulctam præjudicii suggerendam. Sed iudicem vestri sæculi decuit vim constitutionis sacro oraculo reservare, cum allegaverint petitores, quod se ad incautam provocationem alienus hortatus impulerit.

EPIST. XXXVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Fidem meam convenit amor sæculi vestri, et cura reip. ne corrigenda dissimulem, D. imperator. Cum ad præfecturam urbanam civilium rerum summa pertineat, minoribus officiis certa quædam membra creduntur, quibus regendis industrios et privatos oportet adhiberi, ut suum quisque munus inculpata facilitate promoveat. Tales nunc de iudicio numinis vestri publicus usus expectat. Sed nolo culpam præsentem, cum satis sit sollicitudini meæ, si melioribus viris officia intramurana mandetis. Meis quippe humeris rerum omnium pondera sustententur, cedentibus reliquis, quos clementiæ vestræ multiplex occupatio probare non potuit. Habet temporum felicitas digniores. Bonorum virorum vena secunda est. Melius urbi nostræ in posterum consuletis, et eligatis invitos.

EPIST. XXXVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Felicitas quidem vestra æternæ Urbi solemnem alimoniam copiam pollicetur, D. imperator. Sed re magis quam spe tuti esse debemus: quod facile factum est, si hanc quoque partem clementiæ vestræ cura respexerit. Nam ætate protracta cum ex Africanis partibus minimum devehatur, non inani tangimur metu ne res annonaria in graves cogatur angustias.

Et ideo oro quæsoque perennitatis vestræ salubre præsidium, ut iudices Africanos, et notarium, cui æternitas vestra mandavit frumentarios commeatus, severiora scripta dissimulent, missis in hoc negotium strenuis, qui onera consueta, dum tractabilis navigatio est, victui Urbis exhibeant. Hæc sæculo vestro, hoc virtutibus divinis dignum est, ut securitatem Romani populi inter præcipua et prima curetis. Aderunt optatis cursibus plena navigia, et Romanos portus frequens atque onusta classis intrabit, si aspiraverint numinis vestri secunda suffragia.

EPIST. XXXIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Difficilis est exitus veterum iurgiorum. Res enim multis agitata iudiciis, et actionum varietate, et cognoscentium motu, et personarum mutationibus implicatur, D. imperator. Ut mihi nunc venit usus, cum inter Gaudentium curatorem Martianæ clarissimæ feminae, itemque Liberium procuratorem amitæ ejus eodem nomine, dum viveret, nuncupatæ, annosum luctamen audirem. Nam in ipso limine quæstionis, cum procuratio, quam C. F. senior Martiana mandaverat, invalida diceretur, quod ante cuidam principi esset injuncta, ubi refusas in dominam comperimus actiones, atque actis prætorii in Liberium de novo jura translata; objecta cassæ procurationis agnovimus: tunc defensio partis adversæ negavit stare personam, cujus procurationem superioris gesta iudicii non tenerent. Contra hæc exactam prius mandari recitationem, et inter partes tributum procuratori beneficium repatriationis aiebant: huic parti longius, quam oportuit, immorata contentio est. Sed quia prior cognitor, ut justo defensori restituerat temporum cursum, qui per actores non poterat impetrari, et procuratio legebatur prætoris alligata iudicio: hæc quoque præscriptio conquievit. Successit aliud, ut obitu Martianæ C. F. mandatum diceretur extinctum. Sed contra, venerabilis Juliani sanctio stare procuratorum iussit officia, causarum dominis viventibus inchoata. Ergo cum et reparationem superstitæ Martiana, et conventionem partis adversæ super æstimandis bonis Liberius impetrasset, pronuntiavimus non periisse mandatum. Dehinc petitore properante, ut ex constitutione numinis vestri, servandi debiti causa in materna corpora mitteretur, quod adversaria æstimationem bonorum conventa facere noluisset, responsum est, de supplicationis fide prius esse tractandum. Id quod probabile videbatur, admissi. Facto igitur aditu de precibus disputandi, defensor C. F. Martianæ notare sibi visus est mendacium supplicantis: quod cum Priscæ matris suæ testamento neptes ejus ex Placidiano genitas hæreditatem cepisse dixisset, non omnes neptes ab ea scriptas probaret hæredes. Responsum est, de his tantum, quas avia hæredes instituit, supplicatum, nec unquam factam omnium mentionem, sed earum quibus fuerat delata successio. His delectum curatoris patrocinium cœpit exigere ut petitor ediceret, ex quibus nominibus propositæ descenderent actio-

nes. Tunc e diverso veniens ex Placidiani C. V. nomine, qui pater adultæ fuit immodicarum donationum causa manasse respondit. Supplementum vero unciarum ab hærede Placidia, cui soror Martiana successit, asseruit postulari. Hæc adversarius eatenus refellebat, ut diceret C. F. juniorem Marcianam, non Placidiani tantum patris successionem, sed etiam Placidia germanæ suæ pro certis unciis consecutam, nec tamen ullam Placidia mentionem precum serie contineri. Sed cum allegatio diversæ partis astrueret, rem se obnoxiam persequi designatis titulis actionum, et id, quod in litem venit, pro certa parte Martianum C. F. possidere: ejus nomen cum designatione causarum doceret precibus comprehensum, stetit iudicii mei deliberatio: hoc asserente, personam Placidia supplicationi adjici debuisse: illo negante, post designationem rei et ejus personæ, quæ hodie corporum possessione defruitur, quidquam esse quærendum. Accessit cunctationi meæ causa vehementior; quod jubente lege, ut intra quatuor menses ad æstimationem bonorum possessor petitori teneatur; nunc ut gesta monstrabunt, angustum nimis ex conventionem tempus fuisse visum est peregrinis corporibus æstimandis. Et ideo motus ambiguus, oraculo numinis vestri distinguenda cuncta servavi. Nam in rebus dubiis una est salubritatis via, ut divina quæque vel Deo proxima consulantur. Conjunctæ paginæ, allegationes partium, et supplementa sumpserunt: quæ cum majestatis vestræ justitia perpenderit, precor, ut metas curiosæ liti absoluta definitione ponatis.

EPIST. XL.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum clementia vestra meminisset faciendæ carrucæ impendium de sacro ærario esse decretum, censuit, ut ejus argentum publicis conditis redderetur, D. imperator: sed examinis reperit fides, ex aliis titulis assumptam speciem, quam vehiculi ornatus accepit. Cujus rei, etiam vir illustris prædecessor meus, Anthemius Bassus, perennitati vestræ rationem dicitur intimasse. Et ideo sæculi vestri æquitas imperavit, ut examinata, et comperta suggererem. Cum fiscus in tempore, quod habendum fuerat, non haberet, ex arca questoria, itemque ex formarum conditis, præterea ex argentariorum parcimonia, argentum jussu operi ministratum est. Cujus solutio, si carrucæ usus maneret, de thesauris imperialibus jure peteretur. Sed nunc carpenti novitate submota, suum quisque deposcit: nec difficile credimus impetrari, quod a legum parentibus postulatur. Quæso ut digna temporibus responsa reddatis, quo vir clarissimus et illustris sacrum largitionum comes, refundendum esse cognoscat publicis titulis privatisque personis, quod sine lacuna imperialis ærarii deprompsit aliena collatio.

EPIST. XLI.

DD. THEODOSIO et ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Scio quidem naturæ humanæ vitio probitatem

subjacere livori. Sed mirer eo progressas insidias æmulorum, ut crudo mendacio insontis fama peteretur, DD. imperatores. Quid enim non audeant, quidve intentatum relinquunt, qui in arce terrarum, Christianæ legis injuriis vindicata fana sinxerunt? Flevit, credo, scenæ istius fabricator, cum de Ecclesiæ penetralibus raptos ad tormenta simularet, cum de longinquis ac de finitimis urbibus duci antistites in vincula describeret. Neque enim serenum clementiæ vestræ animum sine his argutiis compulsisset sacro edicto populum convenire, ut asperioribus, quam pietati vestræ mos est, litteris, præfectum, quem sine ambitu legistis, argueret. Reddat nunc, quisquis ille est, causas fallaciæ suæ, qui sub occasione justæ inquisitionis, qua me cultum spoliatorum mœnium investigare jussistis, tragicas quæstiones de ministris catholicæ religionis jactat agitas. Respondeat litteris episcopi Damasi, quibus assectatores ejusdem religionis, negavit ullam contumeliam pertulisse. Non magnopere officii mei prætendo responsa: a quo ideo quæsitæ est rerum fides, ne factum aliquod recordationem quæstoris effugeret. Credatur ejus legis antistiti, quæ læsa simulatur. Credatur præfecto, qui perennitatis vestræ admonitus edicto, miratur in pro-cinctu creditum quod Roma nescit admissum. Omitto injuriam præfecturæ et conscientiæ meæ: quando eo processit insimulatio ut vos quoque ipsos, auctores honoris mei, quadam reprehensione perstringat. Nam qui summi loci iudices decolorant, sacri testimonii facilitatem videntur incessere. Jam dudum me divus genitor numinis tui præcipuo honore dignatus est: ille meritorum arbiter singularis, cujus imperium cum moribus recepisti. Paternum sequere, tuum tuere iudicium. Qui præfecturam sine ambitu meruimus, sine offensione ponamus. Suggestionibus viri excellentis et de rep. bene meriti Prætextati præfecti prætorio, abusus existimor. Quid si ex illo decreto, quod probabiliter impetravit, necdum a me quæstio ulla tentata est? Prævidi enim quid possent æmuli suspicari, atque ideo obsignata officio præfecturæ sacra jussa commiseram. Nec mē hujusmodi conjectura decepit: siquidem severe executus insimulor, quod non convineor aggressus. Hæc omnia fide actorum comprehensa subjeci: unum illud adjiciens, ut me perennitas vestra necessitate inquisitionis ejus absolvat, cujus auctoritatem referri ad scrinia palatina jussistis. Nam si tantum de me improbis licuit, exstante præcepto: quid retractatis litteris non licebit? Sane laudabili viro episcopo denegante ullum e suis aut carcere aut vinculis attineri, et officio eadem suggerente, ignoro quos potissimum præceperitis absolvi. Tenent quidem leges variorum criminum reos, sed, ut comperi, a mysterio Christianæ legis alienos. Quid igitur æternitas vestra decernat devotus opperior, et quæso ut fallaciam retundatis, quæ divini pectoris vestri sollicitavit quietem, quæ ad edicti necessitatem venerandi principis curam coegit. Memunivit invidia: apud aures enim sacras locum postea non habebit convicta mendacii. Si quid tamen

A denuo obtrectantium murmur ingesserit, opto iudicium. Experientur me sub imperiali disceptatione constantem qui nocentem probare non possunt.

EPIST. XLII.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

De tribunatu vinarii fori nuper orta contentio causam mihi attulit legum arbitros consulendi, D. imperator. Præfectus instabat ut delatum sibi sortiretur officium. Vetus e lege, quæ tempora istiusmodi actibus certa decrevit, excusabat honore decedere. Secutus morem longa ætate servatum, eum qui recens majestatis vestræ beneficium præfererat, admisi. Sed ut deinceps, si forte usus tulerit, cunctationem iudicii absoluta forma submoveat, statui sacrum numinis vestri oraculum sciscitari, utrum fas sit novos tribunos servata lege differri, an magis veteres oporteat devotione removeri.

EPIST. XLIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Unum levamen injuriis meis tribuit eventus, D. imperator, ut Romam publicæ utilitatis gratia V. C. et illustris, clementiæque vestræ semper dicatus, comes Hesperius mitteretur. Nam si eum testem contumeliarum, quas periuli, non haberem, quis dubitaret eam præfecturam, quæ Romæ superior est cæteris, turbidum aliquid pro potestate fecisse? Is, quoniam semper amicus est veritati, et famam bonorum temporum colit, si dederit æternitas vestra copiam, contemptum legum et sæculi non silebit. Ego, ut potero, de multis pauca narrabo, repetitis paululum causis quæ mihi, ut arbitror, has insidias excitarunt. Cum pro diligentia, quæ debet omnibus inesse iudicibus, argenti publici ratio quæreretur, quod censualibus editores munerum contulerunt; inter cæteras fraudes repertum est, quosdam functionibus absolutos, sumptum debitum reip. non dedisse. Et ut fallacia ita tegetur, ex alieno argento tantumdem censualibus, falsis titulis imputatis, quantum duo conferre debuerant, contulerunt. Hoc cum clarissimi viri sponte sine adiectione dispendii reddidissent, senatum prisco more consului, quid in communi causa patrum innueret auctoritas. Dictis aliquot sententiis, factum meum reverendi ordinis probavit assensio. Interjectis diebus cum Romam V. C. et spectabilis vicarius commeasset, V. C. caudicus fori mei Cessus, socius ejus, qui debitum refudit impendium, tuitionem contra me, et annonæ præfectum clarissimum virum de sede vicaria postulavit, cum ego aditus in causa publica, civilem conventionem matri ejus super nepotis sui munere detulisset, responsione servata, qua retinere asseritur patrimonium Candidati; præfectus vero annonæ V. C. pistorem publicæ annonæ verbo tantum reposcere diceretur, quem manibus officialium Celsus eruerat. Hic jam vestræ perennitatis est æstimare contumeliam præfecturæ: cujus caudicus nihil passus, auxilium secundi iudicii impetravit. Per hæc quoniam patientiam meam minime perculerunt, ad-

jectum est, quod dissimulare non possum. Nam cum ad examinandos actus Bassi præfecti Urbis potestas vicaria ad secretarium commune prodiisset; nescio quis, vicario libello dato, de officii mei colludio, vel iniquitate conquestus est; quod Memorius litigator, jussus a Basso solvendi debiti gratia ad judicia Africana deduci, cum et a viro illustri decessore meo Aventio, et a me per libellos, ne eo pergeret postuasset, navi esset abductus. Hunc illico V. C. et spectabilis vicarius, ut subscriptio libelli indicat, adesse præcepit. Ubi pariter ambo consedimus, et seriem querelarum recitatione cognovi, admonui ut is qui aderat vicariam sedem probaturus intraret. Tunc officium ejus hominem deesse respondit, qui præcepto judicis sui in examen acciri debuerat. Quid hic æstimandum sit, relinquo sapientibus. Semel atque iterum præconis vocibus advocatur, nec tamen inclamatus accurrit. Tunc nullo assistente, apparitio urbana coepit urgere, quod ad Africam transvectus esset, quo Bassum clarissimum virum criminis posset arguere. Suggestum est paritum esse sententiæ: quam cum Bassus post luctamen partium protulisset, provocatio non removet. Ad hæc Fulgentius V. C. tribunus et notarius, conventos adjutores urbanæ sedis asseruit ne Memorius navigaret, a quo cum requireretur an ad eum aliquid super hisce criminibus Memorius detulisset, ait querelas ejus libellorum paginis contineri: credo simulare non ausus quod accusator esse voluisset. Ad hæc urbani adjutor officii per Felicem sibi a clarissimo viro Fulgentio mandatum esse respondit, ut secundum sententiam Memorius ad Africam duceretur. Mox Felicem censuimus attinendum, quo posset liquere an hujus mandati internuntius extitisset. Interea vir spectabilis vicarius, cum adessent alii, quos in Bassi causis possemus audire, ob ejus absentiam, quam facile est ex Africanis revocare provinciis, judicium omne deseruit: nescio an ex jussu eorum qui, ut audirentur, affluxerant. Promissa relatione discedo. Felix, qui in communi jussus est attineri, officii executione corripitur. Is, cum a me insequenti tuitionis auxilium poposcisset, et unius nomenclatoris, ut in urbe pacata adminiculo fretus incederet, post vehiculum præfecturæ, jussu Fulgentii, per Gaudentium et Victorem agentes in rebus, et Bonifacium palatinum, qui hactenus in officio urbano militavit, violenter arreptus deducitur in ejus ædes, de cujus mandatis fuerat audiendus. Quod cum sibi Fulgentius V. C. auctor contumeliæ meæ invidiosum putaret, ad circi secretarium convolvavit, facti illiciti volens præstare rationem, quod sibi metum fuisse dicebat, ne officii subornaretur impulsu. Expectatis, credo, augustissimi principes, ut præfectus et judicii vestri securus, et innocentæ suæ aliquid severum censuisse dicatur. Fateor, neque poenitet, animum temperavi, dum certam de vobis spero vindictam. Statui ut Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, tradetur. Quid mitius decerni, quid remissius potuit? Tunc ille, tanquam cossurus egreditur. Sed cum ad

A ejus ædes semel atque iterum princeps officii com-
measset, et obstinatam hominis contumaciam non
posset inflectere, inanem syngrapham reportavit, qua
redhibitionem Felicis in alterum diem sponsione
distulerat. Tenet domi testem, quem de se noverat
audiendum. Etiam hujus injuriæ assumo patientiam.
Culpatæ uti vultis, ut dignum est. Scivi meliorem
esse judicum causam quæ rerum dominis reservatur.
Expectamus ut altero die instructus officio redde-
retur. At ille crastina luce, ut gesta monstrabunt,
adversum cautionis fidem vicariæ potestati tradendus
abducitur. Hoc ubi princeps officii comperit, paucis
comitatus excurrit; retinet Felicem celebri Urbis
loco, nec tamen eripit. Itaque Fulgentius, qui se
simulat verberatum, manu validiore legibus repu-
gnavit. Interea Felix a militibus vicariæ potestatis
abducitur. Et cum princeps officii mei sub conspectu
Romanæ plebis auditur, video quid de hoc facto
perennitas vestra debuit judicare. Ego ordinem te-
nebo gestorum. Fatetur sub alterius cognitoris exa-
mine litigator, nihil sibi ab apparitoribus meis ad-
versum Fulgentium esse mandatum. Hic jussu ejus
ad communem secretarium, quo faciendæ oblationis
gratia summates quosque conduxeram, a principibus
officii utriusque perducitur. Nihil enim repertum
fuerat quod præfecturam posset involvere. Tunc
Fulgentius facti sui conscientia percitus cæsum se
esse conqueritur. Sed mox ejusdem Felicis ac devo-
tissimi viri principis responsione pars ista purgata
est. Et tamen querelæ ejus audientiam non negavi,
clarissimo et spectabili viro vicario in societatem
cognitionis ascito, si vellet struere nomina testium
plebeiorum danda. Promisit: credo, ut per moram
meus dolor, vel per satisfactionem mitesceret, vel
ipse rursus alias moliretur insidias. Qui ut res indi-
cat, conscientia hominis subornati, a quo vicariæ
potestati libellus oblatus est, domestice confessus
apud eundem factum ausus est postulare, ne appa-
ritores ejus, quos ob discessum litigatoris custodia
carceris jusserat attineri, injuriæ subjacerent. Post
hæc usurpato rursus publico neglectoque judicio,
audacis facti conscius evolavit ut præfecturæ justas
querimonias præveniret, ignarus, ut res est, pa-
rentes generis humani magis justitia quam invidia
commoveri. Hæc ita esse gesta, nec ulla arte fingi,
D instructio subjecta testabitur. In qua reperiet æter-
nitas vestra præfecturam, quam in me puro judicio
contulistis, nihil saltim ad vindictam publicæ disci-
plinæ esse molitam: cum omnibus injuriis cederetur,
quas boni quique præsumunt pro vigore sæculi vin-
dicandas. Hæc enim spes et fiducia jus creditæ mihi
potestatis infregit, ut auctores honoris mei, et pu-
blicæ dignitatis, et judicii sui contumeliæ, jus a
severitate defendant.

EPIST. XLIV.

DOMINO THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Per vices mensium singulorum ad perennitates
vestras scripta senatus et populi acta mittuntur,
quæ poterunt indicare quid vir præcelsæ illustrisque

memoriæ Prætextatus, vel ad amplissimum ordinem, vel ad devotum vobis populum, pro sæculi vestri commendatione pertulerit, D. imperator. Sed quia speciatim sacris litteris imperastis, ut si qua ab eo Romæ in his cœtibus gesta sunt, agenti in rebus excerpta tradantur: nisi omnia jussis cœlestibus obsecutus, quæ ipso præsentate venerabilium rationum vestrarum sanctio definivit, et patrum probavit auctoritas. Præterea, quæ apud plebem locutus est ut cunctos in amorem bonorum temporum provocaret, adjunxi. Judicium vero civium, quod supremo die de virtute atque innocentia ejus habuerunt, speciatim viro clarissimo et illustri officiorum magistro, subditis gestorum exemplaribus, intimavi: licet vehiculo publico cum cæteris, quæ ex more mittuntur, omnia necesse sit, rursus ad serenitatis vestræ notitiam pervenire.

EPIST. XLV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Jam quidem rescriptum numinis vestri Cyriades V. C. comes et mechanicæ professor exhibuit, D. imperator: quo statuerat æternitas vestra, ut se ipse a quorundam criminatione purgaret, ac rursus urgeret objectis, si quos fraudis incesseret. Qui cum Auxentium V. C. sub examine decessoris mei cœpisset arguere, postquam ad cognitionem meam ventum est, super basilicæ atque pontis immodico sumptu, Auxentii V. C. voce perstrictus est. Quem Cyriades, vir parilis dignitatis, mutua accusatione credidit remordendum. Visum est igitur accommodum ut utriusque ædificationem fida æstimaret inspectio. Dedi negotium sollicitis, quantum arbitror, viris, et Cyriade pene recusante, decrevi fabrilis artis magistros, quos adversario æquiores putabat, æstimationi operis admovendos: manente nihilominus penes Auxentium cura atque administratione cœptorum, quod necdum æternitas vestra officium ejus successione mutasset. Itaque exactis aliquot diebus, et adhuc pendente operis examine, apparitio, quæ Auxentio fuerat deputata, per notarium mihi fecit indicium, deseruisse clarissimum virum susceptorum curam locorum, et sub ipso æstatis exordio, quo possit profectus ædificationis assurgere, nihilum promoveri. Sed quia senatoris fuga non videbatur temere credenda, ut impensius requireretur admovui. Diu nusquam gentium deprehensus, ubi comitatum sacrum numinis vestri adire jussus est, evolavit. Interea Cyriades, V. C. comes et mechanicus, cum statutum meum discessu ejus videret elusum, multum anxius ne quid in absentem adversarius molitur, ut æternitati vestræ et relationem V. C. prædecessoris mei, et nunc acta suggererem, deponeret: cui audientiam negare non potui; eadem via præcepto numinis vestri cupiens edoceri quid factus sit de æstimatione sumptuum, quos utriusque insumpsit expansio: siquidem meum spectat officium jacturam pecuniæ publicæ non tacere. Fidem litteris sociata gesta præstabit. Quæ ubi ad sacras aures perennitatis vestræ recitata pervenerint, oro

atque obsecro ut incertum animi mei responsis imperialibus instruat.

EPIST. XLVI.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Certum est quidem clementiam vestram fidei amore, et studio veritatis, in examen assiduam sæpe explorata revocare, DD. imperatores. Sed cum Auxentius V. C. et Cyriades comes ac mechanicus parilis dignitatis, quadam inter se concertatione dissentiant, nonnihil superioribus iudicibus derogatur. Jam dudum enim V. C. et illustris Anthemius Bassus pontis novi opere perspecto, sub actorum confectione signavit culpam vel negligentiam singulorum; denuo successor ejus eadem loca rimatus asseritur. Dehinc cum apud me, ex rescripto, quod Cyriades V. C. impetravit, recidiva cognitione refugerent, atque ipsis consistentibus censuissem, ut utriusque tam sumptus, quam ædificationem investigatio discussionis inquireret, V. C. Auxentius repente deseruit iudicatum. De cujus facto missurus relationem, quam sollicitudo intermissi operis exigebat, alia numinis vestri decreta rursus accepi, quibus examini meo V. C. et spectabilem vicarium copulastis, ut utroque residente, accusata pontis vitia quærentur. Neque obsequium defuit imperatis. Itaque adhibito V. C. tribuno, et notario Aphrodisio, cui post Auxentium V. C. novarum molitionum cura legata est, habita est de his quæstio qui pontis ejusdem fundamenta posuerunt. Atque ita constitit partem brevem atque discretam sub exordio hyemis inchoatam vi fluminis corruisse, cujus impendium viginti solidorum definitione artifices æstimarunt. Sed casus partis istius, utpote adhuc a cætero corpore segregatæ, nihil videtur injuriæ locis distantibus attulisse: quam facili ædificatione reparandam Cyriades V. C. pollicetur. Post hæc alterius loci exploratio hiulcam compagem lapidum deprehendit, quam Cyriades comes et mechanicus consilio suo et ratione artis ita positam suggerebat, ut infuso postea impensarum liquore hiantia stringerentur. Quod cum facere debuisset, succedentis industriam affectasse potius dicitur, ut in auctoris invidiam feni et sparti manipulis clauderentur. Quod cum astrueret recitatione gestorum, factum quidem urinandi artifex non negavit, sed ex usu operis, non in dehonestamentum Cyriadis V. C. asserebat, remedium hujusmodi esse provisum. Tunc responsionum varietate commoti, coercuimus a præteritis discrepantem. At ille Cyriadem sibi ait dudum fuisse terrori. Quod credibile non videtur, cum illius temporis cognitor ad fidem veri dstricta quæstione pervenerit. Interea Cyriades V. C. facilem prospectum esse suggessit operis sarcindi, cujus stabilitatem, sicut assertum est, hyems tertia non resolvit. Ipse autem de ædificationibus Auxentii V. C. et de usurpatione immodici auri nonnulla indicia intimavit. Quæ ideo Gestorum paginis applicari placuit ut æternitas vestra, cunctis per ordinem patienter auditis, providere dignetur quamadmodum

concertantium æmulatione compressa, et integritati sumptuum et firmitati operis consulatur.

EPIST. XLVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Ut vestri numinis veneror sanctiones, ita observantiam jugem saluberrimis divi genitoris vestri impendo decretis : Quid enim ille constituit, quod possit publica cura deserere? Is inter alia, quæ in bonum publicum contulit, etiam medendi professoribus dedit ordinem successionis, si locum quempiam decedentis fortuna nudasset. Qua lege cautum est ut primi artis ejusdem de novorum scientia judicarent. Hanc formam, quantum asserunt, ætas secuta servavit, D. imperator. Nunc Joannes V. P. non eum gradum, quem subrogandis dederunt divalia scripta, sed summo proximum conatur adipisci, fultus Palatinæ militiæ privilegio, et impetratione specialis oraculi, quo Epicteti archiatri locum tunc adhuc superstitis impetravit. Sed quia lege et more cogentibus, summates ejusdem professionis par fuit in examen acciri, adhibitum est iudicio collegium omnium medicorum : quorum potissimi inter venerationem legis et novi beneficii reverentiam judicare non ausi, eum locum Joanni V. P. statuerant deferre nudum, quem tenere potuisset, si eo tempore, quo aulæ obsequiis deputatus est, archiattrorum numero fuisset adjunctus. Et cum ab eo palatini honoris officia poscerentur, ut codicillorum prærogativa monstraret, quis illi inter archiattros ordo competere, asseruit domestica expilatione etiam documenta sibi dignitatis ablata. At vero pars magna medicorum, munita lege divali, eorum exempla deprompsit, qui e Palatio in hunc gradum servato ordine transferunt. Quare motus ambiguus, et neque divi genitoris vestri ausus rumpere sanctionem, neque obviam specialibus venire præceptis; divino arbitrio numinis vestri, subditis allegationibus partium, summam negotii reservavi : opperiens quid deliberatio Augusta constituat, cui soli fas est de scitis divalibus judicare.

EPIST. XLVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quid possint justii principes culpæ præsentio. In causis etenim, quibus momenti reformatio postulat, appellationes recipi non oportet. Sed consulto nunc objectum provocationis admisi, ut in examen clementiæ vestræ, et invasionis indignitas, et modus iudicii perveniret, D. imperator. Nam Scirtius V. P. ereptam sibi partem Cæsarianæ massæ crebra additione conquestus, cum integrationem status, quem amiserat, impetrasset, hæredes Thesei, qui reluctarentur objecti sunt. Tum vero Artemisius, Olibrii clarissimi atque illustris viri actor, exsecutori ut ipse professus est, obiavit. Et cum ad pernoscendum possessionis statum loci habitatores adesse jussissem, in injuriam legum, Ruffino officiali jussa curanti, qui deducebantur abrepti sunt. Gesta indicabunt facti incivili auctores. Interea distuli vindictam iudiciorum, et rursus officio negotium dedi ut necessarios

evocaret. Tunc cessantibus auctoribus clarissimæ domus, cæterisque subtractis, ad contradicendum Thesei subrogantur hæredes : uno tantum exhibito qui se assereret libertum esse defuncti. Is interrogatus quo abiissent incolæ prædiorum, delituisse nonnullos, Scirtii vero mancipia ad urbanam villam, quæ est clarissimi et illustris viri Olibrii, translata respondit. Cætera, ut a liberto Thesei dicta, præteream, licet in eum præscriptio ista non competat, cum a patre minorum beneficium libertatis acceperit. His ita positus, Prænestini in quorum finibus Cæsariana possessio jacet, missis apparitoribus exhibentur. Tunc demum V. C. et spectabilis Olibrii procurator emergit. Adest etiam defensor minorum. Tandem cogentibus iudiciis postulatus, Scirtio adversum duos pugna proponitur : quamvis patrocinia clarissimæ domus, et successorum Thesei quadam specie dissiderent. Itur in quæstionem possessionis, quæ partium variis agitata conflictibus, ad interrogationem testium jure transivit. Admoneri singulatim ut mos est, jubeo curiales nominum et dignitatis. Ab unoquoque posco responsa, tum locorum justos possessores requiro : dehinc percunctor quis annuas functiones, aut indicta persolverit. Cum secundum Scirtium testimonia cuncta procederent, atque eam possessionem cum Theseo tenuisse constaret, quando aut per quos dejectus esset, examino. Secundum fere vel tertium mensem manare consentiunt, ut eum clarissimæ atque illustris domus homines expulerint. Auditis optimatum testimoniis, denuo defensores admitto jurgantes. Quæsitæ et responsa partibus intimantur. Ibi Tarpeius V. C. procurator illustris viri Olibrii asseruit, ei sex uncias prædiorum Thesei morte quæsitæ. Contra Scirtius de sex unciis, quas minores etiam se consentiente retinebant, non ibat inficias, nec sua interesse dicebat actores clarissimæ domus an hæredes Thesei eadem parte fruerentur. Tunc actionibus copulatis, Scirtium urgere cœperunt, quod secundum mandatum C. F. Facianæ sex uncias Theseo per epistolam reddidisset, sex vero alias in eos liberos contulisset spontanea largitate. Ad hæc Scirtius idem litteris familiaribus, quod donationibus in Theseum, vel parvulos transfusum esse dicebat, ipsius petitu, ut actorum fides beneficium roboraret. Et revera, cum posteriora gesta pro indiviso sex uncias massæ in eos collatas esse testentur, intelleximus partem donatoris exceptam. Cur enim pro indiviso daret, si nihil resideret quod retineret? Sed hoc cum ad proprietatis causam dicerem pertinere, recitata est a defensoribus constitutio, quæ iudicibus tribuit copiam, non imponit necessitatem, ut quoties de possessione successionis iudicant, continuo, si casus tulerit, etiam de jure censeant. Qua actione confessi sunt ad aliam causam se malle transire. Præterea non solus Scirtius proprietatis quæstione videbatur urgendus, cum ipsi quoque inter se super hac parte quodammodo dissiderent. Quare de possessione secundum documenta Scirtii et principalium testimonia iudicavi, adversariis eius

sex unciarum retentione et jure firmatis. Principalem vero causam, salvis allegationibus partium futuro examini reservavi. Et mox sententiæ exemplar emisi, cum ejus editionem procurator spectabilis viri continuo postulasset. Tunc Scirtius obtulit sanctiones, quibus doceret, in reformatione momenti nullum esse appellationibus locum. Postridie procurator clarissimus et illustris, ac defensor minorum, qui putabatur in judicio discrepare, concordiam suam junctis provocationibus indicarunt. Hæc est omnis summa luctaminis. Nunc oraculum numinis vestri fortuna litis exspectat. Gesta et supplementa partis utriusque subjeci: quibus instructa perennitas vestra, exemplo unius causæ securitati omnium dignabitur commodare.

EPIST. XLIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Vendendis solidis, quos plerumque publicus usus exposcit, collectariorum corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statum pretium subministrat. Huic hominum generi taxationis exiguæ utilitate nutanti, divus frater numinis vestri tantum pro singulis solidis statuit conferendum, quantum æquitas illius temporis postulabat, D. imperator. Sed paulatim auri enormitate crescente, vis remedii divalis infracta est. Et cum in foro venalium rerum majore summa solidus censeatur, nummulariis pretia minora penduntur. Petunt igitur de æternitate vestra, pro ratione præsentis, justissimæ defensionis augmenta, qui jam tanto oneri sustinendo pares esse non possunt. Hæc est causa quærimoniæ, quam divinis sensibus vestris fides gestorum plenius intimabit. Si petitionis genus probabile judicatis, quæso ut huic quoque parti præceptio mansuetudinis vestræ salubre remedium deferatur.

EPIST. L.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Palatini munerationum sacrarum, Amicus et Castor, quæstus publicos eruentes, inter cætera nomina, quæ judicio persequuntur, hæredes Postumiani V. C. in examen meum conventionibus evocarunt, D. imperator. Luciano monente, qui census senatoris ante tractavit, quod oblativis functionibus ea demum domus esset obnoxia: pars debiti Lollianam, pars Cattianillam pariter ac Severellam suggerebatur urgere. Interea sequestrato Lollianæ C. F. nomine, quam pro sex unciis astringit exactio: horum orta refragatio est, quos pro singulis honorum quadrantibus solutionis cura mordebat. Comperendinato plerumque judicio res eo deducta est, ut fisci patrociniū securitates a clarissimis personis impleti per vices muneris flagitaret, Cattianillæ vero ac Severellæ defensio scripta ad rationem divini principis mitteretur. Vetus enim quæstio, et cognitionibus præfecturæ frequenter agitata, usque ad inclyti semperque verendi genitoris vestri cucurrit arbitrium: qui Juventii clarissimæ et illustris memoriæ præfecti Urbi insinuatione consultus quadam rescripti parte signavit, suis quibusque temporibus a Cattianilla ac Severella cla-

rissimis feminis oblativa munera soluta constare. Hoc me dudum promptum atque declivem ad efflagitanda illationum documenta defixit, cum videretur omnibus securitatibus esse vehementior imperatoris assertio. De cujus responsis jugi honore mansuris, vestræ clementiæ fas est esse judicium. Nos venerari potius, quam interpretari oracula divina consueveramus. Præsto sunt monumenta gestorum, partium quoque supplementa non desinunt. Æquum est ut majestatis vestræ informetur arbitrio humana cunctatio.

EPIST. LI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Moribus sævis familiare atque cognatum est armare spiritus impunitatis exemplo, D. imperator. Cur enim secundum desperet effugium, qui laqueos criminis prioris evasit? Præsenti causæ congruit præmissa sententia, siquidem Valerianus V. C. cui lar in Epiro esse suggeritur, neque rescriptorum veneratione, neque legum severitate, vel pactionum fide, aut judiciorum reverentia permovetur. Qui primo in examen prætoricæ sedis jussus acciri, ad supplicationem V. C. Junioris vim rescripti præcelsæ potestatis elusit. Dehinc proconsularibus evocatus edictis, leges pari arte frustratus est. Nam cum et actione civili, et criminali accusatione premeretur, statutis incivilliter repugnavit, ut apparitores præfecturæ urbanæ, partim notariis, partim suggestione signarunt: quorum unus agenti in rebus, eo mortuo, ad quem sacri præcepti exsecutio pertinebat, affectum se a Valeriano gravibus injuriis indicavit. Motus igitur indignitate talium querelarum, cum viderem rursus illudi posse judiciis, si quid severius censuissem, factu optimum credidi, ut æternitati vestræ causæ istius pontificium reservarem. Soli enim jure corrigitis admissa potissimæ dignitatis. Fides gestis rerum cohærentibus explicatur: nihilominus ad senatum regressus apparitor, qui contumaciam senatoris et serviles impetus nuntiavit, suggestionibus suis; cum forte usus tulerit, adfuturus. Quæso æternam clementiam vestram ut, omnibus solita æquitate perpensis, evagari ulterius frustratorem tot judicium non sinatis.

EPIST. LII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Difficile est ut bona causa sit, cujus actio in jus alterius desperatione transfertur. Id adeo res probavit, D. imperator. Nam Theodorus, ut asseruit, ex peccatore ab Anania quadam in re sua procurator creatus, jam pridem clarissimo atque emendatissimo viro Cuprasio urbanis tribunalibus præsidente, Flavianum quemdam denunciata lite pulsavit: sed diem legitimum causæ lapsus excessit. Longo intervallo petita a me reparatio, cum partes ad necessarium contraxisset examen, post multas allegationes, quas judicia ut invalidas respuerunt, orta præscriptio est, quæ assereret novari tempora possessore mortuo debuisse. Nam constabat non modo Flavianum, qui propositam legibus quæstionem primus exceperat,

sed etiam successorem ejus finem fecisse vivendi. **A** Ad hoc præmissa est lectio, veluti probatur indicibus, novationem tantum petitoris hæredi esse decretam. Quod verbo quidem assertum, sed sanctionibus non probatum, contrariæ legis recitatione compressum est. Secutus igitur scita manifesta et nullis principum vacuata responsis, cessare processum negotii judicavi: cum lis alteri denunciata, aliam personam temporibus exactis tenere non posset. Tunc oblatis provocationis etiam novationis libellis, suspensa sententia. Cujus meritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit. Ego in referendo prolixus esse non debui, cum pene in ipso actionum vestibulo repulsa legibus causa constiterit.

EPIST. LIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

In causis appellationum malo jus potestatis infringere, quam interpretationum dubia sustinere; præsertim conscius haud iniquæ judicationis, cui non nihil honoris eveniet, si æternitatis vestræ oraculo roboretur, D. imperator. Tuli igitur Constantium Suarium temere provocantem, cum ex rescripto numinis vestri statum, quem Theodosio absenti ademerat, reformassem. Mota enim vestra clementia supplicationibus et querelis, brevi examine jussit inquiri an Theodosio extra conflictum locato, ac deinde ne rebus excideret provocante, possessionem corporum Constantius esset indeptus. Allegata igitur præceptione divina, primo cognitionem totius negotii, quamvis speciatim mihi tranquillitatis vestræ delegatione mandatam, V. C. vicarii præsentiae reservavi: siquidem videbatur hæc causa cæteris provocationibus esse conjuncta, quæ V. C. prædecessore meo negabantur admissæ, et alterum mecum sumpserat cognitorem. Dehinc, ubi eam partem, quæ ad illius temporis judicem pertinebat, vestro retinistis examini, appellationis inquisitione discreta, cum jam participem judicii non haberem, turbatæ possessionis querelam rescripto obsecutus audivi. Et quia Theodosium judicio non interfuisse constabat, quo sibi demptas questus est facultates, nec ulla precum mendacia Constantius detegebat: exsecutus sum circa germanum supplicatoris hæredem cœleste judicium, reformato statu, quem claruit mox proposita appellatione defensum: licet cultus subditus quæstioni, libellos, quos Theodosius publicavit, apud se resedissem memoraverit. Nihilominus obediens imperatis, statui ut fides gestorum superiorum ad Augusta scrinia mitteretur. Hinc orta est provocatio, cujus vel justitia vel contumacia sacro expendetur arbitrio. Interea constitutionis memor, sequestrari mobilia fructusque præcepi, ne medii temporis usurpatio abutatur indebitis. Omnium gestorum fida documenta, supplementis partium relationi ex more sociata sunt, ut diu fluctuanti causæ tandem stabilem terminum divino ore ponatis.

EPIST. LIV.

DD. THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS V. C. PRÆF. URB.

Omnes qui ad amplissimos honorum gradus judicio clementiæ vestræ vel favore provehimur, summo studio debemus eniti ut famam sæculi suggestionum veritate tueamur, D. imperator. Quod enim genus gratiæ beneficiis principum rependendæ fortuna impar inveniet, si fidem deserat quæ sola munit imperium? Contemplanti mihi igitur rescriptum numinis vestri, quo arcæ vinaris debita a præfecto ejus temporis, quo contracta dicuntur, erui censuistis, silere fas non fuit, quid temporum vestrorum congruat æquitati. Jam primum stupere me fateor, cœlesti mansuetudini vestræ totius orbis negotiis occupatæ, litteras divi **B** Constantii ita esse suggestas, ut comminatio sub conditione deprompta instar cujusdam debiti duceretur: dehinc tacitum quodam casu de ea parte rescripti, quæ tenebat officium, ut persona judicis, tanquam vilior, apparitorum suorum impunitate premeretur: tertio, quod ea summa solidorum, quam cognitio et relatio viri illustris prædecessoris mei ex majore parte solutam probavit, ærario, tanquam debita et intacta deponitur. Atque ideo inter multa curarum summam nonnulla tractanda sunt. Namque XI milia cccxlvi solidos ex eo anno qui Sergii et Nigriani sequitur consulatum, sacris accessisse thesauris, et præfecturæ inquisitio, et discussorum litteræ, et V. C. prædecessoris mei scripta docuerunt. Inter hæc igitur tam multa valida, fidem clementiæ vestræ debitam silentio violare non potui: cum vestrum quoque numen adverterem solita cautione, neque judicis nomen signasse rescripto, et æstimasse, quod conveniendus luce frueretur. Nam quomodo clementia vestra vim veteris comminationis in mortuum tendisset, cum gravium etiam noxarum pœna fine vitæ solvatur? At vero iste terror divi principis litteris comprehensus, ne viventem quidem posset urgere. Gravia enim subjectis sæpe minitami, acuendi potius studio quam nocendi. Hoc etiam divus genitor tuus, in omnium semper animis et ore victurus, pia lege constituit: qui sententiam quoque sub comminatione depromptam, effectu atque executione vacuavit. Hanc vero conditionem, quam divus Constantius adjecit litteris suis, multa quæ post visa sunt subruerunt. Nam eodem principe adhuc orbem regente, ad Tertullum Præfectum Urbis memorabilem virum migravit exactio, quæ si hominis potestas fuisset, circa personam prioris judicis potuisset hærere. Nec multo post tempore, in Clytholiam Maximum, pari honore tunc præditum, tituli istius cura convenit. Divo etiam parente numinis tui, Romana jura et fata moderante, præfectis ac discussoribus mandata provincia est, et per vices administrantium publici debiti occurrit exactio. Novissime relatus in cœlum germanus clementiæ tuæ, eum ipsum Basilium, cum haberet appositum, qui personis judicium non pepercit, primiscrinios urbani officii, quorum sollicitudo per successiones exigenda curaverat, vel sol-

vendo nomini, vel edendæ rationi fecit onnoxios. Itaque et a V. C. ac probatissimo Anicio Basso, et Aventio viro spectabili frequentata cognitio, et solutam majorem partem debiti deprehendit, et provincialium judicum reperit sponsionem : qua professi sunt, si urbanum cessaret officium, per se hujus tituli integritatem posse sarciri. Hæc igitur, si legibus conferantur, pronuntiabit æternitas vestra in professione verum esse nexum, in comminatione terrorem. Quid, quod proxima apparitio cogendis provincialium judicibus admota, spem debitis eruendis fecisse suggeritur; non est meum famæ incerta sectari. Inveniet divina majestas tua cur huic exactioni perpes cura defuerit. Nam socerum meum clarissimæ memoriæ virum Orfitum petit ista molitio : cujus hæredes V. C. et illustris officiorum magister ascripsit litteris suis, cum tuæ mansuetudinis verecundia nulum sacro oraculo nomen expresserit. Quid ergo existimem merito illius factum, qui major honoribus quam facultatibus ante annos fere quindecim vitam peregit? ut comminatio sæpe lecta, semper omissa, et novis post sepulta decretis, quam neque lex divalis admittit, et solutio magnæ partis exclusit, resurgat in mortuum, quæ non fuit ante viventi? An meæ potius contumeliæ causa, et ordinem tot et talium statutorum, et divi Gratiani recentem præceptionem, et discussorum diligentiam, et præfectorum cognitiones, et relationis fidem novis suggestionibus arbitrer sauciari? Testor custodem numinis vestri Deum nihil esse, quod injuria dignus existimer. Quieto mihi hanc præfecturam sine ulla affectione tribuistis. Si quem forte mordet invidia, si alicujus desiderii reip. amore non cessimus, cogitet privata odia adversum leges exercenda non esse. Postremo cognoscat, si quis ille est, me meosque successionem clarissimæ atque illustrissimæ memoriæ viri Orfiti, neque ratione juris, neque honorum aditione cœpisse. Quæso igitur ne in contumeliam judicii vestri, et juri, et innocentiae fraus paretur. Quando enim absentibus atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt? Quis unquam sententiam numinis vestri inauditus excepit? Quando comminatio ad hæredes usque porrecta est? Certe ut ipsam causam loquar, quæ me, ac necessitudines meas vobis propitiis, nullo jure contingit, pars major debiti soluta monstratur : in evidentibus nominibus pars resedit. Cujus studio absolvendi sunt debitores, ut implicentur innoxii? Quare insitam divinis sensibus vestris oro justitiam, ne adversum divi Gratiani diffinitionem, adversum rescripta tot principum, qui præfectis debita eruenda mandarunt, adversum relationem, quæ uberiorem summam docuit exsolutam, reliquum vero secundum rectorum litteras exsculpendum ab obnoxiiis intimavit; ignaros negotii et paternæ hæreditatis alienos, pulsari incongrua conventionem patiaris; neve exemplum novum pius imperator inducas, ut successio optimatum [num. leg. optimatum?], qui reip. præfuerunt, ad liberos segura non transeat. Multos hæc forma

A retinebit, et plerosque, ut arbitror justius, si qui forte provinciis vestris male abusi sunt. At vero posteritas illustris memoriæ viri Orfiti, nihil ex illo aliud, quam generis insigne quæsivit. Meæ tamen injuriæ est ista suggestio. Nam tenuitati illius frequenter exhaustæ, nemo testamento, nemo nostrum honorum aditione successit. Unde intelligit clementia vestra, quod non metu familiaris causæ, quæ legibus tuta est, sed temporum amore sollicitor ne ad innocentiam fisci vestri infructuosa tantum recurrat invidia. Et hæc quidem cursim, ne mandatum negotium comperendinatio differret, tantum pro conjugis meæ Rusticianæ C. F. parte quæsita sunt : cujus germana multo angustior facultatibus ex Etruriæ longinquis adesse præcepta est. Vestrum vero salutare numen omnes precamur, ne quod de tot provinciis pro majore parte jam redditum, adhuc difficilis exsculpat exactio, senatoriæ domus inopinata labes speretur posse persolvere. Multis nocuerit ista conditio, qui reipub. præfuerunt. Neque enim jus fuerit, ut una familia novo opprimatur exemplo. Quæso igitur ut gesta, quæ fidem relationis asserunt, audire dignemini, legesque percenseatis : quarum plerumque duritiam pro clementia vestra decretis moderatoribus temperastis.

EPIST. LV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Felicitas quidem vestra indefessas P. R. copias pollicetur, D. imperator. Sed cautio judicum suggerenda non deserit, ut diligentia muniat, quod melior fortuna promittit. Frumenti quotidianus usus in facili est; olei tantum species victum plebis tenuiter invecta sollicitat. Cujus rei V. C. præf. annonæ, partium suarum diligens exsecutor, prætorianæ amplissimæ præfecturæ, ut ipse asserit, dudum fecit indicium, missis de more brevibus, quæ angustias patefacere conditorum. Sed ingravescente defectu, sileri apud clementiam vestram patriæ cura non debuit, cujus spes, atque opes honorum principum favore cumulantur. Quare omnes suppliciter oramus, si exspectatis preces, qui vota omnium beneficiis prævenitis; ut quam primum judices Africanos super hac specie Romanis horreis inferenda divinus sermo distimulet. Nam properato opus est, priusquam reliquum profliget diuturna præbitio. Addite igitur hoc munus cæteris, quæ præstare consuestis, ut cuncta sæculi bona pari affluant bonitate.

EPIST. LVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Dies noctesque sollicitor ut prompto obsequio divinæ clementiæ vestræ jussa promoveam : siquidem non licet longa comperendinatione differri justitiæ ac legibus amica decreta, D. imperator. Unde cauto opus est ne existimationem meam per alios allata præceptis tarditas devenustet. Nam cum de Macedonio sequius de rep. merito, itemque Ammiano, dudum mihi judicium perennitas vestra legaverit, Ammianum quidem protectorum attestazione cognovi,

cum Urbis vicina contingeret, languore consumptum. **A** De Macedonio varia jactantur, quem jam pridem debuit custodum sollicitudo perducere. Quæso igitur mansuetudinem vestram, ne mihi fraudi sit mora, alieno studio aut torpore contracta : simulque deprecor ut venerabilis æternitas vestra sigillatim quærenda distinguat, si forte designatum reum cognitioni meæ prosequentium cura tradiderit.

EPIST. LVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Soli omnium potestis æternæ Urbis expensas a defectu sumptuum vindicare, D. imperator. Majestati autem vestræ subditæ potestates, tantum mediocribus causis valent ferre medicinam, magnarum vero rerum mole superantur. Ad vos igitur salutaria numina convolamus, et opem largam P. R. imploramus **B** ærario, cui jam diu solitorum nihil vectigalium decretæ provinciæ contulerunt. Atque ideo justus est metus ne cessantibus subsidiis necessaria deserantur, quæ hactenus personæ tenues, alieno, ut queruntur, ære tolerarunt. Super hæc etiam reverendus ordo consultus, cum per se mederi afflictis rebus nequirit, opem vestræ perennitatis oravit. Edita ratio est vectigalium, quæ Hispanienses atque Alexandrinos invehere debuit comneatus. Expansionum quoque titulos competentes officii cura digessit. Quæso, ut omnibus, quæ cohærent, libenter inspectis, utilitati publicæ velox remedium porrigatis : urgentibus enim causis, negari non potest illatio solemnem impendii. Quare ferte propitii, ut soletis, auxilium : et qui mentibus piis nova P. R. beneficia defertis, etiam **C** prisca servate : atque Urbi vestræ annuere dignemini, et quod præmissio præterita suspendit, et quod futurus usus exspectat feliciter.

EPIST. LVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

In negotiis, tempore ac judicatione finitis, cessare æquum est longæ orationis excursus, ne et numinis vestri salutare actus oneret sermo prolixior, et sine argumento rerum loquacitas morosa displiceat, D. imperator. Cum in judicio moderatoris Apuli, inter Marcellum, qui se dejectum possessione questus est, itemque Venantium stratorem, ut ipse confirmat, ejusque germanam Batrachiam, causa violentiæ diceretur, provocatio a reis inconsulta processit, quod provincialis cognitior, præmissis litteris ad vicariam **D** potestatem, susceptum retineret examen. Tunc auditorii sacri iudex, rectoris affatu super appellatione est consultus, et præjudicalem mulctam statuit provocationibus inferendam, et ipsum quæsitorem crimini dedit, cum executione vindictæ. Post hæc obreptionibus partium nonnulla gesta sunt, ut judicatio consummata traheretur. Nam et vir spectabilis decessor meus, cum mulctam didicisset exactam, quam decreto sacri auditorii appellatio præjudicialis agnoverat, statuit causam criminis ad se debere transferri. Et ego idem secutus, partes in examen accivi. Sed cum et tempus reparationis esset emensum, et pœnam provocationis aut exspectaret aut sumpsisset

ærarium, violentiæ quoque causam Venantii ac Batrachii professio, ac quorundam capitalis damnatio terminasset ; pronuntiavi cognitionem sacri esse iudicii, et Venantium, quem V. C. et illustris officiorum magister jusserat exhiberi, censui agenti in rebus Decentio, quo prosequente venerat, esse reddendum. Sed cum Venantii stratoris illicitam usurpatamque militiam Marcellus arguerat : quod decurionum ascriptus albo, ut gesta docuerunt, adversum leges ad palatina castra transisset, non debui objecta reticere, ut in ea re, quæ modum mei egrediebatur examinis, æternitas vestra ipsis legibus quas tuetur augustior judicaret.

EPIST. LIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Facit plerumque ratio, aut fortuna causarum ut in controversiis alter æquitate, alter jure nitatur. Tunc humano labante consilio, deliberatio cognitioris ad clementiæ vestræ recurrit oraculum, D. imperator. Quod etiam præsentis negotii qualitas deposcit. Nam Musa annos egressa legitimos, cum in partem rerum paternarum Syntrophium quereretur admissum, quem veluti adultæ suæ fratrem dolus Acholii curatoris asciverat, integram restitutionem suffragio juris accepit. Sed multis provocationibus, variisque tracta iudiciis, intra metas justis temporis nequivit exsequi propositas actiones. Ut res monebat, amissum beneficium remedio supplicationis integravit. Sed idem mulierum casus, etiam rescripti humanitate fraudavit : siquidem mensium quatuor dilata curriculis, summo die temporis impetrati excidit cognitior, eamque successor adveniens præmissio interdicto potestate privaverat. Post hæc, cum vellet infelicem causæ lapsum reparatione sarcire, objectu legis Constantiniæ explosa est, quæ extra ordinem temporibus indultis, longiorem negavit excursus. Secuta est provocatio iudicatum. Ubi ventum ad sacræ sedis examen, eadem constitutio a Faustino hærede Acholii curatoris rursus ingesta est ; pars procuratoris, cui actiones Musa mandaverat, non suo vitio causam cecidisse temporibus approbabat. Ad hoc parentum numinis vestri divorum principum protulit sanctiones, quæ inter reliquas exceptiones reparationem iurgantibus tribuunt, si per cognitorem causa labatur. Cum igitur et in Constantiana lege, qua reparatio adimitur temporibus extra ordinem datis, casus iste cessantis disceptatoris non sit exceptus, et recentiora scita divorum Principum cunctis negotiis reparatione subvenerint, si forte a iudice deserantur : facilis in alteram partem esse non potui, sed quod unum remedium convenit rebus ambiguis, fortunam curiosi luctaminis augustissimis legum arbitriis reservavi, gestis omnibus de more subjectis, ut eorum lectio insinuationis meæ astruat veritatem.

EPIST. LX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Urbium populorumque luctamina, quoniam sunt majora privatis, iudicio augustiore censenda sunt, D. imperator. Merito Puteolanorum ac Terraciner-

siam causam, quæ post Campani moderatoris examen **A** ad sacrum auditorium ex provocatione migravit, cum perspicerem pari lance libratam, majestatis vestræ arbitrio reservavi. Est autem de quo agitur ejusmodi. Puteolanis municipibus divus Constantinus **CL** **M** mod. in alimoniam civitatis indulsit. Quæ summa a divo Constante regente *remp.* media parte mutilata est. Post quem Constantius æque relatus in cœlum, supplicatione deposita, annonam Puteolani populi **XXV** mod. adjectione cumulavit. Atque ita factum est, ut **CM** mod. ejusdem populi victus acciperet. Sed divo Juliano moderante *remp.* cum Lupus consulari jure Campaniæ præsidens, Terracinensium contemplaretur angustias, quod nihil subsidii decreta dudum oppida conferebant; ne commoda *P. R.* civitas, quæ lavacris publicis ligna, et calcem reparandis mœnibus subministrat, defectu subito exhausta succumberet; **VM** et **DCC** mod. Puteolanis municipibus derogatos, Terracinensium usui deputavit, et amplissimæ prætorianæ sede statuta et diffinita suggestit. Mamertinus id temporis præfecturæ honore pollebat. Is cum disposita roborasset, nihilominus arbitrium imperiale consuluit, neque ullum responsum, quod eo tempore bello Persico rector imperii tenebatur, accepit. Et hinc per aliquot annos cucurrit ista præbitio, donec Capuana legatio apud divum atque inclytum Gratianum, germanum numinis vestri, sua tantum damna deplorans, eum frumenti numerum, quem Cerealis ex multis urbibus *R. P.* vendicaret, restitui omnibus impetrasset. Sed occasione rescripti cum sola **XXX** et **VIII** modium, quæ horreis **C** æternæ Urbis accesserant, provincialium recuperasset alimonia, etiam **VM** et **DCC** mod. Puteolani municipes Terracinensibus abnuerunt. Cum igitur hæc causa in iudicium provinciale venisset; **V. C.** non considerata summa, quæ rescripto divi principis tenebatur, judicatione generali omnia Puteolanis reddenda decrevit. Verum post appellationem cognitio auditorii sacri cum illum frumenti modum, qui Campanis fuerat restitutus, a **VM** et **DCC** mod. quos ob necessitates Urbis æternæ civitas Terracinensis accepit, decretum esse perspiceret; manente decreto divalis oraculi, ea subsidia, quæ Terracinenses iudicio Lupi et Mamertini præfecti confirmatione capiebant, necroborare potuit, cum responsi sacri nulla exstaret auctoritas; nec demere civitati, ne populus utilitatibus æternæ Urbis obnoxius, justis commodis indigeret. Ergo, ut in rebus dubiis fieri solet, ad clementiæ vestræ salubre iudicium convolamus; licet defensio Puteolana post præmissam relationem incassum crediderit provocandum. Præsto est gestorum fides, quæ perennitatem vestram possit munire. Quæso atque obsecro ut negotio multa ætate nutanti tandem stabile remedium deferatur.

EPIST. LXI. *

DD. VALENTINIANO, THEODOSIO ET ARCADIO SEM. AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Ubi primum senatus amplissimus semperque vester, subacta legibus vitia cognovit, et a principibus piis vidit purgari famam proximorum temporum, boni sæculi auctoritatem secutus, evomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarum jussit esse legatum. Cui ideo divi principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat justitia defutura, DD. imperatores. Gemino igitur functus officio et ut præfectus vester gesta publica prosequor, et ut legatus civium mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum; quia jam credere homines desierunt aulicorum se studio præstare, si discrepent. **B** Amari, coli, diligi, majus imperio est. Qui ferat, obfuisse reip. privata certamina? Merito senatus illos insequitur, qui potentiam suam famæ principis prætulere. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod instituta majorum, quod patriæ jura et fata defendimus, quam temporum gloriæ? quæ tum est major, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum statum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes utriusque sectæ sententiæ: proximus eorum cæremonias patrum coluit, recentior non removit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris ut aram Victoriæ non requirat. Cauti imposterum sumus, et **C** tristium rerum ostenta vitamus: reddatur tantum nomini honor, qui numini denegatus est. Multa Victoriæ debet æternitas vestra, et adhuc plura debet. Aversentur hanc potestatem, quibus nihil profuit. Vos amicis triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis potentia ista votiva est. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Quod si hujus ominis non esset justa vitatio, saltem ornamentis curiæ decuit abstineri. Præstate, oro vos, ut ea quæ pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito divi Constantis factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis. Æternitatem curamus famæ et numinis vestri, ne quid futura ætas inveniat corrigendum. Ubi in leges vestras et verba jurabimus? **D** qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidem Deo plena sunt, nec ullus perfidis tutus est locus. Sed plurimum valet ad metum delinquendi etiam præsentia religionis urgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem convenit singulorum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi juratus ordo decernit. Patebit ergo sedes profana perjuriis, et hoc inclyti principes probabile judicabunt, qui

* Vide duas epistolas quas contra hanc Symmachi scripsit S. antistes Mediolanensis Ambrosius *tom. nostræ Patrologiæ XVII, col. 961-972. EBIT.*

sacramento publico tuti sunt? Sed divus Constantius A idem fecisse dicitur. Cætera potius illius principis æmulemur; qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius deviasset. Corrigit enim sequentem lapsus prioris, et de reprehensione antecedenti sexempli nascitur emendatio. Fors fuit ut parens ille clementiæ vestræ in re adhuc nova non caveret invidiam. Num potest etiam nobis eadem defensio convenire, si imitemur quod animus improbat? Accipiat æternitas vestra alia ejusdem principis facta, quæ in usum dignius trahat. Nil ille decerpit sacrarum virginum privilegiis, decrevit nobilibus sacerdotia, Romanis cæremoniis non negavit impensas: et per omnes vias æternæ Urbis lætum secutus senatum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis deum nomina, percontatus est templorum origines, miratus est B conditores. Cumque alias religiones ipse sequeretur, has servavit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios custodes urbibus cunctis mens divina distribuit. Ut animæ nascentibus, ita populis natales genii dividuntur. Accedit utilitas, quæ maxime homini deos asserit. Nam cum ratio omnis in operfo sit; unde rectius, quam de memoria atque documentis rerum secundarum, cognitio venit numinum? Jam si longa ætas auctoritatem religioni facit, servanda est tot sæculis fides, et sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus assistere, atque his vobiscum agere sermonibus. Optimi principes, patres patriæ, reveremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, ut utar cæremoniis avitis: neque enim poenitet. Vivam more meo, quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit; hæc sacra Annibalem a mœnibus, a Capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ergo servata sum ut longæva reprehendar? Videro quale sit quod instituendum putatur. Sera tamen et contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo diis patriis, diis indigetibus pacem rogamus. Æquum est, quidquid omnes colunt, unum putari. Eadem spectamus astra, commune cœlum est, idem nos mundus involvit. Quid interest, qua quisque prudentia verum inquirat? Uno itinere non potest perveniri ad tam grande secretum. Sed hæc otiosorum disputatio est. Nunc preces, non certamina offerimus. Quanto commodo sacri ærarii vestri vestalium virginum prærogativa detracta est? Sub largissimis imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Ut vittæ earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotii vacasse muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a dispendio tutæ sunt. Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt: siquidem saluti publicæ dicata virginitas crescit merito, cum caret præmio. Absint ab ærarii vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum principum, non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augeatur. Ullumne lucrum compensat invidiam? Et quia avaritia in vestros mores non cadit, hoc miseres sunt quibus subsidia

vetera decerpta sunt. Etenim sub imperatoribus, qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis injuriam, quod desiderium non movet auferentis. Agros etiam virginibus et ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat. Oro vos justitiæ sacerdotes, ut Urbi vestræ sacris reddatur privata successio. Dictent testamenta securi, et sciant sub principibus non avaris stabile esse, quod scripserint. Delectet vos ista felicitas generis humani. Cœpit causæ hujus exemplum sollicitare morientes. Ergo Romanæ religiones sub Romana jura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Capiunt legata liberti, servis testamentorum justa commoda non negantur. Tantum nobiles virgines et fatalium sacrorum ministri excluduntur prædiis hæreditate quæsitis. Quid juvat saluti publicæ castum corpus dicare, et imperii æternitatem cœlestibus fulcire præsidiiis; armis vestris atque alis vestris amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere, et jus cum omnibus non habere? Itaque melior est servitus, quæ hominibus imperditur. Remp. lædimus, cui nunquam expedit, ut ingrata sit. Nemo me putet solam causam religionum tueri. Ex hujusmodi facinoribus orta sunt cuncta humani generis incommoda. Honoraverat lex parentum vestales virgines, ac ministros deorum victu modico, justisque privilegiis. Stetit muneris hujus integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium bajulorum sacræ castitatis alimenta verterunt. Secuta est fames publica, et spem provinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarum. Nihil mputamus austris: nec rubigo segetibus obfuit, nec avena fruges necavit. Sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Certe si est hujus mali aliquod exemplum, imputemus tantam famem vicibus annorum. Gravis hanc sterilitatem adra constrinxit. Sylvestribus arbustis vita producit, et rursus ad Dodonæas arbores plebis rusticæ inopia convolvavit. Quid tale proavi pertulerunt, cum religionum ministros honor publicus pasceret? Quando in usus hominum concussa quercus? quando vulsæ sunt herbarum radices? quando alternos regionum defectus deseruit fecunditas mutua, cum populo et virginibus sacris communis esset annona? Commendabat enim terrarum proventus victus antistitum, et remedium magis quam largitas erat. An dubium est, semper pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium vindicavit? Dicet aliquis, sumptum publicum denegatum alienæ religionis impendiis. Absit a bonis principibus ista sententia, ut quod de communi quibusdam tributum est, in jure fisci esse videatur. Nam cum respub. de singulis constet, quod ab ea proficiscitur, fit rursus proprium singulorum. Omnia regitis, sed suum cuique servatis, plusque apud vos justitia quam licentia valet. Consulite certe munificentiam vestram, an hæc publica velit existimari, quæ in alios transtulistis. Semel honori Urbis delata compendia desinunt esse tributentium; et quod a priu-

cipio beneficium fuit, usu atque ætate sit debitum. Inanem igitur metum divino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere præbentium, nisi detrahentium subieri is invidiam. Faveant clementiæ vestræ sectarum omnium arcana præsidia, et hæc maxime, quæ majores vestros aliquando juverunt, vos defendant, a nobis colantur. Eum religionum statum petimus, qui divo parenti culminis vestri servavit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit hæredes. Spectat senior ille divus ex arce siderea lacrymas sacerdotum, et se culpatum putat more violato, quem libenter ipse servavit. Præstate etiam divo fratri vestro alieni consili correctionem; tegite factum quod senatui displicuisse nescivit: siquidem constat ideo exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perveniret. Pro existimatione est temporum superiorum ut non dubitetis abolere quod probandum est principis non fuisse.

EPIST. LXII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Certum atque dilucidum est nihil esse tam familiare legibus, quam vestra decreta, D. Imperator. Sed exsecutorum prava interpretatio, dum supplicantibus favet, plerumque jussa corrumpit. Statuerat receptus in cælum germanus numinis vestri, cum Martianus dudum protector Aggarix bona tanquam vacantia postulasset, ut si ea hæreditas scriptum successorem vel legitimum non haberet, in jus fisci tanquam domino nuda concederet; et tunc insinuato per rationalem patrimonii modo, opperiretur petitor quid ei sacra deferret humanitas. Annus fere secundus est ut per defensores et rationales angustissimæ domus, cum justitia solemnibus oraculis, scripti fatigantur hæredes, licet jam sextus annus a testamenti recitatione numeretur. Novissime fortuna causæ impetibilem scopulum scædæ cognitionis incurrit. Nam cum apud virum perfectissimum rationalem Bassianum, primo delator bonorum, secundum sacra scita peteretur, novo ausu calcata præscriptio est. Dehinc, cum testamenti jure confecti fidem recitatio publicaret, calumnia inanis objecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem voluntate cœpissent. Adduntur etiam scripta divalia quibus astipulatio cujusdam remota est, qui suam juvisse causam testimonio diceretur: quasi vero simile esset exemplum, ut tenuis honor, quo subscriptores ob amicitiam defunctus aspersionem, legitimum posset abolere iudicium. Nam si his legibus viveremus, inimicis signatoribus tutius uteremur, quorum offensa nihil de testatore humanitatis exigeret. Piget dicere in quinque numero solidos potissimum subscriptoris fuisse legatum. Cæteris enim magis commemoratio honesta, quam pecuniæ quæstus accessit. Ergo aut extremæ paupertatis successio sui, si putatur exiguus honor fidem legitimi iudicii sauciasse: aut si census hæreditarius existimatur uberior, aliena est a suspicionibus brevis summa legati. Quis non familiarissimum quemque signandis adhibet, cum extrema conduntur? jam quid mirum

PATROL. XVIII.

est si in oculis positus mereatur aliquod monumentum religionis, qui meruit advocari? Non fero signatorem, cui pars bonorum magna defertur. Nam etsi integra conscientia, non tamen sincero pudore ditatur. At vero hæc levia pignora, aut amoris gratia, aut testatoris verecundia relinquuntur. Nihil huic religioni novis legibus derogatum est. Manet isto usus, et nobis jura servantibus semper manebit. Unus et solus post humanam memoriam rationalis emersit, qui exemplum novæ iudicationis induceret. Hinc orta est provocatio. Quæ ubi auditorium sacrum decreto etiam vestræ legis intravit, rursus eludendi iudicii causa propositum est inane commentum, ut ab illustri viro privata rei comite delegata cognitio diceretur rationalis examinis, atque ideo rursus ad ejusdem iudicium debere transferri; cum omnis quæstio ex precibus Martiani dudum protectoris, et vestræ clementiæ largitate descendens, sacro potius auditorio ex provocatione competeret: accedente etiam proxima sanctione, quæ indiscretas hujusmodi appellationes sedi quæ vicem principum tuetur prisco jure commisit. Examinatis igitur omnibus, pronuntiavi bona obnoxia non esse rescripto: cum vestri numinis æterna justitia, si scriptis aut legitimis successoribus vacaret hæreditas, fiscum statuisset admitti: has autem facultates, Marcellus, Bizias et Feliodorus juxta defuncti voluntatem cœpissent. Nunc sententiam meam defensor venerabilis domus inusitata provocatione suspendit. Sed cum hujus rei nullum exemplum cognitionalis existere suggereret, nihilominus subjectam vocem libenter admisi, et relatione summatim cuncta complexus, Gestorum quoque documenta subtexui, præsumens bonis placitura principibus, quæ secundum leges pro fama temporum iudicavi.

EPIST. LXIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Petronianus urbanarum dudum cohortium miles, ad corniculariorum gradum inculpati laboris diuturnitate proventus, more institutoque majorum testimonium meruit castrensium industriæ, quod cæteris quoque post honestum cursum stipendiorum iudicia detulerunt, D. imperator. Dignum est igitur divina vestrorum temporum felicitate, ut peractam sine offensione militiam, si perennitatis vestræ pius vultus arriserit, prærogativa solemnibus exornet.

EPIST. LXIV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Curæ mihi est ut qui animis et majestate congruitis, mutua honorificentia gaudeatis. Dignum est igitur, D. imperator, ut decretum senatus ad invictissimos fratres numinis tui, si ita placet, clementia tua insinuante perveniat. Quorum auctor et parens, ut dudum V. C. et illustri officiorum magistro me scripsisse memini, statuarum equestrium honore decoratus est, quas ei ordo venerabilis Africani et Britannici belli recordatione decrevit: ea scilicet causa, ut justis superiorum ducum titulis, præsentium circa vos devotio provocetur.

EPIST. LXV.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum mancipēs salinarum magno ex numero ad paucos redacti, necessitatis publicæ molem ferre non possent, delata supplicatione meruerunt ut hi qui decreti atque excusati ante fuerant, redderentur, et ex aliis corporibus, seu vacantibus, justa supplementa incunctanter acciperent, D. imperator. Allegata igitur præceptione divina, cum plerosque consortio suo ante decretos muniri Macedonii suffragio reperissent, relationem super eorum muniminibus impetrarunt: vestræ enim tantum clementiæ liberum est inique elicitā rescripta rescindere. Tunc urgente defectu, navicularios æque lignorum obnoxios functioni ad parem sollicitudinem vocare cœperunt, ut utriusque corporis cura conjuncta indiscretum munus agnosceret. At illi nonnullos de turmalibus suis tradere maluerunt, quam in societatem tanti oneris convenire. Itaque factum est ut, iisdem volentibus, certi homines mancipibus jungerentur. Nunc perennitatis vestræ stabilem censionem publica causa deposcit ne obreptivis supplicationibus subsidia integrati corporis subruantur. Relationi Gesta conjunxi, tam de his habita quos Macedonii interventus absolverat, quam me disceptante confecta: quibus sine veneratione cujusquam voluntas naviculariorum nonnullos mancipibus deputavit. Erit jam sacrosancti numinis vestri et illorum antiquare suffragia, quos ostenditur ambitus siberasse, et his obstruere aditum supplicandi, quos sui corporis adjudicavit assensus.

EPIST. LXVI.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Devotione et more commonitus, magistratum nomina, quibus varias functiones designationum tempore amplissimus ordo mandavit, ad æternitatis vestræ perfero notionem, D. imperator: ut muneribus exhibendis, aut subeundis fascibus destinatos cognitio imperialis accipiat. His copulati sunt quos senatui vestro recens ortus adjecit. Prolixus in talibus rebus esse non debeo, cum decreti publici fides gestorum potius insinuationem postulet, quam largum referentis eloquium.

EPIST. LXVII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Etiamsi prisca institutio mittendis ad clementiam vestram censuum brevibus cursum vel ordinem non dedisset, D. imperator, diligentia tamen boni sæculi fidem publicæ instructionis exigeret: siquidem convenit principes et parentes humani generis edoceri quid reverendo ordini vel senatorum novorum accessus adjiciat, vel excusatio detrahat. Harum rerum æternitati vestræ fidem exhibebit indicium trimestris instructio quam solemniter sumptam de officio censuali, paginis relationis annexui: ut majestas vestra cognoscat quis in amplissimam curiam collegarum numerus influxerit, et quid censibus senatoriis, aut nova professio incrementi dederit, aut exemptio vetus amputarit.

A

EPIST. LXVIII.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Bellorum quidem vestrorum gloriosos exitus fama non occulit, sed major est victoriæ fides quæ oculis approbatur, D. imperator. Dudum fando acceperat P. R. cæsorū funera Sarmatarum. At nunc confirmata est nuntiorum lætitiā spectaculo triumphali. Jam minores non sumus vetustatis exemplis. Vidimus quæ acta miramur, catenatum agmen victæ gentis induci: illosque jampridem truces vultus misero pallore mutatos. Stetit arenæ medio subjecta voluptati, quæ fuit ante formidini: assuetæ armis gentilibus manus gladiatoria instrumenta tenuerunt. Felicem nimis belli istius ducem qui, divinæ clementiæ vestræ fretus auspiciis, ex numero hostium alios ad securitatem provinciarum penitus exstinxit, alios ad lætitiā plebis Martiæ reservavit. Merito illi judicia vestra respondent: jure in litteris imperialibus sæpe celebratur. Neque enim tanta devotio digniorem possit invenire præconem. Sit vobis frequens usus ac facilis laurearum, et eos qui forte ausus impios in Romanum nomen extulerint, fortitudo militum capiat, arena urbis expendat. Perpetua hæc devotis civibus virtutis vestræ tanquam tributa præstetis.

EPIST. LXIX.

D. THEODOSIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Certa officia sunt omnium potestatum. Præfecturæ urbanæ proprium negotium est senatorum jura tutari, D. imperator. Quare partium mearum conventus necessitate, allegationibus clarissimorum virorum C. C. justa poscentium desse non potui. A quibus pleræque servitiia palatinus Eusebius jussus eruere, ut bonorum Catuli clarissimæ memoriæ viri quæstio judicatu onibus sacrisque responsis consummata repetatur, querimonias optimatum, qui dudum partis fruuntur, exscivit. Ventum est igitur ad leges, exsecutore cupiente, quem contradictio repellebat: imploratæque vestri numinis sanctiones, quæ senatorum controversias transferre ab urbano foro ad peregrina vetuerunt. Sed cum assererem non eamdem prærogativam esse servorum, quibus supplicantibus certum peregrinitas vestra detulit cogitorem, responsum est quod fortunas clarissimarum personarum præcatio subtilis incesserit. Inter hæc, cum Donatus assisteret, cæteris precatoribus sacro junctus oraculo, quæsi, uti mos est, eodem nomine alius subderetur, quæ hominem conditio haberet, et an ipse de Catuli judicio supplicasset. Tunc ille Hilariani clarissimi viri servum professus, ab illarum precum conscientia, quas dicitur obtulisse cum cæteris, alienum se constanter asseruit. Atque ita visa est supplicationis fides etiam de auctore nutare. Adjecta est alia plena juris atque rationis; quod post crebras cognitiones et rescripta ad relationem numerosa, pœnam legis inciderint qui denuo contra vetitum supplicarunt. Exstant quippe sententiæ, quas cum provocatio tentasset inhibere, consultus relatione divus genitor clementiæ vestræ finem posuit quæstioni. Cui victoriæ fiscus accessit, emolumentum bonorum Catuli clarissimæ memoriæ viri, ut

assertum est, pro certa parte sortitus. Cum igitur senatorum allegatio rescriptis ac legibus niteretur, maluerunt causam suam vestrae per me aperire iustitiae, quam legitimo vindicare iudicio, securi decretorum quae et necessitate juris, et divi patris veneratione servabitis. Itaque servos bona fiducia tradiderunt, quos in praedictum absentium, post consummationem negotii, aequitas temporum, quantum praesumimus, non patietur audiri.

EPIST. LXX.

DD. VALENTINIANO, THEODOSIO ET ARCADIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRAEF. URB.

Quid habeat conditionis inscriptio nostis praeter ceteris, juris publici conditores, DD. imperatores. Provisum est enim ne quis temere in alieni capitis discrimen irrueret, nisi se idem prius poenae sponsione vinceret. Secundum haec scita legum agens in rebus Africanus, accusationem professus, Compano et Iligino clarissimis viris violentiae crimen objecit. Continuo, ut severitas exigebat, reos custodia militaris dissimulata dignitate circumdedit. Sed ubi partes sub examine constiterunt, multo luctamine patronorum decursa cognitio, oratione magis, quam probationibus redundavit. Cum longa verborum serie causa traheretur, summates Aricinæ urbis, quos ut conscios accusator exciverat, adhibuimus quaestioni, gestorum ordinem sciscitamus. Omnium convenit assertio, nihil turbarum esse conflatum. Tunc ad eludendum iudicium praesentia cuiusdam coepit exposci, quem non tenebat inscriptio. Eo denique res rediit, ut a partibus Africani accusationis omissio desperatione peteretur. Supererat ut, crimine non probato, in accusatorem formidata reis poena transiret. Sed cum me Africani militia pariter atque incauta adolescentia permoveret, malui iudicium de eo clementiae vestrae reservare. Alia est enim conditio magistratum, quorum corruptae videntur esse sententiae, si sint legibus mitiores; alia dominorum principum potestas, quos decet acrimoniam severi juris inflectere. Relationi gesta subtexui, partium quoque supplementa sociavi. Quaeso vestram augustissimam perennitatem ut, perpensis omnibus, sequenda jubeatis.

EPIST. LXXI.

D. IMP. HONORIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRAEF. URB.

Quaecumque in Urbe geruntur me tacere non convenit pro debito famulatus quem majestati vestrae semper exhibeo. Cum diu episcopus Zosimus gravi incommodo laboraret, usque adeo, ut frequenter mortuus jactaretur, accidit ut secundo die post ingressum meum vita decederet. Statim (ut convenerat) populum alloquendo commonui, ut cum quieto clericorum tractatu omnia finirentur, nec se rebus dispensandis misceret turbatio popularis: siquidem certum esset in eligendo episcopo Dei omnipotentis expectandum esse iudicium, domini imperatores (Honorio et Theodosi, pii, felices et inclyti victores, semper Augusti). Admonui et corporatos, officiis quoque interminatus sum, ac majores deterrui regionum, ne quis quietem Urbis vestrae turbare tentaret. Quod ita

custoditum est, ut sine strepitu omnia finirentur. Verum cum vir sanctus Eulalius ad Ecclesiam Lateranensem de exsequiis prioris episcopi a populo et a clericis fuisset adductus, ibi per biduum cum maxima multitudine et cum pluribus sacerdotibus remoratus est, ut expectaretur dies consuetus quo posset solemniter ordinari. Cum hic ita essent, subito aliquanti presbyteri cum Bonifacio ejusdem ordinis ad Theodorae ecclesiam, collecto populo, properarunt, ibique, habito tractatu, ipsum ordinare episcopum velle coeperunt. Quod ubi comperi, omnes qui pariter erant ad me ut venirent presbyteros depoposci: ac residens cum clarissimo viro tribuno Sereniano, eos admonui, ne quid temere fieri paterentur, aut contra sacrae legis ordinem venirent, aut contra consuetudinis rationem. Sed tanta pertinacia restiterunt, ut quidquid minatum fuerit, facere minime dubitarent. Nam etiam presbyterum Bonifacium in ecclesia Marcelli ordinandum esse duxerunt, atque cum eo ad S. Petri basilicam processerunt. Et quoniam pietatis vestrae est de hac parte ferre iudicium, statim pro competenti sollicitudine vestram majestatem credidi consulendam, ut quod pietas vestra decernat, praeepto vestri numinis evidenter informet, etc. Dat. quarto calend. Januarii.

EPIST. LXXII.

IMP. HONORIUS AUGUSTUS SYMMACHO PRAEF. URB.

Gestis omnibus recensitis, laudandae sublimitatis tuae relatione perclaruit in ordinatione venerabilis sacerdotis quietem veterem paucorum insolentiam attentare voluisse. Nam cum post abscessum venerabilis viri Zosimi circa meritum Eulalii ordine subrogandi communi iudicio conveniens multitudo sonuisset, ac plena erga se omnia quae regula Catholicae posceret disciplinae successoris confirmatio custodiret, vehementer miramur aliquos existisse qui solemnitate contempta circa ordinationem alterius festinarent. In quorum castigandum factum mansuetudinem nostram rite oportet insurgere, nisi hoc tantum gerere decernemus eos ad veniam pertinere, quod lapsum cito proprium contuentes, ad deprecandi suffragium sunt relapsi, ignosci sibi super id, quod vim perpepsi conquesti sunt, postulantes. Convenire ergo votum et studium nostrum circa Eulalium sacrae legis antistitem sublimitas tua clementiae nostrae auctoritate praesenti cognoscat; cui competens numerus ordinarum, legitimi solemnitas temporis, locique qualitas recte venerandi nominis apicem contulerunt. Cum autem Bonifacio constet omnia defuisse, superflue expectatam sententiam nostram esse sensimus, cum factum suum ipsi qui praesumpserant admotis damnasse precibus rideantur. Absoluta itaque decernimus iussione, extraordinaria praesumptione submota, Bonifacium interdicta confestim Urbe prohiberi (erit verecundiae ejus ut, morem gerens caelestibus constitutis, sponte discedat), pertinacius resistentem, invitum praecipimus expelli. Plebeiae sane seditionis auctores cum sociis suis sublimitas tua, Symmache parens carissime atque amantissime, statuat attingeri; atque in eos conque vindicari, ut res temere praesumpta non transeat

impunita. In qua re Aphrodisium V. C. tribunum et notarium dirigi a nostra mansuetudine placuit, ut, praesente eo, quae statuimus celerius impleantur, quatenus quies populi nulla perturbatione vexetur, et pacata eum veneretur universitas, quem secundum veterem consuetudinem observata sacrae legis mysteria susceperunt. Dat. III non. Januarii, Ravennae.

EPIST. LXXIII.

D. HONORIO SEM ER AUG. SYMMACHUS PRAEF. URB.

Ubi primum sacer sermo pietatis vestrae expectationem populi celeritate praevenerit, omne quod sibi diversitas voluntatum usurpaverat de episcoporum electione, submovit, ac divina provisione inter initia resecauit, quod tarditate imperitiae multitudinis, crescentibus studiis, difficil us potuisset auferri, D. Imperator. Ob quam rem statim debito famulatu implere quae fuerant imperata properavi; et quod felicitati elementiae vestrae ascribendum est, res novi exempli, et maximae contentionis magnique certaminis, ut sine commonitione populi coepta fuerat, ita salva clementia vestra cum totius multitudinis quiete finita est. Nam cum eo tempore ad me sacra perlata esset auctoritas quo sancti die erat celebranda solemnitas, statim (ut oportebat), misso primiscrinio, Bonifacium ad me venire admonui, quod praecipuum fuerat, agniturum, ut a processione, quam sibi inhibitam didicerat abstinere. Qui, conventionem contempta, processit, atque eum quem dixeram dedit populo verberandum. Quod ubi nuntiatum est, habito cum V. C. tribuno Sereniano tractatu, ad sanctum Paulum, quo convenerat, et sacra exemplaria pro cautela direxi, ne quid in injuriam publicam de praecipuis immissa multitudo temeraret, et partem officii pariter destinavi. Sed neutrum fieri passus, cum ad Urbem vellet pariter cum populo remeare, statim ad portas tam contubernaes quam apparitores occurrerunt, qui eum (ut statutum fuerat) Urbem vestram ingredi prohiberent. Verum ipsos quoque contemnendos credidit, atque violenter ingressus, a certa Urbis parte pluribus occurrentibus est repulsus, nec permissus quod cogitabat implere. Quod ubi turba quae comitabatur aspexit, sine aliquo tumultu dispersa est. Ipse vero extra murum deductus non longum ab Urbe remoratur: qui ne, occulte per noctem ingressus Urbem, ad ecclesiam convolaret, et rursus populi studia commoveret, communi tractatu pro competenti sollicitudine contubernaes et apparitores quatuor illic sine injuria ejus observare disposui, expectans quid pietas vestra decernat, ut quies possit quae hactenus servata est perdurare. Circa partem vero Eulalii episcopi venerabilis viri, qui eo die pene cum omni multitudine ad sancti apostoli Petri basilicam solemniter celebrabat, ubi primum pietatis vestrae praecipua sunt publicata, fuit totius laetitia civitatis. Unde ea quae populus Romanus publico gaudio diversis acclamationibus agens gratias majestati vestrae (testatus est) credidi publicanda, et relationi mea universa subjeci, ut agnosceret pietas vestra quanta quiete Urbis totius correctae sint

quae male fuerant admessa temeritate paucorum; et quanta gratia suscepta sint quae clementia vestra divino iudicio et perseverandae religionis reverentia decernenda credidit, et pro quiete populi Romani in perpetuum servanda constituit. Dat. sexto idus Januarii.

EPIST. LXXIV.

PRESBYTERI EX PARTE BONIFACII, QUOD SCIRENT IMPERATOREM DECEPTUM RELATIONE, DATIS LITTERIS SEQUE PRECIBUS REM GESTAM CERTA FIDE NARRANT.

Petimus clementiam vestram, piissimi et clementissimi imperatoris Honorii et Theodosii semper Augustorum post abcessum S. Zosimi papae Ecclesiae Catholicae urbis Romae (ut fieri mos volebat atque ipsa religionis disciplina dictabat) plures in unum convenimus sacerdotes, ut de constituendo successore communi iudicio tractaremus. Sed quoniam Lateranensem ecclesiam, obstructis pene omnibus ingressibus, archidiaconus Eulalius, contemptis impie summi sacerdotis exsequiis, diaconis et paucissimis presbyteris, ac multitudine turbatae plebis observabat, altero die ad eandem ecclesiam, ubi prius ab omnibus fuerat constitutum, habitu omnium collatione, properavimus: ibique participato cum Christiana plebe concilio, quem Deus jussit elegimus. Nam venerabilem virum Bonifacium, veterem presbyterum, in lege doctissimum, ac bonis moribus comprobatum, et (quod eum magis ornabat) invitum, acclamatione totius populi ac consensu meliorum civitatis asseruimus divinae institutionis ordine consecratum. Nam subscribentibus plus minus septuaginta presbyteris, astantibus novem diversarum provinciarum episcopis, benedictionem competentis tempore constat fuisse celebratam. Ac prius omnia quae solemnitas exigebat celebrata sunt. Sed cum praedictus Eulalius (qui antea per tres consacerdotes nostros fuerat ex multorum auctoritate conventus, ne quid sibi temere praeter conscientiam cleri majoris assumeret), circumventis paucissimis presbyteris, male acceptis his, ac diversae custodiae mancipatis qui ad prohibendum cum litteris venerant, exhibito etiam cum aliis Ostiensi episcopo, quem prope mortuum constat accitum (nam tractum esse nolentem senis aegritudo testatur) in locum sibi non debitum, incustodito religionis ordine, per ambitum proruisset, cepit factum suum per homines disciplinae inscios ac religionis indecenter tueri, aestimans humanis perturbationibus se confundere sententiam posse divinam. Et quoniam clementiam vestram constat falsidica relatione deceptam, ut nescio quid in injuriam divini numinis sanciretis (nam divinum est quidquid tantorum firmat electio), petimus pietatem vestram ut removeri priora constituta jubetis, atque Eulalium, qui in locum surrepsit alienum, ad comitatum serenitatis vestrae cum auctoribus suis debere adduci. Nos enim profitemur S. papam Bonifacium nostris cum sacerdotibus adfuturum: relictis singulis titulis presbyteri omnes aderunt, qui voluntatem suam, hoc est, Dei iudicium proloquantur. Jubet etiam vestra clementia omnes adesse quos causa constringit, ejici etiam civitate nolentes, qui se non patientur adduci. Invenietis, cum coeperit agitari incerta discussio, quod omnibus divinis

legibus abhorreat, verum etiam displicere possit humanis : quo hoc consecuti agamus æterno imperio vestro maximas atque uberes gratias.

EPIST. LXXV.

IMP. HONORIUS SEMPER AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Post relationem sublimitatis tuæ delatam mansuetudinis nostræ auribus, presbyterorum legatio causam nobis non supervacuæ deliberationis injecit. Ideo decet, ambiguitate seposita, fidelem rerum ordinem cominus experiri : quamque partem prætermisus gestæ rei ordo arguat, quam servatus annuat, multis coram censentibus, approbati, ut, utriusque facti simul qualitate perpensis, et circa unam rite definita consistat, et circa aliam temere assumpta non maneat, Symmache parens carissime et amantissime. Ob quam rem illustris et præcelsa magnitudo tua, suspensis omnibus quæ superius sunt decreta, nullique interim præjudicio comparato, auctoritate præsentis oraculi, utrumque, hoc est, Bonifacium et Eulalium religiosissimos viros instantia digna convenies, ut intra diem sextum iduum Februarii Ravennatem civitatem præsentiam suam maturare non differant : omnibus atque singulis admonitis, qui auctores utriusque ordinationis existunt, ut, amota excusatione, non desint, et facto quisque erga alterum proprio, prolatis ecclesiasticæ institutionis exemplis, defensor existat ; seque purgato alium magis in legem Catholicam deliquisse, præsumpta inmeriti electione convincat : iudicium de statu suo quisque si adesse neglexerit, sortiturus ; nimirum intelligens improvide, immo illicita se fecisse, quod coram non audeat defensare. Nos quoque ex diversis provinciis competentem numerum sacerdotum scriptis nostræ serenitatis accivimus, ut rem deductam in dubium absolvat nobis coram deceptio plurimorum. Cum autem omnia futuro integra sint iudicio reservata, de transactis sibi blandiri neminem decet. Præsentis etiam iudicii docebit exemplum, quid in ejusmodi negotiis observari debeat in futurum. Datum XVIII cal. Februarii per Aptonium.

EPIST. LXXVI.

D. HONORIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

Cum vir clarissimus Aptonius decurio sacri palatii vestri cum cœlesti præceptione ad Urbem venerabilem convenisset, omni genere festinavi, quatenus præceptis numinis vestri obedientiam commodarem. Nam statim conventis proceribus sacra jussio publicata, et ad religiosos viros Bonifacium et Eulalium missa conventio est, D. imperator : clericos quoque eorum præcepi pariter admoneri, ut nihil futuro, cognoscente pietate vestra, deesset examini. Unde hæc omnia, gestorum serie comprehensa, ad plenam instructionem subter annexui. Verum postquam pars utraque populi diversis seditionibus excitaretur, singulos admonitione missa conveni, ne ad unam Ecclesiam convenirent, et, quod fieri non licebat, inter se multitudo confligeret. Sed hoc illis visum est, credo, suspectum, quo quietem suadendam credidi hominibus perturbare volentibus civitatem. Ob quam rem ambæ partes calumniosissime crediderunt contestationibus appetendum, ut errorem

suum compositis mendaciis excusarent. Quod ne in aliquo clementiam vestram lateat, eadem quæ obtulerunt actis inserta transmissi, ne quidquam suppressum esse querantur. Superest ut apud clementiam vestram nullius partis studiis famuli vestri appetatur absentia, qui semper majestati vestræ puris servitiis approbatus, ab impugnatione et favore ambarum partium, ut decebat, credidit temperandum. Dat. VIII cal. Febr.

EPIST. LXXVII.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Magnarum deliberationum non debet citum esse iudicium, nec temere proferenda sunt quæ servanda in perpetuum sanciantur. Sæpe de episcopis Urbis æternæ altercatione partium sub examine sacerdotum concessa cognitio est. Sed ne quid festinum celeritate iudicii proferatur, id clementiæ nostræ sedit arbitrio. At quoniam vicinitas sanctorum dierum episcopi præsentiam postularet, nec in urbe sacratissima fas est, pascharum præsertim dies, sine sacerdote celebrare, idcirco, Symmache parens carissime atque amantissime, illustris magnificentia tua Achilleum nos elegisse cognoscat, quem a favore partium constat esse alienum, qui mysteria sacra observationis implet. Transactis vero festis diebus ex iudicio sacerdotum quæ debeant custodiri concilio maturiore tractabimus. Monemus sane ut regionum primatibus evocatis, disciplinæ publicæ quietique prospicias : quibus decretorum nostrorum præcepta iubeas aperiri, ne quis scilicet ullum tumultum neque seditionem audeat commovere : quam si quis insana persuasione conquiret, non in eos tantum qui in perturbatione fuerint deprehensi, sed in regionum quoque priores sciat vindicandum. Novimus enim quietem publicam facile custodiri, si incentorum cupiditates et fomenta cessaverint.

EPIST. LXXVIII.

DOMINO SEMPER ILLUSTRIS ET IN CUNCTIS MAGNIFICO MERITOQUE SUBLIMI CONSTANTIO SYMMACHUS PRÆF. URB.

Quæcunque subito, nullo opinante, proveniunt, ne ad culpam iudicis referri possunt, et populum rationis ignarum insperata novitate perturbant. Vir namque religiosus Eulalius quinto decimo cal. Aprilis Urbem, me nesciente, meridianis horis ingressus est : quem credidi aliquod secum pertulisse præceptum. Verum eodem die circa vesperum Spoletinus episcopus, missis litteris, me credidit admonendum quod sacra ad se manantia in Urbe die sancto Paschæ jussus sit celebrare. Quod præceptum ante penitus ignoravi, Domine semper illustris et in cunctis magnifice, meritoque sublimis ac præcelse patronæ. Quod cum mihi prius S. Eulalii innotuisset adventus, statim parendum credidi invictissimi principis imperatis. Verum cum interim dicto die Urbem S. Achilleus esset ingressus, commotio exstitit populorum, ut ab una parte multitudo armata ferro et telis ad forum militari habitu conveniret. Et cum, convocatis proceribus, processissem, ut habito tractatu pro quiete Urbis, populum alloquendo compescerem, primo ad conventum venerunt ; deinde cum expectaretur

S. Achillei præsentia, ut quæ jussa fuerant publicaret, multitudine resistente, venire non potuit. Et cum ad forum Vespasiani tam ego quam vir spectabilis vicarius perurgente populo fuisset ingressi, ut quietem utriusque partis multitudini suaderemus, subito armati servi telis et saxis, aliquanti etiam ferro, populos partis Eulalii aggressi sunt, qui inermes convenerant, ut quod præceptum de episcopo Spoletino esset agnoscerent: quosque ita sauciaverunt, qui parati adversus imparatos venerant, ut me quoque et virum spectabilem vicarium crederent appetendos, dum seditioso furore nullam admittunt penitus rationem, nisi ad liberandum nos divinitas adfuisset, egressisque per secretiorem partem ictum saxorum et impetum conspirantis multitudinis vitassemus, minime potuissemus evadere: quorum majorem partem in servis constat fuisse, ex quibus aliquanti agniti atque tenti sunt audiendi. Unde quid partium mearum fuit, excellentiæ vestræ suggerere properavi, ut certum finem, rebus cognitis quæ gesta sunt, magnitudo vestra decernat. Cum ita S. Eulalius fuisset ingressus, et tertia die secutus esset episcopus Spoletinus, nec aliqua ad me data virtutum vestrarum, quæ sequeretur, præcepta venissent, perturbatio totius plebis, quæ in se et in periculum judicium sæviret, exorta est: et ni celeri responso antedie venerabilem Paschæ quid fieri debeat jusseritis, minantur se populi invicem pugnuros, dum de Lateranensi basilica alterutrum se existimant excludendos. Ne quid igitur adversi (quod sublimitatis vestræ felicitas avertat) eveniat, peto ut evidenti præcepto excludi furiosæ contentionis periculosam pertinaciam censeatis. Dat. XII cal. April.

EPIST. LXXIX.

CONSTANTINUS SYMMACHO PRÆF. URB.

Ut certa possimus quæque cognoscere, et factionum auctores fideli nuntio et inspectore non lateant, cancellarium nostrum Vitulum direximus, ut Domini invictissimi principis affatus, atque judicium ad eximietatem tuam et ad populum celeri festinatione deferret. Illudque monemus, ut quidquid sacris auctoritatibus continetur, nulla temeritate violetur, et quæ præcepta sunt effectui celeri mandentur instantia; ne Augusti clementia, quod nunc agnoscit distulisse, commoto majestatis suæ vigore, emendare non differat.

EPIST. LXXX.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Dum ad sanandum primæ perturbationis errorem hoc genus consilii clementia nostra reparandæ pacis cupida reperisset, ut donec de confirmatione urbani sacerdotii sententia procederet absoluta, uterque eorum quorum causa tumultus antea concrevisset, a sacratissima Urbe conversatione sejunctus, futuri judicii expectatione pendere, spatio quo contineretur alteruter evidenter expresso, æquo animo dissimulare non possumus ceptis clementiæ nostræ publicum pene bellum, quo calcarentur, indictum; movendi ejus caput Eulalium, qui jussa transcendit, extitisse, secundum ordinem præceptorum paulisper abesse non passum,

A Symmache parens carissime. Unde sublimitas tua hoc nos statuisset cognoscat, ut et salubris superior ordo præcepti, et moderata synodi ordinatio deberet custodiri, quod aliter fieri non posse censemus, nisi Eulalius omnimode urgeatur, ut, omni celeritate ab Urbe discedens, insolenti populo præsens incitamenta non præbeat, nec innocentibus causa mortis existat; cui esse dubium non debet, si in hac præsumptionis obstinatione duraverit, non solum de statu suo judicium jam prolatum, verum etiam de salutis discrimine proferendum. Culpa enim nullam veniam jam meretur, quæ cum prædicitur, non cavetur. Nihil ex hoc excusationis habiturus, quod eo invito a plebe asserat retentari. Si qui autem ex numero clericorum communicandum Eulalio, judicio pendente, censuerit, pari se sciat sententia esse damnandum. Laicos vero qui post interdictum mansuetudinis nostræ communionem Eulalii putaverint expetendum, honestioris loci pœnam proscriptionis, servos vero capitis esse subituros, nec ab hoc periculo dominos eruendos. Primates vero regionum, nisi spiritum plebis inconditæ domuerint ac frenarint, sciant se raptos, ultimo judicio esse subdendos: Spoletinus autem episcopus (sicut dudum fuerat definitum) sanctis Paschæ diebus ordinem festæ solemnitatis implebit, cui ad celebranda mysteria Lateranensem ecclesiam soli patere decernimus, reliquis qui hoc præsumere voluerint propulsatis. Sane ut prædictus sacerdos Spoletinæ civitatis in loco ejus sanctorum mysteriorum ordinem completurus suscipi debeat, admonemus. Per omnes vero titulos et loca, quæ conventu celebri frequentantur, hæc quæ statuimus proponantur, ut universis liqueat, et noluisse nos turbidum aliquid perpetrare, et adhuc ut turbata componi debeant opperiri. Sciat sane sublimitas tua primiscrinium et reliquum officium, quod tuis actibus obsecundat, non solum gravissimæ mulctæ dispendiis affligendum, sed et supplicium capitis sortiturum, nisi enixi opera commodata statutis clementiæ nostræ præbere maturarit effectum. Dat. XVIII cal. Aprilis, Ravennæ.

EPIST. LXXXI.

DOMINO SEMPER ILLUSTRIS ET PER CUNCTA MAGNIFICO, MERITOQUE SUBLIMI AC PRÆCELSE CONSTANTIO SYMMACHUS PRÆF. URB.

Ubi primum sacra Domini nostri invictissimi principis præcepta perlata sunt, statim (ut convenerat) debitum tribui famulatum. Sed Eulalius ea obstinatione qua sine præcepto sacro Urbem ingressus est, etiam egredi constrictus per omnes potestates pari pertinacia detrectavit. Nam vespertinis horis per officium Urbanum id quod præceperat invictissimus imperator, ea die qua perlatum est, ei innotuisse agnoscitur, Domine semper illustrissime, sacratissime, magnifice, meritoque sublimis ac præcelse patrone. Quo lecto, mandavit se diligentius tractaturum, nec tamen instantè admonitus exire curavit. Alia vero die rursus per omnem apparitionem etiam nocturnis horis admonitus, collecta multitudine, Lateranensem basilicam ausu temerario credidit inva-

dendam. Verum habito tractatu cum proceribus, omnibus officiis destinatis ut pelleretur inunctum est. Nam et vir spectabilis vicarius ad eandem basilicam ire decreverat, sed primo accedere præ nimio terrore non potuit. Ego autem tam corporatis directis quam omni officio, ideo illuc ire non potui, ne quis mihi æmulus faceret religionis invidiam. Tamen salva excellentia vestra, irruentibus pluribus corporatis, et majoribus regionum, qui præceptis imperialibus serviunt, de eadem ecclesia fugatus Eulalius, de Urbe expulsus est, atque adjunctis apparitoribus illuc directus ubi jussus fuerat residere. Mandatum etiam ut vir religiosus, sanctus Achilleus episcopus, cum quiete quæ jussa sunt, illo ejecto, sine strepitu populi, pro sanctorum dierum reverentia celebraret. Nam ad custodiam basilicæ Lateranensis apparitores apposui, ne cui alii redderetur. Partis quoque Eulalii aliquanti capti clerici seditionis auctores, de quibus quid jubeatur exspecto. Et quoniam de his interim quæ gesta sunt universa virtutibus vestris credidi suggerenda, quidquid sequentibus diebus pro quiete Urbis, quam vestra felicitas regit, suggestum fuerit, sigillatim pro rerum fide et ordine melioribus iudiciis nuntiabo.

EPIST. LXXXII.

IMP. HONORIUS AUG. SYMMACHO PRÆF. URB.

Moderatione præcipua egit nostra serenitas, ne locum posset invenire præsumptio. Dei enim iudicio venerabilium sacerdotum est dilata cognitio: ut quidquid religio, quidquid veritas postulabat, absque ulla perturbatione hoc disceptatio tranquilla decerneret. Sed per Eulalium usurpatione contra sententiam venerabilis synodi multa illicite commissa fuisse, relationis textus edocuit, qui præsentia sua causam furoris populo ministrans, totum perire voluit quidquid moderatio nostra conservat. Nam cum ordinatione nostra et sententia episcoporum, quorum in synodo major se multitudo collegerat, consensu etiam partium et professione id fieri definitum esset, ut sciret se specialiter esse damnatum quicumque ad incitandum populum

A Urbem fuisset ingressus: oblitus sui, probavit ex præsentis facti quale videatur habuisse principium. Quoniam ergo recte hunc, post tot admissa, Urbe constat esse depulsum, ad quam cum accedere non debere clementiæ nostræ et episcoporum videretur statuisset iudicium, Bonifacium venerabilem virum episcopum (ad cuius moderationem auctoritatem nostram recte censuimus jungendam), Symmache parens carissime et amantissime, sublimitas tua Urbem ingredi debere nos statuisset cognoscat; ut sub ejus gubernaculis religiosæ legis reverentia moderatione solida compleatur. Dat. III nonas Aprilis, accepta idus Aprilis.

EPIST. LXXXIII.

D. HONORIO SEMPER AUG. SYMMACHUS PRÆF. URB.

B Quæcumque Deo auctore fiunt, merito divino pietatis vestræ iudicio firmantur. Nuper namque cum ad me famulum vestrum sacra clementiæ vestræ emanasset auctoritas, quasi ambiguitate submota, venerabilis viri Bonifacii episcopi sacerdotium majestas vestra roboravit. Tam grata universis quæ jussa sunt exstiterunt, ut hoc et ordo amplissimus et Romanus populus comprobaret, D, imperator. Nam cum statuta cœlestia per me essent recitata populis, et edictis ex amore propositis publicata, tantus fervor et lætitia totius exstitit civitatis, ut scilicet et religionem redditam, et præsitam quietis securitatem omnes gratulatione congrua testarentur. Interjecto itaque biduo, Urbem supra memoratus venerabilis episcopus, omni accurrente plebe, ingressus est, sicut serenitas vestra constituit: officii quoque mei obsequia minime defuerunt. Nec jam aliqua dissensio remanet populorum, et omnes divino iudicio et majestatis vestræ acquieverunt voluntati. Cessantibus ergo studiis, omnes quod præcepto Dei admoniti statuitis sentire cœperunt, atque acclamationibus quæ subjectæ sunt gaudii sui causas plebs Romana testata est, ac serenitati vestræ gratias in dies singulos agere non desistit; quorum provisio sicut pacem orbis tuetur, ita quietem Urbis restituit, populoque concordiam.

ANNO DOMINI CCCXCIX.

MAXIMUS

GRAMMATICUS.

GUILIELMI CAVE NOTITIA IN MAXIMUM.

Maximus, gente Afer, civitate Madaurensis (Africæ propriæ oppidum erat inter Numidiam et Getuliam), professione grammaticus, S. Augustino familiaris, claruit exeunte hoc sæculo, circa annum 399. Homo gentilis et religionis suæ zelo flagrans, scripsit epistolam ad Augustinum, qua deorum suorum cultum vindicat, atque se unum esse Deum summum. sine

D initio, sine prole naturæ confiteri, ejusque virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocare. Ita fit, inquit, ut dum ejus quasi quædam membra carptim variis supplicationibus prosequimur, totum colere profecto videamur. Deinde in Christianos invehitur; partim quod Deum quem quasi proprium sibi vindicarent in locis abditis se videre affirmarent; partim

quod, relictis tempus et neglectis majorum suorum manibus, hominum mortuorum busta stulto frequentarent. Hinc martyres quosdam Punicis vocabulis insignitos Iudibrio exponit, *Mygdonem* seu *Migginem*, *Sanaem*, *Lucitam*, et præ omnibus *archimartyrem Namphanionem*. Per *Namphanionem* quis hic denotetur, haud facilis est conjectura, nec a quoquam id tentatum memini. Si in re obscura conjectare fas erit, non alium quam Christum Dominum nostrum designari putem: partim quod *archimartyr* appelletur, qui modo scilicet eminentiori præ aliis martyribus, pro religione a se instituta passus est; partim quod cum alii huic vel illi numini præferantur: *Hunc*, inquit, *proh nefas! diis immortalibus prætulerint Christiani*; partim denique quod interprete Augustino in litteris responsoriis, *Namphanio* lingua Punica nihil aliud significet quam *boni pedis* hominem, id est, *cujus adventus afferat aliquid felicitatis; sicut solemus dicere secundo pede introiisse, cuius introitum prosperitas aliqua secuta sit*. Quod Domino nostro apprime convenit, qui optato pede in mundum venit, et obambulavit *εὐεργετῶν*. De quo propheticum illud imprimis dictum est: *Quam pulchri super montes sunt pedes prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem!* Nescius non sum in Martyrologio Romano Julii 4 celebrari memoriam S. Namphanionis martyris et sociorum, *quos ille roboravit ad pugnam et ad coronam provexit, quique Martauri in Africa passi sunt*. Verum hæc omnia, ex his

A ipsis epistolis desumpta esse quis non videt? quin et in notis suis discrete fatetur illustrissimus Baronius. Concludit Maximus, solemniformula, *Dii te servant, per quos et eorum, atque cunctorum mortalium communem Patrem, universi mortales, quot terra sustinet, mille modis concordia discordia ven ramur et colimus*. His respondens Augustinus epistola sequenti, hominem acerrime perstringit, ostenditque si ludicra agere vellet, se par pari referre posse; hominem vero graviter monet ut in hoc argumento serio versetur; paratum se fore, de his pro argumenti dignitate disceptaturum. Claudat epistolam his verbis: *Ne te hoc lateat, et in sacrilega convicia imprudentem trahat, scias a Christianis catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari, quod sit factum et conditum a Deo, sed unum ipsum Deum qui fecit et condidit omnia*. De tempore quo scriptæ sint hæc epistolæ non constat. Referunt eas novissimi editores ad annum 390, cum sequenti idolorum cultus imperatorum lege prohibitus sit. Sed nullum inde duci potest argumentum, cum non hoc modo, sed et quovis fere anno sequenti Constitutiones imperiales hæc de re latæ sint; ut in codice Theodosiano videre est, nempe ann. 392, 395, 396; anno 399 quatuor, quarum duæ ad Africam proprie spectant, iterumque anno 408, ne ulterius pergam. Habentur hæc epistolæ edit. noviss. 16, 17, in vulgaribus editionibus num. 43, 44.

MAXIMI EPISTOLA AD S. AUGUSTINUM.

Vide hanc epistolam inter Augustinianas, sub numero 16, tomo XXXIII nostræ Patrol., col. 81. EDIT.

ANNO DOMINI CCCLXII.

MAMERTINUS.

DE AUCTORE PANEGYRICI ET QUO TEMPORE AC LOCO HABITUS SIT.

Mamertinus, a Juliano Augusto consul factus, hæc oratione principi gratias agit. Pronuntiata est anno Christi 362, cum, ut ex fastis apparet, consulatum gereret Nevita collega. Quis porro Mamertinus ille fuerit, ex qua patria oriundus, nullibi, quod sciam, proditum est. Ego facile putem hunc Messana oriundum fuisse; sic enim Messanenses propter Mamertinos hospitio exceptos dicti sunt Mamertini. Eius mentio fit in variis locis apud Ammianum, lib. vi, lib. xxi, lib. xxiii. Atque etiam ipse de se non semel loquitur hoc in Panegyrico; ex quibus locis omnibus constat Mamertinum præfectum ærario fuisse, tum

C præfectum prætorio per Illyricum, in cujus provinciæ administratione peculatus reus absolutus est, ac tandem a Juliano consul factus. An vero Mamertinus hic idem fuerit atque ille cui panegyrici 2 et 3 Maximiano dicti attribuuntur, neque velim affirmare, ut ad hos panegyricos observavi, propter spatium septuaginta annorum inter illorum et hujus panegyrici tempora; neque ausim prorsus negare, nam tum cum hanc orationem dixit admodum senex fuisse videtur, ut constat ex paneg. num. 17: *Sed a teneris annis ab ætate puerili ad hanc usque canitiem consulatus amore flagravi*.

SYNOPSIS PANEGYRICI.

IN EXORDIO.

Reddit rationem cur pro præfectura ærarii et præ

tura cum Juliano imperatori gratias hucusque non egerit, id agere consul aggrediatur. Quod nempe in

prioribus dignitatibus imperator aut suæ aut publicæ utilitatis rationem habere videri potuerit; in consulari vero dando ejus tantum, cui datus est.

DISTRIBUTIO.

Prima hujus orationis parte imperatoris virtutes recenset, altera pro accepto consulatu gratias agit.

Pars prima. Perstringit ejus victorias, receptas ejus virtute Gallias, subactam pene omnem barbariam, num. 3. Iterum de Gallis tum a barbarorum vastitate, tum a judicium quibus subessent tyrannide et avaritia ereptis, deletos Germanos, jus restitutum, emendatos ejus virtutum exemplo mores, num. 4. Quæ omnia mirum quantum a Juliano Constantium aliena sint, num. 5. Julianus in medio Illyrici sinu repente adest, hic et ubique victor, n. 6. Istrum navibus transcurrit barbarorum terrore tanto, ut supplices veniam petant, num. 7. Ad Adriam, Tyrrhenum, Mæotidem pugnat et vincit, Nicopolim instaurat, Eleusinam et alias Macedoniæ, Illyrici et Peloponnesi civitates restituit, num. 9. Patiens laboris bellici, castrensi cibo contentus, num. 12. Sibi asper, in alios facilis, sibi parcus, in alios liberalis,

num. 11. Castus, in castris perpetuus, num. 13. Sic peragrata victoriis Thracia de sublevanda Urbis annonæ penuria cogitat, num. 14.

Pars secunda. Imperatoris in se beneficium amplificat, quod consulatum acceperit non meritis, quod in summa virorum bonorum copia, quod minorem magistratum petens, quod sine largitionibus et ambiendi labore, quod in tenui re et ambiendi ignarus, voti compos fieri nunquam potuisset, num. 15. Quod uno eodemque anno ærarii publici cura, præfectura et consulatu insignitus sit, num. 22. Redit ad commemorationem virtutum imperatoris, cujus in fovendis litteris revocandisque artibus studium commendat, num. 23; in omnium animis sibi conciliandis industriam, num. 25; in eligendis amicis prudentiam, in eosdem fidem, num. 26; in summo honorum apice modestiam, in condonandis injuriis clementiam, num. 27; ac præcipue singularem in se et collegam humanitatem.

IN FINE.

Denique accepti a tanto imperatore beneficii nunquam futurum se immemorem pollicetur, num. 31.

MAMERTINI GRATIARUM ACTIO JULIANO AUGUSTO.

I. Etsi scio te, imperator, et cunctos ^a qui consilium tuum participant posse mirari quod nunc deum gratias agere exorsus sum, quasi beneficia in me tua ¹ cœperint a consulatu, fatebor tamen ^b quod ingratum (cujus me pœnitet) conscius, etiam nunc tacere voluissem, et prorumpens licet hujus muneris gaudium intra arcanæ lætitiæ conscientiam coercere. Sed sive errorem nostrum, sive consilium congesta et coacervata in unum beneficia vicerunt; atque in id redegerunt ^c necessitatis ambiguum, ut mihi aut indiserti, aut ingrati esset fama subeunda: malui eloquentiam potius quam pietatem erga te officiumque meum desiderari. Et sane in his honoribus quibus

¹ Jam Mamertinus ærarii præfecturam a Juliano Augusto acceperat, jam prætorio per Illyricum præfectus fuerat, cum consulatus veluti tot honorum cumulus accessit. Quare infra, num. 21: *Cum me propter tantillum innocentie meritum uno in anno ter videat honoratum.*

² Id est, publicam pecuniam in Saturni templo repositam. Ærarii præfectos ab Augusto primum institutos addunt, Suetonius in *Augusto*, cap. 49, et Dio. lib. LV.

³ Vere, an injuria? haud scio Mamertinum peculatus reum ab Avitiano delatum tradit Ammianus lib. XXVII.

me prius honestaras, minor esse causa ad agendas gratias videbatur. Nam cum me ² ærarium publicum curare voluisti, cum quæreret virum animi magni adversus pecuniam, liberi adversus offensas, constantis adversus invidiam, me, ³ qui tibi viderer ejusmodi, delegisti: idque eo tempore quo exhaustæ provinciæ partim deprædatione barbarica, partim non minus exitiabilibus quam pudendis præsentium rapinis ultro opem imperatoris exposeerent, milites sæpe anteactis temporibus ludo habiti cum præsens stipendium flagitarent, quoquo modo videbar honorem onere pensare. At cum me ⁴ prætoris præfecisti, et provincias de te egregie meritas meæ fidei

⁴ Ante Constantini tempora præfectus prætoris dicebatur, qui militibus iis præerat, quos imperator in sui custodiam allegerat. Postquam vero prætorie cohortes pro Maxentio turbas excitassent, post casum tyrannum, hæc dignitas penitus a Constantino sublata est, et orbe Romano in quatuor partes seu dioceses diviso, quatuor præfecti prætorio creati, qui singulis præessent: quorum unus prætorio Galliarum, alter prætorio Italiæ, tertius prætorio Illyrici, quartus prætorio Orientis præfectus dicebatur. Mamertinum præfectum prætorio per Illyricum fuisse ait Ammianus lib. XXII.

INTERPRETATIO

^a Qui tibi sunt a consiliis.

^b Quod conscius tenuitatis ingenii mei cujus me piget.

^c Necessitatis angustias.

tuteque mandasti, iugens iudicii tui fuit munus; A sed in eo non mihi solum quem tanta potestate succinxeras, verum etiam negotiis tuis commodasse aliquatenus videbare.

II. Porro in decernendo consulatu remotis utilitatibus tuis rationem meæ solum dignitatis habuisti. Nam in administrationibus labori honori adjungitur: in consulatu honos sine labore suscipitur. In illis si læteris, cupidæ ambitionis esse videaris; in hoc nisi aperte et propalam læteris, ingratus sis. Huc accedit quod ipsa ¹ hæc urbs, atque hoc augustissimum consilii publici templum officium hujus orationis efflagitant. Hæc tibi, nominis novi, sed antiquissimæ nobilitatis, civitas est patria: ² hic primum editus, hic quasi quoddam salutare humano generi sidus exortus. Hi cives et populares tui silere me non sinunt, nec patiuntur ut quisquam alius ³ auspicatissimo die apud te ac de te loquendi munus usurpet, quam is qui amplissimo sit præditus magistratu. Putant aliquid adjicere ad splendorem laudum tuarum consulis nomen, et recte putant. Adjicitur enim laudum dignitati honore laudantis. Ac licet, maxime imperator, publico iudicio et nomine agere tibi gratias debeam, tamen illa quæ pro summa re domi forisque gessisti, nunc ex parte maxima prætermittam, ut ⁴ quantocius ad ea quæ propria sunt, perveniat oratio.

III. An ego nunc ⁵ receptas virtute tua Gallias, ⁶ barbariarum omnem subactam pergam quasi nova et inaudita memorare, quæ in hac Romani imperii parte gloriosissima sint famæ laude celebrata, in tantum ⁷ fratris imperatoris mererentur invidiam? Quid enim a te aliud ⁸ consortis imperatoris alienavit animum, nisi gloriæ tuæ splendor? Testor immortalem Deum, testor ⁹ ad vicem numinis mihi sanctam conscientiam tneam, me multa constanter in hac urbe fuisse dicturum de his quæ adversus optimum impe-

¹ Constantinopolis novo nomine appellata, quæ olim *Byzantium* dicebatur.

² Julianus Augustus Constantinopoli natus est anno Christi 331, octavo idus Novembres.

³ Cal. Januarii, quibus Mamertinus una cum Ne-vita collega consulatum auspicabatur.

⁴ Citissime.

⁵ Ereptas ex barbaris, qui a Constantio Augusto contra Magnentium evocati, cum nulli usui ad eam rem esse se viderent, Gallias populabantur. Sozomen. lib. v, cap. 2. Jamque oppida ferme 45 ceperant, inquit Julianus.

⁶ Francos in primis ac Germanos omnes.

⁷ Constantii Augusti, quem Juliani fratrem vocat, seu quod patruelus esset, id est, eundem haberent avum Constantium, seu quod Julianus Helenam Constantii sororem duxisset.

⁸ Constantii.

⁹ Si viveret adhuc Constantius. Is autem ante annum obierat tertio nonas Octob., prope Tarsum,

ratores inclementer et impie cogitata atque suscepta sunt, ⁹ si etiam nunc hominum cætus divus Constantius frequentaret. Nunquam profecto liberi civis et boni senatoris officio defuissem, quominus redarguerem et convincerem eas illi in te odii fuisse causas, ¹⁰ quæ amoris inflammatrices et fidei obsides esse debuerunt.

IV. Florentissimas quondam antiquissimasque ¹⁰ urbes barbari possidebant, Gallorum illa celebrata nobilitas aut ferro occiderat, aut immitibus addicta dominis serviebat. Porro aliæ quas a vastitate barbarica terrarum intervalla distulerant iudicum nomine a nefariis latronibus obtinebantur; ingenua ¹¹ indignis cruciatibus corpora; nemo ab injuria liber, nemo intactus a contumelia, nisi qui crudelitatem prædonis ¹² pretio mitigasset: ut jam barbari desiderarentur, ut præoptaretur a miseris fortuna captorum. In hoc statu imperator noster Gallias nactus minimum habuit adversus hostem laboris atque discriminis, una acie Germania universa deleta est, ¹³ uno prælio debellatum, sed emendatio morum, iudiciorumque correctio et ¹⁴ difficile luctamen, et periculi plenum negotium fuit. Nam ut quisque improbissimus erat, ita maxime Cæsaris rebus inimicus, vitandis legum pœnis de novo scelere remedia quærebat, et quia defendere admissa flagitia non poterat, in ¹⁵ ultorem juris invidiam congerebat. Et cum sancti principis mores atque instituta falsarum opinionum, vituperationum licentiam submoverent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem ¹⁶ laudum titulis peragebant, in omnibus conventiculis quasi per benevolentiam illa jactantes, Julianus Alamanniam domuit, Julianus urbes Galliarum ex favillis et cineribus excitavit. Illæ provinciarum obsessæ, expugnatae, ferro ignique vastatae beatiores sunt his oppidis quæ habet sine hoste Constantius. ¹⁷ Æstates omnes in castris, hiemes in tribunalibus degit. Ita illi anni spatia divisa sunt, ut aut cum adversus Persas proficisceretur.

¹⁰ *Quadraginta quinque*, si Juliano credimus, atque adeo *burgis et castellis minoribus omissis*. *Reliqua vero Gallia barbarorum populationibus et excursionibus vastata erat et inculta.*

¹¹ *Adde suberant, vel lacerabantur*: quam ultimam vocem excidisse suspicatur Livinius. Aut lege cum Acidalio, *ingenui indignis oneribus correpti.*

¹² In campis Argentoratensibus dato, ubi Julianus cum paucis militibus septem totius Germaniæ potentissimos reges cum numerosissimo eorum exercitu plane profligavit. Ex barbaris cæsa sunt 6, ut vulgo ¹³ aiunt, aut ut asserit Zosimus 60 millia; captus Francorum rex Chodonarius, et cum innumera captivorum manu ad Constantium abductus est.

¹⁴ Quasi amoris specie laudabant Julianum, sed revera ut bilem moverent Constantio, quo obrectatorum genere nullum est malevolentius.

¹⁵ Id de Juliano asserit Ammianus.

INTERPRETATIO.

^a *Sed ea in re non mihi tantum, quem tanta præfectura cohonestaras, sed etiam rebus tuis servisse aliquo modo videbaris.*

^b *Et dei loco.*

^c *Quæ ad amorem et fidem obstringere te debuissent.*

^d *Data pecunia lenisset, ita ut optarent se in barba-*

rorum servitute esse, et miseriæ suæ præponerent captivorum sortem.

^e *Arduum opus.*

^f *Invidiam conflabat huic æquitatis vindici.*

^g *Laudandi specie obtequebant*

barbaros domitet, aut civibus jura restituat, perpetuum professus aut contra hostem, aut contra vitia certamen.

V. Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. Si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facile ipso splendore laudis et gloriæ refutarentur. Invenere accusandi genus quod nullus refelleret. Sed quid, oro vos, principem nostrum facere debuisse censetis? Romanas urbes hostibus dederet, ne animum fratris offenderet? Provincias firmissimas, utilissimasque reipublicæ sub obtutibus suis vexari ac diripi sineret, ne quid Augustus quod nollet audiret? Flagitiis administrantium non modo frena laxaret, sed etiam stimulator accenderet, ne inter principes faceret morum dissimilitudo discordiam? Nobilem ¹ Etruriæ adolescentem ferunt, cum **B** propter eximiam formæ dignitatem multarum in se seminarum amores excitaret, faciem suam ad obliterandam pulchritudinem vulneribus sauciasset. Sed facile fuit juveni dignitati corporis decorem animi præponenti et candorem decolorare, et oris nitorem alte impressis cicatricibus ² devenustare. Num aliquid hujusmodi adversus amorem civium facere debuit Julianus? Ac ne potuit quidem; nisi forte existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum. Scilicet et candorem æquitatis potuit obumbrare, et a temperantia ³ purpuram sancti ruboris abolere, ⁴ vicem fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos providentiæ! Deinde nisi ille adolescens severam manum propriis vultibus intulisset, ⁵ dies et mora, non longa ætatis successio omnem **C** illum florem corporis peremisset. ⁶ At in virtutibus principis nostri quanto ætas prolixior, tanto pulchritudo præstantior.

VI. Mitto cunctam barbariam adversus ⁷ vindicem Romanæ libertatis in arma commotam, gentesque recens victas et adversus jugum nuper impositum cervice dubia contumaces, ⁸ in redivivum furorem nefandis stimulis excitatas. Quæ omnia obstinatam et immobilem principis maximi tandem vicere pa-

¹ Is Spurina fuit, ut margini adscriptum reperio in Viennensi editione. Quam historiam fuse refert Valer. Maximus lib. iv, cap. 5.

² Vox a Cellio usurpata pro eo quod est *deturpare*.

³ Lege cum Lipsio *cervicem fortitudinis*: nam ut ait ille lib. iii Epistol., quæst. 24, *in cervice vis ferendi et nervorum conventus*. Mamertinus, supra, num. 5, nisi forte existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum.

⁴ Quid si legamus cum Acidalio: *Dies et mora non longa, ætatis successione*.

⁵ At enim in virtutibus. Acidal.

⁶ Julianum.

⁷ Constantio et Constantino magno ejus filio domitas et a Francorum incursionibus liberatas.

⁸ Id est, tum, cum prope abesse crederet, ut Gallias invaderet.

⁹ Palladis simulacrum fuit, quod eo tempore quo

INTERPRETATIO.

^a Ruborem castæ verecundiæ.

^b Actas in novum furorem.

^c Victorem exercitum traduxerat trans regiones, fluvios, montes ne notos quidem de nomine.

tientiam. Itaque cum ⁹ in ipso molimine oppressisset Alamanniam rebellantem, qui paulo ante ¹⁰ inaudita regionum, fluviorum, montium nomina exercitu victore peragraverat, per ultima ferarum gentium regna, calcata regum capita supervolans, in medio Illyrici sinu improvisus apparuit. Vidimus felices illius comites viæ stupentes, urbium populos dubitasse credere quæ videbant. Non aliter consternatas arbitror gentes quæ prolapsam cœlo excepere ¹¹ Palladium. Virgines, pueri, feminæ, tremulæ anus, titubantes senes ¹² non sine magno attoniti horrore cernebant imperatorem longam viam sub gravium armorum onere currentem, properantis anhelitum ^d sine sensu lassitudinis, crebriores sudorum rivos per fortia colla manantes, et ^e inter illum pulveris qui **B** barbam et capillum onerarat horrorem micantia sidereis ignibus lumina. Voces gaudentium oppresse- rat miraculi magnitudo. Cessabant officia laudandi plus quam laudanda cernentibus.

VII. Sufficeret quidem ad expeditionem præsentium negotiorum sola properatio, sed non sufficit principi nostro reipublicæ una ratione consulere. Multa pariter aggreditur pectus ¹³ nullis unquam laboribus fatigatum. Ut uno eodemque tempore et componeret fidissimarum provinciæ statum, et barbariam omnem admoto propius terrore percelleret, longissimo cursu Istrum placuit navigari. ¹⁴ Proh sancta divinitas! Quæ navigationis illius fuit pompa, cum dexteriore in clyti fluminis ripam utriusque sexus, omnium ordinum, armatorum atque inermium perpetuus ordo prætexeret, despiceretur ad lævam in miserabiles preces genu nixa barbaria? Omnes urbes quæ Danubium incolunt aditæ, omnium audita decreta, levati status, ^f instauratæque fortunæ, ¹⁵ innumèrabilibus barbaris data venia, et munus pacis indultum. Qui properationem illam contemplabitur, nihil legisse præter viam imperatorem putabit; qui gestarum rerum multitudinem considerabit, properasse non credet.

VIII. O sacundia potens Græcia, omnium tuorum ara et templum Minervæ struebatur, de cœlo lapsum sibi in templo legit. Quia autem erat in fatis tandiu Trojam incolumem fore, quandiu intra ejus mœnia simulacrum illud servaretur, Diomedes et Ulysses fatale illud signum sustulerunt. Nec multo post Græci Trojam post decem annorum obsidionem tutelari hoc numine spoliata subverterunt. *Æneid.* ii, 163.

¹⁰ Forte inducenda hæc postrema vox *attoniti*.

¹¹ Julianum laboris bellici patientissimum fuisse testantur ejus vitæ scriptores, imprimisque Ammianus.

¹² Infra, num. 28: *Illic, proh sancta divinitas! gaudentibus cunctis; quo ore? qua voce? inquit; ave, consul amplissime*.

¹³ Forte Quadis et Saxonibus quos Julianus Charictonis ejusdam transfugæ opera delevit, et ea conditione ad pacem admisit, ut nunquam contra Romanos arma ferrent.

^d Ita ut defatigationem sentire non videretur.

^e Cum barba et capillus squaleret pulvere, et oculi cœlesti flamma fulgerent.

^f Auctæ ones.

principum gesta in majus extollere sola potuisti, **A** sola factorum glorias ad verborum copiam tetendisti. Tu ¹ navem unam propter aurati velleris furtum, et ² virginis raptum in cœlum usque sublata sideribus consecrasti. Tu puerum ³ inventorem serendi, draconum alitum curru volentem semina in terras sparsisse jactasti. Quid tu si ad scribendas celebrandasque res principis nostri animum adjece-
ris, de Juliani ⁴ lembis liburnisque factura es? quæ non modo nihil cuiquam adimunt, neque urbes hospitas populant, sed ultro omnibus populis immunitates, privilegia, pecunias largiuntur. Qua dignitate describes classem, per maximi fluminis tractum remis ventisque volitantem, tum principem nostrum alta puppe sublimem: non per ejuscemodi agros frumenta spargentem, sed Romanis oppidis bonas spes, libertatem, divitias dividentem, tum ex parte altera in barbaricum solum terrorem bellicum, trepidationes, fugas, formidines obserentem?

IX. Jam quale illud fuit, quod ⁵ Istrum adhuc navigans beneficia tua usque ⁶ ad Adriam, Tyrrenum, Mæotidem porrigebas? Ipso enim tempore levati equorum pretiis enormibus ⁷ Dalmatæ, Epirotæ ⁸ ad incitas intolerandi tributi mole depressi, providentia, imperator, tua, non modo miseras exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam ⁹ revexerunt fortunam. Urbs ⁹ Nicopolis, quam divus Augustus in monumentum Actiæ victoriæ tropæi instar exstruxerat, in ruinas lacrymabiles prope tota conciderat, laceræ nobilium domus, sine tectis fora, jamdudum aquarum ductibus pessundatis plena cuncta **C** squaloris et pulveris. Certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis

¹ Cui *Argo* nomen: unde Argonautæ dicti sunt, qui in ea ad velus aureum asportandum Colchida navigaverunt. Virg. eclog. iv, 34.

Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heroas.

Piget referre quæcunque de ea apud poetas referuntur: ut fatidicam illam fuisse cœlo consecratam, etc.

² Medææ.

³ Triptoleum. Ovid. *Trist.* lib. iii, eleg. 8.

Nunc ergo Triptolemi cuperem conscendere currus:
Misit in ignotam qui rude semen humum.

Nota ex poetis omnibus fabula.

⁴ Naviculæ exiguæ genus, miræ velocitatis.

⁵ D: Istro, seu Danubio fluvio.

⁶ Id est, ad mare Adriaticum. *Tyrrenum*, id est, mare Tyrrenum, quod et Tuscanum, et Etruscum dicitur, *la mer de Toscane*. *Mæotidem*.

⁷ Populi Illyrici ad oram maris Adriatici. *Epirotæ*, Græciæ populi, ad mare Ionium, quorum regio nunc Albania dicitur.

⁸ Metaphora ducta a loco calculorum, in quo unus certus calculus, quem Regilin vocant, in sua linea immotus asservatur, neque inde movetur nisi in extremo discrimine. Cum ergo significatur aliquis adductus in summas angustias, tunc dicitur *reductus ad incitas*. Nam incitæ, lineæ sunt, unde cieri calculi

mœsti deforme ¹⁰ justitium. Ipsæ illæ bonarum artium magistræ et inventrices ¹¹ Athenæ, omnem cultum publice privatimque perdidierant. In miserandam ruinam conciderat ¹² Eleusina. Sed universas urbes ope imperatoris ¹³ refotas enumerare perlongum est: scire satis est cunctas ¹⁴ Macedoniæ, Illyrici, ¹⁵ Peloponnesi civitates unis aut binis epistolis maximi imperatoris ¹⁶ repentinam induisse novatis mœnibus juventutem, aquas omnibus locis scaterere: quæ paulo ante arida et siti anhelantia visebantur, ea nunc perlui, mundari, madere; fora, deambulacra, gymnasia lætis et gaudentibus populis frequentari, dies festos et celebrari veteres, et novos in honorem principis consecrari.

X. Si quis mortalium in aliquam coelestem speculam nube sublatus, paulo ante vidisset mœsta omnia, semirutæ oppida, desolata mœnia, ab indigenis solitudinem, exulum turbam; is si nunc in illud idem editum reponatur, ac despiciat cuncta lætantia, agros consitos, urbes frequentes, aquas oppidis influentes, magnifico cultu ¹⁷ non privatas ædes, sed publica tecta surgentia, dites pro terrarum ingeniis messibus segetes, vincentes agricolarum vota vindemias, arduos colles, profundasque valles, et ¹⁸ lata camporum balatu, hinnitu, mugitibus persona, profecto mirabitur tam brevi cuncta mutata, desiliet e nubibus, et viciniam cœli cupide derelinquet, ut tuis, imperator, terris fruatur. Illud vero cujus miraculi est, ¹⁹ neminem ullum in tanto rerum paratu sensisse dispendium, in omnia pecuniam ab imperatore depromi, et quoddam versa vice provinciis pendere tributum, ²⁰ illinc ad universos fluere divitias quo prius undique confluebant? Ut in maxima quæstione sit a quo ac-

non poterant. Ita *Erasmus*. Atque hoc proverbio sæpe utitur *Plautus*.

⁹ Apud Actium: condita est ab Augusto in Actiæ victoriæ memoriam.

¹⁰ Quasi juris statio, seu juris dicendi in publico aliquo luctu intermissio. *Livius*. *Dictator justitium edicit, claudi tabernas tota urbe jubet, vetat quemquam privatæ quidquam rei agere*. Justitium etiam interdum sumitur pro cessatione exigendi æris 30 dies.

¹¹ Urbs ad fluvium Ilissum sita in ea Achaïæ parte quæ Attica dicitur, totius Græciæ caput et disciplinarum omnium parens. Hodie *Setinus*.

¹² Oppidum Atticæ maritimum inter Megaram et Tyræum portum Atheniensem.

¹³ Græciæ celeberrima regio inter Ægæum et Adriaticum, nunc angustioribus quam olim terminis definita.

D ¹⁴ Græciæ peninsula, quæ hodie Morea dicitur, Lacedæmone famosa.

¹⁵ Pro non privatas modo ædes, sed etiam, etc. Sic infra num. 19: *Nec viros quidem, sed mulierulas*; id est, non viros modo.

¹⁶ Pro *latos campos*, ut apud Virgilium, *angusta viarum*, etc.

¹⁷ Id est, ab ærario principis ad populos unde affluerat confluere.

INTERPRETATIO.

^a Sola rerum gestarum gloriam exaggerasti, quantum satis est ad orationem amplificandam.

^b Ad extremas angustias reducti.

^c Receperunt.

^d Reformatas.

^e Repente instauratis muris firmas constitisse.

^f Cum tot opes undecunque colligerentur, neminem damnatum sensisse.

cupias, imperator, qui sic omnibus largiaris. Sed qui A v. tæ tuæ instituta rationemque cognoverit, facile fontem copię hujus inveniet. Maximum tibi præbet parcimonia tua, Auguste, vectigal: quidquid enim alii in prodigas cupiditates prodigebant, id omne nunc in usus publicos reservatur.

XI. Hucusque solus hic fructus imperii putabatur, ut imperator a cæteris civibus non fortibus lactis, nec splendore glorię, sed magnitudine sumptuum ^a separaretur. Inde nihil necessarię ¹ substructionum in ædibus moles, ingentes aulicorum catervę legionum sumptum facile vincebant. Quin etiam prandiorum et cœnarum laboratas magnitudines Romanus populus sentiebat; cum ² quæsitis dapes non gustu, sed difficultatibus æstimarentur, miracula avium, longinqui maris pisces, alieni temporis poma, ³ æstivę nives, hibernę rosę. Hęc cuncta animus voluptatum omnium victor abjecit. Neque enim comparandę sunt picturatę marmorum crustę, et solido auro tecta laquearia, qui majorem anni partem in nuda humo cubet, et cœlo tantum tegatur; neque turbę institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sint ministranda; neque tempus epulatum ei qui sæpius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obvio et poculo ⁴ fortuito.

XII. Sed inter hęc mirari satis nequeo quod tam severe parcus in semet, in cives suos tam liberalis est ac remissus; laborum asperrima sibi sumens, ut nos quietis rebus agitemus, cum id usu venire animadvertamus, ut qui remotam a voluptatibus C vitam sequantur difficiles et morosi sint, sibi parum læti, sed aliis tristiores, mœstas atque sollicitas etiam privatas domos faciunt. At sanctissimus imperator impense studet ut nos pro dignitate habitemus, ut commodis affluamus, ut castam quidem, sed hilarem ducamus ætatem; cum alios principes labor

¹ Ingentium ædificiorum. Tullius pro Mil. num. 53: Quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum versabatur. Et num. 8: Arę quas substructionum insanis molibus oppresserat.

² Similem locum habet Pacatus num. 13 et 14, ubi plura videri possunt de Romanorum luxu in conviviis.

³ Ut in L. Veri imperatoris convivio contigisse ait Capitolinus.

⁴ Nec fortuitum spernere cespitem leges sinebant, id est obvium. Juliani abstinentiam et temperantiam mirifice laudant etiam qui cætera ejus vitia acerrime carpunt.

^a Acidalius legit comibus. Utrumvis elige.

^b Alludit ad id quod de Manlio Capitolino refert Livius lib. vi, cap. 20, qui affectati imperii damnatus de saxo Tarpeio in præceps dejectus est. Insuper eversa ejus domus, addita lege ut ne quis patricius deinceps in arce, aut in Capitolio habitaret. Item gentis Manlię decreto cautum est ne quis deinde M. Manlius vocaretur.

⁷ Lege dirutę, ut Juretus suspicatur.

⁸ Potius prænomen: nam ab eo tempore existere qui Manlii dicerentur, nemo plane qui Marcus Manlius.

INTERPRETATIO.

^a Differret.

^b Qui ægre sui copiam faciunt.

^c Popularibus.

^d Opes dat largę manu, sollicitudinem vero parce,

truces, remissos desidia reddiderit, semperque ^b seriis imperatoribus gratia, ^e communibus defuerit industria. Neque quisquam sibi molestus ita se facilem cæteris præbuit, ut non ad suum exemplum alios coerceret. Noster imperator nihil sibi venię, nihil cæteris molestię ac laboris impartiens, suo negotio omnibus otium præstat, ^d divitiarum largitor, curarum avarus, laboriosissima negotiorum præoptans ipse agere quam aliis imperare

XIII. Multi post exactos reges ^e imperium universę reipublicę solitarium cupierunt. Nota sunt recordantibus nomina eorum videlicet qui in propria furentes, ⁶ affectati regni supplicia pependerunt. Mitto veteres qui saxo præcipites dati, quorum bona publicata, ⁷ domus erutę, interdicta posteris ⁸ nomina; non paucos hujusmodi furore vecordes et nostra ætas tulit, qui propter cæcam imperandi cupidinem in ferrum ruerunt. Si hos deus paulisper vitę redditos alloquatur; heu, verbi gratia, ⁹ Nepotiane atque ¹⁰ Sylvane, per infestos gladios, præsentisque mortes imperium petivistis. At nunc ultro vobis potestas regnandi datur, ut ea, qua Julianus, conditione regnetis, ut pro omnium otio die noctuque vigiletis, et cum domini vocemini, libertati civium serviatis, sæpius prælium quam prandium capessatis, nihil cuiquam auferatis, et ultro omnibus largiamini, nulli gratificemini, in neminem sæviatis; toto in orbe terrarum nullius virginis fama violetur, sit lectulus etiam sine concessis, ¹¹ sed legitimis voluptatibus: ¹² Vestalium toris purior; æstate Alamannicum pulverem, hieme pruina Thracię interctis verticibus perferatis. Profecto verborum ipsorum molestiam delicatę aures non poterunt sustinere, tantis negotiis territi, non modo imperium, sed etiam vitam perosi, ad inferiores aliquos inferos redire properabunt. Videbunt enim justum principatum laboribus, curis, vigiliis inquietum: cujus illi

⁹ Is ex Tristani numismate Flavius Nepotianus Constantinus. Ex Goltzio vero et Occone Flavius Popilius Nepotianus. Ex Eutropia Constantini Magni sorore, et Popilio Nepotiano viro consulari natus; qui cum cæso Magnentii exercitu Urbem simul et imperium invasisset, ipse vicissim a Maxentio deletus, cæsusque est.

¹⁰ Sylvanus in Galliis ortus, B. niti cujusdam natione Franci, hominis bello clarissimi filius; qui cum a reb. lli Magnentio transfugisset ad Constantium, ideoque pedestri magisterio donatus fuisset, tandem purpuram sumpsit Colonia Agrippinę. Quod fecit ex necessitate potius quam ex tyrannidis cupiditate: affecta enim imperii suspectus morti a Constantio destinabatur; quam tamen non effugit, nam in eadem urbe a Constantianis oppressus est. Ammian. lib. iv, A. Victor.

¹¹ Alii legunt, et legitimis.

¹² Vestales virginis Vestę sacris perpetuique ignis custodię dicatę, a Numa Pompilio primum institutę. Ovid. Tristium lib. iv, el. 2. Quę...

Castos

Perpetua servant virginitate focos

quod difficillimum est mavult ipse exsequi, quam aliis præcipere exsequendum.

^c Totam reipublicam soli regere peroptarunt.

faciem amœnam et amabilem contemplantes laborum aspera non videbant.

XIV. Cum igitur inter egregia negotia itinere confecto usque ad Thraciæ fines perventum foret, cursim disposito exercitus commeatu, ad Romanam urbem, annonæ vacuum, mentem reflexit. Quemlibet alium a subveniendi conatibus gravissima fames, et tristissimum reipublicæ periculum deterruisset. Sed stipendiis provinciarum, et patrimonii sui fructibus, tum undique frumentis coemptis usque ad opulentiam abundantiamque esurientem jam Urbem relerit. Dicit aliquis, quomodo tam multa tam brevi tempore? Et recte. Sed imperator noster addit ad tempus quod otio suo detrahit. Nihil somno, nihil epulis, nihil otio tribuit, ^a ipsa se naturalium necessariorumque rerum usurpatione defraudat, totus commodis publicis vacat. Itaque grandævum jam imperium videbitur his qui non ratione dierum, ¹ aut mensium, sed operum multitudine, et effectarum rerum modo Juliani tempora metientur. Cum Romani populi victus, et exercitus commeatus esset in manibus, in media expediendæ annonæ trepidatione, nuntius venit plurimas naves Africano tritico graves ² littus Achaicum prætervectas ³ Constantinopolim pervolasse. Permoti omnes, et adversus eos qui oram maritimam tuebantur irati, venimus ad principem, desidia iudicium tantum perisse frumenti certum pro se quisque conquerimur. At maximus imperator serenum renidens, nihil esse peccatum, non sibi perisse, quæ ad hanc urbem frumenta venissent. Nos vocem illam noti amoris in patriam putabamus, cum prodicionem futuri verborum ambago celaret: jam tum enim venturæ felicitatis eventum conscius divini animus prævidebat.

XV. Cis pauculos dies in novum ac florentem statum republica restituta, sacra mens ad honorum et magistratuum ornamenta respexit. Versari coepit ⁴ in sacri pectoris comitio consulatus. Quid secutus sit ipse scit, et quæcunque consilia ejus gaudet formare divinitas. De omnibus Romani imperii viris primus electus sum, cum honorem meum ad oculis militaribus gloriosus ⁵ collega cumulet. Gratias tibi, gratias, imperator, si mereri me credidisti, et plures gratias,

⁴ Habita est enim hæc oratio altero postquam imperator acclamatus esset anno.

² Achaia, quæ et Græcia dicitur, ex una parte mari circumflua, ex altera Thessaliæ et Epiro terminata. Achaia tamen proprie dicta, regio Peloponnesi inter Corinthum et Patras.

³ Urbs ad Bosphorum Thracium sita ac Thraciæ caput, olim Byzantium.

⁴ Sic enim qui secum ipse de aliqua re deliberat, et rationum in utranque partem momenta expendit, quasi comitia habet apud se et in animo suo. Sic Plautus, *Epidic.* sc. 2, act. 1:

Jam senatum convocabo in corde consiliorum

Idem in *Mostel.*:

Dum mihi senatum consilii in corde convoco.

⁵ Flavius Nevita, qui, ut ait Ammianus lib. xxii, ut

INTERPRETATIO.

^a Eorum, quæ necessaria sunt ad vitam, usum sibi decedit.

A imperator, si tantum amasti, ut me consulem faceres etiam non merentem. Nec ignoro maximos honores ad parum dignos penuria meliorum solere deferri, sed non vereor ne quis malevolorum in consulatu meo id autumet accidisse. Si quis hoc lividus jactitat, ipso tempore refutatur, adversus quem dixisse satis est, jam tum principi nostro Roma parebat. Quid quod nihil speranti mihi de honoris augmento, neque enim ultra præfecturam se votorum meorum modestia porrigebat, præfertur nuntius consulem me creatum sine impendio, quod jam diu paucis; sine labore, quod nunquam; sine petitione, quod nemini?

XVI. Quis ignorat tum quoque cum honores populi Romani suffragiis mandabantur multos fuisse candidatorum labores? Ediscenda omnium nomina tributuum, ⁶ homines, atque etiam singuli salutandi, prehensandæ obviorum manus, omnibus arridendum; non solum cum infimis, sed etiam cum ignotis familiaritatis imago simulanda, multaque alia propter honorem agenda, quæ alias virum honore dignum facere non deceret. Unde illud Crassi celebre dictum, cum peteret consulatum, et forte cum Scævola socero per vias Urbis incederet, nec præsentem gravissimo et severissimo viro blandiri populo, palpares obvios, et artes petitorias auderet exercere. Quæso, inquit, Muci, paulisper abscedas, nec comitatu tuo honestari putes: impedis honorem meum; te spectante ineptus ⁷ esse non possum. At vero ego nullius favorem turpi assentatione promerui, nihil feci ineptum, nihil egi quod spectare Mucium nollem. Non modo nullum popularium deprecatus sum, sed ne te quidem ipsum, imperator, quem orare præclarum, cui preces adhibere plenissimum dignitatis est, verbo saltem adii. Sponte in familiam divinum istud a te munus infusum est.

XVII. Fatebor autem tibi, maxime imperator, et tuto apud te omnia ⁸ animi operata reserabo. Nunquam ⁹ in capita civium potestatem, nunquam provincias concupivi, sed quia juvanda etiam a me videbatur ⁹ pro virili portione respublica, cum ad magistratum vocarer, propter opinionem desidiæ non refugi. Negotium publicum neque ambitu appeti, neque per timiditatem, aut ignaviam recusavi, sed a teneris *primum augendæ barbaricæ vilitatis auctorem, immoderate notaverat Constantinum.*

⁶ Id est, ipsi adeo singuli homines salutandi. Aci-dalius legit omnes, atque etiam singuli, etc. In veteri vero codice est, *ediscenda omnium nomina: tributum omnes atque etiam singuli salutandi.*

⁷ Sumptum illud e Tullii lib. i *de Orat.*, num. 112: *Equidem cum peterem magistratus, etc.*

⁸ Id est, nunquam præturam, nunquam consulatum appetivi, utrique enim pro suo magistratu jus habent in civium vitam.

⁹ Id est, pro viribus. Tacitus in *Julii Agricolæ Vita*: *Tanquam pro virili portione innocentiam principi (nempe Domitiano) donares.* Quod etsi apud Tullium quod quidem sciam, non legitur, non alienum tamen est illud Tull. pro Sextio: *Hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt.*

^b Pectoris arcana.

annis ab ætate puerili ¹ ad hanc usque canitiem consulatus amore flagravi. ^a Secundum etiam tibi confessionis gradum debeo. Cum in aliorum principum esset potestate respublica, diu inanem cupiditatem sine spei solatiis fovi. Unde enim mihi aspirandi ad hoc nomen esset amentia, ^b opum vacuo et ignaro ambiendi? Nam primum cum Cæsar esses, marcentem jam cupiditatis meæ flammam spei bonæ flatibus excitasti. Cum vero te, Auguste, mirificum innocentie ac virtutum spectatorem viderem, tunc mecum, Claudi Mamertine, hucusque non frustra vixisti. Habes idoneum fidei ac industriæ judicem. Memento in magno res tuas esse discrimine. Sciatur non meruisse te consulatum, si tibi non detulerit hic imperator.

XVIII. ^c Habes, Auguste, proditionem silentii mei, et rem a me non brevis ævi taciturnitate celatam. Nondum tamen cuncta prodidimus. Nullum hinc jam mecum volo referre secretum, omnia pectoris arcana vacuabo. ^d Suspendisses benevolentiam tuam, et tuæ isti in me liberalitati contra mores tuos artificii aliquid addidisses, forsitan rogassem. Parvi autem, imperator, putas esse beneficii quod rogandi mihi periculum remisisti? periculum inquam, sanctissime imperator, si præstare dubitasses, si in posterum distulisses, quid me fieret post repulsam? In levissimis quoque beneficiis petitis, nec impetratis, amicitia dissolvitur. Namque ^e is quo amicitia continetur amor, apud utrumque poluitur. Alter amari se quia non præstitit non putat, alter odio se esse quia non obtinuit arbitratur. Nec sane mihi consul gratuito factus viderer, si honorem ^f precibus emissem. Miserum enim et laboriosum subissem meliore ævi parte transacta tirocinium rogandi. Neque enim existimo molestius esse pecuniam quam preces fundere. Denique omnes in emendo videmus ^g repensandi fiducia magno erectoque animo aurum argentumque depromere; eos vero qui preces allegant humiles atque demissos vix cunctabunda

¹ Mamertinus igitur senex fuit, cum hanc orationem habuit.

^a Hoc est, si suspendisses benevolentiam, quo loquendi modo nihil apud bonos scriptores frequentius.

^b Mos erat apud Romanos ut magistratus qui peterent, pecunia largitioneque suffragatorum studia sibi conciliarent: qui autem pecuniis tributim distribuendis præerant, *divisores* dicebantur.

^c Haud absimile illud Ausonii paneg. ad Gratianum: *Consul ego, imperator Auguste, munere tuo non passus septa, neque campum, non suffragia, non puncta, non loculos.*

^d An potius *Vatinios*, ut observat Lipsius ep. 24, lib. III. Cato enim in petitione consulatus posthabitus est Vatinio, non Gabinio. Id ipsum refert Seneca libello, *Quod in sapientem non cadit injuria*. Idem de *divina Providentia*, et Valer. Maxim. lib. VII, cap. 5.

^e Hac voce usus Lucretius lib. V: *Gannitu vocis adulant*; et Ausonius in gratiarum Actione ad Gratianum: *Centurias non adulavi.*

INTERPRETATIO.

^a Hoc quoque alterum tibi fateri debeo.

^b Cum neque suppetere ojes, neque ambiendi artem tenerem.

^c Habes explicationem silentii mei et rem quam audum silentio presseram.

atque titubantia verba proferre, neque orationem solum inclinare, sed totis corporibus in genua submitti. Prorsus, ut ex animi sententia loquar, maximo vendit beneficium qui preces accipit.

XIX. An vero si centuriatis comitiis consul creatus essem, gloriosius mihi universi populi suffragiis declaratus viderer? Minime: siquidem etiam illis priscis temporibus, multorum ambitu fuit campus infamis. Nota divisorum flagitia, notæ ^h loculorum præstigiæ, tum operarum ad vim et seditionem manus emptæ. Nec sane potest in confusa imperitorum multitudine ⁱ quidquam esse perpensum. Nam cum boni rari sint, improborum vulgus immensum, in campo autem numerus et turba præpolleat, sine dubio intelligitur eum suffragiis populi magistratum capere, quem plures, id est, quem pejores probant. Unde factum est ut majores nostri viderent ^k Gabinios designatos et repulsos Catones. Sed hæc vetusta ^l dent recordari quemadmodum paulo ante honor petitus sit. Vix pauci existerunt quorum virtutibus deferretur: cum quidem ipsis illis tarda industriæ ac probitatis merces veniret. Cæteri vero perditissimum quemque ex aulicis frequentabant, ut quispiam per artes turpissimas imperatori acceptissimus videbatur, eum assiduis obsequiis emerebantur, donisque captabant. Nec viros quidem, sed mulierculas exambibant, nec feminas tantum, sed spadones quoque, quos quasi a consortio humani generis extorres ab utroque sexu aut naturæ origo, aut clades corporis separavit. Ita præclara illa veterum nomina sordidissimum quemque ex cohorte imperatoria et probrosissimum ^m adulabant. Hi cum in provincias immissi erant, qua sacra, qua profana rapiebant, iter sibi ad consulatum pecunia munientes. Itaque nullum jam erat bonarum artium studium.

XX. Militiæ labor a nobilissimo quoque pro sordido et illibera'i rejiciebatur. Juris civilis scientia, quæ ⁿ Manlios, ^o Scævolas, ^p Servios in amplissimum

¹ T. Manlium intelligit quem Valer. Maximus lib. V, cap. 8, *Juris civilis et sacrorum pontificalium peritissimum* fuisse tradit. Acidalius pro *Manlios* legit *Manlios*. Manlius quidem cum se a re militari ad forensam vitam contulisset, tres libros de Jure civili scripsit.

^h P. Mutius Scævola anno U. C. 617 consul cum L. Calphurnio Pisone fuit, et pontifex maximus. Hunc de Jure civili decem libros scripsisse tradit Plutarchus in *Sylla*. Hujus filius Q. Mutius Scævola, primus jus civile generatim in libros 18 digessit: plurimos habuit auditores clarissimos; ab eo multa didicisse se ait Tullius. Eundem Crassus jurisperitorum eloquentissimum, et eloquentium jurisperitissimum apud Tullium appellabat. Fuit præterea alter Q. Mutius Scævola Augur, quem Cicero disserentem in libro de Amicitia introducit, a quo jus civile didicisse se profitetur. Erat is Lælii gener, Crassi socer.

^p P. Servium Sulpitium pua qui an. U. C. 703 consul fuit. Is magnus Q. Mutii Scævolæ imitator

^d Is affectus, quo amicitia sustentatur.

^e Compensandi.

^f Aliquid esse consideratum.

^g Revocent in memoriam

gradum dignitatis evexerit, libertorum artificium dicebatur. Oratoriam dicendi facultatem, multi laboris et minimi usus negotium, nostri proceres respuebant, dum homines noluisse videri volunt, quod assequi nequiverunt. Et vere tantum laboris vigiliarumque suscipere ad adipiscendum cujus usus agenda vitæ ornamenta non adjuvaret, dementia ducebatur. Itaque omne studium pecuniæ cocervandæ. ¹ Tanto enim vir quisque melior, quanto pecuniosior habebatur. Jam serviendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas. Ministrorum aulae quotidie limina terebantur. Ad fores eorum qui regiis cupiditatibus serviebant ² ternos patriciæ gentis viros cerneret ab hujusmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipsius injuriæ deterreri. Demissi, jacentesque vix capita supra eorum quos precabantur genua ³ tollebant. Ad postremum, honores non judicio, aut benevolentia superbiorum, sed misericordia merebantur.

XXI. At nunc quisquis provincias, tribunatus, præfecturas, consulatus cupit, nihil necesse est pecuniam per fas et nefas quærat, ac libertatem suam saluator vilis imminuat. Quanto fuerit paratior servituti, tanto honore indignior ⁴ vocabitur. Tum aliud quoddam hominum genus est in amicitia principis nostri, rude, ut urbanis istis videtur, parum come, subrusticum; blandimentis adulantium repugnat, pecuniæ vero alienæ tanquam rei noxiæ tactum reformidat, maximas opes in reipublicæ salute et gloriosa imperatoris sui laude constituit. Jam ipse ⁵ ingenti divinaque providentia adversus omnes assentatorum illecebras captionesque munitus est. ⁶ Quippe ei a fucatis adulantium venenis quod periculum est, qui aures etiam veris laudibus gravatus impertiat? Sed multo multoque nunc facillior est ratio honorum petendorum. Quisquis, inquam, capere magistratum voles, auri atque argenti negligens esto; nullas ostiatim potentium ædes obito, nullius pedes, nullius genua complectitor. Adhibeto tantum tibi gratuitas et paratu facillimas comites, jus itiam, fortitudinem, temperantiam, atque pru-

fuit, a quo ad juris civilis scientiam excitatur nis verbis: *Turpe est Patricio causas oranti, jus in quo versatur ignorare.* Omnium primus dialecticam juri adhibuit, et ordine quodam tractare cœpit. Ciceroni fuit familiarissimus, qui et ipsi ad Mutinam, quo ad placandum eloquentia sua Antonium a senatu missus erat, mortuo statuam æream pedestrem in rostris posuit. De hoc sæpe apud Tullium mentio est.

¹ Juvenalis, sat. 3, 143.

Quantum quisque sua nummorum servat in arca
Tantum habet et fidei.

² *Lege cernuos*, ut observat Lipsius, Epistol., quæst. 3, ep. 24.

³ Bongarsius et Gruterus legunt *judicabitur*: itaque est in editione Viennensi.

⁴ Acidalius legit *ingenti diutinaque providentia*.

⁵ *Neque enim metuendum est ne falsis assentatorum sermonibus capi se sinat is qui etiam ægre aures præbeat veris laudationibus.*

A dentiam; ultro ad te maximus imperator accedet, et ut capessas rempublicam flagitabit. Otioso tibi atque alia curanti provinciæ, præfecturæ, ⁷ fasces, sella curulis, atque insignia omnia magistratum perferentur. Quid enim sibi veræ vir perfectæque virtutis non constanter de honore promittat, cum me propter tantillum innocentiae meritum uno in anno ⁸ ter videat honoratum?

XXII. Ecquis deus uno in anno multiplices fructus agro uni dedit? Num quisquam ⁹ in eadem novali æstate una amplius quam semel messuit? Num cui uno autumno, unoque vineto vindemia triplex fluxit? Una certe unius est hiemis ¹⁰ olivitas. Sed in nostri principis beneficiis miraculo caret multiplicata fecunditas. Ut de aliis optimis viris taceam, qui a priore in proximum autumnum fructus honorum multipliciter messuerunt, mihi certe tertia unius anni ubertas est consulatus. Primum thesaurorum omnium mandata custodia, et dispensatio largiendi. Secundum locum tenet in honorum meorum fructibus præfectura. Additus his, quo vel solo cujuslibet aviditas vinceretur, proventuum tuorum tertius, consulatus. Dein cum ager assiduitate fructuum ¹¹ in maciem decoquatur: imperatoris nostri posterior liberalitas vincit priorem, nec sit effeta gignendo, sed per vices fructuum fecundatur. Nova prorsus fuit honorum deferendorum et insperata congestio. Nondum statum suum siderum curricula mutaverant, ¹² jam princeps cursum dignitatis alterius commovebat; et jam tum sol ab eorumdem astrorum regione radiabat, jam Augustus tertia magistratus mei signa transcederat. Quæso, non vobis inanis gloriæ cupidissimus, non flagrans ambitione notabili videretur, si quis in se tanta pariter optasset, quanta in me uno tempore Augustus ingessit?

XXIII. Habitari ab justis viris terras in Oceano ferunt, quas ¹³ Fortunatorum insulas vocant, quod per eas non arato solo frumenta nascuntur, fortuitis vitibus juga collium vestiuntur, sponte pomis arbor gravatur, ad herbarum vicem olus vulgo est. Quantula ista sunt, si deum auctorem consideres, munera?

⁷ Duodeni a lictoribus ante consulem præferentur.

⁸ De tribus Mamertini magistratibus initio hujus orationis dictum est.

⁹ *Novalis* vel *novale* terra est quæ alternis annis quiescit ac seritur, quo sensu Virgil. *Georg.*, lib. 1, 7:

Alternis idem tonsas cessare novales.

Hoc loco pro terra simpliciter sumitur.

¹⁰ Vox a Catone, Varrone et Columella usurpata pro tempore colligendarum olivarum.

¹¹ De his passim apud poetas. Horat., epod. 16:

Beata petamus arva, divites
Et insulas, reddit ubi Cererem
Tellus inarata quotann s,
Et imputata floret usque
Vinea, etc.

¹² *Macilentus reddatur.*

¹³ *Jam imperator novam dignitatem mihi destinabat.*

INTERPRETATIO.

Nempe nobis quoque, cum agrum non nostris manibus excolamus, hæc illaborata nascuntur. Quanto felicior nostra conditio, quanto beatitudo præstantior? Non ¹ spica triticea, non viles uvarum racemi; sed opes atque divitiæ nihil laborantibus ingeruntur; provinciæ, præfecturæ, fasces sponte proveniunt. Tu tu, inquam, maxime imperator, exsulantes relegatasque virtutes ad rempublicam quodam ² postliminio reduxisti: tu extincta jam litterarum studia ³ flammasti: ⁴ tu philosophiam paulo ante suspectam, ac ⁵ nedum spoliatam honoribus, sed accusatam ac ream non modo iudicio liberasti, sed amictam purpura, auro gemmisque redimitam ⁶ in regali solio collocasti. Suspiciere jam in cælum licet, et securis contemplari astra luminibus, qui paulo ante pecorum atque quadrupedum animantium ritu in humum visus trepidos figebamus. Quis enim spectare auderet ortum sideris, quis occasum? Ne agricolæ quidem, quorum opera ad motum signorum coelestium temperanda sunt, tempestatum præsentia rimabantur. Ipsi nautæ, qui nocturnos cursus ad astra moderantur, stellarum nominibus abstinebant. Prorsus terra marique non ratione cœlesti, sed casu ac temere vivebatur.

XXIV. Nihil igitur mirum est, imperator, si tantus amor, et tam verus in te civium fervet. Neque enim ullum puto post homines natos tanto generis humani ardore dilectum. Cæterorum regum atque imperatorum charitates admodum raræ, nec unquam diuturnæ fuerunt. ⁷ In summis enim hominum habitare pectoribus, subita et fortunata benevolentia provocatæ, non virtutum admiratione devinctæ. At vero noster affectus veri certique iudicii est, imis mentis sedibus alligatus animus, et vitæ immixtus et unitus, resolutis etiam morte corporibus cum immortalis mente victurus. Arma igitur, et juvenes cum gladiis atque pilis non custodiæ corporis sunt, sed quidam imperatoriæ majestatis solemnibus ornatus. Quid enim istis opus est, cum firmissimo sis muro civici amoris obseptus? An metuenda tibi ⁸ curia est, cum senatui non solum veterem reddideris dignita-

tem, sed plurimum etiam novi honoris adjeceris? An populus est timendus ⁹ procuratori alimentorum suorum, vitæ vindici, libertatis auctori? Nam quid de militibus loquar? ¹⁰ Duo, aut tria ferme ex veteri memoria amicorum paria proferuntur. Nego quempiam ab uno amico plus dilectum quam tu, imperator, non modo a ¹¹ comitibus, tribunis tuis, sed a legionibus cunctis, equitibus ac peditibus, ¹² gregariis etiam militibus diligaris. Itaque, quod ad te attinet, cuncta jam a custodia tui arma removeres, sed quando hoc potes persuadere militibus? Anxia est fidelium diligentia. ¹³ Maximo amori maximus timor junctus est. Non nobis sufficit quod obtinuisti ut nemo te velit lædere, nisi nos curamus ut nemo possit.

XXV. Habuerunt nonnulli alii principes devotam et amantem sui cohortem, sed alio quodam modo; primum quod ¹⁴ imperiti ac rudes indoctissimum quemque in consilium deligebant, scilicet ut ipsorum prudentia vulgo suo aliquatenus eminent. Ita cum vilissimus quisque honorum et divitiarum potitus foret; sua commoda, et vitia principum diligebant. Ab his optimus quisque abigebatur procul, cum suspecta esset probitas et invisæ; et quanto quisque honestior, ¹⁵ tanto importunior turpium arbiter vitaretur. At tu, Auguste, omnibus nugis remotis, optimum et doctissimum quemque perquiris. Si quis præstat virtutibus bellicis et laude militiæ, in amicis habetur; qui in oratoria facultate, qui in scientia juris civilis excellit, ultro ad familiaritatem vocatur. Quicumque in administratione reipublicæ innocentem se unquam et strenuum præbuit, in consortium munerum receptatur. Regendis provinciis non familiarissimum quemque, sed innocentissimum legis. Omnes a te augentur pecunia, locupletantur divitiis, honoribus honestantur.

XXVI. Prorsus amicitias tueris privati fide, imperatoris opulentia, quæ perpetuæ et constantis benevolentiae prima fiducia est, certissima virtutum, et princeps veritas. ¹⁶ Num quem in animo esse suspicatum audivi? Nemo simulatis blanditiis, nemo falsa pollicitatione deceptus est. Quis nescit aliorum impe-

¹ A nominativo *spicum*, quo usus est Tullius in Arato, *spicum illustre ferens*.

² Postliminio redeunt, quicumque eodem, seu ad idem limen revertuntur, unde exierant.

³ Vox non semel Tacito usurpata, pro *inflammasti*.

⁴ Melior fortasse fuisset Julianus, si naturæ arcanis perscrutandis minus se dedisset.

⁵ Id est, non modo spoliatam.

⁶ Sic Pacatus in Theodos. Pan. num. 16: *Tu amicitiam non solum intra aulam vocasti, sed indutam purpura, auro gemmisque redimitam solio recepisti*.

⁷ Id est, in intima parte pectoris, ut sit oppositio cum iis quæ mox sequuntur: *At vero noster affectus imis mentis sedibus alligatus*. Expungenda videtur Acidalio vox quæ sequitur, nempe *animus*.

⁸ Locus ubi de rebus publicis agebatur.

⁹ Julianus enim Romam propter diuturna bella fame

afflictam suppeditatis alimentis sustentarat.

¹⁰ Nota est Thesei et Pirithoi, Damonis et Pythiæ, C. Lælii et Africani Scipionis amicitia. Plura ejus generis exempla passim vide apud auctores.

¹¹ De tribus comitum ordinibus a Constantino introductis: quid singulis pro ratione sui ordinis conveniret: de *comitibus provinciarum*, de *comite diviniæ domus*, *largitionum*, etc. Vide Grutherium de *Officiis domus Augustæ*.

¹² Gregarius miles dicitur unus e grege, et tumultuarie undecunque collectus.

¹³ Ita restituendum fuit ex Cuspiniani codice, cum in plerisque libris legatur *imperitia rudes*. Similiter pro *primum*, aliqui legunt *plerique*.

¹⁴ Fortasse *num quis maligne de se suspicatum audivit*? Ita Livinelo videtur.

INTERPRETATIO.

^a Ejus causa, quem multum diligis, plurimum times.

^b Tanto molestior testis fugeretur eorum quæ agerentur turpiter.

ratorum hilarem diritatem, ¹ cachinnantemque sævitiam; a quibus ingenita crudelitas figmento lætitiæ tegebatur? Mira est in principe nostro mentis linguæque concordia. Non modo humilis et parvi animi, sed ² servile vitium scit esse mendacium. Et vere, cum mendaces homines aut inopia, aut timor faciat, magnitudinem fortunæ suæ imperator qui mentitur ignorat. Quis, oro vos, plura præbuit fidei constantiæque documenta? Omnes quos privatus in familiaritatem recepit, eodem habet imperator affectu. Nemo gradu pulsus, nemo aditu prohibitus, nulli palatii fores clausæ sunt. ³ Omnes bonos habet. In recipiendis amicis optimus iudex est. Si aliqui sunt improbi tolerandi, familiarium vitiis immutabilis est amicus.

XXVII. At mutant secundæ res animos? Nostrum principem si nondum mutaverint, quando mutabunt? Cujus unquam divinior felicitas fuit? Paulo ante ⁴ in laceratis Galliæ provinciis lapsus ⁵ inimicorum capitalium apertis armis, et occultis insidiis petebatur; in pauculis mensibus divino munere Libyæ, Europæ, Asiæque regnator est. Quæ majora expectabimus dei præmia, quæve uberiora dona fortunæ? Videte num secundis rebus elatus aliquid de prioris vitæ mensuetudine et moderatione mutaverit. Mutavit place, mutavit. Nam civilior factus prosperorum infregit invidiam. Cui non vel illud tempus sedatæ præbuit mentis indicium, quo horreni belli metu republica liberata, elati sumus cuncti gestiente lætitiâ? Sed imperator, quanquam cœlesti ope salutem reipublicæ propagatam videret, et conditionem doluit humanam, et, offensarum gratiam faciens, induit ⁶ fratrem, et cuius armis ⁷ vitam impugnatam sciebat; mortem ejus ornavit, ac postea ipse justa persolvit. Et memoria, et oblivione mirabilis, ⁸ oblitus inimici, meminit hæredis.

XXVIII. Sed quid ego longius indicia mitis et mansuetæ mentis accerso? Hic ipse, hic inquam ipse dies præbuit civilis animi satis clara documenta. Ego et ⁹ collega meus, ne quid maximus imperator propensus humanitatis studio faceret verebatur. Itaque matutino crepusculo palatium petimus. Ad-

¹ Id est, quam cachinno seu effuso risu dissimulabat. Domitianum notat, qui, quotiescunque sævire in quempiam destinabat, composito ad risus et jocos vultu, iracundiam tegebat.

² Sumptum illud ex Plutarcho de Institutione puerorum, δουλὸς καὶ τὸ ψεύδασθαι.

³ An amat: nisi habet id significat, quod apud Græcos ἔχει, pro tenet, retinet.

⁴ Acidalius legit, in laceratas Galliæ provincias.

⁵ Nempe Constantii, ejusque factionis.

⁶ Rittershusius legit, vitam suam impugnatam.

⁷ Oblitus se inimicum fuisse, meminit se hæredem ejus esse imperii.

⁸ Nevita, de quo non uno in loco Ammianus.

⁹ Nam moris erat apud Romanos, ut viri principes seu qui supra cæteros potentiâ eminerent, prima et secunda hora matutina salutarentur. Martialis, lib.

ventare nos principi, forte tum danti operam ⁹ saluatoribus, nuntiat. Statim e solio ¹⁰ tanquam præceptus exsiluit, vultu trepido atque satagente, qualis mens mea esse potuisset, si principi serus occurrerem. Ægre remotis populi qui nos prægrediebatur agminibus, ut quam longissime nobis obviam procederet laboravit. Illic, proh sancta divinitas! gaudentibus cunctis, quo ore? qua voce? inquit. Ave, ¹¹ consul amplissime. Dignatus osculo oris illius divinis affatibus consecrati dexteram dedit, illam dexteram, immortale pignus virtutis, et fidei. Poetæ ferunt altissimum illum, et cuncta potestate cohibentem deum, qui ditione perpetua divina atque humana moderatur, cum despiciat in terras ¹² habitu oris tempestatum incerta mutare, ejus nutu mundum tremiscere, illius hilaritate turbines abigi, nubes fugari, nitentia per orbem serena refundi.

XXIX. Hoc ita esse, paulo ante oculis licuit experiri. ^a In quantam laxatus est populus te consulibus tuis arridente lætitiâ? Vidimus attonitos admirantium vultus, multiformes lætantium status, varios corporum motus. Clamores inconditos profundebat laudandi effusa libertas. Tripudiabat crebris saltibus multitudo. Nimis lætitiæ decoris sunt et gravitatis immemores. Illa jactatio togarum, illa exsultatio corporum nescientibus pene hominibus excitabatur. Omnem modestiam populi, omnem verecundiam tui gaudia effrena superaverant. Ave, consul amplissime. Aveo plane, imperator, et avebo. ^b Neque enim eventus esse potest optati hujus ambiguus; cum is avere jubeat, qui jam fecit ut averem. Consul amplissime. Sum plane et consul, et amplissimus consul. Quis enim me fuit amplior consul, quem ¹³ sublimat et illustrat consulatus, quem tribuisti: amplitudo, quam tribuis. Post primæ salutationis fausta colloquia, quid pro jure consulari agere nobis placeat sciscitatur, senatorium impleturus officium si libeat ¹⁴ tribunal petere, si concionem advocare, si rostra conscendere. Sed nos ad curiam solemnia hujus diei senatusconsulta ducebant. Itaque se comitem statim præbet, et utrumque latus consulatus prætextatis

D IV, op. 8:

Prima salutantes atque altera conterit hora.

¹⁰ Id est, præventus, ut Virgil. Æneid. vi, 105: Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.

¹¹ Utrum hoc honoris titulo cohonestabantur consules, ut ad epigr. 9, lib. 1 Apollinaris Sidonii observat Joan. Savaro? an quod Mamertinus ad consulatum virtute sua pervenisset? *Is enim*, inquit Tullius pro Roscio Amerino, num. 85: *Mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiore locum pervenit.*

¹² An halitu? Quanquam et habitus oris apud Lucanum dicitur.

¹³ Extollit. Vox Ennii et Nonii.

¹⁴ Nota varia consulum officia, tribunal petere, concionem advocare, rostra conscendere, in curia senatusconsulta proferre. Hoc passim videre est apud historiæ Romanæ scriptores.

INTERPRÉTATIO.

^a In quantum gaudium effusus est populus, dum tuis consulibus adblandireris.

^b Neque enim potest dubius esse successus hujus voti tui.

tectus incedit, non multum differens a magistratibus suis et genere et colore vestitus.

XXX. Superfluum forte videatur quæ vosmetipsi vidistis iterare, neque enim auribus expetuntur quæ fuerint usurpata luminibus, sed mandanda sunt litteris, inserenda monumentis, mittenda in posteros, venturis sæculis vix credenda miracula. Pene intra ipsas palatinæ domus valvas, lecticas consulares jussit inferri; et cum, honori ejus venerationique cedentes, sedile illud dignitatis amplissimæ recusaremus, suis nos prope manibus impositos mixtus agmini togatorum præire cœpit pedes, gradum moderans pene ad lictoris nutum, et viatoris imperium. Credet hoc aliquis qui illa purpuratorum vidit paulo ante fastidia, qui ideo tantum honorem in suos, ne inhonores contemnerent, conferebant? Credet aliquis tanto post veterem illam priscorum temporum libertatem reipublicæ redditam? Neque enim ego ¹ Lucii Bruti, et Publii Valerii, qui primi exactis regibus potestate annua civibus præfuerunt, consulatum nostro anteponendum puto. Uterque bono publico, uterque Romanæ reipublicæ salutari, uterque insignis principis commodorum; sed habet aliquid unusquisque præcipuum. Illi potestatem consularem per populum acceperunt, nos per Julianum recepimus. Illorum anno libertas orta est, nostro restituta.

XXXI. Sed sint, sanctissime imperator, ea quæ tu juste, moderate, civiliter facis aliis forte miraculo: mihi esse non possunt, qui te omnibus ² humanis vitiis absolutum et liberum, sciam solo immortalitatis amore flagrare, dirigere omnes opes et cogitationes tuas ad memoriam posteritatis æternam, atque his maxime servire iudicibus qui de rebus gestis tuis sine odio et gratia venturis sæculis iudicabunt. Non potest quidquam abjectum et humile cogitare, qui scit de se semper loquendum. Nunc si tibi, imperator, parum ampla, nec respondente meritis tuis oratione usus videbor, quæso obtestorque te, meæ id naturæ potius quam magnitudini beneficiorum tuorum

¹ De his primis Romanorum consulibus abstinere referre, quæ habent fuisse historiæ Romanæ scriptores.

² Haud ita esse ad Juliani vitæ finem observabo.

³ In editione Puteana est *a me anima defecerit*. Duas voculas expunxi cum Acidalio. In aliis est *cum*

putes esse tribuendum. Nemo unquam post homines natos ampliora præmia a regibus atque imperatoribus consecutus est; nulli plus oneris impositum. Non abnuam præfecturas, et consulatus multis esse delatos, sed his post immensos labores, honos quasi debitus restitutus est: mihi cum jam honorem adeptus sim, nunc demum ut merear laborandum est. Versa ratione temporum, permutata munerum vice modo enitendum est ut præmio dignus existimer, cum jam præmium ceperim. O mihi festinæ tuæ benevolentiae gravissimum pondus! Vereor ut aperte exprimere difficultatum mearum ordinem valeam. Facilius est, imperator, bonis artibus mereri consulem fieri, quam industria et labore perficere ut videaris meruisse cum factus sis.

XXXII. Absit, Auguste, et istud sancta divinitas omen avertat, ut tu a quoquam mortalium expectes vicem beneficii! Verumtamen, quod solum vel accipere potest ista fortuna, vel a nobis opibus tuis tribui, immortalitatem munerum tuorum colam officiis sempiternis. Omne negotium, omne otium meum in ornandis rebus tuis celebrandisque ponetur; neque solum vivente me ac vigente grati animi benevolentia declarabitur; sed etiam ³ cum anima defecerit, monumenta tui in me beneficii permanebunt. ⁴ In referenda autem gratia, sanctissime imperator, hoc tibi polliceor, semperque præstabo, mihi neque in suggerendis consiliis veritatem, neque in adeundis, si res poposcerit, periculis animum, neque in sententia simpliciter ferenda fidem, neque in hominum voluntatibus prorepublica teque lædendis libertatem, neque in laboribus perferendis industriam, neque in augendis imperii tui commodis grati animi benevolentiam defuturam; idque omni vitæ meæ tempore summis opibus enixurum, elaboraturum, effecturum, ut honores in me tui non quia necesse fuerit ad quemcumque delati, sed quia oportuerit recte positi et ratione collocati esse videantur.

me anima defecerit.

⁴ Sumptum illud, ut vel omnium minime oculatis patet, ex *Ciceroniana oratione post reditum ad Quirites*, sub finem.

APPENDIX.

VITA FL. CLAUDII JULIANI.

Anno Urbis conditæ 1084, Christi 331, Constantini Magni imp. 26. An. U. C. 1090, Christi 337, Constantini, Constantii et Constantis Augg. imp. 1.

Flavius Claudius Julianus, cognomento Apostata, quod a Christiana religione, quam adolescens professus erat, rerum potitus scœdissime defecisset; patre Constantio Constantini Magni fratre, matre Basilina nobilissima femina Christiana, secunda Constantii uxore, viii idus Novemb. nascitur Constantinopoli. Mater paucis post mensibus excessit e vita. (Julianus in *Misopogone*.)

Constantius, ejusque frater Annibalianus, ac Dalmatii eorum fratris filius Dalmatius Cæsar, quos Constantinus Magnus purpurea aureaque veste et nobilissimus titulo donaverat, in seditione militari opprimuntur, vel instigante, vel dissimulante certe Constantio Augusto: sive ut tutius imperaret, sive ut Constantino patri porrectum, uti suspicabatur, ab iis venenum vindicaret. Vix Julianus et Gallus ejus

unicus frater tum duodenis, parem sortem effugere. Hic quidem quod propter incertam ac pene affectam valetudinem haud diu victurus crederetur; ille vero quod adhuc puer: nam ut ex tempore ejus obitus apparet, quinquennium haud multum excesserat.

An. U. C. 1092, Christi 339, Constantini, Constantii et Constantis Augg. imp. 3.

Altero post anno cum nonnulli ad excitandas seditiones Juliani et Galli nomine abuterentur, uterque abductus in Cappadociam, in Macello (locus erat ad Argeum montem, non longe a Cæsarea plane regius) ad liberales artes et sacrarum litterarum cognitionem instituitur: quo in secessu totos sex annos arctissime custoditi quomodo refert (a) (neque enim ad eos cuiquam erat aditus), tantum profecere, ut facti clerici libros ecclesiasticos populo prælegerent. Hic vero cum ambo S. Mammæ martyri basilicam suis sumptibus excitarent; Gallus quidem ut suam pietatem ostentaret; Julianus vero ut impietatem, id est, ut ejuratam jam animo Christianam religionem dissimularet apud Constantium; factum est ut Galli opere procedente, Juliani opus terræmotu disjiceretur. Quod ubi ad Constantium allatum est, sinistrum illorum pietatis omen ratus, vehementer utrique succensuit. (Gregor. Nazianz. in orat., Sozomen., Zonar., Cedrenus, etc.)

An. U. C. 1098, Christi 345, Constantii et Constantis Augg. imp. 9.

Postquam Constantii, qui in expeditione Pontica parum feliciter erat occupatus, ira tantisper defebuisset, Gallus Ephesum mittitur, qua in urbe permagnæ res ipsi erant a majoribus relictæ. Julianus ad publicas scholas Constantinopolim evocatur. In hac totius terrarum orbis luce Nicoclis, Lacedæmonii grammatici, et Ecebolii sophistæ opera trium circiter annorum spatio adeo profecit, ut idoneus regendo imperio palam diceretur. Qua re conturbatus Constantius, ne quid turbarum ejus occasione in urbe imperii primaria excitaretur, Julianum ocius commigrare jubet.

An. U. C. 1101, Christi 348, Constantii et Constantis Augg. imp. 12.

Constantio Aug. adversus Persas occupato, Julianus Nicomediæ Eusebio hujus civitatis episcopo Ariano affini suo instituendus traditur. Prohibitus vero ne ad Libanium sophistam Gentilitiæ superstitionis defensorem acerrimum se applicaret, primum in ejus lectitandis libris clam totus est: tum factus hac lectione audacior et superstitionis cupidior ad eum se confert palam. Veniunt illico ad eum Jamblicus et Maximus insignes magi, qui jam eo plus æquo propensum Juliani animum ita suis præstigiis delinunt, ut ab eorum latere non discederet. Imprimis Maximo delectatus, quod spem ei iniecisset imperii. Id relatum est ad Constantium: quod ubi sensit Julianus, inter metum et spem positus capite tonso, ut alienum ab imperio animum significaret, vitam monasticam simulavit, et in ecclesia Nicomediensi lector designatus est.

An. U. C. 1104, Christi 351, Constantii Aug. 15.

Gallus Juliani frater Cæsar fit idibus Martiis, et Constantius Gallus appellatur. Huic, cum tota Orientis præfectura, Constantia Constantii soror in conjugem datur. Interim cum Julianus evocandis dæmonibus et spectris, ac belluarum visceribus perscrutandis, aliisque hariolorum mysteriis in dies magis ac magis duceretur, relicta Nicomedia Asiæ reliquas partes lustravit, magicæ professionis homines, quos ibi rumor erat esse plurimos, quæsiturus. Ac primum loniam, tum bis intra menses duos Phrygiam, quamvis ex morbo ob itinerum laborem contracto plane im-

(a) Julian. epist. ad S. P. Q. Ath.

A becillus, ac demum Græciam circumcursat, ut ipse ait in ep. ad Themist.

An. U. C. 1106, Christi 353, Constantii Aug. 17.

Hoc anno Gallus seu propter suspicionem ambitu imperii, seu propter patratas Antiochiæ cædes, a Constantio in Italiam per Domitianum quemdam evocatus, ipsoque Domitiano, quod Gallum superbius compellasset, ab ejus militibus occiso, Gallus in Italiam venit. At Constantius Julianum quoque imperii cupiditate adhuc flagrare suspicatus; seu quod Gallus in Orientem proficiscens Juliani clam visendi gratia (ut ait Socrates) Nicomediæ diverterat, seu quod Julianus in Asiam demigrans Constantinopoli transierat quo fratrem Gallum ibi videret, ut inquit Ammianus. Ut ut est, custodiri ibi illum jubet. At ille cum posse sese custodum manibus aufugere videret, locum subinde commutans evasit, ita refert Socrates.

An. U. C. 1107, Christi 354, Constantii Aug. 18.

Post Constantiam Galli uxorem in Bithynia febre extinctam, ac Gallum in Illyrico in insula Flanona peremptum, ut ait Ammianus; Julianus parem sortem veritus, Mediolanum, ubi Constantius, inito cum Alamannis fœdere e Germania reversus, versabatur, contendit. Hic in suburbio, vel ut alii volunt Novocomi dum lateret, impetrata sibi per Eusebiam Augustam apud imperatorem dicendi licentia, plane se purgat. Quare domum redibat victor, et quidem ab Eusebia deductus honorifice, cum, itinere illo nescio quo casu impedito, rursus in Græciam mittitur, quam quidem relegationem omnes interpretabantur (Julian. ep. ad Themist. et ep. ad S. P. Q. Ath.). Ipse vero beneficii loco idipsum Eusebiæ referebat acceptum: sive, ut ipse aiebat, studiorum causa, seu potius quod averet cum regionis illius sacrificulis et impostoribus de rebus suis communicare (Nazianz. orat. 1 in Jul. Sozom.). Gregorius Nazianzenus Julianum Athenis intuitus, *Quale, inquit, malum Romanorum terra nutrit? nec vanus conjector fuit.*

An. U. C. 1108, Christi 355, Constantii Aug. 19, Juliani ætat. 24.

Cum barbari adversus Magnentium et Britannionem a Constantio evocati (ut refert Sozomenus) popularentur Gallias atque adeo plus 45 oppida Ammiano teste occupassent, Constantius haud satistutum ratus, ex Italia secedere, Julianum Athenis, ubi philosophum agebat, revocatum Cæsarem facit viii id. Novemb. simul ad firmandam fidem, sua ei sorore Helena paucis post diebus in conjugem data, ipsum transalpinis præfectum, in Gallias vel imperatoris imaginem laturum, ut ait Julianus ipse, vel potius adversus barbaros dimicaturum mittit. Igitur cum 360 tantum militibus, ut ipse ait ep. ad S. P. Q. Ath., quibus ita præerat, ut nihil sine ducum consilio agere posset, cal. Decemb. egressus deductusque ab Augusto ad usque locum duabus columnis insignem, qui Laumellum interjacet et Ticinum itineribus rectis Taurinos pervenit, ubi audito nuntio Coloniæ Agrippinam pertinaci barbarorum obsidione reseratam et magnis viribus deletam, agnovit quantum accepta hac provincia sese in discrimen conjecisset. Ipseque dictitabat *nihil se amplius assecutum, quam ut occupator interiret, et illud Homericum, de die quo purpuram sumpserat,*

Ἐλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταῖν.

Cepit purpurea mors et Parca violenta. Viennam inde ad Rhodanum progressus magno omnium populorum concursu et acclamatione exceptus est. Tunc anus quædam orbata luminibus, cum percunctando quinam esset ingressus, Julianum Cæsarem comperisset, exclamavit hunc deorum templa reparaturum (Ammianus). Cujus præsagii fidem rei eventus non multo post confirmavit, cum factus imperator non jam de nocte et

clanculum, sed palam ejurata Christiana religione **A** An. U. C. 1113, Christi 360, Constantii Aug. 24, gentilitatem professus est. *Juliani ætat. 29.*

An. U. C. 1109, Christi 356, Constantii Aug. 20, *Juliani ætat. 25.*

Constantius in urbem triumphanti similis regreditur; Julianus vero hoc anno consul, hyeme Viennæ exacta in barbaros movet: ac primum viii cal. *Julias Augustodunum pervenit cum cataphractariis solis et balistariis Autosiodorum et Tricassas derepente occupat.* Inde per Remos ubi ab Ursicini successore Marcello atque adeo Ursicino ipso cum toto exercitu exspectabatur, ad Decempagos Rhenumque properat, ubi *Brotomagum (Alsatiæ urbem hodie Brumath) Tabernas, Alisonem, Nemetas sive Spiram, Vangionas hodie Vormatiam, et Moguntiam recipit.* Nullo itaque posthac repugnante occupatam, ut aiunt Ammianus et Jul. ep. ad S. P. Q. Ath., ante menses 10, a barbaris Agrippinam circa Septembris finem recuperat, territos Francos ad pacem petendam adigit. *Quibus vincendi principiis lætus Julianus, per Treviros transit hyematurus apud Senonas, oppidum tunc opportunum (Ammianus).* Hic potentissimum ut ipse ait ep. ad S. P. Q. Ath., exercitum ipse cum paucis militibus, cum nihil auxilii sibi a Marcello magistro equitum mitteretur, post menstruam obsidionem dissipat. At Marcellus Mediolanum, ubi Constantius versabatur, ut facti sui redderet rationem evocatus, abdicatur imperio et Sardicam quæ patria ejus erat ablegatur, eadem epist. ad S. P. Q. Ath.

An. U. C. 1110, Christi 357, Constantii Aug. 21, *Juliani ætat. 26.*

Dum Julianus ii consul sese contra Germanos accingit, Lugdunum ab iis invaditur, unde tamen haud multo post expelluntur. Idem tres Tabernas munimentum Argentorato proximum ad Vogesi radices non ita pridem subversum instaurat; septem totius Germaniæ potentissimos reges, Chonodomarium, Vestralpum, Urium, Ursicinum, Serapionem, Suomarium et Hortarium una ingenti difficillimoque prælio profligat in campis Argentoratensibus (Ammian.). Julianus captivos bene multos ad Constantium mittit, qui eorum specie et magnitudine percussus est. *Ex Alamannis sex, non 60, ut male ait Zosimus, millia corporum numerata sunt in campo prostrata, et inæstimabiles mortuorum acervi per undas fluminis ferebantur.* Ex parte Juliani 247 desiderati sunt. Francorum rex Chodonomarius in pugna, ut ait Victor, vel ut Ammianus, in convivio per dolum captus, *Juliano oblatum, humique fusus, veniam rogans, diebus postea paucis ad comitatum imperatoris Constantii, cum ille e Quadis Sarmatisque Istri accolis commode rediret, statim submissus est Romam, et (ut addit Julianus ep. ad Athen.) in castris montis Cælii peregrinis morbo veterani consumptus est.* Victor Julianus iterum ad Tabernas ac Moguntiam venit, Transrhenanos vastat, æquinotio autumnali eos ad pacem petendam adigit, Francos a Mosa repellit, ac tandem Parisiis **D** hyemat.

An. U. C. 1111, Christi 358, Constantii Aug. 22, *Juliani ætat. 27.*

Julianus sub mensem Julium Salios, Frisios, Hattuarios, Chamavos, et Bructeros, qui sedem sibi in Romano solo fixerant, ibique grassabantur, terret, et in deditionem accipit: iis agros assignat: castella ad Mosam eversa restituit (Ammianus).

An. U. C. 1112, Christi 359, Constantii Aug. 23, *Juliani ætat. 28.*

Julianus iterum in Alamannos proficiscitur trajecto ad Moguntiam Rheno, hostibus nequidquam transitum custodientibus; et Macrianum, Hariobaudum et Vadomarium reges ad pacis condiciones petendas compellit. Hic varia custodibus Rheni militibus alendis horrea constituta.

Julianus tertium consulatum gerebat cum Constantius ejus gloriæ invidens per Decentium tribunum et notarium Herulos, Batavos, Celtas, aliasque auxiliares copias ad se revocavit, quibus adversus Persas uteretur. At illæ: seu Constantii odio, aut Juliani amore, aut arte: seu quod transmarinam militiam detrectarent, Julianum invitum, ut ipse ait, Augustum acclamant Parisiis. Is statim legatos Constantinopolim ad Constantium cum litteris mittit, quibus facti sui rationem redderet. Hi apud Cæsaream Cappadociæ superbe accipiuntur a Constantio. Quare Julianus Trajectum ad Mosam abit, deinde Hattuarios Galliarum extrema vastantes et securos, quod se locorum aditu difficilium præsidio munitos crederent, opprimit, et ad pacem petendam adigit. Tum Viennæ hyemat, et quinquennalia celebrat. Ibi ejus uxor Helena obit, ejusque corpus Romam mittitur. Interim Julianus diffidens futurum unquam ut Constantius placaretur, statuit aperto Marte imperium totum occupare, itaque scriptis ad diversas civitates litteris, quibus ut sibi fideles essent commoneret, in Pannoniam venit contra Constantium dimicaturus.

An. U. C. 1114, Christi 361; Constantii Aug. 25 *Juliani ætat. 30,*

Constantio Augusto in expeditione Persica prope Tarsum iii nonas Oct. mortuo, Julianus Constantinopolim Alamannis iterum victis, ordinatisque Gallis recta contendit: ex imperii primariis, amicisque Constantii alios nece, alios mulctat exsilio. Episcopos exsules revocat, atque ut mutuis dissidiis sese affligerent, quam quisque vellet sectam sequi permittit. Christianam religionem palam ejurat, nec minus crudeliter quam callide insectatur; gentiliam templa reserat reficitque, et ipse in Pontificem maximum profanis ritibus consecratur.

An. U. C. 1115, Christi 362, *Juliani imp. 1, ætat. 31.*

Ad Julianum variæ undique legationes adveniunt. Ipse contra Persas proficiscens Nicomediam et transgressus Antiochiæ hyemat. Hic irrisus ab Antiochenis in primisque jactis in ejus barbam quæ plus æquo prolixior erat diceriis iratus primum est; tum satirico et jocosum pleno libello quem *Misopogonem*, id est osorem barbæ inscripsit, eos perstrinxit; in quo perpetua ironia videtur non eorum luxum et molliem, sed se ipsum accusare quod eos imitari non posset. Mamertinus consul gratiarum actionem agit imperatori pro consulatu quem hoc anno gessit cum Nevita. Julianus Athanasium in exsiliam mittit Arianis ita deprecantibus. Christianos liberalium artium doctores ita insectatur, ut Prohæresius, quamvis in edicto nominatim exceptus, Musonius, et Marius Victorinus scholam deseruerint. Themistium vero philosophum, Libanium sophistam, Oribasium, Pergamenum quemdam medicum, Maximum cynicum, Ecebolium sophistam, aliosque impiæ gentilitatis professores summis honoribus insignit.

An. U. C. 1116, Christi 363, *Juliani imp. 2, ætat. 32.*

Julianus iv consul adscito in collegam Salustio idolorum cultu sibi conjunctissimo post hyemem Antiochiæ transactam, pridie nonas Martias inde digressus, Euphratem traiecit vii idus Aprilis et urbibus aliquot in itinere expugnatis, Ctesiphontem pervenit: ubi cum pugna commissa esset ipse in promiscua turba sagitta transfoditur vi kal. Jul. A quo vero vulneratus fuerit in dubio est: utrum a Persa transfuga, ut est in epitome Victoris, an ab uno e suis, ut ait Ammianus, an a Christiano, ut habet Libanius, an a dæmone ipso, ut tradit Callistus Juliani satelles, qui ejus res gestas carmine heroico conscripsit, an ab angelis, ut refert Gregorius Nazianzenus, an demum a Mercurio martyre, ut Damascen-

nus asserit ex Helladio, cui socium Artemium martyrem addit Nicephorus. Certe, inquit Gregorius Nazianzenus, vulnus universo orbi salutare Julianus accepit; hæcque morte iis omnibus, quos per summam crudelitatem interfecerat, litavit. Simul ac mortifero vulnere sauciatum se sensit, exceptum plena manu sanguinem in cœlum projiciens: *Vicisti, Galilæe: sic Christum per ludibrium appellabat. Ita Theodoretus. Et, Saturare, Nazarene. Ita Nicephorus. Statim relatus in castra hiante latius suffossi lateris vulnere et spiritum timore cohibente venarum, epota gelida aqua quam petiit, medio noctis defecit anno ætatis 52, cum annum unum et menses circiter septem ab extincto Constantio imperasset. Hæc Ammianus. Cæterum hujus corpus Tarsum Ciliciæ delatum magna populorum mortuo illudentium cavillatione, ibique conditum est, si Ammiano credimus: si vero Gregorio Nazianzeno fides est, a terra ipsa,*

quam Julianus sceleribus suis inquinarat excussum, in mare projectum est.

Fuit excellenti et amœno, sed levi, vafro, vana deorum superstitione et magicis artibus depravato ingenio, philosophicam quamdam gravitatem affectans, ac sophistarum grege semper stipatus. Homo loquax et scurrili dicacitate, ac populari auræ præter modum serviens. Ita superstitiosus, ut etiam Jamblico philosopho, quem Mercurium appellabat, tanquam Nicomediæ tutelari deo faceret. Cæterum omni litterarum genere excultissimus, ac linguæ in primis Græcæ peritissimus, liberalis, opum, luxus, et voluptatum contemptor, belli et pacis artibus præstans, laboris et inediæ patiens, felix, justus, præterquam in Christianos, quos omni genere crudelitatis vexabat, litterarum litteratorumque amantissimus, nisi si Christiani forent.

PUBLIUS VICTOR.

MONITUM IN URBIS ROMÆ DESCRIPTIONEM.

Notissimum est ex Suetonio in Vita Augusti cap. 30, ex Plinio, Tacito et aliis, urbem Romam ab Augusto divisam fuisse in regiones 14 quas posterior ætas corrupto nomine appellare cœpit *rioni*. Idem testatur inscriptio, quæ Romæ sub porticu palatii Conservatorum adhuc visitur hisce verbis concepta:

IMP. CAESARI. DIVI
TRAIANI. PARTHICI. FIL.
DIVI. NERVAE. NEPOTI
TRAIANO. HADRIANO
AVG. PONTIFICI. MAXIMO
TRIBVNIC. POTES. XX
IMP. II. COS. III. P. P.
MAGISTRI. VICORVM. VRBIS
REGIONVM. XIII.

Ejusmodi regionum brevem descriptionem sub Valentiniano et Valente imperatoribus elaboratam habemus, auctoribus, ut creditur, Sexto Rufo et Publio Victore. Istorum fetum luculentius auxerunt atque illustrarunt Onufrius Panvinius, Famianus Nardinus, et alii. Prostant vero opuscula Rufo et Victori tributa non semel edita; eadem etiam postremis hisce temporibus Grævius intulit in tomum III Antiquitatum Romanarum. At nullum ex iis ad nos pervenit integrum, atque a mendis defæcatum. Ad hæc Guido Pancirolius egregio commentario ad notitiam dignitatum utriusque imperii parte 2 præmisit alteram descriptionem urbis Romæ, cujus auctor, sive Victor, sive alius quisquam, floruisse videtur sub Honorio, aut Valentiniano III Augustis. Ibi eadem habemus, quæ in Rufi, et Victoris descriptione leguntur, modo plura, modo pauciora, atque interdum diversa. Postremum hoc opusculum, veluti rem novam, anno 1654 recudit Philippus Labbe soc. Jesu presbyter. Gemina vero ejusdem exempla, eaque vetustissima,

inter codices mss. omnium ditissimæ bibliothecæ Vaticanæ reperit ac descripsit P. Joseph Blanchinius Veronensis, Oratorii Romani presbyter, celeberrimi viri Francisci Blanchinii ex fratre nepos, qui grandem sibi famam ex sacra eruditione editis libris jam comparavit. Et quando is pro suo erga me amore idem opusculum mihi tradidit, hoc ipsum publici juris factum hic volui, alicui fortassis usui futurum Romanæ eruditionis amatoribus, adjecta etiam descriptione a Pancirolio et Labbeo edita, ut uno sub aspectu lector habeat, quæ variantes lectiones in utroque exemplo occurrant. Quamvis enim potiorem locum sibi poscat Labbeana præstantior editio, et mendis minime careat Vaticanum exemplum: fieri tamen potest, ut ex illius etiam codicis scriptura aliquid lucis hauriat, qui magnifica æternæ urbis ornamenta scrutatur. Neque reticere possum, mihi quoque in hoc ipso opere probatam fuisse eorum opinionem, qui *insulas* in Urbe positas arbitrantur domos a reliquis spatio aliquo disjunctas. At cum ante oculos meos versantur *insulæ per totam Urbem XLVI millia et DCII* et rursus *domus MDCCXC* uti in ejusmodi descriptione legitur: dubitare admodum cogor an eorum præferenda opinio sit, quibus videntur *insulæ* fuisse, quas nos ædes privatas populi, plerasque conductitias appellamus, parietibus tantum a vicinis divisas; sub *domorum* vero nomine venisse, quæ nunc palatia nuncupamus. Cur enim vetusti illi descriptores omisissent ædes populi conjunctas, præcipuam videlicet ingentis illius urbis partem, enumeratis tantum ædibus spatio aliquo inter se divisas? Certe *quadraginta sex millia insularum, et sexcentæ duæ*, additis templis, palatiis, theatris, amphitheatris, thermis, circis, horreis, ludis, etc., nimis vastam atque immanem urbem constituebant. Plura non addo.

DESCRIPTIO URBIS ROMÆ.

*Ex editione P. Philippi Labbe soc. Jesu
anno 1651.*

DESCRIPTIO URBIS ROMÆ, QUÆ ALIQUANDO DESOLATA, NUNC
GLORIOSIOR PISSIMO IMPERIO RESTAURATA. INCERTO
AUCTORE, QUI VIXIT SUB HONORIO, AUT VALENTINIANO III.

REGIO I.

Porta Capena. Continet ædem Honoris, et Virtutis.
Camenas, et lacum Promethei.

Balneum Torquati, et Vespasiani.
Thermas Severianas, et Commodianas.
Aream Apollinis, et Spei, et Galli.
Vicium Vitriarium.

Aream Panariam.
Mutatorium Cæsaris.
Balneum Bolani, et Mamertini.
Aream Carsuræ.

Balneum Abascanti, et Antiochiani.
Ædem Martis, et Minervæ, et Tempestatis.
Flumen Almonis.

Arcum divi Veri Parthici, et D. Trajani, et Drusi.
Vici decem.

Ædiculæ decem.
Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.
Insulæ tria millia ducentæ quinquaginta.

Horrea tredecim.
Balnea octoginta sex.
Lacus octoginta quatuor.
Pistrina viginti.

Continet pedes duodecim millia ducentos, et novem-
decim.

REGIO II.

Cælimontium. Continet templum Claudii.
Macellum magnum.

Luparios.
Antrum Cyclopi.
Cohortes vigilum.

Castra peregrina.
Caput Africæ.

Arborem sanctam.
Domum Philippi, et Vectilianam.
Ludum Matutinum, et Gallicum.
Spoliarium.

Samarium.

Armamentarium.

Micam auream.

Vici septem.

Ædiculæ septem.

Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.

Insulæ tria millia et sexcenta.

A *Ex codice Vaticano unciali millenariæ antiquitatis
num. 3321 et collato cum altero num. 1984.*

INCIPIT CURIOSUM URBIS ROMÆ REGIONUM XIV CUM
BREVIARIIS (BREVIARIIS) SUIIS.

REGIO I.

Porta Capena. Continet ædem Honoris, et Virtutis.
Camenas.

Lacum Promethei.
Balneum Torquati.
Thermas Severianas, et Commodianas.
Aream Apollinis, et Splenis.

Vicum Vitriarium.
Aream Pannariam.
Mutatorium Cæsaris.

B Balneum Abascanti, et Mamertini.
Aream Carrucæ.

Ædem Martis.

Flumen Almonis.

Arcum divi Veri, et Trajani, et Drusi.

Vici x.

Æd. (ædes) x.

Vicomag. XLVIII.

Curia II.

Insulæ IIII CCL.

Domus CXX.

Horrea XVI.

Balnea LXXXVI.

Lacos LXXXI.

C Pistrina XX.

Continet pedes XII. CC. XI.

REGIO II.

Cælimontium. Continet Claudium.

Macellum magnum.

Luparios (*cod. alt. lupanarios*).

Atrium Cyclopi.

Cohortes V. Vigilum.

Caput Africes.

Arborem sanctam.

Castra peregrina.

Domum Philippi, Victiliana.

Ludum Matutinum, et Dacicum.

Spoliarium.

D Saniarium.

Micam auream.

Vici VII.

Ædes VII.

Vicomag. XLVIII.

Curat. (*alt. cod. Curatoria*) II.

Insulæ IIII DC. (*alt. cod. III. CC. J*)

Domus centum viginti quatuor.
 Horrea quatuordecim.
 Balnea octoginta duo.
 Lacus sexaginta duo.
 Pistrina duodecim.
 Continet pedes duodecim millia et ducentos.

REGIO III.

Isis et Serapis. Continet Monetam.
 Amphitheatrum, quod capit loca octoginta septem millia.
 Ludum Matutinum, et Dacicum.
 Domum Brytti.
 Præsentissimum choragium.
 Lacum Pastoris.
 Scholam quæstorum, et capulatorum.
 Thermas Trajanas, et Titianas.
 Porticum Livii.
 Castra Misenatium.
 Vici duodecim.
 Ædiculæ duodecim.
 Magistri quadraginta novem.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia septingentæ quinquaginta septem.
 Domus sexaginta.
 Horrea quatuordecim.
 Balnea octoginta.
 Lacus sexaginta quinque.
 Pistrina sexdecim.
 Continet pedes duodecim millia trecentos quadraginta.

REGIO IV.

Templum Pacis. Continet porticum absidatam.
 Aream Vulcani.
 Aureum Bucinum.
 Apollinem Sandaliarium.
 Telluris templum.
 Horrea Chartaria.
 Tigillum Jororium.
 Colossum altum pedes centum.
 Habet in capite radia numero septem, singula pedum viginti duorum semis.
 Metam sudantem.
 Templum Romæ et Veneris.
 Ædem Jovis Statoris.
 Viam Sacram.
 Basilicam Constantinianam
 Templum Faustinae.
 Basilicam Pauli.
 Forum Transitorium.
 Suburram.
 Balneum Daphnidis.
 Vici octo.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia septingentæ quinquaginta septem.
 Domus octoginta octo.
 Horrea decem et octo.
 Balnea septuaginta quinque.

A Domus cxxvii.
 Horrea xxvii.
 Balnea lxxxv.
 Lacos lxxv.
 Pistrina xv.
 Continet pedes xii. cc.

REGIO III.

Isis et Serapis. Continet Monetam.
 Amphitheatrum, qui capit loca lxxxvii.
 Ludum Magnum.
 Domum Britti.
 Præsentis summum choragium
 Lacum Pastorum.
 Scholam quæstorum et caplatorum.
 B Thermas Titianas, et Trajanas.
 Porticum Libies (seu Liviae).
 Castra Misenantium.
 Vici xii.
 Æd. xii.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. ii.
 Insulæ iiccclvii.
 Domos lx.
 Horrea xviii.
 Balnea lxxx.
 Lacos lxxv.
 Pistrina xvi.
 Continet pedes xiiiccl.

C

REGIO IV.

Templum Pacis. Continet porticum absidatam.
 Aura Bucinum.
 Apollinem Sandaliarum.
 Templum Telluris.
 Vigilum Sororum.
 Colossum altum pedes cii. -s-.
 Habet in capita vii, singula pedum xxii. -s-.
 Metam sudantem.
 Templum Romi (alt. cod. Romæ).
 Ædem Iobis.
 D Viam Sacram.
 Basilicam novam, et Pauli.
 Templum Faustinae.
 Forum Transitorium.
 Suburam.
 Balneum Daphnidis.
 Vici viii.
 Ædes octo.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. (alt. cod. curatoria) ii.
 Insulæ iiccclvii.
 Domus lxxxviii.
 Horrea xviii.
 Balnea lxxv.

Lacus septuaginta octo.
Pistrina duodecim.
Continet pedes tredecim millia.

REGIO V.

Esquilæ. Continet lacum Orpei.
Macellum Liviani.
Nymphæum D. Alexandri.
Cohortes duas vigilum.
Herculem Syllanum.
Hortos Pallantianos.
Amphitheatrum castrense.
Campum Viminalem sub aggere.
Minervam Medicam.
Isidem Patriciam.
Vici quindecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ tria millia octingentæ quinquaginta.
Domus centum octoginta.
Horrea viginti tria.
Balnea septuaginta quinque.
Lacus septuaginta quatuor.
Pistrina quindecim.
Continet pedes quindecim millia et sexcentos.

REGIO VI.

Alta semita. Continet templum Salutis et Serapis.
Templum Floræ.
Capitolium antiquum.

Statuam Mamurii plumbeam.
Ædem Quirini.
Malum Punicum.
Hortos Salustianos
Gentem Flaviam.
Thermas Diocletianas et Constantianas.

Decem tabernas.
Gallinas albas.
Aream Candidi.
Cohortes tres vigilum.
Vici decem et septem.
Ædiculæ decem et septem.
Vicomagistri decem et octo.
Curatores duo.
Insulæ tria millia quadringentæ tres.
Domus centum quadraginta sex.
Horrea septemdecim.
Balnea septuaginta quinque.
Lacus septuaginta tres.
Pistrina sexdecim.
Continet pedes quindecim millia et septingentos.

REGIO VII.

Via Lata. Continet lacum Ganymedis.
Cohortes septem vigilum.
Arcum novum.
Nymphæum Jovis.
Ædiculam Caprariam.

A Lacos LXXI.
Pistrina xv.
Continet pedes XIII.

REGIO V.

Exquilæ. Continet lacum Orpei.
Macellum Liviani.
Nymphæum Alexandri.
Cohortes II vigilum.
Hortos Pallantianos.
Herculem Syllanum.
Amphitheatrum castrense.
Campum Viminalem sub aggere.
Minervam Medicam.
Isidem Patriciam.
Vici xv.
B Vicomag. XLVIII.
Curat. II.
Insulæ III DCCCL.
Domus CLXXX.
Horrea XXIII.
Balnea LXXV.
Lacos LXXIV.
Pistrina xv.
Continet pedes xvdc.

REGIO VI.

Alta semita. Continet templum Salutis et Serapis.
Floram.
Capitolium antiquum.
Thermas Constantinianas.
C Statuam Mamyri.
Templum Dei Quirini.
Hortos Sallustianos.
Gentem Flabiam.
Thermas Diocletianas.
Cohortes III vigilum.
X Tabernas.
Gallinas albas.

Vici xvii.
Ædes xvii.
Vicomag. XLVIII.

D

Balnea LXXV.
Lacos LXXIII.
Pistrina xvi.
Continet pedes xvdc.

REGIO VII.

Via Lata continet lacum Ganymedis.
Cohortes v vigilum.
Arcum novum.
Nymphæum Iovis.
Ædicula Capraria.

Campum Agrippæ.
 Templum Solis, et castra.
 Porticum Gypsiani, et Constantini.
 Tempia duo nova Spei et Fortunæ.
 Equum Tiridatis regis Armeniorum.
 Forum Suarium.
 Hortos Largianos.
 Mansuetas.
 Lapidem pertusum.
 Vici quindecim.
 Ædiculæ quindecim
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ tria millia octingentæ quinque.
 Domus centum viginti.
 Horrea viginti quinque.
 Balnea septuaginta quinque.
 Laci septuaginta sex.
 Pistrina quindecim.
 Continet pedes quindecim millia septingentos.

REGIO VIII.

Forum Romanum, et magnum. Continet rostra.
 Genium populi Romani aureum, et equum Constantini.
 Senatulum.
 Atrium Minervæ.
 Forum Cæsaris, Augusti, Nervæ Trajani.
 Templum D. Trajani, et columnam cochlidem, altam pedes centum viginti octo semis : gradus intus habet centum octingentos quinque ; fenestras quadraginta quinque.
 Cohortes sex vigilum.
 Basilicam Argentariam.
 Templum Concordiæ.
 Umbilicum Romæ.
 Templum Saturni, et Vespasiani.
 Capitolium.
 Miliarium Aureum.

Julæ templum, Castorum, Vestæ.

Horrea Germanica, et Agrippinæ.
 Aquam cernentem quatuor scauros sub æde.

Atrium Caci.
 Vicum jugarium unguentarium.
 Græcostasim.
 Porticum Margaritariam.
 Elephantum Herbarium.
 Vici triginta quatuor.
 Ædiculæ viginti novem.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ tria millia octingentæ octoginta.
 Domus centum triginta.
 Horrea decem et octo.
 Balnea octoginta tria.
 Laci centum viginti.

A Campum Agrippæ.
 Templum Solis, et castra.
 Porticum Gypsiani, et Constantini.
 Equos Tiridatis regis Armeniorum.
 Forum Suarium.

Mansuetas.
 Lapidem pertusum
 Vici xv.
 Ædes xv.
 Vicomag. XLVIII.
 Curat. II.
 Insulæ III DCCCV.

B Horrea XXV.
 Balnea LXXV.
 Lacos LXXVI.
 Pistrina XVI.
 Continet pedes XIII CCC.

REGIO VIII.

Forum Romanum magnum. Continet rostras III.
 Genium populi Romani
 Senatulum.
 Atrium Minervæ.
 Forum Cæsaris, Augusti, Nervæ Trajani.
 Templum Trajani, et columnam cochlidem, altam pedes CXXVII -s- ; gradus intus habet CLXXX, fenestras XLV.

C Cohortes VI vigilum.
 Basilicam Argentariam.
 Templum Concordiæ, et Saturni, et Vespasiani, et Tituli.

Capitolium.
 Miliarium aureum.
 Vicum Lugarium.
 Græcostadium.
 Basilica Julia, templum Castorum (*alt. cod. Castorum*) et Minervæ, Vestam.
 Horrea Agrippiana.
 Aquam cernentem IIII scauros (*alt. cod. sacros*) sub eadem.

D Atrium Caci.
 Porticum Margaritariam.
 Elephantum Herbarium.
 Vici XXXIV.
 Ædes XXXIV.
 Vicomag. XLVIII.
 Curat. II.
 Insulæ III. CCCCLXXX.
 Domus CXXX.
 Horrea XVIII.
 Balnea LXXXVI.
 Lacos CXX.

Pistrina viginti.
 Continet pedes tredecim millia sexaginta septem.

REGIO IX.

Circus Flaminius. Continet stabula numero quatuor factionum.

Ædes Herculis

Porticum Philippi.

Minutias duas veterem, et frumentariam.

Cryptam Balbi.

Theatra quatuor, in primis Balbi, quod capit loca triginta millia octoginta quinque.

Campum Martium.

Trigarium.

Ciconias Nixas.

Pantheum.

Basilicam Matidii, et Martiani.

Templum D. Antonini, et columnam cochlidem, altam pedes centum septuaginta quinque semis; gradus intus habet ducentos tres; fenestras quinquaginta sex.

Hadrianium.

Thermas Alexandrinas, et Agrippinas.

Porticum Argonautarum, et Meleagri.

Iseum, et Serapeum.

Insulam Feliculæ.

Vici triginta quinque.

Ædiculæ triginta quinque.

Vicomagistri triginta quinque.

Curatores duo.

Insulæ duo millia septingentæ septuaginta quatuor.

Domus centum quadraginta.

Horrea viginti duo.

Balnea sexaginta tria.

Lacus sexaginta tres.

Pistrina viginti.

Continet pedes triginta duo millia quingentos.

REGIO X.

Palatium. Continet casam Romuli.

Ædem Matris deum, et Apollinis Rhamnusii.

Pentapylum.

Domum Augustanam, et Tiberianam.

Ædes Jovis Victoris.

Domum Dionis.

Curiam veterem.

Fortunam respicientem.

Septizonium D. Severi.

Victoriam Germanicianam.

Lupercal.

Vici viginti.

Ædiculæ viginti.

Vicomagistri quadraginta octo.

Curatores duo.

Insulæ duo millia sexcentæ quadraginta tres.

Domus octoginta octo.

▲ Pistrina xx.

Continet pedes $\overline{\text{XIII}}\text{LXVII}$.

REGIO IX.

Circus Flaminius. Continet stabula III , factionum VI .

Porticum Philippi,

Minuciam veterem, et frumentariam.

Cryptam Balbi.

Theatra III (*alt. cod. v*) in primis Balbi, quod capit loca $\overline{\text{XID}}$. Pompeii, capit loca $\overline{\text{XVII}}$. DLXXX . Marcelli, capit $\overline{\text{XX}}$. Odeum, capit loca $\overline{\text{X}}$. DC . Stadium, capit loca $\overline{\text{XXX}}$. LXXXVIII .

Campum Martium.

■ Trigarium.

Ciconias Nixas.

Pantheum.

Basilicas Neptuni, Matidies, Marciani.

Templum Antonini, et columnam cochlidem, altam pedes CLXXV . -s-. gradus intus habet CCIII , fenestras LVI .

Thermas Alexandrinas, et Agrippinas.

Porticum Argonautarum, et Meleagri.

Iseum, et Serapeum.

Minervam Chalcidicam.

Divorum Mensule (*aut Mensale*) Felicles (*alt. cod. Mensulem*).

■ Vici XXXV .

Ædes XXXV .

Vicomag. XLVIII .

Curat. II .

Insulæ II . DCCLXXVII .

Domus CXL .

Horrea XXV .

Balnea LXIII .

Lacos CXX .

Pistrina XX .

Continet pedes $\overline{\text{XXXII}}$ D.

REGIO X.

Palatium. Continet casam Romuli.

Ædem Matris deum, et Apollinis Rhamnusii.

Sypentadylus (*alt. cod. sypenta daljus*).

■ Domum Augustianam, et Tiberianam.

Ædem Iobis.

Curiam veterem.

Fortunam respicientem.

Septizonium divi Severi.

Victoriam Germanianam.

Lupercam.

Vici XX .

Ædes XX .

Vicomag. XLVIII .

Curat. II .

Insulæ II . DCCLXII .

Domus LXXXIX .

Horrea quadraginta octo.
Balnea quatuordecim.
Laci octoginta novem.
Pistrina viginti.
Continet pedes undecim millia sexcentos.

REGIO XI.

Circus Maximus. Qui capit loca quadringenta octoginta quinque millia. Continet duodecim portas.
Templum Mercurii.
Ædes Ditis Patris.
Cererem.

Portam trigeminam.
Apollinem Cœlispicem.
Herculem Olivarium.
Velabrum.
Arcum D. Constantini.
Vici decem et octo.
Ædiculæ novemdecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ duo millia sexcentæ.
Domus octoginta novem.
Horrea sexdecim.
Balnea quindecim.
Laci viginti.
Pistrina quindecim.
Continet pedes undecim millia quingentos.

REGIO XII.

Piscina publica. Continet aream Radicariam.
Viam novam.
Fortunam Mammosam.
Isidem Athenodariam.
Ædem Bonæ deæ Subsaxanæ.
Signum delphini.
Thermas Antonianas.
Septem domos Parthorum.
Campum Lanatarium.
Domum Chilonis.
Cohortes quatuor vigilum.
Domum Cornificii.
Privatum Hadriani
Vici quatuordecim.
Ædiculæ septemdecim.
Vicomagistri quadraginta octo.
Curatores duo.
Insulæ duo millia quadringentæ octoginta septem.
Domus centum quatuordecim.
Horrea septemdecim.
Balnea sexaginta tria.
Laci octoginta et unus.
Pistrina viginti.
Continet pedes duodecim millia.

REGIO XIII.

Aventinus. Continet templum Dianæ, et Minervæ.
Nymphaea tria.

▲ Horrea XLVIII.
Balnea XLIII.
Lacos xc.
Pistrina xx.
Continet pedes xī. dx.

REGIO XI.

Circus Maximus. Continet templum Solis, et Lunæ, et Templum Mercurii.
Ædem Matris deum, et Iobis.
Cererem.
xii portas.
Portam trigeminam.
Apollinem Cœlispicem.
B Herculem Olivarium.
Velabrum.
Arcum Constantini.
Vici xxi.
Ædes xxi.
Vicomag. XLVIII.
Curat. ii.
Insulæ ii. d.
Domus LXXXVIII.
Horrea xvi.
Balnea xv.
Lacos xx.
Pistrina xvi.
Continet pedes xi. d.

REGIO XII.

C Piscina publica. Continet aream Radicariam.
Viam novam.
Fortunam Mammosam.
Isidem Apenodariam.
Ædem Bonæ deæ Subsaxanæ.
Clevum (*alt. cod. clivum*) Delphi.
Thermas Antonianas.
vii domus Parthorum.
Campum Janatarium.
Domum Cilonis.
Cohortes iii vigilum.
Domum Cornificies.
Privata Hadriani.
Vici xvii.
Ædes xvii.
D Vicomag. XLVIII.
Curat. ii
Insulæ ii. CCCCLXXXVII.
Domus cxiii.
Horrea xxvii.
Balnea LXIII.
Lacos LXXX.
Pistrina xxv.
Continet pedes xii.

REGIO XIII.

Aventinus. Continet armilustrium, templum Dianæ et Minervæ
Nymphaea iii.

Thermas Varianas, et Decianas.
 Doliolum.
 Mappam auream.
 Platanones.
 Horrea Galbæ.
 Porticum Fabariam.
 Scolam Cassii.
 Forum Pistorium.
 Vici septemdecim.
 Ædiculæ septemdecim.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Curatores duo.
 Insulæ duo millia quadringentæ octoginta septem.
 Domus centum triginta.
 Horrea viginti quinque.
 Balnea sexaginta quatuor.
 Lacus octoginta octo.
 Pistrina viginti.
 Continet pedes ducenta novem millia.

REGIO XIV.

Transtiberina. Continet Gaianum
 Vaticanum.
 Frygianum.
 Naumachias quinque.
 Hortos Domitios.
 Balneum Ampelidis, et Prisci, et Dianæ Molinas.
 Janiculum.
 Statuam Valerianam.
 Cohortes septem vigilum.
 Caput Gorgonis.
 Fortis Fortunæ templum.
 Aream Septimiam.
 Herculem cubantem.
 Campum Brytianum et Codetanum.
 Hortos Getæ.
 Castra lecticariorum.
 Vici septuaginta octo.
 Vicomagistri quadraginta octo.
 Ædiculæ septuaginta octo.
 Curatores tres.
 Insulæ quatuor millia quadringentæ quinque.
 Domus centum quinquaginta.
 Horrea viginti duo.
 Balnea octoginta sex.
 Lacus centum octoginta.
 Pistrina viginti tria.
 Continet pedes triginta tria millia quadringentos octoginta octo.
 Bibliothecæ xxix.
 Ex his præcipue duæ Palatina, et Ulpia.

OBELISCI V.

In circo maximo unus, altus pedes octoginta octo semis.
 In Vaticano unus, altus pedes septuaginta unum.
 campo Martio unus, altus pedes octoginta duos semis.

A Thermas Syres et Decianas.
 Dolocenum.
 Mappa aurea.
 Platanonis.
 Horrea Galbes, et Aniciana.
 Porticum Fabariam.
 Scalam Cassim.
 Forum Pistorum.
 Vici xviii.
 Ædes xviii.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. ii.
 Insulæ ii cccclxxvii.

Horrea xxxv

B Balnea xliii.
 Lacos lxxxix (*alt. cod. lxxxix*).
 Pistrina xx.
 Continet pedes xviii.

REGIO XIV.

Transtyberina. Continet Gaianum, et
 Frigianum.
 Naumachias v et Vaticanum.
 Hortos Domitios.
 Molinas.
 Balneum Ampelidis, et Dianes.
 Cohortes vii vigilum.
 Statuam Valerianam.
 Caput Gorgonis.
C Fortis Fortuna.
 Corariam Septimianam.
 Herculem sub terram medium cubantem sub quem
 plurimum aurum positum est.
 Campum Bruttianum (*alt. cod. Brutianum*) et Code-
 tanum.
 Hortos Getes.
 Castra tecticariorum.
 Vici lxxviii.
 Ædes lxxviii.
 Vicomag. xlviii.
 Curat. ii.
 Insulæ iii ccccv.
 Domus cl.
 Horrea xxii.
D Balnea lxxxvi.
 Lacos clxxx.
 Pistrina xxiii.
 Continet pedes xxxiii.
 Bibliothecæ xxviii.

OBELISCI VI.

In circo maximo duo; minor habet pedes lxxxviii. -s-;
 major habet pedes cxxii. -s-.
 In campo Martio unus, altus pedes lxxii. -s-.
 In Vaticano unus altus pedes lxxv.

In mausoleo Augusti duo, singuli pedes octoginta **A** In Mausoleo Augusti II, alti singuli pedes XLII. s.
duos semis.

PONTES SEPTEM.

Ælius.
Aurelius.
Molvius.
Sublicius.
Fabricius.
Cæsius et Probi.

MONTES SEPTEM.

Cælius.
Aventinus.
Tarpeius.
Palatinus.
Esquilinus.
Vaticanus.
Janiculensis.

CAMPI OCTO.

Viminalis.
Agrippæ.
Martius.
Codetanus.
Octavius.
Pecuaris.
Lanatarius.
Brytianus.

FORA UNDECIM.

Romanum.
Magnum.
Cæsaris.
Augusti.
Nervæ Trajani.
Ænobarbi.
Forum Boarium.
Suarium.
Pistorum.
Gallorum.
Et Rusticorum.

BASILICÆ DECEM.

Julia.
Ulpia.
Pauli.
Neptuni.
Matidii.
Marciana.
Bascellaria.
Floscellaria.
Sicini.
Constantiniana.

THERMÆ UNDECIM.

Trajanæ.
Titianæ.
Agrippinæ.
Syræ.
Commodianæ.
Severianæ.
Alexandrinæ.

PONTES VIII.

Ælius.
Æmilius.
Aurelius.
Milvius.
Sublicius.
Fabricius.
Cæsius et Probi.

MONTES SEPTEM.

Cælius.
Aventinus.
Tarpeius.
Palatinus.
B Exquilinus.
Vaticanus
Et Janiculensis.

CAMPI VIII.

Viminalis.
Agrippæ.
Martius.
Codetanus.
Octavius.
Dequarius.
Lanatarius
Et Brutianus.

FORA XI.

Romanum.
Magnum.
B Cæsaris.
Augusti.
Nervæ Trajani.
Ænobarbi.
Boarium.
Suarium.
Pistorum.
Gallorum
Et Rusticorum.

BASILICÆ X.

Julia.
Ulpia.
Pauli.
Bestilia (*alt. cod. Vestilia*).
B Neptunia.
Matidies.
Marcianes.
Vascolaria.
Floscellaria.
Constantiniana.

THERMÆ XI (*alt. cod. X*).

Trajanæ
Titianæ.
Commodianæ.
Antoninianæ.
Syræ.
Agrippinæ.
Alexandrinæ.

Antoninianæ.
Decianæ.
Diocletianæ.
Constantinianæ.

AQUÆ XIX.

Trajana.
Annia.
Alsia.
Claudia.
Martia.
Herculea.
Julia.
Augustea.

Appia.
Alsetina.
Setina.
Ciminia.
Aurelia.
Damnata.
Virgo.
Tepula.
Severiana.
Antoniana.
Alexandrina.

VIÆ XXIX.

Trajana.
Appia.
Latina.
Lavicana.
Prænestina.
Tiburtina.
Nomentana.
Salaria.
Flaminia.
Æmilia.
Clodia.
Valeria.
Aurelia.
Campana.
Ostiensis.
Portuensis.
Janiculensis.
Laurentina.
Ardeatina.
Setina.
Quintia.
Cassia.
Gallica.
Cornelia.
Triumphalis
Patinaria.
Asinaria.
Ciminia.
Tiberina.

HORUM BREVIARIUM.

Capitolia duo.
Circi duo.
Amphitheatra duo.

▲ Diocletianæ.
Constantinianæ.
Severianæ.

AQUÆ XVIII.

Trajana.
Annia.
Marcia.
Cærulea.
Claudia.
Herculea.
Julia.
Augustea.
Attica.
Appia.
B Alsetina (*alt. cod. Setina*).
Ætina.
Ciminia.
Aurelia.
Damnata.
Virgo.
Tepula.
Severiana.
Antoniana.
Alexandrina.

VIÆ XVIII.

Trajana.
Appia.
Latina.
Lavicana.
C Prænestina.
Tiburtina.
Numentana.
Salaria.
Flaminia.
Æmilia.
Clodia.
Valeria.
Aurelia.
Campana.
Ostiensis.
Portuensis.
Janiculensis.
Laurentina.
Ardeatina.
D Setina.
Tiberina.
Quintia.
Gallica.
Cassia.
Cornelia.
Triumphalis.
Patinaria.
Asinaria.
Ciminia.

HORUM BREVIARIUM.

Capitolia ii.
Circi ii.
Amphitheatra ii.

Colossi duo.
 Columnæ cochlides duæ.
 Macella duo.
 Theatra tria.
 Ludi quatuor.
 Naumachiæ quinque.
 Nymphæa quindecim.
 Equi magni viginti tres.
 Deaurati octoginta.
 Eburnei octoginta quatuor.
 Arcus marmorei triginta sex.
 Portæ triginta septem.
 Vici quadringenti viginti quatuor.
 Ædes quadringentæ viginti quatuor.
 Vicomagistri sexcenti septuaginta duo.
 Curatores viginti quatuor.
 Insulæ per totam urbem numero quadraginta sex
 millia sexcentæ duæ.
 Domus mille septingentæ octoginta.
 Balnea octingenta quinquaginta sex.
 Lacus mille trecenti quinquaginta duo.
 Pistrina ducenta quinquaginta quatuor.
 Lupanaria quadraginta quinque.
 Latrinæ publicæ quadraginta quatuor.
 Cohortes prætoriarum decem.
 Urbanæ quatuor.
 Vigilum septem, quarum excubitoria quatuordecim.
 Vexilla communia duo.
 Castra equitum salgamariorum peregrinorum

A Colossi ii.
 Columnæ cochlides ii.
 Theatra iii.
 Ludi iii.
 Naumachiæ v.
 Nymphaea xv.
 Equi magni xxii.
 Dei aurei lxxx.
 Eburnei lxxiiii.
 Arci marmorei xxxvii.
 Portæ xxxvii
 Vici ccccxxiii.
 Ædes ccccxxiii.
 Vicomagistri dcclxxii.
B Curatores xxviii.
 Insulæ per totam urbem xlvi dcii
 Domus mdccxc.
 Horrea ccxc.
 Balnea dccclvi. (*alt. Cod. dccclxv.*)
 Lacos, quod est putea, mccccli.
 Pistrina ccliiii.
 Lupanariæ xlvi.
 Latrinæ publicæ, quod est sicessos, cxliiii.
 Cohortes prætoriarum x.
 Urbanæ iii.
 Vigilum vii. Quorum excubitoria xiiii.
 Vexilla communia duo.
 Castra equitum singulariorum, peregrinorum, Ra-
 venantium, lecticariorum, silagariorum, mise-
C nantium, tabellariorum, victimariorum.
 Mensæ oleariæ per totam urbem ii. ccc.

Descriptionis Romæ finis.

Explicit.

EXEUNTE SÆCULO QUARTO.

ULFILAS

MÆSO-GOTHORUM EPISCOPUS.

MONITUM EDITORIS.

Si quis causam sciscitetur ob quam tantas Ulfilæ edendo moras fecerimus, hoc responsum habeat, nos hujus auctoris opera, multis nominibus commendanda, non exscribere voluisse nisi ex editione optima facileque omnibus anteponenda, cujus rudimenta tum in Germania elucubrabantur cum ad finem quarti sæculi jam ordine chronologico pervenissemus.

Hæc autem editio, cui paucis tantum abhinc mensibus ultima manus admota est, tribus partibus coalescit. Prior Ulfilanæ versionis textum exhibet: præeuntibus Prolegomenis, in quibus quidquid sive ad Auctoris vitam sive ad editos manuscriptosque codices pertinet, exploratur; comitantibus vero atque indesinenter subjacentibus interpretatione latina notisque lectionum varietates necnon auctorum conjecturas exponantibus.

Secundam partem efficit Grammaticæ critica, quæ cum circa generales Gothici sermonis theorias, tum circa difficultates textus Ulfilani eruditissime versatur.

Tertia pars duo lexica continet : unum scilicet Gothico-Latinum, quo singula Ulfilanæ linguæ vocabula exponuntur aut etiam discutiuntur ; alterum Græco-Gothicum, ex quo quanta synonymorum copia Gothicus sermo polleat, comperire sit obvium.

At vero Grammaticæ lexicaque, cum Germanice scripta essent, latinitate donari necesse fuit, et hic quidem opus et labor, nec certe facilis patebat via, sed potius innumeris hirsuta asperitatibus : inter quas principem locum obtinebant arctissimum pacti temporis intervallum, quod præterire omnino nefas erat, identidemque verborum Germanicorum indoles linguæ Latinæ penitus impervia.

Qui quid sit, quod intra vires fuit, hoc libenter religioseque præstitum : nec saltem interpretationi deest dos omnino desideratissima, nempe ἀκριβεία, seu, ut aiunt, *fidelitas*, nec interpreti spes sibi lectoris gratiam, veniamque sua opellæ defectibus conciliandi.

Epistola Dedicatoria.

MAXIMILIANO

REGNI BAVARICI HEREDI

EDITORES.

Tuo nomine, princeps celsissime, hoc nostrum opus ornare non alio, quam summæ venerationis sensu ducti sumus ausi : quis enim te gravior harum litterarum patronus exstitit, cui quis alius præclariore hæc studia liberalitate accendit, auxit, ornavit ? Itaque non metuebamus, ne offendereris conatibus nostris, qui, cum tibi propositum esset ad perscrutandum celeberrimum illud bibliothecæ Upsaliensis cimelium alios viros doctos mittere, antequam hujus consilii fama ad nos pervenisset, ipsi illuc profecti nova animi vere regii documenta dare tibi cupienti fortasse impedimento fuisse videremur : sed potius persuasi, principi excelso atque magnifico nostra nos studia probaturos, tibi hanc opellam nostram consecrare statuimus, quam ut æqui bonique facere velis, suppliciter rogamus. Collegimus quæ in promptu erant pro viribus nos quidem : at quæ te acclamationes, quantæ laudes totius gentis litteratæ, quales congratulationes excipient, si missi tui regia munificentia adjuti ex Gallia et Hispania, quas terras Gothi olim occupavere, copias desideratissimas ex monasteriorum latebris tanquam ex diuturna captivitate redemptas in atria tua augusta reportarint ! Qua spe erecti nos, si ad te, princeps celsissime atque indulgentissime, libellus noster facilem invenerit aditum, amplissimum præmium consecutos esse existimabimus.

Tuo nomini celsissimo

addictissimi

H. C. de Gabelentz. J. Loebe.

SIGNA ET COMPENDIA,

QUIBUS

IN HUIUS OPERIS DECURSU PASSIM USI SUMUS.

I.

SIGNA.

✕	<i>significat</i>	lectionem prorsus falsam.	†	<i>significat</i>	vocabula parum <i>certa</i> , vel dubiæ auctoritas.
+	—	lectionem non falsam quidem, sed quam codd. non agnoscunt.	*	—	radices simplices et in solis compositis occurrentes.
¶	—	vocabulorum transpositionem.			
°	—	vocabulorum omissionem.			

II.

COMPENDIA.

angl.	<i>significat</i>	anglicum sermonem.	Hz.	<i>significat</i>	heinatzii manuscriptum.
angl. sax.	—	anglo-saxonicum sermonem.	Ih.	—	Ihre.
B.	—	Benzel.	r. q.	—	idem quod.
B. A.	—	Bairische Annalen.	J. seu Jun.	—	Junium.
bata.	—	batavicum sermonem.	ict.	—	unctim.
bav.	—	bavaricum sermonem.	Kn.	—	Knittel.
Bü.	—	Büsching.	lac.	—	lacunam.
Cast.	—	Castillionæum.	lith.	—	lithuanicum sermonem.
cod. et codd.	—	lectionem codicis vel lectiones codicum a Griesb. citatorum.	LM.	—	Lye-Manning.
conj.	—	conjugationem; coniecit, seu conjecturam.	med.	—	medium.
dan.	—	danicum sermonem.	Mi.	—	Matthæi.
div.	—	divisim.	Mill.	—	Millium.
DRA.	—	Deutsche Rechtsalterthümer (a Grimmio).	Mssm.	—	massmann.
edit.	—	editiones Ulfilæ, quæ nostram præcesserunt.	Norv.	—	norvegicum sermonem.
F.	—	Fulda.	pr.	—	primum.
fr.	—	Frisonum sermonem.	Rechth.	—	Rexhtoferium (Altfriesisches Wörterbuch).
G seu Gord.	—	Gordon.	rec.	—	recentem.
gall.	—	gallicum sermonem, vel gallice.	Rw.	—	reinwald.
germ.	—	germanicum sermonem, vel germanice.	sax.	—	saxonicum sermonem.
Gf.	—	Graff althochdeutsche præposition et sprachschatz.	scot.	—	scoticum sermonem.
GGA.	—	Göttingische Gelehrte-Anzeigen.	Sch.	—	Schulz.
Gr.	—	Grimmii, Deutsche Grammatik.	Schm.	—	Schmeller.
gr.	—	lectionem textus græci griesbachiani.	sec.	—	secundum.
gr. omu.	—	lectionem codicum græcorum omnium.	Sk.	—	Skeireins.
H.	—	henshall.	St.	—	Stiernhielm.
HLZ.	—	Hallische Literaturzeitung.	sup.	—	superiorem.
			suec.	—	suecum sermonem.
			tert.	—	tertium.
			vers. vel verss.	—	versionem vel versiones.
			vet.	—	veterem.
			W. J.	—	Wiener Jahrbücher.
			Z.	—	Zahn.

PROLEGOMENA.

Ulfilas ¹, utrum genere Cappadox, Sadagolthino vico oriundus, cujus parentes, incursione a Gothis sub finem seculi tertii in Cappadociam facta, a victoribus domo in Europam abductos fuisse Philostorgius ² narrat, an testimonio reliquorum scriptorum parentibus et ipsis Gothicis natus fuerit, dijudicare nunc omittimus, quia ad rem nostram parum valere videtur; nam Ulfilam apud Gothos circiter annum 318 natum educatumque postea reliquos gradus ecclesiasticos anno 348 prætervectum hujus gentis episcopum fuisse, præter reliquos auctores ³ etiam Philostorgius ille tradit, eorumque Gothorum, qui Miniores vocati in Mœsia inferiore flumen Danubium inter et montem Hæmum incolebant ⁴. His enim nescio quo doctore nec quo tempore ⁵ doctrina religionis Christianæ imbui sese passis Theophilo, qui Constantino Magno imperatore primus episcopus fuit ⁶, circiter annum 355 ⁷ Ulfilas sacrorum antistes successit eumque non solum peritissimum evangelii explicatorem et spectatæ virtutis hortatorem habuerunt, sed merita hæc maxima in cives suos laudantur, quod libros sacros in eorum sermonem convertit ⁸. Constantinopoli autem, in quam urbem jam anno 360 profectus esset, et quam anno 388 hoc consilio revisisset, ut contemptam condemnatamque suorum fidem defenderet, morbo correptus obiit ⁹.

¹ Nomen Ulfilæ præter *Ulphilas* (Οὐλφίλας), apud scriptores vario modo scribitur: *Urfilas*, *Urfilus*, *Gulfilas*, *Hulfilas*, *Gilfulas*, *Galfilas*, *Ulphias*, *Gulfias*, *Gudila*, *Gudillas*, *Unila*, quarum mutilationum plurimas Hispanici scriptores admiserunt, vid. Essbergium *Ulfil.* 1. Rectissime sine dubio, quia ita indole linguæ gothicæ commendatur, *Vulfila* scriberetur (vid. Grim. 1, 57 sq.), quod verbum nomen diminutivum vocis *vulfs* (lupus), proprie lupulum significat, vid. Massm. *Skeir.* p. 97.

² *Histor. ecclesiast.* 2, 5 cf. Aschbachii *Geschichte der Westgothen* p. 31 Not. 63.

³ Libellum a Knustio Parisiis inventum et a Waitzio descriptum et editum (*Ueber das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hannover 1840, 4) cf.

⁴ Jornandes *de rebus Geticis* p. 135 ed. Lindenb.

⁵ Apud Basilium Magnum *epist.* 338 sq. et Epiphanium *adversus Hæres.* 3, 14, Ascholiis episcopus Thessalonicensis et Audius, Uranius, Sylvanus sacerdotes primi christianæ doctrinæ præcones apud Gothos fuisse feruntur; cf. Massm. l. l., p. 90.

⁶ Socrates *Histor. ecclesiast.* 9, 32. Nicephorus Callistus 9, 44. Cassiodorus *Histor. eccles.* tripart. 5, 38. Essbergium l. l., 8. Aschbachium l. l., p. 29.

⁷ Philostorgius cum Ulfilam primum Gothorum episcopum haberet, non mirum est, si eum Constantino Magno æqualem fuisse scripsit; cf. Benzeli præf. p. xxxi. Apud Scholzum *Nov. Test.* vol. I, præfat. p. cxxix, Ulfilas sæculo quinto biblia convertisse sine dubio per typhothetæ errorem dictus est.

⁸ Socrates 4, 33. Sozomenus, 6, 37. Nicephorus 11, 48. Cassiodorus 8, 13. Jornandes p. 106, vid.

Scriptorum autem veterum, qui Litterarum sacrarum gothicam translationem Ulfilæ tribuunt, alii id factum esse in universum dicunt, non libros nominantes quos converterit, quos prætermiserit; alii omnes complexum esse scribunt ¹⁰, ut ipse Philostorgius, qui tamen libros Regum excipit, ejusque rei causam affert, quod cum iis in libris permultorum bellorum mentio fiat, Ulfilas veritus sit, ne cives sui, a belli studio potius arcendi, sacræ scripturæ auctoritate seducti eo ferociore atque bellicosiores fierent ¹¹. Ea Philostorgii sententia a viris doctis tanquam ridicula improbata atque explosa est; id quod etiamsi in cæteris, quæ de Ulfila narravit, parum certus auctor deprehendatur mendaciorumque plurimorum propter partium Arianarum studium argui possit, tamen quia hac in re nulla mentiendi causa erat, calumniandi magis studio, quam recto iudicio factum videtur. Quid enim, quæso, Arianorum Cappadocum interesse poterat, Ulfilas libros Regum translationi suæ addiderit, an non? Nisi omnia nos fallunt, viri eruditi, qui omnem fidem in his rebus Philostorgio abjudicant, temere eum condemnant idque maxime errant, quod rem ipsam, scilicet infirmioribus stabilitam rationibus, ab his rationibus non satis diligenter sejungunt ¹². Causam omissorum librorum illorum a Philostorgio allatam non probantibus nobis ea in

Essbergium 12. Knittelium p. 442 sq. *Castill. Specim.* præf. p. xi.

⁹ Vide libr. laud. (not. 3 supra) p. 34 seqq. In eodem libello p. 17 etiam testamentum fidei continetur, quod Ulfilas moribundus fecit.

¹⁰ Inter alios Isidorus Hispalensis *Chronico ad æram* 5576: tunc Gulfilas utrumque testamentum linguam in propriam transtulit.

¹¹ l. l. Οὐρφίλας μετέφρασεν εἰς τὴν (τῶν Γότθων φωνῶν τὰς γραφὰς ἀπάσας πλήν γὰρ δὴ τῶν Βασιλείων, ἅτε τῶν μὲν πολέμων ἱστορίαν ἔχουσῶν, τοῦ δὲ ἔθνους ὄντος φιλοπολέμου καὶ δεομένου μᾶλλον χαλινοῦ τῆς ἐπὶ τὰς μάχας ὀρμῆς, ἀλλ' οὐ τοῦ πρὸς ταῦτα παροξύνοντος.

¹² Knittelius p. 443 sq. inde Philostorgium refelli posse opinatus est, quod Theodatus, Gothorum rex, in epistola quadam testimonium e libris Regum protulisset, quod (sic dicit Knittelius) proceres et reges gothici non fecissent, si Ulfilas, cujus consilia et effata apud Gothos oraculorum instar haberentur, Gothos a lectione librorum Regum revocare voluisset. At vir bonus, qui Cassiodorum, non Theodatum illam epistolam scripsisse recordaretur, id etiam recordari debebat, Ulfilæ et Theodati ætates duobus seculis diversas esse, intra quod tempus libri, ab Ulfila omisi, ab aliis conversi esse poterant. Causam illam allatam improbabilem esse, maxime ex Jornande discimus, qui eosdem illos Gothos, apud quos Ulfilas episcopus fuit, gentem multam quidem, sed pauperem et imbecilem, nihil abundantem, nisi armento diversi generis, pecorum et pascuis silvaque lignorum fuisse, dicit p. 135.

re Philostorgio, ipso Ulfilæ æquali, fide dignior testis nemo videtur. Abesse a versione gotthica libros Regum cum sciret ipse vel fama accepisset, ejus omissionis causam aliquam subijcere volebat, non curans vera esset, necne. Libros Regum igitur ab Ulfila non esse conversos quin credamus, nihil impedit¹; cur non converterit, nescire nos fatentes suspicamur, Ulfilam ad opus tam amplum conficiendum aut vires aut tempus defecisse; maximam bibliorum partem si transtulit, id ipsum maximam movet admirationem, cum præter hanc curam non solum domi permulta negotia essent gerenda, sed etiam legationes ad Constantinopolitanos suorum civium nomine suscipiendæ².

Totum autem librorum sacrorum corpus Gothos in suum sermonem conversum habuisse, id quod olim scriptorum, harum rerum imperitorum et relata tantum referentium, fide credebatur, nunc permultis argumentis comprobatur. Præter evangelia enim, antea sola cognita, nostra ætate fragmenta epistolarum Paulinarum et de veteris testamenti libris Esdræ et Nehemiæ quædam partes inventæ sunt; unde colligimus, Gothicos theologos etiam reliquos veteris testamenti libros non intactos reliquisse. Nam quid commovere illos potuit, ut omissis aliis tam præstantibus atque gravibus, libros tam jejuni argumenti neque ad fidem aut ad cultum quidquam valentes translatos suis traderent? Quid? quod etiam eorum, quorum nulla fragmenta adhuc sunt reperta, vestigia in aliis conservatis deprehendimus: in Skeir. p. 37 versus alter et tertius Psalmi quinquagesimi tertii citantur: *saei fra þjai ai þ þau sokjai gu þ. allai usvandi dedun. samana unbrukjai vaur þun*, i. e. qui intelligat aut requirat Deum; omnes declinaverunt; simul inutiles facti sunt. Deinde Ephes. iv, 8 in margine codicis A adscriptum est *psalmo...*, quo librarius hunc locum e libro psalmorum (68, 19) haustum esse indicare voluit. Hinc Psalmos gothice conversos fuisse sine dubio recte conjicitur³; certe explicationis illius auctor omnia novi testamenti loca e versione nostra citavit, neque nos quidem dubitamus, id ipsum fecisse, si quæ loca e reliquis bibliorum libris laudata affert. Ex eadem evangelii Joannei explicatione etiam libros Moysis gothicam versionem complexam fuisse cognoscimus; nam p. 41 sq. etiamsi non verba ipsa, tamen sensus versuum 2—9 capitis xix libri Numerorum redditur: *vasuh þan jah frauja þo ahmeinon anafihands daupein. ei þan garaihtaba var þ bi sviknein sokeins gavagida. unte vito þ þize unfaurveisane missadede ainaizos vito þ raidida azgon kalbons gabrannidaizos utana bibaurgeinai. asaruh þan þo in vato vairpandans hrain jah hyssoþon jah vullai raudai usfartrusnjandans. svasve*

¹ Cf. Castill. *Excurs. ad Philipp.* p. 65.

² Vid. Essbergium 13, 14. *Zahni Einleitung.* p. 20.

³ Membr. Salisb. Nro. 140 olim Salisb. LXXI.

⁴ Vid. W. J. XLIII p. 15 sqq.

⁵ Vid. Sozomenum 7, 17. Nicephorum Callist. 12, 30.

*gadob þans usfarmiton munandans, i. e. fuit autem etiam dominus (Jesus) hunc spiritualem commendans baptismum; igitur recte fuit de purificatione quæstio mota; nam lex horum non-voluntariorum peccatorum unius legem statuit cinerem vaccæ combustæ extra munimentum; posthac autem hunc in aquam conjicientes puram et hysso et lana rubra contegentes; uti decuit hos superbire cogitantes*⁶. Multo clarius eorum librorum versio cognoscitur ex alio codice, qui Vindobonæ adservatur⁷ et præter runorum signa etiam pleraque gothica verba et litteras numerorum continet, quas postremas maximam partem e Genescos capite quinto ductas esse Wilhelmus Grimmus, vir litterarum germanicarum peritissimus, primus vidit⁸; sunt autem hæ: versu 3 *st* = 230 (Vulg. 130); vs. 5 *↑l* = 930; vs. 7 *wz* = 707 (Vulg. 807); vs. 8 *↑ib* = 912; vs. 13 *wm* = 740 (Vulg. 840); inde autem sequitur, illum librarium codicem, continentem gothicam veteris testamenti versionem, ante oculos habuisse, unde illas exscripsit.

Omnes igitur libri sacri in gothicam linguam translati fuisse videntur, quamquam aliquorum vel novi fœderis librorum nulla adhuc apparent vestigia, v. c. actorum Apostolorum, epistolarum catholicarum, apocalypses Joanneæ; quæ autem desunt, lateantne in monasteriorum tenebris aut codicum oblitteratorum sepultura, an bibliothecarum cladibus omnino interierint, quis divinare potest? Sed Ulfilas num ipse illam translationem confecerit, alia quæstio est; perfecisse totam cur negemus, supra indicavimus; at cum tota antiquitate fama manaret eum biblia in gothicam linguam convertisse, facile fieri potuit ut qui initium interpretandi fecisset cujusque auspiciis et fortasse auctoritate ea, quæ ipse non perfecerat, ab aliis viris eruditis perfecta essent, ab eodem ipso perfecta esse dicerentur. Si in tanta rerum obscuritate conjectura uti licet, qui maxime præter Ulfilam interpretandis bibliis operam suam poneret, Selinas quidam fuisse videtur, quem Ulfilas a commentariis et in episcopatu successorem habuit⁹, ille enim et patrii et græci sermonis gnarus, opus a decessore inchoatum, aut receptum aut susceptum, in ecclesiæ suæ commodum facile perficere potuit⁶.

Gothicæ deinde translationis non solum confectæ, sed etiam per secula asservatæ complura apud scriptores inveniuntur testimonia, eaque maxime, ex quo Gothorum magna pars, relictis sedibus Isticis, Theodorico duce Alpes transgressi Italiam occupatam tenuerunt. Gothi enim illic incolentes atque imperantes non mirum est, si per hujus terræ fines, certe iis regionibus, ubi regni sedes erat, gothica lingua locuti et in ecclesiis suis gothicis etiam bibliis usi sunt.

⁶ Cf. Castillion. *Specim. præfat.* p. x sq.: a Selina pronum creditu est gothica biblia dictante Ulfila fuisse conscripta et pro suo librarii munere distincta atque emendata.

⁷ Cf. Massm. *Skeir.* p. 88.

⁸ Gothum hæc ex epistola ad Hebræos citavisse, Massm. l. l., p. 65 sq. nobis non persuasit.

Ea tempestate illa oratiuncula, in fine codicis Brixiani posita, confecta esse videtur, in qua ut caveant interpretes litterarum sacrarum monentur, *ne legenti videatur aliud in græca lingua, aliud in latina vel gothica designata esse conscripta*¹. Unde gothicam interpretationem non solum in Italia aliisque terris, quas Gothi tenebant, posteriore tempore exstitisse, sed etiam cum latina pari auctoritate valuisse discimus. Alterum de versione gothica testimonium legitur apud Walafridum Strabum, scriptorem seculi noni, qui gothicorum bibliorum monumenta suo tempore apud nonnullos haberi dicit²; cujus fides his in rebus eo major est, quod monasterio Reichenaviensi præpositus, in confinio fere habitabat earum regionum, quas Gothi utriusque olim incoluerant.

Postquam deinde per sex secula a nemine gothicorum bibliorum mentio facta est, nisi si quis quæ apud scriptores antiquos legisset, reddidit, neque alibi vestigium librorum illam versionem continentium comparuit: seculo sexto decimo in monasterii Werdenensis, in Gallia Belgica ad Ruram conditi, bibliotheca codex unus inventus est. Antonio enim Morilloni³, qui Antonio Perrenoto, cardinali Granvellano, ab epistolis erat, bibliothecæ illius libros manuscriptos perscrutanti in manus incidit codex, quem Ulfilanam versionem continere ille statim vidit, et orationem dominicam cum aliis quibusdam particulis ab eo inde descriptam Maximilianus, Antonii frater, cum Goropio Becano communicavit, qui ea Gotodanicis suis inseruit⁴. Paulo post Gruterus aliquot versus, ab Arnaldo Mercatore ex eodem codice excerptos, in thesauro inscriptionum edidit⁵. Omnia fragmenta, in illo codice servata, multo post (anno 1655) opera Francisci Junii et deinde sæpius edita sunt. Sed viri gothicæ linguæ studiosi diu multumque questi erant, quod de hac totius scripturæ sacræ versione tam pauca, eaque evangeliorum modo fragmenta relicta essent, quæ ad enodandas et removendas interpretandi difficultates non sufficerent: cum Knittelius, ædis metropolitanæ apud Guelferbytanos archidiaconus, seculo proxime superiore in codice bibliothecæ Guelferbytanæ fragmenta epistolæ Pauli ad Romanos scriptæ invenit. In ἑρμῆιον grandius incidere, quo biblia gothica, etiamsi non omni-

¹ Vid. Garbellum. ap. Blanchinum Evangeliar. quadrupl. prolegg. p. 7 sq. Ea verba vitiose conscripta et vitiosius descripta Semlero ad præfationem quamdam, comparationi gothicæ versionis cum latina et textu græco faciendæ præfixam, pertinere sunt visa, vid. hujus viri venerabilis *Versuch einer Erläuterung einer alten Spur einer gothischen Uebersetzung*, Halle 1764, 4.

² *De rebus ecclesiasticis*, cap. 7.

³ Primum Ulfilanæ versionis repertorem cum Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei conscripta et anno 1754 edita recte Morillonem appellavisset, paulo post in altera de codice Argenteo anni 1759 Arnoldum Mercatorem fuisse minus recte dicit, vid. Zahnii *Einleit.* p. 39 sq. Cæterum quæsitum est, utrum ille codex Argenteus, an alius fuerit; Ihre Ulfil. illustr. pag. 98 fuisse negat hanc maxime ob causam, quod Morillon compendiis scribendi usus sit, quæ in codice Argenteo, certe locis ab eo exscriptis,

bus partibus integra, ampliora tamen plurimorum novi fœderis librorum fragmenta nacti sumus, viris doctis nostri seculi reservatum erat: in bibliotheca enim Mediolanensi ab Angelo Majo et Carolo Octavio Castillionæo codices rescripti sunt reperti, quorum priorem scriptionem diligentius intuentibus illis viris doctis, Ulfilanæ versionis evangelii Matthæi, epistolarum Paulinarum ad Romanos ejusque plura, quam quæ Knittelius jam repererat, utriusque ad Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, utriusque ad Thessalonicenses et pastoralium ad Timotheum, Titum et Philemonem, præterea Esdræ et Nehemiæ, librorum veteris testamenti, fragmenta continere apparebat, quæ fragmenta primum duumviri illi conjunctis curis, deinde Castillionæus solus inde ab anno hujus seculi undevicesimo edidit.

Sed jampridem quæstionem posuerunt viri eruditi, utrum ea, quæ pro Ulfilanæ seu gothicæ versionis fragmentis haberentur, vere gothica essent, an ad aliam, in usum alius barbaricæ gentis confectam, pertinerent. Inter alios Lacrozius negavit et *francicam* esse linguam nostræ versionis probare studuit⁶. Quam trita est ac prope decantata illa quæstio, tam inepta atque infirma sunt argumenta, quibus Lacrozius opinioni suæ fidem facere laboravit; quod enim primum dicit, codicem nostræ versionis non in iis regionibus, ubi Gothi incolerent, sed ubi Franci, repertum esse; deinde nonnullos harum litterarum ductus ad Francorum veterem scribendi rationem propius accedere; tum alias quasdam latinas esse, quas Gothi in Mœsia habitantes cognitatas habere non possent; postremo inter litteras hujus linguæ quatuor novas et a græcarum et latinarum similitudine abhorrentes inveniri, quarum tres litteris a Chilperico, Francorum rege, renovatis congruere: quis est, quin videat ea argumenta, quæ refellantur vix digna et ea posuisse, esse refutasse? Mirum igitur, quod hæc argumentandi perversitas inter alios⁷ Wetstenium, virum magnæ sagacitatis, ut probaret istam opinionem, permovere potuit⁸. Omnium optime, quam frigidis rationibus usus esset Lacrozius, demonstravit Ihre in dissertatione de lingua codicis Argentei anno 1754 edita⁹ et sapientiores jampridem illas nugas improbaverunt¹⁰.

non inveniuntur, deinde quoque illum litterarum formas exhibuisse, quas codex Argenteus omnino non agnoscat. Alii nullum alium, quam Argenteum ante oculos habuisse comprobaverunt, vid. Zahnium l. l.

⁴ Vid. Goropii *Origines Antuerpenses* libro vii p. 739 sq. 750.

⁵ P. 147 sq.

⁶ Vid. Lacrozii *epistolam ad Joannem Chamberlaynium* in *Thesouro epistolarum* tom. III p. 92 sq.

⁷ Vid. Zahnii *Einleit.* p. 27.

⁸ Wetstenii *Prolegg. in novum testamentum* p. 304 sq. ed. Semler.

⁹ Vid. Ulfil. illustrat. p. 259 sqq.

¹⁰ Semlerus ad *Wetsien. Prolegg.* p. 305 (quem tamen miramur paulo post p. 308 interpretem nostrum *Francogothum* appellare) cf. Zahnii *Einleit.* p. 26 seqq. Aschbachium l. l. p. 36 sq.

Cum autem Francorum esse biblia nostra ne probabile quidem reddere illi potuerint, nunc vere Gothica esse argumentis gravissimis confirmatur. Constat enim præter bibliorum translationem de litteris gothicis duo monumenta servata esse, quorum alterum quatuor gothicis subscriptionibus constat, positis sub venditionis cujusdam testimonio latine scripto ¹ quarum una sic habet : *ik merila bokareis handau meinai usmelida jah andnenum skilliggans .j. jah saurþis þairh kavtsjon jah miþ diakuna alamoda unsaramma jah miþ gahlaibim unsaraim andnenum skilliggans .rk. vairþ þize saive*, i. e. ego Merila, scriba, manu mea subscripsi et accepimus solidos sexaginta et antea per cautionem et cum Diacono Alamodo nostro et cum collegis nostris accepimus solidos centum viginti, pretium horum lacuum. Alterum, simile testimonium, unam gothicam subscriptionem continet, quæ fere sic habet : *ik gudilub diakun þo frabauhta. boka ² fram mis gavaurhta þus diakun alamoda. fidvor unkjana (?) hugsis kaballarja jah killiggans .rlg. undnam jah usmelida*, i. e. ego Gudilub diaconus hæc vendidi ; libellum a me feci tibi diacono Alamodo ; quatuor uncias fundi Caballari et solidos centum triginta tres accepi et subscripsi. Horum documentorum prius Neapoli asservatur, indeque nomine *Neapolitanum documentum* vocatur : alterum Aretii olim erat ³, quapropter *Aretinum documentum* appellatur ; utrumque autem Ravenna, ubi scriptum est, in sedes posteriores pervenit. Ea igitur lingua, qua utuntur testés illi, quæ alia esse potest, nisi gothica, cum Ravennæ sedes nullius gentis germanicæ, nisi gothicæ, imperante Theodorico, fuerit et in reliquis litteris, latino sermone conceptis, testes illi expresse gothicæ ecclesiæ sacerdotes appellentur ? Et cum horum documentorum lingua eadem, quæ nostræ versionis sit, hæc versio, cui alii genti, nisi Gothi, tribuenda est ? Accedit aliud etiam idque gravissimum argumentum : ad finem enim codicis alterius Ambrosianorum ⁴, quibus epistolarum Paulinarum fragmenta continentur, calendarium additum est ⁵, in quo dies festi et sacri, a communibus paulo diversi, notantur. Fragmentum hujus calendarii sic incipit : *.kg. þize ana gutþiudai managaize martyre jah friþareikeis ⁶ i. e. xxiii (intell. die) horum in gutica gente multorum martyrum et Fritharici*. Unde sole clarius elucet, guticæ, i. e. gothicæ genti hoc calendarium compositum adeoque non alia nisi gothica lingua conscriptum esse, et cum hic etiam eandem, quam in versione nostra linguam habeamus, omnes

¹ Vid. Zahnii *Einleit.* p. 76 sq. Eas initio sæculi sexti scriptas esse Grimmus *Gramm. præf.* p. XLVII (edit. prioris) suspicatur.

² Massm. (*Die goth. Urkund. von Neapel. u. Arezzo, Viennæ 1838*, p. 18) pro *frabauhta boka* male junctim scribit *frabauhtaboka* (sic esse debebat *frabauhtliboka*), neque propterea ejus interpretatio hujus monumenti probari potest.

³ Massm. l. l. p. x qui inscriptionem illam cum reliquis emendatus, pro doctrina sua, singulari libello editurus est.

⁴ S. 36 part. sup., quem Castillionæus in sua editione et post eum nos littera A notavimus.

concidunt dubitationes de origine vere gothica versionis ejus, quæ gothicæ nomine circumfertur ⁷. Quibus argumentis denique hoc addatur, etiam locum exstare in hac versione, ex quo interpretem Arianum fuisse intelligitur, cui sectæ præter Gothos nullam aliam germanicam gentem adhæsisse inter omnes constat.

Hæc si vere sunt disputata, non dubium adhuc erit, an hæc lingua germanica sit ; qui theodiscam esse eam voluerunt, idem contendunt non nisi nomine variantes. Gothi enim ipsi si natione Germani fuerunt, id quod testimonio scriptorum veterum et inquilinorum et aliorum comprobatur, etiam eorum sermo ad germanicas linguas pertinuerit necesse est. Ceterum hic sermo ostrogothicus an visigothicus, an moesogothicus nominandus sit, non quærimus, persuasum habentes, omnibus Gothi eundem sermonem, quod alio loco demonstrabimus, eandemque bibliorum versionem fuisse.

Restat ut de integritate Ulfilanæ versionis dicamus ; fuerunt enim, qui nostram versionem vere Ulfilæ esse dubitantes, an aliis theologis posterioris temporis tribuenda esset, quæsiverunt. In his primus fuit Hickesius ⁸, quem virum doctum maxime offendit, quod nostra fragmenta cum codicibus latinis consentirent, quorum copia cum Gotho in Mœsia habitanti vix esset, haud dubie græco bibliorum exemplo uti debuisset ; deinde quod nulla nunc arianismi vestigia apparerent, quæ cum Ulfilas cum Gothi suis Arianorum hæresis sequeretur ⁹, conspicua esse deberent, si jure ei hæc versio tribueretur. Sed neque nostram versionem e latinis libris haustam esse infra demonstrabimus, neque intelligimus, cur Arianorum opiniones in ea inesse oporteat ; nam nec tempus, quo Ulfilas a catholica fide ad Arianos sese convertit, nec quo litteras sacras transtulit, notum est : fortasse priusquam ad illam hæresim delapsus est, interpretationem suam confecit, aut quod multo est probabilius, Gothi non tanta religione fidei et confessionis minutias initio sectati videntur, ut vel in biblia eas intulerint, quas in archetypo non invenerunt. Accedit quod ex iis fragmentis, quæ in codice Argenteo continentur, nullus locus reperitur, de quo Ariani cum Orthodoxis discrepant. Zahnus ¹⁰ ad rem declarandam duo potissimum loca, initium Joannei evangelii et Rom. ix, 5 inspicere optavit, quorum locorum alterum nunc habemus : *xristus saei ist usar allaim guþ þiùþiþs in aivam*. Quod si quis inde Gothos aut interpretem non Arianos fuisse colligeret,

⁵ Vid. Castillion. *Specim.* p. 26 sq.

⁶ Castill. male *madagrize* et librarii errorem *friþareikeikeis*, syllaba *kei* falso duplicata (vid. ad *Matth.* xi, 16) edidit.

⁷ Cf. Aschbachium l. l., p. 38.

⁸ Vid. *Institutiones gram. angl. sax. et mœsogoth.*

⁹ Cf. de ea re copiose disserentes Heupelium l. l. p. 11. Essbergium 13. Knittelium p. 449. Mansonem *Gesch. der Ostgothen* p. 9. Aschbachium l. l., p. 29 sq. cf. p. 222 sq. Massm. *Skeir.* p. 69 sqq. Castill. *Excurs. ad Philipp.* 2, 16, p. 63 sqq. cf. *Specim.* præf. p. xiii sqq.

¹⁰ *Einleit.* p. 37.

properantius ageret, nam ut interpret *guþ* re vera ad Christum retulerit, quamquam id non opus esse viri docti ad h. l. docuerunt, tenendum est, Arianos non divinitatem Christi, sed Christi cum Deo patre quasi identitatem negavisse, ut Arii sectator vel severissimus ita scribere posset, uti auctor expositionis illius sæpius citatæ ¹ *ainabaura sunau guþs guþ visandin* (soli filio Dei, Deus existenti). Neque eam ob causam locus, diu desideratissimus, Timoth. I, III, 16 ad quæstionem profligandam facit, ubi etiam de Christo *guþ gabairhtiþs vas in leika* dicitur ²; nec quod Castillionæus ad gothicam versionem heterodoxiæ crimine liberandam Coloss. I, 16 laudavit, satis mirari possumus. Unus tantummodo locus est, a Castillionæo jam indicatus, ex quo interpretis nostri arianismus perspicue cognoscitur; Philipp. enim II, 6 legitur: *in xristau iesu. saei in guþaskaunein visands ni vulva rahnida visan sik galei ko guþa*. Quo quidem loco Mæssmannus Skeir. p. 73, qui *samaleiks* et *galeiks* non recte distinxisset, arianismum probari negavit, sed Castillionæus in epimetro epistolæ ad Philippenses addito p. 63 sqq. præclare de eo disseruit eumque exhibere argumentum, interpretem gothicum qui similitudinem pro æqualitate posuerit, arianismi placitum in textum intulisse docuit.

Contra Knittelius Ulfilæ ipsius esse nostram versionem contendens haud felicius causam suam agit ³; quod enim dicit, Ulfilanam esse oportere, propterea quod apud scriptores nullius nisi Ulfilæ sacri codicis versio commemoratur, non consideravit, quam parum gravitatis in argumenta e scriptorum silentiis ducta redundet; et si res ecclesiasticas Gothorum a suis scriptoribus relatas haberemus, aut de iis in aliis historiarum gothicarum libris copiose narratum esset, silentium de renovata interpretatione offenderet; nunc autem, cum ejusmodi mentio non fiat, inde intelligimus posteriores interpretes neque publice neque certo tempore opus fecisse, sed deinceps ita, ut ab aliis alia mutarentur. Revera fragmenta ad nostram ætatem servata esse illius versionis, quam Ulfilas ex scriptorum testimonio confecit, aut affirmare aut negare difficile quidem est. Versionis illius in gothica ecclesia auctoritatem fulsisse magnam, huic rei et Ulfilæ auctoritas, qua apud suos viguit, et hoc etiam argumento est, quod nullius alius opera in interpretanda biblia impensa a rerum scriptoribus commemoratur. Quæ auctoritas autem si tanta fuit, quid erat causæ, ut aliquis litteras sacras denuo convertendas susciperet? At si totius versionis repetitionem nega-

mus, procedente tempore hic illic mutationes quasdam factas esse non negamus. Quod e codice Argenteo, conditione et indole singularum ejus partium diligentius perspecta, cognosci poterat, plures recensiones existisse (cujus rei ignoratione factum est, ut Mareshallus in fraudem incideret, cum propter stupendam vetustatem codicis Argentei hanc versionem non aliam esse, quam Ulfilæ illam antiquissimam existimaret ⁴; nunc cum epistolarum partes per multas, evangeliorum nonnullas bis in diversis codicibus comparare licet, etiam clarius intelligitur; illæ tamen recensiones certe ex una eaque, uti videtur, Ulfilana originem duxerunt, mutaverunt autem viri eruditi posterioris ætatis, aut ubi Ulfilæ versionem textui græco non satis accurate respondentem viderent, aut ubi in suis libris alias lectiones reperissent atque quas habuerat Ulfilas. Hæc quidem videre non difficile est, illud autem non facile aliquis dicet, quæ illis locis initio ab Ulfila scripta et quæ ab aliis mutata, addita aut prætermissa sint; dolendum vero est, quod Heynatus, qui additamenta quædam diversæ linguæ indole se cognovisse gloriatur ⁵, signa cognitorum non prodidit.

Præmissis his in universum de lingua et auctore nostræ versionis, pergimus ad instituendam quæstionem de ratione, qua sic confecta, unde qui ejus usus maxime in emendandis locis scripturæ sacræ esse possit, apparebit. Primum autem dicendum est de fonte ex quo Gothus interpret hauserit. Ulfilam interpretationem suam e græcis libris confecisse nemo olim dubitavit, idque jam pridem Martyrii Nicetæ auctor ⁶ testatur postque eum Sixtus Senensis ⁷. Quæ notitia unde his viris venerit, famane apud veteres percrebuerit an inde conjecerint, quia Ulfilas in Mæsia habitavisset et e commercio Constantinopolitanorum hominum græcæ linguæ peritiam nactus esset, eum etiam græcos libros ad opus suum perficiendum adhibuisse, nos quidem nescimus, sed testimonium maxime prioris illius scriptoris propter vetustatem non adeo contemnendum videtur. Qui vero stat a partibus eorum, qui Ulfilam græcos libros secutum esse ⁸ contendunt, is non solum scriptorum auctoritati fidem habere debet, qui in his rebus haud idoneam ad persuadendum vim habere soleant: adsunt etiam argumenta ducta e comparatione versionis nostræ et textus græci, quibus id probatur. E multis aliis hæc pauca proferimus: non solum enim eum ordinem verborum, quo græci præiverunt, fideliter servat — præterquam ubi indoles gothicæ linguæ alium ordi-

¹ Skeir. p. 46, 13.

² Hæc, Castillionæo auctore, dicta de loco Tim. I, III, 16, falsa sunt; vide adnotationem ad hunc ipsum locum; neque præsertim cognito libro illo a Waitzio edito, ullum relinquitur dubium, quin Gothi fuerint Ariani. Vide Waitz. p. 40 sqq. 56.

³ P. 444 sq.

⁴ Observationes apud Junium p. 388.

⁵ Cf. Zahnii Einleit. p. 36.

⁶ Apud Simeonem Metaphrastem in actis S. Nicetæ (Acta Sanctorum Septembr. V. p. 41 edit. Antverp.) Οὐρφιλος, inquit, τὴν ἱερὰν ἡμῶν γραφὴν καὶ

θεόπνευστον ἀπὸ τῆς ἐλλάδος εἰς τὴν γοθικὴν γλῶσσαν μεταβαλὼν. Cf. Hieronymi epistolam ad Sunjam et Frithilam scriptam, qua Gothos græcis sacræ scripturæ codicibus usos esse dicit.

⁷ Biblioth. IV p. 390 edit. Colon. Ulfilas primus Gothus omnes divinas scripturas e græco in gothicam linguam a se conversas tradidit.

⁸ Cum Ussero apud Junium Glossar. p. 16. cf. Mareshallum p. 389 sq. Benzeliū præfat. p. VI, Lyeum p. xxxvi, Ibreum Ulfil. illustr. p. 268, Knittelium p. 445, Zahnium Einleit. p. 28 sqq.

nem exigit, uti in negatione juxta verbum enuntiati ponenda, cf. ad Joan. xiv, 11; Luc. viii, 12; in collo- candis quibusdam particulis aut initio aut post initium enuntiati, uti *ih̄*, quod aliter atque *δέ*, græca vocula gothicæ respondens, primo enuntiati loco ponitur; aut aliæ nescio quæ sermonis causæ alium ordinem postulant, ut pronomem substantivo præponatur, *þata andbahti* = τὴν διακονίαν ταύτην — sed etiam sermo- nem suum in permultis ad græcum conformavit, quo pertinere videtur usus dualis numeri, quo tamen Ulfilas sæpius utitur, quam in græco textu exstat et fere omnibus locis, ubi duæ personæ indicantur; deinde figura, quam attractionem vocant, frequens usus participiorum græcis exemplis accommodatus, abusus pronominis demonstrativi ad vices articuli græci implendas, multaque sunt alia, quæ lectores grammatica nostra docebit. Quæ cum ita sint, tamen fuerunt, qui omni linguæ gothicæ ejusque indolis peritia destituti, comparatis singulis gothicis verbis cum græcis, animadvertisse sibi videbantur Ulfilam sæpius a græco textu discedentem cum latinis libris consentire, cui animadversioni tantam tribuerunt vim, ut e græco fonte hausisse eum negantes, potius latinos libros secutum esse probare susciperent; præ ceteris Wetstenius id egit¹; rationes autem, quas tanquam probantes adduxit, tanta laborabant infirmi- tate, ut non solum alii existerent, qui eas refellere conarentur², sed etiam ipse, re denuo considerata, ad sapientiam reversus versione nostra plerumque quidem græcum textum exprimi, sæpe tamen relictis græcis, versionem Italam sequi existimaret³.

Et loca quidem esse, e quibus cognoscatur ver- sioni nostræ plurima et verba et versiculos in libris latinis solummodo exstantia admixta esse, eamque lectiones habere, quæ a græcis discedentes cum lati- nis consentiant, non nisi cæci aut rixosi negabunt. Primum enim additamenta non pauca inveniuntur, quæ græci codices omnino spernunt, latini agnoscunt⁴: M. x, 29 *viljan* — lat. voluntate; M. xiv, 65 *gabaur- jaba* — cum voluntate; L. i, 3 *jah ahmin veihamma* — et Spiritui sancto; ix, 2 *allans* — omnes; ix, 43 *qaþ pairus. frauja duwe veis ni mahtedum usdreiban þamma. ih̄ iesus qaþ. þata kuni ni usgaggiþ nibai in bidom jah in fastubnja* — (paucis mutatis Corb. et Colb.) *dixit ei Petrus: domine, propter quid nos non potuimus ejicere illud? quibus dixit: quoniam hujusmodi oratio-*

nibus et jejuniis ejicietur; ix, 50 ni ainhun auk ist manne. saei ni gavaurkjai maht in namin meinamma — *nemo est enim, qui non faciat virtutem in nomine meo; xv, 31 vast jah* — fuisti et; xix, 22 *jah lata* — et pi- ger; hæc omnia a græcis prætermissa cum Gotho codd. Colb. Corb. Brix. Redig. aut alii latini habent. Deinde permulta sunt loca, quibus lectiones latinæ pro græcis insident; ad quod probandum Zahnius Einleit. p. 32 minus apte laudat Luc. v, 3 et Joan. vii, 9 quorum locorum altero Gothum cum Brix. pro *ἠρώτησε* *jussit* (ἐκέλευσε) altero pro *εἰπὼν ἔμεινε* *dixit cum esset* legisse opinatur; penitus insinuabit in cau- sam, qui hæc loca legerit: Mc. vii, 3 *ufla* (*sæpe*) non græco *πυγμῆ*, sed lectioni latinorum quorundam cre- bro accommodatum est; L. ix, 20 ubi gr. habent τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, Gothus autem *þu is xristus sunus guþs*, quæ conveniunt cum Redig. et Brix. *tu es Chri- stus, filius Dei*; v, 10 *siud nutans*, quibus non græca *ἔση ζωγράφων* redduntur, sed potius lectio Brix. *eritis captores*: ii, 14 *godis viljins* quis græcum *εὐδοκίας* vel *εὐδοκίας* Gothum his verbis reddidisse contendat, nec potius codicum latinorum *bonæ voluntatis*? i, 29 *innagahtai* procul omni dubio latinos sequitur, qui pro græco *λόγῳ* *introitu* legunt; sic etiam in epistolis: Cor. ii, v, 10 ubi gr. *διὰ* habent, Gothus *svesona* = latinorum *proprios*, qui *ἰδία* legisse videntur; xii, 17 *ibai þairh wana* = Vulg. *nunquid per aliquem*, gr. *τινα ὧν* = *δι' αὐτοῦ*; Philipp. iv, 8 *veih* = latino *sancta*, gr. *ἀγνά*; i, 18, *þandei* = latinorum *dum*, gr. *πλὴν* vel *πλὴν ὅτι*. Sic Gothum cum Cor. ii, viii, 19 pro græco *χειροτονηθεὶς* *gateviþs* reddat, latinum *ordinatus* ob oculos habuisse suspicamur, cui verbo gothicum (a *tevi*, ordo, ductum) multo propius quam græco accedit; et Philipp. iv, 6 ubi græca *ἐν παντὶ τῇ προσ- ευχῇ* per *in allai bidai* convertuntur, aliquis conji- cere potest, Gothum interpretem non græca verba, sed latina *in omni oratione*, male intellecta quod for- mulam in omni, per se positam (*in allem*), ad se- quentem vocem traxerit, esse secutum⁵.

Quod, si indicatis his vestigiis, tamen versionem nostram e græcis libris ductam esse contendimus; et remittimus lectores ad ea, quæ supra de indole hujus versionis in universum diximus, et hæc addimus: Gothus participium verbi substantivi *εἶναι* et *ὑπάρχειν* cum græcis ponere solet, ubi latini propter hujus participii inopiam aut relativo pronomine aut con-

¹ Prolegg. in novum testamentum p. 114 sqq. edit. prior.

² Vid. Bengelii Apparatum novi testamenti pag. 408 sq.

³ L. i., pag. 358. edit. Seml.

⁴ Cf. Zahni Einleit. pag. 32 sq.

⁵ Wetstenius pag. 506 sententiam de confectione nostræ versionis e latinis libris male probat dicens, ubi latinus interpres verba græca aut parum accurate aut perperam verterit, eodem modo etiam vertisse Gothum; sed lectiones plerorumque locorum ab eo vituperatorum (M. vi, 11, 16, 27; ix, 38; Mc. i, 38) recte habent et cum græcis conspirant, saltem probe pro intellectu Gothi reddita continent. Contra aliis locis Gothus latinos libros non secutus suo Marte minus recte convertit, vide de aliis Luc. i, 5 et 8 ubi

græcum *ἐφημερία* latini multo rectius per *vicem*, quam Gothus per *afar* et *kuni* reddiderunt. Nec firmioribus argumentis Semlerus ad Wetsten. p. 308 epistolam ad Romanos e latino codice expressam esse compro- bat, nam quæ loca probantia adducit, aut nihil probant, aut a Knittelio falso sunt lecta vel explicata; sic xi, 34 *imma* dativum pro græco *αὐτοῦ* posuit Gothus, quia ita ejus lingua dativus pro genitivo sub- stantivis apponi solet; et quæ versio latina habet *ei* vel *illi*, ut eam secutus esse Gothus dici possit? Sic xii, 3 *guþs* (Dei) versio latina nulla, codices græci permulti addunt; xii, 19 Knittelium falso legisse ad h. l. diximus; xiv, 9 *qivaim* — *dauþaim* hæc verba cum Gotho non solum latini, sed etiam græci libri transponunt.

junctione aliqua ad illud circumscribendum utuntur; particulas quasdam græcas a latinis omissas fideliter reddit, sic $\alpha\upsilon$ Luc. ix, 46; x, 13; xvii, 6; Joan. ix 41; Rom. ix, 29; $\pi\epsilon\rho$ Luc. xviii, 14; Cor. II, viii, 7; multis locis lectiones latinorum a græcis discrepantes nec Gothus habet, sed cum græcis concinit, sic L. I, 10 ubi nullus latinorum cum Gotho $\pi\rho\sigma\delta\epsilon\chi\acute{o}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ legit; sub orationis dominicæ finem Gothus cum codd. græcis doxologiam habet, quam latinorum fere nullus agnoscit; et quid alia producamus, cum paucis exceptis omnia fere e græcis hausta esse aperte testentur?

Viri eruditi igitur cum in Ulfilæ versione aliquot locis latinorum codicum lectiones reperissent, alii eum libros utriusque sermonis consuluisse¹, alii versionem gothicam posteriore ætate ab aliis theologis ad latinos libros reformatam esse censuerunt². Quorum opinionum prior parum laudanda videtur; nam etiamsi neque cum Wetstenio, num Ulfilas linguæ latinæ peritus, neque cum Hickesio et Lacrozio, num latina lingua in Mœsia vulgaris et latini sacræ scripturæ codices illuc translati fuerint³, quærimus; tamen quia lux evangelii Gothis a græco orbe affulserat, fieri non potuit, quin doctores gothici, qui a Græcis doctrinam acceperant et in græcorum christianorum conciliis intererant, græcæ linguæ gnari essent, ex quo intelligitur nullam esse causam cur primus interpretes bibliorum ad libros latinos confugerit, cujus linguæ, si vere eam calluit, cognitio ei certe non paratior quam græcæ esset. Medio quidem ævo theologos tanta linguæ græcæ imperitia laboravisse scimus, ut sicubi litteræ sacræ essent adhibendæ, ad libros latinos confugeretur, id quod Lutherus noster fecit, priusquam græcis litteris studere cœpisset; sed inde probare, illa quoque ætate hominibus exteris latinam quam græcam faciliorem intellectu fuisse atque in explicandis locis difficilioribus latinos libros adhibitos, periculosius videtur. Et si vere habuit libros latinos, cur de tam paucis locis eos consuluit, de plurimis aliis neglexit, ubi propter difficultates interpretationis aut minus recte aut prorsus falso convertit? Multo autem probabilior est altera sententia, qua versio in Mœsia ex libris græcis confecta postea in Italia ab aliis theologis gothicis ad tenorem et normam latinorum librorum mutata et interpolata esse existimatur. Neque Griesbachius⁴ audiendus est, qui gothicam versionem aliqua relatione cum latinis conjunctam esse negans potius, quæ illa ex his in se translata habere videatur, ea aut casu

fortuito et a Gotho et a Latinis addita, aut cum consensus ita habeat, ut maxime interpretamenta, glossemata, additamenta e locis parallelis⁵ ejusque sint generis alia, in utramque versionem ex eodem fonte deducta esse opinatur. Hæc altera opinio, ut priorem omittamus, sagaciter quidem excogitata est, sed si vir doctissimus epistolarum nunc editarum comparationem instituere potuisset et vel errores e latinis in gothicam versionem transiisse vidisset, procul dubio aliter judicasset; nam e. g. quod Eph. ii, 3 ad verbum textus *viljans* (voluntates) in margine *lustuns* (voluptates) positum est, unde ea lectio venit, nisi e latino codice, in quo verba sonu similia permutata erant? Neque illa sententia, nobis probata, tam ridicula est, quam Richardo Simoni⁶ videbatur, modo ne de Vulgata cogitetur, ad quam nostra versio mutata sit. Vulgatam enim, quam nunc vocant, Gothos non adhibuisse non solum inde cognoscitur, quod multo post usu recepta est, verum etiam quod Gothica versio et novi et veteris testamenti, cum nullo fere libro rarius, quam eum illa concinit⁷; contra sæpius cum antiqua illa versione, quam hoc nomine appellatam Sabatier e variis codicibus collectam cum Vulgata edidit, sæpius etiam cum Brixiano codice, quem Blanchinius edidit; sed cum nullo horum librorum ita congruit Gothus, ut unum aut alterum præ reliquis secutus esse dici possit. Res autem sic habere videtur: Gothi relictis Istri ripis biblia sua, sicut erant ab Ulfila conversa, aut etiam ab aliquo, si quid deesset, perfecta, secum in Italiam deportarant; ibi incolentes cum linguam Romanorum didicissent et latinos sacræ scripturæ codices, in quos inciderant, a sua interpretatione discrepare, passim etiam auctiores esse vidissent, ex illis exemplis libros suos ita correxerunt atque mutaverunt, ut vel singula verba gothica antiquæ versionis cum aliis sive usitatoribus, sive ad sensum reddendum magis idoneis permutarent, vel si quæ manca viderentur, ea supplerent. Quo factum est, ut non solum lectiones librorum latinorum in versione ea, quæ e græcis codicibus facta erat, deprehendantur,⁸ sed etiam eæ litterarum sacrarum partes, quæ binis exemplis gothicis conservatæ sint, duarum recensio vestigia ostendant, alteram antiquiorem ad textum græci similitudinem magis accommodatam, alteram recentiore multis locis emendatam, mutatam, interpolatam, sed ita ut, qui eam relegerent atque retractarent, ii librorum antiquorum lectiones religiose in margine sui codicis appingerent, quas adnotationes librarii posteriores

¹ Benzelius præfat. p. xxxiii: versio facta est, inquit, non aliunde, quam authentica græca, latino tamen interprete, qui ille cumque fuit, non inconsulto; cf. Bengelium *Defensione N. T.* p. 27. Semlerum ad Wetsten. p. 309, Grimmium W. J. LXX p. 47.

² Wetstenius p. 306 edit. Seml. *Ihre Ulfil. illustr.* p. 268. Zahnii *Einleit.* p. 51 sqq. Castillon. *Specim.* præf. p. xx. cf. eundem ad Ephes. ii, 3 et ad Galat. iv, 18.

³ Cf. *Ihre Ulfil. illustrat.* p. 260, 269.

⁴ Epistola ad Zahnium data, vid. Zahnii *Einleit.* p. 54.

⁵ Loca ex parallelis interpolata habes hæc:

Matth. (iii, 41) xxvii, 42 (58); Marc. ii, 22; x, 4; xiv, 47; xv, 21, 37, 40; xvi, 1, 2; Luc. iv, 33; vi, 4; ix, 43, 50; Joan. xv, 2; Gal. v, 20; Coloss. iii, 8; cf. Millii Prolegg. 742 seq.

⁶ *Historia critica versionum N. T.* p. 222.

⁷ Cf. Knittelium p. 376; Zahnium p. 32. Pro multis aliis locis nunc laudamus Timoth. I, iii, 6 locum celeberrimum, ubi Goth. cum græcis $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, a Vulgata omissum, legit, et de veteri testamento cf. numeros e libro Geneseos supra § xi citatos, qui a Vulg. multum discrepant.

⁸ Vide supra pag. 465-466.

reddiderunt aut etiam aliis auxerunt. Sic in iis fragmentis, quæ codex Argenteus solus continet, diligentius inter se comparatis, cognovisse nobis videmur, alia ad recentiorum, alia ad veteriorem recensionem pertinere; et ad illud quidem genus maxime insignem evangelii *Lucæ* a reliquorum evangeliorum ratione diversitatem referimus, cujus et frequentior cum libris latinis consensus, et discrepantes singularum vocum scripturæ¹, præterea usus formarum verborumque in reliquis evangeliiis aut nunquam aut rarissime obviatorum², et verborum usitatorum diversa significatio³, et plurimæ lectiones variæ et glossæ⁴ ad marginem adscriptæ, sive a correctoribus ipsis, sive a librariis alia exempla comparanti-

¹ Sic hoc evangelio sæpissime *d* pro *þ* in terminatione ponitur, maxime in tertia singularis et secunda pluralis persona: i. 13 *gabairid* pro *gabairiþ*. 17 *fauragimid*. 32, 35; v, 36, 37; vi, 45; ii, 12; v, 10, 24, 30, 34; vi, 2, 24, 25, 31, 32, 54, 46; iii, 14; vi, 27, 28, 53, 55, 56, 37, 58; iii, 4; v, 4; vi, 23, 27, 35, 37; vi, 3; in forma neutra participii præteriti: ii, 12 *galagid*. 23; iv, 10, 17; vi, 48; cf. xv, 16 *sad* et vii, 46 *haubid* pro *saþ* et *haubiþ*; in tertia singularis præteriti verborum prioris conjugationis: *bad* viii, 31; xv, 28; *anabaud* v, 14; viii, 29, 55; *faurbaud* v, 14; viii, 56; *mid* in compositione verborum; sic in terminationibus masculinis sequente *s* littera: *stads* xiv, 22; *saheds* i, 14; ii, 10; xv, 7; *hundasads* vii, 6, et in participiis *mikilids* iv, 15; *gahrainids* iv, 27; *gamanvids* vi, 40; deinde *b* pro *f* uti iv, 3 *hlaibs*; *n* pro *g* ante palatinas litteras, *ng*, *nk*, *nq* pro *gg*, *gk*, *gq*, vid. ad Luc. xiv, 31 (ea scribendi ratio, quæ etiam in documento Aretino invenitur, latinitatem videtur olere); *usraisjan* viii, 24 pro *urraisjan*; litteræ geminatæ simpliciter ponuntur: *fulnan* pro *fullnan*, vid. ad ii, 21; *fauragaggins* et *fauragaggian* viii, 3; xvi, 1 pro *fauragaggjan*. Præterea vocales cum aliis vocalibus et diphthongis permulantur; *ei* cum *e*: ii, 10 *faheid*. 15 *iohannain*; viii, 32 *anasaisleip*. ix, 13 *manas seidai* pro *sahed*, *iohannan*, *anasaislep*, *manasedai*, cf. ad iii, 5; cæt. *geins* i, 5; xvii, 32, *duthci* vii, 7, *visseis* xix, 22; *e* cum *ei*: ii, 37 *blotande*. 43 *miþþane*. x, 5 *þane*. xix, 37 *þoze* pro *blotandei*, *miþþanei*, *þanei*, *þozei*, cf. ad x, 5; *e* cum *ei*: *andbahtededun* viii, 3, *svekunþs* viii, 17, *aggele* ix, 26; xv, 10 pro *andbahtededun*, *svikunþs*, *aggile*; *i* cum *e*: *galagidideina* v, 18; vi, 11, *qimi* vii, 3 pro *galagidideina* et *qemi*, vid. ad viii, 56; *au* cum *u* vid. ad Marc. vii, 32; *u* cum *au* vid. ad Luc. i, 54; *o* cum *u*: iii, 26 *iodins*. xvi, 8 *sunjos* pro *iudins* (vid. vs. 30) et *sunjus*, alia vide ad iv, 13 adnotata. Huc pertinet emissio *j* litteræ *e* formis quibusdam verbi *visan*: ix, 12 *sium*. v, 10 *siud*. ix, 41 *siau*. viii, 25 et xiv 31 *siai*. Testimonia duplicis recensionis in evangelio *Lucæ* videntur etiam hæc: ix, 34 ante lectionem marginalem *at im in milhmam atgaggandam* legitur *jah*, quod otiosum ad h. l. diximus; fortasse illud *jah* non pertinet ad textum, sed est glossatoris, qui indicare volebat legi etiam *at im in m. a.* Pariter xvii, 6 *aiþþau jus jabai* explicandum est; verba ea prius in margine scripta fuisse et ad *jabai* pertinuisse videntur, et glossator dicere volebat: *jabai aut* (i. e. *aiþþau*) addito pronomine *jus jabai*, ut vera sit hujus loci lectio: *jabai* (sive *jus jabai*) *habuidedeiþ galaubein sve kurno sinapis. qiþeiþ du bainabagma*.

² Verborum formæ huic evangelio soli in codice Argenteo propriæ: *auhmiss* iii, 2; iv, 29; xix, 47 pro *auhmiss*; *iba* xvii, 9 pro *ibai*; *unhulþa* pro *unhulþo* iv, 35; viii, 29 33; ix, 42 (legitur quidem etiam Matth. xxv, 41, sed est hic locus e codice Ambrosiano); vi, 40 *laisaris* pro *laisareis*; i, 23 *andbahteis* pro *andbahtjis*, vid. h. l.; ix, 39 *hropjþ* pro *hropeþ*, cf.

bus additæ, quarum quædam in textum sunt illatæ⁵, manus emendatrices satis perspicue indicant. Huc accedit, quod in codice Vindobonensi, cujus supra mentionem fecimus, pauca quædam verba gothica adducuntur, comparata cum aliis recentioris linguæ germanicæ; in his, haud dubie ex evangelio *Lucæ* sumptis, tituli et alius cujusdam loci lectiones⁶ a cod. Arg. diversæ insunt. *Marci* etiam evangelii duarum recensionum vestigia deprehenduntur, in quo et sermonis complures proprietates aut cum *Luca* communes, aut ab omnibus reliquis discedentes cognoscuntur⁷, et variæ lectiones in margine sunt adscriptæ⁸, et cujus textus, uti *Lucæ*, sæpius ex

Grim. i, 847; xix, 12 *gaggida* pro *iddja*; *bai* pro *ba-joþs* i, 6, 7; v, 7; vi, 39; vii, 42; *nauhþan* pro *nauhþanuh* i, 15; viii, 49; ix, 42 (in sententia negativa etiam J. 6, 17). Verborum eorum, quæ aut nusquam in evangeliiis amplius, aut perquam raro inveniuntur, tantus est numerus, ut omnia proferri vix possint, quapropter lectores Glossarium adire jubemus; unum alterumque posuisse sat erit: dicitur apud *Lucam* *airus* pro *aggilus*, *flodus* pro *awa*, *naus* pro *dauþs*, *manaseds* pro *managei*, *gaujans* pro *bisitands*, *gatvo* et *fauradauri* pro *plapjo* (*platjo*), *unhails* pro *siuks*, *namnjan* pro *haitan*, *skeinan* pro *liuhtjan*, *þiuþspillon* pro *vailamerjan*, *magus* pro *þiumagus* multa que simplicia pro compositis, uti *sviltan*, *aistan*, *qistjan* all. Alia omittimus, quia in textu græco etiam huic evangelio sunt propria; addimus autem hoc loco ex observationibus syntacticis præ cæteris, in hoc evangelio articuli eum usum esse, ut etiam substantivo postponatur; vid. iii, 8 *us stainam þaim* xvii, 17 *taihun þai*. xx, 15. *aurtjam þaim*; ea constructio in epistolis sæpissime, in evangeliiis præterea tantummodo Joan. vii, 8 invenitur.

³ Ut, ex. g. *aftra* τὰ ὀπίσω Lttc. ix, 62. *gaþrafteins* ἄφρατος id. iv, 19. *fraletan* ἀποστέλλειν id. iv, 19. *fragiþan* ἀθετεῖν id. vii, 30 h. l.

⁴ Variæ lectiones: v, 28 in textu *iddja* — marg. *laistida*; vi, 27 *þjundam* — *hatjandam*; 46 *gamanvids* — *ustauhans*; vii, 32 *gaunodedum*. — *hufum*; viii, 27 *unhulþons* — *skohsla*; ix, 34 *qemun in þamma milhmin* — *jah at im in milhmin atgaggandam*; xvi, 15 *faihuþraihna* — *mammonim*; glossæ: iii, 14 in textu *valdaiþ* — marg. *ganohidai sijaiþ*; vi, 49 *flodus* — *awa*; ix, 13 *manaseidai* — *managein*; quanquam inter varias lectiones et glossas vere distinguere difficillimum est.

⁵ Hæ multo pauciores sunt, quam quas Zahnus *Einleit.* p. 34 enumeravit, et injuria Castill. huc refert loca Cor. i, xii, 15; ii, x, 16; Galat. v, 4; Coloss. ii, 32, de quibus locis in adnotatione diximus; sed citra omnem dubitationem L. ii, 2 de verbis *at visandin kindina syriais raginondin saurim* alterutrum e glossa ortum est, nam *at visandin kindina syriais* idem est quod *raginondin saurim*; idem v, 35 de altero *jah*; xiv, 32 de *jabai nist mahteigs*; xvii, 6 de *jabai*; Cor. i, xv, 6 de *fishundam*; Coloss. iii, 12 de *armahairtein* statuendum est; cf. etiam ad Luc. xix, 7.

⁶ Scriptum est *aivaggeljo þairh lokan*; cum in codice nostro *lukan* legatur, ex alio codice illud desumptum esse apparet; sic etiam *vaurþun asar þo*, quæ verba certe ad Luc. ix, 28 pertinent, in cod. nostro legimus addito *þan*: *vaurþun þan asar þo* (intell. *vaurda*).

⁷ V. e. cum formulæ *sunus mans* apud Matthæum (ix, 6; x, 23; xi, 19) articulus addi soleat, apud Marcum omittitur ii, 40; viii, 31, 38; ix, 9, 12, 51; x, 33, 45; xiii, 26; xiv, 41, quod apud Lucam etiam plerumque factum est.

⁸ i, 6 in textu *haiþivisk* — margine *vilþi*; i, 11

reliquis evangelii interpolatus¹ apparet. Quod his indiciis docti de Luca et Marco invenimus, idem de *Matthæo* et *Joanne* statuendum esse alii libri gothici probant; in codicibus enim Ambrosianis fragmenta evangelii Matthæi leguntur, in quibus discrepantiæ a textu codicis Argentei sunt²; deinde in opusculo illo theologico, de evangelio Joannis scripto (*Skeireins*), loca pleraque hujus evangelii citantur, e quibus auctorem illius opusculi textum a nostro diversum habuisse apparet³.

Considerantibus has diversitates, eas leviores modo esse neque illa retractatione versionis prioris aut indolem aut æqualitatem interiisse cognoscitur. *Epistolæ* utrum jam ad Istri ripas conversa fuerint Gothi, an demum in Italia, decernere non audemus nos quidem, quamquam nihil cogitare possumus, quod ne fieret, impedimento fuerit. Quæ autem fragmenta ad nostram

in *þozei vaila galeikaida* — *þukei vilda*; v, 4 *gatamjan* — *gabindan*; xii, 24 *mela* — *bokos*.

¹ Vid. Not. col. 473.

² xxvi, 72 cod. Arg. *afaiak* — cod. Ambr. *laugnida*; xxvi, 75 *afaiak* — *invidis*; xxvii, 1 *runa* — *garuni*; ibid. *gudjans* — *þai gudjans*.

³ vi, 14 cod. Arg. *gaþ du siponjam* — Skeir. *qaþ siponjam*; eodem versu *þei* — *ei*; vi, 13 *fimf* — *þaim e*; paulo post *hlaibam þaim barizeinam* — *hlaibam barizeinam*; eodem versu *þaim matjandam* — *at þaim matjandam*; vii, 46 *andhofun* — *andhofun þan*; vii, 48 *farelsaie* — *þize farelsaie*; ut omitiamus quod vii, 47 pro *sijuþ* scriptum est *siuþ* et vi, 9 *twans* pro *b*. Cæterum in textu evangelii Joannis singularia fere hæc inveniuntur: *dahþe* pro *duþe* (quod etiam vi, 65; viii, 47 legitur) aut *duþþe*, vid. glossar. voc. *þata*; usus frequentissimus particularum *þaruh* et *þanuh* pro græco *δέ* et *καί*, vid. glossar. lh. vv.; *uh* encliticum et *ize* relativum ad reddenda participia græca, vid. glossar. voc. — *uh* et gramm. ubi de participio agitur; usus particulæ *ith* in sententiis adversativis, ubi textus græcus non agnoscit, vid. ad Joan. vi, 58; usum particulæ *iþ* pro græco *εἰ* conditionali Joannes cum Luca communem habet.

⁴ Epistolarum duplicem recensionem in cod. A et B contineri Cast. ad Tim. I, ii, 6 negat, quod cod. A plerumque cum cod. B concinat. Sane sunt loci, ubi uterque codex eandem lectionem, quamquam qui locos a Castillionæo citatos diligenter examinat, eorum numerum multo minuendum esse videbit; sed esse etiam, eosque non *admodum paucos*, uti Cast. ait, quibus discrepent quis intelligens atque prudens negabit? Has autem lectionis diversitates nuncupavimus vestigia recensionis duplicis vel revisionis, non versionis plane novæ, uti Cast. non intellexisse videtur. Neque nobis, nos errasse, Castillionæus tam facile persuasit, quam Massmanno MGA. 1840, p. 137.

⁵ Margini codicis B adscriptæ sunt litteræ numerales et solæ et voce *laiktjo* addita, quarum illis capita, his prælectiones ecclesiasticæ indicantur; de his vide infra; quod ad Cor. I, xv, 57 *sihv* legitur, Castillionæus conjecturam suam, quasi 218 versus significaret, ne sibi quidem ipsi probavit, nec nobis litterarum illarum significatio perspecta est, nisi forte quis respiciens sensum versiculi, in quo Deus victoriam nobis per Jesum Christum dedisse dicitur, litteras illas latinas esse conjicit pro *si. h. v.* = signo hoc vinces, ut theologus gothicus indicare voluerit, cives ea tessera usos victoriam de hostibus suis nescio externis aut internis reportaturos esse.

⁶ Rom. ix, 13 in textu *þijaida* — marg. *andvaih*(?); x, 7 *inþ* — .. *rjo* (in quo fragmento non adverbium, sed verbum pro *inþ* *ustiuhan* latere suspicamur, for-

ætatem pervenerunt, ea posteriori tempori tribuenda esse, inde disci potest, quod non solum cum codicibus italicis fere conspirant, sed etiam quod novas formas (vid. ad Thess. I, iv, 14), novas syntaxis rationes (vid. ad Coloss. iv, 10) multasque proprietates supra indicatas continent. Earum autem epistolarum etiam duas exstitisse recensiones discrepantia codicum indicat⁴; de antiquiore illa quantum superest verbis contextis edidimus (cod. Carol. et cod. B), altera, cujus varietatem in adnotatione subjuximus (cod. A), recentior esse videtur: nam duo illi codices, quos significavimus, nullas habent adnotationes marginales, certe non eas, quibus variæ lectiones aut glossæ indicantur⁵, in altero autem recentior ætas, nisi e variis lectionibus margini appictis⁶, certe e frequentissima lectionum emendatione ad græcum textum facta⁷ et ex singulari scriptura sæpe obvia cognoscitur. Huc

tasse *usfarjon*), Cor. I, ix, 9 *ni saurmuljais auhsau þriskaidai* — *ni saurvaiþjais munþ auhsau þriskandin*; 19 *gageigaidedjau* — *gasta:staldjau*; 21 *gægeiggau* — *gavandidedjau*; 22 *waiva* — *vaila*; x, 30 *andnima* — *brukja*; xiii, 3 *ei gabrannjaidau* — *ei wopau*; 5 *ni sokeiþ sein ain* — *ni inaljatoþ sein ain*; xv, 33 *riurjand* — *fravardjand*; II, 1, 8 *afsvaggvidai veseima* — *skamaidedeima*; II, 11 *galiginondau* — *gafaihondau*; 15 *fragistnandam* — *fralusnandam*; III, 14 *afdaubnodedun* — *gablinndodedun*; v, 12 *uskannjaima* — *anafilhaima*; xii, 7 *hnuþo* — *gairu*; xii, 15 *laþaleiko* — *gabaurjaba*; Gal. II, 5 *gastandai* — *þairhvisai*; 6 *andsitaiþ* — *nimiþ*; 8 *gatavida* — *vaurhta*; iv, 3 *ufstabim fairwaus* — *uf tugglam*; 13 *siukein* — *unmatht*; 21 *niu hauseiþ* — *niu ussuggvuþ*; vi, 3 *fraþjamarzeins isti* — *sik silban ustutonds isti*; Eph. I, 9 *bi viljan saei sauragaleikaida imma* — *ana leikainai þoei garaidida in imma*; 14 *gafreideinai* — *ganistais*; II, 3 *viljans* — *lustuns*; ibid. *vistai barna halizis* — *us sateinai urrugkai*; II, 10 *godaim* — *þiuþeigaim*; III, 10 *filufaihu* — *managnandei managei* (?), quarum adnotationum maxima pars interpretationes, aliæ emendationes secundum græcum textum (Cor. I, xiii, 3; Gal. II, 6; Eph. I, 9) aut secundum latinas versiones (Gal. IV, 21; Eph. II, 3), aut lectiones codicis B continent (Cor. II, I, 8; xii, 15).

⁷ Cor. I, xvi, 2 cod. B *taujai* (faciat) — cod. A *lagjai* c. gr. omn. *τιθέτω*; II, 1, 8 *skamaidedeima uns* — *afsvaggvidai veseima* hasitantes essemus, quod gr. *ἐξαπορηθῆναι* propius accedit; 19 *vailamerjada* evangelizatur — *merjada* prædicatur, c. gr. omn. *κηρυχθεῖς*; II, 15 *imma ei* — *im iis*, c. gr. omn. *αὐτοῖς*; III, 3 *svikunþ* manifestum — *svikunþai* manifesti, c. gr. omn. *φανερούμενοι*; III, 9 *us vulþau e gloria* — *in vulþau* c. gr. omn. (*ἐν δόξῃ*); VIII, 19 *miþ gasinþam* cum sociis — *miþgasinþa* consocius, c. gr. omn. *συνέκδημος*; 20 *bivandjandam* devitantibus — *bivandjandans* devitantes, c. gr. omn. *στελλόμενοι*; 22 *filus mais* multo magis — *filu* multo, c. gr. omn. *πολύ*; XIII, 5 *ibai num* (*μήτι, ἄρα*) — *nibai nisi*, c. gr. plerisque *εἰ μήτι*; Eph. I, 22 *all omne* — *alla πάντα*; II, 2 *aivis ævi* — *fairwaus* mundi, c. gr. omn. *κόσμου*; II, 5 *sijum sumus* — *sijuþ estis*, c. gr. omn. *ἐστέ*; vice versa IV, 25; IV, 28 *ak sed* — *iþ verum*, c. gr. omn. *δέ*; IV, 30 *þammei quo* — *in þammei*, c. gr. omn. *ἐν ᾧ*. Varietates permultæ aliæ utriusque codicis ita sunt comparatæ, ut uterque græcos diversos secutus sit, cod. A autem maxime eos, quorum origo italica est certa: Cor. II, II, 12. cod. B: *in aivaggeljon eis to evaggelion* — cod. A: *in aivaggeljons dia to evaggelion*; 16 *dauþaus thanatou* — *us dauþau ek thanatou*; III, 9 *andbahti diakonia* — *andbahtja diakonia*; v, 12 *hairtin kardia* — *in hairtin en kardia*; VII, 3 *gasviltan apothanein* — *miþgasviltan sunapothanein*; Eph. I, 19 *in uns eis hmas* — *in izvis eis hmas*; Philipp. III, 13 *ni þau oux*

referimus frequentem assimilationis usum, qua *h* littera finalis in eandem primam sequentis vocis mutatur, quæ figura cum rarius in evangeliiis, certe iis, quæ in codice Argenteo continentur, nec nisi ante *þ* inveniatur¹, rarius etiam in cod. B, in cod. A ante omnes liquidas et medias litteras adhibetur²; deinde usum simplicium vocalium in terminationibus pro diphthongis³ omissionem litterarum exilius sonantium in fine verborum⁴; evitacionem quorundam generum hiatus interposita *j* littera⁵. Quibus omnibus collectis (eaque copia multis facile aliis augeri potest), aperte indicatur, linguam gothicam antea rudem, agrestem, inconditam ab iis, qui librorum sacerorum interpretationi gothicæ denuo operam dederunt, ab incorrupta integritate ad peregrini sermonis consuetudinem deflexam et emollitam esse.

Reliqua sunt fragmenta veteris testamenti, pauca quidem, sed idonea ad certissimam conjecturam faciendam, plerosque certe libros ejus gothice fuisse conversos; libros enim levioris argumenti præ gravioribus a Gothiis linguæ patriæ traditos vix credibile esse, sed procul dubio cæterorum etiam librorum versionem exstitisse, supra ostendimus. Ea autem translatio ætati esse videtur tribuenda, postquam Gothi

(*ǣpa*) — *ni nauh oþw*. Rarissime lectiones codicis A græcorum auctoritas deficit, ut Cor. II, VII, 9 ubi pro *in vaihtai* legit *vaihtai*, cum *in* præpositionem omnes gr. agnoscant: sic IX, 2 ubi *wopam* (gloriamur) pro *wopa* (glorior) nec græci nec latini habent; XIII, 7 *ungakusanai* cum (reprobi) cum solo cod. Lincolnensi, quantum sciamus, pro *gakusanai* (*δοκιμοι*) legit; quod denique Coloss. III, 1 pro *þarri*, quod omnes codd. (*οἱ*) postulant, *þar* (ibi) præbet, librarii errore positum esse suspicamur. Reliquæ quæ intercedunt diversitates, non sensum aut textum diversum præbent, sed continent diversitates interpretandi, sic Cor. II, VII, 8 B *auk* — A *unte*; IX, 2 *gavagida* — *usvagida*; Gal. II, 6 *vulþris* — *vulþrais*; VI, 1 *a'saiwands* — *and-saiwands*; Eph. I, 14 *izei* — *snei*; III, 10 *managsal þo* — *filufaihu*; III, 19 *du* — *in*; VI, 11 *diabulaus* — *unhulpins*; VI, 18 *vakandans* — *duvakandans*; Coloss. III, 5 *vinnon* — *vinna*.

¹ Quod scribitur *jan-ni* Matth. XXV, 42 et *jassa* XXVI, 2, ea e cod. Ambros. sunt.

² Præterquam quod illa mutatio ante *þ* admittitur, idem fit quoque ante liquidas: *l* Cor. II, I, 8. (aliter VII, 8.) Eph. III, 18; *m* Philipp. III, 17; *n* Cor. I, X, 20; II, I, 18, 19; III, 13; V, 12; VIII, 5; Philipp. III, 5. att.; *r* Cor. II, VIII, 10 cf. ad IV, 6; *s* Cor. I, V, 8; II, 2; II, VIII, 15; VII, 3; Philipp. IV, 2; ante medias: *b* Cor. I, X, 21; II, VII, 15; IX, 4; *g* Cor. II, II, 7; V, 5, 18; VIII, 23; Eph. IV, 24; *d* Cor. II, II, 16; quid? quod ante *k* tenuem litteram assimilatione utitur Cor. I, VII, 16.

³ Sic *i* pro *ei*: Cor. II, XIII, 3 *siukiþ*, Gal. VI, 3 *þugkiþ* pro *siukeiþ*, *þugkeiþ*; *e* pro *ei*: Cor. II, V, 21; VIII, 16; Gal. VI, 13; Eph. II, 16; Philipp. II, 26 *ize* et *þize* pro *izei* et *þizei*. Contra in mediis vocibus pleniore præfert sonos, scribit enim Cor. II, I, 12 *usmeitum*. Gal. III, 19 *þizeiei*. Col. IV, 7 *tykeikus* pro *usmeitum*, *þizeei*, *tykekus*.

⁴ Cor. II, XIII, 5 *þau*; XII, 2, 3; Eph. II, 12 *inu* pro *þauh* et *inuh*.

⁵ V. c. pro *ia* scribit *ija* in *frijaþva* omnibus locis, ubi id verbum legitur pro *friaþva*; *iai* — *ijai* in *sijai* Philipp. IV, 5; Col. IV, 6; *aï* — *aiji* in *saijiþ* Cor. II, IX, 6; Gal. VI, 7, 8; *eïha* — *eijha* in *friijhals* Cor. II, III, 17 multisque aliis locis. Contra *iu*, pro quo antea *iju* scribi solebat, maxime in cod. A restituitur, in

in Italia sedes ceperunt. Nam cum non ex hebraico codice fluxerit, sed e translatione Septuaginta interpretum ea, quæ Complutensis editionis fons fuit, id quod ex collatione gothicæ cum Complutensi facile cognoscitur⁶, Complutensem autem ex italicis codicibus confectam esse constet⁷, gothicam etiam versionem, saltem fragmenta nostra, ex libris italicis haustam atque in Italia factam esse apparet.

Ad argumenta, quibus nostram versionem plerasque mutationes in Italia passam esse supra probavimus, hæc etiam certiora adjici possunt: post inscriptiones singulorum librorum ponitur *dustodeiþ* vel *anastodeiþ*, i. e. *incipit*⁸, quod in græco nullo, verum in latinis plerisque invenitur⁹; in fine epistolarum additur *ustauh*, i. e. *explicit*¹⁰ sive præmissa brevi significatione, ad cujus ecclesiæ christianos apostolus epistolam scripserit¹¹, sive indicato loco, unde illas miserit¹². Quas subscriptiones cum ab Euthalio, episcopo Alexandrino, medio sæculo quinto demum factas esse inter omnes constet¹³, illo autem tempore neque Ulfilas adhuc inter vivos esset, nec Visigothi sedes antiquas ad Istrum incolerent, nec Ostrogothi, mortuo Attila rebellantes et novas sedes querere parantes, his rebus vacasse videantur; quo

sium et *siuþ* Cor. II, II, 17; III, 3; VI, 16; XIII, 9; Eph. II, 8, 10; IV, 1; Philipp. III, 3.

⁶ Vid. Esdr. II, 31 ubi *anþaris* vulgo omissum e. Complut. (*ἐτέρου*) addit; 39 *þusundi 'iz* — *χιλιοι δεκαεπτά*, lectioni Complut. pro *χιλιοι ἐπτά*; Neh V, 13 ab initio e. Complut. addit *jah* (*καίγε*); sic vs. 14 *þiudanis* (*βασιλεῖ*) post *artarksairksaus* Ἀρθασασθά et ibidem *kaï egw* pro *egw*, nisi quod verbis transpositis *ik jah* legit; paulo post cum vulgo scriptum sit *βίαν αὐτῶν οὐκ ἐφαγον καὶ τὰς βίας τὰς πρώτας ἅς πρό ἐμοῦ ἐβάρυναν ἐπ' αὐτούς*, Goth. cum Complut. legit *ǣrton τῆς ἡγεμονίας μου οὐκ ἐφάγομεν, οἱ δὲ ἄρχοντες οἱ ἐμπροσθεν μου ἐβάρυναν ἐπὶ τὸν λαόν*, convertit enim: *hlaif sauramaþleis meinis ni mat dedum. iþ sauramaþljōs þaiei ve vum saura mis kauridedun þo managein*; vs. 15 pro *διδραχμα* cum Complut. legit *σικλοῦς* (*sikle*); pro *ἐκτεταναγμένοι αὐτῶν ἐξουσιάζονται* cum eodem libro *παιδάρια αὐτῶν ἐχυρίευσαν* (*skalkos ize frauinodedun*), et sic porro. Eum textus gothici cum complutensi consensum jam Speciminis editores indicaverunt, sed non omnibus locis id ab iis factum est, ubi Goth. cum illo libro conspirat.

⁷ Vid. epistolam ad Leonem X summum episcopum, Complutensi præfixam.

⁸ Vid. evangelia Marci et Lucæ, epistolas ad Corinthios alteram, ad Ephesios, ad Thessalonicenses alteram, ad Timotheum priorem (ad h. l.) et ad Titum; abrupte incipiunt epistolæ ad Galatas, et, quia cod. A inscriptiones et subscriptiones non habet, ad Timotheum altera; reliqua vero evangelia et epistolæ sunt *ἀκέφαλα*.

⁹ Cf. Wetstenium l. I. pag. 305.

¹⁰ Vid. epistolas ad Romanos, ad Corinthios utramque, ad Galatas, Ephesios, Colossenses, Thessalonicenses alteram. Cæterum quod *explicit* gothicum *ustauh* reddidimus, voce latina usi sumus, pro qua rectius *perfecit* dicendum erat; cf. Grimmium W. J. LXX pag. 34.

¹¹ Sic in cod. B esse solet.

¹² Sic in cod. A, qui etiam duas sæpe subscriptiones conjunctas habet.

¹³ Absolvit autem Euthalius illam operam anno 458. Vid. Mill. prolegg. 940 et 944. Cæterum in librorum sine illud *explicit* ponere, jam sæculo quarto Romanos esse solitos, ex Hieronymi epistola 28, 4 cognoscimus.

alio tempore, nisi postquam occupaverunt Italiam et — si etiam de reliquis Gothis dicendum est — Galliam eorum libri illas inscriptiones et subscriptiones acceperunt? E latinis libris Gothos etiam indicem lectionum ecclesiasticarum, additamenti eodem tempore cum subscriptionibus introducti¹, in sua biblia transtulisse, earum appellatio *laiktjo* argumento est; illas enim sectiones Gothi si e Græcis libris hausissent, verbum a *siggyvan* (ἀναγιγνώσκειν) ductum formassent, ut græco ἀνάγνωσις responderet, nunc autem vocem mere latinam posuerunt². Præter hanc divisionem, secundum lectiones factam, alia in utroque codice secundum capitula, sed diversa apparet. Nam quæ in cod. B solo leguntur, maximam partem cum Euthalianis conspirant, quas præterea habet cod. A et B, cum nulla librorum aliorum divisione congruunt³. Pro his divisionibus, ut id hoc loco moneamus, evangelia in codice Argenteo secundum canones, Eusebianis non absimiles, divisa sunt⁴, qui a primo interprete an ab aliis appicti sint certo dici non potest.

Postquam de fontibus egimus, unde versio gothica, quam nunc habemus, composita sit, sequitur altera quæstio de ratione, quomodo Ulfilas interpretis munus administraverit, qua quæstione profligata intelligi poterit, quid utilitatis novi testamenti crisis inde capiat.

Ulfilam religiosissime sequentem textus græci au-

¹ Vid. Mill. prolegg. 941.

² Appositæ sunt hæc lectiones margini codicis B et quidem Cor. I, xv, 58; II, III, 4; v, 11; VIII, 1; IX, 1; XI, 29 (quarum quinque lectionum Euthalius quatuor tantum agnoscit). Gal. v, 2, 25; Eph. v, 1, 5; Philipp. I, 21; III, 1; IV, 1; Thess. I, III, 1; Phillem. 12.

³ In epistola ad Romanos, nisi in cod. Carol. ad XII, 1 i et ad XIII, 1 e, nullæ divisiones adscriptæ apparent; in priore ad Corinthios (cod. A) ad XI, 3 ponitur *h* (8), ad XIV, 26 *ie* (15) ad XV, 58 *iz* (17); legitur præterea etiam ad XI, 25 *e* (5), qua Euthalianam divisionem indicari Castillionæus existimat, cf. Knittelium pag. 384. In altera ad Corinthios legitur in cod. B ad I, 3 *a* (1). I, 15 *b* (2). II, 12 *g* (3). IV, 1 *e* (5). IV, 7 *q* (6). V, 12 *z* (7). VII, 4 *h* (8). VIII, 1 *þ* (9). IX, 3 *i* (10). XI, 21 *ia* (11); litteram *d* (4) Castillionæus (ad II, 1, 3) omissam aut ita interiisse dicit, ut nulla ejus vestigia deprehenderit; cæterum Euthaliana sectio prima ponitur ad I, 1; octava ad VII, 2; decima ad X, 1; undecima ad XI, 1: in cod. A duæ tantum notantur sectiones ad V, 11 *d* (4) et ad VIII, 1 *q* (6), quæ cum græcis omnino non congruunt. In epistola ad Galatas in cod. B ad II, 11 *g* (3). ad IV, 21 *þ* (9). ad V, 13 *ia* (11), ad VI, 11 *ib* (12), compluribus omissis; in cod. A ad III, 27 *g* (3); ad IV, 13 *d* (4). Epistola ad Ephesios cod. A ad II, 1 *a* (1). Epistola ac Thessalonicenses priore cod. B ad II, 17 *b* (2). III, 11 *g* (3). IV, 15 *e* (5). II, III, 6 *e* (5). 16 *q* (6). Tim. I, II, 1 *d* (4). V, 3 *ia* (11). VI, 11 *iz* (17). II, II, 14 *e* (5). IV, 1 *h* (8).

⁴ Hos canones primus Lye editioni Benzelianæ apposuit; qui ab Eusebianis discedunt, sunt hi: evangelio Matthæi: sect. *md* VI, 9: Eus. VI, 14; *mq* VI, 20: VI, 19; *ne* VII, 15: VII, 13; *np* VII, 19: VII, 21; *jp* VIII, 22: VIII, 23; *qd* X, 33: X, 32; *rq* XI, 16: XI, 14; *rz* XI, 18: XI, 15; *tme* XXVII, 51; XXVII, 52; evangelio Marci sect. *b* I, 4: Eus. I, 3: *g* I, 6: I, 4; *þ* I, 14: I, 15; *ka* II, 13: II, 14; *kþ* III, 13: III, 14; *mq* IV, 34: IV, 35; *mz* IV, 35: IV,

toritatem verbum de verbo reddidisse omnes fere consentiunt, sed eam fidem servilem plerique tamque supersticiosam cogitaverunt, ut vituperandane sit magis quam laudanda, in incerto relinquatur. Nam qui ita græcos secutum eum dicunt, ut vel formis passivis pro mediis græcis, male intellectis, utatur, quid aliud agunt, quam ut Gothum imperitiæ linguæ græcæ atque adeo suæ ipsius accusent? Sed iidem tamen Gothum modo accuratorem græci textus imitationem oblitum esse dicunt, modo græcorum auctoritatem deseruisse, id ubi aut soni suavitas aut sermonis gothici ingenium postulaverit⁵. Si vero ita convertit de græcis, ut suæ etiam linguæ leges observaret, quis eum, cujus sola fides laudanda sit, servilem in modum interpretatum esse contendat? Neque verum est, quod alii viri docti⁶ Ulfilam græcum exemplar totidem sæpe verbis interpretatum esse, obscura obscure vertisse, ambigua in ambiguitate reliquisse, syntaxin græcorum collocationemque verborum servavisse aiunt, ut in ejus libro græcum habeamus textum gothicis quidem vocabulis convestitum, borealibus tamen idiotismis plane carentem. Sed non solum per se incredibile est, hominem sapientem suo se sensu ita privasse, ut librorum sacrorum interpretationem faceret ita comparatam, ut ejus verba legentes neque intelligerent, nec ullum inde fructum perciperent, cum tamen spectasset id, ut cives doctrina christiana e bibliis hau-

36; *nq* VI, 12: VI, 13; *nh* VI, 15: VI, 16; *j* VI, 18: VI, 21; *jp* VI, 54: VI, 53; *ud* VII, 30: VII, 31; *uq* VII, 37: VIII, 1; *pg* VIII, 29: VIII, 30; *qd* IX, 33: IX, 32; *ra* IX, 49: IX, 44; *rb* IX, 50: IX, 49; *rih* XI, 5: XI, 4; *rl* XII, 12: XII, 13; *rnþ* XIV, 8: XIV, 7; *rpe* XIV, 50: XIV, 49; *rlq* XIV, 68: XIV, 69; *rþ* XV, 1: XV, 2; *s* XV, 2: XV, 3; *sa* XV, 3: XV, 4; *sþ* XV, 20: XV, 21; evangelio Lucæ *b* I, 35: II, 6; *g* I, 36: II, 8; *i* III, 15: III, 16; *ia* III, 16: III, 17; *ib* III, 17: III, 19; *lb* V, 10: V, 11; *mh* VI, 21: VI, 22; *na* VI, 26: VI, 25; *jp* VII, 18: VII, 19; *uh* VIII, 11: VIII, 12; *rpz* XV, 3: XV, 4; *rþ* XV, 11: XV, 12; *rþb* XVI, 13: XVI, 14; *rþ* XVII, 3: XVII, 4; *sq* XVII, 24: XVII, 25; *siq* XVIII, 14: XVIII, 15; *ska* XVIII, 27: XVIII, 29; *ske* XVIII, 43: XIX, 1; *slg* XIX, 35: XIX, 32; *sld* XIX, 37: XIX, 36; *slq* XIX, 40: XIX, 41; evangelio Joannis *nq* VI, 35: VI, 37; *jj* VI, 48: VI, 49; *jd* VI, 49: VI, 50; *ua* VI, 63: VI, 64; *ub* VI, 64: VI, 65; *ug* VI, 65: VI, 66; *ya* X, 15: X, 16; *qb* X, 16: X, 17; *yg* X, 39: X, 40; *rh* XII, 27: XII, 28; *rkq* XIII, 36: XIII, 37; *rlb* XIV, 25: XIV, 26; *rlz* XV, 16: XV, 17; *rth* XV, 17: XV, 18; *rmd* XV, 23: XV, 24; *rme* XV, 24: XV, 25; *rmq* XVI, 2: XVI, 1; *rmz* XVI, 4: XVI, 5; *rmþ* XVI, 15: XVI, 16; *rne* XVII, 25: XVII, 26; *rjþ* XVIII, 19: XVIII, 18; *ruz* XVIII, 28: XVIII, 29; *ruþ* XVIII, 35: XVIII, 34; *rþ* XIX, 6: XIX, 7. Præterea canones in codice adscribere librarius nonnunquam omisit, desiderantur enim Matth. VII, 15 *nq*; VII, 17 *nh*; XXVII, 51 *tmd*; XXVII, 62 *tna*; Marc. XVI, 11 *sld* et 12 *slc*; Luc. IV, 24 *ka*; VI, 6 *mb*; VII, 11 *jz*; IX, 37 *þ*; X, 1 usque ad 10, 29 deinceps quinque sectionum numeri ab *rz* usque ad *rib*; X, 29 *rkb*; XVI, 13 *rþa*; XVII, 7 *sa*; Joan. XV, 23 *rmq*.

⁵ Vid. Zahnium ad Luc. XIX, 31 et Einleit. pag. 30, 2.

⁶ Uti Castillionæus *Specim. præf.* pag. XX, quem virum præstantissimum nunc, multo Ulfilæ usu atque familiaritate edoctum, aliter sentire autumamus, ut ipse eos non laudet, qui sententiam illam ad verbum suam reddiderunt, quod fecit Aschbaclius I. I. pag. 35.

rienda imbuerentur atque confirmarentur; sed etiam demonstrari per facile potest, Gothum suæ linguæ copitis ita usum esse ejusque leges ita observasse, ut translationem vere gothicam, non græcam verbis gothicis vestitam exhibuisse dici possit¹. Nam neque articulum ponit, nisi ubi sermo gothicus eum admittit, neque morem græcum cum subjecto neutro plúralis verbum singularis numeri conjungendi imitatur; duali numero sæpius, quam in græcis fit, et loco genitivorum a substantivis pendentium sæpissime dativis utitur (cf. ad Joan. viii, 34); prædicatum non casu cum subjecto congruo ponit, sed addita *du* præpositione reddit; duobus verbi temporibus contentus neque ad reddendum futurum, neque ad præterita distinguenda novas formas inducit; tempora non computat annorum, sed hiemum spatiis (vid. ad Matth. ix, 20, et Luc. ii, 42), non noviluniis, sed pleniluniis (vid. ad Coloss. ii, 16), et quis enumerare potest, quoties verba transponit, neque negationem quidem solum, de qua re supra diximus, sed etiam alia (vide e Matthæo solo vii, 24 *vaurda meina*, gr. μου τοὺς λόγους. 24 *jainamma razna* — οἰκία ἐκείνη, sic viii, 13; ix, 26; viii, 3 *þata þrustfill is* — αὐτοῦ ἡ λέπρα. 8 *uf hrot mein* — μου ὑπὸ στέγην. ix, 6 *þana ligr þeinana* — σοῦ τὴν κλίνην. 27 *iesua jainþro* — ἐκειθεν τῷ Ἰησοῦ. xi, 10 *sa ist auk* — οὗτος γὰρ ἐστι. xxvii, 45 *varth rigis* — σκοτός ἐγένετο. 46 *weila niundon* — ἐνάτην ὥραν: quoties nullam auctoritatem secutus verba quædam addit, uti Matth. v, 17 *ik*; 19 *sah*, quod respondet prægresso *saei*; viii, 26 *iesus* (quod etiam Syr. et Vulg. versiones addunt); ix, 17 *biþeh þan*; x, 28 *þatainei*, quod præter Tertullianum advers. Gnost. pag. 829 (nostr. Patrol. tom. II, col. 139), sed alio loco positum (*qui solum corpus occidant*), nullus liber habet; xi, 23 *eis*; xxvii, 15 *warjanoh*; quoties alia omittit, uti eodem evangelio xxv, 45 *þmyn*; xxvii, 16 *λεγόμενον*; quoties rerum ac notionum amplificationes admittit, de qua re vide ad Matth. ix, 8 et 23. cf. ad Cor. I, ix, 25; quoties verba græca, sæpius posita, variis gothicis reddit, uti Matth. v, 23, 24 *aibr, giba* (δῶρον) vi, 2, 5 *andnemun, haband* (ἀπέχουσι) 1, 2 *laun, nizdon* (μισθόν) 19, 20 *hlisand, stiland* (κλέπτουσι) 27, 28 *maurnan, saurgan* (μεριμνᾶν) vii, 13 *inn-galeiþan* (εἰσερχεσθαι) 17, 18 *gods, þiuþeiqs* (ἀγαθός) 24, 26 *vair, manna* (ἀνὴρ) ix, 17 *niujata, jug-gata* (γένον) 32, 33 *bauds, dumbs* (κωφός) xxvi, 70, 72 *laugnida, asaiaik* (ἠρνήσατο); cf. Maresh. pag. 472 sq. Massm. B. A. 1834 pag. 962; ex quibus omnibus, nec solum in Matthæo inventis, verum in reliquis etiam evangeliiis et in epistolis, Ulfilam non inepte græcissare, sed sermonis gothici et morum indolem fideliter servare apparet. Neque in altera illa recensione, quam posteriore tempore factam et stylo græcis accuratius respondente elaboratam esse supra diximus, proprietates linguæ gothicæ ita interierunt, ut pro græca verbis gothicis vestita haberi possit.

¹ Vid. Grimmium de hac re docte, uti solet, disputantem *Gramm.* præf. p. XLVI editionis prioris.

Quæ qui considerant, Ulfilam, quantum pro intelligentia fieri poterat, græcorum vestigia religiose persecutum, ubi autem linguæ indoles sic postularet, illorum auctoritate contempta sensum tamen probe atque recte reddidisse sentient.

Sunt quidem loca, ubi minus accurate convertisse videtur; id autem omnibus fere linguarum peregrinarum interpretibus accidit, ut aut a singulorum verborum auctoris significatu aberrarent, aut ejus sententiam non assequerentur, aut morum aliarum gentium institutorumque notitiam non satis paratam haberent. Neque Ulfilam, linguæ græcæ egregie peritum et præcipua arte opus suum facientem, ab ea culpa liberare nobis animus est, qui sacerdotes Judæorum in classes descriptos easque singulas singulis hebdomadibus munere sacro functas fuisse nesciret, nam ἐφημερία Luc. i, 5 et 8 nec per *afar* (post i. e. posteri, posteritas), nec per *kuni* (genus, gens, familia) convertendum erat, neque laudamus, quod Matth. v, 26 *minnista* (minimus) pro ἔσχατος (*astumista*), Marc. i, 4 *astageins* (depositio) pro ἀφεις (*fralet*), Luc. vi, 44 *trudan* (calcare) pro τρυγᾶν, Cor. II, xi, 20 *in arbaidai briggan* pro ἐπαίρεσθαι posuit, cf. Castill. ad Coloss. ii, 25; his locis verborum singulorum significationem accuratius investigare neglexit, quod etiam in reddendis particulis quibusdam ei accidit, vid. ad Cor. I, iv, 5; vii, 17; II, xi, 16. Huc ea pertinent loca, ubi interior linguæ græcæ cognitio ei defuit, sic Joan. viii, 25 *τὴν ἀρχὴν* male convertit, quod vitium etiam ab interpretibus compluribus latinis commissum est; aut verborum ordinem secundum leges communes recte quidem, sed cum sensus detrimento mutavit, vid. ad Joan. xiv, 14; aut verba græca explicatu facilia liberius quam ad sensum reddendum accommodatius convertit, qualia loca sunt Cor. I, xii, 15, vid. ad h. l.; Rom. xi, 24 ubi κατὰ φύσιν et παρὰ φύσιν opposita non solum non reddidit, sed prioris enuntiatum sensum pervertit, nam pro *us vistai þis vilþeis alevabagmis*, e natura hujus agrestis oleæ, si græcis ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἀγριελαιου respondere debebant, *us þamma (bi) vistai* — *alevabagma* scribendum erat. Ubi propter defectum formarum, quibus tempora verbi signantur græca accuratius reddere non potuit, nulla quidem dignus est vituperatione, sed et Cor. I, xvi, 3 *δοκιμάσητε* præterito *gakusuþ* pro *gakiusiþ* et Joan. v, 45 ubi participium *κατηγορῶν* circumscriptione relativa reddidit, præsentem *vroheiþ* pro *vrohida* rectius uti poterat. Quotquot autem loca his addi possunt, quibus Ulfilas aliquid humani est passus², tamen pro tanto opere eorum numerus tam exiguus et peccata tam levia sunt, ut ejus interpretatio pro optima habenda sit; illa autem loca maxime hanc ob causam indicavimus, ne quis Gothum ibi variam græcorum lectionem secutum arbitretur.

Cæterum sæpius factum est, ut scripturæ similitudine sive singularium litterarum, sive verborum

² Vid. ad Marc. xii, 13, Luc. xvi, 16; xvii, 22; Thessal. I, v, 23.

compendiis in suo codice deceptus aliter atque nunc in græcis est, converterit. Nunc non de locis Marc. vii, 3; Cor. II, v, 10; Philipp. iv, 8 dicitur, nam ibi pro πυγμαῖ, διά et ἀγνά etiam interpretes latini alique scriptores πυκνά (vel simile quid), ἴδια et ἀγία legerunt, ita ut in aliquot libris ejusmodi varietas existisse videatur; neque eandem ob causam Cor. II, i, 24 huc trahendum est, nam pro χαρᾶς non Gothus solum χάριτος legit, verum etiam codd. 57, 71 et versio Armenica; cum priore autem illo codice Gothus sæpissime conspirat. Citamus potius loca Marc. ix, 18, ubi pro ῥήσσει legit ῥίπτει et Thessal. I, v, 14, ubi ἀνέχεσθε pro ἀντέχεσθε; quamquam sunt etiam, qui his locis cum Gothi lectione consentiant, et illo quidem 12 ap. Mi., hoc 74 ap. Griesb., sed cum iis libris consensus aut nullus, aut tam rarus est, ut hic casu quodam et fortuito continere et librariis idem, quod Gotho accidisse videatur; idemque de Luc. i, 10 statuimus, ubi et a Gotho et a librariis codicis 131 et evangeliarum 44 pro προσευχόμενον falso προσδεχόμενον lectum est. Falso eum legisse multo clarius apparet Luc. vii, 25, ubi græci omnes τροφῆ habent, ipse autem convertit, quasi τροφῆ (fodeinai, vid. Matth. vi, 25, 26; Luc. v, 16; Eph. v, 29; Skeir. 50, 14) scriptum reperisset; sic Joan. xvi, 6 cum gadaubida (obduravit) scripserit, πεπάρωκεν pro πεπλήρωκεν (usfullida) legisse existimandus est; et fidem habent Marshallus et Benzelius, qui Ulfilam Marc. x, 22, χρήματα pro κτήματα, et Matth. xxvii, 52, κειμένων pro κεκοιμημένων per similem errorem legisse existimant, vid. ad hh. II.; neque minus idoneis argumentis ad Marc. x, 24 comprobavisse nobis videmur, Gothum πεποθηκότας interpretatum esse pro πεποιθότας; sic Marc. xv, 29 præpositiones παρά et πρό in compositione eum non recte distinxisse vidimus, nisi potius librarius in codicem mendum intulit; neque improbabile videtur interpretem nostrum Luc. xix, 2 ὑποστρέψαι festinatione quadam abreptum pro ὑπέστρεψεν et 18, 35 προσαιτεῖν pro προσαιτῶν legisse, deinde Cor. II, iii, 7 ἐνδόξῃ cum ἐνδόξη et Luc. viii, 53 εἰδότες cum ἰδόντες permutavisse. Ad Luc. iii, 14 nos probasse conjecturam Marshalli, judicantis Ulfilam pro ἀρκεῖσθε fortasse ἄρχετε aut ἄρχεσθε legisse, nunc pœnitet, propterea quod nullum verbum cum valdan compositum illud ἄρχειν continet, et ganohidai sijaiþ, quod in margine scriptum est, glossa potius quam varia lectio esse videtur. Quod vero Marc. xv, 24 et Luc. xv, 8 τίς cum τις, Cor. I, x, 17 et Philipp. i, 16 οἱ cum οἱ (cf. Luc. viii, 14), Gal. ii, 17 ἄρα cum ἄρα permutata inveniuntur; id sola interpretis negligentia factum est; fieri autem facilius poterat propter accentus et spiritus antiquitus omissos. His etiam in locis cavendum est, ne quis a Gotho varietatem græci textus redditam opinetur.

Restat, ut de iis etiam locis loquamur, ubi Ulfilas vitia contra linguæ suæ leges commisisse videtur,

¹ Vid. Heupelium I. l. 4, a, qui Franzii auctoritate permutatus, versionis gothicæ præstantiam igno-

quo in numero ea maxime sunt, ubi oblitus verborum structuræ, quam sermonis gothici ratio postulabat, græca sola secutus negligentius convertit; sic Luc. i, 9, hlauts imma urrann du saljan at gaggands pro atgaggandin, quia in græco est ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι εἰσελθῶν. Cor. I, vii, 10 sq. þaim liugom hastam anabiuda qenar — jah aban pro abin, Gothus ita propter græcum γυναῖκα — καὶ ἄνδρα; Luc. xvi, 18 wazuh saei asletands — jah liugands pro asletiþ jah liugaiþ, nam participia græca ἀπολύειν καὶ γαμῶν enuntiato relativo redditurus erat, sed posito pronomine relativo etiam participia pro verbis ipsis addidit; vid. etiam quæ ad Coloss. ii, 14 et iii, 5 adnotavimus et cf. Luc. ix, 13 maizo fimf klabam jah fiskos twai, ubi cum pro græco ἡ πέντε ἄρτοι dativum post comparativum solitum posuisset, pergendum erat fiskam twaim, sed consilii oblitus eum græcis, qui recte ἰχθύες δύο habent, ipse male nominativo perguit; sic etiam Matth. viii, 15 fortasse rectius pro heito, quod cum græcis ponit, heitons posuisset, propter præcedens heitom. Alia loca, quæ huc trahi possint, habent, quo defendantur, uti Joan. vi, 63 þo vaurda. þoei ik rodida izvis. ahma ist jah libains ist, ubi verbum ist Gotho non ad subjectum vaurda, sed ad prædicata ahma et libains, quibus apponitur, pertinere visum est, sic etiam e latinis Cantabrigiensis et Corbeiensis converterunt. Sæpius autem in eo erravit, quod substantivis adjectivorum formas, ab illorum genere abhorrentes, apposuit, quæ loca collegimus ad Nehem. vi, 16.

Maximam autem ex comparatione interpretationis nostræ utilitatem nasci ad restituendam textus græci integritatem nemo adhuc negavit: quamquam enim non pauca enumeravimus loca, in quibus Ulfilas sive per errorem, sive de consulto a græcis discessit, et permulta etiam alia sunt, ubi eum sermonis gothici ingenium a diligentiore græcorum imitatione avocavit; tamen versionem nostram primo omnium loco ponere non dubitavimus, propterea quod non solum fidissime græca reddidit, sed etiam quia nulla alia lingua græcæ propius cognata, nulla magis idonea est, quæ textus græci tanquam imaginem exprimat, quam gothica. Fuerunt quidem qui versionem syriacam anteponebant¹, sed si varietatum nubem ab hominibus linguæ syriacæ peritis adductam² contemplamur et versionis gothicæ præ illo exiguum numerum computamus, syriacam nulla re nisi ætate esse præstabiliorem apparebit. Oportet autem eum, qui de dignitate versionis alicujus recte statuere vult, ejus linguæ, qua est conscripta, eam peritiam habere, ut quæ sint varietates in illa, quæ linguæ proprietates probe dignoscere queat; qua peritia destituti, qui comparationem textus græci cum versione Ulfilana instituerunt, fieri non potuit quin rem successu minus prospero gererent. Ea imperitia Zahnius initio se prohibitum esse fatetur, ne omnes lectiones a græcis discrepantes notaret; postquam autem peritior fieri cœpisset, operi perficiendo rantis, id posuisse videtur.

² Vid. Scholzium I. prolegg. p. CXXI seqq.

eum mors præripuit. Quas autem varietates Griesbachius, omissis compluribus jam a Millio datis¹, ex imperfectis Junii et Knittellii editionibus adnotaverat, eas Schulzius, qui editionem Griesbachianam iterum curavit, adhibita Zahnii mala versione aliis auxit, ita tamen, ut quo consilio id fecerit, non intelligatur, qui dum paucas novas addit, sexcentas omiserit. Ne calumniari videamur, ex Joannei evangelii aliquot capitibus, quas lectiones varias tacite præterierit, liceat indicare, prætermisissis tamen locis, in quibus Gothi lectio cum nullo alio libro congruit, sive ille pro arbitrio, sive propter nativam sermonis discrepantiam aliquid mutaverit, præciderit aut addiderit, v. c. x, 21 *may un hulþo* gr. δαιμόνων δύναιται (quanquam sic in cod. 235 etiam legi Schulzius adnotat); 25 ubi *αὐτοῖς* omittitur; xi, 4 ubi pro Ἰησοῦς ponit *is* (quod fortasse librarii *is* pro *is* scribentis error est); 6 ubi omittit *ὄν*; 25 ubi omittit *αὐτῆ*; xi, 54 *lagidedun* (posuerunt) pro *τεθεικατε*; xii, 6 ubi ipsa alio loco ponit *ina*, alio græci; 9 ubi addit *iesus*; 28 ubi *namo þeinata* pro *σοῦ τὸ ὄνομα* collocat; xii, 43 ubi *mais* alio loco ponit. Sed sunt permulta alia, ubi aut falso adnotavit, uti x, 16 ubi Gothum *αὐλή* pro *ποιμνη* legisse dicit, vid. nos ad h. l.; x, 18 ubi Gothi auctoritas delenda erat, nam uti ad h. l. comprobavimus, non *ἀλλ'* — *ἐμαντοῦ* a Gotho omissa sunt, sed *ἐμοῦ* — *αὐτῆν* librarii negligentia exciderunt; x, 36 ineptit addens Gothum omittere articulum *τοῦ*; — quasi eum Ulfilas unquam ad vocem *θεός* posuisset! xi, 4 ubi *αὐτη* a Gotho abesse dicit, cum aperte conversum sit voce *þo*, sed per hunc errorem innumeris locis lapsus est vir ille doctus; xi, 9 et xii, 20 ubi *ex* Gothum omisisse dicit, eam autem præpositionem Gothus post verba partitiva (*πολλοί*, *τινές* all.) fere solet omittere; xi, 53 ubi Gothum cum D aliisque latinis codicibus conspirare dicit, imo potius cum aliquot latinis apud Sabatier, qui habent: *Judæos, qui venerant (erant) cum ea plorantes*; aut Gothi auctoritatem aliis adnotatis non apposuit, uti x, 39 ubi Gothum *ὄν* c. codd. omittere non adnotat, cum mox apud eum *πάλιν* post *αὐτόν* poni dicat; sic x, 41 et 42 neque *ἐποίησε σημεῖον* neque *εἰς αὐτόν ἐκεῖ* cum aliis legisse adnotat; xi, 21 *ὁ ἀδελφός μου* post *ἀπέθανε* (*ἐτεθνήκει*) ponitur; xi, 29 *δέ* additur; xii, 6 *τοῦτο δὲ εἶπε* legitur, itemque xii, 26 *ἐμοί τις διακονῆ*; in iisque Gothi cum aliis libris græcis consensum non indicatum esse eo magis offendit, quod aliis locis versio gothica in auctoritatum numero posita est, uti x, 10; x, 16 (ubi dubitari etiam potest, an recte factum sit, nam etiamsi *γενήσεται* Gothus legisset, tamen aliter scribere non potuisset), x, 29, 30, 39; xi, 17, 30, 32, 46 (ubi ne falso adnotaverit, Gothum *ὁ* pro *ἄ* legisse, veremur, nam sic pro plurali numerum singularem neutrius ponere solet); xii, 17, 37 (superfluum h. l. erat Gothum excitare, a quo cum et *galaubjan imma* et *du imma* sine discrimine dicatur, utrum *εἰς αὐτόν* an *αὐτῶ*

¹ Quod ei laudi magis, quam vituperio tribuendum esse Zahnii existimat, Einleit. p. 33*.

A lectum fuerit, certo dici non potest). Sed hæc sufficientiant. Scholzius, recentissimus novi testamenti editor, ad additamenta Schulziana nihil addidit, maximam partem ejus auctoritate adductus falsane sint, an proba nihil curans, ipse etiam suo commentario adpersit, nonnullis nescio quo consilio quave causa omissis.

Diligentis critici cum esse videretur, omnes discrepantias notare, quæ inter textum græcum et versionem gothicam intercederent, id suadente Michaeli² nos quidem fecimus, exceptis tamen iis, quæ non ex alia lectione, sed ex diverso utriusque linguæ ingenio ortæ sunt; sic v. g. genitivus pluralis post *alls*, *was*, *sums*, *ainshun* pro eodem illorum verborum casu, uti Matth. vii, 17 *all bagme* (omne arborum) — *πᾶν δένδρον*. v, 46 *wo mizdono* (quam mercedum) — *τίνα μισθόν*. Joan. xii, 20 *sumai þiudo* (quidam gentiliū) — *τινές Ἕλληνες*. Marc. vi, 5 *ni ainohun mahte* (non unam virtutum) — *οὐδεμίαν δύναμιν*; circuitio infinitivi cum præpositione et articulo et eadem genitivorum absolutorum, uti Matth. xxvii, 12 *miþþanei vrohiþs vas* (dum accusatus fuit) — *ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτόν*. 57 *þan seiþu varþ* (cum sero fieret) — *ὀψίας γενομένης*; eadem infinitivi passivi, uti Marc. x, 45 *at andbahtjam* (ad servitia) — *διακονηθῆναι*, cf. ad viii, 31 et xv, 9; usus præteriti temporis in narratione pro præsentem græco, vid. ad Matth. viii, 20 et Luc. iii, 11 et præterea multa alia, quæ enumerare longum est, non sunt varietates; eas autem invenire auxilio interioris sermonis gothici cognitionis non adeo difficile est. Inveniuntur quidem loca, ubi hæreret possit, utram lectionem Gothus secutus sit, quia eadem forma gothica duabus græcis respondet, uti Gal. vi, 2 ubi *usfulleiþ* — *ἀναπληρώσατε* et *ἀναπληρώσετε*, Cor. I, xv, 49 ubi per *þairaima* et *φορέσομεν* et *φορέσωμεν* reddi poterat, cf. ad L. v, 30; aut particula græcæ diversæ a Gotho non satis diligenter sunt distinctæ, uti *δέ* et *γάρ*, *δέ* et *καί*, *καί* et *ὄν*; in his satius erit Gothum codices eos secutum dicere, cum quibus conspirare fere solet. Quæ autem lectiones revera sunt variantes, hæc eo diligentius notandæ sunt, quia versio Gothi, quæ cum nullo librorum veterum adhuc superstitem ita concinit, ut ex eo solo hausta dici possit, ipsa pro codice est habenda. Nam etiamsi plurimis locis evangeliorum cum codice D epistolarum cum codicibus DEFG* consentit, tamen in evangeliiis illum, in epistolis hos codices Gothum esse secutum contendendi non potest, quia haud pauca sunt loca, ubi ab illorum auctoritate discedit — quæ etiam causa est, cur versio gothica, cum mixtis annumeranda sit, ad byzantinam sive constantinopolitanam recensionem solam a viris doctis non debebat referri —; sic Matth. v, 46 cod. D *τελῶναι*, Goth. *þiudo* (*ἐθνικοί*); vi, 1 D *δικαιοσύνην*, Goth. *armaion* (*ἐλεημοσύνην*); vi, 4 D habet *αὐτός*, quod Goth. omittit; vi, 13 D omittit doxologiam, quam Goth. habet, et sic per-

² *Einleitung in die göttlichen Schriften* p. 279.

* Quos Griesbachius signat.

multa alia; idemque fit in epistolis Rom. viii, 34 A 4—16; xiv, 41—xv, 12; Lucæ i, 1—x, 30; xiv, 9—xvi, 24; xvii, 3—xx, 46; Joannis v, 45—xi, 47; xii, 1—49; xiii, 11—xix, 15. De iis autem in codice nunc etiam desiderantur Marc. i, 13—57; ii, 15—iii, 7; v, 42—vii, 33 et nisi omnia nos fallunt, Matth. xxvii, 54 usque ad finem. Evangelia in cod. Arg. non eo ordine, quem nostræ editiones servant, sequebantur, sed sic: Matthæus, Joannes, Lucas, Marcus; id autem, quod e perverso ordine, quo nunc singulæ plagulæ distractæ sunt, cognosci non potest, cognoscitur et ex ordine, quo in arcubus sub textu pictis (vid. Tab. I) sequuntur, et ex litteris numeralibus, singulis quaternionibus adscriptis, de quibus adhuc hæc exstant: *g* () in fol. 14 (a Matth. ix, 27 incipiente); *ie* — *k* (xv—20) in fol. 53 (Joan. vii, 16—2) fol. 101 (Joan. viii, 57) fol. 87^a (Joan. xi, 22) fol. 79 (Joan. xiii, 11) fol. 75 (Joan. 16, 14) fol. 117 (Joan. xix, 4); *kb* (22), *kd*—*kz* (24—27), *l* et *la* (30 et 31) qui quaterniones textum Lucæ continent; *le* (35) *lq* (36) *lh* (38) *lp* (39) *m* (40), in quibus quaternionibus evangelium Marci scriptum est. Super textum plagulæ ad sinistram legitur *pairh* (i. e. *κατά*) intellige *aivaggeljo*, ad dextram nomen evangelistæ *matþairu*, *iohannen*, *lukan*, *marku*; hæc inscriptiones sunt manu recentiore et male quidem scriptæ; infra illas scriptiones sequitur textus in singulis plagulis versibus vicenis conscriptus; ima plagulæ parte arcus illi, quos supra commemoravimus, in quibus loca parallela aliorum evangeliorum indicata litteris aureis scripta sunt; in marginibus leguntur litteræ numerales, canones sive sectiones indicantes (vid. Tabul. I), præterea lectiones variæ et glossæ, diversissima ratione scriptæ, aliæ enim pereleganter (uti ad Luc. vi, 49, vii, 52; ix, 13), aliæ male pictæ (uti ad Luc. vi, 27), aliæ ut litterarum ductum et colorem inscriptionum illarum æquiparent; aliæ splendorem argenteum servarunt (uti

Hæc præfati, quibus aut minus recte disputatis, aut cursim breviterque tantum attactis, iudicium æquitatem atque indulgentiam rogamus, denique de codicibus versionem gothicam continentibus et editionibus a viris doctis ante hanc nostram adornatis dicemus.

Principem locum et ætate et dignitate *codex Argenteus* tenet¹. Eum seculo xvi in monasterio Werdenensi repertum, inde sub finem ejusdem seculi² primum Pragam delatum, postea anno 1648 a comite Konigsmark in spoliis Holmiam missum, cum Isaaco Vossio inde anno 1655 nescimus utrum Christianæ reginæ, an hujus viri ipsius voluntate in Belgiam profectum, a comite de la Gardie autem magno pretio³ redemptum et involucro argenteo ornatum bibliothecæ universitatis Upsalensis donatum esse, inter omnes constat. Hic codex litteris argenteis et aureis in membranis purpureis formæ quartæ, quam vocant, sub finem seculi quinti aut initio sexti, cum Gothi Italiam incolebant, scriptus est⁴. De trecentis viginti plagulis, quibus eum constituisse divisione quaternionali comprobatur, cum repertus est, centum octoginta octo relictæ erant, quibus tempore recenti manus impia plurimum minimumque undecim detraxit⁵; itaque in libris nostris habemus e codice Argenteo ducta: evangelii Matthæi v, 15—vi, 23; vii, 12—x, 1; x, 23—xi, 23 (in quibus est plagula illa, altera parte mutila vs: 13—25); xxvi, 70—xxvii, 19; xxvii, 42—65; Marci i, 1—vi, 30; vi, 53—xii, 38; xiii, 16—29; xiv,

4—16; xiv, 41—xv, 12; Lucæ i, 1—x, 30; xiv, 9—xvi, 24; xvii, 3—xx, 46; Joannis v, 45—xi, 47; xii, 1—49; xiii, 11—xix, 15. De iis autem in codice nunc etiam desiderantur Marc. i, 13—57; ii, 15—iii, 7; v, 42—vii, 33 et nisi omnia nos fallunt, Matth. xxvii, 54 usque ad finem. Evangelia in cod. Arg. non eo ordine, quem nostræ editiones servant, sequebantur, sed sic: Matthæus, Joannes, Lucas, Marcus; id autem, quod e perverso ordine, quo nunc singulæ plagulæ distractæ sunt, cognosci non potest, cognoscitur et ex ordine, quo in arcubus sub textu pictis (vid. Tab. I) sequuntur, et ex litteris numeralibus, singulis quaternionibus adscriptis, de quibus adhuc hæc exstant: *g* () in fol. 14 (a Matth. ix, 27 incipiente); *ie* — *k* (xv—20) in fol. 53 (Joan. vii, 16—2) fol. 101 (Joan. viii, 57) fol. 87^a (Joan. xi, 22) fol. 79 (Joan. xiii, 11) fol. 75 (Joan. 16, 14) fol. 117 (Joan. xix, 4); *kb* (22), *kd*—*kz* (24—27), *l* et *la* (30 et 31) qui quaterniones textum Lucæ continent; *le* (35) *lq* (36) *lh* (38) *lp* (39) *m* (40), in quibus quaternionibus evangelium Marci scriptum est. Super textum plagulæ ad sinistram legitur *pairh* (i. e. *κατά*) intellige *aivaggeljo*, ad dextram nomen evangelistæ *matþairu*, *iohannen*, *lukan*, *marku*; hæc inscriptiones sunt manu recentiore et male quidem scriptæ; infra illas scriptiones sequitur textus in singulis plagulis versibus vicenis conscriptus; ima plagulæ parte arcus illi, quos supra commemoravimus, in quibus loca parallela aliorum evangeliorum indicata litteris aureis scripta sunt; in marginibus leguntur litteræ numerales, canones sive sectiones indicantes (vid. Tabul. I), præterea lectiones variæ et glossæ, diversissima ratione scriptæ, aliæ enim pereleganter (uti ad Luc. vi, 49, vii, 52; ix, 13), aliæ male pictæ (uti ad Luc. vi, 27), aliæ ut litterarum ductum et colorem inscriptionum illarum æquiparent; aliæ splendorem argenteum servarunt (uti

¹ Vide copiosius de hoc codice loquentem Iheronimum in dissertatione de codice Argenteo anni 1769 (*Ulfil. illustrat.* p. 184 seqq.) et præfatione in eodem libro p. 3 seqq.; deinde Zahnium *Einleitung* p. 37 seqq.

² Viri docti codicem temporibus belli tricennalis Pragæ delatum esse opinantes, idoneum argumentum, quo id probarent, adducere non potuerunt; jam seculo sexto decimo loco suo motum esse, cognoscitur e Richardi Streinii, Cæsari Rudolpho II a consiliis et Matthiæ archiducis palatio præfecti, libro sic inscripto: *Apologia oder Schutzred über des durchleuchtigsten Hauses Osterreich von weiland Kaiser Friderich I demselben anno 1156 erthailten ansechlichen Privilegio*; eo enim in libro auctor postquam Ofridum *wamba* verbo obsceno pro ventre usum esse dixit, addit: *dess auch aber jm gotischen Euangelij buech, dessen Sr. Kay: Maytt. original haben, zur befinden, id est, hanc vocem etiam apud gothicum evangelium occurrere, cujus exemplar genuinum asservatur*, etc. Streinius autem cum anno 1601 obierit, codicem Argenteum, qui sine dubio idem est, quem ille ante oculos habuit, jam seculo xvi Pragæ pervenisse non dubium est. Hanc notationem autem Schmellerus, vir doctissimus, cum nobis humanissime communicavit.

³ Zahnium *Einleit.* p. 44 sq. quanti de la Gardie codicem emerit, diversas virorum doctorum senten-

tia notat; quarum hæc duæ sunt rectæ, una, qua thaleris sexcentis (intell. suecicis imperialibus), altera, qua quadringentis (intell. suecicis imper. hanc.) emisse dicitur; utraque enim summa æquiparat thaleros ducentos nostri æris.

⁴ Litteras impressas vel inustas esse primus Iheronimus contendere ausus est, quem secuti sunt Schmeierus et Adelungius; argumenta autem, quæ tanquam probantia Iheronimus affert, satis frigida esse jam Zahnium optime docuit et nos, cum illas nugæ recollere tædeat, id tantum quærimus, quomodo si illo tempore artis typographicæ — nam eam cogitavisse illos viros doctos non dubium est — principia jam innotuerunt, ea ars tam longæ oblivioni rursus tradi potuerit; deinde cur librarius duplices lineas duxerit, quarum si typos excussisset, ne una quidem opus erat.

⁵ Ejus furti a nobis primum cogniti et nescio qua auctoritate in ephemeridibus publicis omnium sergentium divulgati, Anglus quidam, qui codicem contulisset, accusatus est: sed neque nos hi accusatores sumus, neque Angli nomen nobis cognitum est, qui codicem eo consilio legerit, ut usum aliquem inficeret; mirum autem est, quod alium codicem, qui evangelia gothica continisset, Neapoli in Angliam delatum esse Itali palam professi sunt, vid. Castill. Specim. præf. p. V.

⁶ Apud Iheronimum *Ulfil. illustr.* p. 87 falso 187 scriptum est.

ad Marc. i, 6, 11), aliarum color adeo nigrum, ut an unquam argenteus fuerit, cognosci vix possit; alia etiam additamenta atramento et sermone latino ætate recentiore scripta inveniuntur, quibus qui scripsit, capitum numeros, argumentum singulorum versuum aut capitum, Gothum quædam omisisse (vid. ad Joan. vii, 52), significationem verborum (hæc supra verba gothica ipsa sunt scripta), in ima paginarum parte quid in sequentibus desideretur, quot foliis prætermissis continuatio sequatur, indicare voluit. Inepta manus etiam aliquot locis textum mutavit atramento argenteo, sed miseris litteris, alias verborum formas inducendo (vid. ad Matth. ix, 24 et ad Marc. iv, 7). Plura alia de scribendi ratione, compendiis, uendis, quæque sunt hujus generis alia in palæographia gothica, grammaticæ nostræ addenda, dicemus. Cæterum maxima plagularum pars ita servata est, ut scriptura facile legi possit; sunt tamen versus et singulæ quoque plagulæ, quarum litteræ nescitur qua causa adeo deletæ sunt, ut quasi spongia abstersæ videantur neque quidquam litterarum, nisi sub luce idonea aut etiam ea paulo detracta, cognoscatur; aliis locis litterarum pigmenta membranas ita perederunt, ut singulæ litteræ et voces interierint nec nisi ex foraminibus relictis, quid scriptum fuerit, indicari queat; aliis locis litteræ aversæ paginæ adeo penetraverunt et ductibus adversæ ita sese immiscuerunt, ut diligenter discernendæ illæ sint, si in his errare nolueris. Colorem purpureum plagulæ permultæ mutarunt et aut roseum aut violaceum aut fuscum traxerunt; litteræ argenteæ maximam livuerunt aut rub ginarunt. Neque tamen metuendum est, ne codex iste omnino intereat, cum tanta cum cura Upsalienses asservent, ut eum ad posteritatem etiam perventurum esse non temere speremus.

Codex Carolinus ¹, rescriptus, quatuor foliis continet partes versionis epistolæ ad Romanos, Isidori Hispalensis originibus superscriptas; repertus est a Knittelio anno 1756 in bibliotheca Guelferbyтана; membranæ sunt formæ majoris, litteræ codici Argenteo simillimæ (vid. Tabul. II, v); in Italia circa idem tempus, quo codex Argenteus, uti Knittelius existimat, scriptus, quondam in monasterium Weissenburgense ² delatus, inde inter numerum aliorum librorum Moguntiam venundatum missus, ibi ab Henrico Julio de Blum emptus et Pragam deportatus, denique Antonio Ulrico regnante 1690 Guelferbytanum pervenit, ubi hodie servatur. Continetur autem folio 277: Rom. xi, 33 — xii, 5; fol. 256: xii, 17—xiii, 5; fol. 255: xiv, 9—20; fol. 280: xv, 3—13. Paginæ divisæ sunt in duas partes, quarum in altera sinistra textus gothicus viginti septem versibus valde imparibus exaratus, in altera dextra

¹ Vid. Knittelium p. 316 sqq.

² Hunc codicem ad Bobiense in Liguria cœnobium pertinuisse, unde etiam bibliothecæ Ambrosianæ palimpsesti prodire, datis ad Angelum Maium litteris docuit v. c. Niebuhr, et eo quoque pertinuit alius, in bibliotheca Vaticana asservatus, homiliarum

versio latina posita est, neque cum vulgata, neque cum textu gothico congruens.

Codices Ambrosiani numero sunt quinque, membranacei palimpsesti, e cœnobio Bobiensi, quod in Liguria situm est, Mediolanum deportati, quos omnes Castillionæus eo tempore, quo Gothi Italiæ imperium tenuerunt, scriptos esse probavit ³. Inter eos *codex A* (S 36 part. sup.; vid. Tabul. II, iii), forma quarta, nunc continet Gregorii Magni homilias in Ezechielem, sub quibus latent fragmenta epistolæ ad Romanos: vi, 23—viii, 10; viii, 34—xi, 1; xi, 11—33; xii, 8—xiv, 5; xvi, 21—fin.; ad Corinthios prioris i, 12—25; iv, 2—12; v, 3—vi, 1; vii, 5—28; viii, 9—ix, 9; ix, 19—x, 4; x, 15—xi, 6; xi, 21—31; xii, 10—22; xiii, 1—12; xiv, 20—27; xv, 1—35; xv, 46—xvi, 11; xvi, 23—fin.; ad Corinthios alterius i, 8—iv, 10; v, 1—ix, 7; xii, 1—fin.; ad Galatas i, 22—ii, 8; ii, 17—iii, 6; iii, 28—iv, 23; v, 17—fin.; ad Ephesios i, 1—ii, 20; iii, 9—v, 3; v, 17—29; vi, 9—19; ad Philippenses ii, 26—iv, 7; ad Colossenses i, 10—29; ii, 10—iii, 8; iv, 4—13; ad Thessalonicenses prioris v, 22—fin.; alterius ad Thessalonicenses i, 1—ii, 4; iii, 7—fin. epistolæ; prioris ad Timotheum i, 1—9, 18—iv, 8; v, 4—vi, 13; alterius ad Timotheum i, 1—18; ii, 21—iv, 16; Tit. i, 9—ii, 4; Philem. xi, 23. In inscriptiones in paginarum parte superiore positæ, *du kaurinþium*, *du aifaisum* et aliæ maximam partem mutilatione membranarum interierunt, in margine variæ lectiones et glossæ (vid. not. ⁶ coll. 477-478) minoribus, quam in textu sunt, inclinatisque litteris scriptæ. Cæterum codicis scripturam non ejusdem librarii esse Castillionæus judicat, nam alteram partem peritiore, alteram rudiore manu exaratam esse; et quamquam litteræ plerumque lectu non difficiles sint, tamen plagulas aliquot ita abrasas aut elutas inveniri, ut scripturam gothicam nunquam quemquam assecuturum speret. Foliorum ordo etiam ab eo, qui rescripsit, omnino perturbatus est.

Cod B (S 45 part. sup.; vid. Tabul. II, iv) eadem qua *A* forma, Hieronymi explanationem in Isaiam continet, scriptam super versionem gothicam epistolarum ad Corinthios prioris xv, 48—fin.; ad Corinthios alterius integræ, ad Galatas i, 1—ii, 17; iv, 19—fin.; ad Ephesios i, 1—iv, 6; iv, 17—v, 11; vi, 8—fin.; ad Philippenses i, 14—ii, 8; ii, 22—iv, 17; ad Colossenses i, 6—29; ii, 11—fin.; ad Thessalonicenses prioris ii, 10—fin.; alterius ad Thessalon. i, 1—5; ii, 16—fin. epistolæ; prioris ad Timotheum i, 1—iii, 5; iv, 1—v, 10; v, 21—vi, 16; alterius ad Tim. i, 5—iv, 11; ad Titum i, 1, 10. Litterarum forma haud inelegans quidem est, sed festinationem quamdam præ se ferre videtur. Propter recentem scripturam superinductam verba Ulfilana sæpius

gothicarum fragmenta continens (Skeireins) cast. in Addend. ad epistolam Corinth. alteram p. 83, unde Adelungium suspicantem, codicem Carol. in Hispania, Visigothorum sede, scriptum esse, erravisse apparet.

³ Vid. Castill. *Specim. præf.* p. iv sq. xv sqq.

agre tantum cognoscuntur: plagularum ordo pariter A atque in codice A perturbatus est.

Tertio loco is codex ponitur quem nos *Ambrosianum* appellavimus; sunt autem quatuor tantum pagellæ codicis, forma minore, versionem latinam evangeliorum continentis (I 61 part. super.), sub qua scriptum est interpretationis gothicæ fragmentum evangelii Matthæi, ejusque quidem partis, quæ in codice Argenteo maximam partem nunc desideratur; lucramur autem inde xxv, 38 — xxvi, 5; xxvi, 65 — 70, pergitque, postquam hoc versu cod. Argenteus incepit, cum hoc usque ad xxvii, 1. Scripturæ genus est grande et ad codicem Argenteum propius quam cæteri Ambrosiani accedit (vid. Tabul. II, II).

Supersunt deinde tria folia codicis (G 82 part. sup.), in quo scripta est commentatio in libros Regum latina; librarius in usum suum convertit codices Plauti fabularum, Senecæ tragoediarum et interpretationis Ulfilanæ librorum Nehemiæ et Esdræ; servata sunt in quatuor pagellis de Nehemia v, 13—18; vi, 14—vii, 3; duabus de Esdra II, 8—12. Litterarum specimen redditum est Tabul. II, I.

Quinto denique loco ponimus codicem, qui *Skeirins* continet, cujus una pars Romæ in bibliotheca Vaticana cum Frontino superscripto (cod. n° 5750 membr. forma quarta) servatur, altera Mediolani (cod. Ambros. E 147, membr. forma quarta), in qua super gothica concilium Chalcedonium scriptum est; vide de eo Massmannum docte atque copiose disputantem Skeir. p. 55 sqq. Ejus autem mentionem eam ob causam hic fecimus, quia inde duximus Joan. I, 29; III, 3—5, 23—26, 29—32; v, 21—23, 35—38 et præterea alia ibi leguntur, quæ in cod. quoque Arg. exstant; eorum varietatem in adnotatione indicavimus.

Antonium Morillonem primum versionis Ulfilanæ memoriam redintegrayisse supra commemoravimus; post eum Derrerus quidam totum codicem Argenteum descripsit, quæ descriptio a comite de la Gardie simul cum codice Argenteo empta et Upsaliam depor-

¹ Quatuor D. N. Jesu Christi evangeliorum versiones perantiquæ duæ, gothica scil. et anglosaxonica, quarum illam ex celeberrimo cod. Arg. nunc primum depromsit Fr. Junius. Accessit et glossarium gothicum. Dordrechtii 1665 (Amstelodami 1684) 2 voll. 4.

² D. N. Jesu Christi SS. Evangelium ab Ulfila Gothorum in Mæsia episcopo circa annum a nato Christo cccxx ex græco gothice translata, nunc cum parallelis versionibus sueco-gothica, norræna l. islandica et vulgata latina edita Stockholmæ, 1671, 4. cf. Eberti *Allgemeines bibliograph. Lexicon* II, p. 991.

³ Sacrorum evangeliorum versio gothica ex cod. Arg. emendata atque suppleta cum interpretatione latina et adnotationibus E. Benzeli edidit, observationes suas adjecit et grammaticam gothicam præmisit E. Lye, Oxonii 1750, 4.

⁴ Id exemplar, quod postremo in Heinatii, professoris Francfortensis, possessionem venit, indeque nomine Heynatii manuscriptum vocatum est, Zahnus deinde in consilium adhibuit.

⁵ Joannis ab Ihre scripta versionem Ulfilanam et linguam mæso-gothicam illustrantia ab ipso doctissimo auctore emendata novisque accessionibus aucta, jam collecta et una cum aliis scriptis similis argumenti edita ab A. F. Büsching, Berolini 1773, 4. In hujus

tata, anno 1702 cum Olai Rudbeckii domo et libris conflagravit. Primam autem Ulfilæ editionem e codice Argenteo et Derrerii illa descriptione haustam, Franciscus Junius adornavit¹; ea autem editio mendis scatet ita, ut nunc ejus nulla fere utilitas sit; accedit, quod multa addidit, quorum vestigia in codice nulla apparent, itemque omisit, quæ vel hodie sine difficultate legi possunt. Multa autem laude dignæ sunt observationes Thomæ Mareshalli, Angli, volumini priori inde a pagina 385 additæ. Haud melior evasit editio Georgii Stiernhielmii, consilarii militaris suecici et præsidis collegii antiquitatum Holmiensis, quæ Junianam editionem paucissimis locis emendatam, permultis etiam corruptiorem repetiit². Multo majore cum cura Ericus Benzelius, archiepiscopus Upsaliensis, et eo mortuo Eduardus Lye, Anglus, Ulfilam ediderunt³; nam Benzelius non solum lectiones permultas Junii et Stiernhielmii emendavit, sed etiam primus de nostræ versionis discrimine et consensu cum textu græco verissime judicavit; unum modo desideratum est: non omnia loca evanida atque lectu difficilia dare valuit. Eum laborem suscepit Joannes ab Ihre, regie cancellariæ consiliarius et professor universitatis Upsaliensis, qui totum opus ab aliquo e Stiernhielmii editione describendum curavit in eamque descriptionem emendationes ex codice Arg. ipso haustas intulit⁴; eoque in negotio ea diligentia, prudentia, peritia versatus est, quam is modo, qui codicem Argenteum suis oculis vidit, satis æstinare potest. Quæ Ihre ad novam Ulfilæ editionem curandam e codice duxerat atque aliunde collegerat, cum ipsi opus perficere per fata non liceret, A. F. Buschingius, gymnasii Berolinensis director, edidit⁵. Multis annis post quod Ihreo non contigerat, ut Ulfilam totum ederet, J. Chr. Zahnio, sacerdoti saxonico, contigit⁶; is autem textum non solum fragmentis epistolæ ad Romanos a Knittelio inventis auxit⁷, sed etiam adhibita multa cura et Ihrei emendationibus, supplementis, adnotationibus fidissime usus, quantum

libri appendice etiam Joannis Gordonii, juris-consulti Edinburgensis, Specimen animadversionum criticarum in priscam evangeliorum versionem gothicam continetur, optimarum observationum plenum et doctum, quod non plura de eo linguæ gothicæ peritissimo atque subactissimo judicii viro habemus.

⁶ *Ulfilas gothische Bibelübersetzung nach Ihre's Text, mit einer grammatisch-wörtlich. lateinischen Uebersetzung, samt einer Sprachlehre und einem Glossar ausgearbeitet von F. K. Falda, das Glossar umgearbeitet von W. F. H. Reinwald, etc. herausgegeben von J. Chr. Zahn, Weissenfels 1805, 4.*

⁷ Ulfilæ versionem gothicam nonnullorum capitum epistolæ Pauli ad Romanos e litura cujusdam ms. rescripti, qui in augusta apud Guelpherbytanos bibliotheca adservatur, etc., eruit, commentatus est datque foras F. A. Knittel 1762, 4. Eam editionem textum accuratissime lectum et erutum continere si Ebertus l. l. p. 992 dicit, aut immerita laude eam sustulit, aut de re sibi parum comperta confidentius judicavit; nam Knittelius, quæ facilia lectu sunt in codice, recte legit, in iis, quæ aliquanto sunt difficiliora, sæpius erravit, linguæ autem gothicæ proprietates et plura incognitæ fuerunt.

potuit, emendatissimum atque integerrimum dedit, exceptis his locis, ubi Ihere ipse codicem Argenteum diligentius inspicere neglexerat. Id cum compluribus locis factum esset, Zahnus aut in errorem perductus est, aut mendas ab Ihereo non animadversas corrigere non potuit. Præterea optandum fuit, Zahnus majorem sermonis gothici peritiam iudicii que subtilitatem habuisset; nam adnotationes, quas textui subjunxit, præter quas Mareshallo, Gordono, Ihereo debet, jejunæ sunt atque ineptæ, maximam partem etiam falsæ. Post Zahnium nemo fragmenta Ulfilana integra edidit; sed quæ de Matthæi evangelio supersunt, bis sunt edita a S. Henshallo, magistro anglico, et J. A. Schmellero, linguæ germanicæ in universitate Monacensi doctore¹. Cum autem et propter priorum editionum vitiositatem et quod in iis fragmenta nuper a Maio reperta et a Castillionæo in lucem edita² non continerentur, nova Ulfilæ editio opus esse³ videretur, id deinde, quos eam adornaturos audissemus, aut diutius cunctarentur, aut consilium abjecissent, ipsi nos ad hoc opus suscipiendum accessimus, neque solum fragmenta versionis Ulfilane omnia colligere, sed etiam emendatius, quam adhuc factum esset, edere constituimus. Nam legentibus nobis atque diligentius relegentibus cum alteram textus partem, a Zahnio ex Iherei adnotationibus emendatam, tum reliqua a Knittelio et Castillionæo e codicibus hausta, permulta inventa sunt, quæ trutinâ examinata probari non possent quibusque nulla nisi ex iterata codicum inspectione atque recognitione medicina quæri posse videretur. Quæ cum ita essent, Upsaliam et Guelpherbytum profecti singulari humanitate et liberalitate bibliothecarum custodum summa cum laude prædicanda impetravimus, ut codicem Argenteum et Carolinum ab initio ad finem usque per otium legeremus ac perlustraremus et vitia animadversa, utrum librariorum negligentia, an editorum incuria tribuenda essent, cognosceremus. Et in utroque codice conferendo expectatio nostra nisi superata, certe non decepta est; quas enim lectiones olim dubias nunc suspitione liberaverimus;

¹ Horum virorum alter, qui libellum sic inscripsit: *The gothic gospel of St. Matthew from the codex Argenteus of the fourth century with the corresponding English or Saxon from the Durham book of the eighth century, etc.* by S. Henshall, London 1807, 8. Ad textus emendationem non solum nihil contulit, sed etiam falsis verborum distractionibus aut copulationibus eum fœde maculavit; adnotationes autem textui subjectæ tam sunt perversæ atque ineptæ, ut, quæ commemorantur, non sint dignæ. Multo melius Schmellerus Matthæi fragmenta edidit hoc in libello: *Evangelii secundum Matthæum versio francica sæculi IX. nec non gothica sec. IV. quoad superest*, Stuttgart 1827, 8. Is enim vir doctissimus textum, e Zahnii editione haustum, quam emendatissime potuit, edidit, a que etiam primus fragmentis, e codice Ambrosiano detectis, auxit.

² *Ulfilæ parium ineditarum in Ambrosianis palimpsestis ab Angelo Majo repertarum specimen conjunctis curis ejusdem Majo et C. O. Castillionæi editum*, Mediolani 1819, 4. — *Ulfilæ versio gothica epistolæ D. Pauli ad Corinthios secundæ, quam, etc.*

A quam multas corruptas emendaverimus; qui adnotationes nostras perlegerit, ipse videbit. Sed multo magis, quam illi, codices Ambrosiani, quamquam a Massmanno ex parte iterum inspecti, ut denuo excuterentur necesse erat; quod cum ipsis nobis facere non liceret, Castillionæum precibus adiimus, ut conjecturas nostras, quas dubiis et aperte falsis lectionibus substitueramus, cum codicum scriptura comparare vellet: idque negotium non solum paratissimo animo atque rarissima gratificatione et benevolentia suscepit, sed etiam tanta diligentia atque accurate gessit, ut textus epistolarum, quantum superest, quem ejus ipsius editione multo emendationem edidimus, summo iure Castillionæi etiam studio debeatur.

B In adornanda autem nostra editione ita versati sumus, ut lectiones codicum (in evangelii Argentei, in epistolis codicis B.) veras, non eas, quas exhibebant editiones, summa fide redderemus, exceptis iis solis, quæ aperte falso habebant, quas quidem ex legibus sermonis emendavimus, dubias autem et quarum emendatio non esset in promptu, relinqueremus intactas; in verborum autem scriptura, cum gothicarum litterarum integritatem retinere cuperemus, hanc legem servavimus, ut non *th, ch, wh, qu* scriberemus, sed simpliciter *þ* (islandicæ propria litteræ formam, ab aliis viris doctis jam introductam), *x, w, q* et pro *w* simplicem formam *v*; verba denique interpunctionibus diremimus frequentioribus quidem, quam in codicibus apparent, sed quæ ad sensum explicandum utiles esse viderentur. Textui sic constituto versionem latinam addidimus, non qualem Zahnus confecit, ut verborum gothorum solorum ratione habita vel contra consuetudinem sermonis latini peccaret, sed quæ regulas latinitatis observans verbum gothicum verbo latino redderet; in quo negotio, quantum licebat, Vulgatam secuti sumus. Denique adnotationem criticam adjecimus, qua primarum editionum priorum errata enumerantur, quæ quia ad historiam textus gothici pertinebant et qua diligentia quave negligentia codices a criticis adhibiti essent, cognosci

edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1829. — *Gothicæ versionis epistolarum D. Pauli ad Romanos, ad Corinthios primæ, ad Ephesios, quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1834. — *Gothicæ versionis epistolarum D. Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses primæ, quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus, Mediol. 1835. — *Gothicæ versionis epistolarum D. Pauli ad Thessalonicenses secundæ, ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, quæ supersunt, etc.*, edidit C. O. Castillionæus Mediol. 1839.

³ Quos in errores viros nostri ævi doctissimos editionum illarum vitia perduxerint, inter alia optime cognoscitur e disputatione Graffii de infirma germanicæ linguæ declinatione conscripta, multa doctrina repleta, in Novi Diarii societatis eruditorum Berolinensium, etc., volumine altero inde a pag. 1 edita; is enim leges constituit plerasque, e lectionibus falsis deductas, quarum eum cognitis veris lectionibus, etiamsi non pœnitebit, tamen loca, quæ nunc citavit tanquam probantia, non probare id, quod voluit, ipse intelliget.

posset, nunc non omittenda esse videbantur; deinde A lectiones merito suspectas indicavimus, temere in dubitationem vocatas defendimus, rationes emendationum aut explicationum ab aliis initas sub iudicium vocavimus, neque ubi Gothus aut minus recte in interpretatione versatus esset, aut contra sermonem suum peccavisset, aut græca falso legisset, id animadvertere omisimus; tum textus nostri et græci vulgati frequentem discrepantiam notavimus, græcus autem vulgatus textus nobis est, quem Griesbachii editio præbet, præterque varietates ibi positas

Millium etiam et Matthæium consulimus; denique varietates vel in altero codice inventas, vel in marginibus adscriptas ibi adjunximus, ita ut quæ in textu aliarum editionum sint, omnia, de adnotationibus, observationibus, aliorum explicandi conatibus, quæ utilia viderentur, librorum gothicorum addita-menta omnia, glossæ, variæ lectiones, gothici et græci textus diversitates indicatæ inveniantur. Ut breviores esse possemus, notis usi sumus, quas a fronte horum prolegomenorum ex consulto apposuimus.

EVANGELIA.

AIVAGGELJO þAIRH MATþAIU.

m, 11 Apþan ik in vatin izvis daupja. ip sa afar mis gaggida sviþþoza mis ist. þizei ik ni im vairþs ei
v, 8 anahneivands andbindau skaudaraip skohis is. sah. þan izvis daupeiþ in ahmin veihamma. — auda-
15 gai þai hrainjahairtans. unte þai guþ gasaiwand. — ... ak ðna lukarnastapan. jah liuteiþ allair
16 þaim in þamma razna. sva liuhtjai liuhaþ izvar in andvairþja manne. ei gasaiwaina izvara goda
17 vaurstva jah hauhjaina attan izvarana þana in himinam. ni hugjaiþ ei ik qemjau gatairan vitop aiþ-
18 þau praufetuns. ni gam gatairan ak usfulljan. amen auk qiþa izvis. und þatei usle þiþ himins jah
19 airþa. jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ af vitoda. unte allata vairþiþ. ip saei nu gatairiþ
aina anabusne þizo minnistono jah laisjai sva mans. sah minnista haitada in þiudangardjai
20 himine. ip saei taujiþ jah laisjai sva. sah mikils haitada in þiudangardjai himine. qiþa auk izvis
þatei nibai managizo vairþiþ izvaraizos garaihteins þau þize bokarje jah fareisaie. ni þau qi-

INTERPRETATIO. — EVANGELIUM PER MATTHÆUM.

m, 11. At ego in aqua vos baptizo, verum hic post me veniens major me est, cujus ego non sum dignus, ut me-inflectens resolvam corrigiam calcei ejus; hic vero vos baptizat in spiritu sancto. — v, 8. Beati hi mundicorde, nam hi Deum vident. — 15.... sed super candelabrum, et lucet omnibus his in hac domo. 16. Sic luceat lux vestra in præsentia hominum, ut videant vestra bona opera et celebrent patrem vestrum hunc in cœlis. 17. Ne putetis, quod ego venerim abrogare legem aut profetas; non veni abrogare, sed perficere. 18. Amen enim dico vobis, usque dum perit cœlum et terra, iota unum aut una linea non perit de lege, donec omne sit. 19. Verum qui nunc abrogat unum præceptorum horum minimorum et doceat sic homines, hic minimus nominatur in regno cœlorum: verum qui facit et doceat sic, hic magnus nominatur in regno cœlorum. 20. Dico enim vobis, quod, nisi plus sit vestræ justitiæ, quam horum scribarum et Farisæorum, non quidem ve-

ANNOTATIONES.

m, 11. Hunc versum et v, 8, qui in cod. Arg. non leguntur, ex libro, qui a Massmanno editus *Skvireins aivaggeljons þairh iohannen* inscribitur, addidimus. Hic prior versus citatus est Sk. p. 14 (42). — in — daupja] † gr. omn., deinde Goth. ° *εις μετόνοον*, quod in locis parallelis (Mc. i, 8; L. iii, 16; J. i, 26) gr. etiam omittunt; eadem verba M. ix, 15; Mc. ii, 17 et apud Goth. et apud quosdam gr. desiderantur. — ik] sec. ego ° gr. omn. — anahneivands] me inflectens, ° gr. omn., videtur ex Mc. i, 7 additum esse (cf. ad xxvii, 42). — andbindau — is] solvam corrigiam calcei ejus, gr. omn. τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. — þan] vero, ° gr. omn. — veihamma] Ulf. c. edd. ° *καὶ πρὸς*.

v, 8. Hic versus primum editus in *Ulfilæ partium ineditarum specimine* ab Ang. Maio et C. O. Castillionæo edito pag. 24, nunc repetitur Sk. p. 26 (48). — audagai] leguntur deinde auk þan qaþ (enim autem dixit), quæ ab auctore hujus operis, ut verba Scripturæ sacræ cum suis cohærent, addita sunt.

v, 15. Principium eorum, quæ conservata sunt in cod. Arg. — lukarnastapan] J. St. † lukarnastaphin,

H. ✕ div. — liuteiþ] utrum sic, an liugeiþ, quod edit. habent, in cod. Arg. scriptum sit, hodie distingui non potest; nos cum G. (Ulfil. illustr. append. p. 50) prætulimus liuteiþ, quod pro liuhteiþ (Cor. I, iv, 5) errore librarii scriptum esse, ille recte dicere videtur, vid. vs. 16 liuhtjai, adde Cor. II, iv, 4 liuhtjai, vs. 6 liuhtida. Singulæ litteræ librarii negligentia sæpius omis- sæ sunt, h ipsum Mc. quoque xv, 58 als pro alhs, L. vi, 12 þairvakands pro þairhvakands, vi, 17 et viii, 4 hiiuma pro hiuhma, J. vi, 12 drausnos pro drauhsnos. — þamma] H. ✕ þamma.

v, 16. liuhtjai] H. ✕ liuhtjai.

v, 17. ik] ego, ° gr. omn., B. ✕ ni. — ei ik qem-
jau] J. St. † ei gam.

v, 18. jah] H. ✕ jau. — allata vairþiþ. J. St. B. ✕
alla gavairþiþ. H. ✕ alla tavairþiþ.

v, 19. sah] pr. Z. — sa; cæterum ° gr. omn. —
þiudangardjai] H. ✕ div. — sva] sec. sic, ° gr.

v, 20. ni þau] editi. ✕ jct. — izvaraizos garaihteins,
† gr. Cæterum Ulf. ° *πλεϊον*.

- 21 miþ in þiudangardjai himine. hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizam. ni maurþrjais. ith saei maurþreip.
 22 skula vairþiþ stauai. aþþan ik qiþa izvis þatei wazuh modags broþr seinamma svare skula vaiþiþ stauai.
 ip saei qiþiþ broþr seinamma raka. skula vairþiþ gaqumþai. aþþan saei qiþiþ dvala. skula vairþiþ in
 23 gaiainnan funins. jabai nu bairais aibr þein du hunslastada jah jainar gamuneis þatei brþar þeins habaiþ
 24 wa bi þuk. aþlet jainar þo giba þeina in andvairþja hunslastadis jah gagg saurþis gasibjon broþr þei-
 25 namma jah biþe atgaggands atbair þo giba þeina. sijais vaifa hugjands andastauin þeinamma sprauto.
 und þatei is in viga miþ imma. ibai wan atgibai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk atgibai
 26 andbahta. jah in karkara galagþaza. amen qiþa þus. ni usgaggis jainþro. unte usgibis þaua minnistan
 27, 28 kintu. hausideduþ þatei qiþan ist. ni horinos. aþþan ik qiþa izvis þatei wazuh saei saiwiþ qinon du
 29 luston izos. ju gahorinoda izai in hairtin seinamma. ip jabai augo þein þata taihsvo marzjai þuk. us-
 stagg ita jah vairp af þus. batizo ist auk þus ei fraqistnai ains liþive þeinaize jah ni allata leik þein
 30 gadriusai in gaiainnan. jah jabai taihsvo þeina handus marzjai þuk. afnait þo jah vairp af þus. ha-
 31 tizo ist auk þus ei fraqistnai ains liþive þeinaize jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan. qiþa-
 32 nuh þan ist þatei wazuh saei aþletai qen. gibai izai afstassais bokos. ip ik qiþa izvis þatei wazuh
 saei aþletai qen seina inuh fairina kalkinassaus. taujiþ þo horinon. jah sa ize afsatida liugaiþ. horinof.
 33 aftra hau ideduþ þatei qiþan ist þaim airizam. ni ufarsvarais. ip usgibais frauin aiþans þeinans.
 34, 35 aþþan ik qiþa izvis ni svaran allis. ni bi himina. unte stols ist guþs. nih bi airþai. unte fotubaurd ist
 36 fotive is. nih bi iairusaulimai. unte bauags ist þis mikilins þiudanis. nih bi haubida þeinamma svarais.
 37 unte ni magt ain tagl weit aiþþau svart gataujan. sijaiþþan vaurd izvar. ja ja. ne ne. ip þata

INTERPRETATIO.

nitis in regnum caelorum. 21. Audistis, quod dictum est his maioribus : ne occidas; verum qui occidit, reus sit iudicio: 22. at ego dico vobis, quod quisque iratus fratri suo temere reus sit iudicio; verum qui dicit fratri suo : raka! reus sit concilio; at qui dicit : fatue! reus sit in geennam ignis. 23. Si igitur feras munus tuum ad aram et illic recorderis quod frater tuus habet aliquid contra te; 24. relinque illic hanc oblationem tuam in praesentia aerae et vade prius te-reconciliare fratri tuo, et posthac accedens offer hanc donationem tuam. 25. Sis bene volens adversario tuo propere, usque dum es in via cum eo, ne quando tradat te hic adversarius iudici et hic iudex te tradat commentariensi, et in carcerem ducaris. 26. Amen dico tibi non exis illinc, donec reddis hunc minimum obolum. 27. Audistis, quod dictum est : ne moecheris; 28. at ego dico vobis, quod omnis qui adspicit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus-est cum-ea in corde suo. 29. Verum si oculus tuus hic dexter sollicitet te, erue eum et projice a te; melius est enim tibi, ut perdatur unum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam; 30. et si dextra tua manus sollicitet te, abscinde hanc et projice a te; melius est enim tibi, ut perdatur unum membrorum tuorum et non totum corpus tuum cadat in geennam. 31. Dictum autem est, quod omnis qui repudiet uxorem, det ei divortii liberos; 32. verum ego dico vobis, quod omnis qui repudiat uxorem suam sine crimine adulterii, facit hanc moechari; et hic qui repudiatam ducit-in-matrimonium, moechatur. 33. Iterum audistis, quod dictum est his maioribus : ne pejeres, verum reddas domino iuramenta tua; 34. at ego dico vobis, non jurare omnino, non per caelum, nam sedes est Dei; 35. neque per terram, nam scabellum est pedum ejus; nec per Jerusalem, nam civitas est hujus magni regis; 36. neque per caput tuum jures, nam non potes unum pilam album aut nigrum reddere. 37. Sit autem verbum vestrum : sane, sane; minime minime; verum hoc

ANNOTATIONES.

v, 22. skula] pr. Schm. ✕ scula.

v, 23. jabai] H. semper ✕ gabai. — aibr] sic cod. Arg.; neque Ithrii conjectura bair, neque Zahnii libr digna, quae recipiatur, quia utrumque verbum auctoritate caret; nec giba habet, quo se commendat, cum þein, non þeina, quod giba postulat, in textu scriptum sit. Verum aibr dubiae originis et significationis Grim. quoque 1, 44, sq. retinuit; postea autem DM. p. 25 et Gr. 1, 43 (3 edit.) tibr coniecit, quod etiam Ett mul-ler HLZ. 1838 n° 224 (in censura editionis nostrae) legendum esse existimat, sed vid. ad Glossar. v. Aibr.

v, 24. andvairþja] H. ✕ andvirþja. — gasibjon] te reconciliare, gr. omn. διαλλάγηθι. — atbair] H. ✕ div.

v, 25. atgibai þuk] gr. omn.

v, 26. minnistan] minimum, gr. omn. ἔσχατον, quapropter Sch. Ulfilam in suo libro ἐλάχιστον legisse suspicatur; fortasse Gothus falso vertit, quod quidem non semel tantum ei accidit.

v, 29. þata] J. St. ✕ þana. — usstagg] Schm. ✕ afstagg; codicis Arg. lectionem esse falsam pro usstigg, jam Grim. II, 190 * recte notavit. In codice rasi- sum est a, qua re fortasse emendatio indicatur. — gadriusai] Z praef. p. xiv absurde contendit Gothum legisse πείνη pro βληθή, scilicet Ulfilam habet pro interprete verborum graecorum tenacissimo; at cf. vi, 2 andnemum (acceperunt) = ἀπέχουσι, et alia.

v, 30. þeinaize] St. ✕ þeinlize. — gadriusai] H. + driusai.

v, 31. qiþanuh þan] J. St. Hz. uti fere ubique ✕

quiþan uhþan; nam uh est particula enclitica, non proclitica, vid. Gram.; hunc errorem permultis locis Z. quoque admittit. — wazuh] cod. Arg. ✕ wa || wazuh; sic saepius syllabae in lineae antecedentis lineae scriptae, ab initio sequentis repetitae sunt, vid. ad L. 1, 65. J. ix, 41. — qen] Ulf. ° αὐτοῦ c. cod. 6 (uti Scholzius notat).

v, 32. sa ize] F. ÷ sa izei; Hz. ex corr. ✕ saize; Z. h. l. et vii, 15 recte div., sed Mc. ix, 1 ✕ jci.

v, 33. ni ufarsvarais] J. St. B. H. ✕ niu farsvarais. — usgibais] St. ✕ usgibas. — frauin] in cod. Arg. exceptis iis locis, ubi non de Deo aut Jesu sermo est (M. vi, 24; xxvii, 63; L. xvi, 13; J. xv, 15) semper scribitur per notam fin (sic etiam fins, fan pro frau- jins, fraujan), quam J. St. B. H. ✕ fanin sunt inter-pretati, rectam atque integram formam primus resti- tuit Gordon. p. 51.

v, 34. guþs] edit. ✕ goþs, H. ✕ jþ. Caeterum editiones semper forma goþ, goþis, etc., utuntur: Maresch. p. 408, Gord. p. 52 f. et lh. guþ, guþs scribi merito jusserunt, vid. Joan. x, 34, ubi sine nota guda legitur; sic semper etiam Castill. in editione episto- larum recte dedit.

v, 35. þiudanis] H. ✕ þiudanin.

v, 36. gataujan] H. ✕ gataujan (sic v, 47).

v, 37. sijaiþ-þan, J. ✕ sijaiþþan, B. ÷ sijai þan, Z. ✕ sijaiþ þan, H. ✕ sijai þau, Schm. ✕ sijai- þþan. Veram hujus formae naturam nullus interpre- tum perspexit; Z. coaluisse eam putat ex sijai et uþ-

38 managizo þaim us þamma ubilin ist. hausideduþ þatei qiþan ist. augo und augin jah tunþu und tunþau.
 39 iþ ik qiþa izvis ni andstandan allis þamma unseljin. ak jabai was þuk stautai bi taihsvon þeina kinnu.
 40 vaudei imma jah þo anþara. jah þamma viljandin miþ þus staua jah paida þeina niman. aþlet imma
 41, 42 jah vastja. jah jabai was þuk ananauþjai rasta a.na. gaggais miþ imma tvos. þamma bidjandin þuk
 43 gibais jah þamma viljandin af þus leiwan sis ni usvandjais. hausideduþ þatei qiþan ist. frijos newund-
 44 jan þeinana jah siais siand þeinana. aþþan ik qiþa izvis. frijoþ sijands izvarans. þiupjaiþ þans vrika-
 45 dans izvis. vaila taujaiþ þaim hatjandam izvis jah bidjaiþ bi þans uspriutandans izvis. ei vairþaiþ
 sunjus attins izvaris þis in himinam. unte sunnon seina urranneiþ ana ubilans jah godans jah rigneiþ
 46 ana garaihtans jah ana invindans. jabai auk frijoþ þans frijondans izvis ainans. wo mizdono habaiþ.
 47 niu jah þai þiudo þata samo taujand. jah jabai goleiþ þans frijonds izvarans þatainei. we managizo
 48 taujip. niu jah motarjos þata samo taujand. sijaiþ nu jus fullatojai svasve atta izvar sa in himinam
 vi, 1 fullatojis ist. atsaiwiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saiwan im. aiþþau laun ni
 2 habaiþ fram attin izvaramma þamma in himinam. þan nu taujais armaion. ni haurnjais saura þus
 svasve þai liutans taujand in gaqumþim jah in garunsim. ei hauhjaindau fram mannam. amen qiþa
 3 izvis. andnemun mizdon seina. iþ þuk taujandan armaion ni viti hleidomei þeina. wa taujip taihsvo
 4 þeina. ei sijai so armahairtiþa þeina in fulhsnja jah atta þeins. saei saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus in
 5 bairhtein. jah. þan bidjaiþ. ni sijaiþ svasve þai liutans. unte frijond in gaqumþim jah vaihstam þlapjo
 6 standandans bidjan. ei gaumjaindau mannam. amen qiþa izvis þatei haband mizdon seina. iþ þu þau
 bidjais. gagg in heþjon þeina jah galukands haurdai þeinai bidei du attin þeinamma þamma in

INTERPRETATIO.

plus his ex hoc malo est. 38. Audistis, quod dictum est : oculus pro oculo et dentem pro dente; 39. verum ego dico vobis, non resistere omnino huic malo, sed si quis te percutiat ad dextram tuam malam, offer ei etiam hanc alteram. 40. Et huic volenti cum te iudicium et pallium tuum tollere, permittite ei etiam tunicam. 41. Et si quis te cogat militare unum, eas cum eo duo. 42. Huic oranti te des, et huic volenti a te mutuari sibi, ne avertaris. 43. Audistis, quod dictum est : ames propinquum tuum et oderis inimicum tuum. 44. at ego dico vobis : amatis inimicos vestros, benedicatis his persequentibus vos, bene faciatis his odientibus vos et precemini pro his calumniantibus vos, 45. ut fiat filii patris vestri hujus in caelis, nam solem suum oriri-facit super malos et bonos et pluere-facit super justos et super injustos. 46. Si enim amatis hos amantes vos solos, quam mercedem habetis? nonne etiam hi paganorum hoc ipsum faciunt? 47. Et si salutatis hos amicos vestros tantum, quo plus facitis? nonne etiam portitores hoc ipsum faciunt? 48. Sitis igitur vos perfecti, sicut pater vester hic in caelis perfectus est. vi, 1. Curate beneficium vestrum non facere in praesentia hominum, ut videamini eis, alioquin mercedem non habetis a patre vestro hoc in caelis. 2. Cum igitur facias beneficium, ne cornu-canas ante te, sicut hi simulatores faciunt in conciliis et in viis, ut celebrentur ab hominibus; amen dico vobis : acceperunt mercedem suam. 3. Verum te facientem beneficium ne sciat sinistra tua quid faciat dextra tua, 4. ut sit hoc beneficium tuum in abscondito et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi in aperto. 5. Et cum oretis, ne sitis sicut hi simulatores, nam amant in conciliis et angulis platearum stantes orare, ut observentur hominibus; amen dico vobis, quod habent mercedem suam. 6. Verum tu, cum oras, vade in cubiculum tuum et claudens januam tuam ora ad patrem tuum hunc in

ANNOTATIONES.

þan vel aþþan, quod synalæphes genus cum aþþan inauditum est; aliquid veri inest in altera illa opinione; Schm. videtur aliquid desiderare, quod puncto posito indicat. Res autem ita se habet : *uh* particula enclitica cum *vi* quadam copulativa ab initio sententiarum verbis annectitur; quod si ea vox, cui annectitur, in vocalem longam aut diphthongum desinit, ad vitandum hiatus *u* particulae omittitur; nostro loco igitur *sijaih* pro *sijaiuh* (uti *viljauh* [Cor. I, xi, 3], *sumaih*, *þaih*, al. pro *viljau-uh*, *sumai-uh*, *þai-uh*); sin vero brevis est vocalis terminationis, ea ipsa abjicitur et integra particula *uh* additur (J. vi, 64 *vissuh*, L. vii, 6 *iddjuh* al. pro *vissa-uh*, *iddja-uh*). Deinde illud *h* sæpius subsequenti consonanti assimilatur, cf. *jan-ni* xxv, 42; *jag-gabairaidau* J. iii, 4; *jas-sa* M. xxvi, 71; *nis-sijai* L. xx, 16 et potissimum *sumaiþ-þan* M. xxvi, 67; J. xi, 46, *þaiþ-þan* Rom. xii, 4. Frequenter ea figura in epistolis, vid. Mssm. Sk. p. 60.

v, 39. *allis*] omnino, ° gr. omn., solus Ptolem. ap. Epiphani. Hæres. 53, 6 testante Millio ὄλως habet.— *unseljin*] H. ✕ *unselgin*. — *taihsvon*] H. ✕ *taishvon*.

v, 40. *staua*] St. ✕ *stava*.

v, 42. *jah*] St. ✕ *jak*.

v, 43. *siais*] St. ✕ *filis*. — *newundjan*] H. ✕ div.

v, 44. Falluntur Griesb. et Mill. opinantes Gothum καὶ διωκόντων ὑμᾶς ouisisse, nam ea verbis *jah vrikandans* izvis reddidit; potius in suo codice legit et secundum eum vertit : ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντάς ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μι-

σοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. Ita nec opus est verbo *vrikan* novam significationem tribuere, quam ejus etymon respuit, nec cum Rw. *fraqiþandans* pro *vrikandans* conjicere, cf. ad L. iii, 14.

v, 45. *ana*] tert. super, ° gr. omn.

v, 46. *ainans*] solos, ° gr. omn. — *þiudo*] paganorum, gr. τελῶναι.

v, 47. *frijonds*] amicos, gr. ἀδελφοὺς. — *taujiþ*] H. ✕ *taugiþ*, uti vs. 36 et sæpius. — *motarjos*] portitores, gr. ἔθνεοι. — *þata samo*] hoc ipsum, gr. οὗτω.

v, 48. *fullatojai*] H. utrumque ✕ div. — *atta*] H. ✕ *attah*. — *izvar* Z. ✕ *zvar*.

vi, 1. *armaion*] St. ✕ *armajon*; cæterum gr. δικαιοσύνην. — *andvairþja*] St. ✕ *andvairþia*, H. ✕ *andvairþga*.

vi, 2. *ei*] H. ° ✕ — *hauhjaindau fram*] H. ✕ *hauhjainda ufram*. — *andnemun*] H. ✕ div. uti sæpius.

vi, 4. *sijai*] Z. † *siai*. — *þeina*] gr. ante so. — *fulhsnja*] pr. cod. Arg. ✕ *fulhsja*. — *fulhsnja*] sec. Ulf. ° αὐτός c. codd. et verss.

vi, 5. *bidjaiþ* — *sijaiþ*] oretis — sitis, gr. προσευχῆ — εἶση — *jah*] sec. Ulf. ° ἐν. — *þlapjo*] cum in nulla germanicarum linguarum hoc verbum inveniat, Ulfilas ex græca mutuasse videtur πλατεῖα, eamque ob causam *þlapjo* scribendum esse putamus.

vi, 6. *galukands*] J. St. ✕ *galaukands* — *haurdai*] Zahnii conjectura *paurdai* non necessaria est, vid. Cor. II, ii, 12.

7 fulhsnja jah atta þeins. saei saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus in bairhtein. bidjandansuþ-þan ni fluvaurd-
 8 jaip svasve þai þiudo. þugkeiþ im auk ei in filuvaurdein seinai andhausjaindau. ni galeikoþ nu maiþ.
 9 vaiþ auk atta izvar. þizei jus þaurbuþ. saurþizei jus bidjaiþ ina. sva nu bidjaiþ jus. atta unsar þu in
 10 himinam. veihnai namo þein. qimai piudinassus þeins. vairþai vilja þeins sve in himina jah ana
 11, 12 airþai. hlaif unsarana þana sinteinan gif uns himma daga jah aflet uns þatei skulans sijaima svasve
 13 jah veis afletan þaim skulam unsaraim. jah ni briggais uns in fraistubnjai. ak lausei uns a! þam-
 14 ma ubilin. unte þeina ist þiudangardi jah mahts jah vulþus in aivins. amen. unte jabai afletiþ
 15 mannam missadedeins ize. afletiþ jah izvis atta izvar sa ufar himinam. ip jabai ni afletiþ mannam
 16 missadedins ize. ni þau atta izvar afletiþ missadedins izvaros. apþan biþe faistaip. ni vairþaiþ
 svasve þai liutans gaurai. fravardjand auk andvairþja seinai. ei gasaiwaindau mannam fastan-
 17 dans. amen qiþa izvis þatei andnemun mizdon seinai. ip þu fastands salbo haubiþ þein jah
 18 ludja þeina þvah. ei ni gasaiwaizau mannam fastands ak attin þeinamma þamma in fulhsnja. jah
 19 atta þeins. saei saiwiþ in fulhsnja. usgibiþ þus. ni huzdjaip izvis huzda ana airþai. þarei malo jah
 20 nidva fravardeiþ jah þarei þiubos ufgraband jah blifand. ip huzdjaip izvis huzda in himina. þarei
 21 nih malo nih nidva fravardeiþ jah þarei þiubos ni ufgraband nih stiland. þarei auk ist huzd izvar.
 22 þaruh ist jah hairto izvar. lukarn leikis ist augo. jabai nu augo þein ainfaip ist. allata leik þein
 23 liuhadein vairþiþ. ip jabai augo þein unsel ist. allata leik þein riqizein vairþiþ. jabai nu liuhap þata
 24 in þus riqiz ist þata riqiz wan filu. ni manna mag tvaim frauþam skalkinon. unte jabai sijaiþ ainana. jah
 anþarana frijoþ. aiþþau ainamma ufhouseiþ. ip anþaramma frakann, ni maguþ guþa skalkinon jah
 25 mammonin. duþþe qiþa izvis. ni mairnaiþ saivalai izvarai. wa matjaiþ jah wa drigkaiþ. nih leika
 26 izvaramma. we vasjaiþ. niu saivala mais ist fodeinai jah leik vastjom. insaiwiþ du fuglam him nis. þei
 ni saiaand nih sneiþand ni h lisand in banstins. jah atta izvar sa ufar himinam fodeiþ ins. niu jus

INTERPRETATIO.

abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi in aperto. 7. Orantes autem ne multiloquamini sicut hi paganorum; videtur eis enim ut in multiloquio suo exaudiantur. 8. Ne similes sitis igitur his, scit enim pater vester cujus vos indigetis, antequam vos oretis eum. 9. Sic igitur oretis vos: pater noster tu in caelis, sanctificetur nomen tuum, 10. veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, ut in caelo, etiam super terra; 11. panem nostrum hunc quotidianum da nobis hodierno die, 12. et remitte nobis, quod rei sumus, sicut etiam nos remittimus his debitoribus nostris, 13. et ne ducas nos in tentationem, sed libera nos ab hoc malo: nam tuum est regnum et potentia et gloria in saecula, amen. 14. Nam si remittitis hominibus peccata eorum, remittit etiam vobis pater vester hic super caelis; 15. verum si non remittis is hominibus peccata eorum, non quidem pater vester remittit peccata vestra. 16. At quando jejunatis, ne fiat sicut hi simulatores tristes; permutant enim facies suas, ut videantur hominibus jejunantes; amen dico vobis, quod acceperunt mercedem suam. 17. Verum tu jejunans unge caput tuum et faciem tuam lava: 18. ut non videaris hominibus jejunans, sed patri tuo huic in abscondito, et pater tuus, qui videt in absconditum, reddit tibi. 19. Ne colligatis vobis thesauros super terra, ubi tinea et aerugo perdit et ubi fures effodiunt et furantur. 20. Verum colligite vobis thesauros in caelo, ubi neque tinea, neque aerugo perdit et ubi fures non effodiunt neque furantur. 21. Ubi enim est thesaurus vester, ibi est etiam cor vestrum. 22. Lucerna corporis est oculus: si igitur oculus tuus clarus est, totum corpus tuum lucidum fit; 23. verum si oculus tuus malus est, totum corpus tuum tenebrosum fit; si igitur lumen hoc in te tenebrae sunt, haec te ebrae quam multae! 24. Non homo potest duobus dominis servire; nam si odit unum, etiam alterum amat; aut uni obedit, verum alterum contemnit: non potestis Deo servire et mammonae. 25. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae, quid edatis et quid bibatis, neque corpori vestro, quo vestiti; nonne anima plus est cibo et corpus vestibus? 26. Videte ad aves caeli, quod non serunt neque metunt neque colligunt in horrea, et pater vester hic super caelis alit eas; nonne vos (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

vi, 7. bidjandansuþ-þan] editt. * bidjandans uþ-þan.

vi, 8. jus] pr. vos, ° gr. omn., II. * gus, ut saepius pro j. — [aurþizei] H. * div.

vi, 9—13. Oratio dominica saepius, sed male repetita in libris varii argumenti, e. g. in Anonymi libro de litteris et lingua Getarum, quem edidit Bonav. Vulcan., Græteri Bragure I, p. 110. Adelungii *Mithridate II*, p. 182. — [þu] tu, gr. ó, vid. ad L. vi, 20.

vi, 11. sinteinan] ea vox, Adelungio l. I obscurae significationis esse visa, comparanda est cum *seit-ins* Cor. II, xi, 28 = ó καθ' ἡμέραν; significat igitur quotidianum. — himma daga] editt. * j t.

vi, 13. unte — amen] ° gr.

vi, 15. ni þau] editt. * jct., nam þau pertinet ad verbum afletiþ.

vi, 16. svasve] Z. ÷ sve. — fravardjand] J. St. * fravaurdjand., II. * fravardjana. — gasaiwaindau] J. St. * gasaiwandau.

vi, 17. haubiþ þein] ° gr. omn.

vi, 20. huzdjaip] St. * husdjaip.

vi, 24. unte jabai] nam si, gr. omn. ἢ γάρ, quamobrem putandus est Ulphilas legisse ei γάρ, et sensus

est: nam si odit alterum, etiam alterum diligit. In loco parallelo L. xvi, 13 etiam a græco differt Goth., vid. ad h. l. — [þjaiþ ainana] ° gr. omn. — ufhouseiþ] obedit, gr. omn. ἀνθίσταται; Ulf. fortasse legit ὑποτάσσεται, ei enim verbo respondet ufhausjan L. ii, 51; x, 17, 20; Rom. xiii, 1. — ip] verum, gr. omn. zai, pro qua græca voce gothicum ip etiam aliis locis in enuntiatis adversativis ponitur (Me. x, 42; xv, 45; cf. xv, 31).

vi, 25. matjaiþ] Z. * maþjaiþ.

vi, 26. nih] pr. Z. ÷ nih. — sneiþand] J. St. B. * sneiand, Bü. II. * sneidhand. — maisve aþrizans] (vide quæ de h. l. ad Gal. ii; 6 monuimus) sic in cod. Arg. legitur, quamquam litteræ pene legi non possunt; II. * mais veaþrizans. Interpretes lectionem codicis Arg. merito habentes corruptam, alii aliam conjecturam proposuerunt; Gord. p. 54 mais vairþizans, Z. mais sveraiþans, probante Schm., uti videtur, et Wackernagel *Deutsch. Lesebuch* I præf. p. xxiii; Rwi. *Gloss.* p. 77 vulgatam defendit, sed quid maisve sit, nescire se fatetur; gothicam formam esse Z. *Gloss.* p. 178 recte negat. Non dubium est, quin monstrosa illa lectio librarii negligentia orta

27 maisve aprizans sijub þaim. ip was izvara maurnands mag anaaukan ana vahstu seinana aleina
 28 aina. jah bi vastjos wa saurgaiþ. gakunnaip blomans haiþjos. waiva vahsjand. nih arbaidjand nih
 29 spinnand. qipuh þan izvis þatei nih saulaumon in allamma vulþau seinamma gavasida sik sve ains
 30 þize. jah þande þata havi haiþjos himma daga visando jah gistradagis in auhn galagip guþ sva
 31 vasjip. waiva mais izvis leitil galaubjandans. ni maurnaip nu qipandans. wa matjam aipþau wa
 32 drigkam aipþau we vasjaima. all auk þata þiudos sokjand. vaituh þan atta izvar sa usar himinam
 VII, 12. þatei þaurbuþ — . . . jaina izvis mans. svah jah jus taujaiþ im. þata auk ist vitop jah praufeteis.
 13 inngagaiþ þairh aggyu. daur. unte braid daur jah rums vigs sa brigganda in fralustai jah managai
 14 sind þai inngaleipandans þairh þata. wan aggyu þata daur jah þraihans vigs sa brigganda in libai-
 15 nai jah favai sind þai bigitandans þana. atsaiwiþ sveþauh faura liugnpraufetum þaim izei qimand
 16 at izvis in vastjom lambe. ip innapro sind vulfos vilvandans. bi akranam ize uskunnaip ins. ibai
 17 lisanda af þaurnum veinabasja aipþau af vigadeinom smakkans. sva all bagme godaize akra
 18 goda gataujip. ip sa ubila bagms akra ubila gataujip. ni mag bagms þiubeigs akra ubila gatau-
 19 jan nih bagms ubils akra þiubeiga gataujan. all bagme ni taujandane akran god usmaitada jah
 20, 21 in fon atlagjada. þannu bi akranam ize uskunnaip ins. ni wazuh saei qipip mis. frauja frauja.
 22 inngaleipip in þiudangardja himine ak sa taujands viljan attins meinis þis in himinam. managai
 qipand mis in jainamma daga. frauja frauja. niu þeinamma namin praufetidedum jah þeinamma
 23 namin uuhulþons usvaurpum jah þeinamma namin mabtins mikilos gatavidedum. jah þan andhaita
 24 im þatei ni wanhun kunþa izvis. asleipip fairra mis jus vaurkjandans unsibjana. wazuh nu saei
 hauseip vaurda meina jah taujip þo. galeiko ina vaira frodanma. saei gatimrida razn seinana
 25 staina. jah atiddja dalap rigu jah qemun awos jah va von vundos jah bistugun bi þamma

INTERPRETATIO.

magis potiores estis his? 27. Verum quis vestrum sollicitus potest addere ad staturam suam cubitum unum? 28. Et de vestibus quid solliciti-estis? considerate flores campi, quomodo crescunt, neque laborant neque nent. 29. Dico autem vobis, quod neque Solomon in tota gloria sua vestivit se ut unus horum. 30. Et si hoc fenum campi hodierno die existens et cras in fornace positum Deus sic vestit, quomodo magis vos parum credentes? 31. Ne solliciti-sitis igitur dicentes, quid edimus aut quid bibimus aut quo vestiamus; 32. omne enim hoc pagani quæerunt; scit autem pater vester hic super cælis, quod indigetis — VII, 12. — (faciant vobis homines, sic etiam vos faciat is, hoc enim est lex et profetæ. 13. Intrate per angustam portam, nam lata porta et spatiosa via hæc ferens in perniciem et multi sunt hi ingredienti per hanc. 14. Quam angusta hæc porta et torta via hæc ferens in vitam et pauci sunt hi inventientes hanc. 15. Attendite vero a falsis-profetis his, qui veniunt ad vos in vestibus ovium, verum intrinsecus sunt lupi rapientes. 16. In fructibus eorum cognoscatis eos; num colliguntur a spinis uvæ, aut a tribulis ficus? 17. Sic omne arborum bonarum fructus bonos facit, verum hæc mala arbor fructus malos facit. 18. Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. 19. Omne arborum non facientium fructum bonum exciditur et in igne ponitur. 20. Ergo in fructibus eorum cognoscatis eos. 21. Non omnis, qui dicit mihi: Domine! Domine! ingreditur in regnum cælorum, sed hic faciens voluntatem Patris mei hujus in cælis. 22. Multi dicunt mihi in illo die: Domine! Domine! nonne tuo nomine vaticinati sumus et tuo nomine dæmonia ejecimus et tuo nomine virtutes magnas fecimus? 23. Et tunc confiteor iis, quod non unquam novi vos, abite procul me, vos operantes iniquitatem. 24. Omnis igitur qui audit verba mea et facit hæc, assimilo eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam super petra, 25. et cecidit deorsum pluvia, et venerunt aquæ, et flaverunt venti, et ruerunt contra hanc

ANNOTATIONES.

sit, et cum conjectura ad medendum opus sit, nulla facilius et verior ea inveniri potest, quam Gordonus fecit; nam quod Z. addubitat, *mais* cum comparativo conjungi posse, constat non solum Græcos et Latinos *μᾶλλον* et *potius* cum comparativo ponere, sed etiam Islandos (vid. *Gloss. Edd. v. Helder*); atque adeo ipsos Gothos ejusmodi pleonasmos sibi concedere, vid. Cor. II, viii, 22 *mais usdaudozan*. Nostro autem loco accedit, quod Vulgata etiam *magis* pluris habet — *þaim* | J. St. * *þaima*.

vi, 27. *vahstu* | J. St. * *vahstnt*. — *seinana aleina* | sic cod. Arg.; edit. * *seinan alleina*.

vi, 28. *saurgaiþ* | J. St. B. H. * *saurljaiþ*.

vi, 29. *vulþau* | J. St. * *vulþu*.

vi, 30. *jah* | pr. J. St. * *jabai*. — *gistradagis* | *ἀστρου*; vox *gistra*, cujus radix in omnibus affinis dialectis non *cras*, sed *heri* significat, videtur errore interpretis posita esse; si quis ex bohemicâ lingua *zegtra*, *cras*, ad tuendam lectionem comparare et Ullilam a culpa injuriæ vindicare velit, ejus in memoriam vocamus Cor. I, xv, 32, ubi *ἀστρου* = *du maurgina*. — *waiva mais* | quanto magis; gr. *ὅ πολλῶ μᾶλλον*.

vi, 31. *wē* | J. St. * *wa*.

vi, 32. *all auk* | H. * *alla uk*.

vii, 13. *vigs* | H. * *vigis*; cod. Arg. *vigss*; prius autem illud s linea perpendiculari ab recenti manu superinducta deletum est, quam viri docti litteram i esse putarunt; neque tamen negamus, illum refectorem, cujus inscitia linguæ gothicæ etiam aliis locis deprehenditur, *vigis* legendum esse existimavisse. — *inngaleip* | J. St. B. * *ingaleip*.

vii, 13. *sveþauh* | J. St. * *sveþau*, sic enim nusquam, sed *þau* cum *sve* compositum semper scribitur addito *h* (i. e. *uh*); male *sveþau* olim scribebatur II, 22 et 24. — *liugnpraufetum* | St. * *div*. — *þaim izei* | J. St. Hz. * *jet*., vid. ad v, 52.

vii, 17. *gataujip* | Z. * *gataujit*.

vii, 23. *unsibjana* | hanc formam corruptam esse jam G. et LM. contenderunt; pro Gordonii conjectura *unsibjata* suspicamur legendum esse *unsibja* | *sawazuh nu saei*; etc.; *sawazuh* quidem frequens usus sermonis gothici postulat, vid. x, 32; cf. Mc. ix, 37; x, 11 alia. (quamquam dicitur etiam M. vii, 26 *jah wazuh saei* — J. vi, 45 *wazuh nu sa* —). N. pro S et vice versa etiam aliis locis librarii ponunt, vid. Mc. vi, 2; cf. ad L. III, 14.

vii, 24. *vaurda meina* | gr. omn. h. l. et vs. 26; ceterum Ull. utroque loco * *ταυτου*. c. cod.

26 razna jainamma jah ni gadraus. unte gasulþ vas ana staina. jah wazuh saei hauseiþ vaurda meina
 27 jah ni taujiþ þo. galeikoda mann dvalamma. saei gatimrida razn sein ana malmin. jah atiddja dalap
 rign jah qemun awos jah vaivoun vindos jah bistugqon bi jainamma razna jah gadraus jah vas drus
 28, 29 is mikils. jah varþ þan ustauh iesus þo vaurda. biabridgedun manageins ana laiseinai is. vas auk
 viii, 1 laisjands ins sve valdufri habands jah ni svasve bokarjos. dalap þan atgaggandin imma af fairgunja
 2 laistidedun afar imma iumjons managos. jah sai. manna þrutsfill habands durinnands invait i-a
 3 qiþands. frauja. jabai vileis. magt mik gabrainjan. jah ufrakjands handu attaitok imma qiþands.
 4 viljan. vairþ hrains. jah suns hrain varþ þata þrutsfill is. jah qap imma iesus. saiw ei mann ni
 qiþais ak gagg. þuk silban ataugei gudjin jah atbair giba. þoei anabauþ mozes du veitvodiþai im.
 5, 6 afaruh þan þata innatgaggandin imma in kafarnaum duatiddja imma hundafaps bidjands ina. jah
 7 qiþands. frauja. þ umagus meus ligiþ in garda usliþa harduba balviþs. jah qap du imma iesus. ik
 8 qimands gahailja ina. jah andhafjands sa hundafaps qap. frauja. ni im vairþs ei uf brot mein inngag-
 9 gais. ak þatainei qiþ vaurda jah gahailniþ sa þiumagus meus. jah auk ik manna im habands uf
 valdufoja meinamma gadrauhtins. jah qiþa du þamma. gagg. jah gaggiþ. jah auþaramina. qim. jah
 10 qimiþ. jah du skalka meinamma. tavei þata. jah taujiþ. gahausjands þan iesus sildaleikida jah qap du
 11 þaim afarlaistjandam. amen qiþa izvis. ni in israela svalauda galaubein bigat. aþþan qiþa izvis þatei
 managai fram urrunsa jah saggqa qimand jah anakumbjand miþ abrahama jah isaka jah iakoba in
 12 þiudangardjai himine. iþ þai sunjus þiudangardjos usvairpanda in riqis þata hindumisto. jainar
 13 vairþþ grets jah krustis tunþive. jah qap iesus þamma hundafada. gagg jah svasve galaubides vairþai
 14 þus. jah gahailnoda sa þiumagus is in jainai weilai. jah qimands iesus in garda paitraus jah gasaw
 15 svaihron is ligandein in heitom jah attaitok handau izos jah aflailot ija so heito. jah urrais jah
 16 andbathida imma. at andanahtja þan vaurþanamma atberun du imma daimonarjans managans jah
 17 usvarp þans almans vaurda jah allans þans ubil habandans gahailida. ei usfullnodedi þata gamelido
 18 pairh esaiam praufetu qiþandan. sa unmahtins unsaros usnam jah sauhins usbar. gasaiwands þan

INTERPRETATIO.

domum illam et non concidit, nam fundata erat super petra. 26. Et omnis qui audit verba mea et non facit hæc, assimilatur homini stulto, qui ædificavit domum suam super arena. 27. et cecidit deorsum pluvia, et venerunt aquæ, et flaverunt venti, et ruerunt contra illam domum, et concidit et erat ruina ejus magna. 28. Et factum est, cum conficeret Iesus hæc verba, tremuerunt turbæ de doctrina ejus: 29. fuit enim docens eos ut potestatem habens et non sicut scribæ. viii, 1. Deorsum autem descendente eo de monte, secutæ sunt post eum turbæ multæ. 2. Et ecce, homo lepræ-cutem habens accurrens adoravit eum dicens: Domine! si vis potes me mundare. 3. Et extendens manum attigit eum dicens: volo; si mundus! et statim munda facta est hæc lepræ cutis ejus. 4. Et dixit ei Iesus: vide, ut homini non dicas, sed vade, te ipsum ostende sacerdoti et offer oblationem quam præcepit Moyses ad testimonium eis. 5. Post autem hoc ingrediente eo in Cafarnaum, adiit eum centurio orans eum 6. et dicens: Domine, servus meus jacet in domo paralyticus, male affectus. 7. Et dixit ad eum Iesus: ego veniens sano eum. 8. Et respondens hic centurio dixit: domine, non sum dignus, ut sub tectum meum ingrediaris, sed tantum dic verbum, et sanatur hic servus meus. 9. Et enim ego homo sum habens sub potestate mea milites, et dico ad hunc, vade! et vadit; et alii: veni! et venit; et ad servum meum: fac hoc! et facit. 10. Audiens autem Iesus miratus est et dixit ad hos sequentes: amen dico vobis, non in Israele talem fidem inveni. 11. At dico vobis, quod multi ab oriente et occidente veniunt et accumbunt cum Abrahamo et Isaco et Iacobo in regno cælorum; 12. verum hi filii regni ejiciuntur in tenebras has extremas; illic sit fletus et fremitus dentium. 13. Et dixit Iesus huic centurioni: vade et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est hic servus ejus in illa hora. 14. Et veniens Iesus in domum Petri et vidit socrum ejus jacentem in febribus 15. et attigit manum ejus et dimisit eam hæc febris; et surrexit et ministravit ei. 16. In vespere autem facto attulerunt ad eum dæmoniacos multos, et ejecit hos spiritus verbo et omnes hos male habentes sanavit, 17. ut impleretur hoc scriptum per Esaiam profetam dicentem: hic infirmitates nostras suscepit et morbos tulit. 18. Videns autem (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

vii, 26. vaurda meina] vid. ad vs. 24.
 vii, 27. jainamma razna] ¶ gr. omn. — drus] J. St. ✕ draus.
 vii, 28. iesus] J. B. H. ✕ iaisus, St. ✕ jaisus; cod. Arg. semper is; primus Maresh. (vid. Jun. p. 405) rectam lectionem invenit; post eum commendavit Gord. (Ulf. illustr. append.) p. 52 et Z. ad M. vi, 7. cf. Castell. ad Esdr. ii, 36. — biabridgedun] hanc formam, cujus loco Z. bihairdedun (immo bibairidedun!) reponere volebat, rectam esse comprobatur abs L. xv, 14 et abraha M. xxvii, 54.
 viii, 1. iumjons] J. St. B. H. ✕ iunjons, Z. ✕ jumjons.
 viii, 2. mik] J. St. ✕ mir.
 viii, 5. imma] Ulf. ° Ἰησοῦς. — qiþands] St. ✕ qitands. — þata — is] gr. omn. αὐτοῦ ἢ λέπρα.
 viii, 4. jah] pr. St. ✕ iah, uti scripius. — mann] J.

St. B. H. ✕ man.
 viii, 5. usaruh þan þata] post vero hoc, gr. δέ.
 viii, 8. mein] gr. omn. ante uf.
 viii, 9. habands — meinamma] habens sub imperio meo, gr. ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτόν.
 viii, 11. aþþan] J. St. ✕ aþþan. — saggqa] J. St. ✕ saitqa. — iakoba] Schm. ✕ iacoba.
 viii, 13. jainai weilai] ¶ gr. omn.
 viii, 14. jah] sec. abundat præcedente participio, uti J. vi, 45 et sæpius.
 viii, 15. imma] ei, gr. αὐτοῖς.
 viii, 16. at andanahtja] J. St. ✕ ict., H. ✕ at andnahtja.
 viii, 17. usnam] si Ulf. ἀνέλαθε in cod. suo legisset quod Sch. contendit, scripsisset andnam (vid. L. ix, 51); subsequitur etiam u-bairan pro simplici βαστάζειν. — sauhins] B. H. ✕ sautins

19 Iesus managans liuhmans bi sik haihait galeiþan siponjans hindar marein. jah duatgaggands ains
 20 bokareis qaþ du imma. laisari. laistja þuk piwaduh þadei gaggis. jah qaþ du imma iesus. sauhons
 21 grobos aigun jah fuglos himinis sitlans. iþ sunus mans ni babaiþ. war haubiþ sein anahnaivjai.
 22 anþaruh þan siponje is qaþ du imma frauja. uslaubei mis frumist galeiþan jah gasilhan attan
 23 meinana. iþ iesus qaþ du imma. laistei afar mis jah let þans 'daupans silhan seinans daupans. jah
 24 innatgaggandin imma in skip afariddjedun imma. siponjos is. jah sai. vegs mikils varþ in marein
 25 svasve þata skip gahuliþ vairþan fram vegim. iþ is saislep. jah duatgaggandans siponjos is urraisi-
 26 dedun ina qiþandans. frauja. nasei unsis. fraqistnam. jah qaþ du im iesus. wa saurhteip. leitil
 27 galaubjandans. þanuh urreisands gasok vindam jah marein. jah varþ vis mikil. iþ þai mans sildalei-
 28 kidedun qiþandans. wileiks ist sa ei jah vindos jah marei ufhausjand imma. jah qimandin imma hindar
 marein in gauja gairgaisaine gamotidedun imma tvai daimonarjos us hlaivasnom rinnandans sleidjai
 29 filu. svasve ni mahta manna usleiþan þairh þana vig jainana. jah sai. hropidedun qiþandans. wa uns
 30 jah þus. iesu sunau guþs. qamt her faur mel balvjan unsis. vasuh þan fairra im hairda sveine
 31 managaize haldana. iþ þo skohsla bedun ina qiþandans. jabai usvairpis uns. uslaubei uns galeiþan in
 32 þo hairda sveine. jah qaþ du im. gaggiþ. iþ eis usgaggandans galiþun in hairda sveine. jah sai. run
 33 gavaurhtedun sis alla so hairda and driuson in marein jah gadaupnodedun in vatnam. iþ þai hal-
 34 dandans gaþlahun. jah galeiþandans gataihun in baurg all bi þans daimonarjans. jah sai. alla so
 ix, 1 baurgs usi lðja viþra iesu jah gasaiwandans ina bedun ei usliþi hindar markos ize. jah asteigans in
 2 skip ufarlaiþ jah qam in seinai baurg. þan usatherun du imma usliþan ana ligra ligandan. jah
 gasaiwands iesus galaubein ize qaþ du þamma usliþin. þrafstei þuk barnilo. afletanda þus fravaurhteis

INTERPRETATIO.

Iesus multas turbas circum se, jussit ire discipulos trans mare. 19. Et accedens unus scriba dixit ad eum : magister, sequor te quocumque quo vadis. 20. Et dixit ad eum Iesus : vulpes foveas habent et aves cœli nidus, verum Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. 21. Alius autem discipulorum ejus dixit ad eum : Domine, permittite mihi primum ire et sepelire patrem meum. 22. Verum Iesus dixit ad eum : sequere post me et sine hos mortuos sepelire suos mortuos. 23. Et ingrediente eo in navem, secuti sunt eum discipuli ejus. 24. Et ecce, motus magnus factus est in mari, adeo ut hæc navis tecta fieret a fluctibus; verum is dormivit. 25. Et accedentes discipuli ejus suscitaverunt eum dicentes : Domine, salva nos perimus! 26. Et dixit ad eos Iesus : quid timetis, parum credentes? Tunc surgens increpavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. 27. Verum hi homines admirati sunt dicentes : qualis est hic ut etiam venti et mare obediant ei? 28. Et veniente eo trans mare in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci e sepulcris currentes, sævi valde, adeo ut non posset homo ire per hanc viam illam. 29. Et ecce, clamaverunt dicentes : quid nobis et tibi, Iesu, filii Dei! venisti huc ante tempus torquere nos? 30. Fuit autem procul eis grex porcorum multorum pascens. 31. Verum hæc dæmonia oraverunt eum dicentes : si ejicis nos, permittite nobis ire in hunc gregem porcorum. 32. Et dixit ad eos : ite! verum ii exeuntes iverunt in gregem porcorum, et ecce, cursum fecerunt sibi totus hic grex de præcipitio in mare et perierunt in aquis. 33. Verum hi pascentes fugerunt et euntes prædicaverunt in urbe omne de his dæmoniacis. 34. Et ecce, tota hæc urbs exiit obviam Iesu et videntes eum oraverunt, ut exiret trans fines eorum. ix, 1. Et conscendens in navem transiit et venit in suam urbem. 2. Tum attulerunt ad eum paralyticum super lecto jacentem, et videns Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum : consolare te, filiule, remittuntur tibi peccata

ANNOTATIONES.

viii, 18. siponjans] discipulos, ° gr. omn.; Ulf. c. verss.

viii, 19. atgaggands] H. ✕ atgangands.

viii, 20. qaþ] dixit, gr. omn. λέγει; sic Ulf. in narratione semper fere præterito utitur tempore pro præsentem historico Græcorum. — sein anahnaivjai] J. St. ✕ seinuna hnaivjai; ceterum sein, suum, ° gr. omn.

viii, 24. saislep] J. St. ✕ div.

viii, 25. is] ejus, ° gr.

viii, 26. iesus] ° gr. omn.; Ulf. c. verss. — wa] J. ✕ wl.

viii, 27. wileiks] H. ✕ div. — sa ei] editt. ✕ jct.

viii, 28. gairgaisaine] exspectaveris quirgaisene, solet enim Ulfilas græcum η per e non per ai reddere, certe raro, uti Esdr. ii, 31 aillam (Ἠλλάμ, אילל) L. x, 43; ix, 10 baiþsaïda (Βηθσαϊδά) L. i, 17 hailias (Ἠλίας) Mc. vi, 17 hairodias (Ἡρωδίας) Sk. 52, 4 neikaudimus (Νικόδημος), pro quibus tamen aliis locis invenitur beþsaïda, helias, herodias, neikaudemus.

viii, 29. sunau] H. ✕ sundu.

viii, 30. haldana] Lye Gram. p. 50 male conjecit haldanda (immo haldandei), cui Z. h. l. et ad L. viii, 32 injuria adstipulatur; recte enim jam lh. notavit, significare haldan pascere (vid. vs. 33), non pasci, vid. etiam Mc. v, 11.

viii, 31. qiþandans] Schm., quem masculinum offendit, nescire videtur, esse constructionem per

synesin, vid. ix, 53, L. ix, 11 et sæpissime. — uslaubei uns galeiþan] permittite nobis ire, gr. ἀποστείλον ἡμᾶς. Ceterum Z. Schm. ✕ uslaubai.

viii, 32. hairda sveine] gregem porcorum, gr. τοὺς χοίρους. — hairda] sec., Ulf. ° τῶν χοίρων, quod sine dubio in codice suo legit, vid. de ejusmodi omissionibus ad L. xv, 24 et ad Tim. i, vi, 6. — and driuson] J. St. H. ✕ jct.

viii, 33. gaitaihun in baurg] ¶ gr. omu., Sch. cum Z. convertit in vico; sed baurg etiam accusativus esse potest. — bi] de (non propter), Ulf. c. codd. κατά legit.

ix, 2. þan usatberun] gr. omn. καὶ ἰδοὺ προσέφερον Sch. cum Z. vertit tunc, suspicans Ulf. τότε legisse; male, nam þan ea significatione nunquam initio sententiarum ponitur (vid. M. vii, 23; ix, 45; Mc. xiii, 21, 26, all.), sed þanuh (M. viii, 26; ix, 6; xiv, 29, all.). Quamquam Ulf. M. xxvii, 51 καὶ ἰδοὺ per jah þan reddit, tamen h. l. in suo cod. ἰδοὺ non legisse videtur, abest etiam in cod. E apud Mi. et in compluribus verss. ap. Sch. Cum vero Goth. καὶ προσέφερον Mc. x, 43 convertat þanuh atberun et aliis locis quoque græcum προσφέρειν per atbairan reddere soleat, etiam h. l. þanuh atberun scribendum esse videtur. Accedit, quod cum Iesus in urbem intravisset (vid. vs. 1), nec ægrotum ante urbem portari oporteret, usatbairan (efferre) aptum sensum non præbet.

- 3, 4 þeinos. þaruh sumai þize bokarje qeþun in sis silbam. sa vajamereif. jah vitands Iesus þos mitonius
 5 ize qaþ. duwe jus mitoþ ubila in hairtam izvaraini. waþar ist raihtis azetizo qipan. aþletanda þus
 6 fravaurbteis. þau qipan. urreis jah-gagg. aþþan ei viteif þatei valdufni habaif sa sunus mans ana
 airþai aþleitana fravaurhtins. þanuh qaþ du þamma uslifin. urreisands nim þana ligr þeinana jah gagg
 7, 8 in gard þeinana. jah urreisands galaif in gard seinana. gasaiwandeins þan manageins ohtedun
 9 sildaleikjandans jah mikilidedun guþ. þana gibandan valdufni svaleikat maunam. jah þairhleifands
 Iesus jainþro gasaw mannan sitandan at motai maþþaiu haitanana jah qaþ du imma. laistei afar mis.
 10 jah usstandands iddja afar imma. jah varþ biþe is anakumbida in garda jah sai. managai motarjos
 11 jah fravaurlitai qimandans miþanakumbidedun iesua jah siponjam is. jah gaunjandans fareisaieis
 qeþun du þaim siponjam is. duwe miþ motarjam jah fravaurhtaim matjif sa laisareis izvar.
 12, 13 ip Iesus gahausjands qaþ du im. ni þaurbun hailai lekeis ak þai unhaii habandans. aþþan gaggaiþ
 ganimiþ wa sijai. armahartifa viljau jah ni hunst. niþ-þan qam laþon usvaurhtans ak fravaurlitans.
 14 þanuh atiddjedun siponjos Iohannes qipandans. duwe veis jah fareisaieis fastam filu. ip þai siponjos
 15 þeinai ni fastand. jah qaþ du im Iesus. ibai magun sunjus brufþadis qainon und þata weilos. þei miþ
 16 im ist brufþafs. ip atgaggand dagos þan afnimada af im sa brufþafs jah þan fastand. aþþan ni washun
 lagjif du plata fanan þaribis ana snagan fairnjana. unte afnimiþ fullon af þamma snagin. jah vairsta
 17 gataura vairþif. niþ-þan giutand vein niujata in balgins fairnjans. aþþau distaurnand balgeis. biþeh
 þan jah vein usgutniþ jah balgeis fraqistnaud. ak giutand vein juggata in balgins niujans. jah bajopum
 18 gabaingada. miþþanei is rodida þata du im. þaruh reiks ains qimands invait ina qipands þatei dauhtar

INTERPRETATIO.

tua! 3. Tunc quidam horum scribarum dixerunt in se ipsis : hic blasphematur. 4. Et sciens Iesus has cogitationes eorum dixit : cur vos cogitatis mala in cordibus vestris? 5. Utrum est enim facilius dicere : remittuntur tibi peccata, an dicere : surge et vade? 6. At ut sciatis, quod potentatem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, tunc dixit ad hunc paralyticum : surgens tolle hunc lectum tuum et vade in domum tuam. 7. Et surgens ivit in domum suam. 8. Videntes autem turbæ timerunt admirantes et laudarunt Deum hunc dantem potestatem talem hominibus. 9. Et transiens Iesus illinc vidit hominem sedentem ad telonium, Maththæum vocatum, et dixit ad eum : sequere post me; et surgens ivit post eum. 10. Et factum est, quando is accubuit in domo, et ecce, multi portitores et peccatores venientes accubuerunt cum Iesu et discipulis ejus. 11. Et observantes Farisei dixerunt ad hos discipulos ejus : cur cum portitoribus et peccatoribus cenatur hic magister vester? 12. Verum Iesus audiens dixit ad eos : non indigent sani medici, sed hi insanitatem habentes. 13. At ite, discite, quid sit; misericordiam volo et non sacrificium; neque enim veni vocare justos, sed peccatores. 14. Tunc accesserunt discipuli Iohannis dicentes : cur nos et Farisei jejunamus multum, verum hi discipuli tui non jejunant? 15. Et dixit ad eos Iesus : num. possunt filii sponsi flere per hoc temporis, quod cum eis est sponsus? verum accedunt dies, cum auferitur ab iis hic sponsus, et tunc jejunant. 16. At non ullus ponit pro assumpto pannum villosum super vestimento vetere; nam tollit plenitudinem ab hoc vestimento et pejor fissura fit. 17. Neque autem fundunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, deinde tunc et vinum effluit et utres perdantur; sed fundunt vinum novum in utres novos, et ambobus consulitur. 18. Dum is locutus est hoc ad eos, tunc princeps unus veniens adoravit eum dicens, quod filia

ANNOTATIONES.

ix, 4. vitands] sciens, gr. ἰδών. — hairtam.] St. ✕ hzr am.

ix, 5. waþar] Z. ✕ wa'ar. — ist raihtis] § gr. omn.; male notat Griesb. abesse γάρ in Goth. — þus] tibi, gr. σοῦ.

ix, 6. aþleitana] sic leitana pro frequentiore le'an Mc. xv, 9; L. ii, 29; xvi, 18. — þeinana] gr. omn. aute þana.

ix, 7. seinana] St. ✕ seinada.

ix, 8. ohtedun sildaleikjandans] ex Maresb. sententia Ulf. utramque lectionem græc. ἐθαύμασαν et ἐφοβήθησαν conjunxit; B. statuit lectionem nostram e glossa in textum immissa ortam e-seg; sed neutra ratio intelligenti probabitur; nisi Ulf. ἐφοβήθησαν θαυμάσαντες legit (cf. L. viii, 25), quod Brix. quoque versio habet, cogitandum est de amplificatione quadam notionis, qua Ulf. sapius utitur, vid. Mc. i, 27. aslauhnodeun sildaleikjandans (ἐθαυμάθησαν), ubi B. injuria quoque judicat sildaleikjandans ex glossa ortum esse; ii, 12 hauhidedun mikiljandans (δοξάζειν) cf. ii, 4, M. ix, 23; xxvi, 72. Joan. xiii, 36 andhafjands qaþ. De simili notionis amplificatione vid. ad Cor. i, ix, 25. — valdufni] J. St. ✕ valaufni.

ix, 9. maþþaiu] sic pro matþaiu (Mc. iii, 18) L. quoque vi, 15.

ix, 13. wa] Z. ✕ sva.

ix, 14. atiddjedun] Ulf. ° αὐτῶ. — fastam] J. St. ✕ fastaim.

ix, 15. atgaggand] cod. Arg. ✕ atgaggand. — þan] J. St. ✕ þam.

ix, 16. du plata] J. St. B. H. ✕ jet.; præpositio

du uti Mc. xi, 17; xii, 10. all. prædicato enuntiati addita est. — fanan þaribis ana] sic cod. Arg. superscripto i (þarhis); J. St. ✕ fanan þa rihis; B. ✕ fanan þarhis; Gord. (Ulf. illustr. opp. p. 56) conj. fanan þarhisana ana — neglecto illo superscripto i;

Schm. conjecit þarhis aut anþaris, sed indicare debet vir doctus, quid significaret illud novum verbum, aut quo sensu anþar h. l. accipi vellet. Textum græcum legenti apparet αὐτοῦ post πλήρωμα, quod omnes codd. et verss. habent, in Goth. desiderari; quid impedit quominus statuamus is ex alio loco ab eo, qui scripsit codicem Argenteum, verbo þarhis esse affixum, quod nesciret, quo pertineret? Illud is ab þaribis demptum si post fullon collocatur, ad reliquum þarih autem syllaba ana, quam sine dubio propter sequens ana librarius omisit, additur; lectionem lucratur aptam : þarihana ana snagan — fullon is af þamma, etc. Ceterum þarihs Ulf. videtur a græco verbo τραχὺς mutuatus esse, quod significat ἀγναπτος (ἀγναφος), vid. Etym. Magn. p. 714, 24.

ix, 17. biþeh þan] deinde tunc, ° gr. omn. Schm. hæsitat et Z. cum B. suspicatur þan esse glossam ad biþeh, quod tamen þanuh esse debebat (vid. ad ix, 2); sed nihil frequentius ejusmodi pleonasmis, sic auk raihtis, auk allis, þan auk, ip þan, aþþan sveþauh, all. Re tamen melius perpensa, potius videtur biþeh tantum abundare, þaniah autem significare xai, uti Tim. i, v, 25.

ix, 18. miþþanei] J. St. ✕ div.; sic alias etiam

19 meina nu gasvat. akei qimands allagei handu þeina ana ija jah libaiþ. jah urreisands Iesus iddja
 20 afar imma jah sponjos is. jah sai. qino bloþarinnandei ib vintruns duatgaggandei astaro attaitok
 21 skauta vastjos is. qapuh auk in sik. jabai þatainei atteka vastjai is. ganisa. iþ Iesus gavandjands sik
 22 jah gasaiwands þo qap. þrafstei þuk dauthar. galaubeins þeina ganasida þuk. jah ganas so qino fram
 23 þizai weilai jainai. jah qimands Iesus in garda þis reikis jah gasaiwands svigljans jah haurnjans
 24 haurnjandans jah managein aubjondein. qap du im. alleiþiþ. unte ni gasvalt so mavi ak slepiþ.
 25 jah biblohun ina. þanuh þan usdribana varþ so managei. atgaggands inn habaida handu izos jah
 26, 27 urrais so mavi. jah usiddja meriþa so and alla jaina airþa. jah warbondin Iesua jainþro laistide-
 28 dun afar imma tvai blindans hropjandans jah qþandans. armai uggkis. sunau daveidis. qiman-
 29 diu þan in garda duatiddjedun imma þai blindans jah qap im Iesus. gaulaubjats þatei magjau
 29 þata taujan. qeþun du imma. jai frauja. þanuh attaitok augam ize qþands. bi galaubeina:
 30 iggqarai airþai iggqis. jah usluknodedun im augona jah inagida ins Iesus qþands. saiwats ei manna
 31, 32 ni viti. iþ eis usgaggandans usmeridedun ina in allai airþai jainai. þanuh biþe ut usiddje-
 33 dun eis. sai. atberun imma mannan baudana daimonari. jah biþe usdribans varþ unbulþo.
 34 rodida sa dumba. jah sildaleikidedun manageins qþandans. ni aiv sva uskunþ vas in israela. iþ farei-
 35 saieis qeþun. in sauramaþlja unbulþono usdreibþ unbulþons. jah bitauh Iesus baurgs allos jah haimos
 36 laisjands in gaqumþim ize jah merjands aivaggeljon þiudangardjos jah hailjands allos saultins jah
 37 panai sve lamba ni habandona hairdeis. þanuh qap du sponjam seinaim. asans raihtis managa iþ
 38 x, 1. vaurstvjān savai. bidjiþ nu frauja asanais ei ussandjai vaurstvjans in a-an seina. jah atbaitands

INTERPRETATIO.

mea nunc mortua-est; sed veniens pone manum tuam super ea et vivit. 19. Et surgens Iesus ivit post eum et discipuli ejus. 20. Et ecce, mulier sanguilla duodecim hiemes accedens retro atigit fimbriam vestis ejus; 21. dixit enim in se: si tantum attingo vestem ejus, sanor. 22. Verum Iesus vertens se et videns hanc dixit: consolare te, filia, fides tua sanavit te! Et savata est hæc mulier ab hæc-hora illa. 23. Et veniens Iesus in domum hujus principis et videns tibicines et buccinatores buccinantes et multitudinem tumultuantem, 24. dixit ad eos: abite! nam non mortua-est hæc puella, sed dormit, et deriserunt eum. 25. Tunc cum expulsa esset hæc multitudo, accedens intro tenuit manum ejus et surrexit hæc puella. 26. Et exiit fama hæc in totam illam terram. 27. Et abeunte Iesu illic secuti-sunt post eum duo cæci clamantes et dicentes: miserere nostri, filii Davidis! 28. Veniente autem in domum, adierunt eum hi cæci et dixit iis Iesus: creditisne, quod possim hoc facere? dixerunt ad eum: utique, Domine! 29. Tunc atigit oculos eorum dicens secundum fidem vestram fiat vobis! 30. Et reclusi-sunt iis oculi et comminatus-est eis Iesus dicens: videte, ut homo non sciat. 31. Verum ii exeuntes diffamarunt eum in tota terra illa. 32. Tunc cum foras exirent ii, ecce, attulerunt ei hominem mutum dæmoniacum, 33. et cum ejectus esset dæmon, locutus est hic mutus, et admiratæ-sunt turbæ dicentes: non ex-æterno sic cognitum fuit in Israhæle. 34. Verum Farisæi dixerunt: in principe dæmoniorum ejicit dæmonios. 35. Et circumiit Iesus urbes omnes et vicus docens in conciliis eorum et prædicans evāgellum regni et sanans omnes morbos et omnes insanitates. 36. Videns autem has turbas misertus-est ob eos, nam tuerunt vexari et dispersi, ut oves non habentes pastorem. 37. Tunc dixit ad discipulos suos: messis quidem multa; verum operarii pauci. 38. Orate igitur dominum messis, ut emittat operarios in messem suam. x, 1. Et advocans

ANNOTATIONES.

reliquæ editt. — þata] gr. omn. ante is. — þeina ana] H. ✕ jet. — j.h] B. ✕ jau.

ix, 20. vintruns] hiemes; gr. omn. ἔτη; gentium germanicarum propria est ista temporum secundum hiemes computatio, non annorum. — ib] sic cod. Arg. J. B.; St. Z. † XII.

ix, 21. jabai] Z. ✕ div. — þatainei] H. ✕ div. vastjai] J. St. ✕ vastjan.

x, 23. svigljans] J. ✕ svilgjans. — jah haurnjans haurnjandans] et buccinatores buccinantes, ° gr. omn.; B. probante Zahnio glossam ad svigljans esse suspicatur, sed sviglja significat ἀληθής, cf. M. ii, 17; L. vii, 32, (ubi svigljan = ἀλέειν, haurnja autem est σαλπικυτής cf. M. vi, 2 (ubi haurnjan = σαλπικίζειν). Potius videnda est in illis, uti L. ii, 29 in frauja inond frauja, amplificatio rei, cui similem ad ix, 8 notavimus.

ix, 24. slepiþ] sic legitur in cod. Arg., uti Mc. iv, 27 et 38, nec mutavit eadem impia et imperita manus, quæ Mc. v. 59; L. ix, 52; J. ii, 42 sq. slepiþ in saepiþ corripit (cf. ad Mc. iv, 7), formam omnino non gothicam, nam neque ae, neque eu, nec ui sunt gothicæ diphthongi, cf. 16. Ulf. illustr. p. 15, et miramur Rw. Gloss. p. 143 * periculum illius monstri defendendi fecisse. Illa mutatio ab homine quodam Scandinavo facta esse videtur, qui islandicum sofa, suecanum sofva, all. nos et quidem, sed non item

anglo-saxonicum s'apan, anglicum slepp, all. Cæterum utramque formam ex eadem radice natas esse, docet Bopp. Vergleichende Gram. I. p. 84 sq. cf. p. 19.

ix, 25. þanuh þan] male editt. vertunt; cum vero cf. ad ix, 2), nam þanuh e. t. demonstrativum, sic legitur etiam Cor. I, xv, 54; pro þanuh þan scribitur Mc. viii, 20 aþþan þan, et Cor. I, xv, 28 þanuh biþe.

ix, 26. jaina airþa] † gr. omn.

ix, 27. Iesua jainþro] † gr. omn.

ix, 28. gaulaubjats] sic cod. Arg. II. Schm.; J. St. B. Z. Hz. † gataubjats, quibus incognitus erat usus mere gothicus u interrogativum i ter ga prefixum et verbum ipsum ponendi, sic L. xviii, 8 biugitai, J. 9, 35 gaulaubeis, sic et in interposito alio verbo Mc. viii, 23 gau wa sewi, cf. J. v, 46 ga þan laubidedeiþ, et cf. ad Mc. ix, 44:

ix, 30. qþands] St. ✕ qþans.

ix, 32. ut] foras, ° gr. omn. — usiddjedun eis] † gr. om.

ix, 33. usdribans] hæc in ant. Z. Schm.; est figura synesis, cf. ad viii, 31. Grim. DM. p. 553 pro unbulþo legendum esse videtur unbulþa, sed vid. Glossa. h. v. — ni aiv] J. St. ✕ ni in aiva. — sva u. kunþ] † gr. — israela] J. St. B. H. ✕ israetan.

ix, 34. sauramaþlja] J. St. B. ✕ saurabuþaja.

ix, 35. gaqumþim] J. St. ✕ gaqumþin.

25 þans tvalif si. — þizai baurg. þliuhaiþ in anþara. amen auk qifa izvis ei ni us'luhiþ baurgs israe-
 24, 25 lis. unte qimiþ sa sunus mans. nist siponeis ufar laisarja nih skalks ufar frauin seinamma. ganah
 siponi ei vairþai sve laisareis is jah skalks sve frauja is. jabai garda valdand baiailzaibul haihaitun.
 26 und wan filu mais þans innakundans is. ni nunu ogeiþ izvis ins. ni vaiht auk ist gahulþ. þatei ni
 27 andhuljaidau. jah fulgin. þatei ni ufkunnaidau. þatei qifa izvis in riqiza. qifaþ in liuhada. jah
 28 þatei in auso gahauseiþ. marjaiþ ana hrotam. jah ni ogeiþ izvis þans usqimandans leika þatainei iþ
 saivalai ni magandans usqiman. iþ ogeiþ mais þana magandan jah saivalai jah leika fraqistjan in
 29 gairinnan. niu tvai sparvans assarjau bugjanda. jah ains ize ni gadriusif ana airþa inuh attins
 30, 31 izvaris viljan. æþþan izvara jah tagla haubidis alla garapana sind. ni nunu ogeiþ. managaim spar-
 32 vam batizans sijuf jus. sawazuh nu saei andhaitiþ mis in andvairþja manne. andhaita jah ik imma
 33 in andvairþja attins meinis. saei in himinam ist. iþ þiswanoh saei afaikiþ mik in andvairþja manne.
 34 afaika jah ik ina in andvairþja attins meinis þis saei in himinam ist. nih ahjaiþ þatei qemjau lagjan
 35 gavairþi ana airþa. ni qam lagjan gavairþi ak hairu. qam auk skaidan mannan viþra attan is jah
 36, 37 dauhtar viþra aipein izos jah bruþ viþra svaihron izos. jah sijands mans innakundai is. saei frijoþ
 attan aiþþau aipein ufar mik. nist meina vairþs. jah saei frijoþ sunu aiþþau dauhtar ufar mik. nist
 38, 39 meina vairþs. jah saei ni nimiþ galgan seinana jah laistjai afar mis. nist meina vairþs. saei bigitiþ
 40 saivala seinu. fraqisteiþ izai. jah saei fraqisteiþ saivalai seinai in meina. bigitiþ þo. sa andnimands
 41. izvis mik andnimifiþ jah sa mik andnimands andnimifiþ þana sandjandan mik. sa andnimands praufetu
 in namin praufetaus mizdon praufetis nimiþ jah sa andnimans garaihtana in namin garaihtis mizdon
 42 garaihtis nimiþ. jah saei gadragkeiþ ainana þize minnistane stikla kaldis vatins þata nei in namin
 xi, 1 siponeis. amen qifa izvis ei ni fraqisteiþ mizdon seinai. jah varþ. biþe usfullida iesus anabiudands
 2 þaim tvalif siponjam seinaim. ushof sik jainþro du laisjan jah merjan and baurgs ize. iþ iohannes
 3 gahausjands in karkarai vaurstva xristaus insandjands bi siponjam seinaim qap du imma. þu is sa

INTERPRETATIO.

hos duodecim dis(cipulos) — 23. — hac urbe, fugiatis in aliam; amen enim dico vobis, quod non consummatis urbes Israelis, donec venit hic Filius hominis. 24. Non est discipulus super magistro, neque servus super domino suo. 25. Sufficit discipulo, ut fiat, ut magister ejus, et servus ut dominus ejus; si patrem-familias Beelzebub vocarunt, in quam multum magis hos domesticos ejus. 26. Ne igitur timeate vobis eos, non quidquam enim est contectum, quod non detegatur, et absconditum, quod non cognoscatur. 27. Quod dico vobis in tenebris, dicatis in luce; et quod in aurem auditis, nuntiatis in tectis. 28. Et ne timeate vobis hos perdentes corpus modo, verum animam non potentes perdere; verum timeate magis hunc potentem et animam et corpus occidere in geennam. 29. Nonne duo passeress assario emuntur? et unus eorum non cadit in terram sine patris vestri voluntate. 30. At vestri etiam capilli capitis omnes numerati sunt. 31. Ne igitur timeate, multis passeribus meliores estis vos. 32. Omnis igitur qui confitetur me in presentia hominum, confiteor etiam ego eum in presentia patris mei, qui in caelis est. 33. Verum omnem qui negat me in presentia hominum, nego etiam ego eum in presentia patris mei hujus qui in caelis est. 34. Ne putetis, quod venerim ferre pacem in terram; non veni ferre pacem, sed gladium. 35. Veni enim dis rahere hominem contra patrem ejus et filiam contra matrem ejus et nurum contra socrum ejus. 36. Et inimici hominis domestici ejus. 37. Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus, et qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. 38. Et qui non sumit crucem suam et sequatur post me, non est me dignus. 39. Qui invenit animam suam, perdit eam, et qui perdit animam suam ob me, invenit hanc. 40. Hic recipiens vos, me recipit, et hic me recipiens, recipit hunc mittentem me; 41. hic recipiens profetam in nomine profetae, mercedem profetae accipit, et hic recipiens justum in nomine justis, mercedem justis accipit; 42. et qui potu-recreat unum horum minimorum calice frigidae aquae modo in nomine discipuli, amen dico vobis, quod non perdit mercedem suam. xi, 1. Et factum est, cum consummaret Iesus mandans his duodecim discipulis suis, extulit se illinc ad docendum et praedicandum per urbes eorum. 2. Verum Iohannes audiens in carcere opera Christi, mittens de discipulis suis dixit ad eum: 3. tu es hic

ANNOTATIONES.

x, 23. [þliuhaiþ] H. ✕ [þluhaiþ.—anþara] Ulf. c. cod. k. et verss. ° ἐτέρων — εἰς τήν.

x, 24. seinamma] Z. ✕ saina-amma.

x, 25. sponi] sic recte, nam ganah accusativum secum habere solet, vid. etiam Cor. II, XII, 9. — baiailzaibul] J. St. ✕ baiailzabul. — innakundans] H. ✕ innarundans.

x, 26. ni nunu] J. St. B. Hz. H. ✕ ninu nu. — ni vaiht] Z. ✕ nivaith.

x, 28. þatainei] modo, ° gr. omni. — saivalai pr., Hz. ÷ saivala.

x, 29. bugjanda] emuntur, gr. omni. πωλείται, quod est frabugjanda. — viljan] voluntate, ° gr. omni.

x, 30. tagla] H. ✕ tagal.

x, 31. ni nunu] J. St. ✕ jct., B. H. ✕ ninu nu, vid. vs. 26. — managaim] J. St. ✕ managaim.

x, 32. sawazuh] Z. ÷ div. — andhaita] H. ✕ andhaita.

x, 33. þiswanoh] Z. ÷ div. — ina] gr. ante jah ik.

x, 32. minnistane] minimorum, gr. μικρῶν; Sch. errat d. cens, Ulf. legere c. cod. 157 τῶν μικρῶν τού-

των τῶν ἐλαχίστων.

xi, 1. biþe] Z. ✕ biþ.

xi, 2. bi] B. ut graeco δύο respondeat lectio, positum esse existimat pro b, eamque litteram duo significare et a Gothis bi pronuntiatam esse; Maresch, ap. Iun. p. 403 et Ih. Ulf. illustrat. p. 135 per vertunt et Ululam διά c. codd. et verss. legisse putant; Z. conjectit scriptum fuisse ·b· bi. Z. et B. conjectura pari modo contra usum loquendi peccant, nam neque insandjan cum dativo ponitur, neque bi significat ex, de (hoc sensu). Quamquam Maresch. et Ih. sententia nobis maxime probatur, tamen confitemur, nos bi hac significatione (per) nullo alio loco invenisse: nam quod Gal. II, 1 graecum διά per bi redditur, idem est in temporis significatione, neque cum nostro loco comparari potest. Neque medetur loco Ettmüller l. I. si bi siponjam cum qap conjungit, nam sic quoque bi debet significare per, quod non significat, et qifun bi ainana est dicere de aliquo.

4 qimanda þau anþarizuh beidaima. jah andhafjands iesus qab du. Im. gaggandans gateibiþ iohanne
 5 þatei gahauseip jah gasaiwiþ. blindai ussaiwand jah haltai gaggand. þrutsfillai brainjai vairþand
 6 jah baudai gahausjand jah dauþai urreisand jah unledai vailamerjanda. jah audags ist wazuh saei ni ga-
 7 marzjada in mis. at þrim þan afganggandam dugann iesus qiþan þaim manageim bi iohannen. wa
 8 usiddjedup ana aupida saiwan. raus fram vinda vagidata. akei wa usiddjedup saiwan. mannan hnasq-
 9 jaim vastjom gavasidana. sai. þaiei hnasqjaim vasidai sind. in gardim þiudane sind. akei wa usiddjedup
 10 saiwan. praufetu. jai qiþa izvis jah managizo praufetau. sa ist auk. bi þanei gameliþ ist. sai. ik insandja
 11 aggilu meinana faura þus. saei gamanveiþ vig þeinana faura þus. amen qiþa izvis. ni urrais in baurim
 qinono maiza iohanne þainma dauþjandin. iþ sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist.
 12 framuh þan þaim dagam iohannis þis dauþjandins und hita þiudangardi himine anamahjada jah ana-
 13, 14 mahjandans fravilvand þo. allai auk praufeteis jah vitop und iohanne sauraqepun. jah jabai vildedeiþ
 15, 16 miþniman. sa ist helias. saei skulda qiman. saei habai auzona hausjandona gahausjai. wamma nu ga-
 17 liko þata kuni. galeik ist barnam sitandam in garunsai jah vopjandam anþarans. jah qiþandam. sviglode-
 18 dum izvis jah ni plinsidedup. hufum jah ni qainodedup. quam raihtis iohannes nih matjands nih drig-
 19 kands jah qiþand. unhulþon habaiþ. gam sa sunus mans matjands jah drigkands jah qiþand. sai manna.
 afetja jah asdrugja. motarje frijonds jah fravaurhtaize. jah usvaurhta gadomida varþ handugei
 20 fram barnam seinaim. þanuh dugann (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

veniens, an aliumne expectemus? 4. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate Iohanni, quod auditis et videtis; 5. cæci vident et claudi eunt, leprosi mundi fiunt et surdi audiunt et mortui re-urgunt et pauperes evangelio-edocentur. 6. Et beatus est omnis qui non scandalizatur in me. 7. In his autem abeuntibus cœpit Iesus dicere his turbis de Iohanne: quid exiistis in desertum videre, arundinem a vento agitatam? 8. Sed quid exiistis videre, hominem mollibus vestibus indutum? Ecce, qui mollibus induti sunt, in domibus regum sunt. 9. Sed quid exiistis videre, profetam? utique dico vobis et plus profeta! 10. Hic est enim, de quo scriptum est: ecce, ego mitto angelum meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 11. Amen dico vobis, non exstitit in natis mulierum major Iohanne hoc baptizante; verum hic minor in regno cœlorum major eo est. 12. Ab autem his diebus Iohannis hujus baptizantis usque hodiernum regnum cœlorum violatur et violantes arripiunt hoc. 13. Omnes enim profetæ et lex usque Iohannem prædixerunt, 14. et si velletis concipere, hic est Elias, qui debuit venire. 15. Qui habeat aures audientes audiat. 16. Cui igitur assimilo hoc genus? Simile est pueris sedentibus in foro, et vocantibus alios, 17. et dicentibus: cecinimus vobis et non saltavistis; ploravimus et non flevistis. 18. Venit enim Iohannes nec edens nec bibens, et dicunt: dæmonium habet. 19. Venit hic Filius hominis edens et bibens, et dicunt: ecce, homo edax et bibax, portitorum amicus et peccatorum, et iusta iudicata fuit sapientia a filiis suis. 20. Tunc cœpit

ANNOTATIONES.

xi, 5. ussaiwand] St. ✕ assaiwand. — þrutsfillai] St. ✕ þrustfillai. — jah] tert. ° gr.

xi, 7. þana afganggandam] J. St. ✕ þana sargaggandam; in cod. Arg. inter af et gaggandam quædam litteræ (ar?) scriptæ fuerunt, sed iis suo jure deletis lacuna relicta est. — usiddjedup] St. ✕ usiddjedut.

xi, 8. þaiei] J. St. ✕ þaei.

xi, 9. jai] St. ✕ iah. — managizo] J. St. B. H. † managiza. — praufetau] H. ✕ praufetan.

xi, 10. ist auk] ¶ gr. omn.; sic Goth. auk particulam sæpissime post duo verba enuntiati ponere solet, vid. Glossar. — meinana] J. St. ✕ meinna, H. ✕ meina. — faura] B. ✕ frura.

xi, 12. fravilvand] J. St. ✕ fravilvan.

xi, 15—25. pagina hæc codicis Arg., quæ hos decem versus continet, dimidia fere parte rupta est, (quod si Schmellerus scivisset, non adnotasset litteras in hac pagina scriptas ita exolevisse, ut pene legi non possent): vid. Tabulam ap. lh. *Ulf. illustr.* p. 189. Quæ i a interierunt de verbis gothicis, ea primus lh. ex L. vii, 32 sqq. et x. 13 sqq. supplendi periculum fecit; eum secuti sunt Z. H. et maximam partem Schm. cum. vs. 15 apud J. et St. totus et alia etiam, quæ nunc desunt, legantur, aliquis conicere potest, eorum temporibus illam scissuram non tam late hiasse; sed qui illorum gothica ex græcis supplendi morem novit, tali opinioni non multum tribuet.

xi, 15. auzona] de hac voce littera s omnino non legitur et litteræ u inferior tantum pars. — gahausjai] syllaba ga in cod. Arg. non legitur, non satis accurate igitur Schm. edidit.

xi, 16. wamma] edit. we; quod nos dedimus, coniecit Schm.; ea autem conjectura non solum propter sensum commendari videtur, nam non quæritur, cui rei (we), sed cui personæ (i. e. wamma) simile id

genus sit, vid. L. vi, 47 wazuh sa gaggands du mis — wamma galeiks ist? (quamquam we non falsum esse, e loco parallelo L. vii, 51 apparet); sed etiam quod vobis we spatium omnino non explet. — kuni] J. St. B. ✕ kunni. J. St. habent a þata usque ad anþaran (sic quidem pro anþarans). In cod. Arg. pro s pars litteræ þ clare apparet, pro qua J. St. v posuerunt; anþarans postulant regulæ syntacticæ (vid. etiam L. vii, 32) et veri simile videtur, librarii errore scriptum fuisse anþaranþarans, quæ vitia sæpius reperiuntur (L. vi, 17; J. ix, 44; xii, 47; xiii, 13; cf. ad M. v, 31). Cæterum Ulf. c. codd. et verss. ἐτέροις legit, et ab lh. male addita frijonds seinans male repetierunt Z. et Schm.; iis enim transfertur ἐταίροις αὐτῶν, quod alii codd. gr. pro τοῖς ἐτέροις legunt; neque omnino spatium tam multa capit. — garunsai] cum codd. alii ἀγορᾶ, alii ἀγοραῖς habeant, legi etiam potest garunsim. — jah] H. ✕ jai.

xi, 17, 18.] integri hi versus ap. J. St. leguntur. — hufum] izvis, quod J. St. lh. Z. Schm. post hufum addunt, delendum est; nam pars paginæ abrupta tot litteras non capit; ὅμῳ omittunt etiam plerique codd. — nih matjands] lh. Z. ÷ ni matjands. — unhulþon] legitur in cod. Arg. unhulþ., non unhul., ut habet Schm.

xi, 19. asdrugja] J. St. hunc versum integrum habent excepto verbo asdrugja, pro quo asd... legunt; sed in cod. Arg. tantummodo a exstat; ab lh. recte suppletum esse docet Cor. I, v, 11. — frijonds] H. ✕ frijands.

xi, 20. apud J. St. totus legitur. — þanuh] St. Z. ✕ tanuh. — ni] J. St. ✕ nih. — idreigodedun] fortasse gavandidedun reponeendum est, sic L. xvii, 3 sq. variatur. — sik] J. St. B. ° ✕

idveitjan haugim. in þaimei vaurþun þos n anagistons mahteis i. þatei ni idreigodedun
 21 sik. vai þus kaurazein. vai þus beþsaidam. unte iþ vaurþeina in tyre jah seidone landa mahteis
 22 þos vaurþanons in izvis. airis þau in sakkau jah azgon idreigodedeina. sveþauh qiþa izvis.
 23 tyrim jah seidonim sutizo vairþiþ in daga stauos þau izvis. jah þu kafarnaum. þu und
 himin ushauhida. dalaþ und halja galeiþis. unte jabai in saudaumjam vaurþeina mahteis þos
 24 vaurþanons in izvis. aiþþau eis veseina und hina dag. sveþauh qiþa izvis þatei airþai saudaumje
 25 xx, 38 sutizo vairþiþ in daga stauos þau þus. inuh jainamma mela andhaf.. — wanuh þan þ k sewum
 39 gast jah galþodedum. aiþþau naqadana jah vasidedum. wanuh þan þuk sewum siukana aiþþau in
 40 karkarai jah atiddjedum du þus. jah andhafjands sa þiudans qiþiþ du im. amen. qiþa izvis. jah
 41 þan ei tavideduþ ainamma þize minnistane broþre meinaize. mis tavideduþ. þanuh qiþiþ jah þaim
 af hleidumein serai. gaggiþ fairra mis jus fraqiþanans in fon þata aiveino þata manvido unuhþin jah
 42, 43 aggilum is. unte gredags vas janni gebuþ mis matjan. afþaursiþs vas jan-ni dragkideduþ mik. gasts
 jan-ni galþodeduþ mik. naqaps jan-ni vasideduþ mik. siuks jah in karkarai jan-ni gaveisodeduþ
 44 meina. þanuh andhafjand jah þai qiþandans, frauja wan þuk sewum gredagana aiþþau afþaursida a
 45 aiþþau gast aiþþau naqadana aiþþau siukana aiþþau in karkarai jan-ni andbahtidedeima þus. þanuh an-
 46 dhaffiþim qiþands. amen qiþa izvis. jah þan ei ni tavideduþ ainamma þize leitilane. mis ni tavideduþ.
 xxvi, 1 jah galeiþand þai in balveinaiveinon iþ þai garaihtans in libain aiveinon. jah varþ. biþe ustauh iesus
 2 alla þo vaurda. qaþ sponjam seinaim. vituþ þatei afar tvans dagans paska vairþiþ jas-sa sunus
 3, 65 mans atgibada du ushramjan. þanuh — — þaurbum veitvode. sai. nu gahausideduþ þo vajamereim

INTERPRETATIO.

exprobrare urbibus, in quibus factæ sunt hæ plurimæ virtutes ejus, quod non converterunt se. 21. Væ tibi, Corazin! væ tibi, Bethsaida! nam si fierent in Tyriorum et Sidoniorum terra virtutes hæ factæ in vobis, prius fortasse in sacco et cinere pœniteret eos. 22. Verumtamen dico vobis, Tyriis et Sidoniis facilius fit in die judicii, quam vobis. 23. Et tu, Cafarnaum, tu usque cœlum exaltata, deorsum usque infernum vadis, nam si in Sodomitis fierent virtutes hæ factæ in vobis, fortasse ii existerent usque hodiernum diem. 24. Verumtamen dico vobis, quod terræ Sodomitarum facilius sit in die judicii, quam tibi. 25. In illo tempore respon (dens) — xxv, 38. Quando vero te vidimus hospitem et invitavimus? aut nudum et vestivimus? 39. Quando vero te vidimus ægrotum aut in carcere et venimus ad te? 40. Et respondens hic rex dicit ad eos: amen dico vobis, etiam vero ut feceritis uni horum minimorum fratrum meorum, mihi fecistis. 41. Tunc dicit etiam hæ a sinistro latere: ite procul me vos damnati in ignem hunc æternum hunc paratum diabolo et angelis ejus. 42. Nam famelicus fui, et non dedistis mihi edere, sitiens fui, et non potu recreastis me; 43. hospes, et non invitastis me; nudus, et non vestivistis me; ægrotus et in carcere, et non visitastis me. 44. Tunc respondent etiam hi dicentes: Domine, quando te vidimus famelicum aut sitientem aut hospitem aut nudum aut ægrotum aut in carcere et non ministravimus tibi? 45. Tunc respondet iis dicens: amen, dico vobis, etiam vero ut non feceritis uni horum parvorum, mihi non fecistis. 46. Et eunt hi in supplicium æternum, verum hi justi in vitam æternam. xxvi, 1. Et factum est, cum finiret Iesus omnia hæc verba, dixit discipulis suis: 2. scitis, quod post duo dies pasca sit et hic Filius hominis traditur ad crucifigendum? 3. Tunc — — 65: egemus testibus? ecce, nunc audistis hanc blasphemiam (Vide paginam sequentem)

ANNOTATIONES.

ii, 21. kaurazein] lh. Z. ✗ horazein, vid. L. x, 13; recte jam B. II. dederunt. — beþsaidan] aut si mavis beþsæidan, vid. J. XII, 21. — vaurþeina — vaurþanons] B. ✗ in tyrai jah seidonai vaurþeina... laudai mahteis þos vaurþanons; lh. Z. H. Schm. ✗ vaurþeina in tyrai (H. ✗ turai) jah seidonai svelanda mahte svasve þos vaurþanons. Landa perspicue in cod. Arg. legitur; quanquam in gr. desideratur, tamen retinendum est, quia alio modo lectio restitui non potest. Cæterum [gr. omn. De litteris þa vocis vaurþanons partes tantum supersunt. — airis þau] Schm. ✗ jct. — azgon] J. St. B. lh. p. 236, 2. † azgom. idreigodedeina] rectius scriberetur gaidreigodedeina, uti Luc. x, 13 scriptum est.

xi, 22. sveþauh] sic cod. Arg; J. St. lh. Z. H. Schm. ✗ sveþau, vid. ad VII, 15. — tyrim] H. ✗ turim; J. St. post izvis addunt ÷ þatei. — sutizo] lh. II. ✗ supizo, — izvis] fin. J. St. ÷ þus.

xi, 23. dalaþ und halja] lh. H. Z. Schm. ✗ und halja dalaþa; nam dalaþa significat infra (Mc. XIV, 66) non deorsum, id autem est dalaþ. — unte jabai] J. St. ✗ þatei ei; nam ei, non nisi in interrogativis sententiis pro græco ei ponitur, (Mc. XI, 15; xv, 44; Philipp. III, 11); id sentientes lh. Z. Schm. dederunt unte iþ; (pro quo H. ✗ unþe iþ) recte quidem, sed non explet versum. — saudaumjam] J. St. ✗ saudaumjan] — matheis] lh. Z. H. Schm. ✗ addunt þos; neque spatium tot litteras capit, neque ullum illius vocis vestigium apparet, cum alibi infra lineam excurrentes litterarum partes omnes conspiciantur. —

izvis] vobis, gr. omn. σοι. — eis] ii, ° gr. omn.

xi, 24. sveþauh] J. St. ✗ sve þau; Z. Schm. ✗ sveþau, vid. ad VII, 15

ii, 25. andhaf..] hactenus cod. Arg.; J. St. de suis integram formam andhafjands addiderunt, quos secutus est Z.

xxv, 38 — 26, 3 init. Hoc fragmentum, quod in cod. Arg. non reperitur, ab Ang. Maio et Castillioneo in codice quodam Ambrosiano inventum et in Specimine Ulphilæ part. inedit. p. 8 sq. editum est.

xxv, 40. jah þan ei] etiam vero ut, (gesetzt auch dass [Cast. ✗ jah þanei (cf. ad L. v, 24]; gr. omn. ἐφ' ὅσον. Gothus sollicitius ingressus græcorum vestigiis accusativum rei (aliquid) omisit; sic vs. 45. — minnistane] gr. omn. post meinaize. — meinaize] Cast. ✗ meinaze.

xxv, 43. gasts] Ulf. ° ἄμην.

xxv, 45. jah þan ei] vid. ad vs. 40. — leitilane] parvorum, gr. omn. ἐλαχίστων.

xxvi, 65 — xxvii, 1, hæc in eodem codice continentur, de quo ad xxv, 38 dictum est; cod. Arg. de his ea habet, quæ inde ab versu 70 capituli xxvi sequuntur.

xxvi, 65. sai nu gahausideduþ] Cast. ✗ saikgga hausideduþ, Schm. ✗ sai gahausideduþ. Veram lectionem jam pridem conjectura asseuti eramus, cum Mssm. etiam (Sk. p. 182) eam in cod. Ambr. legi adnotavit, et miramur, Grimmium, virum tantæ prudentiæ, monstrosam illam formam saikgga G. III, 12 defendere tentasse.

16, 67 is. wa izvis þugkeiþ. iþ eis andhafjandans qeþun. skula dauþaus ist. þanuh spivum ana andavleizu
 68 is jah kaupstedun ina. sumaiþ-þan lofam slohun qiþandans. praufetei unsis xristu. was ist sa
 69 slahands þuk. iþ paitrus uta sat ana rohsnai jah duatiddja imma aina þivi qiþandei. jah þu vast
 70, 71 miþ iesua þamma galeilaiu. iþ is laugnida faura þaim allaim qiþands. ni vait wa qiþis. usgaggan-
 dan þan ina in daur gasaw ina anþara jah qaþ du þaim jainar. jah sa vas miþ iesua þamma nazo-
 72, 73 raiau. jah afra afaiak miþ aiþa svarands þatei ni kann þana mannan. afar leitul þan atgaggandans
 74 þai standandans qeþun paitrau. bi sunjai jah þu þize is. jah auk razda þeina bandveiþ þuk. þanuh
 75 dugann afdomjan jah svaran þatei ni kann þana mannan. jah suns hana hrukida. jah gamunda pai-
 trus vaurdis iesuis qiþanis du sis þatei faur hanins hruk þrim simpam afaikis mik. jah usgaggands
 xxvii, 1 ut gaigrot bairaba. at maurgin þan vaurþanana runa nemun allai gudjans jah þai sinistans mana-
 2 gems bi iesu. ei afdauþidedeina ina. jah gabindandans ina gatauhun jah anafulhun ina pauntiau peila-
 3 tau kindina. þanuh gasaiwands iudas sa galevjands ina þatei du stauai gatauhans varþ. idreigonds
 4 gavandida þans þrinstiguns silubrinaize gudjam jah sinistam qiþands. fravaurlta mis galevjands
 5 bloþ sviku. iþ eis qeþun. wa kara unsis. þu viteis. jah atvairpands þaim silubram in aþ aflaiþ jah
 6 galeiþands ushah s k. iþ þai gudjans nimandans þans skattans qeþun. ni skuld ist lagjan þans
 7 in kaurb naun. unte andvairþi bloþis ist. garuni þan nimandans usbauhtedun us þam þana akr
 8, 9 kasjins du usfilham þaim gastim. duþþe haitans varþ akrs jains akrs bloþis und hina dag. þanuh
 usfulnoda þata qiþano þairh iairaimian praufetu qiþandan. jah usnemun þrinstiguns silubrinaize
 10 andvairþi þis vairþodins. þatei garahnidedun fram sunum israelis. jah atgebun ins und akra kasjins
 11 svasve anabaup mis frauja. iþ iesus stoþ faura kindina jah frah ina sa kindins qiþands. þu is þiudans iu-

INTERPRETATIO.

Verum ii respondentes dixerunt: reus mortis est. 67. Tunc spuerunt in faciem ejus et colaphis-affecerunt eum, alij vero palmis verberarunt dicentes: 68. prædica nobis, Christe, quis est hic verberans te? 69. Verum Petrus foris sedit in atrio et accessit ad eum una serva dicens: etiam tu fuisti cum Iesu hoc Galilæo! 70. Verum is negavit coram his omnibus dicens: non scio quid dicis. 71. Exeuntem autem eum in portam vidit eum alia et dixit ad hos illic: etiam hic fuit cum Iesu hoc Nazoræo. 72. Et iterum negavit eum juramento jurans, quod non novi hunc hominem. 73. Post paulum autem accedentes hi stantes dixerunt Petro: in veritate etiam tu horum es, et enim sermo tuus manifestat te. 74. Tunc coepit detestari et jurare, quod non novi hunc hominem; et statim gallus cantavit. 75. Et meminit Petrus verbi Iesu dicti ad se, quod ante galli cantum tribus vicibus negas me; et exiens foras flevit amare. xxvi, 1. Ad mane autem factum consilium inierunt omnes sacerdotes et hi natu-maximi populi de Iesu, ut interficerent eum. 2. Et vincientes eum duxerunt et tradiderunt eum Pontio Pilato præfecto. 3. Tunc videns Iudas hic tradens eum, quod ad iudicium ductus fuit, poenitentia-motus retulit hos triginta argenteorum sacerdotibus et natu-maximis 4. dicens: peccavi mihi tradens sanguinem innoxium; verum ii dixerunt: quid curia nobis? tu scias! 5. Et projiciens hos argenteos in templum abiit et iens suspendit se. 6. Verum hi sacerdotes sumentes hos denarios dixerunt: non debitum est ponere hos in corbanon, nam pretium sanguinis est. 7. Consilium autem ineuntes emerunt ex his hunc agrum figuli ad sepulchra his hospitibus. 8. Ideo vocatus fuit ager ille ager sanguinis usque hodiernum diem. 9. Tunc impletum est hoc dictum per Ieremiam profetam dicentem: et acceperunt triginta argenteorum pretium hujus æstimati, quod appretiarunt e filiis Israelis. 10. et dederunt eos pro agro figuli, sicut præcepit mihi dominus. 11. Verum Iesus stetit coram præfecto, et interrogavit eum hic præfectus dicens: tu es rex Iu-

ANNOTATIONES.

xxvi, 69. *uta sat*] foris sedit; Cast. versione seductus Sch. male dicit Goth. ἐξῶθεν post ἐξάθητο legere.

xxvi, 70. *þaim*] iis, Goth. igitur αὐτῶν non repudiat, uti Sch. ✕ notat. — *wa qiþis*] his verbis incipit fragmentum cod. Arg.

xxvi, 71. *jah sa*] cod. Ambr. *jas - sa*, vid. ad v, 37.

xxvi, 72. *afaiak*] J. St. ✕ *afaiair*; cod. Ambr. *laugnida*, quod idem significat. — *svarands*] jurans, ° gr. omn.; B. videtur glossa esse ad *miþ aiþa*, sed habet uterque codex, nec insolita est ea abundantia loci ionis, cf. Mc. 1, 6 *vaurda qiþan*, iv, 3 *saian fraiva*, vi, 9 *gaskohs suljom*, 1, 40 *knivam knussjands*, cf. ad M. ix, 8.

xxvi, 73. *s'andandans*] cod. Ambr. ✕ *standans*. — *paitrau*] cod. Ambr. *du paitrau*, sed additamentum *du* expunctum est. — *bi sunjai*] J. St. B. Z. H. ✕ *jet.*, sic ubique.

xxvi, 75. *qiþanis*] dicti, gr. omn. εἰρηκότος, sic Mc. xv, 28 *þata gamelido þata qiþano* (hoc scriptum hoc dictum) = ἡ γράη ἡ λέγουσα. — *afaikis*] cod. Ambr. *invidis*, quod idem valet.

xxvii, 1. *at maurgin*] J. St. ✕ *jet.*; B. ✕ *at maurgan*. — *vaurþanana*] lh. conj. *vaurþanamma*, sed accusativum habet uterque codex et pro eo casu *maurgin* (a nominativo *maurgins*) habendum est. Præpositio *at* raro quidem cum accusativo constructur, sed

uti hoc loco, etiam Mc. xii, 2: L. ii, 41. — *runa*] cod. Ambr. *garuni*. — *gudjans*] add t cod. Ambr. articulum *þai*. — *jah þai*] hucusque pertinet fragmentum cod. Ambr.

xxvii, 4. *mis*] non *male*, uti H. vertit, sed *mihi*, cf. L. xv, 18. — *sviku*] Ulf. quoq. e videtur ἄθῶον legisse, nam δίκαιος ab eo per *garaihts* aut *usvaurhts* reddi solet.

xxvii, 5. *aflaiþ*] Z. Schm. ° ✕; reliquæ editt. omnes habent, nec Sch. adnotare debebat Ulfilam omittere ἀνεχῶρησε.

xxvii, 6. *gudjans*] St. ✕ *gudjands*. — *andvairþi*] sic cod. Arg., B. lh. Z. Schm. ✕ *andavairþi*.

xxvii, 7. *usfilham*] sic cod. Arg. *usfilha*; editt. ✕ *usfilhan*, lh. Ulf. *illustr.*, p. 229, 2 ✕ *usfilha* (vid. Mc. xiv, 8; cf. J. xii, 7). — *þaim*] J. St. ✕ *.. a*; lh. Z. H. Schm. ✕ *una*; in codice Arg. hujus vocis ultima tantum pars dignoscitur, quæ litteræ *a* non potest, *m* esse potest, quam ob causam B. conjectura probabilis videtur, etsi articuli usus hoc loco insolentior est.

xxvii, 9. *usnemun*] J. St. B. ÷ *ganemun*. — *silubrinaize*] vs. 3 erat *silubrinaize*. — *andvairþi*] editt. ✕ *andavairþi*, vid. ad vs. 6.

xxvii, 11. *kindina*] J. St. ✕ *kindana*. — *imma*] Z. ✕ *ima*.

12 daie. iþ iesus qaþ du imma. þu qiþis. jah miþþanei vrohiþs vas fram þaim gudjam jah sinistam. ni vaihta
 13, 14 andhof. þanuh qaþ du imma peilatus. niu hauseis. wan filu ana þuk veitvodjand. jah ni andhof imma
 15 viþra ni ainhun vaurde. svasve sildaleikida sa kindins filu. and dulþ þan warjanoh biuhts vas sa kin-
 16 dins fraletan ainana þizai managein bandjan. þanei villedun. habaidedunuh þan bandjan gatarhidana
 17 barabban. gaqumanaim þan im qaþ im peilatus. wana vileiþ ei fraletau izvis. barabban þau iesu. saci hai-
 18, 19 tada xristus. vissa auk þatei in neiþis atgebun ina. sitandiu þan imma ana stauastola insandida du imma
 42 qens is qiþandei. ni vaiht þus jah þamma garaihtin — — israelis ist. atsteigadau nu af þamma gal-
 43 giu. ei gasaiwaima jah galaubjam imma. trauaida du guþa lausjadau nu ina. jabai vili ina. qaþ auk
 44 þatei guþs im sunus. þatuh samo jah þai vadedjans þai miþusbramidans imma idveitidedun imma.
 45, 46 fram saihston þan weilai varþ riqis ufar allai airþai und weila niundon. iþ pan bi weila niundon
 ufhropida iesus stibnai mikilai qiþands. helei helei. lima sabakþani. þatei ist. guþ meins guþ meins.
 47, 48 duwe mis bilaist. iþ sumai þize jainar standandane gahausjandans qeþun þatei helian vopeiþ sa. jah
 49 suns þragida ains us im jah nam svamm fulljands akeitis jah lagjands ana raus draggkida ina. iþ þai
 50 anþarai qeþun. let ei saiwam. qimaiu helia nasjan ina. iþ iesus aftra hropjands stibnai mikilai allailot
 51 ahman. jah þan saurhah alhs diskritnoda in tva iupaþro und dalap jah airþa reiraida jah stainos
 52, 53 diskritnodedun jah hlaivasnos usluknodedun jah managa leika þize ligandane veihaize urrisun jah
 usgaggandans us hlaivasnom afar urrist is innatgaggandans in þo veihon baurg jah ataugidedun sik
 54 managaim. iþ hundafaps jah þai miþ imma vitandans iesua gasaiwandans þo reiron jah þo vaurþa-
 55 nona ohtedun abraba qiþandans. bi sunjai guþs sunus ist sa. vesunuh þan jainar qinons manages
 56 sairraþro saiwandeins. þozei laistidedun afar iesua fram galeilaia andbahtjandeins imma. in þaime
 57 vas marja so magdalene jah marja so iakobis jah iosez aiþei jah aiþei sunive zaibaidaiaus. iþ þan

INTERPRETATIO.

dæorum? verum Iesus dixit ad eum: tu dicis! 12. Et dum accusatus fuit ab his sacerdotibus et natu-maximis, non quidquam respondit. 13. Tunc dixit ad eum Pilatus: nonne audis, quam multum contra te testantur? 14. Et non respondit ei contra non unum verborum, adeo-ut miraretur hic præfectus multum. 15. ad festum autem quodcumque consuetus fuit hic præfectus dimittere unum huic turbæ vinctum, quem voluerunt. 16. Habuerunt autem vinctum famosum Barabbam. 17. Congregatis autem iis, dixit iis Pilatus: quem vultis, ut dimittam vobis, Barabbam an Iesum, qui vocatur Christus? 18. Scivit enim, quod ob invidiam tradiderunt eum. 19. Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor ejus dicens: non quidquam tibi et huic justo. — 42.—Israelis est, descendat nunc ab hac cruce, ut videamus et credamus ei; 43. Confidit in Deo, liberet nunc eum, si velit eum; dixit enim, quod Dei sum filius. 44. Hoc ipsum etiam hi malefici hi crucifixi-cum eo exprobrarunt ei. 45. A sexta autem hora facta est caligo super omnem terram usque horam nonam. 46. Verum tum circa horam nonam exclamavit Iesus voce magna dicens: Heli, Heli; lina sabacthani! quod est: Deus mi, Deus mi, cur me reliquisti! 47. Verum quidam horum illic stantium audientes dixerunt, quod Heliam vocat hic. 48. Et statim cucurrit unus ex iis et sumpsit spongiam implens aceto et ponens super arundinem potu-recreavit eum. 49. Verum hi alii dixerunt: sine, ut videamus, veniatne Heliia salvare eum. 50. Verum Iesus iterum clamans voce magna emisit spiritum. 51. Et tum velum templi scissum est in duo, superne usque deorsum, et terra mota est et saxa scissa sunt. 52. et sepulcra aperta sunt et multa corpora horum jacentium sanctorum surrexerunt. 53. et exeuntes ex sepulcris post resurrectionem ejus introeuntes in hanc sanctam urbem et ostenderunt se multis. 54. Verum centurio et hi cum eo custodientes Iesum videntes hunc motum et hæc facta timuerunt valde dicentes: in veritate, Dei filius est hic. 55. Fuerunt autem illic mulieres multæ procul videntes, quæ secutæ sunt post Iesum a Galilæa, ministrantes ei, 56. in quibus fuit Marja hæc Magdalene et Marja hæc Iacobi et Iosis mater et mater filiorum Zebedæi. 57. Verum cum

ANNOTATIONES.

xxvii, 12. miþþanei] J. St. ✕ div. — vrohiþs] J. St. ✕ vrohits.

xxvii, 14. sildaleikida] St. ✕ sildaleikjda.

xxvii, 15. warjanoh] quodcumque, ° gr. omn.; cæ-terum vid. ad Mc. xv, 6.

xxvii, 16. þan] Goth. ° τότε, þanuh, quod fortasse a librario propter præcedens þan omissum est. — gatarhidana] St. ✕ datarhidana. Maresh. ap. J. p. 410 speciosius quam verius legi suadet gataiknidana; vide Sk. 41, 22 ubi gatarhjan eodem sensu invenitur. — barabban] Ulf. ° λεγόμενον.

xxvii, 42. atst. igadau] vid. ad J. xiii, 35. — ei gasaiwaima] ut videamus, ° gr. omn., Ulf, qui c. verss. legit, ex Mc. xv, 32 addidisse videtur (cf. ad iii, 11).

xxvii, 44. þatuh] hoc, gr. omn. τὸ δὲ, fortasse hoc δὲ latet in uh enclitico, cf. ad Joan. xviii, 26 et ad Eph. iv, 32.

xxvii, 45. þan] H. ° ✕ — weilai] J. St. Hz. ✕ weila; B. lac.; in cod. Arg. weil. tantummodo legi potest. — varþ riqis] ¶ gr. omn.

xxvii, 46. weila niundon] ¶ gr. omn. — helei] Ulf. ἄλει non ἄλι legisse, cum Griesb. contendit non potest, nam sæpius Ulf. *græcum i accentu insignitum per diphthongum ei red. lit, vid. Grimmium. I, 38.

— lima] gr. λαμά.

xxvii, 48. jah lagjands] St. ✕ jct.

xxvii, 49. let ei] J. St. ✕ jct., vid. ad Mc. xv, 36.

— nasjan] servare, gr. σώσων.

xxvii, 51. diskritnoda] sic cod. Arg.; J. St. B. diskritnoda, rectius quidem, sed uti codex habet, sæpius scribitur, vid. ad Mc. iii, 13. — iupaþro] Z. ✕ jupaþro.

xxvii, 52. ligandane] jacentium, gr. omn. κεκοιμημένων; B. satis acute suspicatur Ulf. falso legisse κειμένων; κεικοιμηθαι certe aliis locis, gastlepan reddi solet, vid. Cor. I, xv, 20.

xxvii, 53. innatgaggandans] J. St. + innaggandans. — managaim] B. lac.

xxvii, 54. vaurþanona] J. St. ✕ vaurþano. — sunus] J. St. ✕ sunu. — ist] est gr. omn. ἦν.

xxvii, 55. saiwandeins] J. St. ✕ saiwaindeins. — þozei] J. St. B. H. ✕ þosei.

xxvii, 56. iosez] insolent or forma genitivi propter z in fine; Mc. xv, 40, 47; L. iii, 29 recte iosezis legitur; si scriberetur ioses, defendi posset comparatis formis moyses J. ix, 28; anos Esdr. ii, 33; nunc vero iosezis scribendum esse videtur.

58 seiþu varþ. qam manna gabigs af areimaphaias. þizuh namo iosef. saei jah silba siponida iesua. sah
 59 atgaggands du peilatau baþ þis leikis iesuis. þanuh peilatus uslaubida giban þata leik. jah nimands
 60 þata leik iosef bivand ita sabana hrainjamma jah galagida ita in niujamma seinamma hlaiva. þatei
 61 ushuloda ana staina jah faurvalvjands staina mikilamma daurons þis hlaivis galaip. vasuh þan jai-
 62 nar marja magdalene jah so anþara marja sitandeins andvairþis þamma hlaiva. istumin þan daga. saei
 63 istafar paraskaivein. gagemun auhumistans gudjans jah fareisaieis du peilatau qipandans. frauja. ga-
 64 mundedum þatei jains airzjands qaþ nauh libands. afar þrins dagans urreisa. hait nu vitan þamma
 hlaiva und þana þridjan dag. ibai ufto qimandans þai siponjos is binimaina imma jah qipaina du
 65 managein. urrais us dauþaim. jah ist so speidizei airzipa vairsizei þizei frumein. qaþ im peilatus.
 66 habaiþ vardjans. gaggip vitaiduh svasve kunnub. ip eis gaggandans galukun þata hlaiv faursigljan-
 dans þana —

INTERPRETATIO.

sero fieret, venit homo dives ab Arimathæa, hujus nomen Iosef, qui etiam ipse discipulus-fuit Iesu; 58. Hic accedens ad Pilatum petiit hoc corpus Iesu. Tunc Pilatus permisit dare hoc corpus; 59. et sumens hoc corpus Iosef involvit id liateo mundo 60. et posuit id in novo suo sepulcro, quod excidit in saxo et præcludens saxo magno ostia hujus sepulcri ivit. 61. Fuit autem illic Marja Magdalene et hæc altera Marja sedentes e-regione huic sepulcro. 62. Postero autem die, qui est post parasceven, convenerunt summi sacerdotes et Farisæi ad Pilatum 63. dicentes: domine, meminimus, quod ille seductor dixit adhuc vivens: post tres dies surgo. 64. Iube igitur custodire hoc sepulcrum usque hunc tertium diem, ne forte venientes hi discipuli ejus auferant eum et dicant ad populum: surrexit e mortuis, et sit hæc posterior seductio pejor hæc priore. 65. Dixit iis Pilatus: habete custodes, ite, custodite sicut scitis. 66. Verum ii euntes clausurunt hoc sepulcrum signantes hunc —

ANNOTATIONES.

xxvii, 57. *af areimaphaias*] offendet lectorem hæc structura, quod *af* dativum secum habere solet; præter hunc locum Mc. quoque xv, 43 et *af beþanias* J. II, 4; elliptice id dictum esse ex L. vi, 17 apparet, ubi *us allamma iudaias* legitur, omnibus in his locis *landa* supplendum est, cf. ad L. viii, 49. — *þizuh namo*] hujus nomen gr. omn. τούνομα, quam formam non novisse videtur Ulf., constructio enim postulat *þizei namo*, ut L. i, 27; ii, 25; vide tamen ad J. xviii, 26.
 xxvii, 58. *uslaubida*] permisit, gr. omn. ἐκέλευσε; Maresh. p. 410 *uslaubida* ex loco parallelo J. xix, 38

huc pervenisse suspicatur, ibi enim ἐπέτρεψε legitur, cui verbo *uslaubjan* semper respondet.

xxvii, 62. *paraskaivein*] accusativus forma græca, sic *synagogein* L. vii, 5. *apistaulein* Rom. xvi, 22.

xxvii, 64. *þridjan*] J. St. B. Hz. ✕ *þridjin*. — *ufto*] sine dubio legendum est *aufsto*. — *frumein*] sic recte, vid. Grim. i, 757.

xxvii, 65. *vardjans*] custodes, gr. omn. (præter cod. D. ubi prima manu scriptum erat φύλακας) κοστωδιάν; sic vs. seq.

AIVAGGELJO ÞAIRH MARKU

ANASTODEIÞ.

1, 1, 2 Anastodeins aivaggeljons iesuis xristaus sunaus guþs. sve gamliþ ist in esai in praufetau. sai.
 3 ik insandja aggilu meinana faura þus. saei gamanveiþ vig þeinana faura þus. stibna vopjandins
 4 in auþidai. manveiþ vig frauþins. raihtos vaurkeiþ staigos guþs unsaris. vas iohannes dauþjands
 5 in auþidai jah merjands dauþein idreigos du aflageinai fravaurhte. jah usiddjedun du imma all
 iudai land jah iairusaulymeis jah dauþidai vesun allai in iaurdane awai fram imma andhaitau-
 6 dans fravaurhtim seinaim. vasuþ-þan iohannes gavasipþ taglam ulbandaus jah gairda sil'eina
 7 bi lup seinana jah matida þramsteins jah miliþ haiþvisk jah merida qipands. qinipþ svinþoza
 8 mis. sa afar mis þizei ik ni im vairþs anahneivands andbindan skaudaraip skohe is. aþþan ik

INTERPRETATIO. EVANGELIUM PER MARCUM INCIPIT.

1, 1. Initium evangelii Iesu Christi, filii Dei. 2. Ut scriptum est in Esaiâ profeta: ecce, ego mitto angelum meum ante te, qui parat viam tuam ante te. 3. Vox clamantis in deserto: parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri! 4. Fuit Iohannes baptizans in deserto et nuntiâns baptismum pœnitentiæ ad remissionem peccatorum; 5. et exierunt ad eum omnis Iudæa-terra et Ierosolymitani et baptiza i fuerunt omnes in Iordano aqua ab eo, confitentes peccata sua. 6. Fuit autem Iohannes indutus pilis cameli et zona pellicea circa coxam suam et comedit locustas et mel agreste 7. et nuntiavit dicens: ve dit fortior me hic post me, cuius ego non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceorum ejus. 8. At ego

ADNOTATIO.

Inscript. *anastodeiþ*] ° gr. omn., sic etiam Luc. inscript.

1, 2. *faura þus*] sec. ante te, ° gr.

1, 3. *guþs unsaris*] Dei nostri, gr. αὐτοῦ.

1, 4. *aflageinai*] sic cod. Arg. aperte; J. St. B. ✕ *aflateinai*. a Z. injuria probatum.

1, 5. *usiddjedun*] exierunt, Ulf. aut c. gr. ἐξῆλθον-
 πρὸντος legit, aut ex usu sermonis gothici vocem *land*

sensu colectivo construit. — *allai*] gr. post *iairusaulymeis*.

1, 6. *haiþvisk*] cod. Arg. in marg. *vilþi* idem significans, vid. Rom. xi, 17, 24.

1, 7 *sa*] hic, ° gr. omn. — *þizei* J. St. ✕ *þize*. — ik ego, ° gr. omn. — *anahneivands*] St. ✕ *anahneivands*

1, 8. *aþþan*] vid. ad ix, 12.

9 daupja izvis in vatin. ip̄ is daupeip̄ izvis in ahmin veihamma. jah varp̄ in jainatm dagam. qam iesus
 10 fram nazaraiþ̄ galeilais jah daupis vas fram iohanne in iardane. jah suns usgaggands us þamma
 11 vatin gasaw usluknans himinans jah ahman sve ahak atgaggandan ana ina. jah stibna qam us himi-
 12 nam. þu is sunus meins sa liuba. in þuzei vaila galeikaida. jah suns sai. ahma ina ustauh in aupida
 13 jah vas in þizai aupidai dage sidvoortiguns fraisans fram satanin jah vas miþ̄ diuzam jah aggile's
 14 andbahtidedun imma. ip̄ afar þatei atgibans varp̄ iohannes. qam iesus in galeilais merjands aivag-
 15 geljon þiudangardjos guþs qip̄ands þatei usfullnoda þata mel jah atnewida sik piudangardi guþs.
 16 idreigoþ̄ jah galaubeiþ̄ in aivaggeljon. jah warbonds faur marein galeilais gasaw seimonu jah an-
 17 draian broþar is. þis seimonis. vairpandans nati in marein. vesun auk fiskjans. jah qaþ̄ im iesus
 18 hirjats afar mis jah gatauja igqis vairþan nutans manne. jah suns apletandans þo natja seinā laisti-
 19 dedun afar imma. jah jainþro inngaggands framis leitil gasaw iakobu þana zaibaidaius jah iohanne
 20 broþar is jah þans in skipa manvjandans natja. jah suns haihait ins jah apletandans attan seinana
 21 zaibaidaiu in þamma skipa miþ̄ asnjam galip̄un afar imma jah galip̄un in kafarnaum. jah suns sab-
 22 bato daga galeiþands in synagogen laisida ins jah ussilmans vaurþun ana þizai laiseinai is. unte vas
 23 laisjands ins sve valdufoi habands jah ni svasve þai bokarjos. jah vas in þizai synagogen ize manna
 24 in unhrainjamma ahmin jah ufthropida qip̄ands. fralet. wa-uns jah þus iesu nazorenai. qam fra-
 25 qisjan uns. kann þuk was þu is. sa veiha guþs. jah andbait ina iesus qip̄ands. þahai jah usgagg ut
 26 us þamma. ahma unhrainja. jah tahida ina ahma sa unhrainja jah hropjands stibnai mikilai usiddja
 27 us imma. jah afslauþnodedun allai sildaleikjandans. svæi sokidedun miþ̄ sis misso qip̄andans. wa
 sijai þata. wo so laiseino (*Vide paginam sequentem.*)

INTERPRETATIO.

baptizo vos in aqua, verum is baptizat vos in Spiritu sancto. 9. Et factum-est in illis diebus, venit Iesus a Nazareth Galilææ, et baptizatus fuit ab Iohanne in Iordano. 10. Et statim exiens ex hac aqua vidit reclusos cœlos et Spiritum uti columbam accedentem super eum. 11. Et vox venit e cœlis: tu es filius meus hic carus, in te-quo valde me-oblato. 12. Et statim, ecce, spiritus eum eduxit in desertum, 13. et fuit in hoc deserto diebus quadraginta tentatus a Satana et fuit cum feris, et angeli ministrarunt ei. 14. Verum post quod traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Galilæam nuntians evangelium regni Dei. 15. Dicens, quod impletum-est hoc tempus et appropinquavit se regnum Dei, respiscite et credite in evangelium. 16. Et ambulans ad mare Galilææ vidit Simonem et Andream, fratrem ejus, hujus Simonis, jacentes rete in mare; fuerunt enim piscatores. 17. Et dixit iis Iesus: venite post me et facio vos fieri captores hominum. 18. Et statim relinquentes hæc retia sua secuti-sunt post eum. 19. Et illinc iniens ultra paulum, vidit Iacobum, hunc Zebedæi, et Iohannem, fratrem ejus, etiam hos in nave parantes retia. 20. Et statim vocavit eos et relinquentes patrem suum Zebedæum in hac nave cum mercenariis iverunt post eum. 21. Et iverunt in Cafarnaum; et statim sabbato die iens in synagogam docuit eos. 22. Et attoniti fuerunt super hac doctrina ejus, nam fuit docens eos uti potestatem habens et non sicut hi scribæ. 23. Et fuit in hac synagoga eorum homo in immundo spiritu et exclamavit 24. dicens: desine, quid nobis et tibi, Iesu Nazarene, venisti perdere nos? novi te, qui tu es, hic sanctus Dei. 25. Et increpavit eum Iesus dicens: tace et exi foras ex hoc, spiritus immunde. 26. Et laceravit eum spiritus hic impurus et clamans voce magna exiit ex eo. 27. Et obstupuerunt omnes admirantes, ita-ut disputarent inter se invicem dicentes, qui sit hoc, quæ hæc doctrinarum

ANNOTATIONES.

- 1, 9. iohanne] J. St. ✕ iohannes.
 1, 10. usluknans] lh. *Ulfil. illustr.* p. 155 p o us-
 luknandans positum esse ait, de qua re Z. *Gram.* p.
 53 recte dubitans pro participio passivi verbi *uslukan*
 habere maluit; sed hæc forma secundum regulas
 grammaticas *uslukanans* esse debebat: itaque statu-
 endum est, aut librarium errasse scribendo *usluknans*
 pro *uslukanans* (quod placet Grimm. Gr. 4, 26, et
 Ettmüller l. l.), aut formam *usluknans* pertinere ad
 adjectivum *uslukns*, cf. L. vi, 35 *usvenans* (ab u-
 rens).
 1, 11. qam] venit, gr. omni. ἐγένετο, cf. J. vi, 25.
 —in þuzei vaila galeikaida] cod. Arg. in marg. þukei
 vilda (te quem volui).
 1, 12. suns sai] statim ecce; cum nullus graecorum
 ullum illius sai vestigium habeat (quia prorsus sensui
 repugnat), complures autem εὐθέως præbeant pro
 vulg. εὐθύς, deinde noster εὐθέως per *sunsaiu* reddere
 soleat (iii, 6; v, 29 sq.; vi, 25; x, 52 all.), etiam h.
 l. sine dubio *sunsaiu* legendum est.
 1, 13. diuzam] edit. ✕ *dihzam*; sine dubio recta
 lectio in cod. Arg. existit, sed hodie certo dici non
 potest, quia hic locus in earum plagularum una scri-
 ptus erat, quas impia manus e codice avertit. *Diuzam*
 primus Grim. I, 606 divina conjectura assecutus est,
 et repudiatam II, 266, repetiit III, 359, monitus loco
 Cor. I, xv, 32.
 1, 14. atgibans] J. St. ✕ *atihdans*.
 1, 15. qip̄ands] ante hoc verbum Ulf. c. codd.

- o zai.
 1, 16. jah warbonds] Ulf. c. codd. *zai* παρόρων le-
 gisse videtur, vid. II, 14 — *andraian*] St. ✕ *andrajan*.
 — þis seimonis] hujus Simonis, ° gr. — *fiskjans*] St.
 ✕ *fiskians*.
 1, 17. igqis] J. St. ✕ *igvis*; recte Maresh. p. 414.
 1, 19. jainþro inngaggands] ¶ gr. omni.; cæterum J.
 St. ✕ *ingaggands* — *framis leitil*] J. Z. ✕ *framis-*
leitil, St. B. ✕ *framisleiva*. Z. h. l. et *Versuch*, etc. p.
 86 ✕ *fram is leitil*; quid in codice Arg. scriptum fue-
 rit, nec lh. adnotavit, neque hodie cognosci potest,
 quia hæc plagula e codice direpta est. *Framis* Grim.
 III, 591, cf. 97 recte pro adverbii comparativo hæbet,
 ulterius significante et graeco πρό in compositis ver-
 bis respondente, sic Rom. xiii, 12 *framis galaiþ* =
προέροψεν. Quod vero dicit *leitil* esse formam breviorē
 pro *leitil*, rectius videmur fecisse statuentes, *leitil* ne-
 gligentia librarii pro *leitil* ortum esse. — *zaibaidaius*]
 St. ✕ *zaibaidajaus*. — iohanne] J. St. ✕ *iohannes*.
 1, 21. synagogen] Z. ✕ *syn gogin*. — ins] eos, ° gr.
 1, 24. nazorenai] sic Goth. constanter legit cum
 sint loci, ubi gr. aut Ναζαρηνός aut Ναζαρεῖος habent,
 xiv, 67; xvi, 6; L. iv, 34. — þu] tu, ° gr. omni.
 1, 25. ahma unhrainja] spiritus immunde, ° gr. om-
 nes præter cod. D.
 1, 27. afslauþnodedun] B. ✕ *afslauþnodeaun*; quod
 Ulf. *sildaleikjandans* addit, a gr. omnibus ommissum.
 v. d. ad M. ix, 8. et Cor. I, ix, 25. — *la scino*] v. d. ad
 vi, 2.

so niujo. ei miþ valduſnja jah abmam þaim unhrainjam anabiudiþ jah ufhausjand imma. usiddja
 28, 29 þan meriþa is suns and allans bisitands galeilais. jah suns us þizai synagogen usgaggan-
 dans qemun in garda seimonis jah andraiins miþ iakobau jah iohannen. iþ svaihro seimonis
 30, 31 lag in brinnon. jah suns qeþun imma bi ija. jah duaaggands urraisida þo undgreipands
 32 handu izos. jah aflailot þo so brinno suns jah andbahtida im. andanahija þan vaurþanamma. þan
 33 gasaggq sauil. berun du imma allans þans ubil habandans jah unhulþons habandans. jah so baurgs
 34 alla garunnana vas at daura. jah gahailida managans ubil habandans missaleikaim sautim jah
 35 unhulþons managos usvarp jah ni fratailot rodjan þos unhulþons. unte kumþedun ina. jah air uhtvon
 36 usstandands usiddja jah galaif ana auþjana staþ jah jainar baþ. jah galaistans vaurþun imma seimon
 37, 38 jah þai miþ imma. jah bigitandans ina qeþun du imma þatei allai puk sokjand. jah qaþ du im. gag-
 39 gam du þaim bisunjane haimom jah baurgim. ei jah jainar merjau. unte duþe qam. jah vas merjands
 40 in synagogim iþe and alla galeilaian jah unhulþons usvairpands. jah qam at imma þrutstill habands
 41 bidjands ina jah knivam knussjands jah qipands du imma þatei. jabai vileis. magt mik gahrainjan. iþ
 42 iesus inſeinands ufrakjands handu seinu attaitok imma jah qaþ imma. viljau. vairþ hrains. jah
 43 biþe qaþ þata iesus. suns þata þrutstill aflaiþ af imma jah hrains varþ. jah gawotjands imma suns
 44 ussandida ina jah qaþ du imma. saiw ei mannhun ni qipais vaiht ak gagg þuk silban ataugjan
 45 gudjin jah atbair fram gahraincinai þeinai. þatei anabaup moses du veitvodiþai im. iþ is usgaggands
 dugann merjan filujah usqipþan þata vaurd. svasve is juþan ni mahta andaugjo in baurg galeiþan ak uta
 II, 1 ana auþjaim stadim vas. jah iddjedun du imma allaþro. jah galaif aftra in kafarnaum afar dagans. jah
 2 gafrehun þatei in garda ist. jah suns gagemun managai. svasve juþan ni gamostedun nih at daura.

INTERPRETATIO.

hæc nova, quod cum potestate etiam spiritibus his immundis imperat et obediunt ei? 28. Exiit autem fama ejus statim per omnes vicinos Galilææ. 29. Et statim ex hac synagoga exeuntes venerunt in domum Simonis et Andrea cum Iacobo et Iohanne. 30. Verum socrus Simonis jacuit in febre, et statim dixerunt ei de ea. 31. Et accedens erexit hanc apprehendens manum ejus, et dimisit hanc hæc febris statim, et ministravit iis. 32. Vespere autem facto, cum occidit sol, tulerunt ad eum omnes hos male habentes et dæmones habentes. 33. Et hæc urbs tota collecta fuit ad januam. 34. Etsanavit multos male habentes variis morbis, et dæmones multos eiecit, et non permisit loqui hos dæmones, nam noverunt eum: 35. Et mane crepusculo exurgens exiit et ivit in desertum locum et illic oravit. 36. Et comites facti sunt ei Simon et hi cum eo. 37. Et inventientes eum dixerunt ad eum, quod omnes te quærent. 38. Et dixit ad eos: imus ad hos circumcirca vicos et urbes, ut etiam illic nuntiem, nam ideo veni. 39. Et fuit prædicans in synagogis eorum per totam Galilæam et dæmones ejiciens. 40. Et venit ad eum lepram habens, orans eum et genibus nitens et dicens ad eum, quod si vis, potes me mundare. 41. Verum Iesus miserens extendens manum suam tetigit eum et dixit ei: volo, si mundus. 42. Et cum dixit hoc Iesus, statim hæc lepra abiit ab eo et purus factus est. 43. Et comminans ei statim emisit eum. 44. et dixit ad eum: vide, ut alicui non dicas quidquam, sed i te ipsum ostendere sacerdoti et offer pro purificatione tua, quod præcepit Moses ad testimonium iis. 45. Verum is exiens cœpit prædicare multum et eloqui hoc verbum, adeo ut is amplius non posset palam in urbem ire, sed foris in desertis locis fuit et iverunt ad eum undique. II, 1. Et ivit iterum in Cafarnaum post dies, et compererunt, quod in domo est. 2. Et statim e venerunt multi, adeo ut amplius non locum invenirent ne quidem ad januam, (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

- 1, 29. iohannen] J. St. ✕ iohannes.
 1, 32. gasaggq sauil] sic recte lh. Ulf. illustr. p. 113. sq.; J. St. ✕ gasag ju sa uil; B. Hz. ✕ gasaggq sau il.
 1, 34. usvarp] J. St. ✕ usvairp.
 1, 35. air uhtvon] Z. temere coni. airuh tron; nam lectio vulgata eo confirmatur, quod in affinis linguis eadem vox reperitur, vid. Schmid Schwäb. Wörterb. p. 8. Graff Althochdeutsch. Sprachsch. I, p. 158. Cæterum Ulf. c. codd. et v. ss. ° λiav.
 1, 37. þuk sokjand] † gr.
 1, 38. bisunjane] circumcirca, Ulf. cum cod. D ἐγγύς legisse videtur.—haimom jah baurgim] vicos et urbes, gr. χωμοπόλεις. Cæterum J. St. B. Hz. ✕ haimon, vid. lh. Ulf. illustrat. p. 229.
 1, 39. in synagogim] in synagogis; gr. εἰς τὰς συναγωγάς.
 1, 40. knussjands] Ulf. c. codd. ° ἀτόν.
 1, 41. seinu] suam, ° gr. omn. præter unum cod. D. (Bezæ), referente Mare-h. p. 418.
 1, 42. þata] pr. hoc, ° gr. omn. — iesus] cum gr. omn. hoc loco et L. vi, 12; viii, 10; J. xviii, 1, pronomen demonstrativum (αὐτός vel ὁ) habeant, suspicari licet is legendum esse, pro quo librarius facile is scribere poterat; fortasse eadem emendatio II, 25 adhibenda est, ubi præter Syriam et Armeniam versiones nullus liber iesus præbet; (aliter pro is J. xi, 4 jam Lye ap. Benz. præf. p. LXVII iesus. cum gr. omn.

scribere maluit). Sed negari non potest esse locos in quibus non ita facile de ejusmodi errore cogitare liceat, e. gr. Mc. v, 22, ubi iuis (i. e. iesuis), in omnibus autem gr. constanter αὐτοῦ legitur. Difficilius etiam est de loco Mc. vi, 55 sententiam ferre: ei is vesi, quod legitur, respondet versionibus latinis; ei iesus vesi, si legeretur, lectioni codicis D et eis versionibus aptius esset, cum quibus in aliis locis conspirare solet; Benzeli iudicium Ulf. iam ἐξεῖνος pro ἐξεῖ legisse arbitrans, amplecti non libuerit. Ut vero h. l. rem conficiamus, addimus, Mc. i, 45 et L. v, 34 pro is, quod cod. Arg. cum gr. omn. habet, J. St. (et Luc. loco B etiam) et Mc. ii, 15 omnes editores contra codicis Arg. auctoritatem male iesus reposuisse.—þata þrutstill] gr. omn. præter cod. e ap. Mi. post imma.

- 1, 41. mannhun] Z. ✕ manhun.—gudjin] Ulf. ἀρχιερεῖ pro ἱερεῖ legisse, Griesb. temere contendit, nam gudja et aulumists gudja Ulf. promiscue utitur, nec licet eam ob causam conijcere II, 26 eum simplex ἱερέως in suo cod. legisse, uti idem vir doctus fecit.
 1, 45. iþ is] vid. ad I, 42.
 II, 1. galaiþ aftra] † gr.—gafrehun] compererunt, gr. omn. ἠκούσθη—in garda] in domo, gr. εἰς οἶκον.
 II, 2. at daura] Ulf. ° τὰ cum codd. 28 et 151.—gamostedun] gamotan est locum habere, capi, vid. J. viii, 37; Cor. II, vii, 2.

3, 4 jah rodida im vaurd. jah qemun at imma uslipan bairandans hafanana. fram sidvorim jah ni magandans newa qiman imma faura manageim andhulidedun hrot. þarei vas iesus. jah usgra-
 5 bandans insailidedun þata badi jah fralailotun. ana þammei lag sa usliþa. gasaiwands þan iesus ga-
 6 laubein ize qaþ du þamma uslipin. barnilo. aſletanda þus fravaurhteis þeinos. vesunuh þan sumai
 7 þize bokarje jainar sitandans jah þagkjandans sis in hairtam seinaim. wa sa sva rodeiþ naiteinins.
 8 was mag aſletan fravaurhtins niba ains guþ. jah suns uskunnands iesus ahmin seinamina þatei sva
 9 þai mitodedun sis qaþ du im. duwe mitoþ þata in hairtam izvaraim. waþar iſt azetizo du qiþan
 þamma uslipin. aſletanda þus fravaurhteis þeinos. þau qiþan. urreis jah nim þata badi þeinata jah
 10 gagg. aþþan ei viteiþ þatei valdufni habaiþ suns mans ana airþai aſletan fravaurhtins. qaþ du
 11, 12 þamma uslipin. þus qiþa. urreis nimuh þata badi þein jah gagg du garda þeinamma. jah urrais
 suns jah ushafjands badi usiddja faura andvairþja allaize. svasve usgeisnodedun allai jah hauhi-
 13 dedun mikiljandans guþ qiþandans þatei aiv sva ni gasewum. jah galaiþ aſtra faur marein. jah all
 14 manageins iddjedun du imma jah laisida ins. jah warbonds gasaw laivvi þana alfaiaus sitandan at
 15 motai jah qaþ du imma. gagg afar mis. jah usstandands iddja afar imma. jah varþ. biþe is anakum-
 bida in garda is. jah managai motarjos jah fravaurhtai miþanakumbidedun iesua jah siponjam is.
 16 vesun auk managai jah iddjedun afar imma. jah þai bokarjos jah fareisaieis gasaiwandans ina mat-
 jandan miþ þaim motarjam jah fravaurhtaim qeþun du þaim siponjam is. wa iſt þatei miþ motar-
 17 jam jah fravaurhtaim matjiþ jah driggiþ. jah gahausjands iesus qaþ du im. ni þaurbun svinþai
 18 lekeis ak þai ubilaba habandans. ni qam laþon usvaurhtans ak fravaurhtans. jah vesun siponjos
 iohannis jah fareisaieis fastandans. jah atiddjedun jah qeþun du imma. duwe siponjos iohannis jah
 19 fareisaieis fastand iþ þai þeinai siponjos ni fastand. jah qaþim iesus. ibai magun sunjus bruþfadis.
 und þatei miþ im iſt bruþfaþs. fastan. sva lagga weila sve miþ sis haband bruþfad. ni magun fas-
 20 tan. aþþan atgaggand dagos þan (*Vide paginam sequentem.*)

INTERPRETATIO.

et locutus est eis verbum. 3. Et venerunt ad eum paralyticum ferentes sublatum a quatuor. 4. Et non potentes prope venire ei præ turbis detexerunt tectum, ubi fuit Iesus, et effodientes illaquearunt hunc grabatum et demiserunt, super quo jacuit hic paralyticus. 5. Videns autem Iesus fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: filiole, remittuntur tibi peccata tua. 6. Fuerunt autem quidam horum scribarum illic sedentes et cogitantes sibi in cordibus suis: 7. quid hic sic loquitur blasphemias, quis potest remittere peccata, nisi unus Deus? 8. Et statim cognoscens Iesus spiritu suo, quod sic hi cogitarunt sibi, dixit ad eos: cur cogitatis hoc in cordibus vestris? 9. Utrum est facilius ad dicendum huic paralytico: remittuntur tibi peccata tua, an dicere: surge et sume hunc grabatum tuum et i; 10. at ut sciatis, quod potestatem habet filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum: 11. tibi dico, surge sumeque hunc grabatum tuum et i ad domum tuam. 12. Et surrexit statim et attollens grabatum exiit coram facie omnium, adeo ut obstupuerint omnes et honorificarint magnificantes Deum dicentes, quod unquam sic non vidimus. 13. Et ivit iterum ad mare; et omnes turbæ iverunt ad eum et docuit eos. 14. Et ambulans vidit Levvi, hunc Alfaei, sedentem ad telonium et dixit ad eum: i post me; et exurgens ivit post eum. 15. Et factum est, cum is accumberet in domo ejus, et multi portitores et peccatores accubuerunt cum Iesu et discipulis ejus, fuerunt enim multi et iverunt post eum. 16. Et hi scribæ et Farisæi videntes eum edentem cum his portitoribus et peccatoribus dixerunt ad hos discipulos ejus: quid est quod cum portitoribus et peccatoribus edit et bibit? 17. Et audiens Iesus dixit ad eos: non indigent validi medici, sed hi male habentes; non veni invitare justos, sed peccatores. 18. Et fuerunt discipuli Iohannis et Farisæi jejunantes; et adierunt et dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis et Farisæi jejunant, verum hi tui discipuli non jejunant? 19. Et dixit eis Iesus: num possunt filii sponsi, usque dum cum iis est sponsus, jejunare? tam longum tempus quam cum se habent sponsum, non possunt jejunare. 20. At accedunt dies, cum

ANNOTATIONES.

ii, 3. *fidvorim*] cod. Arg. et edit. ✕ *fidvorin*.
 ii, 4. *insailidedun—fralailotun*] illaquearunt—demiserunt, gr. omn. *χαλῶσι*; est amplificatio, cujus alia exempla collecta sunt ad M. ix, 8, 25; Cor. I, ix, 25. — *lag*] gr. omn. *po t usliþa*.
 ii, 5. *þus—þeinos*] tibi—tuus, gr. *σοῦ*; Ulf. c. codd. *soi—soῦ*; sic vers. 9.
 ii, 8. *mitoþ þata*] gr. omn.
 ii, 9. *aſletanda*] cod. Arg. ✕ *aſleþanda*. — *þus—þeinos*] vid. ad vs. 5.—*jah*] pr. et, ° gr.—*þeinata*] gr. omn. ante *þata*.
 ii, 11. *nimuh*] sunt qui dicunt Ulf. omittere *xai*, sed errant nescientes, particulam *uh* habere vim copulativam, sic xiv, 13 *qaþuh = xai léyei*, cf. ad Cor. I, xvi, 13. *Nimuh* autem pro *jah nim* vs. 9 dictum est, solet enim Gothus sermonem variare.
 ii, 12. *hauhidedun mikiljandans*] vid. ad M. ix, 8; cæterum St. ✕ *haubidedun*. — *þatei*] St. ✕ *þapei*. — *gasewum*] J. St. cum cod. Arg ✕ *gasewun*, nec græcis respondens, nec sensum aptum præbens; in cod.

gasewū pro *gasewu*, errore librarii.

ii, 13. *galaiþ*] St. ✕ *gelaiþ*. — *jah all—imma*] hoc colon cod. Arg. non in textu, sed in marg. habet, J. St. B. ✕ *jah alla manag. i usiddjedun*, scilicet in cod. litteræ *ns* vocis *manageins* diremptæ novum versum incipiunt, illi autem pro *us* habuerunt; veram lectionem cum hac falsa miscens, is qui confecit Hz. manuscriptum, dedit: *jah all manageins usiddjedun*.
 ii, 14. *alfaius*] J. St. ✕ *alfaius*. — *usstandands*] St. ✕ *usstandans*.
 ii, 15. *is*] pr., vid. ad I, 42; cæterum gr. omn. post *anakumbida*.
 ii, 16. *iſt*] est, ° gr. omn. — *fravaurhtaim*] cod. Arg. ✕ *fraaurhtaim*.
 ii, 17. *fravaurhtans*] Ulf. c. codd. ° *εις μετάνοιαν*, cf. ad M. iii, 11.
 ii, 18. *fareisaieis*] sec., gr. omn. *οι τῶν φαρισαίων* præter unum cod. 239, qui cum Goth. consentit.
 ii, 19. *bruþfaþs*] gr. omn. ante *miþ*; J. St. ✕ addunt articulum *sa*.

afnimada af im sa brupfaps. jah þan fastand in jainamma daga. ni manna plat fanins niujis
 21 siujip ana snagan fairnjana. ibai afnimai fullon af þamma sa niuja þamma fairnjin jah vairsta
 22 gataura vairþip. ni manna giutip vein joggata in balgins fairnjans. ibai aulto distairai
 vein þata niujo þans balgins jah vein usgutniþ jah þai balgeis fraqistnand. ak vein
 23 joggata in balgins niujans giutand. jah varþ þairhgaggan imma sabbato daga þairh atisk
 24 jah dugunnun siponjos is skevjandans raupjan ahsa. jah fareisaieis qeþun du imma. sai. wa
 25 taujand siponjos þeinai sabbatim. þatei ni skuld ist. jah iesus qap du im. niu ussuggvuþ
 26 aiv. wa gatavida daveid. þan þaursta jah gredags vas. is jah þai miþ imma: waiva galaiþ in gard
 guþs uf abþara gudjin jah hlaibans saurlageinai matida. þanzei ni skuld ist matjan niþa ainaim
 27 gudjam. jah gaf jah þaim miþ sis visandam. jah qap im. sabbato in mans varþ gaskapans ni manna
 28; III, 1 in sabbato dagis. svæi frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato. jah galaiþ aftra in synagogen.
 2 jah vas jainar manna gþaursana habands handu. jah vitaidedun imma. hailidedi sabbato daga. ei
 3 vrohidedeina ina. jah qap du þamma mann þamma gþaursana habandin handu. urreis in midumai.
 4 jah qap du im. skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan aiþþau unþiuþ taujan. saivala nasjan aiþþau
 5 usqistjan. ip eis þahaidedun. jah ussaiwands ins miþ moda gauris in daubiþos hairtins ize qap du
 6 þamma mann. ufrakei þo handu þeina. jah ufrakida. jah gastop aftra so handus is. jah gaggandans
 7 þan fareisaieis sunsaiv miþ þaim herodianum garuni ga avidedun bi ina. ei imma usqemeina. jah
 iesus aflaiþ miþ siponjam seinaim du marein. jah filu manageins us galeilaian laistidedun afar imma.
 8 jah us iudaia jah us iairusaulyimim jah us idumaia jah hindana iaurdanas. jah þai bi tyra jah
 9 seidona manageins filu gahausjandans. wan filu is tavidu. qemun at imma. jah qap þaim siponjam
 10 seinaim ei skip habaiþ vesi at imma in þizos manageins. ei ni þraiheina ina. managans auk ga-
 hailida. svasve drusun ana ina. ei imma attaitokeina. jah sva managai sve habaidedun vuo-
 11 dufnjos jah ahmans unhrainjans. þaih þan ina gasewun. drusun du imma jah hropidedun qipandans
 12, 13 þatei þu is sunus guþs. jah filu andbait ins ei ina ni gasvikunþidedeina. jah ustaig in fairguni jah
 14 athabait þanzei vilda is jah galipun du imma. jah gavaurhta tvalif du visan miþ sis jah ei insandi-

INTERPRETATIO.

aufertur ab iis hic sponsus, et tum jejunant in illo die. 21. Non homo assumptum panis novi sicut ad amicum veterem; ne auferat plenitudinem ab hoc hic novus hoc veteri et pejor fissura fiat. 22. Non homo fundit vinum novum in utres veteres, ne forsitan dirumpat vinum hoc novum hos utres et vinum effluat et hi utres pereant; sed vinum novum in utres novos fundunt. 23. Et factum est transire ei sabbato die per satum et coeperunt discipuli ejus praetereuntes vellere aristas, 24. et Farisaei dixerunt ad eum: ecce, quid faciunt discipuli tui sabbatis, quod non fas est? 25. Et Iesus dixit ad eos: nonne perlegistis unquam, quod fecit David, cum indiguit et famelicus fuit, ipse et hi cum eo; 26. quomodo ivit in domum Dei sub Abjathare sacerdote, et panes propositionis comedit, quos non fas est edi, nisi solis sacerdotibus; et dedit etiam his cum se existentibus. 27. Et dixit iis: sabbatus causa hominis fuit creatus, non homo causa sabbati diei; 28. ita ut dominus sit hic filius hominis etiam huic sabbato. III, 1. Et ivit iterum in synagogam, et fuit illic homo arefactam habens manum, 2. et observarunt eum, sanaret sabbato die, ut accusarent eum. 3. Et dixit ad hunc hominem hunc arefactam habentem manum: surge in medio. 4. Et dixit ad eos, fasne est in sabbatis bene facere, aut male facere? animam servare, aut perdere? verum illi tacuerunt. 5. Et adspiciens eos cum ira, tristis ob obdurationem cordis eorum, dixit ad hunc hominem: protende hanc manum tuam; et protendit, et constitit rursus haec manus ejus. 6. Et euntes tum Farisaei statim cum his Herodianis consilium fecerunt contra eum, ut eum occiderent. 7. Et Iesus abiit cum discipulis suis ad mare et multum turbae e Galilaea secuti sunt post eum et ex Iudaea 8. et ex Ierusalymis et ex Idumaea, et ultra Iordanum et hi circa Tyrum et Sidonem turbae multum audientes, quam multum is fecit, venerunt ad eum. 9. Et dixit his discipulis suis, ut navis praesto esset apud eum propter hanc turbam, ut non comprimerent eum. 10. Multos enim sanavit, adeo ut ruerent in eum, ut eum attingerent, et tam multi quam habuerunt vulnera 11. et spiritus immundos, hi cum eum viderent, ruerunt ad eum et clamaverunt dicentes, quod tu es filius Dei 12. Et multum comminatus est iis, ut eum non manifestarent. 13. Et conscendit in montem et advocavit quos voluit is et iverunt ad eum. 14. Et fecit duodecim ad versandum cum se et ut mitte-

ANNOTATIONES.

II, 21. af þamma] ab hoc, gr. αὐτοῦ.
 II, 22. init. Uf. ° xai.—balgins] sec. J. St. ✕ b.l-jins; iidem mox ✕ baljeis.—giutand] fundunt, gr. omn. βλητέον, Ulf. e L. v, 38, ubi codd. aliqui βάλουσι praebent.
 II, 23. skevjandans raupjan] praetereuntes vellere, gr. ὄδον ποιεῖν τιλλοντες; Ulf. c. verss.
 II, 24. siponjos þeinai] discipuli tui, ° gr.
 II, 25. iesus] vid. ad I, 42.
 II, 26. gudjin] vid. ad I, 44. — saurlageinai] J. St. ✕ sauralageinai, vid. L. vi, 4. — ainaim] solis, ° gr.
 II, 27. varþ gaskapans] fuit creatus; gr. solum ἐγένετο, Ulf. c. codd. ἐκτίσθη.
 III, 2. hailidedi] gr. omn. post daga; caeterum J. St. ✕ jau (ei) e L. vi, 7 addunt et Ulf. c. codd. ° αὐτόν.
 III, 4. in] in, ° gr. — usqistjan] utrum Ulfil.

ἀπολέσαι, an ἀποκτείνεν legerit, certo dici non potest, nam usqistjan utriusque graeco verbo respondet.

III, 5. gastop aftra] constitit rursus = graeco ἀποκατεστάθη, cf. VIII, 25.

III, 6. þan] tum, ° gr. omn.

III, 7. aflaiþ] gr. post seinaim.

III, 8. seidona] J. St. B. e graeco textu codicis D temere addunt bi. — is] is, ° gr. omn.

III, 9. þraiheina] J. St. ✕ praiheinai.

III, 10. jah] et, ° gr.

III, 11. þaih] hi, ° gr. omn.

III, 13. ustaig] sic cod. Arg.; editt. usstaig, rectius quidem, sed in verbis compositis saepius alterum s a librariis omissum est, sic M. xxvii, 51 diskritnoda, L. viii, 55 ustop, xiv, 14 ustassai; vid. Massm. Sk. p. 59. Idem factum est, si alterum verbum in s desinit, alterum ab s incipit, vid. ad Mc. x, 45; xvi, 1.

15, 16 dedi ins merjan jah haban valdufui du hailjan saubtins jah usvairpan un hulþons. jah gasatida
 17 seimona namo paitrus. jah iakobau þamma zaibaidaius jah iohanne broþr iakobaus. jah gasatida
 18 im namna bauanairgais. þatei ist. sunjus þeiwons. jah andraian jah filippu jah barþaulaumi jah
 19 ma þaiu jah boman jah iakobu þana alfaius jah þaddaiu jah seimona þana kananeiten jah iudan
 20 iskarioten. saei jah galevida ina. jah atiddjedun in gard. jah gaidþja sik managei. svasve ni mah-
 21 tedun nih hlaiþ matjan. jah hausjandans fram imma bokarjos jah anþarai usiddjedun galaban ina.
 22 qeþun auk þatei usgaisiþs ist. jah bokarjos þai af iairusaulymai qimandans qeþun þatei baiail-
 23 zaibul habaiþ jah þatei in þamma reikistin un hulþono usvairpiþ þaim un hulþom. jah athaitands
 24 ins in gajukom qap du im. waiva mag satanas satanan usvairpan. jah jabai þiudangardi viþra sik
 25 gadailjada. ni mag standan so þiudangardi jaina. jah jabai gards viþra sik gadailjada. ni mag stan-
 26 dan sa gards jains. jah jabai satana usstoþ ana sik silban jah gadailiþs varþ. ni mag gastandan ak
 27 andi habaiþ. ni manna mag kasa svinþis galeiþands in gard is vilvan. niba sauþis þana svinþan
 28 gabindiþ jah þana gard is disvilvai. amen qiþa izvis þatei allata afletada þata fravaurhte sunum
 29 manne jah naiteinos sva managos svasve vajamerjand. aþþan saei vajamereiþ ahman veiþana. ni
 30, 31 habaiþ fralet aiv ak skula ist aiveinaizos fravaurhtais. unte qeþun. ahman unhrainjana habaiþ. jah
 32 gemun þan aiþei is jah broþrjus is jah uta standandona insandidedun du imma haitandona ina. jah
 setun bi ina managei. qeþun þan du imma. sai. aiþei þeina jah broþrjus þeina jah svistrjus þeinos
 33, 34 uta sokjand þuk. jah andhof im qiþands. wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meina. jah
 bisaiwands bisunjane þa s hi sik sitandans qap. sai. aiþei meina jah þai broþrjus meina.
 35. iv, 1 saei allis vaurkeiþ viljan guþs. sa jah broþar meus jah svistar jah aiþei ist. jah aftra iesus
 dugann laisjan at marein. jah galesun sik du imma manageins filu. svasve ina galeiþan in skip.
 2 gasitan in marein. jah alla so managei viþra marcin ana staþa vas. (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

ret eos predicare 15. et habere potestatem ad sanandos morbos et ejiciendos daemones. 16. Et imposuit
 Simoni nomen Petrus. 17. Et Iacobo, huic Zebedaei, et Iohanni, fratri Iacobi, et imposuit iis nomina Boanerges,
 quod est filii tonitru. 18. Et Andream et Philippum et Bartholomaeum et Matthaeum et Thomam et Iacobum,
 huic Alfaei, et Thaddaeum et Simonem, huic Cananitem, 19. et Iudam Iscariotem, qui etiam tradidit eum.
 20. Et adierunt in domum et collegit se turba, adeo-ut non possent ne-quidem panem edere. 21. Et au-
 dientes de eo scribae et alii exieruntprehendere eum, dixerunt enim, quod furore-percussus est. 22. Et
 scribae hi ab Ierosolymis venientes dixerunt, quod Beelzebul habet et quod in hoc supremo demonum ejicit
 hos daemones. 23. Et advocans eos in parabolis dixit ad eos: quomodo potest Satanas Satanam ejicere?
 24. Et si regnum contra se dividitur, non potest stare hoc regnum illud; 25. et si domus contra se dividitur,
 non potest stare haec domus illa; 26. et si Satanas insurrexit contra se ipsum et divisus fuit, non potest
 constare, sed finem habet. 27. Non homo potest vasa validi iens in domum ejus rapere, nisi antea hunc va-
 lidum vincit et hanc domum ejus diripiat. 28. Amen dico vobis, quod omne remittitur hoc peccatorum
 filiis hominum et blasphemiae tam multae quam blasphemant; 29. at qui blasphemat Spiritum sanctum, non
 habet remissionem unquam, sed reus est aeterni peccati; 30. quia dixerunt, spiritum immundum habet.
 31. Et venerunt tum mater ejus et fratres ejus et foris stantes immiserunt ad eum vocantes eum, 32. et
 sederunt circa eum turba, dixerunt autem ad eum: ecce, mater tua et fratres tui et sorores tuae foris quaerunt
 te. 33. Et respondit iis dicens: quae est haec mater mea, aut hi fratres mei? 34. Et circumspiciens circum-
 circa hos circa se sedentes dixit: ecce, mater mea et hi fratres mei! 35. Qui enim facit voluntatem Dei, hic
 etiam frater meus et soror et mater est. iv, 1. Et iterum Iesus coepit docere ad mare et congregaverunt se ad
 eum turbae multum, adeo-ut is iret in navem, sederet in mari, et omnis haec turba adversus mare in ripa fuit.

ANNOTATIONES.

III, 16. *paitrus*] secundum regulas grammaticas scribendum fuit *paitru*, accusativo casu, vid. L. I, 13 *haitais namo is iohannen*, cf. M. IX, 9. Id Ettmüll. I. I. dubitare non debebat; quod Grimm. Gr. IV, 622 dicit, recte habet de *haltan* et *vopjan*, non de *namjan*, neque dubitamus, quin Gr. GGA. 1836 p. 1792, ubi dicit: *nach den Wörtern namjan wird immer der nominativ construirt*, id est, post verba *namjan constructionem cum nominativo semper adhiberi*, de passivo cogitaverit. Nos autem recte adnotasse de *paitrus*, etiam L. VI, 14 loco gemello comprobatur, dicitur illic *thanei jdh namuda paitru*. Deinde vs. 17 pro *iakobau* et *iohanne* dativis propter sensum *jakobu* et *johannem* accusativos optabamus: pendere posse hos dativos a *gasatida*, cum sui sequatur *jah gasatida im*, non cogitavimus, et si Ettmülleri sententia de hoc loco recta est, facere non possumus, quin Ulfiam sensui parum consultis-e dicamus.

III, 17. *iakobau — iohanne*] ii dativi non habent, unde pendeant, accusativos verbo *gavaurhta* conjugados requirit sensus. Caeterum pro *iohanne* J. St. ✕ *iohannes*.

III, 18. *matþaiu*] St. ✕ *matþaiu*. — *kananeiten*] St. L. ✕ *kanan. iþen*.

III, 20. *atiddjedun*] St. ✕ *atiddjedun*. sic *gaidþja*

pro *gaidþja*, *matian* pro *matjan* et saepius. Caeterum Ulf. ° *πάλις* et *αυτούς*.

III, 21. *fram—anþarai*] de—alii, gr. *οί παρ' αυτού*. *usgaisiþs*] Grimm. Gr. IV, 26 *usgeisiþs* emendandum esse censet, vid. Glossar. v. *Geisan*.

III, 22. *iairusaulymai*] J. ✕ *iairusaulyma*.

III, 23. *gajukom*] J. St. ✕ *gajukon*. — *waiva*] sic cod. Arg., non *weaiva*, uti B. in eo legi dicit.

III, 26. *satana usstoþ*] edit. ✕ *satanaus stoþ*; *satanaus* nominativo nunquam dicitur, sed *satana* J. XIII, 27; Cor. II, XI, 14; aut *satanas* Mc. III, 23. — *gastandan*] J. St. B. ✕ *standan*. — *ak*] St. ✕ *ah*.

III, 27. *þana*] sec., Ulf. ° *τότε*, aut *þan* ante articulum *þana* librarii oscitantia exiit.

III, 29. *fravaurhtais*] peccati, gr. *ῥησις*.

III, 31. *jah*] pr. et, gr. *ὅν*.

III, 32. *managei*] gr. ante *bi*. — *svistrjus*] J. St. ✕ *svistrjos*.

III, 34. *sai*] ecce, Ulf. videtur *ἰδοῦ* legisse; quamquam loci sunt, in quibus *sai* graeco *ἴδε* respondet (XI, 21; XV, 4; J. VII, 26; XI, 36; all.), quod Goth. alias *saiw* interpretari solent.

III, 35. *jah*] r. et, ° gr. — *svistar*] Ulf. c. eodd. c. verss. ° *μοῦ*.

IV, 1. *iesus*] ° gr. omn. — *galeiþan*] ire, gr. omn.

3 jah laisida ins in gajukom manag. jah qap im in laiseinai seiwai. hauseip. sai. urran sa saians du
 4 saian fraiva seinamma. jah varp. miþþanei saiso. sum raihtis gadraus saur vig. jah qemun fuglos
 5 jah fretun þata. anþarþ-þan gadraus ana stainamma. þarei ni habaida airþa managa. jah suns
 6 urran. in þizei ni habaida diuþaizos airþos. at sunnin þan urrinandin ufbrann. jah unte ni habaida
 7 vaurtins. gaþaursnoda. jah sum gadraus in þaurnuns. jah ufarstigun þai þaurnjus jah afwapi-
 8 dedun þata. jah akran ni gaf. jah sum gadraus in airþa goda jah gaf akran urrinando jah
 9 vahsjando. jah bar ain .l. jah ain .j. jah ain .r. jah qap. sei habai ausona hausandona. gahausjai.
 10, 11 ip hipe varp sundro. frehun ina þai bi ina miþ þaim tvalibim þizos gajukons. jah qap im.
 izvis atgiban ist kunnan runa þiudangardjos goþs. ip jainaim þaim uta in gajukon allata vairþip.
 12 ei saiwandans saiwaina jah ni gaumjaina. jah hausjandans hausjaina jah ni fraþjaina. nibai wan ga-
 13 vandjaina sik jah afletaindau im fravaurþeis. jah qap du im. ni vituþ þo gajukon jah waiva allos
 14, 15 þos gajukons kunneip. sa saijands vaurd saijip. aþþan þai vipra vig. sind. þarei saiaða þata vaurd.
 jah þan gahausjand unkarjans. suns qimiþ satanas jah usnimiþ vaurd þata insaiano in hairtam ize
 16 jah sind samaleiko þai ana stainamma saianans. þarei þan hausjand þata vaurd. suns miþ sahedai
 17 nimand ita jah ni haband vaurtins in sis ak weilawairþai sind. þaþroh hipe qimiþ aglo aipþau vrakja
 18 in þis vaurdis. sun. gamarjanda. jah þai sind þai in þaurnuns saianans þai vaurd hausjandans.
 19 jah saurgos þizos libainais jah afmarzeins gabeins jah þai bi þata anþar lustjus innatgaggandans
 20 afwapjand þata vaurd jah akranalaus vairþip. jah þai sind þai ana airþai þizei godon saianans.
 21 þarei hausjand þata vaurd jah andnimand jah akran birand. ain .l. jah ain .j. jah ain .r. jah qap
 du im. ibai lukarn qimiþ dupe ei uf melan sataidau aipþau undar ligr. niu ei ana lukarnastapan
 22 satjaidau. nih allis ist wa fulginis. þarei ni (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

2. Et docuit eos in parabolis multum et dixit iis in doctrina sua : 3. audite, ecce, exiit hic serens ad serendum semine suo. 4. Et factum est, dum serit, quoddam quidem cecidit ad viam, et venerunt aves et vorarunt hoc. 5. Aliud autem cecidit in lapidosum, ubi non habuit terram multam, et statim exiit, propter quod non habuit profundam terram. 6. In sole autem oriente exarsit, et quia non habuit radices, exaruit. 7. Et quoddam cecidit in spinas, et supercenderunt hæ spinæ et exstinxerunt hoc, et fructum non dedit. 8. Et quoddam cecidit in terram bonam et dedit fructum adscendentem et crescentem et tulit unum xxx et unum lx et unum c. 9. Et dixit, qui habeat aures audientes, audiat. 10. Et cum factus-est seorsim, interrogarunt eum hi circa eum cum his duodecim de-hac parabola. 11. Et dixit iis : vobis datum-est scire mysterium regni Dei; verum illis his foris in parabolis omne fit, 12. ut videntes videant et non cognoscant, et audientes audiant et non intelligant; ne quando convertant se et remittantur iis peccata. 13. Et dixit ad eos, non scitis hanc parabolam et quomodo omnes has parabolas noveritis. 14. Hic serens verbum serit; 15. verum hi circa viam sunt, ubi seritur hoc verbum, et cum audiunt incurii, statim venit Satanas et auferit verbum hoc insitum in corda eorum. 16. Et sunt similiter hi in lapidosum sati, qui cum audiunt hoc verbum, et tunc cum letitia capiunt id, 17. et non habent radices in se, sed temporales sunt, deinde cum venit afflictio aut persecutio propter hoc verbum, statim sollicitantur. 18. Et hi sunt hi in spinas sati, hi verbum audientes, 19. et curæ hujus vitæ et sollicitatio possessionis et hæ circa hoc aliud cupiditates introeuntes extinguunt hoc verbum et infructuosum fit. 20. Et hi sunt hi in terram hanc bonam sati, qui audiunt hoc verbum et accipiunt et fructum ferunt, unum xxx et unum lx et unum c. 21. Et dixit ad eos : num lucerna venit ideo, ut sub medium ponatur aut sub lectum? nonne ut super candelabrum ponatur? 22. Neque enim est quidquam occulti, quod non

ANNOTATIONES.

ἐμβόματα; cum hic infinitivus cum sequentibus particula copulativa non jungatur, pro *galeiþan* olim *galeiþandan* (euntem) scriptum fuisse videtur; non tamen inaudita sunt similia asyndetorum genera. — *alla*] Z. ✕ *allo*. — *staþa*] littore (nostrum *rivage*, germ. *G. stade*), gr. γῆς.

iv, 3. *urranu*] J. St. ✕ *urran*, sic etiam vs. 5. — *fraiva seinamma*] semine suo, ° gr. vid., ad M. xxvi, 72.

iv, 4. *saiso*] J. St. ✕ *div*.

iv, 5. *urranu*] vid. ad vs. 3.

iv, 6. *vaurtins*] Z. pro genitivo singularis haberi posse arbitrans errat, nam *vaurts* singulari numero Gothus non utitur, nisi sensu improprio (Rom. xi, 16 seq. xv, 12); ubi propriam habet significationem, *vaurteis* plurali numero ponit, vid. infra vs. 17; xi, 20; L. iii, 9; viii, 13; xvii, 6.

iv, 7. *þaurnuns*] St. ✕ *þaurnus*. — *afwapidedun*] cod. Arg. manu secunda et B. ✕ *afwauidedun*, quam immanem formam imperitus corrector etiam iv, 19; v, 15 in codice posuit, aliis autem locis (ix, 43 seq.; L. viii, 14, 33) sinceram lectionem intactam reliquit, nihilo tamen minus etiam in iis B. *afwaujan* edidit. Cf. ad M. ix, 24.

iv, 8. *urri nando*] St. ✕ *urri nand*.

iv, 9. *sai habai*] qui habeat, fortasse Ulf. c. Vat. et Cant. ὅς ἔχει legit. — *hausjandona*] audientes, gr. omn. ἀκούειν, cf. vs. 25; vii, 16.

iv, 11. *jainaim*] St. ✕ *ja'nam*. — *gajukon*] parabola, sine dubi *gajukom* plurali numero legendum est.

iv, 12. *nibai wan*] male vertunt viri docti : nisi quando, pro (timeo) ne quando.

iv, 13. *þo*] hanc, injuria Ulf. τούτων omittit, Sch. c. utendit.

iv, 14. *saijan's*] St. ✕ *sajands*.

iv, 15. *vig*] J. St. ✕ *vigs*. — *sind*] gr. omn. an'e *vipra*. — *unkarjans*] incurii, ° gr. omn.; ex eodem fonte haustum est, unde Ver. Vere. Colb. (cf. B. ix.) suum negligenter duxerunt. — *insaiano*] St. ✕ *insa-jano*.

iv, 16. *jah*] Ulf. ° οὗτοι. — *þarei*] J. St. ✕ *þaei*.

— *sahedai*] St. ✕ *sahelai*.

iv, 17. *aglo*] J. St. ✕ *algo*. — *aipþau*] St. ✕ *aipau*.

— *vrakja*] J. St. B. ✕ *vrakjai*.

iv, 18. *þai*] pr. hi, gr. ἄλλοι. — *saianans*] Ulf. c. c. dd. ° οὗτοι εἶσι.

iv, 19. *saurgos*] J. St. B. ✕ *saurjos*. — *libainais* vitæ, gr. ἀβύσος. — *innatgaggandans*] St. ✕ *inatgaggandans*. — *afwapjand*] vid. ad vs. 7.

iv, 22. *þarei ni*] male notant Mill. et Griesb. no-

23, 24 gabairhtjaidau. nih varþ analaugn. ak ei svikunþ vairþai. jabai was habai auro-a hausjandona. gahaus-
 25 jai. jah qap du im. saiwiþ wa hause þ. in þizaiei mitaþ mitiþ. mitada izvis ah biaukada izvis þaim
 26 galaub andam. unte þiswammeh saei habaiþ. g' bada imma. jah saei ni habaiþ. jah þatei habaiþ. afni-
 27 mada imma. jah qap sva ist þiudangardi guþs. svasve jabai manna vairpiþ fraiva ana airþa. jah slepiþ
 28 jah urreisip naht jah daga. jah þata fraiv keiniþ jah liudiþ. sve ni vait is. silbo auk airþa akran bairiþ.
 29 frumist gras þaþroh ahs þaþroh sulleiþ kurnis in þamma ahsa. þanuh biþe atgihada akran. suns
 30 insandeip gilþa. unte atist asans. jah qap. we galeikom þiudangardja guþs aipþau in wileikai
 31 gajukon gabairam þo. sve kurno sinapis. þatei þan saiada ana airþa. minnist allaize fraive
 32 ist þize ana airþai. jah þau saiada. urrinniþ jah vairþiþ allaize gra-e maist jah gatauþiþ
 33 astans mikilans. svasve magun uf skadau is fuglos himinis gabauan. jah svaleikaim managaim gajukom
 34 rodida du im þata vaurd. svasve mahtedun hausjon. ip inuh gajukon ni rodida im. ip sundra sipon-
 35 jam seinaim andband allata. jah qap du im in jainamma daga. at andanahþja þan vaurþanamma
 36 usleipam jainis stadiþ. jah afletandans þo managein andnemun ina sve vas in skipa. jah þan anþara
 37 skipa vesun miþ imma. jah varþ skura viudis mikila jah vegos valtidedun in skip. svasve ita juþan
 38 gafullnoda. jah. vas is ana notin ana vaggarja slepands. jah urraisidedun ina jah qeþun du imma.
 39 laisari. niu kara þuk þizei fraqistnam. jah urreissands gasok vinda jah qap du marein. gaslavai. af-
 49 dumbn. jah anasilaida sa vinds jah varþ vis mikil. jah qap du im. duwe faurhtai sijuþ sva. waiva ni
 40 nauh habaiþ galaubein. jah ohtedun sis agis mikil jah qeþun du sis misso. was þannu sa sijai. unte
 v, 1, 2 jah vinds jah marei ufhausjand imma. jah qemun hindar marein in landa gaddarene. jah usgag-
 3 gandin imma us skipa suns gamotida imma manna us aurahjom in ahmin unhraijamma. saei bauaim
 4 habaida in aurahjom. jah ni naudibandjom eisarneinaim manna mahta ina gabiudan. unte is ufta ei-
 sarnam bi fotuns gabuganaim jah naudibandjom eisarneinaim gabundans vas jah galausida af sis þos
 5 naudibandjos jah þo ana fotun eisarna gabrak. jah. manna ni mahta ina gatamjan jah sinteino nah-

INTERPRETATIO.

manifestetur, neque factum est occultum, sed ut manifestum fiat. 23. Si quis habeat aures audien-
 es, audiat. 24. Et dixit ad eos: videte quod audistis, in qua mensura mensuratis, mensuratur
 vobis et augetur vobis his credentibus. 25. Quia omni qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam
 quod habet, auferitur ei. 26. Et dixit: sic est regnum Dei, sicut si homo jacit semen in terram. 27. Et
 dormit et surgit nocte et die, et h c semen germinat et crescit, uti non scit is. 28. Ipsa enim terra fru-
 ctum fert, primum herbam, deinde aritam, deinde plenitudinem granis in hac arista. 29. Tunc quando
 datur fructus, statim immittit falcem, quia adest messis. 30. Et dixit: cui assimilamus regnum Dei aut
 in quili parabola comparamus hoc? 31. Ut granum sinapis, quod cum seritur in terram, minimum om-
 nium seminum est horum in terra. 32. Et cum seritur, surgit et fit omnium herbarum maximum et facit
 ramos magnos, adeo-ut possint sub umbra ejus aves coeli nidulari. 33. Et talibus multis parabolis
 locutus-est ad eos hoc verbum, sicut potuerunt audire. 34. Verum sine parabola non locutus-est iis, verum
 seorsim discipulis suis solvit omne. 35. Et dixit ad eos in illo die: in vespere autem facto eximus illo loco.
 36. Et dimittentes hanc turbam acceperunt eum ut fuit in nave; et tum alia navigia fuerunt cum eo. 37. Et
 facta-est procella venti magna et fluctus ruerunt in navigium, adeo-ut id jam impleretur. 38. Et fuit is in
 puppi super cervicali dormiens et suscitavit eum et dixerunt ad eum: doctor, nonne cura tibi quod perimus?
 39. Et surgens comminatus-est vento et dixit ad mare: tace! obmutesce! et cessavit hic ventus et facta-est
 malacia magna. 40. Et dixit ad eos: cur timidi estis tam? quomodo non adhuc habetis fidem? 41. Et ti-
 muerunt sibi timorem magnum et dixerunt ad se invicem: quis ergo hic sit, nam et ventus et mare obediunt
 ei? v, 1. Et venerunt ultra mare in regionem Gaddarenorum; 2. et exeunti ei e nave statim occurrit ei ho-
 mo e sepulcris in spiritu immundo, 3. qui domicilium habuit in sepulcris et non catenis ferreis homo
 potuit cum ligare, 4. nam is saepe ferris circa pedes curvatis et catenis ferreis ligatus fuit et solvit
 a se has catenas et hac in pedibus ferra confregit, et homo non potuit eum domare. 5. Et semper noc-

ANNOTATIONES.

stram lectionem consentire cum iis libris, qui ἀλλ' ἰνα habent, immo Goth. vel ὁ εἶν μὴ vel ὁ μὴ legit. — svikunþ vairþai] Ulf. pro εἰς φανερόν ἔλθη cum Vat. φανερωθῆ legitur videtur. Vid. Cor. II, iv, 11.

iv, 25. hausjandona] vid. ad vs. 9.

iv, 24. mitaþ] sic recte, non mitaþai, uti Z. ma-
 luit, vid. Cor. II, x, 15.—jah biaukada—galaubjan-
 dam] et augetur—credentibus, ° gr.; qui habent, pro
 galaubjandam (credentibus) omnes ἀκούουσι legunt;
 sola vers. Brix. cum Goth. consentit.

iv, 30. wileikai] Z. ✕ weleikai.

iv, 31. kurno] St. ✕ kauron.—minnist] minimum,
 gr. omn. μικρότερος.

iv, 32. vairþiþ] St. ✕ vairþit.—maist] maximum,
 gr. omn. μέγιστον, vid. ad ix, 34.

iv, 33. managaim gajukom] ° gr.

iv, 34. gajukon] J. St. ✕ gajukom.

iv, 35. at andanahþja] J. St. ✕ jct. — þan] autem,
 ° gr. omn. præter eod. E apud Mi.; is autem præce-
 dentia aliter atque Gothus legit.

iv, 37. jah] sec. et, gr. δέ.

iv, 38. þizei] edit. ✕ div.; cæterum þizei proprie
 est: hujus (cura) quod.

iv, 39. anasilaida] ten Kate minus probabiliter con-
 iecit anasilaida.

iv, 40. ni nauh] edit. ✕ jct. Nostra lectio waiva ni
 nauh e duabus codd. dive sorum lectionibus πῶς οὐκ
 et οὐπω conflata esse videtur, aut Goth. legit πῶς
 οὐπω uti viii, 21 cum compluribus codd.; cæterum
 uti Goth., habet etiam Brix. (quomodo nondum.)

iv, 41. þannu] edit. ✕ div., sic M. vii, 20. Rom.
 x, 17 (ubi p'jus etiam þau nu editur) Cor. II, v, 15;
 deinde pro þan nunu legendum est þannu nu Rom.
 ix, 18, 20; xiv, 12, 19; Cor. I, iv, 5.

v, 2. manna] gr. omn. post aurahjom.

v, 4. bi fotuns] J. St. ✕ jct. — ana fotum] J. St.
 ✕ anafotun, B. ✕ ana fotun; errat etiam Ib. Ulfil.
 illustr. p. 244 fotun in eod. Arg. exaratum esse di-
 cens; diligenter inspicienti fotum clare apparet. —
 mahta ina] ° gr. — gatamjan] in marg. cod. Arg. ga-
 bindan (i. e. ligare).

v, 5. fairngunjam] Z. ✕ fairngunjam.

6 tam jah dagam in aurahjom jah in fairgunjam vas hropjands jah bliggvands sik stainam...saiwands
 7 þan iesu fairraþro rann jah invait ina. jah hropjands stibnai mikilai qap. wa mis jah þus. iesu sunau
 8 guþs þis hauhistins. bisvara þuk bi gupa. ni balvjais mis. unte qap imma. usgagg ahma unhrainja us
 9 þamma mann. jah frah ina. wa namo þein. jah qap du imma. namo mein laigaion. unte managai
 10, 11 sijum. jah baþ ina filu ei ni usdrehi im us landa. vasuh þan jainar hairda sveine haldana at þamma
 12 fairgunja. jah bedun ina allos þos unhuþons qipandeins. insandei unsis in þo sveina. ei in þo galei-
 13 þaima. jah. uslaubida im iesus suns. jah usgaggandans ahmans þai unhrainjans galiþun in po svei-
 na. jah rann so hairda and driuson in marein. vesunuþ-þan sve tvos þusundjos jah afwapnodedun
 14 in marein. jah. þai haldandans þo sveina gaplauhun jah gataihun in baurg jah in haimom. jah qe-
 15 mun saiwan. wa vesi þata vaurþano. jah atiddjedun du iesua jah gasaiwand þana vodan sitandan
 16 jah gavasidana jah fraþjandan þana saei habaida raigaion jah ohtedun. jah spillodedun im þaiei ga-
 17 sewun. waiva varþ bi þana vodan jah bi þo sveina. jah dugunnun bidjan ina galeiþan hindar mar-
 18, 19 kos seinos. jah inngaggandan ina in skip baþ ina saei vas vods ei miþ imma ve-i. jah ni lailot ina ak
 qap du imma. gagg du garda þeinamma du þeinaim jah gateih im. wan filu þus frauja gatavida jah
 20 gaarmaida þuk. jah galaiþ jah dugann merjan in daikapaulein. wan filu gatavida imma iesus. jah
 21 allai sildaleikidedun. jah usleiþandin iesua in skipa aftra hindar marein gagemun sik manageins filu
 22 du imma. jah vas faura marein. jah sai. qimiþ ains þize synagogafade namin jaeirus jah saiwands
 23 ina gadraus du fotum iesuis. jah baþ ina filu qipands þatei dauhtar meina astumist habaþ. ei qimands
 24 lagjais ana þo handuns. ei ganisai jah libai. jah galaiþ miþ imma jah iddedun afar imma manageins
 25, 26 filu jah þraihun ina. jah qinono suma visandei in runa bloþis jera tvalif jah manag gaplundei fram

INTERPRETATIO.

libus et diebus in sepulcris et in montibus fuit, clamans et percutiens se lapidibus. 6. Videns autem Iesum procul cucurrit et adoravit eum. 7. clamans voce magna dixit: quid mihi et tibi, Iesu, filii Dei, hujus altissimi! adjuro te per Deum, ne torqueas me. 8. Nam dixitei: exi, spiritus immunde, ex hoc homine. 9. Et interrogavit eum: quod nomen tuum? et dixit ad eum: nomen meum Legeon, nam multi sumus. 10. Et adoravit eum multum ut non eijceret eos ex regione. 11. Fuit autem illic grex porcorum pascens sub hoc monte, 12. et orarunt eum omnes hi daemones dicentes: immitte nos in hos porcos, ut in hos eamus. 13. Et permisit iis Iesus statim, et exeuntes spiritus hi immundi iverunt in hos porcos; et cucurrit hic grex de praecipitio in mare. Fuerunt autem circiter duo millia et suffocati sunt in mari. 14. Et hi pascentes hos porcos effugerunt et praedicarunt in urbe et in vicis; et venerunt videre, quid esset hoc factum. 15. Et iverunt ad Iesum et vident hunc insanum sedentem et vestitum et mentis-compotem hunc, qui habuit Legeon, et timuerunt. 16. Et narrarunt iis, qui viderunt, quomodo factum est de hoc insano et de his porcis. 17. Et coeperunt orare eum ire ultra limites suos. 18. Et ingredientem eum in navem oravit eum qui fuit insanus, ut cum eo esset. 19. Et non sivit eum, sed dixit ad eum: vade in domum tuam ad tuos et nuntia iis, quam multum tibi dominus fecit et misertus est tui. 20. Et ivit et coepit praedicare in decapoli, quam multum fecit sibi Iesus et omnes mirati sunt. 21. Et exeunte Iesu in nave iterum ultra mare, congregarunt se turbæ multum ad eum et fuit circa mare. 22. Et ecce, venit unus horum synagogæ-præfectorum nomine Jæirus et videns eum cecidit ad pedes Iesu. 23. Et oravit eum multum dicens, quod filia mea extremum habet, ut veniens ponas super hanc manus, ut valeat et vivat. 24. Et ivit cum eo et iverunt post eum turbæ multum et torserunt eum. 25. Et mulierum quædam existens in fluxu sanguinis annos duodecim 26. et multum patiens a

ANNOTATIONES.

v, 6...saiwands] Editt. † gasaiwands. Ib. in cod. Arg. gaisaiwands legi adnotat; sed vir doctus errat, nam quid ante saiwands scriptum fuerit, conjici quidem potest, certo dici non potest, quia membrana in hac parte plagulæ perforata et sola linea perpendicularis relicta est, quam Ib. pro littera i habet. At ga, quod conjectura addidit, veremur, ut spatium expleat; cum vero Ulf. xai initio sententiarum per jah — þan sæpius reddat (vid. m, 6, 51; Luc. vi, 6; all.), sine dubio legendum est jah suiwands þan, et Gothum cum codd. xai idōv legisse statuendum est. Illa autem relicta linea est posterior pars litteræ h.

v, 7, balvjais mis] † gr. omn.

v, 9, namo þein] gr. σοι ὄνομα. — namo mein laigaion] nomen meum Legeon, gr. omn. Λεγεῶν ὄνομα μοι.

v, 10, usdrehi im] † gr.; cæterum usdrebi dicitur h. l. pro usdribi, vid. Grim. I, 844.

v, 11, hairda sveine] gr. post fairgunja; cæterum Ulf. c. codd. ὁ μεγάλη.

v, 12, allos] omnes, ὁ gr.

v, 13, iesus suns] † gr. omn., Goth. cum Rd. — unhrainjans galiþun] Editt. † unhrainjai usgaliþun, quæ lectio ne in cod. quidem Arg. exstat, nam mutilatione membranae factum est, ut de verbo unhrainjans ultimæ duæ litteræ exciderint. Falsa est editorum lectio, quia unhrainjai forma abstracta, quam

dicunt, addito articulo locum habere non potest, nec usgaliþan (exire) græco εἰσελθεῖν respondit, nec ullo alio loco id compositum invenitur. Quod nos dedimus et linguæ gothicæ convenit et lectione locorum parallelorum M. viii, 52; L. viii, 33, ubi galiþun legitur, satis confirmatur. Hanc emendationem nostram, quam etiam Eitmüll. l. l. probavit et quæ adeo certa est, ut omnes intelligentes assentire debeant, tamen Graff Aldh. Sprachsch v, 56 sprexit et — quis credat? — editionum vitiosam lectionem (cf. etiam Bopp Vocalism. p. 102) tenet, neque ei usgaliþun h. l. sensum pervertere videtur; quam quidem opinionem ei prospecto nemo invidet! — and driuson] J. St. † jct. — þusundjos] J. St. † þusudjos. — afwapnodedun] vid. ad iv, 7.

v, 14, sveina] porcos, gr. αἰπόυς. — haimom] J. St. † haimon. — gemun] venerunt, gr. ἐξήλθον, Ulf. c. codd. ἦλθον.

v, 15, gavasidana] J. St. B. † gavasidanan.

v, 18, vesi] gr. ante miþ.

v, 21, faura] dicendum erat faur, vid. Gr. Gr. IV, 785, neque debebat hic vir doctissimus defendere faura citato loco L. ix, 47, cujus loci plane alia est ratio, cum enim faur sit ad germ. an, an etwas hin, faura est apud, ad ger. vor bei.

v, 22, jaeirus] Z. † jaeirus. — iesuis.] vid. ad i, 42.

- managaim lekjam jah fraqimandei allamma seinamma jah ni vaihtai botida ak mais vairs habaida.
- 27, 28 gahausjandei bi iesu atgaggandei in managein aftana attaitok vastjai is. unte qap patei jabai vastjom
 29 is attaka. ganisa. jah sunsaiv gapaurnoda sa brunna blapis izos jah ufkunpa ana leika patei gabail-
 30 noda af pamma slaha. jah sunsaiv iesus ufkunpa in sis silbin po us sis maht usgaggandein. gavand-
 31 jands sik in managein qap. was mis taitok vastjom. jah qepun du imma siponjos is. saiwis po ma-
 32, 33 nagein preihandein puk jah qipis. was mis taitok. jah vaitoda saiwan po pata taujandein. ip so
 qino ogandei jah reirandei. vitandei patei varp bi ija qam jah draus du imma jah qap imma alla po
 34 sunja. ip is qap du izai. dauhtar. galaubeins peina ganasida puk. gagg in gavairpi jah sijais haila af
 35 pamma slaha peinamma. nauhpanuh imma rodjandin qemun fram pamma synagogafada qipandans
 36 patei dauhtar peina gasvalt. wa panamais draibeis pana laisari. ip iesus sunsaiv gahausjands pata
 37 vaurd rodip qap du pamma synagogafada. ni faurhtei. patainei galaubei. jah ni fralailot ainohun ize
 38 mip sis afargaggan nibai paitru jah iakobu jah iohannen bropar iakobis. jah galaiþ in gard þis syna-
 39 gogafadis jah gasaw auhjodu jah gretandans jah vaifairwjandans filu. jah innatgaggands qap du im.
 40 wa auhjop jah gretiþ. pata barn ni gadaupnoda ak slepiþ. jah bihlohun ina. ip is usvairpands allaim
 41 ganimip attan þis barnis jah aipein jah þans mip sis jah galaiþ inn. þarei vas pata barn ligando. jah
 fairgraip bi handau pata barn qapuh du izai. taleiþa kumei. patei ist gaskeiriþ. mavilo. du þus qiþa.
 42 urreis. jah suns urrais so mavi jah iddja. vas auk jere tvalibe. jah usgeisnodedun faurhtein mikilai.
- 43, vi, 1 jah anabauþ im filu ei manna ni sunþi pata jah haihait izai giban ma jen. jah usstoþ jainþro jah qam
 2 in landa seinamma. jah laistidedun afar imma siponjos is. jah biþe varp sabbato. dugann in synagoge
 laisjan. jah managai hausjandans sildaleikidedun qipandans. waþro pamma pata jah wo so handu-
 3 geino so gibano imma ei mahteis svaleikos þairh handuns is vairþand. niu pata ist sa timrja sa sunus
 marjins ip bropar iakoba jah iuse jah iudins jah seimonis. jah niu sind svistrjus is her at unsis. jah
 4 gamarzidai vaurþun in pamma. qap þan im iesus patei nist prafetus unsvers niba in gabaurþai sei-
 5 nai jah in ganipjam jah in garda seinamma. jah ni mahta jainar ainohun mahte gataujan niba favaim
 6 sinkaim handuns galagjands gahailida. jah sildaleikida (*Vide paginam sequentem.*)

INTERPRETATIO.

multis medicis et amittens omne suum et non quoquam sanata, sed potius pejus habens, 27. audiens de Iesu, accelerans in turba retro attigit vestem ejus. 28. Nam dixit, quod si vestes ejus attingo, valeo. 29. Et statim exaruit hic fons sanguinis ejus et sensit in corpore, quod sanata-est ab hac plaga. 30. Et statim Iesus sensit in se ipso hanc ex se potentiam exeuntem, convertens se in turba dixit: quis mihi tetigit vestes? 31. Et dixerunt ad eum discipuli ejus: vides hanc turbam torquentem te et dicis, quis me tetigit? 32. Et circumspexit videre hanc hoc facientem. 33. Verum hæc mulier timens et tremens, sciens quod factum-est de se, venit et cecidit ad eum et dixit ei omnem hanc veritatem. 34. Verum is dixit ad eam: filia, fides tua sanavit te; vade in pacem et sis sana ab hac plaga tua. 35. Adhuc eo loquente venerunt ab hoc synagogæ-præfeco dicentes, quod filia tua obiit; quid adhuc vexas hunc doctorem? 36. Verum Iesus statim audiens hoc verbum dictum dixit ad hunc synagogæ-præfectum: ne time, tantummodo crede! 37. Et non permisit unum eorum cum se sequi, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem, fratrem Iacobi. 38. Et ivit in domum hujus synagogæ-præfecti et vidit tumultum et fletus et ejulantes multum. 39. Et ingrediens dixit ad eos: quid tumultuamini et fletis? hæc puella non obiit, sed dormit. 40. Et deriserunt eum, verum is eiciens omnes assumpsit patrem hujus puellæ et matrem et hos cum se et ivit intro, ubi fuit hæc puella jacens. 41. Et prehendit apud manum hanc puellam dixitque ad eam: talitha kumi, quod est explicatum: puella, ad te dico, surge! 42. Et statim surrexit hæc puella et ivit; fuit enim annorum duodecim; et obstupuerunt timore magno. 43. Et præcepit iis multum, ut homo non sciret hoc et jussit ei dare edere. vi, 1. Et surrexit illinc et venit in regionem suam, et secuti-sunt post eum discipuli ejus. 2. Et cum fieret sabbatum, cœpit in synagoga docere, et multi audientes mirati-sunt dicentes: unde huic hoc et quæ hæc sapientiarum hæc data ei, quod virtutes tales per manus ejus fiunt? 3. Nonne hoc est hic faber-lignarius, hic filius Mariæ, verum frater Iacobi et Iusi et Iudæ et Simonis, et nonne sunt sorores ejus hic apud nos? et scandalizati fuerunt in hoc. 4. Dixit autem iis Iesus, quod non-est profeta inhonoratus, nisi in patria sua et in cognatis et in domo sua. 5. Et non potuit illic unam virtutum facere, nisi paucis ægrotis manus imponens sanavit. 6. et miratus-est.

ANNOTATIONES.

v, 26. *allamma seinamma*] ¶ gr. omn. — *botida* — *habaida*] errant St. B. Z. has formas pro verbis fluitis habentes, sunt autem participia græcis *ὀφελθηῖσα* et *ἐλθοῦσα* respondentia.

v, 29. *sunsaiv*] St. ✕ *sunsaju*.

v, 31. *puk*] J. St. ✕ *þus*.

v, 34. *slaha*] St. ✕ *ssaha*.

v, 35. *nauh þanuh*] J. St. ✕ div.

v, 37. *ize mip sis*] eorum cum se; in goth. versione duæ lectiones græcorum (*αὐτῶ* et *αὐτῶν*) conflatae esse videntur.

v, 38. *vaifairwjandans*] St. ✕ *vaisawjandans*.

v, 39. *slepiþ*] cod. Arg. ex correctura manus secun-
 cunæ ✕ *sa uip*, vid. ad M. ix, 24.

v, 40. *ligando*]] cens. ° gr.

v, 42. *faurhtein*] J. S. ✕ *faurhteni*, quod e B. sen-

tentia librarii erratum est; lh. tacet de h. l., neque-
 num in cod. Arg. vere sic scriptum fuerit, hodie dici
 potest, quia plagulae textum v, 42 — vii, 26 conti-
 nentes nunc desiderantur.

v, 43. *izai giban*] ¶ gr. omnia.

vi, 2. *wo so*] cod. Arg. (uti dicitur, cf. ad v, 42) et
 edit. ✕ *wono*, quæ forma non gothica est (cf. Grim.
 I, 798); quam lectionem in textu posuimus, ea proba-
 tur loco i, 27 *wo so laiseino* (quæ hæc doctrinarum),
 vid. lh. *Ulfil. illustrat.* p. 227, 4; Grim. I, 605, 2. De
 permutatione litterarum *n* et *s* diximus ad M. vii, 23.
 — *ei*] quod, gr. *zai*.

vi, 3. *þata*] hoc, gr. *οὗτος*; exemplum constructio-
 nis germanicarum linguarum propriae.

vi, 5. *handuns galagjands*] ¶ gr. omnia.

in ungalubeinaiš ize jah bitauh veihsa bis-unjane laisjands. jah athahait þans tvalif jah
 7 dugann ins insandjan tvans wanzuh jah gaf im valdufni ahmane unhrainjaize jah saurbauþ
 8 im ei vaiht ni nemeina in vig niba hrugga aina. nih matibalg nih hlaitf nih in gairdos aiz
 9, 10 ak gaskohai suljom. jah ni vasjaiþ tvaim þaidom. jah qaþ du im. þiswaduh þei gaggaiþ
 11 in gard. þar saljaiþ. unte usgaggaiþ jainþro. jah sva managai sve ni andnimaina izvis ni
 hausjaina izvis. usgaggandans jainþro ushrisjaiþ mulda þo undaro sotum izvaraim du veitvodipai im
 12 amen qifa izvis. sutizo i t saudaumjam aiþþau gaumaurjam in daga stauos þan þizai baurg jainai. jah
 13 usgaggandans meridedun ei idreigodedeina. jah unhuþons managos usdribun jah ga albodedun aleva
 14 managans siukans jah gahailidedun. jah gahausida þiudans herodes. svikunþ allis varþ namo is. jah
 15 qaþ þatei iohannis sa dauþjands us dauþaim urrais. duþþe vaurkjand þos mahteis in imma. auþarai
 16 þan qeþun þatei helias ist. auþarai þan qeþun þatei praufetes ist sve ains þize praufete. gahausjands
 17 þan herodes qaþ þatei þammei ik haubiþ afmaimait iohanne. sa ist. sah urrais us dauþaim. sa auk
 raihtis herodes insandjands gahabaida iohannen jah gaband ina in karkarai in hairodiadins qenais
 18 filippaus broþrs seinis. unte þo galiugaida. qaþ auk iohannes du heroda þatei ni skuld ist þus haban
 19 qen broþrs peinis. iþ so herodianai svor imma jah vilda imma usqiman. jah ni mahta. unte herodis
 20 ohta sis iohannen kunnands ina vair garaihtana jah veihana jah vitaida imma jah hausjands imma
 21 manag gatavida jah gabaurjaba imma andhausida. jah vaurþans dags gatils. þan herodis mela ga-
 baurpais seinaiþos nahtamat vaurhta þaim maistam seinaiþe jah þusundifadim jah þaim frumistam
 22 galeilaias. jah atgaggandein ion dauhtar herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein heroda jah
 þaim miþanakumbjandam qaþ þiudans du þizai maujai. bidei mik þiswizuh þei vileis jah giba þus.
 23, 24 jah svor izai þatei þiswah þei bidjais mik. giba þus und halba þiudangardja meina. iþ si usgaggandei
 25 qaþ du aiþein seinai. wis bidjau. iþ si qaþ. haubidis iohannis þis dauþjandins. jah atgaggandei sun-
 saiv sniumundo du þamma þiudana baþ qifaþdei. viljau ei mis gibais ana mesa haubiþ iohan-

INTERPRETATIO.

propter incredulitatem eorum et circumiit castella circumcirca docens. 7. Et advocavit hos du decim et
 coepit eos mittere duos quosque et dedit iis potestatem spirituum immundorum. 8. Et interdixit iis, ut
 quidquam non sumerent in viam, nisi virgam unam, neque peram, neque panem, neque in zonas aēs, 9. sed
 calceati soleis, et ne induatis duas tunicas. 10. Et dixit ad eos: ubicunque quo itis in domum, ibi manea-
 tis, donec ex tis illinc. 11. Et tam multi quam non recipiant vos, neque audiant vos, exeuntes illinc executite
 pulverem hunc sub pedibus vestris ad testimonium iis; amen dico vobis, facilius est Sodomis aut Gomoris in
 die iudicii, quam huic urbi illi. 12. Et exeuntes praedixerunt, ut converterentur. 13. Et daemones multos
 expulerunt et unxerunt oleo multos aegrotos et sanarunt. 14. Et audivit rex Herodes, manifestum enim fa-
 ctum est nomen ejus, et dixit, quod Iohannes hic baptizans ex mortuis surrexit, id quoque operantur hae po-
 tentiae in eo; 15. alii vero dixerunt, quod Helias est, alii vero dixerunt, quod profeta est, ut unus horum
 profetarum. 16. Audiens autem Herodes dixit, quod cui ego caput abscidi Iohanni, hic est, hic surrexit e
 mortuis. 17. Hic enim quidem Herodes mittens cepit Iohannem et ligavit eum in carcere ob Herodiam,
 uxorem Philippi, fratris sui; nam hanc duxit. 18. Dixit enim Iohannes ad Herodem, quod non fas est tibi
 habere uxorem fratris tui. 19. Verum haec Herodias insidiata est ei et voluit eum occidere et non potuit,
 20. nam Herodes timuit sibi Iohannem, sciens eum virum justum et sanctum et custodivit eum et audiens
 eum multum fecit et libenter ei auscultavit. 21. Et factus dies opportunus, cum Herodes tempore nativita-
 tis suae coenam fecit his maximis suorum et tribunis et his primis Galilaeae. 22. Et aggrediente intro filia
 Herodias et saltante et placente Herodi et his una-accumbentibus dixit rex ad hanc puellam: ora me omne
 quod vis et do tibi. 23. Et juravit ei, quod omne quod ores me, do tibi usque dimidium regnum meum.
 24. Verum ea egrediens dixit ad matrem suam, quid orem? verum ea dixit: caput Iohannis hujus baptizantis.
 25. Et aggrediens statim propere ad hunc regem oravit dicens: volo ut mihi des super patina caput Iohan-

ANNOTATIONES.

vi, 7 *tvans wanzuh*] duos quosque, i. e. binos, gr.
 δύο δύο; Ulf. c. cod. D *ἑνὰ δύο* legisse videtur, vid.
 L. x, 4.

vi, 8. *nih*] sec., J. St. ✕ *ni*.

vi, 11. *jainþro*] St. ✕ *janþro*. — *undaro*] J. St. ✕
undar. — *amen* — *jainai*] amen — illi, ° gr. — *sutizo*]
 St. ✕ *suntizo*. — *gaumaurjam*] suspicamur duplicata
 liquida scribendum esse *gaumaurjam*, sic quidem
 Rom. ix, 29 *gaumaurra* probe legitur.

vi, 14. *duþþe*] tantum abest ut Ulf. *xxi omi* se
 putemus, ut *duþþe* (pro *duh þe*, idque pro *du uh þe*)
 pro *jah duþe* dictum esse existimaverimus; vid. L.
 xiv. 21 et cf. ad ii, 11 et ad J. xviii, 26.

vi, 15. *þatei*] pr. St. ✕ *þatai*.

vi, 16. *iohanne*] J. St. ✕ *iohannes*. — *a ist sah*] hic
 est hic, gr. *ὁυτος*. — *sah*] St. ✕ *jah*.

vi, 17. *ha rodiadins*] vid. ad M. viii, 28. — *broþrs*] J.
 St. ✕ *broþr*.

vi, 19. *herodianai svor*] haec codicis Arg. lectio,
 quam editi omnes reddiderunt, sine dubio vitiosa
 est; pro *svor* legendum esse *saisvor*, iam B. L. Z. su-

spicati sunt, in iisque L. anglosaxonico verbo *syrran*
 in comparisonem vocato, *svoran* esse debere verbum,
 unde illud praeteritum derivetur, rectissime dicit, cf.
taitok a tekan et alia. Syllaba *sai*, quam desideramus,
 in ultima parte monstrosi illius *herodianai* latet, s au-
 tem et *n* litteras saepius permutatas esse in codd. go-
 thicis versu 2 hujus capituli vidimus, adde etiam quae
 ad M. vii, 23 monuimus. Detracta syllaba *sai* restat
herodia, cujus vocis littera extrema *s*, quia eadem
 prima erat verbi sequentis, a librario omissa est;
 quam saepe id factum sit, vid. ad iii, 13.

vi, 20. *herodis*] J. St. ✕ *herodes*.

vi, 22. *dauhtar*] e sententia B. (*Ulfil. illustrat.* p.
 238), aut dativi forma insolita, aut error librarii pro
dauht est; cum vero accusativi etiam absoluti M. vi,
 3 inveniantur, lectionem codicis Arg. recte se ha-
 bere putamus; caeterum Ulf. c. codd. ° *αυτης*.

vi, 23. *bidjais mik*] ¶ gr.

vi, 24. *iohannis*] St. ✕ *johannis*, sic quoque vs. 25.
 vi, 25. *gibais*] Ulf. c. codd. ° *εξ αυτης*. — *iohannis*] vid.
 ad vs. 24.

26 nis þis daupjandins. jah gaurvaurþans sa þiudans in þize aibe jah in þize miþanakumbjandane ni
 27, 28 vilda izai ufþrikan. jah suns insandjands sa þiudans spaikulatur anabauf þriggan haubiþ is. iþ is galei-
 þands afnaimait imma haubiþ in karkarai jah atþar þata haubiþ is ana mesa jah atgaf ita þizai mau-
 29 jai jah so mavi atgaf ita aibein seinai. jah gahausjandans siponjos is qemun jah usnemun leik is jah
 30 galagidedun ita in hlaiva. jah gaidjedun apaustauleis du iesua jah gataibun imma allata jah sva filu
 53, 54 sve gatavidedun — jah duatsnivun. jah usgaggandam im us skipa sunsaiv uskunnandans ina.
 55 birinnandans all þata gavi dugunnun ana badjam þans ubil habandans bairan. þadei hausidedun ei is
 56 vesi. jah þiswaduh þadei iddja in haimos aipþau baurgs aipþau in veihsa. ana gagga lagidedun siukans
 vi, 1 jah bedun ina ei þauskauta vastijos is attaitokeina. jah sva managai sve attaitokun imma. ganesun. jah
 2 gaqemun sik du imma fareisaieis jah sumai þize bokarje qimandans us iairusaulymin. jah ga-
 saiwandans sumans þize siponje is gamainjaim handum. þat-ist unþvahanaim. matjandans hlaibans.
 3 iþ fareisaieis jah allai iudaieis niba ufta þvahan handuns ni matjand. habandans anafilh þize sinis-
 4 tane. jah af maþla niba daupjand ni matjand. jah anþar ist manag. þatei andnemun du haban. dau-
 5 þeinins stikle jah aurkje jah katile jah ligre. þaþroh þan frehun ina þai fareisaieis jah þai bokarjos.
 duwe þai siponjos þeinai nigaggand bi þammei anafulhun þai sinistans ak unþvahanaim handum mat-
 6 jand hlaif. iþ is andhafjands qaþ du im þatei vaila praufetida esaias bi izvis þans liutans. sve gameliþ
 7 ist. so managei vairilom mik sveraiþ. iþ hairto ize fairra habaiþ sik mis. iþ svare mik blotand laisjan-
 8 dans laiseinins. anabusnins manne. afletandans raihtis anabusn guþs habaiþ þatei anafulhun man-
 9 nans. dauþeinins aurkje jah stikle jah anþar galeik svaleikata manag taujiþ. jah qaþ du im. vaila invi-
 10 diþ anabusn guþs. ei þata anafulhano izvar fastaiþ. mozes auk raihtis qaþ. sverai attan þeina jah
 11 aibein þeina. jah saei ubil qipai attin seinamma aipþau aibein seinai. dauþau afdaupjaidau. iþ jus
 qipip. jabai qipai manna attin seinamma aipþau aibein. kaurban. þatei ist maipms þ swah þatei us
 12, 13 mis gabatnis. jah ni fraletip ina ni vaiht taujan attin seinamma aipþau aibein seinai. blaupjandans
 vaurd guþs þizai anabusnai izvarai. þoei anafulhuþ. jah galeik svaleikata manag taujiþ.

INTERPRETATIO,

nis hujus baptizantis. 26. Et tristis factus hic rex propter hæc juramenta et propter hos una-accumbentes, non
 voluit eam rejicere. 27. Et statim mittens hic rex speculatorem jussit ferre caput ejus. Verum is iens absci-
 dit ei caput in carcere 28. et attulit hoc caput ejus super patina et tradidit id huic puellæ et hæc puella
 tradi lit id matri suæ. 29. Et audientes discipuli ejus venerunt et abstulerunt corpus ejus et posuerunt id in
 sepulcro. 30. Et coiverunt apostoli ad Iesum et narraverunt ei omne et tam multum quam fecerunt — 53.
 et applicuerunt. 54. Et exeuntibus iis e nave statim cognoscentes eum, 55. percurrentes omnem hæc re-
 gionem coeperunt super lectis hos male habentes ferre, ubi audiverunt, quod is esset. 56. Et ubicumque
 quo ivit in vicis aut urbes aut in castellis, in platea posuerunt ægrotos et orarunt eum, ut saltem sumbriam
 vestis ejus attingerent et tam multi quam attingerunt eum, sana i-sunt. vii, 1. Et collegerunt se ad eum Fa-
 risæi et quidam horum scribarum venientes ex Ierusalymis; 2. et videntes quosdam horum discipulorum
 ejus communibus manibus, hæc-est illotis, edentes panes: 3. verum Farisæi et omnes Iudæi, nisi frequen-
 ter lavant manus, non edunt, tenentes traditionem horum majorum; 4. et a foro, nisi lavant, non edunt,
 et aliud est multum, quod acceperunt ad tenendum: lotiones poculorum et urceorum et lebetum et lectorum;
 5. deinde autem interrogarunt eum hi Farisæi et hi scribæ: cur hi discipuli tui non eunt secundum quod tra-
 diderunt hi majores, sed illotis manibus edunt panem? 6. Verum is respondens dixit ad eos, quod bene præ-
 dixit Esaias de vobis his hypocritis, ut scriptum est: hæc turba labiis me colit, verum cor eorum procul tenet
 se me; 7. verum frustra me colunt docentes doctrinas, præcepta hominum; 8. relinquentes enim præ-
 ceptum Dei, tenetis quod tradiderunt homines, lotiones urceorum et poculorum, et aliud simile tale multum
 facitis. 9. Et dixit ad eos: bene abrogatis præceptum Dei, ut hoc traditum vestrum observetis. 10. Mos s
 enim quidem dixit: cole patrem tuum et matrem tuam, et qui male dicat patri suo aut matri suæ, morte occi-
 datur. 11. Verum vos dicitis: si dicat homo patri suo aut matri: corban! quod est munus omne quod a me
 juvaris. 12. Et non permittitis eum non quidquam facere patri suo aut matri suæ, 13. delentes verbum
 Dei hoc præcepto vestro, quod tradidistis, et simile tale multum facitis. (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

vi, 26. in] sec. propter, ° gr.
 vi, 27. insandjands] J. St. ✕ insandjans. — spaikulatur] St. ✕ spaiculatur. — afnaimait] St. ✕ afnaimait.
 vi, 28. þizai] J. St. þize.
 vi, 50. gaidjedun] vid. ad iii, 20.
 vi, 55. badjam] St. ✕ badiam. — bairan] Ulf. c. codd. φέρειν pro περιφέρειν legisse videtur. — is] vid. ad i, 42.
 vi, 56. in] sec. in, ° gr. — gagga] via, Ulf. pro ἀγοραῖς c. cod. D et verss. latinis πλατείας vel πλατεία legisse videtur, cf. xi, 4.
 vii, 2. gamainjaim] St. ✕ gamainiam. — unþvahanaim] J. St. ✕ unþvahanaim.
 vii, 3. iþ] verum, gr. omn. γάρ, sic. J. vi, 6 et sæpius. — ufta] crebro, Ulf. c. verss. latinis πρὸς ἄνδρα legit, vid. L. v, 35.
 vii, 4. ist manag] ¶ gr. omn.
 vii, 5. þaþroh] J. St. ✕ þaþro. — þan] autem, ° gr. omn. — unþvahanaim] illotis, gr. κοινῶς.

vii, 6. hairto] St. ✕ hairþo.
 vii, 7. mik blotand] ¶ gr. omn.
 vii, 8. raihtis] enim, Goth. γάρ omittit, Griesb. male adnotat. — svaleikata] J. St. ✕ div.
 vii, 9. fastaiþ] St. ✕ fastaih.
 vii, 10. sverai] Hz. ✕ sveran. — seinamma et seinai] suo—suæ, ° gr. omn.; pro seinai autem J. St. B. ✕ seina.
 vii, 11. seinamma] suo, ° gr. omn. — þiswah þatei] J. St. ✕ þiswah þatei.
 vii, 12. ni] non, gr. plerique οὐδέτι.
 vii, 13. þizai—þoei] J. St. lac., quod dedimus, primus B. et post eum lh. legit; an recte illi quidem, dici non potest, quia hæc plagula una ex iis est quæ furto ablatæ sunt. — anabusnai] præcepto, videri potest Goth. ἐντολῆ aut ἐντάλατι legisse (vid. vs. 7 et 9), nam gr. omn. παραδίδουσι habent, quod aliis locis anafilhs esse solet (vs. 3), vid. tamen Cor. I, xi, 2. — galik] J. St. male addunt anþar, quod h. l. ne græci quidem habent. — taujiþ] St. ✕ tavjiþ.

14, 15 Jah athaitands alla þo managein qap im. hauseiþ misallai jah fraþjaiþ. ni vaihts ist utapro mans inngag-
gando in ina. þatei magi ina gamainjan. ak þata utgaggando us mannþata ist þata gamainjando man-
16, 17 nan. jabai was habai ausona hausjandona. gahausjai. jah þan galaiþ in gard us þizai managein. fre-
18 hun ina sponjos is bi þo gajukon. jah qap du im. sva jah jus unvitans sijub. ni fraþj þ þammei all
19 þata utapro inngaggando in mannan ni mag ina gamainjan. unte ni galeiþiþ imma in hairto ak in
20 vamba jah in urrunsa usgaggiþ. gahreineiþ allans matins. qapuþ-þan þatei þata us mann usgag-
21 gando þata gamaineiþ mannan. innaþro auk us hairtin manne mitoneis ubilos usgaggand. kalkinas-
22 sjus horinassjus maurþra þiubja faihufrikeins unseleins liutei aglaitei augo unsel vajamereins hauh-
23 hairtei unviti. þo alla ubitona innaþro usgaggand jah gagamainjand mannan. jah jainþro usstan-
24 dands galaiþ in markos tyre jah seidone. jah galeiþands in gard ni vilda vitan mannan
25 jah ni mahta galaugnjan. gahausjandei raihtis qino bi ina. þizozei habaida dauhtar ahman unhra'n-
26 jana. qimandei draus du fotum is. vasuþ þan so qino haiþno. sauriniþynikiska gabaurþai. jah baþ ina
27 ei þo unhuþon usvaurpi us dauhter izos. iþ iesus qap du izai. let samþis sada vairþan barna. unte ni
28 goþ ist niman blaib barne jah vairpan hundam. iþ si andhof imma jah qap du imma. jai frauja. jah
29 auk hundos undaro biuda matjand af drauhsnom barne. jah qap du izai. in þis vaurdis gagg. usiddja
30 unhuþo us dauhter þeinai. jah galeiþandei du garda seinamma bigat unhuþon usgaggana jah þo
31 dauhtar ligandein ana ligra. jah aftra galeiþands af markom tyre jah seidone qam at marein galei-
32 laie miþ tveihnam markom daikapaulaios. jah berun du imma baudana stammana jah bedun ina ei

INTERPRETATIO.

14. Et advocans omnem hanc turbam dixit iis : audite me omnes et intelligite; 15. non quidquam est extra hominem ingrediens in eum, quod possit eum polluere, sed hoc exiens ex homine hoc est hoc polluens hominem. 16. Si quis habeat aures audientes audiat. 17. Et cum iret in domum ex hac turba, interrogarunt eum discipuli ejus de hac parabola, 18. et dixit ad eos : sic etiam vos inscii estis? non intelligitis, quod omne hoc extrinsecus ingrediens in hominem non potest eum polluere; 19. nam non intrat ei in cor, sed in ventrem, et in exitu exit, purgat omnes esus. 20. Dixit autem, quod hoc ex homine exiens hoc polluit hominem; 21. intus enim ex corde hominum cogitationes malæ exeunt, scortationes, adulteria, homicidia, 22. furta, avaritie, nequitiæ, simulatio, impudicitia, oculus malus, blasphemie, superbia, stultitia; 23. hæc omnia mala intus exeunt et polluunt hominem. 24. Et illinc exurgens ivit in limites Tyriorum et Sidonum et intrans in domum non voluit scire hominem, et non potuit occultari. 25. Audiens enim mulier de eo, cujus habuit filia spiritum immundum, veniens cecidit ad pedes ejus. 26. Fuit autem hæc mulier ethiopa, Sorinifynicisæa gente, et oravit eum, ut hunc dæmonem ejiceret e filia ejus. 27. Verum Iesus dixit ad eam : sine antea saturos fieri liberos, nam non bonum est sumere panem liberorum et projicere canibus. 28. Verum ea respondit ei et dixit ad eum : utique domine! et enim canes sub mensa edunt de micis liberorum. 29. Et dixit ad eam : ob hoc verbum vade, exiit dæmon e filia tua. 30. Et intrans in domicilium suum invenit dæmonem egressum et hanc filiam jacentem in lecto. 31. Et iterum abiens a limitibus Tyriorum et Sidonum venit ad mare Galilæorum inter utrosque limites decapoleos; 32. et tulerunt ad eum surdum mutum et orarunt eum, ut

ANNOTATIONES.

VII, 15. ni vaihts] J. St. B. ni vaiht, idque rectius, nam vaihts ita non nisi prædicati loco ponitur: J. VIII, 54 so hauheins meina ni vaihts ist; Cor. I, x, 20 ni þatei þo galiugaguda vaihts sijaina; VII, 19 þata bimait ni vaihts ist (ubi ni vaiht, quod imperitus librarius addidit, e textu ejiciendum est); XIII, 2 jabai fraþva ni habau, ni vaihts im. — utapro] J. St. B. * uzapro. — þatei magi] J. St. B. * þata ÷ mag. — utgaggando — mannan] J. St. B. ÷ usgaggando af imma (J. St. * ina) þata mag ina gamainjan. Cæterum pro us mann (ex homine) gr. ἀπ' αὐτοῦ.

VII, 16. hausjandona] vid. ad IV, 9.

VII, 17. us—vs. 19 usgagg—] J. St. B. lac.; quæ hodie leguntur, debemus Ihero, qui hos versus difficilimos lectu fuisse ait: sæpius tamen erravit.

VII, 18. jah] sec. Z. * jah. — unvitans] cod. Arg. (Ih. referente) * invitans, quam lectionem Ih., quamvis unvitans ei præplaceat, defendere frustra studet; unvits legitur etiam Cor. II, XI, 19, 25; XII, 6, 11, cf. unviti Mc. VII, 22. Z. unvitans tacite in textu posuit. — þaumei] quod, vid. ad Phil. II, 24. — inngaggando] Ih. Z. * ingaggando; (cæterum ist supplendum esse, Ih. male monet.)

VII, 19. gahraineiþ] purgat, gr. καθαρίζων, Ulf. c. cod. D καθαρίζει legisse videtur.

VII, 22. aglaitei] Griesb. male pro plurali habet, sed veremur ne ea adnotatio ad verbum βλασφημία pertineat, nam de vajamereins ambigitur, utrum sit nominativus pluralis formæ vajamerei, an singularis;

quamquam enim J. x, 33 forma vajamerei ponenda est, tamen geminæ ejusdem nominis formæ inveniuntur, uti veitvodei et veitvodeins, sviknei et svikneins, hrainei et hraineins; et Eph. IV, 31 iterum vajamereins scribitur, ubi nullus græcorum pluralem βλασφημίας agnoscit.

VII, 23. þo alla] † gr.

VII, 24. usstandands] St. * ustandands.

VII, 25. gahausjandei, etc.] Griesb. errat dicens, Ulf. leg's e ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα γυνή. nam sequitur textum vulgatum. — dauhtar] Ulf. c. codd. ° αὐτῆς. — fotum] cod. Arg. (?) editt. Hz. * fotun.

VII, 26. sauriniþynikiska] J. St. * sauraiþyniska, B. (fortasse recte) sauraiþynikiska — usvaurpi] J. St. * div. — dauhter] J. * dauhtar, St. * dauþar, Z. * dauþr.

VII, 28. imma] pr. ei, ° gr. omn.

VII, 31. markom] pr., J. St. * markon. — miþ tveihnam] J. * jci., St. * miþtveihnam.

VII, 32. handau] pro handu; ea terminationum accusativi et dativi permutatio in nominibus propriis frequentior, in appellativis rarior est, sic L IX, 27 þiudinassau pro þiudinassu, vid. Mc. IX, 1; Cor. I, II, 26 dauþau pro dauþu; pro hairau, quod Rom. XIII, 4 in cod. Ambros. legitur, cod. Carol. recte hairu præbet. Similiter L IV, 3 sunaus, vs. 5 diabulaus, et Eph. V, 5 skalkinassaus pro diabolus, sunus, skalkinassus scribitur; cf. ad L. I, 54.

33 lagidedi imma handau. jah afnimands ina af managein sundro lagida figgrans seinans in ausona imma
 34 jah spevands attaitok tuggon is. jah ussaiwands du himina gasvogida jah qap du imma. aiffapa. pat-i
 55 ist usluke. jah sunsaiv uslukenodedun imma hliimans jah aadbundnoda bandi tuggons is jah rodida
 56 raihtaba. jah anabaup im ei mann ni qepeina. wan filu is im anabaup. mais pamma eis meridedun.
 57 jah afarassau sildaleikidedun qibandans. vaila allata gatavida. jah baidans gataujip gahausjan jah
 viii, 1 unrodjandans rodjan. in jainaim pan dagam aftra at filu managai managein visandein jah ni haban-
 2 dam wa matidedeina. athaitands siponjans qapuh du im. in feinoda du bizai managein. unte ju dagans
 3 prins mip mis vesun jah ni haband wa matjaina. jah jabai fraleta ins lausqiprans du garda ize. uffi-
 4 gand ana viga. sumai raihtis ize fairrapro qemun. jah andhofun imma siponjos is. wapro pans mag
 5 was gasopjan hlaibam ana aupidai. jah frah ins. wan managans habaip hlaibans. ip eis qepun. si-
 6 bun. jah anabaup bizai managein anakumbjan ana airpai jah nimands pans sibun hlaibans jah aviliu-
 7 dons gabrak jah atgaf siponjam seinaim. ei atlagi ledeina faur. jah atlagidedun faur po managein. jah
 8 habaidedun fiskans favans. jah pans gapiojands qap ei atlagidedeina jah pans. gamatidedun pan jah
 9 sadai vaurpun jah usnemun laibos gabruko sibun spyreidans. vesunup-pan pai matjandans sve sidvor
 10 pusundjos. jah fratailot ins. jah galaup sunsaiv in skip mip siponjam seinaim jah qam ana fera mag-
 11 dalan. jah urrunun fareisaie s jah dugunun mijsokjan imma sokjandans du imma taikn us himina
 12 fraisandans ina. jah usvogjands ahmin seinamma qap. wa pafa kuni taikn sokeip. amen qipa izvis.
 13 jabai gibaidau kunja panma taikne. jah afletands ins galeipands aftra in skip uslaip hindar marein.
 14, 15 jah ufarmunnodedun niman hlaibans jah niba ainana hlaif ni habaidedun mip sis in skipa. jah ana-
 16 baup im qipands. saiwip ei atsaiwip izvis pis beistis fareisaie jah beistis herodis. jah pahtedun mip
 17 sis misso qibandans. unte hlaibans ni habam. jah frajands iesus qap du im. wa poggkeip. unte hlaibans
 18 ni habaip. ni nauh frajip nih vitup. unte daubata habaip hairto izvar. augona habandans ni gasai-
 19 wip jah ausona habandans ni gahauseip. jah ni gamunup. pan pans simf hlaibans gabrak simf pusund-
 20 jom. wan manajos tainjons fullos gabruko usnemup. qepun du imma. tvalif. apban pan pans sibun
 hlaibans sidvor pusundjom. wan managans spyreidans fullans gabruko usnemup. ip eis qepun. sibun.
 21, 22 jah qap du im. waiva ni nauh frajip. jah qemun in bepaniin (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

imponeret ei manum. 33. Et abducens eum a turba seorsim posuit digitos suos in aures ei et spuens attigit lin-
 guam ejus, 34. et suspiciens ad caelum. ingemuit et dixit ad eum: effatha! quod est recludere. 35. Et statim
 reclusi sunt ei aures et solutum est vinculum linguae ejus et locutus est recte. 36. Et praecipit iis ut homini non
 dicerent; quam multum is iis praecipit, magis hoc ii praedicarunt. 37. Et valde mirati sunt dicentes: bene omne
 fecit, et surdos facit audire et mutos loqui! viii, 1. In illis autem diebus iterum in valde multa turba existente et
 non habentibus, qui l'ederent, a invocans discipulos dixit ad eos: 2. miseruit me hujus turbæ, nam jam dies
 tres cum me fuerunt et non habent, quid edant; 3. et si dimitto eos jejunos ad domum eorum, subjacent
 in via; quidam enim eorum procul venerunt. 4. Et responderunt ei discipuli ejus; unde hos potest aiquis
 satiare panibus in deserto? 5. Et interrogavit eos: quam multos habetis panes? verum ii dixerunt: sep-
 tem. 6. Et praecipit huic turbæ accumbere super terra et accipiens hos septem panes et gratias-agens fre-
 git et dedit discipulis suis, ut apponerent pro, et apposuerunt pro hac turba. 7. Et habuerunt pisces paucos,
 et hos benedicens dixit, ut apponerent etiam hos. 8. Comederunt autem et saturi facti sunt et sustulerunt
 reliquias fragmentorum septem sportas. 9. Fuerunt autem hi edentes circiter quatuor milia, et dimisit eos.
 10. Et ivit statim in navem cum discipulis suis et venit ad limitem Magdalan. 11. Et excurrerunt Farisæi et
 coeperunt conquirere eum eo quærentes ab eo signum e caelo, tentantes eum. 12. Et suspirans spiritu suo
 dixit: quid hoc genus signum querit? amen dico vobis, si dentur generi huic signa. 13. Et dimittens eos
 ingrediens iterum in navem exiit trans mare. 14. Et oblitii sunt sumere panes, et nisi unum panem non ha-
 buerunt cum se in navè. 15. Et praecipit iis dicens: videte, ut caveatis vobis hoc fermentum Farisæorum
 et fermentum Herodis. 16. Et cogitarunt cum se invicem dicentes: quia panes non habemus. 17. Et co-
 gnoscens Iesus dixit ad eos: quid cogitatis, quia panes non habetis; non adhuc cognoscitis nec scitis, quia
 stupidum habetis cor vestrum. 18. Oculos habentes non videtis et aures habentes non auditis, et non
 recordamini, 19. cum hos quinque panes fregi quinque millibus, quam multas sportas plenas fragmen-
 torum sustulistis? Dixerunt ad eum: duodecim. 20. At cum hos septem panes quatuor millibus, quam
 multos cophinos plenos fragmentorum sustulistis? Verum ii dixerunt: septem. 21. Et dixit ad eos:
 quomodo non adhuc cognoscitis? 22. Et venerunt in Bethaniam (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

vii, 53. *spevanas*] sic cod. Arg.; editt. *speivands*,
 quod rectius, certe frequentius est.

vi, 56. *wan filu*] Ulf. ° *dei*—*mais pamma*] magis
 hoc, gr. omn. *μᾶλλον περισσότερον*.—*eis*] ii, ° gr.

viii, 1. *pan*] autem, ° gr. omn.—*aftra*] iterum,
 ° gr.; cæterum Ulf. etiam pro simplici *πολλοῦ* legit
καμπόλλου, quod per *filu managai* reddit.—*siponjans*]
 Ulf. c. eodd. ° *αὐτοῦ*.

viii, 2. *dagan*] dies accusativo casu, gr. *ἡμέραι*, cf.
 ix, 21.—*haband*] Z. ✕ *hahand*.

viii, 4. *was*] Ulf. c. eodd. et verss. *ωδς*.

viii, 6. *bizai*] J. St. ✕ *p ze*.—*jah*] tert. et, ° gr.—
aviliudons] St. ✕ *aviliudons*.

viii, 7. *pans*] pr. hos, ° gr.

viii, 9. *fratailot*] St. ✕ *ratailot*.

viii, 10. *qalai b sunsaiv*] ° gr.—*magdalan*] gr. *μαγδαλάνουθά*.

viii, 12. *kuni*] J. St. ✕ *kun*.—*gibaidau*] J. St. ✕
gibaidi, B. ✕ *gibaid*, terminatio *au* in cod. Arg. pro-
 sus evanuit.

viii, 15. *ei*] ut, ° gr. omn.

viii, 17. *unte*] sec. quia, gr. *ἔτι*; Ulf. c. cod. 103
 ap. Griesb. *ὅτι* legit, quod jam B. vidit.

viii, 20. *hlaibans*] panes, ° gr.—*usnemup*] J. St. ✕
usuemiþ.

viii, 21. *ni nauh*] non adhuc, gr. *ὄ*, cf. ad iv, 40;
 (cæterum J. St. B. ✕ jct.)

viii, 22. *qemun*] venerunt, gr. *ἔρχεται*.—*bepaniin*]
 gr. *βηθανιάδαν*.

23 jah berun du imma blindan jah bedun ina ei imma attaitoki. jah fairgreipands handu þis
 24 blindins ustauh ina utana veihsis jah speivands in augona is atlagjands ana handuns
 25 seinos frah ina. gau wa sewi. jah ussaiwands qap. gasaiwa mans þatei sve bagmans gasaiwa
 26 gaggandans. þaþroh aftra galagida handuns ana þo augona is jah gatavida ina ussaiwan.
 27 jah aftra gasatiþs varþ jah gasaw bairhtaba allans. jah insandida ina du garda is qipands. ni
 in þata veihs gaggais. ni mannhun qipais in þamma vehsa. jah usiddja iesus jah siponjos is in
 vehsa kaisarias þizos filippaus jah ana viga frah siponjans seinans qipands du im. wana mik qipand
 28 mans visan. ip eis andhofun. iohannen þana daupjand. jah anþarai helian. sumaih þan ainana prau-
 29 fete. jah is qap du im. apþan jus wana mik qipip visan. andhafjands þan paitrus qap du imma þu is
 30, 31 xristus. jah faurbauþ im ei mannhun ni qeþeina bi ina. jah dugann laisjan ins. þatei skal sunus mans
 filu vinnau jah uskuisan skulds ist fram þaim sin stam jah þaim auhumistam gudjam jah bokarjam
 32 jah usqiman jah afar þrins dagans usstandan. jah svikunþaba þata vaurd rodida. jah aftiuhands ina
 33 paitrus dugann andbeitan ina. ip is gavandjands sik jah gasaiwands þans siponjans seinans andbait
 34 paitrau qipands. gagg hindar mik satana. unte ni fraþjis þaim guþs ak þaim manne. jah athaitands þo
 managein miþ siponjam seinaim qap du im. saei vili afar mis laistjan. invidai sik silban jah nimai gal-
 35 gan seinana jah laistjai mik. saei allis vili saivala seinana ganasjan. fraqisteip izai. ip saei fraqisteip
 36 saivalai seinai in meina jah in þizos aivaggeljons. ganasjip þo. wa auk boteip mannan. jabai gagei-
 37 gaip þana fairwu allana jah gasleiþeip sik saivalai seinai. aipþau wa gibip manna inmaidein saivalos
 38 seinaiþos. unte saei skamaiþ sik meina jah vaurde meinaize in gabaurþai þizai horinondein jah fra-
 vaurhton. jah sunus mans skamaiþ sik is. þan qimip in vulþau attins seinis miþ aggilum þaim veiham.
 ix, 1 jah qap du im. amen qipa izvis þatei sind sumai þize her standandane. þai ize ni kausjand daupaus.
 2 unte gasaiwand þiudinassu guþs qumanana in mahtai. jah afar dagans sahs ganam iesus paitru jah
 iakobu jah iohannen jah ustauh ins ana fairguni haub sundro ainans jah inmaidida sik in andvaiþja
 3 ize. jah vastjos is vaurþun glitmunjandeins weitos sve snaius. svaleikos sve vullareis ana airþai ni
 4, 5 mag gaweitjan. jah ataugiþs varþ im helias miþ mose. jah vesun rodjandans miþ iesua. jah andhaf-
 jands paitrus qap du iesua. rabbei goþ ist unsis her visan. jah gavaurkjam hljans þrins. þus ainana

INTERPRETATIO.

et tulerunt ad eum cæcum et orarunt eum, ut eum attingeret. 23. Et apprehendens manum hujus cæci eduxit eum extra vicum et spuens in oculos ejus, apponens insuper manus suas, interrogavit eum, an quid videret. 24. Et suspiciens dixit: video homines quod ut arbores video euntes. 25. Deinde iterum posuit manus super hos oculos ejus et fecit eum suspicere, et rursus sanatus fuit et vidit clare omnes. 26. Et misiteum ad domum ejus dicens: ne in hunc vicum eas, ne cuiquam dicas in hoc vico. 27. Et exiit Iesus et discipuli ejus in vicos Cæsariæ hujus Filippi, et in via interrogavit discipulos suos dicens ad eos: quem me dicunt homines esse? 28. Verum ii responderunt: Iohannem hunc Baptistam; et alii Heliam; quidam autem unum profetarum. 29. Et is dixit ad eos: at vos quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dixit ad eum: tu es Christus. 30. Et interdixit iis, ut cuiquam non dicerent de eo. 31. Et cœpit docere eos, quod debet Filius hominis multum pati, et reijci debet ab his natu maximis et his summis sacerdotibus et scribis, et occidi et post tres dies exurgere. 32. Et palam hoc verbum locutus est, et abducens eum Petrus cœpit increpare eum; 33. verum is vertens se et videns hos discipulos suos increpavit Petrum dicens: vade post me, Satana! nam non cognoscis hæc Dei, sed hæc hominum. 34. Et advocans hanc turbam cum discipulis suis dixit ad eos: qui vult post me sequi, deneget se ipsum etumat crucem suam et sequatur me. 35. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; verum qui perdit animam suam ob me et ob hoc evangelium, servat hanc. 36. Quid enim juvat hominem, si lucratur hunc mundum omnem, et lædit se anima sua. 37. Aut quid dat homo pretium-redemptionis animæ suæ? 38. Nam quem pudet mei et verborum meorum in generatione hac adultera et peccaminosa, etiam filium hominis pudet ejus, cum venit in gloria patris sui cum angelis his sanctis. ix, 1. Et dixit ad eos: amen dico vobis, quod sunt quidam horum hic stantium, hi qui non gustant mortem, donec vident regnum Dei veniens in potentia. 2. Et post dies sex assumit Iesus Petrum et Iacobum et Iohannem et eduxit eos in montem altum seorsim solos et permutavit se in præsentia eorum. 3. Et vestes ejus factæ sunt splendentes, albæ uti nix, tales, uti fullo in terra non potest dealbare. 4. Et visus fuit iis Helias cum Mose, et fuerunt loquentes cum Iesu. 5. Et respondens Petrus dixit ad Iesum: rabbi, bonum est nobis hic esse, et facimus tabernacula tria, tibi unum

ANNOTATIONES.

viii, 23. seinos] suas (αὐτοῦ), gr. αὐτῶ.—gau] vid. ad M. ix, 28.

viii, 24. þatei] quod, ° gr.—gasaiwa] sec. video, gr.

viii, 25. aftra] sec. rursus, pro ἀπό verbi compositi ἀποκατεστάθη positum est, sic ix, 12 aftra gaboteiþ=ἀποκατεστά, cf. L. xiv, 12 aftra haitaina=ἀντικαλέσωσι.

viii, 26. mannhun qipais] ¶ gr.—þamma] J. St. ✕ þammah.

viii, 27. usiddja] St. ✕ usiddja.

viii, 28. þan] St. ✕ þain.

viii, 31. skulds ist] Z. glossam ad skal esse dicens errat; illo enim verbo Ulf. utitur ad græcorum infinitivum passivum reddendum, quo lingua gothica omnino caret, sic L. ix, 44 skulds ist atgiban (μέλλει

παράδοσθαι) J. xii, 54 ushauhjan (ὀψωθῆναι), Cor. i, v, 10 ataugjan (φανερωθῆναι), cf. mahtana visan M. xiv, 5; J. iii, 4; x, 35.—usstandan] St. ✕ uestandan.

viii, 33. andbait] St. ✕ andbaiþ.

viii, 35. saivalai seinai] ¶ gr.—in] sec. propter, ° gr. omn.

viii, 36. boteiþ] St. ✕ boþeiþ.—allana] J. St. ✕ allama.

viii, 38. vaurde meinaize] ¶ gr. omn.—seinis] ✕ St. seinins.

ix, 1. þai ize] editt. ✕ jct., vid. ad M. v, 32.

ix, 3. glitmunjandeins] J. St. B. ✕ glitmunjandeiva.—weitos] Ulf. c. verss. ° λίαν.—snaius] St. ✕ snaiys.—vullareis] J. St. B. ✕ vuslareis.

ix, 4. varþ] St. ✕ qarþ.

6, 7 jah mose ainana jah ainana helijin. ni auk vissa wa rodidedi. vesun auk usagidai. jah varþ milhma ufarskadvjands im. jah qam stibna us þamma milhmin. sa ist sunus meins sa liuba. þamma hausjaip.
 8, 9 jah anaks insaiwandans ni þanaseiþs ainohun gasewun alja iesu ainana miþ sis. dalaþ þan atgaggandam im af þamma fairgunja anabaup im ei mannhun ni spillodedeina. þatei gasewun. niba biþesunus
 10 mans us dauþaim usstopi. jah þata vaurd habaidedun du sis misso sokjandans. wa ist þata us dauþaim
 11, 12 usstandan. jah frehun ina qiþandans. unte qiþand þai bokarjos þatei helias skuli qiman saurþis. ip is andhafjands qaþ du im. helias sveþauh qimands saurþis astra gaboteiþalla. jah wai vagamelip ist bisunu mans
 13 eimanag vinnai jah frakunþs vairpai. akei qiþa izvis. þatei ju helias qam jah gatavidedun inma sva filu sve
 14 villedun. svasve gamelip ist bi ina. jah qimands at siponjam gasaw filu manageins bi insjah bokarjans
 15 sokjandans miþ in. jah sunsaiv alla managei gasaiwandans ina usgeisnodedun jah durinnandans in-
 16, 17 vitun ina. jah frah þans bokarjans. wa sokeip miþ þaim. jah andhafjands ains us þizai managein qaþ.
 18 laisari brahta sunu meinana du þus habandan ahman unrodjandan. jah þiswaruh þei ina gafahip.
 gavairpiþ ina jah wapiþ jah kriustip tunþuns seinans jah gastaurkniþ. jah qaþ siponjam þeinain ei
 19 usdreibeina ina. jah ni mahtedun. ip is andhafjands im. qaþ. o kuni ungalaubjando. und wa at
 20 izvis sijau. und wa þulau izvis. bairip ina du mis. jah brahtedun ina at imma. jah gasaiwands ina
 21 sunsaiv sa ahma tabida ina jah driusands ana airþa valnoda wapijands. jah frah þana attan is. wan lagg
 22 mel ist ei þata varþ imma. ip is qaþ. us barniskja. jah ufta ina jah in fon atvarþ jah in vato. ei
 23 usqistidedi imma. akei jabai mageis. hilp unsara gableiþjands unsis. ip iesus qaþ du imma þata
 24 jabai mageis galaubjan. allata mahteig þamma galaubjandin. jah sunsaiv ufhropjands sa atta þis bar-
 25 nis miþ tagram qaþ. galaubja. hilp meinaizos ungalubeinans. gasaiwands þan iesus þatei samaþ
 rann managei. gawotida ahmin þamma undhainjin qiþands du imma. þu ahma þu unrodjands jah bauþs.
 26 ik þus anabiuda. usgagg us þamma jah þanaseiþs ni galeiþais in ina. jah hropjands jah filu tabjands ina

INTERPRETATIO.

et Mosi unum et unum Heliae. 6. Non enim scivit, qui loqueretur; fuerunt enim exterriti. 7. Et facta est nubes obumbrans eos et venit vox ex hac nube: hic est filius meus hic carus, hunc audiat. 8. Et subito circumspicientes non amplius quemquam viderunt, nisi Iesum unum cum se. 9. Deorsum autem descendentibus iis de hoc monte, praecepit iis, ut cuiquam non narrarent quod viderunt, nisi quando Filius hominis e mortuis surgeret. 10. Et hoc verbum habuerunt ad se invicem quaerentes: quid est hoc e mortuis surgere? 11. Et interrogaverunt eum dicentes: quia dicunt hi scribae, quod Helias debuit venire antea. 12. Verum is respondens dixit ad eos: Helias quidem veniens antea iterum reficit omnia, et quomodo scriptum est de Filio hominis, ut multum patiatur et contemptus fiat. 13. Sed dico vobis, quod jam Helias venit et fecerunt ei tam multum quam voluerunt, sicut scriptum est de eo. 14. Et veniens ad discipulos vidit multum turbae apud eos et scribas quaerentes eum; 15. et statim omnis turba videntes eum obstupuerunt et accurrentes adorarent eum. 16. Et interrogavit hos scribas: quid quaeritis eum? 17. Et respondens unus ex hac turba dixit: magister, tui filium meum ad te, habentem spiritum mutum. 18. Et ubicunque eum capit, projicit eum et spumat et stridet dentibus suis et arescit, et dixi discipulis tuis, ut expellerent eum, et non potuerunt. 19. Verum is respondens iis dixit: o genus incredulum: quam diu apud vos sim? quam diu tolerem vos? ferte eum ad me. 20. Et tulerunt eum ad eum, et videns eum statim hic spiritus conturbavit eum, et cadens in terram volutus est spumans. 21. Et interrogavit hunc patrem ejus, quam longum tempus est, ut hoc fieret ei? Verum is dixit: ab infantia. 22. Et saepe eum etiam in ignem conjecit et in aquam, ut perderet eum, sed si potes, adjuva nos miserens nostri. 23. Verum Iesus dixit ad eum hoc si potes credere; omne possibile huic credenti. 24. Et statim exclamans hic pater hujus pueri cum lacrymis dixit: credo, adjuva meam incredulitatem. 25. Videns autem Iesus, quod in unum cucurrit turba, minatus est spiritui huic immundo dicens ad eum: tu spiritus, tu mute et surde, ego tibi praecipio, exi ex hoc et amplius ne eas in eum. 26. Et clamans et multum discerpens eum (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

ix, 5. *ainana helijin*] ¶ gr. omn.
 ix, 8. *ni þanaseiþs*] St. Z. ✕ jct.—*ainohun*] sic cod. Arg. pro *ainohun*, sic etiam L. viii, 51; J. v, 22.
 ix, 9. *mannhun*] J. St. B. ✕ *manhun*.—*þatei*] St. ✕ *þetei*.
 ix, 11. *saurþis*] J. St. ✕ div.
 ix, 12. *helias*] J. St. ÷ *helia*.—*sveþauh*] Sch. cum Z. autem vertit, sed quanquam M. vii, 15 pro græco δὲ ponitur, tamen illo loco sensum habet, quem nostro loco habere non potest; potius eam particulam græco μέν respondere existimandum est, vid. x, 39; Philipp. iii, 1; idque, etsi Marcum fere nusquam particula μέν uti Sch. dicit, Ulf. et h. l. legit et i, 8, ubi per *aþþan* vertit, vid. Tit. i, 15.—*astra gaboteiþ*] editt. ✕ jct. vid. ad viii, 25.
 ix, 13. *ju*] jam, gr. omn. καί.
 ix, 14. *filu manageins*] ¶ gr. omn.
 ix, 15. *gasaiwandans*] videntes, Ulf. ἰδόντες legisse, Griesb. audacius contendit, sic enim saepius Goth. per synesin scribit, græcis non consentientibus.
 ix, 16. *þans bokarjans*] hos scribas, gr. αὐτοῦς.

ix, 18. *gavairpiþ*] projicit, gr. ῥήσσει, c. cod. 12 apud Mi.—*usdreibeina ina*] ¶ gr. omn.; cæterum *usdreibeina* pro *usdribeina*, vid. Grim. I, 844.
 ix, 19. *is*] edit. ✕ *iesus*, vid. ad i, 42.—*kuni*] J. St. ✕ *kunni*.—*þulau*] J. St. ✕ *þuldu*, sic uterque cum B. etiam L. viii, 15 ✕ *þuldinai* pro *þulainai* legunt.
 ix, 20. *valnoda*] J. St. ✕ *valvinoda*; cod. Arg. B. Hz. Z. ✕ *valvisoda*; neutra lectio habet quo probari possit; requiritur enim verbum intransitivum, quod a primitivo *valrjan* esse debet *valvan*; sic *aswapnan*, *gasullnan*, *gahailnan* ab *aswapjan*, *gasulljan*, *gahailjan* proficiscuntur; verba autem in—*inon* desinentia a substantivis formantur: *frauinon*, *reikinon*, *gudjinon* a *frauja*, *reiks*, *gudja* alia. Nullum autem verbum gothicum habet terminationem—*ison*.—*wapijands*] J. St. ✕ *kawjands*.
 ix, 22. *jabai*] Ulf. ° τι.
 ix, 25. *samaþ rann*] editt. ✕ jct.; sic etiam Cor. I, v, 4 *samaþ gaggandam*, et vii, 5 *samaþ gavandjaiþ* div. scribendum est.—*þu*] vid. ad M. vi, 9.
 ix, 26. *ina*] eum, ° gr.

27 usiddja. jah varþ sve dauþs. svasve managai qeþun þatei gasvalt. iþ iesus undgreipands ina bi han-
 28 ðau urraisida ina. jah usstopþ. jah galeiþandan ina in gard siponjos is frehun ina sundro. duwe veis ni
 29 mahtedum usdreiban þana. jah qaþ du im. þata kuni in vaihtai ni mag usgaggan niba in bidai jah
 30, 31 fastubnja. jah jainþro usgaggandans idjedun þairh galeilaian. jah ni vilda ei wass vissedi. unte laisida
 siponjans seinans jah qaþ du im þatei sunus mans atgibada in handuns manne jah usqimand imma jah
 32, 33 usqistiþs bridjin daga usstandiþ. iþ eis ni fro þun þamma vaurda jah ohtedun ina fraihnan. jah gam in
 34 kafarnaum jah in garda qumans frah ins. wa in viga miþ izvis misso mitodeduþ. iþ eis slavaidedun. du
 35 sis misso andrunnun. warjis maists vesi. jah sitands atvopida þans tvalif jah qaþ du im. jabai was vili
 36 frumists visan. sijai allaize aftumists jah allaim andbahts. jah nimands barn gasatida ita in midjaim
 37 im jah ana armins nimands ita qaþ du im. saei ain þize svaleikaize barne andnimiþ ana namin mei-
 namma. mik andnimiþ jah sawazuh saei mik andnimiþ. ni mik andnimiþ ak þana sandjandan mik.
 38 andhof þan imma iohannes qiþands. laisari. sewum sumana in þeinamma namin usdreibandan unhul-
 39 þons. saei ni laisteiþ unsis. jah varidedum imma. unte ni laisteiþ unsis. iþ iesus qaþ. ni varjip
 imma. ni mannahun auk ist. saei taujiþ maht in namin meinamma. jah magi sprauto ubil vurdjan
 40, 41 mis. unte saei nist viþra izvis. faur izvis ist. saei auk allis gadragkjai izvis siikla vatins in namin
 42 meinamma. unte xristaus sijuþ. amen qiþa izvis ei ni fraqisteiþ mizdon seinai. jah sawazuh saei
 gamarzjai ainana þize leitilane þize galaubjandane du mis. goþ ist imma mais ei galagjaidau asilu-
 43 qairnus ana balsaggan is jah fravaurpans vesi in marein. jah jabai marzjai þuk handus þei na. afmait
 þo. goþ þus ist haufamma in libain galeiþan þau tvos handuns habandin galeiþan in gaiainnan in
 44, 45 fon þata unwapnando. þarei maþa ize ni gasviliþ jah fon ni afwapniþ. jah jabai fotus þeins marzjai
 þuk. afmait ina. goþ þus ist galeiþan in libain haltamma þau tvans fotuns habandin gavairpan in
 43, 47 gaiainnan in fon þata unwapnando. þarei maþa ize ni gasviliþ jah fon ni afwapniþ. jah jabai augo
 þein marzjai þuk. usvairp imma. goþ þus ist haihamma galeiþan in þiudangardja guþs þau tva augona

INTERPRETATIO.

exiit et factus est ut mortuus, adeo ut multi dicerent, quod mortuus est. 27. Verum Iesus apprehendens eum in manu elevavit eum et surrexit. 28. Et euntem eum in domum discipuli ejus interrogarunt eum seorsim: cur nos non potuimus expellere hunc? 29. Et dixit ad eos: hoc genus in re non potest exire, nisi in oratione et jejunio. 30. Et illinc exentes iverunt per Galilæam, et non voluit, ut quis sciret, 31. nam docuit discipulos suos et dixit ad eos, quod Filius hominis traditur in manus hominum et occidunt eum et occisus tertio die resurgit. 32. Verum ii non intellexerunt hoc verbum et timuerunt eum interrogare. 33. Et venit in Cafarnaum et in domum veniens interrogavit eos: quid in via cum vobis invicem cogitavistis? 34. Verum ii tacerunt: ad se invicem disputaverunt, quis maximus esset. 35. Et sedens advocavit hos duodecim et dixit ad eos: si quis vult primus esse, sit omnium ultimus et omnibus minister. 36. Et sumens puerum posuit eum in mediis iis et super ulnas sumens eum dixit ad eos: 37. qui unum horum talium puerorum suscipit in nomine meo, me suscipit et omnis qui me suscipit, non me suscipit, sed hunc mittentem me. 38. Respondit autem ei Iohannes dicens: magister, vidimus quemdam in tuo nomine expellentem daemones, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum, quia non sequitur nos. 39. Verum Iesus dixit: ne prohibete eum; non quisquam enim est, qui facit virtutem in nomine meo, et possit subito male dicere mihi; 40. nam qui non est contra vos, pro vobis est. 41. Qui enim omnino bibere det vobis poculum aquæ in nomine meo, qui a Christi estis, amen dico vobis, quod non perdit mercedem suam; 42. et omnis qui sollicitet unum horum parvorum horum credentium ad me, bonum est ei magis, ut ponatur asinarius lapis in collum ejus et a jectus esset in mare. 43. Et si sollicitet te manus tua, abscinde hanc; bonum tibi est debili in vitam ire, quam duas manus habenti ire in geennam, in ignem hunc inexstinguibilem, 44. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 45. Et si pes tuus sollicitet te, abscinde eum; bonum tibi est ire in vitam claudo, quam duos pedes habenti conjici in geennam, in ignem hunc inexstinguibilem, 46. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 47. Et si oculus tuus sollicitet te, ejice eum; bonum tibi est lusco ire in regnum Dei, quam duos oculos

ANNOTATIONES.

ix, 28. galeiþandan] St. ✕ galeitandan. — duwe, cur, gr. ὄτι. — mahtedum] J. St. B. Hz. ✕ mahtedun, sic etiam cod. Arg.

ix, 32. froþun] J. St. ✕ frodun.

ix, 33. qumans] sic cod. Arg. recte; edit. ✕ qumands.

ix, 34. misso] Ulf. ὁ γάρ. — andrunnun] Ulf. c. d. et verss. ὁ ἐν τῇ ὁδῷ. — maists vesi] maximus esset, gr. μέγιστος; cæterum cum nullo græco Ulf. conspirat, cf. iv, 32.

ix, 35. atvopida] St. ✕ otvopida.

ix, 37. ana] Ulf. cum codd. ἐν pro ἐπι legisse, Sch. temere contendit.

ix, 38. in] in ὁ gr. — saei — unsis] qui — nos, ὁ gr.; cæterum pro laisteiþ St. ✕ laisteih.

ix, 41. meinamma] meo, ὁ gr. — ei] quod, ὁ gr. — mizdon] St. ✕ misdon.

ix, 42. asilugairnus] J. St. ✕ div.; cum asilugairnus proprie sit lapis molaris ab asino motus, Ulf. sine

dubio c. codd. et verss. μόλος ὄνικος legit. — balsaggan] sic quidem cod. Arg. et edit. (præter St., qui in textu halsaggan, in glossario autem balsaggan habet); sed an hæc lectio recte se habeat, valde dubitamus; quid valeat illud verbum, nec e gothica, neque e cognatis linguis decerni potest. Certa, ut videtur, conjectura offerimus halsaggan; hals pro græco τράχηλος L. xv, 20 invenitur; de agga vid. Grimm. III, 399, cf. Schmid Schwäbisches Wörterb. s. v. Anke, Graff Althochd. Sprachsch. I, 345. Litteras h et b aliis quoque locis permutari, indicat Ih. ad L. vi, 40. — fravaurpans] J. St. ✕ fravairpans.

ix, 43. jabai marzjai] St. ✕ jarbimazjai. — afmait] St. ✕ afmaiþ — goþ] J. ✕ joþ. — þau] S. ✕ þan. — unwapnando] vid. ad iv, 7.

ix, 45. þus ist] ὁ gr. — gaiainnan] J. St. ✕ gaiainnin.

ix, 47. — augona] J. ✕ aqgonna.

48 habandin atvairpan in gaiainnan funins. þarei mapa ize ni gadaubniþ jah son ni afwapniþ.
 49, 50 wazuh auk funin saltada jah warjatoh hunsle salta saltada. goþ salt. iþ jabai salt unsaltan vairþiþ.
 x, 1 we supuda. habaiþ in izvis salt jah gavairþeigai sijaiþ miþ izvis misso. jah jainþro usstandands qan
 in markom iudaias hindar iaurdanau. jah gagemun sik aftra manageins du imma jah sve biuhts aftra
 2 laisida ins. jah duatgaggandans fareisaieis frehun ina. skuldu sijai mann qen afsatjan. fraisandans
 3, 4 ina. iþ is andhafjands qaþ. wa izvis anabauþ moses. iþ eis qeþun. moses uslaubida unsis bokos
 5 afsateinai meljan jah afletan. jah andhafjands iesus qaþ du im. viþra harduhairte n izvara gamelida
 6, 7 izvis þo anabusn. iþ af anastodeinai gaskaftais gumein jah qinein gatavida goþ. inuh þis bileiþai
 8 manna attin seinamma jah aiþein seinai jah sijaina þo tva du leika samin. svasve þanaseiþs ni sind
 9, 10 tva ak leik ain. þatei nu goþ gavaþ. manna þamma ni skaidai. jah in garda aftra siponjos
 11 is bi þata samo frehun ina. jah qaþ du im. sawazuh saei afletip qen seinai jah liugaiþ anþara.
 12, 13 horinoþ du þizai. jah jabai qino afletip aban seinana jah liugada anþamma. horinoþ. þanuh atbe-
 14 run du imma barna ei attaitoki im. iþ þai siponjos is sokun þaim bairandam. dugasaiwands þan iesus
 unverida jah qaþ du im. letip þo barna gaggan du mis jah ni varjiþ þo. unte þize ist þiudangardi guþs.
 15, 16 amen qiþa izvis. saei ni andnimiþ þiudangardja guþs sve barn. ni þauh qimiþ in izai. jah gaþlaihands
 17 im. lagjands handuns ana po þiuþida im. jah usgaggandin imma in vig duatrinnands ains jah knussjands
 18 baþ ina qiþands. laisari þiuþeiga. wa taujau ei libainais aiveinons arbja vairþau. iþ iesus qaþ du
 19 imma. wa mik qiþis þiuþeigana. ni washun þiuþeigs alja ains goþ. þos anabusnins kant. ni horinos
 ni maurþrjais ni hlifais ni sijais galiugaveitvods ni anamahtjais. sverai attan þeinana jah aiþein þeina.

INTERPRETATIO.

habenti abjici in geonnam ignis, 48. ubi vermis eorum non moritur et ignis non exstinguitur. 49. Omnis enim igne salitur et omne sacrificiorum sale salitur; 50. bonum sal; verum si sal insulsum sit, quo conditur? habeatis in vobis sal et pacifici sitis cum vobis invicem. x, 1. Et illinc exurgens venit in fines Iudææ ultra Iordanum et collegerunt se iterum turbæ ad eum et uti solitus iterum docuit eos. 2. Et accedentes Farisæi interrogarunt eum, debitumne sit homini uxorem desituere, tentantes eum. 3. Verum is respondens dixit: quid vobis præcepit Moses? 4. Verum ii dixerunt: Moses permisit nobis litteras repudii scribere et dimittere. 5. Et respondens Iesus dixit ad eos: contra duritiem cordis vestram scripsit vobis hoc præceptum. 6. Verum a principio creationis marem et feminam fecit Deus; 7. propter hoc relinquat homo patrem suum et matrem suam, 8. et sint hæc duo ad corpus idem, adeo-ut amplius non sint duo, sed corpus unum. 9. Quod igitur Deus conjunxit, homo hoc non separet. 10. Et in domo iterum discipuli ejus de hoc ipso interrogaverunt eum; 11. et dixit ad eos: omnis qui dimittit uxorem suam et ducit aliam, mœchatur cum hac. 12. Et si uxor relinquit maritum suum et nubit alteri, mœchatur. 13. Tunc attulerunt ad eum pueros, ut attingeret eos; verum hi discipuli ejus objurgarunt hos ferentes. 14. Adspiciens autem Iesus indignatus est et dixit ad eos: sinite hos pueros ire ad me et ne prohibete hos, nam horum est regnum Dei. 15. Amen dico vobis, qui non accipit regnum Dei uti puer, non fortasse venit in id. 16. Et amplectens eos, ponens manus in eos benedixit his. 17. Et exeunte eo in viam accurrens unus et genu-flectens oravit eum dicens: magister bone, quid faciam, ut vitæ æternæ heres sim? 18. Verum Iesus dixit ad eum: quid me dicis bonum? non ullus bonus, nisi unus Deus. 19. Hæc præcepta nosti: ne mœcheris, ne occidas, ne fureris, ne sis falsus-testis, ne defraudes; honora patrem tuum et matrem tuam.

ANNOTATIONES.

ix, 49. *hunsle*] St. ✕ *hunse*.

ix, 50. *we*] Ulf. c. codd. ° *αὐτό*. — *supuda*] pro *supoda*, vid. Grimm. i, 40, 855; sic L. xx, 18 *gakrotuda*; cf. Mc. xi, 32 *uhtedun* pro *ohtedun* et quæ notavimus ad L. iv, 13. Cæterum Ulf. pro *ἀπτύσσετε* cum codd. *ἀπτύσεται* vel *ἀπτυθήσεται* legit.

x, 1. *hindar*] gr. *διὰ τοῦ πέραν*, quod si legisset Ulf. *hindar* cum accusativo posuisset, nam *iaurdanau* non, uti volunt interpretes, accusativus est, sed dativus; *hindar* cum dativo autem indicat locum non ad quem pergebat Iesus, sed ubi fines Iudææ erant ii, ad quos venit (*πέραν*), sic J. iii, 26 *saei vas miþ þus hindar* (*πέραν*) *iaurdanau*. vi, 22 *stoþ hindar* (*πέραν*) *marein*. 25 *biþetun ina hindar* (*πέραν*) *marein*. Præpositionem *hindar* cum dativo Gothos ponere, viris doctis adhuc ignotum fuit, vid. etiam Rom. xiv, 5 *hindar duga*.

x, 3. *qaþ*] Ulf. ° *αὐτοῖς*.

x, 4. *unsis*] nobis ° gr. omn., additum ex M. xix, 8.

x, 5. *þo*] hanc, Sch. igitur falso adnotat, Ulf. *ταύτην* omittit; sed hic vir doctus sic centies erravit.

x, 6. *gatarida*] Ulf. c. codd. et verss. ° *αὐτούς*.

x, 7. *seinai*] ° gr. omn. cf. vii, 10 sq. Fine ii versus *καί*. — *αὐτοῦ* ° Ulf. c. codd. B. et c. ap. Mi., sed fortasse culpa librario tribuenda est, cujus oculi a priore *seinai* ad alterum delaberentur, cf. ad Rom. ix, 15.

x, 8. *leika samin*] J. St. B. ✕ *leikas ain*; cæterum *samin* (idem) = græco *μίαν*, sic L. xvii, 34 et Eph. ii, 14 eam significationem *sama* sine articulo positum habet. — *leik ain*] ¶ gr.

x, 9. *þamma*] hoc, ° gr. omn.

x, 11. *wazuh*] St. ✕ *wasuh*.

x, 12. *horinoþ*] St. ✕ *horinnoþ*.

x, 13. *attaitoki*] J. St. ✕ *attaitok*. — *is*] ejus, ° gr. — *bairandam*] cum versu sequente *dugasaiwands*, quod verbum compositum nullo alio loco invenitur, nec græco *ἰδών* satis accommodatum esse videtur, suspectum sit; contra ea pro *προσφέρειν* non simplex (*bairan*), sed compositum (*dubairan*) expectetur, fortasse legendum est: *bairandam du. gasaiwands*, etc. Præpositiones adverbiorum loco postpositæ non raræ sunt: Mc. viii, 6 *atlagjan saur*. 23 *atlagjan ana*. xi, 7 *galagidedun ana* L. viii, 44 *atgaggan du*. xix, 4 *biþragjan saur*, 28 *gaggan fram*, cf. M. ix, 15. Mc. v, 40; xv, 43. Notandum etiam est, in cod. Arg. hos duos versus puncto interposito non esse distinctos, quod quidem aliis etiam locis non factum est.

x, 14. *barna*] J. St. ✕ *barn*. — *jah*] sec. et, ° gr. — *þize*] horum, gr. omn. *τῶν τριούτων*; Ulf. aut. *τούτων* pro *τριούτων* legit. aut *τριούτων* propter similitudinem præcedentis verbi per errorem omisit.

x, 17. *knussjands*] St. ✕ *knussjads*; Ulf. c. verss. ° *αὐτόν*. — *qiþands*] dicens ° gr.

x, 19. *þeina*] tuam, ° gr.

20, 21 þaruh andhafjands qap du imma. laisari. þo alla gafastaida us jundai meinai. ip iesus insaiwands du imma frijoda ina jah qapdu imma. ainis pus van ist. gagg. sva filu sve habais frabugei
 22 jah gif þar bam jah habais buzd in himinam. jah hiri laistjan mik nimands galgan. ip is ganipnands
 23 in þis vaurdis galaip gauris. vas auk habands faihu manag. jah bisaiwands iesus qap siponjam sei-
 24 naim. sai. waiva agluba þai faiho gahabandans in þiudangardja guþs galeipand. ip þai siponjos af-
 slaupnodedun in vaurde is. þaruh iesus aftra andhafjands qap im. barnilona. wa va aglu ist þaim
 25 hunjandam afar faihau in þiudangardja guþs galeipan. azitizo ist ulbandau þairh þairko neþlos ga-
 26 leipan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeipan. ip eis mais usgeisnodedun qipandans du sis
 27 misso. jah was mag ganisan. insaiwands du im iesus qap. akei fram mannam unmahteig ist ni fram
 28 guþa. allata auk mahteig ist fram guþa. dugann þan paitrus qipan du imma. sai. veis aflailotum alla
 29 jah laistidedum þuk. andhafjands in iesus qap. amen qipa izvis. ni washun ist saei aflailoti gard
 aipþau broþruns aipþau aipein aipþau attan aipþau qen aipþau barna aipþau haimoþlja in meina jah in
 30 þizos aivaggeljons. saei ni andnimai ·r· falþ nu in þamma mela gardins jah broþruns jah svistruns jah
 attan jah aipein jah barna jah haimoþlja miþ vakrom jah in aiva þamma anavairþin libain aiveinon.
 31, 32 aþþan managai vairþand frumans aftumans jah aftumans frumans. vesunupþan ana viga gaggandans
 du iairusaulymai jah faurbigaggands ins iesus. jah sildaleikidedun jah afarlaistjandans faurhtai vaurþun.
 33 jah andnimands aftra þans tvalif dugann im qipan. þoei habaidedun ina gadaban. þatei sai. usgaggam in
 34 iairusaulyma jah sunus mans atgibada þaim ufargudjam jah bokarjam. jah gavargjand ina dauþau jah
 35 bilaikand ina jah bliggvand ina jah speivand ana ina jah usqimand imma jah þridjin daga usstandiþ. jah

INTERPRETATIO.

20. Tunc respondens dixit ad eum : magister, hæc omnia servavi a pueritia mea. 21. Verum Iesus conspiciens ad eum amavit eum et dixit ad eum : unius tibi inopia est ; vade, tam multum quam habes vende et da pauperibus, et habes thesaurum in caelis, et accede sequi me, sumens crucem. 22. Verum is moerens ob hoc verbum ivit tristis ; erat enim habens divitias multas. 23. Et circumspiciens Iesus dixit discipulis suis : ecce, quomodo difficulter hi divitias habentes in regnum Dei eunt. 24. Verum hi discipuli obstupuerunt ob verba ejus ; tunc Iesus iterum respondens dixit iis : filioli, quomodo difficile est his cupientibus divitias in regnum Dei ire. 25. Facilius est camelo per foramen acus ire, quam diviti in regnum Dei ire. 26. Verum ii magis obstupuerunt, dicentes ad se invicem : et quis potest servari ? 27. Conspiciens ad eos Iesus dixit : sed apud homines impossibile est, non apud Deum ; omne enim possibile est apud Deum. 28. Cœpit autem Petrus dicere ad eum : ecce, nos reliquimus omnia et secuti sumus te. 29. Respondens iis Iesus dixit : amen dico vobis, non ullus est, qui reliquerit domum aut fratres aut matrem aut patrem aut uxorem aut liberos aut agros ob me et ob hoc evangelium, 30. qui non accipiat centuplum jam in hoc tempore domos et fratres et sorores et patrem et matrem et liberos et agros cum persecutionibus et in ævo hoc futuro vitam æternam. 31. At multi fiunt primi ultimi et ultimi primi. 32. Fuerunt autem in via euntes ad Ierusalymam et præcedens eos Iesus, et mirati sunt et sequentes timidi facti sunt et assumens iterum hos duodecim cœpit iis dicere, quæ forent ei accidere. 33. Quod ecce, eximus in Ierusalyma et Filius hominis traditur his sacerdotibus et scribis et damnant eum capite. 34. et irident eum et flagellant eum et spuunt in eum et occidunt eum et tertio die resurgit. 35. Et (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

x, 21, *himinam*] caelis, gr. omn. οὐρανῶ, excepto uno cod. E ap. mi., qui cum Ulf. concinit.

x, 22. *faihu*] pecuniam, gr. omn. κτήματα; Maresh. p. 434 Ulf. χρήματα legisse, haud injuria suspicatur, nam pro eo græco verbo *faihu* poni solet, vid. vss. seqq. et L. xviii, 24.

x, 23. *sai*] ecce, ° gr. omn. — *faiho*] insolita forma pro *faihu*; vid. ad L. 4, 13.

x, 24. *im*] J. St. ✕ *in*. — *hunjandam*] sic cod. Arg. et editt.; lh. adnotat, codicis esse h. l. tantam obscuritatem, ut certo dici non possit, utrum *hunjandam* an *huggjandam* sit legendum; in quo errat, nam nihil desideratur nisi *n* inter *a* et *d*; quæ littera membranæ mutilatione interiit. Sed aliud est, quod interpretem advertat; *hunjandam* enim editores convertunt per *confidere*, certe quia in græco textu πεποιθότας scriptum est; sed πεποθέναι ἐπί τινι Gotho est *trauan* cum dativo aut *du* positum (L. xviii, 9; Cor. II, 1, 9); sed cum nostro loco *afar* additum sit, quæ præpositio studium, desiderium, cupiditatem rei indicat, verbo *hunjandam* significatio desiderandi, cupiendi inesse debet (cf. anglosax. *hongian*, anglic. *hone*); itaque *hunjandam afar wa* est cupere aliquid, cupidum, avidum esse rei. Quibus probatis Ulf. fieri non potest, ut πεποιθότας, sed πεποθηνότας per errorem quemdam legerit; similes errores sæpius invenient diligentes lectores. cf. ad L. III, 14; VII, 25; J. xvi, 6; Cor. II, 1, 24.

x, 25. *azitizo*] insolita forma pro *azetizo* (II, 9; M. x, 5; L. v, 23; xvi, 17; cf. Cor. II, xi, 19).

x, 27. *insaiwands*] Ulf. c. codd. ° δέ — *ukei*] sed, gr. omn. ante *ni*, quod sensus postulare videtur. — *ist*] est, ° gr.

x, 28. *þan*] autem, ° gr.

x, 29. *im*] iis, ° gr. omn. — *aflailoti*] cod. Arg. ✕ *aflailoloti*. — *broþruns*] Ulf. ° ἡ ἀδελφάς. — *aipþau aipein*] gr. post *attan*, pro quo cod. Arg. et editt. ✕ *attin*. — *haimoþlja*] sic cod. Arg. hoc et sequente versu; editt. ✕ *haimoþaja*; veram lectionem jam pridem conjectura assecuti sunt Z. *Gloss.* p. 178. Grim. II, 257.

x, 30. *saei*] St. ✕ *sai*; Ulf. ὅς pro ὅς ἄν legisse, audaciores contendunt. — *jah attan*] et patrem, ° gr. — *aipþau*] matrem, gr. μητέρα — *haimoþlja*] vid. ad vs. 29. — *vrakom*] fortasse legendum est *vrakjom*. vid. IV, 17; Rom. VIII, 35; nam a verbo *vrakjan* non licet formare *vraka*, sed *vrakja*, et a *vrakun* præterito verbi *vrakan*, proficiscitur *vrekei* (Cor. II, XII, 10). De *vraka* forma genuina vid. ad Gal. VI, 12.

x, 32. *iairusaulymai*] J. St. B. † *iairusaulymai*, sic vers. seq. — *jah*] pr., Ulf. ° ἦν. — *gadaban*] sic recte, cf. *gadof ist* Tit. II, 1; Skeir. p. 38, 5. 11, 40, 14, 42, 3.

x, 33. *iairusaulyma*] vid. ad vs. 32. — *dauþau*] Ulf. ° καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, quam clausulam omn. gr. habent, in cod. Arg. nullum eorum vestigium apparet.

x, 34. *usstandiþ*] St. ✕ *ustandiþ*

x, 35. *þuk*] te ° gr.

athabaidedon sik du imma iakobus jah iohannes sunjus zaibaidaians qibandans. laisari. vileima ei þatei
 36, 37 þuk bidjos. taujais uggkis. ip is qap im. wa vileits taujan mik igqis. ip eis qepun du imma. fragif uggkis ei
 38 ains af taihsvon þeinai jah ains af bleidumein þeinai sitaiva in vulþau þeinamma. ip iesus qapuh du im.
 ni vituts. wis bidjats. magutsu driggkan stikl. þanei ik driggka. jah daupeinai. þizaiei ik daupjada. ei
 39 daupjaindau. ip eis qepun du imma. magu. ip iesus qapuh du im. sveþauh þana stikl. þanei ik driggka.
 40 driggkats jah þizai daupeinai. þizaiei ik daupjada. ip þata du sitan af taihsvon meinai aiþþau af bleidu-
 41 mein nist mein du giban alja þaimei manviþ vas. jah gahausjandans þai taihun dugunnun unverjan bi
 42 iakobu jah iohannen. ip iesus apaitands ins qap du im. vituþ þatei þuggkjand reikinon þiudom. gafrauji-
 43 nond im. ip þai mikilans ize gavalvand im. ip ni sva sijai in izvis. ak sawazuh saei vili vairþan mikils in
 44, 45 izvis. sijai izvar andbahts. jah saei vili izvara vairþan frumists. sijai allaim skalks. jah auk sunus
 46 mans ni qam at andbahtjam ak andbahtjan jah giban saivala seinu faur managans saun. jah qemun
 in iairikon. jah usgaggandin imma jainþro miþ sponjam seinaim jah managein ganobai sunus teimni-
 47 aus barteimaiaus blinda sat faur vig du aihtron. jah gahausjands þatei iesus sa nazoraus ist dugann
 48 hropjan jah qipan. sunau daveidis iesu. armai mik. jah wotidedun imma managai ei gabahaidedi. ip
 49 is filu mais hropida. sunau daveidis. armai mik. jah gastandands iesus haihait atvopjan ina. jah vo-
 50 pidedun þana blindan qibandans du imma þrafstei þuk. urreis. vopeiþ þuk. ip is afvairpands vasijai
 51 seinai ushlaupands qam at iesu. jah andhafjands qap du imma iesus. wa vileis ei taujau þus. ip sa
 52 blinda qap du imma. rabbaunei. ei ussaiwau. ip iesus qap du imma. gagg. galaubeins þeina gana-
 xi, 1 sida þuk. jah sunsaiv ussaw jah laistida in viga iesu. jah biþe newa vesun iairusalem in beþsfagein

INTERPRETATIO.

contulerunt se ad eum iacobus et iohannes, filii Zebedæi, dicentes : magister, volumus, ut quod te oramus, facias nobis. 36. Verum is dixit iis : quid vultis facere me vobis? 37. Verum ii dixerunt ad eum : da nobis ut unus a dextra tua et unus a sinistra tua sedeamus in gloria tua. 38. Verum iesus dixit ad eos : non scitis, quod oratis; potestisne bibere calicem, quem ego bibo, et baptismo, quo ego baptizor, ut baptizemini? 39. Verum ii dixerunt ad eum : possumus! Verum iesus dixit ad eos : certe hunc calicem, quem ego bibo, bibitis, et hoc baptismo, quo ego baptizor; 40. verum hoc sedere a dextra mea aut a sinistra non-est meum dare, sed quibus paratum fuit. 41. Et audientes hi decem cœperunt indignari erga iacobum et iohannem. 42. Verum iesus advocans eos dixit ad eos : scitis quod putant imperare populis, regunt eos; verum hi magni eorum dominantur-in eos. 43. Verum non sic sit in vobis; sed omnis qui vult fieri magnus in vobis, sit vester minister; 44. et qui vult vestrum fieri primus, sit omnibus servus. 45. Et enim Filius hominis non venit ad servitia, sed ministrare et dare animam suam pro multis redemptionis-pretium. 46. Et venerunt in Ierico, et exeunte eo illinc cum discipulis suis et turba multa, filius Timæi Bartimæus cæcus sedit ad viam ad mendicandum. 47. Et audiens, quod iesus, hic Nazoræus, est, cœpit clamare et dicere : fili Davidis. iesu, miserere mei! 48. Et objurgarunt eum multi, ut taceret; verum is multo magis clamavit : fili Davidis, miserere mei! 49. Et stans iesus iussit advocari eum et vocaverunt hunc cæcum dicentes ad eum : consolare te! surge, vocat te. 50. Verum is abiciens vestem suam exsiliens venit ad iesum. 51. Et respondens dixit ad eum iesus : quid vis, ut faciam tibi? verum hic cæcus dixit ad eum : rabboni, ut videam. 52. Verum iesus dixit ad eum : vade, fides tua sanavit te! Et statim vidit et secutus est in via iesum. xi, 1. Et cum prope essent Ierusalem in Bethsfage

ANNOTATIONES.

x, 37. uggkis] vers. 35 est uggkis; sic variant driggkan et driggkan, þagkjan et þagkjan, þugkjan et þuggkjan, alia. — sitaiva] Ih. suspicatur sitaima esse legendum, quod Z. temere in textum recepit; Grim. i, 840 dualis formam eam esse arbitratur, quod nobis etiam videtur.

x, 38. vituts] J. St. B. ✕ vituþs. — magutsu driggkan] J. St. ÷ maguts driggkan, B. coniecit ✕ maguts udriggkan; u suffixum esse interrogativum, recte monent L. Ih. Z. — ik] pr., St. ✕ ih. — ei daupjaindau] sic Ulf., quia infinitivum passivi, quem expectes, gothica lingua non habet, sic J. iii, 4 ibai mag nifra galeiþan jah gabairaidau, cf. ad viii, 31.

x, 39. magu] sic cod. Arg.; edit. ✕ magum; magu est forma dualis, cf. siju J. x, 30; xvii, 22. — dauþjada] Goth. ° βαπτισθήσεθε per errorem librarii, vid. ad Rom. ix, 15.

x, 40. aiþþau] aut, gr. καί.

x, 42. þatei] duas Z. proponit conjecturas, ut sinceram restituat lectionem; aut pro þuggkjand mavult legere þuggkjands, brevior (?) forma pro þuggkjandans; aut þaiei pro þatei, quæ lectio aliquam veri haberet speciem, nisi omn. gr. ὅτι legerent, quod etiam propter sensum abesse non debet, et accedit quod t vocis þatei in cod. Arg. diserte legitur; nos tutius esse arbitramur suspicari, librarium, qui in hac plagula multa erravit, post þatei omisisse þaiei, cf. ad L. x, 5 et ad Cor. I, xii, 22. — þuggkjand] Z. ÷ þugkjand. — ip] vid. ad M. vi, 24.

x, 44. frumists] cod. Arg. J. St. ✕ frumist; s pro-

pter sequentem eandem litteram omissum esse, recte monet Z., sic vs. 45; xvi, 1 alia, vid. apud Massm. Skeir. p. 59.

x, 45. at andbahtjam] B. Hz. et Grim. i, 855 ✕ jct., J. St. ✕ atandbahtjan; Z. coniecit ✕ at andbahtnan, nam at nullo alio loco infinitivo adjunctum invenitur; quid Grim. de h. l. statuërit, non intelligimus. Ulf. circumlocutione infinitivi passivi, quo lingua gothica omnino caret (vid. ad viii, 31; x, 38; xv, 9), utitur; est igitur at andbahtjam (ab andbahti, servitium, munus) ad servitia sc. sibi præstanda, cf. Cor. I, xvi, 15. — faur managans saun] ¶ gr. omn.; cæterum cod. Arg. J. St. B. ✕ managan, vid. ad vs. 44, cf. ad M. xxvii, 51; Mc. iii, 13; Cor. II, iii, 2; iv, 5. Notandum autem est, Skeir. p. 37, 9 ubi iterum saun, vel potius ussaunei legitur, simili quoque vitio alterum s (ussaunein) omissum esse.

x, 46. jainþro] illinc, gr. ἀπὸ Ἱεριχώ. — miþ] cum, gr. καί. — teimaiaus barteimaiaus] J. St. ÷ timaiaus bartimaiaus.

x, 49. gastandands] St. ✕ gastandans. — atvopjan ina] ¶ gr.

x, 50. ushlaupands] exsiliens, gr. ἀναστὰς; Ulf. c. codd. ἀναπνῆσας legisse videtur. — iesu] Z. pro accusativo habens errat; is enim casus rarissime (v. ad M. xxvii, 1) cum præpositione at ponitur; hæc brevior forma pro iesua sæpius legitur, vid. L. iii, 21 et in epistolis xristau iesu passim dicitur.

x, 52. iesu] gr. αὐτῷ et post laistida quidem.

xi, 1. vesun] J. ✕ vemun, St. ÷ qemun. — iairu-

2 jah biþaniin at fairgunja alevjin. insandida tvans sponje seinaize jah qap du im. gaggats in haim þo
viþravairþon iggqis jah sunsaiv inngaggandans in þo baurg bigitats fulan gabundanana. ana þammei
3 nauh ainshun manne ni sat. andbindandans ina attiuhits. jah jabai was iggqis qipai. duwe þata tatjats.
4 qipaits þatei frauja þis gairneip. jah sunsaiv ina insandeip bidre. galipun þan jah bigetun fulan ga
5 bundanana at daura uta ana gagga jah andbundun ina. jah sumai þize jainar standandane qepun
6 du im. wa taujats andbindandans þana fulan. ip eis qepun du im. svasve anabaup im iesus. jah
7 lailotun ins. jah brahtedun þana fulan at iesua jah galagidedun ana vastjos seinos. jah gasat ana
8 ina. managai þan vastjom seinaim stravidedun ana viga. sumai astans maimaitun us bagnam jah
9 stravidedun ana viga. jah þai fauragaggandans hropidedun qipandans. osanna þiupida sa qimanda
10 in namin fraujsins. þiupido so qimandei þiudangardi in namin attins unsaris daveidis. osanna in
11 haubistjam. jah galaip in iairusaulyma iesus jah in alh jah bisaiwands alla at andanahija þan vi-
12 sandin weilai usiddja in beþanian miþ þaim tvalibim. jah istumin daga usstandandam im us beþa-
13 niin gredags vas. jah gasaiwands smakkabagm fairraþro habandan lauf atiddja. ei aufto bigeti wa
14 ana imma. jah qimands at imma ni vaiht bigat ana imma niba lauf. ni auk vas mel smakkane. jah
usbairands qap du imma. ni þanaseips us þus aiv manna akran matjai. jah gabausidedun þai sipon-
15 jos is. jah iddjedun du iairusaulymai. jah atgaggands iesus in alh dugann usvairpan þans frabugjan-
16 dans jah bugjandans in alh jah mesa skattjane jah sitlans þize frabugjandane ahakim usvaltida. jah
17 ni lailot ei was þairhberi kas þairh þo alh. jah laisida qipands du im. niu gameliþ ist þatei razn mein-
18 razn bido haitada allaim þiudom. ip jus gatavidedup ita du filigrja vadedjane. jah gabausidedun
þai bokarjos jah gudjane aubumistans jah sokidedun. waiva imma usqistidedeina. ohtedun auk ina.
19 unte alla managei sildaleikidedun in laiseinai is. jah biþe andanahiti varþ. usiddja ut us þizai
20, 21 baurg. jah in maurgin laurgaggandans gasewun þana smakkabagm þaursjana us vaurtim. jah ga-
22 munands þaitrus qap du imma. rabbei sai. smakkabagms þanei fraqast. gabaursnoda. jah andha-
23 sjands iesus qap du im. habaiþ galaubein guþs. amen auk qipa izvis. þiswazuh ei qipai du þamma
fairgunja. ushatei þuk jah vairp þus in marein. jah ni tuzverjai in haitin seinamma ak galaupjai þata.

INTERPRETATIO.

et Bethania ad montem oliferum, misit duos discipulorum suorum 2. et dixit ad eos : ite in vicum hunc oppositum vobis et statim introentes in hanc urbem invenitis pullum alligatum, in quo adhuc quisquam hominum non edit; solventes eum adducite. 3. Et si quis vobis dicat : cur hoc facitis? dicatis quod dominus hunc desiderat, et statim eum mittit huc. 4. Iverunt autem, et invenerunt pullum alligatum ad portam foris in platea et solverunt eum. 5. Et quidam horum illic stantium dixerunt ad eos : quid facitis solventes hunc pullum? 6. Verum ii dixerunt ad eos, sicut praecepit iis Iesus, et dimiserunt eos. 7. Et duxerunt hunc pullum ad Iesum et posuerunt insuper vestes suas, et sedit super eum. 8. Multi vero vestes suas straverunt in via, quidam ramos ceciderunt de arboribus et straverunt in via. 9. Et hi praeentes clamaverunt dicentes : osanna, benedictus hic veniens in nomine domini; 10. benedictum hoc veniens regnum in nomine patris nostri Davidis, osanna in altissimis. 11. Et ivit in Ierusalyma Iesus et in templum et circumspiciens omnia, vespere jam existente hora, exiit in Bethaniam cum his duodecim. 12. Et postero die exsurgentibus iis e Bethania famelicus fuit, 13. et videns ficum procul, habentem frondem, accessit, ut forte inveniret quid in ea, et veniens ad eam non quidquam invenit in ea, nisi frondem, non enim fuit tempus ficorum. 14. Et prorumpens dixit ad eam : non amplius ex te unquam homo fructum edat. Et audiverunt hi discipuli ejus, 15. et iverunt ad Ierusalyma; et accedens Iesus in templum coepit ejicere hos vendentes et ementes in templo et mensas nummulariorum et sedilia horum vendentium columbas evertit. 16. Et non permisit, ut quis transferret vas per hoc templum. 17. Et docuit dicens ad eos : nonne scriptum est, quod domus mea domus precum vocatur omnibus gentibus? verum vos fecistis eam ad latibulum maleficorum. 18. Et audiverunt hi scribae et sacerdotum summi et quaesiverunt, quomodo eum perderent; timuerunt enim eum, nam omnis turba mirati sunt ob doctrinam ejus. 19. Et cum vesper fieret, exiit foras ex hac urbe. 20. Et in mane praeentes viderunt hanc ficum aridam e radicibus; 21. et recordans Petrus dixit ad eum : rabbi, ecce! ficus, cui maledixisti, exaruit. 22. Et respondens Iesus dixit ad eos : habeatis fidem Dei; 23. amen enim dico vobis, omnis qui dicat ad hunc montem : extolle te et conjice te in mare, et non haesitet in corde suo, sed credat hoc,

ANNOTATIONES.

salem] J. St. ✕ iairusaleim. — beþsagein] gr. Βηθσαγή.
— biþaniin] aliis locis est beþania, vid. vs. 11 et 12.

xī, 2. inngaggandans] L. ✕ ingaggandans. — þo baurg] hanc urbem, gr. omn. ἀρτήν. — nauh] adhuc, ° gr., Ulf. c. codd. οὐπω (nauh ni) legit. — andbindandans] L. ✕ andbindandans. — attiuhits] sine dubio falsum est et legendum attiuhats, uti xiv, 13 gaggats; cf. i, 17 hirjats.

xī, 3. þata taujats] ° gr. omn.

xī, 6. im] iis, ° gr.

xī, 7. ana] insuper, cum gr. omn. ἀπὸ habeant, aliquis suspicari potest, post ana pronomen ina (eum) excidisse, quod ipsum nobis quoque videtur; quamquam praepositiones pro adverbis ponuntur, vid. ad x, 13.

xī, 8. sumai] Ulf. ° δέ.

xī, 9. fauragaggandans] Ulf. ° καὶ οἱ ἀπολοῦθοῦντες, — vel potius librarii negligentia verba jah þai asargaggandans exciderunt, cf. ad Rom. ix, 15.

xī, 10. in namin] in nomine, ° gr.

xī, 11. at andanahija] J. St. ✕ jct.

xī, 12. usstandandam] J. St. ✕ usgaggandan. — beþaniin B. ✕ beþanian.

xī, 13. ana imma] sec. in illa, ° gr. omn.

xī, 15. iesus] ° gr.

xī, 16. þairhberi] J. St. ✕ þairhbeki.

xī, 17. vadedjane] sic cod. Arg., superscripta linea litteram n indicante; J. St. ✕ vadedjins, B. ✕ vadedjine.

xī, 20. smakkabagm] J. St. ✕ smakkanbagm.

xī, 23. izvi] Ulf. c. codd. et verss. ° ὅτι. — þa'a] hoc, ° gr. omn.; caeterum þata ei J. St. B. ✕ jct.

24 ei þatei qipip. gagaggiþ. vairþip imma þiswah þei qipip. duppe qipa izvis. allata þiswah þei
 25 bidjandans sokeip. galaubeip þatei nimip. jah vairþip izvis. jah þan standaip bidjandans. afletaip.
 26 jabai wa habaip vipra wana. ei jah atta izvar sa in himinam afletai izvis missadedins izvaros. ip
 27 jabai jus ni afletip. ni þau atta izvarsa in himinam afletip izvis missadedins izvaros. jah idjedun astra
 du iairusaulymai. jah in alh warbondin imma atiddjedun du imma þai auhumistans gudjans jah bo-
 28 karjos jah sinistans jah qepun du imma. in wamma valdufnje þata taujis. jah was þus þata valdufni
 29 atgaf ei þata taujis. ip iesus andhafjands qap du im. frahna jah ik izvis ainis vaurdis jah andha-
 30 sjiþ mis. jah qipa izvis in wamma valdufnje tapa tauja. daupeins iohannis uzuh himina vas þau
 31 uzuh mannam. andhaseip mis. jah þahtedun du sis misso qipandans. jabai qipam. us himina. qipip.
 32 aþþan duwe ni galaubideduþ imma. ak qipam. us mannam. ultedun þo managein. allai auk alakjo
 33 habaidedun iohannen þatei bi sunjai praufetes vas. jah andhafjandans qepun du iesua. ni vitum. jah
 xii, 1 andhafjands iesus qap du im. nih ik izvis qipa. in wamma valdufnje þata tauja. jah dugann im in
 gajukom qipan. veinagard ussatida manna jah bisatida ina faþom jah usgrof daluf mesa jah gatim-
 2 rida kelikn jah anafalh ina vaurstvjam jah aflaiþ aljaþ. jah insandida du þaim vaurstvjam at mel skalk
 3 eiat þaim vaurstvjam nemi akranis þis veinagardis. ip eis nimandans ina usbluggvun jah insandidedun
 4 laushandjan. jah astra insandida du im anþarana skalk. jah þana stainam vairpandans gaaiviskodés
 5 dun jah haubiþ vundan brahtedun jah insandidedun ganaitidana. jah astra insandida anþarana. jah
 6 jainana afslohun jah managans anþarans. sumans usbligvandans. sumansuh þan usqimandans. þanuh
 naubþanuh ainana sunu aigands liubana sis insandida jah þana du im spedistana qipands þatei gaa-
 7 stand sunu meinana. ip jainai þai vaurstvjans qepun du sis misso. þatei sa ist sa arbinumja. hirjiþ.
 8 usqimam imma jah unsar vairþip þata arbi. jah undgreipandans ina usqemun jah usvaurpun imma
 9 ut us þamma veinagarda. wa nuh taujai (*Vide paginam sequentem.*)

INTERPRETATIO.

ut, quod dicit, procedat, sit ei omne, quod dicit 24. Itaque dico vobis, totum omne, quod orantes quaeritis credite, quod accipitis et sit vobis. 25. et cum stetis orantes, remittatis, si quid habetis contra aliquem, ut etiam pater vester hic in caelis remittat vobis transgressionem vestram. 26. Verum si vos non remittitis, non utique pater vester hic in caelis remittit vobis transgressionem vestram. 27. Et iterum iterum ad Ierusalyma et in templo ambulante eo adierunt ad eum hi summi sacerdotes et scribae et natu-maximi 28. et dixerunt ad eum: in qua potestatem hoc facis? et quis tibi hanc potestatem dedit, ut hoc facias? 29. Verum Iesus respondens dixit ad eos: interrogo etiam ego vos unum verbum et respondete mihi, et dico vobis in qua potestatem hoc facio. 30. Baptismus Iohannis exne caelo fuit, an exne hominibus? respondete mihi. 31. Et cogitarunt ad se invicem dicentes: si dicimus, ex caelo, dicit: at cur non creditis ei? 32. Sed dicimus: ex hominibus, timuerunt hanc turbam, omnes enim omnino habuerunt Iohannem, quod in veritate profeta fuit. 33. Et respondentes dixerunt ad Iesum: non scimus; et respondens Iesus dixit ad eos, neque ego vobis dico, in qua potestatem hoc facio. xii, 1. Et coepit Iis in parabolis dicere: vineam plantavit homo et circumdedit eam sepibus et effodit lacum sub torculari et aedificavit turrim et tradidit eam operariis et abiit peregre. 2. Et misit ad hos operarios ad tempus servum, ut ab his operariis sumeret fructum hujus vineae. 3. Verum ii capientes eum flagellarunt et miserunt vacuum. 4. Et iterum misit ad eos alium servum; et hunc lapidibus jacentes improbrarunt et capite vulneratum fecerunt et miserunt vitiatum. 5. Et iterum misit alium; etiam illum occiderunt, et multos alios, quosdam flagellantes, quosdam autem occidentes. 6. Tunc adhuc unum filium habens, carum sibi, misit etiam hunc ad eos ultimum dicens, quod aestimant filium meum. 7. Verum illi hi operarii dixerunt ad se invicem, quod hic est hic heres, agite! occidimus eum et nostra fit haec haereditas. 8. Et apprehendentes eum occiderunt et ejecerunt eum foras ex hac vinea? 9. Quid igitur faciat

ANNOTATIONES.

xii, 26. izvis] vobis, ° gr.
 xii, 28. taujis] sec., St. ✕ þaujis.
 xii, 29. izvis] pr. gr. ante jah.
 xii, 30. andhaseip] exspectabas andhafjiþ, cf. Grimm. Gr. I, 846 s. 1.
 xii, 31. aþþan] proprie at, ponitur pro graeco οὖν in ejusmodi sententiis interrogativis; vid. L. xx, 5, 17; J. vi, 30.
 xii, 32. ak] Ulf. c. codd. ° êk. — uhtedun] pro ohtedun, vid. ad ix, 50. — alakjo] omnino, ° gr. omn., sic L. iv, 22.
 xii, 33. du iesua] sic cod. Arg. (iua); J. St. B. ✕ du ina; Z. ÷ du imma. — andhafjands iesus] ¶ gr. — izvis qipa] ¶ gr. omn.
 xii, 1. veinagard] J. St. ✕ veingard. — manna] St. ✕ manna. — bisatida] J. St. ÷ atlagida; in cod. Arg. praeter satida quidquam legi non potest; evanuerunt enim quae litterae ante satida scriptae fuerunt, sed probabiliter viri docti conjecerunt, quod dedimus. — ina] pr. eum, ° gr. — dal] J. St. lac.; B. ° ✕; Z. dal-, quia dalg scriptum fuisse suspicatur, fretus, ni fallimur, loco L. vi, 39.; sed eo loco pro dalga driusand quin legendum sit dal gadriusand non est dubium. Ih. jam pridem locum restituit, recte

monens nullum lacunæ post dal vestigiū apparere et nisi quod membrana ex parte mutilata est sine ulla difficultate legitur, quod editum est. Dal uf mesa (B. Ih. ✕ usmesa) autem, uti jam Z. recte interpretatur, foveam vel vas sub torculari (positum) significat.

xii, 2. at] Z. ÷ af, vid. ad xv, 45.
 xii, 3. usbluggvun] J. St. ✕ usblauggvun.
 xii, 4. im] J. St. B. ✕ ins. — gaaiviskodedun jah] improbrarunt et, ° gr. omn. vid. ad Cor. I, i, 25; ceterum J. St. B. ✕ gaaiviskodudun. — haubiþ vundan] Grimm Gr. II, 578; IV, 623 legit jct. haubiþ vundan, quod potius esse debet haubidavundan, vundan est accusativus formæ debilioris a vunds, haubiþ autem accusativus quem dicunt absolutum, vid. ad Joan. xi, 44; igitur haubiþ vundan est capite saucium l. vulneratum, quod Heliand 149, 1 dicitur an that hobid vund. — ganaitidana] J. St. ✕ gahnaigidana, B. ✕ ganaigidana.
 xii, 5. astra] iterum, ° gr. — anþarana] gr. omn. ante insandida.
 xii, 6. spedistana] J. St. ÷ speidistana.
 xii, 8. imma] eum, ° gr. omn. exceptis codd. f et 10 ap. Mi.

frauja þis veinagardis. qimip jah usqisteip þans vaurstvjans jah gibip þana veinagard anþa-
 10 raim. nih þata gamelido ussuggvub. stans þanmei usvaurpun þai timrjans. sah varþ du
 11 haubida vaihstins. fram frauin varþ sa jah ist sildaleiks in augam unsaraim. jah sokidedun
 12 ina undgreipan jah ohtedun þo managein. froþun auk þatei du im þo gajukon qaþ. jah
 13 afletandans ina galipun. jah insandidedun du imma sumai þize fareisaie jah herodiane. ei ina ganu-
 14 teina vaurda. ip eis qimandans qeþun du imma. laisari. vitum þatei sunjeins is jah ni-kara þuk
 manshun. ni auk saiwis in andvairþja manne ak bi sunjai vig guþs laiseis. skuldu ist kaisaragild gi-
 15 ban kaisara þau niu gibaima. ip iesus gasaiwands ize liutein qaþ du im. wa mik fraisip. atbairip
 16 mis skatt. ei gasaiwau. ip eis atberun jah qaþ du im. wis ist sa manleika jah so ufarmeleins. ip eis
 17 qeþun du imma. kaisaris. jah andhafjands iesus qaþ du im. usgibip þo kaisaris kaisara jah þo guþs
 18 guþa. jah sildaleikidedun ana þamma. jah atiddjedun saddukaieis du imma. þaiei qipand usstass ni
 19 visan. jah frehun ina qipandans. laisari. mozes gamelida unsis þatei jabai wis broþar gadaupnai jah
 bileipai qenai jah barne ni bileipai. ei nimai-broþar is þo qen is jah ussatjai barna broþr seinamma.
 20, 21 sibun broþrabans vesun jah sa frumista nam qen jah gasviltands ni bilaiþ fraiva. jah anþar nam þo
 22 jah gadaupnoda jah ni sa bilaiþ fraiva. jah þridja samaleiko. jah nemun þo samaleiko þai sibun jah
 23 ni bilipun fraiva. spedumista allaize gasvalt jah so qens. in þizai usstassai. þan usstandand. war-
 24 jamma ize vairþip qens. þai auk sibun aihtedun þo du qenai. jah andhafjands iesus qaþ du im. niu
 25 duþe airzjai sijub. ni kunnandans mela nih maht guþs. allis þan usstandand us dauþaim. ni liugand.
 26 ni liuganda. ak sind sve aggiljus þai in himinam. aþþan bi dauþans þatei urreisand. niu gakunnai-
 deduþ ana bokom mosezis ana aiwatundjai. waiva imma qaþ guþ qipands. ik im guþ abrahamis jah
 27, 28 guþ isakis jah iakobis. nist guþ dauþaize ak qivaize. aþþan jus filu airzjai sijub. jah duatgag-
 gands ains þize bokarje gahausjands ins samana sokjandans. gasaiwands þatei vaila im andhof frah
 29 ina. warja ist allaizo anabusne frumista. ip iesus andhof imma þatei frumista allaizo anabu-
 30 sns hausei israel. frauja guþ unsar frauja ains ist. jah frijos frauja guþ þeinana us allamma
 hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai gabugdai þeinai jah us allai mahtai

INTERPRETATIO.

dominus hujus vineæ? Venit et perdit hos operarios et dat hanc vineam aliis. 10. Neque hoc scriptum per-
 legistis: lapis, quem rjecerunt hi fabri, hic factus-est ad caput anguli. 11. A domino factus-est hic et est
 mirabilis in oculis nostris. 12. Et quæsi-verunt eumprehendere et timuerunt hanc turbam, intellexerunt
 enim, quod ad eos hanc parabolam dixit, et relinquentes eum abierunt. 13. Et miserunt ad eum quidam
 horum Farisæorum et Herodianorum, ut eum eaperent verbo. 14. Verum ii venientes dixerunt ad eum: ma-
 gister, scimus, quod verax es et non cura (- tangit) te cujusquam; non enim spectas in faciem hominum,
 sed in veritate viam Dei doces; debitumne est cæsareum-tributum dare Cæsari, an non demus? 15. Verum
 Iesus videns eorum dolum dixit ad eos: quid me tentatis? afferite mihi numum, ut videam. 16. Verum ii
 attulerunt et dixit ad eos: cujus est hæc effigies et hæc inscriptio? verum ii dixerunt ad eum: Cæsaris.
 17. Et respondens Iesus dixit ad eos: reddite hæc Cæsaris Cæsari, et hæc Dei Deo; et mirati-sunt de hoc.
 18. Et adierunt Sadducæi ad eum, qui dicunt, resurrectionem non esse, et interrogarunt eum dicentes: 19.
 magister, Moses scripsit nobis, quod si cujus frater moriatur et relinquat uxorem et liberos non relinquat, ut
 sumat frater ejus hanc uxorem ejus et excitet liberos fratri suo. 20. Septem fratres fuerunt et hic primus
 duxit uxorem et moriens non reliquit semen; 21. et alter duxit hanc et mortuus-est et non hic reliquit se-
 men; et tertius similiter. 22. Et duxerunt hanc similiter hi septem et non reliquerunt semen; ultima om-
 nium obiit etiam hæc uxor; 23. In hac resurrectione, cum exsurgunt, cui eorum fit uxor? hi enim septem
 habuerunt hanc ad uxorem. 24. Et respondens Iesus dixit ad eos: nonne ideo erronei estis, non noscentes
 scripta neque potentiam Dei. 25. Nam cum resurgunt e mortuis, non ducunt, non ducuntur, sed sunt uti
 angeli hi in cœlis. 26. At de mortuis, quod resurgunt, nonne cognovistis in libris Moysi in rubo, quomodo
 ei dixit Deus dicens: ego sum Deus Abrahami et Deus Isaci et Iacobi. 27. Non-est Deus mortuorum, sed
 vivorum; at vos multum erronei estis. 28. Et accedens unus horum scribarum, audiens eos una quæren-
 tes, videns, quod bene iis respondit, interrogavit eum: quæ est omnium legum prima? 29. Verum Iesus
 respondit ei, quod prima omnium lex: audi Israel! dominus, Deus noster, dominus unus est, 30. et ames
 dominum, Deum tuum, ex omni corde tuo et ex omni anima tua et ex omni mente tua et ex omni potestate

ANNOTATIONES.

xii, 10. *stains*] lapis, gr. omn. λίθον ad pronomen
 relativum (ὅν) referendum, quem græcismum (Matthiæ
Gramm. Græc. p. 386) Gothus non imitans nomina-
 tivum, qui requiritur, ponit. — *sah*] J. St. ÷ *sa*.

xii, 13. *sumai*] quidam, gr. omn. τινάς.

xii, 14. *saiwis*] J. St. B. ✕ *sa:wis*. — *laisis*] Z ✕
laisis. — *giban kaisara*] ¶ gr. — *þau*] J. St. ✕
þan. — *gibaima*] Ulf. c. cod. 225 et verss. ° ἡ μὴ
 δῶμεν, et ita quidem, ut *gibaima* cum præcedente *þau*
niu (ἡ οὐ) conjungat.

xii, 15. *iesus*] sic cod. Arg.; J. St. Hz. Z. ✕ *is*.
 — *gasaiwands*] videns, gr. εἰδώς, sic xii, 28. — *wa*
mik] J. St. ✕ *wa me*, B. lac.

xii, 16. *ist*] est, ° gr. omn. — *manleika*] J. St. ✕
manaleik.

xii, 19. *barna*] liberos, gr. omn. σπέρμα.

xii, 22. *samaleiko*] similiter, ° gr. — *svi*] J. St. ✕ *sa*.

xii, 23. *þ'zai*] Ulf. c. codd. et verss. ° οὐν.

xii, 24. *andhafjands*] cod. Arg. ✕ *andhafjans* eo-
 dem vitio, quo Cor. II, v 1, 6 *gablaihans*, et Eph. II,
 16 *afslahans* in cod. B pro *gablaihands* et *afslahands*
 scribitur, cf. ad L. xx, 37. Alia ejusmodi vitia notata
 vid. ad Tim. I, 1, 3, — *niu*] J. ✕ *uiu*, sic idem L.
 III, 15; IX, 55. — *mela*] cod. Arg. marg. *bokos* (libros).

xii, 25. *usstandand*] gr. omn. post *dauþaim*. —
þai] hi, ° gr.

xii, 26. *imma qaþ*] ¶ gr. omn. — *im*] sum, ° gr.
 omn. — *jah*] ult. Ulf. ° ὁ θεός.

xii, 28. *samana sokjandans*] J. St. ✕ *samasokjan-*
dans, B. ✕ *sammasokjandans*. — *gasaiwands*] vid. ad
 vs. 15; J. St. ÷ *jah* addunt e græcis. — *im*] J. St.
 B. ✕ *in*. — *anabusne*] St. ÷ *anabuzne*. — *frumista*]
 gr. omn. ante *allaizo*.

xii, 30. *frijos*] J. St. ✕ *frigos*,

31 þeinai. so frumista anabusas. jah anþara galeika þizai. frijos newundjan þeinana sve þuk silban. maizei
 32 þaim anþara anabusns nist. jah qaþ du imma sa bokareis. vaila laisari. bi sunjai qast þatei ains ist jah
 33 nist anþar alja imma. jah þata du frijon ina us allamma hairtin jah us allamma frapja jah us allai
 saivalai jah us allai mahtai. jah þata du frijon newundjan sve sik silban managizo ist allaim þaim
 34 allbrunstim jah saudim. jah iesus gasaiwands ina þatei frodaba andhof qaþ du imma. ni fairra is
 35 þiudangardjai guþs. jah ainshun þanaseiþs ni gadaursta ina fraihnan. jah andhafjands iesus qaþ
 36 laisjands in alh. waiva qiþand þai bokarjos þatei xristus sunus ist daveidis. silba auk daveid qaþ in
 ahmin veihamma. qiþiþ frauja du frauin meinamma. sit af taihsvon meinai. unte ik galagja sijands
 37 þeinans fotubaurd fotive þeinaize. silba raihtis daveid qiþiþ ina fraujan. jah waþro imma sunus ist.
 xiii, 16 jah alla so managei hausidedun imma gabaurjaba. jah qaþ du im in laiseinai seinai. saiwiþ faura —
 17, 18 —vastja seinai. aþþan vai þaim qiþuhaftom jah daddjandeim in jainaim dagam. aþþan bidjaiþ ei ni
 19 vairþai sa þlauhs izvar vintrau. vairþand auk þai dagos jainai aglo svaleika sve ni vas svaleika fram
 20 anastodeinai gaskaftais. þoei gaskoþ guþ. und liita jah ni vairþiþ. jah ni frauja gamaurgidedi þans
 dagans. ni þauh ganesi ainhun leike. akei in þize gavalidane. þanzei gavalida. gamaurgida þans da-
 21, 22 gans. jah þan jabai was izvis qiþai. sai her xristus aiþþau sai jainar. ni galaubjaiþ. unte urreisand
 galiugaxristjeis jah galiugapraufeteis jah giband taiknins jah sauratansa du afairzjan. jabai mahteig
 23, 24 sijai. jah þans gavalidans. iþ jus saiwiþ. sai. sauragataih izvis allata, akei in jainans dagans afar þo
 25 aglon jaina sauil riqizeiþ jah mena ni gibiþ liuhaþ sein jah stairhons himinis vairþand diursandeins
 26 jah mahteis þos in himinam gavagjanda. jah þan gasaiwand sunu mans qimandan in milhmam miþ
 27 mahtai managai jah vulþau. jah þan insandeis aggiluns seinans jah galisiþ þans gavalidans seinans
 28 af sidvor vindam fram andjau airþos und andi himinis. aþþan af smakkabagma ganimiþ þo gajukon.
 29 þan þis jupan asts þlaqus vairþiþ jah uskeinand laubos. kunnuþ þatei newa ist asans. svah jah
 xiv, 4, jus. þan gasaiwiþ þata vairþan. kunneiþ þatei newa siju þan — — . . teins þis balsanis varþ.

INTERPRETATIO.

tua; hæc prima lex, 51. et altera æqualis huic: ames propinquum tuum uti te ipsum; major his alia lex non est, 52. Et dixit ad eum hic scriba: bene, magister, in veritate dixisti, quod unus est et non est alius præter eum, 53. et hoc ad amandum eum ex omni corde et ex omni mente et ex omni anima et ex omni potestate, et hoc ad amandum propinquum, uti se ipsum, majus est omnibus his holocaustis et sacrificiis. 54. Et Iesus videns eum, quod prudenter respondit, dixit ad eum: non procul es regno Dei, et unus amplius non ausus est eum interrogare. 55. Et respondens Iesus dixit docens in templo: quomodo dicunt hi scribæ, quod Christus si ius est Davidis? 56. Ipse enim David dixit in spiritu sancto: dicit dominus ad dominum meum, sede a dextra mea, donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 57. Ipse enim David dicit eum dominum, et unde ei filius est? Et omnis hæc turba audiverunt eum libenter. 58. Et dixit ad eos in doctrina sua: cavete a — xiii, 16. — vestem suam. 17. At vae his gravidis et lac antibus in illis diebus. 18. At oretis, ut non fiat hæc fuga vestra hieme; 19. fiunt enim hi dies illi afflictio talis, uti non fuit talis ab initio creationis, quam creavit Deus, usque hodie et non sit. 20. Et ni dominus breviaret hos dies, non utique valeret unum corporum, sed ob hos electos, quos elegit, breviavit hos dies. 21. Et tum si quis vobis dicat, ecce hic Christus, aut ecce illic, ne credatis; 22. nam surgunt pseudochristi et pseudoprophetae, et dant signa et portenta ad seducendum, si possibile sit, etiam hos electos. 23. Verum vos videte, ecce, prædixi vobis omne. 24. Sed per illos dies post hanc afflictionem illam sol tenebratur et luna non dat lumen suum. 25. et stellæ cœli fiunt cadentes et vires hæ in cœlis commoventur. 26. Et tum vident filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa et gloria. 27. Et tum mittit angelos suos et colligit hos electos suos a quatuor ventis, a sinibus terræ usque finem cœli. 28. At a fico sumite hanc parabolam; cum jam hujus ramus tener sit et germinant folia, cognoscitis, quod prope est messis. 29. Sic etiam vos, cum videtis hoc fieri, cognoscite, quod prope sit tum — xiv, 4. — . . ditio hujus bal-

ANNOTATIONES.

xiii, 31. þizai] huic, gr. ἀδελφῆ.
 xiii, 36. in] J. St. B. ✕ du. — ik] ego, ° gr. omn.
 xii, 37. raihtis] enim, gr. omn. οὖν; aut Ulf. aut librarius initio versus præcedentis in errorem ductus scripsisse videtur, nam raihtis nullo alio loco pro οὖν ponitur. — fraujan] J. St. B. ✕ frauin (fanin); in cod. Arg. nunc legi amplius nequit. — imma sunus] ¶ gr. omn. — alla] omnis, gr. omn. πᾶσης.
 xii, 38. faura] in cod. Arg. post faura duæ litteræ (non is, quod J. St. dederunt, sed fortasse bo —) scriptæ fuerunt; ita autem adesa est membrana ut quid vere scriptum fuerit, certo dici non possit.
 xiii, 17. daddjandeim] editt. ✕ daddjandein; in cod. Arg. syllaba dadd . . . integra conservata est, sed ea reliquarum litterarum fragmenta sunt, ut lectio inde eruta pro sincera haberi possit.
 xiii, 20. ni] pr. fortasse nih legendum est, nam hoc, non ni, pro græco εἰ μὴ poni solet: J. ix, 33; xv, 22; xviii, 30; xix, 41; Rom. vii, 7; ix, 29 (quo ultimo loco niu male editum erat) aut librarii incuria

jabai post jah intercidit. — þanzei] sic cod. Arg.; editt. ✕ þansei.
 xiii, 22. galiugaxristjeis] editt. ✕ galiugaxristjais (J. St. ✕ div.); — ei in terminatione, quia in ea parte membrana læsa est, quanquam cognosci non potest, postulat tamen usus linguæ gothicæ; — ais autem pro pluralis nominativo sine exemplo est. — galiugapraufeteis] J. St. ✕ div. — sijai] sit, ° gr. omn.
 xiii, 24. sauil] J. St. ✕ sa uil, B. ✕ sau il. — liuhaþ] B. ✕ lauhaþ.
 xiii, 25. himinis] Griesb. falso adnotat, Ulf. legere ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
 xiii, 28. ist asans] ¶ gr. omn.
 xiii, 29. gasaiwiþ þata] ¶ gr. þatei] J. St. ✕ þata. — siju] sic cod. Arg.; lb. Z. ✕ siau; secundum regulas grammaticas sijai scribendum est.
 xiv, 4. . . teins] sic cod. Arg.; editt. ✕ . . meins; plene fortasse fragisteins est, vid. Cor. I, v, 5 ubi simplex qisteins (ὄλεθρος) invenitur. frabugjan, St. ✕ farbugjan.

5 maht vesi auk pata balsan frabugjan in managizo þau þrijahunda skatte jah giban unledaim. jah andstaur-
 6, 7 raidedun þo. ip iesus qap. letip þo. duwe izai usþriutip. þannu goþ vaurstv vaurhta bi mis. sinteino
 auk þans unledans habaip mip izvis jah þan vileip. magup im vaila taujan. ip mik ni sinteino habaip.
 8, 9 patei habaida so. gatavida. faursnau salbon mein leik du ustilha. amen qipa izvis. þiswaruh þei mer-
 10 jada so aivaggeljo and alla manaseþ. jah þatei gatavida so. rodjada du gamundai izos. jah iudas
 11 iskarioteis ains þize tvalibe galaiþ du þaim gudjam. ei galevidedi ina im. ip eis gahausjandans fagino-
 12 dedun jah gaba Haitun imma faihu giban. jah sokida. waiva gatilaba ina galevidedi. jah þamma fru-
 mistin daga azyme. þan paska salidedun. qepun du imma þai sponjos is. war vileis ei galeipandans
 13 manvjaim. ei matjais paska. jah insandida tvans sponje seinaize qapuh du im. gaggats in þo baurg.
 14 jah gamoteip igqis manna kas vatins bairands. gaggats afar þamma. jah þadei iungaleipai. qipais
 þamma heivafraujin þatei laisareis qipip. war sind salipvos. þarei paska mip sponjam meinaim
 15, 16 matjau. jah sa izvis tatkneip kelikn mikilata gastraviþ manvjata. jah jainar manvjaip unsis. jah usidd-
 41, 42 jedun þai spon. — — sai. galevjada sunus mans in handuns fravaurhtaize. urreisip gaggam. sai. sa
 43 levjands mik atnewida. jah sunsaiv nauþhanuh at imma rodjandin qam iudas sums þize tvalibe jah
 mip imma managei mip hairum jah trivam fram þaim auhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam.
 44 atuh þan gaf sa levjands im handvon qipands. þammei kukjau. sa ist. greipip þana jah tiubip arniba.
 45, 46 jah qimands sunsaiv atgaggands du imma qap. rabbei rabbei. jah kukida imma. ip eis uslagidedun
 47 handuns ana ina jah undgripun ina. ip ains sums þize atstandandane imma uslukands hairu sloh
 48 skalk auhumistins gudjins jah afsloh imma auso pata taihsvo. jah andhafjands iesus qap du im. sve
 49 du vadedjin urrunup mip hairum jah trivam greipan mik. daga wammeh vas at izvis in alh lais-
 50, 51 jands jah ni gripup mik. ak ei usfullnodedeina bokos. jah afletandans ina gaplauhun allai. jah ains
 52 sums juggalaups laistida afar imma bivaibips leina ana naqadana. jah gripun is þai juggalauðeis. ip
 53 is bileipands þamma leina naqaps gaplauh faura im. jah gatauhun iesu du auhumistin gudjin jah

INTERPRETATIO.

sami facta-est. 5. Possibile esset enim hoc balsamum vendere plus quam trecentis denariorum et dare pau-
 peribus, et fremuerunt in hanc. 6. Verum Iesus dixit: sinite hanc! cur ei asperi-estis? profecto bonum
 opus fecit in me. 7. Semper enim hos pauperes habetis cum vobis, et cum vultis, potestis iis bene facere;
 verum me non semper habetis. 8. Quod habuit hæc, fecit; prævit ungere meum corpus ad sepulturam.
 9. Amen dico vobis, ubicunque quod nuntiatur hoc evangelium per omnem mundum, etiam quod fecit
 hæc, dicitur ad memoriam ejus. 10. Et Iudas Iscariotes, unus horum duodecim, ivit ad hos sacerdotes, ut
 trade et eum iis. 11. Verum ii audientes gavisii sunt et promiserunt ei pecuniam dare, et quæsit, quomodo
 apte eum traderet. 12. Et hoc primo die azymorum, cum pasca immolarunt, dixerunt ad eum hi discipuli
 ejus: ubi vis, ut euntes paremus, ut edas pasca? 13. Et misit duos discipulorum suorum dixitque ad eos:
 ite in hanc urbem, et occurrit vobis homo vas aquæ ferens; ite post hunc, 14. et quo introeat, dicatis huic
 domino, quod magister dicit, ubi sunt mansiones, ubi pasca cum discipulis meis edam? 15. Et hic vobis
 ostendit cœnacu unum magnum stratum paratum, et illic parate nobis. 16. Et exierunt hi discip(uli) — 41. —
 ecce, traditur filius hominis in manus peccatorum. 42. Surgite, imus! ecce, hic tradens me appropinqua-
 vit. 43. Et statim adhuc in eo loquente, venit Iudas, quidam horum duodecim, et cum eo turbâ cum gla-
 diis et contis ab his summis sacerdotibus et scribis et natu-maximis. 44. Dedit autem hic tradens iis signum
 dicens: quem osculer, hic est, prehendite hunc et ducite caute. 45. Et veniens statim accedens ad eum
 dixit: rabbi! rabbi! et osculatus-est eum. 46. Verum ii injecerunt manus in eum et ceperunt eum. 47. Ve-
 rum unus quidam horum adstantium ei educens gladium percussit servum summi sacerdotis et amputavit ei
 aurem hanc dextram. 48. Et respondens Iesus dixit ad eos: uti ad maleficum existiis cum gladiis et con-
 tis, prehendere me. 49. Die quoque sui apud vos in templo docens et non prehendistis me, sed ut impleren-
 tur litteræ. 50. Et relinquentes eum aufugerunt omnes. 51. Et unus quidam juvenis secutus-est post eum
 amictus lino super nudo, et prehenderunt eum hi juvenes. 52. Verum is relinquens hoc linum nudus aufu-
 git ab iis. 53. Et duxerunt Iesum ad summum sacerdotem et (Vide paginam sequentem.)

ANNOTATIONES.

xiv, 6. þannu] Z. male convertit nam, quapropter
 Griesb. Ulf. cum iis codd. consentire ait, qui γάρ ad-
 dant, quod si vero consideramus particulam þannu
 græco ἄρα, ἄραγε respondere solere: M. vii, 20; Mc.
 iv, 41, Rom. xiv, 12, 19; Cor. II, v, 15 (vi, 3), Ulf.
 aut ἄρ legisse, aut propter sensum illam particulam
 de suo addidisse videtur; est autem nostrum ja (sie
 hat ja ein gutes werk an mir gethan: gall., oui, elle a fait
 en moi une bonne œuvre).

xiv, 9. gamundai] J. St. B. ✕ gamunjan.

xiv, 12. ei] r. ut, ° gr. omn.

xiv, 13. gaggats] sec. cod., Arg. J. St. ✕ gaggast.

xiv, 15. izvis] J. St. ✕ igvis (sic uterque etiam i,
 17) pro igqis; sunt fortasse, quibus quod dualis ali-
 quoties præcesserit, igqis etiam h. l. præplaceat; sed
 invito codice nihil mutandum est. — jah] sec. et, ° gr.

xiv, 43. sums] Ulf. c. codd. et verss. ° ὄν. — ma-
 nagei] Ulf. c. codd. et verss. ° πολύς.

xiv, 44. atuh þan gaf] B. Z. ✕ at uh þan gaf; fecte
 jam J. St. ediderunt, quos Z. injuria vituperat; sei-
 licet ignoravit hic vir doctus encliticam naturam vo-

culæ — uh, neque eorum præsertim meminerat loco-
 rum, qualis est xvi, 8 dixuh þan sat, nam s non nisi
 in mediis verbis aut compositis in cognatum z permuta-
 tur. Cæterum inter præpositiones et verba cum illis
 composita, illud — uh sæpius fit ut ponatur: L. xvii,
 7 anuhkumbei (pro anakumbei-uh) xviii, 38 ubuhvopi-
 da (pro usvopida-uh) J. vii, 32; xi, 41; xvi, 28, xvii,
 1; Eph. iv, 9; dirimuntur composita etiam aliis in-
 terpositis particulis: L. xx, 25 us nu gibiþ, J. vi, 22
 miþ ni qam. Utraque figura hoc nostro loco adhibetur,
 sic etiam Cor. I, xiv, 23 atuhþ-þan gaggand. xv, 15
 biþ-þan gitanda. Eph. iv, 23 anuhþ-þan niujaiþ, cf.
 ad M. ix, 28. — im] iis, gr. omn. αὐτὸν — αὐτοῖς.

xiv, 46. handuns] J. St. B. ✕ handans; cæterum
 gr. post ana ina et Ulf. c. codd. et verss. ° αὐτῶν.

xiv, 47. imma] pr. ei, ° gr. omn. — pata taihsvo]
 hanc dextram, ° gr. omn.; Ulf. ex locis parallelis
 (L. xxii, 50) J. xviii, 10 hausisse videtur.

xiv, 49. daga wammeh] editt. ✕ jct.

xiv, 50. gaplauhun allai] ¶ gr.

54 garunnun miþ imma auhumistans gudjans allai jah þai sinistans jah bokarjos. jah paitrus fairraþro
 laistida afar imma. unte qam in garda þis auhumistins gudjins jah vas sitands miþ andbahtam jah
 55 varmjands sik at liuhada. iþ þai auhumistans gudjans jah alla so gafaurds sokidedun ana iesu veit-
 56 vodipa du afdauþjan ina jah ni bigetun. managai auk galiug veitvodidedun ana ina. jah samaleikos
 57, 58 þos veitvodipos ni vesun. jah sumai usstandandans galiug veitvodidedun ana ina qipandans. þatei
 veis gahausidedum qipandan ina. þatei ik gataira alh þo handuvaurhton jah bi prins dagans anþara
 59, 60 unhanduvaurhta gatimrja. jah ni sva samaleika vas veitvodipa ize. jah usstandands sa auhumista
 61 gudja in midjaim frah iesu qipands. niu andhafjis vaiht. wa þai ana þuk veitvodjand. iþ is þahaida
 jah vaiht ni andhof. aftra sa auhumista gudja frah ina jah qaþ du imma. þu is xristus sa sunus þis
 62 þruþeigins. iþ iesus qaþuh. ik im. jah gasaiwiþ þana sunu mans af taihsvon sitandan mahtais jah
 63 qimandan miþ millmam himinis. iþ sa auhumista gudja disskreitands vastjos seinos qaþ. wa þana-
 64 mais þaurbum veis veitvode. hausideduþ þo vajamerein is. wa izvis þugkeiþ. þaruh eis allai gadomi-
 65 dedun ina skulan visan dauþau. jah dugunnun sumai speivan ana vlit is jah huljan andvairþi is jah
 66 kaupatjan ina jah qeþun du imma. praufetei. jah andbahtos gabaurjaba lofam slohun ina. jah visan-
 67 din paitrau in rohsnai dalaba. jah atiddja aina þiujo þis auhumistins gudjins. jah gasaiwandeit paitru
 68 varmjandan sik insaiwandeit du imma qaþ. jah þu miþ iesua þamma nazoreinau vast. iþ is afaiak
 69 qipands. ni vaiht. ni kann. wa þu qipis. jah galaiþ faur gard. jah hana vopida. jah þivi gasaiwandeit
 70 ina aftra dugann qipan þaim saurastandandam þatei sa þizeit ist. iþ is aftra laugnida. jah afar leitil
 71 aftra þai atstandandans qeþun du paitrau. hi sunjai þizeit is. jah auk razda þeina galeika ist. iþ is du-
 72 gann afaikan jah svaran þatei ni kann þana mannan. þanei qipip. jah anþaramma sinþa hana vopi-
 da. jah gamunda paitrus þata vaurd. sve qaþ imma iesus þatei faurþize hana hrukjai tvaim sinþam.
 xv, 1 invidis mik þrim sinþam. jah dugann greitan. jah sunsaiv in maurgin garuni taujandans þai ahu-
 mistans gudjans miþ þaim sinistam jah bokarjam. jah alla so gafaurds gabindandans iesu brahtedun

INTERPRETATIO.

convenerunt cum eo summi sacerdotes omnes et hi natu-maximi et scribæ. 54. Et Petrus procul secutus-est post eum, donec venit in domum hujus summi sacerdotis et fuit sedens cum ministris et calefaciens se ad ignem. 55. Verum hi summi sacerdotes et omne hoc consilium quæsiverunt contra Iesum testimonium ad interficiendum eum et non invenerunt. 56. Multi enim falso testati-sunt contra eum; et convenientia hæc testimonia non fuerunt. 57. Et quidam surgentes falso testati-sunt contra eum dicentes, 58. quod nos audivimus dicentem eum, quod ego dissolve templum hoc manufactum et per tres dies alud non-manufactum ædifico. 59. Et non sic conveniens fuit testimonium eorum. 60. Et exurgens hic summus sacerdos in mediis interrogavit Iesum dicens: nonne respondes quidquam, quid hi contra te testantur? 61. Verum is tacuit et quidquam non respondit. Iterum hic summus sacerdos interrogavit eum et dixit ad eum: tu es Christus, hic filius hujus boni? 62. Verum Iesus dixit: ego sum, et videtis hunc Filium hominis a dextra sedentem potentiae et venientem cum nubibus caeli. 63. Verum hic summus sacerdos scindens vestes suas dixit: quid amplius desideramus nos testes? 64. Audivistis hanc blasphemiam ejus! quid vobis videtur? Tunc ii omnes judicarunt eum reum esse mortis. 65. Et coeperunt quidam spuere in faciem ejus et velare faciem ejus et colaphizare eum et dixerunt ad eum: profetiza! et ministri petulanter volis percusserunt eum. 66. Et existente Petro in atrio deorsum, et accessit una ancillarum hujus summi sacerdotis. 67. Et videns Petrum calefacientem se, adspiciens ad eum dixit: etiam tu cum Iesu hoc Nazoreno fuisti! 68. Verum is negavit dicens; non scio, non novi, quid tu dicis. Et ixit ante domum et gallus cantavit. 69. Et ancilla videns eum iterum coepit dicere his circumstantibus, quod hic horum est. 70. Verum is iterum negavit, et post paulum iterum hi adstantes dixerunt ad Petrum: in veritate horum es, et enim sermo tuus similis est. 71. Verum is coepit negare et jurare, quod non novi hunc hominem, quem dicitis. 72. Et secunda vice gallus cantavit, et recordatus-est Petrus hoc verbum, ut dixit ei Iesus, quod antequam gallus cantet duabus vicibus, negas me tribus vicibus, et coepit flere. xv, 1. Et statim in mane consilium facientes hi summi sacerdotes cum his natu-maximis et scribis et omne hoc concilium virientes Iesum duxerunt

ANNOTATIONES.

xiv, 53. *allai*] gr. omn. ante *auhumistans*.
 xiv, 54. *qam*] venit, ° gr. omn.; deinde Ulf. εἶσω non legit.
 xiv, 56. *galiug veitvodidedun*] Hz. ✕ *galiugaveitvodidedun*, sic etiam vs. seq.; Z. injuria eam lectionem probat, memor fortasse nominis *galiuga veitvods*; sed alia est verborum atque nominum in compositione ratio.
 xiv, 58. *ina*] gr. omn. ante *qipandan*. — *þo*] vid. ad x, 5.
 xiv, 59. *veitvodiþa*] J. St. ✕ *veitvodidiþa*.
 xiv, 62. *sitandan*] J. St. ÷ *sitan*.
 xiv, 63. *veis*] nos ° gr. omn.
 xiv, 64. *is*] ejus, ° gr. — *skulan visan*] ¶ gr.
 xiv, 65. *ana vlit is*] in faciem ejus, gr. αὐτῷ; cæterum pro *vlit* B. ✕ *vait*. — *kaupatjan*] St. ✕ *raupatjan*, quod lh. probat, sed vid. M. xxvi, 67; Cor. I, iv, 11; II, xii, 7. — *qeþun*] dixerunt, gr. omn. λέγειν ab ἤρξαντο pendens. — *gabaurjaba*] libenter, ° gr. omn.; Ulf. c. verss. latinis. — *slohun ina*] ¶ gr.
 xiv, 66. *jah*] sec. et, J. St. ° (✕) c. gr. omn.; jah

pleonastice post participia sæpius ponitur: M. viii, 14 *jah qimands iesus in garda jah gasaw*. J. vi, 45 *wizuh sa gahausjands at attin jah ganam*, alia. — *atiddja*] J. St. ✕ *atidja*.

xiv, 67. *iesua*] gr. post *nazoreinau*; cæterum vid. ad i, 24.

xiv, 68. *faur gard*] ante domum, gr. εἴσω εἰς τὸ προαίλιον.

xiv, 70. *jah auk*] Ulf. c. codd. ° Γαλιλαῖος εἶ και.

xiv, 71. *afaikan*] negare, gr. omn. ἀναθεματίζειν, quod loco parallelo M. xxvi, 74 strictius per *afdomjan* redditur. — *þana*] vid. ad x, 5.

xiv, 72. *jah*] pr., Ulf. c. codd. ° εὐθέως, — *sve*] ut, gr. οὐ aut ὄ, Ulf. c. codd. ὤς. — *sinþam*] sec. J. St. ✕ *sinþan*. — *dugann greitan*] coepit lacrymare, gr. ἐπιβᾶλῶν ἔκλαιε.

xv, 1. *gudjans*] J. St. ✕ *gudjands*. — *brahtedun*] Ulf. ° και παρέδωκαν; cæterum non est, quod Gothum ἀπήγαγον pro ἀπήνεγκον legisse, cum Sch. contendatur; sic *briggan* pro græco ἀποφέρειν etiam L. xvi, 22. — *ina*] eum, ° gr.

2 ina at peilatau. jah frah ina peilatus. þu is þiudans iudaie. ip̄ is andhafjands qap̄ du imma. þu qip̄is.
 3, 4 jah vrohidedun ina þai auhumistans gudjans filu. ip̄ peilatus aftra frah ina qip̄ands. niu andhafjis ni
 5 vaiht. sai. wan filu ana þuk veitvodjand. ip̄ iesus þanamais ni andhof. svasve sildaleikida peilatus.
 6, 7 ip̄ and dulþ warjoh fralailot im̄ ainana bandjan. þanei bedun. vasuh þan sa haitana barabbas miþ
 8 þaim miþ imma drobjandam gabundans. þaiei in̄ auhjodau maurþr gatavidedun. jah usgaggandei alla
 9 managei dugunnun bidjan. svasve sinteino tavidā im̄, ip̄ peilatus andhof im̄ qip̄ands. vileidu fraleitān
 10, 11 izvis þana þiudan iudaie. vissa auk þatei in̄ neiþis atgebun ina þai auhumistans gudjans. ip̄ þai au-
 12 humistans gudjans invagidedun þo managein. ei mais barabban fralailoti im̄. ip̄ peilatus aftra and-
 13 hafjands qap̄ du im̄. wa nu vileiþ ei taujau þammei qip̄iþ þiudan iudaie. ip̄ eis aftra hropidedun.
 14 ushramei ina. ip̄ peilatus qap̄ du im̄. wa allis ubilis gatavida. ip̄ eis mais hropidedun. ushramei ina:
 15 ip̄ peilatus viljands þizai managein fullafahjan fralailot im̄ þana barabban ip̄ iesu atgaf usbliggvands.
 16 ei ushramiþs vesi. ip̄ gadrauhteis gatauhun ina innana gardis. þatei ist praitoriaun. jah gahaihai un
 17, 18 alla hansa jah gavasidedun ina paurpurai jah atlagidedun ana ina þaurneina vipja usvindandans jah
 19 dugunnun goljan ina. hails piudan iudaie. jah slohun is haubiþ rausa jah bispivun ina jah lagjan-
 20 dans kniva invitun ina. jah biþe bilailaikun ina. andvasidedun ina þizai paurpurai jah gavasidedun
 21 ina vastjom svesaim jah ustauhun ina ei ushramidedeina ina. jah undgripun sumana manne seimona
 22 kyreinaiu qimandan af akra attan alaiksandraus jah rufaus. ei nemi galgan is. jah attauhun ina ana

INTERPRETATIO.

eum ad Pilatum. 2. Et interrogavit eum Pilatus: tu es rex Iudæorum? verum is respondens dixit ad eum: tu dicis! 3. Et accusarunt eum hi summi sacerdotes multum; 4. verum Pilatus iterum interrogavit eum dicens: nonne respondes non quidquam? ecce quam multum contra te testantur! 5. Verum Iesus amplius non respondit, adeo-ut miraretur Pilatus. 6. Verum per festum quodque dimisit iis unum vinctum, quem petierunt. 7. Fuit autem hic vocatus Barabbas, cum his cum eo tumultuantibus vinctus, qui in seditione homicidium fecerunt. 8. Et exiens omnis turba cœperunt orare, sicut semper fecit iis. 9. Verum Pilatus respondit iis dicens: vultisne dimittere vobis hunc regem Iudæorum? 10. Scivitis enim, quod ob invidiam tradiderunt eum hi summi sacerdotes. 11. Verum hi summi sacerdotes commoverunt hanc turbam, ut potius Barabbam dimitteret iis. 12. Verum Pilatus iterum respondens dixit ad eos: quid jam vultis, ut faciam quem vocatis regem Iudæorum? 13. Verum ii iterum clamarunt: crucifige eum! 14. Verum Pilatus dixit ad eos: quid enim mali fecit? Verum ii magis clamarunt: crucifige eum! 15. Verum Pilatus volens huic turbæ satisfacere dimisit iis hunc Barabbam, verum Iesum tradidit flagellans, ut crucifixus esset. 16. Verum milites duxerunt eum intro atrium, quod est prætorium, et convocarunt omnem cohortem. 17. et vestiverunt eum purpura et imposuerunt in eum spineam coronam plectentes. 18. et cœperunt salutare eum: salve, rex Iudæorum! 19. et percusserunt ejus caput arundine et conspuerunt eum et ponentes genua adorarunt eum, 20. et quando illuserunt ei, exuerunt ei hanc purpuram et induerunt eum vestibus propriis, et eduxerunt eum, ut crucifigerent eum. 21. Et apprehenderunt quemdam hominum, Simonem Cyrenæum, venientem ab agro, patrem Alesandri et Rufi, ut sumeret crucem ejus. 22. Et duxerunt eum in

ANNOTATIONES.

xv, 2. iudaie] St. ✕ jadaje.
 xv, 5. ni] Ulf. ° οὐδέν (vuiht).
 xv, 6. warjoh] B. ✕ warja; cod. Arg. J. St. Z. ✕ warjo; id vitium repetitur Skeir. XLIII, 16, ubi warjano pro warjanoh (cf. L, 8 ubi ainvarjamma pro ainvarjam-meh, vel potius pro ainwarjanoh) legitur. Encliticum — h (i. e. uh, cf. ad M. v, 37) addi debet, quia eo omisso pronomen interrogativum relinquitur (Grim. III, 29), quod hoc loco sensus non admittit. Loco parallelo M. XXVII, 15 pro warjoh legitur warjanoh, masculina forma, quæ ipsa apud diligentem lectorem offensionem habet, nam dulþs genere est femininum (L. II, 42; J. VI, 4).
 xv, 8. usgaggandei] ascendens, gr. ἀναβοήσας. — alla] omnis, ° gr.
 xv, 9. vileidu fraleitān] J. St. ÷ vileid ei fraleitān, B. ✕ vileid fraleitān, Z. cum lh. F. ÷ vileidu fraleitān. Omnino proba est codicis Arg. lectio, quam dedimus; u enim in vileidu certo scriptum fuit, quamquam nunc oculorum acie deprehendi vix potest, et sine dubio omissam hanc encliticam desideraremus, quia interrogationi indicandæ inservit. Deinde etiam i ei (ut) Gothus post viljan ponere solet (xv, 12; L. XVIII, 41), tamen infinitivum cum accusativo etiam solet (Mc. x, 36; L. XIX, 14); denique si fraleitān pro passivo Ulfilas usus est, nemo mirabitur, qui gothicam linguam infinitivo passivi omnino carere meminuit (vid. ad x, 45). Nostro loco similis est L. I, 62 waiva vil-dedi haitan (καλεισθαί) ina, cf. Mc. IX, 45, 47; L. III, 7, 12 et Cor. II, v, 20 ubi δεόμεθα — καταλλάγητε τῷ θεῷ Goth. uti h. l. convertit bidjam gagavair þnan qu þu

(petimus reconciliari Deo), sic M. v, 24 gagg gasibjon — ὑπαγε διαλλάγηθι.

xv, 11. im] J. St. ✕ ins.

xv, 12. aftra andhafjands] § gr.

xv, 15. þana] articulus, nominibus propriis rarissime additus L. VI, 11; J. v, 36 (alia enim est locorum Mc. I, 16; L. III, 1 ratio), cum vi quadam ponitur, significans: talis de quo tam gravia dicuntur. — ip̄] sec., vid. ad M. VI, 24. — iesu atgaf] § gr. omn.

xv, 16. innana gardis] edit. ÷ inn anagardis, in qua lectione offensionem habet non solum compositionis ratio, cum neque anagards vocis ἀνά (quæ ante domum aut anterior domus pars est) notionem probe reddat, et simplex gardis illi græcæ voci respondeat (vid. XIV, 54), sed etiam genitivus post inn adverbium positus; nam si genitivo opus est post ejusmodi adverbia, utuntur Gothi formis utana, hindana, cf. Graff Althochdeutsche Præposit. p. 10, ad quorum similitudinem dicendum est innana, vid. Cor. II, VII, 5. Quibus probatis meliore jure contendere videmur Ulf. εἶσω legisse, quam Griesb., qui Gothum εἶς in cod. suo invenisse ait.

xv, 17. þaurneina] St. ✕ þaurneia. — ustindandans] gr. omn. ante þaurneina.

xv, 21. sumana manne] quemdam virorum, gr. omn. παράγοντά τινα; Ulf. lectionem suam ex locis parallelis M. XXVII, 32; L. XXIII, 26 hausisse videtur. — kyreinaiu] J. St. ✕ hyreinaium.

xv, 22. attauhun] duxerunt, gr. φέρουσι, Ulf. c. codd. ἄγουσι.

23 gaulgauþa staþ. þatei ist gaskeiriþ wairneins staþs. jah gebun imma drigkan vein miþ smyrna. iþ is
 24 ni nam. jah ushramjandans ina disdailjandans vastjos is vairpandans hlauta ana þos. warjizuh wa
 25, 26 nemi. vasuh þan weila þridjo. jah ushramidedun ina. jah vas ufarmeli fairinos is ufarmeliþ. sa þiu-
 27 dans iudaie. jah miþ imma ushramidedun tvans vaidedjans. ainana af taibsvon jah ainana af hleidu-
 28, 29 mein is. jah usfullnoda þata gamelido þata qiþano. jah miþ unsibjaim rahniþs. vas. jah þai faura-
 gaggandans vajameridedun ina viþondans haubida seina jah qiþandans. o sa gatairands þo alh jah bi
 30, 31 þrins dagans gatimrjands þo. nasei þuk silban jah atsteig af þamma galgin. samaleiko jah þai auhu-
 mistans gudjans bilaikandans ina miþ sis misso miþ þaim bokarjam qeþun. anþarans ganasida iþ
 32 sik silban ni mag ganasjan. sa xristus sa þiudans israelis atsteigadau nu af þamma galgin. ei gasai-
 33 waima jah galaubjaima. jah þai miþushramidans imma idveitidedun imma. jah biþe varþ weila
 34 sailsto. riqis varþ ana allai airþai und weila niundon. jah niundon weilai vopida iesus stibnai
 mikilai qiþands. ailoe ailoe. lima sibakþanei. þatei ist gaskeiriþ. guþ meins guþ meins. duwe mis
 35, 36 bilaist. jah sumai þize atstandandane gahausjandans qeþun. sai. helian vopeiþ. þragjands þan ains
 jah gafulljands svam akeitis galagjands ana raus dragkida ina qiþands. let ei saiwam qimaiu helias
 37, 38 athafjan ina iþ iesus astra letands stibna mikila uzon. jah faurahab alhs disskritnoda in tva iupaþro
 39 und dalaþ. gasaiwands þan sa hundafaþs sa atstandands in andvairþja is þatei sva hropjan is uzon.
 40 qaþ. bi sunjai sa manna sa sunus vas guþs. vesunuf þan qinons fairraþro saiwandeins. in paime
 41 vas marja so magdalene jah marja iakobis þis minnizins jah iosezis aipei jah salome. jah þan vas in
 galeilala. jah laistidedun ina jah andbaltidedun imma. jah anþaros managos. þozei miþiddjedun
 42 imma in iairusalem. jah juþan at andanahija vaurþanamma. unte vas paraskaive. saei ist fruma
 43 sabbato. qimands iosef af areimapaia gaguds ragineis. saei vas silba beidands þiulangardjos guþs.

INTERPRETATIO.

golgotha locum, quod est explicatum calvariae locus. 23. Et dederunt ei bibere vinum cum myrrha; verum is non accepit. 24. Et crucifigentes eum, dividentes vestes ejus, jacentes sortem super illas, quisque quid acciperet. 25. Fuit autem hora tertia, et crucifixerunt eum. 26. Et fuit inscriptio criminis ejus superscripta: hic rex iudaeorum. 27. Et cum eo crucifixerunt duos maleficos, unum a dextera et unum a sinistra ejus. 28. Et impletum est hoc scriptum hoc dictum: et cum iniquis numeratus fuit. 29. Et hi praetereuntes blasphemarunt eum, moventes capita sua et dicentes: o hic dissolvens hoc templum et per tres dies aedificans hoc, 30. Salva te ipsum et descende de hac cruce. 31. Similiter etiam hi summi sacerdotes illudentes ei cum se invicem cum his scribis dixerunt: alios sanavit, verum se ipsum non potest sanare. 32. Hic Christus, hic rex Israelis, descendat nunc de hac cruce, ut videamus et credamus. Et hi crucifixi-cum eo convitiati sunt ei, 33. et quando facta est hora sexta, tenebrae factae sunt per omnem terram usque horam nonam. 34. Et nona hora clamavit Iesus voce magna dicens: Eloee, Eloee, lima sibacthani, quod est explicatum: Deus mi, Deus mi, cur me reliquisti? 35. Et quidam horum adstantium audientes dixerunt: ecce, Heliam vocat. 36. Currens autem unus et implens spongiam aceto ponens in arundinem potum-dedit ei dicens: sine ut videamus, veniatne Helias detollere eum. 37. Verum Iesus iterum emittens vocem magnam exspiravit. 38. Et velum templi scissum est in duo a-summo usque deorsum. 39. Videns autem hic centurio, hic adstans in facie ejus, quod sic clamans exspiravit, dixit: in veritate hic homo hic filius fuit Dei. 40. Fuerunt autem mulieres procul videntes, in quibus fuit Maria haec Magdalene et Maria Iacobi hujus minoris et Iosis mater et Salome. 41. Et cum esset in Galilaea, et secutae sunt eum et ministrarunt ei et aliae multae, quae iverunt-cum eo in Ierusalem. 42. Et jam in vespere facto, nam fuit para-ceve, qui est primus sabbatorum, 43. veniens Iosef ab Arimathaeo, probus decurio, qui fuit ipse exspectans regnum Dei,

ANNOTATIONES.

xv, 24. disdailjandans] distribuentes, gr. διαμεριζονται. — warjizuh wa] quisque quid, gr. τις τι; Goth. graeca non satis intellexisse apparet.

xv, 28. usfullnoda] St. ✕ usfulnoda. — qiþano] vid. ad M. xxvi, 75. — rahniþs] J. St. ✕ rahniþ.

xv, 29. sauragaggandans] antecedentes; lectio illa cod. Arg. et edit. omnino falsa est pro sauragaggandans, hoc enim est παραπορεύεσθαι, vid. Mc. xi, 20; L. xviii, 36; sauragaggan autem respondet graeco παραπορεύεσθαι sive προάγειν, vid. L. i, 76; xviii, 39; Mc. xi, 9. — þo] sec hoc, ° gr. omn.

xv, 31. ina] eum, ° gr. omn. — iþ] verum, ° gr. omn.; sic Ulf. saepius in oppositarum sententiarum altero membro addit iþ. quod graeci non habent, vid. J. viii, 15, 23; xv, 5.

xv, 32. atsteigadau] vid. ad J. xiii, 35.

xv, 33. jah] et, gr. omn. δέ.

xv, 34. niundon weilai] ¶ gr. — lima] gr. λαμψά. — sibakþanei] gr. omn. σαβαχθανι, B. lectionem receptam vitiosam esse pro sabakþanei, recte censet, vid. M. xxvii, 46.

xv, 35. gahausjandans] J. ✕ jahausjandans.

xv, 36. galagjands] Ulf. ° τέ. — let ei] J. St. B. ✕ jct., iidem vero M. xxvii, 49 recte ediderunt. Falso

adnotat Sch., Ulf. tva legisse in cod. suo; immo de suo addidit Goth. particulam ei, vid. xv, 12; Gal. v, 16, giþa ei ahmin gaggaiþ; cf. Thess. II, iii, 1. þata antþar ei bidjaiþ: ἀφες autem nostrum legisse, Griesb. recte monet.

xv, 37. astra] iterum, ° gr. omn.; fortasse e M. xxvii, 50 huc tractum.

xv, 38. alhs] cod. Arg. ✕ als, sic. Thess. II, ii, 4; vid. ad M. v, 15. — iupaþro] St. Z. ✕ jupaþro.

xv, 39. þatei] St. ✕ þatai.

xv, 40. þan] Ulf. ° και. — vas] Ulf. ° και. — iakobis] Ulf. c. codd. ° ή, quod M. xxvii, 56 additur; excidisse h. l. eo magis miramur, quod omnis lectionis diversitas in hoc versu ea est, ut quae a graecis dissentiant, cum verbis Matthaei consentiant.

xv, 41. jah] pr., gr. αὶ και — jah] sec. et, ° gr. omn. — þosei] J. St. ✕ þose.

xv, 42. at andanahija] J. St. ✕ jct. — fruma sabbato] primus sabbatus, gr. omn. προσάββατον, cf. ad xvi, 2.

xv, 43. qimands] veniens, gr. ἦθεν. — areimapaia] vid. ad M. xxvii, 57. — gaguds] J. St. ✕ guds, quod Z. eodem sensu poni posse opinatur, quo gaguds; sed errat, nam guds vox est nihili nec ullo loco repe-

44 anananþjands galaiþ inn du peilatau jah baþ þis leikis iesuis. iþ peilatus sildaleikida ei is juþan
 45 gasvalt jah athaitands þan hundafar frah ina. ei juþan gadauþnodedi. jah sinþands at þamma
 46 hundafada fragaf þata leik iosefa. jah usbugjands lein jah usnimands ita bivand þamma leina jah
 47 galagida ita in hlaiva. þatei vas gadraban us staina. jah atvalvida stain du daura þis hlaivis. iþ marja
 xvi, 1 so magdalene jah marja iosezis sewun. war galagiþs vesi. jah invisandins sabbate dagis marja so
 magdalene jah marja so iakobis jah salome usbauhtedun aromata. ei atgaggandeins gasalbodedeina
 2, 3 ina. jah filu air þis dagis afar sabbate atiddjedun du þamma hlaiva at urrinandin sunnin. jah qeþun
 4 du sis misso. was afvalvjai unsis þana stain af daurom þis hlaivis. jah insaiwandeins gaumidedun.
 5 þammei afvalviþs ist sa stains. vas auk mikils abraba. jah atgaggandeins in þata hlaiv gasewun
 6 juggalaup sitandan in taihsvai bivaibidana vastjai weitai jah usgeisnodedun. þaruh qaþ du im. ni
 faurhteip isvis. iesu sokeip nazoraiu þana ushramidan. nist her. urrais. sai þaua staþ. þarei galagi-
 7 dedun ina. akei gaggiþ qipiduh du siponjam is jah du paitrau ei faurbigaggiþ izvis in galeilaian.
 8 þaruh ina gasaiwiþ. svasve qaþ du izvis. jah usgaggandeins af þamma hlaiva gaþlahun. dizuh þan
 9 sat ijos reiro jah usfilmei jah ni qeþun mannhun vaiht. ohtedun sis auk. usstandands þan in maurgin
 10 frumin sabbato ataugida frumist marjin þizai magdalene. af þizaiei usvarp sibun unhuþons. soh
 11 gaggandei gataih þaim miþ imma visandam qainondam jah gretandam. jah eis hausjandans þatei
 12 libaiþ jah gasaiwans varþ fram izai ni galaubidedun. afaruh þan þata.

INTERPRETATIO.

audens ivit intro ad Pilatum et petiit hoc corpus Iesu. 44. Verum Pilatus miratus-est, quod is jam obiit, et
 advocans autem centurionem, interrogavit eum, an jam moreretur. 45. Et comperiens ab hoc centurione,
 tradidit hoc corpus Iosefo. 46. Et emens linum et sumens id obvolvit hoc lino, et posuit id in sepulcro,
 quod fuit excisum e saxo, et advolvit saxum ad ostium hujus sepulcri. 47. Verum Maria hæc Magdalene
 et Maria Iosis viderunt, ubi positus esset. xvi, 1. Et imminente sabbati die Maria hæc Magdalene et Maria
 hæc Iacobi et Salome emerunt aromata, ut accedentes ungerent eum. 2. Et admodum mane hoc die post
 (ero) sabbatorum, adierunt ad hoc sepulcrum, in oriente sole, 3. et dixerunt ad se invicem : quis devolvat
 nobis hoc saxum ab ostiis hujus sepulcri? 4. Et inspicientes observarunt, quod devolutum est hoc saxum;
 fuit enim magnum valde. 5. Et accedentes in hoc sepulcrum viderunt juvenem sedentem in dextra amictum
 veste alba, et obstupuerunt. 6. Tunc dixit ad eos : ne timete vobis, Iesum quæritis Nazoræum, hunc
 crucifixum; non-est hic, surrexit, ecce hunc locum, ubi posuerunt eum. 7. Sed ite diciteque ad discipulos
 ejus et ad Petrum, quod præcedit vos in Galiliam, ibi eum videtis, sicut dixit ad vos. 8. Et exeuntes ab
 hoc sepulcro aufugerunt; invasit autem eas tremor et pavor et non dixerunt cuicumque quidquam, timuerunt
 sibi enim. 9. Surgens autem in mane primo sabbato apparuit primum Mariæ huic Magdalensæ, e qua eiecit
 septem dæmones. 10. Hæc iens nuntiavit his cum eo existentibus, flentibus et plorantibus. 11. Et ii
 audientes, quod vivit et visus fuit ab ea, non crediderunt. 12. Post autem hoc. —

ANNOTATIONES.

ritur, *gagudei* autem legitur Tit. i, 1; Skeir. 38, 7, cf. *afguds* Skeir. 44, 22. — *saei*] Ulf. ° *zai*. — *vas silba*] q gr. omn.

xv, 44. *is*] is, ° gr. omn. — *þan*] autem, ° gr. omn., cum ubi particule *jah þan* unam notionem exprimentes ponuntur, immisso alio verbo dirimi non soleant, in *þan* vitium latere et, quod jam Lye (apud B. præf. p. xiv) et Z. viderunt, *þana* legendum esse arbitramur, quod vero neutiquam euphoniæ gratia, ut viri docti nihil probantia exempla producentes opinantur, in *þan* mutilari debuit. — *juþan*] sec. jam, gr. *πάλα*.

xv, 45. *a*] F. h. l. et Mc. xii, 2 omni auctoritate destitutus *af* scribit.

xv, 46. *ita*] utr. id, ad *leik* (*σῶμα*) referendum; gr. *αὐτόν* (intell. Iesum); aliter L. ii, 28.

xv, 47. *galagiþs vesi*] positus esset, gr. *τίθεται*.

xvi, 1. *invisandins*] cod. Arg. J. St. B. ✕ *invisandin*, omittitur s propter sequentem eandem litteram, vid. x, 45; cf. ad iii, 13. Cæterum pro *διαγενομένου σαββάτου* Goth. habet instante die et cum L. xxiii, 56; xxiv, 1, consentire videtur, vid. ad vers. 2. Genitivi a utem non sunt absoluti, quos dicunt, sed proprie tempus indicantes, uti vs. seq. Opponuntur igitur *invisandins sabbate dagis* (præcedente sabbato die, quem supra xv, 42 primum sabbatorum dixit, quia dies et sabbatum antecedens et sequens festi dies erant) et *þis dagis afar sabbate* (postero die sabbati), inter utrumque sabbatus ipse interfuit.

xvi, 2. *þis* — *sabbate*] die postero sabbatorum (strictius : *am nachtag des sabbats*, Gall. *le lendemain du sabbat*), gr. *τῆς μιᾶς σαββάτων*; pro *þis afar dagis* vid. L. vii, 11, pro *afar sabbate* forte legendum est jct. *afar sabbate*, uti olim in partibus quibusdam Germaniæ dies martis (*Dienstag, mardi*).

aftermontag (propr. *après lundi*) vocabatur, vid. Grimm DRA, p. 820. Cæterum Ulf., ab omnibus græcis dissentientem, Lucæ narrationem sequi jam supra indicavimus; Gothus ita intelligendus est : die, qui sabbatum ipsum præcedit, mulieres aromata emerunt (sabbato ipso quieverunt L. xxiii, 56), die post sabbatum (qui unus est sabbatorum, gr.) ad sepulcrum contenderunt. — *atiddjedun*] cod. Arg. ✕ *atiddedun*. — *at urrinandin*] J. St. Z. ✕ jct.

xvi, 4. *insaiwandeins*] St. ✕ *insanwandeins*.

xvi, 6. *nazoraiu*] Vid. ad i, 24. — *urrais*] gr. omn. ante *nist*. — *þana staþ*] hunc locum, gr. *ὁ τόπος*; eo autem magis mirum est, quod Goth. accusativo utitur, quia nullo alio loco *sai* interjectio vim imperativi verbi *saiwan* habet, vid. præsertim L. i, 38.

xvi, 7. *faurbigaggiþ*] J. St. B. ÷ *fauratgaggiþ*. — *izvis*] sec., J. St. ✕ *ina is*; verum vidit Maresh. p. 441.

xvi, 8. *gaþlahun*] gr. omn. ante *af*. — *dizuh þan*] pro *diz* J. St. ✕ *dei* verbo præcedenti adpictum, deinde jungunt ✕ *uhþan*, B. ✕ *dis uhþan*, Z. ✕ *diz uhþan*; vid. ad xiv, 44. — *ijos*] sic cod. Arg.; Z. ✕ *izos*; J. St. B. ✕ *igos* sinceram lectionem B. in annotatione exhibet, cf. Grim. I 785. — *ni qeþun*] J. St. B. ✕ *nimanna*, deinde lac. usque ad finem versus.

xvi, 9. *marjin þizai*] J. St. B. ✕ *marive þamei*; B. in annotatione recte conjecit *þizai*, quod intenta oculorum acie cum lh. in cod. Arg. legimus.

xvi, 10. *soh*] J. St. ÷ *so*. — *gataih*] St. ✕ *gataiþ*. — *visandam*] J. St. B. ✕ *verun*, deinde lac, usque ad finem versus.

xvi, 11. *jah eis hausjandans*] J. St. B. ÷ *iþ eis gahausjandans*. — *gasaiwans*] J. St. B. ✕ *gsaiwands*.

xvi, 12. *afaruh þan*] J. St. B. ✕ *afar uþþan*.

AIVAGGELJO þAIRH LUKAN

ANASTODEIþ.

1, 1, 2 Unte raihtis managai dugunnun meljan insaht bi þos gafullaveisidons in uns vaihtins. svasve
 3 anafullhun unsis. þaiei fram frumistin silbasiunjos jah andbahtos vesun þis vaurdis. galeikaida jah
 mis jah ahmin veihamma fram anastodeinai allaim glaggvuba afarlaistjand ngahabjo þus meljan. batista
 4, 5 þaiauseilu ei gakunnais þize bi þoei galaisiþs is vaurde astaþ. vas in dagam herodes þiudanis iudaias
 gudja namin zakarias us afar abijins jah qeins is us dauhtrum aharons jah namo izos aileisabaiþ.
 6 vesunuh þan garaihta ba in andvairþja guþs gaggandona in allaim anabusnim jah garaihteim frauþins
 7 unvaha. jah ni vas im barne. unte vas aileisabaiþ stairo jah ba framaldra dage seinaiþe vesun.
 8, 9 varþ þan miþþanei gudjinoda is in vikon kunjis seinis in andvairþja guþs bi biuhja gudjinassaus
 10 hlauts imma urran du saljan atgaggands in alh frauþins. jah alls biuhma vas manageins beidandans
 11 uta weilai þimiamins. varþ þan imma in siunai aggilus frauþins standands af taitsvon hunslatadis
 12, 13 pymiamins. jah gadroþnoda zakarias gasaiwands jah agis disdraus ina. qaþ þan du imma sa aggilus.
 ni ogs þus zakaria. duþe ei andhausida ist bida þeina. jah qens þeina aileisabaiþ gabairid sunu þus
 14 jah haitais namo is iohannem. jah vairþiþ þus faheds jah svegniþa jah managai in gabaurþai is
 15 faginond. vairþiþ auk mikils in andvairþja frauþins jah vein jah leiþu ni drigkid jah ahmins veihis
 16 gafulljada nauhþan in vambai aþeins seinaiþos. jah managans sunive israelis gavandeþ du frauþin
 17 guþa ize. jah silba fauraqimid in andvairþja is in ahmin jah mathai haileiþns gavandjan hairtona attane
 18 du barnam jah untalans in frodein garaihtaize manvjan frauþin managein gafahrida. jah qaþ zakarias
 du þamma aggilau. bi we kunnun þata. ik raihtis im sine gs jah qens meina framaldr. zei in dagam
 19 seinaim. jah andhafjands sa aggilus qaþ du imma. ik im gabriel sa standands in andvairþja guþs jah
 20 insandiþs im rodjan du þus jah vailamerjan þus þata. jah sijais þahands jah ni magands rodjan und
 þana dage vairþai (Vide paginam sequentem.)

INTERPRETATIO.

EVANGELIUM PER LUCAM INCIPIT.

1, 1. Quia quidem multi ceperunt scribere historiam de his completis a ud nos rebus, 2. sicut tradiderunt nobis, qui a primo oculati testes et ministri fuerunt hujus verbi: 3. placuit etiam mihi et spiritui sancto a principio omnia diligenter persequenti continenter tibi scribere, optime Theophile, 4. ut cognoscas horum, de quibus doctus es, verborum veritatem. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos, nomine Zacarias, ex posteritate Abijæ, et mulier ejus e filiabus Aharonis, et nomen ejus Elisabeth. 6. Fuerunt autem justi ambo in facie Dei, incedentes in omnibus præceptis et justitiis domini irreprehensibiles. 7. Et non fuerunt iis filii, quia fuit Elisabeth sterilis et ambo proveci diebus suis fuerunt. 8. Factum est autem, dum sacerdotio-functus est is in vice generis sui in facie Dei, 9. secundum consuetudinem sacerdotii sors ei exiit ad immolandum, accedens in templum domini; 10. et omnis grex fuit turbæ expectantes foris hora suffitionis. 11. Factus est autem ei in visione angelus domini, stans a dextra altaris suffitionis, 12. et turbatus est Zacarias videns et timor cepit eum. 13. Dixit autem ad eum hic angelus: ne time tibi, Zacaria, ideo quod exaudita est precatio tua, et mulier tua Elisabeth parit filium tibi et voces nomen ejus Ioannem. 14. Et sit tibi lætitia et gaudium, et multi in nativitate ejus gaudent. 15. Fit enim magnus in facie Domini et vinum et siceram non bibit et spiritu sancto repletur adhuc in utero matris suæ; 16. et multos filiorum Israelis convertit ad dominum, Deum eorum; 17. et ipse præcedit in facie ejus in spiritu et potentia Helix, convertere corda patrum ad filios et indoctos in prudentiam justorum, parare Domino turbam perfectam. 18. Et dixit Zacarias ad hunc angelum: ex quo scimus hoc? ego enim sum senex et uxor mea provecior in diebus suis. 19. Et respondens hic angelus dixit ad eum: ego sum Gabriel, hic stans in facie Dei et missus sum loqui ad te et evangelizare tibi hoc; 20. et sis tacens et non valens loqui usque hunc diem, quo fiat

ANNOTATIONES.

Inscript. *anastodeiþ* | Vid. ad. Mc. inscript.

1, 1. *raihtis* | St. ✕ *rahtis*.

1, 3. *jah ahmin veihamma* | et spiritui sancto, ° gr. omn., Goth. c. verss. lat. — *afarlaistjandin* | gr. omn. ante *fram*.

1, 5. *þiudanis* | J. St. ✕ *þiudans*. — *gudja* | cod. Arg. editt. ✕ *gudji*; cæterum Ulf. ° *τῆς*. = *afar* | proprie *post*, h. l. substantivi loco positum significat *posteritatem*, sed longe aberrat Goth. a gr., qui *ἐφημερία* habent; ejus vocis sensum nec h. l., nec vs. 8, ubi per *kuni* (genus) vertit, intellexit; *ἐφημερία* enim est una viginti quatuor classium sacerdotum, qui singulis hebdomadibus ministeriis in temploungebantur.

1, 7. *vas* | gr. *post aileisabaiþ*.

1, 8. *kunjis* | generis, vid. ad vs. 5.

1, 9. *hlauts* | St. ✕ *hlaufs*.

1, 10. *manageins* | B. ✕ *managens*. — *beidandans* | expectantes, gr. *προσευχόμενον*. Gr. IV, 1:2 mavult scribere *bidjandans*, sed sunt codd. qui *προσδεχόμενον* habent.

1, 11. *siunai* | J. St. ✕ *siuna*.

1, 14. *þus faheds* | gr. omn.

1, 15. *nauhþan* | St. ✕ *naukþan*. — *in* | sec. in, gr. *ix*.

1, 17. *in* | tert., J. St. + *du*.

1, 18. *kunnum* | novimus, gr. omn. *γνώσομαι*.

1, 20. *jah* | pr., Ulf. ° *ἰδοῦ*. — *dag ei* | St. ✕ *jct*; particulae relativæ pro pronomine positæ usus notandus est: sic xvii, 30 *vairþiþ þamma daga ei*; Neh. v, 14 *fram þamma daga ei*; alia vide notata ad Tim. II, iii, 8; aliis locis *ei* pronomini demonstrativo adjungitur, ut inde relativum pronomem evadat; sic Cor. I, ii, 23 *iesus in þizaiei naht galeviþs vas, nam hlaif*.

21, 22 pata. dupe ei ni galaubides vaurdam meinaim. poei usfulljamda in mein seinamma. jah vas
 managei beidandans zakariins. jah sildaleikidedun. wa latidedi ina in pizai alh. usgaggands pan
 ni mahta du in rodjan. jah froþun þammei siun gasaw in alh. jah silba vas bandvjands in jah
 23, 24 vas dumbs. jah varþ biþe usfullnodedun dagos andbahteis is. galaiþ du garda seinamma. afaruh þan
 25 þans dagans inkilpo varþ aileisabaiþ qens is jah galaugnida sik menoþs simf qipandei. þatei sva mis
 26 gatavida frauja in dagam þaimei insaw afniman idveit mein in mannam. þanuh þan in menoþ saihstiu
 27 insandiþs vas aggilus gabriel fram guþa in baurg galeitaias. sei haitada nazaraþ. du magapai in
 28 fragibtim abin. þizei namo iosef us garda daveidis. jah namo þizos magapais mariam. jah galeþands
 29 inn sa aggilus du izai qap. fagino anstai audahafta frauja miþ þus. þiupido þu in qinom. ip si gasai-
 wandeþi gaþluhsnoda bi innagahtai is ja þatha sis. weleika vesi so goleins. þatei sva þiupida izai.
 30, 31 jah qap aggilus du izai. ni ogs þus mariam. bigast auk anst fram guþa. jah sai. ganimis in kilþein
 32 jah gabairis sunu jah haitais namo is iesu. sah vairþiþ mikils jah sunus haubistins haitada jah gibid
 33 imma frauja guþ stol daveidis attins is. jah þiudanof usar garda iakobis in ajukduþ jah þiudinassaus
 34 is ni vairþiþ andeis. qap þan mariam du þamma aggilau. waiva sijai pata. þandei aban ni kann.
 35 jah andhafjands sa aggilus qap du izai. ahma veihs atgaggiþ ana þuk jah mahts haubistins ufarskad-
 36 veid þus. dupe ei saei gabairada veihs. haitada sunus guþs. jah sai. aileisabaiþ niþjo þeina jah so
 37 inkilþo sunau in aldomin seinamma jah sa menoþs saihsta ist izai. sei haitada stairo. unte nist un-
 38 mahteig guþa ainhun vaurde. qap þan mariam. sai þivi frauþins. vairþai mis bi vaurda þeinamma.
 39 jah galaiþ fairra izai sa aggilus. usstandandei þan mariam in þaim dagam iddja in baingahain sniu-
 40, 41 mundo in baurg iudins. jah galaiþ in gard zakariins jah goida aileisabaiþ. jah varþ sve hausida
 42 aileisabaiþ golein mariins. lailaik barn in qipau izos jah gafullnoda ahmins veihs aileisabaiþ. jah
 43 ufropida stibnai mikilai jah qap. þiupido þu in qinom jah þiupido akran qipaus þeinis. jah waþro mis
 44 pata ei qemi aþei frauþins meinis at mis. sai allis. sunsei varþ stibna goleinaiþ þeinaizos in ausam

INTERPRETATIO.

hoc, ideo quod non credidisti verbis meis, quæ implentur in tempore suo. 21. et fuit turba e. spectantes
 Zacariam et mirati-sunt, quid tardaret eum in hoc templo. 22. Exiens autem non potuit ad eos loqui, et
 intellexerunt, quod visionem vidit in templo, et ipse fuit significans iis et fuit mutus. 23. Et factum-est,
 quando impleti-sunt dies officii ejus, ivit ad domum suam; 24. post autem hos dies gravida facta-est
 Elisabeth, uxor ejus, et occultavit se menses quinque dicens, 25. quod sic mihi fecit dominus in diebus,
 quibus adspexit auferre opprobrium meum in hominibus. 26. Tunc autem in mense sexto missus fuit angelus
 Gabriel a Deo in urbem Galilææ, quæ vocatur Nazareth, 27. ad virginem in sponsionibus marito, cujus
 nomen Iosef, e domo Davidis, et nomen hujus virginis Mariam. 28. Et iens intro hic angelus ad eam dixit:
 salve! gratia opulenta, dominus cum te; benedicta tu in mulieribus. 29. Verum ea videns turbata-est de
 introitu ejus et cogitavit sibi, qualis esset hæc saluatio, quod sic benedixit ei. 30. Et dixit angelus ad eam:
 ne time tibi, Mariam, invenisti enim gratiam a Deo. 31. et ecce, concipis in utero et paris filium, et voces
 nomen ejus Iesum. 32. Hic sit magnus et filius altissimi vocatur et dat ei dominus Deus sedem Davidis,
 patris ejus. 33. Et regnat super domo Iacobi in ævum et regni ejus non fit finis. 34. Dixit tum Mariam
 ad hunc angelum: quomodo sit hoc, quoniam maritum non nosco? 35. Et respondens hic angelus dixit
 ad eam: spiritus sanctus accedit super te et potentia altissimi obumbrat te, ideo ut qui nascitur sanctus,
 vocetur filius Dei. 36. Et, ecce Elisabeth cognata tua etiam hæc gravida filio in senio suo et hic mensis
 sextus est ei, quæ vocatur sterilis, 37. quia non-est impossibile Deo unum verborum. 38. Dixit autem
 Mariam: ecce, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum; et ivit procul ea hic angelus. 39. Exsur-
 gens autem Mariam in his diebus ivit in regionem-montanam festinanter in urbem Iudæ. 40. et ivit in do-
 mum Zacariæ et salutavit Elisabetham. 41. Et factum-est, ubi audivit Elisabeth salutationem Mariæ,
 exsultavit infans in utero ejus et repleta-est spiritu sancto Elisabeth 42. et exclamavit voce magna et
 dixit: benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus uteri tui. 43. Et unde mihi hoc, ut veniret mater
 domini mei ad me? 44. Ecce enim, cum-primum facta-est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit

ANNOTATIONES.

1, 23. dagos] cod. Arg. ✕ dagis; quam e. dicis Arg. lectionem cum Z. defendere auderet, et converteret: cum diei munera finita essent, sacerdotum ministerium non unius tantum, sed septem dierum fuisse oblitus est. — andbahteis] B. Z. ÷ andbahteins; andbahteis dictum est ea genitivi nominum in — i inu-tentium forma (— eis pro — jis), quam Grimm. I. 606 adhuc desideravit; sic gavairþeis Cor. II, XIII, 11; Eph. IV, 3. trausteis Eph. II, 12. valdusneis Skeir. 49, 2; de waiteis J. XII, 24 dubitatur, utrum sit genere masculinum (waiteis, cf. germ. der waizen), an neutrum (waiti, cf. island. hveiti).

1, 24. þan] St. ✕ tan. — inkilþo] J. St. ✕ div. uti vs. 36 et II, 5, ubi B. etiam ✕ div. — menoþs] J. St. B. ✕ menaþs. — simf] Hz. ✕ fim.

1, 25. afniman] Z. ✕ afnimam. — idvei] St. ✕ idveiþ.

1, 28. anstai audahafta] J. St. ✕ jct.

1, 29. gasaiwandeþi] videns, ° gr. — gaþluhsnoda] gr. post. is. — innagah ai] i. e. (non sermone, uti B.

interpretatur, sed) introitu, quod Gord. Append. Ulfil. illustrat. p. 57 recte vidit; gr. omn. λόγῳ, Ulfil. c. verss. lat.; ceterum J. St. B. ✕ innsagahtai. — is] ejus, ° gr. — þatei — izai] quod sic benedixit sibi, ° gr.

1, 32. haubistins] J. St. ✕ haubistons. — gibid] J. St. ÷ gipiþ.

1, 33. in ajukduþ] J. St. B. ÷ in aivins. — jah] sec., J. St. B. ÷ iþ. — andeis] J. St. B. ✕ andei; andeis veram esse nominativi formam, cum nunc didicerimus e Cor. I, xv, 24; II, XI, 15, nec cum Z. de ejus auctoritate dubitari debet, neque cum. lh. andeis pro genitivo amplius quæsq. am. habebit.

1, 35. izai] J. St. B. ✕ izaize. — duþe ei] J. St. B. ✕ duþeh; ceterum Ulf. ° zai.

1, 36. aileisabaiþ] St. ✕ aileizabaiþ. — inkilþo] vid. ad vs. 24. — sunau — seinamma] J. St. B. ✕ suna (B. ✕ sunu) gavam... nin seinam... deinde lac. usque ad vs. 38 jah gal iþ.

1, 37. guþa] deo, gr. παρὰ θεῶ.

1, 42. ufropida] St. ✕ usvopida.

45 meinain lailaik þata barn in svignipai in vambai meinai. jah audaga so galaubjandei þatei vairþiþ
 46, 47 ustaubts þize rodidane izai fram frauin. jah qap mariam. mikileid saivala meina frauin jah
 48 svegneid alma meins du goþa nasjand meinamma. unte insaw du hnaiveinai þiujos seinazos. sai
 49 allis fram himina nu audagjand mik alla kunja. unte gatavida mis mikilein sa mahteiga. jah veih
 50, 51 namo is. jah armahairtei is in aldins a'de þaim ogandam ina. gatavida svinþein in arma seinamma.
 52 distaida mikilþuthans gahugdai hairtins seinis. gadrausida mahteigans af stolam jah ushauhida
 53, 54 gabnaividans. gredagans gasoþida þiuþe jah gabignandans insandida lausans. bleibida israela þiu-
 55 magu seinamma gamunands armahairteins. svasve rodida du attam unsaraim abrahama jah fraiv is
 56, 57 und aiv. gastop þan mariam miþ izai sve menops þrins jah gavandida sik du garda seinamma. ailei-
 58 sabaiþ usfullnoda mel du bairan jah gabar sunu. jah hausidedun bisitands jah ganipjos izos. unte ga-
 59 mikilida frauja armahairtein seinu bi izai. jah miþfaginodedun izai. jah varþ in daga ahtudin. qemun
 60 bimaitan þata barn jah haibaitun ina afar namin attins iszakarian. jah andhafjandei so aipei is qap. ne. ak
 61 haitaidau iohannes. jah qepun du izai þatei ni ainsun ist in kunja þeinamma. saei haitaidau þamma
 62, 63 namin. gabandvidedun þan attin is þata waiva vildedu haitan ina. ip is sokjands spilda nam jah
 64 melida qipands. iohannes ist namo is. jah sildaleikidedun allai. usluknoda þan munþs is suns jah
 65 tuggo is jah rodida þiuþjands guþ. jah varþ ana allaim agis þaim bisitandam ina. jah in allai bair-
 66 gahein iudaias merida vesun alla þo vaurda. jah galagidedun allai þai hausjandans in hairtin sei-
 67 namma qipandans. wa skuli þata barn vairþan. jah þan handus frauins vas miþ imma. jah zakarias
 68 atta is gafullnoda ahmins veibis jah praufetida jah qap. þiuþeigs frauja guþ i-raelis. unte gaveisoda
 69 jah gavaurhta uslausein managein seinai. jah urraisida hauru naseinai unsi in garda daveidis þiuma-
 70, 71 gaus seinis. svasve rodida þairh munþ veihaze þize fram anastodeinai aivis praufete seinaze. giban
 72 nasein us sijandam unsaraim jah us handau allaize þize hatandane unsi. taujan armahairtiþa bi attam
 73 unsaraim jah gamunan triggvos veihazos seinazos. aipis þanei svor viþra abrahama attan unsarana
 74, 75 ei gebi unsi unagein us handau sijande unsaraize galausidaim skalkinon imma in sunjai jah garaihtein

INTERPRETATIO.

hic infans in gaudio in utero meo. 45. Et beata hæc credens, quod fit perfectio horum dictorum ei a domino. 46. Et dixit Mariam: magnificat anima mea dominum. 47. et exultat spiritus meus in Deo, servatore meo. 48. Nam adspexit ad humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ab hodierno nunc prædicant me omnia genera. 49. Nam fecit mihi magnitudinem hic potens, et sanctum nomen ejus. 50. Et misericordia ejus in ætates æta um his verentibus eum. 51. Fecit fortitudinem in brachio suo, dispersit superbos cogitatione cordis sui; 52. præcipitavit potentes de sedibus et exaltavit humiles; 53. famelicos satiavit bonis et divites dimisit vacuos; 54. adjuvit Israellem, servum suum, recordans misericordiarum, 55. sicut locutus est ad patres nostros, Abrahamo et semini ejus in sæculum. 56. Mansit autem Mariam cum ea circiter menses tres et convertit se ad domicilium suum. 57. Elisabethæ impletum est tempus ad pariendum et peperit filium. 58. Et audiverunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit dominus misericordiam suam de ea, et gavisi sunt cum ea. 59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere hunc puerum et vocarunt eum secundum nomen patris sui Zacariam. 60. Et respondens hæc mater ejus dixit: minime, sed vocetur Iohannes. 61. Et dixerunt ad eam, quod non unus est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. 62. Innuerunt autem patri ejus, hoc quomodo vellet vocare eum. 63. Verum is quærens tabulam cepit et scripsit dicens: Iohannes est nomen ejus; et mirati sunt omnes. 64. Apertum est autem os ejus statim et lingua ejus, et locutus est benedicens Deo. 65. Et factus est super omnes timor hos habitantes circum eum, et in omni regione montana ludææ nuntiata fuerunt omnia hæc verba. 66. Et posuerunt omnes hi audientes in corde suo dicentes, quid debeat hic puer fieri, et enim manus domini fuit cum eo. 67. Et Zacarias, pater ejus, impletus est spiritu sancto et profetavit et dixit: 68. Benedictus dominus Deus Israelis, nam visitavit et fecit liberationem populi sui; 69. et erexit cornu salutis nobis in domo Davidis, servi sui, 70. sicuti locutus est per os sanctorum horum ab initio ævi profetarum suorum: 71. dare salutem ex inimicis nostris et e manu omnium horum odientium nos; 72. facere misericordiam de patribus nostris et recordari foederis sancti sui; 73. juramenti, quod juravit erga Abrahamum, patrem nostrum, ut daret nobis, 74. securitate e manu inimicorum nostrorum liberatis servire ei 75. in veritate et justitia

ANNOTATIONES.

1, 54. þiumagu] insolentior forma dativi pro þiumagan, sic. vii, 26 praufetu. ix, 26 vulþu. 38 sunu, pro praufetau, vulþau, sunau; cf. i, 79 dauþus. Rom. ix, 23 vulþus. Cor. i, 1, 12 paulus (si Cast. recte edidit) pro dauþaus, vulþaus, pavlaus; cf. ad Mc. vii, 32. — gamunands] recordans, gr. omn. μνησθῆναι; Ulf. cum verss.

1, 55. fraiv] hæc cod. Arg. et editt. lectio omnino falsa est; dativus fraiva postulatur; fraiv pro lectione integra habere, ut sit accusativus casus (qui etiam abrahama esse potest, vid. vs. 75) non permittit sensus.

1, 57. aileisabaiþ] Ulf. ° δέ.

1, 59. daga ahtudin] ¶ gr.; J. St. B. ✕ ahtudim.

1, 63. is] pr. is, ° gr. omn. — nam jah] cepit et, ° gr. omn.

1, 64. tuggo] St. ✕ tungo.

1, 65. ina] eum, gr. αὐτούς. — bisitandam] cod.

Arg. ✕ bisitandam; alterum tan sequentem lineam incipit.

1, 66. wa] Ulf. ° ἄρα. — jah þan] et enim, gr. καί, Ulf. c. codd. fortasse καὶ γάρ legit, vid. Cor. ii, 10.

1, 67. praufetida] B. ✕ praufedida.

1, 69. daveid s þiumagus] St. ✕ deveidis þiumagans.

1, 70. fram anastodeinai aivis] ab initio ævi, gr. omn. ἀπ' ἀιῶνος, quod. J. ix, 32 simpliciter fram aiva redditur.

1, 71. giban] dare, ° gr. omn. — handau] J. St. ✕ handam.

1, 73. aipis] genitivus pendens a gamunan; gr. ὀφειλῶν; cum Goth. facit Teophylact. in edit. Rom. Paris. Venet. — abrahama] insolens forma pro abraham (L. iii, 8; J. viii, 57); cf. vs. 55.

1, 75. garaihtein] J. St. B. Hz. ✕ garaihteim.

76 in andvairþja is allans dagans unsarans. jah þu barnilo præfetus hauhistins haltaza sauragaggis
 77 auk saura andvairþja frauins manvjan vigans imma du giban kunþi naseinai managein is in
 78 aßeta fravaurhte ize þairh inseinandein armahairtein guþs unsaris. in þammei gaveisoþ unsara
 79 urruns us hauþþai gabairhtjan þaim in riqiza jah skadau dauþus sitandam du garaihtjan fotuns
 80 unsarans in vig gavairþjis. iþ þata barn vohs jah svinþnoda ahmin jah vas ana auþidom und dag
 11, 1 ustaikneinai seinaiþos du israela. varþ þan in dagans jainans. urrann gagrests fraci
 2 kaisara agustau gameljan allana midjungard. soh þan gilstrameleins frumista varþ at visandin
 3 kindina syriais raginondin saurim kyreinaiau. jah iddjedun allai ei melidai veseina warjizuh in
 4 seinai baurg. urrann þan jah iosef us galeilaia us baurg nazaraiþ in iudaian in baurg daveidis. sei
 5 haitada beþlahaim. duþe ei vas us garda fadreinais daveidis. anameljan miþ marin. sei in fragistim
 6 vas imma qeins. visandein inkilþon. varþ þan miþþanei þo vesun jainar. usfullnodedun dagos du
 7 bairan izai. jah gabar sunu seinana þana frumabaur jah bivand ina jah galagida ina in uzetin. unte
 8 ni vas im rumis in stada þamma. jah hairdjos vesun in þamma samin lauda þairhvakandans jah
 9 vitandans vahtvom nahts ufaro hairdai seinai. iþ aggilus frauins anaqam ins jah vulþus frauins
 10 biskain ins. jah ohtedun agisa mikilamma. jah qaþ du im sa aggilus. ni ogeiþ. unte sai. spillo izvis
 11 faheid mikila. sei vairþiþ allai managein. þatei gabaurans ist izvis himma daga nasjands. saei ist
 12 xristus frauja in baurg daveidis. jah þata izvis taikns. bigitid barn bivundan jah galagid in uzetin.
 13 jah anaks varþ miþ þamma aggilau managei harjis himinakundis hazjandane guþ jah qiþandane.
 14, 15 vulþus in hauhistjam guþa jah ana airþai gavairþi in mannam godis viljins. jah varþ biþe galiþun
 fairra im in himin þai aggiljus. jah þai mans þai hairdjos qeþun du sis misso. þairhgaggaima ju und

INTERPRETATIO.

in facie ejus omnes dies nostros. 76. Et tu, puerule, profeta altissimi vocaris; præis enim præ facie domini parare vias ei 77. ad dandum scientiam salutis populo ejus in remissione peccatorum eorum 78. per commiserantem misericordiam Dei nostri, in quo visitat nos oriens ex altitudine 79. lucere his in tenebris et umbra mortis sedentibus ad dirigendum pedes nostros in viam pacis. 80. Verum hic puer crevit et corroboratus est spiritu et fuit in desertis usque diem ostensionis suæ ad Israelem. II, 1. Factum est autem in dies illos, exiit edictum a Cæsare Augusto, describere omnem orbem; 2. hæc autem descriptio prima facta est in existente præside Syriæ regente Syris Cyrenæo. 3. Et iverunt omnes, ut scripti essent quisque in sua urbe. 4. Exiit autem etiam Iosef e Galilæa, ex urbe Nazareth, in Iudæam in urbem Davidis, quæ vocatur Bethlahem, ideo quod fuit e domo familiæ Davidis. 5. inscribi cum Maria, quæ in sponsionibus fuit ei mulier, existente gravida. 6. Factum est autem, dum hi fuerunt illic, impleti sunt dies ad pariendum ei. 7. Et peperit filium suum hunc primogenitum et obvolvit eum et posuit eum in præsepio, quia non fuit iis spatium in loco hoc. 8. Et pastores fuerunt in hac ipsa regione pervigilantes et custodientes vigilias noctis super gregem suum. 9. Verum angelus domini supervenit eos et splendor domini circumfulsit eos et timuerunt timore magno. 10. Et dixit ad eos hic angelus: ne timete, nam ecce, narro vobis lætitiã magnã, quæ sit omni populo, 11. quod natus est vobis hodierno die salvator, qui est Christus, dominus in urbe Davidis. 12. Et hoc vobis signum: invenitis infantem involutum et positum in præsepio. 13. Et subito facta est cum hoc angelo turba agminis cœlestis laudantium Deum et dicentium: 14. gloria in altissimis Deo et in terra pax in hominibus bonæ voluntatis. 15. Et factum est, cum irent procul us in cœlum hi angeli, et hi homines hi pastores dixerunt ad se invicem: pergamus jam usque Bethlahem et videamus verbum hoc

ANNOTATIONES.

1, 76. sauragaggis] St. ✕ sauragangis.
 1, 78. in þammei] in quo, gr. omn. ἐν οἷς (intell. πλάγχθοις), omnino rectius esset in þizai, nam proprie ad armahairtei referendum est.
 1, 79. dauþus] vid. ad vs. 54.
 1, 80. dag ustaikneinai] J. St. ✕ dagus taikneinai.
 II, 1. agustau] Z. ✕ augustau. Errant autem, ut id h. l. moneatur, Grim. I, 46 et Bopp Vergleichen Grammatik I, p. 68 docentes Ulfilam græcam diphthongum av in nominibus propriis per au exprimere solere, quod enim ad probandam doctrinam producunt augustus, uti vidimus, falsum est; deinde Παῦλος non est gothice paulus, sed pavlus Cor. II, 1, 1; Tit. 1, 1; Philem. 19, uti Ἠσαῦ = esav Rom. ix, 13 et latinum cautio = kavtsjo in Monument. Neapolit. Sic græcam diphthongum av Gothi non per aiv, sed per aiv reddunt, cf. aivag-geljo, aivxaristia, aivlaugia (εὐαγγέλιον, εὐχαριστία, εὐλογία).
 II, 2. þan] autem, ° gr. omn. — at visandin] J. St. Z. ✕ jct. — syriais] sic cod. Arg. et Z.; J. St. B. + syriais; cf. Cor. I, xvi, 1 (cod. B) galatiais. xvi, 19 asiatis. II, viii, 1 makidonais. L. iv, 26 seidonais, cf. viii, 41 synagogais. Cæterum visandin kin-

dina syriais est glossa ad raginondin saurim prius in margine scripta, deinde ab imperito librario in textum illata.

II, 3. seinai] sua. gr. ἰδίων, quod cum Gotho sves reddi soleat, Ulf. h. l. c. codd. ἐαυτοῦ legisse suspicari aliquis potest, sed J. vii, 18; viii, 44; Rom. xiv, 4; Cor. I, ii, 21 etiam seius = ἴδιος.

II, 4. þan] B. ✕ þanei. — galeilaia] J. St. ✕ galilaia; B. ✕ ° us galeilaia et J. ✕ ° us baurg nazaraiþ. — baurg] sec. J. ✕ baurh. — beþlahaim] J. St. B. + beþlahaim, sic quidem J. vii, 42, sed apud Luc. beþlahaim, vid. vs. 15. — garda fadreinais] domo familiæ, gr. omn. οἶκον καὶ πατριᾶς.

II, 5. inkilþon] vid. ad I, 24.

II, 6. þo vesun] gr. omn.

II, 7. seinana — frumabaur] J. St. ✕ seinama — frumabauri. — im] St. ✕ in. — þamma] hoc, ° gr. omn.

II, 8. þamma samin] gr. omn. post landa.

II, 9. iþ] Ulf. c. codd. et verss. ° ἰδοὺ.

II, 11. gabaurans] Z. ✕ gabauran.

II, 12. jah] sec. et, ° gr.

II, 13. aggilau] J. ✕ aggilu, sic etiam vs. 21.

II, 14. godis viljins] bonæ voluntatis, gr. εὐδοκία.

16 beþ ahaim jah sa waima vaurd þata vaurþano. þatei frauja gakannida unsis, jah qemuun sniumjan-
 17 dans jah bigetun marian jah iosef jah þata barn ligando in uzetin. gasaiwandans þan gakannidedun
 18 bi þata vaurd. þatei rodip vas du im bi þata barn. jah allai þai gahausjandans sildaleikidedun bi þo
 19 rodidona fram þaim hairdjam du im. ip maria alla gafastaida þo vaurda þagkjandei in hairtin sei-
 20 namma. jah gavaandidedun sis þai hairdjos mikiljandans jah hazjandans guþ in allaize. þizeei gahau-
 21 sidedun jah gasewun. svasve rodip vas du im. jah biþe usfulnodedun dagos ahtau du bimaitan ina.
 22 jah haitan vas namo is iesus. þata qipano fram aggilau saurþizei ganumans vesi in vamba. jah biþe
 usfulnodedun dagos hraineinai is bi vitoda mosezis. brahtedun ina in iairusalem atsatjan faura
 23 frauin. svasve gamelid ist in vitoda frauins. þatei wazuh gumakundaize uslukands qiþu veihs
 24 frauins haitada. jah ei gebeina fram imma hunsl. svasve qiþan ist in vitoda frauins. gajuk hraiva-
 25 duþono aiþþu tvos juggons ahake. þaruh vas manna in iairusalem. þizei namo symaion. jah sa
 26 manna vas garaihs jah gudafaurhts beidands laþonais israelis. jah ahma veihs vas ana imma. jah
 27 vas imma gataihan fram ahmin þamma veihin ni saiwan dauþu. saurþize sewi xristu frauins. jah
 qam in ahmin in þizai alh. jah miþþanei innattaahun berusjos þata barn iesu. ei tavidedeina bi
 28, 29 bihtja vitodis bi ina. jah is andnam ina ana armins seinans jah þiupida guþa jah qaþ. nu fraleitais
 30 skalk þeinana. frauinond frauja. bi vaurda þeinamma in gavairþja. þande sewun augona meina
 31, 32 nasein þeina. þoei manvides in andvairþja allaizo manageino. liuhap du andhuleinai þiudom jah
 33 vulþu managein þeinai israela. jah vas iosef jah aiþei is sildaleikjandona ana þaim. þoei rodida
 34 vesun bi ina. jah þiupida ina symaion jah qaþ du mariin aiþein is. sai. sa lig þ du drusa jah usstas-

INTERPRETATIO.

factum, quod dominus ostendit nobis. 16. Et venerunt properantes et invenerunt Mariam et Iosef et hunc infantem jacentem in praesepio. 17. Videntes autem ostenderunt de hoc verbo, quod dictum fuit ad eos de hoc infante. 18. Et omnes hi audientes mirati sunt de his dictis ab his pastoribus ad eos; 19. Verum Maria omnia conservavit haec verba cogitans in corde suo. 20. Et converterunt se hi pastores glorificantes et laudantes Deum ob omnia, quae audiverunt et viderunt, sicut dictum fuit ad eos. 21. Et cum impleverunt dies octo ad circumcidendum eum, et vocatum fuit nomen ejus Iesus, hoc dictum ab angelo, antequam conceptus esset in utero. 22. Et cum impleverunt dies purificationis eorum secundum legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, apponere coram domino, 23. sicut scriptum est in lege domini, quod quisque masculorum aperiens uterum sacer domini vocatur, 24. et ut darent de eo sacrificium, sicut dictum est in lege domini, par turturum aut duos pullos columbarum. 25. Tunc fuit homo in Ierusalem, cujus nomen Symeon, et hic homo fuit justus et pius, exspectans consolationem Israelis, et spiritus sanctus fuit super eo. 26. Et fuit ei nuntiatum a spiritu hoc sancto, non videre mortem, priusquam videret Christum domini. 27. Et venit in spiritu in hoc templum, et dum induxerunt parentes hunc infantem Iesum, ut facerent secundum consuetudinem legis de eo, 28. et is suscepit eum super brachia sua et benedixit Deo et dixit: 29. jam dimittas servum tuum, dominans domine, secundum verbum tuum in pace, 30. quia viderunt oculi mei salutem tuam, 31. quam parasti in facie omnium populorum, 32. lucem ad revelationem gentibus et gloriam populo tuo Israeli. 33. Et fuit Iosef et mater ejus mirantes de his, quae dicta fuerunt de eo: 34. et benedixit ei Symeon et dixit ad Mariam, matrem ejus: ecce, hic jacet ad casum et resurrectionem multorum in

ANNOTATIONES.

ii, 15. vaurþano] St. ✕ vaurþand. — ju] jam, gr. omn. δὴ, Ulf. ἤδη legis-e videtur, vid. Prolegg. p.

ii, 16. sniumjandans] St. ✕ snumjandans. — bigetun] Ulf. °τέ; ca vocula, J. vi, 18 per ip̄ red- dita, sæpius etiam in epistolis omittitur, vid. Rom. vii, 7; x, 12; Cor. i, i, 24; Eph. iii, 19.

ii, 17. gakannidedun] J. St. ✕ gakannadedun.

ii, 18. hairdjam] J. St. B. ✕ hairdjan.

ii, 20. sis] Grimm postquam Gr. iv. 30 in sik mutandum suasit, deinde p. 943 defendi dativum posse existimat; id recte quidem, sed Tit. i, 14 comparare non debebat; illo enim loco *afvandjandana sis sunja* est: avertentium sibi veritatem, pro a se veritatem; hoc autem loco Gothus c. codd. longe plerisque ἐπιστρέψαν legisse videtur, ut sis sit ad se, ad greges suos; cf. Luc. xviii, 11 *standands sis σταθεῖς πρὸς ἑαυτῶν*. — hairdjos] J. St. B. ✕ hairdjonds. — þizeei] J. St. B. ✕ þoeei; ad probandam cod. Arg. lectionem lh. non ita recte eos ex loan. citat locos, in quibus *hausjan* significat nostrum *anhören* (orationem, verba, doctrinam), nam h. l. genitivus þizeei non ab *hausjan* pendet, sed esse ex usu attractionis figuræ positum, docebit comparatio gr.

ii, 21. usfulnodedun] lh. Z. *usfullnodedun*, rectius quidem, sed omissa altera liquida illud verbum sæpius non solum in cod. Arg. scriptum invenies, vid. vs. 22; ix, 51; xiv, 23 (quo ultimo loco Z. parum sibi constans *usfulnai* in textum recepit), sed etiam

Eph. iii, 19 cod. A. — *aggilau*] J. St. ✕ *aggilu*.

ii, 22. usfulnodedun] vid. ad vs. 21. — *hraineinai*] J. St. ✕ *hraineimais*.

ii, 24. fram imma] de (pro) eo, ° gr. omn.; præpositionis *fram* hoc sensu (pro, de) positæ usus, quem Iunius *Glossar.* p. 53 omnino ignoravisse videtur, non ita frequens est, vix inveneris præter locos Mc. i, 44; L. v, 14; vi, 28; J. xvii, 19; Eph. v, 20; cf. Rom. xiv, 12. — *hraivadubona*] St. ✕ *hrai- vadubona*.

ii, 25. þaruh] an Ulf. ἰδοὺ omiserit, dubitari potest; ponitur eadem particula pro græco καὶ ἰδοὺ etiam M. ix, 3, præterea etiam pro ἰδοὺ M. ix, 18, et pro καὶ permultis locis. — *vas*] sec. fuit, ° gr. omn. — *veihs vas*] ¶ gr.

ii, 28. ina] eum, intellige Iesum; gr. αὐτό, ad παιδίον referendum, sic i, 59 cf. ad Mc. xiv, 46.

ii, 29. fraleitais] Hz. ÷ *fraletais*, vid. ad M. ix, 6. — *frauinond frauja*] B. *frauja* pro glossa in textum illata habet, in quo lh. et Z. assentiunt; sed Maresh. p. 447 lectionem multo rectius defendit; Goth. enim hac ubertate dicendi utitur aut ad reddendum gravem ensum vocis δεσπότης, aut cum amplificatione rei, uti M. ix, 23 *haurnjans haurnjandans*, cf. ad M. ix, 8.

ii, 33. iosef — is] Iosef et mater ejus, gr. ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ.

ii, 34. ina] eum, gr. omn. fere αὐτούς. — *drusa jah usstassai*] J. St. ✕ *drusaei jah usstassau*.

55 sai managaize in israela jah du taiknai andsakanai. jah þan þeina silbons saivala þairhgaggiþ þairuz.
 56 ei andhuljaindau us managaim hairtam mitoneis. jah vas anna praufeteis dauhtar fanuelis us kunja
 57 aseris. soh framaldra dage managaize libandei miþ abin jera sibun fram magapein seinai. soh þan
 viduvo jere ahtautehund jah fidvor. soh ni afiddja fairra alb fastubnjam jah bidom blotande frauþan
 58 nahtam jah dagam. soh þizai weilai atstandandei andhahait frauþin jah rodida bi ina in allaim þaim
 59 usbeidandam laþon iairusaulymos. jah biþe ustahun allata bi vitoda frauþins gavandidedun sik in
 40 galeilaian in baurg seinazaraiþ. iþ þata barn vohs jah svinþnoda ahmins fullnands jah handugeins.
 41 jah ansts guþs vas ana imma. jah vratodedun þai birusjos is jera wammeh in iairusalem at dulþ
 42, 43 þaska. jah biþe varþ tvalib vintruns. usgaggandam þan im in iairusaulyma bi biuhtja dulþais jah
 ustiuhandam þans dagans. miþþane gavandidedun sik aftra. ga toþ iesus sa magus in iairusalem. jah ni
 44 vissedun iosef jah aiþei is. hugjandona in gasinþjam ina visan qemun dagis vig jah sokidedun ina in
 45, 46 gauþjam jah in kunþam jah ni bigitandona ina gavandidedun sik in iairusalem sokjandona ina. jah varþ
 afar dagans þrins. bigetun ina in alh sitandan in midjaim laisarjam jah hausjandan im jah fraiþbandan
 47, 48 ins. usgeinodedun þan allai þai hausjandans is ana frodein jah andavaurdjam is. jah gasaiwandans
 ina sildaleikidedun. jah qaþ du imma so aiþei is. magau wa gatavides uns sva. sai. sa atta þeins jah ik
 49 vinnandona sokidedun þuk. jah qaþ du im. wa þatei sokideduþ mik. niu visseduþ þatei in þaim attins
 50, 51 meinis skulda visan. jah ija ni froþun þamma vaurda. þatei rodida du im. jah iddja miþ im jah qam
 52 in nazaraiþ jah vas ufhausjands im jah aiþei is gafastaida þo vaurda alla in hairtin seinamma. jah
 III, 1 ie-us þaih frodein jah vahstau jah anstai at guþa jah mannam. in jera þan fimftataihundin þiudinas-
 saus teibairiaus kaisaris. raginondin puntiau peilatau iudaia jah fidurraginja þis galeilaias herodeis.

INTERPRETATIO.

Israele et ad signum contradictum. 35. Et au' em tuam ipsius animam transit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. 36. Et fuit Anna profetissa, filia Fanuelis, ex genere Aseris, hæc pervetusta dierum multorum vivens cum marito annos septem a virginitate sua; 37. hæc autem vidua annorum octoginta et quatuor, hæc non abiit procul temp'o, jejuniis et precibus colens dominum noctibus et diebus. 38. Hæc hac hora adstans invocavit dominum et locuta est de eo in omnibus his exspectantibus consolationem Ierusalem. 39. Et cum consummarent omne secundum legem domini, converterunt se in Galilæam, in urbem suam Nazareth. 40. Verum hic infans crevit et corroboratus est spiritu impletus et sapientia, et gratia Dei fuit super eo. 41. Et iverunt hi parentes ejus anno quaque in Ierusalem ad festum Pasce. 42. Et cum factus est duodecim hiemes, exeuntibus autem iis in Ierusalem secundum consuetudinem festi, 43. et consummantibus hos dies, dum converterunt se iterum, mansit Iesus hic puer in Ierusalem et non sciverunt Iosef et mater ejus, 44. putantes in comitibus eum esse venerunt diei viam et quæsierunt eum in cognatis et in notis. 45. Et non invenientes eum converterunt se in Ierusalem quærentes eum. 46. Et factum est post dies tres, invenerunt eum in templo sedentem in mediis doctoribus et audientem eos et interrogantem eos. 47. Stupuerunt autem omnes hi audientes eum de sapientia et responsis ejus. 48. Et videntes eum mirati sunt, et dixit ad eum hæc mater ejus: puer, quid fecisti nobis sic? ecce, hic pater tuus et ego dolentes quæsimus te. 49. Et dixit ad eos: quid, quod quæсивistis me? nonne scivistis, quod in his patris mei debui esse? 50. Et ii non intellexerunt hoc verbum, quod locutus est ad eos. 51. Et ivit cum iis et venit in Nazareth et fuit obediens iis et mater ejus conservavit hæc verba omnia in corde suo. 52. Et Iesus crevit sapientia et statura et gratia apud Deum et homines. III, 1. In anno autem quinto-decimo imperii Ti-

ANNOTATIONES.

II, 36. *framaldra*] J. St. ✕ div. — *soh*] Ulf. c. codd. *καὶ αὐτῆ* legisse videtur, vid. ad vs. 37. — *jera*] gr. ante *miþ*.

II, 37. *viduvo*] Ulf. c. codd. *ὡς (ὡς)*. — *soh*] sec. hæc, gr. omn. *ἡ*, sic vs. 38 *soh* pro *καὶ αὐτῆ*, vid. ad J. XVIII, 26; cæterum J. St. ÷ *so*. — *blotande*] sic cod. Arg.; editt. *blotandei*, forma frequentiore, sed vid. ad x, 5. — *frauþan*] dominum, ° gr. omn.

II, 38. *soh*] vid. ad vs. 37. — *in allaim*] inter omnes, gr. omn. *πᾶσι* (ad omnes); J. ÷ ° *in*.

II, 39. *allata*] Ulf. c. codd. *τὰ*, *bi vitoda* igitur pertinet ad *ustahun*.

II, 40. *ahmins* — *handugeins*] spiritu impletus et sapientia, gr. *πνεύματι πληρούμενον σοφίας*. — *fullnands*] St. ÷ *fulnands*.

II, 42. *tvalib vintruns*.] duodecim hiemes, gr. *ἐτῶν δώδεκα*; uti dedimus legendum esse, jam Lye p. LXV indicavit, vid. M. IX, 20; cod. Arg. et editt. ✕ *tvalib vintrus*, II. Hz. ✕ *tvalibvintrus* et videtur II. pro adjectivo habuisse, sed vid. L. VIII, 42. Grimm Gr. II, 950 legit jet., *tvalibvintruns*, idque repetit, IV, 652, quia si nostra verborum illorum diremptio recta esset, *tvalibins vintruns* dicendum fuisset; sed ejusmodi accusativus, quem jam Zahn ad Ioan. VI, 70 optabat, nusquam reperitur, nec reperietur. Cæterum

ea synecdoches figura, qua usi in æstimanda ætate hiemes pro annis (partem pro toto) ponunt, Islandis cum Gothis communis est. — *þan*] verum, ° gr. omn., vid. ad XVI, 25.

II, 43. *miþþane*] sic cod. Arg. et editt. pro *miþþanei*, vid. ad x, 5. — *aftra*] iterum, ° gr. omn. — *vissedun*] sciverunt, gr. *ἔγνων*; cod. Arg. ✕ *visedun*, quod quia hoc uno loco ita scribitur, formam rectam in textu ponere tutius nobis visum est.

II, 44. *hugjandona*] Ulf. ° *δέ*. — *ina*] pr., gr. omn. ante *in*. — *in*] tert. in, ° gr.

II, 45. *ina*] pr. eum, ° gr.

II, 46. *alh*] cod. Arg. ✕ *alh*. vid. ad Gal. v, 15.

II, 47. *is*.] pr., J. St. ✕ *ina*.

II, 48. *qaþ*] gr. post *is*.

II, 49. *skulda*] debui, gr. omn. *δεῖ* præsentem tempore.

II, 51. *þo vaurda*] gr. post *alla*.

III, 1. *fimftataihundin*] J. St. B. ✕ *fimstaihundin*, scilicet in cod. Arg. omissa syllaba *ta* supra lineam scripta est. — *fidurraginja* — *herodeis*] J. St. B. ÷ *herodis*, Z. ✕ *herodei* (dativo); *fidurraginja* a nominativo sive *fidurragineis* sive *fidurragini* deducas, tetrarchiam, non tetrarcham significat, cui rei est argumentum quod in sequentibus genitivi *filippaus* et *lysaniaus* ponuntur, eaque est causa, cur pro *herodei*, cui similis

1 filippauzuh þan broþrs is fidurraginja þis iturais jah trakauneitidaus landis jah lysanfaus abeileni fi-
 2 durraginja. at auhmistam gudjam annin jah kajalin varþ vaurd guþs at iohannen zaxariins sunau in
 3, 4 auþidai. jah qam and allans gaujans iaurdanaus merjands daupein idreigos du fraleta fravaurhte. sva-
 sve gamelid ist in bokom vaurde esaeiins praufetaus qifandins. stibna vopjandins in auþidai. man-
 5 veid vig frauþius. raihtos vaurkriþ staigos is. all dalei usfulljada jah all fairgunje jah blaine gahnaiv-
 6 jada jah vairþiþ þata vraiþo du raihtamma jah usdrusteis du vigam slaihtaim. jah gasaiwiþ all leika
 7 nasein guþs. qaþ þan du þaim atgaggandeim manageim daupjan fram sis. kuni nadre. was gataiknida
 8 izvis þliuhan saura þamma anavairþin hatiza. vaurkjaþ nu akran vairþata idreigos jah ni duginnaþ
 qipan in izvis. attan aigum abraham. qiba auk izvis. þatei mag guþ us stainam þaim urraisjan barna
 9 abrahama. aþþan ju so aqizi at vaurtim bagme ligiþ. all nu bagme unbairandane akran god usmai-
 10, 11 tada jah in fon galagjada. jah frehun ina manageins qifandans. an wa taujaima. ardhafjands þan
 12 qaþ. sa habands tvos paidos. gibai þamma unhabandin. jah saei habai matins. samaleiko taujai. qe-
 13 mun þan motarjos daupjan jah qeþun du imma. laisari wa taujaima. þarub qaþ di im. ni vaiht ufar
 14 þatei garaid sijai izvis lausjaþ. frehun þan ina jah þai militondans qifandans. jah veis wa taujaima.
 15 jah qaþ du im. ni mannanhun holof. ni mannanhun anamahtjaid jah valdaiþ annom izvaraim. at ven-
 jandein þan allai managein jah þagkjandam allaim in haitam seinaim bi iohannein. niu aufto sa vesi
 16 xristus. andhof þan iohannes allaim qifands. ik allis izvis vatin daupja. iþ gaggiþ svinþoza mis. þizei

INTERPRETATIO.

berii Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudæam et tetrarchia hujus Galilææ Herodis. Filippi autem, fratris
 ejus, tetrarchia hujus Iturææ et Tracōnitidis terræ et Lysaniæ Abilenæ tetrarchia; 2. sub summis sacerdo-
 tibus Anna et Cajafa factum est verbum Dei ad Iohannem, Zachariæ filium, in deserto. 3. Et venit per om-
 nes accolæ Iordanis, nuntians baptismum, pœnitentiæ ad remissionem peccatorum. 4. Sicut scriptum est
 in libris verborum Esaiæ profetæ dicentis: vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semi-
 tas ejus. 5. Omne vallium expletur et omne montium et collium humiliatur et fit hoc pravum ad rectum et
 aspredines ad vias planas. 6. Et videt omne corporum salutem Dei. 7. Dixit autem ad hos accedentes
 turbas baptizari a se: genus viperarum, quis ostendit vobis fugere ab hac futura ira. 8. Faciatis igitur fru-
 ctum dignum pœnitentiæ et ne cœperitis dicere in vobis: patrem habemus Abraham; dico enim vobis, quod
 potest Deus e lapidibus his suscitare liberos Abrahamo. 9. Verum jam hæc securis ad radices arborum ja-
 cet; omne igitur arborum non-ferentium fructum bonum excinditur et in igne ponitur. 10. Et interroga-
 runt eum turbæ dicentes: jam quid faciamus? 11. Respondens autem dixit: hic habens duas tunicas, det
 huic non-habenti, et qui habeat cibos, simile faciat. 12. Venerunt autem portitores baptizari et dixerunt ad
 eum: magister, quid faciamus? 13. Tunc dixit ad eos: ne quidquam super quod constitutum sit vobis exi-
 gatis. 14. Interrogarunt autem eum etiam hi militantes dicentes: et nos quid faciamus? et dixit ad eos, ne
 quemquam fraudetis, ne quemquam concutialis et imperetis stipendiis vestris. 15. In sperante autem omni
 turba et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte hic esset Christus. 16. Respondit au-

ANNOTATIONES.

lativi forma non amplius invenitur, *herodeis* scripsi-
 mus, sic Esd. II, 33 *lyddomæis*. In cod. Arg. quid
 post *herodei* scriptum fuerit, deprehendere non po-
 tuimus, quanquam vestigium alicujus scripturæ reli-
 ctum est. Denique *fidurraginja* dativum ad nominati-
 vum *fidurragineis* (*ragineis* Mc. xv, 43; Rom. xi, 34;
 Skeir. 52, 11), quam *fidurragini* revocare maluimus,
 quia nomina appellativa sæpius et per-sonam et ejus
 munus, officium, artem, etc. significant; inter alia
 est *fauramaþleis* M. ix, 34 *ἀρχων*, Neh. v, 14 *ἡγεμονία*
 (nisi forte ad similitudinem *fauragaggi oikonomiā* L.
 xvi, 2 nominativum *fauramaþli* statuis); *airus* L. vii,
 24 legatus, xiv, 32 legatio; sic *gaman* L. v, 7 socius,
 Cor. II, xiii, 15 societas; cf. ad L. xix, 23. Verbi
staua est alia ratio.

III, 2. *auhmistam gudjam*] summis sacerdotibus, gr.
ἀρχιερέως; J. St. B. ÷ *auhmistam* pro *auhmi-stam*,
 — *iohannen*] St. ✕ *johannem*.

III, 5. *dalei*] pluralis genitivus pro usitato *dale*, cf.
 v, 32 *fareisaiei* (idque reponendum est Skeir. 52, 9;
 vid. 31, 4), J. xi, 45; xii, 11 *iudaiei*, L. x, 5 *gardei*
 (vid. h. l.), *þizei* Mc. xiv, 69 sq. *izei* J. vii, 50; vid.
 Grim. I. 36. — *þata*] J. St. ✕ *þana*. — *usdrusteis*] J.
 St. B. ✕ *usþrusteis*.

III, 8. *akran*] fructum, gr. *καρπός*.

III, 9. *ju*] Ulf. c. cod. D. et verss. ° *zai*.

III, 10. *an*] J. St. ✕ *þan*; *an* in sententiis inter-
 rogativis respondet græco *καί* x, 29; xviii, 26; J. ix,
 36 (J. xviii, 37 *an nuh* = οὐκοῦν).

III, 11. *qaþ*] dixit; temere faciunt, qui Ulf. *εἰλεγε*
 pro *λέγει* in cod. suo legisse dicunt, nam in narratione
 Gothum præterito tempore uti solere ad M. viii, 20
 monuimus; Ceterum Ulf. ° *αὐτοῖς*.

III, 12. *þan*] Ulf. ° *zai*, sic Mc. xv, 40.

III, 14. *þa*] hi, Ulf. cum codd. legit *oi*. — *ni man-*
nanhun anamahtjaid] ne quemquam concutialis; cum
 ea cum gr., qui hoc loco *μηδέ συκοφαντήσητε* habent,
 non convenient, Ulf. cum codd. *μηδένα ἀδικήσητε* le-
 gisse, sed alio loco posuisse, deinde autem *μηδέ συκο-*
φαντήσητε omnino omisisse (cf. ad M. v, 44), veri est
 persimile; aut cum *afholon* L. xix, 8 *συκοφαντεῖν* si-
 gnificet, fortasse pro *διασεισητε* legit *συκοφαντήσητε*
 (*καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς· μηδένα ἀδικήσητε, μηδένα συκο-*
φαντήσητε); illud vero probabilius esse videtur. Cæ-
 terum pro *anamahtjaid* J. St. contra codicis Arg. au-
 ctoritatem *anamahtjaiþ*. cf. Maresh. h. l. — *valdaiþ*] *im-*
peretis, gr. omn. *ἀρκεῖσθε*, cujus verbi sensum glossa
 cod. Arg. *ganohidai sijaiþ* (sic, non uti lh. Z. ✕ *sijuþ*
 ediderunt, in cod. Arg. aperte legitur) bene reddit,
 vid. Skeir. 49, 20 *managai ganohjands ins vailaviznai*
 (multo satisfaciens eis victu), cf. Joan. xiv, 8; Cor. II,
 xii, 9. Secundum Mareshalli ingeniosam conjecturam
 Ulf. pro *ἀρκεῖσθε*, male fortasse scripto, legit *ἀρχετε*.
 Vid. Prolegg. col. 485 — *annom*] id verbum viris
 doctis multas creavit difficultates; nam Ithrio *Ulfil.*
illustr. pag. 292 sq. probatum, Z. (male) in *launom*,
 Schmid *Schwabisch. Wörterb.* p. 99 (omnino melius)
 in *asnom* (cf. *asneis* *μισθωτός, μισθιος*) mutare vole-
 bant; sed Cor. I, ix, 7 idem verbum eadem signifi-
 catione iterum legitur.

III, 15. *at venjandein*] J. St. Z. ✕ jct. — *allai*] omni,
 ° gr. omn. — *iohannein*] sic pro *iohannen* hoc uno loco,
 cf. ad III, 5. — *niu*] J. ✕ *uiu*.

III, 16. *þan*] autem, ° gr. omn. — *izvis*] pr., gr.
 omn. post *daupja*. — *ik*] sec. ego, ° gr. omn.

17 ik ni im valrþs andbindan skaudaraip skohis is. sah izvis daupeif in ahmiu veihamma jah sunin. ha-
bands vinþiskauron in handau seinai jah gahraineif gaþrask sein jah briggif kaurn in bansta sei-
18 namma. ip ahana intandeif sunin unwapnandin. managuf þan jah anþar þrafsjands þiupspilloda ma-
19 nagein. ip herodes sa tairrarke; gasakans fram imma bi herodiadein qen broþrs is jah bi alla. þoei
20, 21 gavaurhta ubila herodes. anaiauk jah þata ana alla jah galauk iohannen in karkarai. varþ þan biþe
22 daupida alla managein. jah at iesu ufdaupidamma jah bidjandin uslukuoda himins. jah atiddja ahma
sa veiha leikis sunai sve ahaks ana ina jah stibna us himina varþ qifandei. þu is sunus meus sa
23 liuba. in þuzei vaila galeikaida. jah silba vas iesus sve jere þrijetigive uf gakunþai. svaei sunus
24 munds vas iosefis. sunaus heleis. sunaus matþatis. sunaus laivveis. sunaus mailkeis. sunaus jannins.
25 sunaus iosefis. sunaus mattaþivis. sunaus ammonis. sunaus naumis. sunaus aizleimis. sunaus nag-
26, 27 gais. sunaus mahabis. sunaus mattaþiaus. sunaus saimaieinis. sunaus iosefis. sunaus iudins. sunaus
28 iohannins. sunaus resins. sunaus zauraubabilis. sunaus salaþielis. sunaus nerins. sunaus mail-
29 keins. sunaus addeins. sunaus kosamis. sunaus airmodamis. sunaus heris. sunaus iosezis. sunaus
30 aileiaizairis. sunaus ioreimis. sunaus mattapanis. sunaus laivveis. sunaus symaions. sunaus iudins.
31 sunaus iosefis. sunaus iohannins. sunaus aileiakeimis. sunaus mailaianis. sunaus maeinanis. su-
32 naus mattapanis. sunaus napanis. sunaus daveidis. sunaus iaisaizis. sunaus obeidis. sunaus
33 bauauzis. sunaus salmonis. sunaus nabassonis. sunaus ameinadabis. sunaus aramis. sunaus
34 aizoris. sunaus faraizis. sunaus iudins. sunaus iakobis. sunaus isakis. sunaus abrahamis. sunaus
35 þarins. sunaus nakoris. sunaus sairokis. sunaus ragavis. sunaus falaigis. sunaus aibairis. sunaus sa-
36, 37 lamis. sunaus kaeinanis. sunaus arfaksadis. sunaus senis. sunaus nauelis. sunaus lamaikis. sunaus
38 maþusalis. sunaus ainokis. sunaus iaredis. sunaus maleilaelis. sunaus kaeinanis. sunaus ainosis.
iv, 1 sunaus sedis. sunaus adamis. sunaus guþs. ip iesus ahmins veihis fulls gavandida sik fram iaurdanau
2 jah taubans vas in ahmin in auþidai dage sidvortiguns fraisans fram d abulau. jah ni matida vaiht in

INTERPRETATIO.

tem Iohannes omnibus dicens: ego qui lem vos aqua baptizo, verum vadit fortior me, cuius ego non sum dignus solvere corrigiam calcei ejus; hic vos baptizat in Spiritu sancto et igne. 17. Habens ventilabrum in manu sua et mundat aream suam et fert triticum in horreum suum, verum paleas comburit igne inextinguibili. 18. Multum autem et aliud hortans lætum nuntiavit populo. 19. Verum Herodes hic tetrarcha vituperatus ab eo de Herodiade, uxore fratris ejus, et de omnibus, quæ fecit mala Herodes. 20. Adjecit etiam hoc ad omnia et inclusit Iohannem in carcere. 21. Factum est autem, cum baptizaret omnem turbam, et in Iesu baptizato et orante apertum est cœlum, 22. et descendit spiritus hic sanctus corporis specie, uti columba super eum, et vox e cœlo facta est dicens: tu es filius meus hic carus, in te quo bene placui. 23. Et ipse fuit Iesus circiter annorum triginta sub manifestatione, sicut filius putatus fuit Iosefi, filii Helis, 24. filii Matthatis, filii Levvis, filii Meleis, filii Iannæ, filii Iosefis, 25. filii Mattathii, filii Ammonis, filii Naumis, filii Ezlimis, filii Nangis, 26. filii Mahathis, filii Matthatii, filii Semeinis, filii Iosefis, filii Iodæ, 27. filii Iohannæ, filii Resæ, filii Zorobabilis, filii Salathielis, filii Neræ, 28. filii Melcinis, filii Addinis, filii Cosamis, filii Ermodamis, filii Heris, 29. filii Iosezis, filii Eliezeris, filii Iorimis, filii Mattathanis, filii Levvis, 30. filii Symeonis, filii Iudæ, filii Iosefis, filii Iohannæ, filii Eliacimis, 31. filii Meleanis, filii Maianis, filii Mattathanis, filii Nathanis, filii Davidis, 32. filii Iessezis, filii Obidis, filii Boozis, filii Salmonis, filii Nabassonis, 33. filii Aminadabis, filii Aramis, filii Ezoris, filii Farezis, filii Iudæ, 34. filii Iacobi, filii Isacis, filii Abrahamis, filii Tharæ, filii Nacoris, 35. filii Serocis, filii Ragavis, filii Falegis, filii Eberis, filii Salamis, 36. filii Caïnanis, filii Arfacsadis, filii Semis, filii Noelis, filii Lamecis, 37. filii Mathusalis, filii Enocis, filii Jaredis, filii Maleleelis, filii Caïnanis, 38. filii Enosis, filii Sedis, filii Adamis, filii Dei. iv, 1. Verum Iesus spiritu sancto plenus, convertit se a Iordane et ductus fuit in spiritu in desertum, 2. dies quadraginta tentatus a diabulo; et non edit

ANNOTATIONES.

III, 17. jah] fin. St. ✕ jak. — bansta] J. St. ✕ banstan. — unwapnandin] vid. ad Mc. iv, 7.

III, 18. þan] Ulf. utrum μέν, an οὖν omiserit, certo quidem dici non potest, nam þan utrumque significat, sed = οὖν præsertim in evangelis; μέν, cui opponitur ip̄ (δέ), tantummodo Cor. I, iv, 10.

III, 20. iohannen] B. ✕ iocannen.

III, 21. daupida — managein] baptizaret — turbam, expectaveris secundum gr. omn. daupjada alla managei, idque sensui accommodatius esset, quam quod Ulf. dedit. — alla] J. St. ✕ allama. — managein] St. ✕ mitoþim. — iesu] vid. ad. Mc. x, 50. — ufdaupidamma jah bidjandin] J. St. ✕ ufdaupidammai jah bidjandein.

III, 23. uf gakunþai] J. St. B. Ih. ✕ jct. deinde nec Lyei conjectura us gabaurþai, nec Marehalli uf gaganþai (quod Ih. in uf gaganþai mutari voluit) opus est; B. codicis lectionem recte interpretatur sub manifestatione, et Ulf. ἀρχόμενος legit, cuius participii ellipsin sua sententia explevit. Cæterum Ulf. c. eod.

οὖν. — svaei] St. ✕ sylei. — sunus] gr. post vas. — sunaus] filii, gr. omn. τοῦ; sic vs. sqq.

III, 24. laivveis] St. ✕ laiveis; sic etiam vs. 29. — jannins] St. ✕ iannis, Z. ✕ iannins. — iosefis] St. ✕ iosephis, sic vs. 26 et 30.

III, 25. aizleimis] gr. Ἐσλί.

III, 27. iohannins] St. ✕ iohannis, nam proficiscitur iohannins a nominativo iohanna; sic vs. 30.

III, 28. airmodamis] gr. Ἐλμωδάμ.

III, 31. maila anis] Z. ✕ malaiianis; Cæterum gr. omn. Μελεῖ. — sunaus] tert., St. ✕ sunans, sic vs. 36.

III, 33. aizoris] gr. omn. Ἐσρώμ.

III, 34. iakobis] St. ✕ iacobis.

III, 35. sairokis] St. ✕ saikoris. — falaigis] gr. Φαλέξ.

III, 37. iaredis] expectaveris iaraidis, quia gothicum e græco η respondere solet, sed cf. tertius protairtius. — maleilaelis] J. St. ✕ maleiaielis.

IV, 1. in auþidai] in deserto, gr. εἰς τὴν ἔρημον.

3 dagam jainaim jah at ustauhanaim þaim dagam biþe gredags varþ. jah qaþ du imma diabolus. jabai
 4 sunaus sijais guþs. qiþ þamma staina ei vairþai hlaibs. jah andhof iesus viþra ina qiþands. gamelid
 5 ist þatei ni bi hlaib ainana libaid manna ak bi all vaurde guþs. jah ustiuhands ina diabulaus ana
 6 fairguni hauhata ataugida imma allans þiudinassuns þis midjungardis in stika melis. jah qaþ du
 imma sa diabolus. þus giba þata valdufni þize allata jah vulþu ize. unte mis atgiban ist jah þis-
 7 wammeh þei viljau giba þata. þu nu jabai inveitis mik in andvairþja meinamma. vairþiþ þein all.
 8 jah andhafjands imma iesus qaþ. gamelid ist. frauþan guþ þeinana inveitais jah imma ainamma sul-
 9 lafahjais. þaþroh gatauh ina in iairusalem jah gasatida ina ana giblin alhs jah qaþ du imma. jabai
 10 sunus sijais guþs. vairp þuk þaþro dalap. gamelid ist auk þatei aggilum seinaim anabiudip bi þuk
 11 du gafa-tan þuk. jah þatei ana handum þuk ufhaband. ei wan ni gastagqjais bi staina fotu þeinana,
 12, 13 jah andhafjands qaþ imma iesus. þatei qiþan ist. ni fraisais frauþan guþ þeinana. jah ustiuhands all
 14 fraistobnjo diabolus afstoþ fairra imma und mel. jah gavandida sik iesus in mathai ahmins in galei-
 15 laian. jah meriþa urran and all gavi bisitande bi ina. jah is laisida in gaqumþim ize mikilids fram.
 16 allaim. jam qam in nazaraip. þarei vas fodips. jah galaiþ inn bi biuhtja seinamma in daga sabbato
 17 in synagogein jah usstoþ siggvan bokos. jah atgibanos vesun imma bokos eisaeihs praufetus jah
 18 uslukands þos bokos bigat stad. þarei vas gamelid. ahna frauþins ana mis. in þizei gasalboda mik
 19 du vailamerjan unledaim. insandida mik du ganasjan þans gamalvidans hairtin. merjan frahunþa-
 20 nam fralet jah blindaim siun. fraletan g maidans in gaþrafstein. merjan jer frauþins andanem. jah
 fafalþ þos bokos jah usgibands andbaba gasat. jah allaim in þizai synagogein vesun augona fair-
 21 veitjandona du imma. dugann þan rodjan du im þatei himma daga usfullnodedun wela þo in ausam
 2: izvaraim. jah allai alakjo veitvodidedun imma jah sildaleilkidedun bi þo vaurda anstais þo usgag-

INTERPRETATIO.

quidquam in diebus illis et in consummatis his diebus deinde famelicus factus-est. 3. Et dixit ad eum diabolus: si filius sis Dei, dic huic lapidi, ut fiat panis. 4. Et respondit Iesus ad eum dicens: scriptum est, quod non de pane solo vivit homo, sed de omni verborum Dei. 5. Et educens eum diabolus in montem altum ostendit ei omnia regna hujus mundi in momento temporis. 6. et dixit ad eum hic diabolus: tibi do hoc imperium horum omne et gloriam eorum, nam mihi traditum est, et omni cui volo do hoc. 7. Tu igitur si adoras me in facie mea, fit tuum omne. 8. Et respondens ei Iesus dixit: scriptum est, dominum Deum tuum adores et ei soli satisfacias. 9. Deinde duxit eum in Ierusalem et statuit eum in pinnam templi et dixit ad eum: si filius sis Dei, jace te hinc deorsum. 10. scriptum est enim, quod angelis suis mandat de te ad servandum te. 11. et quod in manibus te tenent, ut quando non offendas in lapide pedem tuum. 12. Et respondens dixit ei Iesus, quod dictum est: ne tentes dominum, Deum tuum. 13. Et consummans omne tentationum diabolus discessit procul eo usque tempus. 14. Et convertit se Iesus in potentia spiritus in Galilæam, et fama exiit per omnem regionem vicinorum de eo. 15. Et is docuit in conventibus eorum magnificentus ab omnibus. 16. Et venit in Nazareth, ubi fuit nutritus, et ivit intus secundum consuetudinem suam in die sabbati in synagogam et surrexit legere librum. 17. Et traditus fuit ei liber Isaie profetæ et evolvens hunc librum invenit locum, ubi fuit scriptum: 18. spiritus domini super me, propter quod unxit me ad lætum nuntiandum pauperibus, misit me ad sanandum hos contritos corde, 19. prædicare captivis remissionem et cæcis visum, dimittere contractos in consolationem, prædicare annum domini acceptum. 20. Et complicuit hunc librum et tradens ministro sedit, et omnibus in hac synagoga fuerunt oculi intendentes ad eum. 21. Cœpit autem loqui ad eos, quod hodierno die impleta sunt scripta hæc in auribus vestris. 22. Et omnes omnino

ANNOTATIONES.

iv, 2. at ustauhanaim] J. St. ✕ jct. — þaim dagam] his diebus, gr. omn. αὐτῶν.

iv, 5. diabolus] J. St. B. ÷ diabulaus. — sunaus] sic cod. Arg. St. B. 1/z. Z. pro sunus, vid. ad Mc. vii, 32.

iv, 5. diabulaus] sic cod. Arg. J. St. B. pro usitato diabolus, vid. ad vs. 5.

iv, 6. sa] J. St. ° ✕. — þize] horum, ° gr. omn., vel potius ταύτων habent. — þei] notandus est hic locus, quia ex eo discimus errasse Grim. III, 19, 5 doctem, illud þei contractam esse formam ex þatei, neutro pronominis relativi, nam h. l. referendum est ad masculinum þiswammeh et þammei expectaveris; sed potius contractum est þei ex þatei, particula relativa, idem quod ei valente et sæpius pro pronomine relativo posita (cf. ad L. I, 20): sic legimus Mc. xi, 25 þiswazuh ei pro þiswazuh saei (Mc. iv, 25) et sæpius.

iv, 7. mik] me, ° gr. omn.; B. haud ita recte putat esse gl. ssam (?), nam inveitan non intransitivam habet significationem, qua græcum προσκυνεῖν gaudet.

iv, 8. iesus qaþ] ¶ gr. omn. excepto cod. 11 ap. Mi. — inveitais] gr. ante frauþan.

iv, 9. vairþ] J. St. ✕ vairpi.

iv, 11. handum] J. St. ✕ handun. — þuk ufhaband] ¶ gr. omn. — gasagqjais bi] J. St. ✕ gastagujaisei, B. ✕ gastagujisei.

iv, 13. fraistobnjo] J. St. fraistubnjo, frequentius quidem (M. vi, 13; L. viii, 13), sed cf. vii, 12 vidovo. xvii, 15 ushofon. xx, 12 vondon. Mc. x, 23 fa ho p o viduvo, ushofun, vondon, faihu, cf. ad Mc. ix, 50. — diabolus] J. ✕ diabolus, St. ✕ daibotaus.

iv, 16. bi biuhtja] St. ✕ jct. — bokos] librum, ° gr. omn.

iv, 17. praufetus] vid. ad I, 54.

iv, 18. du ganasjan — hairtin] ad sanandum — corde, ° gr. — gamalvidans] Wachter Glossar. German. v. Malmen emendat gamalmidans, quæ emendatio speciosior quam verior est, nam a malan (L. xvii, 35) nascitur malvjan, cf. alia in — vjan desinentia verba balvjan, bandvjan, valvjan, skadvjan.

iv, 19. frahunþanaim] J. St. ✕ frahunþanais; Z. conjecturam suam frabunþanaim (saltem frabundunaim) nunc nemini probaverit, vid. Rom. vii, 25; Cor. II, x, 5; Philem. xxiii. — gaþrafstein] consolatione, gr. omn. ἀφῆσει.

iv, 20. jah] sec. et. ° g. omn. præter cod. x ap. Mi. — þizai] St. ✕ tkizai. — vesun] gr. post augona.

iv, 21. dugann] editt. ✕ dugan; in cod. Arg. num geminata liquida scriptum fuerit, cognosci non potest, sed spatium videtur angustius esse, quam quod nn capere possit.

iv, 22. alakjo] vid. ad Mc. xi, 52.

- 23 gandona us munþa is jah qeþun. niu sa ist sunus iosefis. jah qap du im. austo qipib mis þo gajukou. þu leiki hailei þuk silban. wan filu hausidedum vaurþan in kafarnaum. tavei jah her in gabaurþai.
- 24, 25 þ inai. qap þan. amen izvis qiþa þatei ni ainshun praufete andanems ist in gabaurþai seinai. aþþan bi sunjai qiþa izvis þatei managos viduvons vesun in dagam heleiins in israela. þan galuknoda himins du
- 26 jeram þrim jah menoþs saihs. sve varþ buhrus mikils and alla airþa. jah ni du ainaihun þizo insan-
- 27 diþs vas helias alja in sarapta seidonais du qinon viduvon. jah managai þrutsfillai vesun uf hailei-
- 28 saiu praufetau in israela. jah ni ainshun ize gabrainids vas alja naiman sa saur. jah fullai vaurþun
- 29 allai modis in þizai synagogein hausjandans þata. jah usstandandans uskusun imma ut us baurg jah brahtedun ina und auhmisto þis fairgunjis. ana þammei so baurgs ize gatimrida vas. du afdrausjan
- 30, 31 ina þapro. ip is þairhleipands þairh midjans ins iddja. jah galaiþ in kafarnaum baurg galeilaias jah
- 32, 33 vas laisjands ins in sabbatim. jah sildaleikidedun bi þo laisein is. unte in valdufnja vas vaurd is. jah
- 34 in þizai synagogein vas manna habands ahman unhulþons unhrainjana jah ufthropida qiþands. let. wa
- 35 uns jah þus iesu nazorenu. qamt fraqistjan unsis. kann þuk was is. sa. veiha guþs. jah gawotida imma iesus qiþands. afdobn jah usgagg us þamma. jah gavairpands ina sa unhulþa in midjaim urrann af
- 36 imma ni vaihtai gaskapjands imma. jah varþ afslauþnan allans jah rodidedun du sis misso qiþandans. wa vaurde þata. þatei miþ valdufnja jah mahtai anabiudiþ þaim unhrainjam ahmam jah usgaggand.
- 37, 38 jah usiddja meriþa fram imma and allans stadins þis bisunjane landis. usstandands þan us þizai synagogai galaiþ in gard seimonis. svaihro þan þis seimonis vas anahabaida brinnon mikilai. jah be-
- 39 dun ina bi þo. jah atstandands ufar ija gasok þizai brinnon. jah aflailot ija. sunsaiv þan usstandandei
- 40 andbaitida im. miþþanei þan sagq sunno. allai sva managai sve habaidedun siukans sauhitim missa-
- 41 leikaim brahtedun ins at imma. ip is ainwarjammeh ize handuns analagjands gabailida ins. usiddjedun þan jah unhulþons af managaim hropjandeins jah qiþandeins þatei þu is xristus sunus guþs.
- 42 jah gasakands im ni lailot þos rodjan. unte vissedun silban xristu ina visan. biþeh þan varþ dags. usgaggands galaiþ ana auþjana stad. jah manageins sokidedun ina jah qemun und ina jah gahabaidedun
- 43 ina. ei ni afliþi fairra im. þaruh is qap du im. þatei jah þaim anþaraim baurgim vilamerjan ik skal

INTERPRETATIO.

testati-sunt ei et mirati sunt de his verbis gratiæ his exeuntibus ex ore ejus et dixerunt: nonne hic est filius Iosef? 23. Et dixit ad eos: fortasse dicitis mihi hanc parabolam: tu, medice, sana te ipsum, quam multum audivimus factum in Cafarnaum, fac etiam hic in patria tua. 24. Dixit autem: amen vobis dico, quod non unus profetarum acceptus est in patria sua; 25. at in veritate dico vobis, quod multæ viduæ fuerunt in diebus Helix in Israele, cum clauderetur cœlum ad annos tres et menses sex, ubi facta est fames magna per omnem terram. 26. Et non ad unam harum missus fuit Helias, nisi in Sareptam Sidoniæ ad mulierem viduam. 27. Et multi leprosi fuerunt sub Helixeo profeta in Israele et non unus eorum mundatus fuit, nisi Neman hic Syrus. 28. Et pleni facti sunt omnes ira in hac synagoga audientes hoc. 29. Et exsurgentes ejecerunt eum foras ex urbe et duxerunt eum usque summum hujus montis, in quo hæc urbs eorum ædificata fuit ad præcipitandum eum hinc. 30. Verum is transiens per medios eos ivit. 31. Et ivit in Cafarnaum, urbem Galilææ, et fuit docens eos in sabbatis. 32. Et mirati sunt de hac doctrina ejus, nam in potestate fuit verbum ejus. 33. Et in hac synagoga fuit homo habens spiritum dæmonii impurum et exclamavit 34. dicens: sine! quid nobis et tibi, Iesu Nazorene? venisti perdere nos, nosco te, quis es; hic sanctus Dei. 35. Et increpavit eum Iesus dicens: obmutesce et exi ex hoc! Et projiciens eum hic dæmon in mediis exiit ab eo, non quoquam nocens ei. 36. Et factum est stupescere omnes et locuti sunt ad se invicem dicentes: quid verborum hoc, quod cum potestate et potentia imperat his impuris spiritibus et exeunt? 37. Et exiit fama de eo per omnes locos hujus circumjacentium regionis. 38. Surgens autem ex hac synagoga ivit in domum Simonis; socrus autem hujus Simonis fuit detenta febris magna, et orarunt eum de ea. 39. Et adstans super eam increpavit hanc febrem, et dimisit eam. Statim autem surgens ministravit iis. 40. Dum autem occidit sol, omnes tam multi quam habuerunt ægrotos morbis variis, tulerunt eos ad eum; verum is unicuique eorum manus imponens sanavit eos. 41. Exierunt autem etiam dæmones a multis clamantes et dicentes, quod tu es Christus, filius Dei, et increpans eos non permisit eos loqui, nam sciverunt ipsum Christum eum esse. 42. Cum autem fieret dies, exiens ivit in desertum locum, et turbæ quæsierunt eum et venerunt ad eum et tenuerunt eum, ut non abiret procul iis. 43. Deinde is dixit ad eos, quod etiam his aliis urbibus lætum-

ANNOTATIONES.

iv, 23. þo] hanc; errant qui Ulf. ταύτην omisisse dicunt. — þu] tu, ° gr. omn.

iv, 24. izvis] gr. post qiþa.

iv, 25. þatei] quod, ° gr. — dagam] J. St. ✕ daga. — israela] J. ✕ israel. — jeram þrim] J. St. B. ✕ jeran þrin.

iv, 27. haileisaiu] sic cod. Arg.; J. St. ✕ haileisand, Hickes. conj. ✕ haileisaia, B. Z. ✕ hailei-aim. — naiman] i. e. Νεμάν aut Ναιμάν, cum autem gr. omn. aut Νεμάν aut Ναιμάν legunt, fortasse naiman legendum est, uti gairinna (γέννη), baiaizaiubul (Βεελζεβολλ). cf. tamen isak pro isauk (Ισαάκ).

iv, 29. ut us] J. St. B. ✕ utun. — þapro] hinc, ° gr. omn.

iv, 33.] unhrainjana] impurum, referendum ad ahman (πνεῦμα); Goth. c. cod. D (ἀκάθαρτον); gr. reliqui ἀκαθάρτου, quod cum δαιμονίου (unhulþons) conjungendum est. — ufthropida] Ulf. c. cod. 33 ap. Griesb. ° φωνῆ μεγάλη, vid. Mc. I. 23.

iv, 34. nazorenu] vid. ad Mc. I, 24.

iv, 40. sagq] J. St. ✕ sagu. — ainwarjammeh] J. St. ✕ ainwarjaneh, Hz, ✕ ainwarjameh.

iv, 41. xristus] Christus, ° gr. — im] iis, ° gr. omn. — silban] ipsum, ° gr. omn., sed Ulf. ea vocula græcum articulum reddere voluisse videtur.

iv, 42. afliþi] J. St. ✕ galaiþ.

iv 43. skal bi] J. St. ✕ skulda.

41. v, 1 bi þiudangardja guþs. unte duþe mik insandida. jah vas merjands in synagogim galeilias. jah varþ miþþanei managei anatramp ina du hausjan vaurd guþs. jah is silba vas standands newa saiva
 2 gainnesaraif jah gasaw tva skipa standandona at þamma saiva. ip fiskjans afgaggandans af im usþ-
 3 vobun natja. galaif þan in ain þize skipe. þatei vas seimonis. haihait ina astiuban fairra stapa leitil
 4 jah gasitands laisida us þamma skipa manageins. biþeh þan ganandida rodjands qaþ du seimonau.
 5 brigg ana diupifa jah athahid þo natja izvara du fiskon. jah andhafjands seimon qaþ du imma. talz-
 6 jand. alla naht þairharbaidjandans vaiht ni nemum. ip afar vaurda þeinamma vairpan natja. jah
 7 þata taujandans galukun managein fiske silu sve natja dishnaupnodedun ize. jah bandvidedun gama-
 nam. þoei vesun in anþamma skipa. ei atiddjedeina hilpan ize. jah gemun jah gafullidedun ba þo
 8 skipa sve sugqun. gaumjands þan seimon paitrus draus du knivam iesuis qipands. bidja þuk. usgagg
 9 fairra mis. unte manna fravaurhts im. frauja. sildaleik auk dishabaida ina jah allans þans miþ imma
 10 in gafahis þize fiske. þanzei ganutun. samaleikoh þan jah iakobau jah iohannen sununs zaibaidaiaus.
 þaiei vesun gadailans seimona. jah qaþ du seimona iesus. ni ogs þus. fram himma nu manne siud
 11, 12 nutans. jah gatiuhandans þo skipa ana airþa asleipandans allata laistidedun afar imma. jah varþmiþ-
 þanei vas is in ainai baurge. jah sai. manna fulls þrutsfillis jah gasaiwands iesu driusands ana and-
 13 vairþi bad ina qipands. frauja. jabai vileis. magt mik gahrainjan. jah ufrakjands handu attaitok imma
 14. qipands. viljau. vairþ hrains. jah suns þata þrutsfill aslaif af imma. jah is faurbaud imma ei manni
 ni qeþi. ak gagg jah ataugei þuk silban gudjin jah atbair imma fram þizai gahraineinai þeinai. þatei
 15 anabaud mozes du veitvodifai im. usmernoda þan þata vaurd mais bi ina. jah garunnun hiuhmans
 16 managai hausjon jah leikinon fram imma sauhte seinai. ip is vas asleipands ana auþidos jah bid-
 17 jands. jah varþ in ainamma dage jah is vas laisjands. jah vesun sitandans fareisaieis jah vitodalaisar-
 jos. þaiei vesun gaqumanai us allamma haimo galeilias jah iudaias jah iairusaulymon. jah mahts

INTERPRETATIO

nuntiare ego debeo de regno Dei, nam ideo me misit. 44. Et fuit prædicans in synagogis Galilæe. v, 1. Et factum est, dum turba ursit eum ad audiendum verbum Dei, et is ipse fuit stans prope mari Gennesareth 2. et vidit duo navigia stantia ad hoc mare, verum piscatores abeuntes ab iis laverunt retia. 3. Ivit autem in unum horum navigiorum, quod fuit Simonis; jussit eum reducere procul ripa paulum et sedens docuit ex hoc navigio turbas. 4. Cum autem cessaret loquens dixit ad Simonem: duc in altum et laxate hæc retia vestra ad piscandum. 5. Et respondens Simon dixit ad eum: magister, totam noctem perlaborantes quidquam non cepimus, verum in verbo tuo jacimus retia. 6. Et hoc facientes concluderunt multitudinem piscium multum, ut retia dirumperentur eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui fuerunt in altero navigio, ut accederent adjuvare eos; et venerunt et impleverunt ambo hæc navigia, ut considerent. 8. Observans autem Simon Petrus cecidit ad genua Iesu dicens: oro te, exi procul me, nam homo peccaminosus sum, domine. 9. Stupor enim occupavit eum et omnes hos cum eo ob capturam horum piscium, quos ceperunt. 10. Similiter autem etiam Iacobum et Iohannem, filios Zebedæi, qui fuerunt socii Simoni, et dixit ad Simonem Iesus: ne time tibi, ab hodierno nunc hominum estis captives. 11. Et subducentes hæc navigia ad terram, relinquentes omne secuti sunt post eum. 12. Et factum est, dum fuit is in una urbium, et ecce, homo plenus lepra et videns Iesum, cadens in faciem oravit eum dicens: domine, si vis, potes me mundare. 13. Et extendens manum attigit eum dicens: volo, si mundus, et statim hæc lepra abiit ab eo. 14. Et is interdixit ei, ut homini non diceret, sed vade et ostende te ipsum sacerdoti et offer ei pro hac purificatione tua, quod præcepit Moses ad testimonium iis. 15. Enuntiatum est autem hoc verbum magis de eo et concurrerunt greges multi audire et sanari ab eo morbis suis. 16. Verum is fuit abiens in deserta et orans. 17. Et factum est in uno dierum, et is fuit docens, et fuerunt sedentes Farisæi et legis-doctores, qui fuerunt congressi

ANNOTATIONES.

v, 3. galaiþ] conscendit, gr. omn. ἐμβάς. — astiuban] gr. post stapa.

v, 4. brigg] St. *bring. — athahid] J. St. *athaid; Ulf. χαλάσωμεν legisse, Griesb. falso adnotat.

v, 5. þairharbaidjandans] J. St. B. *div., cf. vi, 12 naht þairhvakands. Cor. I, x, 1 marein þairhidjedun. — nemum] St. *nemun. — vairpam] jacimus, gr. χαλάσω.

v, 6. sve—ize] ut retia dirumperentur eorum, gr. διαβήγγυτο δὲ τὸ δίχτυον αὐτῶν; Goth. cum cod. D consentit, sed nescimus, an in eo αὐτῶν, in Griesb. adnotatione omissum, legatur.

v, 7. þoei] J. St. B. *þaei; Ih. h. l. conjecit þaiei, sed Ulf. illustr. p. 198 codicis Arg. lectionem defendit propterea, quod piscationi operam dantes utriusque sexus homines fuisse credibile sit; sed Goth. aliter scribere omnino non potuit, quia gaman genere est neutrum, vid. Cor II, viii, 23 gaman mein. — sugqun] Ulf. *αὐτά.

v, 8. bidja þuk] oro te, ° gr.

v, 9. þanzei] quos, Ulf. pro þ, quod vulgo legitur, c. codd. B et D þv legit.

v, 10. zaibaidaiaus] J. *zabaidaiaus. — þaiei] J. St.

B. *þatei, sic etiam vs. 29. — fram himma nu] Z. recte quidem monet fram himma ad reddendum græcum ἀπὸ τοῦ νῦν (J. XIII, 9; XIV, 7) suffecisse, sed egregie errat pergens, fram nu quoque dici posse; nam præpositiones adverbis non junguntur, nisi addito pronomine demonstrativo, vid. Cor. II, v, 16 fram þamma nu. viii, 13 in þamma nu mela. Cæterum codicis Arg. lectionem veram esse, e L. I, 48; Skeir. 43, 17 und hita nu discimus. — siud nutans] estis captives, gr. omn. ἐσθη ζωγγῶν; referente Zahnio Brix. habet eritis captives.

v, 13. af] St. ° *

v, 14. is] J. St. ° * — gagg] St. *gang. — imma] sec. ei, ° gr. omn. — þatei] quod, gr. omn. καθώς.

v, 15. mais] gr. omn. ante þata. — hausjon] J. St. B. ÷ hausjon: sic hausjon Mc. IV, 33; J. VI, 60. — scribitur etiam subjan et subjon, Tim. II, IV, 3. — seinai] St. *se nazo.

v, 17. vitodalaisarjos] Z. *div. — þaiei] J. St. *þaei. — gaqumanai] congressi, gr. ἐληλυθότες; Ulf. c. cod. I. συνελλυθότες legit, vid. J. XVIII, 20; Cor. I, XIV, 23; cf. Mc. XXVII, 17; L. VIII, 4.

18 fraujsins vas du hailjan ins. jah sai. mans bairandans ana ligra mannan. saei vas usliþa. jah sokide-
 19 dun. waiva ina innatbereina jah galagidideina in andvairþj. is. jah ni bigitandans. waiva innatbereina
 ina in manageins. ussteigandans ana hrot and skaljos gasatidedun ina miþ þamma badja in mid-
 20 jaim faura iesua. jah gasaiwands galaubein ize qap du þamma usliþin. manna. asleitanda þus fra-
 21 vaurhteis þeinós. jah dugunnun þagkjan þai bokarjos jah fareisaieis qibandans. was ist sa saei ro-
 22 deiþ naiteinins. was mag asletan fravaurhtins alja ains guþ. ufkunnands þan iesus mitonins ize an-
 23 dhafjands qap du im. wa biþagkeiþ in hairtam izvaraim. waþar ist azetizo qipan. asletanda þus fra-
 24 vaurhteis þau qipan. urreis jah gagg. iþ þan ei viteid þatei valdufni habaid sa sunus mans ana airþai
 asletan fravaurhtins. qap du þamma usliþin. du þus qipa. urreis jah ushafjands þata badi þeinata
 25 gagg in gard þeinana. jah sunsaiv usstandands in andvairþja ize ushafjands. ana þammei lag. galaiþ
 26 in gard seinana mikiljands guþ. jah usfilmei dissat allans jah mikilidedun guþ jah fullai vaurþun
 27 agisis qibandans. þatei gasaiwam vulþaga himma daga. jah afar þata usiddja jah gasaw motari na-
 28 min laivvi sitandan ana motastada jah qap du imma. laistei afar mis. jah bileiþands allaim usstan-
 29 dands iddja afar imma. jah gavaurhta dauht mikila laivveis imma in garda seinamma. jah vas mana-
 30 gei motarje mikila jah anþaraize. þaiei vesun miþ im anakumbjandans. jah birodidedun bokarjos
 ize jah fareisaieis du siponjam is qibandans. duwe miþ þaim motarjam jah fravaurhtaim matjid
 31, 32 jah drigkid. jah andhafjands iesus qap du im. ni þaurbun hailai leikeis ak þai unhailans. ni qam
 33 laþon garaitans ak fravaurhtans in idreiga. iþ eis qeþun du imma. duwe siponjos iohannes
 fastand ufta jah bidos taujand samaleiko jah fareisaiei. iþ þai þeinai siponjos matjand jah
 34 drigkand. þaruh is qap du im. ni magud sununs brupfads. unte sa brupfads miþ im ist. ga-
 35 taujan fastan. aþþan qimand dagos. jah þan asnimada af im sa brupfads jah þan fastand in
 36 jainaim dagam. qapuh þan jah gajukon du im. þatei ainshun plat snagius niujis ni lagjid

INTERPRETATIO.

ex omni vicorum Galilææ et Iudææ et Ierusalyma, et potentia domini fuit ad sanandum eos. 18. Et ecce, homines portantes in lecto hominem, qui fuit paralyticus, et quæsierunt, quomodo eum inferrent et ponerent in facie ejus. 19. Et non inuenientes quomodo inferrent eum ob turbam, adscendentes in tectum per tegulas posuerunt eum cum hoc lecto in mediis coram Iesu. 20. Et videns fidem eorum dixit ad hunc paralyticum: homo, remittuntur tibi peccata tua. 21. Et cœperunt cogitare hi scribæ et Farisæi dicentes: quis est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest remittere peccata, nisi unus Deus? 22. Cognoscens autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad eos: quid cogitatis in cordibus vestris? 23. Utrum est facilius dicere, remittuntur tibi peccata, an dicere, surge et vade. 24. Verum autem ut sciatis, quod potestatem habet hic filius hominis in terra remittere peccata, dixit ad hunc paralyticum: ad te dico, surge, et tollens hunc lectum tuum vade in domum tuam. 25. Et statim exurgens in facie eorum tollens, in quo jacuit, ivit in domum suam magnificans Deum. 26. Et stuporprehendit omnes, et magnificarunt Deum et pleni facti sunt timore dicentes: quod videmus mirabilia hodierno die. 27. Et post hoc exiit et vidit portitorem, nomine Levvi, sedentem ad telonium et dixit ad eum: sequere post me. 28. Et relinquens omnia surgens ivit post eum. 29. Et fecit cœnam magnam Levvi ei in domo sua et fuit turba portitorum magna et aliorum, qui fuerunt cum iis accumbentes. 30. Et murmurarunt scribæ eorum et Farisæi ad discipulos ejus dicentes: cur cum his portitoribus et peccatoribus editis et bibitis. 31. Et respondens Iesus dixit ad eos: non indigent sani medici, sed hi insani. 32. Non veni vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam. 33. Verum ii dixerunt ad eum: cur discipuli Iohannis jejulant sæpe et preces faciunt, similiter etiam Farisæorum, verum hi tui discipuli edunt et bibunt. 34. Tunc is dixit ad eos: non potestis filios sponsi, donec hic sponsus cum iis est, facere jejunare; 35. at veniunt dies, et cum auferetur ab iis hic sponsus, et tum jejunant in illis diebus. 36. Dixit autem etiam parabolam ad eos, quod unus assumentum ve-

ANNOTATIONES.

v, 18. galagidideina] J. St. galagidedeina, rectius quidem, sed vid. ad viii, 56.

v, 19. waiva] quomodo, gr. πῶς, Ulf. fortasse c. codd. πῶς legit. — gasatidedun] J. St. ✕ gasundidedun. — midjaim] J. St. B. ✕ midjan.

v, 20. du—usliþin] ad hunc paralyticum, ° gr. — asleitanda] J. St. ÷ asletanda.

v, 21. fareisaieis] J. ✕ fareisaeis. — ains] ea vocula cum et græco εἰς et μόνος respondeat, cum Griesb., Ulf. εἰς legisse, periculosius est contendere.

v, 22. hairtam izvaraim] J. St. ✕ hairtan izvaramma.

v, 23. waþar] utrum, Ulf. accuratius quam gr. τί, sic vii, 42. — azetizo] J. St. B. ÷ azeitizo. — fravaurhteis] Ulf. c. codd. ° σοῦ (þeinós).

v, 24. iþ þan ei] edit. ✕ iþ þanei, vid. M. xxvii, 46; cf. jah þan L. xvii, 3; J. vi, 51; all. cf. ad M. xxv, 40. — viteid] J. St. ÷ viteiþ, sic etiam habaiþ pro habaid. — sa] J. St. ° ÷.

v, 26. gasaiwam] videmus, gr. omn. εἶδομεν.

v, 28. iddja] cod. Arg. marg. laistida (secutus est).

v, 29. þaiei] vid. ad vs. 10.

v, 30. matjid jah drigkid] ea cum aut editis et bibitis aut edit et bibit verti possint, Zahnio Glossar. p. 182 Ulf. cum verss. ἐσθίει καὶ πίνει ex Mc. ii, 16 legisse pro: abile videtur; hoc recte; sed quod cod. D etiam, in quo ἐσθίεται καὶ πίνεται legitur, illius lectionis testem adducit, erravit, nam hanc codicis lectionem corruptam pro ἐσθίετε καὶ πίνετε esse, nihil certius est.

v, 33. fareisaiei] pro fareisaie, vid. ad iii, 5; J. ✕ fareisaei, B. ÷ fareisaieis. — siponjos] sec. discipuli, ° gr. omn. Ulf. c. verss.

v, 34. is] J. St. B. ÷ iesus, vid. ad Mc. i, 42. — ist] J. St. ✕ is.

v, 35. jah] sec. et, ° gr.; abundat alterutrum jah et ex margine, ubi ex alio cod. positum erat, alteri loco illatum esse videtur; delendum igitur est aut h. l. aut supra; cf. ad J. xiii, 29; xviii, 31; Cor. I, xv, 19.

v, 36. þan] St. ✕ tan. — plat.] J. St. ✕ naat. — aiþþau] St. ✕ aiþþau. — gatimid] Ulf. c. codd. ° ἐπιθῆναι.

ana snagan fairnjana. aip̄pau jah sa niuja aſtaurnid jah þamma fairnjin ni gatiunid þata a
 37 þamma niujin. jah ainshun ni giutid vein niujata in balgins fairnjans. aip̄pau distairid þata
 38 niujo vein þans balgins jah silbo usgutniþ jah þai balgeis fraqistnand. ak vein juggata in balgins
 39 niujans giutand jah bajops gafastanda. jah ainshun driggandane fairni. ni suns vili jugg. qip̄iþ auk. þata
 vi, 1 fairnjo batizo ist. jah varþ in sabbato anþamma frumin gaggan imma þairh atisk. jah raupideduu
 2 ahsa siponjos is jah matidedun bnauandans handum. ip̄ sumai fareisaie qepun du im. wa taujid.
 3 þatei ni skuld ist taujan in sabbato dagam. jah andhafjands vip̄ra ins iesus qap̄. ni þata ussuggvud.
 4 þatei gatavida daveid. þan gredags vas. silba jah þatei miþ imma vesun. waiva inngalaiþ in gard
 guþs jah hlaibans faurlageinaiſ usnam jah matida jah gaf þaim miþ sis visandam. þanzei ni skuld i-t
 5 matjan nibai ainaim gudjam. jah qap̄ du im. þatei frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato daga.
 6 jah varþ þan in anþamma daga sabbato galeiþan imma in synagogein jah laisjan. jah vas jainar
 7 manna. jah handus is so taihsvo vas þaursus. vitaidedunuh þan bai bokarjos jah fareisaieis. jau in
 8 sabbato daga leikinodedi. ei bigeteina til du vrohjan ina. ip̄ is vissuh mitonins iſe jah qap̄ du þam-
 ma manu þamma þaursja habandin bandu. urreis jah stand in midjaim. þaruh is urreisands gastoþ.
 9 qap̄ þan iesus du im. fraihna izvis. wa skuld ist sabbato dagam. þiuþ taujan þau unþiuþ taujan. sai-
 10 vala ganasjan þau usqistjan. jah ussaiwands allans ins qap̄ du imma. ufrakei þo handu þaina. þaruh
 11 is ufrakida. jah gastoþ so handus is svasve so anþara. ip̄ eis fullai vaurþun unfrodeins jah rodidedun
 12 du sis misso. wa tavidideina þamma iesua. jah varþ in dagam þaim ei usiddja iesus in fairguni bidjan
 13 jah vas naht þairhvakands in bidai guþs. jah biþe varþ dags atvopida siponjans seinans jah gaval-
 14 jands us im tvolib. þanzei jah apaustuluns namnida. seimon. þanei jah namnida þaitru. jah andraian
 15 broþar is. iakobu jah iohannen. filippu jah barþulomaiu. maþþaiu jah þoman. iakobu þana alfaius
 16 jah seimon þana haitanan zeloten. iudan iakobaus jah iudan iskarioten. saei jah varþ galevjands
 17 ina. jah atgaggands dalaþ miþ im gastoþ ana stada ibnamma jah hiuma siponje is jah hansa mikila
 manageins af allamma iudaias jah iairusalem. jah þize faur marein tyre jah seidone jah anþaraizo

INTERPRETATIO.

stimenti novi non ponit in vestimento vetere, alioquin etiam hoc novum rumpit et huic veteri non
 convenit hoc ab hoc novo. 37. Et unus non fundit vinum novum in utres veteres, alioquin dirumpit
 hoc novum vinum hos utres et ipsum effunditur et hi utres perduntur. 38. Sed vinum novum in utres
 novos fundunt, et ambo conservantur. 39. Et unus bibentium vetus, non statim vult novum, dicit enim: hoc
 vetus melius est. vi, 1. Et factum est in sabbato secundo primo ire ei per satum, et vellerunt aristas disci-
 puli ejus et ederunt conterentes manibus. 2. Verum quidam Farisæorum dixerunt ad eos: quid facitis,
 quod non fas est facere in sabbati diebus? 3. Et respondens ad eos Iesus dixit: non hoc legistis, quod
 fecit David, cum famelicus esset, ipse et qui cum eo fuerunt? 4. quomodo introiit in domum Dei et panes
 propositionis sumpsit et dedit his cum eo existentibus, quos non fas est edere, nisi unis sacerdotibus. 5.
 Et dixit ad eos, quod dominus est hic filius hominis et huic sabbati diei. 6. Et factum est autem in alio die sab-
 bati ire ei in synagogam et docere, et fuit illic homo, et manus ejus hæc dextra fuit arida. 7. Observarunt
 autem hi scribæ et Farisæi, an in sabbati die sanaret, ut invenirent facultatem ad accusandum eum. 8.
 Verum is scivit cogitationes eorum et dixit ad hunc hominem hunc aridam habentem manum: surge et sta in
 mediis. Tunc is surgens stetit. 9. Dixit autem Iesus ad eos: interrogo vos, quid fas est sabbati diebus, bene
 facere, an male facere, animam servare an perdere? 10. Et adspiciens omnes eos dixit ad eum: protende
 hanc manum tuam. Tunc is protendit, et stetit hæc manus ejus, sicut hæc altera. 11. Verum ii pleni facti-
 sunt insipientia et locuti sunt ad se invicem, quid facerent huic Iesu. 12. Et factum est in diebus his, ut
 exiret Iesus in montem orare et fuit noctem pervigilans in prece Dei. 13. Et cum fieret dies, advocavit
 discipulos suos et eligens ex iis duodecim, quos etiam apostulos vocavit, 14. Simonem, quem etiam vocavit
 Petrum, et Andream, fratrem ejus, Iacobum et Iohannem, Philippum et Barthelomæum, 15. Maththæum et
 Thomam, Iacobum hunc Alfæi et Simonem hunc vocatum Zeloten, 16. Iudam Iacobi et Iudam Iscarioten,
 qui etiam factus est tradens eum. 17. Et iens deorsum cum iis stetit in loco plano et grex discipulorum
 ejus et cohors magna populi ab omni Iudæa et Ierusalem et horum præter mare Tyrorum et Sidonum et

ANNOTATIONES.

v, 38. giutand] fundunt, gr. βλητέον; sic. Mc. II, 22.

v, 39. driggandane] sic cod. Arg. et ita quidem, ut syllaba drig sit ultima plagula, reliqua verbi pars gandane in sequente plagula scripta sit; lb. Z. ÷ driggkandane, uti in cod. Arg. h. l. sic etiam Ep^h. v, 18 legitur.—fairni] J. St. ✕ fairnji.—qip̄iþ] J. ✕ qip̄.—fairnjo] J. St. B. ✕ fairnji.

vi, 1, ahsa] gr. omn. post is.

vi, 2. sabbato dagam] editt. ut semper ✕ jct., vid. vs. 6 daga sabbato.

vi, 3. iesus qap̄] ¶ gr.

vi, 4. gaf] Ulf. c. codd. et vers. ° zai — visandam] existentibus, ° gr. omn., Ulf. ex Mc. II, 26.

vi, 7. til du vrohjan] facultatem ad accusandum progr. κατηγορίαν; haud ita recte Griesb. statuit, Ulf. κατηγορίαν legisse.

vi, 10. ufrakida] protendit, gr. ἐποίησεν

vi, 11. tavidideina] J. St. rectius tavidideina, sed vid. ad VIII, 56. — þamma] vid. ad Mc. xv, 15.

vi, 12. ei usiddja] ut exiret, gr. ἐξῆλθεν omissa particula; Ulf. sequitur libros, qui ἐξελεῖν αὐτόν habent, cf. VIII, 1. — iesus] J. St. B. ÷ is, vid. ad Mc. I, 42. — þairhvakands] cod. Arg. ✕ þairhvakands, vid. ad M. v, 15.

vi, 13. im] J. St. ✕ in, sic v. 59.

vi, 15. maþþaiu] vid. ad M. ix, 9.

vi, 16. ina] eum, ° gr. omn.

vi, 17. atgaggands] cod. Arg. ✕ atgaggaggands, cf. ad Cor. II, x. 12. — hiuma] sic editt. cum cod. Arg. h. l. et VIII, 4 pro hiuhma, vid. ad M. v, 15. — faur marein] J. St. Z. ✕ jct. — jah — baurge] et aliarum urbium, ° gr. omn.; sine dubio ea verba ex cod., qui pro Ἱερουσαλὴμ—Σιδῶνος habebat ἄλλων

18 baurge. þaiei qemun hausjan imma jah hailjan sik saulte seinazo. jah þai anahabaidans fram ahmam
 19 unhrainjaim jah gahailidai vaurþun. jah alla managei sokidedun attékan imma. unte mahts af imma
 20 usiddja jah ganasida allans. jah is ushafjands augona seinu du siponjam seinaim qaþ. audagai jus
 21 unledans ahmin. unte izvara ist þiudangardi himine. audagai jus gredagans nu. unte sadai vairþiþ.
 22 audagai jus gretandans nu. unte ushlohjanda. audagai sijuþ. þan sijand izvis mans jah afskaidand
 23 izvis jah idveitjand jah usvairpand namin izvamma sve ubilamma in sunaus mans. faginod in jai-
 24 , 25 namma daga jah laikid. unte sai. mizdo izvara managa in himinam. bi þamma auk tavidedun prau-
 25 letum attans ize. aþþan vai izvis þaim gabeigam. unte ju habaid gaþlaiht izvara. vai izvis jus sadans
 26 nu. unte gredagai vairþiþ. vai izvis jus hlaljandans nu. unte gaunon jah gretan duginnid. vai þan
 27 vaila izvis qipand allai mans. samaleiko allis tavidedun galiugapraufetum attans ize. akei izvis qipa
 28 þaim hausjandam. frijod þans hatandans izvis. vaila taujaid þaim sijandam izvis. þiuþjaiþ þans fra-
 29 qipandans izvis. bidjaid fram þaim anamahtjandam izvis. þamma stautandin þuk bi kinnu galevei
 30 imma jah anþara. jah þamma nimandin af þus vastja jah paida ni varjais. wammeh þan bidjandane
 31 þuk gif jah af þamma nimandin þein ni lausei. jah svasve vileid ei taujaina izvis mans jah jus taujaid
 32 imsamaleiko. aþþan jabai frijod þans frijondans izvis. wa izvis laune ist. jah auk þai fravaurhtans þans
 33 frijondans sik frijond. jah jabai þiuþ taujaid þaim þiuþ taujandam izvis. wa izvis laune ist. jah auk
 34 þai fravaurhtans þata samo taujand. jah jabai leiwid. fram þaimeni veneid andniman. wa izvis launé
 35 ist. jah auk fravaurhtai fravaurhtaim leiwand. ei andnimaina samalaud. sveþaub frijod þans sijands
 izvarans, þiuþ taujaid jah leiwaid ni vaihtais usvenans. jah vairþiþ mizdo izvara managa jah vairþiþ
 36 sunjus haubistins. unte is gods ist þaim unfagram jah unseljam. vairþaid bleiþjandans svasve jah

INTERPRETATIO.

aliam urnium, 18. qui venerunt audire eum et sanare se morbis suis, et hi vexati a spiritibus impuris et sanati facti sunt. 19. Et omnis turba quæsierunt attingere eum, nam potentia ab eo exiit et sanavit omnes. 20. Et is extollens oculos suos ad discipulos suos dixit: beati vos pauperes spiritu, nam vestrum est regnum cælorum; 21. beati vos famelici nunc, nam saturi sitis; beati vos flentes nunc, nam exhilaramini; 22. beati es is, cum odiunt vos homines et separant vos et exprobrant et ejiciunt nomen vestrum uti malum ob filium hominis. 23. Gaudete in illo die et exultate, nam ecce, merces vestra multa in cælis; secundum hoc enim fecerunt profetis patres eorum. 24. At vae vobis his divitibus, nam jam habetis consolationem vestram; 25. vae vobis, vos saturi nunc, nam famelici sitis; vae vobis, vos ridentes nunc, nam lugere et flere incipitis; 26. vae cum bene vobis dicunt omnes homines, similiter enim fecerunt falsis profetis patres eorum. 27. Sed vobis dico his audientibus: amate hos odientes vos, bene facite his odientibus vos. 28. benedicite his maledicentibus vobis, orate pro his violentantibus vos. 29. Huic percutienti te in maxillam, trade ei etiam alteram, et huic sumentem a te vestem, etiam tunicam ne prohibeas. 30. Cuique autem orantium te da et ab hoc sumente tuum ne exige. 31. Et sicut vultis, ut faciant vobis homines, etiam vos faciat is similiter. 32. At si amatis hos amantes vos, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hos amantes se amant. 33. Et si bene faciatis his bene facientibus vobis, quid vobis mercedum est? et enim hi peccatores hoc ipsum faciunt. 34. Et si commodatis, a quibus speratis accipere, quid vobis mercedum est? et enim peccatores peccatoribus commodant, ut accipiant æquale. 35. Verumtamen amate hos inimicos vestros, bene facite et commodate non quidquam expectantes, et sit merces vestra multa et sitis filii summi, nam is bonus est his inutilibus et malis. 36. Fiatis misericordes, sicut etiam pater vester misericors est; 37. et ne iudicate, ut non

ANNOTATIONES.

πόλων, in margine posita, qui codicem argenteum scripsit, in textum intulit.

vi, 20. *siponjam seinaim*] J. St. ✕ *siponje seinai*, B. ✕ *siponje seinaze*; in cod. Arg. quid scriptum fuerit, cognosci hodie non potest, quod cum Ib. dedimus, constructio postulat præpositionis *du*. — *jus*] vos, gr. *oi*, sic Ulf. pronomen personale vocativo addere solet, ubi Græci articulo utuntur, vid. M. vi, 11 *atta unsar þu in himinam*. vii, 23; Mc. ix, 25; L. iv, 23; vi, 25; Eph. vi, 9; morem Græcorum raro imitatur: Mc. xv, 29 sq. *o sa gatairands þo alh nasei þuk!* aut L. ix, 41 *o kuni!* sæpius omittit pronomen, ut Mc. x, 47, L. vii, 54; J. xix, 3; aut interjectionem, ut Rom. ix, 20 *manna!* — *ahmin*] spiritu ° gr.; J. St. addit ÷ *nu*. — *himine*] cælorum, gr. omn. θεού.

vi, 21. fin. J. St. signum lacunæ post *ushlohjanda* ponunt, sed in cod. Arg. nihil additur; illi viri docti in errorem sunt inducti, quod in extrema lineæ parte librarius nihil scripsit (id quod sæpius factum esse vidimus) et quæ litteræ exstare videntur, ex aversa parte plautæ pervaserunt.

vi, 22. *sijuþ*] Hz. ° ✕ — *sijand*] J. St. ✕ *sijond*. — *jah*] pr., Ulf. ° δταν.

vi, 23. *laikid*] J. St. B. ✕ *laikod*. — *himinam*] cælis, gr. οὐρανῶ. — *praufetum*] sic cod: Arg.; J. St. B. ✕ *praufetun*.

vi, 24. *ju*] jam, ° gr. omn.; J. St. ÷ *nu*. — *gaþlaiht*.] J. ✕ *gaþrafst*. St. ✕ *gaþod* et pro eo Glossar. p. 56 ✕ *gudaliþ*, Z. inepte *laþon* proponit, quod verbum h. l. sensum vix tolerabilem præbet; in cod. Arg. legitur, quod B. dedit, vid. etiam Cor. II, 1, 3 seqq. vii, 4, 7.

vi, 25. *sadans*] St. ✕ *sandans*. — *nu*] pr. nunc, ° gr. — *duginnid*] incipitis, ° gr. omn.; Ulf. ad indicandum tempus futurum addidit; pro eo tempore, quo ejus lingua caret, præsens ponere solet, sed aliquoties illum defectum ita explet, ut circumscriptione quadam utatur, additis verbis præter *duginnan* etiam *haban* (habere), *skulan* (debere), *munan* (cogitare), *sik skastjan* (præparare).

vi, 26. *allai*] omnes, ° gr.

vi, 27. *sijandam*] cod. Arg. marg. *hatjandam* (odientibus); erravit autem librarius, nam signum glossæ non verbo *sijandam*, ad quod pertinet glossa, sed verbo *hatandans* appinxit.

vi, 28. *fram*] vid. ad II, 24.

vi, 29. *imma*] ei, ° gr.

vi, 32. *aþþan*] at, gr. omn. *xai*

vi, 34. *þaimeni*] J. St. B. Hz. ÷ *þammei*.

vi, 35. *izvarans*] Ulf. ° *xai*. — *jah*] tert., Z. ✕ *ja*. — *unfagram*] J. St. ✕ *unfairam*.

vi, 36. *vairþaid*] Ulf. c. codd. ° οὐν. — *svasve*] cod. Arg. ✕ *svave*. — *izvar*] J. St. ✕ *izvara*.

- 37 *atta izvar bleiþs ist. jah ni stojid. ei ni stojindau. ni afdomjaid jah ni afdomjanda. fraletaid jah frale-*
 58 *tanda. gibaid jah gibada izvis. mitads goda jah ufarfulla jah gavigana jah ufargutana gibada in barm*
 39 *izvarana. þizai auk samon mitadjon. þizaiei mitid. mitada izvis. qaþuh þan gajukon im. ibai*
 40 *mag blinds blindana tiuhan. niu bai in dal gadriusand. nist siponeis ufar laisari seinana. iþ garnan-*
 41 *vids warjizuh vairþai sve laisaris is. aþþan wa gaumeis gramsta in augin broþrs þeinis. ip anza in*
 42 *þeinamma augin ni gaumeis. aiþþau waiva magt qiþan du broþr þeinamma. broþar let. ik usvairþa*
 gramsta þamma in augin þeinamma. silba in augin þeinamma anza ni gaumjands. liuta. usvairp
 faurþis þamma anza us augin þeinamma. jah þan gaumjais usvairpan gramsta þamma in augin broþrs
 43, 44 *þeinis. ni auk ist bagms gods taujands akran ubil. nih þan bagms ubils taujands akran god. warjizuh*
 raihtis bagme us svesamma akrana uskunþs ist. ni auk us þaurnum lisanda smakkans. nihþan us
 45 *aiwatundjai trudanda veinabasja. þiuþeigs manna us þiuþeigamma huzda hairtins seinis usbairid*
 þiuþ. jah ubils manna us ubilamma huzda hairtins seinis usbairid ubil. uzuh allis ufarfullein hairtins
 46, 47 *rodeid munþs is. aþþan wa mik haitid. frauja frauja. jah ni taujid. þatei qiþa. wazuh sa gaggands*
 48 *du mis jah hausjands vaurda meina jah taujands þo. ataugja izvis. wamma galeiks ist. galeiks ist*
 mann timrjandin razn. saei grob jah gadiupida jah gasatida grunduvaddjau ana staina. at garunjon þan
 vaurþanai bistagq awa bi jainamma razna jah ni mahta gavagjan ita. gasulid auk vas ana þamma staina
 49 *iþ sa hausjands jah ni taujands galeiks ist mann timrjandin razn ana airþai inuh grunduvaddju. þatei*
 vii, 1 *bistagq flodus jah sunsgadraus. jah varþ so usvalteins þis raznis mikila. biþe þan usfullida alla þo vaurda*
 2 *seina in bliumans manageins. galaiþ in kafarnaum. hundafade þan sumis skalks siukands svultavairþja.*

INTERPRETATIO.

judicemini; ne condemnetis et non condemnamini; absolvatis et absolvimini. 38. Detis et datur vobis; mensura bona et superplena et concussa et superfusa datur in sinum vestrum, hac enim ipsa mensura, qua mensuratis, mensuratur vobis. 39. Dixit autem parabolam iis: num potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40. Non est discipulus super magistrum suum, verum paratus quisque fiat uti magister ejus. 41. At quid vides festucam in oculo fratris tui, verum trabem in tuo oculo non vides? 42. Aut quomodo potes dicere ad fratrem tuum: frater, sine, ego ejicio festucam hanc in oculo tuo; ipse in oculo tuo trabem non videns, hypocrita, ejice antea hanc trabem ex oculo tuo et tum videas ejicere festucam hanc in oculo fratris tui. 43. Non enim est arbor bona faciens fructum malum, neque arbor mala faciens fructum bonum. 44. Quaeque enim arborum ex proprio fructu nota est, non enim de spinis colliguntur ficus, neque de rubo calcantur uvæ. 45. Bonus homo e bono thesauro cordis sui profert bonum et malus homo e malo thesauro cordis sui profert malum; exque enim abundantia cordis loquitur os ejus. 46. At quid me vocatis domine, domine! et non facitis, quod dico? 47. Quisque hic iens ad me et audiens verba mea et faciens ea, ostendo vobis, cui similis est. 48. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit et profundum fecit et posuit fundamentum super saxum; in inundatione autem facta irruit aqua contra illam domum et non potuit commovere eam, fundata enim fuit super hoc saxo. 49. Verum hic audiens et non faciens similis est homini aedificanti domum super terram sine fundamento, cui irruit fluctus et statim cecidit, et facta est hæc eversio hujus domus magna. vii, 1. Cum autem expleret omnia hæc verba sua in aures turbæ, ivit in Cafarnaum. 2 Centurionum autem cujusdam servus ægrotans morti-propinquus, qui fu t

ANNOTATIONES.

- vi, 5. *ei*] ut, gr. *καί*; sed vid. ad J. xvi, 17.
 vi, 38. *jah*] sec. et, ° gr. — *ufarfulla*] superplena, gr. *πεπιεσμένον*, cui cum gothicum verbum non satis respondeat, Ulfilam *περιστόν* legisse B. suspicatur. — *gibada*] sec. datur, gr. omn. *δώσουσι*, cf. vs. 44. — *mitid*] sic et B. conjectura, lh. etiam (in adnotatione ad Hz.) probata, dedimus; cod. Arg. et editt. * *mitad*; librarius sequenti *mitada* in errorem inductus esse videtur.
 vi, 39. *þan*] St. * *tan*. — *im*] J. St. * *in*. — *dal gadriusand*] editt. * *dalga driusand*, vid. ad Mc. xii, 1.
 vi, 40. *gamunvids*] J. St. * *gaustaujane manvids*, B. * *ga ustaujane manvids*; cod. Arg. *gamunvids* et in marg. *ustauhans* (perfectus), quod cum jam B. legerit et evidenter scriptum sit, lhrium miramur dicere in cod. *us'aubans* legi.
 vi, 41. *gaumeis*] sec., J. St. * *gaumjeis*.
 vi, 42. *ik*] ego, ° gr. omn.
 vi, 44. *lisanda* — *trudanda*] colliguntur — calcantur, gr. omn. *συλέγουσι* — *τρυνῶσι*, cf. vs. 38. Cæterum gothicum *trudan* calcare (x, 19), conculcare (viii, 5), græco *τρυνᾶν* (metere, vindemiare) omnino non respondet; et si quis Ulf. sensum potius quam verba respexisse dicat, tum *us aiwatundjai* non ita apte appositum videtur; nos hunc locum in eorum numero habemus, ubi græcorum verborum significationem non satis intellexit, vid. ad. i, 5. — *veinabasja*] uvæ

- (plur.), gr. *σταφυλήν*; cæterum J. * *veinabasjan*, St. * *vainabasjan*.
 vi, 45. *usbairid*] pr. St. * *nsbairid*.
 vi, 47. *vaurda meina*] ¶ gr. omn. — *galeiks ist*] ¶ gr. omn.
 vi, 48. *at garunjon*] J. * *atarunjan*, St. * *at garunjan*, B. * *atgarunjan*. — *bistagq awa*] J. * *bistagun awa*, St. * *bistaguna wa*. — *ana*] sec., J. St. * *and*.
 vi, 49. *þatei*] si pro particula relativa aut causali accipitur, sensus omnino turbatur; gr. omn. *ἢ* referendum ad *οἰκία* pendet a *προσέβρηξεν*. Si Gollius græcorum lectionem ad verbum exprimere vellet, *bi þammei* debebat scribere; nam præpositio *bi* vel *du* vel *viþra* verbo *stiggan* conjungi solet (M. vii, 25, 27; L. iv, 11; xiv, 31; Rom. ix, 32); si *þatei* ad *razn* pertinet, id quod sensus postulat, Ulf. constructionem mutavit, quod sæpius fecit, sed h. l. audacius. — *bistagq*] J. St. * *bistagun*. — *flodus*] J. St. B. * *awastodus*; cod. Arg. marg. *awa* (fluvius); glossam viri illi docti in textum intulerunt. — *gadraus*] suspicamus, Ulf. c. gr. *συνέπεσε* legisse.
 vii, 2. *svultavairþja*] Z. * *div*; J. St. B. * *svulta vairþid*; *svultavairþja* = ad mortem vergens i. e. morti appropinquans (Grim. II. 577); gr. *ἤπελλε τελευτᾶν*, forma concreta præcedente abstracta habet, in quo diligens lector offendere possit.

3 saei vas imma svers. gahausjands þan bi iesu insandida du imma sinistans iudaie bidjands
 4 ina. ei qimi jah gasasidedi þana skalk is. ip eis qimandans at iesua bedun ina usdaudo
 5 qipandans. þatei vairps ist þammei fragibis þata. unte frijof þiuda unsara jah synagogein is gatimrida
 6 unsis ip iesus iddjub miþ im jah juþan ni fairra visandin imma þamma garda insandida du imma.
 sa hundafads frijonds qipands du imma. frauja. ni draihei þuk. unte ni im vairps ei uf hrot mein
 7 inngaggais. dupei ni mik silban vairþana rahnida at þus qiman. ak qip vaurda jah gahailnid sa
 8 þiumagus meins. jah þan auk ik mannam uf valdufna gasatids. habands uf mis silbin gadrahtins.
 jah qipa du þamma. gagg. jah gaggid. jah anþamma. qim her. jah qimid. jah du skalka mei-
 9 namma. tavei þata. jah taujid. gahausjands þan þata iesus sildaleikida ina jah vandjands sik
 du þizai afarlaistjandein sis managein qap. amen qipa izvis. ni in israela svalauda galaubein bigat.
 10, 11 jah gavandjandans sik þai insandidans du garda bigetun þana siukan skalk hailana. jah varþ in
 þamma afar daga. iddja in baurg namnida naen. jah mididdjedun imma siponjos is ganohai jah
 12 manageins silu. biþeh þan newa vas daura þizos baurgs. þaruh sai. utbaurans vas naus. sunus ainahz
 13 aiþein seinai. jah si silbo vidovo. jah managei þizos baurgs ganoha miþ izai. jah gasaiwands
 14 þo frauja iesus infeinoda du izai jah qap du izai. ni gret. jah duatgaggands attaitok wilstrjom.
 15 ip þai bairandans gastopun jah qap. juggalud du þus qipa. urreis. jah ussat sa naus jah dugann
 16 rodjan, jah atgaf ina aiþein is. dissat þan allans agis. jah mikilidedun guþ qipandans. þatei prau-
 17 letus mikils urrais in unsis jah þatei gaveisoda guþ manageins seinazos. jah usiddja þata vaurd
 18, 19 and alla iudaia bi ina jah and allans bisitands. jah gataihun iohannen siponjos is bi alla þo. jah
 athaitands tvans siponje seinaze iohannes insandida ins du iesua qipands. þu is sa qimanda þau
 20 anþaranu venjaima. qimandans þan at imma þai vairov qeþun. iohannes sa daupjands insandida
 21 ugkis du þus qipands. þu is sa qimanda þau anþaranu venjaima. inu þan þizai weilai gahailida
 22 managans af sauhim jah slahim jah ahmane ubilaize jah blindaim managaim fragaf siun. jah
 andhafjands iesus qap du im. gaggandans gateihats iohannen. þatei gasewuts jah gahausideduts.

INTERPRETATIO.

ei carus. 3. Audiens autem de Iesu misit ad eum seniores Iudæorum orans eum, ut veniret et sanaret hunc servum ejus. 4. Verum ii venientes ad Iesum orarunt eum sollicitè dicentes, quod dignus est, cui præstas hoc. 5. nam amat gentem nostram et synagogam is ædificavit nobis. 6. Verum Iesus ivit cum iis et amplius non procul existente eo hac domo, misit ad eum hic centurio amicos dicens ad eum: domine, ne urge te, nam non sum dignus, ut sub tectum meum intres. 7. ideoque non me ipsum dignum aestimavi, ad te venire, sed dic verbum, et sanatur hic puer meus. 8. Et vero enim ego homo sum sub imperio constitutus, habens sub me ipso milites, et dico ad hunc: vade, et vadit, et alteri: veni huc, et venit; et ad servum meum: fac hoc, et facit. 9. Audiens autem hoc Iesus miratus est eum, et vertens se ad hanc sequentem se turbam dixit: amen dico vobis, non in Israele talem fidem inveni. 10. Et convertentes se hi missi ad domum invenerunt hunc ægrotum servum sanum. 11. Et factum est in hoc postero die, ivit in oppidum vocatum Naen, et comitati sunt eum discipuli ejus multi et turbæ multum. 12. Cum autem prope esset portæ hujus oppidi, tunc, ecce, elatus fuit mortuus, filius unicus matri suæ, et ea ipsa vidua, et turba hujus oppidi multa cum ea. 13. Et videns hanc dominus Iesus misertus est super eam et dixit ad eam: ne fle. 14. Et accedens attigit feretrum, verum hi portantes steterunt, et dixit: adolescens, ad te dico, surge! 15. Et surrexit hic mortuus et cœpit loqui, et reddidit eum matri ejus. 16. Obsedit autem omnes timor, et magnificarunt Deum dicentes: quod profeta magnus exstitit in nobis et quod visitavit Deus populum suum. 17. Et exiit hoc verbum in omnem Iudæam de eo et in omnes vicinos. 18. Et nuntiarunt Iohanni discipuli ejus de omni hoc; 19. et advocans duos discipulorum suorum Iohannes misit eos ad Iesum dicens: tu es hic veniens, an aliumne expectemus? 20. Venientes autem ad eum hi viri dixerunt: Iohannes hic baptizans misit nos ad te dicens: tu es hic veniens, an aliumne expectemus? 21. In autem hac hora sanavit multos a morbis et plagis et spiritibus malis et cæcis multis reddidit visum. 22. Et respondens Iesus dixit ad eos: euntes nuntiate Iohanni, quod vidistis et audivistis, quod cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, muti

ANNOTATIONES.

vii, 3. qimi] sic cod. Arg.; Hz. + qemi, vid. ad viii, 56.

vii, 4. fragibis] J. St. B. * frambis.

vii, 5. synagogein] vid. ad M. xxvii, 62.

vii, 6. im] pr., J. St. * in. — imma] pr., gr. omn. post juþan. — du imma] sec., J. ° *.

vii, 8. mis silbin] J. B. * jct. uti vs. 49 et sæpius, St. * missisbin. — her] huc, ° gr. omn.

vii, 9. amen] amen, ° gr.

vii, 11. afar daga] St. Z. * jct. — naen] in cod. Arg. maen scriptum esse videtur: cæterum gr. omn. Natv.

vii, 12. ridovo] vid. ad iv, 13. — managei] J. St. * managai. — si silbo] ea ipsa, gr. αὐτῆ. — ganoha] Ulf. c. codd. ° ἦν.

vii, 13. frauja iesus] dominus Iesus; gr. alii κύριος, alii Ἰησοῦς; utrumque Ulf. et cod. 225 conjungit.

vii, 15. dugann] St. * dugan.

vii, 16. allans agis] ¶ gr. omn. — mikilidedun] J. St. B. * mikelidedun. — qipandans] lb. h. l. adnotat: Gothus lineolam illam, notam τῶν n, syllabæ ultimæ superinducere neglexit; sed errat vir doctus, nam illa lineola clarissime supra est ducta. — seinazos] St. * seinazos.

vii, 19. tvans] Ulf. c. cod. D. et verss. ° τῶν. — ins] eos, ° gr. omn.

vii, 20. venjaima] St. * venjaina.

vii, 21. ahmane ubilaize] St. * ahmanum; B. conjectura ahmam ubilaim non necessaria est, construuntur enim verba medendi et sanandi et cum genitivo (L. v, 15; vi, 18; viii, 2) et cum præpositione af (Mc. v, 29, 34). Locos, ubi Ulf. constructionem mutat, habes hos: iv, 25 galuknoda himins du jeram þrim jah menoþs saih. Mc. i, 6 vas gavasiþs tuglam jah gairda; cf. ad Cor. ii, xii, 21.

vii, 22. gateihats] Z. * gataihats.

- 23, 24 p̄atei blindai ussaiwand. haltai gaggand. þrutsfillai gahrainjanda. baudai gahausjand. naveis urreisand.
 unled̄ai vailamerjanda. jah audags ist sawazuh saei ni gamarzjada in mis. at galeiþandam þ̄n þ̄aim
 airum iohannes dugann rodjan du managein bi iohannen. wa usiddjedup̄ in aup̄ida saiwan. raus fram
 25 vinda vagid. akei wa usiddjedup̄ saiwan. mannan in hnasqjaim vastjom gavasidana. sai. þ̄ai in
 26 vastjom vulþagaim jah fodeinai visandans in þ̄iudangardjom sind. akei wa usiddjedup̄ saiwan.
 27 praufetu. jai q̄iþa izvis. jah mais praufetu. sa ist bi þ̄anei gamelid ist. sai. ik insandja aggilu meinana
 28 faura andvairþja þ̄einamma. saei gamanveid vig þ̄einana faura þ̄us. q̄iþa allis izvis. maiza in baurim
 q̄inono praufetus iohanne þ̄amma daupjandin ainshun nist. ip̄ sa minniza imma in þ̄iudangardjai
 29 guþs maiza imma ist. jah alla managei gahausjandei jah motarjos garaihtana domidedun guþ u'dau-
 30 pidai daupeinai iohannis. ip̄ fareisaisis jah vitodafastjos runa guþs fraq̄epun ana sik ni daupidai
 31, 32 fram imma. we nu galeiko þ̄ans mans þ̄is kunjis jah we sijaina galeikai. galeikai sind barnam þ̄aim
 in garunsai sitandam jah vopjandam seinā misso jah q̄iþandam. sviglodedum izvis jah ni plinsidedup̄.
 33 gaunodedum izvis jah ni gaigrotuþ. urrann raihtis iohannessa daupjands nih hlaif matjands nih vein
 34 drigkands. jah q̄iþiþ. unhulþon habaiþ. urrann sunus mans matjands jah drigkands. jah q̄iþiþ. sai.
 35 manna afeija jah veindrugkja. frijonds motarje jah fravaurhtaize. jah gasunjoda varþ handugei fram
 36 barnam seinaim allaim. baþ þ̄an ina sums fareisaisi ei matidedi miþ imma. jah atgaggands in gard
 37 þ̄is fareisaisius anakumbida. þ̄aruh sai. q̄ino in þ̄izai baurg. sei vas fravaurhta jah uskunnandei. þ̄atei
 38 anakumbida in razna þ̄is fareisaisius. briggandei alabalstraun balsanis. jah standandei faura fotum is
 astaro greitandei dugann natjan fotuns is tagram jah skufta haubidis seinis bisvarb jah kukida fotum
 39 is jah gasalboda þ̄amma balsana. gasaiwands þ̄an sa fareisaisius. saei haihait ina. rodida sis ains

INTERPRETATIO.

audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. 23. Et beatus est omnis, qui non scandalizatur in me. 24. In abeuntibus autem his legatis Iohannis coepit loqui ad turbam de Iohanne: quid existiis in desertum videre, arundinem a vento motam? 25. Sed quid existiis videre, hominem in mollibus vestibus vestitum? Ecce, hi in vestibus splendentibus et cibo existentes in regum aulis sunt. 26. Sed quid existiis videre, profetam? utique dico vobis, etiam magis profeta. 27. Hic est, de quo scriptum est: ecce, ego mitto angelum meum praefacie tua, qui parat viam tuam praefate. 28. Dico enim vobis: major in natis mulierum profeta Iohanne, hoc baptizante, unus non est, verum sic minor eo in regno Dei major eo est. 29. Et omnis turba audiens et portitores justum judicarunt Deum baptizati baptismo Iohannis. 30. Verum Farisaei et legis-periti consilium Dei improbarunt in se, non baptizati ab eo. 31. Cui jam similo hos homines hujus generis et cui sint similes? 32. Similes sunt pueris his in foro sedentibus et vocantibus se invicem et dicentibus: tibiis-cecinimus vobis et non saltavistis; lamentati-sumus vobis et non ploravistis. 33. Prodiit enim Iohannes hic baptizans, nec panem edens, nec vinum bibens, et dicitis: daemone[m] habet; 34. prodiit filius hominis edens et bibens, et dicitis: ecce, homo devorator et vinolentus, amicus portitorum et peccatorum. 35. Et justificata fuit sapientia a filiis suis omnibus. 36. Oravit autem eum quidam Farisaeorum, ut ederet cum eo, et adiens in domum hujus Farisaei accubuit. 37. Tunc ecce, mulier in hoc oppido, quae fuit peccatrix et cognoscens, quod accubuit in domo hujus Farisaei, afferens alabastrum balsami 38. et stans ante pedes ejus retro flens coepit rigare pedes ejus lacrymis et capillo capitis sui tersit et osculata est pedes ejus et unxit hoc balsamo. 39. Videns autem hic Farisaeus, qui vocavit eum, locutus est sibi solus dicens: hic si esset profeta, cognosceret utique, quae et qualis haec mu-

ANNOTATIONES.

VII, 24. at galeiþandam] St. Z. ✕ jct.; J. ✕ asgaleiþandam.

VII, 25. vulþagaim] J. St. B. ✕ vulþanaim. — fodeinai] cibo, Ulf. τροφή pro τροφή legisse jam Maresh. et B. recte viderunt, nisi forte ad fodeinai ex praecedentibus vulþagai subintelligendum esse aliquis suspicatur, ut fodeins vulþaga (lautus cibus) graeco τροφή respondeat; id autem artificiosius ne sit admodum veremur. — þiudangardjom] J. St. ✕ þiudangardja, B. ✕ þiudangardjan (scilicet in cod. — on pro — om exaratum esse videtur).

VII, 26. jai] J. St. ✕ jah. — fraufetu] sec., vid. ad I, 54.

VII, 27. þanei] J. St. ✕ þanci.

VII, 28. baurim] J. St. ✕ bauran. — nist] J. St. B. ✕ ni ist. — imma] pr. ei, ° gr. omn.

VII, 29. gahausjandei] J. St. ÷ gahausjandans. — garaihtana domidedun guþ] J. St. guraihta....; haec cum sequentibus in cod. Arg. omnino evanuerunt.

VII, 30. fraq̄epun ana] J. St. ✕ frakunþ.... B. Hz. Z. ✕ fraq̄epun and. Quod dedimus fraq̄epun, id analogia linguae postulat, cum neque ex japan (B. lh.), nec ex jaiþan (Z.) illud jepun nasci possit; neque in cod. Arg. ullum vestigium partis j litterae apparet, quae subter lineam ducitur. Verbum fraqiþan, proprie maledicere (M. xxv, 44; Mc. xi, 21; all.) significans, h. l. significationem contemnendi, repudiandi (alias

usbrikan Mc. vi, 26) induit. And, quod pro ana legunt, quia sensum huic loco alienum praebet, probari omnino non potest, neque lh. ana, quod prius conjecerat (nam in cod. Arg. clare cognosci jam non potest) Benzellii auctoritate motus, rejicere debebat; ad reddendum graecum εις εαυτους (contra se, in detrimentum suum) nihil aptius est, quam ana sik, cf. M. xxvii, 13; Mc. iii, 26; xiv, 55; J. xviii, 29; Cor. II, x, 2.

VII, 31. Ab initio versus J. St. qap þan frauja. e nonnullis gr. addunt, quod cod. Arg. non agnoscit.

VII, 32. seinā misso] edit. ✕ jct. — sviglodedum] J. St. ✕ svigalodedum. — gaunodedum] cod. Arg. marg. synonymum hufum e M. xi, 17.

VII, 33. nih] sec. J. St. ÷ ni.

VII, 34. afeija] J. St. B. ✕ afeiei.

VII, 35. seinaim] J. ✕ seinama, St. ✕ seinamma.

VII, 36. ina sums] ¶ gr. omn.

VII, 37. sei] J. St. B. ✕ so. — jah] et, ° gr.; J. St. ✕ sah. — in razna] J. ✕ in gard, St. ✕ and gard. — þis fareisaisius briggandei] J. St. ✕ fareisaisie briggandei omissa ultima versus parte — alabalstraun] B. ✕ alabastraum; gr. omn. ἀλάβαστρον.

VII, 38. af aro] gr. ante faura. — post fotum usque ad fravaurhta vers. 39 J. St. lac.; omnia fere singularum litterarum vestigia in cod. Arg. interierunt.

VII, 39. farisaisius] sic cod. Arg.; Hz. Z. ✕ fareisaisius. — sis] B. ÷ in sis. — ains] solus, ° gr. omn.

qibands. sa ip vesi praufetus. uskunbedi þau. wo jah wileika so qino. sei tekib imma. þatei fravaurlita
 40, 41 ist. jah andhafjands iesus qap du paitrau. seimon. skal þus wa qiban. ip is qap. laisari qip. tva
 42 dulgis skulans vesun dulgahaitjin sumamma. ains skulda skatte simfhunda. ip anþar simstigungs. ni
 43 habandam þan. wapro usgebeina. baim fragaf. wapar nu þize. qip. mais ina frijod. andhafjands þan
 44 seimon qap. þana gavenja. þammei managizo fragaf. þaruh is qap du imma. railtaba stauides. jah ga-
 vandjands sik du þizai qinon qap du seimona. gasaiwis þo qinon. atgaggandin in gard þeinana vato mis
 ana fotuns meinans ni gaft. ip si tagram seinaim ganatida meinans fotuns jah skufta seinamma hisvarb.
 45, 46 ni kukides mis. ip si. fram þammei innatiddja. ni svaif bikukjan fotuns meinans. aleva haubid mei-
 47 nata ni salbodes. ip si balsana gasalboda fotuns meinans. in þize. qipa þus. aletanda fravaurhteis
 48 izos þos managons. unte frijoda filu. ip þammei letil fraletada. letil frijod. qapuh þan du izai. afe-
 49 tanda þus fravaurhteis þeinon. jah dugunnun þai miþanakumbjandans qiban in sis silbam. was sa ist.
 50 saei fravaurhtins aletai. ip is qap þan du þizai qinon. galaubeins þeina ganasida þuk. gagg in ga-
 VIII, 1 vairþi. jah varþ biþe afar þata ei jah is vratoda and baurgs jah haimos merjands jah þiuþspillonds
 2 þiudangardja guþs. jah þai tvalib miþ imma jah qinons. þozei vesun galeikinodos ahmane ubilaize jah
 3 sauhte. jah marja. sei haitana vas magdalene. us þizaiei usiddjedun unhulþons sibun. jah iohanna
 qens kusins fauragaggjins herodes jah susanna jah anþaros managos. þozei andbahtededun im us aigi-
 4 nam seinaim. gaqumanaim þan hiumam managaim jah þaim. þaiei us baurgim gaiddjedun du imma.
 5 qap þairh gajukon. urrann sa ands du saian fraiva seinamma. jah miþþanei saiso. sum gadraus faur
 6 vig jah gatrudon varþ jah fuglos himinis fretun þata. jah anþar gadraus ana staina jah uskijanata ga-

INTERPRETATIO.

lier, quæ tangit eum, quod peccatrix est. 40. Et respondens Iesus dixit ad Petrum: Simon, debeo tibi ali-
 quid dicere. Verum is dixit: magister, dic! 41. Duo debiti rei fuerunt creditori cuidam; unus debuit dena-
 riorum quingentos, verum alter quinquaginta. 42. Non habentibus autem, unde redderent, ambobus remi-
 sit; uter igitur horum, dic, magis eum amat? 43. Respondens autem Simon dixit: hunc puto, cui plus
 remisit. Tunc is dixit ad eum: recte iudicasti! 44. Et convertens se ad hanc mulierem dixit ad Simonem:
 vides hanc mulierem, accedenti in domum tuam aquam mihi in pedes meos non dedisti, verum ea lacrymis
 suis rigavit meos pedes et capillo suo tersit; 45. non osculatus-es me, verum ea, ex quo introii, non ces-
 savit osculari pedes meos; 46. oleo caput meum non unxisti, verum ea balsamo unxit pedes meos. 47.
 Propter hoc dico tibi, remittuntur peccata ejus hæc multa, nam amavit multum; verum cui paucum remit-
 titur, paucum amat. 48. Dixit autem ad eam: remittuntur tibi peccata tua. 49. Et cœperunt hi concum-
 bentes dicere in se ipsis: quis hic est, qui peccata remittat? 50. Verum is dixit tum ad hanc mulierem:
 fides tua sanavit te; vade in pacem. VIII, 1. Et factum est deinde post hoc, ut etiam is iret per urbes et
 vicos prædicans et evangelizans regnum Dei, et hi duodecim cum eo 2. et mulieres, quæ fuerunt sanatae
 spiritibus malis et morbis, et Marja, quæ vocata fuit Magdalene, ex qua exierunt dæmones septem, 3. et
 Iohanna, uxor Cusæ, præfecti Herodis, et Susanna et aliæ multæ, quæ ministrarunt iis e facultatibus suis. 4.
 Congressis autem gregibus multis et his, qui ex oppidis coiverunt ad eum, dixit per parabolam: 5. exiit
 serens ad serendum semine suo, et dum sevit, quoddam concidit ante viam et conculcatum fuit et aves
 cœli vorarunt hoc. 6. Et aliud concidit in saxum et enatum exaruit, propter quod non habuit humorem.

ANNOTATIONES.

— uskunbedi] sic cod Arg. et secunda manu Hz.;
 B. lh. (Ulf. illustr. p. 158) * uskunþeda. — tekib
 imma] B. * sik attekib.

VII, 40. paitrau] Petrum, gr. omn. ἀπόστολος, qua prop-
 ter J. imma edidit; St. ÷ paitru; cæterum Goth. cum
 Brix. concinit.

VII, 41. dulgis skulans] B. Z. jct., sed vid. Grim.
 II. 598 sq.; J. St. * dulgiskulans. — dulgahaitjin]
 J. St. B. * duliahaitjin.

VII, 42. þan] Ulf. ° ἀπόστολος.

VII, 43. þana] J. St. * þama: cæterum ° gr. omn.,
 contra ea Ulf. post gavenja ° ὄτι.

VII, 44. qap] gr. omn. post seimona. — atgaggan-
 din] accedenti, gr. omn. εἰσῆλθόν. — mis] mihi, ° gr.
 omn. — seinaim] suis, ° gr. omn.

VII, 45. fotuns meinans] ¶ gr. omn.

VII, 46. fotuns meinans] ¶ gr.

VII, 48. qapuh þan] sic cod. Arg.; St. Z. * qap
 uþþan. — þus] tibi, ° gr. omn., nam quod ii habent
 σοῦ, id Ulf. per þeinon reddidit.

VII, 49. sis silbam] St. * sissilban. — saei] Ulf. °
 xxi.

VII, 50. is] is, ° gr. omn. — gavairþi] J. St. B. *
 gavairþa.

VIII, 1. biþe afar þata] deinde post hoc = ἐν τῷ
 κρηθῆναι; neutrum abundat, ut B. lh. putant. — þata
 ei] J. B. Z. * jct., St. * þatei. — ei] ut, ° gr. omn.
 vid. ad vi, 12; sic sæpius post varþ (ἐγένετο, es ges-
 chah) ei, sæpe jah quoque sequitur; quamobrem ne
 aut ei aut jah ex glossa ortum s. t. suspicamur. — vra-

toda and baurgs] St. lact., J. v.... B. vratoda.... —
 haimos] J. * haimo, St. haimo.... omissis reliquis
 usque ad — londs. — þiuþspillonds] sic cum J. et B.
 ex loco III, 18 dedimus; in codice Arg. nihil præter
 — londs legi potest; quod scribunt lh. et Z. vailas-
 pillonds non probamus, quod ea compositio nusquam
 invenitur.

VIII, 2. qinons] Ulf. c. verss. ° τινές. — galeikino-
 dos] J. * galeikinode, St. galeik.... — sauhte jah] J.
 St. * sauthaim — jah] tert. et, ° gr. omn. — usidd-
 jedun] gr. omn. post sibun.

VIII, 3. fauragaggjins] sic cod. Arg. et J. St. B; lh.
 Z. ÷ fauragaggjins, vid. ad xvi, 1. — herodes] St. *
 heordes. — andbahtededun] sic cod. Arg. pro andbaht-
 tidedun; J. St. B. * andbahtededun. — im] iis, gr.
 ἀπόστολοι — seinaim] J. St. * seinain.

VIII, 4. hiumam] vid. ad vi, 17; J. * hiuman. —
 þaiei us] St. * jct. — us baurgim] ex oppidis, gr.
 κατὰ πόλιν (i. e. in oppido habitantibus et ex oppido
 proficiscentibus).

VIII, 5. saians] J. St. B. e Mc. iv, 3 et 14 sa arti-
 culum addunt, quem h. l. cod. Arg. non agnoscit. —
 saiso] St. * div. — gatrudon] ea forma cum infiniti-
 vus propter constructionem (nam varþ participium
 secum habere solet), participium autem propter ter-
 minationem esse non possit, veremur ne errore li-
 brarii pro gatrudan scriptum sit, si verum est quod
 Grim. I. 844 dicit.

VIII, 6. uskijanata] Grim. I. 841 falsum pro uskina-
 nata esse suspicatur; nobis potius participium præteriti

7 þaursnoda. in þizei ni habaida qrammiþa. jah sum gadraus in midumai þaurnive jah miþuskeinan-
 8 dans þai þaurnjus afwapidedun þata. jah anþar gadraus ana air[ai godai jah uskeinoda jah tavidā
 akran taihuntaihundfalþ. þata þan qipands ufropida. saei habai ausona du hausjan. gabausjai.
 9, 10 frehun þan ina siponjos is qipandans. wa sijai so gajuko. ip iesus qap. izvis atgiban ist kunnan runos
 þiudinassaus guþs. ip þaim anþaraim in gajukom. ei saiwandans ni gasaiwaina. jah gabausjandans
 11, 12 ni fraþjaina. aþþan þata ist so gajuko. þata fraiv ist vaurd guþs. ip þai vipra vig sind þai hausjandans.
 13 þaþroh qimiþ diabolus jah usnimiþ þata vaurd af hairtin ize. ei galaubjandans ni ganisaina. ip þai
 ana þamma staina. ize þan hausjand. miþ faheidai andnimand þata vaurd. jah þai vaurtins ni ha-
 14 band. þaiei du mela galaubjand jah in mela fraistubnjos afstandand. ip þata in þaurnuns gadriusando
 þai sind. þaiei gabausja-dans jah af saurgom jah gabein jah gabaurjoþum þizos libainais gaggandans
 15 afwapnandjah ni gavrisqand. ip þata ana þizai godon airþai þai sind. þai ize in hairtin godamma
 16 jah seljamma gabausjandans þata vaurd gahaband jah akran bairand in þulainai. aþþan ni manna
 lukarn tandjands dishuljiþ ita kasa aiþþau uf ligr gasatjiþ ak ana lukarnastapiþ satjiþ. ei þai imma
 17 gaggandans saiwaina liuhad. ni auk ist analaugn. þatei svikunþ ni vairþai. nih fulgin. þatei nigakunnai-
 18 dau jah in svekunþamma qimai. saiwiþ nu. waiva hauseiþ. unte saei habaiþ. gibada imma. jah saei ni
 19 habaiþ. jah þatei þugkeiþ haban. asnimada af imma. atiddjedun þan du imma aiþei jah broþrjus is jah
 20 ni mahtedun andqiþan imma faura managein. jah gataihan varþ imma. þatei aiþei þeina jah bro-
 21 þrjus þeina standand uta gasaiwan þuk gairnjandona. ip is andhafjands qap du im. aiþei meina jah
 22 broþrjus meinai þai sind þai vaurd guþs gabausjandans jah taujandans. varþ þan in ainamma þize
 dage. jah is galaiþ in skip jah siponjos is. jah qap du im. galeiþam hindar þana marisaiv. jah gali-
 23 þun. þaruh þan sve faridedun. anasaisleiþ jah atiddja skura vindis in þan marisaiv jah gafullnode-
 24 dun jah birekjai vaurþun. duatgaggandans þan urraisidedun ina qipandans. ta'zjand. fraqistnam. ip

INTERPRETATIO.

7. Et quoddam cecidit in medium spinarum, et simul-enascentes hæ spinæ extinxerunt hoc. 8. Et aliud con-
 cidit in terram bonam et pullulavit et fecit fructum centuplum. Hoc autem dicens exclamavit : qui habeat au-
 res ad audiendum, audiat. 9. Interrogarunt autem eum discipuli ejus dicentes, quid sit hæc parabola. 10.
 Verum Iesus dixit : vobis datum est scire mysteria regni Dei, verum his aliis in parabolis, ut videntes non
 videant et audientes non intelligant. 11. At hoc est hæc parabola : hoc semen est verbum Dei ; 12.
 verum hi ad viam sunt hi audientes, deinde venit diabolus et demit hoc verbum a corde eorum, ut cre-
 dentes non salventur. 13. Verum hi in hoc saxo, qui cum audiunt, cum lætitia assumunt hoc verbum, et
 hi radices non habent, qui ad tempus credunt et in tempore tentationis desistunt. 14. Verum hoc
 in spinas cadens hi sunt, qui audientes et a curis et possessione et voluptatibus hujus vitæ eun-
 tes extinguuntur et non fructum ferunt. 15. Verum hoc in hac bona terra hi sunt, hi qui in corde bono
 et probo audientes hoc verbum tenent et fructum ferunt in patientia. 16. At non homo lucernam incen-
 dens operit eam vase, aut sub lecto ponit, sed super candelabro ponit, ut hi ineuntes videant lucem. 17.
 Non enim est occultum, quod manifestum non fiat, neque absconditum, quod non cognoscatur et in apertum
 veniat. 18. Videte igitur, quomodo auditis ; nam qui habet, datur ei, et qui non habet, etiam quod putat
 habere, demitur ab eo. 19. Adierunt autem ad eum mater et fratres ejus, et non potuerunt adire eum præ-
 turba. 20. Et nuntiatum fuit ei, quod mater tua et fratres tui stant foris videre te cupientes. 21. Verum is
 respondens dixit ad eos : mater mea et fratres mei hi sunt, hi verbum Dei audientes et facientes. 22. factum-
 est autem in uno horum dierum, et is ivit in navigium et discipuli ejus, et dixit ad eos : imus trans hoc sta-
 gnum ; et iverunt. 23. Tunc autem ubi navigarunt, obdormivit et adiit procella venti in hoc stagnum et
 completi sunt et periclitantes facti sunt. 24. Accedentes autem suscitaverunt eum dicentes : præceptor, per-

ANNOTATIONES.

ad verbum *keian* (Grim. l. 854, 7) pertinens, esse vi-
 detur. — *qrammiþa*] J. St. ✕ *qarmmiþa*.

viii, 7. *afwapidedun*] vid. ad Mc. iv, 7.

viii, 8. *taihuntaihundfalþ*] St. ✕ *taihuntaihundfalt*.

— *þan*] autem, ° gr. omn.

viii, 9. *gajuko*] St. ✕ *tajuko*.

viii, 10. *iesus*] vid. ad Mc. i, 42. — *þiudinassaus*] J.

St. ✕ *þiudanassaus*.

viii, 11. *þata ist*] ¶ gr. omn.

viii, 12. *ni*] Ulf. morem suum, negationem verbo
 unito, quod dicunt, jungendi secutus, h. l. sensui
 male consuluit.

viii, 13. *ize*] pro *izei*, sic Mc. ix, 1 et *sa ize* M. v,
 52; cf. ad x, 5. — *vaurtins*] vid. ad Mc. iv, 6.

viii, 14. *þaiei*] sic cod. Arg.; editt. ✕ *þatei*. cæte-
 rum gr. omn. °, cf. Prolegg. col. 485. — *saurgom*]
 sic perspicue cod. Arg.; editt. ✕ *saurjom*. — *afwap-
 nand*] vid. ad Mc. iv, 7.

viii, 15. *þulainai*] J. St. B. ✕ *þuldinai*.

viii, 17. *ni auk*] J. St. ✕ *niuh þan*. — *ni*] J. St.
 ✕ *ni*. — *svekunþamma*] sic cod. Arg.; J. St. B. ✕
svasunþamma; Maresh. p. 456 et Lye h. l. *svikun-
 þamma*, recte quidem, sed i et e Gothus sæpius pro-

miscue utitur : *wileiks* et *weleiks*, *azitizo* et *azetizo*,
aggeljus et *aggiljus*, all.

viii, 18. *andqiþan imma*] J. St. ✕ *duatgaggan*.

viii, 20. *imma*] Ulf. c. cod l. et verss. ° λεγόντων. —
þatei] quod. ° gr. — *gasaiwan*] B. ✕ *gasaiwan*. —
gairnjandona] J. ÷ *viljandans*, sed ante *þuk gasaiwan*
 (hoc enim ordine legit); St. lac. an'e *þuk gasaiwan*.

viii, 21. *sind*] J. St. B. ✕ *sindon*.

viii, 22. *þan*] autem, gr. *zai*. — *þize*] J. St. ✕
þizai. — *marisaiv*] J. St. B. ✕ *marein*.

viii, 23. *sve*] J. St. ° ✕ — *anasaisleiþ*] sic cod.
 Arg., sed i littera rasa esse videtur; J. St. bis div.,
 B. Z. ÷ *anasaislep*, cf. ad iii, 5.

viii, 24. *duatgaggandans*] J. St. B. ÷ *atgag-
 gandans*. — *urraisidedun*] editt. *usrasidedun*, in cod.
 Arg. utrum *urr* — an *usr* — sit scriptum, quamquam
 difficile est cognoscere, tamen quod edidimus, id
 usus linguæ gothicæ postulat, sic *urrinnan*, *urrannjan*,
urruns, *urraisan*, *urristis*; unus omnino est locus Cor.
 II, vi, 11, ubi dum alter cod. veram formam *urrun-
 nodapræbet*, in alio *usrummoda* male legitur. — *talz-
 jand*] hoc verbum, cujus loco St. lacunæ signum habet,

25 is ütfeisands gasok vinda jah þanma vega vatins. jah anaslavaidedun jah varþ vis. qaþ þan du im.
 war ist galaubeins izvara. ogandans þan sildaleikidedun qipandans du sis misso. was siai sa ei jah
 26 vindam faurbiudiþ jah vatnam. jah ufhausjand imma. jah atfaridedun in gavi gaddarene. þatei ist
 27 viþravairþ galeilaia. usgaggandin þan imma ana airþa gamotida imma vair sums us baurg. saei ha-
 28 baida unhulþons mela lagga. jah vastjom ni gavasipþ vas jah in garda ni gavas ak in blaivasnom. ga-
 saiwands þan iesu jah ufthropjands draus du imma jah stibnai mikilai qaþ. wa mis jah þus iesu sunau
 29 guþs hauhistins. bidja þuk. ni balvjais mis. unte anabaud ahmin þamma unhrainjin usgaggan as
 þamma mann. manag auk mel fravalv ina jah bundans vas eisarnabandjom jah fotubandjom fastaiþs
 30 vas jah dishniupands þos bandjos draibiþs vas fram þamma unhulþin ana auþidos. frah þan ina iesus
 31 qipands. wa ist namo þein. þaruh qaþ. harjis. unte unhulþons managos galiþun in ina. jah bad ina
 32 ei ni anabudi im in afgrundipa galeiþan. vasuþ-þan jainar hairda sveine managaize haldanaize in
 33 þamma fairgunja. jah bedun ina ei uslaubidedi im in þo galeiþan. jah uslaubida im. usgaggandans
 þan suns þai unbulþans af þamma mann galiþun in þo sveina jah rann so vriþus and driuson in þana
 34 marisaiv jah afwapnodedun. gasaiwandans þan þai haldandans þata vaurþano gaþlaubun jah gataihun
 35 in baurg jah in veihsa. usiddjedun þan saiwan þata vaurþano jah qemun at iesua jah bigetun sitan-
 dan þana mannan. af þammei unhulþons usiddjedun gavasidana jah fraþjandan faura fotum iesuis
 36, 37 jah ohtedun. gataihun þan im jah þai gasaiwandans. waiva ganas sa daimonareis. jah bedun ina
 allai gaujans þize gaddarene galeiþan fairra sis. unte agisa mikilamma dishabaidai vesun. ip is ga-
 38 leiþands in skip gavandida sik. baþ þan ina sa vair. af þammei þos unhulþons usiddjedun. ei vesi
 39 miþ imma. fralailot þan ina iesus qipands. gavandei þuk du garda þeinamma jah usspillo. wan filu
 40 gatavida þus guþ. jah galaiþ and baurg alla merjands. wan filu gatavida imma iesus. varþ þ n miþþa-
 41 nei gavandida sik iesus. andnam ina managei. vesun auk allai beidandans is. jah sai. qam vair.
 þizei namo iaerus. sah fauramapleis synagogais vas. jah driusands faura fotum iesuis bad ina gaggan

INTERPRETATIO.

dimur! Verum is surgens increpavit ventum et huic fluctui aquæ, et obmutuerunt et facta est malacia. 25. Dixit autem ad eos: ubi est fides vestra? Timentes autem mirati sunt dicentes ad se invicem: quis sit hic, ut etiam ventis interdicit et aquis, et obediant ei? 26. Et navigarunt in regionem Gaddarenorum, quæ est contraria Galilææ. 27. Exeunti autem ei in terram occurrit ei vir quidam ex oppido, qui habuit dæmones tempora longa, et vestibus non vestitus fuit et in domo non mansit, sed in sepulcris. 28. Videns autem Iesum et exclamans cecidit coram eo et voce magna dixit: quid mihi et tibi, Iesu, fili Dei summi, oro te, ne torqueas me. 29. Nam præcepit spiritui huic immundo exire ab hoc homine, multum enim tempus arripuit eum et ligatus fuit ferreis-catenis et compedibus custoditus fuit et di-rumpens has catenas pulsus fuit ab hoc dæmone in deserta. 30. Interrogavit autem eum Iesus dicens: quod est nomen tuum? Tunc dixit: exercitus, nam dæmones multi iverunt in eum. 31. Et oravit eum, ut non præciperet iis in abyssum ire. 32. Fuit autem illic grex porcorum multorum pascentium in hoc monte; et orarunt eum, ut permetteret iis in eos ire; et permisit iis. 33. Exeuntes autem statim hi dæmones ab hoc homine iverunt in hos porcos et cucurrit hic grex ex præcipitio in hoc stagnum et suffocati sunt. 34. Videntes autem hi pascentes hoc factum effugerunt et narrarunt in oppidum et in vicos. 35. Exierunt autem videre hoc factum et venerunt ad Iesum et invenerunt sedentem hunc hominem, a quo dæmones exierunt, vestitum et intelligentem ante pedes Iesu et timuerunt. 36. Narrarunt autem iis etiam hi videntes, quomodo valuit hic dæmoniacus. 37. Et orarunt eum omnes incolæ horum Gaddarenorum ire procul se, nam timore magno occupati fuerunt; verum is iens in navigium convertit se. 38. Oravit autem eum hic vir, a quo hi dæmones exierunt, ut esset cum eo; dimisit autem eum Iesus dicens: 39. converte te ad domum tuam et enarra, quam multum fecit tibi Deus. Et ivit per oppidum totum, prædicans, quam multum fecit ei Iesus. 40. Factum est autem dum convertit se Iesus, excepit eum turba; fuerunt enim omnes exspectantes eum. 41. Et ecce, venit vir, cuius nomen Iairus, hicque præfectus synagogæ fuit, et cadens

ANNOTATIONES.

J. cum gr. quibusdam bis ponit, in cod. Arg. autem alterius illius nullum vestigium reperimus.

viii, 25. *siai sa*] ¶ gr. omn., Ulf. etiam ° ἄρα. — *vatnam*] aquis, gr. omn. ὕδατι.

viii, 26. *galeilaia*] J. ✕ *galilaia*.

viii, 27. *unhulþons*] J. ÷ *skohsla*, glossam marginalem pro textus lectione ponens; B. *skohsla unhulþons* glossam cum glossemate in textu conjungens.

viii, 28. *balvjais mis*] ¶ gr. omn.

viii, 29. *eisarnabandjom*] J. St. B. ✕ *div.* — *vas*] sec. fuit, ° gr. omn.

viii, 30. *qipands*] J. ° ÷. — *þein*] gr. omn. (σοί) ante *ist.* — *harjis*] Ulf. h. l. gothico verbo reddit græco-latinum λεγεών, cum Mc. v, 9 et 15 *laiguion* scripserit; cf. Skeir. 49, 2. ubi auctor illius libelli nomen Petri apostoli per *stains* reddit.

viii, 32. *im*] sec. J. St. ✕ *in*.

viii, 33. *suns*] *sta'im.* ° gr. omn. — *mann*] J. St. E ✕ *manna.* — *galiþun*] J. St. ÷ *iddjedun.* — *rann*] J. St. ÷ *draus*, omis-*is* reliquis usque ad *saiw.* — *so*

vriþus] B. lac. et conjectura *so hairda* reponere vult. — *afwapnodedun*] vid. ad Mc. iv, 7.

viii, 34. *gaþlaubun*] J. St. ✕ *gaþlaujun* — *baurg*] J. St. ✕ *baurgi.* — *veihsa*] J. ÷ *haiþjos*, St. lac.

viii, 35. *at iesua*] St. lac. — *gavasidana*] J. St. ✕ *gavasidona.* — *iesuis*] J. St. B. ÷ *iesua.*

viii, 36. *þan im jah*] St. lac. — *im*] J. ✕ *du im.* — *waiva ganas*] J. St. ✕ *wai vas haileda.*

viii, 37. *bedun ina*] J. St. ✕ *badun im.* — *gaujans*] St. ✕ *manjans.* — *gaddarene*] sic cod. Arg.; J. St. lh. Z. ✕ *gadarene*, vid. etiam Mc. v, 1; L. viii, 26. — *fairra sis*] J. St. ✕ *us fram*, deinde lac. usque ad finem hujus versus.

viii, 37. *baþ þan ina*] St. lac. — *usiddjedun*] gr. ante *þos*.

viii, 39. *usspillo*] J. St. ✕ *uspillo.* — *galaiþ and*] J. St. ✕ *galaiþands.* — *baurg ulla*] ¶ gr. omn.

viii, 41. *þizei*] J. St. ÷ *þize.* — *sah*] hicque; Ulf. *zai* non omittit, uti Sch. adnotat; sic *sah* pro *zai* αἰτός xvii, 16; xix, 2. vid. ad J. xviii, 26. — *garda*] St. ✕ *garda.*

42 in gard seinana. unte dauhtar ainoho vas imma sve vintrive tvalibe. jah so svalt. miþþanei þan iddja
 43 is. manageins þraihun ina. jah qino visandei in runa bloþis jera tvalif. soei in lekjans fraqam allam-
 44 ma aigina seinamma jah ni mahta vas fram ainomehun galeikinon. atgaggandei du aftaro attaitok
 45 skauta vastjos is jah suns gastof sa runs bloþis izos. jah qap iesus. was sa tekands mis. laugnjan-
 dam þan allaim qap paitrus jah þai miþ imma. talzjand. manageins biwairband þuk jah þreihand.
 46 jah qipis. was sa tekands mis. þaruh iesus qap. taitok mis sums. ik auk ofkunþa maht usgaggandein
 47 af mis. gasaiwandei þan so qino. þatei ni galaugnida. reirandei jah atdriusandei du imma. in þizei
 48 attaitok imma. gataih imma in andvairþja allaizos manageins jah waiva gahailnoda suns. ip iesus qap
 49 du izai. þrafstei þuk dauhtar. galaubeins þeina ganasida þuk. gagz in gavairþja. nauhþan imma rod-
 jandin gaggiþ sums manne fram þis fauramaþleis synagogeis qipands du imma. þatei gadauþnoda
 50 dauhtar þeina. ni draibei þana laisari. ip iesus gahausjands andhof imma qipands. ni faurhte.
 51 þatainei galaubei. jah ganasjada. qimands þan in garda. ni fralailot ainohun inngaggan
 52 alja paitru jah iakobu jah iohannen jah þana attan þizos maujos jah aipein. gaigrotun þan
 53 allai jah faiflokun þo. þaruh qap. ni gretip. unte ni gasvalt ak slepiþ. jah bihlohun ina gasaiwandans
 54 þatei gasvalt. þaruh is usdreibands allans ut jah fairgreipands handu izos vopida qipands. mavi
 55, 56 urreis. jah gavandida alman izos. jah ustof suns. jah anabaud izai giban mat. jah usgeisnodedun
 ix, 1 sadrein izos. ip is faurbaud im ei mann ni qipeina þata vaurþano. gahaitands þan þans tvalif apau-
 2 stauluns atgaf im maht jah valdufni ufar allaim unhulþom jah saubtins gahaitjan. jah insandida was
 3 merjan þindangardja guþs jah gahaitjan allans þans unhaitans. jah qap du im. ni vaiht nimaip in
 4 vig. nih valuns nih matibalg nih hlaib nih skattans. nih þan tveihnos paidos haban. jah in þanei
 5 gard gaggaiþ. þar saljiþ jah þaproh usgaggaiþ. jah sva managai sve ni andnimaina izvis. usgag-
 6 gandans us þizai baurg jainai jah mulda af fotum izvaraim afhrisjaiþ du veitvodiþai ana ins. usgag-
 7 gandans þan þairhiddjedun and haimos vailamerjandans jah leikinondans and all. gahausida þan

INTERPRETATIO.

ante pedes Iesu oravit eum ire in domum suam; 42. nam filia unica fuit ei circiter hiemum duodecim, et hæc obiit. Dum autem ivit is, turbæ torserunt eum, 43. et mulier existens in fluxu sanguinis annos duodecim, quæ in medicos impendit omnem facultatem suam et non potens fuit ab uno sanari, 44. veniens ad retro attingit simbriam vestis ejus et statim stetit hic fluxus sanguinis ejus. 45. Et dixit Iesus: quis hic tangens me? Negantibus autem omnibus dixit Petrus et hi cum eo: præceptor, turbæ circumeunt te et torquent, et dicis: quis hic tangens me? 46. Tunc Iesus dixit: tetigit me quidam; ego enim cognovi potentiam exeuntem a me. 47. Videns autem hæc mulier, quod non latuit, tremens et procidens ante eum, propter quod attingit eum, confessa est ei in præsentia omnis turbæ et quomodo sanata est statim. 48. Verum Iesus dixit ad eam: consolare te, filia, fides tua sanavit te, vade in pace. 49. Adhuc eo loquente ii quidam hominum de hujus præfecti synagogæ dicens ad eum, quod mortua est filia tua, ne urge hunc magistrum. 50. Verum Iesus audiens respondit ei dicens: ne time, tantum crede, et sanatur. 51. Veniens autem in domum, non permisit unum inire, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem et hunc patrem hujus puellæ et matrem. 52. Fleverunt autem omnes et planxerunt hanc. Tunc dixit: ne flete, nam non obiit, sed dormit. 53. Et deriserunt eum videntes, quod obiit. 54. Tunc is expellens omnes foras et apprehendens manum ejus clamavit dicens: puella, surge! 55. Et convertit spiritum ejus, et surrexit statim, et præcepit ei dare cibum. 56. Et obstupuerunt parentes ejus; verum is interdixit iis, ut homini non dicerent hoc factum. ix, 1. Convocans autem hos duodecim apostolos tradidit iis potentiam et imperium super omnes demones et morbos sanare. 2. Et misit eos prædicare regnum Dei et sanare omnes hos insanos 3. et dixit ad eos: ne quidquam sumatis in viam, neque baculos, neque peram, neque panem, neque denarios, neque duas tunicas habere, 4. et in quam domum eatis, ibi manete et hinc exeatis. 5. Et tam multi quam non suscipiant vos, exeuntes ex hoc oppido illo et pulverem a pedibus vestris excutiatis ad testimonium super eos. 6. Exeuntes autem transierunt per vicos evangelizantes et sanantes per omne. 7. Audivit autem Herodes, hic tetrarcha, hæc facta ab eo

ANNOTATIONES.

viii, 42. vintrive] J. St. B. ✕ vintraive.—miþþanei — is] J. ✕ galeiþanti þanei þan ina, St. ✕ begaiþ þanei þan ina. — manageins] St. lac.

viii, 43. lekjans] J. St. ÷ leikjans.—aigina] J. St. B. ✕ aihna. — seinamma] sua ° gr.

viii, 44. du] vid. ad Mc. x, 13.

viii, 47. reirandei] J. St. ÷ qam e græcis addunt.

viii, 48. iesus] gr. ó.

viii, 49. nauhþan] editt. ✕ div.—gaggiþ] St. ÷ gaggid.—manne] hominum, ° gr. omn.—þis fauramaþleis] hic genitivus non pendet a fram præpositione, sed a supplendo substantivo mannam, cf. ad xix, 7; M. xxvii, 57 et J. xvi, 52.—synagogeis] legendum esse videtur synagogais, uti scribitur vs. 41 et J. ix, 22.—þeina] J. ✕ þein.

viii, 51. ainohun inngaggan] ¶ gr. omn.; cæterum de ainohun vid. ad Mc. ix, 8.—iakobu — iohannen] ¶ gr., sic ix, 28.

viii, 52. unte] nam, ° gr.

viii, 53. gasaiwandans] videntes (ἰδόντες), gr. omn. εἰδότες.

viii, 54. allans ut] ¶ gr. omn.

viii, 55. ustof] J. St. usstof, rectius quidem, sed h. l. contra codicis Arg. auctoritatem, vid. ad Mc. iii, 15.

viii, 56. qipeina] pro qeþeina, sic etiam ix, 21 et xvii, 6 qipeiþ, Grim. I. 844. cf. u-dribeina, ix, 40. qimi vii, 3. galagidideina v, 18. tavidideina vi, 11. uskunþidun Neh. vi, 16. vid. Grim. I. 36.

ix, 1. apaustauluns] apostolos, ° gr.

ix, 2. allans] omnes, ° gr. omn.

ix, 3. nih] pr. Z. ✕ ni.—valuns] baculos, gr. ῥάβδον. nih hlaib] J. ° ✕ nih] quart. Z. ✕ ni.—nihþan] Z. ✕ ni þan.

ix, 4. þanei] St. ✕ þainei.

ix, 6. and all] J. St. B. ✕ jct.

ix, 7. taitarkes] cod. Arg. Hz. ✕ taitarkes, vid. iii, 19.

herodis sa tairarkes þo vaurþanona fram imma alla jah þahta. unte qeþun sumai. þatei iohannes
 8 urrais us dauþaim. sumai þan qeþun. helias ataugida sik. sumaiþ-þan þatei praufetus sums þize
 9 airizane usstoþ. jah qaþ herodes. iohannau ik haubiþ afmaimait. iþ was ist sa. bi þanei ik hausja
 10 svaleik. jah sokida ina gasaiwan. jah gavandjandans sik apaustauleis uspillodedun imma sva filu
 sve gatavidedun. jah andnimands ins afiddja sundro ana stap auþjana baurgs namnidaizos baidσαι-
 11 dan. iþ þos manageins sinpandeins laistidedun afar imma. jah andnimands ins rodida du im þo bi
 12 þiudangardja guþs jah þans þarbans leikinassaus gahailida. þanuh dags juþan dugann hneivan.
 atgaggandans þan du imma þai tvalif qeþun du imma. fralet þo managein ei galeiþandans in þos
 bisunjane haimos jah veihsa saljaina jah bugjaina sis matins. unte her in auþjamma stada sium.
 13 þanuh qaþ du im. gibiþ im jus matjan. iþ eis qeþun du imma. nist hindar uns maizo simf hlaibam
 14 jah fiskos tvai. niba þau þatei veis gaggandans bugjaima allai þizai manaseidai matins. vesun auk
 sve simf þusundjos vaire. qaþ þan du siponjam seinaim. gavaurkeiþ im anakumbjan kubituns. ana
 15, 16 warjanoh simstignons. jah gatavidedun sva jah gatavidedun anakumbjan allans. nimands þan þans
 simf hlaibans jah tvans fiskans. insaiwands du himina gabiþida ins jah gabrak jah gaf siponjam
 17 du faurlagjan þizai managein. jah matidedun jah sadai vaurþun allai jah ushafan varþ. þatei allif-
 18 nota im gabruko. tainjons tvalif. jah varþ miþþanei vas is bidjands sundro. gamotidedun imma
 19 siponjos is jah frah ins qiþands. wana mik qiþand visan þos manageins. iþ eis andhafjandans
 qeþun. iohannen þana dauþjænd. anþarai þan heleian. sumai þan þatei praufetus sums þize airizane
 20 usstoþ. q þ þan du im. aþþan jus wana mik qiþiþ visan. andhafjands þan paitrus qaþ. þu is xri tus
 21, 22 sunus guþs. iþ is þan gawotjands im faurbaup ei mann ni qiþeina þata. qiþands þatei skal sunus
 mans manag vinnan jah uskusans fram sinistam vairþan jah gudjam jah bokarjam jah usqiman jah
 23 þridjin daga urreisan. qaþ þan du allaim. jabai was vili afar mis gaggan. afaikai sik silbau jah nimai

INTERPRETATIO.

omnia et cogitavit, quia dixerunt quidam, quod Iohannes surrexit e mortuis; 8. quidam autem dixerunt : Helias ostendit se; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 9. Et dixit Herodes : Iohanni ego caput abscidi, verum quis est hic, de quo ego audio tale; et quaesivit eum videre. 10. Et convertentes se apostoli enarrarunt ei tam multum quam fecerunt, et adsumens eos abiit seorsim in locum desertum oppidi vocati Bedsaidan. 11. Verum hæ turbæ comperientes secutæ sunt post eum, et adsumens eos locutus est ad eos hæc de regno Dei et hos indigentes sanationis sanavit. 12. Tunc dies jam cœpit inclinare; accedentes autem ad eum hi duodecim dixerunt ad eum : dimitte hanc turbam, ut euntes in hos circumcirca vicos et pagos divertant et emant sibi cibos, nam hic in deserto loco sumus. 13. Tunc dixit ad eos : date iis vos edere. Verum ii dixerunt ad eum : non est pene nos magis quinque panibus et pisces duo, nisi forte quod nos euntes emamus omni huic populo cibos; 14. fuerunt enim circiter quinque millia virorum. Dixit autem ad discipulos suos : facite iis accumbere accubitus, in quemque quinquaginta. 15. Et fecerunt sic, et fecerunt accumbere omnes. 16. Sumens autem hos quinque panes et duos pisces, suspiciens ad cœlum benedixit iis et confregit et dedit discipulis ad proponendum huic turbæ. 17. Et ederunt et saturi facti sunt omnes et sublatum fuit, quod superfuit iis frustorum, sportæ duodecim. 18. Et factum est, dum fuit is orans seorsim, occurrerunt ei discipuli ejus et interrogavit eos dicens : quem me dicunt esse hæ turbæ? 19. Verum ii respondentes dixerunt, Iohannem, hunc baptizantem; alii autem Heliam; quidam autem, quod profeta quidam horum seniorum surrexit. 20. Dixit autem ad eos : at vos, quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus dixit : tu es Christus, filius Dei. 21. Verum is tum increpans iis interdixit, ut homini non dicerent hoc, 22. dicens, quod debet filius hominis multum pati et reprobatus a natu-maximis fieri et sacerdotibus et scribis et occidi et tertio die surgere. 23. Dixit autem ad omnes : si quis vult post me ire,

ANNOTATIONES.

ix, 8. *sumai — qeþun*] quidam — dixerunt, gr. omn. ὑπό τινων sc. λέγεσθαι; Gothus quia vs. 7 διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό τινων verit unte qeþun sumai (quia dixerunt quidam) h. l. perspicuitatis causa qeþun repetit; contra ea sequens ὅτι omittit, quod gr. omn. legunt. — *sumaiþ-þan*] sic cod. Arg.; editt. * *sumai uþþan*.

ix, 9. *iohannau*] Z. * *johannau*; cæterum notanda est insolita terminatio — *au*, quæ solis nominibus, in—us desinentibus competit; aliis locis aut *iohanne*, aut *iohannen* scribitur, — *ist*] Z. * *is*. — *ina gasaiwan*] § gr.

ix, 10. *namnidaizos*] J. * *namndaizos*, St. * *namndaizos*. — *baidσαιdan*] manifesto mendo pro *baidsaidan* vel *baidsaedian*, vid. x, 13; J. xii, 21. Cæterum quod scribitur *baidsaidan* pro *bedsaidan* vid. ad M. viii, 28.

ix, 11. *þo*] hæc, ° gr. — *þarbans*] St. * *þarbands*.

ix, 12. *juþan*] jam, ° gr.; Goth. et δέ et ἦδη legere, Mill. etiam animadvertit. — *du imma*] pr. ad eum, ° gr. omn. — *jah bugjaina sis matins*] et emant sibi cibos, gr. omn. καὶ εὐρωσιν ἐπισιτισμόν; Ulf. cum Brix. — *sium*] J. St. ÷ *sijum*.

ix, 13. *du imma*] ad eum ° gr. omn. — *fiskos*] St. * *siskos*. — *niba þau þatei*] nisi forte quod, gr. omn. εἰ μὴτι, quod. Goth. si legisset, aut *niba þau* solum, uti Cor. I, vii, 5, aut *nibai austo*, uti Cor. II, xiii, 5 cod. A scripsisset; videtur igitur ille quidem εἰ μὴ τι vel εἰ μὴ ὅτι legisse, cf. *niba þatei* Cor. II, xii, 13; Eph. iv, 9 (εἰ μὴ ὅτι). — *veis gaggandans*] § gr. — *manaseidai*] cod. Arg. in marg. *managein* (idem significantem vocem), quod J. St. in textum receperunt.

ix, 14. *vaire*] gr. omn. ante *simf*. — *kubituns*] sic cod. Arg.; B. lh. Z. * *kumbituns*. — *warjanoh*] sic cod. Arg. sine dubio; editt. * *warjamoh*. — *simstignons*] J. St. * *simstijuns*.

ix, 18. *gamotidedun*] occurrerunt, gr. omn. συνῆσσαν; Ulf. συνήντησαν legisse B. acute suspicatur. — *is*] sec. ejus, ° gr. — *frah*] J. St. B. * *froh*. — *visan*] gr. omn. post *manageins*.

ix, 19. *helcian*] J. St. ÷ *helian*, sic etiam vs. 54.

ix, 20. *þu — guþs*] tu — Dei, gr. τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ; Ulf. cum verss. latt.

ix, 21. *qiþeina*] vid. ad viii, 56.

ix, 22. *uskusans*] J. St. B. * *uskesans*. — *usqiman*] vid. Grimm. Gr. IV, 943.

ix, 23. *dag wanoh*] J. St. B. * *jet*.

24 galgan seinana dag wanoh jah laistjai mik. saei allis vili saiva'la seinana na-jan. fraqisteiþ izai. aþþan
 25 saei fraqisteiþ saivalai seinai in meina. ganasjiþ þo. wo allis þaurste gataujiþ sis manna gageigands
 26 þo manased alla iþ sis silbin fraqistjands aiþþau gasteiþjands. saei allis skamaiþ sik meina aiþþau
 meinaize vaurde. þizuh sunus mans skamaid sik. biþe qimiþ in vulþu seinamma jah attins jah þize
 27 veihane aggele. qiþuh þan izvis sunja. sind sumai þize her standandane. þaiei ni kausjand dauþau.
 28 unte gasaiwand þiudinassau guþs. vaurþun þan afar þo vaurda sve dagos ahtau. ganimands paitru
 29 jah iakobu jah iohannen usiddja in fairguni bidjan. jah varþ. miþþanei baþ is. siuns andvairþjis is
 30 anþara jah gavaseins is weita skeinande. jah sai. vairov tvai miþrodidedun imma. þaiei vesun
 31 moses jah helias. þai gasaiwanans in vulþau qeþun urruns is. þoei skulda usfulljan in iairusalem.
 32 iþ paitrus jah þai miþ imma vesun kauridai slepa. gavaknandans þan gasewun vulþu is jah þans
 33 tvans vairans þans miþstandandans imma. jah varþ miþþanei afskaskaidun sik af imma. qaþ paitrus
 du iesua. talzjand. god ist unsis her visan jah gavaurkjaima hleiþros þrins. aina þus jah aina mose
 34 jah aina helijin. ni vitands wa qiþiþ. þata þan imma qiþandin varþ milhma jah ufarskadvida ins.
 35 faurhtidedun þan in þammei jainai qemun in þamma milhmin. jah stibna varþ us þamma milhmin
 36 qiþande. sa ist sunus meins sa liuba. þamma hausjaiþ. jah varþ miþþanei so stibna. bigitans varþ
 iesus ains jah eis þahaidedun jah mann ni gataihun in jainaim dagam ni vaith þize
 37 gasewun. varþ þan in þamma daga dalap atgaggandam in af fairgunja. gamotida imma
 38 manageins filu. jah sai. manna us þizai managein ufvoþida qiþands. laisari. bidja þuk insaiwan du
 39 sunu meinamma. unte ainaha mis ist. jah sai. ahna nimiþ ina unhrains jah anakv hropjiþ jah

INTERPRETATIO.

abneget se ipsum et sumat crucem suam diem quemque et sequatur me. 24. Qui enim vult animam suam servare, perdit eam; at qui perdit animam suam ob me, servat hanc. 25. Quam enim utilitatem facit sibi homo lucrans hunc mundum omnem, verum se ipsum perdens aut lædens? 26. Qui enim pudet se mei aut meorum verborum, hujus filius hominis pudet se, cum venit in splendore suo et patris et horum sanctorum angelorum; 27. dico autem vobis veritatem: sunt quidam horum hic stantium, qui non gustant mortem, donec vident regnum Dei. 28. Facti sunt autem post hæc verba circiter dies octo, assumens Petrum et Iacobum et Iohannem exiit in montem orare. 29. Et factum est, dum oravit is, species faciei ejus alia et vestitus ejus albus splendens. 30. Et ecce, viri duo locuti sunt cum eo, qui fuerunt Moses et Helias. 31. Hi visi in gloria dixerunt exitum ejus, quem debuit explere in Ierusalem. 32. Verum Petrus et hi cum eo fuerunt gravati somno; evigilantes autem viderunt splendorem ejus et hos duos viros hos stantes cum eo. 33. Et factum est, dum separarunt se ab eo, dixit Petrus ad Iesum: præceptor, bonum est nobis hic esse et faciamus tabernacula tria, unum tibi et unum Mose et unum Helix; non sciens quod dicit. 34. Hoc autem eo dicente facta est nubes et umbravit eos; timuerunt autem in quo illi venerunt in hac nube. 35. Et vox facta est ex hac nube dicens, hic est filius meus, hic carus, hunc audiat. 36. Et facta est dum hæc vox, inventus fuit Iesus unus et ii tacuerunt et homini non narrarunt in illis diebus non quidquam ejus quod viderunt. 37. Factum est autem in hoc die, deorsum euntibus iis de monte, occurrit ei turbæ multum. 38. Et ecce, homo ex hac turba exclamavit dicens: magister, oro te respicere ad filium meum; nam unus mihi est, 39. et ecce, spiritus capit eum impurus et subito clamat et lacerat eum cum spuma et ægre desinit ab

ANNOTATIONES.

ix, 24. *ganasjiþ*] J. St. **ganisjiþ*; cæterum Ulf. ° *οἷτος*.

ix, 26. *aiþþau*] aut, gr. omn. *καὶ*. — *sik biþe*] J. St. **urriþe*; cæterum idem, non uti Z. dicit *skammaid*, sed recte *skamaid* legunt. — *vulþu* pro *vulþau* (quod B. in textu posuit), vid. ad i, 54. — *veihane*] J. St. **veihame*. — *aggele*] sic cod. Arg. J. St., B. Ih. Z. **aggile*, vid. xv, 10.

ix, 27. *sunja*] veritatem, gr. omn. *ἀληθῶς*. — *dauþau*] et mox *þiudinassau* vid. ad Mc. vii, 32.

ix, 28. *vaurþun*] facti sunt, gr. omn. *ἐγένετο*, præter unum cod. ap. Mi., qui cum Goth. facit. — *ahtau*] Ulf. c. codd. ° *καὶ*. — *iakobu*. — *iohannen*] vid. ad viii, 51.

ix, 29. *baþ*] J. St. ÷ *bad*.

ix, 31. *urruns*] J. St. B. **urrune*. — *þai*] hi, gr. omn. *οἱ*, cf. Prolegg. col. 485.

ix, 33. *afskaskaidun*] J. St. Hz. Z. **afskaidun*, quæ forma cum ab *afskaidan* deduci non possit, lectio codicis Arg. tuenda est cum Benzelio, qui recte comparat *maimait*, *lailaik*, quibus adde *haihait*, *aiuik*, vid. Grim. I. 849. — *gavaurkjaima*] J. St. **gavaurkjaim*. — *jah*] ult. Z. **jai*.

ix, 34. *qemun* — *milhmin*] cod. Arg. in marg. *jah at im in milhman atgaggandam*, i. e. et in iis in nubibus venientibus. Hæc in textu vitiose posuerunt J. (*qemun. jah at im in milhmin atgaggandun*) et B. (*qemun. jah at im in þamma milhmin atgaggandam*). Ordinem verborum glossæ nullus græcorum sequitur;

et offendit maxime *jah* ab initio glossæ, nisi forte glossator *jah faurhtidedun at im*, etc., scribere voluit.

ix, 36. *varþ miþþanei*] hæc verba transponenda sunt, uti jam Z. recte monuit; mirum etiam verborum ordinem vide xiv, 28 *izvara was raihtis*, cf. ad xiv, 28, xvii, 17; Cor. II, vi, 2. — *gasewun*] St. **gaseiwun*.

ix, 37. *in þamma daga*] in hoc die, gr. *ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ*, unde J. St. ÷ *in þamma afar daga*] (vid. vii, 11,) ediderunt. — *atgaggandam*] J. St. **afgaggandam*. — *fairgunja*] J. St. ÷ articulum *þamma* addunt.

ix, 38. *manna*] J. St. ÷ *vair*, deinde lacunam habent usque ad finem versus. — *insaiwan*] B. **insaiwan*; cæterum Ulf. c. codd. *ἐπιπέψαι* legit. — *sunu*] B. ÷ *sunau*, vid. ad i, 54. — *meinamma*] B. **minamma*. — *mis ist*] gr.

ix, 39. *unhrains*] impurus, J. St. ° ÷ c. gr. omn. — *anaks hropjiþ*] J. ÷ *sunsaiu ushropjiþ*, St. **sunsaiu ushropjiþ*; cæterum *hropjiþ* (pro *hropeiþ* Grimm. I. 847 suspectum videtur. — *tahjiþ*] J. St. lacunam usque ad *imma* habent. — *waþon*] B. *waþ.* — *astlinniþ*] B. *astleiþiþ*. Quamquam hæc tota pagina in cod. Arg. legi vix potest et verbum *astinnan* nullo alio loco invenitur, *astleiþan* autem M. vii, 23 eadem significatione ponitur, tamen Benzeli lectio in textum reci, i non debet, nam *ἀπαξ εἰρημένους*, quæ vocantur, interpres in hoc evangelio sæpius utitur et verbi *astinnan*, ab Ih. primum reperti, codicem acriter insipienti vestigia quedam cognoscuntur.

40 tabjip ina miþ wapon jah halisaiv astinnip af imma gabrikands ina. jah baþ saponjans þeinans ei
 41 usdribeina imma. jah ni mahtedun. andhafjands þan iesus qaþ. o kuni ungalaubjando jah invindo.
 42 und wa siau at izvis jah þulau izvis. attiuh þana sunu þeinana hidrei. þaruh nauhþan duatgaggandan
 ina gabrak ina sa unhulþa jah tabida. gawotida þan iesus ahmin þamma unhrainjin jah gahailida
 43 þana magu jah atgaf ina attin is. usfilmans þan vaurþun allai ana þizai mikilein guþs. at allaim þan
 sildaleikjandam bi alla. þoei gatavida iesus. qaþ paitrus. frauja. duwe veis ni mahtedum usdreiban
 þamma. ip iesus qaþ. þata kuni ni usgaggiþ nibai in bidom jah in fastubnja. qaþ þan du saponjam
 44 seinaim. lagjiþ jus in ausona izvara þo vaurda. unte sunus mans skulds ist atgiban in handuns
 45 manne. ip eis ni froþun þamma vaurda jah vas gahuliþ saura im. ei ni froþeina imma. jah
 46 ohtedun fraihnan iua bi þata vaurd. galaip þan mitons in ins. þata warjis þau ize maists
 47 vesi. ip iesus gasaiwands þo miton hairtins ize fairgreipands barn gasatida saura si.
 48 jah qaþ du im. sawazuh saei andnimip þata barn ana namin meinamma. mik andnimip. jar
 sawazuh saei mik andnimip. andnimip þana sandjandan mik. unte sa minnista visands in allaim izvis
 49 sa vairþip mikils. audhafjands þan iohannes qaþ. talzjand. gasewum sumana ana þeinamma namin
 50 usdreibandan unhulþons jah varidedum imma. unte ni laisteip miþ unsis. jah qaþ du im iesus. ni
 varjiþ. unte saei nist viþra izvis. saur izvis ist. ni ainshun auk ist manne. saei ni gavaurkjai maht
 51 in namin meinamma. varþ þan in þammei usfulnodedun dagos andanumtais is. jah is andvairþi sei-
 52 nata gatulgida du gaggan in iairusalem. jah insandida airuns saura sis. jah gaggandans galiþun in
 53 haim samareite sve manvjan imma. jah ni andnemun ina. unte andvairþi is vas gaggando du iairu-
 54 salem. gasaiwandans þan saponjos is iakubos jah iohannes qepun. frauja. vileizu ei qiþaima fon at-
 55 gaggai us himina jah fraqimai im sve jah heleias gatavida. gavandjands þan gasok im jah qaþ du im.
 56 niu vituþ. wis ahmane sijub. unte sunus mans ni qam saivalom qistjan ak nasjan. jah idjedun in an-
 57 þara haim. varþ þan gaggandam im in viga qaþ sums du imma. laistja þuk þiswaduh þadei gaggis
 58 frauja. jah qaþ du imma iesus. sauhons grobos a'gun jah fuglos himinis sitlans. ip su us mans ni

INTERPRETATIO.

eo confringens eum. 40. Et oravi discipulos tuos, ut expellerent eum, et non potuerunt. 41. Respondens autem Iesus dixit: o genus infidele et injustum, usque quo sim apud vos et patiar vos! Adduc hunc filium tuum huc. 42. Tunc adhuc accedentem eum confregit eum hic dæmon et laceravit; increpavit autem Iesus spiritum hunc impurum et sanavit hunc puerum et tradidit eum patri ejus. 43. Attoniti autem facti sunt omnes super hac magnitudine Dei; in omnibus autem mirantibus ob omnia, quæ fecit Iesus, dixit Petrus: domine, cur nos non potuimus expellere hunc? Verum Iesus dixit: hoc genus non exit, nisi in precibus et in jejunio. Dixit autem ad discipulos suos: 44. ponite vos in aures vestras hæc verba, quia filius hominis debet tradi in manus hominum. 45. Verum ii non intellexerunt hoc verbum et fuit occultum ante eos, ut non intelligerent id, et timuerunt interrogare eum de hoc verbo. 46. Ivit autem cogitatio in eos, hoc quis quidem eorum maximus esset. 47. Verum Iesus videns hanc cogitationem cordis eorum apprehendens puerum statuit ante se. 48. et dixit ad eos: omnis qui suscipit hunc puerum in nomine meo, me suscipit, et omnis qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me, nam hic minimus existens in omnibus vobis, hic fit magnus. 49. Respondens autem Iohannes dixit: præceptor, vidimus quemdam in tuo nomine expellentem dæmones et prohibuimus eum, quia non sequitur cum nobis. 50. Et dixit ad eos Iesus: ne prohibete, nam qui non est contra vos, pro vobis est. Non unus enim est hominum, qui non faciat potentiam in nomine meo. 51. Factum est autem, in quo impleti sunt dies assumptionis ejus, et is faciem suam firmavit ad eundem in Ierusalem. 52. Et misit legatos ante se, et euntes iverunt in vicum Samaritarum, ut pararent ei; 53. et non receperunt eum, quia facies ejus fuit iens ad Ierusalem. 54. Videntes autem discipuli ejus Iacobus et Iohannes dixerunt: domine, visne, ut dicamus, ignis descendat e cælo et perdat eos, uti etiam Helias fecit? 55. Convertens autem increpavit eos et dixit ad eos: nonne scitis, cujus spirituum estis? 56. Nam filius hominis non venit animas perdere sed servare. Et iverunt in alium vicum. 57. Factum est autem euntibus iis, in via dixit quidam ad eum: sequor te, quocunque quo vadis, domine. 58. Et dixit ad

ANNOTATIONES.

ix, 40. saponjans þeinans] J. St. ✕ saponjam þeinaim. — usdribeina.] J. St. ✕ usvairpana; B. usdreibeina, hoc recte quidem, sed vid. ad viii, 56. — imma] J. St. ✕ ina. — mahtedun] J. ✕ mahtidedun, St. ✕ mahtidun; in cod. Arg. utrum mahtidedun, an mahtededun scriptum sit, dignosci non potest, utrumque vero falsum est. Idem mendum insidebat Cor. II, iii, 7, ubi mahtededeina legebatur.

ix, 41. qaþ] J. St. addunt ÷ du im. — kuni] J. St. ✕ kunni, uti vs. 43. — invindo.] J. St. lacun. usque gabrak ina versu sequente. — attiuh] Z. ✕ atþiuh, B. at... — hidrei] B. ° ✕ gr. ante þana.

ix, 42. þaruh] B. ° ✕ et legit ✕ nauh þanuh at duatgaggandis is distairid. ina. — ahmin] J. St. ✕ ahman.

ix, 43. qaþ paitrus — fastubnja] dixit Petrus — jejunio, ° gr. omn., Ulf. cum verss. latt. e locis parallelis M. xvii, 19—21 et Mc. ix, 28 sq. — kuni] vid. ad vs. 41. — þan] ult. autem, ° gr. omn.

ix, 46. ize — vesi] ¶ gr. omn.

ix, 47. gasatida] Ulf. ° αὐτό.

ix, 48. sandjandan] J. St. ✕ sandjandin. — visands] gr. post izvis. — allaim] J. St. ✕ allan.

ix, 49. ana.] J. St. ÷ in. — þeinamma namin] ¶ gr. omn.

ix, 50. im] iis, gr. αὐτόν. — ni ainshun — meinamma] non unus — meo, J. St. ° ÷ e. gr. omn., Ulf. c. verss. latt. e loco parallelo Mc. ix, 39.

ix, 51. usfulnodedun] Hz. Z. ÷ usfullnodedun, vid. ad ii, 21. — andanumtais] sic cod. Arg. B. li. Z.; J. St. ✕ andanumstais, vid. Rom. xi, 15.

ix, 54. gasaiwandans] St. ✕ gasaiwands. — iakubos] J. St. ✕ iakobos. — heleias] vid. ad vs. 19.

ix, 55. du im] ad eos, ° gr. — niu] J. ✕ niu. — sijub] Ulf. c. codd. ° ὁμῆις.

ix, 56. unte — nasjan] nam — servare, ° gr. — saivalom] Ulf. c. verss. ° ἀνθρώπων.

ix, 57. þiswaduh] J. St. ✕ þiswaduh.

59 habaiþ war haubiþ galagjai. qaþ þan du anþamma. laistei mik. iþ is qaþ. frauja. uslaubei mis ga-
 60 leiþan faurþis jah usfilhan attan meinana. qaþ þan du imma iesus. let þans dauþans usfilhan seinans
 61 navins. iþ þu gagg jah gaspillo þiudangardja guþs. qaþ þan jah anþar. laistja þuk frauja. iþ faurþis
 62 uslaubei mis andqipan þaim þaiei sind in garda meinamma. qaþ þan du imma iesus. ni manna uslag-
 x, 1 jands handu seinana hohan jah saiwands astra gatils ist in þiudangardja guþs. afaruþ-þan þata
 ustaiknida franja jah anþarans sibuntehund jah insandida ins tvans wanzuh faura andvairþja seinam-
 2 ma in all baurge jah stade. þadei munaida is gaggan. qaþuh þan du im. asans managa iþ vaurstv-
 3 jans savai. bidjiþ nu fraujan asanais ei ussatjai vaurstvians in þo asan seinana. gaggiþ. sai ik insandja
 4 izvis sve lamba in midumai vulfe. ni bairaiþ pugg nih matibalg nih gaskohe. ni mannanhun bi vig
 5, 6 goljaiþ. in þane gardei inngaggiþ. frumist qiþaiþ. gavairþi þamma garda. jah jabai sijai jainar sunus
 7 gavairþjis. gaweilaiþ sik ana imma gavairþi izvar. iþ jabai ni. du izvis gavandjai. inuh þan þamma
 garda visaiþ matjandans jah driggkandans þo at im. vairþs auk ist vaurstvja mizdons seinazos. ni
 8 faraiþ us garda in gard. jah in þoei baurge gaggiþ jah andnimaina izvis. matjaiþ þata saurlagido
 9, 10 izvis jah lekinof þans in izai siukans jah qiþiþ du im. atnewida ana izvis þiudangardi guþs. iþ in
 11 þoei baurge inngaggiþ jah ni andnimaina izvis. usgaggandans ana sauradaurja izos qiþaiþ. jah stubju
 þana gahaftnandan unsis us þizai baurg izvarai ana fotuns unsarans afhrisjam izvis. sveþauh þata
 12 viteiþ þatei atnewida sik ana izvis þiudangardi guþs. qiþa izvis þatei saudaumjam in jainamma daga
 13 sutizo vairþiþ þau þizai baurg jainai. vai þus kaurazein. vai þus baiþsaïdan. unte iþ in tyrai jah sei-

INTERPRETATIO.

eum Iesus: vulpes foveas habent et aves cœli sedes; verum filius hominis non habet, ubi caput ponat. 59. Dixit autem ad alium: sequere me; verum is dixit: domine, permittite mihi ire antea et sepe ire patrem meum. 60. Dixit autem ad eum Iesus: sine hos mortuos sepelire suos mortuos; verum tu vade et nuntia regnum Dei. 61. Dixit autem etiam alius: sequor te, domine, verum antea permittite mihi renuntiare his, qui sunt in domo mea. 62. Dixit autem ad eum Iesus: non homo mittens manum suam ad aratrum et videns retro aptus est ad regnum Dei. x, 1. Post autem hoc designavit Dominus etiam alios septuaginta et misit eos duos quosque ante faciem suam in omne oppidorum et locorum, quo cogitavit ire. 2. Dixit autem ad eos: messis magna, verum operarii pauci; orate nunc dominum messis, ut mittat operarios in hanc messem suam. 3. Ite, ecce ego mitto vos uti agnos in medium luporum. 4. Ne portetis sacculum neque peram neque calcamentum, ne hominem in via salutetis. 5. In quam domorum ineatis, primum dicatis: pax huic domui. 6. Et si sit illic filius pacis, moratur se super eo pax vestra; verum si non, ad vos revertatur. 7. In autem hac domo maneatis edentes et bibentes hæc apud eos, dignus enim est operarius mercede sua, ne eatis e domo in domum. 8. Et in quam urbium eatis et suscipiant vos, edatis hoc appositum vobis. 9. et sanate hos in ea ægrotos et dicite ad eos: appropinquavit ad vos regnum Dei. 10. Verum in quam urbium eatis et non suscipiant vos, exeuntes in plateas ejus dicatis: 11. etiam pulverem hunc adhærentem nobis ex hac urbe vestra ad pedes nostros extergimus vobis; veruntamen hoc scite, quod appropinquavit se ad vos regnum Dei. 12. Dico vobis, quod Sodomis in illo die facilius fit, quam huic urbi illi. 13. Væ tibi Corazin! væ tibi Beth-

ANNOTATIONES.

ix, 61. þaim þaiei sind] sic codd. Arg.; J. ✕ þammei vesind, St. ✕ þaimmei vesind, B. ✕ þaimmei veisind.

ix, 62. ana — guþs] J. St. lac. — saiwands] B. ✕ saivands. — gatils] B. lac. et conjecit ni fagrs; lh. locum in cod. Arg. lectu difficillimum bene restituit, cf. Mc. vi, 21.

x, 1. ustaiknida] J. St. B. ✕ usmarkoda. — anþarans sibuntehund] J. St. ✕ anþarana sibuntiguns, B. ✕ anþarans sibuntiguns. — ins usque ad fin. versus] J. St. B. lac.

x, 2. im] J. St. ✕ imma. — asans] J. St. ✕ sa asa. — ei] St. ✕ — ussatjai] B. ussandjai, uti loco paralelo M. ix, 58 legitur, cf. etiam Mc. i, 43. Lectio codicis Arg. præ illa conjectura, quamquam præclara, tamen non rejicienda est, cf. Mc. xii, 49, ubi ussatjan = ἐξαναστῆσαι — vaurstvians] ult., cod. Arg. ✕ vaurstvians; similem errorem in codd. vid. Cor. ii, ix, 4; x, 18. — þo] J. St. B. ✕ — seinana] J. St. ✕ seinamma.

x, 4. pugg] J. St. B. ÷ gairda. — nih] sec. St. ✕ ni. — gaskohe] sic in cod. Arg. scriptum esse videtur, sed ultimæ literæ hujus verbi ita evanuerunt, ut legi jam non possint. Lectio autem illa recepta (J. St. B. ÷ skohe habent) nobis non vera esse videtur, nam etiamsi varietas casuum nullam habet offensionem (vid. ad vii, 21), tamen num pluralis vocis gaskoh (das geschühe, gall. chaussure) probari possit, admodum dubitamus, vid. xv, 22, ubi Ulf. græcum ὑποδήματα per gaskoh singulari numero reddit, eamque maxime ob causam gaskoh etiam h. l. præferendum esse nobis videtur. —

ni] sec. Ulf. ° xai; inde usque ad finem versus J. St. B. lac.

x, 5. in þane gardei] in quam domorum, sic cod. Arg.; lh. Z. ✕ in þana gard ei, J. St. B. ✕ in þane gard ei. Ithii lectio defendi quidem potest e Neh. v, 14 þamma daga ei (hoc die quo), ubi particula relativa ei pro pronomine relativo (þammei) p̄sita vel potius a pronomine demonstrativo avulsa est, ut dictum sit pro þammei daga: eum vero nostro loco in codice Arg. non þana, sed þane evidenter legatur, secundum usum linguæ gothicæ (vid. vs. 8 et 10 in þoei baurge, cf. Cor. i, xii, 22) lectio sic explicanda est, ut þane pro þanei (uti L. ii, 43 miþþane, cf. ii, 57 blotande, xix, 37 þoze, Cor. i, viii, 11; ii, xii, 13 þize, Skeir. 37, 16 þataine pro miþþanei, blotandei, þozei, þizei, þatainei, alia vide not. ad Thess. ii, iii, 17; vid. etiam ad L. viii, 13) et gardei pro garde (vid. supra ad iii, 5) scriptum esse et in quam domorum converti debeat. Cæterum Ulf. ° δέ; fortasse librarius þan omisit propter præcedens þane, cf. ad M. ix, 16; Mc. x, 59 et 42. Rom. ix, 15. — inngaggiþ] J. St. B. ✕ ingaggiþ, deinde usque ad gavairþjis versu sequente lac.

x, 7. ist] gr. post seinazos.

x, 8. saurlagido] J. St. ✕ saurlagido.

x, 10. inngaggiþ] St. ✕ ingaggiþ.

x, 11. ana fotuns unsarans] ad pedes nostros, ° gr. — sveþauh] J. St. ✕ div., uti J. etiam vs. 14 et 20. — ana izvis] ad vos, ° gr. — þiudangardi] St. ✕ þiudangardja.

x, 13. baiþsaïdan] vid. ad M. viii, 28. — þozei] J. ✕ þosei. — airis þau] J. St. ✕ jct. — argon] St. ÷ argom.

donai vaurþeina mahteis þozei vaurþun in izvis. airis þau in sakkum jah azgon sitandeins gaidreigode-
 14, 15 deina. sveþauh tyrai jah seidonai sutizo vairþiþ in daga stauos þau izvis. jah þu kafarnaum. þu und
 16 himin ushauhido. und halja gadrausjaza. saei hauseiþ izvis. mis hauseiþ. jah saei ufþrikiþ izvis. mis
 17 ufþrikiþ. iþ saei ufþrikiþ mis. ufþrikiþ þamma sandjandin mik. gavandidedun þan sik þai sibuntehund
 18 miþ fahedai qiþandans. frauja. jah unhulþons ufhausjand unsis in namin þeinamma. qaþ þan du im.
 19 gasaw satanan svelaunmunja driusandan us himina. sai. atgaf izvis valdufni trudan ufaro vaurme jah
 20 skaurþjono jah ana allai mahtai sijandis jah vaihte ainohun izvis ni gaskaþjiþ. sveþauh þamma ni
 faginof ei þai ahmans izvis ufhausjand. iþ faginod in þammei namna izvara gamelida siud in himi-
 21 nam. inuh þizai weilai svegnida ahmin iesus jah qaþ. andhaita þus atta. frauja himinis jah airþos.
 unte affalht þo faura snutraim jah froðaim jah andhulides þo niuklahaim. jai atta. unte sva varþ ga-
 22 leikaiþ in andvairþja þeinamma. jah gavandiþs du siponjam seinaim qaþ. all mis atgiban ist fram
 attin meinamma. jah ni washun kann. was ist sunus. alja atta. jah was ist atta. alja sunus jah þam-
 23 mei vili sunus andhuljan. jah gavandiþs du siponjam seinaim sundro qaþ. audaga augona. þoei sai-
 24 wand. þoei jus saiwiþ. qiþa auk izvis þatei managai praufeteis jah þiudanos vildedun saiwan. þatei
 25 jus saiwiþ. jah ni gasewun. jah hausjan. þatei jus gahauseiþ. jah ni hausidedun. jah sai. vitodafa-
 26 steis sums ustof fraisands ina jah qiþands. laisari. wa taujands libainais aiveinons arbja vairþa. þa-
 27 ruh qaþ du imma. in vitoda wa gameliþ ist. waiva ussiggis. iþ is andhafjands qaþ. frijos frauja gup
 þeinana us allamma hairtio þeinamma jah us allai saivalai þeinai jah us allai mahtai þeinai jah us
 28 allai gabugðai þeinai. jah newundjan þeinana sve þuk silban. þanuh qaþ du imma raihtaba and-
 29 host. þata tavei jah libais. iþ is viljands usvaurhtana sik domjan qaþ du iesua. an was ist mis ne-
 30 wundja. andhafjands þan iesus qaþ. manna galaiþ af iairusalem in iaireikon jah in voidedjans
 xiv, 9 frarann. þaiei jah biraubodedun ina jah banjos analag . . . — . . . na aftumistan haban staþ.
 10 ak þan haitazau. atgaggands anakumbei ana þamma aftumistin stada. ei biþe qimai. saei haihait þuk.

INTERPRETATIO.

saida! Nam si in Tyro et Sidone fierent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim quidem in accis et cinere sedentes poeniterent. 14. Veruntamen Tyro et Sidoni facilius fit in die iudicii, quam vobis. 15. Et tu Cafarnaum, tu usque cælum exaltata, usque infernum demergeris. 16. Qui audit vos, me audit, et qui spernit vos, me spernit; verum qui spernit me, spernit hunc mittentem me. 17. Reverterunt autem se hi septuaginta cum lætitia dicentes: domine, etiam demones obediunt nobis in nomine tuo. 18. Dixit autem ad eos: vidi Satanam uti fulgur cadentem e cælo. 19. Ecce, tradidi vobis potestatem calcare supra serpentes et scorpiones et super omnem potentiam inimici et rerum una vobis non nocet. 20. Veruntamen hoc ne gaudete, quod hi spiritus vobis obediunt; verum gaudete in eo quod nomina vestra scripta sunt in cælis. 21. Inque hac hora exultavit spiritu Iesus et dixit: confiteor tibi, pater, domine cæli et terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus et revelasti hæc parvulis; utique pater, nam sic facta est delectatio in vultu tuo. Et conversus ad discipulos suos dixit: 22. omne mihi traditum est a patre meo, et non quisquam noscit, quis est filius, nisi pater; et quis est pater, nisi filius et cui vult filius revelare. 23. Et conversus ad discipulos suos seorsim dixit: beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. 24. Dico enim vobis, quod multi profetæ et reges voluerunt videre, quod vos videtis, et non viderunt; et audire, quod vos auditis, et non audiverunt. 25. Et ecce, legis-peritus quidam surrexit tentans eum et dicens: magister, quid faciens vitæ æternæ hæres fio? 26. Tunc dixit ad eum: in lege quid scriptum est? quomodo legis? 27. Verum is respondens dixit: ames dominum Deum tuum ex omni corde tuo et ex omni anima tua et ex omni potentia tua et ex omni mente tua, et propinquum tuum uti te ipsum. 28. Tunc dixit ad eum: recte respondisti, hoc fac et vivis. 29. Verum is volens justum se judicare dixit ad Iesum: at quis est mihi propinquus? 30. Respondens autem Iesus dixit: homo ivit a Ierusalem in Ierico et in maleficos incidit, qui et spoliarunt eum et vulnera impon(entes). . . . — xiv, 9. — . . . (hu)nc ultimum habere locum; 10. sed cum voceris, accedens ac-

ANNOTATIONES.

x, 14. sveþauh] J. ✕ div., St. ✕ se þauh. — in daga stauos] in die iudicii, gr. ἐν τῇ κρίσει.

x, 15. ushauhido] J. St. ÷ ushauhida. — gadrausjaza] J. St. B. ✕ gadrausjazai.

x, 16. uf þrikiþ mis] † gr. omn.

x, 17. þan sik] J. St. ÷ †. — sibuntehund] J. St. ✕ sibuntiguns, B. ✕ sibuntehuns.

x, 18. driusandan] J. St. ✕ driusandam; cæterum gr. omn. post himina.

x, 19. atgaf] tradidi, gr. δίδωμι, cf. ad J. vi, 32 et viii, 45. — skaurþjono] St. ✕ skaurþjono.

x, 20. sveþauh] vid. ad vs. 11.

x, 21. þo niuklahaim] sic clarissime cod. Arg., vid. Cor. I, xiii, 11; Eph. iv, 14; cf. Skeir. 49, 10; editt. ✕ þaniu klahaim; pro þa legendum esse, þo jam L. videt. — jai] St. Z. ✕ jah. — jah gavandiþs — qaþ] et con ersus — dixit, ° gr. et in quibus leguntur, ii pro seinaim (suos) articulum (τοῦς) habent, sic vs. 23.

x, 23. seinaim] suos, ° gr. omn., vid. ad vs. 21. — jus] vos, ° gr. omn.; Ulf. c. verss.

x, 24. jus] sec. vos, ° gr. omn. — gahauseiþ] J. St. ✕ gahausaiþ, B. ÷ gahauseid.

x, 25. vitodafasteis] J. St. ✕ vitodafastjeis. — ustof] sic cod. Arg. et Hz.; editt. ÷ usstof; vid. ad Mc. iii, 13. — vairþa] J. St. B. ÷ vairþau.

x, 26. þaruh] J. St. ÷ þanuh.

x, 27. þuk silban] J. St. ✕ þus missan.

x, 28. þanuh] J. ✕ þannuh.

x, 29. an] J. S. B. ✕ jah, vid. ad L. iii, 10. — newundja] St. ✕ newundþja.

x, 30. manna] Ulf. ° τῆς. — iaireikon] sic cod. Arg.; editt. ✕ iaireikom. — þaiei] J. St. ✕ þaci. — biraubodedun] spoliarunt, gr. ἐξδύσαντες. — analag.] hucusque cod. Arg.; J. St. Z. plene analagjandans.

xiv, 9. . . na] reliquiæ pronominis þana, quod superlativis addi solet, vid. vs. seq. — haban staþ] † gr. omn.

xiv, 10. hauhis] altius, viri docti pro genitivo (alti) habentes, erraverunt; Grim. cum III. 88 idem illud statuisset, p. 591 comparativi adverbium esse recte vidit.

- 11 qībai du þus. frijond. usgagg hauhis. þanuh ist þus hauhiþa faura þaim miþanakumbjandam þus. unte
 12 wazuh saei haubeiþ sik silban. gahnaivjada. jah saei hnaiveiþ sik silban. ushauhjada. qapub-þanjah þam-
 ma haitandin sik. þan vaurkjais undaurnimat aiþþau nahtamat. ni haitais frijonds þeinans nih broþrums
 þeinans nih niþjans þeinans nih garaznans gabeigans. ibai aufto jah eis aftra haitaina þuk jah vairþiþ
 15, 14 þus usguldan. ak þan vaukjais dauht. hait unledans gamaidans haltans blindans. jah audags vairþis. unte
 15 eis ni haband usgildan þus. usgildada auk þus in ustassai þize usvaurhtane. gahausjands þan sums þize
 16 anakumbjandane þata qap du imma. audags saei matjiþ hlaiþ in þiudangardjai guþs. þaruh qap imma
 17 frauja. manna sums gavaurlita nahtamat mikilana jah haihait managans. jah insandida skalk seinana
 18 weilai nahtamatis qiþan þaim haitanam. gaggiþ. unte ju manvu ist allata. jah dugunnun suns faurqiþan
 allai. sa frumista qap. land bauhta jah þarf galeiþan jah saiwan þata. bidja þuk. habai mik faur-
 19 qiþanana. jah anþar qap. juka aubsne usbauhta simf jah gagga kausjan þans. bidja þuk. habai mik
 20, 21 faurqiþanana. jah sums qap. qen liugaida jah dupe ni mag qiman. jah qimands sa skalks gataih frau-
 jin seinamma þata. þanuh þvairhs sa garda valdands qap du skalka seinamma. usgagg sprauto in
 22 gatvons jah staigos baurgs jah unledans jah gamaidans jah blindans jah haltans attiuh hidre. jah qap
 23 sa skalks. frauja. varþ sve anabaust. jah nauh stads ist. jah qap sa frauja du þamma skalka. usgagg
 24 and vigans jah faþos jah nauþei innatgaggan. ei usfulnai gards meins. qiþa allis izvis þatei ni ains-
 25 hun manne jainaize þize faura haitanane kauseiþ þis nahtamatis meins. miþiddjedun þan imma
 26 hiuhmans managai. jah gavandjands sik qap du im. jabai was gaggiþ du mis jah ni sijaþ attan sei-
 nana jah aiþein jah qen jah barna jah broþrums jah svistrums. nauhuþ-þan seinu silbins saivala. ni
 27 mag meins siponeis visan. jah saei ni hairoþ galgan seinana jah gaggai afar mis. ni mag visan
 28 meins siponeis. izvara was raihtis viljands kelikn timbrjan. niu frumist gasitands rahneiþ manvi. þo

INTERPRETATIO.

cumbe in hoc ultimo loco, ut cum veniat, qui vocavit te, dicat ad te: amice, adscende alius! tunc est tibi gloria coram his accumbentibus-cum te. 11. Nam quisque qui exaltat se ipsum, humiliatur, et qui humiliat se ipsum, exaltatur. 12. Dixit autem etiam huic vocanti se: cum facias prandium aut coenam, non voces amicos tuos, neque fratres tuos, nec cognatos tuos, neque vicinos divites, ne forte etiam ii iterum vocent te et fiat tibi redditum; 13. sed cum facias convivium, voca pauperes, debiles, claudos, caecos, 14. et beatus sis; nam ii non habent reddere tibi, redditur enim tibi in resurrectione horum perfectorum. 15. Audiens autem quidam horum accumbentium hoc dixit ad eum: beatus qui edit panem in regno Dei. 16. Tunc dixit ei dominus: homo quidam fecit coenam magnam et vocavit multos, 17. et misit servum suum hora coenae dicere his vocatis: ite, nam jam paratum est omne. 18. Et coeperunt statim excusare omnes; hic primus dixit: agrum emi et debeo ire et videre hunc; oro te, habe me excusatum. 19. Et alter dixit: juga boum emi quinque et eo probare hos, oro te, habe me excusatum. 20. Et quidam dixit: uxorem duxi et ideo non possum venire. 21. Et veniens hic servus nuntiavit domino suo hoc. Tunc iratus hic paterfamilias dixit ad servum suum: exi subito in plateas et semitas urbis et pauperes et debiles et caecos et claudos adduc huc. 22. Et dixit hic servus: domine, factum est, uti praecipisti, et adhuc locus est. 23. Et dixit hic dominus ad hunc servum: exi per vias et sepes et compelle introire, ut impleatur domus mea. 24. Dico enim vobis, quod non unus hominum illorum horum antea vocatorum gustat hanc coenam meam. 25. Iverunt-cum autem eo greges multi, et convertens se dixit ad eos: 26. si quis it ad me et non odiat patrem suum et matrem et uxorem et liberos et fratres et sorores, insuper autem suam ipsius animam, non potest meus discipulus esse; 27. et qui non portat crucem suam et eat post me, non potest esse meus discipulus. 28. Vestrum quis enim volens turrin aedificare, nonne primum sedens computat paratum, haec habeatne ad

ANNOTATIONES.

xiv, 11. *silban*] J. St. ✕ *silba*, quos lh. non eo nomine, quia cons ructio casum quartum requireret, vituperare debebat, sed quia usus linguæ gothicæ, abhorrens a legibus latinæ grammaticæ (vid. Ramshorn Gramm. Lat. p. 523), sic postularet, vid. de multis aliis locis Cor. II, v, 12.

xiv, 12. *gabeigans*] J. St. ✕ *gabeigans*. — *aftra haitaina*] J. B. Z. ✕ jct., vid. ad Mc. VIII, 25. — *þuk*] gr. ante *aftra*.

xiv, 14. *eis*] ii, ° gr. omn. — *ustassai*] J. St. ÷ *ustassai*, vid. ad Mc. III, 13.

xiv, 15. *anakumbjandane*] B. suspicatur Ulf. ἀνακειμένων pro συνανακειμένων legis-e; certe aliis locis pro συνανακειθαι ponit miþanakumbjan, sic vs. 10; VII, 49; M. IX, 10; Mc. VI, 22, 26; cf. tamen Cor. II, VII, 3 *gasviltan* = συναποθανεῖν, pro quo alter codex miþgasviltan habet.

xiv, 16. *þaruh*] J. St. ÷ *þanuh*. — *frauja*] dominus, gr. omn. ὁ. — *haihait*] St. ✕ *haihaiþ*.

xiv, 18. *qap*] Ulf. ° ἀπό c. codd. et verss. — *faurqiþanana*] J. ✕ *faurqiþana*.

xiv, 19. *faurqiþanana*] J. ✕ *farqiþanana*.

xiv, 21. *skalks*] Ulf. ° ἐξείνος c. codd. — *blindans*—*haltans*] ¶ gr.

xiv, 22. *stads ist*] St. ÷ ¶.

xiv, 25. *usfulnai*] J. St. ÷ *usfullnai*, vid. ad II, 21.

xiv, 24. *faura haitanane*] editt. ✕ jct.

xiv, 26. *þan*] Ulf. ° καί; esse id expressum particula *uþ* (*uh*), voci *nauh* affixa, propterea nobis non videtur, quod h. l. καί = etiam, quod nunquam, quantum scimus, per — *uh* Gothus reddit, vid. tamen ad J. XVIII, 26.

xiv, 27. *visan meins*] ¶ gr., sic vs. 33.

xiv, 28. *izvara*] gr. omn. post *raihtis*, cf. ad IX, 56. — *manvi* — *ustiuhan*] paratum — consummandum; viri docti alii aliter de hoc loco statuerunt: B. pro *habaiu* legere malebat *habaiþ* et convertere, *apparatum quem habet ad perficiendum*, quod falsum est, quia *þo* non pronomem relativum, sed demonstrativum est; L. lectionem codicis Arg. servans interpretatur *apparatum habeat, qui ad perficiendum suppetat*, in eo is tantum errat, quod *þo* ad *manvi* refert, quod fieri non licet; lh. *Ulfil. illustrat.* p. 234, cui ordo verborum *habaiu manvi du ustiuhan þo* esse videtur, audaciorem criticum se praestat, et Z., qui eum recte sensisse dicit, si Ulf. τὰ πρὸς cum codd. legisset, se græca non intelligere comprobat; quod autem Z. ipse *manviþo* jct. legere se malle ait et pro participio habere, non meminit ille hanc participii formam in — *ido*, nunquam in — *iþo* desinere; pro genitivo vero pluralis verbi alicu-

29 habaiu du ustiuhan. İbai aucto biþe gasatidedi grunduvaddju jah ni mahtedi ustiuhan. allai þai ga-
 30 saiwandans duginnaina bilaikan İna qıþandans þatei sa manna dustodida timbrjan jah ni mahta
 31 ustiuhan. aiþþau was þiudans gaggands stigqan viþra anþarana þiudan du viganna. niu gasitands
 faurþis þankeiþ. siaiu mahteigs raiþ taihun þusundjon gamotjan þamma miþ tvaimtigum þusundjo
 32 gaggandin ana sik. eiþau jabai nist mahteigs. nauhþanuh fairra İmma visandin İnsandjands airu
 33 bidjiþ gavairþjis. svah nu warjizuh izvara saei ni afqiþiþ allamma aigina seinamma. ni mag visan
 34, 35 meins siponeis. god salt. İþ jabai salt baud vairþiþ. we gasupoda. nih du airþai. ni du maihstau
 xv, 1 fagr İst. ut usvairpand İmma. saei habai ausona gahausjandona. gahausjai. vesunuþ-þan İmma
 2 newjandans sik allai motarjos jah fravaurhtai hausjan İmma. jah birodidedun fareisaieis jah bokar-
 3 jos qıþandans þatei sa fravaurhtans andnimıþ jah miþmatjiþ İm. qaþ þan du İm þo gajukon qıþands.
 4 was manna izvara aigands taihuntehund lambe jah fralūsands ainamma þize. niu bileiþiþ þo niun-
 5 tehund jah niun ana auþidai jah gaggiþ afar þamma fralusanin. unte bigitiþ þata. jah bigitands us-
 6 lagjiþ ana amsans seinans faginonds. jah qimands İn garda galaboþ frijonds jah garaznans qıþands
 7 du İm. faginop miþ mis þammei bigat lamb mein þata fralūsano. qıþa izvis þatei sva faheds vairþiþ
 İn himina İn ainis fravaurhtis İdreigondins þau İn niuntehundis jah niune garaihtaize. þaiei ni þaur-
 8 bun İdreigos. aiþþau suma qino drakmans habandei taihun. jabai fralūsıþ drakmin ainamma. niu
 9 tandeıþ lukarn jah usbaueiþ razn jah sokeiþ glaggvaba. unte bigitiþ. jah bigitandei gahaitiþ
 frijondjos jah garaznons qıþandei. faginop miþ mis. unte bigat drakmein. þammei fralaus.

INTERPRETATIO.

consummandum, 29. ne forte, cum poneret fundamentum et non posset consummare, omnes hi adspicientes
 cœperint deridere eum 30. dicentes, quod hic homo cœpit ædificare et non potuit consummare. 31. Aut
 qui rex iens ruere contra alium regem ad bellum, nonne sedens antea cogitat, sitne potens cum decem milli-
 bus o currere huic cum viginti millibus eunti contra se? 32. Alioquin si non-est potens, adhuc procul eo
 existente mittens legatum orat pacem. 33. Sic jam quisque vestrum qui non renuntiat omni possessioni
 suæ, non potest esse meus discipulus. 34. Bonum sal; verum si sal fatuum sit, quo conditur? 35. Neque
 ad terram, non ad fimum utile est; foras eijciunt id. Qui habeat aures audientes, audiat. xv, 1. Fuerunt
 autem ei appropinquantes se omnes telonarii et peccatores audire eum; 2. et murmurarunt Farisæi et
 scribæ dicentes, quod hic peccatores suscipit et edit-cum iis. 3. Dixit autem ad eos hanc parabolam dicens:
 4. quis homo vestrum possidens centum ovium et amittens unam harum, nonne relinquit has nonaginta et
 novem in deserto et vadit post hanc amissam, donec invenit hanc; 5. et inveniens ponit in humeris suis
 gaudens 6. et veniens in domum convocat amicos et vicinos dicens ad eos: gaudete cum me, quod inveni
 ovem meam hanc amissam. 7. Dico vobis, quod sic lætitia sit in cœlo ob unum peccatorem pœnitentem,
 quam ob nonaginta et novem justos, qui non indigent pœnitentiæ. 8. Aut quædam mulier drachmas habens
 decem, si amittit drachmam unam, nonne incendit lucernam et everrit domum et quærit diligenter, donec
 invenit, 9. et inveniens convocat amicas et vicinas dicens: gaudete cum me, nam inveni drachmam, quam

ANNOTATIONES.

İus manviþa nemo, qui sensum perspexerit, cum isto viro docto habuerit. Quamquam confitemur lectionem nos male habere, tamen nihil restat, nisi ut statuamus, Ulf. c. codd. τὰ εἰς aut τὰ πρὸς legisse et auctoritatem codd. in eo tantum omisisse, quod voces þo habaiu pro habaiu þo (habeatne hæc) transposuerit, qui tamen error librarii esse videtur, voces enim aliquoties transpositas esse, ad ix, 36 monuimus. Cæterum pro ustiuhan St. ✕ usstiuhan.

xiv, 29. mahtedi] cod. Arg. Hz. J. St. B. ✕ mah- tide, cf. J. xviii, 36.

xiv, 30. timbrjan] J. St. ÷ timrjan.

xiv, 31. viganna] sic editt.; cod. Arg. viga] na, sine dubio falsum pro vigan, qui est dativus vocis vigan (bellum); sic quoque Grimm. Gr. IV, 105 interpretatur, et de duplicatione litteræ n comparari possunt, quæ adnotavimus ad Gal. v, 15; sæpius enim librariis accidit, ut litteras aut syllabas, in fine lineæ scriptas ab initio proximæ repeterent, cf. ad J. ix, 41. Erravit lh., qui viganna pro gerundio (Ulf. illustr. p. 154), aut pro infinitivo, addita syllaba na (p. 245) habuit; erravit etiam Z., qui (cum lh.) vigan İna coniecit, nam infinitivus est veihan non vigan; præterea hoc verbum ponitur cum du (vid. Cor. I, xv, 52), non cum accusativo. Quid denique F. viganma suo voluerit, nescitur. — pankeiþ] sic cod. Arg. pro usitato pagkeiþ, uti xv, 22 bringiþ, xvii, 9 pank, xix, 31 Inqis. — siaiu] J. St. B. ✕ siau; cæterum gr. omn. post mahteigs. — þusundjo] J. St. B. ✕ þusundjom.

xiv, 32. eiþau] hoc uno loco inventum i. q. aiþþau

= εἰ δὲ μή, quæ sequuntur jabai nist mahteigs (si non-est potens) sine dubio orta sunt e glossa in margine adscripta ad explicandam minus usitatam particulam, certe in græcis nullum eorum vestigium apparet. — fairra İmma] ¶ gr. — İnsandjands airu] ¶ gr. om.

xiv, 33. aigina seinamma] ¶ gr. — visan meins] vid. ad vs. 27.

xiv, 34. jabai] St. ✕ jadai.

xiv, 35. ni] St. nih, quod melius est.

xv, 1. İmma newjandans] ¶ gr.

xv, 4. taihuntehund] pro usitato taihuntehund (viii, 8; xvi, 6 sq.); cæterum J. ✕ taihunte hund, sicut paulo post niunte hund. — fralūsano] J. St. ✕ fralūsano, sic etiam vs. 6.

xv, 5. uslagjiþ] B. ✕ uslaujiþ.

xv, 6. bigat] St. ✕ bigaþ. — fralūsano] vid. ad vs. 4.

xv, 7. pau] J. St. ✕ pan. — niuntehundis] J. St. ✕ niuntehundas. — þaiei] St. ✕ þaei.

xv, 8. suma] quædam, gr. omn. τις (quæ), pro quo Ulf. per errorem τις legit. — taihun jabai] J. St. ✕ taihunja sai. — usbaueiþ] J. St. B. ✕ usbaueiþ. glaggvaba] sic cod. Arg.; Hz. Z. ✕ glaggvaba.

xv, 9. drakmein] J. St. B. ✕ drakmin, nam is est casus tertius formæ drakma (vid. vs. 8); nostro loco Ulf. forma græca utitur, uti sæpius — ein pro — ἓν, vid. M. xxvii, 62 paraskaivein (παρᾶσκευήν), L. vii, 5 synagogein (συναγωγὴν), Rom. xvi, 22 aipistaulein (ἐπιστολήν); Z. igitur illam formam injuria tentavit. — fralaus] J. St. B. ✕ fralausda.

19, 11 sva qīpa īzvis. faheds vairþīþ in andvairþja aggele guþs in ainis idreigondins fravaurhtis. qabūþ-þan.
 12 sumis aihta tvans sununs. jah qab sa juhiza ize du attin. atta. gif mis. sei undrinnai mik. dail aiginis.
 13 manne jah disdailida im sves sein. jah afar ni managans dagans brahta samana allata sa juhiza sunus
 14 jah aslaiþ in land fairra visando jah jainar distahida þata sves seinata libands usstiuriba. biþe þan fra-
 15 vas allamma. varþ huhrus abrs and gavi jainata. jah is dugann alaþarba vairþan jah gaggands gaha-
 16 stida sik sumamma baurgjane jainis gaujis. jah insandida ina haiþjos seinazos haldan sveina. jah
 17 gairnida sad itan haurne. þoei matidedun sveina. jah manna imma ni gaf. qimands þan in sis qab.
 18 wan filu asje attins meinis ufarassau haband blaibe. iþ ik huhrau fraqistna. usstandands gagga du
 19 attin meinamma jah qīpa du imma. atta. fravaurhta mis in himin jah in andvairþja þeinamma. ju
 20 þanaseiþs ni im vairþs ei haitaidau sunus þeins. gatavei mik sve ainana asje þeinaize. jah usstan-
 dands qam at attin seinamma. nauþþanuh þan fairra visandan gasaw ina atta is jah inseinoda jah
 21 þragjands draus ana hals is jah kukida imma. jah qab imma sa sunus. atta. fravaurhta in himin jah
 22 in andvairþja þeinamma. ju þanaseiþs ni im vairþs ei haitaidau sunus þeins. qab þan sa atta du
 skolkam seinaim. sprauto bringiþ vastja þo frumiston jah gavasjiþ ina jah gibiþ siggragulþ in handu
 23 is jah gaskoh ana fotuns is. jah briggandans stiur þana alidan ufsneiþiþ. jah matjandans visam
 24 vaila. unte sa sunus meinis dauþs vas jah gaqunoda jah fralusans vas jah bigitans varþ. jah dugun-
 25 nun visan. vasuþþan sunus is sa alpiza ana akra jah qimands atiddja new razn jah gahausida sagg-
 26, 27 vins jah laikans. jah athai ands sumana magive frahub. wa vesi þata. þaruh is qab du imma. þatei
 28 broþar þeins qam. jah ufsnaiþ atta þeins stiur þana alidan. unte hailana ina andnam. þanuh modags

INTERPRETATIO.

amisi. 10. Sic dico vobis, lætitia sit in facie angelorum Dei ob unum poenitentem peccatorem. 11. Dixit autem: hominum quidam habuit duos filios, 12. et dixit hic junior eorum ad patrem: pater, da mihi, quæ contingit me, partem proprii; et divisit iis possessionem suam. 13. Et post non multos dies tulit in unum omne hic junior filius et abiit in terram procul existentem et illic dissipavit hanc possessionem suam vivens effrenate. 14. Cum autem vacuus esset omni, facta est fames magna per regionem illam, et is coepit egenus fieri. 15. Et iens dedit se cuidam civium illius regionis, et misit eum agri sui pascere porcos. 16. Et cupit sat edere siliquis, quas ederunt porci; et homo ei non dedit. 17. Veniens tum in se dixit: quam multum mercenariorum patris mei abundantiam habent panium, verum ego fame perdor; 18. surgens vado ad patrem meum et dico ad eum: pater, peccavi mihi in cœlum et in facie tua; 19. jam amplius non sum dignus, ut vocer filius tuus; fac me uti unum mercenariorum tuorum. 20. Et surgens venit ad patrem suum; adhuc autem procul existentem vidit eum pater ejus et misertus est, et currens cecidit super collum ejus et osculatus est eum; 21. et dixit ei hic filius: pater, peccavi in cœlum et in facie tua; jam amplius non sum dignus, ut vocer filius tuus. 22. Dixit autem hic pater ad servos suos: subito afferte vestem hanc primam et vestite eum et date annulum in manum ejus et calceamentum in pedes ejus, 23. et afferentes vitulum hunc saginatum dissecate, et edentes epulamur laute; 24. nam hic filius ineus mortuus fuit et revixit, et amissus fuit et inventus factus est; et coeperunt epulari. 25. Fuit autem filius ejus hic major in agro, et veniens adiit prope domum et audivit cantiones et ludos, 26. et advocans quendam puerorum interrogavit, quid esset hoc. 27. Tunc is dixit ad eum, quod frater tuus venit, et di-secavit pater tuus vitulum hunc saginatum, nam sanum eum accepit. 28. Tunc iratus factus est et non voluit intrare, verum

ANNOTATIONES.

xv, 10. aggele] sic cod. Arg. uti ix, 26; J. St. B. *aggilum. — idreigondins fravaurhtis] † gr. omn.

xv, 12. sei undrinnai mik] sic cod. Arg.; J. St. B. *so undrinnanein, pro quibus L. multo melius þo undrinnandein conjecit; Ih. Z. *sei undrinnai mis.

xv, 13. in land fairra visando] vid. ad xix, 12.

xv, 14. alaþarba] sic cod. Arg.; J. St. B. *allaþarba, quod Z. male probat, aut allþarba (quod non melius est) legendum esse censet; vid. Grim. II. 627.

xv, 15. baurgjane] J. St. *baurjane. — jainis gaujis] † gr. omn. — haiþjos] agri, genitivus locum indicans, quo mittebatur, sic Mc. iv, 35. L. xix, 12; vid. Grim. III. 127.

xv, 16. sad itan] St. *jet., cæterum Ulf. c. codd. et verss. χορτασθῆναι legisse videtur. — imma] gr. omn. post gaf.

xv, 17. qimands—sis] † gr. omn.—ufarassau] St. *ufarasslau. — ik] Ulf. c. codd. ° ὄδδε.

xv, 18. mis] vid. ad M. xxvii, 4. — in] pr. St. *is.

xv, 19. ju] Ulf. aut pro xai, quod. h. l. plerique codd. habent, posuit, uti Mc. ix, 13 et infra vs. 21, neque cum Griesb. xai omisisse dicendus est; aut si xai non legit, pleonastice adverbio þanaseiþs, uti L. xvi, 2 adverbio þanamais, addidit, nam ju ni pro solito þanaseiþs ni græco οὐδέτι sæpius respondet, vid. Rom. vii, 17, 20; Eph. ii, 19; Philem. 16.

xv, 21. ju] vid. ad vs. 19. — haitaidau] J. *haitaudau.

xv, 22. atta] St. *arta. — seinaim] J. St. *sei-

name. — sprauto bringiþ] J. St. B. *suns tobrigg; cæterum sprauto ° gr. et de bringiþ pro briggijþ vid. ad xiv, 31. — figgragulþ] J. *friggagulþ, St. *fingragulþ.

xv, 24. varþ] St. *varþa. — visan] J. St. B. *vailavisan, quod additamentum eis sensus requirere videtur; sed nesciverunt illi, visan h. l. non esse verbum substantivum, sed significare epulari et ad eorum genus pertinere, quæ Grim. I. 842, x enarravit, quod autem vaila vs. 23 additum h. l. omisit, sæpius Ulf. sic facere solet, ut eorundem verborum compositorum altero proxime subsequente particulam non repetat, vid. L. xix, 5 dalaþ atsteig ei vs. 6 solummodo atstaig, quamquam utrumque pro καταβαίνειν positum est; alia ejusmodi dicta collegimus ad Tim. I, vi. 6.

xv, 25. alpiza] J. St. B. . . piza: — akra] J. St. *lande, B. *landa—jah] Ulf. ° ὄδδε. — qimands—new] J. St. B. *miþþanei gavandida sik jah atiddja newa. — jah] sec. et, ° gr. omn. — saggvins] hinc usque ad vs. 27 ufsnaiþ J. St. B. lacunam habent; hæc difficilia in cod. Arg. lectu Ih. recte eruit.

xv, 27. ufsnaiþ] sic cod. Arg.; Hz. prima manu *afsnaiþ; errant igitur Z. et Wackernagel Deutsch. Leseb. I, præf. p. xxvi afsnaiþ codicis Arg. lectionem esse dicentes.

xv, 28. iþ] verum, gr. οὐν, Ulf. c. codd. δέ, vid. ad Cor. I, xv, 11. — ut] foras, ° gr. omn. vid. Mth ix, 32.

29 varþ jah ni vilda inngaggan. iþ atta is usgaggands ut bad ina. þaruh is andhafjands qaþ du attin. sai.
 sva filu jere skalkinoda þus jah ni wanhun anabusn þeina usfariddja. jah mis ni aiv atgast gaiten ei miþ
 30 frijondam meinaim bivesjau. iþ þan sa sunus þeins. saei fret þein sves miþ kalkjom. qam. ufsnaist imma
 31 stiur þana alidan. þaruh qaþ du imma. barnilo. þu sinteino miþ mis vast jah is. jah all þata mein
 32 þein ist. vaila visan jah faginon skuld vas. unte broþar þeins dauþs vas jah gagiunoda. jah fralu-
 xvi, 1 sans jah bigitans varþ. qaþuþ-þan du siponjam seinaim. manne sums vas gabeigs. saei aihta fau-
 2 ragagian. jah sa fravrohiþs varþ du imma ei distahidedi aigin is. jah atvopjands ina qaþ du imma.
 duwe þata hausja fram þus. usgif raþjon sauragaggjis þeinis. ni magt auk ju þanamais sauragaggja
 3 visan. qaþ þan in sis sa sauragaggja. wa taujau. þandei frauja meins afnimip sauragaggi af mis. gra-
 4 ban ni mag. bidjan skama mik. andþahta mik wa taujau. ei þau biþe afsatjaidau us sauragaggja.
 5 andnimaina mik in gardins seinans. jah athaitands ainwarjanoh faibuskulane fraujsins seinis qaþ
 6 þamma frumistju. wan filu skalt frauin meinamma. þaruh qaþ. taihuntaihund kase alevis. jah qaþ
 7 du imma. nim þus bokos jah gasitands sprauto gamelei fimtiguns. þaþroh þan du anþamma qaþ.
 aþþan þu wan filu skalt. iþ is qaþ. taihuntaihund mitade kurnis. jah qaþ du imma. nim þus bokos
 8 jah melei ahtautehund. jah hazida sa frauja þana sauragaggjan invindiþos. unte frodaba gatavida.
 9 unte þai su. jos þis aivis frodozans sunum liuhadis in kunja seinamma sind. jah ik izvis qiþa.
 taujaip izvis frijonds us faihuþraihna invindiþos. ei þan ufligaiþ. andnimaina izvis in aiveinos
 10 hleiþros. saei triggvs ist in leitilamma. jah in managamma triggvs ist. jah sa in leitilamma
 11 untriggva jah in managamma untriggvs ist. jabai nu in invindamma faihuþraihna triggvai
 12 ni vaurþuþ. þata sunjeino was izvis galaubeiþ. jah jabai in þamma framþjia triggvai ni
 13 vaurþuþ. þata izvar was izvis gibip. ni ainsun þive mag tvaim fraujam skalkinon. andizuh

INTERPRETATIO.

pater ejus exiens foras oravit eum. 29. Tunc is respondens dixit ad patrem : ecce, tam multum annorum servivi tibi et non unquam præceptum tuum præterii, et mihi non unquam dedisti capram, ut cum amicis meis epularer. 30. Verum cum hic filius tuus, qui voravit tuam possessionem cum meretricibus, venit, dissecasti ei vitulum hunc saginatum. 31. Tunc dixit ad eum : filiule, tu semper cum me fuisti et es, et omne hoc meum, tuum est. 32. Laute epulari et gaudere debitum fuit, nam frater tuus mortuus fuit et revixit, et amissus et inventus fuit. xvi, 1. Dixit autem ad discipulos suos : hominum quidam fuit dives, qui habuit villicum et hic diffamatus fuit apud eum, quod dissiparet bonum ejus. 2. Et advocans eum dixit ad eum : cur hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ, non potes enim jam amplius villicus esse. 3. Dixit autem in se hic villicus : quid faciam, quia dominus meus aufert villicationem a me; fodere non possum, mendicare pudet me. 4. Deliberavi apud me, quid faciam, ut fortasse, cum amovear e villicatione, recipiant me in domos suas. 5. Et advocans unumquemque debitorum domini sui dixit huic primo : quam multum debes domino meo? 6. Tunc dixit : centum eadorum olei. Et dixit ad eum : sume tibi litteras et sedens subito scribe quinquaginta. 7. Deinde autem ad alterum dixit : at tu quam multum debes? Verum is dixit : centum cororum tritici. Et dixit ad eum : sume tibi litteras et scribe octoginta. 8. Et laudavit hic dominus hunc villicum iniquitatis, quia prudenter fecit; quia hi filii hujus seculi prudentiores filiis lucis in genere suo sunt. 9. Et ego vobis dico, faciatis vobis amicos de divitiis iniquitatis, ut cum subjaceatis, recipiant vos in æternas tabernas. 10. Qui fidelis est in parvo, etiam in multo fidelis est; et hic in parvo infidelis etiam in multo infidelis est. 11. Si igitur in iniquis divitiis fideles non facti-estis, hoc verum quis vobis credit? 12. Et si in hoc alieno fideles non facti-estis, hoc vestrum quis vobis dat? 13. Non unus servorum

ANNOTATIONES.

xv, 2). þaruh] St. ÷ þanuh. — skalkinoda] servivi, gr. omn. δουλεύω. — bivesjau] epularer; Ulfilam ἀριστήσω pro εὐφρανθῶ cum cod. D legisse Gri. sb. audacius contendit.

xv, 30. fret] librarium falso pro frat scripsisse, Grim. I. 844 recte arbitratur, sequitur eum Wackern. I 4.

xv, 31. vast jah is] fuisti et es, gr. omn. solummodo εἶ, Ulf. c. verss. lat. — all.] J. St. ✗ alla.

xv, 32. vaila visan] J. St. B. ✗ jet.; cæterum Ulf. ° δέ. — faginon] J. ✗ fujinon. — broþar] Ulf. c. codd. ° οὗτος. — fralusans] Ulf. codd. ° ἦν.

xvi, 1. þan] Ulf. c. codd. et ver. s. ° xai. — saei] St. ✗ saie. — aihta] J. St. ✗ aihida. — sauragaggjan] sic cod. Arg. et J.; St. B. lh. Z. ÷ sauragaggjan, quod usitatius est, vid. vss. seqq. cf. viii, 3. — distahidedi aigin] J. St. B. ✗ distahidudi aigan.

xvi, 2. hausja] St. ✗ hausjah. — sauragaggjis] St. ÷ sauragaggjis. — ju panamais] J. St. ✗ jet.; cf. ad xv, 19.

xvi, 3. sauragaggi] J. St. ✗ sauragaggji. — ni mag] St. ✗ nim ag.

xvi, 4. ei þau] J. St. ✗ eiþan; cæterum þau (ἄν) ° gr. omn. uti Goth. ipse vs. 9. — us] ex, ° g.

xvi, 5. skalt] St. ✗ shalt.

xvi, 6. taihuntaihund] sic cod. Arg. h. l. et vs. seq.; B. H. Z. utroque loco taihuntehund, vid. ad

xv, 4. — bokos] St. ✗ hokos. — fimtiguns] sic cod. Arg.; J. B. Z. ÷ fimstiguns.

xvi, 7. taihuntaihund] vid. ad vs. 6.

xvi, 8. sunjos] pro sunjus, vid. ad iv, 13.

xvi, 10. triggvs] J. St. ✗ triggva. — leitilamma] pr. inde ab hac voce usque ad finem versus J. St. lacunam habent, quamquam in cod. Arg. locus integer exstat, nec habet, quod lectionem difficilem reddat. Cæterum pro leitilamma utroque gr. omn. ἐλαχιστῶ. — sa — untriggva] B. ÷ saei — i. t. untriggvs.

xvi, 11. faihuþraihna] B. ✗ frikuþraihna, sic etiam vs. 13.

xvi, 13. andizuh] inde usque ad finem versus J. St. lacunam habent; B. ÷ aiþþau. Andizuh, lectio cod. cis Arg. manifesta, est verbum incertæ originis et significationis (Grim. III, 15); gr. omn. ἢ γάρ, quod Ulf. in loco parallelo M. vi, 24 unte jabai (nam si) reddidit, unde conjici potest, andizuh significationem contra, alioquin habere. — aiþþau] B. ✗ aiþau. — and iloþ] sic in cod. Arg. scriptum esse videtur, sed certo dici non potest, quia litteræ admodum evanuerunt; B. and. . . , conjecit ipse ✗ andnimip. — iþ] B. ÷ jah, secundum gr., qui xai habent. — faihuþraihna] vid. ad vs. 11; c. d. Arg. in arg. mam. onim.

ainana sijaiþ jah anþarana frijof. aiþþau ai namma andtilof iþ anþamma frakann. ni maguþ
 14 gupa skalkinon jah faihuþraibna. gahausidedun þan þo alla jah þai fareisaieis faihufrikai visandans
 15 jah bimamindedun ina. jah qaþ du im jus sijuþ. juzei garaihtaus domeiþ izvis silbans in andvairþja
 16 manne. iþ guþ kann hairtona izvara. unte þata hauho in mannam andaset in andvairþja guþs. vitof
 17 jah praufeteis und iohannen. þaþroh þiudangardi guþs vailamerjada jah wazuh in izai nauþjada. iþ
 18 azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau vitodis ainana vrit gadriusan. wazuh saei aſletands qen
 19 seinu jah liugands anþara horinof. jah wazuh saei aſleitana liugaiþ. horinof. aþþan manne sums vas
 20 gabigs jah gavasids vas paurpaurai jah byssaun jah vaila visands daga wammeh bairhtaba. iþ unleds
 21 sums vas namin haitans lazarus. sah atvaurþans vas du daura is banjo fulls. jah gairnida saþ itan
 drauhsno þizo driusandeino af biuda þis gabeigins. akei jah hundos atrinnandans bilaigodedun þan
 22 jos is. varþ þan gasviltan þamma unledio jah briggan fram aggilum in barma abrahamis. gasvalt. þan
 23 jah sa gabeiga jah gafulhaus varþ. jah in haljai ushafjands augona seinu visands in balveinim gasaw
 24, xvii, 3 þan abraham fairraþro jah lazzaru in barmim is. jah is ufþropjands. — —jabai fravaurkjai broþar
 4 þeins. gasak imma. jah þan jabai idreigo sik. fraletais imma. jah jabai sibun sinþam ana dag fravaurk-
 5 jai du þus jah sibun sinþam ana dag gavandjai sik qiþands. idreigo mik. fraletais imma. jah qeþun
 6 apaustauleis du frauþin. biauþ uns galaubein. qaþ þan frauþa. jabai habaidedeiþ galaubein sve kaurno
 sinapis aiþþau jus jabai qiþeiþ du bainabagma þamma. uslausei þuk us vaurtim jah ussatei þuk in
 7 marein. jah andhausidedi þau izvis. was þan izvara skalk aigands arjandan aiþþau haldandan. saei

INTERPRETATIO.

potest duobus dominis servire, alias unum odit et alterum amat; aut uni adhæret, verum alterum contemnit; non potestis deo servire et divitiis. 14. Audiverunt autem hæc omnia etiam hi Farisæi, avari existentes, et deriserunt eum. 15. Et dixit ad eos: vos estis, vos qui justos judicatis vos ipsos in facie hominum, verum Deus nescit corda vestra, nam hoc altum in hominibus, abominabile in facie Dei. 16. Lex et profetæ usque Iohannem; deinde regnum Dei evangelizatur et quisque in id compellitur. 17. Verum facilius est cælum et terram perire, quam legis unum apicem cadere. 18. Quisque qui dimittens uxorem suam et ducens aliam, mœchatur; et quisque qui dimissam ducit, mœchatur. 19. At hominum quidam fuit dives et vestitus fuit purpura et bysso et laute epulans die quoque splendide; 20. verum pauper quidam fuit nomine vocatus Lazarus, hic projectus fuit ad januam ejus, vulneribus plenus. 21. Et cupit sat edere micis his cadentibus a mensa hujus divitis, sed etiam canes accurrentes lamberunt vulnera ejus. 22. Factum est autem mori huic pauperi et ferri ab angelis in sinum Abrahami; mortuus est autem etiam hic dives et sepultus fuit. 23. Et in inferno atollens oculos suos, existens in cruciatibus, vidit autem Abrahamum procul et Lazarum in sinibus ejus. 24. Et is exclamans — xvii, 3. — si peccet frater tuus, increpa eum, et autem si convertat se, remittas ei. 4. Et si septem vicibus per diem peccet in te et septem vicibus per diem convertat se dicens: converto me, remittas ei. 5. Et dixerunt apostoli ad dominum: adauge nobis fidem. 6. Dixit autem dominus: si haberetis fidem sicut granum sinapis, fortasse vos si diceretis ad morum hanc: exsolve te e radicibus et expone te in mare, et obediret fortasse vobis. 7. Quis autem vestrum servum habens

ANNOTATIONES.

xvi, 14. *Fareisaie's*] B. ✕ *fareisaies*. — *bimamindedun*] sic cod. Arg. et editt. sine dubio ✕; Grim. I. 848, pro *bimaminidedun* dictum, nobis *bimamidedun* scribendum esse videtur.

xvi, 15. *hairtona*] J. St. B. ✕ *hairtana*. — *hauho*] gr. omn. post *mannam*. — *andaset*] J. St. ✕ *andset*.

xvi, 16. *nauþjada*] compellitur, Ulf. verba gr. id dicentia: ad id (sc. occupandum) vim adhibent, non intellexit et *βιάζεται* verbum medium pro passivo habuisse videtur, id quod sensum turbat. Nec *nauþjan* græco *βιάζεσθαι* apte respondet, est id potius *anamhtjan* (M. xi, 12), *nauþjan* autem = *ἀναγκάζειν* L. xiv, 23; cf. Skeir. 38, 2.

xvi, 17. *iþ*] St. ÷ *jah*. — *vrit gadriusan*] J. St. B. ✕ *vruta driusan*.

xvi, 18. *seinu*] St. ✕ *saina*. — *aſleitana*] Ulf. c. codd. et verss. ° *ἀπὸ ἀνδρός*.

xvi, 19. *byssaun*] J. St. ✕ *byssaum*. — *jah*] tert. et, ° gr. omn. — *vaila visands*] editt. ✕ jct., vid. ad xv, 32. — *daga wammeh*] editt. ✕ jct.

xvi, 20. *haitans*] vocatus, ° gr. omn. — *sah*] hicque, gr. omn. ὅς, vid. ad Joan. xviii, 26. — *fulls*] J. St. ✕ *fuls*.

xvi, 21. *saþ itan*] J. St. B. ✕ *saþnan*. — *bilaigodedun*] J. St. ✕ *bilaigvodedun*; Ulf. c. codd. ἐπέλειχον pro ἀπέλειχον legisse videtur.

xvi, 22. *briggan*] Ulf. ° *αὐτόν*.

xvi, 23. *þan*] sic cod. Arg.; B. lh. Z. ✕ *þana*, vid. ad J. v, 36; cæterum ° gr. omn.; solet quidem Ulf. interdum hanc particulam, præcedentibus particulis

temporalibus aut participiis, in apodosi addere, vid. L. ii, 42. — *lazzaru*] J. St. ✕ *lazarum*, B. ÷ *lazaru*.

xvii, 3. *Jabai*] num Ulf. δέ omiserit, uti Griesb. contendit, certo dici non potest, quia an e *jabai* in cod. Arg. quædam desiderantur, quorum ultima vox *iþ* fuisse videtur, solemne est enim Ulf. dicere *iþ jabai* = ἐὺν δέ, εἰ δέ. — *fravaukjai*] Ulf. c. codd. et verss. ° εἰς σζ. — *idreigo*] J. ✕ *idreijo*.

xvii, 4. *ibun sinþam*] J. St. B. ✕ jct. — *fraletais*] J. ÷ *aſletais*.

xvii, 6. *aiþþau jus jabai qiþeiþ*] aut vos si diceretis, gr. omn. ἐλέγετε ἅν. Lectio nostra sensum pervertit; requiritur particula græcum ἅν exprimens, quæ cum sit *aiþþau* (M. xi, 23; J. xiv, 2, 7, 28; xv, 19; xviii, 36), restat *jabai*, quod aliquando in margine positum ab aliquo, qui ἅν pro ἐὺν dictum esse putavit idque voce *jabai* reddendum esse e indicare voluit, deinde autem a librario in textum illatum, nunc ejiciendum et legendum est: *aiþþau jus qiþeiþ*. *Jus* (vos) ab omn. gr. omissum, simili loco invenitur etiam additum J. xiv, 28 *jabai frijodedeiþ mik*. *aiþþau jus fagi-nodedeiþ*. Cæterum de *qiþeiþ* pro *qeþeiþ* vid. ad viii, 56. — *andhausidedi*] St. ✕ *andhauseidei*.

xvii, 7. *arjandan*] J. St. ✕ *ariandam*. — *haldandan*] J. St. ✕ *haldandam*. — *atgaggandin*] J. St. ✕ *qimandim*. — *hendarleiþ anuhkumbei*] J. B. ✕ *hendarleiþa nuh kumbei*, St. ✕ *hendarlei þanuh kumbei*; veram lectionem L. jam pridem invenit, vid. ad Mc. xiv, 44.

- 8 atgaggandin af haiþjai qíþai suns. hindarleip anubkumbei. ak niu qíþip du imma. manvei. wa du
 naht matjau jah bigaurdans andbahtei mis. unte matja jah drigka. jah biþe gamatjis jah gadrigkais
 9, 10 þu. iþa þank þus fairhaitis skalka jainamma. unte gatavida. þatei anabudan vas. ni man. sva jah jus.
 þan taujaiþ alla þo anabudanona izvis. qíþaiþ. þatei skalkos unbrukjai sijum. unte þatei skuldedum
 11 taujan. gatavidedum. jah varþ miþþanei iddja is in iairusalem. jah is þairhiddja þairh midja sama-
 12 rian jah galeilain. jah inngaggandin imma in suma haimo gamotidedun imma taihun þrutsfillai
 13, 14 mans. þaih gastopun fairraþro. jah silbans ushofon stibna qíþandans. iesu talzjand. armai unsis. ja'
 gaumjands qaþ du im. gaggandans ataugeiþ izvis gudjam. jah varþ miþþanei galiþun gahrainidai
 15 vaurþun. iþ ains þan iþe gaumjands þammei hrains varþ. gavandida sik miþ stibnai mikilai hauh-
 16, 17 jands guþ. jah draus ana andavleizn faura lotum is aviliudonds imma. sah vas samareites. andhafjand
 18 þan iesus qaþ. niu taihun þai gahrainidai vaurþun. iþ þai niun war. ni bigitanai vaurþun gavand-
 19 jandans giban vulþu guþa niba sa aljakunja. jah qaþ du imma. usstandands gagg. galaubeins þeina
 20 ganasida þuk. fraihans þan fram fareisaium. wan qimip þiudangardi guþs. andhof im jah qaþ. n
 21 qimip þiudangardi guþs miþ atvitainai. nih qíþand. sai her. aiþþau sai jainar. sai auk þiudangardi
 22 guþs in izvis ist. qaþ þan du sionjam. aþþan qimand dagos. þan gairneiþ ainamma þize dage su-
 23 nuns mans gasaiwan jah ni gasaiwiþ. jah qíþand izvis. sai her. aiþþau sai jainar. ni galeiþaiþ nih
 24 laistjaiþ. svasve raihtis lauhmoni lauhatjandei us þamma uf himina in þata uf himina skeiniþ. sva
 25 vairþiþ sunus mans in daga seinamma. aþþan faurþis skal manag gapulan jah uskiusada fram þam-
 26, 27 ma kunja. jah svasve varþ in dagam nauelis. svah vairþiþ jah in dagam sunaus mans. etun jah drug-
 kun. liugaidedun jah liugaidos vesun und þanei dag galaiþ nauel in arka jah qam midjasveipains jah
 28 fraqistida allaus. samaleiko jah sve varþ in dagam lodis. etun jah drugkun. bauhtedun jah frabauhte-

INTERPRETATIO.

arantem aut pascentem, qui regredienti ab agro dicat statim : prodi accumbeque ; 8. sed nonne dicit ad eum : para quod in nocte edam et cinctus ministra mihi, dum edo et bibo, et posthac edas et bibas tu. 9. Num gratiam tibi promittis servo illi, quia fecit quod præceptum fuit ; non puto. 10. Sic etiam vos, cum faciatis omnia hæc præcepta vobis, dicatis, quod servi inutiles sumus ; nam quod debuimus facere, fecimus. 11. Et factum est dum ivit is in Ierusalem, et is transiit per mediam Samariam et Galilæam. 12. Et in eunte eo in quemdam vicorum, occurrerunt ei decem leprosi homines, hique steterunt procul. 13. Et ipsi levarunt vocem, dicentes : Iesu præceptor, miserere nostri. 14. Et observans dixit ad eos : euntes ostendite vos sacerdotibus ! Et factum est, dum iverunt, mundati facti sunt. 15. Verum unus tum eorum observans quod mundus factus est, convertit se cum voce magna exaltans Deum, 16. et cecidit in vultum ante pedes ejus, gratias agens ei, hinc fuit Samarites. 17. Respondens autem Iesus dixit : nonne decem hi mundati facti sunt, verum hi novem ubi, 18. non inventi facti sunt convertentes dare gloriam Deo, nisi hic alienigena ? 19. Et dixit ad eum : surgens vade, fides tua sanavit te. 20. Interrogatus autem a Fari-sæis : quando venit regnum Dei, respondit iis et dixit : non venit regnum Dei cum observatione, 21. neque dicunt : ecce hic, aut ecce illic ! ecce enim regnum Dei in vobis est. 22. Dixit autem ad discipulos : at veniunt dies, cum cupitis uno horum dierum filios hominis videre et non videtis. 23. Et dicunt vobis : ecce hic, aut ecce illic, ne eatis neque sequamini. 24. Sicut enim fulgur fulgens ex hoc sub cælo in hoc sub cælo lucet, sic fit filius hominis in die suo. 25. At antea debet multum pati et rejicitur ab hoc genere. 26. Et sicut factum est in diebus Noelis, sic fit etiam in diebus filii hominis. 27. Ederunt et biberunt ; uxores duxerunt et nuptiæ fuerunt usque quem diem ivit Noel in arcam et venit diluviu[m] et perdidit omnes. 28. Similiter etiam sicut factum est in diebus Lodi, ederunt et biberunt, emerunt et vendiderunt, plantarunt, ædi-

ANNOTATIONES.

xvii, 8. *naht matjau*] editt. ✕ jet.; cæterum B. conjecit ✕ *waduh nahtmatjau*, nec melius L. *wa du nahtmatjan*.

xvii, 9. *iþa*] sic cod. Arg. pro usitato *ibai*, cf. Grim. III. 284. — *þank þus fairhaitis*] sic cod. Arg.; J. St. ✕ *þankjus fairhaiti*, B. ✕ *þankþ usfairhaitiþ*, Ih. ✕ *þankþ usfairhaitis*. Locus, interpretibus difficilior visus, a Zahnio recte constitutus, re-pondet græcis verbis; Ulf. enim medium *ἔχει* (*ἔχῃ*) addito pronomine *þus* reddere voluit, quam ob causam neque *þau*, quod Z. conjecit, neque *þis*, quod Rw. proposuit, hoc loco admittitur; cf. M. v, 42 *leiwan sis* (*δανείσασθαι*), Mc. ii, 6 *þagkjan sis* (*διαλογίζεσθαι*), cf. J. ix, 22. Tit. i, 14 *afwandjan sis* (*ἀποστρέφεισθαι*). Cæterum de *þank* pro *þagk* scripto, vid. ad xiv, 51.

xvii, 12. *þaih*] J. St. ✕ *þai*; de *þaih* pro *þaici* vid. ad J. xviii, 26.

xvii, 13. *ushofon*] sic cod. Arg. pro *ushofun*, vid. ad iv, 13.

xvii, 14. *gudjam*] J. B. ✕ *gudjan*.

xvii, 15. *hrains varþ*] purus factus est, gr. *ἰάθῃ*, suspicari pos-ís. Ulf. c. codd. et verss. legisse *ἐκαθαρίσθῃ*, cf. v, 13; M. viii, 3; xi, 5.

xvii, 16. *sah*] B. falso adnotat, Ulf. xxi omisisse, vid. ad J. xviii, 26.

xvii, 17. *þai*] pr. hi, Ulf. c. gr.; qui *οἱ τοι* legunt idque post *δέξα* ponunt; aut si mavis, transponas *taihun þai* et legas *þai taihun*, cf. ad ix, 35, et xiv, 28.

xvii, 19. *usstandands*] J. ✕ *usstandans*, St. Z. *ustandands*.

xvii, 20. *fraihans*] J. St. ✕ *fraihands*. — *andhof*] J. St. B. ✕ *andhaf*.

xvii, 21. *qíþand*] St. ✕ *qíþands*.

xvii, 22. *aþþan*] at, ° gr. omn. — *þize*] horum, ° gr. — *sununs*] cod. Arg. *sunus*, pro quo Z. Benzeli conjecturam *sunaus* temere in textum recepit. Ulf. sine dubio locum male intellectum male interpretatus est. De *sununs* recte judicavit Etmüller l. l. p. 585, scriptum est enim propter sequens *mans* pro *sunu*, cf. ad Cor. I, vi, 16 et nostra : *Beitrag zur Textberichtigung*, etc., *der Skeireins* (id est *additamenta ad textum*, etc.) p. 53; sic fortasse etiam Sk. p. 48, 7 pro *atteins veitvodeins* legendum est *attiins veitvodei*.

xvii, 25. *manag gapulan*] J. St. ✕ *managai þulan*.

xvii, 26. *nauelis*] gr. omn. *Νῶε*; a Gothis conson s iis nominibus propriis, quæ in vocalem desinunt, sæpius affigi solere, ad Cor. II, vi, 15 monebimus.

xvi, 27. *jah*] pr. sec. et, ° gr. omn.

xvii, 28. *lodis*] gr. omn. *Λῶτ* tenui consona scriptum. — *jah*] sec. tert. e', ° gr. omn.

29 dun satidedun timrideJun. ip þammei daga usiddja lod us saudaumim. rignida svibla jah funin us
 30, 31 himina jah fraqistida allaim. bi þamma vairþiþ þamma daga ei sunus mans andhuljada. in jainam-
 ma daga saei sijai ana brota jah kasa is in razna. ni atsteigai dalaþ niman þo. jah saei ana haþjai.
 32, 33 samaleiko ni gavandjai sik ibukana. gamuneip qenais lodis. saei sokeip saivala seinu ganasjan. fraqis-
 34 teip izai. jah saei fraqisteip izai in meina. ganasjiþ þo. qiþa izvis. þatei þizai naht tvai vairþand ana
 35 ligra samin. ains usnimada jah anþar bileipada. tvos vairþand malandeins samana. aina usnimada jah
 36, 37 anþara bileipada. jah andhafjandans qeþun du imma. war frauja. ip is qap im. þarei leuk. jaindre
 xviii, 1 galisand sik arans. qapub-þan jah gajukon im. du þammei sinteino skulun bidjan jah ni vairþan us-
 2, 3 grudjans. qiþands. staua vas sums in sumai baurg'guþ ni ogands jah mannan ni aistands. vasub-þan
 jah viduvo in þizai baurg jainai jah aliddja du imma qiþandei. fraveit mik ana andastaþja meinamma.
 4 jah ni vilda laggai weilai. afarub-þan þata qap in sis silbin. jabai jah guþ ni og jah mannan ni aista.
 5, 6 ip in þizei usþriutiþ mis so viduvo. fraveita þo. ibai und andi qimandei usagljai mis. qap þan frauja.
 7 hauseip wa staua invindiþos qiþiþ. ip guþ niu gavrikai þans gavalidans seinans þans vofjandans du
 8 sis dagam jah nahtam jah usbeidands ist ana im. aþþan qiþa izvis. þatei gavrikiþ ins sprauto. ip
 9 sveþauh sunus mans qimands biugitai galaubein ana airþai. qap þan du sumaim. þaiei silbans traunai-
 10 dedun sis ei veseina garaihtai jah frakunnandans þaim anþaraim. þo gajukon. mans tvai usiddjedun
 11 in alh bidjan. ains fareisaius jah anþar motareis. sa fareisaius standands sis þo bad. guþ. þaviliudo
 12 þus. unte ni im svasve þai anþarai mans. vilvans invinda horos airþau svasve sa motareis. fasta
 13 tvaim sinþam sabbataus jah afdailja taihondon dail allis þize gastalda. jah sa motareis fairraþro stan-

INTERPRETATIO.

ficarunt. 29. Verum quo die exiit Lod e Sodomis, pluit sulphure et igne e caelo et perdidit omnes. 30. Secundum hoc fit hoc die, quo filius hominis revelatur. 31. In illo die qui sit super tecto et vasa ejus in domo, ne descendat deorsum sumere haec, et qui in campo, similiter ne vertat se retrorsum. 32. Recordamini uxoris Lodi. 33. Qui quaerit animam suam servare, perdit eam, et qui perdit eam ob me, servat hanc. 34. Dico vobis, quod hac nocte duo fiunt in lecto uno, unus assumitur et alter relinquitur; 35. duae fiunt molentes simul, una assumitur, et altera relinquitur. (36.) 37. Et respondentes dixerunt ad eum: ubi, domine? Verum is dixit iis, ubi corpus, illuc colligunt se aquilae. xviii, 1. Dixit autem etiam parabolam iis, propter quod semper debent orare et non fieri segnes, 2. dicens: iudex fuit quidam in quadam urbe Deum non timens et hominem non aestimans. 3. Fuit autem etiam vidua in hac urbe illa et adiit ad eum dicens: vindica me adversus adversarium meum. 4. Et non voluit longa mora, post autem hoc dixit in se ipso, si etiam Deum non timeo et hominem non aestimo, 5. verum propter quod molestat me haec vidua, vindico hanc, ne usque-ad finem veniens affligat me. 6. Dixit autem dominus: audite, quid iudex injustitiae dicit. 7. Verum Deus nonne vindicet hos electos suos hos clamantes ad se diebus et noctibus et patiens est in illis? 8. At dico vobis, quod vindicat eos subito; verum tamen filius hominis veniens inveniatne fidem in terra. 9. Dixit autem ad quosdam, qui ipsi confisi sunt sibi, quod essent justi, et aspernantes hos alios, hanc parabolam: 10. homines duo adscenderunt in templum orare; unus Farisaeus et alter portitor. 11. Ille Farisaeus stans sibi haec oravit: Deus, gratias-ago tibi, quod non sum sicut hi alii homines, raptores, injusti, adulteri, aut sicut hic portitor; 12. jejuno duabus vicibus sabbati et do decimam partem omnis quod possideo. 13. Et hic portitor procul stans non voluit nec oculos suos attollere ad caelum, sed

ANNOTATIONES.

xvii, 29. svibla jah funin] ¶ gr.
 xvii, 30. þamma — ei] vid. ad i, 20.
 xvii, 31. atsteigai] J. St. ✕ qemai.
 xvii, 33. in meina] ob me. ° gr. — ganasjiþ] J. St. ✕ libantaujiþ, quo gr. lectionem ζωοποιήσεται vel ζωογονήσεται reddere voluisse videntur, sed cum plerique sint codd. qui σώσει legunt, non dubitamus quin Ulf. hos secutus sit.
 xvii, 34. þatei] quod, ° gr.; Ulf. c. cod. m ap. Mi. — tvai vairþand] ¶ gr. — samin] J. St. ✕ aina (vid. ad Mc. x, 8); hinc usque ad finem versus iidem lac.
 xvii, 35. tvos — malandeins] J. St. ✕ tvai — malandans. — samana] J. lac., St. ° ✕.
 xvii, 36. Hujus versus initium (tvai vairþand) apud J. legitur, apud St. signum lacunae; sed in cod. Arg. nullum alicujus scriptiois vestigium apparet, nam Ulf. c. gr. hunc totum versum omittit.
 xvii, 37. im] J. ÷ du im. — þarei] J. St. ✕ þaruh. — jaindre] J. St. B. ✕ jainar; hinc apud B. lac. — galisand] J. St. ✕ qumand, et inde lacunam usque ad finem versus habent.
 xviii, 1. skulun] J. St. ✕ skulum. — usgrudjans] editt. ✕ ustrudjans, quorum auctoritate deceptus, et cum litterae g et t non facile discerni possint, Castill. etiam Cor. II, iv, 1 et 16 ustrudjans edidit; sed monitus locis Eph. iii, 13; Gal. vi, 9, ubi clarissime lectio quam dedimus inveniebatur, et denuo inspectis codicibus, vitium illud emendavit.
 xviii, 2. vas sums] ¶ gr. omn.

xviii, 3. vasub — viduvo] fuit — vidua, gr. omn. χήρα δὲ ἦν.
 xviii, 4. laggai] J. ✕ lagga, St. ✕ langa. — og] sic cod. Arg., non oga, uti B. dicit.
 xviii, 5. ip] v rum, gr. omn. γε, pro quo Ulf. δὲ legisse videtur. — usþriutiþ] St. ✕ ustriutiþ. — ibai und] J. St. ✕ iba ni in. — usagljai] J. St. B. ✕ usagajai.
 xviii, 7. dagam — nahtam] diebus — noctibus, gr. omn. ἡμέρας καὶ νυκτός, ceterum St. ✕ naþam. — ist] est, ° gr. omn.
 xviii, 8. aþþan] at, ° gr. omn. — ip sveþauh] est pro gr. πλὴν, vid. ad xix, 27. — biugitai] sic cod. Arg.; J. St. B. ✕ bigitai, lh. Z. ÷ bigitai; vid. ad M. ix, 28. Ceterum cave ἄρα ab Ulf. omissum esse dicas, nam eam particulam interrogativam addito illo u reddidit.
 xviii, 9. þan] Ulf. c. codd. ° καὶ.
 xviii, 11. invinda] sic cod. Arg.; Hz. sec. manu et Z ÷ invindai; cum inveniri vix possit, quo codicis Arg. lectio defendatur (nam loci Mc. iii, 31 aiþei jah broþrjus standandona et similium omnino alia ratio est), cum B. invindans legendum esse dubitari non debet, quam formam librarius imperfectam reliquit. — aiþþau] Ulf. ° καὶ.
 xviii, 12. jah] et, ° gr. omn. — taihondon dail allis] sic cod. Arg.; editt. ✕ taihondondai allais.
 xviii, 13. seinu] suos, ° gr. omn. — ushafjan] gr. post himina.

dands ni vilda nih augona seina ushafjan du himina ak sloh in brusts seinos qibands. guþ. hulþs si-
 14 jais mis fravaurhtamma. qiba izvis. atiddja sa garaihtoza gataihans du garda seinamma þau raihtis
 jains. unte sawazuh saei hauheiþ sik silban. gahuaivjada. iþ saei hnaiveiþ sik silban. ushauhjada.
 15, 16 berun þan du imma barna ei im attaitoki. gasaiwandans þan siponjos andbitun ins. iþ iesus athai-
 tands ins qaþ. letiþ þo barna gaggan du mis jah ni varjiþ þo. unte þize svaleikaize ist þiudangardi
 17, 18 guþs. amen qiba izvis. saei ni andnimiþ þiudangardja guþs sve barn. ni qimiþ in izai. jah frah ina
 19 sums reike qibands. laisari þiuþeiga. wa taujands libainais aiveinons arbja vairþau. qaþ þan du im-
 20 ma iesus. wa mik qipis þiuþeigana. ni ainshun þiuþeigs niba ains guþ. þos anabusnins kant. ni hori-
 21 nos ni maurþrjais ni hlifais ni galiugaveitvods sijais. sverai attan þeinana jah aipein. iþ is qaþuh.
 22 þata allata gafastaida us jundai meinai. gahausjands þan þata iesus qaþ du imma. nauh ains þus
 van ist. all þatei habais frabugei jah gadailei unledaim. jah habais huzd in himina. jah hiri laistjan
 23, 24 mik. iþ is gahausjands þata gaur varþ. vas auk gabeigs silu. gasaiwands þan ina iesus gaurana
 25 vaurþanana qaþ. waiva agluba þai faihu habandans inngaleiþand in þiudangardja guþs. rapizo allis
 26 ist ulbandau þairh þairko neplos þairhleipau þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan. qeþun
 27 þan þai gahausjandans. an was mag ganisan. iþ is qaþ. þata unmahteigo at mannam mahteig ist a
 28, 29 guþa. qaþ þan paitrus. sai. veis aflailotum allata jah laistidedum þuk. iþ is qaþuh du im. amen qiba
 izvis þatei ni ainshun ist þize afletandane gard a þþau fadrein aipþau broþruns aipþau qen aipþau
 30 barna in þiudangardjos guþs. saei ni andnimai managsalþ in þamma mela jah in aiva þamma qi-
 31 mandin libain aiveinon. ganimands þan þans 'ib' qaþ du im. sai. usgaggan in iairusalem jah ostiu.
 32 hada all þata gamelido þairh praufetuns bi sunu mans. atgibada auk þuodom jah bitaikada jah ana-
 33, 34 mahtjada jah bispeivada jah usbliggvandans usqimand imma jah þridjin daga usstandiþ. jah eis ni
 35 vaihtai þis froþun. jah vas þata vaurd gafulgin af im jah ni vissedun þo qibanona. varþ þan miþþa-
 36 nei n wa vas is iaireikon. blinda sums sat saur vig du aihtron. gahausjands þan managein saurgag-
 37, 38 gandein frah. wa vesi þata. gataihun þan imma þatei iesus nazoraius þairhgaggiþ. iþ is ubuhvo-

INTERPRETATIO.

percussit in pectora sua dicens: Deus, propitius sis mihi peccatori. 14. Dico vobis, abii hic justior prædica-
 catus ad domum suam, quam quidem ille; nam quisque qui exultat se ipsum, humiliatur, verum qui humi-
 liat se ipsum, exaltatur. 15. Tulerunt autem ad eum pueros, ut eos attingeret; videntes autem discipuli
 increparunt eos; 16. verum Iesus advocans eos dixit: sinite hos pueros ire ad me et ne prohibete eos, nam
 horum talium est regnum Dei. 17. Amen dico vobis, qui non accipit regnum Dei, uti puer, non venit in id.
 18. Et interrogavit eum quidam principum dicens: magister bone, quid faciens vitæ æternæ hæres fiam?
 19. Dixit autem ad eum Iesus: quid me dicis bonum? non ullus bonus nisi unus Deus. 20. Has leges nosti:
 ne mœcheris, ne occidas, ne fureris, ne falsus-testis sis; honora patrem tuum et matrem. 21. Verum is
 dixit: hoc omne observavi e pueritia mea. 22. Audiens autem hoc Iesus dixit ad eum: adhuc unius tibi
 defectus est, omne quod habes, vende et distribue pauperibus, et habes thesaurum in cœlo, et veni sequi
 me. 23. Verum is audiens hoc tristis factus est, fuit enim dives multum. 24. Videns autem eum Iesus
 tristem factum dixit: quam difficulter hi pecuniam habentes introeunt in regnum Dei! 25. facilius enim
 est, camelo per foramen acus transire quam diviti in regnum Dei ire. 26. Dixerunt autem hi audientes, an
 quis potest valere. 27. Verum is dixit: hoc impossibile apud homines, possibile est apud Deum. 28. Dixit
 autem Petrus: ecce, nos reliquimus omne et secuti sumus te. 29. Verum is dixit ad eos: amen, dico vobis,
 quod non ullus est horum relinquentium domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut liberos ob regnum
 Dei, 30. qui non accipiat multiplex in hoc tempore et in ævo hoc veniente vitam æternam. 31. Assumens
 autem hos dixit ad eos: ecce, eximus in Ierusalem et perficitur omne hoc scriptum per profetas de filio
 hominis; 32. traditur enim gentibus et illuditur et violatur et conspuitur, 33. et percipientes occidunt
 eum et tertio die exurgit. 34. Et ii non quidquam hujus intellexerunt, et fuit hoc verbum absconditum ab
 iis, et non sciverunt hæc dicta. 35. Factum est autem dum prope fuit is Ierico, cæcus quidam sedit ad
 viam ad mendicandum; 36. audiens autem turbam prætereuntem interrogavit, quid esset hoc. 37. Nar-
 rarunt autem ei, quod Iesus Nazoræus transit. 38. Verum is exclamavit dicens: Iesu, fili Davidis, miserere

ANNOTATIONES.

xviii, 14. silban] utr., J. St. ✕ silba.
 xviii, 15. imma] Ulf. ° xxi.
 xviii, 16. gaggan] St. ✕ gangan; sic sæpius idem in
 hoc et seqq. capitibus. — þiudangardi] St. ✕ þiu-
 dangardo.
 xviii, 17. sve] St. ✕ sue.
 xviii, 19. ina sums] ¶ gr. omn.
 xviii, 20. galiugaveitvods] St. ✕ div. — aipein] Ulf. c. codd. ° σοῦ.
 xviii, 22. laistsjan] sequi, gr. omn. ἀκολουθεῖ, vid. M. v, 24.
 xviii, 24. agluba] St. ✕ agauba.
 xviii, 25. ulbandau] St. ✕ ulbandan. — þairh-
 leiþan] cod. Arg. ✕ þairhleipau; cæterum Ulf. c. codd. διελθεῖν pro vulg. εἰσελθεῖν legit. — þau] St. ✕ þan.
 xviii, 26. an was] J. St. ✕ jct.
 xviii, 29. qaþuh] St. ✕ qaþun. — broþruns] J. St. B. ✕ broþrus, non animadvertentes signum,
 PATROL. XVII.

litteram n indicans, quod supra u in cod. Arg. claris-
 sime cernitur.

xviii, 30. managsalþ] St. ✕ managsal'.
 xviii, 31. bi sunu] de filio, gr. τῷ υἱῷ, qui dativus
 ad τελεσθήσεται pertinet; Ulf. c. codd. legit περὶ τοῦ
 υἱοῦ, quod a γεγραμμένα (gamelido) pendet.
 xviii, 33. usbliggvandans] St. ✕ usblingvandans. —
 þridjin daga] ¶ gr.
 xviii, 35. du aihtron] ad mendicandum, gr. omn.
 προσαιτῶν, sic loco paralelo Mc. x, 46, participio au-
 tem utitur J. ix, 8 saei sat aihtronds; itaque aliqui
 suspicari potest, Ulf. illis prioribus locis προσαιτεῖν
 legisse; infra xix, 48 pro ἀκούων sunt codd. qui
 ἀκούειν legunt, Ulf. du hausjan.
 xviii, 36. saurgaggandein] Ulf. pro διαπορευομένου c.
 cod. D. et verss. παραπορευομένου legisse videtur,
 vid. Mc. ii, 20.
 xviii, 37. þairhgaggiþ] Z. ✕ þairgaggiþ.
 xviii, 38. iþ is] verum is gr. omn. xai. — ubuhvopi-

39 pida qipands. iesus sunu daveidis armai mik. jah þai fauragaggandans andbitun ina ei þahaidedi. ip
 40 is und filu mais hropida. sunau daveidis armai mik. gastandands þan iesus haihait ina tiuhan du sis.
 41 biþe newa vas þan imma. frah ina qipands. wa þus vileis ei taþau. ip is qap. frauja. ei u-saiwau.
 42, 43 jah iesus qap du imma. ussaiw. galaubeins þeina ganasida þuk. jah suns ussaw jah laistida ina avi-
 XIX, 1 liudonds gupa. jah alla managei gasaiwandeis gaf hazein gupa. jah inugaleiþands þairhlaip iaireikon.
 2, 3 jah sai. guma namiu haitans zakkaius sah vas fauramaþleis motarje jah vas gabigs. jah sokida gasa-
 4 wan iesu. was vesi. jah ni mahta faura managein. unte vahstau leitils vas. jah biþragjands faur
 5 usstaig ana smakkabagm. ei gasewi ina. unte is and þata munaida þairhgaggan. jah biþe qam ana
 þamma stada. insaiwands ip iesus gasaw ina jah qap du imma. zakkaiu. sniumjands dalaþ atsteig.
 6 himma daga auk in garda þeinamma skal ik visan. jah sniumjands atstaig jah andnam ina faginonds.
 7 jah gasaiwandans allai birodidedun qipandans. þatei du fravaurhtis mans galaiþ in gard ussaljan.
 8 standands þan zakkaius qap du frauin. sai. halbata aiginis meinis. frauja. gadailjau unledaim jah
 9 jabai wis wa aþholoda. fidursalþ fragilda. qap þan du imma iesus. þatei himma daga naseins þamma
 10 garda varþ. unte jah sa sunus abrahamis ist. qam auk sunus mans sokjan jah nasjan þans fralusa-
 11 nans. at gabausjandam þan im þata biaukands qap gajukon. bi þatei newa iairusalem vas. jah þuhta
 12 im ei suns skulda vesi þiudangardi gups gasvikunþjan. qap þan. manna sums godakunds gaggida
 13 landis franiman sis þiudangardja jah gavandida sik. athaitands þan taihun skalkans seinans atþaf im
 14 taihun dailos jah qap du im. kaupof unte ik qiman. ip baurgjans is sijaidedun ina jah insandidedun

INTERPRETATIO.

mei! 39. Et hi praeuertes increparunt eum, ut taceret, verum is usque multum magis clamavit: fili Davidis, misere mei! 40. Stans autem Iesus iussit eum ducere ad se; cum prope esset autem ei, interrogavit eum 41. dicens: quid tibi vis ut faciam? verum is dixit: domine, ut videam. 42. Et Iesus dixit ad eum: vide, fides tua sanavit te. 43. Et statim vidit et secutus est eum gratias agens Deo, et omnis turba videns dedit laudem Deo. XIX, 1. Et iniens transiit Ierico. 2. Et ecce, vir nomine vocatus Zaccæus, hic fuit praefectus portitorum et fuit dives, 5. et quæsiuit videre Iesum, quis esset, et non potuit præ turba, nam statura parvus fuit. 4. Et currens præ ascendit in ficum, ut videret eum, nam is per hoc cogitavit transire. 5. Et cum veniret in hunc locum, spectans sursum Iesus vidit eum et dixit ad eum: Zaccæe, properans deorsum descende, hodierno die enim in domo tua debeo ego esse. 6. Et properans descendit et excepit eum gaudens. 7. Et videntes omnes murmurarunt dicentes. quod ad peccatoris hominis iuit in domum divertere. 8. Stans autem Zaccæus dixit ad dominum: ecce, dimidium proprii mei, domine, tribuam pauperibus, et si eius quid defraudaui, quadruplum red' o. 9. Dixit autem ad eum Iesus, quod hodierno die salus huic domui facta est, quia etiam hic filius Abrahami est; 10. venit enim filius hominis quærere et salvare hos perditos. 11. In audientibus autem iis hoc, addens dixit parabolam, propter quod prope Ierusalem fuit, et visum est iis, quod statim debitum esset regnum Dei manifestari. 12. Dixit autem: homo quidam nobis iuit in regionem longinquam accipere sibi regnum et convertit se. 13. Advocans autem decem servos suos tradidit iis decem portiones et dixit ad eos: negotiamini donec ego veniam. 14. Verum cives ejus oderunt eum et

ANNOTATIONES.

da] J. St. ✕ div.; cæterum vid. ad M. ix, 28. — qipands] St. ✕ qitands. — sunu] pro solita vocativi forma sunau, sic Cor. I, xv, 15 dauþu. L. xix, 5 zakkaiu. M. xxvi, 28 xristu pro dauþau, zakkaiu, xristau, cf. ad L. I, 54.

xviii, 39. ina] J. St. B. ✕ imma.

xviii, 40. imma] ei, ° gr. omn., nam αὐτοῦ, quod legunt, pertinet ad ἐγγίσσαντος.

xix, 1. iaireikon] J. St. ✕ iaireiko.

xix, 2. guma — zakkaius] cod. Arg., uti edidimus; J. ✕ man sakkaius haitands, St. ✕ man zakkaius haitands, B. + manna zakkaius haitans. — sah] hic, Ulf. fortasse c. codd. D et verss. οὗτος pro vulg. καὶ αὐτός legit, sed vid. ad J. xviii, 26; cæterum B. + jah sa, J. St. lac. usque ad motarje. — jah] ult. Ulf. c. codd. ° οὗτος. — gabigs] J. St. B. + gabeigs.

xix, 3. vahstau leitils] J. St. B. ✕ vahstai leitil.

xix, 4. biþragjands] St. ✕ biþrangands. Pro vulgata lectione προδραμών Ulf. c. cod. προσδραμών legisse videtur; nam bi notioni præpositionis πρὸς propius accedit, quam præpositioni πρὸ. — faur usstaig] J. St. B. ✕ faura gastaig. — is] is, ° gr. omn.

xix, 5. iup] J. St. B. ° ✕ Z. ✕ jup. — imma zakkaiu] J. St. ✕ im zakkaiu; cæterum de zakkaiu vid. ad xviii, 38. — atsteig] J. St. ✕ afsteig. — auk in] J. St. ✕ and. Cæterum Griesb. falso adnotat, γάρ ab Ulf. esse omissum, cum per auk redditum sit.

xix, 6. atstaig] J. ✕ afstaig.

xix, 7. du — ussaljan] mira dicendi ratio, cum du præpositio posita sit cum genitivo, cum quo casu conjungi non solet. Locum esse corruptum, et du

indicat et otiosum illud in gard. Z. aut du deleri, aut omissum in gard legi maluit du fravaurhtin mann. Si de glossa in textum illata, cujus rei exempla non pauca inveniuntur (vid. ad II, 2), cogitari licet, glossator quidam in gard ad explicandam constructionem du fravaurhtis mans, nobis v. detur addidit; ea autem ellipsis et græco sermoni familiaris est (Matthiæ Griech Gramm. p. 701), nec abhorret a gothico (vid. ad VIII, 49). Si non omnia, quæ leguntur, sincera sunt, certe ordo verborum mutandus est hunc in modum: fravaurhtis mans galaiþ in gard du ussaljan, cf. ad M. ix, 16. Cum Zahnio, qui du ad galaiþ trahi posse arbitratur, veremur ut intelligentes consentiant. — fravaurhtis] J. St. ✕ fravaurhtan.

xix, 8. zakkaius] J. ✕ sakkaius. — sai] J. St. ✕ sai sa. — fidursalþ fragilda] ¶ gr. omn.

xix, 10. jah] St. ✕ ah. — þans fralusanans] hos perditos, gr. omn. τὸ ἀπολωλός

xix, 11. at gabausjandam] J. St. B. ✕ jct. — iairusalem vas] ¶ gr. omn.

xix, 12. sums] St. ✕ suns. — landis] gr. εἰς χώραν μακρὰν, quod supra xv, 12 plene per in land fuit visando reddidit. — franiman] St. ✕ franimans. — gavandida sik] convertit se, gr. omn. ὑποστρέψαι.

xix, 13. ik] ego, ° gr. omn.

xix, 14. airu] inde ab hac voce usque ad finem versus 25 J. St. lacunam habent, quam B. et Ib. expleverunt; hodie ea est codicis Arg. conditio, ut usque ad vs. 20 præter litteras ab aversa plagula transmissas quidquam legi plane non possit. — þanu] B. lac.

15 airu afar Imma qibandans. ni vileima pana piudanon ufar unsis. jah varþ biþe atvandida sik aftra
andnimands piudangardja jah haihait vopjan du sis þans skalkans þaimei atgaf þata silubr. ei ga-
16 kunnaidedi. wa warjizuh gavaurhtedi. qam þan sa frumista qibands. frauja. skatts þeins gavaurhta
17 taihun skattans. jah qap du imma. vaila goda skalk. unte in leitilamma vast triggvs. sijais valdufni
18 habands ufar taihun baurgim. jah qam anþar qibands. frauja. skatts þeins gavaurhta fimf skattans.
19, 20 qap þan jah du þamma. jah þu sijais ufaro fimf baurgim. jah sums qam qibands. frauja sai. sa skatts
21 þeins þanei habaida galagidana in sanin. ohta mis auk þuk. unte manna hardus is. þimis þatei ni
22 lagides. jah sneiþis þatei ni saisost. jah qap du imma. us munþa þeinamma stoja þuk. unselja skalk
23 jah lata. visseis þatei ik manna hardus in nimands þatei ni lagida jah sneiþands þatei ni saiso. jah
24 duwe ni atlagides þata silubr mein du skattjam. jah qimands miþ vokra galausidedjau þata. jah du
þaim saurastandandam qap. uimiþ af imma pana skatt jah gibip þamma þos taihun dailos habandin.
25, 26 jah qeþun du imma. frauja. habaþ taihun dailos. qipa allis izvis þatei warjammeh habandane gibada.
27 ip af þamma unhabandin jah þatei habaþ afnimada af imma. aþþan sveþauh sijands meinans jainans.
28 þatei ni villedun mik piudanon ufar sis. briggip her jah usqimiþ saura mis. jah qibands þata iddja
29 fram usgaggands in iairusaulyma. jah varþ biþe newa vas beþsagein jah beþanijin af fairgunja. þatei
30 haitada alevjo. insandida tvans sponje seinaze qibands. gaggats in þo viþravairþon haim. in þizaiþi
inngaggandans bigitats fulan asilaus gabundanana. ana þammei ni ainsþun aiv manne sat. andbindan-
31 dans ina attiuhþ. jah jabai was inqis fraihnai. duwe andbindip. sva qipaits du imma. þatei frauja
32, 33 þis gairneiþ. gale þandans þan þai insandidans bigetun svasve qap du im. andbindandam þan im
34 qeþun þai frauþans þis du im. duwe andbindats pana fulan. ip eis qeþun. frauþin þaurfis þis ist.
35 jah attauhun þana fulan iesua jah usvairþandans vastjos seinos ana þana fulan ussatidedun iesu.

INTERPRETATIO.

miserunt legatum post eum dicentes : non volumus hunc regnare super nos. 15. Et factum est cum converteret se iterum accipiens regnum, et jussit vocare ad se hos servos, quibus tradidit hoc argentum, ut cognosceret, quid quique faceret. 16. Venit autem hic prius dicens : domine, nummus tuus fecit decem nummos. 17. Et dixit ad eum : bene, bone serve, nam in parvo fuisti fidelis, sis imperium habens super decem urbes. 18. Et venit alter dicens : domine, nummus tuus fecit quinque nummos. 19. Dixit autem etiam ad hunc : etiam tu sis super quinque urbes. 20. Et quidam venit dicens : domine, ecce, hic nummus tuus, quem habui positum in panno ; 21. timui mihi enim te, nam homo durus es, sumis quod non posuisti, et metis quod non sevisti. 22. Et dixit ad eum : ex ore tuo iudico te, improbe serve et piger ! sci vi ti quod ego homo durus sum, sumens quod non posui, et metens quod non sevi. 23. Et cur non deposuisti hoc argentum meum ad argentarios, et veniens cum lucro exigerem hoc ? 24. Et ad hos adstantes dixit : auferte ab eo hunc nummum et date huic has decem portiones habenti. 25. Et dixerunt ad eum : domine, habet decem portiones. 26. Dico enim vobis, quod cuique habentium datur, verum ab hoc non habente, etiam quod habet, aufertur ab eo. 27. At præterea inimicos meos illos, qui non voluerunt me regnare super se, ferte huc et occidite coram me. 28. Et dicens hoc ivit ultra exiens in Ierusalem. 29. Et factum est, cum prope esset Bethsage et Bethanie a monte, qui vocatur oliferus, misit duos discipulorum suorum 30. dicens : ite in hunc oppositum vicum, in quo ineuntes inventis pullum asini alligatum, in quo non ullus unquam hominum sedit ; solventes eum adducite ; 31. et si quis vos interroget : cur solvitis ? sic dicatis ad eum, quod dominus hunc cupit. 32. Euntes autem hi missi invenerunt, sicut dixit ad eos. 33. Solventibus autem iis dixerunt hi domini huius ad eos : cur solvitis hunc pullum ? 34. Verum illi dixerunt : domino opus huius est. 35. Et adduxerunt hunc pullum Iesu et conjicientes vestes suas super

ANNOTATIONES

xix, 15. sik] B. ° * — sis] B. lac. — silubr] B. * silubro. — wa warjizuh) quid quisque, gr. τίς τίς (τι). — gavaurhtedi] B. gavaur...

xix, 16. quam] B. * gan.

xix, 17. unte] B. lac. — leitilamma] lh. ap. Büsch. * aleitilamma; cæterum gr. omn. ἐλαχίστω. — vast triggvs] [gr. omn. — sijais] B. lac. — taihun] B. * taihunja.

xix, 18. gavaurhta] B. * fravaurhta. — fimf] Hz. * fim, sic quoque vs. 19.

xix, 19. ufaro] B. ÷ [ufar, vid. L. II, 8. — þif] vid. ad vs. 18.

xix, 20. sums] B. anþar, quod textui gr. accommodatius est, nam nullo alio loco Ulf. sums pro ἔτερος ponit, excepto xiv, 20. — galagidana] Z. galagida ina (posuit eum), quod lh. testante in cod. Arg. scriptum sit; repudiavimus autem, quod sensum perturbat, nec auctoritate ullius gr. confirmatur. Cæterum B. hinc usque ad finem versus signa lacunæ ponit.

xix, 22. jah] pr., quod Sch. contendit, Ulf. cum verss. xai pro δέ legisse, speciosius est quam verius; jah enim pro δέ sæpissime ponitur. — jah lata] et piger, ° gr. omn., Goth. cum Brix. — visseis] pro visses, vid. Prolegg.

xix, 23. du skattjam] ad argentarios, gr. ἐπὶ τρά-

πέζων, cf. Cor. I, x, 25 at skiljam — ἐν μαλλίῳ cf. etiam ad L. III, 1. — jah] sec., Ulf. ° ἐγώ.

xix, 24. saurastandandam] Z. * div.

xix, 27. aþþan] at, ° gr. omn.; B. sveþauh e margine in textum irrepsisse suspicatur, ut alterum glossa explicans alterum sit, sed vid. Philip. III, 16 aþþan sveþauh et supra xviii, 8 ip sveþauh — πλήν; cæterum idem significantes particulae conjunctæ sæpissime inveniuntur, vid. ad M. IX, 17. — þatei] J. St. * þatei.

xix, 29. af] sic cod. Arg. J. St.; B. Hz. Z. at, quod sensus quidem postulare videtur, sed habet lectio codicis, quo defendatur, latino enim sermone etiam dicitur aliquid prope ab aliquo esse.

xix, 30. gaggats] St. * gangaþ. — inngaggandans] Hz. * inngaggandans. — asilaus] asini, ° gr. omn. Vulg. etiam addit asinæ.

xix, 31. inqis] sic cod. Arg. pro igqis; vid. ad xiv, 31; J. * izqis, St. ÷ izvis.

xix, 33. andbindandam] J. St. * andbindandan. — im] pr., Ulf. ° τὸν πῶλον.

xix, 35. þana fulan] hunc pullum, gr. omn. αὐτόν — iesua] St. * iaisuna. — vastjos seinos] [gr. omn.

xix, 37. alevbagme] J. St. * div. — alakjo] J. St.

36, 37 gaggandin þan imma ufstravedun vastjom seinaim ana viga. biþe þan is newa vas juþan at iddal-
 jin þis fairgunjis alevabagme. dugunnun alakjo managei siponje saginondans hazjan guþ stibnai mi-
 38 kilai in allaizo þoze sewun mahte. qipandans. þiupida sa qimanda þiudans in nainin frauþins. ga-
 39 vairþi in himina jah vulþus in haubistjam. jah sumai fareisaie us þizai manageiu qeþun du imma.
 40 laisari. sak þaim siponjam þeinaim. jah andhafjands qaþ du im. qipa izvis þatei jabai þai slavand,
 41, 42 stainos broþjand. jah sunsei newa vas. gasaiwands þo baurg gaigrot bi þo qipands. þatei iþ vissede's
 jah þu, in þamma daga þeinamma þo du gavairþja þeinamma. iþ nu gafulgin ist laura augam þeinaim.
 45 þatei qimand dagos ana þus jah bigraband sijands þeinai grabai þuk jah bistanand þuk jah bivaib-
 44 jand þuk allaþro jah airþai þuk gaibnjand jah barna þeina in þus jah ni letand in þus
 45 stain ana staina. in þizei ni ufkunþes þata mel niuhseinais þeinaizos. jah galeiþands in alh
 46 dugann usvairpan þans frabugjandans in izai jah bugjandans qipands du im. gameliþ ist þatei
 47 gards meins gards bido ist. iþ jus ina gatavideduþ du filegrja þiube. jah vas laisjands daga wam-
 melh in þizai allh. iþ þai auhmistans gudjans jah bokarjos sokidedun ina usqistjan jah þai frumistans
 48; xx, 1 manageins. jah ni bigetun wa gatavidedeina. managei auk alakjo hahaida du hausjan imma. jah
 varþ in sumamma dage jainaize at laisjandin imma þo managein in alh jah vailamerjandin atstopun
 2 þai gudjans jah bokarjos miþ þaim sinistam jah qeþun du imma qipandans. qip unsis in wamma val-
 3 dufnje þata taujis aþþau was i-t saei gaf þus þata valdufni. andhafjands þan qaþ du im. fraihna
 4, 5 izvis jah ik ainis vaurdis jah qipþ mis. daupeins iohannis uzuh himina vas þau uzuh mannam. iþ
 eis þahtedun miþ sis misso qipandans. þatei jabai qipam. us himina. qipþ. aþþan duwe ni galaubide-
 6 duþ imma. iþ jabai qipam. us mannam. alla so managei stainam afvairpiþ unsis. triggvaba galaub-
 7, 8 jand auk allai iohannen prau'etu visan. jah andhofun ei ni vissedeina waþro. jah iesus qaþ im. ni
 9 ik izvis qipa in wamma valdufne þata tauja. dugann þan du managein qipan þo gajukon. manna us
 10 satida veinagard jah anafalh ina vaurstjam jah allaiþ jera genoha. jah in mela insandida du þaim
 aurtjam skalk. ei akranis þis veinagardis gebeina imma. iþ þai aurtjans usbliþgvandans ina insan-

INTERPRETATIO.

hunc pullum imposuerunt Iesum. 36. Eunti autem ei superstraverunt vestes suas in viam; 37. cum au-
 tem is prope esset jam ad descensum hujus montis olearum, coeuerunt omnino turba discipulorum gaudentes
 laudare Deum voce magna ob omnes, quas viderunt virtutes. 38. dicentes: benedictus hic veniens rex in no-
 mine domini, pax in caelo et gloria in altissimis. 39. Et quidam Farisæorum ex hac turba dixerunt ad eum:
 magister, increpa hos discipulos tuos. 40. Et respondens dixit ad eos: dico vobis, quod si hi tacent, lapides
 clamant. 41. Et cum primum prope fuit, adspiciens hanc urbem flevit ob eam. 42. dicens, quod si scires
 etiam tu in hoc die tuo hæc ad pacem tuam, verum nunc absconditum est ab oculis tuis. 43. quod veniunt dies
 super te, et circumfodiunt inimici tui fossa te et circumstant et circumdant te undique. 44. et terræ te adæ-
 quant et filios tuos in te et non relinquunt in te lapidem super lapide, ob quod non cognovisti hoc tempus visitatio-
 nis tuæ. 45. Et iens in templum coepit ejicere hos vendentes in eo et euentes. 46. dicens ad eos: scriptum est,
 quod domus mea domus precum est, verum vos eam fecistis ad latibulum furum. 47. Et fuit docens die quoque
 in hoc templo, verum hi summi sacerdotes et scribæ quæsierunt eum perdere et hi principes populi. 48.
 Et non invenerunt, quid facerent; turba enim prorsus suspensa fuit ad audiendum eum. xx, 1. Et factum
 est in quodam dierum illorum in docente eo hanc turbam in templo et evangelizante adsteterunt hi sacerdo-
 tes et scribæ cum his nau-maximis. 2. Et dixerunt ad eum dicentes: dic nobis, in qua potestatum hoc fa-
 cis, aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? 3. Respondens autem dixit ad eos: interrogo vos etiam
 ego unum verbum et dicite mihi: 4. baptismus Iohannis exne caelo fuit an exne hominibus? 5. Verum ii
 cogitarunt cum se invicem dicentes: quod si dicimus, ex caelo, dicit, at cur non credidistis ei? 6. Verum si
 dicimus, ex hominibus, omnis hæc turba lapidibus conjicit nos, fideliter credunt enim omnes, Iohannem pro-
 fetam esse. 7. Et responderunt, quod non scirent unde. 8. Et Iesus dixit iis, non ego vobis dico, in qua
 potestatum hoc facio. 9. Coepit autem ad turbam dicere hanc parabolam: homo plantavit vineam et tra-
 didit eam colonis et abiit annos multos. 10. Et in tempore misit ad hos hortulanos servum, ut fructus hu-

ANNOTATIONES.

B. * allai so. Cæterum notandum est, adverbium
 alakjo, quod aliis locis cum allai conjungi solet (vid.
 iv, 22; Mc. xi, 32), h. l. vice adjectivi (= ἀπας)
 fungi, sic infra vs. 48, cf. L. vi, 5 galukun managein
 fiske filu. — þoze sewun] J. St. * þo gesewun; cæ-
 terum vid. ad x, 5.

xix, 38. þiupida] Hz. * þiutida. — vulþus] St. *
 vultus.

xix, 42. þatei] St. * þapei. — þu] Ulf. c. codd.
 et verss. ° xai ye. — gafulgin] J. St. B. * gafialgin.
 — augam] J. St. B. * augom.

xix, 43. þus] J. St. B. * þuk. — bigraband] J. St.
 B. * barra... et inde usque ad grabai lac. — bistan-
 dand] J. St. * bisandand, B. * bisandand; jam L.
 veram lectionem invenit. — allaþro] J. St. ° *.

xix, 45. in izai] J. ° *, quapropter Griesb. Ulf.
 Inter eos refert, qui ἐν ἀρχῇ omittunt.

xix, 46. qipands] St. * qipandans. — þatei] quod,
 ° gr. — bido] precum. gr. omn. προσευχῆς.

xix, 47. daga wammeh] J. St. B. * jct. — þizai]
 St. * ikizai. — gudjans] J. * judjans, St. * gudians.

xix, 48. bigetun] Ulf. c. codd. ° τό. — managei]
 J. * manugai. — alakjo hahaida] J. St. B. * allai ga-
 hahaida; cæterum de alakjo vid. ad vs. 37. — du haus-
 jan] vid. ad xviii, 35. — imma] gr. omn. ante du.

xx, 1. at laisjandin] J. St. Z. * jct. — sinistam]
 St. * sinistaim.

xx, 3. undhafjands] St. * andhafjadns. — fraihna]
 St. * fraina.

xx, 4. þau] J. + þauh.

xx, 5. þahtedun] St. * þahdedun. — aþþan.] St.
 * aþþa pro aþþa.

xx, 6. [allai omnes, ° gr. omn.

xx, 7. vissedeina] St. * vissedinna.

xx, 8. jah] pr., sic cod. Arg.; Hz. ÷ iþ. — izvis
 qipa] ¶ gr. omn.

xx, 9. jera] annos. gr. omn. χρόνους.

xx, 10. gebeina] St. * gebena.

11 didedun lausana. jah anaiauk sandjan anparana skatk. ip eis jah jainana bliggvandans jah unsve-
 12 randans insandidedun lausana. jah anaiauk sandjan pridjan. ip eis jah pana gavondondans usvaur-
 13 pun. qap pan sa frauja pis veinagardis. wa taujau. sandja sunu meinana pana liuban. austo pana
 14 gasaiwandans aistand. gasaiwandans pan ina pai aurtjans pahtedun mip sis misso qibandans. sa ist
 15 sa arbinumja. afslaham ina. ei uns vairpai pata arbi. jah usvairpandans ina ut us pamma veinagarda
 16 usqemun. wa nu taujai im frauja pis veinagardis. qimip jah usqisteip aurtjam paim jah gibip pana
 17 veinagard anparaim. gahausjandans qapun pan. nis-sijai. ip is insaiwands du im qap. appan wa ist
 18 pata gamelido. stains pammei uskusun timrjans. sah varp du haubida vaihstins. wazuh saei driusip
 19 ana pana stain. gakrotuda. ip ana panei driusip disvinbeip ina. jah sokidedun pai bokarjos jah aulu-
 mistans gudjans uslagjan ana ina handuns in pizai weilai jah ohtedun po managein. fropun auk patei
 20 du im po gajukon qap. jah asleipandans insandidedun serjans pans us liutein taiknjandans sik ga-
 21 raihtans visan. ei gafaisaheina is vaurde jah atgebeina ina reikja jah valdufnja kindinis. jah frehun
 ina qibandans. laisari. vitum patei raihtaba rodeis jah laiseis jah ni andsaiwis andvairpi ak bi sunjai
 22 , 23 vig gups laiseis. skuldu ist unsis kaisara gild giban pau niu. bisaiwands pan ize unselein iesus qap
 24 du im. wa mik fraisip. atangeip mis skatt. wis habaip manleikan jah ufarmeli. andhafjandans pan
 25 , 26 qepun. kaisaris. ip is qapuh du im. us nu gibip po kaisaris kaisara jah po gups gupa. jah ni mahte-
 27 dun gafaban is vaurde in andvairpja manageins jah sildaleikjandans andavaurde is gapahaidedun.
 28 quatgaggandans pan sumai saddukaie. paiei qiband usstass ni visan. frehun ina qibandans. laisari.
 moses gamelida uns. jabai wis bropar gadaupnai aigands qen jah sa unbarnahs gadaupnai. ei nimai
 29 bropar is po qen jah urraisjai fraiv bropr seinamma. sibun nu broprjus vesun jah sa frumista
 30 , 31 nimands qen gadaupnoda unbarnahs. jah nam anpar po qen jah sa gasvalt unbarnahs. jah pridja nam
 32 po samaleiko. samaleiko pan jah pai sibun jah ni bilipun barne jah gasvultun. spedista allaize ga-
 33 daupnoda jah so qens. in pizai usstassai nu warjis pize vairpip qens. pai auk sibun aihtedun po da

INTERPRETATIO.

Jus vineæ darent ei; verum hi hortulani percutientes eum miserunt vacuum. 11. Et addidit mittere alium servum, verum ii etiam illum percutientes et dehonorantes miserunt vacuum. 12. Et addidit mittere tertium; verum ii etiam hunc vulnerantes ejecerunt. 13. Dixit autem hic dominus hujus vineæ: quid faciam? mitto filium meum hunc carum, forte hunc videntes aestimant. 14. Videntes autem eum hi hortulani cogitarunt cum se invicem dicentes: hic est hic hæres; occidamus eum, ut nobis fiat hæc hæreditas. 15. Et eicientes eum foras ex hac vinea occiderunt. Quid nunc faciat iis dominus hujus vineæ? 16. Venit et perdit hortulanos hos et dat hanc vineam aliis. Audientes dixerunt autem: non sit. 17. Verum is adspiciens ad eos dixit: at quid est hoc scriptum, lapis, quem rejecerunt fabri, hic factus-est ad caput anguli? 18. Quisque qui cadit in hunc lapidem, conquassatur, verum in quem cadit, comminuit eum. 19. Et quæsierunt hi scribæ et summi sacerdotes ponere in eum manus in hac hora et timerunt hanc turbam; intellexerunt enim, quod ad eos hanc parabolam dixit. 20. Et discedentes miserunt insidiatores hos e dolo ostendentes se justos esse, ut caperent eum ob-verba et traderent eum principatui et potestati præsidis. 21. Et interrogarunt eum dicentes: magister, scimus, quod recte loqueris et doces et non respicis faciem, sed in veritate viam Dei doces: 22. debitumne est nobis Cæsari tributum dare an nonne? 23. Perspiciens autem eorum improbitatem Iesus dixit ad eos: quid me tentatis? 24. Ostendite mihi nummum, cujus habet effigiem et inscriptionem? Respondentes autem dixerunt: Cæsaris. 25. Verum is dixit ad eos: igitur reddite hæc Cæsaris Cæsari et hæc Dei Deo. 26. Et non potuerunt capere eum ob-verba in præsentia turbæ et mirantes ob-responsa ejus tacuerunt. 27. Accedentes autem quidam Sadducæorum, qui dicunt, resurrectionem non esse, interrogaverunt eum 28. dicentes: magister, Moses scripsit nobis, si cujus frater moriatur habens uxorem et hic sine-prole moriatur, ut ducat frater ejus hanc uxorem et suscitet semen fratri suo; 29. septem igitur fratres fuerunt et hic primus ducens uxorem mortuus-est sine-prole. 30. Et duxit alter hanc uxorem et hic obiit sine-prole. 31. Et tertius duxit hanc similiter; similiter autem etiam hi septem et non reliquerunt liberos et obierunt. 32. Ultima omnium mortua-est etiam hæc uxor. 33. In hac resurrectione igitur tur cujus

ANNOTATIONES.

xx, 11. anparana] J. St. ✕ anparan.
 xx, 12. gavondondans] sic cod. Arg. et edit. pro gavundondans, vid. ad iv, 13.
 xx, 13. meinana] J. St. ✕ meinama.—liuban austo] edit. et Hz. ✕ liubana usto, lectionem receptam Z. de præstanti conjectura dedit; formam concretam, quam vocant, articulus præpositus requirit, nec usto nisi eum ibai conjunctum (si lectio M. xxvii, 64 proba est) invenitur.
 xx, 14. arbinumja] Ulf. c. codd. ° δευτε.
 xx, 16. nis-sijai] sic cod. Arg. Hz. Z. (vid. ad M. v, 37); J. St. B. ✕ ni sijai.
 xx, 17. stains] lapis, gr. omn. λίθον, vid. ad Mc. xii, 10.
 xx, 18. gakrotuda] vid. ad Mc. ix, 50.
 xx, 19. bokarjos—gudjans] ¶ gr.
 xx, 20. asleipandans] discedentes, gr. παρατηρήσαντες, Ulf. c. cod. D et verss. ἀποχωρήσαντες legit.—us liutein] J. St. ✕ usanigein, B. ✕ us anigein; veram lectionem jam Maresh. p. 462 et L. dederunt.—jah atgebeina] et traderent, gr. omn. εἰς τὸ (ὥστε)

παραδοῦναι; Ulf. c. verss. lat.
 xx, 22. skuldu] J. St. ÷ skuld. — kaisara gild] B. Hz. Z. ÷ jct., quod quamquam loco Mc. xii, 14 comprobatum, h. l. textui græco (καίσαρι φόρον) non respondet.
 xx, 23. unselein] Ulf. c. codd. pro vulg. πανουργίαν legisse videtur πονηρίαν, vid. Mc. vii, 22; Cor. i, v, 8; Eph. vi, 12; cf. Eph. iv, 31.—iesus] ° gr. omn.
 xx, 24. mis] J. St. ✕ mik.
 xx, 25. us nu gibip] vid. ad Mc. xiv, 44.
 xx, 26. andavaurde] responsa, gr. omn. ἀποκρίσει; cæterum J. St. ✕ andvaurde.
 xx, 27. qiband] gr. ἀντιλέγοντες, Ulf. c. codd. λίγοντες legit.
 xx, 28. is] J. St. B. ° ✕.
 xx, 31. samaleiko] pr. similiter, ° gr. — jah] tert. et ° gr.
 xx, 32. spedista] ultima, gr. omn. ὅσπεσον; cæterum Ulf. c. codd. ° δέ.
 xx, 33. nu] gr. omn. ante usstassai.—vairpip] lit. Sch. temere contendit, Gothum legisse ἔσται.

34, 35 qenai. jah andhaffjands qap du im iesus. þai sunjus þis aivis liugand jah liuganda. ip þatei vairþai
 36 sind jainis aivis niutan jah usstassais us dauþaim ni liugand ni liuganda. nih allis gasviltan þana-
 37 seiþs magun. ibnans aggilum auk sind jah sunjus sind guþs usstassais sunjus visandans. aþþan þatei
 urreisand dauþans jah moyses banvida ana aiwatundjai sve qiþiþ. saw frauja guþ abrahamis jah guþ
 38, 39 isakis jah guþ iakobis. aþþan guþ nist dauþaize ak qivaize. allai auk imma liband. andhaffjandans
 40 þan sumai þ ze bokarje qeþun. laisari. vaila qast. niþ-þan þanaseiþs gadaurstedun frailnan ina ni
 41, 42 vaihtais. qap þan du im. waiva qiþand xristu sunu daveidis visan. jah silba daveid qiþiþ in bokom
 43, 44 psalmo. qap frauja du frauja meinamma. sit af taihsvon meinai. unte ik galagja sijands þeinans
 45 fotubaurd fotive þeinaize. daveid ina frauja haitiþ. jah waiva sunus imma ist. at gahausjandein þan
 46 allai managein qap du siponjan seinaim. atsaiwiþ faura bokarjam þaim viljandam gaggan in weitaim—

INTERPRETATIO.

horum sit uxor? hi enim septem habuerunt hanc ad uxorem. 34. Et respondens dixit ad eos Iesus, hi filii hujus ævi nubunt et nubuntur: 35. verum qui digni sunt illud ævum nancisci et resurrectionem e mortuis, non nubunt, non nubuntur, 36. neque enim mori amplius possunt, æquales angelis enim sunt et filii sunt Dei, resurrectionis filii existentes. 37. At quod surgunt mortui, etiam Moses significavit in rubo, sicut dicit: vidi dominum Deum Abrahami et Deum Isaci et Deum Iacobi. 38. At Deus non est mortuorum, sed vivorum; omnes enim ei vivunt. 39. Respondentes autem quidam horum scribarum dixerunt: magister, bene dixisti. 40. Neque vero amplius ausi sunt interrogare eum non quidquam. 41. Dixit autem ad eos: quomodo dicunt Christum filium Davidis esse? 42. Et ipse David dicit in libro psalmorum: dixit dominus ad dominum meum, sede a dextra mea, 43. donec ego pono inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 44. David eum dominum vocat, et quomodo filius ei est? 45. In audiente autem omni turba dixit ad discipulos suos: 46. attendite a scribis his volentibus ire in albis —

ANNOTATIONES.

xx, 35. þatei] J. St. ✕ þatei. — usstassais] St. ✕ usstassai.

xx, 37. banvida] sic cod. Arg. et editt. pro bandvida. — saw] vidi, ° gr. omni.; Ulf. e. verss. Cæterum J. St. B. ✕ saei; iidem reliqua, quæ de hoc capite in cod. Arg. exstant, omittunt, nec quidquam litterarum fere in hac plaga cognosci potest; quæ nunc legimus, Iherio debemus.

xx, 43. ik] ego, ° gr. omni.

xx, 44. daveid] Ulf. ° δαβ. — ina frauja] ¶ gr.

xx, 45. at gahausjandein] Z. ✕ jct.

xx, 46. weitaim] albis, sine dubio vas'jom (στολαῖς xv, 22. Mc. xvi, 5), uti jam Ih. recte vidit, proxime sequebatur; in gr. nullum verbi weitaim respondentis vestigium adest, quod Ulf. unde hauserit, non liquet; alba vestimenta, tanquam magnitudinem quamdam, decus et majestatem indicantia, placuisse scribis Iudæorum, qui venerationis quidquam accedere sue dignitati ex vestitu autumassent, Ih. annotat.

AIVAGGELJO þAIRH IÖHANNEN.

1, 29; iii, 3 Sai. sa ist viþrus guþs saei afoimiþ fravaurht þizos manasedais. — — amen amen qiþa þus.
 4 niba saei gabairada iupapro. ni mag gasaiwan þiudangardja guþs. — waiva mahts ist manna gabaí-
 5 ran alþeis visands. ibai mag in vamba aiþeins seinazos astra galeiþan jag-gabairaidan. — amen amen
 23 qiþa þus. niba saei gabairada us vatin jah ahmin. ni mag inngaleiþan in þiudangardja guþs. — ..naga
 24, 25 vesun jainar. þaruh qemun jah daupidai vesun. ni nauhþanuh galagiþs vas in karkarai iohannes. þa-
 26 þroh þan varþ sokeins us siponjam iohannes m'þ iudaium bi sviknein — — rabbei. saei vas miþ

INTERPRETATIO. — EVANGELIUM PER IOHANNEM.

1, 29. Ecce, hic est agnus Dei, qui sumit peccatum hujus mundi. — iii, 5. Amen, amen dico tibi, nisi qui nascitur deorsum, non potest videre regnum Dei. 4. — quomodo potens est vir nasci adultus existens? num potest in uterum matris suæ rursus ire et nascatur? 5. — Amen, amen dico tibi, nisi qui nascitur ex aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum Dei. — 23... (mul)tæ fuerunt illic; igitur venerunt et baptizati fuerunt. 24. Non adhuc conjectus fuit in carcerem Iohannes. 25. Tunc vero facta est quæstio a discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione — 26. — rabbi, qui fuit cum te trans Jordanum, cui tu testatus

ANNOTATIONES.

Fragmenta, quæ de capite primo, tertio et quinto usque ad vs. 38 addidimus, asservata sunt in commentario super evangelium Iohannis, lingua gothica conscripto, cujus fragmenta e cod. Vaticanis et Ambrosianis collegit et Skeireins aivaggeljons þairh iohannen inscripta nuper edidit Massmannus, professor Monacensis.

1, 29. Skeir. p. 4 (57). ist] est, ° gr. omni.

iii, 3. Skeir. p. 7 (39).

iii, 4. Skeir. p. 8 (39) et iterum p. 9 (40). manna] sic recte p. 9 legitur, altero loco ✕ ma; librarius enim alteram hujus verbi partem in proxima linea scribere omisit. — gabairan alþeis visands] sic p. 8 c. gr. omni., p. 9 gabairan post visands]. — astra galeiþan] Mssm. p. 39 et 40 ✕ jct. — jag-] p. 9 jah, vid. ad M. v, 37.

iii, 5. Skeir. p. 9 (40).

iii, 23. Skeir. p. 11 (41). naga vesun] Mssm. conjecit managa vatna gavesun; cum vero gavisan non significet esse, sed manere, habitare (μένειν L. viii, 27), ei gr. omni. ὕδατα πολλά legant, nobis potius vatna managa vesun complendum esse videtur. — jainar] Mssm. p. 41 ° ✕.

iii, 24. Skeir. p. 11 (41). nauhþanuh] Mssm. ✕ div., cæterum Goth. ° γάρ. — galagiþs vas] ¶ gr. omni.

iii, 25. Skeir. p. 11 sq. (41). þan] cod. (si vere ita in eo scriptum est) ✕ þau. — iudaium] Iudæis, gr. Ἰουδαίων.

iii, 26. Skeir. p. 15 (43). jaurdanau] vid. ad Mc. x, 1.

29 þus hindar jaurdanau. þammei þu veitvodides. sai. sa daupeiþ jah allai gaggand du imma. — so nu
 30, 31 laheþs meina usfullnoda. jains skal valhsjan. iþ ik minznan. sa iupaþro qimands ufaro allaim ist —
 32 sa us himina qumana ufaro allaim ist. jah þatei gasaw jag-gahausida. þata veitvodeiþ. jah þo veit-
 v, 21 vodida is ni ainshun nimip. — svasve auk atta urraiseiþ dauþans jah liban gataujiþ. sva jah sunus
 22, 23 þanzei vili liban gataujiþ. nih þan atta ni stojip ainohun ak staua alla atgaf sunau. ei allai sveraina
 35 sunu svasve sverand attan. — jains vas lukarn brinnando jah liuhjando. iþ jus vildeduþ svignjan du
 36 weilai in liuhada is. aþþan ik haba veitvodipa maizein þamma iohanne. þo auk vaurstva. þoei atgaf
 37 mis atta ei ik taujau þo. þo vaurstva. þoei ik tauja. veitvodjand bi mik þatei atta mik sandida. jah
 saei sandida mik atta. sah veitvodeiþ bi mik. nih stibna is wanhun gahausideduþ nih siun is ga-
 38 sewuþ. jah vaurd is ni habaiþ visando in izvis. þande þanei insandida jains. þammuh jus ni galau-
 45 beiþ. — — þatei ik vrohidedjau izvis du attin. ist saei vrohida izvis mozes. du þammei jus veneiþ.
 46, 47 jabai allis mose galaubidedeiþ ga-þau-laubidedeiþ mis. bi mik auk jains gamelida. þande nu jainis
 vi, 1 melam ni galaubeiþ. waiva meinaim vaurdam galaubjaiþ. afar þata galaiþ iesus ufar marcin þo ga-
 2 leilaie jah tibairiade. jah laistida ina manageins filu. unte gasewun taiknins þozei gatavida bi siukaim.
 3, 4 usiddja þan ana fairguni iesus jah jainar gasat miþ siponjam seinaim. vasuh þan newa pasxa so
 5 dulps iudaie. þaruh ushof augona iesus jah gaumida þammei manageins filu iddja du imma qaþuh
 6 du filippau. waþro bugjam hlaibans ei matjaina þai. þatuh þan qaþ fraisands ina. iþ silba vissa. þa-
 7 tei habaida taujan. andhof imma filippus. tvaimbundam skatte hlaibos ni ganohai sind þaim þei ni-
 8, 9 mai warjizuh leitil. qaþ ains þize siponje is andraias broþar paitraus seimonaus. ist magula ains her.

INTERPRETATIO.

es, ecce, nunc baptizatus et omnes eunt ad eum. 29. Hoc igitur gaudium meum expletum est. 30. Ille debet crescere, verum ego minui. 31. Hic deorsum veniens super omnibus est. — hic de caelo veniens super omnibus est. 32. Et quod vidit et audivit, hoc testatur, et hoc testimonium ejus non ullus accipit. — v, 21. Sicut enim pater suscitavit mortuos et vivere facit, sic etiam filius, quos vult, vivere facit. 22. Nec vero pater non judicat ullum, sed iudicium omne tradidit filio, 23. ut omnes colant filium, sicut colunt patrem. — 35. Ille fuit lux ardens et lucens, verum vos voluistis exultare ad horam in luce ejus. 36. At ego habeo testimonium majus hoc Iohanne; hæc enim opera, quæ tradidit mihi pater, ut ego faciam hæc, hæc opera, quæ ego facio, testantur de me, quod pater me misit. 37. Et qui misit me pater, hic testatur de me. Nec vocem ejus unquam audistis, nec faciem ejus vidistis, 38. et verbum ejus non habetis existens in vobis, quod quem misit ille, huic vos non creditis. — 45. — quod ego accusarem vos apud patrem; est qui accusavit vos Moses, ad quem vos speratis. 46. Si enim Mosi crederetis, utique crederetis mihi, de me enim ille scripsit. 47. Quod si igitur illius scriptis non creditis, quomodo meis verbis credatis? vi, 1. Post hoc ivit Iesus trans mare hoc Galilæorum et Tiberiadum. 2. Et secutum est eum turbæ multum, quia viderunt signa quæ fecit in ægrotis. 3. Exiit autem in montem Iesus et illic sedit cum discipulis suis. 4. Fuit autem prope pascha, hoc festum Iudæorum. 5. Ibi sustulit oculos Iesus et observavit, quod turbæ multam ivit ad eum dixitque ad Filippum: unde emimus panes, ut edant hi? 6. Hoc autem dixit tentans eum verum ipse scivit, quod habuit facere. 7. Respondit ei Philippus: ducentis denariorum panes non scientes sunt his, ut sumat quisque paucum. 8. Dixit unus horum discipulorum ejus, Andreas, frater Simonis: 9. est puer unus hic, qui habet v panes hordeaceos et ii pisces; sed hoc, quid est pr

ANNOTATIONES.

iii, 29. Skeir. p. 15. (43).
 iii, 30. Skeir. p. 15 (43) bis et p. 23 (47).
 iii, 31. Skeir. p. 16 sq. (43 sq.). ist] pr., quæ deinde sequuntur usque ad λαλει in commentario gothico non ad verbum sunt translata, scriptum est enim: sik air þakundana jah us air þai rodjandan, i. e. se terrigenam et ex terra loquentem intell. dicit, quæ sunt interpretis verba, non integre citata, secundum gr. esse debebat: sa visands us air þai (i. sa air þakunda) us air þai ist jah us air þai rodeiþ.
 iii, 32. Skeir. p. 17 (44). veitvodida] pro veitvodiþa; pro participio passivi haberi, quod Massmanno videtur, lectio recepta non patitur propter sequens is, quod sic af sive fram imma esse debet.
 v, 21. Skeir. p. 20 (45).
 v, 22. Skeir. p. 20 (45). ainohun] sic cod. Ambr.; Mssm. emendavit ainnohun, vid. ad Mc. ix, 8.
 v, 23. Skeir. bis p. 21 et 22 (46).
 v, 35. Skeir. p. 23 (47).
 v, 36. Skeir. p. 23 sq. (47). þamma] de usu articuli ad nomina propria positi vid. ad Mc. xv, 15. — ik] sec. ego, ° gr. omn.
 v, 37. Skeir. p. 25 sq. (48) et Specim. p. 24. sandida] sic cod. Ambr. recte; Specim. ✕ sanda. — wanhun gahausideduþ] ° gr. — gasewuþ] cod. Ambr. gas., Specim. ✕ gasaiwiþ; veram lectionem jam w. Mssm. invenit, vid. eum ad p. 26.

v, 38. Skeir. p. 26 (48) et Specim. p. 24.
 v, 45. Hinc incipiunt ea, quæ de evangelio Iohannis in codice Arg. supersunt. — du] pr., J. St. B. ✕ bi. — vrohida] accusavit, minus recte Ulf. præterito utitur pro præsentem, gr. omn. participium habent, cujus sensum non recte capiens verba male interpretatus est.
 v, 46. mose galaubidedeiþ] ° gr. omn. — ga-þau-laubidedeiþ] J. ✕ jaþau galaubidedeiþ, St. ✕ jaban galaubidedeiþ, B. ✕ ga þau galaubidedeiþ. Cæterum vid. ad M. ix, 28. — mik auk] ° gr.
 v, 47. galaubjaiþ] Ulf. c. codd. πιστεύοντε iegissee cum B. contendere nolumus, nam ille futurum græcum conjunctivo suo sæpissime reddidit.
 vi, 1. þata] St. ✕ þapa. — jah] et, ° gr. — tibairiade] J. St. ✕ tiberiade.
 vi, 5. augona iesus] ° gr. — manageins filu] ° gr. omn. — qaþuh] dixitque vid. ad J. xviii, 26; cf. ad Mc. ii, 11 et ad Cor. I, xvi, 15.
 vi, 7. nimai] gr. omn. post leitil; cæterum Ulf. c. codd. ° ἀδῶν et τι.
 vi, 8. qaþ] Ulf. ° ἀδῶ. — siponje] B. ✕ sinonje. — paitraus seimonaus] ° gr. omn.
 vi, 9-13. leguntur hi vss. maximam partem etiam Skeir. p. 27 sqq. (49 sq.).
 vi, 9. b.] Skeir. tvans; St. ✕ tvaim.

10 saei habaiþ ·e· hlaibans barizeinans jah ·b· fiskans. akei þata wa ist du sva managaim. iþ iesus qaþ.
 vaurkeiþ þans mans anakumbjan. vasuh þan havi manag ana þamma stada. þaruh anakumbidedun
 11 vairos raþjon svasve fimf þusundjos. namuh þan þans hlaibans iesus jah aviliudonds gadailida
 12 þaim anakumbjandam. samaleiko jah þize fiske sva filu sve villedun. þaruh biþe sadai
 vaurþun. qaþ du siponjam seinaim. galisiþ þos aflifnandeius drauhsnos. þei vaihtai ni fraqistnai.
 13 þaruh galesun jah gafullidedun ·ib· tainjons gabruko us fimf hlaibam þaim barizeinam. þatei
 14 aflifnoda þaim matjandam. þaruh þai mans gasaiwandans. þoei gatavida taikn iesus. qeþun þatei
 15 sa ist bi sunjai praufetus sa qimanda in þo manascþ. iþ iesus kunnands þatei munaidedun usgag-
 16 gan jah vitvan. ei tavidedeina ina du þiudana. afiddja aftra is fairguni in ains. iþ sve seiþu varþ.
 17 atiddjedun siponjos is ana marein. jah usstigun in skip. iddjedunuh ufar marein in kafarnaum. jah
 18 riqis juþan varþ jah ni atiddja nauhþan du im iesus. iþ marei vinda mikilamma vaiandin urraisida
 19 vas. þaruh farjandans sve spaurde ·k· jah ·e· aiþþau ·l· gasaiwand iesu gaggandan ana marein jah
 20, 21 newa skipa qimandan jah ohtedun sis. þaruh qaþ. ik im. ni ogeiþ izvis. þaruh villedun ina niman
 22 in skip. jah sunsaiv þata skip varþ ana airþai. ana þoei eis iddjedun. istumin daga managei. sei stop
 hindar marein. sewun þatei skip anþar ni vas jainar alja ain jah þatei m þ ni qam siponjam sei-
 23 naim iesus in þata skip ak ainai siponjos is galþun. anþara þan skipa qemun us tibairiadau newa
 24 þamma stada þarei matidedun hlaif ana þammei aviliudoda frauja. þaruh þan gasaw managei þatei
 25 iesus nist jainar nih siponjos is. gastigun in skipa jah qemun in kafarn um sokjandans iesu. jah
 26 bigetun ina hindar marein qeþunuh du imma. rabbei. wan her qamt. andhof im iesus jah qaþ.
 amen amen qiþa izvis. sokeiþ mik ni þatei sewuþ taiknins jah sauratanja ak þatei matideduþ þize
 27 hlaibe jah sadai vaurþuþ. vaurkjaiþ ni þana mat þana fralusanan ak mat þana visandan du libainai
 28, 29 aiveinon. þanei sunus mans gibiþ izvis. þaruh auk atta gasiglida guþ. þaruh qeþun du imma. wa
 taujaima ei vaurkjaima vaurstva guþs. andhof iesus jah qaþ du im. þat-ist vaurstv guþs ei galaub-

INTERPRETATIO.

mul is? 10. Verum Iesus dixit : facite hos homines accumbere. Fuit autem gramen multum in hoc loco, ibi accubuerunt viri numero circa quinque millia. 11. Sumpsit autem hos panes Iesus et gratias-agens distribuit his accumbentibus; similiter etiam horum piscium tam multum quam voluerunt. 12. Tunc ubi saturi facti sunt, dixit ad discipulos suos : colligite hæc remanentia fragmenta, ut quidquam non pereat. 13. Tunc collegerunt et compleverunt xii sportas frustis ex quinque panibus his hordeaceis, quod relictum est his edentibus. 14. Tunc hi homines videntes, quod fecit signum Iesus, dixerunt, quod hic est in veritate profeta hic veniens in hunc mundum. 15. Verum Iesus cognoscens, quod cogitarunt exire et rapere, ut facerent eum ad regem, abiit iterum in montem, is solus. 16. Verum ubi sero factum est, adierunt di cipiuli ejus ad mare 17. et adscenderunt in navem, iveruntque trans mare in Cafarnaum, et tenebræ jam factæ sunt et non adiit adhuc ad eos Iesus. 18. Verum mare vento magno flante suscitatum fuit. 19. Tunc remigantes circiter stadiorum xx et v aut xxx vident Iesum euntem supra mare et prope navem venientem et timuerunt sibi. 20. Tunc dixit : ego sum; ne timete vobis. 21. Tunc voluerunt eum accipere in navem, et statim hæc navis facta est ad terram, ad quam ii ivrunt. 22. Postero die turba, quæ stetit ultra mare, viderunt quod navis alia non fuit illic nisi una et quod cum non venit discipulis suis Iesus in hanc navem, sed soli discipuli ejus iverunt. 23. Aliæ autem naves venerunt e Tiberiade, prope hunc locum, ubi ederunt panem, in quo gratias-egit dominus. 24. Tunc autem vidit turba, quod Iesus non est illic neque discipuli ejus, scanderunt in naves et venerunt in Cafarnaum quærentes Iesum. 25. Et invenerunt eum ultra mare dixeruntque ad eum : rabbi, quando huc venisti? 26. Respondit iis Iesus et dixit : amen, amen dico vobis, quæritis me, non quod vidistis signa et prodigia, sed quod edistis-de his panibus et saturi facti-estis. 27. Operemini non hunc cibum hunc peribilem, sed cibum hunc manentem ad vitam æternam, quem filius hominis dat vobis; hunc enim pater signavit Deus. 28. Tunc dixerunt ad eum : quid faciamus, ut operemur opera Dei? 29. Respondit Iesus et dixit ad eos : hoc est opus Dei, ut credatis cui misit ille.

ANNOTATIONES.

vi, 10. iesus qaþ] ¶ gr. omn. — vasun—þusundjos] Skeir. sensum, non verba singula reddens sic habet : iþ eis at hauja managamma visandin in þamma stada þo filusna anakumbjan gatavidedun fimf þusundjos vaire, i. e. verum ii in gramine multo existente in hoc loco hanc multitudinem accumbere fecerunt quinque millia virorum.

vi, 11. gadailida] Ulf. c. codd. ° τοῖς μαθηταῖς, ο' δὲ μαθηταί.

vi, 12. du] ° Skeir. — drauhsnos] Skeir. ÷ drausnos, vid. ad M. v, 15. — þei] Skeir. ei.

vi, 13. fimf] Skeir. þaim ·e·, quæ lectio nobis mirifice placet præ ea, quam cod. Arg. præbet, nam repetitis nominibus semper fere articulus addi solet.

— þaim] pr. his, ° Skeir. — barizeinam] Skeir. addit jah ·b· fiskam, quod nullus gr. agnoscit. — aflifnoda] sic recte Skeir.; in cod. Arg. exstat aflif... a, quod deest, legi non potest, quia in ea parte verbi membrana mutila est; editt. male suppleverunt aflifnanda. — þaim] sec., Skeir. at þaim.

vi, 15. vitvan] Ulf. ° ἀπόβυ.

vi, 17. iddjedunuh ufar] J. ✕ iddjedun uh ufar, St. ✕ iddjedun uhufar. — nauhþan] adhuc, ° gr.; Ulf. c. gr. ὄπω legit, cf. iii, 24; vii, 39.

vi, 18. iþ] verum, gr. omn. τε; Ulf. fortasse δὲ legit, cf. ad L. xviii, 5. — marei] J. St. ✕ marein.

vi, 19. ·k· jah ·e·] St. Hz. ✕ ¶.

vi, 20. qaþ] Ulf. ° ἀπότῶς.

vi, 21. ina niman] ¶ gr. — eis] ii, ° gr. omn.

vi, 22. daga] die, ° gr. omn. — sewun] viderunt, gr. ἰδών; Ulf. c. codd. εἶδον legit. — alja] J. St. ✕ usja. — miþ ni qam] cf. ad Mc. xiv, 44.

vi, 23. skipa qemun] ¶ gr. — ana þammei] in quo, his Ulf. utitur ad circumscribendos genitivos quos vocant absolutos, cf. vii, 14.

vi, 24. gastigun] Ulf. c. codd. ° ἀπότῶς.

vi, 25. qeþunuh] J. St. ✕ div.

vi, 26. jah sauratanja] et prodigia, ° gr.

vi, 27. aiveinon] J. St. ✕ aiveinan, Z. ✕ aivainon. — gibiþ izvis] ¶ gr.

vi, 28. vaurstva] cod. Arg. ✕ vaursva.

30 jaip þamnei Insandida jains. qeþun du imma. aþþan wa taujis þu taikne. ei saiwaima jah galaub-
 31 jaima þus. wa vaurkeis. attans unsarai manna matidedun ana auþidai. svasve ist gameliþ. hlaiþ us
 32 himina gaf im du matjan. þaruh qaþ im iesus. amen amen qiþa izvis. ni mozes gaf izvis hlaiþ us hi-
 33 mina ak atta meins gaf izvis hlaiþ us himina þana sunjeinan. sa auk hlaiþs guþs ist. sai atstaig us
 34 himina jah gaf libain þizei manasedai. þanuh qeþun du imma. frauja. framvigis gif uns's þana hlaiþ.
 35 jah qaþ du im iesus. ik im sa hlaiþs libainais. þana gaggandan du mis ni huggreiþ jah þana
 36, 37 galaubjandan du mis ni þaurseiþ wanhun. akei qaþ izvis þatei gasewuþ mik jah ni galaubeiþ. all
 38 þatei gaf mis atta. du mis qimiþ jah þana gaggandan du mis ni usvairpa ut. unte atstaig us himina
 (39.) 40 nih þeei taujau viljan meinana ak viljan þis sandjandins mik. þatuh pan ist vilja þis sandjandins
 mik ei wazuh saei saiwiþ þana sunu jah galaubeiþ du imma aigi libain aiveinon. jah urraisja ina ik
 41 in spedistin daga. birodidedun pan iudaeis bi ina. unte qaþ. ik im hlaiþs sa atsteigands us himina.
 42 jah qeþun. niu sa ist iesus sa sunus iosefis. þizei veis kunþedum attan jah aiþein. waiva nu qiþiþ
 43, 44 sa þatei us himina atstaig. andhof þan iesus jah qaþ du im. ni birodeiþ miþ izvis misso. ni manna
 mag qiman at mis. nibai atta. saei sandida mik. atþin-iþ ina. jah ik urraisja ina in þamma spe-
 45 distin daga. ist gameliþ ana praufetum. jah vairpand allai laisidai guþs. wazuh nu sa gahausjands at
 46, 47 attin jah ganam. gaggiþ du mis. ni þatei attan sewi was. nibai saei ist fram attin. sa saw attan. amen
 48, 49 amen qiþa izvis. saei galaubeiþ du mis. aih libain aiveinon. ik im sa hlaiþs libainais. attans
 50 izvarai matidedun manna in auþidai jah gasvultun. sa ist hlaiþs. saei us himina atstaig. ei saei þis
 51 matjai ni gadauþnai. ik im hlaiþs sa libanda. sa us himina qumana. jabai was matjiþ þis hlaiþis. li-
 baiþ in ajukduþ. jah þan sa hlaiþs. þanei ik giba. leik mein ist. þatei ik giba in þizos manasedais libai-
 52, 53 nais. þanuh sokun miþ sis misso iudaeis qiþandans. waiva mag sa unsis leik giban du matjan. þaruh
 qaþ du im iesus. amen amen qiþa izvis. nibai matjiþ leik þis sunaus mans jah driggkaiþ is bloþ. ni
 54 habaiþ libain in izvis silbam. saei matjiþ mein leik jah driggkaiþ mein bloþ. aih libain aiveinon. jah
 55 ik urraisja ina in þamma spedistin daga. þata auk leik meinata bi sunjai ist mats jah þata bloþ mein

INTERPRETATIO.

50. Dixerunt ad eum : at quia faci- tu signorum, ut videamus et credamus tibi, quid operaris? 31. Patres nostri manna ederunt in deserto, sicut est scriptum, panem e caelo dedit iis ad edendum. 32. Tunc dixit iis Iesus : amen, amen dico vobis, non Moses dedit vobis panem e caelo, sed pater meus dedit vobis panem e caelo hunc verum. 33. Hic enim panis Dei est, qui descendit e caelo et dedit vitam huic mundo. 34. Tunc dixerunt ad eum : domine, semper da nobis hunc panem! 35. Et dixit ad eos Iesus : ego sum hic panis vitae, hic iens ad me non esurit et hic credens ad me non sitit unquam. 36. Sed dixi vobis, quod vidistis me et non creditis. 37. Omne quod dedit mihi pater, ad me venit et hunc euntem ad me non ejicio foras. 38. Nam descendit e caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem hujus mittentis me. (39.) 40. Hoc autem est voluntas hujus mittentis me, ut quisque qui videt hunc filium et credit ad eum, habeat vitam aeternam, et suscito eum ego in ultimo die. 41. Murmurarunt autem Iudaei de eo, quia dixit, ego sum panis hic descendens a caelo, 42. et dixerunt : nonne hic est Iesus, hic filius Iosefi, cujus nos novimus patrem et matrem, quomodo nunc dicit hic, quod e caelo descendit? 43. Respondit autem Iesus et dixit ad eos : ne murmurate cum vobis invicem; 44. non homo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, attrahit eum, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 45. Est scriptum in profetis : et fiunt omnes docti Dei ; quisque nunc hic audiens a patre et percepit, ita ad me. 46. Non quod patrem videret aliquis, nisi qui est a patre, hic vidit patrem. 47. Amen, amen dico vobis : qui credit ad me, habet vitam aeternam. 48. Ego sum hic panis vitae. 49. Patres vestri ederunt manna in deserto et mortui sunt. 50. Hic est panis, qui e caelo descendit, ut qui de eo edat, non moriatur. 51. Ego sum panis hic vivens hic e caelo profertus ; si quis edit de hoc pane, vivit in aeternitatem, et autem hic panis, quem ego do, corpus meum est, quod ego do pro hujus mundi vita. 52. Tunc increparunt cum se invicem Iudaei dicentes : quomodo potest hic nobis corpus dare ad edendum ? 53. Tunc dixit ad eos Iesus : amen, amen dico vobis, nisi editis corpus hujus filii hominis et bibatis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis ipsis. 54. Qui edit meum corpus et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego suscito eum in hoc ultimo die. 55. Hoc enim corpus meum in ve-

ANNOTATIONES.

vi, 30. qeþun] Ulf. c. codd. ° οἶον, et prius quidem, non uti Griesb. per errorem annotat, alterum illud, quod gr. post τὶ habent, hoc enim per aþþan redditum est.

vi, 32. gaf] sec. dedit, gr. omn. διδωσι, sic etiam vs. 37, cf. ad L. x, 19.

vi, 33. gaf libain] ¶ gr.

vi, 36. þatei] Ulf. c. codd. ° xai.

vi, 37. gaf.] vid. ad vs. 32. — gaggandan] St. ✕ gaggandin.

vi, 39. Hic versus in cod. Arg. deest, fortasse per eundem librarii errorem, quo in cod. 157 ap. Griesb. excidit; facile id fieri poterat, quia hic et sequens versus idem initium eundemque finem habent. Cf. L. xvii, 36.

vi, 40. vilja] cod. Arg. Hz. editt. ✕ viljan; non negantes substantivum θέλημα gothice viljan (velle) reddi posse, tamen genitivum subjectivum cum eo conjungi posse negamus. Lectionem receptam jam

Lye conjectura assecutus est et Ih. probavit. Caeterum cf. Cor. I, xvi, 7 ubi cod. A mendose venjan pro venja legit, pro quo rectum venja cod. B. habet.

vi, 43. þan] autem, ° gr.

vi, 45. nu] nunc, ° gr.

vi, 46. s.wi wus] ° gr. — attin] patre, gr. omn. θεοῦ.

vi, 48. libainais] St. ✕ labainais, sic vs. 63.

vi, 50. ei — gadauþnai] ut qui de eo edat, non moriatur, gr. omn. ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ; xai c. Goth. omittunt Vulg. Colb. Patrr. lat.

vi, 51. libanda sa] J. St. B. ✕ libandans. — jab.i] Z. ✕ jah.

vi, 52. leik giban] ¶ gr.

vi, 53. driggkaiþ] J. drigkaiþ, sic frequentius quidem hoc verbum; in evangelio Ioan. autem semper geminata littera g scribi solet, cf. ad Mc. x, 37.

vi, 54. driggkiþ] St. ✕ dringkiþ. — in] in, ° gr.

- 56, 57 bi sunjai ist draggk. saei matjþ mein leik jah driggkiþ mein bloþ. In mis visip jah ik In Imma. sva-
 58 sve insandida mik libands atta jah ik liba in attins. jah saei matjþ mik jah sa libaiþ in meina. sa ist
 hlaisf. saei us himina atstaig. ni svasve matidedun attans izvarai manna jah gadaupnodedun. ip saeiⁱ
 59, 60 matjþ þana hlaif. libaiþ in ajukduþ. þata qaþ in synagoge laisjands in kafarnaum. þanuh managai
 61 gahausjandans þize siponje is qeþun. hardu ist þata vaurd. was mag þis hausjon. ip vitands iesus in
 62 sis silbin þatei birodidedun þata þai siponjos is qaþ du im. þata izvis gamarzeiþ. jabai nu gasaiwiþ
 63 sunu mans ussteigan. þadei vas saurþis. ahma ist saei liban taujiþ. þata leik ni boteiþ vaiht. þo vaur-
 64 da. þoei ik rodida izvis. ahma ist jah libains ist. akei sind izvara sumai. þaiei ni galaubjand. vissuh
 65 þan us frumistja iesus. warjai sind þai ni galaubjandans jah was ist. saei galeiveiþ ina. jah qaþ. duþe'qaþ
 66 izvis þatei ni ainshun mag qiman at mis. nibai ist atgiban imma fram attin meinamma. uzuh þanuma
 67 mela managai galipun siponje is ibukai jah þanaseiþs miþ imma ni iddjedun. þaruh qaþ iesus du
 68 þaim tvalibim. ibai jah jus vileiþ galeiþan. þanuh andhof imma seimon paitrus. frauja. du wamma
 69 galeiþaima. vaurda libainais aiveinons habais. jah veis galaubidedun jah ufkuþpedum þatei þu is
 70 xristus sunus guþs libandins. andhof im iesus. niu ik izvis 'ib' gavalida jah izvara ains diabulus ist.
 71 qaþuh þan þana iudan seimonis iskarlotu. sa auk habaida ina galevjan a ns visands þize tvalþe.
 vii, 1 jah warboda iesus afar þata in galeilaia. ni auk vilda in iudaia gaggan. unte sokidedun ina þai iu-
 2, 3 daieis usqiman. vasuh þan newa dulþs iudaie. so hleþrastakeins. þanuh qeþun du imma broþrjus is.
 4 usleiþ þapro jah gagg in iudaian. ei jah þai siponjos saiwaina vaurstva þeina. þoei þu taujis. ni
 manna auk in analaugnein wa taujiþ jah sokeiþ sik uskunþana visan. jabai þata taujis. bairhte þuk
 5, 6 silban þizai manasedai. ni auk þai broþ jus is galaubidedun imma. þaruh qaþ im iesus. mel mein ni
 7 nauh ist. ip mel izvar sinteino ist manvu. ni mag so manaseþs sijan izvis. ip mik sijaiþ. unte ik veit-
 8 vodja bi ins þatei vaurstva ize ubila sind. jus galeiþiþ in dulþ þo. ip ik ni nauh galeiþa in þo dulþ.
 9, 10 unte meinata mel ni nauh usfulliþ ist. þatuh þan qaþ du im visands in galeilaia. ip biþe galipun þai
 11 broþrjus is. þanuh jah is galaiþ in þo dulþ ni andaugjo ak sve analaugniba. þanuh iudaieis sokide-
 12 dun ina in þizai dulþai jah qeþun. war ist jains. jah biodeins mikila vas in managein. sumaih qeþun
 13 þatei sunjeins ist. anþarai qeþun. ne. ak airzeiþ þo managein. nih þan ainshun sveþauh halþada ro-

INTERPRETATIO.

ritate est cibus et hic sanguis meus in veritate est potus. 56. Qui edit meum corpus et bibit meum sangui-
 nem, in me manet et ego in eo. 57. Sicut misit me vivens pater et ego vivo ob patrem, et qui edit me, etiam
 hic vivit ob me. 58. Hic est panis, qui e cœlo descendit, non sicut ederunt patres vestri manna et mortui-
 sunt; verum qui edit hunc panem, vivit in æternitatem. 59. Hoc dixit in synagoga docens in Cafarnaum.
 60. Itaque multi audientes horum discipulorum ejus dixerunt: durum est hoc verbum, quis potest hoc audire?
 61. Verum sciens Iesus in se ipso, quod murmurarunt hoc hi discipuli ejus, dixit ad eos: hoc vos sollicitat?
 62. si igitur videtis filium hominis assurgere, ubi fuit antea? 63. Spiritus est, qui vivere facit; hoc corpus
 non prodest quidquam; hæc verba, quæ ego locutus-sum vobis, spiritus est et vita est. 64. Sed sunt vestrum
 quidam, qui non credunt. Scivit autem e principio Iesus, qui sunt hi non credentes et quis est, qui tradit
 eum. 65. et dixit: ideo dixi vobis, quod non ullus potest venire ad me, nisi est datum ei a patre meo.
 66. Ex hoc tempore multi iverunt discipulorum ejus retrorsi et amplius cum eo non iverunt. 67. Tunc dixit
 Iesus ad hos duodecim: num etiam vos vultis ire? 68. Tunc respondit ei Simon Petrus: domine, ad quem
 eamus? verba vitæ æternæ habes. 69. Et nos credidimus et agnovimus, quod tu es Christus, filius Dei vi-
 ventis. 70. Respondit iis Iesus: nonne ego vos XII eleçi et vestrum unus diabolus est? 71. Dixit autem
 hunc Iudam Simonis Iscariotem; hic enim habuit eum tradere, unus existens horum duodecim. vii, 1. Et
 ambulavit Iesus post hoc in Galilæa, non enim voluit in Iudæa ire, nam quæsiverunt eum hi Iudæi occidere.
 2. Fuit autem prope festum Iudæorum, hæc scenopegia. 3. Tunc dixerunt ad eum fratres ejus: exi hinc et
 vade in Iudæam, ut etiam hi discipuli videant opera tua, quæ tu facis. 4. Non homo enim in occultatione
 aliquid facit et quærit se agnitum esse; si hoc facis, manifesta te ipsum huic mundo. 5. Non enim hi fratres
 ejus crediderunt ei. 6. Tunc dixit iis Iesus: tempus meum non adhuc est, verum tempus vestrum semper
 est paratum. 7. Non potest hic mundus odisse vos, verum me odit, nam ego testor de iis, quod opera eorum
 mala sunt. 8. Vos ite in festum hoc, verum ego non adhuc eo in hoc festum, nam meum tempus non adhuc
 expletum est. 9. Hoc autem dixit ad eos manens in Galilæa. 10. Verum cum irent hi fratres ejus, tunc etiam
 is ivit in hoc festum non palam, sed sicuti occulte. 11. Tunc Iudæi quæsiverunt eum in hoc festo et dixe-
 runt: ubi est ille? 12. Et murmuratio magna fuit in turba: quidam dixerunt, quod verus est; alii dixerunt:
 minime, sed seducit hanc turbam. 13. Non autem ullus tamen audacter locutus-est de eo ob timorem Iu-

ANNOTATIONES.

vi, 58. manna] manna, ° gr. — ip] verum, ° gr.
 omn. Hanc particulam Ulf. apud Ioan. in sententiis
 adversativis sæpius contra græcorum auctoritatem
 addit, sic vii, 8, 23, 29; viii, 15, 23, al.

vi, 59. synagoge] Z. ✕ synanoge. — kafarnaum] St.
 ✕ kafarnum.

vi, 63. liban taujiþ] editt. ✕ jct. — rodida] locutus
 sum, gr. λαλώ. — libains] vid. ad vs. 48.

vi, 64. galeiveiþ] J. St. ÷ galeveiþ.

vi, 66. mela] tempore, ° gr. omn., cf. ad vs. 22.

vi, 67. jah] St. ✕ jah.

vi, 68. þanuh] tunc, ° gr.

vi, 69. xristus sunus] Christus filius, gr. ἁγιος. —

libandins] viventis, ° gr.

vii, 5. siponjos] Ulf. ° σοῦ. — þu] tu, ° gr.

vii, 6. ni nauh] editt. ✕ jct., sic vs. 8 et sæpius.

vii, 7. ins] eos, gr. omn. αὐτοῦ, Ulf. per synesin
 pro ija.

vii, 8. ip] verum, ° gr. omn. vid. ad vi, 58. —
 meinata mel] ¶ gr.

vii, 9. þan] autem, ° gr. — qaþ — visands] dixit—
 existens, gr. omn. εἰπὼν — ἔμελλεν; Ulf. c. Brix. (dixit
 cum esset) conspirare. Z. haud ita recte dicit.

vii, 12. mikila] Ulf. ° περὶ αὐτοῦ.

vii, 13. nih þan] J. St. Z. ✕ jct.

14, 15 dida bi ina in agisis iudaie. ip jupan ana midjai dulp usstaig iesus in alh jah laisida. jah sildaleiki-
 16 dedun manageins qipandans. waiva sa bokos kann unuslaisips. andhof pan iesus jah qap. so meina
 17 laiseins nist meina ak pis sandjandins mik. jabai was vili viljan is taujan. uskunnaip bi po laisein.
 18 framuh gupa sijai. pau iku fram mis silbin rodja. saei fram sis silbin rodeip. hauhipa seina sokeip. ip
 19 saei sokeip hauhipa pis sandjandins sik. sah sunjeins ist jah invindipa in imma nist. niu moses gaf
 20 izvis vitop. jah ni ainshun izvara taujip pata vitop. wa mik sokeip usqiman. andhof so managei jah
 21 qepun. unhulpon habais. was puk sokeip usqiman. andhof iesus jah qap du im. ain vaurstv gatavida
 22 jah allai sildaleikeip. duppe moses atgaf izvis bimait. ni patei fram mose sijai ak us attam. jah in
 23 sabbato binaitip mannan. jabai binait nimip manna in sabbato. ei ni gatairaidau vitop pata mosezis.
 24 ip mis hatizop. unte allana mannan hailana gatavida in sabbato. ni stojaip bi siunai ak po garaihton
 25, 26 staua stojaip. qepunuh pan sumai pize iairusaulymeite. niu sa ist. pammei sokjand usqiman. jah sai.
 andaugiba rodeip jah vaiht du imma ni qipand. ibai austo bi sunjai uskunpedun pai reiks patei sa ist
 27 bi sunjai xristus. akei pana kunnun. wapro ist. ip xristus bipe qimiip. ni manna vaiht. wapro ist.
 28 hropida pan in alh laisjands iesus jah qipands. jah mik kunnup jah vitop. wapro im. jah af mis silbin
 29 ni gam. ak ist sunjeins. saei sandida mik. panei jus ni kunnup. ip ik kann ina. unte fram imma im.
 30 jah is mik insandida. sokidedun pan ina gafahan. jah ni ainshun uslagida ana ina handu. unte nauh-
 31 panuh ni atiddja weila is. ip managai pizos manageins galaubidedun imma jah qepun. xristus pan
 32 qimiip. ibai ei managizeins taiknins taujai paime sa tavida. hausidedun pan fareisaieis po managein
 birodjandein bi ina pata inuhsandidedun andbahtans pai fareisaieis jah pai auhumistans gudjans. ei
 33 gafafabeina ina. panuh qap iesus. nauh leitila weila mip izvis im jah pan gagga du pamma sand-
 34, 35 jandin mik. sokeip mik jah ni bigitiip. jah parei im ik. jus ni magup qiman. paruh qepun pai iudaieis

INTERPRETATIO.

dæorum. 14. Verum jam in medio festo ascendit Iesus in templum et docuit, 15. et miratæ sunt turbæ dicentes: quomodo hic litteras scit non-edoctus? 16. Respondit autem Iesus et dixit: hæc mea doctrina non-est mea, sed hujus mittentis me. 17. Si quis vult voluntatem ejus facere, cognoscat de hac doctrina, abne Deo sit, an egone a me ipso loquor. 18. Qui a se ipso loquitur, gloriam suam querit; verum qui querit gloriam hujus mittentis se, hic verus est et injustitia in eo non-est. 19. Nonne Moses dedit vobis legem? et non ullus vestrum facit hoc præceptum. Quid me queritis occidere? 20. Respondit hæc turba et dixerunt: dæmonem habes; quis te querit occidere? 21. Respondit Iesus et dixit ad eos: unum opus feci et omnes admiramini. 22. Ideo Moses dedit vobis circumcisionem, non quod a Mose sit, sed ex patribus, et in sabbato circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem sumit homo in sabbato, ut non dissolvatur præceptum hoc Mosis; verum mihi irascimini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. 24. Ne judicetis e specie, sed hoc justum iudicium judicetis. 25. Dixerunt autem quidam horum Ierusalymitarum: nonne hic est, quem querunt occidere? 26. Et ecce, palam loquitur et quidquam ad eum non dicunt. Num forte in veritate agnoverunt hi principes, quod hic est in veritate Christus? 27. Sed hunc novimus, unde est; verum Christus cum venit, non homo scit, unde est. 28. Clamavit autem in templo docens Iesus et dicens: et me noscitis et scitis, unde sum, et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos non noscitis. 29. Verum ego novi eum, nam ab eo sum, et is me misit. 30. Quæsierunt autem eum capere et non ullus imposit in eum manum, nam adhuc non adiit hora ejus. 31. Verum multi hujus turbæ crediderunt ei et dixerunt: Christus cum venit, num pares signa faciat iis-quæ hic fecit? 32. Audiverunt autem Farisæi hanc turbam murmurantem de eo hoc immiseruntque ministros hi Farisæi et hi summi sacerdotes, ut caperent eum. 33. Tunc dixit Iesus: adhuc breve tempus cum vobis sum et tunc vado ad hunc mittentem me. 34. Queritis me et non invenitis, et ubi sum ego, vos non potestis venire. 35. Tunc dixerunt hi Iudæi ad se

ANNOTATIONES.

vii, 14. *midjai*] sic cod. Arg.; B. ✕ *midja*. — *dulp usstaig*] J. St. ✕ *dulpus staig*. Notanda est forma dativi *dulp* pro *dulpai* (vs. 11; xii, 20; cf. vii, 37; L. ii, 42); *dulp* accusativum esse et cum B. *midja* legi debere, qui existimat, is reputare debet *ana* cum accusativo aliam habere significationem, vid. L. xvii, 4 *ana dag*, i. e. per diem; nostro autem loco dativus requiritur tempus indicans, quo aliquid factum est, cf. J. vi, 23.

vii, 15. *manageins*] turbæ, gr. omn. Ἰουδαῖοι.

vii, 16. *pan*] Ulf. c. cod. ° ap. Mi. ° ἀπὸ τοῦ.

vii, 17. *uskunnaip*] cum Ulf. *illustr.* p. 158 et 160 h. l. et vs. 51 *uskunmai* legi maluerit, nescivisse videtur, *uskunnan* duas flectendi rationes sequi. — *iku*] J. St. B. ✕ *ik*.

vii, 18. *sik*] J. St. ✕ *sis*.

vii, 22. *bimaitip*] St. ✕ *bimaiip*.

vii, 23. *pata*] cum Ulf. verbo *vitop* articulum adjungat, in suo cod. ὅτι legisse videtur, cujus tamen in nullo gr. libro ullum vestigium deprehendimus. — *ip*] verum, ° gr. omn. vid. ad vi, 58. — *allana*] J. St. ✕ *allama*.

vii, 24. *staua*] J. St. ✕ *stava*.

vii, 25. *pize*] St. ÷ *pizei*.

vii, 26. *vaiht*] St. ✕ *vaiht*. — *bi sunjai*] sec. in veritate, ° gr.

vii, 29. *ip*] verum, ° gr.; vid. ad vi, 58.

vii, 30. *uslagida*] J. ÷ *lagida*.

vii, 31. *qepun*] Ulf. c. codd. ° ὅτι. — *ibai ei*] J. St. Z. Grim. (III, 284) jet.; cæterum an hæc particularum compositio recte se habeat, admodum dubitamus; invenitur quidem *ei* in sententiis interrogativis, tunc vero nec enclitica est, nec suffigi aliis verbis debet. Cum autem, *ibai* particula ad sensum græci μήτι exprimendum sufficiente, *ei* superfluum sit, supra vero desideretur verbum aliquod, quo ὅτι reddatur, librarii errore *ei* fortasse hoc loco positum est, quod post *qepun* erat ponendum, cf. ad M. ix, 16. — *taiknins*] Ulf. c. codd. ° τούτων.

vii, 32. *pan*] autem, ° gr. — *inuhsandidedun*] de *uh* ita inter compositorum verborum partes posito vid. ad Mc. xiv, 44, quod autem illa enclitica pro *zai* ponitur, de eo cf. ad Mc. ii, 11. — *andbahtans*] gr. post *gudjans*.

vii, 33. *leitila*] J. St. ✕ *leitil*. — *pan*] tum, ° gr. omn.

vii, 34. *magup*] J. St. ✕ *majup*.

vii, 35. *skuli*] St. ✕ *shuli*.

36 jah laisjan þiudos. wa sijai þata vaurd. þatei qaþ. sokeiþ mik jah ni bigitiþ. jah þarei im ik. jus ni
 37 maguþ qiman. iþ in spedistin daga þamma mikilin dulþais stoþ iesus jah hropida qiþands. jabai wana
 38 þaursjai. gaggai du mis jah driggkai. saei galaubeiþ du mis. svasve gaþ gameleins. awos us vamba;
 39 is rinnand vatins libandins. þatuh þan qaþ bi ahman. þanei skuldedun niman þai galaubjandans du
 40 imma. unte ni nauþpanuh vas ahma sa veiha ana im. unte iesus nauþpanuh ni hauhiþs vas. mana-
 41 gai þan þizos manageins hausjandans þize vaurde qeþun. sa ist bi sunjai sa praufetes. sumaih qeþun.
 42 sa ist xristus. sumaih qeþun. ibai þu us galeilaia xristus qimiþ. niu gameleins qaþ. þatei us fraiva
 43 daveidis jah us beþlaihaim veihsa. þarei vas daveid. xristus qimiþ. þanuh missaqiss in þizai mana-
 44, 45 gein varþ bi ina. sumaih þan ize vildedun fahan ina. akei ni ainshun uslagida ana ina handuns. gali-
 þun þan þai andbahtos du þaim auhumistam gudjam jah fareisaium. þaruh qeþun du im jainai. duwe
 46, 47 ni attauhuþ ina. andhofun þai andbahtos. ni wanhun aiv rodida manna svasve sa manna. andhofun
 48 þan im þai fareisaieis. ibai jah jus afairzidai sijuþ. sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma aiþ-
 49, 50 þau fareisaie. alja so managei. þaiei ni kunnun vituþ. fraqiþanai sind. qaþ nikaudemus du im. saei
 51 atiddja du imma in naht sums visands izei. ibai vituþ unsar stojiþ mannan. nibai faurþis hauseiþ
 52 fram imma jah uskunnaiþ. wa taujai. andhofun jah qeþun du imma. ibai jah þu us galeilaia is. usso-
 viii, 12 kei jah saiw þatei praufetus us galeilaia ni urreisib. astra du im iesus rodida qaþuh. ik im liuhaþ
 13 manasedais. saei laisteiþ mik. ni gaggiþ in riqiza ak habaiþ liuhaþ libainais. þanuh qeþun du imma
 14 þai fareisaieis. þu bi þuk silban veitvodeis. so veitvodiþa þeina nist sunjeina. andhof iesus jah qaþ
 du im. jah jabai ik veitvodja bi mik silban. sunja ist so veitvodiþa meina. unte vaiþ. waþro qam jah
 15 waþ galeiþa. iþ jus ni vituþ. waþro qima aiþþau waþ galeiþa. jus bi leika stojiþ. iþ ik ni stoja ain-
 16 nohun. aþþan jabai stoja ik. staua meina sunjeina ist. unte ains ni im. ak ik jah saei sandida mik

INTERPRETATIO.

invicem: quo hic debeat ire, ut nos non inveniamus eum, nisi in dispersionem gentium debeat ire et docere
 gentes? 36. Quid sit hoc verbum, quod dixit: quaeritis me et non invenitis, et ubi sum ego, vos non po-
 testis venire. 37. Verum in ultimo die hoc magno festi stetit Iesus et clamavit dicens: si quis siti-
 at, ad me et bibat. 38. Qui credit ad me, sicut dixit scriptura, fluvii e ventre ejus fluunt aquae viventes. 39.
 Hoc vero dixit de spiritu, quem debuerunt accipere hi credentes ad eum, nam non adhuc fuit spiritus hic
 sanctus super iis, nam Iesus adhuc non exaltatus fuit. 40. Multi autem hujus turbæ audientes hæc verba
 dixerunt: hic est in veritate hic profeta; 41. alii dixerunt: hic est Christus; alii dixerunt: num e Galilæa
 Christus venit? 42. Nonne scriptura dixit, quod e semine Davidis et ex Bethlehem oppido, ubi fuit David,
 Christus venit? 43. Tunc dissensio in hac turba facta est de eo. 44. Quidam autem eorum voluerunt ca-
 pere eum, sed non ullus imposuit in eum manus. 45. Iverunt autem hi ministri ad hos summos sacerdotes et
 Farisæos; tunc dixerunt ad eos illi: cur non adduxistis eum? 46. Responderunt hi ministri: non ullo ævo
 locutus est homo sicut hic homo. 47. Responderunt autem iis hi Farisæi: num etiam vos seducti estis?
 48. Ecce an unus horum principum crederet ei aut Farisæorum; 49. sed hæc turba, qui non norunt legem,
 maledicti sunt. 50. Dixit Nicodemus ad eos, qui adiit ad eum in nocte, quidam existens eorum: 51.
 num lex nostra judicat hominem, nisi antea audit ab eo, et agnoscit quid faciat? 52. Responderunt et dixe-
 runt ad eum: num etiam tu e Galilæa es? exquire et vide, quod profeta e Galilæa non exurgit. viii, 12.
 Rursus ad eos Iesus locutus est dixitque: ego sum lux mundi, qui sequitur me, non it in tenebris, sed habet
 lucem vitæ. 13. Itaque dixerunt ad eum hi Farisæi: tu de te ipso testaris, hoc testimonium tuum non est
 verum. 14. Respondit Iesus et dixit ad eos: etiam si ego testor de me ipso, verum est hoc testimonium
 meum, nam scio unde veni, et quo eo; verum vos non scitis, unde venio, aut quo eo. 15. Vos secundum
 carnem judicatis, verum ego non judico quemquam. 16. At si judico ego, judicium meum verum est nam

ANNOTATIONES.

vii, 39. sa] hic, ° gr. omn. — ana im] super iis, ° gr.
 vii, 40. þize vaurde] hæc verba, gr. τὸν λόγον; Ulf.
 c. codd. iis consentit, qui τῶν λόγων τούτων legunt.
 vii, 41. sumaih] sec. alii (autem), Ulf. fortasse c.
 codd. οἱ δὲ legit. — þu] sic cod. Arg., pro eo pro-
 nomine sine sensu posito B. conjecit þau, quam
 conjecturam lh. repetiit. Si nudo ibai Ulf. usus esset,
 nemo quidquam desideraret, nam μὴ γάρ Cor. I, xi,
 22 eodem significatu positum Goth. solo ibai reddi-
 dit; cum autem addatur, nec tamen illud þu sensus
 patitur, emendatione opus est: quid probabilius
 illorum virorum conjectura sit, ipsi invenire non po-
 tuimus, cf. Cor. I, xv, 29 sq.
 vii, 44-52. Hi versus maximam partem etiam in
 Skeir. p. 31 sqq. (51 sq.) leguntur.
 vii, 44. ize vildedun] gr. — ni] St. ✕ nih.
 vii, 45. auhumistam] Z. ✕ auhumistan.
 vii, 46. andhofun] Skeir. c. codd. þan (autem) ad-
 dit. — andbahtos] Skeir + qiþandans þatei addit,
 quod nullus gr. agnoscit, cf. ad M. v, 8. — aiv] Ulf.
 c. cod. 7 ap. Mi. ° οὐτως.
 vii, 47. sijuþ] Skeir. siuþ
 vii, 48. sai jau] ecce au = μὴ. — aiþþau] Z. ✕

aiþþan; cæterum Skeir. addit þize.

vii, 49. so] Z. ✕ sa.
 vii, 50. du imma] gr. post nat. — izei] J. St. + ize.
 vii, 51. mannan] J. St. ✕ munna. — faurþis] gr.
 post imma. — uskunnaib] vid. ad vs. 17.
 vii, 52. jah qeþun] et dixerunt, Skeir. qiþandans
 (dicentes), omisso quæ sequuntur du imma contra
 omn. gr. auctoritatem. — urreisib] post hoc verbum
 J. St. addunt jah et deinde signum lacunæ ponunt.
 In cod. autem Arg. nec voculæ jah nec alius omis-
 sionis vestigium apparet, nam Goth. c. permultis
 codd. et verss. versum ultimum hujus capituli et pe-
 ricopam de adultera (viii, 1-11) omittit; posterior
 igitur manus in cod. ad viii, 12 hæc adscripsit: cap.
 viii Ioan. Iterum ergo Iesus locutus est eis dicens:
 Ego sum lux mundi. Quod hic præcedit initium capi-
 tuli omissum est, uti et illud præcedens: Et profectus
 est unusquisque in domum suam.
 viii, 12. astra] Ulf. c. verss. ° οὐρανός. — du im] gr.
 post iesus.
 viii, 15. iþ] verum, ° gr.
 viii, 16. aþþan] Ulf. c. codd. ° δὲ, aþþan enim =
 græco καὶ, uti L. vi, 32.

17, 18 *atta. jah þan in vitoda izvaramma gameliþ ist. þatei tvaddje manne veitvodþa sunja ist. ik im. saei*
 19 *veitvodja bi mik silban. jah veitvodeiþ bi mik saei sandida mik atta. qeþun þan du imma. war ist sa*
atta þeins. andhof iesus. ni mik kunnuþ nih attan meinana. iþ mik kunþedeiþ. jah þau attan meinana
 20 *kunþedeiþ. þo vaurda rodida in gazaufylakio laisjands in alþ. jah ainshun ni faifah ina. unte nauh-*
 21 *þanuh ni qam weila is. þanuh qap aftra du im iesus. ik galeiþa jah sokeiþ mik jah in fravaurhtai iz-*
 22 *varai gadauþniþ. þadei ik gagga. jus ni maguþ qiman. qeþun þan iudaieis. nibai usqimai sis silbin.*
 23 *ei qipiþ. þadei ik gagga. jus ni maguþ qiman. jah qap du im iesus. jus us þaim dalaþro sijþ. iþ ik*
 24 *us þaim iupaþro im. jus us þamma fairwau sijþ. iþ ik ni im us þamma fairwau. qap nu izvis. þa-*
tei gadauþniþ in fravaurhtim izvaraim. jabai auk ni galaubeiþ þatei ik im. gadauþniþ in fravaurh-
 25 *tim izvaraim. þaruh qeþun du imma. þu was is. jah qap du im iesus. anastodeins. þatei jah rodja*
 26 *du izvis. manag skal bi izvis rodjan jah stojan. akei saei sandida mik sunjeins ist. jah ik. þatei hau-*
 27, 28 *sida at imma. þata rodja in þamma fairwau. ni froþun þatei attan im qap. qapuh þan du im iesus.*
þan ushauheiþ þana sunu mans. þanuh uskunnaþ þatei ik im jah af mis silbin tauja ni vaiht ak
 29 *svasve laisida mik atta meins. þata rodja. jah saei sandida mik miþ mis ist. ni bilaiþ mis ainamma*
 30 *atta. unte ik þatei leikaþ imma tauja sinteino. þata imma rodjandin managai galaubidedun imma.*
 31 *þanuh qap iesus du þaim galaubjandam sis iudaium. jaba jus gastand þ in vaurda meinamma. bi sunjai*
 32, 33 *siponjos meinai sijþ. jah uskunnaþ sunja jah so sunja frijans izvis briggþ. andhofun imma. fraiv*
abrahamis sijum jah ni manuhun skalkinodedun aiv wanhun. waiva þu qipis. þatei frijai vairþiþ.
 34, 35 *andhof im iesus. amen amen qiþa izvis þatei wazuh saei taujiþ fravaurht. skalks ist fravaurhtai. sah*
 36 *þan skalks ni visiþ in garda du aiva. sunus visiþ du aiva. jabai nu sunus izvis frijans briggþ. bi sun-*
 37 *jai frijai sijup. vaiht þatei fraiv abrahamis sijup akei sokeþ mis usqiman. unte vaurd mein ni gamot*
 38 *in izvis. ik þatei gasaw at attin meinamma rodja. jah jus þatei hausideduþ fram attin izvaramma tau-*
 39 *jiþ. andhofun jah qeþun du imma. atta unsar abraham ist. qap im iesus. iþ barna abrahamis veseiþ.*
 40 *vaurstva abrahamis tavidedeiþ. iþ nu sokeiþ nik usqiman mannan iþei sunja izvis rodida. þoei hau-*
 41 *sida fram goþa. þatuh abraham ni taida. jus taujiþ toja attins izvaris. þanuh qeþun imma. veis us*
 42 *horinassau ni sijum gabauranai. ainana attan aigum guþ. qap du im iesus. jabai guþ atta izvar vesi.*

INTERPRETATIO.

solus non sum, sed ego et qui misit me pater. 17. Et autem in præcepto vestro scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. 18. Ego sum, qui testor de me ipso, et testatur de me, qui misit me, pater. 19. Dixērunt autem ad eum: ubi est hic pater tuus? Respondit Iesus: non me nostis neque patrem meum; si me nosceretis, etiam ulique patrem meum nosceretis. 20. Hæc verba locutus est in gazofylacio docens in templo et ullus non cepit eum, nam adhuc non venit hora ejus. 21. Tunc dixit rursus ad eos Iesus: ego eo, et quæritis me et in peccato vestro morimini; quo ego eo, vos non potestis venire. 22. Dixērunt autem Judæi: ne occidat se ipsum, quod dicit, quo ego eo, vos non potestis venire. 23. Et dixit ad eos Iesus: vos ex his deorsum estis; verum ego ex his superne sum, vos ex hoc mundo estis, verum ego non sum ex hoc mundo. 24. Dixi jam vobis, quod morimini in peccatis vestris, si enim non creditis, quod ego sum, morimini in peccatis vestris. 25. Tunc dixerunt ad eum: tu quis es? Et dixit ad eos Iesus: principium, quod etiam loquor ad vos. 26. Multum debeo de vobis loqui et judicare, sed qui misit me verus est, et ego. quod audivi apud eum, hoc loquor in hoc mundo. 27. Non intellexerunt, quod patrem iis dixit. 28. Dixit autem ad eos Iesus: cum exaltatis hunc filium hominis, tunc cognoscitis, quod ego sum et a me ipso facio non quidquam, sed sicut docuit me pater meus, hoc loquor. 29. Et qui misit me, cum me est; non reliquit me solum pater, nam ego, quod placet ei, facio semper. 30. Hoc eo loquente multi crediderunt ei. 31. Tunc dixit Iesus ad hos credentes sibi ludæis: si vos statis in verbo meo, in veritate discipuli mei estis. 32. et cognoscitis veritatem, et hæc veritas liberat vos reddit. 33. Responderunt ei: semen Abrahami sumus et non homini servivimus ævo ullo, quomodo tu dicis, quod liberi sitis? 34. Respondit iis Iesus: amen, amen dico vobis, quod quisque qui facit peccatum, servus est peccato; 35. hic autem servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. 36. Si igitur filius vos liberat reddit, in veritate liberi estis. 37. Scio, quod semen Abrahami estis, sed quæritis me occidere, quia verbum meum non capit in vobis. 38. Ego quod vidi apud patrem meum, loquor, et vos quod audivistis a patre vestro, facitis. 39. Responderunt et dixerunt ad eum: pater noster Abraham est. Dixit iis Iesus: si filii Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis; 40. verum nunc quæritis me occidere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo; hoc Abraham non fecit. 41. Vos facitis opera patris vestri. Tunc dixerunt ei: nos e fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum. 42. Dixit ad eos Iesus: si Deus pater vester esset,

ANNOTATIONES.

viii, 19. *nih*] St. ÷ *ni*. — *jah þau*] J. ✕ *jct.*, St. ✕ *jah þan*; cæterum *þau* gr. omn. post *kunþedeiþ*.
 viii, 23. *iesus*] Iesus, ° gr. omn. — *iþ*] utr. verum, ° gr. omn., vid. ad vi, 58. — *þaim*] sec., St. ✕ *þain*. — *iupaþro*] Z. uti semper ✕ *jupaþro*.
 viii, 25. *anastodeins*] gr. omn. τὴν ἀρχὴν, quod cum ab initio significare inter omnes constet, Ulf. autem convertat, tanquam Iesus responderit, se principium esse, sine dubio erravit ille cum versionibus et patribus latinis, qui eodem modo τὴν ἀρχὴν acceperunt, vid. Griesb.
 viii, 26. *rodja*] loquor, gr. λέγω, Ulf. c. codd. λαλώ

legisse videtur, nam huic græco verbo *rodjan* omnibus fere locis respondere solet; idem statuimus de vs. 45.

viii, 31. *gastandiþ*] St. ✕ *gastandit*.

viii, 34. *fravaurhtai*] B. Z. ÷ *fravaurhtais*; frequentissimus est usus dativi a substantivis pendentis, vide de multis locis Mc. ii, 28 *frauja ist sa sunus mans jah þamma sabbato*, cf. ad J. ix, 28.

viii, 38. *gasaw*] St. ✕ *gasah*. — *jus*] Ulf. c. codd. ° οὖν.

viii, 42. *urrann*] Z. ✕ *urran*. — *ni*] non ° gr. omn., offendit ea particula præcedente *nih* eo magis, quod

friodedeiþ þau mik. unte ik fram guþa urran jah qam. nih þan auk fram mis silbin ni qam. ak is
 43, 44 mik insandida. duwe maþlein meina ni kunnuf. unte ni maguf hausjan vaurd mein. jus us attin dia-
 baulau sijuf jah lustuns þis attins izvaris vileiþ taujan. jains manamaurþrja vas fram frumistja jah
 in sunjai ni gastof. unte nist sunja in imma. þan rodeiþ liugn. us seinaim rodeiþ. unte liugnja ist
 45, 46 jah atta is. iþ ik þatei sunja rodida. ni galaubeiþ mis. was izvara gazakiþ mik bi fravaurht: þande
 47 sunja qiþa. duwe ni galaubeiþ mis. sa visands us guþa vaurda guþs hauseiþ. duþe jus ni hauseiþ.
 48 unte us guþa ni sijuf. andhofun þan þai iudaeis jah qeþun du imma. niu vaila qiþam veis þatei sa-
 49 mareites is þu jah unhulpon habais. andhof iesus. ik unhulpon ni haba ak svera attan meinana. jah
 50, 51 jus unsveraiþ mik. ik ni sokja hauhein meina. ist saei sokeiþ jah stojþ. amen amen qiþa izvis. jabai
 52 was vaurd mein fastaiþ. dauþu ni gasaiwiþ aiva dage. þanuh qeþun du imma þai iudaeis nu. uskunþe-
 dum þatei unhulpon habais. abraham gadauþnoda jah praufeteis. jah þu qiþis. jabai was mein vaurd
 53 fastai. ni kausjai dauþau aiva dage. ibai þu maiza is attin unsaramma abrahama. saei gadauþnoda. jah
 54 praufeteis gadauþnodedun. wana þuk silban taujis þu. andhof iesus. jabai ik hauhja mik silban. so
 hauheins meina ni vaihts ist. ist atta meins. saei hauheiþ mik. þanei jus qiþiþ þatei guþ unsar ist.
 55 jah ni kunnuf ina. iþ ik kann ina. jah jabai qeþjau þatei ni kunnjau ina. sijau galeiks izvis liugnja.
 56 ak kann ina jah vaurd is fasta. abraham atta izvar sifaida. ei gasewi dag meinana. jah gasaw jah
 57, 58 faginoda. þanuh qeþun þai iudaeis du imma. simftiguns jere nauh ni habais jah abraham sawt. qap
 59 im iesus. amen amen qiþa izvis. saurþizei abraham vaurþi. ik im. þanuh nemun stainans. ei vaur-
 peina ana ina. iþ iesus þan gafalh sik jah usiddja us alh usleiþands þairh midjans ins jah warboda sva.
 ix, 1, 2 jah þairhggagands gaumida mann blinainma us gabaurþat. þaruh frehun ina siponjos is qiþandans.
 3 rabbei. was fravaurhta. sau þau fadrein is. ei blinds gabaurans varþ. andhof iesus. nih sa fravaurhta
 4 nih fadrein is. ak ei bairhta vaurþeina vaurstva guþs ana imma. ik skal vaurkjan vaurstva þis sand-

INTERPRETATIO,

amaretis utique me, quia ego a Deo exii et veni, neque autem enim a me ipso non veni, sed is me misit. 43. Cur loquelam meam non noscitis? quia non potestis audire verbum meum. 44. Vos e patre diabolo estis et desideria hujus patris vestri vultis facere; ille homicida fuit ab initio et in veritate non stetit; nam non est veritas in eo; cum loquitur mendacium, de suis loquitur, nam mendax est et pater ejus. 45. Verum ego, quod veritatem locutus sum, non creditis mihi. 46. Quis vestrum increpat me ob peccatum? Dum veritatem dico, cur non creditis mihi? 47. Hic existens e Deo verba Dei audit; ideo vos non auditis, nam e Deo non estis. 48. Responderunt autem hi ludæi et dixerunt ad eum: nonne bene dicimus nos, quod Samarita es tu et dæmonem habes? 49. Respondit Iesus: ego dæmonem non habeo, sed honoro patrem meum, et vos inhonoratis me. 50. Ego non quæro gloriam meam; est qui quærit et judicat. 51. Amen, amen dico vobis, si quis verbum meum servat, mortem non videt ævo dierum. 52. Tunc dixerunt ad eum hi ludæi: nunc cognovimus, quod dæmonem habes; Abraham mortuus est et profetæ, et tu dicis: si quis meum verbum servet, non gustet mortem ævo dierum. 53. Num tu major es patre nostro Abrahamo, qui mortuus est, et profetæ mortui sunt? Quem te ipsum facis tu? 54. Respondit Iesus: si ego exalto me ipsum, hæc gloria mea non quidquam est; est pater meus, qui exaltat me, quem vos dicitis, quod Deus noster est. 55. Et non noscitis eum: verum ego nosco eum, et si dicerem, quod non noscam eum, sim similis vobis mendax. Sed nosco eum et verbum ejus servo. 56. Abraham pater vester exultavit, quod videret diem meum, et vidit et gavisus est. 57. Tunc dixerunt hi ludæi ad eum: quinquaginta annorum adhuc non habes et Abraham vidisti? 58. Dixit iis Iesus: amen, amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum. 59. Tunc sustulerunt lapides, ut jacerent in eum; verum Iesus tunc abscondidit se et exiit e templo abiens per medios eos et præteriiit sic. ix, 1. Et transiens observavit hominem cæcum a nativitate. 2. Tunc interrogarunt eum discipuli ejus dicentes: rabbi, quis peccavit, hicne an parentes ejus, ut cæcus natus fieret? 3. Respondit Iesus: neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifesta fierent opera Dei in eo. 4. Ego debeo facere opera hujus

ANNOTATIONES.

Goth. græcorum morem negationes cumulandi imitari non solet, h. l. autem in nullo gr. duæ negationes apparent. Cum gr. aliquoties fecit, vid. infra ix, 33; xvi, 24; M. xxvii, 14; Mc. vii, 12; L. ix, 36. Cum nostro loco, ubi altera negatio temere additur, comparari potest formula ni þanaseiþsni = οὐκίτι J. xvi, 21; Cor. ii, v, 16.

viii, 45. mein] J. St. ✕ meins.

viii, 44. manamaurþrja] sic cod. Arg.; editt. ✕ mannamaurþrja; cf. manaseds.

viii, 45. rodida] locutus sum, gr. omn. λαλώ (vid. ad vs. 26), cf. ad L. x, 19.

viii, 46. duwe] Ulf. c. codd. ° δυεϊς.

viii, 48. þan] autem ° gr. — qiþam] St. ✕ qiþan.

viii, 50. ik] Ulf. c. codd. ° δέ.

viii, 51] aiva dage] St. ✕ jct., sic vs. 52 cum J.; cæterum dage (dierum) ° gr. omn. uti etiam vs. seq.

viii, 52. mein vaurd] ¶ gr. omn. — aiva dage] vid. ad vs. 51. — dauþau] vid. ad Luc. ix, 27.

viii, 53. þu] tu, ° gr.

viii, 54. unsar] noster, gr. ὁ μῶν.

viii, 55. kunnjau] J. St. it. ✕ kunjau.

viii, 58. im] J. St. ✕ imma.

viii, 59. þan] tum, ° gr. omn. — usleiþands — sva] abiens — sic, ° gr.

ix, 2. sau þau] J. St. ✕ sa uþþau. — blinds] sic cod. Arg.; Hz. ✕ blins.

ix, 4. þu..ei] editt. ✕ þatei; quid in cod. Arg. scriptum fuerit, cognosci non potest, cum inter þa et ei pars membranæ exesa sit, spatium autem tantum est, ut duas litteras capere posse videatur, quarum alterius post a veligium d, alterius ante e aut m aut n aut similis cujusdam relictum est. Itaque quamquam þatei et þarei, quas conjecturas Z. proposuit, quia neque ita spatium expleatur, neque utrumque verbum illud græco ὄτε satis accommodatum sit, rectas esse negamus, tamen e tota gothicorum verborum copia nullum invenimus quod reponi mereatur. Unum quod cum quadam probabilitate conjeceris, est þandei, pro quo librarius litteris negligenter transpositis þadnei scripsisse putandus est, sic quidem Mc. xiv, 13 gaggast pro gaggats scripserat. — n manna] St. ✕ meinamma.

5 jandins mik. unte dags ist. qiniþ nahts. þa..ei ni manna mag vaurkjan. þan in þamma fairwau Im.
 6 liuhaþ im þis faiswaus. þata qibands gaspaiv dalaþ jah gavaurhta fani us þamma spauskuldra jah
 7 gasmait imma ana augona þata fani þaroma blindin jah qaþ du imma. gagg þvahan in svumsl siloa-
 8 mis. þatei gaskeirjada insandips. galaip jah afþvoh jah gam saiwands. þanuh garaznans jah þai
 9 saiwandans ina faurþis þatei is bidagva vas qeþun. niu sa ist. saei sat aihtronds. sumaih qeþun.
 10 þatei sa ist. sumaih þatei galeiks þamma ist. ip is qaþ. þatei ik im. þanuh qeþun du imma. waiva
 11 usl-knodedun þus þo augona. andhof jains jah qaþ. manna hailans iesus fani gavaurhta jah bismait
 mis augona jah qaþ mis. gagg afþvahan in þata svumsl siloamis. ip ik galaip jah biþvahands ussaw.
 12, 13 qeþun þan du imma, war ist sa. ip is qaþ. ni vait. galiuhand ina du fareisaium þana saei vas
 14, 15 blinds. vasuh þan sabbato. þan þata fani gavaurhta iesus jah uslauk imma augona. aftra þan
 frehun ina jah þai fareisaieis. waiva ussaw. ip is qaþ jah þaim. fani galagida mis ana augona jahi
 16 afþvoh jah saiwa. qeþun þan sumai þize fareisaie. sa manna nist fram gupa. þande sabbate daga
 ni vitaip. sumaih qeþun. waiva mag manna fravaurhts svaleikos taiknins taujan. jah missaqiss
 17 varþ miþ im. qeþunuh du þamma faurþis blindin aftra. þu wa qibis bi þana ei uslauk þus augona.
 18 ip is qaþuh. þatei praufetus ist. ni galaubidedun þan iudaeis bi ina. þatei is blinds vesi jah
 19 ussewi. unte atvopidedun þans fadrein is þis ussaiwandans. jah frehun ins qibandans. sau ist
 20 sa sunus izvar. þanei jus qibiþ þatei blinds gabaurans vaurþi. waiva nu saiwiþ. andhofun þan
 21 im þai fadrein is jah qeþun. vitum þatei sa ist sunus unsar jah þatei blinds gabaurans varþ. ip
 waiva nu saiwiþ. ni vitum. afþiau was uslauk imma þo augona. veis ni vitum. silba usvahsans
 22 ist. ina fraihniþ. silba bi sik rodjai. þata qeþun þai fadrein is. unte ohtedun sis iudaiuns. juþan
 23 auk gaeþun sis iudaeis. ei jabai was ina andhaihaiti xristu. utana synagogais vairþai. dulþe
 24 þai berusjos is qeþun. þatei usvahsans ist. silban fraihniþ. atvopidedun þan anþamma sinþa
 þana mannan. saei vas blinds. jah qeþun du imma. gif hauhein gupa. veis vitum þatei sa manna
 25 fravaurhts isþanuh andhof jains. jabai fravaurhts i-t. ik ni vait. þat-ain vait ei blinds vas ip nu saiwa.

INTERPRETATIO.

mittentis me, dum dies est; venit nox, cum non homo potest operari. 5. Dum in hoc mundo sum, lux sum hujus mundi. 6. Hoc dicens sputum humum et fecit lutum ex hoc sputo et limivit ei in oculos hoc lutum huic caeco 7. et dixit ad eum: vade lavare in natatorium Siloamis, quod interpretatur: missus; ivit et abluit et venit videns. 8. Tunc vicini et hi videntes eum antea, quod is mendicus fuit, dixerunt: nonne hic est, qui sedit mendicans? 9. Quidam dixerunt, quod hic est; quidam quod similis huic est; verum is dixit, quod ego sum. 10. Tunc dixerunt ad eum: quomodo aperti sunt tibi hi oculi? 11. Respondit ille et dixit: homo, vocatus Iesus, lutum fecit et unxit mihi oculos et dixit mihi: vade abluere in hoc natatorium Siloamis; verum ego ivi et lavans vidi. 12. Dixerunt autem ad eum: ubi est hic? Verum is dixit: non scio. 13. Adducunt eum ad Farisaeos hunc, qui fuit caecus. 14. Fuit autem sabbatum, cum hoc lutum fecit Iesus et aperuit ei oculos. 15. Rursus autem interrogarunt eum etiam hi Farisaei, quomodo vidit. Verum is dixit etiam his: lutum posuit mihi ad oculos et abluvi et video. 16. Dixerunt autem quidam horum Farisaeorum: hic homo non est a Deo, quia sabbatorum diem non observat; quidam dixerunt: quomodo potest homo peccator talia signa facere? Et dissensio facta est inter eos. 17. Dixerunt ad hunc antea caecum rursus: tu, quid dicis de hoc, quod recluserit tibi oculos? Verum is dixit, quod profeta est. 18. Non crediderunt autem Iudaei de eo, quod is caecus esset et videret, donec advocarunt hos parentes ejus, hujus videntis. 19. Et interrogarunt eos dicentes: hicne est hic filius vester, quem vos dicitis, quod caecus natus fieret? quomodo nunc videt? 20. Responderunt autem iis hi parentes ejus et dixerunt: scimus, quod hic est filius noster et quod caecus natus fuit; 21. verum quomodo nunc videt, non scimus, aut quis aperuit ei hos oculos, nos non scimus; ipse adultus est, eum interrogate, ipse de se loquatur! 22. Hoc dixerunt hi parentes ejus; nam timerunt sibi Iudaeos, jam enim dixerunt apud se Iudaei, ut si quis eum confiteretur Christum, extra synagoga fiat. 23. Itaque hi parentes ejus dixerunt, quod adultus est, ipsum interrogate! 24. Advocarunt autem altera vice hunc hominem, qui fuit caecus, et dixerunt ad eum: da gloriam Deo! Nos scimus, quod hic homo peccator est. 25. Tunc respondit ille: si peccator est, ego non scio; hoc-

ANNOTATIONES.

ix, 6, imma] ei, ° gr. — ana augona] gr. omn., qui habent, post fani ponunt. — blindin] J. St. ✕ blindis.

ix, 7. þvahan] lavare, gr. omn. ἵψαι, imperativum medii, sic Gothus alterum imperativum ἀσυνδέτως alteri adjunctum per infinitivum saepius reddit, vid. M. v, 24 gagg gasibjon. Mc. i, 44. cf. L. xviii, 22; J. x, 21. — galaip] Ulf. c. codd. ° οὖν.

ix, 8. is] is, ° gr. omn.

ix, 9. sumaih] sec., J. St. ✕ sumai — ip] verum, ° gr.

ix, 10. þo] J. St. B. ° ✕, forsam quia in cod. Arg. supra est scriptum, sed prima manus scripsit.

ix, 11. afþvahan] abluere, gr. καὶ ἵψαι et post siloamis quidem; Ulf. cum iis codd., qui ἵψαι post ὕπαγε legunt; caeterum vide ad vs. 7. — in þata svumsl siloamis] in hoc natatorium Siloamis, gr. εἰς τὸν Σιλωάμ. — ik] ego, ° gr. omn.

ix, 12. ip is] verum is, ° gr. omn.

ix, 13. galiuhand] St. ✕ ga'juhnd. — saei] Ulf. ° ποτέ.

ix, 15. fareisaieis] sic cod. Arg.; J. St. Hz. ✕ fareisaeis. — jah] sec. etiam, ° gr. omn.

ix, 16. sumai] gr. omn. post fareisaie.

ix, 17. faurþis] ante, Ulf. c. cod. 111 ap. Mi. ποτέ legit.

ix, 18. is] pr. is, ° gr. omn.

ix, 19. nu] nunc, qua particula cum graecum ἄρτι redditum esse videatur, vid. M. ix, 18; J. ix, 25; xvi, 12 (cf. ix, 21), Ulf. οὖν omisit.

ix, 20. þan] autem, ° gr.; caeterum Ulf. c. codd. aliis δέ, an cum aliis οὖν legerit, cum þan utriusque particulae respondeat, certo dici non potest.

ix, 22. utana synagogais] J. St. ✕ jct. — vair þai] sic. cod. Arg.; J. B. ✕ varþai.

ix, 25. jains] Ulf. c. codd. ° καὶ εἶπεν — ik] ego, ° gr. omn. — þat-ain] hoc unum, gr. omn. ἐν. sic Rom. ix, 10; Cor. II, viii, 19; Gal. iii, 2 (quo loco = τοῦτο μόνον), cf. Skeir. 58. 23. Caeterum de þat-ain pro þata ain scripto cf. ad x, 13; caveas autem cum þatainei confundas, quod merum adverbium

26, 27 þanuh qeþun aftra. wa gatavida þus. waiva uslauk þus augona. andhof im. qaþ izvis ju jah ni hausi-
 28 deduþ. wa aftra vileiþ hausjan. ibai jah jus vileiþ þamma siponjos vairþan. þanuh lailoun imma jah
 29 qeþun. þu is siponeis þamma. iþ veis moses siponjos sijum. veis vitum þatei du mose rodida guþ. iþ
 30 þana ni kunnun waþro ist. andhof sa manna jah qaþ du im. auk in þamma sildaleik ist þatei jus ni
 31 vituþ waþro ist. jah uslauk mis augona. vitumuh þan þatei guþ fravaurhtaim ni andhauseiþ. ak jabai
 32 was guþblostreis ist jah viljan is taujiþ. þamma hauseiþ. fram aiva ni gahausiþ vas patei usluþiþ was
 33, 34 augona blindamma gabauranamma. nih vesi sa fram guþa. ni mahtedi taujan ni vaiht. andhofun jah
 qeþun du imma. in fravaurhtim þu gabaurans varst alls jah þu laiseis unsis. jah usvaurpun imma ut.
 35 hausida iesus þatei usvaurpun imma ut jah bigat ina qaþuh du imma. þu gaulaubeis du sunau guþs.
 36, 37 andhof jains jah qaþ. an was ist. frauja. ei galaubjau du imma. qaþ þan imma iesus. jah gasawt ina
 38, 39 jah saei rodeiþ miþ þus. sa ist. iþ is qaþuh. galaubja. frauja. jah invait ina. jah qaþ iesus. du stauai
 40 ik in þamma fairwau qam. ei þai unsaiwandans saiwaina jah þai saiwandans blindai vairþaina. jah
 hausidedun þize fareisaie sumai þata þai visandans miþ imma jah qeþun du imma. ibai jah veis
 41 blindai sijum, qaþ im iesus. iþ blindai veseiþ. ni þau habaidedeiþ fravaurhtais. iþ nu qiþiþ. þatei
 x, 1 gasaiwam. eiþan fravaurhts izvara þairhvisiþ. amen amen qiþa izvis. saei inn ni atgaggiþ þairh daur
 2 in gardan lambe ak steigiþ aljaþro. sah hlifstus ist jah vadedja. iþ sa inngaggands þairh daur þairdeis
 3 ist lambe. þammuh dauravards usluþiþ. jah þo lamba stibnai is hausjand. jah þo svesona lamba
 4 haitiþ bi namin. jah ustiuhþiþ þo. jah þan þo svenosa ustiuhþiþ. faura im gagg þ. jah þo lamba ina
 5 laistjand. unte kunnun stibna is. iþ framþjana ni laistjand ak þliuhand faura imma. unte ni kun-
 6 nun þize framþjane stibna. þo gajukon qaþ im iesus. iþ jainai ni froþun. wa vas. þatei rodida du
 7 8 im. þanuh qaþ aftra du im iesus. amen amen qiþa izvis. þatei ik im daur þize lambe. allai sva

INTERPRETATIO.

num scio, quod cæcus fui, verum nunc video. 26. Tunc dixerunt rursus : quid fecit tibi, quomodo reclusit tibi oculos? 27. Respondit iis : dixi vobis jam et non audivistis, quid iterum vultis audire? num etiam vos vultis huic discipuli fieri? 28. Tunc deriserunt eum et dixerunt : tu es discipulus huic, verum nos Mosis discipuli sumus. 29. Nos scimus, quod ad Mosem locutus est Deus; verum hunc non noscimus, unde est. 30. Respondit hic homo et dixit ad eos : nam in hoc mirabile est, quod vos non scitis, unde est, et reclusit mihi oculos. 31. Scimus vero, quod Deus peccatores non exaudit, sed si quis probus est et voluntatem ejus facit, hunc audit. 32. Ab ævo non auditum fuit, quod recludit aliquis oculos cæco nato. 33. Nisi esset hic a Deo, non posset facere non quidquam. 34. Responderunt et dixerunt ad eum : in peccatis tu natus fuisti omnis et tu doces nos! Et ejecerunt eum foras. 35. Audivit Iesus, quod ejecerunt eum foras, et invenit eum dixitque ad eum : tu credisne ad filium Dei? 36. Respondit ille et dixit : an quis est, domine, ut credam ad eum? 37. Dixit autem ei Iesus : et vidisti eum et qui loquitur cum te, hic est. 38. Verum is dixit : credo, domine! Et adoravit eum. 39. Et dixit Iesus : ad iudicium ego in hunc mundum veni, ut hi non-videntes videant et hi videntes cæci fiant. 40. Et audiverunt horum Farisæorum quidam hoc hi existentes cum eo et dixerunt ad eum : num etiam nos cæci sumus? 41. Dixit iis Iesus : si cæci essetis, non utique haberetis peccatum; verum nunc dicitis, quod videmus; igitur peccatum vestrum permanet. x, 1. Amen, amen dico vobis, qui intro non adit per portam in stabulum ovium, sed scandit aliunde, hic fur est et maleficus; 2. verum hic iniens per portam pastor est ovium, 3. huic janitor recludit, et hæc oves vocem ejus audiunt, et has proprias oves vocat in nomine et educit has. 4. Et cum has proprias educit, ante eas vadit et hæc oves eum sequuntur, nam noscunt vocem ejus. 5. Verum alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, nam non noscunt horum alienorum vocem. 6. Hanc parabolam dixit iis Iesus, verum illi non intellexerunt, quid fuit, quod locutus est ad eos. 7. Tunc dixit iterum ad eos Iesus : amen, amen dico vobis, quod ego sum porta harum ovium; 8. omnes tam multi quam vene-

ANNOTATIONES.

est, cum þat-ain substantivi vice fungatur. — vas iþ] fui verum, gr. ὄν; Goth. c. codd. 𐌹𐌺𐌹𐌿 𐌺𐌹𐌹𐌹.

ix, 26. qeþun] Ulf. ° ἀντῶ.

ix, 28. þanuh] tunc, ° gr. — moses] editores pro genitivi forma habent, quæ aliis locis mosezis est, vid. vii, 23; Mc. xii, 26; L. ii, 22; Cor. i, ix, 9; ii, iii, 7; sed cum Gothi discipulum esse alicui, non alicujus dicere soleant (vid. paulo ante siponeis þamma), aut Ulf. moses prodativo utitur aut librarius pro mose (v, 46; vii, 22; Mc. ix, 4; L. ix, 33 al.) per errorem moses scripsit. — siponjos sijum] ¶ gr. omni.

ix, 30. auk] notanda est particula insolita sede posita, cum enim post unum plurave verba enuntiati locum suum habere soleat, nunc a principio ponitur, sic allis Marc. xii, 25; cf. de raihtis ad Rom. x, 18.

ix, 31. guþ fravaurhtaim] ¶ gr.

ix, 33. mahtedi] St. ✕ maþedi.

ix, 34. þu] S. ✕ tu.

ix, 35. gaulaubeis] sic cod. Arg.; editt. ✕ galau-beis, vid. ad M. ix, 28.

ix, 36. an] particula interrogativa respondens græco 𐌺𐌹𐌹𐌹 in interrogatione ante pronomen collocato, vid. ad L. iii, 10, pro quo Goth. aliis locis

jah quoque utitur, vid. Mc. x, 26; L. iii, 14; Cor. ii, ii, 2.

ix, 39. þamma] hunc, Sch. Ulfilam falso in iis numerat, qui τοῦτον omittunt.

ix, 40. sumai] quidam, ° gr. omni., additamentum minus necessarium, cum genitivus fareisaie a þai visandans pendeat.

ix, 41. qiþiþ] cod. Arg. ✕ qi|qiþiþ; sic librarius sæpius erravit, repetens easdem syllabas in diversis lineis, vid. ad M. v, 31 et L. i, 65; J. vii, 45 (ubi in Skeir. jai|jainai scribitur): sæpius id ei etiam in eadem linea accidit, vid. ad xii, 47; xiii, 13; Mc. x, 29; L. vi, 17; cf. ad Cor. ii, x, 12. — eiþan] sic recte jct. editt. e. Grimm. iii. 282, respondet enim simplici particulae ὄν vel ἔστε; male igitur Cast. et Cor. i, ii, 27 et Mssm. Skeir. 41, 21; 43, 3; 46, 14; 47, 6 ei þan div. ediderunt.

x, 1. daur] St. ✕ dauk, sic vs. sq.

x, 2. daur] vid. ad vs. 1.

x, 3. stibnai] J. St. ✕ stibna.

x, 4. svesona] Ulf. ° πρόβατα.

x, 7. im] sec. J. ✕ am.

x, 8. sve] Ulf. c. codd. ° πρὸ ἐμοῦ.

9 managai sve qemun. þiubos sind jah vadedjans. akei ni hausidedun im þo lamba. ik im þata dæur.
 10 þairh mik jabai was inngaggiþ. ganisiþ jah inngaggiþ jah utgaggiþ jah vinja bigitiþ. þiubs ni qimiþ
 11 nibai ei stilai jah ufsneiþai jah fraqistjai. iþ ik qam ei libain aigeina jah managizo aigeina. ik im
 12 hairdeis gods. hairdeis sa goda saivala seina lagjiþ faur lamba. iþ asneis jah saei nist hairdeis.
 þizei ni sind lamba svesa. gasaiwiþ vulf qimandan jah bileiþiþ þaim lambam jah þliuhiþ. jah sa
 13 vulfs fravilviþ þo jah distahjiþ þo lamba. iþ sa asneis afþliuhiþ. unte asneis ist jah ni kar-ist ina
 14, 15 þize lambe. ik im hairdeis sa goda jah kann meina jah kunnun mik þo meina. svasve kann mik
 16 atta jah ik kann attan jah saivala meina lagja faur þo lamba. jah anþara lamba aih. þoei ni sind
 þis avistris. jah þo skal briggan. jah stibnos meinaizos hausjand jah vairþand ain aveþi. ains
 17, 18 hairdeis. dubþe-atta mik frijoþ. unte ik lagja saivala meina. ei astra nimau þo. ni washun nimiþ
 þo af mis silbin. valdufni haba aflagjan þo jah valdufni haba astra niman þo. þo anabusn nam at
 19, 20 attin meinamma. þanuh missaqiss astra varþ miþ iudaium in þize vaurde. qeþunuh managai ize.
 21 unhulþon habaiþ jah dvalmoþ. wa þamma hauseiþ. sumaih qeþun. þo vaurda ni sind unhulþon
 22 habandins. ibai mag unhulþo blindaim augona uslukan. varþ þan inniujþa in iairusaulymai jah
 23, 24 vintrus vas. jah warboda iesus in alh in ubizvai saulaumonis. þanuh birunnun ina iudaieis jah
 25 qeþun du imma. und wa saivala unsara hahis. jabai þu sijais xristus. qiþ unsis andaugiba. andhof
 iesus. qap izvis. jah ni galaubeiþ. vaurstva þoei ik tauja in namin attins meinis. þo veitvodjand hi
 26, 27 mik. akei jus ni galaubeiþ. unte ni sijuþ lambe meinaize. svasve qap izvis. lamba meina stibnai meinai
 28 hausjand. jah ik kann þo. jalr laistjand mik. jah ik libain aiveinon giba im. jah ni fraqistnand aiv.
 29 jah ni fravilviþ washun þo us handau meinai. atta meins þatei fragaf mis. maizo allaim ist. jah ni aiv
 30, 31 ainshun mag fravilvan þo us handau attins meinis. ik jah atta meins ain siju. nemun astra stainans þai

INTERPRETATIO.

runt, fures sunt et malefici; sed non audiverunt eos hæc oves. 9. Ego sum hæc porta, per me si quis init, valet et init et exit et pascuam invenit. 10. Fur non venit, nisi ut furetur et dissecet et perdat; verum ego veni, ut vitam habeant et plus habeant. 11. Ego sum pastor bonus, pastor hic bonus animam suam ponit pro ovibus; 12. verum mercenarius et qui non-est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem et relinquit has oves et fugit, et hic lupus arripit has et dissipat has oves. 13. Verum hic mercenarius aufugit, nam mercenarius est et non cura-est ei harum ovium. 14. Ego sum pastor hic bonus et nosco meas et noscunt me hæc meæ, 15. sicut noscit me pater et ego nosco patrem et animam meam pono pro his ovibus. 16. Et alias oves habeo, quæ non sunt hujus ovilis, et has debeo ducere, et vocem meam audiunt et fiunt unum ovile; unus pastor. 17. Ideo pater me amat, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam hanc. 18. Non quisquam sumit hanc a me ipso, potestatem habeo deponere hanc et potestatem habeo iterum sumere hanc. Hoc præceptum accepi a patre meo. 19. Tunc dissensio iterum facta-est inter iudæos ob hæc verba; 20. dixeruntque multi eorum: dæmonem habet et insanit; quid hunc auditis? 21. Quidam dixerunt: hæc verba non sunt dæmonem habentis, num potest dæmon cæcis oculos recludere? 22. Facta-est autem innovatio in Ierusalyma et hiems fuit; 23. et ambulavit Iesus in templo in porticu Salomonis. 24. Tunc circumdederunt eum iudæi et dixerunt ad eum: usque quid animam nostram tollis? si tu sis Christus, dic nobis palam. 25. Respondit Iesus: dixi vobis, et non creditis; opera, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testantur de me. 26. Sed vos non creditis, quia non estis ovium mearum, sicut dixi vobis. 27. Oves meæ vocem meam audiunt, et ego nosco has, et sequuntur me. 28. Et ego vitam æternam do iis, et non pereunt unquam, et non eripit quisquam has e manu mea. 29. Pater meus quod tradidit mihi, majus omnibus est, et non unquam ullus potest eripere has e manu patris mei. 30. Ego et pater meus unum sumus. 31. Sustulerunt iterum lapides hi

ANNOTATIONES.

x, 9, inngaggiþ] sec., St. ✗ ingaggiþ.
 x, 10. iþ] verum, ° gr. cf. ad vi, 58.
 x, 11. [faur] J. St. ✗ saura, sic etiam vs. 15.
 x, 12. þliuhiþ] St. ✗ tliuhiþ.
 x, 13. kar-ist] per elisionem pro kara ist (cf. xii, 6), sic þat - ist, þat-ain, nist pro þata ist, þata ain, ni ist; Ulf. omisso verbo substantivo sæpius kara solum ponit, vid. M. xxvii, 4; Mc. iv, 38; xii, 14.
 x, 14. kunnun—meina] noscunt—meæ, gr. γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν; cæterum J. St. ✗ kunnon.
 x, 15. [faur] vid. ad vs. 11.
 x, 16. þis avistris] sic cod. Arg.; J. ✗ þiza vistris, St. ✗ þisa vistris. — ain aveþi] J. St. B. probante Z. ✗ aina veþi; aveþi, quod jam lh. probavit rectum esse, nunc e Cor. I, ix, 7 cognoscitur; idemque locus Schulzium, qui Ulf. ἀλλή pro ποιμνῆ legisse adnotat, erroris arguit, ibi enim quoque aveþi = ποιμνῆ.
 x, 18. mis silbin] me ipso, pronum esset dicere, Ulf. c. codd. ἀλλ' — ἐμαυτοῦ omisisse, sed hoc non verum esse, mis silbin ostendit, quod græco ἐμαυτοῦ, non ἐμοῦ respondet; neque sic sensum probum mis silbin præberet. Potius librarius oculis suis a þo af mis ad þo af mis silbin lapsus af mis. akei ik lag ja þo (ἐπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τὴν αὐτὴν) omisisse dicendus

est, vid. ad Rom. ix, 15. Parum absuit quin Z. jam verum tetigisset. Lacunæ, cujus signum St. post þo habet, in cod. Arg. nullum est vestigium. — at] J. St. B ✗ bi.

x, 20. qeþunuh] dixeruntque, gr. εἰλεγον δέ; Ulf. quamquam cum verss. latt. καί, cui apte — uh respondet, legisse dici potest, tamen nobis c. codd. οὖν legisse videtur, vid. xvi, 18 qeþunuh = εἰλεγον οὖν, cf. ad xviii, 26.

x, 21. mag unhulþo] ¶ gr. omn. præter cod. 235.

x, 23. ubizvai] cod. Arg. a recentiore manu ✗ ubizali.

x, 25. andhof] Ulf. ° αὐτοῖς.

x, 27. meinai] B. ✗ meina.

x, 29. þatei — maizo] quod — majus, gr. ὄσς — μείζων, Goth. c. cod. L. Ev. 15 patribus latt. et Vulg. — ni aiv] J. St. B. ✗ jct.; cæterum aiv (unquam) ° gr. omn. — þo] has, ° gr.

x, 30. meins] meus, ° gr. — siju] sic cod. Arg.; editt. — sijum; est autem, quam sensus postulat, prima persona dualis numeri, sic infra xvii, 22; cf. ad Mc. x, 59; vid. Grim. I. 840, 1.

x, 31. nemun] Ulf. c. codd. ° οὖν.

32 iudaieis. ei vaurpeina ana ina. andhof im iesus. managa goda vaurstva staugida izvis us attin mei-
 33 namma. in warjis þize vaurstve staineiþ mik. andhofun imma þai iudaieis. in godis vaurstvis ni
 34 stainjam þuk ak in vajamereins jah þatei þu manna visands taujis þuk silban du guþa. andhof im
 35 iesus. niu ist gameliþ in vitoda izvaramna. ik qaþ. guda sijþ. jabai jainans qaþ guda. du þaimei
 36 vaurd guþs varþ. jah ni maht ist gatairan þata gamelido. þanei atta gaveihaida jah insandida in þana
 37 fairwu. jus qibiþ þatei vajamerjau. unte qaþ. sunus guþs im. niba taujau vaurstva attins meinis. ni
 38 galaubeiþ mis. iþ jabai taujau. niba mis galaubjaiþ. þaim vaurstvam galaubjaiþ. ei ufkunnaþ jah
 39 galaubjaiþ þatei in mis atta jah ik in imma. sokidedun ina aftra gafahan jah usiddja us handum ize.
 40 jah galaþ aftra usar iaurdanu in þana stad. þarei vas iohannes frumist daupjands. jah salida jainar.
 41 jah managai qemun at imma jah qeþun þatei iohannes gatavida taikne ni ainohun. iþ allata þatei
 42. xi. 1 qaþ iohannes bi þana. sunja vas. jah galaubidedun managai du imma jainar. vasuh þan sums siuks
 2 lazarus al beþanias us haimai marjins jah marþins svistrs izos. vasuh þan marja. soei salboda
 3 frauja balsana jah bisvarb fotuns is skufta seinamma. þizozei broþar lazarus siuks vas. insandide-
 4 dun þan þos svistrjus is du imma qibandeins. frauja sai. þanei frijos. siuks ist. iþ is gahausjands
 5 qaþ. so siukei nist du dauþau ak in hauheinais guþs. ei hauhjaidau sunus guþs þairh þata. frijoduh
 6 þan iesus marþan jah svistar izos jah lazarus. isve hausida þatei siuks vas. þanuh þan salida in
 7 þammei vas stada tvans dagans. þaþroh þan afar þata qaþ du siponjam. gaggam in iudaian aftra.
 8 qeþun du imma þai siponjos. rabbei. nu sokidedun þuk afvairpan stainam iudaieis. jah aftra gaggis
 9 jaind. andhof iesus. niu tvalif sind weilos dagis. jabai was gaggip in dag. ni gastiggqip. unte
 10 liuhap þis fairwaus gasaiwiþ. aþþan jabai was gaggip in naht. gastiggqip. unte liuhad nist in imma.
 11 þo qaþ jah afar þata qibiþ du im. lazarus frijonsd unsar gasaizlep. akei gaggam ei usvakjau ina.
 12, 13 þanuh qeþun þai siponjos is. frauja. jabai slepiþ. hails vairþiþ. qaþuh þan iesus bi dauþu is. iþ

INTERPRETATIO.

Iudæi, ut facerent super eum. 32. Respondit iis Iesus: multa bona opera ostendi vobis a patre meo, ob quod horum operum lapidatis me? 33. Responderunt ei hi Iudæi: ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam et quod tu, homo existens, facis te ipsum ad Deum. 34. Respondit iis Iesus: nonne est scriptum in præcepto vestro: ego dixi, dii estis. 35. Si illos dixit deos, ad quos verbum Dei factum est, et non possibile est solvi hoc scriptum: 36. quem pater sanctificavit et misit in hunc mundum, vos dicitis, quod blasphemem, quia dixi: filius Dei sum. 37. Nisi faciam opera patris mei, ne credite mihi; 38. verum si faciam, nisi mihi credatis, his operibus credatis, ut cognoscatis et credatis quod in me pater et ego in eo. 39. Quæsiverunt eum iterum capere, et exiit e manibus eorum. 40. Et ivit iterum trans Jordanum in hunc locum, ubi fuit Iohannes primum baptizans; et mansit illic. 41. Et multi venerunt ad eum et dixerunt, quod Iohannes fecit signorum non ullum, verum omne, quod dixit Iohannes de hoc, veritas fuit. 42. Et crediderunt multi ad eum illic. xi. 1. Fuit autem quidam ægrotus Lazarus a Bethania, ex vico Marjæ et Marthæ, sororis ejus. 2. Fuit autem Marja, quæ unxit dominum balsamo et tersit pedes ejus capillo suo, cujus frater Lazarus ægrotus fuit. 3. Miserunt autem hæc sorores ejus ad eum dicentes: domine, ecce, quem amas, ægrotus est. 4. Verum is audiens dixit: hæc ægrotudo non est ad mortem, sed ob gloriam Dei, ut exaltetur filius Dei per hoc. 5. Amavit autem Iesus Martham et sororem ejus et Lazarum. 6. Ubi audivit, quod ægrotus fuit, tunc autem mansit in quo fuit loco duos dies; 7. deinde autem post hoc dixit ad discipulos: imus in Iudæam iterum. 8. Dixerunt ad eum hi discipuli: rabbi, jam quæsiverunt te proijcere lapidibus Iudæi, et iterum vadis illuc? 9. Respondit Iesus: nonne duodecim sunt horæ diei? si quis vadit in diem, non offendit, nam lucem hujus mundi videt. 10. At si quis vadit in nocte, offendit, nam lux non est in eo. 11. Hæc dixit et post hoc dicit ad eos: Lazarus, amicus noster, obdormivit, sed imus, ut excitem eum. 12. Tunc dixerunt hi discipuli ejus: domine, si dormit, sanus sit. 13. Dixit autem Iesus de

ANNOTATIONES.

x, 32. im] J. St. B. ✕ him.
 x, 33. iudaieis] Ulf. c. cod. ° λέγοντες.
 x, 35. þaimei] J. St. ✕ þammei.
 x, 36. vajamerjau] blasphemem, gr. βλασφημεῖς, Ulf. c. cod. ap. Mi.
 x, 37. niba] expectaveris jabai ni, sic enim Goth. aliis locis græcum εἰ οὐ recte reddere solet, vid. Mc. xi, 26; L. xvi, 11 sq. Cor. I, xv, 13; xvi, 32, aut þande ni J. v, 47; niba = εἰ μή.
 x, 38. niba mis] nisi mihi, gr. οὐκ μοι μή (οὐ). — þaim vaurstvam galaubjaiþ] Hz. ° ✕ — uskunnaþ] St. ✕ uskunnaiþ.
 x, 39. sokidedun] Ulf. c. cod. ° οὐκ. — ina aftra] ¶ gr. — handum] manibus, gr. omn. χειρὸς præter cod. ¶ ap. Mi.
 x, 40. þarei] St. ✕ þatei. — jainar] St. ✕ jainak.
 x, 41. iohannes] pr., Ulf. c. codd. ° μὲν — gatavida taikne] ¶ gr.
 x, 42. galaubidedun] St. ✕ galaubitedun. — jainar] gr. ante du.
 xi, 1. beþanias] vid. ad M. xvii, 57. — svistrs] St.

✕ svistrs.
 xi, 2. frauja] J. St. B. ✕ frauja.
 xi, 3. is] eius, ° gr.
 xi, 4. is] is, sic cod. Arg. et edit. °, gr. omn. Ἰησοῦς, vid. ad Mc. i. 42. — so] hæc, Sch. falso adnotat, Ulf. omittere αὐτῆ. — þairh þata] per hoc, gr. omn. δι' αὐτῆς (intell. ἀσθενείας); expectaveris þairh þo (intell. siukein), sed Goth. ad sensum totius enun-
 tiati refert.
 xi, 6. sve] Ulf. ° οὐκ. — þan] St. ✕ þans.
 xi, 8. þai] St. ° ✕.
 xi, 9. in dag] in diem, gr. omn. ἐν τῇ ἡμέρᾳ, quod gothice est in daga, vid. Rom. xiii, 13; cf. ad Eph. vi, 18.
 xi, 11. gaggam] inus, gr. omn. προσεύομαι, gaggam aliis locis græco ἀγόμεν fere respondet.
 xi, 12. slepiþ] vid. ad M. ix, 24.
 xi, 13. is] sec. is, ° gr. omn. — bi slep] de dormitione, gr. omn. περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου; cæterum recentior manus in cod. Arg. pro slep absurda mutavit saeun, vid. ad M. ix, 24.

14, 15 jainai hngidedun patei is hi slep qepi. panuh pan qap du im iesus svikunpaba. lazarus gasvalt. jah
 16 sagino in izvara ei galaubjai. unte ni vas jainar. akei gaggam du imma. panuh qap pomas. saei hai-
 17 tada didimus. paim gahlaibam seinaim. gaggam jah veis ei gasviltaima miß imma. qimands pan
 18 iesus bigat ina jupan sidvar dagans habandan in hlalva. vasuh pan bepania newa iairusaulyniam
 19 svasve ana spaurdim simstailunim. jah managai iudaie gagemun bi marpan jah marjan ei gabrafsji-
 20 dedeina ijos bi pana bropar izo. ip marpa sunsei hausida patei iesus qimiß. vipraiddja ina. ip marja
 21 in garda sat. panuh qap marpa du iesua. frauja. ip veseis her. ni pau gadaupnodedi bropar meins.
 22, 23 akei jah nu vai et biswah bei bidjis guß. gibiß þus guß. qap izai iesus. usstandiß bropar þeins,
 24, 25 qap du imma marpa. vaiß patei usstandiß in usstassai in þamma spedistin daga. qap þan iesus. ik
 26 im so usstass jah libains. saei galaubeiß du mis. þauhjaba dauþniß. libaid. jah wasuh saei libaiß jah
 27 galaubeiß du mis. ni gadaupniß aiv. galaubeis þata. qap imma. jai frauja. ik galaubida. patei þu is
 28 xristus sunus gußs sa in pana fairwu qimanda. jah þata qipandei galaiß jah vopida marjan svistar
 29 seina þiubjo qipandei. laisareis qam jah hatiß þuk. ip jaina sunsei hausida. urrais sprauto jah
 30 iddja du imma. niß-þan nauhpanuh qam iesus in veihsa ak vas nauhpanuh in þamma stada. þarei
 31 gamotida imma marpa. iudaieis þan þai visandans miß izai in garda þrafstjandans ija gasaiwandans
 marjan patei sprauto usstoß jah usiddja iddjedunuh afar izai qipandans. patei gaggiß du hlaiva ei
 32 greitai jainar. ip marja sunsei qam. þarei vas iesus. gasaiwandeis ina draus imma du fotum qipandei
 33 du imma. frauja. ip veiseis her. ni þauh gasvulti meins bropar. panuh iesus sunsei gasaw ija grei-
 tandein jah iudaiuns. þatei qemun miß izai gretandans. inrauhtida ahmin jah invagida sik silban
 34, 35, 36 jah qap. war lagidedun ina. qepun du imma. frauja. hiri jah saiw. jah tagrida iesus. þaruh qepun
 37 þai iudaieis. sai. waiva frioda ina. sumai þan ize qepun. niu mahta sa izei uslauk augona þamma
 38 blindin gataujan ei jah sa ni gadaupnodedi. panuh iesus aftra inrauhtips in sis silbin gaggiß du

INTERPRETATIO.

morte ejus, verum illi putaverunt, quod is de dormitione diceret. 14. Tunc autem dixit ad eos Iesus ma-
 nifeste: Lazarus obiit, 15. et gaudeo ob vos, ut credatis, quia non fui illic, sed imus ad eum. 16. Tunc
 dixit Thomas, qui vocatur Didimus, his sociis suis: imus etiam nos, ut moriamur cum eo. 17. Veniens
 autem Iesus invenit eum jam quatuor dies habentem in sepulcro. 18. Fuit autem Bethania prope Ieruso-
 lymis circiter ad stadia quindecim. 19. Et multi Iudæorum convenerunt circum Martham et Marjam, ut
 consolarentur eas ob hunc fratrem earum. 20. Verum Martha cum-primum audivit quod Iesus venit,
 obviam-ivit ei; verum Marja in domo sedit. 21. Tunc dixit Martha ad Iesum: domine, si esses hic, non
 utique obiret frater meus; 22. sed etiam nunc scio, ut quodcumque quod oras Deum, det tibi Deus.
 23. Dixit ei Iesus: resurgit frater tuus. 24. Dixit ad eum Martha: scio quod resurgit in resurrectione in
 hoc ultimo die. 25. Dixit autem Iesus: ego sum hæc resurrectio et vita: qui credit ad me, etiamsi moritur,
 vivit. 26. Et quisque qui vivit et credit ad me, non moritur unquam. Credis hoc? 27. Dixit ei: utique
 domine, ego credidi, quod tu es Christus, filius Dei, hic in mundum veniens. 28. Et hoc dicens ivit et
 vocavit Marjam, sororem suam, clam dicens: magister venit et vocat te. 29. Verum illa cum-primum
 audivit, syrrexit subito et ivit ad eum. 30. Non enim adhuc venit Iesus in vicum, sed fuit adhuc in hoc loco,
 ubi occurrit ei Martha. 31. Iudæi autem hi existentes cum ea in domo consolantes eam videntes Marjam,
 quod subito surrexit et exiit, iverunt post eam dicentes, quod it ad sepulcrum, ut fleat illic. 32. Verum
 Marja cum-primum venit, ubi fuit Iesus, videns eum, cecidit ei ad pedes, dicens ad eum: domine, si esses
 hic, non utique obiret frater meus. 33. Tunc Iesus cum-primum vidit eam flentem et Iudæos, qui venerunt
 cum ea flentes, infremuit spiritu et commovit se ipsum 34. et dixit: ubi posuerunt eum? Dixerunt ad eum:
 domine, huc-veni et vide. 35. Et lacrymatus-est Iesus. 36. Tunc dixerunt hi Iudæi: ecce, quomodo
 amavit eum. 37. Quidam autem eorum dixerunt: nonne potuit hic, qui recluserat oculos huic cæco, facere,
 ut etiam hic non moreretur? 38. Tunc Iesus iterum infremens in se ipso vadit ad hoc sepulcrum. Fuit autem

ANNOTATIONES.

- xi, 16. seinaim] suis, ° gr.
 xi, 17. jupan] gr. post dagans.
 xi, 18. iairusaulyniam] sic cod. Arg. B. Z. ✗ pro
 iairusaulymim (Mc. iii, 8; vii, 1); J. St. ✗ iairusaul-
 miam.
 xi, 19. gagemun bi] convenerunt circum, gr. alii
 ἐκλήθεισαν πρὸς τὰς περὶ, alii ἐκλήθεισαν πρὸς, quarum
 lectionum Ulf. neutram secutus esse, sed συνεκλή-
 θεισαν περὶ legisse videtur, aut sensum gr. non recte
 perspexit.
 xi, 21. iesua] St. ✗ iaisua. — gadaupnodedi] St.
 ✗ gadaupnodedei. — bropar meins] gr. ante ni.
 xi, 24. spedistin] cod. Arg. Hz. J. St. B. ✗ spe-
 distin.
 xi, 25. þan] autem, ° gr., contra Ulf. ° αὐτῆ. —
 jah] St. ✗ jah. — þauhjaba] cod. Arg. Hz. Z. ✗
 þauhqaba; usitatio forma est þauhjabai, vid. Cor.
 I, vii, 21; II, iv, 16. Skeir. 44, 15.
 xi, 28. qam] venit, gr. omn. πάρεστι.
 xi, 29. ip] verum, ° gr.
 xi, 30. nauhpanuh] sec. adhuc, ° gr.
 xi, 31. garda] Ulf. c. codd. ° xai — greitai] Hz. +
 greitai.
 xi, 32. veiseis] Z. + veseis, vid. Neh. v, 15, 17;
 vi, 17, 18 veisun. v, 14 veisjav.
 xi, 33. iudaiuns] gr. post izai, Goth. cum iis libris,
 quos Sch. citat, non consentit. — gretandans] J. St. B.
 + greitandans.
 xi, 34. lagidedun] posuerunt, gr. omn. τεθείκατε.
 xi, 35. jah] et, ° gr.
 xi, 36. waiva] St. ✗ waiwa.
 xi, 38. staina] interpretes falso pro forma nomi-
 natiivi habent; maxime autem erravit Z., qui masculi-
 num ejus nominatiivi genus esse dicit, quia usarlagida
 forma concreta masculina esse non potest, sed femi-
 ninum est. Qui gothici sermonis gnarus est et græ-
 cum textum considerat, cujus ἐπ' αὐτῷ Ulf. adverbio
 usaro (superne) reddit, non dubitaturum eum existi-
 mamus, staina pro dativo, usarlagida autem pro forma
 feminini ad hulundi referendi sumendum esse: et saxo
 contexta (spelunca) fuit superne, cf. Lye ap. Benz.
 præf. p. LXVII; cf. M. vi, 6 galukands haurdai clau-
 dens porta) = κλείσας τὴν θύραν.

- 39 þamma hlaiva. vasuh þan hulundi jah staina usfarlagida vas ufaro. qaþ iesus. afnimip þana stain. qaþ
 40 du imma svistar þis dauþins marþa. frauja. ju fuls ist. sidurdogs auk ist. qaþ izai iesus. niu qaþ þus
 41 þatei jabai galaubeis. gasaiwis vulþu guþs. ushofun þan þana stain. þarei vas. ip iesus uzuhhof
 42 augona iup jah qaþ. atta. aviliudo þus. unte andhausides mis. jah þan ik vissa þatei sinteino mis
 andhauseis. akei in manageins þizos bistanðeins qaþ. ei galaubjaina þatei þu mik insandides.
 43, 44 jah þata qipands stibnai mikilai hropida. lazaru. hiri ut. jah urrann sa dauþa gabundans handuns
 jah fotuns faskjam. jah vlits is auralja bibundans. qaþ du im iesus. andbindip ina jah letip gaggan.
 45 þanuh managai þize judaiei þai qimandans at marjin jah saiwandans. þatei gatavida. galaubidedun
 46, 47 imma. sumaiþ-þan ize galiþun du fareisaium jah qeþun du im. þatei gatavida iesus. galesun þan
 xii. 1 þai auhumistans gudjans jah þai farei... — in beþanijin. þarei vas lazarus sa dauþa. þanei urrai-
 2 sida us dauþaim iesus. þaruh gavaurhtedun imma nahtamat jainar jah marþa andbahtida. ip lazarus
 3 vas suns þize anakumbjandane mip imma. ip marja nam pund balsanis nardaus pistikeinis filuga-
 laubis jah gasalboda fotuns iesua jah bisvarb fotuns is skufta seinamma. ip sa gards fulls varþ
 4 daunais þizos salbonais. qaþ þan ains þize siponje is. judas seimonis sa iskariotes. izei skaftida sik
 5, 6 du galevjan ina. duwe þata balsan ni frabauht vas in t skatte jah fradailip vesi þarbam. þatuþ-þan
 qaþ ni þeei ina þize þarbane kara vesi. ak unte þiubs vas jah arka habaida jah þata innvaurþano
 7, 8 har. qaþ þan iesus. let ija. in dag gafilhis meinis fastaida þata. ip þans unledans sinteino habaiþ
 9 mip izvis ip mik ni sinteino habaiþ. fanþ þan manageins filu iudaie þatei iesus jainar ist jah gemun
 10 ni in iesuis ainis ak ei jah lazaru seweina. þanei urraisida us dauþaim. munaidedunþ-þan auk þai
 11 auhumistans gudjans ei jah lazarau usqemeina. unte managai in þis garunnun iudaiei jah galaubi-
 12 dedun iesua. istumin daga manageins filu. sei qam at dulþai. gahausjandans þatei qimip iesus in
 13 iairausaulymai. nemun astans peikabagme jah urrunnun viþragamotjan imma jah hropidedun

INTERPRETATIO.

spelunca et saxo contacta fuit superne. 39. Dixit Iesus: tollite hoc saxum. Dixit ad eum soror hujus mortui Martha: domine, jam puter est, quatruiduanus enim est. 40. Dixit ei Iesus: nonne dixi tibi: quod si credis, vides gloriam Dei? 41. Sustulerunt autem hoc saxum, ubi fuit; verum Iesus elevavit oculos sursum et dixit: pater, gratias-ago tibi, quod audivisti me; 42. et vero ego scivi, quod semper me audis, sed ob turbam hanc circumstantem dixi, ut credant, quod tu me misisti. 43. Et hoc dicens voce magna clamavit: Lazare, huc-veni foras. 44. Et exiit hic mortuus ligatus manus et pedes fasciis et vultus ejus sudario alligatus. Dixit ad eos Iesus: solvite eum et sinite ire. 45. Tunc multi horum Iudæorum hi venientes ad Marjam et videntes quod fecit, crediderunt ei. 46. Quidam autem eorum iverunt ad Farisæos et dixerunt ad eos quod fecit Iesus. 47. Collegerunt autem hi summi sacerdotes et hi Fari... — xii, 1. — in Bethania, ubi fuit Lazarus, hic mortuus, quem suscitavit e mortuis Iesus. 2. Tunc fecerunt ei coenam illic et Martha ministravit, verum Lazarus fuit quidam horum accumbentium cum eo. 3. Verum Marja cepit libram balsami nardi pistici pretiosi et unxit pedes Iesu et tersit pedes ejus capillo suo, verum hæc domus plena facta est odore hujus unguenti. 4. Dixit autem unus horum discipulorum ejus, Iudas Simonis hic Iscariotes, qui paravit se ad tradendum eum: 5. cur hoc balsamum non venditum fuit in ccc denariorum et distributum esset egenis? 6. Hoc autem dixit, non quod ei horum egenorum cura esset, sed quia fur fuit, et loculum habuit et hoc injectum tulit. 7. Dixit autem Iesus: sine eam, in diem sepulture meæ servavit hoc. 8. Verum hos pauperes semper habetis cum vobis, verum me non semper habetis. 9. Comperit autem turbæ multum Iudæorum, quod Iesus illic est et venerunt non ob Iesum unum, sed ut etiam Lazarum viderent, quem suscitavit e mortuis. 10. Cogitarunt autem enim hi summi sacerdotes, ut etiam Lazarum occiderent; 11. nam multi ob hunc concurrerunt Iudæorum et crediderunt Iesu. 12. Postero die turbæ multum, quæ venit ad festum, audientes quod venit Iesus in Ierosolymam; 13. ceperunt ramos palmarum et excurrerunt

ANNOTATIONES.

xii, 41. þarei vas] ubi fuit, ° gr.—uzuhhof] vid. ad Mc. xiv, 44.—iup] L. ✕ jup.

xii, 42. jah þan] J. St. ✕ jct.

xii, 44. handuns jah fotuns] ° gr.; accusativi, Græcorum more positi (Matthiæ Griech. Gramm. p. 782, 4.) alia exempla vid. Mc. xii, 4 haubiþ vundan (capite saucium); Eph. vi, 14 usgaurdanai hupins (cincti lumbis). — bibundans] colligatus, gr. omn. περιδέδωτο.

xii, 45. judaiei] sic cod. Arg. vid. ad L. iii, 5; St. + iudaie, J. B. Z. + judaie.

xii, 46. sumaiþ] J. St. + sumai, vid. ad M. v, 37.

xii, 47. farei...] hucusque legitur in cod. Arg.; J. St. e conjectura complentes fareisaiis ediderunt.

xii, 1. in] hoc verbo pergitur in cod. Arg.; J. St. e conjectura addunt qam.—iesus] ° gr.

xii, 2. vas suns] ° gr. omn.

xii, 3. nardaus] J. St. ✕ nardans, cui J. etiam pistikeinis ✕ adnectit. — filugalaubis] tuentur id St. B. Z.; lh. Ulfil. illustr. præf. p. 6 et Grim. II, 176 pro glossa habent, cujus auctor πιστικῆς male intellectum πίστις (fides) duxerit et filugalaubs interpretatus sit. Id non verum esse alii docent loci, ubi galaubs

significationem pretiosi habet, vid. Rom. ix, 21 us þamma samin dauþa taujan sum du galaubamma kasa (εις τιμὴν σκευῆς) sumuþ-þan du ungalaubamma (εις ἀτιμίαν) i. e. ex eadem materia facere alterum ad pretiosum vas, alterum autem ad non-pretiosum. Cor. I, vii, 23 vair þa galaubamma usbauhtai sijuþ i. e. pretio magno (τιμῇ) empti estis. Inde apparet filugalaubs græco πολυτίμος recte respondere.—skufta seinamma] gr. omn. ante fotuns.

xii, 4. sa] hic, ° gr. omn. — galevjan ina] ° gr. omn.

xii, 6. qaþ] gr. ante þatuh.—ina] gr. omn. post vesi.

xii, 8. ip] pr. J. ° ✕.

xii, 9. iesus] ° gr. omn.—urraisida] J. St. ✕ urraisida.

xii, 10. þan auk] autem enim = δέ, cf. Rom. viii, 10; Cor. I, x, 20.—lazarau] Hz. ✕ lazaru.

xii, 11. iudaiei] B. + iudaie, vid. ad L. iii, 5.

xii, 12. istumin daga] J. ✕ jct., cæterum gr. omn. daga (die).

xii, 13. qimanda] J. St. ✕ qimands,

14 osanna. þiupida sa qimanda in namin frauins þiudans Israelis. bigat þan iesus asilu. gasat ana Ina.
 15 svasve ist gameliþ. ni ogs þus dauhtar sion. sai. þiudans þeins qimiþ sitanda ana fuliu asilaus.
 16 þatup-þan ni kunþedun siponjos is frumist. ak biþe gasveraiþs vas iesus. þanuh gamundedun þatei
 17 þata vas du þamma gameliþ. jah þata gatavidedun imma. veitvodida þan so managei. sei vas miþ
 18 imma. þan lazaru vopida us hlaiva jah urraisida ina us dauþaim. dupþe iddjedun gamotjan imma
 19 managei. unte hausidedun ei gatavidedi þo taikn. þanuh þai fareisaieis qeþun du sis misso. saiwiþ
 20 þatei ni boteiþ vaiht. sai. so manaseds afar imma galaiþ. vesunuþ-þan sumai þiudo þize urrinnan-
 21 dane ei inviteina in þizai dulþai. þai atiddjedun du filippau þamma fram beþsaeida galeilaie jah
 22 bedun ina qiþandans. frauja. vileima iesu gasaiwan. gaggiþ filippus jah qiþiþ du andraiin jah aftra
 23 andraias jah filippus qeþun du iesua. ip iesus andhof im qiþands. qam weila ei sveraidau sunus
 24 mans. amen amen qiþa izvis. nibai kaurno waiteis gadriusando in airþa gasviltiþ. silbo ainata
 25 aflifniþ. ip jabai gasviltiþ. manag akran bairiþ. saei frijoþ saivala seina. fraqisteiþ izai. jah saei
 26 siaiþ saivala seina in þamma fairwau. in libainai aiveinon bairgiþ izai. jabai mis was andbahtjai.
 mik laistjai. jah þarei im ik. þaruh sa andbahts meins visan habaiþ. jah jabai was mis andbahtiþ.
 27 sveraiþ ina atta. nu saivala meina gadrobnoda. jah wa qiþau atta. nasei mik us þizai weilai. akei
 28 dupþe qam in þizai weilai. atta. hauhei namo þeinata. qam þan stibna us himina. jah hauhida jah
 29 aftra hauhja. managei þan. sei stop gahausjandei. qeþun þeiwon vairþan. sumai qeþun. aggilus du
 30, 31 imma rodida. andhof iesus jah qap. ni in meina so stibna varþ ak in izvara. nu staua ist þizai ma-
 32 nasedai. nu sa reiks þis fairwaus usvairpada ut. jah ik jabai ushauhjada af airþai. alla atþinsa
 33, 34 du mis. þatup-þan qap bandvjands. wileikamma dauþau skulda gadauþnan. andhof imma so mana-
 gei. veis hausidedum ana vitoda. þatei xristus sijai du aiva. jah waiva þu qiþis þatei skulds ist
 35 ushauhjan sa sunus mans. was ist sa sunus mans. qap þan du im iesus. nauh leitil mel liuhap in
 izvis ist. gaggiþ þande liuhap habaiþ. ei riqiz izvis ni gafahai. jah saei gaggiþ in riqiza. ni wait.
 36. waþ gaggiþ. þande liuhap habaiþ. galaubeiþ du liuhada ei sunjus liuhadis vairþaiþ. þata rodida
 37 iesus jah galaiþ jah gafalh sik saura im. sva filu imma taikne gatauhandin in andvairþja ize ni galau-
 38 bidedun imma. ei þata vaurd esaeiins praufetaus usfullnodedi. þatei qap. frauja. was galaubida hau-
 39 seinai unsarai. jah arms frauins wamma andhuliþs varþ. dupþe ni mahtedun galaubjan. unte aftra

INTERPRETATIO.

occurrere ei et clamaverunt: osanna, benedictus hic veniens in nomine domini, rex Israelis! 14. Invenit autem Iesus asinum, insedit in eum, sicut est scriptum: 15. ne time tibi, filia Sion, ecce, rex tuus venit sedens in pullo asinae. 16. Hoc autem non cognoverunt discipuli eius primum, sed cum glorificatus fuit Iesus, tunc recordati sunt, quod hoc fuit de eo scriptum, et hoc fecerunt ei. 17. Testata est autem haec turba, quae fuit cum eo, cum Lazarum vocavit e sepulcro et suscitavit eum e mortuis. 18. Propterea iverunt, occurrere ei turba, nam audiverunt quod faceret hoc signum. 19. Tunc hi Farisaei dixerunt ad se invicem: videtis, quod non proficitis quidquam; ecce, hic mundus post eum ivit. 20. Fuerunt autem quidam gentilium horum excurrentium, ut adorarent in hoc festo. 21. Hi adierunt ad Filippum hunc a Bethsaida Galilaeorum et orarunt eum dicentes: domine, volumus Iesum videre. 22. Vadit Filippus et dicit ad Andream, et iterum Andreas et Filippus dixerunt ad Iesum; 23. verum Iesus respondit iis dicens: venit hora, ut glorificetur filius hominis. 24. Amen, amen dico vobis, nisi granum tritici cadens in terram, moritur, ipsum solum delinquitur; verum si moritur, multum fructum fert. 25. Qui amat animam suam, perdit eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vita aeterna custodit eam. 26. Si mihi quis ministret, me sequatur, et ubi sum ego, ibi hic minister meus esse habet, et si quis mihi ministrat, glorificat eum pater. 27. Nunc anima mea turbata est et quid dicam: pater, salva me ex hac hora? Sed ideo veni in hanc horam. 28. Pater, alta nomen tuum. Venit autem vox e caelo: et altavi et iterum alto. 29. Turba autem, quae stetit audiens, dixerunt tonitru fieri, quidam dixerunt: angelus ad eum locutus est. 30. Respondit Iesus et dixit: non ob me haec vox facta est, sed ob vos. 31. Nunc iudicium est huic mundo, nunc hic princeps hujus mundi ejicitur foras, 32. et ego si exaltor a terra, omnia attraho ad me. 33. Hoc autem dixit significans quali morte debuit mori. 34. Respondit ei haec turba: nos audivimus in lege, quod Christus sit in aeternum, et quomodo tu dicis, quod debitus est exaltari hic filius hominis? Quis est hic filius hominis? 35. Dixit autem ad eos Iesus: adhuc paucum tempus lux in vobis est; ite dum lucem habetis, ut tenebrae vos non capiant, et qui vadit in tenebris non scit quo vadit. 36. Dum lucem habetis, credite ad lucem, ut filii lucis statis. Hoc locutus est Iesus, et ivit et, abscondidit se ab iis. 37. Tam multum eo signorum faciente in facie eorum, non crediderunt ei. 38. Ut hoc verbum Esaeae profetae impleretur, quod dixit: domine, quis credidit auditui nostro, et brachium domini, cui detectum fuit. 39. Itaque non potuerunt cre-

ANNOTATIONES.

xii, 17. þan] sec. quum, gr. ὅτι.
 xii, 18. dupþe] Ulf. c. codd. ° xai.—iddjedun gamotjan] vid. ad Cor. I, ix, 25.—þo] hoc, gr. omn. ante gatavida.
 xii, 20. þiudo þize urrinnandane] Grimm. Gr. IV, 586 male interpretatur, nam þize urrinnandane non ad þiudo pertinet, sed est genitivus quem vocant partitivum: erant autem inter excurrentes quidam gentilium.
 xii, 21. þai] Ulf. c. codd. ° οὗν.
 xii, 24. waiteis] vid. ad L. I, 25.
 xii, 26. was andbahtjai] ¶ gr.—þaruh] Ulf. ° xai,

nisi fortasse pro sa legendum est jah.—visan habaiþ] esse habet, i. e. erit, vid. ad L. vi, 25.—jah] sec. et, ° gr.—mis] sec. J. St. ✕ mik.
 xii, 28. namo þeinata] ¶ gr. omn.
 xii, 29. stop] Ulf. c. cod. ° xai.
 xii, 31. fairwaus] St. ✕ fairwaus; caeterum quod Sch. adnotat, Ulf. τούτου omittere, errat.
 xii, 32. alla] omnia, gr. πάντας.
 xii, 34. was] J. St. ✕ wa.
 xii, 36. galaiþ] B. ✕ galiþ.
 xii, 37. filu] Ulf. ° δι.
 xii, 38. esaeiins] St. Hz. ✕ esaejins.

- 40 qap esaeias. gablindida ize augona jah gadaubida ize hairtona. ei ni gaumidedeina augam jah
 41 sropeina hairtin jah gavandidedeina jah ganasidedjau ins. pata qap esaeias. pan saw vulpu is jah
 42 rodida bi ma. panuh pan svepanh jah us paim reikam managai galaubidedun du imma. akei faura
 43 fareisaium nrandhafhaitun. ei ussynagogein ni usvaurpanai vaurpeina. frijodedun auk mais hauhein
 44 manniska pau hauhein gups. ip iesus hropidajah qap. saei galaubeip du mis. ni galaubeip du mis ak du
 45, 46 pammasandjandin mik. jahsaei saiwiip mik. saiwiip pana sandjandan mik. ik liuhad in pamma fairwau
 47 qam. ei wazuh saei galaubjai du mis. in riqiza ni visai. jah jabai was meinaim hausjai vaurdam jah
 48 galaubjai. ik ni stoja ina. nih pan qam ei stojau manased ak ei ganasjau manased. saei frakann mis
 jah ni andnimip vaurda meina. habaid pana stojandan sik. vaurd patei rodida. pata stojip ina in
 49 spedistin daga. nate ik us mis sibin ni rodida. ak saei sandida mik atta. sah mis anabusn at... —
 xiii, 11, 12 — qap. ni allai hrainjai sijup. bipel pan uspvoh fotuns ize jah nam vastjos seinos. anakumbjands.
 13 aftra qap du im. vitudu. wa gatavida izvis. jus vopeid mik. laisareis jah frauja. vaila qipip. im auk
 14 jabai nu uspvoh izvis fotuns frauja jah laisareis. jah jus skufup izvis misso pvahan fotuns.
 15, 16 du frisahtai auk atgaf izvis ei svasve ik gatavida izvis. sva jus taujaiip. amen amen qipa izvis. nist
 17 skalks maiza frauin seinamma nih apaustulus maiza pamma sandjandin sik. pande pata vitup.
 18 audagai sijup. jabai taujip pata. ni bi allans izvis qipa. ik vai. warjans gavalida. ak ei usfullip vaurpi
 19 pata gamelido. saei matida mip mis hlaih. ushof ana mik fairzna seinna. fram himma qipa izvis
 20 faurpizei vaurpi. ei bipe vairpai. galaubjaiip patei ik im. amen amen qipa izvis. saei andnimip pana
 21 panei ik insandja. mik andnimip. ip saei mik andnimip. andnimip pana sandjandan mik. pata qipands
 iesus indrobnoda ahmin jah veitvodida jah qap. amen amen qipa izvis. patei ains izvara galeveip
 22, 23 mik. panuh sewun du sis misso pai siponjos pagkjandans. bi warjana qepi. vasuh pan anakumbjands
 24 ains pize siponje is in barma iesuis. panei frijoda iesus. bandviduh pan pamma seimon paitrus du
 25 fraihnan. was vesi. bi panei qap. anakumbida pan jains sva ana barma iesuis qapuh imma. frauja.
 26 was ist. andhof iesus. sa ist. pammei ik ufdaupjands pana hlaih giba. jah ufdaupjands pana hlaih gal

INTERPRETATIO.

dere, nam iterum dixit Esaias: 40. obcaevit eorum oculos et indoravit eorum corda, ut non viderent oculis et intelligerent corde et converterent et sanarem eos. 41. Hoc dixit Esaias, cum vidit gloriam ejus et locutus est de eo. 42. Tunc autem tamen etiam ex his principibus multi crediderunt ad eum, sed propter Farisaeos non confessi sunt, ut e synagoga non ejeti fierent. 43. Amaverunt enim magis gloriam humanam, quam gloriam Dei. 44. Verum Iesus clamavit et dixit: qui credit ad me, non credit ad me, sed ad hunc mittentem me; 45. et qui videt me, videt hunc mittentem me. 46. Ego lumen in hunc mundum veni, ut quisque qui credat ad me, in tenebris non maneat; 47. et si quis mea audiat verba et credat, ego non judico eum, non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvem mundum; 48. qui rejicit me et non accipit verba mea, habet hunc judicantem se: verbum quod locutus sum, hoc judicat eum in ultimo die. 49. Nam ego ex me ipso non locutus sum, sed qui misit me pater, hic mihi praeceptum de (dit) — xiii, 11. — dixit: non omnes mundi estis. 12. Cum autem lavit pedes eorum et cepit vestes suas, accumbens iterum dixit ad eos: scitisne quid feci vobis? 13. Vos vocatis me, magister et dominus? Bene dicitis, sum enim; 14. si igitur lavi vobis pedes, dominus et magister, etiam vos debetis vobis invicem lavare pedes. 15. Ad exemplum enim dedi vobis, ut sicut ego feci vobis, sic vos faciatis. 16. Amen, amen dico vobis, non est servus major domino suo, nec apostolus major hoc mittente se. 17. Si hoc scitis, beati estis, si facitis hoc. 18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegi, sed ut impletum fieret hoc scriptum: qui edit cum me panem, sustulit contra me calcaneum suum. 19. Ab hodierno dico vobis, antequam fieret, ut cum fiat, credatis, quod ego sum. 20. Amen, amen dico vobis, qui suscipit hunc, quem ego mitto, me suscipit; verum qui me suscipit, suscipit hunc mittentem me. 21. Hoc dicens Iesus turbatus est spiritu et testatus est et dixit: amen, amen dico vobis, quod unus vestrum tradit me. 22. Tunc adspexerunt ad se invicem hi discipuli cogitantes, de quo diceret. 23. Fuit autem accumbens unus horum discipulorum ejus in sinu Iesu, quem amavit Iesus: 24. innuit autem huic Simon Petrus ad interrogandum quis esset de quo dixit. 25. Accubuit autem ille sic in sinu Iesu dixitque ei: domine, quis est? 26. Respondit Iesus: hic est, cui ego im-

ANNOTATIONES.

- xii, 40. *hairtona*] corda, gr. omn. *καρδια*.
 xii, 42. *synagogein*] editt. *synagogei*; cod. Arg.
synagogein usvaurpanai: apparet librarium ni omisisse, cognito errore addidisse, sed ita ut cum litteram n jam scriptam videret, eam ad ni pertinere et i modo se omisisse putans, alterum n non repe- teret. Dativus utique in n desinit: *synagogein* L. iv, 16, 20, 28; *synagogen* Mc. i, 23, 29.
 xii, 43. *mais*] gr. omn. post *manniska*. — *manniska*] humanam, gr. omn. *ανθρωπων*.
 xii, 45. *sandjandan*] J. St. *sandjandin*.
 xii, 46. *visai*] J. *vizai*.
 xii, 47. *jah*] sec., editt. addunt *ni*, cujus vocalae in cod. Arg. nullum vestigium invenitur, neque a librario, sed ab ipso interprete omissum esse, codi- ces ii, quibuscum sapissime consentit, probant. — *manused*] pr., cod. Arg. *mananased*; cf. ad ix, 41.
 xii, 48. *pana*] St. *para*.
 xii, 49. *at.*] J. e conjectura complet *atgaf*.
 xiii, 12. *vitudu*] cod. Arg. Hz. J. St. B. *vi- tadu*.
 xiii, 13. *laisareis*] cod. Arg. *laisareisareis*, non uti lh. Z. dicunt *laisareissareis*, cf. ad ix, 41. — *frauja*] Ulf. *o xai*.
 xiii, 14. *nu*] Ulf. *o eyo*.
 xiii, 15. *sva*] sic, gr. omn. *xai*, vid. ad xv, 9.
 xiii, 16. *qipa*] J. *vipa*.
 xiii, 18. *warjans*] quos (pronomen interrogativum), gr. *οτις*. — *pata gamelido*] gr. ante *usfullip*.
 xiii, 20. *pana panei*] hunc quem, gr. *εαν τινα*.
 xiii, 25. *sva*] sic, *o* gr.
 xiii, 26. *seimonis skariotau*] sic cod. Arg.; J. St. *seimon iskariota*, B. *seimonis iskariotau* recte, vid. xii. 4. nam nostro loco nullus gr. *Σκαριωτη* legit, quam mutilam formam supra quidam habent.

- 27 iudin seimonis skariotæ. jah afar þamma hlaiba þan galaip in jainana satana. qap þan du imma
 28 iesus. þatei taujis. tavei sprauto. þatuh þan ainshun ni vissa þize anakumbjandane. duwe qap imma.
 29 sumai mundedun ei unte arka habaida iudas. þatei qepi imma iesus. bugei þize þaurbeima du dulþai
 30 aipþau þaim unledam ei wa gibau. biþe andnam þana hlaib jains. suns galaip ut. vasuh þan nahts.
 31, 32 þan galaip ut. qap þan iesus. nu gasveraidis varþ sunus mans jah guþ hauhiþs ist in imma. jabai nu
 33 guþ hauhiþs ist in imma. jah guþ hauheip ina in sis jah suns hauhida ina. barnilona. nauh leitil
 mel miþ izvis im. sokeip mik. jah svasve qap du iudaium. ei þadei ik gagga. jus ni maguþ qiman.
 34 jah izvis qipa nu. anabusn niuja giba izvis ei frijoþ. izvis misso sve ik frijoda izvis. þei jah jus frijoþ
 35 misso izvis. bi þamma uf kunnanda allai. þei meinai sponjos sijuþ. jabai friapva habaid miþ izvis
 36 misso. þanuh qap du imma seimon paitrus. frauja. wad gaggis. andhafjands iesus qap. þadei ik
 37 gagga. ni magt mik nu laistjan. ip biþe laisteis. þaruh paitrus qap du imma. frauja. duwe ni mag þuk
 38 laistjan nu. saivala meina saur þuk lagja. andhof iesus. saivala þeina saur mik lagjis. amen amen
 xiv. 1 qipa þus. þei hana ni hrukeip. unte þu mik afaikis kunnan þrim siuþam. ni indrobnaizvar hairto.
 2 galaubeip du guþa jah du mis galaubeip. in garda attins meinis salipvos managos sind. aþþan niba
 3 veseina. aipþau qeþjau du izvis. gagga manvjan stad izvis. jah þan jabai gagga. manvja izvis stad.
 4 aftra qima jah franima izvis du mis silbin. ei þarei im ik. þaruh sijuþ jah jus. jah þadei ik gagga.
 5 kunnuþ jah þana vig kunnuþ. þaruh qap imma þomas. frauja. ni vitum waþ gaggis jah waiva
 6 magum þana vig kunnan. qap imma iesus. ik im sa vigs jah sunja jah libains. ainshun ni qimiþ at
 7 atin niba þairh mik. ip kunþedeip mik aipþau kunþedeip jah attan meinana. jah þan fram himma
 8 kunnuþ ina jah gasaiwiþ ina. ip filippus qapuh du imma. frauja. augei unsis þana attan. þatuh ganah

INTERPRETATIO.

mergens hunc panem de. Et immergens hunc panem dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. 27. Et post hunc panem tum ivit in illum satanas; dixit autem ad eum Iesus: quod facis, fac subito. 28. Hoc autem ullus non scivit horum accumbentium, cur dixit ei. 29. Quidam putarunt, quod, quia loculum habuit Iudas, quod diceret ei Iesus: eme quo egemus ad festum, aut his pauperibus ut quid dem. 30. Ubi accepit hunc panem ille, statim ivit foras. Fuit autem nox. 31. Cum ivit foras, dixit tum Iesus: nunc glorificatus factus est filius hominis et Deus altatus est in eo. 32. Si igitur Deus altatus est in eo, etiam Deus altat eum in se et statim altavit eum. 33. Filioli, adhuc paucum tempus cum vobis sum; quæritis me, et sicut dixi ad Iudæos, quod quo ego eo, vos non potestis venire, etiam vobis dico nunc. 34. Præceptum novum do vobis, ut ametis vos invicem, uti ego amavi vos, ut etiam vos ametis invicem vos. 35. In hoc cognoscunt omnes, quod mei discipuli estis, si amorem habetis cum vobis invicem. 36. Tunc dixit ad eum Simon Petrus. domine, quo is? Respondens Iesus dixit: quo ego eo, non potes me nunc sequi; verum postea sequeris. 37. Tunc Petrus dixit ad eum: domine, cur non possum te sequi nunc? animam meam pro te pono. 38. Respondit Iesus: animam tuam pro me ponis? Amen, amen dico tibi, quod gallus non cantat, donec tu me abnegas novisse tribus vicibus. xiv, 1. Ne turbetur vestrum cor, credite ad Deum et ad me credite. 2. In domo patris mei mansiones multæ sunt; at nisi essent, utique dicerem ad vos: eo parare locum vobis. 3. Et enim si eo, paro vobis locum; iterum venio et accipio vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, ibi sitis etiam vos. 4. Et quo ego eo, scitis et hanc viam scitis. 5. Tunc dixit ei Thomas: domine, non scimus, quo is; et quomodo possumus hanc viam scire? 6. Dixit ei Iesus: ego sum hæc via et veritas et vita, ullus non venit ad patrem, nisi per me. 7. Si nosceretis me, utique nosceretis etiam patrem meum, et enim ab hodierno noscitis eum et videtis eum. 8. Verum Philippus dixit ad eum: domine, ostende nobis hunc patrem!

ANNOTATIONES.

xiii, 29. sumai] Ulf. c. codd. ° γάρ. — ei unte] quod quia, gr. ἐπει (cod. D ὅτι); aut alterutrum est glossa in textum illata (cf. ad L. v, 35), aut Ulf. ὅτι particulam ab ἐδόχουον pendentem bis et ante et post sententiam interjectam posuit, sic Cor. II, v, 1 vitum þatei, jabai airþeina unsara gards gatairada. ei gaimrjon us guþa habam; cf. Mc. xii, 19. — þaurbeima] J. St. * þaurbeimai. — gibau] dem, gr. omn. δῶ.

xiii, 30. biþe] Ulf. c. cod. r. ap. Mi. ° οὖν.

xiii, 31. þan] sec. tum, ° gr. omn. nec in gothica versione recte se habere existimamus, nam correlationem particularum, quæ in tam minutis sermonis membris adhibita satis inepta videtur, etiamsi ferremus, tamen ferri non potest, quod alterum þan (tum) non primum, quem sic debet (Cor. II, xii, 10), locum in enuntiato obtinet. Quod post prius þan gr. οὖν legunt, id fortasse a quodam in margine per þan redditum, deinde autem a librario codicis Arg., quia post illud þan poni non posset, alieno loco in textum illatum est.

xiii, 32. nu] igitur, ° gr. omn., Ulf. c. Brix.

xiii, 33. mel] tempus, ° gr. — ik gagga] [gr.

xiii, 34. ik] ego, ° gr.

xiii, 35. uf kunnanda] est forma non passivi, sed medii, vid. Gr̃m. I. 855, 2 uti atsteigadau M. xxvii, 42; Mc. xv, 32. lausjadau M. xxvii, 43; saienda

Rom. ix, 19; liugandau Cor. I, vii, 9; gavasjada xv, 54; vaurkjada II, iv, 17; ustihada vii, 10.

xiii, 36. þanuh] tunc, ° gr. omn. — andhafjanda — qap] respondens — dixit, gr. ἀπεκριθῆν ἀντὶ ὁ Ἰησοῦς, cum Goth. nullus liber consentit; cf. xviii, 5. — ik] ego, ° gr. — laisteis] Ulf. c. codd. ° μοί.

xiii, 37. þaruh] tunc, ° gr. omn. — paitrus] gr. omn. post imma. — nu] St. ° *.

xiii, 38. andhof] Ulf. c. codd. ° ἀντὶ. — þei] quod, ° gr. — þu] tu, ° gr. omn. — mik] gr. omn. post kunnan. — afaikis kunnan] abnegas novisse = ἀρνῆσαι, vid. ad Cor. I, ix, 25. — þrim siuþam] J. St. * jct.

xiv, 1. guþa] St. * gtoha.

xiv, 2. veseina] essent, ° gr. omn.

xiv, 3. jah þan] et enim, gr. omn. καί, sic vs. 7. — gagga] Ulf. c. codd. ° καί. — þaruh] ibi, ° gr. Cæterum Hz. * þarei. — sijuþ] gr. omn. post jus.

xiv, 5. þaruh] tunc, ° gr. omn.

xiv, 7. aipþau kunþedeip] gr. omn. post meinana, cæterum Z. * kundedeip. — ina] pr. St. * innu. — gasaiwiþ] videtis, gr. omn. ἐσπράξατε, Ulf. c. Brix.

xiv, 8. ip] verum, ° gr. omn. — filippus] gr. omn. post imma; cæterum St. * philippus. — þatuh] hoc, gr. omn. καί.

9 unsis. þaruh qaþ imma iesus. svalaud melis miþ izvis vas. jah ni ufkunþes mik. filippu. saei gasaw
 10 mik. gasaw attan. jah waiva þu qiþis. augei unsis þana attan. niu galaubeis þatei ik in attin jah
 11 atta in mis ist. þo vaurda. þoei ik rodja izvis. af mis silbin ni rodja. ak atta. saei in mis ist. sa
 12 galaubeiþ mis. amen amen qiþa izvis. saei galaubeid mis. þo vaurstva. þoei ik tauja. jah is taujiþ
 13 jah maizona þaim taujiþ. unte ik du attin gagga. jah þatei wa bidjiþ in namin meinamma. þata
 14, 15 tauja ei haubjaidau atta in sunau. jabai wis bidjiþ mik in namin meinamma. ik tauja. jabai mik frijoþ.
 16 anabusnins meinos fastaid. jah ik bidja attan. jah anþarana parakletu gibij izvis. ei sijai miþ izvis
 17 du aiva. ahma sunjos. þanei so manaseiþs ni mag niman. unte ni saiwiþ ina. nih kann ina. ip jus
 18 kunnuþ ina. unte is miþ izvis visiþ jah in izvis ist. ni leta izvis viduvairnans. qima at izvis.
 19 nauh leitil. jah so manaseiþs mik ni þanaseiþs saiwiþ. ip jus saiwiþ mik. þatei ik liba. jah jus
 20 libaiþ. in jainamma daga uskunnaip jus þatei ik in attin meinamma jah jus in mis jah ik in izvis.
 21 saei habaid anabusnins meinos jah fastaiþ þos. sa ist saei frijoþ mik. jah þan saei frijoþ mik.
 22 frijoda fram attin meinamma. jah ik frijo ina jah gabairhtja imma mik silban. þaruh qaþ imma
 23 iudas. ni sa iskarjotes. frauja. wa varþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban ip þizai manasedai ni.
 24 andhof iesus jah qaþ du imma. jabai was mik frijoþ jah vaurd mein fastaiþ. jah atta meins frijoþ
 25 ina. jah du imma galeiþos jah salivvos at imma gataujos. ip saei ni frijoþ mik. þo vaurda meina ni
 26 fastaiþ. jah þata vaurd. þatei hauseiþ. nist mein ak þis sandjandins mik attins. þata rodida izvis at
 27 izvis visands. aþþan sa parakletus. ahma sa veiþa. þanei sandeiþ atta in namin meinamma. sa izvis
 28 laiseiþ allata jah gamaudeiþ izvis allis. þatei qaþ du izvis. gavairþi bileiþa izvis. gavairþi mein giba
 29 izvis. ni svasve so manaseiþs gibij. ik giba izvis. ni indrobnaina izvara hairtona nih saurhtjaina.
 28 hausideduþ ei ik qaþ izvis. galeiþa jah qima at izvis. jabai frijodedeiþ mik. aiþþau jus faginodedeiþ
 29 ei ik gagga du attin. unte atta meins maiza mis ist. jah nu qaþ izvis. saurþizei vaurþi. ei biþe vairþai.

INTERPRETATIO.

hoc sufficit nobis. 9. Tunc dixit ei Iesus: tantum temporis cum vobis fui, et non cognovisti me, Philippe? Qui vidit me, vidit patrem; et quomodo tu dicis, ostende nobis hunc patrem. 10. Nonne credis, quod ego in patre et pater in me est? Hæc verba, quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor, sed pater, qui in me est, hic facit hæc opera. 11. Credite mihi, quod ego in patre et pater in me; verum si ob hæc opera non creditis mihi. 12. Amen, amen dico vobis, qui credit mihi, hæc opera, quæ ego facio, etiam is facit et majora his facit, quia ego ad patrem eo. 13. Et quod quid oratis in nomine meo, hoc facio, ut altetur pater in filio. 14. Si quid oratis me in nomine meo, ego facio. 15. Si me amatis, præcepta mea servate, 16. et ego oro patrem, et alium paracletum dat vobis, ut sit cum vobis in æternum. 17. Spiritus veritatis, quem hic mundus non potest capere; nam non videt eum, neque noscit eum; verum vos noscitis eum, nam is cum vobis manet et in vobis est. 18. Non relinquo vos orbos; venio ad vos. 19. Adhuc paucum, et hic mundus me non amplius videt, verum vos videtis me, quod ego vivo, et vos vivitis. 20. In illo die cognoscitis vos, quod ego in patre meo et vos in me et ego in vobis. 21. Qui habet præcepta mea et servat hæc, hic est qui amat me; et autem, qui amat me amatur a patre meo, et ego amo eum, et ostendo ei me ipsum. 22. Tunc dixit ei Iudas, non hic Iscariotes: domine, quid factum est, ut nobis cogites ostendere te ipsum, verum huic mundo non? 23. Respondit Iesus et dixit ad eum: si quis me amat et verbum meum servat, et pater meus amat eum, et ad eum inus et mansiones apud eum facimus. 24. Verum qui non amat me, hæc verba mea non servat, et hoc verbum, quod auditis, non est meum, sed hujus mittentis me patris. 25. Hoc locutus sum vobis apud vos existens. 26. At hic paracletus, spiritus hic sanctus, quem mittit pater in nomine meo, hic vos docet omne et admonet vos omnis, quod dixi ad vos. 27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non sicut hic mundus dat, ego do vobis. Ne turbentur vestra corda, neque timeant. 28. Audivistis, quod ego dixi vobis: eo et venio ad vos. Si amaretis me, utique vos gauderetis, quod ego eo ad patrem, nam pater meus major me est. 29. Et jam dixi vobis, antequam fieret, ut

ANNOTATIONES.

xiv, 9. þaruh] tunc, ° gr. omni. — vas] fui, gr. omni. εἶμι.

xiv, 11. ip jabai — mis] verum si — mihi, sine sensu et cave cum B. Ulf. in libro suo εἰ δὲ διὰ τὰ ἔργα μὴ πιστεύετε legisse credas. Zahnii mirabilis interpretandi ratio, ni quod post jabai ponendum fuisset, ab interprete propter euphonicum ordinem verborum (?) ante galaubeiþ collocatum esse, si quibus non probatur, ii non sunt vituperandi, modo ne locum corruptum esse opinentur (vid. Ribbeck, Neues Jahrb. der Berlin. Gesellschaft, etc. I. p. 41); potius sic statuendum est, Ulf. verborum græcorum sensum non probe curantem, negationem eo loco posuisse, ubi ponere solet, h. l. autem non debebat. Per similem errorem lapsus est L. VIII. 12. Junius sensui consulere cupiens edidit ip jabai ni (L. x, 6), in þize vaurstve galaubeiþ mis

xiv, 12. galaubeid] sic cod. Arg.; J. St. ÷ galau-
beiþ. — attin] Ulf. c. codd. ° μού.

xiv, 14. mik] me, ° gr.

xiv, 15. mik frijoþ] ° gr. omni., sic vs. 23.

xiv, 17. ahma] in cod. Arg. signi, quo n indicatur, vestigium nullum vidimus; fortasse ipse Ulf. erravit, πνεῦμα neutrius forma deceptus. — is] is, ° gr. omni.

xiv, 19. saiwiþ] sec., J. ✕ saijiþ.

xiv, 20. us kunnaiþ] St. ✕ us kannaiþ.

xiv, 21. habaid] J. St. ÷ habaiþ. — gabairhtja] B. ✕ gabairhta.

xiv, 22. þaruh] tunc, ° gr. omni. — frauja] Ulf. c. codd. ° καί.

xiv, 23. mik frijoþ] vid. ad vs. 15. — jah] sec. et, ° gr. omni.

xiv, 24. ip] verum, ° gr. omni. — frijoþ] J. ÷ frijoþ, St. ✕ frjoþ.

xiv, 26. gamaudeiþ] pro eo lh. Z. gamauneiþ vel gamaneiþ emendare voluerunt; sed maudjan et gamaudjan etiam leguntur Skeir. p. 47, 6; 50, 12. cf. maudeins 47, 5.

xiv, 27. nih] Z. ✕ ni.

xiv, 28. jus] vos, ° gr. omni. vid. ad L. xvii, 6. — ik] sec. ego, ° gr.

xiv, 29. izvis] St. ✕ izis.

30 galaubjaip. þanaseips filu ni maþlja miþ izvis. qimiþ saei þizai manasedai reikinoþ jah in mis ni
 31 bigitiþ vaiht. ak ei ufkunnai so manaseps þatei ik frijoda attan meinana jah svasve anabaud mis atta
 xv. 1 sva tauja. urreisip. gaggam þapro. ik im veinatriu þata sunjeino. jah atta meins vaurstvja ist.
 2 all taine in mis unbairandane akran goþ usnimip ita. jah all akran bairandane gabraineiþ ita. ei
 3, 4 managizo akran bairaina. ju jus hrainjai sijuþ in þis vaurdis. þatei rodida du izvis. visaiþ in mis jah
 ik in izvis. sve sa veinatains ni mag akran bairan af sis silbin. niba ist ana veinatriva. svah nih jus.
 5 niba in mis sijuþ. ik im þata veinatriu. ip jus veinatainos. saei visip in mis jah ik in imma. sva
 6 bairip akran manag. þatei inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht. niba saei visip in mis. usvairpada
 7 ut sve veinatains jah gapaursniþ jah galisada jah in fon galagjand jah inbranjada. aþþan jabai sijuþ
 8 in mis. jah vaurda meina in izvis sind. þatawah þei vileip. bidjiþ. jah vairþip izvis. in þamma
 9 haupiþ ist atta meins. ei akran manag bairaiþ. jah vairþaiþ meinai saponjos. svasve frijoda mik atta.
 10 svah ik frijoda izvis. visaiþ in friapvai meinai. jabai anabusnins meinos fastaid. sijuþ in friapvai
 11 meinai. svasve ik anabusnins attins meinis fastaida jah visa in friapvai is. þata rodida izvis ei faheþs
 12 meina in izvis sijai jah faheds izvara usfulljaidau. þata ist anabusns meina ei frijoþ izvis misso
 13 svasve ik frijoda izvis. maizein þizai friapvai manna ni habaiþ. ei was saivala seina lagjiþ saur fri-
 14, 15 jonds seinans. jus frijonds meinai sijuþ. jabai taujiþ. þatei ik anabiuda izvis. þanaseips izvis oi qipa
 skalkans. unte skalks ni vaiht wa taujiþ is frauja. ip ik izvis qaþ frijonds. unte all þatei hausida at attin mei-
 16 namma. gakannida izvis. ni jus mik gavalideduþ. ak ik gavalida izvis ei jus snivaiþ jah akran bairaiþ
 17 jah akran izvaþ du aiva sijai. ei þatawah þei bidjaiþ attan in namin meinamma. gibip izvis. þata
 18 anabiuda izvis ei frijoþ izvis misso. jabai so manaseds izvis sijai. kunneip ei mik fruman izvis
 19 sijaida. jabai þis fairwaus veseip. aipþau so manaseds svesans frijodeþi. aþþan unte us þamma
 20 fairwau ni sijuþ. ak ik gavalida izvis us þamma fairwau. duþþe sijaid izvis so manaseps. gamuneip þis
 vaurdis þatei ik qaþ du izvis. nist skalks maiza frauþin seinamma. jabai mik vrekun. jah izvis vrikand.

INTERPRETATIO.

eum fiat, credatis. 30. Amplius multum non loquor cum vobis; venit qui huic mundo imperat, et in me non invenit quidquam. 31. Sed ut cognoscat hic mundus, quod ego amavi patrem meum et sicut præcepit mihi pater, sic facio. Surgite! imus inde. xv, 1. Ego sum vitis hæc vera, et pater meus operarius est. 2. Omnem ramorum in me non-ferentium fructum bonum desumit eum, et omnem fructum ferentium purgat eum, ut plurem fructum ferant. 3. Jam vos mundi estis ob hoc verbum, quod locutus-sum ad vos. 4. Maneatis in me et ego in vobis, uti hic palmes non potest fructum ferre a se ipso, nisi est in vite, sic neque vos, nisi in me estis. 5. Ego sum hæc vitis, verum vos palmites; qui manet in me et ego in eo, sic fert fructum multum, quod sine me non potestis facere non quidquam. 6. Nisi qui manet in me, ejicitur foras, uti palmes et exarescit et colligitur et in ignem ponunt et crematur. 7. At si estis in me, et verba mea in vobis sunt, quodcumque quod vultis, orate, et fit vobis. 8. In hoc altatus est pater meus, ut fructum multum feratis et fiat mei discipuli. 9. Sicut amavit me pater, sic ego amavi vos, maneatis in amore meo. 10. Si præcepta mea servatis, estis in amore meo, sicut ego præcepta patris mei servavi et maneo in amore ejus. 11. Hoc locutus-sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit et gaudium vestrum impleatur. 12. Hoc est præceptum meum, ut ametis vos invicem, sicut ego amavi vos. 13. Majorem hoc amore homo non habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. 14. Vos amici mei estis, si facitis quod ego præcipio vobis. 15. Amplius vos non dico servos; nam servus non scit, quod facit ejus dominus; verum ego vos dixi amicos, nam omne, quod audivi a patre meo, notificavi vobis. 16. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut vos eatis et fructum feratis, et fructus vester in æternum sit, ut quodcumque quod oretis patrem in nomine meo, det vobis. 17. Hoc præcipio vobis, ut ametis vos invicem. 18. Si hic mundus vos oderit, scite quod me priorem vobis oderat. 19. Si hujus mundi essetis, utique hic mundus proprios amaret; at quia ex hoc mundo non estis, sed ego elegi vos ex hoc mundo, ideo odit vos hic mundus. 20. Recordamini hujus verbi, quod ego dixi ad vos, non-est servus major domino suo, si me persecuti-sunt, etiam vos persequuntur; si

ANNOTATIONES.

xiv, 30. qimiþ] Ulf. ° γάρ. — bigitiþ] invenit, gr. ἐχρει.

xiv, 31. ik] ego, ° gr. omn. — meinana] meum, ° gr. omn. vid. ad Cor. I, vii, 16.

xv, 2. goþ] bonum, ° gr. omn., Ulf. e locis parallelis M. vii, 19 et L. iii, 9 addidisse videtur.

xv, 4. nih] J. St. ✕ ni.

xv, 5. ip] verum, ° gr. omn. — sva] sic, gr. οὕτως, quos J. St. B., sa edentes, secuti sunt.

xv, 6. gapaursniþ] Z. ✕ gataursniþ. — galisada] colligitur, gr. omn. συνάγουσι, hanc lectionis diversitatem Sch. indicare voluisse videtur, adnotans, Ulf. c. gr. αὐτό pro αὐτά legere, sed Ulf. pronomen omnino omittit. — inbranjada] sic cod. Arg. et edit. ✕ pro inbrannjada, vid. Cor. I, xiii, 3 gabrannjaidau, Skeir. 42, 1 gabrannidaisos, Calend. p. 26 gabrannidai, cf. urranjan a rinnan profectum.

xv, 7. aþþan] at, ° gr. omn. præter cod. 11 ap. Mi. — þatawah þei] St. ✕ þata wapei, sic vs. 16.

xv, 9. frijoda] pr., J. B. ✕ frijode. — svah] sic,

gr. omn. καὶ (καὶ γάρ); sic xvii, 18 et sva xiii, 15. Cæterum J. St. + sva.

xv, 10. is] gr. omn. ante in.

xv, 11. faheþs] St. + faheds; sic xvi, 24

xv, 12. ik] ego, ° gr. omn. præter cod. g. ap. Mi.

xv, 13. friapvai] a gr. omn. (præter cod. x ap. Mi.) ad μείζονα relatum (majorem hoc amorem), cum Ulf. ad ταύτης referat (majorem hoc amore), ἀγάπης legisse videtur. — saur] J. St. ✕ saura.

xv, 15. ik] ego, ° gr. omn.

xv, 16. izvis] sec., Ulf. c. codd. ° καὶ ἔθνηκα ὑμᾶς. — du aiva] in æternum, ° gr. omn. — þatawah þei] vid. ad vs. 7. — bidjaiþ] St. ✕ bidjaþ.

xv, 18. fruman izvis] priorem vobis, gr. omn. πρῶτον ὑμῶν; cæterum notandum est fruman, quod comparativus non est forma, sed significatione, sic auhuma (= ὑπερίχων) Philipp. ii, 3.

xv, 19. svesans] proprios, gr. ὁμοῦ τὸ ἴδιον.

21 jabai mein vaurd fastaidedeina. jah izvar fastaina. ak þata allata taujand izvis in namins meinis. unte
 22 ni kunnun þana sandjandan mik. nih qemjau jah rodidedjau du im. fravaurht ni habaidedeina. ip
 23, 24 nu inilons ni haband bi fravaurht seina. saei mik sijaiþ. jah attan meinana sijaiþ. ip þo vaurstva
 ni gatavidedjau in im. þoei anþar ainshun ni gatavida. fravaurht ni habaidedeina. ip nu jah gasewun
 25 mik jak-sijaidedun jah mik jah attan meinana. ak ei usfulluodedi vaurd þata gamelido in vitoda ize. ei
 26 sijaidedun mik arvo. apþan þan qimip parakletus. þanei ik insandja izvis fram attin. abman sunjos. ize
 27; xvi, 1 fram attin urrinuip. sa veitvodeip bi mik. jah þan jus veitvodeip. unte fram fruma nuip mis sijuþ. þata
 2 rodida izvis ei ni afmarzjaindau: us gaqumþim dreiband izvis. akei qimip weila ei sawasuh ize usqimip
 3 izvis þuggkeip hunsla saljan gupa. jah þata taujand. unte ni uskunþedun attan nih mik. akei þata rodida
 4 izvis. ei biþe qimai so weila ize. gamuneip þize. þatei ik qap izvis. ip þata izvis fram fruma ni qap.
 5 unte miþ izvis vas. ip nu gagga du þamma sandjandin mik. jah ainshun us izvis ni fraihniþ mik. waþ
 6, 7 gaggis. akei unte þata rodida izvis. gauriþa gadaubida izvar hairto. akei ik sunja izvis qiþa. batizo
 ist izvis ei ik galeipau. unte jabai ik ni galeiþa. þarakletus ni qimip at izvis. apþan jabai gagga.
 8 sandja ina du izvis. jah qimands is gasakiþ þo manaseþ bi fravaurht jah bi garaihiþa jah bi staua.
 9, 10 bi fravaurht raihtis þata. þatei ni galaubjand du mis. ip bi garaihiþa. þatei du attin meinamma
 11, 12 gagga jah ni þanaseiþs saiwiþ mik. ip bi staua. þatei sa reiks þis fairwaus afdomiþs varþ. nauh
 13 ganoh skal qiþan izvis. akei ni maguþ frabairan nu. ip þan qimip jains. abma sunjos. briggip izvis
 in allai sunjai. nih þan rodeip af sis silbin ak sva filu sve hauseip. rodeip jah þata anavairþo ga-
 14, 15 teihip izvis. jains mik haubeip. unte us meinamma aiþip jah gateihip izvis. all þatei aih atta. mein
 16 ist. dubþe qap þatei us meinamma niþip jah gateihip izvis. leitil nauh jah ni saiwiþ mik. jah astra
 17 leitil jah gasaiwiþ mik. unte ik gagga du attin. þaruh qeþun us þaim siponjam du sis misso. wa ist
 þata þatei qiþip unsis. leitil ei ni saiwiþ mik jah astra leitil jah gasaiwiþ mik. jah þatei ik gagga du
 18, 19 attin. qeþunuh þata wa sijai þatei qiþip. leitil. ni vitum wa qiþip. ip iesus vissuh þatei villedun ina
 fraihnan jah qap im. bi þata sokeip miþ izvis misso. þatei qap. leitil jah ni saiwiþ mik. jah astra

INTERPRETATIO.

meum verbum servarent, etiam vestrum servent. 21. Sed hoc omne faciunt vobis ob nomen meum; nam non noscunt hunc mittentem me. 22. Nisi venirem et loquerer ad eos, peccatum non haberent; verum nunc excusationem non habent ob peccatum suum. 23. Qui me odit, etiam patrem meum odit. 24. Si hæc opera non facerem in iis, quæ alius ullus non fecit, peccatum non haberent; verum nunc etiam viderunt me et oderunt et me et patrem meum. 25. Sed ut impleretur verbum hoc scriptum in lege eorum, quod oderunt me frustra. 26. At cum venit paracletus, quem ego mitto vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre exit, hic testatur de me. 27. Et autem vos testamini, nam a principio cum me estis. xvi, 1. Hoc locutus sum vobis, ut non sollicitemini. 2. E conciliis pellunt vos; sed venit hora, ut quisque qui occidit vos, patet sacrificia offerre Deo. 3. Et hoc faciunt, quia non cognoverunt patrem, nec me. 4. Sed hoc locutus sum vobis, ut eum veniat hæc hora eorum, recordemini horum, quod ego dixi vobis; verum hoc vobis a principio non dixi, nam cum vobis fui; 5. verum nunc eo ad hunc mittentem me, et ullus e vobis non interrogat me: quo vadis? 6. Sed quia hoc locutus sum vobis, tristitia obduravit vestrum cor. 7. Sed ego veritatem vobis dico; melius est vobis ut ego eam; nam si ego non eo, paracletus non venit ad vos; at si eo, mitto eum ad vos. 8. Et veniens is arguit hunc mundum de peccato et de justitia et de judicio. 9. De peccato quidem hoc, quod non credunt ad me; 10. verum de justitia, quod ad patrem meum eo, et non amplius videtis me; 11. verum de judicio, quod hic princeps hujus mundi damnatus fuit. 12. Adhuc satis debeo dicere vobis, sed non potestis ferre nunc; 13. verum cum venit ille, spiritus veritatis, ducit vos in omnem veritatem, neque enim loquitur a se ipso, sed tam multum quam audit, loquitur et hoc futurum nuntiat vobis. 14. Ille me aliat, nam e meo sumit et nuntiat vobis. 15. Omne quod habet pater, meum est; ideo dixi, quod e meo sumit et nuntiat vobis. 16. Paucum adhuc et non videtis me, et iterum paucum et videtis me; nam ego eo ad patrem. 17. Tunc dixerunt ex his discipulis ad se invicem: quid est hoc quod dicit nobis, paucum ut non videatis me, et iterum paucum et videtis me, et quod ego eo ad patrem? 18. Dixeruntque hoc, quid sit, quod dicit paucum; non scimus, quid dicit. 19. Verum Iesus scivit, quod voluerunt eum interrogare et dixit iis: ob hoc quæritis cum vobis invicem, quod dixi, paucum et non

ANNOTATIONES.

xv, 21. sandjandan] J. St. ✕ sandjandin.
 xv, 22. nih] Ilz. ✕ ni.
 xv, 24. anþar ainshun] ¶ gr. omn. — mik] pr. me, ° gr.
 xv, 25. þata] St. ✕ þaþa. — gamelido] J. ✕ melido. — arvo] J. St. B. ✕ arujo.
 xv, 26. sa] St. ✕ sai.
 xv, 27. þan jus] ¶ gr. omn.
 xvi, 4. ize] eorum, ° gr. omn. præter cod. 11 ap. Mi., qui cum sequens ἀπό, a nostro per þize redditum, omittat, veremur ne alterutrum e margine in textum illatum sit, cf. ad xiii, 20; L. v, 35.
 xvi, 6. gadaubida] obduravit, Ulf. πεπάρωσεν (xii, 40) pro πεπλήρωσεν legit.
 xvi, 7. izvis qiþa] ¶ gr. — parakletus] St. ✕ parakletus. — jabai] sec. J. ✕ gabai.
 xvi, 9. þata] hoc, ° gr. omn. et apud Goth. maxi-

me offendit; nisi ad similitudinem locorum Mc. ix, 23; L. i, 62; ix, 46 dictum est, quod ut sit veremur; quia þata illis locis ubique habet, quo referatur, h. l. autem non habet, neque in gr. est ejus ullum vestigium: delendum est tanquam mendum librarii propter sequens þatei, cf. ad Cor. II, x, 12.

xvi, 13. anavairþo] Z. ✕ anavairhto.
 xvi, 16. nauh] adhuc, ° gr. omn. — ik] ego, ° gr.

xvi, 17. siponjam] Ulf. c. codd. 7 et x ap. Mi. ° ἀπο. — ei] ut, gr. omn. xai, Ulf. autem ita loquitur, ut de more suo sermonem variet, cf. L. vi, 37, ubi nisi cum codd. ina pro xai οὐ legit, eandem ob causam, quam indicavimus, ei pro jah posuit.

xvi, 18. qeþunuh] vid. ad x, 20.
 xvi, 19. ip] verum, ° gr. — iesus vissuh] ¶ gr. omn.

20 leitil jah gasaiwiþ mik. amen amen qiþa izvis þei greitip jah gaunof jus ip manaseþs faginof. jus
 21 saurgandans vairþip. akei so saurga izvara du fahedai vairþip. qino þan bairip. saurga habaid.
 unte qam weila izos. Ip biþe gabauran ist barn. ni panaseiþs ni gaman þizos aglons saura fahedai.
 22 unte gabaurans varþ manna in fairwau. jah pan jus auk nu saurga habaip. ip aftra saiwa izvis jah
 23 faginof izvar hairto. jah þo fahed izvara ni ainshun nimip af izvis. jah in jainamma daga mik ni
 fraihmip vaihtais. amen amen qiþa izvis þatei þiswah þei bidjip attan in namin meinamma. gibip
 24 izvis. und hita ni beduþ ni vaihtais in namin meinamma. bidjaiþ jah nimip ei faheþs izvara sijai
 25 usfullida. þata in gajukom rodida izvis. akei qimip weila. þanuh izvis ni þanaseiþs in gajukom
 26 rodja. ak andaugiba bi attan gateiha izvis. in jainamma daga in namin meinamma bidjip. jah ni
 27 qiþa izvis. þei ik bidjau attan bi izvis. ak silba atta frijof izvis. unte jus mik frijodeduþ jah galau-
 28 bideduþ þatei ik fram guþa urrann. uzuhiddja fram attin jah atiddja in pana fairwu. aftra bileiþa
 29 þamma fairwau jah gagga du attin. þaruh qeþun þai siponjos is. sai. nu andaugiba rodeis jah gaju-
 30 kono ni ainohun qiþis. nu vitum ei þu kant alla jah ni þarft ei þuk was fraihnai. bi þanma galaub-
 31, 32 jam þatei þu fram guþa urrant. andhof im iesus. nu galaubeiþ. sai. qimip weila jah nu qam ei
 33 distahjada warjizuh du seinu jah mik ainona bileiþip. jah ni im ains. unte atta miþ mis ist. þata
 rodida izvis. þei in mis gavairþi aigeip. in þamma fairwau aglons habaid. akei þrafsteiþ izvis. *
 xvii. 1 gajukaida þana fairwu. þata rodida iesus uzuhhof augona seinu du himina jah qap. atta.
 2 qam weila. hauhei þeinana sunu. ei sunus þeins haujai þuk. svasve atgaft imma
 3 valdufni allaize leike ei all þatei atgaft imma. gibai im libain aiveinon. soh þan ist so aiveino
 4 libains. ei kunneina þuk ainawa sunja guþ jah þanei insandides iesu xristu. ik þuk haubida ana
 5 airþai. vaurstv ustauli. þatei atgaft mis du vaurkjan. jah nu hauhei mik. þu atta. at þus silbin
 6 þamma vulþau. þanei habaida at þus. faurþizei sa fairwus vesi. gabairhtida þeinata namo mannam.
 þanzei atgaft mis us þamma fairwau. þeinai vesun jah mis atgaft ins. jah þata vaurd þeinata gafa-

INTERPRETATIO.

videtis me, et iterum paucum et videtis me. 20. Amen, amen dico vobis, quod ploratis et lugetis vos, verum mundus gaudet; vos moerentes fitis, sed hic moeror vester ad lætitiā fit. 21. Mulier cum parit, moerorem habet, nam venit hora ejus; verum cum natus est puer, non amplius non recordatur hujus afflictionis præ lætitiā, quia natus fuit homo in mundo. 22. Et autem vos enim nunc moerorem habetis; verum iterum video vos, et gaudet vestrum cor, et hanc lætitiā vestram non ullus sumit a vobis. 23. Et in illo die me non interrogatis quidquam; amen, amen dico vobis, quod, quæcunque quod oratis patrem in nomine meo, dat vobis. 24. Usque hodiernum non orastis non quidquam in nomine meo; oratis et sumitis, ut lætitiā vestra sit completa. 25. Hoc in parabolis locutus sum vobis; sed venit hora, tunc vobis non amplius in parabolis loquor, sed palam de patre nuntio vobis. 26. In illo die in nomine meo oratis, et non dico vobis, quod ego orem patrem pro vobis; 27. sed ipse pater amat vos, quia vos me amavistis et credidistis, quod ego a Deo exii. 28. Exii a patre et descendi in hunc mundum; iterum relinquo hunc mundum et eo ad patrem. 29. Tunc dixerunt hi discipuli ejus: ecce, nunc palam loqueris et parabolarum non ullam dicis. 30. Nunc scimus quod tu scis omnia et non indiges, ut te quis interroget; de hoc credimus, quod tu a Deo existi. 31. Respondit iis Iesus: nunc creditis? 32. Ecce, venit hora et jam venit, ut dissipetur quisque ad sua, et me solum relinquitis, et non sum solus, nam pater cum me est. 33. Hoc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis; in hoc mundo afflictiones habetis, sed consolamini vos; ego subjugavi hunc mundum. xvii, 1. Hoc locutus est Iesus elevavitque oculos suos ad cælum et dixit: pater, venit hora, alta tuum filium, ut filius tuus altet te. 2. Sicut dedisti ei imperium omnium corporum, ut omne, quod dedisti ei, det iis vitam æternam. 3. Hæc autem est hæc æterna vita, ut noscant te unum vere Deum et quem misisti, Iesum Christum. 4. Ego te altavi in terra; opus perfecti, quod dedisti mihi ad operandum. 5. Et nunc alta me, tu pater, apud te ipsum hoc splendore, quem habui apud te, antequam hic mundus esset. 6. Manifestavi tuum nomen hominibus, quos dedisti mihi ex hoc mundo; tui fuerunt, et mihi dedisti eos, et hoc ver-

ANNOTATIONES.

xvi, 20. jus] sec.; Ulf. c. codd. ° ðé.
 xvi, 21. gabauran ist] natus est (puer), gr. omn. γεννησθ (puerum mulier). — ni þanaseiþs ni] vid. ad vii, 42.
 xvi, 22. þan] gr. omn. post jus. — saurga] gr. ante auk; quod autem Sch. Goth. in eorum numerum refert, qui νῦν μέν pro μέν νῦν legant, erravit.
 xvi, 23. þiswah þei] sic cod. Arg.; St. Z. * þiswah þei.
 xvi, 24. faheþs] vid. ad xv, 11.
 xvi, 25. akei] sed, ° gr. — panuh] tunc, gr. omn. ὅτε. — izvis] sec., gr. omn. post rodja.
 xvi, 27. ak] sed, gr. omn. γάρ, quod tamen Goth. per ak reddit etiam Eph. ii, 10.
 xvi, 28. uzuhiddja] vid. ad Mc. xiv, 44. — atiddja] St. * attiddja.
 xvi, 29. þaruh] tunc, ° gr. omn. — qeþun] Ulf. c. codd. ° αὐτῶ. — gajukono] J. St. * gajukno.
 xvi, 30. þu] utr. tu, ° gr. omn. — þuk was] ¶ gr.

omn. — fraihnai] Z. * frahnai.
 xvi, 31. im] J. B. * him.
 xvi, 32. distahjada] dissipetur, gr. omn. σκορπισθητε. — seinu] hæc forma, quam Z. in seinaim mutare malebat, nobis genitivus pronominis reciproci esse videtur, uti L. vii, 32; du seinu autem elliptice dictum est, uti L. xix, 7 du frau urhtis mans, vid. ad L. viii, 49.
 xvi, 33. fairwu] J. St. * fairwau.
 xvii, 1. uzuhhof] elevavitque, vid. ad xvii, 26 et ad Mc. xiv, 44. — ei] Ulf. c. codd. ° xai.
 xvii, 5. sunja] vere, jam Z. recte animadvertit, sunja esse adverbium, cf. alja, sic etiam L. ix, 27 sunja secundum gr. (ἀλθῶς) pro adverbio haberi potest.
 xvii, 5. at þus] gr. omn. post vesi; Ulf. c. verss.
 xvii, 6. atgaft ins] ¶ gr. omn.

7, 8 staidedun. nu uskunþa ei alla. þoei atgast mis. at þus sind. unte po vaurda. þoei atgast mis. atgast
 9 im. jah eis nemun bi sunjai þatei fram þus urraun jah galaubidedun þatei þu mik insandides. ik bi
 10 ins bidja. ni bi þo manaseþ bidja ak bi þans þanzei atgast mis. unte þeinai sind. jah meina alla
 11 þeina sind jah þeina meina jah haubiþs im in þaim. ni þanaseiþs im in þamma fairwau. iþ þai in
 þamma fairwau sind. jah ik du þus gagga. atta veiha. fastai ins in namin þeinamma. þanzei atgast
 12 mis ei sijaina ain svasve vit. þan vas miþ im in þamma fairwau. ik fastaida ins in namin þei-
 namma. þanzei atgast mis. gafastaida. jah ainshun us im ni fraqistnoda niba sa sunus fralustais. ei
 13 þata gamelido usfulliþ vaurþi. iþ nu du þus gagga jah þata rodja in manasedai. ei habaina sabed
 14 meina usfullida in sis. ik atgaf im vaurd þeinata. jah so manaseþs sijaida ins. unte ni sind us þamma
 15 fairwau. svasve ik us þamma fairwau ni im. ni bidja ei usnimais ins us þamma fairwau ak ei bair-
 16 gais im saura þamma unseljin. us þamma fairwau ni sind. svasve ik us þamma fairwau ni im.
 17, 18 veihei ins in sunjai. vaurd þeinata sunja ist. svasve mik insandides in manaseþ. svah ik insandida
 19, 20 ins in þo manased. jah fram im ik veiha mik silban. ei sijaina jah eis veihei in sunjai. aþþan ni bi
 21 þans bidja ainans ak bi þans galaubjandans þairh vaurda ize du mis. ei allai ain sijaina svasve þu.
 atta. in mis jah ik in þus. ei jah þai in uggkis ain sijaina. ei so manaseþs galaubjai þatei þu mik
 22, 23 insandides. jah ik vulþu. þanei gast mis. gaf im ei sijaina ain svasve vit ain siju. ik in in jah þu in
 mis. ei sijaina ustaubanai du ainamma jah kunnei so manaseþs þatei þu mik insandides jah frijodes
 24 ins svasve mik frijodes. atta. þatei atgast mis. viljau ei þarei im ik jah þai sijaina miþ mis. ei
 25 saiwaina vulþu meinana. þanei gast mis. unte frijodes mik faur gaskast fairwaus. atta garaihta. jah
 26 so manaseþs þuk ni uskunþa. iþ ik þuk kunþa jah þai uskunþedun þatei þu mik insandides. jah
 XVIII. 1 gakannida im namo þeinata jah kannja ei friaþva. þoei frijodes mik. in im sijai jah ik in im. þata
 qiþands iesus usiddja miþ siponjam seinaim ufar rinnon þo kaidron. þarei vas aurtigards. in þanei
 2 galaiþ iesus jah siponjos is. vissuh þan jah iudas sa galevjands ina þana stad. þatei ufta gaiddja
 3 iesus jainar miþ siponjam seinaim. iþ iudas nam hansa jah þize gudjane jah fareisaie andbalhtans
 4 iddjuh jaindvairþs miþ skeimam jah haizam jah vepnam. iþ iesus vitands alla þoei qemun ana ina
 5 usgaggands ut qap im. wana sokeiþ. andhafjandans imma qepun. iesu þana nazorau. þaruh qap im

INTERPRETATIO.

bum tuum servaverunt. 7. Nunc cognovi, quod omnia, quæ dedisti mihi, apud te sunt; 8. quod hæc verba, quæ dedisti mihi, dedi iis et ii acceperunt in veritate, quod a te exii, et crediderunt, quod tu me misisti. 9. Ego pro iis oro, non pro hoc mundo oro, sed pro his, quos dedisti mihi; nam tui sunt. 10. Et mea omnia tua sunt, et tua mea, et altatus sum in his. 11. Non amplius sum in hoc mundo; verum hi in hoc mundo sunt, et ego ad te eo. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut nos. 12. Cum fui cum iis in hoc mundo, ego servavi eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, conservavi, et ullus ex iis non periit, nisi hic filius perdi ionis, ut hoc scriptum impletum fieret. 13. Verum nunc ad te eo et hoc loquor in mundo, ut habeant lætitiā meam completam in se. 14. Ego dedi iis verbum tuum, et hic mundus odio habuit eos; nam non sunt ex hoc mundo, sicut ego ex hoc mundo non sum. 15. Non oro, ut auferas eos ex hoc mundo, sed ut tuearis eos ab hoc malo. 16. Ex hoc mundo non sunt, sicut ego ex hoc mundo non sum. 17. Sanctifica eos in veritate; verbum tuum veritas est. 18. Sicut me misisti in mundum, sic ego misi eos in hunc mundum, 19. et pro iis ego sanctifico me ipsum, ut sint etiam ii sancti in veritate. 20. At non pro iis oro solis, sed pro his credentibus per verba eorum ad me, 21. ut omnes unum sint, sicut tu, pater, in me et ego in te, ut etiam hi in nobis unum sint; ut hic mundus credat, quod tu me misisti. 22. Et ego splendorem, quem dedisti mihi, dedi iis, ut sint unum, sicut nos unum sumus. 23. Ego in iis et tu in me, ut sint perfecti ad unum et cognoscat hic mundus, quod tu me misisti et amasti eos, sicut me amasti. 24. Pater, quod dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, etiam hi sint cum me, ut videant gloriam meam, quam dedisti mihi, quia amasti me ante creationem mundi. 25. Pater juste, et hic mundus te non cognovit; verum ego te cognovi et hi cognoverunt, quod tu me misisti. 26. Et notificavi iis nomen tuum et notifico, ut amor, quo amasti me, in iis sit et ego in iis. XVIII, 1. Hoc dicens Iesus exiit cum discipulis suis trans torrentem, hunc Cedron, ubi fuit hortus, in quem ivit Iesus et discipuli ejus. 2. Scivit autem etiam Iudas, hic prodens eum, hunc locum, quod sæpe convenit Iesus illic cum discipulis suis. 3. Verum Iudas cepit cohortem et horum sacerdotum et Farisæorum ministros ivitque illuc cum facibus et tædis et armis. 4. Verum Iesus sciens omnia, quæ venerunt super eum, exiens foras dixit iis: quem quæritis? 5. Respondentes ei dixerunt: Iesum, hunc Nazoræum. Tunc dixit iis Iesus: ego

ANNOTATIONES.

xvii, 8. *nemun*] Ulf. c. codd. ° καὶ ἔγνωσαν.
 xvii, 11. *init.* Ulf. ° καὶ. — *panzei*] quos, gr. ὧ.
 xvii, 14. *so*] St. ✕ *sa.* — *ni im*] gr. ante *us*.
 xvii, 17. *sunjai*] Ulf. c. codd. ° σοῦ.
 xvii, 18. *svah*] vid. ad xv, 9. — *manased*] J. St. +
manaseþ.
 xvii, 19. *sijaina*] gr. post *eis*.
 xvii, 20. *ak*] Ulf. ° καὶ. — *vaurda*] verba, gr. omn.
 λόγου.
 xvii, 22. *siju*] edit. + *sijum*, vid. ad x, 30. Mc.
 x, 39.
 xvii, 23. *jah*] sec., Ulf. ° ἵνα.
 xvii, 24. *þatei*] quod, gr. οὗς. — *im ik*] sic cod.

Arg.; Z. + *ik im*.
 xviii, 1. *iesus*] sec., sic cod. Arg., vid. ad Mc.
 1, 42.
 xviii, 2. *galevjands*] J. St. B. + *levjands*, in cod.
 Arg. *ga* supra lineam scriptum est.
 xviii, 3. *miþ*] Z. ✕ *mit.* — *skeimam*] sic cod.
 Arg. pro qua lectione Zahnii conjectura *skeinam*
 probabilis videtur, ut *skein* a *skeinan* verbo (L. ix,
 29; xvii, 24; Cor. II, iv, 6) formatum sit.
 xviii, 5. *andafjandans* — *qepun*] respondentes —
 dixerunt, gr. ἀπεκρίθησαν. — *þaruh*] tunc, ° gr.
 omn.

6 iesus. ik im. stopuh þan jah iudas sa levjands ina miþ im. þaruh sve qap im. þatei ik im. galipun
 7 ibukai jah gadrusun dalap. þaproh þan ins astra frah. wana sokeiþ. iþ eis qepun. iesu þana nazo-
 8, 9 raiu. andhof iesus. qap izvis þatei ik im. jabai nu mik sokeiþ. letiþ þans gaggan. ei usfullnodedi
 10 þata vaurd þatei qap. ei þanzei atgaf mis. ni fraqistida ize ainummehun. iþ seimon þaitrus habands
 hairu uslauk ina jah sloh þis auhumistins gudjins skalk jah afmaimait imma auso, tailisvo. sah
 11 þan haitans vas namin malkus. þaruh qap iesus du þaitrau. lagei þana hairu in sodr. stiki
 12 þanei gaf mis atta. niu drigkau þana. þaruh hansa jah sa þusundifaps jah andbahtos
 13 iudaie undgripun iesu jah gabundun ina jah gatauhun ina du annin frumist. sa vas auk svaihra
 14 kajafin. saei vas auhumists veiha þis atapnjis. vazuh þan kajafa. saei garaginoda iudaium.
 15 þatei batizo ist. ainana mannan fraqistjan saur managein. þaruh laistida iesu seimon þaitrus
 jah anþar siponeis. sah þan siponeis vas kunþs þamma gudjin. jah miþinngalaiþ miþ iesua in
 16 rohsn þis gudjins. iþ þaitrus stop at daurom uta. þaruh usiddja ut sa siponeis anþar. saei vas
 17 kunþs þamma gudjin. jah qap dauravardai jah attauh inn þaitru. þaruh qap jaina þivi so daura-
 18 vardo du þaitrau. ibai jah þu þize siponje is þis mans. iþ is qap. ni im. þaruh stopun skalkos jah
 andbahtos haurja vaurkjandans. unte kald vas. jah varmidedun sik. jah þan vas miþ im þaitrus
 19, 20 standands jah varmjands sik. iþ sa auhumista gudja frah iesu bi siponjans is jah bi laisein is. and-
 hof imma iesus. ik andaugjo rodida manasedai. ik sinteino laisida in gaqumpai jah in gudhusa. þa-
 21 rei sinteino iudaicis gaqimand. jah þiubjo ni rodida vaiht. wis mik fraihnis. fraihn þans hausjan-
 22 dans. wa rodidedjau du im. sai. þai vitun. þatei qap ik. iþ þata qiþandin imma sums andbahte
 23 standands gaf slah lolin iesua qapuh. svau andhafjis þamma reikistin gudjin. andhof iesus. jabai
 24 ubilaba rodida. veitvodei bi þata ubil. aipþau jabai vaila. duwe mik slahis. þaruh insandida ina
 25 annas gabundanana du kajafin þamma maistin gudjin. iþ seimon þaitrus vas standands jah varm-
 jands sik. þaruh qepun du imma. niu jah þu þize siponje þis is. iþ is afaiak jah qap. ne. ni im.
 26 qap sums þise skalke þis maistins gudjins. sah niþjis vas. þammei afmaimait þaitrus auso. niu þuk

INTERPRETATIO.

sum. Stetit autem etiam Iudas, hic prodens eum, cum iis. 6. Tunc uti dixit iis, quod ego sum, iverunt retro-versi et ceciderunt deorsum. 7. Deinde autem eos iterum interrogavit: quem quæritis? Verum ii dixerunt: Iesum, hunc Nazoræum. 8. Respondit Iesus: dixi vobis, quod ego sum; si nunc me quæritis, sinite hos ire. 9. Ut impleretur hoc verbum, quod dixit, quod quos dedit mihi, non perdidit eorum unum. 10. Verum Simon Petrus, habens gladium, eduxit eum et percussit hujus summi sacerdotis servum et abscidit ei aurem dextram; hic autem vocatus fuit nomine Malcus. 11. Tunc dixit Iesus ad Petrum: pone hunc gladium in vaginam; calicem, quem dedit mihi pater, nonne bibam hunc? 12. Tunc cohors et hic centurio et ministri Iudæorum prehenderunt Iesum et vinxerunt eum. 13. et duxerunt eum ad Annam primum; hic fuit enim socer Cajafæ, qui fuit summus sacerdos hujus anni. 14. Fuit autem Cajafa, qui consuluit Iudæis, quod melius est, unum hominem perire pro populo. 15. Tunc secutus-est Iesum Simon Petrus et alius discipulus; hic autem discipulus fuit notus huic sacerdoti, et simul-introivit cum Iesu in atrium hujus sacerdotis. 16. Verum Petrus stetit ad portas foras. Tunc exiit foras hic discipulus alter, qui fuit notus huic sacerdoti, et dixit janitrici. et adduxit intro Petrum. 17. Tunc dixit illa serva hæc janitrix ad Petrum: num etiam tu horum discipulorum es hujus hominis? Verum is dixit: non sum. 18. Tunc steterunt servi et ministri prunam facientes, nam frigidum fuit, et calefecerunt se et autem fuit cum iis Petrus, stans et calefaciens se. 19. Verum hic summus sacerdos interrogavit Iesum de discipulis ejus et de doctrina ejus. 20. Respondit ei Iesus: ego palam locutus-sum mundo; ego semper docui in concilio et in templo, ubi semper Iudæi conveniunt, et occulte non locutus-sum quidquam. 21. Quid me interrogas? Interroga hos audientes, quid locutus-sim ad eos. Ecce, hi sciunt, quod dixi ego. 22. Verum hoc dicente eo, quidam ministrorum stans dedit ictum vola Iesu dixitque: sicne respondes huic summo sacerdoti? 23. Respondit Iesus: si male locutus-sum, testare de hoc malo; aut si bene, cur me percutis? 24. Tunc misit eum Annas vinctum ad Cajafam, hunc summum sacerdotem. 25. Verum Simon Petrus fuit stans et calefaciens se; tunc dixerunt ad eum: nonne etiam tu horum discipulorum hujus es? Verum is negavit et dixit: minime, non sum. 26. Dixit quidam horum servorum hujus summi sacerdotis, hincque cognatus fuit,

ANNOTATIONES.

xviii, 7. *astra*] gr. omn. ante *þaproh*.
 xviii, 8. *gaggan*] St. ✕ *gaggam*.
 xviii, 9. *atgaf*] sic cod. Arg.; Hz. et editt. *atgast* (dedisti) c. gr. omn. (δίδωκας).
 xviii, 10. *sah* — *namin*] hic — nomine, gr. ἢν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ: cæterum Z. + *sa*.
 xviii, 13. *sa*] hic, ° gr. — *kajafin*] (Massm. Skeir. p. 59 +) errore librarii pro *kajafins* scriptum esse suspicatur, sed errat ipse vir doctus, nam sic Gotthi dativo pro genitivo uti solent. — *þis atapnjis*] J. St. ✕ *þiza taþnjis*; veram lectionem jam Maresch. p. 408 commendavit.
 xviii, 15. *þaitrus*] cod. Arg. ✕ *þrus*, nunquam hoc nomen per compendium scribitur, nec si scribe-retur, signum notæ deesse deberet; cf. Cor. II, xi, 5. — *miþinngalaiþ*] St. ✕ *miþiggalaiþ*.
 xviii, 16. *þaitru*] J. St. ✕ *þaitrus*.

xviii, 17. *iþ*] verum, ° gr. omn. — *is qap*] ¶ gr. omn.
 xviii, 18. *standands*] St. ✕ *standans*, sic vs. 22.— *jah*] ult., Z. ° ✕.
 xviii, 20. *sinteino*] semper, gr. πάντες.
 xviii, 22. *þata*] J. St. ✕ *þana*. — *qiþandin im na*] ¶ gr. — *standands*] vid. ad vs. 18. — *slah lofin*] J. St. ✕ *ict*. — *svau*] J. St. B. ✕ *svah*.
 xviii, 23. *andhof*] Ulf. ° ἀντῶ.
 xviii, 24. *þanuh*] tunc, ° gr. — *gabundanana*] J. St. ✕ *gabundana*.
 xviii, 25. *þaitrus*] J. St. B. ✕ *þaitraus*. — *vas*] gr. omn. ante *seimon*. — *iþ*] sec. verum, ° gr. — *is afaiak*] ¶ gr. — *ne*] minime, ° gr. omn.
 xviii, 26. *sah*] hicque, pro *saei* (qui); a Grim. III. 23 sq. et a nobis (ad Mc. II, 11 et Cor. I, xvi, 13) observatum est, *uh* encliticam particulam idem quod

27, 28 sah ik in aurtigarda miþ imma. þaruh aftra afaiaik paitrus. jah suns hana brukida. iþ eis tauhun
iesu fram kajafin in praitoriaun. þaruh vas maurgins. iþ eis ni idjedun in praitoria. ei ni hisaul-
29 nodedeina ak matidedeina pasxa. þaruh atiddja ut peilatus du im jah qap. wo vrohe bairiþ ana
30 þana mannan. andhofun jah qepun du imma. nih vesi sa ubiltojis. ni þau veis atgebeima pus ina.
31 þaruh qap im peilatus. nimiþ ina jus jah bi vitoda izvaramma stojþ ina. iþ eis qepunuh du imma
32 iudaieis. unsis ni skuld ist usqiman manne ainummehun. ei vaurd frauins usfullnodedi. þatei qap
33 bandvjands wileikamma daupau skulda gasviltan. galaþ in praitauria aftra peilatus jah vopida iesu
34 qapuh imma. þu is þiudans iudaie. andhof iesus. abu þus silbin þu þata qipis þau anparai þus qepun
35 bi mik. andhof peilatus. vaitei ik iudaius im. so þiuda þeina jah gudjans anafulhun þuk mis. wa ga-
36 tavides. andhof iesus. þiudangardi meina nist us þamma fairwau. iþ us þamma fairwau vesi meina
þiudangardi. aipþau andbahtos meinai usdaudidedeina. ei ni galeviþs vesjau iudaium. iþ nu þiudan-
37 gardi meina nist þapro. þaruh qap imma peilatus. an nuh þiudans is þu. andhafjands iesus. þu qipis
ei þiudans im ik. ik du þamma gabaurans im jah du þamma qam in þamma fairwau ei veitvodjau sun-
38 jai. wazuh saei ist sunjos. hauseiþ stibnos meinazos. þaruh qap imma peilatus. wa ist so sunja. jah
39 þata qipands galaþ ut du iudaium jah qap im. ik ainohun fairino ni bigita in þamma. iþ ist biuhti izvis
40 ei ainana izvis fraletau in pasxa. vileidu nu ei fraletau izvis þana þiudan iudaie. iþ eis broppedun
xix. 1 aftra allai qipandans. ne þana ak barabban. sah þan vas sa barabba vaidedja. panuh þan nam pei-
2 latus iesu jah uslaggy. jah þai gadrauhteis usvundun vippja us þaurnum jah galagidedun imma
3 ana haubid jah vastjai paupurodai gavasidedun in jah qepun. hails þiudans iudaie. jah gebun imma
4 slahins losm. atiddja aftra ut peilatus jah qap im. sai. attiuha izvis ina ut ei viteiþ þatei in imma
5 ni ainohun fairino bigat. þaruh usiddja ut iesus bairands þana þaurneinan vaip jah þo paupuro-
6 don vastja jah qap im. sa ist sa manna. þaruh biþe sewun ina þai maistans gudjans jah andbahtos.

INTERPRETATIO.

qui abscidit Petrus aurem : nonne te vidi ego in horto cum eo? 27. Tunc iterum negavit Petrus, et statim gallus cantavit. 28. Verum ii duxerunt Iesum a Cafasa in prætorium. Tunc fuit mane; verum ii non ierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ederent pascha. 29. Tunc ixit foras Pilatus ad eos et dixit: quam accusationum fertis contra hunc hominem? 30. Responderunt et dixerunt ad eum: nisi esset hic maleficus, non utique nos traderemus tibi eum. 31. Tunc dixit iis Pilatus: sumite eum vos et secundum legem vestram iudicate eum! Verum ii dixerunt ad eum Iudæi: nobis non licitum est, occidere hominum unum. 32. Ut verbum domini impleretur, quod dixit significans, quali morte debuit mori. 33. Ixit in prætorium iterum Pilatus et vocavit Iesum dixitque ei: tu es rex Iudæorum? 34. Respondit Iesus: abne te ipso tu hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? 35. Respondit Pilatus: num ego Iudæus sum? Hæc gens tua et sacerdotes tradiderunt te mihi; quid fecisti? 36. Respondit Iesus: regnum meum non est ex hoc mundo; si ex hoc mundo esset meum regnum, utique ministri mei decertarent, ut non traditus essem Iudæis; verum nunc regnum meum non est hinc. 37. Tunc dixit ei Pilatus: an igitur rex es tu? Respondens Iesus: tu dicis, quod rex sum ego; ego ad hoc natus sum et ad hoc veni in hunc mundum, ut tester veritati; quisque qui est veritatis, audit vocem meam. 38. Tunc dixit ei Pilatus: quid est hæc veritas? Et hoc dicens ixit foras ad Iudæos et dixit iis: ego ullam culparum non inveni in hoc. 39. Verum est consuetudo vobis, ut unum vobis dimittam in pascha; vultisne igitur, ut dimittam vobis hunc regem Iudæorum? 40. Verum ii clamaverunt iterum omnes dicentes: minime hunc, sed Barabham. Hic autem fuit hic Barabhas maleficus. xix, 1. Tunc autem cepit Pilatus Iesum et flagellavit. 2. Et hi milites flexerunt coronam spinis ei posuerunt ei in capite et veste purpurata induerunt eum. 3. et dixerunt: salve, rex Iudæorum! et dederunt ei ictus vola. 4. Ixit iterum foras Pilatus et dixit iis: ecce, adduco vobis eum foras, ut sciatis quod in eo non ullam culparum inveni. 5. Tunc exiit foras Iesus portans hanc spineam coronam et hanc purpuratam vestem et dixit iis: hic est hic homo. 6. Tunc cum viderunt eum hi summi sacerdotes et ministri,

ANNOTATIONES.

jah significantem notiones singulas et nuntiata copulare; nunc discimus, eam ad pronomen demonstrativum additam relativum efficere, sic L. ii, 37; xvi, 20; xvii, 12; Cor. I, xv, 1; Philem. ii. cf. M. xxvii, 57. Præterea sah etiam pro xai αὐτός vel xai οὗτος (L. ii, 37, sq. viii, 41; xvii, 16; xix, 2) aliisque particulis copulativis ponitur, cf. M. xxvii, 44 (δὲ), J. x, 20; xvi, 18 (οὗν). xai ubi etiam significat, per uh reddi natura particulæ ipsa vetitum esse videtur, si exceperis svah = οὗτος xai Cor. I, xv, 22; II, viii, 6. Eph. v, 24 pro quo etiam svah jah dicitur Cor. II, i, 5; viii, 11; x, 7; Col. iii, 15; Thess. I, iv, 14. — ik] gr. omn. ante þuk; St. ° ✕

xviii, 28. eis] pr. ii, ° gr. omn. — ak] Ulf. c. codd. ° iya.

xviii, 30. veis] nos, ° gr. omn. — atgebeima þus] ° gr. omn.

xviii, 31. jah] Z. ° ✕. — eis] ii, ° gr. omn. postulante sensu, ut videtur; fortasse illatum est e codice, ubi pro Ἰουδαῖοι legebatur ἐκεῖνοι; alterutrum igitur abundat, cf. ad L. v, 35; J. xiii, 29; xvi, 4; Cor. I, xv, 19; cf. tamen Mc. i, 16 ubi Ulf. c. codd. broþar is þis simonis legit.

xviii, 32. frauins] domini, gr. Ἰησοῦ.

xviii, 33. galaþ] Ulf. ° οὗν.

xviii, 34. andhof] Ulf. c. codd. ἀντῶ. — abu] i. e. cf-u, abne.

xviii, 35. vaitei] St. ✕ vaite.

xviii, 36. meina þiudangardi] ° gr. — usdaudidedeina] cod. Arg. edit. ✕ usdaudidedeina, syllabis de et di errore librarii transpositis, sic Gal. iv, 11. arbaididedjau pro arbaididedjau, cf. L. xiv, 29.

xviii, 37. an nuh] J. St. ✕ jct. — andhafjands] respondens. gr. omn. ἀπεκρίθη. — veitvodjau] Z. ✕ veitvodjau. — stibnos meinazos] ° gr. omn.

xviii, 38. þaruh] tunc, ° gr. omn. — so] hæc, ° gr. — qipands] Ulf. ° πάλιν. — im] J. St. + du im.

xviii, 39. ei] ut, ° gr. omn. præter cod. ° ap. Mi. — fraletau izvis] ° gr.

xviii, 40. eis] ii, ° gr. omn. — sah] hic, ° gr. omn. cæterum J. St. + sa.

xix, 3. slahins losm] St. ✕ jot.

xix, 4. bigat] inveni, gr. omn. εὕρισκω.

xix, 5. ut iesus] ° gr. — sa ist] hic est, gr. omn. ἔστω.

xix, 6. fairina — bigita] ° gr. omn., cæterum J. St. B. ÷ fairino.

hropidedun qibandans. ushramei ushramei ina. qap im peilatus. nimip ina jus jah framjip. ip ik
7 fairina in imma ni bigita. andhofun imma iudaeis. veis vitop aihum. jah bi pamma vitoda unsa-
8 ramma skal gasviltan. unte sik silban gups sunu gatavida. bibe gahausida peilatus pata vaurd. mais
9 ohta sis jah galaip in praitauria aftra jah qap du iesua. wapro is pu. ip iesus andavaurdi ni gaf
10 imma. paruh qap imma peilatus. du mis ni rodeis. niu vaist patei valdufni aih uswramjan puk jah
11 valdufni aih fraletan puk. andhof iesus. ni ahtedeis valdufne ainhun ana mik. nih vesi pus atgiban
12 iupapro. duhe sa galevjands mik pus maizein fravaurht habaid. framuh pamma sokida peilatus
fraletan ina. ip iudaeis hropidedun qibandans. jabai pana fraletis. ni is frijonds kaisara. sawasuh
13 Izei piudan sik silban taujip. andstandip kaisara. panuh peilatus hausjands pize — —

INTERPRETATIO.

clamaverunt dicentes: crucifige, crucifige eum! Dixit iis Pilatus: accipite eum vos et crucifigite; verum ego culpam in eo non invenio. 7. Responderunt ei iudaei: nos legem habemus, et secundum hanc legem nostram debet mori, nam se ipsum Dei filium fecit. 8. Cum audivit Pilatus hoc verbum, magis timuit sibi 9. et ivit in praetorium iterum et dixit ad Iesum: unde es tu? Verum Iesus responsum non dedit ei. 10. Tunc dixit ei Pilatus: ad me non loqueris? nome scis, quod potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo, dimittere te? 11. Respondit Iesus: non haberes potestatem ullam in me, nisi esset tibi tradita desuper; ideo hic prodens me te majus peccatum habet. 12. Ex hoc quaesivit Pilatus, dimittere eum; verum Iudaei clamaverunt dicentes: si hunc dimittis, non es amicus Caesari; quisque qui regem se ipsum facit, resistit Caesari. 13. Tunc Pilatus audiens haec — —

ANNOTATIONES.

xix, 7. vitop] St. ✕ viþop. — gups sunu] ¶ ✕ pu.
gr. xix, 11. iupapro] Z. ✕ jupapro. — habaid] J. St.
xix, 8. bibe] Ulf. ° ovv. B. + habaip.
xix, 9. andavaurdi] cur in hac forma F. et Z. of-
fensi sint, nescimus, vid. L. II, 47 et gavaurdi Cor. xix, 12. sawasuh] sic cod. Arg.; St. Z. ✕ sah-
L. XV, 33. wazuh.
xix, 13. pize] haec (verba), gr. τουτου (τον λο-
xix, 10. paruh] tunc, ° gr. — puk] sec., St. γov).

E P I S T O L A E.

DU RUMONIM.

vi, 23 — þo auk launa fravaurhtais dauþus. ip ansts gups libains aiveino in kristau iesu frauin unsa
vii, 1 ramma. þau niu vitop. broþrjus. kunnandam auk vitop rodja. patei vitop frauinop mann sva lagga
2 weilla sve libaip. jah auk uf vaira qens at libandin abin gabundana ist vitoda. apþan jabai gasviltip
3 aba. galausjada af pamma vitoda abins. þannu þan at libandin abin haitada horinondei. jabai vairþip
vaira anþaramma. jabai gasviltip vair. vija ist þis vitodis ei ni sijai horinondei vaurþana abin anþa-
4 ramma. sva ei nu jah jus. broþrjus meinai. afdaupidai vaurþuþ vitoda þairh leuk xristaus. ei vair-

INTERPRETATIO. — AD ROMANOS.

vi, 23. — haec enim stipendia peccati mors, verum gratia Dei vita aeterna in Christo Iesu, domino nostro.
vii, 1. Aut nonne scitis, fratres, scientibus enim legem loquor, quod lex regit hominem tam longum tempus quam vivit? 2. Et enim sub viro mulier in vivente marito ligata est lege, at si moritur maritus, liberatur ab hac lege mariti. 3. Utiq; igitur in vivente marito vocatur adultera, si sit viro alii; si moritur vir, libera est hac lege, ut non sit adultera, facta marito alii. 4. Igitur nunc etiam vos, fratres mei, mortificati fuistis legi per corpus Christi, ut statis alii, huic e mortuis resurgenti, ut fructum feramus Deo.

ANNOTATIONES.

vi, 23 — xi, 33 leguntur in cod. Ambros. A.
vi, 23. auk launa] hanc nostram coniecturam Cast., qui ipse mikiluna ediderat, auctoritate eodemic A de-
nno inspecti probari constitetur. Articuli autem insolitus usus nunc non offendit, vid. xiii, 3 þai auk reiks. x, 1 sa raihtis vilja.
vii, 1. mann sva] cod. A et Cast. ✕ manns: primum manu dativum constructio frauinon verbi requirit; deinde sva, cujus nullum vestigium in cod. A cognosci Cast. dicit, ex parte tantum a librario omissum est, nam s legitur, cf. vs. 25, ubi pro ak librarius omissio k solummodo i scripsit; aut va litterae fortasse in margine scriptae litura interierunt.
vii, 2. jah auk] etenim, gr. omn. γάρ, sic Cor. I, xv, 15 jah jabai auk = et γάρ. — uf va ra] ægre desi-
deramus articulum so, quem hac verborum structura Gothi addere solent, vid. x, 8 so us galaubvintai garahitei. xi, 21 þans us gabaurþai astans; vide tamen ix, 14, ubi articulo eundem in modum omissio bivaleinai muns scribitur, cf. ad Cor. II, vii, 10. — at libandin abin] Ulf. ζωντος του ανδρος; legisse videtur, vid. vs. 3.
vii, 3. þannu] sic cod. A; Cast. ✕ þanuh; pro edito þanuh etiam Cor. I, 15, 18 þannu legendum esse censemus, nam þannu = ἄρα (vid. alom. x, 47; xiv, 12, 19; Cor. II, v, 15, all.), quod gr. omn. ibi habent. — haitada horinondei] ¶ gr. omn. — jabai] sec. Goth. ° δέ.
vii, 4. nu] nunc, ° gr. omn. — jah jus] gr. post meinai.

5 þaiþ anþaranima þamma us dauþalm urrelsandin. ei akran bairaima guþa. þan auk vesum in leika.
 6 vinnous fravaurhti þos þairh vitof vaurhtedun in liþum unsaraim du akran bairan dauþau. iþ nu
 sai andbuudanai vaurþum af vitoda gadauþnandans in þammei gahabaidai vesum svæi skalkinoma
 7 in niujþai ahmins jah ni fairniþai bokos. wa nu qiþam. vitof fravaurhts ist. ni sijai. ak fravaurht
 8 ni uskunþedjau. nih þairh vitof. unte lustu nih kunþedjau. nih vitof qeþi. ni gairnjais. iþ lev nimands
 9 fravaurhts þairh anabusn gavaurhta in mis allana lustu. unte inu vitof fravaurhts vas navis. iþ ik
 10 simle inu vitof libaida. at qimandein anabusnai fravaurhts gaqiuoda. iþ ik gadauþnoda jah bigitana
 11 varþ mis anabusns. sei vas du libainai. visan du dauþau. unte fravaurhts lev nimands þairh ana-
 12 busn uslutoda mik jah þairh þo usqam. aþþan nu sveþauh vitof veiþata jah anabusns veiþa jah
 13 garaihta jah þiuþeiga. þata nu þiuþeigo varþ mis dauþus. ni sijai. ak fravaurhts. ei uskunpa vaurþi
 fravaurhts þairh þata þiuþeigo mis gavaurkjandei dauþu. ei vaurþi ufarassau fravaurhta fra-
 14 vaurhts þairh anabusn. vitum auk þatei vitof ahmein ist. iþ ik leikeins im frabauhts uf fravaurht.
 15, 16 þatei vaurkja. ni fraþja. unte ni þatei viljau tauja. ak þatei hatja þata tauja. iþ jabai þatei ni viljau
 17 þata tauja. gaqiss im vitoda. þatei goþ. iþ nu ju ni ik vaurkja þata ak so bauandei in mis fravaurhts.
 18 vait auk þatei ni bauiþ in mis. þat-ist in leika meinamma. þiuþ. unte viljan atligiþ mis. iþ gavaurkjan
 19, 20 goþ ni bigita. unte ni þatei viljau vaurkja goþ ak þatei ni viljau ubil tauja. jabai nu þatei ni viljau
 21 ik. þata tauja. ju ni ik vaurkja ita ak sei bauiþ in mis fravaurhts. bigita nu vitof viljandin mis goþ
 22, 23 taujan. unte mis atist ubil. gavizueigs im auk vitoda guþs bi þamma innumin mann. aþþan gasaiwa
 anþar vitof in liþum meinaim andvaihandu vitoda ahmins meinis jah frahiþando mik in vitoda
 24 fravaurhtais þamma visandin in liþum meinaim. þvainans ik manna. was mik lauseiþ us þamma leika
 25 dauþaus þis. aviliudo guþa þairh iesu xristu fraujan unsarana. iau nu silba ik skalkino gaþugðai

INTERPRETATIO.

5. Cum enim essemus in carne, passionibus peccatorum hæc per legem operatæ sunt in membris nostris ad fructum ferendum morti; 6. verum nunc ecce soluti fuimus a lege, morientes in qua detenti fuimus, ita-ut serviamus in novitate spiritus et non vetustate litteræ. 7. Quid nunc dicimus, lex peccatum est? Ne sit; sed peccatum non novissem, nisi per legem, nam cupiditatem non novissem, nisi lex diceret: ne concupiscas. 8. Verum occasionem sumens peccatum per præceptum operatum est in mihi omnem cupiditatem, nam sine lege peccatum fuit mortuum; 9. Verum ego aliquando sine peccato vixi; in veniente præcepto peccatum revixit. 10. Verum ego mortuus sum et inventum fuit mihi præceptum, quod fuit ad vitam, esse ad mortem; 11. nam peccatum occasionem sumens per præceptum decepit me et per hoc perdidit. 12. At igitur quidem lex sancta et præceptum sanctum et justum et bonum. 13. Hoc igitur bonum factum est mihi mors? Ne sit, sed peccatum; ut cognitum fieret peccatum per hoc bonum mihi operans mortem, ut fieret supra-modum peccaminosum peccatum per præceptum. 14. Scimus enim, quod lex spiritualis est, verum ego carnalis sum, venditus sub peccatum. 15. Quod operor, non intelligo; nam non quod volo, facio, sed quod odi, hoc facio. 16. Verum si quod non volo, hoc facio, consentiens sum legi, quod bona; 17. verum nunc amplius non ego operor hoc, sed hoc habitans in me peccatum. 18. Scio enim, quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum, nam velle adjacet mihi, verum operari bonum non invenio; 19. nam non quod volo, operor bonum, sed quod non volo, malum facio. 20. Si igitur quod non volo ego, hoc facio, amplius non ego operor id, sed quod habitat in me peccatum. 21. Invenio nunc legem volenti mihi bonum facere; nam mihi adest malum. 22. Lætus sum enim lege Dei secundum hunc internum hominem; 23. at video alteram legem in membris meis adversantem legi spiritus mei et capientem me in lege peccati hac existente in membris meis. 24. Infelix ego homo? Quis me liberat ex hoc corpore mortis hujus? 25. Gratias ago Deo per Iesum Christum

ANNOTATIONES.

vii, 5. *fravaurhti*] sic cod. A pro *fravaurhte*, uti Tit. 1, 14 *spilli* pro *spille*.

vii, 6. *sai*] ecce, hac vocula conjuncta cum *nu* adverbio, Goth. semper fere græcum *οὐ* reddit, vid. Cor. I, v, 11; II, viii, 11, 22; Eph. II, 13; utitur etiam pro simplici *οὐ* Gal. IV, 9; et simplici *nu* pro *οὐ* Rom. VII, 17; Cor. I, XII, 18, 20; xv, 20; Col. I, 21; III, 8; denique *sai* pro *οὐ* Thess. I, III, 8.

vii, 7. *ist*] est, ° gr. — *ni sijai*] notanda est hæc hujus formulæ scriptio h. l. et vs. 13, quæ aliis locis *ni-sijai* esse solet, vid. L. xx, 16; Rom. IX, 14; XI, 1, 11; Gal. II, 17. — *unte*] Goth. ° τε, vid. ad L. II, 16. — *qeþi*] sic cod. A; Cast. ✕ *qeþ*.

vii, 8. *nimands*] pro *nimandei*, vid. ad Neh. VI, 16. — *vas*] fuit, ° gr.

vii, 9. *simle*—*libaida*] in gr. omn. hæc verba sedibus suis mutatis leguntur. — *qimandein*] Goth. ° δέ (*þan*), vel Cast. fortasse legere non potuit, nam propter deletitiam membranam etiam *qimandein anabusnai* coniecisse se potius quam legisse confitetur.

vii, 10. *gadauþnoda*] in cod. A nihil nisi *gadauþ*.. legi potuit, recte tamen Cast. complevit. — *visan*] esse, ° gr. omn., cujus loco *αὐτή* aut *αὐτῆ* habent; pendet autem ille infinitivus a *bigitana varþ*.

vii, 12. *aþþan nu*] at nunc, ° gr. omn. ὅστε.

vii, 13. *varþ mis*] ° gr. omn. — *ni sijai*] vid. ad vs. 7.

vii, 15. *þatei*] Goth. ° γάρ. — *viljau*] Goth. c. codd. ° τοῦτο.

vii, 18. *bauþ*] sic cod. A pro *bauaiþ*, quasi profiscatur ab forma prioris conjugationis: mutare ipsi nolimus, quia eadem forma vs. 20 et VIII, 9; Tim. II, I, 14 repetitur. — *atligiþ*] sic cod. A; Cast. ✕ *ataigiþ*.

vii, 19. *ubil*] Goth. ° τοῦτο.

vii, 20. *bauþ*] vid. ad vs. 18.

vii, 21. *goþ taujan*] ° gr. omn. — *alist ubil*] ° gr. omn.

vii, 22. *innumin*] vid. ad Coloss. I, 29.

vii, 23. *andvaihando*] sic cod. A et Cast.; lectio sine dubio falsa est, pro qua aut *andvaihando* (cf. Cor. I, xv, 32) aut fortasse *andvaihjando* scribendum est.

vii, 24. *vainans*] Cast. errat, qui pro participio passivi ad verbum *vainan* pertinens habet; fortasse *vainahs* legendum est; Grimm. Gr. IV, 78 et 763 *vainags* emendat; sed si litterarum ductus respiciuntur, *vainahs*, quod non coniecimus, probabilius est.

vii, 25. *jau*] sic cod. A, quod nobis falsum esse videtur, quia *jau* particulam interrogationi inservientem (vid. L. VI, 7. J. VII, 48) h. l. sensus non admittit; Cast. coniecit *jai*, non male, cf. infra IX, 18 et 20; nisi audaciores fuisse videbimur, proponi-

- viii, 1 vitoda guþs iþ leika vitoda fravaurhtais. ni vaiht þannu nu vargiþos þaim in xristau iesu ni gaggan-
 2 dam bi leika. unte vitoþ ahmins libainais in xristau iesu frijana brahta mik vitodis fravaurhtais jah
 3 dauþaus. unte þata unmahteigo vitodis. in þammei siuks vas þairh leik. guþ seinana sunu in-
 4 sandjands in galeikja leikis fravaurhtais ja bi fravaurht gavargida fravaurht in leika. ei garaihte
 5 vitodis usfulljaidau in uns þaim ni bi leika gaggandam. unte þai bi leika visandans þo þoei leikis
 6 sind mitond. iþ þai bi ahmin þo þoei ahmins. aþþau fraþi leikis dauþus. iþ fraþi ahmins libains
 7, 8 jah gavairþi. unte fraþi leikis sijands du guþa vitoda guþs ni ufhouseiþ. iþ nih mag. aþþan in
 9 leika visandans guþa galeikan ni magun. iþ jus ni sijuþ in leika ak in ahmin. sveþauh jabai ahma
 10 guþs bauiþ in izvis. iþ jabai was ahman xristaus ni habai. þis ni ist is. jabai auk xristus in izvis.
 34, 35 leik raihtis — — saei ist in taihsvon guþs. saei jah bidjiþ faur uns. was uns afskaidai af friaþvai
 36 xristaus. aglo þau aggvifa þau vrakja þau hulrus þau naqadei þau sleiþei þau hairus. svasve
 37 gametiþ ist þatei in þuk gadauþjanda all dagis. rahnidai vesum sve lamba slauhtais. akei in þaim
 38 allaim jiuþam þairh þana frijondan uns. gatraua auk þatei ni dauþus nih aggeljus ni reikja ni mahteis
 39 nih andvairþo nih anavairþo. nih hauþifa nih diupiþa nih gaskafts anþara mahteiga ist uns
 ix, 1 afskaidan af friaþvai guþs þizai in xristau iesu frauþin unsaramma. sunja qiþa. ni vaiht liuga miþ-
 2 veitvodjandain mis miþvissein meinai in ahmin veihamma. þatei saurga mis ist mikila jah unweilo
 3 aglo hairin meinamma. usbida auk anaþaima visan silba ik af xristau faur broþruns meinans þans
 4 samakunjans bi leika. þaiei sind israelitai. þizeei ist frastisibja jah vulþus jah vitodis garaideins
 5 jah triggvos jah skalkinassus jah gahaita. þizeei attans jah us þaimei xristus bi leika. saei ist
 6 ufar allaim guþ þiuþiþs in aivam amen. aþþan sveþauh ni usdraus vaurd guþs. ni auk allai þai us
 7 israel þai sind israel. niþ-þaiei sijaina fraiv abrahamis allai barna. ak in isaka baitada þus fraiv.
 8, 9 þat-ist ni þo barna leikis barna guþs. ak barna gahaitis rahnjanda du fraiva. gahaitis auk vaurd

INTERPRETATIO.

dominum nostrum; sane nunc ipse ego servio mente legi Dei, verum carne legi peccati. viii, 1. Non quidquam utique nunc damnationis his in Christo Iesu, non ambulatibus secundum carnem; 2. nam lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberum reddidit me lege peccati et mortis; 3. nam hoc impossibile legis, in quo infirma fuit per carnem, Deus suum filium mittens in similitudine carnis peccati et secundum peccatum damnavit peccatum in carne, 4. ut justificatio legis impleretur in nobis his non secundum carnem ambulatibus. 5. Nam hi secundum carnem existentes hæc, quæ carnis sunt, sentiunt; verum hi secundum spiritum hæc, quæ spiritus. 6. At prudentia carnis mors, verum prudentia spiritus vita et pax; 7. nam prudentia carnis inimica adversus Deum legi Dei non parei, verum ne-quidem potest; 8. at in carne existentes Deo placere non possunt. 9. Verum vos non estis in carne, sed in spiritu; tamen si spiritus Dei habitat in vobis; verum si quis spiritum Christi non habeat, hujus non est is; 10. si enim Christus in vobis, caro quidem — 34. — qui est in dextra Dei, qui etiam orat pro nobis. 35. Quis nos dirimat a caritate Christi? dolor, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? 36. Sicut scriptum est, quod propter te mortificamur omni die; æstimati fuimus ut oves occisionis. 37. Sed in his omnibus vincimus per hunc amantem nos. 38. Confiteor enim, quod non mors, neque angeli, non principatus, non virtutes, neque præsentia, neque futura, 39. neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia potens est nos dirimere a caritate Dei hac in Christo Iesu, domino nostro. ix, 1. Veritatem dico, non quidquam mentior, testante-cum me conscientia mea, in Spiritu sancto, 2. quod mœror mihi est magnus et continuus dolor cordi meo. 3. Exopto enim anathema esse ipse ego a Christo pro fratribus meis, his cognatis secundum carnem, 4. qui sunt Israelitæ, quorum est adoptatio et gloria et legis latio et testamenta et obsequium et promissiones; 5. quorum patres et e quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen. 6. At tamen non excidit verbum Dei, non enim omnes hi ex Israel hi sunt Israel, 7. neque qui sint semen Abrahami omnes, filii, sed in Isaco vocatur tibi semen, 8. hoc-est: non hi filii carnis filii Dei, sed filii promissionis æstimantur in semine; 9. promissio-

ANNOTATIONES.

mus sai, sic sai nu pro græco ἀρα οὖν Eph. ii, 19. — ik] Cast. ° ✕, cod. A i; vid. ad vs. 1. — skal-kino gahugdai] { gr. omn., cæterum Goth. c. codd. ° μὲν.

viii, 1. þannu nu] Cast. ✕ jct., uti hic vir doctus semper scribit. — ni — leika] non — corpus, ° gr., qui habent, apud eos gaggandam post leika ponitur.

viii, 4. gaggandam] Goth. ° ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

viii, 7. vitoda] Goth. ° γάρ, salvo tamen sensu.

viii, 9. þis — is] hæc verba in gr. omn. sedes suas mutarunt; cæterum notandum est ni ist, quod ab his locis per synalæphen nist scribitur, cf. ad vii, 7.

viii, 34. saei] Goth. c. codd. ° καί. — bidjiþ] sic cod. A; Cast. ✕ bideiþ.

viii, 38. dauþus] Goth. ° οὕτε ζωή. — reikja] Cast. hanc vocem, quam in cod. legere non poterat, ex p oba conjectura dedit. — ni mahteis] gr. post anavairþo.

viii, 39. nih] tert., Goth. c. codd. ° τις.

ix, 1. qiþa] Goth. ° ἐν Χριστῷ — vaiht] quidquam,

° gr. omn.

ix, 2. unweilo] notanda est forma concreta, quam vocant, præcedente abstracta (mikila); sic Skeir. 37, 6, ni ibna nih galeiks. 46, 17, ni ibnon ak galeika.

ix, 3. usbida] precor, gr. νύχουμν; cæterum usbida ponitur h. l. pro usbidja, uti Cor. I, vii, 5, bidan pro bidjan; pro usbida Grimm. IV, 101, audacius usbidja scribit. — silba ik] sic cod. A; Cast. ✕ silban; cæterum gr. post auk. — samakunjans] Goth. c. codd. ° μὲν.

ix, 4. ist] est, ° gr. omn. — jah triggvos] gr. omn. ante jah vitodis.

ix, 6. sind] sunt, ° gr. omn.

ix, 7. þaiei] qui, gr. omn. ὅτι, quam ob causam suspicari aliquis potest, þatei legendum esse (cf. ad L. viii, 14); sunt tamen versiones et patres, qui ὅσοι et qui legunt.

ix, 8. þo] hi, Goth. ταῦτα cum præcedentibus τὰ τέκνα τῆς σαρκός conjungit.

ix, 9. isi] est, ° gr. omn.

10 þat-ist. bi þamma mela qima jah vairþiþ sarrin sunus. aþþan ni þat-ain ak jah raibaikka us
 11 ainamma galigrja habandei isakis attins unsaris. aþþan nauþþanuh ni gabauranai vesun. aiþþau
 tavidedeina wa þiuþis aiþþau unþiuþis ei bi gavaleinai muns guþs visai ni us vaurstvam ak us
 12, 13 þamma laþondin. qiþan ist izai þatei sa maiza skalkinoþ þamma minnizin. svasve gameliþ ist. iakob
 14, 15 frijoda iþ esav sijaida. wa nu qiþan. ibai invindiþa fram guþa. nis-sijai. du mose auk qiþiþ.
 16 gaarma þanei arma jah gableiþja. þannu nu ni viljandins ni rinnandins ak armandins guþs.
 17 giþiþ auk þata gamelido du faraoni. unte in þize jah raisida þuk ei gabairhtjau bi þus maht meina
 18 jah gateihaidau namo mein and alla airþa. þannu nu jai þanei vili armaiþ iþ þanei vili gabardeiþ.
 19, 20 qiþis mis nu. aþþan wa nauh faianda. unte viljin is was andstandiþ. þannu nu jai manna. þu was
 21 is ei andvaurdjais guþa. ibai qiþiþ gadikis du þamma digandin. wa mik gatavides sva. þau niu
 habaiþ kasja valdufni þahons us þamma samin daiga taujan sum du galaubamma kasa. sumuþ-þan
 22 du ungalaubamma. iþ jabai viljands guþ ustaiknjan þvairhein jah uskannjan þata mahteigo
 23 usbeidands in managai laggamodein bi kasam þvairheins gamanvidaim du fralustai. ei gakannidedi
 24 gabein vulþus seinis bi kasam armaions. þoei fauragamanvida du vulþau. þanzei jah laþoda uns
 25 ni þatainei us iudaium ak jah us þiudom. svasve jah in osein qiþiþ. haita þo ni managein meina
 26 managein meina jah þo unliubona liubona. jah vairþiþ. in þamma stada þarei qiþada in. ni managei
 27 meina jus þai haitanda sunjus guþs libandins. iþ esaias greteiþ bi israel. jabai vesi rapjo sunive
 28 israelis svasve malma mareins. laibos ganisand. vurd auk ustiubands jah gamaurgjands in garaihtein.
 29 unte vurd gamaurgiþ taujiþ frauja ana airþai. jah svasve fauraqaf esaias. nih frauja sabaoþ biliþi
 30 unsis fraiva. sve saudauma þau vaurþeima jah sve gaumaurra þau galeikai vaurþeima. wa nu qiþam.
 þatei þiudos þos ni laistjandeins garaihtein gafafahun garaihtein aþþan garaihtein þo us galaubeinai

INTERPRETATIO.

nis enim verbum hoc-est : secundum hoc tempus venio et fit Saræ filius ; 10. at non hoc-unum, sed etiam Rebecca ex uno concubitu habens Isaac, patris nostri. 11. At adhuc non nati fuerunt, alioquin facerent aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex hoc vocante. 12. Dicitur est ei, quod hic major servit huic minori, sicut scriptum est : 13. Iacob amavi, verum Esau odio-habui. 14. Quid nunc dicimus ? num iniquitas a Deo ? 15. Ne-sit ; ad Mosem enim dicit : misereor, cujus misereor et misericordia-moveor. 16. Utique igitur non volentis, non currentis, sed miserentis Dei. 17. Dicit enim hoc scriptum ad Faraonem : quia propter hæc etiam excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam et nuntietur nomen meum per totam terram. 18. Utique igitur profecto, cujus vult miseretur, verum quem vult, indurat. 19. Dicis mihi igitur : at quid adhuc vituperant, nam voluntati ejus quis resistat ? 20. Utique igitur profecto homo, tu quis es, ut respondeas Deo ? Num dicit figmentum ad hunc figentem : quid me fecisti sic ? 21. Aut nonne habet figulus potestatem luti ex hac eadem massa facere unum ad pretiosum vas, alterum autem ad non-pretiosum ? 22. Verum si volens Deus ostendere iram et notificare hoc validum, patiens in multa longanimitate in vasibus iræ paratis ad interitum, 23. ut monstraret ubertatem gloriæ suæ in vasibus misericordiæ, quæ præparavit ad gloriam ; 24. quos etiam vocavit nos non solum ex Iudæis, sed etiam ex paganis, 25. sicut etiam in Osea dicit : voco hunc non populum meum populum meum et hæc non-dilecta dilecta ; 26. et fit : in hoc loco, ubi dictum-est iis, non populus meus vos, hi vocantur filii Dei viventis. 27. Verum Esaias clamat de Israel : si esset numerus filiorum Israelis, sicut arena maris, reliquiæ servantur. 28. Verbum enim perficiens et abbrevians in æquitate, nam verbum abbreviatum facit dominus in terra ; 29. et sicut prædixit Esaias : nisi dominus Sabaoth relinqueret nobis semen, ut Sodoma fortasse fieremus et ut Gomorra fortasse similes fieremus. 30. Quid igitur dicimus ?

ANNOTATIONES.

ni] pr., Cast. ° ✕ in cod. quidem oblitteratum est, sed spatium ad illam vocem capiendam sufficit. — aiþþau] pr. alioquin, gr. μηδέ, salvo tamen sensu, quod interpret sensum, non verba reddit.

ix, 13. sijaida] in margine codicis varia lectio penitus abrasa, quam andvaih (oppugnavi) legendam suspicor. CAST.

ix, 15. gableiþja] Goth. ° δν αν οικτειρω (þanei gableiþja), quæ omissio sine dubio culpa librarii facta est, nam quæ omittuntur, propter sensum abesse non possunt. Sic isti homines, si in eodem versu quædam verba bis legebantur, oculis ab altero ad alterum labentibus, sæpius singula verba aut commata omiserunt, vid. Mc. x, 39 ; J. x, 18 ; Cor. II, III, 5 ; IV, 10 ; XIII, 11 (cod. B). Eph. v, 4 ; cf. Mc. XI, 7 ; Cor. II, v, 18 ; Gal. IV, 7 et ad L. x, 5.

ix, 17. jah] pr. etiam, ° gr. omn. — jah] sec., Goth. ° ὁπως.

ix, 18. jai] profecto, ° gr. omn.

ix, 19. mis nu] ¶ gr. — aþþan] at, ° gr. — andstand] cf. ad Cor. II, XIII, 3.

ix, 21. kasja valdufni] ¶ gr. omn. — kasa] Cast., nescimus qua causa in eum errorem ductus, pro plurali habet, cum sit dativus singularis a du pen-

dens.

ix, 22. mahteigo] Goth. ° αρω — usbeidands] ferens, gr. omn. ηνεγκεν.

ix, 23. init. Goth. c. codd. ° και. — vulþus] pro vulþaus, vid. ad L. I, 54.

ix, 26. þai] hi (sic cod. A), gr. εκει, quod etiam ii habent, qui αρω legunt.

ix, 29. nih] cod. A et Cast. ✕ niu ; græco ei μη respondet nih, quod edidimus, ad quod probandum exempla proferre nos tædet ; niu autem interrogationi inservire item constat, quam h. l. sensus non admittit. — fraiva] Cast. pro fraiv scriptum esse opinatur, sed recte habet codicis A lectio, nam bileiþan etiam casum tertium regit, vid. Mc. XII, 19 ; J. VIII, 29.

ix, 30. wa] cod. A et Cast. ✕ wo, quod cum femininum sit, locum non habet, et si formam solam spectantes wo neutrum pluralis numeri esse concedere vellemus, h. l. nec per sensum liceret, nec per græcum textum. — galaubeinai] Cast. ✕ galaubein, in cod. A solummodo galaubei legitur ; quod nos edidimus, id ratio us præpositionis postulat. Idem error insidet Col. II, 23 codici B, ubi unfreidei pro unfreideinai (sic recte cod. A) scribitur ; cf. ad L. XVIII, 11.

31, 32 iþ israhel laistjands vitop garaihteins bi vitop garaihteins ni gasnau. duwe. unte ni us galaubeinai ak
 53 us vaurstvam vitodis. bistuggqun du staina bistuggqis. svasve gameliþ ist. sai. galagja in sion
 x, 1 stain bistuggqis jah hallu gamarzeinai jah sa laubjands du imma ni gaaiviskoda. broþrjus. sa
 2 raihtis vilja meinis hairtins jah bida du guþa bi ins du naseinai. veitvodja auk im þatei aljan guþs
 3 haband akei ni bi kunþja. unkunnandans auk guþs garaihtein jah seina garaihtein sokjandans
 4 stiurjan garaihtein guþs ni ufhausidedun. ustauhts auk vitodis xristus du garaihtein allaim þaim
 5 galaubjandam. mozes auk meleip þo garaihtein us vitoda þatei sa taujands þo manna libaiþ in
 6 izai. iþ so us galaubeinai garaihtein sva qipip. ni qipais in hairtin þeinamma. was ussteigip
 7 in himin. þat-ist xristu dalap attiuban. aipþau was gasteigip in afgrundipa. þat-ist xristu us
 8 dauþaim iup ustiuhan. akei wa qipip. newa þus þata vaurd ist in munþa þeinamma jah in hairtin
 9 þeinamma. þat-ist vaurd galaubeinai. þatei merjam. þei jabai andhaitis in munþa þeinamma
 frauja iesu jah galaubeis in hairtin þeinamma þatei guþ ina urraisida us dauþaim. ganisis.
 10, 11 hairto auk galaubeip du garaihtipai. iþ munþa andhaitada du ganistai. qipip auk þata gameliþ.
 12 wazuh sa galaubjands du imma ni gaaiviskoda. ni auk ist gaskaideins iudaius jah krekis. sama
 13 auk frauja allaize gabigs in allans þans bidjandans sik. wazuh auk saei anahaitip bidai namþ
 14 fraujs ganisip. waiva nu bidjand þammei ni galaubidedun. aipþau waiva galaubjand þammei
 15 ni hausidedun. iþ waiva hausjand inu merjandan. iþ waiva merjand niba insandjanda. svasve
 16 gameliþ ist. waiva skaunjai fotjus þize spillondane gavairþi þize spillondane þiup. akei ni allai
 17 uf hausidedun aivaggeljon. esaias auk qipip. frauja. was galaubida hauseinai unsarai. þannu
 18 galaubeins us gahauseinai. iþ gahauseins þairh vaurd xristaus. akei qipa. ibai ni hausidedun.
 19 raihtis and alla airþa galaip drunjus ize jah and andins midjungardis vaurda ize. akei qipa.

INTERPRETATIO.

quod pagani hi non sequentes justitiam apprehenderunt justitiam, at justitiam hanc ex fide; 31. verum Israel sequens legem justitiæ ad legem justitiæ non pervenit. 32. Cur? quia non ex fide, sed ex operibus legis; offenderunt ad lapidem offensionis, 33. sicut scriptum est: ecce, pono in Sion lapidem offensionis et saxum sollicitationis, et hic credens ad eum non confunditur. x, 1. Fratres, hæc quidem voluntas mei cordis et precatio ad Deum de iis ad salutem. 2. Testor enim iis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam; 3. ignorantes enim Dei justitiam et suam justitiam quærentes statuere justitiæ Dei non paruerunt. 4. Perfectio enim legis, Christus, ad justitiam omnibus his credentibus. 5. Moses enim scribit hanc justitiam ex lege, quod hic faciens hanc homo vivit in ea, 6. verum hæc ex fide justitia sic dicit: ne dicas in corde tuo: quis ascendit in cœlum, hoc-est Christum deorsum adducere; 7. aut quis descendit in abyssum, hoc-est Christum e mortuis sursum educere. 8. Sed quid dicit? prope te hoc verbum est in ore tuo et in corde tuo, hoc-est, verbum fidei, quod prædicamus. 9. Quod si confiteris in ore tuo dominum Iesum et credis in corde tuo, quod Deus eum suscitavit e mortuis, servaris. 10. Cor enim credit ad justitiam, verum ore consentitur ad salutem. 11. Dicit enim hoc scriptum: quisque hic credens ad eum non confunditur; 12. non enim est distinctio Iudæi et Græci; idem enim dominus omnium dives in omnes hos precantes se. 13. Quisque enim qui confitetur precatone nomen domini, servatur. 14. Quomodo igitur precantur, cui non crediderunt? aut quomodo credunt, quem non audiverunt? verum quomodo audiunt sine prædicante? 15. verum quomodo prædicant, nisi mittuntur? Sicut scriptum est: quomodo formosi pedes horum nuntiantium pacem, horum nuntiantium bonum? 16. Sed non omnes obediverunt evangelio; Esaias enim dicit: domine, quis credidit auditui nostro? 17. Utique fides ex auditu, verum auditus per verbum Christi. 18. Sed dico: num non audiverunt, quidem per totam terram ivit sonus eorum et per fines orbis-terrarum verba eorum. 19. Sed dico: num Israel non cognovit? Primum Moses dicit: ego in

ANNOTATIONES.

ix, 32. ak] Goth. c. cod. k ap. Mi^o ὄς.—bistuggqun]

Goth. c. codd. ° γάρ.

ix, 33. galagja] sic cod. A; Cast. ✕ galatja.—jah]

sec., Goth. c. codd. ° πᾶς.—laubjands] sic cod. A et

Cast.; Msm., quem et verbum simplex laubjan (quod

galaubjan semper esse solet) et infra mirabilis com-

positio garaihtis (quod Cast. antea pro sa raihtis edi-

derat) offendit, illo falso ga a raihtis dempto et ante

laubjands posito, lectionem effecit hanc: galaubjands

du imma — broþrjus raihtis. Etiam si negari non po-

test illam conjecturam permultam mereri laudem,

nam raihtis interdum primo enuntiati loco ponitur

(vid. infra ad x, 18), tamen, cum sa raihtis in cod. A

diserte legatur (de articulo autem vid. ad vi, 23),

nec desint loci, ubi simplicia pro verbis vulgo cum ga

compositis inveniuntur (sic sviltan, bindan, dauþjan,

dauþnan, filhan, hrainjan, bairhtjan, cf. bairan, levjan

all.), lectionem codicis A intactam reliquimus.

x, 1. sa raihtis] sic cod. A; Cast. ✕ garaihtis, vid.

ad ix, 33.

x, 5. izai] ea, gr. αὐτοῖς.

x, 7. iup] cod. A in margine ...rjo, cujus verbi hæc

sint reliquiæ, nescimus; hoc autem scimus adverbii

ufarjo, quod Cast. videtur, esse non posse, quia

quod ille vult, ufaro scribitur.

x, 8. galaubeinai] Cast. ✕ gllaubeinai.

x, 9. iesu] cod. A ✕ iū pro iū.—urraisida us]

sic cod. A syllabis us da supra lineam scriptis

daus

(urraisidaupain) quod cum Cast. initio non conspe-

xisset ✕ urraisi edidit.—ganisis] sic cod. A; Cast. ✕

ganisi.

x, 10. hairto — galaubeip] cor — credit, gr. omn.

καρδία—πιστεύεται.—garaihtipai] cod. A et Cast. ✕

garaihtipa.

x, 12. iudaius] Goth. ° πῆ, vid. ad L. II, 16.—

kekis] sic cod. A; Cast. ✕ krekos.

x, 13. bidai] precatone, ° gr. omn.

x, 14. inu] Cast. c. cod. A ✕ ina.—aipþau] aut,

gr. omn. δέ, quapropter fortasse aþþan legendum est.

x, 17. þannu] Cast. ✕ þau nu (aut nunc), vid. ad

vii, 3.—xristaus] Christi, gr. Θεοῦ.

x, 18. raihtis] notanda est particula sede insolita

posita; de auk particula, interdum idem passa, vid.

ad J. ix, 30.—andins] sic Cast., codice A denuo in-

specto, legit, vid. Cast. Addend. ad Thess. II, p. 65.

andins autem, si vere ita scriptum est, ad ands, for-

mam adhuc incognitam, pertinet.

x, 19. inuh] sine, hæc codicis A lectio sine dubio

ibai israel ni sanþ. frumist moſes qiþiþ. ik in aljana izvis brigga. inuh þiudom in þiuda
 20 unfraþjandein in þvairhein izvis brigga. ip eſaias anananþeiþ jah qiþiþ. biſitans varþ miþ þaim
 21 mik ni gaſokjandam. ſvikunþs varþ þaim mik ni gaſraihnandam. ip du iſraela qiþiþ. allana dag
 xi, 1 uſbraidida handuns meinos du managein ungalauþjandein jah andſtandandein. qiþa nu. ibai
 11 aſkauf guþ managein ſeinamma. nis-ſijai. jah auk ik iſraeleites im — ei gadruseina.
 12 nis-ſijai. ak þizai iſe miſſadedai varþ ganists þiudom du in aljana briggan ins. aþþan jabai
 13 miſſadeds iſe gabei fairwau jah vanains iſe gabei þiudom. wan mais fullo iſe. izvis auk qiþa
 14 þaim þiudom. ſva lagga ſve ik im þiudo apaſtaulus. andbahti mein miki ja. ei waiva in aljana
 15 brigga leiþk mein jah ganasjau ſumans us im. jabai auk uſvaurpa iſe gabei fairwau. was
 16 andanumts nibai libains us dauþaim. þandei uſarſkafts veiha jah daigs jah jabai vaurts veiha
 17 jah aſtos. jah jabai ſumai þize aſte uſbruknodedun. ip þu vilþeis alevabagms viſands intruſgiþs
 18 varſt in ins jah gamains þizai vaurtsai jah ſmairþra alevabagms varſt. ni wop ana þans aſtans. ip
 19 jabai wopis. ni þu þo vaurts bairis ak ſo vaurts bairiþ þuk. qiþais nu. uſbruknodedun aſtos ei ik
 20 intruſgjaidau. vaila. ungalauþbeinai uſbruknodedun. ip þu galaubeinai gaſtoſt. ni hugei hauhaba
 21, 22 ak ogs. þandei guþ þans us gabaupai aſtans ni freidida. ibai auſto ni þuk freidjai. ſai nu ſelein
 jah waſſein garaihta guþs. aþþan ana þaim þaiei gadrusun waſſein. ip ana þus ſelein. jabai
 23 þairhviſis in ſelein. aþþan jah þu uſmaitaza. jah jainai niba gaſuþgand ſik in ungalauþbeinai.
 24 intruſgjanda. mahteigs auk iſt guþ aſtra intruſgjan ins. jabai auk þu uſ viſtai uſmaitans
 þis vilþeis alevabagms jah aljakuns viſands intruſgans varſt in godana alevabagm. wan filu

INTERPRETATIO.

æmulationem vos duco, sine gentibus in gentem insipientem, in iram vos duco; 20. verum Esaias audivit et dicit: inventus fui cum his me non quærentibus, cognitus fui his me non interrogantibus. 21. Verum ad Israellem dicit: omnem diem expandi manus meas ad populum non-credentem et adversantem. xi, 1. Dico nunc: num depulit Deus populum suum? Ne-sit! Et enim ego Israelitus sum — 11. — ut caderent? Ne-sit! sed hæc eorum improbitate facta-est salus gentibus ad in æmulationem ducendum eos. 12. At si improbitas eorum divitiæ mundo et defectus eorum divitiæ gentibus, quanto magis plenitudo eorum? 13. Vobis enim dico, his gentibus: tam diu quam ego sum gentium apostolus, munus meum glorifico, si quomodo in æmulationem duco carnem meam et serveim quosdam ex iis. 15. Si enim emissio eorum divitiæ mundi, quæ assumptio, nisi vita e mortuis? 16. Si delibatio sancta et massa et si radix sancta et rami, 17. et si quidam horum ramorum effracti-sunt; verum tu, agrestis olea existens, insertus fuisti in eos et socius huic radici et pinguedini oleæ factus es; 18. ne gloriare contra hos ramos, verum si gloriaris, non tu hanc radicem portas, sed hæc radix portat te. 19. Dicas igitur: effracti-sunt rami, ut ego inserar. 20. Bene; incredulitate effracti-sunt, verum tu fide stetisti. Ne sape alte, sed time! 21. Si Deus his ex natu ramis non pepercit, ne fortasse non tibi parcat. 22. Ecce igitur bonitatem et severitatem justam Dei; at in hos, qui ceciderunt, severitatem, verum in te bonitatem, si permanes in bonitate; alioquin etiam tu excideris, 23. et illi, nisi confirmant se in incredulitate, inseruntur, potens enim est Deus iterum inserere eos. 24. Si enim tu a natura excisus hujus agrestis oleæ et alienus existens insertus

ANNOTATIONES.

falsa est, nam non solum accusativus post *inuh* poni debebat, sed etiam ne sic quidem sensus tolerabilis efficitur; igitur græci textus vestigiis nobis insistentibus in *ni* scriptum fuisse et rescribendum esse videtur. Massmannus pro *inuh þiudom* probabiliter conjicit *in unthiudom*.

x, 20. *niþ*] cum, ° gr., Goth. concinit cum iis, qui *ev* habent, cf. J. xii, 33.

xi, 1. *seinamma*] solœce pro *seinai*, vid. ad Neh. vi, 16.

xi, 11. *gadruseina*] sic cod. A; Cast. ✕ *gadruseinai*. — *missadedai*] sic, uti videtur, cod. A recte; Cast. ✕ *missadede*. — *varþ*] facta est, ° gr. omn. — *du*] cum *briggan* conjungendum est, sic *du* diremptum ab infinitivo suo interpositis aliis verbis, quæ ad ejus regnum pertinent, Philipp. iv, 10 *du faur mik fraþjan*. Skeir. xl, 14 *du garehsn dauþinains andniman*, cf. ad L. xix, 7.

xi, 13. *sve*] Goth. c. codd. ° *μὲν*. — *ik im*] ¶ gr.

xi, 14. *leiþk mein*] ¶ gr.

xi, 15. *gabei*] divitiæ, gr. omn. *καταλλαγή*, quod est *gaſriþons*; hoc *gabei fairwau* fortasse errore librarii ortum est ex *gabei fairwau*, vs. 12. Deinde etiam pro *was andanumts* rectius dicendum erat *wo andanumts*.

xi, 16. *þandei*] vid. ad vs. 21.

xi, 17. *vaurtsai*] Cast. ✕ *vaurtsa*, cod. A (uti Cast. eo denuo inspecto dicit) ✕ *vaurhtsa*; ex hæc falsa lectione codicis saltem id lucratur, ut *s* nominativi radicalem esse litteram, certo sciamus, et Cast. ad vs. 18 adnotantem *vaurts* accusativum pro *vaurt* falso

scriptum esse, erravisse nunc apparet. *vaurteis* pluralis (vid. ad Mc. iv, 6) illud *s* emittit. — *varst*] vid. Cast. *addend. ad Thess. II*, p. 65.

xi, 18. *astans*] cod. A et Cast. ✕ *anstans*. — *bairiþ*] sic cod. A; Cast. ✕ *bairaiþ*; cæterum ° gr. omn.

xi, 19. *astos*] hanc vocem, quia in cod. A litteræ omnes omnino evanuerunt, Cast. de conjectura dedit.

xi, 20. *gaſtoſt*] sic cod. A; Cast. ✕ *gaſtos*.

xi, 21. *þandri*] = *εὶ γάρ*, sic pro *εὶ δὲ* supra vs. 16; Gal. iv, 7 et fortasse J. viii, 46. — *þuk*] sic recte cod. A; Cast. ✕ *þus*.

xi, 22. *garaihta*] justum, ° gr. omn. — *aþþan*] sic cod. A et Cast., quod falsum nobis esse videtur, quia sensum perturbat, nam non ea significatione h. l. ponitur, qua L. vi, 24 cf. xix, 17, ubi = *πλὴν*, quo simplici er transitum ad sequentia paratur; sed nunc requiritur particula, quæ græco *ἐπεὶ* (alioquin, *sonst, wo nicht*) respondeat; hæc autem est *aiþþau*, vid. Cor. i, xv, 29, cf. vii, 14.

xi, 23. *jainai*] Goth. ° *δέ*.

xi, 24. *us viſtai* — *alevabagms*] e natura — *οὐρε*, gr. omn. *ἐκ τῆς κατὰ φύσιν — ἀγριελαιου*. Cæterum notanda est *intruſgans* insolita forma participii passivi pro *intruſgiþs*; sic geminæ formæ verbi *gaggan* inveniuntur *gaggiþs* M. iii, 11, et *gaggans* Mc. vii, 30. Cæterum pro *vilþeis* Grimm. Gr. IV, 326, legere suadet *vilþeins*, formam inauditam. — *godana*] sic cod. A uti speramus, nam Cast. dignoscere non amplius poterat, ipse autem dedit ✕ *godana*.

25 mais þai bi vistai intrusgjanda in svesana alevabagm. ni auk viljau izvis. broþrjus. þizos runos. ei ni sijaiþ in izvis silbam froðai. unte daubei sumata israela varþ. und þatei fullu þiudo
 26 inngaleiþai. jah sva allai israel ganisand. svasve gameliþ ist. urrinniþ us sion sa lausjands du
 27, 28 aþvandjan afgudein af iakoba. jah so im fram mis triggva þan aþnima fravaurhtins ize. aþþan bi
 29 aivaggeljon sijandans in izvara. iþ bi gavaleinai liubai ana attans. inu idreiga sind auk gibos jah la-
 30 þons guþs. svasve raihtis jus suman ni galaubideduþ guþa iþ nu gaarmaidai vaurþuþ þizai ize unga-
 31, 32 laubeinai. sva jah þai nu ni galaubidedun izvarai armaion ei jah eis gaarmaindau. galauk auk guþ
 33 allans in ungalaubeinai. ei allans gaarmai. diupiþa gabeins handugeins jah vitubnjis guþs. waiv
 34 unusspilloda sind stauos is jah unbilaistidai vigos is. was auk ufkunþa fraþi frauþins aþþau was
 35, 36 imma ragineis vas. aþþau was imma fruma gaf jah fragildaidau imma. unte us imma jah þairh ina
 xii, 1 jah in imma alla. immuh vulþus du aivam amen. bidja nu izvis. broþrjus. þairh bleiþein guþs usgiban
 2 leika izvara saud qivana veihana vaila galeikaidana guþa andaþahtana blotinassu izvarana. ni galeikoþ
 izvis þamma aiva *ak inmaidjaiþ* ananiujiþai fraþjis izvaris du gakiusan. wa sijai vilja guþs. þatei goþ
 3 jah galeikaiþ jah ustauhan. qiþa auk þairh anst guþs. sei gibana ist mis. allaim visandam in izvis ni
 mais fraþjan þau skuli fraþjan ak fraþjan du vaila fraþjan. warjammeh svasve guþ gadailida mitaþ
 4 galaubeinais. svasve raihtis in ainamma leika liþuns managans habam. þaiþ-þan liþjus allai ni þata

INTERPRETATIO.

Iuisti in bonam oleam, quam multo magis hi secundum naturam inseruntur in propriam oleam? 25. Non enim volo vos, fratres, (ignaros) hujus mysterii, ut non sitis in vobis ipsis sapientes, nam cæcitas ex parte Israeli facta est, usque quod plenitudo gentium intret, 26. et sic omnes Israel servantur, sicut scriptum est: oritur e Sion hic liberans ad avertendum impietatem ab Iacobo. 27. Et hoc iis a me testamentum: cum aufero peccata eorum. 28. At secundum evangelium inimici propter vos, verum secundum electionem cari in patres. 29. Sine pœnitentia sunt enim dona et vocatio Dei. 30. Sicut enim vos aliquando non credidistis Deo, verum nunc misericordiæ - participes facti - estis hac eorum incredulitate; 31. sic etiam hi nunc non crediderunt vestræ misericordiæ, ut etiam ii misericordiam - consequantur, 32. conclusit enim Deus omnes in incredulitate, ut omnium misereatur. 33. Profunditas divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quomodo ineffabilia sunt iudicia ejus et investigabiles viæ ejus! 34. Quis enim cognovit sensum domini, aut quis ei consiliarius fuit, 35. aut quis ei primus dedit et retribuatur ei? 36. Nam ex eo et per eum et in eo omnia: ei gloria in sæcula, amen. xii, 1. Rogo nunc vos, fratres, per misericordiam Dei, exhibere corpora vestra hostiam viventem, sanctam, bene placentem Deo, rationabilem cultum vestrum. 2. Ne conformate vos huic sæculo, sed reformamini novitate sensus vestri ad probandum, quid sit voluntas Dei, quod bonum et placens et perfectum. 3. Dico enim per gratiam Dei, quæ data est mihi, omnibus existentibus in vobis, non magis sapere, quam oporteret sapere, sed sapere ad bene sapiendum; cuique sicut Deus impertivit mensuram fidei. 4. Sicut enim in uno corpore membra

ANNOTATIONES.

xI, 25. *izvis*] librarii errore verbum omissum est, quo græcum ἀγνοεῖν redditum erat; id *unveisans* esse Cast. e Cor. II, 1, 8 et Thess. I, iv, 13 recte vidit. — *sumata*] = ἀπὸ μέρους, id aliis locis *bi sumata* esse solet, vid. Cor. II, 1, 14; II, 5.

xI, 26. *du aþvandjan*] ad avertendum, gr. καὶ ἀποστρέψει. — *afgudein*] impietatem, gr. omn. ἀσεβείας, plurali numero.

xI, 29. *sind*] sunt, ° gr. omn.

xI, 30. *raihtis*] Goth. c. codd. ° *cai*.

xI, 35. init. Goth. ° *ð*, cf. ad L. VI, 20. — *gabeins*] Goth. c. codd. ° *cai*. — *handugeins*] post hoc verbum, ubi cod. Ambr. desinit, incipit fragmentum primum codicis Carol., quod usque ad xii, 5 pertinet. — *unusspilloda*] lh. *Ulfil. illust.* p. 105 coniecit *unusspillodos*, quæ conjectura, cum sæpius fiat, ut genus adjectivi substantivo non aptum sit (vid. ad Neh. VI, 16), nobis non necessaria esse videtur. Aliud autem est, quod diligentis lectoris animum advertat: cum enim *usspillon* verbum græco κηρύσσειν vel διηγέισθαι respondeat, eamque ob rem Cor. II, IX, 15, *unusspillops* pro ἀνεκδιήγητος recte dictum sit, nostro loco, ubi gr. omn. ἀνεξήρητος habent, Goth. græcum verbum non probe intellexisse et cum quodam ab εἶπειν radice ducto confudisse videtur: Griesb. igitur adnotat Goth. ἄρητος legisse. — *sind*] sunt, ° gr. omn.

xI, 34. *imma*] ei, gr. αὐτοῦ, omnes autem post *ragineis*.

xI, 35. *imma*] gr. omn. post *gaf*. — *fruma gaf*] sic cod. Carol.; edit. * *frumozo fragaf*; perspicue *fruma* . . f leguntur, et intenta oculorum acie etiam litteræ *ga* cognoscuntur.

xI, 36. *unte*] sic. cod. Carol.; Kn. lh. * *uste*.

xii, 1. *blotinassu*] lh. p. 102 * *bloti. nassu*.

xii, 2. init. Goth. c. codd. ° *cai*. — *ak inmaidjaiþ ananiujiþai*] in codice Carol., quia membranæ superior pars mutilata est, desideratur unus versus ea verba continens, quibus Goth. græca ἀλλὰ μεταμορφώσθη expressit, et de quibus nihil superest, nisi þ in initio proximi versus positum, quod editores non curantes illud þ cum sequentibus conjunxerunt et * . . þana niujiþai scripserunt; lh. solus p. 107 suspicatur, þ ab ana esse separandum. Quod dedimus, eo codicis lacunam recte explevisse nos speramus; per *inmaidjan* enim græcum μεταμορφῶν Ulf. etiam Mc. IX, 2 reddit, et pro medio aut passivo græco Goth. activo, omissa *sik*. sæpiissime utitur (de multis locis vid. infra xii, 9 *haftjan*), cujus pronominis omissio h. l. eo facillior erat, quia *izvis* proxime præcessit. Sed quibus nostra ratio parum placuerit, ii cum Z. p. 127 *inmaididai vairþaiþ* legant. Deinde *niujiþa* est καινότης, καινότης, sed ἀνακαινότης reddi debet per *ananiujiþa*, cf. Cor. II, IV, 16. Col. III, 10: Eph. IV, 23, ubi *ananiujan* = ἀνακαινοῦν et ἀνανεοῦν. — *fraþjis*] cod. Carol. et edit. * *framaþjis*, rectam lectionem jam lh. p. 111 invenit. — *gakiusan*] Goth. c. cod. 18 ap. Mi. ° *ýmās*. — *sijai*] sit, ° gr. omn. — *þatei*] quod, scil. *ist* (est), quo gr. τό redditur; hanc verbi substantivi ellipsin in his articuli græci circumscriptionibus sæpius repetitam invenies, vid. Eph. IV, 6, *ains atta allaise saei in allaim uns* (εἰς πατὴρ πάντων ὁ ἐν πᾶσιν ἡμῶν), II, 17, L. XVII, 31; monuimus autem id, ne quis cum Griesb. opinetur, Goth. c. verss. quod (?) addere. — *galeikaiþ* vid. ad Tim. I, VI, 6.

xii, 5. *guþs*] Dei, ° gr. — *vaila fraþjan*] lh. Z. Cast. * jct.

xii, 4. *þaiþ-þan*] Kn. Cast. * jct. lh. temere improbens codicis lectionem conj. *þaih þan*, vid. ad M. V, 37, — *tauī haband*] † gr. omn.

5, 8 samo tauī haband. sva managai ain leik sijum in xristau. aþþan ainwarjizuh anþar — sa dailjands
 9 in allsverein sa faurastandands in usdaudein sa armands in hlasein. friapva unliuta. siandans ubila.
 10 haftjandans godamma. broþralubon in izvis misso friapvamildai. sveripai izvis misso faurarahnjān-
 11, 12 dans. usdaudein ni latai. ahmin vulandans. frauin skalkinondans. venai faginondans. aglons usþu-
 13, 14 landans. bidai haftjandans. andaviznim veihaize gamainjandans. gastigodein galaistjandans. þiupþjaiþ
 15 þans vrikandans izvis. þiupþjaiþ jah ni unþiupþjaiþ. faginon miþ faginondam. gretan miþ gretandam.
 16 þata samo in izvis misso fraþjandans. ni hauhiþa fraþjandans ak hnaivam miþgavisandans. ni vair-
 17 þaiþ inahai bi izvis silbam. ni ainummehun ubil und ubilamma usgibandans. bisaiwandans godis
 18 ni þatainei in andvairþja guþs ak jah in andvairþja manne allaize. jabai magi vairþan us izvis miþ
 19 allaim maunam gavairþi habandans. ni izvis silbans gavrikandans. liubans. ak gibipþ staþ þvairhein.
 20 gameliþ ist auk. mis fraveit letaidau. ik fragilda. qiþipþ frauja. jabai gredo sijand þeinana. mat gif
 21 imma. ip jabai þaursjai. dragkei ina. þata auk taujands haurja funins rikis ana haubiþ is. ni gajiu-
 XIII, 1 kaizau af unþiupa ak gajiuþakais af þiupa unþiup. all saivalo valdufjam wfarvisandam ufhausjai. unte
 2 nist valdufni alja fram guþa. ip þo visandona fram guþa gasatida sind. svæi sa andstandands valdu-
 3 fja guþs garaideinai andstop. ip þai andstandandans silbans sis vargiþa nimand. þai auk reiks ni sind
 agis godamma vaurstva ak ubilamma. aþþan vileis ei ni ogeis valdufni. þiup taujais jah habais
 4 hazein us þamma. unte guþs andbahts ist þus in godamma. ip jabai ubil taujis. ogs. unte ni svare
 5 þana hairu bairip. guþs auk andbahts ist fraveitands in þvairhein þamma ubil taujandin. duþþe
 6 ufhausjaiþ ni þatainei in þvairheins ak jah in miþviseins. inuþ-þis auk jah gilstra ustiuhaiþ. unte
 7 andbahtos guþs sind þamma silbin skalkinondans. usgibiþ nu allaim skuldo. þammei gabaur ʳa-

INTERPRETATIO.

multa habemus, hæc autem membra omnia non hoc idem opus habent; 5. sic multi unum corpus sumus in Christo, at unusquisque alter — 8. — hic impertiens in simplicitate, hic præsul in studio, hic miserens in hilaritate; 9. dilectio infucata, odientes mala, adhærentes bono, 10. caritate - fraterna in vos invicem pii, honore vos invicem prævenientes, 11. studio non pigri, spiritu ferventes, domino servientes, spe gaudentes, 12. dolores patientes, precationi adhærentes, 13. necessitatibus sanctorum compartientes, hospitalitatem sectantes; 14. benedicatis his persequentibus vos, benedicatis et ne maledicatis; 15. gaudere cum gaudentibus, plorare cum plorantibus. 16. Hoc idem in vos invicem sentientes, non altitudinem sentientes, sed humilibus adhærentes; ne fiatis prudentes apud vos ipsos, 17. non uni malum pro malo reddentes, respicientes bonum non solum in facie Dei, sed etiam in facie hominum omnium. 18. Si possit fieri ex vobis cum omnibus hominibus pacem habentes, 19. non vos ipsos ulciscentes, carum, sed date locum iræ; scriptum est enim: mihi vindicta relinquatur, ego retribuam, dicit dominus. 20. Si esurit inimicus tuus, cibum da ei, verum si sitiatur, potione - recrea eum; hoc enim faciens carbonem ignis cumulas in caput ejus: 21. Ne vincaris ab improbo, sed vincas a probo improbum. XIII, 1. Omne animarum potestatibus superantibus pareat, nam non - est potestas nisi a Deo; verum hæc existentes a Deo constitutæ sunt; 2. itaque hic resistens potestati, Dei instituto restitit; verum hi resistentes ipsi sibi damnationem sumunt. 3. Hi enim reges non sunt terror bono operi, sed malo; at vis ut non timeas potestatem, bonum facias; et habeas laudem ex hoc; 4. nam Dei minister est tibi in bono; verum si malum facis, time; nam non frustra hunc gladium gerit, Dei enim minister est, vindicans in iram hunc malum facientem. 5. Ideo pareatis non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. 6. Propter hoc enim etiam tributa pendatis, nam ministri Dei sunt huic ipsi servientes. 7. Reddite igitur omnibus debita: cui

ANNOTATIONES.

XII, 8—XIV, 5. exstant in cod. A et de his inde ab in *andvairþja guþs* XII, 17 usque ad XIII, 5, *duþþe ufhausjaiþ* etiam in cod. Carol.

XII, 9. *ubila*] mala, gr. omn. τὸ πονηρόν.

XII, 11 *frauin*] domino, gr. καιρῶ.

XII, 13. *andaviznim*] Cast. ✕ *andaviznam*; locus in cod. A obliterated.

XII, 15. *faginondam*] Goth. c. codd. ° *cai*.

XII, 16. *hauhiþa*] altitudinem, gr. omn. τὰ ὑψηλά. Pro *hauhiþa* Grimm. gr. iv, 695, *hauhiþai* optat, quod post *fraþian* dativus sequi solet; solet quidem, sed etiam accusativum secum habet, vid. Phil. iv, 2.

XII, 17. *ni þatainei — ak jah*] non solum — sed etiam, ° gr. — in] pr. hinc incipit fragmentum alterum codicis Carol., vid. ad vs. 8. — *manne allaize* ¶ gr. omn.

XII, 18. *magi vairþan*] possit fieri, gr. omn. δυνατόν.

XII, 19. *gavrikandans*] sic codd.; Kn. ✕ *gavrisandans*, rectam lectionem, ab lh. inventam, jam Z. et e cod. A Cast. dederunt. — *þvairhein*] sic codd. Z. Cast.; Kn. *þvair*. . . , lh. ✕ *tvair*. . . Kn. male supplevit *þvairheinai*, nam ab adjectivis formantur substantiva non in — *eins*, sed in — *ei* innixa, quod si lh. et Z. scivissent, vix adnotassent et *þvairhein* et *þvairheinai* recte se habere. Deinde Kn. in errorem perductus per lineolam super i scriptam, qua n terminationis exprimitur et quam ipse signum notæ *gþs*

esse putavit, *guþs* addidit, quod cum lh. nescimus quo sensu veri ductus contempsisset, Z. tamen retinuit. — *fraveit letaidau*] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. *fraveit leitaidau*, de qua codicum varietate vid. ad M. ix, 6; Kn. lh. Z. ✕ *fraveito ei gildau*, quorum auctoritate fretus Griesb. adnotat Goth. *ἵνα ἀποδίδω* legisse; nos nunc adnotamus *letaidau* (relinquatur) ab omni. gr. omitti.

XII, 20. *jabai*] Goth. c. codd. ° οὐν. — *mat*] sic cod. A et Cast.; cod. Carol. Kn. lh. Z. ✕ *mad*. — *ip*] verum, ° gr.

XII, 21. *gajiuþakais*] Cast. ✕ *gajiuþakizau*. — *fram*] sec. a, gr. omni. ἐν.

XIII, 2. *andstop*] restitit, Goth. gr. perfecti ἀνθέστηκεν significationem nesciens, male per præteritum reddit, cum *andstandiþ* scribere deberet; idem Ulfilæ accidit Mc. iii, 26 ἀνέστη per *usstopþ* interpretanti.

XIII, 5. *godamma — ubilamma*] bono — malo, gr. τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀλλὰ τῶν κακῶν.

XIII, 4. *hairu*] cod. A et Cast. *hairau*, de qua varietate vid. ad Mc. vii, 32.

XIII, 5. *ufhausjaiþ*] pareatis, gr. ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι. Caterum hic finitur fragmentum alterum codicis Carol., vid. ad XII, 8.

XIII, 7. *þammei*] cui, scil. debetis, gr. omn. τῷ.

8 baur. þammei mota mota. þammei agis agis. þammei sverifa sverifa. ni ainummehun vaihtais
 9 skulans sijaiþ niba þatei misso frijoþ. unte saei frijoþ newundjan vitop usfullida. þata auk ni hori-
 nos. ni maurþrjais. ni hlifais. nih faihugeironjais jah jabai wo anþaraizo anabusne in þamma vaurda
 10 usfulljada. þamma frijos newundjan þeinana sve puk silban. friapva newundjins ubil ni vaurkeiþ.
 11 usfulleins nu vitodis ist friapva. jah þata vitandans þata þeihs þatei mel ist uns ju us slepa urreisan.
 12 unte nu newis ist naseins unsara þau þan galaubidedum. nahts framis galaiþ iþ dags atnewida. usvair-
 13 pam nu vaurstvam riqizis iþ gavasjam sarvam liuhadis. sve in daga garedaba gaggaima ni gabauram
 14 jah dragkaneim. ni ligram jah aglaitjam. ni haifstai jah aljana. ak gahamop frauin unsaramma
 XIV, 1 xristau iesua jah leikis mun ni taujaiþ in lustuns. iþ unmahteigana galaubeinai andnimaiþ ni du tvei-
 2, 3 fleinai mitono. sums raihtis galaubeiþ matjan allata. iþ saei unmahteigs ist gras matjiþ. sa matjanda
 2 þamma ni matjandin ni frakunni. iþ sa ni matjands þana matjandan ni stojai. guþ auk ina andnam.
 4 þu was is. þuei stojis framapjana skalk. seinamma frauin standiþ aiþþau driusip. aþþan standiþ.
 5, 9 mahteigs auk ist frauja gastopanan ina. sums raihtis stojiþ dag hindar daga — — jah qivaim jah
 10 dauþaim frauinop. iþ þu. wa stojis broþar þeinana. aiþþau jah þu. wa frakant broþr þeinamma.
 11 allai auk gasatjanda faura stauastola xristaus. gameliþ ist auk. liba ik. qiþiþ frauja. þatei mis all
 12 knive biugiþ jah andhaitiþ alla razdo guþa. þannu nu warjizuh unsara fram sis rapjon usgibiþ guþa.
 13 ni þanamais nu uns misso stojaima. ak þata stojaiþ mais ei ni satjaiþ bistugq broþr aiþþau gamar-
 14 zein. vaiht jag-gatraua in frauin iesua þatei ni vaiht gavamm þairh sik silbo niba þamma munandin
 15 wa unhrain visan þamma gamain ist. iþ jabai in matis broþar þeins gaurjada. ju ni bi friapvai
 16 gaggis. ni nunu mata þeinamma jainamma fraqistjais. faur þanei xristus gasvalt. ni vajamerjaidau
 17 unsar þiup. nist auk þiudangardi guþs mats jah dragk ak garaihte jah gavairþi jah fanepþ in ahmin
 18 veihamma. saei auk in þaim skalkinoþ xristau. vaila galeikaiþ guþa jah gaksans ist mannam.
 19, 20 þannu nu þoei gavairþjis sind laistjaima jah þoei timreinais sind in uns misso. ni nunu in matis

INTERPRETATIO.

tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. 8. Ne uni cujusquam debitores sitis, nisi quod invicem diligitis, nam qui diligit propinquum, legem implevit, 9. hoc enim ne mœcheris; ne occidas, ne fureris, neque concupiscas et si quod aliorum præceptorum in hoc verbo summatum-comprehenditur, hoc: ames propinquum tuum, ut te ipsum. 10. Amor propinqui malum non operatur; observatio igitur legis est amor. 11. Et hoc scientes hoc tempus, quod hora est, nos jam e somno surgere, nam nunc propius est salus nostra, quam cum crederemus. 12. Nox porro ivit, verum dies propinquavit; abigimus nunc opera tenebrarum, verum induimus arma lucis, 13. ut in die honeste eamus non comensationibus et vinolentiis, non concubitibus et impudicitis, non rixa et æmulatione; 14. sed induite dominum nostrum, Christum Iesum, et carnis curam ne faciatis in cupiditates. XIV, 1. verum infirmum fide excipiat, non ad disceptationem cogitationum. 2. Quidam quidem credit edere omne; verum qui infirmus est, olus edit. 3. Hic edens hunc non edentem ne spernat; verum hic non edens hunc edentem ne judicet; Deus enim eum assumpsit. 4. Tu quis es, tu qui judicas alienum servum? Suo domino stat aut cadit. At stat; potens enim est dominus statuere eum. 5. Quidam quidem judicat diem post diem — 9. — et vivos et mortuos regit; 10. verum tu, quid judicas fratrem tuum? aut etiam tu, quid spernis fratrem tuum? omnes enim statuuntur ante tribunal Christi. 11. Scriptum est enim: vivo ego, dicit dominus, quod mihi omne genuum flectit et confietur omnis linguarum Deo. 12. Utique igitur quisque nostrum de se rationem reddit Deo. 13. Ne amplius igitur nos invicem judicemus, sed hoc judicetis magis, ut non ponatis offendiculum fratri aut sollicitationem. 14. Scio et confido in domino Iesu, quod non quidquam turpe per se ipsum, nisi huic cogitanti aliquid impurum esse, huic commune est. 15. Verum si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum amorem ambulas; ne igitur cibo tuo illum perdas, pro quo Christus mortuus est. 16. Ne blasphemetur nostrum bonum; 17. non est enim regnum Dei cibus et potus, sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto. 18. Qui enim in his servit Christo, bene placet Deo et probatus est hominibus. 19. Utique igitur quæ pacis sunt, sequamur et quæ ædificationis

ANNOTATIONES.

XIII, 8. frijoþ] pr. sic cod. A; Cast. ✕ frijaiþ. — usfullida] sic cod. A; Cast. ✕ usfullide.

XIII, 9. anþaraizo] sic cod. A, uti suspicamur; ultimæ syllabæ elementa Cast. cognoscere non potuit, edidit autem ✕ anþaraize. — þauma] Sec. hoc, gr. omn. ἐν τῷ.

XIII, 10. newundjins] proximi, gr. omn. τῶ πλησίον ab ἐργάζεται pendens, cum Goth. ad friapva retulerit. — ist] est, ° gr. omn.

XIII, 11. ist] utr. est, ° gr. omn. — naseins unsara] ° gr. omn.

XIII, 13. dragkaneim] vid. ad Gal. v, 21.

XIII, 14. unsaramma] nostrum, ° gr., Goth. c. codd. d et 8 ap. Mi. — xristau iesuu] ° gr. omn.

XIV, 3. frakunni] cod. A et Cast. ✕ frakuni. — matjandan] cod. A et Cast. ✕ matjandin.

XIV, 4. frauja] dominus, gr. θεός. — gastopanan] Cast. conjecit gastopan, quod nobis probatur, cf. tamen Thess. I, 2, 17 gaainanaidai.

XIV, 9 — 15, 13 leguntur in cod. Carol.

XIV, 9. qivaim — dauþaim] ° gr.

XIV, 11. biugiþ] gr. omn. ante all. — andhaitiþ] gr. post razdo.

XIV, 12. usgibiþ] reddit, gr. δώσει, Ulf. c. codd. ἀποδώσει.

XIV, 13. ni] pr. Kn. ✕ ui.

XIV, 14. jag-gatraua] sic cod. Carol.; Kn. ✕ jai tatraua, lh. Z. Cast. ÷ jai gatraua, unde Griesbachii error natus est annotantis, Goth. vai pro xxi legisse. — wa unhrain visan] hæc supplevimus litterarum omnino fere abscissarum (vid. ad XII, 2) infimis partibus observatis; Kn. Z. Cast. lacunam habent, cujus signum ponere lh. neglexit. — ist] est, ° gr. omn.

XIV, 15. nunu] igitur, ° gr. omn., sic vs. 20.

XIV, 16. vajamerjaidau] Goth. c. codd. ° ev.

XIV, 17. þiudangardi] sic cod. Carol.; edit. ✕ þiudangard.

XIV, 18. ist] est, ° gr. omn., sic supra etiam pro vaila galeikaiþ gr. omn. εὐάρεστος.

XIV, 19. sind] sec., lh. ✕ find.

xv, 3, 4 gatair vaurstv guþs — — þize idveitjandane þuk gadrusun ana mik. sva filu auk sve fauragameliþ
 5 varþ. du unsaraī laiseinai gameliþ varþ. ei þairh þulain jah gaþrafstein boko ven habaima. iþ guþ
 6 þulainais jah þrafsteinais gibai izvis þata samo fraþjan in isvis misso bi xristu iesu. ei gaviljai ai-
 7 namma munþa haubjaib gub jah attan frauþins unsaris iesuis xristaus. in þizei andnimaib isvis
 8 misso svasve jah xristus andnam izvis du vulþau guþs. qiþa auk xristu iesu andbaht vaurþanana
 9 bimaitis fram sunjai guþs du gatulgjan gahaita attane. iþ þiudos in arnahaiteins haubjan guþ
 10 svasve gameliþ ist. dupþe andhaita þus in þiudom frauja jah namin þeinamma liuþo. jah aftra
 11 qiþiþ. sifaib þiudos miþ managein is. jah aftra qiþiþ. hazjiþ allos þiudos frauþan jah hazjaina ina
 12 allos manageins. jah aftra esaeias qiþiþ. vairþiþ vaurts iaissaizis jah sa usstandands reikinop
 13. xvi, 21 þiudom. du imma þiudos venjand. iþ guþ lubainais fulljai izvis allaizos fahedais — — jah lukius
 22 jah iasson jah soseipatrus þai niþjos meinai. golja izvis ik tertius sa meljands þo aipistaulein
 23 in frauþiu. goleiþ izvis gaius vairdus meus jah allaizos aikkesjons. goleiþ izvis airastus
 24 fauragaggja bauþgs jah qartus sa broþar. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ ahmin
 izvaramma. amen

du rumonim ustauh.

du rumonim meliþ ist us kaurinþon.

INTERPRETATIO.

sunt in nos invicem. 20. Ne igitur propter cibum destrue opus Dei. — xv, 3. — horum 'exprobrantium te ceciderunt in me. 4. Tam multum enim quam ante-scriptum fuit, ad nostram doctrinam scriptum fuit, ut per patientiam et solatium scripturarum spem habeamus. 5. Verum Deus patientiæ et solatii det vobis hoc idem sentire in vobis invicem secundum Christum Iesum, 6. ut unanimes uno ore glorificetis Deum et patrem domini nostri Iesu Christi. 7. Propter quod excipiat vos invicem, sicut etiam Christus excepit vos ad gloriam Dei. 8. Dico enim Christum Iesum ministrum factum circumcisionis pro veritate Dei ad confirmandum promissiones patrum, 9. verum gentes propter misericordiam glorificare Deum, sicut scriptum est: ideo confiteor tibi in gentibus, domine, et nomini tuo canto. 10. Et rursus dicit: gaudete, gentes, cum populo ejus. 11. Et rursus dicit: laudate, omnes gentes, dominum et laudent eum omnes populi. 12. Et rursus Esaias dicit: fit radix lessezis et hic surgens regit gentes, ad eum gentes sperant; 13. verum Deus spei impleat vos omni gaudio — xvi, 21. — et Lucius et Iasson et Sosipatrus, hi cognati mei; 22. saluto vos ego Tertius, hic scribens hanc epistolam in Domino; 23. salutatur vos Gaius, hospes meus et omnis ecclesiæ, salutatur vos Erastus, œconomus urbis, et Quartus hic frater. 24. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, amen.

Ad Romanos explicit.

Ad Romanos scriptum est e Corintho.

ANNOTATIONES.

xiv, 20. nunu] vid. ad vs. 15.

xv, 3. þize] Kn. ✕ vize.

xv, 4. gameliþ varþ] scriptum fuit, gr. omn. προσεγγραφή, vid. ad Tim. I, vi, 6. auk] lh. ✕ ank. — jah] Goth. c. codd. ° δια.

xv, 7. svasve] lh. ✕ sva ve.

xv, 8. auk] enim, gr. δέ. — xristu iesu] ¶ gr. — bimaitis] de nostris addidimus, vid. ad xii, 2. Ceterum notandum est Goth., quod nullo alio loco fecit, nunc post qiþan ponere vaurþanana participium; fecisse autem eum arbitramur, quia visan addere non liceret; eundem verbi substantivi infinitivum omittit in formula viljau izvis unvitans s. unveisans (θέλω ὑμᾶς ἀνοεῖν) Cor. I, x, i; II, i, 8. Thess. I, iv, 13. Versu sequente recte pergunt iþ þiudos hauþan guþ.

xv, 9. frauja] domine, ° gr.

xv, 11. qiþiþ] dicit, ° gr. frauþan] gr. ante allos. — hazjaina] laudent, gr. ἐπαινεσατε.

xv, 12. iaissaizis] lh. ✕ jaisaizis — reikinoþ]

regit, quia, gr. omn. ἀρχεω habent, lh. p. 132 pro reikinoþ legendum esse reikinon existimat; recte quidem ille, sed Goth. interpretatione sua sensum non pervertit, quare codicis lectionem emendare non ausi sumus.

xvi, 21. Quæ inde usque ad finem eduntur, e cod. A hausta sunt.

xvi, 23. gaius] sic Cast. sine punctorum supra i positorum vestigio et h. l. et Cor. I, i, 14, in cod. A scriptum esse dicit; minus recte autem Goth. ita scripsit; nunquam enim hoc nomen bisyllabum est ita, ut ai vocales diphthongum efficiant. — allaizos aikkesjons] ¶ gr.

xvi, 24. ahmin izvaramma] spiritu vestro, gr. omn. πάντων ὑμῶν.

Subscript. du rumonim ustauh] c. Goth. solus cod. G. — du rumonim meliþ — kaurinþon] gr. alii alia legunt aut omittunt, Goth. c. codd. B. et D.

DU KAURINþIUM ·A·

1, 12, 13—ik im pavlaus iþ ik apaulons iþ ik keþins iþ ik xristaus. disdailiþs ist. ibai pavlus usþramiþs varþ in iz-
 14 vara aiþþau in nanim pavlaus daupidai veseiþ. aviliudo guþa ei ainnohun izvara ni daupida niba krispu jah
 15, 16 gaiu. ei was ni qiþai þatei in meinamma namin daupidedjau. ik daupida auk jaþþans staifanausgadau-

INTERPRETATIO. — AD CORINTHIOS I.

1, 12. — ego sum Pavli, verum ego Apollois, verum ego Cefæ, verum ego Christi. 13. Divisus est? num Pavlus crucifixus fuit propter vos aut in nomine Pavli baptizati essetis? 14. Gratias ago Deo

ANNOTATIONES.

1, 12. pavlaus] sic cod. A; Cast. ÷ pavlus (vid. ad L. 1, 54).

1, 13. ist] Goth. ° Χριστός.

1, 14. gaiu] vid. ad Rom. xvi, 23.

17 kans. þata anþar ni wait ei ainnohun daupidedjau. niþ-þan insandida mik xristus daupjan ak vailamerjan.
 18 ni in snutreiu vaurdis ei ni lausjaidau galga xristaus. unte þata vaurd galgins þaim fralusnandam dvaliþa
 19 ist iþ þaim ganisandam mahts guþs ist. gameliþ ist auk. fr aqistja snutreiu þize snutrane jah frodeiu þia
 20 frodane uskiusa. war handugs. war bokareis. war sokareis þis aivis. ni dvala gatavida guþ handugeiu
 21 þis fairwaus. unte auk in handugeiu guþs ni kunnaida sa fairwus þairh handugeiu guþ. galei-
 22 kaida guþa þairh þo dvaliþa þizos vailamereinaiis ganasjan þans galaubjandans. unte iudaeis taikne
 23, 24 bidjand iþ krekos handugeiu sokjand. iþ veis merjam iesu ushramidana iudaium gamarzeiu iþ
 25 þiudom dvaliþa. iþ þaim galapodam iudae jah þiudo xristu guþs maht jah guþs handugeiu. unte
 iv, 2, 3 so dvaliþa guþs handugozei mannam — — ei was triggvs bigitaidau. aþþan mis in minnistin ist ei
 4 fram izvis ussokjaidau aiþþau fram manniskamma daga. akei nih mik silban ussokja. nih vaiht auk
 5 mis silbin miþvait akei ni in þamma garaihtis im. iþ saei ussokeiþ mik frauja ist. þannu nu ei saur
 mel ni stojaiþ. unte qimai frauja. saei jah galiuhteis analaugn riqizis jah galiuhteis runos hairtane
 6 jaþ-þan hazeins vairþis warjammeh fram guþa. aþþan broþrjus. þairhgaleikonda in mis jah apaulon
 in izvara ei in ugkis ganimaiþ ni usar þatei gameliþ ist fraþjan. ei ains saur ainana ana anþarana
 7 usblesans ni sijai. was auk þuk ussokeiþ. waup-þan habais. þatei ni namt. aiþþau jabai andnamt.
 8 wa wopis sve ni nemeis. ju sadai sijuþ. ju gabigai vaurþuþ. inu uns þiudanodeduþ jah vainei þiuda-
 9 nodedeiþ. ei jah veis izvis miþþiudanoma. man auk þei guþ uns apaustauluns spedistans ustaiknida
 10 svasve dauþublans unte fairveitl vaurþum þizai manasedai jah aggilom jah mannam. veis dvalai in
 xristaus iþ jus frodai. veizuþ-þan unmahteigai iþ jus svinþai. juzuþ-þan vulþagai iþ veis unsverai.

INTERPRETATIO.

quod unum vestrum non baptizavi præter Crispum et Gaium, 15. ut quis non dicat, quod in meo nomine baptizarem. 16. Ego baptizavi enim etiam hos Stefani domesticos; hoc aliud non scio, quod unum baptizarem. 17. Neque vero misit me Christus baptizare, sed prædicare, non in sapientia verbi, ut non inanis redderetur crux Christi. 18. Nam hoc verbum crucis his pereuntibus stultitia est, verum his salvis potentia Dei est. 19. Scriptum est enim: perdo sapientiam horum sapientium et prudentiam horum prudentium reprobo. 20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi disputator hujus ævi? Non stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? 21. Quia enim in sapientia Dei non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per hanc stultitiam hujus prædicationis servare hos credentes. 22. Nam Iudæi signa petunt, verum Græci sapientiam quærunt; 23. verum nos prædicamus Iesum crucifixum, Iudæis offensionem, 24. verum gentibus stultitiam, verum his vocatis Iudæorum et gentium Christum, Dei potentiam et Dei sapientiam. 25. Nam hæc stultitia Dei sapientior hominibus — iv, 2. — ut quis fidelis inveniatur. 3. At mihi in minimo est, ut a vobis æstimer aut ab humano die, sed neque me ipsura æstimo, 4. neque quidquam enim mihi ipsi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, verum qui æstimat me, dominus est. 5. Itaque nunc ut ante tempus non judicetis, donec veniat dominus, qui et illustrat absconditum tenebrarum et illustrat consilia cordium, et tum laus sit cuique a Deo. 6. At, fratres, transferuntur in me et Apollo propter vos, ut in nobis comperiat, non supra quod scriptum est sentire, ut unus pro uno adversus alterum inflatus non sit. 7. Quis enim te æstimat? quid autem habes, quod non accepisti? aut si accepisti, quid gloriaris, ut non acceperis? 8. Jam saturi estis, jam divites facti estis, sine nobis regnastis et utinam regnaretis, ut etiam nos vobis simul regnemus. 9. Existimo enim, quod Deus nos apostolos ultimos ostendit, sicut morti addictos, nam spectaculum facti sumus huic mundo et angelis et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum, verum vos prudentes; nos quidem impotentes, verum vos robusti; vos quidem nobiles, verum nos

ANNOTATIONES.

1, 16. ik] ego, gr. omn. — gadaukans] hanc vocem dubie originis et significationis Cast. cum dauhts (cœna) comparatam per commensales convertit, Mssm. gadaurans, qui eadem porta utuntur, legere mavult; gr. omn. αἶνον — þata] hoc, ° gr., Goth. c. codd. τὸ legit, sic II, XIII, 11, cf. Eph. vi, 10; Philipp. iii, 1. — ainnohun] Goth. c. codd. ἄλλον.

1, 18. ganisandam] Goth. ° c. codd. ἡμῶν.

1, 21. ni] cod. A et Cast. ✕ niu ni (nonne non).

1, 22. unte] Goth. ° xai.

1, 23. iesu] Iesum, gr. omn. Χριστόν. — iudaium] Goth. ° μέν.

1, 24. iudae] ° τε, vid. ad L. II, 16.

1, 25. handugozei] sic legendum est, Cast. ✕ handugo; in cod. A spatium syllabam zeu capiens superest, sed nullum litterarum vestigium.

iv, 2. was triggvs] [gr. omn.; cæterum Cast. ✕ thiggvs.

iv, 3. ussokjaidau] sic cod. A; Cast. ✕ ussokjaida.

iv, 5. ei] ut, particula otiosa, nam μή h. l. non conjunctio (ut non), sed adverbium (ne) est, hoc autem = ni. — ni] Goth. c. codd. ° τι. — vairþiþ] sic cod. A; Cast. ✕ vairþaiþ. — warrjammeh] sic cod. A;

Cast. ✕ wakjizumma.

iv, 6. aþþan] Goth. ° ταῦτα, aut þo librarii oscitantia excidit, quod þairhgaleikonda plurali probari videtur, qui numerus non habens, quo referatur, nimium offendit. Fortasse etiam aut pro aþþan legendum est þo þan, aut þairhgaleikoda pro þairhgaleikonda, quod græcus textus (μετεσχημάτισα) postulare nobis videtur; neque tamen hoc probato þo abesse debet. Cast., codice denuo reviso, nunc Add. p. 66 dicit, þairhgaleikonda quidem in codice scriptum esse, sed litteram n minus evidentem esse quam reliquas, ita ut librarius ipse eam delevisse videatur. — ganimaiþ] Ulf. c. codd. ° τὸ. — usar] Cast. ✕ usak. — usblesans sijai] inflatus sit, gr. omn. φυσιοῦστε. — ana anþarana] gr. omn. post sijai.

iv, 7. jabai] Goth. c. cod. d ap. Mi. ° xai.

iv, 8. vainei] Goth. c. codd. ° γέ.

iv, 9. apaustauluns] sic cod. A; Cast. ✕ apaustaulans.

iv, 10. frodai] Goth. ° ἐν Χριστῷ, nisi potius aciem Cast., qui vel syllabam ai cognoscere non potuit, etiam in xristau (i. e. in xau) in fine lineæ posita effugerunt. — þan] utr. quidem, ° gr. omn.

11, 12 und þo nu weila jah hugridai jah þaursidai jah naqadai jah kaupatidai jah ungastofanai. jah —
v, 3, 4 — ju gastauida sve andvairþs þana sva þata gataujandan. in namin frauþins unsaris iesuis xristaus
5 samaþ gagaggandam izvis jah meinamma ahmin niþ maltai frauþins unsaris iesuis xristaus atgiban
6 þana svaleikana unhulþin du qisteinai leikis ei ahma ganisai in daga frauþins iesuis. ni goda woftuli
7 izvara. ni vituþ þatei leitil beistis allana daig gabeisteiþ. ushraineiþ þata fairnjo beist. ei sijaiþ
8 niujis daigs svasve sijaiþ unbeistjodai. jah auk paska unsara ufsniþans ist faur uns xristus. þannu
duldþjam ni in beista fairnjamma niþ-þan in beista balvavescins jah unseleins ak in unbeistein un-
9, 10 vammeins jas-sunjos. gamelida izvis ana þizai aipistaulein. ni blandaiþ izvis horam. ni þaim horam
þis fairwaus aiþþau þaim faihufrikam jah vilvam aiþþau galiugam skalkinondam. unte skuldedeiþ
11 þan us þamma fairwau usgaggan. iþ nu sai melida izvis ni blandan. jabai was broþar namnids sijai
hors aiþþau faihufriks aiþþau galiugam skalkinonds aiþþau ubilvaurds aiþþau afdrugja aiþþau vilvs.
12, 13 þamma svaleikamma ni niþmatjan. wa mik jah þans uta stojan. niu þans inna jus stojiþ iþ þans uta
vi, 1 guþ stojiþ. usnim iþ þana ubilan us izvis silbam. gadars was izvara viþra anþarana staua habands
vii, 5 stojan fram invindaim jah ni fram — — izvara misso niba þau us gaqissai wo weilo. ei uhteigai
sijaiþ fastan jah bidan. þaþroþ-þan samaþ gavandjaiþ ei ni fraisai izvara satana in unghobainais
6, 7 izvaraizos. þatuþ-þan qiþa gakunnands ni þi haitjai. iþ viljau allans mans visan sve mik silban. akei
8 warjizuh svesa giba habaiþ fram guþa sums sva sumsuh sva. aþþan qiþa þaim unqenidam jah vid-
9 vom: goþ ist im jabai sind sve ik. iþ jabai ni gababaina sik. liugandau. batizo ist auk liugan þau
10, 11 intundnan. iþ þaim liugom haftam anabiuda ni ik ak frauja qenai fairra abin ni skaidan. iþ jabai
gaskaidnai. visan unliugaidai aiþþau du abin seinamma aftra gagavairþjan. jah aban qen ni frale-
12 tan. iþ þaim anþaraim ik qiþa ni frauja. jabai was broþar qen aigi ungalauþjandein jah so gavilja

INTERPRETATIO.

inhonorati, 11. usque hanc nunc horam et esurientes et sitientes et nudi et colaphizati et instabiles, 12. et — v, 3. — nunc judicavi, ut praesens hunc sic hoc facientem, 4. in nomine domini nostri Iesu Christi, simul congregatis vobis et meo spiritu, cum potentia domini nostri Iesu Christi 5. tradere hunc talem diabolo ad perditionem carnis, ut spiritus servetur in die domini Iesu. 6. Non bona gloria vestra; nonne scitis quod paucum fermenti totam massam fermentat? 7. Expurgate hoc vetus fermentum, ut sitis nova massa. sicut sitis infermentati, et enim pasca nostrum immolatus est pro nobis Christus. 8. Itaque festum - celebramus non in fermento vetere, neque autem in fermento nequitiae et malitiae, sed in azymo sinceritatis et veritatis. 9. Scripsi vobis in hac epistola: ne misceatis vos scortatoribus, 10. non his scortatoribus hujus mundi aut his avaris et rapacibus aut idolis servientibus, nam deberetis utique ex hoc mundo exire. 11. Verum nunc ecce scripsi vobis non misceri, si quis frater nominatus sit scortator aut avarus aut idolis serviens aut maledicus aut vinolentus aut rapax, cum - hoc tali non simul - edere. 12. Quid me etiam hos foris judicare? nonne hos intra vos judicatis? 13. verum hos foris Deus judicat? Tollite hunc improbum e vobis ipsis. vi, 1. Audet aliquis vestrum contra alium iudicium habens judicare apud injustos et non apud — vii, 5. — vos invicem, nisi forte e consensu aliquam horam, ut otiosi sitis jejunare et precari, deinde autem una convertatis, ut non tentet vos Satana propter intemperantiam vestram. 6. Hoc vero dico noscens, non secundum mandatum. 7. Verum volo omnes homines esse uti me ipsum, sed quisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius sic. 8. At dico his caelibibus et viduis: bonum est iis, si manent, uti ego; 9. verum si non contineant se, nubant; melius est enim nubere quam uri. 10. Verum his matrimoniis junctis praecipio, non ego, sed dominus, mulieri a marito non sejungere; 11. verum si sejungatur, esse caelibis aut ad maritum suum rursus reconciliari; et maritum mulierem non dimittere. 12. Verum his aliis ego dico, non dominus: si quis frater mulierem habeat non - credentem et haec volens

ANNOTATIONES.

iv, 11. *hugridai*] pro *huggridai* (J. vi, 35), cf. tamen ad Mc. x, 37.

v, 4. *samaþ gagaggandam*] Cast. ✕ jct., sic etiam vii, 5; xiv, 26; vid. ad Mc. ix, 25; cf. ad Cor. II, vii, 3.

v, 7. *ushraineiþ*] sic cod. A; Cast. ✕ *ushrainaiþ*. — *unbeistjodai*] expectaveris *unbeistidai* (vid. vs. 6), neque tamen nostram formam vitiosam esse judicamus, nam in — *jon* desinit etiam *auhjon*. — *ufsnihans ist*] gr. omn. ante *xristus*.

v, 9. *blandaiþ*] misceatis, gr. omn. *συναμιγνυσθαι*.

v, 10. init. Goth. c. codd. ° *cai*. — *ni*] Goth. ° *πάντως*. — *jah*] et, gr. *ἤ*. — *þan*] h. l. respondens graeco *ἄρα* pro *þannu* positum est; idem infra xv, 14 pro *þau*, quod in cod. A falso legitur, reponendum esse censemus.

v, 11. *faihufriks*] hanc vocem cum omisisset librarius, supra lineam addidit, indeque etiam factum est, ut vox *aiþþau* (aut) semel desit (CAST.), cf. ad J. xii, 42. Nos *aiþþau* in textu posuimus, quod sensus requirit.

v, 12. *wa*] Goth. ° *γάρ*. — *mik*] sic cod. A recte, nam supplendum est *kara* sive *kar-ist*. (M. xxvii, 4),

cui accusativus jungi solet, vid. J. x, 13; locorum M. viii, 29. Mc. i, 24 all. (*wa uns jah þus*) alia est ratio.

vi, 1. *staua habands*] gr. ante *viþra*.

vii, 5. *niba*] Goth. ° *τι*; fortasse *μήτι* legit. — *fastan jah*] jejunare et, ° gr. — *bidan*] vid. ad Rom. ix, 3. — *samaþ gavandjaiþ*] vid. ad v, 4; caeterum Cast. ✕ *samiþ*; pro *ἦτε* autem Goth. c. codd. sine dubio *συνέρχεσθε* legit.

vii, 7. *iþ*] verum, gr. *γάρ*, sic xi, 31. — *sve*] Goth. ° *καί* — *giba habaiþ*] ° gr.

vii, 8. *ist im*] ° gr. omn. — *ik*] Goth. c. cod. k. ap. Mi. *ἐγώ* pro *καγώ* legit.

vii, 9. *liugandau*] sic cod. A, est autem forma medii, qua Goth. h. l. (*γαμησάτωσαν*) uti *atsteigadau* Mc. xv, 32 et M. xxvii, 42 (*καταβάτω*) utitur, quamquam gr. activis formis utuntur; caeterum vid. ad J. xiii, 35. — *ist auk*] ° gr. omn.

vii, 10. *liugom haftam*] Cast. ✕ jct.

vii, 11. *jabai*] Goth. ° *καί*. — *visan* — *gagavairþjan*] manere — reconciliari, *μενέτω* — *καταλλάγητω*, cf. M. 5, 24, caeterum aftra ° gr. omn. — *aban*] expectaveris *abin* (vid. vs. 10), pendet enim ab *anabiuda*.

vii, 12. *þo qen*] hanc mulierem, gr. omn. *αὐτήν*.

13 ist' bauan miþ imma. ni aſletai þo qen. jah qens. soei aig aban ungalaubjandan jah sa gaviſja
 14 iſt'bauan miþ izai. ni aſletai þana aban. veihaida iſt qens so ungalaubjandei in abin jah gaveihaid
 15 iſt'aba sa ungalaubjands in qenai. aiþþau barna izvara unhrainja veſeina ip nu veiha ſind. ip jabai
 sa ungalaubjands skaiþiþ ſik. skaidai. niſt gaþivaidſ broþar aiþþau ſviſtar in paim ſvaleikaim.
 16 aþþan in gavairþja laþoda uns guþ. wa nuk-kannt. þu qinon. ei aban ganasjais. aiþþau wa kannt. gu-
 17 ma. þatei qen þeina ganasjais. ni ei warjammeh ſvasve gadailida guþ. ainwarjatoh ſvasve
 18 galaþoda guþ ſva gaggai. jah ſva in allaim aikklesjom anabiuda. bimaitans galaþoþs varþ
 19 was. ni uſrakjai. miþ fauraſillja galaþoþs varþ was. ni bimaitai. þata bimait ni vaihts iſt jah þata
 20 fauraſilli ni vaihts iſt ak faſtubnja anabusne guþs. warjizuh in laþonai. þizaiei laþoþs vas. in þizai
 21, 22 sijai. skalks galaþoþs vaſt. ni karos. akei þauhjabai freis magt vairþan. mais brukei. ſaei auk in
 frauin haitans iſt skalks. fralets frauins iſt. ſamaleiko ſaei freis haitada. skalks iſt xriſtau.
 23, 24 vairþa galaubamma uſbauhtai ſijuh. ni vairþaiþ ſkalkos mannam. warjizuh in þammei galaþoþs
 25 vas. broþrjus. in þamma gaſtandai at guþa. aþþan bi maujos anabusn frauins ni haba. ip ragia
 26 giba ſve gaarmaiþs fram frauin du triggvs viſan. man nu þata goþ viſan in þizos andvairþons þaurf-
 27 tais. þatei goþ iſt mann ſva viſan. gabundans is qenai. ni ſokei lausjan. galausipſ is qenai. ni ſokei
 28 qen. aþþan jabai nimis qen. ni fravaurhtes. jah jabai liugada mavi. ni fravaurhta. ip aglon leikis
 viii, 9, 10 gaſtaldand þo ſvaleika. ip ik izvis freidja — — vairþai þaim unmahteigam. jabai auk was gaſaiwiþ
 þuk þana habandan kunþi in galiuge ſtada anakumbjandan. niu miþviſſei is ſiukis viſandins timrjada
 11 du galiugagudam gaſaliþ matjan. fraqiſtniþ auk ſa unmahteiga ana þeinamma vitubnja broþar. in
 12 þize xriſtus gaſvalt. aþþan, fravaurkjandans viþra broþrunſ ſlahandans iſe gaहुgd ſiuka du xriſtau fra-

INTERPRETATIO.

est habitare cum eo, ne dimittat hanc mulierem, 13. et mulier, quæ habet maritum non-credentem et hic volens est habitare cum ea, ne dimittat hunc maritum. 14. Sanctificata est mulier hæc non-credens in marito et sanctificatus est maritus hic non-credens in muliere; alioquin filii vestri impuri essent, verum nunc sancti sunt. 15. Verum si hic non-credens se jungit se, se jungat; non-est in-servitutem-redactus frater aut soror in his talibus, at in pace vocavit nos Deus. 16. Quid nunc scis, tu mulier, ut maritum serves, aut quid scis, vir, ut mulierem tuam serves? 17. Non ut cuique sicut impertiit Deus, unumquemque sicut vocavit Deus, sic eat. Et sic in omnibus ecclesiis præcipio. 18. Circumcisus vocatus fuit aliquis, ne attrahat; cum præputio vocatus fuit aliquis, ne circumcidat. 19. Hæc circumcisio non quidquam est, et hoc præputium non quidquam est, sed observatio præceptorum Dei. 20. Quisque in vocatione, qua vocatus fuit, in hac sit: 21. servus vocatus fuisti, ne cures, sed tametsi potes liber fieri, magis utere; 22. qui enim in domino vocatus est servus, manumissus domini est; similiter qui liber vocatur, servus est Christi. 23. Pretio magno redempti estis; ne fiat servi hominibus. 24. Quisque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc stet apud Deum. 25. At de virginibus præceptum domini non habeo; verum consilium do uti misericordiam-nactus a domino ad fidelis existendum. 26. Existimo igitur hoc bonum esse propter præsentem necessitatem, quod bonum est viro sic esse. 27. Coniunctus es mulieri, ne quære solvere; solutus es muliere, ne quære mulierem; 28. at si ducis mulierem, non peccasti, et si nubit virgo, non peccavit; verum afflictionem carnis habent hæc talia. Verum ego vobis parco — viii, 9. — fiat his impotentibus; 10. si enim quis videt te, hunc habentem cognitionem in idolorum loco incumbentem, nonne conscientia ejus, debilis existentis ædificatur ad idolis sacrificatum edendum. 11. Perit enim hic impotens in tua cognitione frater, propter quem Christus mortuus-est. 12. At peccantes contra fratres,

ANNOTATIONES.

vii, 13. þana aban] hunc maritum, gr. ἀτόν.
 vii, 14. Colon, in quo mulier sanctificari dicitur, gr. omn. ponunt post alterum, in quo maritus dicitur; cæterum Goth. ab initio ° γάρ. — aiþþau] Goth. ἄρα omittere videtur, nam aiþþau ἐπεὶ soli respondet; vid. xv, 29 et ad Rom. xi, 22.
 vii, 16. nuk-kannt] cave cum Mssm. Skeir. p. 59 pro exemplo geminationis consonantium habeas, quam figuram sic nusquam reperies, potius assimilatio est pro nuh kannt, in quo nuh quærentis est, vid. Mc. xii, 9 (wa nuh) J. xviii, 37 (an nuh). Idem statuendum est de dul-leitilai, Cor. II, vii, 8, scriptum est enim pro duh leitilai, uh autem encliticum respondet græco καί, cf. ad J. xviii, 26. In reliqua exempla a Mssm. l. l. alligata, valent ea, quæ ad M. v, 37 adnotavimus. — þu qinon] sic cod. A; Cast. * qenon, omisso þu pronomine. Observa autem insolitam vocativi formam pro qino; cæterum de þu, quod vocativis addi solet, vid. L. vi, 20. — ganasjais] pr. cod. A et Cast. * ganasjas. — kannt] sic cod. A et Cast. pro solito kant; veremur ne forma duplicato n errore librarii effecta sit. — þeina] tuam, ° gr. omn. sic Goth. sæpius possessivo pronomine pro articulo græco utitur, vid. II, 12, 7; M. viii, 20; Mc. i, 41; L. xviii, 13; J. xiv, 31; Gal. v, 24.
 vii, 17. ni ei] non dubium est, quin Goth. ellipticum sensum particularum ei un non perspexerit,

nam quod ipse scripsit (non ut), sensu caret. — warjammeh] sic cod. A; Cast. * warjizummeh. — guþ] pr. Deus, gr. κύριος. — ainwarjizoh] sic edidit Cast., sed non dubitamus, quin falso pro ainwarjanoh legerit. Codice denuo inspecto Cast. ainwarjatoh scriptum esse sibi videri dicit; quæ lectio si vera est, Goth. ἕκαστον pro genere neutro habuit. — allaim aikklesjom] ¶ gr. omn. præter cod. i ap. Mi.
 vii, 17. bimaitai] circumcidat, pro circumcidatur, cf. ad xv, 29.
 vii, 18. was] gr. omn. utroque loco ante galaþoþs.
 vii, 19. ni vaihts] pr. cod. A et Cast. * ni vaihi ni vaihts, de quibus ni vaihts e glossa vitiosam lectionem ni vaiht (vid. ad Mc. vii, 15) emendante, in textum illatum esse videtur.
 vii, 22. samaleiko] Goth. c. cod. ° καί.
 vii, 23. galaubamma] magno, ° gr. omn., Goth. c. Vulg.; vid. ad J. xii, 3.
 vii, 26. isi] est, ° gr. omn. — mann] Goth. ° τό.
 vii, 28. jabai] Goth. ° καί. — nimis qen] Goth. c. codd. λάβης γυναῖκα pro γήμης legit. — fravaurhta] Cast. * fravaurhta.
 viii, 10. galiuge stade] Cast. * jct.
 viii, 11. auk] enim, gr. omn. καί. — broþar] gr. omn. ante ana. — þize] vid. ad L. x, 5.
 viii, 12. aþþan] Goth. ° οὕτω. — broþrunſ] Goth. c. cod. G ° καί.

13 vaurkeiþ. duþþe jabai mats gamarzeiþ broþar. ni matja mimz aiv. ei ni gamarzejau broþar meinana.
 ix, 1 niu im apaustaulus. ni im freis. niu iesu xristau frauþan saw. niu vaurstv meinata jus sijuþ in frau-
 2 jin. jabai anþaraim ni im apaustaulus. aiþþau izvis im. unte sigljo meinaizos apaustauleins jus sijuþ.
 3, 4 meina andahafts viþra þans mik ussokjandans þat-ist. ibai ni habam valdufni matjan jah drigkau.
 5 ibai ni habam valdufni svistar qinon bituhan svasve þai anþarai apaustauleis jah broþrjus frauþins
 6, 7 jah kefas. þau ainzu ik jah barnabas ni habos valdufni du ni vaurkjan. was draughtinoþ svesaim
 annom wan. wassatjiþ veinatriva jah akran þize ni matjai. was haldiþ aveþi jah miluks þis aveþjis
 8, 9 ni matjai. iba bi mannan þata qiþa aiþþau jah vitoþ þata qiþiþ. in vitoda auk mosezis gameliþ ist.
 19 ni faurmuljais auhsau þriskaidai. ni þatei bi auhsum us. — — ei managizans gageigaidedjau.
 20 jah varþ iudaium sve judaius ei judaiuns gageigaidedjau. þaim uf vitoda sve uf vitoda ni visands
 21 silba uf vitoda ak uf anstai ei þans uf vitoda gageiggaidedjau. þaim vitodalausam sve vitodalaus ni
 22 visands vitodis laus guþs ak in vitoþ xristaus. ei gageiggau vitodalausans. vas þaim unmahteigam
 23 sve unmahteigs ei unmahteigans gageiggaidedjau. alaim vas all ei waiva sumans ganasjau. þatuþ-
 24 þan tauja in aivaggeljis ei gadaila is vairþau. niu vitoþ þatei þai in spraud rinnandans allai rinnand.
 25 iþ ains nimiþ sigislaun. sva rinnaþ ei garinnaþ. iþ wazuh saei haifstjan sniviþ allis sik gaþarbiþ.
 26 aþþan eis ei riurjana vaip nimaina. iþ veis unriufjana. aþþan ik nu sva rinna ni du unvisamma.

INTERPRETATIO.

percutientes eorum conscientiam imbecillam, contra Christum peccatis. 13. Ideo si cibus sollicitat fratrem, non edo carnem unquam, ut non sollicitem fratrem meum. ix, 1. Nonne sum apostolus? non sum liber? nonne Iesum Christum dominum vidi? nonne opus meum vos estis in domino? 2. Si aliis non sum apostolus, tamen vobis sum, nam sigillum mei apostolatus vos estis. 3. Mea defensio contra hos me petentes hoc est. 4. Num non habemus potestatem edere et bibere? 5. num non habemus potestatem sororem uxorem circumducere, sicut hi alii apostoli et fratres domini et Cefæ? 6. An unusne ego et Barnabas non habemus potestatem ad non operandum? 7. Quis militat propriis stipendiis unquam? quis plantat vitem et fructum horum non edat? quis pascit gregem et lac hujus gregis non edat? 8. Num secundum hominem hoc dico aut etiam lex hoc dicit? 9. In lege enim Mosis scriptum est: ne alliges os bovi trituranti, non quod de bovis — 19. — ut plures lucrarer. 20. Et factus sum Iudæis ut Iudæus ut Iudæos lucrarer; his sub lege ut sub lege, non existens ipse sub lege, sed sub gratia, ut hos sub lege lucrarer; 21. his legem non habentibus ut legem non habens, non existens lege liber Dei, sed in legem Christi, ut lucrer legem non habentes; 22. fui his imbecillis ut imbecillus, ut imbecillos lucrarer; omnibus fui omne, ut fortasse quosdam servirem. 23. Hoc autem facio propter evangelium, ut particeps ejus fiam. 24. Nonne scitis, quod hi in stadium currentes omnes currunt, verum unus accipit præmium; sic curratis, ut consequamini. 25. Verum quisque qui luctari contendit, omni se abstinet; at ii, ut corruptibilem coronam accipiant, verum nos incorruptibilem. 26. At ego nunc sic curro non ad incertum, sic pugno non ut

ANNOTATIONES.

viii, 13. broþar] pr. Goth. c. codd. ° μού. — gamarzejau] gr. omn. post meinana.

ix, 1. niu] pr. sic cod. A; Cast. ✕ nih. — apaustaulus — freis] ¶ gr. — frauþan] Goth. ° ἡρώων. — vaurstv] cod. A et Cast. ✕ vaurstv.

ix, 2. aiþþau] vid. ad II, iv, 16. — sijuþ] Goth. c. codd. ° ἐν κυρίῳ.

ix, 3. þat-ist] exemplum constructionis germanicarum linguarum propriæ, cujus generis aliud ad Mc. vi, 3 adnotavimus.

ix, 5. svasve] Gothic. codd. ° καί.

ix, 7. satjiþ] sic cod. A; Cast. ✕ sateiþ. — akran] fructum, gr. ἐκ τοῦ καρποῦ. — matjai] pr. Goth. c. codd. ° ἡ. — miluks] errant ii, qui miluks pro accusativo formæ neutrinis habent, est enim genere femininum, ut in omnibus affinis linguis (vid. Grim. III, 463), ad eorumque numerum pertinet, quæ genitivo formam nominativi conservant (Grim. I, 610, 2); h. l. est autem genitivus casus, quem partitivum vocant, sic xi, 28 þis hlaibis matjai. J. vi, 26 et 50; omnibus his locis, sicut nostro, gr. ἐκ præpositionem addunt.

ix, 8. mannan] sic cod. A; Cast. ✕ manna. — aiþþau] Goth. ° οὐχί, qua particula omissa Goth. sensui male consului; sunt quidem codd., qui etiam omittant, ii autem pro ea et particulam habent.

ix, 9. vitoda] gr. post mosezis. — þriskaidai] sic in cod. A scriptum esse, Cast. affirmat; primum autem male habet forma passiva pro activa, deinde ut passivum dari possit, alia participii forma, þriskans (vid. Grim. II, 40 et III, 431) esse debet; denique apud auhsus nomen masculinum idem genus adjectivi expectabatur; omnino þriskandin scribendum erat. Cæterum in margine cod. A hæc variæ lectionis vestigia cognoscuntur: . . s munþ a. . þr . . ,

quæ Cast. ex loco gemino Tim. I, v, 18, supplenda esse arbitratur: ni saurvaipjais munþ auhsau þriskandin, i. e. ne obliges os bovi trituranti. — andin, cum Cast. propter lituram membrance addere omisisset, ipsi nos addidimus. — þatei quod, ° gr. omn. — auhsum] sic cod. A et Cast. ✕ auhsun.

ix, 19. gageigaidedjau] cod. A marg. gastaistaldjau (possiderem).

ix, 20. gageigaidedjau] cod. A et Cast. ✕ gageigaidau. — ak uf anstai] sed sub gratia, ° gr. omn., Goth. c. August. teste Millio. — gageiggaidedjau] sic cod. A, uti vs. 21 et 22.

ix, 21. vitodis laus] Cast. ÷ jct. — in vitoþ] in legem, in vitoda (in tege) dici debebat. — gageiggau] cod. A marg., gavandidedjau (converterem).

ix, 22. waiva] fortasse, gr. omn. πάντως, eni gr. voci lectio marginalis vaila (bene) haud aptius respondet; qui waiva convertit, sine dubio pro πάντως in codice suo πῶς legit, cf. Rom. II, 14.

ix, 24. spraud] sic cod. A transpositione litterarum pro spaurd; vid. J. vi, 19; xi, 18. — allai] Goth. ° μέν.

ix, 25. haifstjan sniviþ] pugnare contendit, gr. omn. ἀγωνιζόμενος, eadem ubertate dicendi loquitur Ulf. J. xii, 18, idjedun gamotjan (ἀπώντησεν); xiii, 38, afaikis kunnan (ἀπαρνέση); simili Mc. xii, 4, gaiviskodedun jah haubiþvundan brahtedun (ἐκεφαλαίωσον), infra, xv, 10, arbaidida jah usaidida (ἐκροπίασα). Philipp. iii, 16, ei samo hugjaima jah samo fraþjaima (τὸ αὐτὸ φρονεῖν). cf. ad M. ix, 8 et 23. — gaþarbiþ] Grimm. iv, 31, suspicatur legendum esse gaþarbaiþ, nec possumus quin ei assentiamus, cf. Tim. I, iv, 3. — eis] Goth. c. codd. ° οὐν.

ix, 26. rinna] Goth. ° ὤς. — ni sve] ¶ gr. omn.

27 svā jiuka ni sve lustu bliggvands. ak leik mein vlijza jah anapiva ibai anparaim merçands silba us-
 x, 1 kusans vairþau. ni viljau izvis unvitans. broþrjus. þatei attans unsarai allai uf milhmin vesun jah
 2, 3 allai marein þairhiddjedun. jah allai in mose daupidai vesun in milhmin jah in marein. jah allai
 4, 15 þana saman mat abmeinan matidedun jah þata samo dragk abmeino drugkun — . . daim qiþa.
 16 domeiþ jus þatei qiþa. stikls þuþiqissais. þanei gaveiham. niu gamainduþs bloþis frauþins ist.
 17 hlaifs. þanei brikam. niu gamainduþs leikis frauþins ist. unte ains hlaifs ain leik þai managans
 18 sium. þatei auk allai ainis hlaibis jah ainis stiklis brukjam. saiwiþ israeþ iþi leika. niu þai matjan-
 19 dans hunsla gamainjandans hunslastada sind. wa nu qiþam. þatei þo galiugaguda wa sijaina aiþþau
 20 þatei galiugam saljada wa sijai. ni þatei þo galiugaguda vaihts sijaina. ak þatei saljand þiudos.
 21 skohslam saljand jan-ni gupa. ni viljau auk izvis skohslam gadailans vairþan. ni maguþ stikl frau-
 22 jins drigkan jah stikl skobsle. ni maguþ biudis frauþins fairaihan jabbiudis skohsle. þau inaiþanom
 23 frauþan. ibai svinþozans imma sium. all binah. akei ni all daug. all mis binauht ist. akei
 24, 25 ni all timreiþ. ni ainsþun sein sokjai ak anþaris warjizuh. all þatei at skiljam frabugjaidau.
 26, 27 matjaiþ ni vaiht andhruskandans in miþviseins. frauþins ist auk airþa jah fullo izos. iþ jabai
 was laþo izvis þize ungalaubjandane jah vileiþ gaggan. all þatei faurlagjaidau izvis. matjaiþ ni
 28 vaiht andsitandans bi gahugdai. iþ jabai was qiþai þatei galiugam gasaliþ ist. ni matjaiþ in jainis
 29 þis bandvjandins jah þuhtu. frauþins ist auk airþa jah fullo izos. þuhtuþ-þan qiþa ni silbins ak
 30 anþaris. duwe auk frijei meina stojada þairh ungalaubjandins þuhtu. jabai ik anstai andnima. duwe
 31 anaqiþaidau in þize ik aviliudo. jappu nu matjaiþ jappu drigkaiþ jappu wa taujiþ. allata du vul-
 32, 33 þau guþs taujaiþ. unufbrikandans sijaiþ jah iudaium jah þiudom jah aikklesjon guþs. svasve ik
 xi, 1 allaim all leika ni sokjands þatei mis bruk sijai ak þatei þaim managam ei ganisaina. galeikon-
 2 dans meinai vairþaiþ svasve ik xristaus. hazjuþ-þan izvis. broþrjus. þei allata mein gamunandans

INTERPRETATIO.

aerem verberans; 27. sed corpus meum castigo et in-servitutem-redigo, ne aliis prædicans ipse reprobatus
 flam. x, 1. Non volo vos inscios, fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare trans-
 ierunt, 2. et omnes in Mose baptizati fuerunt in nube et in mari, 3. et omnes hunc eundem cibum spiritua-
 lem ederunt 4. et hunc eundem potum spiritualement biberunt — 15. — (scient)ibus loquor; judicate vos,
 quod dico; 16. calix benedictionis, quem sanctificamus, nonne communicatio sanguinis domini est? panis,
 quem frangimus, nonne communicatio carnis domini est? 17. Nam unus panis, una caro hi multi sumus,
 qui enim omnes uno pane et uno calice utimur. 18. Videte Israel secundum carnem, nonne hi edentes victi-
 mas participes altaris sunt. 19. Quid igitur dicimus? quod hæc idola aliquid sint, aut quod idolis immolatur
 aliquid sit; 20. non quod hæc idola quidquam sint, sed quod immolant gentes, dæmoniis immolant et non
 Deo. Non volo enim vos dæmoniis socios fieri. 21. Non potestis calicem domini bibere et calicem dæmo-
 niorum; non potestis mensæ domini participes-esse et mensæ dæmoniorum. 22. An æmulamur dominum;
 num fortiores eo sumus? 23. Omne licet, sed non omne conducit; omne mihi concessum est, sed non omne
 ædificat; 24. non ullus suum quærat, sed alterius quisque. 25. Omne quod apud carnifices vendatur, edatis
 non quidquam examinantes propter conscientiam; 26. domini est enim terra et plenitudo ejus. 27. Verum si
 quis vocet vos horum non-credentium et vultis ire, omne quod apponatur vobis, edatis, non quidquam re-
 ponentes propter conscientiam. 28. Verum si quis dicat, quod idolis immolatum est, ne edatis propter
 illum hunc judicantem etiam conscientiam: domini est enim terra et plenitudo ejus; 29. conscientiam
 autem dico non ipsius, sed alterius. Cur enim libertas mea judicatur per non-credentis conscientiam? 30.
 Si ego gratia accipio, cur blasphemem propter quæ ego gratias-ago? 31. Sive igitur editis, sive bibitis,
 sive quid facitis, omne ad gloriam Dei faciatis. 32. Offendiculo-carentes sitis et ludæis et gentilibus et
 ecclesiæ Dei, 33. sicut ego omnibus omne placeo, non quærens, quod mihi utile sit, sed quod his multi-
 ut serventur. xi, 1, Imitatores mei fiatis, sicut ego Christi. 2. Laudo autem vos, fratres, quod omne

ANNOTATIONES.

ix, 27. leik mein] ¶ gr. omn. — vlijza] gr. omn. ante leik.

x, 1. viljau] Goth. ° γάρ.

x, 4. jah] Goth. c. cod. 2 ap. Mi. ° πάντες.

x, 15. . . daim] fragmentum vocis froðaim, uti Cast. recte supplevit.

x, 16. frauþins] pr. domini, gr. omn. Χριστοῦ. — hlaifs] panis, gr. τὸν ἄρτον, vid. ad Mc. xii, 10. — frauþins] sec. domini, gr. Χριστοῦ.

x, 17. þatei] qui, gr. omn. οἱ ad πάντες pertinens, pro quo Goth. oī legisse videtur, sed ista lectio sensum pervertit. — jah ainis stiklis] et uno calice, ° gr.

x, 19. qiþam] dicimus, gr. omn. φημί. — saljada] sic cod. A; Cast. ✕ saljida.

x, 20. ni—sijaina] non — sint, ° gr. omn. — þatei] sec., id græco & respondet, præcedens ὅτι Goth. omisit. — skohslam gadailans] ¶ gr. om.

x, 21. fairaihan] sic cod. Cast. Add. p. 66 edidit; in cod. A iterum inspecto fairannan scriptum, sed lectio duplicis n incerta esse ei videtur.

x, 25. mis] mihi, ° gr.

x, 24. warjizuh] quisque, ° gr.

x, 26. ist] est, ° gr. omn.

x, 28. was] Goth. c. codd. ° ὁ μῆν. — þatei] quod, gr. omn. τοῦτο. — þuhtu] Goth. accusativum male posuit, nam non pendet a bandvjandins, ut existimavisse videtur, sed ab in, quapropter þuhtaus scribendum fuit — frauþins — izos] domini — ejus, ° gr., qui habent ist, est, uti vs. 26 omittunt.

x, 29 ungalaubjandins] infidelis, gr. ἄλλος.

x, 30. andnima] cod. A marg. brukja (utor), vid. vs. 17.

x, 35. ik] ego, gr. omn. ἐγώ, sic xi, 1. cf. ad vii, 8; xvi, 4. — allaim all] ¶ gr.

xi, 1. galeikondans meinai] pro galeikonds meinai (vid. M. v, 47; L. xx, 43; J. xi, 11; Rom. xii, 20; Philipp. iii, 18; Neh. vi, 16), aut galeikondans mis (M. v, 46; L. vi, 27), nam si participia activa cum significatione naturam substantivorum accipiunt, aliter flecti solent (vid. Grim. I, 1017, II), sin solitam flectendi formam sequuntur, casum verbi ipsius secum habent. Sed uti nostro loco Philipp. etiam iii, 17, miþgaleikondans meinai legitur. — ik] vid. ad x, 35.

3 sijub̄ jas-svasve anafalh̄ izvis anabusnins gafastaiþ. viljauþ-þan̄ izvis vitan̄ þatei allaize abne
 4 haubiþ xristus ist. iþ haubiþ qinons aba. iþ haubiþ xristaus guþ. wazuh abne bidjans aiþþau prau-
 5 setjands gahulidamma haubida gaaiviskoþ haubiþ sein. iþ woh qinono bidjandei aiþþau praufet-
 jandei andbulidamma haubida gaaiviskoþ haubiþ sein. ain auk ist jah þata samo þizai biskaba-
 6 non. unte jabai ni huljai sik qino skabaidau. iþ jabai agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban.
 21 gahuljai haubiþ sein — — seinamma faursnivip̄ du matjan jah þan̄ sums gredags sumzuþ-þak
 22 drugkans ist. ibai gardins ni habaiþ du matjan jah drigkan. þau aikklesjon guþs frakunnuþ jah
 23 gaaiviskoþ þans unhabandans. wa qipau izvis. hazjau izvis. in þamma ni hazja. unte ik andnam
 24 at frauin̄ þatei jah anafalh̄ izvis þatei frauja iesus in̄ þizaiei naht galeviþs vas. nam hlaif jah
 aviliudonds gabrak jah qaþ. nimiþ. matjiþ. þata ist leuk mein̄ þata in̄ izvara gabrukano. þata
 25 vaurkjaiþ du meinai gamundai. sva samaleiko jah stikl afar nahtamat qipands. sa stikls so niujo
 26 triggva ist in̄ meinamma bloþa. þata vaurkjaiþ sva ufta sve drigkaiþ du meinai gamundai. sva ufta
 auk sve matjaiþ þana hlaif jaþ-þana stikl drigkaiþ dauþau frauins gakannjaiþ. unte qimai.
 27 eiþan wazuh saei matjiþ þana hlaif aiþþau drigkai þana stikl frauins unvaiþaba frauins. skula
 28 vairþiþ leikis jah bloþis frauins. aþþan gakiusai sik silban manna jah sva þis hlaibis matjai
 29 jaþ-þis stiklis drigkai. saei auk matjiþ jah drigkiþ unvaiþaba. staua sis silbin matjiþ ni domjands
 30, 31 leuk frauins. duþþe in̄ izvis managai siukai jah unhailai jag-gaslepand ganohai. iþ jabai silbans
 xii, 10, 11 uns stauðedeima. ni þau — — sumammuh skeireins razdo. þatuþ-þan̄ all vaurkeiþ ains jah sa
 12 sama ahma ðaileiþ sundro warjammeh svasve vili. sve leuk raihtis ain ist iþ lipuns habaiþ ma-
 nagans. þaiþ-þan̄ lipjus allai us leika þamma ainamma managai visandans ain ist leuk. sva jah
 13 xristus. jah auk in̄ ainamma ahmin veis allai du ainamma leika daupidai sium jaþþe judaieis jaþþe
 14 þiudos jaþþe skalkos jaþþe frijai jah allai ainamma ahmin dragkidai sijum. jaþ-þan̄ leuk nist ains
 15 lipus ak managai. jabai qipai fatus þatei ni im̄ handus. ni im̄ þis leikis nih at þamma leika. nist

INTERPRETATIO.

meum recordantes estis et sicut tradidi vobis præcepta observatis. 5. Volo autem vos scire, quod omnium virorum caput Christus est, verum caput mulieris vir, verum caput Christi Deus. 4. Quisque virorum precans aut prædicens obvelato capite dehonestat caput suum; 5. verum quæque mulierum precans aut prædicens detecto capite dehonestat caput suum; unum enim est et hoc idem huic tonsæ. 6. Nam si non velet se mulier, tondeatur; verum si turpe est mulieri ad radendum aut tondendum, obvelet caput suum — 21. — suum præoccupat ad edendum et quidem alius famelicus, alius autem ebrius est. 22. Num domos non habetis ad edendum et bibendum? aut ecclesiam Dei contemnitis et dehonestatis hos non-habentes? Quid dicam vobis? Laudem vos? in hoc non laudo; 23. nam ego accepi a domino, quod etiam tradidi vobis, quod dominus Iesus in qua nocte proditus fuit, sumsit panem 24. et gratias-agens fregit et dixit: sumite, edite, hoc est corpus meum hoc propter vos fractum; hoc faciatis ad meam memoriam! 25. Sic similiter etiam calicem post cœnam dicens: hic calix hoc novum testamentum est in meo sanguine; hoc faciatis tam sæpe quam bibatis, ad meam memoriam. 26. Tam sæpe quam edatis hunc panem et hunc calicem bibatis, mortem domini nuntietis, donec veniat. 27. Itaque quicumque qui edit hunc panem aut bibit hunc calicem domini indigne domino, reus sit corporis et sanguinis domini. 28. At probet se ipsum homo et sic de-hoc pane edat et de-hoc calice bibat, 29. qui enim edit et bibit indigne, iudicium sibi ipsi edit non discernens corpus domini. 30. Ideo in vobis multi infirmi et ægroti et dormiunt multi; 31. verum si ipsos nos iudicemus, non utique — xii, 10. — alii interpretatio sermonum. 11. Hoc autem omne operatur unus et hic idem spiritus, impertit seorsim cuique, sicuti vult. 12. Uti corpus quidem unum est, verum membra habet multa, hæc autem membra omnia e corpore hoc uno, multa existentia, unum est corpus, sic etiam Christus. 13. Et enim in uno spiritu nos omnes ad unum corpus baptizati sumus, sive iudæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes uno spiritu potati sumus. 14. Et vero corpus non-est unum membrum, sed multa; 15. si dicat pes, quod non sum manus, non sum hujus

ANNOTATIONES.

xii, 3. viljauþ-þan] Cast. ✕ vilja uþþan; cæterum vid. ad M. v, 37.

xii, 6. qino] Goth. c. cod. 9 et verss. ° xai. — ist] est, ° gr. omn. — du kapillon] Cast. ✕ jet. — haubiþ sein] caput suum, ° gr. omn.; sufficiebat dicere sik.

xii, 21. du matjan] pro ἐν τῷ φαγεῖν Goth. c. codd. ἐπὶ τῷ φαγεῖν legisse videtur. — þan] sic cod. A; Cast. ✕ þau.

xii, 22. ibai] Goth. ° γάρ. — qiþan izvis] ¶ gr.

xii, 23. in þizaiei naht] in qua nocte, in nullo gr. (ἐν τῇ νυκτὶ ἧ) hæc attractio, vid. ad L. i, 20.

xii, 24. nimiþ matjiþ] accipite, edite, ° gr.; cæterum miramur Goth. more suo non scripsisse nimiþ matjiduh, vid. infra ad xvi, 13. — mein] gr. ante ist, Goth. c. cod. e ap. Mi.

xii, 25. sva] sic, additum verbo samaleiko abundat, id enim solum græco ὁσάτως respondet, vid. Mc.

xii, 21 s. l. xx, 31. — qiþands] sic cod. A; Cast. ✕ qitands.

xii, 26. dauþau] pro dauþu, vid. ad Mc. vii, 32.

xii, 27. eiþan] Cast. ✕ div., vid. ad J. ix, 41. = þana] sec., Cast. ✕ þna. — frauins] sec. domini, ° gr.

xii, 28. sik silban] gr. omn. post manna.

xii, 29. drigkiþ] Cast. ✕ drigriþ. — matjiþ] sec., Goth. ° xai πίνει.

xii, 31. iþ] verum, gr. γάρ.

xii, 11. þatuþ — all] ¶ gr. omn. — ðaileiþ] imper- tit, gr. omn. διαροῦν.

xii, 12. leuk raihtis] ¶ gr. omn. — iþ] verum, gr. xai. — allai] gr. omn. ante þaiþ. — us] ex, ° gr.

xii, 13. allai] sec. Goth. c. codd. ° eis.

xii, 15. nih — leika] neque in hoc corpore, Goth. hoc et sequente versu sensum textus gr. omnino non intellexit; παρὰ τοῦτο enim formulam nihilominus significantem interpretatus est, quasi τὸ σωμα sup- plendum esset, et interrogationem a nist demum incipit. Sensus autem ei esse videtur hic: non sum manus, ergo non sum pars corporis, neque igitur ad corpus pertineo: nonne tamen e corpore pendet? Cast. nih at þamma leika glossam ad ni þis leikis esse

16 us þamma leika. jabai qipai auso þatei ni im augo. ni im þis leikis. ni at þamma leika. nist us
 17, 18 þamma leika. jabai all leik augo. war hliuma. jabai all hliuma. war dauns. ip nu guþ gasatida
 19, 20 lipuns ainwarjanoh ize in leika svasve vilda. ip veseina þo alla ains lipus. war leik ip nu managai
 21 lipjus ip ain leik. nip-þan mag augo qipan du bandau. þeina ni þarf aipþau aftra haubip du fo-
 22 tum. igggara ni parf. ak mais filu þaiei þugkjand lipive leikis lasivostai visan þaursta sind —
 XIII, 1, 2—aipþau klismo klismjandei. jah jabai habau praufetjans jah vitjau allaize runos jah all kunþi
 3 jah habau alla galaubein svasve fairgunja miþsatjau ip friapva ni habau. ni vaihts im. jah jabai
 fraatjau allos ahtins meinos jah jabai atgibau leik mein ei gabrannjaidau ip friapva habau. ni
 4 vaiht botos mis taujau. friapva usbeisneiga ist. sels ist. friapva ni aljanof. friapva ni flauteip.
 5, 6 ni ufblesada. ni aiviskof. ni sokeip sein ain. ni ingramjada nih mitof ubil nih faginof
 7, 8 invindiþai. miþfaginof sunjai. allata þutaiþ. allata galaubeip. all veneip. all gabeidip. friapva aiv
 ni gadriusip ip jafþe praufetja gatairanda. jafþe razdos gaweiland. jafþe kunþi gataurnip.
 9, 10 suman kunnun suman praufetjam. biþe qimip þatei ustauhan ist. gataurnip þata us dailai.
 11 þan vas niuklahs. sve niuklahs rodida. sve niuklahs frop. sve niuklahs mitoda. biþe varþ vair. bar-
 12 niskeins aflagida. saiwan nu þairh skuggvan in frishtai ip þan andvairþi vipra andvairþi. nu vaiht
 XIV, 20, 21 us dailai. þan uskunna — — barniskai sijaiþ akei fraþjam fullaveisai sijaiþ. in vitoda gameliþ
 ist þatei in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja managein þizai jan-ni sva andhausjand
 22 mis. qipip frauja. svaei nu razdos du bandvai sind ni þaim galaubjandam ak þaim ungalaubjandam.

INTERPRETATIO.

corporis, neque ad hoc corpus : non-est ex hoc corpore? 16. Si dicat auris, quod non sum oculus, non sum hujus corporis, non ad hoc corpus : non-est ex hoc corpore? 17. Si omne corpus oculus, ubi auditus? si omne auditus, ubi olfactus? 18. Verum nunc Deus collocavit membra unumquodque eorum in corpore, sicut voluit; 19. si essent hæc omnia unum membrum, ubi corpus? 20. Verum nunc multa membra, verum unum corpus. 21. Neque autem potest oculus dicere ad manum : tui non egeo; aut iterum caput ad pedes; vestri non egeo; 22. sed magis multo, quæ videntur membrorum corporis infirmissima esse, necessaria sunt — XIII, 1. — aut tintinnabulum tinniens; 2. et si habeam profetias et sciam omnium mysteria et omnem cognitionem et habeam omnem fidem, sic-ut montes transponam, verum amorem non habeam, non quidquam sum; 3. et si cibum-distribuam omnes facultates meas et si dem corpus meum, ut urar, verum amorem habeam, non quidquam utilitatis mihi faciam. 4. Amor patiens est, probus est; amor non æmulatur, amor non se-ostentat, non inflatur, 5. non indecore-se-gerit, non quærit suum solum, non irritatur, neque cogitat malum, 6. neque gaudet iniquitate, 7. congaudet veritati, omne perfert, omne credit, omne sperat, omne sustinet. 8. Amor unquam non excidit, verum sive prædictiones, tolluntur; sive sermones, cessant; sive scientia, destruitur; 9. modo novimus, modo prædicimus. 10. Cum venit, quod perfectum est, destruitur hoc ex parte. 11. Cum essem puer, ut puer locutus-sum, ut puer sapui, ut puer cogitavi : cum fierem vir, puerilitates deposui. 12. Videmus nunc per speculum in ænigmate, verum tum faciem contra faciem. Nunc scio ex parte, tum cognosco — XIV, 20. — pueri sitis, sed mentibus perfecti sitis, 21. In lege scriptum est, quod in aliis sermonibus et labiis aliis loquor multitudini huic et non sic exaudiunt me, dicit dominus. 22. Ita-

ANNOTATIONES.

existimans; versionem vulgatam secutus esse videtur, et sic Goth. illud *παρά τούτο* omisisse putandus est.

XII, 16. init. Goth. c. codd. ° *καί*. — *ni at þamma leika*] vid. ad vs. 15.

XII, 18. *nu*] vid. ad Rom. VII, 6:

XII, 19. *ip*] verum, gr. omn. *εἰ δέ*; si quis est qui *ip* pro græco *εἰ* positum esse censeat, quod in evangeliorum interpretatione sæpius factum esse vidimus, is meminerit, tum non solum *δέ*, quod propter sensum gr. omn. habent, omissum, sed etiam omnium illorum locorum, in quibus *ip* = *εἰ* invenitur, aliam rationem esse, vid. L. VII, 39; X, 13; XIX, 42; J. VIII, 19; XI, 32; XV, 24; XVIII, 36. Quam ob causam librarii culpa *jabai* (si) excidisse nobis videtur.

XII, 20. *managai*] Goth. c. codd. ° *μέν*.

XII, 21. *þan*] autem, ° gr.

XII, 22. *mais filu*] [gr. omn. — *þaiei þugkjand*] sic cod. A; Cast. ✕ *þai þugkand*. — *þaursta*] fortasse in cod. A *þaurstai* scriptum est, quod constructio postulat; si recte habet lectio edita, comparetur Rom. XI, 33, *unusspilloda sind stauos*, vid. ad Neh. VI, 16.

XIII, 1. *klismo klismjandei*] sic cod. A; Cast. ✕ *klismoklis moandei*; Mssm. (Skeir. Gloss. p. 144) ✕ *klismo klismoandei*.

XIII, 2. *praufetjans*] profetias, sic in cod. A scriptum esse, Cast. testatur; mirum est, quod id nomen *praufetja*, *praufetjins* pro *praufetjos* flectitur.

Cæterum gr. omn. *προφητείας*. — *allaize*] omnium, gr. omn. *πάντα* ad *μυστήρια* pertinens et post *μυστήρια* quidem. — *jah*] ult. Goth. ° *έάν*.

XIII, 3. *ei gabrannjaidau*] cod. A marg. *ei wop...* (sic scribendum est, non *wop*, uti Cast., nam est *wop* fragmentum verbi *wopau*), quo glossator lectionem codicum quorundam græcorum *καυχήσομαι* pro vulgata *καυθήσομαι* indicare voluit. — *friapva*] cod. A ✕ ° *μή* (ni).

XIII, 5. *ni sokeip sein ain*] cod. A marg. *ni inaljanof sein ain* (non studet suo uni), ubi Cast. recte adnotat, glossatorem *ζηλοῖ* pro *ζητεῖ* legisse, quod autem in nullo cod. gr. invenitur. Cæterum *ain* (uni) ° gr. omn. — *nih*] nec, gr. omn. *οὐ*, sic vs. seq.

XIII, 6. *nih*] vid. ad vs. 5. — *miþfaginof*] Goth. ° *δέ*.

XIII, 9. *suman*] pr., Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *kunnun*] sic cod. A; Cast. ✕ *runnum*; cæterum Goth. postea ° *καί*.

XIII, 10. *biþe*] Goth. ° *δέ*. — *ist*] Goth. c. codd. ° *τότε*. — *gataurnip*] gr. omn. post *dailai*.

XIII, 11. *biþe*] Goth. c. codd. ° *δέ* — *barniskein-aflagida*] [gr. omn. præter cod. 7 ap. Mi.

XIII, 12. *saiwan*] Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *þan*] sec. Goth. ° *δέ* (*ip*), nisi ea omissio librarii errore facta est, cui *dailaiþan* illud *ip* etiam continere videretur.

XIV, 20. *akei*] sed, gr. omn. *δέ*; sic *akei* pro *δέ* Goth. raro utitur, cf. Eph. IV, 28 ubi *ak* = *δέ*.

XIV, 21. *jah*] Goth. ° *έν*.

XIV, 22. *nu*] igitur, ° gr. omn., sic xv, 58.

23 iþ praufetja ni þaim ungalaubjandam ak þaim galaubjandam. jabai gaqimiþ alla aikklesjo samana jah rodjand razdom allai. atuþ-þan gaggand inn jah unveisai aiþþau ungalaubjandans. niu qiþaad
 24 þatei dvalmoþ. iþ jabai allai praufetjand. iþ innatgaggai was ungalaubjands aiþþau unveis. gasakada
 25 fram allaim. ussokjada fram allaim. þo analaugnþona hærtins is svikunþa vairþand. þanuh driusands
 26 ana audavleizn inveitþ guþ gateihands þatei bi suojai guþ in izvis ist. wa nu ist. broþrjus. þan samaþ garinnaiþ. warjizuh izvara psalmon habaiþ. laisein habaiþ. andhulein habaiþ. skerein habaiþ.
 27 razda habaiþ. allata du timreinau vairþai. jabþe razdai was rodjai bi tvans aiþþau maist þrins jah —
 xv, 1 — aþþan kanoja izvis. broþrjus. þatei aivaggeli. þatei merida izvis. þatuh jah andnemuþ in þam-
 2 mei jah standiþ. þairh þatei jah ganisiþ. in wo sauþo vailamerida izvis. skuluþ gamunan. niba svare
 3 galaubideduþ. atgaf auk izvis in frumistjam. þatei andnam ei xristus gasvalt faur fravaurhtins un-
 4, 5 saros afar bokom jaþ-þatei ganavistroþs vas jaþ-þatei urrais þridjin daga afar bokom jaþ-þatei atau-
 6 gids ist kefin jah alar þata þaim ainlibim. þaþroh gasaiwans ist managizam þau [fiþ hundam] taihun
 7 tevjam broþre suns. þizeci þai managistans sind und hita. sumaiþ-þan gasaizlepun. þaþroh þan
 8 atangida sik iakobau þaþroh-þan apaustaulum allaim. iþ spedistamma allaize svasve usvaurpai atau-
 9 gida sik jah mis. ik auk im sa smalista apaustaule ikei ni im vairþs ei haitaidau apaustaulus. duþe
 10 ei vrak aikklesjon guþs. aþþan anstai guþs im saei im. jas-so ansts is in mis halka ni varþ ak ma-
 11 nagizo im allaim arbaidida jah usaivida aþþan ni ik ak ansts guþs miþ mis. iþ jabþe ik jabþe jainai

INTERPRETATIO.

que ergo sermones ad signum sunt, non his credentibus, sed his non-credentibus; verum prædicationes non his non-credentibus, sed his credentibus. 23. Si convenit omnis ecclesia una et loquuntur sermonibus omnes, ad autem veniunt intro etiam nescientes aut non-credentes, nonne dicunt, quod insanitis? 24. Verum si omnes prædicant, verum intret quis non-credens aut nesciens, refutatur ab omnibus, quaeritur ab omnibus. 25. Hæc occulta cordis ejus manifesta fiunt, et cadens in faciem adorat Deum nuntians, quod secundum veritatem Deus in vobis est. 26. Quid nunc est, fratres? cum una convenitis, quisque vestrum canticum habet, doctrinam habet, revelationem habet, interpretationem habet, linguam habet, omne ad ædificationem fiat. 27. Sive lingua quis loquatur secundum duos, aut maxime tres et — xv, 1. At indico vobis, fratres, quod evangelium, quod prædicavi vobis, quod etiam accepistis, in quo etiam statis, 2. per quod etiam servamini, in quam rationum prædicavi vobis, debetis recordari, nisi temere credidistis. 3. Dedi enim vobis in primis, quod accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum libros, 4. et quod sepultus fuit et quod surrexit tertio die, secundum libros, 5. et quod visus est Cefæ et post hoc his undecim; 6. deinde visus est pluribus quam [quingentis] decem cohortibus fratrum simul, quorum hi plurimi sunt usque hodiernum, quidam autem dormiunt. 7. Deinde autem ostendit se iacobo, deinde autem apostolis omnibus, 8. verum ultimo omnium, sicut abjecto, ostendit se etiam mihi. 9. Ego enim sum hic minimus apostolorum, ego qui non sum dignus, ut vocer apostolus, propterea quod persecutus sum ecclesiam Dei. 10. At gratia Dei sum, qui sum, et hæc gratia ejus in me pauper non fuit, sed plus iis omnibus laboravi et sustinui, at non ego, sed gratia Dei cum me. 11. Verum sive ego, sive illi sic prædicavi et sic credidistis.

ANNOTATIONES.

xiv, 23. *jabai*] Goth. c. codd. ° οὖν. — *alla aikklesjo*] ¶ gr. omn. — *rodjand* — *allai*] ¶ gr. omn. — *atuþ-þan gaggand*] vid. ad Mc. xiv, 44. *jah*] sec. etiam, ° gr. omn. præter cod. f ap. Mi.

xiv, 25. *þanuh*] Goth. c. codd. ° οὐτω; cæterum *þanuh* pro *xai* poni, ad M. ix, 2, probavimus.—*guþ*] gr. ante *bi*.

xiv, 26. *samaþ garinnaiþ*] vid. ad v, 4. — *skerein* — *razda*] in cod. A super vocem *skerein* adest littera *b*, super vocem *razda* littera *a* ad indicandum hæc verba transponenda esse (Cast.), uti gr. omn. habent. Cæterum pro *skereins* rectius xii, 10 *skeireins* legitur propter *skeirs*.

xv, 1. *þatei*] pr. quod, ° gr. omn., Goth. autem aliter atque gr. sic construit: *kanoja izvis þatei aivaggeli* — *skuluþ gamunan* (indico vobis, ut evangelium — debeat recordari), legit enim vs. 2 pro *ei* *κατέχετε* c. codd. *ὀφείдете κατέχειν*. *Gamunan* cum accusativo positum habes etiam supra x, 2; II, vii, 15; Mc. xiv, 72. — *þatuh*] pro *þatei* (quod), vid. ad J. xviii, 26.

xv, 2. *skuluþ gamunan*] vid. ad vs. 1.

xv, 3. *þatei*] Goth. ° *xai*.

xv, 5. *jah afar þata*] et post hoc, gr. *εἶτα*. — *ainlibim*] undecim, gr. *δώδεκα*.

xv, 6. *þau*] Cast. ✕ *þan*. — (*fiþhundam*) *taihun tevjam*] Cast. ✕ jct. Nemo est, quin glossam h. l. in textum illatam esse videat. Cum enim Goth. *πενταχοισ* numerum indefinitum imitans expressisset per *taihun tevjam* i. e. decem ordinibus I. manipulis (cf. infra vs. 23, ubi *teva* = *τάγμα*); glossator *πενταχο-*

ισ ad verbum convertens aut *taihun tevjam* explicans, in margine *fiþhundam* (sic pro solito *fiþhundam*) addidit, quæ glossa deinde a librario codicis A in textu posita est. Mssm. (Skeir. Gloss. p. 166) *fiþhundamtaihun-tevjam* scribens et formam *tevis* (ordinarius) ponens, quid sibi velit, nescire nos confitemur; nisi forte de discipulis ordinariis, i. e. rite in discipulorum numerum receptis accipi voluit, at ea interpretatio vix habet, quo comprobetur; et quid tandem de *fiþhundamtaihun*, inepta numeralium compositione, fiat? — *þan*] Goth. c. codd. ° *xai*.

xv, 7. *þaþroh-þan*] Goth. pro *εἶτα* c. codd. suis *εἶτα* legisse videtur, ei enim particulæ *þaþroh-þan* respondere solet, quanquam etiam infra vs. 24 *εἶτα* = *þaþroh-þan* legitur.

xv, 8. *usvaurpai*] Cast. ✕ *usvaukpai*.

xv, 9. *haitaidau*] sic cod. A; Cast. ✕ *haitadau*. — *duþe ei*] Cast. ✕ *du þeei*.

xv, 10. *saei*] qui, gr. omn. *ὁ*, quod Goth. non imitatum esse eo magis miramur, cum aliis locis vel præter græcorum auctoritatem secundum usum germanicarum linguarum in ejusmodi formulis neutro utatur, vid. ad ix, 3, et Mc. vi, 3. — *halka*] Goth. pro *κλή* c. codd. suis *πτωχή* legisse probamus ex Gal. iv, 9. — *arbaidida jah usaivida*] laboravi et sustinui, gr. omn. *ἐκοπίασα*, vid. ad ix, 25.

xv, 11. *iþ*] verum, gr. *ὅν*, sic L. xv, 28, ubi cave Ulf. *ὅν* legisse opineris, nam, uti Sch. recte adnotat, illo loco quoque c. codd. *δέ* legit; *iþ* = *ὅν* vix usquam invenies.

12 sva merjam jah sva galaubideduþ. þande nu xristus merjada þatei urrais us dauþaim. waiva qiþand
 13, 14 sumai in izvis þatei usstass dauþaim nist. iþ jabai usstass dauþaim nist. nih xristus urrais. aþþan
 15 jabai xristus ni urrais. svare þau jas-so mereins unsara jah so galaubeins unsara lausa. biþ-þan
 gitanda galiogaveitvods guþs. unte veitvodidedum bi guþa þatei urraisida xristu. þanei ni urraisida.
 16, 17 jah jabai auk dauþans ni urreisand. nih xristus urrais. iþ jabai xristus ni urrais. svare jah so ga-
 18 laubeins izvara ist jan-nauh sijub in fravaurhtim izvaraim. þanuh jab-pai gaslepandans in xristau
 19 fraqistnodedun. jabai in þizai libainai ainai in xristau venjandans sijum þatainei. armostai sium
 20, 21 allaize manne. iþ nu þande xristus urrais us dauþaim anastodeins gaslepandane vaurþans unte auk
 22 þairh maunan dauþus jah þairh mannan usstass danþaize. unte svasve in adama allai gadauþnand.
 23 svah in xristau allai gaqiuand. aþþan warjizuh in seinai tevai. anastodeins xristus. þaþroþ-þan
 24 þai xristaus. þatei in quma is. þaþroþ-þan andeis. þan anafilhiþ þiudinassu guþa jah attin. þan
 25 gatairiþ all reikjis jah valdufnjis jah mahtais. skal auk is þiudanon und þatei galagjiþ guþ allans sijands
 26, 27 is uf sotuns imma. alluh auk ufhuavida uf sotuns imma. astumista sijands gatairada dauþus. iþ biþe
 28 qiþiþ. alla ufhuavida sind. haurht þatei inu þana ize ufhuavida uf ina þo alla. þanuh biþe alla ga-
 kunnun sik faura imma þanuþ-þan is silba sunus gakann sik faura þamma ufhuavjand in uf ina þo alla
 29 ei sijai guþ alla in allaim. aþþau wa vaurkjand þai dauþjandans faur dauþans. jabai allis dauþans
 30, 31 ni urreisand. duwe þau dauþjand faur ins. duwe þau veis bireikjai sijum weilo woh. daga wannieh
 32 gasviltandans in izvaraizos woftuljos. broþrjus. þoei haba in xristau iesu frauþin unsaramma. jabai
 bi mannan du diuzam vaih in aifaison. wo mis boto. jabai dauþans ni urreisand. matjam jah drig-
 33, 34 kam. unte du maurgina gasviltam. ni afairzjandau. riurjand sidu godana gavaurdja ubila. usskavjiþ
 35 izvis garaihtaba jan-ni fravaurkjaiþ. unkunþi guþs sumai haband. du aiviskja izvis rodja. akei

INTERPRETATIO.

12. Si igitur Christus prædicatur quod resurrexit e mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis quod resurrexio mortuis non-est? 13. Verum si resurrexio mortuis non-est, neque Christus resurrexit; 14. at si Christus non resurrexit, temere utique etiam hæc prædicatio nostra et hæc fides nostra inanis. 15. In autem venimur falsi testes Dei, nam testati sumus de Deo, quod resuscitavit Christum, quem non resuscitavit; 16. et si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit; 17. verum si Christus non resurrexit, temere etiam hæc fides vestra est et adhuc estis in peccatis vestris. 18. Utique etiam hi dormientes in Christo perierunt. 19. Si in hac vita sola in Christum sperantes sumus modo, miserimi sumus omnium hominum. 20. Verum nunc si Christus resurrexit e mortuis, initium dormientium factus; 21. quod enim per hominem mors, etiam per hominem resurrexio mortuorum; 22. nam sicut in Adamo omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur. 23. At quisque in suo ordine, initium Christus, deinde autem hi Christi, qui in adventum ejus; 24. deinde autem finis, cum tradit regnum Deo et patri, cum destruit omne regni et potentie et virtutis. 25. Debet enim is regnare usque quod ponit Deus omnes hostes ejus sub pedes ei; 26. omnia enim subjicit sub pedes ei: ultimus hostis destruitur mors. 27. Verum cum dicit: omnia subjecta sunt, manifestum, quod præter hunc, qui subjecit sub eum hæc omnia. 28. Tunc cum omnia confitentur se ante eum, tunc autem is ipse filius confitetur se ante hunc subjicientem sub eum hæc omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. 29. Alioquin quid operantur hi baptizati pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Cur utique baptizantur pro iis? 30. Cur utique nos periclitantes sumus horarum quaque? 31. Die quoque morientes propter vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu, domino nostro. 32. Si secundum hominem adversus bestias pugnavi in Efeso, quæ mihi utilitatum, si mortui non resurgunt? Edimus et bibimus, nam ad crastinum morimur. 33. Ne sollicitemini! corrumpunt mores bonos colloquia mala. 34. Cavete vobis recte et ne peccetis; ignorantiam Dei quidam habent, ad pudorem vobis loquor. 35. Sed dicit qui-

ANNOTATIONES.

xv, 12. *urrais*] gr. omn. post *dauþaim*. — *dauþaim*] sec. mortuis, gr. omn. νεκρῶν, sic vs. seq.

xv, 14. *svare*] de adverbis vice adjectivorum positus vid. ad L. xix, 37. — *þau*] vid. ad v, 10. — *jah*] gr. δὲ καί. — *lausa*] gr. omn. ante *jah*.

xv, 15. *biþ-þan gitanda*] vid. ad Mc. xiv, 44. Cæterum Goth. c. codd. ° καί. — *urraisida*] sec., Goth. c. codd. ° εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται.

xv, 16. *jah*] ei, ° gr. omn.

xv, 17. *svare*] vid. ad vs. 14. — *jah*] etiam, ° gr. omn. — *ist jan*] est et, ° gr.

xv, 18. *þanuh*] vid. ad Rom. vii, 3.

xv, 19. *ainai*] sola, ° gr., cf. ad L. v, 35. — *in xristau*] gr. post *sijum*. — *armostai*] miserimi, gr. omn. ἐλεεινότεροι. — *sium*] gr. omn. post *manne*.

xv, 20. *þande*] si, ° gr. omn., sed sequente *vaurþans* participio ea particula addi debebat; *vaurþans* (factus) autem ° gr., alii legunt ἐγένετο; cum Goth. participium solus cod. 80 ap. Griesb. habet.

xv, 22. *svah*] = οὕτω καί, vid. ad J. xviii, 26.

xv, 23. *þatei*] qui, Goth. sine dubio c. codd. οὐκ ἐλπίζοντες (*þatei* — *venjand*) legit, cum autem *venjand* propter sensum addendum nunc desideretur, librarii incuria omissum esse videtur.

xv, 24. *jah*. sec., Goth. cum cod. 7 ap. Mi. ° πᾶσαν.

xv, 25. *guþ*] deus, ° gr. omn. — *is*] sec. ejus, ° gr.

xv, 26. *alluh* — *imma*] gr. post *dauþus*.

xv, 27. *qiþiþ*] Goth. ° ὅτι.

xv, 28. *alla*] pr. gr. omn. post *imma*. — *þan*] autem, gr. καί.

xv, 29. *dauþjandans*] forma activa h. l. passivam quamdam accipit significationem (se baptizare facientes) uti proxime sequens *dauþjand* (cf. Mc. vii, 4 ubi *dauþjan* = βαπτίζεσθαι, se lavare), sic Gal. v, 2 *bimaitiþ* = vos circumcidere facitis. — *þau*] hoc et seq. vs. græco καὶ in interrogatione posito respondet.

xv, 30. *weilo woh*] ¶ gr. omn.

xv, 31. *gasviltandans*] morientes, gr. ἀποθνήσκω. — *in*] propter, gr. γὰρ. — *broþrjus*] fratres, ° gr.

xv, 33. *riurjand*] cod. A in marg. *fravaurdjand* (perdunt), sic enim pro *fravaurdjand*, quod Cast. e loco omnino, uti dicit, oblitterato, male edidit, legendum est, vid. II, iv, 16; vii, 2.

xv 34. *unkunþi*] Goth. ° γὰρ.

- 46, 47 qip̃s sūms. waiva urreisand daup̃ans — — ahmeino. sa fruma manna us airpai muldeins. sa an-
 48 þar manna frauja us himina. wileiks sa muldeina. svaleikai jah þai muldeinans. wileiks sa ufarhi
 49 minakunda. svaleikai jah þai ufarhiminakundans. jah svasve berum manleikan þis airþeinins. sva
 50 bairaima jah frisaht þis himinakundins. þata auk qipa. broþrjus. þei leik jah bloþ þiudinassu guþs
 51 ganiman ni magun nih riurei unriureins arbjo vairþiþ. sai. runa izvis qipa. allai auk ni gasvitam.
 52 iþ allai inmaidjanda. suns in brawa augins in spedistin þuthaurna. þuthaurneiþ auk jah daup̃ans
 53 usstandand unriurjai jah veis inmaidjanda. skula ist auk þata riurjo gahamon unriurein jah þata
 54 divano gahamon undivanein. þauuþ-þan þata divano gavasjada undivanein. þauuh vairþiþ vaurd
 55 þata gamelido. ufsaggkiþs varþ daup̃us in sigis. war ist gazds þeius. dauþu. war ist sigis þefn.
 56, 57 halja. aþþan gazds dauþaus fravaurhts. iþ mahts fravaurhtais vitop. iþ guþa aviliuþ. izei gaf unsis
 58 sigis þairh frauja unsarana iesu xristu. svaei nu. broþrjus meinai liubans. tulgjai vairþaiþ ungava-
 gidai ufarfulljandans in vaurstva fraujsins sinteino vitandans þatei arbais izvara nist lausa in frauja.
 xvi, 1, 2 iþ bi gabaur þata þaim veiham svasve garaidida aikklesjom galatiais. sva jah jus taujiþ. ainwar-
 janoh sabbate warjizuh izvara fram sis silbin taujai. huhjands þatei vili. ei ni biþe qimau. þan ga-
 3, 4 baur vairþai. aþþan biþe qima þanzei gakiusiþ þairh bokos. þans sandja briggan anst izvara in
 4, 5 iairusalem. jah þan jabai ist mis vairþ galeiþan. galeiþand miþ mis. aþþan qima at izvis. þan
 6 makidonja usleiþa. makidonja auk þairhgagga. iþ at izvis vaitei salja aiþþau jah vintu visa ei jus
 7 mik gasandjaiþ þiswaduh þe ik vrato. ni viljau auk izvis nu þairhleipands saiwan. unte venja mik
 8, 9 wo weilo saljan at izvis. jabai frauja fraletiþ. visuh þan in aifaison und paintekusten. haurds auk
 10 mis usluknoda mikila jah vaurstveiga jah andastapjos managai. aþþan jabai qimai teimaupaius.
 11 saiwaiþ ei unagands sijai at izvis. unte vaurstv. fraujsins vaurkeiþ svasve jah ik. ni washun imma
 12 frakunni. iþ insandjaiþ ina in gavairþja ei qimai at mis. usbeida auk ina miþ broþrum. aþþan bi

INTERPRETATIO.

dam : quomodo resurgunt mortui ? — 46. — spirituale. 47. Hic primus homo e terra pulvereus ; hic alter homo dominus e caelo. 48. Qualis hic pulvereus, tales etiam hi pulverei ; qualis hic caelestis, tales etiam hi caelestes ; 49. et sicut portavimus imaginem hujus terreni, sic portemus etiam imaginem hujus caelestis. 50. Hoc enim dico, fratres, quod caro et sanguis regnum Dei consequi non possunt, nec corruptio incorruptionis heres sit. 51. Ecce, mysterium vobis dico : omnes enim non morimur, verum omnes immutamur. 52. Statim in ictu oculi in ultima tuba, canit-tuba enim et mortui resurgunt incorrupti et nos immutamur. 53. Debitum est enim hoc corruptibile induere incorruptionem et hoc mortale induere immortalitatem. 54. Tum cum hoc mortale induit immortalitatem, tunc fit verbum hoc scriptum : ab-orpta fuit mors in victoriam. 55. Ubi est stimulus tuus, mors ? Ubi est victoria tua, orce ? 56. At stimulus mortis peccatum, verum potentia peccati lex. 57. Verum Deo gratia, qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum. 58. Itaque igitur, fratres mei dilecti, stabiles fatis, immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non-est inanis in domino. xvi, 1. Verum de collectione hac his sanctis, sicut ordinavi ecclesiis Galatiae, sic etiam vos facite. 2. Unumquemque sabbatorum quisque vestrum a se ipso faciat cogitans, quod vult, ut non, cum veniam, tum collectio fiat. 3. At cum venio, quos probatis, per litteras hos mitto, ferre gratiam vestram in Ierusalem. 4. Et autem si est mihi dignum ire, eunt cum me. 5. At venio ad vos, cum Macedonia relinquo ; Macedonia enim transeo. 6. Verum apud vos forsitan hospitor aut etiam hiemem maneo, ut vos me deducatis quocumque quod ego proficiscor. 7. Non volo enim vos nunc praetereuntes videre, nam spero me aliquod temporum manere apud vos, si dominus permittit. 8. Maneo autem in Efeso usque-ad pentecosten. 9. porta enim mihi aperta-est magna et efficax et adversarii multi. 10. At si veniat Timotheus, videatis ut impavidus sit apud vos ; nam opus domini operatur sicut etiam ego. 11. Ne quisquam cum spernat, verum deducatis eum in pace, ut veniat ad me, exspecto enim eum cum fratribus. 12. At de Apollo, hoc fratre, notifico vobis quod multum oravi

ANNOTATIONES.

- xv, 47. [fruma] sic cod. A ; Cast. ✕ [frums].
 xv, 48. [muldeinans] Goth. c. cod. i ap. Mi. ° xai.
 — [wileiks] sec., hinc cod. B incipit.
 xv, 49. [manleikan] sic cod. B ; cod. A ✕ [mannleikan]. — [sva] sic, ° cod. A c. gr. omn.
 xv, 53. [ist auk] ¶ cod. A.
 xv, 54. [þauuþ — undivanein] ° cod. B ; caeterum cod. A c. codd. etiam ° τὸ φθαρτόν — xai, de qua omissione vid. ad Rom. ix, 15 ; deinde de þauuþ-þan vid. ad M. ix, 25 ; denique de gavasjada ad J. xiii, 35. — [ufsagqiþs] cod. A [ufsagqiþs].
 xv, 55. [ist] utr. est, ° gr. omn. — [gazds] gr. omn. post [dauþu] ; sic etiam mox [sigis] post [halja]. — [dauþu] pro [dauþau], vid. ad L. xviii, 38.
 xv, 57. [aviliuþ] cod. A [aviliud]. — [izei] cod. A [ize], cf. ad L. iii, 5. — [xristu] cod. A [xristau], de qua varietate vid. ad Mc. vii, 32. Caeterum cod. B in marg. habet [sihv], quo quid significetur, nec Cast., nec nos eruere potuimus, vid. tamen Prolegg. p. ✕
 xv, 58. [nu] vid. ad xiv, 22. [vairþaiþ] cod. A [vairþiþ] (lite).
 xvi, 1. [galatiais] cod. A [galatie] (Galatarum).
 xvi, 2. [taujai] cod. A [lagjai] (ponat) — [huhjands] sic codd. et Cast. pro [huzdjands] (θησαυριζων). — [vairþai] Cast. ✕ [vairþli].
 xvi, 4. [mis vairþ] ¶ gr. omn. ; caeterum Goth. ° xai (in xai), cf. ad x, 33. — [galeiþand] gr. omn. post [mis].
 xvi, 5. [auk] ° cod. B.
 xvi, 6. [vaitei] Cast. ✕ div. Omnino hic vir doctissimus significationem hujus vocis non satis perspexit, opinatur enim ni omissum esse, ut sensus praebatur non scio an, cum potius elliptice dictum esse videatur pro Deus scit an i. e. forsan, cf. J. xviii, 35, et particulam vainei. — [þiswaduh] Cast. ✕ bis div. — [þe] cod. A [þei], cf. ad L. x, 5. — [ik] ego, ° gr. omn.
 xvi, 7. [venja] cod. A ✕ [venjan]. — [wo weilo] ¶ gr., Goth. c. codd. 2 et 7 ap. Mi.
 xvi, 8. [visuh þan] cod. A [visuþ-þan].
 xvi, 10. [saiwaiþ] cod. A [saiwiþ] (videte). — [unagands] cod. A ✕ [unagans], cf. ad Mc. xii, 24.
 xvi, 11. [washun] Goth. c. codd. ° ων. — [iþ] inde usque ad vs. 22. fin. in cod. A desunt.
 xvi, 12. [banduja izvis þatei] notifico vobis quod ° gr. — [ina bad] ¶ gr. omn. — [is] is, ° gr. omn.

apaullon pana broþar bandvja izvis þatei filu ina bad ei is qemi at izvis miþ broþrum jah aufto ni
 13 vas vilja ei nu qemi. iþ qimiþ. biþe uhting. vakaiþ standaiduh in galaubeinai. vairaleiko taujaiþ
 14, 15 gaþvastidai sijaiþ. allata izvar in friapvai vairþai. bidja izvis. broþrjus. vituþ gard staifanaus. þatei
 16 sind anastodeins akaije jah du andbahtja þaim veiham gasatidedun sik. ei nu jah jus ufþansjaiþ
 17 þaim svaleikaim jah allaim þaim gavaurstvam jah arbaidjandam. aþþan fagino in qumis staifanaus
 18 jah faurtunataus jah akaikaus. unte izvarana vaninassu þai usfulidedun. gaþrafstidedun auk jah
 19 meinana ahman jah izvara. uskunnaþ nu þans svaleikans. goljand izvis aikklesjon. asiais. goleiþ
 20 izvis in frauþin filu akvila jah priska miþ. ingardjon seinai aikklesjon. at þaime jah salja. goleiþ
 22 izvis misso in frijonai veihai. goleins meinai handau pavlus. jabai was ni frijoþ frauþan iesu xristu.
 23, 24 anaþaima. maran aþa. ansts frauþins iesuis miþ izvis. friapva meina miþ allaim izvis in xristau
 iesu. amen.

du kaurinþium · a · ustauh.

du kaurinþium frume melida ist us filippai sve qeþun sumai. iþ mais þugkeiþ bi silbons apaustaulaus
 insahtai melida visan us asiai.

INTERPRETATIO.

ut is veniret ad vos cum fratribus, et fortasse non fuit voluntas ut nunc veniret. Verum venit, cum oppor-
 tunum. 13. Vigiletis stetisque in fide, viriliter faciatis, firmi sitis; 14. omne vestrum in amore fiat.
 15. Precor vos, fratres, nostis domum Stefani, quod sunt initium Acaeorum et ad ministerium his sanctis
 ordinarunt se, 16. ut nunc etiam vos obediatu his talibus et omnibus his operariis et laborantibus. 17. At
 gaudeo propter praesentiam Stefani et Fortunati et Acaici, nam vestram inopiam hi suppleverunt. 18. Con-
 solati sunt enim et meum spiritum et vestrum. Cognoscatis igitur hos tales. 19. Salutant vos ecclesiae
 Asiae; salutant vos in domino multum Acvila et Prisca cum inquilina sua ecclesia, apud quos etiam hospitor;
 20. salutate vos invicem in osculo sancto; 21. salutatio mea manu Pavli. 22. Si quis non amat domi-
 num Iesum Christum, anathema, maranatha. 23. Gratia domini Iesu cum vobis. 24. Amor meus cum
 omnibus vobis in Christo Iesu, amen.

Ad Corinthios I explicit.

Ad Corinthios prima scripta est e Filippa, ut dixerunt quidam; verum potius videtur secundum ipsius
 apostoli indicium scripta esse ex Asia.

ANNOTATIONES.

xvi, 13. standaiduh] stetisque, graecorum asynde-
 ton Gothus non imitans aliter atque supra xi, 23 (ni-
 miþ matjiþ) imperativos hos affixa uh particula (cf.
 ad Mc. ii, 11 et J. xviii, 26) jungit, sic M. xxvii, 65
 gaggiþ vitaiduh (ὁπάγετε, ἀσφαλίσαθε).

xvi, 14. vairþai] Cast. ✕ vairþa.

xvi, 15. bidja] Goth. c. codd. ° δέ. — sind] sunt,
 gr. omn. ἐστὶ; Goth. ad collectivum nomen jam h.
 l. numerum pluralem verbi ponit, quod gr. infra de-
 mum faciunt. — akaije] vid. ad II, 1, 1.

xvi, 16. nu] igitur, ° gr. omn.

xvi, 18. jah] pr. et, ° gr. — izvara] aut Cast. aut
 librarii errore pro izvarana; izvara pro genitivo plu-
 ralis graecorum more positi accipere, non patitur
 usus sermonis gothici.

xvi, 19. goleiþ] salutatur, gr. omn. ἀσπάζονται præ-
 ter cod. g. ap. Mi. — priska] gr. πρίσκυλλα. — at —
 salja] apud — hospitor, ° gr.

xvi, 20. inil. Goth. ° ἀσπάζονται — πάντες.

xvi, 21. pavlus] pro pavlaus, vid. ad I. i, 54.

xvi, 22. xristu] Goth. ° ἦτω.

xvi, 23. iesuis] Goth. c. cod. ° Χριστοῦ.

Subscript. ° cod. B. — du kaurinþium · a · ustauh]
 Goth. c. codd. D (F G). — du kaurinþium frume —
 filippai] quibuscum codd. Goth. conspirare solet, ii
 alii aliud de his addunt. Cæterum de forma frume
 (sic in cod. A legitur, non fruma, uti Cast. falso edi-
 dit) pro frumei scripta, vid. ad L. x, 5; silbons au-
 tem, cum ad apaustaulaus referendum sit, solœcum
 est pro silbins. — sve — asia:] ut — Asia ° gr. omn.

DU KAURINþAIUM ANþARA

d u s t o d e i þ.

i, 1 Pavlus apaustaulus iesuis xristaus þairh viljan guþs jah teimaupaius broþar aikklesjon guþs þizai
 2 visandein in kaurinþon miþ allaim þaim veiham þaim visandam in allai akaijai. ansts izvis jah ga-

INTERPRETATIO. — AD CORINTHIOS ALTERA INCIPIT.

1, 1. Pavlus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei et Timotheus frater ecclesiae Dei huic existenti
 in Corintho cum omnibus his sanctis his existentibus in omni Acaea; 2. gratia vobis et pax a Deo, patre

ANNOTATIONES.

Hæc epistola integra codice B continetur, maxi-
 mam partem etiam cod. A.

Inscript. kaurinþaium] sic h. l. et in subscriptione
 hujus epistolæ pro kaurinþium, uti jam Cast. recte
 adnotavit; in cod. A, ubi illud nomen invenitur, per
 i et sic in cod. B quoque vi, 11 kaurinþius rectius
 scribitur; cum iudaius, nazoraius aliisque in —aius
 innixis nominibus conferri non debet kaurinþaius,

quia illas formas graecæ (Ἰουδαῖος, Ναζοραῖος) præi-
 verunt. — anþara] Goth. c. codd. ° ἐπιστολή. — du-
 stodeiþ] incipit, ° gr. omn. Pro dustodeiþ in inscri-
 ptionibus evangeliorum Marci et Lucae et epistolæ
 ad Ephesios anastodeiþ legitur.

1, 1. allaim] gr. omn. post veiham. — akaijai] sic
 cod. B pro akajai, vid. ix, 2; sic etiam I, xvi, 15
 akaije legitur pro akaje, vid. infra xi, 10.

3 vairþi fram guþa attin unsaramma jah frauin iesu xristau. þiupþis guþ jah atta frauins unsaris iesuis
 4 xristaus atta bleiþeino jah guþ allaizo gaþlaihte. saei gaþrafstida uns ana allai aglon unsarai ei
 mageima veis gaþrafstjan þans in allain aglom þairh þo gaþlaiht. þizaiei gaþrafstidai sijum silbaus
 5 fram guþa. unte svasve ufarassus is: þulaine xristaus in uns sva jah þairh xristu ufar filu ist jah ga-
 6 þrafsteins unsara. aþþan jaþþe þreihanda in izvaraizos gaþlaihtais jah naseinai þizos vaurstveigons
 in stivitja þizo samono þulaine þozei jah veis vinnam jah vens unsara gatulgida faur izvis. jaþþe
 7 gaþrafstjanda in izvaraizos gaþlaihtais jah naseinai. vitandans þatei svasve gadailans pulaine sijub
 8 jah gaþlaihtais vairþiþ. unte ni vileima izvis unveisans. broþrjus. bi aglon unsara þo vaurþanon
 9 uns in asiai. unte ufarassau kauridai vesum ufar maht svasve skamaidedeima uns jah liban. akei
 silbaus in uns silbam andahalt dauþaus habaidedum. ei nisijaima trauandans du uns silbam ak du
 10 guþa þamma urraisjandin dauþans. izei us svaleikaim dauþum uns galausida jah galauseiþ. du þam-
 11 mei venidedum ei galauseiþ. at hiþpandam jah izvis bi uns bidai ei in managamma andvairþja so in
 12 uns giba þairh managans aviliudodau faur uns. unte woftuli unsara so ist veitvodei miþvisseins
 unsaraizos. þatei in ainfalþein jah hlutrein guþs ni in handugein leikeinai ak in anstai guþs usme-
 13 tum in þamma fairwau iþ ufarassau at izvis. unte ni alja meljam izvis alja þoei anakunnaþ aiþþau
 14 jah uskunnaþ. aþþan venja ei und andi uskunnaþ. svasve gakunnaideduþ uns bi sumata. unte
 15 woftuli izvara sijum svasve jah jus unsara in daga frauins iesuis xristaus. jah þizai trauainai vilda
 16 faurþis qiman at izvis ei anþara aust habaidedeip. jah þairh izvis galeiþan in makidonja jah aftra af
 17 makidonjai qiman at izvis jah fram izvis gasandjan mik in iudaia. þatuþþan nu mitonds ibai aufto
 18 leihtis bruhta. aiþþau þatei mito. bi leika þagkjau ei ni sijai at mis þata ja ja jah þata ne ne. aþþan
 19 triggvs guþ ei þata vurd unsar þata du izvis nist ja jah ne. unte guþs sunus iesus xristus. saei in
 izvis þairh uns vailamerjada þairh mik jah silbanu jah teimaþaiu. nih varþ ja jah ne ak ja in imma

INTERPRETATIO.

nostro et domino Iesu Christo; 3. venerandus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum et Deus omnium consolationum, 4. qui consolatus est nos in omni sollicitudine nostra, ut possimus nos consolari hoc in omnibus sollicitudinibus per hanc consolationem qua requiescimus sumus ipsi a Deo. 5. Nam sicut abundantia est passionum Christi in nobis, sic etiam per Christum super multum est etiam consolatio nostra. 6. At sive tribulamur propter vestram consolationem et salutem hanc efficacem in tolerantiam harum earundem passionum, quas etiam nos patimur et spes nostra stabilita pro vobis; sive requiescimus propter vestram consolationem et salutem, 7. scientes, quod sicut socii passionum estis, etiam consolationis fitis; 8. nam non volumus vos inscios, fratres, de sollicitudine nostra hac facta nobis in Asia, nam supramodum gravati fuimus super facultatem, adeo-ut tæderet nos etiam vivere; 9. sed ipsi in nobis ipsis responsionem mortis habuimus, ut non simus fidentes in nos ipsos, sed in Deum hunc suscitantem mortuos, 10. qui a talibus mortibus nos liberavit et liberat, in quo speravimus, quod liberat. 11. In adiuvantibus etiam vobis pro nobis precatione, ut in multa præsentia hæc in nobis donatio per multos gratecommemoretur pro nobis; 12. nam gloria nostra hoc est testimonium conscientie nostræ, quod in simplicitate et sinceritate Dei, non in sapientia carnali, sed in gratia Dei versati sumus in hoc mundo, verum supramodum apud vos. 13. Nam non alia scribimus vobis, sed quæ legitis aut etiam cognoscitis; at spero, quod usque finem cognoscitis, 14. sicut cognovistis nos de quodam, nam gloria vestra sumus, sicut etiam vos nostra in die domini Iesu Christi. 15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut alteram gratiam haberetis, 16. et per vos ire in Macidoniam et rursus a Macidonia venire ad vos et a vobis deducere me in Iudæam. 17. Hoc vero igitur cogitans, num fortasse levitate usus sum aut quod cogito, secundum carnem putem, ut non sit apud me hoc sane, sane! et hoc minime, minime! 18. At fidelis Deus, quod hoc verbum nostrum, hoc ad vos, non est sane et minime; 19. nam Dei filius, Iesus Christus, qui in vobis per nos præ-

ANNOTATIONES.

1, 5. jah] pr. etiam, ° gr.
 1, 6. jaþþe gaþrafstjanda. — naseinai] gr. ante þizos vaurstveigons et jah naseinai.
 1, 7. sijub] gr. omn. ante þulaine; cæterum Goth. ° οὕτω. — vairþiþ] fitis, ° gr. omn.
 1, 8. unveisans] inscios, scil. visan. — svasve] inde usque iv, 10 unsaramma etiam in cod. A leguntur. — svasve. — liban] cod. A svasve asvaggvidai veseima jal-liban (adeo-ut hæsitantes essemus etiam vivere) et indicatur tamen et altera lectio in margine sic... maide... iterumque inferius in eodem margine skamaidedeima.) CAST.
 1, 9. sijaima trauandans] ¶ gr. omn.
 1, 10. svaleikaim dauþum] talibus mortibus, gr. τηλικούτου θανάτου. — uns galausida] ¶ gr. omn. — ei] Goth. ° και ἐτι.
 1, 11. in managamma andvairþja] in multa præsentia, gr. ἐκ πολλῶν προσώπων.
 1, 12. hlutrein] sic codd. h. I. et II, 17 hlutriþai. VII, 11 hlutrans; Cast. ✕ hautrein, hautriþai, hautrans. — usmetum] cod. A usmeitum.
 1, 13. alja] sec. | ἀλλ' ἤ, cf. Mc. ix, 8 ubi etiam pro ἀλλά varia lectio ἀλλ' ἤ est. — ei] Goth. c. codd.

° και.
 1, 14. svasve] pro Goth. ° και. — xristaus] ° cod. A c. gr.
 1, 15. faurþis. — izvis] ¶ gr.
 1, 16. jah þairh] cod. A jaþ-þairh. — makidonja] cod. A makaidonja, sic idem II, 13 paulo infra et VII, 5 makaidonjai; quam varietatem lectionis non inde natam esse existimamus, uti Castil., quod Græcis et Μακηδονία et Μακεδονία scribere mos fuisset, quarum formarum alteram cod. B. per makidonja (quia Ulfilæ ætate η uti i pronuntiatum esset), alteram cod. A per makaidonja reddidisset; nequiquam enim Græci illis formis promiscue utebantur, sed Μακηδονία metri rationibus expostulatum apud solos poetas invenitur; potius makidonja formam insolentiorum esse iudicamus, nec quidquam in promptu est cum quo comparari possit, præter aggiljus et aggeljus (ἄγγελοι).
 1, 17. ni] non, ° cod. A c. gr. omn.
 1, 18. nist.] non est, gr. οὐκ ἐγένετο. — jah ne] cod. A jan-ne.
 1, 19. vailamerjada] cod. A merjada. — teimaþaiu] sic recte cod. B; cod. A ✕ teimaiþaiu. — nih] cod. A ni. — jah ne] cod. A jan-ne.

20 varþ. waiva managa gahaita guþs in imma þata ja. duþþe jah þairh ina amen guþa du vulþau þairh
 21, 22 uns. aþþan sa gaþvastjands unsis miþ izvis in xristau jah salbonds uns guþ. jah sigljands uns jah
 23 gibands vadi ahman in hairtona unsara. aþþan ik veitvod guþ anahaita ana meinai saivalai ei frei-
 24 djands izvara þanaseiþs ni qam in kauriþon. ni þatei frauinoma izvarai galaubeinai ak gavaur-
 II, 1 stvans sijum anstais izvaraizos. unte galaubeinai gastuþuþ. aþþan gastauida þata silbo at mis ei aftra
 2 in saurgai ni qimau at izvis. unte jabai ik gaurja izvis jah was ist saei gailjai mik nibai sa gaurida
 3 us mis. jah þata silbo gamelida izvis ei qimands saurga ni habau. fram þaimei skulda faginon ga-
 4 trauands in allaim izvis þatei meina saheds allaize izvara ist. aþþan us managai aglon jah aggvipai
 hairtins gamelida izvis þairh managa tagra ni þeei saurgaiþ ak ei friapva kunneiþ. þoei haba ufa-
 5 rassau du izvis. aþþan jabai was gaurida. ni mik gaurida ak bi sumata ei ni anakaurjau allans izvis.
 6, 7 ganah þamma svaleikamma andabeit þata fram managizam. svaei þata andaneiþo izvis mais fragiban
 8 jah gaþlaihan. ibai austo managizein saurgai gasiggjai sa svaleiks. inuh þis bidja izvis tulgjan in imma
 9, 10 friapva duþþe gamelida ei ufkunnau kustu izvarana. sijaidu in allamma ufhausjandans. aþþan þammei
 11 wa fragibiþ jah ik. jah þan ik jabai wa fragiba. fragiba in izvara in andvairþja xristaus. ei ni gali-
 12 ginondau fram satanin. unte ni sijum unvitandans munins is. aþþan qimands in trauadai in aivag-
 geljon xristaus jah at haurdai mis uslukanai in frauin ni habaida gaweilain abmin meinamma. in
 13, 14 þammei ni bigat teitaun broþar meinana. ak tvistandands imma galaip in makidonja. aþþan guþa
 aviliud þamma sinteino ustaiknjandin broþeigans uns in xristau jah daun kunþjis seinis gabairhtjan-
 15 din in allaim stadim þairh uns. unte xristaus dauns sijum vopi guþa in þaim ganisandam jah in

INTERPRETATIO.

dicatur, per me et Silbanum et Timotheum, non factus est sane et minime, sed sane in eo factum est. 20. Quam multæ promissiones Dei in eo hoc sane, ideo etiam per eum amen Deo ad gloriam per nos. 21. At hic confirmans nos cum vobis in Christo et ungens nos Deus; 22, et signans nos et dans pignus spiritum in corda nostra. 23. At ego testem Deum invoco contra meam animam, quod parcens vobis amplius non veni in Corinthum, 24. non quod imperamus vestræ fidei, sed adjuutores sumus gratiæ vestræ, nam fide stetitis. II, 1. At statui hoc ipsum apud me, ut iterum in mœrore non veniam ad vos; 2. nam si ego contristo vos, et quis est qui delectet me, nisi hic contristatus a me? 3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut veniens mœrorem non habeam de quibus debui gaudere, confidens in omnibus vobis, quod meum gaudium omnium vestri est. 4. At e multa afflictione et angore cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut mœreatis, sed ut amorem cognoscatis quem habeo abundanter ad vos. 5. At si quis contristavit, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. 6. Sufficiens huic tali vituperium hoc a pluribus, 7. Adeo ut hoc contrarium vos magis donetis et consolemini, ne forte pluri mœrore absumatur hic talis. 8. Propter hoc precor vos firmare in eo amorem. 9. Ideo scripsi ut cognoscam experimentum vestrum, sitisne in omni obedientes. 10. At cui quid donatis, etiam ego; et enim ego si quid dono, dono propter vos in facie Christi, 11. ut non decipiarni a Satana, nam non sumus inscii cogitationum ejus. 12. At veniens in Troadem ad evangelium Christi et in porta mihi reclusa in domino, non habui requiem spiritui meo, in quo non inveni Titum, fratrem meum, 13. sed valedicens ei ivi in Macidoniam. 14. At Deo gratias ago huic semper efficienti victores nos in Christo et odorem notitiæ suæ manifestanti in omnibus locis per nos; 15. nam Christi

ANNOTATIONES.

I, 20. waiva] Goth. * γάρ. — duþþe — ina] ideo — enim, gr. καὶ ἐν αὐτῷ; cæterum pro jah þairh cod. A jaþ-þairh.

I, 21. unsis] cod. A uns. — salbonds] cod. A ✕ salbonds.

I, 22. ahman] spiritum, gr. omn. πνεύματος pendens a vadi, c. Goth. patres esse latinos, qui eamdem lectionem sequantur, Mill. testatur.

I, 24. frauinoma] sic recte cod. A; cod. B ✕ frau-joma. — anstai] græcæ, χαρᾶς, Goth. c. codd. 37 et 71 χάριτος, legentibus consentit.

II, 1. þata — mis] hoc ipsum apud me, gr. omn. ἐμαυτῷ τοῦτο, in quo non solum transpositio verborum, verum etiam Gothum interpretari, quasi τὸ αὐτό (I. τοῦτο αὐτὸ) ἐμοί legisset, notandum est. — qimau] gr. post izvis.

II, 2. nibai] cod. A niba.

II, 3. jah þata] cod. A jaþ-þata. — þata silbo] gr. post izvis. — saheds] cod. A saheþs.

II, 4. ak ei] Cast. ✕ jct., cæterum ei gr. omn. post friapva. — friapva] cod. A frijaþva.

II, 7. izvis mais] † gr. — jah gaþlaihan] cod. A jag-gaþlaihan.

II, 8. inuh þis] cod. A inuþ-þis.

II, 9. duþþe] Goth. * γάρ καὶ. — sijaidu] sitisne, gr. omn. εἰ ἐστὲ (et ἐστὲ quidem post ufhausjandans); sic Goth. εἰ indirectæ interrogationis lere solet red-dere, vid. M. xxvii, 49; Mc. x, ii; xv, 36.

II, 10. fragiba] sec. gr. ante jabai; cæterum Goth. c. Tertull. * ὁ (ῶ) et pro fragiba cod. A bis fragaf (donavi) legit.

II, 11. galiginondau] galiginon Grim. W. J. XLVI, p. 193 a ligan proficisci et insidiari significare dicit; recordantes autem quod ad Mc. ix, 20 docuimus, verba in — inon desinentia non ad verba, sed ad substantiva referri, an vir doctissimus recte viderit, adhuc dubitamus; accedit quod secundum græcum textum (πλεονεκτεῖν) verbum non insidiari, sed decipere aut sibi facere significans requiritur. Cui significationi accommodatius videbatur galiuginondau, quod autem cum in utroque cod. legi Cast. neget, aliud emendandi periculum fecimus, fortasse enim gaaig-nondau legendum est, quod verbum quanquam nullo alio loco invenitur, tamen recte ab aigin (possessio) ducitur et nostrum eignen est, eo autem melius vix aliud græco πλεονεκτεῖν respondet, idque indicare videtur etiam glosa codicis A gasaihondou ductum a faihu (divitiæ) et idem valens quod bifaihondau (πλεονεκτεῖν, vid. VII, 2; XII, 17, 18; Thess. I, iv, 6). Cæterum distinctio litterarum a et l in codd. gothicis iisque rescriptis difficillima est. — unvitandans — is] † gr. omn.

II, 12. aivaggeljon] cod. A aivaggeljons c. gr. qui διὰ τὸ εὐαγγέλιον legunt.

XII, 13. tvistandands imma] cod. A tvistandans im(ii) c. gr. omn. (αὐτοῖς); cæterum cf. ad Gal. v, 20, ubi aliter tvistassei duplici s in cod. B, simplici in cod. A scriptum est. — makidonja] vid. ad I, 16.

II, 14. aviliud] cod. A aviliuþ. — gabairhtjandin] cod. A. gabairhtjandin, sic. Tit. I, 3 atbairhida. — þairh uns] cod. A c. gr. omn. ante in.

II, 15. xristaus] cod. A * ✕ vopi] Cast. antea pro

16 þaim fragistnandam. sumaim auk dauns dauþaus du dauþau. sumaimup - þan dauns us libainai du
 17 libainai jah du þamma was vairþs. unte ni sijum své sumai maidjandans vaurd guþs ak us hlutriþai
 III, 1 ak svasve us guþa in andvairþja guþs in xristau rodjam. duginnam aftra uns silbans anafilhan aiþþau
 2 ibai þaurbum sve sumai anafilhis boko du izvis aiþþau us izvis anafilhis. aipistaule unsara jus sijuþ
 3 gamelida in hairtam unsaraim kunþa jah anakunnaida fram allaim mannam. svikunþ þatei sijuþ
 aipistaule xristaus andbahtida fram uns inna gamelida ni svartizla ak abmin guþs libandins ni in
 4 spildom staineinaim ak in spildom hairtane leikeinaim. aþþan trauain svaleika habam þairh xristu
 5 du guþa. ni þatei vairþai sijaima pagkjan wa af uns silbam svasve af uns silbam ak so vairþida
 6 unsara us guþa ist. izei jah vairþans brahta uns andbahtans niujaizos triggvos ni bokos ak ahmins.
 7 unte boka usqimip ip ahma gagiujip. aþþan jabai andbahti dauþaus in gameleinim gafrisahitþ in
 stainam varþ vulþag. svaei ni mahtedeina sunjus israhelis fairveitjan du vlita mosezis in vulþaus
 8, 9 vlitis is þis gataurnandins. waiva nei mais andbahti ahmins vairþai in vulþau. jabai auk andbahti
 10 vargiþos vulþus. und filu mais ufarist andbahti garaihteins us vulþau. unte ni vas vulþag þata vul-
 11 pago in þizai halbai in ufarassaus vulþaus. jabai auk þata gataurnando þairh vulþu. und filu mais
 12 þata visando in vulþau. habandans nu svaleika ven managaizos balþeins brukjaima. jah ni svasve
 moses lagiða hulistr ana andavleizn duþe ei ni fairveitidedeina sunjus israhelis in andi þis gataur-
 14 nandins. ak afdaubnodedun fraþja ize. unte und hina dag þata samo hulistr in anakunnainai þizos
 15 fairnjons triggvos visiþ unandhuliþ. unte in xristau gatairada. akei und hina dag miþþanei siggvada
 16 moses. hulistr ligiþ ana hairtin ize. aþþan miþþanei gavandeip du frauin. afnimada þata hulistr.
 17, 18 aþþan frauja ahma ist. aþþan þarei ahma frauins. þaruh freihals ist. aþþan veis allai andhuli-
 damma andvairþja vulþu frauins þairhsaiwandans þo samon frisaht ingaleikonda af vulþau in vulþu

INTERPRETATIO.

odor sumus bonus Deo in his salvatis et in his perditis; 16. aliis quidem odor mortis ad mortem, aliis autem odor ex vita ad vitam, et ad hoc quis aptus? 17. Nam non sumus ut quidam corrumpentes verbum Dei, sed e sinceritate, sed sicut e Deo in facie Dei in Christo loquimur. III, 1. Incipimus iterum nos ipsos commendare? aut num egemus, ut quidam, commendationis litteris ad vos aut e vobis commendationis? 2. Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris cognita et lecta ab omnibus hominibus. 3. Manifestum, quod estis epistola Christi ministrata a nobis, intus scripta non atramento, sed spiritu Dei viventis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordium carnalibus. 4. At fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, 5. non quod digni simus cogitare quid a nobis ipsis, sicut a nobis ipsis, sed hæc dignitas nostra a Deo est, 6. qui etiam dignos reddidit nos ministros novi testamenti, non litteræ, sed spiritus; nam littera perdit, verum spiritus vivum - facit. 7. At si ministerium mortis in scriptis insculpta in lapidibus fuit gloriosum, adeo - ut non possent filii Israelis intueri in faciem Mosis propter gloriam faciei ejus hanc cessantem, 8. quomodo nonne magis ministerium spiritus fiat in gloria. 9. Si enim ministerium damnationis gloria, in multo magis abundat ministerium justitiæ e gloria. 10. Nam non fuit gloriosum hæc gloriosum in hoc dimidio propter abundantiam gloriæ; 11. si enim hoc cessans per gloriam, in multo magis hoc existens in gloria. 12. Habentes igitur talem spem multa fiducia utamur, 13. et non sicut Moses posuit velamentum in faciem ut non inuerentur filii Israelis in finem hujus cessantis; 14. sed obduratæ sunt mentes eorum, nam ad hodiernum diem hoc ipsum velamentum in lectione hujus veteris testamenti manet non - revelatum, nam in Christo cessat. 15. Sed ad hodiernum diem dum legitur Moses, velamentum jacet in corde eorum; 16. at dum convertit ad dominum, demitur hoc velamentum. 17. At dominus spiritus est; at ubi spiritus domini, ibi libertas est. 18. At nos omnes revelata facie gloriam domini perspicientes hæc eadem imagine transfor-

ANNOTATIONES.

prepositione (in) habentem erravisse, jam Grim. W. J. XLVI. p. 208 vidit, cum enim εὐωδία interpretandum esset, dauns autem in universum odorem significaret, restabat εὐ, quod Goth. addito voþi (dulcis, jucundus) adjectivo reddidit, cf. Eph. v, 3 du daunai voþjai (εἰς ὀσμὴν εὐωδίας); cæterum vid. ad Neh. vi, 16. — fragistnandam] cod. A marg. fratunandam.

II, 16. auk] ° cod. A. — dauþaus] cod. A c. codd. us dauþau. — us libainai] e vita, gr. ζωῆς. — jah du] cod. A jad-du.

II, 17. sijum] cod. A sium. — sve] cod. B ° ✕ — sumai] quidam, gr. aut πολλοὶ aut λαοί. — ak] Goth. c. codd. ° ὄς. — hlutriþai] vid. ad I, 12.

III, 2. jus sijuþ] cod. B ✕ jusijuþ, sic Gal. II, 8 vaurstveigatavida et cod. A infra IV, 5 unskalkans, cf. Mc. X, 44.

III, 3. svikunþ] manifestum, cod. A svikunþai (manifesti) græco accommodatum; lectio recepta constructionem germanicarum linguarum propriam præbet, cf. ad Mc. vi, 3. — sijuþ] cod. A siuþ. — svartizla] quid codd. vere habeant, magna est dissensio: Cast. ipse ediderat ✕ svartizai, nunc nobis indicavit emendandum esse in svartizla; Mssm. Bair. Ann. 1834 p. 325 in altero cod. svartizai, in altero svartizla, ad Skeir. autem p. 182 svartizlai (an in cod. B?) legi dicit. Ex his indiciis si conjecturam facere nobis licet, in cod. A svartizla, cod. B autem

svartizlai scriptum esse videtur. Grim. cum W. J. XLVI. p. 203 svartizai aut svartizvai conjecisset, Gram. III. 526 etiam svartizlai proposuit. — hairtane] cordium, gr. omn. καρδίας.

III, 5. af uns silbam] pr. gr. ante pagkjan. svasve af uns silbum] cod. A ° ✕, vid. ad R. IX, 15. — ist] est, ° gr. omn.

III, 7. vulþag] gloriosum, gr. om. ἐν δόξῃ, pro quo Goth. nisi sermonem suo more variavit (vid. vs. seq.), ἐνδόξῃ legisse videtur. — mahtedeina] sic cod. A; cod. B (et Cast.) ✕ mahtede] deina, vid. ad Gal. IV, 5 et ad M. V, 31. — fairveitjan] gr. omn. ante sunjus.

III, 8. nei] pro niu aut ni, hoc uno loco invenitur, nec suspitione caret.

III, 9. andbahti] pr. cod. A andbahtja (ministerio) c. gr. (τῆ διακονία). — us] ex, cod. A c. codd. in.

III, 10. init. Goth. ° xzi.

III, 13. jah ni] cod. A jan-ni. — moses] cod. A mosez, — andavleizn] Goth. ° ἐαυτοῦ.

III, 14. afdaubnodedun] cod. A in marg. gablind-nodedun (obscuratæ sunt). — þata] Cast. ✕ þaþa.

III, 15. dag] diem, ° gr. omn. præter cod. c. ap. Mi. — ligiþ] gr. omn. post ize.

III, 17. freihals] cod. A freijhals. — ist] sec. est, ° gr. omn.

III, 18. frisaht] Cast. ✕ frisath; de accusativo

- iv, 1 svasve af frauins ahmin. duppe habandans þata andbahti svasve gaarmaidai vaurþum ni vair-
 2 þaima usgrudjans ak afstopum þaim analaugnjam aiviskjis ni gaggandans in varein nih galiug tau-
 jandans vaurd guþs ak bairhtein sunjos ustaiknjandans uns silbans du allaim miþvisseim manne in
 5, 4 andvairþja guþs. aþþan jabai ist gahulida aivaggeljo unsara. in þaim fralusnandam ist gahulida. in
 5 þaimi guþ þis aivis gablindida fraþja þize ungalaubjandane ei ni liuhtjai im liuhadein aivaggeljons
 5 vulþaus xristaus. saei ist frisahts guþs ungasaiwanins. aþþan ni uns silbans merjam ak iesu xristu
 6 fraujan iþ uns skalkans izvarans in iesuis. unte guþ saei qap ur - riqiza liuhap skeinan. saei jah
 7 liuhtida in hairtam unsaraim du liuhadein kunþjis vulþaus guþs in andvairþja iesuis xristaus. aþþan
 8 habandans þata huzd in airþeinaim kasam ei ufarassus sijai mahtais guþs jah ni us unsis. in allamma
 9 þraihanai akei ni gaaggvidai. andbitanai akei ni afslauþidai. vrikanai akei ni bilipnai. gadrausidai
 10, 11 akei ni fraqistidai. sinteino dauþein frauins iesuis ana leika unsaramma — uskunþa sijai. sinteino
 veis libandans in dauþu atgibanda in iesuis ei jah libains iesuis svikunþa vairþai in rjurjamma
 12, 13 leika unsaramma. svaei nu dauþus in uns vaurkeiþ iþ libains in izvis. habandans nu þana saman
 ahman galaubeinai bi þamma gamelidin. galaubida in þizei jah rodida jah veis galaubjam in þize
 14 jah rodjam. vitandans þatei sa urraisjands fraujan jah unsis þairh iesu urraiseiþ jah sauragasatjiþ
 15 miþ izvis. þatuh þan allata in izvara ei ansts managnandei þairh managizans aviliud ufarassjai du
 16 vulþauguþa. inuh þis ni vairþam usgrudjans akei þauhjabai sa utana unsar manna fravardjada. aþþan
 17 sa innuma ananiujada daga jah daga. unte þata andvairþo weilawairb jah weiht aglons unsaraizos

INTERPRETATIO.

mamur a gloria in gloriam, sicut a domini spiritu. iv, 1. Ideo habentes hoc ministerium, sicut misericordiae participes facti - sumus, non sumus segnes, 2. sed abstitimus his occultis dedecoris non ambulantes in astutia, neque mendosum facientes verbum Dei, sed manifestatione veritatis commendantes nos ipsos ad omnes conscientias hominum in facie Dei. 3. At si est velatum evangelium nostrum, in his perditis est velatum, 5. in quibus Deus hujus sæculi obæcavit mentes horum non - credentium, ut non in eodæt iis lucem evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei invisibilis. 5. At non nos ipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominum, verum nos servos vestros propter Iesum. 6. Nam Deus, qui dixit e tenebris lucem splendere, qui etiam illuxit in cordibus nostris ad lucem scientiæ gloriæ Dei in facie Iesu Christi. 7. at habentes hunc thesaurum in terrenis vasibus, ut abundantia sit virtutis Dei et non e nobis. 8. In omni vexati, sed non angore - pressi; hærentes, sed non territi; 9. persecutionem - passi, sed non relict; dejecti, sed non perdit, 10. semper mortem domini Iesu in corpore nostro — manifesta sit. 11. Semper nos viventes in mortem tradimur propter Iesum, ut etiam vita Iesu manifesta fiat in corruptibili corpore nostro. 12. Igitur nunc mors in nobis operator, verum vita in vobis. 13. Habentes nunc hunc eundem spiritum fidei secundum hoc scriptum: credidi propter quod etiam locutus - sum, et nos credimus, propter quod etiam loquimur, 14. scientes quod hic suscitans dominum etiam nos per Iesum suscitavit et constituit cum vobis. 15. Hoc vero omne propter vos, ut gratia abundans per plures gratiam augeat ad gloriam Deo. 16. Propter hoc non sumus segnes, sed etiamsi hic extra noster homo corrumpitur, attamen hic interior renovatur die et die. 17. Nam hoc præsens momentaneum et leve tristitiæ nostræ ad abun-

ANNOTATIONES.

Græcorum more posito. vid. ad J. xi, 44. — ahmin] sic recte cod. A; cod. B ✕ ahmins.

iv, 1. andbahti] cod. A andbahtei. — vairþaima] cod. A vairþam (simus) c. omnibus fere gr. lectio codicis B c. Patr. lat. conspirat. — usgrudjans] sic codd.; Cast. ✕ ustrudjans, sic vs. 16, vid. ad L. xviii, 1.

iv, 2. nih] cod. A ni.

iv, 3. jabai] Goth. c. codd. ° xai.

iv, 4. guþ] adest punctum ad ostendendum hoc verbum separandum esse a sequentibus (Cast.), ut illud τοῦ αἰῶνος τούτου non referatur ad θεός, sed ad ἀπίστων, quomodo contendunt etiam omnes qui contra Manichæos et Marcionitas rem habuerunt (MILL.) — iis, ° gr. liuhadein] sic cod. B et Cast; nisi eodem mendo, quo viii, 8, s finale excidit, aut pro accusativo casu (ut non incendat lucem evangelii sc. Deus) aut pro dativo (ut non luceat luce evangelii sc. Deus) accipiendum est; neutrum adjectivi liuhadeins (M. vi, 22) haberi posse vix credimus. Pro liuhadein cod. A liuhadeins legit, quod cave nominativum esse censeas, nam substantiva in — eins iunixa, a verbis nascuntur, est potius genitivus vocis liuhadei (vid. vs. 6), quæ sola forma statuenda est, de liuhap formata. Genitivus autem pendet a ni particula, si ita dici licet, cf. M. ix, 36 ni habandona hairdeis. Mc. xii, 19 barne ni bileiþai. L. ii, ni vas im rumis. — ungasaiwanins] ° cod. A c. gr.

iv, 5. iesu xristu] { gr. omn. — uns skalkans] vid. ad iii, 2.

iv, 6. ur - riqiza] sic codd. pro us riqiza, quod ge-

nus assimilationis consonantium alias in sola verborum compositione locum habet. — jah] etiam, ° gr. omn., Goth. c. vers. Arm.

iv, 7. habandans] habentes, gr. omn. ἔχομεν. — sijai mahtais] { gr. omn.

iv, 8. akei] pr., ° cod. B.

iv, 10. frauins] domini, ° gr. — unsaramma] nostro ° gr. Post hoc verbum desunt in cod. A duæ paginæ (textum hinc usque ad v, 1 gatimrjon continentes); librarius autem codicis B in errorem inductus repetitione verborum leika unsaramma in eodem versu, omisit ea quibus Goth. græca περιφέροντες ἴνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν interpretatus erat, vid. ad Rom. ix, 15.

iv, 11. sinteino] Goth. ° γάρ.

iv, 12. nu] nunc, ° gr. omn.

iv, 13. jah] pr. etiam, ° gr. omn.

iv, 14. fraujan] Goth. ° Ἰησοῦν.

iv, 16. usgrudjans] vid. ad vs. 4. — aþþan] h. l. = ἀλλά, Grim. igitur III 275 minus recte docet pro ἀλλά neque iþ nec aþþan poni debere, uti h. l. etiam infra ii, 6 et sine dubio aþþan i, ix, 2 pro aiþþau legendum est, ut Cast. jam suspicatus est. Ponitur autem aþþan pro ἀλλά prægresso jabai vel þauhjabai (etsi) et significat tamen, attamen. — innuma] sic sine dubio in codice legitur, uti Rom. vii, 22, Eph. iii, 16, vid. ad Col. i, 29; Cast. ✕ innuna pro quo Grim. W. J. l. i. p. 187 innana scribendum esse putavit.

iv, 17. weilawairb jah] momentaneum et, ° gr. — weiht] sic cod. B; Grim. W. J. l. i. p. 212 sq. leiht

18 biufarassau aiveinis vulþaus kaurein vaurkjada unsis ni fairveitjandam þizei gasaiwanane ak þizei unga-
 1 saiwanane. unte þo gasaiwanona riurja sind iþ þo ungasaiwanona aiveina. vitum auk þatei jabai airþeina
 unsara gards þizos hleiþros gatairada. ei gatimrjon us guþa habam gard unhanduvaurhtana aiveinana
 2 in himinam. unte jah in þamma svogatjam bauainai unsarai þizai us himina ufarhamon gairojandans.
 3, 4 jabai sveþauh jah gavasidai ni naqadai bigitaindau. jah auk visandans in þizai hleiþrai svogatjam
 kauridai. ana þammei ni vileima afhamon ak anahamon ei fraslindaidau þata divano fram libainai.
 5, 6 aþþan saei jah gamanvida uns du þamma guþ. saei jah gaf unsis vadi ahman. gatrauandans nu sin-
 7 teino jah vitandans þatei visandans in þamma leika afhaimjai sijum fram frauin. unte þairh galau-
 8 bein gaggam ni þairh siun. aþþan gatrauam jah valjam mais usleiþan us þamma leika jah ana-
 9 haimjaim visan at frauin. inuh þis usdaudjam jabþe anahaimjai jabþe afhaimjai vaila galeikan
 10 imma. unte allai veis ataugjan skulðai sijumLaura stauastola xristaus ei ganimai warjzuh þo
 11 svesona leikis afar þamei gatavida jabþe þiup jabþe unþiup. vitandans nu agis fraugins mannans
 fullaveisjam iþ guþa svikunþai sijum. aþþan venja jah in miþvisseini izvaraim svikunþans visan
 12 uns. ni ei astra uns silbans uskannjaima izvis ak lev gibandans izvis wostuljos fram uns ei habaiþ
 13 viþra þans in andvairþja wopandans jah ni hairtin. unte jabþe usgeisnodedum guþa jabþe fulla-
 14, 15 fraþjam izvis. unte friapva xristaus dishabaiþ uns domjandans þata þatei ains faur allans gasvalt.
 þannu allai gasvultun. jah faur allans gasvalt ei þai libandans ni þanaseiþs sis silbam libaina ak
 16 þamma faur sik gasviltandin jah urreisandin. svaei veis fram þamma nu ni ainnohun kunnun bi
 17 leika. iþ jabai ukunþedum bi leika xristu akei nu ni þanaseiþs ni kunnun ina. svaei jabai wo in
 18 xristau niuja gaskafis. þo aþþona usliþun. sai. vaurþun niuja alla. aþþan alla us guþa þamma
 19 gafriþondin unsis þairh xristu jah gibandin uns andbahti gafriþonais. unte sveþauh guþ vas in
 xristau manaseþ gafriþonds sis ni rahnjands im missadedins ize jah lagjands in uns vaurd gafri-
 20 þonais. faur xristu nu airinom. sve at guþa gaþlahandin þairh uns. bidjam faur xristu gagavairþnan

INTERPRETATIO.

dantiam æternæ gloriæ onus operatur nobis, 18. non intuentibus hæc visibilia, sed hæc invisibilia; nam hæc visibilia corrumpibilia sunt, verum hæc invisibilia æterna. v, 1. Scimus enim, quod si terrena nostra domus hujus tabernaculi evertitur, quod ædem a Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis. 2. Nam etiam in hoc deploramus habitationem nostram hanc e cœlo induere cupientes, 3. si tamen etiam induti non nudt inveniamur. 4. Et enim existentes in hoc tabernaculo deploramus onerati, in quo non volumus exuere, sed induere, ut absorbeatur hoc mortale a vita; 5. at qui etiam effecit nos ad hoc Deus, qui etiam dedit nobis pignus spiritum. 6. Confidentes nunc semper et scientes, quod existentes in hoc corpore peregrini sumus a domino; 7. nam per fidem imus, non per visum. 8. At confidimus et optamus potius exire ex hoc corpore et domestici esse apud dominum. 9. Propter hoc studemus sive domestici sive peregrini bene placere ei. 10. Nam omnes nos apparere debiti sumus coram tribunali Christi, ut accipiat quisque hæc propria corporis, secundum quæ fecit sive bonum sive malum. 11. Scientes igitur timorem domini hominibus suademus, verum Deo cogniti sumus. At spero etiam in conscientiis vestris cognitos esse nos, 12. non ut iterum nos ipsos commendemus vobis, sed occasionem dantes vobis gloriæ a nobis, ut habea is adversus hos in facie gloriantes et non corde. 13. Nam sive attoniti-sumus, Deo; sive sobrii-sumus, vobis; 14. nam charitas Christi continet nos, 15. æstimantes hoc, quod unus pro omnibus mortuus est, utique omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est, ut hi viventes non amplius sibi ipsis vivant, sed huic pro se morienti et resurgenti. 16. Igitur nos ab hoc nunc non ullum cognoscimus secundum carnem, verum si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc non amplius non cognoscimus eum; 17. igitur si qua in Christo nova creatura, hæc vetusta transierunt, ecce facta sunt nova omnia; 18. at omnia e Deo hoc reconciliante nos per Christum et dante nobis ministerium reconciliationis. 19. Nam quidem Deus fuit in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans iis peccata eorum et ponens in nobis verbum reconciliationis. 20. Pro Christo igitur legati sumus, ut in Deo exhortante per nos, precamur pro

ANNOTATIONES.

conjecit, quæ conjectura loco 1, 17 probatur, ubi *leihts* = *ἐλαφρία* — *ufarassau*] Goth. c. codd. f et g ap. Mi. ° *εις ὑπερβολην*. — *aiveinis vulþaus kaurein*] æternæ gloriæ pondus, gr. omn. *αἰώνιον βᾶρος δόξης*.
 v, 18. *fairveitjandam*] Goth. ° *ἡμῶν* (*unsis*) fortasse propter præcedens *unsis*, ad quod refert participium. — *sind*] sunt, ° gr. omn.

v, 1. *airþeina*] sic cod. B; Cast. ✕ *airteina*; cæterum notandum est ad *gards* verbum masculinum nunc adjectivum femininum poni, vid. ad Neh. vi, 16. — *ei*] quod, ° gr. vid. ad J. xiii, 29. — *us*] incipit cod. A.

v, 3. *jah*] ° cod. A.

v, 5. *jah*] etiam, ° gr. omn.; cod. A *jag*. — *ahman*] spiritum, gr. omn. *πνεύματος*.

v, 8. *anahaimjaim*] dativus, in quo Cast. offendisse videtur et quem Grim. W. J. l. p. 188 falsum esse judicat, recte habet, pendet enim a *valjam* sc. *unsis* (optamus nobis).

v, 9. *inuh*] cod. A *inuh*; cæterum Goth. ° *καί*, vid. ad J. xviii, 26. — *jabþe*] sec., cod. A ✕ *þe*.

v, 10. *svesona*] propria, gr. omn. *δικά*, Goth. c. verss. *ἴδια* legit.

v, 11. *svikunþans*] cognitos, quasi antea *venjam* scriptum esset; post *venja* expectandum erat *svikunþana* — *mik*.

v, 12. *ei*] ut, ° gr. omn., pro quo Goth. c. codd. ° *γάρ*. — *uskannjaima*] cod. A marg. *anafilhaima*, idem significans. — *ans*] sec. cod. A *unsis*. — *jah ni*] cod. A *jan-ni*, addens c. codd. *in*.

v, 15. *þatei*] Goth. c. codd. ° *ei*. — *sis*] cod. A ° ✕ — *libaina*] sic cod. A; cod. B ✕ *libainai*.

v, 16. *jabai*] Goth. c. codd. ° *καί*. — *ni þanaseiþs ni*] vid. ad J. xvi, 21. — *ina*] eum, ° cod. A c. gr. omn.

v, 18. *unsis*] Goth. ° *ἐαυτῶ*, fortasse scriptum erat *unsis sis*, aut *uns sis*, vid. vs. seq., cf. ad Rom. ix, 15 et Cor. II, iii, 2. — *þairh*] Goth. c. codd. ° *Ἰησοῦ*. — *jah*] cod. A *jag*. — *uns*] cod. A *unsis*.

v, 20. *bidjam*] cod. A c. codd. *bidjandans* (precantes). — *gagavairþnan*] reconciliari, gr. *καταλλάγητε*, cf. ad M. v, 24.

21 guþa. unte þana izei ni kunþa fravaurht. faur uns gatavida fravaurht ei veis vaurþeima garaihte
 VI, 1, 2 guþs in imma. gavaurstvans jah þan bidjandans ni svarei anst guþs niman izvis. mela auk qipþ
 andanemjamma andhausida þus jah in daga naseinaiis gahalp þeina. sai nu mel vaila andanem. sai
 3 nu dags naseinaiis. ni ainþun þannu in vaihtai gibandans bistuggq ei ni anavammjaidau andbahti
 4 unsar. ak in allamma ustaiknjandans uns sve guþs andbahtos in stivitja managamma in aglom in
 5 nauþim in aggvipom. in slahim in karkarom in unsutjam in arbaidim in vokainim in lausqiprein
 6 in svikniþai in kunþja in laggamodein in selein in ahmin veihamma in friapvai unhindarveisai.
 7, 8 in vaurda sunjos in mahtai guþs þairh vepna garaihteins taihsvona jah hleidumona. þairh vulþu
 9 jah unsverein þairh vajamerein jah vailamerein sve airzjandans jah sunjeinai sve unkunþai jah
 ufkunnaidai sve gasviltandans jah sai libam sve talzidai jah ni afdaupidai sve saurgandans ip sin-
 10 teino saginondans. sve unledai ip managans gabigjandans sve ni vaiht aihandans jah allata disni-
 11, 12 mandans. munþ unsar usluknoda du izvis. kaurinþius. hairto unsar urrumnoda. ni þreihanda jus
 13 in uns ip þreihanda in hairþram izvaraim. aþþan þata samo andalauni. sve frastim qipa. urrum-
 14 naiþ jah jus. ni vairþaiþ gajukans urgalaubjandam. unte wo dailo garaihtein miþ ungaraihtein
 15 aiþþau wo gamainduþe liuhada miþ riqiza. wouh þan samaqisse xristau miþ bailiama aiþþau wo
 16 daile galaubjandin miþ ungalaubjandin. wouh þan samaqisse alhs guþs miþ galiugam. unte jus
 alhs guþs sijuþ libandins. qipþ auk guþ þatei baua in im jah inna gagga jah vairþa ize guþ jah
 17 eis vairþand mis managei. inuh þis usgaggiþ us midumai ize jah afskaidiþ izvis. qipþ frauja. jah
 18 unbrainjamma ni attekaiþ jah ik andnima izvis. jah vairþa izvis du attin jah jus vairþiþ mis du
 VII, 1 sunum jah dauhtrum. qipþ frauja allvaldands. þo habandans nu gahaita. hlabans. hrainjam unsis
 2 af allamma bisauleino leikis jah ahmins ustiuhandans veiþiþa in agisa guþs. gamoteima in izvis. n

INTERPRETATIO.

Christo reconciliari Deo. 21. Nam hunc, qui non noverat peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos fieremus justitia Dei in eo. VI, 1. Adjutores etiam vero precantes non temere gratiam Dei accipere vobis, 2. tempore, enim dicit: accepto audiui te et in die salutis adjuvi te; ecce nunc, tempus bene acceptum, ecce nunc dies salutis. 3. Non ullam utique in quoquam dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum; 4. sed in omni præbentes nos ut Dei ministri in patientia multa, in tristitiis, in necessitatibus, in angustiis, 5. in plagis, in carceribus, in turbis, in laboribus, in vigiliis, in jejunio, 6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in probitate, in Spiritu sancto, in caritate non-ficta, 7. in verbo veritatis, in virtute Dei per arma justitiæ dextra et sinistra, 8. per gloriam et infamiam, per maledictionem et benedictionem, ut seducentes et veri, ut ignoti et cogniti, 9. ut morientes et ecce vivimus, ut docti et non mortui, 10. ut mœrentes, verum semper gaudentes, ut pauperes verum multos locupletantes, ut non quidquam habentes et omne continentes. 11. Os nostrum apertum est ad vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est. 12. Non premimini vos in nobis, verum premimini in visceribus vestris. 13. At hanc eandem remunerationem, uti filiis dico, dilatamini etiam vos. 14. Ne statis socii non-credentibus, nam quæ participationum justitiæ cum injustitia, aut quæ societatum luci cum tenebris? 15. Quis autem consensuum Christo cum Beliamo aut quæ partium credenti cum non-credente? 16. Quis autem consensuum templi Dei cum idolis? nam vos templum Dei estis viventis. Dicit enim Deus: quod habito in iis et intro eo, et fio eorum Deus et ii sunt mihi populus. 17. Propter hoc exite e medio eorum et separate vos, dicit Dominus, et impurum ne attingatis et ego accipio vos; 18. et fio vobis ad patrem et vos sitis mihi ad filios et filias, dicit Dominus omnipotens. VII, 1. Has habentes igitur promissiones, cari, purificamus nos ab omni sordium corporis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. 2. Locum inveniamus in vobis, non ullum læsimus,

ANNOTATIONES.

v, 21. izei] cod. A ize. — gatavida fravaurht] ¶ gr. omn.

vi, 1. jah] cod. A jaþ. — bidjandans] precantes, gr. παρακαλοῦμεν — svarei] cod. A svare.

vi, 2. mela—qipþ] ¶ gr. omn. nisi fortasse hæc verba transponenda sunt, cf. ad L. ix, 36. — andanem] sic recte cod. A; cod. B ✕ andnem.

vi, 3. þannu] utique, ° cod. A c. gr. omn. — bistuggq] sic cod. B, in quo tamen ei bis scriptum est; cod. A bistugg, vid. Castill. Add. p. 67. — unsar] nostrum, ° gr.

vi, 5. lausqiprein] jejunio, gr. omn. νηστείας.

vi, 6. friapvai] cod. A frijaþvai.

vi, 8. init. cod. A addit jah (et).

vi, 10. vaiht aihandans] sic codd., uti Grim. W. J. l. l. p. 188 jam pridem conjecerat; Cast. ✕ vaihtai handans.

vi, 11. munþ] pro munþs, L. i, 64; vi, 45. — urrumnoda] sic cod. A; cod. B usrumnoda (Cast. ✕ usrumnada quia in cod. extrema verbi pars perspicue legi non potest) infra vs. 13 idem cod. recte urrumnaiþ, vid. ad L. viii, 24.

vi, 12. jus] vos, ° gr. omn.

vi, 14. miþ] pr. cum, gr. omni καί. — aiþþau] aut gr. δέ.

vi, 15. wouh þan] cod. A wouþ-þan, sic vs. seq.

— bailiama] forma bailiam pro græco Βελίαρ aut Βελίαλ Castillionæo, quia omni etymologiæ auctoritate careat, omnino rejicienda videtur, nos defendi posse illam judicamus, nam si Goth. Βελία, quod latini auctores habent, legit, addito m proferre poterat bailiam, potissimum cum terminatio a vocali incipiens adderetur; sic aizleimis et salamis pro τοῦ Ἐσλι et Σαλά scripsit, cf. nauelis pro τοῦ Νῶε. An nominativo bailiam, aizleim, salam scripturus fuisset dubitamus?

vi, 16. wouh þan] vid. ad vs. 15. — alhs] pr. templi, concinnitas sermonis alh dativum requirit, nec est dubium, quin Goth. ita scripserit, librarius autem formula alhs guþs in sequentibus deceptus etiam h. l. eam posuit. — sijuþ] cod. A siuþ. — auk] enim, gr. καθὼς. — inna gagga] Cast. ✕ jct., inna particula cum verbis non componitur, neque quia quietem (vid. I, v, 12) non motum significat, h. l. cum gaggan componi potest, dicit enim apostolus se in iis circumire, versari.

vi, 17. inuh þis] cod. A inuþ-þis.

vii, 1. habandans nu] ¶ gr. omn. — bisauleino] sic recte cod. A, cod. B transpositione litterarum s et l male bilauseino, cf. bisauljan Tit. i, 15 et bisaulnan J. xviii, 28.

3 ainummehun gaskoþum ni ainnohun fravardidedum ni ainnohun bifaihodedum. ni du gavargeinai
 4 qifa. fauraqap auk þatei in hairtam unsaraim sijuþ du gasviltan jah samana liban. managa mis
 trauains du izvis. managa mis woftuli faur izvis. usfullips im gaplaitais. ufarfullips im fahedais in
 5 allaizos managons aglons unsaraizos. jah auk qimandam unsis in makidonjai ni vaiht habaida
 6 gaweilainais leuk un-ar ak in allamma anapragganai utana vaihjons inuana agi-a. akei sa gaplai-
 7 hands hnaividaim gaprastida uns guþ in quma teitau. apþan ni þatainei in quma is ak jah in
 gaplaitai þizaiei gaprastips vas ana izvis gateihands uns izvara gairnein izvarana gaunoþa izvar
 8 aljan faur mik svæi mis mais faginon varþ. unte jabai gaurida izvis in þaim bokom. ni idreigo mik
 9 jah jabai idreigoda. gasaiwa auk þatei so aipistaule jaina jabai dul-leitilai weilai gaurida izvis. nu
 fagino. ni unte gauridai vesuþ ak unte gauridai vesuþ du idreigai. saurgaideduþ auk bi guþ ei in
 10 vaihtai ni gasleipjaindau us unsis. unte so bi guþ saurga idreiga du ganistai gatulgidai ustihada
 11 iþ þis fairwaus saurga dauþu gasmiþoþ. saiw auk silbo þata bi guþ saurgan izvis welauda gatavida
 izvis usdaudein akei sunjon akei unverein akei agis akei gairnein akei aljan akei fraveit. in allamma
 12 ustaiknideduþ izvis hlutrans visan þamma toja. apþan jabai melida ni in þis anamahtjandins ni in
 þis anamahtidins ak du gabairhtjan usdaudein unsara. þoei faur izvis habam viþra izvis in and
 13 vairþja guþs. inuh þis gaprastidai sium apþan ana gaprasteinai unsarai filaus mais faginodedun
 14 ana fahedai teitau. unte anaweilaiþs varþ ahma is fram allaim izvis. unte jabai wa inma fram
 izvis waiwop. ni gaaiviskoþs varþ ak svasve allata izvis in sunjai rodidedum sva jah woftuli unsara
 15, 16 so du teitau sunja varþ. jah brusts is ufarassau du izvis sind gamunandins þo allaize izvara ufhousein
 viii, 1 sve miþ agisa jah reiron andnemuþ ina. fagino nu unte in allamma gatraua in izvis. apþan kannja

INTERPRETATIO

non ullum corrupimus, non ullum decepimus. 3. Non ad condemnationem dico, prædixi enim quod in
 cordibus nostris estis ad moriendum et una vivendum. 4. Multa mihi confidentia ad vos, multa mihi glo-
 riatio pro vobis, impletus sum consolatione, impletus sum gaudio propter omnem multam tristitiam nostram.
 5. Et enim venientibus nobis in Macidoniam non quidquam habuit requiei corpus nostrum, sed in omni
 vexati, extra certamina, intus timores. 6. Sed hic consolans humiles consolatus-est nos Deus in adventu
 Titi, 7. at non solum in adventu ejus, sed etiam in consolatione qua admonitas fuit in vobis, nuntians
 nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestrum studium pro me, adeo-ut mihi magis gaudere factum-
 esset. 8. Nam si contristavi vos in his litteris, non pœnitet me, et si pœnituit, video enim quod hæc
 epistola illa si ad paucum tempus contristavit vos, 9. nunc gaudeo, non quia contristati fuistis, sed quod
 contristati fuistis ad pœnitentiam. Mœruistis enim secundum Deum, ut in quoquam non castigemini a nobis,
 10. nam hic secundum Deum mœror pœnitentiam ad salutem firmam efficit, verum hujus mundi mœror
 mortem parat. 11. Vide enim ipsum hoc secundum Deum mœrere vos quantam perfecit vobis sollicitudi-
 nem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed studium, sed vindictam; in
 omni præstitistis vos puros esse hoc opere. 12. At si scripsi non propter hunc injuria-afficientem, non
 propter hunc injuria-affectum, sed ad ostendendum sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus erga
 vos in facie Dei. 13. Propter hoc moniti sumus, at in consolatione nostra multo magis gavisum sumus de
 gaudio Titi, nam relectus fuit spiritus ejus ab omnibus vobis. 14. Nam si quid ei de vobis gloriatus sum, non
 pudore affectus fui, sed sicut omne vobis in veritate locuti-sumus, sic etiam gloriatio nostra hæc ad Titum
 veritas fuit, 15. et viscera ejus abundanter ad vos sunt reminiscens hoc omnium vestrum obsequium, ut
 cum timore et tremore suscepistis eum. 16. Gaudeo igitur, nam in omni confido in vos. viii, 1. At notifica

ANNOTATIONES.

vii, 3. *sijuþ*] sic recte cod. A; cod. B sine sensu
sijum. — *gasviltan*] cod. A *miþgasviltan* (simul mori,
συναποθανεῖν), utraque lectio codd. græcorum aucto-
 ritate comprobatur. — *jah samana liban*] cod. A *jas-
 samana* (✕) *libam*, Cast. ✕ jct. *samanaliban* (vid. ad
 Mc. ix, 25).

vii, 4. *managons*] multam, ° gr. omn.

vii, 5. *makidonjai*] cod. A *makaidonjai*, vid. ad
 i, 16.

vii, 6. *gaplaihands*] sic recte cod. A; cod. B ✕
gaplaihans, vid. ad Mc. xii, 24.

vii, 7. *izvarana*] expectaveris *izvara* ad *gaunoþa*
 relatum; Grim. W. J. l. i. p. 193 ut *izvarana* recte
 habeat, *gaunoþa* librarii mendum esse judicat pro
gaunoþ, nobis ad eos solœcismos pertinere videtur,
 de quibus ad Neh. vi, 16 diximus. — *varþ*] fieret,
 ° gr. omn.

vii, 8. *jabai*] Goth. c. cod. c. ap. Mi. ° *xai*. — *þaim*]
 ° cod. A. — *jah jabai*] gr. omn. *ei xai*, formula hoc
 verborum ordine invenitur etiam xii, 11, cum L.
 xviii, 4 *jabai jah* legatur. — *gasaiwa auk*] cod. A *unte*
gasaiwa (nam video). — *dulleitilai*] cod. A *du leitilai*;
 lectio recepta, quod jam Cast. adnotavit, pro *duh*
leitilai (vid. ad Cor. I, vii, 16), cui inest *xai* parti-
 cula (-uh); nam etsi ad J. xviii, 26 *uh* encliticum pro
xai etiam significante particula poni posse negavimus,
 tamen eos locos excipimus quibus *xai* cum *ei* con-
 jungitur; his enim Goth. *jah* aut plane omittit, aut

ante *jabai* ponit (vid. supra), unde his locis Goth.
 in illo *xai* gravem quemdam sensum non posuisse ap-
 paret; cæterum *leitilai* (paucum) ° gr. omn. neque
 Joan. v, 35; Phil. 15 additur; dicitur autem Skeir.
 p. 47, 5 *du leitilamma meta*.

vii, 9. *saurgaideduþ*] sic recte cod. A; cod. B ✕
saurgideduþ. — *in*] ° cod. A.

vii, 10. *so*] ° cod. A. — *gatulgidai*] cod. A *gatulgida*
 ad *idreiga* relatum, cum *gatulgidai* ad *ganistai* refe-
 rendum sit. — *ustihada*] vid. ad J. xiii, 35. — *du*
teitau] ad Titum. gr. *ἔτι Τίτου*; Goth. c. codd. *πρὸς*
Τίτου.

vii, 11. *saiw*] cod. A ✕ *saiwa* (video). — *hlutrans*]
 sic codd.; Cast. ✕ *hautrans*, vid. ad i, 12. — *visan*]
 Goth. c. codd. ° *év*.

vii, 12. *jabai*] Goth. ° *xai*. — *melida*] Goth. ° *ὑμῶν*.

vii, 13. *inuh þis*] cod. A *inuþ-þis*. — *sium*] cod.
 A *sijum*. — *apþan*] at, ° gr.; Goth. conspirat cum iis
 codd. qui *de* h. l. ponunt et infra post *περισσότερος*
 (*filaus*) omittunt. — *ana*] pr. ° cod. A. — *unsarai*]
 nostra, gr. *ὑμῶν*.

vii, 14. *izvis*] gr. omn. post *rodidedum*.

vii, 15. *jah brusts*] cod. A *jab-brusts*. — *ina*] sic
 recte cod. A; cod. B ✕ *ine*.

vii, 16. *nu*] igitur, ° gr.

viii, 1. *kannja*] notifico, gr. *γνωρίζομεν*. — *aikkles-
 jon*] sic cod. B; cod. A omnino melius cum gr. omn.
aikklesjom (ecclesiis).

2 izvis. broþrjus. ants guþs þo gibanon in aikklesjon makidonais. þatei in managamma kustau aglons
 3 managduþs fahedais ize jah þata diupo unledi ize usmanagnoda dugabein ainfaþeins ize. unte bi mahtai
 4 veitvodja jah ufar maht silbaviljos vesun. miþ managai usbloteinai bidjandans uns niman
 5 anst seina jah gamainein andbahtjis in þans veihans. jah ni svasve venidedum ak sik silbans
 6 atgebun frumist frauju. þaþroh þan uns þairh viljan guþs. svaei bedeima teitaun ei svasve
 7 faura dustodida. svah ustiuhai in izvis jah þo anst. akei sve raihtis in allamma managniþ
 galaubeinai jah vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein jah ana þizai us izvis in uns friaþvai
 8 ei jah in þizai anstai managnaþ. ni svasve fraujuonds qiþa izvis ak in þizos anþaraize us-
 9 daudeins jah izvaraizos friaþvos airkniþa kiusands. unte kunnuþ anst fraujuins unsaris iesuis
 xristaus þatei in izvara gaunledida sik gabigs visands ei jus þamma is unledja gabeigai vair-
 10 þaiþ. jah ragin in þamma giba. unte þata izvis batizo ist. juzei ni þatainei viljan ak jah taujan
 11 duguunuþ af fairnin jera. iþ nu sai jah taujan ustiuhaþ ei svasve faura ist muns du viljan sva jah
 12 du ustiuhan us þammei habaiþ. jabai auk vilja in gagrestai ist. svasve habai. vaila andanem ist. ni
 13, 14 svasve ni habai. ni sva auk ei anþaraim iusila iþ izvis aglo ak us ibnassau. in þamma nu mela izvar
 ufarassus du jainaize þarbom. ei jah jainaize ufarassus vairþai du izvaraim þarbom ei vairþai
 15, 16 ibnassus. svasve gameliþ ist. saei filu ni managizo jah saei leitul ni favizo. aþþan aviliud guþa. ize
 17 gaf þo samon usdaudein faur izvis in hairto teitaus. unte raihtis bida andnam. aþþan usdaudoza
 18 visands silba viljands galaþ du izvis. jaþ-þan miþsandidedum imma broþar. þizei hazeins in ai-
 19 vaggeljons and allos aikklesjons. aþþan ni þat-ain ak jah gateviþs fram aikklesjom miþ gasinþam

INTERPRETATIO.

vobis, fratres, gratiam Dei hanc datam in ecclesia Macidoniae. 2, quod in multo experimento tristitia multitudo gaudii eorum et haec profunda paupertas eorum abundavit ad divitias simplicitatis eorum; 3. nam secundum virtutem testor et supra virtutem voluntarii fuerunt, 4. cum multa exhortatione precantes nos accipere gratiam suam et communicationem ministerii in hos sanctos. 5. Et non sicut speravimus, sed se ipsos dederunt primum Domino, deinde autem nobis per voluntatem Dei, 6. adeo-ut precaremur Titum, ut sicut antea incepit, sic perficiat in vos etiam hanc gratiam. 7. Sed uti quidem in omni abundantis, fide et verbo et cognitione et in omni sollicitudine et in hac e vobis in nos caritate, ut etiam in hac gratia abundetis. 8. Non sicut dominans dico vobis, sed propter hanc aliorum sollicitudinem etiam vestrae caritatis sinceritatem probans. 9. Nam cognoscitis gratiam domini nostri Jesu Christi, quod propter vos pauperem-fecit se dives existens, ut vos hac ejus paupertate divites fiat. 10. Et consilium in hoc do, nam hoc vobis melius est, vos qui non solum velle, sed etiam facere incepistis a praecedente anno. 11. Verum nunc ecce etiam facere perficiatis, ut sicut adest animus ad cupiendum, sic etiam ad perficiendum, ex quo habetis. 12. Si enim voluntas in parato est, sicut habeat, bene acceptum est, non sicut non habeat. 13. Non sic enim ut aliis quies, verum vobis tristitia, sed ex aequalitate; 14. in hoc nunc tempore vestra abundantia ad illorum inopias, ut etiam illorum abundantia fiat ad vestras inopias, ut fiat aequalitas, 15. sicut scriptum est: qui multum, non plus et qui paucum, non minus. 16. At gratia Deo, qui dedit hanc eandem sollicitudinem pro vobis in cor Titi, nam quidem precem accepit; 17. at sollicitior existens ipse volens profectus-est ad vos, 18. et autem misimus cum eo fratrem, cujus laus propter evangelium per omnes ecclesias. 19. At non hoc-solum, sed etiam ordinatus ab ecclesiis inter socios-peregrinationis

ANNOTATIONES.

viii, 2. jah þata] cod. A jaþ-þata.

viii, 3. silbaviljos] quod adverbiumne esset (uti aljaleikos Philipp. iii, 15), an adjectivum, cum Cast. dubitasset, Grim. W. J. p. 202 et Gram. III, 596 pluralem substantivi esse recte monuit, rectius autem pro silbavilis formam silbavileis posuisset, vid. Gram. I, 599 sq. — vesun] fuerunt, ° gr. omn.

viii, 4. usbloteinai] cod. B ✕ usbloþeinai. — niman] accipere, ° gr., qui habent cum uns post veihans ponunt; Ulf. c. Ambrst. — seina] suam, ° gr. omn. cf. ad I, vii, 16.

viii, 5. jah ni] cod. A jan-ni. — þaþroh þan] cod. A þaþroh-þan, caeterum gr. omn. xai; Goth. c. verss. lat., cf. tamen L. iv, 9, ubi þaþroh = xai.

viii, 7. raihtis] hac particula περι encliticum redditur, sic L. i, 1 unte raihtis (ἐπειδήπερ). xviii, 14 þau raihtis (ἕπερ). — in] sec. in, ° gr. omn. — ana] in, ° gr. omn. — friaþvai] cod. A frijaþvai.

viii, 8. svasve fraujuonds] sicut dominans, gr. omn. κατ' ἐπιταγήν; Goth. c. Vulg. — izvis] vobis, ° gr. om. — usdaudeins] sic recte cod. A, cod. B ✕ usdaudein. — friaþvos] cod. A frijaþvos.

viii, 9. gabeigai] cod. A gabigai.

viii, 10. jah ragin] cod. A jar-ragin. — viljan — taujan] ¶ cod. A c. gr. omn.; cod. B cum vers. Syr. et Arab. (ab ea, quam edidit Walton prorsus diversa, exstante in bibliotheca Ambrosiana in cod. pentaglotto epistolas Pauli continente. CAST.). Caeterum

Goth. ° τὸ utr., sic vs. seq.

viii, 11. fauraist] adest, ° gr. omn. — du] sec. ad, gr. τὸ; Goth. c. cod. n ap. Mi. et verss. lat. τοῦ legit. — habaiþ] habetis, cod. A habai (habeat) c. vers. Copt.

viii, 12. vilja] sic codd., Cast. ✕ viljan. — gagrestai] sic Grim. W. J. p. 192 et Gram. III, 514 recte conjecit (cf. L. ii, 1) et Mssm. B. A. p. 325 dicit in cod. altero ita scriptum esse videri, cum alter hac parte mutilatus sit; Cast. gagrei... tai, sed gagrestai ap. A. Z. p. 67. — svasve] Goth. ° ἐάν et paulo post c. codd. τις. — ist] sec. est, ° gr. omn.

viii, 13. sva] sic, ° gr. omn., nisi Goth. svaei interjecta auk particula diremit; de simili tmesi vid. ad L. i, 20.

viii, 15. managizo — faviso] plus — minus, gr. omn. ἐπλεόνασε — ἠλαττόνησε. — jah saei] cod. A jas-suei.

viii, 16. aviliud] cod. A aviliuþ. — ize] cod. A ize. — faur izvis] cod. B ° ✕.

viii, 17. silba viljands] Cast. ✕ jct.

viii, 18. jaþ-þan] cod. B (?) ✕ gaþ-þan, cod. A (?) ✕ gah þan. — þizei] cod. A ✕ þizai. — in] propter, gr. omn. ἐν (in). — and] per, sic in cod. B scriptum esse videri Cast. in Add. p. 68 dicit, dum in cod. A ana videatur, sed and solum est rectum.

viii, 19. miþ gasinþam] inter socios, cod. A c. gr. omn. miþgasinþa (consocius). — du] Goth. c. codd. ° αὐτοῦ.

20 uns miþ anstai þizai andbahtidon fram uns ʒdu fraeþjins vulþau jah gairnein unsarai. bivandjandam
 21 þata ibai was uns fairinodedi in digrein þizai andbahtidon fram uns. garedandans auk gola ni
 22 þatainei in andvairþja guþs ak jah in andvairþja manne. insandidedum þan miþ im broþar unsa-
 rana. þanei gakausedum in managaim ufta usdaudana visandan aþþan nu sai filaus mais usdau-
 23 dozan trauainai managai in izvis. jaþþe bi teitu. saei ist gaman mein jah gavaurstva in izvis jaþþe
 24 broþrjus unsarai apaustauleis aikklesjono vulþus xristus. aþþan ustaiknein friaþvos izvaraizos
 ix, 1 jah unsaraizos woftuljos faur izvis in im ustaiknjandans in andvairþja aikklesjono. aþþan bi and-
 2 bahti. þatei rahtoda du veihaim. ufjo mis ist du meljan izvis. unte vaiit gairnein izvara. þizaiei fram
 izvis wopa at makidonnim. unte axaja gamanvida ist fram fairnin jera jah þata us izvis aljan ga-
 3 vagida þans managistans izei. aþþan fauragasandida broþruns ei woftuli unsara so fram izvis ni
 4 vaurþi lausa in þizai halhai ei svasve qaþ gamanvidai sijaiþ. ibai jabai qimand miþ mis makido-
 neis jah bigitand izvis unmanvjans. gaaviskondau veis. ei ni qiþau jus. in þamma stomin þizes
 5 woftuljos. naudibaurst nu man bidjan broþruns ei galeiþaina du izvis jah fauragamanvjaina þana
 fauragahaitanan aivlaugian izvarana þana manvjans visan svasve vailaqiss jah ni svasve bifaiþon.
 6 þatuf þan saei saiþ us gaþagkja. us gaþagkja jah sneiþiþ jah saei saiþ in þiuþeinai. us þiuþeinai
 7 jah sneiþiþ. warjizuh svasve fauragahugida hairtin ni us trigon aiþþau us nauþai. unte blasana
 8 giband frijoþ guþ. aþþan mahteigs ist guþ alla anst ufarassjan in izvis ei in allamma sinteino
 9 allis ganauhan habandans ufarassjaiþ in allamma vaurstve godaize. svasve gameliþ ist. tahida gaf
 10 unledaim. usvaurhts is visiþ du aiva. aþþan sa andstaldands fraiva þana saiandan jah hlaiba du
 11 mata andstaldiþ jah managai fraiv izvar jah vahsjan gataujai akrana usvaurhtais izvaraizos. in

INTERPRETATIO.

nobis cum gratia hac ministrata a nobis ad domini gloriam et promptitudinem nostram, 20. devitan-
 tibus hoc, ne quis nos vituperaret in abundantia hac ministrata a nobis; 21. curantes enim bona non
 solum in facie Dei, sed etiam in facie hominum. 22. Misimus autem cum iis fratrem nostrum, quem
 probavimus in multis sæpe sollicitum existentem, at nunc ecce multo magis sollicitiorem confidentia multa
 in vos; 23. sive pro Tito, qui est socius meus et adiutor in vos, sive fratres nostri, apostoli ecclesia-
 rum, gloria Christi. 24. At ostensionem caritatis vestrae et nostrae gloriationis de vobis in iis exhibentes
 in praesentia ecclesiarum. ix, 1. At de ministerio, quod pertinuit ad sanctos, superfluum mihi est ad
 scribendum vobis; 2. nam scio promptitudinem vestram, qua de vobis glorior ad Macidones, nam Achaja
 praeparata est a praecedente anno; at haec ex vobis aemulatio concitavit hos plurimos eorum. 3. At praemi-
 siti fratres, ut gloriatio nostra haec de vobis non fieret inanis in hoc dimidio, ut, sicut dixi, praeparati
 sitis, 4. ne, si veniunt cum me Macidones et inveniunt vos imparatos, pudeat nos, ut non dicam vos,
 in hac confirmatione hujus gloriationis. 5. Necessitatem igitur puto ro-are fratres, ut eant ad vos et
 praeparant hanc promissam eulogiam vestram hanc paratam esse uti benedictionem et non uti deceptio-
 nem. 6. Hoc autem qui serit e parcimonia, e parcimonia etiam metit, et qui serit in benedictione, e
 benedictione etiam metit. 7. Quisque sicut praedestinavit corde non e dolore aut e necessitate, nam hila-
 rem datorem amat Deus. 8. At potens est Deus omnem gratiam augere in vobis, ut in omni semper
 omnis sufficientiam habentes abundetis in omni operum honorum, 9. sicut scriptum est: dispersit,
 dedit pauperibus, justitia ejus manet in aevum. 10. At hic donans semine hunc serentem etiam pane
 ad cibum donat, et augeat semen vestrum, et crescere faciat fructus justitiae vestrae. 11. In omni locu-

ANNOTATIONES.

viii, 20. *bivand jandam*] devitantibus, ad proxime
 praecedens *uns* relatum, cod. A *bivandjandans* (devi-
 tantes) c. gr. omn., ad sequentia pertinens, cf. ad
 iv, 18. — *digrein*] sic in cod. A posteriorem manum
 recte emendasse pro *dirgin* (quod in cod. B legitur
 et prima manu etiam in cod. A scriptum fuit), jam
 Grim. W. J. p. 194 indicavit.

viii, 21. *guþs*] Dei, gr. *xpíou*.

viii, 22. *usdaudana*] sic recte cod. A, cod. B ✕ *us-
 dauda* — *filaus mais*] de qua ubertate loquendi vid. ad
 M. vi, 26; cod. A *filu*.

viii, 23. *jah gavaurstva*] cod. A *jaþ-gavaurstva*;
 caeterum *gavaurstva* gr. omn. post *izvis*. — *vulþus*]
 cod. A *vulþaus* (gloriae) c. Veles. et verss. latt. ap.
 Mill. nisi *vulþaus* pro *vulþus* scriptum est, vid. ad
 Mc. vii, 32.

viii, 24. *friaþvos*] cod. A *frijaþvos*. — *ustaiknjandans*]
 ostendentes, gr. *ἐνδειξασθε*.

ix, 1. *aþþan*] Goth. aut *μὲν* aut *γάρ* omittit, utram-
 que enim graecam particulam per *aþþan* reddit; veri-
 tamen est similis, eum *μὲν* omisisse: primum quia
γάρ in omnibus iis codd. legitur, quibuscum aliis
 etiam locis consentire solet; deinde quia *δέ* vs. 3 illi
μὲν oppositum, iterum per *aþþan* convertit, nullus
 autem nobis innotuit locus, ubi *μὲν* — *δέ* per *aþþan*
 — *aþþan* redditum esset, sed aut *μὲν* aut *δέ* respon-
 det; accedit quod Goth. *μὲν* saepius omittit, cf. xi

4. — *du meljan*] Cast. ✕ jct.; caeterum Goth. c. codd.
τοῦ pro *τό* legit, cf. 8, 11.

ix, 2. *wopa*] glorior, cod. A *wopam* (gloriamur).
 — *makidonnim*] sic cod. B pro *makidonim*, vid. ad
 Gal. v, 15. — *axaja*] cod. A *akaja*, utrumque recte
 habet, sic *pasxa*, *zaxarias* et *paska*, *zakarias* scribi-
 tur. — *gavagida*] cod. A *usvagida*, idem significans.
 — *izei*] eorum, ° cod. A c. gr. omn.

ix, 4. *jah bigitand*] cod. A *jaþ-bigitand*. — *unmanv-
 jans*] cod. A ✕ *unmanvjands*, vid. ad L. x, 2. — *gaai-
 viskondau*] cod. A ✕ *gaaviskonda*. — *qiþau*] dicam,
 gr. *λέγωμεν*. — *þizos wolstuljos*] hujus gloriationis,
 ° gr. et cod. A ° *þizos*.

ix, 5. *jah ni*] cod. A *jan-ni*.

ix, 6. *saiþ*] utr., cod. A *saiþiþ*. — *us gaþagkja*]
 utr., Cast. ✕ jct. — *þiuþeinai*] benedictione, gr.
εὐλογίαίς; caeterum Goth. pro priore *ἐπί* c. cod. *ἐν*
 legisse videtur, de altero utrum *ἐπί* an *ἐξ* legerit, non
 satis liquet.

ix, 7. *nauþai*] hinc usque ad (*andhulei*) *nins* xii,
 1 in cod. A deest. — *giband*] Cast. hanc formam fal-
 sam pro *gibandan* esse dicens, errat. vid. Grim. I,
 1017.

ix, 8. *ist*] est, ° gr. omn.

ix, 9. *usvaurhts*] cod. B. ✕ *usvaurts*, vid. ad M.
 v, 15.

12 allamma gabignandans in allai ainsalpein. sei vaurkeiþ þairh uns aivxaristian guþa. unte andbahti þis gudjinassaus ni þatainei ist usfulljando gaidva þize veihane ak jah ufarassjando þairh managa
 13 aviliuda guþa. þairh gakust þis andbahtjis mikiljandans guþ ana ufhouseinai andahaitis izvaris in
 14 aivaggeljon xristaus jah in ainsalpein gamainduþais du im jah du allaim jah izei bidai faur izvis
 15 gairnjandans izvara in ufarassau anstais guþs ana izvis. aviliud guþa in þizos unusspillodons is
 x, 1 gibos. aþþan ik silba pavlus bidja izvis bi qairrein jah mukamodein xristaus. ikei ana and-
 2 augi raihtis hauns im in izvis aþþan aljar visands gatraua in izvis. aþþan bidjam ei ni andvairþs
 gatrauau trauainai. þizaiei man gadaursan ana sumans þans munandans uns sve bi leika gaggandans
 3, 4 in leika auk gaggandans ni bi leika drauhtinom. unte vepna unsaris drauhtinassaus ni leikeina ak
 5 mahteiga guþa du gataurþai tulgiþo. mitonins gatairandans jah all hauhiþos ushafanaizos viþra kunþi
 6 guþs jah frahinþandans all frapje jah in ufhousein xristaus tiuhandans. jah manvuba habandans du
 7 fraveitan all ufarhouseino. þan usfulljada izvara ufhouseins. þo bi andvairþja saiwiþ jabai was
 gatrauaiþ sik silban xristaus visan. þata þagkjai aftra af sis silbin ei svasve is xristaus sva jah veis.
 8 aþþan sveþauh jabai wa managizo wopam bi valdufni unsar. þatei atgaf frauja unsis du timreinau jah
 9, 10 ni du gataurþai izvarai ni gaaviskonda. ei ni þugkjaima sve þlahsjandans izvis þairh bokos. unte þos
 11 raihtis bokos qiþand kaurjos sind jah sviþpos iþ qums leikis lasivs jah vurd frakunþ. þata þagkjai
 sa svaleiks þatei wileikai sium vaurda þairh bokos aljar visandans svaleikai jah andvairþai vaurstva
 12 unte ni gadaursum domjan unsis silbans aiþþau gadomjan uns du þaim sik silbans anafilhandam ak
 13 eis in sis silbam sik silbans mitandans jah gadomjandans sik silbans du sis silbam ni fraþjand. iþ
 14 veis — ak bi mitaþ garaideinai. þoei gamat nnsis guþ mitaþ fairrinnandein und jah izvis. ni auk
 svasve ni fairrinnandans und izvis ufarassau ufþanjam uns. unte jah und izvis gasniumidedum in

INTERPRETATIO.

pletati, in omni simplicitate, quæ operatur per nos eucharistiam Deo; * 12. nam ministerium hujus muneris non solum est implens inopiam horum sanctorum, sed etiam augens per multas gratias Deo. 13. Per experimentum hujus ministerii glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in evangelium Christi et in simplicitate communicationis ad eos et ad omnes, 14. et eorum prece pro vobis desiderantes vos in abundantia gratiæ Dei in vobis. 15. Gratia Deo propter hoc inenarrabile ejus donum. x, 1. At ego ipse Paulus rogo vos per humanitatem et lenitatem Christi, ego—qui in facie quidem humilis sum in vobis, at alias existens confido in vos. 2. At rogamus ut non præsens confidam fiducia, qua puto audere in quosdam hos putantes nos ut secundum carnem ambulantes, 3. in carne enim ambulantes non secundum carnem militamus; 4. nam arma nostræ militiæ non carnalia, sed potentia Deo ad eversionem munimentorum, 5. opiniones evertentes et omne altitudinis elatæ contra scientiam Dei et capientes omne mentium, et in obedientiam Christi ducentes, 6. et parate habentes ad ulciscendum omne inobedientiarum, cum expletur vestra obedientia. 7. Hæc de facie videtis? Si quis confidit se ipsum Christi esse, hoc opinetur rursus a se ipso, ut sicut is Christi, sic etiam nos. 8. At quidem si quid plus gloriamur de potentia nostra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem et non ad eversionem vestram, non erubescimus, * 9. ut non videamur ut terrentes vos per litteras; 10. nam hæc quidem litteræ, dicunt, graves sunt et fortes, verum adventus corporis infirmus et verbum despectum. 11. Hoc opinetur hic talis, quod quales sumus verbo per litteras alias existentes, tales etiam præsentibus opere; 12. nam non audemus judicare nos ipsos aut comparare nos cum his se ipsos commendantibus, sed ii in se ipsis se ipsos metientes et comparantes se ipsos cum se ipsis non intelligunt. 13. Verum nos — sed secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus, mensuram pertinentem usque-ad etiam vos. 14. Non enim sicut non pertinentem usque-ad vos abundanter extendimus nos, nam etiam usque-ad vos contendimus in evangelio

ANNOTATIONES.

ix, 13. in] sec. in gr. omn.

ix, 15. aviliud] Goth. c. codd. ° δέ. — unusspillodons] cod. B ✕ unusspillidons, vid. Rom. xi, 35; i pro o aliquoties falso a librariis scriptum esse, ad L. i, 23 vidimus.

x, 1. ik silba] ¶ gr. omn. — im] sum ° gr. omn. — aljar visands] Cast. ✕ jct., sic vs. 11.

x, 2. bidjam] cod. B ✕ bidjan. græcis accommodatum esset, si bidja (rogo) legeretur. — gatrauau] cod. B ✕ gatraiau., Castillionæo (Gloss. p. 64) ai pro au scriptum esse videbatur, ut duplicatio ejusdem diphthongi vitaretur; quam defendendi rationem ut sapientibus probaverit, admodum veremur.

x, 4. unsaris drauhtinassaus] ¶ gr. omn.

x, 5. jah] tert. et, ° gr. omn. — tiuhandans] ducentes, ° gr.

x, 8. sveþauh jabai] quidem si = ἐάν τε, ut Goth. καί omisisse videatur; sveþauh reddendis encliticis inservit aliis etiam locis, vid. Rom. viii, 9 sveþauh jabai = εἴπερ; pro sveþauh ita sæpius raihtis ponitur, vid. ad viii, 7; — τε a Goth. plerumque exprimi non solere, ad L. ii, 16 comprobavimus. — wa managizo] ¶ gr. — gaaviskonda] erubescimus, gr. omn. αἰσ-

χυθῆσομαι.

x, 9. þugkjaima] videamur, gr. δόξω. — þlahsjandans] terrentes, gr. ἐφοβεῖν.

x, 10. qiþand] dicunt, gr. omn. φησί; Goth. c. Vulg. — sind] sunt, ° gr. omn. — qums] sic cod. B; Cast. ✕ quma.

x, 11. aljar visandans] vid. ad vs. 1.

x, 12. unsis silbans] nos ipsos, gr. ° omn. — du þaim] ad hos, gr. omn. τισὶ τῶν. — sik] cod. B ✕ sik sik; idem verbum librariorum negligentia mendose repetitum sæpius invenitur, sic supra vi, 3 ei ei, infra xii, 6 aiþþau aiþþau, cf. ad J. ix, 41; etiam plura verba, uti Eph. vi, 9, ubi jah jus frauþans in cod. A bis scripta sunt.

x, 13. veis] initio versiculi desunt verba respondentia his textus græci οὐχὶ εἰς τὰ ἄμειρα καυχῆσομεθα; amanuensis enim in transcribendo integram lineam omisit, cumque postea vidisset sensum omnino constare non posse, vocem veis (nos) supra lineam addidit (CAST.), cf. ad iv, 10. — fairrinnandein] pertinentem, gr. omn. ἐπιπέσει.

x, 14. und] sec., gr. omn. ante unte.

15 aivaggeljon xristaus. ni inu mitaþ wopandans in framapjaim arbaidim aþþan ven habam at vahn-
 16 jandein galaubeinai izvarai in izvis mikilnan bi garaideinai unsarai du ufarassau. ufarjaina izvis
 17 aivaggeljon merjan ni in framapjaim arbaidim du manvjaim wopan. aþþan sa wopands in frauin
 18; xi, 1 wopai. unte ni saei sik silban gasvikunþeiþ. jains ist gakusans ak þanei frauja gasvikunþeiþ. vainei
 2 usþulaidedeiþ meinaizos leitil wa unfrodeins akei jah usþulaiþ mik. unte aljanonds izvis guþs al-
 3 jana gavadjoda auk izvis ainamma vaira mauja svikna du usgaban xristau. aþþan og iba aufto
 svasve vaurms aivvan uslutoda fludeisein seinai riurja vairþaina fraþja izvara af ainfalþein jah
 4 sviknein þizai in xristau. jabai nu sa qimanda anþarana iesu mereiþ. þanei veis ni meridedum.
 aipþau ahman anþarana nemuþ. þanei ni nemuþ. aipþau aivaggeljon anþara. þoei ni andnemuþ.
 5 vaila usþulaideduþ. man auk ni vaihtai mik minnizo gataujan þaim ufar mikil visandam apaustau-
 6 lum. jabai unhrains im vaurda akei ni kunþja. aþþan in allamma gabairhtida in allaim du izvis.
 7 aipþau ibai fravaurht tavidam mik silban haunjands ei jus ushauhjaindau. unte arvjo guþs aivaggel-
 8 jon merida izvis. anþaros aikklesjons birauboda nimands andavizn du izvamma andbahtja jah
 9 vizands at izvis jah ushaista ni ainnohun kaurida. unte þarboþ meinos usfullidedun broþrjus qi-
 10 mandans af makidonai jah in allaim unkaureinom izvis mik silban fastaida jah fasta. ist sunja xri-
 11 staus in mis. unte so woftuli ni faurdammjada in mis in landa akaje. in wis. unte ni frijo izvis. guþ
 12 vait. iþ þatei tauja jah taujan haba ei usmaitau inilon þize viljandane inilon ei in þammei wopand.
 13 bigitaindau svasve jah veis. unte þai svaleikai galiugaapaustauleis vaurstvjans hindarveisai gagalei-
 14 kondans sik du apaustaulum xristaus. jah nist sildaleik. unte silba satana gagaleikoþ sik aggillau liuha-
 15 dis. nist mikil jabai andbahtos is gagaleikond sik sve andbahtos garaihteins. þizeei andeis vairþiþ

INTERPRETATIO.

Christi. 15. Non sine mensura gloriantes in alienis laboribus, at spem habemus in crescente fide vestra in vobis augeri secundum regulam nostram ad abundantiam, 16. ultra vos evangelium prædicare, non in alienis laboribus ad parata gloriari: 17. at hic glorians in Domino gloriatur, 18. nam non qui se ipsum commendat, ille est probatus, sed quem dominus commendat. xi, 1. Utinam pateremini meæ paucum aliquid stultitiæ, sed etiam patiamini me; 2. nam æmulans vos Dei æmulatione, despondi enim vos uni viro puellam castam ad exhibendum Christo. 3. At timeo, ne forte sicut serpens Evvan decepit dolo suo, corruptæ fiant mentes vestræ a simplicitate et castitate hac in Christo. 4. Si igitur hic veniens alium Iesum prædicat, quem nos non prædicavimus: aut spiritum alium accepistis, quem non accepistis; aut evangelium aliud, quod non recepistis; bene passi-estis. 5. Puto enim non quoquam me minus facere his supra multum existentibus apostolis. 6. Simpulus sum verbo, sed non scientia, at in omni me-manifestavi in omnibus ad vos. 7. Aut num peccatum feci me ipsum humilians, ut vos exaltemini, quod nequidquam Dei evangelium prædicavi vobis? 8. Alias ecclesias spoliavi, accipiens obsonium ad vestrum ministerium et existens apud vos et egenus non ullum gravatus-sum; 9. nam egestates meas suppleverunt fratres venientes a Macedonia et in omnibus non-molestiis vobis me ipsum servavi et servo. 10. Est veritas Christi in me, nam hæc gloriatio non obstruitur in me in terra Acæorum; propter quid? 11. Quia non amo vos? Deus scit. 12. Verum quod facio et facere habeo, ut excidam occasionem horum cupientium occasionem, ut in quo glorianantur, inveniantur sicut etiam nos. 13. Nam hi tales falsi-apo-toli operarii dolose assimilantes se ad apostolos Christi; 14. et non-est mirum, nam ipse Satana assimilat se angelo lucis; 15. non-est magnum, si ministri ejus assimilant se, ut ministri justitiæ, quorum finis sit secundum opera eorum.

ANNOTATIONES.

x, 15. *habam*] habemus, gr. omn. ἔχοντες.

x, 16. *ufarjaina*] sic cum Cast. jct. dedimus, fortasse rectius div. scribendum est *ufar jaina*, uti xi, 5 *ufar mikil* (ὕπερλιον). — *arbaidim*] laboribus, gr. omn. κλονί, quod nunc legitur e versu præcedente huc pervenisse videtur.

x, 18. *gakusans*] cod. B ✕ *gakusands*, vid. ad L. x, 2.

xi, 1. *meinaizos* — *unfrodeins*] meæ — insipientiæ, gr. μου—ἀπροσόννη et wa (τι) ° gr.

xi, 2. *aljanonds*] æmulans, gr. omn. ζηλώ, Goth. c. verss. latt. — *du usgaban*] Cast. ✕ jct.; cæterum sine dubio pro *usgaban*, quod perspicue in cod. legi Cast. ait, *usg ban* legendam est, vid. Rom. xii, 1.

xi, 3. *seinai*] Goth. c. codd. ° οὕτω. — *jah sviknein*] et castitate, ° gr.

xi, 4. *jabai*] Goth. ° μέν. — *veis*] nos, ° gr. omn. — *ahman*] cod. B ✕ *ahma*; jam Cast. veram lectionem in textu posuit, uti mox *aivaggeljon* pro codicis B falsa lectione *aivaggeljo* — *ueniuþ*] pr. accepistis, gr. omn. λαμβάνετε; quod præteritum nos male habet, sed non ab interprete, sed a librario, cujus oculi ad sequens idem verbum aberrarent, scriptum esse videtur.

xi, 5. *visandam*] existentibus, ° gr. omn. — *apaustaulum*] cod. B ✕ *apaustum*, vid. ad J. xviii, 15.

xi, 6. *jabai*] Goth. ° δέ και. — *im*] sum, ° gr. omn. — *gabairhtidu*] manifestavi sc. me, gr. φανερωθέντες; fortasse *gabairhtidai* (manifestati) legendum est.

xi, 7. *ibai*] num, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg. (nuncquid).

xi, 8. *izvis*] *vis*, quod cod. B habet, falsum esse nobis videtur; eodem errore librarius cod. A 5, 9 *þe* pro *jaþþe* posuit; Grimm. W. J. p. 214 lectio codicis non prorsus contemnenda esse videbatur, sed jam Cast. *izvis* in textum recepit. — *ainnohun kaurida*] ¶ gr. omn.

xi, 9. *in allaim unkaureinom*] in omnibus non molestiis; Cast. et Grim. (W. J. p. 199 et Gram. III, 136) *unkaureinom* pro adverbio habentes, errant, nam ut adverbium esse posse concedatur, sed et Castilionæo forma ejus insolita videtur esse, nec Grim alio exemplo comprobare potuit: tamen constructio verborum repugnat, nam cum *in allaim* pro gr. ἐν παντι Goth. nunquam ponat, fieri non potest, quia ad *unkaureinom*, dativum pluralis (cf. Grim. I 603), retulerit; gr. omn. ἀβαρῆ, quod non est neutrum, absolute positum, sed masculinum ad sequens ἑμαυτόν pertinens.

xi, 14. *nist*] non est, gr. omn. οὐ, sic vs. 15. — *aggillau*] sic cod. B pro *aggilau*, vid. ad Gal. v, 15.

xi, 15. *nist*] vid. ad vs. 14. — *mikil*] Goth. c. codd.

16 bi vaurstvam ize. aftra qīpa ībai was mik muni unfrodana. aiþþau vaila þau sve unfrodana nimaīþ
 17 mik ei jah ik leitil wa wopau. þatei rodja. ni rodja bi frauġin ak sve īn unfrodein īn þamma stomin
 18, 19 þizos wōstuljos. unte managai wopand bi leika jah ik wopa. unte azetaba usþulaīþ þans unvitans
 20 frodai visandans. usþulaīþ jabai was izvis gaþivaīþ. jabai was fraitiþ. jabai was usnimīþ. jabai was
 21 īn arbaidai briggīþ. jabai was izvis īn andavleizu slahip. bi uns veriþai qīpa sve þatei veis siukai
 22 veseima. īþ īn þammei we was anananþeiþ. īn unfrodein qīpa. gadars jah ik. haibraieis sind jah ik.
 23 israeleiteis, sind jah ik. fraiv abrahamis sind jah ik. andbahtos xristaus sind. swasve unvita qīpa. mais
 24 ik. īn arbaidim managizeim. īn karkarom ufarrassau. īn slahim ufarrassau. īn dauþeinim ufta. fram
 25 iudaium fimf sinþam sidvortiguns ainamma vanans nam. þrim sinþam vandum usbluggvans vas
 ainamma sinþa stainīþs vas. þrim sinþam usfarþon gatavida us skipa. naht jah dag īn diupiþai vasna-
 26 reins. vratodum ufta. bireikeim awo. bireikeim vadedjane. bireikeim us kunja. bireikeim usþiudom.
 bireikeim īn baurg. bireikeim īn auþidai. bireikeim īn marein. bireikeim īn galiugabroþrum.
 27 aglom jah arbaidim. īn vocainim ufta. īn gredau jah þaurstein. īn lausqīþreim ufta. īn friusa jah
 28, 29 naqadein. īnuh þo afar þata arbaiþs meina seiteina. saurga meina allaim aikklesjom. was siukiþ
 30 jah ni siukau. was afmarzjada jah ik ni tundnau. jahai wopan skuld sijai. þaim siukeins meinaizos
 31, 32 wopau. guþ jah atta frauġins iesuis wait sa piuþeiga du aivam þatei ni liuga. īn damaskon
 33 fauramapleis þiudos araitins þiudanis vitaida baurg damaskai gasahan mik viljands. jah þairh
 XII, 1 augadauro īn snorjon athahans vas and baurgsvaddjau jah unþaþlauh handuns is. wopan binah
 2 akei ni batizo ist. jah þan qima īn siunins jah andhuleinins frauġins. wait mannan īn xristau faur

INTERPRETATIO.

15. Iterum dico, ne quis me cogitet insipientem, alioquin bene quidem uti insipientem accipiatis me, ut etiam ego paucum quid glorier. 17. Quod loquor, non loquor secundum Dominum, sed uti in insipientia in hac substantia hujus gloriae. 18. Quia multi gloriantur secundum carnem, etiam ego glorior; 19. nam libenter patimini hos inscios, prudentes existentes; 20. patimini, si quis vos servos - facit, si quis devorat, si quis capit, si quis in laborem ducit, si quis vos in faciem caedit. 21. Secundum ignominiam dico, uti quod nos aegroti essemus, verum in quo quidem quis audet, in imprudentia dico, audeo etiam ego; 22. Hebraei sunt, etiam ego; Israelitae sunt, etiam ego; semen Abrahamis sunt, etiam ego; 23. ministri Christi sunt, sicut inscius dico, magis ego; in laboribus pluribus, in carceribus abundanter, in plagis abundanter, in mortibus saepe. 24. A Iudaeis quinque vicibus quadraginta uno carentes accepi, 25. tribus vicibus virgis caesus fui; una vice lapidatus fui, tribus vicibus egressionem feci e nave, nocte et die in profunditate sui maris; 26. itineribus saepe periculis fluminum, periculis latronum, periculis e genere, periculis a gentilibus, periculis in urbe, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis-fratribus; 27. afflictionibus et laboribus, in vigiliis saepe, in fame et siti, in jejuniis saepe, in frigore et nuditate. 28. Sine his post hoc labor meus sempiternus, cura mea omnibus ecclesiis. 29. Quis aegrotat, et non aegrotem? Quis sollicitatur, et ego, non urar? 30. Si gloriari debitum sit, his infirmitatis meae glorier. 31. Deus et pater domini Iesu scit, hic benedictus in saecula, quod non mentior. 32. In Damasco praepositus gentis Aetiae regis custodivit urbem Damascenam, comprehendere me volens; 33. et per fenestram in laqueo demissus fui per murum et effugi manus ejus. XII, 1. Gloriari oportet, sed non melius est et enim venio in visiones et revelationes Domini. 2. Scio

ANNOTATIONES.

o oñ. — jabai] Goth. c. cod. 9 ap. Mi. o xxi. — bi] cum hoc loco foramen membranæ lacunam effecerit, Cast. hanc voculam de conjectura addidit.

XI, 16. unfrodana] pr., Goth. o eivai, cf. ad Rom. xv, 8. — vaila þau] bene quidem, gr. omh oñ, cui particulæ, etiam si significanti, illud vaila þau parum accommodatum esse videtur; si lectio genuina est, Gotho xzv male intellectum et pro xal av acceptum significare visum est nostrum doch, wohl, wenigstens (Gall. encore, mais bien, au moins) (cf. Luc. xvi, 4); sed etiam sic vaila otiosum est, nisi pro synonymo þau particulæ addito haberi potest, quod ut possit veremur, certe locos eum usum probantes desideramus; quamdam significationis similitudinem habet vaila Cor. I, ix, 12 marg. codicis A pro παντως positum.

XI, 20. usþulaīþ] Goth. o γαρ. — īn arbaidai briggīþ] in laborem ducit, quæ circumlocutio quamquam græco ἐπαίρεται non adverbium respondet, tamen nemo nobis persuadebit, Gothum fortasse ἐπηρεάζει legisse, nam neque ullus gr. hoc verbum hoc loco legit, neque si legeret, ejus significationem verba gothica probe exprimerent.

XI, 21. we] nisi librarii errore pro wa scriptum est, quod pronomen Goth. sæpius contra gr. auctoritatem addit (vid. XII, 6 et 18), pro gr. av positum esse judicandum est; at si exceperis weh (modo, Gal. vi, 12, Philipp. i, 27), hæc particula nullo alio loco in-

venitur, neque unquam av post relativa pronomina positum a Goth. reddi solet.

XI, 23. swasve] sicut, o gr. omn., Goth. c. Vulg. — karkarom — slahim] gr. omn.; Goth. c. vulg.

XI, 25. mareins] maris, o gr. omu.; Goth. c. Vulg.

XI, 27. init. Goth. c. codd. o ev. — aglom — arbaidim] afflictionibus — laboribus, † gr. omn. et κόπω — μόχθω singulari numero habent. — naqadein] sic cod. B; Cast. ✕ naqadin..

XI, 28. meina] sec. meus, o gr. omn. — seiteina] sic cod. B pro sinteina (M. vi, 11); Grim. W. J. p. 202 illud seiteins lectionem vitiosam esse judicat, quia elisiones n consonantis gothica lingua non patiatur.

XI, 29. tundnau] sic cod. B; Cast. ✕ tundvjav.

XI, 31. frauġins] Goth. c. codd. o av. — sa] Goth. o av.

XI, 32. baurg damaskai] civitatem damascenam, gr. omn. Δαμασκηῶν πόλιν, Cast. damaskai] formam esse adjectivam cum nesciret, damaskaie legi maluit.

XI, 33. handuns] cod. B ✕ handus.

XII, 1. woþan — ist] gloriari est, gr. καυχᾶσθαι δὲ οὐ συμφέρει μοι, pro quibus Goth. c. vers. Syr. legit: καυχᾶσθαι δεῖ, ἀλλ' οὐ συμφέρει. — andhuleinins] pergit cod. A.

XII, 2. fidvortaihune] cod. B ✕ vidvortaihune, cod. A. id. Cæterum hanc miram numeralis verbi constructionem, Cast. cum Glossar. p. 78 sq. altero loco Gal. ii, 1 confirmasset, nunc ibi veram codicis lectio-

jera fídvortaihune jafþe in leika ni vaiť. jafþe inuh leik ni vaiť. guþ vaiť. fravulvanana þana
 3 svaleikana und þridjan himin. jah vaiť þana svaleikana mannan jafþe in leika jafþe inuh leik nih
 4 vaiť. guþ vaiť. þatei fravulvans varþ in vagg jah hausida unqepja vaurda. þoei ni skulda sind man
 5 rodjan. faur þana svaleikana wopa iþ faur mik silban ni vaiť wopa niba in unmahtim meinaim.
 6 aþþan jabai viljau wopan. ni sijau unvita. unte sunja qíþa. iþ freidja. ibai was in mis wa muni.
 7 ufar þatei gasaiwiþ aiþþau gahauseiþ wa us mis. jah bi filusnai andhuleino ei ni ufarhafnau.
 8, 9 atgibana íst mis hnuto leika meinamma aggilus satanins ei mik kaupastedi ei ni ufarhugjau.
 bi þatei þrim sinþam fraujan baþ ei afstopi af mis. jah qaþ mis. ganah þuk ansts meina. unte
 mahts in siukeim ustihada. filu gabaurjaba nu mais wopa in siukeim meinaim ei ufarhleiprjai ana
 10 mis mahts xristaus. in þizei mis galeikaiþ in siukeim in anamahtim in nauþim in vrekeim in
 11 þreihslam faur xristu. unte þan siuka. þan mahteigs im. varþ unvita wopands. jus mik
 gabaidideduþ. aþþan ik skulds vas fram izvis gakanujan. unte ni vaihtai mins habaida þaim ufar
 12 filu apaustaulum jah jabai ni vaihts im. aiþþau sveþauh taikneis apaustaulaus gatavidos vaurþun in
 13 izvis in allai þulainai taiknim jah sauratanjam jah mahtim. wa auk íst. þize vanai veseiþ ufar
 14 anþaros aikklesjons. niba þatei ik silba ni kaurida izvis. fragibiþ mis þata skapis. sai þridjo þata
 manvus im qiman at izvis jah ni kaurja izvis. unte ni sokjo izvaros ahtins ak izvis. ni auk skulun
 15 barna fadreinam huzdjan ak fadreina barnam. aþþan ik gabaurjaba fragima jah fragimada faur
 16 saivalos izvaros. sveþauh ei ufaras-au izvis frijonds minz þrijoda. aþþan sai nu ik ni kaurida izvis
 17 ak visands auťo listeigs hindarveisein izvis nam. ibai þairb wana þizeei in-andida du izvis bifaihoda
 18 izvis. baþ teitu jah miþinsandida imma broþar. ibai wa bifaihoda izvis teitus. niu þamma samin

INTERPRETATIO.

hominem in Christo ante annos quatuordecim sive in corpore, non scio, sive sine corpore, non scio, Deus scit, abreptum hunc talem ad tertium cælum; 3. et scio hunc talem hominem sive in corpore, sive sine corpore, non scio, Deus scit, 4 quod abreptus fuit in paradysum et audivit ineffabilia verba quæ non debita sunt homini dicere. 5. De hoc tali glorior, verum de me ipso non quidquam glorior, nisi in impotentis meis. 6. At si volo gloriari, non sim inscius, nam veritatem dico, verum parco, ne quis in me quid cogi, et supra quod videt aut audit, quid ad me. 7. Et secundum ubertatem revelationum, ut non efferar, datus est mihi stimulus carni meæ, angelus Satanae, ut me colaphizet, ut non superbiam. 8. Secundum quod tribus vicibus Dominum rogavi, ut absisteret a me; et dixit mihi: 9. Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitatibus perficitur. Valde libenter igitur magis glorior in infirmitatibus meis, ut habitet super me virtus Christi, 10. in qua mihi placet in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; nam cum ægroto, tum potens sum. 11. Factus-sum inscius glorians, vos me coegistis, at ego debitus fui a vobis commendari, nam non quoquam minus habui his super multum apostolis, etiam si non quiquam sum. 12. Præterea quidem signa apostoli facta fuerunt in vobis in omni patientia, signis et prodigiis et virtutibus. 13. Quid enim est quo carentes fueritis præ aliis ecclesiis, nisi quod ego ipse non molestavi vos? 14. Ignoscite mihi hanc injuriam. Ecce, tertium hoc paratus sum venire ad vos et non molesto vos, nam non quero vestras possessiones, sed vos; non enim debent filii parentibus opes colligere, sed parentes filios. 15. At ego libenter insumo et insumor pro animis vestris; tamen ut abundanter vos amans minus amer. 16. At ecce nunc, ego non molestavi vos, sed existens fortasse astutus dolo vos cepi. 17. Num per aliquem, quorum misi ad vos, decepi vos? 18. Rogavi Titum et misi cum eo fratrem; numquid decepit vos Titus? Nonne hoc eodem spiritu

ANNOTATIONES.

nem *bi fídvortaihun jera* edidit, quam ob causam et h. l. deleto illo *e finali fídvortaihun* legendum, et Grim. W. J. p. 207 *fídvortaihune* accusativum nescimus quem neutrius pluralis statuere frustra ausum esse existimamus.— *inuh*] cod. A *inu*, sic vs. seq.

xii, 3. *inuh*] cod. A *inu*, idem mox *ni* pro *nih*.

xii, 5. *vaiht*, quidquam, ° gr. omn.

xii, 6. *wa*] quid ° gr. omn.—*saiwiþ*] Goth. c. codd.

6. et 9 ap. Mi. ° *με*. — *aiþþau*] cod. A ✕ *aiþþau aiþþau*, vid. ad x, 12.

xii, 7 *hnuto*] cod. A *hnuþo* et in margine *gairu*. — *meinamma*] meæ, ° gr. omn.

xii, 8. *fraujan*] sic cod. A; cod. B. ✕ *frauja*.

xii, 9. *mahts*] Goth. c. codd. ° *μοϋ*. — *siukeim*] infirmitatibus, cod. A c. gr. omn. *siukein* (infirmitate).

xii, 10. *þreihslam*] sic cod. A; cod. B. *þleihslam* (sic enim legitur, non *þleihsham*, uti Cast. in annotatione ad h. l. neque *þleihsam*, uti Mssm. ad Skeir. p. 182 dicit); lectionem autem codicis A nunc prætulimus, quod in *þreihan* verbo habet, quo comprobetur, cum *þleihsl* omni comprobatione careat; etiam Grim. l. l. p. 187 lectionem cod. B librarii errore natam esse existimat.

xii, 11. *wopands*] glorians, ° gr.— *jah jabai*] ° gr. omn., vid. ad vii, 8.

xii, 12. *aiþþau sveþauh*] præterea quidem, sic uterque cod.; gr. solummodo *μέν*, ut *aiþþau* abundet; sunt quidem eodd., qui aliter legunt, nulli

autem earum lectionum gothicum *aiþþau* accommodatum est; nam si Goth. *ἀλλ' ἢ* cum aliquot aliis legisset, sine dubio *alja* scripsisset vid. ad i, 13). Cast. qui in codd. lectione etiam offendit, *aþþan sveþauh* coniecit, quo quidem græcum *πλὴν* convertitur, Luc. xix, 37. Philipp. iii, 26. cf. Rom. ix, 6, et nisi verbis græcis plane congruit, tamen sensum non pervertit. *Aiþþau sveþauh* sic conjunctum nullo alio loco invenitur.— *apaustaulaus*] cod. A *apaustaulus*, de qua varietate vid. ad L. i, 54. — *þulainai*] Goth. c. codd. ° *έν*.

xii, 13. *þize*] vid. ad L. x, 5.— *ik silba*] ° gr. omn.

xii, 14. *jah ni*] cod. A *jan-ni*.

xii, 15. *gabaurjaba*] cod. A *laþaleiko* et in margine lectionem codicis B habet. — *sveþauh ei*] tamen ut, gr. omn. *ει xai*. — *minz*] cod. A *mins*.

xii, 16. *aþþan sai nu*] at ecce nunc, quasi Goth. *νυνὶ δέ* legisset, vid. viii, 22. cf. ad Rom. vii, 6; sed cum gr. omn. *ἔστω δέ* legant, fortasse *siai* (*sijai*) scribendum est, sic etiam Grim. Gram. III, 247 judicat. Cæterum *nu* ° gr. omn.— *auťo*] fortasse, ° gr. omn.

xii, 17. *þairh wana*] per aliquem, gr. omn. *τινα*. — *ði' auroþ*; Goth. c. Vulg.

xii, 18. *imma*] eo, gr. omn. præter cod. d ap Mi. — *wa*] Goth. aut contra gr. auctoritatem addit (vid. ad xi, 21), aut pro *μήτι* legit *μή τι*. — *laistim*] cod. B. ✕ *laustim*, vid. Skeir. 40, 19; 45, 9.

- 19 ahmin idjedum. niu þaim samam laistim. aftra þugkeiþ izvis ei sunjoma uns vípra izvis. in
 20 andvairþja guþs in xristau rodjam. þatuþ-þan all. liubans. in izvaraizos gatimreinais. unte og
 ibai aufto qimands ni svaleikans sve viljau bigitau izvis jah ik bigitaidau izvis svaleiks sve
 ni vileiþ mik. ibai aufto þvairheins aljan jiukos bihaita biodeinos haifsteis bifaiha ufsvalleinos
 21 drobnans. ibai aftra qimandan mik guþ gahaunjai at izvis jah qaino managans þize faura
 fravaurkjandane jah ni idreigondane ana unhrainiþai. þoei gatavidedun. horinassau jah aglaitja.
 XIII, 1 þridjo þata qima at izvis. ana munþa tvaddje veitvode jah þrije gastandai all vaurde.
 2 sauraqap jah aftra sauragateiha svasve andvairþs anþamma sinþa jah aljapro nu melja þaim faura
 3 fravaurkjandam jah anþaraim allaim þatei jabai qima. aftra ni freidja. unte kustu sokeiþ þis in mis
 4 rodjandins xristaus. saei ni siukeiþ in izvis ak mahteigs ist in izvis. aþþan jabai ushramiþs vas us
 siukein akei libaiþ us mahtai guþs. jah auk siukam in imma akei libam miþ inma us mahtai guþs in
 5 izvis. izvis silbans fraisiþ. sijaidu in galaubeinai. silbans izvis kauseiþ. þauh niu kunnuþ izvis þatei
 6 iesus xristus in izvis ist. ibai aufto ungakusanai sijuþ. aþþan venja ei kunneiþ þatei veis ni sijum
 7 ungakusanai. aþþan bidja du guþa ei ni vaiht ubilis taujaiþ ni ei veis gakusanai þugkjaima ak ei jus
 8, 9 pata godo taujaiþ ei veis ungakusanai þugkjaima. ni auk magum wa vípra sunja ak saur sunja. aþþan
 10 faginom þan veis siokam iþ jus svinþai sijuþ. þizuh auk jah bidjam izvaraizos ustauhtais. duþþe þata
 aljapro melja ei andvairþs harduba ni taujau bi valdufoja. þammei frauja fragaf mis du gatimreina
 11 jah ni du gataurþai. þata anþar. broþrjus. faginof ustauhanai sijaiþ gaþrafstidai sijaiþ samo fraþjaiþ

INTERPRETATIO.

ambulavimus? nonne his iisdem vestigiis? 19. Iterum videtur vobis, quod defendimus nos adversus vos? In facie Dei in Christo loquimur, hoc autem omne, cari, propter vestram ædificationem; 20. nam metuo, ne forte veniens non tales quam volo, inveniam vos et ego inveniar vobis talis, quam non vultis me, ne forte iræ, æmulatio, animositates, rixæ, obrectationes, insusurrations, deceptiones, inflationes, seditiones; 21. ne iterum venientem me Deus humiliet apud vos et deplem multos horum antea peccantium et non poenitentium ob impuritatem, quam fecerunt, fornicationem et impudicitiam. XIII, 1. Tertium hoc venio ad vos; in ore duorum testium et trium stet omne verborum. 2. Prædixi et iterum prænuntio, sicuti præsens, altera vice et absens nunc scribo his antea peccantibus et aliis omnibus, quod si venio, iterum non parco. 3. Nam experimentum quæritis hujus in me loquentis Christi, qui non ægrotat in vobis, sed potens est in vobis. 4. At si crucifixus fuit ex imbecillitate, sed vivit e virtute Dei; et enim ægrotamus in eo, sed vivimus cum eo e virtute Dei in vobis. 5. Vos ipsos tentate, sitisne in fide; ipsos vos probate, an nonne cognoscitis vos, quod Iesus Christus in vobis est? num forte improbati estis. 6. At spero, ut cognoscatis, quod nos non sumus improbati. 7. At precor ad Deum, ut non quidquam mali faciatis, non ut nos probati videamur, sed ut vos hoc bonum faciatis, ut nos improbati videamur. 8. Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. 9. At gaudemus, cum nos ægrotamus, verum vos validi estis; hoc enim etiam oramus, vestram perfectionem. 10. Ideo hoc absens scribo, ut præsens dure non faciam secundum potestatem, quam dominus dedit mihi ad ædificationem et non ad destructionem. 11. Hoc cæterum, fratres, gaudete, perfecti sitis, confisi sitis, idem sentiat, pacem facientes sitis, et Deus pacis et charitatis

ANNOTATIONES.

XII, 19. þugkeiþ] sic recte cod. A; cod. B ✕ þu-keiþ.— sunjoma] sic recte cod. A; cod. B. ✕ sunjo-dama; cæterum sunjoma uns gr. omn. post izvis.— þatuþ-þan] hoc autem, gr. τὰδε; Goth. c. codd. τὰ δὲ legit.

XII, 20. mik] me, ° gr. omn. — aljan] æmulatio, gr. ζῆλοι, sic Gal. v, 20. — haifsteis] cod. B ✕ haf-steis, vid. Rom. XIII, 13; Skeir. 44, 22 all.— bifaiha ufsvalleinos] ° cod. B, addidimus e cod. A; quorum verborum prius (cui Cast. b initialem litteram, in cod. evanidam, recte addidit) gr. omn. omittunt, hoc omn. agnoscunt; cæterum de bifaiha notandum est, nunc esse formam neutralem bifaih, cum aliis locis bifaiho esse soleat.

XII, 21. guþ] gr. omn. post gahaunjai; cæterum Goth. c. codd. ° μού et proxime præcedens με.— jah ni] cod. A jan-ni.— þoei gatavidedun] gr. omn. post aglaitja; postea Goth. ° xai.— aglaitja] sic cod. A; cod. B ✕ aglaiteino pro quo aglaiteinom, Massmanni conjectura, laudari non potest, quia forma nominativi non aglaiteins, sed aglaitei (Mc. VII, 22; Eph. IV, 19; cf. ad Cor. II, IV, 4) est; si aglaitein scriptum esset, lectionem haberemus veram, genitivo autem nunc locus non est.

XIII, 1. jah þrije] cod. A. jah-þrije.— gastandai] cod. A gastandiþ (stat).

XIII, 2. aftra] iterum, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arin.— melja] scribo, ° gr.

XIII, 3. sokeiþ þis] sic recte cod. A et Cast.; cod. B ✕ sokeiþis, vid. ad III, 2.— in izvis] gr. omn. ante ni.— siukeiþ] cod. A siukiþ.

XIII, 4. jabai] cod. A c. gr. addit jah (etiam).— auk] cod. A c. gr. addit veis (nos).

XIII, 5. izvis] pr. ° cod. A. — fraisiþ] sic cod. A; cod. B fragiþ; illam lectionem cum Grim. W. J. p. 210 præferendam esse judicavimus, quia non solum forma fragan inaudita est, verum etiam, si Gothica esset, non eum sensum præberet, quem gr. textus habet. — sijaidu] Cast. ✕ sigaidu. — þauh] cod. A þau. — izvis] tert. ° cod. B. — ibai] cod. A nibai (nisi).

XIII, 6. ei — þatei] cod. A. þatei — ei. — sijum] cod. A sium.

XIII, 7. vaiht — taujaiþ] ¶ gr. omn.; Goth. c. vulg. — gakusanai] cod. A ungakusanai (improbati) c. cod. Lincoln. ap. Mill. — ak ei] Cast. ✕ jct. — ei veis] ut nos, gr. omn. ἡμεῖς δὲ ὡς, quos sequitur cod. A, qui iþ veis sve) verum nos uti legit. — þugkjaima] videamur, gr. omn. ὁμῶν.

XIII, 8. magum] sic codd.; Cast. ✕ mageim.

XIII, 9. sijuþ] cod. A siuþ.

XIII, 10. harduba] cod. A hardaba, utrumque recte habet, sic glaggvaba et glaggvuba dicitur. — frauja] gr. omn. post mis. — jah ni] cod. A jan-ni.

XIII, 11. þata] vid. ad I, I, 16. — gaþrafstidai sijaiþ] ° cod. B, addidimus e cod. A, et cum gr. omn. habeant, veremur ne in illo cod. librarii oscitantia exciderit, vid. ad Rom. IX, 15. — samo] expectavimus þata samo, quod sama addito articulo | ὁ αὐτός, eo omisso autem = εἶς, vid. ad Mc. X, 8. — gavairþeis] vid. ad L. I, 24; cæterum gavairþeis — friapvos ¶ gr., et cod. a frijapvos.

12 gavairþi taujandans sijaiþ jah guþ gavairþeis jah friapvos vairþiþ miþ izvis. goljaiþ izvis misso in
13 frijonai veihai. goljand izvis þai veihans allai. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus jah friapva guþs
jah gaman ahmins veihis miþ allaim izvis. amen.

du kaurinþaium anþara ustauh.

du kaurinþium ·b· meliþ ist us filippai makidonais.

INTERPRETATIO.

sit cum vobis. 12. Salutate vos invicem in osculo sancto; salutant vos hi sancti omnes. 13. Gratia domini nostri Iesu Christi et caritas Dei et communio Spiritus sancti cum omnibus vobis, amen.

Ad Corinthios altera explicit.

Ad Corinthios II, scriptum est e Filippa Macedoniae.

ANNOTATIONES.

XIII, 12. *frijonai veihai*] ¶ gr.
XIII, 13. *unsaris*] nost i, ° cod. A cum gr. — *friap-
va*] cod. A *frijaþva*. — *ahmins veihis*] ¶ gr. omn. —
amen] amen, ° gr.
Subscript. *du* — *ustauh*] ° gr. omn.; caeterum pro

kaurinþaium anþara habet cod. A *kaurinþium ·b·*.
Quæ post *ustauh* usque ad finem sequuntur, e cod. A
addidimus: omittunt ea gr.; qui habent, addunt *δικα
Τίτου καὶ Λουκᾶ*, et alii alia.

DU GALATIM.

I, 1 Pavlus apaustaulus n. af mannam nih þairh mannan ak þairh iesu xristu jah guþ attan. ize urraisida
2, 3 ina us dauþaim. jah þai miþ mis allai broþrjus aikklesjom galatiais. ansts izvis jah gavairþi fram
4 guþa attin jah frauþin unsaramma iesu xristau. izei gaf sik silþan faur fravaurhtius unsaros ei uslau-
5 sidedi uns us þamma andvairþin aiva ubilin bi viljin guþs jah attins unsaris. þammei vulþus du
6 aivam amen. sildaleikja ei svasve sprauto afvandjanda af þamma laþondin izvis in anstai xristaus du
7 anþaramma aivaggelja. þatei nist anþar. alja sumai sind þai drohþandans izvis jah viljandans invand-
20, 21 jan aivaggeli xristaus. — — aþþan þatei melja izvis. sai in andvairþja guþs ei ni liuga. þapro qam
22, 23 ana fera saurais jah kileikiais. vasuþ-þan unkunþs vlita aikklesjom iudaias þaim in xristau. þatainei
24 hausjandans vesun þatei saei vrak uns simle. nu mereiþ galaubein. þoei suman brak. jah in mis mi-
II, 1 kilidedun guþ. þapro bi fidvortaihun jera usiddja astra in iairusaulyma miþ barnabin ganimands miþ
2 mis jah teitu. uzuþ-þan iddja bi andhuleinai jah ussok in aivaggeli. þatei merja in þiudom iþ sun-
3 dro. þamei þuhta ibai svare rinnau aþþau runnjau. akei nih teitus sa miþ mis kfeks visands bai.
4 diþs vas bimaitan. aþþan in þize ufslupandane galiugabroþre. þatei innufslupun hiniuhsjan freihals

INTERPRETATIO. — AD GALATAS.

I, 1. Pavlus, apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum et Deum patrem, qui resuscitavit eum e mortuis, 2. et hi cum me omnes fratres ecclesiis Galatiæ. 3. Gratia vobis et pax a Deo patre et domino nostro Iesu Christo, 4. qui dedit se ipsum pro peccatis nostris, ut liberaret nos ex presenti ævo malo secundum voluntatem Dei et patris nostri, 5. cui gloria in sæcula, amen. 6. Miror, quod sicut celeriter avertimini ab hoc vocante vos in gratiam Christi ad aliud evangelium, 7. quod non est aliud, nisi quidam sunt hi conturbantes vos et volentes pervertere evangelium Christi. — — 20. At quod scribo vobis, ecce in facie Dei, quod non mentior. 21. Deinde veni in regionem Soræ et Ciliciæ, 22. fui autem ignotus vultu ecclesiis Iudææ his in Christo; 23. modo audientes fuerunt, quod qui persecutus est nos aliquando, nunc prædicat fidem, quam olim fregit, 24. et in me glorificarunt Deum. II, 1. Deinde ad quatuordecim annos exii iterum in Ierusalymam cum Barnaba, sumens cum me etiam Titum. 2. Ex autem ivi secundum revelationem et enarravi iis evangelium, quod prædico in gentilibus, verum seorsim, quibus visum est, ne temere curram aut cucurrerim, 3. sed neque Titus, hic cum me Græcus existens, coactus fuit circumcidi. 4. At propter hos subintroductos falsos-fratres, qui irrepserunt, explorare libertatem no-

ANNOTATIONES.

Inscript. Epistola abrupte incipit sine titulo. CAST.
I, 1—II, 17 leguntur in cod. B et I, 22—II, 8 etiam in cod. A.

I, 4. *andvairþin*] sic legendum est, nam *anavairþin*, quod cod. B præbet et Cast. recepit, cum *futuro* significet, sensum pervertit; ἐνεστώς per *andvairþs* convertitur Rom. VIII, 38; Cor. I, VII, 26.

I, 5. *aivam*] Goth. c. codd. ° τῶν αἰώνων.

I, 6. *svasve*] sicut, sic cod. B mendose pro *sva* (σὺτω).

I, 22. *unkunþs*] incipit cod. A.

I, 23. *þatainei*] Goth. ° δέ.

I, 24. *in mis*] gr. omn. post *mikilidedun*. — *mikilidedun*] cod. A *melidedun* (scripserunt).

II, 1. *þapro*] cod. A *þaproh*. — *fidvortaihun*] sic cod. A et Cast.; cod. B ✕ ·di· pro ·id· vid. Cor. II, XII, 2, et sic littera majorem numerum indicans minori semper anteponitur, sive *jah* additur, sive non. Caeteram quod olim Cast. *Glossar. Corinth.* p. 78 seq. in cod. *fidvortaihune jera* legi dixerat, in errorem erat inductus, quod cum librarius *fidvortaihunejera jera* scripsisset, postea — *ejera* — abradendo deleverat; cf. ad Cor. II, XII, 2. — *usiddja astra*] ¶ gr. — *miþ mis*] cum me, ° gr. omn.

II, 2. *uzuþ-þan iddja*] vid. ad Mc. XIV, 44. — *þiudom*] cod. A *þiudos* (gentes), vid. vs. 8.

II, 4. *þize*] cod. A et Cast. *þizei*, cf. ad L. III, 5. — *freihals*] cod. A *freihsals*.

5 unsarana. þanei aihum in xristau iesu. ei unsis gāþivadedeina. þaimeī ni weilohun gakuṇþedum
 6 ihuaivein ei sunja aivaggeljons gastandai at izvis. aþþan af þaim þugkjāndam visan wa. wileikai
 simk. vesun. ni vaiht mis vulþris ist. guþ mans andvairþi ni andsitþ. aþþan mis þai þugkjāndans
 7 ni vaiht anaīnsokun. ak þata vīþravairþo gasaiwandans þatei gatrauaida vas mis aivaggeljo sauraflijs
 8 svasve þaitrau bimaitis. unte saei vaurstveig gatavida þaitrau du apaustaulein bimaitis. vaurstveig
 9 gatavida jah mis in þiudos. jah uskunnandans anst þo gibanon mis þaitrus jah iakobus jah iohannes.
 þatei þuhtedun sauleis visan. taihsvons atgebun mis jah barnabin gamaineins. svaei veis du þiudot
 10, 11 iþ eis du bimaita. þatainei þizei unledane ei gamuneima. þatei usdauida. þata silbo taujan. aþþan
 12 þan qam þaitrus in antiokjai in andvairþi imma andstop. unte gatarhiþs vas. unte saurþizei gemeina
 sumai fram iakobau. miþ þiudom matida. iþ biþe qemun. ufslauþ jah afskaiskaid sik ogands þans
 13 us bimaita. jah miþlitidedun imma þai anþarai iudaeis svaei barnabas miþgatauhans varþ þizai litai
 14 ize. ake hiþe usgasaw þatei ni raihtaba gaggand du sunjai a vaggeljons. qāþ du þaitrau faura allaim.
 15 jabai pu iudaius viands þiudisko l bais jah ni iudavisko. waiva þiudos baideis iudaviskon. veis raih-
 16 tis iudaeis visandans jah ni us þiudom fravaurhtai. aþþan vitandans þatei ni vairþiþ garaihts manna
 us vaurstvam vitodis alja þairh galaubein iesuis xristaus. jah veis in xristau iesua galaubidedum ei ga-
 raihtai vairþaima us galaubeinai xristaus iesuis jah ni us vaurstvam vitodis. unte ni vairþiþ garaihts
 17 us vaurstvam vitodis ainhun leike. aþþan jabai sokjandans ei garaihtai domjaindau in xristau bigita-
 18 nai sijam jas-silbans fravaurhtai. þannu xristus fravaurhtais andbahts. nis sijai. unte jabai þatei
 19 gatar. þata aftra timrja. missataujandan mik silban ustaiknja. unte ik þairh vitōþ vitoda gasvalt
 20 ei guþa libau. xristau miþushramiþs varþ iþ liba. nu ni þanaseþs ik. iþ libaiþ in mis xristus.
 aþþan þatei nu liba in leika. in galaubeinai liba sunus guþs þis frijondins mik jah atgibandins sik
 21 silban saur mik. ni saurqiþa anstai guþs. unte jabai þairh vitōþ garaihtei. aiþþau jah xristus svare

INTERPRETATIO.

stram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos servos-redderent, 5. quibus non aliquamdiu cessimus submis-
 sione, ut veritas evangelii stet apud vos. 6. At ab his videntibus esse aliquid, quales aliquando fuerunt,
 non quidquam mihi majus est; Deus homini faciem non moratur, at mihi hi videntes non quidquam insuper-
 addunt, 7. sed hoc contrarium conspicientes, quod creditum fuit mihi evangelium præputii, sicut Petro
 circumcisionis. 8. Nam qui efficaciam fecit Petro ad apostolatam circumcisionis, efficaciam fecit etiam mihi
 in gentiles, 9. et cognoscentes gratiam hanc datam mihi Petrus et Iacobus et Iohannes, qui visi-sunt co-
 lumnæ esse. dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos ad gentiles, verum in ad circumcisionem,
 10. modo horum pauperum ut recordemur, quod studui, hoc ipsum facere. 11. At cum venit Petrus in An-
 tiociam in facie ei adsteti, quod reprehensus fuit. 12. Nam priusquam venirent quidam a Iacobo, cum gen-
 tilibus cœnatus-est, verum cum venirent, erepsit et segregavit se timens hos e circumcisione, 13. et simu-
 larunt-cum eo hi alii Iudæi, adeo ut Barnabas simul-abreptus fieret hac simulatione eorum. 14. Sed cum
 conspicerem, quod non recte ambulat ad veritatem evangelii, dixi ad Petrum ante omnes: si tu, Iudæus
 existens, gentiliter vivis et non iudaice, quomodo gentiles cogis iudaizare? 15. Nos enim Iudæi existentes
 et non e gentilibus peccatores. 16. At scientes, quod non sit justus homo ex operibus legis, sed per fidem
 Iesu Christi, etiam nos in Christum Iesum credidimus, ut justi simus e fide Christi Iesu et non ex operibus
 legis; nam non sit justus ex operibus legis unum corporum. 17. At si querentes, ut justi judicemur, in Chri-
 sto, inventi simus et ipsi peccatores, utique Christus peccati minist-ter? Ne sit! 18. Nam si quid everti, hoc
 iterum ædifico, maleficum me ipsum statuo. 19. Nam ego per legem legi mortuus-sum, ut Deo vivam.
 20. Christo concrucifixus fui, verum vivo, nunc non amplius ego, verum vivit in me Christus. At quod
 nunc vivo in carne in fide vivo filii Dei huius amantis me et tradentis se ipsum pro me. 21. Non con-

ANNOTATIONES.

ii, 5. ni] cod. A nih. — weilohun] sic recte cod. A;
 cod. B ✕ weilohum. — gastandai] cod. A marg.
 þairhvisai (permaneat).

ii, 6. vulþris] sic cod. B adverbio comparativi, vid.
 Grim. III, 590 seq.; cod. A vulþrais, genitivo vulþrs
 substantivi, cf. Cor. I, xiii, 3 ni vaiht botos mis tau-
 jau. Ceterum ex hoc loco miser in illud maisve aþri-
 zans M. vi, 26 in mais vulþrizans emendari posse
 videtur, et aut litura membranzæ oculos nostros sefel-
 lit, aut librarius erravit. — andvairþ.] gr. omn. ante
 guþ. — andsi iþ] cod. A ✕ andsitaiþ et in marg.
 glossam nmiþ (accipit) habet.

ii, 7. vīþravairþo] cod. A ✕ vīþraþo.

ii, 8. vaurstveig gatavida] sic utr. cod. A. et in
 marg. vaurhta (effecit); cod. B utr. ✕ vaurstveigata-
 vida, vid. ad Cor. II, iii, 2. — þaitrau] cod. A þaitru,
 vid. ad L. I, 54. — þiudos] cod. A desinit.

ii, 9. þaitrus — iakobus] gr. Ἰακώβος — Κηφᾶς. —
 veis] Goth. c. codd. ° μὲν.

ii, 10. þatei] Goth. ° xai.

ii, 11. gatarhiþs] cod. B ✕ gaþarhiþs, vid. M.
 xxvii, 16; Col. ii, 15; Skcir. 44, 22; eundem ejus-
 dem librarii errorem Cor. II, viii, 4, animadvertimus,
 cf. ad Mc. ii, 9.

ii, 12. ogands] cod. B ogans, vid. ad Mc. xii, 24.

ii, 13. imma] Goth. c. verss. et Patr. latt. ° xai.
 — svaei] Goth. c. Complut. ° xai. — ize] gr. ante
 þizai, Goth. c. codd. f et d ap. Mi.

ii, 14. ake pro akei, cf. ad L. x, 5.

ii, 15. raihtis] enim, ° gr. omn.; Goth. c. vers.
 Arm. — iudaeis visandans] Iudæi existentes; gr.
 omn. φῦσαι Ἰουδαίων.

ii, 16. iesuis] sec., ° gr. — ni vairþiþ garaihts] gr.
 post vitodis; ceterum de garaihts, masculino genere
 ad ainhun leike subjectum neutrius generis relato,
 vid. ad Neh. vi, 16.

ii, 17. sokjandans] pergit cod. A. — in] desinit
 cod. B. — þannu] gr. omn. ἄρα, pro quo veremur
 ne Goth. ἄρα falso legerit, huic enim particulæ þan-
 nuh respondet, ἄρα autem L. xviii, 8 per u encliti-
 cum interrogativum redditum est.

ii, 18. missataujandan] cod. A et Cast. ✕ missa-
 taujandin.

ii, 20. nu] nunc, ° gr. omn. — sunus] sic cod. A
 et Cast. pro sunaus, vid. ad L. I, 54.

ii, 21. aiþþau jah] sane etiam, gr. omn. ἄρα; sic
 aiþþau in enun-iatorum conditionalium altero mem-
 bro sequente indicativo modo etiam Cor. I, ix, 2
 legitur, ubi gr. ἀλλ᾽ ἔτι habent, cf. ad Cor. II, iv, 16.

III, 1 gasvalt. o unfrodans galateis. was izvis afhugida sunjai ni ufhausjan. izvizei faura augam iesus
 2 xristus fauramelips vas in izvis ushramips. pat-ain viljau vitan fram izvis. uzu vaurstvam vitodis
 3 ahman nemup pau uzu gahauseinai galaubeinai. sva unfroþans sijup. anastodjandans ahmin nu
 4, 5 leika ustiuhip. sva filu gavunnuþ svare. apþan jabai svare. saei nu andstaldip izvis ahmin jah
 6 vaurkeip mahtins in izvis uzu vaurstvam vitodis pau uzu gahauseinai galaubeinai. svasve jah
 27 abraham galaubida guþa — — sva managai auk sve in xristau daupidai vesup. xristau gahamodai
 28 sijup. nist judaius nih kreks. nist skalks nih freis. nist gumakund nih qinakund. unte a'lai jus
 29 ain sijup in xristau iesu. apþan þande jus xristaus. þannu abrahamis fraiv sijup jab-bi gahaitam
 IV, 1 arbians. apþan qipa svalaud melis sve arbinumja niuklahs ist. ni und vaiht iusiza ist skalka frauja
 2, 3 allaize visands. akei uf raginjam ist jah fauragaggam und garehsn attins. sva jah veis þan vesum
 4 barniskai. uf stabim þis fairwaus vesum skalkinondans. ip bipe qam usfulleins melis. insandida
 5 guþ sunu seinana vaurþanana us qinon vaurþanana uf vitoda ei þans uf vitoda usbauhtedi ei sunive
 6 sibja andnimaina. apþan þatei sijup jus sunjus guþs. insandida guþ ahman sunaus seinis in hair-
 7 tona izvara hropjandan. abba fadar. svaei ni þanaseips is skalks. þande sunus jah arbja guþs
 8 þairh xristu. akei þan sveþauh ni kunnandans guþ þaim þoei vistai ni sind guþa skalkinodeduþ.
 9 ip nu sai ukunnandans guþ maizup-þan gakunnaidai fram guþa waiva gavandideduþ izvis astra
 10 du þaim unmahteigam jah halkam stabim. þaimei astra iupana skalkinon vileip. dagam vitaip jah
 11, 12 menopum jah melam jah apnam. og izvis ibai svare arbaididedjau in izvis. apþan vairþaip sve ik.
 13 unte jah ik sve jus. broþrjus. bidja izvis. ni vaiht mis gaskopuþ. vituþ þatei þairh siukein leikis
 14 aivaggelida izvis þata frumo jah fraistubnjai ana leika meinamma ni frakunþeduþ ni andspivuþ ak
 15 sve aggelu guþs andnemup mik sve xristu iesu. wileika vas nu audagei izvara. veitvodja auk izvis
 16 þatei jabai mahteig vesi augona izvara usgrabandans atgebeip mis. ip nu sve sijands izvis varþ

INTERPRETATIO.

temno gratiam Dei, nam si per legem justitia, sane etiam Christus frustra mortuus est. III, 1. O insipientes Galatæ! quis vos obcæcavit veritati non obedire? vos-quibus ante oculos Iesus Christus coram-scriptus fuit, in vobis crucifixus? 2. Hoc unum volo scire a vobis, exne operibus legis spiritum accepistis, an exne auditu fidei. 3. Sic insipientes estis? incipientes spiritu, nunc carne perficitis? 4. Tam multum perpessistis frustra? At si frustra. 5. Qui igitur donat vos spiritu et operatur virtutes in vobis, exne operibus legis, an exne auditu fidei? 6. Sicut etiam Abraham credidit Deo. — — 27. Tam multi enim, quam in Christo baptizati fuistis, Christo vestiti estis. 28. Non-est Iudæus, neque Græcus; non-est servus, neque liber; non-est masculus, neque femina, nam omnes vos unum estis in Christo Iesu. 29. At si vos Christi, ergo Abrahami semen estis et secundum promissiones heredes. IV, 1. At dico: tantum temporis, quam heres parvulus est, non in quoquam melior est servo, dominus omnium existens, 2. sed sub tutoribus est et præfectis usque ad statutum-tempus patris. 3. Sic etiam nos cum fuimus parvuli, sub elementis hujus mundi fuimus servientes; 4. verum cum venit finis temporis, misit Deus filium suum factum e muliere, factum sub lege, 5. ut hos sub lege redimeret, ut filiorum communitatem acciperent. 6. At quod estis vos filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem: abba pater! 7. Itaque non amplius es servus, si filius et heres Dei per Christum. 8. Sed tum quidem non scientes Deum his quæ natura non sunt numina, serviistis; 9. verum nunc ecce cognoscentes Deum, magis autem cogniti a Deo, quomodo convertistis vos iterum ad hæc imbecilla, et misera elementa, quibus iterum denuo servire vultis? 10. Dies observatis et menses et tempora et annos? 11. Timeo vos, ne frustra laboraverim in vobis. 12. At fiatis, ut ego, nam etiam ego ut vos, fratres. Oro vos, non quidquam mihi nocuistis. 13. Scitis, quod per imbecillitatem carnis prædicavi vobis hoc prius 14. et tentationem in carne mea non sprevis, non respucistis, sed ut angelum Dei accepistis me, ut Christum Iesum. 15. Qualis fuit igitur beatitudo vestra? Testor enim vobis, quod si possibile esset, oculos vestros effodientes daretis mihi. 16. Verum nunc uti odiens vos factus sum

ANNOTATIONES.

III, 1. sunjai ni ufhausjan] veritati non obedire, ° gr.

III, 4. apþan jabai] at si, gr. omni. εἴτε, ut γε particula per apþan translata sit, cf. L. xviii, 5, ubi per ip reddita est.

III, 6. jah] etiam, ° gr.

III, 28. ain] unum, gr. εἷς; Goth. c. codd. ēv legisse videtur, cf. J. x, 30; xvii, 22.

III, 29. gahaitam] promissiones, gr. omni. ἐπαγγελίας. — arbians] cod. A ✕ abrians.

IV, 3. uf—fairwaus] cod. A marg. uf tugglam (sub sideribus), hæ voces potius pro glossemate quam pro varia lectione habendæ sunt, nam Augustinus cum aliis Patribus pro elementis mundi hic intelligunt astra. CAST.

IV, 5. usbauhtedi ei] Cast. ✕ usbauhtidedi ei, quod si vere in cod. scriptum est, librarius eodem modo lapsus est, uti L. ix, 40 et Cor. II, iii, 7 (vid. ad Luc. I. I.); cum autem ultimas duas litteras incertas esse Cast. fateatur, fortasse usbauhtide (pro usbauhtedi, cf. ad L. xiv, 29) þeci ille scripsit. — sunive sibja] Cast. ✕ jct.

IV, 6. jus] vos, ° gr. omni. — guþs] Dei, ° gr. —

izvara] vestra, gr. ἡμῶν (unsara).

IV, 7. skalks] Goth. ° ἀλλ' οὐδὲς — (ak sunus); e in omissionem librarii culpa (vid. ad Rom. ix, 15) factam esse, jam Cast. vidit; quod autem dicit illum ei δὲ οὐδὲς omisisse, errat.

IV, 8. vistai ni] ¶ gr. — skalkinodeduþ] gr. omni. ante þaim; Goth. c. Vulg.

IV, 9. ip nu sai] vid. ad Rom. vii, 6.

IV, 10. melam] cum gr. omni. καιρούς numero plurali legant, Cast. quanquam propter lituram membræ melam an mela legatur, dignoscere non potuit, tamen quin recte edidisset, dubitare non debebat.

IV, 11. arbaididedjau] Cod. A et Cast. ✕ arbaidedidjau, vid. ad J. xviii, 36.

IV, 12. apþan] at, ° gr. omni.

IV, 13. vituþ] Goth. c. codd. ° δὲ. — siukein] cod. A marg. unmaht (impotentiam).

IV, 14. fraistubnjai] Goth. c. codd. ° μὲν.

IV, 15. vas nu] ¶ gr. omni. — vesi] esset, ° gr. omni.

IV, 16. ip nu sve] verum nunc uti, gr. omni. ὥστε.

17, 18 sunja gateihands izvis. aljanond izvis ni vaila ak usletan izvis vileina ei im aljanof. apban gob ist
 19 aljanon in godamma sinteino jan-ni patainei in pammei ik sijau andvairps at izvis. barnilona meina.
 20 panzei aftra fita. unte gabairhtjaidau xristaus in izvis. apban vilda qiman at izvis nu jah inmaidjan
 21 stibna meina. unte afslauþis im in izvis. qipþ mis jus uf vitoda viljandans visan þata vitof niu
 22 hauseiþ. gameliþist auk þatei abraham tvans aihta sununs. ainana us þiujai jah ainana us frijai.
 23, 24 akei þan sa us þiujai bi leika gabaurans vas. ip sa us frijai bi gahaita. þatei sind aljaleikaidos. þos
 25 auk sind tvos triggvos. aina raihtis af fairgunja seinai in þivadv bairandei. sei ist agar. seinai
 26 fairguni ist in arabia gamarko þizai nu iairusalem ip skalkinof miþ seinaim barnam. ip so iupa
 27 iairusalem frija ist. sei ist aiþei unsara. gameliþ ist auk. sifai stairo so unbairandei. tarmeijah
 28 hropei so ni fitandei. unte managa barna þizos auþjons mais þau þizos aigandeins aban. apban
 29 veis broþrjus bi isakis gahaita barna sium. akei þan svasve sa bi leika gabaurana vrak þana. bi
 30 ahmin. svah jah nu. akei wa qipþ þata gamelido. usvairþ þizai þiujai jah þamma sunau izos. unte
 31 ni nimip arbi sunus þiujos miþ sunau frijaizos. þannu nu broþrjus ni sijum þiujos barna ak fri-
 v, 1 jaizos. þammei freihalsa uns xristus frijans brahta. standaiþ nu. ni aftra skalkinassaus jukuzja
 2, 3 usþulaiþ. sai ik pavlus qipa izvis þatei jabai bimaitiþ. xristus izvis nist du botai. apban veivodja
 4 wammeh manne himaitanaize þatei skula ist all vitof tauian. lausai sijup af xristau. juzei in vitoda

INTERPRETATIO.

veritatem nuntians vobis? 17. Student vobis non bene, sed excludere vos volunt, ut iis studeatis. 18. At bonum est studere in bono semper et non modo, in quo ego sim praesens apud vos. 19. Pueri mei, quos iterum gigno, donec manifestetur Christus in vobis; 20. at volui venire ad vos nunc et mutare vocem meam, nam conterritus sum in vobis. 21. Dicite mihi, vos sub lege volentes esse, hanc legem nonne auditis? 22. Scriptum est enim, quod Abraham duos habuit filios, unum e serva et unum e libera; 23. sed quidem hic e serva secundum carnem natus fuit, verum hic e libera secundum promissionem; 24. quod sunt aliter-placentes, haec enim sunt duo testamenta, una quidem a monte Sina in servitutem ferens, quae est Agar; 25. Sina mons est in Arabia confinis huic nunc Ierusalem, verum servit cum suis filiis. 26. Verum haec sursum Ierusalem libera est, quae est mater nostra. 27. Scriptum est enim: gaudeat sterilis haec non-pariens, erumpe et clama haec non gignens, nam multi filii hujus desertae magis quam hujus habentis virum. 28. At nos, fratres, secundum Isaci promissionem filii sumus. 29. Sed tum sicut hic secundum carnem natus persecutus est hunc secundum spiritum, sic etiam nunc. 30. Sed quid dicit hoc scriptum? Ejice hanc servam et hunc filium ejus, nam non accipit hereditatem filius servae cum filio liberae. 31. Itaque igitur, fratres, non sumus servae filii, sed liberae. v, 1. Qua libertate nos Christus liberos fecit. Stetis igitur, ne iterum servitutis jugum patiamini. 2. Ecce ego Paulus dico vobis, quod si circumciditis, Christus vobis non est ad utilitatem. 3. At testor cuique hominum circumcisorum, quod reus est omnem legem facere. 4. Liberi estis a Christo, vos qui in lege justos dicitis vos; e gratia excidistis.

ANNOTATIONES.

iv, 18, ist] est, ° gr. omn.

iv, 19. þanzei] pergīt cod. B. — gabairhtjaidau] manifestetur, gr. omn. μορφωθῆ; Goth. teste Cast. c. vers. Æthiop. φανερωθῆ legit. Cod. A in marg. nonnulla verba sunt scripta, de quibus Cast. adhibita multa opera fere haec legere potuit: d.... laudjai gafri-sah..naim et quae ita explevit: du laudjai gafri-sah..naim. Sed primum non debebat glossam vocare, quae est varia lectio, qua librarius vel si quis alius graecum μορφωθῆ ad verbum reddere voluit; neque deinde illa explendi ratio nobis placet, non solum quia sensum probum non habet, verum etiam quia sic signum ad marginem spectans post izvis positum esse debet, quod supra gabairhtjaidau recte pictum est; denique Castillionæi interpretatio vel suae lectionis (ad abundantiam deformatis) prorsus falsa est. Res autem ita habere videtur: μορφοῦσθαι qui interpretari voluit, verbis uti debebat quibus sensus in-esset in formam redigi, idque fecit scribens: du ludjai gaf risah..nai in (izvis) i. e. ad speciem conformetur in (vobis) sc. Christus. Ludja, cujus verbi, proprie πρόσωπον (M. vi, 17) significantis, synonymon vlits Philipp. ii, 7 pro μορφή quoque ponatur, etiam ipsum pro graeco μορφή adhiberi potest. Pro ludjai qui audacius agere velit, etiam skaunjai conjicere potest, nam guþaskaunei et ibnaskaunis Philipp. ii, 6 et iii 21 Goth. pro θεοῦ μορφή et σύμμορφος utitur. Laudjai quo comprobetur, nihil habet, certe ei nunc locus non datur, si Cast. cum Grim. III, 46 — lauds suffixum quantitatis significationem habere existimat. — xristaus] sic cod. B; cod. A et Cast. xristus, de qua codd. varietate vid. ad Mc. vii, 52.

iv, 21. niu hauseiþ] cod. A marg. niu ussuggvuþ 'nonne legistis). c. verss. (οὐκ ἀναγγυνώσχετε).

iv, 22. aihta sununs] § gr. omn.

iv, 23. leika] desinit cod. A. — gahaita] non est pluralis, uti Cast. censet, nam sic gahaitam dicendum erat, vid. iii. 29; sed dativus singularis, quem etiam gr. omn. habent.

iv, 24. aljaleikaidos] sic cod. B, id cum aliter placentes significet, sensus autem allegorice dictae postulet, aljaleikodos exspectandum erat.

iv, 25. init. Goth. c. codd. ° τὸ γὰρ ἄγαρ. — gamarko] confinis, gr. συστραχεῖ δέ. — ip] Cast. legit guþ (i. e. gþ), quia spatium majus ei esse videbatur quam inter i et þ esse deberet; cum autem ductum superiorem litterae g exiliorem esse et incertum ipse lateatur, et sensus guþ omnino non patitur, ip] autem ad reddendum γὰρ necessarium sit, non dubitamus in cod. exaratum esse, quod edidimus. — seinaim burnam] § gr. omn.

iv, 27. anþjons] sic cod. B; Cast. ✕ auþjos. — þau] sic cod. B; Cast. ✕ þan.

iv, 28. bi isakis gahaita] secundum Isaci (i. e. Isaco factam) promissionem, gr. omn. κατὰ Ἰσαάκ ἐπαγγελίας (pendens a sequente τέκνα).

iv, 29. þan svasve] § gr. omu. — svah jah] sic cod. abundante, ut videtur, aut jah aut — h enclitico (vid. ad J. xviii, 26), cf. tamen infra vi, 7 þatuh jah.

v, 1. þammei freihalsa] qua libertate, gr. τῆ ἐλευθερίας ἦ, cf. ad L. i, 20. — nu] igitur, ° gr., pro que Goth. omittit kai, quod gr. omn. habent. — skalkinassaus jukuzja] § gr. omn.

v, 2. bimaitiþ] circumciditis, i. e. vos circumcidere facitis, vid. ad Cor. i, xv, 29.

v, 3. veivodja] Goth. c. codd. ° πάλιν. — wammeh] cod. B et Cast. ✕ wamme, cf. ad Mc. xv. 6.

v, 4. garaihtans qipþ izvis] Cast. postquam dixit Gothum justi pro justificati convertisse, deinde in.

5 garaintans qibiþ izvis. us anstai usdrusub. aþþan veis ahmin us galaubeinai venais garaihiteins
6 beidam. unte in xristu iesu nih bimait vaiht gamag ni fauraþilli ak galaubeins þairh friapva vaur-
7, 8 sveiga. ruonub vaila. was izvis galatida sunjai ni ufhausjun. so gakunds ni us þamma laþondin
9, 10 izvis ist. leitil beistis allana daig distairiþ. ik gatraua in izvis in frauin þatei ni vaiht aljis hugjiþ
11 aþþan sa drobjands izvis sa bairaiþ vargþa. sawazuh saei sijai. aþþan ik broþrjus jabai bimait
12 merjan. duwe þanamais vrikada. þannu gatauran ist marzeins galgins. vainei jah usmaitandau
13 þai drobjandans izvis. jus auk du freihalsa laþodai sijuþ. broþrjus. þatainei ibai þana freihals du
14 leva leikis taujaiþ ak in friapvos ahmins skalkinoþ izvis misso. unte all vitoþ in izvis in ainamma
15 vaerda usfulljada in þamma. frijos newundjon þeinana sve þuk silban. iþ jabai izvis misso beitiþ
16 jah fairrinoþ. saiwoþ ibai fram izvis misso frajimaundau. aþþan qiþa ei ahmin gaggaiþ jah lustu
17 leikis ni ustiuþaiþ. unte leik gairneiþ viþra ahman iþ ahma viþra leik. þo nu sis misso andstan-
18, 19 dand ei ni þiswah þatei vileiþ. þata taujaiþ. aþþan jabai ahmin tiuhanda. ni sijuþ uf vitoda. aþþan
20 svikuþa sind vaurstva leikis. þatei ist horinassus kalkinassus unhrainiþa aglaitei galiugagude
21 skalkinassus lubjaleisei fiaþvos haifsteis aljan hatiza jukos tvisstasseis biodeinos hairaiseis neiþa
maurþra drugkaneins gabauros jah þata galeiko þaim. þatei faurqiþa izvis sve ju fauraqap þatei
22 þai þata svaleik taujandans þiudangardjos guþs arbians ni vairþand. iþ akran ahmins ist friapva fa-
23 heþs gavairþi usbeisnei selei bleiþei galaubeins qairrei gahovains sviknei. viþra þo svaleika nist
24, 25 vitoþ. iþ þatei sind xristaus. leik sein ushramidedun miþ vinnom jah lustum. jabai libam ahmin.
26 ahmin jah gaggam. ni vairþaima flautandans misso ushaitandans. misso in neiþa visandans.

INTERPRETATIO.

5 at nos spiritu e fide spem justitiæ expectamus. 6. Nam in Christo Iesu neque circumcisio quidquam valet, neque præputium, sed fides per amorem operans. 7. Cucurristis bene; quis vos impedit veritati non parere? 8. Hæc persuasi non ex hoc vocante vos est. 9. Paucum fermenti omnem massam corrumpit. 10. Ego confito in vos in domino, quod non quidquam aliis cogitatis, at hic perturbans vos hic ferat damnationem, quicumque qui sit. 11. At ego, fratres, si circumcisionem prædicam, cur adhuc persecuti nem-patiam? Uti me perditæ est sollicitatio crucis. 12. Utinam etiam excidantur hi perturbantes vos. 13. Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, modo ne hanc libertatem ad occasionem carnis facietis, sed propter amorem spiritus servite vobis invicem. 14. Nam omnis lex in vobis in uno verbo impletur in hoc: ames pro inquam tuum, ut te insum. 15. Verum si vos invicem mordetis et incusatis, videte, ne a vobis invicem occidamini. 16. At dico, ut spiritu ambuletis et cupiditatem carnis non perficiatis. 17. Nam caro cupit contra spiritum, verum spiritus contra carnem. Hæc igitur sibi invicem resistunt, ut ne quodcumque quod vultis, hoc faciatis. 18. At si spiritu ducimini, non estis sub lege. 19. At manifesta sunt opera carnis, quod est adulterium, scortatio, impuritas, lascivia, 20. idolorum servitus, veneficium, inimicitie, rivæ, æmulatio, iræ, animositates, dissensiones, obtrecciones, hæreses, 21. invidia, homicidia ebrietates, comes ationes et hoc simile his, quod interdico vobis, sicut jam antedixi, quod hi hoc tale facientes regni Dei heredes non fiunt. 22. Verum fructus spiritus est amor, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, 23. mansuetudo, continentia, castitas; contra hæc talia non-est lex. 24. Verum qui sunt Christi, carnem suam crucifigunt cum flectibus et cupiditatibus. 25. Si vivimus spiritu, spiritu etiam ambulemus. 26. Ne flamus gloriantes invicem pro-

ANNOTATIONES

terpretatus est dicit vobis sc. Christus, addiditque qibiþ izvis in græcis et latinis cæterisque vers. omnibus deesse et videri ea verba e glosa in textum illata; sed miramur virum doctum non sensisse, quam probe Goth. δικαιωθη reddiderit per garaih-tans qibiþ izvis i. e. justos dicitis vos; cf. garaih-tana gateihan = δικαιωθη L. xviii, 14.

v, 6. xristu] pro xristau, vid. ad L. i, 54.

v, 8. gakunds] Cast. qui gaku(nd)s edidit. potius gak(un)ds edere debebat, nam un litteræ in cod. non comparent; eum autem evanidas recte restituisse non dubium est, etiamsi gakunds nullo alio loco invenitur. — laþondin] cod. B et Cast. ✕ laþodin. — ist] est, ° gr. omn.

v, 9. beistis] cod. B et Cast. ✕ beitis. — distairiþ] corrumpi, gr. ζυμοι, pro quo Goth. c. codd. et Vulg. δολοι legit; ζυμοι per gabeisterþ reddendum erat, vid. Cor. I, v, 6.

v, 10. sa] sec. hic, ° gr. omn. — bairaiþ] sic cod. B et Cast. pro bairai, vid. ad Thess. I, iv, 14.

v, 11. bimait] Goth. c. codd. ° ετι. — þanamais] Cast. ✕ div. — g. t. ura] sic cod. B et Cast. ✕ pro gataurana, nisi solæcismus est, quos permultos ad Neh. vi, 16 annotavimus; cf. ad Eph. iii, 10.

v, 13. leikis] carnis gr. σαρκι. — taujaiþ] faciatis, ° gr. omn. præter cod. G (δωτε) et Vulg. (detis). — ahmins] spiritus, ° gr.

v, 14. in izvis] in vobis, ° gr.

v, 15. fairrinoþ] incusatis, gr. omn. καταθετες, Goth. c. verss. et Patrr. latt. Cæterum pro fairrinoþ

rectius scriberetur fairinoþ; sed liquidæ litteræ sæpius a librariis mendose duplicantur, sic Cor. I, vii, 18 kannu. II, ix, 2 makidonnim. Philipp. iv, 15 ain-nohun. Cor. II, x, 14 aggilau. L. ii, 46 alth. Thess. I, v, 8 nasseinai; nec rectius, aliis locis altera liquida omittitur, id quod maxime factum est in voce fullnan vid. ad L. ii, 21.

v, 16. ei] ut, ° gr. omn.

v, 17. iþ] pergit cod. A.

v, 19. horinassus] adulterium, ° gr.

v, 20. aljan] æmulatio, gr. omn. ζηλοι, sic Cor. II, xii, 20. — tvisstasseis] sic cod. B; cod. A tvisstasseis, cf. ad Mc. iii, 13 et Cor. II, iii, 2. — biodeinos] obtrecciones, ° gr. omn., Goth. e loco parallelo Cor. II, xii, 20 huc traxisse videtur.

v, 21. drugkaneins] sic codd.; etiam Rom. xiii, 13, ubi cum Cast. dragkameim edidimus, codice denuo inspecto drugkaneim scriptum esse docemur; librarius enim dragkaneim scripserat, cognito autem errore ipse a in u mutavit. Cast. Add. p. 65. — faur-qiþa] sic codd. et Cast. ✕ pro fauraqiþa (antedico). — ju] jam gr. omn. και. — svaleik taujandans] sic cod. A; cod. B teste Cast. svaleik tatauandans, sed aut svaleikata taujandans, aut svaleik gatauandans scriptum esse suspicamur.

v, 22. friapva] sic cod. B; cod. A et Cast. fri-jaþva. — saheþs] cod. A saheds. — sviknei] castitas, ° gr.

v, 24. sein] suam, ° gr.

vi, 1 broþrjus. jabai gafahaidau manna in wizai missadede. jus þai ahmeinans gabvastjaiþ þana sva-
 2 leikana in ahmin qairreins. atsaiwands þuk silban ibai jah þu fraisaizau. izvaros misso kauriþos
 3 bairaiþ jah sva usfulleiþ vitoþ xristaus. iþ jabai þugkeiþ was wa visan. ni vaiht visands. sis silbin
 4 fraþjamarzeins ist. iþ vaurstv sein silbins kiūsai wärjizuh jah þan in sis silbin wostulja habai jah
 5, 6 ni in anþamma. warjizuh auk svesa baurþein bairiþ. aþþan gamainjai sa laisida vaurda þamma
 7 laisjandin in allaim godaim. ni vairþaiþ airzjai. guþ ni bilaikada. manna auk þatei saiþþ. þatuh jah
 8 sneiþiþ. unte saei saiþþ in leika seinamma. us þamma leika jah sneiþiþ riurein. iþ saei saiþþ in
 9 ahmin. us ahmic jah sneiþiþ libain aiveinon. aþþan þata goðo taujandans ni vairþaima usgrudjans.
 10 unte at mel [svesata sneiþam ni afmaindai. þannu nu þandei mel habam. vaurkjam þiuþ viþra
 11, 12 allans þishun viþra svesans galaubeinai. sai wileikaim bokom izvis gamelida meinai handau. sva
 managai sve vileina samjan sis in leika. þai nauþjand izvis bimaitan. ei weh vrakja galgins xri-
 13 staus ni vinnaina. nih þan sveþauh þai izei bimaitanai sind vitoþ fastand ak vileina izvis bimaitan
 14 ei in izvaramma leika wopaina. iþ mis ni sijai wopan in ni vaihtai niba in galgin frauþins unsaris
 15 iesuis xristaus. þairh þanei mis fairwaus ushramiþs ist jah ik fairwau. unte nih bimait vaiht ist
 16 ni faurafilli ak niuja gaskafts. jah sva managai sve þizai garaideinai galaistans sind. gavairþi ana
 17 im jah armaio jah ana israela guþs. þanamais arbaide ni ainshun mis gansjai. unte ik stakins frau-
 18 þins unsaris iesuis xristaus ana leika meinamma baira. ansts frauþins unsaris iesuis xristaus miþ
 ahmin izvaramma broþrjus. amen.

du galatim ustauh

INTERPRETATIO.

vocantes, invicem in invidia existentes. vi, 1. Fratres, si deprehendatur homo in aliquo peccatorum, vos hi spirituales corrigatis hunc talem in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne etiam tu tenteris. 2. Vestra invicem onera feratis et sic impletis legem Christi. 3. Verum si putat quis quid esse, non quidquam existens, sibi ipsi sollicitatio est. 4. Verum opus suum ipsius probet quisque, et tum in se ipso gloriam habeat et non in alio. 5. Quisque enim propriam sarcinam fert. 6. At communicet hic institutus verbo huic instituenti in omnibus bonis. 7. Ne fiat error; Deus non illuditur; homo enim quod serit, hoc etiam metit. 8. Nam qui serit in carne sua, ex hac carne etiam metit interitum; verum qui serit in spiritu, e spiritu etiam metit vitam aeternam. 9. At hoc bonum facientes non fiamus segnes, nam ad tempus proprium metimus non defatigati. 10. Utique igitur, cum tempus habemus, operamur bonum erga omnes, maxime erga familiares fide. 11. Ecce, qualibus litteris vobis scripsi mea manu. 12. Tam multi quam volunt placere sibi in carne, hi cogunt vos circumcidere, ut modo persecutionem crucis Christi non patiantur. 13. Neque enim quidem hi qui circumcisi sunt, legem servant, sed volunt vos circumcidere, ut in vestra carne glorientur. 14. Verum mihi ne sit gloriari in non quoquam, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo. 15. Nam neque circumcisio quidquam est, non præputium, sed nova creatura, 16. et tam multi quam hanc regulam secuti sunt, pax super eos et misericordia et supra Israellem Dei. 17. Amplius labores ne ullus mihi præbeat, nam ego notas domini nostri Iesu Christi in corpore meo fero. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres, amen.

Ad Galatas explicit.

ANNOTATIONES.

vi, 1. jabai] Goth. c. codd. ° xai. — atsaiwands] attendens; cod. A andsaiwands (respiciens). quarum lectionum utraque habet, quo commendetur. — ibai] sic cod. B; cod. A et Cast. iba, cf. Cor. II, II, 2.

vi, 3. þugkeiþ] sic cod. B; cod. A et Cast. þugkiþ; cf. Cor. II, XIII, 3. — wa visan] ¶ gr. omn. — vaiht] h. l. et vs. 15 pro vaihts, vid. ad Mc. VII, 15. — sis — ist] cod. A marg. variam lectionem habet, quam evanidam Cast. sic legit: sic silban uslutonds ist (se ipsum decipiens est), cf. Tit. I, 10 ubi lutonds — φρε-
 ναπατης.

vi, 4. silbin] Goth. c. verss. ° μόνον. — wostulja] Cast. numerum pluralem esse existimans et gloria-
 tiones convertens, errat, nam wostuli genere non neutrum, sed femininum esse constat. — ni] cod. A ° ✕.

vi, 5. baurþein] sic cod. B; cod. A baurein; cæte-
 rum in cod. A recte bairiþ legitur, non bauriþ, uti Cast. in adnotatione edidit.

vi, 6. godaim] Cast. in cod. A is (ejus) additum esse videtur, sed propter lituram membranæ perspi-
 cue cognoscere non potuit.

vi, 7. manna] gr. omn. post saiþþ. — saiþþ þatuh] cod. A et Cast. saijiþ þata.

vi, 8. saiþþ] utr. cod. A et Cast. saijiþ. — jah] utr. etiam, ° gr. omn.; Goth. priore loco c. Vulg.

vi, 9. sneiþam] cod. A ✕ sneiþa (meto).

vi, 11. izvis] cod. A et Cast. post gameliaa, gr. omn. ante bokom.

vi, 12. ei weh] ut modo, ¶ gr. omn. cf. Philipp. I, 27. — vrakja] cod. A et Cast. vraka, qua lectione, si genuina est, confirmatur vrakom Mc. X, 30, quod aliquando an rectum esset, dubitavimus.

vi, 13. nih] cod. A et Cast. niþ. — sveþauh] qui-
 dem, ° gr. omn. — izei] cod. A et Cast. ize. — sind] Goth. ° gr. αὐτοί.

vi, 14. in ni vaihtai] in non quoquam, ° gr. omn. — fairwaus] sic cod. B; cod. A et Cast. fairwus, vid. ad Mc. VII, 52.

vi, 15. unte] Goth. c. codd. ° ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. — vaiht] vid. ad vs. 3.

vi, 17. mis] gr. omn. ante ni. — unsaris] nostri, ° gr. omn.; cf. ad Cor. I, VII, 16. — xristaus] Christi, ° gr. omn.

Subscript. ° gr. omn.

AIPISTAULE PAVLAUS DU AIFAISIUM

a n a s t o d i þ .

- 1, 1 Pavlus apaustaulus xristaus iesuis þairh viljan guþs þaim veiham þaim visandam in aifaison jah
 2 triggvaim in xristau iesu. ansts izvis jah gavairþi fram guþa attin unsaramma jah frauin iesu
 3 xristau. þiuþiþs guþ jah atta frauins unsaris iesuis xristaus. izei gabiþþida uns in allai þiuþeinai
 4 ahmeinai in himinakundaim in xristau. svasve gavalida unsis in imma faur gasatein fairwaus ei
 5 sijaima veis veiham jah unvammai in andvairþja is in friapvai. sauragarairoþ uns du sunive gadedai
 6 þairh iesu xristu in imma bi leikainai viljins seinis. du hazeinai vulþaus anstais seinazos. in þizaiei
 7 ansteigs vas uns in þamma liubin sunau seinamma. in þammei habam faurbauht fralet fravaurhtā
 8 þairh bloþ is bi gabein vulþaus anstais is. þoei ufarassau ganohida in uns in allai handugein jah
 9, 10 frodein kannjan unsis runa viljins seinis bi viljin. saei fauragaleikaida imma du sauragaggja usful-
 11 leinai mele aftra usfulljan alla in xristau þo ana himinam jah ana airþai in imma. in þammei hlauts
 gasatidai vesum sauragaredanai bi viljin guþs þis alla in allain vaurkjandins bi muna viljins seinis.
 12, 13 ei sijaima veis du hazeinai vulþaus is þai sauravenjandans in xristau. in þammei jah jus gahausjan-
 dans vaurd sunjos aivaggeli ganistais izvaraizos þammei galaubjandans gasiglidai vaurþuþ abmin
 14 gahaitis þamma veiham. izei ist vadi arbjis unsaris du saurbauhtai gafreideinai du hazeinai vulþaus
 15 is. duþþe jah ik gahausjands izvara galaubein in frauin iesu xristau jah friapva in allans þans vei-
 16, 17 hans unsveibands aviliudo in izvara gamund vaurkjands in bidom meinam ei guþ frauins unsaris
 iesuis xristaus atta vulþaus gibai izvis alman handugeins jah andhuleinai in uskunþja seinamma.
 18 inliuhtida augona hairtins izvaris ei viteiþ jus wa ist vens laþonais is. wileiku gabei vulþaus arbjis
 19 is in veiham. jah wa ufarassus mikileins mahtais is in uns þaim galaubjandam bi vaurstva mahtais

INTERPRETATIO. — EPISTOLA PAVLI AD EFESIOS INCIPIT

1, 1. Pavlus, apostolus Christi Iesu per voluntatem Dei, his sanctis his existentibus in Efeso et fidelibus in Christo Iesu. 2. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Benedictus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo. 4. Sicut elegit nos in eo ante constitutionem mundi, ut simus nos sancti et maculis - vacui in facie ejus in charitate. 5. Decrevit nos ad filiorum adoptionem per Iesum Christum in eo secundum placitum voluntatis suae. 6. ad laudem gloriae gratiae suae, in qua gratus fuit nobis in hoc caro filio suo, 7. in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum per sanguinem ejus secundum divitias gloriae gratiae ejus, 8. quam abundanter concessit in nos in omni sapientia et prudentia, 9. notificare nobis mysterium voluntatis suae secundum voluntatem, quae ante-placuit ei. 10. ad institutionem impletionis temporum, iterum implere omnia in Christo haec super coelos et super terram in eo, 11. in quo sors collocati fuimus. praedestinati secundum voluntatem Dei hujus omnia in omnibus operantis secundum cogitationem voluntatis suae, 12. ut simus nos ad laudem gloriae ejus hi antesperantes in Christo, 13. in quo etiam vos audientes verbum veritatis, evangelium salutis vestrae, eui credentes consignati fuistis spiritu promissionis hoc sancto, 14. qui est pignus hereditatis nostrae ad redemptionem conservationis ad laudem gloriae ejus. 15. Ideo etiam ego audiens vestram fidem in domino Iesu Christo et amorem in omnes hos sanctos, 16. non-cessans gratias-dico propter vos mentionem faciens in precibus meis, 17. ut Deus domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in cognitione sua, 18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis vos, quid est spes vocationis ejus, quale divitiae gloriae hereditatis ejus in sanctis. 19. et quid abundantia

ANNOTATIONES.

Inscriptionem, quae deest in cod. B, addidimus e cod. A. — *aipistaule pavlaus*] ¶ gr. — *anastodiþ*] incipit, ° gr. omn. Caeterum quod Cast. Specim. p. 35 supra inscriptionem sigla A. F. legi dicit, inter has litteras I litura membranæ excidisse videtur et scriptum fuisse AIF, quibus litteris librarius titulum epistolæ, quadam pictura ornatum, exhibere voluit, vid. Tab. II.

1, 1. *xristaus iesuis*] ¶ gr. omn.

1, 4. *unsis*] cod. A *uns* — *veis*] nos, ° cod. A. — *friapvai*] cod. A *friapvai*.

1, 5. *sunive gadedai*] Cast. ✕ jet. — *imma*] cod. A c. gr. omn. *ina* (eum).

1, 6. *sunau seinamma*] filio suo, ° gr.

1, 7. *þairh bloþ is*] gr. omn. ante *fralet*. — *vulþaus*] gloriae, ° gr. omn.

1, 9. *kannjan*] notificare, gr. γνωρίσας. — *viljin*] Goth. c. codd. ° αἰτοῦ. Caeterum pro *bi* — *imma* in margine codicis A legitur: *ana leikainai* (Cast. ✕ *leikainai*, quia propter lituram *a* et *e* litteras dignoscere non potuit) *þoei garaidida in imma* (i. e. in placito, quod proposuit in eo) quod græcis accommodatum est; notandus tamen usus *ana* praepositionis pro *bi* positæ, cujus alterum exemplum frustra

quaesivimus.

1, 10. *jah*] cod. A *jaþþo* (et hæc) c. gr. omn.

1, 11. *þammei*] Goth. ° *zai*. — *guþs*] Dei, ° gr. — *in allaim*] in omnibus, ° gr. omn.; Goth. e vs. 23 huc intulisse videtur.

1, 13. *sunjos*] cod. A ✕ *sunjus*. — *þammei*] sec., Goth. c. codd. ° *zai*.

1, 14. *izei*] cod. A *saei*. — *arbjis*] codd. et Cast. ✕ *arbjos*, vid. vs. 18. — *gafreideinai*] cod. A marg. *ganistais* (salutis).

1, 15. *izvara*] vestram, gr. omn. τὴν καθ' ὑμᾶς. — *xristau*] Christo, ° gr. omn. — *friapva*] cod. A *friapva*.

1, 16. *unsveibands aviliudo*] non cessans gratias ago, gr. omn. οὐ παύομαι εὐχαριστῶν, cf. ad Mc. II, 23. — *gamund*] Goth. c. codd. ° ὑμῶν.

1, 18. *inliuhtida*] cod. B ✕ *inliuhtida*. — *wa*] quid, gr. τίς, Goth. c. codd. τι legit — *is*] pr., Goth. c. codd. ° *zai*. — *wileiku*] sic codd.; mira est enclisis *u* interrogativi in verbo interrogativo; fortasse *wileika* legendum est.

1, 19. *in uns*] cod. A marg. *in izvis* (in vos) c. codd. quos Goth. se re solet sequi.

20 svinþeins is. þatei gavaurhta in xristau urraisjands ina us dauþaim jah gasatida in taihsvon seinai in
 21 himinam ufaro allaize reikje jah valdufnje jah mahte jah frauinassive jah allaize namne namnidaize
 22 ni þatainci in pamma aiva ak jah in þamma anavairþin. jah all ufhnaivida uf fotuns imma jah ina
 23; II, 1 atgaf haubiþ ufar alla aikklesjon. sei ist leik is fullo þis alla in allaim usfulljandins. jah izvis visan-
 2 dans dauþans missadedim jah fravaurhtim izvaraim. in þaimei simle iddjeduþ bi þizai aldai þis aivis
 3 bi reik valdufnjis luftaus ahmins þis nu vaurkjandins in sunum ungalaubeinajs. in þaimei jah veis
 4 allai usmetum suman in lustum leikis unsaris taujandans viljans leikis jah gamitone jah vesum
 4 vistai barna hatizis svasve jah þai anþarai. iþ guþ gabeigs visands in armahairtein in þizos mana-
 5 gons frijaþvos in þizaiei frijoda uns jah visandans uns dauþans fravaurhtim miþgaqivida uns xri-
 6 stau. anstai sijum ganasidai jah miþurraisidai jah miþgasatidai in himinakundaim in xristau iesu.
 7 ei ataugjai in aldim þaim anagaggandeim ufarassu gabeins anstais seinajoz in selein bi uns in
 8, 9 xristau iesu. unte anstai sijuþ ganasidai þairh galaubein jah þata ni us izvis ak guþs giba ist. ni us
 10 vaurstvam ei was ni-wopai ak is sijum tauī gaskapanai in xristau iesu du vaurstvam godaim. þoei
 11 fauragamanvida guþ ei in þaim gaggaima. duþþe gamuneij þatei jus þiudos simle in leika vesuþ
 12 namnidans unbimaitanai fram þizai namnidon bimait in leika handuvaurht. unte vesuþ þan in
 13 jah gudalausai in manasedai. iþ nu sai in xristau iesu jus juzei simle vesuþ fairra. vaurþuþ newa in
 14 bloþa xristaus. sa auk ist gavairþi unsar. saei gatavida þo ba du samin jah miþgardavaddju faþoa
 15 gatairands. sijaþva. ana leika seinamma vituþ anabusne garaideinim gatairands ei þans tvansgaskopi in
 16 sis silbin du ainamma niujamma manni vaurkjands gavairþi jah gafriþodedi þans bans in ainamma

INTERPRETATIO

eminentiæ virtutis ejus in nobis his credentibus secundum opus virtutis potentiæ ejus, 20. quod operatus est in Christo suscitans eum e mortuis et collocavit ad dextram suam in cœlis 21. supra omnia imperia et potestates et virtutes et dominationes et omnia nomina nominata non solum in hoc sæculo, sed etiam in hoc futuro, 22. et omne humiliavit sub pedes ei et eum dedit caput super omnia ecclesiæ, 23. quæ est corpus ejus, plenitudo hujus omnia in omnibus implentis. II, 1. Et vos existentes mortuos sceleribus et peccatis vestris, 2. in quibus olim ambulastis secundum hanc ætatem hujus sæculi, secundum principem potestatis aeris spiritus hujus nunc operantis in filiis incredulitatis, 3. in quibus etiam nos omnes versati sumus olim in cupiditatibus carnis nostræ facientes voluntates carnis et cogitationum et fuimus natura filii iræ, sicut etiam hi alii. 4. Verum Deus dives existens in misericordia propter hunc magnum amorem, in quo amavit nos, 5. et existentes nos mortuos peccatis convivificavit nos Christo; gratia sumus servati 6. et conresuscitati et concollocati in cœlestibus in Christo Iesu, 7. ut ostendat in ætalibus his accedentibus abundantiam divitiarum gratiæ suæ in bonitate secundum nos in Christo Iesu. 8. Nam gratia estis servati per fidem in hoc non ex vobis, sed Dei donum est; 9. non ex operibus, ut quis non gloriatur, 10. sed eus sumus opus creati in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparavit Deus, ut in his eamus. 11. Ideo recordamini, quod vos gentiles olim in carne fuistis, nominati non-circumcisi ab hac nominata circumcisio in carne manufacta. 12. Nam fuistis tum in illo tempore sine Christo alienati conversatione Israelis et hospites promissionum fœderis, spem non habentes et impii in mundo. 13. Verum nunc ecce in Christo Iesu vos, vos-qui olim fuistis procul, facti-estis prope in sanguine Christi. 14. Hic enim est pax nostra, qui fecit hæc ambo ad unum et parietem-intergerinum sepi destruens, 15. inimicitiam, in carne sua legem præceptorum regulis destruens, ut hos duos crearet in se ipso ad unum novum hominem, faciens pacem, 16. et reconciliaret hos ambos in uno

ANNOTATIONES.

- I, 20. *himinam*] cœlis, gr. ἐπουρανίους.
 I, 22] *all.* omne, cod. A *alla*.
 II, 1. *izvaraim*] vestris, ° gr.
 II, 2. *aivis*] sæculi, cod. A *fairwaus* (mundi). — *sunum*] cod. B ✕ *sumun*.
 II, 3. *viljans*] voluntates, cod. A marg. *lustuns* (voluptates) cum Clar. lat. et Ambros. — *vesum*] cod. B *visum*, hæc nova scribendi ratio notanda est juxta *veisi*, *veiseis*, *veisun*; vid. ad J. XI, 32. — *vistai barna*] ¶ gr. — *hatizis*] sic legendum est. vid. IV, 31; L. III, 7, 5keir. 51, 19; cod. B (non A; uti Cast. annotat) *hatis* et post hanc vocem supra lineam signum ε litteræ græcæ non absimile, quod nullo alio loco inventum est; cod. A (non B) *hatize* (vid. Cast. Add. p. 68); non *hatizos*, uti Cast. in annotatione indicat. Cæterum cod. A marg. *us sateinai* (l. *ussateinai*) *ur-rugkai*, i. e. ab origine reprobati.
 II, 4. *gabeigs*] cod. A *gabigs*. — *frijaþvos*] Goth. c. codd. ° ἀνθρώ.
 II, 5. *uns*] sec. nos, ° gr. omn. — *sijum*] sumus, cod. A c. gr. omn. *sijuþ* (estis).
 II, 6. *miþurraisidai* — *miþgasatidai*] conresuscitati—concollocati, quæ pluralia ad præcedens *sijum* sunt referenda; cod. A cum gr. omn. *miþurraisida* — *miþgasatida* (conresuscitavit — concollocavit).
 II, 7. *aldim*] cod. A ✕ *aldaim*.
 II, 8. *sijuþ*] cod. a *siuþ*. — *ak*] sed, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. et Patrr. latt. — *ist*] est, ° gr. omn.
 II, 10. *ak*] sed, gr. omn. γάρ, vid. ad Joan. XVI, 26. — *sijum*] I cod. A *sium*. — *godaim* cod. A marg. *þiuþeigaim*.
 II, 11. *þiudos simple*] ¶ gr. omn. — *vesuþ* fuistis ° gr. omn.; cod. A ante *in*. — *namnidans*] cod. A *þai* articulum addit. — *fram*. — *bimait*] Grimm GGA. 1836 p. 1792 et Gr. IV. 591 recte monet hoc *fram þizai* — *handuvaurht* interpretandum esse: ab ea (gente) quæ dicitur « circumcisio in carne manufacta. » Cæterum sane mira loquendi ratio, in qua non solum nominativus post *þizai namnidon* offendit, sed etiam quod femininum participii substantivo neutro appositum est; quodammodo comparari potest Mc. III, 16 *gasatida seimona namo þaitrus* pro *þaitru*, vid. L. I. 13; M. IX, 9.
 II, 12. *þan*] tum, ° gr. omn. — *inuh*] cod. A *inu* — *xristau*] pro *xristu*, accusativum enim *inuh* præpositio postulat. — *gahaite trausteis*] promissionum fœderis, gr. τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας.
 II, 13. *vaurþu newa*] gr.; Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi.
 II, 15. *anabusne*] Goth. c. cod. e ap. Mi. ° ἐν.
 II, 16. *afslahands*] cod. B ✕ *afslahans*, vid. ad Mc. XII, 24. — *sis silbin*] se ipso, gr. αὐτῷ.

17 leika guþa þairh galgan afslahands síjapva in sis silbin. jah qimands vailamerida gavair, izvis
 18 juzei fairra jah gavairþi þaim izei newa. unte þairh ina habam atgagg bajops in ainamma ahmin
 19 du attin. sai nu ju ni s juþ gasteis jah aljakonjai ak síjuþ gabaurgjans þaim veiham jah ingarans
 20 guþs anatumridai ana grunduvaddjan apaustaule jah praufete at visandin auhumistin vaihtastaina
 21, 22 silbin xristau iesu. in þammei alla gatimrjo gagatiloda vahseiþ du alh ve hai in frauþin. in þammei
 III, 1 jah jus miþgatimridai síjuþ du bauainai guþs in ahmin. in þizoei vaihtais ik pavlus bandja xristaus
 2 iesuis in izvara þiudo. jabai sveþauh hausideduþ sauragaggi guþs anstais. sei gibana ist mis in izvis.
 3, 4 unte bi andhuleinai gakannida vas mis so runa sve sauragamelida in leitilamma. duþþe ei siggvandans
 5 dans mageiþ fraþjan frodein meinai in runai xristaus. þatei anþaraim aldim ni kunþ vas sunum
 6 manne svæve nu andbuliþ ist þaim veiham is apaustaulum jah praufetum in ahmin. visan þiudoþ
 7 gaarbians jah galeikans jah gadailans gahaitis is in xristau iesu þairh aivaggeljon. þ zoei varþ
 8 andbahts ik bi gihai anstais guþs þizai gibanon mis bi toja mahtais is. mis þamma undarleijin
 allaize þize veihane atgibana varþ anstis so in þiudom vailamerjan þo unfairlaistidon gabein xri-
 9 staus jah inliuhjan allans. wileik þata sauragaggi runos þizos gafulgionns fram aivam in guþa
 10 þamma alla gaskapjandin. ei kanniþ vesi nu reikjam jah valdufojam in þaim himinakundam þairh
 11 aikklesjon so managfalþo handugei guþs bi muna aive. þanei gatavida in xristau iesu frauþin unsea-
 12, 13 ramma. in þammei habam balþein freihals atgagg in trauainai þairh galaubein is. in þize bidja. ni
 14 vairþaiþ usgrudjans in aglom meinaim saur izvis. þatei ist vulbus izvar. in þis biuga kniva meina

INTERPRETATIO.

corpore Deo per crucem occidens inimicitiam in se ipso. 17. Et veniens prædicavit pacem vobis, vos - qui procul, et pacem his, qui prope. 18. Nam per eum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. 19. Ecce nunc jam non estis hospites et alienigenæ, sed estis cives his sanctis et domestici Dei, 20. ædificati in fundamento apostolorum et profetarum in existente summo angulari - lapide ipso Christo Iesu, 21. in quo omne ædificium compositum crescit ad templum sanctum in domino, 22. in quo etiam vos coædificati estis ad domicilium Dei in spiritu. III, 1. Propter quam rem ego Paulus vincetus Christi Iesu propter vos gentiles; 2. si quidem audistis institutionem Dei gratiæ, quæ data est mihi in vos. 3. Nam secundum revelationem notificatum fuit mihi hoc mysterium, ut ante - scriptum in parvo. 4. Ideo ut legentes possitis intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. 5. Quod aliis ætatibus non notum fuit filiis hominum, sicut nunc revelatum est his sanctis ejus apostolis et profetis in spiritu: 6. esse gentiles coheredes et uncorporales et participes promissionis ejus in Christo Iesu per evangelium, 7. cujus factus - sum minister ego secundum donum gratiæ Dei, hoc datum mihi secundum opera virtutis ejus, 8. mihi huic infimo omnium horum sanctorum data fuit gratia hæc in gentibus prædicare has investigabiles divitiæ Christi 9. et illuminare omnes, qualis hæc dispensatio mysterii hujus absconditi a sæculis in Deo hoc omnia creante, 10. ut notificata esset nunc imperiis et potestatibus in his coelestibus per ecclesiam hæc varia sapientia Dei 11. secundum constitutionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu, domino nostro, 12. in quo habemus fiduciam, libertatem, accessum in confidentia per fidem ejus, 13. propter quod precor, ne fiat lassus in afflictionibus meis pro vobis, quod est gloria vestra. 14. Propter hoc flecto genua mea ad patrem

ANNOTATIONES

II, 17. *gavairþi*] sec. pacem, ° gr. — *izei*] cod. A *ize*; cæterum de ellipsi *sind* verbi vid. ad Rom. xii, 2.

II, 19. *ju*] ° cod. A. — *aljakonjai*] sic codd. pro *aljakunjai*, vid. ad L. iv, 13. — *sijuþ*] sec. estis, ° gr.

II, 20. *anatumridai*] desinit cod. A. — *xristau iesu*] ° gr. omn.

III, 1. *þizoei vaihtais*] quam rem, gr. omn. τούτου; sic Goth. sæpius contra græc. auctoritatem relativo utitur ad conjungenda singula enuntiata, vid. v, 6 *þoei* (ταῦτα γάρ) Cor. II, xii, 8 *bi þatei* (ὅπερ τούτου). M. xxvii, 46 *þatei ist* (τοῦτ' ἐστι).

III, 2. *guþs anstais*] ° gr.

III, 4. *siggvandans mageiþ*] ° gr. omn.

III, 5. *is apaustaulum*] ° gr. omn. præter cod. d ap. Mi.

III, 6. *iesu*] Iesu, ° gr. omn.; Goth. c. Vu'g.

III, 7. *ik*] ego, ° gr. omn. præter cod. m ap. Mi. qui ante *andbahts* habet. — *gitai*] sic cod. B; Cast. * *gibos*.

III, 8. *undarleijin*] sic cod. B; Mssm. B. A. p. 1038 conjecit *undarleikin*, quæ conjectura nobis mirifice placet præ illa, quam Grim. W. J. Lxx p. 48 proposuit *undarlegjin* (subjacenti), nam ipse Grim. monet, significationem verbi in *undar* positum esse, cf. iv, 9 *undaraists*, quæ superlativi forma, uti græcum *κατώτατος*, ex adverbio effecta est. — *þize*] horum, ° gr. — *unfairlaistidon*] hæc Massmanni l. l. indicata conjectura, codicis denuo inspecti auctoritate comprobatur; Cast. * *unfairrastidon*.

III, 9. *in*] pergit cod. A.

III, 10. *kanniþ*] cum ad *handugei* (aut ad præcedens *runa*) referendum sit, *kannida* scribendum fuit, uti infra iv, 7 *gibana ist anstis*; sed ut h. l., sic etiam Gal. v, 11 *gatauran ist marzeins* pro *gataurana* legitur, cf. ad Neh. vi, 16. — *managfalþo*] cod. A *filusaihu* et in marg. *managna*. . . (quod noli cum Cast. *managnando*, sed *managnandei* explere) *managei* i. e. abundans multitudo, quo quid glossator explicare voluerit, incertum est, nisi forte duæ lectiones (*managnandei handugei* et *managei handugeins*) conjunctæ sunt. *Managei* autem, si recte conjecimus, nunc pro *managduþs* (abundantia) ponitur, cum aliis locis significet multitudinem, quæ numerari possit. Cæterum ex illa codicis A lectione dicimus, Grim. I, 722 non ita recte auguratum esse, adjectivorum in — *us* exeuntium formam concretam convenire cum eadem adjectivorum in — *is* terminantium; nam secundum illam doctrinam nunc *filusaihjo* scriptum esse debet. Si vero Grim. recte conjecit, aut *filusaihu* pro adverbio habendum est, uti *filu* L. vi, 5 (vid. ad L. xix, 37), aut *filusaihus* scribendum, vid. L. vi, 6 *handus þaursus*, Grim. I, 721 Anm. 1.

III, 12. *freihals*] libertatem, ° cod. B c. gr. omn. (præter cod. D); addidimus e cod. A, qui e libris latinis hausit, quorum lectio comparetur cum cod. D *ἐν τῷ ἐλευθερωθῆναι* addente. Cæterum Goth. *zai* ante *atgagg* omittit.

III, 13. *vairþaiþ usgrudjans*] fiat lassus, gr. omn. oratione obliqua *ἐκκασις*; cæterum de *usgrudjans* vid. ad L. xviii, 1.

15 du attin frauins unsaris iesuis xristaus. us þammei all fadreinis in himina yan ana airþai namnjada.
 16 ei gibai izvis bi gabein vulþaus seinis mahtai gasvinþnan þairh ahman seinana in innuman mannan.
 7, 18 bauan xristu þairh galaubein in hairtam izvaraim. ei in friapvai gavaurhtai jah gasulidai mapeiþ
 19 gafahan miþ allaim þim veiham. wa sijai braidei jah laggei jah hauhei jah diupei. kunnan þo
 20 ufarassau mikilon þis kunþjis friapva xristaus ei fullnaiþ du allai fullon guþs. aþþan þamma mah-
 21 teigin ufar all taujan maizo þau bidjam aiþþau rapjam bi mahtai þizai vaurkjandein in uns. imma
 iv, 1 vulþus in aikklesjon in xristau iesu in allos aldins aive amen. bidja nu izvis ik bandja in frauin
 2 vairþaba gaggan þizos laþonais. þizaiei laþodai sijub. miþ allai hauneinai jah qairrein miþ usbeis-
 3 nai usþulandans izvis misso in friapvai. usdaujandans fastan ainamundiþa ahmins in gabudjai ga-
 4, 5 vairþeis. ain leuk jah ains ahma svasve atlaþodai sijub in aina ven laþonais izvaraizos. ains frauja
 6 aina gálaubeins aina daupeins ains guþ jah atta allaize. saei ufar allaim jah and allans jah in al-
 7, 8 laim unþ. iþ ainwarjamweh unsara atgibana ist ansts bi mitaþ gibos xristaus. in þizei qiþiþ. uss-
 9 teigands in hauþiþa ushanþ hunþ jah atuhgaf gibos mannam. þatuþ - þan usstaig wa ist niba þatei
 10 jah atstaig saurþis in undaraisto airþos. saei atstaig. sa ist jah saei usstaig ufar allans himinans ei
 11 usfullidedi allata. jah silba gaf sumans apaustauluns sumanzuþ - þan praufetuns sumansuþ - þan
 12 aivaggelistans sumansuþ - þan hairdjans jah laisarijans du ustauhein veihaize du vaurstva andbaltjis
 13 du timreinai leukis xristaus. unte garinnaima allai in ainamundiþa galaubeinans jah uskunþjis sunus
 14 guþs du vaira fullamma du mitaþ vahstaus fullons xristaus. ei þanaseiþs ni sijaima niuklahai usva-
 gidai jah usvalugidai in wammeh laiseinans liuteis manne in filudeisein du listeigon usvandjai air-

INTERPRETATIO

domini nostri Iesu Christi, 15. e quo omne paternitatis in coelo et super terram vocatur, 16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, vi confirmari per spiritum suum in internum hominem, 17. habitare Christum per fidem in cordibus vestris, 18. ut in caritate facti et fundati possitis capere cum omnibus his sanctis, quid sit latitudo et longitudo et altitudo et profunditas, 19. cognoscere hanc abundanter magnam hujus cognitionis caritatem Christi, ut impleamini ad omnem plenitudinem Dei. 20. At huic potenti super omne facere plus quam precamur aut intelligimus secundum vim hanc operantem in nobis, 21. ei gloria in ecclesia in Christo Iesu in omnes aetates saeculorum, amen. iv, 1. Precor nunc vos, ego ligatus in domino, digne ambulare hac vocatione, qua vocati estis, 2. cum omni humilitate et humanitate, cum longanimitate, ferentes vos invicem in charitate, 3. studentes observare consensum spiritus in vinculo pacis. 4. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in unam spem vocationis vestrae; 5. unus dominus, una fides, unus baptismus, 6. unus Deus et pater omnium, qui super omnes et per omnes et in omnibus nobis. 7. Verum unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram doni Christi, 8. propter quod dicit: ascendens in altitudinem cepit captivitatem et dedit dona hominibus. 9. Hoc autem ascendit, quid est, nisi quod etiam descendit antea in inferius terrae? 10. Qui descendit, hic est etiam, qui ascendit super omnes coelos, ut impleret omne, 11. et ipse dedit alios apostolos, alios autem profetas, alios autem evangelistas, alios autem pastores et magistros 12. ad perfectionem sanctorum ad opus ministerii, ad aedificationem corporis Christi, 13. donec perveniamus omnes in consensum filii et cognitionis filii Dei ad virum perfectum, ad mensuram incrementi plenitudinis Christi, 14. ut amplius non simus infantes agitati et circumlati in quoque doctrinae, nequitiae hominum, in astutia ad fraudulentam deviationem erro-

ANNOTATIONES.

ii, 15. *himina*] coelo, gr. omn. οὐρανοῖς, praeter codd. c d k ap. Mi.

iii, 16. *gasvinþnan* — in innuman mannan] corroborari — in interiorem hominem; cod. A omni gr. auctoritate destitutus *insvinþjan* — innuman mannan i. e. corroborare interiorem hominem. Caeterum Cast. ✕ *innunan*, vid. ad Coloss. i, 29.

iii, 18. *ei*] gr. omn. post *gasulidai*. — *friapvai*] cod. A *frijaþvai*. — *gavaurhtai* lacti, gr. omn. ἐπιζωμενοι; Cast. in eo verbo offendit, quia evidenter a *vaurts* (radix) derivandum fuerit et Mssm. *gavaurtsidai* scribendum esse existimat; nos lectionem utriusque cod. consensa firmatum non condemnaverimus, satis habentes lectorem commonescere loci Cor. i, xvi, 2, ubi pro *huzdjands*, quod textus ratione habita exspectabatur, *huhjands* legitur. — *sijai*] sit, ° gr. omn. — *jah laggei*] cod. A *jal - laggei*. — *hauhei* — *diupei*] ¶ gr.

iii, 19. *kunnan*] Goth. ° τε, vid. ad L. ii, 16. — *friapva*] cod. A *frijaþva*. — *fullnaiþ*] cod. A *fulnaiþ*, cf. ad L. ii, 21. — *du*] ad, cod. A in (in).

iii, 20. *þau*] sic codd.; Cast. ✕ *þan*. — *bidjam*] ca l. A ✕ *bidjan*. — *uns*] cod. A *unsts*.

iii, 21. *imma*] cod. A *immuh* (eique) sic in eadem clausula Rom. xi, 36. — in *aikklesjon*] cod. A post *iesu*. — *aldins*] Goth. c. codd. ° τοῦ αἰῶνος.

iv, 1. *sijuþ*] cod. A *siuþ*.

iv, 2. *friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

iv, 4. *svasve*] Goth. c. codd. ° xai.

iv, 6. *saei*] de ellipsi ist verbi in sententia relativa vid. ad Rom. xii, 2; caeterum hic cod. B desinit.

iv, 8. *ussteigands*] in marg. cod. A legitur *psalmo* . . . indicans haec verba desumpta esse a libro Psalmorum (LXVIII, 19), quod unicum occurrit citatorum biblicorum in gothicis exemplum. Cast. — *ushanþ*] sic legendum est pro *ushunþ*, quod cod. A et Cast. habent; veram lectionem etiam Grim. W. J. l. i. p. 48 invenit.

iv, 9. *saurþis*] Cast. ✕ div.; caeterum ° gr. — *undaraisto*] sic cod. A; Cast. ✕ *undarnisto*; caeterum Goth. ° μέρη. — *airþos*] quid cod. A, unde Cast. *airþais* edidit, vere habeat, propter membranæ liturem incertum est, sed neque Cast. formam evidenter falsam rescribere, neque Grim., censuram illius libri agens, tacendo probare debebat.

iv, 11. *apaustauluns*] sic sine dubio in cod. A pro *apaustaulans*, Cast. lectione, scriptum est; suspicamur id memores loci Cor. i, iv, 9, ubi illam editam lectionem falsam esse auctoritas codicis denuo inspecti docuit.

iv, 13. *sunus*] pro *sunaus*, vid. ad L. i, 54. — *vaira fullamma*] cod. A marg. lectionem variam habet, de qua Cast. legere posse sibi visus est *guma* . . . *ma*; an vero recte legerit, ipse dubitat, cum *guma* dativus, qui casus requiritur, esse non possit.

iv, 14. *niuklahai*] sic cod. A; Cast. ✕ *niuklahsai*.

15, 16 zeins. ip sunja taujandans in frijapvai vahsjaima in ina þo alla. ize ist haubiþ xristus. us þammei all leik gagahastip gagahastip þairh allos gavissins andstaldis bi vaurstva in mitaþ ainis warjoh ferc. 17 usvahst leikis taujip du timreinai seinai in frijapvai. þata nu qipa jah veitvodja in frauin ei þana- 18 seiþs ni gaggaiþ svasve jah anþaros þindos gaggand in usvissja hugis seinis. riqizeinai galugdai vi- 19 sandans framapjai libainais guþs in unvitjis þis visandins in im in daubiþos hairtane seinaiþe. þaiei usvenans vaurþanai sik silbans atgebun aglaitein in vaurstvein unhrainiþos allaizos in faihufrikein. 20, 21 ip jus ni sva ganemuþ xristu. jabai sveþauh ina hausideduþ jah in immai uslaisidai sijuþ. svasve 22 ist sunja in iesu. ei aflagjaiþ jus bi frumin usmeta þana fairujan mannan þana riurjan bi lustum 23, 24 afmarzeinai. anuþ-þan niujaiþ ahmin fraþjis izvaris jah gahamoþ þamma niujin mann þamma bi 25 guþa gaskapanin in garaihtein jah veihþai sunjos. in þizei aflagjandans liugn rodjaiþ sunja warji- 26 zuh miþ newundjin seinamma. unte sijuþ anþar anþaris liþus. þvairhaiþ-þan sijaiþ jah ni fravaur- 27, 28 kjaiþ. sunno ni disigggai ana þvairhein izvara. ni gibip staþ unhulþin. saei hlesi. þanaseiþs ni hli- 29 fai ak mais arbaidjai vaurkjands svesaim handum þiuþ ei habai daiþjan þaurbandin. ainhun vaurde ubilaize us munþa izvaramma ni usgaggai ak þatei goþ sijai du timreinai galaubeinai ei gibai anst 30 hausjandam. jah ni gaurjaiþ þana veihan ahman guþs. þammei gasiglidai sijuþ in daga uslauseinai. 31 alla baitrei jah hatis jah þvairhei jah hropi jah vajamereins afvairpaidau af izvis miþ allai unselein 32 vairþaiduh miþ izvis misso seljai armahairtai fragibandans izvis misso svasve guþ in xristau fragaf

INTERPRETATIO.

ris, 15. verum veritatem facientes in charitate crescimus in eum hæc omnia, qui est caput Christus, 16. e quo omne corpus compactum, connexum per omnia vincula auxilii secundum opus in mensura unius quarumque partium augmentum corporis facit ad ædificationem suam in charitate. 17. Hoc nunc dico et testor in domino, ut amplius non ambuletis, sicut etiam alii gentiles ambulant, in vanitate sensus sui: 18. tenebricosi intellectu existentes, alienati a vita Dei propter inscientiam, hanc existentem in iis, propter surditatem cordium suorum, 19. qui desperantes facti se ipsos dederunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis, in avaritiam. 20. Verum vos non sic accepistis Christum; 21. si tamen eum audivistis et in eo edocti estis, sicut est veritas in Iesu, 22. ut deponatis vos secundum primam conversionem hunc veterem hominem, hunc corruptibilem secundum cupiditates deceptionis. 23. Re autem novetis spiritum mentis vestrae 24. et induatis hunc novum hominem, hunc secundum Deum creatum in justitia et sanctitate veritatis. 25. Propter quod deponentes mendacium loquamini veritatem quisque cum propinquo suo, nam estis alter alterius membrum. 26. Irati autem sitis et ne peccetis; sed ne occidat super iram vestram; 27. ne date locum diabolo. 28. Qui furatus sit, amplius ne furetur, sed potius laboret operans propriis manibus bonum, ut habeat impertiri egenis; 29. ullum verborum malorum ex ore vestro ne exeat, sed quod bonum sit ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. 30. Et ne contristetis hunc sanctum Spiritum Dei, quo signati estis in die liberationis; 31. omnis amaritudo et animositas et ira et clamor et maledictio abjiciatur a vobis cum omni improbitate 32. fiatque cum vobis invicem boni, misericordes, condonantes

ANNOTATIONES.

usvalugidai] Grim. l. l. p. 48 probabili conjectura usvalvidai legere mavult, monemus tamen, lectionem editam codicis A denuo inspecti auctoritate confirmari. — in] pr. in, ° gr. omn. — wammeh] manifesto [librarii errore verbum voci græcæ ἀνέμω respondens excidit; id esse censet Cast. *lustau*, quod propter idem initium ante *liuteis* facile a librario omitti potuerit; Grim. l. l. rectius *vinda*, quo verbo Gothus gr. ἄνεμος reddere solet, supplet aut *vinde*, qui genitivus pluralis a *wammeh* pendeat. — *liuteis*] sic cod. A teste Cast., sed ut forma illa secundum Cast. doctrinam probari possit, quod posse negamus, certe sensus genitivum non patitur; est potius legendum *liutein* (in quoque [vento l. ventorum] doctrinæ, nequitia hominum); *n* et *s* litteras in codd. sæpius permutari, ad M. vii, 23 annotavimus. Cæterum in suo loco movere et ante *liutein* ponere, quod vult Grim., nobis non necessarium esse videtur, propterea quod præpositiones primo loco positæ, altero omitti possunt et tertio demum repeti opus est, vid. M. viii, 9; Mc. vi, 56. — *filudeisein du listeigon usvandjai*] hæc nostra conjectura codicis A auctoritate confirmata est; Cast. ✕ *filudeiseinai listeigo us vandjai*, quam editam lectionem Grim. l. l. p. 49 fere totam probavit, sed ea comprobatione iudicii sui subtilitatem nunc non probavit; nam primum *filudeiseinai* non vera, sed falsa forma est, vid. Cor. II, ii, 3 et cf. ad Cor. II, iv, 4; deinde *us vandjai*, quod pro πρὸς μεθοδεῖαν positum esse ille dicit, si lectio genuina esset, aliquid aliud significaret; denique *listeigo* si recte sic legeretur, non otiose vel e glossa additum esset, quasi idem quod *us vandjai* valens, sed *listeigon* adjectivum ad *usvandjai* positum eum efficit sensum, quem habet μεθοδεῖα,

cf. infra vi, 11, ubi *lists* = μεθοδεῖα.

iv, 16. *gagahastip*] locus in cod. oblitteratus est; *gagahartip*, quod Cast. edidit, vocem gothicam non esse, jam Mssm. et Grim. l. l. p. 49 indicaverunt et veram lectionem conjectura invenerunt; cæterum Grim. etiam, cum gr. omn. ante illud verbum καὶ ponant, hanc particulam in *gagahastip* latere existimans *jah gahastip* legere maluit; cum vero prior huius verbi pars in cod. perspicue legi posse videatur et particula copulativa sic omitti soleat (vid. iii, 12) *gagahastip* retinere voluimus.

iv, 17. init. pergit cod. B.

iv, 19] *usvenans vaurþanai*] desperantes facti, gr. ἀπηλγηγότες. — *faihufrikein*] cod. A ✕ *faihufrikein*.

iv, 23. *anuþ-þan niujaiþ*] vid. ad Mc. xiv, 44.

iv, 24. *jah gahamoþ*] cod. A *jag-gamahþ*.

iv, 25. *sijuþ*] estis, cod. A c. gr. omn. *sijum* (sumus).

iv, 26. *þvairhaiþ-þan*] vid. ad M. v, 57; cæterum *þan* (autem) ° gr. omn. — *disigggai*] pro hac codicis B lectione cod. A rectius *dissigggai*, de qua varietate vid. ad Mc. iii, 15.

iv, 27. *ni gibip*] ne date, cod. A et Cast. c. gr. *ni gibaiþ* (nec detis).

iv, 28. *ak*] sed, cod. A *ip* (verum), vid. ad Cor. I, xiv, 20. — *svesaim*] propriis, ° gr. — *þiuþ*] gr. ante *svesaim*.

iv, 29. *sijai*] sit, ° gr. omn. — *galaubeinai*] fidei, gr. χρείας.

iv, 30. *veihan ahman*] ¶ gr. omn. — *þammei*] cod. A c. gr. omn. in *þammei*.

iv, 31. *hropi*] cod. A *hropei*.

iv, 32. *vairþaiduh*] fiatque, gr. γίνεσθε δὲ l. οὖν, quam utramque particulam a Goth. per *uh* suffixum

v, 1, 2 izvis. vairþaiþ nu galeikondans guþa sve barna liuba jah gaggaiþ in friaþvai svasve jah xristus fri-
 3 joda uns jah atgaf sik silban faur uns hunsl jah sauþ guþa du daunai vopjai. aþþan horinassus jah
 4 allos unbrainiþos aiþþau faihufrikei nih nannjaidau in izvis. svasve gadob ist veihaim. aiþþau
 dvalavaurdei aiþþau saldra. þoei du þaurstai ni fairrinnand. ak mais aviliuda. þata auk viteiþ
 5 kunnandans þatei wazu hors aiþþau unbrains aiþþau faihufriks. þatei ist galiugagude skalkinas-
 6 saus. ni habaiþ arbi in þiudangardjai xristaus jah guþs. ni manna izvis uslusto lausaim vaurdam.
 7, 8 þairlr þoei qimiþ hatis guþs ana sunum ungalaubeinans. ni vairþaiþ nu gadailans im. vesuþ auk
 9 suman riqiz. iþ nu liuhap in frauin. sve barna liuhadis gaggaiþ. aþþan akran liuhadis ist in allai
 10, 11 selein jah garaihtein jah sunjai. gakiusandans þatei sijai vilagaleikaiþ frauin jah ni gamainjaiþ.
 17, 18 vaurstvam riqizis — — duþþe ni vairþaiþ unfrodai ak fraþjandans. wa sijai vilja frauins. jah ni
 19 anadriggaiþ izvis veina. in þammei ist usstiurei. ak fullnaiþ in ahmin rodjandans izvis in psalmoun
 20 jah hazeinim jah saggvim ahmeinain siggvandans in hairtam izvaraim frauin. aviliudondans sin-
 21 teino fram allaim in namin frauins unsaris iesuis xristaus attin jah guþa. ufhausjandans izvis misso
 22, 23 in agisa xristaus. genes seinaim abnam ufhausjaina svasve frauin. unie vair ist haubiþ qenais
 24 svasve jah xristus haubiþ aikklesjons jah is ist nasjands leikis. akei svasve aikklesjo ufhouseiþ
 25 xristu. svah genes abnam seinaim in allamma. jus vairos frijoþ qenins izvaros svasve jah xristus
 26 frijoda aikklesjon jah sik silban atgaf faur þo. ei þo gaveihaidedi gahrainjands þvabla vatins in
 27 vaurda. ei ustauhi silba sis vulþaga aikklesjon ni habandein vamme aiþþau maile aiþþau wa svalei-
 28 kaize ak ei sijai veiha jah unvamma. sva jah vairos skulun frijon seinos qenins sve leika sein. sein

INTERPRETATIO.

vobis invicem, sicut Deus in Christo condonavit vobis. v, 1. Fiatis igitur imitantes Deum, uti filii chari,
 2. et ambuletis in charitate, sicuti etiam Christus amavit nos et dedit se ipsum pro nobis sacrificium et
 victimam Deo ad odorem bonum. 3. At adulterium et omnes immunditiæ aut avaritia ne-quidem nomine-
 tur in vobis, sicut decorum est sanctis, 4. aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad necessitatem non per-
 tinent, sed potius gratiæ. 5. Hoc enim scite cognoscentes, quod quisque adulter aut impurus aut avarus,
 quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. 6. Ne homo vos concupiscat
 inanibus verbis, per quæ venit ira Dei super filios incredulitatis. 7. Ne fiatis nunc socii iis. 8. Fuistis
 enim aliquando tenebræ, verum nunc lumen in domino, uti filii luminis ambuletis. 9. At fructus luminis
 est in omni probitate et justitia et veritate. 10. Probanter, quod sit bene-placitum domino 11. et ne
 communicetis operibus tenebrarum — — 17. ideo ne fiatis imprudentes, sed prudentes, quid sit voluntas
 domini, 18. et ne inebrietis vos vino, in quo est luxuria, sed impleamini in spiritu, 19. loquentes vobis
 in psalmis et laudibus et cantibus spiritualibus, canentes in cordibus vestris domino, 20. gratias-agentes
 semper de omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi patri et Deo, 21. obedientes vobis invicem in
 timore Christi. 22. Uxores suis maritis obediant, sicut domino, 23. nam vir est caput uxoris, sicuti
 etiam Christus caput ecclesiæ et is est servator corporis, 24. sed sicuti ecclesia obedit Christo, sic mulie-
 res maritis suis in omni. 25. Vos viri, amate uxores vestras, sicuti etiam Christus amavit ecclesiam et
 se ipsum dedit pro hac, 26. ut hanc sanctificaret purificans lotionem aquæ in verbo, 27. ut exhiberet ipse
 sibi gloriosam ecclesiam non habentem macularum, aut nævorum, aut quid talium, sed ut sit sancta et inma-
 culata. 28. sic etiam viri debent amare suas uxores, uti corpora sua. Suum ipsius corpus amat, qui suam.

ANNOTATIONES.

interdum reddi, ad Joan. xviii, 26 annotavimus. —
 svasve] Goth. * xai.

v, 2. [friaþvai] cod. A [friaþvai].

v, 3. [nannjaidau] desinit cod. A. Notandum est
 autem, Gothum præcedentibus compluribus subje-
 ctis, in iisque uno plurali (allos unbrainiþos), verbum
 in singulari numero posuisse, quod non textu græco
 (ὀνομαζέσθω), qui omnia subjecta singularia habet,
 inductus fecisse existimandus est, cum etiam Neh. v,
 18 lamba gavalida saihis jah gaitsa gamanvida vas (gr.
 ἐγίνοντο) mis scripserit. — gadob] sic cod. B; Cast.
 ÷ gadof.

v, 4. init. Goth. ° ἡ ἀισχροτής, quod sine ullo du-
 bio librarii errore excidit propter repetitionem par-
 ticulæ aiþþau, vid. ad Rom. ix, 15. — aiþþau] pr.
 aut, gr. xai.

v, 5. wazu] sic, omisso h in fine, in cod. scriptum
 esse nunc Cast. Add. p. 70. — þatei skalkinassaus]
 quod — servitus, gr. ὁ ἐστὶν εἰδωλολάτρης. Miramur,
 hic Grim. l. l. skalkinassaus pro genitivo partitivo ab
 ist pendente habuisse (quod est cultus sc. pars, quod
 ad cultum pertinet); quæ interpretandi ratio et textui
 græco plane adversatur et simplicitatis laude caret;
 potius ita statuendum est, skalkinassaus insolentiore
 forma positum esse pro skalkinassus, cujus varietatis
 exempla ad Mc. vii, 32 collegimus, et Goth. cum codd.
 et verss. lat., quibuscum fere conspirat, ὁ ἐστὶν εἰ-
 δωλολατρεία legisse.

v, 6. uslusto] sic cod. B, quod librarii mendum
 esse suspicamur pro usluto, nam hoc respondet græ-
 co ἀπατάτω, vid. Rom. vii, 11; Cor. II, xi, 3; Ti-
 moth. I, ii, 14; Skeir. 38, 3, 15; luston autem, quod
 ἐπιθυμείν significat, h. l. sensui non accommoda-
 tum est. — þoei] quæ, gr. omn. ταῦτα γάρ, vid. ad
 III, 1.

v, 7. vairþaiþ nu] ¶ gr. omn.

v, 9. ist] est. ° gr. omn.

v, 11. vaurstvam] Goth. ° ἀκάρποις. — riqizis] desi-
 nit cod. B.

v, 17. pergit cod. A. — sijai] sit, ° gr. omn.

v, 18. anadriggaiþ] vid. ad L. v, 39. — usstiurei]
 sic cod. A; Cast. ✕ usstiurei.

v, 19. in] pr. in, ° gr. — siggvandans] Goth. c. codd.
 ° xai ψάλλοντες. — hairtam] cordibus, gr. καρδιά.

v, 20. attin — guþa] ¶ gr.

v, 22. genes] sic cod. A h. l. et vs. 24 pro geneis,
 cf. ad L. x, 5. — ufhausjaina] obediant, gr. ὑπο-
 τάσσεσθε.

v, 23. jah] sec. et, ° gr.

v, 24. xristu] pro xristau, vid. ad L. i, 54. —
 abnam seinaim] ¶ gr.

v, 25. jus] vid. ad L. vi, 20.

v, 27. ak ei] Ca. t. ✕ jct., nam gr. omn. ἀλλ' ἵνα
 legunt, cf. ad Cor. II, ii, 4.

v, 28. jah] pr. etiam, ° gr. — vairos skulun] ¶ gr.
 — leika sein] ¶ gr. — sein silbins leik frijoþ] suum

29 silbins laik frijōþ . saei seinā qeñ frijōþ jah sik silban frijōþ. ni aukmanna wanhun sein laik fijaida ak
 vi, 8 fodeiþ ita jah varmeiþ svasve jah xristus aikklesjon. — — taujiþ þiupis. þata ganimiþ at frauin jaþþe
 9 skalks jaþþe freis. jah jus frauans þata samo taujaiþ vīþra īns fraletandans īm wotos vitandans þatei
 10 īm jah izvis sama frauja īst īn himinam jah viljahalþei nist at īmma. þata nu anþar broþrjus meinai īn-
 11 svinþiaþ izvis īn frauin jah īn mahtai svinþeins īs. gahamoþ izvis sarvam guþs ei mageiþ standan vīþra
 12 listins unhuþins. unte nist izvis brakja vīþra laik jah bloþ ak vīþra reikja jah valduþnja vīþra þans
 13 fairwu habandans riqizis þis vīþra þoþahmeina unseleins īn þaim himinakundam. duþþenimiþsarva
 14 guþs ei mageiþ and-tandan īn þamma daga ubilin jah īn allamma usvaurkjandans standan. standaiþ
 15 nu ufgaurdanai hupins izvarans sunjai jah gapaidodai brunjon garaihteins jah gaskohai fotum īn
 16 manviþai aivaggeljons gavairþjis. ufar all andnimandans skildu galaubeinans. þammei maguþ allos
 17 arwaznos þis unseljins funiskos afwapjan. jah hilm naseinans nimaþ jah meki ahmins. þatei īst
 18 vaurd guþs. þairh allos aihtronins jah bidos aihtrondans īn alla mela īn ahmin jah du þamma va-
 19 kandans sinteino īn allai usdaudein jah bidom fram allaim þain veiham jah fram mis ei mis gibai-
 20 dau vaurd īn usluka munþis meinis īn balþein kannjan runa aivaggeljons. saur þoei airino īn kuna-
 21 vedom ei īn izai gadaursjau sve skuljau rodjan. ei jus viteiþ wa bi mik īst. wa ik tauja kanneiþ
 22 izvis allata tukeikus sa luha broþar jah triggva andbahts īn frauin. þanei īnsandida du izvis duþþe
 23 ei kunneiþ wa bi ugk īst jah gaprafstjai hairtona izvara. gavairþi broþrum jah friþva miþ galau-
 24 beinai fram guþa attin jah frauin iesu xristau. ansts miþ allaim. þatei frijond frauin unsarana iesu
 xristu īn unriurein. amen.

du aifaisium ustauh.

INTERPRETATIO.

uxorem amat et se ipsum amat. 29. Non enim homo unquam suam carnem odit, sed nutrit eam et calefacit, sicuti etiam Christus ecclesiam. — vi, 8. — facit boni, hoc accipit a domino sive servus, sive liber. 9. Et vos, domini, hoc idem faciatis adversus eos, remittentes iis comminationes, scientes, quod iis et vobis unus dominus est in caelis et benevolentia immerita non est apud eum. 10. Hoc igitur alterum, fratres mei, corroboretis vos in domino et in virtute corroborationis ejus. 11. Induite vos armis Dei, ut possitis stare adversus dolos diaboli; 12. nam non est vobis lucta contra carnem et sanguinem, sed contra imperia et potestates, contra hos mundum tenentes tenebrarum harum, contra haec spiritualia improbitatis in his caelestibus. 13. Ideo capite arma Dei, ut possitis resistere in hoc die malo et in omni operantes stare. 14. Stetis igitur cincti lumbos vestros veritate et induti lorica justitiae 15. et calceati pedibus in praeparatione evangelii pacis, 16. super omne accipientes scutum fidei, quo potestis omnia tela hujus mali ignea extinguere, 17. et galeam salutis sumatis et gladium spiritus, quod est verbum Dei, 18. per omnes rogationes et preces rogantes in omnia tempora in spiritu et ad hoc vigilantes semper in omni studio et precibus de omnibus his sanctis 19. et de me, ut mihi detur verbum in apertione oris mei in fiducia notificare mysterium evangelii, 20. pro quo lega us-sum in catenis, ut in eo audeam, uti debeam loqui, 21. ut vos sciatis, quid secundum me est; quid ego facio, notificat vobis omne Tucidus, hic charus frater et fidelis minister in domino, 22. quem misi ad vos ideo, ut cognoscatis, quid secundum nos est et consoletur corda vestra. 23. Pax fratribus et charitas cum fide a Deo patre et domino Iesu Christo. 24. Gratia cum omnibus, qui amant dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione, amen.

Ad Efesios explicit.

ANNOTATIONES.

ipsius corpus amat, ° gr. omn.; Goth. c. vers. lat. a Sabat. edita. Caeterum pro *silbins* Cast. ✕ *siabins*. — *frijōþ*] sec., gr. omn. ante *seinā*. — *jah*] sec. et, ° gr. omn.

v, 29. *sein*] sic cod. A; Cast. ✕ *seinā*. — *ita*] gr. omn. post *varmeiþ* — *aikklesjon*] desinit cod. A.

vi, 8. pergit cod. B.

vi, 9. *jah jus frauans*] haec in cod. B ✕ bis scripta sunt, vid. ad Cor. II, x, 12. — *fraletandans*] pergit cod. A. — *im*] pr. iis, ° gr. omn. — *wotos*] comminationes, gr. omn. ἀπειλήν. — *im jah izvis*] iis et vobis, gr. καὶ ὑμῶν αὐτῶν. — *sama*] unus, gr. omn. ὁ.

vi, 10. *nu*] igitur, ° gr. omn. — *insvinþjaiþ*] sic recte cod. A, cod. B ✕ *insvinjaiþ*.

vi, 11. *unhuþins*] sic cod. B; cod. A et Cast. *siabulaus* (di buli).

vi, 12. *izvis*] vobis, gr. ὑμῖν. — *leik—bloþ*] ¶ gr. omn.; Goth. c. Vulg. — *jah*] sec. et, gr. πρὸς.

vi, 14. *hupins*] lumbos, gr. omn. ὀσφύον; caeterum vid. ad Joan. xi, 44; num vero Cast. et Grim. l. l. p. 50 *brunjon* recte pro accusativo habuerint, admodum dubitamus; nam partem in qua quid sit, Goth. c. graecis in accusativo ponere solet quidem, rem qua quid sit, non solet; nos pro dativo habemus, li-

cet Vulg. graecos secuta sit, quia verba induendi, vestiendi, semper cum dativo rei, si additur accusativus personae aut verbum in passivo ponitur, construuntur; et insuper vid. Thess. I, v, 8 *gahamodai brunjon jah hirma*.

vi, 16. *unseljins*] sic cod. A; cod. B et Cast. *unseleins*, quae lectio vix digna erat, quam Grim. l. l. p. 51 defendere studeret.

vi, 18. *alla mela*] omnia tempora, gr. omn. παντὶ καιρῶ, pro *alla* fortasse *allamma* scriptum fuit, id autem gr. accommodatum esset. — *vakandans*] cod. A *duvakandans*. — *sinteino*] semper, ° gr. — *in allai*] ° cod. A. — *bidom*] precibus, gr. omn. δεήσαι.

vi, 19. *vaurd*] desinit cod. A. — *meinis*] sic cod. B; Cast. ✕ *meinuis*.

vi, 20. *kunavedom*] catenis, gr. omn. ἐλίσσει. — *skuljau*] cod. B ✕ *skulja*.

vi, 21. *ei*] Goth. ° δέ et καί, deinde *jus* c. codd. ante *viteiþ* ponit. — *ik*] ego, ° gr. omn. — *kanneiþ* — *allata*] ¶ gr. omn.

vi, 22. *ugk*] brevior forma pro *ugkis*, uti *uns* pro *unsis*.

vi, 24. *amen*] amen, ° gr.

Subscript. ° gr.; Goth. c. cod. D.

DU FILIPPISIUM.

1, 14 — ... tans bropre in frauin gatrauandans bandjom meinaim mais gadaursan unagandans vaurd
 15 guþs rodjan. sumai raihtis jah in neipis jah haifstais. sumai þan in godis viljins xristu merjand.
 16, 17 sumai þan in friapvai vitandans þatei du sunjonai aivaggeljons gasatiþs im. iþ þatei us haifstai
 18 xristu merjand. ni sviknaba munandans sik aglons urraisjan bandjom meinaim. wa auk. þandei al-
 laim haidum jappþe inilon jappþe sunjai xristus merjada. jah in þamma fagino akei jah faginoþ du-
 19 ginna. unte vait ei þata mis gagaggiþ du ganistai þairh izvara hida jah andstald ahmins xristaus
 20 iesuis bi usheisnai jah venai meinaim. unte ni in vaihtai gaaiviskoþs vairþa ak in allai trauainai sve
 21 sinteino jah nu mikiljada xristus in leika meinamma jappþe þairh libain jappþe þairh dauþu. aþþan
 22 mis liban xristus ist jah gasviltan gavaurki. iþ jabai liban in leika þata mis akran vaurstvis ist jah
 23 wa þau valjan. ni kann. aþþan dishabaiþs us þaim tvaim þanuh lustu habands andletnan jah miþ
 24, 25 xristau visan. und silu mais batizo ist. aþþan du visan in leika þaurtizo in izvara. jah þata trigg-
 vaba vait þatei visa jah þairhvisa at allaim izvis du izvarai framgahtai jah fahedai galaubeinai iz-
 26, 27 varaizos ei woftuli izvara biauknai in xristau iesu in mis þairh meina qum aftra du izvis. weh þa-
 tainei vairþaba aivaggeljons xristaus usmitaiþ ei jappþe qimau jah gasaiwau izvis jappþe aljaþro gahaus-
 jau bi izvis þatei standiþ in ainamma ahmin ainai saivalaisamana arbaidjandans galaubeinai aivaggel-
 28 jons. jah ni in vaihtai afagidai fram þaim andastaþjam. þatei ist im ustaikneins fralustais iþ izvis ganistais
 29 jah þata fram guþa. izvis fragiban ist faur xristu ni þatainei du immagalaubjan ak jah þatei faur ma
 30, II, 1 vinnan. þo samon haifst habandans. þoei gasaiwiþ in mis jah nu hauseiþ in mis. jabai wo nu gaþraf-
 steino in xristau jabai wo gaþlaihte friapvos jabai wo gamainduþe ahmins jabai wo mildiþo jah ga-
 2 bleiþeino. usfulleiþ meina fahed ei þata samo hugjaiþ þo samon friapva habandans samasaivalai

INTERPRETATIO.

1, 14. — (pluri) mos fratrum in domino confidentes vinculis meis plus audere non-timentes verbum Dei loqui. 15. Alii quidem et propter invidiam et contentionem; alii autem propter bonam voluntatem Christum prædicant, 17. alii autem in charitate scientes, quod ad defensionem evangelii constitutus sum. 16. verum qui e contentione Christum prædicant, non sincere, putantes se afflictiones excitare vinculis meis. 18. Quid enim? dum omnibus modis sive prætextu, sive veritate Christus prædicatur, et in hoc gaudeo, sed etiam gaudere incipio, 19. nam scio, quod hoc mihi convenit ad salutem per vestram precationem et auxilium spiritus Christi Iesu; 20. secundum expectationem et spem meas, nam non in re confusus fio, sed in omni fiducia, uti semper, etiam nunc magnificatus Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. 21. At mihi vivere Christus est et mori lucrum. 22. Verum si vivere in corpore hoc mihi fructus operis est et quid fortasse optem, non novi; 23. at coartatus ex his duobus: tunc cupiditatem habens solvi et cum Christo esse, per multum magis melius est; 24. at ad existendum in carne, magis necessarium propter vos. 25. Et hoc fideliter scio, quod maneo et permaneo apud omnes vos ad vestrum progressum et gaudium fidei vestræ, 26. ut gloriatio vestra crescat in Christo Iesu in me per meum adventum rursus ad vos. 27. Certe solum digne evangelio Christi versemini, ut sive veniam et videam vos, sive aliunde audiam de vobis, quod statis in uno spiritu, una anima simul laborantes fidei evangelii. 28. et non in re deterriti ab his adversariis, quod est iis demonstratio perditionis, verum vobis salutis, et hoc a Deo. 29. Vobis datum est pro Christo non solum ad eum credere, sed etiam quod pro eo pati, 30. hanc eandem contentionem habentes, quam videtis in me et nunc auditis in me. II, 1. Si quæ igitur consolationum in Christo, si quæ solationum charitatis, si quæ communitatum spiritus, si quæ lenitatum et misericordiarum, 2. explete meum gaudium, ut hoc idem cogitetis hanc eandem charitatem habentes, unanimes,

ANNOTATIONES.

Quæ de hac epistola supersunt, omnia in cod. B continentur, quæ etiam in cod. A leguntur, suo loco indicabitur.

Inscript. deest; cæterum nos *filippisium*, non *filippesum*, quam scriptionem aliquis propter gr. φιλιππίσιος expectaverit, edidimus e IV, 15, ubi id nomen proprium legitur.

1, 14. ... *tans*] fragmenta vocis *managistans*, uti explendum esse Cast. recte monet. — *guþs*] Dei, ° gr.

1, 15. *hai stais*] cod. B et Cast. ✕ *haifstais*. — *þan*] Goth. c. cod. d ap. Mi. ° καί.

1, 16. *in*] in, gr. omn. ἐν.

1, 17. *iþ þatei*] verum qui, gr. omn. οἱ δέ; subaudiendum est *sind*, uti infra I, 29. — *aglons*] afflictiones. gr. omn. θλίψιν — *urraisjan*] excitare, gr. ἐπιφέρειν.

1, 18. *þandei*] dum, gr. πλὴν; Goth. c. Vulg. — *duginna*] vid. ad L. VI, 25.

1, 19. *xristaus iesuis*] ° gr. omn.

1, 21. *ist*] est, ° gr., sic vs. seqq.

1, 22. *ist*] vid. ad vs. 21. — *þau*] fortasse, ° gr. omn.

1, 23. *dishabaiþs*] coartatus, gr. omn. συνίχομαι. — *þanuh*] tunc, ° gr. omn., nec sensui est accommodatum; si quis pro articulo haberi nialit, ne sic quidem locus difficultate caret; nam articuli hic usus probari vix potest. — *habands*] Goth. c. codd. ° εἰς. — *silu*] Goth. c. codd. ° γάρ. — *ist*] vid. ad vs. 21.

1, 24. *du visan*] Cast. ✕ jct.

1, 25. *þairhvisa*] permaneo, gr. συμπαραμεινῶ. — *izvaraizos*] vestræ, ° gr. omn.; Goth. c. Syr. et Æthiop. verss. cf. etiam ad Cor. I, VII, 16.

1, 27. *weh*] certe ° gr. omn.; cf. Gal. VI, 12. — *qimau* — *gasaiwau*] veniam — videam, gr. omn. ἐλθῶν—ἰδῶν: cæterum Gothus post *gihausjau* ° τὰ.

1, 28. *afuyidai*] gr. omn. ante in.

1, 29. *init*. Goth. ° ὅτι. — *þatei*] subaudi *ist*, cf. supra Add. ad ¶ I, 16

- 3 samafraþjai. ni vaiht bi haifstai aiþþau lausai baueinai ak in allai haueinai gahugdais anþar anþa-
 4, 5 rana munands sis auhuman. ni þo seinu warjizuh mitondans ak jah þo anþaraize warjizuh. þata auk
 6 fraþjaidau in izvis. þatei jah in xristau iesu. saei in guþaskaunein visands ni vulva rahnida visan sik
 7 8 galeiko guþa. ak sik silban uslausida vlit skalkis nimands in galeikja manne vaurþans jah manaulja
 22 bigitans sve manna. gahaunida sik silban vaurþans ufhausjands attin und — — þatei sve attin barn
 25, 24 miþskalkinoda mis in aivaggeljon. þanuh nu venja sandjan. biþe gasaiwa. wa bi mik ist suns. aþþan
 25 gatraua in frauin þammei jah silba sprauto qima. aþþan þarb munda aipafradeitu broþar jah ga-
 vaurstvan jah gahlaiban meinana iþ izvarana apaustulu jah andbaht þaurftais meinaizos sandjan du
 26, 27 izvis. unte gairnjands vas allaize izvara jah unvunands in þizeci hausideduþ ina siukan. jah auk siuks
 vas newa dauþau skei guþ ina gaarmaida. aþþan ni þatainei ina ak jah mik ei gaurein ana gaurein
 28 ni habau. sniumundos nu insandida ina ei gasaiwandans ina aftra faginof jah ik hlasoza sijau ufmun-
 29 nands wa bi izvis ist. andnimaip nu ina in frauin miþ allai fahedai jah þans svaleikans sverans ha-
 30 baiþ. unte in vaurstvis xristaus und dauþu atnewida ufarmunnonds saivalai seinai ei usfullidedi izvar
 III, 1 gaidv bi mein andbahti. þata anþar broþrjus meinai faginof in frauin þo samona izvis meljan mis
 2 sveþauh ni latei iþ izvis þvastifa. saiwiþ þans hundans saiwiþ þans ubilans vaurstvjans saiwiþ þo
 3 gamaitanon. aþþan veis sijum bimait veis ahmin guþa skalkinondans jah wofandans in xristau iesu

INTERPRETATIO.

idem sentientes; 3. non quidquam secundum contentionem aut inanem exaltationem, sed in omni humili-
 tate mentis alter alterum existimans se altiore; 4. non hæc sua quisque considerantes, sed etiam hæc
 aliorum quisque. 5. Hoc enim sentiatur in vobis, quod etiam in Christo Iesu, 6. qui in divina-forma ex-
 sistens non rapinam ratus-est esse se similiiter Deo, 7. sed se ipsum inanem-fecit, formam servi assumens,
 in similitudine hominum factus 8. et habitus inventus, ut homo; humiliavit se ipsum factus obediens patri
 usque — 22. — quod ut patri filius conservavit mihi in evangelio. 23. Hunc igitur spero mittere, cum video
 quid de me est, statim. 24. At confido in domino, quod etiam ipse cito venio. 25. At necessarium exi-
 stinavi Epafroditum, fratrem et cooperarium et socium meum, verum vestrum apostulum et ministrum
 necessitatis meæ, mittere ad vos. 26. Nam cupidus fuit omnium vestri et mæstus, propter quod audivistis
 eum ægrotare; 27. et enim ægrotus fuit prope mortem, sed Deus ejus misertus-est; at non solum ejus, sed
 etiam mei, ut mærorem super mærorem non habeam. 28. Studiosus nunc misi eum, ut videntes eum
 rursus gaudeatis et ego hilarior sim recordans, quid de vobis est. 29. Excipiatis igitur eum in domino
 cum omni gaudio et hos tales honoratos habeatis; nam propter opus Christi usque-ad mortem propinqua-
 vit, obliviscens animæ suæ, ut expleret vestram inopiam secundum meum ministerium. III, 1. Hoc aliud,
 fratres mei, gaudete in domino; hæc eadem vobis scribere, mihi quidem non molestum, verum vobis securitas.
 2. Videte hos canes, videte hos malos operadores, videte hanc concisionem. 3. At nos sumus circumcisio,

ANNOTATIONES.

II, 3. in allai] in omni, ° gr. omn. — gahugdais] vid. ad Coloss. III, 12. — sis auhuman] ¶ gr. omn.; cæterum de auhuman vid. ad J. xv, 18.

II, 4. warjizuh] sec. Cast. ✕ warwizuh, cæterum gr. ἕναστοι.

II, 5. fraþjaidau] cod. B et Cast. ✕ fraiþjaidau.

II, 6. guþaskaunein] Cast. nec div. edere debebat, nec Ictionis ita comparatæ explicationem conari; cæterum rectius gudaskaunein (cf. gudafaurhts, guda-
 laus, al.) scribendum esse, ille recte annotat, cf. ta-
 men guda J. x, 54 et guþa Gal. iv, 8. — galeiko] similiter, gr. omni. ἴσα; hinc Cast. Excurs. ad h. l. p. 63 sqq. Gothorum arianismum demonstrari posse recte docet; Mssm. Skeir. p. 75 in eo errat, quod galeiks et samaleiks, voces diversæ significationis, nam altera græco ὁμοιος, altera ἴσος respondet, pro synonymis habet; galeiks significationem æqualitatis habere non posse, cognoscitur e Skeir. p. 57, 6, ni ibna nih galeiks (non æqualis, nec similis quidem). XLVI, 17, ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban (non æqualem, sed similem honorem tribuere.)

II, 8. attin] patri, ° gr. omni.; Goth. c. Ambrst.

II, 22. miþskalkinoda] gr. omni. σὺν — εἰδούλευσεν.

II, 23. þanuh] Goth. ° μὲν.

II, 24. þammei] Cast. a librario mendose pro þatei scriptum esse existimans, errat; est enim hic locus in iis ubi Goth. particulæ relativæ ei, cum gr. sola conjunctione ὅτι utantur, pronomen demonstrativum a verbo enuntiatum primarii pendens præfigit; si igitur nunc dicit gatraua þammei, id ponit pro gatraua þamma ei (confido in eo, quod — darauf dass); sic L. xv, 6, faginof miþ mis þammei bigat (ὅτι εἶπον, darüber dass) Mc. iv, 38, niu kara þuk þizeci fraqistnam (ὅτι ἀπολλύμεθα, dessen dass) VII, 18; XVI, 4; J. vi, 5.

II, 25. þarb] sic cod. B et Cast.; Specim. p. 12. ✕ þari, Mssm. Skeir. p. 169 ✕ þarbi. — izvarana] cod. B et Cast. ✕ izvana; veram lectionem Cast. jam ad

Specim. p. 12 indicavit. — apaustulu] sic cod. B pro solito apaustaulu cf. L. vi, 13.

II, 26. in] incipit cod. A. — þizeci] cod. A þize. — ina siukan] eum ægrotare, gr. ὅτι ἠσθένησε.

II, 27. þatainei ina] ¶ gr. omni.

II, 28. sniumundos] quod Cast. annotat, Gothum adverbio positivi gradus pro comparativo græco uti, errat; nam sniumundos est adverbium comparativi gradus, vid. Grim. III, 596, 1, cum adverbium positivi sniumundo sit, vid. Mc. vi, 25 et L. i, 39. — gasaiwandans ina] ° cod. A. — ufmunnands — ist] recordans — est, ° gr. omni., neque in ulla versione aut Patre vestigium hujus additamenti reperimus. Cast. in annotatione ad Specim. h. l. M. ix, 23 et L. i, 3 comparavit, ubi Goth. similia additamenta apposerit; sed nunc de illis locis tacendo illam prioris editionis annotationem ipse improbavisse videtur, idque merito; nam quæ illis locis præter gr. auctoritatem adduntur, eorum est alia ratio.

II, 29. habaiþ] sic recte cod. A. et Cast.; cod. B ✕ haibaiþ.

II, 30. ufarmunnonds] gr. παραβουλεύσμενος. — seinai] suæ, ° gr. — gaidv] sic in codd. legi, non gahiv, uti Cast. in Specim. ediderat, jam Mssm. Skeir. p. 182 indicavit. — mein] meum, objective accipiendum est, gr. omni. πρὸς με.

III, 1. izvis meljan] ¶ gr. omni.

III, 2. þo gamaitanon] Grim. II, 845; IV, 527, falso pro gamait dictum esse censet ab interprete, qui κατατομήν pro participio habuisset, quod ei vix quis crediderit.

III, 3. sijum] cod. A sium. — veis] sec. nos, gr. omni. οἱ. — jah ni] cod. A jan-ni. — gatrauam] confidimus, gr. omni. πεποιθότες; cæterum cod. A gatrauan, quam lectionem Cast. defendi quoque posse autumat.

4 jah ni in leika gatrauam. jah þan ik habands trauain jah in leika. jabai was anþar þugkeiþ trauan in
 5 leika. ik mais. bimait ahtaudogs us knodai israelis kunjis baineiameinis haibraius us haibraium bi
 6 vitoda fareisaius. bi aljana vrakjands aikklesjon. bi garaihtein þizai sei in vitoda ist. visands usfairina.
 7, 8 akei þatei vas mis gavaurki. batuh rabnida in xristaus sleiþa visan. aþþan sveþauh all domja sleiþa
 visan in ufarassaus kunjis iesuis xristaus frauins meinis. in þizei allamma gasleiþiþs im jah domja
 9 smarnos visan allata ei xristau du gavaurkja habau jah bigitaidau in imma ni habands meina garaih-
 10 tein þo us vitoda ak þairh galaubein iesuis xristaus. sei us guþa ist garaihte ana galaubeinai du
 11 kunnan ina jah maht usstassais is jah gamainduþ þulaine is. miþkauriþs vas dauþau is. ei waiva ga-
 12 qimau in usstassai us dauþaim. ni þatei ju andnemjau aiþþau ju garaihts gadomiþs sijau. aþþan ik
 13 afargagga ei gafahau. in þammei gafahans varþ fram xristau. broþrjus ik mik silban ni þau man
 14 gafahan. aþþan ain sveþauh þaim afta ufarmunnonds iþ du þaim þoei saura sind mik ufþandjans bi
 15 mundrein afargagga afar sigislauna þizos iupa laþonais guþs in xristau iesu. sva managai nu sve
 16 sijaima fullavitans. þata hugjaima jah jabai wa aljaleikos hugjiþ. jah þata izvis guþ andhuljiþ. aþþan
 sveþauh du þammei gasnevum ei samo hugjaima jah samo fraþjaima. samon gaggan garaideinai.
 17 miþgaleikondans meinai vairþaiþ broþrjus jah mundoþ izvis þans sva gaggandans svasve ha-
 18 baiþ lrisaht unsis. unte managai gaggand. þanzei ufta qaþ izvis iþ nu jah gretands qiþa þans
 19 sijands galgins xristaus. þizeei andeis vairþiþ fralusts. þize guþ vamba ist jah vulþus in skan-
 20 dai ize. þaiei airþeinaim fraþjand. iþ unsara bauains in himinam ist. þaþroei jah nasjand usbeidam
 21 fraujan iesu xristu. saei inmaideiþ leika hauneivais unsaraizos du ibnaskaunjamma leika vulþaus

INTERPRETATIO.

nos spiritu Deo servientes et gloriantes in Christo Iesu et non in carne confidimus. 4. Et autem ego habens fiduciam etiam in carne, si quis alius putat fidere in carne, ego magis. 5. Circumcisione octiduanus, e gente Israelis, generis Benjaminis, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Fariſæus, 6. secundum æmulationem persequens ecclesiam, secundum justitiam hanc quæ in lege est, existens irreprehensus. 7. Sed quod fuit mihi lucrum, hoc arbitratus sum propter Christum damnatum esse. 8. At tamen omne judico damnatum esse propter abundantiam cognitionis Iesu Christi, domini mei, propter quem omni punitus sum et judico quisquiliis esse omne, ut Christum ad lucrum habeam, 9. et inveniar in eo non habens meam justitiam hanc e lege, sed per fidem Iesu Christi, quæ e Deo est justitia super fidem. 10. ad cognoscendum eum et vim resurrectionis ejus et societatem dolorum ejus; cooneratus sui morte ejus, 11. ut quomodo veniam in resurrectionem e mortuis, 12. non quod jam acceperim aut jam justus judicatus sim, at ego sequor ut capiam in quo captus fui a Christo. 13. Fratres, ego me ipsum non quidem puto capere, 14. at unum quidem horum retro obliviscens, verum ad hæc quæ ante sunt, me extendens secundum scopum sequor post præmium hujus superne vocationis Dei in Christo Iesu. 15. Tam multi igitur quam simus perfecti, hoc sentiamus, et si quid aliter sentitis, etiam hoc vobis Deus revelat. 16. At tamen, ad quod pervenimus, ut idem sentiamus et idem cogitemus, eadam ire regula. 17. Coimitatores mei fiatis, fratres, et observate vobis hos sic cunctes, sicut habetis exemplum nos. 18. Nam multi eunt, quos sæpe dixi vobis, verum nunc etiam flens dico hos osores crucis Christi, 19. quorum finis sit perditio; horum Deus venter est et gloria in dedecore eorum, qui terrestria cogitant; 20. verum nostra habitatio in cœlis est, unde etiam servatorem exspectamus dominum Iesum Christum, 21. qui immutat corpus humilitatis nostræ ad conforma-

ANNOTATIONES.

III, 5. *bimait*] accusativi græco more, sed h. l. contra gr. auctoritatem positi, nunc novum genus (vid. ad Eph. vi, 14) habemus; gr. περιτομή, pro quo credi Goth. περιτομή nominativum cum Patribus græcis legisse, *ahtaudogs* adjectivum genere masculinum vetat. Cæterum pro *bimaimait*, cujus emendationis laudatorem certo habebit neminem. — *anþar þugkeiþ*] ¶ gr.

III, 5. *baineiameinis*] cod. A *bainiameinis*.

III, 6. *usfairina*] sic codd., aliis locis est *unfairina*, vid. Coloss. i, 22; Thess. i, iii, 13; v, 23; de permutatione litterarum *n* et *s* diximus ad M. vii, 25.

III, 7. *gavaurki*] lucrum, gr. omn. κέρδη. — *visan*] esse, ° gr. omn.

III, 8. *aþþan sveþauh*] Goth. c. codd. ° μὲν οὖν. — *all domja*] ¶ gr. omn. — *kunþjis*] sic codd.; Specim. ✕ *kunþjos*. — *iesuis xristaus*] ¶ cod. A c. gr. omn., sic vs. seq. — *allata*] omne, ° gr. omn. — *xristau*] pro *xristu*, vid. ad Mc. vii, 32.

III, 9. *þo*] cod. A pronomen h. l. omissum post *ak* inserit. — *iesuis xristaus*] ¶ cod. A, cæterum *iesuis* ° gr.; Goth. c. codd. b e 4 ap. Mi.

III, 10. *gamainduþ*] Cast. Specim. ✕ *gamaindaiþ*. — *miþkauriþs*] cooneratus, gr. συμμορφούμενος. — *vas*] sui, ° gr. omn.

III, 11. *waiva*] sic codd.; Specim. ✕ *wa sva*. — *us*] e, ° gr.

III, 12. *garaihts gadomiþs sijau*] justus judicatus sim, gr. τετελείωμαι. — *ik*] ego, ° cod. A c. gr. omn. — *ei*] Goth. c. codd. ° καί. — *gafahau*] sic cod. A; cod. B et Cast. ✕ *gafahan*. — *þammei*] Goth. c. codd. ° καί.

III, 15. *þau*] quidem, ° gr. omn.; cod. A *nauh* c. codd. iis qui οὐπω legunt.

III, 11. *afta*] sic codd., non *astra*, uti Mssm. Skeir. p. 182 in iis scriptum esse dicit.

III, 15. *sijaima*] simus, ° gr. omn. — *wa*] addimus e cod. A, cum gr. omn. habeant; abesse tamen etiam poterat, vid. ad M. xxv, 40. — *izvis guþ*] ¶ gr. omn. — *andhuljiþ*] sic in cod. A quamquam oblitterato scriptum fuisse videtur, uti textus (ἀποκαλύψει) postulat pro *andhugjiþ*, lectione codicis B sine dubio falsa.

III, 16. *ei* — *fraþjaima*] ut — cogitemus, ° gr.; cæterum vid. ad Cor. i, ix, 25. — *samon* — *garai-deinai*] hæc in cod. B (non A, uti Cast. adnotat) et apud Cast. omissa e cod. A hic posuimus; gr. ° *garaideinai*.

III, 17. *miþgaleikondans meinai*] vid. ad Cor. i, xi, 1. — *jah mundoþ*] cod. A *jam-mundoþ*.

III, 19. *þizeei*] cod. A *þizeiei*. — *vairþiþ*] sit, ° gr. omn. — *þize*] sic cod. B; cod. A et Cast. c. gr. omn. *þizeei* (quorum). — *ist*] est, ° gr. omn. — *vulþus*] cod. A *vulþaus*, vid. ad Mc. vii, 32.

III, 21. *leika*] pr. veremur, si Cast. recte legit, ne

- 19, 1 seinis bi vaurstva. unte mag jah ufhnaiujan sis alla. svæi nu broþrjus meinai liubans jah
 2 lustusamans. faheþs jah vaiþs meus sva standiþ in frauin. aiodian bidja jah syntykein
 3 bidja þata samo fraþjan in frauin. jai jah þuk valiso bidja gajuko niþais þos þozei miþarbaididedun
 mis in aivaggeljon miþ klemaintau jah anþaraim gavaurstvam meinaim. þizeei namna sind in bo-
 4, 5 kom libainais. nunu nu faginoþ in frauin sinteino. aftra qiþa faginoþ. anavilje izvara kunþa siai
 6 allaim mannam. frauja newa ist. ni vaihtai mairnaiþ ak in allai bidai jah aihtronai miþ aviliudam
 7 bidos izvaros kunþos sijaina at guþa. jah gavairþi guþs. þatei usarist all ahanc. fastaiþ hairtona jah
 8 leika izvara in xristau iesu. þata anþar broþrjus þiswah þatei ist sunjein þiswah þatei gariud
 þiswah þatei garaiht þiswah þatei veih þiswah þatei liubaleik þiswah þatei vilameri. jabai wo go-
 9 deino. jabai wo hazeino. þata mitoþ. þatei jah galaisideduþ izvis jah ganemuþ jah gahausideduþ
 10 jah gasewuþ in mis. þata taujaiþ jah guþ gavairþeis sijai miþ izvis. aþþan faginoda in frauin miki-
 laba. unte ju wan gapaihuþ du saur mik fraþjan. ana þammei jah froþuþ aþþan anolatidai vaur-
 11 12 þuþ. ni þatei bi þarbai qiþau. unte ik galaisida mik. in þaimei im ganohiþs visan. lais jah haunjan
 mik lais jah ufarassu haban. in allamma jah in allaim usþroþiþs im jah sads vairþan jah gredags
 13, 14 jah ufarassau haban jah þarbos þulan. all mag in þamma insvinþjandin mik xristau. aþþan sve-
 15 þauh vaifa gatavideduþ gamainja briggandans meina aglon. aþþan vituþ jah jus filippisius þatei in
 anastodeinai aivaggeljons þan usiddja af makidonai. ni ainnohun aikklésjono mis gamainida in
 16 raþjon gibos jah andanemis alja jus ainai. unte jah in þaissalauneikai jah ainamma sinþa jah tvaim
 17 andavizn mis insandideduþ. ni þatei gasokjau giba ak gasokja ak... —

INTERPRETATIO.

tum corpori gloriæ suæ, secundum opus; nam potest etiam subicere sibi omnia. iv, 1. Itaque igitur, fratres
 mei cari et desiderati, gaudium et corona mea, sic state in domino. 2. Eodian rogo et Syntycein
 rogo hoc ipsum cogitare in domino; 3. sane etiam te, optate, rogo, socie, juva has quæ collaboraverunt
 mihi in evangelio cum Clemente et aliis operatoribus meis, quorum nomina sunt in libris vitæ. 4. Itaque
 nunc gaudete in domino semper, iterum dico, gaudete! 5. Modestia vestra cognita sit omnibus hominibus,
 dominus prope est. 6. Non rem curetis, sed in omni prece et rogatione cum gratiis preces vestræ cognitæ
 sint apud Deum, 7. et pax Dei, quæ superat omne mentium, servat corda et corpora vestra in Christo
 Iesu. 8. Hoc aliud, fratres, omne quod est verum, omne quod verecundum, omne quod justum, omne
 quod sanctum, omne quod jucundum, omne quod laudabile, si quæ bonitatum, si quæ laudum, hoc cogi-
 tate; 9. quod etiam docuistis vos et accepistis et audivistis et vidistis in me, hoc faciatis et Deus pacis sit
 cum vobis. 10. At gavisus-sum in domino valde, nam jam aliquando crevistis ad pro me cogitandum; in
 quo etiam cogitastis, at occupati fuistis. 11. Non quod secundum inopiam dicam, nam ego docui me, in
 quibus sum, sufficiens esse; 12. scio etiam humiliare me, scio etiam abundantiam habere; in omni et
 in omnibus iniuriatus sum: et satur fieri et famelicus et abundantiam habere, et inopiam pati, 13. omne
 possum in hoc corroboranti me Christo. 14. At tamen bene fecistis communem reddentes meam afflictionem.
 15. At scitis etiam vos, Philippisii, quod in initio evangelii, cum exii a Macedonia, non ulla ecclesiarum mihi
 communicavit in ratione domi et accepti, nisi vos soli. 16. Nam etiam in Thessalonice et una vice et duabus
 com meatum mihi misistis, 17. non quod quæram donum, sed quæro fructum.

ANNOTATIONES.

librarii mendo pro *leik* accusativo, quem postulat
 verbi *inmaidjan* constructio, sit scriptum. — *du ib-*
naskaunjamma leika] hæc verba ita construuntur, ut
leika ab *ibnaskaunjamma* pendeat, non cum eo sit
 conjungendum; *du ibnaskaunjamma* enim prædicati
 loco ponitur, quod *du* præpositione addita sæpissime
 indicari notum est; neque ita, uti Cast. voluit, Go-
 thum *εις σύμμορφον* legere opus est opinari, legit ille
 potius, uti vulgo editur. — *vulþaus*] sic cod. A et
 Cast.; cod. B ✕ *vusþaus*.

iv, 1. *nu*] igitur, ° gr. omn. — *frauin*] Goth. °
ἀγαπητοί.

iv, 2. *aiodian*] scribendum fuit *aivaudian* ad red-
 dendum *Εὐδοκίαν*, cf. *aivaxaristia*, *aivlauqia*, *paraskaive*,
 all.; at cf. *agustus* pro *avgustus*; nec desunt verba in
 quibus o breve Gothus per o, quod ω longo respon-
 dere solet, etiam exprimit; fortasse in ejus libro
Εὐδοκίαν scriptum fuit, quod quidem in aliis factum
 esse videmus. — *jah*] cod. A *jas*

iv, 3. *bidja*] gr. omn. ante *jah*. — *valiso* — *gajuko*]
 [gr. — *miþarbaididedun mis*] gr. omn. post *aivag-*
geljon. — *miþ*] Goth. c. codd. ° *zai*. — *klemaintau*]
 cod. A *klaimaintau*, citra solitam η vocalem reddendi
 consuetudinem, vid. ad M. viii, 28; cæterum Cast.
 ✕ *klemaintaii* et *klaimaintaii*. — *sind*] sunt, ° gr.
 omn.

iv, 4. *nunu nu*] itaque nunc, ° gr. omn.; cæterum

alteram harum particularum librarii incuria abun-
 dare suspicamur.

iv, 5. *anavilje*] sic codd. pro *anaviljei*, vid. ad L.
 x, 5. — *siai*] cod. A (?) *sijai*. — *ist*] est, ° gr.
 omn.

iv, 6. *allai*] quasi Goth. legit *πάση; εν παντι* esse
 debebat in *allamma*. — *aihtronai*] Cast. ✕ *aihtkonai*.
aviliudam] gratiis, gr. omn. *εὐχαριστίας*, singulari
 numero.

iv, 7. *ufarist*] desinit cod. A. — *hairtona*] Goth.
 ° *ἰμῶν*. — *leika*] corpora, gr. *νοήματα*.

iv, 8. *veih*] sanctum, Goth. c. verss. latt. *ζγια* pro
ἀγνά legisse videtur. — *godeino*¹ Goth. c. verss.
 ° *zai*.

iv, 9. *gavairþeis*] vid. ad L. i, 23.

iv, 10. *du*] ad *fraþjan* pertinet, vid. ad Rom.
 xi, 11.

iv, 12. *ufarassau*] pro *ufarassu*, vid. supra et cf. ad
 Mc. vii, 32.

iv, 13. *xristau*] Christo, ° gr.

iv, 14. *gamainja briggandans*] Cast. ✕ jct.

iv, 15. *ainnohun*] sic cod. B et Cast. falso pro
ainohun, vid. ad Gal. v, 15. — *aikklesjono mis*] [gr.
 omn.

iv, 16. *tvaim*] Goth. c. codd. ° *εις*.

iv, 17. *ak...*] fragmentum vocis *akran*, uti Cas
 recte explevit.

DU KAULAUSSAIM.

1, 6, 7 — in sunjai. svasve ganemuþ af aipafrin þamma liubin gaskalkja unsaramma. saei ist triggva faur
 8, 9 izvis andbahts xristaus iesuis. saei jah gakannida uns izvara friapva in ahmin. dupþe jah veis
 fram þamma daga ei hausidedum ni weilaidedum saur izvis bidjandans jah aihtrondans ei fullnaip
 10 kunþjis viljins is in allai handugein jah frodein ahmeinai. ei gaggaiþ vairþaba frauþins in allamma
 11 þatei galeikai. in allamma vaurstve godaize akran bairandans in ufkunþja guþs in allai mahtai
 12 gasvinþidai bi mahtai vulþaus is in allai usþulainai jah usbeisnai miþ sahedai aviliudondans attin
 13 saei laþoda izvis du dailai hlautis veihaize in liuhada. saei galausida izvis us valdufnja riqizis jah
 14 atnam in þiudangardja sunaus friapvos seinaios. in þammei habam saurbauht fralet fravaurhte.
 15, 16 saei ist frisahts guþs ungasaiwanis frumabaur allaizos gaskaftais. unte in imma gaskapana vaurþun
 alla in himina jah ana airþai þo gasaiwanona jah þo ungasaiwanona jaþþe sitlos jaþþe frauþinassjus
 17 jaþþe reikja jaþþe valdufnja. alla þairh ina jah in imma gaskapana sind. jah is ist saura allaim
 18 jah alla in imma ussatida sind. jah is ist haubiþ leikis aikklesjons. saei ist anastodeins frumabaur
 19, 20 us dauþaim ei sijal in allaim is frumadein habands. unte in imma galeikaida alla fullon bauan jah
 þairh ina gafriþon alla in imma gavairþi taujands þairh bloþ galgins is þairh ina jaþþe þo ana airþai
 21 jaþþe þo ana himinam. jah izvis simle visandans framapidans jah sijands gahugðai in vaurstvam ubilaim.
 22 iþ nu gafriþodai in leika mammons is þairh dauþu du atsatjan izvis veihans jah unvammans jah unfairi-
 23 nans saura imma. jabai sveþauh þairhvisiþ in galaubeinai gaþvastidai jah gatulgidai jah ni afvagidai af
 venai aivaggeljons þoei hausideduþ sei merida ist in alla gaskaft þo uf himina. þizozei varþ ik pavlus
 24 andbahts. nu fagino in þaimei vinna faur izvis jah usfullja gaidva aglono xristaus in leika mei-

INTERPRETATIO. AD COLOSSENSES.

1, 6. — in veritate; 7. sicut accepistis ab Epafra, hoc dilecto conservitio nostro, qui est fidus pro vobis minister Christi Iesu, 8. qui etiam notificavit nobis vestrum amorem in spiritu; 9. ideo etiam nos ab hoc die quo audivimus, non cessavimus pro vobis orantes et precantes, ut impleamini cognitione voluntatis ejus in omni sapientia et prudentia spirituali, 10. ut eatis digne domino in omni quod placeat, in omni operum honorum fructum ferentes in scientia Dei, 11. in omni potentia corroborati secundum potentiam gloriæ ejus, in omni patientia et longanimitate cum gaudio, 12. gratias-agentes Patri, qui vocavit vos ad partem sortis sanctorum in luce, 13. qui liberavit vos e potestate tenebrarum et accepit in regnum filii amoris sui, 14. in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, 15. qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. 16. Nam in eo creata fuerunt omnia in cælo et super terram, hæc visibilia et hæc invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive regna, sive potestates, omnia per eum et in eo creata sunt. 17. Et is est ante omnia et omnia in eo composita sunt, 18. et is est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus e mortuis, ut sit in omnibus is primatum tenens. 19. Nam in eo placuit omnem plenitudinem habitare, 20. et per eum reconciliare omnia in eo, pacem faciens per sanguinem crucis ejus per eum, sive hæc super terram, sive hæc super cælos. 21. Et vos quondam existentes alienatos et inimicos sensu in operibus malis, 22. verum nunc reconciliati in corpore carnis ejus per mortem ad exhibendum vos sanctos et immaculatos et inculpato ante eum; 23. si quidem permanetis in fide firmati et stabiliti et non moti a spe evangelii, quod audivistis, quod prædicatum est in omnem creaturam hanc sub cælo, cujus factus-sum ego Pavlus minister. 24. Nunc gaudeo in quibus patior pro vobis et expleo quæ desunt afflictionum Christi in

ANNOTATIONES.

1, 6. in sunjai] incipit cod. B.
 1, 7. svasve] Goth. c. codd. ° καί. — iesuis] ° gr. omn.; Goth. c. Vulg.
 1, 9. þamma daga ei] sic pro þammei daga (ἡς ἡμέρας), uti loquitur Cor. I, II, 23; Gal. v, 1; vid. tamen ad L. I, 20.
 1, 10. ei gaggaiþ] ut eatis, gr. omn. περιπατήσαι (ὁμᾶς), cf. IV, 6. — vairþaba] incipit cod. A. — bairandans] Goth. ° καὶ ἀξιομένοι. — in] tert. in, ° gr.
 1, 12. saei laþoda] qui vocavit, gr. ἐκωνόσαντι. — izvis] vos, gr. ἡμᾶς. — liuhada] Cast. ✕ liuhadai.
 1, 13. izvis] vos, gr. ἡμᾶς.
 1, 14. fravaurhte] cod. B et Cast. ✕ fravaurte, cf. ad M. v, 15; codex A h. l. oblitteratus est.
 1, 15. ungasaiwanis] sic (pro usitatore ungasaiwanis, vid. Cor. II, IV, 4) in cod. B; cod. A plane deleticius est. CAST.
 1, 16. himina] cælo, cod. A c. gr. omn. præter h. ap. Mi. himinam (coelis); cæterum Goth. etiam τὰ

cum codd. omisise videtur. — jah þo] cod. A jaþþo.

1, 20. imma] eo, Goth. c. verss. latt. αὐτόν pro αὐτόν legisse videtur, sic vs. 22. — ana] sec. super, Goth. c. codd. ἐπί legit.

1, 21. nu] vid. ad Rom. VII, 6. — gafriþodai] reconciliati, gr. ἀποκατήλλαξεν.

1, 22. mammons] carnis, sic Castillionæo in cod. B scriptum esse videtur; cod. A h. l. adeo est exesus, ut inde alterius lectionem confirmare non ausus sit. Cum Cor. I, VIII, 13 κρέας, verbum cognatæ significationis, per mimz translatus sit, codd. acritus inspicienti aut h. l. aut Corinth. I. I. lectionem erutum iri speramus, quæ verba forma sibi similia exhibebit. — is] vid. ad vs. 20.

1, 23. in] pr. in, ° gr. — gaþvastidai — gatulgidai] † cod. A.

1, 24. usfullja] expleo, Goth. c. codd. ἀναπληρῶ pro ἀναπληρῶ legisse videtur. — gaidva] Cast. ✕ qaidvl.

25 namma faur leuk is. þatei ist aikklesjo. þizozei varþ ik andbalts bi ragina guþs. þatei giban ist mis
 26 in izvis du usfulljan vaurd guþs. runa sei gafulgina vas fram aivam jah fram aldim iþ nu gasvikun-
 27 þida varþ þaim veiham is. þaimei vilda guþ gakannjan gabein vulþaus þizos runos in þiudom. þatei
 28 ist xristus in izvis vens vulþaus. þanei veis gateiham talzjandans all manne jah laisjandans all
 29 manne in allai handugein ei atsatjaima all manne fullavitan in xristau iesu. du þammei arbaidja us-
 11, 11 daudjands bi vaurstva sei inna usvaurkeiþ in mis in mahtai. — — fravaurhte leukis in himaita xri-
 12 staus. miþganavistrodai imma in daupeinai. in þizaiei jah miþurrisuþ þairh galaubein vaurstvis
 13 guþs. saei urraisida ina us dauþaim. jah izvis dauþans visandans missadedim jah unbimaita leukis
 14 izvaris miþgaqivida miþ imma fragibands uns allos missadedins. afsvairbands þos ana uns vadjabo-
 kos raginam seinaim. þatei vas andaneifo uns jah þata usnam us midumai ganaglunds ita du gal-
 15 gin. andhamonds sik leika reikja jah valdusnja gatarhida balþaba gablaupjands þo bairhtaba in sis.
 16 ni manna nu izvis bidomjai in mata aiþþau in dragka aiþþau in dailai dagis dulþais aiþþau fulliþe
 17, 18 aiþþau sabbatum. þatei ist skadus þize anavairþane iþ leuk xristaus. ni washun izvis gajukai viljands
 in hauneinai jah blotinassau aggile. þatei ni saw ushafjands sik svare usblesans fram fraþja leukis
 19 seinis jah ni habands haubiþ. us þammei all leuk þairh gavissins jah gabindos auknando jah þei-
 20 hando vahseiþ du vahstau guþs. jabai gasvultuþ miþ xristau af stabim þis fairwaus. wa þanaseiþs
 21, 22 sve qivai in þamma fairwau urrediþ. ni teikais ni atsnarpjais ni kausjais. þatei ist all du riurein.
 23 þairh þatei is brukjaidau bi anabusnim jah laiseinim manne. þoei sind sveþauh vaurd habandona
 handugeins þuhtaus in fastubnja jah hauneinai hairtins jah unfreideinai leukis ni in sveriþo wizai du

• INTERPRETATIO.

carne mea pro corpore ejus, quod est ecclesia, 25. cujus factus-sum ego minister secundum constitutio-
 nem Dei, quæ data est mihi in vos ad explendum verbum Dei; 26. mysterium, quod absconditum fuit a sæ-
 culis et ab ætatibus, verum nunc manifestatum fuit his sanctis ejus, 27. quibus voluit Deus notificare divitias
 gloriæ hujus mysterii in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriæ, 28. quem nos prædicamus
 admonentes omne hominum et docentes omne hominum in omni sapientia, ut exhibeamus omne hominum
 perfectum in Christo Iesu, 29. ad quod laboro certans secundum opus, quod intus operatur in me in
 virtute. 11, 11. — peccatorum carnis in circumcisione Christi. 12. Consepulti ei in baptismo, in quo
 etiam consurrexistis per fidem operis Dei, qui suscitavit eum e mortuis, 13. et vos mortuos existentes delictis et
 præputio carnis vestræ convivificavit cum eo, ignoscens nobis omnia delicta, 14. obliterans hæc de vobis chi-
 rographa decretis suis, quod fuit contrarium nobis, et hoc tulit e medio, affigens id ad crucem, 15. exuens
 se carne regna et potestates defamavit audacter abrogans hæc palam in se. 16. Ne homo nunc vos
 iudicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi aut pleniluniorum aut sabbatis, 17. quod est umbra
 horum futurorum, verum corpus Christi. 18. Ne quisquam vos palma-fraudet volens in humilitate
 et cultu angelorum, quod non vidit extollens se frustra inflatus a mente carnis suæ 19. et non ha-
 bens caput, ex quo omne corpus per nexus et ligaturas auctum et alitum crescit ad incrementum
 Dei. 20. Si mortui-estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid amplius ut vivi in hoc mundo
 decernitis? 21. Ne tangas, ne adedas, ne gustes, 22. quod est omne ad corruptionem, per quod id
 adhibeatur secundum præcepta et doctrinas hominum, 23. quæ sunt quidem rationem habentia sapientiæ

ANNOTATIONES.

1, 26. nu] vid. ad Rom. vii, 6.
 1, 27. gabein] divitias, gr. τῆς ὀψιλότητος. — þatei] quod, gr. ὅς.
 1, 28. iesu] Iesu, ° gr.
 1, 29. þammei] Goth. καί. — bi] desinit cod. B. — vaurstvi] Goth. ° αὐτοῦ. — inna usvaurkeiþ] sic e certa conjectura edidimus; Cast. postquam edidit innuna vaurkeiþ, iterum inspecto codice innu... svaurkeiþ scriptum esse ei videtur, quamquam locus oblitteratus sit. Usvaurkjan enim pro simplici vaurkjan etiam Eph. vi, 15 invenitur; deinde innuna, quod superstites reliquæ suadeant et quod ab Cast. Rom. vii, 22; Cor. ii, iv, 16, et Eph. iii, 16 editum est, propterea in textu non posuimus, quia, uti Grim. W. J. Lxx. p. 31 loco epistolæ ad Ephesios divina conjectura invenit, non sic, sed innuna (interior) in codd. legitur; neque igitur innuna adverbii forma esse potest, sed inna vel inna, quod Grim. omisit, qui l. l. Cor. ii, iv, 16 sa innuna sibi probavit et eodem modo dictum esse existimavit, quo quod sequitur sa utana. — mahtai] desinit cod. A.
 11, 11. fravaurhte] peccatorum, ° gr.; pergit cod. B.
 11, 13. visandans] Goth. c. codd. ° ἐν. — miþgaqivida] Goth. c. codd. ° ὑμᾶς.
 11, 14. ana] cod. B. ✕ ama. — seinaim] suis, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. — þatei vas] expectavimus þozei vesun propter vadjavokos; cum Goth. græca ὁ ἦν ὑπεραντίον ad præcedens χειρόγραφον referenda esse, non satis diligenter reputavisset, ei græci textus imitatio nunc erroris sui causa fuit; idque ei non

semel tantum accidit. — usnam] cod. B et Cast. ✕ usman. — galgin] cod. B per compendium ggin exaratum habet.

11, 13. leika] carne, ° gr., qui habent (σάρκα), omittunt τὰς ἀρχάς et eorum ratio verba conjungendi prorsus alia est, uti e versione latina nostra cognosci potest; c. Goth. vers. Syr. et Patr. latt. conspirant. — gablaupjands þo bairhtaba] abrogans hæc palam, gr. omn. θριαμβεύσας αὐτούς; αὐτάς c. Goth. cod. k ap. Mi. legit.

11, 16. dagis] diei, ° gr. omn. — fulliþe] pleniluniorum, gr. omn. νοσηνίας; cum et novilunia et plenilunia Germanis sacra haberentur tempora (cf. Tacit. German. 11, Cæs. de Bell. Gall. 1, 50. Grim. deutsche Mythol. p. 404 sqq.), mirari aliquis potest, cur interpres nunc contra græci textus auctoritatem plenilunia posuerit; sed inde plenilunia noviluniis solemnia fuisse discimus, quod ipsum etiam apud Saxones fuisse Beda de temporum ratione cap. 13 indicat. — sabbatum] sabbatis, gr. omn. σαββάτων vel σαββάτω.

11, 20. þis] cod. A pergit. — þanaseiþs] adhuc, ° gr. omn.; Goth. c. vers. Arm. Vulg. et Patr. latt.

11, 21. ni] sec et tert., cod. A nih. — atsnarpjais — kausjais] ¶ gr. omn.

11, 22. laiseinim] sic codd.; Cast. ✕ laisenim.

11, 23. sveþauh vaurd] ¶ gr. omn. — þuhtaus] opinionis, ° gr., omn.; Goth. hoc additamento per-versam vel ineptam sapientiam indicare voluisse vi-

III, 1 soþa leikis. jabai nu miþurrisuþ xristau. þoei iupa sind sokeiþ. þarei xristus ist in taihsvai guþs si-
 2, 3 tands. þaime iupa sind fraþjaiþ ni þaim þoei ana airþai sind. unte gadauþnodeduþ jah libains izvara
 4 gafulgina ist miþ xristau in guþa. þan xristus svikunþs vairþiþ libains izvara. þanuh jah jus bairhtai
 5 vairþiþ miþ imma in vulþau. dauþeiþ nu liþuns izvarans þans þaici sind ana airþai horinassu
 6 unhrainein vinnon lustu ubilana jah faihugeironi. sei ist galiugagude skalkinassus. þairh þoei qimiþ
 7, 8 hatis guþs ana sunum ungalaubeinai. in þaime jah jus iddeduþ simle. þan libaideduþ in þaim. iþ
 nu aflageiþ jah jus þo alla hatis þvairhein unselein anaqiss aglaitivaurdein. us munþa izvaramma ni
 9, 10 usgaggai. ni liugaiþ izvis misso afslauptandans izvis þana fairnjan mannan miþ tojam is jah gaha-
 11 moþ niujamma þamma ananividin du ufkunþja bi frisahtai þis saei gaskof ina. þarei nist kreks jah
 iudaius. bimait jah faurafilli. barbarus jah skyþus. skalks jah freis. ak alla jah in allaim xristus.
 12 gahamoþ izvis nu sve gavalisai guþs veihans jah valisans brusts bleiþein armahairtein selein haunein
 13 a... qairrein usbeisnein. þulandans izvis misso jah fragibandans silbans. jabai was viþra wana habai
 14 fairina svasve jah xristus fragaf izvis sva jah jus taujaiþ. aþþan usar alla friapva. sei ist gabindi
 15 ustauhtais. jah gavairþi guþs svignjaiþ in hairtam izvaraim. in þammei jah laþodai vesuþ in ai-
 16 namma leika jah aviliudondans vairþaiþ. vaurd xristaus bauai in izvis gabigaba. in allai handugein
 jah frodein ahmeinai laisjandans jah talzjandans izvis silbans psalmom hazeinim saggvim
 17 ahmeinaim in anstai siggvandans in hairtam izvaraim frauin. all þiswah þatei taujaiþ in
 vaurda aiþþau in vaurstva. all in namin frauins iesuis aviliudondans guþa attin þairh
 18, 19 ina. jus qinons ufhausjaiþ vairam izvaraim sve gaqimiþ in frauin. vairos frijoþ qenins

INTERPRETATIO.

opinionis in observatione et humilitate cordis et non-temperatione corporis, non in honore aliquo ad sa-
 turitatem carnis. III, 1. Si igitur consurrexistis Christo, quæ supra sunt, quærite, ubi Christus est in dextra
 Dei sedens; 2. quæ supra sunt, cogitate, non hæc quæ super terram sunt, 3. nam mortui-estis et vita
 vestra abscondita est cum Christo in Deo. 4. Cum Christus manifestus sit, vita vestra, tunc etiam vos ma-
 nifesti sitis cum eo in gloria. 5. Occidite igitur membra vestra hæc, quæ sunt super terram adulterium,
 impuritatem, libidinem, cupiditatem malam et avaritiam, quæ est idolorum servitus; 6. per quæ venit ira
 Dei super filios incredulitatis, 7. in quibus etiam vos ivistis olim, cum vixistis in his. 8. Verum nunc de-
 ponite etiam vos hæc omnia: iram, animositatem, improbitatem, convicium, impudicum-sermonem; ex ore
 vestro ne exeat. 9. Ne mentiamini vobis invicem, exuentes vobis hunc antiquum hominem cum factis ejus
 10. et vestite novo, hoc renovato ad cognitionem secundum imaginem hujus, qui creavit eum. 11. Ubi
 non-est Græcus et Iudæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scythus, servus et liber, sed omnia
 et in omnibus Christus. 12. Induite vobis igitur, ut electi Dei sancti et electi, viscera, commiserationem,
 misericordiam, probitatem, humilitatem m(entis), mansuetudinem, patientiam, 13. tolerantes vos invicem et
 condonantes ipsi; si quis adversus quem habeat querelam, sicut etiam Christus condonavit vobis, sic etiam
 vos faciatis. 14. At super omnia amorem, qui est vinculum perfectionis, 15. et pax Dei exsultet in
 cordibus vestris, in quo etiam vocati fuistis in uno corpore et grati statis; 16. verbum Christi
 habitet in vobis largiter, in omni sapientia et prudentia spirituali docentes et admonentes vos
 ipsos psalmis, laudibus, cantibus spiritualibus in gratia canentes in cordibus vestris domino. 17.
 Omne quodcumque quod faciatis in verbo aut in opere, omne in nomine domini Iesu gratificantes
 Deo patri per eum. 18. Vos uxores, pareatis viris vestris, ut convenit in domino; 19. viri, amate

ANNOTATIONES.

detur. — *fastubnja*] observatione, gr. ἐθελοθρησκεία.
 — *hairtins*] cordis, ° gr.; sunt quidem codd., qui τοῦ
 νοῦς addant, sed vid. ad III, 12. — *unfreideinai*] sic
 cod. A; cod. B et Cast. ✕ *unfreidei*, vid. ad Rom.
 IX, 30.

III, 1. *þarei*] cod. A *þar* (ibi).

III, 4. *izvara*] vestra, gr. ἡμῶν. — *þanuh*] sic
 codd., nec B *þannu*, nec A *þannuh*, uti Cast.
 edidit et adnotavit. — *miþ imma*] gr. ante *bairh-*
tai.

III, 5. *horinassu*] cod. A *norinassau*, vid. ad Mc. VII,
 32. — *vinnon*] cod. A *vinna*. — *ubilana*] sic recte
 cod. A; cod. B ✕ *ubila* — *sei*] vid. ad Tim. I, VI,
 10.

III, 8. *nu*] vid. ad Rom. VII, 6. — *izvaramma*] desi-
 nit cod. A. — *ni usgaggai*] ne exeat, ° gr. omn.
 præter cod. G. Goth. conspirat cum loco parallelo
 Eph. IV, 29.

III, 10. *gahamoþ*] vestite, gr. omn. ἐνδυσά-
 μενοι.

III, 11. *jah*] tert. et quart. et, ° gr.

III, 12. *bleiþein*] commiserationem, gr. omn. οἰκ-
 τημοῦ vel οἰκτιρῶν; quod deinde Goth. *armahairtein*
 (u. *isericordiam*) addit, ° gr. omn. et glossam ad ver-
 bum *bleiþein* in textum illatam esse judicamus. —
a...] præter hanc litteram Cast. propter lituram
 membranæ nihil conspiciere potuit; in adnotatione
ahins supplendum esse suspiciens, verum tetigisse

nobis videtur, nam sic ταπεινοφροσύνη etiam Philip.
 II, 3 per *hauneins gahugdais* et supra II, 23 per *hau-*
neins hairtins convertitur, quorum altero loco codd.
 τοῦ νοῦς additum habent, cui voci, aut si Gothus non
 legit, ejus sensui optime respondet, uti *gahugds* et
hairto, sic *aha*, vid. Philipp. IV, 7; Tit. I, 15.

III, 13. *viþra*] Cast. ✕ *viþka*. — *taujaiþ*] faciatis,
 ° gr.

III, 14. *alla*] Goth. ° τούτοις.

III, 15. *guþs*] Dei, gr. Χριστοῦ. — *svignjaiþ*] vid. ad
 Thessal. I, IV, 14.

III, 16. *jah frodein ahmeinai*] et prudentia spiri-
 tuali, ° omn. gr. et verss.; efficitur hoc additamento,
 nisi ex alio loco huc translatum est, amplificatio no-
 tionis, cujus figuræ exempla ad Cor. I, IX, 25 colle-
 gimus; *ahmeinai* autem h. l. Goth. ex eodem fonte
 hausisse videtur, unde I, 28 codd. græci et verss.,
 quibuscum Goth. fere semper consentire solet, πνευ-
 ματικῇ duxerunt. — *psalmom*] Goth. c. codd. et h. l.
 et ante *saggvam* ° καὶ — *saggvim*] sic cod. B Cast. ✕
saggvam, sed postea *saggvim* Add. p. 70. — *frauin*]
 domino, gr. θεῷ.

III, 17. init. et deinde post *guþa* Goth. c. codd.
 ° καὶ.

III, 18. *jus*] vos, vid. ad L. VI, 20. — *izvaraim*] ve-
 stris, ° gr., cf. ad Cor. I, VII, 16.

III, 19. *izvaros*] vestras, ° gr.

20 izvaros jah ni sijaiþ baitrai vþra þos. barna ufhausjaiþ fadrenam bi all. unte þata vaila
 21 galeikaiþ ist in frauin. jus attans ni gramjaiþ barna izvara du þvairhein ei ni vairþaina
 22 in unlustau. þevisa ufhausjaiþ bi all leika sþraujam ni in augam skalkinondans sve mannam sanjan-
 23 dans ak in ainþalþein hairtins ogandans guþ. þiswah þatei taujaiþ us saivalai vaurkjaiþ sve frauin
 24, 25 ni mannam vitandans þatei af frauin nimþ andalauni arbjis. unte frauin xristau skalkinoþ. sa aui
 iv, 1 skapula andnimþ þatei skop jah nist viljahalþei at guþa. jus frauans garaiht jah ibnassu þevisam
 2 atkunnaþ vitandans þatei aihuþ jah jus frauin in himinam. bidai hastjandans izvis vakandans in
 3 izai in aviliudam. bidjandans samana. jah bi uns ei guþ uslukai unsis haurd vaurdis du rodjan runa
 4, 5 xristaus in pizozei jah gabundans im. ei gabairhtjau þo svasve skuljau rodjan. in handugein gaggaiþ
 6 du þaim uta þata mel usbugjandans. vaurd izvar sinteino in anstai salta gasuqoþ siai ei viteiþ waiva
 7 skuleiþ ainwarjammeh andhafjan. þatei bi mik ist all gakanneiþ izvis tykekus sa liuba broþar jah
 8 triggva andbahts jah gaskalki in frauin. þanei insandida du izvis duþþe ei kunjai wa bi izvis ist
 9 jah gþrafstjai hairtona izvara miþ auuisimau þamma liubin jah triggvin broþr. saei ist us izvis.
 10 þaiei all izvis gakanþjand þatei her ist. goleiþ izvis areistarkus sa miþsrahunþana mis jah markus
 11 gadiliggs barnabins. du þanei nemuþ anabusnins. jabai qimai at izvis. andnimaiþ ina. jah iesus saei
 haitada justus þaiei sind us bimaita. þai ainai gavaurstvans sind þiudangardjos guþs. þaiei vesun mis
 12 du gþrafsteinai. goleiþ izvis aipafras sa us izvis skalks xristaus sa sinteino usdaudjands bi izvis in
 13 bidom ei standaiþ allavaurstvans jah fullavitans in allamma viljin guþs. veitvodja auk imma þatei
 14 habaiþ manag aljan bi izvis jah du þans þaiei sind in laudeikaia jah iairaupaulein. goleiþ izvis lukas
 15 leikeis sa liuba. goleiþ þans in laudeikaia broþruns jah nymfan jah þo ingardjon is aikklesjon.

INTERPRETATIO

uxores vestras et ne sitis acerbi contra has; 20. filii, pareatis parentibus secundum omne, nam hoc bene placitum est in domino; 21. vos patres, ne sollicitetis filios vestros ad animositatem, ut non fiant in ægritudine; 22. servi, pareatis secundum omne corpore dominis, non in oculis servientes, ut hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. 23. Quodcumque quod faciatis, ex animo operemini ut domino, non hominibus, 24. scientes, quod a domino accipitis mercedem hæreditatis, nam domino Christo servitis. 25. Hic enim noxius accipit quod nocuit, et non est favor apud Deum. iv, 1. Vos domini justitiam et æquitatem servis præstate, scientes quod habetis etiam vos dominum in cœlis. 2. Rogationi adjunctentes vos, vigilantes in ea in gratibus: 3. rogantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi ad dicendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, 4. ut manifestem hoc, sicuti debeam loqui; 5. in sapientia eati ad hoc foris, hoc tempus redimentes. 6. Verbum vestrum semper in gratia sale conditum sit, ut sciatis quomodo debeatis unicuique respondere. 7. Quod secundum me est, omne notificat vobis Tycecus, hic carus frater et fidus minister et conservitium in domino, 8. quem misi ad vos ideo, ut cognoscat quid de vobis est, et consoletur corda vestra, 9. cum Onisimo, hoc caro et fido fratre, qui est e vobis, qui omne vobis notificant, quod hic est. 10. Salutat vos Aristarcus, hic concaptivus mihi et Marcus, consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata, si veniat ad vos, accipiatis eum; 11. et Iesus, qui vocatur Justus, qui sunt e circumcissione. Hi uni cooperatorum sunt regni Dei, qui fuerunt mihi ad consolationem. 12. Salutat vos Epafra, hic e vobis servus Christi, hic semper certans de vobis in precibus, ut stetis omnoperantes et perfecti in omni voluntate Dei; 13. testor enim ei, quod habet multum studium pro vobis et de his qui sunt in Laudicea et Ieropola. 14. Salutat vos Lucas, medicus hic carus; 15. salutate hos in Laudicea fratres et Nymfan et hanc

ANNOTATIONES.

iii, 20. ist] gr. ante vaila.

iii, 21. du þvairhein] errat Cast. dicens du þvairhein superfluum esse, quia gramjan proprie ἐρεθίζειν significet; nam quod additum est du þvairhein (ad iram) verbo gramjan (sollicitare), eo comprobatur Goth. non ἐρεθίζετε, sed c. codd. παροργίζετε legisse.

iii, 22. leika frauin] Cast. ✕ jct., nam leika respondet græco κατὰ σάρκα quod quidem addita bi præpositione reddendum erat, et ægre etiam þaim articulum desideramus (þaim bi leika frauin). — guþ] Deum, gr. κύριον.

iii, 23. init. Goth. c. codd. ° και πάν. — frauin] Goth. ° και.

iii, 25. auk] enim, gr. δέ. — viljahalþei] cod. B et Cast. ✕ viljahalþein, vid. Eph. vi, 9. — at guþa] apud Deum, ° gr.

iv, 1. aihuþ] gr. omn. post jus.

iv, 2. hastjandans] adjunctentes, gr. omn. προσκαρτερεῖτε, præter cod. Colb. 7 ap. Mill. — aviliudam] gratibus, gr. omn. εὐχαριστία.

iv, 4. svasve] pergit cod. A.

iv, 5. þata] cod. A.

iv, 6. izvar] Cast. ✕ izvak. — gasuqoþ] sic codd., nec cod. A gasukoþ, uti Cast. adnotavit; in cod.

Arg. bis (Mc. ix, 50; L. xiv, 34) gasupon eodem sensu legitur. — siai] cod. A sijai, quod gr. omn. omittunt. — ei viteiþ] ut sciatis, gr. omn. εἰδέναι; Goth. c. Vulg.

iv, 7. tykekus] cod. A tykeikus.

iv, 9. liubin — triggvin] ¶ gr. — þaiei] qui, ° gr.; Goth. c. cod. D oī.

iv, 10. areistarkus] cod. A ✕ ariastarkus. — du] notandus est novus usus hujus præpositionis, cum accusativo positæ, præter hunc locum etiam vs. 13; valet autem utroque loco idem quod bi (pro), quapropter ii loci non ad confirmandam opinionem afferri possunt, etiam J. xvi, 32 seina accusativum a du pendentem esse; ad illum enim locum hæc significatio non pertinet.

iv, 11. sind] sunt, ° gr. — þiudangardjos] regni, gr. omn. εἰς τὴν βασιλείαν.

iv, 12. sa] sec. hic, ° gr. omn. — allavaurstvans — fullavitans] ¶ gr. omu. et Goth. c. codd. πεπληρωμένοι pro πεπληρωμένοι legit.

iv, 13. manag aljan] multam æmulationem, gr. πολλὸν πόνον. — du] pro, ° gr. omn.; cæterum vid. ad vs. 10. — sind] desinit cod. A. — jah] sec. Goth. ° τῶν ἐν.

iv, 14. liuba] Goth. ° και Δημᾶς.

16 jah þan ussigvaidau at izvis so aipistaule. taujaip ei jah in laudekaion aikklesjon ussigvaidau jah
17 þoei ist us laudekaion jus ussigvaid. jah qipaiþ arkipau saiw þata andbahti þatei andnamt in
18, 19 frauin ei ita usfulljais. ȝoleins meinai handau pavlaus. gamuneip meinaizos bandjos. ants miþ izvis
amen.

du kaulaussaim ustauh

INTERPRETATIO.

inquinam ejus ecclesiam. 16. Et cum legatur apud vos hæc epistola, faciatis, ut etiam in Laudecea ecclesia legatur, et quæ est e Laudecea, vos legatis, 17. et dicatis Arcippo: vide hoc ministerium quod accepisti in domino, ut id impleas. 18. Salutatio mea manu Pavli. 19. Mementote mei vinculi. Gratia cum vobis amen.

Ad Colossenses explicit.

ANNOTATIONES.

iv, 16. *laudekaion*] sic scribendum est pro mendosa codicis B lectione *laudekaion*.—*þoei*] nisi sic errore librarii pro *soei* (i. q. *sei*) scripta est, div. *þo ei* (hanc quæ) legendum, vid. ad L. i, 20.—*laudeikaion*] sec. Goth. c. Vulg. ° *ἴνα καὶ*. — *ussiggvaid. jah*] cod. B et Cast. ✕ *ussiggvaidjau*.

iv, 19. *bandjos*] vinculi, gr. omn. *δεσμῶν*.—*amen*] amen, ° gr.

Subscriptio. Nullus gr. eam uti Goth. habet; ceterum pro *kaulaussaim* in cod. per compendium *kaussaim* scriptum est.

DU ÞAISSALAUNEIKIM. ·A·

ii, 10 — jah guþ waiva veiþaba jah garaiþaba jah unfairinodaba izvis þaim galaubjandam vesum.
11, 12 svasve vituþ ainwarjanoh izvara sve atta barna seinu bidjandans izvis jah gaþlaihandans jah veitvo-
13 djandans du gaggan izvis vairþaba guþs. saei laþoda izvis du seinai þiudangardjai jah vulþau. duþe
jah veis aviliudom guþa unsveibandans, unte nimandans at uns vaurd hauseinai guþs andnemuþ ni
svasve vaurd manne ak svasve ist sunjaba vaurd guþs. þatei jah vaurkheiþ in izvis juzei galaubeip.
14 jus auk galeikondans vaurþuþ broþrjus aikklesjom guþs þaim visandeim in iudaia in xristau iesu.
15 unte þata samo vunuþ jah jus fram izvaraim inkunjam svasve jah veis fram iudaium. þatei jah
frauina usqemun iesua jah svesaim praufetum jah uns fravrekun jah guþa ni galeikandans jah allaim
16 mannam andaneipans sind. varjandans uns du þiudom roðjan ei ganisaina du usfulljan seinos fra-
17 vaurhtinssinteino. aþþan snauh ana ins hatigups und andi. aþþan veis broþrjus gaainanaiþ af izvis
du mela weilos andvairþja ni hairtin ufarassau sniumidedum andaugi izvara gasaiwan in managamma
18 lustau. unte vildeðum qiman at izvis ik raihtis pavlus jah ainamma sinþa jah tvaim jah analatida uns
19 satana. wa auk ist unsara vens aipþau faheþs aipþau vaips wostuljos. niu jus in andvairþja frauins

INTERPRETATIO. — AD THESSALONICENSIS I.

ii, 10. — — et Deus, quam sancte et juste et irreprehensibiliter vobis his credentibus fuimus, 11. sicut scitis unumquemque vestrum, uti pater filios suos rogantes vos et consolantes 12. et testantes ad eundem vos digne Deo, qui vocavit vos ad suum regnum et gloriam. 13. Ideo etiam nos gratias agimus Deo indesinenter, nam accipientes a nobis verbum auditus Dei accepistis non sicuti verbum hominum, sed sicuti est vere verbum Dei, quod etiam operatur in vobis, vos - qui creditis. 14. Vos enim imitatores facti - estis, fratres, ecclesiis Dei his existentibus in Iudæa in Christo Iesu; nam hoc idem passi estis etiam vos a vestris popularibus, sicuti etiam nos ab Iudæis, 15. qui etiam dominum occiderunt Iesum et proprios profetas et nos persecuti sunt et Deo non placentes et omnibus hominibus adversarii sunt, 16. arcetes nos ad gentiles loqui, ut servarentur, ad explendum sua peccata semper. At properavit super eos ira Dei usque finem. 17. At nos, fratres, orbatu a vobis ad tempus horæ, facie non corde abundantia properavimus vultum vestrum conspiciere in multa cupiditate. 18. Nam volumus venire ad vos ego quidem Paulus et una vice et duabus, et impedivit nos Satana. 19. Quid enim est nostra spes aut gaudium aut corona gloriationis? Nonne

ANNOTATIONES.

Fragmenta hujus epistolæ in cod. B leguntur; cod. A inde a v, 22 usque ad finem solummodo habet.

Inscriptionem supplevimus e Philipp. iv, 16, ubi *þaissalauneika*, Thessalonicæ oppidi nomen invenitur.

ii, 10. *waiva*] quam (*πῶς*), gr. *ὡς*. — *veiþaba*] sancte, Goth. fortasse c. cod. F *ἀγιως* pro *ὁσιως* legit, nam *veihs* græco *ἅγιος* respondet, vid. tamen Tit. i, 8, ubi quoque pro *ὁσιος* ponitur.

ii, 11. *vituþ*] Goth. ° *ὡς* (*πῶς*).

i, 13. *unsveibandans*] sic cod. B; Cast. Add. p. 71. — *at unsi*] gr. omn. post *hauseinai*; Goth. c. Vulg. — *svasve*] pr., ° gr. omn.; Goth. c. verss. — *vaurkeiþ*] sic

scribendum est pro *vaurkei*, codicis B et Cast. lectione:

ii, 14. *veis*] nos, gr. omn. *αὐτοί*.

ii, 15. *svesaim*] proprios, gr. *τούς*.

ii, 16. *guþs*] dei, ° gr.

ii, 17. *izvara*] ad *andaugi* pertinens solœce pro *izvar* dictum est; pro genitivo plurali haberi, sermo nis gothici usus vetat.

ii, 18. *unte*] nam, gr. *διό*.

ii, 19. *isti*] est, ° gr. omn. — *niu*] nonne, gr. omn. *ἢ οὐχὶ καὶ*; Goth. c. Vulg.

iii, 1. *ju*—*þanamais*] de hac loquendi ubertate vid. ad L. xv, 19, sufficiebat enim *ju ni* ad reddendum græcum *μηκέτι*, vid. vs. 5.

- 20,iii,1 unsaris iesuis xristaus in is qumæ. jus auk siuþ vulþus unsar jah faheþs. in þizei ju ni usþulandans
 2 þanamais galeikaida uns ei bilipānai veseima in aþeinim ainai. jah insandidedum teimaupaiu broþar
 unsarana jah andbaht guþs in aivaggeljon xristaus ei izvis gatulgjai jah bidjai bi galaubein izvara.
 3, 4 ei ni ainshun afagjaidau in þaim aggviþom. silbans auk. vituþ þatei du þamma ratidai sijum. jah
 auk þan vesum at izvis. fauraqefum izvis þatei anavairþ vas uns du vinnan agliþos svasve jah varþ
 5 jah vituþ. duþþe jah ik ju ni usþulands insandida du ulkunnan galaubein izvara ibai aufto usfaisrai
 6 izvis sa fraisands jah svære vairþai arbaiþs unsara. aþþan nu at quimandin teimaupaiu at unsis fram
 izvis jah gateihandin uns galaubein friapva izvara jah þatei gaminþi unsar habaiþ god sinteino gair-
 7 njandans unsis gasaiwan svasve jah veis izvis. inuh þis gaþrafstidai sijum broþrjus fram izvis ana
 8 allai nauþai jah aglon unsarai in izvaraizos galaubeinai. unte sai libam. jabai jus gastandiþ in
 9 frauin. wa auk aviliude magum usgildan frauin guþa bi izvis ana allai fahedai. þizaiei faginom in
 10 izvara faura guþa unsaramma. naht jah daga usfarassau bidjandans ei gasaiwaima andvairþja izvara
 11 jah ustiuhaima vaninassu galaubeinai izvaraizos. aþþan silba guþ jah atta unsar jah frauja unsar
 12 iesus xristus garaihtjai vig unsarana du izvis. aþþan izvis frauja managjai jah ganohnan gataujai
 13 friapvai in izvis misso jah allans svasve jah veis in izvis du tulgan hairtona izvara unfairinona in
 veihþai faura guþa jah attin unsaramma in quma frauins unsaris iesuis xristaus miþ allaim þaim
 iv, 1 veiham seinaim. þannu nu broþrjus anahaitam bidai izvis jah bidjam in frauin iesua ei svasve and-
 2 nemuþ at uns waiva skuluþ gaggan jah galeikan guþa svasve jah gaggiþ jah gaaukaiþ mais. vituþ
 3 auk waizos anabusnins atgebum izvis þairh frauin iesu xristu. þata auk ist vilja guþs veihþa izvara
 4 ei gababaiþ izvis af kalkinassau. ei viti warjizuh izvara gastaldan sein kas in veihþai jah sverihþai.
 5, 6 ni in gairunja lustaus svasve jah þiudos. þozei ni kunnun guþ. ei was ni ufargaggai nih bifaih... —

INTERPRETATIO.

vos in facie domini nostri Iesu Christi in ejus adventu? 20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium. iii, 1. Propter quod non sustinentes amplius placuit nobis, ut relictis essemus in Athenis soli; 2. et misimus Timotheum, fratrem nostrum et ministrum Dei in evangelio Christi, ut vos confirmaret et oraret secundum fidem vestram, 3. ut non ullus absterreatur in his angustiis, ipsi enim scitis quod ad hoc constituti sumus. 4. Et enim cum fuimus apud vos, prædiximus vobis quod futurum fuit nobis ad patiendum afflictiones, sicuti etiam factum est, et scitis. 5. Ideo etiam ego jam non sustinens nisi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos hic tentans et frustra fiat labor noster. 6. At nunc in veniente Timotheo ad nos a vobis et narrante nobis fidem, amorem vestrum et quod memoriam nostram habetis bonam semper, cupientes nos videre, sicuti etiam nos vos; 7. propter hoc consolationem habentes sumus, fratres, a vobis in omni necessitate et afflictione nostra propter vestram fidem. 8. Nam ecce vivimus, si vos statis in domino. 9. Quid enim gratiarum possumus retribuere domino Deo de vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos coram Deo nostro. 10. Nocte et die abundantia precantes, ut videamus facies vestras et expleamus defectum fidei vestræ. 11. At ipse Deus et pater noster et dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. 12. At vos dominus augeat et redundare faciat amore in vos invicem et omnes, sicuti etiam nos in vos, 13. ad confirmandum corda vestra inculcata in sanctitate coram Deo et patre nostro in adventu domini nostri Iesu Christi cum omnibus his sanctis suis. iv, 1. Itaque igitur, fratres, rogamus prece vos et precamur in domino Iesu, ut sicuti accepistis a nobis, quomodo debetis ambulare et placere Deo, sicuti etiam ambulatis, etiam augeatis plus. 2. Scitis enim qualia præcepta dedimus vobis per dominum Iesum Christum. 3. Hoc enim est voluntas Dei, sanctitas vestra, ut detineatis vos ab fornicatione, 4. ut sciat quisque vestrum possidere suum vas in sanctitate et honore, 5. non in passione cupiditatis, sicuti etiam gentiles, qui non noverunt Deum, 6. ut quis non transgre-

ANNOTATIONES.

iii, 2. andbaht] ministrum, gr. συνεργός. — izvis gatulgjai] § gr. omn. — bidjai] Goth. c. codd. ° ὑμᾶς.

iii, 3. ratidai] Cast. sine ullo dubio recte *satidai* coniecit, vid. Philipp. i, 17, ubi Goth. pro κείμαι *gasatiþe im* quoque utitur.

iii, 4. vesum] gr. omn. post izvis.

iii, 5. usþulands] cod. B et Cast. ✗ *usþulans*, vid. ad Mc. xii, 24.

iii, 6. teimaupaiu] pro *teimaupaiu*, vid. ad L. i, 54. — galaubein] Goth. ° και. — habaiþ] gr. omn. ante *gaminþi*.

iii, 7. fram] a, gr. omn. ἐφ'. — nauþai—aglon] § gr.

iii, 9. usgildan] gr. omn. præter cod. f ap. Mi. post *guþa*. — frauin guþa] domino Deo, gr. aut θεῷ aut κυρίῳ habent, uti Mi. adnotat.

iii, 10. andvairþja izvara] facies vestras, gr. omn. ὑμῶν τὸ πρόσωπον; Vulg. c. Goth. pronomen substantivo postponit. — us'iuhaima] sic cod. B; Cast. ✗ *usþiuhaima*. — vaninassu] sic cod. B; Cast. ✗ *vanona þis*.

iii, 12. jah] sec. Goth. ° εἰς.

iii, 13. hairtona izvara] § gr. omn.; Goth. c. Vulg.

iv, 1. þannu] itaque, gr. om. (τὸ) λοιπόν. — ei] ut, ° gr. — svasve jah gaggiþ] sicuti etiam ambe-

latis ° gr.; Goth. c. codd., qui καθὼς και περιπατεῖτε legunt; neque igitur *svasve* pro *sva* positum esse cum Cast. statuere opus est. — jah] quart. et: *iva*, quod h. l. habent gr., Goth. c. codd. supra post *iesua* posuit.

iv, 2. xristu] Christum, ° gr. omn. præter codd. a et d ap. Mi.

iv, 3. ei gahabaiþ] ut detineatis, gr. omn. ἀπέχεσθε; Goth. c. Vulg. sic vs. seq. græcum εἰδέναι per *ei viti* reddidit. — kalkinassau] cod. B ✗ *kalkinassuus*, nam *af* præpositio tertium casum postulat; locorum quorum ad M. xxvii, 57 mentionem fecimus, alia est ratio et idem vitium a librario codicis B commissum jam supra Cor. II, iii, 18 (*af ahmins*) animadvertimus, ubi A recte *af ahmin* habet.

iv, 4. gastaldan] gr. omn. post *kas*.

iv, 6. nih] neque, gr. omn. και. — bifaih...] Cast. edidit *bifaihodai in . . . s*, ex quibus posterioribus litteris *tois*, pro *tojis* dictum, efficit; quam conjecturam (nam præter *bifaih*, quod edidimus, nihil fere certo cognosci posse ipse confitetur) an cuiquam probaverit, dubitamus, et nunc ipse fortasse ei patrocinium renuntiavit. Nos legimus *bifaiho (in) wamma toje*, i. e. decipiat (in) aliquo operum, ut cum

7 broþar seinana. unte fraveitands frauja ist allaize svasve jah fauraqepum izvis jah veitvodidedum. ni
 8 auk laþoda uns guþ du unhrainþai ak du veihiþai. inuh þis nu saei ufbrikiþ. ni mann ufbrikiþ ak
 9 guþa saei gaf abman seinana veiþana izvis. aþþan bi broþrulubon ni þaurbum meljan izvis. unte
 10 silbans jus at guþa uslaisidai sijuþ du frijon izvis misso. jah auk taujiþ þata in allans broþrun in
 11 allai makidonai. aþþan bidjam izvis broþrjus biauþnan mais jah biarþaidjan anaqal jah taujan svesa
 12 jah vaurkjan handum izvaraim svasve jah izvis anabudum. ei gaggaiþ gafehaba du þaim þaiei uta
 13 sind jah ni ainishun wis þaurbeiþ. aþþan ni vileima izvis unveisans broþrjus bi þans anaslepandans
 14 ei ni saurgaiþ sve þai anþarai þaiei ni haband ven. unte jabai galaubjam þatei iesus gasvalt jah us-
 15 stoþ. sva jah guþ þans þaiei anasaislepun þairh iesu tiuhaiþ miþ imma. þatuþ - þan izvis qiþam in
 vaurda frauþins þatei veis þai libandans þai bilaibidans in quma frauþins ni bisnivam faur þans
 16 anaslepandans. unte silba frauja in haitjai in stibnai arkaggilaus jah in þuthaurna guþs dalap atstei-
 17 giþ af himina jah dauþans þai in xristau usstandand saurþis. þaþro þan veis þai libandans þai aþlif-
 nandans suns miþ imma fravilvanda in milhmam du gamotjan frauþin in lustau jah framvigis miþ
 18; v, 1 frauþin vairþam. sva ei nu þrafsteiþ izvis misso in þaim vaurdam. aþþan bi þo þeiþsa jah mela
 2 broþrjus ni þaurbum ei izvis meljaima. unte silbans gaaggvo vituþ þatei dags frauþins sve þiubs
 3 in naht sva qimiþ. þan qiþand gavairþi jah tulgiþa. þanuh unveniggo ins biqimith fralusts svasve
 4 sair qiþuþastons jah unþaþliuhand. aþþan jus broþrjus ni sijuþ in riqiza ei sa dags izvis sve þiubs
 5, 6 gafahai. unte allai jus sunjus liuhadis sijuþ jah sunjus dagis ni siuþ nahts ni riqizis. þannu nu ni
 7 slepaima sve þai anþarai ak vakaima jah varai sijaima. unte þaiei slepand. naht slepand jah
 8 þaiei drugkanai vairþand. nahts drugkanai vairþand. ip veis dagis visandans unskavai sijaima gaha-

INTERPRETATIO.

diatur neque decip(iat) — fratrem suum, nam vindex dominus est omnium, sicuti etiam prædiximus vobis et testati sumus. 7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctitatem. 8. Propter hoc igitur qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit spiritum suum sanctum vobis. 9. At de fraterno-amore non opus habemus scribere vobis, nam ipsi vos a Deo edocti estis ad amandum vos invicem; 10. et enim facitis hoc in omnes fratres in omni Macedonia; at oramus vos, fratres, augeri plus 11. et studere requiei et facere propria et operari manibus vestris, sicuti etiam vobis præcepimus, 12. ut ambuletis honeste ad hos, qui foris sunt, et non ullius aliquo egeatis. 13. At non volumus vos inscios, fratres, de his obdormiscentibus, ut non mœreatis, uti hi alii qui non habent spem. 14. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est et resurrexit, sic etiam Deus hos qui obdormiverunt per Iesum agit cum eo. 15. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos hi viventes, hi relictii in adventu domini non prævenimus ante hos obdormiscentes. 16. Nam ipse dominus in jussu, in voce arcangeli et in tuba Dei deorsum descendit a caelo et mortui hi in Christo resurgunt antea. 17. Deinde autem nos hi viventes hi relictii statim cum eo rapimur in nubibus ad occurrendum domino in aere et perpetuo cum domino simus. 18. Adeo nunc consolamini vos invicem in his verbis. v, 1. At de his momentis et temporibus, fratres, non egemus, ut vobis scribamus; 2. nam ipsi accurate scitis, quod dies domini, uti fur in nocte, sic venit. 3. Cum dicunt: pax et securitas, tunc repente eos supervenit interitus, sicuti dolor gravidæ et effugiunt. 4. At vos, fratres, non estis in tenebris, ut hic dies vos uti fur capiat; 5. nam omnes vos filii lucis estis et filii diei non estis noctis, non tenebrarum. 6. Itaque ergo non dormiamus, uti hi alii, sed vigilemus et sobrii simus; 7. nam qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii fiunt, noctu ebrii fiunt; 8. verum nos

ANNOTATIONES.

vers. Armen., cum qua Gothum sæpius concinere videmus, τω pro τῷ legerit. — ist] est, ° gr. omn. — allaize] omnium, gr. omn. περι πάντων τούτων.

iv, 8. inuh] sic cod. B; Cast. ✕ iþ. — saei] sec., Goth. c. codd. ° xai. — izvis] vobis, gr. εις ὑμᾶς.

iv, 9. broþrulubon] sic cod. B; Rom. xii, 10 broþralubon, legitur. — þaurbum] opus habemus, gr. χρεῖαν ἔχετε, cf. v, 1.

iv, 11. vaurkjan] Goth. c. codd. ° ιδιαις. — jah] quart. etiam, ° gr. omn. præter cod. f et α ap. Mi.

iv, 12. gafehaba] sic cod. B denuo inspectus; nos olim garedaba (vid. Rom. xiii, 13) scriptum esse conjiciebamus. — ni ainishun wis] non ullius aliquo, gr. omn. μηδενός; Goth. c. Vulg.

iv, 13. unveisans] sc. visan, vid. ad. Rom. xv, 8, — broþrjus] Cast. ✕ broþrus. — sve] Goth. ° xai.

iv, 14. tiuhaiþ] cum non solum h. l. þiuhaiþ, sed etiam Gal. v, 10 bairaiþ et Coloss. iii, 15 svi-gnjaiþ legatur, pro quibus formis, si indicativi esse debent, tiuhiþ, bairiþ, svigneiþ, si conjunctivi, tiuhai, bairai, svignjai secundum regulas formationis scribendum fuit, nunc non dubium est quin illa forma conjunctivi cum addito þ, a sermone evangeliorum aliena, posteriore ætate inducta sit et ita adhibita, ut pro græco futuro aut imperativo ponatur.

iv, 16. haitjai] sic. cod. B; Cast. ✕ hait jah —

þai] hi, ° gr. omn.

iv, 17. imma] eo, gr. omn. αυτοῖς; Goth. c. Slav.

5. — jah] Goth. ° οὕτω.

iv, 18. nu] igitur, ° gr. omn.

v, 1. þaurbum — meljaima] gr. χρεῖαν ἔχετε — γράφεσθαι; Goth. c. Vulg.

v, 3. biqimith] sic cod. Cast. Add. p. 71. — fralusts] hanc vocem in cod. B prorsus evanidam Cast. recte restituit. — sair qiþuþastons] sic cod. B; Cast.

✕ qaisv þis hasteis, quamquam in adnotatione eam lectionem certam esse dicit. — jah] sec., deest ni,

aperto librarii mendo, nisi in loco propter lituram difficili lectu, scriptum fuit ni gaþliuhand; unþaþliuhand quidem est verbum recte compositum ip-

sumque græco ἐκφεύγειν reddendo aptissimum, vid. Cor. II, ii, 33, sed additum sibi habere solet id,

quod effugitur, is autem casus ubi omittitur, gaþliuhan, quod proposuimus, Goth. utitur, vid. M. viii,

33; Mc. v, 14; xiv, 50; xvi, 8.

v, 5. siuþ] estis, gr. ἐσμέν. — nahts] cod. B. ✕ nahts.

v, 6. sve] Goth. c. codd. et verss. ° xai.

v, 7. nahts] Cast. non debebat nahti conjicere, nam ea non est insueta, quam ipse vocat, sed falsa forma; nahts recte habet, vid. L. ii, 8.

v, 8. unskavai] e Cor. I, xv, 34 Cast. usskavai vel potius usskavjai legendum esse, recte monet, cf.

9 modai brunjon galaubeinai jah friarvos jah hilma venai nasseinai. unte ni satida uns guþ in hatis
 10 ak du gafreideinai ganistais þairh frauja unsarana iesu xristu. saei gasvalt faur uns ei jafþe
 11 slepaima jafþe vakaima samana miþ imma libaima. inuh þis þrafsteiþ izvis misso jah timr-
 12 jaiþ ainwarjizuh anþar anþarana svasve jah taujiþ. aþþan bidjam izvis broþrjus kunnan þans
 13 arbaidjandans in izvis jah faurstassjans izvarans in frauja. sveraiþ ins ufarassau in friarvai in
 14 vaurstvis ize jah gavairþi habaiþ in izvis. bidjamuþ - þan izvis broþrjus talzjaiþ þans ungatassans
 15 þrafstjaiþ þans grindafraþjans usþulaiþ þans siukans usbeisneigai sijaiþ viþra allans. saiwiþ ibai
 was ubil ana ubilamma wamma usgildai ak sinteino þiuþ laistjaiþ miþ izvis misso jah viþra allans.
 16,17,18 sinteino faginof in frauja. unsveibandans bidjaiþ. in allamma aviliudof. þata auk ist vilja guþs in
 19,20,21 xristau iesu in izvis. ahman ni afwapjaiþ. praufetjam ni frakunneiþ. aþþan all uskiusaiþ. þatei goþ
 22 23 sijai gababaiþ. af allamma vaihte ubilaizo afhabaiþ izvis. aþþan silba guþ gavairþjis gaveihai izvis
 allandjo jah gahailana izvarana ahman jah saivala jah laik unfairinona in quma frauja unsaris iesuis
 24,25 xristaus gafastaidau. triggvs saei laþoda izvis. saei jah taujiþ. broþrjus bidjaiþuþ - þan jah bi uns-
 26,27 goljaiþ broþruns allans in gafrijonai veihei. bisvara izvis in frauja ei ussiggvaidau so aipistaule
 28 þaim veiham broþrum. ansts frauja unsaris iesuis xristaus miþ izvis. amen.

INTERPRETATIO.

diei existentes sobrii simus, induti lorica fidei et amoris et galea, spe salutis; 9. nam non posuit nos Deus in iram, sed ad acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum, 10. qui mortuus est pro nobis, ut sive dormiamus, sive vigilemus simul cum eo vivamus. 11. Propter hoc consolamini vos invicem et aedificetis unusquisque alter alterum, sicut etiam facitis. 12. At rogamus vos, fratres, cognoscere hos laborantes in vobis et praesides vestros in domino. 13. Honorate eos abundantia in amore propter opus eorum et pacem habete in vobis. 14. Rogamus autem vos, fratres, moneatis hos incompositos consolemini hos pusillanimes, sustineatis hos imbecillos, longanimi sitis erga omnes; 15. videte, ne quis malum pro malo cui retribuatur, sed semper bonum sequamini cum vobis invicem et erga omnes; 16. semper gaudete in domino; 17. non cessantes orate, in omni gratias agite; 18. hoc enim est voluntas Dei in Christo Iesu in vos; 19. spiritum ne exstinguite, 20. profetias ne spernite, 21. sed omne probetis, quod bonum sit, teneatis; 22. ab omni rerum malarum detinete vos, 23. at ipse Deus pacis sanctificet vos omnimodis, et integrum vestrum spiritum et anima et corpus in adventu domini nostri Iesu Christi servetur. 24. Fidelis qui vocavit vos, qui etiam facit, 25. fratres, oretis autem etiam pro nobis. 26. Salutetis fratres omnes in osculo sancto. 27. Obtestor vos in domino, ut recitetur haec epistola his sanctis fratribus. 28. Gratia domini nostri Iesu Christi cum vobis, amen.

ANNOTATIONES.

vs. 6; n et s litteras saepius permutari vidimus M. vii, 23; Mc. vi, 2. — nasseinai] sic cod. B pro naseinai, vid. ad Gal. v, 15.

v, 10. slepaima — vakaima] ¶ gr.

v, 12, 13. frauja] Goth. ° και νουθετοουντας υμας και. — sveraiþ] honorate, gr. υγεισθαι ab ερωτωμεν pendens; Goth. cum nunc imperativo utatur, ante gavairþi habaiþ recte addit jah, quod a gr. item recte abest. — izvis] vobis, gr. omn. εαυτοις (vobis ipsis), cf. II, 14

v, 14. broþrjus] cod. B ✕ broþjus. — ungatassans] sic c. B; Cast. ✕ ungattisans. — usþulaiþ] sustineatis, gr. omn. ανεχεσθε (andnimaiþ, cf. Tit. I, 9), Goth. videtur per errorem ανεχεσθε legisse, quod idem etiam librario codicis 74 accidit.

v, 15. ubil ana] Cast. ✕ jct.; caeterum pro ana (super) gr. omn. αντι. cujus praepositionis significationi cum ana non respondeat, non dubitamus quin in cod. B und scriptum sit, uti legitur Rom. xii, 17

ni ainummehun ubil und ubilamma usgibands, cf. M. v 38. — laistjaiþ] Goth. c. codd. ° και.

v, 16. in frauja] in domino, ° gr.

v, 18. ist] est, ° gr.

v, 22. ubilaizo] incipit cod. A.

v, 23. jah — ahman] cum Goth. nunc accusativum ponat, nihil est certius quam και ολοκληρον υμων τα πνευμα ab αγιασαι pendere eum existimavisse cum apud omn. gr. et verss. cum ψυχη et σωμα ad τηρηθειν pertineat et nominativus casus esse debeato jah gahails izvar ahma).

v, 25. þan jah] autem etiam, pro gr. και, uti Matth. ix, 17.

v, 27. aipistaule] cod. B c. cod. 17 ° πασι; in cod. A etiamsi illius vocis (allaim) vestigia propter litoram membranæ non cognoscuntur, tamen spatium ad capiendam eam sufficit.

v, 28. amen] amen, ° gr.

DU ÞAISSALAUNEKAIUM ANÞARA ANASTODEIÞ.

1, 1 Pavlus jah silbanus jah teimaupaius aikklesjon þaissalauneikaie in guþa attin unsaramma jah frauja
 2, 3 iesu xristau. ansts izvis jah gavairþi fram guþa attin unsaramma jah frauja iesu xristau. aviliudon

INTERPRETATIO. — AD THESSALONICENSIS ALTERA INCIPIT.

1, 1. Pavlus et Silbanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo patri nostro et domino Iesu Christo : 2. gratia vobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo. 3. Gratias agere debemus eo

ANNOTATIONES.

Inscript. du þaissalaunekaium anþara] cod. A : du þaissalauneikaum (sic!) þ anas [todeiþ]; verbi anastodeiþ, quod e cod. A in inscriptione posuimus, litteræ ultimæ quas uncis inclusimus, adeo erant extinctæ,

ut Castillionæus conjectura eas restitueret; cf. Prolegg. col. 480 not. 8. Caeterum in inscriptione ad epistolam priorem pro þaissalauneikim, uti secundum rumonim, galatim all, scripsimus, potius þaissala-

skulum guþa sinteino in izvara broþrjus svasve vairþ ist. unte usarvahseip galaubeins izvara jah
 4 managnip friapva ainwarjizuh allaize. izvara in izvis misso. svaei veis silbans in izvis wopam in
 aiklesjom guþs in stivitjis izvaris jah galaubeinans in allaim vrakjom izvaraim jah aglom þozei
 5 usþulaiþ. taikn garaihtaizos stauos guþs du vairþans briggan izvis þiudangardjos guþs in þixozei jah
 6, 7 vinniþ. sveþauh jabai garaiht ist at guþa usgildan þaim gaþreihandam uns agviba. ip izvis gaþrai-
 hanaim iusila miþ uns in andhuleinai frauþins unsaris iesuis xristaus at himinam miþ aggilum mahtais
 8 is. in funins lauhmonai gibandins fraveit ni kunnandam guþ jah ni ufhausjandam aivaggeljon frauþins
 9 unsaris iesuis xristaus. þaiei fralust aiveinon fram andvairþja frauþins jah fram vulþau
 10 mahtais is. þan qimiþ ushauhjan in þaim veiham is jah le ba in allaim þaim
 11 galaubjandam unte galaubida ist veitvodei unsara izvis in jainamma daga. du þammei jah bidjam
 sinteino bi izvis ei izvis vairþans briggai þizos laþonais guþ unsar jah fulljai alla leikaln þiuþeinans
 12 seinaiþos jah vaurstv galaubeinans in mahtai. ei ushauhnaï namo frauþins unsaris iesuis in izvis jah

INTERPRETATIO.

semper propter vos, fratres, sicuti dignum est; nam supercrescit fides vestra et abundat amor unius cujusque omnium vestrum in vos invicem: 4. ita - ut nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei propter patientiam vestram et fidem in omnibus persecutionibus vestris et doloribus, quos patimini; 5. Exemplum justii iudicii Dei, ad dignos faciendum vos regno Dei, propter quod etiam patimini. 6. Tamen si justum est apud Deum retribuere his tribulantibus nos angorem, 7. verum vobis tribulatis requiem cum nobis in revelatione Domini nostri Iesu Christi de caelis cum angelis potentiae ejus, 8. in ignis fulgure dantis vindictam non nocentibus Deum et non obedientibus evangelio domini nostri Iesu Christi; 9. qui poenam dant, interitum aeternum, a facie domini et a gloria potentiae ejus; 10. ubi venit glorificari in his sanctis ejus et in omnibus his credentibus, nam creditum est testimonium nostrum vobis in illo die. 11. Ad quod etiam precamur semper pro vobis, ut vos dignos reddat hac vocatione Deus noster et perficiat omne placitum bonitatis suae et opus fidei in potentia, 12. ut glorificetur nomen domini nostri Iesu in vobis et vos in eo secundum

ANNOTATIONES.

neikaium scribere debemus (hoc enim rectius est, quam quod codd. praebent, et sic etiam in subscriptione hujus epistolae legitur), atque etiam *kaulaussaim* Col. subscr. in *kaulaussaium* mutandum esse videtur.

1, 4. in] pr. iii, ° cod. B, addidimus e cod. A, — *stivitjis*] sic pro *stivitjons*, quod Cast. e loco penitus exeso edidit, legendum est: id autem exigit primum *izvaris*, forma neutrius, deinde quod Gothi *ὑπομονήν* non *stivitjon* sed *stiviti* dicunt, vid. Cor. II, I, 6; VI, 4. — *vrakjom*] sic codd.; Cast. ✕ *vrakjam*.

1, 5. in] desinit cod. B; quæ hinc edidit Cast. usque ad *jabai* versu sequente, ea omnia, cum membrana penitus abrasa esset, conjectura invenit; sic quoque, inquit ille, in hac et sequentibus pagellis duabus multis opus fuit conjecturis.

1, 6. *jabai*] gr. omn. *εἶπερ*; quod cum Gothus per *sveþauh jabai* reddere soleat (vid. Rom. VIII, 9; cf. Cor. II, X, 8), id etiam hoc loco pro simplici *jabai* scribendum esse censuimus; nam Cast. etiamsi codice iterum consulto litteras fere nullas conspexit, tamen locum ad tot litteras capiendas sufficere dicit. Aliis quidem locis *περ* encliticum gothice *raihtis* est (vid. ad Cor. II, VIII, 7), ut *jabai raihtis* quoque legi possit; quoniam autem Cast. post *jabai* nihil conspici ad h. l. diserte dicit, conjectura *jabai raihtis* abstinendum est. — *ist*] est, gr. omn. — *uns*] nos, gr. omn. *ὑμᾶς*, præter cod. B 2 ap. Mill.

1, 7. *ip*] verum, gr. omn. *καί*, Goth. c. vers. lat. Sabat. — *gaþraihanaim*] Massm. M. G. A. 1840 p. 127 injuria pro falso habet, vid. Matth. VII, 14; Cor. II, IV, 8; neque versu proxime præcedente legitur, uti ille ait, *gaþraihandam*, sed recte *gaþreihandam* — *iusila*] hanc vocem penitus oblitteratam restitui ope Cor. II, VIII, 13. CAST. — *unsaris*] nostri, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. — *xristaus*] Christi, ° gr., Goth. c. codd. ap. Mill. et Mi. — *himinam*] caelis, sic pro *himina* (*οὐρανῶν*) in membrana exesa Castillionæo scriptum esse videtur; mirum: nam cum in evangeliiis *οὐρανῶν* singularis a Gothiis semper fere per *himinos*, numero plurali, convertatur, in epistolis interpretes nostri non solum græcorum vestigia persequuntur, sed etiam præter eorum auctoritatem pro plurali singularem ponunt, vid. ad Eph. III, 15 et Col. I, 16.

1, 8. *funins lauhmonai*] ignis fulgure, gr. *πυρὶ φλογός*. Goth. c. codd. *φλογὶ πυρός*, verbis transpositis, legit. Cæterum pro *lauhmonai* cum Massm. I. I. p. 126 *lauhmonjai* legendum esse putamus, vid. Luc. X, 18; XVII, 24. — *gibandins*] sic pro *gibandis*, quod Cast. e loco plane exeso male edidit, legendum est.

1, 9. *þaiei*] Cast. duo verba inde sequentia, quæ græcis verbis *δικὴν τίσουσι*, respondeant, cum in cod. omnino essent extincta, conjectando per *fraveit usgiband* reddidit; quam conjecturam Massm. I. I. p. 134 injuria laudat, nam verbum quod *ἐκδίκησεν*, i. e. ultionem significat, idem *δικὴν*, i. e. poenam, significare non potest. Rectius Cast. pro *τίσουσι usgiband* posuit, vid. Philem. 19. Quod autem aliud verbum gothicum pro *fraveit* scriptum fuerit, difficile est dictu, nam *δικὴν* nullo alio novi testamenti loco legitur, ut inde conjectura fieri possit.

1, 10. *qimiþ*] Cast. ✕ *qemi* conjectura restituit; id enim verborum junctura non admittit, quia Gothi, ubi conjunctivus aoristi græci, pro Latinorum futuro exacto positus, exprimendus est, indicativo, rarius conjunctivo præsentis uti solent, vid. Grim. Gr. IV, 147. Sic etiam infra II, 3 pro *qemi* iterum *qimiþ* vel *qimai* legendum est, quod etiam *vairþai* probat, quod sequitur. — *ushauhjan*] fortasse *ushauhnan* legendum est, uti Cast. etiam vers. 12 edidit. — *... le... ba...*] ex his singulis litteris Cast. fecit *mikilein atgiban guþa*, quæ significant: magnalia dare Deo; eaque lectio Massmanno I. I. p. 134 placet. Sed interpres, si vere sic scripsisset, quam longe quæsumus ab auctore græco aberravisset? et quomodo is, qui *θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι* dicitur, ab interprete magnalia dare Deo in omnibus credentibus dici potest? Probabilius esset, si legeretur *mikilein habanin allaim þaim galaubjandam*. — *izvis*] vobis, gr. omn. *ἐφ' ὑμᾶς*, procul dubio ante *izvis* præpositio *du* vel *in* excidit, quod propter sequens i facile fieri poterat; cave autem *ana* suppleas, hoc propter significationem adversariam hic locum non habet. — *jainamma daga*] illo die. † gr. omn.

1, 11. *seinaiþos*] suæ, ° gr. omu, Goth. cum Vulg. et vers. arab. et æthiop.

1, 12. *iesuis*] Goth. c. codd. ° *χριστοῦ*. — *unsaris*] sec., nostri, ° gr. omn., Goth. cum Sabat.

ii, 1 jus in imma bi anstai guþs unsaris jah frauins unsaris iesuis xristaus. aþþan bidjam izvis broþrun
 2 in qumis frauins unsaris iesuis xristaus jah . . gaqumþais unsaraizos du imma. du ni sprauto
 vagjan izvis ahin nih drobnan nih þairh ahman nih þairh vaurda nih þairh aipistaulein sve þairh uns
 3 þatei instandai dags xristaus. ni washun izvis usluto wamma haidau unte niba qimiþ aþstass faurþis
 4 jah andhulids vairþai manna fravaurhtais sunus fralustais. sa andstandands jah ufarhafjands sik
 15, 16 ufar all qiþana guþ aipþau allata blotinassu svæi in guþs al sitan s . . . — — unsaros. aþþan
 silba frauja unsar iesus xristus jah guþ jah atta unsar saei frijoda uns jah atgaf gaþlaihþ aiveina jah
 17 ven goda in anstai. gaþrafstjai hairtona izvara jah gatulgjai in allaim vaurstvam jah vaurdam go-
 iii, 1 daim. þata anþar ei bidjaiþ jah bi unsis broþrjus ei vaurd frauins þragjai jah mikiljaidau svasve
 2 jah at izvis. jah ei uslausjaindau af gastrojanaim jah ubilaim mannam. ni auk ist allaim galaubeins.
 3, 4 aþþan triggvys frauja saei gatulgeiþ izvis jah galausjai izvis af þamma ubilin. aþþan gatrauam in
 5 frauin ei þatei anabudum izvis jah taujiþ jah taujan habaiþ. frauja garaihtjai hairtona izvara in
 6 friapvai guþs jah in usþulainai xristaus. aþþan anabiudam izvis broþrjus in namin frauins unsaris
 iesuis xristaus ei gaskaidaiþ izvis af allamma broþre wairbandane ungatassaba jah ni bi anafilham
 7 8 þoei andnemuþ at uns. silhans auk kunnuþ waiva skuld ist galeikon unsis. unte ni ungatevidai
 vesum in izvis ni arvjo hlaih matidedum at wamma ak vinnandans arbaidai naht jah daga vaurk-
 9 jandans ei ni kauridedeima wana izvarø. ni þatei ni habaidedeima valdufni ak ei uns silhans du

INTERPRETATIO.

gratiam Dei nostri et domini nostri Iesu Christi. ii, 1. At precamur vos, fratres, propter adventum domini nostri Iesu Christi et congregationem nostram ad eum, 2. ad non cito movendum vos mente nec terrendum, nec per spiritum nec per verba nec per epistolam, uti per nos; quod instet dies Christi. 3. Ne quis vos decipiat ullo modo, nam nisi venerit discessio prius et revelatus fiat homo peccati, filius perditionis. 4. Hic resistens et extollens se supra omne dictum Deum aut omne cultum, ita-ut in Dei templo sedeat — 15. — nostram. 16. At ipse dominus noster Iesus Christus et Deus et pater noster, qui amavit nos et dedit consolationem æternam et spem bonam in gratia, 17. consoletur corda vestra et confirmet in omnibus operibus et verbis bonis. iii, 1. Hoc reliquum, ut precemini etiam pro nobis, fratres, ut verbum domini currat et glorificetur, sicuti etiam apud vos, 2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus, non enim est omnibus fides. 3. At fidelis dominus, qui confirmat vos et liberet vos ab hoc malo. 4. At confidimus in domino, ut quod præcepimus vobis, etiam faciatis et facturi sitis. 5. Dominus dirigat corda vestra in amore Dei et in patientia Christi. 6. At præcipimus vobis, fratres, in nomine domini nostri Iesu Christi, ut separetis vos ob omni fratrum ambulantium inordinate et non secundum traditiones quæ accepistis a nobis. 7. Ipsi enim nostis quomodo debitum est imitari nos; 8. nam non inordinati fuimus in vobis, non gratis panem comedimus apud quemquam, sed patientes labore nocte et die operantes, ut non gravaremus quemquam vestrum. 9. Non quod non haberemus potestatem, sed ut nos ipsos ad exemplum daremus ad imitandum nos.

ANNOTATIONES.

ii, 1. broþrun] fratres, Gothus accusativo cum izvis e bidjam pendente pro vocativo Græcorum (ἀδελφοί) utitur; Massm. l. l. p. 126 cum broþrun vocativi formam esse recte negasset, id quod Cast. h. l. dixerat, non debebat idem opinari, Gothum versionibus latinis (rogamus vos fratres) deceptum sic convertisse, nam e græcis libris, non e latinis versionibus hausta est versio gothica, uti ipse cum Cast. iudicat l. l. p. 332. — qumis] sic legendum est pro quma, quod Cast. repudiatis legibus grammaticis edidit; ultima enim littera in codice extincta est. — . . . gaqumþais unsaraizos] congregationem nostram, [gr. omn.; cæterum Cast. miþgaqumþais edidit, sed lectio est incerta, nec nobis gothicum miþ — ad exprimendum græcum ἐπι — in compositis aptum esse videtur.

ii, 2, 3. izvis ahin — washun izvis] hæc omnia adeo sunt deleta, ut magna ex parte essent dividenda; tamen litteræ, quæ legi possunt, lectioni mæx conveniunt. Cast. — izvis] sic nos scripsimus pro solæco jus, nam post du cum infinitivo subjectum sententiæ casu accusativo ponitur, vid. Thess. I; ii, 12 veitvodjandans du gaggan izvis vairþaba guþs. cf. Marc. iv, 1 galesun sik du imma manageins filu, svasve ina galeiþan in skip. — drobnan] ubi Gothi hoc verbo utuntur, compositum est aut indrobnan (Joan. xiii, 21; xiv, 1, 27.) aut gadrobnan (Luc. I, 12; Joan. xii, 27); Cast. a nobis de hoc loco interrogatus, plane nihil amplius legere se posse respondit; fortasse igitur alterutrum illorum compositorum h. l. in cod. scriptum fuit. — vaurda] verba, gr. omn. λόγου numero singulari, lectionem editam Cast. effinxit ex ultima littera a, quæ sola legi potest. — instandai] hujus verbi duæ tardum ultimæ litteræ

supersunt, Cast. comparato loco Tim. II, iv, 2 instandan coniecit, quod Massm. l. l. p. 134 injuria comprobatur; nam ἐνεστάναι, quod h. l. convertendum erat, et ἐπιστῆναι quod Tim. l. l. Gothus per instandan reddidit, res plane dissimiles significant; fortasse rectius scribitur atgaggai, vid. Tim. II, iii, 1. — xristaus] Christi, gr. κυρίου. — wamma haidau] cujus sic legendum est, Cast. e conjectura ✕ wammeh, cujus verbi primam solummodo litteram cognoscere potuit; wazuh quod omnis, quisque significat, in ejusmodi sententiis negativis locum non habet. Cæterum cave cum Castillionæo Gothum aliter atque habent græci, legisse arbitraris, nam Græcorum morem negationes duplicandi Gothi non ubique imitantur. — niba — faurþis] vix apparent hic vestigia litterarum. Cast. Recte explevit, præterquam quod qimiþ vel qimai pro qemi ponere debebat, vid. ad i, 10.

ii, 4. ufar] supra, gr. omn. ἐπι, Goth. c. vet. lat. — qiþana] hoc falsum est. sive Gothus cum vetere illa lat. versione qui dicitur legit (sic qiþanana scribendum erat), sive ad all retulit (sic qiþan vel qiþano esse debebat); nos qiþanana præferimus, cf. etiam Massm. l. l. p. 133. — svæi in] nullum harum litterarum vestigium deprehendo, sed locus adest. Cast. Addere etiam ille debebat ina, nam svæi post se suumque infinitivum habere solet accusativum subjecti, vid. ad vers. 2; si vet. latina et Vulg. is omitunt, res alia est. — at] sic cod. pro ath, uti Marc. xv, 38; vid. ad Matth. v, 15. — s] Cast. edidit sik ustainjands; cum autem de his nihil remanserit nisi prima littera s, lectio omnino dubia est, nec minus conjici poterat sve guþ . . . , nam gr. multi hic inserunt ὡς θεόν. Cæterum definit cod. A.

10 frisahtai gebeima du galeikon unsis. jah auk þan vesum at izvis pata izvis anabudum ei jabai
 11 was ni vili vaurkjan ni matjai. hausjam auk sumans wairbandans in izvis ungatassaba ni vaiht
 12 vaurkjandans ak fairveitjandans. þaimuh svaleikaim anabiudam jah bidjam in frauin iesua xristau
 13 ei miþ rimisa vaurkjandans seinana hlaib matjaina. aþþan jus broþrjus ni vairþaiþ usgrudjans vaila
 14 taujandans. iþ jabai was ni ufhausjai vaurda unsaramma þairh þos bokos þana gatarhjaiþ. ni blan-
 15 daiþ izvis miþ imma ei gaskamai sik. jah ni svasve sijand ina rahnjaiþ ak talzjaiþ sve broþar.
 16 aþþan silba frauja gavairþeis gibai izvis gavairþi sinteino in allaim stadim. frauja miþ allaim
 17 izvis. so goleins meinai handau pavlaus þatei ist bandvo ana allaim aipistaulem meinaim. sva
 18 melja. ansts frauins unsaris iesuis xristaus miþ allaim izvis. amen.

du þaissalauneikaim anþara ustauh.

INTERPRETATIO.

10. Et enim cum essemus apud vos, hoc vobis præcipimus : ut si quis non velit operari, non edat. 11. Audimus enim aliquos ambulantes in vobis inordinate, non quidquam operantes, sed nugas-sectantes. 12. Hisque talibus præcipimus et precamur in domino Iesu Christo ut cum silentio operantes suum panem comedant. 13. At vos, fratres, ne stialis lassi bene facientes. 14. Verum si quis non obediat verbo nostro per has litteras, hunc notetis, ne misceatis vos cum eo, ut pudeat eum. 15. Et ne sicuti inimicum eum exstimetis, sed doceatis uti fratrem. 16. At ipse dominus pacis det vobis pacem semper in omnibus locis. Dominus cum omnibus vobis. 17. Hæc salutatio mea manu Pavli, quod est signum in omnibus epistolis meis sic scribo. 18. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Ad Thessalonicenses altera explicit.

ANNOTATIONES.

II, 15. *unsaros*] pergit cod. B. Cast. opinatur præcessisse *þairh aipis'auleins* et Gothum plurali pro *δὲ ἐπιστολῆς ἡμῶν* usum esse et h. l. aliter atque Neh. vi, 17 (ubi legitur *aipistaulans*) flexisse. Nobis secus videtur; nam cur interpres h. l. plurali usus sit, nulla est causa, et *ἐπιστολή* per *aipistaule* singulari numero redditum in Pauli epistolis sæpius invenitur; cum autem ad pronomen *unsaros* substantivum plurali numero requiratur, sine dubio præcessit *þairh bokos*, sic infra III, 14, *διὰ τῆς ἐπιστολῆς* iterum per *þairh þos bokos* redditur; cf. Cor. II, vii, 8; III, 1.

II, 17. *hairtona izvara*] ¶ gr. omn. præter cod. k ap. Mi.; sic infra III, 5 ubi nullus gr. consentit, — *gatulgjai*] Goth. c. codd. ° *ὕμᾱς*. — *vaurstvam jah vaurdam*] operibus et verbis, ¶ gr.

III, 1. *ei bidjaiþ*] ut oretis, gr. omn. *προσεύχεσθε*; sic Gal. v, 16 pro *λέγω δὲ πνεύματι περιπατεῖτε* dicit: *aþþan qiþa, ei ahmin gaggaiþ*; cf. ad Marc. xv, 36. — *jah bi unsis broþrjus*] etiam pro nobis fratres, gr. omn. *ἀδελφοὶ περὶ ἡμῶν*; hæc transpositio verborum etiam in Sabat. invenitur; cod. autem B * *broþrjous* habet.

III, 2. *af gastojanaim*] hanc lectionem Cast. cod. iterum inspecto certam esse confirmat, sed eam falsam esse multa arguunt. Primum enim, quæ est hæc forma participii de verbo *stojan* flexa? ea certe *stauþs* vel *stojiþs* esse debebat; deinde si hanc formam concedimus, qui fieri potest, ut *judicatus* dicatur, quem Græci *ἀτοπον* vocant? Nobis potius jct. *afgastohanaim* legendum esse videtur; uti enim *ungastohans visan* Cor. I, iv, 11 est *ἀστατεῖν*, certum locum non habere, sic *afgastohans* proprie est, qui suo loco motus est, *ἀτοπος*. Verba autem translatione significationis Gothi sæpe ad verbum reddunt, sic, ut unum e multis citemus, Tim. I, III, 6 *νεόφυτον* Gothus *niujana satidana* dicit. Scilicet talia sunt Castillionæo oscitantæ interpretis, cf. eum ad vers. 7. Quam conjecturam per se spectatam qui probant, ii fortasse ἀπὸ post *ρύειν* a Gotho omissum desiderabunt; sed pariter interpres præpositione *af* post verba solvendi, liberandi omissa Cor. I, vii, 27 *galausiþs is genai* pro *λίλυσαι ἀπὸ γυναικός* dicit. Cæterum Cast. vocem *uslausjaindau* magna ex parte extinctam probe restituit. — *ist*] est, ° gr. omn.

III, 3. *triggvs*] Goth. ° *ἔστιν*.

III, 4. *anabudum*] præcepimus, gr. omn. et verss. *παράγγελλομεν*.

III, 5. *frauja*] Goth. ° *δέ* — *hairtona izvara*] vid. ad II, 17.

III, 6. *wairbandane ungatassaba*] ambulantium inordinate, ¶ gr. omn., Goth. c. Vulg. — *anafilham*] traditiones, gr. omn. *παράδοσιν*. — *andnemuþ*] accepistis, gr. *παρέλαβον*.

III, 7. *ist*] pergit cod. A.

III, 8. *ni*] sec., cod. A *nih* (neque). — *vinnandans arbaidai*] patientes (in) labore, gr. omn. *ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ*. Cæterum pro solo *arbaidai* scribendum fuisse in *arbaidai*, Cast. recte monet.

III, 9. *gebeima*] Goth. ° *ὕμᾱν*.

III, 10. *izvis anabudum*] vobis præcepimus ¶ gr. omn. — *ni*] sec., in cod. A locus uni litteræ vacat, ut scriptum esse possit *nih* (nec); nullum tamen litteræ *h* vestigium. Cast.

III, 12. *þaimuh*] hisque, gr. omn. *τοῖς δέ*; sic — *uh* encliticum pro græco *δέ* Gothus posuit Matth. xxvii, 44; vid. ad Joan. xviii, 26. — *in frauin*] in domino, gr. *διὰ τοῦ κυρίου*; cæterum Goth. c. Vulg. ° *ἡμῶν*.

III, 14. *ni*] sec., ne, gr. *καὶ μή*.

III, 15. *ina*] eum, ° gr. omn.

III, 16. *stadim*] locis, gr. *τρόπον*.

III, 17. *aipistaulem meinaim*] epistolis meis, cod. B * *aipistaulemeinaim*, ut librarius non solum *m* in exitu verbi *aipistaulem* propter sequentem eandem litteram omiserit (sic Tim. II, II, 2, 2 *þrighvaimannam* pro *þriggvaim mannam*, cf. ad Joan. xii, 42), sed etiam pro integra terminatione — *eim* mutilatam — *em* posuerit (vid. ad Luc. x, 5, ubi addenda sunt hæc: *frume* Cor. I subscr. *anavilje* Phil. 4, 5, *ne Skeir* 38, 7). Cæterum cod. A h. l. exesus est et gr. omn. omittunt *meinaim* (meis). —

Subscriptio. Gr. alii aliter. — *anþara*] altera; cod. B (nam cod. A est oblitteratus) mendose *frumei* (prior). Cum enim subscriptio hujus alterius ad Thessalonicenses epistolæ et inscriptio prioris ad Timotheum in eadem pagella sint scriptæ et librario esset scribendum: *du þaissalauneikaim anþara ustauh*; deinde: *du teimauþaiu frumei dustodeiþ*, falso ille quidem supra *frumei* pro *anþara*, infra autem *ustauh* pro *dustodeiþ* scripsit; cf. ad Tim. I inscript.

DU ÞAIMAUÞAIAU FRUMEI DUSTODEIÞ.

- 1, 1 Pavlus apaustaulus xristaus iesuis bi anabusnim guþs nasjandis unsaris jah xristaus iesuis venais
 2 unsaraizos. þeimaupaiu valisin barna in galaubeinai ansts armaio gavairþi fram guþa attin jah xri-
 3 stau iesu frauin unsaramma. svasve haþ þuk saljan in aifaison galeiþands makidonais ei faurbiudais
 4 sumaim ei anþarleiko ni laisjaina. niþ-þan atsaiwaina spille jah gabaurþivaurde andilausaize þoei
 5 soknim andstaldand mais þau timreinai guþs þizai visandein in galaubeinai. aþþan andeis ist anabus-
 6 nais friapva us hrainjamma hairtin jah miþvissein godai jah galaubeinai unhindarveisai. al þaimei
 7 sumai afairzidai usvandidedun du lausavaurdein. viljandans visan vitodalaisarjos ni fraþjandans nih
 8, 9 wa rodjand nih bi wa stiurjand. aþþan vitum þatei god ist vitop jabai was is vitodeigo brukeiþ. vi-
 tands þatei garaihtamma vitop nist satip ak vitodalausaim jah untalaim jah unsibjaim jah fravaurh-
 taim jah unairknaim jah usveihaim attans bliggvandam jah aipeins bliggvandam mannaus maurþr-
 10 jandam horam mannaus gaþivandam liugnjam ufarsvaram jah jabai wa alja þizai hailon laiseinai
 11, 12 andstandand. sei ist bi aivagge!i vulþaus þis audagins guþs þatei gatrauaiþ ist mis. jah aviliude
 þamma insvinþjandin mik xristau iesu frauin unsaramma unte galaubjandan mik gahugida gasa-
 13 jands in andbajtja. ikei faura vas vajamerjands jah vraks jah ufrikands akei gaarmaiþs vas unte
 14 unvitands gatavida in ungalaubeinai. ip usarassiþ ansts frauins miþ galaubeinai jah friapvai þizai in
 15 xristau. triggv þata vaurd jah allaizos andanumtais vairþ þatei xristus iesus qam in þamma fairwau

INTERPRETATIO. — AD TIMOTHEUM PRIOR INCIPIT.

1, 1. Pavlus apostolus Christi Iesu secundum præcepta Dei servatoris nostri et Christi Iesu, spei nostræ
 2. Thimotheo, optato filio in fide gratia, misericordia, pax a Deo patre et Christo Iesu, domino nostro.
 3. Sicuti rogavi te manere in Efeso proficiscens in-Macedoniam, ut interdicas quibusdam, ut aliter non do-
 ceant, 4. neque intendant fabulis et genealogiis interminatis, quæ quæstiones præbent magis quam ædifi-
 cationem Dei, hanc existentem in fide. 5. At finis est præcepti amor ex puro corde et conscientia bona et
 fide sincera. 6. De quibus quidam seducti converterunt ad vaniloquium, 7. volentes esse legis-doctores,
 non cogitantes, nec quid loquuntur, nec de quo affirmant. 8. At scimus quod bona est lex, si quis ea legi-
 time utitur; 9. sciens quod justo lex non-est posita, sed lege-solutis et contumacibus et impiis et peccato-
 ribus et sceleratis et incestis, patres percutientibus et matres percutientibus, homines necantibus, 10. for-
 nicariis, viros subigentibus, mendacibus, perjuris et si forte alia huic sanæ doctrinæ resistunt, 11. quæ
 est secundum evangelium gloriæ hujus beati Dei, quod creditum est mihi; 12. et gratias-ago huic confor-
 tanti me Christo Iesu domino nostro, nam credentem me existimavit ponens in ministerio, 13. ego qui
 prius fui blasphemans et persecutor et contumeliosus; sed misericordiam-nactus fui, nam inscius feci in
 incredulitate. 14. Verum abundat gratia domini cum fide et amore hoc in Christo. 15. Fidele hoc verbum

ANNOTATIONES.

Inscriptio in cod. B solummodo legitur. — þeimaupaiu] cod. B ✕ þaimaauþaiiau; cæterum þeimaupaius pro teimaupaius scriptum est, sic etiam 1, 2 (vid. ad II, 10); recte autem teimaupaius infra 1, 18; II, 1, 2. — dustodeiþ] incipit, cod. B ✕ ustauh, explicit; vid. ad Subscript. Thess. II.

Initium hujus epistolæ in utroque cod. legitur.

1, 1. xristaus iesuis] pr. ¶ gr. omn. præter cod. f. ap. Mi. — anabusnim] præcepta, gr. omn. ἐπιταγήν.

1, 2. þeimaupaiu] sic cod. B, cod. A rectius þeimaupaiiau, vid. ad Luc. I, 54. — attin] Goth. c. codd. ἡμῶν.

1, 3. galeiþands] sic recte cod. A; cod. B ✕ galeiþans; sic sæpius librarius codicis B lapsus est: infra vs. 9 vitans. III, 4 sauragaggans, quo utroque loco cod. A recte vitands et sauragaggands habet; idem mendum continet etiam II, 11, 6, ubi pro arbaidjands scriptum est gadigands; contra I, 11, 13, pro gadi-gands legendum est gadigands, vid. ad Marc. XII, 24. — makidonais] cod. A makedonais, cf. ad Cor. II, 1, 16. Cæterum de genitivo post verba proficiscendi posito vid. ad Luc. xv, 15.

1, 4. andilausaize] cod. A ✕ andalausaze, vid. ad v, 14. — þau] sic codd. Cast. ✕ þan. — timreinai] ædificationem, gr. οἰκονομίαν. — visandein] existentem, ° gr. omn.; cæterum cod. A ✕ visandin, uti infra III, 4 anaviljin pro anaviljein; procul dubio sic etiam visandin Skeir. p. 49, 17 pro visandein scriptum est.

1, 5. aþþanandais] cod. B ✕ aþþandeis, librarii enim non solum singulas litteras, dupliciter scribendas, omittunt, sed etiam syllabas, sic Matth. xxvi, 73 standans pro standandans, sic infra III, 15; IV, 7; II, 1, 8, al. cf. ad I, 17. — ist anabusnais] est præcepti,

¶ gr. omn. — miþvissein] cod. A marg. gamundai, recordatione.

1, 7. ni] cod. A nih (nec).

1, 8. vitum] scimus, cod. A vituþ (scitis). — vitodeigo] legitime, cod. a vitoda (lege, secundum legem), qui est dativus modi, uti Luc. I, 74 unagein ἀφ' ὧς. Errant igitur Cast. et Massm. l. l. p. 212 vitodabrukeiþ junctim scribentes, uti erravit Cast. Col. III, 22 leika fraujam (κατὰ σάρκα κυρίως) junctim scribens, cf. infra ad v, 14. Plane alia ratio est verborum vitodalaisarjos et svultavairþja, quæ nobis Cast. objicit.

1, 9. vitands] cod. B ✕ vitans, vid. ad vs. 3. Cæterum Goth. ° τοῦτο, vid. ad II, 1, 15. — vitop nist] ¶ cod. A. — ak] sed, gr. omn. δέ, vid. ad Cor. I, XIV, 20. — jah] sec. et quart., et, ° gr. omn. — unsibjaim] ἀνόμοις, cod. A marg. c. gr. omn. afgudaim, ἀσεβέσι. — aipeins] desinit cod. A. — horam] Goth. ° ἀρσενοκοίτις, de ea omissione cf. Massm. l. l. p. 220.

1, 10. gaþivandam] Cast. ex loco omnino exeso ✕ gaþivjandam, quod Massm. l. l. p. 134 probare non debbat; sic anahivan (δουλαγωγεῖν) Cor. I, IX, 27 et gaþivan (δουλοῦν) Cor. I, VII, 15 (καταδουλοῦν); II, II, 20; Gal. II, 4 (περιπεῖρην); Tim. I, VI, 10 nullo autem loco þivjan. — wa alja — andstandand] siquidem ea lectio certa est neque wo pro wa in cod. legitur, cave cum Cast. wa pro plurali habeas, is enim wo esse debet; potius wa est casus absolutus pro adverbio positus et significat forte, vid. Cor. II, XII, 6, 18; Joan. XIV, 15; sic we Cor. II, XI, 21; et Gothus pro εἴ τι junctim εἴ τι legisse videtur.

1, 11. sei ist] quæ est, ° gr. omn.; Goth. c. verss.

1, 14. usarassiþ] sic Cast. loco exeso legendum esse videtur, et usarasseiþ legi posse negat, quia locus tot

16 fravaurhtans nasjan þizeei frumists im ik. akei dupe gaarmaiþs varþ ei in mis frumistamma ataugi-
dedi xristaus iesus alla usbeisnein du frisahtai þaim ize anavairþai vesun du galaubjan imma du
17 libainai aiveinon. aþþan þiudana aive undivanjamma ungasaiwanamma ainamma frodamma guþa
18 sverifa jah vulþus in aldins aive amen. þo anabusn anafilha þus barnilo teimaufaiu bi þaim faura
19 saursnivandam ana þuk praufetjam ei driugais in þaim þata godo drauhtivitop. habands galaubein jah
goda miþvissein þizaei sumai afskiubandans bi galaubein naqadai vaurpun. þizeei ist hymainaius
ii, 1 jah alaiksandrus þanzei anafalh satanin ei gatalzjaindan ni vajamerjan. bidja nu frumist allis tau-
2 jan bidos aihtronins liteinins aviliuda fram allaim mannam. fram þiudanam jah fram allaim þaim in
3 usarassau visandam ei slavandein jah suiþa los bauaima in allai gagudein jah gariudja. þatuþ-þan ist
4 god jah andanem in andvairþja nasjandis unsaris guþs. saei allans mans vili ganisan jah in uskunþja
5, 6 sunjos qiman. ains allis guþ ains jah midumonds guþs jah manne manna xristus iesus. sa gibands
7 sik silban andabaht faur allans veitvodein melam svesaim. du þammei gasatiþs im ik merjands jah
8 apaustaulus sunja qiþa in xristau ni linga laisareis þiudo in galaubeinai jah sunjai. viljan nu vairans
9 bidjan in allaim stadim ushafjandans sviknos handuns inuh þvairhein jah tveiflein. samaleikø jah
qinons in gaseteinai hrainjai miþ gariudjon jah mahein fetjandeins sik ni in flahtorn aiþþau gulþa
10 aiþþau markreitum aiþþau vastjom galubaim. ak þatei gadob ist qinom gaha tandeim guþ blotan

INTERPRETATIO.

et omni acceptione dignum, quod Christus Iesus venit in hunc mundum, peccatores servare, quorum pri-
mus sum ego. 16. Sed ideo misericordiam nactus fui, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem
patientiam ad exemplum his qui futuri fuerunt ad credendum ei ad vitam æternam. 17. At regi sæculorum
immortali, invisibili, uni, sapienti Deo, honor et gloria in ætates sæculorum, amen. 18. Hoc præceptum
commendo tibi, fili Timothee, secundum has prius præcedentes ad te prophetias, ut milites in his hanc bo-
nam militiam, 19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidem depellentes de fide nudi facti sunt;
quorum est Hymenæus et Alexander, quos tradidi Satanæ, ut doceantur non blasphemare. ii, 1. Rogo nunc
primum omnis facere rogationes, preces, petitiones, gratiarum-actiones pro omnibus hominibus; 2. pro
regibus, et pro omnibus his in eminentia existentibus, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pie-
tate et castitate. 3. Hocce enim est bonum et acceptum in facie servatoris nostri Dei, 4. qui omnes homi-
nes vult servari et in cognitionem veritatis venire. 5. Unus enim Deus, unus etiam mediator Dei et homi-
num, homo Christus Iesus, 6. hic dans se ipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus
propriis; 7. ad quod constitutus sum ego præco et apostolus, veritatem dico in Christo, non mentior, doctor
gentilium in fide et veritate. 8. Volo nunc viros precari in omnibus locis, tollentes puras manus sine ira-
cundia et disceptatione; 9. similiter etiam mulieres in vestimento puro cum castitate et modestia ornantès
se, non in torquibus aut auro aut margaritis aut vestibis pretiosis, 10. sed quod decorum est mulieribus

ANNOTATIONES.

litteris non vacet. Nos quia græci omn. ὑπερεπλέοντες
præterito tempore habent, *usarassida* coniecimus;
fieri etiam potest ut librarius *usaraseiþ* pro *usarasseiþ*
scripserit; *usarasiþ* autem prorsus falsum est. —
fraujins] Goth. ° ἡμῶν. — *xristau*] Goth. ° ἰησοῦ.

i, 16. *xristaus iesus*] ¶ gr. omn.; cæterum *de xri-
staus*, non mendosa quidem, uti ait Cast., sed insolita
forma pro *xristus*, vid. ad Marc. vii, 32, ubi adde:
Gal. iv, 19 *xristaus*; Marc. x, 46 *barteimaius*; Joan.
viii, 52 et Tim. II, 1, 10 *dauþau* pro *xristus*, *bartei-
maius*, *dauþu*. — *du galaubjan*] Cast. ✕ jct.; sic *du*
cum infinitivo post *anavairþs* iterum legitur Thess. I,
iii, 4 *anavairþ vas uns du vinnan agliþos*.

i, 17. *undivanjamma*] sic pro *undivanamma*, uti esse
debebat (vid. Cor. I, xv, 53, 54; II, v, 4), in codice
denuo inspecto legi Cast. affirmat. Utrum autem Go-
thus ἀθανάτω an ἀφθάρτω legerit, certo dici non po-
test, *divans* etiam Cor. I, xv, 54 pro φθαρτός ponitur.
— *frodamma*] sapienti, ° gr.; cæterum cod. B ✕ *fri-
damma*. — *aldins aive*] in codice lego: *ald...dins
aive*; sed prior *d* evanidum et adhuc magis litteræ
quæ inter utrumque *d* intercedunt. Videtur igitur
librarius litteras *dins* bis scripsisse et deinde semel
delevisse. CAST. Fortasse etiam scriptum fuit *allos
aldins aive*, uti Eph. iii, 21, sic quidem sæpius Go-
thus locos parallelos alterum ex altero auget.

i, 18. *faura*] prius, abundat et ° gr. omn.; cæterum
hinc pergit cod. A.

ii, 1. *frumist*] Cast. ✕ *skumist*.

ii, 2. *fram*] sec. pro, ° gr. omn. — *jah sutjat*] cod.
A *jas-sutja*. — *sutja los*] sic in utroque cod. scriptum
esse videri Cast. dicit; qui nobiscum divistim scribunt,
eos nec *slavandein* pro substantivo, nulla auctoritate

comprobato, nec *sutjalos* pro adverbio inusitato atque
insuper comparativo maxime otioso habere oportet.

ii, 3 *ist*] est, ° gr. omn.

ii, 4. *in*] ad, cod. B ° ✕ addidimus e cod. A.

ii, 6. *andabaht*] sic cod. uterque, pro quo *anda-
bauht* exspectabas, uti jam Massm. Skeir. Gloss. p.
125 iudicavit, cui Cast. h. l. assentit; sic *faurbauhts*
Eph. I, vii, 14; Col. I, 14. Si pro *andabaht* scriptum
esset *andabaht*, non dubitaremus lectionem codicum
probare, nam Christus etiam *ministerium* pro multis
sese dedisse dici potest.

ii, 7. *in xristau*] in Christo, ° gr.

ii, 8. *vairans bidjan*] viros precari, ¶ gr. omn., cf.
tamen cod. d ap. Mi.

ii, 9. *mahein*] Massm. M. G. A. p. 127 et Grimm,
Gr. I, p. 40 (3. edit.) *inahein* legendum esse recte
monent; idem verbum, quod h. l. σωφροσύνη signifi-
cat, infra II, 1, 7 pro σωφρονισμός et Rom. xii, 16
adjectivum *inahs* pro φρόνιμος interpres usurpavit. —
gulþa] cod. B et Cast. ✕ *gulþ*; nimirum propter
sequentem vocem *aiþþau* alterum *a* intercidit; cf. ad
Joan. xii, 42. Cod. A hoc loco exesus. — *galubaim*]
sic in utroque cod. pro usitato *galaubaim*, vid. Rom.
ix, 21; Cor. I, v, 23; *filugalaubs* Joan. xii, 3; *unga-
laubs* Rom. ix, 21. Sic *u* minus accurate pro *au* etiam
scribitur in voce *diabulus*, et sæpius in terminatio-
nibus verborum, vid. ad Luc. I, 54.

ii, 10. *blotan*] cod. B et Cast. ✕ *bloþan*; cod. A
exesus; vid. ad Gal. ii, 11. Sic idem librarius in eo-
dem verbo Cor. II, viii, 4 peccaverat, et uterque *þei-
maþaius* supra i, 2 pro *teimaufaius* scripserunt; et
cod. A iii, 16 *insahþaba* pro *insahþaba*.

- 11, 12 þairh vaurstva goda. qino in hauþa galaisjai sik in allai ufhouseinai. iþ galaisjan qinon ni uslaubja
 13, 14 ni frauginon saura vaira ak visan in þahainai. adam auk fruma gadigans varþ þaþroh aivva. jah adam
 15 ni varþ uslutops iþ qino uslutoda in missadedai varþ. iþ ganisip þairh barne gabaurþ jabai gastan-
 III, 1 dand in galaubeinai jah friapvai jah veiþipai miþ gasraþjein. triggv þata vaurd jabai was aipiskaupeins
 2 gairneip godis vaurstvis gairneip. skal nu aipiskaupus ungasairinonds visan ainaizos qenais aba
 3 andaþahts gariuds froþs gafauris gastigods laiseigs nih veinnas ni slahals ak sutis airknis ni sakjis ni
 4, 5 faihufriks seinamma garda vaila sauragaggands barna habands ufhausjandona miþ allai anaviljein. iþ
 6 jabai was seinamma garda sauragaggan ni mag waiva aikklesjon guþs gakarai. nih niujan satidana
 7 ibai austo ufarhauþis in staua atdriusai unhulþins. skal auk is veitvodiþa goda haban fram þaim
 8 uta ei ni atdriusai in idveit jah hlamma unhulþins. jah sva diakaununs gariudans nih faihufrikans
 9 ni veina filu hastjandans nih aglaitgastaldans. habandans runa galaubeinai in hrainjai gahugdai.
 10 11 jah þai þan gakiusaindau frumist jas-sva andbahtjaina ungasairinodai visandans. qinons samaleika
 12 gariudos ni diabulos gafaurjos triggvos in allamma. diakaunjus sijaina ainaizos qenais abans barnam
 13 vaila sauragaggandans jah seinaim gardim. þai auk vaila andbahtjandans grid goda fairvaurkjand jah

INTERPRETATIO.

confidentibus Deum colere per opera bona. 11. Mulier in silentio doceat se in omni obedientia; 12. verum docere mulieri non permitto, non dominari coram viro, sed esse in taciturnitate. 13. Adam enim prior formatus fuit, deinde Evva; 14. et Adam non fuit seductus, verum mulier seducta in facinore fuit. 15. Verum servatur per puerorum generationem, si manent in fide et amore et sanctitate cum modestia. III, 1. Fidele hoc verbum; si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 2. Debet nunc episcopus integer esse, unius mulieris maritus, sobrius, pudicus, prudens, modestus, hospitalis, aptus-ad-docendum, 3. nec vinolentus, non plagiarius, sed mitis, pius, non litigiosus, non avarus, 4. suam domum bene administrans, pueros habens obediētes cum omni modestia. 5. Verum si quis suam domum administrare non potest, quomodo ecclesiam Dei curet? 6. Neque recentem plantatum, ne forte elatus in iudicium incidat Satanæ. 7. Debet enim is testimonium bonum habere ab his extra, ut non incidat in vituperationem et laqueum Satanæ. 8. Et sic diaconos castos, nec avaros, non vino multum adhærentes, nec turpe-lucrum-sectantes; 9. habentes mysterium fidei in pura conscientia. 10. Et hi vero probentur primum et sic ministrent irreprehensibiles existentes. 11. Mulieres similiter castas, non calumniatrices, sobrias, fideles in omni. 12. Diaconi sint unius mulieris mariti, pueros bene curantes et suas domos. 13. Hi enim bene ministrantes gradum

ANNOTATIONES.

II, 11. *hauþa*] sic in utroque cod. scriptum esse Cast. affirmat; offendit autem ipsum Castillionæum hæc vox insolita, et conjicit *hauniþa* (immo *hauniþai*), in humilitate; sed neuter codex breviationis signum habet, et *hauniþa* nimis longe a sensu textus græci aberrare nobis videtur, quam ut probare possimus; fortasse autem legendum est *in hliuþa* in auditu, i. e. audientes, cf. Goth. *hliuma*, Island. *hliodr klydu*; Graff IV, p. 1102.

II, 12. *galaisjan qinon*] docere mulieri, ¶ gr. — *sauro*] coram, ° gr. omn., Gothus igitur formula *ni frauginon saura vaira* indicat, feminas in concionibus coram viris nec auctoritatem sibi arrogare, nec dominari debere. — *þahainai*] Cast. e cod. B (nam A h. l. plane exesus est) *þeigainai* edidit, quanquam e distincte legere non poterat; cum autem inter voces gothicas, quæ quidem sunt cognitæ, nulla sit a qua recte deflecti possit (quis enim credere potest *þeigains* a *þeihan* esse et h. l. ubi de taciturnitate sermo est, interpretem tam diligentem *profectus* ponere?), id quod etiam ad *þageinai* valet, quod Massm. l. l. p. 127 conjecit: non dubitavimus, conjecturam nostram in textu ponere; *þahains* autem est a *þahan* (σιγᾶν, σιωπᾶν, φημοῦσθαι).

II, 13. *gadigans*] cod. B ✕ *gadigands*, cod. A extinctus; vid. ad I, 3.

II, 15. *friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

III, 2. *ungasairinonds*] sic forma activa in utroque codice, cum esse deberet *ungasairinoþs*, uti recte legitur III, 10; V, 7; VI, 14; Tit. I, 7, et *unfairinodaba* Thess. I, II, 10; sed emendare nolimus, cum Tit. I, 6 *ungasairinonds* eodem sensu repetatur. — *gariuds*] pudicus, ° gr. omn.; Goth. c. Vulg., quæ tamen habet post *κόσμιον*.

III, 3. *airknis*] pius, ° gr. omn.; cæterum iis, qui *airkns* optant pro *airknis*, Cast. respondet, vocem editam in utroque cod. esse dubiam, videri tamen in *is* iuviti. — *sakjis*] Cast. edidit ✕ *sakjas*, codice autem denuo inspecto, exesum quidem esse locum, sed *sukjis* legi posse dicit.

III, 4. *saurogaggands*] sic recte cod. A, *saurogag-*

gans autem, quod cod. B præbet, idem est mendum, quod supra ad I, 3 notavimus, nec potest defendi, uti Castillionæo videtur, nam participii *gaggans* longe alia est ratio. — *ufhausjandona*] desinit cod. B — *anaviljein*] cod. A ✕ *anaviljin*, vid. ad I, 4.

III, 6. *niujan satidana*] cum *skal visan* præcessisset, Gothus *niuja satiþs*, nominativo casu, scribere debet; sed hoc sæpius interpreti accidit, ut auctoritatem textus græci secutus a constructione recta averteretur. Sic etiam versu 8 pro *diakaununs* scribendum erat *diakaunjus*, uti V, 1, 2 dativi pro accusativis. Cæterum cod. A ✕ *satidana*, et Gothus pressius græcum *νεόφυτος* per *niuja satiþs* convertit, nam illud non proprie de recens plantato dicitur, sed de eo qui nuperrime cœtui Christiano socius adscriptus est. — *staua*] sic legendum est; Cast., qui hoc verbum in codice legere non poterat, male *stauai* edidit, id autem ordo verborum non patitur, vid. vs. 7 *atdriusai in idveit*.

III, 7. *atdriusai in idveit*] incidat in vituperationem, ¶ gr. omn.

III, 8. *jah*] ei, ° gr. omn. — *sva diakaununs*] sic diaconos, ¶ gr. omn.; cæterum de *diakaununs* accusativo, cum nominativus esse deberet, vid. ad vs. 6. — *faihufrikans*] avaros, gr. omn. *διλόγους*. — *veina filu*] notandum est, apud Gothum alia verborum structura usum, *veina* non pendere ex *filu*, uti in textu græco est, sed ex verbo *hastjandans*; pariter infra V, 23 *óνω ὀλίγω χρόνῳ* per *veinis leitil brukjais*, et II, II, 16 *ἐπὶ πλεῖτον προκόψουσιν ἀσεβείας* per *filu gaggand du asgudein* convertit *filu*; enim et *leitil* ei sunt adverbium, quapropter substantiva his locis ex verbis pendent.

III, 9. *hrainjai*] Cast. ✕ *hrainjon* (vid. II, I, 3), in codice enim nullum litterarum vestigium superest.

II, 10. *jas-sva*] et sic, gr. *εἶτα*. — *visandans*] cod. A his scriptum habet, vid. ad Cor. II, X, 12.

III, 11. *gafaurjos*] cod. A marg. *an..þ.....*, procul dubio, *andaþahtos*. Cast. Recte, vid. vs. 2.

III, 15. *grid*] Goth. ° *ἐάντοις*. — *galaubeinai*] fide, gr. omn. *ἐν πίστει*, ut Gothus *ἐν* omittat; probabilius autem est librarium in omisisse, quæ litteræ eadem

14, 15 managa balþein galaubeinai þizai in xristau iesu. þata þus melja venjands qiman at þus sprauto. apþan jabai sainjau ei vitais waiva skuld ist in garda guþs usmitan saei ist aikclesjo guþs li-
 16 bandins sauls jah tulgiþa sunjos. jah unsahþaba mikils ist gagudeins runa saei gabairhtips
 varþ in leika garaihts gadomiþs varþ in ahmin ataugids varþ þaim aggilum merids varþ in
 iv, 1 þiudom galaubiþs varþ in fairwau andnumans varþ in vlupau. apþan ahma svikunþaba
 qipip þatei in (spidistaim dagam afstandand sumai galaubeinai atsaiwandans ahmane airziþon
 2 jah laiseino unhuþono. in liutein liugnavaurde jah gatandida habandane [svesa] miþvissein.
 3 varjandane liugos gaþarban mate þanzei guþ gaskop du andniman miþ aviliudam galaubjandam jah
 4 ukunnandam sunja. unte all gaskaftais guþs goþ jah ni vaiht du usvaurpai miþ aviliudam andnuman.
 5, 6 gaveihada auk þairh vaurd guþs jah bida. þata insakands broþrum goþs vairþis andbahts xristaus ie-
 7 suis alands vaurdam galaubeinai jah godaizos laiseinai þoei galaistides. ip þo usveihona sve usal-
 8 þanaizo spilla bivandei ip þropei þuk silban du gagudein. apþan leikeina usþroþeins du savamma
 ist bruks ip gagudei du allamma ist bruks gahaita habandei libainai þizos nu jah þizos anavair-
 9, 10 þons. triggy þata vaurd jah allaizos andanumtais vairþ. duþþe allis arbaidjam jah idveitjanda unte
 11 venidedum du guþa libandin saei ist nasjands allaize manne þishun galaubjandane. anabiud þata
 12 jah laisei. ni manna þeinai jundai frakunni ak frisahts sijais þaim galaubjandam in vaurda in usmeta

INTERPRETATIO.

donum acquirunt et multam fiduciam fide hac in Christo Iesu. 14. Hoc tibi scribo sperans venire ad te cito; 15. at si tardem, ut scias quomodo debitum est in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei viventis, columna et firmamentum veritatis. 16. Et impugnate magnum est pietatis mysterium, qui revelatus fuit in carne, justus judicatus fuit in spiritu, conspectus fuit his angelis, nuntiatus fuit in gentilibus, creditus fuit in mundo, acceptus fuit in gloria. iv, 1. At spiritus manifeste dicit, quod in ultimis diebus deficient quidam a fide attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum, 2. in dolo mendacium et cauteriatam habentium suam conscientiam, 3. prohibentium nuptias, abstinere cibis, quos Deus produxit ad accipiendum cum gratiarum-actionibus credentibus et cognoscentibus veritatem. 4. Nam omne creaturæ Dei bonum et non res ad abjectionem, cum gratiarum-actionibus accepta; 5. sanctificatur enim per verbum Dei et precationem. 6. Hoc suppeditans fratribus bonus sis minister Christi Iesu, nutritus verbis fidei et bonæ doctrinæ, quam assecutus-es. 7. Verum hæc frivola, uti anuum fabulas, evita; verum exerce te ipsum ad pietatem. 8. Nam corporalis exercitatio ad paucum est utilis, verum pietas ad omne est utilis, promissiones habens vitæ hujus nunc et hujus futuræ. 9. Fidele hoc verbum et omni acceptione dignum. 10. Ad hoc enim laboramus et vituperamur, quia speravimus ad Deum viventem, qui est servator omnium hominum, maxime credentium. 11. Præcipe hoc et doce. 12. Non homo tuam adolescentiam asperne-

ANNOTATIONES.

sunt, in quibus præcedens *balþein* innititur, sic etiam iudicat Massm. l. l. p. 138, vid. ad i, 5.

iii, 15. *usmitan*] sic cod. A; Cast. ✕ *usmetan*.

iii, 16. *unsahþaba*] cod. A ✕ *unsahþaba*, vid. ad ii, 10. — *saei*] Castillionæo, qui in epistola ad Philipp. p. 63 hoc loco *guþ* legi affirmaverat, intenta oculorum acie et membrana acidis et sapone iterum iterumque tentata, tandem apparere tenues ductus vocis *saei*, vid. eum ad Tim. p. 62 sq. Si autem Gothus revera ita scripsisset, in codice suo lectionem habuisset: *μυστήριον ὃ ἐφανερώθη*; cum autem dicat *gabairhtips varþ* — *garaihts gadomiþs varþ* cæt., fieri non potest ut *saei* ad *runa* relatum scripserit, sed sine dubio scripsit *saei*, quod aptum est et præcedenti *mikils* et sequentibus participiis. Quod autem *saei* scripsimus, minus audacter fecimus, nam denuo confitetur Cast. locum plane exesum esse.

iv, 1. pergit cod. B. — *spidistaim*] ultimis, gr. omn. *ὑστεροῖς* præter cod. Colbert., sic tamen *ὑστερος* per *spedists* etiam Luc. xx, 32 convertitur. Cæterum pro *spidistaim* cod. A usitatus *spedistaim* habet; Grimm. (Gr. I, p. 59, 3 edit.) lectionem editam scripturæ mendam pro *speidistaim* esse existimat. — *dagam*] diebus, gr. omn. *καιροῖς*. — *airziþos*] erroris, gr. *πλάνοις*, Goth. c. codd. *πλάνης* legit.

iv, 2. *jah*] et, ° gr.

iv, 3. *mate*] cod. B ✕ *amte*; cod. A plane oblitteratus, — *aviliudam*] gratiarum actionibus, gr. omn. *εὐχαριστίας* singulari numero, sic vers. 4 et Eph. v, 4.

iv, 6. *xristaus iesuis*] ¶ gr. — *alands*] sic cod. B; cod. A exesus; Cast. opinatur Gothum participio activo uti, quia *ἐντροφόμενος* per errorem pro medio habuerit; Massm. l. l. p. 140 librarium *alands* pro *alans* frequenti permutatione (vid. ad i, 1, 3) scripsisse; quarum opinio neutra placet, potius forma verbi est *alan*, crescere, nutrirī (Grimm. Gr.

ii, p. 8), cujus participium *alands* est; deinde formatur *aljan* transitivum pascere, nutrire.

iv, 7. *sve usalþanaizo spilla*] quasi vetularum fabulas; *usalþans* est participium verbi *usalþan*, senescere, *veralten*, (gall. *vieillir*), et *usalþana* est *eine eraltete* (gall. *une vieille*), uti apud Germanos veteres ab *ar-sive iralten* sit *ar-sive iraltet* vetula, veterosus, vid. Graff, I. p. 200 sq. cf. *usvahsans* (*ἡλικίαν ἔχων*) Ioan. ix, 21. Miramur quod Castill. qui *us alþanaizo* div. scribit, non vidit hanc verborum structuram solocam esse; Massm. l. l. p. 131 hoc animadvertit et ne leges lædantur sermonis, *us* tanquam a librario falso loco positum ad *þropei* trahere conatur; sed quibus haec conjectura, ingeniosa quidem, placet, iis comprobandum est, simplex *alþana* *γαρῶς* significare posse. *usalþanaizo* jct. etiam Grimm. Gr. I, p. 41 (3 edit.) legit. — *ip*] cod. B omittit vel potius librarius *bivandei þropei* scripsit pro *bivandei þropei*, sic Cor. I, xiii, 12. cf. supra ad iii, 13; in cod. A admodum exeso exstare videtur.

iv, 8. *gagudei*] cod. B ✕ *gagudein*; in cod. A legi nequit. — *ist bruks*] sec., est utilis, ¶ gr. omn. præter cod. l ap. Mi. — *gahaita*] promissiones, gr. *ἐπαγγελίαν*. — *anavairþons*] desinit cod. A.

iv, 10. *allis*] Goth. c. codd. ° *καί*; cæterum Cast. recte annotat, *allis* hac significatione in evangeliiis sæpe, in epistolis præter hunc locum non inveniri; cf. tamen ad vi, 10.

iv, 12. *manna*] sic cod. B; Cast. ✕ *mann*. — *frisahts*] sic legendum; cod. B et Cast. ✕ *frisaht*, ubi omissum est *s* propter sequentem eandem litteram, quod sæpe observavimus. Lectionem editam etiam Massm. l. l. p. 136 sq. rectam esse animadvertit, sed an quisquam toto orbe inveniatur, qui etiam accusativum hoc loco recte positum esse cum eo opinetur, valde dubitamus.

- 13, 14 in friapvai in galaubeinai in svikniþai. unte qima gaumei saggva boko gaþlaihtai laiseinai. ni sijais unkarja þizos iu þus anstais sei gibana varþ þus þairh praufetjans 'asar analageinai handive praiz-
 15, 16 bytaireis. þo sido (þize) inuþ-þaim sijais ei þatei þeihais þu svikunþ sijai allaim. atsaiw du þus silbin jah du laiseinai usdaudo þairhvis in þaim. þatuh auk taujands jah þuk silban ganasjis jah
 v, 1 hausjandans þus. seneigana ni andbeitais ak gaþlaih sve attin juggans sve broþruns seneigos sve ai-
 2, 3 þeins juggos sve svistruns in allai sviknein. viduvons sverai þozei bi sunjai sijaina viduvons. iþ
 4 jabai wo viduvono barna aiþþau barne barna habai galaisjaina sik faurþis svesana gard barusnjan jah andalauni usgiban sadreinam þata auk ist god jah andanem in andvairþja guþs.
 5 aþþan soei bi sunjai viduvo ist jah ainakla venida du guþa jah þairhvisiþ in bidom nahtam jah
 6, 7 dagam. iþ so vizondei in azejam jah libandei dauþa ist. jah þata inabiud ei ungfairinodos si-
 8 jaina. aþþan jabai was svesaim þishun ingardjam ni gaþlaihiþ galaubein invidiþ jah ist ungalaub-
 9, 10 jandin vairsiza. viduvo gavaljaidau ni mins saihstigum jere sei vesi ainis abins qens in vaurstvam godaim veitvodipa habandei jah barna fodidedi jah gastins andnemi jah veihaim fotuns þvohi jah
 11 aglons viunandam andbahtidedi jah allamma vaurstve godaize afarlaistidedi. iþ juggos viduvons
 12, 13 bivandei. . . . galaubein vana gatavidedun. aþþan samana jah unvaurstvons laisjand sik þairh-

INTERPRETATIO.

tur, sed exemplum sis his credentibus in verbo, in conversatione, in amore, in fide, in castitate. 13. Dum venio, attende lectioni librorum, consolationi, doctrinae. 14. Ne sis negligens hujus in te gratiae, quae data fuit tibi per prophetias post impositionem manuum presbyteri. 15. Haec meditare (horum), inque his sis, ut quod proficis tu, manifestum sit omnibus. 16. Adspice ad te ipsum et ad doctrinam, sollicite permene in his; hocce enim faciens et te ipsum conservas et audientes te. v, 1. Senem non increpes, sed adhortare uti patrem, juvenes uti fratres, 2. anus uti matres, juvenulas uti sorores in omni castitate; 3. viduas honora, quae in veritate sunt viduae; 4. verum si quae viduarum liberos aut liberorum liberos habeat, doceant se prius propriam domum pie-colere et gratiam retribuere parentibus; hoc enim est bonum et acceptum in facie Dei. 5. At quae in veritate vidua est et desolata speravit ad Deum et perseverat in precibus noctibus et diebus; 6. verum haec degens in deliciis etiam vivens mortua est. 7. Et hoc praecipere, ut irreprehensibiles sint. 8. At si quis suos, maxime domesticos, non adhortatur, fidem negat et est non-credente peior. 9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius mariti uxor, 10. in operibus bonis testimonium habens, et filios nutrit et hospites exceperit et sanctis pedes laverit et afflictiones patientibus subministraverit et omne operum honorum secuta-sit. 11. Verum adolescentes viduas devota.... 12.... fidem irritam reddiderunt. 13. At simul etiam otiosae docent se obire domos; at non solum otiosae, sed etiam

ANNOTATIONES.

iv, 14. *asar analageinai*] post impositionem, quasi legerit interpretes μετά ἐπιθέσεων, cum autem gr. omn. μετά ἐπιθέσεως praebent, convertendum erat *miþ analageinai*. — *praizbytaireis*] presbyteri, gr. omn. πρεσβυτέρου, praeter cod. Leicest, qui πρεσβυτέρου habet, cum quo Goth. concinit. Si Goth. lectionem vulgatam secutus esset, scribendum ei erat *praizbytaireins*, sed nullum breviationis signum super syllabam — *eis* conspicitur, quae etiam in initio lineae scripta est.

iv, 15. *þize*] horum, omnino superfluum est, nam ad sequentia pertinere non potest, quia *inuþ-þaim* in initio sententiae poni debet; neque potest ad praecedentia *þo sido*, nisi forte quis variam lectionem e margine in textu positam esse existimat. — *inuþ-þaim*] inque his, sic cod. B; Cast. ✕ *inuþþan*, et insuper opinatur, in cum *visan* componendum esse, quod verbum, scilicet *invisan*, genitivum (*þize*) post se habere; sed *invisan* plane aliam habet significationem, vid. ad Marc. xvi, 1, neque si *inisse* significaret, genitivum e se pendentem habere posset; igitur miramur quod Massm. l. l. p. 217 tam incaute cum Cast. consentit. — *sijai*] Goth. c. codd. ° *év*.

iv, 16. *usdaudo*] sollicite, ° gr. omn. — *in*] in, ° gr.

v, 1. *attin*] Massm. l. l. p. 158 falsum pro *attan* esse censet; idque ei in mentem venisse videtur, quod complures accusativi sequuntur; sed dativus *attin* recte habet post *gaþlaihan*, vid. Marc. x, 16; Cor. II, vii, 6; Tim. I, v, 8; de accusativis autem sequentibus statuendum est idem, quod supra ad III, 6 annotavimus.

v, 2. *aiþeins*] sic scribendum est pro *aiþeis*, uti in cod. B, sed in fine lineae, legitur.

v, 4. *galaisjaina*] pergit cod. A — *sik*] cod. B ° ✕ addidimus e cod. A, nam *μανθάνειν* est *laisjan sik* vid. II, 14; v, 13; II, III, 14; Phil. 4, 9, 11. Skeir. 45, 7. — *barusnjan*] sensus hujus verbi, cujus le-

ctio in utroque codice indubia est, viris doctis plane non cognitus esse videtur. Castillionæus h. l. e *beruseis* deflecti et regendi significationem habere dicit; sed quid commune habet notio regendi cum *εἰσεθεῖν*, quod textus habet, et quid rei familiaris imperium ad puerulos pertinet? Massmannus, cui Castillionæi interpretatio merito non placet, l. l. p. 150 et 179, *barusnjan* profectum esse existimat e BARU, quod ad *paro* (nemus), *parawari* (sacerdos) et alia referendam sit, et colere, adorari significet; sed etiam hoc sensus nostri loci non admittit. Nobis potius cum *barn* ex ea lem radice natum esse et significare videtur; colere filiorum more, uti liberi solent, quod græco *εἰσεθεῖν*, pie agere, aptissime respondet. — *god jah*] bonum et, ° cod. A c. gr.

v, 5. *bidom*] Goth. c. verss. latt. ° *καὶ ταῖς προσευχαῖς*.

v, 6. *jah*] et, ° gr. omn.

v, 7. *ungafairinodos*] sic recte cod. A (non *unfairinodos*, uti Cast. edidit); cod. B ✕ *ungafairidos*.

v, 8. *svesaim*] Goth. ° *καὶ*. — *invidiþ*] negat, gr. omn. ἠρνῆται (renuntiatum habet) sic infra II, III, 5.

v, 9. *saihstigum jere*] sexaginta annorum, ¶ gr. omn.

v, 10. *jah — jah*] sive — sive, aliis locis hoc *jaþþe* — *jaþþe* esse solet; cave autem cum Massm. l. l. p. 141 *jah* in *jabai* mutas aut cum Cast. *ei jah — jah* (quod et — et) scriptum fuisse opineris. — *gastins*] sic codd., Cast. ✕ *gastis*, quod hic vir doctus pro *gasteis* esse arbitrabatur. — *allamma*] desinit cod. B.

v, 11. *bivandei*] quae inde sequuntur usque ad *galaubein* versu sequente adeo sunt extincta, ut Cast. eorum ne vestigium quidem invenire potuerit.

v, 12. *vana*] sic legendum est, Cast. ✕ *vanana* ex loco plane exeso edidit.

v, 13. *fairveitjandeins*] post primam hujus verbi syllabam desinit plagula XLII et incipit XLIV codicis A,

gaggan gardins apþan ni þatain unvaurstvons ak jah unfaurjos jah fairveitjandeins jah rodjandeins
 14, 16 þoei ni skulda sind. viljau nu juggos liugan barna bairan garda valdan. viduvons andbattjai
 17, 18 im-jah ni kaurjaidau aikklesjo ei þaim bi sunjai. in vaurda jah laiseinai. qaþ auk game-
 19 leins auhsau þriskandin munþ ni faurvaipjais jah vairþs sa vaurstva mizdons is. bi praizbyterein
 20 vroh ni andnimais niba in andvairþja tvadje aipþau þrije veitvode. iþ þans fravaurhtans in and-
 vairþja allaize gasak ei jah þai anþarai agis habaina. veitvodja in andvairþja guþs jah frauþins
 unsaris iesuis xristaus jah þize gavalidane aggile ei þata fastais inu faurdomein ni vaiht taujands
 22 bi viljahalþein. handuns sprauto ni mannhun lagjais ni gamainja siais fravaurhtim framapþaiin
 23 þuk silban sviknana fastais. ju ni drigkais þanamais vato ak veinis leitil brukjais in qiþaus
 24 þeinis jah þizo ufta sauhte þeinaizo. sumaize manne fravaurhteis svikunþos sind faurbisnivandeins
 25 du stauai sumaize þan jah afargaggand. samaleiko þan jah vaurstva goda svikunþa sind jah þa
 1, 1 aljaleikos sik habandona filhan ni mahta sind. sva managai sve sijaina uf jukuzjai skalkans
 seinans frauþans allaizos sverifþos vairþans rahnjaina ei namo frauþins jah laiseins ni vajamer-
 2 jaidau. apþan þaiei galaubjandans haband frauþans ni frakunneina unte broþrjus sind ak mais
 skalkinona unte galaubjandans sind jah liubai þaiei vaifadedais gadailans sind. þata laisei jah
 3 gaþlah. jabai was aljaleikos laisjai jah ni atgaggai du hailaim vaurdam þaim frauþins unsaris
 4 iesuis xristaus jah þizai bi gagudein laiseinai. iþ hauþpuhts ni vaiht vitands ak siukands bi soknins

INTERPRETATIO.

garrulæ et male-sedulæ et loquentes, quæ non debita sunt. 14. volo nunc adultas nubere, filios procreare, domum gubernare,.... 16. ... viduas, subministret iis et non gravetur ecclesia, ut his in veritate..... 17. ... in verbo et doctrina. 18. Dixit enim scriptura : bovi trituranti os ne capistro-obdures, et dignus hic operarius mercede ejus. 19. In presbyterium accusationem ne accipias nisi in facie duorum aut trium testium; 20. verum hos peccatores in facie omnium argue, ut etiam hi reliqui timorem habeant. 21. Testor in facie Dei et domini nostri Iesu Christi et horum electorum angelorum, ut hoc observes sine præjudicio, non rem faciens secundum propensionem. 22. Manus cito ne homini imponas, ne socius sis peccatis alienis. 23. Te ipsum purum custodias; jam ne bibas amplius aquam, sed vino modice utaris propter ventrem tuum et has sæpe infirmitates tuas. 24. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, properantia ad iudicium; quorumdam vero etiam subsequuntur. 25. Similiter vero etiam opera bona manifesta sunt et hæc aliter se habentia; abscondi non possibilia sunt. vi, 1. Tam multi quam sint sub iugo servi, suos dominos omni honore dignos existiment, ut nomini domini et doctrinæ non maledicatur. 2. At qui credentes habent dominos, ne contempnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia credentes sunt et dilecti, qui beneficium participes sunt. Hoc doce et adhortare. 3. Si quis aliter doceat et non accedat ad sana verba hæc domini nostri Iesu Christi et hanc secundum pietatem doctrinam: 4. verum superbus, non quidquam sciens, sed

ANNOTATIONES.

in qua scriptura omnis deleta est, et Castillionæus, quod nondum sibi accidisset, adeo nulla vestigia litterarum vidit, ut quæ usque ad versum 17 edidit (ibi autem incipit plagula XLIII) e singulis lineis conjectando componeret. — jah] ult. et, ° gr. omn. 7 14. garda valdan] Cast. et Massm. l. l. p. 212 * jca., sic etiam nobis ipsis Matth. x, 25 et Luc. xiv, 21 garda valdands div. scribendum erat, nam verbum compositum gardivaldands esse debet, uti matibalgs, gastigods, frastisibja, drauhtivitoþ, andilaus (non legitur andalaus, uti cod. A supra 1, 4 habet).

v, 16. andbattjai] Cast. dubitat, utrum sic, an andstaldai legendum sit; sed andstaldan personam accusativo casu post se habet, dativo autem rem, vid. Cor. II, ix, 10; Gal. III, 5; Tim. I, 1, 4.

v, 17. laiseinai] Cast. in laiseinai, cum vero nullus gr. in habeat neque Cast. in cod. legere posset, sed hanc solam ob causam adderet, quod locus ei vacare videretur, nos quidem omisimus.

v, 18. qaþ] dixit, gr. omn. λέγει. — vaurstva] Massmanno l. l. p. 126 displicet et vaurstvja legi mavult, negans unvaurstvons, quod supra vs. 13 legatur, exemplo uti posse. Sane illud non potest, nec potest allavaurstvans Col. iv, 12, sed uti nunc vaurstva habemus, sic permultis locis gavaurstva (συνεργός, ὁ συνεργῶν) legitur, neque nos quidem illa forma offensus sumus.

v, 19. in andvairþja] Cast. præter litteras... rþ... nihil cognoscere potuit; pro in male bi scripsit, de quo errore etiam Massm. l. l. p. 134 monuit. Cæterum Gothus, si vere ita scripsit, a Græcorum auctoritate nimis discedit, nec propius eis accederet, si Castillionæi conjectura ana munþa probabiliter esset; fortasse bi veitvodiþai scribendum est. — tvadje] sic Cast. edidit pro tvaddje, quod duplex d locus capere non posse ei videretur.

v, 20. iþ] verum, ° gr.

v, 21. unsaris] nostri, ° gr. omn. præter cod. 9 ap. Mi. — viljahalþein] pergit cod. B.

v, 22. mannhun] Cast. e cod. B * manhun, cod. A exesus; vid. Marc. i, 44.

v, 23. qiþaus] cod. B marg. supnis. — þizo ufta — þeinaizo] sic codd. quanquam omnis pene scriptura deleta est, et sic Massm. etiam l. l. p. 133 legendum esse censet; Cast. * þize ufte — þeinaize.

v, 24. sumaize] sec., cod. A sumaizeh; cæterum Goth. τινῶν cum cod. Colbert. ap. Mill. legit πρό τινι.

v, 25. þan] autem, ° gr. omn. præter cod. ap. Mill.

vi, 1. jukuzjai] Massm. l. l. p. 136 comperire cupit, an vere sic legatur, quia Gal. v, 1 idem casus jukuzja sit; sed vir doctus errat, illo loco jukuzja est accusativus, nostro autem jukuzjai dativus, quod utrumque recte ad formam jukuzi redit. — frauþins] domini, gr. θεου.

vi, 3. atgaggai] accedat, cod. A atgaggiþ (accedit) — laiseinai] Cast. * laisenai, ipse p. 72 emendat.

vi, 4. iþ] verum, ° gr. omn., Goth. c. vers. et patribus latt. — hauþpuhts] superbus, ° gr. omn. τειτύφωται. — maurþra] cædes, ° gr. omn., nec legitur in cod. A; etiamsi enim vestigium litteræ a apparet, et spatium aliquod esse videtur, tamen hoc integro illi verbo non sufficit, eamque litteram Cast. a librario falso scriptam ab eodemque deletam esse existimat. Cæterum non dubium est quin maurþra in cod. B inde sit natum, quod alii pro φόνουι legébant φόνουι, quam utramque lectionem aut interpres recepit aut librarius de margine inseruit; cf. ad Eph. II, 3. — haifsteis] sic recte cod. A; cod. B * haifsteis.

5 jah vaurdajinkos us þaimef vairþand neiþa mæurþra haifsteis anaqissels anamindeis ubilos usbaif
þeins fravardidaize manne ahin at þaimef gatarniþ ist sunja hugjandane faihugavaurki visan ga-
6, 7 gudein. aþþan ist gavaurki mikil gagudei miþ ganaubin. ni vaiht auk brahtedum in þamma fair-
8 wau. bi sunjai þatei ni usbairan wa magum. aþþan habandans usfodein jah gaskadvein þaimuh
9 ganohidai sijaima. aþþan þaiei vileina gabigai vairþan atdriusand in fraistubnja jah hlamma
unhulþins jah lustuns managans unnutjans jah skapulans þaiei saggqjand mans in fravardein
10 jah fralust. vaurts allaize ubilaize ist faihugeiro þizozei sumai gairnjandans afairzidai vaurþun af
11 galaubeinai jah sik silbans gaþivaidedun sairam managaim. iþ þu jai manna guþs þata þliuhais
12 iþ laistjais garaihtein gagudein galaubein friapva þulain qairrein. haifstei þo godon haifst galau-
beinai undgreiþ libain aiveinon du þizaiei lapoþs is jah andhaihaist þamma godin andahaita in
13 andvairþja managaize veitvode. anabiuda in andvairþja guþs þis gaqiuþjandins alla jah xristaus
14 iesuis þis veitvodjandins uf paunteau peilatau þata godo andahait. fastan þuk þo anabusn unvamma
15 ungalairinoda und qum frauþins unsaris iesuis xristaus. þanei in melam svesaim taikneiþ sa audaga
16 jah ains mahteiga jah þiudans þiudanondane jah frauja frauþinondane. saei ains aih undivanein jah
liuhap bauiþ unatgaht þanei saw manne ni ainshun nih sai. . .—

INTERPRETATIO.

ægotans de quæstionibus et verbi-controversiis, ex quibus fiunt invidiæ, cædes, contentiones, convicia, suspiciones malæ, 5. contentiones deperditorum hominum mente, apud quos occultata est veritas, existimantium quæstum esse pietatem. 6. At est quæstus magnus pietas cum contento-animo; 7. non rem enim portavimus in hunc mundum, in veritate, quod non auferre quidquam possumus. 8. At habentes alimentum et vestimentum, hisce contenti simus. 9. At qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli et cupiditates multas inutiles et noxias, quæ demergunt homines in interitum et deperditionem. 10. Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam cupientes abducti fuerunt a fide et se ipsos subjecerunt doloribus multis. 11. Verum tu profecto, homo Dei, hoc fugias, verum secteris justitiam, pietatem, fidem, amorem, patientiam, mansuetudinem; 12. pugna hanc bonam pugnam fidei, apprehende vitam æternam ad quam vocatus es et confessus-es hanc bonam confessionem in præsentia multorum testium. 13. Jubeo in præsentia Dei hujus vivificantis omnia et Christi Iesu hujus testantis sub Ponteo Pilato hanc bonam confessionem, 14. observare te præceptum immaculatum, irreprehensibile usque-ad adventum domini nostri Iesu Christi, 15. quem in temporibus suis ostendit hic beatus et unus potens et rex regnantium et dominus dominantium, 16. qui unus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem, quem vidit hominum non unus neque vi[dere]....

ANNOTATIONES.

vi, 5. ahin] Goth. ° καί. — gatarniþ] sic cod. B pro gatarnida, cf. ad Nehem. vi, 16. Non est autem, quod Cast. mendum scriptoris pro gatairniþ (imo gataurniþ) esse suspicetur; nam præclare habet gatarnan, si comparas tarnjan et turnen, oculere, quibus verbis Germani superioris et medii ævi utuntur, vid. Glossarium v. Tarnjan. — gagudein] cod. B ° c. gr. ἀπίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων; in cod. A ea scripta esse videntur, sed præ nova scriptura Cast. nihil nisi litteram þ cognoscere potuit.

vi, 6. gavaurki] versu proxime præcedente erat faihugavaurki; de hoc Gothorum more, si duo verba composita proxime sese subsequuntur, in altero particulam non repetendi sed simplex ponendi, jam ad Luc. xv, 24 diximus; addimus nunc hæc: Rom. xv, 4 sva filu auk sve sauragameliþ varþ, du unsarai laiseinai gameliþ varþ (ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡρετέραν διδασκαλίαν προεγράφη). xii, 1, 2 vaila galeikaidana — galeikaiþ (εὐάρεστον — εὐάρεστον). Cor. I, xv, 48; 49 sa usarhiminakunda — þis himinakundins (ὁ ἐπουράνιος — τοῦ ἐπουρανίου). Thess. II, iii, 15 svasve — sve (ὡς — ὡς). Ioan. ix, 31 andhauseiþ — hauseiþ (ἀκούει — ἀκούει); xiii, 14 usþvoh — þvahan (ἐνίφα — νίπτειν); xvii, 25 uskunþa — kunþa (ἔγνω — ἔγνω). Igitur Tim. II, iii, 4 φιλήθονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι Gothus sic convertit: frijondans viljan seinana mais þau guþ; similiter Matth. viii, 32 hairda sveine — hairda (τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων — ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων). cf. Ioan. x, 31 nemun stainans ei vaurpeina (sc. stainam λάσσωσι) ana ina. Raro præcedit simplex et sequitur compositum: Cor. I, iv, 7 namt — andnamt (ἔλαβες — ἔλαβες); II, iii, 2; 3 gamelida — inna gamelida (gr. bis ἐγγεγραμμένη).

vi, 7. bi sunjai] in veritate (ἀληθές), gr. δῆλον.

vi, 8. usfodein — gaskadvein] alimentum — vestimentum, gr. διατροφάς — σκεπάσματα.

vi, 9. hlamma] Cast. et Massm. l. l. p. 202 injuria pro dativo habent, cujus verbi nominativum Massm. p. 219 hlams (sic!) facit; accusativum esse structura verborum et h. l. et supra iii, 7 perspicua docet; dubium autem est, sitne forma ipsa hlamm neutra (tum utitur Gothus plurali), an hlamma feminina; de verbis linguarum cognatarum vid. Graff. IV, 557; Gr. II, 33. — unhulþins] diaboli, ° gr. — unnutjans] inutiles, gr. ἀνοήτους, Goth. c. codd. et verss. ἀνοήτους. — saggqjand] Cod. A sagqjand.

vi, 10. vaurts] Goth. ° γάρ; sed fieri potuit ut librarius allis omiserit propter sequens allaize, cf. ad Rom. ix, 15. — faihugeiro] Massm. l. l. p. 139 legendum esse censet faihugeironi, uti Col. iii, 5; nobis e contrario Col. iii, 5 faihugeironi ex nostro loco in faihugeiron mutandum esse videtur; nam forma feminina esse debet, uti illo loco pronomen sei et hoc loco þizozei monstrat. — gaþivaidedun] subjecerunt, gr. omn. περιπέειραν.

vi, 11. jai] profecto, ° gr. omn., vid. Rom. ix, 18, 20. — friapva] cod. A frijapva.

vi, 12. libain aiveinon] vitam æternam, † gr. omn.

vi, 13. anabiuda] Goth. ° σοί c. codd. ap. Mill. — andvairþja] desinit cod. A. — paunteau] sic indubitate in cod. B legi Cast. affirmat, exspectabamus aut pauntiau, uti scriptum est Matth. xxvii, 2; Luc. iii, 1, aut pauntjau; lectio codicis ferri posset, si nomen græcum illi viro Ποντεῖος esset, cum autem Πόντιος appelletur, librarius sine dubio — eau pro — jau falso scripsit; sic librarii negligentia e et j permutata sunt etiam Cor. II, viii, 20, et Nehem. vi, 18.

vi, 14. qum] sic cod. B; Cast. ✕ quma.

vi, 15. in] in, ° gr. omn. — taikneiþ] sic eod. B, Cast. ✕ taikniþ. — jah] sec. et, ° gr. omn.

vi, 16. jah] et, ° gr. — manne ni ainskun] hominum non unus, † gr. omn.

DU TEIMAUÞAIU ANÞARA.

- 1, 1 Pavlus apaustaulus iesuis xristaus þairh viljan guþs bi gahaitam libainais þizos in xristau iesu.
 2 teimauþaiu liubin barna ansts armaio gavairþi fram guþa attin jah xristau iesu frauin-unsaramma.
 3 aviliudo guþa meinamma þammei skalkino fram sadreinam in hrainjai gabugðai waiva unsveibando
 4 haba bi þuk gaminþi in bidom meinaim naht jah daga. gairnjands puk gasaiwan gamunands tagre
 5 þeinaize ei sahedais usfullnau. gamaudein andnimands þizos sei ist in þus unliutons galaubeinai sei
 6 bauaida faurþis in avon þeinai lauðja jah aiþein þeinai aivneika. aþþan traua þatei jah in þus. in
 þizozei vaihtais gamaudja þuk anaqiujan anst guþs sei ist in þus þairh analagein handive meinaizo.
 7, 8 unte ni gaf unsis guþ ahman faurhteins ak mahtais jah friaþvos jah inaheins. ni nunu skamai þuk
 veitvodifos frauins unsaris iesuis nih meina bandjins is ak miþarbaidei aivaggeljon bi mahtai guþs
 9 þis nasjandins uns jah laþondins laþonai veihai ni bi vaurstvam unsaraim ak bi seinai leikainai jah
 10 anstai sei gibana ist unsis in xristau iesu saur mela aiveina. ip gasvikunþida nu þairh gabairhtein
 nasjandis unsaris iesuis xristaus gatairandins raihtis dauþau ip galiuhtjandins libain jah unriu-
 11, 12 rein þairh aivaggeljon. in þoei gasatiþs im ik merjands jah apaustaulus jah laisareis þiudo. in þizozei
 lairinos ah þata vinna. akei nih skama mik unte vait wamma galaubida jah gatraua þammei mah-

INTERPRETATIO. — AD TIMOTHEUM ALTERA.

1, 1. Pāvulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei secundum promissiones vitæ hujus in Christo Iesu,
 2. Timotheo, dilecto filio. Gratia, misericordia, pax a Deo patre et Christo Iesu domino nostro. 3. Grati-
 ago Deo meo, cui servio a parentibus in pura conscientia, quomodo indesinenter habeo de te memoriam in
 precibus meis nocte et die. 4. Cupiens te videre, recordans lacrymarum tuarum, ut gaudio explear, 5. me-
 moriam accipiens hujus, quæ est in te infucatæ fidei, quæ habitavit prius in avia tua Loide et matre tua
 Evnice; at confido, quod etiam in te. 6. Propter quam rem admoneo te, resuscitare gratiam Dei, quæ est
 in te per impositionem manuum mearum; 7. nam non dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et
 amoris et sobrietatis. 8. Ne igitur pudeat te testimonii domini nostri Iesu, neque mei vincti ejus, sed
 collabora evangelio secundum virtutem Dei, 9. hujus servantis nos et vocantis vocatione sancta, non
 secundum opera nostra, sed secundum suum placitum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante
 tempora æterna, 10. verum manifestata nunc per apparitionem servatoris nostri Iesu Christi, destruentis
 quidem mortem, verum illuminantis vitam et perpetuitatem per evangelium, 11. in quo positus sum ego
 prædicans et apostolus et doctor gentilium; 12. propter quam causam etiam hoc patior; sed nec pudet

ANNOTATIONES.

Inscript. In cod. A nulla inscriptio legitur; in cod. B initium usque ad vs. 5 deest; igitur inscriptionem de conjectura addidimus.

1, 1. gahaitam] promissiones, gr. omn. ἐπαγγελίαν.
 1, 3. aviliudo] Cast. ✕ aviliuao. — meinamma] meo
 • gr. — unsveibando] Cast. opinatur, Gothum h. l. neutro uti, quemadmodum Græci, nimirum ἀδιάλειπτον, usi sint; sed vir doctus non vidit, ἀδιάλειπτον non neutrum, sed femininum idque ad μνειαν referendum esse; Gothum autem neutro eam ob causam uti, quia gaminþi ejus generis est. Quod si non ad gaminþi referretur, dicendum erat unsveibands aviliudo, uti legitur Eph. i, 16, cf. Thess. I, v, 17 unsveibandans bidjaiþ. Qua opportunitate usi monemus, etiam Thess. I, ii, 13 pro unsveibandanei, quod Castillionæi auctoritate freti edidimus, scribendum esse unsveibandans, eamque lectionem, a nobis jam pridein conjectura inventam, Cast. in codice iterum inspecto invenit. — þuk] sic cod. A; Cast. ✕ þus.

1, 4. tagre þeinaize] Cast. e loco plane deleticio male þeinaize tagre edidit.

1, 5. lauðja] sic cod. A, nos malumus lauðjai; cæterum Gothus pro Λωιδί legisse videtur Λοιδί, quia græcum o gothice per au exprimi solet, quanquam etiam au pro græco ω ponitur; adauneikam Ἀδωνικάμ Esdr. ii, 13. dauripaius Δωρι - s. Δωρόθεος Calend. Goth. nauel Nōe Luc. xvii, 27. praitauria πραιτώριον Ioan. xviii, 33. trauada Τρωάς Cor. II, ii, 12; Tim. II, iv, 14. trakauneitidus Τρακωνίτις Luc. iii, 1. — aivneika] ab ultimis litteris duabus hujus vocis cod. B incipit, libraries autem pro ka male ra scripsit. Cæterum pro aivneika optamus aivneikai. — aþþan] Cast. ✕ þan, nam þan si significat δέ, in initio enuntiatum non ponitur, et Cast. ipse aþþan legendum esse exi-

stimat, nam ante þan in utroque codice locus litteris duabus vacat.

1, 6. analagein] sic cod. B; cod. A lagein, sic I, v, 22 χείρας ἐπιτιθέναι Gothus per simplex lagjan handuns convertit.

1, 7. friaþvos] cod. A frijaþvos.

1, 8. nunu] cod. A ✕ nu, nam inter nu et nunu in sententiis prohibitivis hoc interest, quod nunu post negationem ipsam collocatur: Matth. x, 26 et 31 ni nunu ogeiþ izvis ins. Rom. xiv, 15 ni nunu mata þeinamma jainamma fragistjais. xiv, 20 ni nunu in matis gatair vaurstv guþs; nu autem inter se ipsum et negationem verbum interpositum habet: Matth. vi, 8 ni galeikoþ nu þaim. vi, 31 ni maurnaiþ nu qiþandans. Rom. xiv, 13 ni þanamais nu uns misso stojaima. Eph. v, 7 ni vair þaiþ nu gadailans im. Col. ii, 16 ni manna nu izvis bidomjai in mata. — iesuis] • gr., qui habent, Χριστόν addunt.

1, 9. laþondins] cod. A lapondins uns, vocantis nos, cum edit. Aldin. apud Mill. —

1, 10. dauþau] sic pro dauþu cod. B; cod. A oblitteratus est, vid. ad Tim. I, i, 16. — aivaggeljon] sic cod. A, ut speramus, qui h. l. exesus est; cod. B ✕ aivaggejon.

1, 12. þammei] pro þatei (ὅτι), vid. ad Phil. ii, 24, ubi adde: Marc. xvi, 4 gaumidedun þammei afvalviþs ist sa stains. Luc. xvii, 15 gaumjands þammei hrains varþ. Dicitur etiam Luc. x, 20 þamma ni saginoþ ei þai ahmans izvis ushausjand. iþ saginod in þammai cet. (ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῶν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι κτλ.) — in jainana dag] cod. B et Cast. ✕ in jainamma dag; in cod. B enim daga scriptum esse videtur, a autem in terminatione librarius cum propter sensum delevisset, præcedens pronomen emendare neglexit.

13 teigs ist þata anafilh mein fastan in jainana dag. frisaht habands hailaize vaurde þoei at mis hausides
 14 in galaubeinai jah friapvai in xristau iesu. þata godo anafilh fastai þairh ahman veihana saei bauip
 15 in uns. vaist þatel afvandededun sik af mis allai þaiei sind in asiai. þizei ist fygailus jah airmo-
 16 gaineis. gibai armaion frauja auneiseifauraus garda unte ufta mik anaþrastida jah naudibandjo
 17, 18 meinaizo ni skamaida sik. ak qimands in rumai usdaudo sokida mik jah bigat. gibai frauja inma
 bigitan armahairtein at frauin in jainamma daga jah wan filu mais in aifaison andbahtida mis vaila
 u, 1, 2 þu kant. þu nu barn mein valiso insvinþei þuk in anstai þizai in xristau iesu jah þoei hausides at
 mis þairh managa veitvodka vaurda guþs þo anafilh triggvaim mannam þaiei vairþai sijaina jah an-
 3, 4 þarans laisjan. þu nu arbaidei sve gods gadrauhts xristaus iesuis. ni ainshun drauhtinonds frauin
 5 dugavindiþ sik gavaurkjam þizos aldais ei galeikai þammei drauhtinoþ. jah þan jabai haifsteiþ was
 6, 7 ni veipada niba vitodeigo brikip. arbaidjands airþos vaurstvja skal frumist akrane andniman. fraþei
 8 þatei qiþa. gibip auk þus frauja fraþi us allaim. gamuneis xristu iesu urrisanana us dauþaim us
 9 fraiva davidis bi aivaggeljon meinai. in þizaiei arbaidja und bandjos sve ubiltojis. akei vaurd
 10 guþs nist gabundan. inuh þis all gaþula bi þans gavalidans ei jah þai ganist gatilona sei
 11 ist in xristau iesu miþ vulþau aiveinamma. triggv þata vaurd jabai miþgadauþnodedum jah
 12, 13 miþlibam. jabai gaþulam jah miþþiudanom. jabai afaikam jah is afaikiþ uns. jabai ni galaubjam
 14 jains; triggvs visiþ afaikan sik silban ni mag. þizei gamaudei veitvodjands in andvairþja frauins.

INTERPRETATIO.

me, nam scio, cui credidi, et confido, quod potens est hoc traditum meum servare in illum diem. 13. Delin-
 neationem habens sanorum verborum, quæ apud me audivisti in fide et amore in Christo Iesu, 14. hoc
 bonum traditum serva per spiritum sanctum, qui habitat in nobis. 15. Scis, quod averterunt se a me
 omnes qui sunt in Asia; horum est Fygelus et Ermogenes. 16. Det misericordiam dominus Onesifori
 domui, nam sæpe me consolatus est et vinculorum meorum non puduit eum. 17. sed veniens in Romam
 sollicite quæsit me et invenit; 18. det dominus ei invenire misericordiam apud dominum in illo die et
 quam multum magis in Efeso subministravit mihi, bene tu scis. u, 1. Tu igitur, fili mi dilecte, confirma te
 in gratia hac in Christo Iesu, 2. et quæ audivisti a me per multa testimonia verba Dei, hæc commenda fide-
 libus hominibus, qui idonei sint etiam alios docere. 3. Tu igitur labora uti bonus miles Christi Iesu. 4. Non
 unus militans domino implicat se negotiis hujus vitæ, ut placeat, cui militat. 5. Et vero si certat quis, non
 coronatur, nisi legitime luctatur. 6. Laborans terræ cultor debet primum fruges percipere. 7. Intellige,
 quod dico; dat enim tibi dominus intelligentiam ex omnibus. 8. Recordare Christum Iesum resuscitatum
 mortuis e semine Davidis secundum evangelium meum, 9. in quo laboro usque ad vincula uti maleficus; sed
 verbum Dei non est vinctum. 10. Propterque id omne patior de his electis, ut etiam hi salutem assequantur,
 quæ est in Christo Iesu cum gloria æterna. 11. Fidele hoc verbum, si commortui sumus, etiam cumvivimus;
 12. si patimur, etiam cumregnemus; si non agnoscimus, etiam is non agnoscit nos; 13. si non credimus,
 ille fidelis manet, renuntiare sibi ipsi non potest. 14. Horum recordare testificans in facie domini; verbis

ANNOTATIONES.

1, 13. habands] habens, gr. ἔχει, Goth. c. cod. German. ap. Mill.—friaþvai] cod. A frijaþvai; inter frijaþvai et in in cod. A vacuus locus est, in quo articulus þizai (τῆ) scriptum fuisse videtur, quem cod. B omnino omittit.

1, 14. bauip] vid. ad Rom. vii, 18.

1, 15. vaist] cod. B et Cast. ✕ vaits, cod. A extinctus; sic librarii litteras sæpe temere transponunt, cf. Marc. xiv, 13. Cæterum Goth. ° τοῦτο, nisi forte librarius þata propter sequens þatei negligenter omisit; idem factum est I, 1, 9. — þizei] horum, sic in cod. B, codex autem A oblitteratus esse perguit; cæterum græcum δὲ per þizeei reddendum erat, nec dubitamus quin interpres sic scripserit, librarius autem duplex e negligentia semel tantum posuerit, vid. II, 17. — fygailus] gr. φύγελλος. — airmogaineis] sic Gothus pro Ἐρμολογένης suppresso spiritu aspero pronuntiavit, sic infra II, 17 ymainaius, cum I, 1, 20 recte hymainaius scripsisset. Notandum etiam est in eodem nomine proprio græcum ο parvum per gothicum o longum exprimi, cf. ad Phil. iv, 2.

1, 16. garda] sic cod. B; Cast. ✕ gardin.

1, 17. usdaudo] sollicite, gr. σπουδαιότερον.

1, 18. frauja inma] dominus ei, ¶ gr. omni.—mais] magis, hoc adverbium hoc loco positum sensum plane perturbat, cum autem paulo infra vaila positivus pro βέλτιον comparativo legatur, illud mais, a librario falso loco scriptum ante aut post vaila collocandum esse existimamus. Cæterum h. l. cod. A adeo extinctus est, ut ubi hæc pagina finiatur, Castillionæo plane dubium sit; perguit autem demum II, 21.

II, 1. vailso] dilecte, ° gr. omni.

II, 2. veitvodka vaurda guþs] testimonia verba Dei gr. omni. μαρτύρων. Gothum potius μαρτυρίων le-

gisse videri, jam Cast. recte annotavit; vaurda guþs, quæ omnino abundant, sine (dubio librarius e margine, ubi a glossatore posita erant, huc inseruit, de qua re diximus; ad Cor. I, xv, 6 et Prolegg. Cæterum Cast. ✕ jct. veitvodjavaurda, Massm. l. l. p. 211 et 212 modo junctim, modo divisim scribit, et ubi dividit veitvodka ei adjectivum esse videtur; si autem sic statuitur, quid guþs, additamento otiosissimo, fiet? — triggvaim mannam] cod. B ✕ triggvaimannam, vid. ad Thess. II, III, 17.

II, 3. xristaus iesuis] ¶ gr.

II, 4. frauin] domino, græci alii omittunt, alii τῷ θεῷ legunt; Goth. τῷ κυρίῳ in libro suo legit. — gavaurkjam þizos aldais] negotiis hujus vitæ. ¶ gr. omni. — galeikai þammei drauhtinoþ] placeat cui militat, gr. omni. τῷ στρατολογήσαται ἀρέσῃ.

II, 6. arbaidjands] cod. B ✕ arbaidjans, vid. ad I, 1, 3.—airþos vaurstvja] terræ cultor, gr. omni. γεωργός; quod si Cast. dicit, Gothis nomen agricolæ non fuisse, quod rudes fuissent et pecudes secuti, eum Massm. l. l. p. 219 sq. optime confutat et patribus nostris rei agrariæ cognitionem fortissime vindicat; modo ne agricolam bauman sive akraman vocibus barbaricis nominasset, paratum enim erat vaurstvja, quod Marc. xii, 1; Luc. xx, 9; Joān. xv, 1 γεωργόν significat.

II, 7. gibip] dat, gr. δῶν, Goth. c. codd. δώσει legit. — us allaim] ex omnibus, gr. omni. ἐν πᾶσιν.

II, 8. xristu iesu] ¶ gr. omni.

II, 11. jabai] Goth. ° γάρ.

II, 13. afaikan] Goth. c. codd. ° γαρ.

II, 14. vaurdam — hausjondam] verbis — audientibus, Gothus sensum magis quam verba textus græci secutus est, convertit enim quasi legisset: λογομαχεῖν

15 vaurdam veihan du ni vaihtai daug niba usvalteinai þaim hausjondam. usdaudei þuk silþan gaku-
 16 nana usgiban guþa vaurstvjan unaiviskana raihtaba raidjandan vaurd sunjos. iþ þo dvalona usveihona
 17 lausavaurdja bivandei unte filu gaggand du asgudein. jah vaurd ize sve gund vuliþ. þizeei vesun ymai-
 18 niaus jah filetus. þaiei bi sunja usvissai usmetun qþbandans usstass ju vaurþana jah galaubein
 19 sumaize usvaltidedun. aþþan tulgus grunduvaddjus guþs stándiþ habands sigljo þata. kunþa
 20 frauja þans þaiei sind is jah astandai af unselein wazuh saei nampjai namo frauþins. aþþan
 in mikilamma garda ni sind þatainei kasa gulþeina jah silubreina ak jah triveina jah digana
 21 jah suma du sverain sumuþ-þan du unsverain. aþþan jabai was gabrainjai sik þizei vairþiþ
 22 kas du sveriþai gaveihaþ þruk frauþin du allamma vaurstve godaize gamanviþ. aþþan juggans
 lustuns þliuh iþ laistei garaihtein galaubein friapva gavairþi miþ þaim bidai anahaitandam
 23 frauþan us brainjamma hairtin. iþ þos dvalons jah untalons sokuins bivandei vitands þatei
 24 gabairand sakjons. iþ skalks frauþins ni skal sakan ak qairrus visan viþra allans laiseigs usþulands
 25 in qairrein talzjands þans andstandandans niu wan gibai im gōþ idreiga du uskunþja sunjos.
 26 jah usskavjaindau us unbulþins vruggon fram þammei gafahanai tiuhanda afar is viljin.

INTERPRETATIO.

contendere ad non quidquam prodest nisi (ad) subversionem his audientibus. 15. Stude te ipsum probatum exhibere Deo operatorem inconfusibilem, recte constituentem verbum veritatis. 16. Verum hos ineptos, profanos inanes-sermones devota, nam multum eunt ad impietatem, 17. et verbum eorum uti pus fervet; quorum fuerunt Ymenæus et Filetus, 18. qui circa veritatem secreti versati sunt, dicentes, resurrectionem jam factam et fidem quorundam subverterunt. 19. At firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: novit dominus hos qui sunt ejus, et: discedat ab impietate quisque, qui nominet nomen domini. 20. At in magna domo non sunt solum vasa aurea et argentea, sed etiam lignea et fictilia et quædam ad honorem, quædam autem ad contumeliam. 21. At si quis mundat se his, fit vas ad honorem sanctificatum; utile domino ad omne operum bonorum paratum. 22. At juveniles cupiditates fuge, verum sequere justitiam, fidem, amorem, pacem cum his prece invocantibus dominum ex puro corde; 23. verum has ineptas et stultas quæstiones devota, sciens, quod proferunt concertationes. 24. Verum servus domini non debet concertare, sed mansuetus esse adversus omnes, docibilis, patiens, 25. in mansuetudine docens hos adversantes, num forte det iis Deus pœnitentiam ad cognitionem veritatis, 26. et respiscant ex diaboli tendicula, a quo capti

ANNOTATIONES.

(γάρ) εἰς οὐδέν χρησίμων εἰ μὴ ἐπὶ κτλ. Cæterum hausjondam non mendose scriptum est pro hausjandam, uti Cast. opinatur, nam vid. ad Luc. v, 15.

ii, 15. gakusanana] sic cod. B; Cast. ✕ gakiusanana.

ii, 16. dvalona, usveihona] inēptos, profanos, gr. omn. solummodo βεβήλους. — lausavaurdja] Massmanno l. l. p. 126 dubium esse videtur, quia I, 1, 6 lausavaurdei legatur, sed utrumque recte habet; lausavaurdja hoc loco est a lausavaurdi, quam formam etiam andavaurdi Luc. II, 47; Joan. XIX, 9 et gavaurdi Cor. I, xv, 33 habent; lausavaurdei autem formalum est uti aglaitivaurdei Col. III, 8; dvalavaurdei Eph. v, 4; filuaurdei Matth. vi, 8. — unte — asgudein] nam — impietatem, Cast. qui, ut fere solet, hoc loco inique, ne dicamus maligne de linguæ gothicæ virtutibus loquitur, sensum horum verborum plane non perspexit, vid. autem quæ annotavimus ad I, III, 8. Nam præpositio ἐπὶ a Gotho non omissa, sed per du reddita et ad asgudein posita est, neque si vere abesset, Cast. dicere debebat, per unte posse reddi, id quod Massm. l. l. p. 134 jam animadvertit; neque und filu h. l. dici potest, nam hoc, nisi cum mais junctum, ante comparativum non invenitur, vid. Luc. xviii, 39; Cor. II, III, 9; Phil. I, 23.

ii, 17. gund vuliþ] Cast. ✕ gun svuliþ, cod. B gun. vuliþ, littera inter n et v omnino deleta; cum igitur gunt, kund apud Germanos veteres et gund apud Anglosaxones pus, saniam significet (Graff IV, 219), deinde svulan gothicum non sit, vulan autem jam Rom. XII, 11 inveniatur, non dubitamus lectionem nostram pro certa habere, neque multum adfuit, quin Massmann., qui l. l. p. 201 guns vuliþ conjecit, et Grimm, qui Gram. I, 564 (3 edit.) gunds vuliþ optavit, rectam lectionem invenirent. — vesun] fuerunt, gr. omn. ἐστὶ; pariter cum duobus subjectis singularibus verbum plurale ponitur Luc. II, 43 visnedun iosef jah aiþei, gr. ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ. — ymainaius] vid. ad I, 15; Cast. edidit ymainaius, dicit autem in codice super i non duo tantum, sed tria puncta posita esse videri. Sed neque scriptores horum codicum in mediis verbis puncta scribere

neque Gothi sonum ai in his nominum terminationibus pronuntiando distrahere solent. Fortasse illa puncta maculæ membrana fortuito factæ sunt, cf. Massm. Skeir. p. 17.

ii, 18. sunja] cod. B et Cast. ✕ sunjai, quod satis inepte dictum esset, non enim κατὰ τὴν ἀλήθειαν sed περὶ τὴν ἀλήθειαν aberraverunt. Orta autem codicis lectio e terminatione verbi sequentis usvissai, vid. Skeir. p. 33, 10 miþ baitreins þvairheins, pro baitrein. cf. Cor. II, III, 18 cod. B af frauþins ahmins pro ahmin; Skeir. 40, 20 du daupeinaiþ garehsnaiþ pro garehsnai, ubi librarius terminatione præcedente in errorem inductus est. — galaubein — usvaltidedun] fidem — subverterunt, ¶ gr. omn.

ii, 20. sverain — unsverain] Massm. l. l. p. 132 recte dicit, hanc codicis lectionem falsam et aut sverainai — unsverainai, aut sverein — unsverein legendum esse; nam de accusativo post du præpositionem posito, ad exemplum Col. IV, 10, 13. h. l. cogitari non debet.

ii, 21. gaveihaþ] Goth. ° xai. — du] pergīt cod. A.

ii, 22. friapva] cod. A frijapva. — bidai anahaitandam] prece invocantibus, gr. solummodo ἐπικαλουμένων, sic Rom. X, 13; cf. Thess. I, IV, 4. — frauþan] ita recte in cod. A; in cod. B dubito an legam frauja, quod mendum librarii. CAST.

ii, 25. andstandandans] resistentes, gr. ἀντιδιατιθέμενους, Goth. c. codd. ἀντικειμένους legit, vid. I, I, 10; Gal. v, 17; Thess. II, II, 4. — niu wan] Castillionæo videtur Luc. IV, 11 wan ni (imo ei wan ni) eadem significatione dici, qua h. l. niu wan; nobis non idem videtur, sed Gothus sensum, utroque loco diversum, optime perspexit, id quod ejus translatio utriusque loci diversa comprobatur.

ii, 26. usskavjaindau] sic cod. B; cod. A usskarjaindau. Lectionem codicis B cum Castillionæo præferimus, propterea quod Gothus etiam Cor. I, xv, 34 ἐκνήφειν per usskavjan sik et Thess. I, v, 8 νήφωμεν per usskavai sijaima convertit; lectionem codicis A, quæ Massmanno l. l. p. 138, 203 valde arridet et quam (allato veterosaxon. scerian) ordinare, ornare explicat, ferremus, si h. l. mentio ordinationis vel ornatus cujusdam (ex diaboli tendiculis) sensui apta

III, 1, 2 apþan þata kunneis ei in spedistaim dagam atgaggand jera sleidja. jah vairþanu mannans sik friondans faihugairnai bihaitjans hauhhairtai vajamerjandans sadreinam ungawairbai launavargos 3 unairknai unhunslagai unmildjai fairinondans unghabandans sik unmanariggvai unseljai 4, 5 fralevjandans untilamalskai ufbaulidai frijondans viljan seinana mais þau guþ habandans hivi 6 gagudeins iþ math izos invidandans. jah þans afvande. unte us þaim sind þaiei sliuþand in gardins jah frahunþana tiuhand qineina afhlaþana fravaurhtim þoei tiuhanda du lustum missalei- 7, 8 kaim. siateino laisjandona sik ni aiv wanhun in ufkunþja sunjos qiman mahteiga. apþan þamma haidau ei jannis jah mambres andstoþun moseza sva jah þai andstandand sunjai mannans fravaur- 9 þanai ahin uskusanai bi galaubein. akei ni þeihand du flusnai unte unviti ize svikunþ vairþiþ 10 allaim svasve jah jainaize vas. iþ þu galaista is laiseinai meinai usmeta muna sidau galaubeinai 11 usbeisnai friapvai þulainai. vrakjom vunnim wileika mis vaurþun in antiaukiai in eikaunion in 12 lystros wileikos vrakos usþulida jah us allaim mik galausida frauja. jah þan allai þaiei vileina 13 gagudaba liban in xristau iesu vrakos vinnand. iþ ubilai mannans jah liutai þeihand du vairsizin 14 airzjai jah airzjandans. iþ þu framvairþis visais in þaime galaisides þuk jah gatrauaida sind þus 15 vitands at wamma ganamt. jah þatei us barniskja veiþos bokos kunþes þos mahteigons þuk 16 usfratvjan du ganistai þairh galaubein þo in xristau iesu. all boko gudiskaizos ahmateinans jah

INTERPRETATIO.

ducuntur post ejus voluntatem. III, 1. At hoc cognoscas, quod in ultimis diebus accedunt anni difficiles, 2. et sunt homines se amantes, pecuniæ-cupidi, jactatores, superbi, maledici, parentibus non-obedientes, ingrati, impii, 3. non-libantes, non-diligentes, calumniantes, non-continentes se, inmansueti, bonorum-inimici, 4. prodentes, protervi, inflati, amantes voluntatem suam magis quam Deum, 5. habentes speciem pietatis, verum virtutem ejus negantes; etiam hos devita. 6. Nam ex his sunt, qui irrepunt in domos et captivas agunt mulierculas oneratas peccatis, quæ aguntur ad cupiditates varias, 7. semper docentes se, non tempore ullo in cognitionem veritatis venire potentes. 8. At hoc modo quo Iannis et Mambres restiterunt Mo-i, sic etiam hi resistunt veritati, homines deperditi mente, reprobati de fide. 9. Sed non proficiunt ad multitudinem, nam insipientia eorum manifesta sit omnibus sicuti etiam illorum fuit. 10. Verum tu sectator es doctrinæ meæ, vitæ-rationi, proposito, mori, fidei, longanimitati, amori, patientiæ, 11. persecutionibus, passionibus, qualia mihi facta sunt in Antiochia, in Iconio, in Lystris, quales persecutiones passus sum et ex omnibus me liberavit dominus. 12. Et autem omnes, qui volunt p'e vivere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur. 13. Verum mali homines et simulatores proficiunt ad pejus, errantes et errare-facientes; 14. verum tu porro maneat, in quibus docuisti te et (quæ) credita sunt tibi, sciens a quo accepisti, 15. et quod a pueritia sacros libros nosti hos valentes te instruere ad salutem per fidem hanc in Christo Iesu. 16. Omne librorum divinæ spirationis et utiles ad doctrinam, ad vituperationem, ad instru-

ANNOTATIONES

eset. Passivi autem pro activo cum *sik* positi simile exemplum invenies Cor. I, xv, 33 *ni afairzjaindau* (irret euch nicht! Gall. *fasse que vous ne vous trompiez pas!*).—*fram þammei gafahanai tiuhanda*] a quo capti ducuntur, gr. omn. ἐζωργημένοι ὑπ' αὐτοῦ, Goth. c. Vulg.; cæterum cod. A [pro *tiuhanda* præbet *habanda* (tenentur).—*afar*] post, gr. omn. εἰς.

III, 1. *jera*] anni, gr. omn. καιροί.

III, 2. *jah*] et, gr. γάρ.—*friondans*] cod. A *frijondans* et in marg. *seinaigairnai*, perperam pro *seinagairnai*, sic idem cod. Tit. I, 10 *lausavaurdai* pro *lausavaurdai*; hoc mendum e terminatione sequentium ortum est; aut cum librarius ejusdem codicis Tim. I, 1, 4 *andalausaize* pro *andilausaize* male scripserit, fere adducimur ut suspicemur, hunc hominem verba nonnunquam scripsisse, uti os vulgi ea indistincte pronuntiare. Cæterum etiam div. *seina gairnai* scribendum est, nam cum pronomibus verba componi non solent.—*hauhhairtai*] cod. B ✕ *hauhairtai*.—*unairknai*] cod. A *unairknans*.

III, 3. *unhunslagai, unmildjai*] non-libantes, non-diligentes, ¶ gr.—*unmanariggvai*] cod. A ✕ *unmanariggvai*.—

III, 4. *frijondans viljan seinana*] amantes voluntatem suam, gr. omn. φιλόδονοι, quod est voluptatem amantes; Castillionæo probabile videtur, Gothum latinas versiones sequentem in iis pro *voluptatem* legisse *voluntatem*; cf. ad Eph. II, 3.—*þau*] Cast. ✕ *þun*.

III, 5. *jah þans*] cod. A *jaþ-þans*.

III, 6. *þaiei*] sic recte cod. A; cod. B et Cast. ✕ *þoei*, quæ.—*du lustum*] ad cupiditates, gr. omn. ἐπιθυμίας, casu instrumentali; cæterum pro *lustum* cod. A ✕ *lustustum*, cf. ad Ioan. IX, 41.

III, 7. *ni*] non, cod. A c. gr. omn. *jan-ni, kai mē*.

III, 8. *þamma—ei*] vid. ad Luc. I, 20 et ad Col. I, 9. cf. Rom. IX, 20 et ad Luc. X, 5.—*iannis*] cod. A *nnes*.—*mambres*] gr. Ἰαμβρῆς.

III, 9. *svikunþ*] cod. A marg. *gatarhiþ*, famosa.—*jah*] etiam. ° cod. B, in cod. A supra lineam scriptum est.

III, 10. *galaista is*] Cast. et Massm. l. I. p. 138 *galaistais*, quod ab utroque librario male pro *galaist-jais* scriptum esse illi opinantur; sed quid quæsumus conjunctivus hoc loco et hac verborum structura significat, cum textus græcus perfectum habeat? Lectioni nostræ fides datur e Gal. VI, 16 *sva managai sve þizai garaideinai galaistans sind*, ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι; Marc. I, 36 *jah galaistans vaurþun imma, kai katēdiōxan autōn*. Cæterum cod. A marg. ✕ *galaisides* pro *galaistides* (secutus es).—*laiseinai meinai*] doctrinæ meæ, ¶ gr. omn.—*sidau*] mori, ° gr. omn.—*friapvai*] cod. A *frijaþvai*.

III, 11. *lystros*] cum hæc forma dativi non gothica sit, interpres græca forma usus esse videtur, quod eum sæpius fecisse inter omnes constat, sic *iairusaulymon, gazrusylakio, þoman* al.; o autem posuit pro græco *oi*, quia hæc vocalis linguam gothicam plane deficit; Βέροια igitur in Calend. Goth. per *bairauja* redditur.—*vrakos*] cod. A *vrakjos*, cf. ad Gal. VI, 12.—*usþulida*] sic uterque cod. ✕ pro *usþulaida*.

III, 13. *du vairsizin*] cod. A marg. *du ubeamma* (sic pro *ubilamma*, vid. ad Luc. VIII, 17), ad malum.—*airzjai jah airzjandans*] errantes et errare facientes, ¶ gr. omn.; Goth. cum Vulg.

III, 14. *framvairþis*] porro (non *constans*, uti Cast. interpretatur], ° gr. omn.—*jah*] sic cod. B; in cod. A utrum *jan* an *jau* scriptum sit, Cast. discernere non potuit.

III, 15. *usfratvjan*] sic codd. pro *usfraþjan* aut *usfraþvjan*, uti Castillionæo videtur.

III, 16. *garaihteinai—garaihtein*] Cast. vult notari, *garaihteins* hoc versu et græco ἐπανόρθωσις et δικαιοσύνη respondere; sed errat ille quidem, nam *garaih*

17 þaurstos du laiseinai du gasabtai du garaihteinai du talzeinai in garaihtein. ei ustaunans
 iv, 1 sijai manna guþs du allamma vaurstve godaize gamanviþs. veitvodja in andvairþja guþs jah
 2 frauins xristaus iesuis saei skal stojan qivans jah dauþans bi qum is þiudinassu is. meri vaurd
 3 stand uhteigo unuhteigo gasak gaþlah gawotei in allai usbeisnai jah laiseinai. vairþiþ mel þan
 4 haila laisein ni usþuland ak du seinaim lustum dragand sis laisarjans suþjondans hausein. aþþan
 5 af sunjai hausein afvandjand iþ du spillam gavandjand sik. iþ þu andaþahts sijais in allaim
 6 arbaidei vaurstv vaurkei aivaggelistins andbahti þein usfullei. aþþan ik ju hunsljada jah mel
 7, 8 meinaizos disvissais atist. haifst þo godon haifstida run ustauh galaubein gafastaida. þaþro þan
 galagiþs ist mis vaiþs garaihteins þanei usgibiþ mis frauja in jainamma daga sa raihta staua.
 9, 10 aþþan ni þatainei mis ak jah allaim þaiei frijond qum iss. sniumei qiman at mis sprauto. unte
 demas mis bilaiþ frijonds þo nu ald jah galaip du þaissalauneikai krisþus du galatai teitus
 11 du dalmatiai. lukas ist miþ mis ains marku andnimands brigg miþ þus silbin unte ist mis bruks
 13 du andbahtja. aþþan tykeiku insandida in aifaison. hakul þanei bilaiþ in trauadai at karpau
 14 qimands atbair jah bokos þishun maimbranans. alaiksandrus aizasmipa managa mis unþiuþa
 15 ustaiknida. usgildiþ imma frauja bi vaurstvam is. þammei jah þu vitai filu auk andstoþ
 16 unsaraim vaurdam. in frumiston meinai sunjonai ni manna mis mipvas ak allai mis bilipun.
 ni rahnjai.. — —

INTERPRETATIO.

ctionem, ad institutionem in justitia, 17. ut perfectus sit homo Dei ad omne operum honorum paratus.
 iv, 1. Testificor in facie Dei et domini Christi Iesu, qui debet judicare vivos et mortuos in adventu ejus,
 regno ejus; 2. prædica verbum, insta opportune, importune, vitupera, adhortare, increpa in omni patientia
 et doctrina. 3. Fit tempus cum sanam doctrinam non patiuntur, sed ad suas cupiditates acervant sibi do-
 ctiores titillantes auditum; 4. at a veritate auditum avertunt, verum ad fabulas convertunt se. 5. Verum
 tu sobrius sis in omnibus, labora, opus operare evangelistæ, ministerium tuum exple. 6. At ego nunc
 sacrificor et tempus mei discessus adest. 7. Pugnam hanc bonam pugnavi, cursum finivi, fidem servavi;
 8. inde autem imposita est mihi corona justitiæ, quam dat mihi dominus in illo die, hic justus judex; at
 non solum mihi, sed etiam omnibus qui amant adventum ejus. 9. Festina venire ad me celeriter;
 10. nam Demas me deseruit amans hanc nunc vitam et profectus est ad Thessalonicem, Crispus ad Galatiam,
 Titus ad Dalmatiam; 11. Lucas est cum me unus; Marcum excipiens duc cum te ipso, nam est mihi utilis
 ad ministerium. 12. At Tycecum misi in Efesum. 13. Penulam, quam reliqui in Troade apud Carpum,
 veniens affer et libros, maxime membranas. 14. Alexander ferrarius-faber multis me malis affectit; remu-
 nerat ei dominus secundum opera ejus; 15. quem etiam tu cave, multum enim restitit nostris verbis.
 16. In prima mea defensione non homo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt; ne impute[tur] — —

ANNOTATIONES.

teinai sensu transitivo a *garaihteins*, *garaihtein* autem
 sensu intransitivo a *garaihtei* est.

iii, 17. *manna guþs*] homo Dei, ¶ gr. omn.; Goth.
 cum Vulg.

iv, 1. [*frauins*] domini. ° gr.—*xristau iesuis*] ¶ gr.
 —*bi*] in gr. *xai*. — *qum*] Massmanno l. l. p. 204 da-
 tivus, elisione ortus, esse videtur, cujus miræ conje-
 cturæ nulla est necessitas, nam *bi* etiam aliis locis
 sic cum accusativo ponitur.—*is*] pr., Goth. ° *xai*.

iv, 2. *stand*] cod. A *instand*. — *uhteigo*] sic rectius
 cod. A, cod. B. *ohteigo*, cf. ad Luc. iv, 13.—*gaþlah*
gawotei] adhortare, increpa, ¶ gr.

iv, 3. *vairþiþ*] Goth. ° *γάρ*. — *dragand sis*] acervant
 sibi, ¶ gr.; cæterum cod. A *gadragand*, coacervant.
 — *suþjondans*] cod. A *suþjandans*, cf. ad ii, 14.
 Cæterum Goth. h. l. sensum magis quam verba se-
 quitur; *suþjondans* enim est accusativus ad *laisar-*
jans referendus et interpretandum est: quæerunt
 magistros, qui aures suas delectent.

iv, 4. init. Goth. ° *xai*.

iv, 6. *disvissais*] discessus, cod. A marg. *gamaltei-*
nais, dissolutionis.

iv, 8. *þaþro þan*] inde autem, cod. A *þaþroh*,
 inde.—*vaiþs garaihteins*] corona justitiæ, ¶ gr. omn.
 —*raihta*] cod. A *garaihta*, quod multo frequentius
 est, cf. tamen ad Rom. ix, 33.

iv, 10. *jah*] cod. A *jag*—*krispus*] sic cod. B cum
 Syr.; cod. A *kreskus*, cum gr. — *teitus du dalmatiai*]
 Titus ad Dalmatiam, ° cod. B.

iv, 11. *miþ mis ains*] cum me unus, ¶ gr. — *and-*
bahtja] desinit cod. B.

iv, 13. *hakul*] sic in cod. A, quod Massm. l. l. p. 127
 sq. conjectura invenit; Cast. * *hakga*.

iv, 14. *alaiksandrus*] cod. A * *alalaliksandrus*, de
 qua falsa syllabarum repetitione vid. ad loqu. ix,
 41.—*usgildiþ*] retribuit (*ἀποδώσει*), gr. *ἀποδάν*.

iv, 16. *mipvas*] cod. A * *mipvasa*. — *ni*] Goth.
αὐτοῖς aut omisit, aut post *λογισθεῖν* in codice suo
 invenit, quanquam in nullo eorum librorum, quos
 habemus, sic legitur.

DU TEITAU ANASTODEIþ.

i, 1 Pavlus skalks guþs iþ apaustaulus iesuis xristaus bi galaubeinai gavalidaize guþs jah ufkunþja sun-
 2 jos sei bi gagudein ist. du venai libainais aiveinons þoei gahaihait unliugands guþ faur mela aiveina.

INTERPRETATIO. — AD TITUM INCIPIT.

i, 1. Pavlus servus Dei, verum apostolus Iesu Christi, secundum fidem electorum Dei et cognitionem veri-
 tatis, quæ secundum pietatem est, 2. ad spem vitæ æternæ, quam promisit non-mentiens Deus ante tem-

ANNOTATIONES.

Fragmenta hujus epistolæ usque ad i, 10 in cod.
 B, i, 9 — ii, 1 in cod. A leguntur et jam edita sunt
 in *Specim. Utilitæ partium ineditarum*, Mediol. 1819

p. 18 sq.

Inscript. *anastodeiþ*] de hoc verbo nihil nisi littera
 prima in codice superest. Cast. cf. Prolegg.

3 iþ atbairhtida mela svesamma vaurd sein in mereinai sei gatrauida ist mis bi anabusnai nasjandis
 4 unsaris guþs. leitau valisin barna bi gamainjai galaubeinai ansts jah gavairþi fram guþa attin jah
 5 xristau iesu nasjand unsaramma. in þizozei vaihtais bilaiþ þus in kretai in þize ei vanata atga-
 6 raihtjais jah gasatjais and baurgs praiþbytairein svasve ik þus garaidida. jabai was ist ungafairinonds
 7 ainaizos qenais aba barna habands galaubeina ni in usqissai usstiureins aipþau ungewairba. skalup-
 þan aipiskaupus ungafairinops visan sve guþs fauragaggja ni hauhhairts ni bihaitja ni þvairhs ni
 8, 9 veinnas ni slahals ni aglaitgastalds. ak gastigods bleiþs andaþahts garaihts veihs gaþaurbs. an-
 danemeigs bi laiseinai vaurdis triggvis ei mahteigs sijai jah gaþlaihan in laiseinai hailai jaþþans
 10 andstandandans gasakan. sind auk managai ungewairbai lausavaurdai lutondans þishun þai us bi-
 11 maita. þanzei skal gasakan þaiei gardins allans usvaltjand laisjandans þatei ni skuld ist in faihu-
 12 gairneins. gaþ auk sums ize sves ize praufetus kretes sinteino liugnans ubila biarja vambos latos.
 13, 14 so ist veitvodei sunjeina in þizozei fairinos gasak ins wassaba ei hailai sijaina in galaubeinai. ni
 15 atsaiwandans judaiviskaize spilli jah anabusne manne afvandjandane sis sunja. aþþan all hrain
 hrainjaim iþ bisaulidaim jah ungalaubjandam ni vaiht hrain ak bisaulida sind ize jah aha jah miþ-
 16 vissei. guþ andhaitand kunnan iþ vaurstyam invidand andasetjai visandans jah ungalaubjan-
 II, 1 dans jah du allamma vaurstve godaize uskusanai. iþ þu rodei þatei gadof ist þizai hailon
 laiseinai — —

INTERPRETATIO.

pora æterna, 3. verum manifestavit tempore proprio verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum servatoris nostri Dei, 4. Tito, dilecto filio, secundum communem fidem, gratia et pax a Deo patre et Christo Iesu servatore nostro. 5. Propter quam rem reliqui te in Creta, propter hæc ut defectum corrigas et constituas per urbes presbyterium sicuti ego tibi ordinavi. 6. Si quis est integer, unius femine maritus, filios habens fideles, non in diffamatione luxurie aut non-obedientes. 7. Debetque enim episcopus irreprehensus esse, uti Dei dispensator, non superbus, non jactator, non iracundus, non violentus, non percussor, non turpis-lucris-studiosus; 8. sed hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus, modestus, 9. curans secundum doctrinam verbum fidele, ut potens sit et consolari in doctrina sana et hos reluctantes arguere. 10. Sunt enim multi non-obedientes, vaniloqui, seducentes, maxime hi ex circumcissione, 11. quos debet arguere; qui domos totas subvertunt, docentes quod non debitum est propter lucris-turpis-cupiditatem. 12. Dixit enim quidam eorum, proprius eorum propheta: Cretes semper mendaces, malæ bestie, ventres pigri. 13. Hoc est testimonium verum, propter quam causam argue eos severe, ut sani sint in fide, 14. non spectantes judaicis fabulas et præcepta hominum avertentium sibi veritatem. 15. At omne purum puris, verum maculatis et infidelibus non quidquam purum sed maculata sunt eorum et mens et conscientia. 16. Deum consitentur nosse, verum operibus negant, abominabiles existentes et non-credentes et ad omne operum bonorum reprobati. II, 1. Verum tu loquere, quod decens est huic sanæ doctrinæ — —

ANNOTATIONES.

1, 3. atbairhtida] sic cod. B; Specim. ✕ atbairhida. — mela svesamma] tempore proprio, gr. omn. καιροῦ ἰδίου.

1, 4. valisin] sic cod. B; Specim. ✕ validin, hoc enim est optato (vid. Cor. II, v, 8; Phil. I, 22), γνήσιος autem convertitur per valis, vid. Phil. IV, 5; Tim. I, I, 2; cf. II, II, 1. Col. III, 12. — galaubeinai] sic cod. B; Specim. ✕ galaubemais. — jah] pr., gr. ἔλεος. — xristau iesu] gr. κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1, 5. þizozei vaihtais] quam rem. gr. omn. τούτου. — in þize ei] propter hæc ut, gr. omn. ἵνα; cæterum Cast. ✕ jct. þizeei; sic etiam Neh. V, 18 in þize ei ni div. scribendum est. — vanata] sic cod. B; Specim. ✕ van[an]. — and] sic cod. B; Specim. ✕ ana. — praiþbytairein] presbyterium, gr. omn. πρεσβυτέροϋς, Goth. c. Latin. —

1, 6. ungewairinonds] vid. ad Tim. I, III, 2.

1, 7. ni bihaitja] non jactator, ° gr. omn.; cæterum Specim. ✕ ni bihatgja; neque significat bihaitja jurgiosus, uti Cast. Specim. p. 30 convertit, neque iracundus (ὀργίλος), uti Massm. Skeir. Gloss. p. 137 interpretatur, sed ἀλαζών, jactator, vid. Tim. II, III, 2, e quo loco gemello illud ni bihaitja huc ductum esse videtur.

1, 8. gaþaurbs] sic cod. B; Cast. ✕ gataurbs, Specim. ✕ gaþair[d]s.

1, 9. vaurdis] incipit cod. A. — vaurdis triggvis] verbum fidele, ° gr. omn.; cæterum pro triggvis, recta lectione codicis B, cod. A ✕ triggvs, Specim. ✕ traiggvs.

1, 10. managai] Goth. c. codd. ° και. — lausavaur-

dai] cod. A ✕ lausavaudai, vid. ad Tim. II, III, 2; cæterum Goth. ° και. — þishun] desin. cod. B.

1, 11. gardins allans] domos totas, ° gr. omn.

1, 12. auk] enim, ° gr.; Goth. aut cum cod. d ap. Mi. γάρ, aut cum cod. F et G δέ legit, sic auk pro græco δέ legitur Rom. VIII, 10; Cor. I, X, 20; XV, 50; cf. auk jah pro δέ και Cor. I, I, 16; II, XIII, 9. — kretes] sic cod. pro kreteis, cf. ad Luc. X, 5 et Thesal. II, III, 17. — biarja] sic cod. A; Specim. ✕ unbiarja, cf. Grim. Gr. I, 39 (3 edit.). Cæterum cum hæc verba versum heroicum, quem Paulus apostolus ab Epimenide vate desumpserit (vid. Blomf. ad Catlim. Iov. 8), efficere inter omnes constet, Massm. I. I. p. 224 etiam verba gothica in ejusmodi versum compescere studuit; fecit autem hunc:

kretos (sic!) | sintei- | no [ga]- | liugnans | ubila | biar- | ja.

Medius fidius næ, versus bellissimus!

1, 13. ist] gr. omn. ante sunjeina. — wassaba] sic nunc Cast. edidit, cum Specim. ✕ þrussaba edidisset, duæ enim litteræ priores in cod. exesæ sunt; wassaba adverbium firmatur ex substantivo wassei, ἀποτομία, Rom. XI, 22 þrussaba autem nihil habet, quo probetur.

1, 14. spilli] sic cod. A pro spille, vid. Rom. VII, 5; Grimm I, 36. — afvandjandane sis sunja] sis non abundat, uti Cast. existimat, sed addito si; Gothum verba media reddere, etiam Massm. I. I. p. 125 recte monet.

1, 16. uskusanai] cod. A marg. ungakusanai, quod etiam græco ἀδόκιμος respondet, vid. Cor. II, XIII, 5sq

DU FILEMAUNA.

11, 12 — iþ nu þus jah mis þruks. þanuh insandida. iþ þu ina þat-ist meinos brusts andnim.
 13, 14 þanei ik vilda at mis gahaban ei faur þuk mis andbahtidedi in bandjom aivaggeljons. iþ inu þein
 15 ragin ni vaiht vilda taujan ei ni svasve bi nauþai þiuþ þein sijai ak us lustum. aufto auk duþe af-
 16 gaf sik du weilai ei aiveinana ina andnimais. ju ni svasve skalk ak ufar skalk broþar liubana us-
 17 sindo mis iþ wan filumaís þus jah in leiþka jah in frauþin. jabai nu mik habais dugamana andnim þana
 18 19 svemik. iþ jabai wa gaskoþ þus aipþau skula ist þata mis rahnei. ik pavlus gamelida meinai handau
 20 ik usgiba ei ni qiþau þus þatei jab-þuk silban mis skula is. jai broþar ik þeina niutau in frauþin
 21 anaþrafstei meinos brusts in xristau. gatrauands ufhouseinai þeina gamelida þus vitands þatei
 22 jah ufar þatei qiþa taujis. bijandzuþ-þan manvei mis salipvos venja auk ei þairh bidos izvaros fra-
 23 gibaidau izvis. goleiþ þuk aipafras sa miþfrauhunþana mis in xristau iesu — —

INTERPRETATIO. — AD FILEMONEM.

11. — verum nunc tibi et mihi utilis. 12. Huncce misi; verum tu eum, id est mea viscera, excipe; 13. quem ego volui apud me retinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis evangelii. 14. Verum sine tuo consilio non quidquam volui facere, ut non sicuti secundum necessitatem bonum tuum sit, sed ex animi-promptitudinibus. 15. Forsitan enim ideo detulit se ad tempus, ut æternum eum excipias, 16. jam non sicuti servum, sed supra servum, fratrem dilectum, maxime mihi, verum quam multo magis tibi et in carne et in domino? 17. Si igitur me habes ad socium, excipe hunc uti me. 18. Verum si quid nocuit tibi aut debitor est, hoc mihi imputa. 19. Ego Pavlus scripsi mea manu, ego reddo, ut non dicam tibi, quod et tui ipsius mihi debitor es. 20. Profecto, frater, ego te fruar in domino; refice mea viscera in Christo. 21. Confidens obsequio tuo scripsi tibi, sciens, quod etiam supra quod dico facis. 22. Simulque vero para mihi hospitium; spero enim, ut per preces vestras doner vobis. 23. Salutatur te Epafras, hic conceptivus mihi in Christo Iesu — —

ANNOTATIONES.

Quæ de hac epistola supersunt, in solo cod. A continentur.

11. þanuh] Cast. existimat, Gothum pro *ov* legisse *ovv*; sed hujus conjecturæ nulla est necessitas, þanuh pro þanei dictum est, uti sæpius, vid. ad Joan. viii, 26, ubi adde Luc. xvi, 20. xvii, 12. — insandida] misi, gr. ἀνεπέμψα.

12. meinos brusts] mea viscera, cod. A marg. meina h[air]þra, quod idem significat; litteras air, cum membranæ parte abscissas, Cast. probe restituit, vid. Cor. II, vi, 12.

14. þiuþ þein sijai] cod. A et Cast. ✕ þiuþeinssijai, modo ommissa littera þ propter sequentem eandem (vid. ad Marc. x, 44), modo falso duplicata littera s. — us lustum] cod. A marg. gabaurjaba (libenter), quod sæpius pro ἡδέως positum est, vid. Marc. vi, 20; xii, 37; xiv, 65; Cor. II, ix, 15.

19. þuk silban mis skula is] notandum est, ad skula is, pariter atque nos hodieque loquimur, accusativum esse positum, quasi illud esset verbum transitivum; Rom. autem xiii, 8. ni ainummehun vaihtais sku-

lans sijaiþ, res debita genitivo ponitur. De accusativis, similiter ita positis, cf. Grimm Gr. IV, 755 sqq.

22. bijandzuþ-] unde hoc verbum ductum sit et quid vere significet, adhuc dubium est. Cast. Spec. p. 31 comparat anglosax. bigeondan, angl. beyond, et convertit per præterea; Grimm Gr. II, 127 *) a verbo bijan (i. e. præterire, transire, progredi) ducit, et genitivum participii anomalum esse et pro adverbio positum pariter, ulterius, præterea significare, existimat. Si bijands vere est participium, quod non dubitamus, etiam nominativus esse potest (Grimm autem genitivum aut pluralis accusativum esse putat), ad subjectum enuntiatum referendus, hoc sensu: pergens, addens para mihi hospitium; sic pro adverbis græcis Gothus participia ponit: Cor. I, xvi, 10 ei tai-manþaius unagands sijai at izvis, gr. ἀπόθως γένεται. Thess. I, ii, 13 veis aviliudom guþa unsveibandans (sic pro edito unsveibandane in cod. legitur) gr. ἀδιαλείπτως. sic v, 17. Aliis autem locis *ama*, quod gr. h. l. habent, gothice est samana Ps. LIII, 3, Col. iv, 3; Thess. I, v, 10, aut suns Thess. I, iv, 17.

FRAGMENTA VETERIS TESTAMENTI.

I. PSALMORUM FRAGMENTUM.

LIII, 2, 3 . . . saei fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandidedun, samana unbrukjai vaurþun.

INTERPRETATIO.

LIII, 2. . . qui intelligat aut requirat Deum. 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.

ANNOTATIO.

Psalm. Si Gothi reliquos veteris Testamenti libros in sermonem suum conversos habebant, (vid. Prolegg. col. 463) etiam librum Psalmorum (*bokos psalmo* Luc. xx, 42, cf. Eph. iv, 8 cod. A marg.) translatum iis fuisse, certum putari posse existimamus, maxime cum *Sunja* et *Frithila*, sacerdotes gothici, iis operam suam impendisse ferantur (Massm. Skeir. p. 88*). Illius quidem psalmorum translationis nunc habemus fragmenta; nam illorum locorum, qui inde in novo Testamento allegantur, interpretatio ducta est non e psalmorum libro ipso, sed e græco novi Testamenti textu, vid. Eph. iv, 8, ubi Gothus cum Apostolo dicit: *ussteigands in hauþiþa ushanþ hunþ jah atuhgaf gibos mannam*, cum psalm. LXVIII, 19 *κναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώπῳ* dicatur. Sic. Joan. XIII, 18 *saei matida miþ mis hlaib ushof ana mik fairzna seina*. ubi Ulfilas recedens et ab Hebr. et a Septuag. (Ps. XLI, 10) e textu græco Evangelistæ hausit. Luc. xx,

42 *gaþ frauja du frauþin meinamma: sit af tairsvon meinai, unte ik galagja sijands þeinans fotubauvd soþive þeinaiþe*, ubi Evangelista cum Septuaginta (Ps. cx, 1) omnibus verbis concinit. Nam certum est, interpretationem veteris Testamenti a Gothis non e codice hebraico factam esse, sed ex illa translatione græca, maxime ex eo illius textu, quem Complutensis editio continet, aut ex Vulgata, versione latina, quæ cum textu Complutensi ex eodem fonte fluxit; vid. Prolegg. col. 479. In hujus sententiam fidem afferri potest etiam nostrum fragmentum psalmi LIII, 2, 3, quod edidimus e Skeir. p. 37; id enim a verbis hebraicis discrepans cum LXX concinit. Ad singula verba hujus fragmenti nihil est notandum, nisi Massmannum p. 37, versionem græcam pressius sequentem pro *intelligat* — *requirat* — minus accurate est (imo *sit*) *intelligens* — *quirens* convertisse.

II. FRAGMENTUM LIBRI ESDRÆ.

II, 8, 9, 10, 11 hunda · m; e · sunjus zaxxaiaus · w · j · sunive banauis · [x · m] · b · sunive
12, 13, 14 babavis · x · k · g · sunive asgadis þusundi · w · u · q · sunive adauneikamis · s · j · q · su-

INTERPRETATIO.

II, 8. (non)genti XLV; 9. filii Zachchæi DCCLX; 10. filiorum Banavi DCXLII. 11. filiorum Babavis DCXXIII; 12. filiorum Asgadis mille DCCLXXVI; 13. filiorum Adonicamis DCLXVI; 14. filiorum Baggesis

ANNOTATIONES.

Esdra. II, 8 — 27 versus adhuc ineditos Castillionæus nobis edendos liberalissime tradidit, de codicis autem conditione hæc scribit: «Mirum in hac pagella numeri a textu græco sæpius discrepant, cum pagella jam edita passim concordent. Nonnunquam quidem fieri potuit ut male legerim, sed hoc plus quam semel et iterum mihi accidisse vix crediderim, nam summam in lectione curam adhibui. Idem dicendum est de nominum scriptura et quod Gothus pro græco *υἱοί* (*sunjus*) etiam genitivum *sunive* (vid. ad vs. 10) et *vairos* ponit, quæ certo sunt certiora. Nolo tamen dissimulare, pagellam omnem ita esse rescriptam (cf. Prolegg. p. 493), ut lineæ recentioris scripturæ lineis veteribus impositæ sint, neque illarum ulla pars perspicue appareat.» Versus 28 — 42 jam editi sunt in Specim. p. 2.

II, 9. *zaxxaiaus*] Sept. Ζαχχοῦ, Vulg. Zachai, Goth. quasi legisset in codice suo Ζαχχαίου, hoc enim respondet formæ editæ, vid. L. XIX, 2, 5. Fortasse secundum Compl. Ζαχχαῖα scribendum est *zaxxaiins*, cf. ad vs. 16.

II, 10. *sunive*] filiorum, sic nunc et in sequenti-

bus sæpius Gothus pro nominativo utitur genitivo, de quo usu post numeralia vid. Grimm IV, 741 seq. — *banauis*] Castillionæo in cod. *baggauis* scriptum esse videbatur; lectionem editam postulat Sept. Βανουί, cf. hebr. et Vulg. Bani. Si Gothus Compl. secutus est, pro *banauis* scripsit *banaiins*, illa enim habet Βανεία

II, 11. *babavis*] cod. ✕ *babaavis*, littera *a* falso duplicata, cf. Tim. II, iv, 14. sic etiam vs. 25 *kareiaþiareim* legendum est pro lectione cod. *kareiaþiareim*.

II, 12. *þusundi*] Cast. legit *þusund*, sed rectam lectionem in cod. existere speramus, litterula enim *i* legentis aciem oculorum facile effugere potest. — *u · q ·*] LXXVI, gr. et Vulg. εἴκοσι δύο (· *k · b ·*).

II, 13. *adauneikamis*] quia Sept. habent Ἀδωνικαίμ exspectabas *adoneikamis*, sed vid. ad Tim. II. i, 5.

II, 14. *baggeis*] sic legit Cast., sed sine dubio falsum; Sept. Βαγουέ, Vulg. et hebr. *Begvai*, fortasse h. l. scriptum est l. *baggauis*. — *· j · q ·*] LXVI, Sept. et Vulg. LVI (· *n · q ·*).

15, 16 nive baggeisis tva þusundja · j · q · sunive addin · v · n · d · sunjus ateiris-sunaus aizaikeiins
 17, 18, 19 niuntehund jah · h · sunive bassaus · t · l · g · sunive iorins · r · i · b · sunive assaumis
 20, 21, 22 · s · k · g · sunive gabairis · y · e · sunive baiþlaem · r · k · g · sunive naitofaþeis · r · m · q ·
 23, 24; 25 sunive anaþoþis · r · k · h · sunive asmopis · r · n · h · vairos kareiaþiareim jah kafairi jah
 26, 27, 28 beroþ · w · m · g · vairos rama jah gabaa · x · i · b · vairos makmas · r · k · b · vairos bai-
 29, 30, 31 þilis jah aai · s · k · g · vairos nabavis · n · b · sunjus makeibis · r · n · q · sunjus aillamis
 32, 33 anþaris þusundi · s · n · d · sunjus eiramis · t · k · sunjus lyddomaeis jah anos · w · k · e ·
 34, 35, 36 sunjus eiaireikons · t · m · e · sunjus sainnains · g · þusundjos · x · l · jah gudjans sunjus
 37, 38 aidduins us garda iesuis niunhunda · u · g · sunjus aimmeirins þusundi · n · b · sunjus falla-
 39, 40 suris þusundi · s · m · z · sunjus iareimis þusundi · i · z · jah laivveiteis sunjus iesuis jah
 41, 42 kaidmeielis us sunum odueiins · u · d · sunjus asabis liuþarjos · r · n · h · sunjus dauravarde
 sunjus saillaumis jah sunjus ater

INTERPRETATIO.

duo millia LXVI; 15. filiorum Addinis CDLIV; 16. filii Atiris, filii Ezechie nonaginta et viii; 17. filiorum Bassi CCCXXXIII; 18. filiorum Ioræ CXII; 19. filiorum Assomis CCXXIII; 20. filiorum Gaberis XCV; 21. filiorum Bethlemis CXXIII; 22. filiorum Neiofathis CXXXVI; 23. filiorum Anathothis CXXVIII; 24. filiorum Asmothis CLVIII; 25. viri Cariathiarim et Caferi et Berothi DCCXLIII; 26. viri Rama et Gabaa DCXII; 27. viri Macmas CXXII; 28. viri Bethilis et Aai CCXXIII; 29. viri Nabavis LII; 30. filii Macebis CLVI; 31. filii Ellamis alterius mille CCLIV; 32. filii Eramis CCCXX; 33. filii Lyddomais et Anois DCCXXV; 34. filii Iericonis CCCXLV; 35. filii Sennæ III millia DCXXX; et sacerdotes: 36. filii Edduæ ex domo Iesuis nongenti LXXIII; 37. filii Emmiræ mille LII; 38. filii Fallasuris mille CCXLVII; 39. filii Iarimis mille XVII; 40. et Levitæ: filii Iesuis et Cedmielis de filiis Oduiæ LXXIV; 41. filii Asabis, cantores, CLVIII; 42. filii janitorum; filii Sellomis et filii Ater. . .

ANNOTATIONES.

ii, 15. þusundja] notandum est, þusund, quod aliis locis genere est feminino, h. l. neutrorum flexionem sequi; pariter Islandis þusund, antea uti femininum inflexum, postea neutrum factum est, vid. Gr. I, 764. — addin] mirum est, quod forma sine terminatione posita est, exspectabas addinis; attamen infra vs. 21 etiam baiþlaem pro baiþlaemis.

ii, 16 sunjus] sic legendum est, cod. ✕ sunaus, quod mendum, si vere ita scriptum est, ex eodem verbo sequenti ortum est. — sunaus aizaikeiins] filii Ezechiæ, hebraicum עֲזַיִכֵּי, quod Sept. ad verbum per τῶ Ἐζεχία et Vulg. per: qui ex Ezechia erant, dederunt, Gothus scriptoris cogitationem optime assecutus et voluntatem interpretatus probe convertit. Cæterum pro aizaikeiins Cast. ✕ aizaikeiiais; nomina propria in — a desinentia, gothice flectuntur, uti emendavimus, vid. 35 sainnains. 40 oduiins. Neh. vi, 18 saikaineiins, aieirins, barakeiins, al. propterea etiam mutandum erat vs. 18 iorisis in iorins, et 36 aiddunis in aidduins. — niuntehund] sic legendum est, cod. ✕ niunhund; cave autem legendum esse existimes niunhunda, nam non nongenti erant illi, sed nonaginta.

ii, 17. ·l·g·] xxxiii, gr. et lat. xxiii, (·k·g·).

ii, 18. iorins] Cast. ✕ iorisis; vid. ad vs. 16. Cast. in hoc codice si sæpius pro n legit, vid. præcipue ad Neh. v, 18.

ii, 20. ·y·] de hoc signo, non littera, sed episemo, græco κόππα respondente et numerum nonagenarium significante, in Grammatica exponetur; interea cf. Buttmann. Gr. Gr. I, p. 12. Anm. 5; Matthiæ Gr. Gr. I, p. 22, 24, Schneider Formentl. d. Lat. Spr. I, p. 322. et de forma episemi græca, gothicæ simili, Bast ad Gregor. Cor. p. 82. Cast. non satis curate distinguens scribit u. Pariter Gothi altero episemo ᚢ, quod græce σαμπῖ s. σάν vocatur, ad significandum nongentesimum numerum utuntur, vid. Prolegg. pro quo signo, cum infra vs. 36 niunhunda numerale positum sit, Cast. existimavit, Gothos hunc numerum non nisi numerali verbo exprimere.

ii, 21. baiþlaem] cod. ✕ baaaiþlaem; pro terminatione — em debet esse — aim; sed sic gothicum e longum pro brevi e græco etiam in tertius Rom. xvi, 22 (Τῆρτιος); iared L. III, 37 (Ἰαρέδ) ponitur. Cæterum quod baiþlaem sine terminatione dicitur, vid. ad vs. 15.

ii, 22. naitofaþeis] Sept. Vulg. Νετωφά, Goth. c. Complut. Νετωφάθ. — ·r·m·q·] CXXXVI, Sept. et Vulg. πενήκοντα ἕξ (·n·q·).

ii, 24. ·r·n·h·] CLVIII, Sept. et Vulg. τεσσαράκοντα τρεῖς (·m·q·).

ii, 25. vairos] viri, Sept. et Vulg. υἱοί. sic vs. 26 et 29. — kareiaþiareim] vid. ad vs. 11. — kafairi] sic Cast. legit, sed sine dubio falsum est pro kafira, nam Sept. Χαφίρα et Vulg. Cephira habent.

ii, 26. vairos] vid. ad vs. 25. — ·i·b·] XII, Sept. et Vulg. ἑκοσι εἰς (·k·a·).

ii, 28. aai] sic Cast. edidit, sed ea lectio neque cum Sept. (Αἰά) neque cum Complut. (Aī) concinit; fortasse legendum ai, cf. ad vs. 11. — ·s·] CC, Septi τετρακόσιοι (·v·); Goth. cum Complut.

ii, 29. vairos] vid. ad vs. 25.

ii, 31. aillamis anþaris] Ellamis alterius, Sept. ἑλκμάρ. Goth. c. Complut. Cæterum pro aillam exspectabas ellam, sed. vid. ad M. VIII, 28.

ii, 32. eiramis] Sept. ἑράμ; Goth. c. Complut. Ἡράμ. Cæterum cod. et Cast. ✕ eeiramis.

ii, 33. lyddomaeis] an hoc rectum sit, dubitamus, certe neque cum Sept. (Λοδωδί), neque cum Complut. (Λοδαδιδ) concinit. — anos] gr. ὄνω.

ii, 35. sainnains] Cast. Spec. ✕ ainnains, librarius enim s ab initio prætermisit, quia verbum præcedens in eadem litteram desinebat, vid. ad Mc. x, 44; cæterum — ins, punctis distinctum, Cast. nunc in cod. legit.

ii, 36. aidduins] Cast. ✕ aiddunis, nam gr. ἰεδοῦά, vid. ad vs. 16. — us garda] ex domo, gr. τῶ οἴκῳ, Vulg. in domo; cf. vs. 40 et ad vs. 16. — iesuis] h. l. librarius scriptione compendiaria (iuis) non utens omnes litteras scripsit, quod hanc ob causam fecit, quia h. l. non de Iesu Christo agitur, sed de alio homine cognomini, sic vs. 40 et Col. iv, 11. Sic etiam guþ in plurali (Zahn ad Joan. x, 34) et frauja, ubi non de Christo dicitur, plene scribuntur.

ii, 38. fallasuris] sic edidit Cast., gr. φασούρ aut φασσοῦρ, quod gothice est sassuris; lectio codicis, in quo a et l difficile distinguuntur, eodem modo orta esse videtur, quo supra baaaiþlaem pro baiþlaem.

ii, 39. iareimis] Sept. Ἡρέμ. Goth. cum Vulg. Harim (Complut. Χαρίμ) legisse videtur. — ·i·z·] XVII. Sept. ἑπτά, Goth. c. Complut.

ii, 40. Kaidmeielis] gr. καδμηέλ, Goth. c. Vulg. (Cedmihel).

ii, 41. sunjus asabis liuþarjos] filii Arabis cantores, Sept. Vulg. hebr. οἱ ἄδοντες υἱοὶ Ἀράβ. — ·n·h·] LVIII. Sept. Vulg. hebr. ἑκοσι ὀκτώ (·k·h·).

ii, 42. sunjus] sec., cod. ✕ sunaus, quod jam Cast Spec. recte monuit. — jah] et, * Sept. et Vulg.

III. FRAGMENTUM LIBRI NEHEMIÆ.

v, 13 . . . jah qaþ alla gamainþs amen jah hazidedun frauþan jah gatavidedun þata vaurd alla so mana-
 14 gei. jah fram þamma daga ei anabaup mis ei veisjau sauramaþleis ize in iudaia fram jera ·k· und jer ·l·
 jah anþar artarksairksaus þiudanis ·i·b· jera ik jah broþrjus meinai hlaif sauramaþleis meinis ni ma-
 15 tidedum. ip sauramaþljōs þatei veison faura mis kauridedun þo managein jah nemun at im hlaibans
 jah vein jah nauhþanuh silubris sikle ·m· jah skalkos ize frauþinodedun þizai managein ; ip ik ni
 16 tavida sva faura andvairþja agisis guþs. jah vaurstv þizos baurgsvaddjauþ ni svinþida jah þaurp ni
 17 gastaistald jah þivos meinai jah allai þai galisanans du þamma vaurstva. jah iudaieis jah þai saura-
 maþljōs ·r· jah ·n· gumane jah þai qimandans at unsis us þiudom þaim bisunþane unsis ana biuda
 18 meinamma andnumanai veison. jah vas fraquman dagis wizuh stiuþ ·a· lamba gavalida ·q· jah
 gaitsa gamanvida vas mis. jah bi ·i· dagans gaf vein allai þizai filusnai [jah allai þizai managein]
 jah allamma þo alla hlaif sauramaþleis meinis ni sokida in þize ei ni kauridedjau þo managein in

INTERPRETATIO.

v, 13...., et dixit omnis coetus : amen ! et laudaverunt dominum et fecerunt hoc verbum omnis hic populus. 14. Et ab hoc die, quo præcepit mihi, ut essem præfectus eorum in Iudaia ab anno xx usque ad annum xxx et alterum Artaxerxis regis, xii annos, ego et fratres mei panem præfecturæ meæ non comedimus. 15. Verum præfecti, qui fuerunt ante me, gravarunt hunc populum et acceperunt ab illis panes et vinum et etiam argenti siclorum xl, et servi eorum imperaverunt huic populo; verum ego non feci sic coram facie timoris Dei. 16. Et opus hujus muri non prohibui et agrum non acquisivi et servi mei et omnes hi collecti ad hoc opus. 17. Et Iudæi et hi præfecti c et l virorum ethi proficiscentes ad nos ex gentibus his circum nos ad mensam meam excepti erant. 18. Et erat consumptum die quovis bos i, arietes electi vi, et hircus paratus erat mihi, et in x dies dedi vinum omni huic multitudini [et omni huic populo] et omni hanc omnem panem

ANNOTATIONES.

Nehem. Hoc fragmentum editum est in Specim. p. 4 — 6.

v, 13. *alla gamainþs*] paulo post Goth. dicit *alla þo managei*, qui usus articuli post *alls* ponendi frequentior est (Grimm. IV, 391), tamen vid. Mc. xi, 18 *alla managei*. Grimm. IV, 515. — *tavidedun*] fecerunt, Sept. Vulg. hebr. *fecit*; sic Gothus post nomina collectiva verbo plurali uti solet, vid. Grimm. IV, 191. — *þata vaurd — managei*] ¶ omnes libri; cæterum *alla* (omnis) ° omnes.

v, 14. *jah*] pr. et, ° Sept.; Goth. c. Compl. (*καιγε*). — *þamma daga ei*] vid. ad L. i, 20. — *ei veisjau sauramaþleis*] Cast. ✕ *ei veisi du sauramaþleis*, vid. Lobe Beitr. zur Textbericht. der Skeir. p. 35*). Cæterum Sept. scribunt: *ειναι εις αρχοντα*, quod est gothice *visan du sauramaþlja*, vid. Col. iv, 11 *þatei vesun mis du gahrussteinai*; et propter hanc differentiam e. quod ei post *anabiudan* ponit pro infinitivo, quem præbent Gr. et quo Gothus cum Græcis post hoc verbum omnibus aliis locis uti solet, vix est dubium, quin Gothus e Vulg. (*ut essem dux*) converterit. — *in iudaia*] in Iudæa, omnes libri *εν γη Ιουδα*, quod est *in iudaialand*, vid. Mc. i, 5; cf. L. iii, 1. — *und*] Sept. hebr. *και εως*; Goth. c. Vulg. — *anþar*] Cast. ✕ *·b·n·[is]*. uti nos edidimus, in cod. scriptum esse videri, Cast. ipse nunc dicit; certe aliter scribi non potest. — *artarksairksaus*] Sept. hebr. *Αρθασαρθα*; Goth. c. Vulg. — *þiudanis*] regis, ° Sept.; Goth. c. Compl. — *·i·b·jera*] xii annos, ¶ omn. libri. — *hlaif — matidedum*] panem — comedimus, Sept. *βιαν αυτων ουκ εφαγον*. Goth. c. Compl. *αρτον της ηγεμονιας μου ουκ εφαγομεν*.

v, 15. *ip — managein*] verum — populum, Sept. *και τας βιας τας πρωτας, αι προ εμου εβαρυναν επ αυτους*. Goth. c. Compl. *οι δε αρχοντες οι εμπροσθεν μου εβαρυναν επι τον λαον*. — *hlaibans — vein*] panes — vinum, Sept. Vulg. *εν αρτοις — εν οινω*, nimirum ad verbum reddentes hebr. *םחלה*; Goth. probe convertit. — *jah nauhþanuh*] et etiam, gr. *εσχατον*. — *sikle*] siclorum, Sept. *διδραχμα*, Goth. c. Compl. *σικλους*. — *skalkos — frauþinodedun*] servi imperaverunt, Sept. *επιτινωμενοι — εξουσιάζονται*, Goth. c. Compl.

τα παιδάρια — εκυριευσαν. — *guþs*] Dei, sic Goth. cum Sept. et Vulg., quanquam Compl. *κυριου*.

v, 16. *vaurstv — svinþida*] opus — prohibui, Goth. contempta auctoritate Complui. (*εν εργω του τειχους τουτων εκρατησα*) et Vulg. (*quin potius in opere muri edificavi*), ad Sept. propius accedit, qui convertunt: *εν εργω του τειχους τουτων ουκ εκρατησα*. — *jah*] pr. et, ° Sept.; Goth. c. Vulg. et hebr. — *jah þivos meinai*] et servi mei, ° Sept.; Goth. c. Complut.; omittit autem *εκει (jainar)* post *galisanans*, quod omnes habent, et cum Sept. et Vulg. legit *επι* pro *δια*.

v, 17. *jah þai sauramaþljōs*] et hi præfecti, ° Sept.; Goth. c. Compl.; sed præter hanc auctoritatem cum Sept. post. ·r· inserit *jah* (et). — *þai*] sec. hi, ° omnes gr. et lat. — *andnumanai veison*] excepti erant, ° Sept. et hebr., cf. Vulg. quæ erant addit.

v, 18. *vas fraquman*] erat consumptum, Goth. neque cum gr. et hebr. (*γινόμενον*), neque cum Vulg. (*parabatur*) concinit. — *wizuh*] quovis, omn. *πιαν (amis)*, sed probe Gothus convertit. — *·a·*] Goth. c. hebr. ° *και*. — *gavalida ·q·*] ¶ omn. libri. — *gaitsa*] sic cod. teste Cast. expectabas *gaitja*. — *dagans*] ° Goth. [*εν πασι*, inserit autem *allai* ante *þizai filusnai* et *gaf* (dedi) ante *vein*, contra omnium auctoritatem, nisi quod Vulg. infra tribuebam addit. — *filusnai*] sic cod., Cast. ✕ *filussiai*. Cæterum cum quæ subsequuntur, *jah allai þzai managein* (et omni huic populo), in nullo alio libro legantur, non est dubium quin duas lectiones in textu mixtas habeamus, quarum altera (*filusnai*, *πληθει*) textui græco magis accommodata est, ubi ad multitudinem vini refertur, de qua in textu sermo est; altera autem (*managein*) magis consentit cum ratione, qua interpres sensum scriptoris accepit. Rectius esset, si legeretur *all in þizai filusnai*. — *jah allamma þo alla hlaif*] sic edit Cast., sed certo falsa est lectio; quid enim primum *allamma* significat et cui verbo textus respondet? deinde *hlaifs* est genere masculinum, non femininum; tum si articulus cum *alls* junctus ponitur, locum habet aut post *alls*, aut si præcedit, *alls* post substantivum ponitur, vid. Grimm. IV, 518 sq. Postremo, si vera esset lectio edita, interpres, quæ in græc. (*και συν τουτοις*) et Vulg. (*insuper et*) sunt, nã.

vi, 14, 45 þaim vaurstvam — — — te þai ei þrafstidedun mik. jah ustauhana varþ so þaurgsvaddjus .æ.
 16 jah k· daga menoþs ailulis ·n· daga jah ·b· jah varþ sve hausidedun fiands unsarai allai jah ohtedun allos þiudos þos bisunjane unsis jah atdraus agis in ausona ize abraba jah uskunþidun þatei
 17 fram guba unsaramma varþ usfulliþs þata vaurstv. jah in dagam jainaim managai veisun þize reik-
 18 jane iūdaie þai ei sandidedun aipistulans du tobein jah tobeias du im. managai auk in iūdaia usaiþ-
 19 jai veisun imma, unte megs vas saikaineilns sunaus aieirins jah ioanan sunus is nam dauhtar mai-
 19 saullamis sunaus barakeiins du qenai. jah rodidedun du imma — — in andvairþja meinamma, jah
 vii, 1 vaurda meina spillodedun imma jah aipistulans insandida tobeias ogjan mik. jah varþ sve gati-
 rida varþ so þaurgsvaddjus jah gasatida haurdins jah gaveisodai vaurþun dauravardos jah liubarjos

INTERPRETATIO.

præfecturæ meæ non quæsiui, propter hæc ut non gravarem hunc populum in his operibus... — vi, 14. — (prophetarum, qui exhortati sunt me. 15. Et perfectus erat hic murus v et xx die mensis Elulis L diebus et ii xvi et factum est, ubi audiverunt inimici nostri omnes, et timuerunt omnes gentes hæc circum nos, et cecidit timor in aures earum vehementer et cognoverunt quod a Deo nostro fuit perfectum hoc opus. 17. Et in diebus illis multi erant horum regum Iudæorum, qui miserunt epistolas ad Tobiam et Tobias ad eos. 18. Multi enim in Iudæa iurati erant ei, nam gener erat Seconia, filii Eiræ, et Ioanan, filius ejus, duxit filiam Mesollamis, filii Baracia, uxorem. 19. Et locuti sunt ad eum (pertinentia) in præsentia mea, et verba mea nuntiarunt ei, et epistolas misit Tobias, terrere me. vii 1. Et factum est, ubi ædificatus fuit hic

ANNOTATIONES.

nus curate ne dicamus sine sensu convertisset. *Ac-*
cedit autem, quod in codice non *allamma*, sed *alla* scriptum est, quod Castillianæo compendium pro *allamma* esse videbatur. Si consideramus textum Vulgatæ, quam Gothus contempta græcorum auctoritate non semel sequitur, abest apud Gothum *et alia multa, insuper et* (καὶ σὺν τοῦτοις), id autem facili negotio etiam nostro restituere possumus, si pro solœca lectione edita scribimus *jah alla miþ þaim jah* (et omnia; cum his etiam). — *hlaiþ*] panem, Sept. ἄρτους; Goth. c. Complut. — *sauramaþleis meinis*] præfecturæ meæ, Sept. τῆς βίας; Goth. c. Complut. τῆς ἡγεμονίας μου. — *in þize — vaurstvam*] propter hæc — operibus, Gothus sensum magis quam verba scriptoris sequitur, propius tamen ad græc. (ὅτι βαρεῖα ἡ δουλεία ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον) quam ad Vulg. (*valde enim attenuatus erat populus*) accedit. Cæterum de *þize ei* div. scribendo vid. ad Tit. i, 5.

vi, 14. ...te] *prausfete* Cast. recte explet. — *þrafstidedun*] si vere ita in cod. scriptum est, interpretis sensum scriptoris plane pervertit; nam Noadia et alii prophetæ, Nehemiam non consolati nec hortati sunt (id quod significat *þrafstidedun*), sed potius omnem operam impendebant, ut ejus consilium muri ædificandi impedirent, igitur erant φοβερίζοντες, id autem gothice est *þlahsidedun*, vid. Cor. II, x, 9. *ei ni þugkjaima sve þlahsjandans izvis þairh bokos* (ἐκφοβεῖν ὑμᾶς).

vi, 15. *daga*] die, ° Sept. et hebr.; Goth. c. Vulg. — *menoþs ailulis*] Cast. *men...*, quod litteras sequentes propter membranæ fissuram legere non potuit; explevimus e textu græco (Ἐλοὺλ μηνός) vel potius e Vulg. transpositis verbis *mensis Elul* præbente. — *daga jah ·b·*] omn.

vi, 16. *allai*] sic legendum est, Cast. ✗ *allans*, nimirum præter *all...* nihil cognosci potest. Neque igitur opus est conjectura minus felici Grimmii IV, 516, qui opinatur Gothum in libro suo πάντα legisse, qui accusativus ab *hausidedun* pendeat. Cæterum *allai* omn. libri habent ante *fiands*. — *jah*] sec. et, notanda constructio, quam omissa Vulg. auctoritate, cum Sept. communem habet; sic *jah* in apodosi sæpius ponitur; cf. ad M. viii, 14. — *ausona*] aures, Sept. hebr. ὀρθαλαμοῖς, quapropter Cast. *ausona* mendum librarii pro *augona* esse censet. — *abraba*] Sept. hebr. post *agis* ponunt. — *uskunþidun*] sic cod. pro *usitato uskunþedun*, vid. ad L. viii, 56. — *usfulliþs*] sic cod., uti Massm. Sk. p. 182 monuit, Cast. ✗ *usfulliþs*. Lectio autem codicis offensionem habet, quod *usfulliþs*, genere masculinum, ad *vaurstv* subjectum

genere neutrum pertinet; sic vero sæpius, maxime si prædicatum præcedit. Gal. ii, 16 *vairþiþ garaihts ainhun leike*; Skeir. 40, 14, *naudiþaursts vas jah gadob — anþar* (genere neutrum; aliter neutrum prædicati ad nomina feminina refertur: Gal. v, 11 *gatauran ist märkeins*. Eph. iii, 10 *kanniþ vest — sa handugei*; aut masculinum, maxime si substantiva in-s innituntur, uti Rom. vii, 8 et 11 *lev nimands fra-vaurhts*. Quod Sk. 49, 17 legitur *visandin vaihtai*, id pro *visundein* esse, ad Tim. I, i, 4 monuimus. Præter participia etiam adjectiva et pronomina possessiva a nominibus suis genere sæpe differunt, de qua re in Grammatica exponemus.

vi, 17. *managai* — *im*] multi — eos, Gothus et a græc. (ἀπὸ πολλῶν ἐντίμων Ἰούδα ἐπιστολαὶ ἐπορεύοντο πρὸς Τωβίαν καὶ αἱ Τωβία ἤρχοντο πρὸς αὐτούς) et a Vulg. (*multæ optimatum Iudæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam et a Tobia veniebant ad eos*) discrepans, tamen breviter et eleganter sermone cogitationem scriptoris optime assecutus est.

vi, 18. *usaiþjai*] Cast. *usaiþei* edidit, quod Grimm Gr. i, 59 (3 edit.) pro *usaiþjai* accipiendum esse existimat; sed ne sic quidem illa lectio recte habet, nam unde *usaiþjai* esse debet? Lectio nostra et formæ integritate commendatur, et quod *j* et *e* sæpius a librariis permutantur, cf. ad Tim. I, vi, 13. Accedit ut Cast. ipse nunc confiteatur dubium esse utrum *usaiþei* an *usaiþjai* scriptum sit. — *aieirins*] Gr. Ἠραε, Vulg. Area, cum quo Goth. fortasse legit et *aieirins* scripsit, cum litterarum falsa transpositione cf. ad Joan. xviii, 36. Cum Vulg. etiam *ioanan* legit, pro quo Gr. Ἰωάνν habent.

vi, 19. *du imma* — —] Cast. *du* modo edidit et locum adeo oblitteratum esse dicit, ut quæ deinde sint scripta, legi non possint, videri autem supplenda verbaque significant τὰ συμφέροντα αὐτῶ, quæ legantur in Complut. Postea Massm. Skeir. p. 182 post *du* legit *imma*, reliqua explicare non potuit. Quæ autem cum ita sint et *du imma* a verbo oblitterato pendere debeat, verbum illud significationem græci συμφέροντα habere non potest, nam his verbis (*dugan, bantzizo visan*) præpositio *du* jungi non solet (alia enim est ratio Tim. II, ii, 14 *du vaihtai ni daug*); sed potius significationem minus definitam, v. c. pertinere, et ipsum esse potest *fairinnan*, quod cum *du* jungunt Gothi, Eph. v, 4. Sic quidem Gothus a Complut. (καὶ γὰρ τὰ συμφέροντα αὐτῶ ἔλεγε) et Vulg. (*sed et laudabant eum*) aliquanto differt et propius ad Sept. (καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἦσαν λέγοντες) accedit, sed sic sæpius inter utrumque textum medius est cf. ad v, 16. — *ogjan*] sic cod.; Cast. ✗ *otjan*.

2 jah laivveiteis. jah anabauþ ananiin broþr meinamma jah ananeiin sauramaþlja baurgs iairusalems.
3 unte sa vas vair sunjeins jah ogands frauja ufar managans. jah qap im ni uslukaindau daurons iairusalems und þatei urriandai sunno — —

INTERPRETATIO.

viurus, et posui valvas et recensiti fuerunt janitores et cantores et Levitæ : 2. et præcepi Ananiæ, fratri meo, et Ananiæ præfecto urbis Ierusalemis, nam hic erat vir verax et timens dominum super multos ; 3. et dixi eis, ne aperiantur portæ Ierusalemis usque dum oriatur sol. — —

ANNOTATIONES.

vii, 2. broþr] sic cod.; Cast. ✕ broþri. — iairu- omn. libr. ὡς, sed sunt inter græcos qui ἦν legant
salems] Ierusalemis, gr. ἐν Ἱερουσαλὴμ. — vas] erat, — ufar] super, Sept. παρά, Goth. c. Complut. ὑπὲρ.

FRAGMENTA ALIA GOTHICÆ LINGUÆ.

MONITUM EDITORIS

(Ex Præf. ad gloss. partim excerptum).

Præter ulfilanam versionem, duo supersunt monumenta, quæ, si dubii sunt auctoris, gothicitatem tamen haud ambigam præ se ferunt, Skeireins scilicet et Calendarium gothicum. Cum autem prioris textus, quem Massmannus restituit et castigavit (coll. *Ienaische Allgem. Litteraturzeitung*, 1835, n° 61; *Loebe Beiträge zur Textberichtigung und Erklärung der Skeireins*, Altenburg 1839), et posterioris in solo *Specimine partium ineditarum Ulfilæ* inveniantur, hoc proposito nostro convenientissimum esse duximus, si utrumque infra subjecerimus. Jam vero, quo faciliores fiant investigationes, ad marginem textus Skeireins paginas et columnas codicis secundum Massmanni recensione romanis cifris et litteris indicavimus, quibus etiam in glossario usi sumus; paginas vero ejusdem textus a Massmanno editi et restituti arabicis numeris designavimus, his etiam in annotationibus textus Ulfilani jam adhibitis. Variantes autem lectiones codicum per C, editorum vero per M (Massmannum et Cast. (Castillionæum) notavimus.

I. SKEIREINS.

- I, a — saei fraþjai aiþþau sokjai guþ. allai usvandidedun samana unbrukjai vaurþun. jah jn uf dauþau
37 atdrusun stauai ¹. inuh þis qam gamains allaize nasjands allaize fravaurhtins afhrainjan. ni ibna
nih galeiks unsarai garaihtein ak silba garaihtein visands ei gasaljands sik faur uns hunsl jas-sauþ
gupa þizos manasedais gavaurhtedi ussaunein ². þata nu gasaiwands iohannes þo sei ustaubana
b habaida || vairþan fram frauja garehsn miþ sunjai qap. sai sa ist viþrus guþs saei afnimip fravaurht
þizos manasedais. mahtedi sveþauh jah inu mans leik valdufnja þataine gudiskamma galausjan allans
us diabulaus anamabtai. akei kunnands þatei svaleikamma valdufnja mahtais nauþs ustaiknida
38 vesi jan-ni þanaseiþs fastaida garaihteins garehsns ³ || ak nauþai gavaurhtedi manne ganist. jabai auk
c diabulau fram anastodeinai nih nauþjandin ak uslutondin || mannan jah þairh liugn gawotjandin ufar-
gaggan anabusn. þatuh vesi viþra þata gadob ei frauja qimands mahtai gudiskai jah valdufnja þana
galausidedi jah nauþai du gagudein gavandidedi. ne auk þuhtedi þau in garaihteins gaaggvein ⁴ ufar-
gaggan þo faura ju us anastodeinai garaidon garehsn? gadob nu vas mais þans svesamma viljin
ufhausjandans diabulau du ufargaggan anabusn guþs þanzuh aftra svesamma viljin gaqissans vairþan
d nasjandis lai || seinai jah frakunnan unselein þis faurþis uslutondis ip sunjos kunþi du aftraanasto-
deinai þize in gupa usmete gasatjan. inuh þis nu jah leik mans andnam ei laisareis ⁵ uns vairþai
þizos du gupa garaihteins. sva auk skulda du galeikon seinai frodein jah mans aftra galapen ⁶ vaur-
dam jah vaurstvam jah spilla vairþan aivaggeljons usmete. ip in þize ⁷ nu vitodis gaaggvei ⁸
I, a ni þatain gavandei . . . ⁹ — — . . . nai galaubeinai vairþands ju faur ina balþeiþ in mela raihtis
59 þulainais leikis ¹⁰ afar þulain svikunþaba miþ ioseba usfilhands gasvikunþjands ei ni afvandida sik in

¹ leg. staua?

² C. ussaunein.

³ C. (?) M. garehsn.

⁴ C. gaagvein.

⁵ C. (?) laisjareis.

⁶ M. astragaiaþon.

⁷ M. inþizein.

⁸ M. gaaggvein.

⁹ M. gavandei ai...

¹⁰ M. leik is.

- fauramablje wotōs. inuh þis ¹ jah nasjands nauh miþþan anastodjands ustaiknida þana iupa brig-
 gandan in þiudangardjai guþs vig qiþands. amen amen qiþa þus. niba saei gabairada iupaþro ni mag
 b gasaiwan þiudangardja guþs. iupaþ||ro þan qaþ þo veihon jah himinakundon gabaurþanþara þairh
 þvahl ² usþulan. þammuh þan ni froþ nekaudemus ³ in þizei miþþan frumist hausida fram laisarja.
 inuh þis ⁴ qaþ. waiva mahts ist manna ⁵ gabairan alþeis visands. ibai mag in vamba aiþeis
 40 seinaizos aftra galeiþan ⁶ jag-gabairaidau. || unkunnands auk nauh visands jah ni kunnands biuhti jah
 c þo leikeinon us vambai munands gabaurþ in tveifl atdraus. inuh þis qaþ. waiva || mahts ist manna
 alþeis visands gabairan. ibai mag in vamba aiþeis seinaizos aftra galeiþan ⁷ jah gabairaidau. iþ
 nasjands þana anavairþan dom is gasaiwands jah þatei in galaubeinai þeiþan ⁸ habaida gaskeirjands
 imma sve miþþan unkunnaudin qiþands. amen amen qiþa þus. niba saei gabairada us vatin jah
 ahmin ni mag inngaleiþan in þiudangardja guþs. naudipaursts auk vas jah gadob vistai du garehsn ⁹
 d dau||peinai andniman. at raihtis manþ us missaleikom vistim ussatidamma us saivalai raihtis jah
 leika jah anþar þize anasiuni visando anþaruh þan ahmein. duþþe gatemiba and ¹⁰ þana þize laist
 jah tvos ganamnida vaihts svesa bajopum du daupeinai garehsnai ¹¹. jah þata raihtis anasiunjo vato
 III, a jah þana andaþalhtan ahman. ei raihtis þata gasaiwan — — . . . naga vesun ¹² jainar ¹³. þaruh
 41 qemun jah daupidai vesun. ni nauþpanuh ¹⁴ galagiþs vas in karkarai iohannes. þatuh þan qiþands
 aivaggelista ataugida ei so garehsns bi ina newa andja vas þairh herodes birunain. akei faur þata
 at bajopum daupjandam jah ainwaþarammeh seinan anafilhandam daupein miþ sis misso sik andrun-
 b nun ¹⁵ sumai ni kunnandans waþar skuldedi maiza. þaþroh þan ¹⁶ varþ sokeins||us siponjam iohan-
 nes miþ iudaium bi sviknein. in þizei ¹⁷ ju jah leikis braineino inmaidis vas sidus jah so bi guþ
 hrainei anabudana vas. ni þanaseiþs judaiviskom ufarranneinim jah sinteino ¹⁸ daupeinim brukjan
 usdaudjaina ak iohanne hausjandans þamma saurrinnandin aivaggeljon. vasuh þan jah frauja þo
 ahmeinon anafilhands daupein. eiþan ¹⁹ garaibtaba varþ bi sviknein sokeins gavagida. unte vitop
 c þize unfaurveisane missadede ainaizos vitop ²⁰ || raidida az||gon kalbons gabrannidaizos utana bibaur-
 42 geinai. afaruh þan þo in vato vairpandans hrain jah hyssopon jah vullai raudai ufartrusnjandans
 svasve gadob þans ufarmiton munandans ²¹. iþ iohannes idreigos daupein merida jah missadede aþlet
 þaim ainfalþaba gavandjandam gahaihait. iþ frauþins ²² at aþleta fravaurhte jah fragift veihis ahmins
 d jah fragibands im þatei sunjus þiudangardjos vairþaina. || svæi sijai daupeins iohannes ana midumai
 tvaddje ligandei ufarþeihandei raihtis vitodis hrainein iþ minnize ²³ filaus aivaggeljons daupeinai. inuh
 þis ²⁴ bairhtaba uns laiseiþ qiþands ²⁵. aþþan ik in vatin izvis daupja. iþ sa afar mis gagganda ²⁶
 svinþoza mis ist. þizei ik ni im vairþs ei anahneivands andbindau skaudaraip skohis is. sah þan
 IV, a izvis daupeiþ in ahmin veihamma. bi garehsnai nu — — so nu faheþs meina usfullnoda. jains
 43 skal vahsjan iþ ik minznan. eiþan ²⁷ nu siponjam seinaim þaim bi sviknein du judaium sokjan-
 dam ²⁸ jah qiþandam sis. rabbei. saei vas miþ þus hindar jaurdanau þammei þu veitvodides. sai sa
 daupeiþ jah allai gaggand du imma. nauh unkunnandans þo bi nasjand. inuh þis ²⁹ laiseiþ ins
 d qiþands. jains skal vahsjan iþ ik minznan. aþþan so bi ina garehsns du leiti||lamma mela raihtis
 bruks vas jah saurmanvjandei saivalos þize daupidane fralailot aivaggeljons mereinai. iþ frauþins lai-
 seins anastodjandei af iudaia jah and ³⁰ allana midjungard gabaith and warjano þeihandei und hita
 nu jah aukandei all manne ³¹ du guþs kunþja tiuhandei inuh þis ³² jah skeirs visandei. mikilduþ
 frauþins vulþaus kannida qiþands. sa iupaþro qimands ufaro allaim ist. ni þatei ufaro visandan
 44 c svare kannidedi. ak || jah svalauda is mikil||duþais maht insok jah himinakundana jah iupaþro quma-
 nana qiþands. iþ sik airþakundana jah us airþai rodjandan. in þizei ³³ vistai manna vas jappþe veihs
 jappþe praufetus visands jag-garaihtein veitvodjands. akei us airþai vas jah us vaurdahai vistai rod-
 jands. iþ sa us himina qumana jabai in leika visan þuhta akei ufaro allaim ist. jah þatei gasaw jag-
 d gahausida. þata veitvodeiþ. jah þo veitvodida is ni ainshun-nimiþ. jah þauhjabai ³⁴ || us himina

¹ M. inuh þis.² C. þvahl.³ M. neikaudemus.⁴ M. inuh þis.⁵ C. M. mun.⁶ M. astragaleiþan.⁷ M. astragaleiþan.⁸ C. þeiha.⁹ M. dugarehsn.¹⁰ C. gate niband. M. gate mi band.¹¹ C. garehsnais.¹² M. . . . na gavesun.¹³ M. om.¹⁴ M. nauh þanuh.¹⁵ C. (?) M. undrunnun.¹⁶ C. (?) M. þau.¹⁷ M. inþize.¹⁸ Leg. sintenon?¹⁹ M. ei þan.²⁰ M. om.²¹ C. munandane.²² M. frauja.²³ C. minize.²⁴ M. inuh þis.²⁵ M. laiseiþ þiu þa.²⁶ C. (?) M. gaggida; s. Zus. zu S. 33.²⁷ M. ei þan.²⁸ C. sokjandans.²⁹ M. inuh þis.³⁰ C. (?) M. und.³¹ M. alamanne.³² M. inuh þis.³³ M. inþize.³⁴ M. þauhjabai

- ana airþai ¹ in manne garehsnais qam. akei ni þe haldis ² airþeins vas nih us airþai ³ rodjands. ak himinakunda anaþilhands fulhsnja þoei gasaw jag-gahansida at attin. þo nu insakana vesun fram iohanne ni in þis ⁴ þatainei ei frauþins mikilein gakannidedi. ak du gatarhjan jah gasakan þo afgudon haifst sabailliaus jah markailiaus ⁵. þaiei ainana ananþidedun qiþan attan jah sunu. iþ
- V, a anþar sa veiha ⁶ a... — —... ma du attin sveriþos at allamma vaurstve ainaizos anabusnais
45 beidiþ. iþ þatei ⁷ raihtis þana frijondan anþaranuk þan þana frijodan ⁸ anþarana taiknjandan anþaranuh ⁹ þan galeikondan jainis vaurstvam. þatuh þan insok kunnands þize anavairþane airzein. ei galaisjaina sik bi þamma tva andvairþja ¹⁰ attins jah sunaus andhaitan jah ni miþqiþaina. anduh þana laist skeiris bruk||jands vaurdis qaþ. svasve auk atta urraiseiþ dauþans jah liban gatauiþ. sva iah sunus þanzei villi liban gatauiþ. ei svesamma viljin jah svesai mahtai galeikonds þamma faurþis gaqiuþandin dauþans gahaitands þize ungalaubjandane þrasabalþein andbeitands gasok. nih þan atta ni stojiþ ainohun ¹¹. ak staua alla atgaf sunau. iþ nu ains jah ¹² sa sama vesi bi sabailliaus insaktai missaleikaim bandviþs nam||nam. waiva sto||jan jah ni stojan sa sama mahtedi. ni auk þatainei namne inmaideins tvaddje andvairþje anþarleikein bandveiþ. ak filaus mais vaurstvis ustaikneins. anþarana raihtis ni ainnohun stojandan ak fragibandan sunau stauos valdufni. jah is andnimands bi attin þo sveriþa jah alla staua bi jainis viljin taujands. ei allai sveraina sunu svasve sverand attan. skulum
46 c nu allai veis at svaleikai jah sva bairhtai insaihtai guþa unbauranamma andsatjan sveriþa || jah aina-
d baura sunau guþs guþ visandin kunnan ¹³. eiþan ¹⁴ galaubjandans sveriþa ju waþaramme ¹⁵ usgiba
baima bi vairþidai ¹⁶. unte þata qiþlo. ei allai sveraina sunu svasve sverand ¹⁷ attan. ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban uns laiseiþ. jah silba nasjands bi siponjans bidjands du attin qaþ. ei frijos ins svasve frijos mik. ni ibnaleika frijaþva ak galeika þairh þata ustaikneiþ. þammuh samin h...¹⁸
- VI, a — —... nands unsvikunþozei varþ bi nauþai jainis insahts. sve sama ¹⁹ is qiþiþ. jains skal vahs-
47 jan iþ ik minznan. in þizei ²⁰ nu du leitilai weilai galaubjan iohanne hausjan þuhtedun. iþ afar ni filu ufar maudein þo bi ina atgebun ²¹. eiþan ²² vaila ins maudeiþ qiþands. jains vas lukarn brin-
nando jah liuhtjando. iþ jus vildeduþ svignjan du weilai in liuhada is. aþþan ik haba veitvodiþa
b maizein þamma iohan||ne. þo auk vaurstva þoei atgaf mis atta ei iþ taujau þo. þo vaurstva þoei ik tauja veitvodjand bi mik þatei atta mik sandida. jains auk manniskaim vaurdam veitvodjands tveifl-
jan þuhtu ²³ sunjeins visands þaim unkunnandam mahta ²⁴. iþ attins þairh meina vaurstva veitvodei all ufar insaht manniskodaus iohannes unandsok izvis undredan mag kunþi. unte warjatoh vaurde
c at mannam in sunau ²⁵ maht ist anþarleikein inmaidjan. iþ þo veihona vaurstva || unandsakana ²⁶
48 visandona || gasvikunþjandona þis vaurkjandins dom bairhtaba gabandvjandona þatei fram attin insandis vas us himina. inuh þis ²⁷ qiþiþ. jah saei sandida ²⁸ mik atta sah veitvodeiþ bi mik. aþþan missaleiks jah in missaleikaim melam attins bi ina varþ veitvodeins ²⁹. suman þairh praufete vaurda sumanuh þan þairh stibna us himina sumanuh þan þairh taiknins. iþ in þizei ³⁰ þaim sva vaur-
d þanam hardizo þizei ³¹ ungalaubjandane varþ || hairto. inuh þis ³² garaihtaba anaaiuk qiþands. nih stibna is wanhun gahausideduþ nih siun is gasewuþ ³³ jah vaurd is ni habaiþ visando in izvis. þande þanei insandida jains þammuh jus ni galaubeiþ. unte at þaim gawairbam frakunnan ni skuld ist. iþ sumai jah stibna is gahausidedun sumai þan is siun sewun. audagai auk þan qaþ þai brainjahairtans
VII, a unte þai guþ gasaiwand. jah ju þaþro sve vadi þairh — —... hun kunnandins frauþins ³⁴ maht
49 jah andþaggkjandins sik is valdufneis. nih stains ak jah andraias saei qaþ. ist magula ains her. saei habaiþ 'e' ³⁵ hlaibans barizeinans jah tvans fiskans. analeiko sve filippus gasakada ni vaiht mikilis hugjands nih vairþidos laisareis andþaggkjands. þairh þoei usbar qiþands. akei þata wa ist
b du sva managaim. iþ frauja andtilonds ize niuklaþein || qaþ. vaurkeiþ þans mans anakumbjan. iþ eis at hauþa managamma visandin in þamma stada þo filusna anakumbjan gatavidedun simf þusundjos

C. anairþai. M. ana airþa.

M. þehaldis.

C. þai.

⁴ M. in þis.

M. markailiaus.

⁶ C. sveiha.

⁷ hier fehlt etwas wie *qiþiþ ainana od. qiþiþ anþana*.

⁸ C. frijondan.

⁹ C. taiknjandan þaranuh.

¹⁰ M. tvaandvairþja.

¹¹ C. ainohun.

¹² M. ja.

¹³ Leg. *gakunnan*? vgl. Gal. 2, 5.

¹⁴ M. ei þan.

¹⁵ C. M. waþaramma.

¹⁶ M. vairþida; im Cod. am Ende der Zeile.

¹⁷ C. svasverand.

¹⁸ Fort. *haidau*?

¹⁹ Leg. *silba*?

²⁰ M. in þizei.

²¹ In Cod. nicht lesbar; etwa *atsewun*?

²² M. ei þan.

²³ M. þuhta; Cod. hier sehr verloschen

²⁴ M. maht.

²⁵ Leg. *sunjai*?

²⁶ M. unandsokana.

²⁷ M. inuh þis.

²⁸ Cast. *sanda*.

²⁹ Leg. *veitvodei*?

³⁰ M. in þizei.

³¹ M. þize(i).

³² M. inuh þis.

³³ C. *gas. w.*; Cast. *gas[awiw]*.

³⁴ M. om.

³⁵ M. *simf*.

vare inuh qinons jah barna. sve at mikilamma nahtamata anakumbjandans at ni visandein ¹ aljai vaihtai ufar þans fimf hlaibans jah tvans fiskans. þanzei nimands jah aviliudonds gabiupida. jah sva managai ganohjands ins vailaviznai ni þatainei ganauhan þaurstais im fra||gaf. ak silaus maizo. afar 50 þatei matjan so managai. || bigitan vas þize ² hlaibe ·ib· ³ tainjons fullos þatei alifnoda. sama-leikoh þan jah þize fiske sva filu sve villedun. nih þan ana þaim hlaibam ainaim seinazos mahtais musna ustaiknida ak jah in þaim fiskam. sva filu auk sve garahnida ins ⁴ vairþan. svaei ainwarjanoh ⁵ sva filu sve vilda andniman is gatavida. jah ni in vaihtai vaninassu þizai silusnai vairþan d gatavida. akei || nauh us þamma filu mais siponjans fullafahida jah anþarans gamaudida gaumjan. þatei is vas sa sama saei in aupidai ·m· ⁶ jere attans ize fodida. þanuh biþe sadai vaurþun qaf siponjam seinaim. galisiþ þos alifnandeins drausnos. ei vaihtai ni fraqistnai. þanuh galesun jah gafullidedun ·ib· ⁷ tainjons gabruko us þaim ·e· ⁸ hlaibam barizeinam jah ·b· ⁹ fiskam þatei VIII,a alifnoda at þaim — — . . . hun uslagida ana ina handuns. at veihai auk is mahtai unanasiuniba un- 51 selein ize nauh disskaidandein jah ni uslaubjandein faur mel sik gahaban. galipun þan ¹⁰ þai andbahtos du þaim auhumistam gudjam jah fareisaium. þaruh qeþun du im jainai. duwe ¹¹ ni attauhuf ina. andhofun þan þai andbahtos qiþandans. þatei ni wanhun aiv rodida monna svaswe sa manna. b soh þan || andahafts du gasahitai maizuh þan du afdomeinai jainaize uogalaubeinai varþ. andhofun auk jainaim anahaitandam im. ip þize ¹² ni attahun ina. ni andsitandans jainaize unselein þize anahaitandane im. ak mais sildaleikjandans ¹³ fraujsins laisein svikunþaba in allaim alamannam fauravisan rahnidedun. ip jainai in unseleins seinazos balþein ize ni uspulandans miþ hatiza andhofun c vipra inq qiþandans. ibai jah jus || afairzidai siup ¹⁴. sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma 52 aipþau þize fareisaie. alja so managei þaiei ni kunnun vitoþ fraqiþanai sind. || þoh þan miþ baitreins þvairhein ¹⁵ rodidedun in þamma ei ¹⁶ liugandans bigitanda. ei ni ainshun ¹⁷ reike aipþau fareisaie galaubidedi imma at neikaudaimau ¹⁸ bi garehsnai guþs qimandin at imma in naht jah miþ balþein d faur sunja insakandin jah qiþandin ¹⁹ im. ibai vitoþ unsar stojiþ mannan. || at jainaim qiþandam þatei ni ainshun ²⁰ þize reike jah fareisaiei ²¹ galaubida. ni fraþjandans þatei sa raihtis ²² fareisaius vas jah ragineis judaie ja ains reike ustaikniþs us þaim fraqiþanam vas galaubjands frauin du gasahitai jainaize unseleins faur ina rodjands. ip eis ni uspulandans þo gasahit andhofun qiþandans. ibai jah þu us galeilaia is. ussokei jah saiw þatei — —

II. CALENDARIUM GOTHICUM. 23

ke þize ana gutþiudai managaize ²⁴ marytre jah iriþareikeis ²⁵.

kd

ke

kq

kz

kh

kþ gaminþi marytre þize bi verekan papan jah batvin bilaiþ aikklesjons fullaizos ana gutþiudai gabrannidaize ²⁶.

I.

Naubaimbair ²⁷. fruma jiuleis ·I·

a

b

g kustanteinus þiudanis.

d

e

q dauriþaius aipiskaupus ²⁸

z

h

þ

i

ia

ib

ig

id

¹ C. M. visandin.

² M. þize(i).

³ M. tvalif.

⁴ M. gahabaida ize; der C. unleserlich.

⁵ C. (?) M. ainwarjamma.

⁶ M. fivortiguns.

⁷ M. tvalif.

⁸ M. fimf.

⁹ M. tvaim.

¹⁰ M. om.

¹¹ M. du we.

¹² M. in þize.

¹³ M. silkaleikjandans.

¹⁴ M. si(j)uþ.

¹⁵ C. baitreins þvairheins. M. baitrein þvairheins

¹⁶ M. þammei.

¹⁷ C. ainhun.

¹⁸ M. neikaudemau.

¹⁹ M. om. jah qiþandin.

²⁰ C. (?) ainhun.

²¹ M. fareisaie imma.

²² C. (?) raihts.

²³ Castill. *Ulphilæ partium inedit. specimen*

²⁴ sq.

²⁵ Cast. madagrize.

²⁶ C. friþareikeikeis.

²⁷ C. gabrannidai.

²⁸ Cast. om.

²⁹ C. aipisks

ie filippaus apaustaulus in jairupulai.

iq

iz

in

ip þize alþjane in ¹ bairaujai 'm' samana

k

ka

kb

kg

kd

ke

kq

kz

kh

kp andriins apaustaulus.

l.

¹ C. alþjanoine. Cast. alþjinoine.

GRAMMATICA

GOTHICÆ LINGUÆ

E GERMANICO SERMONE IN LATINUM VERSA,

INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆFATIO.

Antequam hanc grammaticam aggrediamur, operæ pretium esse duximus ejus fundamentum et tenorem paucis verbis exponere.

Quoad operis ordinationem, propriam viam in syntaxi indagare debuimus, hac hucusque nondum explorata. Hic vero nobis ordinem didacticum persequi conantibus quandoque attentio relaxata est; quapropter non immerito speramus indicem rerum et vocabulorum ad calcem operis remissum, magnum fore adjumentum iis, quibus ordo noster nondum tritus est.

In tribus primis capitibus, quæ de scriptura et prolatione, necnon vocabulorum flexione eorumque formatione disserunt, secuti sumus equidem ordinem consuetum sub respectu formæ; sub autem respectu materiæ, lector attentus facile animadvertet, quod hic etiam, quemadmodum in syntaxi, propriis investigationibus muniti propriamque viam sectantes, a doctrina communi deflexerimus. Utrum et in quantum merito fecerimus, sincerus lector judicabit.

Quamvis in elucubrando hoc opere id imprimis ob oculos habuerimus, quod grammatica cujuslibet sermonis ita restringenda sit, ut linguam e lingua ipsa explicans, potissimum caveat, ne quodlibet systema præconceptum persequatur, aut formas alius sermonis vel cognati linguæ illustrandæ imponat, hoc tamen principio non adeo constricti fuimus, ut præcipue in syntaxi, græcum textum, gothicæ litteraturæ fundamentum, constanter non invocaverimus: propria enim indoles gothicæ linguæ ex hac collatione evidentius eminet.

Cum de anteriori et posteriori sermone passim mentionem facimus, hunc de quo in prolegg. ad textum, col. 473, innuimus.

Jam vero quoniam ex elucubratione hujus operis pluries occasionem habuimus, lacunas et errores qui tam in glossario ¹ quam in textu ejusque interpretatione subreperant, supplendi et corrigendi, rem non ingrati facuri nobis videtur, si has emendationes hic colligentes, lectorem numeris paginam indicantibus ad grammaticam remiserimus.

¹ In editione germanica glossarium prius quam grammatica editum est. *Interpr.*

EMENDATIONES GLOSSARII.

Aiwatundi § 73. *anabusn* § 53, 3); *balvavesei* § 92; *bistuggq* § 205, annot. 2; *brawa* § 69, annot. 5; § 191, annot. 1); *gadikis* § 69; *gaitein* § 191, a) dd); *gaitis* § 77; *grefts* § 48, 3); *dobnan* § 26, annot. 2; *hakuls* § 66, annot. 1; *piuþspillon* § 167, annot. 2; *þvahl* § 56, 3); *manauli* § 145 aa), annot.; *nauhan* § 154, annot. 2; *ugk* § 106, annot. 1; *uhtug* § 31, 1); *undarleija* § 150, annot.; *saurausynikiska* § 27, annot. 1; *slahals* § 150 b); *sprauds* § 56, 3); *veinuls* § 150 b); *vippja* § 55, 3); *vopi* § 99, 3) a); *vopjan* § 259, 1)¹; *fadrein* § 93, 3); *fastubni* § 70; *freijs-hals* § 34, 2); *fret* § 25, 4); *frijondi* § 73; *waiteis* § 70, annot. 2).

EMENDATIONES TEXTUS ET VERSIONIS.

Mth. III, 11 § 134 4); VIII, 14 § 192, 2); XI, 12 § 178 annot. 1; XI, 16 § 239, 1¹; *Mc.* IX, 20 § 157 b); X, 27 § 260, annot. 6; X, 35 § 187, II; XI, 2 § 116, annot. 3; XVI, 1 § 247, annot. 4; *Luc.* IX, 25 § 177, annot. 2; XV, 30 § 25, 4); XVI, 14 § 155;

XVI, 16 § 178, annot. 1; XVIII, 38 § 212, annot. 2; XIX, 8 § 185, annot.; XX, 16 § 259, annot. 4; *Rom.* IX, 15 § 182, 2); IX, 17 § 277¹; IX, 19 § 177, annot. 5; X, 11 § 196, annot. 6; XII, 5 § 200, 2); *Cor.* I, VII, 17 § 205, annot. 10; VII, 19 § 192, 2); IX, 21 § 268, 4); XIII, 4 § 124, annot.; XV, 15 § 177, 1); XV, 52 § 69, annot. 5; § 191, annot. 1); *Cor.* II, II, 1 § 200, annot. 4; II, 11 § 177, 1; III, 14 § 200 III, 2); V, 17 § 205, annot. 1; VI, 1 § 253, annot. 1; VI, 3 § 205, annot. 2; VIII, 4 § 145 β) ε); VIII, 18 § 28, 3; XI, 6 § 177, annot. 2; XII, 19 § 153, annot.; § 178, annot. 1; XII, 21 § 259, 1); *Eph.* III, 8 § 150, annot.; IV, 23 § 243; VI, 22 § 106 annot. 1; *Phil.* IV, 2 § 200, III, 1); *Col.* III, 15 § 186, annot. 4; IV, 8 § 269, 4¹; *Thess.* I, IV, 2 § 110, annot. 2; *Tim.* I, I, 14 § 128 annot. 1; *Tim.* II, III, 11 § 96 dat. pl.; *Neh.* V, 18 § 77; *Skeir.* II, d § 99, 2, a); V, d § 145, aa); § 205, IV not.; VI, a § 200, II, 1); VI, 8 § 205, annot. 9; VII, c § 205, annot. 10; § 282, annot. 5.

INTRODUCTIO.

§ 1. GOTHICA LINGUA (*gutiska razda*¹) communis est sermo orientalium Germanorum, qui generali nomine *Gothorum* designantur.

² Indigenum Gothorum nomen est *Guthos* (non autem *Gutans*, ut Zeuss scribit, *Die Deutschen*, 134), quemadmodum in Calendario gothico occurrit, in quo *gutþiuda* gothicam gentem indicat. Eos Græci nuncupabant, aspirata dentali, Γόθοι, vel potius geminata, Γότθοι; Romani autem sine geminatione, *Gothi*, vocalem *o* semper in versibus corripientes (hinc apud Gruterium, *Inscript.* 161, 2, ubi eam metrum exigit longam, legitur: *Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes* [Arnold. Mercat.], loco *Gothorum*). Sed e græco non oriuntur formæ *Gotti*, *Gotticus*, quæ in Historia imperatorum, auctore Coelio Spartiano (*Anton. Carac.* 10 et *Anton. Geta* 6), usurpantur. Pristina et primitiva scribendi hujus nominis ratio invenitur adhuc in antiquo latino scripto, quod e plurimis characteribus a Gotho ipso scriptum esse conjicitur, scilicet in glossa marginali codicis parisiensis acta concilii aquileienseis continentis, a Waitzio vulgata, in qua p. 13 legitur *lingua gotica*, nec non et in neapolitano Documento ad sextum sæculum circiter medium pertinente, in quo *ecclesia gotica* scribitur. Genuina scribendi ratio in veteri Germanorum superiori lingua asservata est, quippe cum in glossis octavi sæculi occurrat sub forma: *Guti* et *Gudi* (vid. Graff, *Althochdeutschen Sprachsch.* IV, 173 sq.), et apud chronicistas (gall. *chroniqueurs*) ejusdem sæculi, pars Galliae meridionalis a Gothis occupata *Gutiæ* et *Goziæ* nomen habeat (vid. Zeuss, *Die Deutschen*, 420). Ejusdem stirpis sunt *Gotones* et *Gothones* apud Tacitum (*Annal.* 2, 62; *Germ.* 40), *Gutones* apud Plinium (*Hist.*

nat. 4, 14; 37, 2), et Γόθωνες apud Ptolemæum. Quoad Βούτωναες apud Strabonem 7, 1, in Γούτωναες commutandum, propter quantitatem vocalis *o* audacius conjiceretur. *Gutones* autem eodem modo ad *Gutos* (*Guti*) sane referuntur atque Burgundiones ad *Burgundos* (*Burgundi*). Errat vero Zeuss, qui loco laudato, 134, nomina apud græcos latinosque auctores occurrentia modo chronologico ordinans, *Gothos* et *Gutones*, etc., græcum autem Γότθοι ex *Gutþiuda* derivasse putat. Sæpe etiam *Gothi Getæ* vocantur, vel huic stirpi alluditur (vid. Zeuss, loc. laud. 403), ut etiam Jornandi factum est, qui, ipse Gothus, suæ gentis historiam inscripsit: *De geticæ gentis origine ac rebus gestis*; hinc in posterioribus temporibus *linguæ geticæ* nomen sermoni gothico impositum, ut apud Bonav. Vulcanium invenire est, coll. § 2. — Non ad *Gothos* continentis, sed Scandinaviæ referenda sunt nomina Γούται (incorrecte Γούται vulgo scriptum) apud Ptolemæum et Γαυτοί apud Procopium (*De bell. goth.* 2, 15), quæ Zeuss, loc. laud. 158 et 511 sagaciter revisit, coll. § 3. Qui vero scire desiderat, quid nomen *Gutos* significet, hoc ante omnia componere debet tam gothico *guþ* (Deus) et *gōds* (bonus), quam caucaseis vocabulis *gots*, *kodji*, *katsi* (homines), hanc ultimam derivationem sectante Castillionæo *Corinth.* II, præf. p. x; quoad veteres Scandinaviæ doctores, suos *Gothos* (*Gotnar*) interpretantur: *errabundos*, *viatores* et *viros*, vid. *Edda Scem.* I, 41, 530^b, correcte ex *gautr.* (*vir sagax*) deducentes; qui tandem nomen istud cum *giota* comparare velit, in *vagina nationum* vel *fabrica gentium*, ut Jornandes (p. 83 *Lindenbr.*) Scandinaviam vocat, explicationem inveniet. Sed pro nostris continentalibus Gothis derivatio

¹ *Razda* gothicum est vocabulum loquelam populi, ut γλώσση, λαλιά, gall. *langage*, designans, vid. Gr. *Gr.* I, 1 (3^a edit.); *tuggo* autem loquelæ instrumentum, *linguam* (la langue) notat, *Mc.* VII, 33, 35; *Luc.* I, 64, et *maþleins verbum*, sermonem quem loquuntur (λαλιάν), *Joan.* VIII, 43.

² Quæ intra anti-lambda (gall. *guillemets* [« — »]) includuntur, minoris sunt momenti et ad eruditos potius quam ad tirones spectant. Qui ergo hanc grammaticam omnino rudis accesserit, ea, si velit, prætermittat, ad ea tum reversurus, cum de cæteris sufficienter tritus erit. *Interpr.*

difficile ex *giutan, gaut, gutun, gutans* (fundere) tolerabilis peteretur, quippe cum probari nequeat utrum *giutan* etiam *gignere, creare* significet, ut Zeuss loc. laud. 134 contendit. Nos igitur concludentes libenter fatebimur omnino nescire, quid nomen Gothorum designet.

« Jam Grimmius (*Gram.* XLV [1^a edit.]) consulte animadvertit, linguam de qua nunc quæstio est, moesogothicam incorrecte vocari; si enim Ulfilas, qui primus verisimiliter gothico sermone scripsit, vel saltem cujus sunt antiquissima monumenta scripta (vid. § 6 et 11), Gothi Mœsiam habitantibus interfuit, hi tamen Gothi, licet a cæteris fratribus antè discesserint, certo autem linguam cum istis communem habuerunt. Immo et documenta gothica quæ ad nos usque pervenerunt, quæque dominantibus Ostrogothis in Italiam prodierunt, eodem sermone omnino sunt conscripta, quo Bibliorum versiones; jam vero si Ostrogothi hac eadem lingua loquebantur, ergo et Wisigothi, quorum pars Mœsiam incolebant. Igitur sermo noster omnibus Gothi communis erat, coll. § 4. »

§ 2. Gothica lingua ad indogermanicam stirpem attinet, et e germanicæ familiæ linguis ea est, quæ antiquissima monumenta præbeat; ita ut, prima certo omnium scripta, in sua sinceritate ad nos usque servata pervenerit.

« In his hodiernis temporibus apud externos (*Germaniæ*) probare tentatum est, Gothos ad germanicam stirpem non pertinere; inter alios Stephanus Horvát *Tudományos Gyűjtemény* 1834, 4 fascicul.) eos habet ut gentem sociam simul et parentem Hunnorum, Polovtzi¹, Comanorum², etc. Sed erravit vir doctus deceptus nomine arabico *Guss* pro *Us* vel *Uz*³, qui verisimiliter idem sunt ac Cumani. Ad aliam stirpem etiam adscriberentur Gothi, si unum et idem ac Getæ esse crederentur, vid. § 1; sed de facto Gothi nihil habent commune cum Getis, nisi quod, ad utramque ripam inferioris Danubii vicini degentes, quandoque commixti habitaverint. Cæterum Gothos germanicæ originis esse tum ex Ethnographia tum e Linguistica constat, nec jam a nemine in dubium revocatur. »

§ 3. Gothica lingua e germanicis sermonibus ad germanicum propius, proxime autem ad veterem superiorem germanicum accedit, ita tamen, ut cum scandinavici idiomatibus plura habeat communia. Sed aliter atque vetus sup. germanicus, qui medium recentemque peperit, nullum sui hæredem habuit gothicus.

« Licet principium non retractemus, quod in præfatione ad glossarium⁴ exposuimus, nec nostro in animo sit relationes gothicæ linguæ ad sanskritum et alios Asiæ cognatos sermones discutere et exhibere, attamen hic apprime venit quod Bopp (*Con-*

jugationssystem p. x) de his respectibus dicit: « *ich glaube Sanskrit zu lesen, wenn ich den ehrwürdigen Ulfila lese; seine Sprache hält, so zu sagen, die Mitte zwischen Sanskrit und Deutsch,* » id est, sanskritum credo legere, venerandum Ulfilam legens; ejus enim sermo medius stat inter sanskritum et germanicum. Hoc insuper absque exaggeratione verissimum est et animadversu dignissimum ad notandam affinitatem gothici cum aliis germanicæ familiæ sermonibus, quod Bopp (*Vergleichende Grammatik* I, p. 115 ** et II, præf. p. vii sq.) dicit: « *das Gothische ist der wahre Ausgangs- und Lichtpunkt, der wahre Grundpfeiler deutscher Grammatik, das germanische Sanskrit,* » id est, gothicum esse lucis et explanationis fomitem verumque germanicæ grammaticæ cardinem, uno verbo, germanisantem sanskritum. Miram optionem præbet Castillionæus de relatione gothicæ linguæ ad alias germanicas: cum enim quamdam Fuldæ annotationem legerit, ubi asseritur gothicum nullius germanicorum sermonum exclusive fundamentum esse, sic sensum suum illustrare non dubitat (*Corinth.* II, præf. p. iv, sq.): « *Aut idem evenit de gothica lingua, quod serius de latina, quæ cum quasi mater et fons facta esset plurimum affinium linguarum, licet in his multæ latinæ voces obsoleverint, tamen in unaquaque per innumeras reliquas est adhuc conspicua; aut econtrario censeri potest, quod germanica gente Gothorum ævo magnam Europæ partem occupante, in pluresque populos divisa, dialectorum copulatio Gothorum linguam mixtam reddiderit.* » Sed animadvertere obvium est, nec quisquam inficiabitur, quod gothica, superior germanica, islandica, etc., singulæ tandem linguæ, ex unica stirpe communi proveniant; jam vero tantum contendimus gothicam prius quam cæteræ exortam fuisse, licet de hoc ortu plura nos fugiant. Si enim verum esset, ut olim, auctore Jordanæ, per longum tempus creditum est, atque etiam nunc amore patriæ apud Suecos creditur (*Geijer, Geschichte schwedens*, german. interprete Lefflerio, I, 10 sq.), quod scilicet continentis Gothi iidem sint ac Scandinaviæ (vid. contra Zeuss, 403, 437; Grimm, præf. ad gramm. servicam Wuki Stephanowitsch p. xxiv⁵, tunc arctissimæ simul et pleræque affinitatis relationes septentrionales linguas inter et gothicam sine dubio innotuissent; jam vero res non ita se habent; et maxima gothici sermonis affinitas ad superiorem germanicum refertur. Hæc porro affinitas potissimum apparet in admotione, et præcipue in vocalisatione et similitudine specierum flexionis, quadam insuper gothici relatione ad scandinavicos sermones in vocalium expulsionem (gall. *déplacement*), *Gr. Gr.* LI [1^a edit.] I, 8, 9 [3^a edit.]) existente. Si quid vel quid majus ex aliis orientalium Germanorum, Longobardorum scilicet, Herulorum, Rugiorum⁶, Thuringorum, Marcomanorum et Quamys vocati, e Tartaris ortum trahunt, ad Caucasum habitantes. *Interpr.*

¹ *Polovtsis* vel *Polovtzes*, id est, in Russorum diomate, *venatores*, iidem sunt ac populi quos vulgo vocant *Cosakos* (*les Cosaques*) e Slavis originem ducentes. *Interpr.*

² Comani (*les Comans*), etiam *Kumyks* vel *Kou-*

³ Glossarium in germanica editione grammaticam præcedit, in nostra postmissum. *Interpr.*

⁴ Primitivi Pomeraniæ ulterioris incolæ. *Interpr.*

dorum ¹ (gall. *les Quades*) linguis superstes fuisset, in eis probabiliter inveniremus quo conjungantur gothicus sermo et vetus sup. germanicus; idemque de cæteris germanicæ familiæ linguis dicendum est. »

§ 4. Quoad *dialectos* gothicæ linguæ, nihil certi definiri potest.

« Nec in quibusdam duplicibus formis, ut *aglaitei* et *aglaiti*, nec in nonnullis variis scribendi modis, ut *gaþarhjan* pro *gatarhjan*, vestigia dialecti legitime quærerentur, quemadmodum contendit Castillionæus II Corinth. præf. p. vi et ad Galat. II, 11; quippe cum in priori casu si diversa est forma, diversa significatio cogitari possit, et in posteriori, menda sit librarii, qui etiam alibi *þ* in *t* frequenter commutat. Quin immo, etiamsi in his vel aliis ejusmodi casibus certa dialecti deprehenderetur discrepantia, nulla tamen utilitas nobis exinde oriri posset, nescientibus cujnam dialecto hæc vel illa pertineant.

« Ut gothicæ affines Grimmus (*Gr. I, 2* [3^a edit.]) habet *Gepidarum*, *Vandalium*, *Herulorum* et forsitan *Bastarnarum*² linguas. Procopius expresse dicit (*De bello vandal. I, 2*) quod Wisigothorum, Vandalium et Gepidarum erat *φωνή μία, γοθική λεγομένη*. Sed ex mera certe conjectura, quam Zeuss (p. 441) et ipse Grimmus admittere repugnant, Procopius Vandales ejusdem stirpis atque Gothos credit, cum vandaliana nomina, quæ ad nos pervenerunt, conspicuum discrimen a gothicis evidenter præseferant. Si enim, sive huic *γοθική λεγομένη* habita, concludi posset linguam eam esse, quam Constantinopoli gothicam vocabant, ejus identitas cum nostra gothica periculose assereretur. Equidem Gothi presbyteri Vandalium doctores erant (coll. Zeuss p. 455^{**}); sed exinde non sequitur eosdem fuisse utriusque populi sermones, quemadmodum ex vehementibus Saviani diatribis in arianismum Gothorum et Vandalium (a Massmanni *Skeir. p. 109* allatis), necnon et ex auctorum silentio de vandaliana bibliorum versione immerito conjiceretur cum Castillionæo (ad Philipp. p. 65) Vandales gothica versione non fuisse usos. »

§ 5. Gothicæ linguæ thesaurus non paucas etiam continet alienigenas divitias; quarum admissio ex eo facile explicatur, quod Gothi a vicinis gentibus, aliis quidem pro aliis temporibus, relative ad sociale, politicum religiosumque ordinem fuerint dependentes.

« Exaggerat certo Castillionæus dicens (Corinth. II, præf. p. iv): « *Vix unum aut alterum superest linguæ gothicæ vocabulum, cui aliud affine aut in recentioribus germanicis dialectis aut saltem in vetustiorum reliquis non inveniatur;* » non pauca e contrario dantur gothica vocabula, quibus in tota germanicarum dialectorum serie, et quantum scire possumus, affinia reperiantur, vid. præf. ad glossarium. Sunt equidem nonnulla vocabula *gothica*, quæ in reliquis germanicarum linguarum deperdita, ex *indiciis* explicantur (vid. Bopp, *Conjugationssystem* p. x), quæque

sanskrita præsertim germanicis idiomatibus suppetavit; sed alia sunt longe plura, quæ Gothi ex alieno fonte hauserunt, coll. Grimm. *Gr. I, 9* [3^a edit.]. De *slavicis* et *lithuanicis* jam in præfatione ad glossarium mentionem fecimus; quoad *finnica*, ea sunt sane quæ Ihre (*Ufil. illustr. p. 266*) jam *scythica* merito vocavit, quæque eo magis nunc hodie illustranda sunt, quod eorum relatio ad germanica statuta sit. Porro ex his nonnulla eadem remanent in utroque sermone, ut goth. *þaida*, finn. *þäita* (quoniam *p* in gothicis vocabulis mutum occurrit); et alia plurima gothicis congruentia Grimmus (in opere periodico Hoferii ad scientiam linguæ I, 10 sqq.) exhibet, nec supponit vir ille doctus quin alterutra lingua ab alia mutuata sit. Scilicet :

goth. <i>maþa</i>	finn. <i>mato</i>
<i>marei</i>	<i>meri</i>
<i>namo</i>	<i>nimi</i>
<i>meki</i>	<i>miekka</i>
<i>mulda</i>	<i>multa</i>
<i>ahana</i>	<i>akana</i>
<i>runa</i>	<i>runo</i> (poema)
<i>gulþ</i>	<i>kulta</i>
<i>aiþei</i>	<i>äeti</i>
<i>dauhtar</i>	<i>tytti</i>

quibus et sequentia addi possent :

goth. <i>sama</i>	finn. <i>sama</i>
<i>manags</i>	<i>moni</i>
<i>mitaþ</i>	<i>mitta</i>
<i>hansa</i>	<i>kansa</i>
<i>audag</i>	<i>autuas</i>
<i>miton</i>	<i>mielliä</i>
<i>aggvu</i>	<i>angen</i>
<i>vasti</i>	<i>waatel</i>
<i>waþo</i>	<i>wahlo</i>
<i>auþja</i>	<i>autia</i>
<i>kiusan</i>	<i>kiusata</i>
<i>vald-ufni</i>	<i>waltu</i>
<i>hlaiþs</i>	<i>leibä</i>

coll. Castill. ad Timoth. II, 1, 5.

« Ab *Hunnis* nomina propria tantum, auctore Jörnande (p. 90 Lindenb.), mutuati sunt Gothi; Romanorum autem multo minor in gothicam linguam extulit influxus, qui tamen ex eo facile explicatur, quod lingua latina ad totam Mæsiam extenderetur, quique majorem fuisse videretur, si gothica scripta eo tempore composita quo Gothi superiorem Italianam romanamque Galliae et Hispaniae provincias incoluerunt, penes nos fuissent. E latino sermone mutuatus est gothicus vel admisit: *militon* (militari), *kavtsjo* (cautio), *laiktjo* (lectio), *assarjus* (assarius), *aurali* (orale), *faskia* (fascia), *kaisar* (cæsar), *karkara* (carcer), *kapillon* (capillus), *lukarn* (lucerna), *kumbjan* (cumbere), *pund* (pondo), etc. E Græcis autem majorem influxum experti sunt Gothi ad Danubium habitantes, quippe qui semper fœderati remanserint cum metropoli imperii græci, ex quo christianismum receperant et inde e græco fonte Bibliorum jacentem habitantes. *Interpr.*

¹ Ad Daciam habitantes. *Interpr.*

² Moraviam, confinia Siliciæ, Hongriam superiorem et partem Austriæ Danubium inter et Moraviam

versionem hauserint. Sic e Græcis mutuati sunt, ex gr. : *markreitus* (μαργαρίτης), *pistikeins* (πιστικός), *spyreida* (σπυρίς), *aipistaule* (ἐπιστολή), *ackklesjo* (ἐκκλησία), *paurpaura* (πορφύρα), *drakma* (δραχμή), *smyrn* (σμίρνον), *saban* (σάβανον), *apaustaulus* (ἀπόστολος) etc. Sed quam facile decipi possit, qui vocabulorum consonantiam nimium urget, patet ex Castillionæi annotatione ad Corinth. I, XIII, 1, qua vir ille doctus, de *klismoklis* disserens, hæc græcæ originis manifeste esse contendit, cum aliunde hoc inter nota Græcorum instrumenta nunquam annumeratum fuisse certum sit.

« Nullus autem alienus influxus apparet in *flexionis forma*; nam influxus vocari nequit, quod sæpius nominibus propriis, ex alieno fonte desumptis, aliena sit flexio vel alienam imitans, vocabulis indigenis nihil simile experientibus. Nec in *syntaxim* exteri ullo modo influxerunt; ita saltem ab omnibus prius admittebatur, quam de versione ulfilana e græco serviliter facta actum est, vid. prolegg. ad Ulfilam. Quos autem hellenismos agnoscimus, etiam ad indolem gothicæ linguæ accommodantur, cum et non præeunte græco alibi occurrant, ut, v. g., *tractio*; qua de re vid. *syntaxim*. »

§ 6. Quod de litteratura gothica ad nos usque pervenit, non nisi inops et indigens est; præter enim fragmenta Bibliorum versionis et quæ Skeireins nomine nota sunt, quædam tantum insulsæ superstites sunt reliquæ

« Quod litteraturam proprie efficit, prius apud omnes populos apparuit, quam ipsa litteratura, *carmina* scilicet et *cantiones*; jam vero rem eandem apud Gothos sese habuisse constat ex vocabulis indigenis, quibus ad illa designanda utebantur : *cantio* enim (ᾠδή) hic dicitur *saggus* (Eph. v, 19; Col. III, 16), a *siggvan* (ᾄδεν); et carmen, *liuþ*, a *liuþan* (Rom. xv, 9), pro ψάλλειν etiam usurpato. Præter has designationes generales, dantur et nonnullæ appellativæ, ut pro hymno, *hazeins* (ᾠμος Eph. v, 19; Col. III, 16); in *naiteins* (coll. vet. lith. *neizjan*, Gf. II, 1128), quod Mc. II, 7; III, 28; Luc. v, 23, pro βλασφημία ponitur, stirps germanica facile agnosceretur, qua ironicum et declamatorium carmen exprimitur, tali carmine apud Gothos forsitan *neiþ* vocato, ut apud vet. septentr. *nid*, coll. Gf. II, 1031. Carminibus religiosis nulla fuerunt propria vocabula, vel saltem Bibliorum interpretes e græco *psalma* (Luc. xx, 42) vel *psalmo* (Cor. I, XIV, 26; Eph. IV, 8 marg.; v, 19; Col. III, 16) mutuati sunt, licet pro ψαλμός etiam *liuþ* (vid. supra) usurpare potuissent. De gnomis vid. infra. Ænigma vocabatur *frisahts* (Cor. I, XIII, 12); similitudo, *gajuko* (vid. glossar. h. v.); fabulæ, parabolæ, narrationes, *spill* (vid. glossar. h. v.). Non solum autem fuisse cæntus apud Gothos ex eo concludimus, quod propriis nominibus designentur, sed etiam ex expresso Jornandis testimonio, qui eos tum *cantiones* (p. 93 ed. Lind.), tum *carmina* (p. 83) vocat, affirmans insuper *historicos et heroicis fuisse cantus*, in quibus, ex gr. Go-

thorum exitus e Scandinavia in continentem, Vandalium subjectio, eorum per Scythiam ad mare Nigrum transitus (p. 83), immo « *facta Ethesparmæ, Hanalæ, Fridigerni, Vidiculæ et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas* (p. 86), » celebrabantur. Quoad vero rhythmum horum carminum, nihil omnino novimus; fuerunt probabiliter iterativa, quemadmodum cæterorum Germanorum cantus; certum est autem ea heroico Græcorum metro non fuisse induta, uti infeliciter Massmannus de versu in epist. ad Tit. I, 12 laudata conjecit. Cæterum nec erant nec fuerunt scripturæ mandata, sed, ut mos erat apud alias germanicas gentes, a certis cantatoribus orali modo tradebantur. Jam vero nos fugit gothicum horum cantatorum nomen; nam *liuþarjos*, ut Hebræorum cantantes levitæ (ᾄδοντες) apud Esr. II, 41 et Neh. VII, 1 gothice vertuntur, dici nequeunt, quippe cum Hebræi more nostro, Germani autem more potius recitativo, conjunctis citharæ modulationibus (Jornand. p. 86) canerent. Atqui eo modo canere gothice est *siggvan*, et compositum *ussiggvan*, id est, recitare (ἀναγιώσκειν), unde *saggvjans* his cantatoribus nomen accommodatius. Quoad rationem quare Gothorum carmina scripta non fuerint, facile percipi potest. In pristinis enim temporibus hic non erat usus, et posito quod Gothi ante ulfilanam ætatem scripturam habuerint (vid. § 11), hæc carminibus obvia et congruens fuisse creditu difficile est. Cum autem ea scriptura illis fuit, quæ conveniret, deerunt Mœcenæ, nec litteris libenter indulgere potuerunt, nisi cum politica quiete gaudentes, patrios mores simul et amorem propriæ litteraturæ recepissent. Adde etiam quod apud Gothos scriptura diu solis presbyteris fuerit reservata, presbyterique ad defendendam et propagandam religionem ea primo usi sint, et consequenter carminibus indulgere non potuerint, etiamsi mens illis fuisset.

« Non pauci etiam, quodam loco Jornandis innixi, crediderunt pristinis Gothi scriptas leges fuisse. Hic locus, etiam sub alio respectu conspicuus, sic se habet, p. 93 Lind. : « *Diceneus omni pene philosophia eos (Gothos) instruxit : nam ethicam eos erudit, ut barbaricos mores ab eis compesceret; physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas bellagines nuncupant; logicam instruens eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos; practicen ostendens in bonis actibus conversari jussit; theoricen demonstrans signorum duodecim et per ea planetarum cursus omnemque astronomiam contemplari docuit, etc. Elegit prudentiores viros, quos theologiam instruens numina quædam et sacella venerari suasit.* » Quamvis certum sit gothicam gentem non eo modo philosophice institutam esse, quo hic Jornandis locus indecente et indigesta eruditione plenus nos persuasos habere voluerit, hinc tamen Gothi non incultam gentem, sed de humanis et divinis, de terrestribus et cœlestibus rebus varie eruditam fuisse consequitur. Jam vero sive vicinas sive remotas

gentes comparantibus noois constat, quibus eadem fuerunt institutiones, quædam collectio fuit sententiarum; sic Indis Puranas, Græcis Gnomi Hesiodique dies et opera, Scandinavis dives et poeticum sententiarum corpus (vid. Dietrich, *Altnord. Lesebuch* præf. xxxiii), nec non et Germanis. Simile ergo sententiarum corpus apud Gothos invenire deberemus, et huic verisimiliter alludit supra laudatus Jornandis locus. Mentionem enim facit de quodam sententiarum corpore, scripturæ mandato, nomineque *Bellaginium* indigitato. Sed quid hæc *Bellagines* vel correctius *Bilagines* (vel *Bilageineis*)? Pene omnes has habuerunt ut veras leges et, innuente Jornande, codicem legum gothicarum: inde nonnulli quædam monumenta scripta ante Ulfilam fuisse censuerunt; alii de authenticitate hujus codicis dubitaverunt (coll. Manso, *Gesch. der Ostgothen*, 91 i), et equidem merito, cum non nisi regnante Euricho, in sæculo scilicet quinto, Wisigothi codicem legum habuerint (Aschbach, *Gesch. der Westgothen*, 157). Sed contextus, si examinetur, hanc interpretationem minime justificat. Hic enim lacuna evidenter adest; nam quæcunque leges vel statuta supponi possint, nullus unquam philosophus, physicam docens, leges civiles tulit, et sunt hic ad physicam adscriptæ, sed de investigatione tantum naturæ et essentia rerum disseruit; deest igitur in textu scientia vere philosophica, *Politia* scilicet, seu vitæ civilis institutrix; unde facile patet, quod erroris fundamentum in *naturaliter* jaceat, sic forsitan sententia primitive concepta: *physicam tradens naturam rerum ut discerent, politiam docens naturaliter*, etc. Non est insuper necessum, ut per has *leges* positivæ intelligantur; sed e contrario legitime supponi potest, ea esse tantum naturalia æquitatis principia quibus vita civilis instituitur. Nec non et formulas incantationis et conjurationis, quales nobis e Græcis, Scandinavis et Germanis tradidit antiquitas, in voce *cantiones* locum Jornandis modo laudatum sequentes suspicari possemus, nisi etiam contextus ad minus usitatam significationem *cantus* vocem *cantio* restringere suaderet.

« De Bibliorum versione, quæ ad quartum circiter sæculum ab Ulfila incepta, ab alio, nisi forsitan ab eo ipso continuata fuit, jam supra in prolegg. ad ulfilanum textum quæstio fuit. Quoad vero *Skeireins*, hoc aliud gothicæ litteraturæ majus fragmentum a Massmanno editum, ad quodnam tempus referendum, utrum versio sit vel originale scriptum, denique a quonam Gothorum doctore confectum sit, hoc adhuc in dubio remanet, coll. Löbe, *Textberichtigung der Skeireins*, Altenburg 1839.

« Plures insuper alias versiones theologicasque tractatus plures conscripsit Ulfilas, ut e documentis primo recenter consultis et a Waitzio (*Ueber das Leben und die Lehre des Ulfila*, Hannov. 1840) editis indubitanter constat; ibi enim dicitur (pag. 14) quod: « et ipse (Ulfilas) tribus linguis (græca, latina et go-

thica) plures tractatus et multas interpretationes volentibus ad utilitatem et ad ædificationem, sibi ad æternam memoriam et mercedem post se dereliquit. » Ad anteriorem epocham pertinet *historicum opus ab Ablavio*, et *geographica scripta*, vel potius quoddam *itinerarium* totius Germaniæ ab Athanarito, Hildebaldo, Markomiro, ad sextum sæculum conscriptum, quodque *geographus Ravennas* sæpissime refert (vid. Grimmium *Gr.* XLVI [1^a edit.]).

« Ad litteraturæ dominium referenda sunt nec Calendarium gothicum, nec gothicæ subscriptiones nonnullorum documentorum in Italia latine conscriptorum (vid. *goth. glossar.* præf.), licet nobis magni sint alias momenti; multo minus ea spuria quæ Massmannus multis quidem sudoribus comparata, e fonte nimium fallaci hausit, et in opere periodico Hauptii *Alterthum* I, 294 sqq. nomine *gothorum minorum* inscripta in lucem edidit, coll. § 7. »

§ 7. Gothica lingua non nisi brevi tempore floruit; in Mœsia nobis extinguitur, sese extinguentibus indigenis Gothis a torrente novorum populorum in Danubianas regiones irruentium; in occidentalibus autem terris, ubi Gothos Ostro- et Wisigothi supplantaverunt, hæc probabiliter prius quam populus ipse, influente latino sermone, extingui debuit.

« Gothica lingua in litterariam provecta, vel saltem primo scriptura stabilita est in Mœsia, ubi scripturam Ulfilas adinvenit (vid. § 11) versionemque Bibliorum inceptit. Hic floruit gothicus sermo, etiam mortuo Ulfila (583), ut ex Tertulliani¹ epistola circa an. 403 scripta patet. Hæc porro epistola (Hieronymi operum tom. I, epist. cvi; Patrol. tom. XXII; edit. Migne; epp. II, p. 626 ed. Paris.) responsum continet Sunniæ et Fretelæ, Gothis presbyteris, de nonnullis Veteris Testamenti locis divum doctorem interrogantibus, quaque non ad institutionem oralem tantum, sed ad quoddam opus scriptum certo usi sunt. Quin immo ad nonum usque sæculum apud Gothos Danubii inferioris, ut Walafrido Straboni a missionariis narratum est, in gothico sermone divina officia recitabantur. « *Gothi*, inquit (De rebus eccles. 7), *qui et Getæ, eo tempore, quo ad fidem Christi perducti sunt, in Græcorum provinciis commorantes, nostrum, id est theodiscum sermonem habuerunt, et, ut historiæ testantur, postmodum studiosi illius gentis divinos libros in suæ locutionis proprietatem transtulerunt, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, quod quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione divina hactenus recitari officia.* » Cum autem Olaus Rudbeck (*Atlant.* III, 210) narrat, quod sua etiam ætate (in sæculo 17°) in plurimis Walachiæ locis vestigia gothici sermonis supererant, hoc ad fabulas adscribendum est, quibus abundat hujus auctoris opus; immo etiamsi verum esset, ut ille affirmat, quod ipse viderit hominem Tertulliani, qui aliunde anno circiter 216 obiit. Hic igitur *calami* tantum lapsus adest: HIERONYMUM ponere volens, mendose TERTULLIANUM scripsit. *Interpr.*

¹ Quomodo in editionem germanicam, aliunde tam exquisitam, subreperit ille gravis error, prorsus nescimus. Non enim doctos editores fugit nullam aliquam vel minimam laudatam fuisse epistolam

quemdam ab his regionibus ad regem Suecorum legatum, qui Ulfilam gothice legerat, hinc tamen gothicam linguam tunc temporis in Walachia extitisse immerito concluderetur. Castillionæus equidem (II Corinth. p. 83) hæc gothicæ linguæ vestigia in ista regione per Saxones Transylvaniae colonos explicare potuit; quis autem credat Saxonem Ulfilam eo modo legere potuisse, ignotis scriptura linguaque gothicis?

« Quoscunque Gothi subjecerunt populos, eis nunquam suum idioma imposuerunt, jura patriosque mores simul atque linguam servari permittentes. Ea fuit in Italia Ostrogothorum agendi ratio. Hic in medio relinquemus, utrum Manso punctum tetigerit, dicens (*Geschichte des ostrogoth. Reichs*, 135) Gothos intellexisse, quod a legibus et sermone Romanorum non nisi discere et accipere possent (nam vir ille doctus mirifice de lingua gothica putat, cum vulgo contendens eam nondum satis perfectam fuisse, ut necessarias vitæ civilis cogitationes exprimere valeat); sed de facto gothica lingua nullo modo apud Italos introduci potuit: peculiare enim sunt casus peculiaribus explicandi rationibus, cum Romani quidam gothice locuti sunt (coll. Cassiod. 8, 21); e contra nova hæc regio urbana moribus, productionibus opulenta, voluptatibus unica, Gothorum adeo animos seduxit, eorumque nationalitatem infirmavit, ut jam Theodoricus ad gymnasia romana frequentanda suos innixe incitaret. Quod autem in Italia Gothi gothice locuti sint, hoc probatur tum ex inscriptionibus neapolitani et aretini documenti, tum e sejunctis tribunalibus Gothorum et Itolorum (de quo suum sensum aperuit Glöden, *Das römische Recht in ostgothischen Reiche*, Jena 1843); et verisimillimum est reliquias omnes gothici sermonis, quales nunc habemus, ex Italia fuisse deductas; coll. Castill. spec. IV et ad II Cor. p. 83; W. Grimm. *Jahrb. der Lit.* XLIII, 29.

« Nec ulterius Wisigothi in victoria abutendo progressi sunt, postquam in Franciam et Hispaniam irruissent; quemadmodum enim in sacris, ita et in profanis tolerantes se præbuerunt. Gothi ipsi suos mores, leges sermonemque per ducentos annos servarunt, donec regnante Reccaredo (601) Romani fierent. Hic enim Gothos et Romanos sibi subjectos unum populum unamque gentem effici desiderans, in hoc consilio exsequendo, influente clero, totus incubuit. Itaque tulit legem ad utrosque pertinentem; cum autem subjectorum Romanorum longe major esset numerus, lex ista latine redigi debuit, ita ut latinus reipublicæ sermo factus sit; christianæ fidei devotus erat; hinc divina officia latine celebrari jussit, ita ut hujus Ecclesiæ sermo deinceps latinus fuerit; aulicis suis nomina latina dedit, ita ut aulica lingua jam latina evaserit (coll. Aschbach, *Gesch. der Westgothen*, p. 230 seq.); confectis his mutationibus, poteratne gothica scriptorum lingua superesse? Equidem lingua in ultimis temporibus dominationis go-

thicæ paulatim ab ore populi decidere visa est, et exceptis paucissimis germanicis vocabulis, quæ in hispanica inducta sunt (coll. goth. glossar. præf.), nonnulla tantum e rusticana Hispaniæ dialecto, quæ forsitan non sine ratione *germanica* (a vet. germ. *gaurus*, *gauer*, ruricola) nuncupatur, ex germanicis illustrantur, ut: *ledro*, sinister, goth. *hleidumēa*, a stirpe *hleid*, *led*; *mundo*, facies, goth. *munþs*, os; etiam fortasse *godo*, dexter, goth. *god*, bonus (ut aliunde expressio dexterum latus significans etiam pro bono valet); *navio*, corpus, cadaver, goth. *naus*, navis; *unclas*, manus, goth. *agga*, articulus, corpus, coll. angl. *ancla*, infer. germ. *enkel*. Neque in his investigationibus longius progredi licet, cum alia nonnulla, specie germanica, romanæ tamen sunt originis, ut: *asas*, aures, equidem goth. *ausa*, sed hispan. *asa*, aures; *meter*, comedere, equidem goth. *matjan*, sed hispan. *meter*, introducere; *busar*, clamare, vocare, equidem goth. *vopjan*, sed hispan. *busar*, mugire; ipsum *navio* hispan. *navio* (navis) esse posset, coll. *Vocabulario de Germania an den Romances de Germania*, editum a Joan. Hidalgo, Madrid 1779. Ex gothicis scriptis, quæ ad nos pervenerunt, ullum in Hispania confectum fuisse cum quadam certitudine statuere non possumus; qui enim codicem carolinum et fragmenta Veteris Testamenti hic composita fuisse assereret, eo fundamento nixus, quod prior *originibus* Isidori hispalensis superscriptus sit, et posteriora textui complutensis Bibliæ convenient, intolerabilem tueretur sententiam. Neque tamen audiendus est Lembke (*Gesch. Spaniens* I, 245) dicens: nullum superesse vestigium, ex quo deduci possit, in Hispania gothice scriptum fuisse; qua de re coll. Massmann in *Hauptii Zeitschrift* I, 378. Cæterum si *gothici libri* commemorantur, non equidem quod gothico sermone fuerint compositi, sed quod ad *officium gothicum*, id est, ad liturgiam generalem, a concilio Toletano in ecclesia gothica Hispaniæ et Septimaniæ introductum ut libri rituales pertinerent (Aschbach, 350).

« Constantinopoli, in qua civitate ad finem versus quarti sæculi et initium quinti schola, curante Chrysostomo, aperta fuerat, ut Gothi gothice docerentur (vid. Massmann. *Skeir.* 91), de gothico sermone sæpius quæstio est; hic etiam sæculo decimo memoratur adhuc quoddam *Gotthikon* apud Constantin. Porphyrogen. *de Cæremon. aulæ byzant.* I, 83. Hoc porro *Gotthikon* non proprie cantus erat, sed species ludi vel spectaculi (et expresse dicebatur *παίζειν τὸ γοθίζόν*), *nono die duodecim noctium*, in imperiali palatio inter epulas a Venetis et Prasinis introductum. Duo erant castra: ex utraque parte duo Gothi, qui, veste pilosa induti faciemque larva cooperti, sinistra manu clypeum, dextra autem virgam gerebant. Cantus, qui spectaculum comitabatur, alternis vicibus referebatur partim græce a choristis, partim barbære a Gothorum persona indutis. Jam vero hi posteriores ludum aperientes, mediis strepitibus clypeorum virgis percussorum pleno ore clamabant: *tul, tul!* tum

orbico motu ludum componentes, iterumque ad utramque partem secedentes, comitantibus panduris¹, recitabant: « Γαύζας· βόνας· βηκηδίας· ἄγια· γαυδέντες· ἑλληθόνιδες· ἐνκέρτυς· ἄγια· βονα· ὦρα· τούτου· βάντες· βόνα ἀμόρε· ἐπισκύναντες· ἰδεσαλβάτους· νανά· θέους· θέους· σεβακιθα· νανά· δαιμονογγύβελ· γυβίλους· γυβέλαρες· νανά· γυβίλους· γυβέλαρες· νανά· τοῦ γεγδεμα· δέ τοῦλβελ· νικάτω τουλδο· νανά. » Deinde vocabula græca sequebantur, quibus hæc barbara iterum succedebant: « ἔβερ· ἔβεριεμ· τοῦ ἰγγερούα· γεργερεθρω· νανά· σικαδιασε περέτουρες. Quæ verba ad cum finem tantum huc attulimus, ut unicuique pateat quod cantus ille (nam sine dubio verba sunt cantus) non gothicus sit, quodque ipsius auctor, sive sponte sua, sive alterius consilio, *gothicitatem*, ut ita dicam, horum verborum hebetasse videatur, cum asserat Gothos dicere τὰ Γοθικὰ ἄτινά εἰσι ταῦτα. Hic vero nomen Gothorum conspicuum est. Undenam igitur huc venire potuerunt Gothi, qui aliis gentibus germanicis in imperio constantinopolitano imperatorumque aula jam ex ætate justiniana cesserant? Nonne hi Gothi dicti, vel potius Jutæ² erant illi inferioris Germaniæ incolæ, qui sub imperatoribus ut *Barangæ* stipendia merebantur aulæque vacabant? Saltem refert Georgius Kodinos *de Offic. aul. Constant.*, p. 90, quod hi *Barangæ* primo anni incipientis die Cæsarem κατὰ τὴν πάτριον γλῶσσαν αὐτῶν, ἤγουν ἰγκλιστί, congratulari solebant. Quoad ludum vel spectaculum Gothorum dictum, plane congruit cum suæcio *Julbock* et inferioris Germaniæ incolarum *Schoduvellen* (sup. germ. *Schouteufellausen*, gall. *la course au diable*), quod a Ducangio *Cervula* (vid. h. v.) explicatum et a nonnullis mediæ ætatis auctoribus etiam Jottici nuncupatum, a Reiskio autem ad *Const. Porphy.* p. 112 Lips., male *ludi gothici* dicitur. Quod unicum germanicam stirpem sapit vocabulum in isto *Gotthikon*, est ἀμπαατῶ, quo choristæ bysantini Gothos adhortabantur, ut saltationem inciperent. Gothice deducetur a *andbahtjan*, sed sub hac forma ἀμπαατῶ, nordgermanico *ambaht*, etc., magis congruit, vid. goth. glossar. Neque prætermitti potest, quod γούνας (*gunna*, pellicæ vestes), quibus induebantur Gothi, ad inferiorem Germaniam (Saxoniam) pertineant, in anglico *gown*, toga, asservatæ; vid. Reiz l. l. p. 113. Nihil etiam gothici in hoc *Gotthikon* invenire potuit Massmannus (in *Hauptii Zeitschrift* I, 366 sqq.); et *jul* a *tul* longius æquo peteretur.

« Diutissime superfuit gothica lingua, si tamen viatoribus fides adhibenda sit, in Taurica Chersoneso (gall. *Crimée*), ubi Gothi tetraxii habitabant. Referente Procopio (*De bell. goth.* IV, 4, 3), hoc primus omnium agnovit brabantinus Minorit Wilhelm Ruysbroek (*Rubruquis*), qui anno 1253 hanc regionem peragravit, cujusque unica relatio: « *inter quos erant multi Goti, quorum ydionia est teutonicum,* » ab interpretibus maxime deformata fuit, vid. Massmannum l. l. 351; aliquid vero certius invenitur apud Josaphat Barbaro,

qui anno 1436 a Venetis Asow in urbem legatus est: *Gotthi*, inquit, *parlano in todesco, et so questo, perche havendo un famiglio todesco con mi, parlavano insieme, et intendevansi assai ragionevolmente, cosi come si intenderia un Forlano con un Fiorentino*, id est, lingua teutonica utebantur Gothi; idque compertum habui, quod cum apud me teutonica familia esset, cum illis loquens, intelligenter audiebatur et vice versa, eodem prope modo ac si Forlanus et Florentinus inter se colloquerentur (apud Ramusium II, 97); Busbeck, qui annis 1557-64 ut Imperii legatus Constantinopoli degens duos viros cognoverat, a Crimensibus Constantinopolim missos, in Legationis turcicæ epist. IV, p. 2577 (edit. Francf. 1595) recensionem exhibet vocabulorum quæ, sine dubio germanica, pro magna parte omnino sunt gothica, ex. gr.: *Plat*, germ. *Blut*, sanguis; *stul*, germ. *Stuhl*, sella; *hus*, germ. *Haus*, domus; *wingart*, germ. *Weinberg*, vinetum; *reghen*, germ. *Regen*, pluvia; *bruder*, germ. *Bruder*, frater; *schwester*, germ. *Schwester*, soror; *alt*, germ. *alt*, vetus, senex; *salt*, germ. *Salz*, sal; *fisct*, germ. *Fisch*, piscis; *handa*, germ. *Hand*, manus; *brunna*, germ. *Brunnen*, puteus; *schwalt*, mors, vid. apud Massmann. l. l. p. 357 sq. Sed nomen Gothorum circumcumeundo deperditum esse videtur, neque hodie ulla hujus sermonis vestigia jam inveniuntur, vid. Pallas, *Voyages dans les gouvernements méridionaux de l'empire de Russie*, II, 396 sq.; coll. Zeuss, *Die Deutschen* p. 432 sq.; *Castill. Spec.* xxiii sq. »

§ 8. Quamvis gothica lingua nobis mature extincta fuerit ejusque litteraturæ nonnisi paucissima fragmenta ad nos usque pervenerint, quæ tamen supersunt abunde sufficiunt, ut ejus linguæ notitiam perfectissimam comparemus; ex his enim sermonis thesauro, formatione, conspicua qua in alia idiomata vertitur facilitate cognitis, hinc grammaticale artificium construere possumus. Cæterum neminem fugit gothicam grammaticam, grammaticæ Germanorum præcipue congruere.

« Gothos non esse rudem barbaramque gentem, uti de his et aliis Germanis olim fama erat nuncque est hodie, jam Grimmus (*Gr.* XLVI [1^a edit.]) comprobavit; neque in perficienda lingua segnes fuisse jam confessi sunt mediolani speciminis editores, qui p. xii asserunt « *ætate Ulfilæ Gothorum sermonem jam tantum fuisse, ut cum cultioribus linguis certare posset.* » Hujus tamen confessionis adeo postea oblitus sunt, ut Majus in præfatione ad tomum octavum *novæ collectionis scriptorum veterum* iterum « *barbariem linguæ* » gothicæ commemoret, et Castillionæus in annotationibus ad paulinas epistolas a se editas haud semel imbecillitatis et imperfectionis ut « *linguam rudem* » insimulet, immo semel asserat (ad *Timoth.* II, II, 16) in gothica lingua esse « *usum licet per se absurdum, tamen gothicis scriptoribus utpote in lingua adhuc rudi haud infrequentem.* » Adeo perdifficile est, ut qui alienæ gentis est de nostro sermone³

¹ Species instrumenti. *Interpr.*

² Veteres Daniæ incolæ. *Interpr.*

³ Germanico. *Interpr.*

recte æstimare possit. Neque enim gothicæ linguæ vitio verti potest, quod nonnullis verbi formis careat, quibus alii sermones gaudent, cum eas constructionibus tam mire suppleat, multo minus, quod propria vocabula rebus et ideis non excuserit, populo prorsus ignotis; coll. goth. gloss. præf. Si igitur sermo iis indigeat vel pauper sit vocabulis, quibus marina designentur, non tam mirum est, quam fuisset, si gens iter per mare fecisset marique fuisset assueta; sed novum est indicium quod ab antiquis dicta de Gothis e Scandinavia emigrantibus eorumque navigationibus mera figmenta sint et fabulæ (vid. supra § 1). Quo enim pacto Gothi, quemadmodum septentrionales gentes sua *skipbrot*, *skibbrud*, *skeppsbrote*, ita *skipabruka* non formassent, si rem prius cognovissent? Præterea mirumne ulli videri posset, quod Gothi nullum vocabulum pro *nepote* habeant, hunc per *barne barna* exprimentes? Nullo enim alio modo significatur apud veteres linguas: vet. norv. *barnabörn*, dan. *bærnebærn*, suec. *barnbarn*, vet. sup. germ. *chindeschind*, *chindo chind*; etiam apud rec. sup. germ. *kindeskinder*, et cognatos sermones; quin immo apud Homerum *nepoti* nullum datur proprium vocabulum, sed æquivalenter exprimitur: *παίδων παῖδες*. Jam vero ex eo quod gothica lingua verborum ad civilem vitam pertinentium inopia laboret, Manso (*Ostgothen*, 135) Gothos in Italia pedem non firmum posuisse infert; sed hoc tantum deduci potest, quod Gothi, gens candidis moribus assueta facillique imperio subjecta, non eam linguam haberent, quæ Romanorum licentiam et vitia, decora et indecora prope infinita omnigenorum munerum exprimere potuisset. De cætero, quod certe negari nequit, si adhuc Longobardorum sermo ad efformanda nomina pene innumeralia munerum aptus est, cur hanc aptitudinem et Gothicus non habuisset?

« In eo gothica lingua potissimum præstat, quod synonymis ditissima sit; vocabula res et ideas omnino novas exprimentia efformare possit; possideat completas flectionis formas, et consequenter ea transponendi vocabula facultate gaudeat, qua, prosaicis auctoribus audaciam saxonico-rum et borealium poetarum habentibus (Gr. Gr. IV, 552, coll. II, 920), poetæ gothici, sub isto saltem respectu, parum sint desiderandi; orthographiam habeat adeo determinatam, ut scribentis arbitrio nihil relinquat definendum; denique alienæ litteraturæ scripta, immo abstractas sententias in se facillime converti sinat (Gr. Gr. XLVI 1^a edit.); nostra prolegg. ad *Ulfilam*). Unde quod Ihre, Gloss. Suigoth I, 29 dicit: « *linguam gothicam adeo cultam et concinnam esse, ut elegantia nulli, ne græcæ quidem et latinæ quidquam concedat,* » verum est, quoad principium, quoad vero consecutionem, lingua diutius vivente, verum fieri potuisset.

« Utrum gothica lingua sit reipsa cognitu ita facilis, ut Majus et Castillionæus semel asseruerunt (Spec. VI: « *neque ulphilana lingua perdifficilis est, neque ejus primorervi notitiam quivis etiam sine ma-*

gistro non brevi obtinebit), e majori minorive cognitione, quam comparare velis, consequitur; hoc tamen bene compertum habeas, quod plusquam cognitione inchoata opus est, ut quis sana mente de gothico sermone judicare possit.

§ 9. Quæ *grammaticales annotationes* de lingua gothica sive a veteribus sive a recentioribus conscriptæ sunt, eas retulit Massmannus (in *Hauptii Zeitschrift für deutschen Alterthum* I, 298 sqq.); quæ vero *grammaticæ* e peculiari textus ulfilani studio ab ætate Junii vulgaræ sunt, eas Zahn (*Einleitung zum Ulfilas* p. 61 sq.) commemoravit, suo modo dijudicans. Grammatica quæ prima hujus nominis non indigna fuit, auctorem habuit Fuldan; primum vero sanæ doctrinæ corpus in germanica grammatica Grimmii reperies.

« De indigenis Gothorum grammaticis non novimus; et aliunde sermo brevioris fuit vitæ, quam ut corruptionis periculum adire potuerit, indigenarum grammaticarum causam communiorem. Gothicus alphabetus nonnullæque regulæ ad determinandam quorundam sonorum prolationem primo inveniuntur apud *viennense manuscriptum* (Membran. Salisb. Nr. 140, olim Salisb. 71 fol. 20), quod Wilh. Grimmus (43° tomo *Jarhbucher für Literatur*, p. 5 sqq.) primo edidit, de quo vid. Massmannum l. l. 296 sqq.

« Tum a *Bonaventura Vulcanio* vulgaris est libellus, auctore anonymo, hoc nomine inscriptus: *De litteris et lingua Getarum sive Gothorum*; cui adjunctus est *Commentariolus de lingua gothica*, Leyden 1597, vid. Massmannum l. l. 311 sqq., qui nonnulla e textu excerpta et annotationes in nonnullas litteras nonnullorumque vocalium rectam prolationem continet: idem etiam invenire est in *Gruterii inscriptionibus*.

« G. Hickes, *institutiones grammaticæ anglosaxonice et mæso-gothicæ*, Oxford, 1689, 4 vol., quorum prius *Linguarum veterum septentrionalium Thesaurus*; ejusdem auctoris continet, opus iterum editum, Oxford 1705, 2 vol. fol.

« Lambert ten Kate, *Gemeenschap tussen de Gotische Sprache en de Nederduitsche*, Amsterdam 1710, 4.

« Edw. Lye, *grammatica gothica*, cujus in præfatione *Sacrorum evangeliorum versio gothica* inducta est ab editore Benzelio, Oxford 1750, 4 vol. p. 59-62; hujus grammaticæ summariū est Ow. Manning *Grammatica (Anglosaxonica et) Mæso-gothica*, cujus 1um vol. *Dictionarium saxónico- et gothico-latinum*, auctore Lye, continet, ab eodem Manning edit., London 1772, 2 vol. fol.

« Fr. Karl Fulda, *Ulfilanische Sprachlehre*, in 2° vol. *Ulfilas* a Zahnio editus p. 1-62.

« J. Grimm, *Deutsche Grammatik*, Gottingen 1819, 2ª edit., 4 vol.; item 1822-37; 3ª edit., 1 vol. 1840;

« De prolationis et formarum doctrina notandus est F. Bopp, *Vergleichende Grammatik*, Berlin 1853-42, 4 part.

« De Monographia laudandi sunt:

« Joh. von Ihre, *De verbis Mæso-gothorum*, in Büschingii collectione *Scriptorum versionem ulfila-*

nam et linguam mæsothoricam illustrantium, Berlin 1773, 4° vol. p. 149-71.

« Ejusdem, *De nominibus substantivis et adjectivis Mæsothorum*, 1769, ibid. p. 221-56.

« Alb. Wellmanu, *Das Gothische adjectivum*, Stettin, 1835.

« Ad. Ziemāun, *Gothisch hochdeutsche Wortlehre*, Quedlinburg, 1834.

CAPUT PRIMUM. DE SCRIPTURA ET PROLATIONE.

A

DE SCRIPTURA.

§ 10. Gothica lingua viginti et quinque litteras (*bokos*) habet, quæ sequuntur :

A	a	I Ī	i	R	r
B	b	R	k	S	s
Γ	g	λ	l	T	t
Δ	d	M	m	Υ	v
E	e	N	n	F	f
U	q	G	j	X	x
Z	z	Π	u	Θ	w
h	h	Ϡ	p	Ω	o
ψ	dh (þ)				

« § 11. Annotatio 1.—Adinventio gothicæ scripturæ Ulfilæ adscribitur : Philostorgius (*Hist. eccl.* 2, 5) eum vocat « εὐρετὴν γραμμάτων οἰκείων, » et Socrates (*Hist. eccl.* 4, 32) asserit quod « γράμματα ἐφεῦρε γοθικά, » quod plures alii deinde repetierunt (vid. Waitz, *Leben des Ulfilas* p. 51). Crediderunt equidem, asserente Jornande, quia Bilagineis scriptæ fuerant (vid. § 6), scripturæ artem etiam ante Ulfilam apud Gothos notam et usurpatam fuisse, et eruditus italis vix credibile videtur, quod linguæ iis pollenti dotibus, quas in suis operibus prodit Ulfilas, scriptura defuerit; si autem hæc ratiocinatio legitima esset, cum deinde Castillionæus (ad Philipp. 1, 18), ex eo quod gothica lingua futuro indigeat et interpretis oscitantia de passivo convertendo nimium relinquat, eam rudem barbaramque improbavisset, exinde legitime concludi posset, etiam ætate Ulfilæ nullam adhuc apud Gothos fuisse scripturam. Sed principium, quod organica sermonis perfectio e scriptura pendeat, nullo fundamento nititur (coll. W. Grimm. *Deutsche Runnen*, p. 45). Econtrario ostendit W. Grimmus cum multa argumentorum vi, jam in Bibliorum versione ideas scribendi, legendi, litteræ, libri, plutei, etc., indigenis nominibus designari, vid. ad § 18. Waitz equidem (l. l. 53) artem scripturæ apud Gothos jam ante Ulfilam retrofert; contendit autem, non eas litteras, quas induxit Ulfilas, sed runicas tunc in usum fuisse; conclusio sine scrupulo admittenda, ut quæ speciosam contradictionem monumentorum ante Ulfilam scriptorum, et scripturæ ab Ulfila adinventæ, de quibus factis, historice loquendo, nihil est cur dubitemus, apprime explicet.

« Jam vero ex tabula patet, gothicas litteras, nulla fere excepta, græcis latinisque plane congruere, ita ut nihil aliud fecerit Ulfilas, nisi has gothicæ linguæ

accommodaverit. Hic vero quæretur, plerisque gothici alphabeti litteris græcis et latinis convenientibus, quemnam horum alphabetorum suum Ulfilas fecerit? Cuinam etiam alii alphabeto tribuendæ sint eæ litteræ, quæ sive forma sive significatione neutri græco latinove congruunt? Hic alphabetus ex omnium consensu runicus est, jam ante ulfilanam ætatem apud Gothos notus. Quoad primam quæstionem, Ihre (*Diss. de cod. argenteo et litteratura Mæsothorum*) et W. Grimm. (l. l. 28 sqq.), ne gothicum alphabetum e pluribus aliis arbitrarie exceptum esse fateantur, asserunt eum primitus fuisse jam ante Ulfilam ex eodem fonte atque græcum et latinum haustum. Quam contra sententiam non tantum militat, quod, ut certa fama est, Ulfilas gothicam scripturam adinvenit, sed etiam quod characteres ipsi ita latinis et græcis convenient, ut ad propriam et absolutam eorum formam cogitare non liceat; et insuper quis est iste pristinus alphabetus, gothici simul, græci et latini parens? Eum equidem Ihre vocat pelagicum, alphabetum nobis omnino ignotum; W. Grimmus nullum equidem affert, sed adeo inexpugnabilis est congruentia gothicarum litterarum cum græcis et latinis, ut fateri coactus fuerit græco-latinum alphabetum e contactu populorum in gothicum rursus influxisse, quo confesso quæstio regreditur, non solvitur. Verum punctum tetigere Waitz (l. l. 51 sqq.) et Baumlein (*Untersuchungen über, etc., die Entstehung des gothischen Alphabets*, 97 sqq.), qui græcum alphabetum ut gothici typum habent, licet e latino et, fateri debemus, runico quosdam characteres Ulfilas mutuatus erit. Ea erat etiam Jacobi Grimmii sententia, cum in præfatione ad servicam grammaticam Wuki Stephanowitsch p. x dicit : « Ulfilas legte seiner Arbeit das griechische und lateinische Alphabet mit Zuziehung runischer oder willkürlicher Zeichen für die besondern Laute gothischer Sprache unter, » id est, Ulfilam opus suum instituisse ex græco et latino alphabeto, quibusdam signis e runico vel arbitrarie exceptis, ut peculiare gothicæ linguæ soni scriptura repræsentaret; sed vir doctus contrariam sententiam recenter admisisse videtur, dicens (*Deutsche Grammatik* I, 25 [3^a edit.]): « In gothische Alphabet sint griechische und lateinische Buchstaben unter runische genommen werden, » id est, in gothico alphabeto græcas et latinis litteras inter runicas exceptas fuisse.

« Jam vero si quis absque partium studio gothicas litteras consideraverit, persuasum habebit ad græcum alphetum pertinere : λ , B, P, G, Z, I, R, A, M, N, H, T, Y, Q, X; ad latinum : Δ , U, H, P, S, F, ita tamen, ut e prioribus plures etiam latinæ sint, ut : ρ , B, G, I, R, N, T; ad gothicum tandem proprie spectant, sin forma, saltem significatione : ψ et θ e græcis ψ et θ ; G et H e latinis G et H; si hæc ultima littera formæ latinæ cursivi n minus congrueret, extranea esse posset vel forsitan indigena (vid. § 12). Runico autem nihil remanet adscribendum. Offensi sunt plures ex eo quod Ulfilas ex arbitrio quædam signa elegisse assereretur; sed merito cogitari potest eum imprimis voluisse, ut suæ linguæ soni cum alienis signis quam maxime congruerent; porro quibusdam characteribus sonis non respondentibus et aliis sermonibus nonnullos sonos gothico proprios non habentibus, hæc signa legitime pro libitu suo mutuari potuit, in hoc potius laudandus quam vituperandus. Etiam in quærendis characteribus ad certos sonos accommodatis conati sunt Simonides et Epicharmos pro græco alphabeto, Cæsar Claudius, pro latino (vid. Schneider, *Formenlehre der lat. Sprache* I, 4 sqq.), Chilpericus, pro Francorum alphabeto (Gregor. Turon. *Hist. Francorum* v, 45) et imprimis Cyrillus slavicum alphabetum e græco deducens.

« Cum gothica scriptura etiam post Gothorum tempora commemoratur, non credendum est eam esse, quæ in gothicis scriptis usurpatur. Gothica enim in Hispania vocabatur scriptura, quæ alibi sub nomine *toletanæ* indigitata, e gothicis et latinis litteris commista est, et a Francis assumpta (Aschbach, *Gesch. der Westgothen*, 353 sq.), concilio leonensi (1094) abrogata est. Necnon et in Italia runica signa improprie gothica nuncupata sunt, vid. Massmannum, *Skeir*. pag. xv et Hauptii *Zeitschrift für deutsches Alterthum* I, 377. Quod autem gothica scriptura in Italia asservata fuerit, et bresciana inscriptio primæ tabulæ in *Specimine Ulfilæ partium ineditarum* hac eadem fuerit conscripta, hoc unico superstite monumento, stabiliter affirmari nequit, coll. Grimm. *Jahrb. der Lit.* XLIII, 21. »

§ 12. Annotatio 2. — Quod ad formam, habitum et potentiam litterarum attinet, erroneam Maji conjecturam (*Spec.* xvi) prius notare debemus, quod scilicet Ulfilas majorem et minorem alphabetum adinvenit. Equidem in codicibus litteræ majori minorive sunt statura, prout quam sedem occupant; sic majoribus litteris conscripta sunt initia capitum et versuum; minoribus vero, ubi textus extra lineam determinatam in margine conscriptus est. Sed utræque litteræ ejusdem sunt typi. Potiori jure, et ea forsitan erat Maji sententia, distinxit Massmannus (*Die gothischen Urkunden von Neapel et Arezzo* p. 6 seq.) scripturam rectam atque solidam ad manuscriptos codices, libros et inscriptiones usurpatam, alteram vero inclinatham et cursivam ad usus vitæ quotidianos. In eo prior, ait vir doctus, a posteriori discrepat, quod nonnullæ litteræ, etiam abso-

lutæ, majores calami ductus admittant, dum in scriptura cursiva minori delineamento exarantur. Quod præter λ et Δ , de ψ dicendum est. Hac scriptura cursiva etiam conscriptæ sunt glossæ et annotationes in manuscriptis codicibus, vid. tabulam ad Massmanni *Skeireins*, exceptis eis in codice argenteo existentibus, quæ rectis solidisque, sed minoribus, licet pulchris sæpe, et a scripturæ textus distinctis litteris scriptæ sunt; nonnullæ tantum, ut quæ ad Luc. vi, 27 et xvi, 13 pertinent, cursivam scripturam præbent, unde constat, eas sive diverso tempore, sive manu diversa fuisse conscriptas.

« Quod ad diversum habitum quem nonnullæ litteræ in codicibus diversis præ se ferunt, nihil certi olim conjici potuit, quia deficientibus facsimilibus, meræ delineationes, sæpius infideles, præsto erant. Nunc vero facta sunt facsimilia omnium codicum: mediolanorum a Majo et Castillionæo, viennensium a W. Grimme, *Skeireinsis* et neapolitani documenti a Massmanno, codicum argentei et carolini a nobis, qui inde tabulam exscriptam instituimus.

« Nunc vero de nonnullis litteris sint sequentes animadversiones :

« Δ Vid. infra § 13.

« U est neque, ut voluit W. Grimmus, Græcorum *koppa* (vid. ad § 13), neque, ut contendit Lye Δ XXIX, Runorum *kæn* (ψ), quæ nonnisi in posterioribus latine donatis cum eo congruunt, sed Latinorum q. Nec latine transcribi potest *qv*, habita forsitan ratione analogiæ cæterarum dialectorum (Grimm. *Gram.* I, 3), cum nusquam adsit in gothico sermone duplex sonus (*kw*), quem Ulfilas *kv* in *Akvila* adeo transvertit.

« ψ Nullo fundamento nixus conjecit Lye (*Gram. goth.* XXIX), quod ψ ex conjunctis T et H evasisset, ita ut proprie fuerit \overline{TH} , unde $\overline{\psi}$ et denique ψ ; vel ex duobus ex adverso positis Δ ($\overline{\Delta}$). Neque verius est, hanc litteram ex eo originem duxisse, quod semicirculus linea transversali figeretur (W. Grimmus, *Runen* 44); nam duo cornua diversis apicibus efformantur (vid. Tab.). Datur et alia hujus litteræ forma, qua, cornibus ad superiorem partem conclusis, græco ϕ assimilatur (W. Grimmus. *Wien. Jahrb.* XLIII, 5). Nec runico signo \triangleright forma congruit gothicum (W. Grimmus. *Runen* 44; J. Grim. *Gram.* I, 3), licet in manuscriptis codicibus scriptura latina conscriptis illud pro ψ usurpetur. ψ forma idem est atque græcum ψ (*ps*); sed Ulfilas pro *ps* illo non utitur, duplicem consonantem duplici signo reddens; cum autem nec in græco nec in latino alphabeto characterem gothico *dh* respondentem inveniret, illud huic sono accommodavit. In visigothicis monetis pro græco θ gothicum ψ occurrit in CINDASVIN θ VS et RECCESVIN θ VS (vid. apud Aschbach 360), quia verisimiliter his posterioribus Gothis purus sonus *dh* sensim deperditus erat, cujusin locum *th* et, ablata aspiratione, *t* intrusum fuit, sicut horum nominum terminationes etiam probant. Theodoricus Ostrogothorum rex, edicta sua subscribere debuit ψ EQ Δ (vel θ EQ Δ),

nam Anonymus Valesianus apud Muratorem (*Antiq. Ital.* II, 305) expresse dicit: « Theodoricus illiteratus erat et sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset, de qua re jussit laminam auream interrasilem fieri, quatuor litteras regis habentem THGOD, ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceretur, et subscriptio ejus tantum videretur. » Cum autem his verbis assèritur regem quatuor tantum litteris subscribere, THGOD autem quinque constare, infelicius conjecit Reiske ad *Constant. de Cœrim. aul. bysantin.* p. 140, edit. Lips., loco THGOD aliquid aliud, forsàn LEGI, legendum. Hinc facile solvitur Massmanni quæstio, *Skeir.* præf. p. x**), utrum Theodorici sigillum scripturam gothicam contineret.

« I et l in eo sunt discriminanda, quod prius ineipiente, posterius metio et desinente vocabulo usurpetur, vid. ad § 17.

« C, est G Latinorum. Librarius codicis viennensis (vid. § 9) C et r habet et usurpat pro eadem littera, ea tamen discrepantia, quod prius, latinum, debile i, posterius, græcum, asperum G valeat; deinde, ut prolotionem gothicorum sonorum ignotorum determinet, vocabula cognitæ prolotionis affert *genuit* et *Gabriel*, ut ita dicere intendat: ubi debilior est prolatio, ut in *genuit*, gothicum C; ubi vero asperior, ut in *Gabriel*, F adhibetur. Eodem modo rem intellexerunt W. Grimmus et Massmannus, quorum prior in *viennensi Jahrb.* p. 13, posterior in *Hauptii Zeitschrift* p. 299, affirmant quidem hoc exemplum *genuit* rei nullam afferre lucem, seque malle vocabulum per J incipiens, ut, forsàn, *judaius*. Hoc etiam obiter dicendum est, immerito Lye p. XXXIX, C, pro græco i accepisse ideo, quod goth. *iskarjotes*, græco Ἰσκαριώτης responderet; et Ihre p. 202 (edit. Büsch.) cum ieni sibilantis sono illud proferendum asseruisse, qui eruditus vir in hoc conjiciendo ξ eandem sedem occupans in alphabeto græco atque C, in gothico ante oculos verisimiliter habuit.

« O, si e latino n non deducitur, proprium esset gothici alphabeti signum; sed nemo sane negare potest, hoc runico Ur (U) similius esse, quam ut unum et idem non asseratur, præeuntibus Lye p. XXXIX, Grimmio, *Runen* 43, et Waitzio, l. I. 52. Cæterum altera prolatio causa est, cur græco-latinum O pro sono u non electa fuit: forma enim latina U pro vocali usurpata nondum a consonanti V discriminabatur.

« S pro sua pristina forma latinum est; forma C proxime accedens ad græcum C, in recentiori scriptura ad cursivam propinquantiam primum occurrit, vid. Massmannum, *Skeir.* X, ubi etiam angulosum C, vid. *viennense Jahrb.* 9.

« Y est neque anglosaxonicum þ (Lye XL), cujus a forma longe differt, neque runicum (Grimm. *Runen* 44), sed græcum Y (Grimm. *Gram.* I, 42, 57; Waitz. 52).

« F est Latinorum F; Grimmus quidem (*Runen* 41) hoc habet tanquam digamma æolicum; sed obstat, quod istud aliam atque gothicum f habeat pro-

lationem, quam aliunde novit Ulfilas, v usurpans, ubique vocabula græca digammate proferenda essent. Si autem Ulfilas nullum signum latino alphabeto mutuatus esset, gothicum F ut runicum Y eo magis haberetur, quod lateat, cur græcum φ pro sono F potius non elegerit, cum græc. φ semper hoc signo transcribat, ex. gr.: *Filippus*, Φίλιππος; *Fygailus*, Φύγαιλος; *Filemon*, Φυλήμων; *Nymfa*, Νυμφᾶ, etc.

« O Licet in eo omnes consentiant, quod ad ignotum alphabetum hoc signum pertineat, et Waitzium saltem asserat hoc non esse græcum, cum tamen jam perspectum habuimus, Ulfilam græcas litteras, quibus in suâ lingua nullus sonus respondebat, ad designandos alios sonos gothico sermoni proprios usurpasse, nihil obstat, quin dicamus O Gothorum non proprium esse signum, sed tantummodo O Græcorum. Nemo insuper non videt, quod Ulfilas in suo alphabeto græca ψ et θ interverterit, id est, goth. ϝ in locum græc. θ et goth. θ in locum græc. ψ subdiderit.

« Q, auctore W. Grimmio (*Runen* 43), runicum est; sed hoc Q (œdil) codicis viennensis (*Wiener Jahrb.*), pertinet, ut alia, ad scripturam lineolis luxuriantem, quæ ut exemplar proponi nequit; aliunde danicus sonus (θ) gothico (ō) minime congruit; Q igitur, inuentibus Lye XXXIX, et Waitzio 52, est potius Q Græcorum. O huic signo omnino simile occurrit etiam in inscriptione adumbrata apud Grotendorf, *Altitalien* V, tab. II, 4.

« § 13. Annotatio 3.—His viginti et quinque litteris addantur duo epistemata, scilicet:

« 1) U Quamvis hoc signum nusquam ut littera, sed tantum ut cifra in codice argenteo appareat, hoc tamen Ihre (p. 205 edit. Büsch) habet ut vera littera, quam, quemadmodum russo characteri *tsk* (tsch), valenti forma convenit, ita et potentia convenire contendit. Sed contra militat, quod nunquam Ulfilas duplicem sonum unico signo reddiderit, et in tota gothica scriptura compositus sonus *tsk* nusquam appareat. Quam conjecturam Ihrei licet jam a Zahnio in annotationibus ad gothicum alphabetum gothicæ grammaticæ Fuldæ præpositis ut merum signum explosam, de novo, alio tamen modo exagitavit W. Grimmus (*Wien. Jahrb.* p. 7), in hoc signo litteram, et quidem *dh* valentem iterum agnoscens; sed huic sono respondet ϝ, ut infra (§ 50) ostendetur. Neque Jacobo Grimmio (*Wien. Jahrb.* p. 40) displicebat, u litteram esse, negabat autem vir ille doctus, quod ad gothicum alphabetum hæc littera necessario pertineret, eam adscribens ad alphabetum ex quo ille prodierat; confert equidem slavicum; hanc vero litteram non esse dentalem, sed gutturalem contendit. Utcunque se habent ista, signum de quo nunc agitur, non est gothica littera, sed tantum numeralis nota, 90 valens, koppa Græcorum, vid. Schneider, *Formlehre* I, 322; Matthiæ *Griech. Gram.* I, 22; Buttman, *Griech. Gram.* I, 12. Inde W. Grimmus græco koppa gothicum u infelicius assimilavit, quod latino q proprie respondet. De cætero u et u eodem modo inter se convenire, atque græcum kappa et koppa, nemo est

qui neget. Adest etiam, auctore Grimmio (*Wien. Jahrb.* 7 et 41), alia forma $\tau\omega\lambda$ λ , quod, ubi ejus ansula ad exteriorem partem inclinata altius producta esset, et hasta magis ad lævum protracta, ψ evadit, cumque nostro η commutatum est; sic eo habitu donatur in viennensi codice et in visigothica moneta, ubi GONYGMAR pro *Gondemar* legitur (vid. Aschbach 359). Sed nihil est commune hoc signum inter et episema η .

« 2) \uparrow In ulfilana versione Novi Testamenti hoc signum non occurrit; sed apud Esdras II, 36, numero 900 per numerale vocabulum *niunhundu* expresso, optimo jure conjecit Castillionæus, *Spec.* p. 2, dubitandum esse, an apud Gothos pro numero 900 peculiare signum fuerit; neque enim in vaticano alphabeto reperitur (*Wien. Jahrb.* p. 4). Primum ut numerale signum apparuit in viennensis codicis serie numerica, quam W. Grimmus (*Wien. Jahrb.* 16 sq.) e primo Moseos libro excerptam merito conjecit, coll. prolegg. col. 464 (Massmannus, in *Hauptii Zeitschrift* p. 303, se hanc agnovisse in Ezechiele et libris Macchabæorum asserit). Cæterum hoc signum Græcorum est *Sampi*, vid. Buttman, *Griech. Gram.* I, 12; II, 378; Matthiä, *Griech. Gram.* I, 22 sq.; Bockh. *Staatsh., der Athener* I, 386, et in hac forma, græco alphabeto verisimiliter excerpta, jam in tabula apud Ihre (ad pag. 200 edit. Büsch.) et in alphabeto græco viennensis codicis occurrit.

« Nunc vero mirum est, quod Ulfilas, postquam duo supra memorata episemata Græcis mutuatus erit, et tertium, *bau* scilicet vel *vau*, numerum 6 valens et formæ S, non receperit (coll. Ihre, p. 210 edit. Büsch.); sed in locum hujus signi suum q subdiderit, quo numerus sextus significaretur. Unde patet, Ulfilam, in componendo alphabeto, arbitrium consuluisse. »

§ 14. Annotatio 4. — Quoad potentiam numericam litteræ gothicæ et episemata valent, ut sequitur :

α	1	I	10	R	100
β	2	R	20	S	200
γ	3	λ	30	T	300
α	4	M	40	ψ	400
ϵ	5	N	50	F	500
U	6	G	60	X	600
Z	7	H	70	θ	700
h	8	H	80	Q	800
ψ	9	U	90	\uparrow	900

« Hæ litterarum potentia innotescunt e diversis Bibliorum versionis, Skeireins et documentorum locis, in quibus numeri litteris designantur; sic : *a* (1) Neh. v, 18; *b* (2) Joan. vi, 9; Skeir. VII, d; *g* (3) Esdr. II, 35; *e* (5) Joan. vi, 9; Skeir. VII, a, d; *q* (6) Neh. v, 18; *h* (8) Esdr. II, 16; *i* (10) Neh. v, 18; *ib* (12) Mth. ix, 20; Skeir. VII, c, d; *id* (14) Cor. II, 12; ? Cod. A.

iz (17) Esdr. II, 39; *k* (20) Joan. vi, 19; *l* (30) Mc. iv, 8; *m* (40) Skeir. VII, d; Neh. v, 15; *me* (45) Esdr. II, 8; *n* (50) Neh. v, 17; *nb* (52) Esdr. II, 29; *j* (60) Mc. iv, 8; Docum. neap.; *jq* (66) Esdr. II, 14; *u*. (73) Esdr. II, 36; *ud* (74) II, 40; *ye* (95) II, 20; . (100) Mc. iv, 8; *rib* (112) Esdr. II, 18; *rk* (120) Docum. neap.; *rkb* (122) Esdr. II, 27; *rkg* (125) II, 21; *rkh* (123) II, 23; *rlg* (133) Docum. aret.; *rmq* (146) Esdr. II, 22; *rnq* (156) II, 30; *rnh* (158) II, 24; *skg* (223) II, 19; *smz* (247) II, 38; *snd* (254) II, 31; *t* (300) Joan. XII, 5; *tk* (320) Esdr. II, 32; *tlg* (335) II, 17; *tme* (345) II, 34; *vnd* (454) II, 15; *xib* (612) II, 26; *xkg* (623) II, 11; *xl* (630) II, 35; *xmb* (642) II, 10; *xjq* (666) II, 15; *wke* (725) II, 33; *wmg* (743) II, 25; *wj* (760) II, 13; *wuq* (776) II, 12. Innotescunt insuper e fragmento Calendarii gothici, in quo numeri a 1° ad 30um reperiuntur (vid. *Goth. gloss. præf.*); e numeris marginalibus, quibus sectiones codicum designantur, addito quod in codicis argentei margine etiam loca parallela cæterorum evangeliorum notantur, vid. Castillionæum, *Spec.* XIX ad Corinth. II, 1, 3, et imprimis nostra prolegg. ad Ulfilam; denique ex reclamationibus (gall. *réclames* ou *signatures*), quibus in manuscriptis numeri quaternionum indicantur, Massmann. *Skeir.* 57. Notandum est etiam librarium, Cor. I, XIV, 26, in vocabulo, quod male prius scripserat λ , et in altero, quod præire debebat, β superposuisse, vid. Castil. ad h. l.: nec non et alphabetus vaticani codicis (*Wien. Jahrb.* p. 4) numeros juxtapositos ad R usque continet, ultimo \uparrow omnino deficiente.

« Ut autem litteræ numerales ab aliis discrimen habeant, a) illas super lineæ — vel — , eodem modo ac in græcis codicibus (vid. Bast, *Comment. palæogr.*, p. 850 in Schaferii editione *Gregorios Korinthios*) ducuntur, et tunc deficiunt puncta diacritica $\tau\omega\lambda$ ̄ , ex. gr. : $\text{̄}\epsilon$ 5, $\text{̄}\text{I}$ 10, $\text{̄}\text{R}$ 100, etc.; quandoque etiam subter, ut in subscriptione Viljarith neapolitani documenti : $\text{̄}\text{C}$; b) figitur insuper punctum ante et post litteram, communius unicum, ex. gr. : $\text{̄}\text{B}$ 2, $\text{̄}\text{M}$ 40, $\text{̄}\text{IB}$ 12 etc.; in neapolitano autem documento duplex, ex. gr. : in subscriptione Sunjafrihas : $\text{̄}\text{C}$; 60, : $\text{̄}\text{RR}$: 120. Loco punctorum Viljarith adhibet c) parvulos uncinos : $\text{̄}\text{C}$, ut etiam Gudileb in aretino documento : $\text{̄}\text{R}$ ̄ A ̄ ̄ . Similibus uncinis reclamaciones (gall. *réclames* ou *signatures*) includuntur : $\text{̄}\text{E}$, vid. Massmann. *Skeir.* 57. Ufitahari singulas litteras duplicis numeri eo modo notat : $\text{̄}\text{R}$ ̄ , et Viljarith eas puncto separat : $\text{̄}\text{R}$. ̄ ; in quo etiam animadvertas quasi virgulam unicuique litteræ suppositam. Ex diversis numerorum indicandorum modis in viennensi codice (*Wien. Jahrb.* p. 41) patet, eos diversis fontibus adscribendos esse; prior series sic se habet : $\text{̄}\text{S}$ ̄ (130), $\text{̄}\text{O}$ ̄ (807), $\text{̄}\text{M}$ (840), $\text{̄}\text{IB}$ (912), et W. Grimmus p. 16 eos e Geneseos libro excerptos esse probavit; posterior autem series lineæ ductu gaudet : $\text{̄}\text{C}$ (60), $\text{̄}\text{A}$ (30), $\text{̄}\text{F}$ ̄ (590), $\text{̄}\text{H}$ (70), $\text{̄}\text{Q}$ ̄ (890). »

« § 15. Annotatio 5. — « Potentia numeralis lite-

rarum earum ordinem in alphabeto etiam indicat; qui ordo idem se habet, in quo litteræ § 10 fuerunt instructæ. Hæc porro *instructio* reperitur in alphabeto vaticano dicto § 14, in alio alphabeto viennensis codicis N° 140, fol. 20^b (*Wien. Jahrb.* 5 sq.), et ibidem juxta runicum alphabetum gothice scriptum, qui tamen ulterius quam *u* non progreditur (*Wien. Jahrb.* 1 sq.); eodem ordine Ihre in tabula ad p. 200 edit. Büsch. gothicas litteras instruxit. Ad normam alphabeti latini, quem serius in septentrione etiam imitati sunt in ordinando runico, instructus est gothicus alphabetus in alia viennensis codicis serie: A, B, F, Δ, G, F, G, h, I, K, Λ, M, N, Π, U, R, S, T, Y, Q, X, Z, Θ, Φ; cum litteræ Θ et Φ ignotæ originis librario essent, ad finem ab eo rejectæ sunt; quoad Q, ut *w* habitum esse videtur. Arbitrarie ab Hickesio p. 1 ordinata sunt signa Gothis propria: A, B, F, Δ, G, F, G, h, I, K, Λ, M, M, Q, Π, Θ, R, S, T, Φ, Π, U, Y, X, Z, quem ordinem assecuti sunt etiam Lye, p. XXXIX et Zahn ad frontem fuldanæ grammaticæ, hoc tamen animadverso, quod posterior episema U Θ inter et R posuerit. Massmannus autem ordinem omnino peculiarem adhibuit in glossario ad Skeireins, scilicet: A, B, Δ, G, F, F, h, Θ, I, G, R, Λ, M, N, Q, Π, U, R, S, T, Φ, Π, (X), Y, (Z).

§ 16. Annotatio 6. — Gothicarum litterarum nomina ad nos usque non pervenerunt, cum lingua ab indigenis grammaticis non fuerit elaborata. Unicum tantum nomen in bibliorum versione occurrit, scilicet *jota*, Mth. v, 18, atque etiam græcum est. Quod insuper B *bi* nuncupetur, mera est Benzeli ad Matth. II, 2 conjectura; neque meliori fundamento Ihre p. 210 edit. Büsch. asserit U *bau* vel *vau*, et Lye p. XXXIX R *chon* vocari. In viennensi quidem alphabeto (*Wien. Jahrb.* 5 sq.) suum cuique litteræ nomen exhibetur, scilicet:

A	<i>aza</i>	R	<i>chozma</i>	S	<i>sugil</i>
B	<i>bercna</i>	Λ	<i>laaz</i>	T	<i>tyz</i>
F	<i>geuua</i>	M	<i>manna</i>	Y	<i>uwinne</i>
Δ	<i>daaz</i>	N	<i>noicz</i>	Q	<i>utal</i>
G	<i>eyz</i>	Π	<i>uraz</i>	X	<i>enguz</i>
F	<i>fe</i>	Π	<i>pertra</i>	Z	<i>ezec</i>
G	<i>gaar</i>	U	<i>quetra</i>	Θ	<i>uuaer</i>
h	<i>haal</i>	R	<i>reda</i>	Φ	<i>thyth</i>
I	<i>iiz</i>				

Sed quam miræ et obscuræ horum nominum sunt formæ! Nam etiamsi omnes W. Grimmio (*Wien. Jahrb.* p. 19) concinerent, nos tamen nunquam ejus conjecturam, quod hæc nomina gothicum sapiant, admittere possemus, multo minus cum eo dicere, eorum librarium gothica calluisse lingua. Jacobus Grimmus (ibid., p. 41) in slavico sermone quærit, quo hæc difficilia nomina illustret, et quantumvis mira atque inaudita illi nonnulla videantur, ea tamen gothicas litteras reipsa designare, asserere non dubitat. Sed cuinam vel probabile erit, quod gothicarum litterarum nomina, pluribus sæculis ab extincta lingua elapsis, ad tempus quo scripta sunt traditione

servata fuerint? Cæterum quæcunque de hac re cogitentur et judicentur, certum est tamen hæc nomina adeo esse deformata, ut vel habitum gothicum non jam habeant, neque J. Grimmio ipso, neque Massmanno (in *Hauptii Zeitschrift* p. 301), licet ingeniosissime excogitaverint, aliquid recti conjicientibus. Nihil tutius de his nominibus dici potest, nisi quod elementum germanicum adhuc præferant, coll. Waitz. p. 52³.

§ 17. Annotatio 7. — Quod ad signa lectionis pertinet, sequentia sunt notanda:

1) *Diacritica signa*. Hujusmodi tantum sunt puncta super *i* initiale posita, vid. Lye XXXIX; Maj. Spec. XX. Hæc communissima designatio gothicæ linguæ omnino est propria; si enim et in manuscriptis græcis recentioris epochæ duo appareant puncta super *i* posita, ea ita sunt usu particularia, ut in aliis super *i* tantum initiale vocabuli, in aliis super alium, in aliis tandem punctum diæreticum inserviat, vid. Bast, *Commentationem palæograph.* p. 718 sq. Judice Lye, secundum gothicæ linguæ indolem *i* punctitur in pluribus bibliorum manuscriptis, ex. gr. in codice alexandrino, cantabrigiensi, colbertino, etc., nulla tamen sequente consecutione. Ex deficiente puncto in *akaikus, gaius, iudavisks* probatur, quod Gothi *ai* ut sonum unicum haberent, Græcis hunc semper divisum proferentibus, ut etiam nunc Ἀχαιζός, Γάιος, Ἰουδαϊζός scribitur. Nos vero hoc *gaius* Rom. xvi, 23; Cor. I, i, 14 incorrecte olim scriptum, in hac editione sedulo emendavimus. Immerito *ymainaius* Tim. II, II, 17 a Castillionæo scribitur, quod tribus punctis *i* superscriptus erat; tamen secundum Tim. I, i, 19 *ymenaius* legendum est.

2) Diæreticum punctum spectaretur in *ai*, ubi hæc vocales duplici sono emittuntur, ex. gr. in *laudeikaia*, Col. iv, 13, 15, 16, quod græco Λαοδικεῖα respondens, *la-u-deikaia* legendum est.

3) *Interpunctionis signa*. Ut regula haberi potest, quod simplici puncto minores, duplici autem majores interpunctiones indicentur, Lye p. XL; Ihre p. 193 edit. Büsch.; Castill. Spec. XIX; Masmann. *Skeir.* p. 58. Hæc autem interpunctio nullam trahit consecutionem, cum sæpius hæc signa absque necessitate et etiam invito sensu usurpentur. Post majores interpunctiones spatium vacuum relinquatur (Massmann. p. 57), dum alias verba sibi nullo intervallo succedant; vel etiam nova linea inchoatur, quo in casu, litteris initialibus, quæ majusculæ sunt, signum — in codice argenteo, vel — in codice carolino superdelineatur. Ut explicatoria nota occurrit minor interpunctio Cor. II, iv, 4, ubi in *þaimeigup. þis aiwis* legitur, quo puncto librarius significabat, *gup þis aiwis* non conjunctim esse legendum.

4) Vocabulum, in duobus lineis scribendum, non ex etymologiæ principiis partitur, sed arbitrarie et pro spatio dividitur (Massmann. *Skeir.* 58 sq.); nonnisi autem rarissime peculiari signo (*partitoria nota*, equiv. gall. *trait-d'union*) partitio vocabuli indicatur: sic nullum occurrit in codice argenteo, in Skeireins primus Castillionæus, codicem de novo

revisens, in quodam loco signum - in fine prioris lineæ positum (quemadmodum apud nos mos est) III, a (fol. 25, a, 1) eo modo *jai-nar* animadvertit; in aliis vero locis idem signum ad eundem finem usurpatur, non autem in fine prioris lineæ, sed initio sequentis positum, vid. Castillionæum ad Tim. I, 1, 1, ubi scribitur *ve -nais*.

« Et aliud signum Col. iv, 7 occurrit, quod Castillionæus habet «ut duplex magnum comma inversum.»

« Hoc ultimum signum si invertatur, quasi comma alteri suppositum factum 3 in Phil. iv, 12 occurrit, ut, quam syllabam librarius scribendo omiserat et super lineam restituit, interponendam esse indicet, signum interpositionis, cujus loco in Skeir. IV, d signum ∇ vocabulo includendo præponitur.

« 4) Signa quibus citata loca a textu discrepent (*anti-lambda*, gall. *guillemets*), vel sunt simplices uncini (S) vel duplices (SS), qui lineæ cuique, textum citatum continenti, in margine præponuntur, Ihre, p. 190 edit. Büsch.; Massmann. *Skeir.* 58; ultimo modo indicantur in græcis manuscriptis loca poetarum laudata vel textui intermixta, vid. Bast. *Comment. palæogr.* p. 859. In Skeireins, ubi simplex anti-lambda usurpatur, ad primam lineam etiam — , ad ultimam vero signum inversum — additur. In Skeireins VIII, c, ubi versus non ad integrum citatus occurrit, etiam simplex adhibetur uncinus ad finem lineæ positus, qua versus interrumpitur.

« 5) Abbreviationis signa. Jam vero

a) alia pro certis litteris adhibentur, nempe — vel inversum — pro *n*, et — vel — pro *m*, Ihre p. 191 sq.; Massmann. *Skeir.* 58; quæ signa in fine lineæ potissimum usurpantur, cum scilicet illis litteris spatium defuerit; ponuntur tamen et in medio, ut Mc. viii, 43 *gavādjands*, Skeir. VI, a *miznan*. Quoad sedem, communius exarantur super vocalem, post quam littera deficiens legenda est; rarius autem, in fine lineæ, post ipsam. Neque non frequenter hæc signa vel a librario neglecta, vel in manuscriptis deleta sunt, unde sæpius accidit, quod — et — commutata fuerint, vid. ad Mth. xxvii, 7; Mc. ii, 12; Luc. vii, 25.

« b) Alia vocabulum epitomatum esse indicant, scilicet communius — , — vel — , ultimo etiam in græcis manuscriptis usurpato, vid. Schäfer et Bast. ad *Gregor. Kor.* p. 116, 295, 785 sq., 815; rarius autem uncinus — vocabulo epitomato ante- et postpositus, ut $\text{—} \text{ARN} \text{—}$, in docum. neapol., pro *dia-kaun*. Regulariter epitomantur vocabula *guþ*, *iesus*, *xristus*, *frauja*, vid. Gordon, *Spec. animadv. crit. in priscam evangeliorum vers. goth.*, p. 52 ap. Büsch.; Knittel, *Ulfilæ versio epistolæ Pauli ad Rom.* p. 321; Castill. *Spec.* p. XIX; Massmann. *Skeir.* p. 58, et equidem eo modo $\overline{gþ}$, $\overline{gþs}$, $\overline{gþa}$; \overline{is} , \overline{ius} , \overline{ua} , \overline{iu} ; \overline{x} , \overline{xus} , \overline{xau} , \overline{xu} ; \overline{fa} , \overline{fuis} , \overline{fn} , \overline{fan} . Ex his compendiis ea quæ ad *xristus* et *iesus* spectant, diu sola fuerunt merito agnita, licet incorrecte *iaisus* scribatur. Signo autem compendii deleto vel non apparente, *is* et *is* ab editore, et forsitan quandoque ab ipso librario

commutata fuerunt, vid. ad Mc. i, 42. Præsente signo compendii, deficiunt puncta diacritica $\tau\omicron\upsilon$ i. *Guþ*, quod alias *goþ* scribitur, primus judiciose coniecit Lye p. XLIII; in \overline{fa} , quod alias *fan*, *fanins*, etc., legebatur, veram lectionem Gordon l. l. suspicatus est, vid. Zahn ad Mth. v, 33. In Skeireins, nulla fere exceptione data, punctum compendii $\overline{gþ}$, $\overline{gþs}$, \overline{fa} , \overline{fuis} a tergo figitur; non autem compendio *gþa*, vid. Massmann. *Skeir.* 58*. Abest compendii signum a *gþs* tantummodo in *Skeir.* II, c, quia vocabulum omissum superscribitur, quo nulli signo relinquatur locus. In compositis autem hæc vocabula non epitomantur (vid. Castill. ad Timoth. I, 1, 8); neque *guþ*, quando falsum deum significat, ut Joan. x, 34; neque *frauja*, quando non de Deo, sed de domino terrestri usurpatur, vid. glossar. v. *Frauja*, ubi laudatis locis etiam Col. (iii, 22) iv, 1 addendus est; neque tandem *iesus*, quando non Christi, sed aliorum virorum nomen est, ut Col. iv, 11; Esdr. ii, 56, 40.

« c) Nonnisi raro occurrunt sequentes abbreviaturæ :

$\overline{\text{IQM}}$ pro *iohannes* in porticis (vid. tabul. I^{am}) textui codicis argentei suppositis, ubi etiam hoc animadvertas, quod super *i* stent puncta diacritica, quæ in \overline{is} deficiunt, vid. supra b).

$\overline{\text{MIR}}$ pro *lukas* ibid.

$\overline{\text{IIAYS}}$ pro *pavlus* in subscriptione epistolæ ad Ephesios.

$\overline{\text{AIIISRS}}$ pro *aipiskauqaus* in Calend. goth.

$\overline{\text{RMISSAIM}}$ pro *kaulaussaim* in subscriptione epistolæ ad Colossenses.

$\overline{\text{PTIN}}$ pro *galgin* Col. ii, 14. Cum autem præter quas abbreviaturas supra b) commemoravimus, nullæ aliæ nec in textu codicis argentei, nec in mediolanis manuscriptis appareant, eo meliori jure $\overline{\text{PIINS}}$ pro *paitrus* Joan. xviii, 15 et $\overline{\text{AIIANSAIM}}$ pro *apaustaulum* Cor. II, ii, 5 librarii menda esse videntur, quod nullo compendii signo superscripta sint.

« d) Compendii signa etiam monogrammatibus superducuntur :

$\overline{\text{MI}}$ pro *matþaius*

$\overline{\text{MK}}$ pro *markus*

} in porticis textui codicis argentei suppositis (V. tab. I^{am}).

« A figura respondente — codicis ambrosiani, deest compendii signum; deest etiam ab *epitomatis scripturis*, in quibus hasta unica pro duabus litteris inservit (— vid. tab. II^{am}, ii) quæque præsertim in Skeireins sæpius occurrunt. Quæ inter alias conspicuæ sunt, scilicet :

$\overline{\text{H}}$ pro *ht* Ihre p. 192, Col. iv, 4 et, uti ad hunc locum coniecit Castillionæus, etiam Cor. II, ii, 4 ubi *gabairhjan* et Tit. i, 3 ubi *atbairhida* cum *t* et *h* connexis, licet prius in manuscriptis evanuerit, scripta erant; pari jure etiam conjici potest *nahts* pro *nahs* Thess. I, v, 5 legendum.

$\overline{\text{N}}$ pro *NA* Skeir. II, a. VIII, a.

$\overline{\text{M}}$ pro *MI* Mc. 2, 11.

𐌹𐌶 pro 𐌺𐌹 Skeir. II, a; VI, b; Tab. II, u.

𐌺𐌺 pro 𐌺𐌺 Skeir. VI, c.

𐌺𐌳 pro 𐌺𐌳 Tim. II, u, 24; III, 1, 2.

𐌺𐌴 pro 𐌺𐌴 Skeir. VI, a; VII, b.

𐌺𐌵 pro 𐌺𐌵 Ihre, p. 192.

𐌺𐌶 pro 𐌺𐌶 Luc. III, 1.

Hæc abbreviatura adhibetur etiam in codice ambrosiano pro *hairh*, vid. tabul. Ham, u.

« Signo \neg vocabula in margine annotata vel illustrata, necnon et glossæ ipsæ et variantes indicantur, Ihre, p. 190. Allud signum, scilicet \neg , Cor. I, XIII, 5; xv, 35 vocabulo textus in margine glossato superponitur. Idem signum etiam Eph. I, 19 et II, 10 stare videtur. Denique crassius punctum in vocabulo textus figi potest, ut Gal. II, 3, 8; Tim. I, 1, 5.»

« § 18. Annotatio 8. — Scriptura litterali nondum adinventâ, Gothi runicam probabiliter usurpabant, qua et alii Germani utebantur. Hanc runicam verisimiliter vocaverunt a gothico *runos*, quod, licet in bibliorum versione nunc adhuc *μυστήριον* significet, etiam pro *βουλή* et *συμβούλιον* usurpatur (vid. gloss.): pariter anglosaxonicum *run* has omnes significatio-nes habet. Hastæ litterarum (elementa) gothice dicuntur *stabeis* (*στοιχεῖα*, coll. Gal. IV, 3, 9; Col. II, 20); variæ lineolæ, uncini, puncta, cornua, *vritos* (*κεραῖαι*, Luc. XVI, 17), *strikos* (*κεραῖαι*, Mth. V, 18), *stikos* (*στιγμαί*, coll. Luc. IV, 15). Scripturam nuncupabant *boka*, vel communius in plurali numero *bokos*; neque aliud nomen habent litteræ, charta testificatoria, in neapol. documento, quam *boka*, alias in plur. *bokos*, necnon et charta creditoria, sponsatoria (*γράμματα*, Luc. XVI, 6, 7); charta pignoratia (*χειρόγραφον*, Col. II, 14) est *vadjabokos*; libellus repudiî (*ἀποστάσιον*, Mc. XIX, 4; Mth. V, 31), *bokos afsateinai* vel *bokos afstassais*, denominatio etiam pro epistola (*ἐπιστολή*) usurpata, vid. glossar., h. v.; liber autem (*βιβλος*, *βιβλίον*) vid. ibid., in sensu christiano, id est, significans librum librorum, biblia (*γραφαί*) eodem vocabulo *boka*, *bokos* designatur. *Boka* tandem littera, græco *γράμμα* et *γράμματα*, necnon et latino *littera*, *litteræ*, respondet (Rom. VII, 6; Cor. II, III, 6; imprimis Gal. VI, 11), et *bokos* pro scientia, scripturarum cognitione

adhibetur (Joan. VII, 15). Consequenter scripturæ eruditi apud Judæos (*γραμματεῖς*) nomen *bokarjos* habent (vid. gloss. h. v.), quod proprie scribam significat, vid. docum. neapol. Pro epistola (*ἐπιστολή*) paulinarum epistolarum interpres græcum *aipistaule* (vid. gloss. h. v.) in sensu litterarum apostolicarum usurpavit. *Sigljo* sigillum (*σφραγίς*) et *sigljan*, *gasigljan* sigillare (*σφραγιζειν*) gothicæ linguæ proprium est (vid. gloss. hh. vv.). Præter *bokos* valens scriptum, scripturam, sacram præcipue, adest et *mela* (Mc. XII, 24; Luc. IV, 21; Joan. V, 47) et *gameleins* (Joan. VII, 38, 42; Cor. II, III, 7; Tim. I, V, 18), vel frequentius *þata gamelido* (vid. gloss. h. v.), participium præter. a *gameljan*, quod simul atque simplex *meljan* scribere (*γράφειν*) significat; unde *ufmeljan* subscribere, *ufarmeljan* inscribere (*ἐπιγράφειν*, vid. ibid.) cum *ufarmeli* vel *ufarmeleins* inscriptio (*ἐπιγραφή*, vid. ibid.).

« De materia autem in qua scripserunt primo Gothi, nihil certi novimus; quod enim arborum corticem in hunc usum converterint nomenque *boka* ab arboris nomine, quemadmodum *liber* mutuati fuerint, e mera conjectura constat. Postea vero societate cum Græcis inita, pergamenum adhibuerunt, vel saltem pro eo nomen *maimbrana* (Tim. II, IV, 13) acceperunt, e græco *μειμβράνα* exscriptum. Jam vero omnes gothici manuscripti codices qui ad nos usque pervenerunt, in pergameno sunt conscripti; inter quos eminet codex argenteus in rubro pergameno, litterisque argenteis et aureis exaratus, vid. Prolegg. col 489 sq.; in papyro quidem conscribitur documentum neapolitanum, sed non ex integra gothicum est. Mature in librum folia coadunare debuerunt, cum jam in bibliorum versione voc. *spildos* (*πινακίδια*, *πλάκες*, Luc. I, 63; Cor. II, III, 3), occurrat.

« Quoad vero instrumentum quo in scribendo utebantur, penna erat nigra, *svartisl* vel *svartisla* (*μέλαν*, gloss. h. v.), verisimiliter calamus, *raus*, quemadmodum aliæ calamorum species (*κάλαμος*), vid. gloss. h. v., utrumque gothicæ linguæ vocabulum. Legere et recitare, *siggvan* et *ussiggvan*, idem est vocabulum, cantionem vel declamationem popularium cantilenarum significans; unde lectio (*ἀνάγνωσις* Tim. I, IV, 13) *saggs* exponitur.»

B.

DE PROLATIONE.

§ 19. Si quidem pene est impossibile plena securitate sermonis extincti prolationem definire, certa tamen remanent indicia, quibus pensatis, ad fugaces sonos scripturæ signis circumvestitos pervenire possumus. Jam vero quæ indicia gothicus sermo singulariter præ se fert, ad sequentia referuntur: 1) litterarum habitum, prout e lingua nobis non ignota ortum ducant; 2) scriptionem vocabulorum peregrinorum et nominum propriorum; 3) litteras inter se

commutatas, sive hoc fiat ex regula, sive ex librorum menda; denique 4) analogiam cognatorum sermonum.

Licet autem infra, auxiliantibus his indiciis, sonos gothicæ linguæ instaurare intendamus, animadvertere tamen abs re non est nos quarto indicio, cognatorum scilicet sermonum analogia, non nisi maxima cautione usos fore, et hoc ex multiplici ratione. Etenim gothica lingua, quasi ramus germanicæ stirpis emortuus, in cognatis linguis nulla sui parte jam super-

stitit, neque ulli ejusdem ætatis componi potest, cum Longobardorum, Vandalium, Burgundinorum et cæterorum linguæ similiter extinctæ sint. Vetus Germanorum superior sermo ipse, qui omnium ad gothicum proxime accedit, neque ab eo tam immediate oritur, ut ejus prognatio dici queat, neque ætate tam vicinus, ut ejus consocius nuncupari possit. Eo igitur in investigandis gothicæ linguæ sonis ex ana-

logia veteris germanicæ major cautela habenda est, quo proprium hujus systema confusius est et peritissimi viri nunc adhuc hodie incerti magis in contraria scinduntur. Abstractis etiam his ingratis circumstantiis, semper imprudenter agit, qui sonos linguæ collatis cognatæ sonis comparare velit, cum sermones etiam cognatissimi sæpius sonis plurimum discrepent.

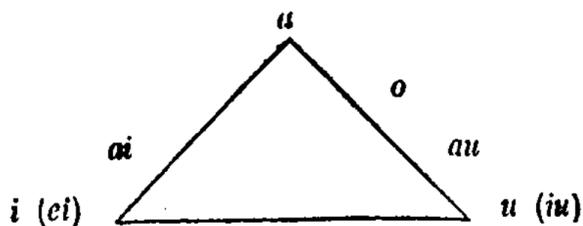
I. DE VOCALIBUS.

§ 20. Sunt gothicæ linguæ quinque simplices vocales: *a, e, i, u, o*, et quatuor diphthongi: *ai, au, ei, iu*.

« Annotatio. — Sexta vocalis, *y*, in solis vocabulis peregrinis occurrit nec ad gothicam linguam proprie pertinet, vid. § 27. »

§ 21. Vocales sunt vel breves vel longæ; longæ vocales duobus brevibus æquivalent et ordinario sunt breves sive productæ, sive geminatæ; unde vocales breves ut primitivæ spectandæ sunt.

Inter vocales simplices tres sunt breves *a, i, u*, quibus innititur vocalismus totus atque reliquæ vocales et diphthongi efformantur. Ex his tribus brevibus, *a* primitiva est vocalis, quæ per debilitationem hinc ad *u*, illinc ad *i* descendit; *e* et *o* sunt tantummodo longæ, et equidem longæ τὸν *a* considerandæ, quippe cum *e* ad *i*, *o* ad *u* propius accedat. τὼν *i* et *u* longæ sunt sive iterum *i* et *u*, sive diphthongi *ei* et *iu*, dum vocalis *a* cum *i* et *u* conjuncta diphthongos *ai* et *au* efformat. Quæ tamen diphthongi non ut duabus vocalibus compositæ spectentur; sunt enim potius vocales mediæ inter *a* et *i*, inter *a* et *o*, et consequenter non habentes quo necessario fiant longæ, sæpius reipsa breves sunt; *ei* vero et *iu* veræ sunt diphthongi, hoc est, duabus primitive brevibus efformatæ, et propterea tantum longæ. Quibus positis, totum gothicæ linguæ systema vocalium eo modo evoluitur

unde ipsius simplicitas et regularitas manifeste patent.

A

§ 22. 1) Vocale *a* in gothica lingua primitivam esse certum est, non solum ex eo quod in nexionibus sit dominans vocalis, quæ nonnisi certis legibus in *i* vel *u* debilitatur (§ 32, 4), sed etiam quod in exscriptione vocabulorum peregrinorum brevis generaliter occurrat, pro latino *æ* et græco *ε* imprimis usurpata, ex. gr. : *karkara* lat. *carcer*; *lukarn* at. *lucerna*, *kafarnaum* Καπερναούμ, *beþlahaim* Βηθλεέμ.

2) Nulla vocalis frequentioris est usus quam *a*; itaque in vocabulis quancunque sedem occupare po-

test, ante vel post quamlibet consonantem stare non repugnans. Sic :

a) Initio : *aba, agis, adam, aqizi, azets, aha, aþþan, ak, alls, ammo, ana, ajukduþs, apaustaulus, ara, asans, atta, avo, af, axaja, awa, etc.*

b) Medio : *badi, blandan, brakja, gaggan, glaggv vuba, gras, dags, dragk, qaþ, grammifþa, zakkaius, haban, hlas, hramjan, þagkjan, þlahsjan, þragjan, þvahan, kalds, niuklahs, land, manna, namo, jah, papa, plats, praggan, rahnjan, sakan, tagl, valdan, fastan, was; graban, lagjan, vadi, þlaqus, razda, faheds, laþon, staks, malan, sama, funi, bajoþs, skapjan, þarba, vas, mats, skavjan, hafjan, zazxaius, saw, etc.;*

c) Fine : *giba, liga, bida, sigga, batiza, slaha, qiþa, leika, vaila, imma, ina, alja, vairpa, skura, lisa, maita, speiva, hlifa, pasxa, leiwa, etc.*

3) Sed nonnisi raro nostra vocalis, excepto compositionis casu, in gothicis vocabulis occurrit ante vel postposita vocalibus, quæ cum ea in diphthongum non contrahuntur; quod si forte accidit, tantum ante *u* (§ 29 annot. I) et post *i, ei, ai, au* : *fiþva, friþva*, quo in casu, inducto *j*, hiatus vitatur (vid. § 34, 4); *keian, feian; laian, saian, vaian; trauan, bauan.*

« Annotatio 1. — In peregrinis vocabulis alii quidem connexus fieri possunt, ut *baiþlaem* (quocum tamen etiam occurrit *beþlahaim*), *baiþsaïda, kaeinan, aid-dua*; *aa* autem gothus temperat sive *h* immittendo, ut in *aharon* Ἀαρών, *abraham* Ἀβραάμ, *nahasson* Ναασσών, *mahaþ* Μαάθ, sive unicum exscribendo, ut in *isak* Ἰσαάκ; *aa* tamen in fine reperitur : *gaba*, Esdr. II, 25, coll. *sainnaïns* a *sainnaa* II, 35. Præter hæc duo exempla apud Esdram occurrentia, quæ saltem ex græco justificantur, sunt et aliæ formæ etiam apud Esdram, sed mendose occurrentes : II, 11 *babaavis*; II, 21 *baaaiþlaem*; II, 25 *kareiaþiaareim*; *ai* II, 28, sin scriptoris menda, saltem *a-ai* legendum. »

4) Exceptis supra laudatis exemplis, gothicum *a* græco *α* constanter respondet, cujus prolationem consequenter habuisse debuit, ex. gr. : *abba* Ἀββᾶ, *abjaþar* Ἀβιάθαρ, *agar* Ἀγαρ, *adam* Ἀδάμ, *adauneiþam* Ἀδωνειþάμ, *addin* Ἀδδίν, *akaja* Ἀχαια, *alfaius* Ἀλφαῖος, *ameinadab* Ἀμεινοδάβ, *andraias* Ἀνδρέας, *annas* Ἄννας, *arkippus* Ἀρχιππος, *asgad* Ἀσγάδ, *assaum* Ἀσούμ, *ater* Ἀτήρ, *gaulgauþa* Γολγοθα, *damasko* Δαμασκός, *kefas* Κηφᾶς, *seina* Σινᾶ.

5) Quamvis *a* pro græco α tam longo quam brevi usurpetur, in gothica tamen lingua non nisi breve est, sive radicali, sive formativæ syllabæ pertineat. Quod innotescit tum ex formatione secundæ conjugationis, tum ex circumscriptione $\tau\omega\bar{a}$ in *o* (quæ circumscriptio a populo facta non ab interprete) in *rumoneis* pro Romani vid. infra 7).

6) Salva brevitate, *a* etiam acutum fieri potest, quod ante liquidas *s*, *z* et *h* præcipue accidit. Ratio est, quia liquidæ *s* et *z* sunt sive redundanter geminatæ, ut in *nasseinai*s Thess. I, v, 8, *ïasson* (Ἰάσων) Rom. xvi, 21, *lazzarus* (Λάζαρος) Luc. xvi, 23, *kannt* Cor. I, vii, 16; sive vice versa *simplificatæ*, ita ut liquida simplex adhibeatur, ubi etymologice duplex spectaretur, ut in *branjan* Joan. xv, 6 (*a brinnan*), coll. § 55, annot. 1, 2, quod sit præcipue, quando per compositionem tonus a syllaba de qua agitur excedit, ex. gr. : *alaþárba* (ab *alls*) *manamaúrþrja* (*a manna*). A ante *h* sit acutum præsertim in vocabulo *jah*, cum *h* sequenti consonanti assimiletur (§ 56).

« Annotatio 2. — E simili principio oriri potuit geminatio $\tau\omega\bar{d}$ in *gaddarenius* pro Γαδαρηνός, vid. gloss. h. v.

« Annotatio 3. — De *a* debilitato vid. § 32, 4. »

7) Vocalis *longa* $\tau\omega\bar{a}$ est *o*; *a* igitur non solum α pius evadit, sed *o* generaliter usurpatur, ubi *a* longum spectaretur. Formam *rumoneis* pro Romani jam supra 5) commemoravimus. Alia vero exempla, in quibus *a* in *o* transit nec ad propriam absonantiam (§ 32, 2) cogitari potest, hæc sunt; *gahobains* a *haban*, *ganohs* a *nahan*, *abtaudogs*, *fidurdogs* a *dugs*. In aliis autem casibus, ut in *soþ* a *saþs*, *bota* a *bats*, verbum forte quod exsoleverit (*saþan*, *soþ*; *hatan*, *bot*), absonantiam explicare potest. Quod etiam in flexione *o* longæ vocali $\tau\omega\bar{a}$ respondeat, patet ex forma *gibos* a *giba*, *vigos* a *vigs* (thematis *VIGA*), cum *gasteis* a *gasts* (thematis *GASTI*), et vice versa *hairtane* gen. a *hairtona*, in quo *o* propter *e* longum sequens in suam brevem *a* respondentem iterum incidit. *Warjanoh*, *warjatoh*, *warjoh*, quæ loco *warjana-uh*, etc., occurrunt, non ex contracto *a-u* in *o* illustranda sunt, cum alias *a* ante *uh* elidatur; sed hoc conjici potest, quod in principio vocalis primitive longa terminationis ante particulam encliticam servari potuerit, ut in *ainohun* ab *aina* et *hun*, *ainnohun* ab *ainana* (syncopato *ainna*) et *hun* (et fortasse etiam *weilohun* a *weila* et *hun*), vel quod enclitica, quæ his vocabulis mature et regulariter postmissa est, in vocalem terminationis, tono attracto, influxerit, dum in recentiori tempore, cessante influxu, brevis terminationis vocalis elisa finem habuerit.

« Annotatio 4. — De *e* ut altera vocalis longa $\tau\omega\bar{e}$ *a* considerata, vid. § 25, 4.

I

§ 23. 1) Ab *a* *i* vocalis est frequentissime occurrens, licet sæpius medio, quam initio vel fine vocabuli inveniatur:

a) Initio : *iakob*, *ibai*, *iggqis*, *idveit*, *iesus*, *izei*, *iþ*, *ik*, *im*, *in*, *ija*, *is*, *ilan*, *iftuma*, *iohannes*;

b) Medio : *bida*, *blinds*, *brinno*, *giba*, *glitmunjan*, *grids*, *digrei*, *drigkan*, *qiþan*, *hilpan*, *hlifan*, *hnivans*, *hrisjan*, *þivi*, *þriskan*, *kilþei*, *klismo*, *kniva*, *krispus*, *ligan*, *miþ*, *niman*, *saijiþ*, *pistikeins*, *plinsjan*, *priska*, *rimis*, *sijis*, *skildus*, *skritnan*, *slindan*, *sniþa*, *snivan*, *spillon*, *stiks*, *striks*, *svibls*, *timrja*, *triva*, *tvis*...., *vinds*, *vliits*, *vrikan*, *finþan*, *frijei*, *wileiks*; *siai*, *siau*, *libains*, *gibla*, *stibna*, *trigo*, *ligrs*, *svignjan*, *siggvan*, *siggan*, *sibus*, *bidjan*, *fidvor*, *riqis*, *þize*, *mizdo*, *andavizn*, *vlizjan*, *nih*, *aggviþa*, *niþjis*, *viþra*, *mikils*, *stikls*, *svikns*, *andtilon*, *silba*, *milds*, *filhan*, *vilþeis*, *filleins*, *usfilma*, *vilja*, *hilpan*, *sviltan*, *gilstr*, *qiman*, *himma*, *simle*, *mimz*, *trimpan*, *fmsf*, *blinds*, *ninznan*, *gasinþa*, *vinja*, *þinsan*, *kintus*, *frijon*, *skip*, *vipja*, *ganipnan*, *hiri*, *hirjiþ*, *vis*, *trisgan*, *vrisqan*, *fisks*, *klismjan*, *vissa*, *lists*, *hulistr*, *sitan*, *sitts*, *þivi*, *sifan*, *hlistus*, *lifnan*;

c) Fine : *arbi*, *aigi* Joan. vi, 40, *sauragaggi*, *vadi*, *bandi*, *aqizi*, *þvohi* Tim. I, v, 10, *aveþi*, *meki*, *aurali*, *nemi*, Mc. xii, 2, *fani*, *hropi*, *wilstri*, *usvissi*, *nati*, *hivi*, *sewi* Mc. viii, 23.

2) Vocalibus, quibuscum diphthongum non efformat, in simplicibus gothicæ linguæ vocabulis non nisi raro postponitur, et equidem tantummodo post *ai* et *au* : *saiþ* Cor. II, ix, 6, *tauþ*, *sauil*, *stauida*.

« Annotatio 1. — Duobus *i* concurrentibus, vel ambo in *ei* convertuntur, vel prius *j* evadit (§ 34, 3). »

3) In exscriptis peregrinis vocabulis *i* græco ι , sive accentum habenti, sive non, communiter respondet : *iairus* Ἰάειρος, *iairaimitias* Ἰεραμίτιας, *iairiko* Ἰερχώ, *aivxaristia* εὐχαριστία, *þymiama* θυμίαμα, *gabriel* Γαβριήλ, *diabulus* διάβολος, *didimus* Δίδυμος, *krispus* Κρίσπος, *lukius* Λούκιος, *makeibis* Μαγεβίς, *nikaudemus* Νικόδημος, *siloam* Σιλωάμ.

« Annotatio 2. — Quandoque *i* etiam usurpatur *a* pro græco η (coll. Castill. ad Cor. II, i, 16) : *aunisimus* Ὀνήσιμος, *baiþil* Βαιθήλ, *jannis* Ἰαννῆς, *abeileni* Ἀβελανή, *flþppisius* Φιλippήσιος, *biþania* Βηθανία; per exceptionem etiam b) pro græco υ : *didimus* Δίδυμος (in *akvila* pro Ἀκύλας forma latina typus fuisse potius videtur); c) pro græco ϵ : *andrias* Cal. goth., *zauraubabil* Ζοροβάβελ, *aggilus* ἄγγελος, *makidonja*, Μακεδονία; d) pro græco $\epsilon\iota$: *antiaukia* Ἀντιοχεια; e) pro græco χ : *iareim* Χαρίμ. »

4) *I*, quemadmodum *a* primitive breve est; cum autem in prolatione ad *ei* et *e* proxime accedat, horum quandoque ut longum personam gerit; ponitur ergo a) pro *ei* in : *digan* Rom. ix, 20, *usfarassiþ* Tim. I, i, 14, *þagkiþ* Gal. vi, 3, *visandin* (pro *visandein*) Tim. I, i, 4; Skeir. VII, 6, *laisaris* Luc. vi, 40, *silubrins* Mth. xxvii, 3, *gabigs* Mth. xxvii, 57 et sæp., coll. ad Gal. vi, 3; præsertim in nominibus propriis, ut *anaias* Neh. vii, 2, *iairiko* Mc. x, 46, *bainiamein* Phil. iii, 5 h. l., *israelites* Rom. ix, 4; b) pro *e* : *spidists* Tim. I, iv, 1, *azitizo* Mc. x, 25, *svigniþa* Luc. i, 44, *birusjos* II, 41, *snivun* Mc. vi, 53, *nimeina* Luc. vi, 34, *qimi* VII, 3, *qiþeina* VIII, 56; ix, 21, *qiþeiþ* xvii, 6, *usdribeina* ix, 40, *galagidideina* v, 18, *tavidideina* vi, 11,

ufkunþidun Neh. vi, 16, *fravaurhti* Rom. vii, 5, *spilli* Tit. i, 14, *herodis* Luc. ix, 7, *iohannis* Mc. vi, 14. In monetis gothicis *Reccaredus* et *Reccaridus* commutantur, vid. Aschbach. *Westg.* 358.

« Annotatio 3. — Eadem apud Latinos animadvertere est commutationem, et quemadmodum *e* ad pristinam et rusticam, *i* vero ad recentiore et urbanam eorum linguam pertinet (coll. Schneider. *Lat. Formenlehre*), ita et apud Gothos res eadem fuisse videtur.

« Annotatio 4. — Ubi autem *i* longum est, ruptio (§ 32, 5) quæ alias ante quasdam consonantes communiter adhibetur, nullam sedem habere potest; hinc *bi rusjos* (loco *berusjos*), *hiri* (ab *her*); *nih* ex *ni-uh* contractum est. »

5) *Ei* longum est τοῦ *i*, ut sive ex græcorum vocabulorum exscriptione (§ 30, 2 *b*), sive ex formarum doctrina (§ 64, 5; § 128) comprobatur. Sed propter affinitatem, sæpius *i* et *ei* promiscue usurpantur, quemadmodum supra 4) ostensum est fusiusque infra § 30, 3) ostendetur.

6) *I* transit *a*) per ruptionem in *ai* (§ 32, 5), *b*) ante vocalem in *j* (§ 34, 3).

U

§ 24. 1) *U*, tertia triadis gothicæ vocalium brevis, minus frequenter quam *i* et equidem pariter in omnibus consonantium connexibus occurrit. Initio vocabuli posita ad particulas et pronomina fere exclusive restringitur; sine vero præter nonnullas particulas et substantiva neutr. gen. in paucis tantum flexionibus usurpatur.

a) Initio: *ubizva*, *ubils*, *ugkis*, *uhteigs*, *ulbandus*, *und*, *undar*, *undaurns*, *uns*, *unte*, *us*, *ut*, *uf*, *ufar*, *ufjo*, *ufta*;

b) Medio: *bugjan*, *brusts*, *gulþ*, *usgrudja*, *dugan*, *drus*, *qums*, *hugjan*, *hlutrs*, *hnuto*, *hruk*, *þus*, *þrusts*, *fill*, *kukjan*, *knussjan*, *krusts*, *lustus*, *munan*, *nuta*, *jus*, *puggs*, *runs*, *sulja*, *skulan*, *snutrs*, *stobjus*, *svultavair þja*, *tulgus*, *intrusgjan*, *vulan*, *vruggo*, *suls*, *frums*, *fairwus*; *tubains*, *situbr*, *bugum*, *juggs*, *fugls*, *ludja*, *suqon*, *suqns*, *jukuzi*, *anabusns*, *huzd*, *huhrus*, *þuhtus*, *guþ*, *mukamodei*, *sula*, *þulls*, *hulþs*, *mulda*, *numans*, *andanumts*, *svumsl*, *runa*, *brunna*, *afgrundipþa*, *kunþi*, *brunjo*, *hups*, *skura*, *hus*, *andhruskan*, *barusnjan*, *kustus*, *luton*, *hufum*, *lustus*;

c) Fine: *du*, *þu*, *ju*, *nu*, *inu*, *faihu*, *gairu*, *handu*, *aggva*, *siju*.

2) In peregrinis vocabulis exscribendis *u* pro græco ου, et quandoque ο, præsertim in terminationibus, regulariter usurpatur. Sic igitur stat *a*) pro græco ου in: *sanuel* Φανουήλ, *iirusalem* Ἱερουσαλήμ, *iesus* Ἰησοῦς, *idumaia* Ἰδουμαία, *ituraiia* Ἰτουραία, *iudas* Ἰουδάς, *iudaia* Ἰουδαία, *kusa* Χουζᾶ, *lukus* Λουκᾶς, *marþusal* Μαθουσαλά, *naum* Νοούμ, *odueia* Ὀδουεία; *b*) pro græco ο in: *paintekestete* πεντηκοστή, *airi-tule* Neh. vi, 17, 19 *éπιστολή*, *puntius* Πόντιος, *iirusaulyma* Ἱεροσόλυμα, *laudeikaia* Λαοδικεία, *diakun* διάκονος, *diabulus* διάβολος, *apaustaulus* ἀπόστολος, *barþulomaius* Βαρθολομαίος, et in nominibus propr. in ος, ut: *paitrus* Πέ-

τρος, *paulus* Παῦλος, *filippus* Φίλιππος, *alaiksandrus* Ἀλέξανδρος, *akajus* Ἀχαιός; quæ terminatio adeo prævalet, ut etiam pro græco ης quandoque usurpetur, ut in *praufelus* προφήτης, *kreskus* Κορήσκης, *skyþus* Σκύθης.

« Annotatio 1. — *U* etiam pro *o* ponitur in latinis vocabulis: *pund* pondus, *kustanteinus* Constantinus, quemadmodum *u* nominum gothorum græco et latino *o* exscribitur.

« Annotatio 2. — Nonnisi per exceptionem adhibetur etiam pro græco ω et υ: *iuse* Ἰωσῆ, *spaikulatur* σπεκουλάτωρ, *rumoneis* Ῥωμαῖοι, *Rōmani*, *paurple* πορφύρα, *saur* Σύρος, *tukeikus* Τυχηικός; *iakubos* Luc. ix, 54 librarii menda est pro *iakobus*. »

3) *U* breve est et longum, et quidem longum primitive, non per accidens, quemadmodum *i* loco *ei* et *e* usurpatum. Jam vero *u* reipsa longum esse, ex sequentibus rationibus comprobatur:

a) Enimvero frequenter cum *o* commutatur, sive *u* pro *o* stet, ut in *krotuda* Luc. xx, 18, *supuda* Mc. ix, 50, *uhtedun* Mc. xi, 32 et in græcis vocabulis *iuse*, etc. (vid. annot. 2); sive *o* pro *u* ponatur, ut in *aljakons* Eph. ii, 19, *lauhmoni* Luc. xvii, 24; Thess. II, i, 8, *vidovo* Luc. vii, 12, *faiho* Mc. x, 23, *fraistobnjo* Luc. iv, 13, *ushofon* xvii, 13, *sunjos* Luc. xvi, 8, *vondon* Luc. xx, 12, *ohsteigo* Tim. II, iv, 2, *ainomehun* Luc. viii, 43 et in græcis vocabulis *iudas*, etc. (vid. ad § 26, 2, *c*). Eodem modo in monetis commutantur *Gundemar* et *Gondemar*, *Rodericus* et *Rudericus*, vid. Aschbach. *Westg.* p. 362.

b) Cum *u* breve ante *h* et *r* constanter rumpatur, in sequentibus ergo casibus ut longum habendum est: *juhiza*, *þuhta* et *huhrus* a *juggs*, *þugkjan* et *huggrjan* (in quibus præter positionem etiam etymologia *u* longum esse probatur), *bruhta* a *brūkjan* (cum *bauhta* a *būqjan*), *-uh*, *nuh*, *uhteigs*, *uhtvo*, *spaikulatūr* (pro græco ω), *skura*, *urreisan*, *urrinnan*, etc.

c) Longum *u* etiam requiritur in *hrukjan* propter 3^{am} pers. sing. præsent. indic. *hrukeiþ* Joan. xiii, 38 (§ 128) et in *lukan*, quia hic æquivalet *iu* indubie longo in *siukan*, *liusan*, *biudan* et aliis similibus.

« Annotatio 3. — In aliis quam supra datis casibus nonnisi difficile judicari potest utrum *u* longum habendum sit; tale est tamen probabiliter in *mul*, *suls*, *hus*, *rums*, *bruþs*, *dubo*, *stobjus*, *runa*, *þūsundi*, *dugan*, *vulan*. »

4) *U* rotatum u Germanorum assimilari potest, eo tamen discrimine, quod ad *o* magis accedere videatur; hinc saltem ratio patet, cur cum *o* (§ 26, 4) et *au* (§ 29, 3) tam frequenter commutetur.

5) *U* similibus subjacet commutationibus atque *i*; transit igitur *a*) ante *r* et *h* per ruptionem in *au* (§ 32, 5), *b*) ante vocalem in *v* (§ 35, 3).

E

§ 25. 1) *E* semper est longum; in vocabulis gothicis mediam tantum et extremam sedem occupat, in genere minus frequenter quam *i* et *u* occurrens:

a) Medio: *beran*, *blesan*, *gebun*, *gredus*, *qens*, *heþjo*,

hleþra, þevis, kelikn, letan, megs, nemun, jer, garedan, sels, skevjan, slepan, speds, svegnjan, teva, vesun, vrekei, fera, flekan, fret; vegs, unleds, gafehaba, gahrens, neþla, meki, mel, qemun, mena, vepna, serja, mes, andasets, lev, newa,

b) Fine : *ne, þe, we, sve, simle, svare, unte, þande, hidre, jaindre, wadre, bisunjane, et in genit. plur. fiske, vaurde, etc.*

c) Aliis autem vocalibus *e* nunquam præponitur, excepto tamen *i* quocum in diphthongum (*ei*) incidit.

2) In exscriptis vocabulis peregrinis, græco *α* regulariter respondet : *esav* Ἡσαῦ, *iesus* Ἰησοῦς, *iairusa-lem* Ἰερουσαλήμ, *israel* Ἰσραήλ, *kaidmeiel* Καιδμειήλ, *iosef* Ἰωσήφ, *ioses* Ἰωσή, *kefas* Κηφᾶς, *kreta* κρήτη, *nazorenus* Ναζωρηνός, *gaddarenus* Γαδαρηνός, *gainnesaraiþ* Γεννησαρέτ.

« Annotatio. — Per exceptionem vero stat a) pro *i* : *naen* Ναιν, *tykekus* Col. iv, 7 Τυχηκός; b) pro *e* : *iaered* Ἰαρέδ, tertius Τέρτιος, *baiþlaem* Βεθλαέμ; c) pro *ai* lat. *æ* : *kreks* Γραικός, Græcus. »

3) Jam supra fuit animadversum (§ 23 annot. 2), quod *e* cum *i* sæpe commutatur; præter exempla illuc allata, in quibus *i* pro *e* ponitur, dantur etiam non pauca, in quibus pariter *e* pro *i* vel *ei* stare videtur. a) Pro *i* : *svekunþ* Luc. viii, 17, *weliks* i, 29, *seneigs* Tim. i, v, 1, 2, *aggeljus* Rom. viii, 38, *ubels* Tim. ii, iii, 13; *flegri* Luc. xix, 46, *drebi* Mc. v, 10, *andbahtededun* Luc. viii, 17; b) pro *ei* : *vehs* Mc. viii, 26, 27, *lekeis* Mc. ii, 17 et sæp., *lekinon* Luc. x, 9, *hleþra* Joan. vii, 2, *skereins* Cor. i, xiv, 26, *spevan* Mc. vii, 33, *ne* Skeir. i, c, *frume* Cor. i subscript., *anavilje* Phil. iv, 5, *ake* Gal. ii, 14, *þe* Cor. i, xvi, 6, *þataine* Skeir. i, 6, *miþþane* Luc. ii, 43, *þane* x, 5, *þoze* xix, 37, *þize* Cor. i, viii, 11; ii, xii, 13, *ize* Mth. v, 32 et sæp., *blotande* Luc. ii, 37, *qenes* Eph. v, 22, 24, *kretes* Tit. i, 12, *visses* Luc. xix, 22, *aipistaulem* Thess. ii, ii, 17; c) pro *ai* vid. § 28, 3.

4) In plurimis casibus *e* longum τοῦ *a* esse videtur, quemadmodum apud Græcos *η* longum est τοῦ *a*. Sic ponitur *wammeh, warjammeh, ainummehun* loco *wamma-uh, warjamma-uh, ainamma-hun*, quæ exempla ex eo tantum illustrantur, quod longior forma cum *e* primitiva, ante particulam encliticam servata sit, dum alias in *a* correpta est, vel quod hic etiam, quemadmodum supra (§ 22, 7) coniecimus, primitiva enclitica in vocalem terminationis producendo influxerit. Eodem modo pluralia *gebun, nemun*, producto *a*, ex singularibus *gaf, nam*, sunt deducenda. Necnon et terminatio 2 pers. sing. præter. secundæ conjugationis, *des*, simili ratione explicanda est, modo semel admittatur in hac terminatione præteritum forte cum vocabuli stirpe confusum esse, nempe *dad, dast, dad, dedum, deduþ, dedun*, quod in singulari numero suum *d* (*t*) rejecisset et in sola 2 persona suam vocalem positione longam, *a* et *e* commutatis, iterum assumpsisset (*dast, das, des*), vid. § 127. Equidem suspicandum est *fret* apud Luc. xv, 30 ex *fra-at* exortum esse; sed tutius esset coniecere hoc non pro *fraet* (quidnam enim gothicorum verborum

in sing. præter. ind. in *e* desinat?), sed mendum esse librarii pro *frat*.

5) *E* proferri potuit ut *e* Latinorum, vel *e* Germanorum in vocabulis *See, Meer* (gall. *e fermé et allongé. Interp.*); sed serius ad *i* propius accedens, suggessit quo ipsius frequens commutatio cum *i* et ei explicaretur.

O

§ 26. 1) *O* sæpius occurrit quam *e*; sed nonnisi rarissime vocabulorum a fronte positum, frequentissime in medio et in fine invenitur.

a) Initio : solummodo *ogan, ogjan* (*o*);

b) Medio : *boka, bloþ, broþar, gods, doms, hoha, ufhlöhjan, hrot, þroþjan, þvoh, knoda, krotan, losa, mota, nota, rodjan, sokjan, skohs, sloh, snorjo, stoma, svogatjan, ubiltojis, tvos, vopjan, vrohjan, fotus, flodus, froþs, wota; gahobains, fidurdogs, mods, fodjan, fodr, ganohjan, skohsl, rohsns, hroþeigs, vokains, vokrs, holon, stols, goljan, bloma, son, stojan, wopan, hropjan, hors, los, blostreis, botan, gadof, wostuli;*

c) Fine : *o, þo, so, wo, tailo, saiso, vaivo, spillo, holo, airino, luto, aglo, sunno, brunjo, augo, auso, hairto, vato, etc.*, et genitivi plur. *gibo, tuggono, manageino, etc.*

2) Communiter usurpatur pro græco *ω*, rarius pro *ο* et *ου*. a) Pro *ω* adhibetur in : *ainok* Ἐνώχ, *ainos* Ἐνώς, *ammo* Ἀμώς, *anaþoþ* Ἀναθώθ, *apaullo* Ἀπολλώς, *asmoþ* Ἀζμώθ, *beroþ* Βηρώθ, *zelotes* ζηλωτής, *lod* Λώτ, *mammiona* μαμμωνᾶς, *nahasson* Ναασσών, *nakor* Ναχώρ, *iasson* Ἰάσων, *sabaoþ* Σαβαώθ, *seimon* Σίμων; b) pro *ο* in : *makidonja* Μακεδονία, *antiokja* Gal. ii, 11 Ἀντιοχεια, *aiodia* εὐδοία, *airmoguineis* Ἐρμυγένης, *barþulomaius* Luc. vi, 14 Βαρθολομαῖος, *diakon* διάκονος, *daimonareis* δαιμονιζόμενος; c) pro *ου* in : *iogas* Luc. iii, 26 Ἰούδας, *lokas* Λουκάς, *sairok* Σερούχ.

3) *O* nullum *i*, et in genere nullam post se vocalem permittere videtur; sed, casu hoc superveniente, in *au* potius transit, vel, ubi vocabula sunt peregrina, *h* induci jubet; sic *stauida, staua* a *stojan, tauï*, genit. *tojis, lauidja* Λωίς, *nauel* Νῶε, *trauada* Τρωάς, *iohannes* Ἰωάννης, *iohanna* Ἰωάννα. Hoc principio vocabulum *alþjanoïne* in goth. Calend. occurrens merito spurium coniecitur.

« Annotatio 1. — In : *ioanan* Neh. vi, 18 pro Ἰωάνν prius *a* certo mendum est librarii; in *siloam* vero Joan. ix, 7 pro Σιλωάμ *ao* diphthongus est more græco proferenda; in *ailoe* tandem Mc. xv, 34 pro ἐλωί *oe* in locum *oi* inusitati inductum est. *Oi* vitandi causa ponitur etiam Tim. ii, iii, 11 *lystros* pro græco Λύστροις (coll. tamen § 96). »

4) Jam supra diximus (§ 24, 5) hanc nostram vocalem frequenter cum *u* commutari. Quandoque etiam incidit in *au*, sed ratione minus apparenti. Hoc scilicet locum habet, quando, ut supra commemoravimus, sequitur altera vocalis, vel duo consonantes, id est, *ht*, unde, invita natura sua, acutum evaderet. Sic a *slahan, sloh*, verbale *slauhts*, a *NAHAN, NOH*, anomalum *nah, nauhta*, unde iterum *ganauha* et, specie regularius, *ganohs*.

« Annotatio 2. — Vice versa *tojis* cum *taujan* absque necessitate usurpari videtur, nisi collatis *stojan*, *stauīda* explices. Sed ratio non patet, cur *dauhnan* in *dobnan* transierit. Quæ forsitan, invita vicina significatione, etymologice sunt separanda et *dobnam* prius ad *dumbnan* (fortasse pro *dubnan*?) referendum (§ 38, 3). »

5) De *o* ut longo τοῦ *a* considerando, vid. quæ supra diximus (§ 22, 7).

Y

27. Y, ut vocalis, in solis græcis vocabulis occurrit, in quibus τοῦ *υ* vicem regulariter gerit, ex. gr. : *ymainaius*, *hymainaius* Ἵμῆναιος, *skyþus* Σκυθήης, *tykeikus* Τυχηικός, *tyra* Τύρος, *syria* Συρία, *nymfa* Νυμφᾶ, *fygailus* Φύγελλος, *symaion* Συμεών, *synagoge* Συναγωγή, *syntyke* Συντύχη, *kyreinaius* Κυρηναῖος, *īirusaulyma* Ἱεροσόλυμα, *þymiamia* θυμίαμα, *praizbylaires* πρεσβύτερος, *spyreida* σπυρίς, *byssus* βυσσός, *smyrn* σμύρνον, *hyssopo* ὕσσωπος, *martyr* μάρτυρ, *lysanius* Λυσάνιος.

« Annotatio 1. — Pro græco *oi* ponitur in *saurausynikiska* (sic enim loco *saurinifsynikiska* legendum) *συροφοίνισσα*.

« Annotatio 2. — Quandoque etiam in ejus sedem inducuntur *u* et *uu*; sic *tukeikus* Eph. vi, 21 cum *tykeikus*, *saura* Gal. i, 21 et *saurausynikiska* in annotatione 1^a commemoratum, cum *syria*. »

AI

§ 28. 1) Conjunctis litteris *a* et *i* evadit in gothica lingua sonus simplex, qui initio, medio necnon et fine vocabulorum frequenter occurrit :

a) Initio : *aiaik*, *aiauk*, *aibr*, *aigan*, *aiz*, *aihts*, *aiþei*, *aikan*, *ains*, *airþa*, *aistan*, *aivs*, *aiwatundi* ;

b) Medio : *bairan*, *braids*, *gairnei*, *dails*, *draibjan*, *qainon*, *haitan*, *hlaiu*, *hnaiujan*, *hrains*, *þaih*, *þlaihan*, *faihuþraihns*, *þvairhs*, *laisjan*, *gamains*, *naitoins*, *jains*, *paida*, *raidjan*, *saivala*, *skaidan*, *slaihts*, *smairþr*, *snaius*, *spaiskuldrs*, *stains*, *svairban*, *tains*, *vaihts*, *vlaiton*, *vraiqs*, *fairguni*, *fraiv*, *wairnei* ; *vaian*, *armaio*, *gahlaiba*, *bilaijon*, *qaraihs*, *haiza*, *haihs*, *fraihnan*, *vaihsta*, *garaihts*, *svaihra*, *haiþi*, *maiþms*, *laikon*, *hails*, *haims*, *vainei*, *saijiþ*, *vaiþs*, *tairan*, *wairban*, *bairgahei*, *vairdus*, *fairzna*, *þairh*, *vairþan*, *þairko*, *stairno*, *vairpan*, *fairra*, *vairsiza*, *hairto*, *fairwus*, *laisjan*, *maitan*, *baitrs*, *saius*, *haiþsts*, *saiwan* ;

c) Fine : *bai*, *þai*, *jai*, *jabai*, *ibai*, *nibai*, *sai*, *twai*, *vai*, *gibai*, *anstai*, *allat*, *qiþai*, etc.

2) In græcis vocabulis et nominibus propriis tam *ε* quam *αι* supplet. Ponitur igitur a) pro *ε* in : *aibair* Ἐβέρ, *aizaikieia* Ἐζεκια, *aizleim* Ἐσλί, *aikklesjo* ἐκκλησία, *aileiaizair* Ἐλιέζερ, *aileisabaiþ* Ἐλισάβετ, *aimþeira* Ἐμμήρ, *baiailzaibul* Βεελζεζούλ, *baineiamein* Βενιαμίν, *bauanairgais* βοανεργές, *sþaikulatur* σπεκουλάτωρ, *gairnesaraiþ* Γεννησαρέτ, *þaiiauseilus* Θεόφιλος, *īaireiko* Ἰεριχώ, *īairaimias* Ἰερεμίας, *kaidron* Κεδρών, *hairaisis* ἄρσεις; b) pro *αι* in : *zaibaidaius* Ζεβεδαῖος, *zakkaius* Ζακχαῖος, *kyreinaius* Κυρηναῖος, *iudaius* Ἰουδαῖος, *ymainaius* Ἵμῆναιος, *haileisaius* Ἐλισσαῖος, *haibrainus*

Ἐβραῖος, *þaddaius* Θαδδαῖος, *īdumaia* Ἰδουμαία, *īuraia* Ἰουραία, *kaisar* Καῖσαρ, *īaissais* Ἰεσσαί, *praitoriaun* πραιτώριον.

« Annotatio 1. — Etiam pro *αι* separato usurpatur in *iudaiuiskis* Ἰουδαϊκός, *akaihus* ἀχαικός, *gaius* Γάιος (vid. supra § 17, 1), non autem in *baiþsaīdan* Luc. x, 13 Βηθσαϊδά, *esaias* Mth. viii, 17 Ἡσαΐας, in quibus, ut formæ *beþsaeidan*, *esaeias* probant, *i* ut longum habendum est.

« Annotatio 2. — Pro *εε* simpliciter ponitur *ai* in *naiman* Νεεμάν, licet auris gothica geminato *ai* minime repugnet, cum *aiaik*, *gaiainna*, *baiailzaibul* alias occurrant.

« Annotatio 3. — Græcum *ευ* per *aiv* (ante vocalem etiam *aivv*) gothice exscribitur : *aivaggeljo* εὐαγγέλιον, *aivlaugia* εὐλογία, *aivxaristia* εὐχαριστία, *aivva* εὐα, *laiuveis* Λεῦς.

« Annotatio 4. — Per exceptionem *ai* adhibetur a) pro græco *η* in *gairgaisainus* Γεργεσηνός, *aillam* Ἠλάμ, *baiþsaīdan* Βηθσαϊδά, *hailias* Luc. i, 17 Ἠλίās, *hairodias* Mc. vi, 17 Ἡρωδίας, *neikaudaimus* Skeir. viii, c Νικόδημος, *klaimaintus* Phil. iv, 3 Κλημης; b) pro græco *ι* in *kaurainþaius* Κορίνθιος, et fortasse *aai* Ἀί; c) pro græco *ει* *laudeikaia* Λαοδικεῖα; d) pro græco *εὐ* in *aiodia* εὐοδία; e) pro græco *α* in *kaidmeiel* Καδμειή, *baiþsaīdan* Luc. ix, 10 Βηθσαϊδά, *akaijus* Cor. i, xvi, 15 Ἀχαιός, *akaija* Cor. ii, i, 1 Ἀχαια, ubi formæ æque usitatæ *akajus*, *akaja ai* separatim esse probant. »

3) *Ai* in *e* transiisse videtur in *tehund* a *taihun*, etiam *taihund* Luc. xvi, 6, 7 consequenter scripto. Hic enim adest idem respectus, quo *ai* pro græco *η* scribitur; et cæterum hæc commutatio ex similitudine soni explicari potest. Eadem similitudo rationem præbet, cur librarius *þizai* Cor. ii, viii, 18 cod. A pro *þizeī* mendose scripserit, quod eo facilius admittetur, quo major est affinitas *ai* inter et *e*, et reipsa sæpius *þizeī* et *þize* inter se commutantur.

4) *Ai* longum esse et breve jam concludi potuit ex eo, quod ad græcum *ε* simul et longum *αι* exscribenda inserviat. Sed in gothicis vocabulis ubinam longum sit, ubinam breve, eo difficilius definiri potest, quod etiam in terminationibus *ai* tum brevi, tum longæ vocali respondeat : sic dativus sing. fem. *gibai*, *anstai* ex una parte plurali *gibōm*, *anstīm*, ex altera vero masculino *fiskā*, *balgā* respondet, vel præteritum *habaida* ex una parte cum *sokida*, ex altera cum *spillōda* parallelum incedit. Pariter licet in absonantia *steigan*, *staiḡ τῶ driusan*, *draus* respondeat, in dubio tamen remanet, utrum *ai* et *au* ad normam præsentis longa, vel ad normam pluralis *stigum*, *drusum* brevia esse debeant. Magis adhuc arduum est determinare hujus diphthongi quantitatem in syllaba radicali, cum affinium linguarum collatio eo minus inserviat, quod ex plurimis tantum similibus casibus lex certa ferri queat, et ubi de uno suspicatur, de omnibus suspicari possit. Hoc autem certum est, quod *ai* breve sit, ubi per rptionem ex *i* deducitur (§ 32, 5).

5) Ut ut est *ai* idem sonat atque *ä* Germanorum vel *e* apertum in vocabulis *Berg*, *Feld*, *Recht* 'gall.

e ouvert in excès, procès). Quod ea sit hæc prolatio τῶ *ai* in quibusdam saltem casibus, jam a veteribus grammaticis in cod. vindobon. (vid. *Wien. Jahrb.* XLIII, 11) fuit assertum, et in genere semper animadversum; quoniam enim alio modo sonus græci ε significari potuisset? Sed quæritur insuper, utrum præter hanc prolationem non detur et altera, germanicæ proxima, ita ut, ad discriminandas has duas prolationes, aliam per *ai*, alteram vero per *ái* designaverint. Quam discrepantiam ut admittamus, sequentium rationum nos commovet auctoritas:

a) *Ai* ex *i* per ruptionem nascitur et est breve, *ái* vero diphthongus est et longum;

b) *Ai* et *ái* diversis vocalibus respondent in exscriptione vocabulorum peregrinorum, igitur ipsa inter se discrepare debent;

c) *Ai* adhibetur tam pro græco ε quam pro αι, profertur ergo in priori casu *ai*, in posteriori *ái*;

d) In comparativo *maiza* (ex *mah* et *iza*) adhuc perspicuum est, quomodo *ai* ex *a* et *i* ortum duxerit;

e) *Ai* quandoque in *aj* incidit, ergo utraque vocalis in proferendo audiri debuit.

Sed, vere ut dicamus, nec impugnabiles istæ sunt rationes, nec ex monumentis gothicæ linguæ ullo modo comprobatur illa distinctio, ad perturbandam gothicorum sonorum doctrinam, in se simplicem et regularem, magis, quam ad illustrandam inserviens. Primum igitur ad ullam compositionem vel conjunctionem recurrere necessum est, ut varia prolatio τῶ *ai* explicetur, cum pari jure proferri potuerit *ǣ*, *ē* et *āi*, *āi*. Cæterum eo modo in viennensi codice (vid. *Wien. Jahrb.* XLIII, 11) prolatio vocabuli *libaida*, allato *libeda*, statuitur, hoc expresse addito: «*diphthongon ai pro e longa.*» Quoad vicinarum linguarum analogiam, huc afferri nequit, quippe cum gothica omnium germanicæ stirpis nobis sit antiquissima, et illegitima proinde omnis conjectura ex recentiori, scilicet, veteri germanica, quæ multimodis corrupta, necnon sonorum systemate neque constans, neque determinata, mediocriter tantum causæ profuisset. Nunc vero si *ai* græco ε et αι vicissim respondet, non inde concludas gothicam diphthongum duplicem habuisse sonum, sed legitime tantum asseras veteres Græcos, illi saltem qui Ulfilæ cœvi erant, αι, quemadmodum recentiores Græci, ut ε protulisse, quod factum, ab omnibus fere hodiernis philologis generaliter admissum, ab eo insuper vim obtinet, quod voc. Γραικός, Græcus, gothice *kreks* exscriptum sit. Nec minus equidem certum est voc. *maiza* a radice *MAI* et terminatione comparativa *iza* ortum ducere, quam *ai* in nonnullis paucis casibus in *aj* incidere; sed ex hac circumstantia valor quidem etymologicus, non autem phonicus exurgit. Enimvero, ut rem nostram exemplo congenere illustremus, quemadmodum ex eo quod *tauī*, invito præterito *tavida*, genitivum *tojis* efformet, etymon quidem *TIVAN*, *TAU* (rad. *TAV*) innotescit, non autem sonus, nisi quod *au* τῶ ὀ affinis est, ita *maiza* ex *ma* - *iza* componi potuit, quin duo elementa in prolatione necessario separari

debeant. Res eadem se habet in sanskrita lingua, in qua *a* et *i* ex regula constanti in *e* confunduntur. Quoad vero *ai* in *aj* transiens, hoc etiam animadvertendum est, quod in solis *aiv*, *ajukduþ*, *vai*, *vaja* (non autem in *bai*, *bajoþs* a *BA*) locum habeat; quas formationes lingua gothica, qualis nobis tradita fuit, nullo fere modo explicare potest, quæque, sicut *maiza*, sine dubio ad ea pristina sermonis tempora adscribenda sunt, quibus sensus etymologicus nondum erat hebetatus. Si ergo nullis argumentis *ai* in duplicem diversum sonum dividendum esse statuitur, jam quæritur quomodo Gothus, cujus lingua sonorum systema tam regulare et simplex exhibet, sonos ipsos, quales *i*, *ei*, *e*, qui mirifice alii in aliis incedunt, adeo secure et præcise discreverit, ut in omnibus fere casibus et invita scriptio fluctuatione in nonnullis codicibus, facile sit recte et indubitanter conijcere? Quomodo Gothus sonos tantam diversitatem præ se ferentes, quantam *e* et *ai*, *o* et *au* eodem et unico signo significare potuerit? Nunc vero si *ai* et *ái* nullo discrimine habuit, si cuivis accentuationi prorsus alienus fuit, si aliunde nulla necessitate talis discrepantia desideratur, sermonem gothicum sane torqueret, qui hanc discrepantiam introducere tentaret. Cæterum *ai* et *au* ejusdem sunt conditionis: cum ergo confidentius adhuc probaverimus, *au* semper sicut *o* apertum proferri et quamlibet differentiam *ai* inter et *áu* rejiciendam, novum erit argumentum, quo distinctio illorum *ai* et *ái* iterum impugnabitur. Ex consecrariis falsis idem insuper statuitur: *ai* (*ai*) enim regulariter ante *r* et *h* (et *w*) adhiberi debet, et tamen plurima vocabula his consonantibus *ái* (*áu*) præpositum præbent et alia diverse diversum accentum usurpant; quæ fluctuatio præcipue patet in casibus, ut *gatáih* et *gataíhum*, *áihta* et *aihtron*, *sái* et *saiwan*, *dráusna* et *drauíhsna*.

AU

§ 29. 1) *Au* ut sonus simplex tam frequenter occurrens quam *ai*, quamlibet vocabuli sedem occupare potest et quibusvis consonantibus conjungi:

a) Initio: *audags*, *augo*, *auhuma*, *auhsa*, *auþs*, *aukan*, *aurali*, *aurtja*, *auso*, *austo*;

b) Medio: *bauan*, *blauþjan*, *bnauan*, *gaunon*, *dauþus*, *drausjan*, *haubiþ*, *hlauts*, *dishnaupnan*, *þaurnus*, *þlauhs*, *þraut*, *kaur*, *kraust*, *laun*, *maurgins*, *nauþs*, *rauds*, *sauhts*, *skaudaraip*, *afslauþjan*, *spaurds*, *staua*, *gataura*, *trausti*, *vaurd*, *gaufours*, *flautan*, *frauja*, *waurbun*; *trauan*, *trauida*, *sauil*, *galaubeins*, *usbaugjan*, *sau*, *nauh*, *dauhts*, *bauþs*, *galauk*, *sauls*, *gaumjan*, *dauns*, *taujan*, *raupjan*, *faura*, *þaurbun*, *saurga*, *baurd*, *vaurhta*, *faurhts*, *vaurþum*, *maurþr*, *staurknan*, *vaurms*, *haur*, *gabaurjoþus*, *þaurp*, *staurran*; *þaursus*, *raurstv*, *vaurts*, *þaursta*, *raus*, *lausjan*;

c) Fine: *dau*, *þau*, *jau*, *snau*, *ahtau*, *sunau*, etc.

«Annotatio 1. — Huc non referendi sunt casus in quibus *a* et *u* ad diversas syllabas pertinent, ut in *gau* Mth. ix, 28; Mc. viii, 22, *sau* Joan. ix, 2, 19, *svau* 18, 22, *wauh* Cor. I, iv, 7, *gaunledjan*.

2) In exscriptis vocabulis græcis pro *o* regulariter ponitur, ex. gr. : *bauaus* Βαυός, *barþaulaumi* Βαρθολομαῖος, *diakaunus* διάκονος, *eikaunio* ἰκόνιον, *zauraubabil* Ζαυραβιάβελ, *iuurdanus* ἰούρδανος, *Kaurazein* Χοραζίν, *nicaudemus* Νικαόδημος, *rauntius* Ρόντιος, *praufetus* προφήτης, *saudauma* Σόδομα, *saulaumon* Σολομῶν, *aunisimus* Ὀνήσιμος, *apauistaulus* ἀπόστολος, *bairauja* Βέρσια.

« Annotatio 2. — Per exceptionem ponitur *a*) pro græco *ou* : *saillaum* Σελλούμ, *maisullam* Μεσουλλάμ, *rabbaunei* ραββουνί, *banauī* Βανουί, *nabau* (? gen. *nabavis*) Ναβού, *assaum* Ἀτούμ; *b*) pro græco *ω* : *praitauria* Joan. xviii, 55; xix, 9 πραιτώριον, *daurifaius* Δωρόθεος, *trakauneitidus* Τραχωνίτις, *adauneikam* Ἀδωνικάμ, coll. § 26, 2, b; *c*) pro græco *υ* : *saur* Σύρος, *paupaura* Luc. xvi, 19 πορφύρα; *d*) pro græco *α* : *kaurbanaun* κορβανῶν. »

3) *Au* frequenter commutatur cum *u*, non solum in nominibus propriis, sed etiam præcipue in terminationibus substantivorum in *us*, ex. gr. : *fairwaus* Gal. vi, 14 pro *fairwus*, *sunaus* Luc. iv, 3 pro *sunus*, *barteimaius* Mc. x, 46 pro *barteimaius*, *dauþau* Joan. viii, 52; Cor. i, xi, 26; Tim. ii, i, 10 pro *dauþu*, coll. ad Mc. vii, 32; Tim. i, i, 16. Vice versa occurrit *sunus* Eph. iv, 13; Gal. ii, 20 pro *sunaus*, *apauistaulus* Cor. ii, xii, 12 h. l. pro *apauistaulus*, *xristu* Gal. v, 6; Eph. v, 24 pro *xristau*, *teimauþaiu* Thess. i, iii, 6 pro *teimauþaiu*, coll. ad Luc. i, 54. In vocativo casu uniuscujusque declinationis *u* et *au* adeo promiscue usurpantur, ut difficile definiri possit, quænam vocalis sit regularis, coll. ad Luc. xviii, 38. Qua commutatione τῶν *au* et *u* non agnita, Castillionæus hic totidem librarii menda commentatus est (ex. gr. ad Phil. iii, 8, 19; coll. iii, 5; Thess. i, iii, 6; Tim. i, i, 16).

« Annotatio 3. — De *au* in *o* commutato vid. § 26, 4. »

4) In ordine ad quantitatem *au* maximam cum *ai* præ se fert analogiam; sic hujus ad instar breve est et longum, licet in nonnullis casibus hæc quantitas certo statui nequeat. Ubi vero ex *u* per ruptionem (§ 32, 5) exoritur, ut breve semper habendum est.

5) *Au* in omnibus casibus idem sonat atque *o* apertum in germanicis vocabulis *Korn*, *Holz*, *doch*.

Etiam pro *au* duplicem excogitaverunt prolotionem, quæ partim τῶ *o*, partim τῶ *au* responderet, duplicemque adhibentes notam, priori, *au*, posteriori *au* assignarunt, coll. *ai* et *ai* (§ 28, 5). Sed hanc consentientiam pugnat, quod ex diversa quantitate diversa prolatio concludi nequeat, neque ulla conjectura in gratiam gothicæ linguæ antiquissimæ nec non et purissimæ, ex dialectis longe posterioribus partimque jam extinctis ullo pacto duci possit. Et ex ipsa lingua gothica hæc distinctio τῶ *au* multo minus, quam distinctio τῶ *ai* adstrueretur; quippe cum hæc diphthongus in exscriptis vocabulis peregrinis tum græco *e* tum græco *ai* respondeat, illa autem pro græco *o* tantum regulariter usurpata, neque græco *av* neque latino *au* unquam congruat, his diphthongis per gothicum *av* semper transcriptis,

ex. gr. : *ragau* ῤαγαῦ, *esav* Ἔσαῦ, *pavlus* Παῦλος, *daveid* Δαυίδ, *kavtsjo* (non autem *kautsjo* Grimm. III, 559) cautio, sed loco *augustus* Αὔγουστος, in quo concursus τῶν *v* et *g* gothicam aurem offendere potuisset, usurpatur in Luc. ii, 1 non equidem *augustus*, sed *agustus*. Immo et in vocabulis gothicis *au* ex certis regulis cum *o* commutatur (§ 26, 4); quæ ultima vocalis, non autem *au*, frequentem etiam illustrare potest commutationem τῶ *au* cum *u*, ejus affinitatem phonicam cum *o* jam supra (§ 24, 4) inuimus. Sed objicitur *au* etiam in *av* incidere, ex. gr. : *taujan*, *tavida*, *MAUJA*, *mavi*, quam objectionem mere speciosam esse ex eo patet, quod huic *taujan* etiam *tojis*, et huic *tavida* etiam *tauī* respondeant, ita ut cogemur etymologiam et sonum hic etiam discernere, et in gothica lingua similem respectum agnoscere, quem in sanskrita, ubi pariter *a* et *u* confunduntur in *o*, quod iterum in *av* resolvitur.

EI

§ 30. 1) *Ei* ejusdem est comprehensionis atque *ai* et *au*, initio tamen non nisi rarissime occurrens;

a) Initio : tantummodo in *ei*, *eis*, *eisarn*;

b) Medio : *beidan*, *bleiþs*, *usgeisnan*, *greipan*, *deigan*, *dreiban*, *geins*, *heito*, *hleibjan*, *hveivan*, *þeiþan*, *þreihan*, *keinan*, *galeiþan*, *meina*, *neiþ*, *peikabagms*, *reiks*, *seiþu*, *skeinan*, *sleiþa*, *smeitan*, *sneiþan*, *speivan*, *steigun*, *svein*, *gateihan*, *tveihnai*, *veihts*, *andavleizns*, *infeinan*, *freidjan*, *weits*; *sveiban*, *gageigan*, *hleiduma*, *veihnan*, *þeihts*, *leihts*, *þreihsl*, *leiþus*, *hleiþra*, *leik*, *weila*, *skeima*, *lein*, *undarleija*, *veipan*, *reiran*, *skeirs*, *veis*, *leitils*, *fairveitt*, *heivafrauja*, *tveifts*, *leiwan*;

c) Fine : *nei*, *þei*, *sei*, *þatei*, *aiþei*, *gabei*, *managei*, etc., et imperativi *sokei*, *lagei*, etc.

2) Pro græcis *ei* et *i* indiscriminatim usurpatur, sit istud accentu notatum, necne, sit breve vel longum. *a*) Pro *ei* : *iaeiurus* ἰάειρος, *ioeim* ἰωρείμ, *aileia* *keim* Ἐλιακείμ, *Samareites* Σαμαρείτης, *helei* Ἠλεί; *b*) pro *i* accentu notato : *addein* Ἀδδί, *aizleim* Ἐσλί, *mailkein* Μελχί, *saimaiein* Σεμεί, *rabbei* ραββί, *kumei* κουμί, *helei* Ἠλί, *daveid* Δαυίδ, *baineiamein* Βενιαμίν, *aizaikeia* Ἐζεκία, *ananeias* Ἀνανίας, *barakeias* Βαραχίας, *heleias* Ἠλίας, *seimon* Σίμων, *aivneika* Εὐνίκη, *þaissalauneika* Θεσσαλονίκη, *teitus* Τίτος, *areistarkus* Ἀριστάρχος, *peilatus* Πίλατος; *c*) pro *i* nullo accentu notato : *aipafraudeitus* Ἐπαφρόδιτος, *eikaunio* ἰκόνιον, *adauneikam* Ἀδωνικάμ, *abeileni* Ἀβελονή, *aileiaizair* Ἐλιέζερ, *aileisabaiþ* Ἐλισάβετ, *ameinadab* Ἀμναδάβ, *areimaþaia* Ἀριμαθαία, *kaeinan* Καϊνάν, *galeilaia* Γαλιλαία, *taleiþa* Ταλιθά, *teimaius* Τιμαῖος, *teimauþaius* Τιμόθεος, *þaiuseilus* Θεόφιλος, *iaireiko* (*eiaireiko* Esdr. ii, 34) Ἰεριχώ, *tykeikus* Τυχικός, *teibairius* Τιβέρριος.

« Annotatio 4. — Quandoque etiam ponitur pro *η* (cujus prolatio jam ætate ulfilana ad *i* proxime accedebat) : *aimmeira* Ἐμμήρ, *kyreinaius* Κυρηναῖος,

aþeineis Ἀθήναι, *nazoreinus* Ναζωρηῖός, *obeid* Ὀβήδ, *eiram* Ἑράμ, *airmogaineis* Ἐρμολόγνης, *auneiseifaurus* Ἀνεῖσιφορός, *paraskaivein* Mth. xxvii, 62 παρασκευήν *drakmein* Luc. xv, 9 δραχμῶν, vid. h. l. Per exceptionem pro *e* : *makeibis* Μαγεβίς. »

3) *Ei* cum *e* frequenter commutatur, ita ut non solum *e* pro *ei* stet (§ 23, 6), sed etiam vice versa *ei* pro *e* adhibeatur, ex. gr. : *leitau* Mth. ix, 6; Mc. xv, 9 et sæp., *greitan* Mc. xiv, 72; Luc. vii, 38 et sæp., *qeins* Luc. i, 5; ii, 5, *faheiþs* Luc. viii, 15, *mana-seiþs* Luc. ix, 15 et sæp., *speiaiza* Mth. xxvii, 64, *bireiks* Cor. i, xv, 30, *leivjan* Joan. vi, 64, *teikan* Col. ii, 21, *amasaisleip* Luc. viii, 23, *usmeitum* Cor. ii, 1, 12 h. l., *veiseis* Joan. xi, 32, *reisun* Neh. v, 15; vi, 17, *veisjau* Neh. v, 14, *dalei* Luc. iii, 5, *farei-saiei* v, 53, *iudaei* Joan. xi, 45; xii, 41, *gardei* Luc. x, 5, *þizeiei* Phil. iii, 19, *izei* Joan. vii, 50; Cor. ii, ix, 2, 14, *þizei* Mc. xiv, 69; Luc. xiv, 15; Joan. vii, 50; Cor. ii, iv, 18; Gal. ii, 10; Tim. ii, 14, *þizeiei* Gal. iii, 19; *hidrei* Luc. ix, 41, *þandei* Luc. i, 34, et sæp., *svarei* Cor. ii, vi, 1, *iohannein* Luc. iii, 15, *visseis* Luc. xix, 22.

« Annotatio 2. — *Ei* quandoque etiam pro *i* usurpatur, ex. gr. : *kunnei* Joan. xvii, 23, *dreibeina* Mc. ix, 18, *greteiþ* Rom. ix, 27, *flauteiþ* Cor. i, xiii, 4, *siukeiþ* Cor. ii, xiii, 3, *baireiþ* Gal. vi, 5. »

4) Quamvis *ei* quandoque stet, ubi, consulto græco, *i* breve spectaretur, semper tamen longum remanet, quippe cum in genuinis vocabulis gothicis tum ut longum τοῦ *i*, tum ut ex *ii* efformatum videatur; sic in plurali *gasteis* a *GASTI*, cum *vigos* a *VIGA*, in conj. *vandeiþ* pro *vandi-iþ*. Etymologice loquendo *ei* ejusdem est conditionis atque *ji*, ex. gr. : *lagjiþ* cum *vandeiþ*, *harjis* cum *hairdeis*, *gavairþjis* cum *gavairþeis*, vid. ad Luc. i, 23; sed immerito assereretur *ei* in istis casibus ex *ji* ortum duxisse. Utriusque discrepantia facile patet ex præcedentis syllabæ quantitate; cum enim hæc radicalis syllaba brevis

		Præs.	præt. sing.	præt. plur.	part. præ.	verbale.
classis	<i>i</i> :	<i>reisa</i>	<i>rais</i>	<i>risum</i>	<i>risans</i>	<i>rists</i>
classis	<i>u</i> :	<i>liusa</i>	<i>laus</i>	<i>lusum</i>	<i>lusans</i>	<i>lusts</i>

Idem quoque innotescit in nominibus plur. substantivorum masc. et fem. generis, quorum radicalis forma

	<i>a</i> radicale	<i>i</i> radicale	<i>u</i> radicale
forma radicalis :	<i>VIGA, GIBA</i>	<i>GASTI, ANSTI</i>	<i>SUNU, HANDU</i>
nom. plur. :	<i>vigos, gibos</i>	<i>gasteis, ansteis</i>	<i>sunjus, handjus</i>

3) *Iu* sermoni gothico proprius sonus fuisse videtur, cujus prolatio eo difficilius conjici potest, quod in exscriptione vocabulorum peregrinorum non occurrat. Certum est saltem hanc vocabulam non idem sonasse atque *ü* Germanorum, vel *u* Gallorum, cum nusquam pro græco *υ* transcribendo inserviat. Fuit probabiliter aliquid duobus sonis *i* et *u* commixtum. Hinc in gothicis nominibus propriis apud auctores latinos occurrentibus, exscribitur *eo*, ex. gr. : Theodoricus (*þiudareiks*). Hinc etiam ratio datur, cur ex una parte in *iv*, ex altera autem in *ju* incidat. In *iv* transiens occurrit in *kniu* gen. *kniuis*, *triu* gen. *trivis*,

est, corroborandi causa inducitur *ji*, ut in *harjis*, *lagjiþ*; cum autem longa est syllaba, quæ vel tali corroboratione non indiget, vel syllabam derivativam huic corroborationi incompatibilem præcedit, tunc *ei* adhibetur, ut in *hairdeis*, *vandeiþ*, *sokeiþ*, *mikiteiþ*, *laisureis*.

5) *Ei* appellatur ut *e* et *i*, quorum prolatio satis distincta esset, ut non confundatur, non autem satis, ut auri dividatur. Quam probat non solum ex eo quod *ei* etymologice valeat *i* vel *ii*, sed ex eo quod frequenter commutetur cum *e* et *i*, nec non et pro græco *ι* regulariter adhibeatur.

IU

§ 31. 1) *Iu*, gothicarum vocalium ultima, magis usu restringitur, quam aliæ; in solis enim radicalibus syllabis occurrens, nec in syllabis derivativis (excepto unico et consequenter dubio *uhtiug* Cor. i, xvi, 12) nec in exscriptione vocabulorum peregrinorum invenitur. Ex sequentibus exemplis ejus usus innotescet :

a) Initio : *iumjo*, *iup*, *iuisiza*, *iuisila* ;

b) Medio : *biudan*, *giutan*, *dius*, *driusan*, *gaqiujan*, *hiufan*, *hliuþ*, *dishniupan*, *þiuþ*, *þliuhan*, *kiusan*, *kriustan*, *liubs*, *niutan*, *jiuka*, *gariuds*, *siujan*, *afsktuban*, *sliupan*, *sniumjan*, *stiurjan*, *tiuhan*, *frius*; *þiubs*, *driugan*, *þiuda*, *diuza*, *liuhaþ*, *hiuhma*, *liuhtjan*, *niuhsjan*, *liuþon*, *siuks*, *jiuleis*, *hliuma*, *niun*, *niujis*, *diups*, *riurs*, *fraliusan*, *liuta*;

c) Fine : *triu*, *kniu*, *þiu*.

« Annotatio. — In *niu* (a *ni-u*), *sium* (loco *sijum*) et *siuþ* (loco *sijuþ*) *iu* non est diphthongus, sed duplici constat syllaba. Pariter in vocabulis peregrinis, ut *iudas* Ἰούδας, *filippisius* Φιλιππησίος, quapropter hic etiam cum *ju* commutatur : *judas* Joan. xii, 4. »

2) *Iu* etymologice loquendo longum est τοῦ *u*, quemadmodum *ei* longum est τοῦ *i*; quod imprimis perspicuum est ex collatis utriusque absonantiæ c'asibus :

in *u* desinit, cum hic etiam aliorum substantivorum analogia *i* produci jubeat, ut sequens exhibet collatio :

<i>a</i> radicale	<i>i</i> radicale	<i>u</i> radicale
forma radicalis :	<i>GASTI, ANSTI</i>	<i>SUNU, HANDU</i>
nom. plur. :	<i>gasteis, ansteis</i>	<i>sunjus, handjus</i>

þius gen. *þivis*, *qius* plur. *qivai*; transiens in *ju* datur in plur. *sunjus*, *handjus*, etc., cum hic etiam, ut supra 2) diximus, aliarum declinationum analogia *u* radicalis formæ produci jubeat; sed genit. *sunive* *i* iterum assumit, quapropter *u* in *v* commutatur.

§ 32. Nunc vero serie gothicarum vocalium absoluta, nobis restat, nonnullas affectiones, quibus vel omnes in genere, vel saltem plurimæ vocales subjacent, hic breviter describere. Jam vero hæc affectiones sunt : *productio*, *correptio*, *absonantia*, *debilitatio*, *ruptio*, *apocope*, *syncope*, *hiatus* et *contractio*.

1) *Productio* est transitus vocalis brevis in suam

longam respondentem, ut *a* in *a* (§ 22, 7), *i* in *ei* (§ 23, 6), *u* in *iu* (§ 31, 2).

2) *Correptio* vocalis per consonantem sequentem efficitur. Liquidæ præsertim, necnon *s*, *z*, *h* et *f* vocalem præcedentem regulariter corripere jubent, cum scilicet una vel plures consonantes in eadem syllaba sequuntur, ex. gr. : *balgs*, *allai*, *malmo*, *valdan*, *halbs*, *hals*, *salt*, *milds*, *filieins*, *hilms*, *hilpan*, *dulgs*, *fulls*, *mulda*, *vamba*, *mammo*, *svimman*, *trimpan*, *dumbs*, *andonumts*, *laggs*, *band*, *dragk*, *fanþ*, *mannā*, *ansts*, *briggan*, *drigkan*, *siggan*, *vinds*, *vinnan*, *gaminþi*, *juggs*, *bistuggs*, *mundrei*, *kunnan*, *kunþs*, *vargs*, *arms*, *þarbs*, *vardja*, *varþ*, *bairgan*, *svairban*, *vairdus*, *vairþs*, *fairra*, *fairzna*, *baurgs*, *þaursts*, *vaurd*, *vaurts*, *maurþr*, *wass*, *asts*, *ist*, *fisks*, *brusts*, *razn*, *andavizn*, *anabuzns*, *mahts*, *raihts*, *sauhts*, *hafts*, *gifts*, *skufsts*.

« Annotatio 1. — Vocalis autem non corripitur, quando consonans liquidam sequens non ad eandem radicis syllabam, sed ad terminationem pertinet, ex. gr. : *smals*, *fuls*, *sums*, *vans*, *muns*, *gaurd*, *valjan*, *gramjan*, *sunja*, *harjis*, *gabaurjaba*, *gataurnan*.

« Annotatio 2. — In plurimis casibus litteræ *l*, *m*, *n*, *r*, *s* in se et propter se correptionem attrahere videntur, unde fieri potest, ut in scriptione vel sine necessitate geminentur, vel, ubi etymologia geminationem postularet, simplices adhibeantur (§ 55, annot. 1, 2.)

3) *Absonantia* (1) in eo consistit, quod vocalis syllabæ radicalis sive per deductionem sive per vocabuli formationem juxta certas regulas in aliam trans-eat. Dantur quædam absonantiæ series, quæ tum duas, tum tres et etiam quatuor diversas vocales amplectuntur, quæque ubi de formatione conjugationis fortis (§ 117, f, g) nec non et vocabulorum (§ 139, 143) quæstio erit, præcipue occurrent fusiusque tractabuntur. Hic vero sufficiat, ex istis classibus præcipuas in ordine ad sonum excerpere, unde sequentes evadant classes :

1 ^a classis :	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
2 ^a —	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
3 ^a —	<i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>
4 ^a —	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
5 ^a —	<i>iu</i>	<i>an</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
6 ^a —	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>

Ex. gr. : *bindan*, *band*, *bundun*, *bundans* ;
niman, *nam*, *nemun*, *numans* ;
giban, *gaf*, *gebun*, *gibans* ;
beitan, *bait*, *bitun*, *bitans* ;
biudan, *bauþ*, *budun*, *budans* ;
sakan, *sok*, *sokun*, *sakans*.

In prima, secunda et tertia classibus *a* pura radicis vocalis prævalet, in quarta *i*, in quinta *u*, in sexta autem, omnium imperfectissima, iterum apparet *a*, in quo latens longum *o* radicis per absonantiam corripere videtur ; qua de causa quæritur, utrum hæc classis secundariam radicem formationem ex se-

(1) Quoniam vocabulo germ. *Ablaut* nullum latinum perfecto, ut video, respondet, ne periphrasi utar, quod interpretationi semper incommodum est, novum vocabulum excogitare malui. Itaque in hujus

cunda et tertia classibus non exhibeat, ut, ex. gr., *ganoh* derivatur a *nahan*, quod ipsum ad verbum primæ classis deperditum pertinet (§ 26, 4), vel ut *vrohjan* ad quoddam *vrakan*, *vrok* referendum, quod ex *vrikan*, *vrak* deductum est. Pro hac affinitate etiam militant, quod plurima verba, ad hanc classem pertinentia, in præsentij advocant, id est, debiliter conjugantur. Ad sextam et alia absonantiæ classis, rarior equidem, proxime accedit, nempe :

7^a classis : *ai*, *e* *o* *o* *ai*, *e*
quæ in verbis reduplicatis tantummodo occurrit (§ 126). In hac classi *e* præsentis primitiva esse videtur, ante alias vocales non remanens equidem (§ 25, 1, c), sed in verbis, quorum radicalis syllaba vocali desinit, cum *ai* ejus sono affini commutata, eodem prorsus modo atque in similibus casibus (§ 26, 3) *au* τὸ ὄ personam gerit.

« Annotatio 1. — Quod autem tres priores classes maximam inter se habeant relationem, vel primo intuitu patet. In his enim triadem vocalium gothicarum sese evolventem vidimus, unde non immerito propter *a* dominans, eis, ut primitivis, primam sedem adscripsimus. In quarta et quinta classibus, quæ arctissimam quoque affinitatem inter se habent, *a* prorsus deficit, iterum tantummodo apparens hic *i*, illic *u*, quorum absonantia sive per productionem (*ei*, *iu*), sive per ruptionem (*ai*, *au*) efficitur. Nunc vero cum productio et ruptio latiore simplicis sonorum systematis evolutionem supponit, has classes proinde ut posteriores habuimus; sextam autem, sive quia *e* prima deducta est, sive quia recentissima aut saltem imperfectissima, immmediate post eas ad ultimum locum remisimus.

« Annotatio 2. — Quamvis absonantia in formanda conjugatione forti præcipue appareat, dantur tamen nonnulli casus, in quibus evidenter ad hanc conjugationem referri nequit, ut in *dogs*, a *dag*, *hobains* a *haban*, *ganohs* a *nahan*, quæ omnia ad analogiam sextæ classis efformantur, licet verbum *dagan*, *dog*, *haban*, *hob* mirum simul et inadmissibile videatur (propter coniectum *NAHAN*, *NOH*, vid. § 26, 4). Aliud exemplum absonantiæ irregularis præbet *briggan*, *brahta*, quod primam classem sapiens, primitivum forsitan *brigan*, *brag* conjiciendum exhibet, ex quo per introductionem nasalis (ut in *standan*, *stoþ*, vel in *þagkjan*, *þahta*) novum præsens, et per latiore formationem præteriti, etiam in nonnullis aliis verbis occurrentem (coll. *mag*, *mahta*, *og*, *olta* etc.), novum præteritum cum debili flexione exortum est. »

4) Quem influxum habet absonantia in vocalem syllabæ radicalis, eum etiam habet *debilitatio* in vocalem syllabæ formativæ. Huic affectioni sola vocalis *a* subjacet, quæ sub ejus influxu cum *i* vel *u* commutatur; atqui debilitatio tum ex natura vocalis

operis decursu ubique aderit voc. *absonantia* transitionem vocalis seu soni in alium, lector benevole, intelligas. *Interpr.*

consonantem vel præcedentis vel sequentis, tum ex additione longioris syllabæ formativæ dependet nec non et in formatione sive declinationis sive conjugationis formarum adhibetur. Jam vero usus ejus ex sequentibus præceptis regulari potest :

a) A in *i* debilitatur :

aa) Ante dentales et sibilantes, ex. gr. : in declinatione *VIGA* gen. *vigis* (§ 64, 4), in conjugatione *lagja*, *lagjis*, *lagjiþ*, *lagjam*, *lagjiþ*, *lagjand*, particip. *lagiþs* (§ 113) ;

bb) Cum syllabam formativam altera cum *a* sequitur ; sic eo modo dativus *hanin* a radice *HANAN* illustrandus est (§ 88, 4), licet suum *a*, dativi characteristicum, commutaverit ; nam formas *hanana*, *hanina*, ut ad *hanin* deveniat, percurrisse censetur. Eadem ratio fortasse valet pro *i* ante substantivorum terminationes *þa*, *lo*, etc., ex. gr. : *daubiþa* a *DAUBA*, *kauriþa* a *KAURA*, *svikniþa* a *SVIKNA*, *barnilo* a *BARNA*, in quibus eo magis *i* ad dentales inclinare videtur, quod si dicatur quidem *magula* a *MAGU*, non autem *agluþa*, *manvuþa* ab *AGLU*, *MANVU*, sed *agliþa*, *manviþa*.

b) A finale in *u* tunc debilitatur, cum in conjugatione *a* syllabæ radicalis per transformationem in *u* incidit, sic in præter. plur. *bundun*, *bunduþ*, *bundun*, cum *bindam*, *bindiþ*, *bindand*. Hujusmodi debilitatione etiam in verbis, qui *u* ut vocalem transmutationis in præterito plur. non habent, occurrente, merito hanc formam primitivam et antiquissimam esse concluditur. Peculiaris est debilitatio in *ainummehun* loco *ainammahun*, ubi per longam sequentis syllabæ attractam esse videtur.

5) *Ruptio* est permutatio των *i* et *u* in *ai* et *au*. Consequitur partim ex regulis absonantiæ (vid. supra 3), partim ex retrogrado influxu præcedentium consonantium *r*, *h* et *w*, et quidem in omnibus casibus locum habet, in quibus *i* et *u* reipsa longa sunt. *Ruptio* igitur in absonantiam ipsam realiter influit, cum ubicun-

que ex hujus regulis *i* vel *u* poni deberet, *ai* vel *au* usurpatur. Hinc novæ absonantiæ classes, quæ sequuntur :

1 ^a series	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>au</i>
2 ^a —	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>au</i>	<i>au</i>
3 ^a —	<i>ai</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>ai</i>
4 ^a —	<i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>ai</i>	<i>ai</i>
5 ^a —	<i>iu</i>	<i>au</i>	<i>au</i>	<i>au</i>
ex. gr. :	<i>bairan</i> ,	<i>bar</i> ,	<i>berun</i> ,	<i>baurans</i> ;
	<i>vairþan</i> ,	<i>varþ</i> ,	<i>vaurþun</i> ,	<i>vaurþans</i> ;
	<i>saiwan</i> ,	<i>saw</i> ,	<i>sewun</i> ,	<i>saiwans</i> ;
	<i>leiwan</i> ,	<i>laiw</i> ,	<i>laiwun</i> ,	<i>laiwans</i> ;
	<i>tiuhan</i> ,	<i>tauþ</i> ,	<i>tauþun</i> ,	<i>tauþans</i> .

6) *Apocope* est rejectio vocalis a fine vocabuli ; sic se habent in declinatione dativi *hanin*, *vatina* loco *hanina*, *vatina* ; composita cum *uh* enclitico, ut *þammuh*, *anþaranuh*, loco *þamma-uh*, *anþarana-uh* ; et etiam *þat-ist*, *kar-ist*, *nist*, *nibai*, loco *þata ist*, *kara ist*, *ni ist*, *ni ibai*.

7) *Syncope* est rejectio vocalis inter duas consonantes positas ; quod fit in declinatione pro *vatna*, *namna*, cum *hairtona* (§ 90, annot.) et pro *ainnohun* loco *ainannahun* (§ 111, β), in conjugatione autem pro præterito *bruhta* loco *brukida*, *þahta* loco *þagkida*, etc. (§ 128, annot. 4).

8) *Hiatus* est concursus duarum vocalium ad diversas syllabas pertinentium, ut in *gaarman*, *wauþ*, *lau-deikaia*, *fiþva*, *iesus*, *saijan*, *bauan*, etc. Jam vero quosdam hiatus dari non posse, jam supra (§ 25, 1 c ; 26, 3) ostendimus ; alios Gothus temperat sive *j* post *i* introducendo, unde *fiþva* loco *fiþva*, *sijum* loco *sium*, etc., sive *i* et *u* in semi-vocalem respondentem commutando, unde *sunjus*, loco *sunius*, *sunive* loco *sunive*, *mavi* loco *maui*, etc., vel tandem *h* interjiciendo (§ 22, annot. 1).

9) *Contractio* est duarum vocalium concurrentium in unam redactio, ut in *sokaiþ* loco *sokiiþ*, vel in *fraat* (si hæc lectio legitima est) loco *fraat*

II. DE CONSONANTIBUS.

§ 33. Consonantes dividuntur in *semi-vocales* (*j*, *v*), *liquidæ* (*l*, *m*, *n*, *r*), *mutæ* (*g*, *h*, *k*, *x*, *q*, *w*, *b*, *f*, *p*, *d*, *þ*, *t*) et *sibilantes* (*s*, *z*).

Semi-vocales medium tenent vocales inter et consonantes, siquidem *j* ad *i*, *v* ad *u* coordinentur et sæpius cum his commutentur. Ad semi-vocales proxime accedunt *liquidæ*, aliquid vocalicum ipsæ præ se ferentes, siquidem per se ipsas tenorem habeant et una ex illis, *r*, vestigium puræ vocalium naturæ servaverit. *Mutæ* autem in triplicem classem iterum partiuntur, scilicet : *gutturales* (*g*, *h*, *k*, *x*, *q*, *w*), *labiales* (*b*, *f*, *p*) et *linguales* (*d*, *þ*, *t*) ; nec non et sunt vel *mediæ* (*b*, *d*, *g*), vel *aspiratæ* (*f*, *þ*, *h*) vel denique *tenues* (*p*, *t*, *k*). Reliquæ gutturalium, partim in solis vocabulis peregrinis occurrunt (*x*), partim proprii sunt soni (*q*, *w*) ad quæ formanda plura vocis organa concurrere videntur. *Sibilantes* denique ad lingualium classem referuntur, in quibus juxta certas sonorum leges in-

eidere possunt. Hinc totum gothicarum consonantium systema sequenti modo ordinari potest :

1. Semi-vocales : *j*, *v*
2. Liquidæ : *l*, *m*, *n*, *r*
3. Mutæ : mediæ, aspiratæ, tenues
 - a) Gutturales : *g*, *h*, *k*, (*x*), *q*, *w*
 - b) Labiales : *b*, *f*, *p*
 - c) Linguales : *d*, *þ*, *t*
4. Sibilantes : *s*, *z*.

1. DE SEMI-VOCALIBUS.

J

§ 34. 1) *J* initio tantum syllabarum et vocabulorum occurrit, nunquam autem fine vel ante consonantem, ex. gr. : *jabai*, *jains*, *jau*, *jer*, *jiuka*, *juggs*, *vajamereins*, *bajoþs*, *saijiþ*, *tauþan*, *fiþands*, *undar-leija* (?), *niuiis*, *stojan*, *galauþjan*, *lagjan*, *daddjan*,

hazjan, saggjan, vaihjo, fraþjan, vraikja, ahaviljei, gemjau (Mth. v, 17; x, 34), *sunjus, namnjan, aswapjan, warjis, laisjan, laistjan, aurtja, hnaivjan, usjo, newjan.*

« Annotatio. — In unico tantum vocabulo a tergo syllabæ invenitur, scilicet in *freihals* Cor. II, III, 17; Gal. II, 4, ubi lectio *freihals* sine dubio præferenda est. »

2) *J* adhibetur pro græco ι (lat. *i*) sive inter duas vocales incluso, sive post consonantem aut initio posito, ex. gr. : *kajasa καιάφας, akaja Ἀχαια, abjaþar Ἀβιάθαρ, iskarjotes* Joan. XIV, 22 Ἰσκαριώτης, *marja Μαρια, antiokja Ἀντιοχεια, laikto* lectio, *kavtsjo* cautio, *jaeirius* Ἰαείριος, *janna Ἰαννά, jannis Ἰαννῆς, jaurdanus* Ἰούρδανος, *judas* Joan. XII, 4 Ἰούδας, *justus* Ἰούστος, *jota* ἰώτα

« Annotatio 1. — In istis casibus frequenter commutatur cum *i*, quod in *iskariotes, iaeirus, iaurdanus, iudas* regularius est. »

3) *J* nascitur ex *i*, cum in formativa syllaba vocalis sequitur, ut *laisarjos* loco *laisarios*, *sunjus* loco *sunius*, *þiujos* loco *þivios* (a *þivi*, radice *þIUJA*, in quo *v*, introducto *j*, in *u* iterum resolvitur), *maujos* loco *mavios* (a *mavi*, radice *MAUJA*), *tojis* a *tavi*, *lagjiþ* loco *lagiiþ*, *harjis* loco *hariis*.

« Annotatio 2. — De regula, secundum quam *ii* tum in *ji*, tum in *ei* (*sokaiþ* loco *sokiiþ*, *hairdeis* loco *hairdiis*) incidit, vid. § 20, 4.

« Annotatio 3. — *I* vero in *j* transire nequit, cum ad radicem vocabuli pertinet, ut in *siai, sium, friapva, fands, þius, saian, vaian*; vel in vocabulis peregrinis, ut *asia, arabia, kileikia, galatia, dalmatia, aivlaugia, aifaisius, filippisius*. Excipiuntur *ajukduþ* ab *aivs* et *vaja* a *vai*. »

4) *J* ad vitandum hiatum intromittitur, ubi alia vocalis semi-radicalis *i* (*ai*) sequitur, ut in *sijci, sijum, saijiþ* Mc. IV, 14, *friapva, fijands*, vid. § 32, 8, coll. prolegg. col. 479 not. 5.

5) *J* Gothorum idem sonasse videtur atque *j* Germanorum, acutius vero quam *y* Anglorum. Qua prolatione propius ad *g* accedente discriminatur *ju* ab *iu*, quæ alias satis similia, in genuinis tamen gothicis vocabulis ita discrepant, ut *iuggs, sunius* pro *juggs, sunjus* vel *juþ, jumjo* pro *iup, iumjo* scribere non liceat. Hanc etiam prolationem τοῦ *j* definire intendebat, qui in cod. membr. salisb. n° 140 (Wien. Jahrb. XLIII, 11) dixit: ubi dicitur genuit, *j* ponitur, ubi gabriel, *g* ponunt; coll. supra § 12, littera *J*.

V

§ 35. 1) *V* initio, medio et fine vocabulorum occurrit; initio præter vocales etiam τοῖς *l* et *r* præponi potest:

a) Initio: *valjan, vens, vindan, vulþus, vokrs, vlits, vrikan*, etc.;

b) Medio: *slavan, favai, mavi, gavi, havi, tavidā, hnaivjan, aivs, snaius, saivs, saivala, waiva, sitaiva* Mc. x, 37, *skevjan, levjan, speivan, hneivan, heiva-frauja, kniva, snivan, þivadv, þivi, sunive, lasivs, viduvo*, etc.;

c) Fine: *aiv, hlaiv, snaiu, saiv, lev, gaidv, þivadv*.

vaurstv, præterita *hnaiv, spaiu, valv* et imperativi *hneiv, speiv, vilv*.

« Annotatio 1. — De *v* ut *y* usurpato vid. supra § 27. »

2) Ponitur pro græco υ post vocalem: *pavlus* Παῦλος, *esav* Ἠσαῦ, *daveid* Δαβίδ, coll. *kavtsjo* lat. cautio; *paraskaive* παρασκευή, *aivlaugia* εὐλογία, *aivneika* Εὐνίκη, *aivxaristia* εὐχαριστία, *aivaggeljo* εὐαγγέλιον.

« Annotatio 2. — In eo casu quandoque geminatur: *aivva* Εῦα, *laivveis* Λεῦεις, *laivveitus* Λεῦιτης, coll. Schneider, Lat. Formenlehre I, 367. Pariter Livvigild in monetis gothicis inscriptum (vid. apud Aschbach, Westg. 357) pro *Leovigild*, *Livigild* sumi potuit. Quandoque etiam prætermittitur: *aiodia* εὐοδία, *agustus* Ἀῦγουστος. *Akvila* autem e græco Ἀκύλας minus, quam e latino *aquila* ortum duxisse videtur. Alias lat. *v* per *b* gothice exscribitur (§ 46, 2). »

3) *V* ex *u* inter duas vocales posito nascitur, ex. gr. : *mavi* a *MAUJA*, *havi* a *HAUJA*, *stravida* a *straujan*, *tavida* a *taujan*, *triva* a *triu*, *kniva* a *knui*, *þivi* a *þius*, *navis* a *naus*, *sunive* loco *sunive*. Sed iterum in *u* transit, deficiente vocali sequente, ut in *snivan*, præter. *snau*.

« Annotatio 3. — Simili modo efformatur *fidur* ex *fidvor*, *tuz* ex *tvis*. In *spai-skuldrs* a *speivan*, *spaiu*, omnino evanuit.

« Annotatio 4. — Non ubique tamen *u* inter duas vocales positum in *v* incidit, ex. gr. : *tavi, stavida, trauan, bauan*, etc. »

4) *V* Germanico *w*, Anglico *v* congruere videtur. Sed a *v* Latinorum differre debuit, cum *v* lat. per *b* gothice exscribatur, ut supra annot. 2 inuimus, et vice versa goth. *v* in latinis scriptis per *vv* (ex. gr. in nominibus *VWillienant, VViliarit*), in monetis per *w* (*Wittiza, Wittiges*) exprimitur. Cæterum ex librarii menda *vidvor* loco *fidvor* Cor. II, XII, 2 affinitas litterarum *v* et *f* difficillime concluderetur.

2. DE LIQUIDIS.

L

§ 36. 1) *L* frequenter occurrit tum initio tum medio et fine vocabulorum:

a) Initio: *taggs, laisjan, laus, lev, leik, ligā, liuhaþ, lustus, losa*, etc.;

b) Medio: *halja, hailis, sauls, sels, weila, skilja, jiuleis, fula, holon*, etc.;

c) Fine: *skal, dail, mel, til*, etc.

2) Constanter respondet græco λ cuius prolationem habet, ex. gr. : *lysanius* Λυσάνιος, *abeileni* Ἀβελιηνή, *baiaizaiþul* Βεελζεβούλ, *gabriel* Γαβριήλ. Quandoque redundanter ponitur, ut in *alabalstraun* ἀλάβαστρον, *nauel* Ναέ.

M

§ 37. 1) *M* in qualibet vocabuli sede occurrit:

a) Initio: *manags, maiz, maurgins, megs, meins, minz, mulda, mota*, etc.;

b) Medio: *namo, huims, gaumjan, andanems, skeima, himins, iumja, rums, stoma*, etc.;

c) Fine: *qam, nam, manageim, nim, sum, qinon*, etc.

2) Ponitur pro græco μ , cui prolatione omnino respondet, ex. gr. : *moses* Μωσῆς, *hymainaius* Ὑμέβαιος, *naum* Ναούμ. Quandoque etiam in fine vocabulorum redundanter jacet, ex. gr. : *mariam* Μαρία nisi Gothus Μαριάμ in suo codice legerit), coll. *bai-liam* Cor. II, vi, 15, cum Græcus Βελιάλ, Βελίαρ vel Βελίαν habet.

N

§ 58. 1) *N* easdem sedes atque *m* occupare potest; sed frequentius occurrit :

a) Initio : *naq̄þs*, *naiteins*, *nauh*, *newā*, *neiþ*, *niman*, *niun*, *nuta*, *nota*, etc. ;

b) Medio : *vaninassus*, *sainjan*, *ussauneins*, *mena*, *keinan*, *īnu*, *runa*, etc. ;

c) Fine : *man*, *gamain*, *laun*, *ven*, *sein*, *namin*, *siun*, *ainshun*, *fon*, etc.

« Annotatio. — Ante gutturales *g* in locum τοῦ *n*, more græco, subditur (vid. § 40, 5). »

2) *N* græco ν omnino respondet, ex. gr. : *naggai* Ναγγαί, *ananeias* Ἀνανίας, *aharon* Ἀαρών. Quandoque etiam a tergo vocabuli redundanter additur, ut in *nerin* Νηρί, *mailkein* Μελχι.

3) *N* simul et ejus subrogatum *g*, ante labiales etiam *m* evadens, ad producendam brevem radicis syllabam quandoque intromittitur, sic in *standan* præt. *stoþ*, *þagkjan* præt. *þahta*, *þugkjan* præt. *þuhta*, *briggan* præt. *brahta*. Vice versa quandoque etiam deficit, ubi vocalis præcedens sive per positionem longa est, sive in suam longam respondentem incidit, ut in *kustanteinus* Constantinus, *seiteins* loco *sinteins*, ut *dobnan* loco *dumbnan*.

R

§ 39. 1) *R* etiam frequenter in omnibus vocabuli sedibus occurrit :

a) Initio : *raþjo*, *raihts*, *rauds*, *redan*, *reisan*, *rimis*, *riurs*, *rums*, *rodjan*, etc.

b) Medio : *saran*, *vairilo*, *dauro*, *sveran*, *reiro*, *hiri*, *riurei*, *skura*, *horinon*, etc. ;

c) Fine : *bar*, *vair*, *daur*, *skeir*, *stiur*, *for*, etc.

« Annotatio 1. — Jam supra diximus (§ 32, 5), quod *r* ante *i* et *u* brevia positum eas frangi jubet. »

2) In vocabulis peregrinis græco ρ respondet, cujus prolationem habuisse videtur, ex. gr. : *raibaikka* Ῥεβέκκα, *markus* Μάρκος, *zaurababil* Ζοροβάβελ, *ai-leiaisair* Ἐλιέζερ. In *artarksairksus* (Artaxerxes) redundanter interjectum est, in *airmodam* (Ἐλμωδάμ) pro λ immerito adhibetur.

3) Hujus litteræ (*r*) natura vocalica, quæ in aliis ejusdem stirpis sermonibus, in sanskrito præsertim, perspicua est, in gothico nondum est non agnoscenda. Unde fit, ut quorundam nominum declinatio, eorum scilicet quæ affinitatis relationem exprimunt, ut *broþar*, *dauhtar*, declinationi cæterorum vocabulorum apprime conveniat. Ita sane res innotescit ex sequenti collatione utriusque declinationis, monito quod, ad vitandam omnem ambiguitatem, *R* vocale per \hat{r} , *R* debilitatum per \check{r} , *R* longum tandem per \hat{r} significare necessum duxerimus.

Declinatio thematis *BROPR* sicut *VAIRA*.

		Præsens formatio.	Vocalica declinatio.	
Sing.	nom.	<i>broþar</i>	<i>broþr</i>	sicut <i>vair</i>
	acc.	<i>broþar</i>	<i>broþ</i>	— <i>vair</i>
	dat.	<i>broþr</i>	<i>broþr</i>	— <i>vaira</i>
	gen.	<i>broþrs</i>	<i>broþrs</i>	— <i>vairis</i>
Plur.	nom.	<i>broþrjus</i>	<i>broþrs</i>	— <i>vairos</i>
	acc.	<i>broþruns</i>	<i>broþrns</i>	— <i>vairans</i>
	dat.	<i>broþrum</i>	<i>broþrm</i>	— <i>vairam</i>
	gen.	<i>broþre</i>	<i>broþre</i>	— <i>vaire</i>

Ad agnoscendam perfectam utriusque declinationis analogiam, considerandum est :

a) *A* in nom. et acc. sing. (*broþar*) vocalem esse euphonicam, ideo huc advocatam, quia *R* vocale (*R* consonanti sono congruens) deficit ;

b) Ex declinatione pluralis innotescere, quod *R* vocale in tono cum *u* commutatum fuerit, unde pro \hat{r} semper \check{r} , pro \hat{r} \check{r} (loco *riu* § 31, 3) adhibuerunt. In gen. sing. autem, ubi pariter consonans *R* vocale sequitur, hoc equidem in *u* non incidit, quia in declinandis aliis vocabulis ille casus vocalem debilitari jubet, sed saltem vocalis omnino deficit.

« Annotatio 2. — Naturæ vocalicæ τοῦ *r* hoc etiam attribuendum est, quod hæc consonans plerasque cæterarum consonantium sibi initio præponi sinat, scilicet *v*, *g*, *h*, *k*, *q*, (*x*), *b*, *f*, *p*, *d*, *þ*, *t*, et duplices consonantes *sk*, *sp* et *st*, *j* tantummodo et *w*, lingualibus et sibilantibus exceptis. »

5. DE MUTIS.

DE GUTTURALIBUS.

G

§ 40. 1) *G* initio, medio et fine vocabulorum nec non initio ante *l* et *r* poni potest :

a) Initio : *gabeigs*, *gairnjan*, *gaurs*, *gebi*, *geigan*, *gilþa*, *gintan*, *guþ*, *gods*, *glitmunjan*, *gretan*, etc. ;

b) Medio : *magan*, *laigon*, *augo*, *megs*, *steigan*, *li-gan*, *flugan*, *bugjan*, *ogan*, etc. ;

c) Fine : *mag*, *daig*, *bang*, *veg*, *steig*, etc.

2) Græco γ regulariter congruit, ex. gr. : *Gabriel* Γαβριήλ, *gaulgauþa* Γολγοθά, *agar* Ἄγαρ, *magdalens* Μαγδαληνή, *asgad* Ἀσγάδ, *fygailus* Φύγελλος, *synagoga* συναγωγή, *salaig* Φάλεγ (sic Ulfilas Luc. III, 35 cum pluribus codicibus loco Φάλεχ legit).

3) In fine syllabæ frequenter in *h* transit, sic *vaih* a *veigan*, *mahta* a *magan*, *bauhta* a *bugjan*, *brahta* a *briggan*, *aihta* a *aigan*, *gahts* a *gaggan*. Quandoque etiam cum *h* commutatur, ut in *aigands* et *aihands* Cor. II, vi, 10, *aigum* et *aihum* Joan. XIX, 7, *aih* et *aig* Cor. I, vii, 13; vel ex *h* oritur, ut in *fulgins* a *filhan*. *G* etiam *k* evadit in *gadik* a *deigan*.

4) Quoad prolationem, *g* Gothorum idem sonasse videtur atque *g* Germanorum, id est ut *k* lene initio syllabæ, in fine autem ut aliquid gutturale, germanico *ch* satis simile, coll. § 34, 5.

5) Sequente alia gutturali, sonum nasalem, ut græcum γ comparat, ex. gr. : *aggelus* ἄγγελος, *naggai* Ναγγαί, necnon et in gothicis vocabulis *briggan*, *siggvan*, *þagkjan*, *iggis*, etc. Sequentibus *k* vel *q* frequenter geminatur, ut in *driggkan*, *þagkjan*, *uggkis*,

þuggjan, siggjan, stiggjan, igggis. Mendosa autem videtur hæc geminatio in *geiggan* Cor. I, ix, 20 loco *geigan*, cum nulla sequatur gutturalis. Vice versa unicum *g* quandoque pro duplici stat: *fauragagja* Luc. viii, 3; xvi, 1 loco *fauragaggja*, *unmanarigvai* Tim. II, iii, 3 cod. A loco *unmariggvai*, *hugridai* Cor. I, iv, 11 loco *huggridai*, *qaagvein* Skeir. I, c loco *gaagvein*. In derivatis autem vocabulis hoc *g* nasale deficit sive compensatum sive non (coll. quod de *n* § 38 dictum est), hinc *juhiza* a *juggs*, *huhrus* a *huggrjan*, *gahts* a *gaggan*, *brahta* a *briggan*, *þahta* a *þagkjan*, *þuhta* a *þugkjan*.

« Annotatio. — Loco *g* nasalis quandoque apud Lucam *n* mendose scribitur, ex. gr.: *þankeiþ* Luc. xiv, 31, *bringiþ* xv, 22, *þank* xvii, 9, *inqis* xix, 31, quod sine dōbio influxui romano adscribendum est, quo vigente, noster textus Lucæ recenseri potuit. E romanis Accius scribit etiam *aggelus* loco *angelus*, vid. Varron. ap. Priscian. p. 37. »

H

§ 41. 1) *H* etiam in quavis sede vocabuli occurrit et initio ante *l*, *n* et *r* adesse potest:

a) Initio: *haban*, *haitan*, *haubiþ*, *her*, *heito*, *himins*, *hiuhma*, *huljan*, *holon*, *hlaþan*, *hnawjan*, *nrains*;

b) Medio: *sahan*, *þlaihan*, *sauho*, *þeihan*, *liuhaþ*, *hoha*;

c) Fine: *frah*, *jah*, *gataih*, *þauh*, *nauh*, *hauh*, *tauh*, *tiuh*, *-uh*, *skoh*.

« Annotatio 1. — Supra monuimus (§ 32, 5), quod ante *i* et *u* brevia non occurrit, quin ea rumpi jubeat. »

2) Spiritui aspero Græcorum respondet, ex. gr.: *hyssoþo* ὕσσωπος, *hymainaius* ὕμναιος, *haibraius* Ἑβραῖος, *herodes* Ἡρώδης, etc. Redundans etiam invenitur: *helias* Ἡλίας, *haileisaius* Ἑλισσαῖος; sed e contrario frequentius omittitur, ut in *airmogaineis* Ἐρμωγένης, *ymainaius* ὕμναιος, *iairaimias* Ἱερεμίας, *iairusalem* Ἱερουσαλήμ, *iairaupaulis* Ἱεράπολις, *iaireiko* Ἱεριχώ, *osanna* ὠσαννά, *aii* Ἀί; quæ omissio eo facilius explicatur, quod spiritum Græci non scribebant. Occurrit etiam in monetis *ERMENEGILD* loco *HERMENEGILD*, vid. Aschbach. *Westg.* 358.

« Annotatio 2. — Quod in vocabulis peregrinis duabus vocalibus interjiciatur, jam supra (§ 26, 3) innuimus.

« Annotatio 3. — De ipsius origine ex *g* et *k* vid. § 40, 3 et 42, 3, et de ejusdem commutatione cum *g* vid. § 40, 3. »

3) *H* ante alias consonantes vel in fine vocabuli positum quandoque deficit, ex. gr.: *liuteiþ* Mth. v, 15 loco *liuhteiþ*, *hiuma* Luc. vi, 17; viii, 4 loco *hiuhma*, *drausnos* Joan. vi, 12 loco *drauhsnos*, *usvaurts* Cor. II, ix, 9 loco *usvaurhts*, *warjo* Mc. xv, 6 loco *warjoh*, *warjano* Skeir. IV, 6 loco *warjanoh*, *wamme* Gal. v, 3 loco *wammeh*, *al* Mc. xv, 38; Thess. II, ii, 4 loco *alh*, *þairvakands* Luc. vi, 12 loco *þairhvakands*, *hauhairts* Tim. II, iii, 2 loco *hauhairts*. Hæc prætermissio regularis est in *vaurstv* a *vaurhts*, *gatvo* a *gahts*.

4) Quoad prolationem diversa esse videtur, prout *h* ante vocalem, vel consonantem, vel fine vocabuli reperitur. Ante vocalem positum spiritui aspero Græcorum congruisse potuit, spiritus ipse; ante consonantem contra germanico *ch* respondet, gutturali littera in initialibus *hl*, *hn*, *hr* vel finalibus *ht*, *hs* evidenter audita. In fine tandem vocabulorum minus fortasse auditum, *h* ad id præcipue inservit, ut præcedentem vocalem acuat, atque adeo sive sequenti consonanti facile assimilatur (§ 56) sive prætermittitur (vid. supra 3).

K

§ 42. 1) *K* initiale, medium vel finale esse potest; initiale autem cum *l*, *n* et *r* conjungi valet.

a) Initio: *kalds*, *kaupon*, *kelikn*, *keinan*, *kintus*, *kïusan*, *kustus*, *klismo*, *kniu*, *krusts*;

b) Medio: *akran*, *laikan*, *aukan*, *tekan*, *peika*, *rikan*, *siukei*, *lukan*, *vokains*;

c) Fine: *gasak*, *mik*, *sik*, *þuk*, *gajuk*, *taitok*, *auk*, *siuk*.

2) In nominibus propriis et vocabulis peregrinis respondet ordinario a) latino *c* et græco *κ*, cui ultimo prolatione convenit, ex. gr.: *lukarn*, lucerna, *karkara* carcer, *kavtsjo* cautio, *laiktjo* lectio, *kaisar* Καῖσαρ, *kefas* Κηφᾶς, *kileikia* Κιλίκια, *krispus* Κρισπος, *isak* Ἰσαάκ, *iskarjotes* Ἰσκαριώτης, *lucas* Λουκᾶς; quandoque etiam b) græco *γ*: *makeibis* Μαγεβίς, *kreks* γραικός, græcus, *markreitus* μαργαρίτα; sæpius tandem c) græco *χ*: *kaurazein* χοραζῖν, *kafairi* Χαφειρά, *kusa* Χουζά, *iaireiko* Ἱεριχώ, *antiaukia* Ἀντιοχεια, *akaja* Ἀχαια, *trakauneitidus* Τραχωνῆτις, *tykeikus* Τυχικός, *zakarias* Ζαχαρίας, *saikaineias* Σεχενίας, *taitrarkes* τετράρχης, *areistarkus* Ἀριστάρχος, *arkaggilus* ἀρχάγγελος, *arkippus* Ἀρχιππος, *paska* πάσχα, *mailkein* Μελχι, *malkus* Μάλχος, *makmas* Μαχμάς, *drakma* δραχμή, *zakkaius* Ζααχαῖος, *ainok* Ἐνώχ, *sairok* Σερούχ, *lamaik* Λάμεχ.

3) Tō *t* præpositum in *h* transit, ex. gr.: *bruhta* a *brukjan*, *þahta* a *þagkjan*, *þuhta* a *þugkjan*, *sahts* a *sakan*, *sauhts* a *siukan*, *vahtvo* a *vakan*.

« Annotatio. — Cum *s* connexum (*ks*) ad circumscribendum græc. ξ tantummodo prodest: *arfaksad* Ἀρφαξάδ, *artarkserkses* Ἀρταξέρξης. »

X

§ 43. *X* tantum occurrit in græcis vocabulis et nominibus propriis, in quibus τῷ *χ* respondet, ex. gr.: *xristus* Χριστός, *pasxa* πάσχα, *zaxarias* Ζαχαρίας, *axaja* Ἀχαια; geminatur etiam pro *κχ* in *zaxxaius* Ζακχού. Cæterum in his omnibus vocabulis, si unum excipias *xristus*, commutatur cum *k*, cujus sonum Gothi habuisse videtur. Si enim illis *χ* Græcorum simpliciter aspiratum fuisset, non innotesceret ratio, cur saltem in quibusdam casibus hoc per *h*, aspiratis æquivalens, non expressissent, et forte *arhippus* ut *gatarhiþs*, *malhus* ut *alh*, vel *hristus* ut *hrisjan* non exscripsissent.

Q

§ 44. 1) *Q* initio, medio et fine vocabulorum occurrit:

a) Initio : *gam, qainon, qens, qiþan, qinjan, qums*, consonanti præpositum in solo dubio *qrammiþa* reperitur ;

b) Medio : *þlaqus, vraino, suqon, etc.* ;

c) Fine : *sagq, bistugq, etc.*

2) Vocabulorum peregrinorum in solo *qartus* græc. Κούαρτος, lat. Quartus occurrit, igitur pro latino *qu* ponitur; cum autem in *akvila* per *kv* exscribitur, *q* videtur ejusdem fuisse prolotionis.

W

§ 45. 1) *W* initio, medio et fine vocabulorum, sed satis raro occurrit; initiale autem nunquam consonantem præcedit :

a) Initio : *was, wairban, waurbun, we, weila, wilstri, wopan* ;

b) Medio : *saiwan, leiwan, arwazna, newa* ;

c) Fine : *new* et præterita *saw, laiw*, necnon imperativi *saiw, leiw*.

« Annotatio. — *I* et *u* brevia nunquam sequitur, quin ea frangi jubeat, qua de re coll. § 32, 5. »

2) In vocabulis peregrinis non reperitur atque adeo ejus prolotionem determinare perarduum. Etymologice respondet litteris conjunctis *hv, wh* in cognatis sermonibus. Hickes hoc habet pro *cv* vel *hv*, Ihre pro *qh*. Sed Gotho simplicem fuisse sonum constat ex eo, quod unicum signum huic adscripserit, non autem aliis litteris conjunctis, ut *hl, hn, hr*. Cæteroque in *hv* et in compositis vocabulis occurrit, ut *ubuhvopida* Luc. XVIII, 38, *þairhvakands* VI, 12, quin in *w* incidat.

b. DE LABIALIBUS.

B

§ 46. 1) *B* initio frequenter occurrit, sive ante vocales sive ante liquidas *l, n, r*, necnon et medio; sine autem tantummodo post liquidas *l* et *m*, raro autem post *r* vel vocales reperitur :

a) Initio : *balgs, bai, bauan, berusjos, bida, biuds, bugjan, boka, bliggvan, bnauan, brikan* ;

b) Medio : *haban, gahlaiba, raubon, gebun, hleibjan, liban, þiubi, dubo, drobnan* ;

c) Fine : *halb, dumb, bisvarb* (hinc in glossæ *svarf* in *svarb* emendandum est), *valib* Luc. II, 42; VIII, 1, *hlaib* Mc. VII, 27; Luc. IV, 4 et sæp., *grob* Luc. VI, 48.

2) Pro græco β regulariter ponitur, ex. gr. : *barbarus* βάρβαρος, *beþania* Βηθανία, *byssus* βυσσός, *gabaa* Γαβαά, *abba* ἀββᾶ, *abraham* Ἀβραάμ, *maimbrona* μεμβράνα, *nabav* Ναβού, *iakob* Ἰακώβ. Necnon et pro græco ου, ubi latino *v* respondet : *silbanus* Σιλουανός *silvanus, naubaimbair* november.

3) In fine vocabuli et ante *t* in *f* ordinario incidit, et vice versa *f*, sequente vocali, in *b* transmutatur, ex. gr. : *hlaif, hlaifs* a *HLAIBA*, *laufs* a *LAUBA*, *gif, gaf, gast*, a *giban*, *hasts* a *haban*, *svaif* a *svaiban*, *skauf* a *skiuban*, *þarf, þaursta* a *þarban*, *grof* a *graban*, econtrario *asabis* ab *asaf*, *valibim* a *valif*, *ubuh* ab *uf*, *abu* ab *af*. Etiam in fine vocabuli *f*

in *b* transit, ex. gr. : *hlaibs* Luc. IV, 3, *hlaib, valib, grob* (vid. supra I, c), necnon in terminatione *ubni -ufni*.

« Annotatio. — In *timbrjan* loco *timrjan* euphoniæ causa *b* interjectum est. »

4) Prolatio τῷ *b* et paulo debilior fuisse et latino *v* propius accessisse videtur, cum pro eo sit usurpatum.

F

§ 47. 1) *F* initio, medio et fine occurrit; initio etiam cum *l* et *r* conjungi potest :

a) Initio : *fana, fairwus, faura, fera, feian, fidvor, fulls, fodjan, flekan, flodus, flautan, flahto, fraþi, etc.*,

b) Medio : *afar, hafjan, sisan, hiufan, usar, losa* ;

c) Fine : supra allata *hlaif, gif, gaf, etc.*, et insuper *af, uf, fimf, valif*.

2) In vocabulis peregrinis græco φ respondet, ex. gr. : *falais* Φάλαγ, *fanuel* Φανουήλ, *flippus* Φίλιππος, *filetus* Φιλητός, *faurtunatus* Φουρτούνατος, *fareisaius* Φαρισαῖος, *fygailus* Φύγελλος, *airafraudeitus* Ἐπαφρόδιτος, *arsaksad* Ἀρφαξάδ, *nymfa* Νυμφᾶ, *kajnsa* Καϊάφας, *i Josef* Ἰωσήφ; per exceptionem etiam τῷ π : *kafarnaum* Καπερναούμ.

3) Quod *f* ex *b* oriretur et in *b* incideret jam supra (§ 46, 3) monuimus; de ipsius educatione ex *p* vid. § 48. In *svumfst* a *svimman* fuit euphoniæ causa interjectum.

4) Hinc conjiciendum est quod *f* debilius, sicut *bh*, non autem *ph*, proferri debuerit, quemadmodum in lingualium, et fortasse etiam gutturalium classi, ubi aspirata propius ad media quam ad tenua accedere videntur. Sed gothicum *f* græco φ non omnino congruere ex eo conjici potest, quod gothus peculiare signum ex alphabeto latino mutuari, ab eo occasionem ceperit. Vid. § 12, col. 901.

P

§ 48. 1) *P* non nisi raro, nunquam fortasse initio genuini gothici vocabuli occurrit; sæpius vero medio et fine :

a) Initio : *paidu, peikabagms, puggs, pund, plapja, plats, plinsjan, praggan* ;

b) Medio : *skapjan, kaupon, slepan, veipan, nipnan, diupiþa, supon, wopan* ;

c) Fine : *raip, saislep, skip, iup, hup, wop*.

2) In nominibus propriis et vocabulis peregrinis græco π, cujus sonum habet, convenit, ex. gr. : *parakletus* παράκλητος, *paintekuste* πεντεκοστή, *pauntius* Πόντιος, *peilatus* Πίλατος, *praufetus* προφήτης, *airafras* Ἐπαφρᾶς, *apraustaulus* ἀπόστολος, *karpus* κάρπος, *spraikulatur* σπεκουλάτωρ; per exceptionem etiam τῷ ϕ : *paurpura* πορφύρα, et *ps* τῷ ψ : *psalma* ψαλμός.

3) Ante *t* in *f* quandoque incidit, ex. gr. : *gaskaste* a *skapjan*, *wostuli* a *wopan*; et probabiliter his addendæ sunt 2 person. præter. indic. *skoft, waiwoft, saisleft, varft, etc.*, licet defuerit, quo probetur; *grefts* multo minus ad *greipan* referendum est, quam ad vet. sup. germ. *graso*, infer. germ. *grebe*, vid. Graff *Alth, Sprachsch.* IV 312 sq.

C. DE LINGUALIBUS.

D

§ 49. 1) *D* initio, medio et fine frequenter ponitur; initio litteras *r* et *v* post se non repugnat

a) Initio: *dags*, *dails*, *dauþus*, *deds*, *deigan*, *digrei*, *diups*, *dulþs*, *doms*, *dragan*, *driusan*, *drobnan*, *dvuls*,

b) Medio: *badi*, *paida*, *daudjan*, *garedaba*, *beidan*, *bida*, *liudan*, *gudja*, *flodus*;

c) Fine: plurima neutra, accus. et præt., ut *sad*, *god*, *braid*, *stad*, *bad*, etc.

2) Græco δ ordinario respondet, ex. gr.: *daveid* Δαβιδ, *diakaunus* διάκωνος, *didimus* Διδυμος, *drakma* δραχμή, *andriais* Ἀνδρίας, *beþsaeidan* Βηθσαιδά, *arfaksud* Ἀρφαζάδ, *asgad* Ἀσγάδ, *þaddaius* Θαδδαῖος, *saddukaius* Σαδδουκαῖος. Raro autem græco θ: *baid-saiidan*. Luc. ix, 10 Βηθσαιδά, *lod* Λώθ (quod probabiliter Ulfilas loco Λώτ legit).

3) In fine vocabuli et ante *s* nominativi frequenter cum *þ* commutatur, ex. gr.: *faheds* et *faheþs*, *mitads* et *mitaþs*, *manaseds* et *manaseþs*, *sads* et *saþs*, *stads* et *staþs*, *fads* et *faþs*, *aviliud* et *aviliuþ*, *juggalud* Luc. vii, 14 et *juggalauþ*, Mc. xvi, 5 *bad* et *baþ*, *baud* et *bauþ*, *wad* et *waþ*, præsertim apud Lucam in terminationibus 3 personæ sing., 2 personæ plur. et participii præteriti, ut *drigkid* Luc. i, 15 et *drigkiþ* Joan. vi, 54, *libaið* Luc. iv, 4 et *libaiþ* Mth. ix, 18, *frijod* Luc. vii, 42 et *frijoþ* vii, 5, *rodeid* vi, 45 et *rodeiþ* v, 21, *manveid* iii, 4 et *manveiþ* Mc. i, 3, *siud* Luc. v, 10 et *siuþ* Cor. ii, iii, 5, *magud* Luc. v, 34 et *maguþ* Mc. xiv, 7, *gamelid* Luc. iv, 4 et *gameliþ* Mth. ii, 10, *gamanvids* Luc. vi, 40 et *gamunviþs* Tim. ii, iii, 17, coll. prolegg. col. 475 not. 1).

Raro fit hæc commutatio in medio vocabuli, ut in *unfrodans* Gal. iii, 1 et *unfroþans* iii, 3, coll. *mididjedun* Luc. 7, 11, loco *miþiddjedun*.

« Annotatio. — De transiente *d* in *þ* vid. § 50, 4, in *s* § 52, 4, in *z* § 53, 4. »

4) Post *n* quandoque deficit, sic in part. act. (§ 116, annot. 2), coll. *banvida* Luc. xx, 37. Hoc pari modo 3 persona plur. in præterito inf., quemadmodum in præsentii, primitive in *nd* finita, posterius *d* primo rejecit. In anomalo *sind* (loco *sijund*) *d* adhuc superest (coll. § 134, 4).

5) *D* idem atque græcum δ super. german. *d* sonasse videtur. Neque ex librarii menda *mad* Rom. xii, 20 pro *mat* ad asperiores hujus litteræ prolationem jure conjiceretur.

D

§ 50. 1) *þ* in quavis vocabuli sede frequenter occurrit, initio etiam cum sequente *l*, *r* vel *v*:

a) Initio: *þata*, *þairh*, *þauh*, *þevis*, *þeihan*, *þizeis*, *þiuda*, *þugkjan*, *þo*, *þlaqus*, *þliuhan*, *þragjan*, *þreis*, *þroþjan*, *þvastipþa*

b) Medio: *waþar*, *aiþei*, *dauþus*, *heþjo*, *seiþu*, *qiþan* *þiuþeigs*, *bruþs*, *broþar*;

c) Fine: præter casus, in quibus cum *d* commuta-

tur (§ 49, 3), et sequentes: *iþ*, *miþ*, *guþ*, *bloþ*, *qaþ*, *froþ*, *stoþ*, *varþ*, *hanþ*, *fanþ*, etc.

2) In græcis vocabulis et nominibus propriis pro *θ* regulariter ponitur: *þaddaius* Θαδδαῖος, *þaiaufeilus* Θεόφιλος, *þymiana* θυμιαμα, *þomas* Θωμάς, *naþan* Ναθά, *sabakþani* σαβαχθάνι, *salaþiel* Σαλαθιήλ, *maþusal* Μαθουσαλά, *kaurinþo* Κόρινθος, *mahaþ* Μαάθ, *sabaoþ* Σαβαώθ, *nazaraiþ* Ναζαρέθ; raro pro τ: *alei* *sabeiþ* Ἐλισάβετ, *gannesaraiþ* Γεννησαρέτ, et geminatum pro τθ: *maþþaius* Ματθαῖος.

3) Frequenter cum *d* (§ 49, 3) et quandoque etiam cum *t* commutatur, ex. gr.: *hnuto* loco *hnuþo*, *þeimauþaius* loco *teimauþaius*, *fratvjan* loco *fraþvjan* (?), *usbloþains* Cor. ii, viii, 4 loco *usbloteins*, *bloþan* loco *blotan*, *unsahþabu* Tim. i, iii, 16 loco *unsahþaba*, *gaþarhiþs* Gal. ii, 11 loco *gatarhiþs*, *asleþanda* Mc. ii, 9 loco *asletanda*.

4) Ex *d* regulariter nascitur, quando scilicet hoc in fine vocabuli, vel ante *s* alioquin inveniretur, ex. gr. in *saþs* a *FADI*, *staþs* a *STADI*, *aviliuþ* ab *AVI-LIUDA*, *liuhaþ* a *LIUHADA*, *naqaþs* a *NAQADA*, et in participiis præt. ut *habaiþs* a *HABAIDA*, *sokiþs* a *SOKIDA*, *spilloþs* a *SPILLODA*. Necnon et in præterito τοῦ *kunnan* loco *d* ponitur: *kunþa* loco *kunnda*. E contrario remanet *d* post alias liquidas in hujusmodi anomalis verbis: *skulda* a *skulan*, *munda* a *munan*.

5) Vice versa, ubi sequitur vocalis, iterum in *d* revertit. Neque solum in flexione, ut *faheþs* gen. *fahedais*, *staþs* gen. *stadis*, *sokiþs* fem. *sokida*, sed etiam ante enclitica *u* et *uh*, ex. gr.: *vitudu* Joan. xiii, 12 a *vituþ*, *sijaidu* Cor. ii, ii, 9 a *sijaiþ*, *vileidu* Mc. xv, 9 a *vileiþ*, *qiþiduh* Mc. xvi, 7 a *qiþiþ*, *vairþaiduh* Eph. iv, 32 a *vairþaiþ*, *standaiduh* Cor. i, xvi, 13 a *standaiþ*, etc.

« Annotatio. — De transiente *þ* in *s* vid. § 52, 4. »

6) *þ* ut *d* aspiratum probabiliter proferrī debuit. Hoc equidem ut *th* communiter spectatur, sed immerito, cum ex una parte non nisi rarissime et forsitan ex librarii menda cum *t* commutetur, et ex altera in *d* regulariter et sæpissime incidat. Aliunde si hæc littera græco θ omnino congruisset, sine dubio pro illa hunc characterem Ulfilas servasset, neque alium ex arbitrio elegisset. Cæterum æque injustum est, sonum τοῦ *þ* sive per *th* sive per *dh* exscribere, neque *t*, neque *d* cum *h* conjuncto τῷ *þ* omnino respondente, ex. gr.: *uthaitan*, non *aþaitan*, *andhausjan*, non *anþausjan*.

T

§ 51. 1) *T* in omnibus vocabuli sedibus frequenter occurrit, initio etiam ante *r* et *v*:

a) Initio: *tagr*, *taihun*, *taujan*, *tekan*, *teihan*, *timrja*, *tiuhan*, *tunþus*, *trauan*, *triu*, *tvai*, *tveifls*;

b) Medio: *lata*, *haitan*, *sprauto*, *gretan*, *beitan*, *miton*, *giutan*, *luton*, *gaigrotun*;

c) Fine: *at*, *mat*, *plat*, *vait*, *hlaut*, *fralet*, *usmet*, *andabeit*, *vit*, *hrot*, etc.

2) In vocabulis peregrinis et nominibus propriis pro græco τ, latino *t* adhibetur, quibus aliunde omnino convenit, ex. gr.: *taleiþa* ταλιθά, *teimaius*

Τυμαῖος, *tykeikus* Τυχικός, *galatia* Γαλατία, *ituraiā* Ἰτουραία, *kananeites* Κανανίτης, *kreta*, Κρήτη, *laiktjo* lectio, *lystra* Λύστρα, *matḥal* Ματθᾶτ, *mattaḥius* Ματθαῖος.

3) Pro *d* et *ḥ* adhibetur, sequenti muta vel sibilanti, nempe in præterito anomalorum verborum *aihta*, *mahta*, *ohta*, *brahta*, *ḥahta*, *ḥuhta*, *bauhta*, *ḥaurḥte*, *mosta* loco *aih-da*, *mah-da*, etc.; in formationibus vocabulorum *hlistus*, *ḥuhtus*, *kustus* cum *vratodus*, *auhjodus*; *aihts*, *andabauhts*, *gifts*, *usdrusts* cum *gabaurḥs*, *gaqumḥs*, etc. Cum *gaqumḥs* (a *qiman*) subrepsit *andanumts* (a *niman*), cujus loco *audanumḥs* spectaretur.

4) De hujus litteræ transitu in sibilantes *s* et *z* vid. §§ 52, 4; 53, 4.

4. DE SIBILANTIBUS.

S

§ 52. 1) *S* præcipue initians, omnium consonantium est frequentissima. Initio vocabulorum libenter conjungitur cum *k*, *kr*, *l*, *m*, *n*, *p*, *pr*, *t*, *tr*, et *v*:

a) Initio: *sama*, *sair*, *sauil*, *sels*, *seins*, *sibun*, *siuks*, *sunus*, *sokjan*, *skaidan*, *skreitan*, *slahan*, *smairḥr*, *snorjo*, *spillon*, *sprauto*, *staḥs*, *straujan*, *svers*;

b) Medio: *vasjan*, *laisseins*, *hausjon*, *mesa*, *veison*, *visan*, *driusan*, *ḥusundi*;

c) Fine: *hlas*, *urrais*, *raus*, *sves*, *veis*, *vis*, *hus*, *los*.

2) Pro græco *ς* regulariter ponitur, ex. gr.: *samaria* Σαμαρία, *symaion* Συμεών, *saimaiein* Σεμεί, *seimon* Σίμων, *saulaumon* Σολομών, *susanna* Σουσάννα, *ioses* Ἰωσῆ, *israel* Ἰσραήλ, *kaisar* καῖσαρ, *mambres* Μάμβρης, *markus* Μάρκος, *paitrus* Πέτρος, etc. Quandoque etiam pro græco *ζ*: *kusa* Κουζᾶ, *asmoḥ* Ἀζμώθ.

3) *S* inter duas vocales vel liquidas positum in *z* transit, et equidem:

a) In compositionibus: *uzon* ab *us-anan*, *uzeta* ab *us-itan*; præsertim ante enclitica *u*, *uh* et *ei*: *vileizu* Luc. ix, 54, *uzu* Gal. iii, 2, 5, *uzuh* Luc. vi, 45 et sæp. *dizuh* Mc. xvi, 8, *wazuh*, *wanzuh*, *wizuh*, *warjizuh*, *andizuh*, *veizuh*, *juzuh* Cor. i, iv, 10 *ḥizuh*, *ḥanzuh*, *maizuh* Gal. iv, 9, *filippauzuh* Luc. iii, 1; *ḥizei*, *ḥozei*, *ḥanzei*, *izei*, *ḥuzei*, *juzei*, *izvizei*; irregulariter etiam in *bijandzuh* Philem. 22, e contrario non in *vasuh* Mth. viii, 30 et sæp., *sumansuh* Mc. xii, 5, *bidjandansuh* Mth. vi, 7.

b) In flexionibus: *hatiza* Luc. iii, 7 a *hatis*, *riqiza* Luc. i, 79, *riqizis* Rom. xiii, 12 a *riqis*, *anza* Luc. vi, 41, 42 ab *ans*, *haizam* Joan. xviii, 5 a *hais*? et in nominibus propriis *bauauzis* a *bauaus*, *iaissaizis* ab *iaissais*, *iosezis* ab *ioses*, *mosëzis* a *moses*; non autem in *agisa* Luc. ii, 9 ab *agis*, *rimisa* Thess. ii, iii, 12 a *rimis*.

c) In formationibus: *hatizon* a *hatis*, *riqizeins*, *riqizjan* a *riqis*, *minznan* a *mins*, *matza* a *mais*.

«Annotatio 1.—De ipsius frequenti mutatione cum *z* vid. § 53, 3.»

4) Ex *d*, *ḥ*, *t* nascitur, et equidem:

a) In flexionibus, cum scilicet alia dentalis immediate sequitur:

aa) In 2 persona sing. præter. verborum fortium: *unabaust* Luc. xiv, 22 loco *anabaudt* a *biudan*, *qast*

Mc. xii, 32 loco *qaḥt* a *qihan*, *varst* Joan. ix, 34 loco *varḥt* a *vairḥan*, *bilaiḥt* Mth. xxvii, 46 loco *bilaiḥt* a *bileiḥan*, *ufnaiḥt* Luc. xv, 30 loco *ufnaiḥt* ab *uf-sneiḥan*, *gastost* Rom. ii, 20 loco *gastoḥt* a *gasiandan*, *haiḥaiḥt* Tim. i, vi, 12 loco *haiḥaitt* a *haitan*.

«Annotatio 2.—Evidenter redundans est in *saisost* Luc. xix, 21 loco *saisot* a *saian*; hic forsitan analogia τῷ *gastost* influxit; aliquid simile etiam invenitur in formatione τῷ *blostreis* a *blotan*, nisi forma *blosreis* primitiva sit, in qua *t* euphonicum ad litteras *s* et *r* facilius connectendas fuit inductum.»

bb) In præterito verborum irregularium *motan*, *kaupatjan* et *vitan*, quæ præteriti terminationem *da* ad radicem immediate sigunt (ut *skulda* a *skulan*, *vilda* a *viljan*, *munda* a *munan*). Hic enim τὸ *d* terminationis propter *t* præcedens in *t* transit (coll. § 51, 3), et deinde prius *t* in *s* incidit, eo modo: *mot-da*, *motta*, *mosta*; *kaupat-da*, *kaupatta*, *kaupasta*. In *vitan* mutatio ulterius extenditur, cum et posterius *t* præcedenti *s* assimiletur: *vit-da*, *vitta*, *vista*, *vissa*.

b) In formationibus, cum præcipue verbalium substantivorum dentalem et altera dentalis ut elementum formationis vocabuli sequitur, quo in casu, utraque *s* evadit. Sic se habent igitur *stass* a *standan* (rad. *STAḥ*), *qiss* a *qihan*, *viss* a *vidan*, prorsus ut *kunḥs* a *kunnan*, *qumḥs* a *qiman*, *aihts* ab *aigan*, *gifts* a *giban*, etc.; *vissel* autem a *vitan* prorsus ut *baurḥei* a *bairan*, dum *staḥḥs*, *qiḥḥs*, *vidḥs*, *vitḥei* ut primitiva forma spectanda est, ex qua, duabus dentalibus in sibilantibus commutatis et *s* terminationis rejecto, præsens forma deducta est. Latior adhuc dentalis in sibilantem ante *n* commutatio datur in formandis *anabusns* ab *anabiudan*, *usbeisns* ab *usbeidan*. Necnon eodem forsitan modo *garehsns* ex *garaihtjan* ortum duxit?

5) Quoad prolationem *s* acutum esse debuit et oppositum τῷ *z*, quod tum adhibetur, cum sibilans debilius proferenda est.

Z

§ 53. 1) *Z* initians in nullis gothicis vocabulis, terminans non nisi raro, et tantum pro *s* usurpatum, sæpius vero medians occurrit:

a) Radicale in *aqizi*, *azets*, *hazjan*, *vizon*, etc.;

b) In flexionibus, scilicet aa) in genit. adjectivorum et pronominum, ut *godaizos*, *godaize*, *ḥizos*, *ḥize*, etc.; bb) in 2 persona sing. pass. *haitaza*, *sokjaza*;

c) In formationibus comparativorum: *batiza*, *minniza*, *juhiza*, *framaldroza*, etc.;

d) Nascitur insuper ex *s*, ut infra 3) dicetur;

e) Fine pro *s*: *minz*, *riqiz*; et etiam *mimz*, *aiz* pro *mims*, *ais*.

2) In græcis vocabulis et nominibus propriis *ζ* valet, ex. gr.: *zaibaidaius* Ζεβεδαιος, *zauraubabil* Ζωροβάβελ, *zelotes* ζηλωτής, *aizaikeia* Ἔξεια, *aileiaizar* Ἐλιέζερ, *baiailzeibul* Βεελζεβούλ, *kaurazein* Χοραζην, *lazarus* Λάζαρος, *azymus* ἄζυμος, *nazaraiḥ* Ναζαρεθ; quandoque etiam *ς*: *praizbytaireis* πρεσβύτερος, *aizleim* Ἔσλι, *aizor* Ἐσρώρ.

3) Cum *s* frequenter commutatur, ex. gr.: *riqiz* Mth. vi, 23; Joan. xii, 35; Eph. v, 8 loco *riqis*, *minz*

Cor. II, XII, 15 loco mins, saizlep Joan. XI, 11 coll. Cor. I, XV, 6 loco saizlep, mosez Cor. II, III, 13 cod. A loco moses; iosez Mth. XXVII, 50 mendum est librarii loco iosezis; anabuzns Mc. XII, 28 loco anabusns non est nisi falsa lectio Stiernhielmii, quæ e glossario expungenda est. Casus autem inversus permutati s in z nusquam probatur.

4) Z quemadmodum s ex dentalibus, præsertim sequente n, oritur: vleizns, vlijzan a vleitān.

5) Z ut debile s prolatum fuisse videtur. Nam licet pro græco ζ ponatur, hujus tamen sonum, ds valentem, habere nequit, siquidem Ulfilas hoc alias per ds, vel saltem non per simplicem litteram reddidit, et aliunde ex ejus phonica relatione pateat, z non esse nisi s debilius. Cum insuper ad simplicem sonum s, non autem ad duplicem ds ex geminato z in lazzarus cogitandum est, sequitur, quod etiam in nominibus propriis z debilioris soni esse potest, sive græcum ζ ætate Ulfilana hunc sonum reipsa habuerit, sive ejus asperior sonus gotho fuerit prolato ita difficilis, ut hunc cum gothico z illi magis noto permutaverit.

§ 54. 1) Jam vero consonantibus singulatim disquisitis, earum nunc compositiones varias percurrere necessum est. Quæ quidem initio reperiuntur, ad singulas consonantes jam fuerunt relatæ; sed eas semel adhuc revocabimus, ut sinoptice instruamus, juxta ultimam partem compositi ordinantes, scilicet:

-v	-l	-m	-n	-r		-p	-k	-t
dv	vl	sm	hn	vr	dr	sp	sk	st
þv	gl		kn	gr	þr			
tv	hl		bn	hr	tr			
sv	kl		sn	kr	skr			
	st			qr	sp			
	rl			br	str			
	pl			fr				
	þl			pr				
	sl							

2) Compositæ consonantes quæ medio et fine vocabulorum occurrunt, sequuntur: LV: balvs, malvjan, alvjan, vilvan; LM: malma, dvalmon, hilms, usfilma; LG: balgs, galga, dulgs, fulgins, tulgus; LH: alh, milhma, filhan, fulhsni; LK: halks, kalkjo, skalks, LB: halbs, kalbo, salbon, silba, ulbandus; LF: vulfs, wilftri; LP: hilpan; LD: alds, kalds, haldan, valdan, staldan, gild, milds, skildus, spilda, sild, skulds, mulda, saldra, framaldrs, spaiskuldrs; Lþ: alþan, salþan, balþs, halþei, gilþa, kilþei, vilþeis, hulþs, dulþs, vulþus, gulþ; LT: halts, salt, gamalteins, valtjan, sviltan; LS: hats, malsks, gilstr; LZ: talxjan.

MN: namnjan; MR: timrjan; MB: lamb, vamba, dumb, kumbjan; MF: fimf; MP: trimpan; Mþ: gaqumþs; MT: andanumts; MS: amsa, svumst, gramsts, þramstei; MZ: mimz.

NV: manvus; NF: hanfs; NG, etc., vid. ad GG; ND: and, land, andeis, handus, vandus, ulbandus, sandjan, tandjan, standan, blandan, skanda, bindan, vindan, vinds, grindasraþjis, slindan, blinds, hindar, kindins, hund, hunds, afgrundiþa, kunds, vunds, junda, pund, aiwatundi, undar, sundro, mundrei, bandvo;

Nþ: anþar, nanþjan, gamainþs, vinþjan, finþan, hinþan, sinþ, svinþs, gaminþi, munþs, kunþs, tunþus; NT: sinteins, kintus, vintrus, unte; NS: ans, hansa, gansjan, plinsjan, þinsan, mins, urruns, unz, hunsl, ansts, bansts, brunsts; NZ: minznan.

RV: arvojo, sparva, sarva; RM: arms, barms, varms, tarmjan, vaurms; RN: arniba, barn, eisarn, tarnjan, smarna, stairno, qairnus, gairnjan, fairnis, wairnei, haurn, kaurn, maurnan, þaurnus, undaurns; RG: vargs, bairgs, bairgan, baurgs, saurga, maurgjan, maurgins; RH: gatarhjan, bairhts, fravaurhts, faurhts, þairh, þvairhs; RK: arka, marka, airknis, þairko, aurkeis, vaurkjan, staurknan; RW: arwazna, fairvus; RB: arbi, þarba, warbon, arbaiþs, wairban, svairban, þaurban; RF: þarf, þaurfts; RP: snarpjan, vairpan, þaurp; RD: hardus, vardja, hairda, gairdan, vairdus, baurd, vaurd, spaurds, haurds; Rþ: varþ, usfarþo, vairþs, vairþan, airþa, smairþr, hairþra, gabaurþs, gataurþs, maurþr; RT: svarts, hairto, aurtja, vaurts; RS: vairs, daursan, þaurusus, þaurstei vaurstv; RZ: marzjan, airzis, fairzna.

GV: bidagva; alias tantummodo post nasale g occurrit: aggvus, saggvs, bliggvan, triggvs, stiggvan, skuggva; GL: aglus, tagl, nagljan, sigljan, sviglon, fulgs, tuggl; GM: bagms; GN: rign, svegnjan, liugn; GR: tagr, fagra, filegri, ligrs, digrei, figgrs, huggrjan; GG, GK, GQ vid. ad G; GD: gahugds.

HL: þvaht; HM: ahma, hiuhma, lauhmuni; HN: rahnjan, þraihns, auhns; HR: svaihra, huhrus; HT: mahts, flahta, þahta, brahta, insahts, rahton, ahtau, vahtvo, leihts, raihts, gaþlaihts, slaihts, aiktron, slauhts, dauhts, ustauhts, inrauhtjan, gadrauhts, sauhts, bauhta, þuhta, bruhta, liuhtjan, uhteigs, uhtvo, biuhts; HS: ahs, þlahsjan, vahstus, saihs, maihstus, vaihsta, taihsv, auhsus, drauhna, garehns, þeihs, veihs, niuhseins, rohsns, skohsl, þreihsl.

KL: stikls, sikls; KN: taikns, kelikn, svikns, uslukns; KR: akrs, akran, vokrs; KS: anaks; alias tantummodo in nominibus propriis pro græco ξ occurrens: alaiksandruss Ἀλεξάνδρος, arfaksad Ἀρφαξάδ, artarksairksus (Artaxerxes).

QN: suqns.

BL: gibla, svibls, dauþublis; BN: ibns, stibna, terminatio -ubni et verba in nan, ut dobnan, drobnan; BR: abrs, aibr, silubr.

FL: tveifts; FN: terminatio -ufni et verba in nan, ut hafnan, lifnan; FT: hafsts, gaskafts, hlistus, fragifts, iftuma, gagrests, skusts, lustus, wostuli, astra, wilftri; FS: haifts, þraiftsjan.

PN: vepna, nipnan.

DV: þivadv, skadvjan, gaidv, nidva, bandva, fidor; DR: nadrs, idreiga, fadrein, mundrei, fodr.

þV: sijaþva, frijaþva, saliþvos; þL: maþljan, neþla; þM: maiþms; þN: ataþni, haiþno; þR: hleiþra, qiþrs, viþrus, viþra, þaþro, smairþr, hairþra, maurþr.

TV: gatvo, usfratvjan (veitvods); TL: sitls; TM: glitmunjan; TR: baitrs, snutrs, hlutrs, vintrus; TS: vaurts, kavtsjo.

SV : taihsvo; SL : skohsl, þreihsl, hunsl, svumsl; SM : klismo; SN : asneis, anabusns, barusnjan, usartrusnjan, usbeisns, hlaivasna; SG : intrusgjan; SK : þriskan, fisks, atisk, andhruskan et adjectiva terminationis -isks; SQ : hnasqus, vrisqan; ST : asts, fastan, rasta, vasti, þvastiþa, frats, gasts, laistjan, maists, aistan, iat, lists, urrists, svistar, qistjan, ganists, beist, kriustan, brusts, lustus, kustus, krusts, vaurstv, gistra, navistron, avistr, hulistr, blostreis, gilstr.

ZV : izvis, ubizva; ZL : svartizla; ZN : arwazna, razn, vizn, andavleizns, fairzna; ZG : azgo; ZD : gazds, razda, mizdo, huzd.

§ 55. Altera connexarum consonantium species est geminatio, id est repetitio ejusdem litteræ. In genuinis gothicis vocabulis non geminantur, excepto nasali *gg*, nisi liquidæ, dentales et sibilantes, eo modo:

a) Liquidæ: LL : alls, hallus, usvalleins, fill, spillon, vulla, fulls; MM : vamm, svamm, stammis, dammjan, mammo, hlamm, et in terminationibus dativi þamma, anþamma, imma, himma, ainummehun; NN : manna, anno, kannjan, rannjan, inna, kinnus, brinnan, vinnan, spinnan, duginnan, aflinnan, rinnan, minniza, sunno, brunna, munnan, kunnan, runnun, etc.; RR : fairra, qairrus, andstaurran;

b) Dentales: DD : daddjan, vaddjus, tvaddje, iddja; þþ : aþþan, aiþþau; TT : atta, skatts;

c) Sibilantes: SS : wass, ungatass, ustass, gaviss, gaqiss, misso, missa-, vissa, knussjan, et terminatio -assus.

¶ Annotatio 1.—Sæpe etiam hæ litteræ redundanter geminantur, ex. gr. : allh Luc. II, 46, aggillau Cor. II, XI, 14, kanni Cor. I, VII, 18, ainnohun Philip. IV, 15, fairrinoþ Gal. V, 15, nasseinai Thess. I, V, 8, fortasse etiam iddveit Tim. I, III, 7 (vid. Castill. ad h. l.), præsertim in nominibus propriis: aillam Ἠδάμ, maisaullam Μεσουλάμ, ammo Ἀμῶς, makidonim Cor. II, IX, 12, sainnaa Σεναά, aiddur Ἰεδοούά, gaddarenius Γαδαρηνός, (lyddomaeis? Λοδαδιδ), lazarus Luc. XVI, 23 Λάζαρος, assaum Ἀσούμ, iasson Ἰάσων, vid. ad Gal. V, 15.

¶ Annotatio 2.—Vice versa quandoque simplex adhibetur consonans, ubi spectaretur geminata: fulnan Luc. II, 24; Eph. III, 19, frakuni Rom. XIV, 3,

manhun Tim. I, V, 22, visedun Luc. II, 43, coll. ad Mc. III, 13; X, 45, tvadje Tim. I, V, 19.

¶ Annotatio 3.—Quoad reliquias consonantes non geminantur nisi in nominibus propriis et vocabulis peregrinis, ex. gr. : laivvi, aivva, abba, rabbi, filippus, aiffaþa, aikklesjo, zaxxaius; sakkus et smakka vere gothica vocabula certo non sunt, et vippja Joan. XIX, 2 mendum est librarii pro vipja.

Quandam geminationem efficit assimilatio, qua consonans finalis vocabuli vel partis vocabuli in consonantem initialem sequentis incidit. Huic præsertim subjacent τὸ *h* particularum nih, jah, uh, et τὸ *s* præpositionis us, ex. gr. : niþ-þan, jas-sa, jan-ni, vasuþ-þan, ur-reisan, etc. Plura exempla in glossario reperies hh. vv.

§ 56. Jam ad singulas consonantes de ipsarum transitionibus in alias monuimus; hæ transitiones igitur triplicis sunt speciei:

1) transitio tenuis et mediæ in aspiratam, eo modo: *g* et *k* in *h*, *b* et *p* in *f*, *d* in *þ*.

2) Transitio aspiratæ in mediam, eo modo: *h* in *g*, *f* in *b*, *þ* in *d*.

3) Transitio dentalium in sibilantes, id est, *d*, *þ*, *t* in *s* et *z*.

§ 57. De consonantium affectionibus animadvertendæ sunt etiam:

1) Paragoge, qua liquida a tergo vocabuli adjicitur; non occurrit nisi in nominibus propriis peregrinis, ex. gr. : mariam Μαρία, nauel Νῶε, nerin Νηρι, mailkein Μεχλί.

2) Epenthesis, qua consonans in medio vocabuli interjicitur, quæque in pluribus casibus ad euphoniã inservit, ex. gr. : swumfsl Joan. IX, 11 loco svumsl, timbrjan; Luc. XIV, 28, 30 loco timrjan, coll. j inducto, § 34, 4.

3) Metathesis, qua consonans a loco movetur, ut in martyr Cal. goth. loco martyr; sprauds autem Cor. I, IX, 24 loco spaurds, þvalh Skeir II, 6 loco þvahl librario ut menda certo adscribenda sunt, alias genuinis spaurds et þvahl occurrentibus.

4) Elisio, qua euphoniæ causa consonans rejicitur, ex. gr. in fimtiguns Luc. XVI, 6 pro fimstiguns.

CAPUT SECUNDUM. DE VOCABULORUM FLEXIONE.

I. DE SUBSTANTIVO.

§ 58. Gothicæ linguæ sunt novem orationis partes. substantivum, adjectivum, numerale, pronomen, verbum, adverbium, præpositio, conjunctio, interjectio. Quatuor ultima, ut quæ flexionem non subeant,

inflexibilia, antiq̄ vero flexibilia dicuntur. Ex his autem quatuor priora declinantur, posterius tandem, id est, verbum conjugatur.

A.

DE DECLINATIONE.

§ 59. In gothica lingua pro substantivis tria dantur genera, masculinum scilicet, neutrum et femininum. Sæpius equidem hoc grammaticale genus ge-

neri naturæ seu sexuum convenit, ex. gr. : atta masc. pater, aiþei fem. mater, haubiþ neutr. caput, non ea tamen regula nullas exceptiones patitur, immo

plura sunt vocabula, inanimata, proprietates, artes, affectionesve animi, etc., exprimentia, quæ, per personificationem omnibus linguis communem masculino femininove genere donata sunt, ut *bagms* masc. arbor, *airþa* fem. terra, *doms* masc. iudicium, *muns* masc. sententia, *gahugds* fem. cogitatio, *vens* fem. spes, etc. Vice versa nonnulla sunt vocabula, personas significantia, quæ rerum genus, id est, neutrum præ seferunt, sive eorum genus indefinitum remanere voluerint, ut in *barn τὸ παιδίον*, infans, *gaman ὁ πλῆσιος*, proximus, sive per contemptum personas in rerum classem deprimere intenderint, ut in *þevis* neutr. mancipium, *gaskalki* neutr. conservus. Aliud est genus commune pro vocabulis, quæ animata utriusque generis seu sexus exprimunt et consequenter ut masculina vel femi-

nina usurpantur, ut *asilus*, masc. asinus, fem. *asina*. Qui casus non nisi raro occurrunt, cum ordinario mutato genere commutatur forma, ut in *svaihra* masc. socer, fem. *svaihro* socrus, *þius* masc. famulus, fem. *þivi* famula, *magus* masc. puer, fem. *mavi* (loco *magvi*? Grimm. III, 336) puella. Hæc aliunde fusius ubi de formatione vocabulorum (§ 142 sqq.) evolventur. Illic relative ad declinationem dicere sufficit, quod neutrum semper accusativum formet nominativo similem, et femininum pleniores vocales in flexione diligit. In nonnullis tamen vocabulis suæ cuique generi dantur diversæ terminationes, ita ut magis minusve sit dijudicatu difficile, quodnam genus hæc vocabula habeant. Jam vero hæc terminationes sunt :

1) In declinatione vocalica :

a) Masculina :	α)	sing.	nom.	-s	gen.	-is	plur.	nom	-os, -eis
—	β)	—	—	-eis	—	-eis	—	—	-jos
—	γ)	—	—	-jis	—	-jis	—	—	-jos
—	δ)	—	—	-us	—	-aur	—	—	-jus
—	ε)	—	—	-ar	—	-rs	—	—	-rjus
b) Neutra :	α)	sing.	nom	—	gen.	-is	plur	nom.	-a
—	β)	—	—	-i	—	-jis	—	—	-ja
—	γ)	—	—	-u	—	-vis	—	—	-va
—	δ)	—	—	-u	—	-au	—	—	deest
c) Feminina :	α)	sing.	nom.	-a	gen.	-os	plur	nom.]	-os
—	β)	—	—	-i	—	-jos	—	—	-jos
—	γ)	—	—	-s	—	-ais	—	—	-eis
—	δ)	—	—	-us	—	-aus	—	—	-jus
—	ε)	—	—	-ar	—	-rs	—	—	-rjus

2) In declinatione consonantica :

a) Masculina :	sing.	nom.	-a	gen.	-ins	plur.	nom.	-ans
b) Neutra :	—	—	-o	—	-ins	—	—	-ona
c) Feminina :	—	—	-o	—	-ons	—	—	-ons
—	—	—	-ei	—	-eins	—	—	-eins

§ 60. Numerus pro substantivis duplex est : singularis scilicet et pluralis. Dualis, qui in pronomine et verbo reperitur, in substantivis nusquam occurrit.

§ 61. Utrique numero quinque sunt casus : nominativus scilicet, vocativus, accusativus, dativus et genitivus. Casus instrumentalis in substantivis non equidem invenitur, sed in pronomine quædam liquit vestigia (vid. §§ 108, 110). Quod si insuper gothica nomina, ut infra dicemus, ex forma casuum in varias declinationes ordinantur, hæc varietas consistit minus in mutatione terminationum omnino diversarum, quam in varietate syllabarum radicalium vel derivatarum hanc præcedentium et in hujus in illam influxu. Hinc ex sequentibus notis dignoscendi sunt in genere casus utriusque numeri et in omnibus declinationibus.

Nominativus terminatur in vocalem vel in -s, neutro etiam in alias consonantes finito; vocativus sing. nominativo convenit, rejecto tantum s huic proprio; accusativus sing. in genere radicem vocabuli nudam præbet; dativus sing. primitus terminatur in a; genitivus sing., in s. Necnon et nominativus et vocativus plur. masc. et fem. in s, neutr. in a terminan-

tur; accusativus plur. in s vel ns, neutr. in a; dativus plur. in m; genitivus plur. in unam longarum vocalium e vel o. Quas omnes terminationes sequens tabula exhibet :

	Sing	Plur.
Nom.	—, s	s, (neutr. a)
Voc.	—	s, (neutr. a)
Acc.	—	s, ns, (neutr. a)
Dat.	a (ai, au)	m
Gen.	s	e, o.

§ 62. Ad varias declinationes dividendas *thema* seu *radix* vocabuli imprimis est observanda. Radice eam formam substantivi intelligimus, quæ licet per se ipsam nullam forte casuum designationem habeat, nec in lingua qualis est, generaliter existat, tamen ad formandos casus, ad evolvendam declinationem et formandum vocabulum ita fundamentaliter inservit, ut non solum omnes existentes declinationis formæ, sed etiam formæ ex existentibus vocabulis derivatæ ad hanc reduci possint. Quam radicalem formam in decursu operis litteris uncialibus notavimus.

§ 63. Declinatio in duas partes dividitur, quas veteres a nomine ad adjectivum proxime accedenti,

abstractam et concretam seu emphaticam, recentiores vero fortem et debilem formam nuncuparunt. Sed utraque appellatio ideo falsa est, quod prior significationem, et non formam spectet, et aliunde pro substantivis fere non valeat, posterior vero in erronea consideratione formæ utriusque declinationis innitatur. Verum enim vero duæ declinationes in eo inter se discrepant, non quod debilis dicta addito accidentaliter *n* formativo a fronte declinationis evadat, sed quod radicalis forma hinc per vocalem, illinc per consonantem terminetur; itaque nos, meliori speramus jure, nomine *vocalicæ* et *consonanticæ*¹ declinationis eas donavimus. Posterior, consonantica scilicet, ea vocabula comprehendit quorum forma radicalis per *n* ad syllabam formativam pertinens concluditur (coll. Bopp. *Vergl. Gramm.* § 125, p. 149); hæc tamen littera ad formationem vocabuli non ad ejus flexionem pertinet; hic vero cum de posteriori tantum agendum habemus, vocabulum ea sola forma indutum, qua notis casuum connectitur, spectari debet.

A. VOCALIA DECLINATIO.

§ 64. *Vocalica declinatio* in eo essentialiter consistit, quod forma radicalis vocabulorum ad hanc pertinentium in vocalem terminetur. Jam vero in terminatione radicalis formæ tres tantum vocales occurrunt, *a*, *i* et *u*, quæ quidem in declinatione varias subeunt affectiones, sive debilitatæ, sive productæ, sive etiam in quibusdam casibus omnino rejectæ: *a* sæpissime, *i* nonnisi raro, *u* autem nunquam omittitur. Nunc vero ad formandos casus vocalicæ declinationis sequentes inserviant regulæ:

1) Nominativus sing. in masc. et fem. ad radicalem formam *s* addit, dum vocalis, si *u* est, immutata remanet, si *i* rejicitur, si tandem *a*, tum rejicitur, tum in *i* debilitatur. Femininum tantum modo hanc servat, *n* terminationis non accepto. Neutrum idem atque masculinum se habet, excepto quod *s* terminationis non capiat.

2) Accusativus et vocativus sing. nominativo congruunt, *s* finali rejecto.

3) Dativus sing. *a* ad terminationem affixo efformatur. Hinc in verbis quorum radicalis forma per *a* terminatur, huic formæ convenit; si vero per *i*, hæc vocalis in masc. a loco movetur, in fem. autem rumpitur, *a* eandem ruptionem in radicalem vocalem *u* producente.

4) Genitivus sing. terminationem *s* cum vocali jam existente recipit. Hæc vocalis *a* primitus fuisse videtur, quæ in masc. et neutr. radicalium formarum in *a* et *i* debilita fuit in *i*, dum in fem. terminationes magis sonoras anteposenti cum vocali terminante in *o* et *ai* commista est. Si autem vocalis radicalis est *u*, ruptio sequitur et fit *au*.

5) Nominativus et vocativus plur. masc. et plur. terminationem *s* assumunt et producitur vocalis radi-

calis (*a* in *o*, *i* in *ei*, *u* in *ju* loco *iu*), neutr. autem terminationem *a* recipit.

6) Accusativus pluralis, qui in neutro nominativo convenit, in masc. et fem. ad radicalem formam appendit terminationem *ns*, cujus loco, ubi hæc forma in *-a* desinit, in fem. *s* tantum adhibet, vocali radicali producta, ita ut hic etiam accusativus nominativo congruat.

7) Dativus pluralis ad radicalem formam constanter adjicit *m*, cujus loco, ubi vocalis radicalis est *a*, hanc vocalem in fem. tantum in *o* iterum producit.

8) Genitivus plur. tandem habet terminationem *e*, pro qua in fem. tantum et ubi forma radicalis in *a* finitur, hanc vocalem produci jubet.

Hoc insuper animadvertendum est, quod ubi *j* vel *v*, vocalem radicalem præcedens, rejici debet, in cognatam vocalem *i* vel *u* juxta sonorum regulas (§§ 34, 5; 35, 3) convertatur.

§ 65. Declinatio vocalica subdividitur ipsa in triplicem classem, prout forma radicalis per unam trium vocalium *a*, *i* vel *u* terminatur. Insuper etiam *j* vel *v* vocali finali præpositum, necnon et genus substantivi in vocalem influunt, ita ut sequens tabula omnes posibles hujus declinationis casus comprehendat:

	Radic. vocalis <i>a</i> :								
	masc.			fem.			neutr.		
<i>a</i>	<i>-ja</i>	<i>-va</i>		<i>-a</i>	<i>-ja</i>	<i>-va</i>	<i>-a</i>	<i>-ja</i>	<i>-va</i>
	Radic. vocalis <i>i</i> :								
<i>-i</i>	<i>-ji</i>	<i>-vi</i>		<i>-i</i>	<i>-ji</i>	<i>-vi</i>	<i>i</i>	<i>ji</i>	<i>vi</i>
	Radic. vocalis <i>u</i> :								
<i>u</i>	<i>-ju</i>	<i>-vu</i>		<i>-u</i>	<i>-ju</i>	<i>-vu</i>	<i>-u</i>	<i>-ju</i>	<i>-vu</i>

Sed hi casus non integre nisi cum vocali radicali *a* occurrunt, cum aliis autem duabus non paucas patientes lacunas. Sic regula est, nullis exceptionibus subjecta, quod consonantes *j* et *v* suis cognatis vocalibus *i* et *u* præire nequeant, formis *ji* et *vu* nusquam cæterum occurrentibus. Insuper in declinandis vocabulis etiam immittitur vocalicum *r* ut quarta radicalis vocalis (vid. ubi de sonis, § 39, 3), quæ suam sedem in vocalica declinatione etiam vindicat.

VOCALICA DECLINATIO PRIMA.

Rad. vocalis *a*.

a. Masculinum.

§ 66. *a*. Forma radicalis *-a*: *FISKA*.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>fisks</i>	<i>piscis</i>	<i>fiskos</i>	<i>pisces</i>
Voc.	<i>fisk</i>	<i>piscis</i>	<i>fiskos</i>	<i>pisces</i>
Acc.	<i>fisk</i>	<i>piscem</i>	<i>fiskans</i>	<i>pisces</i>
Dat.	<i>fiska</i>	<i>pisci</i>	<i>fiskam</i>	<i>piscibus</i>
Gen.	<i>fiskis</i>	<i>piscis</i>	<i>fiske</i>	<i>piscium</i>

Sic declinantur: *aiþs* jusjurandum, *asts* ramus, *bagms* arbor, *andbahts* famulus (plur. *andbahtos*, non autem *andbahteis*, ut mendose in glossario irrepsit) *dags* dies, *himins* coelum, *hlaiþs* panis, *hunds* canis, *hors* adulter, *þiubs* fur, *þiudans* rex *kreks* græcus,

¹ *Vocalica, consonantica*, nova vocabula ad novam ideam reddendam excogitata. *Interp.*

laufs folium, *ligrs* cubile, *sitts* sedes, *skalks* servus, *skatts* argenteus nummus, *skilliggs* denarius, *stains* lapis, *stols* sedes, *tains* surculus, *dauravards* atrien-
sis, *vigs* via, *vinds* ventus, *vulfs* lupus, *figgrs* digitus, *fugls* avis.

« Annotatio 1.—De plurimis vocabulis, quæ in plur. pro significatione occurrere nequeunt, vel quorum nominativus, accusativus vel dativus plur. in monumentis saltem exstantibus non reperiuntur, in dubio remanet, utrum eorum radicalis forma in *a* vel *i* desinat; talia sunt *akrs* campus, *biuds* mensa, *gadi-
liggs* consobrinus, *gazds* flagellum, *daigs* massa, *doms* iudicium, *qums* adventus, *hakuls* (non *hakul*, ut in gloss. traditum est) pallium, *hlains* collis, *hlauts* sors, *þagks* gratia, *þlauhs* fuga, *faihuþraihns* divitiæ, *katils* lebes, *kindins* vicarius, *maiþms* donum, *maurgins* mane, *megs* gener, *munþs* os, oris, *run* cursus, *saivs* mare, *snaius* nix, *stikls* calix, *striks* ductus lineæ, *vaurms* vermis, *vigans* bellum, *vaips* corona, *vlits* facies, *vrits* litura, *vraks* persecutor.

« Annotatio 2.—De aliis autem incertum remanet, utrum masculina vel neutra sint: *akeits* vel *akeit* acetum, *aþns* vel *aþn* annus, *ans* (gen. *anzis*) trabs, *auhns* vel *auhn* fornax, *atisks* vel *atisk* satum, *gaggs* vel *gagg* incessus, *gilds* vel *gild* tributum, *gramsts* vel *gramst* festuca, *dals* vel *dal* vallis, *hilms* vel *hilm* ulmus, *hruks* vel *hruk* cornix, *þaurps* vel *þaurp* campus, *usluks* vel *usluk* apertura, *mails* vel *mail* macula, *maþls* vel *maþl* amporium, *mods* vel *mod* ira, *nadrs* vel *nadr* vipera,

, *plats* vel *plat* pannus, *puggs* vel *pugg* pera, *raips* vel *raip* corrigium, *sikls* vel *sikl* sielus, *saggs* vel *saggg* occidens, *sauns* vel *saun* redemptio, *sinaps* vel *sinaps* sinapis, *skauts* vel *skaut* fimbria, *spaiskuldrs* vel *spaiskuldr* saliva, *skufsts* vel *skuft* capilli, *skohs* vel *skoh* calceamentum, *sleps* vel *slep* somnus, *svamms* vel *svamm* spongia, *svibls* vel *svibl* sulfur, *soþs* vel *soþ* satietas, *weifls* vel *weifl* dubium, *vaggs* vel *vagg* paradus, *vairþs* vel *vairþ* pretium, *vamms* vel *vamm* macula, *andaveizns* vel *andaveizn* facies, *vokrs* vel *vokr* usura, *gafahs* vel *gafah* captura, *fulliþs* vel *fulliþ* plenilunium, *frums* vel *frum* initium. *Grets* vero est forsitan femininum.

« Annotatio 3.—Radice in *s* desinente, hoc *s* in nominativo sing. a terminatione deficit: *ans* trabs, gen. *anzis*, *drus* casus, gen. *drusis*, *veinnas* (?) ebriosus, *hals* cervix. Idem dicendum est de nonnullis vocabulis, quorum radix in *r* terminatur: *gabaur* commune prandium, convivium, *vair* vir, *stiur* vitulus.

« Annotatio 4.—*Vegs* fluctus habet in nominativo plur. *vegos* Mc. iv, 37, in dativo autem plur. *vegim* Mth. viii, 24. Vice versa *aivs* ævum in dativo plur. est *aivam* Rom. xi, 36, in accusativo autem plur. *aivins* Mth. vi, 13.

« Annotatio 5.—*Reiks* stirps et *veitvods* testis habent in nominativo plur. formas apocopatas *reiks* Joan. vii, 26; Rom. xiii, 3, et *veitvods* Cor. I, xv, 15; genitivus autem et dativus plur. *reike*, *reikam*, etc., regulariter sonant. »

§ 67. β. Forma radicalis -ja : HAIRDJA, HARJA.

Sing.	nom.	<i>hairdeis</i>	pastor	<i>harjis</i>	exercitus
	voc.	<i>hairdi</i>	pastor	<i>hari</i>	exercitus
	acc.	<i>hairdi</i>	pastorem	<i>hari</i>	exercitum
	dat.	<i>hairdja</i>	pastori	<i>harja</i>	exercitui
	gen.	<i>hairdeis</i>	pastoris	<i>harjis</i>	exercitus
Plur.	nom.	<i>hairdjos</i>	pastores	<i>harjos</i>	exercitus
	voc.	<i>hairdjos</i>	pastores	<i>harjos</i>	exercitus
	acc.	<i>hairdjans</i>	pastores	<i>harjans</i>	exercitus
	dat.	<i>hairdjam</i>	pastoribus	<i>harjam</i>	exercitibus
	gen.	<i>hairdje</i>	pastorum	<i>harje</i>	exercituum

Ad normam *hairdeis* declinantur vocabula, in quibus vel syllaba derivata vel radicalis longa terminationis syllabam præcedit, ut: *andeis* finis, *aurkeis* olla, *asneis* famulus, *beruseis* plur. *berusjos* veteres, *guþblostreis* Dei contemptor, *fauramaþleis* præsul, *silbasiuneis* testis ocularis, *faurstasseis* præsul, *vito-
dafasteis* legisperitus, *waiteis* frumentum; *bokareis* scriba, *laisareis* magister, *liuþareis* cantor, *motareis* publicanus, *sokareis* scrutator, *vullareis* fullo, *ragineis* consiliarius, *siponeis* discipulus.

Ad normam *harjis* declinantur vocabula, quæ brevem syllabam radicalem immediate ante terminationem habent, quæ syllaba per *j* interjectum producit, ut: *niþjis* gener, *sakjis* pugnator, *andastaþjis* adversarius, *silbaviljis* voluntarius.

« Annotatio.—De *laisaris* Luc. vi, 40 loco *laisareis* vid. ubi de sonis § 23, 4. »

§ 68. γ. Forma radicalis va : þIVA.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>þius</i>	famulus	<i>þivos</i> famuli
Voc.	<i>þiu</i>	famule	<i>þivos</i> famuli
Acc.	<i>þiu</i>	famulum	<i>þivans</i> famulos
Dat.	<i>þiva</i>	famulo	<i>þivam</i> famulis
Gen.	<i>þivis</i>	famuli	<i>þive</i> famulorum

Non datur aliud hujus formæ paradigma.

b. Neutrum.

§ 69. α. Forma radicalis -a : VAURDA.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>vaurd</i>	verbum	<i>vaurda</i> verba
Voc.	<i>vaurd</i>	verbum	<i>vaurda</i> verba
Acc.	<i>vaurd</i>	verbum	<i>vaurda</i> verbis
Dat.	<i>vaurda</i>	verbo	<i>vaurdam</i> verba
Gen.	<i>vaurdis</i>	verbi	<i>vaurde</i> verborum

Et modo declinantur: *agis* metus, *ahs* spica, *aiz*, *œs*, *aibr* donum, *aigin* proprietas, *avistr* ovile, *akran*

fructus, *alev* oleum, *aljan* zelus, *aviliud* gratia, *go-baur* tributum, *balsan* balsamum, *barn* infans, *baurd* asser, *beist* fermentum, *andabeit* labes, *bloþ* sanguis, *gaidv* defectus, *gund* ulcus, *gulþ* aurum, *gras* herba, *daur* porta, *gadikis* (non autem *gadik*, ut in glossar. traditur) figmentum, *dias* animal, *dragk* potus, *eisarn* cibus, *anaqal* quies, *faurhah* velum, *hais* lampas, *hairþra* plur. tant. viscera, *andahait* confessio, *bihait* rixa, *gahait* promissio, *haubiþ* caput, *haurn* cornu, *hatis* odium, *hlaiv* sepulcrum, *huzd* thesaurus, *hulistr* velum, *hunsl* oblatio, *hus* domus, *hrot* tectum, *þeihs* tempus, *þevis* servus, *þivadv* servitium, *þiuþ* bonum, *þreihst* angustia, *gaþrask* area, *þvahl* lotio, *kaurn* frumentum, *kas* vas, *kelikn* turris, *lamb* ovis, *laud* regio, *laun* merces, *leik* corpus, *sildaleik* prodigium, *lein* linum, *aflet* remissio, *fralet* id., *lev* occasio, *galiug* simulacrum, *liugn* mendacium, *liuhaþ* lux, *lukarn* lucerna, *bimait* circumcisio, *gaman* socius, *mel* tempus, *maurþr* homicidium, *miliþ* mel, *mimz* caro, *usmet* conversio, *neiþ* invidia, *andanem* acceptatio, *jer* annus, *juk* jugum, *pund* pondus, *ragin* consilium, *razn* domus, *raus* arundo, *riugn* pluvia, *riqiz* obscuritas, *rimis* quies, *saban* linum, *sair* dolor, *salt* sal, *sauil* sol, *sarva* plur. tant. arma, *sigis* victoria, *situbr* argentum, *skip* navis, *skohsl* spiritus malus, *smyrn* myrrha, *smairþr* adeps, *svartisl* nigredo, *andstald* oblatio, *spill* fama, *sves* proprietas, *svumsl* piscina, *tagl* capillus, *tagr* lacrymæ, *vaurstv* opus, *veihz* pagus, *vein* vinum, *vepna* plur. tant. arma, *andavizn* sustentatio, *vis* tranquillitas, *idveit* opprobrium, *fraveit* vindicta, *fairveitl* spectaculum, *vitoþ* lex, *bifaih* fraus, derisio, *anafilh* traditio, *gafilh*, *usfilh* sepultura, *þrutstfill*, lepra, *fraiv*, semen, *frius* frigus.

« Annotatio 1. — Huc pertinent alia vocabula, de quibus in incerto est utrum sint masculina vel neutra, quæ vid. § 66 annot. 2.

« Annotatio 2.—Ad hanc nostram declinationem referendum est secundum formam etiam *guþ* Deus, cum anomalis gen. *guþs*, nom. plur. *guda*, licet ab Ulfila, influente probabiliter doctrina christiana (coll. gloss. v. *unhulþo*) in sing. ut masc. usurpetur.

« Annotatio 3.—De genitivo plur. *dalei* Luc. III, 5 loco *dale* et *spilli* Tit. I, 14 loco *spille*, vid. ubi de sonis §§ 23, 4; 30, 3.

« Annotatio 4.—Cum *munþs* os, oris, masc. occurrit etiam *munþ* neutr. Cor. II, VI, 11.

« Annotatio 5.—Loco *brawa* Cor. I, xv, 52 a neutr. *braw* forsitan *brawai* a fem. *brawa* legendum est.

§ 70. β. Forma radicalis -ja : KUNJA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Voc.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Acc.	<i>kuni</i>	genus	<i>kunja</i>	genera
Dat.	<i>kunja</i>	generi	<i>kunjam</i>	generibus
Gen.	<i>kunjis</i>	generis	<i>kunge</i>	generum.

Sic declinantur : *aglaiti* impudicitia, *azeti* deliciæ, *aivaggeli* evangelium, *aveti* pecus, *aiviski* opprobrium, *andaugi* facies, *aurali* sudarium, *arbi* hæreditas,

ataþni annus, *badi* lectum, *andbahti* ministerium, *barniski* infantia, *biari* animal, *basi* bacca, *biuhti* mos, *fauragaggi* administratio, *gavi* rus, *gairuni* passio, *fauradauri* via, *unhaili* morbus, *haimoþli* campus, *hauhisti* altitudo, *hauri* pruna, *havi* scœnum, *hivi* color, *gaþagki* circumspectio, *þiubi* spelunca latronum, *kunþi* cognitio, *andalanni* merces, *unledi* paupertas, *galeiki* similitudo, *galigri* nuptiæ, *fauramaþli* principatus, *manvi* impensa, *manauli* species, *meki* gladius, *ufarmeli* inscriptio, *gaminþi* memoria, *andanahti* verperus, *nati* rete, *reiki* imperium, *garuni* consilium, *gaskalki* conservus, *unsuti* seditio, *stiviti* dolor, *fauratani* signum, *tauï* factum, *tevi* cohors, *trausti* foedus, *vaggari* pulvinar, *gavairþi* latititia, *andvairþi* facies, *andvairþi* pretium, *valdufni* potentia, *andavaurdi* responsio, *gavaurdi* sermocinatio, *lausavaurdi* loquacitas, *gavaurki* lucrum, *vadi* pignus, *usvissi* vanitas, *unviti* ignorantia, *vitubni* cognitio, *fairguni* mons, *fani* lutum, *filegri* cavitas, *fulhsni* absconditum, *fraþi* intelligentia, *frumisti* principium, *fastubni* retinentia, observantia, *fastubni* jejunium (*fastubnja* Cor. I, VII, 19 non ut femininum sing., licet tale gloss. p. tradat, sed ut neutrum plur. habendum est).

« Annotatio 1.—Quomodo *tauï* in gen. sing. *tojis*, nom. plur. *toja* etc., habeat, jam ubi de sonis explicavimus.

« Annotatio 2.—Præter formam genitiv. sing. in -jis, etiam altera in -eis occurrit (vid. ad. Luc. I, 23), ut *gavairþeis* Cor. II, XIII, 11; Eph. IV, 9; Thess. II, III, 16, *andbahteis* Luc. I, 23, *fauramaþleis* Neh. V, 14. 18, *valdufneis* Skeir. VII, a, *trausteis* Eph. II, 12. Hæc videtur esse forma recentius in eis casibus ad analogiam masculini usurpata, in quibus duæ consonantes terminationem præcedebant. Hinc *waiteis* Joan. XII, 24 genitivum a *waiti* deducendum manifestum est, licet hic una tantum consonans terminationem præcedat, et insuper vocabulum in ea versionis parte reperiat, quam priorem fuisse confectam probavimus. »

§ 71. γ. Forma radicalis -va : KNIVA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>kniu</i>	genu	<i>kniva</i>	genua
Voc.	<i>kniu</i>	genu	<i>kniva</i>	genua
Acc.	<i>kniu</i>	genu	<i>kniva</i>	genua
Dat.	<i>kniva</i>	genu	<i>knivam</i>	genubus
Gen.	<i>knivis</i>	genu	<i>knive</i>	genuum

Eo modo declinatur etiam *triu* arbor.

c. femininum.

§ 72. α. Forma radicalis -a : GIBA.

	Sing.		Plur.	
Nom.	<i>giba</i>	donam	<i>gibos</i>	dona
Voc.	<i>giba</i>	donum	<i>gibos</i>	dona
Acc.	<i>giba</i>	donum	<i>gibos</i>	dona
Dat.	<i>gibar</i>	dono	<i>gibom</i>	donis
Gen.	<i>gibos</i>	doni	<i>gibo</i>	donorum

Sic declinantur : *ahana* palca, *airþa* terra, *aleina* ulua, *arka* arca, *arwazna* telum, *awa* fluvius, *bida* rogatio, *gakinda* vinculum, *gabruka* mica, *boka* scriptura,

bota utilitas, *gairda* zona, *gilþa* sielus, *groba* fovea, *graba* fossa, *daila* participatio, *vigadeina* carduus, *drauhsna* buccella, *hairda* grex, *halba* latus, *hansa* turba, *hlaivasnos* plur. tant. fossores, *hlamma* laqueus, *hleiþra* tabernaculum, *hrugga* virga, *þarba* inopia, *þiuda* populus, *idreiga* poenitentia, *karkara* carcer, *knoda* genus, *laiba* reliquiæ, *liuga* matrimonium, *lita* hypocrisis, *marka* terminus, *mulda* pulvis, *mota* vectigal, *neþla* acus, *jiuka* certatio, *junda* juvenus, *þaida* tunica, *razda* lingua, *rasta* milliare, *runa* mysterium, *saivala* anima, *saldra* scurrilitas, *saurga*

cura, *skanda* turpitudine, *skura* horror (*frisson*), *sleiþa* detrimentum, *smarna* lutum, *spilda* pulpis, *staua* iudicium, *staiga* semita, *stibna* vox, *svarizla* atramentum, *teva* ordo, *usvaurpa* abjectio, *kunaveda* catena, *vinna* dolor, *vamba* venter, *dauravarda* janitrix, *vulla* lana, *vulva* rapina, *vraka* persecutio, *faþa* sepes, *fairzna* calx, *fairina* debitum, *fera* locus, *flusna* multitudo, *weila* hora, *wota* minæ; et insuper derivata substantiva in *-þa*, ut *agliþa* afflictio, *mildiþa* benignitas, *fairniþa* senectus, *gaunoþa* luctus, etc., vid. § 148 aa) γ) ββ).

§ 75. β. Forma radicalis *-ja* : *BANDJA*, *SUNJA*.

Sing. nom.	<i>bandi</i>	vinculum	<i>sunja</i>	veritas
voc.	<i>bandi</i>	vinculum	<i>sunja</i>	veritas
acc.	<i>bandja</i>	vinculum	<i>sunja</i>	veritatem
dat.	<i>bandjai</i>	vinculo	<i>sunjai</i>	veritati
gen.	<i>bandjos</i>	vinculi	<i>sunjos</i>	veritatis
Plur. nom.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
voc.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
acc.	<i>bandjos</i>	vincula	<i>sunjos</i>	veritates
dat.	<i>bandjom</i>	vinculis	<i>sunjom</i>	veritatibus
gen.	<i>bandjo</i>	vinculorum	<i>sunjo</i>	veritatum

Ad normam *bandi* ea declinantur vocabula, quæ ante terminationem vel syllabam derivatam vel syllabam radicalem longam habent (coll. § 67), ut *gabindi* vinculum, *þiudangardi* regnum, *hropi* clamor, *mavi* (a radicali forma *MAUJA*) puella, *þivi* (a rad. forma *þIUJA*) ancilla, *aqizi* securis, *hulundi* altitudo, *lauhmuni* fulgur, *wolstuli* gloria; necnon et *gabundi* vinculum, *haiþi* campus, *haiti* mandatum, *aiwatundi* sentis (βάρτος Mc. xii, 26; Luc. vi, 44; xx, 57 in gloss. h. v. supplendum est), *vasti* vestis, *wilstri* feretrum, *usvandi* circuitus, *kalki* (vel *kalkjo*) pellex, *frijondi* (non *frijondja*, ut gloss. incorrecte habet) amica, *vundufni* vulnus, *fraistubni* tentatio, *jukuzi* jugum, *aurahi* sepulcrum.

Ad normam vero *sunja* declinantur vocabula, in quibus syllaba radicalis brevis terminationem præcedit (coll. § 67), ut *vrakja* persecutio, *brakja* pugna, *halja* infernus, *sibja* cognatio; consequenter etiam *ludja* facies, *þlapja* via, *skalja* later, *sulja* planta pedis, *vipja* corona, *vinja* pascuum, *banja* vulnus.

§ 74. γ. Forma radicalis *-va* : *BANDVA*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>bandva</i> signum	<i>bandvos</i> signa
Voc.	<i>bandva</i> signum	<i>bandvos</i> signa
Acc.	<i>bandva</i> signum	<i>bandvos</i> signa
Dat.	<i>bandvai</i> signo	<i>bandvom</i> signis
Gen.	<i>bandvos</i> signi	<i>bandvo</i> signorum

Sic declinantur : *nidva* craticula, *ubizva* porticus, *saliþvos* plur. tant. diversorium, *triggva* foedus, *fijaþva* inimicitia, *friaþva* dilectio.

VOCALICA DECLINATIO SECUNDA.

Radic. vocalis *i*.

a. Masculinum.

§ 75. α. Radicalis forma *-i* : *BALGI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>balgs</i> uter	<i>balgeis</i> utres

Voc.	<i>balg</i> uter	<i>balgeis</i> utres
Acc.	<i>balg</i> utrem	<i>balgins</i> utres
Dat.	<i>balga</i> utri	<i>balgim</i> utribus
Gen.	<i>balgis</i> utris	<i>balge</i> utrum

Ad ejus normam declinantur : *ands* terminus, *arms* brachium, *bansts* horreum, *barms* sinus, *garda* domus, *gasts* hospes, *gadrauhts* miles, *hups* femur, *juggalauþs* adolescens, *laists* vestigium, *mats* cibus, *muns* cogitatio, *saggvs* canticum, *sauþs* oblatio, *slahs* plaga, *staþs* sedes, *bruþsaþs* sponsus, *hundafaþs* centurio, *frasts*, puer.

«Annotatio 1.—Vocabula, quorum radix in *s* vel *r* desinit, *s* terminationis non accipiunt : *urruns* oriens (gen. *urrunsis*), *baur* natus.

«Annotatio 2.—Quod autem in vocabulis, quorum non reperitur pluralis, incertum sit, utrum ad hanc vel ad præcedentem declinationem pertineant, jam supra (§ 66, annot. 1) animadversum est.»

§ 76. β. Forma radicalis *-vi* : *NAVI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>naus</i> mortuus	<i>naveis</i> mortui
Voc.	<i>nau</i> mortuus	<i>naveis</i> mortui
Acc.	<i>nau</i> mortuum	<i>navins</i> mortuos
Dat.	<i>nava</i> mortuo	<i>navim</i> mortuis
Gen.	<i>navis</i> mortui	<i>nave</i> mortuorum

Aliud hujus formæ vocabulum nusquam occurrit.

b. Neutrum.

Deest.

c. Femininum.

§ 77. α. Forma radicalis *-i* : *ANSTI*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>anstis</i> gratia	<i>ansteis</i> gratiæ
Voc.	<i>anst</i> gratia	<i>ansteis</i> gratiæ
Acc.	<i>anst</i> gratiam	<i>anstins</i> gratias
Dat.	<i>anstai</i> gratiæ	<i>anstim</i> gratiis
Gen.	<i>anstais</i> gratiæ	<i>anste</i> gratiarum

Sic declinantur : *aihts* res, *ajukduþs* æternitas, *alþs* senectus, *arbaiþs* labor, *asans* messis, *gabaurþs* nativitas, *usbeisns* exspectatio, *andabauhts* pretium redemptionis, *faurbauhts* redemptio, *anabusns* auris, *allbrunsts* holocaustum, *bruþs* nurus, *innagahts* introitus, *fragifts* mutuatio, *gagrests* mandatum, *grids* passus, *gaitis* capra (nam juxta felicem Massmanni conjecturam Neh. v, 18 *gaitis* 'a' loco *gaitsa*, quod in textu et in glossario induximus, legendum est) *dails* pars, *dauhts* convivium, *dauns* odor, *missadeds* scelus, *dulþs* festum, *usdrusts* via ardua, *qens* mulier, *gaqumþs* conventus, *haurds* porta, *andahafts* responsum, *haifsts* rixa, *gahugds* cogitatio, *þaurfts* indigentia, *gaþlaihts* consolatio, *gakusts* probatio, *gakunds* persuasio, *gakunþs* apparitio, *lists* dolus, *fratusts* detrimentum, *mahts* potentia, *magapþs* virgo, *gamainduþs* communio, *gamainþs* ecclesia, *managduþs* multitudo, turba, *mikilduþs* magnitudo, *gamunds* memoria, *nauþs* necessitas, *andanumts* acceptatio, *ganists* salus, *garehsns* ordinatio, *urrists* resurrectio, *rohsns* vestibulum, *gasahts* vitium, *insahts* narratio, *frisahts* imago, *sokns* disquisitio, *manaseþs* mundus, *sauhts* contagio, *siuns* facies, *gaskafts* creatio, *slauhts* immolatio, *taikns* signum, *gataurþs* destructio, *ustauhts* consummatio, *vaihts* res, *usvahsts* incrementum, *usvaurhts* justitia, *fravaurhts* peccatum, *vens* spes, *vailavizns* sustentatio, *vists* scientia, *vunns* dolor, *vrohs* accusatio, *fadreins* genus, *faheþs* pax.

« Annotatio 1.—Huc referenda sunt etiam verbalia in *-eins*, in hoc tantum particularia, quod in nominativo plur. in *-os*, et in genitivo plur. in *-odesinant*, ex. gr. : *galaubeins* fides, *daupeins* baptismus, *anastodeins* principium, *naiteins* calumnia, *bisauleins* macula. Necnon et in dativo plur. terminatio *-om* pro *-im* per exceptionem occurrit in *unkaureinom* Cor. II, II, 9. Quoad verbalia in *-ons*, ut *mitons* cogitatio, *laþons* invitatio, *salbons* unguentum, *sunjons* justificatio, regulariter declinari videntur, occurrit saltem nominativus plur. *mitoneis* Mc. VII, 21, genitivus *mitone* Eph. II, 3, sed etiam *mitono* Rom. XIV, 1. Eo etiam modo flecti videntur verbalia in *-ains*, ut *bauains* habitatio, *þulains* patientia, *libains* vita, *lubains* spes, etc., quorum tamen non occurrit nisi genitivus plur. *þulaine* Cor. II, 1, 5 sqq.

« Annotatio 2.—Post *s* radicale *s* terminationis in nominativo sing. rejicitur, ex. gr. : *garuns* via, gen. *garunsais*, *los* sors, *afstass* divortium, *usstass* resurrectio, *anaqiss* calumnia, *gaqiss*, *þiuþiqiss*, etc. *Vaurts* vero *s* in singulari (gen. *vaurtsais*) retinet, rejicit autem in plurali (*vaurteis*).

« Annotatio 3.—*Haims* pagus declinatur in singulari ad instar præsentis declinationis, in plurali autem ad instar prioris (nom. *haimos*, etc).

« Annotatio 4.—De genitivo plur. *fravaurhti* Rom. VII, 5 loco *fravaurhte* vid. ubi de sonis § 23, 4.

« Annotatio 5.—Vocabulorum *ahaks* columba, *astaþs* veritas, *grets* fletus, *krusts* crepitaculum, *sauls* columna, *staks* macula, *bistugqs* offensio, *fulleiþs* plenitudo, genus dubium est, licet probabiliter huc referenda sint. De *midumai* Mc. III, 2 etc., potest nomi-

nativus *midums*, ad instar secundæ, vel *miduma* ad instar primæ declinationis flecti. »

VOCALICA DECLINATIO TERTIA.

Radic. vocalis *u*.

a. Masculinum.

§ 78. α. Forma radicalis *-u* : *SUNU*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>sunus</i> filius	<i>sunjus</i> filii
Voc.	<i>sunu</i> fili	<i>sunjus</i> filii
Acc.	<i>sunu</i> filium	<i>sununs</i> filios
Dat.	<i>sunau</i> filio	<i>sunum</i> filiis
Gen.	<i>sunaus</i> filii	<i>sunive</i> filiorum

Sic declinantur : *airus* nuntius, *auhjodus* tumultus, *auhsus* bos, *asilus* asinus, *gabaurjoþus* concupiscentia, *dauþus* mors, *giþus* uter (uteri), *haidus* modus, *hairus* gladius, *hallus* rupis, *hlistus* latro, *huhrus* fames, *þaurnus* spina, *kintus* obolus, *kustus* probatio, *kubitus* lectum, *liþus* membrum, *lustus* concupiscentia, *lustus* aer, *magus* puer, *maihstus* stercus, *manniskodus* humanitas, *sakkus* saccus, *sidus* mos, *skadus* umbra, *skildus* clypeus, *tunþus* dens, *vahstus* incrementum, *vairdus* diversorium, *valus* baculus, *vandus* virga, flagellum, *viþrus* agnus, *vintrus* hiems, *vulþus* gloria, *vratodus* iter, *fairwus* mundus, *folus* pes; et insuper substantiva derivata in *-assus*, ut *ibnassus* similitudo, *ufarassus* superabundantia, *blotinassus* reverentia, *gudjinassus* præbyteratus, sacerdotium, *drauhtinassus* stipendium, etc. vid. § 148 ff).

« Annotatio 1.—Incerti generis sunt *qairnus* pistrinum, *ulbandus* camelus, *flodus* fluctus, *gredus* fames, *leiþus* sicera (gall. *cidre* germ. *Obstwein*), necnon et vocabula in *-odus* finita.

« Annotatio 2.—De hujus declinationis *u* frequenter in *au* commutato vid. ubi de sonis § 29, 3. »

§ 79. β. Forma radicalis *-ju* : *STUBJU*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>stubjus</i> pulvis	
Voc.	<i>stubju</i> pulvis	
Acc.	<i>stubju</i> pulverem	non occurrit.
Dat.	<i>stubjau</i> pulveri	
Gen.	<i>stubjaus</i> pulveris	

Sic declinantur *assarjus* denarius, *drunjus* sonus.

« Annotatio.—Forma pluralis probari nequit, quæ verisimiliter sonaret *stubjus*, *stubjuns*, *stubjum*, *stubjive* (*stubive*? Grimm. I, 601). »

b. Neutrum.

§ 80. Forma radicalis *-u* : *FAIHU*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>faihu</i>	facultas
Voc.	<i>faihu</i>	facultas
Acc.	<i>faihu</i>	facultatem non occurrit
Dat.	<i>faihau</i>	facultati
Gen.	<i>faihaus</i>	facultatis

Sic declinatur etiam *gairu* flagellum.

c. Femininum.

§ 81. α. Forma radicalis *-u* : *HANDU*.

	Sing.	Plur.
Nom.	<i>handus</i> manus	<i>handjus</i> manus
Voc.	<i>handu</i> manus	<i>handjus</i> manus

Acc. <i>handu</i>	manum	<i>handuns</i>	manus
Dat. <i>handau</i>	manui	<i>handum</i>	manibus
Gen. <i>handaus</i>	manus	<i>handive</i>	manuum

Sic declinantur : *asilus* asina, *kinnus* genæ, *uriþus* grex.

§ 82 β. Forma radicalis -ju : VADDJU.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>vaddjus</i>	murus	
Voc.	<i>vaddju</i>	mure	
Acc.	<i>vaddju</i>	murur	non occurrit
Dat.	<i>vaddjau</i>	muro	
Gen.	<i>vaddjaus</i>	muri	

VOCALIA DECLINATIO QUARTA.

Radic. vocalis r.

a Masculinum.

§ 83. Forma radicalis -r : BROþR.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>broþar</i>	frater	<i>broþrjus</i> fratres
Voc.	<i>broþar</i>	frater	<i>broþrjus</i> fratres
Acc.	<i>broþar</i>	fratrem	<i>broþruns</i> fratres
Dat.	<i>broþr</i>	fratr	<i>broþrum</i> fratibus
Gen.	<i>broþrs</i>	fratris	<i>broþre</i> fratrum

Sic declinatur quoque *sadar* pater.

b Femininum.

§ 84. Forma radicalis -r : DAUHTR.

Declinatur prorsus masculini ad instar.

Hanc declinationem sequuntur etiam *dauhtar* filia, *svistar* soror.

VOCALICÆ DECLINATIONIS ANOMALA.

§ 85. Ad vocalicam declinationem pertinent etiam nonnullæ vocabulorum classes, quæ licet in quibusdam casibus naturam vocalicam deperdant et consonanticam radicem manifeste sapiant, in aliis tamen casibus, præsertim in compositionibus, habent, quo forma radicalis reipsa vocalica dignoscatur, ita ut tanquam species consonanticæ declinationis immerito cogitarentur.

a. Masculinum.

§ 86. Forma radicalis : GIBANDA.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>gibands</i>	donator	<i>gibands</i> donatores
Voc.	<i>giband</i>	donator	<i>gibands</i> donatores
Acc.	<i>giband</i>	donatorem	<i>gibands</i> donatores
Dat.	<i>giband</i>	donatori	<i>gibandam</i> donatoribus
Gen.	<i>gibands</i>	donatoris	<i>gibande</i> donatorum

Sic declinantur substantiva e participiis activis derivata : *daupjands* baptistus, *halands* osor, *merjands* prædicator, *nasjands* salvator, *bisitands* vicinus, *talzjands* doctor, *allvaldands* omnipotens, *fra-veitands* ultor, *þijands* hostis, inimicus, *frijonds* amicus, *fraujinonds* dominator, *midumonds* mediator.

«Annotatio.—Ad hanc declinationem pertinet etiam *menoþs* mensis, a quo sequentes casus probari possunt : sing. nom. *menoþs* Luc. i, 36, dat. *menoþ* Luc. i, 26, gen. *menoþs* Neh. vi, 15; plur. acc. *menoþs* Luc. i, 24, 56, dat. *menoþum* Gal. iv, 10. Hinc voc. et acc. sing. *menoþ*, gen. plur. *menobe* cogitandi sunt.»

b. Femininum.

§ 87. Forma radicalis : BAURGI.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>baurgs</i>	urbs	<i>baurgs</i> urbes

Voc. <i>baurg</i>	urbs	<i>baurgs</i>	urbes
Acc. <i>baurg</i>	urbem	<i>baurgs</i>	urbes
Dat. <i>baurg</i>	urbi	<i>baurgim</i>	urbibus
Gen. <i>baurgs</i>	urbis	<i>baurge</i>	urbium

Sic declinantur : *alhs* templum, *brusts* pectus, *dulþs* festum, *mitaþs* mensura, *miluks* lac, *nahts* nox, *spaurds* stadium, *vaihts* res, negotium.

«Annotatio.—*Dulþs* et *vaihts* regulariter etiam declinantur : gen. *dulþais*, *vaihtais*, etc. *Nahts* habet in dat. plur. *nahtam* Me. v, 5.

B. CONSONANTICA DECLINATIO.

§ 88. Nonnullis casibus consonantica declinatio animadvertenda est, sic :

1) Nominativus sing. *n* finale radicalis formæ rejicit.

2) Vocativus sing. nominativo similis est.

3) Accusativus sing. nudam radicis formam exhibet, excepto tamen neutro, quod juxta regulam nullas patientem exceptiones, accusativum nominativo congruentem habet.

4) Dativus sing. *a* hujus casus proprium deperdit quod tamen prius aderat, ut ex *a* præcedente syllabæ formativæ debilitato in *i* patet.

5) Genitivus sing. *s* ad radicalem formam immediate connectit, *a* syllabæ formativæ in *i* debilitato.

6) Nominativus plur. masc. et fem. radicali formæ *s* præponit, cujus loco neutrum *a* adhibet, producta vocali syllabæ formativæ.

7) Vocativus et accusativus plur. semper sunt nominativo congruentes.

8) Dativus plur. in *m* desinit, rejecto *n* radicalis formæ.

9) Genitivus plur. in masc. et neutr. *e*, in fem. *o* ad radicalem formam adjicit.

a. Masculinum.

§ 89. Forma radicalis -an : HANAN

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>hana</i>	gallus	<i>hanans</i> galli,
Voc.	<i>hana</i>	galle	<i>hanans</i> galli
Acc.	<i>hanan</i>	gallum	<i>hanans</i> galli
Dat.	<i>hanin</i>	gallo	<i>hanam</i> gallis
Gen.	<i>hanins</i>	galli	<i>hanane</i> gallorum

Sic declinantur : *halsagga* cervix, *aha* sensus, *ahma* spiritus, *amsa* humerus, *ara* aquila, *atta* pater, *blinda* cæcus, *bloma* flos, *brunna* puteus, *broþrahan* plur. tant. fratres, *þauragagga* præsul, præsidens, *galga* crux, *garda* stabulum, *gibla* pinaculum, *guma* homo, *gadaila* participator, *gadauka* hospes, *drakma* drachma, *drobna* seditio, *hiuhma* turba, *gahlaiba* socius, *hliuma* auris, auditus, *unhulþa* malignus (spiritus), *hoha* aratrum, *uzeta* præsepe, *galaista* comes, *manleika* imago, *galeika* concorporale, *usliþa* paralyticus, *liuta* hypocrita, *lofa* manus arida, *magula* parvulus, *maimbrana* pergamen, *malma* arena, *mela* modius, *mena* luna, *milhma* populus, *ganauha* sufficientia, *nuta* captor, *nota* puppa, *gajuka* socius, *garazna* vicinus, *sinista* maxime natus, *gasinþa* socius, *skula* debitor, *skuggva* speculum, *smakka* ficus, *snaga* vestis, *sunna* sol, *sparva* passer, *spilla* prædicator, *spyreida* sporta, *gataura* fissura, *vaihta* angulus, *ga*.

vaurstva cooperator, veiha p̄esbyter, fana pannus, fula plenitudo; et formationes in -ja : aurtja hortulanus, arbja hæres, baurgja civis, bandja captivus, sauragaggja œconomus, ingardja inquillinus, gauja acola, gudja sacerdos, voidedja malefactor, asdrugkja, veindrugkja ebriosus, bihaitja rixosus, dulgahaitja creditor, haurnja buccioator, hlija tabernaculum, asetja estor, kasja sigulus, manamaurþrja homicida, newundja proximus, arbinumja hæres, unhja uncia, gasinþja socius, skaltja nummularius, skilja carnifex, sviglja tibicen, timrja lignarius faber, vaurstveja operarius, vardja custos, vilja voluntas, faskja fascia, fiskja piscator, frauja dominus.

« Annotatio 1.— Incertæ sunt declinationis maþa vermis, skeima lucerna.

« Annotatio 2.— Auhsa bos, et aba homo habent in genitivo plur. auhsne Luc. xiv, 19 et abne Cor. I, xi, 3, 4, in dativo plur. abnam Eph. v, 22. Hic quoque a syllabæ formativæ rejectum est et consequentem a terminationis in dativo plur. servatum, coll. § 88, 8.»

b. Neutrum.

§ 90. Forma radicalis -an : HAIRTAN.

	Sing.		Plur.
Nom.	hairto cor	hairtona	corda
Voc.	hairto cor	hairtona	corda
Acc.	hairto cor	hairtona	corda
Dat.	hairtin cord	hairtam	cordibus
Gen.	hairtins cordis	hairtane	cordium

Sic declinantur : augo oculus, aldomo senex, auro auris, barnilo parvulus, augadauro fenestra, þairko foramen, kaurno frumentum, qiþlo sermo, gajuko socius, siglo sigillum.

« Annotatio.— Namō nomen et vato aqua, quemadmodum masculina auhsa et aba (§ 89, annot. 2), a syllabæ formativæ in plurali rejiciunt : nom. et acc. namna Mc. iii, 17; Luc. x, 20; Phil. iv, 3, dat. vatnam Mth. viii, 32; Luc. viii, 25. »

c. Femininum.

§ 91. α. Forma radicalis -on : TUGGON.

	Sing.		Plur.
Nom.	tuggo lingua	tuggons	linguæ
Voc.	tuggo lingua	tuggons	linguæ
Acc.	tuggon linguam	tuggons	linguas
Dat.	tuggon linguæ	tuggom	linguis
Gen.	tuggons linguæ	tuggono	linguarum

Sic declinantur : aglo afflictio, azgo cinis, anno stipendium, armaio eleemosyna, avo avita, bandvo signum, brinno febris, gatvo via, faihugeiro aviditas, dauro porta, hraivadubo turtur, driuso præcipitium, qino mulier, haiþno ethnica, heito febris, hnuto flagellum, un hulþo malignus, þaho argilla, þeiwo tonitru, inilo excusatio, kalbo juvenca, klismo cymbalum, inkilþo prægnans, gravida, broþralubo charitas proximi, gamarko vicinia, mammo caro, gamaitano concisio, malo tineæ, mavilo puella, mizdo merces, gajuko similitudo, uthvo mane, garazno vicina, reiro tremor, vinþiskauro pala, sunno sol, stairno astrum, stairo sterilitas, svaihro socrus, trigo luctus, vairilo labium, vahtvo custodia, dauravardo janitoria, viko hebdomas,

vinno dolor, vruggo tendiculum, fauho vulpes, usfarþo exitus, fullo plenitudo, wuþo spuma; necnon et formationes cum -jo : arbjo hæres fem., brunjo lorica, iddaljo præcipitium, heþjo cubile, iumjo turba, kalkjo pellex, mitadjo mensura, niþjo germana, raþjo numerus, garunjo fluxus aquæ, sakjo rixa, snorjo nurus, tainjo cophinus, gatimrjo ædificatio, vaihjo pugna.

§ 92. β. Forma radicalis : -ein : MANAGEIN.

	Sing.		Plur.
Nom.	managei turba	manageins	turbæ
Voc.	managei turba	manageins	turbæ
Acc.	managein turbam	manageins	turbas
Dat.	managein turbæ	manageim	turbis
Gen.	manageins turbæ	manageino	turbarum

Sic declinantur : aglaitei impudicitia, aiþei mater, unagei intrepiditas, gaaggvei coarctatio, airzei error, audagei beatitudo, inahei disciplina, bairgahei regio montana, bairhtei manifestatio, baitrei amaritudo, barniskei puerilitas, baurei, baurþei onus, balþei audacia, usbeisnei patientia, bleiþei mansuetudo, braidei latitudo, gairnei desiderium, gaitei capra, gaurei mœstitia, gabei divitiæ, gagudei pietas, gastigodei hospitalitas, daubei induratio, usdaudei zelus, filudeisei astutia, digrei abundantia, diupei profundum, undivanei immortalitas, drugkanei ebrietas, qairrei dulcedo, mansuetudo, lausqiþrei jejunium, hauhhairtei superbia, harduhairtei duritia cordis, armahairtei misericordia, viljahalþei beneplacitum, hauhei altitudo, profunditas, handugei sapientia, hlutrei puritas, hrainei mundities, tropei clamor, þaurstei sitis, þramstei locusta, þvairhei ira, kilþei uterus, niuklahei pusillanimitas, laggei longitudo, latei molestia, anþarleikei diversitas, analaugnei absconditum, liuhadei illuminatio, liutei dolus, magaþei virginitas, marei mare, vajumerei blasphemia, mikilei eminentia, luggamodei longanimitas, mukamodei mansuetudo, mundrei scopus, naqadei nuditas, garaihtei justitia, selei bonum, unselei malum, siukei morbus, gaskaidei divisio, distinctio, guþaskaunei divina forma, usstiurei luxuria, unsverei infamia, allsverei simplicitas, sviknei castitas, svinþei potentia, filuvaurdei multiloquium, vaurstvei virtus, unvammei sinceritas, balvavesei iniquitas (κακία Cor. I, v, 8 est in glossario adjiciendum), varei astutia, hindarveisei dolus, anavilþei modestia, vrekei persecutio, veitvo-dei testimonium, ainfalþei simplicitas, saurhtei metus, usfilmei stupefactio, usarsfullei superabundantia, gasraþþei modestia, frijei libertas, frumadei primatus, frodei prudentia, faihufrikei avaritia, wairnei calvarium.

ANOMALA.

§ 93. Cum anomala, quæ ad varias declinationes spectant, jam suo quæque loco fuerunt subjecta, ea nunc tantum hic remanent, quæ, ad nullam declinationem in particulari accedentia, id præsertim habent irregulare, quod defectiva sint, id est, nonnullis communibus casibus careant, quibus partim casus ad aliam formam radicalem mutuando supplent. Hujusmodi vocabula sunt :

1) Manna homo, quod suos casus tum ex radice

MANNA, tum ex radice MAN efformat, sequenti modo :

	Sing.		Plur.
Nom.	manna homo		mans, mannans homines
Voc.	manna homo	(mans)	homines
Acc.	mannan hominem		mans, mannans homines
Dat.	mann homini	mannam	hominibus
Gen.	mans hominis	manne	hominum

2) Eodem modo fon, neutr. ignis, in singulari tantum occurrens, suos casus a radicibus FONNA et FUNAN :

Nom.	fon	ignis
Acc.	fon	ignem
Dat.	funin	igni
Gen.	funins	ignis

3) Fadrein, quod, licet juxta formam, neutrum sit singulare, in nominativo et accusativo ut masculinum plurale usurpatur, ex. gr. : þai fadrein Joan. ix, 20, þans fadrein ix, 18. Loco cæterorum casuum regularis plur. fadreina (Cor. II, xii, 14) communius adhiberi videtur, ex. gr. : fadreinam Col. iii, 20; Tim. II, iii, 2. Unde quæri potest, utrum fadrein, ut in glossario scribitur, proprie indeclinabile, an potius tanquam defectivum habendum sit.

DECLINATIO NOMINUM PROPRIORUM ET PEREGRINORUM.

§ 94. Horum nominum et vocabulorum declinatio peculiare requirit examen. Quamvis enim gothus peregrinam græcorum vocabulorum formam quandoque intactam retinuerit, ea tamen quandoque etiam gothicorum vocabulorum ad instar flectere conatus est : hinc eorum deflexionem ab assueta forma prætermittere nefas. Jam vero juxta gothicas declinationes ordinantur, ut sequitur.

A. VOCALIA DECLINATIO.

1. Radic. vocalis a.

a. Masculinum.

α. Forma radicalis -a :

Hanc formam sequuntur peregrina vocabula numero plurima, ut : abjaþar, aibair, abraham, adam, bailiam, bauaus, daveid, iakob, isak, israet, iosef, kaisar, lod, mozes, saulaumon, seimon, siloam, sanuel, etc., eo tamen discrimine, quod ad nominativum s non adjiciant. Idem dicendum est de gothico nomine viljariþ in documento neapolitano.

β. Forma radicalis -ja :

Laiuveis, lyddomæis, (maitkeis, Luc. III, 24), naitofateis, praizbytaireis, saudaumeis

b. Femininum.

Eo modo declinantur non pauca nomina et vocabula peregrina, ut akaja, antiaukia, asia, galatia, dalmatia, iairusaulyma, kileikia, lauidja, makidona vel makidonja, paupura, seidona, syria, trauada, tyra, filippa, etc. ; quæ tamen in genitivo terminationem -ais loco -os, recipiunt, ex. gr. : asiatis Cor. I, xvi, 19, kileikiatis Gal. I, 21. Regularius iairusaulymos apud Luc. II, 38 occurrit. Synagoge e contrario, quod alias consonanter flectitur, genitivum synagogais apud Luc. VIII, 41

et Joan. IX, 21 habet; dativus autem lauidja Tim. II, I, 5 mendum est librarii pro lauidjai.

2. Radic. vocalis i.

Masculinum.

Eo modo tantum flectuntur nomina gentilitia, ut saur Syrus, dat. plur. saurim Luc. II, 2, præsertim in plurali : makidoneis, rumoneis, seidoneis, saudaumeis (Luc. XVII, 29), galateis, iairusaulymeis. Nonnulla etiam in nominativo sing. græcam terminationem es habent : israeleites, samareites, iairusaulymeites.

3. Radic. vocalis u.

Masculinum.

Huc referenda sunt vocabula numero plurima, ut aggilus, aipiskaupus, aifaisius, akajus, alfaius, apau-stautus, barþaulaumi, gaddarenius, gairgaisainus, galatius, guleilaius, zaibaidaius, zakkaius, haibraius, iakobus, iaurdanus, iudaius, kaurinþius, nikaudemus, paitrus, paulus, peilatus, saddukaius, seimonus, teibairius, teimaupaius, teitus, fareisaius, filippisius, etc. Hoc tamen est animadvertendum, quod nominativum plur. in -eis, genitivum plur. in -e efforment, ex. gr. : apaustauleis, apaustaule, iudaieis, iudaie, his tantum exceptis, quæ in singulari in -ius desinunt, ut aifaisius, kaurinþius, filippisius, quæque in nominativo plur. eodem hoc modo sonant. Datur etiam nominativus plur. aggiljus Mc. XII, 25; Luc. II, 15; Rom. VIII, 38 cum aggileis Mc. I, 13. Quædam in nominativo sing. es quoque loco us accipiunt, ut prausetes Mc. VI, 15; XI, 32, iskariotes Joan. XII, 4, qua nova terminatione ad supra memorata israeleites, samareites, iairusaulymeites accedunt. Dativus iohannau Luc. IX, 9 a iohannes pariter efficitur

« Annotatio.— Ad vocalicam declinationem pertinent, licet nulli peculiari formæ subjiciantur, sequentia : ano, gen. anos; helei, gen. heleis; naggai, gen. naggais; herodes, dat. heroda, gen. herodes vel herodis; iohannes, acc. iohannen (iohanna Mc. I, 19), dat. iohanne, iohannen et iohannau Luc. IX, 9, gen. iohannes vel iohannis. Probabiliter taitrarkes, jannes, mambres, airmogaineis simili modo sunt flectenda. »

B. CONSONANTICA DECLINATIO.

a. Masculinum.

§ 95. Quæ huc arcessenda sunt abia, aimmcira, barakeia, helia, þymiam, kajusa, kusa, papa, resa, satana, etc., plane regulariter declinantur, hoc tantum excepto, quod plura græcorum ad instar in nominativo sing. s accipiant, ut aipafras, andraias, annas, barnubas, esaeias, zakarias, helias, þomas, iairaimias, iudas, lukas, tobeias, satanas, etc. Sic se habet etiam nomen gothicum sunjaisriþas.

Juxta hanc quoque declinationem plurima flectuntur feminina, ut aiodia, beþania, gaiainna, maria, marþa, samaria, sarra, et probabiliter alia plura, ut aiwa, raibai-kka, priska, susanna, saudauma, etc. Pariter occurrit accusativus plur. aipistulans Neh. VI, 17, 19 ab aipistule. Ex dativo herodiadein (pro herodiadin?) Luc. III, 19 et genitivo herodiadins Mc. VI, 17, 22 conjicere licet nomi

nativum *herodiada*, cujus tamen loco *herodias* solemnus fuisse videtur, vid. ad Mc. vi, 19.

b. Femininum.

α Forma radicalis *-on* :

Damasko, eikaunio, kaurinþo, aifaiso, iaireiko, psalmo, aikklesjo, skaurpjo, laiktjo, kavtsjo.

β. Forma radicalis *-ein* :

Beþsfagei, aipiskaupai, prairzbytairei. Quædam vocabula, græcam terminationem *e* habentia, hanc juxta declinationem cæteros casus efformant, sic *synagoge*, acc. *synagogein* Luc. vi, 6; vii, 5, dat. *synagogein* Luc. iv, 16, 20; *aipistaule*, acc. *aipistaulein* Rom. xvi, 22, dat. *aipistaulein* Cor. I, v, 9, dat. plur. *aipistaulem* (loco *aipistauleim*) Thess. ii, iii, 17; *paraskaive*, acc. *paraskaivein* Mth. xxvii, 62; *syntyke*, acc. *syntykein* Phil. iv, 2. Simili modo dativi *daikapaulein* Mc. v, 20 et *iairaupalein* Col. iv, 13 a *daikapaulis, iairaupolis* derivantur.

α Annotatio 1.—Alios casus *synagoge* irregulariter efficit : gen. sing. *synagogais* Luc. viii, 41; Joan. ix, 22; dat. plur. *synagogim* Mc. i, 39; Luc. iv, 44.

α Annotatio 2.—Nonnulla masculina, quorum nominativus in *-n* desinit, ut feminina hujus declinationis flectuntur : *symaion*, gen. *symaions* Luc. iii, 30; *aharon*, gen. *aharons* Luc. i, 5; *ammon*, gen. *ammons* Luc. iii, 25; *apuillon* (*apaullo?*), acc. *apauillon*, Cor. I, xvi, 12, dat. *apauillon* iv, 6, gen. *apauillons* i, 12; *addein* (*addei?*), gen. *addeins* Luc. iii, 28; *mailkein* (*mailkei?*) gen. *mailkeins* iii, 28; *nerin*, gen. *nerins* iii, 27. Necnon forsitan et *ioanan* et *naiman*.

α Annotatio 3.—Pari modo etiam flectitur *iairusalem* : acc. *iairusalem* Luc. ii, 22, dat. *iairusalem* Mc. xi, 1, gen. *iairusalems* Neh. vii, 2, 3.

§ 96. In nonnullis tamen casibus græcam declinationem retinuit Gothus :

Sing. nom. huc præter nomina supra citata in *-as*,

-es et *e* etiam adducenda sunt *magdalene, salome; prauseteis* (πρωφῆτις); *herodias*.

Acc. *Iudaian* Luc. ii, 4; Joan. vii, ; *zeloten* Luc. vi, 15, *iskarioten* Mc. iii, 19; Luc. vi, 16, *kananeiten* Mc. iii, 18, *iohannen* Mth. xi, 7,; Mc. v, 37, *paintekusten* Cor. I, xvi, 8, *synagogen* Mc. i, 21 et fortasse etiam quæ supra memoravimus cum *ei* loco ε (coll. § 30, 5) *aipistaulein, paraskaivein, synagogein, syntykein*; *byssaun* Luc. xvi, 19, *teitaun* Cor. ii, ii, 13; viii, 6, *alabalstraun* Luc. vii, 37; *praitoriaun* Mc. xv, 16; Joan. xviii, 28; coll. *kaurbanaun* Mth. xxvii, 6; *seimona* Mc. iii, 18; xv, 21.

Dat. *aivneika* Tim. ii, i, 15, *arabia* Gal. iv, 25, *idumaia* Mc. iii, 8, *iudaia* Luc. iii, 1; Cor. ii, i, 16; *iurdane* Mc. i, 5, 9, *iohanne* Mth. xi, 4, 11, *mose* Mc. ix, 4, 5, *magdalene* Mc. xvi, 9 (et etiam fortasse *synagoge* Joan. xii, 42 loco *synagoge*); *gazaufilakio* Joan. viii, 20; *faraoni* Rom. ix, 17.

Gen. *Areimaphaias* Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 43 *beþanias* Joan. xi, 1, *galeilaias* Mc. i, 9, 28, *iudaias* Mc. x, 1; Luc. i, 5; *ituraias* Luc. iii, 1, *kaisarias* Mc. 8, 27; *daikapaulaios* Mc. vii, 31; *synagogeis* Luc. viii, 41 (nisi hic *synagogais* legendum sit).

Plur. nom. *Israelitai* Rom. ix, 4; *kreteis* Tit. i, 12; *hairaiseis* Gal. v, 20.

Acc. *aromata* Mc. xvi, 1.

Dat. *lystros* Tim. ii, iii, 11 (nisi forsitan *lystron* legendum sit, cum *g* alias Gothus, excepto *aþeinets* Thess. I, iii, 1, nusquam urbis nomen ut plurale tantum usurpaverit.

α Annotatio.—Quædam nomina ab hebræo sermone imprimis petita, sunt gothice, sicut et græce, indeclinabilia, ex. gr. : *aai, abeilem, aileisabeþ, beþ-taihaim, gainnesaraiþ, iuse, kafarnaum, nazaraiþ, sabbato, sion*; necnon et vocabula ab hebraico vel græco fonte hausta *aiffaþa, amen, anaþaima, kaidron, kaurban, laigaion, manna, maran aþa, paska, raka, ta'eiþa kumei, osanna, etc.*

II. DE ADJECTIVO.

(Coll. Welman, *Das gothische Adjectivum*, Stettin 1835.)

§ 97. In declinatione adjectivi eadem fere ac in declinatione substantivi redeunt consideranda; triplex scilicet primo evolvitur pro triplici generum numero; subdividitur deinde in vocalicam et consonanticam declinationem, et tandem varias subit affectiones, prout ejus radicalis forma una trium vocalium *a, i* vel *u* desinit. Id autem animadvertas, quod adjectiva in *i* non tam substantivis simili radice gau-

dentibus (§ 75 sqq.) quam substantivis in *a* cum *i* præcedente (§§ 67, 70, 75) respondeant, ita ut forsitan meliori jure radicalis forma *-ja* illis attribueretur. Cæterum adjectivo casus sunt et numerus sicut et substantivo. Nunc vero ratione habita terminationum nominativi, sequens generalis tabula exaratur :

	Vocalica declinatio			Consonantica declinatio		
	Masc.	Neutr.	Fem.	Masc.	Neutr.	Fem.
Radicalis forma <i>-a</i> :	<i>s</i>	—, <i>ata</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>
— <i>-i (ja)</i> :	<i>is, s, eis, jis</i>	— <i>i, jata</i>	—, <i>i, ja</i>	<i>ja</i>	<i>jo</i>	<i>jo</i>
— <i>-u</i> :	<i>us</i>	<i>u</i>	<i>us</i>	<i>jo</i>	<i>ja</i>	<i>jo</i>

A. VOCALICA DECLINATIO.

§ 98. 1. Radicalis forma -a : GODA.

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>gods bonus</i>	<i>god, godata bonum</i>	<i>goda bona</i>
Voc.	<i>gods</i>	<i>(god, godata)</i>	<i>goda</i>
Acc.	<i>godana</i>	<i>god, godata</i>	<i>goda</i>
Dat.	<i>godamma</i>	<i>godamma</i>	<i>godai</i>
Gen.	<i>godis</i>	<i>godis</i>	<i>godaizos</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>godai boni</i>	<i>goda bona</i>	<i>godos bonæ</i>
Voc.
Acc.	<i>godans</i>	<i>goda</i>	<i>godos</i>
Dat.	<i>godaim</i>	<i>godaim</i>	<i>godaim</i>
Gen.	<i>godaize</i>	<i>godaize</i>	<i>godaizo</i>

Sic declinantur : *abrs* fortis, *agls* turpis, *īnahs* prudens, *wnairkns* impius, *framaldrs* ætate proventus, *alls* omnis, *arms* miser, *bairhts* manifestus, *baikrs* amarus, *bauþs* mutus, *biuhts* assuetus, *blinds* cæcus, *braids* latus, *gaurs* tristis, *afguds* impius, *gaguds* pius, *gods* bonus, *-dogs -duanus*¹ *daubs* stupidus, *usdauds* sollicitus, *diups* profundus, *dumbs* mutus, *dvals* fatuus, *gadobs* decorus, *lausquiþrs* jejunus, *hafts* affectus, *haihs* luscus, *-hairts -cors*², *ushaists* egenus, *halbs* dimidius, *halks* miser, *halts* claudus, *hauhs* altus, *hauns* humilis, *hanfs* debilis³, *hulþs* propitius, *hlutrs* purus, *gaþaurbs* modestus, *þaurfts* necessarius, *þarbs* necessarius, *þarihs* impexus, novus, *hauhþuhts*, *mikilþuhts* superbus, *þvairhs* iracundus, *ībns* simplex, *ībuks* retrorsus, *kalds* frigidus, *niuklahs* recens natus, *aljakuns* alienus, etc., *airþakunds* terrestris, etc., *kunþs* notus, etc., *laggs* longus, *samalauds* æqualis, *similis*, etc., *lasivs* infirmus, *lats* piger, *unleds* pauper, *galeiks* similis, etc., *fralets* manumissus, *liubs* dilectus, *galaubs*, *galubs* pretiosus, etc., *galings* mendosus, *liuts* simulator, *uslukns* reclusus, *lustusams* desideratus, *muhts* possibilis, *gamaihs* infirmus, *impotens*, *untilamalsks* protervus, *friaþvamilds* pius, *naqaþs* nudus, *ganohs* sufficiens, *andaneiþs* adversarius, *andanems* acceptus, *juggs* juvenis, *garaihs* constitutus, *raihts* rectus, *rauds* ruber, *unmanariggvs* immansuetus, *rums* spatiosus, *gariuds* verecundus, *urrugks* reprobatus, *saþs* saturatus, *unandsoks* impugnabilis, *siuks* ægrotus, *skulds* debitus, *gaskohs* calcæatus, *slaihts* planus, *smals* parvus, *snutrs* prudens, *aglaitgastalds* turpe lucrum sectans, *stamms* mutus, *svarts* niger, *svers* honoratus, *svikns* innocuus, *svinþs* fortis, *tils* opportunus, *untals* stultus, *triggvs* fidelis, *unvahs* irreprehensibilis, *anavairþs* futurus, *andvairþs* præsens, *viþravairþs* oppositus, *vairþs* dignus, *vans* deficiens, *defectus*, *lausavaurds* vaniloquus, etc., *handuvaurhts* manufactus, etc., *gavaurts* radicans, *vars* sobrius, *veihhs* sanctus, *vilvs* rapax, *gavamms* impurus, *unvamms* immaculatus, *īvinds* perversus, *unvits* inscius, *fullavits* perfectus, *vulþrs* potior,

¹ Ut v. g. *ahtau-dogs* octiduanus, *fidur-dogs* quadriduanus. *Interpr.*

² Ut v. g. *arma-hairts* misericors. *Interpr.*

vunds vulneratus, *vods* insanus, *saurs* utilis, *-falþs* -plex⁴, *faurhts* timidus, *gafaurds* dispositus, *unfaurds* garrulus, *þrutsfills* leprosus, *fulls* plenus, *froþs* prudens, *faihusfriks* avarus, *gawairbs* jungibilis, etc., *weihts* levis, *unweihhs* continuus, *weihhs* albus; *ahmeihhs* spiritualis, *airþeihhs* terrenus, *aiveihhs* æternus, *barizeihhs* hordeaceus, *gulþeihhs* aureus, *eisarneihhs* ferreus, *þaurneihhs* spineus, *leikeihhs* corporalis, *galauþeihhs* fidelis, *liuhadeihhs* lucidus, *muldeihhs* pulvereus, *pistikeihhs* pisticus, *rigizeihhs* tenebrosus, *seiteihhs* quotidianus, *silubreihhs* argenteus, *staineihhs* lapideus, *triveihhs* ligneus, *filteihhs* pelliceus; *unaivihhs* inconfusibilis, *barnihhs* parvulus, *gudihhs* divinus, *haiþivihhs* sylvestris, *mannihhs* humanus, *sunihhs* igneus; *ansteihhs* gratus, *usbeihhs* longanimis, *gabeihhs* dives, *hroþeihhs* victor, *þiuþeihhs* bonus, *laiseihhs* aptus ad docendum, *listeihhs* astutus, *mahteihhs* potens, *andaneimeihhs* curans, *uhteihhs* otiosus, *sineihhs* senex, *gavairþeihhs* pacificus, *vaurstveihhs* efficax, *gavizneihhs* lætus, *audags* beatus, *gredags* famelicus, *unhunslags* non libans, *manags* multus, *modags* iracundus, *vulþags* nobilis; *unbarnahs* filiis orbatus, *stainahs* petrosus, *vainahs* miser, *vaurdahs* litteralis; *handugs* sapiens, *uhtings* otiosus; *leitihhs* parvus, *mikihhs* magnus, *ubihhs* malus; *unfairihhs*, *usfairihhs* inculpatus, *fulgins* absconditus; *samasaivals* unanimis; *skapuls* noxius; *ainakhs* unicus, derelictus.

« Annotatio 1.—Adjectiva quorum radix in *s* desinit, *s* terminationis in nominativo sing. masc. ad instar substantivorum rejiciunt: *gaqiss* consentiens, *hlas* lætus, *laus* vacuus, *sves* particularis, *ungatass* inordinatus, *usviss* vanus, *hindarveis* dolosus, etc., *unvis* incertus.

« Annotatio 2.—Dubitatur utrum, radice in *v* terminata, hoc post *i* et *a* veniens in *u*, quemadmodum pro substantivis contingit, in nominativo sing. masc. et neutr. convertatur, et *qius*, *faus*, *usskaus*, aut *favs*, *usskavs*, ut ea glossarium exhibet, legenda sint. Immutatum autem *v* syllabæ derivativæ remanet in *lasivs* Cor. II, x, 10.

« Annotatio 3.—*R* autem præcedente, subsistit in nominativo sing. masc. *s* radicale, ex. gr.: *svers*, *vars*, *gaurs*, excepto tamen *anþar* alius

« Annotatio 4.—Vocativus casus non nisi raro in vocalica forma et in singulari tantum occurrit: masc. *bauþs* Mc. ix, 25, fem. *audahafta* Luc. i, 28; alias consonantica forma potissimum usurpatur.

« Annotatio 5.—Forma nominativi et accusativi *s* neutr. in *ata* cum forma apocopata vicissim usurpatur, ex. gr.: nom. *allata* Mth. v, 18, 30, *veihata* Rom. vii, 12, acc. *daubata* Mc. viii, 17, *mikilata* Mc. xiv, 15, *vairþata* Luc. iii, 8, *juggata* Mc. ii, 22, *svaleikata* Mth. ix, 8, *hauhata* Luc. iv, 5, cum *all* Mth. vii, 19; Phil. iii, 8, *mikil* Mc. iv, 39, 41, *wirþ* Cor. I, xvi, 4, *jugg* Luc. v, 39, *svaleik* Luc. ix, 9, *hauh* Mc. ix, 2.

Proprie manum unicam habens. *Interpr.*
Ut v. g. *ainfalþs* simplex, etc. *Interpr.*

§ 99. 2. Forma radicalis -i : *SUTI* mitis, *HRAINI* purus, *NIVI* novus, *VILPI* silvestris.

a. Masculinum.

Sing.	nom.	<i>sutis</i>	<i>hrains</i>	<i>niujis</i>	<i>vilpeis</i>
	acc.	<i>sutjana</i>	<i>hrainjana</i>	<i>niujana</i>	<i>vilpjana</i>
	dat.	<i>sutjamma</i>	<i>hrainjamma</i>	<i>niujamma</i>	<i>vilpjamma</i>
	gen.	<i>sutjis</i>	<i>hrainjis</i>	<i>niujis</i>	<i>vilpeis</i>
Plur.	nom.	<i>sutjai</i>	<i>hrainjai</i>	<i>niujai</i>	<i>vilpjai</i>
	acc.	<i>sutjans</i>	<i>hrainjans</i>	<i>niujans</i>	<i>vilpjans</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjaim</i>
	gen.	<i>sutjaize</i>	<i>hrainjaize</i>	<i>niujaize</i>	<i>vilpjaize</i>

b. Neutrum.

Sing.	nom.	<i>suti</i>	<i>hrain</i>	(<i>nivi</i>), <i>niujata</i>	<i>vilpi</i>
	acc.	<i>suti</i>	<i>hrain</i>	(<i>nivi</i>), <i>niujata</i>	<i>vilpi</i>
	dat.	<i>sutjamma</i>	<i>hrainjamma</i>	<i>niujamma</i>	<i>vilpjamma</i>
	gen.	<i>sutjis</i>	<i>hrainjis</i>	<i>niujis</i>	(<i>vilpeis</i>)
Plur.	nom.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	<i>vilpja</i>
	acc.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	<i>vilpja</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjaim</i>
	gen.	<i>sutjaize</i>	<i>hrainjaize</i>	<i>niujaize</i>	<i>vilpjaize</i>

c. Femininum.

Sing.	nom.	(<i>suti</i>)	(<i>hrains</i>)	<i>niuja</i>	(<i>vilpja</i>)
	acc.	<i>sutja</i>	<i>hrainja</i>	<i>niuja</i>	(<i>vilpja</i>)
	dat.	<i>sutjai</i>	<i>hrainjai</i>	<i>niujai</i>	<i>vilpjai</i>
	gen.	<i>sutjaizos</i>	<i>hrainjaizos</i>	<i>niujaizos</i>	<i>vilpjaizos</i>
Plur.	nom.	<i>sutjos</i>	<i>hrainjos</i>	<i>niujos</i>	<i>vilpjos</i>
	acc.	<i>sutjos</i>	<i>hrainjos</i>	<i>niujos</i>	<i>vilpjos</i>
	dat.	<i>sutjaim</i>	<i>hrainjaim</i>	<i>niujaim</i>	<i>vilpjaim</i>
	gen.	<i>sutjaizo</i>	<i>hrainjaizo</i>	<i>niujaizo</i>	<i>vilpjaizo</i>

In hac declinatione, circa formam nominativi sing. ex qua accusativus et genitivus partim derivant, major versatur difficultas, quippe quæ non satis frequenter appareat, ut tuto de ea lex generalis feratur. Ut ut est, sequentes sint animadversiones :

1) Masculinum :

a) Pristina forma in -is fuisse videtur, ex qua tum detractio, tum production reliqui educuntur casus ; jam vero hæc forma non jam amplius occurrit, nisi in *airknis* sanctus et *sutis* mitis Tim. I, III, 3 (*navis* mortuus Rom. VII, 8). Equidem adesse potest in *airzis* falsus, *analaugnis* absconditus, *unnutis* inutilis, *vailameris* laudabilis, etc., sed pro ea etiam *airzeis*, *analaugns*, *unnuts*, *vailamers* adhiberi potuit ;

b) I finale deest in *hrains* mundus Mth. VIII, 3, *aljakuns* alienus Rom. XI, 24, *gamains* socius Rom. XI, 17, *gafauris* modestus Tim. I, III, 2, *andanems* acceptus Luc. IV, 24, *bruks* utilis Tim. II, IV, 11 (*bleiþs* benignus Luc. VI, 56 ; Tit. I, 8), nec non et ubi vocalis longa vel diphthongus in radice præcedit, ut sunt : *auþs* desertus, *riurs* corruptibilis, *sels* bonus, *skeirs* manifestus, *voþs* acceptus, *vailamers* laudabilis, *anasiuns* visibilis, *analaugns* absconditus, *andasetis* abominabilis, *skauns* pulcher, *ufaiþs* juratus, *bireks* periclitans, *anahaims* domesticus, *afhains* peregrinus, *sleiþs* sævus, *kauris* gravis, *unqeþs* ineffabilis, *speds* tardus, *alevs* olivarius, *usgruds* segnis, *reiks* rex, princeps ;

c) I vero in ei dilatatur in *alpeis* senex Joan. III, 4, *vilpeis* agrestis Rom. XI, 17 ; quod fit etiam præce-

dentibus duabus consonantibus, quarum prior liquida est, ut *fairneis* senex, *airzeis* falsus, *mildeis* mollis, tener, *ingardeis* inquilinus. Eadem terminatio etiam probabiliter adhibetur, quemadmodum in substantivis, ubi brevis syllaba formativa præcedit, ex. gr. : *framaþeis* alienus, qua de re tamen non exstat argumentum. Denique dubium est, utrum *dauþpleis* vel *dauþpublis* mortalis dicendum sit ;

d) Radice vocalice finita, vocalem inter et terminationem *j* immittitur, ut in *niujis* novus Cor. I, V, 7, *ubillojis* malefactus, *fullatojis* perfectus ; vel, cum vocalis radicalis est *i*, hoc et *i* terminationis in *ei* commiscetur, ut in *freis* liber Cor. I, VII, 21, 22. Sicut *niujts* etiam *undarlejis* infimus spectandum est, modo Eph. III, 8 lectio sit legitima.

e) Necnon quando syllaba radicalis brevis est simul et consonantice finita, idem *j* terminationi præponitur, ut in *sakjis* litigiosus Tim. I, III, 3 (nisi hoc sit substantivum), *warjis* quis Luc. IX, 46 ; sic insuper in *aljis* alius, *grindaþraþjis* pusillanimis, *samaþraþjis* unanimis, *unkarjis* incurius, *unsibjis* iniquus, *gaviljis* volens, *midjis* medius.

2) Neutrum :

a) Quæ adjectiva in masculino *i* rejiciunt, hoc etiam in neutro communiter expungunt, ex. gr. : *hrain* Mth. VIII, 3, *analaugu* Mc. IV, 22, *unset* Mth. VI, 23, *audaset* Luc. XVI, 15, *gamain* Rom. XIV, 14, *andanem* Luc. IV, 19, *bruk* Tim. II, II, 21 ; attamen occurrit etiam *vailameri* Phil. IV, 8, unde masculinum *vailameris* concludi potest. *Anasium* Skeir. II, d ex

novis Castillionæi investigationibus, falsa est lectio in *anasiun* convertenda;

b) Quæ in masculino in *eis* desinunt, neutrum in *i* formant, ut *vilþi* Mc. I, 6, h. l.;

c) Quæ tandem radicalem syllabam brevem vel vocalice finitam habent, non nisi plena forma *-jata* probabiliter gaudent, ut *niujata* Mth. ix, 17.

3) Femininum :

a) Quæ in masculino et neutro *i* rejiciunt, femininum in exemplis saltem præsentibus masculino conveniens habent : *sels* Cor. I, xiii, 4, *skeirs* Skeir. IV, b, *bruks* Tim. I, iv, 8; Skeir. IV, b. Forma *voþi* Cor. II, ii, 15, ad instar substantivorum efformata, unica est et forsani librarii negligentia ortæ; ut ut est, masculinum *voþis* supponendum est, ad quod fem. *voþi* eodem modo refertur, atque neutrum *vailameri* ad *vailameris*. Quoad *navis* Rom. vii, 8, irregulariter constructum esse quemadmodum eodem loco *nimands* (pro *nimandei*) constat;

b) Alia hujus declinationis adjectiva terminationem *-ja* probabiliter habuerunt, quod tamen pro solis *niuja* Joan. xiii, 54, (acc.) *gavilja* Cor. I, vii, 12 et *frija* Rom. vii, 3 certum est.

« Annotatio.— Nonnullorum vocabulorum declinatio indeterminatur, ut *airknis* Tim. I, iii, 3, *unairknai* Tim. II, iii, 2; *unmildjai* Tim. II, iii, 3, *friaþvamildai* Rom. xii, 10. »

§ 100. 3. Forma radicalis *-u* : **HARDU** durus.

Occurrit tantum in nominativo sing. masc., fem et neutr. et in accusativo sing. neutr., cæteris casibus ex forma radicali *i* formatis, sic :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>hardus</i>	<i>hardu, hardjata</i>	<i>hardus</i>
Acc.	<i>hardjana</i>	<i>hardu, herdjata</i>	<i>hardja</i>
Dat.	<i>hardjamma</i>	<i>hardjamma</i>	<i>hardjai</i>
Gen.	<i>hardjis</i>	<i>hardjis</i>	<i>hardjaizos</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>hardjai</i>	<i>hardja</i>	<i>hardjos</i>
Acc.	<i>hardjans</i>	<i>hardja</i>	<i>hardjos</i>
Dat.	<i>hardjaim</i>	<i>hardjaim</i>	<i>hardjaim</i>
Gen.	<i>hardjaize</i>	<i>hardjaize</i>	<i>hardjaizo</i>

Sic declinantur : *aggvus* arctus, *aglus* difficilis, *laushandus* vacuus, *hnasqus* delicatus, *þlaqus* tener, *qairrus* mansuetus, *manvus* paratus, *tulgus* stabilis, *flufaihus* multivarius, *þaursus* aridus.

B. CONSONANTICA DECLINATIO.

101. Forma radicalis *-a* :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>goda</i>	<i>godo</i>	<i>godo</i>
Voc.	<i>goda</i>	<i>godo</i>	<i>godo</i>
Acc.	<i>godan</i>	<i>godo</i>	<i>godon</i>
Dat.	<i>godin</i>	<i>godin</i>	<i>godon</i>
Gen.	<i>godins</i>	<i>godins</i>	<i>godons</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godons</i>
Voc.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godons</i>

Acc.	<i>godans</i>	<i>godona</i>	<i>godons</i>
Dat.	<i>godam</i>	<i>godam</i>	<i>godom</i>
Gen.	<i>godane</i>	<i>godane</i>	<i>godono</i>

Eo modo declinantur adjectiva, quorum radicalis forma *i-* vel *-u* habet, addito tamen, quod *j* terminationi præponatur, ex. gr. : *niuja*, *niujo*, *niujo*; *hardja*, *hardjo*, *hardjo*.

Plurima adjectiva in consonantica tantum forma occurrunt, ex. gr. : *usfairina*, *unfairina* inculpatus, *usvena* sperans, *usfilma* perterritus, *ushaista* pauper, *alafarba* indigens, *inops*, *unvita* insciens, *fullavita* perfectus, *ingardja* inquilinus, *usgrudja* segnis, *unkarja* incurius, *svultavairþja* morti proximus, *moribundus*.

« Annotatio.—Ab *ainaha* unicus, femininum *ainoho* irregulariter efformatur. »

ADJECTIVORUM GRADUS INTENSIVI.

§ 102. Quomodo adjectivorum efficiantur gradus intensivi, ubi de vocabulorum formatione quæstio erit, explanabitur (vid. § 151), eorum nunc declinatio nobis est tantum exponenda.

1) *Comparativus* semper consonantice flexus, in masculino et neutro ad instar adjectivorum primæ declinationis, in feminino autem cum terminatione *ei*, ut substantiva *managei*, etc., juxta sequens paradigma declinatur :

Singularis.			
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>managiza</i>	<i>managizo</i>	<i>managizei</i>
Acc.	<i>managizan</i>	<i>managizo</i>	<i>managizein</i>
Dat.	<i>managizin</i>	<i>managizin</i>	<i>managizein</i>
Gen.	<i>managizins</i>	<i>managizins</i>	<i>managizeins</i>
Pluralis.			
Nom.	<i>managizans</i>	<i>managizona</i>	<i>managizeins</i>
Acc.	<i>managizans</i>	<i>managizona</i>	<i>managizeins</i>
Dat.	<i>managizam</i>	<i>managizam</i>	<i>managizeim</i>
Gen.	<i>managizane</i>	<i>managizane</i>	<i>managizeino</i>

Veteres comparativi (§ 151) in *-uma*, ut *auhuma* altior, *aftuma* ultimus (*hinduma* postremus), *hleiduma* lævus, *iftuma* sequens, *innuma* intimus (*speduma* ultimus), *fruma* prior, primus, consonanticam tantum formam habent et femininum cum terminatione *ei* pariter efformant, sic ex. gr. : *fruma*, neutr. *frumo*, fem. *frumei*, etc.

2) *Superlativus*, qui terminationem *-ist* habet, sive vocalice, sive consonantice flecti potest et ad normam adjectivorum primæ declinationis omnino declinatur.

PARTICIPIORUM DECLINATIO.

§ 103. Ad adjectiva quidem habita forma referuntur participia; cum autem in declinatione quædam præferunt particularia, eorum hic meminisse necessum est.

Jam vero participium duplex, activum scilicet et passivum; passivum autem duabus gaudet formis, prout ad verbum prioris vel duarum posteriorum conjugationum pertinet. Participium act., si nominativum et vocativum sing. masc. excipias, consonan-

tice tantum, participium autem pass. tam vocalice quam consonantice declinatum occurrit. Animadverso insuper, quod participium act. addita terminatione ei, ad instar comparativorum (§ 102, 1) femininum efformet.

1. PARTICIPIUM ACTIVUM.

Singularis.		
Masc.	Neutr.	Fem.
Nom. <i>gibands, gibanda</i>	<i>gibando</i>	<i>gibandei</i>
Voc. <i>gibands</i>	<i>gibando</i>	<i>gibandei</i>
Acc. <i>gibandan</i>	<i>gibando</i>	<i>gibandein</i>
Dat. <i>gibandin</i>	<i>gibandin</i>	<i>gibandein</i>
Gen. <i>gibandins</i>	<i>gibandins</i>	<i>gibandeins</i>
Pluralis.		
Nom. <i>gibandans</i>	<i>gibandona</i>	<i>gibandeins</i>
Voc. <i>gibandans</i>	<i>gibandona</i>	<i>gibandeins</i>

Acc. <i>gibandans</i>	<i>gibandona</i>	<i>gibandeins</i>
Dat. <i>gibandam</i>	<i>gibandam</i>	<i>gibandeim</i>
Gen. <i>gibandane</i>	<i>gibandane</i>	<i>gibandeino</i>

2. PARTICIPIUM PASSIVUM.

a. CONJUGATIO PRIOR.

aa. Vocalica :

Masc.	Neutr.	Fem.
<i>gibans</i>	<i>giban</i>	<i>gibana</i>

bb. Consonantica :

<i>gibana</i>	<i>gibano</i>	<i>gibano</i>
---------------	---------------	---------------

b. CONJUGATIO POSTERIOR.

aa. Vocalica :

<i>sokiþs</i>	<i>sokiþ</i>	<i>sokida</i>
---------------	--------------	---------------

bb. Consonantica :

<i>sokida</i>	<i>sokida</i>	<i>sokido</i>
---------------	---------------	---------------

quæ more adjectivorum omnino flectuntur.

III. DE NUMERALI.

a. CARDINALIA.

§ 104. Tres priores cardinales numeri prorsus sunt declinabiles, cæteri autem ad 19 in genitivo tantum, vel ubi substantive usurpantur, in dativo flectuntur. E decadibus 20 ad 60 omnes suos casus habent, reliquæ vero indeclinabiles remanent, hecatontadibus et chiliadibus iterum flectendis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
1	<i>ains</i>	<i>ain, ainata</i>	<i>aina</i>

ut adjectiva regulariter declinatur, unde etiam in plurali occurrit significans unicus Luc. vi, 4.

	Masc.	Neutr.	Fem.
2	Nom. <i>tvai</i>	<i>tva</i>	<i>twos</i>
	Acc. <i>tvans</i>	<i>tva</i>	<i>twos</i>
	Dat. <i>tvaim</i>	<i>tvaim</i>	<i>tvaim</i>
	Gen. <i>tvaddje</i>	<i>(tvaddje)</i>	<i>(tvaddjo)</i>
3	Nom. (<i>þreis</i>)	<i>þrija</i>	<i>(þreis, þrijos)</i>
	Acc. <i>þrins</i>	<i>þrija</i>	<i>þrins</i> Luc. ix, 33.
	Dat. <i>þrim</i>	<i>þrim</i>	
	Gen. <i>þrije</i>	<i>þrije</i>	<i>(þrijo)</i>

4 Nom. acc. *fidvor*, dat. *fidvorim* Mc. ii, 3.

5 *fimsf.*

6 *saihs.*

7 *sibun.*

8 *ahtau.*

9 Nom. acc. *nuun*, gen. *niune* Luc. xv, 7.

10 *taihun.*

11 Nom. acc. *ainlif*, dat. *ainlibim* Cor. i, xv, 5.

12 Nom. acc. *tvalif*, *tvalib*, dat. *tvalibim* Mc. iv, 10; xi, 11, gen. *tvalibe* Mc. v, 42; Luc. viii, 42; Joan. vi, 71.

13 (*þrijataihun*).

14 *fidvortaihun.*

15 Nom. acc. *fimsftaihun*, dat. *fimsftaihunim* Joan. xi, 18.

20 *tvaitigjus*, dat. *tvaimtigum* Luc. xiv, 31.

30 (*þreistigjus*), acc. *þrimstiguns* Mth. xxvii, 3, gen. *þrijetigive* Luc. iii, 23.

40 *fidvortigjus*, acc. *fidvortiguns* Mc. i, 15; Luc. iv, 2; Cor. ii, xi, 24.

50 *fimsfigjus*, acc. *fimsfiguns* Luc. vii, 41; xi, 14
Joan. viii, 57 (*fimsfiguns* Luc. xvi, 6).

60 *saihsstigjus*, dat. *saihsstigum* Tim. i, v, 9.

70 *sibuntehund* Luc. x, 17, acc. *sibuntehund* Luc. x, 1.

80 *ahtauntehund.*

90 *niuntehund* Esdr. ii, 16, acc. *niuntehund* Luc. xv, 4, gen. *niuntehundis* Luc. xv, 7.

100 *taihuntaihund* (*taihuntaihund*).

200 *tvahunda*, dat. *tvaimhundam* Joan. vi, 7.

300 *þrijahunða.*

500 *fimsfhunda*, dat. *fimsfhundam* (*þsfhundam*) Cof. i, xv, 6.

900 *niumhunda.*

1000 *þusundi*, femininum est et semel (Esdr. ii, 15) neutrum.

2000 *twos þusundjos* Mc. v, 13 et *tva þusundja* Esdr. ii, 15.

3000 *g þusundjos* Esdr. ii, 35

4000 *fidvor þusundjos* Mc. viii, 9, dat. *fidvor þusundjom* Mc. viii, 20.

5000 *fimsf þusundjos* Luc. ix, 14; Joan. vi, 10, acc. *fimsf þusundjos* Skeir. vii, b, dat. *fimsf þusundjom* Mc. viii, 19.

10000 *taihun þusundjos*, dat. *taihun þusundjom* Luc. xiv, 31.

20000 *tvaitigjus þusundjo* Luc. xiv, 31.

«Annotatio.—Pro bino numero datur insuper determinatum *bai* uterque, ambo, ejus sequentes occurrunt formæ : Masc. nom. *bai* Luc. vi, 39; Eph. ii, 14, acc. *bans* Eph. ii, 16, dat. *baim* Luc. vii, 42; neutr. nom. *ba* Luc. i, 6, 7, acc. *ba* Luc. v, 7. Ejus æquivalens *bajoþs* reperitur tantum in nom. Luc. v, 38; Eph. ii, 18, dat. *bajoþum* Mth. ix, 17; Skeir. ii, d; iii, a.»

b. ORDINALIA.

§ 105. Ordinales numeri consonantice declinantur, excepto secundo *anþar*, neutr. *anþar*, fem. *anþara*. E cæteris occurrunt tantum : primus *fruma*, neutr. *frumo*, fem. *frumei* (vid. § 102, 2), ejus venit etiam superlativus *frumists*, sive vocalice, sive consonantice

ad instar aliorum superlativorum declinatus; tertius *þridja*, sextus *saiħsta*, octavus *ahtuda*, nonus *niunda*, decimus *taiħunda*, quintus decimus *fmstataihunda*. Quartus autem *fidurta*, quintus *fmsta*, septimus *si-bunda*, etc., probabiliter esset.

C. DISTRIBUTIVA.

Tveihnai binus, vocalice declinatur. De cæteris distributivis deest argumentum.

d. MULTIPLICATIVA.

Multiplicativa *aĩnsfalþs* simplex, *fidurfalþs* quadruplex, etc., aliorum adjectivorum ad instar flectuntur; de eorum formatione vid. § 168.

e. ITERATIVA.

De expressis iterativis *ainamma* semel, *twaim sinþam* bis, etc., vid. Syntaxim.

IV. DE PRONOMINE.

A. PRONOMINA PERSONALIA.

§ 106. Pronomina personalia nullius sunt generis, excepta tertia persona, cui cum reflexivo sine genere etiam aliud cum genere conceditur. Nec non et pro personali pronomine præter singularem, et pluralem numerum datur dualis, qui in substantivis et adjectivis exsolevit.

aa. PRONOMEN SINE GENERE.

		Singularis.		
		1 persona.	2 persona.	reflexivum.
Nom.	<i>ik</i>	<i>þu</i>	—	—
Voc.	—	<i>þu</i>	—	—
Acc.	<i>mik</i>	<i>þuk</i>	<i>sik</i>	—
Dat.	<i>mis</i>	<i>þus</i>	<i>sis</i>	—
Gen.	<i>meina</i>	<i>þeina</i>	<i>seina</i>	—
		Dualis.		
Nom.	<i>vit</i>	(<i>jut</i>)	—	—
Acc.	<i>ugkis</i>	<i>iggis</i>	—	—
Dat.	<i>ugkis</i>	<i>iggis</i>	—	—
Gen.	<i>ugkara</i>	<i>iggara</i>	—	—
		Pluralis.		
Nom.	<i>veis</i>	<i>jus</i>	—	—
Voc.	—	<i>jus</i>	—	—
Acc.	<i>uns, unsis</i>	<i>izvis</i>	—	—
Dat.	<i>unsis, uns</i>	<i>izvis</i>	—	—
Gen.	<i>unsara</i>	<i>izvara</i>	—	—

« Annotatio 1. — Loco *ugkis* occurrit etiam forma apocopata *uġk* Eph. vi, 22, nisi, quod est probabilissimum, propter ist sequens similitudine deceptus, librarius is illud omiserit.

« Annotatio 2. — Quod loco *ugkis, iggis* etiam *uggkis, igggis* scriptum sit, vid. § 40, 5; de lectione autem *ingis* Luc. xix, 31, vid. etiam ibid. annot.

« Annotatio 3. — Formæ reflexivi non ad singularem tantum, sed etiam ad dualem et pluralem numerum inserviunt.

« Annotatio 4. — Diversæ formæ *uns* et *unsis* in eo inter se discrepare videntur, quod *unsis* primitiva forma sit pro duplici casu inserviens, deinde in *uns* detracta, et potissimum sub ea specie in accusativo usurpata, sive quia hic casus etiam in substantivis et adjectivis dativo brevior est, sive pro alia ratione.

bb. PRONOMEN CUM GENERE.

		Singularis.		
		Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>is is</i>	<i>ita</i>	<i>id</i>	<i>si ea</i>
Acc.	<i>ina</i>	<i>ita</i>	<i>ija</i>	—

		Pluralis.		
Dat.	<i>imma</i>	<i>imma</i>	<i>izai</i>	—
Gen.	<i>is</i>	<i>is</i>	<i>izos</i>	—
Nom.	<i>eis</i>	<i>ija</i>	(<i>ijos</i>)	—
Acc.	<i>ins</i>	(<i>ija</i>)	<i>ijos</i>	—
Dat.	<i>im</i>	<i>im</i>	<i>im</i>	—
Gen.	<i>ize</i>	(<i>ize</i>)	<i>izo</i>	—

B. POSSESSIVA.

§ 107. Suam formam possessiva a genitivo personalium pronominum mutuatur (§ 152), et sicut adjectiva, licet vocalice tantum, declinantur.

1. PERSONA.

		Singularis.		
		Masc.	Neutr.	Fem.
Sing. nom.	<i>meins</i>	<i>mein</i>	<i>meinata</i>	<i>meina</i>
voc.	<i>meins</i>	<i>mein</i>	—	<i>meina</i>
acc.	<i>meinana</i>	<i>mein</i>	<i>meinata</i>	<i>meina</i>
dat.	<i>meinamma</i>	<i>meinamma</i>	—	<i>meinai</i>
gen.	<i>meinis</i>	<i>meinis</i>	—	<i>meinaizos</i>
Plur. nom.	<i>meinai</i>	<i>meina</i>	—	<i>meinos</i>
voc.	<i>meinai</i>	<i>meina</i>	—	<i>meinos</i>
acc.	<i>meinans</i>	<i>meina</i>	—	<i>meinos</i>
dat.	<i>meinaim</i>	<i>meinaim</i>	—	<i>meinaim</i>
gen.	<i>meinaize</i>	<i>meinaize</i>	—	<i>meinaizo</i>

Dualis.

Nusquam occurrit: *ugkar, ugkar, ugkara* sonaret.

Pluralis.

Sing. nom.	<i>unsar</i>	<i>unsar</i>	<i>unsara</i>
voc.	<i>unsar</i>	<i>unsar</i>	<i>unsara</i>
acc.	<i>unsarana</i>	<i>unsar</i>	<i>unsaru</i>
dat.	<i>unsaramma</i>	<i>unsaramma</i>	<i>unsarai</i>
gen.	<i>unsaris</i>	<i>unsaris</i>	<i>unsaraizos</i>
Plur. nom.	<i>unsarai</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
voc.	<i>unsarai</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
acc.	<i>unsarans</i>	<i>unsara</i>	<i>unsaros</i>
dat.	<i>unsaraim</i>	<i>unsaraim</i>	<i>unsaraim</i>
gen.	<i>unsaraize</i>	<i>unsaraize</i>	<i>unsaraizo</i>

2. PERSONA.

Singularis.

		Masc.	Neutr.	Fem.
Sing. nom.	<i>þeins</i>	<i>þein</i>	<i>þeinata</i>	<i>þeina</i>
acc.	<i>þeinana</i>	<i>þein</i>	<i>þeinata</i>	<i>þeina</i>
dat.	<i>þeinamma</i>	<i>þeinamma</i>	—	<i>þeinai</i>
gen.	<i>þeinis</i>	<i>þeinis</i>	—	<i>þeinaizos</i>
Plur. nom.	<i>þeinai</i>	<i>þeina</i>	—	<i>þeinos</i>
acc.	<i>þeinans</i>	<i>þeina</i>	—	<i>þeinos</i>
dat.	<i>þeinaim</i>	<i>þeinaim</i>	—	<i>þeinaim</i>
gen.	<i>þeinaze</i>	<i>þeinaze</i>	—	<i>þeinaiizo</i>

	Dualis.		
Sing. nom.	<i>igqar</i>	<i>igqar</i>	<i>igqara</i>
Occurrit tantum in dativo sing. fem. <i>igqarai</i> Mth. ix, 29.			

	Pluralis.		
Sing. nom.	<i>izvar</i>	<i>izvar</i>	<i>izvara</i>
acc.	<i>izvarana</i>	<i>izvar</i>	<i>izvara</i>
dat.	<i>izvaramma</i>	<i>izvaramma</i>	<i>izvarai</i>
gen.	<i>izvaris</i>	<i>izvaris</i>	<i>izvaraizos</i>
Plur. nom.	<i>izvarai</i>	<i>izvara</i>	<i>izvaros</i>
acc.	<i>izvarans</i>	<i>izvara</i>	<i>izvaros</i>
dat.	<i>izvaraim</i>	<i>izvaraim</i>	<i>izvaraim</i>
gen.	<i>izvaraize</i>	<i>izvaraize</i>	<i>izvaraizo</i>

3. PERSONA.

Sing. nom.	deest.		
acc.	<i>seinana</i>	<i>sein, seinata</i>	<i>seina</i>
dat.	<i>seinamma</i>	<i>seinamma</i>	<i>seinai</i>
gen.	<i>seinis</i>	<i>seinis</i>	<i>seinaizos</i>
Plur. nom.	deest.		
acc.	<i>seinans</i>	<i>seina</i>	<i>seinos</i>
dat.	<i>seinaim</i>	<i>seinaim</i>	<i>seinaim</i>
gen.	<i>seinaize</i>	<i>seinaize</i>	<i>seinaizo</i>

« Annotatio 1. — Loco nominativi pronominis possessivi 3 pers. genitivus pronominis personalis usurpatur, vid. Syntaxim.

« Annotatio 2. — Ab *unsar*, *izvar* (et probabiliter etiam ab *ugkar*, *igqar*) plena forma neutri (*unsarata*, etc.) nusquam reperitur. »

C. DEMONSTRATIVA.

§ 108. Demonstrativa sunt *sa o*, *sah* hic, *jains* ille, *his* is, *sama* idem, *silba* ipse.

	α. <i>sa o</i> .		
	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>sa</i>	<i>hata</i>	<i>sa</i>
Acc.	<i>hana</i>	<i>hata</i>	<i>ho</i>
Dat.	<i>hamma</i>	<i>hamma</i>	<i>hizai</i>
Gen.	<i>his</i>	<i>his</i>	<i>hizos</i>
	Pluralis.		
Nom.	<i>hais</i>	<i>ho</i>	<i>hos</i>
Acc.	<i>hans</i>	<i>ho</i>	<i>hos</i>
Dat.	<i>haim</i>	<i>haim</i>	<i>haim</i>
Gen.	<i>hize</i>	<i>hize</i>	<i>hizo</i>

« Annotatio 1. — Neutrum *hata* ante ist vocalem finalem communiter rejicit: *hat-ist* Mc. vii, 2; Joan. vi, 29; Rom. vii, 18; ix, 8, 9; x, 6, 8; Cor. I, ix, 3; Philem. 12.

« Annotatio 2. — Hujus pronominis datur insuper forma instrumentalis *he*, quæ tantummodo ante comparativum (Skeir. IV, d) et tanquam pars particularum *duhe* et *bipe* occurrit. »

β. *sah* hic.

Hoc pronomen ex præcedenti, addito *uh* enclitico, derivat, sequentique modo declinatur:

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>sah</i>	<i>hatah</i>	<i>soh</i>
Acc.	<i>hanun</i>	<i>hatah</i>	<i>hoh</i>
Dat.	<i>hammuh</i>	<i>hammuh</i>	<i>hizaih</i>
Gen.	<i>hizuh</i>	<i>hizuh</i>	<i>hizozuh</i>

	Pluralis.		
Nom.	<i>hath</i>	<i>hoh</i>	<i>pozuh</i>
Acc.	<i>hanzuh</i>	<i>hoh</i>	<i>pozuh</i>
Dat.	<i>haimuh</i>	<i>haimuh</i>	<i>haimuh</i>
Gen.	<i>hizeh</i>	<i>hizeh</i>	<i>hizoh</i>

γ. *jains* ille.

Ut adjectivum, licet in vocalica tantum declinatione, regulariter flectitur.

δ. *his* is.

Hoc pronomen ad demonstrandum tempus tantummodo usurpatur in sing. acc. masc. (*hina*) et neutr. (*hita*) et dat. masc. (*himma*).

ε. *sama* idem.

ζ. *silba* ipse.

Utrumque pronomen adjectivorum ad instar consonantice declinatur.

D. RELATIVUM.

§ 109. Relativum ex particulis *izei* et *ei* efformatur, quarum prior post substantiva vel demonstrativa absolute ponitur, posterior vero tanquam enclitica ad pronomina personalia (*ikei* Cor. I, xv, 9; II, x, 1; Tim. I, i, 15; *hwei* Rom. xiv, 4; *huzei* Mc. i, 11; Luc. iii, 22; *hukei* Mc. i, 11 marg., *juzei* Luc. xvi, 15; Cor. II, viii, 10; Gal. v, 4; Eph. ii, 13, 17; Thess. I, ii, 13, *izvizei* Gal. iii, 1) et ad demonstrativum appenditur; porro relativum sequenti modo declines:

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>saei</i>	<i>hatei</i>	<i>soei, sei</i>
Acc.	<i>hanei</i>	<i>hatei</i>	<i>hoei</i>
Dat.	<i>hammei</i>	<i>hammei</i>	<i>hizaiei</i>
Gen.	<i>hizei</i>	<i>hizei</i>	<i>hizozei</i>
	Pluralis.		
Nom.	<i>haiei</i>	<i>hoei</i>	<i>hozei</i>
Acc.	<i>hanzei</i>	<i>hoei</i>	<i>hozei</i>
Dat.	<i>haimiei</i>	<i>haimiei</i>	<i>haimiei</i>
Gen.	<i>hizeei</i>	<i>hizeei</i>	<i>hizozei</i>

« Annotatio.—Præ nominativo sing. fem. forma *sei* communior occurrit, legitur tamen *soei* apud Luc. viii, 43; Joan. xi, 2; Cor. I, vii, 13; Tim. I, v, 5. »

E. INTERROGATIVA.

§ 110. α. *was* quis?

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>was</i>	<i>wa</i>	<i>wo</i>
Acc.	<i>wana</i>	<i>wa</i>	<i>wo</i>
Dat.	<i>wamma</i>	<i>wamma</i>	<i>wizai</i>
Gen.	<i>wis</i>	<i>wis</i>	(<i>wizos</i>)
	Pluralis.		
Nom.	(<i>wai</i>)	(<i>wo</i>)	(<i>wos</i>)
Acc.	(<i>wans</i>)	(<i>wo</i>)	(<i>wos</i>)
Dat.	(<i>waim</i>)	(<i>waim</i>)	(<i>waim</i>)
Gen.	(<i>wize</i>)	(<i>wize</i>)	(<i>wizo</i>)

« Annotatio 1.—Hujus pronominis adest forma instrumentalis *we* apud Mth. v, 47; vi, 25, 31; Mc. iv, 30; ix, 50; Luc. vii, 31, etc.

« Annotatio 2.—Formæ plurales equidem non occurrunt, sed ex indefinito *wasuh* partim suppleri pos-

sunt; accusativus fem. *waisos* Thess. I, iv, 2 in *warjos* pariter est emendandus. »

β. *waþar* uter?

Occurrit tantum in nominativo sing. masc. et neutr. et sicut *unsar* declinandum esset, uti ex compositis *waþaruh*, *ainwaþaruh* concluditur.

γ. *warjis* quisnam?

Warjis, neutr. *warjata*, fem. *warja* (Mc. xii, 28) ad normam *niujis* (§ 99) omnino flectitur, ex. gr.: masc. sing. acc. *warjana* Joan. xiii, 22, dat. *warjamma* Mc. xii, 23, gen. *warjis* Luc. xx, 33; plur. nom. *warjai* Joan. vi, 64, acc. *warjans* Joan. xiii, 18; neutr. sing. gen. *warjis* Joan. x, 32.

F. INDEFINITA.

§ 111. α. *sums* quidam.

Regulariter flectitur: neutr. *sum*, *sumata*, fem. *tuma*, etc.

β. *ainshun* ullus, aliquis.

	Singularis.		
	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>ainshun</i>	<i>ainhun</i>	<i>ainohun</i>
Acc.	<i>ainnohun</i>	<i>ainhun</i>	<i>ainohun</i>
Dat.	<i>ainummehun</i>	<i>ainummehun</i>	<i>ainaihun</i>
Gen.	<i>ainishun</i>	<i>ainishun</i>	(<i>ainaizoshun</i>)

Pluralis.

Deest.

γ. *washun* quispiam.

Non occurrit nisi in nominativo sing. masc.

δ. *alls* omnis, totus.

Ut adjectivum regulariter flectitur.

ε. *wasuh* quilibet, quicumque.

Singularis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>wasuh</i>	<i>wah</i>	<i>woh</i>
Acc.	<i>wanoh</i>	<i>wah</i>	<i>woh</i>
Dat.	<i>wammeh</i>	<i>wammeh</i>	(<i>wizaih</i>)
Gen.	<i>wizuh</i>	<i>wizuk</i>	(<i>wizozuh</i>)

In plurali numero reperitur tantum accusativus masc. *wanzuh* Mc. vi, 7; Luc. x, 1.

Eodem modo declinatur significatione æquivalens *þiswazuh*.

ζ. *waþaruh* utervis.

Occurrit tantum in dativo sing. masc. *waþarammeh* Skeir. V, d.

Eodem modo flectitur *ainwaþaruh* eadem habens significationem.

η. *warjizuh* quisque.

Singularis.

	Masc.	Neutr.	Fem.
Nom.	<i>warjizuh</i>	<i>warjatoh</i>	<i>warjoh</i>
Acc.	<i>warjanoh</i>	<i>warjatoh</i>	<i>warjoh</i>
Dat.	<i>warjammeh</i>	<i>warjammeh</i>	(<i>warjaih</i>)
Gen.	<i>warjizuh</i>	<i>warjizuh</i>	(<i>warjaizozuh</i>)

Pluralis.

Deest.

Sic declinatur *ainwarjizuh* unusquisque.

G. CORRELATIVA.

§ 112. Correlativa sunt *wileiks* qualis, *svaleiks* talis, *welauds* quam, quantum, *svalauds* tam, tantum, quæ sicut adjectiva regulariter flectuntur.

B.

DE CONJUGATIONE.

(Vid. Græfe de forti et debili conjugatione in Petropolitano (St.-Petersbourg) *Bulletin scientifique*, 1837, n° 15.)

§ 113. In conjugatione persona, numerus, modus, tempus et geus sunt examinanda.

Persona et *numerus* triplex; nam præter singularem et pluralem verbo est insuper dualis, cui tamen tertia persona non subjicitur (vid. § 187, 2). Personarum terminationes in præsentii sequentes primitus fuisse videntur: Sing. 1 *a*, 2 *is*, 3 *iþ*; Dual. 1 *os*, 2 *ats*; Plur. 1 *am*, 2 *iþ*, 3 *and*.

Ææ adhuc in priori (primitiva) conjugatione occurrunt, varias mutationes ex præcedenti radicis vocali in posteriori passæ (§ 127). Præteritum per absonantiam vel duplicationem primitus formatum, nullam habet personalem terminationem in 1 et 3 personis sing.; in 2 vero sing. *t*, in dual. 1 *u*, 2 *uts*, in plur. tandem 1 *um*, 2 *uþ*, 3 *un* affiguntur. Jam vero supra (§ 32, 4 a) monuimus, quod *i* 2 et 3 personarum sing. et 2 personæ plur. ex *a* fuerit debilitatum.

Modus in verbo triplex: indicativus scilicet, conjunctivus (subjunctivus) et imperativus; quibus adjectivas ut formas nominales infinitivum et participium, hoc ultimo pro sua forma et significatione inter adjectiva remittendo (§ 103)

Tempora vero tantum sunt duo: præsens nempe et præteritum. Utrum in *bairaiþ* Gal. v, 10, *svignjaiþ* Col. iii, 15 et *tiuhaiþ* Thess. I, iv, 14 peculiaris conjunctivi recentior forma lateat, dubium est, de qua vid. § 182, annot. 7 et § 186, annot. 4.

Genus tandem verborum triplex est: activum, passivum et medium, neque passivum est completum, neque medium occurrens nisi in nonnullis fragmentis.

§ 114. Discrepante significatione, discrepat formandi ratio; porro tres dantur conjugationes: fortis scilicet, debilis et mixta, ex. gr.: *vakan*, *vakjan*, *vaknan* — *ganahan*, *ganohjan*, *ganohnan* — *þairsan*, *þaursjan*, *þaursnan*. Jam vero forma radicalis primæ seu fortis conjugationis per consonantem, secundæ vero seu debilis conjugationis per vocalem, tertiæ tandem seu mixtæ per litteram *n* ad formativam pertinentem desinunt.

Primæ conjugationis verba intransitivam significationem plerumque habent, in secundam vero transeuntia fiunt transitiva, ex. gr.: *sitan* sedere, *satjan* ponere, *ligan* jacere, *lagjan* jacere, *vindan* volvi, *vandjan* volve, *vertere*, *siggan*, (*siggan*) mergi, *sagqjan* mergere, *brinnan* uri, *branjian* urere, *nisan* sanari, *nasjan* sanare, *hneivan* declinare; *hnaivjan* humiliare, *reisan* sur:

gere, *raisjan* excitare, *driusan* cadere, *drausjan* jacere. *Urrinnan* exire, *urranjan* oriri facere. In tertia vero conjugatione transitivæ vel activæ primæ et secundæ conjugationum significationes evadunt neutræ passivitatēque sapiunt, ex. gr. : *bindan* ligare, *bundnan* ligari, *giutan* fundere, *gutnan* fluere, *dishniupan* dirumpere, *dishnaupnan* dirumpi, *þairsan* siccare, *þaursnan* arere, *fraliusan* perdere, *fralusnan* perire, *lukan* claudere, *luknan* recludi, *disskreitan* scindere, *disskritnan* scindi, *gatairan* destruere, *gataurnan* destrui, *skaidan* separare, *skaidnan* separari, *aukan* augere, *auknan* crescere, *blindjan* cæcare, *blindnan* cæcari, *gabigjan* locupletare, *gabignan* locupletem esse, *dauþjan* occidere, *dauþnan* mori, *drobjan* turbare, *drobuan* terrere, *frajistjan* perdere, *frajistnan* perdi, *gagivjan* vivificare, *gagivnan* vivificari, *gahaftjan* ligare, *gahaftnan* ligari, adhærere, *hailjan* sanare, *hailnan* sanari, *ufarhafjan* extollere, *ufarhafnan* extolli, superbire, *þlahsjan* terrere, *þlahsnan* turbare, *mikiljan* magnificare, *mikilnan* gloriari, *afslauþjan* terrere, *afslauþnan* terreri, *svinþjan* corroborare, *svinþnan* corroborari, *gagavairþjan* reconciliare, *gagavairþnan* reconciliari, *veihan* sanctificare, *veihnan* sanctificari, *fulljan* replere, *fullnan* repleri.

§ 115. Tres conjugationes in formando præterito præsertim discrepant, quippe cum hoc in prima per absonantiam et duplicationem, in secunda et tertia per propriam terminationem ad radicem verbi affixam et ex forti verbo absolute existenti adhuc dignoscendam (§ 127) efficiatur. Secunda vero et tertia conjugationes in eo inter se discriminantur, quod præsens in secunda debiliter, id est per vocalem terminatione præpositam, in tertia vero, fortiter, ut in prima, id est, per terminationem radici verbi consonantice finitæ immediate præfixam, formetur. Nec non in imperativo eadem adest discrepantia, cum in prima et tertia conjugationibus consonantice, in secunda vero vocalice desinat.

Ex gravi influxu, quem in totam gothicam linguam absonantia exercet, hoc concludendum est, quod conjugatio absonans, id est, prima, antiquissima sit et longe primitiva. Cum absonantia etiam geminatio a primævis temporibus viguisse videtur, quæ vero, ubi absonantia ad discriminanda tempora suffecit, exsolere potuit, atque non nisi exceptione, in lingua, uti nunc apparet, cum absonantia simul usurpari. Serius autem, permittente sermonis indole, partim ex nominalibus radicibus, partim, auxiliante absonantia, ex verbis primæ conjugationis, secunda et tertia primam originem habuerunt.

§ 116. Sequitur tabula generalis formas conjugationis sub uno intuitu exhibens.

I. ACTIVUM.

a. Indicativus.

Præsens.		Præteritum	
		forte.	debile.
Sing.	1 -a (o)	—	-da
	2 -s	-t	-des
	3 -þ	—	-da

Dual.	1 -os	-u	-dedu
	2 -ts	-uts	-deduts
Plur.	1 -m	-um	-dedum
	2 -þ	-uþ	-deduþ
	3 -nd	-un	-dedun

b. Coniunctivus.

Sing.	1 -au (o)	-jau	-dedjau
	2 -s	-eis	-dedeis
	3 -ai (o)	-i	-dedi
Dual.	1 -va	(-eiva)	(-dedeiva)
	2 -ts	-eits	(-dedeits)
Plur.	1 -ma	-eima	-dedeima
	2 -þ	-eiþ	dedeiþ
	3 -na	-eina	dedeina

c. Imperativus.

fortis		debilis	
Sing.	2 —	-ai, -o,	-ei
Dual.	2 -ts	-ts	
Plur.	1 -m	-m	
	2 -þ	-þ	

d. Infinitivus.

-n

e. Participium.

Act.	-nds	
	forte	debile
Pass.	-ans	-þs

« Annotatio 1.—De mutationibus, quas plurimorum fortium verborum radix ante 2 personæ sing. ind. præsentis terminationem patiuntur, vid. § 52, 4, a.

« Annotatio 2.—Deest quandoque, sed tantummodo librarii negligentia, d participii act., ex. gr. : *unagans* Cor. I, xvi, 10 (cod. A), *ogans* Gal. II, 12 (cod. B), *galeiþans* Tim. I, 1, 3 (cod. B), vid. ad h. l., *andhafjans* Mc. XII, 24 vid. ad h. l.

« Annotatio 3.—Formarum dualis non nisi raro occurrentium plures ex analogia tantum magis minusve tuto deducuntur. Hoc tamen animadvertes.

« a) Quod persona præsentis ind. in sequentibus exemplis reperiatur, nempe : α) e verbis fortibus *galeiþon* Joan. XIV, 23, *bidjos* Mc. x, 37; β) e verbis debilibus *tauþjos* Joan. XIV, 23, *habos* Cor. I, IX, 6;

« b) Quod 1 persona præsentis conj. non nisi per formam fortem *sitaiva* Mc. x, 37 innotescat; hinc, coniunctivis utriusque conjugationis aliunde collatis, concludere est hanc in debili forma ut *sokjaiva*, *habaiva*, *spillova* existisse;

« c) Quod 1 persona præteriti inf. equidem non occurrat, sed 1 persona præsentis ind. quibusdam anomalis verbis, quorum præsens formam præteriti fortis præ se fert (§ 134), ex. gr. : *siju* Joan. x, 30; 17, 22, *magu*, Mc. x, 30; hinc tuto verba fortia affirmari possunt *geþu*, *bundu*, *galiþu*, etc., et verba debilia *sokidedu*, *habaidedu*, *spillodedu*;

« d) Quod 1 persona præteriti conj. etiam nusquam occurrat; ad analogiam vero præsentis conj., in quo cum 2 persona in *-aits*, 1 pers. in *-aiva* desinit, hic etiam cum 2 persona in *-eits*, 1 pers. in *eiva* finivisse probabile est;

« e) Quod 2 persona præsentis ind. est α) in verbis fortibus : *bigitats* Mc. XI 2; Luc. XIX, 30, *drigkats* Mc. x,

39, *andbindats* Luc. xix, 33, *bidjats* Mc. x, 38; β) in verbis debilibus : *taujsats* Mc. xi, 3, 5, *galaubjats* Mth. ix, 28;

ε f) Quod 2 persona præ. conj. nonnisi ex forma forti *qiþaits* Mc. xi, 3; xiv, 14; Luc. xix, 31 concludi potest, sed ex collatis conjunctivis præ. fortis debilisque conjugationum legitime asseritur, hoc *habaits*, *sokjais*, *spillots* etiam exstitisse. Animadvertes præterea

ε g) 2 personam imper. α) verborum fortium : *gateihats* Luc. vii, 22, *saiwats* Math. ix, 30, *gaggats* Mc. xi, 2; xiv, 13; Luc. xix, 30; hinc pro *attihats* Mc. xi, 2 *attihats* vel *attihaits* legendum est; β) verborum autem debilium solum exemplum *hirjats* Mc. i, 17 invenitur;

ε h) 2 personam præ. ind. α) verborum fortium : *gasewuts* Luc. vii, 22, coll. *vituts* et *maguts* Mc. x, 38; β) verborum debilium : *gahausideduts* Luc. vii, 22.

ε i) 2 persona præ. conj. non equidem reperitur, sed ex forma *vileits* concludenda est. De conjugatione tertia desunt argumenta; hæc tamen regula statui potest quod in præsentis fortiter, in præterito autem debiliter flectatur.

ε Annotatio 4.—Forma 1 personæ plur. imper. ex sequentibus exemplis confirmatur : a) verborum fortium : *drigkam* Cor. I, xv, 32, *usvairpam* Rom. xiii, 12, *usqimam* Mc. xii, 7, *usleiþam* Mc. iv, 35, *galeiþam* Luc. viii, 22, *aflaham* Luc. xx, 14, *gaggam* Mc. i, 38; xiv, 42; Joan. xi, 16; xiv, 31, *visam* Luc. xv, 23; b) verborum debilium : *vaurkjam* Gal. vi, 10, coll. Mc. 9, 5, *hrainjam* Cor. II, vii, 1, *gavasjam* Rom. xiii, 12, *dulþjam* Cor. I, v, 8, *matjam* xv, 32.

II. PASSIVUM.

Indicativus.		Conjunctivus
Sing.	1 -d	-(ai)dau
	2 -za	-(ai)zau
	3 -da	-(ai)dau
Plur.	1 -nda	-(ai)ndau
	2 -nda	-(ai)ndau
	3 -nda	-(ai)ndau

III. MEDIUM.

Indicativus.		Conjunctivus.
Sing.	3 -da	-(a)dau
Plur.	3 -nda	-(a)ndau

I. ACTIVUM.

CONJUGATIO PRIMA.

A. ABSONANS (ABSQUE DUPLICATIONE).

§ 117. Ex diversis absonantiæ speciebus sequentes dantur primæ conjugationis subdivisiones :

Præs.	Præt. sing.	Præt. plur.	Part. pass.
1. i	a	u	u
2. i	a	e	u
3. i	a	e	†
4. ei	ai	i	i
5. iu	au	u	u
6. a	o	o	a

ε Annotatio 1.—In tribus prioribus classibus dominans radic. vocalis est a, in quarta, i, in quinta u. Porro tres priores in eo discriminantur, quod in verbis primæ classis duæ consonantes, quarum prior liquida vel s est, in verbis secundæ simplex liquida, in verbis tertiæ muta, sibilans vel semi-vocalis radicalem vocalem sequatur. Cæterum secunda tertiæque classis irregulares formæ videntur esse primæ, quæ ut primitiva consideranda est, nam : 1) in his classibus, quarum radic. vocalis est i et u, vocalis participii pass. vocali præteriti plur. respondet; ergo idem est spectandum de radic. vocali a; 2) prima classis verborum est, in quibus duæ consonantes radic. vocalem sequuntur, hic ergo quælibet mutatio, sive debilitatione sive productione, vocalis legibus absonanticis requisitæ quam minime saltem possibilis erat; 3) plura simul et antiquissima verba, quæ in præsentis fortem præteriti formam habent, ex qua iterum debile præteritum efficiunt (§ 133, 2), prima absonantiæ classe reguntur, licet simplicem tantum consonantem post radic. vocalem sumant, ex. gr. : *skal*, *skulun* a *SKILAN*, *man*, *munun* a *MINAN*. A pari ergo *stal*, *stulun* (loco

stelun) a *stilan*, etc., primitus exstitisse debuit.

ε Annotatio 2.—Quod autem in his omnibus absonantiæ classibus i et u ante r, h et w in ai et au rum pantur, vid. § 32, 5.

§ 118. 1. *Rinnan* fluere (currere).

Indicativus.		
Præsens.		Præteritum.
Sing.	1 <i>rinna</i>	<i>rann</i>
	2 <i>rinnis</i>	<i>rannt</i>
	3 <i>rinniþ</i>	<i>rann</i>
Dual.	1 <i>rinnos</i>	<i>runnu</i>
	2 <i>rinnats</i>	<i>runnuts</i>
Plur.	1 <i>rinnam</i>	<i>runnum</i>
	2 <i>rinniþ</i>	<i>runnuþ</i>
	3 <i>rinnand</i>	<i>runnun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>rinnau</i>	<i>runnjau</i>
	2 <i>rinnais</i>	<i>runneis</i>
	3 <i>rinnai</i>	<i>runni</i>
Dual.	1 <i>rinnaiva</i>	<i>runneiva</i>
	2 <i>rinnaits</i>	<i>runneits</i>
Plur.	1 <i>rinnaima</i>	<i>runneima</i>
	2 <i>rinnaiþ</i>	<i>runneiþ</i>
	3 <i>riinnaina</i>	<i>runneina</i>
Imperativus.		
Sing.	2 <i>rinn</i>	
Dual.	2 <i>rinnats</i>	
Plur.	1 <i>rinnam</i>	
	2 <i>rinniþ</i>	

Participium.

Act. *rinnands* Pass. *runnans*

Sic conjugantur : *brinnan* urere, *duginnan* incipere, *aflinnan* cessare, *spinnan* nere, *vinnan* pati, *svimman* natare, *bindan* ligare, *sliudan* sorbere, *vindan* volvere, *hinþan* capere, *finþan* experiri, *þinsan*

trahere, *stiggan* pungere, *bligvan* percutere, *sigvan* canere, *siggan* mergi, *stiggan* committere (bellum), *drigkan* bibere, *trimpan* ire, *ruere*, *gildan* valere, *sviltan* mori, *hilpan* adjuvare, *filhan* abscondere, *priskan* triturare, *trisgan* inserere, *bairgan* præsere, *vairpan* jacere, *vairban* desiderare, *wairban* ambulare, *vairpan* jacere.

§ 119. 2. *Niman* capere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>nima</i>	<i>nam</i>
	2 <i>nimis</i>	<i>namt</i>
	3 <i>nimiþ</i>	<i>nam</i>
Dual.	1 <i>nimos</i>	<i>nemu</i>
	2 <i>nimats</i>	<i>nemüts</i>
Plur.	1 <i>nimam</i>	<i>nemum</i>
	2 <i>nimiþ</i>	<i>nemuþ</i>
	3 <i>nimand</i>	<i>nemun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>nimau</i>	<i>nemjau</i>
	2 <i>nimais</i>	<i>nemeis</i>
	3 <i>nimai</i>	<i>nemi</i>
Dual.	1 <i>ninaiva</i>	<i>nemeiva</i>
	2 <i>nimaits</i>	<i>nemeits</i>
Plur.	1 <i>nimaima</i>	<i>nemeima</i>
	2 <i>nimaiþ</i>	<i>nemeiþ</i>
	3 <i>nimaina</i>	<i>nemeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>nim</i>
Dual.	2 <i>nimats</i>
Plur.	1 <i>nimam</i>
	2 <i>nimiþ</i>

Participium.

Act. *nimands* Pass. *numans*

Sic conjugantur: *qiman* venire, *gatiman* convenire, *stilan* furari, *bairan* ferre, *gatairan* destruere, et per exceptionem etiam *brikan* rumpere. Incertum est tamen, utrum juxta hanc analogiam *rikan* colligere, *stikan* figere, *vrikan* persequi, ad secundam, vel, ut regula exigeret, ad tertiam formam pertineant

§ 120. 3. *Ligan* jacere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>liga</i>	<i>lag</i>
	2 <i>ligis</i>	<i>lagt</i>
	3 <i>ligiþ</i>	<i>lag</i>
Dual.	1 <i>ligos</i>	<i>legu</i>
	2 <i>ligats</i>	<i>leguts</i>
Plur.	1 <i>ligam</i>	<i>legum</i>
	2 <i>ligiþ</i>	<i>leguþ</i>
	3 <i>ligand</i>	<i>legun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>ligau</i>	<i>legjau</i>
	2 <i>ligais</i>	<i>legeis</i>
	3 <i>ligai</i>	<i>legi</i>
Dual.	1 <i>ligaiva</i>	<i>legeiva</i>
	2 <i>ligaits</i>	<i>legeits</i>
Plur.	1 <i>ligaima</i>	<i>legeima</i>
	2 <i>ligaiþ</i>	<i>legeiþ</i>
	3 <i>ligaina</i>	<i>legeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>lig</i>
Dual.	2 <i>ligats</i>
Plur.	1 <i>ligam</i>
	2 <i>ligiþ</i>

Participium.

Act. *ligands* Pass. *ligans*

Sic conjugantur *vigan* agitare, *giban* dare, *vidan* ligare, *qiþan* dicere, *niþan* juvare, *bigitan* invenire, *itan* comedere, *mitan* metiri, *sitan* sedere, (*fitan?* gignere), *lisan* colligere, *ganisan* sanari, *visan* remanere, *divan* emori, *snivan* properare, *saiwan* videre; etiam fortasse *rikan* colligere, *stikan* ligere, *vrikan* persequi (vid. supra § 119).

« Annotatio 1. — Ex composito *fraitan* absumere, occurrit præteritum sing. *fret* Luc. xv, 30 loco *fraat*, coll. § 25, 4.

« Annotatio 2. — E *divan*, *snivan* præteritum *dau*, *snau* efformatur, de quo vid. § 35, 3.

« Annotatio 3. — *Fraihan*, *frah*, *frehun*, *fraihans* interrogare, præsens imperativum et infinitivum juxta tertiam conjugationem format, ex. gr. : Ind. *fraihna*, *fraihnis*, *fraihniþ*, etc., imp. *fraihn*, inf. *fraihnan*.

« Annotatio 4. — *Bidjan* orare, præsens format equidem juxta secundam conjugationem, reperitur tamen *bida* Rom. ix, 3, *bidan* Cor. I, vii, 5.

§ 121. 4. *Steigan* ascendere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>steiga</i>	<i>staig</i>
	2 <i>steigis</i>	<i>staigt</i>
	3 <i>steigiþ</i>	<i>staig</i>
Dual.	1 <i>steigos</i>	<i>stigu</i>
	2 <i>steigats</i>	<i>stiguts</i>
Plur.	1 <i>steigam</i>	<i>stigum</i>
	2 <i>steigiþ</i>	<i>stiguþ</i>
	3 <i>steigund</i>	<i>stigun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>steigau</i>	<i>stijau</i>
	2 <i>steigais</i>	<i>stigeis</i>
	3 <i>steigai</i>	<i>stigi</i>
Dual.	1 <i>steigaiiva</i>	<i>stigeiva</i>
	2 <i>steigaits</i>	<i>stigeits</i>
Plur.	1 <i>steigaima</i>	<i>stigeima</i>
	2 <i>steigaiþ</i>	<i>stigeiþ</i>
	3 <i>steigaina</i>	<i>stigeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>steig</i>
Dual.	2 <i>steigats</i>
Plur.	1 <i>steigam</i>
	2 <i>steigiþ</i>

Participium.

Act. *steigands* Pass. *stigans*

Sic conjugantur: *deigan* formare, *veigan* pugnare, *þeihan* proficere, *þreihan* angustare, *gateihan* prædicare, *beidan* exspectare, *leiþan* ire, *sneiþan* metere, *beitan* mordere, *skreitan*, scindere, *smeitan* ungere, *veitan* videre, *urrisan* surgere, *leisan* discere, *dreiban* pellere, *sveiban* cessare, *greipan* prehendere, *veivan*

coronare, *hneivan* declinare, *speivan* spuere, *leiwan* mutuari, *keian* germinare, *skeinan* splendere.

§ 122. 5. *Driusan* cadere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>driusa</i>	<i>draus</i>
	2 <i>driusis</i>	<i>draust</i>
	3 <i>driusiþ</i>	<i>draus</i>
Dual.	1 <i>driusos</i>	<i>drusu</i>
	2 <i>driusats</i>	<i>drusuts</i>
Plur.	1 <i>driusam</i>	<i>drusum</i>
	2 <i>driusiþ</i>	<i>drusuþ</i>
	3 <i>driusand</i>	<i>drusun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>driusau</i>	<i>drusjau</i>
	2 <i>driusais</i>	<i>druseis</i>
	3 <i>driusai</i>	<i>drusi</i>
Dual.	1 <i>driusaiva</i>	<i>druseiva</i>
	2 <i>driusaits</i>	<i>druseits</i>
Plur.	1 <i>driusaima</i>	<i>druseima</i>
	2 <i>driusaiþ</i>	<i>druseiþ</i>
	3 <i>driusaina</i>	<i>druseina</i>
Imperativus.		
Sing.	2 <i>drius</i>	
Dual.	2 <i>driusats</i>	
Plur.	1 <i>driusam</i>	
	2 <i>driusiþ</i>	
Participium.		
Act.	<i>driusands</i>	Pass. <i>drusans</i>

Sic conjugantur : *kiusan* probare, *fraliusan* perdere, *biugan* flectere, *driugan* militare, *liugan* mentiri, *siukan* ægrotare, *þliuhan* fugere, *tiuhan* trahere, *biudan* indicare, *liudan* proficere, *giutan* fundere, *usþriutan* gravare, *niutan* frui, *skiuban* mittere, *dishniupan* dirumpere, *sliupan* irrepere, *hiufan* plorare, *kriustan* stridere.

« Annotatio.—*Lukan* claudere, in præsentis habet *u* loco *iu*; ita verisimiliter dicendum de *vulan* fervere.»

§ 123. 6. *slahan* verberare.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>slaha</i>	<i>sloh</i>
	2 <i>slahis</i>	<i>sloht</i>
	3 <i>slahiþ</i>	<i>sloh</i>
Dual.	1 <i>slahos</i>	<i>slohu</i>
	2 <i>slahats</i>	<i>slohuts</i>
Plur.	1 <i>slaham</i>	<i>slohum</i>
	2 <i>slahiþ</i>	<i>slohuþ</i>
	3 <i>slahand</i>	<i>slohun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>slahau</i>	<i>slohjau</i>
	2 <i>slahais</i>	<i>sloheis</i>
	3 <i>slahai</i>	<i>slohi</i>
Dual.	1 <i>slahaiva</i>	<i>sloheiva</i>
	2 <i>slahaits</i>	<i>sloheits</i>
Plur.	1 <i>slahaima</i>	<i>sloheima</i>
	2 <i>slahaiþ</i>	<i>sloheiþ</i>
	3 <i>slahaina</i>	<i>sloheinu</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>slah</i>
Dual.	2 <i>slahats</i>
Plur.	1 <i>slaham</i>
	2 <i>slahiþ</i>

Participium.

Act. <i>slahands</i>	Pass. <i>slahans</i>
----------------------	----------------------

Sic conjugantur : *þvahan* lavare, *usanan* mori, *svaran* jurare, *farán* ire, transire, *alan* nutrire, *malan* molere, *agan* pavescere, *dragan* trahere, *sakan* certare, *vakan* vigilare, *graban* fodere, *daban* convenire, *draban* cædere, *skaban* tondere, *hlaþan* onerare.

« Annotatio 1.—Hac pertinet etiam *standan*, præter. *stoþ*, quod post *a* syllabæ radicalis *n* ubique inducit, ex. gr. : præter. *standa*, imper. *stand*.

« Annotatio 2.—Plurima hujus conjugationis verba in præsentis et modis ad hoc pertinentibus debiliter flectuntur, scilicet : *hlahjan* ridere, *skapjan* creare, *hafjan* tollere, *skapjan* nocere, *frapjan* intelligere, *raþjan* numerare, *vahsjan* proficere; sic ex. gr. : præter. *hlahja*, imperat. *hlahei*, part. act. *hlahjands*.)

b. REDUPLICANS.

§ 124. Reduplicatio in eo consistit, quod initialis consonans ante *ai* radici verbi præposita geminetur, ex. gr. : *hahan*, præter. *haihah*; *saktan*, præter. *saisalt*; si autem vocalis initialis est, *ai* tantummodo præposito reduplicatiōni satisficit, ex. gr. : *aukan*, præter. *ai auk*; si duæ vel plures sunt consonantes, prima tantum geminatur, ex. gr. : *fraisan*, præter. *faisfrais*, exceptis tamen consonantium ligaturis *sk*, *st*, (*sp*), ex. gr. : *skaidan*, præter. *skaiskaid*. Jam vero reduplicantia verba in duas classes dividuntur, prout cum vel sine absonantia formentur. Ad posteriorem ea tantum pertinent, quæ vel *e* pro radic. vocali, vel *ai* hujus vicem gerens (§ 32, 3) habent. Hinc sequens exaratur tabula :

Præs.	Præter. sing.	Præter. plur.	Part. pass.
7 <i>a, ai, au, o, (e)</i>		(immutatum)	
8 <i>e, ai</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	, <i>ai</i>

§ 125. 7. *hahan* tollere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>haha</i>	<i>haihah</i>
	2 <i>hahis</i>	<i>haihaht</i>
	3 <i>hahiþ</i>	<i>haihah</i>
Dual.	1 <i>hahos</i>	<i>haihahu</i>
	2 <i>hahats</i>	<i>haihahuts</i>
Plur.	1 <i>haham</i>	<i>haihahum</i>
	2 <i>hahiþ</i>	<i>haihahuþ</i>
	3 <i>hahana</i>	<i>haihahun</i>
Conjunctivus.		
Sing.	1 <i>hahau</i>	<i>haihahjau</i>
	2 <i>hahais</i>	<i>haihaheis</i>
	3 <i>hahai</i>	<i>haihahi</i>
Dual.	1 <i>hahaiva</i>	<i>haihaheiva</i>
	2 <i>hahaits</i>	<i>haihaheits</i>

Plur.	1 <i>hahaima</i>	<i>haihaeima</i>
	2 <i>hahaiþ</i>	<i>haihaeiþ</i>
	3 <i>hahaina</i>	<i>haihaeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>hah</i>
Dual	2 <i>hahats</i>
Plur.	1 <i>haham</i>
	2 <i>hahiþ</i>

Participium.

Act.	<i>hahands</i>	Pass.	<i>hahans</i>
------	----------------	-------	---------------

Sic conjugantur : *fahan* capere, *haldan* pascere, *staldan* possidere, *alþan* senescere, *falþan* plicare, *saltan* salire, *aikan* dicere, *laikan* exsultare, *þlaihan* amplecti, *skaidan* dividere, *haitan* vocare, *maitan* cedere, *fraisan* tentare, *aukan* augere, *hlaupan* currere, *stautan* pulsare, *flautan?* ostentare, *bauan?* habitare, *wopan* gloriari, *slepan* dormire.

« Annotatio.— Si *flauteiþ* Cor. I, XIII, 4 reipsa legendum est, pro *flautiþ* (§ 30, annot. 2) ponitur; sed *orsan* melius *flautaiþ* legeretur, et tunc ad secundam conjugationem (*haban*) pertineret. »

§ 126. 8. *tekan* tangere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>teka</i>	<i>taitok</i>
	2 <i>tekis</i>	<i>taitokt</i>
	3 <i>tekiþ</i>	<i>taitok</i>
Dual.	1 <i>tekos</i>	<i>taitoku</i>
	2 <i>tekats</i>	<i>taitokuts</i>
Plur.	1 <i>tekam</i>	<i>taitokum</i>
	2 <i>tekiþ</i>	<i>taitokuþ</i>
	3 <i>tekand</i>	<i>taitokun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>tekau</i>	<i>taitokjau</i>
	2 <i>tekais</i>	<i>taitokeis</i>
	3 <i>tekai</i>	<i>taitoki</i>
Dual.	1 <i>tekaiva</i>	<i>taitokeiva</i>
	2 <i>tekais</i>	<i>taitokeits</i>
Plur.	1 <i>tekaima</i>	<i>taitokeima</i>
	2 <i>tekaiþ</i>	<i>taitokeiþ</i>
	3 <i>tekaina</i>	<i>taitokeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>tek</i>
Dual.	2 <i>tekats</i>
Plur.	1 <i>tekam</i>
	2 <i>tekiþ</i>

Participium.

Act.	<i>tekands</i>	Pass.	<i>tekans</i>
------	----------------	-------	---------------

Sic conjugantur : *flekan* plangere, *sveran* insidiari, *redan* providere, *gretan* plorare, *letan* sinere, *blesan* flare, *laian* deridere, *vaian* flare, *saian* seminare.

« Annotatio.— E *saian* occurrit 2 persona sing. præter. ind. *saisost* Luc. XIX, 21. *Saijiþ* Mc. IV, 14 non nisi euphonice (§ 34, 4) ponitur pro *saiþ* Cor. II, IX, 6. »

CONJUGATIO SECUNDA.

§ 127. In secunda, debili seu vocalica conjugatione tres sunt diversæ formæ, prout forma radicalis verbi in *i*, *ai* vel *o* desinit.

In præsentii formando *i* radicis ante vocalem posita vel in *j* transit, vel in *ei* cum sequente alio *i* contra-

bitur; *ai* vero ante vocalem terminationis deficit, nisi *i* fuerit, quod post *ai* rejicitur; sed contra post *o* omnes terminationis vocales abeunt ita, ut in omnibus terminationibus vocalis *o* immutata remaneat.

Præteritum ex radice cum præterito verbi fortis *didan*, *dad*, *dedun* (unde *deds* factum) composito efformatur (coll. § 25, 4), quod verbum in indicativo dual. et plur. et in toto conjunctivo adhuc manifeste perspicuum est. In indicativo sing. tantum, quod proprie *-dad*, *-dast*, *-dad* sonare deberet, finalis consonans rejicitur, et in 2 persona, ut quantitas vocalis antea per positionem longæ, sed tali rejectione detractæ probabiliter compensaretur, longa vocalis pluralis (*e*) in locum brevis *a* inducitur *-da*, *-des*, *-da*.

1. FORMA RADICALIS -i.

§ 128. Hic in formandis præsentii et imperativo quoddam est discrimen. Ubi enim longa radicalis syllaba vel brevis derivativa syllaba præcedit, *i* radicalis formæ cum *i* terminationis in *ei* contrahitur; ubi vero brevis præcedit syllaba radicalis, hæc ita producit, ut *i* formæ radicalis in *j* incidat. Cæterum idem transitus in *j* locum habet ad vitandum hiatum.

a. *sokjan* quærere. b. *lagjan* projicere.

Indicativus.

	Præsens.	
Sing.	1 <i>sokja</i>	<i>lagja</i>
	2 <i>sokeis</i>	<i>lagjis</i>
	3 <i>sokeiþ</i>	<i>lagjiþ</i>
Dual.	1 <i>sokjos</i>	<i>lagjos</i>
	2 <i>sokjats</i>	<i>lagjats</i>
Plur.	1 <i>sokjam</i>	<i>lagjam</i>
	2 <i>sokeiþ</i>	<i>lagjiþ</i>
	3 <i>sokjand</i>	<i>lagjand</i>

Præteritum.

Sing.	1 <i>sokida</i>	<i>lagida</i>
	2 <i>sokides</i>	<i>lagides</i>
	3 <i>sokida</i>	<i>lagida</i>
Dual.	1 <i>sokidedu</i>	<i>lagidedu</i>
	2 <i>sokideduts</i>	<i>lagideduts</i>
Plur.	1 <i>sokidedum</i>	<i>lagidedum</i>
	2 <i>sokideduþ</i>	<i>lagideduþ</i>
	3 <i>sokidedun</i>	<i>lagidedun</i>

Conjunctivus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>sokjau</i> (<i>lagjau</i>)	<i>sokidedjau</i> (<i>lagidedjau</i>)
	2 <i>sokjais</i>	<i>sokidedeis</i>
	3 <i>sokjai</i>	<i>sokidedi</i>
Dual.	1 <i>sokjaiva</i>	<i>sokidedeiva</i>
	2 <i>sokjais</i>	<i>sokidedeits</i>
Plur.	1 <i>sokjaima</i>	<i>sokidedeima</i>
	2 <i>sokjaiþ</i>	<i>sokidedeiþ</i>
	3 <i>sokjaina</i>	<i>sokidedeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>sokei</i>	<i>lagi</i>
Dual.	2 <i>sokjats</i>	<i>lagjats</i>
Plur.	1 <i>sokjam</i>	<i>lagjam</i>
	2 <i>sokeiþ</i>	<i>lagjiþ</i>

Participium.

Act.	sokjands	lagjands
Pass.	sokiþs	lagiþs

Ut *sokjan* conjugantur: α) verba vocalem naturaliter longam vel diphthongum in syllaba radicali habentia:

aa) *levjan* tradere, *skevjan* iterfacere, *gatevjan* ordinare, *meljan* scribere, *aivaggeljan* evangelizare, *venjan* sperare, *merjan* prædicare, *unverjan* indignari, *svognjan* gaudere, *newjan* propinquare, *gaunledjan* pauperem facere, *prausetjan* prophetizare, *setjan* ornare;

bb) *goljan* salutare, *domjan* judicare, *siponjan* discipulum esse, *ogjan* pavescere, *svogjan* suspirare, *vrohjan* accusare, *drobjan* turbare, *hropjan* clamare, *vopjan* clamare, *rodjan* loqui, *dustodjan* incipere, *fodjan* enutrire, *veitvodjan* testari, *þroþjan* exercere, *gasoþjan* saturare, *botjan* (sic enim tantum, non autem *botan*, ut in glossario irrepsit, occurrit) prodesse, *gamotjan* occurrere, *wotjan* objurgare;

cc) *hrukjan* cantare (*brukjan* uti);

dd) *usaiþjan* sustinere, *hnaiþjan* humiliare, *gailjan* lætificare, *dailjan* dividere, *hailjan* sanare, *insailjan* illaqueare, *hraiþjan* purificare, *gamainjan* communicare, *sainjan* tardare, *stainjan* lapidare, *taikþjan* ostendere, *draiþan* compellere, *bivaibþjan* circumdare, *faurvripþjan* ligare, *arbaidþjan* laborare, *baidþjan* cogere, *usbraidþjan* dilatari, *maidþjan* corrumpere, *raidþjan* constituere, *ganaitþjan* improbare, *usgaisþjan* pavescere, *laisþjan* docere, *raisþjan* excitare, *laistþjan* sequi;

ee) *usbaulþjan* inflare, *bisaulþjan* maculare, *gaumþjan* videre, *haunþjan* humiliare, *gaurþjan* contristari, *kaurþjan* gravare, *augþjan* ostendere, *usbaugþjan* everrere, *laugnþjan* negare, *hauhþjan* extollere, *gadaubþjan* indurare, *galaubþjan* credere, *daupþjan* baptizare, *raupþjan* evellere, *afslauptþjan* exuere, *maudþjan* admonere, *usdauþþjan* studere, *blauþþjan* delere, *dauþþjan* occidere, *nauþþjan* cogere, *afslauþþjan* coartare metu, *gadraumþjan* ejicere, *hausþjan* audire, *kausþjan* gustare, *lausþjan* inanem reddere;

ff) *gaskeirþjan* interpretari, *sildaleikþjan* mirari, *hleibþjan* sublevare, *tveifþjan* dubitare, *freidþjan* parcere, *bleiþþjan* misericordem esse, *gasleiþþjan* lædere, *usarhleifþþjan* superædificare, *idveitþjan* exprobrare, *fullaveisþjan* adimplere, *gabeistþjan* corrumpere (de fermento)

gg) *sniumþjan* festinare, *riurþjan* corrumpere, *stiurþjan* constituere, *gadiupþjan* fodere, *biniuhþjan* explorare, *liuhtþjan* illuminare, *þiuþþjan* benedicere.

β) Verba, quorum syllaba radicalis per positionem longa est:

aa) *balþþjan* audere, *balvþjan* male afficere, *malvþjan* conterere, *valvþjan* volvere, *talzþjan* docere, *vallþjan* volvere, *faurdamþþjan* prohibere, *anavamþþjan* vituperare, *namþþjan* vocare, *kannþþjan* notificare, *gabranþþjan* exurere, *urrannþþjan* oriri facere, *sandþþjan* mittere, *tandþþjan* accendere, *vandþþjan* volvere, *bandvþþjan* significare, *anananþþjan* audere, *manvþþjan* parare, *qaagvþþjan* coartare, *afsvagvþþjan* fluctuantem reddere, *dragþþjan* bibere, *sagþþjan* mergere, *gastagþþjan* procidere, *tarnþþjan* erumpere, *varmþþjan* calefacere, *gatarnþþjan* occultare, *ga-*

vargþþjan damnare, *gatarnþþjan* defamare, *gaþarbþþjan* abstinere, *atsnarpþþjan* adedere, *gahardþþjan* indurare, *fravardþþjan* permutare, *usaglþþjan* molestare, *ganaglþþjan* affligere, *lagrþþjan* lacrymari, *rahnþþjan* numerare *gasahrþþjan* accommodare, *þlahsþþjan* terrere, *andbahtþþjan* ministrare, *anamahtþþjan* fortificare, potenter facere, *gasfrisahþþjan* effingere, *biabrþþjan* tremere, *hastþþjan* ligare, *skastþþjan* creare, *þrafstþþjan* consolare, *daddþþjan* sugere, *usarskadvþþjan* obumbrare, *maþþþjan* loqui, *usfraþvþþjan* sapientem reddere, *usfarassþþjan* multiplicare, *gaþvasþþjan* confirmare;

bb) *gabliþþjan* obocæcare, *svinþþjan* prohibere, *divinþþjan* conquassare, *þlinsþþjan* saltare, *timrþþjan* ædificare, *siglþþjan* sigillare, *rignþþjan* pluere facere, *gaibnþþjan* adæquare, *klismþþjan* tinnire, *usqistþþjan* corrumpere;

cc) *dulþþjan* festum celebrare, *tulgþþjan* confirmare, *fullþþjan* implere, *anakumbþþjan* recumbere, *gasvikunþþjan* manifestare, *hunslþþjan* offerre, *huggrþþjan* esurire, *knussþþjan* genuflectere, *barusþþjan* pie colere, *usfartrusþþjan* supersalire, *inþrusgþþjan* inserere, *huzdþþjan* thesaurum colligere;

dd) *gairnþþjan* cupere, *bairhtþþjan* manifestare, *vairþþjan* flere, *gagavairþþþjan* reconciliare, *airzþþjan* errare facere (seducere), *garaihtþþjan* constituere;

ee) *haurþþjan* tuba canere, *maurgþþjan* abbreviare, *faurhtþþjan* timere, *andvaurdþþjan* respondere, *maurþþþjan* interficere, *þaurþþjan* sitire, *inrauhþþjan* irasci.

γ) Verba cum syllaba derivativa brevi: huc vero tantum veniunt *mikileid* Luc. 1, 46 a *mikilþþjan* magnificare, et *riqizeifþ* Mc. xiii, 24 a *riqizþþjan* tenebrari; et probabiliter etiam sequentia: *audagþþjan* beatum dicere, *managþþjan* multiplicare, *lauhatþþjan* illuminare, *svogatþþjan* suspirare, *framahþþjan* peregrinare, *gabigþþjan* locupletare, *glitmunþþjan* splendere, *usvalugþþjan* circumferre.

Ut *lagþþjan* conjugantur:

α) Verba cum syllaba radicali brevi:

aa) *usskavþþjan* resipisci, *alþþjan* saginare, *salþþjan* remanere, *salþþjan* offerre, *valþþjan* optare, *gramþþjan* sollicitare, *hramþþjan* crucifigere, *gatamþþjan* domare, *ufþþþjan* extendere, *arþþjan* arare, *varþþjan* prohibere, *furþþjan* ire, *þragþþjan* currere, *lagþþjan* jacere, *vagþþjan* agitare, *inagþþjan* increpare, *ahþþjan* arbitrari, *tahþþjan* lacerare, *fullasahþþjan* lætificare, *ufrakþþjan* extendere, *usvakþþjan* excitare, *vrakþþjan* persequi, *afwapþþjan* extinguere, *skahþþjan* lædere, *fraþþþjan* intelligere, *fraatþþjan* cibum distribuere, *latþþjan* impedire, *matþþjan* comedere, *natþþjan* rigare, *satþþjan* ponere, *nasþþjan* salvare, *vasþþjan* vestire, *hazþþjan* laudare;

bb) *hrisþþjan* quassare, *vlizþþjan* colaphizare, in faciem verberare;

cc) *hulþþjan* abscondere, *sulþþjan* fundare, *faurmulþþjan* os alligare, *hunþþjan* conari, *huhþþjan* arbitrari, (*bugþþjan* vendere, emere), *kukþþjan* osculari, *suhþþjan* adulari.

β) Verba, quorum radicalis syllaba vocali desinit: *stojan* judicare (præt. *stauida*), *afdaupþþjan* fatigare (præt. *afdauida*), *strauþþjan* sternere (præt. *stravida*), *tauþþjan* facere (præt. *tavida*), *ananiupþþjan* renovare (præt. *ananivida*), *gaqiuþþjan* vivificare (præt. *gaqivida*), *siuþþjan* suere (præt. *sivida*).

« Annotatio 1.—Per exceptionem ponitur *hropjiþ* Luc. ix, 39 loco *hropeiþ*; sed contra *andhaseiþ* Mc. xi, 30 loco *andhassjiþ* (Mth. xxv, 45). De *usarassiþ* Tim. I, i, 14 loco *usarasseiþ* vid. § 23, 4.

« Annotatio 2.—In 2 persona sing. imper. ei pro duplici formæ regulariter adhibetur, ex. gr.; *nasei* Mth. viii, 25, *atlagei* ix, 18, *ufrakei* Mc. iii, 5, *fraþei* Tim. II, ii, 7; excipitur tantum adverbiale *hiri*.

« Annotatio 3.—Cum *hausjan* occurrit etiam infinitivus *hausjon* Mc. iv, 33; Luc. v, 15; Joan. vi, 60; Tim. II, ii, 14; nec non et loco *suþjan* datur *suþjon* Tim. II, iv, 3, et cum *beistjan* etiam participium pass. *unbeistjofs* Cor. I, v, 7 reperitur.

« Annotatio 4.—Nonnulla hujus conjugationis verba i radici et terminationi interjectum expellunt ita, ut tenuis vel media radicis in aspiratam, t in s transeat, et d terminationis post mutam veniens in t induretur: *bimaminjan* deridere, præt. *bimaminda*, *kaupatjan* colaphizare, præt. *kaupasta*, *þagkjan*, præt. *þahta*, *þugkjan*, præt. *þuhta*, *brukjan*, præt. *bruhta*, *bugjan*, præt. *bauhta*.

§ 129. 2. Forma radicalis -ai.

haban habere.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>haba</i>	<i>habaida</i>
	2 <i>habais</i>	<i>habaides</i>
	3 <i>habaiþ</i>	<i>habaida</i>
Dual.	1 <i>habos</i>	<i>habaidedu</i>
	2 <i>habats</i>	<i>habaideduts</i>
Plur.	1 <i>habam</i>	<i>habaidedum</i>
	2 <i>habaiþ</i>	<i>habaideduþ</i>
	3 <i>haband</i>	<i>habaidedun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>habau</i>	<i>habaidedjau</i>
	2 <i>habais</i>	<i>habaidedeis</i>
	3 <i>habai</i>	<i>habaidedi</i>
Dual.	1 <i>habaiva</i>	<i>habaidedeiva</i>
	2 <i>habaits</i>	<i>habaidedeits</i>
Plur.	1 <i>habaima</i>	<i>habaidedeima</i>
	2 <i>habaiþ</i>	<i>habaidedeiþ</i>
	3 <i>habaina</i>	<i>habaidedeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>habai</i>
Dual.	2 <i>habats</i>
Plur.	1 <i>habam</i>
	2 <i>habaiþ</i>

Participium.

Act. *habands* Pass. *habaiþs*

Sic conjugantur: a) *skaman* erubescere, *haha* hærere, *þahan* tacere, *stavan* obmutescere, quietum esse, *valdan* gubernare, *blandan* miscere, *arman* misereri, *fastan* observare, *fastan* jejunare, *gaainanan* orbare;

b) *anaþivan* ministerio fungi, *fijan* odisse, *anasilan* sedare, *hlifan* furari, *sifan* gaudere, *vitan* videre, *gavrisqan* (?) fructus afferre;

c) *þulan* tolerare, *munan* arbitrari, *trudan* (?) vindemiare, *andhruskan* examinare;

d) *sveran* glorificare;

e) *blotan* offerre;

f) *faian* vituperare; *fairaihan* participare, *aistan* æstimare;

g) *bauan* habitare, *trauan* confidere, *bnauan* velere, *maurnan* sollicitum esse, *saurgan* curare, *andstaurran* fremere;

h) *weilan* cessare, *reiran* tremere, *gageigan* lucrari, *veihan* sanctificare, *leikan* placere;

i) *liugan* mentiri, *jiukan* pugnare.

« Annotatio. — Cum *hatan* odisse, occurrit etiam forma *hatjan* Mth. v, 44; Luc. vi, 27. »

§ 130. 3. Forma radicalis -o.

spillon annuntiare.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>spillo</i>	<i>spilloda</i>
	2 <i>spillos</i>	<i>spillodes</i>
	3 <i>spilloþ</i>	<i>spilloda</i>
Dual.	1 <i>spillos</i>	<i>spillodedu</i>
	2 <i>spillots</i>	<i>spillodeduts</i>
Plur.	1 <i>spillom</i>	<i>spillodedun</i>
	2 <i>spilloþ</i>	<i>spillodeduþ</i>
	3 <i>spillond</i>	<i>spillodedun</i>

Conjunctivus.

Sing.	1 <i>spillo</i>	<i>spillodedjau</i>
	2 <i>spillos</i>	<i>spillodedeis</i>
	3 <i>spillo</i>	<i>spillodedi</i>
Dual.	1 <i>spillova</i>	<i>spillodedeiva</i>
	2 <i>spillots</i>	<i>spillodedeits</i>
Plur.	1 <i>spilloma</i>	<i>spillodedeima</i>
	2 <i>spilloþ</i>	<i>spillodedeiþ</i>
	3 <i>spillona</i>	<i>spillodedeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>spillo</i>
Dual.	2 <i>spillots</i>
Plur.	1 <i>spillom</i>
	2 <i>svilloþ</i>

Participium.

Act. *spillonds* Pass. *spilloþs*

Sic conjugantur: a) cum radice monosyllaba:
aa) *salbon* ungere, *dvalmon* insanire, *gahamon* atrahere, *karon* curare, *warbon* ambulare, *vraton* ire;
bb) *gatilon* assequi, *sviglton* canere, *sidon* exercere, *gasmifon* præparare, *viþon* movere, *gafriþon* reconciliare, *miton* cogitare, *fiskon* piscari, *vizon* vivere;
cc) *ushulon* excidere, *usarmunnon* oblivisci, *mundon* considerare, *vundon* vulnerare, *supon* condere, *gatrudon* calcare, *lulton* decipere, *luston* desiderare;
dd) *gredon* esurire;

ee) *holon* fraudare, *gakroton* comminuere;

ff) *vairþon* thesaurizare, *laigon* lingere, *bifaihon* decipere, *aihtron* mendicare, *gapaidon* vestire, *vlaiston* circumspicere;

gg) *gauron* plægere, *biraubon* rapere, *kaupon* tractere;

hh) *galeikon* assimilare, *gaveison* aspicere;

ii) *aviliudon* gratias agere, *liuþon* cantare.

b) Verba cum syllaba derivativa: *airinon* lega-

tione fungi, *drauhtinon* militem esse, stipendia facere, *gudjinon* sacerdotio fungi, *fraujinon* dominare, *skal-kinon* servire, ministrare, *raginon* regere, *reikinon* gubernare, *leikinon* sanare, *horinon* mœchari, *faginon* gaudere, *fairinon* vituperare, *aljanon* studere, *þiudanon* regem esse, *hatizon* irasci, *valvison* volvi, *ïdrei-gon* se pœnitere, *aiviskon* improbare, *ganavistron* sepelire, *midumon* mediatorem esse, *militon* militare, stipendia facere, *kapillon* tondere.

« Adnotatio.—Nonnulla verba ante terminationem *j* admittunt, quod tamen in flexionem minime influit. Talia sunt : *auhjon* tumultuari, *sunjon* justificare, *gavudjon* despondere, *frijon* amare, *gasibjon* se reconciliare ; coll. *hausjon*, *suþjon* (§ 128, annot. 3). »

CONJUGATIO TERTIA.

§ 131. *fullnan* impleri.

Indicativus.

	Præsens.	Præteritum.
Sing.	1 <i>fullna</i>	<i>fullnoda</i>
	2 <i>fullnis</i>	<i>fullnodes</i>
	3 <i>fullniþ</i>	<i>fullnoda</i>
Dual	1 <i>fullnos</i>	<i>fullnodedu</i>
	2 <i>fullnats</i>	<i>fullnodeduts</i>
Plur.	1 <i>fullnam</i>	<i>fullnodedum</i>
	2 <i>fullniþ</i>	<i>fullnodeduþ</i>
	3 <i>fullnand</i>	<i>fullnodedun</i>

Conjunctivus

Sing.	1 <i>fullnau</i>	<i>fullnodedjau</i>
	2 <i>fullnais</i>	<i>fullnodedeais</i>
	3 <i>fullnai</i>	<i>fullnodedi</i>
Dual.	1 <i>fullnaiva</i>	<i>fullnodedeiva</i>
	2 <i>fullnaitis</i>	<i>fullnodedeits</i>

Plur.	1 <i>fullnarma</i>	<i>fullnodedeima</i>
	2 <i>fullnaiþ</i>	<i>fullnodedeiþ</i>
	3 <i>fullnaina</i>	<i>fullnodedeina</i>

Imperativus.

Sing.	2 <i>fulln</i>
Dual.	2 <i>fullnats</i>
Plur.	1 <i>fullnam</i>
	2 <i>fullniþ</i>

Participium.

Act. *fullnands*

« Annotatio.— Participium pass. non occurrit nec unquam probabiliter existit, quippe cum forma ipsa significationem passivam habeat. »

Sic conjugantur : a) Inter verba e prima conjugatione derivata : *andbundnan* solvi, *tundnan* accendi, *gþaursnan* areferri, *aftaurnan* scindi, *usgeisnan* obstupescere, *keinan* germinare, *infeinan* misereri, *astifnan* relinqui, remanere, *diskritnan* dirumpi, *usgutnan* effundi, *usluknan* aperiri, *fralusnan* deperdi, *dishnaupnan* dirumpi, *ufarhafnan* superbire, *gaskaidnan* sejungi, *biauknan* multiplicari, *andletnan* solvi :

b) Inter verba e secunda conjugatione derivata : *gagiunan* reviviscere, *gahailnan* sanari, *mikilnan* gloriari, *afdumbnan* obmutescere, *urrunnan* dilatari, *blindnan* excæcari, *svinþnan* corroborari, *usmernan* narrari, *gagavairþnan* reconciliari, *gastaurknan* sicari, *managnan* superesse, *gabignan* locupletari, *veihnan* sanctificari, *ushauhnan* exaltari, *ganohnan* adimpleri, *gþlahsnan* mirari, *gavaknan* evigilare, *afdaubnan* indurari, *afdobnan* obmutescere, *drobnan* quassari, moveri, *gahaftnan* hærere, *afwapnan* suffocari, *ganipnan* mœreri, *dauþnan* mori, *afslauþnan* mirari, obstupescere, *gabnatnan* opus habere, *fraquistnan* perire.

II. PASSIVUM.

§ 132. In duabus tantum prioribus conjugationibus existit passivum, tertia passivam significationem per se habente, addito, quod in solo præsentis ind. et conj. occurrat. Quomodo autem cætera tempora et modi exprimantur, edocebit Syntaxis § 177.

CONJUGATIO PRIOR.

	Indicativus.	Conjunctivus.
Sing.	1 <i>haitada</i>	<i>haitaidau</i>
	2 <i>haitaza</i>	<i>haitaizau</i>
	3 <i>haitada</i>	<i>haitaidau</i>
Plur.	1 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>
	2 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>
	3 <i>haitanda</i>	<i>haitaindau</i>

CONJUGATIO POSTERIOR.

1.	<i>sokjada</i> , etc.	<i>sokjaidau</i>
2.	<i>habada</i> , etc.	<i>habaidau</i>
3.	<i>spilloda</i> , <i>spilloza</i> , etc.	<i>spillodau</i>

Verba in passivo occurrentia sequuntur :

a) Ex prima conjugatione : *siggvan* Cor. II, III, 15, *frastindan* v, 4, *vilvan* Thess. I, IV, 17, *usgildan* Luc. XIV, 14, *vairpan* Mth. VIII, 12; *niman* Mc. II, 20

qiman Gal. v, 15, *bairan* Joan. 3, 3, *tairan* VII, 23; *giban* Luc. VI, 38, *vrikan* Gal. v, 11, *qiþan* Cor. I, x, 30, *mitan* Luc. VI, 38, *bigitan* Cor. I, IV, 2, *lisan* Mth. VII, 16; *speivan* Luc. XVIII, 32, *veipan* Tim. II, II, 5, *teihan* Rom. IX, 17, *þreihan* Cor. II, I, 6, *bileiþan* Luc. XVII, 34; *kiusan* Tim. I, 3, 10, *lukan*, Neh. VII, 3, *tiuhan* Luc. XVIII, 31, *skaban* Cor. I, XI, 6, *sakan* XIV, 24, *fruþjan* Phil. II, 5; *laikan* Gal. VI, 7, *haitan* Mth. XXVII, 17, *maitan* VII, 19, *fraisan* Gal. VI, 1, *þahan* VI, 1, *saltan* Mc. IX, 49; *saian* IV, 15, *letan* II, 5, *blesan* Cor. I, XIII, 4.

b) Ex secunda conjugatione :

a) *merjan* Mc. XIV, 9, *levjan* XIV, 41, *rodjan* XIV, 9, *domjan* Luc. VI, 37, *sokjañ* Cor. I, IV, 3, *dailjan* Mc. III, 24, *hnaivjan* Luc. III, 5, *hrainjan* VII, 22, *inmaidjan* Cor. I, XV, 51, *daupjan* Mc. 10, 38, *gadrausjan* Luc. X, 15, *ushauhjan* XIV, 11, *lausjan* Cor. I, I, 17, *gadauþjan* Rom. VIII, 36, *gaurjan* XIV, 15, *skeirjan* Joan. IX, 7, *gasteiþjun* Cor. II, VII, 9, *idveitjan* Tim. I, IV, 10, *stojan* Luc. VI, 37, *ananiujan* Cor. II, IV, 16, *marzjan* Mth. XI, 6, *inbrannjan* Joan. XV, 6, *insandjan* Rom. X, 15, *afvandjan* Gal. I, 6, *fravardjan* Cor. II, IV, 16, *gatalzjan* Tim. I, I, 20, *anavammjan* Cor. II, VI, 3, *faurdamjan* XI, 10, *ana-*

mahtjan Mth. xi, 12, rahnjan Rom. ix, 8, gaþrafstjan Cor. II, 1, 6, timrjan Cor. I, viii, 10, afairzjan xv, 33, bairhtjan Mc. iv, 22, fulljan Luc. i, 20, hunstjan Tim. II, iv, 6, intrusgjan Rom. xi, 19, mikiljan Phil. i, 20, usskavjan Tim. II, ii, 26, gavaljan Tim. I, v, 9, ingramjan Cor. I, xiii, 5; afagjan Thess. I, iii 3, lagjan Mth. vii, 19, vagjan Mc. xiii, 25, distahjan Joan. xvi, 32, satjan Mc. iv, 21, nasjan Luc. viii, 50,

huljan Mth. x, 26, bugjan x, 29, brukjan Col. ii, 22; β) gafastan Luc. v, 38, trudan vi, 44, sveran Joan. xii, 23, liugan Luc. xx, 34, gajjukan Rom. xii, 21, gaveihan Tim. I, iv, 5, faian Rom. ix, 19; γ) ftrijon Cor. II, xii, 15, supon Luc. xiv, 35, gakroton xx, 18, qafaihon Cor. II, ii, 11, b. l., galeikon Mth. vii, 26, aviliudon Cor. II, i, 11, gaaiginon II, 11, gaaiviskon Rom. ix, 55.

III. MEDIUM.

§ 153. Medii pauca tantum vestigia supersunt in gothica lingua; ad sequentes formas reducuntur:

		Præsens.	
		Indicativus.	Conjunctivus.
Sing.	3.	vaurkjada	vaurkjadau
Plur.	3.	vaurkjanda	vaurkjandau

Et hoc ex sequentibus argumentis: 3 pers. ind. sing.: gavasjada Cor. I, xv, 54, vaurkjada Cor. II, iv, 17, ustiuhada vii, 10; plur.: uskunnanda Joan. xiii, 35; 3 pers. conj. sing.: atsteigadau Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 32, lausjadau Mth. xxvii, 43; plur.: liugandau Cor. I, vii, 9; vid. Syntaxim § 178.

« Annotatio. — Si lectio *sunjodama* Cor. II, xii, 19

codicis B legitima esset, medialem formam 1 personæ plur. præberet; sed potius mendum est librarii pro *sunjoma* (cod. A). »

ANOMALA CONJUGATIONIS

§ 154. 1 Duodecim verba formam præteriti fortis ut præsens adhibent, ex cujus plurali, debilis præteriti terminatione immediate affixa, præteritum et participium pass. efformant. Quoad infinitivum ex plurali præsentis etiam deducitur. Jam vero hæc omnia verba, si *magan* excipias, ad quasdam absonantiæ classes pertinentia in conjugationem fortem incidunt sequentique modo ordinari possunt:

		Præs. sing.	Præs. plur.	Præter.	Part. pass.	Inf.	
1	absonantiæ classis	1. mag	possum	magum	mahta	mahts	magan
		2. kann	novi	kunnum	kunþa	kunþs	kunnan
		3. þarf	opus habeo	þaurbum	þaurfta	þaurfts	þaurban
		4. dars	audeo	daursum	daursta	daursts	daursan
2	—	5. man	arbitror	munum	munda	munds	munan
		6. skal	oportet ¹	skulum	skulda	skulds	skulan
3	—	7. nah	necesse est		nauhta	nauhts	nauhan
4	—	8. vait	scio	vitum	vissa	vits?	vitan
		9. aih	habeo	aigum	aihta	aihts	aigan
5	—	10. daug	consto		dauhta	dauhts	dugan
6	—	11. mot	possum	motum	mosta	mosts	motan
		12. og	timeo	ogum	ohta	ohts	ogan
				Plur.	2	kunneiþ	kunþedeiþ
					3	kunneina	kunþedeina

De cætero regulariter] flectuntur, præsens scilicet ut præteritum primæ, præteritum vero ut præteritum syncopatum secundæ conjugationis (§ 128, annot. 4), ex. gr.:

		Indicativus.	
		Præsens.	Præteritum.
Sing.	1	kann	kunþa
	2	kant (kannt)	kunþes
	3	kanr	kunþa
Dual.	1	kunnu	kunþedu
	2	kunnuts	kunþeduts
Plur.	1	kunnum	kunþedum
	2	kunnuþ	kunþeduþ
	3	kunnun	kunþedun
		Conjunctivus.	
Sing.	1	kunnjau	kunþedjau
	2	kunneis	kunþedeis
	3	kunni	kunþedi
Dual.	1	kunneiva	kunþedeiva
	2	kunneits	kunþedeits
Plur.	1	kunneima	kunþedeima

« Annotatio 1.—Ab *ogan* tantum imperativus sing. occurrit et sonat *ogs* Luc. i, 13, 30; Joan. xii, 15, Rom. xiii, 4; hinc definiri non potest quænam forma cæterorum verborum fuerit, fortasse *mags*, *kanns*, *mans*, minus autem probabiliter *kuns*, *muns*. Nec melius constat imperativus plur., cum formæ *ogeip* Mth. x, 26, *kunneiþ* Mc. xiii, 29; Joan. xv, 18, *gamuneiþ* Joan. xv, 20 etiam ad conjunctivum pari jure referri possunt, coll. § 186.

« Annotatio 2.— Infinitivis, quæ passim occurrunt, ut *kunnan* Mc. iv, 11, *daursan* Phil. i, 14 (coll. part. act. *þaurbands* Eph. iv, 28), eandem atque præsens plur. absonantiam patientibus, *nahan* igitur glossarii in *nauhan* emendandum est.

« Annotatio 3.— *Munan*, *vitan* et *kunnan* in compositis *gakunnan*, *uskunnan* significatione paululum mutata, regulariter juxta conj. II, 2 flectuntur: *muna*, *munais*, *munaiþ*, etc. »

2) Ad verba supra memorata et equidem ad quar-

¹ Proprie germ. *ich soll*, quod verbum nulli latino respondet, necessitatem quamdam, obligationem efficiuntque indicans. *Interpr.*

tam absonantiæ classem refertur etiam *viljan* velle, præter. *vilda*, eam tamen particularitatem habens, quod indicativo præsentis indigeat, cujus locum conjunctivus supplet :

Sing. 1	<i>viljau</i>	Dual. 1	<i>vileiva</i>	Plur. 1	<i>vileima</i>
2	<i>vileis</i>	2	<i>vileits</i>	2	<i>vileiþ</i>
3	<i>vili</i>			3	<i>vileina</i>

3) *Briggan* afferre, præsens equidem juxta primam conjugationem regulariter efformat, in præterito autem *brahta* absonantiam cum syncopata forma secundæ conjugationis commiscet (§ 128, annot. 4).

4) *Gaggan* ire, præsens et participium pass. *gaggans* habet juxta primam conjugationem formatum, sed præteritum *iddja* ex radice aliunde deperdita mutuatur, quod ad normam conjugationis secundæ flectitur.

Sing. 1	<i>iddja</i>
2	<i>iddjes</i>
3	<i>iddja</i>
Dual. 1	<i>iddjedu</i>
2	<i>iddjeduþs</i>
Plur. 1	<i>iddjadum</i>
2	<i>iddjeduþ</i>
3	<i>iddjedun</i>

Semel tantum reperitur præteritum *gaggida* Luc. XIX, 12; participium pass. *gaggids* Mth. III, 11 in participium act. *gaggands* emendandum est.

5) Conjugatio verbi auxiliarii *visan* esse ex tribus

radicibus efficitur, quarum una in sing. præsentis ind., altera in cæteris formis præsentis, tertia tandem in præter. inf. et part. innotescit. Præsens etiam in duali et plurali ind. præteriti formam exhibet :

			Indicativus.	
			Præsens.	Præteritum.
Sing.	1	<i>im</i>		<i>vas</i>
	2	<i>is</i>		<i>vast</i>
	3	<i>ist</i>		<i>vas</i>
Dual.	1	<i>siju</i>		<i>vesu</i>
	2	<i>sijuts</i>		<i>vesuts</i>
Plur.	1	<i>sijum</i>		<i>vesum</i>
	2	<i>sijuþ</i>		<i>vesuþ</i>
	3	<i>sind</i>		<i>vesun</i>
			Conjunctivus.	
Sing.	1	<i>sijau</i>		<i>vesjau</i>
	2	<i>sijais</i>		<i>veseis</i>
	3	<i>sijai</i>		<i>vesi</i>
Dual.	1	<i>sijaiva</i>		<i>veseiva</i>
	2	<i>sijaits</i>		<i>veseits</i>
Plur.	1	<i>sijaima</i>		<i>veseima</i>
	2	<i>sijaiþ</i>		<i>veseiþ</i>
	3	<i>sijaina</i>		<i>veseina</i>
			Participium.	
			Act.	<i>visands.</i>

« Annotatio. — Quando autem, significatione paululum deflexa, significat esse, id est remanere, regulariter juxta conj. I, 3 flectitur. »

C.

INFLEXIBILIA.

1. ADVERBIA.

§135. a) Temporis : *sunsaiu* brevi, *air mane*, *anaks subito*, *þan, þanuh tunc*, *ju, juþan jam*, *nauh, nauhþan, nauhþanuh adhuc*, *nu nunc*, *biþe in illo tempore*, *simle olim*, *ufta sæpe*, *seiþu sero*, *sinteino semper*, *suman aliquando*, *suns brevi*, *aftra iterum*, *wan quando*, *wanhun unquam*, *weilohun longo tempore* ;

b) Loci : *her hic*, *þaruh illic*, *þarei ubi*, *þadei quo*, *þaproci unde*, *sundro seorsim*, *bisunjane circumquaque*, et alia in § 164 laudata ;

c) Modi, abundantia, etc. : *sva, svah sic*, *alja præter*, *tantummodo, ni non, ne non, niu, nei nonne?* *ja utique*, *jai profecto*, *sunja vere*, *svare frustra*, *weh solummodo*, *þatainei id.*, *halisaiu vix*, *þishun seorsim*, *vaila bene*, *filu magis*, *maxime*, *vaittei fortasse*, *we forsan*, *duwe cur*, *duþe quia*, *vainei utinam*, et alia in § 163 memorata ;

d) Interrogationis : *-u* ; *an, 'nuh ergo?* *ibai mî? jau forsitan?* *þau id.*

2. PRÆPOSITIONES.

a) Cum dativo : *alja præter*, *af ab*, *miþ cum*, *us ex*, *faura ante*, *fram ab* ;

b) Cum accusativo : *and per*, *þairh per*, *inuh sine*, *undar inter*, *viþra adversus*, *contra*, *faur, pro* ;

c) Cum dativo et accusativo : *ana in*, *at apud*, *ad*, *afar post*, *bi secundum*, *du ad* *hindar retro* *und usque ad*, *uf sub*, *ufar super*

d) Cum genitivo, dativo et accusativo : *in in*, *propter, de*.

3. CONJUNCTIONES.

a) Copulativæ : *jah et*, *etiam, -hu -que*, *nih neque* ;
b) Disjunctivæ : *aiþþau vel*, *andizuh — aiþþan aut — aut*, *jabþe sive — sive* ;

c) Adversativæ : *iþ, þan, aþþan, akei sed*, *verum; autem, ak tamen, attamen* ;

d) Causales : *allis, auk, unte, raihtis nam* ;

e) Conclusivæ : *þanuh, þaruh, eiþan, nu (nuh) þannu, nunu igitur*, *ergo, sic* ;

f) Conditionales : *jabai si, niba nisi* ;

g) Concessivæ : *þau si tamen, þauhjabai si tamen, sveþauh quidem, equidem* ;

h) Finales : *ei, þatei, þeei, þei ut*, *quod, quia, svaei, svasve ita ut* ;

i) Comparativæ : *waiva quemadmodum, sicut? sve sicut, svasve ut* ;

k) Temporales : *sve cum*, *quando, þan, þande, quando, quandiu*, *biþe cum*, *miþþanei dum*, *sunsei statim atque, cum primum, faurþizei antequam*.

4. INTERJECTIONES.

O oh! vai væ! sai ecce! hiri, hirjats, hirjiþ age, agedum!

CAPUT TERTIUM.

DE FORMATIONE VOCABULORUM.

156. Materiam primam, ex qua vocabulum efformatur, *radicem* appellamus. Radix vero in lingua, qualis nobis tradita est, nusquam occurrit, sed tantummodo *stirps*, ex radice enata, ex qua, additis formationis et flexionis elementis, vocabulum evadit. Radix igitur aliquid est abstractum, *stirps*, concretum; utriusque tamen formæ quandoque inter se convenire possunt.

Radices, ne una quidem excepta, monosyllabæ sunt; cum autem plures soni ad efformandam unicam syllabam concurrere possunt, radices, habita ratione terminationis, vocalicæ vel consonanticæ dicuntur.

1) *Vocalicæ radices* sunt:

a) Vel simplex vocalis, ut *i* (radix pronominis *is*), *u* (particula interrogativa);

b) Vel consonans et vocalis, ut *þa* (radix pronominis *þata*), *hi* (radix pronominis *his*), verbales radices *lai*, *vai*, *sai*, *bau*, *stau*, *kei*, etc.

« Annotatio.—Primæva vocalis *a* generalioris valoris est, quam ut ullam radicem per se efficere possit, sed probabilius sive debilitata (in *i* vel *u*), aut producta (in *o*), etc., ad aliquid particularius restringitur, sive consonanti locupletata vim radicalem acquirit. »

2) *Consonanticæ radices* vel una vel duabus consonantibus componuntur, suntque

a) Vocalis et consonans, ut in radicibus verbalibus *aik*, *auk*, *al*, *an*, *at*;

b) Vocalis duabus consonantibus interposita, ex gr. : *hah*, *bar*, *mait*, *skaid*, *sniþ*, *stig*, *skrit*, *band*, *varp*, *halp*, *svalt*, *sland*, etc.

§ 137. Relative ad stirpes, quibus dant originem, spectatæ, radices quatuor sunt specierum, nempe:

a) *Verbales*, ut in supra laudatis *lai*, *aik*, *hah*, etc.;

b) *Nominales*, ut *aiz*, *ast*, *bloþ*, etc.;

c) *Pronominales*, ut *i*, *þa*, *hi*, etc.;

d) *Particulæ*, ut *ak*, *and*, *bi*, *du*, etc.

« Annotatio.—Quod omnium vocabulorum radix verbum sit, in gothico sermone minime probatur; e contrario sunt vocabula numero non pauca, quæ, sive forma, sive significatione, ad radicem verbalem repugnare videntur. Equidem verum est, sententiam sine verbo intelligi non posse, sed discrimen adest inter ideam verbalem et verbum ipsum; connexio enim in verbo jacens, copulæ cum idea operationis, jam ipsa quidam est sermonis progressus, qui consequenter aliquid antè supponit, et revera in pluribus aliis linguis nondum effectus est. Fatemur equidem, quod sub respectu sublimiori non infundata jaceat sententia, qua singula vocabula singulaque nomina e verbo procederent, sed grammatico ab ea temperandum nec nisi de materia sermonis, qualis occurrit, curandum esse credimus. Quapropter nosmetipsi ea veritate moti, ad id tantummodo intendemus, ut gothi-

cam linguam per eam ipsam illustremus. Hinc etiam non est, cur radices in verbales et pronominales (Bopp., *Vergl., Gramm.*, pag. 105) dividamus, cum aliunde, priores in verbales et nominales, posteriores vero in pronominales et particulas iterum incidentes, huic divisioni apprime convenient. »

§ 138. In radicibus verbalibus vocalis pro maxima parte regulariter commutatur (absonantia, § 32, 3). Jam vero, ut illic diximus, sequentes dantur absonantiæ classes:

Præs.	Præt. sing.	Præt. plur.	Part. pass.
1. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
2. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>u</i>
3. <i>i</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>
4. <i>ei</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
5. <i>iu</i>	<i>au</i>	<i>u</i>	<i>u</i>
6. <i>a</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>a</i>
7. <i>ai, e</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>ai, e</i>

Spectares equidem, quod in his omnibus absonantiæ classibus vocalis radicalis semper in eadem sede reperiretur; res tamen, si eam propius inspexeris, non ita se habet. Si enim, exempli gratia, vocalem præsentis ut radicalem semper accipias, tunc in tribus prioribus absonantiæ classibus ægre explicabis, quomodo *a* et *u* ex *i* procedere potuerint; si contra in præterito sing. radicem semper quæras, huic repugnabit ruptio in quarta et quinta classibus occurrens; itaque hoc principium statui potest, quod in unaquaque absonantiæ classe ea vocalis ut radicalis sumenda sit, ex qua cæteræ juxta cognitæ sonorum leges modo quam maxime obvio deducuntur. Quo posito, vocalis præteriti sing. in tribus prioribus classibus, vocalis vero participii pass. in cæteris ut radicalis habenda est.

§ 139. Verba, quæ ad diversas absonantiæ classes pertinent, jam supra (§ 119 sqq.) memoravimus; dantur tamen et aliæ plurimæ stirpes, quæ, eandem absonantiæ relationem præseferentes, etiam ad verba fortia, licet in lingua, qualis ad nos pervenit, non jam occurrant, referendæ sunt. Huc ergo veniunt:

1) *Svillan* tumescere, *ufsvalleins* inflatio; — *hilþan* benignum esse, *haldis* libens, *viljahalþei* benevolentia, *hulþs* benignus, propitius; — *vilþan* rudem, fortem esse (?), *vilþeis* sylvestris, *valdan* dominare, *vulþs* gloria; — *vimman* maculare, *gavamms* impurus, *anavammjan* vituperare; — *svimman* natare, *svumsl* tabula; — *innan* favere, *anno* stipendium, *anstis* gratia; — *grindan* molere, commolere, *grindaþraþjis* pusillanimis, *grundus* (pulvis, terra) solum; — *tindan*, urere, *tandjan* accendere, *tundnan* accendi; — *sinþan* ire, *sinþ* itus, gradus (vices), *gasinþa* socius peregrinationis, *sandjan* mittere; — *vriggan* torquere, circum-

dare, *vruggo* tendiculum; — *þigkan* cogitare, *þagks* gratiarum actio, *þagkjan* cogitare, *þugkjan* videri; — *sviggvan* nutare, *afsvaggvjan* vibrare; — *vairdan* curare, *vairdus* hospes, *vards* custos, *fravardjan* corrumpere; — *vairman* calefieri, *varms* calidus, *vaurms* vermis; — *flaihtan* torquere, *flahto* torques.

2) *Hilan* celare, *hilms* galea, *halja* inferus, *huljan* operire, velare; — *milan* (coll. *malan*), *miliþ* mel, *mel* (mensura) tempus, *mulda* pulvis; — *silan* possidere, *saljan* manere, *sels* (dives) bonus, *sulja* fundamentum, planta, *gasuljan* fundare; — *skilan* separare, excoriare, *skilja* carnifex, *skildus* (squamma) scutum, *skalja* (squamma) later (gall. *tuile*); — *tilan* convenire, accommodari, *tils* accommodatus, *tals* aptus, *talzjan* adaptare, instruere, educare; — *himan* operire, *himins* cœlum, *gahamon* vestire, induere; — *friman* accelerare, *fram* in conspectu, *fruma* primus; — *qinan* (?), *qino* femina, *qens* mulier; — *þinan* extendi, *uþpanjan* extendi; — *minan* cogitare, *gaminþi* memoria, *anaminds* suspicio, *munan* putare; — *vinan* deficere (?), *vinja* pascuum, *vans* deficiens, *vens* expectatio; — *airan* laborare, colere (?), *airus* nuntius, *arjan* arare; — *fairan* accusare, *fairina* crimen, *ferja* insidiator, *gafaurds* concilium; — *svairan* gravem esse, *svare* inanis, vacuus, *svers* honoratus; — *vairan* manere, durare, tutum esse (?), *vair* vir, *vairilo* labia (oris custodes?), *gavairþi* pax (hucne?), *vars* sobrius, *varjan* arcere, *verjan* conservare; *stikan* pungere, *stiks*, acus, punctum, *staks* vice, *hleþrastakeins* tentorium figere.

3) *Knivan* (?), *kniu* genu, *knussjan* genuflectere; — *hlivan* audire, *hliuþ* attentio, silentium, *hliuma* auditus; — *tivan* paratum esse, *taujan* facere, *tevi* coma, *gatevjan* præparare, ordinare; — *faihan* aptari, *bifaihon* decipere, *fullafahjan* satisfacere; — *didan* facere, *deds* factum (coll. § 127).

4) *Feian* hostilem esse, *infeinan* misereri, *faihan* vituperare, *fijan* odi; — *geiran* desiderare, *geiro* aviditas, cupiditas, *gairnjan* cupere; — *heivan* operire (?), *heiv* domus, *hivi* (tectum) adspectus; — *leiban* manere, *laiba* reliquæ, *bilaibjan* relinquere, *afliþnan* superesse; — *veiban* vertere, *bivaibjan* circumdare; — *gleitan* lucere (*glitmun* splendor), *glitmunjan* splendere; — *vleitun* adspicere, *andavleizns* adspectus, *vlaiton* aucupari, circumspicere, *vlits* adspectus, *vlizjan* in faciem verberare; — *geisan* terrere, *usgeisnan* mirari, stupescere, *usgaisjan* stupefacere.

5) *Giuman* enutrire, curare (?), *gaumjan* considerare, *guma* homo; — *skiuran* vehementer commoveri, *vinþiskauro* ventilabrum, *skura* fremitus, turbo; — *jiukan* convenire (?) *jiuka* discordia, *jiukan* pugnare, *juk* par, *gajuka* comes, *gajuko* similitudo, *jukuzi* jugum; — *liuhan* lucere, *liuhaþ* lux, *liuhtjan* illuminare, *lauhatjan* illuminare, *lauhmuni* fulgur; — *liuban* amari, *liubs* dilectus, *galaubjan* credere, *galaubs* carus, pretiosus, *galubs* pretiosus, *broþrulo* caritas fraterna, *lubains* spes; — *diupan* altum esse, *diups* profundus, altus, *daupjan* immergere, *laptizare*; — *sliuþan* lubricum esse, *afslauþjan*

terrere; — *liutan* adulari, decipere, *liuts* simulator, *liuta* adulator, hypocrita, *lutan* decipere.

6) *Galan* cantare, clamare, *goljan* salutem dare, avere; — *dagan* lucescere, *dags* dies, *ahtaudogs* octiduanus; — *haban* habere (gall. *teni*), *haban* habere, *hastjan* adhærere, *gahoban* continere; — *sapjan* saturatum esse, *sapþs* saturatus, *gasopþjan* saturare; — *watan* vehementem esse (?), *wass* vehemens, *wotjan* minari, increpare, injuriis prosequi.

« Annotatio. — De nonnullis harum stirpium questio est, utrum, invita absonantia, cui subjacent, ad illa fortia verba equidem deperdita referendæ sint, an potius non credendum, quod absonantia etiam alibi, quam verbalibus radicibus, interdum irrepserit (§ 32, 3, annot. 2), cum idea propius ad radicem nominalem quam ad verbalem accedere videatur, ut puta *qinan*, *knivan*, *dagan*.

« Annotatio 2. — Alia vero vocabula juxta regulas absonantiæ deduci nequeunt atque adeo origini ex verbo forti repugnant; hujusmodi sunt præsertim astrorum nomina, ut *sunna*, *mena*, *stairno*; elementorum et naturæ phenomenorum, ut *airþa*, *vato*, *son*, *vinds*, *rign*; animalium, ut *fauho*, *auhsa*, *lamb*, *vifrus*, *ulbandus*, *asilus*, *fugls*, *ara*, *dubo*, *ahaks*, *homa*, *sparva*; plantarum earumque partium, ut *triu*, *bagms*, *aurts*, *gras*, *þaurmus*, *asts*, *tains*, *vaurts*, *laufs*, *akran*, *basi*, *peika*, *smakka*; membrorum corporis, ut *haubiþ*, *auso*, *augo*, *munþs*, *tunþus*, *tuggo*, *hals*, *arms*, *brusts*, *vamba*, *lotus*, etc., licet nonnulla alia huic classi pertinentia etiam ad radicem verbalem forsitan referri possint, ut *hunds* et *handus* ad *hinþan*, *vulfs* ad *vilvan* (?) et similia. »

§ 140. Radix igitur in grammatica, sicut et in plantis, ea est pars oculis abscondita, ex qua vocabulum enascitur; stirps vero e radice palam effertur, ut coneretur vocabulum efformet. Jam vero etiam stirps vocabuli, si hoc ab elemento formativo separemus, forma monosyllaba semper apparet induta; si autem vocabulum relative ad flexivum elementum spectemus, stirps id est, hoc elementum tantummodo sejungamus, stirps derivativa esse potest, augmento formativo ditata, et consequenter polysyllaba. Sic ex. gr. *nam* radix est et *nim* stirps τοῦ *niman*; *numt* vero (cum augmento formativo *t*, § 148) stirps τοῦ *numts*, *nemeig* (cum augmento formativo *eig*, § 150, ζ) stirps τοῦ *nemeigs*.

« Annotatio. — Stirps igitur a forma fundamentali in eo distinguitur, quod hæc jam elemento formativo locupletetur; hinc de forma radicali tractandum est ubi de flexione vocabulorum, de stirpe vero, ubi de formatione agitur. Sic ex. gr. *nam* radix, *numt* stirps, *NUMPTI* tandem forma fundamentalis est τοῦ *numts*. »

§ 141. Quod si vocabulorum formationem exterius tantum spectemus, eam sive ex terminatione unicuique dictionum classi propria cura vel absque absonantia per simplicem appositionem, ex. gr.: *niman*, *nems* a radice *nam*; sive ex compositione duarum vel plurium stirpium, ut *afniman*, *arbinumja*, *miþgarda*

vaddjus produci videbimus. Si autem eandem formationem interius, id est, habita vocabuli propria significatione, eam in quatuor classes dividi constabit, nempe : *nominalem, pronominalem, verbalem et adverbialem*. Quoad vero elementa formativa, semper immediate stirpi connectuntur, illisque dein-

de flexiva appendent. Ansuper elementum formativum est sive simplex consonans (ut *t* in *numts*), sive integra syllaba (ut *eig* in *nemeigs*). Ubi autem vocabulo jam derivato augmentum formativum ulterius affigendum est, plures in desyllabæ formativæ sibi succedentes adesse possunt, ut in *skalkinassus* a *skalks*.

A. FORMATIO NOMINALIS.

I. SUBSTANTIVUM.

§ 142. Quamvis genus influxum non nullum habeat in significationem vocabuli (§ 59), hic tamen pro maxima parte adeo est confusus adeoque parum ejus leges notæ, ut cum de formatione vocabuli agitur non nisi secundario in eum attendere liceat. Ubi genus discrepantia sexuum innititur, ut in *niþjis* germanus, *niþjo* germana, *garazna* vicinus, proximus, *garazno* vicina, *þius* famulus, *þivi* famula, hoc ex significatione semper notum pro formatione vocabuli equidem valet; deficiente autem hac discrepantia naturali, eam significationem, quam varia grammaticæ genera in formandis vocabulis præ se ferunt, tuto comparare jam fit impossibile, et licet in genere dici liceat, quod masculinum potius concretum, femininum autem et neutrum potius abstractum, nec non actionem ejusque objectum significet, hoc tamen generale discrimen adeo est vagum nimisque exceptionibus obnoxium, quam ut in exponenda substantivorum formatione partitio secundum tria genera aliquid commodi allatura videatur; qua de re forsam, formam derivatam ob oculos primo ponere, deinde divisionem secundum genera revocare satius esset.

§ 143. 1) Derivatio sine ELEMENTO FORMATIVO.

a) E verbis conjugationis fortis :

aa) E præsentii non nisi paucissima vocabula derivantur et equidem fere exclusive in prima absonantiæ classe, ex. gr. masc. *bairgs* (a *bairgan*); neutr. *sinþ* (a *sinþan*), *anafilh* (a *filhan*), *gild* (a *gildan*), *gavairþi* (a *vairþan*); fem. *gabinda*, *gabindi* (a *bindan*), *gairda* (a *gairdan*), *vinna* (a *vinnan*). Ad secundam absonantiæ classem pertinet tantum fem. *skilja* (a *skilan*), ad quartam neutr. *andabeit* (a *beitan*), *idveit* (a *veitan*), ad quintam neutr. *galiug* (a *liugan*);

bb) E præterito sing. : α) masc. *gards* (a *gairdan*), *þayks* (a *þigkan*), *saggs* (a *siggan*), *sagvus* (a *siggván*); neutr. *draggk* (a *drigkan*), *gaþrask* (a *þriskan*), *vamm* (a *vimman*), *gaþagki* (a *þigkan*); fem. *bandi* (a *bindan*), *usvandi* (a *vindan*), *þarba* (a *þairban*), *flahta* (a *flahtan*); β) fem. *skalja* (a *skitan*); γ) masc. *vraks* (a *vrikan*); neutr. *vadi* (a *vidan*); fem. *staks* (a *stikan*), *vraka*, *vrakja* (a *vrikan*), *brakja* (a *brikan*); δ) masc. *daigs* (a *deigan*), *vaips* (a *veipan*); fem. *laiba* (a *leiban*), *staiga* (a *steigan*); ε) fem. *laudja* (a *liudan*); ζ) neutr. *soþ* (a *saþan*); fem. *bota* (a *batan*), *groba* (a *graban*);

cc) E præterito plur. nonnulla tantum certo derivantur vocabula secundæ et tertie classis : masc. *vegs* (a *vigan*); neutr. *andanem* (a *niman*), *andasæt*

(a *sitan*), *levi* (a *tivan*); fem. *teva* (a *tivan*), *kunaveda* (a *vidan*);

dd) E participio pass. : α) fem. *bourgs* (a *bairgan*, *hunþs* (a *hinþan*), *vunns* (a *vinnan*), *gabundi* (a *bindan*); β) masc. *bour*, *gabour* (a *bairan*), *qums* (a *qiman*), *muns* (a *minan*), *runs* (a *rinnan*); neutr. *bistugg* (a *stiggan*), *gabour* (a *bairan*); fem. *usvaurpa* (a *vairpan*), *sulja* (a *silan*), *gabruka* (a *brikan*); γ) masc. *þius* (a *þivan*), *stiks* (a *stikan*); neutr. *bifaih* (a *faihan*); fem. *bida* (a *bidjan*), *giba* (a *giban*); δ) masc. *vliis* (a *vleitán*); neutr. *gadik* (a *deigan?*); fem. *vipja* (a *veipan*); ε) masc. *drus* (a *driusan*); neutr. *usluk* (a *lukan*); fem. *þlauhs* (a *þliuhan*), *krusts* (a *kriustan*), *skura* (a *skiuran*), *ludja* (a *liudan*); ζ) masc. *gaggs* (a *gaggan*), *slahs* (a *slahan*), *andastaþjis* (a *standan*), *sakjis* (a *sakan*); neutr. *fraþi* (a *fraþjan*), *fauragaggi* (a *gaggan*); fem. *staþs* (a *standan*), *graba* (a *graban*); η) masc. *grets* (a *gretan*); neutr. *aftet* (a *betan*);

ee) E verbis simpliciter reduplicantibus sine absonantia : masc. *laiks* (a *laikan*), *sleps* (a *slepan*); neutr. *faurhah* (a *hahan*), *gafah* (a *fahan*), *andstald* (a *staldan*), *bimait* (a *maitan*); fem. *haiti* (a *haitan*).

b) E verbis debilis conjugationis : masc. *fauramaþleis* (a *maþljan*), *vitodafasteis* (a *fastan*), *huhrus* (a *huggrjan*); neutr. *andaugi* (ab *augjan*), *fauramaþli* (a *maþljan*), *ufarmeli* (a *meljan*), *tauü* (a *taujan*), *hropi* (verisimiliter neutr., a *hropjan*), *gavaurki* (a *vaurkjan*); fem. *vrohs* (a *vrohjan*), *liuga* (a *liugan*).

c) E substantivis derivantur :

aa) Masculina, ad eum designandum, qui munera vel arte fungitur, ut *hairdeis* (a *hairda*), *ragineis* (a *ragin*), *silbasiuneis* (a *siun*), *faurstasseis* (a *sta:s*);

bb) Neutra sive per compositionem ex aliis jam derivatis efformata, ut *ataþni* (a *aþn*), *fauradauri* (a *daur*), *andalauni* (a *laun*), *andanahiti* (a *nahts*), *garuni* (a *runa*), *andvairþi* (a *vairþs* pretium), *andavaurdi* (a *vaurd*), *faurafilli* (a *fill*); sive ad efficienda realia ex personalibus substantiva, ut *andbahti* (ab *andbahts*), *þiubi* (a *þiubs*), *reiki* (a *reiks*), *gaskalki* (conservus, vid. § 191, I, 1, a *skalks*), *veivodi* (a *veivods*);

cc) Feminina eodem modo atque neutra, id est, per compositionem efformata : *þiudangardi* (a *gards*), etiam ad designandum naturale genus : *varda* (a *vards*), *þivi* (a *þius*), cum significatione paululum mutata : *daïla* (a *dails*).

d) Ex adjectivis tandem :

aa) Masculina : solummodo *dauþus* (a *dauþs*);

bb) Neutra : *sildaleik* (a *leïks*), *azeti* (ab *azets*),

biuhti (a *biuhts*), *unhaili* (a *hails*), *unledi* (ab *unleds*), *galeiki* (a *galeiks*), *manvi* (a *manvus*), *gariudi* (a *gariuds*), *unsuti* (a *sutis*), *andvairþi* (ab *andvairþs*), *unviti* (ab *unvits*), *usvissi* (ab *usviss*);

cc) Feminina : *halba* (a *halbs*), *triggva* (a *triggvs*), *sibja* (a *sibjis*), *sunja* (a *sunjis*).

§ 144. 2) Derivatio cum ELEMENTO FORMATIVO.

a) Cum semivocalibus :

aa) Derivata cum *J* ubi hoc ex *i* enascitur, in præcedenti § memorantur; aliæ nusquam occurrunt;

bb) Derivata cum simplici *V* fere non reperiuntur, sed ubique dentalis ante semivocalem subrepisse videtur, ut in fem. *fijaþva* (a *fijan*), *frijaþva* (a *frijon*), *salijþvos* (a *saljan*); neutr. *þivadv* (a *þivan*), *vaurstv* (loco *vaurht-dv*? vid. § 52, 4, a *vaurkjan*); eodem etiam modo sunt explicanda vocabula originis aliunde obscuræ, ut fem. *ubizva*, neutr. *gaidv*; quoad fem. *bandva* sine dubio pro *band-dva* adhibetur (si præsertim ad *bindan* pertineat). Ejusdem modi sunt vocabula, in quibus *n* secundæ declinationis accedit, ut masc. *vaurstva*, *vaurstveja*, fem. *bandvo*, *vahtvo* (a *vahtkan*), *unvaurstvo*, *gatvo* (loco *gahtvo*? a *gaggan*), et etiam *uktvo*. Nec non et in masculino obscuræ originis *nidva*, interjicitur dentalis, cui unicum *bidagva* subtrahitur, nisi forsitan euphoniæ causa ita adhibeatur pro primitivo *bidag-dva*. Quoad *viduvo* e latino certe prodit, nec *v* adest nisi ad vitandum hiatum.

§ 145. b) Cum liquidis :

aa) Masculina et neutra cum simplici *L* derivata significant instrumentum, cum quo, vel locum, in quo quid efficitur. Masc. *sitts* (a *sitan*), *stikls* (a *stikkan*), *stols* (a *standan*?); neutr. *þvahl* (a *þvahan*), *fairveilt* (a *veitan*); fem. *iūsila* (ab *iūs*).

Quandoque huic *L* et aliud formationis elementum ante vel post mittitur, unde sequentes evadunt ligaturæ :

SL : neutr. *þreihst* (a *þreihan*), *svumst* (a *svimman*), *hunsl* (a *hinþan*?), *skohst*, *svartiz!*;

þL : neutr. *haimoþli* (a *haims*), coll. fem. *wostuli* (a *wopan*);

L-N diminutiva format : masc. *magula* (a *magus*), coll. nominibus propriis *merila*, *vulfila*; neutr. *barnilo* (a *barn*); loco *qiþlo* Skeir. V, d melius *qiþano* (*qiþāo*) legendum esset (coll. Mc. xv, 28); *mavilo* (a *mavi*), coll. *inilo*, *vairilo*.

« Annotatio.— Vocabulum *manauli* in nulla supra descriptarum classe relative ad formationem ordinari potest atque adeo suspectum videtur, hinc forsitan melius cum Massmanno, Phil. II, 8, *manludjai* (coll. *manleika*) loco *manaulja* legendum est. Obscurioris originis sunt masculina *hakuls* (non autem *hakul*, ut glossarium exhibet), *asilus*. »

bb) Derivatio cum *M* reperitur tantum in masc. *barms* (a *bairan*), frequentior vero occurrit ligatura *M-N* : masc. *ahma* (ab *ahan*?), *malma* (a *malan*), *hliuma* (a *hlivan*?), *stoma*, *bloma*, *milkma*, *hiuhma*; neutr. *aldomo* (ab *alþan*); fem. *miduma* (a *midja*), *lauhmuni* (a *liuhan*), *glitmuni* (a *gleitan*).

cc) *N* omnium elementorum frequentissime usur-

patur ad firmanda vocabula præcipue substantiva, in quibus eandem significationem habere videtur atque in formandis infinitivo et participio præter. verborum fortium. Jam vero arcessenda sunt :

α) Substantiva secundæ declinationis, quorum *n* in nominativo sing. deperditum est. Inter ea :

αα) Masculina designant, paucis tantum exceptis, personas, quæ munere vel proprietate pollent. In ordine vero ad derivationem complectuntur

ααα) Ea, quæ ex aliis substantivis deducuntur, ut *gadaila* (a *dails*), *gahlaiba* (a *hlaibs*), *galaista* (a *laists*), *usliþa* (a *liþus*), *gajuka* (a *juk*), *garazna* (a *razn*), *gasinþa*, *gasinþja* (a *sinþ*), *spilla* (a *spill*), *staua* (a *staua* fem.), *aurtja* (ab *aurts*), *arbja* (ab *arbi*), *baurgja* (a *baurgs*), *ingardja* (a *gards*), *gauja* (a *gavi*), *gudja* (a *guþ*), *vaidedja* (a *deds*), *haurnja* (a *haurn*), *kasja* (a *kas*), *mana maurþrja* (a *maurþr*), *skattja* (a *skatts*), *vardja* (a *wards*), *liugnja* (a *liugn*);

βββ) Ea, quæ ex adjectivis originem trahunt : *unhulpa* (a *hulþs*), *þarba* (a *þarbs*), *veiha* (a *veihis*), *galeika* (a *galeiks*), *gamainja* (a *gamains*);

γγγ) Ea, quæ ex verbis derivantur : *fauragagga*, *fauragaggja* (a *gaggan*), *liuta* (a *liutan*), *nuta* (a *niutan*), *skula* (a *skulan*), *ufarsvara* (a *svaran*), *bandja* (a *bindan*), *afdrugkja* (a *drugkan*), *bihaitja* (a *haitan*), *afetja* (ab *itan*), *arbinumja* (a *niman*), *skilja* (a *skilan*?), *sviglja* (a *sviglon*), *timrja* (a *timrjan*).

« Annotatio.— Realem significationem habent : *garda* (a *gards*), *mela* (a *mel*), *lukarnastaþa* (a *staþs*), *ganauha* (a *ganauhan*), *useta* (nisi sit neutrum [*uzets*], ab *itan*), *gataura* (a *tairan*), *vilja* (a *viljan*), *drobna* (a *drobnan*). »

ββ) Neutra tantum pauca in hac classe reperiuntur : *kurno* (a *kurn*), *gajuko* (a *juk*), *sigljo* (a *sigljan*), et peculiariter formatio *armaio* (ab *arman*).

γγ) Feminina hujus classis desinunt :

ααα) In *ein* : sunt pro maxima parte ex adjectivis derivata et proprietatem designant, ut *gaaggei* (ab *aggvus*), *aglaitei* (ab *aglairs*), *airzei* (ab *airzis*), *audagei* (ab *audags*), *bairhtei* (a *bairhts*), etc. (vid. § 92). Huc etiam veniunt derivata ex participiis : *undivanei* (a *divans*), *drugkanei* (a *drugkans*).

Ea, quæ ex verbis exoriuntur, actionem vel conditionem significant cum idea secundaria durationis longioris, vel frequentioris repetitionis : *unagei* (ab *agan*), *hropei* (a *hropjan*), *vajamerei* (a *merjan*), *ustauhei* (a *tiuhan*), *vrekei* (a *vrikan*), *gabei* (a *giban*), *baurei* (a *bairan*).

Ea autem, quæ e substantivis originem ducunt, designant etiam habitum, conditionem vel statum : *afgudei* (a *guþ*), *usbeisnei* (ab *usbeisns*), *ogluitivaurdei* (a *vaurd*), *vaurstvei* (a *vaurstv*), *veivodei* (a *veivods*), *unbeistei* (a *beists*), *liuhadei* (a *liuhaþ*), *frumadei* (a *frumaþ*?), *magaþei* (a *magaþs*), *aipiskaupei* (ab *aipiskaupus*), *apaustaulei* (ab *apaustaulus*), *praizbytairei* (a *praizbytaireis*);

βββ) In *on* : huc proxime accedunt quædam vocabula, quæ, e masculinis derivata, naturale genus significant : *unhulþo* (ab *unhulþa*), *garazno* (a *ga-*

razna), *svaihiro* (a *svaihra*), *dauravardo* (a *wards*), *haiþno* (a *haiþna?*), *gamarko* (a *gamarka?*) *arbjo* (ab *arbja*), *niþjo* (a *niþjis*), *kalkjo* (a *kalkja?*). Alia res indicant: *dauro* (a *daur*), *driuso* (a *driusan*), *malo* (a *malan*), *rinno* (a *rinnan*), *vinþiskauro* (a *skiuran*), *vruggo* (a *vriggan*), *flahto* (a *flaihtan*), *waþo* (a *waþjan*), *tainjo* (a *tains*), *iddaljo* (a *dal*), *mitadjo* (a *mitaþs*), *garunjo* (a *rinnan*). Alia tandem abstracta: *gajuko* (a *juk*), *fullo* (a *fulls*), *gariudjo* (a *gariuds*), *brinno* (a *brinnan*), *faikugeiro* (a *geiran*), *broþrulubo* (a *liuban*), *reiro* (a *reiran*), *viuno* (a *vinnan*), *raþjo* (a *raþjan*), *sakjo* (a *sakan*), *vaihjo* (a *veihan*), *gatimrjo* (a *timrjan*).

β) Præterea formantur adhuc et alia vocabula cum simplici *N*, et equidem

αα) Immediate stirpi affixo: masc. *faihuþraihns* (a *þreihan*), *andavleizns* (a *vleitán*); neutr. *barn* (a *bairan*), *liugn* (a *liugan*), *andavizn* (a *vizon*); fem. *usbeisns* (a *beidan*), *anabusns* (a *biudan*), *sokns* (a *sokan*), *vailavizns* (a *vizon*), coll. *garehsns*, *rohsns*;

ββ) Cum vocali euphonica *A*: masc. *þiudans* (a *þiuda*), *vigans* (a *veihan*); neutr. *akran* (ab *akrs?*), *aljan* (ab *alan?*); fem. *asans*;

γγ) Cum *I*: masc. *kindins*, *maurgins*; neutr. *aigin* (ab *aigan*); fem. *fairina* (a *fairan*);

δδ) Cum *U*: neutr. *faihugairuni* (a *geiran*), *fairguni*;

εε) Cum *EI*, *AI*, *O*; sic efformata derivantur ex verbis secundæ conjugationis plurima feminina, ut *balveins* (a *balvan*), *goleins* (a *golvan*), *dauþeins* (a *dauþvan*), *daupeins* (a *daupvan*), *afdomeins* (a *domvan*), *qisteins* (a *qistvan*), *hazeins* (a *hazvan*); *bauains* (a *bauan*), *þulains* (a *þulan*), *leikains* (a *leikan*), *libains* (a *liban*), *trauains* (a *trauan*); *aihtrons* (ab *aihtron*), *laþons* (a *laþon*), *mitons* (a *miton*), *salbons* (a *salbon*), etc. Cæterum omnia substantiva, quæ hac terminatione gaudent, ad verba secundæ conjugationis, etiam non jam occurrentia, referenda sunt, sic ex. gr. *ahmateins* ad *ahmatjan*, *gahobains* ad *gahoban*, *vanains* ad *vanan*. Loco *usbloteins* Cor. II, VIII, 4 meliori jure legendum est *usblotains*, a *blotan* (non *blotjan*).

γ) Cum aliis consonantibus sequentes evadunt ligaturæ:

SN, *ZN*: neutr. *fulhsni* (a *filhan*); fem. *hlaivasna* (a *hlaiv*), *filusna* (a *filu*), coll. *drauhsna*, *arwazna*, *fairzna*;

BN, *FN*: neutr. *vitubni* (a *vitán*), *fastubni* (a *fastán*), *valdufni* (a *valdan*); fem. *fraistubni* (a *fraisán*), *vundufni* (a *vundon*).

dd) *R*: hoc elemento efformantur

α) Masculina, nempe:

αα) Pleraque vocabulorum in *reis* e verbis derivatorum, quæ operantem designant, inter quæ animadvertenda sunt: *laisareis* (a *laisjan*), *liuþareis* (a *liuþon*), *sokareis* (a *sokjan*), *blostreis* (a *blotan*), *bokareis* (a *boka*), *motareis* (a *mota*), *vullareis* (a *vulla*). Quoad vero significationem, eis conveniunt, quæ supra litteris cc) α) αα) subjecimus, addito, quod ra-

rius et probabiliter non nisi serius eo modo efformantur;

ββ) Vocabula in *AR* obscurioris originis, quæ varios affinitatis respectus designant, ut *fadar*, *broþar*; quibus respondent feminina *svistar*, *dauhtar*;

γγ) Et insuper *ligrs* (a *ligan*) et *spaiskuldrs*.

β) Neutra: *vaggari* (a *vagga?*), *galigri* (a *ligan*), *filigri* (a *filhan*), in quo euphoniæ causa *i* inductum præsertim animadvertendum est, nisi sit pro *filhigri* cum syllaba formativa *gri*?

γ) Feminina: præter supra memorata *svistar*, *dauhtar*, etiam *vulþrs* (si lectio codicis *A Gal. II, 6* legitima sit, a *vulþus*), *saldra* (a *sildan?*). Quoad vocabula *mundrei*, *digrei* ad formativum *N* pertinentia, ex adjectivis *mundrs*, *digrs* veniunt et proinde huc non referenda sunt.

Aliis consonantibus connexum occurrit tantum in ligatura *STR*: neutr. *gilstr* (a *gilþan*), *avistr* (ab *avi*), *navistr* (a *naus*), *hulistr* (a *huljan*).

§ 146. c) Cum gutturalibus:

Gutturales insulsam tantum personam in formandis substantivis gerunt. Sequentia tantum memoranda sunt:

aa) Terminatio masculina *IGG* reperitur tantum in vocabulis *gadiliggs* et *skilliggs*;

bb) Masculinum *broþrahans*, ad secundam declinationem pertinens, adjectivum uti *ainaha* sapere videtur;

cc) Pariter femininum *idreiga* (ab *idr*) ad adjectivum *idreigs* referendum est;

dd) Neutra *aiviski*, *barniski* ceterius efformantur ex adjectivis in *isks*, nec non et masculinum *atisks* (vel neutrum *atisk*) suam formam ab hujusmodi adjectivo mutuatum iri videtur.

ee) Latet τῶν *miluks* et *ahaks* derivatio.

§ 147. d) Cum labialibus:

In formandis vocabulis non occurrunt, exceptis tamen, quæ supra memoravimus, neutris et femininis in *ubni*, *ufni* (§ 145, cc, γ).

§ 148. e) Cum dentalibus et sibilantibus:

Dentalium et sibilantium classis ea est, quæ in formandis substantivis liquidis maxime congruat. In plurimis casibus *þ* ea dentalis esse videtur, qua proprie formationis elementum constituatur; quo posito *d*, *t* et *s* in aliis formis occurrentia ex *þ* juxta cognitæ sonorum leges (§§ 49, 50, 52) enascerentur. Nec prætermittendum est, horum substantivorum formationem cum formatione participii passivi secundæ conjugationis convenire, unde eo magis ad congruentem utriusque formæ significationem putaretur, quod, ubi vocabulum ex verbo primæ conj. derivatur, vocalis participii passivi adhibeatur. Hujus formationis substantiva pleraque etiam efficacitatem, actum ipsum operationis significant, aliis, quæ sine elemento formativo deducuntur (§ 143 a), objectum operationis potius designantibus. Jam vero formationes huc pertinentes sequenti modo ordinari possunt:

aa) Eæ, quæ primitivum *þ* habent, sive mediante vocali stirpi vocabuli annexum, sive huic immediate

affixum, quo in casu euphoniæ causa in *d*, *t*, vel *s* immutatur :

α) Masc. *gabaurjoþus* (a *gabauris*), *manniskodus* (a *mannisks*), *auhjodus* (ab *auhjon*), *vratodus* (a *vraton*), *skildus* (a *skilan*), *kustus* (a *kiusan*), *vahstus* (a *vahsjan*), *þuhtus* (a *þugkjan*), *hlistus* (a *hlifan*);

β) Neutr. *liuhaþ* (a *liuhan*), *vitop* (a *veitan*), *fulliþ* (a *fulls*), *miliþ* (a *milan*?), *beist* (a *beitan*); *aveþi* (ab *avi*), *kunþi* (a *kunnan*), *gaminþi* (a *minan*), *gávairþi* (a *vairan*?);

γ) Fem. : αα) juxta secundam declinationem vocalicam, pleraque verbalia operationem indicantia : *mitaþs* (a *mitan*), *magaþs* (a *magus*), *astaþs*; *arbaiþs*; *fulleiþs* (a *fulls*), *faheþs* (a *fahs*); *gaqumþs* (a *qiman*), *gakunþs* (a *kunnan*), *gamainþs* (a *gamains*), *gabaurþs* (a *bairan*), *gataurþs* (a *tairan*); *anominds*, *gamunds* (a *minan*), *gakunds* (a *kunnan*), *gafaurds* (a *fairan*), *gahugds* (a *hugjan*); *aihts* (ab *aigan*), *andabauhts* (a *bugjan*), *innagahts* (a *gaggan*), *gaþlaihts* (a *þlaihan*), *mahts* (a *magan*), *gasahts* (a *sakan*), *sauhts* (a *siukan*), *slauhts* (a *slahan*), *ustauhts* (a *tiuhan*), *usvaurhts* (a *vaurkjan*), *usdrusts* (a *driusan*), *lists* (a *leisan*), *fralusts* (a *liusan*), *ganists* (a *nisan*), *urrists* (a *reisan*), *usvahsts* (a *vahsjan*), *vists* (a *visan*), *fragifts* (a *giban*), *andahafts* (a *hafjan*), *þaurfts* (a *þairban*), *gaskafts* (a *skapjan*), *andanumts* (a *niman*); *anaqiss* (a *qiþan*), *afstass* (a *standan*), *gaviss* (a *vidan*); — ββ) cum terminatione *þa* ex adjectivis derivata et proprietatem quamdam indicante : *agqviþa* (ab *agqvus*), *agliþa* (ab *agls*), *airziþa* (ab *airzis*), *airkniþa* (ab *airknis*), *gauriþa* (a *gauris*), *daubiþa* (a *daubs*), *diupiþa* (a *diups*), *dvaliþa* (a *dvals*), *qrammiþa* (a *qramms*), *armahairtiþa* (ab *armahairts*), *hauhiþa* (a *hauhts*), *hlutriþa* (a *hlutrs*), *unhrainiþa* (a *hrains*), *þvastiþa* (a *þvastis*), *kauriþa* (a *kauris*), *manviþa* (a *manvus*), *mildiþa* (a *milds*), *niujiþa* (a *niujis*), *garaihtiþa* (a *raihts*), *sveriþa* (a *svers*), *svikniþa* (a *svikns*), *tulgiþa* (a *tulgus*), *veihþa* (a *veihis*), *invindiþa* (ab *invinds*), *fairniþa* (a *fairnis*), *auþida* (ab *auþs*), *vairþida* (a *vairþs*); nonnulla etiam pauca e substan-

tivis et verbis oriri videntur : *afgrundiþa* (a *grundus*), *veitvodiþa* (a *veitvods*), *meriþa* (a *merjan*), *svegniþa* (a *svegnjan*), *varjiþa* (a *vargjan*), coll. *gaunoþa* (a *gaunon*). Ad hanc classem etiam pertinent *junda* (loco *juggiþa*? a *juggs*), *skanda* (loco *skamiþa*? a *skaman*), et *mulda* (a *milan*).

« Annotatio 1.—In nonnullis horum substantivorum ceterior supervenit formatio mediante *n* consonantice declinationis, ut *mitadjo* (a *mitaþ*), *baurþei* (a *baurþs*), *þaurstei* (a *þaursts*?), *usfarþo* (a *farþs*?); hinc ad § 145, cc, α, γγ pertinent. »

bb) Eæ, quæ *T* primitivum habent : neutr. *stiviti*, *aglaiti*; fem. *vasti* (a *vasjan*). Jam vero huc referendæ sunt

cc) Formationes cum *ST* : neutr. *hauhisti*, *frumisti* (ex superlativis derivata), *trausti* (a *trauan*); fem. *ansts* (ab *innan*), *brunsts* (a *brinnan*), *gramsts* (a *gramjan*), *bansts* (loco *bandsts*, a *bindan*).

dd) Formationes cum *ND* : fem. *hulundi* (a *huls*), *frijondi* (a *frijon*); coll. fem. *þusundi* et masc. 2 declinationis *newundja* (a *new*).

ee) Formationes cum *S(Z)* primitivo : masc. *urruns* (a *rinnan*); neutr. *agis* (ab *agan*), *hatis* (a *hatan*), *skapis* (a *skapjan*), *gadikis* (a *deigan*), *þevis* (a *þivan*), coll. *riqis*, *sigis*, *rimis* (*baris*); fem. *garuns* (a *rinnan*), (*jukuzi* (a *juk*), *aqizi*).

« Annotatio 2.—In masculino *beruseis* s pro *r* ideo interjectum fuit, ne duo *r* sibi immediate succederent, eo modo *berureis*, ut *laisareis* (§ 145, dd, α). »

ff) Formationes cum *SS*: quæ ad hanc classem pertinent masculina pro maxima parte e verbis derivantur operationem vel conditionem designantia : *gudjinassus* (a *gudjinon*), *drauhtinassus* (a *drauhtinon*), *horinassus* (a *horinon*), *kalkinassus* (a *kalkinon*), *leikinassus* (a *leikinon*), *skalkinassus* (a *skalkinon*), *frauji-nassus* (a *frauji-non*), *þiudinassus* (a *þiudanon*), *blotinassus* (a *blotan*), *vaninassus* (a *vans*), *ibnassus* (ab *ibns*), *usfarassus* (ab *usfar*).

II. ADJECTIVUM.

§ 149. 1) Nec non et plurima sunt adjectiva, quæ sine ELEMENTO FORMATIVO, terminatione stirpi simpliciter annexa, ex substantivis et verbis derivantur, nempe

a) E verbis primæ conjugationis :

aa) E præsentis : *vilus* (a *vilvan*), *invinds* (a *vin-dan*), *gawairbs* (a *wairban*), *tils* (a *tilan*), *diups* (a *diupan*), *liubs* (a *liuban*), *galiugs* (a *liugan*), *liuts* (a *liutan*), *siuks* (a *siukan*), verisimiliter etiam *gaqiss* (a *qiþan*), *bats* (a *batan*), *saþs* (a *saþan*), *grindafrapþjis* (a *fraþjan*), *aglaitgastalds* (a *staldan*), *fralets* (a *letan*);

bb) E præterito sing. : *þarbs* (a *þairban*), *gavamms* (a *vimman*), *untals* (a *tilan*), *hnavs* (a *hneivan*), *galubs* (a *liuban*), *laus* (a *liusan*), *gadobs* (a *daban*), *ganohs* (a *nahan*), *unandsoks* (a *sakan*), *froþs* (a *fraþjan*);

cc) E præterito plur. : *andanems* (a *niman*), *gatemms* (a *timan*), *bireks* (a *rikan*), *gafehs* (a *faihan*), *andasets* (a *sitan*), *unqepis* (a *qiþan*); probabiliter etiam *hulþs* (a *hilþan*), *þaursus* (a *þairsan*), *gaþaurbs* (a *þairban*), *unvits* (a *veitan*), *galubs* (a *liuban*), *unnutis* (a *niutan*);

dd) E participio pass. nulla certo derivantur.

b) E verbis secundæ conjugationis : *usskavs* (a *skavjan*), *gaviljis* (a *viljan*), *vailamers* (a *merjan*), *ubillogis* (a *taujan*).

« Annotatio. — Nonnulla adjectiva, ut *garaidis* (a *raidjan*), *gamaidis* (a *maidjan*), *gavaurts* (a *vaurtjan*?), *ustlukns* (ab *ustlukan*), habitis eorum forma et significatione, apocopata participia esse videntur.

c) E substantivis : *alevis* (ab *alev*), *alþeis* (ab *alþs*), *navis* (a *naus*), *reiks* (a *reiks*), *rums* (a *rums*), *sleiþis* (a *sleiþa*), *sves* (a *sves*), *vairþs* (a *vairþs*), præcipue

in compositionibus : *inaks* (ab *aha*), *ufaiþs* (ab *aiþs*), *ingardis* (a *gards*), *afguds* (a *guþ*), *anahaims* (a *haims*), *unkarja* (a *kara*), *andaneiþs* (a *neiþ*), *anasiuns* (a *siun*), *gaskohs* (a *skoh*), *gavaurts* (a *vaurts*), *usvena* (a *vens*), *unweils* (a *weila*), *armahairts*, *haukhairts* (a *hairts*), *laushandus* (a *handus*), *aljakuns* (a *kuni*), *samasaivals* (a *saiuala*), *filu(ai)hus* (a *faihu*), *þrutsfills* (a *fill*), et cum absonantia : *dags* (a *dags*).

§ 150. 2) CUM ELEMENTO FORMATIVO :

a) Cum *V* : huc pertinet tantum *lasivs* obscurioris originis;

b) Cum *L* : *slahals* (a *slahan*), nisi *sla-hals* loco *slah-hals* sit dividendum, vid. gloss. h. v. ; *leitils*, *mikils*, *ubils*; *skafþuls* (a *skafþan*), *veinuls*? vid. gloss. h. v. ; et insuper in ligaturis

BL : *dauþublis* (a *dauþus*),

KL : *ainakls* (ab *ains*) ;

« Annotatio. *Undarteija*, Eph. III, 8, suspectum est, vel si rectum, ante compositionem fuit. »

c) Cum *M* : huc veniunt veteres comparativi terminationes : *auhuma*, *astuma*, *hinduma*, *hleiduma*, *innuma*, *istuma*, *speduma*, (*miduma*), *fruma* ;

d) Cum *N* : *gairns* (a *geiran*), *analaugns* (a *liugan*), *uslukns* (a *lukan*) ; *fairns* (a *fairan*), *fulgins* (a *filhan*), et præcipue adjectiva in *ein* materiam ordinario significantia : *airþeins*, *barizeins*, *gulþeins*, *eisarneins*, *þaurneins*, *leikeins*, *liuhadeins*, *muldeins*, *riqizeins*, *silubreins*, *staineins*, *triveins*, *filleins*, et cum significatione magis metaphorica : *aiveins*, *qimeins*, *gumeins*, *galaubeins*, *pistikeins*, *siuteins*, *sunjeins*. De formativo *GG* occurrit tantum *unveniggs* (a *vens*), nisi syllaba formativa hic ad adverbium pertineat (§ 163, b, α) ;

e) Cum *R* : *framaldrs* (ab *alþs*), *lausqiþrs* (a *qiþus*), *vulþrs* (a *vulpus*), *sagrs* (a *faihan*), *bairts* (a *beitan*), *hlutrs*, *digrs* (?), *mundrs* (?) ;

f) Cum *G* (*H*) : *audugs* (ab *aud*), *unhunslags* (a *hunsl*), *manags* (a *man*), *modags* (a *mods*), *vulþags* (a *vulþus*), *gredags* (a *gredus*), *bidags* (ex *bidagva* conjectum, a *bida*), *unbarnahs* (a *barn*), *stainahs* (a *stains*), *vainahs* (a *veinan*?), *vaurdahs* (a *vaurd*), *ainaha* (ab *ains*), *broþrahs* (ex *broþrahans* conjectum, a *broþar*), *handugs* (a *handus*), *valugs* (unde *valugjan*), *uhtiugs* (ab *uht*) ; præsertim in forma *-eig*, quæ forsitan cum *eigan* (unde *aigan*) convenit et pariter significatione « habendi aliquid » gaudet, ut *ansteigs* gratiam habens (ab *anst*), *usbeisneigs* patientiam habens (ab *usbeisnei*), *gabeigs* divitias habens (a *gabei*), nec non etiam *hroþeigs*, *þiuþeigs*, *laiseigs*, *listeigs*, *mahteigs*, *andane-meigs*, *uhteigs*, *sineigs*, *gavairþeigs*, *vaurstveigs*, *vilo-deigs*, *gavizneigs* ;

g) *K*. Hæc littera non nisi in ligatura *SK* occurrit, germanicæ terminationi *-isch* forma et significatione apprime conveniens : *aivisks*, *barnisks*, *gudisks*,

þiudisks, *mannisks*, *funisks*, *kaiþivisks*, *iudavisks*, *saurausfynikisks*. Huicne pertinet etiam *malsks*?

h) Cum *þ* (*D, T*) : *kunþs* (a *kunnan*), *kunds* (a *kuni*), *skulds* (a *skulan*), *unatgahs* (a *gaggan*), *mahts* (a *magan*), *hauhþuhts* (a *þugkjan*), *handuvaurhts* (a *vaurkjan*), *kahts* (a *haban*), *þaurfts* (a *þaurban*), *hahts* (a *haitan*?) ; et cum vocali euphonica : *naqaþs*, *framapeis* (a *fram*), *bajoþs* (a *bai*) ;

i) Cum *S* ; tantummodo *valts* (a *valjan*).

§ 150. 3) Alius efformandi modus est comparatio, qua varii gradus formæ et significationis evadunt.

a) Comparativus regulariter efformatur per *z*, præmisso *i* vel *o*. Quænam vero harum vocalium eligenda sit, nulla certa lege constat, excepto, quod *o* non nisi in adjectivis fundamentalem vocalem *a* habentibus compareat, ex gr. : *airiza*, *azetiza*, *hauhiza*, *managiza*, *raþiza*, *speidiza*, *fuviza*, *vulþriza*, *iisiza*, *þaurstiza*, *alþiza* (ab *alþeis*), *hardiza* (a *hardus*) ; *framaldroza*, *frodoza*, *garaihtoza*, *svinþoza*, *hlasoza*, *usdaudoza*, *handugoza*, *svikunþoza*, *sniundoza*, *aljalikoza* (ex adverbis *sniundo* et *aljalikos* conjicienda).

b) Superlativus regulariter efformatur per *st*, præmisso etiam *i* vel *o* : *hauhist*, *smalists*, *spedists*, *managists*, *reikists* ; *armosts*, *lasivosts*.

« Annotatio 1. — Ex præcedentibus exemplis conjiciendum est, quod vocalis syllabæ formativæ in comparativo et superlativo sibi respondeat ; hinc componi possunt ex una parte comparativi *smaliza*, *reikiza*, *armoza*, *lasivoza*, ex altera superlativi *airists*, *azetists*, *framaldrosts*, *frodsts*, etc.

« Annotatio 2. — Sequentia adjectiva suum comparativum et superlativum ex alienis radicibus trahunt :

<i>gods</i>	comp.	<i>batiza</i>	superl.	<i>batists</i>
<i>ubils</i>	—	<i>vairsiza</i>	—	(<i>vairists</i>)
<i>leitils</i>	—	<i>minniza</i>	—	<i>minnists</i>
<i>mikils</i>	—	<i>maiza</i>	—	<i>maists</i>

« Annotatio 3. — E *juggs* efformantur rejecta nasali (§ 40, 5), comparativus, *juhiza* et superlativus *juhists*.

« Annotatio 4. — Peculiaris superlativi forma est *undaraists*, ex qua comparativus *undaraiza* cogitandum est.

« Annotatio 5. — Comparativa sunt ea, quæ § 150, c) memoravimus, quæque ex natura sua positivis carent, scilicet *auhuma*, *astuma*, *hleiduma*, *innuma*, *istuma*, (*miduma*), *fruma* ; quod autem hæc formæ a veteribus ut superlativæ habitæ reipsa comparativæ sint, in syntaxi (§ 198, b) ostenditur ; ex his efformantur comparativi : *auhumists*, *astumists*, *frumists*, *hindumists* et *spedumists*, quorum ex duobus ultimis formæ comparativæ *hinduma* et *speduma* supponendæ sunt. »

B. FORMATIO PRONOMINALIS.

§ 152. In pronomibus per derivationem efformandis gothica lingua peculiari indigentia laborat,

quippe cum totus efformationis labor circa duas tantum stirpes, personalem scilicet et interrogativam,

versetur. Quoad alios respectus sive particulis sive quadam compositione adhibitis expressos, infra (§ 170) tractabimus.

1) Pronomina personalia efformant possessiva ex genitivo, cujus terminatio cum terminatione adjectivorum primæ declinationis permutatur, eo modo :

Gen.	1	Pers.	Sing.	<i>meina</i>	Poss.	<i>meins</i>
—	—	—	Plur.	<i>ugkara</i>	—	<i>ugkar</i>
—	—	—	Dual.	<i>unsara</i>	Poss.	<i>unsar</i>

Gen.	2	Pers.	Sing.	<i>þeina</i>	—	<i>þeins</i>
—	—	—	Plur.	<i>iggara</i>	—	<i>iggar</i>
—	—	—	Dual.	<i>izvara</i>	—	<i>izvar</i>
—	3	Pers.		<i>seina</i>	—	<i>seins</i>

2) Pronomen interrogativum *wa*, *was* significat in genere *quid*, *quis*, sine peculiari determinatione; hinc duplex efformatur pronomen interrogantis : *waþar* quis duorum, *uter*, *warjis* quis plurimorum, *quis*. Hæc posterior forma obscuræ est originis; prior vero etiam in *anþar*, alius, occurrit.

C. FORMATIO VERBALIS.

(Jacobi *Beiträge zur deutschen Grammatik*, pag. 151 sqq.)

I. CONJUGATIO PRIMA.

§ 153. Cum primam conjugationem ex legibus absonantiæ, quas subit, ut primitivam simul et radicalem spectavimus, frustra in genere sermo ad anteriorem horum verborum derivationem inveniendam inquireretur. Non desunt tamen casus, in quibus hæc inquisitio abs re non est.

a) Etenim supra (§ 32, 3) monuimus, quod verba ad sextam absonantiæ classem pertinentia ex secunda tertiæque classibus posterius derivatum iri videantur. Jam vero licet in plerisque verbis argumentum jam desit, quia singula radicalia verba deperdi et recentiori forma ex his derivata supplantari potuerunt, nonnulla tamen adhuc supersunt vestigia. Sic cum *malan*, *mol* reperitur quoddam *milan*, *mal*, ad quod *miliþ*, *mel*, *muldu* supra (§ 139, 2) fuit relatum; pariter cum *svaran* (gravare) confirmare, jurare, datur *svairan*, *svar* gravem esse, ex quo *svare* difficile, frustra, *svers* (gravis), honoratus, deducenda sunt. Atque adeo cum *vrikan*, *vrak*, supponi debet *vrakan*, *vrok*, quo *vrohjan* efformari possit. Denique cum *faran*, *for* etiam *fairan*, *far* reperitur, quin tamen utriusque significatio convenienter congruat.

b) Nec non et alia hujusmodi verba reipsa derivata esse, quamvis derivatio lateat, ex forma ipsa concludere licet, ea præcipue, quorum radix duabus consonantibus constat, ut *þairsan*, *þriskan*, *vahsjan*, *kriustan*, etc.; sed frustra simplici radice reperienda totam gothicam linguam discuteremus; paucis tantum superest: sic *alþan* senescere ex *alan* alere, et *þinsan* trahere, producere, ex *þinan* produci, posterius efformari videntur. Simili forsitan modo a *vairan* manere, *vairdan* defendere, et a *vakan* vigilare, *vahsjan* crescere, deducenda sunt.

II. CONJUGATIO SECUNDA.

§ 154. Verba secundæ conjugationis in *-jan*, quantum eorum originem retrospicere possumus, sunt pro maxima parte ex verbis primæ conjugationis, adjectivis vel substantivis exorta. Quibus omnibus significatio « faciendi » fundamentalis esse videtur, sic ex. gr.: *lagjan* jacere facere (ponere), a *ligan*, *varmjān* calefacere, a *varms*, *huzdjan* thesaurum facere (thesaurizare), a *huzd*. Equidem est in plurimis horum verborum significatio magis minusve debilitata vel tantum metaphoricè sumenda; quæ præsertim e substantivis derivantur non tam objectum,

quod substantivum indicat, faciendum esse, quam aliquid cum eo agendum, significant, ita ut objectiva significatio in instrumentalem transeat, ut in *haurjan* tuba canere, *klismjan* cymbalo resonare, tinnire, *ufarhleiþrjan* tabernaculo tegere, superne obtegere, *ganagljan* clavo figere, *stainjan* lapidibus obruere, lapidare. Non nisi autem raro hæc transitiva significatio in intransitivam, nempe « fiendi » vel « existendi » incidit, ut in *andbahtjan* (propr. ministerio-fungi) ministrum esse, *siponjan* discipulum esse, *riqizjan* obscurum esse, *faurhtjan* timidum esse.

a) E verbis primæ conjugationis derivata vocalem præteriti sing. pleraque recipiunt, paucis tantum vocalem participii pass. habentibus. Deducuntur igitur

aa) E præterito sing.: 1) *vammjan* (a *vimman*), *brannjan* (a *brinnan*), *rannjan* (a *rinnan*), *sandjan* (a *sinþan*), *tandjan* (a *tindan*), *vandjan* (a *vindan*), *dragkjan* (a *drigkan*, *þagkjan* (a *þigkan*), *sagqjan* (a *sigqan*), *staggjan* (a *stiggan*), *svaggvjan* (a *sviggvan*), *þarbjan* (a *þairban*), *fravardjan* (a *vairdan*?); 2) *ufþanjan* (a *þinan*), *tamjan* (a *timan*); 3) *daujan* (a *divan*), *taujan* (a *tivan*), *lagjan* (a *ligan*), *vagjan* (a *vigan*), *rakjan* (a *rikan*), *vrakjan* (a *vrikan*), *fahjan* (a *faihan*), *atjan* (ab *itan*), *satjan* (a *sitan*), *nasjan* (a *nisan*); 4) *hnaivjan* (a *hneivan*), *draibjan* (a *dreiban*), *vaibjan* (a *veiban*), *vaipjan* (a *veipan*), *baidjan* (a *beidan*), *gaisjan* (a *geisan*), *laisjan* (a *leisan*), *raisjan* (a *reisan*); 5) *gaumjan* (a *giuman*?), *luubjan* (a *liuban*), *daupjan* (a *diþpan*), *slaupjan* (a *sliupan*), *drausjan* (a *driusan*), *lausjan* (a *liusan*), *kausjan* (a *kiusan*); 6) *goljan* (a *galan*?), *ogjan* (ab *agan*), *sokjan* (a *sakan*), *rodjan* (a *raþjan*?), *stodjan* (a *standan*), *soþjan* (a *saþan*), *botjan* (a *batan*);

bb) E participio pass. 1) *þaursjan* (a *þairsan*), *þugkjan* (a *þigkan*), *trusgjan* (a *trisgan*); 2) *huljan* (a *hilan*); 6) *aljan* (ab *alan*), *farjan* (a *faran*), *agjan* (ab *agan*), *vakjan* (a *vakan*), *batjan* (a *batan*).

b) Ex adjectivis derivantur

aa) Primæ declinationis: *biabrjan* (ab *abrs*), *usagljan* (ab *agls*), *bairhtjan* (a *bairhts*), *balþjan* (a *balþs*), *balvjan* (a *balvs*), *blindjan* (a *blinds*), *usbraidjan* (a *braids*), *gairnjan* (a *gairns*), *gaurjan* (a *gaur*), *daubjan* (a *daubs*), *usdaudjan* (ab *usdauds*), *dauþjan* (a *dauþs*), *gadiupjan* (a *diups*), *gagiujan* (a *gius*), *haftjan* (a *hafts*), *hailjan* (a *hails*), *hauhjan* (a *hauhs*), *haunjan*

(a hauns), *þvastjan* (a *þvasts*), *ibnjan* (ab *ibns*), *kaurjan* (a *kauris*), *latjan* (a *lats*), *gaunledjan* (ab *unleds*), *sildaleikjan* (a *sildaleiks*), *maidjan* (a *maids*), *raidjan* (a *raids*), *garaihtjan* (a *garaihts*), *svinþjan* (a *svinþs*), *varmján* (a *varms*), *varjan* (a *vars*), *veisjan* (a *veis*), *fahrjan* (a *fagrs*), *faurhtjan* (a *faurhts*), *fulljan* (a *fulls*), *audagjan* (ab *audags*), *managjan* (a *manags*), *gabigjan* (a *gabeigs*), *valugjan* (a *valugs?*), *mikiljan* (a *mikils*):

bb) Secundæ declinationis: *airzjan* (ab *airzis*), *augjan* (ab *augis*), *bleiþjan* (a *bleiþs*), *hrainjan* (a *hrains*), *laugnjan* (a *laugnis*), *gamainjan* (a *gamains*), *skeirjan* (a *skeirs*), *stiurjan* (a *stiurs*), *svinþjan* (a *svinþs*), *framaþjan* (a *framaþeis*);

cc) Tertiæ declinationis: *gaaggvjan* (ab *aggvus*), *gahardjan* (a *hardus*), *manvjan* (a *manvus*), *tulgjan* (a *tulgus*).

† Annotatio. — Huc referendum est etiam *newjan*, quamvis non adjectivum *news*, sed tantummodo adverbium *new* occurrat. Plura alia etiam ex adjectivis, quæ exsoleverunt, originem sapiunt, ex. gr.: *gailjan* (a *gails*), *liuhtjan* (a *liuhts*), *naijan* (a *nats*), etc. †

c) E substantivis derivantur:

aa) Cum significatione magis minusve patente faciendi: *aivaggeljan* (ab *aivaggeli*), *arbaidjan* (ab *arbaiþs*), *bandvjan* (a *bandvo*), *gabeistjan* (a *beists*), *glitmanjan* (a *glitmuni*), *dailjan* (a *dails*), *dulþjan* (a *dulþs*), *domjan* (a *doms*), *huzdjan* (a *huzd*), *hunsþjan* (a *hunsl*), *hrukjan* (a *hruk*), *levjan* (a *lev*), *anamaktjan* (a *malts*), *maþþjan* (a *maþl*), *meljan* (a *mel*), *nauþjan* (a *nauþs*), *ufarassjan* (ab *ufarassus*), *rignjan* (a *rign*), *skastjan* (a *skasts*), *sleiþþjan* (a *sleiþa*), *gasuljan* (a *sulja*), *stojan* (a *staua*), *tagrjan* (a *tagr*), *taiknjan* (a *taikns*), *gatevjan* (a *ieva*), *gagavairþjan* (a *gavairþi*), *andvaurdjan* (a *vaurd*), *venjan* (a *vens*), *gasfrisahtjan* (a *frisahts*), *wotjan* (a *wota*), *faihugeironjan* (a *faihugeiro*), *ahjan* (ab *aha*), *hugjan* (a *hugs*), *miþlitjan* (a *lita*), *tveifþjan* (a *tveifþs*), *þiuþjan* (a *þiuþ*), *vargjan* (a *vargs*), *vairwjan* (a *fairwus*), *usaivjan* (ab *aivs*);

bb) Cum significatione instrumentali: *haurnjan* tuba canere (ab *haurn*), *klismjan* cymbalo resonare, *tinnire* (a *klismo*), *ufarhleiþþjan* tabernaculo obtegere (a *hleiþþra*), *ganagljan* clavo figere (a *nagls*), *insailjan* illaqueare (a *sail*), *stainjan* lapidibus obruere (a *stains*), *laistjan* vestigiis insequi (a *laists*), *faurmuljan* os alligare (a *mul*), *matjan* comedere (a *mats*);

cc) Cum significatione † existendi † vel † fiendi †: *andbahtjan* ministrum esse (ab *andbahts*), *praufetjan* prophetam esse (a *praufetes*), *siponjan* discipulum esse (a *siponeis*), *riqizjan* obscurum fieri (a *riqiz*).

§ 155. Non nisi raro stirpem inter et terminationem interjicitur formativum elementum, sequentia tantum occurrunt exempla:

V: *matvjan* (a *malan*), *usfraþvjan* (a *fraþþjan*), *skadvjan* (a *skadus*);

M: *sniumjan* (a *snivan*), *tarmjan* (a *tairan?*);

N: In *namnjan* (a *namo*) n ad stirpem pertinet; obscurum *bimaminjan* huc referendum esset, nisi forsitan ex judiciousa Massmanni conjectura, Luc. xvi, 14,

binumnidedun loco bimamindedum legendum esset, coll. birodjam ejusdem significationis;

AT: *lauhatjan* (a *liuhan*), *svogaljan* (a *svogjan*), *ahmatjan* (ab *ahma*), *kaupaljan*,

Z: *talzjan* (a *tilan*), *vlizjan* (a *vlits*);

SS: *knussjan* (a *kniu*).

§ 156. 2) Verborum in -on, quæ terminatio pariter immediate ad stirpem plerumque, annectitur, pleraque e substantivis, pauca tantum e verbis derivantur.

a) E verbis primæ conjugationis: *miton* (a *mitan*), *bifaihon* (a *faihan*), *ufarmunnon* (a *munan*), *vleiton* (a *vleitán*), *warbon* (a *wairban*), *luton* (a *liutan*). Incertum est, utrum *trudon* e verbo secundæ conjugationis in -an, an potius utrumque e verbo forti deperdito *triudan* deductum sit.

b) Ex adjectivis: *ushulon* (a *huls*), *idreigon* (ab *idreigs*), *galeikon* (a *galeiks*), *mundon* (a *munds?*), *vundon* (a *vunds*), *gatilon* (a *tils*), *gaveison* (a *veis*); *aiviskon* (ab *aivisks*), *iudaviskon* (ab *iudavisks*); *gasisþjon* (a *sibjis*), *sungon* (a *sunjis*).

c) E substantivis eis præcipue, quorum vocalis fundamentalis est a: *aviliudon* (ab *aviliud*), *hamon* (a *hams*), *karon* (a *kara*), *liuþon* (a *liuþ*), *gapaidon* (a *paida*), *spillon* (a *spill*), *vairþon* (a *vairþs*), *fiskon* (a *fisks*), *gavadjon* (a *vadi*), *gasmíþon* (a *smíþa*), *friþon* (a *friþa?*), *aljanon* (ab *aljan*), *þiudanon* (a *þiudans*), *midumon* (a *miduma*), *paurpuron* (a *paurpura*), *hatizon* (a *hatis*), *navistron* (a *navistr*); quandoque etiam e substantivis cum vocali fundamentali u: *gredon* (a *gredus*), *luston* (a *lustus*), *sidon* (a *sidus*).

§ 157. Inter ea quæ stirpe producta derivantur, animadvertes

a) Quæ, interjecta formativa syllaba -in, e substantivis personarum deducuntur, ut *skalkinon* (a *skalks*), *horinon* (a *hors*), *drauhtinon* (a *gadrauhts*), *reikinon* (a *reiks*), *leikinon* (a *leikeis*), *airinon* (ab *airus*), *gudjinon* (a *gudja*), *fraujinon* (a *frauja*); in eis vero, quæ e substantivis rerum ortum ducunt, ut *aiginon* (ab *aigin*), *raginon* (a *ragin*), *faginon* (a *fagin?*), *fairinon* (a *fairina*), derivativa syllaba -in ad substantivum pertinet, unde magis ex fortuito casu quam ex intima affinitate verbis supra laudatis conveniunt;

b) Quæ cum -is efformantur: huc refertur tantum *valvison*, modo lectio Mc. ix, 20, legitima sit. Si autem cum eo supra (§ 156, c) memoratum *hatizon* a *hatis* componatur, hic non immerito ad substantivum deperditum *valvis* ascendendum erit, et consequenter ad præsentem classem plura alia ejusmodi verba adducenda, ut *agison* (ab *agis*), *sigison* (a *sigis*);

c) Quæ cum -m: *dvalmon* (a *dvals*).

§ 158. 3) Verba in -an, quod, paucis tantum exceptis, pariter ad stirpem immediate affigitur.

a) Ex verbis primæ conjugationis: *þivan* (a *þivan*), *botjan* (a *batan*), *valdan* (a *vildan*), *faian*, *fijan* (a *feian*), *luban* (a *liuban*). Huc pertinent etiam verba, quæ, licet ex anomalis orta, regulariter tamen flectuntur: *kunnan*, *munan* et *vitan*.

b) Ex adjectivis cum significatione habendi vel tractandi ut—, ex. gr.: *veiþan* ut sanctum habere (a *veiks*),

sveran ut pretiosum habere (a *svers*), *arman* ut pauperem habere, misereri (ab *arms*), et etiam *leikan* (a *leiks*).

c) E substantivis, nempe ex solis femininis primæ declinationis cum fundamentalis vocali *a*: *liugan* (a *liuga*), *jiukan* (a *jiuka*), *saurgan* (a *saurga*), *weilan* (a *weila*).

§ 159. Verborum autem e secunda conjugatione stirpe producta originem trahentium ea tantum occurrunt, quæ mediante syllaba *an* efformantur: *gaainanan* (ab *ains*), et *gastopan* (a *standan*).

III. CONJUGATIO TERTIA.

§ 160. Omnia hujus conjugationis verba ad verba primæ vel secundæ referenda sunt, et ubi hæc verba jam non existunt facillime sunt supplenda.

a) Ex verbis primæ conjugationis regulariter efformantur mediante vocali participii pass., quæ significationi passivæ apprime convenire videtur; in nonnullis tamen verbis ad quartam absonantiæ classem pertinentibus, vocalis præsentis præfertur, nempe in *usgeisnan*, *infeinan* et *keinan*; in *dishnaupnan*, ad quartam classem relato, vocalis præteriti sing. equidem interjecta est, nisi quoddam *dishnaupjan* ut medium terminum cogitandum sit, collato *ganohnan* ad sextam classem pertinente, cum quo verbum secundæ conjugationis *ganohjan* nunc adhuc occurrit. Jam vero derivantur:

aa) E prima conjugatione forti: *bundnan* (a *bindan*), *tundnan* (a *tindan*), *gaþaursnan* (a *þairsan*)

bb) E secunda: *astaurnan* (a *tairan*);

cc) E quarta: *lifnan* (a *leiban*), *diskritnan* (a *skreitan*), *usgeisnan* (a *geisan*), *keinan* (a *keian*), *infeinan* (a *feian*);

dd) E quinta: *usgutnan* (a *giutan*), *usluknan* (a *luknan*), *fralusnan* (a *fraliusan*); *dishnaupnan* (a *dishniupnan*);

ee) E sexta: *batnan* (a *batan*), *vaknan* (a *vaknan*), *hafnan* (a *hafjan*);

ff) E septima: *gaskaidnan* (a *skaidan*), *auknan* (ab *aukan*);

gg) Ex octava: *andletnan* (a *letan*).

§ 161. b) Inter verba secundæ conjugationis ea tantummodo in *-jan* finita tertiæ conjugationis verba efformant: *blindnan* (a *blindjan*), *gabignan* (a *gabigjan*), *daubnan* (a *daubjan*), *dauþnan* (a *dauþjan*), *dumbnan* (a *dumbjan?*), *drobnan* (a *drobjan*), *fragistnan* (a *fragistjan*), *gaqiunan* (a *gaqiujan*), *ushauhnan* (ab *ushauhjan*), *gahastnan* (a *gahastjan*), *hailnan* (a *hailjan*), *gaþlahsnan* (a *þlahsjan*), *managnan* (a *managjan*), *mikilnan* (a *mikiljan*), *minznan* (a *minzjan?*), *ganipnan* (a *ganipjan?*), *ganohnan* (a *ganohjan*), *urrunnan* (ab *urrunjan?*), *afslauþnan* (ab *afslauþjan*), *gastaurknan* (a *gastaurkjan?*), *svinþnan* (a *svinþjan*), *gagavairpnan* (a *gagavairpjan*), *fullnan* (a *fulljan*), *afwapnan* (ab *afwapjan*). Solum *veihnan* (a *veihan*) hic excipitur.

D. FORMATIO ADVERBIALIS.

§ 162. In ordine ad formationem distinguuntur adverbialia *modi*, *loci* et *temporis*. Hic vero de his mentionem non facimus, quæ sive per compositionem, ut ex. gr. cum particulis *-uh*, *-ei*, *-hun* efformantur, sive per vera substantiva aut adjectiva, cum vel sine præpositione circumscribuntur; priora enim ubi de compositis, posteriora in syntaxi tractabuntur.

I. ADVERBIA MODI.

§ 163. 1) Adverbia ex adjectivis derivata communissime efformantur auxiliante *ba* formæ fundamentalis annexo.

a) Ex adjectivis primæ declinationis: *abraba*, *azetaba*, *bairhtaba*, *baitraba*, *balþaba*, *gabigaba*, *gagudaba*, *hauhaba*, *svikunþaba*, *mikilaba*, *ubilaba*, *raihtaba*, *garaihtaba*, *garedaba*, *unsahataba*, *sviknaba*, *ungatasaba*, *gatilaba*, *triggvaba*, *vairþaba*, *unvairþaba*, *veihaba*, *ainfalþaba*, *gafshaba*, *frodaba*, *wassaba*; etiam ex participiis: *unfairinodaba*.

b) Ex adjectivis secundæ declinationis. Jam vero iterum distinguendum est, utrum syllaba radicalis terminationem præcedens longa sit an brevis; in priori casu terminatio adverbialis est *iba*, in posteriori vero *jaba*, sic: *arniba*, *andaugiba*, *analaugniba*, *unanasiuniba*, *usstiuriba*, *gatemiba*, sed *gabaurjaba*, *sunjaba*.

c) Ex adjectivis tertiæ declinationis: *agluba*, *glaggvuba*, *harduba*, *manvuba*.

«Annotatio 1.—Hic quandoque *u* in *a* transit, ut in *glaggvaba*, Luc. xv, 8, *hardaba* Cor. II, XIII, 10, cod. A.

«Annotatio 2.—Quamvis adverbium interrogativum *waiva?* quomodo? huc pro sua significatione pertineat, an etiam juxta formam referendum sit, dubium est. Cum tamen supra (§ 46, 4) phonicam affinitatem *b* inter et *v* esse ostendimus, non inde impossibile esset, si *waiva* loco *waiba* steterit. Ut ut est, hæc considerandi ratio præferendam esse videtur opinioni, qua adverbium ex *we* et *aiva* compositis enascetur. Insuper huic *waiva* ex pronomine interrogativo *wa* derivato respondet *sva* ex demonstrativo *sa* formatum, quod ut *s-va* intelligendum est et in quo nulla compositio cum *aiva* cogitanda. Cæterum utriusque terminatio similis est originis significationisque similis. Relativum *sve* ex *sva* et particula relativa *ei* commixtis effici videtur; vel forsitan a conjunctione *svaei* non nisi contractione differt.»

2) Altera frequens forma, quæ tamen non ad adverbialia tantum ex adjectivis deducta restringitur, est *o*. Cum forma *ba* simul quandoque occurrit, ut in *andaugjo* cum *andaugiba*, *glaggvo* (si recte in gloss. h. v. conjecimus) cum *glaggvaba*; incertum est tamen, an omnia adjectiva hanc duplicem adverbialiam terminationem recipiant, aliis potius aliam formam præferentibus. Sic forma cum *o* his adjectivis exclusive convenit, quæ syllaba deductiva muniuntur. Excipitur tantum syllaba formativa *il jam* a primævis temporibus cum stirpe quodammodo commixta (*mikils*, *ubils*).

a) Ex adjectivis primæ conjugationis: *anateiko*,

anþarleiko, galeiko, laþaleiko, samaleiko, vairaleiko, sinteino, þiudisko, iudavisko, uhteigo, unuhteigo, vitodeigo, probabiliter etiam usdaudo, ussindo, sundro, sniumundo, unveniggo; hæc duo posteriora saltem e verbis sniumjan, venjan difficile ducerentur.

b) Ex adjectivis secundæ declinationis : *andaugjo* et etiam *arvjo, þiubjo, gahahjo, allandjo*, et insuper numerale *þridjo* tertia vice, a *þridja* tertius.

c) Ex adjectivis tertiæ declinationis : *glaggvo* (*gaaggvo*).

d) Non ad adjectiva referri videntur : *aufsto, ufjo, misso, sprauto*.

3) Adverbia e comparativis et superlativis derivata simplicem stirpem comparativi vel superlativi sine terminatione vocalica adhibent, excepto quod *z* comparativi in *s* convertant, sic :

a) Comparativi : *hauhis* (a *hauhiza*), *vulþris* (a *vulþriza*), *andvairþis* (ab *andvairþiza*), *framvairþis* (a *framvairþiza*), *mais* (a *maiza*); ejusdem sunt formationis comparativi ex adverbis immediate derivati *airis* (ab *air*), *andis* (ab *and*), *newis* (a *new*), *framis* (a *fram*), *faurþis* (a *faurþ*?), *haldis* (a *halþ*?), *halis* (a *hal*?), *sniumundos* (a *sniumundo*), *aljaleikos* (ab *aljaleiko*?).

« Annotatio 1.—Adverbia *allis* et *raihtis* ad simplices particulas proxime accedentia, huc equidem secundum formam pertinere videntur; attento autem, quod nihil comparationis in *alls* jaceat et comparativus *raihtis* sit *raihtoza*, de nullo comparativo his adverbis cogitandum est.

« Annotatio 2.—Nonnulla adverbia huc pertinentia in quod *s* præcedit, expulso, formam syncopatam præbent : *mins* (a *minniza*), *vairs* (a *vairsiza*) et etiam *seiþs* (a positivo *seiþu*), *jaindvairþs* (coll. *andvairþis*, *framvairþis*), *suns*, *anaks*.

« Annotatio 3.—Ex adverbio *filu* derivata forma *filaus* ante comparativos usurpatur; cum autem de genitivo ante adverbium adhibito putandum non est, comparativum hic adesse forsitan credendum est et *filaus* pro *filos* stare. »

b) Superlativi : *maist* (a *maists*), *frumist* (a *frumists*).

4) Præter tres adverbiorum præcedentes classes sunt et alia pauca, quæ, licet dubiæ originis, huc tamen referenda sunt, nempe :

a) Cum *is* : *allis*, *raihtis* jam memorata;

b) Cum *e* : *sve*, *svare*;

c) Cum *u* : *filu*, *seipu*;

d) Cum *a* : *sunja*.

Jam vero omnia loci adverbia sequens tabula exhibet :

Quo?	ubi?	ubi?	ubi?	unde?	quo?	quo?	unde?
<i>faur</i>	<i>faura</i>	—	—	—	—	—	—
—	<i>asta</i>	<i>afar</i>	<i>astaro</i>	<i>astana</i>	—	—	—
<i>iup</i>	<i>iupa</i>	—	—	<i>iupana</i>	—	—	<i>iupaþro</i>
—	<i>dalaþa</i>	—	—	—	<i>dalaþ</i>	—	—
<i>ut</i>	<i>uta</i>	—	—	<i>utana</i>	—	—	<i>utaþro</i>
<i>inn</i>	<i>inna</i>	—	—	<i>innana</i>	—	—	<i>innaþro</i>
<i>new</i>	<i>newa</i>	—	—	—	—	—	—
—	<i>fairra</i>	—	—	—	—	—	<i>fairraþro</i>
—	<i>alja</i>	<i>aljar</i>	—	—	<i>aljaþ</i>	—	<i>aljaþro</i>

II. ADVERBIA LOCI.

§ 164. Adverbia huc pertinentia sunt pro maxima parte vel ex stirpibus pronominalibus vel ex aliis particulis efformata, paucis tantum ad radices nominales referendis. In tres classes partiuntur, prout existentiam in loco, motum ad locum, vel a loco significant.

1) Ad designandum locum, in quo res aliqua est vel versatur, inserviunt adverbia

a) Cum terminatione *a* : *asta* pone, *faura* ante, *dalaþa* infra, *iupa* supra, *uta* foris, *inna* intra, intus, *fairra* longe, *newa* prope, et adverbia in solis compositis occurrentia *anda* contra, *unþa* in longinquo. Nec non *alja* extra (propr. aliorsum) etiam huc referendum est;

b) Cum terminatione *r*, *ar* : *war* ubi, *þar* hic, *her* ibi, *jainar* illic, *aljar* alibi, collatis præpositionibus *hindar* pone, post, *ufar* super, *undar* sub, *afar* post.

c) Ex nonnullis horum adverbiorum alia, significatione paululum mutata, per terminationem *o* efformantur : *ufaro* super, sursum, *undaro* subter, *astaro* pone, secundum.

d) Adjecta terminatione *na* præcedentia adverbia eandem habent significationem, addito tamen, quod motum a loco quandoque expriment : *astana* pone, *utana* de foris, *innana* ab intus, *iupana* desuper, *hindana* post, pone, *samana* simul, congregatim.

2) Motum ad aliquem locum indicat sive simplex stirps consonantice finita : *faur*, *iup*, *ut*, *inn*, *new*, sive terminationes

a) *þ* (*D*) : *waþ* quo, *jaind* illuc, *þad* huc (tantum modo in composito *þadei* quo superstes), *aljaþ* alias, *dalaþ* huc infra, *samaþ* simul (cum motu); cui terminationi quandoque etiam

b) *Re* remanente eadem significatione affigitur : *wadre* quo, *jaindre* illuc, *hidre* huc.

3) Denique motum ab aliquo loco indicat terminatio *þro* : *waþro* unde, *þaþro* hinc, *jainþro* illinc, *utaþro* de foris, *innaþro* ab intus, *iupaþro* de super, *dalaþro* ab infra, *fairraþro* a longinquo, *aljaþro* aliunde, *allaþro* undique.

« Annotatio. — In nulla harum classium ordinari potuit *bisunjane* circum, formatione simul et origine obscurum. Secundum formam genitivus plur. esse videtur, aut saltem huic respondere sive significatione sive constructionibus, in quibus occurrit, ex gr. : Mc. iii, 34 *bisaiwan bisunjane* circum aspicere, Neh. v, 17; vi, 16 *þaþ bisunjane unsis* hi circum nos. »

Quo?	ubi?	ubi?	ubi?	unde?	quo?	quo?	unde?
—	—	<i>war</i>	—	—	<i>wap</i>	<i>wadre</i>	<i>wuþro</i>
—	—	<i>þar</i>	—	—	(<i>þad</i>)	—	<i>þaþro</i>
—	—	<i>her</i>	—	—	—	<i>hidre</i>	—
—	—	<i>jainar</i>	—	—	<i>jaind</i>	<i>jaindre</i>	<i>jainþro</i>
—	—	<i>hindar</i>	—	<i>hindana</i>	—	—	—
—	—	<i>ufar</i>	<i>ufaro</i>	—	—	—	—
—	—	<i>undar</i>	<i>undaro</i>	—	—	—	—
—	—	—	—	<i>sumana</i>	<i>samaþ</i>	—	—
—	—	—	—	—	—	—	<i>allaþro</i>

III. ADVERBIA TEMPORIS.

§ 165. In formandis his adverbis gothicis sermo præcipue laborat. Præter enim nonnulla primitiva vocabula, ut *nu* nunc, *ju* jam, *air* mane, alia principaliter circumscribuntur, ut *himma daga* hodie, *du maurgina* mane, *gistradagis* (non equidem propr. adverbium, sed genitivus a *gistradags*)

heri. Pauca tantum hic animadvertenda sunt :

a) Ex stirpibus pronominalibus *WA*, *þA*, *SUMA* annexo *n* efformantur adverbia temporis : *wan* cum, *þan* tum, *suman* olim ;

b) Nonnulla alia, pro maxima parte obscuræ originis, terminationem *e* vel *a* recipient : *þande* dum, *unte* usque, *simle* olim, *uþta* sæpe, *aþtra* iterum.

E. FORMATIO PER COMPOSITIONEM.

§ 166. Compositio propria in eo consistit, quod duo vocabula ita inter se connectuntur, ut prior pars vocabuli non jam peculiarem flexionem habere possit. Ubi autem res ita se non habet, *impropria* est compositio. Jam vero compositio a derivatione discriminatur, quod hæc vocabulo affigat elementum in se et per se significationis expers, cujus saltem significatio nos fugit, illa vero partibus per se significantibus constet. Cæterum composita non solum ex derivatis, sed etiam ex antea compositis vocabulis efformari possunt; quæ ultima dicuntur *bicomposita*, ex gr. : *miþgardavaddjus*, *ufarhimirakunds*, *galiugabroþar*, *gabaurþivaurd*, *untilamalsks*, *unhanduvarhts*, *innatgaggan*. Aliud insuper est discrepantia, quod in compositione prior pars vocabuli, in derivatione autem posterior majoris sit momenti. Hinc de compositione tractantes eam in triplici classe ordinabimus,

prout prima pars nominalis, pronominalis vel particula erit.

« Annotatio 1. — Utrum in gothica lingua verbalis occurrat compositio, non certo constat. *Slahals*, si forte compositum est (§ 150, b), ex *slahan* simul atque ex *slahs* deduci potest. Idem dicendum est de *vinþiskauro* (a *vinþjan*), *spaiskuldrs* (a *speivan*) et *þiuþiqiss* (a *þiuþjan*). Nec non et *laþaleiko* ex adjectivo *laþs* potius quam immediate ex verbo *laþon* derivari videtur. Cæterum alia exempla vix reperies.

« Annotatio 2. — Voces hybridæ nusquam occurrunt in gothico sermone, quippe cum vocabulorum ut *motastaþs*, *smakkabayms* non constat, ad quamnam linguam prior pars pertineat; *afarsabbatus* equidem, *galiugaxristus*, *galiugaapaustaulus* posteriorem partem ab hebræa lingua mutuata sunt, verumtamen cum significatione civitate sunt donata. »

I. COMPOSITIO NOMINALIS.

I. SUBSTANTIVA.

§ 167. Huic regulæ generali compositio nominalis subjacet, quod prior pars compositi in forma fundamentalis simpliciter adhibeatur. In nonnullis tantum rarioribus casibus præfertur forma apocopata consonantice finita, quæ quidem accusativo regulariter convenit, licet ut accusativus non habenda sit. Cur plenæ formæ *gudalaus*, *gudafaurhts*, *veinatriu*, *veinagards*, *lausavaurds* cum *gudhus*, *guþblostreis*, *veindrugka*, *laushandus*, *lausqihrs*, etc., occurrant, ratio dici nequit. Ut ut est, diligenter cavendum est, ne illa pro dativis habeantur, nam si de vocabulis primæ, nullo autem modo de vocabulis secundæ tertięve vocalicæ declinationis dici posset, ipsa significatione in plerisque casibus repugnante. A regula supra data excipiuntur tantum ea vocabula, quorum stirps vocalicæ desinit, ut in *þiumagus*, *niuklahs*, *freihals*, vel polysyllaba est, ut in *sigislaun*, *þiudangardi*, *mikilþuhts*, *ubiltojis*, ubi forma brevior loco longioris *sigislaun*, *þiudanagardi*, etc., euphonice causa eligi potuit. Quoad anomala substantiva usurpatur vel

simplex stirps, ex gr. : *bruþsaþs*, *manleika*, vel plena forma in *a*, ut *nahtamats*, *manaseþs*, vel tandem forma in *a* genitivi speciem præ se ferens, ut *baurgsvaddjus*, *þrutstfill*. Vocabula autem consonanticæ declinationis in compositione suum *n* rejiciunt, longa vocali remanente in brevem respondentem commutata, eo modo : *vaihstastains* a *VAIHSTAN*, *augadaura* ab *AUGAN*, *qinakunds* a *QINON*, *marisais* a *MAREIN*.

Jam vero substantiva cum substantivis, adjectivis, participiis, raro autem cum particulis componuntur.

Exempla compositorum substantivorum cum substantivis, adjectivis et participiis hæc sunt :

a) Vocalicæ declinationis :

aa) Cum fundamentalis vocali *a* : *vigadeina* (a *vigs*), *figgragulþ* (a *figgrs*), *kaisaragild* (a *kaisar*), *himinakunds* (a *himins*), *gilstrameleins* (a *gilstr*), *alevabagma* (ab *alev*), *veinabasi*, *veinatains*, *veinatriu*, *veinagards* (a *vein*), *eisarnabandi* (ab *eisarn*), *vitodafasteis*, *vitodalaisareis*, *vitodalaus* (a *vitoþ*), *liugnaprausetus*, *liugnavaurds* (a *liugn*), *lukarnastaþa* (a *lukarn*), *daurg-*

vards (a daur), launavargs (a laun), vaurdajiuka (a vaurd), guþaskaunei, gudalaus, gudaþaurhts (a guþ), akranalaus (ab akran), bloþarinnands (a bloþ), hleþrastakeins (a hleiþra), motastaþs (a mota), stauastols (a staua), weilawairbs (aweila), friaþvamilds (a friaþva).

«Annotatio 1.—In substantivis, quorum fundamentalis vocalis in -ja desinit, rursus est distinguendum, an syllaba derivativa, aut longa brevisve syllaba stirpulis præcedat; in priori enim casu forma apocopata *i*, in posteriori vero, forma plena -ja in compositione usurpatur: *andilahts* ab *andeis* (thema **ANDJA**), *þusundifaþs* a *þusundi* (them. **þUSUNDJA**), *arbinumja* ab *arbi* (them. **ARBJA**), *fraþjamarzeins* a *fraþi* (them. **FRAþJA**), *vadjabokos* a *vadi* (them. **VADJA**), *lubjaleisei* a *lubja?* (them. **LUBJA**).»

bb) Cum vocali fundamentalis *i*: *matibalgs* (a *mats*), *drauhvitoþ* (a *drauh*), *gastigods* (a *gasts*), *naudibandi*, *naudiþaurfts* (a *nauþs*), *gabaurþivaurd* (a *gabaurþs*), *aurtigards* (ab *aurts?*).

cc) Cum vocali fundamentalis *u*: *asiluqairnus* (ab *asilus*), *þotubandi*, *þotubaurd* (a *þotus*), *grunduvaddjus* (a *grundus*), *qiþuhafts* (a *qiþus*), *lustusams* (a *lustus*), *þaihuþraihns*, *þaihugairnei*, *þaihuskula*, *þaihusrikei*, *þaihugavaurki* (a *þaihu*), *handuvaurhts* (a *handus*).

dd) Cum fundamentalis vocali *r*: *broþrutubo* vel *broþralubo* (a *broþar*).

«Annotatio 2.—Rejecta vocali finali fundamentalis formæ occurrunt: *guþblostreis*, *gudhus*, *halsagga*, *veindrugja*, *gutþiuda*, *þiumagus*, *sigislaun*, *þiudangardi*. Licet, quomodo *midjungards* efformetur, lateat, hoc tamen ex quodam deperdito *midjun* vel *midjuns* effici probabile est. Quod in glossario junct. inscripsimus *þiuþspillon* convenientius in *þiuþ spillon* dividendum est, coll. *þiuþ taujan* Mc. III, 4; Luc. VI, 9, 35, 35.

«Annotatio 4.—Quamvis substantiva cum verbis non componantur, verba tamen e substantivis compositis derivari possunt, ut *þuthaurnjan* a *þuthaurn*, *þaihugeironjan* a *þaihugeiro*.

«Annotatio 3.—Sola exempla substantivi cum participio compositi hæc sunt: *mannahun* et *weilohun*.»

ee) Anomala: pauca quæ occurrunt exempla supra fuerunt relata, quibus certo adjicienda sunt *bruþsaþs*, *nahtamats*, *baurgsvaddjus*; nec non et *manleika*, *manaseþs*, *manamaurþrja* a *manna* derivata huc referri possunt, cum his thema **MAN** (§ 93, 1) fundamentum jaceat; τῶ *þrutsfill* favet analogia τῶ *baurgsvaddjus*.

b) Consonanticæ declinationis: *vaihstastains* (a *vaihsta*), *smakkabagms* (a *smakka*), *viljahalþei* (a *vilja*), *gumakunds* (a *guma*), *miþgardavaddjus* (a *miþgarda?*),

augadauro (ab *augo*), *qinakunds* (a *qino*), *marisairo* (a *marei*), *aglaitivaurdei* (ab *aglaitei*).

II. ADJECTIVA.

§ 168. Idem in genere de adjectivis compositis atque de substantivis dicendum est. Composita equidem cum verbis occurrunt, sed tantum composita τῶ *fulls*: *fullafahjan*, *fullafraþjan*, *fullaveisjan*.

Exempla adjectivorum cum substantivis, adjectivis participiisque compositorum hæc sunt:

a) Cum fundamentalis vocali: *armahairtei* (ab *arms*), *juggalauþs* (a *juggs*), *laggamodei* (a *laggs*), *mukamodei* (a *muks?*), *þrasabalþei* (a *þras?*), *balva-vesei* (a *balvs?*), *dvalavaurdei* (a *dvals*), *lausavaurdi*, *lausavaurdei*, *lausavaurds* (a *laus*), *godakunds* (a *gods*), *fullatojis*, *fullavits* (a *fulls*), *ibnaleiks*, *ibnaskauns* (ab *ibns*), *liubaleiks* (a *liubs*), *untilamalsks* (a *tils*), *alla-vaurstva*, *alaþarba*, *alamans* (ab *alls*).

b) Cum fundamentalis vocali *i*: hic adest probabiliter eadem discrepantia, quam supra (§ 167, annot. 1) de substantivis animadversa fuit, licet sequentia tantum occurrant exempla: *midjasveipains* (a *midja*), *aljakuns*, *aljaleiks*, *aljaleikoþs* (ab *aljis*), *hrainjahairts* (a *hrains*).

c) Cum fundamentalis vocali *u* desunt

«Annotatio.—Rejecta finali vocali formæ fundamentalis reperiuntur: *allbrunsts*, *allsveri*, *allvaldands*, *allandis* (ab *alls*), *hauhþuhts*, *hauhhairts*, *hauhhairtei* (a *hauhs*), *laushandus*, *lausqiþrs*, *lausqiþrei* (a *laus*), *aglaitgastalds* (ab *aglaits*), *anþarleiks* (ab *anþar*), *managsfalþs* (a *manags*), *ubilvaurds*, *ubiltojis* (ab *ubils*), *mikilþuhts* (a *mikils*), *niuklahs* (a *niujs*), *freihals* (a *freis*).»

III. NUMERALIA.

§ 169. a) Numeralia plene flecta cum componuntur, eisdem regulis atque substantiva et adjectiva subjacent; adhibentur ergo in forma fundamentalis vocalice finita: *ainabaur* (ab *ains*), *hundafaþs* (a *hund*), *þusundifaþs* (a *þusundi*), et etiam in forma apocopata: *ainwarjizuh*, *ainwaþaruh*. Numeralia decades et hecatontades designantia, ut *tvaittigjus*, *þreistigjus*, *tvahunda*, *þrijahunda*, quemadmodum *ainshun*, non sunt proprie composita, cum utraque pars vel etiam prior flectatur (§ 166).

b) Numeralia autem defective vel minime flecta in compositione immutata remanere videntur: *fidvortigjus*, *fimstigjus*, *fimshunda*, *saihstigjus*, *ahtaudogs*, *niuhunda*; datur tamen pro *fidvor* etiam forma apocopata *fidur*: *fidurdogs*, *fidurragineis*.

c) Multiplicativa efformantur adhibito *falþs*, cui forma apocopata numeri præponitur: *ainfalþs*, *tvafalþs* (?), *þreifalþs* (?), *fidurfalþs*, *taihuntaihundfalþs*, etc.

II. COMPOSITIO PRONOMINALIS.

§ 170. Pronominalis compositio est sive propria, sive impropria. Prior occurrit tantum in componendis adjectivis pronomibus *sama* et *silba*: *samaleiks*, *samakuns*, *samalauds*, *samasivals*, *sama-*

fraþjis, *samaqiss*, *silbasiunis*, *silbavileis*, *silbaviljands*. De irregulari *seinaigairns* vid. ad Tim. II, III, 2. Improprie autem adjectiva-efformantur juvantibus particulis *ei*, *uh* et *hun*.

a) Cum *ei* : *ikei*, *þuei*, *izei*, *saei*, etc. (§ 109) coll. particulis *þadei*, *þarei*, *þaþroei*, *svaei*, *akei*, *sunsei*, *miþþanei*, etc. ;

b) Cum *uh* : *sah*, *wazuh*, *warjizuh*, *waþaruh* (§§ 108, 111), coll. particulis *þanuh*, *þaruh*, *þiswaruh*, *þiswadh* ;

c) Cum *hun* : *washun*, coll. jam memoratis *manahun*, *weilohun*, *ainshun*, et particulis *þishun*, *wan-*

Conspicua sunt etiam vocabula improprie composita, quæ cum pronomine *sa*, *so*, *þata* et nonnullis ejus casibus efformantur : nom. *sawazuh*, *þatist*, *þatain*, *þatainei* ; gen. *þiswazuh*, *þiswadh*, *þishun* ; dat. (instr.) *þehaldis*. Denique ex casu instrumentali pronominis interrogativi componuntur etiam *welauds* et *weleiks*.

III. COMPOSITIO PARTICULARUM.

§ 171. Cum particulæ neque flecti neque mutari possunt, in compositione igitur plerumque immutata adhibentur parvamque huic capiti de formatione vocabulorum utilitatem asserunt. Ex altera autem parte vocabula ex particulis composita prope sunt innumerabilia, qua de causa hic prætermitti nequeunt. Jam vero particulæ cum omnibus orationis partibus componi possunt, et compositio adverbiorum et præpositionum distingui debet.

I. ADVERBIA.

Vaila : *vailaqiss*, *vailavizns*, *vailamerjan*.

Vai (*vaja*) : *vaidedja*, *vairairwan*, *vajamerjan*, *vajamereins*.

Missa : *missadede*, *missaqiss*, *missaleiks*, *missataujands*.

Filu : *filudeisei*, *filuvaurdei*, *filufaihus*, *filugalaubs*, *filuvaurdjan*.

Suns : *sunsaiw*, *sunsei*.

Halis : *halisaiw*.

þan (*þana*) : *þanamais*, *þanaseiþs*.

Sva : *svalauds*, *svaleiks* ; coll. correlativis *welauds*, *weleiks* (§ 170).

Inn : *innaggan*, *innvairpan*, *innatbairan*, *innatgaggan*, *innattiuhan*, *innagaleiþan*, *innusfliupan*, *miþinnagaleiþan*.

Inna : *innakunds*, *innagahts*.

Ut : *utbairan*, *utgaggan*.

Faura : *fauraggan*, *fauraqiþan*, *fauraqiman*, *fauragahaitan*, *fauragateihan*, *fauraguggja*, *fauradauri*, *fauramaþleis*.

Anda : *andabauhts*, *andabeit*, *andahait*, *andahafis*, *andaþahts*, *andalauni*, *andanahiti*, *andanem*, *andanumts*, *andastaþjis*, *andastlawa*, *andavaurd*, *andavaurdi*, *andavizn*, *andavleizns*, *andaneiþs*, *andanems*, *andanemeigs*, *andasets*.

Unþa : *unþaþliuhan*.

Tvis, *tuz* : *tvisstandan*, *tuzverjan*.

II. PRÆPOSITIONES.

§ 172. Inter præpositiones etiam nonnullas particulas inclusimus, quæ in compositione tantummodo occurrunt, ut *fair*, *fra*, *fri*, *ga*, *dis*, *id*, *un*. Hic vero paucis tantum exemplis advocatis ordinabimus, de aliis lectorem ad glossarium remittentes, in quo unicuique particulæ singula composita subjiciuntur.

Ana : *anabiudan*, *anaïnsakan*, *anamahts*, *anavairþs*, *analeiko*.

And : *andbindan*, *andtilon*, *andbahts*, *andvairþs*, *andaugjo*.

At : *ataugjan*, *atgaraihtjan*, *atgaggs*.

Af : *afaikan*, *afletan*, *afgrundiþa*, *afguds*, *afgastopans*.

Afar : *afargaggan*, *afarlaistjan*, *afardags*.

Bi : *bimaitan*, *bivindan*, *bibaurgeins*, *bisaiho*, *bi-reiks*, *biþe* et etiam *biwe*, Luc. i, 18.

Ga : *ganisan*, *gateihan*, *gahaitan*, *gamumon*, *gagahastjan*, *gagaleikon*, *gagamainjan*, *gagatilon*, *gagavairþjan*, *gagavairþnan*, *gadaila*, *galaubeins*, *gaguds*, *gasulgins*, *gahahjo*, *gatemiba*.

Dis : *distairan*, *dishaban*, *distaheins*, *disviss*.

Du : *duginnan*, *dustodjan*, *duatgaggan*, *duatsnivan*, *duatrinnan*, *dugavindan*, *duþe*, *duwe*.

Hindar : *hindarleiþan*, *hinderveisei*, *hinderveis*.

þairh : *þairharbaidjan*, *þairhsaiwan*, *þairhgaleikon*.

Id : *idveitjan*, *idveit*, *iddaljo*.

In : *inagjan*, *insandjan*, *ingaleikon*, *insahts*, *invinds*.

Inu : non componitur.

Miþ : *miþniman*, *miþanakumbjan*, *miþgatiuhan*, *miþushramjan*, *miþinsandjan*, *miþsrahunþans*, *miþgaleikonds*, *miþvissei*, *miþgasinþa*.

Un : *unverjan*, *unkunnands*, *unþvahans*, *ungalaubjands*, *unandsakans*, *unbitaistiþs*, *unusspilloþs*, *unsvairlaistiþs*, *unusbrikands*, *unagei*, *ungalaubeins*, *unbimait*, *unhails*, *unandsoks*, *unatgahts*, *ungatass*, *unhinderveis*, *unfaurveis*, *unveniggo*, *unanasiuniba*.

Und : *undgreipan*, *undredan*, *undrinnan*.

Undar : non componitur.

Us : *usbeidan*, *urreisan*, *usgasaiwan*, *usvahsans*, *usstass*, *usvaurhts*, *ussindo*.

Uf : *ufbrikan*, *ufkropjan*, *ufhauseins*, *ufkunþi*.

Ufar : *ufarkasjan*, *ufarmeieins*, *ufarsfulls*, *ufarhminakunds*.

Viþra : *viþragaggan*, *viþragamotjan*, *viþravairþs*.

Fair : *fairraihan*, *fairhaitan*, *fairveitt*.

Faur : *faurbiudan*, *faurbigaggan*, *faurbauhts*.

Faura : vid. § 171.

Fra : *frabugjan*, *fragifts*, *fralets*.

Fram : *framgahts*, *framalds*, *framvigis*, *framvairþis*.

Fri : *frisahits*.

§ 173. Ex præcedentibus paragraphis equidem constat, quanta sit ad formanda vocabula gothicæ linguæ aptitudo; verumtamen comparantibus nobis ulfilanam versionem cum græco textu perspicuum erit, huic aptitudini suos fines fuisse, linguæque indolem Gotho semper non permisisse, quasdam formationes vel compositiones græci sermonis in suam linguam traducere. Quapropter, fatentibus equidem

nobis gothicam linguam ex ea ipsa, quantum possibile est, evolvi decere, abs re tamen non est nec scopo, quem proposuimus, inutile, hic et via negativa limites formationis gothicæ exarare, quibus cognitis linguæ monumenta melius intelligentur. Jam vero eundem et in hoc respectu ordinem sectantes, spectemus

1) Formationem per derivationem :

a) Substantivorum. Ex abundantia formarum, quæ ad formanda substantiva ex verbis et nominibus derivata præsto sunt quasque supra (§ 142 sqq.) evolvimus, vix credas ne unius quidem vocabuli græci interpretationem Gotho fuisse impossibilem.

« Hinc ad perfectiorem tantum interpretationem vel ad indolem gothicæ linguæ proprius assequendam attribuendum est, si Gothus, Col. II, 22, τὰ ἀποχρήσει per þairh þatei is brukjaidau; Mth. VI, 12, τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν per þatei skulans sijaima; Col. I, 24, παθήματα μου per þoei vinna; Tim. I, IV, 15, σοῦ ἢ προκοπή per þatei þeihais þu converterit, quemadmodum Col. I, 10, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν per in allamma þatei galeikai; Mc. VII, 5, 8 παράδοσις per þatei anafuhun et Luc. VI, 7 κατηγορία per til du vrohjan traduxit, licet in aliis locis verbalia leikains, anafilh, vrohs cum eadem significatione usurpaverit. »

b) Adjectivorum. Verbalia græca in -τος per participium plerumque convertuntur, vid. § 190, 3.

c) Verborum. Hic præcipue gothica lingua græcæ cedit. Verba præsertim in -εύω, -άζω, -ίζω, -όω et -έω gotho circumscribenda fuerunt.

aa) Verba in -εύω et -έω.

« Equidem αἰχμαλωτεύειν per ushinþan, ἀγρεύειν per ganiutan, βασιλεύειν per þiudanon, θεραπεύειν per hailjan, leikiῶν, ἱερατεύειν per gudjinon, δουλεύειν per skalkinon, πτωχεύειν per gaunledjan sik, etc. convertuntur, in aliis vero plurimis casibus hæc verba circumscribantur necessum est, ex. gr. : ἀληθεύειν sunja gateihan vel taujan, θριαμβεύειν hroþeigana ustaiknjan, γυμνατεύειν naqads visan, ἡγεμονεύειν kindins visan (etiam raginon), κινδυνεύειν biréks visan, εἰρηνεύειν gavairþeigs visan, gavairþi haban vel taujan, πρωτεύειν framadein haban, διανοικτερεύειν naht þairhvakan. »

« Pariter ἀρχεῖν ganohs visan, ἀσθενεῖν siuks visan, δυνατεῖν mahteigs visan, ἐγδημεῖν anahaims visan, εὐκαιρεῖν uhtiugs visan, συνευδοκεῖν gaviļjis visan, ψευδομαρτυρεῖν galiugaveitvods visan, παρακολουθεῖν galaista visan, φθονεῖν in neiþa visan, ὠφελεῖν du botai visan, ἐκκακεῖν vairþan usgrudja, πλουτεῖν gabigs vairþan, κληρονομεῖν arbja vairþan, ἐλαττονεῖν savizo haban, ὑστερεῖν minz haban, ὑστερεῖσθαι þarþos þulan, δειπνεῖν du naht matjan. »

bb) Verba in -άζω :

« Cum ἀγιάζειν veiþan, ἀγοράζειν bugjan, ἀτιμάζειν uinsveran, ἀυγάζειν liuhltjan, ἐτοιμάζειν manvjan, ἐορτάζειν dulþjan, etc., reperiuntur etiam νηπιάζειν barnisks visan, ὁμοιάζειν galeiks visan, σχολάζειν uhtheigs visan, παραχειμάζειν vintru visan, πλεονάζειν managizo haban, λιθάζειν stainan afvairþan (et etiam stainjan). »

cc) Verba in -ίζω :

« Cum ἀναθεματίζειν asaiþan, ἀφανίζειν fravardjan, βασανίζειν balvjan, βυθίζειν sagqjan, ἐγκεντρίζειν in-trisgan, σαλπίζειν haurhjan, etc., reperiuntur ἐγγίζειν newa visan (et etiam newjan, atnewjan), ἐθίζειν biuhts visan, δαιμονίζεσθαι vods visan, unhuþons haban, ὀργίζεσθαι þvairhs visan, ἀπελπίζειν usvena vairþan, ἀνδρίζεσθαι vairaleiko taujan, παροργίζειν briggan in þvairhein, ψωμίζειν mat giban, ῥαπίζειν losam elahan, ῥαβδίζειν usbliggvan vandum, ἀποκεφαλίζειν haubiþ afmaitan, ἐδαφίζειν airþai guibnjan, ἐναγκαλιζέσθαι ana armius niman, εὐαγγελίζεσθαι aivaggeljan merjan. »

dd) Verba in -όω :

« Cum βεβαιόων gaþvastjan, gatulgjan, δουλοῦν gaþivan, δηλοῦν bandvjan, γακάνησαν, θανατοῦν gadauþjan, ἐπιδιορθοῦν atgaraihtjan, ζημιόων gasleiþjan, (μορφοῦν gabairhtjan), ὁμοιοῦν galeikon, τελειόων usfulljan, ustiuhan, νεκροῦν dauþjan, etc., reperiuntur δολοῦν galiug taujan, ἀξιοῦν, ἱκανοῦν vairþana briggan, ἐλευθεροῦν frijana briggan, κεφαλαιοῦν briggan haubiþ vundan (sic etiam ἔλκοῦν banjo fullana briggan, coll. Luc. XVI, 20), παραζηλοῦν in aljan briggan, δικαιοῦν garaihtana domjan, qiþan, gateihan (et etiam garaihtjan, gasunjon), ἐκρίζοῦν uslausjan us vaurtim, ἀποδεκατοῦν afdailjan taihundon tail, χαριτοῦν ansteiys visan, κληροῦσθαι hlauts gasatiþs visan. »

ee) Aliæ circumscriptiones cum visan, vairþan, naban, etc., hæc sunt :

« Διαφέρειν vulþris visan, batiza visan, ἰλάσκεσθαι hulþs visan, νήφειν andaþahts, usskavs, vars visan, πεινῆν gredags visan (et etiam gredon), πικραίνεισθαι baitrs visan, προσοφείλειν skula visan, συνήδεσθαι gavizneigs visan, ὑγιαίνειν hailts visan, συμφάναι gaqiss visan, φρεναπατᾶν fraþjamatzeins visan, προκεῖσθαι in gagrestai visan, καταδιώκειν galaista vairþan, πλήττεσθαι usfilma vairþan, κερδαίνειν du gavuorkja haban, ἐπαίρεσθαι in arbaidai briggan, ἀνήκειν du þaurstai fairrinnan, coll. σπαταλᾶν vizon in azetjan. »

« Annotatio.—Verba e comparativis derivata a Gotho in genere exprimi non potuisse videntur. Excipitur tantum minznan; alibi autem occurrit managizo haban (πλεονάζειν), savizo haban (ἐλαττονεῖν), minz haban (ὑστεροῦν), batiza visan (διαφέρειν), usfarassu ganohjan (περισσεύειν). »

2) Formationem per compositionem :

a) Substantivorum. Hic iterum distinguendum est, prout se habet prior pars compositi ad posteriorem.

aa) In respectu adjectivo :

« Ἀγριέλαιος vilþeis alevabagms, καλλιέλαιος gods alevabagms, κενοδοξία lausa hauheins (etiam lausavaþr-di, armahairtei et similia), εὐωδία daun voþi, ταπεινοφροσύνη hauneins gahugdais, ἀρχιτελώνης sauramaþleis motarje, ἀρχιερέως auhumists gudja, etc., ἀρχισυνάγωγος sauramaþleis synagogeis. »

bb) In respectu genitivo :

« Τεχνογονία barne gabaurþs, υἰοθεσία sūnivē gadedts, νομοθεσία vitodis garaideins, γεωργός airþos vaurtēvja, ειδωλολατρεία galiugagude skalkinassus, ειδωλολάτρης galiugam skalkinonds, ειδωλόθυτον þatei galiugam sal-

jada, ἐθνάρχης sauramaþleis þiudo, κοσμοκράτωρ sa fairwu habands, ἀνδραποδιστής mannaus garþivands, κνυροφόνος mannaus maurþrijands, πατραλῶης allan bliggvands, μητραλῶης aiþein bliggvands, ὀφθαλμοδουλεία in augam skalkinon, θεοσέβεια guþ blotan; coll. ειδωλεῖον galiuge staþs (cum lukarnastaþs), γενέσια mel gabaurþais (cum gabaurþivaurd), ῥάπισμα slahs lofin, πίδαχαι eisarn bi sotuns gabugan (et etiam sotubandi). »

cc) In respectu præpositionali :

« Ἰπολόνιον dal uf mesa, περιχώρος þata bisunjane land; προύλιον saur gard, ἐπαύριον iſtuma dags. »

dd) In respectu correlativo :

« Νυχθήμερον naht jah dag. »

b) Adjectivorum.

aa) Quamvis Gothus α privativum sive per un-, sive per -laus convertat, quidam sunt tamen casus, in quibus illud circumscribere præfert.

« Sic ἀμεταμέλητος, Rom. xi, 29, ἰνυ ἰdreiga, ἀφιλάργυρος, Tim. I, iii, 5 ni saihufriks, ἄνομος Cor. I, ix, 21 vitodis laus (et etiam alibi usurpatum vitodalaus). »

bb) Quædam adjectiva ex præpositionibus et substantivis formata ejusdemque significationis ac substantiva supra (2, a, cc) memorata, convertere Gothus non potuisse videtur :

« Dicit igitur saur marein pro παράλιος Luc. vi, 17; uf vaira pro ὑπανδρος Rom. vii, 2; us synagogein usvaurþans pro ἀποσυνάγωγος Joan. xii, 42; coll. in heitom pro πυρέσσουσα Nith. viii, 14; aljar visands pro ἀπών Cor. II, x, 1, 11. »

cc) Exempla aliarum circumscriptionum hæc sunt :

« Θεοδίδακτος at guþa uslaisiþs, θεόπνευστος gudiskaisos ahmateinaiſ, ἀλιγόπιστος leitil galaubjands, φι-

λήδονος frijonds viljan seinana, ἰσάγγελος iþna auggilum, δευτερόπρωτος anþar fruma. »

c) Verborum.

aa) Privativum α in verbis quandoque equidem per un- convertitur (§ 172, coll. gloss. h. v.), communiter autem circumscribitur :

« Ἄγνοεῖν ni vitan, ἀπειθεῖν, ἀπιστεῖν ni galaubjan, ἀδυνατεῖν unmahteigs visan, ἀμελεῖν unkarja visan, ἀσταθεῖν ungastoþans visan, ἀτακτεῖν ungateviþs visan, ἀστοχεῖν asairziþs visan, ἀσθενεῖν siuks visan (unhails visan), ἀθυμεῖν in unlustau visan, ἀχρειοῦσθαι unbruks vairþan, ἀκαιρεῖσθαι analatiþs vairþan, ἀθετεῖν vanana gataujan. »

bb) Ubi vero prior pars compositi adverbialem respectum præbet, Gothus præcipue circumscriptione utitur :

« Ὀρθοτομεῖν raihtaba raidjan, ὀρθοποδεῖν raihtaba gaggan, ὑψηλοφρονεῖν hauhaba hugjan, ἑτεροδιδασκαλεῖν aljaleikos laisjan, ὑπερφρονεῖν mais fraþjan, ἀγαθοποιεῖν þiuþ taujan, κακοποιεῖν unþiuþ taujan, ψευδομακτυρεῖν galiug veitvodjan. »

cc) Res eadem se habet, ubi objectivus respectus adest :

« Καρποφορεῖν akran bairan, ξενοδοχεῖν gastins andniman, τεκνογονεῖν barna bairan, τεκνοτροφεῖν barna fodjan, ὑδροποτεῖν vato drigkan, ζωγρεῖν gafahanana tiuhan vel haban, οἰκοδεσποτεῖν garda valdan, ναυαγεῖν usfarþon gataujan us skipa, θηριομαχεῖν du diuzam veihan, λογομαχεῖν vaurdam veihan, λιθοβολεῖν stainam vairpan, ζωοποιεῖν liban taujan, coll. ἀνακλίνειν gavaurkjan anakumbjan, ἀψήσαι vahsjan gataujan, κατακαλύπτεσθαι gahuljan haubiþ sein, Cor. I, xi, 6

CAPUT QUARTUM.

DĒ CONNEXIONE VOCABULORUM SEU DE SYNTAXI.

174. Hucusque vocabula in se et absolute spectavimus; sed vocabula, per se satis insulsa, eum scopum in sermone habent, ut cogitationem ob oculos, si ita loqui fas est, ponant, hominumque mentes mutuo commercio colligent. Jam vero hunc scopum attingere nequeunt, nisi forma certa sint induta certoque ordine instructa. Nostrum est igitur, cæteris absolutis, eas nunc dotes docere, quibus vocabula gaudere debent, ut hanc illamve cogitationem significant.

Cogitatio vocabulis expressa dicitur *sententia*. Unaquæque sententia necessario aliquid exhibet, quod prædicatur (*prædicatum*) et objectum, de quo prædicatur (*subjectum*). Jam vero prædicatum vel in verbo jacet, vel peculiari vocabulo exprimitur; in priori casu idea prædicati in stirpe verbi, et nonnisi per exceptionem in flexivo elemento latet. Cum autem in eodem flexivo elemento verbi etiam subjectum includi potest, potest unicum verbum totam senten-

tiam efformare. Accessoria subjecti per *attributum*, accessoria autem prædicati per *objectum* indicantur. Quamnam vero *formam* singula sententiæ vocabula induere debeant, partim ex mutua eorum *relatione*, partim ex eorum *dependentia* (*rectione*) sequitur; quoniam insuper *ordine* singula vocabula instruenda sint, determinatur tum et præcipue ex natura ipsorum, tum in certis casibus ex eorum potentia. Denique prout unicum et identicum aut multiplex et diversum est sive subjectum, sive prædicatum, sententia *simplex* aut *composita* evadit.

§ 175. Propriam equidem grammaticam ad id intendere decet, ut linguam ex se ipsa illustret et exponat, et præcipue in syntaxi ostendat, quomodo, intellectus legibus moderatus et arbitrio tamen indulgens, populus, qui hac lingua locutus est, cogitationes exprimere valuerit; ea igitur esse deberet grammatica gothici sermonis; cum autem ejus monumenta, quæ probabilissime omnia ad nos pervenerunt, meras pro

maxima parte interpretationes et equidem ex græco exhibent, nedum sint genuina, hinc in exponenda syntaxi linguam gothicam cum græca conferamus necessum fit. Qua collatione primo innotescet, quonam modo Gothus sententias linguæ, cujus nonnullæ orationis partes formis et earum derivatæ voces numero multo sunt ditiores (ut verbum, conjun-

ctio), invita propria formarum paupertate et indigentia proportionata derivatarum vocum subtiliores gradus orationis exprimentium, optime tamen et æquivalenter reddere potuerit; nec non et quam expeditus, licet ad exemplar proxime subsequatur, et quam moderatus tamen, ubi ab eo deflexit, in construendis vocabulis fuerit (coll. § 8).

A, DE SENTENTIÆ PARTIBUS

IN ORDINE AD SINDAXIM.

I. DE VERBO.

I. DE GENERE.

§ 176. I. ACTIVUM. 1) Activa forma gaudent intransitiva et transitiva: Joan. vii, 37 *stoþ ivesus jah hr opida qiþands. jabai wana þaurusjai, gaggai du mis jah driggk ai. saei galaubei þ du mis, svasve gaþ gameleins, awos us wambai is rinnand valins libandins*; Eph. iv, 20 *ni sva ganemuþ xristu, jabai sveþauh ina hausideduþ — ei aflagjaiþ þana fairnjan mannan.*

2) Sæpius activum pro medio græco ponitur, vid. § 178, 2, b.

3) Non pauca verba etiam in activo passivam significationem exhibent, vid. § 177 annot. 5, vel quædam connexionem et constructionem affectant, vid. ibid. annot. 4.

4) Plurima intransitiva græca Gothus ut reflexiva convertit. Hic vero animadvertendum est, quod pronomen reflexivum post verbum regulariter mittatur; vocabulo autem determinativo ante verbum præeunte, pronomen inter utrumque poni potest. Sic: *μεταβαίνειν* discedere Mth. xi, 1 et *ἐμβατεύειν* Col. ii, 18 per *ushaffjan sik* germ. *sich erheben*, gall. *s'en aller*; *θαρσεῖν* confidere Mth. ix, 2 et alibi: *þrafstjan sik* germ. *sich getrösten*, gall. *se confier*; *ἐκνήφειν* evigilare, prudentem esse Cor. i, xv, 34: *usskarjan sik* germ. *sich bewahren* gall. *se garder*; *ὑποστρέφειν* revertere Mc. iv, 12; Luc. i, 56; x, 17: *gavandjan sik* germ. *sich umwenden*, gall. *s'en retourner*; *μετανοεῖν* poenitere Luc. xvii, 3; Cor. ii, vii, 8: *idreigon sik* germ. *sich reuen*, gall. *se repentir*; *μέλλειν* futurum esse Joan. xii, 4: *skafstjan* germ. *sich anschicken*, gall. *se préparer*; *πτωχεύειν* pauperem fieri Cor. ii, viii, 9: *gaunledjan sik* germ. *entledigen* gall. *se dépouiller*; *ἐγγίξειν* propinquare Luc. xv, 1; Mc. i, 15; Luc. x, 11: *newjan sik* et *atnewjan sik* germ. *sich nähern*, gall. *s'approcher*; *ἀπέχειν* abesse Mc. vii, 6: *fairra haban sik* germ. *sich fern halten*, gall. *se tenir de loin*, *s'éloigner*; *ἄλλως ἔχειν* aliter esse (aliter se habere) Tim. i, v, 25: *aljaleikos sik haban* germ. *sich anders verhalten*, gall. *se conduire autrement*, *ἐπιμένειν* remanere Rom. xi, 23: *gatulgjan sik* germ. *sich befestigen* gall. *s'affermir*; *μανθάνειν* discere Phil. iv, 9: *galaisjan sik* germ. *sich belehren* gall. *s'instruire*; *προσκαρτερεῖν* hæreere Col. iv, 2: *hastjan sik* germ. *sich anhängen* gall. *s'attacher.*

«Annotatio.—Quandoque, etiam *sik* rejecto, verba hæc intransitiva remanent, sic: *gavandjan* revertere

(*ἐπιστρέφειν*) Joan. xii, 40; Cor. ii, iii, 16; Gal. iv, 9; *galaisjan* discere (*μανθάνειν*) Tim. i, v, 4 cod. B; *hastjan* adhærere (*προσκαρτερεῖν*) Rom. xii, 12; *andrinann* certare (*διαλέγεσθαι*) Mc. ix, 34; immo communius sine *sik* sequentia occurrere videntur: *gaggan* et *gaqiman* convenire (*συνάγεσθαι*), *atnewjan* appropinquare (*ἐγγίξειν*) et *idreigon* se poenitere, vid. gloss. hh. vv.; in aliis vero locis ex præcedentibus reflexivum supplendum est, sic Skeir. vii, a *andþaggkjands* ex *andþaggkjandins sik.* »

§ 177. II. PASSIVUM. 1) Gothica e linguis germanicis sola passivum habet. Hoc autem in ea lingua jam ferme extinctum fuisse conjicitur, ex eo quod formis longe paucioribus quam activum gaudeat (vid. § 132). Verumtamen ex monumentis superstitis non confirmatur, quippe cum in omnibus, ne uno quidem excepto, passivum occurrat neque tantummodo ad græcum passivum convertendum usurpetur, sed etiam ad exprimendas cogitationes, quæ græce activo redduntur (vid. annot. 5) et græcas ellipses supplendas, ut Rom. xii, 19, etc. Jam vero passivum occurrat: Mth. vii, 16 *ibai lisanda* (colliguntur) *af þaurnum veinabasja*; 19 (*all bagme ni taujandane akran god us maitada jah in son atlagjada*, *ἐκκόπτεται*—*βάλλεται*), 26 (*galeikoda, mann dvalamma, ὁμοιωθήσεται*); viii, 12; x, 26 (*ni vaiht ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau, cognoscetur, γνωσθήσεται*), 29; xi, 5, 6, 12; xxvi, 2; xxvii, 17; Mc. ii, 5, 20; iii, 24, 28; iv, 12, 15, 17, 21, 22, 29, 31, 32; ix, 31, 49, 50; x, 35, 38 (*mægutsu daupeinai, þizaiei ik dauþjada, ei dauþjaindau, ego baptizor — ut baptizemini, βαπτίζομαι — δύνασθε βαπτισθῆναι*); xi, 17; xiii, 25; xiv, 9, 41; Luc. i, 15, 20, 32, 60 (*haitaidau iohannes, vocabitur, κληθήσεται*), 61, 76 (*þu barnilo praufetus hauhistins haitaza, vocaberis, κληθήσῃ*); ii, 4, 23, 35; iii, 5, 9; v, 20 (*afleitanda þus frauaurhteis þeinos, remittuntur, ἀφείωνται*), 23, 35, 38; vi, 37, 38, 44; vii, 22, 23, 47; viii, 12, 17, 18, 50; x, 15; xiv, 10, 11, 14, 34; xv, 19 (*ni im vairþs, ei haitaidau sunus þeins, ut vocor, κληθήναι*); 16, 4, 16; xvii, 30, 34, 35; xviii, 14, 31, 32; xix, 26, 29; xx, 18; Joan. iii, 3, 4, 5; vii, 23; ix, 7; xi, 4; xii, 23, 31, 32; xiv, 13, 21; xv, 6; xvi, 1, 32; Rom. vii, 2, 3; viii, 36 (*in þuk gadauþjanda all dagis, occidimur, θανατούμεθα*); ix, 7, 8, 17, 19 (vid. ad annot. 5), 26, 33; x, 10, 15; xi, 19, 22, 23, 24, 35

xii, 19, 21 (*ni gajiukaizau*, non virci, μή νεκός); xiii, 9; xiv, 10, 15, 16; Cor. I, 1, 17; iv, 2, 3. vii, 22; viii, 10; x, 25, 27, 29, 30; xi, 6; xiii, 3, 5, 8; xiv, 24; xv, 9, 12, 15 (ubi in interpretatione invenimus loco inveniuntur restituendum est), 26, 33, 31; Cor. II, 1, 6, 11, 19; ii, 11 (*ei ri gaaginondau* vel *gafaihondau*, πλεονεκτηθόμεν, ubi in interpretatione decipiamur pro decipiamini legendum est); iii, 14, 15, 16, 18; iv, 11, 16; v, 1, 3, 4, vi, 5, 12; vii, 9; ix, 4; x, 8; xi, 7, 10, 12, 29; xii, 9, 13, 20; Gal. I, 6 (*afvandjanda*, μετατιθεσθε); ii, 17; iv, 19; v, 11, 12, 15, 18; vi, 1, 7; Eph. iii, 15; iv, 31; v, 3; vi, 19; Phil. I, 18, 20; ii, 8; iii, 9; Col. ii, 22; iv, 16; Thess. I, iii, 3; iv, 17; v, 23, 27; Thess. II, iii, 1, 2; Tim. I, 1, 19; iii, 10; iv, 5, 10; v, 9, 16; vi, 1; Tim. II, ii, 5, 26; iii, 6; iv, 6; Philem. 22; Neh. vii, 3; Skeir. vii, a; viii, c.

2) Gothus etiam verba, quæ dativum regunt, in passivo construere potest, ex gr.: *fraqiman*: Mc. v, 26 *qino fraqimandei allamma seinamma* et alibi, et inde *fragimada* Cor. II, xii, 15; Gal. v, 15; *fraþjan*: Luc. ii, 50 *ni froþun þamma vaurda* et alibi, et inde Phil. ii, 5 *þata fraþjaidau*.

3) Præter passivam formam adest insuper peculiaris verborum classis, quæ passivam significationem habent, verba scilicet tertiæ conjugationis, ex gr.: *andbundnan* solvi, *usgutnan* effundi, *gahailnan* sanari, *usmernan* narrari, etc., vid. § 131.

« Annotatio 1. — Sæpe passivum cum his verbis tertiæ conjugationis ex eadem stirpe ortum occurrit, nec in significatione habent, quo distinguantur, sic: *vaurda meina usfulljanda in mela seinamma* Luc. I, 20 cum *usfullnoda þata gamelido* Mth. viii, 17; *ushauhjada sunus guþs þairh þata* Joan. xi, 4 cum *ushauhniþ namo frauþins* Thess. II, 1, 12; *ni uslukaindau daurons* Neh. vii, 3 cum *haurds mis usluknoda* Cor. I, xvi, 9; *all gaveihada* Tim. I, iv, 5 cum *veihnai namo þein* Mth. vi, 9; sic *af-dauþjada* Mc. vii, 10 cum *gatauþnan*; *fraletada* Luc. vi, 32 cum *andletnan*; *merjada* Cor. I, xv, 12 cum *usmernan*; *gatairada* Joan. vii, 23 cum *gataurnnan*; *mikiljada* Phil. I, 20 cum *mikilnan*. Nec non et cum intransitivis ejusdem stirpis: *ganasjada* (σώζεται) Luc. viii, 50 cum *ganisan* (σώζεσθαι); *gabrannjada* (καίωμα) Cor. I, xiii, 3 cum *brinnan* (καίεσθαι); *gadrausjada* dejicitur (καταβιάζεται) Luc. x, 15 cum *gadriusiþ* (βάλλεται) Mth. v, 29; *ufsayggiþs varþ* absorptus est (κατεπόθη) *dauþus* Cor. I, xv, 54 cum *gasinggai* (καταποθή) *sa svaleiks* Cor. II, ii, 7; in hoc vero casu diversæ formæ sæpius qua in priori diversa significatione discriminantur ut *galagjada* jacitur, ducitur (βάλλεται) Mth. v, 25, sed *ligiþ* jactus est, jacet (βέβληται) Mth. viii, 6; *hnaiwjada* humiliatur (ταπεινούται) Luc. xiv, 11, sed *hneivan* inclinare (κλίεν) Luc. ix, 12.

4) Passivum græcum, etiam intransivitis respondentibus Gothus vertit, quod sæpius significatione comprobatur; sic græcum ὑποτάττεσθαι (subordinari) et κείθεσθαι (persuaderi) reddit per *ushausjan* obedire;

meinhoskeþa (meminisci), *gumunan* cogitare; *lupiteþa* (dolore affici), *sauiþan* curare; *istastha* (stare), *standan* stare; bine etiam Mc. iii, 5 *gastoþ astra* (ἀποστραθῆ) *so hapaus*; Luc. vi, 11; *þuþizestha* (immergi), *siggja* *iliabi* (Luc. v, 7); *kaumaþizestha* (consuare), *isbrinnan* urere (Mc. iv, 6); *eklúestha* (enervari), *usfljgm* deficere (Mc. viii, 3); *þukúestha* (prolongari), *liudan* crescere; *ekþlúestha* (stupescere), *sildateikjan* mirari; *þrosorúizestha* (ad ripam appellere), *duatsnivan* appellere; *kataviþázestha* (dejici), *dalaþ galeiþan* in præcepis ire (Mth. xi, 25), etc.

5) Passivum græcum ut reflexivum quandoque habetur et ut tale convertitur: *gakunnan sik* pro ὑποτάττεσθαι (subordinari) Cor. I, xv, 28; *gafihun sik* pro κρύπτεσθαι (abscendi) Joan. viii, 59; xii, 36; *ushafjan sik* pro αἵρεσθαι (elevari) Mc. xi, 23; *inmaidjan sik* pro μεταμορφοῦσθαι (transfigurari) Mc. ix, 2; *gavandjan sik* pro ἐπιστρέφεισθαι (reverti) Mth. ix, 22; Mc. v, 30; *gahaþjan sik* pro κολλάσθαι (adhærere) Luc. xv, 15; *atAugjan sik* pro ὠρασθαι, φαίνεσθαι (videri) Cor. I, xv, 7; Luc. ix, 8 et alibi; *afstandan sik* pro ἀφορίζεσθαι (discedere) Cor. II, vi, 17; *uslausjan sik us vaurtim* pro ἐκριζοῦσθαι (eradicari) Luc. xvii, 6; *ussatjan sik* φυτεύεσθαι (plantari) Luc. xvii, 6; *afgiban sik* pro χωρίζεσθαι (secedere) Philem. 15; *gatisan sik* pro συνάγεσθαι (congregari) Mc. iv, 1; Luc. xvii, 37; *gasleiþjan sik* pro ζημιῶσθαι (lædere) Mc. viii, 36; coll. *vairpan sis* pro βάλ्लεσθαι (projici) Mc. ii, 23.

« Annotatio 2. — Nonnulla horum verborum etiam absque reflexivo pronomine usurpantur: Gal. ii, 5; *gakun þedum confessi sumus* (ἐξήμαμεν); Tim. I, 1, 6; *usvandededun* conversi sunt (ἐξετράπησαν); Joan. xii, 40; *gavandededun* reversi sunt (ἐπεστράφησαν); Cor. II, xi, 6; *gabairhtida* me manifestavi (ἐφανέρωθην; si enim hoc esset participium præteritum, uti aliunde φανερωθέντες textus græci suadet, nulla in contextu foret ratio, cur forma consonantica usurparetur, nisi credatur, genuinam formam esse *gabairhtidai*, ex quo, propter *i* vocabuli immediate sequentis, *i* finale expunctum esset; saltem *gabairhtjan* reflexivum adest etiam apud Luc. i, 79); Luc. ix, 25 ad *gasæ þjands sik silban* ex præcedente *sis silbin* supplendum est, coll. § 178, annot. 3 et § 176, annot.

« Annotatio 3. — Nonnulla verba habent etiam in activo passivam nec non et reflexivam significationem, præsertim: *daupjan* lavare, lavari, se lavare (βαπτίσαι, βαπτίσασθαι, βαπτισθῆναι): Mth. iii, 11 *izvis dauþja* (ὕμᾱς βαπτίζω); Mc. vii, 4 *niba dauþjand* (ἐὰν μὴ βαπτίσωνται), *ni matjand*; Luc. iii, 21 *biþe dauþida* (ἐν τῷ βαπτισθῆναι); (cujus tamen verbi etiam occurrit passivum: Mc. x, 38 *dauþeinaþi þizaiei ik dauþjada ei dauþjaindu*); *binaitan* circumcidere, circumcidi, se circumcidere (περιτέμνειν, περιτέμνεσθαι); licet hujus reperiatur participium passivum *bimuitans*, dum βαπτίζιμενος Cor. I, xv, 29 active dicitur *dauþjands*.

« Annotatio 4. — Communiter activum loco passivi in infinitivo usurpatur, a) ubi finis aliquis indicatur: Luc. v, 15 *garunnun leikinon* (ιαθῆναι) *fram imma*

sanari; n, 1 et 5 *urrann gameljan — anameljan* (ἀπογράφεσθαι) inscribi; Thess. II, 1, 10 *qimiþ us-ha uhjan* (ἐνδοξασθῆναι) exaltari. Tunc etiam *sik* stare potest: Luc. vi, 17 *qemun hailjan sik* (ιαθῆναι); et modo particulariori Cor. II, 1, 16 *vilda fram izvis gasandjan mik* (προπεμφθῆναι); b) semel adhibetur substantiva circumscriptio Mc. x, 45 *gam at andbahtjam* venit ad ministerium, id est, ut ministerio suo fungeretur (ἤλθε διακονηθῆναι); c) more germanico post verba imperandi, volendi, dandi; Mth. xxvii, 64 *hait vitan* (ἀσφαλισθῆναι) *hlaiva* jussit sepulcrum custodiri; Mc. v, 43; x, 49; Luc. xviii, 40; xix, 15; Luc. viii, 15 *anabaud izai gibān* (δοθῆναι) *mat*; Mc. vi, 27; Luc. i, 62 *waiva vildedi haitan* (καλεῖσθαι) *þata barn*; Mth. xxvi, 1 *sunus mans atgibada du ushramjan* (eis τὸ σταυρωθῆναι); d) cum *skulds visan* (oportere) et *mahts visan* (possibile esse), quibus inest passiva idea: Mc. viii, 31 *sunus mans skulds ist uskiusan fram þaim sinistam* (δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμασθῆναι); Luc. ix, 44 *sunus mans skulds ist atgiban* (μέλλει παραδίδοσθαι); xix, 11 *skulda vas þiudangardi guþs gasvikunþjan*; Joan. xii, 34; Cor. II, v, 10; xii, 11; Mc. 14, 5 *maht vas þatabalsan frabugjan* (ἠδύνατο — πραθῆναι); Luc. viii, 43 *qino ni mahta vas galeikinon* (οὐκ ἴσχυσεν θεραπευθῆναι); Joan. iii, 4 *waiva mahts ist manna gabairan* (δύναται γεννηθῆναι) x, 35; Tim. I, v, 25.

b) Sententia passive expressa haud infrequenter in activam convertitur, ut sensus concretus fiat:

a) Rom. x, 10 *hairto galaubeiþ* (cor credit) *du garaihtiþai* gr. καρδία πιστεύεται (corde creditur); Mc. ii, 1 *gasfrehun* (compererunt) *þatei in garda ist*, gr. ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστιν; Luc. ix, 17 *unte qeþun sumai* (nam dicebant quidam) gr. διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινῶν (quia a nonnullis dicebatur); Mc. v, 4 *unte galausida* (solvit) *af sis þos naudibandjos jah þo ana fotum eisarna gabrak* (rumpebat) gr. διὰ τὸ διεσπᾶσθαι ὑπ' οὗτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντεριφθῆναι; ii, 2 *vein juggata in balgins niujans giutand* (fundunt) gr. οἶνον νέον εἰς ἀτκούς καινούς βλητέον (fundendum est); Luc. iv, 43 *mik insandida* scilicet *guþ* (misit me) gr. ἀπέσταλμαι (missus sum) scilicet ὑπὸ Θεοῦ; Joan. x, 14 *kunnun mik* (cognoscunt me) *þo meina* gr. γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν, vel tamen ut codd. legunt γινώσκουσι με τὰ ἐμά.

b) Gal. vi, 12 *vrakja galgins xristaus ni vinnand* (persecutionem pati) gr. σταυρῶ τοῦ Χριστοῦ οὐ δώκονται (vexantur); Tim. I, v, 10 *aglons vinnan* (afflictiones perpati) gr. θλίβεσθαι (affligi), coll. Phil. iv, 12; Luc. i, 11 *var þ in siunai aggilus* (venit in conspectu) gr. ὤφθη (visus est) ἄγγελος; xvi, 21 *gairnida satitan* (sat comedere) gr. ἐπεθύμει χορτασθῆναι (satiari); xx, 6 *triggvaba galaubjand* (credere) *allai* gr. πεπεισμένος ἐστὶ πᾶς ὁ λαός. Non pauca horum verborum ad mediam viam pertinent: Gal. v, 4 *in vitoda garaihtans qiþiþ izvis* gr. δικαιώσθε; Cor. I, xi, 6 *qino gahuljai haubiþ sein* gr. κατακαλυπτέσθω; Luc. ix, 25 *þaurft gataujan sis* vel Cor. I, xiii, 3 *bota sis taujan* gr. ὠφελεῖσθαι.

« Annotatio 5. — Et vice versa quandoque Gothus passivam exhibet sententiam, quæ active exprimitur, etiam ut sensus concretus fiat: Rom. ix, 19 *wa nu faianda* (cur vituperamur? vituperamur enim in interpretatione legendum est pro vituperant) gr. τί ἐτι μέμφεται scilicet θεὸς ἡμᾶς; Luc. vi, 38 *mitads goda gibada* (bona mensura dabitur) gr. μέτρον καλὸν δώσουσι (dabunt); 44 et Mth. vii, 16 *ni us þaurnum lisanda* (colligi) *smakkans nih þan us aiwatundjai trudanda* (vindemiari) *veinabasja* gr. οὐκ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι (colligunt) σῦκα — τρυγῶσι (vindemiant) σταφυλά; Joan. xvi, 21 *biþe gabauran ist* (gigni) *barn* gr. ὅταν γεννήσῃ (scilicet γυνή) τὸ παιδίον; xv, 6 more Gotho dilecto vertitur: *galisada* (colligitur) *jah in son galagjand* (ponunt) *jah inbrannjada* (et crematur) gr. συνάγουσι — βάλουσι — καίεται. Sic pro intransitivis: Mc. vii, 10 *daþau af dau þjaidau* (occidatur) gr. θανάτῳ τελευτάτω (moriatur); Luc. vi, 21 *ushlohjanda* (exhilaramini) gr. γελάσετε; Tim. II, ii, 26 *usskavjaindau* (providentur) ἀνανήψωσι; Mc. ix, 42 *galagjada* (ponitur) *asiluqairnus ana halsaggan* gr. περικειται (jacet) λίθος μυλικός περὶ τὸν τράχηλον; Joan. xi, 38 *hulundi staina ufarlagida vas* (contectus est) gr. λίθος ἐπέκειτο ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ, coll. Mc. iv, 29 *biþe atgibada* (offertur) *akran* gr. ὅταν παραδῶ (scilicet ἑαυτὸν) ὁ καρπός.

« Annotatio 6. — Plurima participia passiva adjectivis convertuntur, vid. § 190, 5. »

§ 178. III. MEDIUM. Non nisi rarissime occurrit medium, cujus indubitata exempla hæc sunt: *atsteigadau* (καταβάτω) Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 32; *lausjadau* (ῥυσάσθω) Mth. xxvii, 43; *uskunnanda* (γνώσκονται) Joan. xiii, 35; *vaurkjada* (κατεργάζεται) Cor. II, iv, 17; *ustihada* (κατεργάζεται) vii, 10; *gavasjada* equidem (ἐνδύσεται) Cor. I, xv, 54 ut passivum haberi posset, cum nihil obstat, quin *undivanein* dativi casus sit, (induitur immortalitate); sed sensus simul et contextus suadent, ut tanquam medium habeatur. Dubium esse posset, utrum *liugada* et *liuganda* de muliere Mc. x, 12; xii, 25; Luc. xvii, 27; xx, 34, 35; Cor. I, vii, 28 passivum sit (duci) an medium (nubere); ex *liugandau* Cor. I, vii, 9 in gratiam passivi res dirimi videtur.

« Annotatio 1. — *Faianda* quod prius ut medium obtulerant, Rom. ix, 19 deficit, vid. supra § 177 annot. 5; e contra inter mediorum exempla annumerari possent Mth. xi, 12 *anamahjtada* et Luc. xvi, 16 *nauþjada* (βιάζεται), posterius saltem, quod in græco non nisi medium est; cæterum Gothus hunc locum non recte intellexit (quisque sibi vim facit), et βιάζεται ut passivum habuit (compellitur, etc., hinc in izai). Si *sunjodana* Cor. II, xii, 19 cod. B pro ἀπολογούμεθα reipsa esset, medium tunc adesse dici deberet, sed in cod. A rectius stat *sunjoma*. Syllaba autem *da* hic deperdita in aliis locis conservatur; scilicet Joan. xiv, 31 *frijoda* (dilexit), ubi tamen præteritum nec requiritur (ἀγαπῶ) nec convenit; hinc inclinarem ad *frijoda* ut medium habendum, nisi, collato *sunjodama* supra memorato, probabilissimum

esset, hoc vocabulum ad exemplar pertinuisse, ubi syllaba *da* quamdam fortasse annotationem criticam continebat, deinde in textu incongruenter subrepsisse.

« Annotatio 2. — Jam ab aliis judiciose fuit animadversum, quod hæc loca, in quibus occurrit medium, non exhibent passiva pro medialibus formis græcis ab interprete male intellectis; nam partim græcis activis nonnulla respondent, partim formæ græcæ non sunt pro passivis spectandæ; itaque nostri saltem interpretes, qui linguæ græcæ peritos se præbuerunt, ea media sagaciter distinxerunt. Quibus argumentis adde, quod forma media et passiva saltem in conjunctivo discrepent (med. *-adau*, *-andau*, pass. *-aidau*, *-aindau*), et insuper, quod ex hoc καταβάτω bis et equidem in parallelis locis aliunde diversis occurrente, constet, ea ab interprete simpliciter non fuisse conversa. Ut ut est gothicum medium, quale nobis hic apparet, non minus inexplicatum est genus verbi. De facto semper ferme pro græco medio ponitur; quoad *atsteigadau*, si mentem nostram aperire licet, vel duplicem habet significationem: unam scilicet transit. demittere et alteram intransit. descendere, ita ut medium se demittere significet; vel, ut sæpe fit, compositione acta, transitivam significationem verbum *steigan* obtinuit, coll. *gagaggan*. Sed conspicuum et antiquitatibus germanicis pretiosum est medium verbi *liugan*; quippe cum ex eo confirmetur, quod puellæ non ex arbitrio parentum vel dominorum libidine, ut res, venirent, sed ipsæ suos sponso eligere vel a suis dilectis libere ducerentur.»

2) Alias græcum medium gothice vertitur

a) Reflexivo, coll. § 176, 4 :

aa) Cum *sis* : δανείσασθαι *leiwan sis* Mth. v, 43; ἀπεκδύεσθαι *afslaurjan sis* Col. iii, 9; χάριν ἔχεσθαι *þagk sis fairhaitan* Luc. xvii, 9; ἀγοράζεσθαι *bugjan sis* Luc. ix, 12; φοβεῖσθαι *ogan sis* Mth. x, 26 et alibi διαλογίζεσθαι *þaykjan sis* Luc. i, 29; sed etiam simpliciter *ogan*, *þagkjan*, vid. gloss. hh. vv.;

bb) Cum *sik* : περιβάλλεσθαι *gavasjan sik* Mth. vi, 29; ἐνδύεσθαι *gahamon sik* Eph. vi, 11; Col. iii, 12; ἀπεκδύεσθαι *andhamon sik* Col. 2, 15; ἐμπλέκεσθαι *dugavindan sik* Tim. II, ii, 4; μετασχηματίζεσθαι *gagaleikon sik* Cor. II, xi, 13; συναμιγνύεσθαι *blandan sik* Thess. II, iii, 14; ἀπέχεσθαι *afhaban sik* Thess. I, v, 22; ἐγκρατεύεσθαι *gahaban sik* Cor. I, vii, 9 et *sik gaþarban* ix, 25; χωρίζεσθαι *skaidan sik* Cor. I, vii, 15; διαχωρίζεσθαι *afskaidan sik* Luc. ix, 33; ὑπεραίρεσθαι *ufarhafjan sik* Thess. II, ii, 4; ἐπεκτείνεσθαι *sik ufþanjan* Phil. iii, 14; ἀπάγχεσθαι *ushahan sik* Mth. xxvii, v; ἐντρέπεσθαι *gavandjan sik* Tim. II, iv, 2; γασκάνεσθαι *gaskaman sik* Thess. II, iii, 14; ἀισχύνεσθαι *skaman sik* Luc. xvi, 3 et alibi; ἐπανέρχεσθαι *atvandjan sik* Luc. xix, 15; συνέρχεσθαι *gagaggan sik* Mc. iii, 40; συνάγεσθαι *gaqiman sik* Mth. xxvii 6; Mc. ii, 2; διαλέγεσθαι *sik andriuman* Skeir. III, a; ταπεινῶσθαι *launjan sik* Phil. iv, 12; σκύλλεσθαι *draibjan sik* Luc. vii, 6; ἐνδυναμοῦσθαι *insvinþjan sik* Eph. vi, 10; κερμαίνεσθαι *varmjan sik* Mc. xiv, 54; Joan. xviii,

18; μεθύσκεσθαι *anadrighkan sik* Eph. v, 18; ἐπαπαύεσθαι *gaweilan sik* Luc. x, 6; ἀπολογεῖσθαι *sunjon sik* Cor. II, xii, 19;

cc) Ita ut pronomen possessivum ad substantivum dependens referatur: Cor. I, xi, 6 *jabaï agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban, gahuljai haubiþ sein*, velat caput suum (gr. κατακαλύπτεσθαι (gall. elle se voile la tête, pro elle voile sa tête).

« Annotatio 3. — Quandoque etiam *sik* omittitur; sed tunc eodem verbo præcedente communiter adhibetur: Cor. I, v, 11 *blandan* (συναμιγνύεσθαι) vos commiscere scilicet *izvis* ex vs. 9 *blandan izvis*; Mth. vi, 31 *we vasjaima* quo (nos) vestiamus scilicet *uns* ex *gavasida sik* vs. 29; Cor. I, vii, 15 *skaidan* discedit (χωρίζεσθαι), ubi *skaidiþ sik* immediate præcedit; dum vs. 10 *skaidan* (χωρισθῆναι) reipsa absolute ponitur: sic Rom. xiii, 12 *gavasjam* induimus nos (ἐνδυσώμεθα); Eph. iv, 24; Col. iii, 11 *gahamoþ* (ἐνδύσασθε) induite vos.»

b) Activo simplici: sic *andhaitan* æque significat ὁμολογεῖν et ἐξομολογεῖσθαι; *athaitan*, καλεῖν et προσκαλεῖσθαι; *gahaitan*, συγκαλεῖν (Mc. xv, 16) et συγκαλεῖσθαι (Luc. ix, 1); *afniman*, ἀφαιρεῖν (Luc. i, 25) et ἀφαιρεῖσθαι (Luc. xvi, 3); *gasigljan*, σφραγίζεσθαι (Joan. vi, 27) et *sigljan*, σφραγίζεσθαι (Cor. II, i, 22); *ataugjan*, δεῖξει (Luc. iv, 5 et alib.) et ἐνδείξασθαι (Eph. ii, 7); *ganimam*, παραλαμβάνειν (Mc. v, 40) et συλλαμβάνεσθαι (Luc. i, 31); *gafastan*, διαφυλάττειν (Luc. iv, 10) et φυλάττεσθαι (Mc. x, 20); *lagjan*, τιθέναι (Mth. xxvii, 60 et alib.) et τιθεσθαι (Luc. i, 60); *taujan*, ποιεῖν (Mth. v, 46 et alib.) et ποιεῖσθαι (Luc. v, 33). Necnon media et deponentia, ut ῥύεσθαι *lausjan*, ἀγαλλιᾶσθαι *svogjan*, ἀπωθεῖσθαι *afskiuban*, παρῥησιάζεσθαι *gadaursjan*, περιποιεῖσθαι *fairvaurkjan* (sed Tim. I, iii, 13, non semel εαυτοῖς convertitur), διαστέλλεσθαι *anabiudan*, ἐναγκαλίζεσθαι *gaþlaihan*, ἐκλέγεσθαι *gavaljan*, ἐπαγγελλεσθαι *gahaitan*, εὐαγγελίζεσθαι *spillon* et *vailamerjan*, παύεσθαι *gananhjan* et *anaslavan*, etc.

c) Raro passivo, ut Gal. iii, 27 *xristau gahamodai sijuþ* (Χριστὸν ἐνεδύσασθε); sæpius tamen in participio: ἐνδυσάμενος *gavasiþs* Cor. II, v, 5; *garuidoþs* Eph. vi, 14; *gahamoþs* Thess. I, v, 8; περιζωσάμενος *bigaurdans* Luc. xvii, 8; *ufgaurdans* Eph. vi, 14.

II. DE TEMPORE.

§ 179. In gothica lingua sunt activo duo tempora, præsens scilicet et præteritum, passivo autem et medio, tantummodo præsens; præteritum vero passivum auxiliante *visan* aut *vairþan* circumscribitur (§ 181). Futurum equidem deest; sed quod ut aliquid certi in futuro proponitur, per præsens ind., quod autem ut aliquid incerti, per conjunctivum præ. exprimitur. Sunt etiam nonnulla auxiliaria ad illud circumscribendum (§ 182).

§ 180. I. Jam vero PRÆSENS usurpatur

1) Quando de actione præsentis, vel antèrius incepta, sed adhuc perseverante, aut nondum absoluta, necnon et universali, universaliterve

accepta; hinc ubi de moribus, habitibus, in proverbiiis agitur: Rom. vii, 1, vitloþ frauþino þ (χυριεύει), manþ, sva lagga weila sve libaiþ (ζῆ); Cor. I, xvi, 19 goljand (ἀσπάζονται) izvis aiklesjons asiats, goleiþ (ἀσπάζονται) izvis akvila jah priska, at þaime jah salja (ἐξνίζομαι); Cor. II, xiii, 9 sa ginom (χαίρομεν), þan veis siukam (ἀσθενῶμεν), iþ jus svinþai sijuþ (ἦτε); Mc. x, 58 magul su (δύνασθε) driggkan st. kl., þanei ik driggka (πίνω); Mc. iii, 52 aiþei þeina jah broþrjus þeinai jah svistrjos þeinosa sokjand (ζητοῦσι) þuk; Joan. xi, 9 tvalif sind (εἰσιν) weilos dagis, jabai was gaggiþ (περικατῆ) in dag, ni gastiggqiþ (προσκόπτει), unte liuhaþ þis fairwaus gasaiwiþ (βλέπει), Mc. vii, 4 iudaieis niba ufta þ va hand (βαπτισονται), ni matjand (ἐσθίουσι); Mc. iv, 29 biþe gibada akran, iñsan deiþ (ἀποστέλλει) gilþa; Cor. II, ix, 7 hlasanu giband frijoþ (ἀγαπᾷ) guþ.

2) Pro futuro, vid. § 182, 1.

3) Ad vivacius narrandum (et præsens dicitur historicum), quandoque præeunte exemplari græco: Luc. viii, 49 nauþþan imma rodjandin gaggiþ (ἔρχεται) sums manne; Joan. vi, 19 þaruh sarjandans sve spaurde k jah e aiþþau l gasaiwand (θεωροῦσιν) iesu; ix, 13 gatiuhand (ἄγουσιν) ina du fareisaium þanu saei vas blinds; xi, 38 þanuh iesus gaggiþ (ἔρχεται) du hlaiwa; xi, 11 þo qaþ (εἶπε) jah asar þata qiþiþ (λέγει) du im. Ita etiam se habet Gothus, vel non præeunte græco, cum præesente et præterito; Joan. xii, 22 gaggiþ (ἔρχεται) filippus jah qiþiþ (λέγει) du andraiin jah jah astra andraias ja filippus qe þun (λέγουσι) du iesua Mc. v, 15 jah atiddjedun (ἔρχονται) du iesua jah gasaiwand (θεωροῦσι) þana todan sitandan; 22 jah sai qi miþ (ἔρχεται) uins þize synagogafade jah gadraus (πίπτει) du sotum iesuis; 40 iesus ganimiþ (παράλαμβάνει) attan þis barnis jah aiþein jah þans miþ sis jah galaiþ iun (εἰσπορεύεται). Communiter tamen pro historico Græcorum præesente usurpatur præteritum: Mth. viii, 4 jah qah (λέγει) imma; viii, 7; viii, 20, 26; xxvi, 71; Mc. i, 12 ahma usta uli (ἐκβάλλει) ina in auþida; 21 jah galihun (εἰσπορεύονται) in kafarnaum; i, 50, 57, 38, 40; ii, 3, 4, 5, 10, 17, 18; iii, 13, 20, 51; iv, 36, 38; v, 19, 35; vi, 1, 50; vii, 1, 32; x, 49; xvi, 4; Luc. xvi, 7; xix, 22; Joan. vi, 5, 20; ix, 17; xi, 29; xiii, 24; xviii, 28; xix, 9, 10.

4) Sæpe pro græco perfecto

a) Cujus sensum præsentialem verbo respondente Gothus exhibet; sic convertit Mc. iv, 29 παρῆστηκεν ὁ θερισμός (venit) per atist asans (præsto est); Tim. II, iv, 6 καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφῆσθηκε per mel meinaizos disrissais atist; Luc. viii, 20 ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω per aiþei þeina jah broþrjus þeinai standand uta; Cor. I, xv, 1; Rom. ix, 19 βουλήματι αὐτοῦ τις ἀνθέστηκε per viljan is was andstandiþ (ita enim loco andstandi legendum est, þ a librario propter þ immediate sequens prætermisso, quemadmodum Cor. II, xiii,

3, cf ad Cor. II, iii, 2); viii, 38 πέπεισμαι (persuasus sum) per gatrauwa (credo); xiv, 14 οἶδα καὶ πέπεισμαι per vait jah gatrauwa; item Cor. II, x, 7; Gal. v, 10; Phil. i, 14; Thess. II, iii, 4 πέποιθα ἰ. q. πέπεισμαι pariter per gatrauwa; Joan. viii, 55 ἐγνώκατε (cognovistis) per kunnuþ (scitis); Tim. I, v, 8 τὴν πίστιν ἤρνηται (abdicavit) per galaubein invidiþ (negat). Vice versa Gothus transvertit Mc. viii, 3 μακρόθεν ἤκουσι (præsto sunt) per fairraþro qe mun (venerunt); Luc. xv, 27, Joan. viii, 42 et alibi; xi, 28 ὁ διδάσκαλος παρῆσται (adest) per laisareis gam (venit); Mth. vi, 2 ἀπέχουσι (habent) τὸν μισθὸν αὐτῶν per andnemun (receperunt) mizdon seina; Gal. iv, 20 ἀποροῦμαι (conterritus sum) per afslautiþs im (perf.); Phil. i, 17 κείμαι (jaceo) per gasatiþs im positus sum.

« Annotatio 1. — Gothus autem in præterito græco per præesens gothice vertendo deficit Tim. II, iii, 15, et Joan. vi, 42, quibus in locis οἶδας (scis) et οἶδαμεν (scimus) per kunnþes (nosti) et kunnþedum (novimus); Rom. xi, 20 ἕστηκας (stas) et Cor. II, i, 24 ἕστηκατε (statis) per gastost (stelisti) et gastobuþ (stelistis); Rom. xiii, 2 ἀνθέστηκε (obstat) per andstoþ (obstitit) convertit. »

b) Cum actio præterita, sed in suis consecutionibus perseverans, exhibetur: Joan. v, 45 εἰς Μωσῆν ὑμεῖς ἠλπίζατε (spem vestram posuisti et adhuc ponitis) vertitur per du mose jus veneiþ (speratis); v, 37 ὁ πέμψας με πατὴρ αὐτὸς μεμαρτύρηκε (testificatus est et ejus testimonium adhuc valet) περι ἔμοῦ per saei sandida mik attasah veitvodeiþ (testificatur) bi mik; hinc Gothus convertit etiam xiv, 7 γινώσκετε τὸν πατέρα μου καὶ ἑώρακατε (vidisti eum et videtis nunc adhuc in me) per kunnuþ attan meinana jah gasaiwiþ (videtis); et responsum Jesus apud Mth. ix, 2, 5; Mc. ii, 5, 9; Luc. vii, 47, 48: ἀφεωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου (peccata tua remissa sunt, remissaque remanent) etiam per fraletanda þus fraaurhteis þeinosa (remittuntur tibi); Rom. vii, 2 ἐάν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατῆργηται (est et remanet soluta) ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός per jabai gasvilliþ aba, galau s ja da (solvitur) gens af þamma vitoda abins.

5) In oratione obliqua et etiam in sententiis subordinatis, plerumque præeunte græco: Mc. x, 47: γαυσῆσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐρχόμενος ἐν νεφελῇ τοῦ οὐρανοῦ per gahausjands þatei iesus sa nazaraius ist (est, ἐστὶ); Joan. vi, 24 gasaw managei þatei iesus nist (οὐκ ἐστὶ) jainar; Rom. xi, 32 galauk guþ allans in ungalaubeinai, et allans gaarmai (ἐλεήσῃ); Skeir. V, a gasok, ei galaisjaina sik. Et invito græco: Luc. v, 26 fullai vaurþun agisis qiþandans, þatei gasaiwami (εἶδομεν) vulþaga hinna dago; Joan. ix, 32 fram aiva ni gahausiþ vas, þatei usþukiþ (ἀνέωξεν) augona blindamma. E contrario Thess. i, iii, 4 sauraqepum izvis þatei ana vair þ vas uns (μέλλομεν) du vinnon agliþos.

« Annotatio 2. — Cum autem interpres in aliis locis græcum præesens per præteritum explicat, ex eo oritur, quod peculiariter, sed non semper judiciose, textum suum intelligat: Joan. vi, 59 ὅτι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἐστὶν ἡ τροφή μου καὶ τῆς τροφῆς μου ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐρχόμενος ἐν νεφελῇ τοῦ οὐρανοῦ per gahausjands þatei iesus sa nazaraius ist (est, ἐστὶ);

didōsi) izvis hlaif; 37 all þatei gaf (didōsi) mis atta, du mis qimiþ; viii, 45 þatei sunja rodida (λέγω), ni galaubeiþ mis; xiv, 31 ak ei uskunnai so manaseþs, þatei ik frijoda (ἀγαπῶ) attan meinana — urreisiþ (vid. § 179 annot. 1); xix, 4 attiuha izvis ina ut, ei viteiþ, þatei in imma ni ainhun fairino bigat (εὐρίσκω); Tim. I, 5, 18 qaþ (λέγει) gameleins; Tim. II, 11, 17 vaurd ize sve gund vuliþ, þizeei vesun (ἔστιν) ymainaius jah fileus; Cor. II, 1, 4 gaþrafstjam þans in allaim aglom þairh þo gaþlaiht, þizaiei gaþrafstidai sijuþ (παρακαλούμεθα) silbans fram guþa; Eph. 11, 22 in þammei jah jus miþgatimridai sijuþ (συννοχοδομεῖσθε) du bauainai guþa. Præsertim in determinando tempore, cum scilicet Gothus pro puncto temporis, usque quod aliquid evenit, tempus potius a quo res contingit, exhibere mavult: Mc. viii, 2 in feinoda (σπλαγχνίζομαι) du þizai managein, unte ju da gans þrins miþ mis vesun (snerunt, gr. προσμένουσι) jah ni haband (ἔχουσι), wa matjaina; Luc. xv, 29 sva filu jere skal kinoda (servivi, gr. δουλεύω) þus jah ni wanhun anabusn þeina usariddja (παρῆλθον); Joan. xiv, 9 sva laud melis miþ izvis vas (sui, gr. εἰμί), jah ni uskunþes (ἐγνωκας) mik. »

§ 181. II. PRÆTERITUM ponitur

1) Pro græco imperfecto :

a) Mc. I, 13 andbahtidedun δηκόνουν; 21 laisida διδάσκαι; 30 svaihro seimonis laga (κυτέκετο) in brinnon; 35 iesus jaina baþ (προσνύχετο); xi, 8 sumai astans maimitun (ἔκοπτον); us bagmam jah stravidedun (ἔστρώνουον) ana viga.

b) Imperfectum pass. vertitur per participium præter., auxiliante præterito verbi visan : Mc. I, 5 daupidai vesun (ἔβαπτιζοντο) allai; Joan. III, 25; Luc. I, 65 in allai baingahein iudaias merida vesun (διελάειτο) alla þo vaurda; xxiii, 3 svaei sunus munds vas (ἐνομιζέτο) iosefis; iv, 1 iesus t auhans vas (ἤγετο) in ahmin in auþidai; vii, 12; viii, 27, 29, 37; xvi, 19; xvii, 27; Joan. vi, 18; Rom. vii, 6; Cor. I, xi, 23; Neh. v, 18. Semel occurrit Mc. vi, 3 gamarzidai vaurþun (ἔσκανδαλίζοντο) in þamma.

2) Pro perfecto :

a) Mth. ix, 22 galaubeins þeina ganasida (σέσωκε) þuk; Mc. v, 34; Mc. I, 38 gaggam du þaim bisunjane haimom jah baurgim, ei jah jainar merjau, unte du þe gam (ἔξεληλυθα); vii, 29 usiddja (ἔξεληλυθε) unhulþo us dauhtr þeinai; xi, 2 bigitats fulan gabundana, ana þammei nauh ainshun manne ni sat (κεκάθει); xiii, 23 sauragataih (προεῖρηκα) izvis allata; xiv, 42 sa levjands mik atnewida (ἠγγικε), etc.; Luc. vii, 16 prausetus mikils urrais (ἔγήγερται); Cor. II, xv, 12.—Joan. III, 29 fuheds meina usfulnoda (πεπλήρωται); xii, 27 saivala meina gadronoda (τετάρακται); Mc. xi, 21 smakkabagms gaþaursonoda (ἐξήρανται); Cor. I, xvi, 9 haurds mis usluknoda (ἀνέωγε); Cor. II, vi, 11.

b) Perfectum pass. transitivis exprimitur :

aa) Communiter adhibitis participio præter. et præ-

sente verbi visan : Mth. x, 30 izvara tagla haubidis alla garaþana sind (ἠριθμημένοι εἰσι); Mth. xi, 10 bi þanei gameliþ ist (scilicet in scriptura, γέγραπται); Mc. I, 2; vii, 6; xi, 17; Luc. II, 23; iii, 4; iv, 4; x, 26; Rom. viii, 36; Cor. II, viii, 14; Luc. iv, 12 giþan ist (scilicet in scriptura, εἶρηται) ni fraisais frauþan; Mc. iv, 11 izvis atgiban ist (δέδοται) kunnan runa; Luc. iv, 6; viii, 10; Joan. vii, 8 meinata mel ni nauh usfulliþ ist (πεπλήρωται); 47 ibai jah jus a fairzidai sijuþ (πεπλήρωσθε); xvii, 10; xviii, 57; Rom. vii, 2; xiii, 1; Cor. I, I, 13; iv, 4; vii, 14, 27; Cor. II, vii, 4; vii, 13; ix, 2, 3; Gal. v, 4; vi, 14; Phil. iii, 12; iv, 12; Col. I, 16; iv, 3; Tit. I, 15. Jam vero non nisi raro verbum substantivum participio præponitur et quidem tantummodo ubi negatione attrahitur vel præeunte græco prius mittitur : Joan. vi, 65 nibai ist atgiban; viii, 41 ni sijuþ gabauranai; xii, 14 svasve ist gameliþ; xvi, 24 bidjaiþ ei saheþs izvara sijai usfullida (ἤ πεπληρωμένῃ); xvii, 25 ik in im jah þu in mis, ei sijaina ustaunanai (ᾧσι τετελειωμένοι); Cor. II, iv, 3 jabai ist gahulida (ἔστι κεκαλυμμένον), Cor. I, vii, 15 nist gaþivaiþs, Tim. II, 11, 9 nist gabundan.

bb) Raro autem adhibitis participio præter. et præterito verbi visan vel vairþan : Mc. x, 40 þata du sitan af taihsvon meinai aiþþau af hleidumein nist mein du giban alja þaimeimanviþ vas (ἵτοιμασται); Gal. II, 7 þai þugkjandans ni vaiht anaïnsokun ak þata viþravairþo gasaiwandans, þatei gatruaïda vas mis (πεπίστευμαι) aivaggeljo; iv, 23; Mc. ix, 42. — Mc. III, 26 jabai satana usstoþ ana sik silban jah gadailiþs varþ (μεμέρισται), ni mag gastandan; Joan. xvi, 11 parakletus gasakiþ þo manaseþ bi staua, þatei sa reiks þis fairvaus afdomiþs varþ (κρίνεται); Cor. II, vii, 11; Gal. II, 25.

Semel Gothus circumscribit eum haban et participio præter. ad objectum relato, more Latinorum : Tim. I, iv, 2 afstandand sumai atsaiwandans laiseino unhulþono gatan dida habandan e svesa miþvissein (maculatam habentium conscientiam, gr. κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν). Item de præterito per saura strictius determinato dicendum est : Luc. xiv, 24 ni ainshun manne jainaize þize saura haitanane pro τῶν κεκλημένων; alias vero simplex participium sufficit, ex. gr. : gabaurans pro γεγεννημένος Joan. ix, 32.

Quemadmodum in oratione obliqua præsens loco præteriti pro sensu ponendum est (§ 180, 5), ita etiam perfectum loco plusquamperfecti usurpatur : Mc. xvi, 4 gaumidedun þammei afulviþs ist (ἀποκεχύλεσται) sa stains.

3) Pro plusquamperfecto :

a) Mc. xiv, 44 atgaf (δεδώκει) sa levjands im bandvon; xv, 7 in auhjóðau maurþr gatavidedun (πεποιήκεισαν); 10 in ucipis atgebun (παραδεδώκεισαν) ina þai gudjans; xvi, 9 usvarþ (ἐχθεβλίκει) sibun unhulþous; Luc. viii, 2, 29, 35, 38; Joan. vi, 17; vii, 30; viii, 20; xi, 13, 19, 30; xiv, 7; Skeir. VII, d

(*gasaw jag - gahausida*, viderat et audiverat); ἐκάθητο Mc. x, 46 et εἰστάξει Joan. vii, 37; xviii, 5, 16, 18 Gothus convertit ut simplicia præterita pro sensu (sedit, stetit) per *sat* et *stop*.

b) Plusquamperfectum pass. ubique auxiliantibus participio præter. et præterito verbi *visan* circumscribitur: Mth. vi, 25 *razn gasuliþ vas* (τεθεμελίωτο) *ana staina*; Luc. vi, 48; Luc. iv, 29 *ana fairgunja baurgs gatimrida vas* (ὠκοδόμητο); xvi, 20 *lazarus atvaurpans vas* (ἐβέβλητο) *du daura*; Joan. xi, 44 *vlits is auralja bibundans* scilicet *vas* (περιεδέδετο); xix, 11 *ni aihtedeis valdufnje ainhun ana mik, nih vesi þus atgiban* (ἦν δεδομένον) *iupaþro*; Joan. ix, 22 συνετέθειντο in mediali sensu usurpatur, quod Ulfilas per *gagþun sis* tradidit.

4) Pro aoristo :

a) Mth. v, 28 *wazuh saei saiwiþ qinon du luston izos, ju gahorinoda* (ἐμοίχευσεν) *izai*; vii, 22 *niu þeinamma namin praufetidedum* (προσητεύσαμεν) *jah þeinamma namiu unhulþons usvaurpum* (ἐξεβάλομεν) *jah þeinamma namiu mahtins mikilos gatavidedum* (ἐποιήσαμεν), etc.

b) Pro aoristo pass. Gothus adhibet participium præter. :

aa) Cum præterito verbi *vairþan*: Mth. xi, 19 *usvaurhta gadomida varþ* (ἐδικαιώθη) *handugei*; xxvii, 8 *duþþe haitans varþ* (ἐκλήθη) *akrs jains akrs bloþis*; 3 *iesus du stauai gatauhans varþ* (κατεκρίθη); Mc. ii, 27 *sabbato in mans varþ gaskarpans* (ἐκτίσθη); ix, 4 *ataugiþs varþ* (ᾤψθη) *im helias miþ mose*; xvi, 11 *hausjandans þatei libaiþ jah gasaiwans varþ* (ἐθεάθη), *ni galaubidedun*; Luc. vii, 35; viii, 5, 20; ix, 36; xv, 24, 32; xvi, 1; xvii, 14, 18; Joan. ix, 2, 19, 20, 34; xii, 38; xv, 18; xvi, 21; xvii, 12; Rom. vii, 4, 6, 10; xi, 17, 24 (*usmitans jah intrusgans varþ*); xv, 4; Cor. I, i, 13; vii, 18; xv, 54; Cor. II, iv, 1; vii, 14; xii, 4, 12; Eph. i, 13; iii, 8; Phil. iii, 12; Col. i, 16, 26; Thess. II, ii, 3; Tim. I, i, 16; ii, 13, 14 (*varþ uslutoþs*); iii, 16; iv, 14; vi, 10; Neh. vi, 15, 16 (*varþ usfulliþs*); vii, 1;

bb) Cum præterito verbi *visan*, pariter ac in circumscribendis imperfecto et plusquamperfecto: Mc. i, 9 *gam iesus fram nazaraiþ jah dauþiþs vas* (ἐβασπίσθη); xv, 15 *peilatus iesus atgaf, ei u shramiþs vesi* (σταυρωθῆ); 28 *miþ unsibjaim rahniþs vas* (ἐλογίσθη); Luc. ii, 18 *svasve rodiþ vas* (ἐλαλήθη) *du im*; iv, 26 *insandiþs vas* (ἐπέμφθη) *helias in sarapta*; 27 *ni ainhun i ze gahrainiþs vas* (ἐκαθάρισθη) *alja naiman*; Joan. vii, 39 *iesus nauhþanuh ni hauhiþs vas* (ἐδοξάσθη); ix, 32; xii, 5, 16; xviii, 36; Cor. I, i, 13; vii, 20, 21, 24; x, 2; xv, 4; Cor. II, i, 8; vii, 7, 9; xi, 25, 33; xiii, 4; Gal. ii, 3; iii, 1, 27; Eph. i, 11; iii, 3, 10; Col. iii, 15; Thess. I, iii, 1; Tim. I, i, 13; Neh. v, 17,

cc) Cum præterito verbi *visan*, sicut ac in circumscribendo perfecto: Mth. v, 21 *hausideduþ þatei qifan ist* (ἐρρέθη) *þaim airizam*; Luc. ii, 11 *spillo*

izvis saheid mikila, sei vairþiþ allai managem, þatei gabaurans ist (ἐτέχθη) *izvis nasjands*; x, 20 *saginod in þammei namna izvara gamelida sind* (ἐγράφη) *in himinam*; 22 *all mis atgiban ist* (παρεδόθη) *fram attin*; Joan. xiii, 32 *jabai guþ hauhiþs ist* (ἐδοξάσθη) *in imma, jah guþ hauheiþ ina*; xv, 8; xvi, 21 (ubi *gabaurans ist barn* passive pro γυνή γεννήσῃ convertitur), Rom. ix, 12; Cor. I, v, 7; vii, 34; xii, 13; xv, 5, 6; subscript.; Cor. II, xii, 7; subscript.; Gal. ii, 17; v, 13; Eph. iii, 5; iv, 1, 4, 7, 21, 30; Phil. i, 29; iii, 8; Thess. I, iii, 7; Thess. II, i, 10; Tim. I, ii, 7; vi, 12; Tim. II, i, 11; Tit. i, 3. — Mc. iii, 21 *qepun þatei usgaisiþs ist* (ἐξέστη) propter orationem obliquam dicitur, coll. supra § 180, 5.

« Annotatio. — Ubi verò quæque harum trium circumscribendi rationum adhibenda sit, difficile definiiri potest, earum discrepantia individuali apparente. Ex variis autem locis, in quibus hæ diversæ rationes promiscue usurpantur, ut Joan. xiii, 31 *nu gasve raids varþ* (ἐδοξάσθη) *sunus mans jah guþ hauhiþs ist* (ἐδοξάσθη) *in imma*, patet, quod *varþ* factum historicum, *ist* vero factum remanens efficaciterque continuans indicet; cæterum hic locus inter alios probat, quantum interpres sensum exemplaris tetigerit in eumque altius penetraverit. Cor. I, vii, 22 *saei haitans ist* et *saei haitada* indiscriminatum pro κληθεὶς ponuntur. »

5) Pro præsentem vid. § 180, 4 et annot. 2.

§ 182. III. FUTURO nulla equidem est peculiaris forma; futurum autem græcum sæpe convertitur sive præsentem, sive circumscriptione adhibita.

1) Igitur pro græco futuro præsens solemniter usurpatur, et equidem

a) Præsens indicativi: Mth. v, 8; μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται: *audagai þai hrainjahairtuns, unte þai guþ gasaiwand*; Mc. viii, 37 *ti dōswei āθρωπος ἀνάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ: wa gibiþ manna inmaidein saivalos seinaihos*; Luc. xix, 44 *ἦξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σε καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροὶ σου χαρακὰ σοὶ καὶ περικυκλώσουσί σε καὶ συξέσουσί σε πάντοθεν, καὶ ἐδαφιοῦσί σε καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ: qimand dagos anaþus jah bigraband sijands þeinai grabai þuk jah bi standand þuk jah bivaibjand þuk allaþro jah airþai þuk gaibnjand jah ni letand in þus staina*; Rom. ix, 25 *καλέσω τὸν οὐ λαὸν μου λαὸν μου: haita þo ni managein meina managein meina*; Mth. xi, 23 *kafarnaum þu und himin ushaukida dalaþ und halja galeiþis* (καταβιβασθήσῃ); Joan. xvi, 20 *amen qifā izvis, þei greitiþ jah gaunoþ* (κλαύετε καὶ θρηνήσετε) *iþ manaseþs saginoþ* (χαρήσεται); Tim. II, ii, 11 *jabai miþgadauþnodedum jah miþlibbam* (συξήσομεν), *jabai gaþulam jah miþþiu danom* (συμβασιλεύσομεν); Cor. II, xii, 15 *gabaurjaba fraqima jah fraqimada* (δαπανήσω καὶ ἐδαπαναθήσομαι) *sauro saivalos izvaros*; Rom. xi, 22 *jabai þairhvisis in selein, aþþan jah þu usmaizaza* (ἐκκοπήσῃ); Mc. x, 33 *sunus mans usgibada* (παραδοθήσεται) *þaim usfargudjam*; Cor. I, xv, 51 *allai inmaidjanda*

(ἀλλογενόμεθα); Mc. xiii, 25 *mahteis þos in himinam gava gjanda* (σαλευσθήσονται), etc.;

b) Præsens conjunctivi, solemniter in sententiis subjunctivis, interrogativis et ubique futurum ad imperativum proxime accedit: Mc. ix, 19 *o kuni un-galaubjando, und wa at izvis sijau* (ἔσομαι), *und wa þula u* (ἀνέξομαι) *izvis* (usque dum vobiscum esse debeo? usque dum pati vos debeo?); Luc. iv, 8 *fraujan in vaitais* (προσκυνήσεις) *jah imma ainamma fullafahjais* (λατρεύσεις, servire debeo); Joan. viii, 22 *nibai usqimai* (ἀποκτενεῖ) *sis silbin* (nonne interficiet seipsum?); vi, 68 *frau ja du wamma galei-þaima* (ἀπελευσόμεθα, nonne ire debemus, possumus?); Luc. xix, 51 *jabai was iggis fraihnai, duwe andbindiþ, sva qihþaits* (ἔρεῖτε) *du imma* (dicere potest, debet); Philem. 22 *venja ei þairh bidos izvaros fra gibuaidau* (χαρισθήσομαι) *izvis*; Mc. viii, 12 *amen qipa izvis, jubai gibaidau* (δοθήσεται) *kunja þamma taikne*; Mth. vi, 7 *þugkeiþ im ei in siluvaurdein seinai andhausjaindau* (εἰσακουσθήσονται). Item etiam Mth. v, 33, 39, 44; x, 26; Mc. iii, 27; x, 7; xi, 13; xii, 9; xvi, 13; Luc. i, 15, 51, 60; iii, 10, 12; iv, 8, 12; vi, 42; viii, 17; x, 6; xvi, 5; xvii, 4; xviii, 8; xx, 15; Joan. v, 47; vii, 31, 35; ix, 21; xv, 20; xvi, 26; Rom. viii, 35; xi, 14, 19, 21, 35; Cor. I, vii, 16; xi, 22; Cor. II, ix, 19; xi, 30; xiii, 1; Gal. v, 12; vi, 4; Thess. I, iii, 3; Tim. I, iii, 5; Neh. vii, 3.

In interrogationibus indirectis et oratione obliqua adhibetur præsens conjunctivi, ubi verbum principalis sententiæ in præterito ponitur: Mc. iii, 2 *vitaidedun imma, hailidedi* (θεραπεύσει) *sabbato daga*; Luc. vi, 7; Mc. xi, 18 *sokidedun waiva imma usqistidedeina* (ἀπολέσουσιν). Quapropter Joan. v, 45 (*μὴ δοκεῖτε*) *þatei ik vrohidedjau izvis* non explicandum est.

c) Annotatio 1. — Sæpe autem ex diversa tantum lectione indicativus vel conjunctivus diverso usurpatur, ut Cor. II, xiii, 1; in sententia enim ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα cod. B futurum per conjunctivum *gastandei*, cod. A autem per indicativum *gastandiþ* convertit. Sed quandoque etiam Gothus in eadem sententia indicativum vel conjunctivum pro libitu suo adhibet: Mc. ix, 39 *ni mannahun ist, saei taujiþ* (ποιήσει) *maht in namin meinamma jah magi* (δυνήσεται) *ubilvaurdjan mis*; Luc. i, 31 *sai ganimis* (συλλήψη) *in kilþein jah gabairis* (τέξῃ) *sunu jah haituis* (καλέσεις) *namo is iesus*; Joan. xv, 20 *jabai mik vrekun jah izvis vrikand* (διώξουσιν), *jabai mein vaurd fastaidedeina jah izvar fastaina* (τηρήσουσιν); Rom. xi, 14 *andbahti mecin mikilja, ei waiva in aljana brigga* (παραζηλώσω) *leik mein jah ganasjau* (σώσω) *sumans us im*; Cor. II, ix, 10 *sa andstaldands fraiva þana saiandan jah hlaiba du mata andstaldiþ* (χορηγήσει) *jah managjai* (πληθυνεῖ) *fraiv izvar jah vahsjan gataujai* (αὐξήσει) *akruna usvaurhtais izvaraizos*; coll. 2).

d) Annotatio 2. — Quoniam Gothus futurum, quando ad imperativum accedit, conjunctivo tradit,

eodem etiam modo hoc convertit, ubi negatione comitatur (οὐ c. fuw): Mth. v, 21 *ni maurþrjais* (οὐ φονεύσεις, non occidas); 35 *ni usarsvurais* (οὐκ ἐπιορκήσεις); Luc. iv, 12; Rom. vii, 7; xiii, 9; Cor. I, ix, 9; Cor. II, v, 3.

e) Annotatio 3. — E contrario conjunctivum aorist. cum οὐ μὴ, qui sensum futuri præ se fert, ordinario per indicativum præsens. (coll. §, 183) Gothus exhibet: Mth. v, 18 *und þatei usleiþiþ himins jah aiþa, jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ* (οὐ μὴ παρέλθῃ) *af vitoda*; 20 *qipa izvis þatei nibai managizo vairþiþ izvaraizos garahteins þau þize bokarje, ni þau qimiþ* (οὐ μὴ εισέλθῃτε) *in þiudangardjai himine*; 25 *qipa þus, ni usgaggis* (οὐ μὴ ἐξέλθῃς) *ja in þro, unte usgibis þana minnistau kintu*; x, 42; Luc. i, 15; ix, 27; x, 19; xviii, 17; Joan. vi, 35, 37; viii, 51; x, 5, 28; xiii, 38; Cor. I, viii, 15; Gal. iv, 50; Thess. I, iv, 15; v, 3. — Conjunctivus autem non nisi raro ponitur: Luc. xviii, 7 *iþ guþ niu gavrikai* (οὐ μὴ ποιήσῃ) *þans gualidans seinans*; Joan. xviii, 11 *stikl þanei gaf nis atta, niu drigkau* (οὐ μὴ πῖω) *þana*; viii, 52 *jabai was mein vaurd fastai, ni kausjai* (οὐ μὴ γέυσηται) *dauþau*; Gal. v, 16.

2) Quandoque autem Gothus circumscriptione uti mavult; quo in casu nonnulla verba usurpat, quæ græcis μέλλειν et ἔχειν respondent, ut *skulan, munan, skastjan sik*, præsertim *skulan duginnan et haban* cum infinitivo: Luc. i, 66 *galagidedun þó vaurda in haitin seinamma qihandans, wa skuli þata barn vairþan* (ἔσται); vi, 25 *vai izvis jus hlajandans nu, unte gau non jah gretan duginnid* (πενθήσετε καὶ κλαύσετε); Joan. xii, 26 *þarei ik im, þaruh sa andbahts meus visan habaiþ* (ἔσται). Jam vero hæc circumscriptio præcipue adhibetur, ubi præsens et futurum contextim stantia discriminanda sunt: Phil. i, 18 *fagino jah faginon duginna* (χαίρω καὶ χαρήσομαι); Cor. II, xi, 12 *tauja jah taujan haba* (ποιῶ καὶ ποιήσω); Thess. II, iii, 4 *taujiþ jah taujan habaiþ* (ποιεῖτε καὶ ποιήσετε). In hoc casu commutantur etiam conjunctivus et indicativus: Joan. v, 47 *þande jainis melam ni galaubeiþ* (πιστεύετε), *waiva meinaim vaurdam galaubjaiþ* (πιστεύετε); Cor. I, xi, 22 *wa qihau izvis, hazjau* (ἐπαυνέσω) *izvis, in þamma ni hazja* (ἐπαυνῶ). Vel pro futuro ponitur compositum cum *ga-*: Luc. xvii, 8 *bigurdans andbahtei mis, unte matja jah drigka* (φάγω καὶ πῖω), *jah biþe gamatjis jah gadrigkais þu* (φάγεσαι καὶ πῖσαι); Joan. xvi, 16 *leitil nauh jah ni saiwiþ* (θεωρεῖτε) *mik jah astra leitil jah gasaiwiþ* (ὄψεσθε) *mik*; xvi, 19; Rom. ix, 15 *gaarma* (ἐλεήσω) *þanei arma* (ἐλεῶ), *jah gableiþja* (οἰκτερήσω) ubi supplendum est *þanei bleiþja* (οἰκτείρω), non autem *gaþleiþja* ut in annot. ad h. l. asseritur.

f) Annotatio 4. — Cum examinantur loca, ut Mth. v, 8; Mc. xiii, 26; xiv, 62; xvi, 7; Luc. iii, 6; xvii, 21; Joan. xi, 40 in quibus ὄψομαι semper per *gasaiwan* redditur, dum præsens *saiwan* sonat, hoc quidem conjici posset, Gothum composito sensum futuri exhibere voluisse; licet tamen formæ cum

ga- sæpe eo modo inveniantur, occurrunt etiam simplicia pro futuro convertendo, ex. gr. : δώσω semper traditur per *giba*, vid. Mc. viii, 37; xii, 9; xiii, 22, 24; Luc. i, 32; iv, 6; xvi, 12; xx, 16; Joan. vi, 27; xi, 22; xiii, 26; xiv, 16; xvi, 23; Tim. II, ii, 7.

« Annotatio 5. — Necnon et indicativus pro præsentis et futuro græco indiscriminatim ponitur : Joan. xiv, 12 *saei galaubeid mis þo vaurstva, þoei ik tauja* (ποιῶ), *jah is taujiþ* (ποιήσει) *jah maizona þaim taujiþ* (ποιήσει); Tim. II, ii, 12 *jabai afaikam* (ἀρνούμεθα) *jah is afaikiþ* (ἀρνήσεται) *uns*; Luc. iv, 6 *þus giba* (δώσω) *þata valdusni þize allata, unte mis atgiban ist jah þiswammeh þau viljau giba* (δίδωμι) *þata*; Cor. II, xi, 18 *wopand jah ik wopa* (καύχονται καὶ γὼ καυχῶμαι); coll. Cor. II, i, 10 *izei us svaleikaim dauþum uns galausida jah galauseiþ* (ῥύεται), *du þammei venidedum ei galauseiþ* (ῥύσεται); 13 *ni alja meljam izvis alja þoei uskunnaþ* (ἐπιγινώσκετε). *aþþan venja ei und andi uskunnaþ* (ἐπιγνώσεσθε). Intellectu difficilis est Joan. xiii, 32 *guþ hauheiþ* (altat) *ina in sis jah suns hauhida* (altavit) *ina*, cum in græco textu bis adsit futurum.

« Annotatio 6. — Quoad vero futurum verbi subst. (ἔσομαι) exprimitur a) per indicativum et conjunctivum præsentis verbi *visan* : Mth. xxvii, 64 *ist* (ἔσται) *so speidizei airziþa vairsizei þizai frumein*; Mc. vi, 11 *amen qiþa izvis. sutizo ist* (ἔσται) *saudaumjam aiþþau gaumaurjam þau þizai baurg*; Luc. v, 10; xiv, 10; Joan. viii, 36; xiv, 17; Mth. v, 48 *sijaiþ* (ἔσεσθε) *nu jus fullatojai svasve alla izvar fullatojis ist*; Mc. ix, 19 *und wa at izvis sijau* (ἔσομαι); 35 *jabai was vili frumists visan, sijai* (ἔσται) *allatize astumists*; x, 8, 43; Luc. i, 20, 34; ix, 41; xvii, 31; xviii, 13; Joan. viii, 55; Cor. II, xii, 6; Tim. II, ii, 2; b) per indicativum verbi *vairþan* : Mth. v, 21 *saei maurþreiþ, skula vairþiþ* (ἔσται) *stauai*; v, 22; viii, 12 *jainar vairþiþ* (ἔσται) *græts jah krusts tunþve*; xi, 22, 24 (in loco parallelo apud Mth. vi, 11, dum illic ἔσται ist sonat, hic vertitur *vairþiþ*); Mc. x, 31 *managai vairþand* (ἔσονται) *frumans astumans jah astumans frumans*; xii, 7, 23; xiii, 19; Luc. i, 14, 33, etc. Raro autem per merum conjunctivum verbi *vairþan* : Luc. vi, 40 *gamanvids warjizuh vairþai* (ἔσται) *sve laisaris is*; Cor. II, iii, 7, 8 *jabai andbahti dauþaus varþ vulþag—waiva nei mais andbahti ahmins vairþai in vulþau*. Hinc in circumscriptione per verba *visan* et *vairþan* utrumque pro futuro ponitur : Luc. i, 37 *ἀδυνατήσει unmahteigs ist*; Rom. viii, 39 *δυναστεία muhteiga ist*; Luc. x, 25 *κληρονομήσω arbja vairþa*; Gal. v, 21; Col. iii, 4 *φανερωθήσεσθε bairhtai vairþiþ*; Joan. xi, 12 *σωθήσεται hailis vairþiþ*; xvi, 20 *λυπηθήσεσθε saurgandans vairþiþ*; Phil. i, 20 *αἰσχυνθήσομαι gaai-viskops vairþa*; Luc. vi, 25 *πεινάσετε gredagai vairþiþ*; Tim. I, vi, 8 *habandans usfodein jah gaskudvein þaimuh ganohidai sijaima* (ἀρκεσθησόμεθα); Luc. xviii, 18 *wa taujands libainais aiveinons*

arbja vairþau? (κληρονομήσω). Quandoque per *ist* et *vairþiþ* græcum ἔστι et ἔσται discriminandum esse videtur, ut Mth. vi, 22 *jabai augo þein ainsalþ ist* (ἔστι), *allata leik þein tiuhadein vairþiþ* (ἔσται); attamen immediate præcedit vs. 21 *þarei ist* (ἔστι) *huzd izvar, þaruh ist* (ἔσται) *jah hairto izvar*.

« Annotatio 7. — Conspicuae sunt in locis Gal. v, 10 *sa drobjands izvis sa bairaiþ* (βαστάσει) *vargiþa* et Thess. I, iv, 14 *guþ þans þaiei anasaislepun þairh iesu tiuhaiþ* (ᾔξει) *mih imma, duæ foimæ bairaiþ et tiuhaiþ*, quæ, si græcum futurum per indicativum conversum esset, *bairiþ et tiuhiþ*, si per conjunctivum, *bairai et tiuhai* sonarent. Non autem audiendi sunt, qui his locis librarii mendum adesse volunt; hoc enim prorsus sit improbable, cum aliunde etiam Col. iii, 15 hæc forma tertia vice et equidem pro imperativo occurrat, vid. § 186, annot. 4; hic, quemadmodum ad Thess. I. I. dicendum est, hanc recentiore esse pro conjunctivo formam.

§ 183. IV. FUTURUM EXACTUM Gothus etiam vertit per præsens et equidem ordinario per præsens indicativi (vid. ad Thess. II, i, 10) : Mth. v, 20 *nibai managizo vairþiþ* (περισσεύση) *izvaraizos garaitheins, ni þau qimiþ in þiudangardjai himine*; 21 *saei maurþreiþ* (φονεύση), *skula vairþiþ stauai*; 22, 26 *ni usgaggis jainþro unte usgibis* (ἀποδώς) *þana minnistan kintu*; Mc. ii, 20 *þan aþnimada* (ἀπαρθῆ) *af im sa brupþaþs, jah þan fastand*; Joan. xiii, 38 *hana ni hrukeiþ, unte þu mik afaikis* (ἀπαρνῆση) *kunnan þrim sinþam*; Cor. I, xvi, 5 *qima at izvis, þan makin-donja usleiþa* (διέλθω). Indicativus autem et conjunctivus commutantur : Mth. v, 19 *saei nu gatairiþ* (λύση) *aina anabuzne þizo minnistonno jah laisjai* (διδάξη) *sua mans, sah minnista hailada in þiudangardjai himine, iþ saei taujiþ jah laisjai* (ποιήσει καὶ διδάξη) *sua, sah mikils hailada in þiudangardjai himine*; Mc. iii, 27 *ni manna magkasa svinþis galeiþands in gard is vilvan, niba saurþis þana svinþan gabindiþ jah þana gard is disvilvai* (δήση—διαπάση). Evidenter quoddam discrimen statuere studuit Gothus apud Mth. v, 31 et 32 *qiþan ist þatei wazuh saei afletai* (ἀπολύση) *qen, gibai izai ufstasseis bokos. iþ ik qiþa izvis þatei wazuh saei afletiþ* (ἀπολύση) *qen seinu, taujiþ þo horinon*.

III. DE MODO.

§ 184. I. INDICATIVUS usurpatur ad exprimendum quod reipsa existit, aut existere affirmatur.

1) In simplicibus sententiis :

a) Mc. xvi, 6 *iesus nist her, urrais* :

b) In directa interrogatione : Gal. iii, 1 *was izvis afhugida?* Joan. xiii, 36 *frauja wad gaggis?*

« Annotatio 1. — In directis interrogationibus ponitur etiam conjunctivus, vid. § 185, I, f.

« Annotatio 2. — Verba *debere*, oportere (germ. *sollen*) et velle, more græco et latino ponuntur in indicativo præterito, ubi Germani conjunctivum usurpant : Cor. II, ii, 9 *þata silbo gamelida izvis, ei qimands saurga ni haban, fram þamei skulda* (ἔδει germ. *ich hätte sollen*) *faqinon*; xii, 11 *ik skulds vas*

(ᾠφείλον germ. *ich hätte sollen*) fram izvis gakanjan; Gal. iv, 19 sq. barnilona meina, þanzei astra fita, unte gabairhtjaidau xristus in izvis, aþþan vilda (ᾠθέλον germ. *ich hätte mögen*) qiman at izvis; nisi Gothus hic intellexerit imperfectum narrativum, quemadmodum aliunde Cor. II, i, 15; Philem. 13 et præcipue aoristum Philem. 14 intelligendum est. Attamen quandoque etiam conjunctivus adhibetur, ut Cor. I, v, 10 ni blandaiþ izvis horam — unte skuldedeiþ (ᾠφείλετε, debetis) þan us þamma faiwau usgaggan. Verbum velle (viljan) in gothica lingua præsentem prorsus caret solumque conjunctivum habet (viljau), vid. § 154, 2. »

2) In sententiis compositis et equidem :

a) In hypotheticis sententiis : Cor. I, xv, 16 jabai dauþans ni urreisa nd, nih xristus urrais;

b) Post particulas temporales;

c) In interrogationibus indirectis : Joan. ix, 21 waiva nu s aiwi þ, ni vitum;

d) In oratione obliqua : Luc. viii, 47 gasaiwandeiso qino, þatei ni galaugnida.

Quid fusius de his casibus et quomodo præcipue in a), c) et d) sæpissime conjunctivus adhibeatur, vid. infra ubi de sententia composita agitur.

§ 185. CONJUNCTIVUS possibilitatem significat.

1) Jam vero in sententiis simplicibus possibile enuntiari potest :

a) Ut aliquid desideratum (optativum) : Rom. xv, 5 guþ gibai (ᾠφθη, det) izvis þata samo fraþjan in izvis misso; Thess. II, iii, 16; Tim. II, i, 16, 18 guþ fulljai (πληρώσαι) izvis allaizos sahedaiz; Cor. II, vii, 2 gamoteima in izvis (utinam locum apud vos inveniamus, quod Gothus multo subtilius expressit quam Græcus cum χωρήσατε ἡμῶς); Thess. II, ii, 17 guþ gaþrafstjai (παρακαλέσαι) hairtona izvara jah gatulgjai (στηριξαι) in allaim vaurstvam godaim; iii, 5 frauja garaihtjai (κατερθύναι) hairtona izvara in friuþvai guþs; Thess. I, iii, 11, 12 frauja managjai (πλεονάσαι) jah ganohnan gataujai (περισεύσαι) friuþvai; v, 23 guþ gaveihai (ἀγιάσαι) izvis jah saivala jah leik unsfairinona gasastaidau (τηρηθείη); Philem. 20 ik þeina ni utau (ὀνομάζω) in frauin. Cum vainei (ᾠφελον) Gal. v, 12 vainei jah usmaitandau (ᾠφελον ἀποκόφονται) þaidrobjandans izvis; cum autem præteritum (indic.) a Græco usurpatur, Gothus conjunctivum præter. adhibet : Cor. I, iv, 8 inu uns þiudanodeduþ jah vainei þiudanodedeiþ (ᾠφελον ἐβασλεύσατε); Cor. II, xi, 1 vainei us þulaidedeiþ (ᾠφελον ἠνεύχεσθε) meinaizos leitil unsfrodeins. Huc pertinet etiam formula ni sijai (μὴ γένοιτο) Luc. xx, 16; Rom. vii, 7;

b) Ut aliquid concessum et humiliter prolatum (permissivum) : Luc. i, 38 qaþ mariam : sai þivi frauins, vairþai (γένοιτο) mis bi vaurda þeinamma; ii, 29 symaion qaþ : nu fraleitaiz (ἀπολύεις) skalk þeinana in gavairþja;

c) Ut aliquid volitum; huc referenda est prima persona pluralis, qua qui loquitur multitudinem adhor-

tatur : videamus, germ. *lasst uns!* vid. infra § 186, 4;

d) Ut aliquid debitum; huc præcipue pertinet tertia persona, quæ pro immediato imperativo gothice usurpatur, vid. infra § 186, 3;

e) In genere ut aliquid, cujus existentia a futuro pendet, hinc conjunctivus pro ipso futuro sæpe adhibetur, vid. supra § 182, 1) b);

f) In interrogationibus sæpissime, ubi potissimum Græcus futurum habet, ut Tim. I, iii, 5 jabai was seiramma garda sauragaggan ni mag, waiva aikkesjon guþs gakarai (ἐπιμελήσεται), vid. supra § 182, 1) b). Animadversu digna sunt loca, ut Mc. xii, 14 skuldu ist kaisaragild giban kairsara þau niu gibaima (vel nonne dare debemus?); Joan. iii, 4 ibai mag manna alþeis visands in vamba aiþeins seinaizos astra galeiþan jag-gabairaidau (potestne nasci?).

« Annotatio.—In Luc. xix, 8 halbata aiginis meiniz gadailjau unledaim, adesse conjunctivum neque ex græco (δίδωμι), neque ex sensu, quem solum sententia patitur, conjiciendum est; probabilius est gudailja tantum legitimum esse, cujus u librarius propter eandem litteram sequentis vocabuli deceptus duplex exscripsit. »

2) De conjunctivo post particulas temporales, causales, conditionales necnon et explicativas posito tractabitur, ubi de sententiis compositis.

§ 186. III. IMPERATIVUS necessitatem exprimit.

1) Huic modo equidem propria est forma; sed Gothus eum sæpe etiam per conjunctivum convertit. Jam vero pro imperativo aor. græco regulariter formam imperativam usurpat, ubi aliquid ad ictum oculi imperatur; pro imperativo autem præter. græco, formam conjunctivam, ubi scilicet aliquid imperatur, quod in futuro tantum fieri debet. Quoad negationem cum infinitivo per ni redditur : Cor. I, xi, 24 nimiþ matjiþ (λάθετε φάγετε) þata ist leik mein, þata vaurkjaiþ (ποιεῖτε) du meinai gamundai; Joan. xvii, 11 atta veiha, fastai (τήρησον) ins in namin þeinamma; Tim. I, v, 23 þuk silban sviknana fastais (τήρει); Mc. x, 14 letiþ (ᾠφετε) þo barna gaggan du mis; xi, 25 þan standaiþ bidjandans, aþleta iþ (ἀφιετε) jabai wa habaiþ viþra wana; Mth. vi, 11 hlaiþ unsavana þana sinteinan gif (δός) uns; v, 42 þamma bidjandin þuk gibais (δίδου); Philem. 12, þu ina andnim (προσλαβοῦ); Tim. I, v, 19 ni andnimais (παράδέχου) niba in andvairþja veitvode; Joan. xi, 59 afnimiþ (ᾠρατε) þana staim; Luc. ix, 3 ni vaiht nimaiþ (ᾠρετε) in vig; Luc. x, 2 bidjiþ (δεήθητε) frauin; Mth. vi, 9; sva nu bidjaiþ (προσεύχεσθε); Joan. xiii, 27 þatei taujis, tavei (ποιήσον) sprauto; Rom. xiii, 4 þiuþ taujais (ποιεί) jah habais hazein us þamma; Joan. vi, 10 vaurkeiþ (ποιήσατε) þans mans anakumbjan; 27 vaurkjaiþ (ἐργάζεσθε) ni þana mat þana fralusanan; Cor. I, vii, 21 þauhjabai freis magt vairþan, mais brukei (χρησάι); Tim. I, v, 23 ni drigkais þanamais vato (μὴ ὑδροπότει), ak veinis leitil brukjais (χρῶ); Cor. II, vi, 17 usgaggiþ (ἐξέλθετε) us midumai ize; Luc. ix, 4 þar saiþ jah þaþroh usgagagaiþ (ἐξέρχεσθε); xv, 22 sprauto

briggijþ (ἐξενίγκατε) *vastja*; **x, 4** *ni briggaiþ* (βαστάζετε) *pugg*, etc.

« Annotatio 1. — Vice versa tamen sæpe gothicus imperativus græco imperativo prææs. respondet conjunctivusque, licet rarius, pro græco imperativo aor. ponitur: Mth. vii, 23 *afleiþiþ* (ἀποχωρεῖτε) *fairra mis*; Rom. xi, 20 *jabai gredo sijand þeinana, mat gif* (ψώμιζε) *iþma, iþ jabai þaursjai, dragkei* (πότιζε) *iþna*; Mth. viii, 9 *qiba du þamma qim* (ἐρχου), *jah qimiþ*; Luc. vii, 13 *ni gret* (κλαῖε); Rom. xi, 20 *ni in malis gatair* (κατάλυε) *vaurstvguþs*; Tim. I, iv, 11 *anabiud þata jah laisei* (παράγγελλε — διδάσκει); Mth. viii, 22 *laistei afar mis* (ἀκολουθεῖ); Mc. v, 36 *ni faurhte* (φοβοῦ); Luc. i, 13 *ni ogs þus* (φοβοῦ); Mth. x, 26 *ni ogeiþ* (μὴ φοβεῖσθε), etc. — Mth. vii, 13 *innaggaiþ* (εἰσελθετε) *þairh aggvudaur*; Eph. vi, 17 *hilm naseinaiþ nimaiþ* (δεξασθε), Col. iv, 10; Joan. xv, 4 *visaiþ* (μείνετε) *in mis jah ik in izvis*; Col. iv, 16 *þan ussigvaidau at izvis so aipistaule, taujaiþ* (ποήσατε) *ei jah in laudekaion ussigvaidau jah þoei ist us laudekaion jus ussigvaid* (ἀναγγώτε); Mth. x, 27; Mc. vi, 11; xiv, 15; Joan. x, 58; Cor. I, xvi, 11.

« Annotatio 2. — In diversis locis diverse interpretatus est Gothus: *gibiþ*, quo Luc. ix, 13; xv, 22; xix, 24; Rom. xii, 19 regulariter δότε explicat, ponit etiam Eph. iv, 27 (*ni gibijþ staþ unhulþin*) pro δίδοτε; fert tamen cod. A rectius *nih gibaiþ*, ut Luc. vi, 38 *gibaid* (δίδοτε) *jah gibada izvis*; *atbair* Mth. viii, 4 regulariter ponitur pro προσένεγκε, sed Tim. II, ii, 13 pro φέρε; *gaþlaih* Tim. II, iv, 2 pro παρακάλεσον, sed Tim. I, v, 1 etiam pro παρακάλε; κρίνατε vertitur Joan. xviii, 31 per *stojijþ*, Rom. xiv, 15 per *stojaiþ*; μὴ κρίνετε Luc. vi, 37 per *ni stojijþ*, Joan. vii, 24 per *ni stojaiþ*; εἵπατε valet regulariter *qijþiþ* Mc. xvi, 7; Luc. x, 9; xx, 3, sed etiam *qijþaiþ* Mth. x, 37; Luc. x, 10; Col. iv, 17; λέγετε Luc. x, 5 est *qijþaiþ*, sed Gal. iv, 21 etiam *qijþiþ*; ἀπάσασθε dicitur *goleiþ* Cor. I, xvi, 20; Col. iv, 15, sed *goljaiþ* Cor. II, xii, 12; Thess. I, v, 26; καλεῖ Luc. xiv, 13 *hait* et μὴ φώνει xiv, 12 *ni haitais*; φέρετε Mc. ix, 19 *bairijþ*, xii, 15; sed βαστάζετε Gal. vi, 2 *bairaiþ*; βλέπετε, ὁράτε, θεωρεῖτε ordinario vertuntur *saiwiþ* Mc. iv, 23; xii, 58; Luc. viii, 18; Joan. xii, 19; Cor. I, x, 18; Gal. v, 15; Eph. iii, 2; Thess. I, v, 15, sed Cor. I, xvi, 10 etiam *saiwaiþ*. Communis ad adhortandum formula est imperativus *gagg*, *gaggiþ* pro ἔλθε, πορεύου, πορεύθητι, ὑπάγε, etc. Mth. v, 41 tamen est *gaggais* et Eph. v, 2, 8; Col. iv, 5 *gaggaiþ*.

2) Secunda persona imperativi:

a) Mth. v, 24 *aflet* (ἄφες) *jainar þo giba þeina*; Joan. vii, 3 *usleiþ* (μετάβηθι) *þaþro*; Luc. iv, 9 *vairp* (βάλε) *þuk þaþro dalaþ*; Mc. ix, 43 *jabai marzjai handus þeina, afmaiþ* (ἀπόκοψον) *þo*; xiv, 13 *gaggats afar* (ἀκολουθήσατε) *þamma*; Luc. v, 4 *brigg* (ἐπανάγαγε) *ana diupiþa jah athahid* (χαλάσατε) *þo natja izvara du fiskon*; Mc. xiv, 44 *þammei kukjau, sa ist, greipiþ* (κρατήσατε) *þana jah tiuhiþ* (ἀγάγετε); Luc. xvii, 6 *uslausei þuk us vaurtim*

(ἐκριζώθητι) *jah ussatei þuk* (φυτεύθητι) *in marein*; Cor. II, vi, 17 *afskaidiþ* *izvis* (ἀφορίσθητε); 13 *þata samo andalauni urrunnaiþ* (πλατύθητε) *jah jus*; Mth. viii, 3 *vairþ hrains* (καθαρίσθητι); Mc. v, 12 *insunde* (πέμψον) *unsis in þo sveina*; Luc. iv, 35 *afdobn* (φιμώθητι), etc.

b) Secunda autem persona conjunctivi: Rom. xiii, 6 *gilstra ustiuhaiþ* (τελείτε); Tim. I, vi, 11 *iþ þu þata þliuhais* (φεύγε), *iþ laitsjais* (δίωκε) *garaihtein*; Cor. I, ix, 24 *sva rinnaiþ* (τρέχετε), *ei garinnaiþ*; Thess. I, v, 21, 22 *all uskiusaiþ* (δοκιμάζετε), *þatei goþ sijai, gahabaiþ* (κατέχετε), *af allamma vaihte ubilaizo afhabaiþ* *izvis* (ἀπέχεσθε); Eph. v, 18 *ni anadrighaiþ* *izvis veina* (μεθύσκεσθε); Phil. i, 27 *vairþaba aivaggeljons usmitaiþ* (πολιτεύεσθε); Cor. I, xvi, 13 *vakaiþ* (γρηγορεῖτε), *standai duh* (στήκετε) *in galaubeinai, vairaleiko taujaiþ* (ἀνδρίζεσθε), *gaþvas tidai sijaiþ* (κραταιοῦσθε); Cor. II, vi, 17 *unhrainjamma ni attekaiþ* (ἄπτεσθε); Col. iii, 9 *ni liugaiþ* (ψύδεσθε); Luc. x, 7 *ni faraiþ* (μεταβαίνετε) *us garda in gard*, etc.

c) Sic semper ponitur conjunctivus pro μὴ cum conjunctivo aor. in sensu imperativi: Luc. xvii, 23 *qijþand izvis: sai her aiþþau sai jainar, ni galeiþaiþ nih laistjaiþ* (μὴ ἀπέλθητε μηδὲ διώξητε); Tim. I, v, 1 *seneigana ni andbeitais* (μὴ ἐπιπλήξῃς); Mth. v, 36 *ni svarais* (μὴ ὁμόσης); Col. ii, 21 *ni teikais, ni atsnarpjais, ni kausjais þatei all ist du riurein*; Mc. xiii, 21 *ni galaubjaiþ*; Mth. v, 17; vi, 2, 7, 19; x, 34; Mc. v, 7; Luc. x, 4; xvii, 23; Tim. II, i, 8, etc.

« Annotatio 3. — Gothi formam peculiarem ad mitigate imperandum (ad precandum) non habent; cujus loco conjunctivum prææs. usurpant, ex. gr.: non fureris *ni hlifais*, vid. supr. § 182, annot. 2.

3) Tertia imperativi persona personæ tertiæ conjunctiv i semper convenit: Mth. v, 16 *liuhaiþ* (λαμφάτω) *liuhaþ izvar in andvairþja manne*; 31 *saei afletai gen, gibai* (δότη) *izai afstassais bokos*; 37 *sijai* (ἔστω) *vaurd izvar ja ja, ne ne*; vi, 3 *ni viti* (γνώτω) *hleidumei þeina, wa taujiþ taihsvo þeina*; vi, 10 *qimai* (ἐλθέτω) *þiudinassus þeins*; viii, 13 *svasve galaubides, vairþai* (γεννηθήτω) *þus*; Mc, viii, 34 *saei vili afar mis laistjan, invidai* (ἀπαρνησάσθω) *sik silban jah nimai* (ἀράτω) *galgan seinana jah laistjai* (ἀκολουθείτω) *mik*; Rom. xiv, 3 *sa matjands þamma ni matjandin ni frakunni* (ἐξουθενείτω), *iþ sa ni matjands þana matjandan ni stojai* (κρινέτω); Eph. v, 8 *ni manna izvis uslusto* (ἀπατάτω) *lausaim vaurdam*, etc.; Eph. v, 22 *geneis seinaim abnam ushausjaina* (ὑποταττέσθωσαν); Tim. I, iii, 12 *diakaujus sijaina* (ἔστωσαν) *ainaizos genais abans*; v, 4 *galaisjaina sik* (μανθανέτωσαν) *svesana gard barusnjan*; iii, 10; vi, 2; Joan. xiv, 27. — Mth. vi, 9 *veihnai* (ἀγιασθήτω) *namo þein*; Joan. xiv, 1 *ni indrobna* (ταραττέσθω) *izvar hairto*; 27 *ni indrobna* *izvara hairtona nih faurhtjaina*; Mc. vii, 10 *saei ubil qijþai attin seinamma, dauþau asdauþajaidau* (τελευτάτω); Rom. xiv, 16 *ni vajamerja*

da u (βλασφημείσθω) *uni ur þiuþ*; Cor. I, VII, 9 *jabai ni gahabaina sik, liugandau* (γαμησάτωσαν); XI, 6 *jabai ni huljai sik gens, skabai da u* (χειράσθω); XV, 33; Eph. IV, 31; V, 3; Phil. II, 5; Tim. I, III, 10; V, 9, 16; Tim. II, II, 26.

• Annotatio 4.—Col. III, 15 *gavairþi guþs svi gn-jaiþ* (βραβεύετω) in *hairtam izvaraim* legendum est *svignjai*; *svignjaiþ* autem vel librarii negligentiae attribuendum, vel pro *svingjai* positum est, uti supra § 182 annot. 7 jam diximus.

4) Prima persona pluralis, quæ ad hortandum (faciamus, etc.) inservit, peculiarem habet formam formæ indicativi congruentem: Mc. IV, 35 *usteiþam* (διέλθωμεν) *jainis stadis*; Luc. VIII, 22; Mc. IX, 5 *vaurkjam* (ποιήσωμεν) *hlijans þrins*; Gal. VI, 10; Mc. XII, 7 *hirjiþ usqimam* (ἀποκτείνωμεν) *imma*; XIV, 42 *urreisiþ gaggam* (ἄγωμεν); I, 38; Joan. XI, 7, 11, 15; 14, 31; Gal. V, 25; Luc. 15, 23 *matjandans stiur alidana visam vai la* (εὐφραν-θῶμεν); XX, 14 *sa ist sa arbinumja, a slaham* (ἀποκτείνωμεν) *ina*; Rom. X, 12 *usvairpam* (ἀποθίωμεθα) *vaurstvam riqizis iþ gava s jam* (ἐνδυσ-θώμεθα) *sarvam liuhadis*; Cor. I, V, 8 *dulþjam* (ἐορτάζωμεν) *ni in beista fairnjamma*; XV, 32 *matjam jah dri gkam* (φύγωμεν καὶ πτώμεν); Cor. II, VII, 1 *hrainjam* (καθαρίσωμεν) *unsis af allamma bisau- leino*.

Nec non et pro hac persona etiam sæpe adhibetur conjunctivus: Luc. IX, 33 (in loco parallelo ad Mc. IX, 5) *gavaurkja ima* (ποιήσωμεν) *hleipros þrins*; II, 15 *þairh gaggaima* (διέλθωμεν) *und beþlahaim jah sa iwa ima* (ἴδωμεν) *vaurd þata vaurþano*; Rom. XIV, 13 *ni uns misso stojaima* (κρίνωμεν); 19 *þoei gavairþjis sind laistjaima* (διώκωμεν); Cor. I, XV, 49 *svasve berum manleikan þis airþeinins, sva baira ima* (φορέσωμεν) *jah frisaht þis himinakundins*; Cor. II, III, 12 *habandans nu svaleika ven managaizos balþeinsbrukjaima* (χρῶμεθα); IV, 1 *ni vairþaima* (γενώμεθα); *usgrudjans*; Gal. V, 26; VI, 9; Phil. III, 15 *sua managai sve sijaima sullavitans þata hu gja ima* (φρονῶμεν); Thess. I, V, 6 *ni slepaima* (καθεύδωμεν) *sve þai anþarai ak vakaima* (γρηγορῶμεν) *jah varai sijaima* (νήφωμεν); 8 *unskavai sijaima* (νήφωμεν).

• Annotatio 5.—Imperativi ad verbum deperditum pertinentes, quemadmodum græce δεῦρο δεῦτε, sunt *hiri* (germ. hier du), *hirjats* (germ. hier ihr beide), *hirjiþ* (germ. hier ihr), vid. gloss. lh. vv.

• Annotatio 6.—Cum duo imperativi sibi immediate succedunt, vel a) per *jah* connectuntur: Joan. XI, 34 *hiri jah saiw*; Luc. V, 23 *urreis jah gagg*; XVIII, 22; vel b) per-uh: Mth. XXVII, 65 *gaggiþ vitaiduh*; Mc. II, 11; XVI, 7; vel c) absque conjunctione juxtaponuntur: Mth. VIII, 4 *gagg þuk silban ataugei*; IX, 15 *gaggiþ ganimiþ*; Mc. X, 21 *gagg sva filu sve habais frabugei jah gif*; XII, 7 *hirjiþ usqimam*; vel d) hi duo imperativi in sententiam conjunctivam commutantur: Mc. I, 44 (locus parallelus ad Mth. VIII, 4) *gaga þuk silban ataugjan* propr. vade te ostendere (græce ὑπάγε μὲν δειξόν); Mth. V, 24:

Mc. X, 21; Luc. XVIII, 22; Joan. IX, 7, 11; Mc. VIII, 15 *saiwiþ ei atsaiwaiþ* videte quod prævideatis (ὁρᾶτε βλέπετε); Mth. XXVII, 49 *let ei saivam* (ἄφεσ ἴδωμεν); Mth. IX, 30 *saiwats ei manna ni viti* (ὁρᾶτε, μηδεὶς γινωσκέτω). Hinc Gal V, 6 *qiþa ei gaggaiþ* (λέγω περιπατεῖτε); coll. Thess. II, III, 1 *þata anþar ei bidjaiþ*.

IV. PERSONÆ ET NUMERUS.

§ 187. I. PERSONÆ. 1) Sunt in singulari et plurali numero tres personæ, in duali, duæ tantum, prima scilicet et secunda, vid. infra II.

2) Verba, quæ tertia tantum persona gaudent et impersonalia dicuntur, hæc sunt: *rigneiþ* pluit Luc. XVII, 29; sed Mth. V, 45 personaliter usurpatur: (*atta izvar*) *rigneiþ ana garaihtans jah ana invindans*; in super nullis vocabulis peculiariter designantur phenomena naturalia: vesperascit dicitur *seiþu vairþiþ* Mth. XXVII, 57; Joan. VI, 16. Verba autem necessitates naturales significantia: esurit, sitit, quandoque modo impersonali ponuntur: Joan. VI, 35 *þana gaggandan du misni hu ggreiþ jah þana galaubjandan du misni þaurseiþ*; Rom. XII, 20 *jabai gredo sijand þeinana — iþ jabai þaursjai*; Joan. VII, 37 *jabai wana þaursjai*; hæc verba in græco sermone personalia sunt, ut etiam *huggriþs* et *þaursiþs* Cor. I, IV, 11 vel *aþpaursiþs* (*visan*) Mth. XXV, 42, *gredon* e contrario sub sola forma *gredags vairþan* personale est, vid. gloss. h. v. Alia impersonalia hæc sunt: *vairþiþ* contingit, Mc. II, 23; Luc. IV, 36; VI, 1; XVI, 22; Cor. II, VII, 7; *boteiþ* opus est Mc. VIII, 36: utrumque etiam personaliter usurpatur; *gadabiþ* convenit, accommodatur Mc. X, 32; Skeir. III, c, cujus personale est *gadobs visan*; *þugkeiþ* videtur Mth. VI, 7; Luc. XIX, 11; Cor. II, XII, 19; græce personale est, quemadmodum alibi gothice (coll. Mc. X, 42; Luc. VIII, 18; Joan. XVI, 2; Cor. I subscript., etc.); *binah* necessum est, Cor. II, XII, 1, sed etiam personale Cor. I, X, 23; *ganah* sufficit Mth. X, 25, personale Joan. XIV, 8: Cor. II, II, 6; XII, 9. Quoad impersonalia aliarum linguarum, ut oportet (δεῖ), poenitet, pudet, miseret, μελεῖ gothico sunt personalia: *skulan*, *ēdreigon sik*, *skaman sik*, *arman*, *karon* (impersonaliter est *karist*).

II. Triplex est NUMERUS, scilicet: singularis, pluralis et dualis. Gothus proprio modo dualem usurpat, ubi neque in textu græco (1 pers. act.) neque in N. T. occurrit; sed in oratione tantum, non in narratione utitur, unde ratio est, cur hic numerus in prima et secunda personis tantummodo inveniatur, plurali pro tertia, de qua narratur, adhibito: Joan. X, 30 *ik jah atta meins ain siju*; XVII, 22 *vulþu þanei gast mis, gasim, ei sijaina ain svave vit* (ego et pater) *ain siju*; XIV, 23 *jabai was mik frijoþ jah vaurd mein fastaiþ, jah atta meins frijoþ ina jah du imma galeiþos jah salipvos at imma gatlaujos*; Cor. I, IX, 6 *ik jah barnabas ni habos valdufni du ni vaurkjan*; Mth. IX, 28-30. *duatid jedun iesua þai blindans* (duo erant) *jah qad im iesus*: *gaulaubjats þatei magjau þata taujan?*

*qe þun du imma jai frauja — jah inagida ins iesus qipands : saiwats ei manna ni vilti þeis usmeridedun ina ; Mc. i, 16, 17 warbonds iesus faur marein gasaw seimonu jah andraian vairpandans nati in marein : vesun auk fiskjans. jah qap im : hirjats asar mis ! xi, 2-4 iesus insandida tvans sponje jah qap du im : gaggats in haim jah bigitats fulan andbindandans ina attihits (de hac falsa forma vid. supra § 116, annot. 3), ja jabai was iggqis qipai : duwe þata taujats ? qipaits, þatei frauja þis gairneiþ. gali þun þan jah bigetun fulan ; Luc. xix, 30-33 ; Luc. vii, 22 iesus qap du im (duobus scilicet legatis Joannis) : gaggandans gateihats iohannen, þatei gasewuts jah gahauseduts. In loco dualis exemplis ditissimo Mc. x, 35-39 *athabaidedun sik du imma iaakobus jah iohannes qipandans : laisari vileima ei þatei þuk bidjos, taujais unsis. iþ is qap im : wa vileits taujan mik iggqis ? iþ eis qe þun : fragif ugkis ei — sitaiva in vulþau þeinamma. iþ iesus qap du im : ni vituts wis bidjats, magutsu driggkan stikl, þanei ik driggka jah daupeinai, þizaiei ik daupjada ei dauþja indau ? iþ eis qe þun : magu ! iþ iesus qap : sveþauh þana stikl, þanei ik driggka driggkats jah þizai daupeinai, þizaiei ik daupjada... primo patet, quod passivum dualem non habeat, quippe cum dauþjaindau pro βαπτισθήσεθε positum dauþjanda esse deberet ; quod deinde desit pluralis vileima ; cuius loco vileiva spectares. Nec non et pluralis quandoque pro duali usurpatur, ut Mc. xiv, 13-15 *insandida tvans sponje qapuh du im : gaggats in þo baurg jah gamoteiþ iggqis manna kas vatins bairands, gaggats asar þamma jah þadei innguleiþai qipaits—war sind salihvos—jah sa izvis taikneiþ kelikn jah jainar manvjai þ unsis ; Luc. xix, 31 et 33 in eadem interrogatione semel duwe andbindiþ, dein duwe andbindats. Pluralis etiam solus adhibetur, licet de duobus fiat oratio : Luc. ii, 48, 49 *sa atta þeins jah ik sokidedum þuk. jah qap du im : wa þatei sokideduþ mik. niu visseduþ þatei in þaim attins meinis skulda visan ?* In priori casu interpres arbitrarie egisse, in posteriori autem minus attentum fuisse minusque stricte ad textum græcum sese accommodasse videtur.***

V. INFINITIVUS ET PARTICIPIUM.

§ 188. Verbo et nomini media intersunt infinitivus et participium. Cum verbo hoc commune habent, quod ideam actionis expriment et regendi aptitudine gaudeant ; ab eo autem differunt, quod eorum forma non sit verbalis flexio, sed propria derivatio, vid. §§ 145 cc), 148 ; hinc copulam in se non continent nec ad subjectum referri possunt. Nominibus vero significatione conveniunt.

§ 189. I. INFINITIVUS abstractam verbi ideam exhibet ideoque ex natura sua substantivum est, ex gr. : *ogan* timere (timor), *viljan* velle (voluntas, gal. *le vouloir*), *frijon* amare (amor).

1) Gothicus sermo unum tantum infinitivum præsentis scilicet activi habet, itaque alio deficiente,

per eundem etiam græci infinitivi præter. convertuntur : Luc. i, 9 *θυμῆσαι* per *saljan* ; 57 *τεκεῖν* per *bairan* ; iv, 10 *διαφυλάξαι* per *gafastan* ; Rom. xiii, 11 *ἐγερθῆναι* per *urreisan* ; Cor. ii, x, 2 *τολμῆσαι* per *gadaursan* ; Phil. iii, 11 *κατελθῆναι* per *gafahan*, etc. Cum autem Gothus infinitivum conjunctione circumscribendum habet, tunc relationem temporis observat, ut Cor. ii, ii, 12 *ni habaida gaweilain ahnin meinamma, in þammei ni bigat* (τῷ μὴ εὐρεῖν) *teitaun* ; viii, 5 *ni svasve venidedum, ak sik silbans atgebun, svæi bedëima* (ὥστε παρακαλέσαι). Sed rectum est etiam quoad sensum x, 2 *bidjam ei ni andvairþs gatrauan* (τὸ θάρσῆσαι).

2) Infinitivi passivi convertuntur

a) Frequenter infinitivo activi, vid. § 177 annot. 4 ;

b) Circumscriptione cum verbis auxiliariis : Luc. ix, 22 *skal sunus mans uskusans fram sinistam vairþan* (ἀποδοκιμασθῆναι) ; Cor. i subscript. *du kaurinþium frumei þugkeiþ melida visan* (γεγράφθαι) *us asiai* ; Cor. ii, v, 11 *venja svikunþans visan* (πεφανερωσθαι) *uns* ;

c) Solutione conjuncionali : Mc. v, 3, 4 *ni manna mahta ina gabindan, unte is ufta naudibandjom e'sarneinaim gabundans vas* (διὰ τὸ δεδέσθαι) ; Luc. ii, 3 *iddjedun allai, ei melidai vesaina* (ἀπογράφεσθαι) *warjizuh in seinai baurg.*

3) Propter ejus naturam substantivam ponitur infinitivus

a) Etiam pro græcis substantivis et vice versa, vid. § 193, 1 ;

b) Ut subjectum sententiæ (§§ 207, 2 et 209, 4), sed communius post verba ut objectum sententiæ simplicis ;

c) Ubi finis et consibium exprimitur præpositionem *du* ordinario advocat, quod ratio est, cur et in recenti Germanorum lingua *legen a zu legen* discriminatur, vid. infra de sententiis compositis.

« Annotatio. — *Du* autem a suo infinitivo vocabulis ad determinandum inservientibus vel ab eo dependentibus separari potest : Rom. vii, 5 *du akran bairan* ; xi, 11 *du in aljana briggan* ; Cor. i, viii, 10 *du galiugagudam gasaliþ m'atjan* ; Phil. iv, 10 *du faur mik fraþjan* ; Thess. ii, i, 5 *du vairþans briggan izvis* ; ii, 2 *du ni sprauto vagjan* ; Skeir. ii, c *du garehsn daupeinans andniman.* »

§ 190. II. PARTICIPIUM ex natura sua adjectivum est. Jam vero duo sunt participia in gothico verbo, participium scilicet præsentis (activum) et participium præteriti (passivum) ; utrumque triplicem habet terminationem pro triplici genere et plerumque duplicem formam, vocalicam nimirum et consonanticam (§ 103).

1) Participium activi formant omnia verba activæ flexionis, ea etiam passivæ significationis innanflita. Quomodo autem declinatio consonantica et vocalica in sing. masc. differant, vid. § 196. Participium activi, quod proprie præsentis significationem præ se fert, etiam pro participio præter. ponitur : Eph. iii, 9 *πίσαντα* : *qaskapiandin* ; Tim. i, i, 12 *ἐνδυναμώ-*

σαντι — θέμενος : *insvinþjandin* — *gasatjands*; iv, 3 ἐπεγνωκόσι : *ufkunnandam*; Rom. vii, 4 ἐγερθείς : *ur-reisands*; Cor. II, xii, 21 ἐλθόντα : *qimanda*, προσημαρτηκότων : *faurafravaurkjandane*, μετανοησάντων : *idreigondane*; Joan. xii, 37 πεποιηκότος : *gataujandin*; Thess. I, iv, 13 κεκοιμημένοι : *þai anasleþandans*, etc. In solis circumscriptionibus cum *vairpan* ipsa dari potest participium præterit., ut *usvena vaurþans* Eph. iv, 19 pro ἀπηλικώς.

2) Participia passivi diversæ sunt terminationis, prout a verbo forti vel debili derivantur (§ 103). In quonam autem differat declinatio consonantica et vocalica in ordine ad syntaxim, vid. § 196. Participium pass., quod proprie præteriti significationem habet, etiam pro præsentis quandoque usurpatur : Cor. II, vii, 5 θλιβόμενοι : *anapragganai*; Cor. I, xi, 24 τὸ κλώμενον : *þata gabrukano*; Mth. vi, 50 βαλλόμενοι : *galagiþ*, etc.

3) Pro sua natura participium sæpe græco adjectivo respondet et vice versa, sic : *fairinonds* pro διάβολος Tim. II, iii, 3; *galaubjands* : πιστός Cor. II, vi, 15 etc.; *ungalaubjands* : ἄπιστος Mc. ix, 19, etc.; *leitil galaubjands* : ὀλιγόπιστος Mth. vi, 30; *ufsluþands* παρεϊσακτος Gal. ii, 4; *viljands* : ἀθαίρετος Cor. II, viii, 17; *unwarþands* : ἄσβεστος Mc. ix, 43, etc.; *airzjands* : πλάνος Cor. II, vi, 8; *ufhausjands* : ὑπήκοος Phil. ii, 8; *usþulands* : ἀνεξίκακος Tim. II, ii, 24; *bleiþjands* : οἰκτίρμων Luc. vi, 36 cum *bleiþs*; *unliugands* : ἀψευδής Tit. i, 2; *flautands* : κενόδοξος Gal. v, 26; *gamainjands* : κοινωνός Cor. I, x, 18; *unufbrikands* : ἀπρόσκοπος x, 32; *sik frijonds* : φίλαντος Tim. II, iii, 2, et insuper plurima sunt vocabula cum φιλ... composita per *frijonds* explicata : *sik unghabands* : ἀκρατής Tim. II, iii, 3. — Participium passivum insuper pro verbalibus in τός, ut : *andhuliþs* : ἀκατακάλυπτος Cor. I, xi, 8; *ungavagids* : ἀμετακίνητος Cor. I, xv, 58; *gavaliþs* : ἐκλεκτός Mc. xiii, 20, etc.; *ungafairinoþs* : ἀνέγκλητος et ἀνεπίληπτος Tim. I, iii, 10; v, 7, etc.; *aliþs* : σιτευτός Luc. xv, 25; *unbi-* et *unfairlaistiþs* : ἀνεξιχνίαστος Rom. xi, 33; Eph. iii, 8; *laisiþs* : διδάκτος Joan. vi, 45; *miþfra-hunþans* : συναιχμάλωτος Col. iv, 10; *fraqiþans* : ἐπικατάρατος Joan. vii, 49; *þiuþiþs* : εὐλόγητος Eph. i, 3; *galaþoþs* : κλητός Cor. I, i, 24; *unusspil-loþs* : ἀνεκδιάγητος Cor. II, ix, 15; *niuja satiþs* : νεόφυτος Tim. I, iii, 6; *gatulgíþs* ἀμεταμέλητος Cor. II, vii, 10; *ga-* et *vailagaleikaiþs* : εὐάρεστος Rom. xii, 1; Col. iii, 12; etiam pro adjectivis : *unsaltans* : ἄναλος Mc. ix, 50; *usagiþs* : ἐκφοβός ix, 6, *ganaiþs* : ταπεινός Luc. i, 52; *diga s* : ὀστράκινος Tim. II, ii, 20; *us synagogein usvaurþans* : ἀποσυνάγωγος Joan. xii, 42; *ustauhans* : τέλειος et ἄρτιος Rom. xii, 2; Tim. II, iii, 17, etc.; *gakusans* : δόκιμος Cor. I, ix, 27, etc.; *ungakusans* et *uskusans* : ἀδόκιμος Cor. II, xiii, 5; Tit. i, 16, etc.; *unbeistjoþs* : ἄζυμος Cor. I, v, 7; *unqeniþs* : ἄγαμος I, vii, 8; *gatulgíþs* : ἰδραῖος et βέβαος Col. i, 23; Cor. II, i, 6. E contrario *hails* : ὑγιαίνων Luc. v, 31 etc., *ισχύων* Mth. ix, 12; *unhails* : ἀσθενῶν Luc. ix, 2, *κακῶς ἔχων* v, 31; *siuks* :

ἀσθενῶν Mc. vi, 56 etc.; *unmahteigs* : ἀσθενῶν Rom. xiv, 1 etc.; *gredags* : πεινῶν Luc. i, 53; *qius* : ζῶν Mc. xii, 27 etc.; *qiþuhafia* : ἐκ γαστρὸς ἔχουσα Mc. xiii, 17; *þarbs* : χρεῖαν ἔχων Luc. ix, 11; *fravaurhts* : ἀμαρτάνων Tim. I, v, 20; *gabigs* : πλουτῶν Rom. x, 12; *anavairþs* : μέλλων Luc. iii, 7 etc., ἐρχόμενος Mc. x, 30; *andvairþs* : παρῶν Cor. I, v, 5 etc., ἐνεστώς Rom. viii, 38 etc.; *anahaims* : ἐνδημῶν Cor. II, v, 9; *afhaims* : ἐκδημῶν Cor. II, v, 6; *unvita* : παραφροσῶν Cor. II, xi, 23; *samaþraþjis* : τὸ ἐν φρονῶν Phil. II, 2; *auhuma* : ὑπερέχων II, 3; *vans* : λείπων Tit. i, 5; *usvena* : ἀπελπίζων Luc. vi, 35; *mahteigs* : δυνάμενος Eph. iii, 20; *vaurstveigs* ἐνεργούμενος Cor. II, i, 6; *inkilþo* : συνειληφύτα Luc. i, 36; *framaldrs* : προεβηκῶς Luc. i, 7 etc.; *naus* : τεθνηκῶς Luc. vii, 12; *dauþs* : τεθνηκῶς Joan. xi, 44; *riurs* : φθειρόμενος iv, 22; *gaurs* : συλλυπούμενος; Mc. iii, 5; *uslukns* : σχιζόμενος Mc. i, 10; *vods* : δαιμονιζόμενος v, 15; *ushaista* : ὑστερηθείς Cor. II, xi, 8; *þvairhts* : ὀργισθείς Luc. xiv, 22; imprimis pro perfecto : *aínakls* : μεμονωμένος Tim. I, v, 5; *anstai audahafst* : κεχαριτωμένος Luc. i, 28; *valis* et *liubs* : ἠγαπημένος Col. iii, 12; Rom. ix, 25 etc.; *daubs* : πεπωρωμένος Mc. viii, 17; *þaursus* : ἐξηραμμένος Mc. xi, 20; *gaskohs* : ὑποδεδεμένος Mc. vi, 9; *usliþa* : παραλελυμένος Luc. v, 18; *saþs* : ἐκπεπληρωμένος et κεκοσμένος Luc. vi, 25; Cor. I, iv, 8; *gamaiþs* : τεθραυσμένος Luc. iv, 19; *banjo fulls* : ἠλωμένος xvi, 20; *ufarsfulls* : πεπιεσμένος vi, 38; *garaiþs* : διατεταγμένος iii, 13; *invinds* : διεστραμμένος ix, 41; *gafulgins* : κεκρυμμένος Luc. xviii, 34 etc.; *veihis* : ἠγιασμένος Joan. xvii, 19; *framaþeis* : ἀπηλοτριωμένος Eph. ii, 12; *riqizeins* : ἐσκοτισμένος iv, 18; *funisks* : πεπυρωμένος vi, 16.

4) Participia naturæ adjectivæ esse ex eo probatur insuper, quod cum præfixo *un-* componi possint, licet hanc compositionem verba non patientur, sic : *unagands*, *unbairands*, *unhabands*, *unkunnands*, *unliugands*, *unrodjands*, *unbaurans*, *unbeistjoþs*, *undivans*, *unqeniþs*, *unþvahans*, *unliugaiþs*, etc., vid. Gloss. v. *Un-*

5) Ut pote adjectiva, etiam substantive usurpantur participia, præcipue cum articulo, vid. § 195; itaque pro græcis substantivis quandoque ponuntur, et vice versa, vid. § 193, 2, quo etiam substantivæ formæ in *-nds* referendæ sunt, vid. § 193, annot.

b) De participio ut temporali, copulativo, causali etc., adhibito, nec non et de ipso circumscripito per *saei* et verbum finitum, vid. ubi de sententia composita agitur.

c) Annotatio. — Nonnullorum intransitivorum participia pass. activam significationem habent : Mc. i, 33 *garunnans* conveniens; ix, 33 *qumans* veniens; Joan. vi, 51; iii, 31; Mc. vii, 30 *usgaggans* exiens; Joan. ix, 21 *usvahsans* adultus; Tim. II, ii, 8 *urrisans* surgens; Tim. I, iv, 7 *usalþans* senex. Ad ea discrimina sæpe librarius *-ans* pro *-ands* mendose exscripsit, ut Tim. I, i, 3 *galeiþans* pro *galeiþands*, vid. § 116 annot. 2. Raro autem participium act. et pass. eandem significationem habent, ut Tit. i, 6, 7 *unga-*

fairinands et *ungafairinoþs*, utrumque pro ἀνεγκλητος irreprehensus positum. Aliter se habet Mth. xxvi, 75 ubi Gothus, ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότο; αὐτῷ per *gamunda paitrus vaurdis iesuis qiþanis du sis* convertens, *qiþamis* ad *vaurdis* refert

(verbi Jesu, quod dictum est ei), cum ad *iesuis* referre debuisset (qui dixerat illi). Minus adhuc congruenter Mc. xv, 28 ἐπληρώθη ἡ γραφή ἢ λέγουσα activum eodem modo in passivum commutatum est in interpretatione *usfullnoda þata gamelido þata qiþano.*

II. NOMEN.

I. SUBSTANTIVUM.

§ 191. A. APPELLATIVUM.

1. De genere.

1) In gothico sermone *neutrum* etiam genus est naturale, cum nec masculinum nec femininum excludat (ut ejus nomine indicatur), sed *utrumque* amplectatur et coadunet. Jam vero neutrum non tantum occurrit ut genus proprium nonnullorum substantivorum, quæ infra a) et aa) subjecimus, sed etiam in quibusdam constructionibus, cum scilicet pronomen vel numerale ut subjectum inserviens, sed ad masculinum simul et femininum relatum, in neutro ponitur, vid. § 209, 3. *Masculinum* autem genus est princeps, agentibus proprium, dum *femininum* vocabulis derivatis et motionis capacibus peculiariter reservatur.

a) Naturale genus.

aa) *Neutrum* in sensu supra dicto, id est, masculinum et femininum in se continens, genus est nominis Dei, *guþ*, quod si recentius, influente christiana religione, ut masculinum usurpatum fuerit, primitive saltem neutrum est (nec attendendum est ad peculiare vocabulum *gud* pro falsis deis reservatum, propter plur. *guda* Joan. x, 34, 35, cum Gal. iv, 8 stet etiam *guþa*) et significat divinitatem, non solum ejus ideam et cogitationem, sed eam ut deum et deam exhibens, unde confirmatur Gothorum polytheismus. Eodem modo sibi effingebant *skohsl* dæmonem utriusque generis. Insuper neutra sunt *barn* filius (τέκνον) et diminutivum *barnilo* filiulus, (τεκνίον, τεκνιδιδον), *fadrein* parentes (pater et mater), *gaman* comes, *þevis* minister (ancillus et ancilla); masculina autem sunt *frasts* puer, licet Cor. II, vi, 13 non ad homines peculiariter referendum sit, et *manna* homo, quia de matre præcipue cogitatur.

bb) Ut *masculina* cum eorum respondentibus *femininis* occurrunt: *vair*, raro *guma* vir — *qino* femina, *juggalauþs* adolescens — *magaþs* virgo, *magus* puer — *mavi* puella, *magula* puerulus — *mavilo* puerula, *aba* vir — *qens* mulier, *atta* et (tantum Gal. iv, 6 in exordio) *sadar* pater — *aiþei* mater, *sunus* filius — *dauktar* filia, *broþar* frater — *svistar* soror, *megs* gener — *bruþs* nurus, *svaihra* socer — *svaihro* socrus, *bruþsaþs* sponsus, *niþjis* germanus (συνγενής) — *niþjo* germana; *avo* avita masculinum *ava* supponit, sicut et ex *viduvo* vidua *viduva* viduus grammaticaliter præjudicandum est.

cc) Absque *femininis* autem respondentibus ut *masculina* occurrunt nomina personarum, quæ munere, ministerio quolibet, etc., funguntur: *reiks* dominator, *kindins* urbis præfectus, *þiudans* rex, *frauþa* dominus,

fauramaþleis præsul, *andbahts* minister, *skalks* servus, *asneis* mercenarius, *hairdeis* pastor, *aurtja* hortulanus, *kasja* figulus; *gadrauhts* miles, *hunda-* et *þusundifaþs* centurio, etc., *veiha* presbyter, *staua* iudex, *sakjis* puginator, *andastaþjis* adversarius, *veitvods* testis, *bokareis* scriba, *airus* nuntius; *vairdus* caupo, *gasts* hospes, *gadauka* inquilinus, *gahlaiba* comes, socius, *gadaila* particeps, *gasinþa* socius itineris, *galaista* dux, *liuta* hypocrita, *þiubs* et *hliftus* latro, *hors* adulter cum feminino respondente *kalkjo* adultera, *naus* homicida; *liuþareis* cantor, *vulltareis* custos, *laisareis* magister, et alia in *-eis*, vid. § 67.

dd) Præter substantiva litteris *bb*) subjecta, ut *mobilia* adhuc occurrunt: *þius* servus cum fem. respondenti *þivi* serva, ancilla, *dauravards* janitor cum fem. *dauravarda* et *dauravardo* janitrix, *vaurstva* et *gavaurstva* operarius, cooperarius, ejus femininum *vaurstvo* operaria ex *unvaurstvo* Tim. I, v, 13 cogitandum est; *arbja* hæres m. — *arbjo* hæres f., *garazna* vicinus — *garazno* vicina, *prausetus* propheta — *prauseteis* prophetissa; in *unhulþa* malignus — *unhulþo* maligna femininum primitus existisse videtur, vid. gloss. h. v.; neutrum *gajuko* socius Phil. iv, 7 cum masc. *gajuka*, *gaskalki* conservus Col. i, 7; iv, 7 cum *skalks* significationem diminutivam, sed amicitiae et dilectionis more græco et latino habere videntur; item neutrum *þevis* Col. iii, 22; iv, 1 cum *þius*; contra autem neutrum *gumein* ex adjectivo *gumeins*, Tim. II, iii; 6 etiam diminutivum est, sed in malam partem; idem cum *qinein* Mc. x, 6, non equidem in pravum sensum, pro *mari* et *semina* ponitur, sed *fadrein* ad hoc vix referri potest, multo minus *gaitēin* Luc. xv, 29, cum hæc animali non applicari possint.

ee) *Abstracta* vel *collectiva*, ut *populus*, *exercitus*, *ecclesia*, etc. Omnia sunt *feminina*, ut *þiuda* *populus*, *hansa* *turba*, *filusna* et *managei* *multitudo*, *iumjo* *impedimenta*, *gamainþs* *ecclesia*, *vriþus* et *haird* *exercitus*; *hiuhma* vero *multitudo* *masculinum* est, *tevi* *turba* et *aveþi* *exercitus* *navalis* *neutra*.

ff) E nominibus *bestiarum* *neutra* sunt *generica* *dus* et *obscurum* *biari* *bestia* *neon* et *faihu* *pecus*; inter *specificas* tantummodo *lamb* *agnus* et *svein* *porcus*; *masculina* sunt *generica*, ut *fugls* *avis*, *fishs* *piscis*, *vaurms* *vermis* et *specificas* *stiur* *aper*, *auhsus* et *auhsa* *bos*, *viþrus* *hircus*, *gais* *caper*, *fula* *pullus*, *asilus* *asinus*, *hunds* *canis*, *vulfs* *lupus*, *ulbandus* *elephas* (camelus), *ahaks* *columba*, *ara* *aquila*, *hana* *gallus*, *sparva* *passer*, *nadrs* *vipera*, et forsitan *maþa* *vermis*; *feminina* autem sunt *fauho* *vulpes*, *kalbo* *juvenca*, *gaitēi* *capra*, *hraivadubo* *turtur*, *þramstei* *lacterta*, *malo* *linea*.

b) *Grammaticale genus.* Hic dicendum habemus, quonam modo genus objectorum inanimatorum determinatum fuerit. Cujus ratio plerumque nos fugit, tempore quo fuit accommodatum, nimirum remoto. Nonnulla tantum objecta, nunc adhuc secum generis originem præ se ferunt, nempe mythologiam; itaque, documentis ex ipsa lingua deficientibus vel non satis cognitis, ad religiones fabulasque Borealium populorum in explicando illorum genere recurremus.

aa) Eodem prope modo illustratur genus nominum solem et lunam designantium. Sed ea insignis adest discrepantia inter classicos et germanicos populos, quod priores solem masc. et lunam fem., posteriores autem viam inversam tenuerint. Gothi igitur *sunno* sol fem. et *mena* luna masc. fecerunt, quia juxta illorum populorum mythologiam luna *Mani* filius est *Mundilsæris*, solem autem *Sol* ejusdem filia et *Glenrs* sponsa. Gothus equidem pro sole etiam masculinam formam *sunna* et neutram *sauil* habet, sed præter quod fem. *sunno* communior est (Mth. v, 43; Luc. iv, 40; Eph. iv, 26; Neh. vii, 3), duæ aliæ formæ non nisi apud Marcum occurrunt (*sunnin urrinnandin* iv, 6; xvi, 2; *gasaggq sauil* i, 32, *sauil riqizeip* xiii, 24) et in masculinam græc. et lat. probabiliter influxerunt. Quod ad diversas radices attinet, *sunno* antiquius, *sauil* recentius nomen esse dici potest, si *Eddæ* (*Alvismal* 16, 1, 2 *sol heiter med mönnum, en sunna med goþom*, id est, *Sol* vocatur inter homines, sed *Sunna* apud deos) fides adhibenda sit; cæterum etiam a Græcis nomina objectorum qualia apud Deos vigent ut antiquiora nominibus apud homines usurpatis tradebantur (vid. Gœtling in *Hesiod. Theogon.* 831).

In veteri Borealium lingua *Sol* etiam femininum est; gothicum autem *sauil*, forma neutrum, inter *sunno* et *sunna*, ut naturale neutrum, id est, masculinum et femininum in se complectens stare posset, vid. supra 1). Non fundata naturali genere sunt insuper *tuggl* astrum, neutrum, et *stairno* stella, femininum.

bb) Ex mythologia etiam illustratur *nahts* nox fem. et *dags* dies masc., quippe cum in septentrionalibus mythis *Nott* filia est *Nörvis* et ex *Delinger* filium *Dagr* habuit. *Andanahti* autem vesper, quemadmodum aliæ temporis designationes *mel* et *þeihs* tempus, *jer* et *ataþni* annus, neutra sunt, ut pote ideæ abstractæ. An *aþns* masc. vel *aþn* neutr. sit, dubium est; nec *uhtvo* mane fem., sicut et *viko* hebdomas fem., *aivs* masc. et *ajukduþs* fem. (*αἰών*) non habent, quo explicentur. *Nott* alteram filiam habuit ex *Anar*, scilicet *Jördh*, *Odini* sponsa, unde *airþa* terra fem.; *himins* autem cælum masc. est, nescio qua ratione mythologica. Jam vero *Hal Lokis* erat filia, hinc *halja* inferus fem. Fratres ejus, ignis, aer et mare masculina sunt in gothica lingua, vel saltem *lustus* aer et *saius* mare (nam *marei* mare fem. est); ignis masc. in *auhns* caminus, quod cum *Agni* ignis deo apud Indos collatum, vestigia reliquisse videtur. Ex his tamen elementis etiam neutra sunt:

fon ignis et *vato* aqua. Ex mythologia masculina illustrantur: *vintrus* hiems, *vinds* ventus (*vis* autem turbo neutrum est), et probabiliter etiam *menoþs* mensis et *maurgins* mane; insuper *snaius* nix (*rign* vero pluvia neutrum), et etiam *vegs* fluctus, *flodus* fluvius (sed *awa* est fem.), *brunna* fons; difficile autem vocabulum *milhma* nubes in solo tantum sermone gothico occurrens, explicatur. Deus tonitru et fulguris nulla equidem vestigia [fecit;] ejus saltem phenomena gothice traduntur: *lauhmuni* fulgur et *þeiwo* tonitru, utrumque fem. ð

cc) In nominibus *plantarum* jam non adest relatio ad personas, earum virore (masc.) forsitan vel ariditate (neutr.) tantum spectatis. Sunt saltem masculina *bagms* arbor et etiam *asts* ramus, *valus* et *vandus* virga, *tains* stipes, *laufs* folium, *bloma* flos, *þaurmus* vepres; solum *vaurts* radix femininum est. Sed contra neutra sunt *triu*, quod non solum est omnium majorum arborum nomen genericum, sed vocabulum græco *δῶρυ* omnino respondens, germanico *Stock* (unde nom. germ. *Weinstock* goth. *veinatriu*), ordinario aridum lignum indicans (*ξύλον* Mc. xvi, 42, 48); *fraiv* semen, *basi* bacca, *akran* fructus (masc. *smakka* ficus peregrinum est), *ahs* spica, *kaurm* frumentum (et cætera cerealia, excepto *vaiteis* triticum masc.), *kaurno* granum frumenti; *raus* arundo, *gras* herba in genere, legumen et *havi* fœnum; sed *ahana* palea femininum est. Quoad vero nomina peculiarium plantarum *vigadeino* carduus et *aiwatundi* spinæ sunt fem.; *sinaps* autem sinapis et *svamms* fungus masc.

dd) In regno tandem inorganicorum deficit omnis relatio ad personas, nec jam determinare genus ex significatione possibile est. Metalla tantummodo sunt in genere neutra: *gulþ* aurum, *silubr* argentum, *eisarn* ferrum, *aiz* æs. Ex aliis autem metallis sunt: *salt* sal neutr.; *stains* lapis, *hallus* rupis, *malma* arena, *stubjus* cinis, *svibls* sulfur, masc.; *þaho* argilla et *mulda* cinis fem.

Quod ad nomina geographica attinet, neutra sunt in genere *land* terra et *gavi* rus; feminina *fera* locus, *marka* terminus; *fairguni* mons neutr. est, *hlains* collis masc.; an vallis *dal* (neutr.) vel *dals* (masc.) dicatur, incertum; *driuso* clivus et *iddaljo* descensus fem.; *vigs* via est masc.; sed dubium est an iter *gaggs* (masc.) vel *gagg* (neutr.) sit; *staiga* autem gradus fem. est; altum est *filegri* neutr. vel *hulundi* fem.; urbs *baurgs* et vicus seu paus *haims* fem. sunt, *veihis* autem neutr.

«Annotatio. — Sed multo difficilius determinari potest genus aliarum classium objectorum. Sic:

« 1) Ex partibus animalis corporis in genere: corpus *leik* et sanguis *bloþ* neutr. sunt; caro *mammio* (*σάρξ*) fem. et *mimz* (*κρέας* caro manducanda, etc.) neutr., adeps *smairþr* neutr.; lana *vulla* fem., capillus *tagletskuft* (coma) neutr.; membrum *lipus* masc.; caput *haubiþ* neutr.; cranium *wairnei* fem., facies *ludja* (id est pars capitis capillis nudata, vid. Mth., vi, 17) est fem., *vlits* et *andavleizns* (facies) masc.;

hæc tria vocabula faciem significant, in quantum ea ea unus ab aliis discriminatur; abstracta *andvairþi* et *andaugi* (facies, pars antica per oppositionem ad posticam partem) neutr. sunt; oculus *augo* una cum lacrymis ex eo rorantibus *tagr* et ciliis (superciliis) hunc custodientibus *braw* neutr. est (nisi Cor. I, xv, 52 loco *brawa* legendum sit *brawai*, et vocabulum ipsum *brawa* sit et fem.), nec non et auris *auso* neutr.; gena *kinnus* fem., os (oris) *munþs* masc., os bestiarum dicitur probabiliter *mul* et neutr. est (coll. Cor. I, ix, 9 *faurmuljan auhsau* os bovis alligare); labium *vairilo* et lingua *tuggo* fem., dens *tunþus* masc., collum *hals*, cervix *halsagga*, humerus *amsa* (vel etiam *ahsa*) et brachium *arms* masc. sunt; manus autem *handus* fem., sed manus mortua *lofa* et digitus *figgrs* iterum sunt masc.; sinus *barms* masc., sed pectus *brusts* est fem., quod vertitur etiam viscera, licet adsit insuper nomen neutr. plur., scilicet *hairþra*; cor *hairts* neutr.; coxa *hups* est masc., stomachus (*κοιλία*, *στόμαχος*) *qiþus* masc., sed venter (*κοιλία*, *γαστήρ*) fem.; genu *kniu* neutr. est, pes *totus* masc. et calx *fairzna* fem.;

2) Ex humanis productibus :

a) *Habitatio* et ea quæ ad habitationem pertinent : domus, et quæ in ea sunt, gothice est *gards* masc. (hinc hoc voc. etiam de familia dicitur), habitaculum *hus* neutr., et *razn* neutr. quod designare videtur domum primitive tecto mere superposito constantem vel ex opere ligneo confectam (unde in angl. sax. *ræsen* est tabula vel contabulatum tectum), ponitur ergo pro domo ædificata, minor enim domus, casa, dicitur *hleiþra* fem.; domus tandem, in quantum est diversorium gothice est *saliþvos* plur. fem.; templum *alhs* masc. est, *gudhus* autem neutr. Murus *vaddjus* fem., nec non fundamentum et medialis murus *grundu* — et *miþgarda-vaddjus*, lapis angularis *vaihstastains* masc., pinnaculum *gibla* masc., tectum *hrot* neutr., id quo operitur (tegula, later) *skalja* fem., trabs *ans* masc., columna *sau's* etiam fem., palus *gairu* neutr. (? et *hnuto* fem.); porta *haurds* fem. et *daur* neutr., plurale tantum *daurons* fem. vulvas bipatentes significat; fenestra *augadauro* neutr.; aula *rohns*, conclave *ubizva* et cubicule *heþjo* fem. sunt, cœnaculum (*ἀνώγειον*) vel turris (*πύργος*) *kelikn* neutr. est. Secundaria ædificia: horreum *bansts* masc., area *gaþrask* neutr.; stabulum *garda* masc. et peculiariter ovile *avistr* neutr.; molestrina *qairnus* masc. Græc. *ἀγρός* diverso modo gothice vertitur : campus, ager *haiþi* fem. per oppositionem ad urbem; *haimoþli* neutr. ut objectum possessionis, *akrs* masc. relative ad ejus scopum, *atisks* masc. vel *atisk* neutr. præsertim satum; pasuum *vinja* est fem., hortus autem *ragg* neutr. vel *vaggs* masc.; oletum *aurtigards* et vinetum *veinagards* masc., sepes *saþa*, fossa *graba* et *groba* fem. sunt. Extra domum : platea *faurauri* neutr., quod etiam viam designat, alias *gaggs* masc. (? *gagg* neutr.), *plapja* et *gatvo* fem.; emporium *maþls* masc. est. Se-

pulcretum *hlaivasnos* plur. fem., sepulcrum autem *aurahi* fem. vel *hlaiv* neutr.

b) *Vestimenta* (*gavaseins* vel *vastjos* utrumque fem., posterius autem plur.) conficiuntur ex lino *lein* neutr.; pannus dicitur *sana* masc. vel *plats* neutr. Nomen genericum vestimentorum erat *vasti* fem. triplicem speciem amplectens : toga (gall. *le vêtement de dessous*) *paida* fem. (peregrinæ originis), tunica (gall. *le vêtement de dessus*) *snuga* masc. et pallium *hakuls* masc.; toga cingulo *gairda* fem. retinebatur; togæ simbria *skauts* masc. Pedibus aptabantur sandalia *suljos* fem. plur. aut calceamenta *skoh* vel *gaskoh* neutr. (? *skohs* masc.), quæ corrigiis *skaudaraip* neutr. alligabant. Inter ornamenta mulierum erat peplum *hulistr* neutr.

c) *Superlectilibus* et *instrumentis* habes : lectum *ligrs* masc., *badi* neutr.; pulvinar *vaggari* neutr., sedile *sitts* et cathedra *stols* masc.; mensa *biuds* masc.; scabellum *totubaurd* neutr.; velum *faurhah* neutr.; speculum *skuggva* masc.; lucerna *lukarn* neutr., et candelabrum *lukurnastaþa* masc.; tæda *hais* neutr. Vas in genere, imprimis terrenum, *kas* neutr., urna *aurkeis*, calix *stikls*, lebes *katils* masc. sunt; arca *arka* fem., uter *balgs* et saccus *sakkus* masc., nec non et peregrinum *spyreida* sporta, dum gothica *snorjo* corbis corticibus vel filis confecta, et *tainjo* sporta virgis texta fem. sunt, item laqueus *hlamma* et *vruggo*, vinculum *bandi*, compes *kunaveda*; sed flagellum *gazds* et crux *galga* masc. sunt; fem. sunt insuper acus *neþla*, securis *aqizi*, falcula *gilþa*, ventilabrum *vinþiskauro*, aratrum autem: *hoha* est masc. et rete *nati* neutr.; navis *skip* est etiam neutr., sed ejus puppa *nota* masc. est.

d) *Arma* (*sarva* et *vepna* utrumque neutr. plur.) sunt : galea *hilms*, clypeus *skildus* et gladius *hairus* masc., probabiliter etiam *mekeis* (masc.) loco *meki* (neutr.) legendum est, quippe cum in vicinis sermonibus masc. est; thorax *brunjo* et telum *arwazna* sunt fem., lancea (ex palo ferreo orta) dicitur *triu* (vid. Mc. xiv, 43).

e) *Monetæ*, *mensuræ*, etc. : argenteus nummus in genere et mna in particulari *skatts* masc.; ex monetis minoribus *skilliggs* tantum gothicum est; aliæ, *drakma* scilicet drachma, *kintus* denarius et *assarjus* as peregrinæ sunt originis, et omnes masculinæ. Modius *mela* est etiam masc., sed *aleina* ulna fem. et *pund* libra neutr.

f) *Cibus* (*mats* masc.) et *potus* (*dragk* neutr.) : panis *hlais* masc. est, farina (ex aqua subacta) *daigs* etiam masc., sed fermentum *beist* neutr.; caro vid. supra 1). Oleum *alev*, mel *miliþ* et vinum *vein* neutr. sunt; sicera *leiþus* et acetum *akeits* masc., et lac *miluks* fem. »

3) Plurima vocabula, quæ artem, munus, negotium, habitumve significant, etiam personas, quæ his arte, munere, etc. funguntur, designant, ex. gr. : *airus* legatio et legatus, *gaman* societas et socius, *fidurragineis* tetrarchia et tetrarchus (coll. ad Luc. iii, 1); Luc. ix, 52 *iesus insandida airuns* (*ἀγγέλους*)

faura sis; xiv, 32 *insandjands air u* (πρεσβείων) *bidji þ gavair þjis*; Cor. II, xiii, 13 *gaman* (κοινωνία) *ahmins veihis miþ izvis*; Philem. 17 *jabai mik habais du gamana* (κοινωνόν) *andnim þana sve mik*; Luc. III, 1 *raginondin puntiau peilatau udaiu jah sid urra ginja* (sub tetrarchia) *þis galeilais herodeis flippauzuh þau fidurraginja þis iturais*; Rom. xi, 34 *was imma : u-gineis* (σύμβουλος) *vas?* Pro aliis vero, alia datur forma, ut *faurama þleis* (ἀρχων) et *faurama þli* (ἡγεμονία); *fauragaggja* (οἰκονόμος) et *fauragaggi* (οἰκονομία); *praizbytaireis* (πρεσβύτερος) et *praizbytairei* (presbyteratus).

§ 192. II. De numero hoc est animadvertendum :

1) Quod pluralia tantum sint : *berusjos* majores, *bro þrahans* fratres (ἀδελφοί); *brusts* pectus, viscera, *hair þra* viscera; *bokos* litteræ, epistola; *sarva* et *vepna* arma, *vegos* fluctus; *daurons* (vulvæ) porta, *fores*; *salihvos* diversorium, *hlaivasnos* sepulcretum, *veinatriva* vinetum, *laubos* frondes. Econtrario Gothus concreta plur. græca abstractis sing. exhibet, ut *skusts* coma pro τριχες capilli. Sententias autem, quas Græcus in plurali tantum numero exhibere studet, in singulari Gothus, nulla occasione data, convertit, ut : Mth. viii, 11 πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν (hoc est, ex orientalibus et occidentalibus regionibus) ἤξουσιν quod sic tradit : *managai fram urrunsa jah saggga* (ab oriente et occidente) *qimand*; *inniujiba* innovationis (restorationis) festum ponitur apud Joan. x, 22 pro τὰ ἐγκαίνια; *mel gabaur þais* dies nativitatis Mc. vi, 21 pro τὰ γενέσια. Τὰ εὐώνυμα et τὰ τὰ δεξιὰ (omne quod a sinistris et a dextris est, id est, sinistrum dextrumque latus) singulariter tantum vertitur apud Mc. x, 37, etc., sinistra et dextra (manus vel latus), addito etiam *fera*. Joan. xiii, 12 ἔλαβε τὰ ἱμάτια (vestem) αὐτοῦ gothice exponitur nam *vastjos seinos*, ubi *vastja seina* suffecisset, sed tunc *vastjos* significat vestimentum (ἱματισμός, ἔνδυμα Luc. vii, 25; Tim. I, ii, 9; Mth. vi, 25, 28). Vocabula autem græca tum in singulari, tum in plurali occurrentia κόλπος et κόλποι (gremium), οὐρανός et οὐρανοὶ (cælum) diverso etiam numero gothice redduntur *barms* (Luc. xvi, 22) et *barmeis* (vs. 23), *himins* (Mth. v, 16) et *himinos* (vs. 18, etc.). Plurima alia vocabula in plurali frequentius ponuntur, quæ tamen non pluralia tantum sunt, ex. gr. : *aviliuda* (gratias, gratiarum actiones) pro εὐχαριστίας vid. ad Tim. I, iv, 3.

2) Nec non et vocabula abstractæ significationis in plurali poni possunt : Luc. i, 16 *garaihteins* propr. justitiæ (hic præscriptiones legales δικαιώματα); præcipue in altera ad Corinthios epistola : i, 3 *bleiþeins* misericordiæ (οἰκτιρμοί); i, 10 *dauþjus* mortes et xi, 23 *dauþeineis* mortis pericula (θάνατοι); v, 11 *miþvisseins* conscientiæ (συνειδήσεις); vii, 5 *agisa* timores (φόβοι); viii, 14 *þarbos* inopiæ (non concretum, sed plur. abstractum gr. ὑστέρημα); xi, 27 *lausqihreins* jejunia, id est tempus quo jejunandum est (νηστεΐαι). Item Cor. I, vii, 19 *fastubnja anabusne* (observationes præceptorum (τήρησις ἐντολῶν) ut plurale ha-

bendum est, vid. § 70, cum formatio in *-bnja* non sit probabilis, § 145 cc) γ). Ex constructione autem gothica explicatur, si Cor. II, i, 5 stet *guþ allaizo gablaihte* (omnium consolationum, hoc est, omnis consolationis θεὸς πάσης παρακλήσεως); iv, 2 *in allaim miþvisseim* (πρὸς πᾶσαν συνειδήσιν); vi, 14 *wo gamainduþe* (quæ communionem, quæ communio τίς κοινωνία), vid. infra §§ 205 et 215 annot. 1. Apud Mth. viii, 14 equidem stat *lag in heitom* (in febribus), sed hujus loco singulare *in heiton* probabiliter legendum est, cui non tantum sequentia *aflailot iza so heito* conveniunt, sed etiam parallelus locus Mc. i, 29, ubi adest *lag in brinnon*, respondet.

3) Cum loco abstracti concretum usurpatur, hoc posterius pluralem induit formam : *synodias* iter vertit *Ulfilas* Luc. ii, 44 per *gasinþans* itineris comites, viatores; οἶκος domus Cor. I, i, 16 per *gadaukans* inquilini; τράπεζα tabula argentariorum Luc. xix, 23 *skattjans* argentarii; μάκελλον macellum Cor. I, x, 25 *skiljans* carnifices; ἀκροβυστία incircumcisio Eph. ii, 11 *unbimaitanai* incircumcisi. Hinc etiam participia et adjectiva : τὸ ἀπολωλός perditum Luc. xix, 10 *þai fratulanans* perditum; τὸ ἴδιον proprium Joan. xv, 19 *svesai* proprii. Nec non et Joan. vi, 37 πᾶν ὃ (omne, quod) per *all þatei*, imo pro πρεσβύτεροι presbyteri Tim. I, v, 19; Tit. i, 5 *praizbytairei* (presbyterium).

§ 193. Sæpe græca et gothica sibi invicem respondent, scilicet :

1) *Infinitivi et substantiva* : *siuns* visus τὸ βλέπειν; *mats* Luc. viii, 55 cibus φαγεῖν; *anaqal* Thess. I, iv, 11 tranquillitas ἡσυχάζειν; *liugos* Tim. I, iv, 3 matrimonium γαμεῖν. Et vice versa : *afslauþnan* stupefieri Luc. iv, 36 θάμβος; *guþ blotan* colere Deum Tim. I, ii, 10 θεοσέβεια; *lausjan* separare Cor. I, vii, 27 λύσις; *du fiskon* ad piscandum Luc. v, 4 εἰς ἄγρην; *viþragamotjan* et *du gamotjan* ad contradicendum Joan. xii, 13; Thess. I, iv, 17 εἰς ὑπάντησιν; *fastan jah bidjan* jejunare et orare Cor. I, vii, 5 νηστεΐα καὶ προσευχή.

2) *Participia et substantiva* : Luc. ii, 27 *stuhti* consuetudo pro τὸ εἰθισμένον (nisi Gothus τὸ ἔθος cum D hic legerit quemadmodum I, 9; II, 42); iv, 16 τὸ εἰωθός; iv, 5 *midjungards* terra (habitabilis) ἡ οἰκουμένη; viii, 3 *aigin* facultates τὰ ὑπάρχοντα; xiv, 33; xvi, 4; xix, 8; *aihts* res τὰ ὑπάρχοντά Cor. I, xiii, 3; Phil. iii, 8 *ufarassus* superfluitas τὸ ὑπερέχον; Matth. viii, 16 *daimonareis* dæmoniacus δαιμονιζόμενος, δαιμονισθεῖς Luc. viii, 36, etc.; Esdr. ii, 41 *liuþareis* cantator ὁ ἄδων; Luc. xx, 17 *timrjans* agricolæ οἱ οἰκοδομοῦντες, etc. Item Luc. i, 27; ii, 5 *parþenos* μεμνηστευμένη desponsata virgo convertitur *magaþ in fragiftim*; iii, 23 ἦν Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος *vas iesus sve jere þrigetigive uf gaku n þai* (sub manifestatione ejus, id est, tanquam docentis, quemadmodum etiam Euthymius explicat : « ἀρχόμενος τῆς εἰς τὸν λαὸν ἀναδείξεως αὐτοῦ ἦτοι τῆς διδασκαλίας. ») Et vice versa : *usguldan* Luc. xiv, 12 redditum ἀνταπόδομα; *galeikaiþ* x, 21 quod delectatur εὐδοκία

delectatio; hinc Gal. II, 15 ἡμεῖς φύσει (ex natura) Ἰουδαῖοι vertitur *veis iudaiens visandans* (qui summus); Rom. XI, 24 παρὰ φύσιν *aljakuns visands*; Cor. I, VII, 6 τοῦτο λέγω κατὰ σύγγνωμην *hata giha gakunnands*; XVI, 7 ἐν παρόδῳ ἰδεῖν *hairs hleihan ds saiwan*; Tim. I, III, 4 τέκνα ἔχουσιν ἐν ὑποταγῇ *barna haban ushausjandona*; Thess. II, III, 8 ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ *vinnands arbaidai*.

ε Annotatio.—Una cum substantivis in *-nds* de quibus § 85, quæque proprie sunt participia, sed propriam habent declinationem, participia præsertim pro substantivis usurpantur. Sed tunc tantum discerni potest, utrum sint proprie substantiva vel participia, cum nec in nominativo sing. nec in dativo plur. occurrunt: Cor. II, IX, 7 *hlasana giband* (δότην) *frijoh guh*; Luc. V, 5 *qah du imma: talzjand* (ἐπιστάτα); Luc. I, 47 *svagneid ahma meus guha nasjand* (σωτήρι) *meinamma*; Tit. I, 3 *bi anabusnai nasjandis unsaris*; Luc. I, 58 *hausidedun bisitands* (περίοικοι); IV, 14 *gavi bisitande* (ἡ περιχώρος); VII, 17 *usiddja hata vaurd and alla iudaijah and allans bisitands* (περιχώρος). Item *fijands* (ἐχθρός) et *frijonds* (φίλος), vid. gloss.; *fraujionds* (δεσπότης) non enim *fraujinond*, ut ad Luc. II, 29, adjective sumendum est, et consequenter *fraujionds* legendum, vid. Mc. IX, 25 *ahma hu unrodjands*. Sunt autem participia ex. gr.: *airzjands* (πλάνοσ) deceptor, quia Cor. II, VI, 8 *airzjandans* ponitur; item *lutonds* (φρεναπάτης) Tit. I, 10; *galeikonds* (μμητής) Thess. I, II, 24; *hatands* (ἐχθρός) Luc. VI, 27. Incerta sunt Cor. II, VI, 18 *allvaldands* (παντοκράτωρ); Tim. I, II, 5 *midumonds* (μεσίτης); I, II, 7 *merjands* (κέρυξ); II, I, 11; Mc. XIV, 7 *drobjands* (στασιαστής). Altera nota, qua dignosci potest participium, in eo est, quod casus, quem verbum regit, sequatur: Eph. V, 1 *galeikondans guha*; Mth. X, 25 *sagarda valdands* (οικοδεσπότης); Eph. VI, 12 *safairwu habands* (κοσμοκράτωρ). Plura duplicem habent formam, ut *daupjands βαπτίστης*, quod accusativo *daupjand* Mc. VIII, 28 substantivum, genitivo autem *daupjandins*, dativo *daupjandin* (Mth. XI, 11, 12, etc.) participium est. Quod autem hæc participia etiam substantive usurpentur, ex eorum connexionem cum possessivis constat, ut Cor. I, II, 1 *galeikondans meinai*; ideo etiam *fraveitands allai ze* (ἔκδικος) Thess. I, IV, 6 participium esse potest.

3) Adjectiva et substantiva, vid. § 196, II, d.)

4) Participia, adjectiva, numeralia, adverbia, etc., substantive ponuntur, vid. §§ 195, IV; 196, 197.

§ 194. B. NOMEN PROPRIUM.

1) De formis nominum propriorum vid. § 94 sqq.

2) Nomina urbium, quæ in græco sermone pluralia tantum sunt, non semper talia gothice vertuntur, sic Athenæ est equidem *ahpeineis* Thess. I, III, 2 propter Ἀθηναί, et verisimiliter etiam *lystros* Tim. II, III, 11 pro Ἀύστροις a Ἀύστρα; sed contra græc. Φίλιπποι Cor. I et II subscript. singulariter exponitur, scilicet *filippa* Mth. V, 35, etc., Ἱεροσόλυμα sing. *iairusaulyma*, vid.

Gloss. hb. vv., necnon et *saudauma* et *gaumaurra* Rom. IX, 29 quæ ut sing. fem. habenda sunt.

3) Pro nominibus urbium et regionum frequenter adhibentur nomina populorum: Luc. X, 12 *giha izvis hatai saudaumjam* (Sodomitis gr. Σοδομοῖσ sodomis) *sulizo vairhih hau hizai baurg*; Cor. II, XI, 10 ἐν κλίμασι τῆσ Ἀχαιῶσ in terra Achaïæ goth. in *landa akaje* in terra Achaïorum. Sed XI, 32 adest *baurgs damaska* urbs Damascus, pro *λαμασκηνῶν πόλισ* (urbs Damascenorum, ita ut adjectivum pro genitivo sit). Et tandem horum nominum loco usurpatur compositum vel appositio, ut pro terra Judæa (Ἰουδαία χώρα) Mc. I, 5 *iudaialand*.

§ 195. Cum substantivum significat objectum antea notum vel proxime determinatum, recipit articulum.

I. Jam vero objectum nosci potest sive per contextum, sive per se, sive ut antea notum proponitur.

1) Objectum ex contextu nosci potest,

a) Cum scilicet de eo supra mentio facta est: Mth. V, 25 *sijais vaila hugjands andastauin* (sine articulo) *heinamma. ibai wan atgibai huk sa andastaua stauin jah sa staua huk gibai andbahta*; VIII, 8 *sa hundasahs* (scilicet vs. 6 indigitatum) *qah*; 15 *astailot ija so heito*, vs. 14 *ligandein in heitom stante*; item Mc. I, 31 *so brinno propter in brinnon* vs. 29; Mth. VIII, 21 *hata skip gahulih varh*, vs. 23 præcedente *innatgaggandin in skip*; IX, 15 *ibai magun sunjus bruhfadis qainon und hata weilos bei mih im ist bruhfahs. ih atgaggand dagos, han asnimada af im sa bruhfahs, jah han sastand*; Mc. II, 20; Mth. IX, 22 *ganas so qino, qino bloharinnandei* vs. 20 præeunte; 28 *duatiddjedun imma haiblandans* (scilicet *tvai blindans* de quibus vs. 27 mentio fit); XXVII, 11 *iesus stoh saura kindina jah frah ina so kindins*; Mc. I, 42 *hata hrutsfill astaih* propter *hrutsfill habands* vs. 40. Item II, 22; III, 5; IV, 7, 27, 39; V, 33, etc., vid. in Gloss. v. *hata* 1) a) α);

b) Cum hoc vocabulum non equidem præcedenter memoratur, sed ad alterum ut synonymus vel ut genus ad speciem vel vice versa refertur: Mth. IX, 24 *ni gasvatt so mavi* relatum ad vs. 18 *hatai dauhtar meina gasvatt*; item Mc. V, 39 *hata barn ni gadauhnoda* relatum ad vs. 23; Mth. IX, 33 *rodida sa dumba*, vs. 32 adest *manna bauds*; Luc. VII, 20 *hai vairo s qehun*, scilicet *hi tvai sponje* vs. 19, quos Joannes misit; vs. 24 dicuntur *hai airjus*; IV, 35 *sa unhulha urrann* propter *ahma unhulhons unhrains* vs. 33; item IX, 42 et prius vs. 39; IX, 33 *hai unhulhans galihun* propter vs. 27 *habaida unhulhons* et vs. 36 *ganas sa daimonareis* qui idem est homo, *saei habaida unhulhons*; X, 20 *hai ahmans izvis ushausjand* relatum ad vs. 17 *unhulhons ushausjand unsis*; XX, 10 *hai aurtjans in sandidedun*, dum vs. 9 *vaurstvians* in genere vocantur. Alia exempla vid. in Gloss. v. *hata* 1) a) β);

c) Cum hoc vocabulum eadem stirpe atque præcedens oritur (verbum conjugatum est), vel similis

est significationis; Mc. xii, 7 *sa ist sa arbi numja. hirjiþ usgimam imma jah unsar vairþiþ þata arbi;* Luc. xx, 14; Mc. xiv, 56 *managai galiug veitvodi dedun ana jah samaleikos þos veitvodiþos ni vesun;* Cor. I, vii, 18, 19 *niþ faurafillja galaþoþs varþ was, ni bimaitai. þatabimait ni vaihts ist;* Luc. vi, 49 *bistagq stodus jah suns gaðraus jah varþ so usvalteins þis raznis mikila.* Alia exempla vid. in Gloss. v. *þata 1) a) γ).*

2) Objectum jam cognitum præsupponi potest, ex. gr. :

a) Cum scilicet personæ vel res ita designantur, ut, licet nomen sit appellativum, tamen nihil nisi cognitum indicet, ut in Evangeliiis : *þai bokarjos* Mc. i, 22; *þai fareisaieis* Mc. v, 7; *þai gudjans* Mth. xxvii, 6, id est, Judæorum summi sacerdotes; *þai sinistans* Mc. vii, 5; item *þai sauramaþljōs* Neh. v, 17; *þai siponjos* Mth. xxvii, 64, id est discipuli Jesu; *so managei* Mth. ix, 25, etc., id est multitudo ingens populi, quæ sequebatur, vel congregabatur, docente vel agente magistro; item Skeir. VII, b, c *so filusna.* Alia exempla vid. in Gloss. v. *þata f).*

b) Nomina propria articulo non indigent; sed quandoque occurrit *þai iudaieis*, ut Joan. vii, 1, 35; viii, 48, 52, 57; x, 31, 33; xi, 36, quibus in locis non equidem de tota Judæorum gente quæstio est, sed de iis tantum, qui certis casibus aderant. Alia exempla articuli nominibus propriis præpositi vid. in Gloss. v. *þata 2).*

c) Alia objecta, quæ ad biblicam historiam vel ad res Christianas pertinent, articulum recipiunt in prægnanti sensu : *so baurgs* Mc. ii, 19 urbs, hoc est, Jerusalem; *so alhs* Mc. xv, 29 templum, scilicet in Jerusalem; *so dulþs* Joan. xii, 20 festum, nempe Pascha; *sa sunus* Joan. vi, 40 filius, nimirum Dei; *so xristus* Mc. xv, 32 unctus, id est, Christus spectatus, promissus, etc. Hic autem memorandum est, quod tam *sa sunus mans* quam simpliciter *sunus mans*, non autem *sunus guþs* dicatur, vid. Gloss. v. *þata f) α); þata vaurd* Luc. i, 2 et Rom. x, 10 verbum est Dei, nempe Evangelium (ut etiam Mc. viii, 35 *so aivaggeljo* legitur); *so vailamereins* Cor. I, i, 21 prædicatio Christi; *so laþons* Thess. II, i, 11 vocatio ad salutem; *so usstass* Luc. xx, 33 resurrectio mortuorum; *þos anabusnins* Mc. x, 19; Luc. xviii, 20 legislatio mosaica. Ad demonstrandum stat etiam articulus in : *sa fairwus* hic mundus et *so manaseþs* id., vid. Gloss. v. *þata f) γ),* quibus adde etiam *so libains* hæc vita Mc. iv, 19; Luc. viii, 14; *so alds* hoc sæculum Tim. II, ii, 4; *þata þeiths* hoc ævum Rom. xiii, 11; *þata mel* hoc tempus Col. iv, 5; Thess. I, v, 1.

II. Objectum determinari potest

1) Omnimodis attributis (§ 215), ut :

a) Adjectivis et participiis : Mth. xxvii, 61 *vas jainar marja magdalene jah so anþara marja;* 64 *ist so speidizei airzi þa vairvizei þizai frumein;* Luc. iii, 7 *was gataiknida izwis þliuhan faura þamma anavairþin hatiza;* Rom. vii, 17 *ni*

ik vaurkja þata ak so bauandei in mis fra- vaurhts; Cor. II, xi, 5 *man ni vaihtai mik minnizo gataujan þaim usfar mikil visandam apau- staulum;* Eph. ii, 11 *þiuðos simte vesuþ namni- dans unbimaitanai fram þizai namnidon bi- mait.* Alia exempla vid. Gloss. v. *þata c) α) et b);*

b) Adverbiis vel præpositionalibus expressionibus, quæ adjectivorum vices gerunt : Tim. II, iv, 10 *de- mas mis bilaiþ frijonds þo nu ald;* Gal. iv, 26 *so iupa iairusalem frija ist;* Mc. i, 38 *gag- gam du þaim bisunjane haimom;* Col. ii, 14 *afsvairbands þos ana uns vadjabokos;* Skeir. III, b *so bi guþ hrainei anabudana vas.* Alia exem- pla vid. Gloss. v. *þata γ) et δ);*

γ) Genitivis vel pronomibus possessivis : Cor. I, i, 16 *ik daupida þans staisanaus gadaukuns;* 18 *þata vaurd galgins þaim fratunandam dva- liþa ist;* Phil. iii, 18 *qiþa þans sijands galgins xristaus;* Skeir. IV, a *so faheds meina usfullnoda;* Joan. viii, 13 *so veitvodiþa þeina nist sunjeina;* Mth. v, 47 *goleiþ þans frijonds izvarans;* Luc. vii, 1 *usfullida alla þo vaurda seina;* Mth. x, 25 *jabai garda valdand baiailzaibul haihaitun, und wan filu mais þans innakundans is;* ix, 4 *vitands iesus þos mitonins izæ.* Alia exempla vid. Gloss. v. *þata ε), ζ), η);*

2) Per *alls* nec non et *jains* : Luc. ix, 2 *insandida ins gahailjan allans þans unhailans;* Cor. I, xvi, 16 *ufhausjaiþ allaim þaim gavaurstvam;* Neh. v, 13 *gatavidedun þata vaurd alla so managei;* Luc. ix, 25 *wo allis þaurste gataujiþ sis manna ga- geigands þo manased alla;* Mth. viii, 28 *ni mahta manna usleiþan þairh þana vig jainana.* Alia exempla vid. Gloss. v. *þata θ) et i);*

3) Sententiis relativis sequentibus : Mc. ii, 4 *in- sailidedun þata badi, ana þammei lag sa usli- þa;* x, 39 *sveþauh þana stikl, þanei ik drig- gka, driggkats jah þizai daupeinai, þizaiei ik daupjada;* xii, 23 *in þizai usstassai, þan usstandand, warjamma izæ vairþiþ gens?* etc., vid. Gloss. v. *þata b);*

4) Ubi hujusmodi sententia relativá facile cogitari potest : Mth. viii, 27 *þai mans sildaleikidedun,* scilicet homines, qui in nave concomitabantur; Mc. vi, 14 *vaurkjand þos mahteis in imma,* id est, potentiam de qua fit narratio, vel cui suscitato mortuo credebant; Joan. xii, 3 *iþ sa gards fulls varþ daunais,* nempe domus ubi erat Jesus; xix, 2 *þai ga- drauh teis usvundun vippja,* nimirum milites, qui- bus Pilatus Jesum vincire jusserat. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata d).*

III. Ubi appositio determinandi causa vel explican- di post substantivum ponitur, articulum capit : Mth. xxvi, 71 *iesua þamma nazoraia u;* xxvii, 26 *marja so magdalene;* Joan. vi, 4 *pasxu so dulþs iudaie;* xii, 4 *iudas seimonis sa iskariotes;* xviii, 1 *rinuon þo kaidron;* Luc. ii, 43 *iesus sa magus;* ix, 7 *herodes sa taitrarkes;* Mc. vi, 14 *iohannes sa daupjands* et alia participia nec non

adjectiva, vid. § 196, II, 2) b).—Mth. xxvii, 56 *marja so iakobis*; Joan. vii, 23 *vitoþ þata mosezis*; Mc. iii, 18 *iakobu þana alfaiaus*; vi, 1 *marrein þo galeilaie*.

c) Annotatio.—In his autem omnibus supra laudatis exemplis articulus etiam deficere potest, in casu præcipue II, 1, b): Rom. vii, 2 simpliciter *uf vaira gens*, quemadmodum etiam Cor. II, vii, 10 in cod. *A bi guþ saurga* legitur. Nec non in casu III sæpe abest articulus: Mth. xxvii, 61 *marja magdalene*; Luc. iv, 34 *iesu nazorenu*; Joan. vi, 71 *iudan seimonis iskariotu*, et ordinario *esaias praufetus, alaiksandrus aizasmifa, teibairius kaisar, kustanteinus þiudans*, etc., Matth. xxvii, 2, 9; Mc. i, 2; Joann. xii, 38; Luc. i, 5; ii, 36; iii, 1; iv, 27; Cor. II, xi, 32; Tim. II, iv, 14; Calend. »

IV. Auxiliante articulo substantivi vicem gerunt:

1) Numeralia: Mc. vi, 7 *iesus athaihait þans tva-tif* (scilicet discipulos, ut Mth. x, 1 ponitur); Luc. x, 17 *gavandedun sik þai sibuntehund* (hi septuaginta [juvenes]) *miþ fahedai*; Mc. x, 41 *þai taihun dugunnun unverjan bi iakobu jah iohannen*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata c*).

2) Adverbia, præpositionales formulæ et sententiæ: Mth. xxvi, 71 *gaþ du þaim jainar* (ad hos illic [stantes]); Cor. I, v, 12 *niu þans inna jus stojiþ, iþ þans uta guþ stojiþ*; Joan. viii, 23 *jus us þaim dala þro* (*ἐξ τῶν κάτων*) *sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro* (*ἐξ τῶν ἄνω*) *im*; Mc. iv, 11; Phil. iii, 14; Tim. I, iii, 7; Cor. II, i, 17 *nist af mis þata ja ja jah þata ne ne*; v, 16 *fram þamma nu ni ainnohun kunnun*. — Mc. iii, 8 *laistidedun afar imma þai bi tyra*; iv, 10 *frehun ina þai bi ina*; Luc. v, 9 *sildaleik dishabaida ina jah allans þans miþ imma* (qui cum eo, comites ejus) Tit. i, 10 *sind managai ungawairbai þishun þai us bimaita*; Cor. II, x, 7 *þo bi andvairþja saiwiþ*; xi, 28 *inuh þo afar þata arbaiþs meina sinteina*; Luc. xvii, 21 *lauhmoni lauhatjandei us þamma uf himina in þata uf himina skeiniþ*. — Mc. ix, 10 *wa ist þata us dauþaim usstandan?* xii, 33 *þata du frijon newundjan sve sik silban managizo ist allaim þaim allbrunstim*; Rom. xiii, 9 *þata ni horinos, ni maurþrjais, ni hlifais, nih faihugeironjaïs in þamma vaurda usfulljada þamma frijos newundjan þeinana sve þuk silban*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata d) e) g*).

3) Substantive more Græco ponitur etiam neutrum plur. articuli (þo) cum genitivo: Mc. xii, 17 *usgibiþ þo kaisaris* (hoc ad Cæsarem [pertinens]) *kaisara jah þo guþs guþa*; Luc. ii, 49 *in þaim attins meinis skuldavisan*; Phil. ii, 4 *ni þo seinu warjizuh mitondans ak jah þo anþaraize warjizuh*. Alia exempla vid. Gloss. v. *þata f*).

V. Cum plura substantiva copulative vel adversative construuntur:

a) Unicuique articulus repetitur, ubi præcipue diversisunt generis vel numeri: Mc. vii, 5 *frehun ina*

þai fareisaieis jah þai bokarjos; xii, 13 *wis ist sa manleika jah so usfarmeleins?* iii, 35 *wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinai?* Phil. iii, 2 *saiwiþ þans hundans, saiwiþ þans ubilans vaurstojans, saiwiþ þo gamaitanon*; Cor. I, xiv, 22 *razdos du bandvai sind ni þaim galaubjandam ak þaim ungalaubjandam*, et ita ordinario;

b) Vel articulum nonnisi semel poni opus est: Joan. vi, 27 *vaurkjaiþ ni þana mat þana fralusanan ak mat þana visandan du libainai aiveinon*; Mth. xxvii, 12 *vrohiþs vas iesus fram þaim gudjam jah sinistam*; Joan. vii, 48 *sai jauainshun þize reike galaubidedi imma aiþþau fareisaie* (in Skeir. VIII, c ubi hic locus laudatus est, legitur, articulo repetito, *þize fareisaie*); Mc. xiv, 43 *qam iudas jah miþ imma managei fram þaim auhumistam gudjam jah bokarjam jah sinistam*; Mth. xxvii, 12; Mc. x, 33; xi, 27; xii, 33; xiv 54; Luc. v, 21; vi, 7; ix, 16; xix, 47; xx, 1, 19; Joan. vii, 45; xi, 25, etc. — Mth. vii, 14 *wan aggvu þata daur jah þraihans vigs sa brigganda*; Luc. viii, 51 *iesus ni fralailot ainohun inngaggan alja þana attan þizos maujos jah aiþein*; Cor. I, vii, 8 *qiþa þaim ungenidam jah viduvom*; Joan. xiv, 6 *ik imsa vigs jah sunja jah libains*; Cor. II, x, 10 *þos bokos kaurjos sind jah svinþos, iþ qums leikis la-sivs jah vaurd frakunþ*;

c) Quandoque etiam articulus posteriori tantum substantivo præponitur, a priori deficiens: Luc. viii, 24 *gasok vinda jah þamma vega valins*; Mth. xxvii, 1; Mc. xiv, 54; tertio autem substantivo sequente, sive articulus iterum omittitur, sive etiam adhibetur: Neh. v, 17 *iudaieis jah þai fauramaþljors jah n gumane jah þai qimandans at unsis ana biuda meinamma andnumanai veisun*; Joan. xviii, 12 *þaruh hansa jah sa þusundifaþs jah andbahtos iudaeie undgripun iesu*. Propria autem sunt hæc loca: Mc. viii, 31 *sunus mans uskiusan skulds ist fram þaim sinistam jah þaim auhumistam gudjam jah bokarjam*; xiv, 55 *garunnun auhumistans gudjans allai jah þai sinistans jah bokarjos*; Luc. xix, 47 *þai auhumistans gudjans jah bokarjos sokidedun ina usqistjan jah þat frumistans manageins*.

VI. Articulum inter et substantivum induci possunt initio sententiæ particulæ et aliæ hujusmodi determinationes: Joan. vi, 33 *so auk hlais guþs ist*; xviii, 55 *sah þan siponeis vas kunþs þamma gudjin*; Rom. x, 1 *saraihtis vilja meinis hairtins*. — Mth. ix, 12 *þaurbun lekeis þai unhaili habandans*; Rom. viii, 5 *þai bi leika visandans*; Cor. I, v, 3 *þana þata sva gataujandan*.

2. ADJECTIVUM.

(Graff, Ueber die deutsche schwache Declination, in Neuen Jahrbuch der Berlinischen Gesellschaft für deutsche Sprache II, 1, 1 seqq.)

§ 196. Quod in tractandis adjectivis maxime in-

terest, in eo præsertim consistit, ut præcise determinetur, in quonam differant vocalica (fortis) et consonantica (debilis) declinationes. Jam vero hoc est earum essenziale discrimen, quod scilicet vocalica declinatio indeterminata, et generalia nec non et abstracta, consonantica vero determinata, individua atque concreta significet. Sed sine ratione assertum est, consonanticam formam recentiore esse quam vocalicam et sese non nisi posterius evoluisse; errant etiam qui putant, hanc formam addito mere articulo constare, cum articulus ex fortuito tantum casu in adjectivum incidat, scilicet ad designandum quod prius est nominatum (coll. § 195, I, 1) a). Multo autem rectius diceretur, hanc formam in se continere articulum, qui in antiquis sermonibus minime existens, tunc primum in eo tempore explicite apparuit, ad quod nostra gothicæ linguæ monumenta referenda sunt. Ut ut est, eadem regula etiam pro participio pass. valet, dum participium act. consonanticam tantum formam præter masc. habet.

I. VOCALICA FORMA in positivo et superlativo gradibus :

a) Tam attributiva : Rom. vii, 24 *vainans ik manna*, ego infelix homo; Mc. xvi, 5 *juggalauþ bivaibidana vastjai weitai*, veste candida; Skeir. III, c *vitoþ raidida azgon kalbons gabrannid aizos* (subnigra vacca) *utana bibaurgeinans. usaruh þan þo in vato vairpandans hrain* (pura aqua) *jah vulla raudai* (rubris fluctibus) *usartrusnjandans*; VI, b *iohannes manniskaim vaurdam* (humanis verbis) *veituodida*; VIII, a *ist magula ains her, saei habaiþ . e . hlaibans barizeinans*; Mth. iii, 41 *sah daupeiþ in ahmin veihamma*; vii, 17 *all bagme godaize akrana goda gataujiþ*; Thess. II, ii, 16 *guþ atgaf gaþlah aiveina jah ven goda in anstai*; quam prædicativa : Rom. vii, 12 *vitoþ veihta jah anabusns veiha jah garaihta jah þiu þeiga*; Cor. I, xv, 11 *veis dvalai iþ jus frodai*; Luc. x, 23 *audaga sind augona*; Joan. ix, 39 *þai saiwandans blindai vairþand*; Luc. vii, 10 *bigetun þana siukan skalk hailana*; Mc. i, 3 *raihtos vaurkeiþ staigos guþs unsaris*; Skeir. IV, c *iohannes iesu himin akundana jah iupaþro qumana qaþ*;

b) Semper in vocabulis *fulls*, *halbs*, *alls*, *ganohs*, *midjis*, *svaleiks*, *ains*, *anþar*, *sums* et in possessivis pronomibus : Eph. iv, 13 *garinnam du vaira sullamma*; Calendar. goth. *batvins bilais aikklesjons fullaizos* (catholica ecclesia); Mc. vi, 23 *þiswah þei bidjais mik, giba þus und halba þiudangardja meina*; Neh. vi, 16 *hausidedun fands unsarai allai jah ohtedun allos þiudos*; Mc. x, 46 *usiddja miþ managein ganohai*; Joan. xvii, 3 *ei kunneina þuk ainana* (τὸν μόνον) *sunja guþ*; Mc. ii, 7 *was mag aþletan fravaurhtins niba ains guþ* (unicus Deus); 26 *hlaibans saurlageinans ni skuld ist matjan niba ainaim gudjam*; Skeir. VII, c *ni ana þaim hlaibam ainaim mahtais filusna ustaiknida*; Mc. ix, 36 *gasatida barn in midjaim im* (in mediis iis); Joan. vii, 14 *ana midjai dulþ usstaig iesus in alh*; Mth. ix,

8 *guþ gaf valdufni svaleikata mannam*; Mc. vi, 2 *mahteis svaletkos þairh handuns is vairþand*; Cor. II, viii, 4 *sa qimanda an þar ana iesu mereiþ*; 8, *anþaros aikklesjons birauboda*; Mc. xiv, 51 *ains sum s juggalauþs laistida afar imma*. Nec non et his vocabulis substantive usurpatis, forma remanet vocalica : Mth. v, 18 *allata* (omne) *vairþiþ*; viii, 33 *gataihun all bi þans daimonarjans*; Mc. i, 27 *sildaleikidedun allai* (omnes); Skeir. VI, d *sumai* (quidam) *jah stibna is gahausidedun, sumai þan is siun sewun*; Luc. ix, 19 *an þarai* (alii) *qiþand þuk heleian, sumai þan þatei profetus usstoþ*; Mc. xiv, 60 *usstoþ sa auhumista gudja in midjaim* (in mediis [eorum]). Imo et post articulum : Mth. xxvii, 49 *þai anþarai qeþun*; Cor. I, ix, 5; Joan. xviii, 16 *sa siuoneis anþar*; Mth. v, 39; Cor. II, x, 11 *þata þagkjal sa svaleiks*; Cor. I, vii, 15 *nist gaþivaids broþar aiþþau svistar in þaim svaleikaim*; Cor. II, xii, 2; Gal. v, 21, 23; vi, 1; Cor. II, xi, 13 *þai svaleikai galiugaapaustauleis*; Cor. I, xii, 12 *liþjus allai us leika þamma ainamma*; 19 *sind þo alla ains liþus*; Luc. xv, 32 *þata mein þein ist*. Hinc Gothus formulam τὸ λοιπὸν (de cætero) per *þata anþar* convertit Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10, etc.

« Annotatio 1. — *Allans* in consonantica forma pro *allai* in solo loco Neh. vi, 16 falsum est, vid. annot. ad h. l. »

II. CONSONANTICA FORMA. Hæc forma adhibetur, ubi adjectivum ad objectum determinatum refertur, id est, in concreto sensu, qui græce articulo exprimitur, et in ordinalibus vocabulis. Adest insuper, iudice Gotho, fundamentalis determinatio in comparationibus, quapropter comparativi hac tantummodo induuntur forma, ubi etiam comparatio vel sententia adversativa cogitari potest. Nec non et ubi adjectiva pro personis vel individuis substantive ponuntur, ordinario et in vocativo semper consonanticam formam sumunt.

1) Sine articulo :

a) Determinatum, cum in græco textu sit articulus : Mth. xxvii, 62 *istumin duga gagemun auhumistans gudjans* (οἱ ἀρχιερεῖς), sed Joan. xviii, 13 *annas vas auhumists veiha* (ἀρχιερεὺς) *þis ataþnjis*; Joan. vii, 37 *in speditin daga* (ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ) *dulþais stoþiesus*; Mc. iii, 11 *ahmans unhrainjans* (τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα) *drusun du imma*; Joan. xviii, 10 *afmaimait imma auso taihsvo* (τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν, cuius loco in parallelo Mc. xiv, 47 *auso þata taihsvo* addito articulo, vid. infra 2) b); Mth. v, 30 *jabai taihsvo þeina handus* (ἡ δεξιὰ σου χεῖρ) *marþjai þuk*; 39 *jabai was þuk stautai bi þaihsvon þeina kinnu* (τὴν δεξιάν σου σιαγόνα) *vandei imma jah þo anþara*; Cor. II, vi, 7 *in mahtai guþs þairh vepna garaihteins taihsvona jah hleidumona* (τῶν ὀφθῶν — τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν); Cor. I, xvi, 19 *goleiþ izvis priska miþ ingardjon* (τῇ κατ' οἴκου) *seinai aikklesjon*; Cor. II, iv, 4 *xristus ist frisahts guþs unga saiwanins* (τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου); quapropter

etiam Col. I, 15 *ungasaiwānis* loco *ungasaiwanis* legendum est, coll. tamen annot. 5 c). Skeir. III, b *ni þanaseiþs judaiviskom ufarranneineinim* (judaicæ purificationes [in lege mosaica institutæ]) *brukjand*; Mc. XI, 1 *newa vesun at fairgunja alevjin* (τὸ ὄρος τῶν loc. τὸ ἐλαιῶν, hoc est, mons olivarum prope Jerusalem, dum mons oleis plantatus generaliter diceretur *fairguni alevi*); Joan. v, 35 *jains vas lukarn brinnando jah liuhtjando* (ὁ καίόμενος). Quin imo consonantica forma tum etiam usurpatur, cum in græco textu deficit articulus, ut in *libains aiveino* (ζωὴ αἰώνιος, vita æterna, per oppositionem ad terrestrem vitam) Mc. x, 17, 30; Luc. x, 25; xviii, 18, 30; Joan. vi, 27, 40, 47, 54, 68; x, 28; xii, 25; xvii, 2; Rom. vi, 23; Gal. vi, 8; Tim. I, 1, 16; vi, 12; Tit. I, 2; Mth. xxv, 46 ubi etiam opponitur *balveins aiveino*, quemadmodum Thess. II, 1, 9 *fralusts aiveino* (alias autem adhibetur forma fortis [vocalica], ex. gr.: *vulþus aiveins* Cor. II, iv, 17; Tim. II, II, 10, 11).

b) Comparativum: Mth. ix, 16 *vair siza* (χεῖρον) *gataura vair þiþ*; Luc. I, 18 *qens meina fram aldrotei* (προβεβηκυῖα, scilicet ætate provector) *in dagam seinaim*; xvi, 8 *þai sunjus þis aivis fro dazans sunum liuhadis sind*; Cor. I, ix, 19 *ei managizans gugeigaidedjau*; Cor. II, viii, 17 *us dau doza visands galaiþ du izvis*; Gal. iv, 1 *arbinumja niuklahs ni und vaiht iusiza ist skalka*; Skeir. VI, c *hardizo þize ungalaubjandane var þhairto*; Luc. v, 39 *vein fairni batizo ist*; Luc. xviii, 14 *atiddja motareis gara ihtoza gataihans du garda seinamma þau jains*.

Partim ex forma quam induunt, partim ex ipsorum significatione ut comparativa habenda sunt *auhuma* altior, superior, *astuma* posterior, *fruma* prior, *innuma* interior, *hleiduma* lævus per oppositionem ad dextrum, *istuma* sequens qui præcedentem supponit, et tandem *fairna* superior, quod propter significationem huc pertinet et consonantice tantum occurrit. Hic autem Gothus generaliter exactior fere est quam Græcus: Phil. III, 3 *anþar anþarana munands sis auhuman* (ὑπερέχοντα, altiore, præstantiore); Mc. x, 31 *managei vair þand frumans astumans jah astumans frumans*, in græco textu est πρῶτοι et ἔσχατοι, cum significatio comparativa ex allegatis duobus extremis pateat; hinc ponuntur *fruma* et *frumei* in inscriptione prioris epistolæ ad Timotheum et in subscriptionibus prioris ad Corinthios et alterius ad Thessalonicenses epistolæ, quia duæ sunt; hinc etiam in Calendario goth. november *fruma iuleis* dicitur, altero Julii mense existente; quapropter Gothus non solum comparativum πρῶτερος Gal. iv, 13; Eph. iv, 22 per *fruma* convertit, sed etiam, et equidem correcte, superlativum πρῶτος Mth. xxvii, 64 (ubi prior errori alteri respondet); Joan. xv, 18 (prius quam vos); Cor. I, xv, 47 (ubi τῶ *fruma manna* — *anþar* respondet); Tim. I, II, 13 (ubi Eva ad Adam prius creatum objicitur); Cor. II, iv, 16 *sa innuma manna ὁ ἔσωθεν ἄνθρωπος*, ut qui ad *sa* [utana manna] supplendum opponitur;

Rom. vii, 22; Eph. iii, 16; Mth. vi, 3 *ni viti kleidumei þeina, wa taujiþ taihsvo þeina*; Cor. II, vi, 7, etc.; Mth. xxvii, 62 *istumin daga, τῇ ἐπαύριον*, sequente die, præcedenti opposito; item Mc. xi, 12; Joan. vi, 22; xii, 12. Hinc consonantica forma stat etiam in formula *af* vel *fram fairnin jera* Cor. II, viii, 10; ix, 2 *ἀπὸ πέρσι* superiore anno.

c) Annotatio 2. — Ex his formis comparativis oriuntur superlativæ *auhumists*, *astumists*, *frumists* et ex *hindumista* et *spedumists* formæ *hinduma* posterior (per oppositionem ad anteriorem) et *speduma* recentior (per oppositionem ad maturiorem) cogitari possunt.

c) Ordinales numeri (exceptis *frumists* et *anþar*, quæ ex cardinalibus non derivantur): Mc. ix, 31 *usqistiþs þri djin* (τῇ τρίτῃ) *daga usstandiþ*; Luc. ix, 22; xviii, 33; Cor. I, xv, 4; Mc. xv, 25 *vasuh þan weila þri djo* (τρίτῃ); Cor. II, xii, 2 *fravulvans und þri djan* (τρίτου) *himin*; Mth. xxvii, 45 *fram saihstton* (ἐκτῆς) *weilai var þriqis usfar allai air þai und weila ni und on* (ἐνάτης); Mth. xxvii, 46 *bi weila ni und on ushropida iesus*; Mc. xv, 33 *bi þe var þ weila saihsto, riqis var þ*; Luc. I, 26 *in meno þ saihstin* (τῷ ἕκτῳ) *insaudiþs vas aggilus gabriel*; I, 36 *jah sa* (οὗτος) *meno þs saihsta ist izai*; I, 59 *var þ in daga ahtudin* (τῇ ὀγδόῃ) *qemun bimaitan þata barn*; xviii, 12 *afdailja taihundon dail, þize gastalda*; III, 1 *in jera sim taitaihundin* (πεντεκαίδεκάτῳ) *þiudinassaus teibairiaus var þ vaurd guþs at iohannen*.

d) Substantive: *blinda* cæcus Mc. x, 46 (ὁ τυφλός); viii, 22 (τυφλός), hinc etiam *blinda sums* Luc. xviii, 45; *twai blindans* Mth. ix, 27; sed Mth. xi, 5 *blinda iussaiwand*, ubi equidem adjectivum substantive usurpatur, non autem de quibusdam cæcis, sed de omnibus in genere qui cæci sunt; Cor. I, xv, 29 *wa vaurkjand þai daupjundans faur dau þans* (τῶν νεκρῶν), *jabai allis dau þans ni urreisand*, mortui scilicet qui sine baptismo mortui sunt et pro quibus baptizantur, coll. contra Mth. viii, 22, in formula *us dau þaim urreisand* Mth. xi, 5; xxvii, 64; Mc. vi, 14, 16, etc. de resurrectione mortuorum: hinc *þarbans* Joan. xii, 5 (πτωχοί) mendici, sed *unteds* eandem habens significationem (πτωχός, ὁ πέννης), in vocalica tantum forma occurrit: Mth. xi, 5; Luc. xvi, 20; xviii, 22; Cor. II, ix, 9. Item in neutro *nih andvair þo nih ana-vair þo* Rom. viii, 38 neque præsens neque futurum (οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα); et ubi neutra substantivis græcis respondent: Luc. iv, 29 *brahtedun ina und auhmisto* (ἕως [τῆς] ὀφρύος) *þis fairgunjis*; Rom. xiii, 7 *usgibiþ nu allaim skuldo* (τὰς ὀφειλάς); coll. Eph. iv, 9 *undaraisto air þos* (τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς).

Hinc plurima adjectiva etiam consonantice ponuntur, ubi prædicati vicem gerunt, nec non absolute usurpantur: Mc. vii, 18 *jah jus unvitanis* (ἄσύνετοι, non inscius, sed inscientia) *sijuþ*; Cor. II, xii, 6, 11; Phil. iii, 15 *sijum fullavitans*; Col. I, 28; iv, 12; Gal. iii, 3 *sva unfroþans* (ἀνόητοι) *sijuþ* (c contra Cor. II, xi, 16 *qiþa ibai was mik muni unfrodana*; Eph.

v, 17 *ni vair þaiþ un fro dai, ak fra þjandans*; Mc. xii, 3 *insandidedun ina laus handjan*; Tim. I, iii, 6 *niuja satiþs* (νεόφυτος); Luc. vii, 2 *skalks siukands svultavair þja* scilicet *vas* (ἔμελλε τελευτᾶν); Mc. iv, 45 *gahausjand unkarjans* (ἀμελοῦντες); Luc. vi, 35 *leiwaid ni vaihtais usvenans* (ἀπελιζόντες); Cor. II, xi, 8 *ushaista* (ὕστερηθεις) *ni ainnohun kaurida*; 23 *svasve unvita* (παραφρονῶν) *qiþa*. Hinc cum *vair þan* et *visan* pro circumscribendis verbis græcis: *usfilma vair þan* (ἐκπλήττεσθαι) Mc. i, 22; Luc. ix, 43; *alaþarba vair þan* (ὕστερεῖσθαι) Luc. iv, 14; *vair þan usgrudja* Luc. xviii, 1, etc.; *visan unkarja* (ἀμελεῖν) Tim. I, iv, 14; *gamainja visan* (κοινωνεῖν) v, 22; *unvita visan* (ἀγνοεῖν) Cor. I, x, 1, *gavilja visan* (συνευδοκεῖν) vii, 13 (ubi vs. 12 loco *gavilja* legendum est *gaviljo*).

c Annotatio 3. — Plurima vocabula diversam formam pro diversa significatione habent, ex. gr.: *ibna planus*: Luc. vi, 17 *gastoþ ana stada ibnamma*; *ibna* autem idem: Luc. xx, 36 *ibnans aggilum sind*; Skeir. I, a *gam nasjands ni ibna nih galeiks unsarai garaihtein ak silba garaihtei visands*; V, d *ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban sunau uns laiseiþ*.

e) In vocativo: Luc. xix, 17 *vaila goda skalk!* Joan. xvii, 25 *atta garaihta!* 11 *atta veiha!* Mc. x, 17 *laisari þiu þeiga!* Luc. xviii, 18; Luc. xix, 22 *unselja skalk jah lata!* Mc. i, 25 *ahma unhrainja!* v, 8; Cor. I, xv, 58 *broþrjus meinai liubans!* Gal. iii, 1 *o unrodans galateis!* Luc. ix, 41 *o kuni ungalaubjando!* Cor. II, vii, 1 *liubans, hrainjam unsis!* Mth. v, 22 *saei qiþiþ dvala!* *skula vair þiþ in gaiaiman*.

c Annotatio 4. — Non ut exceptiones habendi sunt casus: Mc. ix, 25 *þu ahma þu unrodjands jah bauþs, ik þus anabiuda!* xv, 29 *o sa gatairands þo alh jah bi þrins dagans gatimrjands þo, nasei þuk silban*, cum hic non equidem vocativus, sed nominativus more græco stet; conspicuum est autem Luc. i, 28 *þagino anstai audahasta, frauja miþ þus, þiu þido þu in qinom*, ubi *audahasto* spectares. Eodem modo ponitur participium *þiuþida* (masc.) et *þiuþido* benedicta! Item Mc. xi, 9, 10; Luc. xix, 38; Joan. xii, 13; sed Mc. xv, 18 legitur *hails þiudan iudaie*.

c Annotatio 5. — A regulis a) et b) raro deflectitur; scilicet quandoque fit a) ut adjectivum articuli expers etiam debilem formam induat: Col. i, 7 *aipasras ist trigva* (πιστός) *faur izvis andbahts iesuis*, hac formula alibi semper cum articulo occurrente (*sa trigva andbahts*, vid. infra 2) a): permutata est autem utraque forma Rom. ix, 2, *saurga mis ist mikila* (vocal.) *jah unweilo* (conson. ἀδιάλειπτος) *aglo*; Mth. v, 19 *saei laisjai sva mans sah minnista* (conson. ἐλάχιστος) *haitada*. *ih saei taujiþ jah laisjai sva sah mikils* (vocal. μέγας) *haitada*; — b) ut adjectivo græco articulum habente forma fortis gothice adhibeatur: Joan. x, 11 *ik im hairdja gods* (ὁ καλός); Thess. II, 1, 5 *taikn garaihtaios* (τῆς δικαίας) *stauos guþs* (sed Joan. vii, 24 τὴν δικαίαν κρίσιν regulariter vertitur *þo garaihton staua*); Col. iii, 10 *gahamoþ niuja mma* (τὸν νέον) scilicet *mann*; Luc.

i, 70 *rodida þairh munþ veihaise* (τῶν ἀγίων) *þize fram anastodeinai aive praufete seinaze* ubi *veihaise* animadversu dignum est, si, ut probabile est, substantive ponitur; — c) ut etiam cum substantivo sensu adjectiva vocalicam formam recipiunt et usurpantur: Mc. vii, 32 *berun du imma baudana* (surdus); xvi, 5 *gasewun juggalauþ sitandanþin taihsvai* (ἐν τοῖς δεξιῶς, in dextris); iii, 27 *ni manna mag kasa svinþis* (τοῦ ἰσχυροῦ, fortis) *vilvan*; Luc. xv, 7 *faheds vair þiþ in himina in ainis fravaurhtis idreigon-dins þau in niuntehundis jah niune garaihtaise*; Rom. xiv, 1 *unmahteigana* (τὸν ἀσθενοῦντα, debilem) *galauþeinai andnimaiþ*; Luc. v, 31 *ni þaurbun hailai* (οἱ ὑγιαίνοντες, sanati) *leikeis ak þai unhailans*; Mc. iv, 5 *anþar gadraus ana stainamma* (τὸ πετρῶδες, lapidosum).

2) Cum articulo, qui adjectivo naturaliter conjungendus est, ubique *sa* pro οὗτος usurpatur.

a) Hic porro articulus proxime quidem ponitur, non autem in gratiam adjectivi, sed juxta regulam, ubi ad substantivum refertur (vid. § 195, 1); cum scilicet hoc substantivum repetitur, vel quodam modo determinatur, ex. gr. genitivo, pronomine possessivo, etc., cum insuper prægnantem vel peculiarem significationem habet et in quibusdam formulis: Mc. xiv, 54, 55 *gam in garda þis auhumistins gudjins* (τοῦ ἀρχιερέως) — *ih þai auhumistans gudjans* (οἱ ἀρχιερεῖς) *sokidedun ana iesu veitvodiþa*; vs. 53 prima vice vocatur tantum *du auhumistin gudjin* — *auhumistans gudjans* (τὸν ἀρχιερέα — οἱ ἀρχιερεῖς), quo in casu semper cum articulo ponitur 60, 61, 63; xv, 1; item Joan. xviii, 19 propter vs. 14 sqq., quandoque etiam occurrit *þai auhumistans gudjans* pariter cum articulo (Joan. xi, 47), quia Judæorum summos sacerdotes designat; Luc. v, 37 *distairid þata niujo vein þans balgins*, præcedente *vein niujata*; 39 *þata fairnjo* (vein) *baizo ist*, præeunte *ainshun drigkandane fairni* (vein) *ni suns vili jugg*; vs. 36; vii, 10 *bigetun þana siukan skalk hailana* (vid. vs. 2); viii, 15 *þata ana þizai godon airþai* (vid. vs. 8); Mc. iv, 20 ejus loco adest *ana airþai þizai godon*, vid. infra b); Joan. x, 11 *ik im hairdeis gods, hairdeis sa goda saivala seinu lagjiþ faur lamba*; xvii, 2, 3, *gibai im libain aiveinon. soh þan ist so aiveino libains*; xix, 5 *usiddja iesus bairands þana þaurneinan vaip jah þo þaurpurodon vastja* (vid. vs. 2); Mc. xii, 20, 21 *sibun broþrahans vesum ja sa fruma* (scilicet *broþar* ex *broþrahans*) *nam qen — jah anþar — jah sa þridja* (scilicet *broþar*); Luc. xx, 29 — 31; Mth. xxvii, 64 *hait nu vitan hlaiva und þana þridjan dag* (vs. 63 *þrins dagans*); Cor. I, xv, 48 *vileiks sa muldeina* (scilicet *manna*) *svaleikai jah þai muldeinans* (scilicet *mans*, præcedente vs. 47 *muldeins*); item pariter *sa usfarhiminakunda* et vs. 49 *þis airþeinins*; Mth. vii, 17 *sa ubila bagms akrana ubila taujiþ* (propter præcedens *all bagme*); Cor. I, v, 7 *ushraineiþ þata fairnjo beist* (vid. vs. 6), Joan. vii, 24 *þo garaihton staua stojaiþ* (præeunte *ni stojaiþ*); Tim.

I, 1, 10 þizai kailon laiseinai andstandan (propter vitodalisarjos vs. 7 vel god ist vitop vs. 8); Skeir. II, b iupaþro qaþ þo veihon jah himinakundon gabaurþ anþara þairh þrahl usþulan (propter præcedens iupaþro gabairada); ibid. þo leikeinon us vambai munands gabaurþ (propter in vamba aiþeins astra galeiþan jag-gabairaidau); Mth. xi, 20 in baurgim vaurpun þos managistons mahteis is (propter is vid. § 195, II, c); Skeir. II, d nasjands þana anavairþan dom is gasaw; III, 6 frauja þo ahmeinon anafalh daupein; Eph. I, 6 ansteigs vas uns in þamma lubin sunau seinamma (propter pronomen possess.); Mth. v, 35 iairusaulyma baurgs ist þis mikilins þiudanis (regis Judæorum); xxvii, 53 innatiddjedun in þo veihon baurg (so baurgs est urbs princeps); Mth. v, 26 ni usgaggis jainþro, unte usgibis þana minnistan kintu et Joan. vi, 44 urraisja ina in þamma spedistin daga formulæ sunt (alias occurrit in spedistin daga vii, 37); Luc. xix, 30 gaggats in þo viþravairþon haim δειτυκως dictum est, alibi autem adest haim þo viþravairþon vid. b). Item etiam sa haitana... hic vocatus Mc. xv, 7, quod personam cognitam exhibet. Nec non et participio pass. consociatur articulus, ut Luc. I, 1 insaht bi þos gasullaveisidons in uns vaihtins. Congruenter Luc. xv, 4 fert gaggiþ afar þamma fratusanin scilicet lamba, quia supra fratiusands ainamma lamba legitur.

In posteriori tempore, quo sa articulus evasit, epistolarum interpretes primum eo ita usurpaverunt, ut, præeunte Græco, ad substantivum antea expressum non relatus fuerit: Cor. I, vii, 26 man nu þata goþ visin in þizos andvairþons þaurstais (διὰ τὴν ἐνεστῶτα ἀνάγκην); viii, 41 sa unmahteiga ana þeinamma vitubnja broþar; xi, 25 sa stikls so niujo triggva (ἡ καινὴ διαθήκη) ist; Cor. II, iii, 14 anakunnains þizos fairnjons triggvos; viii, 2 þata diupo unledi (ἡ κατὰ βῆθους πτωχεῖα) ize usmanagnoda du gabein ainsalþeins ize; Eph. ii, 4 guþ gabeigs visands in armahairtein in þizos managons frijaþvos (διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην), in þizaei frijoda uns (hic vero articulus spectari potest ut sequenti relativo requisitus, vid. § 195 II, 3); iii, 10 so managsalþo handugei guþs; iii, 19 þo usarassau mikilon þis kunþjis friaþva; iv, 24 gahamoþ þamma niujin mann; 30 þana veihan ahman guþs; vi, 21 tukeikus sa liuba broþar jah triggva andbahts; item Col. iv, 7, 9 et Col. I, 7 aipafrin þamma lubin gaskalkja; Eph. iv, 22 astagjaiþ bi frumin usmeta þana fairnjan mannan, þana riurjan bi lustum; Col. iii, 9; Col. iv, 15 goleiþ nymfan jah þo ingardjon is aikklesjon (Cor. I, xvi, 19 autem abest articulus); Tim. I, I, 11 vutþus þis audagins guþs; 18 driugais in þaim þata godo drauhtivitoþ; Skeir. II, d vos ganamnida vaihts, juh þata raihtis anasiunjo vato jah þana andaþahtan ahman; Eph. iii, 8 vailamerjan þo unfairstaidon gabein.

b) Adjectivum contra articulum proxime advocat,

cum scilicet substantivo ipsum postponitur, vel ut appositio stat: Mth. v, 29 augo þata taihsvo; vi, 11 hlais þana sinteinan; viii, 12 rigis þata hindumisto; Mc. I, 26 ahma sa unhrainja; I, 27; v, 13; ix, 25; Luc. viii, 29; Mc. I, 27 so laiseino so niujo; iv, 20 airþai þizai godon; v, 7 guþs þis hauhistins; viii, 38 aggilum þaim veiham; ix, 7 sunus meins sa liuba; Luc. iii, 22; ix, 35; xx, 13; x, 30 in aiva þamma anavairþin; xi, 2 in haim þo viþravairþon; xiv, 58 alh þo handuva urhton; Luc. iii, 22 ahma sa veiha; iii, 26; Joan. vii, 39; xiv, 26; Eph. I, 13; Luc. vi, 6 handus is so taihsvo; vii, 47 fravaurhteis þos managons; Joan. vi, 13 hlaibam þaim barizeinam; 32 hlais þana sunjeinan; vii, 37 in spedistin daga þamma mikilin dulþais; xv, 1 veinatriu þata sunjeino; Cor. II, I, 6 þreihanda in naseinai þizos vaurstveigons; xi, 32 atta sa þiuþeiga; Eph. iii, 9 sauragaggi runos þizos gafulgionns; Col. iv, 14 leikeis sa liuba.—Mth. vii, 13 vigs sa brigganda; Joan. vi, 14 praufetus su qimanda; 51 hlais sa libanda; xv, 25 vaurd þata gamelido; Mc. iv, 15 vaurd þata insaiano; Luc. ii, 15 vaurd þata vaurþano; Mth. xi, 21 mahteis þos vaurþanons; xi, 23; xxvii, 44 þai vadedjans þai miþushramidans; Mc. vi, 2 so handugeino so gibanano; Luc. vi, 15 seimon þana haitunan zeloten; xv, 6 lamb þata fratusanano; Joan. vi, 27 þana mat þana fratusanan; Cor. II, I, 8 aglon þo vaurþanon; viii, 1 anst þo gibanon; Gal. ii, 9; Eph. iii, 7 bi gibai anstais guþs þizai gibanon mis; Mth. xxv, 41 in son þata aiveino þata manvido; Eph. iv, 22 þamma niujin mann þamma gaskapanin; Col. iii, 10. Sed ante adjectivum etiam prætermitti potest articulus, ubi jam substantivo præponitur: Eph. vi, 13 in þamma daga ubilin (ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ).

c) Necnon et articulus ordinario ponitur, ubi adjectiva et participia substantive usurpantur.

aa) Proxime quidem modi de quo 2) a) quæstio fuit: Mth. ix, 27, 28 laistidedun afar imma tvai blindans (duo cæci) — qimandin þan in garda duatiddjedun imma þai blindans (hi cæci); Mth. vii, 22, 23 berunduimma blindan (cæcum quemdam) — fairgreipands handu þis blindins (hujus cæci) ustauh ina; Mc. iii, 27 kasa svinþis vitvan, niba saurþis þana svinþan bindiþ; Joan. x, 5 fra- maþjana ni laistjand, unte ni kunnun þize fra- maþjane stibna; Luc. xvi, 10 sa in leitilamma untriggva, quia præcedit saei triggvs ist; 22 varþ þan gasviltan þamma unledin — gasvalt jah sa gabeiga (vid. vs. 19 et 20); Mth. ix, 35 rodida sa dumba (vs. 32 synonymus est manna bouds); Mc. v, 15 gasaiwand þana vodan sitandan (dæmoniacum de quo supra fuit mentio); xv, 32 þai miþushramidans imma (vs. 27 jah miþimma ushramidedun tvans vadedjans); Joan. xii, 5, 6 duwe ni fradailiþ ist þarbam (egenis). þata qaþ ni þeei ina þize

þarbane (egenorum) *kara vesī*; Cor. I, 1, 19 *þraqistja snutrein þize snutrane jah frodein þize fro-dane uskiusa*; et etiam

bb) Quamvis vocabulum non antea nominetur, ad morem græcum et instar: Mth. v, 8 *audagai þai hrainjahairtans* (οἱ καθαροὶ τῆ καρδία); 21 *hausideduþ þatei qiþan ist þai mairizam* (τοῖς ἀρχαίοις) ni maur þrjais; 39 *ik qiþa izvis ni anstandan allis þamma unseljin* (τῷ πονηρῷ); Joan. xvii, 15; Mth. xxv, 46 *þai garaihtans* (οἱ δίκαιοι) in libain aiveinon; Mc. x, 42 *þai mikilans* (οἱ μεγάλοι) *ize gavaldund im*; xiii, 17 *vai þaim qiþu hastom*; xiv, 61 *þu is xristus, sa sunus þis þiu þeigins* (τοῦ εὐλογητοῦ); Luc. i, 24 *kann þuk, was þu is sa veiha* (ὁ ἅγιος) *guþs*; iv, 34; vi, 24 *vai izvis þaim gabeigam*; Cor. II, xiii, 12 *goljand izvis þai veihans* (οἱ ἅγιοι) *allai*; Eph. i, 1; iii, 18, etc.; Joan. xi, 39 *svistar þis dauþins* (τοῦ τεθνηκότος); 44; xii, 1; Luc. i, 49 *gatavida mis mikilein sa mahteiga* (ὁ δυνατός); Eph. iii, 20; Cor. I, v, 10 *ni blandaiþ izvis þaim faihusfrikam jah vilvam*; Luc. vi, 35 *gods ist þaim unsfagram jah unseljam*; Cor. I, viii, 9 [valdufni izvar bistugq] *vairþai þaim unmahteigam* (τοῖς ἀσθενέσι); 11; ix, 22; ix, 21 *varþ þaim vitodalausam* (τοῖς ἀνόμοις) *sve vitodalaus*; item x, 33 *ni sokja þatei mis bruk sijai ak þatei þaim managam* (τοῖς πολλοῖς); 17; v, 13 *usnimiþ þana ubilan*; Gal. ii, 10 *þize unledane gamunan*; Joan. xiii, 29; Gal. iv, 27 *managa barna þizos auþjons* (τῆς ἐρήμων); vi, 1 *jus þai ahmeinans gaþvastjaiþ þana svaleikana*; Neh. vi, 17 *managai vesun þize reikjane* (ἐντιμῶν) *iudaie, þatei sandidedun aipistulans*; Skeir. V, a *þize anavair þane airzein*; Mth. xi, 11 *sa minniza in þiudangardjai himine maiza imma ist*. Pariter in neutro: Mth. v, 37 *þata managizo* (τὸ περισσόν) *þaim us þamma ubilin* (τοῦ πονηροῦ) *ist*; Luc. iii, 5 *vairþiþ þata vraigō* (τὰ σχολιά) *du raihtamma*; xvi, 11 *þata sunjeino was izvis galaubeiþ*; 12 *in þamma framaþjin trigguai*; 15 *þata hauho in mannam*; xviii, 27 *þata unmahteigo* (τὰ ἀδύνατα); Rom. viii, 3; ix, 22 *þata mahteigo* (τὸ δυνάτον); Joan. xvi, 13 *þata anavair þo* (τὰ ἐρχόμενα) *gateihiþ izvis*; Col. ii, 17; Rom. vii, 13 *þata þiuþeigo varþ mis dauþus?* ix, 25 *haita, þo unliubona liubona*¹; Cor. I, xiv, 25 *þo analaugnjona hairtins is svikunþa vairþand*; xv, 53 *skuld* (ita enim loco skula legendum est) *ist þata riurjo gahamon unriurein jah þata divano gahamon undivanein*; Cor. II, iii, 10 *þata vulþago*; v, 17 *þo alþjona*; xiii, 7 *þata godo*; Gal. vi, 9; Gal. ii, 7 *þata viþravairþo*; v, 21 *þata galeiko*; Eph. vi, 12 *þo ahmeirona*.

¹ Juxta græcum textum adesse deberet *þo liubon* τὴν ἡγαπημένην, quippe cum valde obscurum videatur, ad quodnam nomen hoc neutrum plur. referendum sit; insolens est hæc forma consonantica predicato, quæ vocalice esse deberet *liuba*, quemadmodum Cor. I, ix, 22 *vas þaim unmahteigam sve*

cc) Participium activi: Rom. viii, 37 *þiukam þairh þana frijondan* (eum, qui amat, amans) *uns*; ix, 20 *ibai qiþiþ gadikis du þamma digandin* (ad hunc fingentem) *wa mik gatavides sva?* Eph. i, 23 *fullo þis alla in allaim usfulljandins*; Mth. vii, 14 *favai sind þai bigitandans vig*; xxvii, 54 *hundafaþs jah þai miþ imma vitandans iesua ohtedun*; Mc. x, 23 *agluba þai faihu gahabandans in þiudangardja guþs galeiþand*; Rom. viii, 4 *garaihteit vitodis usfulljada in uns þaim ni bileika gaggandam*; x, 15 *skaunjai soljus þize spillondane gavairþi, þize spillondane þiuþ*; xii, 14 *þiuþjaiþ þans vrikandans izvis*. Sic participium præsens consonanticam formam in omnibus casibus induit, excepto tantum nominativo sing., qui vocalicam assumit: Mth. vii, 21 *innngaleiþiþ in þiudangardja himine sa taujands viljan guþs*; x, 40 *sa andnimands izvis andnimiþ mik*; Mc. iv, 3 *urrann sa saians saian fraiva*; xiv, 42 *sa levjands mik atnewida*; Luc. iii, 11; vi, 49; Joan. viii, 47; Rom. ix, 33; xi, 26; xii, 8; xiii, 2; xiv, 5; xv, 12; Cor. I, vii, 15; Cor. II, iv, 14; ix, 10; x, 17; Gal. v, 10; Thess. I, iii, 5. Consonantice ponitur tantum *sa qimanda* Mc. xi, 9; Luc. vii, 19, 20; xix, 38; Joan. xii, 13; Cor. II, xi, 4, consequenter etiam Joan. iii, 31 (Skeir. IV, b) pro *sa iupaþro qimands* - legi potuit *qimanda*, quod sine dubio cum *sa gagganda* Mth. iii, 11 (Skeir. III, d) et etiam *sa innngaggands* Joan. x, 2 occurrit. Femininum econtra semper habet consonanticam formam, quæ hic in ei desinit: Luc. i, 48 *so galaubjandei*; Gal. iv, 27 *so ni sitandei*.

dd) Participium passivi: Joan. vi, 51 *so qumana*; Cor. II, vii, 12 *melida ni in þis anamahtjandins, ni in þis anamahtidins*; Mc. iv, 16, 18 *þai saianans*; xiii, 27 *þans gavalidans*; Luc. vi, 18 *þai anahabaidans*; vii, 10 *þai insandidans*; Cor. I, vii, 8 *þaim ungenidam*; Col. iv, 10 *sa miþsrahunþana*; Philem. 25. In neutro: Mc. vii, 18 *þata utaþro innngaggando in mannan ni mag ina gamainjan*; vii, 20 *þata usmann usgaggando gamainiþ mannan*; Luc. viii, 14 *þata in þaurunns gadriusando*; Tim. I, v, 15 *svikunþa sind þo aljaleikos sik habandona*; Mth. viii, 17 *ei usfullnodedi þata gamelido þairh esaian*; xxvii, 9 *usfullnoda þata qiþano þairh iairaimian*; Luc. i, 45 *ustauhts þize rodidane*; Mc. v, 14 *þata vaurþano*; Mth. xxvii, 54 *þo vaurþanona*; Luc. xvii, 10 *þo anabudanona*; Joan. xii, 6 *þata innvaurpano*; Cor. II, iv, 18 *þo gasaiwanona*. Alia participiorum exempla vid. Gloss. v. *þata* 3) b).

e Annotatio 6. — Quod hic etiam vocalica forma quandoque adhibeatur, ex falsis lectionibus crediderunt, nempe Luc. xx, 15 *sunu meinana þana liubana*; Cor. I, xv, 47 *sa frums manna*; Mc. v, 13

unmahteigs; xiv, 25. Cæterum huic feminino conferri potest Phil. iii, 2 ubi Gothus βλέπετε τὴν κατατομήν per *saiwiþ þo gamaitanon* (videte hanc concisam) convertit. Nonne hic femininum, ut *managein* vel simile aliquid, supplendum esset?

ahmans þai unhrainjai. Hæ autem formæ emendatæ in *liuban* (juxta rectiorem vocabuli partitionem), *fruma* (juxta codicis lectionem) et *unhramjans* (etiam juxta codicem) nunc ab omnibus receptæ sunt, excepto solo Graff, qui de ultima emendatione se persuasum esse non voluit, alium corrigendi modum conjiciens *Sprachschr.* V, 36. Legitur insuper Rom. xi, 24 *þis vilþeis alevabagmis*, quod non equidem emendaretur, forte mutatum in *vilþeins*, cum vera forma esset *vilþjins*; insuper Skeir. I, c *þata gadob* (cujus forma consonantica exstitisse non videtur) et Rom. x, 11 *qihþ auk þata gameli þ* (cujus loco *þata gamelido* difficile scriberetur).

«Annotatio 7. — Quamvis Gothus neutro plur. adjectivorum et participiorum ad designanda abstracta adhibito morem græcum imitari videatur: Cor. II, vii, 21 *garedandans goda* (καλά); v, 17 *þo alþjonna* (τὰ ἀρχαῖα, hæc vetusta) *usliþun*, *sai vaurþun niuja alla* (τὰ πάντα, omnia); item *alla* et *þo alla* vid. § 205 V, 1; Cor. II, iv, 18 *ni fairveitjands þisei gasaiwanane ak þizei ungasaiwanane*, *unte þo gasaiwanona riurja sind iþ þo ungasaiwanona aiveina* (τὰ βλεπόμενα — τὰ μὴ βλεπόμενα, visibilia — invisibilia); singularem tamen casum etiam usurpat, more germanico: Gal. v, 21 *vaurstva leikis sind horinassus, kalkinassus* — *jah þata galeiko þaim* (germ. *das Gleiche* gr. τὰ ὅμοια, similia); Luc. xvii, 25 *skal manag* (germ. *Viel*, gr. πολλά, multa) *gaþulan*; Mc. iv, 34 *sundro siponjam seinaim andband allata* (germ. *Alles* gr. πάντα, omnia); xiii, 23; Luc. ii, 39; Cor. II, vii, 14; Mc. vii, 8 *daupeinins aurkje jah stikle jah anþar galeik svaleikata manag* (gr. ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά) *taujiþ*; Luc. vi, 30 *af þamma nimandin þein* (τὰ σά) *ni lausei*; Mc. vii, 15 *þata utgaggando* (ἐκπορευόμενα) *us munna þata ist þata gamainjando* (τὰ κοινοῦντα) *mannan.*»

§ 197. I. COMPARATIVUS. 1) Comparativus formam consonanticam semper induit, vid. § 196 II, 1) b).

2) Loco comparativi *mais*, magis, eum positivo haud infrequenter usurpatur: Mc. ix, 42 *go þ ist imma mais* (καλὸν — μᾶλλον); Skeir. I, c *gadob vas mais þans ushausjandans diabulau gagissans vairþan nasjandis laiseinai*; coll. Gal. iv, 12 *managa barna þizos auþjons mais þau þizos aigandeins aban.*

«Annotatio 1. — Imo etiam *mais* corroborativum comparativo ipso conjungitur: Mth. vi, 26 *niu jus mais vulþrizans¹ sijuþ* (μᾶλλον διαφέρει) *þaim?* Cor. II, viii, 22 *broþar gakausedum filaus mais usdaudozan* (simpliciter πολὺ σπουδαιότερον); Phil. i, 23 *lustu haba miþ xristau visan, und filu mais batizo* (μᾶλλον κρείσσον) *ist*. E contrario dicitur Mc. v, 26 *ni vaihtai botida mais vairs habaidu* non quoquam sanata, sed potius pejus habens. Cæterum Ulfilas pleonasmo paululum abhorret, quippe qui Mth. v, 20 *περισσεύει ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων* per *managizo vairþiþ garaihteins izvaraizos þau þize bokarje* convertat. »

¹ Quod hæc præferenda sit lectio pro ea consueta, a Schmellerio (*Gloss. Hell. v. uhta*), licet posterius,

3) Determinationes comparativæ sunt *filu*, *filaus*, *und filu* multum, *wan*, *wan filu*, *und wan filu* quantum, *þamma* tantum, *þe adeo*: Mc. x, 49 *is filu* (πολλῶ) *mais hropida*; Cor. I, xii, 22 *iggqara ni þarf ak mais filu þoei þugkjand liþive teikis lasivostai visan*; Skeir. VII, d; Luc. xviii, 39 *is und filu mais hropida*; Cor. II, iii, 9; Phil. i, 23; Cor. II, vii, 13 *ana gaþrafsteinai unsarai filaus mais faginodedum*; viii, 22; Skeir. III, d *ist daupeins iohannes ana midumai tvaddje ligandei, usar þeihandei raihtis vitodis hraincin iþ minnizei filaus aivaggeþjons daupeinai*; V, c; VII, c; Rom. xi, 12 *wan mais fullo ize?* Tim. II, i, 18 *wan filu mais in aifaison andbahtida mis, vaila þu kant*; Rom. xi, 24; Mth. x, 25 *jabai garda valdand baiailzaibul haihaitun, und wan filu mais þans innakundans is?* Mc. vii, 36 *wan filu is im anabauþ, mais þamma eis meridedun*; Skeir. IV, d *þauþjabai us himina ana airþai in manne garehsnais gam, akei ni þe haldis airþeins vas nih us airþai rodjands.*

4) Quam post comparativum dicitur *þau* vel dativo comparati nominis exprimitur, vid. infra § 250. *Plus quam* (ὕπερ, παρά) præpositione *usar* cum accusativo vertitur: Mth. x, 37 *saei frijoþ attan aiþþau aiþein usar mik* (super me, id est, plus quam me) *nist meina vairþs*; alia exempla vid. Gloss. h. v. Hanc tamen exprimendi rationem exemplari propriam Gothus quandoque prætermittit, dativum sibi consuetum usurpans: Luc. xvi, 8 *þai sunjos þis aivis frodozans sunum liuhadis sind prudentiores filiis* (φρονιμότεροι ὑπὲρ τοὺς υἱούς).

«Annotatio 2. — Comparativo autem absolute posito, vel sententia altera cum *quam* ex contextu supplenda est, vel adhibitis quibusdam determinativis vocabulis, ut *solito*, *æquo*, *forsan* et similibus, convertendum: Phil. ii, 28 *sniunundo s* (σπουδαιότερος, festinantius solito, æquo) *insandida aipafrauðeitu ei gasaiwandans ina astra faginoþ jah ik klasoza* (ἀλυπότερος, hilarior forsā) *sijau*. Sed sæpe Gothus in eo casu positivum pro græco comparativo adhibet: Tim. II, i, 18 *vaila þu kant*, bene tu scis, gr. βέλτιον magis (quam ut tibi dicere opus habeam); τάχιον citius Joan. xiii, 27; Tim. I, iii, 14 per *spraauto* subito, cito. Græcum autem imitatur, cum scilicet post positivum prægnante significatione gaudentem ñ ponitur: Mc. ix, 43 *go þ* (καλὸν loco βέλτιον) *þus ist hausamma in libain galeiþan þau tvos handuns habandin galeiþan in gaiainnan.*»

II. SUPERLATIVUS. 1) Superlativus vocalicam simul et consonanticam formam induit, quæ eodem modo hic inter se discrepant atque in positivo, qua de re vid. § 196.

2) Jam vero Gothus comparativum et superlativum accuratius strictiusque Græco distinguit, hinc sæpe comparativum pro græco superlativo et vice versa usurpat; huc ergo veniunt præter comparativa *frunna* et *astuma* § 196, II, 1) b) laudata, et se-

et Halbersma conjecta, ad Mth. vi, 26; Gal. ii, 6 diximus.

quentia : Mth. xxvii, 64 *ist so speidizei* (posterior, gr. ἡ ἐσχάτη) *airziþa vairsizei þizai frumein*; Mc. ix, 34 *du sis misso andrunnun, warjis maists* (maximus, gr. μέγιστος) *vesi*; Luc. ix, 46; Mc. iv, 31, 32 *kaurno sinavis minnist allaize fraive* (minimum inter cetera, gr. μικρότερον, minus quam omnia semina) *ist, jah þan saiada, urrinniþ jah vairþiþ allaize grase maist* (μέγιστος); Luc. ix, 48 *sa minnista* (μικροτερος) *visands in allaim sa vairþiþ mikils*; Mth. viii, 12 *usvairpanda in riqis þata hindumisto* (ἐξώτερον); Cor. I, xv, 19 *jabai in þizai libainai ainai in xristau venjandans sijum, armostai* (miserrimi, gr. ἐλεεινότεροι) *sium allaize manne*; Luc. xx, 32 *spe dista* (ultima, gr. ὕστερον) *allaize gadauþnoda jah so gens*; Tim. I, iv, 1 *ahma svikunþaba qiþiþ þatei in spe distaim* (ὕστερος) *dagam afstandand sumai*. In his omnibus locis usque ad Mc. iv, 32, etiam Lutherus superlativo usus est.

« Annotatio 1. — Superlativus adhibito *filu* circumscribitur : Cor. II, xii, 9 *filu gabaurjaba* (ἡδιστα) *nu mais wopa in siukeim meinaim*.

« Annotatio 2. — Non semel in locum superlativi positivus inducitur : Luc. xvi, 10 *saei triggus ist in leitilamma* (ἐλαχίστω), *jah in managamma triggus ist*, probabiliter ut sermo concisior evadat, item etiam xix, 17. »

3. NUMERALE.

§ 198. I. Vocabula quantitatem numericam in genere designantia, ut : *manags* multum, *leitils*, *fars* parum, *halbs* dimidium, *alls* totum, adjectiva sunt et ut adjectiva tractanda, vid. § 196. Substantiva autem, quæ certum objectorum numerum significant, ut : duodecim (gall. *une douzaine*, germ. *dutzend*), sexaginta (gall. *une soixantaine*, germ. *schock*), etc., in nostris fragmentis nusquam occurrunt, excepto *tevi*, quinquaginta (gall. *une cinquantaine*), vid. ad Cor. I, xv, 6.

II. CARDINALIA. 1) De ipsorum flexibilitate vid. § 104.

2) Cardinalia notis numeralibus sæpissime exprimuntur, vid. § 14; sæpe etiam vocabula et signa numerica commiscuntur.

3) Jam vero vocabula et signa numerum complexum compositura, ita sunt inter se ordinata, ut major numerus incipiat, sequente minori; decadibus insuper et unitatibus, et in genere duobus posterioribus numeris, nec non et ubi centuriæ et decades junguntur, *jah* interponitur, eadem copula pro numeralibus notis, præcipue pro majoribus, minime necessaria. Novem (et forte etiam octo) cum decade per decadem proxime superiorem, uno vel duobus subtractis exprimitur (*ainamma* vel *tvaim vans*): Esdr. II, 9, 10 *sunjus zazxaius w j sunive banauis x m b*; II, 36 *niunhunda w g*; Neh. vi, 15 *n dage jah b*; Luc. II, 37 *ahtatehund jah fidvor*; xv, 4 *niuntehund jah niun*; Esdr. II, 16 *niuntehund jah h*; Neh. v, 17 *r jah n*; Esdr.

II, 12 *þusundi w u q*; 37 *þusundi n b*; 39 *þusundi g*; 15 *tva tusundja j q*; Mc. v, 15 *tvos þusundjos*¹; Esdr. II, 35 *g þusundjos k l*; Joan. vi, 10 *fimf þusundjos*; Cor. II, xi, 24 *fram iudaium fidvortiguns ainamma vanans* (id est 40 — 1 = 39) *nam*.

« Annotatio 1. — Insolens est Gothis hic locus recentem germanicam linguam sapiens Neh. vi, 15 *e jah k* et Gal. II, 1 cod. B (quatuordecim), cujus loco cod. A Cor. II, xii, 2 rectius habet. »

4) Cæterum numeralia vocabula substantivo sive præponuntur sive postmittuntur : Mth. vi, 24 *ni manna mag tva im frauja m skalkinon*; Luc. ix, 31 *vaires tva i miþrodidedun imma*.

5) Cardinalia autem vel usurpantur a) Adjective, ut Mth. viii, 19 *ains bokareis*; Mc. vi, 9 *ni vasjaiþ tva im paidom*; xxvii, 63 *afar þrins dagans urreisa*; Joan. xi, 17 *juþan fidvor dagans habaida in hlaiva*; Luc. viii, 2 *usiddjedun un hul þons sibun*; xvii, 12 *taihun þrutsfillai mans*; Mc. viii, 9 *vesun sve fidvor þusundjos*, etc.; vel habent

b) Genitivum partitivum post se : Luc. v, 17 *varþ in ainamma dage*; Mth. v, 19; Mc. viii, 28 etc.; Mc. xi, 1 *insandida tvans sisonje*; Joan. vi, 19 *farjan sve spaurde k jah e*; Mth. xxvii, 3 *þrinstiguns silubrinaize*; skeir. VII, d *in auþidai m jere attans fodida*; Joan. viii, 57 *fimstiguns jere nauh ni habais*; Luc. xv, 4 *taihuntehund lambe*; Joan. vi, 7 *tvaimhundam skatte hlaibos ni ganohai sind*; Luc. vii, 41 *ains skulda skatte fimfhunda*; ix, 14 *vesun sve fimf þusundjos vaire*; xiv, 31 *miþ taihun þusundjom — miþ tvaimtigum þusundjo*.

III ORDINALIA. 1) Consonantice semper occurrunt vid. § 196, II, 1) c).

2) Apud Nehemiam etiam notis numeralibus scribuntur : v, 14 *fram jera k und jer l*; vi, 15 *ustauhana varþ so baurgsvaddjus e jah k daga menoþs ailulis*.

« Annotatio 2. — De duobus prioribus numeris hoc est animadvertendum :

a) Quod forma *ainaha*, fem. *ainoho* ab *ains* derivata, germanico *einig*, *einzig*, lat. unico respondeat, et consonantice semper flectitur : *sunus ainaha* (filius uni-Luc. vii, 12; ix, 38 et *dauhtar ainoho* viii, 42.

b) Unus, *aiς*, ubi non sub respectu numerali occurrit, sed tantummodo identitatem duorum in uno indicat, gothice dicitur *sama* (idem): Mc. x, 8 *sijaina þo tva du leika sam in* (sint hæc duo ad corpus idem); Luc. xvii, 34 *þizainiht tva i vairþand ana ligra sam in*; Eph. II, 14 *gatavida þo ba du sam in*. Hinc etiam Eph. vi, 9 *im jah izvis sama frauja ist*, ubi Græcus ὁ κύριος cum articulo habet.

c) Ad duo referuntur etiam *ambo*, pro quibus Gothi duplicem habent formam, *bai* scilicet et *bajoþs*, quæ eodem modo inter se discrepant atque latine *uterque* et *utrique*, nempe *bai* ponitur ubi quæstio est de duobus tantum objectis, quæ ut quodammodo inter se

¹ De *þusundja* et *þusundjos* genere discrepantibus vid. ad Esdr. II, 15.

conjuncta, *ic noī rā* unum condunata habentur vel cogitantur, *bajoþs* vero, ubi de objectis diversi generis vel duabus partibus agitur. Quod discrimen Gothus stricte servat, licet in græco textu ἀμφότεροι pro utroque casu inveniat: Luc. 1, 6 *vesun garaihta ba*, scilicet Zacharias et Elisabeth; item vs. 7; v, 7 *gafullideadun ba þo skipa* utraque navis; vi, 39 *ibai mag blinds blindana tiuhan. niu bai in dal gadriusand*; vii, 41 *ains skulda skatte fimshunda, iþ anþar fimstigns*. 42 *ni habandam þan, waþro usgebeina, ba im fragaf* utrique, id est, ambobus debitoribus per oppositionem ad creditorem; Eph. ii, 14 *gatavida þo ba du samin*; 16 *gafriþoda þans b a n s in ainamma leika guþa*. E contrario Mth. ix, 17 et Luc. v, 38 *giutand vein juggata in balgins niujans jah b a j o þ u m* (vinum scilicet et utres) *gabairgada*; Eph. ii, 17, 18 *gavairþi izvis juzei fairra jah gavairþi þaim izei newa unte þairh ina habam atgagg b a j o þ s* (nempe vos et nos ex diversa parte) *du attin*; Skeir, II, d. *tuos ganamnida vaihts svesa b a j o þ u m* (nimirum corpus et anima) *du daupeinai garehsnai*; III, a *b a j o þ u m* (scilicet Joannes et Christus, qui sub respectu baptismatis hic opponuntur) *daupjandam jah ainwaþarammeh seinana filhandam daupein miþ sis misso sik adrunnun sumai*.

c d) Quoad usum vocabulorum *ains* et *anþar* in sentiis coordinatis (*ains — anþar, anþar — anþar, etc.*, unus — alter, etc.) vid. ubi de sententia composita tractatur.

IV. DISTRIBUTIVA. Si *tveihnai* duo (ἀνὰ δύο) excipias, distributiva gothice non occurrunt, sed per *wazuh* et *warjizuh* quisque, et *bi* (κατά) circumscribuntur: Luc. ix, 3 *ni vaiht nimaiþ in vig, nih tveihn os* (ἀνὰ δύο) *paidos*; Mc. vii, 31 *gam at marein galeilaie miþ tv e i h n a i m markom* (ἀνὰ μέσον τῶν ὀρίων); Mc. vi, 7 *dugann iesus þans tvalif insandjan tvans wanzuh* (ἀνὰ δύο); Luc. x, 1, ix, 14 *gavaurkeiþ im anakumbjan kubituns ana warjan oh fimstigns* (in quemque quinquaginta, gall. cinquante par cinquante, ἀνὰ πενήκοντα), coll. Mth. xxvii, 15; Mc. xv, 6; Cor. I, xiv, 27 *jaþþe razdai was rodjai, bi tvans aiþþau maist þ r i n s* (κατὰ δύο, secundum duos aut maxime tres). Singuli (καθ' εἰς) dicitur *ainwarjizuh* Rom. xii, 5.

V. MULTIPLICATIVA ET PROPORTIONALIA *ainfalþs* simplex, *fidurfalþs* quadruplex, *taihuntaihundfalþs* centuplex, *managsfalþs* multiplex, etc., ut adjectiva spectanda sunt.

VI. ITERATIVA semel, bis, etc., quæ in aliis sermonibus adverbis exprimentur, gothice redduntur eo modo: una vice, duabus vicibus, etc.: Cor. II, xi, 24, 25 *fram iudaium simf sinþam* (πεντάκις) *nam, þrim sinþam* (τρίς) *vandum usbluggvans vas, ainamma sinþa* (ἄπαξ) *stainiþs vas*; Mc. xiv, 72 *anþaramma sinþa* (ἐκ δευτέρου) *hana vopida. jah gamunda paitrus þata vaurd sve qaþ imma iesus, þatei saurþize hana hrukjai tvaim sinþam* (δύς), *invidis mik þrim sinþam*; Luc. xvii, 4 *jabai sibun sinþam* (ἐπτάκις) *una dag fravaurkjai du þus jah*

sibun sinþam ana dag gavanþjai sik. Alia exempla vid. Gloss. v. *sinþ*.

Cum ordinalibus prima, secunda, tertia vice neutrum in accusativo ponitur: Cor. II, xii, 14 *sai þridjo þata* (τρίτον) *manvus im qiman*. Coll. *frumist* (πρῶτον) *primum et þata anþar* (τὸ λοιπὸν) *cæterum*.

4. PRONOMEN.

A. PRONOMEN PERSONALE.

§ 199. 1) Pronomina personalia sunt: pro prima persona *ik* ego, *veis* nos; pro secunda *þu* tu, *jus* vos; pro tertia, quæ diversi generis est, *is is*, *si* ea, plur. *eis ii*; *sa* hic, *so* hæc, plur. *þai* hi, et pronomem reflexivum *sik se*.

c Annotatio 1.— *Is* idem est atque græcum αὐτός, ὁ (gall, il), sed adjective sumi non potest pro: hic, ille; *sa* autem æquivalet græc. αὐτός et οὗτος et consequenter est etiam adjectivum; de horum pronominum discrimine vid. § 202, I.

2) Cum pronomem personale subjectum est, peculiariter non exprimitur, quia jam in terminatione verbi implicite continetur. Verum tamen explicite adest

a) Pronomen primæ et secundæ personæ, cum scilicet quædam emphasis in eo jacet, cum præsertim ad aliud opponitur: Joan. vi, 20 *ohtedun sis, þaruh qaþ iesus: ik im, ni ogeiþ izvis*; Luc. x, 24 *managai praufeteis jah þiudanos vildedun saiwan, þatei jus saiwiþ*; Joan. xv, 5 *ju s* (non opus habetis ut mundemini, nam) *hrainjai sijuþ*; Cor. II, v, 21 *xristus saur uns gatavida fravaurht, ei veis vaurþeima garaihteigups*; 1, 23 *aþþan ik veitvod guþ anahaita ana meinai saivalai*; Luc., 1, 18 *ik im sineigs jah gens meina framaldrozei in dagam seinaim*; Mth. iii, 11 *aþþan ik in vatin izvis dauþja, iþ sa afar mis gaganda svinþoza mis ist*; v, 21, 22 *hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizam ni maurþjais. aþþan ik qiþa izvis — vi, 12 astlet uns þatei skuluns sijaima, svasve jah veis astletam þaim skulam un-saraim*; item, præcedente *jah*, x, 32, 33; Cor. II, 1, 6; Joan. viii, 15 *ju s bi leika stojiþ, iþ ik ni stoja ainnohun*; 21 *þadei ikgagga, jus ni maguþ qiman*; 23 *ju s us þaim dalaþro sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro im*; Cor. II, xiii, 9 *faginom, þan veis siukam, iþ jus svinþai sijuþ*; Cor. I, v, 12 *ni u þans inna jus stojiþ, iþ þans uta guþ stojiþ*; vii, 12 *þaim anþaraim ik qiþa, ni frauja*; Rom. xi, 18 *ni þu þo vaurts bairis ak so vaurts bairiþ þuk*; Gal. ii, 10 *nu ni þanaseiþs ik, iþ libaiþ in mis xristus*. In his et pluribus aliis casibus personale pronomem Gothus adhibet, præeunte Græco, ejus etiam exemplum sequitur et in sequentibus: Cor. II, 1, 4 *ei mageima veis gaprastjan* (εις τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν); Eph. 1, 4, 12, 18; iv, 22. Rarius autem pronomem absolute usurpatur, ut Mth. v, 17 *ni hugjaiþ ei ik gemjau*, quod aliunde non requiritur, cum x, 34 legitur simpliciter, prætermisso pronomine, *ni agjaiþ þatei gemjau*. Econtrario Gothus frequenter inducit

b) Pronomen tertiæ personæ, ubi Græcus eo non

utilitur : Mth. xi, 23 *jabai in saudaumjam vaurþeina mahteis þos vaurþanons in izvis, aiþþau eis veseina* (ἐμειναν) *und hina dag*; Mc. xv, 44 *peilatus sildaleikida, ei is juþan gasvalt* (τέθνηκε); Cor. I, xvi, 12 *ina bad, ei is qemi* (ἔλθη) *at izvis*, sæpe imprimis apud Lucam (I, 63; vii, 15; xiv, 14; xviii, 38) et Joannem (vi, 21; ix, 8, 12, 18; xi, 13; xiv, 17; xviii, 28, 40); xviii, 58 pronomen etiam adest, ubi subjectum tamen subsequitur : *ih̄ eis qe þun du imma iudaeis*, vid. ad h. 1.

« Annotatio 2.—Post constructionem participialem, quæ a verbo pendet (et consequenter non est absoluta) et initio sententiæ ante verbum ponitur, pronomen, equidem tum redundans, sed præeunte Græco, in objectali casu flexum repetitur : Eph. ii, 5 *visandans uns dauþans fravaurhtim miþgagivida uns xristau*; Mth. xxvi, 71 *us gaggandan ina in daur gasaw ina anþara þivi*; Mc. v, 18 *in ngaggandan ina in skip baþ ina saei vas vods*; ix, 28 *galeiþandan ina in gard siponjos is frehun ina*; Mc. ix, 9 *dalaþ atgaggandam im af fairgunja anabaud im*; Mth. viii, 5 *in nutgaggandin imma in kasarnaum duaiddja imma hundasafs*; 23 *in natgaggandin imma in skip afariddjedun imma siponjos is*; 28; Mc. v, 2; Luc. vi, 29; xvii, 12; Joan. viii, 30; xii, 37. Deficit tamen prius pronomen in constructione participiali, et verbo tantum postponitur apud Mth. ix, 28 *qimandin in garda duaiddjedun imma þai blindans*. Magis autem absoluta videtur participialis constructio, ubi verbum construitur cum præpositione, quæ repetito pronomini præponitur : Mth. ix, 27 *warbondin iesua jainþro laistidedun afar imma tvai blindans* abeunte Jesu illinc, secuti sunt post eum duo cæci; viii, 1 *dalaþ atgaggandin imma af fairgunja laistidedun afar imma iumjons managos*; xxvii, 19 *sitanandin imma ana stauastola insandida du imma gens*; Mc. v, 21; xi, 27; Luc. vii, 6; Skeir. IV, a; alias autem præpositio etiam ante constructionem participialem stare debet, ut Luc. xix, 26 *af þamma unhabandin jah þatei habaiþ asnimada af imma*. Item etiam post relativum : Mc. iv, 25 *þiswammeh saei habaiþ, gibada imma*. Coll. § 202 annot. 4.

« Annotatio 3. — Quando post impersonalia græca pronomen in sententia subordinata sequitur, Gothus, ubi pro impersonali personale verbum usurpat, hoc pronomen personale prætermittit. Quod pariter facit, cum ad circumscribendam infinitivam sententiam verbo finito loco infinitivi utitur : Luc. xvii, 15 *skal* (gall. *il doit*, germ. *er muss*, gr. δεῖ αὐτὸν oportet eum) *manag gaþulan*; xix, 11 *bi þatei newa iairusalem vas* (διὰ τὸ—αὐτὸν εἶναι); 15 *biþe atvandan d i d a sik* (ἐν τῷ ἐκανελετεῖν αὐτόν); Joan. xii, 18 *hausidedun ei gatavide di* (acc. cum inf. αὐτὸν πεποιθέναι) *þo taikn*; Eph. iv, 17 *veitvodja in frauþin ei þanaseiþs ni gaggaiþ* (acc. cum inf. ὑμᾶς περιπατεῖν); Cor. II, viii, 6 *svaei b e d e i m a* (εἰς τὸ παρακαλεῖσαι ἡμᾶς) *teitaun*. Raro autem pronomen postponitur : Luc. xviii, 35 *miþþanei newa vas is iai-*

reikon; attamen interpres epistolæ ad Ephesios sæpe hoc eo modo habet : Eph. i, 12 *ei sijaima vei s* (εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς) *du hazeinai*; 18; iv, 22; i, 4 vero cod. A pronomen *veis* more linguæ consueto prætermittitur.

« Annotatio 4.—Loco pronominis tertiæ personæ substantivum (cujus sedem tenet) repetitur : Cor. I, vii, 12 *jabai was broþar qen aigi ungalaubjandein jah so gaviþja ist bauan miþ imma, ni asletai þo qen* (hanc mulierem, gr. omn. αὐτήν); item vi, 13 *ni asletai þana aban* (hunc virum, gr. αὐτόν), ubi forsitan interpres cum codicibus τὸν ἄνδρα legit, ita ut parallelismi causa etiam præcedenter *þo qen* pro *ija* posuerit.

3) Pronomen secundæ personæ ante allocutionem vel etiam in appositione allocutionis ponitur : Luc. iv, 23 *pu leiki* (ιατρεῖ) *hailei þuk silban*; Cor. I, vii, 16 *wa nu kannt, þu qinon* (γύναι); Eph. v, 25 *jus vairo s* (οἱ ἄνδρες) *frijoþ qenins izvaros*; vi, 9 *jus frauþans* (οἱ κύριοι) *þata samo taujaiþ* (punctione nostræ interpretationis paululum mutata legendum est : et vos domini); Col. iii, 18 *jus qinons* (αἱ γυναῖκες) *usþausjaiþ vairam izvaraim*; 21; iv, 1; Gal. iv, 21 *giþiþ mis jus uf vitoda viljandans visan* (οἱ—θέλοντες) *þata vitoh niu Hauseiþ*; Mth. xxv, 41 *gaggaiþ fairra mis jus fraqi þanans* (οἱ καταραμένοι); Luc. vi, 25 *vai izvis jus sadans nu* (οἱ ἐμπεπλησμένοι). — Mc. ix, 25 *þu ahma þu unrodjands* (τὸ πνεῦμα τὸ ἄλλο) *ik þus anabiuda usgagg*; Luc. x, 15 *jah þu kasarnaum þu und himin ushauhido* (καὶ σὺ κ. ἡ εὐσ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα) *gadtrausjaza*; Mth. vi, 9 *atta unsar þu in himinam* (ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς).

« Annotatio 5.—Nec non et pronomen primæ personæ pari modo in appositione ponitur loco articuli : Phil. iii, 3 *veis sijum bimait vei s ahmin guþa skal kinnon dans* (οἱ—λατρεύοντες).

4) Pronomen tertiæ personæ is et reflexivum in objecto sequenti modo discrepant :

a) Reflexivum refertur ad subjectum sententiæ, is autem ad objectum vel ad aliquid extra sententiam nominatum : Mth. vi, 29 *nih saulaumon gavasida sik sve ains þize blomane*; viii, 32 *run gavaurhtedun sis alla so hairda*; xxvii, 53 *qinos laistidedun afar iesua andbahtjandeins imma*; vi, 8 *vait atta izvar þize jus þaurbuþ, faurþize jus bidjaiþ ina*; xxvii, 43 *trauaida du guþa, lausjaidau* (scilicet Deum) *zu ina*; viii, 2 *manua þrutsfill habands invait ina* (nempe Jesum); vii, 24 *saei Hauseiþ vaurda meina jah taujiþ þo, galeiko ina vaira frodamma*; v, 39 *jabai was þuk stautai bi taiþsvon þeina kinnu, vandeis imma jah þo anþara*; Mc. ii, 19 *qaþ im iesus ibai magun sunjus bruþfadis, und þatei miþ im ist bruþsafs, fastan, sva lagga veila sve miþ sis haband bruþfad, aþþan atgaggand dagos, þan asnimada af im sa bruþsafs*; Joan. xiii, 32 *guþ kauheiþ ina* (filium) *in sis jah sunus hauhida ina* (Deum).

Idem etiam se habet participium in casibus obliquis positum cum articulo; non equidem quasi solveretur in : cum eo qui, objecto evadente subjecto,

sed ut simplex objectum, *sik* ad subjectum sententiæ relato. Mc. II, 26 *daveid hlaibans faurlageinai matida jah gaf þaim miþ sts* (scilicet Davide) *visandam*; Luc. VI, 4; 32 *jah þai fravaurhtans frijond þans frijondans sik* (non equidem hos amantes seipsos, sed amantes peccatores, qui subjectum efformant); VII, 9 *iesus du þizai asarlaistjandein sis managein qaþ*; XIV, 12 *qaþ þamma haitandin sik*; Mc. V, 30; Luc. XIV, 31; XVIII, 7; Joan. VII, 18; VIII, 31; XIII, 16; Rom. X, 12. Hinc etiam Mth. XXVI, 75 *gamunda paitrus vaurdis qiþanis du sis* (verbi sibi [Petro] dicti). Cum autem *sik* cum verbo reflexivum format, ad objectum etiam refertur: Mc. XIV, 67 *þivi gasaw paitru varmjandan sik*; Tit. I, 14 *ni atsaiwandans judaiviskaize spilli jah anabusne manne afvandjandane sis sunja*.

b) Idem dicendum est de accusativo cum inf., sive ad subjectum simile referatur: Joan. VII, 4 *ni manna in analaugnein wa taujiþ jah sokeiþ sik uskunþana visan*; Phil. II, 6 *xristus, in guþaskaunein visands ni vulva rahnida visan sik galeiko guþa*; Skeir, VIII, a *ni uslaubida saur mel sik gahaban*; Luc. VI, 18 *qemun hausjan imma jah hailjan sik sauhte seinazo*; sive ad diversum subjectum: Mc. III, 14 *iesus gavaurhta tvalif du visan miþ sis* (ut secum essent); V, 37 *iesus ni fralailot ainnohun ize miþ sis asargagan*; Luc. VIII, 37 *bedun ina allai gaujans galeiþan fairra sis*; XIX, 27 *fiþands meinai ni villedun mik þiudanon usar sis*; III, 7 *qaþ du þaim atgaggandeim manageim daupjan fram sis* (ut ab eo baptizarentur).

c) In subordinata sententia *sik* ad subjectum huius sententiæ refertur: Mc. II, 8 *uskunnands iesus ahmin seinamma, þatei sva þai mitodedun sis, qaþ þu im*; in sententiis præsertim, quæ propositum, consilium exhibent: Luc. IX, 12 *fralet þo managein, ei galeiþandans in þos bisunjane haimos bugjaina sis matins*; Joan. XVII, 13 *nu du þus gagga jah þata rodja in manasedai, ei habaina fahed meina usfullida in sis*; Cor. II, V, 15 *xristus saur allans gasvalt, ei þai libandans libaina þamma saur sik gasviltandin*; Thess. II, III, 14 *ni blandaiþ izvis miþ imma, ei gaskamai sik*. E contrario is ad subjectum principalis sententiæ refertur: Mth. VIII, 27 *wileiks ist sa, ei jah vindos jah marei ushausjand imma*; Luc. VIII, 52 *bedun ina, ei uslaubidedi im in þo galeiþan*; Joan. VI, 64 *vissa iesus, was ist, saei galeiveiþ ina*.

5) Quod auxiliante *sik* verba reflexiva efformentur et sæpe passiva et media exprimantur vid. §§ 176, 4; 177, 5; 178, 2, et quod pronomen reflexivum tunc ad verbum proxime ponatur vid. § 176, 4.

§ 200. I. Pronomen reciprocum, invicem,

1) Efformatur ex pronome personali et voc. indeclinabili *misso*: Rom. XIV, 13 *ni þanama is nu un s misso* (nos invicem, ἀλλήλους) *stojaima*; 19 *laistjaima þoei timreinai sind in un s misso*; Cor. I, VII, 5..... *izvara misso*; Mc. IX, 33 *wa in viga miþ izvis misso* (dat.) *mitodeduþ*? 50; Joan. VI, 43; XIII, 14, 35; XVI, 19; Rom. XV, 5; Gal. V, 13, 15; Eph. IV,

32; V, 21; Joan. XIII, 34 *frijoþ izvis misso* (accus.); XV, 12, 17; Rom. XII, 10, 16; XV, 7; Cor. I, XVI, 20; Cor. II, XIII, 12; Eph. IV, 2; Col. III, 9, 13; Thess. I, III, 12; IV, 9, 18; V, 11; Thess. II, I, 3; Luc. VII, 32 *vopjandans seinu misso*; Gal. V, 17 *þo sis misso andstandand*; Mc. I, 27 *sokidedun miþ sis misso*; VIII, 16; XV, 31; Luc. XX, 5, 14; Joan. VI, 52; Skeir. III, a; Mc. IV, 41, *qebun du sis misso*; IX, 10, 34; X, 26; XI, 31; XII, 7; XVI, 3; Luc. II, 15; IV, 36; VI, 11; VIII, 25; Joan. VII, 35; XII, 19; XIII, 22; XVI, 17.

« Annotatio 1. — *Misso* solum absque pronome personali occurrit tantummodo: Gal. V, 26 *ni vairþaima flautandans misso* (scilicet uns) *ushaitandans, misso* (nempe un sis) *in neiþa visandans*; Rom. XIII, 8 *misso* (nimirum izvis) *frijoþ*.

« Annotatio 2. — *Sik misso* quandoque etiam ponitur pro reflexivo, vid. annot. 6.

« Annotatio 3. — De *misso* cum pronome possessivo vid. § 201, 4. »

2) Alter alterius gothice *anþar anþaris* exprimitur: Eph. IV, 25 *sijuþ anþar anþaris* (ἀλλήλων) *liþus*; Phil. II, 3 *in allai hauheinai gahugdais anþar anþar ana munands sis auhuman* (ἀλλήλους ἡγησάμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν). Hinc mutilus locus Rom. XII, 5 sic restituendus est: *aþþan ainwarjizuh anþar anþaris liþus*, et Mth. XI, 16 adesse etiam debuit *anþar anþaris*, vid. § 239, 1.

II. *Silba* (αὐτός) ipse, est pro sua forma, nam consonantice tantum declinatur, et pro sua significat. one substantive spectandum; ponitur

1) Ordinario absque pronome ut subjectum, ego ipse: Cor. I, IX, 27 *ibai anþaraim merjands silba uskusans vairþau*; 20; Phil. II, 24; nos ipsi: Cor. II, I, 4 *gafrafstidai sijum silbans fram guþa*; 9; Gall. II, 27; tu ipse: Luc., VI, 42 *waiwa magt qiþan — silba in augin þeinamma anza ni gaumjands*; vos ipsi: Thess. I, III, 3 *silbans viteiþ*; V, 2; II, III, 7; is ipse: Luc. I, 17 *silba sauraqimiþ in andvairþja guþs*; 23; V, 37; VI, 3; Joan. VI, 6; IX, 21; XII, 24; Eph. IV, 11; Skeir. I, a; ii ipsi: Luc. XVII, 13 *silbans ushofon stibna*; ut objectum, eum ipsum: Joan. IX, 24 *vilban fraihniþ*.

Verumtamen pronomen personale etiam ut subjectum addi potest, quo in casu *silba* communiter pronomini postponitur: Cor. II, X, 1 *aþþan ik silba paulus bidja izvis*; XII, 13; Thess. II, I, 4 *veis silbans in izvis wopam*; Luc. V, 1 *is silba vas standands newa saiva*; Cor. I, XV, 28; Luc. VII, 13 *si silbo (vas) vidovo*. Hinc etiam relativo: Mth. XXVII, 57 *iosef, saei jah silba siponida iesua*; Mc. XV, 43. Quam sedem ordinario occupat in formula *þata silbo*, sive græco αὐτὸ τοῦτο, sive τοῦτο αὐτό respondeat: Gal. II, 10 *usdaudida þata silbo taujan*; Cor. II, II, 3 *þata silbo gamelida izvis*; coll. Rom. XIII, 6. Aliter autem se habet reciprocum, ubi alia est significatio: Rom. VII, 25 *silba ik* (ipse ego, ego emphatice prolato) *skalkino vitoda guþs*; IX 3; sed Thess. I, IV, 9 *silbans jus at guþa uslaisidai sijuþ*

emphasis in *silbans* jacet et *jus* prætermitti potuit. Skeir. VI, a *sve silba is qihþ* (sic enim, ut coniecimus, assentiente Castillionæo, legitur in codice loco *sama is*, quod Massmannus in lucem edidit).

2) Cum *silba* substantivum comitatur, hoc posterius proprie ut appositio spectandum est, *silba* tum semper præposito: Mc. XII, 36 *silba auk daveid qaþ*; 37; Luc. XX, 42; Luc. III, 33 *jah silba vas iesus sve jere þrijettigive*; Joan. XVI, 27 *ak silba atta frijof izvis*; Cor. I subscript. *du kaurinþium frumei þugkeiþ bi silbins apaustaulaus insahtai melida visan us asiai*; Cor. II, VII, 11 *saiw auk silbo þata bi guþ saurgan izvis welauda gatavida izvis usdaudein*; XI, 14 *silba satana gagaleikoþ sik aggilau liuhadis*; Eph. II, 20 *at visandin auhumistin vaihastaina silbin xristau iesu*; Thess. I, III, 11; IV, 16; V, 23; Thess. II, II, 16; III, 16; Skeir. V, d; Luc. IV, 41 *adest vissedun silban xristu ina visan pro tòn Xristòn*, et Mc. IV, 28 *silbo auk airþa akran bairiþ* non significat terra ipsa fert fructum, sed ex seipsa, sponte sua.

3) Cum autem *silba* ad pronomen personale, ut reflexivum formet, accedit, tunc post hoc ponitur: mihi metipsi (ἐμαυτῶ, ἐαυτῶ): Luc. VII, 8 *haba uf mis silbin gadrauhtins*; Joan. VII, 17, 28; VIII, 28, 42; X, 18; XII, 49, XIV, 3, 10; Cor. I, IV, 4; memetipsum (ἐμαυτόν, ἐαυτόν): Luc. VII, 7 *ni mik silban vairþana rahnida at þus qiman*; Joan. VIII, 14, 18, 54; XIV, 21; XVII, 19; Cor. I, IV, 3; VII, 7; Cor. II, XI, 7, 9; XII, 5; Gal. II, 18; Phil. III, 13; nobismetipsis (ἑαυτοῖς): Cor. II, I, 9 *in uns silbam andahast dauþaus habaidedum*; III, 5; nosmetipsos (ἑαυτούς): Cor. II, III, 1 *duginnam astra uns silbans anafilhan*; IV, 2, 5; X, 12; (unsis silbans) Thess. II, III, 9; tibimetipsi (σεαυτῶ): Joan. XVII, 5 *hauhei mik at þus silbin*; XVIII, 34; Thess. I, IV, 16; temetipsum (σεαυτόν, ἐαυτόν): Mth. VIII, 4 *gagg þuk silban ataugei gudjin*; Mc. I, 44; XII, 31; XV, 30; Luc. IV, 23; V, 14; X, 27; Joan. VII, 4; VIII, 13, 53; XIV, 22; Rom. XIII, 9; Gal. V, 14; VI, 1; Tim. I, IV, 16; II, II, 15; Philem. 19; vobismetipsis (ἑαυτοῖς): Joan. VI, 53 *ni habaiþ libain in izvis silbam*; Rom. XI, 25; XII, 16; Cor. I, V, 13; vosmetipsos (ἑαυτούς): Luc. XVI, 15 *garaihtans domeiþ izvis silbans in andvairþja manne*; Rom. XII, 19; Col. III, 16; sibimetipso (sing. ἐαυτῶ): Mc. V, 30 *iesus uskunþa in sis silbin þo us sis maht usgaggandein*; Luc. IX, 25; XVIII, 4; Joan. VI, 61; VII, 18; VIII, 22; XI, 38; XV, 4; XVI, 13; Cor. I, XI, 29; XVI, 2; Cor. II, X, 7; Gal. VI, 3, 4; Eph. II, 15, 16; semetipsum (sing. ἐαυτόν): Mc. III, 26 *satana usstoþ ana sik silban*; VIII, 34; XV, 31; Luc. IX, 23; XIV, 11; XVIII, 14; Joan. XI, 33; XIX, 7, 12; Rom. XIV, 14 (*sik silbo* neutr.); Cor. I, XI, 28; Cor. II, X, 7, 18; Gal. I, 4; II, 20; Eph. V, 2, 25, 28; Phil. II, 7, 8; Tim. I, II, 8; Tim. II, II, 13; semetipsis (plur. ἐαυτοῖς): Mth. IX, 3 *sumai þize bokarje qeþun in sis silbam*; Luc. VII, 49; Cor. II, V, 15; X, 12; semetipsos (plur. ἐαυτούς): Cor. II,

VIII, 5 *sik silbans atgebun frumist frauþin*; Eph. IV, 19; Tim. I, VI, 10.

« Annotatio 4. — *Silba* autem ordinariam sedem post pronomen pers. deserit, cum scilicet non in eundem casum ac pronomen, sed ut subjectum, ad instar Latinorum *se* vel *sibi ipse*, construitur: Luc. XVIII, 9 *qaþ du sumaim, þaiei silbans trauaidedun sis* (πεπεθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, sibi ipsi), *ei veseina garaihtai*; Rom. XIII, 2 *þai andstandans silbans sis* (ἑαυτοῖς, sibi ipsi) *vargiþa nimand*. Hinc etiam Cor. II, II, 1 *gastauida þata silba at mis* (ἐκρινὰ ἐμαυτῶ τοῦτο, ipse apud me) pro inintelligibili *þata silbo* legendum est. Ambigua vero forma pluralis (*silbans*) etiam in nominativo, ut ex sede perspicuum est in Cor. I, XI, 31 *jabai silbans uns* (ἑαυτούς, nos ipsi) *stauidedeina, ni þau.....* usurpatur: Cor. II, XIII, 5 *izvis silbans* (ἑαυτούς, vos ipsos) *fraisiþ, sijaidu in galaubeinai. silbans izvis* (ἑαυτούς, vos ipsi) *kauseiþ*; Eph. V, 27 *xristus sik silban* (ἑαυτόν, seipsum) *atgaf saur aikklesjon, ei ustauhi silba sis* (ἑαυτῶ, ipse sibi) *vulþaga aikklesjon..*

« Annotatio 5. — Pronomen personale elliptice deficit tantummodo Col. III, 13 *þulandans izvis misso jah fragibandans silbans* (ἑαυτούς), hic vero præcedens *izvis* etiam supplendum est, coll. §§ 176 annot.; 177 annot. 2; 178 annot. 5.

« Annotatio 6. — Sæpius econtra *silba* prætermisso simplex pronomen personale remanet reflexivum: Luc. XVI, 9 *tauþaiþ izvis* (ἑαυτοῖς), *frijonds*; XVII, 14 *gaggandans ataugeiþ izvis* (ἑαυτούς) *gudjam*; Joan. XII, 8 *unledans sinteino habaiþ miþ izvis* (ἑαυτῶν); Cor. II, VII, 11; Joan. XII, 52 *allu atþinsa du mis* (ἐμαυτόν); Rom. XIV, 12 *warjizuh unsara fram sis* (ἑαυτοῦ) *raþjon usgibiþ guþa*; Cor. II, IV, 5 *merjam uns* (ἑαυτούς) *skalkans izvarans* (hic et X, 12 *silbans* ex præcedentibus supplendum est, coll. annot. 5); VI, 4.

« Annotatio 7. — Apud Marcum et Joannem reciprocum quandoque etiam pro græco reflexivo usurpatur: Mc. I, 27 *sokidedun miþ sis misso* (πρὸς ἑαυτούς); IX, 10 *þata vaurd habaidedun du sis misso* (ἑαυτούς) *sokjandans*; XI, 51 *þahtedun du sis misso* (ἑαυτούς) *qihandans*; XVI, 3; Joan. VII, 35; XII, 19.

« Annotatio 8. — De *silba* pronomini possessivo conjuncto, vid. § 201, 4. »

III. *Sama* (ὁ αὐτός) idem, non nisi consonantice occurrit, sive quia primitive substantivum est, sive quia identitatem alicujus objecti noti, jam nominati indicat. Quapropter sæpissime demonstrativo (articulo) *sa sama* (gall. *ce même, le même*) conjungitur. Ponitur ergo

1) Substantive: Skeir. VII, d *gamaudida gaumjan, þatei is vas sa sama, saei in auþidai · m · jere attans ize fodida*; V, b *þ ai ns jah sa sama vesi* (scilicet pater et filius), *waiwa stojan jah ni stojan sa sama mahtedi*; Cor. I, XI, 5 *woh qinono bidjandei aiþþau prausetjandei andhulidamma haubida gaawiskof haubiþ sein. ain auk ist jah þata samo þizai biskabanon*;

Mth. v, 46 niu jah þai þiudo þata samo taujand? et item xxvii, 44; Mc. x, 10; Luc. vi, 33; Rom. xii, 16; xv, 5; Eph. vi, 9; Phil. ii, 2; iii, 1 (*þosamona* in plurali numero); iv, 2 (ubi in interpretatione nostra *idem* pro *ipsum* legendum est); Thess. I, ii, 14. Etiam *samo* simpliciter absque demonstrativo: Cor. II, xiii, 11 *samo fraþjaiþ* (τὸ αὐτὸ φροναίτε); Phil. iii, 16 *gasnevum, ei samo hugjaima jah samo fraþjaima*;

2) Adjective, quo in casu animadvertendum est, quod, si ad substantivum aliud quoque adjectivum additur, hoc etiam consonanticam formam induat: Luc. ii, 8 *hairdjos vesun in þamma samin landa þairhvakandans*; vi, 38 *þizai samon mitadjon, þizai ei mitid, mitada izvis*; Rom. ix, 21 *habaiþ kasja valdufni þahons us þamma samin daigsum du galaubamma taujan sumuþ-þan du unqalubamma kasa*; xii, 4 *allai ni þatu samo tauī habaud*; Cor. I, x, 3 *allai þana saman mat ah meinan matidedun jah þata samo dragk ahmeino drugkun*; Cor. II, i, 6 *þreihanda in naseinaiþ þizos vaurstveigons in stivitja þizo samono þulaine, þozei jah veis vinnam*; iii, 14 (ubi in interpretatione nostra loco *ipsum idem* legendum est), 18; iv, 13; vi, 13; viii, 16; xii, 18; Phil. i, 30; ii, 2; Cor. I, xii, 11 *þata all vaurkeiþ ains jah sa sama ahma*. Raro autem *sama* absque articulo occurrit: Rom. x, 12 *ni ist gaskaideins iudaius jah krekis, sama auk frauja allaize*; Phil. iii, 16 *samon gaggan garaideinai*.

« Annotatio 9.—Quod *sama* etiam pro *εἷς* ponatur, ubi totum ex duobus objectis ortum, efformatum, etc. significat vid. § 198 annot. 2) b). »

B. PRONOMEN POSSESSIVUM.

§ 201. 1) Pronomina possessiva primæ et secundæ personarum, *meins*, meus (ὁ μου, ἐμός), *unsar* noster (ὁ ἡμῶν, ἡμέτερος), *þeins* tuus (ὁ σου, σός), *izvar* vester (ὁ ὑμῶν, ὑμέτερος), *iggqar* vos ambo (ὁ ὑμῶν), ut adjectiva, substantivo conveniunt in genere, numero et casu, et licet ordinario substantiva sua sequantur, possunt etiam, ubi aliquam emphasim implicant, ea præcedere: Mth. ix, 18 *dauhtar meina nu gasvalt*; xxvii, 67, *guþ meus, guþ meus, duwe mis bilaist*; Mc. ix, 24 *hilp meinaizos ungalubeinai*: Luc. i, 46, 47 *mikileid saivala meina frauja jah svigneid ahma meus du guþa nasjand meinamma*; Neh. v, 14 *ik jah broþrjus meinai hlaiþ sauramaþleis meinis ni matidedum*; Mth. v, 30 *jabai taihvo þeina handus þuk marzjai, —*; vi, 6 *iþ þu þan bidjais, gagg in heþjon þeina jah galukands kaurdai þeinai bidei du attin þeinamma jah atta þeins usgibiþ þus*; Mc. iii, 32, 33 *aipai þeina jah broþrjus þeinai jah svistrjus þeinos uta sokjand þuk*; xii 30 *frijos frauja guþ þeinana us allamma hairtin þeinamma jah us allai saivalai þeinai*; Luc. i, 44 *sunsei varþ sibna goleinaiþ þeinaizos in ausam meinaim lailaik þata barn in vambai meinai*; xx, 42, 43 *qaþ frauju du frauja in meinamma: silaftaihvon meinai,*

unte ik galagja sijands þeinans fotubaurd fotive þeinaize; Joan. viii, 54 *ist atta meus, saei hauheiþ mik, þanei jus qipþ, þatei guþ unsar ist*: Rom. xv, 4 *du unsarai laiseinai gameliþ varþ*; Cor. II, viii, 23 *traua in izvis, jaþþe bi teitu, saei ist gaman mein jah gavaurstva in izvis, jaþþe broþrjus unsarai apaustauleis aikklesjono*; viii, 4 *usarfulliþ im fahedais in allaizos managons aglons unsaraizos*; viii, 24 *ustaiknein fria þvos izvaraizos jah unsaraizos wostuljos*; Mth. v, 16 *ei gasaiwaina izvara goda vaurstva*; x, 30 *izvara jah tagla haubidis alla garaþana sind*; Phil. ii, 25 *þarb munda aipafraudeitu broþar jah gavaurstvan meinana iþ izvarana apaustaulu sandjan du izvis*; Cor. II, i, 14 *wostuli izvara sijum swasve jah jus unsara in daga frauja*; Mth. ix, 29 *bi galaubeinai iggqarai vair þai iggqis*.

2) Pronomen possessivum tertie personæ

a) Est *seins* suus, sui (ὁ αὐτοῦ, αὐτῶν, αὐτοῦ, αὐτῶν, ἴδιος) vel genitivus pronominis personalis *is*, *is*, *izos*, *ize*, *izo* ejus, eorum (αὐτοῦ, αὐτῶν); jam vero *seins* ad subjectum sententiæ, genitivum autem *τοῦ is* ad aliquid extra sententiam nominatum vel ad objectum sententiæ ipsius refertur. Quoad sedem, *seins* eodem modo relative ad substantivum ponitur ac supra diximus 1); verumtamen ordinario præcedit, ubi græco ἴδιος respondet: Mth. v, 45 *guþ sunnon sein a (αὐτοῦ) urranneiþ ana ubilans jah godans*; x, 24 *nist siponeis usar laisarja nih skalks usar frauja seinamma (αὐτοῦ)*; Luc. i, 8 *miþ þanei gudjinoda is in viken kunjis seinis (αὐτοῦ), hlauts imma urran du saljan*; iii, 17 *habaiþ vinþis kauron in handau seinai jah gahraineiþ gaþrask sein (αὐτοῦ) jah briggiþ kaurn in bansta seinamma (αὐτοῦ)*; Eph. v, 28 *vairos skulun frijon seinos (ἐαυτῶν) qenins sve leika sein a (ἐαυτῶν)*; Rom. x, 3 *sein a (ἴδιαν) garaihtein sokjandans sturjan garaihtein guþs ni ushausidedun*; Mc. viii, 23 *iesus ustauh blindan jah speivands in augona is (αὐτοῦ, scilicet cæci) atlagida ana handuns seinos (αὐτοῦ, nempe manus suas proprias)*; Joan. xi, 2 *marja salboda frauja balsana jah bisvarb fotuns is (nimirum magistri) skufta seinamma (id est capillis suis propriis)*; Mth. vi, 14 *afletiþ mannam missadedins ize (αὐτῶν, scilicet hominum)*; vii, 16 *bi akranam iz'e uskunna iþ ins*; xxvi, 65 *gahausideduþ þo vajamerein is (blasphemiam ejus, id est, Christi)*; Joan. xi, 1 *vas sum siuks lazarus af beþanjas us haimai marjins jah marþins svistrs izos*.

b) Idem est dicendum de isto pronomine in sententia composita; *seins* enim non conjungitur, quemadmodum in latino sermone, diversis subjectis, ipso in sententia subordinata ad subjectum principalis sententiæ relato: Luc. v, 15 *garunnun hihmans managai leikinon fram imma sauhthe seinai zo (αὐτῶν)*; Mth. vi, 5 *qiþa izvis, þatei haband mixdon sein a (αὐτῶν)*; 7 *þugkeiþ im, ei in filu vaurdein seinai (αὐτῶν) andhausjaindau*; ix, 38 *bidjiþ frauja asanais ei ussandjai vaurstjans in asan sein a,*

Cor. I, VII, 11 *anabiuda qenai* [fairra abin ni skaidan. iþ jabai gaskaidnai, visan unliugaidai aiþ þau du abin seinamma astra gagavairþjan; Mth. VII, 24 *wazuh saei hauseiþ vaurda meina jah taujiþ þo*, galeiko ina vaira frodamma, saei gatimrida razn sein (αὐτοῦ) ana staina; Luc. I, 20 ni galuubides vaurdam meinaim, þoei usfulljanda in mela seinamma (αὐτῶν); Luc. I, 23 *varþ biþe usfullnodedun dagos and bakteis is* (id est, Zachariæ), galaiþ (Zacharias) du garda seinamma; 41 *varþ sve hausida aileisabiþ golein mariins, lailaik barn in qi þau izos* (αὐτῆς); Mth. VII, 28 *varþ þan ustauh iesus þo vaurda, biabridedun manageins ana laiseinai is* (αὐτοῦ); VIII, 34 *alla so baurgs usiddja viþra iesu jah bedun ina, ei usliþi hindur markos ize* (αὐτῶν); Mc. VII, 26 *qino baþ iesu, ei unhulþon usvaurpi us dauhtr izos* (αὐτῆς); Mth. X, 35 *gam skaidan mannan viþra attan is jah dauhtar viþra aiþein izos jah bruþ viþra svaihron izos*; Mc. XII, 19 *moses gamelida unsis, þatei jabai wis broþar gadawþnai jah bileiþai qenai jah barne ni bileiþai, ei nimai broþar is þo qen is jah ussatjai barna broþr seinamma*; Joan. XI, 19 *managai gagemun bi marþan jah marjan, ei gaþrafstidedeina ijos bi þana broþar izo*; Mth. XI, 20 *dugann idveitjan baurgim, in þaime vaurþun þos managistons mahteis is*; Joan. VIII, 55 *kann ina jah vurd is fasta*; Mth. VIII, 14 *qimands iesus in garda paitraus jah gasaw svaihron is ligandein in heitom jah attaitok handau izos*.

« Annotatio 1. — Non nisi raræ veniunt hujus regulæ exceptiones; cæterum correctius ponitur *seins* pro *is*: Mc. V, 17 *dugunnun bidjan ina galeiþan hindar markos seinos*; Thess. I, III, 12, 13 *izvis frauja ganohnnan gataujai friaþvai in izvis misso, du tulgjan hairtona izvara unsairinona in veihiþai saura guþa in quma frauþins unsaris iesuis xristaus miþ allaim þaim veiham seinaim* (αὐτοῦ), ubi « in adventu Christi » idem sumendum est atque « cum Christus venerit. » Incorrecte autem *is* pro *seins* inducitur: Thess. II, I, 10 *qimiþ ushauhjan in þaim veiham is* (αὐτοῦ); Tim. I, V, 18 *vairþs sa vaurstva mizdons is* (αὐτοῦ). »

c) Hinc legitime sequitur, quod ubi in sententia copulativa vel comparativa pronomen posteriori subiecto ad prius relato conjungitur, hoc pronomen per *is* exprimatur: Mth. X, 25 *ganah siponi ei vairþai sve laisareis is jah iskalks sve frauja is*; VI, 40 *nist siponeis afar laisari seinama, iþ gamanvids warjizuh vairþai sve laisaris is*; Luc. I, 5 *vas gudja namin zakarias us afar jah abijins jah qeins is us dauhtrum aharons*; Cor. I, X, 26 *frauþins ist airþa jah fullo izos*. Unde fit, ut *seins* in nominativo non occurrat.

3) Quandoque Gothus loco articuli possessivo utpote magis determinativo utitur; quo in casu possessivum semper substantivo postponitur: Joan. IV, 31 *ik frijoda attan meinana* (τὸν πατέρα); Cor. II, XII, 7; Gal. VI, 17 *stakins frauþins unsaris* (τοῦ κυρίου) iesuis xristaus ana leika baira; Cor. I, VII, 16 *wa kannt,*

guma, þatei qen þeina (τὴν γυναῖκα) *ganasjais*; Phil. I, 25 *visa jah þairhvisa at allaim izvis du izvarai framgahtai jah saheda galubeinai izvaraios* (τῆς πίστεως); Col. III, 19; *imprimis seins*: Mth. VIII, 20 *suuus mans ni habaiþ, war haubiþ sein* (τὴν κεφαλὴν) *anahnaiþjai*; Mc. I, 41; VII, 10, 11; Luc. VII, 44 (*tagram seinaim*); X, 21, 23; XVIII, 13; Cor. II, VIII, 4; Col. II, 14; Thess. II, I, 11.

« Annotatio 2. — Non nisi raro prætermittitur possessivum: Mth. V, 31 *wazuh saei afletiþ qen* (τὴν γυναῖκα αὐτοῦ), *gibai izai afstassais bokos*; Joan. VII, 3 *gagg in iudaian, ei jah þai siponjos* (οἱ μαθηταί σου) *saiwaina vaurstva þeina*. »

4) Cum *silba* ad pronomen possessivum conjungitur, in genitivo ponitur, ita ut genere et numero vocabulo conveniat, ad quod possessivum ipsum referatur. Jam vero hoc *silba*, nec non et reciproci misso possessivum sequuntur; Luc. II, 55 *þeina silbons* (scilicet Mariæ) *saivala* (σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν) *þairh-gaggiþ hairus*; XIV, 26 *jabai was gaggiþ du nis jah ni fijaiþ attan seinana jah aiþein-nanhuþ—þan sein silbins saivala* (τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν), *ni mag meus siponeis visan*; Gal. VI, 4 *vaurstv sein silbins kiusai warjizuh*; Eph. V, 28 *sein silbins leik frijoþ, saei seina qen frijoþ*; Gal. VI, 2 *izvaros misso kauri þos* (ἀλλήλων τὰ βάρη) *bairuiþ*.

« Annotatio 3. — Semel occurrit Cor. I, X, 29 *þuhtu qiþa ni silbins ak anþaris*, ubi *þeina* vel *izvarana* ante *silbins* deest. »

5) Substantivum, ad quod possessivum pertinet, etiam articulum recipit: Mth. IX, 6 *ni þana tigr þeinana*; 14 *þai siponjos þeinai ni fastand*; Mc. II, 18 *þai þeinai siponjos ni fastand*; Mth. VI, 12 *afletam þaim skulam unsaraim*; Cor. II, III, 5 *so vairþida unsara us guþa ist*; Mth. V, 47 *duwe miþ motarjam matjiþ sa laisareis izvar*; Luc. V, 4 *athahid þo natja izvara du fiskon*; Cor. II, IV, 16 *sautana unsar manna fravardjada*; Mth. V, 47; IX, 11; Mc. II, 9, 11; III, 5; V, 34; VII, 9, 13; XIII, 18; Luc. II, 48; V, 14; VI, 35; IX, 41; X, 11; XV, 30; XIX, 20, 39, 42; Joan. VIII, 13, 19, 44; IX, 19; XVI, 20, 22; XVIII, 35; XIX, 7; Cor. I, XV, 14, 17; Col. I, 7.

b) Possessiva ponuntur etiam, more adjectivorum, in singulari et plurali, cum et sine articulo, concrete et abstracte substantivorum ad instar: Mc. VI, 21 *herodis mela gabaur þais nahtamat vaurhta þaim maistam seinaiþe* (suorum, τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ); Mc. V, 19 *gagg du garda þeinamma du þeinaim* (τοῦ σου); Joan. VIII, 44 *þan diabaulus rodeiþ liugn, us seinamma* (ἐσὺ, ἐκ τῶν ἰδίων) *rodeiþ*; XVI, 14 *ahma sunjos us meinamma* (ἐκ τοῦ ἐμοῦ) *nimiþ jah gateihiþ izvis*; Cor. I, X, 24 *ni ainshun sein* (τὸ ἑαυτοῦ) *sokjai ak anþaris warjizuh*; XIII, 5 *friaþva ni sokeiþ sein ain* (τὰ ἑαυτῆς); Mc. V, 26 *qens fraqam allamma seinamma* (τὰ παρ' αὐτῆς πάντα); Luc. XV, 31 *all þata mein* (παντὰ τὰ ἐμὰ) *þein ist*; Joan. XVII, 10 *meina alla* (τὰ ἐμὰ πάντα) *þeina sind jah þeina meina*; Phil. II, 4 *ni þo seinna* (τὰ ἑαυτῶν) *warjizuh mitondans ak jah þo anþaraize*.

C. DEMONSTRATIVA.

§ 202. I. *Sa, so, þata* hic, hæc, hoc, iste, ista, istud, quod ad objectum proximum loquentis refertur, substantive et adjective usurpatur.

1) Ubi vicem substantivi gerit, græco αὐτός respondet et

a) In priori casu ab is plerumque discrepat, quemadmodum in germanica lingua forte et tonicum *dér* a debiliore et atono *er* (quemadmodum apud Gallos *lui* et *il*); Mth. v, 8 *andagai þai hrainjahairtans, unte þai* (αὐτοί, germ. *die*, gal. *eux*) *guþ gasaiwand*; xxv, 44 *andhafjand jah þai qiþandans*; Mc. xii, 6 *snauh þanuh ainana sunu aigand liubana sis insandida jah þana* (etiam germ. *dén*) *du im*; Luc. ix, 35 *sa ist sunus meins sa liuba, þamma* (germ. *dén*) *hausjaiþ*; Joan. vi, 50 *sa ist hlaisf, saei us himina atstaig, ei saei þis matjai ni gadauþnai*. Alia exempla vid. gloss. V. *þata*.

b) Ubi αὐτός ad idem substantivum bis refertur, prius per is, quod propter ejus naturam substantivam substantivi congruenter locum obtinet, exprimitur, posteriori per sa converso; sic legitur in omnibus parallelis locis *saei bigitiþ saivala seinu, fraqisteiþ izai, juh saei fraqisteiþ saivalai seinai in meina, bigitiþ þo* Mth. x, 39; Mc. viii, 35; Luc. ix, 24; xvii, 33; Mth. vi, 26 *atta izvar fodeiþ ins, þu fus mais vulþrizans sijuh þaim?* Luc. iv, 44 *gasakands im ni lailot þos rodjan*; Joan. xvi, 4 *þata rodida izvis, ei biþe qimai so weila izze, gamuneiþ þize, Sa tamen etiam bis repetitur*: Mth. xxvii, 6, 7 *ni skuld ist lagjan þans (skattans) in kaurbanaun — usbauhtedam us þaim þana akr kasjins*; Mc. viii, 7; nec non et bis usurpatur is: Mc. ix, 14 *gesaw filu manageins bi ins (siponjans) jah bokarjans sokjandans miþ im*; 15. Ubi αὐτός ter occurrit, is — sa — sa adhibendum est, ut: Mc. i, 30, 31 *svaihra simonis lag in brinnon, jah suns qeþun imma bi ija, jah duatgaggands urraisida þo — jah aflailot þo so brinno*; Joan. x, 28, 29; ter tamen usurpatur sa Mc. xii, 21 — 23; Joan. x, 18. Quod si prius αὐτός tonicum est, sa praecedat, is sequente (sa — is): Mc. ix, 25 *usgagg us þamma jah þanaseiþs ni galeiþais in ina*; xiv, 6; Col. ii, 14.

c) Ubi ad relativum refertur: Mc. xiv, 44 *þammei kukja, sa ist, greipiþ þana*; Joan. xiv, 10 *atta, saei in mis ist, sa taujiþ þo vaurstva*; 21; xviii, 11; Phil. iv, 3.

d) Sa praesertim in fine sententiae ponitur, quo hæc plene toniceque desinat: Mth. vi, 8 *ni galeikop nu þaim*; vii, 13, 14, *braid daur jah managai sind inngaleiþandans þairh þata. þraihans vigs sa brigganda in libainai jah savai sind þai bigitandans þana*; 24 *wazuh saei hauseiþ vaurda meina jah taujiþ þo, galeiko ina vaira frodamma*; Mc. vi, 5; ix, 28; x, 14; xii, 17; xiv, 5; xv, 29 (deest apud Græcum); Luc. vi, 47; xviii, 16; xix, 23; Joan. v, 36; x, 3, 17; xii, 7; xiii, 17; xvii, 10; xviii, 38; Rom. xiii, 3; Eph. v, 25; Col. iii, 7, 19; Tim. i, iv, 16, etc.

e) Semper in formulis *afar þata* postquam, in his propter quod, etc. vid. gloss. vv. *Afar et In*.

f) Etiam et peculiariter ponitur pro οὗτος, rarius autem pro ἐκεῖνος: Mth. v, 37 *þata managizo þaim (τούτων) us þamma ubilin ist*; vi, 32 *all þata (ταῦτα) þiudos sokjand*; ix, 3 *sumai bokarje qeþun: sa (οὗτος) vajamereiþ*; Mc. x, 15 *þata utgaggando us mann þata (ἐκεῖνος) ist þata gamainjando mannan*; xii, 4 *jah þana (ἐκεῖνον) stainam vairpandans gavi-viskodedun*. Alia exempla vid. gloss. V. *þata*.

g) Ubi relativo conjungitur (*sa saei, sa izze*), idem est ac latinum (is) qui, græcum ὅς, vid. § 203, 2) et 3).

« Annotatio 1. — Non semel etiam significat hic idem (αὐτός οὗτος) et equidem in sola formula *du þamma* (ad hoc) Cor. ii, v, 5; Eph. vi, 18. An vero locus Mc. xiv, 10, ubi pro ὁ τοιοῦτος adest, vitiosum sit, dubium est, cum alibi *sa svaleiks* legatur. Quoad autem paucos casus, in quibus pro relativo usurpatur: Luc. ix, 31 *vairos tvai miþrodidedun imma, þaiei vesun mozes jah helias. þai gusaiwanans in vulþau qeþun urruns is*; Tim. ii, 1, 5 *þizeist sygailus jah airmogaineis*; Phil. iii, 19 *þize guþ vamba ist*, ex se non conspicui sunt, quippe cum Gothus non semper alias pro relativo Græco relativum correspondens adhibeat.

« Annotatio 2. — *Jah sa* vertitur et hoc, id est, et equidem (καὶ οὗτος): Phil. i, 28 *ist im ustaikneins fratustais iþ izvis ganistais, jah þata fram guþa* (et hoc a Deo); necnon et pariter (καὶ αὐτός): Mc. i, 19 *gasaw iakobu jah iohanne jah þans in skipa manvjandans natja*; Luc. i, 36; xix, 9. Pro *jah sa* occurrit etiam *jah is*: Joan. xvii, 19 *fram im ik veiha mik silban; ei sijaina jah eis veihei in sunjai.*

2) Adjective significat

a) Hic (οὗτος ὁ); Mth. vii, 28 *ustauh iesus þo vaurda (τούς λόγους τούτους)*; x, 42 *gadragkeiþ ainana þize minnistane (τῶν μικρῶν τούτων) stiklo kaldis vatins*; xi, 16 *wamma nu galeiko þata kun (τὴν γενεὰν ταύτην)*. Alia exempla vid. in gloss. V. *þata*.

b) Raro hic idem (αὐτός ὁ): Luc. ii, 38 *þizai weila (ἦν τῇ τῇ ὄρα) anna atstandandei andhaihai frauin*; vii, 21; x, 7, 21; xx, 19; Joan. 5, 36; vel hic—ipse (ὁ—αὐτός): Joan. xiv, 11 *in þize vaurstve (διὰ τὰ ἔργα αὐτά) galaubeiþ*; vel ille (ἐκεῖνος ὁ): Mth. xxvii, 19 *ni vaiht þus jah þamma garaihtin (τῷ δικαίῳ ἐκεῖνῳ)*; Luc. xx, 18; Joan. xviii, 13.

« Annotatio 3. — Cum οὗτος in textu græco post substantivum communiter stet, etiam Gothus suum demonstrativum quandoque postponit: Mth. ix, 26 *usiddja meri þoso (ἡ φήμη αὐτῆ) and alla jaina air þa, Luc. iii, 8 guþ mag us stainam þaim (τῶν λίθων τούτων) urraisjan barna abrahama*; iv, 21 *usfullnode-dun mela þo (ἡ γραφή αὐτῆ)*; Cor. ii, 1, 12 *wofstu li unsara so (ἡ καύχησις ἡμῶν αὐτῆ) ist veitvodei miþ-visseins unsaraizos*. Alia exempla vid. gloss. V. *þata*.

. Cæterum ex mero mutationis amore Gothus dicit: Mc. viii, 12 *wa þata kuni (ἡ γενεὰ αὐτῆ) taikn*

sokciþ, amen qiþa isvis : jabai gibaidau kunja þa mma (τῆ γενεῆ τούτη) taikne.

« Annotatio 4. — Sæpe demonstrativum post relativum sententiæ sequitur, ex. gr. : Cor. I, vii, 20 *warjizuh in laþonai, þizaiei laþoþs vas, in þizai sijai*; 24 *warjizuh in þammei galaþoþs vas, in þamma gastandai.* »

3) Hoc pronomen, sive sit adjectivum, sive substantivum, ut articulus usurpatur, vid. § 195.

II. *Sah, soh, þatuh* nihil aliud est quam præcedens pronomen, adjecto enclitico *-uh*. Jam vero ex diversis hujus enclitici significationibus, *sah* significat

1) In sensu copulativo (-que)

a) *Et hic, hic autem* (καὶ αὐτός, καὶ οὗτος, ὁ δέ) : Luc. xvii, 15 *ains þize gavandida sik — sah* (et hic, καὶ αὐτός) *vas samareites*; Joan. xiv, 8 *augei unsis þana attan. þatuh* (hocque, gr. tantum καὶ) *ganah unsis*; Luc. ii, 38; Mth. xxvii, 44 *þatuh* (τὸ δέ) *samo jah þai voidedjans*; Thess. II, iii, 12 *þaimuh* (τοῖς δέ) *svaleikaim anabiudam ei seinana hlaib matjaina*. Item Joan. x, 2 *sa inngaggands þairh daur hairdeis ist lambe, þammuh* (eique, gr. tantum τοῦτῳ) *dauravards usluþ*;

b) *Qui* (ὅς) : Luc. ii, 37 *anna vas viduvo, soh* (ᾗ) *ni asiddja fairra alh*; xvi, 20 *unleds sumis vas namin haitans lazarus, sah* (ὅς) *atvaurpans vas du daura*; xvii, 12 *gamotidedun imma taihun þrutsfillsai mans, þaih* (ὅ) *gastoþun fairraþro*; Cor. I, xv, 1; Philem. 12. Hinc Joan. xviii, 26 *qaþ sumis þize skalke þis maisins gudjins, sah niþjts vas* (gr. συγγενῆς ὄν). [Huc pertinent constructiones ut : Mth. xxvii, 57 *qam manna gabigs af areimaþaias. þizuh namo* (et hujus vel cujus nomen, gr. τοῦνομα) *iosef, coll. Mc. vi, 16*;

2) Cum sensu emphatico (-ce), hicce, præsertim.

a) Ubi relativum, ad quod refertur, præcedit : Mth. v, 19 *saei nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistono jah laisjai sva mans, sah* (hicce, germ. der tonicum, sed in græco textu deest hoc pronomen, quod Gothus parallelismi causa induxit) *minnista haitada in þiudangardjai himine, iþ saei taujiþ jah laisjai sva, sah* (οὗτος) *mikils haitada in etc.*; Mc. xii, 40; Luc. ix, 26; xx, 17; Joan. v, 37, 38; x, 1; xii, 49; Gal. vi, 7; Phil. iii, 7; Skeir. VI, d. [Et etiam ubi participium cum articulo (is qui) præit : Skeir. I, c *gadob nu vas mais þan s svesamma viljin ufhausjandans diabulau du usfargaggan anabusn guþs þanzuh astra svesamma viljin gaqissans vairþan nasjandis laiseinai*. Hinc Mc. xii, 40 et Luc. xx, 17 *stains þammei usvaurpan þai timrjans, sah varþ du haubida vaihstins* (ὁν λίθον—οὗτος) ;

b) Ubi post interjectam parenthesim pergitur : tunc enim *sah, soh*, et imprimis *þatuh* sequenti *þan* per assimilationem in *þatuþ-þan* conjungitur : Mth. iii, 11 *sa afar mis gagganda svinþoxa mis ist, þizei ik ni im vairþs ei andbindau skaudaraiþ skohis is; sah þan* (αὐτός) *izvis daupeiþ in ahmin*; xxvii, 58; Mc. iii, 11; xvi, 6; Luc. ii, 37 pr. iii, 16; Joan. vii, 9; viii, 40; xii, 6; xiii, 28; xvi, 33; Joan. viii, 35; Rom. xii,

4; Cor. I, vii, 6; II, 1, 17 (τοῦτο οὖν); iv, 15 (τὰ γάρ); ix, 16; xii, 19; Eph. iv, 9; Thess. I, iv, 5; Tim. I, ii, 3; Skeir. II, b; III, a; V, a; VIII, a, c. Efformentur etiam eo modo parentheses; Luc. ii, 1, 2 *urrann gagrests gameljan allana midjungard. soh þan* (αὐτῆ) *gilstrameleins frumista varþ*; Joan. vi, 6 *þatuh þan* (τοῦτο δέ) *qaþ fraisands ina*; vii, 39; xviii, 40, 45; Cor. I, ix, 23.

c) Quod vel quem *sah* demonstrat, postmittitur : Joan. vi, 40 *þatuh þan* (τοῦτο δέ) *ist vilja guþs; ei wazuh saiwiþ sunu jah galaubeiþ du imma*; xvii, 3 *soh þan* (αὐτῆ δέ) *ist so aiveino libains, ei kunneina þuk*; Skeir. I, c *þatuh vesi viþra þata gadob, ei frauja þana galausidedi*; coll. Cor. II, xiii, 9 *þizuh* (τοῦτο δέ) *auk jah bidjam, izvar aizos usta uhtais*;

d) Ut simplex demonstrativum adest *sah* tantummodo Tim. I, vi, 8 *habandans usfodein jah gaskadvein, þaimuh ganohidai sijaima*; iv, 16.

III. *His* hic, non usurpatur nisi relative ad tempus quod loquenti præsens est; de cætero adjective et substantive adhibetur, et defectivum est, cum in solis accusativo (masc. *hina* et neutr. *hita*) et dativo sing. *himma* caribus occurrat :

a) Adjective : *und hina* dag usque ad hunc præsentem diem Mth. xi, 23; xxvii, 8; Cor. II, iii, 14, 15; *himma daga* hoc die, hodie Mth. vi, 11, 30; Luc. ii, 11; iv, 21; v, 26; xix, 5, 9; *fram himma nu* ex hoc momento Luc. I, 48; v, 10; *und hita nu* ad hoc instans Skeir. IV, b;

b) Substantive : *fram himma* ex hoc (die, momento) Joan. xiii, 19; xiv, 7; *und hita* usque ad hoc (momentum, hunc diem) Mth. xi, 12; Mc. xiii, 19; Joan. xvi, 24; Cor. I, xv, 6.

IV. *Jains, jaina, jain* (jainata) ille, illa, illud (ἐκεῖνος), ad objectum a loquente remotum refertur : Luc. xviii, 14 *atiddja sa garaihtoza gataihans du garda seinamma þau raihtis jains*; Joan. iii, 30 *jains skal vahsjan iþ ik minznan*. Jam vero ponitur.

a) Substantive, quemadmodum in duobus supra laudatis exemplis, raro tamen in primis Evangeliiis (tantum Mc. xii, 5; Luc. ix, 54; xviii, 14; xx, 11), frequenter autem apud Joannem (exceptis locis sub b) laudatis), apud Skeireins et in plerisque epistolarum locis, vid. gloss. h. v.

b) Adjective, communiter suo substantivo præpositum : Joan. xvi, 23 *in jainamma daga mik ni fraihniþ vaihtais*; 26; xvii, 17 *qaþ jaina þivi*; postpositum autem occurrit tantum apud Lucam (ii, 1 *indagans jainans*; iv, 2; xv, 14; xvii, 9; xx, 1) et Nehemiam (vi 17). Si insuper adsit attributum, pronomen sive substantivum præcedit : Mth. ix, 26 *alla jaina airþa*; sive sequitur : ix, 31 *allai air þai jainai*; Luc. xix, 27 *þjands meinans jainans*.

Substantivo autem articulum habente, pronomen regulariter sequitur : Mth. vii, 25 *vindos bistuggun bi þamma razna jainamma*; viii, 28; ix, 22; Mc. iii, 24, 25; vi, 11; xiii, 19; Luc. ix, 5; xviii, 3; Cor. II, vii, 8. Præcedit tantum, sed præeunte

Græco, Mc. xii, 7 *jainai þai vaurstvjans* et Cor. I, x, 28 *jainis þis bandviandins*.

V. PRONOMINA-ADJECTIVA.

1) *Svalauds*, tantus (τοσοῦτος): Mth. viii, 10 *ni in israela svalauda galaubein bigat*; Skeir. iv, 6 *svalauda mikilduþais maht*. Et neutrum substantive cum partitivo usurpatum: Joan. xiv, 9 *svalaud melis* (τοσοῦτον χρόνον) *miþ izvis vas*.

2) *Svaleiks*, talis (τοιοῦτος): Mth. ix, 8 *mikilidedun guþ þana gibandan valdufni svaleikata mannam*; Joan. ix, 16 *waiva mag manna fravaurhts svaleikos taiknins taujan*, etc., vid. gloss. Sæpe etiam substantive ponitur, servata tamen vocalica forma (vid. § 196 I b): Cor. I, v, 11 *þamma svaleikamma ni miþmatjaiþ*; Luc. xviii, 16 *þize svaleikaize ist þiudangardi guþs*; ix, 9 *was ist sa, bi þanei ik hausja svaleik* (τοιαῦτα); Cor. I, vii, 28 *aglon leikis gastaldand þo svaleika* (οἱ τοιοῦτοι).

D. RELATIVUM.

§ 203. Pronomen relativum ex particula relativa *ei* et pronomine demonstrativo *sa* organicè cunctis efformatur: *saei*, *soei* vel *sei*, *þatei* (§ 109), et indiscriminatim græco ὅστις, ὅσπερ, ὅς ἂν, ὃ cum participio respondet. Jam vero ponitur

a) Adjective, qui, quæ, quod, quo in casu substantivum præcedit vel etiam sequitur, sed tunc quandoque repetitur demonstrativum: Mth. viii, 4 *albair giba, þoei (ὁ) anabauþ moyses*; x, 26 *ni vaiht ist gahuliþ, þatei (ὁ) ni andhuljaidau*; xi, 20 *dugann idveitjan baurgin, in þaimei (αἷς) vaurþun mahteis*; Mc. x, 29, 30 *ni washun ist, saei (ὁς) astailoti gard —, saei (ὁς ἂν) ni andnimai r falþ*; xv, 6 *and dulþ warjoh fralailot peilatus iudaium ainana bandjan, þanei (ὄνπερ) bedun*; Luc. i, 20 *ni galaubides vaurdam meinaim, þoei (οἷτινες) usfulljanda*; Joan. i, 29 *sa ist viþrus guþs, saei afnimiþ (ὁ ἀφρων) fravaurht þizos manasedais*; xii, 49 *saei mik sandida att a, sah mis anabusn atgaf*. Alia exempla vid. gloss. *þatei* 1) a);

b.) Substantive, is qui, ea quæ, id quod, qui, quæ, quod simpliciter: Rom. vii, 15 *þatei* (quod, ὃ) *vaurkja, ni fraþja, unte ni þatei (ὁ) viljau tauja*; ak *þatei (ὁ) hatja, þata tauja*; x, 14 *waiva bidjand, þammei* (cui *eis* ὄν) *ni galaubidedun, aiþþau waiva galaubjand, þammei* (quem, ὄν) *ni hausidedun?* Joan. viii, 25 *þu was is? jah qaþ du im iesus anastodeins þatei (ὁ, τ) jah rodja du izvis*; Gal. i, 23 *saei vrak* (qui persecutus est, ὁ διώκων) *uns simle, nu mereiþ galaubein*; Mth. v, 19 *saei* (qui tantum, ὁς ἔαν) *nu gatairiþ aina anabusne þizo minnistonu, sah minnista haitada in þiudangardjai himine*; Cor. I, xvi, 2 *warjizuh fram sis silbin taujai huhjands þatei (ὁ, τ) vili*. Alia exempla vid. gloss. h. v. b) et c).

c) Annotatio 1. — *Saei* ponitur etiam quandoque pro aliis relativis, ut pro ὅσος post *alls*: Luc. xviii, 12 *afdalja taihundon daul allis þize (ὅσα) gastalda;*

22; Joan. x, 41; xvi, 15; xvii, 7; unde huc etiam probabiliter pertinet Rom. ix, 7, quod *ni allai þatei* construendum est, coll. ad h. l. Imo pro ὅλος: Phil. i, 30 *þo samon haifst habaiþ, þoei (ὅλον) gasaiwiþ in mis*; pro *εἷ τις*: Eph. iv, 29 *ainhun vaurde ubilaize us munþa izvaramma ni usgaggai, ak þatei (εἷ τις) goþ sijai du timreinai*; Joan. iii, 3 *niba saei (ἐάν μή τις) gabairada iupaþro, ni mag gasaiwan þiudangardja guþs*; 5; xv, 6; pro *τις* in interrogationibus indirectis: Joan. vi, 6 *vissa þatei (τι) habaida taujan*; Eph. v, 10; pro demonstrativo cum præcedentibus, stricte connexo: Mth. xxvii, 46 *ushropida helei, helei, lima sabakþani, þatei ist (τοῦτ' ἔστι) guþ meus, etc.*; Cor. II, xii, 8; Tit. i, 5; Eph. iii, 1, vid. ad h. l.; vel pro ὅτος γάρ: Eph. v, 6 *ni manna izvis uslusto lausaim vaurdam, þairh þoei (διὰ ταῦτα γάρ) qimiþ hatis guþs*.

2) Ubi pronomen relativum ad pronomen personale primæ et secundæ personæ refertur, sonat *ikei*, *þuei*, *juzei* (*veizei* nusquam occurrit): Cor. I, xv, 9 *ik im sa smalista apaustaule, ikei (ὁς) ni im vairþs ei haitaidau apaustaulus*; Rom. xiv, 4 *þu was is, þuei stojis (ὁ κρίνων) framaþjana skalk*; Luc. xvi, 15 *jus sijuþ, juzei garaihtans domeiþ (οἱ δίκαιοῦντες) izvis silbans*; Mc. i, 11 *þu is sunus meus sa liuba, in þuzei (ὃ) vaila galeikada, cujus in locum subditur in margine lectio varians: þukei (ὄν) vilda*; Gal. iii, 1 *izvisei (οἷς) saura augam xristus saurameliþs vas, in izvis ushramiþs*. Alia exempla vid. supra § 109. Quandoque prius deficit personale pronomen: Gal. v, 4 *lausai sijuþ af xristaus, jazei (οἷτινες) in vitoda garaihtans qiþiþ izvis*; Tim. I, i, 12, 13 *aviliuda xristau, unte galaubjandan mik gahugida gasatjands in andbahija, ikei saura vas* (ego qui prius fui, τὸν πρότερον ὄντα) *vajamerjands*. Quo linguæ usu cognito, non jam mirum est si *sa saei* in promiscuis locis usurpetur, pro ὅτος ὃς Luc. v, 21, pro ἐάν τις Joan. xiii, 20; Rom. viii, 5; xi, 22, etc.

3) Loco pronominis relativi ponuntur

a) *Sah*, et *is*, vid. § 202 II, 1) a);

b) In nominativo particulae relativæ

aa) *Ise* et (semper apud Joannem et in epistola ad Corinthios altera) *izei*, neo-germanico *so* comparanda, proximaque demonstrativo: Mth. vii, 15 *atsaiwiþ saura liugnauþsetum þaim izei (οἷτινες) qimand at izvis in vastjom lambe*; Mc. ix, 1; Joan. xi, 37 *niu mahta sa izei uslauk (ὅτος ὁ ἀνοήτας) augona þamma blindin, gataujan ei jah sa ni gadauþnodedi*; Cor. II, v, 21 *þana izei ni kunþa (τὸν μὴ γνόντα) fravaurht saur uns gatavida fravaurht*; Cor. I, xv, 27; Gal. vi, 13; Tim. I, i, 16; Eph. ii, 17 *gavairhti þaim izei (τοῖς) newa scilicet sind*. Hæ particulae ad substantiva referuntur, quælibenter eas immediate sequentes recipiunt: Joan. viii, 40 *sokeiþ mik usqiman, mannan izei (ὁς) sunja izvis rodida*; xii, 4; xv, 26; Cor. II, i, 10; viii, 16; Gal. i, 4, 4; Eph. i, 3, 14. Non nisi autem raro particula a vocabulo cui refertur, separatur: Eph. iv, 15 *vahsjaima in ina þo alla, izze ist haubiþ, xristus*; Cor.

H, III, 5, 6-so *vairþida unsara us guþa ist, izet* etc.; Luc. VIII, 15 *þai ana þamma staina* (scilicet *þai sind*) *ize* etc.;

bb) *Ei*, quod etiam ut particula temporalis vel explicativa (cum, ut, quod) haberi potest: Luc. I, 20 *sijais þahands und þana dag ei vairþai þata* usque hunc diem, quo, *ἄχρι ἧς ἡμέρας* (und *þanci dag*), ubi Gothus attractionem apud Græcum sæpius occurrentem, resolvit, item XVII, 30; Col. I, 9; Neh. V, 14; Tim. II, III, 8 *þamma haidau ei* (*ὁν τρόπον*, proprie *þammei haidau*) *jannis jah mambres andstoþun moseza, sva jah þai andstandand sunjai*; Rom. IX, 20 *þu was is, ei andvaurdjais* (*ὁ ἀνταποκρινόμενος pro þu ei andvaurdjais*) *guþa*.

« Annotatio 2. — Vario etiam modo in locis sequentibus exprimitur pronomen relativum: Mth. V, 32 *wa zuh saei* (*ὃς ἄν*) *aletiþ gen seina inu fairina kalkinassaus, taujiþ þo horinon, jah sa ize* (*ὃς ἄν*) *afsatida liugaiþ, horinoþ*; Luc. VIII, 13—15 *þai ana þamma staina sind ize* (*οἱ*) *miþ fahedai andnimand þata vaurd*.—*þata in þaurnuns gadriusando þai sind, þaiei*—. *þata ana þizai godon arþai þai sind þai ize*—.

E. INTERROGATIVA.

§ 204. I. *Was, wo, wa* substantivum est, quis, quæ, quid (*τις, τι*); in directis et indirectis interrogationibus, interrogat in genere sine respectu ad aliquid et in plurali numero nusquam occurrit. Quod autem præter dativum masc. et neutr. *wamma* etiam instrumentalis *we* existat, vid. § 110 annot. 1; Cor. I, IV, 7 *was* (*τις*) *þuk ussokeiþ, vauþ-þan habais, þatei ni namt, aiþþau jabai andnamt, wa wopis, sve ni nemeis?* Luc. X, 29 *was ist mis newundja?* IV, 34 *kann þuk, was is?* Mc. V, 9 *wa namo þein?* III, 33 *wo ist so aiþei meina aiþþau þai broþrjus meinai?* XII, 16 *wis ist sa manleika jah so usfarmeleins?* VI, 24 *wis bidjau?* Luc. VI, 47 *wazuh sa hausjands vaurda meina jah taujands þo, ataugja izvis, wamma galeiks ist?* Mth. VI, 31 *wa matjam, aiþþau wa drigkam aiþþau we* (quo) *vasjaima?* Mc. VIII, 27 *wana mik qiþand mans visan?* Rom. IX, 19 *viljin is was andstandiþ?* Alia exempla vid. gloss. v. *Was* 1)

« Annotatio 1. — Ubi autem *was* adjective sumi debet, ejus substantivum partitivum sit necessum est, et ipsum in singulari positum substantivo in genere convenit: Luc. IX, 55 *niu vituþ, wis ahmane* (cujus spiritum, pro quis spiritus, *οἷου πνεύματος*) *sijuþ*; Mth. V, 46 *wo mizdonο* (quam mercedem, pro quam mercedem, *τίνα μισθόν*) *habaiþ*; Mc. I, 27; VI, 2; Luc. IX, 25; Joan. XVIII, 29; Rom. XIII, 9; Cor. I, VII, 5; XV, 2; XVI, 7; Cor. II, VI, 14 sq.; Thess. I, III, 9 *wa aviliude* (*τίνα εὐχαριστίαν*) *magum usgildan frauin?* Mc. XI, 28 *in wamma valdufnje þata taujis?* 29; Luc. XX, 2. Tantummodo Luc. XV, 4 legitur *was manna izvara aigands taihuntehund lambe* etc., coll. § 205 annot. 1.

« Annotatio 2. — In resolvendis formulis præpositionalibus cum articulo quandoque adhibetur *wa*

pro relativo: Phil. II, 23 *gasaiwa wa bi mik ist* (*τὰ περί ἐμέ*); 28; Eph. VI, 21, 22. »

II. *Warjis, warja, warjata*, quis (*τις*), ponitur

a) Sive in plurali numero: Joan. VI, 64 *vissa iesus, warjai* (*τινες*) *sind þai ni galaubjandans jah was* (*τις*) *ist saei galeiveiþ ina*; XIII, 18 *ik vait, warjans* (*οὗς*) *gavalida*. Quod si Thess. I, IV, 2 *vituþ warjos anabusnins atgebum izvis loco waizos* in hoc casu falsi legitur, hæc forma in se correcta, mendose adesset, cum *varjis* solum hic adjective occurrat;

b) Sive ad *waþar* in oppositione vid. III.

aaa) Superlativo conjunctum: Mc. IX, 34 *du sis misso andrunnun, warjis* (*τις*) *maists resi*; Luc. IX, 46; Mc. XII, 28 *warja* (*ποιος*) *ist allaizo anabusne frumista*; vel

bb) Relatum ad numerum vel objectum determinatum: Mc. XII, 23 *warjamma ize* (scilicet eorum septem virorum) *vairþiþ gens*; Luc. XX, 33; Joan. XIII, 22 *sewun du sis misso þai siponjos þagkjandans, bi warjana* (nempe ex istis duodecim) *qeþi*; X, 32 *managa goda vaurstva ataugida izvis, in warjis þize vaurstve* (*διὰ ποῖον αὐτῶν ἐργῶν*) *staineiþ mik?*

« Annotatio 3. — Quod si interrogatio ad multitudinem *was izvara* Mth. VI, 27; Luc. XIV, 28; Joan. VIII, 46 incorrecta est, *warjis izvara* apud Luc. XVII, 7 desideranda est, interrogatione ad apostolos facta (quis vestrum servum habens etc.); sensisse autem videtur interpres, hanc allocutionem Domini non ex præcedenti dependere neque ad solos apostolos, sed ad multitudinem fieri, vid. § 204, I. »

III. *Waþar*, uter relative ad duo et comparativo conjunctum: Sheir. III, a *miþ sis misso sik andrunnun sumai ni kunnandans waþar* (Christus scilicet an Joannes) *skuldedi maiza*; Luc. VII, 42 *waþar* (*τις*) *þize* (duorum debitorum) *mais ina frijoþ*; Mth. IX, 5 *waþar* (*τι*) *ist azetizo qiþan afletanda þus fra-vaurhteis þau qiþan urreis jah gagg*; Mc. II, 9; Luc. V, 23.

« Annotatio 4. — *Waþar* in nominativo tantum sing. occurrit, hinc legitur Mth. XXVII, 17 *wana vileiþ ei fraletau izvis, barabban wau iesu?* Quod si Joan. IX, 2 *was* (*τις*) *fravaurhta, sau þau sadrein is?* non *waþar* adest, hoc ex eo probabiliter venit, quod propter ideam pluralem vocabuli *sadrein waþar* poni non potuerit. »

IV. Adjectiva pronomina:

1) *Wileiks*, qualis (*ποιός, ποταπός, πῆλικός*): Mc. IV, 30 *we galeikom þiudangardja guþs aiþþau in wileikai* (*ποιος*) *gajukon gabairam þo?* Joan. XII, 33 *bandvida wileikamma* (*ποιῶ*) *dauþau skulda gadauþnan*; Luc. I, 29 *þahta sis weleiku* (*ποταπή*) *vesi so goleins*; Gal. VI, 11 *sai wileikaim* (*πῆλικός*) *bokom iz vis gamelida*. Alia exempla vid. gloss. v. *Wileiks*.

2) *Welauds*, quantus? (*πόσος*): Cor. II, VII, 11 *saiw þata bi guþ saurgan izvis welauda gatavida izvis usdaudein*.

3) Adjectiva pronom. ex *wan* efformata:

a) *Wan manags, wan filu?* quot? (πόσος): Mc. viii, 5 *wan managans habaiþ hlaibans?* xix, 20; Mth. xxvii, 15 *niu hauseis, wan filu ana þuk veitvodjand?* vi, 23; Mc. xv, 4; Luc. xv, 17; xvi, 5;

b) *Wan laggs?* quam longum? (πόσος): Mc. ix, 21 *wan lagg mel ist, ei þata warþ imma?*

F. INDEFINITA.

205. I. *Was, wo, wa*, quis, aliquis, affirmans, non nisi substantive usurpatur: Mc. viii, 4 *wa þro þans mag was* (τις) *gasoþjan*; xi, 25 *afletaiþ, jabai wa habaiþ viþra wana*; Luc. xix, 8 *jabai wis wa aþholoda, fidursalþ fragilda*; Joan. xiv, 14 *jabai wis bidjiþ mik in namin meinamma, ik tauja*; Cor. II, xii, 6 *freidja, ibai was in mis wa muni*; xiii, 8 *ni magum wa viþra sunja*; Thess. I, v, 15 *saiwiþ ibai was ubil ana ubilamma vamma usgildai*; II, iii, 8 *ni arwo hlaib matidedum at wamma ak vinnandans arbaidai vaurkjondans, ei ni kauridedeima wana izvara*; Mth. v, 39 *jabai was* (ὅστις) *þuk stautai bi taihsvon þeina kinnu, vandeimma jah þo anþara*; Tim. II, ii, 5 *jabai haifsteiþ was, ni veiþada, nita vitodeigo brikiþ*. Alia exempla vid. gloss. v. *Was*.

« Annotatio 1. — Indefinitum adj. τις eodem modo ac interrogativum redditur, vid. § 204, annot. 1: Phil. ii, 1 *wa gaþrafsteino* (τις παράκλησις) — *wo gaþlaihte* — *wo gamainduþe*; iv, 8; Tim. I, v, 4; Cor. I, xvi, 7 *wo weilo* (χρόνον τινά); vii, 5; Rom. xiii, 9 *wo anþaraizo anabusne*; Gal. vi, 1 *in-wizai missadede*; Col. II, 23 *sveriþo wizai* (ubi in interpretatione nostra honorum pro honore legendum est). Hinc etiam neutri adjectivi conjungitur, ubi tamen, genitivum sing., more latino, ad se trahit (quid boni): Mc. iv, 22 *nih allis ist wa fulginis* (τι κρυπτόν aliquid absconditi), *þatei ni gabairhtjaidau*; Rom. ix, 11 *nauh þannh ni gabauranai vesun, aiþ þau tavidedeina wa þiu þis aiþ þau un þiu þis* (τι ἀγαθόν ἢ κακόν). Solum *was anþar* (τις ἄλλος) Phil. iii, 4 dici potuit et formula *μικρόν τι* gothice vertitur Cor. II, xi, 1, 16 per *leitil wa*. Specie tantum adjectivum est in Cor. I, vii, 12 *jabai was bro þar gen aigi ungalaubjandain*; non enim ut Latini si quis rex Gothi dicunt, sed si quis, qui rex est, ita ut locum supra laudatum explicandum sit: si quis, qui frater noster est, sicut et Cor. I, v, 11 emphatice *jabai was bro þar namniþs* legitur, coll. xiv, 24. Si autem Cor. II, v, 17 *εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις* (si qua in Christo nova creatura) vertitur: *jabai wo in xristau niuja gaskafts*, femininum vel male lectum est pro *was*, vel propter genus τῆς κτίσεως ab interprete usurpatum, si qua, scilicet creatura, nova creatura sit in Christo; nullo enim pacto *wo* ad *niuja gaskafts* (si qua nova creatura est) referri potest. »

II. *Mannahun, washun et ainshun, ainohun, ainhun* non occurrunt nisi cum negatione et ea auxiliante designant simul *neminem et nullum*. Quoad negationem, sive ante hæc vocabula ponitur, sive ex licentia verbo conjungitur, *washun* tantummodo semper

fere negationem immediate sibi præpositam habente. Jamvero in eo differunt hæc vocabula, quod *ni manahun* (nullus homo, imprimis apud Marcum usurpatum) et *ni washun* (nemo) substantiva sint (utrumque græc. οὐδεὶς, μὴδεὶς, οὐ—τις, quisquam respondens), sed in genere, non nisi raro reperiantur, adeo ut *ni washun*, quod apud Lucam est, in locis parallelis per *ainshun* suppleatur (vid. annot. 6); quod insuper *ni washun* in nominativo tantum masc., *mannahun* etiam in aliis casibus appareat; quibus adde *ni vaihts* vel *ni vaiht* (nihil, nequicquam, οὐδέν, μὴδέν, οὐ—τι) ut neutrum inveniri; *ni ainshun* autem substantivum sit (nullus, οὐδεὶς, μὴδεὶς, οὐδέ τις) et in omnibus casibus generibusque sing. occurrat.

1) Mc. ix, 39 *ni manahun ist, saei taujiþ makt in namin meinamma*; xii, 14 *ni kara þuk manshun*; i, 44 *saiw ei mannhun ni qifais vaiht*; viii, 26; ix, 9; xvi, 8; Tim. I, v, 22; Luc. iii, 14 *ni mananhun holoh*; x, 4.

Mth. ix, 16 *ni washun lagjiþ du plata fanan þarrih... ana snagan fairnjana*; Mc. x, 18 *ni washun þiu þeigs alja ains guþ*; 29 *ni washun ist, saei aflailoti gard in meina, saei ni adnimai r falþ*; Luc. x, 22 *ni washun kann, was ist sunus, alja atta*; Joan. x, 18 *ni washun nimiþ saivala meina asmis*; Cor. I, xvi, 11 *n washun imma frakunni*; Col. ii, 18 *ni washun izvis gajukai*. — Joan. x, 28 *ni fravilriþ washun lamba meina us handon meinai*.

Mth. x, 26 *ni vaiht ist gahuliþ, þatei ni andhuljaidau*; Mc. v, 26 *qens manag gaþulandei fram managaim lekjam jah ni vaihtai boiða atiddja du iesua*; vi, 8 *faurbauþ im ei vaiht ni nemeina in vig*. Alia exempla vid. gloss. v. *Vaihts*

2) Joan. xiv, 6 *ik im sa vigs jah sunja jah libains, ainshun ni qimiþ at attin niba þairh mik*; Mc. xii, 35 *ainshun þanaseiþs ni gadaursta ina fraihnan*; Joan. vi, 65 *ni ainshun mag qiman at mis*; Rom. xiii, 8 *ni ainummehun vaihtais skulans sijaiþ*; Joan. v, 22 *ni stojiþ ainohun*; Luc. iv, 26 *ni du ainaihun þizo insandiþs vas helias alja in sarapta*. Plura exempla vid. Gloss. v. *Ainshun*.

« Annotatio 2. — Hic etiam adjectivum ullus quemadmodum quis (*was*, annot. 1) exprimitur: Mc. xi, 2 *bigitats fulan, ana þammei nauh ainshun manne ni* (οὐδεὶς ἀνθρώπων) *sat* (Luc. xix, 30 *ana þammei ni ainshun aiv manne sat*); Luc. iv, 24 *ni ainshun praufete* (οὐδεὶς προφήτης) *andanems ist in gabaurþai seinai*; ix, 50; xvi, 13; Mc. vi, 5 *ni mahta jainar ainohun mahte* (οὐδεμίαν δύναμιν) *gataujan*; Joan. x, 41 *iohannes gatavida taikne ni ainohun* (σημεῖον οὐδέν); xvi, 29; xviii, 28; xix, 4; Luc. x, 19; Phil. iv, 15; Mth. xxvii, 14 *ni andhof imma viþra ni ainhun vaurde* (οὐδέ ἐν ῥῆμα); Luc. i, 37 *nist unmahteig guþa ainhun vaurde* (πᾶν ῥῆμα); Joan. xix, 11 *ni aihedeis valdufnje ainhun* (ἐξουσίαν οὐδεμίαν) *ana mik, nih vesi þus at giban iupaþro*. Hinc Cor. II, vi, 3 *ni ainhun þannu in vaihtai gibandans bistugggei* (μὴδεμίαν προσκοπήν), *ei ni anovammjaidau andbahti unsar, hoc bistugggei in*

nostris annotationibus ad h. l. ex lectione codicis A *bistuggq* immerito illustravimus, quasi *ei* hujus *bistuggqei* codicis B incorrecta repetitio sequentis *ei* esset. Constructio enim genitivum postulat, et in genitivo casu est istud *bistuggqei*, quod est pro *bistuggqe* (vid. § 30, 3); in codice autem A hæc terminatio a librario propter *ei* sequens negligenter prætermissa fuit. Denique ex *ainshun* ipso sequitur *bistuggq* neutrum esse debere, et consequenter genus in Gloss. h. v. mutandum.

« Quemadmodum Phil. III, 4 *was an þar* (annot. 1), ita reperitur etiam Joan. xv, 24 *an þar ainshun ni* (οὐδεις ἄλλος) *gatavida*. Thess. I, iv, 12 *ni ainshun wis þaurbeiþ* nullius aliquid Vulgatæ probabiliter, sapit hoc excepto, quod *wis* ut partitivum habendum sit: « non ullius aliquo, dum hoc « nullius aliquid » Vulgatæ vero sensui repugnat. Tim. II, II, 4 *ni ainshun drauhtinonds* (οὐδεις στρατευόμενος) non est: nullus militans, sed non unus, qui militat, coll. annot. 1, cujus loco genitivus adhibetur apud Joan. XIII, 28 *þatuh þan ni vissa ainshun þize anakumbjandane*.

« Annotatio 3. — Ex glossa Cor. I, x, 19 *ni þatei þo galiugaguda vaihts sijaina* ad vocabula *ni þatei þo galiugaguda wa sijaina* (nam hæc est glossa tantum textu exsolvenda), discrimen statui potest inter *wa* et *vaiht*; *wa* scilicet significat aliquid, sive ad aliquid existens, sive non referatur; *vaihts* e contra rem existentem et reipsa præsentem indicat. In sententiis negativis *vaiht* in locum *wa* semper subditur: Gal. VI, 3 *þugkeiþ wa visan ni vaiht visands*; 15 *ni h bimait vaiht ist, nih saurafilli*.

« Annotatio 4. — Præter *ni mannahun* occurrit etiam substantivum *ni nanna*, nemo: Mth. VI, 24 *ni manna* (οὐδεις) *mag tvaim frauþam skalkinon*; VIII, 4 *saiw ei mann ni* (μηδενι) *qiþais*; 28 *ni maht manna* (μη τις) *usleiþan þairh þana vig*. Alia exempla vid. gloss. v. *Manna*.

« Annotatio 5. — *Ainshun* usurpatur etiam, ubi adest in sententia vocabulum interrogativum, cui negativa responsio spectatur (num), ex. gr., *jau*, num forte: Joan. VII, 48 *sai jau ainshun þize reike galaubidedi imma* (Ecce num unus horum principum crederet ei)?

« Annotatio 6. — Quod autem *washun* sive posterius, sive corrigentibus aliis per *ainshun* suppleatur, ex parallelis locis patet, coll. Mth. IX, 16; Mc. X, 18, 29 et Luc. V, 36; XVIII, 19, 29. »

III. *Sums, suma, sum* quidam (τις) substantive ponitur, quemadmodum *ainshun*, hoc addito, quod etiam in plurali (quidam) occurrat: Luc. VIII, 46 *taitok mis sums*; Mc. IX, 38 *sewum sumana in þeinamma namin usdreibandan unhulþons*; XIV, 57 *sumai usstandandans galiug veitvodidedun*; Tim. II, II, 18 *galaubein sumai ze usvaltidedun*; I, I, 3 *saurbiudais sumaim, ei anþarleiko ni laisjaina*; Thess. II, III, 11 *hausjam sumans wairbandans in izvis ungatassaba*. Alia exempla vid. Gloss. v. *Sums* Cum *ains*

etiam conjungitur: Mc. XIV, 47 *ains sums* (εις τις) *þize andstandandane*; XIV, 51.

« Annotatio 7. — Post *sums* plurale naturaliter sequitur partitivus: Mth. IX, 3 *sumai þize bokarje*; Mc. XII, 13 *sumai þize fareisaie*; Rom. XI, 17 *sumai þize aste* etc.; necnon et in singulari aliorum indefinitorum more partitivum patitur: Mc. XV, 21 *sumanna manne* (id est τινὰ ἄνδρα); Joan. XVIII, 22 *sums* (εις) *andbahte*; Luc. XVIII, 18 *sums reike* (τις ἀρχων); XV, 15 *sums* (εις) *baurgjane*; XV, 11 *manne sums*; VII, 2 *hundafade sumis skalsks*; Mc. V, 25 *qinono suma*.

! Ex indefinitis *sums* solum adjective sumitur, dum regenti vocabulo casu eodem convenit, ubi scilicet cum *ains* conjungitur: Mc. XIV, 51 *ains sums juggalaups*; vel ubi adjectivum in vocalica forma substantive ponitur: Joan. XI, 1 *sums siuks*. Sic se habet frequenter apud Lucam, quod præter influxum romanum, ex eo verisimiliter factum est, quia ibi ordinario postponi videtur: Luc. VII, 41 *dulgahaitjin sumamma*; VIII, 27 *vair sums*; XIV, 16 *manna sums*; XV, 8 *suma qino*; X, 25 *vitodafasteis sums*; XVIII, 2 *staua sums in sumai baurg*; XVIII, 35 *blinda sums*; XVI, 20 *unleds sums*; XIX, 12 *manna sums godakunds*.

Annotatio 8. — De usu indefiniti *sums* in sententiis coordinatis (*sums — sumsuh*, unus — alter; alii — alii), vid. infra ubi de sententia composita tractatur. »

IV. *Wazuh, warjizuh* et *waþaruh*, quilibet, in eo differunt quod *wazuh*, quivis, universalitatem repræsentet (πᾶς), hinc etiam sæpissime omnem significat, et communiter per relatiya sequentia strictius determinatur; *warjizuh* autem quisque (singuli), partem ex toto, nonnullos ex multitudine designet (ἕκαστος), sive sit hæc multitudo reipsa memorata, sive simpliciter cogitanda; cæterum *wazuh*, et *warjizuh* quandoque promiscue usurpantur; quoad *waþaruh*, ad duo refertur (ἕκαστος, uterque). Ad singulariter significandum *warjizuh* et *waþaruh* etiam *ains* præ se recipiunt (annot. 10) et prius cum plurali non ad synesin construitur (§ 209, 3); Mc. IX, 49 *wazuh* (omnis, πᾶς) *funin saltada*; Luc. XVI, 16 *þiudangardi guþs vailamerjada jah wazuh in izai nauþjada*; Mth. VII, 24 *wazuh saei* (πᾶς ὅστις, omnis qui) *hauseiþ vaurda jah taujiþ þo, galeiko ina vaira frodamma*; Rom. X, 13 *wazuh saei* (πᾶς ὃς ἄν) *anahaitiþ bidai namo frauþins ganisiþ*; Mth. V, 28 *wazuh saei saiwiþ* (πᾶς ὁ βλέπων) *qinon du luston izos, ju gahorinōda izai*; Rom. X, 11 *wazuh sa galaubjands du imma ni gaaiviskoda*.

Luc. II, 3 *iddjedun al lai, ei melidai veseina warjizuh* (ἕκαστος, quisque ex omnibus) *in seinai baurg*; IX, 14 *gavaurkeiþ im anakumbjan kubituns ana warjanaoh fimstiguns*; Rom. XIV 12 *warjizuh unsara fram sis raþjon usgibiþ guþa*; Joan. XVI, 32 *qimiþ weila ei distahjada warjizuh* (σχορπισθητε ἕκαστος, scilicet vestrum) *du seinajah mik ainana bileiþiþ*; Cor. I, IV, 5 *hazeins vairþiþ warjam mel* (nempe vestrum) *fram guþa*; Luc. VI, 40 *gumanvids warjizuh* (πᾶς) *vairþai sve laisaris is*.

Skeir. V, d *sveriþa waþaramme*¹ scilicet patri et filio) *gibaima bi vairþidai*. In hoc solo loco *waþaruh* reperitur; *wazuh* autem et *warjizuh* in aliis exemplis occurrentia vid. gloss. hh. vv.

† Annotatio 9. — *Wazuh* et *warjizuh* partitivum post se admittunt: Luc. II, 23 *wazuh gum akundaize* (πάν ἄρσεν) *uslukands qipru veihs frauþins haitada*; Cor. I, XI, 5 *wok qinono* (πᾶσα γυνή) *bidjandei aiþþau praufetjandei andhulidamma haubida gaaiviskoþ haubiþ sein*; xv, 30 *duwe bireikjai sijum weilo woh* (πᾶσαν ὥραν); Gal. v, 3 *veitwodja wammeh manne bimaitanaize* (παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ), *þatei skula ist all vitoþ tatjan*; Luc. vi, 30 *wammeh bidjandane* (παντὶ τῷ αἰτοῦντι) *þuk qif*. — Luc. vi, 44 *warjizuh bagme* (ἐκαστον δένδρον) *us svesanima akrana uskunþs ist*; Skeir. VI, b *warjatoh vaurde at mannam in mundai*² *maht ist anþarleikein inmaidjan*; Eph. iv, 16 *in mitaþ ainis warjoh fero usvahst leikis taujiþ* (ubi Gothus a græco ἐνὸς ἐκάστου μέρους deflectens, vertit quasi ἐνὸς ἐκάστου μέρος legisset; in nostra igitur interpretatione quæque loco quarumque legendum est); Luc. XIX, 26 *warjammeh habandane* (παντὶ τῷ ἔχοντι) *gibada*.

† In simili casu hæc indefinita recipiunt etiam adjectiva non nisi substantive usurpata et substantiva, quæ temporis determinationem indicant, ut annum, horam, festum, etc.: Mth. v, 22 *wazuh modags*; Neh. v, 18 *vas frayuman dagis wizuh* (μῖαν ἡμέραν); Mc. XIV, 49 *daga wammeh* (καθ' ἡμέραν); Luc. XVI, 19; XIX, 47; Cor. I, xv, 31; Luc. II, 14 *jera wammeh* (κατ' ἔτος); Luc. IX, 23 *dag wanoh* (καθ' ἡμέραν); Mth. XXVII, 15 *and dulþ warjanoh*; Mc. xv, 6.

† *Wazuh* et *warjizuh* adjectis numeralibus vocabulis efformant distributiva, vid. § 198, III.

† Annotatio 10. — Ubi relativa *saei*, *izei*, *ei*, *þei* sequuntur *wazuh*, huic præfigitur *sa* vel *þis*, posterius imprimis ad convertendum Græcum ὅς, hinc: Mth. x, 32, 33 *sawazuh saei* (πᾶς ὅστις) *andhaitiþ mis in andvairþja manna, andhaita jah ik imma in andvairþja attins meinis iþ þis wanoh saei* (ὅστις ἄν, omnis qui) *afaiþ mik — afaiþ jah ik ina*; Mc. XI, 23 *þiswazuh ei* (ὅς ἄν) *qipai* — *vairþiþ imma þiswah þei* (ὁ ἐάν) *qipaiþ*; 24 *allata þiswah þei* (πάντα ὅσα ἄν) *bidjandans sokeiþ, vairþiþ izvis*; Joan. XVI, 2 *qimiþ weila ei sawazuh izei usqimiþ* (πᾶς ὁ ἀποκτείνων) *izvis, þuggkeiþ hunsla saljan guþa*. Attamen etiam legitur apud Joan. XVI, 15 *þatawah þei* (ὁ, τι ἄν) *bidjaiþ attan, gibaiþ izvis*. Alia exempla vid. gloss. h. v.

† Sed contra ad strictiorem unionem emphatice exprimendam iisdem *warjizuh* et *waþaruh* etiam *ain* præ-

figitur (εἰς ἐκαστος, unusquisque): Thess. II, 1, 3 *managuiþ friapva ainwarjizuh* (ἐνὸς ἐκάστου) *allaize izvara in izvis misso*; Luc. XVI, 5 *athaitands ainwarjanoh* (ἐνα ἐκάστου) *faihuskulane qaþ þamma frumistin*; IV, 40 *ainwarjammeh* (ἐνὶ ἐκάστῳ) *ize handuns analagjands gahailida ins*; Cor. I, XII, 18 *guþ gusatida lipuns ainwarjanoh* (ἐν ἐκάστῳ) *ize in leika svasve vilda*; Skeir. VII, c *svaei ainwarjano*³ *sva filu sve vilda andniman is gatavida*. Commistum est autem in Cor. I, VII, 17 *ni ei warjammeh svasve gadailida guþ, ainwarjatoh*⁴ *svasve galaþoda guþ, sva gaggai*; Thess. I, v, 11 *þrafsteiþ izvis misso jah timrjaiþ ainwarjizuh anþar anþarana* (εἰς τὸν ἐνα). — Skeir. III, a *at bajoþum daupjandam jah ainwaþarammeh seinana anafilhandam daupein, miþ sis misso sik andrunnun*.

† Quod *ainwarjizuh* etiam [ut distributivum usurpetur, vid. § 198, III.]

V. *Alls*, *alla*, *all*, *omnis* (πᾶς) triplici modo, quemadmodum indefinitum quislibet, construitur, nempe:

1) Substantive, sed tantummodo in plurali, omnes: Mc. v, 20 *allai* (πάντες) *sildaleikidedun*; XIV, 64 *eis allai gadomidedun ina* [skulan visan dauþau; Skeir. I, a *iesus qam gamains allaize nasjands; allaize fravaurhtins afhrainjan*; Eph. iv, 7 *guþ allaize ist usfar allaim jah and allans jah in allaim uns*, etc.; Mc. ix, 12 *helias qimands astra gaboteiþ alla*, eo enim modo sæpe neutrum plur. usurpatur (πάντα vel τὰ πάντα omnia), more græco: Luc II, 20; III, 20; Joan. XVII, 7; XVIII, 4; Rom. XI, 36; Cor. I, xv, 27; II, v, 17, 18; Eph. I, 11, 23; III, 9; Phil III, 21; Col. I, 16, 20; III, 11; necnon et neutrum sing., more germanico: Mth. VIII, 33 *gataihun in baurg all* (πάντα); Luc. XVIII, 12, 22; Joan. XIV, 26; Cor. I, IX, 22 (*allaim vas all*), 25; II, II, 9; Eph. I, 22; Phil. III, 8; Col. IV, 7; Tim. I, II, 1; vel forma plena *allata*: Math. v, 18 *allata vairþiþ*; Mc. IV, 11, 34; Luc. II, 39 (ἀπαντα); XIV, 17; XV, 13; XVIII, 28; Joan. XIV, 26; Eph. IV, 10; VI, 21, etiam cum articulo *þo alla*; Luc. XVI, 14; Cor. I, XII, 19; Col. III, 8; *þa a all* Cor. II, XII, 19; *þata allata* Joan. XV, 21; Cor. II, IV, 15.

2) Adjective, sive

a) Ut significet: *omnes* (omnia) in plurali et substantivo eodem casu conveniens: Mth. XXVII, 1 *runa nemun allai gudjans* (omnes sacerdotes); Mc. IV, 32 *kaurno sinapis vairþiþ allaize gruse* (omnium leguminum) *maist*; Cor. I, xv, 7 *ataugida sik apau-sta ulum allaim*; Luc. III, 3 *qam and allans gaujans*; Mth. VIII, 16 *allans þans ubil habandans ganasida*; Luc. II, 31 *nasein þeina manvides in andvairþja allaize manageino*; I, 6 *vesun ba gaggandona in allaim anabusnim jah garaihteim*

³ Sic enim in codice legitur, uti nobis scripsit Castillionæus, pro *ainwarjanoh*, quod conjeceramus, et *ainwarjanma*, legente Massmanno.

⁴ Sic legendum est secundum Castill. Add. p. 66. non autem *ainwarjizoh*, uti nos juxta ejusdem Castillionæi textum in editione admisimus, neutro hic usurpato, utpote ad virum et uxorem æque relato.

¹ In codice etiam a Castillionæo iterum inspecto, legitur *waþaramma*, quod est falsum, interrogativo vocabulo hic nullam significationem habente. *Waþarammeh* proprie scribendum est.

² Eo enim modo, comparante Castillionæo, in codice satis evidenter legendum est, pro Massmanni *sunau* et nostra ipsorum conjectura *sunjai*.

fraujins unvaha; Mth. ix, 35 *bitauh baurgs allos jah haimos*; Luc. i, 48 *audagjand*; *mik alla kunja*; Mth. v, 15; Mc. i, 32, vii, 3, 23; Luc. i, 6, 65, 66, 71; ii, 19; iii, 19; iv, 5, 37; v, 9; vi, 26; xvii, 2, 10; xix, 37; Rom. x, 4, 12; xii, 17; Cor. i, xv, 19; ii, i, 1, 3, 4; iii, 2; iv, 2; viii, 18; xi, 9; Gal. i, 2; Eph. i, 18, 21; iii, 21; iv, 6, vi, 18; Col. ii, 13; Thess. ii, iii, 6; sive :

b) Ut significet: *quisque* in singulari et equidem in neutro, substantivo partitivo plur. sequente: Skeir. V, a *at allamma vaurststve ainazos anabusnais beidiþ*; Luc. iii, 6 *gasaiwiþ all leike* (πᾶσα σὰρξ) *nasein guþs*; iv, 4 *ni bi hlaib ainana libaid manna ak bi all vaurde* (παντί ῥήματι) *guþs*; Cor. ii, xiii, 1; Rom. xiv, 11 *mis all knive* (πᾶν γόνυ) *biugiþ*; Cor. ii, x, 5 *frahinþan all fra þje* (πᾶν νόημα); Luc. iii, 5 *all dalei* (πᾶσα ψάραξ) *usfulljada jah all fairgunje jah hlaine* (πᾶν ὄρος καὶ βουνός) *gahnaijvada*; Cor. ii, ix, 8 *usfarassjaiþ in allamma vaurstve godaize* (πᾶν ἔργον ἀγαθόν); Col. i, 10; Tim. i, v, 10; ii, ii, 21; iii, 17; Tit. i, 16. — Col. i, 28 *vulþu gateiham talzjandans all manne* (πάντα ἄνθρωπων) *jah laisjandans all manne*; Skeir. iv, b; Phil. iv, 7 *usfarist all ahane* (πάντα νοῦν); Mth. xvii, 17 *all bagme godaize* (πᾶν δένδρον ἀγαθόν) *akrana goda gatauþ*; 19 *all bagme ni taujandane akran god usmaitada*; Joan. xv, 2 *all taine unbairandane akran goþ usnimiþ ita*. — Luc. iv, 13 *ustauh all fraistobnjo* (πάντα πειρασμόν) *diabulus*; v, 17 *vesun gaqumanai us allamma haimo* (πάσης κόμης); x, 1 *insandida ins tvans wanzuh in all baurge jah stade* (πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον); Rom. xiii, 1 *all saivalo* (πᾶσα ψυχὴ) *valdufnjam usarvisandan ushausjai*; Cor. ii, vii, 1 *krainjam unsis af allamma*

bisauleino (παντὸς μολυσμοῦ); x, 6 *manvuba habaiþ du fraveitan all usarhouseino* (πᾶσαν παρακοήν); Tim. ii, iii, 16 *all boko* (πᾶσα γραφή); Mc. iii, 28 *allata asletada þata fravaurhte* (πάντα—τὰ ἀμαρτήματα) *sunum manne*.

« Annotatio 11.—In hoc ultimo casu, non nisi raro partitivum vocabulum in singulari occurrit: Mc. ii, 13 *all manageins* (πᾶς ὁ ὄχλος) *iddjedun du imma*; Tim. i, iv, 4 *all gaskaftais* (πᾶν κτίσμα) *guþs goþ*; Cor. ii, x, 5 *gatairan all hauhiþos ushafanaizos* (πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον) *viþra kunþi guþs*; et semel tantum datur *alla razdo* Rom. xiv, 11, *alls* substantivo in genere conveniente, cæterorum indefinitorum ad instar. Fortasse etiam in Thess. ii, iii, 6 *gaskaidiþ izvis af allamma bro þre wairbandane ungatassaba hoc allamma* ut masculinum habendum est, licet, cum *all manne* inveniatur, etiam neutrum esse possit.

« Annotatio 12.—Cum *alls* habitacione ejus significatione (ὄλος, πᾶς), puram adjectivorum naturam sapit (vid. gloss. v. *Alls* 2), inde fit, ut etiam in paulinis epistolis, græco et latino in gothicum sermonem probabiliter influentibus, sæpe significans omnis quisque occurrat: Cor. ii, viii, 7 *in allamma managniþ, galaubeinai jah vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein* (πάση σπουδῇ, in omni sollicitudine); xii, 12 *taikneis apaustaulaus gatavidos vaurþun in izvis in allai þulainai* (πάση ὑπομονῇ, in omni patientia); Eph. i, 3 *guþ gapiuþida uns in allai þiu þeinai ahmeinai*; Phil. i, 20, ii, 29; iv, 6; Col. i, 9, 11, 15; iii, 16; Thess. i, iii, 7; ii, i, 11; Tim. i, i, 16. »

B. DE SENTENTIA SIMPLICI.

SUBJECTUM, PRÆDICATUM, COPULA.

206. *Subjectum et verbum* in speciali verbo coadunantur, ubi scilicet persona loquens (1 pers.) de se ipsa, vel ad aliam præsentem (2 pers.), vel de tertia absente loquitur, modo hæc præcedenter memorata sit: Mth. xxvii, 63 (ille seductor dixit:) *urreisa, surgo*; v, 17 *gam veni*; Tim. i, iv, 10 *arbaidjam jah idveitjanda* laboramus et vituperamur; Luc. x, 28 *raihtaba and hofst, þata tavei jah libais* bene respondisti, fac et vives; Cor. ii, i, 24 *galaubeinai gastro þu þ* stetistis; Mc. v, 39 *wa aukjo þ jah greti þ?* Quid tumultuamini et fletis? xiv, 42 *urreisiþ, gaggam!* surge, ambula! Mth. xxvi, 75 *usgaggsnds ut gaigrot*, flevit (scilicet Petrus); Luc. xx, 36 *ni gasviltan þanaseiþs magun, sunjus auk guþs sind*, neque mori possunt (nempe qui vitam æternam adepti sunt) — sunt.

§ 207. I. *Subjectum* autem speciale vocabulum requirens in nominativo semper ponitur exprimiturque:

1) Per pronomina primæ et secundæ personæ, ubi sibi invicem opponuntur vel emphatice profe-

renda sunt, vid. § 199 2) a); necnon frequenter per pronomem tertiæ personæ, ubi Græcus simplici verbo usus est, vid. ibid. b);

2) In tertia persona, ubi *subjectum* nondum nominatur, vel oratio alius alterius oratione interrumpitur. Jam vero ut *subjectum* communiter dari possunt substantivum, vel pronomem ejus sedem tenens; adjectivum, numerale, participium, infinitivus, formula præpositionalis cum articulo, imo et sententia tota. Cæterum in numero verbum *subjecto* convenit, excepto casu collectivi, ut diximus § 209, 3. Quoad sedem, *subjectum* ad quamdam in particulari non restringitur: Luc. iv, 40 *sunno sagq*; Rom. vii, 5 *gasviltiþ vair*; Luc. ix, 10 *apaustauleis uspillodedun*; Mth. ix, 3 *sa vajamereiþ*; Luc. ix, 8 *sumai qeþun helias qtaugida sik*; xvii, 34 *tvai vairþand ana ligra samin*; i, 14 *managai fuginond*; vii, 22 *blindai ussaiwand, haltai gaggand, þrutsfillai gahrainjanda, baudai gahausjand, naveis urreisand, unledai vailamerjanda*; viii, 34 *þai haldandans gaþlahun*; Rom. vii, 18 *viljan*

atligiþ mis; Mc. iv, 10 *frekun þai þi ina*; Luc. ix, 17 *ushasan varþ þatei aflifnoda im gabruko.*

§ 208. 1) Quandoque deficit subjectum tertiæ personæ pluralis; sed tunc aliud generale, ut homines, supplendum est, vel latine passivo convertendum (gall. *on*, germ. *mān*): Mc. i, 45 *iesus ana auþjaim stadim vas jah iddjedun du imma allaþro* iverunt, id est, homines (ventum est); v, 35 *nauhþanuh imma rodjandin gemun fram þamma synagogafada*; x, 13 *atberun du imma barna*; Luc. xvii, 27 *etun jah drugkun*, scilicet homines in tempore Noachi; Mc. ii, 22 *vein juggata in balgins niujans giutand*, homines fundunt, funditur, gr. *βλντέον* vinum fundendum est. Quod autem hæc ellipsis e Græco mutuata sæpe activo in passivum commutato reddatur, vid. § 177 annot. 5. Joan. xvi, 17 *qepun us þaim siponjaim* est sumai subaudiendum.

Sed non nisi raro subjectum tertiæ personæ singularis prætermittitur: Cor. II, vi, 2 *mela qi þi þ andanemjamma andhausida þus*, loquitur (scilicet Deus per Prophetas), vel loquitur (nempe sacra Scriptura). Econtra x, 10 *þos bokos qi þand kaurjos sind*, pluralis, dicunt homines (dicitur), græco *φροσι* respondet et æquivalet. Etiam græcam constructionem, ubi scilicet substantivum ejusdem radicis ac verbum ut subjectum supplendum est (Matthiā, *Gr. gr.* § 295), imitatus est Gothus in Cor. I, xv, 52 *þuthaurneiþ* (*σαλπίζει*) canit (scilicet *þuthaurnja* tuba).

2) Ubi demonstrativum, interrogativum vel relativum subjectum est, ad prædicatum genere conveniat non est necesse, sed potest, more Germanis consueto, in neutro poni, quemadmodum Germani dicunt: *das ist mein Vater* et Galli: *c'est mon père*, id est, *ceci est mon père*: Mc. vi, 3 *niu þata* (*αὐτός*) *ist sa timrja?* Joan. vi, 40 *þatuh-þan ist vilja þis sandjandins mik*; Luc. ii, 12 *þata izvis taikns*; viii, 11 *þata* (*αὐτόν*) *ist anabusns meina*; Cor. I, ix, 3 *meina andahafts þat-ist*; Eph. i, 18 *wa* (*τίς* vel *τι*) *ist vens laþonais is? wa usfar assus mikileins mahtais*; The-s. I, ii, 19 *wa* (*τίς*) *ist unsara vens*; Phil. i, 28 *þatei* (*ἡτίς*) *ist im ustaikneins fralustais*. Attamen legitur apud Mc. ix, 7 *sa ist sunus meins sa liuba*, et Tit. i, 13 *so ist veitvodei sunjeina*.

3) Cum autem pronomina et *ba* subjecti vicem gerentia, duas personas diversi generis indicant, hæc in neutro ponuntur (coll. § 191, I, 1): Luc. ii, 6 *þo* (gr. *αὐτοί*, scilicet Josephus et Maria) *vesun jainar*; ii, 50 *ija* (*αὐτοί*) *ni froþun þamma vaurda*; Cor. I, vii, 28 *aglon leikis gastaldand þo svaleika* (*οἱ τοιοῦτοι*, scilicet vir et virgo) *du leika samin*; coll. § 209 4) b) et Luc. ii, 44, 45, 48; viii, 20; Mc. iii, 31. Ubi vero junguntur duæ personæ ejusdem generis, subjectum illis genere, ut decet, convenit: Luc. vi, 39 *bai* (nempe cæci) *in dal gadriusand*; Joan. xi, 19 *gaþrastidedun ijos* (nimirum Martha et Maria).

4) Infinitivus sæpe est subjectum, vid. insuper Mc. x, 24; Luc. vi, 4; xviii, 25; Joan. xviii, 31;

Cor. I, v, 12; vii, 9, 26; Gal. iv, 18; Phil. i, 21, 22; Tim. I, ii, 10. Quandoque infinitivo adjungitur etiam *du*: Mc. x, 40 *þata du sitan af taihsvon meina* *aiþþau af hleidumein nist mein du gib an* (*δοῦναι*); Cor. I, xi, 6 *agl ist qinon du kápillon aiþþau skaban* (*τὸ κείρασθαι ἢ ξηρᾶσθαι*); Phil. i, 24 *du visan* (*τὸ ἐπιμένειν*) *in leika þaurstizo in izvara*; necnon et articulus: Mc. xii, 33 *þata du frijon* (*τὸ ἀγαπᾶν*) *guþ managizo ist allaim þaim allbrunstim*. Inter *waþar ist azetizo qiþan....* (Mth. ix, 5; Luc. v, 23) et *waþar ist azetizo du qiþan....* (Mc. ii, 9) hoc discrimen adesse videtur, quod prius significet: quid est facilius dicere.... posterius autem; quid est facilius dicere:.....

Ubi sententia infinitiva subjectum est, proprium ejus subjectum in accusativo ponitur: Cor. II, vii, 11 *þata bi guþ saurgan izvis welauda gatavida izvis usdaudein*; Luc. xvi, 17 *azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau vitodis ainana vri gadriusan*.

§ 209. II. Cum PRÆDICATUM nomen est, subjecto per copulam conjungi debet. Atqui omnes vocabulorum species, quæ subjectum esse possunt (§ 207) etiam ut prædicatum usurpari queunt. Sed quodcumque sit, prædicatum semper subjecto convenit, id est, eandem subit flexionem.

1) Ubi substantivum prædicatum est, subjecto debet in genere et numero congruere, licet pro genere nonnullæ, pro numero autem frequentissimæ dentur exceptiones: Luc. xx, 14 *sa ist sa arbinumja*; i, 19 *ik im gabriel*; ix, 9 *was ist sa?* v, 10 *fram himma nu manne siud nutans*. — Joan. xiv, 6 *ik im vigs jah sunja jah libains*; Skeir. I, a *nasjands silba garaihte* *vas*; Rom. xi, 15 *was andanumts nibai libains us dauþaim* (ubi in interpretatione nostra quis loco quæ legendum est)? Eph. i, 23 *aikklesjo ist leik is*; Rom. vii, 7 *vitoh fra vaurhts ist?* Joan. vi, 63 *þo vaurda ahma ist*; Rom. xiii, 3 *þai reiks ni sind agis godamma vaurstva*; Cor. I, x, 19 *þo galiugaguda sind wa?* Joan. xvii, 11 *þai sijaina ain sve vit*; Cor. I, xv, 28 *guþ ist alla in allaim*; Rom. ix, 7; Cor. I, x, 17; II, ii, 15; viii, 23; Phil. iii, 3.

Prædicatum potest etiam articulum recipere: Joan. vi, 48 *ik im sa hlais libainais*; vii, 40 *sa ist sa praufetus*; x, 9 *ik im þata daur* etc., vid. gloss. v. *þata* II, 6.

2) Ubi adjectivum, participium vel numerale prædicatum est, subjecto debet in genere, numero et casu congruere; porro infinitivus et sententia neutrius generis censentur; quonam autem modo consonantica et vocalica formæ adjectivi differant, vid. § 196: Luc. i, 23 *zakarias vas dumbs*; Joan. xi, 39 *jufuls ist, fidurdogs auk ist*; Luc. i, 7 *vas aileisabaiþ stair o*; 29 *welika ist so goleins*; Rom. vii, 14 *vitoh ahmein ist*; Tim. I, i, 8 *god ist vitoh*; ii, 3 *þatuh-þan ist god jah andanem*; Luc. xv, 31 *all þata mein þein ist*; Rom. xi, 33 *unbilai stida i sind vigos guþs*; xiii, 1 *þo valdufnja fram quþa ga-*

satida sind; Luc. I, 20 *sijais þahands jah ni magands rodjan*; VIII, 40 *vesun allai beidandans is*; Tim. I, IV, 15 *þatei þeihais þu (ἡ προκοπή σου) svikunþ sijai*; Phil. I, 29 *izvis fra giban ist du xristau galaubjan.*

Luc. IV, 32 *in valdufnja varþ vaurd is*; Cor. II, I, 5 *ufar filu ist gaþrafsteins*; Luc. IX, 55 *wis ahmane sijuþ.*

« Annotatio 1. — Quandoque prædicata, cum sunt adjectiva et participia, subjecto in genere non conveniunt; sic legitur Gal. V, 11 *gatauran ist marzeins galgins*; Eph. III, 10 *kan niþ vesi — handuge iguþs*; Rom. XI, 33 *unus spilloda sind stauos guþs*; Neh. V, 18 *vas fraquman dagis wixuh stiur ·a· lamba gavalida ·q·*; Cor. I, XII, 22 *þatei þugkjand liþive leikis lasivostai visan, þaurfta sind.* Cæterum ex græco textu Gothus hæc anomala semper fere imitatus est. Conspicuum est Tim. I, III, 16 *unsahataba mikils ist gagudeins runa*; Gal. II, 16 *vairþiþ garaihts ainhunleike*; Neh. VI, 16 *varþusfulliþs þata vaurd*; Skeir, II, c *naudipaurfts vas jah gadob vistai — anþar*; Skeir. VI, c *missaleiks jah in missaleikaim melam attins bi ina varþ veitvodeins.* Huc autem non pertinent loca ut Eph. III, 6 *sind þiudos gaarbjan jah galeikans*, quia hic substantiva in prædicativo continentur. »

3) Collectiva hanc regulam concordantiæ non stricte sequuntur, sed ad synesin, id est, non secundum significationem, quam forma eorum præ se fert, bene vero juxta sensum, quem continent, construi possunt: Mc. III, 52 *setun bi ina managei* (multitudo, hoc est, multi homines); Joan. XII, 18 *iddjedun gamotjan imma managei*; Mth. XI, 18 *alla managei sildaleikidedun*; Mc. II, 13 *all manageins iddjedun*; III, 7 *filu manageins* (multus populus, multi homines) *laistidedun asur imma*; Cor. I, XVI, 15 *gards staisanaus sind (gr. ἐστίν) anastodeins akaje*; Mth. VIII, 32 *run gavaurhtedun alla so hairda*; Phil. II, 4 *ni þo seinu warjizuh mitondans*; Luc. I, 10 *alls hiuhma vas beidandans*; Joan. VII, 49 *so managei fragiþanai sind*; Mc. XV, 1 *alla so gasaurds gabindandans iesuþ brahtedun ina at peilatau.* Quædam synesis adest etiam, cum in Tim. II, III, 16 dicitur: *all boko gudiskaizos ahma-teinai jah þaurftos du laiseinai.*

Sed contra dicitur etiam: Luc. V, 1 *managei anatramp*; 20, 6 *alla so managei asvairpiþ*; Neh. V, 13 *gaþ alla gamainþs* etc. Et sic communiter construitur *warjizuh*, licet apud Græcum ἕκαστος stet sæpe cum plurali, cujus ratio ex hujus vocabuli significatione petenda est, vid. § 205, IV. Cæterum suo Gothus modo hic singularem et pluralem commiscet: Joan. I, 20 *andhof* (sing.) *so managei jah qeþun* (plur.).

« Annotatio 2. — Constructio græca, ex qua verbum in singulari ponitur, ubi subjectum neutrum plurale est, a gothica lingua prorsus aliena est, hinc dicitur Luc. I, 65 *in allai bairgahein iudias merida vesun alla þo vaurda* (διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα

ταῦτα); Joan. X, 27 *lamba meina stibnui meinas hausjand* (πρόβατα—ἀκούει), et ita semper. »

4) Cum plura subjecta particulis copulativis vel adversativis connexa sunt, animadvertas:

a) Quod hæc, utpote pluralem efformantia, verbum in plurali poni jubeant, naturaliter quidem ubi inter ea adest reipsa pluralis: Mth. VIII, 27 *vindos jah marei gahausjand imma*; Mc. I, 5 *usiddjedun all iudaialand jah iairusaulymeis*; 36; sed etiam ubi omnia subjecta singularia sunt: Joan. XII, 22 *andraias jah filippus qeþun*; Cor. I, XV, 50 *leik jah bloþ þiudinassu guþs ganiman ni magun*; Tim. II, II, 17 *þizeei vesun (gr. ἦν) ymainaius jah filetus*; Luc. II, 43 *ni vissedun (gr. ἔγνων) iosef jah aiþei is.* Quod si subjecta diversæ sunt personæ, prima secundæ et tertiæ præfertur: Joan. X, 30 *ik jah atta ain siju* (sumus); Cor. I, IX, 6 *jah barnabas ni habos* (habemus) *valdufni?*

Hæc subjecta tamen etiam verbum singulare admittunt: Mc. XII, 6 *wis ist sa manleika jah so ufarme-leins*; Luc. I, 14 *vairþiþ þus saheds jah svegniþa*; Mc. VIII, 12 *jainar vairþiþ grets jah krusts tunþive*; Cor. I, XVI, 19 *gol eiþ izvis akvila jah priska*; Mth. VI, 19 *malo jah nidva fravar deiþ*; Thess. I, III, 11; II, II, 16, 17; Luc. I, 64 *usluknoda munþs is suns jah tuggo.* Imo etiam ubi inter subjecta adest plurale, sed in eo casu verbum ab hoc plurali longe amovetur Luc. III, 5 *vairþiþ þata vraino du raihtamma jah usdrusteis du vigam slaihtaim*; Rom. IX, 4 *þizeei ist frastisibja jah vulþus jah vitodis gairadeins jah triggvos jah skarkinassus jah gahaita*; Eph. V, 3 *horinassus jah allos unhrainiþos aiþþau faihusrikei nih namnjaidau in izvis.* Cum autem subjectum alteri mediante *miþ* conjungitur, verbum in singulari remanet: Mc. IX, 4 *ataugiþs varþ in helias miþ mose.*

b) Cum adjectivum vel participium est prædicatum, subjectis in genere convenit, ubi hæc ejusdem sunt generis; ubi autem diversi generis, prædicatum in neutro ponitur, etiam et equidem sine exceptione, cum entia sunt viventia (vid. § 208, 3); Mth. XXVII, 61 *vas jainar marja magdalene jah so anþara magdalene sitandeins*; Tit. I, 15 *bisaulida sind aha jah niþvissei*; Thess. I, V, 23 *saivala jah leikunfai-rinona gasastaidau*; Luc. II, 33 *vas iosef jah aiþei is sildaleikjandona.* Vel ad proximum refertur: Cor. I, VII, 15 *nist gaþivaids broþar aiþþau svistar*; Rom. VIII, 38 *nih dauþus nih aggeljus nih reikja ni mahteis nih andvairþo nih anavairþo nih hauhiþa nih diupiþa nih gaskafts anþara mahtiga ist uns afskaidan.*

5) Loco prædicati in nominativo positi sæpe Gothus, sive præeunte Græco, sive ex suo ipsius libitu, du cum dativo usurpat: Mc. X, 8 *gumein jah qinein sijaina du leika samin* (εις ἄρκα μιαν) *svasve þanaseiþs ni sind tva ak leik ain* (ἀρξ μια); Cor. I, XIV, 22 *razdos du bandvai* (εις σημειον) *sind*; Col. IV, 11 *þai vesun mis du gaþrafsteinai* (παρηγορια); Gal. V, 2 *xristus izvis nist du botai* (οὐδέν ὄρε-

λήσει); Tim. I, iv, 4 *all gaskastais guþs goþ jah ni vaiht du usvaurpai* (ἀπόβλητον); coll. § 211, 1.

Vel loco adjectivi adverbium ut prædicatum sumitur: Luc. xv, 20 *nauhþanuh fairra* (μακρῶν) *visandan gasaw ina atta*; xix, 37 *iesus new a vas at iddaljin*; Skeir. III, b *so garehsns new a andja vas*; Cor. I, xv, 14 *jabai xristus ni urrais, svare* (κενόν) *þan jas-so mereins unsara jah so galaubeins lausa*; 17; Phil. II, 6 *ni vulva rahnida visan sik galeiko* (ἴσα) *guþa*.

§ 210. III. COPULA quandoque prætermittitur:

a) Plerumque scilicet in tertia persona sing. (*ist*): Mth. vii, 13 *braid daur jah rums vigs*; Mc. v, 9 *wa namo þein?* Luc. I, 28 *frauþa miþ þus*; II, 49 *wa þatei sokideduþ mik pro wa ist þatei* (Mc. II, 16) *quid est, quod....*; Luc. vi, 23; Rom. vii, 12; Cor. II, vi, 2, 14; Thess. II, III, 3 etc.; post relativum: Eph. iv, 6 *ains atta allaize, saei in allaim uns*, vid. ad Rom. XII, 2; in formula *niu kara et wa kara* Mc. IV, 38; XII, 14; Mth. XXVII, 4:

b) In conjunctivo (*sijai*): Rom. XI, 36 *imma vulþus du aivam!* Cor. I, XVI, 22 *anaþaima!* II, VIII, 13, 16; XIII, 13; Eph. I, 3;

c) In præterito (*vas*): Mth. XXVII, 57 *þizuh namo iosef*; Luc. I, 27; Luc. VII, 12 *jah si silbo viduvo*; VII, 2 *skalks siukands svultavairþja*; Joan. XI, 44 *vlits is auralja bibundans* (περισδέδετο); Mc. X, 1 *sve biuhts* (ὡς εἰώθει coll. Mth. XXVII, 15 *biuhts vas*);

d) Tertia persona plur. (*sind*): Luc. X, 2 *asans managa iþ vaurstvjans savai*; Mth. X, 36; Luc. XVII, 17; Rom. XI, 36; Cor. II, X, 4 *vepna unsaris drauhtinasaus ni leikeina ak mahteiga*;

e) Prima persona sing. (*im*): Rom. VII, 24 *vainans ik manna*; Joan. X, 38 *in mis atta jah ik in imma*;

f) Secunda persona plur. (*sijuþ*): Eph. II, 17 *merida gavairþi izvis juzei fairra* (scilicet *sijuþ*) *jah þaim izei newa* (scilicet *sind*); Luc. VI, 20, 21; Joan. XIV, 20;

g) Secunda persona sing. conj. (imperat. *sijais*) in sola formula *hails* (χαῖρε) Mc. XV, 18; Joan. XIX, 3;

h) Infinitivus in formula *ni viljau izvis unvitans vel unveisans* (οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν) Cor. I, X, 4; II, I, 8; Thess. I, IV, 13, coll. ad Rom. XI, 25.

Item in sententiis copulativis, ubi copula in priori sententia reperitur: Phil. IV, 12 *sads vairþan jah gredags*; Mth. XXV, 43 *afþaursiþs vas, jan-ni dragkideduþ mik gasts* (scilicet *vas*), *jan-ni galaþodeduþ mik naqaþs, jan-ni gavasideduþ mik siuks jan-ni gaveisodeduþ meina*; Luc. XVII, 31 *jainamma daga saei sijai ana hrota jah kasa is in razna, ni atsteigai dalaþ niman þo jah saei ana haiþjai, ni gavandjai sik*; I, 18 *ik im sineigs jah gens meina* (scilicet *ist*) *framaldrozei*; XVIII, 11 *ni im svasve þai anþarai* (scilicet *sind*).

Sæpe etiam Gothus copulam admittit, ubi Græcus prætermittit: Cor. II, III, 5 *so vairþida unsara us guþa ist*; IV, 18; X, 10; Eph. III, 18; item in formula

εἰ δυνατόν *jabai mahteig sijai* Mc. XIII, 22; *jabai mahteig vesi* Gal. IV, 15.

§ 211. 1) Verba *feri, manere, videri* etc., ut prædicativum in nominativo sumunt id, quod aliquis (aliquid) dicitur fieri, manere, videri, vocanturque consequenter verba prædicata: Luc. IV, 3 *iesus gredags varþ*; I, 24 *inkilþo varþ aileisabaiþ*; Mc. XII, 7 *unsar vairþiþ þata arbi*; Cor. I, XIV, 25 *þo analaugnona hairtins svikunþa vairþand*; Mc. XIII, 19 *vairþand þai dagos jainai aglo svaleika sve ni vas svaleika*; Cor. II, V, 21 *xristus saur uns gatavida fravaurht, ei veis vaurþei ma garaihtei guþs*.— Cor. II, III, 14 *hulistr visiþ unandhuliþ*; Tim. II, II, 13 *jains trig gus visiþ*; Cor. I, VII, 10, 11 *anabiuda qenai fairra abin ni skaidan*; iþ *jabai gaskaidnai, visan unliugai dai* (dativus ad *qenai* refertur, et in interpretatione nostra *manere loco esse legendum est*):— Cor. II, XIII, 7 *bidja du guþa, ei ni vaiht ubilis taujaiþ. ni ei veis gakusanai þugkjaima ak ei jus þata godo taujaiþ, ei veis ungakusanai þugkjaima*.

Quemadmodum ad *visan* (§ 209, 5), ita ad *vairþan* loco nominativi prædicati *du* cum dativo aliquando conjungitur: Mc. XII, 10 *stains, þammei usvaurpun þai timrjans, varþ du haubida* (εἰς κεφαλὴν) *vaihtins*; Luc. III, 5 *vairþiþ þata vraigu du raihtamma* (εἰς εὐθεῖαν) *jah usdrusteis du vigam slaihtaim* (εἰς ὁδὸν λείαν); Joan. XVI, 20; Cor. II, VI, 18; Skeir. VIII, b.

2) Quod autem ad verba, quæ in activo præter objectum etiam prædicatum in accusativo habent, ut *nominare, tenere, eligere*, etc., in passivo autem hoc idem prædicatum in nominativo recipiant, vid. § 220, annot. 2.

§ 212. 1) Ubi persona, quæ ad aliquid agendum imperatur, expresse nominatur, in vocativo casu ponitur, adjectivis huic conjunctis semper consonanticam formam induentibus, vid. § 196, II, 1) e): Luc. XIX, 5 *zakkaiu, dalaþ atsteig*; XVIII, 13 *guþ, hulþs sijais*; VII, 14 *juggalaþ, du þus qiþa, urreis!* Col. III, 19, 20 *vairos, frijoþ qenins izvaros. barna, ushausjaiþ sadreinam*; Mc. XV, 18 *hails þiudan iudaie*; Rom. XV, 10 *sifaiþ, þiudos, miþ managein is*; Luc. I, 13 *ni ogs þus, zakkaria*; Mc. V, 18 *usgagg, ahma unhrainja*; Tim. I, VI, 11 *iþ þu jai, manna guþs, þata þliuhais*; II, II, 1 *þu nu, barn mein valiso, insvinþei þuk*; Rom. XI, 19 *ni izvis silbans gavrikandans, liubans, ak gibith staþ þvairhein*: Cor. II, VII, 1 *þo habandans nu gahaita, liubans, hrainjam unsis*.

2) Etiam vocativus, in modum interjectionis, in orationem inducitur: Luc. VII, 40 *seimon, skal þus wa qiþan*; Rom. X, 16 *frauþa, was galaubida hauseinai unsarai*; Philem. 20 *jai, broþar, ik þeina niutau*; Rom. IX, 20 *þannu uu jai, manna, þu was is, ei andvaurdjais guþa?* Gal. VI, 18 *ansts frauþins miþ ahmin izvaramma, broþrjus*; IV, 19 *im andvairþs at izvis, barnilona meina*; Luc., XVIII, 18 *laisari þiupþeiga, wa taujands libainais aiveinons*

arbja vairþau; Tim. I, 1, 18 þo anabusn anafitha þus, barnilo þeimaþaiu; Rom. xi, 33 diuþiþa gabeins handugeins jah vitubnjis guþs, waiva unusspiloda sind stauos is.

Aliquando etiam interjectio o vocativo præponitur: Luc. ix, 41 o kuni ungalaubjando, und wa þulau izvis; Gal. iii, 1 o unfrodans galateis, was izvis afhugida.

« Annotatio 1. — Aliquando pronomen secundæ personæ etiam vocativo præmittitur, vid. § 199, 3.

« Annotatio 2. — Aliquando nominativus loco vocativi usurpatur: Joan. xix, 3 hailþs þiudans (βασιλεύς) iudaie, ubi parallelus locus Mc. xv, 18 (hailþs þiudan iudaie, βασιλεύ) vocativum habet. Sed Luc. xviii, 38 iesus, sunu daveidis, armai mik mendose sgeminatum esse videtur propter sequentem eandem litteram in sunu, ideoque legendum esse iesu, ut etiam iv, 34; viii, 28; Mc. x, 47 legitur. Congruens est Mc. xv, 29 o sa gatairands (ὁ καταλύων) þo alh — nasei þuk silbun.

« Annotatio 3. — Duo sequentia loca animadversu digna sunt: Luc. i, 28 sagino, anstai andahafta, propter vocalicam formam, et Thess. ii, 11, 1 bidjam izvis broþrunþs, ubi broþrunþs construitur; rogamus vos fratres (acc.), loco: rogamus vos, fratres (broþrunþs).

NEGATIO.

§ 213. 1) Ubi affirmatur prædicatum subjecto non convenire, sententia *negativa* est. Jam vero unicum negandi vocabulum, *ni*, Gotho est, sive pro positiva negatione (οὐ), sive pro hypothetica negatione (μή) ¹. Quæ negatio ante vocabulum negatum ponitur; cum autem hoc vocabulum est ipsa copula, negatio, ubi singula sententiæ membra explicite sunt expressa, copulæ præponitur cumque ea in tertia persona sing. confunditur in *nist*; vel, ubi prædicatum et copulam idem verbum continet, huic verbo præmittitur: Mth. iii, 11 ni (οὐκ) im vairþs ei andbindau skaudaraip skohis is; x, 37 saei frijoþ attan aiþþau aiþein usar mik, nist meina vairþs; Luc. viii, 17 ni auk ist analaugn, þatei svikunþ ni vairþai (οὐ φανερόν γενήσεται); Cor. ii, xi, 14 nist sildaleik (οὐ θαυμαστόν); Mth. vi, 24 ni maguþ guþa skalkinon jah mammonin; viii, 20 sunus mans ni habaiþ, war haubiþ sein anahnaivjai; ix, 36 vesun sve lamba ni habandona hairdeis; Mth. x, 28 ni (μή) ugeiþ izvis þans usqimandans leika; v, 21 ni maurþrjais (οὐ φονεύσεις); 18 ains striks ni usteiþiþ (οὐ μὴ παρέλθῃ) af vitoda, unte alata vairþiþ. Alia exempla vid. gloss. v. Ni a)

Hinc ubi verbum circumscibitur, negatio huic adjungitur, non autem ejus objecto, ex gr.: Eph. v, 4 οὐκ ἀνῆκεν du þaurstai ni fairrinnand; imo in compositis negatio particulis et verbo interjicitur: Joan. vi, 22 miþ ni gam (οὐ συνεισῆλθε) siponjam; x, 1 saei inn ni atgaggiþ (ὁ μὴ εἰσερχόμενος).

Hæc intima affinitas particulæ ad verbum causa est, cur in sententiis subordinatis negativis cum *iva* μή in græco textu negatio a conjunctione separaretur et ad verbum ponatur: Mc. iii, 12 filu andbait ins, ei ina ni gasvikunþidedeina (iva μὴ αὐτόν—); Joan. vi, 12 galisiþ þos astifnandeins drauhsnos, þei vaihtai ni fraqistnai (iva μὴ τι); xii, 35; Cor. ii, ii, 1, 3; Phil. ii, 27.

« Annotatio 1. — Negatio a verbo non separatur nisi per conjunctiones, quæ duo sententiæ membra connectunt, ut þan et auk: Cor. i, xii, 21 niþ - þan mag; Mc. ix, 6 ni auk vissa; xi, 13 ni auk þas mel, vid. gloss.; attamen etiam dici potest: ni mag; auk Luc. xvi, 2; ni viljau auk Cor. i, xvi, 7; ni manna auk Joan. vii, 4; þau autem semper negationi et verbo interponitur, quia ad locutionem græco ἄν correspondingem pertinet: Mc. xiii, 20 ni frauja gamaurgidedi þans dagans, ni þau h ganesi ainhun leik: Mth. v, 20; Mc. x, 15; Joan. ix, 41; xi, 21, 32; xviii, 30. In ultimo loco ni þau veis atgebeima pronomen pers. negationem inter et verbum insuper ponitur, dum contra Cor. ii, xi, 4 veis ni meridedum adsit. Nu (οὐν), ubi negationem sequitur, duplicatur (nunu): Mth. x, 26 ni nunu ogeiþ izvis ins; 31; Rom. xiv, 15, 20; ubi autem a negatione disjunctum est, simplex remanet: Mth. vi, 8 ni galeikoþ nu þaim; 31; Rom. xiv, 13; Eph. v, 7; Col. ii, 16. »

2) Cum plurima verba græca in genere et in particulari tempora præter. pass. auxiliantibus *visan* et *vairþan* gothice vertantur, negatio relative ad sedem, quam occupat, sequenti regulæ subjacet: ubi his verbis et adjectivo circumscibitur, negatio more communiori copulæ præponitur, ubi autem *participio*, hoc negatio præcedit, quia verisimiliter Gothus intimam connexionem verbi auxiliarii et participii (quod per se stare nequit) magis necessariam esse judicavit. Hinc dicit: Luc. xviii, 1 ni vairþan usgrudjans (μὴ ἐκκακεῖν); Gal. ii, 16 ni vairþiþ garaihts (οὐ δικαιοῦται); Col. iii, 19 n. sijaiþ baitrai (μὴ πικραίνεσθε); Cor. ii, iii, 10 ni vas vulþag (οὐ δεδόξασται); e contra Luc. xvii, 18 ni bigitanai vaurþun (οὐχ ἐπέβησαν); quasi bigitanai - vaurþun, Cor. ii, vii, 14 ni ganiviskoþs varþ (οὐ κατησχύνθη); xii, 2 ni frabault vas (οὐκ ἐπράθη); Rom. ix, 11 ni gabauranai vesun (οὐκ ἐγεννήθησαν). Hinc etiam ni skuld visan, ni maht visan, ni kunþ visan, exempla et alia vid. gloss.

« Annotatio 2. — Paucae hujus regulæ deflexiones apud Joannem et Paulinas epistolas occurrunt: Joan. vi, 7 ni ganohai sind (οὐκ ἀρχοῦσι); Cor. ii, xii, 1 ni batizo ist (οὐ συμφέρει); Tim. i, ii, 14 ni varþ uslutoþs (οὐκ ἠκατήθη); Cor. ii, ii, 11 ni sijum unvitandans; Joan. viii, 41 nisijum gabauranai.»

3) Negatio nonnullorum vocabulorum fit:

a) Quemadmodum græce per *a* privativum, ita et gothice per formationem; scilicet:

aa Præfixa particula un... cum sensu negativo;

tionaliter et hypothetice:

δέδοικα μὴ πολλ' ἄγαν εἰρημέν' ἢ vereor ne plurimum jam dicta fuerint (Soph.) Interpr.

¹ οὐ enim simpliciter et positive negat:

πρῶτον μὲν οὐν οὐκ ἀθυμητέον primum ergo animus non demittendus est (Dem.); μὴ autem condi-

atqui hæc negationis species non tantum adjectivis et substantivis componitur (vid. gloss. h. v.), sed etiam frequentissime participiis, unde est, cur Gothus ex una parte plurima græca adjectiva et verbalia cum a privativo formata participiis cum un compositis convertat, ut ἀλλος unrodjands, ἄφοβος unagands, ἀψευδής unliugands, ἄπιστος ungalaubjands, ἀκρατής unghabands, ἀδιάλειπτος unsveibands, ἀσύνετος unstrafjands, ἀχειραποίητος unhanduvaurhts, etc.; ex altera autem parte græca participia cum negatione talibus compositis exprimat: μὴ φέρων unbairands Joan. xv, 2, οὐ τίχτουςα unbairandei Gal. iv, 27, μὴ ἔχων unhabands Luc. iii, 11 etc., μὴ βλέπων unsaiwands Joan. ix, 39, οὐ παύομενος unsveibands Eph. i, 16, μὴ βλέπομενος ungasaiwands Cor. ii, iv, 4, 18, μὴ ἀνακαλυπτόμενος unandhulīþs iii, 14, μὴ μεμαθηκώς unuslaisīþs Joan. vii, 15, irrefragabilis unandsakans Skeir. vi, c;

« Annotatio 3. — E. verbis, unverjan et unsveran sola novimus, quæ cum un efformentur, nam gaunledjan et unþiuþjan ex unleds et unþiuþ veniunt; itaque dum Gothus pro ἀγνοῶν unvitands, pro ἄπιστος et ἀπειθής ungalaubjands usurpat, vertit ἀγνοεῖν per ni vitan Rom. vii, 1, ἀπιστεῖν et ἀπειθεῖν per ni galaubjan Mc. xvi, 11; Rom. xi, 30, 31; Tim. ii, ii, 13. Unde patet inter ni et un nullum adesse discrimen. »

bb) Postposito—laus cum sensu privativo, scilicet substantivi: akranalaus sine fructu (ἀκαρπος), andilais sine fine (ἀπέρατος), gudalans sine Deo, impius (ἄθεος), vitodalans sine lege (ἄνομος);

b) Per præpositionem inuh sine, ut iuh mitad sine mensura (ἄμετρος);

c) Per ni, negatione semper vocabulum negatum præcedente: Mc. v, 3 ni nau d i b a n d j o m; eisarneinatm manna mahta gabindan; Luc. xx, 7, 8 andhofun, ei ni vissedeina jah iesus qaþ du im ni ik izvis qiþa; Joan. xiv, 22 iudas ni sa iskariotes; Skeir. vi, a afar ni filu; Cor. i, v, 6 ni goda wostuli; Mc. xii, 34 ni fairra is; Rom. xiii, 13 garedaba gaggaima ni gabauram jah drugkaneim, ni ligram jah aglaitjam. Hinc præsertim in oppositione: Mc. x, 27 fram mannam unmahteig ist, ni fram guþa; Mth. ix, 13 armahairtiþa viljau jah ni hunsl; Mc. ix, 37 ni mik andnimiþ ak þana sandjandan mik. Alia exempla vid. Gloss. h. v. a) et b).

d) Propria vocabula pro ideis negativis nemo, nihil, nullus, nunquam, nondum (οὐπω), etc. Gothus non habet, sed ea exprimit per affirmantia, addito ni, neque tamen propter hoc ante hæc vocabula ni ponatur necessum est, sed potest etiam verbo præmitti, hoc tantum Gotho attendente, ut negatio in sententia subordinata verbum antecedit: Tim. i, v, 22 handuns sprauto ni mannhun (nemini, μηδενί) lagjais; Mc. viii, 30 saurbauþ im, ei mannhun ni (μηδενί) qeþeina; Mth. vi, 24 ni manna (οὐδεις) mag twaim frauþan skalkinon; Joan. xv, 13 maizēin þizai friaþvai manna ni (οὐδεις) habaiþ; Joan. x, 28 ni fravitviþ ainshun (οὐ — τις) þo us

handau; Mc. x, 18 ni washun (οὐδεις) þiuþeigs alja ains guþ; Mth. x, 26 ni vaiht (οὐδέν) gahuliþ ist, þatei ni andhuljaidau; Joan. vii, 26 vaiht du imma ni (οὐδέν) qiþand; Joan. xix, 4 in imma ni ainohon (οὐδεμίαν) fairino bigat, e contra xviii, 38 ainohun fairino ni bigita in þamma, item Luc. xix, 30 fulan, ana þammei ni ainshun aiv manne sat et Mc. xi, 2 ana þammei nauh ainshun manne ni sat; Mth. vii, 23 ni wanhun (οὐδέποτε) kunþa izvis; Joan. vi, 35 þana galaubjandan du mis ni þaurseiþ wanhun (οὐ — πώποτε); Mth. ix, 33 ni aiv sva uskunþ vas in israela; Mc. ii, 12 allai hauhidedun guþ qipandans þatei aiv sva ni (οὐδέποτε οὕτως) gasewum; Joan. xiv, 19 so manaseds mik ni þanaseiþs (οὐκέτι) saiwiþ; Luc. xv, 19 þanaseiþs ni im vairþs ei haitaidau sunus þeins; Mc. xv, 5 þanamais ni (οὐκέτι) andhof; Eph. ii, 19 ju ni (οὐκέτι) gasteis sijuþ; Mc. iv, 40 ni nauh (οὐπω) habaiþ galaubein; Joan. viii, 57 fimstiguns jere nauh ni (οὐπω) habais; vii, 30 nauh þanuh ni afiddja weila is. Alia exempla vid. Gloss. h. v. b)

4) In gothica lingua nusquam duæ negationes in eadem sententia positæ se ipsas invicem destruunt; e contrario præter negationem generalem sententiæ, occurrit etiam particularis in pronomibus negativis ni vaiht et ni ainshun: Mc. vii, 12 ni (οὐκ) fraleiþ ina ni vaiht (οὐδέν) taujan; xv, 4 ni u (οὐκ) andhafjis ni vaiht (οὐδέν); Luc. ix, 36 mann ni (οὐδενί); galaihun ni vaiht (οὐδέν), þizei gaserwun; xx, 40 ni þ-þan þanaseiþs (οὐκέτι) gadaurstedun fraihnan ina ni vaihtais (οὐδέν); Joan. ix, 33; xv, 5; xvi, 24; Joan. v, 22 ni h þan (οὐδέ) alla ni stojiþ ainohun (οὐδένα); Mch. xxvii, 14 ni (οὐκ) andhof imma viþra ni (οὐδέ) ainhun vaurde; Mc. iii, 20 svasve ni (μή) mahtedun nih (μηδέ) hlais matjan; Luc. xviii, 13 ni (οὐ) vilda nih (οὐδέ) augona seina ushafjan.

In locis supra laudatis Gothus duas negationes cum Græco communes habet; eas tamen, etiam non præeunte Græco, adhibet: Joan. viii, 42 fram guþa gam, nih þan (οὐδέ) auk fram mis silbin ni gam (ἐλήλυθα); xvi, 21 biþe gabauran ist barn, ni þanaseiþs ni gaman (οὐκέτι μνημονεύει) þizos aglons saura sahedai; Cor. ii, v, 16 nu ni þanaseiþs ni kunnun (οὐκέτι γνωσκόμεν) ina, superius ni ainnohun kunnun simpliciter stante; Gal. vi, 14 mis ni sijai wopan in ni vaihtai niba in galgin frauþins, in Græco textu in ni vaihtai omnino deest; vel una tantum negatione, ubi Græcus duabus utitur: Mc. i, 44 saiw ei manna ni (μηδενί) qiþais vaiht (μηδέν); xii, 14 ni (οὐ) kara þuk manshun (οὐδενός); 54 ainshun þanaseiþs ni (οὐδεις οὐκέτι) gadaursta ina fraihnan; xiv, 60 niu (οὐκ) andhafjis vaiht (οὐδέν); xvi, 8 ni qeþun mannhun vaiht (οὐδενί οὐδέν); Luc. iv, 2; viii, 43, 51; Joan. vi, 63; xii, 19; xiv, 30; xvi, 23; xix, 11; Rom. xiii, 8; in Cor. ii, xi, 8 cum constructio ni ainnohun kaurida a græca οὐ κατενόρησα οὐδενός diversa esset, negationem geminare opus non erat.

5) De negatione continua (neque —, neque —) vid. ubi de sententia composita agitur.

INTERROGATIO.

§ 214. Cum loquens de aliqua re sciscitatur, hoc interrogando facit. Atqui interrogatur communiter in indicativo, non autem in conjunctivo nisi de futuro. Cæterum vocabula sententiæ interrogatione sedem non permutant. Jam vero ex interrogationibus distinguenda sunt :

1) Interrogatio positive facta, quæ

a) Sine interrogativo vocabulo exprimitur : Joan. xvi, 31 *nu galaubeiþ?* Cor. I, 1, 13 *disdailiþs ist xristus?* Luc. vii, 44 *gasaiwis þo qinon?* Mth. xxvii, 41 *þu is þiudans iudaie?* Cor. II, x, 7 *þo bi andvairþja saiwiþ?* Gal. iv. 10 *dagam vitaiþ jah menoþum jah melam?* III, 3 *sva unfroþans sijuþ? anastodjandans ahmin nu leika ustiuhþ? sva filu gavunnuþ svare?* Rom. vii, 13 *þata nu þiuþeigo mis varþ dauþus?*

b) Per encliticum -u indicatur; hoc vero ad primum sententiæ interrogativæ vocabulum affigitur, et ubi hoc vocabulum compositum est, post syllabam compositionis inducitur; in præpositionibus autem et nominibus (compositis) præpositioni appendet : Mc. x, 38 *magutsu (δύνασθε) driggkan stikl, þansi ik driggka?* Joan. xiii, 12 *vitudu, wa gatavida izvis?* xviii, 39 *vileidu nu ei fraletau izvis þana þiudan iudaie?* Luc. ix, 54 *frauja, vileizu ei qiþaima son atgaggai us himina?* Joan. xviii, 22 *svau andhaffis þamma reikistin gudjin?* Mth. ix, 28 *gaulaubja þatei magjau þata taujan?* Joan. ix, 35 *þu gaulaubeis du sunau guþs?* Luc. xviii, 8 *sunus mans qimands, biugitai galaubein?* Joan. xviii, 34 *abu þus silbin þu þata qiþis?* Alia exempla vid. gloss. v. -u.

c) Ubi relative ad aliquid præteritum interrogatur, *an* (καί, οὐ) interrogativo præponitur; quæ particula, vet. gerin. *eno, inu*, etiam adhuc in recenti plebis germanico (*en, enne*) occurrit : Luc. x, 29 *an (καί, et, num) was ist mis newundja;* xviii, 26 *an (καί) was mag ganisan;* Joan. ix, 36 *an (καί) was ist, frauja, ei galaubjau du imma?* Luc. iii, 10 *an (οὐ) wa taujaima?* Joan. xviii, 37 *an nuh (οὐχοὺν, sic igitur) þiudans is þu?*

2) Interrogatio negative facta, quæ

a) Nuda negatione *ni* et indicativo aut *ne* (*nei*) et conjunctivo exprimitur : Luc. xvii, 18 *þai niun war? ni (οὐ) bigitanai vaur þun gavandjandans giban vulþa guþa?* Mc. xii, 10 *nih (οὐδέ) þata gamelido ussuggvuþ;* Skeir. I, c *ne auk þuhtedi þau in garaihteins gaaggvein ufargaggan þo garehsn?* Cor. II,

iii, 8. *waiva nei mais andbahti ahmins vairþai in vulþau; vel sit*

b) Per *niu*, ubi scilicet negative interroganti responsum affirmativum spectatur, vel jam in interrogatione insinuat : Mc. xiv, 60 *niu (οὐ) andhaffis vaiht?* Luc. iv, 22 *niu (οὐ) sa ist sunus iosefis?* Joan. xviii, 25 *niu (μή) jah þu þize siponje þis is?* xviii, 41 *niu (οὐ μή) drigkau stikl?* Alia exempla vid. gloss. v. *Niu*.

c) Per *ibai* (forsan? nonne forte) ubi responsum negativum spectatur, aut aliquid negativum, inauditum etc. interrogatione indicandum est : Mth. ix, 15 *ibai (μή) magun sunjus bruþsadis qainon und þata weilos þei miþ im ist bruþsads?* vii, 16 *ibai (μήτι) lisanda af þaurnum veinabasja?* Joan. ix, 27 *ibai jah jus vileiþ þamma siponjos vairþan?* 40 *ibai jah veis blindai sijum?* Discrimen inter *ibai* et *niu* patet præcipue ex Luc. vi, 39 *ibai mag blinds blindana tiuhan? niu bai in dal gadrusand?* Alia exempla vid. gloss. v. *Ibai*.

Ubi post *ibai* altera stat negatio (*ibai ni, μή οὐ, num non*), hæc negatio ad verbum pertinet et responsum affirmativum spectandum est : Rom. x, 18 *ibai ni (μή οὐ) hausidedun? ibai israel ni fanþ?* Cor. I, ix, 4 *ibai ni habam valdufni matjan jah driggkan?* ix, 5; xi, 22.

E contrario adhibentur *nibai* et conjunctivus ubi ironice et amare interrogatur, nonne forsan! Joan. vii, 35 *nibai (μή) in distahein þiudo skuli gaggan;* viii, 22 *nibai (μήτι) usqimai sis silbin?*

3) De pronomibus et adverbis interrogativis vid. §§ 164, 3 et 204.

4) De duplicibus interrogationibus vid. ubi de sententia composita.

5) Simpliciter respondent particulæ *ja* est (utique), *jai* ita, profecto, et *ne* non, vid. Mth. v, 37; ix, 28; Cor. II, i, 17 sqq.; Luc. i, 60; Joan vii, 12. Attamen hæc particulæ quia probabiliter Græco non sunt assuetæ, non sæpe ut tales occurrunt, sed verbo interroganti conjunguntur, vel hoc solum usurpatur, vel alias responsum exprimitur, ut Joan. xviii, 25 *niu jah þu þize siponje þis is? iþ is asaiik jah qaþ ne, ni im (gr. simpliciter οὐκ εἶμι);* xi, 27 *galaubeis þata? qaþ imma jai, frauja, ik galaubida;* xviii, 17 *ibai jah þu þize siponje is þis mans? iþ is qaþ ni im (οὐκ εἶμι);* Rom. xi, 1 *ibai afskauf guþ managein seinamma? nis-sijai (μή γένοιτο);* Mth. xxvii, 41 *frak ina kindins þu is þiudans iudaie? iþ iesus qaþ þu imma þu qiþis (σὺ λέγεις);* Joan. xviii, 37 *qaþ imma peilatus an nuh þiudans is þu? andhaffjands iesus þu qiþis ei þiudans im ik.*

RELATIO ATTRIBUTIVA SEU DE ATTRIBUTO.

§ 215. Ubi sententia simplex amplificatur, hæc amplificatio in eo consistit, quod subjectum et, si substantivum est, prædicatum quodam vocabulo propius determinetur; hoc porro vocabulum vocatur *attributum*. Jam vero attributum esse potest

I. NOMEN concordans, scilicet

1) *Adjectivum* vel *participium*, quod in eo casu semper vocabulo determinato in genere, numero et casu congruere debet. Hic vero duo sunt haud negligenda : nempe primo discrimen inter formam

consonanticam et vocalicam horum attributorum; secundo ipsorum sedes. Sub hoc ultimo respectu animadvertas, quod attributa communiter vocabulum determinatum sequantur, præcedant vero, ubi in eis jacet emphasis. De utroque § 196 legendus est. Quod autem superlativus substantivo non congruat, sed hunc partitivum secum habeat, vid. § 216 1) b) bb);

2) *Numerale*, vid. § 198.

3) *Pronomen*, vid. § 199 sqq.

« Annotatio 1. — Quod numeralia sæpe et indefinita propter eorum substantivam naturam semper a regula concordantiæ deflectant, scilicet substantivum in partitivo attrahendo, vid. §§ 198, II, 5) b) et 205. Quo etiam modo *alls* significans *quisque* construatur (§ 205, V), sed significans *omnis, totus*, adjective usurpetur et substantivo conveniat, vid. § 196 annot. 12.

« Annotatio 2. — Quod pronomen possessivum substantivum præcedat vel sequatur, vid. § 201. Libere et plerumque præeunte Græco, construatur ubi adjectivum et pronomen possessivum vel numerale ad substantivum refertur: Luc. I, 72 *gamunan trigvos veihuizos seinaizos*; Cor. I, xv, 58 *broþrjus meinai liubans*; II, xi, 28; Tim. II, II, 1; Luc. VII, 35 *barnam seinaim allaim*; VII, 1 *alla þo vaurda seinai*; VIII, 43; Eph. I, 6 *in þamma liubin sunau seinamma*; Phil. IV, 3 *anþaraim gavaurstvam seinaim*; Cor. I, xvi, 19 *miþ ingardjon seinai aikklesjon*; Tim. II, IV, 16; Skeir. VII, a · e · *hlaibans barizeinans*.

« Annotatio 3. — Ubi attributum ad plura substantiva ejusdem generis et numeri refertur, semel tantum ponitur: Phil. I, 25 *du izvarai framgahtai jah fahedai*; Luc. I, 6 *in allaim anabusnim jah garaihteim*; ad duo substantiva relatum, in plurali adhibetur: Phil. I, 20 *bi usbeisnai jah venai meinaim*. Raro autem construatur ut Mth. IX, 35 *buurgs allos jah haimos*. Quod si substantiva diversi sunt generis, vel etiam numeri, attributum suum cuique proprium concordat et reperitur: Skeir, v, b *svesamma viljin jah svesai mahtai*; Mth. VII, 10 *sverai attan þeinana jah aiþein þeina*; Luc. VIII, 10 *aiþei meina jah broþrjus meinai*; Mc. III, 32, 33; VI, 4; X, 7; attamen in his casibus quandoque semel ponitur attributum, ubi scilicet substantiva eodem numero concordant; tunc vero attributum primo conjungitur: Mc. III, 5 *broþar meins jah svistar jah aiþei*; Thess. I, II, 12 *seinai þiudaugardjai jah vulþau*; Skeir. I, c *mahtai gudiskai jah valdufnja*.

« Ubi plura attributa copulative aut adversative connexa ad substantivum referuntur, hoc substantivum præcedunt: Skeir. II, b *þo veihon jah himina kundon gabaurþ*; V, c *ni ibnon ak galeika sveriþa*, sed etiam ibid. *ni ibnaleika friaþva ak galeika*, attributis separatis.

« Annotatio 4. — Etiam adverbium loco adjectivorum in modum attributi ponuntur, præcipue *filu*: Luc. v, 6 *galukun managein fiske filu*, quod etiam substantive adest: Luc. IX, 37 *gamotida imma manageins filu*, sicut et *leitil*: Tim. I, v, 25 *veinis leitil (ὄϊων ὀλίγων) brukjais*, coll. § 216 1) b). Si Skeir. III, b *sinteino daupeinim brukjan* correctum est, huc etiam referendum est, quippe cum ex contextu *sinteino* ad *brukjan* referri non potest.

« Annotatio 5. — Adjectiva loci, temporis, magnitudinis, multitudinis, et alia similia, more classico, ut attributa substantivis conjunguntur, ubi Germani et Galli adverbium usurparent: Luc. II, 46 *sat in midjaim laisarjam* (in mediis doctoribus, germ. autem *mitten unter*, gall. *au milieu des docteurs*); Joan. VII, 14 *ana midjai dulþ usstaig iesus in alh*; Mc. II, 7 *was mag aletan fravaurhtins niba ains guþ* (nisi solus Deus, germ. *Gott allein*); Luc. IV, 4 *ni bi hlaib ainana libaid manna*; Tim. I, I, 16 *in mis frumistamma ataugida iesus alla usbeisnein*; II, 13 *adam fruma gadigans varþ*; Philem. 15 *afgaf sik du weilai, ei aiveinana ina andnimais*, etc. Attamen legitur apud Luc. VIII, 7 *sum gadraus in midumai þaurnive* (in medium spinarum).

« Annotatio 6. — Quandoque etiam substantivum alterius attributum est, quod tamen proprie ad appositionem pertinet, ut Luc. IV, 26 *qino viduvo* (mulier vidua); Skeir. V, d *ainabaur sunus* (filius unigenitus); Mc. I, 5 *iudaiia land*; Luc. III, 1 *trakauneitidaus landis*; Joan. XII, 3 *balsan nardus*; Luc. II, 41, *dulþ paska*.

« Annotatio 7. — Ubi participia attributi vices gerunt, sæpe per particulas relativas, copulativas, causales, hypotheticas vel temporales, et si sint negativa, per particulas negationes includentes converti possunt et in propriam sententiam redigi: Mth. VIII, 9 *ik manna im habands* (qui habet) *uf valdufnja meinamma gadrauhhtins*; Luc. XX, 29 *sa frumista ni mand s gen* (qui duxit mulierem) *gadauþnoda unbarnahs*; Mth. VIII, 10 *gaha usjands iesus* (cum Jesus hoc audiisset) *sildaleikida*; Thess. I, III, 5 *duþþe jah ik ju ni usþuland's* (quia non sustineo) *insandida du uskunnan galaubein izvara*; Rom. VII, 3 *jabui gasviltiþ vair, qens frija ist þis vitodis, ei ni sijai horinondei vaurþana* (si facta fuerit) *abin anþamma*; Luc. XVIII, 7 *guþ niu gavrikai þans gavalidans seinans þans vopjandans* (quamvis clamant, vel qui clamant) *du sis dagam jah nahtam*; IV, 35 *sa unhulþa urram af imma ni vaihtai gaska þjands* (nec illi nocuit, gall. *sans lui faire de mal*) *imma.*

§ 216. II. GENITIVUS, et equidem

1) *Genitivus subjectivus* ¹

a) Qui originem, causam, proximam in genere determinationem, possessorem, auctorem, etc. exhibet, ut Luc. IV, 4 *vaurd guþs*; III, 6 *naseins guþs*; XIV, 17 *bokos esaeiins*; XIX, 30 *fula asilaus*; II, 24

¹ Genitivus subjectivus seu activus dicitur, cum vocabulum in genitivo positum *subjectum* est affectus.

tvos juggons ahake; xx, 17 haubid vaihstins; iii, 9 vaurteis bagme; Joan. xii, 13 astos peikabagme; Luc. xviii, 6 staua invindiþos; viii, 14 saurgos þizos libainais; ix, 51 dagos andanumtais; iv, 8 gard seimonis; xvi, 21 biuds þis gabigins; xx, 20 valdufni kindinis; x, 2 frauju usanais.

b) Partitivus :

aa) Partim indefinitis et numeralibus adjunctus, vid. § 215, annot. 1;

bb) Partim superlativis : Mc. iv, 31 minnist allaize fraive; 32 allaize grase maist; xii, 28 allaizo anabusne frumista (etiam 29 frumista allaizo anabusns); Cor. I, xv, 9 sa smalista apaustaule, etc.;

cc) Partim aliis substantivis et etiam pronomini- bus et adjectivis neutris substantivi vices gerentibus : Luc. v, 6 galukun managein fiske; Mc. v, 11 vas juðnar hairda sveine haldana; Luc. xiv, 19 juka auhsne usbauhta fimf; ii, 24 gajuk hraiva- dubono; xvi, 7 taihuntaihund mitade kaurnis; Joan. xii, 3 purd balsamis; Neh. v, 15 nemun silu- bris sikle · m ·; Mc. xiv, 13 kas vatins; Mth. x, 42 stikls kaldis vatins; Luc. vii, 37 alabastraun bal- sanis; Luc. iv, 5 stiks melis; ii, 44 dagis vigs; Skeir. VII, c ni vaiht mikilis; Cor. I, v, 6 leitil bei- stis; coll. § 215 annot. 4;

c) Constructiones, in quibus attributum ut pleno gaudeat sensu adjectivo vel numerali insuper opus habet, Gothus ex Latinis imitatus est : Tim. II, iii, 16 all boko gudiskaizos ahmateinai (θεόπνευστος, divinitus inspirata). Insuper Luc. viii, 42 dauhtar vas imma vintrive tvalibe; ii, 37 viduvo jere · o · jah · d ·.

2) Genitivus objectivus¹, ad quem etiam passivus pertinet : Mc. i, 14 aivaggeljo þiudangardjos evangelium regni cœlorum; Cor. II, v, 19 vaurd gafri- þonais; Mc. i, 28 meriþa is fama ejus, de eo; Luc. iii, 3 daupeins idreigos baptismum pœnitentiæ, ad pœnitentiam; Mc. vi, 7 valdufni ahmane unhrainjaize potestatem spirituum, in spiritus; Cor. II, x, 5 usar- hauseins xristaus obedientiam Christi, ad Christum; Rom. x, 2 aljan guþs æmulationem Dei, pro Deo.

Luc. v, 9 gafah þize fiske (capturam horum pi- scium); v, 10 nutans manne; x, 25 arbja libainais aiveinons; iii, 3 aflet fravaurhte; Mc. xi, 22 galau- beins guþs fides Dei, in Deum; Joan. vii, 13 agis iudaie timor Judæorum, a Judæis; Luc. xvi, 2 raþjo sauragaggjis rationem villicationis, de villica- tione; Cor. II, x, 5 kunþi guþs cognitio Dei, de Deo; Rom. viii, 35 friahva xristaus charitas Christi, pro Christo; Tim. II, i, 5 gamaudeins galaubeinai memoria fidei².

« Annotatio 1³. — Loco substantivi et attributivi

¹ Genitivus objectivus seu passivus dicitur, cum vocabulum in genitivo positum objectum est affectionis vocabulo regente expressæ, ex. gr. : amor Dei, id est, quo Deus amatur, qui ad Deum dirigitur. *Interpr.*

² Hi omnes genitivi reipsa in passivum verti pos- sunt : capiuntur pisces, in Deum creditur, metuun-

genitivi Germani composito sæpe utuntur : Mc. xi, 17 razn bido et Luc. xix, 45 gards bido germ. *Bet- haus* (domus precum); Mc. xv, 22 wairneins staþs germ. *Schädelstätte* (calvarii locus); iv, 31 kaurno sinapis germ. *Sensskorn* (granum sinapis); v, 25 runs bloþis germ. *Blutfluss* (fluxus sanguinis); Luc. xix, 37 fairguni alevabagme germ. *Oel* (-baum-) *berg* (mons Olivarum); Mth. xxvi, 75 hanins hruk germ. *Hahnen- ruf* (galli cantus); Cor. I, xv, 52 braw augins germ. *Augenblick* (ictus oculi).

« Plurima græca composita eo modo gothice cir- cumscribuntur : Gal. v, 20 ειδωλολατρεία *galiugayude skalkinassus* servitus idolorum (germ. *Götzendienst*); Eph. i, 5 υιοθεσία *sunive gadeds*; Tim. II, ii, 6 γεωργός *airþos vaurstveja* agricola (germ. *Erdarbeiter, Landbauer*); Mth. v, 31 αποστάσιον *astassais bokos* li- bellus repudii (germ. *Scheidebrief*); Cor. II, xi, 32 εθνάρχης *sauramaþleis þiudos*; Luc. vii, 41 χρω- φειλέτης *dulgis skula*, pro quo etiam compositum *faihuskula* occurrit.

« Annotatio 2. — Quandoque etiam Gothus attribu- tum adjectivum per substantivum in genitivo vertit. Cor. II, iii, 1 συστατική επιστολή commendationis litteræ (germ. *Empfehlungsbrief*) *bokos anafthiis* (germ. *Brief der Empfehlung*); Luc. iii, 22 σωματικῶ εἶδει (in corporali specie) *leikis siunai* (in corporis specie); Tim. I, iv, 7 γραῶδεις μῦθοι *usalþanaizo spilla*; Cor. II, iii, 10 ὑπερβάλλουσα δόξα *usarassus vulþaus*, et sic ὑπερβάλλον semper ix, 14; Eph. i, 19; ii, 7. Econ- tra ἡμῶν τῆς βασιλείας Mc. vi, 23 vertitur *halba þiudangardi* (quavis Luc. xix, 8 *halbata uiginis* dica- tur); Luc. i, 78 σπλάγχνα ἐλέους *inseinandei arma- hairtei*; Joan. xii, 43 δόξα τῶν ἀνθρώπων *hauhei man- niska* (cum *hauhei guþs*).

« Annotatio 3. — Plures genitivi etiam alii ab aliis dependere possunt : Tim. I, iv, 15 analageins han- dive praisbytaireis; Rom. xi, 33 diupiþa gabeins han- dugeins jah vitubnjis guþs, etc.

« Annotatio 4. — Possessivus sæpe etiam per dativum gothice exprimitur, vid. § 227 annot., coll. § 230 annot.

« Annotatio 5. — Genitivus vocabulum regens re- gulariter sequitur, Gothice tamen licet eum etiam antepone, sed in eo tantum casu, quo Græcus ipse hanc constructionem sive in parthesi sive in compositione adhibuit, vid. annot. 1 et 2, et Luc. ii, 44 dagis vigs; iii, 2 zaxarüins sunus; Joan. viii, 17 tvadd- je manne veitvodiþa; x, 5 þize framaþjane stibna; xviii, 3 fareisaie andbahtos; 10 þis aulhumistins gudjins skalks; Rom. ix, 9, gahaitis vaurd; xiii, 2 guþs garai- deins; 4 guþs andbahts. Hæc constructio in Skeireins potissimum usurpatur, præbabiliter influxu romano,

tur Judæi, etc. *Interpr.*

³ Hanc annotationem, licet ad selos Germanos pertineat, integre vertimus, sive quia grammaticam Gothicam vel minima parte defraudari nolimus, sive quia eis, quibus collatio linguarum placet, rem haud ingratam fecisse putavimus. *Interpr.*

ex. gr. in ipso primo folio : a *dauþaus staua* — *allaize nāsands, allaize fravaurhtins* — *þizos manasēdais ussaunein*; b *mans leik* — *diabulaus anamahtai* — *garaihteins garehsns*; c *garaihteins gaaggei* — *nasjandins uuseinai*; d *sunjos kunþi* — *vitodis gaaggeinai*, etc.

« Annotatio 6. — Loco partitivi etiam præpositio us adhibetur: Mth. xxvii, 48 *ains us ins*; Mc. ix, 17 *ains us þizai managein*; Joan. xvi, 5 *ainshun us izvis*; xvii, 12 *ainshun us im*; Rom. xi, 14 *sumans us im*; Joan. xii, 42 *us þaim reikam managai*. Semel etiam *af*: Tim. i, 1, 6 *af þaim ei* (δὲν) *sumai*.

Annotatio 7. — Quandoque, præeunte Græco, vocabulum regens genitivum prætermittitur: a) ubi scilicet substantiva regentia articulo suppleantur, de quibus § 195, IV, 3) dictum est; b) ubi vocabulo filio omisso, simplex articulus adhibetur: Mc. i, 19 *gasaw iakobu þana zaibaidai aus*; ii, 14; iii, 17, 18; Luc. vi, 15; etiam sine articulo apud Joan. vi, 71 *iudas seimonis* et Luc. vi, 16 *iudan iakobaus*; c) ubi vocabulum domus subauditur, ut Luc. xix, 7 *du fravaurhtis mans* (παρὰ ἀμαρτωλῶ ἀνδρὶ) *galaiþ in gard*, *in gard* explicante *du* in textu; d) ubi regio in genitivo ponitur post nomen urbis, quæ in ea sita est: Mc. i, 9 *iesus qam fram nazaraiþ galeilias*; Luc. iv, 26 *insandiþs vas in saraipta sei donais*; Cor. 2 subscript. cod. *A us filippai makidonais*; etiam Joan. xii, 21 *atiadjedun du filippau þamma fram beþsaida galeilaie*; hic verisimiliter *baurg* supplendum est, quemadmodum etiam Luc. iv, 31 *in kafarnaum baurg galeilias* adest. »

§217. III. APPOSITIO.

1) Appositio, id est, nomen substantivo vel pronomini ad ea strictius determinanda appositum, substantivo determinando semper in casu, communiter autem et in numero convenit. Jam vero vocabulum illustrandum congruenter sequitur, et sæpe tunc articulum recipit, verumtamen in gothico sermone etiam ante vocabulum sedem eam aliquando jam obtinet, quam in germanico solemniter habet:

Luc. ii, 11 *gabaurans ist izvis nasjands, saei ist xristus frauja*; i, 5 *in dagam herodes þiudanis iudaias*; iii, 1 *in jera fimstataihundin þiudinassaus teibairiaus kaisaris*, iv, 17 *bokos eisaei ins praufetus*; Tim. ii, iv, 14 *alaiksandrus aizsmiþa*; Luc. ii, 36 *vas anna praufeteis, dauhtar fanuelis*; Calend. *kustanteinus þiudanis* scilicet *dags*; ibid. *dauripaius aipiskaupaus*; Luc. i, 24 *in kilþo varþ aileisubaiþ, gens is*; iii, 1 *fidurraginja þis galeilias herodeis filippauzuh þan bro-*

þrs is; iv, 41 *iesus sunus guþs*; 51 *galaiþ in kafarnaum, baurg galeilias*; i, 47 *svegneid ahma meins du gaþa, nasjand unsaramma*; 54 *hleibida israeta, þiumagu seinamma*; Col. iv, 10 *goleiþ izvis markus, gadilligs barnabins*; Cor. ii, viii, 23 *bro þrjus unsarai, apau stauleis aiklesjono, vulþus xristaus*; Luc. xviii, 13 *guþ hulþs sijais mis fravaurhtamma*; Mth. xxvii, 56 *maria so magdalene*; Luc. iii, 19 *herodes sa taitarkes*; iv, 27 *naiman sa saur*; Joan. xii, 4 *iudas seimonis sa iskariotes*; vi, 4 *pasxa so dulþs iudaie*; Luc. vii, 20 *iohannes sa daupjands*; Mth. xxvii, 3 *iudas sa galevjands*; Mc. v, 8 *iesu sunau guþs þis hauhistins*; ii, 15 *þai mans þai hairdjos qeþun du sis*; vi, 24 *vai izvis þaim gabeigam*; Rom. xi, 13 *izvis qiþa þaim þiudom*.

Mc. vi, 14 *þiudans herodes*; Luc. ii, 1 *kaisar agustus*; i, 26 *aggilus gabriel*; ii, 4 *baurgs nazaraiþ*; v, 1 *saius gainnesaraiþ*; Docum. aret. *hugsis kaballarja*; Luc. i, 13 *gens þeina aileisubaiþ gabairid sunu*; ii, 32 *vulþu managein þeinai israeta*; Mc. x, 47 *sunau daveidis iesu!* Joan. vii, 2 *dulþs iudaie so hleþrasta-keins*.

Mc. vi, 16 *þamma ei ik haubiþ asmainait, iohanne, sa ist sah urrais us dauþaim*; Luc. ix, 17 *ushafan varþ þatei aflifnoda im gabruko, tainjons tvalif*; Phil. iv, 13 *all mag in þamma insvinþjandin mik, xristau*; Mc. v, 11 *vas jainar hairda sveine haldana, in þamma fairgunja*.

2) Appositio, quæ ad duo vel plura objecta conexa refertur, in plurali ponitur: Luc. ix, 54 *gasaiwandans si þonjos is, iakobus jab iohannes, qeþun*; v, 10 *sildateik dishabaida iakobau jah iohannen, sununs zaibaidai aus*.

« Annotatio 1. — Loco simplicis appositionis sententia relativa vel participium usurpatur: Luc. viii, 41 *qam vair þizei namo iaeirus*, scilicet *vas*; viii, 2 *marja sei haitana vas magdalene*; vii, 11 *iddja in baurg namnida naen*; ix, 10 *afiddja anastaf auþjana baurgs namnidaizos bailsaiidan*; xix, 2 *guma uamin haitans zakkaius*, et simpliciter cum *namin* (cum nomine): Mc. v, 22 *qimiþ ains þize synagogafade namin jaeirus*; Luc. i, 5; v, 27.

« Annotatio 2. — Hac accessendus est etiam casus, ubi aliquis individuus duobus nominibus appellatur, quæ nomina eundem casum recipiunt: Luc. v, 8 *seimon patrus draus du knivam iesuis*; ii, 1 *raginondin pauntiau peilatau iudaia*; Eph. i, 1 *parlus apaustautus xristaus iesuis*. Etiam dicitur Mth. xxvii, 61 *maria magdalene pro so magdalene*. »

III. RELATIO OBJECTIVA SEU DE OBJECTO.

§ 218. Id circa quod versatur subjecti actio, objectum est. Jam vero objectum esse potest sive nomen sive verbum. Sed hac appellatione non tantum donatur id, ad quod operatio mediate vel immediate re-

fertur (*accusativum, dativum, genitivum*), sed id etiam, cum quo vel per quod fit operatio (*instrumentale*); insuper causa seu ratio, propter quam vel ex qua (*causale*), necnon modus, quo vel in quem subjectum

agit (*modale*), denique *locus*, *tempus* et *mensura* actionis, hæc omnia in objectum cadere possunt. Porro casus, quibus diversæ subjecti ad objectum relationes exprimuntur, dicuntur *casus obliqui* per oppositionem ad *casum rectum*, qui subjecti casus est. Cum autem lingua gothica ad omnes relationes designandas formis non gaudeat, hinc plures iisdem casibus indicari necessum fuit; sunt insuper peculiariora vocabula inter quæ eminent *præpositiones*, sive ad hanc casuum penuriam supplendam, sive et præsertim ad subtiliores illarum relationum gradus apte exhibendas. Quisnam vero casus eligendus sit, ex verbo pendet; hinc verbo attribuitur *rectio*, casui contra *dependentia*, id est, verbum est *regens*, casus autem *rectus*. Quod objectum verbale communiter in *infinitivo* ponitur, quandoque tamen et in *participio*.

1. OBJECTUM NOMINALE.

A. ACCUSATIVUS.

§ 219. Objectum, ad quod actio subjecti proxime refertur, in *accusativo* ponitur; quem casum regunt pleraque transitiva. Atqui actio est vel physica vel metaphysica.

1) Transitiva, quæ actionem physicam designant et accusativum regunt, habita ratione nostræ fundamentalis divisionis ordinavimus, ut sequitur:

a) Verba-stirpes formæ fortis, pauca in *an* et *on* debilis formæ et nonnulla anomala: *aigan* possidere (Luc. ix, 58 *fauhons grobos aigun jah fuglos himinis sitlans*); *haban* habere, *gahaban* retinere, *afhaban* detinere, *dishaban* continere, occupare; *skulan* debere, *letan* scilicet in prægnantibus significationibus sinendi (Mc. v, 19), demittendi (Mc. xi, 6), sinendi in sensu gall. *laisser faire* (Mc. xiv, 6; Joan. xii, 7), emittendi (Mc. xv, 37 *stibna mikila* vocem magnam), relinquendi, gall. *laisser debout* (Luc. xix, 44), *afletan* relinquere (legendum est igitur apud Luc. v, 11 *afleitandans loco afleiþandans*, quod significat deficiens et semper est intransitivum); *fahan* et *gasahan* capere, *ushinþan* et *frahinþan* capere, *undgreipan* et *fairgreipan* arripere; *gajukan* pugnare, *gaigeigan* lucrari;

Giban dare, *atgiban* dare, attribuere, *fragiban* dare, concedere, *afgiban* secedere, *usgiban* reddere; *ana-* et *biaukan* addere; *niman* tollere, capere, *andniman* accipere, *atniman* attollere, accipere, *afniman* auferre, *ganiman* assumere, *disniman* continere; *usniman* auferre, *franiman* accipere; *vilvan* et *fravilvan* rapere, *disvilvan* arripere; *biraubon* furari;

Bairan ferre, *atbairan* afferre, offerre, *innatbairan* inferre, *þairhbairan* transferre, *us-* et *utbairan* auferre, efferre, *frabairan* ferre; *briggan* ducere; *tiuhan* trahere, ducere, *attiuhan* adducere, *innattiuhan* inducere, *astiuhan* reducere, *bitiuhan* circumducere, *gatiuhan* abducere, *ustiuhan* educere; *atþinsan* attrahere; *dreiban* pellere, *usdreiban* expellere (cum accusativo et dativo, vid. § 229, 1); *vairpan* et *guvairpan* jacere, *at-* et *usvairpan* jacere, ejicere (post-

rius cum accusativo et dativo, vid. § 229, 1); *vrikan* et *gavrikan* persequi; *þreihan* premere;

Saian seminare, *sneiþan* metere, *galisan* colligere; *rikan* accumulare, *giutan* fundere, *þvahan* et *usþvahan* lavare, *hrainjan* et *gahrainjan* mundare, *afhrainjan* purificare (*fravaurhtins* Skeir. I, a); *afsvairban* obliterare, *salbon* et *gasalbon* ungere; *drigkan* bibere, *fraitan* devorare;

Gaskapjan creare; *bairan* et *gabairan* parere; *liugan* et *galiugan* ducere (uxorem), nubere;

Filhan et *gafilhan* abscondere, sepelire, *afilhan* abscondere, *usfilhan* sepelire, *anafilhan* relinquere; *galukan* claudere, *uslukan* aperire; *usgraban* effodere, *bigraban* circumfodere; *ushulon* excidere; *salþan* plicare; *bindan* et *gabindan* ligare, *andbindan* deligare, solvere; *bivindan* circumvolvere; *gavindan* colligere; *skaidan* dividere; *brikan* frangere, *gabrikan* confringere, frangere (præsertim $\kappa\lambda\acute{\alpha}\nu$, unde goth. *hlaibans*, frangere panem); *dishniupan* dirumpere (Luc. viii, 29 *bandjos*), *disskreitan* scindere; *distairan* scindere, *gatairan* dissolvere, destruere; *usstiggan* expungere, eruere; *ufsneiþan* dissecare, immolare; *maitan*, *af-* et *usmaitan* abscindere, *bimaitan* circumcidere; *slahan* verberare, *afslahan* percutere, cædere; *stautan* pulsare, *bligvan* et *usbligvan* percutere; *gavundon* vulnerare; *holon* fraudare; *kriustan* stridere (Gall. *presser l'un contre l'autre*, *tunþans* dentibus stridere Mc. ix, 18).

b) Plurima verba quæ per compositionem fiunt transitiva, ut: *bistandan* sistere-circum (Luc. xix, 43); *dissitan* apprehendere, *bisitan* habitare-circum (Luc. i, 65); *birinnan* circumdare (Joan. x, 24); *disdriusan* capere (Luc. i, 12); *anaqiman* supervenire (venire-super Luc. ii, 9), *biqiman* supervenire (Thess. i, v, 3, ubi *biqimiþ* loco *blissoþ* legendum est); *bitiuhan* circumire, percurrere (Mth. ix, 35; Mc. vi, 6 regionem, ab intransitivo *tiuhan* iter facere, ire); *biwairban* circumire, circumstare, circumdare (Luc. viii, 45); *þairhhleiþan* transire, ire per—(Luc. xviii, 43); *þairhyaggan* pertransire, *ufargaggan* præterire (Luc. xv, 29 *anabusn*), *viþragaggan* obviamire (Joan. xi, 20); *bispeivan* conspuere (Mc. xv, 19; Luc. xviii, 32, simplice *speivan* cum *ana* constructo); *biskeinan* circumfulgere, illuminare (Luc. ii, 9); *bilaigon* lambere (Luc. xvi, 21); *gutilon* pati, sufferre (Tim. ii, ii, 10).

c) Verba derivata in *-jan* cum factitiva significatione:

aa) E verbis: *satjan* et *gasatjan* ponere, locare (gall. *faire asseoir*), *atsatjan* apponere, *afsatjan* amovere, *bisatjan* circumdare, obsidere, *miþsatjan* transponere, *ussatjan* imponere, componere; *lagjan* et *galagjan* jacere, ponere (jacere facere), *af-* et *unalagjan* superponere, imponere, *afslagjan* deponere, *uslagjan* ponere, *faurlagjan* proponere;

Sandjan mittere (gall. *faire aller*), *insandjan* mittere, *gasandjan* deducere, *ussandjan* ejicere, demittere; *draibjan* compellere; *usdraibjan* expellere; *ushafjan* efferre, *ufarhafjan* extollere, *athafjan* detollere;

raisjan excitare, *expergefacerere*, *urraisjan* suscitare, *excitare*; *hnaiujan* et *gahnaiujan* humiliare, *ushnaiujan* subjicere, *anahnaiujan* reclinare (de dormiente, caput suum reclinare); *ufrakjan* extendere; *usþanjan* producere; *urranjan* oriri facere; *vandjan* et *gavandjan* vertere, *atvandjan* revertere, convertere, *afvandjan*, *bivandjan* circumvertere, vitare, effugere, *invandjan* pervertere; *af-* et *ushrisjan* quassare, tremefacere; *usvaltjan* convolvere; *atvalvjan* obvolvere, *afvalvjan* devolvere, *faurvalvjan* præcludere (hoc est, volvere ex. gr. saxum ante ostium sepulcri); *ga-* et *afdrausjan* rejicere, deijcere; *vagjan* et *gavagjan* movere, agitare, *in-* et *usvagjan* commovere, exagitare; *drobjan* turbare, perturbare; *tahjan* lacerare, *distahjan* dilacerare; *gastagqjan* offendere (*ſotu* Luc. iv, 11);

Gadragkjan potu-recreare; *gasopjan* satiare; *daupjan* baptizare, mergere, *usdaupjan* immergere; *bugjan* vendere, *usbugjan* emere, *frabugjan* vendere (cui etiam instrumentalis casus adjungitur, vid. § 240, 3); *huljan* et *gahuljan* velare, *dishuljan* abscondere, operire, *andhuljan* revelare; *tandjan* accendere, *intandjan* incendere; *raupjan* evellere; *aswapjan* suffocare, extinguere;

Taujan et *gataujan* facere; *vaurkjan* et *gavaurkjan* operari, agere, facere, *fairvaurkjan* efficere; *baidjan* et *gabaidjan* cogere; *nasjan* et *ganasjan* salvum facere, sanare;

bb) Ex nominibus, scilicet :

α) Adjectivis, quæ tunc ut prædicatæ in verbo jacent : *mikiljan* (a *mikils* magnus) magnificare, ampliare; *gamaurgjan* (a *MAURGS*? coll. Gf. II, 851) abbreviare, *blauþjan* et *gablauþjan* (a *BLAUÞS* debilis, hebes, coll. Gf. III, 251) debilitare, extenuare, delere, *hauhjan* et *ushauhjan* (a *hauhs* altus) exaltare, altum facere; *haunjan* et *gahaunjan* inclinare; *gatamjam* (a *TAMS* domitus, mansuetus) domare, sicurare, *gamainjan* commune reddere, participare, communicare; *manvjan* et *gamanvjan* præparare, *gahrainjan* purificare, *hailjan* et *gahailjan* salvum facere; *lausjan* et *galausjan* solvere, liberare, *uslausjan*, evacuare, liberare; *afdauþjan* interficere; *fulljan* et *gafulljan* implere, *usfulljan* explere, *natjan* et *ganatjan* irrigare; *tulgjan* et *gatulgjan* corroborare, fortificare; *gaþvastjan* fortificare; *gaibnjan* æquare, *gahardjan* indurare, *gabindjan* cæcare, *maidjan* corrumpere, *inmaidjan* immutare; *garaihtjan* rectificare, rectum facere;

β) Substantivis, quæ hic instrumentalia sunt : *nauþjan* (a *nauþs* necessitas, coactio) coactione obtinere, cogere; *taiknjan* (a *taikns* signum) signo indicare, ostendere; *ustaiknjan* exponere, designare; *bandvjan* innuere, significare; *faurvaipjan* (a *vaiþs* corona sertum, vinculum) coronæ circumdare, coronare, ligare; *ganagljan* affligere (clavo), *gasleiþjan* lædere (damno), *gabotjan* reficere (bono), *laistjan* et *galaistjan* sequi; *sigljan* et *gasigljan* sigillare, *faursigljan* signare; *insailjan* illaqueare, *kaupatjan* colaphizare, *fodjan* nutrire, alere, *matjan* manducare, *vasjan* et *gavasjan* ve-

stire, induere, *andvasjan* exuere, spoliare; *fravardjan* corrumpere, *disvinþjan* conquassare, *levjan* et *galevjan* tradere, *ushramjan* crucifigere; *disdailjan* dividere, partiri, *afdailjan* dividere; *anamahitjan* vim inferre; *timrjan* et *galimrjan* ædificare, *siujan* suere.

2) Transitiva, quæ metaphysicam actionem significant, et ad quæ verba sensuum, affectuum et dicendi pertinent :

Hausjan et *gahausjan* audire; *saiwan* et *gasaiwan*, videre, adspicere;

Miton putare, cogitare, *biþagkjan* cogitare, putare; *domjan* et *gadomjan* judicare, dijudicare, discernere; aliquando *gamunan* cogitare (vid. § 238 annot. 4); *gakaran* curare, providere; *fauragaredan* prædestinare; *kunnan* cognoscere (Luc. i, 34; xvi, 15), *gakunnan* cognoscere, *ufkunnan* nosse, scire, *vitjan* scire, *biniuhsjan* exquirere, *andhruskan* inquirere, *fraisan* tentare, *sokjan* quærere, *ussokjan* exquirere;

Venjan sperare, spectare (aliquid), *usbeidan* expectare (aliquem), *ogan* timere, timere de—, *vinnan* et *gavinnan* pati, *þulan* ferre, tolerare, *usþulan* sufferre;

Aistan et *gaaistan* æstimare, venerare, *sveran* honorare, *unsveran* inhonorare, *andvitan* diffamare, *fustan* et *gasastan* considerare, spectare, *inveitan* adorare, *blotan* (sacrificiis) adorare, *veihan* et *gaveihan* sanctificare; *idveitjan* exprobrare (vid. § 229, 1), *bilaikan* saltare, *bihlahjan* irridere, *gaaiþiskon* improbare;

Frijon diligere, *arman* et *gaarman* misereri, *hatan* (Rom. vii, 15) et *þjan* odisse, *gaurjan* contristare, *marzjan* et *gamarzjan* scandalizare, *airzjan* seducere, *afhugjan* obsecare, *twefljan* dubitare (Skeir. VI, b), *hahan* suspensum tenere, anxium tollere (Joan. x, 24), *inaljanon* æmulationem provocare, *usluton* decipere, *andstaurran* murmurare, *fraveitan* vindicare, ulcisci;

Laisjan docere (potissimum scientiam, διδάσκειν), *talzjan* educare, instruere, edocere (potissimum doctrinam vitæ, παιδεύειν, νοουθετεῖν), *ussiggyvan* eligere, *usqiþan* explicare (illustratione evolvere), *merjan* animadvertere, *spillon* et *gaspillon* narrare, evolvere, *fraihnan* interrogare, *invidan* et *afaiþkan* negare, *bisvaran* affirmare, jurare, *bidjan* precari; *namnjan* nominare, *haitan* (καλεῖν) vocare, nominare (vid. § 220, 2), clamare, *anahaitan* acclamare (vid. § 229, 2), *athaitan* advocare, *gahaitan* conclamare, agnoscere, *fairhaitan* agnoscere; *anabiudan* imperare, mandare, determinare (Mth. viii, 4 *atbair giba þoei anabauþ moses*; Mc. i, 44; Luc. v, 14), *vopjan* clamare (φωνεῖν, βοᾷν), *atvopjan* advocare, *laþon* et *galaþon* vocare, advocare; *gavaljan* eligere, *goljan* salutare, *hasjan* laudare, *andbeitan* vituperare, *gasakan* imputare, accusare (vid. § 229, 2), *vajamerjan* calumniare, *þiuþjan* et *gaþiuþjan* benedicere (vid. § 229, 1), *þrastjan* et *gaþrastjan* consolari, *anaþrastjan* recreare, confortare, *fullaveisjan* convincere, arguere, *bairhtjan*, *at-* et *gabairhtjan* revelare, manifestare, *gasvikunþjan* manifestare; *vrohjan* accusare, *stojan* et

gastojan judicare, *afdomjan* condemnare; *meljan* et *gameljan* scribere.

3) Accusativum personæ regunt etiam impersonalia *huggreiþ* et *gredoþ* esurit, *þaurseiþ* silit: Joan. vi, 55 *þana gaggandan du mis ni huggreiþ* (ἐπιχόμενος—πεινάσῃ) jah *þana galaubjandan du mis ni þaurseiþ*; Rom. xii, 20 *jabai gredo sijand þeinana* (πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου), *mat gif imma · iþ jabai þaursjai, dragkei ina*. Necnon et cum *karist* sollicitat (vid. § 238, 3 not.), accusativus personæ et genitivus rei ponitur, vid. § 238, 3.

4) Verba, quæ præter suum accusativum etiam dativum vel genitivum regunt, vid. §§ 227, 237, 238.

§ 220. Alter accusativus, qui scilicet præter accusativum objecti effectum actionis indicat, vel ut prædicatum objecti ponitur et in germanico sermone per *als* ut, *für* pro, *zu* in ¹ vertitur, etiam simplici accusativo exprimitur; *jan* vero hunc regunt verba:

1) *Faciendi, advocandi, illustrandi, ponendi, ostendendi, capiendi, dandi, etc.*: Joan. viii, 53 *wana þuk silban taujis þu?* Quem te ipsum facis tu? xix, 7 *sik silban guþs sunu gatavida*; Mc. i, 3 *raihtos vuurkeiþ staigos guþs* rectas facite semitas Dei; Rom. ix, 24 *kasa armaions guþ laþoda uns*; Col. i, 22 *gafriþodai sijuh in leika þairh dauþu du atsatjan izvis veihans jah unvammans*; Cor. ii, 11, 14 *guþa aviliud þamma ustaiknjandin hroþeigans uns in xristau*; Phil. iv, 14 *vaila gatavideduþ gamainja briggandans meina aglon*; Tim. ii, 11, 15 *usdaudei þuk silban gakusana usgiban guþa, vaurstvjān unaiviskana*; Luc. xx, 43 *galagja sijands þeinans fotubaurd fotive þeinaize ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; i, 53 *gabignandans insandida lausans*; xx, 10; vii, 10 *bigetun þana siukan skalk hailana*; Mth. xxv, 38 *wan þuk sewum gast?* Luc. xviii, 24; x, 18 *gasaw satana sve lauhmunja driusandan us himina*; Philem. 15 *austo duþe atgaf sik du weilai, ei aiveinana ina ondnimais*; Luc. xv, 27; Joan. xiv, 18 *ni leta izvis viduvairnans*; Tim. i, v, 23 *þuk silban sviknana fastais*; Cor. ii, xi, 16 *sve unfrodana nimiþ mik*; i, 23 *veitvod guþ anahaita ana meinai saivalai*; i, 22 *guþ gibiþ vadi ahman in hairtona unsara*; Eph. iv, 11; Tim. i, ii, 6; Eph. v, 2 *xristus atgaf sik silban saur uns hunst jah sauþ*; Cor. i, ix, 5 *habam valdufni svistar qinon bituhan*; Luc. iii, 8 *attan aigum abraham*; x, 18 *habai mik 'aurqiþanana*; Phil. ii, 29; iii, 17;

2) *Vocandi, nominandi, etc.*: Luc. vi, 13 *iesus gavalida us im valib, þanzei jah apaustauluns namnida, seimona, þanei jah namnida þaitru*; i, 3 *haitais namo is iohannen*; 31, 59; xx, 44; Rom. ix, 25; Mc. x, 18 *wam mik qiþis þiu þeigana?* xii, 37; Skeir. iv, c; Joan. ix, 22 *jabai was iesu andhahaiti xristu, utana synagogais vairþai*;

3) *Tenendi (habendi), numerandi, etc.*: Luc. vii, 7 *ni mik silban vairþana rahnido at þus qiman*;

Tim. i, vi, 1; Cor. i, xi, 16 *astra qiþa, ibai was mik muni unfrodana*; Phil. ii, 3; Tim. i, i, 12 *galaubjandan mik gahugida gasatjands in andbahtja*; Luc. vii, 29 *motarjos garaihtana domidedun guþ*; Joan. xvii, 3 *so ist so aiveino libans, ei kunneina þuk ainana sunja guþ*.

• Annotatio 1. — Quemadmodum præsentibus visan et vairþan (§ 209, 5) prædicatum vel effectus (actionis) per *du* aliquando exprimitur, ita etiam præsentibus verbis n. 1 et 2) subjectis: Joan. x, 33 *stainjum þuk, þatei taujis þuk silban du guþa* (θεόν); Mc. xi, 17 *jus gatavideduþ razn mein du filigrja* (σπῆλαιον) *vaidedjane*; Eph. ii, 15 *tvans gaskop in sis silbin du ainamma* (εἰς ἕνα) *niujamma mann*; Neh. vi, 18 *tobeias nam dauhtar maisaullamis du qenai* (εἰς γυναῖκα); Mc. xii, 23 *sibun aihtedun þo du qenai* (γυναῖκα); Philem. 17 *nu mik habais du gamana* (κοινωνόν). Alia exempla vid. Gloss. v. Du b).

• Annotatio 2. — Quemadmodum verba supra laudata, ubi in activo ponuntur, duplicem accusativum regunt, ita ubi in passivo construuntur, duplici nominativo gaudent: Luc. viii, 2 *marja, sei haitana vas magdalene*; i, 32 *sunus þeins vairþiþ mikils jah sunus hauhistins haitada*; ii, 21 *haitan vas namo is iesus*; Eph. i, 11 *in xristau hlauts gasatidai vesum*; Luc. ix, 36 *bigitans varþ iesus ains*; Cor. ii, xiii, 7 *ni vaiht ubilis taujaiþ, ni ei veis gakusana i þugkjaima* (videamur), *ak ei jus þata godotaujaiþ*. Sed ante alterum nominativum etiam *sve* induci potest: Rom. viii, 36 *rahnidai vesum sve* (ὥς) *lamba slauhtais*. Ubi autem passivum in participio et equidem in accusativo construitur, prædicatum etiam in accusativo congruenter ponitur: Mth. ix, 9 *iesus gasaw mannan sitandan at motai ma þ þaiu haitanana*.

• Annotatio 3. — Ex hac vero regula excipitur casus tituli dictus, quippe cum post *vopjan*, titulus qui datur alicui, in nominativo ponitur: Joan. xiii, 13 *jus vopeid mik · laisareis jah frauja*. Sic etiam adest Mc. iii, 16 *gasatida seimona namo þaitrus*.

4) Duplex accusativus, qui scilicet personam et rem exprimit, in gothica lingua non nisi raro occurrit; ut tales sequentes tantum affirmari possunt: Mc. x, 35 *vileima, ei þatei þuk bidjos, taujais uggkis*, quemadmodum germanice diceretur: *was wir dich bitten*, et gallice: *ce que nous vous demandons*. Probabilissime etiam Joan. xiv, 26 *izvis laiseiþ allata, izvis in accusativo est, cum verbum laisjan eodem modo etiam germanice construat* (vid. ex. gr. vom Althochdeutschen Gf. II, 256). infrequentissime ponitur Joan. xvii, 26 *frijuþva þoei* (ἦν) *frijodes mik*, sed alibi in talibus constructionibus instrumentalis casus gothice usurpatur, ut Mc. x, 38 *daupeinai Jizaiei* (ὁ) *ik dauþjada* (vid. Luc. vii, 29); Mc. ix, 41 *gadrakjai izvis stikla* (ποτήρων); xv, 17 *gavasidedun ina vaurpurai* (πορφόραν); vel alia constructio,

¹ Aliquando eo modo, aliquando simplici accusativo latine exprimitur. *Interpr.*

ut interrogare aliquem de aliquo (genit.) Mc. iv, 10; aliquem memorem facere de aliquo (genit.) Joan. xiv, 26; obtestari aliquem ob (in cum dat. vel bi cum dat.) Thess. I, v, 27, etc.

In loco Mc. xii, 4 *haubiþ vundan brahtedun* constructio ut objectum propter *vundan* sumenda et *haubiþ* capite (gall. à la tête) vertenda, licet consonantica forma verbi *vundan* hic difficile explicari possit (Heliand 149, 1 dixit, more Germanico: *he ward an that hobid vund*); cæterum accusativus *haubiþ* ex locis, ubi accusativus construitur cum passivis, quæ in activo accusativum regunt, illustrandus est: Joan. xi, 44 *urrann sa dauþa gabundans handuns jah fotuns faskjam*; Eph. vi, 14 *standaiþ usgaurdanai hupins izvarans sunjai*, quemadmodum germanice dicitur: *die Hände und Füße gebunden, die Hüften gegürtet*, et gallice: *pieds et mains liés, les reins ceints*, coll. Luc. iv, 18 *blind siun*; Phil. iii, 5 *bimait ahtaudogs*. Græco autem omnino congruit Cor. II, iii, 18 *þo samon frisaht ingaleikonda*.

« Annotatio 4. — Sed hic etiam modalis tum usurpatur, vid. § 243, tum constructio mutatur: Gal. ii, 7 *πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον* gothice *gatrauida vas mis aivaggeljo* (creditum fuit mihi evangelium), item Tit. i, 3; vel Tim. I, iv, 2 *κακωτηρισμένοι τὴν ἰδίαν συνειδήσιν* gothice *gatandida habandans svesa miþvissein*.)

§ 221. Accusativi absoluto modo frequenter equidem construuntur, sed sola pronominalia neutra ut tales accusativi occurrunt: Cor. I, x, 33 *ik allaim all* (πάντα in omnibus) *leika*; Eph. iv, 15 *vahsjaima in ina þo alla* (τὰ πάντα); Cor. II, xii, 18 *ibai wa* (τι aliquid) *bisaihoda izvis leitus?* Tim. I, i, 10; Gal. iv, 12 *ni vaiht mis gaskoþuþ*. Huc pertinet interrogativum *wa* (τι) quid? Mth. vi, 28; viii, 26, etc.; insuper *þata anþur* (τὸ λοιπὸν) cæterum, de cætero Cor. I, i, 16; II, xiii, 11, etc.; *þata andanciþo* (τοὺν ἀντίον) in adverso Cor. II, ii, 7. Quandoque etiam loco accusativi absoluti adhibetur in cum dativo: Eph. vi, 13 *maguþ in allamma* (πάντα) *usvaurkjandans standan*; vel dativus simpl.: Luc. iv, 25 *ni vaihtai gaskaþjands imma*.

§ 222. De accusativo ad determinanda locum, tempus et modum, vid. §§ 246, 249, 250.

B. DATIVUS.

(Silber, *Versuch über den gothischen Dativ*, Naumburg 1845.)

§ 223. In quonam respectu duo objecta exterius et fortuito connectantur, necnon et in quanam proximæ relatione subjectum inveniatur vel inveniri studeat, atque etiam quodnam efficacitatis suæ objectum indirecte habeat vel habere cupiat, imo quonam objecto directe gaudeat vel gaudere studeat, hæc omnia DATIVUS significat; igitur et paucis verbis duorum objectorum proximitas atque pertinentia simultanea, et fortuita, unde relationes partim similitudinis et communitatis, partim superioritatis et inferioritatis oriuntur, denique relatio objecti ad effectus agentis dativo casu exprimuntur. Porro objectum quod dativus exprimit, plerumque est perso-

na; cæterum in gothica lingua non pauca supersunt vestigia, ex quibus dativum et accusativum ut casus directa vel indirecta actionis objecta significantes, spectare licet, nempe partim sub respectu formæ, ex eo quod ex. gr. utriusque casus formæ in plurali pronominis substantivi (*izvis, uns, unsis*) atque in singulari anomalorum vocalicæ (§§ 86, 87) et feminorum consonanticæ declinationis (§§ 91, 92) eadem sint et in tertia vocalica declinatione in *an* et *u* promiscue incipiant (coll. § 29, 3); partim sub respectu significationis, ex eo quod plurima verba alterutrum casum cum eadem significatione regere possint.

§ 224. 1) Quo corporalius est relatio, eo magis verbum dativum regens aliquid externum indicat: primo *sves visan* pertinere, proprium esse (Skeir. II, d) dein *ibna visan* similem esse (Luc. xx, 36 *ibnans uggilum sind*), *gaibnjan* assimilare (Luc. xix, 44 *airþai þuk gaibnjand*); *galeiks visan* similem esse (Skeir. I, a *ni ibnih galeiks unsurai garaihtein ak silba garaihteivas*), *galeikon* conformare (Rom. xii, 2 *ni galeikoþ izvis þamma aiva*), comparare (Mth. vii, 24 *galeiko ina vaira frodamma*), imitari (Mth. vi, 8 *ni galeikoþ þaim*); *ibnaskauns* conformatum (Phil. iii, 21 *innuaideiþ leika hauneinans unsaraizos du ibnaskaunjamma leika vulþaus seinis*); huc pertinet etiam *sa sama* sicut, quemadmodum (Cor. I, xi, 5 *ain ist jah þata samo þizai biskabanon*);

Gamains vairþan participem fieri (Rom. xi, 17 *gamains þizai vaurtsai jah smairþra alevabagmis varst*), *gamainjan* participare (Cor. I, x, 18 *niu þai matjandans hunsla gamainjandans hunslastada sind*); *gamotjan* occurrere (Mth. viii, 28, etc.), *afarlaistjan* sequi (Luc. vii, 9; i, 3; Tim. I, v, 10, dum *laistjan* et *galaistjan* accusativum regunt, vid. § 219, 1) *c) bb) þ*); *haftjan* adhærere (Rom. xii, 9, 12; Tim. I, iii, 8), *gahaftjan sik* dare se (Luc. xv, 15 *gahaftida sik ainamma baurgjane*), *gahaftnan* adhærere (Luc. x, 11), *andtilon* adhærere (Luc. xvi, 13), se accommodare (Skeir. VII, a); *gabundans visan* conjungi (Cor. I, vii, 27; Rom. vii, 2), *gavadjon* despondere (Cor. II, xi, 2), *liugan* in medio, nubere, de muliere (Mc. x, 12, etc., § 178, 1), *blandan* commiscere (Cor. I, v, 9 *ni blandaiþ izvis hioram*), *gahorinon* moechari-cum (Mth. v, 28 *wazuh saei saiwiþ qinon du luston izos ja gahorinoda izai*). Item in sensu contrario: *galausis visan* separari, solvi (Cor. I, vii, 27 *galausis is genai*), *skaidan* separare, dividere (Mc. x, 9); *usvandjan sik* discedere, averti (Mth. v, 42), *afskiuban* depellere (Rom. xi, 1 *ibai afskauf guþ managein seinamma*; Tim. I, i, 19), *afstandan* abstinere, deficere (Cor. II, iv, 2 *afstopum þaim analaugnjam aiviskjis*; Tim. I, iv, 1 *afstandand sumai galaubeinai*); *twistandan* separare se, valedicere (Cor. II, ii, 13 *twistandands imma galaiþ in makidonja*);

« Annotatio 1. — Horum verborum plura etiam aliter construuntur: Thess. II, iii, 14 *ni blandaiþ izvis miþ imma*; Mc. x, 11 *suei astetiþ gen sein*

jah liugaiþ anþara, horinoþ du þizai; Rom. vii, 2 *jabai gasviltiþ aba, galausjada gens af þamma vitoda*; Mth. x, 35 *gam skaidan mannan viþra attan*; Luc. iv, 13 *diabulus afstoþ fairra imma*; Cor. II, xii, 8 *frauþan baþ ei afstoþi af mis*; Tim. II, ii, 19. De laus visan, lausjan et galausjan vid. § 237, 4) et annot. 2. Post liugan in activo positum, de viro (mulierem ducere), accusativus usurpatur. »

Vitan vigilare (Luc. ii, 8 *hairdjos vesun vitandans hairdai*; Mth. xxvii, 64 *hait vitan þamma hlai va etc.*), bairgan servare, præservare (Joan. xii, 25 *saei faiþ saivala seina in þamma fairwau, in libainai aiveinon bairgiþ izai*); in sensu contrario: *fraliusan* perdere (Luc. xv, 8 *saei fraliusiþ drakmin ainamma, sokeiþ unte bigitiþ, etc. in eodem capite*); *fragiman* impendere (Luc. viii, 43 *in lekjans fragam allamma aigina seinamma*), perdere, destruere (Luc. ix, 54 *qiþaima, son atgaggai us himina jah fragimai im?*); *fravisan* destruere (Luc. xv, 14); *biniman* auferre (Mth. xxvii, 64 *ibai austo siponjos is binimainu imma*);

Tekan tangere (Luc. viii, 45, 46 *was sa tekands mis? taitok mis sums*), solemniter attekan (Mth. viii, 3 *attaitok imma*; ix, 21 *jabai atteka vastjai is, ganisa, etc.*), *gaþlaihan* amplecti (Mc. x, 16 *gaþlaihands barnam þiuþida im*; Cor. II, vii, 6); *kukjan* osculari (Luc. vii, 45 *ni kukides mis*; 38 *kukida fotum is*).

2) Quo autem spiritualior est relatio, eo magis verbum dativum regens aliquid intimum indicat: *gateihan* ostendere, *praufetjan* prophetizare, *qiþan* dicere et *rodjan* loqui (utrumque etiam cum *du* sæpe constructum, § 246 3) b), *andqiþan* renuntiare (Luc. ix, 61), alloqui (Luc. viii, 19); *anabiudan* et *faurbiudan* imperare, mandare, *wotjan* et *gawotjan* increpare, *laian* deridere (Joan. ix, 28), *ubil vaurdjan* maledicere (Mc. ix, 39), *ubil qiþan* maledicere (Mc. vii, 10), *vaila qiþan* laudare, benedicere (Luc. vi, 26), *gaþlaihan* consolari; *ustaubjan* permittere;

Gaumjan attendere (Tim. i, iv, 13 *gaumei sag gva boko*), observare (Joan. ix, 1 *þairhleiþands gaumida mann blindamma*), *maurnan* sollicitum esse (Mth. vi, 25), *fraþjan* intelligere (Mc. ix, 32 *ni froþun þamma vaurda, etc.*), *andhausjan* audire (Cor. II, vi, 2 *andhausida þus*), *hausjan* audire (Mc. ix, 7 *sa ist sunus meins, þamma hausjaiþ*; Joan. xii, 46, etc., coll. § 238), *ufhausjan* audire, *galaubjan* credere, *trauan* credere; *frakunnan* aspernari (Tim. I, iv, 12 *ni manna þeinai jundai frakunni*; Joan. xii, 48; Mth. vi, 24), *ufbrikan* aspernari (Luc. x, 16), *ufarmunnon* oblivisci (Phil. ii, 30; iii, 14);

Siponjan discipulum esse (Mth. xxvii, 57 *silba siponida iesua*), *andbahtjan* ministrare (διακονεῖν), *skalkinon* servire (δουλεύειν), *drauhtinon* stipendia facere, militem esse (Tim. II, ii, 4); *raginon* regere (ἡγεμονεῖν Luc. ii, 2), *frauþinon* præesse, imperare (κυριεύειν Rom. vii, 1 etc., etiam Tim. I, ii, 12 cum *saura* construitur), *reikinon* imperare (ἄρχειν Mc. x,

42; Joan. xiv, 30), *valdan* gubernare (Tim. I, v, 14), *gavaldan* dominari-in (Mc. x, 42), *sauragaggan* providere (Tim. I, iii, 4, 12);

Vailahugjan benevolentem esse (Mth. v, 25), *hulþs visan* propitium esse (Luc. xviii, 13), *gods visan* bonum esse (Luc. vi, 35; ix, 33), *svers visan* dilectum esse (Luc. vii, 2), *vaila galeikan* beneplacere (Rom. xiv, 18), *modags visan* irasci (Mth. v, 22), *hatizon* irasci (Joan. vii, 23); *vailataujan* benefacere (Mc. xiv, 7), *hleibjan* adjuvare (Luc. i, 54), *gaskaþjan* lædere, inique agere, *balvjan* torquere, male afficere (Mc. v, 7; Luc. viii, 28); *gasfriþon* reconciliare (Cor. II, v, 19 *guþ vas in aristau manaseþ gasfriþonds sis*), *gagavairþnan* reconciliari (Cor. II, v, 20 *bidjam saur xristu gagavairþnan guþa*), *gasibjon* reconciliare se (Mth. v, 24 *gagg gasibjon broþr þeinamma*); *gagiss visan* convenire (Rom. vii, 16), *gadobs visan* decentem esse (Tit. ii, 1, etc.); et in sensu contrario: *andvaurdjan* contradicere (Rom. ix, 20), *andstandan* resistere (Mth. v, 39), *andveihan* vel *andvaihjan* adversari (Rom. vii, 23).

« Annotatio 2. — Quod autem Gothus etiam verba, quæ dativum regunt, in passivo personaliter usurpet, jam fuit § 177, 2 animadversum; sed quandoque etiam ea, more romano, impersonaliter adhibet, ut cum mihi parcitur vertit Mth. ix, 17 *bajoþum bairgada*, coll. § 234. »

§ 225. Relatio pertinentiæ inter duo objecta existens per *vairþan* fieri et *visan* esse (in sortem), indicatur, quorum prius quandoque per *possidere*, posterius vero *habere* latine verti potest, dativo subjecto evadente: Mth. v, 22 *saei qiþiþ broþr seinamma raka! skula vairþiþ g a q u m þ ai*; Mc. xii, 13 *warjamma (τινος) ize vairþiþ gens?* Luc. xix, 9 *himma daga naseins þamma garda varþ*; Rom. ix, 9 *vairþiþ sarrin (τῆ Σάρρα) sunus Sara possedit filium*; vii, 3 *gens vairþiþ vaira anþamma (ἀνδρὶ ἐτέρω)*; 4; xi, 25 *daubei sunata israela varþ*; Cor. II, vi, 16 *eis vairþand mis managei*; Mc. ix, 21 *wan lagg mel ist, ei þata varþ imma?* — Luc. viii, 42 *dauhtar ainoho vas imma*; ix, 38, coll. vii, 12; Mc. xii, 37 *waþro imma sunus ist*; Luc. xx, 44; Mc. vi, 2 *waþro þamma þata (ist)*; Luc. ii, 14 *vulþus in hauhistjam guþa (sijai)*; Tim. I, i, 17; Luc. x, 5 *gavairþi þamma garda (sijai)*; xix, 34 *frauþin þaurfts þis ist dominus ea opus habet*; vii, 41 *twai dulgis skulans vesun dulgahaitjin ainamma*; Rom. ix, 2 *saurgu mis ist mikila*; Cor. II, vii, 4 *managa mis trauains du izvis (ist)*; Thess. II, iii, 2 *nist allaim (πάντων) galaubeins*. Huc pertinet formula *wa mis* vel *uns jah þus?* § 255, 2.

§ 226. Substantivis, quæ sive radice sive significatione verbis paragrapho 224 laudatis conveniunt, dativus loco genitivi, quem fert Græcus, frequenter conjungitur: Rom. xi, 34 *was imma (αὐτοῦ) ragineis vas?* Mc. ii, 28 *frauþa ist sa sunus mans jah þamma sabbato (τοῦ σ.)*; ix, 35 *jabui wasvili frumists visan, sijai allaim (πάντων) andbahts*; x, 44 — *allaim skalks*; Joan. ix, 27, 28 *jah jus vileiþ þamma (αὐ-*

τοῦ) siponjos vairþan. — þu is siponeis þamma; Luc. x, 29 was ist mis (μου) newundja? Joan. xix, 12 ni is frijonds kaisara (καίσαρος); Tim. I, v, 22 ni gamainja siais fravaurhtim; II, iii, 10 galaista is laiseinai meinai; Luc. v, 10 vesun gadailans seimona; Cor. I, x, 20; Cor. II, vi, 14, 15 ni vairþaiþ gajukans ungalaubjandam, unte wo dailo garaihtein miþ ungaraihtein, aiþþau wo gamainduþe liuhada miþ riqiza, vouh þan samaqisse xristau miþ bailiama, aiþþau wo daile galaubjandiu miþ ungalaubjandiu? Sic etiam adest Joan. xviii, 13 sa vas svaihra kajasin (τοῦ καίσαρα), et dativo atque genitivo promiscue usurpatis: Mc. vi, 3 niu þata ist satimrja sa sunus marjins iþ broþar iakoba jah iuse jah iudins jah seimonis, ubique Græco genitivum adhibente. Coll. §§ 230 annot. et 227 annot.

§ 227. Plura e verbis §§ 224 et 219 memoratis accusativum rei et dativum personæ regunt, ut sunt verba dandi, relinquendi, tradendi (anafilhan), concedendi (fragiban), promittendi (fairhaitan), prodendi (galevjan), debendi (skulan), afferendi (atbairan), reducendi (gavandjan), imponendi (lagjan [Mc. vii, 32 accusativus handau est pro haudu], galagjan, anatagjan), gravandi (dragan), parandi (manvjan); negandi (varjan), capiendi, cædendi (afmaitan), abscidendi (afslahan), educendi (afslauþjan); ostendendi (taiknjan, ataugjan), indicandi (insakan), manifestandi (gakannjan), revelandi (andhuljan), explicandi (andbindan), sustollendi, elevandi (ussakan), respondendi (andhaffjan), dicendi, narrandi (merjan, spillon), annuntiandi, evangelizandi (vailamerjan), scribendi (gameljan).

« Annotatio. — Hanc constructionem etiam sæpe adhibet Gothus, ubi Græcus genitivum ex substantivo dependentem usurpavit: Mc. vii, 23 lagida figrans in ausona imma (αὐτοῦ) digitum misit ei in aurem, gr. digitum misit in aurem ejus; v, 50 was mis (μου) taitok vastjom? Luc. i, 76 manvei viganans imma (αὐτοῦ); iv, 20 allaim (πάντων) vesun augona fairveitjandona du imma; Joan. ix, 32 was uslukih augona blindamma gabauranamma (τυφλοῦ γεγεννημένου); x, 21; xviii, 10 paitrus afmaitait imma (αὐτοῦ) auso taihsvo; xix, 2 vippja galagidedun imma (αὐτοῦ) ana haubid; xii, 3 marja gasalboda fotuns iesua (τοῦ Ἰησοῦ); Tim. II, v, 10 veihaim (ἀγίων) fotuns þvoh, sed Joan. xiii, 12 est usþvoh fotuns ixe, sicut et Luc. i, 27 þizei namo iosef vas (cujus nomen erat Josef), contradicente Græco (ᾧ ὄνομα ἦν). Coll. § 230 annot.»

§ 228. Verba cum præpositionibus dativum regentibus composita dativum et ipsa gubernant, ea potissimum, quæ cum miþ componuntur: miþushramjan (Mth. xxvii, 44 þai miþushramidans imma; Gal. xii, 20), miþanakumbjan (Mc. ii, 15 motarjos miþanakumbidedun iesua; Luc. xiv, 10), miþsokjan (Mc. viii, 11 dugunnun miþsokjan imma), miþgaggan (Mc. xv, 41 managos miþiddjedun imma; Luc. vii, 11; xiv, 25), miþsaginon (Luc. i, 58), miþrodjan (Luc. ix, 30), miþstandan (Luc. ix, 32), miþmatjan (Luc. xv, 2;

Cor. I, v, 11), miþgavisan (Rom. xii, 16), miþþiudanon (Cor. I, iv, 8), miþskalkinon (Phil. ii, 22), miþsandjan (Cor. II, viii, 18; xii, 18) miþlitjan (Gal. ii, 13), miþgaqiujan (Eph. ii, 5), miþurreisan (Col. iii, 1). Rarius autem cum aliis præpositionibus composita, ut: atstandan (Mc. xiv, 47), atligan (Rom. vii, 18), atvisan (Rom. vii, 21), attiuhan (Luc. xix, 35). Imo etiam post nomina cum præpositionibus composita dativus usurpatur: miþsrahunþans conservus Col. iv, 10; Philem. 23, miþgasinþa Cor. II, viii, 19 cod. A; usstass Cor. I, xv, 12 (usstass dauþaim).

« Annotatio. — Hæc constructio, quam Gothus e Græco imitatus est, in priori versionis parte non nisi rarissime, frequenter autem in posteriori occurrit, nempe in Luka et in epistolis, hic etiam non præeunte Græco (ut Phil. ii, 22); primitus enim præpositio e verbo separata nomini præponebatur: Mc. v, 37 miþ mis afargaggan (συνακολουθήσαι αὐτῷ); viii, 2 miþ mis vesun (προσμένουσί μοι); ix, 14 sokjan miþ imma (συζητεῖν αὐτῷ); ix, 4 rodjan miþ iesua (συλλαλεῖν τῷ Ἰησοῦ). Sic etiam Luc. xv, 6 saginoþ miþ mis (συγχαρῆτέ μοι); Cor. II, viii, 22 insandidedun miþ im (συνέπεμψαν αὐτοῖς). »

§ 229. Nonnulla verba tum accusativum, tum dativum regunt; quod scilicet fit,

1) Significatione non mutata: usqiman occidere, dat.: Mth. x, 28 ni ogeiþ izvis þans usqimandans leika þatainei iþ saivalai ni magandans usqiman; Mc. iii, 6; vi, 19; ix, 31; Luc. viii, 33; Joan. vii, 25; viii, 22, 37; xviii, 32; Thess. I, ii, 15; accus.: Mc. xii, 5 sumans usqimandans; Joan. vii, 1, 19, 20; viii, 40; non certo Joan. xvi, 2.

Fraqistjan corrumpere, perdere, dat.: Mth. x, 28 ogeiþ þana magandan jah saivalai jah leika fraqistjan; 39; Mc. viii, 35; Luc. xvii, 29; Rom. xiv, 15; etiam simplex qistjan Luc. ix, 56; accus.: Luc. xvii, 27 midjasveipains fraqistida allans; non certo Mc. i, 24; Luc. iv, 34;

Usvairpan ejicere, expellere, dat.: Mc. iii, 22 (unhulþom); ix, 47 (augin); xii, 10 (staina); Rom. xiii, 12 (vaurstvam); Gal. iv, 30 (þiujai); Accus.: Mc. vii, 22 (unhulþons); Mc. iii, 15; vii, 26; xi, 15 (þans frabugjandans);

Usdreiban ejicere, dat.: Mc. v, 10 (im); Luc. ix, 40, 43; accus.: Mc. ix, 18 (ina);

Ufarskadvjjan obumbrare, dat.: Mc. ix, 7 (milhma im); Luc. i, 35 (mahts hauhistins þus); accus.: Luc. ix, 34 (milhma ins);

þiuhþjan benedicere, dat.: Mc. x, 16; Luc. i, 29; ii, 28, 34; accus.: Luc. i, 64; ii, 34; vi, 28; Rom. xii, 14;

Idveitjan exprobrare, dat.: Mth. xi, 20 (baurgim); xxvii, 44 (imma); Mc. xv, 32; Acc.: Rom. xv, 3 (þuk);

2) Significatione mutata: andhaitan, dat. confiteri aliquem magistrum, aliquam doctrinam, ipsius discipulum se profiteri: Mth. x, 32 saei andhaitiþ mis— andhaita jah imma; Tim. I, vi, 12, andhaihaist þamma godin andhaita; Mth. vii, 23 andhaita im, þa-

ei ni wanhun kunþa izvis; Luc. II, 38 *andhahait frau-
jin*; x, 21; accus. declarare, proclamare, confiteri ali-
quem ut aliquid: Skeir. V, a *tu andvairþja attins
juh sunaus andhaitan*; Joan. IX, 22 *jabai was in a
andhahaiti xristu*; Rom. x, 9;

Anahaitan, dat. inclamare, vituperando clamare: Skeir. VIII, b *andhofun jainaim anahaitandam im, in
þizei ni attauhun ina, ni andsitandans jainaise unse-
lein þize anahaitandane im*; accus. invocare: Cor. II, 1, 23 *veitvod guþ anahaita*;

Gasakan, dat. increpare: Mth. VIII, 26 *gasok vin-
dam jah marein*; Mc. IV, 39; Luc. IV, 39, 41; VIII, 24; IX, 55; XVII, 3; accus. arguere: Joan. VIII, 46 *was izvara gasakiþ mik bi fravaurht*; XVI, 8; Tim. I, V, 20; Tit. I, 9, 11, 13;

Uskisan, dat. rejicere, abjicere: Luc. XX, 17 *stains þam mei uskusun timrjans*; IV, 29 *uskusun imma*; accus. probare: Thess. I, V, 21 *all uskiusaiþ*,

Fullasahjan, dat. satisfacere, placere, servire: Mc. XV, 15 *peilatus vilda þizai managein fullasahjan*; Luc. IV, 8 *guþa ainamma fullasahjais*; acc. satis-
facere, convincere; Skeir. VII, d *iesus siponjans fullasahida*;

Varjan, dat. prohibere: Mc. IX, 38, 39 *sewum su-
mana in þeinamma namin usdreibandun unhulþons jah
varidedum imma*; iþ *iesus qaþ ni varjiþ imma*; Luc. IX, 49; accus. retinere, detinere, amovere: Mc. X, 14 *letiþ þo barna gaggan du mis jah ni varjiþ þo*; Luc. XVIII, 16. In loco Luc. IX, 26 *þamma ni-
mandin af þus vastja jah paida ni varjais, paida a
nimandin pendet*;

Bileiþan, dat. relinquere, dimittere: Mth. XXVII, 46 *duwe mis bilaist*; Mc. X, 7; XII, 19 (*bilaiþ qe-
nai*), 20, 21, 22; XIV, 52 (*bilaiþ þamma leika*); XV, 34; Luc. V, 28; Joan. X, 12; XVI, 28; Tim. II, IV, 10, 16; accus. relinquere (gall. *laisser là*): Luc. XV, 4 *niu bileiþiþ þo niuntehund jah niun
lamba ana auþidai*; Tim. II, IV, 13 *hakul bilaiþ in
trauadai*; Joan. XIV, 27 *gavaþr þi bileiþa izvis*. Hinc Rom. IX, 29 *frauja sabaoþ bilaiþ unsis fraiva du-
plex dativus maxime conspicuus est, sed explicari
non posset, si unsis ut accusativus haberetur. Accu-
sativus et dativus quandoque promiscue usurpantur*: Joan. VIII, 29 *ni bilaiþ mis ainamma attu* et XVI, 32 *mik ainana bileiþiþ*.

« Annotatio. — Verba, quæ dativum et genitivum regunt, vid. § 236 annot. »

§ 230. 1) Præter dativum quamdam subjecti acti-
vitatem exprimentem, alter est dativus, quem *dati-
vum commodi et incommodi* vocant, quo scilicet com-
modum vel incommodum, lætitia, honor, etc., objecto
cuidam, communiter personæ, attribuitur: ¹ Mc. VIII, 19 *þimf hlaibans gabrak þimf þus undjom*; Luc. III, 8 *guþ mag us stainam urraisjan barna abrahama*; IX, 13 *bugjaima allai þizai manasedai matins*; 33 *gavaurkjaima hleiþros þrins, aina þus jah aina mose
jah aina helijin*: X, 11 *þotuns unsarans afhrisjam izvis* (in vos, gall. *sur vous*); XV, 30 *ufsnaist imma*

stiur þana alidan; XX, 38 *allai imma liband*; Joan. XVIII, 37 *qam in þamma fairwau ei veitvodjau sunþjai*; Rom. VII, 4 *afdaupidai vaurþuþ vitoda* (legi, quæ in vos non jam dominatur) — *ei akran bairaimu guþa* (ad honorem, lætitiam Dei); 21 *bigita nu vitoþ vil-
jandin mis goþ taujan*; VIII, 1 *ni vaiht varjiþos þaim in xristau*; XI, 27 *so im fram mis triggra*; XIII, 3 *reiks ni sind agis godamma vaurstva ak ubilamma*; Cor. I, IV, 9 *þairveitl vaurþum þizai manasedai*; IX, 2 *jabai an þaraim ni im apaustaulus aiþþau izvis im*; XI, 2⁹ *saei matjiþ jah drigkiþ unvairþaba, staua sis silbin matjiþ*; XVI, 1 *gabaur þalu þaim veiham*; Cor. II, II, 6 *ganah þamma svaleikamma andabeit* (ubi dativus non pendet a ganah, quod accusativum regit); XII, 7 *atgibana ist mis hnuto leika meinamma*; 14 *ni skulun barna fadreinam huzdjan, ak fadreing barnam*; Gal. VI, 14 *þairh xristu mis fairwus ushramiþs ist jah ik fairwau*; Phil. I, 27 *samana arbaidjaiþ galubeinai aivaggeljons*.

« Annotatio — Quandoque etiam Gothus dativo commodi post substantiva utitur, ubi Græcus geniti-
vum, objectivum præcipue usurpat: Luc. II, 32 *liu-
had du andhuleinai þiudom* (ἐθνῶν); Cor. II, IV, 15 *aviliud usarassjai du vulþau guþa* (θεοῦ); XI, 28 *saurga meina allaim aikkesjom* (πασῶν ἐκκλη-
σιῶν); Tim. I, IV, 12 *frisahts sijais þaim galau-
jandam* (τῶν πιστῶν); I, 16; Rom. XI, 12 *missadede izze gabei fairwau jah vanins izze gabei þiudom* (v. 15 autem adest fairwau). Vice versa Luc. I, 45 *vairþiþ ustauhts þize rodidane* genitivus usurpatur pro τελεῖωσις τοῖς λελαλημένοις; coll. § 227 annot. »

2) Huc referendi sunt casus, ubi, constructione medialem sensum leviter præ se ferente, dativus pro-
nominis personalis verbo adjungitur ad indicandam relationem actionis ad subjectum: Mth. XXVII, 4 *fra-
vaurhta mis* (ἤμαρτον); Luc. XV, 18; Mc. VIII, 15 *atsaiwiþ izvis* (βλέπετε) videte vobis; Luc. XVII, 9 *ibai þagk þus fairhaitis* (χάριν ἔχει); Phil. III, 17 *mundof izvis* (σκοπεῖτε) þans sva gaggandans; Mth. X, 26 *ogan sis* (ροβεῖσθαι); Mc. XIV, 41; Luc. XIX, 21; Joan. IX, 22; XII, 15 et probabiliter etiam Mc. XVI, 6 *ni saurhteif izvis* ut dativus habendum est, coll. § 178, 2) *aa*); Luc. IX, 12 *bugjaima sis* (εἰρωσι) *matins*; XVIII, 11 *sis* (πρὸς ἑαυτὸν) *þo bad*; XVI, 6 *nim þus bokos* (σοῦ τὸ γράμμα).

« § 231. Annotatio 1. — Scopus non dativo, sed præpositione *du* (cum dat.) et *in* (cum accus.) gothice exprimitur, vid. § 246, 3) *a*) et *b*).

« Annotatio 2. — Utrum vero Gothus constructio-
nem græcam, qua scilicet dativus loco ὑπό cum ge-
nitivo (*fram* cum dat. vid. § 245 annot. 3) passivis conjungitur, imitatus sit, certo dijudicari nequit. In gratiam affirmativæ sententiæ afferri potest Mth. VI, 1 *atsaiwiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saiwan im* (θεαθῆναι αὐτοῖς), et vs. 5 *in gaqumþim bidjand ei gaumjaindau mannam*; sed tamen ex posteriori loco, ubi *gaumjaindau* græco φανῶσι, et etiam intransitivo respondet, hoc concludi potest, quod

¹ Germani et Galli hunc dativum per *sur, pour, a, sur, pro, in, etc.*, vertunt. *Interpr.*

sauwan etiam intransitiva significatione, id est apparere, videri, gaudeat, ut Cor. I, xv, 6 *gasaiwans ist managizam þau físhundam*; et sic etiam vs. 5 et Tim. I, iii, 16 *ataugids ist* quoad significationem necessario vertendum est, conspectus est, apparuit (gall. *il s'est montré*), ubi reipsa *kefin* et *aggilum* in dativo construuntur. Difficillime autem ad passivum sensum accedit Joan. vi, 13 et Luc. ix, 17 *þatei aflifnoda þaim matjandam*, quod reliquum est, quod superfuit iis edentibus. *Qihān ist þaim airizam* Mth. v, 21 manifeste vertitur: dictum est majoribus. Propter Rom. vii, 10 ubi *bigitana varþ mis anabusns* non significat: inventum fuit a me, sed: innotuit mihi, posset etiam in Cor. II, xii, 20 *og ibai austo bigitaidau izvis svaleiks sve ni vileiþ mik* dativus *izvis* pro vobis, propter vos, haberi, nisi *bigitaidau izvis* ad *bigitau izvis* oppositum interpretationem: inveniar a vobis, probabiliorem redderet. Sed Mc. xi, 17 *razn mein razn bido haitada allaim þiudom* vertitur: domus precum omnibus gentibus vocatur (Coll. Tob. iii, 11 et Maccab. I, vii, 37).

§ 232. Quod autem dativus etiam ad determinandum locum, tempus et mensuram, ad quem etiam dativus post comparativos refertur, necnon et instrumentum, modum et causam; usurpetur, vid. infra § 239 sqq.

C. GENITIVUS.

§ 233. Genitivus intimam et necessariam connexionem duorum objectorum, necnon existentiam alius in, sub vel ex alio indicat, unde proprie est causalis (vid. § 239. 1). De genitivo a substantivis, numeralibus, adjectivis neutris et pronomibus atque etiam a superlativis dependente jam diximus, ubi de respectu attributivo sententiæ locuti sumus (§ 216); itaque, respectu causali alias remisso (§ 329), nobis nunc tractandum restat de genitivo partitivo et possessivo, in quantum a verbis et adjectivis regitur.

§ 234. Respectus *possessionis*, quo scilicet ostenditur pertinentia alicujus, vel existentia ex aliquo exprimitur

1) Simpliciter per *visan*: Cor. I, x, 25, *fraujins ist* (pertinet) *airþa*; Luc. xx, 33 *warjis þize vairþiþ* (ut futurum τοῦ *visan*, ἔσται) *gens?* Mc. ix, 41 *xristaus sijuþ*; Rom. viii, 9; Cor. I, i, 12; II, x, 7; Thess. I, v, 5 *ni siuþ nahts ni rigizis*; Mc. x, 14 *þize ist þiudangardi guþs*; Luc. xviii, 16; v, 3 *skip vas seimonis*; ix, 55 *niu vituþ wis ahmane sijuþ?* Joan. xv, 19 *jabai þis fairwau veseiþ*, si mundi essetis, ex mundo (ἐκ τοῦ κόσμου); xviii, 37 *wazuh saei ist sunjos* (ἐκ τῆς ἀληθείας) *hauseiþ stibnos meinaizos*; x, 16 *lamba ni sind þis avistris* (ἐκ τῆς ἀλλῆς); Rom. ix, 16 *gaarman ni viljandins, ni rinnandins ak armandins guþs (ist)*, id est pendet a. —;

« Annotatio 1. — Hinc Cor. I, xv, 23 *þai xristaus hi Christi* (ad Christum pertinentes), et sic præcipue

cum neutro: Mc. xii, 17 *þe kaisaris*; viii, 33; Luc. ii, 49; Cor. II, xi, 30 (vid. supra § 195, IV, 3).

« Annotatio 2. — Paulo audacius Rom. xiv, 19 τὰ τῆς εἰρήνης — τὰ τῆς οἰκοδομῆς gothice circumscribitur *þoei gavairþjis sind laistjaima jah þoei timreinais sind in uns misso*, cum non significet: quod ad pacem et ædificationem pertinet, sed ad pacem et ædificationem inservit.

« Annotatio 3. — Pro *þis fairwau visan* adest Joan. xv, 19 *us þamma fairwau visan.*

2) Per *sves visan* proprium esse, pertinere, *veihis visan* sanctum esse: Joan. x, 12 *hairdeis þize i ni sind lamba svesa, bileiþiþ lambam*; Luc. ii, 23 *wazuh gamakundaize uslukands qiþa veihis frauþins* (χυριω) *haitada*.

3) Huc referuntur etiam *skula visan* debitorem esse, *vairþs visan* dignum esse: Mth. xxvi, 66 *skula dauþaus ist*; Mc. iii, 29 *skula ist aiveinaizos frava urhtais*; Mth. x, 37 *saei frijoþ attan usar mik, nist meina vairþs*; Luc. x, 7 *vairþs ist vaurstveja mixdons*; Phil. i, 27; Tim. I, i, 15; iv, 9. Hinc *vairþana briggan* dignum reddere: Thess. II, i, 11 *izvis vairþans briggai þizos laþonais guþ*.

4) Genitivum etiam regunt verba quæ contrarium possessionis significant: *laus visan* solutum esse, *freis visan* liberum esse, *framaþeis visan* longinquum esse; hinc etiam *frijana briggan* liberare, *gahrainjan* purificare, *leikinon* et *gahailjan* sanare, *hailjan sik* sanari. Huc referendum est etiam *afholon* cum genitivo personæ fraudatæ et accusativo rei, quæ fraudatur: Cor. I, ix, 21 *ni visands vitodis laus guþs*; Rom. vii, 3, *frija ist þis vitodis*; Eph. iv, 18 *þiudos gaggand framaþjai libainais* (*visandans*); ii, 12; Rom. viii, 2 *vitop ahmins frijana brahtu mik vitodis fravaurhtais*; Tim. II, ii, 21 *jubai was gahrainjai sik þize, vairþiþ kas gaveihaiþ*; Luc. v, 15 *garunnunhiuhmans managai leikinon framimma sauh te*; viii, 2; vi, 18 *qemun hailjan sik sauh te*; Luc. xix, 8 *jabai wis wa* (cujus quid) *afholoda, fidursalþ fragilda*.

« Annotatio 4. — Eo etiam modo in fragmentario loco Cor. I, vii, 5 verbum gothicum græco ἀποστερεῖν respondens constructum est, cum objectum *izvara* misso sit, licet verbum ipsum hic *anamahitan* fuerit, quod Mc. x, 19 pro ἀποστερεῖν ponitur, sine discrimine usurpetur, vel etiam Luc. iii, 14 accusativum regat; Tim. I, vi, 5 Gothus illustrandi causa ἀποστερημένος ἀληθείας per *af þammei gatarnida ist sunja* circumscribit.

« Annotatio 5. — Verba supra laudata etiam cum *af* et dativo construuntur: Gal. v, 4 *lausai sijuþ af xristau*; Cor. II, vii, 1 *hrainjam unsis af allamma bisauleino*. Apud Luc. vii, 21 genitivus et *af* promiscue usurpantur: *gahailida managuns afsauhtim, af slahim jah ahmane ubilaize*. *Galausjan* semper cum *us* (vid. gloss. (h. v.)), *lausjan* autem cum *af* (Mth. vi, 13) construuntur; *galausiþs im* etiam cum dativo § 224, 1.

§ 235. Respectus *partitivus* adest, ubi actio subje-

cti non ad totum objectum extenditur, sed tantum ad quamdam ejus partem; Germani hunc sive per *aus*, sive per articuli omissionem, sive per *von* exprimunt, Gothi vero per genitivum¹: Mc. viii, 12 *jabai gibaidau kunja þamma taikne* (signum, σημεῖον); Luc. xx, 10 *insandida du aurtjam skalk, ei akranis* (e fructibus, ἀπὸ τοῦ καρποῦ) *þis veinagardis gebeina imma*; Mc. xii, 2 — *ei at vaurstvjam nemi akranis þis veinagardis*; Joan. vi, 11 *gadailida þize fiske* (de piscibus, ἐκ τῶν ὀψαρίων) *sva filu sve villedun*; 26 *matideduþ þize hlaibe* (de panibus, ἐκ τῶν ἄρτων); 50, 51; Cor. I, xi, 28 *sva þis hlaibis* (de pane, ἐκ τοῦ ἄρτου) *matjai jah þis stiklis* (de calice, ἐκ τοῦ ποτηρίου) *drigkai*.

Imprimis cum *haban* et *visan*, comitante negatione: Mth. ix, 36 *lamba ni habandona hair deis* (ποιμένα); Mc. iv, 5 *ni habaida diupaizos air þos* (γῆν); Joan. ix, 41 *iþ blindai veiseiþ, ni habaidedeiþ fravaurhtais* (ἀμαρτίαν); Luc. i, 7 *ni vas im barne* (τέκνον, gall. *d'enfant*); ii, 7 *ni vas im rumis* (τόπος) *in stada*. Hinc etiam Mc. xii, 19 *barne ni bilaiþ* et Luc. xx, 31 *ni bilipun barne*.

Huc venit *visan* cujusdam esse, inter plures esse: Mth. xxvi, 73 *jah þu þize is* (et tu illorum es); Mc. xiv, 69; Joan. x, 26; xviii, 17; Tim. I, i, 19; II, i, 15; et inde eo modo *þai þiudo*, hi ad Paganos pertinentes, hi Paganorum, Mth. v, 46; vi, 7 explicandum est.

† Annotatio.— Verumtamen hic etiam sæpe accusativus occurrit: Cor. I, ix, 7 *was satjiþ veinatriva jah akran þize ni matjai*, quia τὸν καρπὸν pro ἐκ τοῦ καρποῦ legit. Quamvis Mc. ii, 23 et Luc. vi, 1 *τιλλειν τοὺς στάχυας* ferat, attamen non *ahse*, sed *ahsa* ponendum esset. His adde Mc. iv, 5 *ni habaida air þa managa*; Luc. viii, 6 *ni habaida grammiþa*; Mc. iv, 6 *ni habaida vaurtins*; Luc. viii, 13; Joan. xv, 22 *ni qemjau jah rodidedjau du im, fravaurht ni habaideina*. Ubi autem genitivus sing. et accusativus plur. forma conveniunt, quisnam horum casuum sumendum sit, incertum remanet, sic Joan. xv, 22 *inilons ni haband*, ubi *inilons* alias equidem, collato græco *πρόφασιν*, ut genitivus habendum esset, propter præcedens *fravaurht ni haband* ut accusativus spectandum est, coll. vs. 33 *in þamma fairwau aglons habaid*, ubi etiam pluralis græco singulari (θλίψιν) respondet. Apud Joan. xvi, 14, 15 adhibetur *us: us meinamma* (ἐκ τοῦ ἐμοῦ) *nimiþ*.

§ 236. Huc adducenda sunt verba participandi, tangendi, proficiendi, utendi, etc.: Cor. I, x, 21 *ni maguþ biudis frauþins fairaihan* (μετέχειν) *jah biudis skohsle*; Tim. II, ii, 6 *arbaidjands air þos vaurstia skal frumist akrane andniman* (μεταλαμβάνειν).

Luc. xx, 20 *ei gafaisaheina is vaurde* (ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγων); 26; Mc. xiv, 51 *gripun is* (κρατούσιν αὐτόν); Cor. I, vii, 5 *ei ni fraisai izvara* (πειράζει ὑμᾶς) *satana*.

Cor. I, x, 17 *allai ainis hlaibis jah ainis stiklis brukjam*; II, iii, 12 *habandans svaleika ven managaizos*

(1) Galli genitivo etiam utimur: *Cette génération demande des signes; afin qu'on lui donnât des fruits de sa vigne*, etc. *Interpr.*

bal þeins brukjaima; i, 17; Tim. I, i, 8; Skeir. V, a. Hinc in passivo Col. ii, 22 *þairh þatei is brukjaidau* usurpatur (coll. § 224 annot. 2); Luc. xx, 35 *vairþai sind jainis aivis niutan jah usstassais us dauþaim*; Philem. 20 *broþar, ik þeina niutau in frauþin*; Mc. ix, 1 *sind sumai þai ize ni kausjand dauþaus* (θανάτου); Luc. xiv, 24 *kauseiþ þis nahtamatis* (δειπνου).

† Annotatio.— Plura horum verborum dativum vel accusativum etiam regunt: Joan. vii, 32 *ei gafaisaheina ina*; Mc. xiv, 44 *greipiþ þana*, coll. 46; Skeir. III, b *ni þanaseiþs iudaiviskom ufarranneinim jah sinteino dauþeinim brukjan usdauþjaina*. Tim. I, v, 23 *veinis leitil brukjais, veinis* genitivus partitivus esse ab *leitil* dependens et *brukjan* accusativum regere videntur, sed Cor. I, x, 30 *anstai modalis* est, addito tamen, quod interpretes χάρις male intellexerit, cum *þagka* poni debuisset; Luc. ix, 27 et Joan. viii, 52 *kausjan dauþau* adest, dum *kausjan* in sensu probandi accusativum regit, vid. Luc. xiv, 19; Cor. II, xiii, 3; necnon et *fraisan* tentare et probare cum accusativo communiter construitur: Mc. viii, 11; x, 2; xii, 15; Luc. xx, 23; Joan. vi, 6; Cor. II, xiii, 5.

§ 237. Insuper *fulls* plenus, *fulls vairþan* et *fullnan* plenum esse, *fulljan* implere, *gasoþjan* satiare, saturare *sad itan* saturari; et in sensu contrario: *þarba* indigens, *þaurban* et *vans visan* indigere, *þaursts ist* et *van ist* opus est (cum dativo personæ, cui opus est): Mc. viii, 19 *wan managos tainjons fullos gabruko usnemuþ*? Luc. iv, 1 *ahmins veihins fulls*: xvi, 20 *banjo fulls*; v, 12; Joan. xii, 3 *gards fulls varþ dauþnais*; Luc. iv, 28 *fullai vaurþun allai modis*; v, 26; vi, 11; Luc. ii, 40 *barn svinþnoda ahmins fullnands jah handugeins*; i, 41, 67; Tim. II, i, 4 *faþedais usfullnam*; Rom. xv, 13 *guþ fulljai izvis allaiþizos faþedais*; Joan. vi, 13 *gafullidedun tvalib tainjons gabruko*; Cor. II, vii, 4 *usfulliþs im gaþlaihtais, usarfulliþs im faþedais*; Mth. xxvii, 48; Mc. xv, 36; Luc. i, 15; Col. i, 9; Thess. II, i, 11; Luc. i, 53 *gredagans gasoþida þiu þe*; xv, 16 *gairnida sad itan haurne*; xvi, 21.

Luc. ix, 11 *þans þarbans lei kin assaus gahailida*; Mth. vi, 8 *vaitatta izvar þize i þaurbuþ*; Cor. I, xii, 21 *þeina ni þarf*; 22; Tim. I, iv, 3 *gaþarban mate*, Mth. ix, 12; Mc. ii, 17; Luc. xv, 7; Joan. xiii, 29; Cor. II, iii, 1; Thess. I, iv, 12; Cor. II, xii, 13 *wa ist, þize vanai veseiþ*; Mc. x, 21 *ainis þus van ist*; Luc. xviii, 22; Luc. xix, 34 *frauþin þaursts þis ist*.

† Annotatio 1.— Cor. I, ix, 25 legitur *allis sik gaþarbiþ*, quod converti posset: omni se abstinet (gall. *s'abstient de tout*); hic tamen *allis* fortasse significat omnino, quemadmodum græcum πάντα et ipsum *allis* apud Mth. v, 34 et Cor. I, xv, 20.

Annotatio 2.— Ad *gasoþjan* conjungitur etiam instrumentalis: Mc. viii, 4 *waþro þans mag was gasoþjan hlaibam ana auþidai*?

§ 238. Genitivus etiam plurimis verbis conceditur,

quæ metaphysicam operationem in eodem respectu designant, scilicet :

1) *Lusten* concupiscere, *gairnjan* desiderare : Mth. v, 28 *saiwan qinon du luston izos*; Mc. xi, 3 *frawja þis gairneiþ*; Luc. xix, 31; Cor. II, ix, 14; Phil. II, 26; Tim. I, III, 1; vi, 10;

2) *Bidjan* petere, *fraihnan* interrogare, *beidan* spectare : Mth. xxvii, 58 *iosef baþ þis leikis iesuis*; Mc. vi, 24; x, 38; Luc. xiv, 32; Joan. xiv, 14; xvi, 23; Cor. I, I, 22; II, XIII, 9; Mc. iv, 10 *frehun ina þizos gajukons*; xi, 29 *fraihna izvis ainis vaurdis*; Luc. xx, 40; Joan. xvi, 23; xviii, 21; Mth. xi, 3 *an þaris beidaima* (hinc Luther in ejus versione: *sollen wir eines Andern warten*); Mc. xv, 43 *iosef vas beidands þiudangardjos guþs*; Luc. I, 21; II, 25; Gal. v, 5; Skeir. V, a;

« Annotatio 1. — Cum *bidjan* pronomiale neutrum etiam in accusativo ponitur, vid. § 220, 4, a.)

3) *Karist* et simpliciter *kara* sollicitat¹ (cum accusativo personæ), *unkarja visan* negligentem esse, *gaveison* anxari, sollicitari, *fairveitjan* sollicitari, attendere, *atsaiwan* intendere, cavere, *bisaiwan* attendere, *hausjan* audire, aurem præbere : Joan. x, 13 *ni karist asni þize lambe*; xii, 6; Mc. xii, 14 *vitum þatei ni kara þuk manshun*; Tim. I, iv, 14 *ni unkarja sijais þizos anstais*; Mth. xxv, 43 *ni gaveisodeduþ meina*; Luc. I, 78; vii, 16; Cor. II, iv, 18, *ni fairveitjan þize gasaiwanane ak þize ungasaiwanane*; Tim. I, I, 4 *faurbiudais ei ni atsaiwainaspille jah gabaur þivaurde andilausaize*; iv, 1; Tit. I, 14; Mc. viii, 15 *saiwiþ ei atsaiwiþ izvis þis beistis fareisaie* (videte ut caveatis —); Rom. xii, 17 *bisaiwiþ godis in andvairþjamine allaize*; Luc. II, 47 *hausjandans is ana frodein is usgeisnodedun*; Joan. vii, 40 *managai hausjandans þize vaurde*; x, 16 *lamba hausjand stibnos meinaizos*; xviii, 37; xix, 13;

« Annotatio 2. — *Gakaran* curare, administrare, accusativum regit : Tim. I, III, 5 *jabai was seinamma garda sauragaggan ni mag, waiva aikklesjon guþs gukarai*? *Atsaiwan* in sensu attendendi, providendi, curandi etiam accusativum gubernat : Gal. vi, 1 *atsaiwands þuk silban ibai jah þu fraisaizau*, vel cum *du* construitur : Tim. I, iv, 16 *atsaiw du þus silbin jah du laiseinai*; significans autem cavere, cum *faura* et dativo ponitur : Mth. vii, 15 *atsaiwiþ faura liugn apraufetum*; Luc. xx, 46. *Bisaiwan* animadvertere, perspicere, accusativum regit : Luc. xx, 25 *bisaiwands ize unselein iesus qað du im*. In interrogatione Mth. xxvii, 4 *wa kara unsis*, *wa* non est pro genitivo sumendum, sed genitivus suppleri debet. *Hausjan* ordinario accusativum sumit (Mth. vii, 24, etc., § 219, 2), sed in sensu audiendi, dativum (§ 224, 2).

4) *Hilpan* et *guhilpan* adjuvare, *freidjan* parcere : Mc. ix, 22 *hilp unsara*; 24 *hilp meinaizos unga-*

laubeinuis; Luc. v, 7; Cor. II, vi, 2; Cor. II, I, 23 *freidjands izvara þanaseiþs ni gam in kaurinþon*;

« Annotatio 3. — Attamen cum *freidjan* accusativus communiter adhibetur : Rom. xi, 21 *guþ þans us gabaurþai astans ni freidida*, *ibai austo ni þuk freidjai*; Cor. I, vii, 28 *izvis freidja*.)

5) *Gamaudjan* memorare, edocere, cum accusativo personæ, *gamunan* meminisse, *andþaggkjan sik* cogitare : Joan. xiv, 26 *parakletus gamaudeiþ izvis allis*, *þatei qað du izvis*; Tim. II, II, 14 *gamaudei þizei scilicet ins*; Mth. xxvi, 75 *gamunda paitrus vaurdis iesuis qiþanis du sis*; Luc. I, 54, 72; xvii, 32; Joan. xv, 20; xvi, 4; Tim. II, I, 4; Skeir. VII, a *andþaggkjands sik þis valdufneis — vairþidos laisareis andþaggkjands*.

« Annotatio 4. — *Gamunan* sæpe etiam accusativum advocat : Mc. xiv, 72 *gamunda paitrus þata vaurd, sve qað imma iesus*; Cor. I, xi, 2; xv, 1, 2; II, vii, 15; Tim. II, II, 8. *Ufarmunnon* autem, oblivisci, dativum regit, vid. § 224, 2.

« Annotatio 5. — Necnon et probabiliter etiam verba experiendi, sciendi, etc. cum genitivo construuntur, ut concludere licet ex Rom. xi, 25, ubi cum *ni viljau izvis þizos runos* verisimiliter *unveisans* subaudiendum est, vid. ad. h. l.)

D. CAUSALIS.

§ 239. Causalis objectum ut rationem et causam actionis vel habitus præbet. Jam vero gothica lingua peculiarem quidem casum huic non excudit, sed prout magis vel minus intima causa est ostendenda, genitivus, vel dativus, vel etiam præpositiones usurpantur.

1) *Genitivus* ut causalis adhibetur cum *skaman sik* pudet se : Mc. viii, 38 *saei skamaiþ sik meina jah vaurde meinaize, jah sunus mans skamaiþ sik is*; Luc. ix, 26; Tim. II, I, 8, 16; cum *sildaleikjan sik* mirari; Luc. xx, 26 *sildaleikjandans anduvaurde is gaþahadedun*; cum *vopjan* accumbere : Luc. vii, 32 *galeikai sind barnam þaim in garunsai sitandam jah vopjandam sei na misso*^{*}. Ex causali etiam illustratur lectio codicis B a nobis impugnata Cor. II, xii, 21 *ni qaino managans þize faura fravaurkjandane jah ni idreigondane ana unhrainiþai, horinassau jah aglaiteino*; hic enim commutatur constructio, simplici casu usurpato post præpositionem *ana* sæpe alias causalem respectum indicantem (vid. infra 3) b); item Luc. vii, 21. Gal. vi, 12 *vrakja galgins xristaus vinnan* genitivus a *vrakja* pendet (genit. object.: persecutionem crucis Christi, propter erucem Christi), gr. persequentur ob crucem (στανρω).

2) *Dativus* ut causalis ponitur cum *faginon lætari* : Cor. I, xiii, 6 *ni faginoþ in vindiþai*; Luc. x, 20; aliter vero, licet etiam causalis sit, adhibetur Rom. xii, 11 *venai faginon spe gaudere*; ut Cor. II, I, 15 *þizai tra uai nai vilda saurþis qiman at izvis*; Rom.

(1) *Karist* verbum est impersonale (§ 219, 3) quod latine nullum habet correspondens; germanice verti-

tur : *es kummert*, gall. *il inquiète*. Interpr.

* Vid. notam ad calcem voluminis.

vii, 22 *gavizneigs im vitoda guþs*; xi, 20 *ungalaubeinai* (propter eorum incredulitatem) *usbruknodedun*; 30 *gaarmidai vaurþuþ þizai ize ungalaubeinai*; Tim. I, vi, 8 *þaim ganohidai sijaima*, coll. Luc. iii, 14 *valdaiþ annom izvaraim*; Mc. I, 34 *gahailida managans ubil habandans mis saleikaim sauh tim*; Luc. iv, 40; Luc. xv, 17 *huhrau fragistna*; Cor. II, ix, 2 *vait gairnein izvara, þizaie i fram izvis wopa*; xi, 50.

3) E præpositionibus causalem significationem habentibus animadvertendæ sunt :

a) Imprimis in cum genitivo, propter, ob, erga, causa, gratia : Mth. xxvii, 18 *in neiþis atgebun ina*; Mc. vi, 17 *herodes gaband iohannen in hairodiadins*, etc.; præcipue post *faginon* (Cor. I, xvi, 17), *sildaleikjan* (Mc. xi, 18), *gauriþs vairþan* (Mc. vi, 26), *gaur* (Mc. iii, 5), *hazjan* (Luc. ii, 20), *wopan* (Thes. II, i, 4), etc., vid. gloss. In C); hinc formulæ *in þis* propter quod et *in þizei* consequenter. Rarius autem *in* cum dativo construitur, ut Cor. II, xii, 5 *faur mik silban ni vaiht wopa niba in unmahtim meinaim*;

6) *Ana* cum dativo, super, in, etiam post *faginon* (Cor. II, vii, 13), *sildaleikjan* (Mc. xii, 17), insuper post *usfilma vairþan* (Mc. i, 22), *usgeisnan* (Luc. ii, 47), *idreigon* (Cor. II, xii, 21), etc., vid. gloss. Ana 4) b); hinc formula *ana þammei* itaque;

c) *Us* ex, per : Cor. II, xiii, 4 *ushramiþs vas us siuke in akei libaiþ us mahtai guþs*; Gal. ii, 16 *ni vairþiþ garaihts us vaurstvam vitodis ainhun leike*, etc., vid. gloss. Us 5).

d) *Bi* cum accusativo, propter, in, de præsertim post *sildaleikjan* (Luc. ii, 8), *gretan* (Luc. xix, 44), *saurgan* (Mth. vi, 28), *þulan* (Tim. II, ii, 10), *unverjan* (Mc. x, 41), etc., vid. gloss. Bi A) 4) f); rarius autem cum dativo : Cor. I, x, 27 *ni vaiht andsitān bi gahugdai*; Luc. i, 29 *gaþlahsnoda bi innogah tai is*; Cor. II, xii, 7;

e) *Faura* cum dativo, præ, ante, coram : Luc. xix, 3 *ni mahta iesu gasaiwan faura managein*; Joan. xii, 42 *faura sareis ai um ni andhahaitun*;

f) *Fram*, super, pro, in; post *faginon* (Cor. II, ii, 3), *gaþrastjan* (Thes. I, iii, 7), *aviliudon* (Tim. I, ii, 1, 2), *wopan* (Cor. II, ix, 2), etc., vid. gloss. Fram 3) b) bb).

« Annotatio. — Ubi *þairh* causaliter usurpatur, ut Luc. i, 78; Eph. v, 6; Col. iii, 6, interpres circa græcum *διὰ* errasse videtur, quippe qui *διὰ*, quod in his locis cum accusativo est, cum *διὰ* genitivum regente confuderit. »

E. INSTRUMENTALIS.

§ 240. Exceptis quibusdam vestigiis in pronomine (*þe* § 108, annot. 2, *we* § 110, annot. 1 et [Bopp, *Vergl. Gram.* p. 189] *sve*), forma instrumentalis, quæ scilicet materiam cum qua vel medium per quod res producitur vel perficitur, indicat, a gothica lingua omnino exolevit, et ubique dativo suppletur.

1) Philem. 19 *ik gamelida meinai handau*; Joan. xviii, 22 *slah lo fin ictum vola* (ῥαπισμα); xii, 40 *gaum-*

jan augam jah fraþjan huirtin; Mth. xxvii, 59 *iosef bivand leik iesuis sabana hrainjamma*; Luc. vii, 38 *qino dugann natjan sotuns iesuis tagram jah skufta haubidis seinis bisvarb*; Joan. xi, 2 *marja salboda frauþan balsana*; Luc. viii, 16 *ni manna dishuljiþ lukarn kasa*; Mc. v, 5 *bliggvan sik stainam*; Cor. II, xi, 25 *vandum usbluggvans vas*; ix, 10 *sa andstaldands fraiva þana saiandan jah hlaiba du mata andstaldiþ*; I, ix, 7 *was drauhtinoþ svesaim annom wan?* Mth. viii, 16 *usvarp ahmans vaurda*; Mc. vii, 13 *blauþeiþ vaurd guþs þizai anabusna i izvarai*; Cor. II, iv, 2 *bairhtein sunjos ustaiknjamuns silbans*; viii, 9 *iesus gaunledida sik, ei jus þamma is unledja gabeigai vairþaiþ*; Mth. vii, 22; Mc. x, 42; xii, 4; Luc. vi, 1; Rom. xi, 11; x, 13; xiv, 15; Cor. II, i, 11; Col. ii, 13; Tim. II, ii, 14; Tit. i, 16; Skeir. I, d; III, c, etc.

2) Præsertim cum verbis *vestiendi*, quæ in græco sermone sensum induendi, circumdandi (περιβάλλεσθαι, ἀμφιβάλλεσθαι) et cum accusativo construuntur : Mc. xv, 20 *gavasidedun ina va stj om svesaim*; Mth. vi, 51 *ni maurnaiþ we vasjaima*; 25; Rom. xiii, 12 *gavasjam sarvam* (τὰ ὅπλα) *liuhadis*; Mc. i, 6 *vas iohannes gvasiþs taglam ulbandaus*; Eph. iv, 24 *gahamoþ þamma ni ujin man n*; vi, 11 *gahamoþ izvis sarvam guþs*; Thes. I, v, 8 *gahamodai sijaima brunjon galaubeinai jah hitma*; Mth. xi, 8; Rom. xiii, 14; Gal. iii, 27; Col. iii, 10, 12. Hinc etiam Eph. vi, 14 *standaiþ usgaurdanai lupins sunjai jah gapaidodai brunjon garaihteins*. Pariter *andvasjan* exuere; Mc. xv, 20 *andvasidedun ina þizai paurpaurai*, quod tamen eodem modo ac *afslauptjan* (cum scilicet accusativo rei et dativo personæ) construi spectaretur : Col. iii, 9 *ni liugaiþ izvis misso afslauptjandans izvis* (dat.) *þana fairnjan mannan*.

3) Gothus insuper instrumentali sæpe utitur, ubi Græcus aliam constructionem usurpat : Mc. xi, 15 *sillans þize frabugjandane ahakim* (περιστερός) *usvaltida*; xii, 1 *bisatida ina fa þom* (περιέθηκε φραγμόν); Luc. xix, 43 *bigraband sijands grabai þuk* (περιδαλοῦσι χάρακά σοι); Mth. vi, 6 *galukands* (scilicet *heþjon*) *haurdai þeinai* (κλείσας τὴν θύραν σου); xxvii, 60 *faurvalvjands steina mikilamma daurons* (προσκυλίτας λίθον μέγαν τῆ θύρα) *galaiþ*; Joan. xi, 38 *hulundi staina usfarlagida vas* (λίθος ἐπέκειτο ἐπὶ σπηλαίῳ). Huc pertinent plurimi casus, ubi ad *vairþan* et ipsius composita dativus ut instrumentalis jungitur : Mth. xxvii, 5 *atvairpands þaim silubrām* (τὰ ἀργύρια) *in alh aflaiþ*; Mc. x, 50 *afvairpands vastjai seinai* (τὸ ἱμάτιον) *gam at iesua*; iv, 26 *manna vairþiþ fraiva* (σπόρον) *ana airþa*; xv, 24 *vaurpun hlauta* (κλῆρον) *ana vastjos*. Hinc etiam Mc. xi, 8 *managai vastjom* (ἱμάτια) *stravidedun ana viga*; Luc. xix, 36.

Huc pertinet etiam Luc. xvii, 29 *rignida svibla jah sunin* (ἔβρεξε θεῖον καὶ πῦρ), quemadmodum *latine* : sanguine pluit.

« Annotatio. — Redundanter adhibetur instrumentalis : Mc. i, 4 *knivam knussjands*; i, 6 *vaurda*

qihān (λόγῳ εἰπεῖν, Mth. VIII, 8 λόγον εἰπεῖν); IV, 3 saian fraiva; VI, 9 gaskohs suljom; VII, 10 dau-
pau asdauhjaidau.

4) Instrumentalis etiam sequentibus præpositionibus exprimitur:

a) Imprimis per *pairh* cum accusativo (διὰ cum genitivo) per: Mc. VI, 2 mahteis *pairh* hunduns is vairhand; Skeir. VI, c attins bi ina varh veitvodeins suman *pairh* praufete vaurda, sumanuk han *pairh* stibna us himina, sumanuk han *pairh* taiknins; Tim. II, 1, 6 ansts guhs ist in hus *pairh* analagein handive meinaizo; alia exempla vid. gloss. *pairh* 2) a) Hac præpositione potissimum designatur medium personale (id est persona per quam sit aliquid): Cor. II, IX, 11 ainsalpei vaurkeih *pairh* uns aivzaristian guha; Col. I, 16 alla *pairh* ina gaskapana sind, vid. ibid. b);

b) Per *in* cum dativo: Mc. XI, 28 in wamma valdufnje pata taujis? Rom. X, 9 andhaitan in mun-
pa; Luc. VII, 25 in hnasqjaim va stjom gavasihs; hinc, dativo et præpositione prosmiscue usurpatis: Luc. III, 16 ik izvis vatin daupja, ih gaggih svinpoza mis, sah izvis daupeih in ahmin veihamma jah funin; etiam ubi persona instrumentum est: Cor. I, XV, 22 in adama allai gadauhnd, in xristau allai gaqunand, vid. gloss. In B) 3) c);

c) Per *us* cum dativo post verba emendi, vendendi: Luc. XVI, 9 taujan sis frijonds us faihu praihna invindihs; Mth. XXVII, 7 usbugjam akr us paim skattam; Luc. VIII, 3;

d) Raro per *mih*: Mth. XXVI, 72 mih aiha svor.

F. MODALIS.

§ 241. Modalis modum, rationemve, qua res contingit vel efficitur, indicat. Porro sæpe ad instrumentalem plus æquo accedens, ab eo tantum modalis discrimina-
tur, quod ordinario attributo gaudeat. Hinc dativo exprimitur; sed licet forma peculiaris a lingua omnino exoleverit, tamen in adverbialibus formis in *aba* et *e* servatam esse forsitan videbitur, quippe eum propriam adverbii munus sit modum et rationem actionis vel habitus determinandi, unde sit, ut Gothus quandoque loco adverbii modalem, et loco modalis adverbium usurpet.

1) Tim. II, III, 8 pamma haidau ei (ὁν τρόπον) jannis jak mambres andstohun moseza, sva jah pai andstandand sunjai; Cor. II, XII, 16 visands listeigs hindarveisein (δὸλω) izvis nam; I, 8 usarassau (καθ' ὑπερβολήν) kauridai vesum; Tim. I, 1, 8 cod. A: god ist vitoh, jabai was is vitoda (νομίμως) brukeih; Luc. I, 74 unagein (ἀπόβως) skalkinon.

Mc. IV, 33 svaleikaim managaim gajukom rodida du im pata vaurd; Cor. II, III, 18 veis and-
hulidamma andvairhja vulpu frauins pairh-
saiwam; I, XI, 5; Rom. XV, 6 gaviljai ainamma munpa hauhjaih guh; Mth. XXVII, 46 ushropida iesus stibnai mikilai; 50; Mc. V, 7; Luc. I, 42; Luc. II, 9 ohtedun agisa mikilamma (φόβον μέγαν; apud Mc. IV, 41 adest, præeunte Græco, agis mikil);

Skeir. I, c patuh vesi vipra pata gadob, ei frauja qimands mahtai gudiskai jah valdufnja pana galausidedi, gadob vas mais pans svesamma viljin ushausjandans diabulau panzuh astrā svesamma vil-
jin gaqissans vairhan nasjandis laiseimai; Joan. XVIII, 32 wileikamma dauhau skulda gasviltan; Cor. II, XII, 18 niu pamma samin ahmin iddjedum, niu paim saman laistim? Luc. VI, 38 pizai samon mitadon, pizaei mitid, mitada izvis.

2) E præpositionibus ad designandum modalem usurpantur:

a) præcipue *mih*: Mc. IV, 16 mih fahedai ni-
mand vaurd; Eph. IV, 2 mih allai hauheinai jah qairrein, mih usbeisnai uspulaih izvis misso; Mc. XIII, 23 gasaiwand sunu mans qimandan mih mahtai managai jah vulpau; Luc. XVII, 15 gavandida sik mih stibnai mikilai ushauhjands guh. Alia exempla vid. gloss. *Mih* 2) b) β) et γ);

b) In cum dativo: Mc. III, 23 in gajukom qah du im; Eph. V, 19 fullnaih in ahmin rodjandans izvis in psalmon jah huzeinim jah sugyvim ahmei-
naim; Mc. IX, 1 gasaiwand hiudinassu guhs quma-
nana in mahtai; Rom. IX, 22 guh usbeidih in managai laggamodein bi kasam hvairheins. Alia exempla vid. gloss. In B) 3) b);

c) *Us*: Cor. II, IX, 6 saei saih us gahagkja (φειδομένως), us gahagkja jah sneihih, jah saei saih in hiuheinai, us hiuheinai (ἐπ' εὐλογίας) jah sneihih; Tim. II, II, 22 anahaitan fraujan us hrainjamma hairtin; Philem. 14 inu hein ragin ni vaiht vilda taujan, ei ni svasve bi nauh hjuh hein sijai ak us lustum (κατὰ ἐκούσιον); ampliora vid. gloss. *Us* 3) b);

d) *Bi* cum dativo, secundum, in modum (κατὰ cum accusativo), in formulis bi biuhja (Luc. I, 9); bi sunjai (ἀληθῶς Mth. XXVI, 73), bi nauhai (Philem. 14), bi vitoda (Luc. II, 22), bi gavaleinai (Rom. IX, 11), bi mahtai (Cor. II, VIII, 3), bi insahai (Skeir. V, b) etc., vid. gloss. *Bi* B) 3) f);

§ 242. Exempla adverbiorum modalitatem actionis designantium hæc sunt: Neb. VI, 16 atdraus agis in cusona ize abraha (σφόδρα); Skeir. III, d iohannes bairhtaba uns laiseih qihands; Mth. XXVI, 75 paitrus usgaggands ut gaigro: baitraba (πίστεως); Mc. VI, 20 herodes gabaurjaba (ἠδέως) iohanne andhausida; Thess. I, II, 10 veitvods guhs waiva veihaba juh garaihtaba jah unfairinodaba izvis paim galaubjandam vesum; Mc. XIV, 11 iudas sokida, waiva gatilaba ina gatevidedi; Joan. XVIII, 23 ubi-
laba rodida; Tit. I, 13 gasak ins wasslaba; Joan. VII, 13 balpaba (ἐν παρρησίᾳ) rodida; Mc. XIV, 44 grepih pana jah tiuhih arniba; X, 23 waiva aglubahai faiho gahabandans in hiudangardja guhs gateihand? Mth. VIII, 6 hiunagus meus ligih in garda usihpa harduba balvihs; Cor. II, X, 6 manvuba (ἐν ἐτοίμῳ) habaih du fraveitan all usfarhauseino.

Joan. XV, 25 sijaidedun mik arvjo (δωρεάν); VII, 10 galaih in podulh ni andaugjo ak sve analaug.

niba; Luc. vii, 4 *bedun iesu us daudo*; Joan. xviii, 20 *ik andaugjo* (παρρησία) *rodida, jah þiubjo* (ἐν κρυπτῷ) *ni rodida vaiht*; Luc. i, 3 *galeikaida mis fram anastodeinai allaim gla gg v u b a asarlaisjandin gah ahjo þus meljan*; Mc. vi, 25 *atgaggandei sunsaiu sniumundo* (μετὰ σπουδῆς) *du þamma þiudana baþ.*

Luc. xiv, 10 *usgagg hauhis* (ἀνώτερον); Rom. xiii, 11 *nu newis* (ἐγγύτερον) *ist naseins unsara þau þan galaubidedum*; Gal. ii, 6 *ni vaiht mis vulþris ist* (διαφέρει); Phil. ii, 28 *sniumundos* (σπουδαίον) *insandida ina*; Cor. i, xiv, 27 *was rodjai bitvans aiþþau maist* (τὸ πλεῖστον) *þrins*. Alia adverbia vid. § 163 et exempla in gloss. hh. vv.

« Annotatio 1. — In locum adverbii aliquando subditur

« a) Modalis adverbio respondens, sive in simplici casu, sive propius præpositione determinatus, vid. § 241, 1) et 3), c) et d). Vel adverbia et modalis æque simul usurpantur: Thess. ii, iii, 6 *wairban unगतassaba jah ni bi anafilham*.

b) Determinatio prædicati: Thess. i, ii, 13 *avi-liudom guþa unsveibandans* (ἀδιαλείπτως); v, 17; Joan. vi, 66 *managai galiþun sironje is ibukai* (εἰς τὰ ὀπίσω); Luc. xvii, 31 *sæi ist ana haiþjai, ni gavandjai sik ibukana*; Tim. i, ii, 13 *adam fruma* (primo) *gadigans varþ, þaþroh aivva*; coll. § 215, annot. 5.

« Annotatio 2. — Quod etiam præpositiones ut adverbia usurpentur, vid. § 251, annot. 4. »

§ 243. Huc adducendi sunt casus, ubi dativus objectum in quo, ad quod res actiove fit et exercetur, vel principium cujuslibet habitus reperitur (interroganti *in quo? ad quod? secundum quod?*), significat: Col. iii, 22 *ufhausjaiþbi all leika* (κατὰ σάρκα) *frauþam*; Eph. vi, 15 *gaskohai fotum* (τοὺς πόδας, ad pedes) *in manviþai aivaggeljons*; Gal. i, 22 *vas un-kunþs vlita* (τῷ προσώπῳ) *aikkjesjom*; Phil. ii, 7 *xristus manaulja* (σχήματι) *bigitans varþ sve man-na*; Luc. i, 80 *barn svinþnoda ahmin* (πνεύματι); vi, 20 *audagai jus unledans ahmin*; Eph. iv, 23 *ananiuþaiþ ahmin* (ubi in interpretatione nostra *renovetis-vos spiritu legendum est*); Mc. viii, 36 *waboteiþ mannan, jabai gageiguiþ þana fairwu allana jah gasleiþeiþ sik saivalai seinai* (ζημιωθῆ τὴν ψυχὴν); Luc. iv, 18 *ganasjan þans gamalvidans hairtin* (τὴν καρδίαν); Tim. i, vi, 5 *usbalþeins fravardidaize manne ahin* (τὸν νοῦν); ii, iii, 8 *mannans fra-vaurþanai ahin*; Cor. i, xiv, 20 *fraþjam* (φρεσὶ) *sullaveisai sijaiþ*; Eph. iv, 18 *riqtzeins gahugda i* (διανοίᾳ) *visan*.

« Annotatio 1. — Hic etiam sæpe præpositio *bi* cum dativo usurpatur: Mth. vii, 16 *bi akranam ize uskunnaiþ ins*; Skeir. V, a *bi þamma* (ex hoc) *galaisjand sik tva andvairþja altins jah sunaus andhaitan*, vid. gloss. v. Bi 3). a). »

Luc. ii, 52 *iesus þaih frodein* (σοφία) *jah vahs-tau jah anstai*; Skeir. IV, c *iohannes vistai manna vas*: Mc. vii, 26 *vas qino haiþno sauriniþynikisku ga-*

baurþai (τῷ γένει); Joan. vi, 10 *anakumbidedun vairos raþjon* (τὸν ἀριθμὸν) *svasve fimf þusundjos*; Mc. v, 22 *qimiþ ains þize synagogafade nam in* (ἐνόματι) *iaeirus*.

« Annotatio 2. — Quod hic etiam more græco et textu præeunte accusativus usurpetur, vid. § 220, 4). »

G. DETERMINATIO LOCI.

§ 244. Respectus objecti ad locum triplex esse potest; vel enim *in loco* metipso est et existit, vel *a loco*, redit vel tendit *ad locum*. Jam vero, si nonnullas formas generales ad determinandum quo pergitur, excipias, nullum peculiarem casum habet Gothus, quo illos respectus ne existentiam quidem in loco (locativum) exprimat, cui penurix sive præpositionibus sive adverbii ut præpositionibus usurpatis supplet.

I. In quæstione UBI?

1) Hic præsertim spectandum habemus adverbia, quæ locum per se ipsa determinant: Cor. i, v, 12 *wanik jah þans uta* (foris) *stojan, niu þans inna* (intra) *jus stojiþ?* Phil. ii, 14 *þaim astu* (retro) *ufarmunno, iþ duþaim faura* (ante) *nik ufþanja*; Col. iii, 1 *þoei iupa* (superne) *sind sokeiþ*; Mc. xiv, 66 *vas paitrus in rohsnai dalaþa* (deorsum); Eph. ii, 13 *jus juzei simle vesuþ fairra* (longe), *vaurþuþ newa* (prope) *in bloþa xristaus*; Joan. xi, 38 *hulundi staina usarlagida vas ufaro* (superne). Item *aljar alibi, war ubi? þar ibi, þarei ubi, her hic, jainar illic*, vid. Gloss. hh. vv.

2) præpositiones et adverbia, quæ, ut strictius determinent locum, objectum secum habent. Scilicet ad designandum respectum

a) In (interroganti *ubi?*), principaliter usurpatur *in* cum dativo: Mth. x, 32 *atta meins, sæi in himinam ist*; viii, 6 *þiumagus meins ligiþ in garda*; Cor. ii, i, 8 *aglo unsara so vaurþano uns in asiai*; i, 1 *aikklesjo guþs so visandei in kaurinþon*; Rom. vii, 18 *ni bauþ in mis, þat-ist in leika meinamma þiuþ*; Luc. iii, 4 *gameliþ ist in bokom vaurde esaeiins*. Hinc etiam ad exprimendam existentiam in medio, *inter*: Mth. viii, 10 *ni in israela svelauda galaubein bigat*; xi, 11 *ni urrais in baurim qinono maiza iohanne*; xxvii, 56 *in im vas marja*. Alia exempla vid. Gloss. In B) 1).

Ad existentiam in loco accedit existentia, in super, quæ per *ana* cum dativo redditur: Mc. i, 45 *uta ana auþjai in stadim vas*; iv, 31 *kaurno sinapis minist allaize fraive ist þize ana airþai*; ii, 25 *ahma veihs vas ana imma*, vid. Gloss. Ana B) 1).

In medio super (inter) gothice est *miþ*: Mc. vii, 31 *gam at marein galeilaie miþ þveihna in markom* (inter utrosque limites) *daikapaulaios*.

Contrarium vero existentix in loco, id est, absentia a loco, per *utana* cum genitivo exhibetur: Skeir. III, b *vitoþ garaidida azgon kalbons gabrannidaizos utana bibaurgeinai*.

b) Juxta, ad, adhibetur *at* cum dativo: Mth. ix, 9 *iesus gasaw mannan sitandan at motai*; v, 2 *tra skipa standandona at þamma saiva*; Cor. i, xvi

6 *at izvis vaitei salja*, etc., vid. Gloss. At B) 1).

Raro autem usurpatur *bi* cum dativo, nam *undgripan bi handau* (Mc. v, 41; ix, 27) jam est expressio figurata; in sensu magis proprio adhibetur post verba jurandi, et precandi, ut Mth. v, 34, 35, 36; v, 7; Cor. II, x, 1.

Relatio viciniæ per *nawa* cum dativo exprimitur: Joan. xi, 18 *vas beþania newa iairusaulymiam*; Rom. x, 8 *nawa þus þata vaurd ist*. Sed prope, ante, per *faur* cum accusativo: Mc. 10, 46 *blinda sat faur vig du aihtron*; Luc. xviii, 35.

Ad existentiam ad (relationem proximitatis) pertinet existentia cum (relatio communitatis), licet hæc relatio propter personam quæ in communiione est, non localis sit; ut ut est, semper redditur per *miþ* cum dativo: Mth. xxvi, 69 *jah þu vast miþ iesua*; Luc. ii, 36 *anna libaida miþ abin jera sibun*; Mth. v, 41 *jabai was þuk ananauþjai rasta aina, gaggais miþ imma twos*. Alia exempla vid. gloss. *Miþ I. 1*). Ubi autem hæc relatio communitatis in sensu metaphysico sumitur, scilicet auxilii vel colloquii, tunc ordinario *du* (§ 246, 3) b) potissimum usurpatur.

Contrarium præcedentis, sine, per *inuh* cum accusativo vertitur: Joan. xv, 5 *inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht*; Rom. x, 14 *waiva hausjand inu merjandan* etc., vid. gloss. *Inuh*.

c) Ante, coram, per *faura* cum dativo exhibitur: Rom. xiv, 10 *allai gasatjanda faura stauastola xristaus*; Mth. xi, 10 *aggilus gamanveiþ vig þeinana faura þus*; vid. gloss. *Faura A) a*

Contrarium præcedentis, post, retro, per *afar* cum dativo: Luc. ix, 23 *jabai was vili afar mis gaggan, asaikai sik silban*; xix, 14 *baurgjans insandidedun airu afar imma*. Utraque præpositio etiam in sensu metaphysico usurpantur.

d) Trans, gr. *πίσω*, gothice dicitur *hindar*, quod tamen germanico *hinter* omnino respondet: Joan. iii, 26 *rabbei, saei vas miþ þus hindar jaurdanau, sa daupeiþ*; vi, 22 *managei stoþ hindar marein*; vid. Gloss. *Hindar II, 1*).

e) Super, in, per *ufar* cum dativo exhibitur: Mth. xxvii, 25 *varþ rigiz ufar allai airþai*; vi, 14 *atta izvar sa ufar himinam*; vel per *ufaro* cum genitivo: Luc. x, 19 *gaf izvis valdufni trudan ufaro vaurme jah skaurþjono*; alibi etiam figurative: Eph. i, 21 *guþ gasatida iesu in taihsvon seinai in himinam ufaro allaize reikje jah valdufne jah mahte* etc., sicut et *ufaro* cum dativo: Luc. xix, 19 *þu sijais ufaro simf baurgim*; vid. gloss. *Ufar*.

Contrarium præcedentis, sub, subter, per *uf* cum dativo vertitur: Mc. iv, 32 *magun uf skadau bagmis fuglos himinis gabauan*; Cor. I, x, 1 *attans unsarai uf milhmin vesun*, vid. Gloss. *Uf B) 1*); per *undaro* cum dativo: Mc. vi, 11 *mulda undaro fotum*; vii, 28 *hundos undaro biuda*. Porro hoc est inter *uf* et *undar* discrimen, quod *uf* indicet obiectum alii majori subjectum et ab eo coopertum esse et protectum, *undar* vero ostendat obiectum sub alio

quidem positum, sed ita, ut utrumque se invicem protegant et cooperiant. Cæterum *uf*, sicut et *ufar* in sensu metaphorico sumi possunt, ut Gal. iv, 21 *uf vitoda visan*, etc., vid. gloss.

f) Contra, adversus, per *viþra* cum accusativo redditur: Mc. iv, 1 *managei viþra marein ana stapa vas*; 15 *þai viþra vig*; Cor. I, xiii, 12 *andvairþi viþra andvairþi*; Luc. i, 73 *guþ aiþ svor viþra abraham* (quod proprie dativi est forma, probabiliter in *abraham* immutanda, quippe cum *a* finale propter *a* initiale sequentis vocabuli sine dubio irrepperit); vel per *andvairþis* cum dativo: Mth. xxvii, 61 *vas jainar marja magdalene jah so anþara marja sitandeins andvairþis hlaiva*.

§ 245. II. In quæstione UNDE?

1) Huc veniunt adverbia loci: Mc. v, 27 *qens atgaggandei in managein astana* (retro, gall. *de derrière*) *attaitok vastjai iesuis*, cujus loco reperitur in parallelis Mth. ix, 20 et Luc. viii, 44 locis *astaro*; Joan. viii, 23 *jus us þaim dalaþro* (deorsum) *sijuþ, iþ ik us þaim iupaþro* (superne, desuper) *im*, et cum eo *iupana*, quod significationem magis temporalem, de novo, præ se fert (Gal. iv, 9); Mc. vii, 21 *inn aþro* (intrinsecus) *us hairtin, manne mitoneis ubilos usgaggand*; 18 *ull þata utraþro* (extrinsecus) *innaggando in mannan ni mag ina gamainjan*; Cor. II, vii, 5 *utana vaihjons, innana agisa*; Mth. xxvii, 55 *vesun jainar qinons managos fairraþro saiwandeins*; item *aljaþro* aliunde, *waþro* unde? *þaþro* inde, hac, *jainþro* illac, *allaþro* undique, vid. gloss. hh. vv.

2) Inter præpositiones et adverbia animadvertes:

a) Ad designandum motum a loco:

aa) *Af* cum dativo, proprie designans a loco superiori motum: Luc. xvi, 21 *gairnida saþ itan drauhsno þizo driusandeino af biuda þis gabeigins*; Mth. vii, 16 *ibai lisanda af þaurnum veinsbusja*; Luc. vi, 29 *þamma nimandin af þus vastja jah paida ni varjais*; Mc. xv, 21 *undgripun seimona kyreinaiu qimandan af akra*; xvi, 8 *usgaggandeins af þamma hlaiva gaþlahun*; Phil. iv, 45 *usiddju af makidonai*; vid. gloss. *Af I. 1*);

bb) *Fram* cum dativo, proprie indicans simpliciter motum a loco: Mth. viii, 11 *managai fram urrunsa jah saggqa qimand*; xxvii, 55 *laistidedun afar iesua fram galeilaa*; Joan. viii, 42 *ik fram guþa urran*; vid. gloss. *Fram I. 1*).

c) Annotatio 1. — Post verba accipiendi, audiendi, videndi et similia, persona a qua accipitur, auditur, videtur, etc., quandoque cum *at* (apud) construitur, ita ut apud eam accipi, audiri, videri aliquid dicatur. Quemadmodum igitur adest Joan. viii, 40 *sunja hausida fram guþa*, ita in Skeir. IV, d *anasalh fulhsnja þoei gasaw jah gahausida at attin*; insuper Mc. xii, 2 *insaudida skalk ei at þaim vaurstvjam nemi akranis*, ubi *niman af* sumere aliquid ab aliquo potius significat (Luc. vi, 29; xix, 24, etc.). Alia exempla vid. gloss. v. At B) 1) c); coll. *Af I. 1) b*).

c) Annotatio 2. — Si quandoque *af* et *fram* cum genitivo construuntur: Mth. xxvii, 57 *manua qabias af*

areima þaias; Mc. xv, 43; Joan. xi, 1 *lazarus af beþanias*; Luc. viii, 49 *gaggiþ sums manne fram þis fauramaþleis*, hoc in priori casu ex eo venit, quod interpres male intelligens formam græcam imitatus sit, cum Joan. xii, 21 verterit *filippus sa fram beþsæida*, et in posteriori mendum adsit, nisi ad ellipsim recurratur (coll. § 246, annot. 7). »

cc) *Us* cum dativo, proprie significans ex loco superiori motum: Mc. i, 11 *stibna gam us himina*; Joan. vi, 23 *skipa gemun us tibairiadau*; Luc. iv, 22 *vaurda usgaggandona us munþa*; i, 78 *urruns us hauhiþai*; 74 *us handau fijande unsaraize galausidai*; vi, 44 *ni us þaurnum lisanda smakkans*; Mth. xxvii, 64 *urrais us dauþaim*; Neh. v, 17 *þai qimandans at unsis us þiudom ana biudu meinamma andnumanai vesun*; Joan. vii, 52 *þu us galeilaa is*; Rom. subscript. *du rumonim gameliþ ist us kaurin þon*; Joan. viii, 44 *jus us attin diabaulau sijup*.

« Annotatio 3. — In genere tres supradictæ præpositiones, *fram* scilicet, *af* et *us*, in metaphorico sensu usurpatæ significant originem, unde aliquid prodit, et *fram* in particulari passivis verbis conjungitur, ut objectum, a quo quid efficitur, indicet. Quod si Germani præpositione *von* post verba dicendi, narrandi utuntur, hoc etiam apud Gothos jam in usu erat, siquidem cum *bi* communiter adhibito (§ 246 3) c) etiam *fram* usurpant, vid. gloss. hh. vv. »

Huc adducenda sunt adverbia *utana*, *utaþro* cum genitivo, *ex*, *extra*: Mc. viii, 23 *ustauh þana blindan utana veihsis*; vii, 45 *ni vaihts ist utaþromanans inngaggando in ina þatei magi ina gamainjan*.

b) Longe a, *fairra* cum dativo: Mth. vii, 23 *asteiþiþ fairra mis*; Luc. ii, 37 *ni afiddja fairra alh*; vid. gloss. v. *Fairra*.

c) (Ex) *ultra*, *hindana* cum genitivo: Mc. iii, 7, 8 *filu manageins us galeilaa laistidedun afar imma jah us iudaia jah us iairusaulymim jah hindana iaurdanans*.

d) *De*, *and* cum accusativo: Mth. viii, 32 *run gaurhtedun sis alla so hairda and driuson in marein*; Cor. ii, xi, 33 *þairh augadauro in snorjon athahans vas and baurgsvaddjau*.

§ 246. III. In questione quo?

1) Nonnulla tantum loca sunt, in quibus simplex genitivus usurpatur: Mc. iv, 35 *usleiþam jainis stadis* (εἰς τὸ πέραν); Luc. xv, 15 *bourgja insandida in haiþjos seinaizos* (εἰς τὸν ἄγρον) *haldan sveinu*; xix, 12 *gaggida landis* (εἰς χώραν μακράν); Tim. i, 1, 3 *buþ þuk saljan in aifaison galeiþands makidonais* (εἰς Μακεδονίαν). Singulariter animadvertendum est, quod Gothus in hac construenda questione a Græco prorsus abhorret, quippe cum Luc. xix, 4 *ἐξείνης ἡμελλε διερχεσθαι* non *jainis* sed *and þata* convertat. Quam constructionem qui explicare tentaret interpretando: ex hoc loco, ex hac regione, gratuito prorsus conjiceret, cum ex una parte non hic de motu ab, sed de motu ad agatur, et ex altera, genitivus ipse unquam motum ab non habeat.

2) Adverbia loci: Mc. ix, 23 *atgaggands inu* (in)

habaida handu maujos; Joan. xix, 4 *attiuha izvis ina ut* (foras); Rom. x, 6, 7 *was ussteigiþ in himin, þatist xristu dalaþ* (de) *attiukan. aiþþau was gasteigiþ in asgrundiþa, þatist xristu us dauþaim iuþ* (sursum) *ustiuhan*; Joan. viii, 14 *vait waþro gam jah waþ* (quo) *galeiþa*; vii, 35 *qeþun iudaieis wadre* (quoniam) *sa skuli gaggan*; Mc. xi, 3 *sunsaiþ fulan insandeiþ hidre* (huc); Joan. xi, 8 *aftra gaggis jaind* (illuc); Luc. xvii, 37 *þarei leuk, jaindre* (illuc) *galisand sik arans*; Joan. xviii, 3 *iudas nam hansa iddjuh jaindvairþs*; *framis* præ, ad respondendum græco πρὸ in compositis vid. Mc. i, 19; Rom. xiii, 12.

3) Inter præpositiones et adverbia animadvertes:

a) Ad exprimendum motum in, ad (urbes et regiones), inter (multitudinem), in cum accusativo: Mth. ix, 7 *usliþa urreisands galaiþ in gard seinana*; Joan. xviii, 11 *lagei þana hairu in fodr*; Luc. ii, 39 *iosef jah maria gavandidedun sik in galeilaa in baurgs einanazaraiþ*; Cor. ii, 1, 16 *vilda galeiþan in makidonja*; Luc. x, 29 *manna galaiþ af iairusalem in iaireikon jah in vaidedjans frarann*; vid. gloss. In I. A) 1).

Item adverbium *innana* cum genitivo, intus cum motu: Mc. xv, 16 *gadrauhteis gatauhun iesu innana gardis*.

Huc pertinent verba: *tendere ad*, *ire ad*, *in* et *ana* cum accusativo: Luc. xiv, 21 *usgagg in gatvons joh staigos baurgs jah unledans attiuh hidre*; vi, 12 *usiddja iesus in fairguni bidjan*; Joan. vi, 21 *skip varþ ana airþai, ana þoei iddjedun*; Luc. iv, 5 *ustauh iesu diabolus ana fairguni hauhata*; Mth. x, 34 *ni gam lagjan gavairþi ana airþa*; Mc. iv, 21 *lukarn qimiþ duþe ei ana lukarnastaþan satjaidau*; vid. gloss. Ana I. A) 1). Hinc in scopum etiam indicat, et in et ana erga, ad, in, metaphorice significant, scilicet in in bonam malamve partem, ana in malam tantum partem, hoc posteriori etiam cum dativo constructo; vid. gloss. hh. vv.

Ad, juxta dicitur *faur* cum accusativo: Mc. i, 16 *iesus warbonds faur marein galeilaa gasaw seimonu*; ii, 13 *galaiþ aftra faur marein*; iv, 4 *feaiþ gadraus faur vig*; vid. gloss. Fram I. A) a). *Secus*, *and* cum accusativo: Luc. xiv, 23 *usgagg and vigans jah saþos jah nauþei innatgaggan*.

« Annotatio 1. — Gothicæ linguæ proprium est, quod verbum *qiman* (venire) semper ut verbum quietis valeat et spectetur, semperque cum in vel ana et sequente dativo construatur: Tim. ii, 1, 16 *qimands in rumai auneiseifaurus sokida nik*; i, 1, 15 *iesus gam in þamma fairwau fravaurhtans nasjan*; Eph. v, 6 *þairh lausa vaurda qimiþ hatis guþs ana sunum ungalaubeinai*; solummodo apud Joan. vi, 14, 22; xi, 27 in adest cum accusativo. Communiter etiam cum dativo construitur in post lagjan, satjan et briggan: Mth. xxvii, 60 *iosef galagida leuk iesuis in niujamma seinamma hlaiua*; Cor. i, xii, 18 *guþ gasatida liþuns ainwarjanoh in leika svasve vilda*; Skeir. ii, a *sa iupa brigganda in þiudangardjai guþs vig*. Necnon et quandoque post alia intransitiva, vid. gloss. h. v.

« Annotatio 2. — Cum verbo pulsandi usurpatur *bi* et dativus : Luc. iv, 41; vi, 48; etiam *du* : Rom. ix, 32. »

b) Ad, *du* cum dativo : Eph. iv, 13 *garinnaima du vaira fullamma du mita þ vahstaus fullons xristaus*; Luc. ii, 41 *gagg du garda þeinamma*; Thess. i, iii, 41 *frauja unsar garaihtjai vig unsarana du izvis*; Luc. i, 16 *managans sunive israelis gavandeiþ du fraugin*; vid. gloss. v. *Du*. Hinc etiam *du* scopum indicat; adhibetur insuper ubi aliquis ad alium loquitur, quia ad eum quem interpellat, verti censetur (quo in casu sæpe etiam dativus simpliciter usurpari videmus § 224, 2), significat itaque obviam, sive in sensu hostili, contra, sive in sensu amico, ad, vid. gloss., h. v. Sequitur verba *qiman*, *briggan* et alia, quæ in cum dativo regunt (vid. annot. 1); attamen hic etiam *at* cum dativo (apud [ad] aliquem venire) poni potest : Mth. vii, 15 *liugnpraufeteis qimand at izvis in vastjom lambz*; Mc. ix, 19 *bairiþ ina du mis. jah brahtedun ina at imma* (ubi post *bairan* semper *du*, post autem *briggan*, *at* poni videre est), vid. gloss. Ana B) 1) b).

Prope, juxta vertitur *new* cum accusativo : Luc. xv, 15 *atiddja new razn*; post *qiman* autem *nawa* dativum regit (coll. annot. 1) : Joan. vi, 19 *gasaiwand iesu newa skipa qimandan*; 23. Usque ad dicitur *und* cum accusativo : Luc. iv, 42 *manageins sokidedun iesu jah gemun und ina*; 29 *brahtedun iesu und auhmisto þis fairgunjis*; Mc. xiii, 27 *sunus mans galisid gavalidans seinans af fidvor vindam fram andjam airþos und andi himinis*; vid. gloss. *Und*. I. A) 1).

Obviam, *viþra* cum accusativo : Mth. viii, 34 *alla so baurgs usiddja viþra iesu*; hinc sicut in (vid. supra a) contra, versus, adversus sive in bonam sive in malam partem, vid. gloss. v. *Viþra* b).

c) Circum, *bi* cum accusativo : Mc. iii, 32 *setun bi ina managei*; Mth. viii, 18 *gasaw iesus managans hiuhmans bi sik*; vid. gloss. *Bi* I. A) 1). Hinc in metaphorico sensu, de, super, circa (*περι* cum accusativo) significat post verba dicendi, necnon et in (*περι* cum genitivo et accusativo) et secundum (*κατά* cum accusativo), vid. gloss. h. v.; in ultimo sensu dativum communiter regit.

d) Per, *þairh* cum accusativo : Mc. ix, 30 *ildjedun þairh galeilaian*; Luc. vi, 1 *varþ gaggan imma þairh atisk*; Mc. xi, 16 *ni lailot ei was þairhberi kas þairh þo ath*; Cor. ii, xi, 33 *þairh augadauro in snorjon athahans vas*; I, xiii, 12 *saiwam nu þairh skuggvan*; vid. gloss. *þairh* I. 1).

Super, ultra, *ufar* cum accusativo : Luc. iv, 39 *atstandands iesus ufar ija gasok þizai brinnon*; Eph. iv, 10 *usstaig ufar allans himinans*; Joan. vi, 1 *iesus galaiþ ufar marein*; 17; x, 40; xviii, 1. Coll. f).

Contrarium præcedentis sub, infra, *undar* et *uf* cum accusativo, quorum discrimen vid. § 244 2) d) : Mc. iv, 21 *ibai lukarn qimiþ duþe ei uf melan satjaidau aiþpau undar ligr*? Mth. viii, 8 *ni im vairþs ei uf hrot mein innaggais*; Cor. i, xv, 25 *skal is þiudanon und þatei galaggiþ guþ allanz sijands is uf fotunsuma*; vid. gloss. v. *Uf* A) 1).

f) Post, retrorsum, *hindar* cum accusativo : Mc. viii, 33 *gagg hindar mik*. Hoc idem vocabulum etiam trans, ultra, significat : Mc. viii, 13 *galeiþands in skip uslaiþ hindar (eis to pérov) marein*; Mth. viii, 34 *bedun iesu ei usliþi hindar (ἀπό) markos izze*; vid. gloss. v. *Hindar* I. Coll. supra e).

H. DETERMINATIO TEMPORIS.

§ 247. Quemadmodum ad spatium, ita et ad tempus triplici modo objectum referri potest, et utraque relationes sibi invicem respondent. Itaque quæstionibus de loco ubi? unde? quo? æquivalent quæstiones de tempore quando? quamdudum? quamdiu? Jam vero respectus proprie temporalis in gothica lingua genitivo et dativo, quorum casuum diversam significationem difficile percipies, designatur. Huc insuper veniunt præpositiones, quibus tempus strictius determinatur. Quamdiu accusativo exprimitur, et strictius præpositionibus; quamdudum autem, semper mediantibus præpositionibus exhibetur.

I. In quæstione QUANDO?

1) Hic adverbia temporis sunt præcipue animadvertenda : Mth. xxvii, 38 *wan* (quando) *þuk sewum gast*? vii, 23 *þan* (tunc) *andhaita im*; viii, 26 *þanuh* (tunc) *urraisands gasok vindam jah marein*; xxvi, 65 *nu* (nunc) *gahausideduþ þo vajamerein*; xxvii, 57 *seiþu* (sero) *varþ*. Item *air mane*, *faurþis* prius, *suns* statim, *anaks* confestim, *simle* olim, *suman* quadam die, *ufta* sæpe, *aftra* rursus, etc.

2) Temporalis qui pene exclusive ad *nahts* et *dagis* restringitur

a) Raro per genitivum exponitur : Luc. ii, 8 *hairdjos vesun vitandans nahts* (τῆς νυκτός); Thess. i, v, 7 *nahts* (νυκτός) *drugkanai vairþand*; Neh. v, 17 *vas fraquman dagis wizuh* (εἰς ἡμέραν μίαν) *stiur ains*; Mth. vi, 30 *havi haiþjos himma daga visando jah-gistradagis in auhn galagiþ* (ubi *gistradagis* [αὔρω] probabiliter adverbium est, ut *framvigis*); Mc. xvi, 2 *filu air þis dagis afarsabbate atiddjedun du hlaiva*; Luc. xviii, 12 *fasta tvaim sinþam sabbataus* (τοῦ σαββάτου). Potius vero partitivus est genitivus in Neh. vi, 15 *usþauhuna vaurþ baurgsvaddjus n' dage jah b'*; et nominalis rectionis vicem gerit in Luc. i, 7 *zakarias jah aileisabaiþ framaldra dage seinai ze* (ἐν ταῖς ἡμέραις) *vesun*. De invisandin (s) *sabbate dagis* vid. infra annot. 4.

« Annotatio 1. — Etiam cum temporali usurpantur præpositiones : Luc. xvii, 4 *sibun sinþam ana dag* (τῆς ἡμέρας); i, 18 *geus meina framaldrozei in dagam seinaim ist.* »

b) Sæpius vero per dativum :

aa) Mc. xiii, 18 *bidjaiþ ei ni vairþai þlavhs izvar vintrau* (χειμῶνος); i, 35 *air uhtvon* (crepusculo, ἔννοχον) *usstandands usiddja*; ii, 24 *wa taujand siponjos þeinai sabbatim* (τοῖς σαββάτι) et Luc. vi, 9 *wa skuld ist sabbato dagam*. Adde formulas *naht jah daga* et *nahtam jah dagam* noctu diurne (νύκτα καὶ ἡμέραν vel νυκτός καὶ ἡμέρας) Mc. iv, 27; Thess. ii,

III, 8; Tim. II, 1, 3; Mc. v, 5; Luc. II, 57; Tim. I, v, 5.

« Annotatio 2. — In Luc. XVIII, 7 tantum adest *dagam jah nahtam*. In ordinando utroque vocabulo Gothus præeuntem Græcum habuit, unde saltem ex prioritate noctis præ die non concludi potest, veteres Germanos a noctibus tempus unquam numerasse. »

bb) Frequenter cum attributo determinativo, ubi Græcus etiam dativus usurpat: Luc. XVII, 34 *þizai naht*; contra non dicitur *þamma daga*, sed semper *himma daga* (pro *σήμερον*, hodie) Mth. VI, 11 etc., vid. gloss.; relative autem *þammei daga* Luc. XVII, 29; Mc. XIV, 12 *frumisti daga*; IX, 31; Mth. XXVII, 62 *istumin daga*; Mc. XI, 12; Joan. VI, 22; XII, 12 *þridjin daga*; Mc. X, 34; Luc. IX, 22; 18, 33; Neh. VI, 15 *e jah k daga menoþs ailulis*; Mc. XIV, 49 *daga wammeh* (*καθ' ἡμέραν*); Luc. XVI, 19; XVII, 49; cujus loco *daga jah daga* Cor. II, IV, 16, præeunte græco *ἡμέρα καὶ ἡμέρα*, legitur; Luc. II, 41 *jera wammeh* (*κατ' ἔτος*). Præsertim cum *mela* (tempus) et *weilai* (hora): Mc. VI, 21 *herodes mela gabaurþais seinai zos nahtamat vaurhta*; Cor. II, VI, 2 *mela andanem jamma andhausida þus*; Tit. I, 3 *atbuirhsida mela svesamma vaurd sein*; Tim. I, II, 6 *gaf sik silban audabaht saur allans veitvodein melam svesaim*; Luc. I, 10 *hiuhma vas beidandans uta weilai þymiamins*; XIV, 17 *insandida skalk weilai nahtamhtis*; II, 38 *anna þizai weilai atstandandei andhaitai frauþin*.

cc) Cum participio, quæ constructio ablativo absoluto Latinorum vel genitivo Græcorum respondet: Mc. I, 32 *andanahtja vaurþanamma* (*ὀψίας γενομένης*) *berun du imma allans þans ubil habandans*; Joan. VI, 18 *marei vinda mikilamma vaiandin* (*ἀνέμου—πνέοντος*) *urraisida vas*; Luc. III, 1 *raginon din puntiau peilatau* (*ἠγρυμνεύοντος Ποντίου Πιλάτου*) *iudaia varþ vaurd guþs at iohannen*; Mc. XIV, 66 *visandin þaitrau in rohsnai daluþa jeh atiddja aina þiujo*; Luc. VIII, 4 *gagumanaim hiuhmam managaim qaþ iesus þairh gajukon*; VII, 42 *ni habandam* (scilicet *im*) *waþro usgebeina baim fragaf*; Mc. V, 35 *nauhþan imma rodjandin gemun framþamma synagogafada*; Rom. IX, 1 *ni vaiht liuga miþ veitvodein mis miþ vissein meinai*; et insuper Mc. V, 35; VI, 54; X, 17, 46; XI, 12, 27; Luc. II, 42, 43; VII, 6, 42; VIII, 4, 45, 49; IX, 34, 37, 57; XIV, 32; XVII, 12; XIX, 33, 36; Joan. VIII, 30; XII, 37; XVIII, 22; Cor. I, V, 4; II, VII, 4. Quemadmodum apud Luc. VII, 42 in supplendum est, ita, præeunte Græco, in Cor. II, IV, 17 *unsis*, nisi Gothus *fairveitjandam* in constructione incluserit et ut participium ad *unsis* retulerit.

« Annotatio 3. — Nec non et frequenter apud Mathæum, in skeireins vero semper, communiter autem in paulinis epistolis dativo adjungitur præpositio *at*: Mth. VIII, 16 *at andanahtja vaurþanamma* (*ὀψίας γενομένης*) *atberun du imma daimonarjans*; Mc. IV, 6 *at sunnin urrinnandin* (*ἡλίου ἀνατεινόντος*) *ufþrann*; Luc. IV, 2 *at ustauhanaim þaim daga m* (*συντελεσθεισῶν τῶν ἡμερῶν*) *qaþ du imma*

diabulus; VI, 18, *at garunjon vaurþanai bistagg awa bi razna*; II, 2 *so gilstrameleins frumista varþ at raginon din saurim kyreinai u*; Mc. XIV, 43 *nauhþan at imma rodjandin qam iudas*; et insuper Mth. XI, 7; Mc. IV, 35; VIII, 1; XI, 11; XV, 42; XVI, 2; Luc. III, 15, 21; VII, 24; IX, 43; XIX, 11; XX, 1, 45; Rom. VII, 2, 3, 9; Cor. II, I, 11; V, 20; X, 15; Eph. II, 20; Thess. I, III, 6; Skeir. II, d; III, a; VII, b; VIII, a, c. Coll. infra c) cc).

« Annotatio 4. — Semel adhibetur accusativus Mth. XXVII, 1 *at maurgin vaurþanana* (*πρωίας γενομένης*) *runa nemun gudjans*; in Mc. XVI, 1 est *invisandin sabbate dagis* (*διαγενομένου τοῦ σαββάτου*) *usbauhtedun aromata*, quod sine dubio mendosa est lectio, pro *invisandin* (vid. ad h. l.), s finali omisso propter sequentem eandem litteram; hic enim genitivus temporalis est (vid. supra 2); si accusativo uti vellet Gothus, *invisandin daga* saltem ponere debuisset. Quod hæc participialis constructio etiam per *biþe*, *miþþanei*, *sve* circumscribi possit, vid. infra ubi de sententia composita dicemus. »

c) Frequentissime etiam cum præpositionibus, præsertim

aa) Ad determinandum temporis punctum, quo fit aliquid, in cum dativo, ubique simplex dativus stare posset: Joan. VII, 40 *nikqudemus atiddja du iesua in naht* (*νοκτός*); Mc. III, 4 *in sabbatim* (*τοῖς σαββάτοις*) *þiuþ taujan*; Luc. IV, 16; ubi præcipue adest determinatio attributiva: Mth. VII, 22 *in jainamma daga*; VIII, 13 *in jainai weilai*; Luc. I, 59 *in daga ahtudin*; 25 *in menoþ saihstin*; Joan. VI, 40 *in spedistin daga*; Skeir. VI, c *in missaleikaim melam*; II a *in mela þulainais*; Mth. XI, 22 *in daga stamos*; Luc. I, 5 *in dagam herodis*. Alia exempla vid. gloss. v. *Dags* 2) a). Hic conspicuus est accusativus: Mc. XIII, 24 *in jainuns dagans* (*ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις*) *sauil rigizeiþ*; Eph. VI, 18 *þairh allos bidos aihtrondans in alla mela* (*παντι καιρῷ*), hic tamen interpretes ad durationem temporis (vid. § 249) cogitavisse videtur (per illos dies sol tenebratur), ut Luc. II, 1 *varþ in dagans jainans urrann gagrests* et Joan. XI, 9 *jubai was gaggiþ in dag* (*ἐν ἡμέραις*) *ni gastiggqiþ*, verbis motus forsitan influentibus. Etiam *πρωί* mane, semper in *maurgin* dicitur Mc. XI, 20; XV, 1; XVI, 9, cui constructioni etiam Cor. I, XV, 32 *du maurgina* (*αὐοιον*) *gasviltam* respondet.

Rarius vero hic usurpantur:

Ana cum dativo et equidem ubi absolutus genitivus Græcorum circumscribitur: Joan. VII, 14 *ana midjai dulþ* (*τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης*) *usstaig iesus in alh*; VI, 23 *matidedun hlais ana þammei aviliudoda frauja* (*εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου*);

At cum accusativo: Mth. XII, 2 *insandida du þaim vaurstvam at mel* (*τῷ καιρῷ*) *skalk*; Luc. II, 41 *vratododun berusjos iesuis jera wammeh in iairusalem at dulþ paska* (*τῇ ἑορτῇ τοῦ π.*); Gal. VI, 9 *at mel svesata* (*καιρῷ ἰδίῳ*) *sneiþam*;

And cum accusativo: Mth. XXVII, 15 *and dulþ warjanoh* (*καθ' ἑορτήν*) *biuhts vas sa kindins fraletan ainana bandsjan*; Mc. XV, 6;

Bi cum accusativo : Tim. II, IV, 1 *iesus skal stojan givans jah dauþans bi qum* (κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν) is.

« Annotatio 5. — Conspicuous est in Cor. I, XVI, 2 *ain warjanoh* (κατὰ μίαν) *sabbato warjizuh izvara fram sis silbin taujai* accusativus pro *and* cum accusativo vel simplici dativo (vid. supra b) *bb*); sed hic forsitan *and warjanoh* legendum est, licet tamen apud Luc. IX, 23 *dag wanoh* (καθ' ἡμέραν) *stel.* »

bb) Per, bi cum accusativo : Mc. XV, 29 *o sa gatairands þo alh jah bi þrins dagans* (ἐν τρισὶν ἡμέραις) *gatimrjands þo*; XIV, 58 *alh bi þrins dagans* (διὰ τριῶν ἡμερῶν) *gatimrja*; Gal. II, 1 *bi fidvortai hun jera usiddja astru in iairusaulyma*; Neh. V, 18 *bi* (ἀπόσσειν) *i dagans gaf sein allai þizai filusnai.*

cc) Sub, inter, bi cum dativo : Calend. goth. *gaminþi marylre þize bi* (sub) *verekan papan ana gutþiudai gabrannidaize*; at cum dativo : Luc. III, 2 *at auh mistam gudjam* (ἐπὶ ἀρχιερέων, sub summis pontificibus) *annin jah kajafin varþ vaurd guþs at iohannen*; *uf* cum dativo : Mc. II, 26 *daveid gulaiþ in gard guþs uf abja þara gudjin* (ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως); Luc. IV, 27; Tim. I, VI, 13, coll. Luc. III, 23.

dd) Circa, versus, bi cum accusativo : Mth. XXVII, 43, *bi weila ni undon* (περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν) *ufþropida iesus stibnai mikilai.*

cc) Ante, *faur* cum accusativo : Mth. VIII, 29 *gamther faur mel* (πρὸ καιροῦ) *balujan unsis*; XXVI, 73 *faur hanins hruk þrim sinþam asaikis mik*; Tim. II, I, 9 *anstis guþs gibana ist unsis faur mela aiveina*, etc., vid. gloss. v. *Faur I.*

Contrarium præcedentis, post, *afar* cum dativo in genere, et in particulari cum accusativo : Joan. XIII, 2 *afar þamma hlaiþa* (μετὰ τὸ ψωμίον) *galaiþ in iudan satana*; Mth. XXVII, 63 *afar þrins dagans* (μετὰ τρεῖς ἡμέρας) *urreisa*; XXVI, 2 *afar tvans dagans paska vairþiþ*; Cor. I, II, 25 *nam st. kl. afar nah tam at*, etc., additis formulis *afar leitil* et *afar ni filu* post paululum tempus, *afar þata* postquam, vid. gloss. v. *Afar I, A.*

§ 248 II. QUAM DUDUM?

Hic tantummodo respectum temporis, a, ex quo, animadvertendum habemus; atqui

1) Ex adverbis temporalibus huc venit *iupana* denovo: Gal. IV, 9 *stabim iupana skalkinon vileiþ.*

2) Ex præpositionibus autem: *af* cum dativo: Mc. X, 6 *af anastodeinai* (ἀπ' ἀρχῆς) *gaskastais gumein jah qinein gatavida guþ*; Cor. II, VIII, 10 *taujan dugunnuþ af fairnin jera*; communius autem *fram* cum dativo: Mth. IX, 22 *ganas qino fram þizai weilai jainai* (ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης); Col. I, 9 *fram þamma daga ei hausidedum ni weilaidedum faur izvis bidjandans*; Cor. II, IX, 2 *axaja gamanvida ist fram fairnin jera*; Luc. I, 48 *fram himmanu audagjand mik alla kunja*; Mc. XIII, 19 *fram anastodeinai*; Luc. II, 36 *fram magaþein*, etc., vid. gloss. h. v. 2); *us* cum dativo: Joan. VI, 66 *us þamma mela* (ἐκ τούτου) *managai galiþun siponje is ibukai*; 64 *vissa us frumistja iesus, was*

ist saei galerveiþ ina; Skeir I, c *us anastodeinai*; Joan. IX, 1 *us gabaurþai*; Mc. IX, 21 *us barniskja*; Tim. II, III, 15; *us jundai* Mc. X, 20; Luc. XVIII, 21.

§ 249 III. QUAMDIU?

1) Hæc temporis determinatio, quæ a præcedenti in eo discriminatur, quod tempus in quo vel a quo actio contigit, non solum indicet, sed certum temporis spatium certamque epocham exhibeat, per accusativum exprimitur: Cor. II, XI, 25 *naht jah dag* (νοχθήμερον) *in diupiþai vas mareins*; I, XVI, 6 *at izvis vaitei salja aiþþau vintru visa* (παραχειμάσω); Joan. XI, 6 *salida in þammei vas stada dagans tvans* (δύο ἡμέρας); Mc. VIII, 2; Luc. IV, 2 *tauþans vas in auþidai dage sidvortiguns* (ἡμέρας τεσσαράκοντα, vid. § 198, 5) *b) fraisans fram diabulau*; I, 24 *ai-leisabaiþ galaugnida sik men o þs fimf* (μῆνας πέντε); 56; II, 36 *anna vas framaldra dage magaize libandei miþ abin jera sibun* (ἔτη ἑπτὰ) *fram magaþeim seinai*; VIII, 43; Mc. V, 25; Mth. IX, 20 *qino bloþarinandei ib vintruns* (δώδεκα ἔτη) *attaitok skautu vastjos iesuis*; Luc. V, 5 *alla naht þairharbaidjandans* (δι' ὅλης τῆς νοκτὸς κοπιᾶσαντες) *vaiht ni nemum*; Rom. X, 21 *allana dag* (ὅλην τὴν ἡμέραν) *usbraidida handuns meinos du managein ungalaubjandein*; Luc. I, 75; XX, 9 *aslaiþ jera ganoha* (χρόνους ἰκανούς); VIII, 29 *manag mel* (πολλοὺς χρόνους) *fravalv ina*; Joan. 13, 33, *nauh leitil mel* (μικρόν) *miþ izvis im*; VII, 23 *leitila weila* (μικρόν χρόνον); XIV, 9 *svalaud melis* (τοσοῦτον χρόνον, vid. § 202, IV, 1) *miþ izvis vas*; Luc. VIII, 27 *vair habaida unkuþons mela lagga* (ἐκ χρόνων ἰκανῶν); Rom. VII, 4 *vitoþ frauþinoþ mann sva lagga weila sve* (ἐφ' ὅσον χρόνον) *libaiþ*; Cor. I, XVI, 7 *venja mik wo weilo* (χρόνον τινα) *saljan at izvis*; VII, 5; XV, 30 *duwe bireikjai sijum weilo woh* (πᾶσαι ὥραν).

2) Ad exprimendum quam longum tempus sit duraturum, et præsertim intra quos limites restringendum, adhibentur præpositiones:

a) *Du* cum dativo: Luc. IV, 25 *galuknoda himins du jeram þrim* (ἐπὶ ἔτη τρία); imprimis in formulis *du aiva* (Joan. XII, 34; XIV, 16; XV, 16; Cor. II, IX, 9) et *du aivam* (Rom. XI, 36; Cor. II, XI, 34; Gal. I, 5) in æternum (εἰς αἰῶνα et εἰς αἰῶνας), *du weilai* (Joan. V, 35; Philem. 15) ad horam (πρὸς ὥραν), *du mela* (Luc. VIII, 13) ad tempus (πρὸς καιρόν) et *du leitilai weilai* (Cor. II, VII, 8; Skeir. VI, a), *du leitilamma mela* (Skeir. IV, b), *du mela weilos* Thess. I, II, 17.

« Annotatio. — Pro *du* cum dativo, hic etiam ponitur simplex dativus: Luc. XVIII, 4 *ni vilda laggai weilai* (ἐπὶ χρόνον); vel accusativus; sic Luc. IV, 25 *du jeram þrim* et *meno þs saih*s promiscue commutantur. »

b) *In* cum accusativo: Joan. XII, 7 *in dag* (εἰς τὴν ἡμέραν) *gafihis meinis fastaida þata*; Tim. II, I, 12; Luc. I, 33 *guþ þiudanoþ usar garda iakobis in ajukduþ* (in æternum, εἰς τοὺς αἰῶνας); Joan. VI, 51, 58; item *in aivins* in æternam Mth. VI, 13 et *in aldins alde* vel *aive* Luc. I, 50; Eph. III, 21; Tim. I, I, 17. Attamen hic etiam *in* cum dativo reperitur: Eph. IV, 30 *ahmin veihamma gasiglidai sijuþ in daga*

(εις ημεραν) uslauseinais; Thess. I, iv, 15 þai bilaibi-dans in quma (εις την παρουσιαν) frauþins, Coll. Joan. xii, 25.

c) Und cum accusativo: Cor. I, xvi, 8 visa in aifaison und paintekusten (εως της πεντηκοστης); Luc. iv, 13 ustiuhands all fraistobnjo diabolus astoþ fairra iesua und mel (ερχι καιρου); Cor. II, I, 13 venja ei und andi (εως τελους) uskunnaiþ; Luc. I, 55 svasve rodida du attam unsaraim und aiv (εως αιωνος); Tim. I, vi, 14 fastai þo anabusn und qum (μεχρι της επαναλειας) frauþins; Mth. xxvii, 45 fram saihston weilai var þ riqis usfar allai air þai und weila ni und on; 64 hait vitan hlaiva und þridjan dag; 8 haitans var þ akrs jains akrs bloþis und hina dag, etc., vid. gloss. v. Und 2).

I. DETERMINATIO MENSURÆ.

§ 250. 1) Relative ad tempus et in quæstione QUAM SENEX? ponitur

a) Post visan, senem esse, genitivus: Mc. v, 42 mavi vas jere tvalibe (ετων δωδεκα); Luc. viii, 42 vintrice tvalibe; iii, 25 vas iesus sve jere þrijetigive uf gakun þai. Hinc Luc. I, 7 ba framaldra dage seinaiþe vesun, cujus loco tamen vs. 18 in dagam seinaim invenitur;

b) Post vair þan, senem fieri, senescere, accusativus: Luc. II, 42 var þ tvalib vintruns (ετων [ετη] δωδεκα).

« Annotatio 1. — Ex loco Luc. III, 23 patet, quod circa, circiter, versus, per sve gothice exponatur, constructione non mutata, Coll. Luc. ix, 14 vesun sve fimf þusundjos vaire, vel Joan. vi, 10 þaruh anakumbidedun vairos raþjon (numero) sve fimf þusundjos. »

2) Relative ad locum In quæstione QUAM SPATIOSUM, adhibetur

a) Accusativus: Mth. v, 41 jabai was þuk ana nau þjai rasta aina (μilion εν), gaggais mi þ imma tvos; Luc. II, 44 gemun dagis vig (ημερας οδον);

b) Ana cum dativo: Joan. xi, 18 be þania newa iairusaulymiam svasve ana spaurdim fimflai hunim (απο σταδιων δεκαπεντε).

3) Pretium, quanti venit aliquid, redditur

a) Per dativum: Cor. I, vii, 23 vair þa gala uba mma (pretio magno, τιμης) usbauhtai siju þ; Mth. x, 29 niu tvai sparvans assarjau (ασσαριου) bugjanda? Joan. vi, 7 tvaimhundam skatte (διακοσιων δηναρion) hlaibos ni ganohai sind;

b) Per in cum accusativo: Mc. xiv, 5 maht vesi þata balsan frabugjan in managizo (multi, επαυω) þau þrija hunda skatte; Joan. xii, 5 duwe þata balsan ni frabauht vas in t skatte (trecentorum denariorum, τριακοσιων δηναρion).

Econtra pretium exhibere ad acquirendum aliquid, αυτι (germ. um, für, gegen, gall. pour, contre) gothice est und cum dativo: Mth. xxvii, 10 atgebun þrinstiguns silubreinaize und akra kasjins. Hinc Rom. xii, 17 ubil und ubilamma usgiban et Mth. v, 38 augo und augin jah tun þu und tun þau.

4) In comparativis

a) Quantitas, qua objectum aliud superat, exprimitur

aa) Per dativum: Cor. II, xi, 5 man ni vaihtai (quoquam, μηδεν) minnizo gataujan þaim usfar mikil visandam apaustanlum; xii, 11; Mth. v, 47 we manugizo tauji þ; Mc. vii, 36 wan filu is im anabau þ, mais þamma meridedun. Hinc etiam expressio quadraginta, uno sublato: fidvortigjus ainamma vanai = 39, vid. § 198, 3; vel

bb) Per filu, filaus et etiam und cum accusativo, vid. § 197, 3.

b) Objectum cum quo aliud comparatur et quorum relatio reciproca germanice per als, latine autem per quam redditur, Gothus exponit sive cum þau in constructione, vid. § 197, 4; sive, þau prætermisso, in dativo (quemadmodum Græcus in genitivo et Latinus in ablativo); Mth. v, 37 sijai vaurd izvar ja ja, ne ne, i þ þata managizo þaim (quam hoc, τούτων) us þamma ubilin ist; vi, 25 niu saivala mais ist fo-deinai (της τροφης) jah leik vastj o m (του ενδύματος)? 26 niu jus mais vulþrizans siju þ þaim? x, 31 managaim sparvam batizans siju þ; Joan. xv, 18 so manaseds mik (ruman i zvis fijaida, Luc. xvi, 8 þai sunjus þis aivis frodozans sunum liuhadis (φρονιμωτεροι υπερ τους υιους); Joan. v, 36 ik haba veitvodiþa maizein þamma iohanne (hoc Joanne, proprie esse deberet þizai iohannes, quamvis hæc brevitatis sermonis etiam Græcis non aliena sit, Matthiæ Gr. gr. § 453). Sic insuper Mth. III, 11; x, 31; xi, 9, 11; xxvii, 64; Mc. I, 7; xii, 31, 33; Luc. III, 16; vii, 26; ix, 13; Joan. vii, 31; viii, 53; x, 29; xiii, 16; xiv, 12; xv, 13; Cor. I, x, 22; xv, 10; II, xi, 5; xii, 11; Tim. I, v, 8.

« Annotatio 2. — Ut objectum, cum quo aliud comparatur, in dativo poni possit, in nominativo prius vel accusativo construi queat necesse est; præter hos enim casus hæc constructio non adhibenda est, sed þau advocandum, ut Mth. v, 20 managizo vair þai izvaraizos garaihteins þau þize bokarje; Luc. x, 14, etc. »

ANIMADVERSIONES IN PRÆPOSITIONES.

« § 251. Annotatio 1. — Præpositiones ex natura sua præcedunt, et equidem immediate, casus quos gubernant; neque hæc regula ullas patitur exceptiones, nisi ubi præpositiones initio sententiæ positæ, a suis casibus præcipue per enclitica separari possunt: Joan. xviii, 34 abu (pro af-u) þus; xix, 12 framuh þamma; Luc. x, 21 inuh þizai weilai; necnon et per particulas, quæ a fronte sententiæ præesse nequeunt, ut þan, raihtis, auk: Skeir. II, d at raihtis mann; Mth. viii, 5 afaruh þan þata; Mc. xvi, 12; Luc. I, 24; x, 1; xviii, 4; vii, 21 inuh þan þizai weilai; x, 7; vi, 45 uzuh (pro usuh) allis usarfulleik; Cor. II, x, 13 und jah (etiam) izvis. Quod autem du cum infinitivo eodem modo se habeat, vid. § 254, annot. 1. Imo a verbis compositis etiam præpositio separari potest: Luc. xviii, 8 biugitai; Mth. ix, 28 ga u laubjats; Mc. viii, 23 gau wa sewi, vid. ad Mth. ix, 28; Joan. xvi, 28 uzuhiddja; xi, 41 uzuhhof; vi, 22 mi þ ni qam;

Luc. xx, 25 *us nu gibiþ*; Mc. xiv, 44 *atuh þan gaf*; xvi, 8 *dizuh þan sät*.

« Contra dicitur etiam : Joan. v, 46 *bi mik auk*, licet Græcus *περι γάρ ἐμοῦ* ferat; Cor. I, ix, 9 *in vitoda a u k mosezis*; Skeir. II, d *us saivalai raihtis jah leika*; Cor. II, x, 14 *unte jah und izvis*; coll. § 213, annot. 1.

« Annotatio 2. — Ubi præpositio eadem ad duo vel plura objecta refertur, semel tantum ponitur : Mc. iii, 8 *þai bi tyra jah seidona* (*οἱ περὶ Τύρου καὶ Σειδῶνα*); Skeir. II, d *manna ussatiþs ist us saivalai jah leika*; Cor. I, xiv, 21 *in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja*, Græco contra *ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις* habente; Rom. vii, 6 *skalkinom in niujiþai ahmins jah ni fairniþai bokos*; Tim. II, ii, 14 *vaurdam veihan du ni vaihtai daug niba usvalteina* etc.; necnon et in appositione prætermittitur præpositio : Rom. xiii, 9 *jabai wo anþaraizo unabusne in þamma vaurda usfulljanda, þamma* (scilicet in hoc, gr. *ἐν τῷ*) *frijos newundjan þeinana sve þuk silban*. Hinc probabiliter ratio est quare, ubi vocabulum ex præpositione compositum bis in sententia ponendum est, gothice altera vice simpliciter inducitur : Rom. xv, 4 *sua fila sve fauragameiþ varþ* (*προεγράφη*), *du unsarai laiseinai gameliþ varþ* (*προεγράφη*); Cor. I, xv, 48, 49 *þai usarhiminakundans* (*ἐπουράνιοι*) — *þis himinakundins* (*τοῦ ἐπουρανίου*) etc., vid. ad Tim. I, vi, 6.

« Aliquando tamen præpositio, quemadmodum in græco textu, ita et in gothico repetitur : Luc. ii, 44 *sokidedun ina in ganiþjam jah in kunþam*, ubi Gothus probabiliter in suo codice *in* alterum legit, ut Mc. vi, 26 *in þize aiþe jah in þize miþanakumbjandane ni vilda izai usbrikan*; Luc. viii, 34 *gataihun in þaurg jah in veihsa*; Col. i, 26 *runa gafulgina vas fram aivam jah fram aldim*; iii, 17 *in vaurda aiþþau in vaurstva*; Thess. I, ii, 1, 9; Tim. I, iv, 16; etiam non præeunte Græco : Mc. v, 16 *spillededun waiva varþ bi þana vodan jah bi þo sveina* etc.; Cor. II, v, 12 codex A fert *þai in andvairþja wopandaus jan-ni in hairtin*, ubi codex B alterum *in* prætermittit. In appositione : Skeir. II, d *manna us missaleikom vistin ussatiþs ist, us saivalai raihtis jah leika*. Solemniter autem repetitur, ubi præpositio pluribus quam duobus objectis refertur : Joan. xvi, 8 *gasakiþ þo manaseþ bi fravaurht jah bi garaihtþa jah bi staua*; Col. ii, 16 *ni manna izvis bidomjai in mala aiþþau in dragka aiþþau in dailai dagis*; Tim. I, ii, 1, 2. Attamen in hoc etiam casu præpositio secunda vice prætermittitur quidem, tertia autem repetitur : Mth. viii, 9 *qiþa du þamma—jah anþaramma—jah du skalka* (græce dativus simplex ubique usurpatur), sic etiam in parallelo loco Luc. vii, 8; Mc. vi, 56 *iddja in haimos aiþþau þaurgs aiþþau in veihsa*, græco textu communiter *eis* semel tantum habente; Mth. v, 45 *guþ sunnon seina urranneiþ ana ubilans jah godans, jah rigneiþ ana*

garaihtans jah ana ungaraihtans (gr. *ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους*).

« In hoc casu suo Gothus modo præpositiones synonymas alibi usurpat : Col. iv, 13 *aiþaþras habaiþ manag aljan bi izvis jah du þans* (*ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν*) *þaiei sind in laudeikata jah iairaupaulin*; Thess. I, v, 9 *ni sätida uns guþ in hatis ak du gafreideinai* (*εἰς ὄργην, ἀλλ' εἰς ἐκποίνειν*) *ganistais*; Cor. II, viii, 7 *in allamma managniþ, galaubeinai jah vaurda jah kunþja jah in allai usdaudein jah ana þizai us izvis in uns friarþvai* (Græco semel tantum *in* habente)

« Annotatio 3. — Dum ex una parte Gothus aliquando cavere videtur, ne cum ea præpositione quæ objectum præcedit, verbum, more græco, componat, dicitque simpliciter Cor. II, vi, 16 *baua in im* pro *ἐν οἰκῆσῳ ἐν αὐτοῖς*; Tim. II, i, 5; Mc. vi, 14 *vaurkjand in imma* pro *ἐν ἐργουσιν ἐν αὐτῷ*, vel Cor. II, viii, 18 *miþsandidedun imma* pro *συνεπέψαμεν μετ' αὐτοῦ*, ex altera autem in eundem pleonasmum sæpissime incidit : Mth. xxvii, 53 *usgaggan us hlaiwasnom* (*ἐξελεῖν ἐκ τῶν μνημείων*); Mc. i, 29; v, 2, 30; ix, 25; Luc. iv, 22; Joan. viii, 59; x, 39; Cor. I, v, 10; II, v, 8; vi, 17; Eph. iv, 29; Col. iii, 8; Mth. ix, 15 *bruþsaþs a snimada af im* (*ἀπαρθῆ ἀπ' αὐτῶν*); Luc. v, 2, 13, 35; ix, 5; xvi, 3; Rom. xi, 26; Cor. II, xii, 8; Luc. xvii, 11 *þairhiddja þairh midja samarian*; iv, 30; xviii, 35 (ubi Gothus *διελεῖν* legit); Mc. xi, 16; Col. ii, 13 *miþgagivida miþ imma*; Joan. xiii, 25 *an akumbida ana barma iesuis*; Eph. ii, 20; Luc. iv, 14 *all gavi bi sitande bi ina*; Cor. I, xv, 27 *u fhnaivida uf fotuns*; Eph. i, 21; Luc. i, 76 *fauragaggis faur andvairþja*. Et item de adverbiiis ejusdem significationis, ut *innatgaggan in* — (Mth. viii, 23), *usvairpan ut* — (Mth. xxvi, 75), *usgaggan ut us* — (Mc. i, 25), etc.

« Sea hunc pleonasmum, quem Græcus sæpius præesert, Gothus etiam sæpissime nullo præeunte usurpat, ubi scilicet Græcus vel præpositione semel utitur, vel simplex verbum et præpositionem adhibet : Rom. xi, 26 *urrinniþ us ston* (gr. simpliciter *ἦξει ἐκ Σιών*); Joan. xvii, 15 *ni bidja ei usnimais* (*ἄρης*) *ins us þamma fairwau*; Gal. v, 4 *us anstai us drusuþ* (*χάριτος ἐξέπεσατε*); Luc. viii, 18 *afnimada af imma* (*ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ*); Mc. ii, 23 *þairhiddja þairh atisk* (*παρμπορεύεται διὰ —*); Joan. xviii, 15 *miþinngalaiþ miþ iesua* (*συνεῖνηθε τῷ —*); sic etiam Mth. vii, 25; Mc. v, 10; Luc. iii, 20; vi, 48; viii, 2; ix, 33; xiv, 10; xvii, 29; Joan. xii, 42; Rom. viii, 55, 39; Cor. II, xi, 25; Gal. i, 6; Eph. iv, 31; Phil. iii, 14; Col. ii, 14.

« Eo etiam modo usurpantur præpositiones diversæ, sed synonymæ : Mth. viii, 16 *atberun du imma* (*προσῆνεγκαν αὐτῷ*); xxvii, 15 *atgaggand du peilatau* (*προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ*); Joan. viii, 42 *ik fram guþa urrann* (*ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν*); Mc. xvi, 8 *usgaggaudeins af hlaiwa* (*ἐξέλθοῦσαι ἀπὸ —*) *gaþlahun*; Luc. ii, 37 *ni afiddja fairra alh*

(ἀφίστατο ἀπό —); Cor. II, XII, 9, *usarhleiprjai ana mis* (ἐπιστηνῶσθ ἐπ' ἐμέ) *malis xristaus*, etc.

ε Annotatio 4. — Præter nonnullas præpositiones, quæ, ut determinata, adverbiorum forma donantur, ut *inn*, *ut ex in*, *us*, sunt et aliæ quæ, illa forma carentes, ut adverbia tamen usurpantur: Mc. VIII, 23 *atlagida ana handuns* imponens (scilicet illi) *manus super* (ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας); XI, 7; Luc. XIX, 28 *iddja fram* (ἐπορεύετο ἔμπροσθεν); Mc. VIII, 6 *atgaf hlaibans siponjam ei atlagidedeina saur* (παράθῳσι); Luc. XIX, 4 *biþrayjands saur* (προδραμῶν ἔμπροσθεν) *usstaig ana bagm*; VIII, 44 *qino atgaggandei du* (προσελθοῦσα) *attaitok skauta vastjos pro duatgaggandei* (sicut ex gr. Mth. IX, 20) vel *atgaggandei du imma* (sicut ex gr. Luc. IX, 12); Mc. X, 43 *siponjōs sokun þaim buirandam du* (τοῖς προσφύρουσι); Cor. II, VIII, 11 *saura ist muns*; Phil. III, 14 *þoei saura sind.*

2. OBJECTUM VERBALE.

§ 252. Cum infinitivus, qui abstractam ideam actionis vel habitus a verbo designati exprimit, naturæ sit nominalis (§ 189), ideo ut objectum inservire potest.

Itaque ponitur post verba:

1) Volendi: Mth. V, 42 *þamma viljandin af þus leiwan sis ni usvandjais*; Luc. XV, 28 *ni vilda inngaggan*; Tim. I, I, 6 sq. *sumai usvandededun du lausavaurdein viljandans visan vitodalaisarjos*; Luc. X, 22; XX, 46; Joan. VI, 67; VIII, 44; Rom. IX, 22; Cor. II, XI, 32; Cor. I, VII, 12 *jabai qens gaviþja ist bauan miþ imma, ni aþletai þo qen*; Phil. I, 23 *lustu haba andletnan jah miþ xristau visan*; Luc. XV, 16 *gairnida sad itan haurne*; XVII, 22; Cor. II, V, 2; Thess. I, III, 6; Tim. II, I, 4; Luc. XIX, 4 *and þata munaida* (cogitavit) *gaggan*; X, 1; Joan. VI, 15; XIV, 22; Joan. VI, 6 *iesus vissa þatei iudas habaida* (habuit [in voluntate]) *taujan*; 71; XII, 26; Cor. II, XII, 14 *manvus im qiman at izvis*;

2) Quæ operationem voluntatis exprimunt, ut conari, quærere, concludere, dare, sinere, prohibere, cogere, rogare, imperare, adhortari, etc.: Gal. II, 10 *usdaudida þata silbo taujan*; Eph. IV, 3; Luc. VI, 19 *alla managei sokidedun attekan imma*; IX, 9; XVII, 33; XIX, 3, 47; Joan. VII, 1; XIX, 12; Rom. X, 3; Luc. VI, 42 *usvairp saurþis anza us augin þeinamma, jah þan gaumjais usvairpan gramsta þamma in augin broþrs þeinis*; Cor. I, V, 3 *gastauida þana sva þata taujandan atgiban unhulþin*; Mc. XV, 23 *gebun imma drigkan vein miþ smyrna*; Rom. XV, 5 *guþ gibai izvis þata samo fraþjan in izvis*; Eph. III, 16; Tim. I, I, 18; Mth. VIII, 21 *ustaubei mis galeiþan jah gafilhan attan meinana*; Luc. VIII, 32; IX, 59; Tim. I, II, 12; Luc. XVIII, 16 *letiþ þo barna gaggan du mis*; IV, 41; VIII, 51; Mth. VIII, 22; Joan. XI, 44; XVIII, 8; Gal. V, 7 *was izvis galatida sunjai ni ushausjan?* Thess. I, II, 16 *iudaeis warjand uns du þiudom rodjan*; Gal. VI, 12 *sva*

managai sve vileina samjan sis in leika þai nau þjand izvis bimaitan; Luc. XIV, 23; Gal. II, 14 *waiva þiudos baidis iudaviskon*; Luc. VIII, 37 *bedun ina allans gaujans galei þan fairra sis*; Cor. II, V, 20 *bidjam saur xristau gagavairþnan guþa*; Tim. I, II, 1 *bidja frumist taujan bidos*; Luc. VIII, 41; IX, 38; Rom. XII, 1; Cor. II, II, 8; Eph. IV, 1; Phil. IV, 2; Thess. I, IV, 10; V, 12; Tim. I, I, 3; Luc. VIII, 29 *iesus anabaud ahmin þamma unhrainjin usgaggan af þamma mann*; 55 *anabaud maujai giban mat*; 31; Cor. I, VII, 10; Mth. XXVII, 64 *hait vitan hlaiva*; Tim. II, I, 6 *gamaudja þuk anaqiujan anst guþs*;

3) Post verba dicendi, et ea plura, quæ metaphysicam actionem exprimunt, ut cognoscere, negare, discere, docere, intelligere, credere, cogitare, etc., insuper sperare, timere, se pudere, tentare, etc.: Tim. II, II, 10 *þatei gadob ist qinom gahaitandei m guþ blotan þairh vaurstva goda*; Tit. I, 16 *guþ andhaitand kunnan*; Joan. XIII, 38 *mik afaiskis kunnan*; Luc. III, 7 *was gataiknida izvis þliuhan saura þamma anavairþin hatiza*; Skeir. V, d *ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban uns laiseiþ*; Tim. I, V, 4 *jabai wo viduvono barna habai, gala isjaina sik* (doceant se, id est, discant) *saurþis svesana gard burusnjan*; 13; Tim. I, I, 19 *hymainai jah alaiksandru anafalh satanin ei gatalzjaindau ni vajamerjan*; Cor. I, IV, 8 *in ugkis ganimaiþ ni usar þatei gameliþ ist fraþjan*; Phil. IV, 12 *lais jah haunjan mik, lais jah usfarassu haban*; Thess. I, IV, 4 *viti warjizuh izvara gastaldan sein kas in veihþai*; Rom. VII, 18 *gavaurkjan goþ ni bigita*; 10; Cor. II, X, 2 *trauainai man gadaursan ana sumans*; Joan. XVI, 2 *sawazuh izvei usqimiþ izvis, þu ygkeiþ hunsla saljan guþa*; Phil. III, 4; Rom. XIV, 2 *sums galaubeiþ matjan allata*;

Luc. VI, 34 *jabai leiwid, fram þaimi veneid andniman, wa izvis laune ist?* Phil. II, 23; Tim. I, III, 14; Cor. II, X, 15 *ven habam in izvis mikilnan*, Luc. IX, 45 *ohtedun fraihnan ina bi þata vaurd*; XVI, 3 *bidjan skamamik*; Cor. II, I, 8; Luc. XX, 40 *ni þanaseiþs gadaurstedun fraihnan ina*; Cor. I, VI, 1; II, X, 12; Skeir. IV, d *ainana ananan þidedun qiþan attan jah sunu*;

4) Post incipere, pergere, amare (id est, solitum habere), cessare, perficere: Luc. XIV, 29, 30 *jabai was gasatida grunduvaddju jah ni mahta ustiuhan, allai þai gasaiwandans duginnand bilaikan ina qiþandans þatei sa manna dustodida timbrjan jah ni mahta ustiuhan*; Mc. XIV, 65; Luc. IX, 12, 18; Cor. II, III, 1; VIII, 10; Luc. XX, 41 *anaiauk sandjan anþarana skalk*; 12; Mth. VI, 5 *liutans frijond in gaqumþim standandans bidjan*; Luc. VII, 45 *fram þammei innatiddja ni svaif bikudjan fotuns meinans*; Cor. II, VIII, 11 *nu jah taujan ustiuhaiþ*;

5) Post debere, oportere, opus habere, licere: Joan. III, 30 *jains skal vahsjan iþ ik min znan*; VII, 35, 39, etc., vid. gloss. V. Skulan; Gal. V, 3

wazuh manne bimaitanaize skul a ist all vitoþ taujan; ad passive significandum ponitur skulds im: Mc. viii, 31 sunus mans skulds ist uskiusan (re- jici debet) fram þaim sinistam, vid. § 177, annot. 4 d); et ubi de rebus agitur, skuld ist: Luc. vi, 2 wa taujid, þatei ni skuld ist taujan in sabbato dagam? iv, 9; xv, 32; xx, 22; Cor. II, xi, 30; Thess. II, iii, 7; Tim. I, iii, 15; et etiam impersonaliter: Luc. vi, 2 hlaibans saurlageinats ni skuld ist (non licet) matjan nibai ainaim gudjam; Luc. xiv, 18 land bauhta joh þarf galeiþan jah saiwan þata; Thess. I, iv, 9; Phil. II, 25 þarb munda aipa fraudeitu sandjan du izvis; Cor. II, ix, 5 naudiþaurst man bidjan broþruns ei galeiþaina du izvis; xii, 1 wopan binah akei ni batizo ist; Cor. I, vii, 26 goþ ist mann sva visan; Mc. ix, 45 goþ þus ist galeiþan in libain haltamma þau tvans sotuns habandin gavairpan in gairinnan; 47; Luc. xviii, 25; Luc. III, 16 gaggiþ svinþoza mis, þizei ik ni im vair þs andbindan skaudaraip skohis is; xx, 35; Cor. II, iii, 5; Tim. II, ii, 2;

6) Post posse, quire, facile, difficile esse: Mth. v, 36 ni magt ain tagl weit aiþ þau svart gataujan; vi, 24 ni manna mag tvaim frauþam skalkinon; 27; Mc. xv, 31 etc., vid. gloss. v. Magan; Cor. II, ix, 8 mahteigs ist guþ alla anst usfarassjan in izvis; Rom. viii, 39 ni gaskufts anþara mahteiga ist uns afskaidan af friaþvai guþs; Luc. xiv, 31; Tit. I, 9; Luc. xiv, 14 ni haband usgildan þus; Eph. iv, 28; Mth. ix, 6 vaidusni habaiþ sa sunus mans ana airþai afleitau fravaurhtins; Joan. xix, 10 valdusni aih ushramjan þuk; Luc. ix, 1 iesus apaustaulum atgaf maht jah valdusni sauhtins gahailjan; v, 24; x, 19; Joan. x, 18; Rom. ix, 21; Cor. I, ix, 4; Mc. x, 24, 25 waiva aglu ist þaim hunjandam afar faihu in þiudangardja guþs galeiþan. azetizo ist ulbandau þairh þairko neplos galeiþan þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan; Mc. II, 23 var þ þairhgaggan imma þairh atisk.

« Annotatio. 1 — Cum autem objectum (infinitivus) non per speciale verbum, sed per visan vel vairþan cum nomine exprimitur, nomen, ubi ejus significatio (habitus) ad subjectum ipsum refertur, in nominativo ponitur: Tim. I, iii, 2 skal aipiskaupus unga fairinonds visan; II, ii, 24 skalks frauþins ni skal sakan ak qairrus visan; Skeir. I, d skulda du galeikon seinai frodein spilla vairþan aivag- geljons usmete; Cor. I, xii, 22 þaiei þugkjand liþive leikis laisivostai visan, þaursta sind; Cor. I, subscript. du kaurinþium frumei þugkeiþ melida visan us asiai; Gal. II, 9 þaitrus jah iakobus jah iohannes þuhtedun sauleis visan; Phil. iv, 12 lais s o þs vairþan jah gredags; hinc etiam iv, 11 ik galaisida mik ganohiþs visan, quia galaisida mik (docui me) idem est atque lais (didici). Contra legitur Cor. II, vii, 11 ustaiknideduþ izvis

hlu trans visan, et naturaliter Luc. xv, 20 in- sandidedun ferjans taiknjandans sik garaihtans visan; sed Cor. II, v, 8 gatrauam jah valjam mais usleiþan us þamma leika jah anahaimjaim visan at frauþin ideo adest dativus, quod ad valjam unsis supplendum est. Rom. ix, 3 autem usbida anaþaima visan silba ik af xristau saur broþruns meinans constructio est græca.

« Annotatio 2. — Post verba quarto numero (4) subjecta ponitur etiam participium: Mth. xi, 1 us- fullida iesus anabiudands (διατάτων) þaim tvallif; Luc. v, 4 biþe iesus gan anþida rodjands (λαλῶν) qaþ du seimona; Col. I, 9 fram þamma daga ei hausidedum ni weilaidedum saur izvis bidjan- dans (προσευχόμενοι); Gal. vi, 9 þata godo tau- jandans (ποιούντες) ni vairþaima usgrud- jans. Econtra post sveiban adhibetur infinitivus (Luc. vii, 45) et non cessans in participio traditur Eph. I, 16 unsveibands (ὁ πανόμενος) aviliudo in izvara.

« Annotatio 3. — Post supra laudata verba loco infinitivi adest etiam ei vel þatei, vid. §§ 276, 277. »

§ 253. Ubi præter infinitivum aliud est objectum, cui actio adscribatur, hoc in accusativo ponendum est, et constructio accusativus cum infinitivo nuncupatur¹. Ubi autem subjectum et objectum personale eadem sunt persona, Gothus græcam inter et latinam constructionem suspensus librat, tum scilicet objectum personale, pronomen, prætermittitur, tum in accusativo ponitur, hac posteriori constructione in solis epistolis occurrente. Jam vero accusativus cum infinitivo usurpatur:

1) Post verba sensuum: Phil. II, 26 vas unvunands, in þizei hausideduþ ina siukan; Joan. vi, 62 gasaiwiþ sunu mans ussteigan þadei vas saur- þis; Mc. xiii, 29;

2) Post verba dicendi, imperandi, scribendi, etc.: Luc. ix, 19 wana mik qiþand visan þos man- geins? xx, 27 saddukateis qiþand usstass ni visun; 41; Joan. xii, 29; Cor. II, iv, 6; Mth. viii, 18 iesus haihait galeiþan siponjans hindar marein; Tim. I, vi, 13 sq. anabiuda fastan þuk þo anabusn; Cor. I, v, 11 melida izvis ni blandan (ubi izvis prima vice ut dativus, scribo vobis, altera autem ut accusativus, ut nos misceatis vos [non misceri]); Eph. III, 5 sq. andhuliþ ist þaim apaustaulum visan þiudo s gaarbans jah galeikans jah gadailans gahaitis;

3) Post verba, quæ volitionem vel quamlibet aliam mentis operationem expriment, ut velle, quærere, cogitare, credere, confidere, sperare, scire, etc.; Mc. xv, 9 vileidu fraleitan (inf. pass.) izvis þana þiudan iudaie? xix, 15 ni vileima þana þiu- dan on usar unsis; I, 62; Cor. I, vii, 7 (viljan allans mans visan sve mik silban); x, 20; xi, 3; Gal. vi, 13; Tim. I, ii, 4, 8; v, 14; Joan. vii, 4 ni manna in analaugrein wa taujiþ jah sokeiþ sik uskun þana q visan (ὁὐδὲς ἐν καρρῆσσίᾳ εἶναι): Phil. III, 7, 8 þatei vas mis gavaurki, þatuh rahnida in xristaus slei þa

¹ In germanico sermone sententia subordinata cum dass et infinitivo formanda est. Interpr.

visan. aþþan sveþauh all domja sleiþa visan in usarassaus kunþjis xristaus. — jah domja smar nos visan allata; Skeir. VIII, b frauþins laisein svikunþaba in allaim alamannam sauravisan rahnidedun; Cor. I, vii, 26 man nu þata god visan; II, xi, 5 man ni vaihtai mik minnizo gataujan þaim usar mikil visandam apaustaulum (λογίζομαι — ὑστερηκέναι); Phil. I, 16 us haifstai xristu merjand ni sviknaba munandans sik aglons urraisjan (οἰόμενοι — ἐπιφέρειν) bandjom meinaim; III, 13; Luc. II, 44 hugjandona in gasinþjam ina visan iosef juh aiþei is gemun dagis vig; Tim. I, vi, 5; Luc. xx, 6 triggvaba galaubjand allai iohannen praufetu visan; Cor. II, x, 7 was gatrauaiþ sik silban xristaus visan (πέποιθεν ἑαυτῶ — εἶναι); Luc. iv, 41 vis sedun silban xristu ina visan; Cor. I, xvi, 7 venja mik wo weilo saljan (ἐλπίζω — ἐπιμεῖναι) at izvis; II, v, 11;

4) Post verba faciendi, operandi, parandi: Mc. I, 17 *gatauja igqis vairþan nutans manne*, Luc. v, 24; Joan. v, 21; Joan. vi, 10 *vaurkeiþ þans mans anakumbjan*; Cor. II, ix, 5 *sauragamavjaina aivlaugian izvarana visan svasve vailaqiss jah ni svasve bifaihon*;

5) Post impersonalia et formulas contingit, accidit, convenit, facile est, melius est, tempus est, etc.: Luc. iv, 36 *varþ afslauþnan allans*; Col. I, 19 *in imma galeikaida alla fullon bauan jah þairh ina gafriþon alla*; Skeir. I, c *gadob vasþans svesamma riljin ushausjandans diabulau, astra svesamma viljin gaqissans vairþan nasjandis laiseinai*; Luc. xvi, 17 *azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan þau vitodis ainana vrit gadriusan*; Joan. xviii, 14 *batizo ist, ainana mannan fraqistjan saur managein*; Rom. xiii, 11 *mel ist uns us slepa urreisan*.

• Annotatio 1. — Post *varþ*, *aglu ist*, *azetizo ist* et similia etiam infinitivus simpliciter ponitur, ubi scilicet personale objectum ad has formulas refertur et in dativo est, vid. § 252, 6. Necnon et post *letan*, *bidjan* et similia, vid. ibid. 2), licet ex constructione vocabulorum ut Cor. II, vi, 1 *bidjand ni svarei anst guþs niman izvis* (ubi in interpretatione nostra vobis legendum est), hic etiam accusativus cum infinitivo sumi posse videatur.

• Annotatio 2. — Post verba sensuum et ea, quæ spiritus operationem exprimunt, loco infinitivi etiam participium, more græco, venit: Luc. iv, 23 *wan filu hausidedum vaurþan* (ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα) *in kafarnaum*; v, 2; xviii, 36; Mc. xii, 28; xiii, 26; xiv, 58, 62, 67; Joan. vii, 32; x, 12; Thess. II, iii, 11; Mc. v, 15 *gasaiwand þana vodan vitandan* (θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον) *jah gavasidana jah fraþjandan*; II, 16; viii, 24; ix, 1, 38; Luc. v, 1, 27; x, 18; xviii, 24; Joan. vi, 19; xi, 33; Cor. I, viii, 10; Luc. viii, 46 *usgaggandein* (ἐξελθοῦσαν) *af mis*; Mc. vii, 30 *bigat unhulþon usgaggana* (ἐξελθούσας) *jah þo*

dauhtar ligandein (βεβλημένην) *ana ligra*; Luc. viii, 35. Hinc passive in nominativo Skeir. VIII, c *liugandans bigitanda*; Phil. iv, 9. Post *viljan* ambæ constructiones reperiuntur connexæ: Tim. I, ii, 8, 9 *viljau vairans bidjan* (προσεύχεσθαι) — *samaleiko jah qinons in gaseteinai hrainjai setjandeins* (κοσμεῖν) *sik*; et post *vitan* Cor. II, xii, 2, 3 participium et *þatei* vicissim inducuntur: *vait mannan in xristau saur jera fidrortaihune fravulvanana* (ἀρπαγέντα) *und þridjan himin jah vaiþ þana svaleikana mannan þatei fravulvans varþ* (ὅτι ἠρπάγη) *in vagg*.

• Insolens est autem hæc constructio post *qiþan*, neque post *vairþan* occurrit, nisi ubi Gothus aliud auxiliarium verbum, *visan*, adhibere non potuit: Tim. II, ii, 18 *qiþand usstass ju vaurþana* (γεγονέναι), hinc Rom. xv, 8 *qiþa auk xristu andbaht vaurþanana* (γεγενῆσθαι) *bimailis iþ þiudos haukjan guþ*.

• Annotatio 3. — Sæpe etiam in gothico sermone sicut et in germanico verbale objectum per *ei* vel *þatei* circumscribitur, vid. §§ 275, 276.

§ 254. Supinum et gerundium Gothus non novit, et utrumque per infinitivum, *du* communiter præposito, exponit.

I. Jamvero ad significandum supinum adhibetur

1) Simplex infinitivus, præcipue post verba motus, vel motum indicantia¹: Luc. I, 76 *sauragaggis saura andvairþja frauþins manvjana* (ἐτοιμάσαι) *vigans imma*; Tim. I, i, 15 *xristus gam in þamma fairwau fravaurhtans nasjan* (σῶσαι); Thess. I, ii, 17 *sniumidedum andaugi izvara gasaiwan* (ιδεῖν); Tim. II, iv, 9; Luc. I, 79 *gaveisoþ unsara urruns us hauhiþai gabairhtjan* (ἐπιφᾶναι) *þaim in rigiza*; II, 22 *brahtedun burn in iairusalem atsatjan* (παραστῆσαι) *sauro frauþin*; et etiam alias: Eph. vi, 19 *mis gibaidau vaurd in balþein kannjan* (γνωρίσαι) *runa aivaggeljons*; I, 9, 10.

2) Communius autem præposito *du*: Luc. iv, 18 *frauþja insandida mik du ganasjan* (ιάσασθαι) *þans gamalvidans hairtin, merjan frohunþanaim fralet, fraletan gamaidans in gaþrasstein, merjan jer frauþins andanem* (ante alterum infinitivum *du* deficit, sive quia commutatur constructio, sive quia præpositionem, ubi ad plura objecta refertur, semel tantum poni vidimus, § 251, 2); Thess. I, iii, 5; Luc. iv, 29 *brahtedun ina und auhmisto þis fairgunjis du afdrausjan* (εἰς τὸ κατακρημνίσαι) *ina*; v, 4 *athahid natja du fiskon* (εἰς ἄγρον); Mc. iv, 3 *urrann sa saiands du saian* (τοῦ σπεῖραι); Luc. viii, 5; Rom. xi, 26; Mth. xi, 1 *iesus ushof sik jain þro du laisjan* (τοῦ διδάσκειν) *jah merjan*; Thess. I, iv, 17 *fravilvanda in millham du gamotjan* (εἰς ἀπάντησιν) *frauþiu in lustau*; Luc. v, 1 *managei anatramp iesu du hausjan* (τοῦ ἀκούειν) *vaurd guþs*; Phil. iv, 10 *wan gaþaihuþ du saur mik fraþjan* (τὸ φρονεῖν); Mc. x, 46 et Luc. xviii, 35 *blinda sat saur vig du aihtron*, gr. προσαιτῶν, dum Joan. ix, 8 *sat aihtronds adest*; eo etiam modo promiscue constructur in formula *ausona haban du hausjan* (Luc. viii, 8)

¹ In germanico sermone per *zu*, *um zu*, gall. *pour*, et infinitivum. *Interpr.*

et *hausjandona* (Mc. iv, 9; Luc. xiv, 35), Græco semper infinitivum usurpante.

Luc. xix, 48 *managei hahaida du hausjan* (ἀκούειν) *imma*; iv, 18 *frauja gasalboda mik du vailamerjan* (κρηῖσαι) *unledaim*; Mc. vii, 4 *anþar ist manag þatei andnemun du haban* (κρατεῖν); Luc. xiv, 28 *gasitands rahneiþ habaiu du ustiuhan* (εἰς ἀπαρισμόν).

Cor. I, vii, 25 *ragin giba sve gaarmāiþs fram frau- jin du triggs visan* (πιστὸς εἶναι); II, xi, 2 *gavad- joda izvis ainamma vaira manja svikna du usgaben* (παραστῆσαι) *xristau*; Phil. iii, 10 *us guþa ist ga- raihtei ana galaubeinai du kunnan* (τοῦ γνῶναι) *ina*; Luc. i, 77; Col. i, 22 *gasriþodai þairh dauþu du atsattjan* (παραστῆσαι) *izvis veihans saura imma*; iv, 5 *bidjaiþ jah bi uns ei guþ uslukai unsis haurd vaurdis du rodjan* (λαλῆσαι) *runa xristaus*. Præcipue ad exponendum græcum εἰς τό : Mc. xiv, 55 *alla so gasaurds sokidedun ana iesu veitvodiþa du asdauþ- jan* (εἰς τὸ θανατώσαι) *ina*; Thess. II, ii, 2 *bidjam izvis broþruns, du ni sprauto vaggjan izvis ahin*; Rom. vii, 5; xi, 11; xii, 2, 3; xv, 8; Cor. I, viii, 10; xi, 22; II, i, 4; vii, 3; Thess. I, ii, 12, 16; iii, 5, 13; iv, 9; II, i, 5; iii, 9; πρὸς τό : Mth. v, 28 *wazuh saei saiwiþ qinon du luston* (πρὸς τὸ ἐπιθυ- μῆσαι) *izai, ju gahorinoda*; vi, 1; Mc. xiii, 22; ἐπὶ τῷ : Cor. I, xi, 21 *warjizuh mata seinamma saursni- viþ du matjan* (ἐπὶ τῷ φαγεῖν); ἕνεκα τοῦ : Cor. II, vii, 12 *melidu ni in þis anamahtjandins, ni in þis anamahtidins ak du gabairhtjan* (ἕνεκεν τοῦ φανε- ρωθῆναι) *usdaudein unsara*. Item Skeir. IV, d *þo nu insakana vesun fram iohanne ni in þis þatainei ei frauþins mikilein gakannidedi, ak du gatarhjan jah gasakan haifst sabaillicus jah markuilliaus*; ina : Mc. iii, 14 *iesus gavaurhtu tvulif du visan* (ἵνα ᾧσι) *miþ sis*.

« Annotatio 1. — Quandoque *du* ab infinitivo per objectum ad hunc pertinens separatur : Rom. vii, 5 *du akran bairan*; xi, 11 *du in aljana briygan*; Phil. iv, 10 *du saur mik fra þjan*; Cor. I, viii, 10; Thess. II, i, 5; ii, 2; Skeir. II, c.

« Annotatio 2. — Aliquando etiam *du* cum infini- tivo in locum infinitivi simplicis inducitur (coll. § 252), plerumque præeunte Græco (τό, τοῦ, εἰς τό) : Luc. iv, 10 *aggilum seinaim anabiudiþ bi þuk du gafastan* (τοῦ διαφυλάξαι) *þuk*; Joan. xiii, 24 *band- vida þamma þaitrus du fraihnan* (πυθῆσθαι); Thess. I, iv, 9 *at guþa uslaisidai sijuþ du frijon* (εἰς τὸ ἀγαπᾶν) *izvis misso*; Joan. xii, 4 *judas skastida sik du galevjan* (παραδιδόναι) *iesu*; Cor. II, x, 6 *man- vuba haband du fraveitan* (ἐκδικῆσαι) *all usarhau- seino*; Luc. ix, 51 *andvairþi seinata gatulgida du gaggan* (τοῦ πορεύεσθαι) *in iairusalem*; sæpe post giban ejusque composita : Mth. xxvi, 2; Luc. ix, 16; Joan. vi, 31, 52; Col. i, 25; Phil. i, 24 *du visan* (τὸ ἐπιμένειν) *in leika þausfizo ist in izvara*. In quo- nam differant *azetizo ist qiþan* et *du qiþan*, vid. § 208, 4.

« Annotatio 3. — Insuper supinum etiam per

sententiam peculiarem cum ei exprimitur, vid. § 276. »

II. Quod ut possibile vel etiam ut jam in actu (gerundio) proponendum est, communiter per *du* et infinitivum exprimitur : Luc. vi, 7 *vilaidedun jau iesus in sabbato daga leikinodedi, ei bigeteina til du vrohjan ina* (κατηγορίαν αὐτοῦ); i, 57 *aileisabaiþ us- fullnoda mel du bairan* (χρόνος τοῦ τεκεῖν); ii, 6, 21; Cor. I, ix, 6 *ni habos valdufni du ni vaurk- jan* (τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι); Mc. iii, 15; Luc. i, 9 *klauts imma urrann du saljan* (ἔλαχε τοῦ θυμιά- σαι); v, 17 *mahts frauþins vas du hailjan* (εἰς τὸ ἰᾶσθαι) *ins*; Cor. II, viii, 11 *saura ist muns du vil- jan* (τοῦ θέλειν).

« Annotatio 4. — Hic etiam aliquando simplex infinitivus usurpatur cum *valdufni haban, ven haban, etc.*, vid. § 252. »

ELLIPSES IN OBJECTIVIS RESPECTIBUS.

§ 255. 1) Objectum aliquando prætermittitur, ut Luc. v, 25 *ushafjands* (scilicet *badi*) *ana þammei lag, galaiþ*. Sed ellipsis non adest in Phil. iv, 16 et Thess. I, ii, 18 *ainamma sinþa jah tvaim*, ubi ex sin- gulari *sinþa* pluralis *sinþam* ad *tvaim* supplendus est, neque in Joan. xv, 13 *maizein þizai friaþvai*, ubi ad *maizein* subaudiendum est *friaþva* : cæterum, hic locus ex tenore græci textus (μισίζονα ταύτης ἀγάπην) *maizein þizai friaþva* esse deberet. Joan. x, 31 *nemun stainans ei vaurpeina* (scilicet *stainum, λείψωσι*) *ana ina*; Mth. viii, 32 *run gavaurhtedun sis alla so hairda*, scilicet *sveine* ex vs. 31. Tim. I, vi, 6 legitur simpliciter *gavaurki* loco *saihugavaurki*, quod est vs. 5. Hinc etiam Luc. xv, 24 *dugunnun visan* pro *vailavisan*, vid. vs. 23 *visan vaila*; xix, 6 *atstaig* pro *dalaþ atstaig*, vid. vs. 5. Quoad ellipses nominis genitivum regentis, vid. § 216, annot. 7, coll. § 245, annot. 2.

2) De ellipsis verbi animadvertendæ sunt for- mulæ *wa uns jah þus* Mth. viii, 29; Mc. i, 24; v, 7; Luc. iv, 34; viii, 28; *wa mik*, scilicet *karist* Cor. I, v, 12; Mth. v, 38 *augo und augin jah tunþu und tunþau*, scilicet *gibais*; insuper Cor. II, ix, 6 *þatuþ- þan*, scilicet *qiþa* vel *man*; viii, 15 *saei fltu, ni ma- nagizo jah saei leitil, ni savizo*, ubi ex Mos. II, xvi, 18 *qui paraverat — reperit restituendum est*; Gal. ii, 9 *taihsvons atgebun mis jah barnabin gamaineins, svaei veis du þiudom iþ eis du bimaita*, scilicet *gag- gaima* vel simile; Rom. xiii, 7 *usgibiþ nu allaim skuldo, þammei* (scilicet *skuluþ*) *gabaur gabaur*. Sic plura sunt loca, ubi verba ex præcedenti versu vel sententia facile restitui possunt : Cor. II, i, 6 *jaþþe þreihanda, in izvaraizos gaþlaihtais*, scilicet *þrei- handa, jaþþe gaþrafstjanda, in izvaraizos gaþlaihtais*, scilicet *gaþrafstjanda*; item v, 13; vii, 12; ii, 10 *þammei wa fragibiþ, jah ik*, scilicet *fragiba*; Joan. xv, 4 *visuiþ in mis, jah ik in izvis*, scilicet *visa*; iii, 30; Eph. v, 24 *svasve aikklesjo ushauseiþ xristu, svah genes abnam seinaim*, scilicet *ushausjaina*; Tim. II, i, 5 *sei banaida in avon þemai, traua þatei jah*

in þus, scilicet bauaiþ; Rom. ix, 32 duwe? unte ni us galaubeina: ak us vaurstvam vitodis, scilicet laistidcedun vitoþ garaihteins ex laistjands vitoþ garaihteins vs. 31; Luc. vii, 43 þana (scilicet mais frijod ex vs. 42) gavenja, þammei managizo fragaf; Cor. II, III, 13 ubi ex svasve mozes lagida hulistr ana andavleizn ad ni supplendum est lagjam hulistr ana andavleizn; Mth. xxvii, 43 lausjadau ina, jabai vili ina, scilicet lausjan; item Mc. xv, 8 subaudi taujan; coll. adhuc

Luc. vii, 14; Cor. I, ix, 25; xi, 1; Cor. I, vii, 19 þata bimait ni vaihts ist, ak fastubnja anabrisne guþs, scilicet wa ist. Positivum ex negativo restituendum est, ut Tim. I, iv, 3 varjandane liugos jah (scilicet anabiudandane) gaþarban mate. Sed Tim. II, iii, 4 frijondans viljan seinana mais þau guþ, propter græcum φιλάδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι ut ellipsis non reputari potest.

C. SENTENTIA COMPOSITA.

§ 256. Quemadmodum in sententia simplici, ita et in composita, cogitationes vel earum expressarum formæ, singulæ scilicet sententiæ inter se invicem connectuntur. Jam vero sententiæ, quæ se invicem vel extendunt vel restringunt, eamdem valorem gram-

matice habere censentur et *coordinatæ sententiæ* vocantur; quæ autem alias tantum complent et expli- cant, dicuntur *subordinatæ sententiæ*, vel etiam *secundariæ* per oppositionem ad *principales*, quæ cogitationem principalem continent.

I. COORDINATÆ SENTENTIÆ.

§ 257. Respectus varii, in quibus sententiæ coordinatæ inter se construi possunt, hi sunt: vel enim una aliam extendit et amplificat, unde *COPULATIVA* sententia; vel una alteri opponitur, unde *ADVERSATIVA* sententia; vel una ab alia perimitur, unde *DISJUNCTIVA* sententia; vel tandem una aliam explicat aut probat, unde *EXPLICATIVA* seu *EPEXEGETICA* et *CAUSALIS* sententia evadunt. Ubi autem in utraque sententia verbum idem est, tunc isto semel tantum adhibito componuntur et per solam cogitationem copulantur.

1. COPULATIVÆ SENTENTIÆ.

§ 258. Duæ sententiæ copulantur

1) Positive per conjunctiones *jah* et, etiam, *-uh-que*, quod est encliticum, *jah—jah tam—quam* (gall. *aussi bien—que*), ubi ambæ cogitationes æque procedunt; *ni þatainei—ak jah* non solum—sed etiam, ubi alterutra in lucem proferenda est: Joan. III, 23 þaruh qemun jah daupidai vesun; Mc. I, 39 vas iesus merjands in synagogim ize jah unhulþons us vairpands; Joan. III, 26 suh daupeiþ jah allai gaggand du imma; 4 ibai mag manna alþeis visands in vamba aiþeins astra galeiþan jag—gabairaidau? Gal. iv, 20 vilda qiman at izvis nu jah inmaidjan stibna meina; 22 abraham tvans aihta sununs, ainana us þiujai jah uinana us frijai; Math. ix, 6 qaþ iesus du usliþin nim ligr þeinana jah gagg in gard þeinana. jah galaiþ in gard seinana; v, 39 jabai was þuk stautai bi taihsvon þeina kinnu, vandeis imma jah (etiam) þo anþara; Eph. v, 28 saci seinana qen frijoþ, jah (etiam) sik silban frijoþ; Mc. II, 11 urreis nim-uh (sumeque, καὶ ἄρον) badi þein jah gagg du garda þeinamma; xvi, 7 gaggiþ qiþiduh (ὀπάγετε, εἴπατε); xiv, 13 iesus in sandida tvans siponje seinaze qaþuh (dixit-que, καὶ λέγει) du im; Luc. x, 30 manna in voidedjans frarann, þaiei jah (καὶ, tam) biraubodedun ina, jah (καὶ, quam) bandjos analagjandans idjedun; Mth.

x, 23 ogeiþ þana magandan jah (καὶ) saivalai jah (καὶ) leika fragistjan; alia exempla vid. gloss. v. Jah 6); Rom. ix, 24 kasa armaions guþ laþoda uns ni þatainei us iudaium, ak jah us þiudom; Cor. II, ix, 12 andbahti þis gudjinassaus ni þatainei ist usfulljando gaidva þize veikane, ak jah usfarassjando þairh managa aviliuda guþa; Rom. xii, 17; xiii, 5; Cor. II, vii, 7; viii, 10, 21; Eph. I, 21.

ε Annotatio 1. — Quandonam autem *jah* consonanti initiali sequentis vocabuli assimiletur, vid. gloss. v. Jah.

ε Annotatio 2. — Et etiam, et pariter, et quidem gothice est *jah sa*, et *jah is*, vid. § 202 I, 1) annot. 2.

ε Annotatio 3. — Encliticum *uh* græco τε non convenit, quod Gothus modo per *iþ* (Joan. vi, 18) vertit, modo omnino negligit, ut Rom. vii, 7 unte lust (τὴν τε ἐπιθυμίαν) nih kunþedjau; ubi præcipue est τε—καὶ Luc. II, 16 bigetun mariam jah iosef, τὴν τε Μαρίαν καὶ τὸν Ἰωσήφ; Rom. x, 12; Cor. I, I, 24; modo etiam absque necessitate usurpat: Luc xv, 26 athaitands sumana magive frahuh; xviii, 31 iþ eis qeþunuh du imma. Cum particulis præsertim adversativis et transitivis plerumque occurrit, vid. § 259 annot. 2. Ubi ad prius sententiæ vocabulum affigitur, etiam ad præpositiones appendere potest: Joan. xix, 12 fram uh þamma; Mth. xi, 25 in uh jainamma mela; Luc vi, 45 uz uh allis usarfullein, etc.; imo in compositis verbis sæpe radicem inter et præpositionem interjicitur: Joan. xvii, 1 uz uh iddja; vii, 32 in uh sandidedun; Luc. xvii, 7 an uh kumbei. Relative ad formam hoc de *uh* affixo animavertendum est, quod, ubi vocabulum, cui affigitur, per vocalem desinit, semper cuidam elisioni locus sit, nempe a) eliditur *u* enclitici, ubi vocabulum, cui appendet, per diphthongum vel vocalem longam terminatur, sic sumaih, viljauh, sah, soh, bih, biþeh pro sumai-uh, viljau-uh, sa-uh, so-uh, bi-uh, biþe-uh; b)

eliditur vero vocalis finalis vocabuli, ubi brevis est, eo modo : *patuh, qipuh, anparanuh* pro *hata-uh, qipah-uh, auharana-uh*. De *h* assimilato vid. gloss. v. *Uh*.

« Annotatio 4. — Pro græca particula copulativa *καί* nonnullæ aliæ particulæ etiam usurpantur, interprete paulo licentius agente, ubi præcipue singulæ sententiæ sibi invicem ordinantur, ut : *auk* enim : Cor. I, viii, 41 *fraqistniþ auk* (*καί ἀπολείται*) *sa unmahteiga ana þeinamma vitubija broþar; aþþan* sed : Luc. vi, 32 *a þ þan* (*καί*) *jabai frijod þans frijondans izvis, wa izvis laune ist? þan* autem : Luc. ii, 37 *soh þan* (*καί αὐτήν*) *viduvo jere ahtautehund jah fidvor; þanuh* sed : Mc. x, 13 *þanuh* (*καί*) *atberun du imma barna; Cor. I, xiv, 25; þaruh* sed : Joan. vii, 45 *þaruh* (*καί*) *qeþun du im jainai; iii, 23; ix, 2; þaþroh et þaþroh þan*, tunc, tunc vero : Luc. iv, 9; Cor. ii, viii, 5; *ip* verum : Luc. i, 63 *gabandvidedun þan attin þata waiva vildedid, haitan ina. ip is* (*καί*) *sokjands spilda nam jah melida*, vid. gloss. v. *Ip 2*). Neenon et in locum copulativæ particulæ etiam subditur comparativa *sve* sicut : Tim. I, iv, 7 *þo unveihona sve* (sicut gr. *καί*) *usalþanaizo spilla bivandei*; vel præpositio *miþ* cum : Cor. ii, vi, 14 *wo daiþo garaihtein miþ* (cum, gr. *καί*) *ungaraihtein*, sine dubio propter concinnitatem prioris cum posteriori sententia.

« Pro *καί* etiam, adhibetur modo *ju* jam : Mc. ix, 13 *qipah izvis þatei ju* (*καί*) *helias gam; Gal. v, 21 saurqipah, izvis svasve ju* (*καί*) *sauraqap*, coll. Luc. xv, 19, 21; modo *sua* sic, post *svasve* : Joan. xiii, 15 *svasve ik gatavida izvis, sua* (sic, gr. *καί*) *jus taujaiþ; xv, 9; xvii, 18*.

« Annotatio 5. — Haud raro Gothus loco participii græci verbum finitum cum particula copulativa usurpat; hæc vero particula est *jah* apud Lucam, apud Joannem, *jah* et *uh* : Luc. i, 67 *zacharias prausetida jah qap* (*λέγων*); v, 14 *gagg jah* (*ἀπελθών*) *ataugei þuk silban gudjin; vii, 3 bad iesu ei qemi jah* (*ἰθὼν*) *ganasidedi skalk; viii, 8, 43; Joan. xii, 3, 36; xix, 2; Joan. vi, 5 iesus ushof augona jah gauמידα, þammei manageins filu iddja du imma, qapuh* (*ἐπάρας — καί θεασάμενος — λέγει*) *du filippau; 17 usstigun in skip iddjedunuh* (*ἀναβάντες — ἤρχοντο*) *afar marein; 25 bigetun ina hindar marein qeþunuh* (*εὐρόντες — εἶπον*) *du imma* · viii, 12; ix, 35; xiii, 25; xviii, 3, 22.

« Annotatio 6. — Quandoque loco participii verbum equidem finitum adhibetur, sed particula copulativa prætermittitur, ita ut sententiæ non alligatæ procedant (*ἀσυνδετῶς*) : Cor. I, xii, 11 *þata all vaurkeiþ ains jah sa sama ahma, daiþeiþ* (*διαίρουν*) *sundro warjammeh svasve vili; Mth. ix, 13 aþþan gaggaiþ, ganimiþ* (*πορευθέντες μάθετε*), *wa sijai; Mc. iv, 1 galesun sik du imma manageins filu, svasve ina galeiþan in skip, gasitan* (*ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθίσθαι*) *in marein; vii, 19 in urrunsa usgaggiþ gahraineiþ* (*ἐκπορεύεται κηραρίζον*) *allans matins; Joan. xii, 14; vid. quoque § 186, annot. 6 c) et Eph. iii, 19, ubi Gothus τε non convertit. Asyndeton*

etiam occurrit, ut Ps. LIII, 3 *allai usvandidedun, samana unbrukjai vaurþun*.

« Econtrario græci textu asyndeton evitat Gothus sive particulam copulativam interjiciendo : Cor. I, xvi, 13 *vakaiþ standaiduh* (*γρηγορεῖτε, στήκετε*), vid. § 186, annot. 6, b); vel constructionem mutando : Joan. ix, 7 *gagg þvahan vade tantum, vade, ut te laves* (gr. *ὑπάγε, ψάε*, id est, *vade, lava te*); vid. *ibid. d*).

« Annotatio 7. — Aliquando etiam post participium redundanter ponitur particula copulativa : Mth. vii, 14 *jah qimands iesus in garda paitrus jah gasaw* (*εἶδε*); Skeir. IV, b *frauþins laiseins anastodjandei af iudaia jah und allana midjungard gahaih; Mc. xiv, 66; Joan. vi, 45; coll. Mth. vi, 24; Mc. viii, 1 athaitands siponjans qapuh du im; Luc. xv, 26; Joan. xi, 31.*

« Annotatio 8. — Forma verbalis in copulativis sententiis commutata, ut Mc. i, 6 *vas iohannes gavasiþs taglam ulbandaus jah matida þramsteins*, sicut indutus et comedit pro et erat comedens (*ἦν ἐνδεδυμένος καὶ ἐσθίων*); Luc. xvi, 20, 21 *lazarus atvaurþans vas du daura gabigins banjo fulls jah gairnida saþ itan drauhsno jacuit vulneribus plenus, et cupit sat edere pro et cupiens* (*ἔβίβλητο ἠλωμένος καὶ ἐπιθυμῶν*) etc. morem gothicum omnino sapit; necnon et correctæ sunt sequentes ab exemplari deslectiones : Luc. xix, 12 *gaggida franiman jah gavandida sik* pro *ἐπορεύθη λαβεῖν καὶ ὑποστρέψας*; Joan. vi, 50 *sa ist hlaiþs saei us himina atstaig, ei saei þis matjai ni gadauþnai* pro *ἵνα τις φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ*; ix, 8 *niu sa ist saei sat aihtronds?* pro *ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν*; 11 *ik galaiþ jah biþvahands ussaw* pro *ἀπελθὼν καὶ νεψάμενος ἀνέβλεψα*; sed invita grammatica dicitur Joan. vi, 45 *wazuh nu sa gahausjands at attin jah ganam gaggip du mis* pro *jah ganimands* (*ὁ ἀκούσας καὶ μαθὼν ἔρχεται*); neque commutatio Col. iii, 9, 10 *ni liugaiþ izvis misso afslauþjandans izvis þana fairnjan mannan jah guhamoþ niujamma* (*ἀπεκδυσάμενοι καὶ ἐνδυσάμενοι*) est admit-tenda.

« Annotatio 9. — Pro *ni þatainei* — *ak jah* ponitur etiam *ni þatainei* — *ak* : Skeir. IV, b *þo insakana vesun fram iohanne ni in þis þatainei, ei frauþins mikilein gakannidedi, ak du gatarhjan jah gasakan þo asgudon haifst sabailiaus jah markailiaus; vel nih — ak jah* : Skeir. VII, a *nih stains ak juh andraias, saei qap ist magula her.*

2) Negative per *nih, jah ni, ni* neque, neque etiam, *ni—nih, nih—nih* neque—neque : Mc. xi, 33 *qeþun du iesua ni vitum. jah andhafjands iesus qap du im nih ik izvis qipah; Luc. xx, 36 þaiei vairþai sind usstas-sais us dauþaim, ni liugand, ni liuganda, nih allis gasviltan þanaseiþs magun; Joan. v, 22 svasve atta urraiseiþ dauþans jah liban gataujiþ, sua jah sunus þanzei vili liban gataujiþ. nih þan atta ni stojiþ ainohun, ak stuaa alla atgas sunau; Skeir. IV, d *ni airþeins vas nih us airþai rodjands; Joan. xv, 4 sve sa veinatans ni mag akrau bairan af sis silbin, niba ist ana veinatriva, svah nih* (neque etiam) *jus; Skeir. I, b kunnands þa-**

wei svaleikamma valdufſnja mohtais nauþs ustaiknida veſi ja n-ni þanaseiþs fastaida garaihteins garaihsns; VII, c ainwārjanoh swa filu sve vilda andniman is gatavida ja n-ni in vaihtai vaninassu vairþan gatavida; Mc. v, 26 qens manag gaþulandei fram lekjam jah fraqimandei allamma seinamma jah ni vaihtai botida; Luc. ix, 36 bigitans varþ iesus ains jah eis þahaidedun jah mann ni gataihun; Joan. viii, 20 þo vaurda rodida in gazaufylakio laisjands in ulh jah ains hun ni faisak ina; Luc. x, 19 atgaf izvis valdufni trudan ufaro vaurme jah skaurpjono jah vaihte ainhun izvis ni gaskaþþiþ; Mth. vi, 28 gakunnaiþ blomans haiþjos, waiva vahsjand, nih (oð) arbaidjand nih (oððe) spinnand; vi, 20 huzdjaiþ izvis huzda in himina, þarei nih (oðte) malo, nih (oðte) nidva fravardeiþ, jah þarei þiubos ni (oð) ufgraband nih (oððe) stiland; Luc. x, 4 ni bairaiþ pugg, nih matibalg nih gaskohe; Mc. vi, 8 iesus saurbauþ im, ei vaiht ni nemeina in vig niba hrugga aina, nih matibalg, nih hlaiþ, nih in gairdos aiz etc., vid. gloss. v. Nih 4) et § 260, annot. 4.

« Annotatio 10. — De usu negationis præcipue et ipsius constructione vid. § 213.

« Annotatio 11. — Quamvis inter *jah ni* et *nih* (ex *ni-uh* formatum, et consequenter græco οὐτε, οὐδέ et latino *neque* respondens) essentialis non sit discrepantia, cavet tamen Gothus, quin prius communiter adhibeat, nisi ubi negatio indefinitum, ut *ainshun, mann, vaihts, þanaseiþs* etc. negat, coll. § 213 5) d).

« Annotatio 12. — In sententiis negative copulativis asyndeton adesse videtur, ubi scilicet negatio per *ni* tantum pergat, ut: Mc. vi, 11 *swa managai sve ni (μὴ) andnimaina izvis, ni (μὴðe) hausjaina izvis, usgaggandans jainþro ushrisjaiþ mulda; Col. ii, 21 ni (μὴ) teikais, ni (μὴðe) atsnarpjais, ni (μὴðe) kausjais; Luc. xx, 35 ni (oðte) liugand, ni (oðte) liuganda* etc. vid. gloss. v. Nih 4) b).

2. ADVERSATIVA SENTENTIA.

§ 259. 1) Omnium particularum adversativarum *þan* (ðe) minima est, proprie transitum unius sententiæ ad aliam, continuationemque phrasos indicans, ita ut ad particulam copulativam propius accedat. Initio sententiæ stare non potest, sed primum vocabulum quam proxime subsequitur, hoc autem animadverso, quod, cum post præpositionem sola procedere nequeat, vocabulo a præpositione recto vel ipsius attributo postponatur, nisi tamen præpositio encliticum *uh* sumat. Sed in genere *þan* enclisin τοῦ *uh* in primum sententiæ vocabulum sæpissime determinat, sive euphoniæ causa, sive ut propius ad vocabulum initiale accedat.

Mth. v, 34 *ik qiþa izvis ni svaran allis ni bi himina, nih bi airþai, nih bi iairusaulymai, nih bi haubida þeinamma svarais. Sijaiþ-þan* (pro *sijai-uh þan*) *vaurd izvar ja ja, ne ne; vi, 28 bi vastjos wa saurgaiþ, gakunnaiþ blomans haiþjos waiva vahsjand, nih arbaidjand, ni spinnand, qiþuh þan izvis þatei nih saulaumon gavasida sik sve ains þise; viii, 19 duatgag-*

gands ains bokareis qaþ du imma laisari, luistja þuk þiswadah þadei gaggis. — anþaruh þan siponje is qaþ du imma uslaubei mis gafilhan attan meinana. ix, 7 usliþa urreisands galaiþ in gard seinana. gasaiwandains þan manageins ohtedun sildaleikjandans; v, 31 hausideduþ þatei qiþan ist ni horinos. — qiþanuh þan (insuper) *ist þatei wazuh.saei asletai gen, gibai izai afstassais bokos; vi, 5-7 þan bidjaiþ, ni sijaiþ svasve þai liutans, unte frijond in gatumþim jah vaihtam plapjo standandans bidjan. bidjandans uþ-þan* (insuper) *ni filuvaurdjaiþ svasve þai þiudo et ita frequenter, vid. alia exempla gloss. þan III, 1).*

« Annotatio 1. — De enclitico *uh* cum vocabulo, cui adjungitur, contracto, et de *h* in *þ* assimilato vid. § 258 annot. 3. Zahnio nondum investigante, connexio *-uh þan* prorsus ignorabatur, cum particula *uh* loco enclisis ut proclisis ad *þan* spectaretur, unde cabulum *uhþan* vel *uþþan* evaderet.

« Annotatio 2. — Quoad usum hujus *uh* ante *þan* hoc animadvertas:

« a) Non eis vocabulis affigitur, quæ cum *uh* formata aliam acquirunt significationem, ut interrogativum *was*: Luc. xvii, 7 *was þan izvara*, quis autem vestrum, *wasuh* esset quisque; ubi autem ad interrogativum jungitur, elisioni § 258, annot. 3 memoratæ non locus est, unde habes Cor. I, iv, 7 *wa-uh þan habais*; II, vi, 15 *wo-uh þan samaqisse*, ubi tamen quid, quæ *wah, woh* significat;

« b) E nominibus substantivum *uh* nunquam fere accipit, hinc: Mth. xxvii, 7 *garuni þan*; Mc. i, 31 *andanajtja þan*; Luc. vii, 2 *hundafade þan*; Joan. xi, 31 *iudaeis þan*; sed Luc. iii, 1 *filippauzuh þan* animadversu dignissimum est, ubi interpret Lucæ *uh* ante *þan* minime regulariter usurpavit;

« c) E pronomibus *sa* fere est solum (coll. a), quod encliticum *uh* regulariter accipiat (*sah, soh, þatuh*), etiam in casibus obliquis, ut Skeir. II, b *þammuh þan* et VIII, c *þoh þan*; verumtamen dicitur etiam Luc. viii, 8 et 9, 34 *þata þan*;

« d) Ex adjectivis ea tantum *uh* recipiunt, quæ forma vocalica induuntur, ut *þvairhaiþ-þan* Eph. iv, 26, sæpe præsertim indefinita numeralia *sums* (Mth. xxvi, 67; Mc. viii, 28; xii, 5; Joan. vii, 44; xi, 46; Cor. I, xi, 21; xv, 6; Tim. II, ii, 20; Skeir. VI, c), *manag* (Luc. iii, 18), etiam *anþar* (Mth. viii, 21; Mc. iv, 5; Skeir. II, d), raro autem in obliquis casibus, ut *sumaimuh* Cor. II, ii, 16; sæpius tamen in accusativo (*anþaranuh* Skeir. V, a); animadvertenda sunt Mc. xii, 5 *sumansuh*, quod *sumanzuh* esse deberet, vid. Eph. iv, 11. Attamen hic etiam *uh* deficit, ut *managai þan* (Mc. xi, 8), *sumai þan* (Luc. ix, 8, 19; Joan. xi, 37; Skeir. VI, d), *anþarai þan* (Mc. vi, 15; Luc. ix, 19; Joan. vi, 23). Ea vero quæ consonantica forma gaudent, ab eo refugiunt, hinc Mth. xxvii, 62 *istumin þan daga*; Luc. ix, 43 *usfilmans þan*;

« e) Quoad participia, *uh* non ideo sumunt, quia probabiliter sententiarum sunt per se copulativa, hinc semper *gahausjands þan* Mth. viii, 10; *qimandin þan* ix, 28 et ita ubique; apud Matthæum tamen semel occurrit vi, 7 *bidjandansuþ-þan*, ubi s loco *z* magis adhuc conspicuum est; quid Philem. 22 *bijandzuh*

valeat, nescitur : sed Mth. v, 31 *qihānuh þan ist* huc non adducendum est, cum *qihān ist* conjungenda sint. ut verbum finitum utrumque efformet ;

(f) Verba non nisi raro in genere encliticum adoptant, *vas* et *vesun* tamen hoc regulariter admittentibus ; necnon et *qaþ* aliquando (ut Mc. vii, 20 ; Luc. vi, 39 ; vii, 48 ; x, 2 ; xiv, 12 ; xv, 11 ; xvi, 4 ; Joan. vi, 7 ; xi, 15), sed dicitur tantum *qepun þan* ; quandoque autem occurrunt *qihuh* Mth. vi, 29 ; Luc. ix, 27 ; Cor. I, xi, 2 *hasjuþ-þan* ; 3 *viljauþ-þan* ; xvi, 8 *visuh þan* ; Joan. xviii, 2 *vissuh þan* ; vi, 11 *nānuh þan* ; xviii, 5 *stopuh þan* ; xi, 5 *frijoduh þan* ; Mth. v, 57 *sijaiþ-þan* (vid. ad h. l.) ; ix, 31 *vitumuh þan* ; Thess. I, v, 14 *bidjamuþ-þan* ; Mth. xxvii, 16 *habai dedunuh þan* ;

(g) Præpositiones neque *uh* admittunt, neque *þan* immediate sequens patiuntur, sed post nomen rectum hoc poni jubent : Mth. viii, 18 *at andanahtja þan vaur þanamma*, etc. ; xxvii, 15 *and dulþ þan warjanoh* ; Luc. iii, 1 *in jera þan fimstataihundan* ; Mth. xxvii, 45 *fram saihston þan weilai* ; Mc. viii, 1 *in jainaim þan dagam* ; Mth. xxvi, 73 *asar leitil þan* ; aliquando tamen *in*, *fram*, *ufar* enklisim patiuntur, et tunc *þan* immediate sequi permittunt : Luc. ix, 21 *inuh þan þizai weilai* ; x, 7 *inuh þan þamma garda* ; Mth. xi, 12 *framuh þan þaim dagam* ; Luc. I, 24 *asaruh þan þans dagans* ; et semper dicitur *asaruh þan þata* Mth. viii, 5 ; Mc. xvi, 12 ; Luc. x, 1 ; xviii, 4 ; Skeir. III, c. Inde sit, ut quandoque verbis, quæ ex præpositione componuntur, *uh þan* præpositionem inter et radicem interjiciatur : Mc. xvi, 8 *dizuh þan sat* (pro *dissat þan* Luc. vii, 16) ; Cor. I, xv, 15 *biþ-þan gitanda* (pro *bigitanda þan* Joan. xii, 14) ; Gal. ii, 2 *uzuh þan iddja* (pro *usiddja þan* Mc. I, 28 ; Joan. vi, 3) ; Mc. xiv, 44 *atuh þan gaf* ; Cor. I, xiv, 23 *anuþ-þan niujaiþ* ;

(h) Adverbia et conjunctiones encliticum proprie non recipiunt, semperque dicitur *miþ þanei þan* Luc. viii, 42 ; *sunsaiþ þan* iv, 39 ; *dalaþ þan* Mth. viii, 1 ; Mc. viii, 9 ; verumtamen cum *sumaleiko þan* Luc. xx, 31 occurrit etiam Skeir. VII, c *samaleikoh þan*, et præcipue cum *biþe þan* (Luc. vii, 1 ; xv, 14 ; xix, 37), etiam *biþeh þan* (Luc. iv, 42 ; v, 4 ; vii, 12) ; præterea *maizuh þan* Gal. iv, 9 ; *wanuh þan* Mth. xxv, 38, 39 ; *nauhþanuh þan* Luc. xv, 20.

(Annotatio 3. — *þan* etiam cum *jah* conjungitur significatque a) *þan jah* sed etiam (*ðe xai*) Luc. iv, 41 ; v, 10, 56 ; xviii, 1 ; xix, 19 ; Tim. I, v, 24 ; sed semel pro simplici *ðe* etiam ponitur (Luc. xviii, 3) vel *xai* (Mth. ix, 17 ; Thess. I, v, 25 ; Tim. I, v, 25) ; b) *jah þan* et tum (*xai — ðe*) Mc. iv, 56 ; Luc. ii, 35 ; Joan. vi, 51 ; viii, 17 ; xv, 27 ; Tim. I, iii, 10 ; ii, iii, 12 ; et etiam pro *ðe xai* Luc. vi, 6 ; Cor. II, vi, 1 ; Tim. II, ii, 5 ; et pro simplici *ðe* Luc. xvii, 5 ; Joan. xi, 42, etc., denique pro *xai* Mc. iii, 6 ; Luc. vii, 8.

(Annotatio 4. — Cum *þan*, si nonnullos casus annotatione 2 g) relatos excipias, semper secundam sententiæ sedem obtinere debeat, hinc Luc. xx, 16 *gahausjandans qepun þan* incorrectum esse eo magis concludere licet, quod Græcus ἀκούσαντες δὲ εἶπον

habeat : forsan *gahausjandans þan qepun* legendum est.)

2) Ad *þan* significatione proxime accedunt *þanuh* et *þaruh*, prius proprie temporale, posterius autem locale tunc indicans, sed utrumque ut particula transitiva pro græco *δέ* usurpatum, quemadmodum *nu* in significando *οὗ* synonymum τοῦ *þanuh* haud raro cum aliis adversativis particulis commutatur. *þaruh* et *þanuh* primam semper sententiæ sedem, *nu* autem secundam, occupant : Mth. ix, 25 *iesus gasaiwands svi-gljans jah haurnjans haurnjandans jah managein auh-jondein qaþ du im' asleiþiþ, unte ni gasvalt so mavi ak slepiþ. jah bihlohun ina. þanuh þan usdribana varþ so managei, atgaggands inn habaida handu izos jah urrais so mavi* ; Luc. ix, 11 *iesus rodida du im þo bi þiudangardja guþs jah þans þarbans leikinassaus gahailida. þanuh dags juþan dugann hneivan. atgaggandans þan du imma þai tvalif qepun du imma — þanuh qaþ du im' gibip im jus matjan* ; viii, 51 - 53 *qimands þan in garda ni fralailot ainohun innaggan alja paitru jah iakobu jah iohannen jah þana attan manjos jah aiþein. gairgotun þan allai. þuruh qaþ ni gretiþ, unte ni gasvalt ak slepiþ. jah bihlohun ina. þanuh is usdreibands allans ut jah fairgreipands handu izos vopida qihands mavi urreis* ; Mc. x, 18 *iesus qaþ du imma wa mik qihis þiuþeigana? ni washun þiuþeigs alja ains guþ. þos anabusnins kant ni horinos, etc. þaruh andhaffands qaþ þo alla gafastaida* ; Joan. v, 46, 47 *jabai mose galaubidedeiþ, ga-þau-laubidedeiþ mis, bi mik auk jains gamelida. þande nu (ðe) jainis melam ni galaubeiþ, waiwa meinaim vaurdam galaubjaiþ*. Alia exempla vid. gloss. v v. *þanuh* 2), *þaruh* 2), *Nu* 2). *þaruh þan* conjuncta pro *ðe* ponuntur Luc. viii, 23 *þaruh þan sve faridedun anasaislep*.

(Annotatio 3. — Cum particulæ adversativæ hucusque memoratæ ad copulativas significatione maxime accedant, inde sit, ut copulativæ *jah* et *uh* in illarum locum subdantur : Mth. vi, 30 *jah þande (ei ðe) þata havi haiþjos himma daga visando jah gistradagis in auhn galagiþ guþ sva vasjiþ, waiwa mais izwis leitil galaubjandans*, probabiliter etiam hujus commutationis causa, *þan* vs. 29 præit ; Joan. x, 20 *qepun uh (ἵνα γὰρ ðe) managai unhulþon habaiþ*. Alia exempla vid. gloss. v v. *Jah* 4) et *Uh* 1) a) β).

§ 260. 3) Sed proprie dictam oppositionem indicant *aþþan* et *iþ*, quæ ambo græco *δέ* respondentia, a fronte sententiæ æque ambo incedere possunt, quæque in eo essentialiter differunt, quod *aþþan* fortius adversetur, atque negationem præ se habeat vel cogitari jubeat, nec non et totas sententias potissimum inter se opponat ; *iþ* autem ut relativum frequentius occurrens, sensum magis copulativum, quemadmodum *þan*, præ se ferat et potius membra sententiæ compositæ inter se objiciat. Has tamen particulas Gothus, juxta leges quas pluries attulimus, promiscue permutat, ubi scilicet græco *δέ* propius conveniunt, ubi etiam fortasse alterutrum euphonia requirit (sic dicitur ex. gr. *iþ is qaþ* vel *qaþuh þan*, non autem *aþþan is qaþ*). Cæterum hæ particulæ etiam in

locis parallelis commutatæ veniunt. Locus normalis, ubi utriusque particulæ usus respectivus apparet, est Mth. v, 21, 22 *hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizani ni maurþrjais, iþ saei* (qui autem, verum qui) *maurþreiþ skula vairþiþ stauai. aþ þan* (sed, econtra) *ik qiþa izvis þatei wazuh modags broþr seinamma svare skula vairþiþ stauai. iþ saei* (verum qui) *qiþiþ broþr seinamma raka, skula vairþiþ gaqumþai. aþ þan saei* (verum qui, commutatione facta cum supra æquivalente *iþ saei*) *qiþiþ dvala, skula vairþiþ in gaiainnan sunins; v, 33 sq.* Quemadmodum autem simpliciter habes v, 43 sq. *hausideduþ þatei qiþan ist frijos newundjan þeinana jah fiais stand þeinana aþ þan ik qiþa izvis frijoþ fjands izvarans*, ita etiam habes v, 31 sq. *qiþanuh þan ist þatei wazuh saei aletai gen, gibai izui ufstassais bokos. iþ ik qiþa izvis þatei wazuh saei aletiþ gen seinu inuh fairina kalkinasaus, taujiþ þo horinon.* Adest equidem ut apud Mc. viii, 27-29 *wana mik qiþand mans isan? iþ eis andhofun iohannen þana daupjand, jah anþarai helian, sumaih þan ainana prausete. jah is qaþ du im aþ þan jus wana mik qiþiþ isan?* Ita et in loco parallelo Luc. ix, 19 sq.; coll. etiam Mth. ix, 6 et Mc. ii, 10; Mc. xii, 26 et Luc. xx, 37. Sed dum Mth. ix, 15 legitur *ibai magun sunjus bruþsadis qainon und þata weilos þei miþ im ist bruþsaþs iþ atgaggand dagos þan afnimada uf im sa bruþsaþs, jah þan fastand*, occurrit in locis parallelis Mc. ii, 20 et Luc. iii, 35 *aþ þan atgaggand (aþþan qimand)*, etc.; coll. Mc. viii, 35 et Luc. ix, 24. Item in similibus formulis, ex. gr. in synopticiis evangeliis adest tantum *iþ jabai*, apud Joannem autem etiam *aþþan jabai*, ex. gr.: Mth. vi, 14 sq. *jabai aletiþ mannam missadedins ize, aletiþ jah izvis alla izvar sa usar himinam. iþ jabai ni aletiþ*, etc.; Joan. xi, 9 sq. *jabai was gaggiþ in dag, ni gastiggiþ. aþ þan jabai was gaggiþ in naht, gastiggiþ.*

Luc. vi, 39 *ibai mag blinds blindana tiuhan? — nist siponeis usar laisari seinana, iþ gamanvids warjizuh vairþai sve laisaris is. aþ þan* (verum, ad aliquid novi transiens) *wa gaumeis gramsta in augin broþrs þeinis, iþ anza in þeinamma augin ni gaumeis; Mc. ii, 9 sq. waþar ist azetizo du qiþan aletanda fravaurhteis þeinis, þau qiþan urreis jah nim badi þeinata jah gagg? aþþan ei viteiþ þatei valdufni habaiþ aletan fravaurhtins etc.; Mth. x, 29 sq. niu twai sparvans assarjau bugjanda, jah ains ize ni gadriusiþ ana airþa inuh attins izvaris viljan. aþþan izvara jah tagla alla garaþana sind; Joan. xv, 6 sq. niba saei visiþ in mis, usvairpada ut. aþ þan jabai sijuþ in mis, jah vuurda meina in izvis sind; xvi, 7 jaltai ik ni galeiþa, parakletus ni qimiþ at izvis aþ þan jabai gagg, sandja ina du izvis.* Alia exempla de usu τῶν *aþþan* et *iþ* vid. gloss. hh. vv.

« Annotatio 1. — *Iþ* aliquando etiam pro *jah* (χαί) ponitur, vid. § 258, annot. 4, hinc quemadmodum græcum participium per verbum finitum et *jah* resolvitur (§ 258, annot. 5), ita etiam cum sequenti τῶν : Joan. ix, 25 *blinds vas iþ (ὧν) nu saiwa.*

« Annotatio 2. — Aliquando etiam *iþ* et *þan* redundanter, more gothico (§ 284, 2) conjunguntur, quo in casu-subjectum sententiæ inter utrumque inducitur : Luc. xvii, 15 *iþ ains þan (εἷς δέ) ize gaumjands þammei hrains rarþ, gavandida sik; ix, 21; Joan. viii, 59, etiam Luc. v, 24 iþ þan ei viteiþ*, cujus loco parallelus locus Mc. ii, 10 *aþþan* habet. Nullo autem fundamento conjiceretur, *aþþan* in genere ex *iþ þan* ducere originem, quippe cum etymologice loquendo *iþ* et *aþþan* omnino nōs fugiant.

« Annotatio 3. — Ex dictis [de *þan*, *aþþan* et *iþ*] etiam patet, quod in sententiis græcis per μέν—δέ copulatis, quæ particulæ potius sunt copulativæ, vel saltem levissime adversativæ, et partes sententiæ et membra communius, quam sententias ipsas opponunt, δέ non tam per *aþþan*, quam per *iþ* vel *þan* vertatur, μέν contra per *aþþan* sæpius exponatur. Hinc in genere veniunt sequentes casus :

« a) Cum *iþ* in posteriori sententiæ membro : solemniter *raihhtis—iþ* : Mth. ix, 37 *asavs raihhtis (μέν) managa, iþ (δέ) vaurstvjans savai; Joan. xvi, 9; Rom. xiv, 2; Cor. ii, x, 10; Gal. iv, 24—26; Skeir. iii, c; iv, b; aþþan—iþ* : Mth. iii, 11 *aþþan (μέν) ik in valin izvis daupja iþ sa asar mis gagganda svinþoza mis ist; Mc. i, 8; Rom. xi, 22; Cor. i, ix, 25; Tit. i, 15; þan—iþ* : Gal. iv, 23 *akei þan sa us þiuþai bi leika gabaurans vas, iþ sa us frijai bi gahaita; Cor. i, iv, 10 veis dvalai in xristaus, iþ jus froðai. veizuþ-þan* (deest in græco) *unmahteigai, iþ jus svinþai. juzuþ-þan* (iterum deest in græco) *vulþagai, iþ veis unsverai*, coll. Luc. iii, 18 (gr. μέν οὖν); *auk—iþ* : Joan. xvi, 22 *jus auk (μέν) nu seurga habaiþ, iþ astra saiwa izvis; Cor. i, xv, 51; allis—iþ* Luc. iii, 16; *sveþauh—iþ* Mc. x, 39; Phil. iii, 1, 14;

« b) Cum *þan* in posteriori sententiæ membro : *raihhtis—þan* : Mc. iv, 4 *sum raihhtis gadraus saur vig. anþaruþ-þan gadraus ana stainamma; Phil. i, 5; Skeir. v, a; auk—þan* Cor. ii, ii, 16;

« c) *Aþþan* in posteriori sententiæ membro, sed in solo nexu *raihhtis—aþþan* occurrens : Cor. ii, viii, 17 *unte raihhtis bida andnam. aþ þan usdaudoza vilsands silba viljands galaiþ du izvis; x, 1;*

« d) Græcum μέν in priori sententiæ membro non conversum remanet : Cor. i, ix, 24 *þai in spaurd rinnandans allai (πάντες μέν) rinnand, iþ ains nimip sigislaun; xii, 20 iþ nu managai (πολλά μέν) liþjus, iþ a in ð laik; ii, ix, 4; Tim. ii, ii, 20.*

« Necnon et in diversis sententiæ divisæ membris, alius—alius, alii—alii, prior—posterior, etc., particula in priori membro deficiente, *uh-þan* in posteriori usurpatur, aliquando etiam prætermisum : Mc. xii, 5 *afslahun managans auþarans, sumans usbliggvandans, sumansuh þan usqimandans; Eph. iv, 11 silba gaf sumans apaustauluns, sumanzuþ-þan prauseluns, sumanzuþ-þan aivaggelistans, sumanzuþ-þan hairdjans jah laisarjans; Mc. viii, 28 eis andhofun iohannen þana daupjand, jah anþarai helian, sumaih þan ainana prausete; Joan. vii, 12 biodeins nikila vas in managein sumaih qeþun þatei sunjeins ist, anþarai qeþun ne, ak airzeiþ þo managein; x, 20*

geþun mana gai ðze · unhulþon habaiþ, sumaih geþun · þo vaurda ni sind unhulþon habandins; Luc. XIX, 16 — 20 *gam sa frumista — jah gam anþar — jah sums gam.* etc., vid. gloss v. Sums. 2). Hinc etiam partim — partim, modo — modo, eadem ratione se habent: Skeir, VI, c *missaleiks jah in missaleikaim melam attins bi ina varþ veitvodeins · suman þairh praufete vaurda, sumanuh þan þairh stibna us himina, sumanuh þan þairh taiknins.* Attamen in hoc casu etiam simpliciter *suman — suman* usurpatur: Cor. I, XIII, 9 *suman kunnun, suman praufetjam.* »

4) Totius sententiæ adversatio per *sveþauh* tamen, verumtamen (*πλήν, μέντοι*), ordinario a fronte sententiæ positum, significatur, quandoque etiam *aþþan* usurpato: Luc. X, 13 *ih in tyrai jah seidonai vaurþeina mahteis þozei vaurþun in izvis, airis þaus gaidreigodedeina. sveþauh* (attamen) *tyrai jah seidonai sutizo vairþiþ in daga stauos þau izvis; VI, 34 jabai leiwid, fram þaimei veneid andniman, wa izvis laune ist? sveþauh* (potius) *frijod þans sijands izvarans; Joan. VII, 12 birodeins mikila vas in managein · sumaih geþun þatei sunjeins ist, anþarai geþun · ne, ak airzeiþ þo managein. nih þan ainshun sveþauh* (*μέντοι*) *balþaba rodida bi ina in agisis iudaie; alia exempla vid. gloss. v. Sveþauh; Luc. VI, 24, sijand izvis mans — aþþan* (verumtamen, *πλήν*) *vai izvis þaim gabeigam; Tim. II, 11, 19 ymainaius jah fletus geþun usstass ju vaurþana jah galaubein sumaiþe usvaltidedun. aþþan* (attamen, *μέντοι*) *tulgus grunduvaddius guþs standiþ.*

« Annotatio 4. — Adversativæ particulæ *ih* vel *aþþan* etiam ante *sveþauh* redundanter præponuntur: Luc. XVIII, 8 *aþþan qiþa izvis þatei gavrikiþ ins sprauto. ih sveþauh* (*πλήν*) *sunus mans qimands biugitai galaubein ana airþai? XIX, 27 aþþan sveþauh* (*πλήν*) *sijands meinans briggij her; Phil. III, 16; IV, 14.* Sic Gothus Rom. IX, 6, *ὄχ οἶον δὲ ὅτι* breviter quidem, sed optime convertit per *aþþan sveþauh ni*, at tamen non.

« Annotatio 5. — *Sveþauh* etiam pro *μέν* usurpatur, significans equidem, saltem, vel vocabulum, cui præponitur, emphaticum efficiens: Mc. IX, 12 *helias sveþauh qimands faurþis astra gaboteiþ; Gal. IV, 8 akei þan sveþauh ni kunnandans guþ þaim þoei vistai ni sind guþa skalkinodeduþ.* Etiam cum sequenti *ih* pro *μέν — δέ*, vid. annot. 3) a). »

5) Græco *ἀλλά* respondent *ak* et *akei*, ambo a fronte sententiæ præeuntia, sed in eo ab invicem essentialiter discrepantia, quod *ak* post antecedens negativum negative *sed*, *verum*, *akei*, etiam antecedente non negativo existente, *sed*, *contra* significet, *akei* præterea ad *aþþan* significatione propius accedente: Mth. IX, 18 *reiks ains qimands invait ina qiþands þatei dauhtar meina nu gasvalt. akei* (*ἀλλά*) *qimands atlagei handu þeina ana ija jah libaiþ; Rom. X, 2 aljan guþs haband, akei ni bi kunþja; Mc. I, 44 saiwei mannhun ni qiþais vaiht, ak gagg þuk silban ataugjan gudjin; Cor. I, I, 17 ni insandida mik*

xristus daupjan ak vailamerjan. Alia exempla vid. gloss. v. *Ak* et *Akei*.

« Annotatio 6. — Ubi antecedens positive procedit et consequens negative sequitur, hic tunc adhibetur *ni, jah ni, ih ni*: Mc. II, 27 *sabbato in mans varþ gaskapans, ni manna in sabbato dagis; Mth. IX, 13 armahairtiþa viljau jah ni humsl; Mc. XIV, 7 sinteino unledans habaiþ miþ izvis, ih mik ni sinteino habaiþ.* Alia exempla vid. gloss. v. *Ni* 6) aa). In loco autem Mc. X, 27 *akei fram mannam unmahteig ist, ni fram guþa*, negatio *ni* non significat, *sed — non*, secundum autem græcum (*παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ Θεῷ*), commutato vocabulorum ordine dicendum est: *fram mannam unmahteig ist akei ni fram guþa* (ab hominibus impossibile est, non autem a Deo).

« Annotatio 7. — Pro *ἀλλά* a) significanti *sed* ponitur etiam *aþþan*: Phil. III, 8 *akei* (*ἀλλά*) *þatei vas mis gaurki, þatuh rahnida in xristaus sleiþa visan. aþþan* (*ἀλλά*) *sveþauh all domja sleiþa visan in usarasaus xristaus, et sæpius coll. § 281; b) significante sed tantummodo* usurpatur etiam *alja* (præterea): Mc. X, 40 *þata du sitan af taihsvon meinai aiþþau af hleidumein nist mein du giban alja* (*ἀλλά*) *þaimzi man viþ ist; Joan. VII, 48 sai jau ainshun þize reike galaubidedi (unus crederet ei; id est nemo credit) alja* (*ἀλλά*) *so managei (sed tantummodo hæc turba).*

« Annotatio 8. — Pro *δέ* *akei* subditur tantummodo Cor. I, XIV, 20; sæpe autem *ak* pro *akei* usurpatur: Mc. XI, 31 *jabai qiþam · us himina, qiþiþ · aþþan duwe ni galaubideduþ imma? ak* (*ἀλλά*) *qiþam · us mannam, uhtedun þo managein; XIV, 49; Joan. VIII, 56; sed Eph. IV, 28, Tim. I, I, 9 ak* ponitur pro *δέ*, qui præeunte negatione, tantummodo, *sed* significat. »

5. SENTENTIA DISJUNCTIVA.

§ 261. 1) Membra sententiæ disjuncta indicantur per simplex *aiþþau* vel, vel per *jabai — aiþþau*, *andizuh — aiþþau* vel — vel: Mth. V, 17 *ni gam gatairan vitoh aiþþau praufetuns; 18 jota ains aiþþau ains striks ni usleiþiþ af vitoda; VI, 31 ni maurnaiþ nu qiþandans · wa matjam aiþþau wa drigkam aiþþau we vasjaima; XXV, 38 wanuh þan þuk sewum gast jah galaþodedum aiþþau naqadana jah vasidedum? Mc. VIII, 36 wa boteiþ mannan, jabai gageigaiþ þana fairwu allana jah gasteiþeiþ sik saivalai seinai. u iþþau wa gibiþ manna inmaidein saivalos seinazos? Rom. XI, 34 was uskunþa fraþi frauþins aiþþau was imma ragineis vas aiþþau was imma fruma gaf? Mth. VI, 24 ni manna mag tvaim frauþam skalkinon, unte jabai* (*ñ*, vel) *sijaiþ ainana jah anþarana frijoþ, aiþþau* (*ñ*, vel) *ainamma ushauseiþ, ih anþamma frakann,* cujus loco legitur in parallelo Luc. XVI, 13 *andizuh ainana sijaiþ — aiþþau ainamma andtiloþ* —. In priori membro etiam deficit particula: Cor. II, I, 13 *ni alja meljam izvis alja þoei* (*ñ ð*) *anakunnaiþ, aiþþau jah uskunnaiþ.* Alia exempla pro simplici *aiþþau* vid. gloss. h. v.

2) In disjunctivis interrogationibus priori membro nulla particula præponitur, ubi præcipue vocabulum interrogativum adest, vel encliticum *-u* (§ 214, 1)

a) et b), vel ubi negative interrogatur *ibai* (vid. ibid. 2) o); posteriori autem membro *þau*, raro *aiþþau*, præmittitur, necnon et aliquando etiam particula interrogativa - *u* (etiam - *uh* scripta) ad primum post *þau* vocabulum affigitur: Mth. ix, 5 *waþar ist raihtis azetizo qiþan aſtetanda þus ſravourhteis, þau qiþan urreis*; xxvii, 17 *wana vileiþ ei ſraletau izvis, barabban þau iesu?* Cor. I, xi, 22 *ibai gardins ni habaiþ du matjan jah drigkan, þau aikklesjon guþs ſrakunnuþ*; Joan. ix, 5 *was ſravaurhta. sau þau ſadrein is? hieue an parentes ejus?* xviii, 34 *ab u þus silbin þu þata qiþis þau anþarai þus qeþun bi mik?* Mc. iii, 4 *skuldu ist in sabbatim þiuþ taujan aiþ þau unþiuþ taujan* (ubi in parallelo loco Luc. vi, 9 *þau adest?* Mc. xii, 14 *skuldu ist kaisaragild giban kaisara þau niu gibaima?* Luc. xx, 22; Gal. iii, 5 *vaurkeiþ mahtins in izvis uzu vaurstvam vitodis þau uzu gahauseinai galaubeinai?* Mc. xi, 30 *daupeins iohannis uzuh himina vas þau uzuh mannam?* Luc. xx, 4; Mth. xi, 3 *þu is qimanda þau anþarizuh beidaima?* vel in loco parallelo Luc. vii, 19 *þau anþaranu venjaima*. Alia exempla vid. gloss. v. *þau* 3).

4. SENTENTIA CAUSALIS ET CONSECUTIVA.

§ 262. 1) Sententia causalis vel propositionem præcedentem probat, et tunc usurpatur *unte* nam, *auk* enim (*γάρ*) prius in prima sede, posterius in secunda positum; vel tantummodo explicat, et tunc adhibetur *raihtis* et *allis*, scilicet, nempe, utrumque a fronte sententiæ præiens, necnon et *auk*: Luc. i, 30 *ni ogs þus, mariam, bigast auk (γάρ) anst fram guþa*; 76 *barnilo prauſetus hauhistins haitaza, ſauragaggyis auk ſaura andvairþja frauþins manþjan vigans imma*; Mc. i, 16 *gasaw seimonu jah andraian vairpandans nati in marein, vesun auk fiskjans*; Mth. vii, 25 *razn ni gadraus, unte (γάρ) gasuliþ vas ana staina*; ix, 24 *aſleitþ, unte ni gasvalt so mavi, ak slepiþ*; vi, 14 *unte jabai aſletiþ mannam missadedins ize, aſletiþ jah izvis atta izvar sa usar himinam, ad vs. 12 relatum*; Rom. xiii, 3 *þai auk (γάρ) reiks ni sind agis godamma vaurstva ak ubilamma. aþþan vileis, ei ni ogeis valdufni, þiuþ taujais jah habais hazein us þamma, unte (γάρ) guþs andbahts ist þus in godamma, iþ jabai ubil taujis, ogs, unte (γάρ) ni svare þana hairu bairiþ, guþs auk (γάρ) andbahts ist*; Mc. vi, 7 *vaila prauſetida esaias bi izvis þans liutans, sve gameliþ ist so managei vairilom mik sve-raiþ, iþ hairto ize ſairra habaiþ sik mis. aſtetandans raihtis (γάρ) anabusn guþs habaiþ þatei anafulhun mannan*; 25 *ni vilda vitan mannan jah ni mahta galaunþjan gahausjandei raihtis qino bi ina — qimandei draus du ſotum is*; viii, 3 *jabai ſraleta ins lausqiþrans du garda ize, uſligand ana viga, sumai raihtis ize ſairraþro qemun*; Luc. iii, 54 *sai, aiþei meina jah þai broþrjus meinai. saei allis (γάρ) vaurkeiþ viljan guþs, sa jah broþar meins jah svistar jah aiþei ist*; Luc. i, 43 *waþro mis þata ei qemi aiþei frauþins meinis at mis. sai allis, sunsei varþ stibna goleinai þeinaizos in ausam meinaim, lailaik*

þata barn in vambai meinai. Alia exempla vid. gloss. vv. *Auk, Unte* 2) a), *Raihtis* et *Allis*.

Quandoque loco causalium particularum adverbativæ adhibentur: Mc. vii, 3 *iþ ſareisaieis (oi γάρ φαρισαῖοι) niba uſta þvahand handuns, ni matjand*, vid. gloss. v. *Iþ* 4); Tim. I, iv, 7 *þroþei þuk silban du gagudein, aþþan (γάρ) leikeina usþroþeins du ſavamma ist bruks*, vid. gloss. v. *Aþþan* 3), hoc in epistolis tantum occurrente; Mth. vi, 32 *all auk þata þiudos sokjand, vait uh þan (γάρ) atta izvar þatei þaurbuþ*, vid. gloss. v. *þan* III, 5), semper præeunte - *uh*; etiam *nu*: Cor. I, vii, 16 *wa nu (γάρ) kannt, ei aban ganasjais?* II, xi, 4; Gal. v, 17; et *þannu*: Mc. xiv, 6 *letiþ þo, duwe izai usþriutiþ, þannu goþ vaurstv vaurhta bi mis*, profecto bonum opus fecit in me.

« Annotatio 1. — *Auk* quandoque ponitur post duo vocabula stricte inter se conjuncta, ut Luc. xvi, 2 *ni magt auk*; Rom. ix, 15 *du mose auk*, etc. Quod autem in ordine ad significationem *unte* et *auk* inter se non aliter differant, patet ex loco supra laudato Rom. xiii, 3 et variantibus lectionibus utriusque codicis Cor. II, vii, 8 ubi A *unte gasaiwa*, B *gasaiwa auk* habet.

« Annotatio 2. — καὶ γάρ ordinario dicitur ad litteram *jah auk* Mth. viii, 9; xxvi, 73 etc., vid. gloss. v. *Auk* 5 a) et *jah þan auk* Luc. vii, 8; aliquando etiam adhibetur simpliciter *unte* (Cor. II, iii, 10) et *aþþan* (Cor. II, xiii, 4), quemadmodum *jah auk* simplici *γάρ* etiam respondet Rom. vii, 2; Cor. I, xv, 18 et -*uh þan auk* pro δὲ Joan. xii, 10 usurpatur. Econtrario — *auk jah* — δὲ καὶ valet: Cor. I, i, 16 *ik daupida auk jaþþans staifanus gadaukans*; Cor. II, xiii, 9. Redundanter autem ponuntur *auk raihtis (γάρ)* Mc. vi, 17; vii, 16 et *auk allis* Mc. ix, 41.

« Annotatio 3. — Eph. v, 6 *ni manna izvis uſlusto lausaim vaurdam, þairh þoei qimiþ hatis guþs* respondet *þairh þoei* (per quæ) græco διὰ ταῦτα γάρ (per quæ enim).

« Annotatio 4. — Mc. ix, 34 *eis slavaidedun, du sis misso (πρὸς ἀλλήλους γάρ) andrunnun* deest particula causalis *auk*, quia probabiliter longius ab initio (*du sis misso auk*) stetisset.

2) Particulæ consecutivæ proprie sunt *nu* sic, igitur, οὖν, *þannu* itaque, propterea, ἄρα, quarum prior in prima sententiæ sede, posterior in secunda ponitur: Mth. v, 48 *sijaiþ nu (οὖν) jus fullatojai svasve atta izvar sa in himinam fullatojis ist*; vi, 1 sq. *atsaiwiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saiwan im. þan nu taujais armaion, ni haurnjais ſaura þus*; vi, 9 *bidjandans ni ſiluvaurdjaiþ svasve þai þiudo; sva nu bidjaiþ jus*; Luc. xx, 25 *wis habaiþ skatts manleikan jah usarmeli? andhafjandans þan qeþun kaisaris. iþ is qaþ du im usnu - (τοίνυν) gibiþ þo kaisaris kaisara, þo guþs guþa etc.*, vid. Gloss. *Nu* 2); Rom. x, 16 *esaias qiþiþ frauja, was galaubida hauseinai unsarai? þannu (ἄρα, consequenter) galaubeins us gahausei-*

nai; Cor. II, v, 15 *aomjam þata þatei ains faur allans gasvalt, þannu allai gasvultun*; Cor. I, iv, 7 *ushraineiþ þata fairnjo beist, ei sijaiþ niujis daigs. þannu* (sic, ita ut, ὥστε) *dulþjam ni in beista fairn-jamma ak in unbeistein sunjos*; alia exempla vid. gloss. v. þannu.

Præterea ut particulæ consecutivæ etiam occurrunt: *ei þan*: Joan. ix, 41 *iþ blindai veseiþ, ni þau habaidedeiþ fravaurhtais. iþ nu qiþiþ þatei gase-wum, ei þan* (ὅν) *fravaurhts izvara þairhvisiþ*; Cor. I, xi, 26 *sua ufta sve matjaiþ þana hlaiþ jaþ-þana stikl drigkaiþ, dauþau frauþins gakannjaiþ, unte qimai. ei þan* (ὥστε) *wazuh saei matjiþ — aiþ þau drigkai — unvair þaba frauþins, skula vair þiþ leikis jah bloþis frauþins*; Skeir. III, b; IV, a; V, d; VI, a;

Aþ þan: Cor. II, vii, 12 *aþ þan* (ἀρα) *jabai melida, ni in þis anamahtjandins ni in þis anamahti-dins, ak du gabairhtjan usdaudein unsara*; Mc. xi, 31 *jabai qiþam us himina, qiþiþ aþ þan* (ὅν) *duwe ni galaubideduþ imma?* alia exempla vid. gloss. v. *Aþ þan* 5):

þanuh: Cor. I, xv, 17 *jabai xristus ni urrais, svare jah so galaubeins izvara ist jan-nauh sijuh in fravaurhtim izvaraim. þanuh* (ἀρα) *jaþ-þai gaslepundans in xristau fragistnodedun*; Mc. xii, 6 *afsluhun skalkans managans. þanuh* (ὅν) *nauh þanuh ainana sunu aigands liubana sis insandida jah þana du im etc.*, vid. gloss. v. *þanuh* 4).

« Annotatio 5. — Geminatum nu (nunu) ponitur,

ubi sententia sit prohibitiva: Mth. x, 26 *ni nunu ogeiþ izvis*; 31; Rom. xiv, 15, 20; Tim. II, i, 8, atque negationem inter et imperativum semper interjicitur, dum simplex nu imperativum subsequitur: Mth. vi, 8 *ni galeikoþ nu*. Aliquando etiam nu tertiam sententiæ sedem obtinet, ut Rom. ix, 19 *qiþis mi nu etc.*, vid. gloss. v. Nu 2).

« Annotatio 6. — In interrogando nuh loco nu ponitur: Mc. xii, 9 *wa nuh taujai frauja?* Joan. xviii, 37 *an nuh* (ὀυκοῦν) *þiudans is bu?* Cor. I, vii, 16 *cum h assimitato wa nuk-kannt?*

« Annotatio 7. — Ἄρα ὅν gothice dicitur þannu þan Rom. vii, 3; þannu nu Rom., ix, 6, etc., vid. Gloss. v. þannu; þannu nu jai Rom. ix, 18; sai nu Eph. ii, 19. Hi tamen particularum connexus etiam pro unica græcâ usurpantur: *aþ þan nu* Rom. vii, 12 (ὥστε); Cor. I, ix, 26 (τοίνυν); *þannu nu* Cor. I, iv, 5 (ὥστε); *þannu nu jai* Rom. ix, 20 (μενοῦνγε); *iþ nu* Skeir. I, d.

« Annotatio 8. — Ubi ὅν mera est transitionis particula (nunc vero, gall. *et maintenant*), gothice etiam per *þaþroh þan* (Joan. iii, 25; xviii, 7), *þan* (Mc. iii, 31) et *-uh* (Joan. xvi, 18) redditur; ubi ἀρα particula est affirmationis (profecto, certe), gothice vertitur per *þau* (Cor. I, xv, 14) vel *aiþ þau* (Gal. ii, 21). Incorrecte autem Gothus Gal. ii, 17 ἀρα per þannu interpretatus est, quod hic cum ἀρα confudit; ἀρα in interrogatione τί ἀρα (quid ergo) Luc. i, 66 non conversum est.

II. SUBORDINATÆ SENTENTIÆ.

§ 263. Hæc compositarum sententiarum species ad simplicem reduci potest, modo secundaria seu subordinata sententia, ut circumscriptio attributi vel objecti simplicis sententiæ spectetur. Jamvero ad circumscriptioem attributi refertur sententia cum relativo (sententia relativa); ad circumscriptioem vero objecti, objectiva sententia præcipue, et causalis, necnon modalis et temporalis sententia.

1. ATTRIBUTIVA SENTENTIA, RELATIVA SENTENTIA.

§ 264. 1) Pronomen relativum saei (ὅς, ὅστις, ὅς ἔν, ὅσος) substantivo, quod stricte determinat, in numero et genere congruit; excipiuntur tamen collectivæ de quibus § 209 3) dictum est, et ubi relativum ad plura substantiva refertur, valet quod § 209 4) b) præcepimus; quoad autem casum, is adhiberi debet, quem verbum sententiæ relativæ regit (excepto casu attractionis § 266): Skeir. VII, a *ist magulu her, saei habaiþ e hlaibans þurizeinans jah tvans fiskans*; Luc. viii, 2 *vesun miþ iesua qinons, þozei vesun galeikinodos saukte, jah marja, sei haitana vas magdalone, us þizai ei usiddjedun unhulþons sibun*; Mc. xi, 21 *smakkab agms þanei fraqast, gaþaursnoda*; xii, 20 *in þize gavalidane, þanzei gavalida, gamargida þans dagans*; vii, 13 *ni blaupjaiþ vaurd*

guþs anabusnai izvarai, þozei anafulhuþ; Skeir. IV, d *afguda haifsts sabailiaus jah markailiaus, þai ei ainana anananþidedun qiþan attan jah sunu*; Col. ii, 23 *bi anabusnim jah laiseinim manne þozei sind sveþauh vaurd habandoþa handugeins*; Cor. I, xvi, 19 *goleiþ izvis akvita jah priska, at þaimej jah salja*; Rom. ix, 23 *gakannida guþ gabein vulþaus seinis bi kasam armations, þozei* (grammaticè relatum) *fauragamanvida du vulþau, þanzei* (ad synesim relatum) *jah laþoda uns*; Skeir. VIII, c *so managei þai ei ni kunnun vitod*; Thess. II, iii, 17 *so goleins meinai handau, þatei* (scilicet salutatio mea manu Pauli, qui) *ist bandvo ana allaim aipistau-leim meinaim*; Luc. v, 3 *galaiþ in ain þize skipe, þatei* (πλοῖον ὃ) *vas seimonis*; ix, 50 *ni ainshun ist manne, saei* (Vulg. nemo est qui) etc.

« Annotatio 1. — Aliquando relativum non equidem substantivo, ad quod refertur, sed prædicato relativæ sententiæ in genere congruit: Mc. xv, 42 *vas paraskai ve, saei ist fruma* (scilicet *dag*) *sabbato*; Eph. vi, 17 *nimaiþ meki ahmins, þatei ist vaurd guþs*. Quamvis Gothus Joan. xv, 26 *þan qimiþ þarakletus, þanei ik sandja izvis, ahman sunjos, etc.*, correcte interpretatus fuerit, attamen dubium est, an ahman ut appositionem ad relativam senten-

tiam, loco ad *parakletus* habuerit, græco neutro *πνεῦμα* occasionem præbente. In conspicuo loco Tim. I, III, 16 Gothus *unsahtaba mikils (?) ist gagudeins runa, saei gabairhtips varþ in leika*, cum optimis codicibus (probabiliter, vid. ad h. l.) legit. Si autem aliquando neutrum sing. ad plura præcedentia objecta refertur, ut Col. II, 16 sq. *ni manna izvis bidomjai in mata aiþþau in dragka, aiþþau in dailai dagis dulþais aiþþau falliþe aiþþau sabbaþum, þatei ist skadus þize anavair þane*, hoc sit more græco, neutro singulari loco pluralis usurpato, vid. § 196, annot. 7.

« Annotatio 2. — Sententia relativa inter attributum et substantivum includitur: Luc. I, 4 *melja þus ei gakunnais þize, bi þoei galaisiþs is, vaur de astaþ*. Quandoque etiam sententia relativa nomini, ad quod refertur, præmittitur: Joan. XVIII, 9 *þanzei atgaf mis atta, ni fraqistida ize ainummehun*; Rom. VII, 15 *þatei halja, þata tauja*; et tum oppositio, si qua est, in casu relativi flectitur: Mc. VI, 16 *þammei ik haubid asmaimait, iohanne, sa ist, sah urrais us dauþaim*; Joan. V, 37 *saei sandida mik, atta, sah veitvodeiþ bi mik*; XII, 49; vel hoc deficit: Joan. XVII, 3 *so ist so aiveino libains, ei kunneina þuk ainana sunja guþ jah þane insandides, iesu xristn*; vel ex præcedentibus supplendum est: Col. IV, 16 *so ei (vid. ad h. l.) is us laudeikaion, jus ussiggvaid*, scilicet epistolam; vel post relativam sententiam etiam demonstrativum adducendum est: Joan. X, 25 *vaurstva, þoei ik tauja in namin attins meinis, þo veitvodjand bi mik*; Cor. I, VII, 20 *warjizuh in la þonai, in þizaiei laþoþs vas, in þizai sijai*; Joan. XII, 48; XIV, 10; XVIII, 11; coll. § 202 II, 2) a).

« Annotatio 3. — Necnon subjectum et objectum ut relativa sententia exprimi possunt: Mc. IX, 31 *saei allis (ὁς ἄν) gadragkjai izvis stikla vatins in namin meinamma ni fraqisteiþ mizdon seinai*, vid. § 203 1) b) et § 205 annot. 10, ubi peculiariter docetur, quomodo ὁς ἄν gothice vertatur.

« Annotatio 4. — Post relativum communiter indicativus usurpatur, conjunctivus autem tantummodo a) in sententiis negativis: Mc. IV, 22 *ni h allis ist wa fulginis, þatei ni gabairhtjaidau*; Luc. IX, 50 *ni ains hun ist manne, saei ni gavaurkjai maht in namin meinamma*; XVIII, 29 etc.; vel b) post interrogativum: Cor. II, XII, 13 *wa ist, þize vanai veseiþ? etc.*; vel c) ubi sententia relativa subjectum est sententiæ principalis (annot. 3), ut Mc. IV, 9 *saei habai (ὁ ἔχων) ausona hausjandona, gahausjai*; Luc. III, 11, 13; Cor. II, II, 2. Sed haud illegitime indicativus et conjunctivus promiscue usurpantur, ut Mth. V, 31 sq. *wazuh saei afletai gen — wazuh saei afletiþ gen* —; Thess. II, III, 3 *triggvs frauja, saei gatulgeiþ izvis jah galausjai izvis af þamma ubilin*, in posteriori autem loco conjunctivus eo magis decet, quod Græcus futurum adhibuerit, quod per indicativum et conjunctivum verti posse jam vidimus, § 182, I. In circumscriptione Col. II, 22 *þairh þatei is brukjaidau* (quo id adhibeatur) pro τῆ ἀπο-

χρήσει, de romano influxu conjiciendum est; item etiam Col. I, 10 *all þatei galeikai (πᾶσα ἀρέσκεια).*

2) Præter relativum supradictum *saei* occurrunt etiam ut relativa:

a) *Sah*, quod, quemadmodum *saei* ex pronomine demonstrativo *sa* et particula relativa *ei*, ita ex *sa* et enclitico *-uh* (isque) formatur, vid. § 202, II, 1) b);

b) Particula relativa *ei* et *izei*, vid. § 203 3) b);

c) Ubi relativum ad pronomen personale refertur, loco hujus relativi personale repetitur cum *ei* affixo ex. gr. *ik, ikei* etc., vid. § 203, 2,

« Annotatio 5. — Dicitur econtra Joan. VIII, 40 *sokeiþ mik usqiman, mannan izei sunja izvis rodida*, ubi *izei* ad appositionem *mannan* refertur, cum, propter primam personam *rodida* (λελάληκα), proprie *ikei*, ad *mik* relatum, adesse deberet.

d) Cum *saei* commutantur etiam *ei* et *þei* post indefinitum *wazuh* et ipsius composita, vid. § 205, annot. 10;

e) Relativum adverbium *sve* (sicut): Mc. 4, 72 *gamunda þaitrus þata vaurd, sve (ὡς) qaþ imma iesus*

f) Huc adducenda sunt etiam correlativa: *wileiks — svaleiks* qualis — talis et ordinario absolute occurrens *svaleiks* quidam — *svaleiks sve* qualis; *sva lauds* tam, tantum — *sva lauds sve* quam, quantum; *sva filu* tantum — *sva filu sve* quantum; *sva manags* — *sva manags sve* tam — quam, vid. Gloss. hh. vv.; ὅσakis, ὅσος et οἶος complete semper cum demonstrativo præcedente: *sva ufta ves* (tam sæpe quam), *sva laggs sve* (tam longum, quam, tantum, quantum), *sva managai sve* (tot, quot), *sva filu sve, svaleiks sve* (οἶος): Cor. I, XI, 25 *þata vaurkjaiþ, svu ufta sve drigkaiþ, du meinai gamundai*; Mc. II, 19 *svu lagga weila sve (ὅσον χρόνον) miþ sis haband bruþfad, ni magun fastan*; III, 10 *svu managai sve (ὅσοι) habaidedun vundusfjos, þaih þan ina gasewun, drusun du imma*; 28; VI, 11, 50, 56; IX, 3, 13; X, 21; XIII, 19; Luc. IV, 20; IX, 5, 10; Joan. VI, 11, etc.

§ 265. Quemadmodum germanice (gallice, latine, etc.) participium Græcum in verbum finitum cum relativo aliquando resolvi potest, ita et gothice quandoque contingit, sæpe præsertim cum *saei*: Mth. VI, 4 *atta þeins saei saiwiþ (ὁ βλέπων) in fulhsnja usgibiþ þus in bairhtein*; XXVII, 17 *wana vileiþ ei fraletau izvis, barraban þau iesu saei haitada (Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον) xristus? Mc. V, 15, gasaiwand fraþjandan þana saei habaida (τὸν ἐσχιστότα) laiþaion*; XV, 41 *anþaros managos þozei miþiddjedun (αἱ συναβᾶσαι) imma in iairusalem*; Col. I, 23 *ni asvaidai af venai aivaggeljons sei merida ist (τοῦ κηρυχθέντος) in alla gaskast*; Thess. I, II, 14 *þata samo vunnuþ fram izvaraim inkunjam svasve jah veis fram iudaium þaiei jah frauþin usqemun (τῶν ἀποκτείναντων) iesua etc.*; apud Joannem et in epistolis etiam alia relativa adhibentur: Joan. XVIII, 26 *qaþ sumis þize skalke þis maistins gudjins, sah niþjis vas (συγγενὴς ὢν), þammei asmaimait þaitrus auso*; XII, 4 *qaþ iudas simonis iskariotes, izei skastida sik (ὁ μέλλων)*

du galevjan ina; xi, 37; xvi, 2; xix, 12; Cor. I, xv, 27, 57; II, v, 21; viii, 16; Gal. I, 1; vi, 13; Eph. I, 3; Tim. I, 1, 16; et ubi ad personalia pronomina modo § 264, 2) c) descripto refertur: Rom. xiv, 4 *hu was is hwei stojis* (ὁ κρίνων) *framhjana skalk?* Eph. II, 13 *nu sai in xristau iesu jus juzei simle vesuþ* (ὁμοῖς οἱ — ὄντες) *fairra vaurþuþ newa in bloþa xristaus*; Thess. I, II, 13 *vaurd guþs vaurkeiþ in izvis juzei galaubeiþ* (ὁμῶν τοῖς πιστεύουσιν); Tim. I, 1, 13 *galaubjandan mik gahugida xristus gasatjands in andbaltja ikei saura vas* (τὸν — ὄντα) *vajamerjands*. Circumscriptione utitur etiam Gothus, ubi participium subjectum est vel objectum, ut Mc. v, 16 *spillodedun im þaiei gasewun* (οἱ ἰδόντες); x, 32 *iesus dugann þaim tvalif siponjam qiþan þoei habaidedun* (τὰ μέλλοντα) *ina gadaban*.

« Annotatio 1. — Eo etiam modo nomina circumscribuntur, ut Col. I, 10, *πᾶσα ἀρέσκεια all þatei galeikai*. Hic etiam interrogativum loco relativi ponitur: Col. IV, 8 *insandida ina du izvis ei kannjai wa bi izvis ist* (τὰ περὶ ὁμῶν); Eph. VI, 21, 22.

« Annotatio 2. — Vice versa participium et circumscriptio inter se commutantur: Joan. VI, 45 *wazuh sa gahausjands* (ὁ ἀκούσας) *at atlin jah ganam* (μαθὼν) *gaggiþ du mis*; Cor. II, II, 2 *was ist saei gailjai mik niba sa gaurida us mis?* Luc. III, 11; Joan. X, 1, 2; Cor. II, X, 17, 18.

« Annotatio 3. — Rom. IX, 20 *hu was is ei andvaurdjais* (ὁ ἀνταποκρινόμενος) *guþa simplex ei adest pro hwei.* »

ATTRACTIO.

§ 266. Attractio in eo consistit, quod sive vocabulum e sententia subordinata in principalem efficaciter retroferatur, sive vocabulum sententiæ subordinatæ eodem modo ac aliud principalis sententiæ construatur, sive tandem vocabulum sententiæ principalis ab alio subordinatæ sententiæ absorbeatur, hoc absorpti constructionem tunc assumente. Jam vero his constructionibus, quas primitive forsane Græco mutuatus est, Gothus etiam sponte sua utitur.

1) Subjectum subordinatæ sententiæ sit objectum principalis: Mc. XI, 32 *allai habaidedun iohannen þatei bi sunjai praufetes vas*, de Joanne credebant, quod propheta esset, pro credebant Joannem esse —; Joan. VII, 27 *þana kunnun, waþro ist*; IX, 8, 29; XIV, 19; XVIII, 2; Mc. XII, 34; Cor. I, XVI, 15; II, XIII, 5; Cor. II, VII, 11 *saiw þata bi guþ saurgan izvis, welauda gatavida izvis usdaudein*. Coll. Joan. IX, 19 *sau ist sunus izvar, þanei qiþiþ þatei blinds gabaurans vaurþi*; VIII, 54.

2) Relativum vocabulo, ad quod refertur, in casu convenit: Luc. II, 20 *hazidedun guþ in allaize, þizeei* (ἐπὶ πᾶσιν οἷς) *guhausidedun* de omnibus, quæ (quibus þoei) audiebant; XIX, 37 *hazidedun guþ in allaizo þoze sewun mahte* (περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων), ut III, 19; Cor. II, XIII, 10 *þata aljaþro melja ei andvairþs harduba ni tuujau bi valdufnja, þammei* (κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν) *þrauja fragaf mis*.

3) Demonstrativum omnino deficit et relativum, quod ad illud refertur, ejus casum assumit et substantivum demonstrativi sibi postponi jubet: Mc. VI, 22 *bidei mik þiswizuh þei* (ὁ ἐάν) *vileis jah gibabus*, ora me quod tu vis, pro: hoc, quod vis; XV, 12 *wa vileiþ ei taujau þammei* (ὁν) *qiþiþ þiudan iudaie*; Luc. IX, 36 *mann ni gataihun ni vaiht þizeei* (ὧν) *gasewun*; Joan. VI, 29 *þat-ist vaurstv guþs ei galaubjaiþ þammei* (εἰς ὃν) *insandida jains*; Cor. II, XII, 17 *ibai þairh wam þizeei* (ὧν) *insandida du izvis, bifaihoda izvis?* Col. III, 2 *þaimei iupa sind* (τὰ ἄνω) *þraþjaiþ ni þaim þoei ana airþai sind* (ubi attractio et regularis constructio commutantur); Mc. VII, 7 *duwe þai siponjos þeinai ni gaggand bi þammei anafulhun þai sinistans* (κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων); Luc. III, 13 *ni vaiht ufar þatei gairaid sijai* (παρὰ τὸ διατεταγμένον) *izvis lausjaiþ*; VI, 34 *leiwid fram þaimei* (παρ' ὧν) *veneid andniman*; XVII, 27 *etun jah drugkan und þanei dag* (ἄχρι ἧς ἡμέρας) *galaiþ nauel in arka*; Joan. XI, 6 *salida in þammei vas stada* (ἐν ᾧ ἦν τόπος); Cor. I, IV, 6; XI, 23; II, II, 3; VIII, 11; XII, 6; Tim. II, III, 14; Philem. 21.

« Annotatio 1. — Gothus tamen attractionem quandoque non imitatur: a) Mc. XIII, 19 *fram anastodeinai gaskaftais, þoei* (κτίσεως ἧς) *gaskop guþ*; Luc. XV, 16 *gairnida sad utan haurne, þoei* (κερατίων ὧν) *matidedun sveina*; Joan. XV, 20 *gamuneiþ þisvaurdis, þatei* (τοῦ λόγου οὗ) *ik qaþ du izvis*; XVII, 5 *haukei mik þamma vulþau, þanei* (τῇ δόξῃ ἣ) *habaida at þus saurþizeei sa fairwus vesi*; Cor. II, I, 4 *gaþrafstjam þans þairh þogaþlaiht, þizaei* (διὰ τῆς πρρακλήσεως ἧς) *gaþrafstidai sijum silbans fram guþa*; Eph. II, 4, 10; Col. I, 23; Thess. II, I, 4; Tim. II, I, 13; Neb. V, 14 *fram þamma daga ei* (ἀπὸ ἡμέρας ἧς); b) Joan. XVII, 9 *bidja bi þans, þanzei* (περὶ ὧν) *atgast mis*; Luc. I, 20 *sijais þahands jah ni magands rodjan und þana dag ei* (ἄρχι ἧς ἡμέρας) *vairþai þata, duþe ei* (propter quod, ἀνθ' ὧν) *ni galaubides vaurdam meinaim*; XVII, 30 *þamma daga ei* (ἧ ἡμέρα).

« Annotatio 2. — Nec nisi raro attractionem in versam dictam imitatur, ubi scilicet subjectum sententiæ principalis in casu relativi ponitur: Mc. XII, 10 et Luc. XVII, 20 *λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν—οὗτος* vertit per *stains þammei usvaurpun þai timrjans, sah varþ du haubida vaihstins*: Cor. I, X, 16 *τὸν ἄρτον ὃν κλώμεν οὐχὶ κοινωνία*, per *hlaiþs þanei brikam, niu gamainduþs leikis?* Eo etiam modo nonnulli (Winer p. 485) locum Luc. I, 72 sq. explicant, ubi Gothus *μνησθῆναι διαθήκης ἀγίας αὐτοῦ, ὄρκον ὃν ὤμοσε* κτλ. vertit: *gamunan triggvos veihaizos seinaiþs aiþis þanei svor*, attractione iterum vitata.

« Annotatio 3. — Hæc species attractionis, qua impersonale principalis sententiæ, ut cum subjecto subordinatæ sententiæ concordet, in personale commutatur, præcipue φάνερον et δηλον εἶναι, etiam gotthice usurpari potest, licet constructio cum impersonali linguæ propria sit; sic Cor. II, III, 3 *φανερύ-*

μενοι οτι εστε επιστολη Χριστου, dum evidens est, quod estis —, gothice vertitur more germanico, *svikun þ patei sijuþ aipistaule xristaus*, codice tamen *A svikun þ ai patei sijuþ*, secundum græcum legente. Hæc autem attractio frequentior est pro *δοκτιν* reddendo, ut Cor. I subscript. *du kaurinþium frumei þugkei þ meljida visan us asiai* pro videtur, quod prior ad Corinthios ex Asia scripta fuerit (prior ad Corinthios scripta fuisse videtur etc.), item Cor. II, x, 9; Gal. II, 9; Skeir. I, c; IV, c; VI, a, dum hic sæpe impersonale, videtur mihi, pro videor, adhibetur (ut Mth. vi, 7; Luc. xix, 11, Cor. II, xii, 19; Gal. II, 2), quod tamen huc non pertinet. Sic etiam Luc. III, 23 *svaei sunus mund s vas iosefis* ex fonte latino (ut putatus est) redditur. Econtra hæc attractionis species regulariter usurpatur ut linguæ gothicæ idiotismus cum *skulds visan* et *mahts visan*, ita ut pro oportet ut ego, possibile est, ut tu etc., dicatur: cogor ad —, potes etc., vid. § 176, annot. 4 d).

2. OBJECTIVA SENTENTIA.

§ 267. Quatuor objectivæ determinationes simplicis sententiæ per sententias proprias principaliter circumscribuntur: scilicet proprium objectum, quod casibus obliquis exprimitur, causalis, modalis et temporalis.

A. OBJECTIVA SENTENTIA in stricto sensu seu ACCUSATIVA (etiam DATIVA et GENITIVA) SENTENTIA.

§ 268. Hic tres discriminandi sunt casus pro variis respectibus actionis principalis ad objectum subordinatæ sententiæ. Vel enim hoc objectum nullam fere intimam connexionem (relationem) habet, ita ut sit simpliciter objectum actionis verbo principalis sententiæ expressæ; vel in actione ipsa verbi principalis sententiæ rationem sumit, qua existat, unde est effectus; vel objectum de quo quæstio est, nondum existit, sed actione principalis sententiæ producendum est, et ab agente intenditur (finis)¹. Jam vero ad effectum referendus est casus, ubi objectum ut consequentia cujusdam gradus, mensuræ, extensionisque actionis exhibetur (consecutio), ad finem vero casus, ubi peculiariter exprimitur, quod agens intendit (scopus). Ubi autem verba principalis sententiæ in passivo construuntur, objectiva sententia evadit subjectiva

§ 269. Quod ad *consecutionem temporum* in illis sentiis spectat, hoc animadvertendum est:

1) Tempus subordinatæ sententiæ ita cum tempore principalis sententiæ concordat, ut ubi præsens vel præteritum in principali usurpatur, conjunctivus præsentis vel præteriti in subordinata adhibeantur: Joan. xvii, 15 *ni bidja þuk, ei usnimais ins us þamma fairwau, ak ei bairgais im saura þamma unseljīn*; Luc. vii, 36 *baþ ina sums fareisaie, ei ma tidedi miþ imma*; Mc. vi, 25 *viljau, ei mis*

gibais haubid iohannis; ix, 30 *ni vilda, ei was vissedi*; Joan. xi, 31 *gaggiþ du hlaiva, ei greitai jainar*; 19 *gagemun bi marþan jah marjun, ei gaþrafstidedeina izos bi broþar izo*; Tim. I, v, 20 *fravaurhtans in andvairþja allaize gassak, ei jah þai anþarai agis habaina*; Phil. i, 22 *wa þau valjau, ni kann*; Luc. xviii, 36 *frah, wa vesi þata*.

2) Cum passivo nullum sit præteritum, vel in hujus locum præsens subditur, vel forma periphrastica in præterito ponitur: Rom. viii, 4 *gavargida fravaurht in leika, ei garaihtei vitodis us fulljaidau in uns*; Cor. I, i, 17 *ni insandida mik xristus daupjan ak vailamerjan, ni in suntrein vaurdis, ei ni lausjaidau galga xristaus*; II, vii, 9; xi, 7 etc.; Luc. II, 3 *iddjedun allai, ei melidai ves eina* (ἀπογράφεσθαι) *warjizuh in seinai baurg*; Eph. iii, 10 *mis atgibana var þ ansts so in þiudom vailamerjan gabein xristaus, ei kanniþ vesi* (γνωρισθῆ) *reikjam jah valdufnjau handugei guþs*; Thess. I, iii, 1 etc.

3) Cum Gothus unicum habeat præteritum, hoc in sententia subordinata etiam ut perfectum adhibet, ubi præsens adest in principali: Joan. ix, 19 *sau ist sa sunus izvar þanei qiþiþ, þatei blinds gabaurans vaurþi* (natus sit)? Cor. II, xi, 21 *bi unsveriþai qiþa sve þatei veis siukai ve seima* (sumus); Gal. iv, 11 *eg, ibai svare arbaididedjau* (laboraverim) *in izvis*.

4) Ubi præteritum in sententia principali perfecti significationem præ se fert, sequitur in subordinata præsens, cum rem venturam esse enuntiatur: Mc. ix, 12 *gameliþ-ist bi sunu mans, ei manag vinnai jah frakunþs vairþai*; xii, 19 *moses gamelido* (scripsit, scriptum adhuc valet) *þatei jabai wis broþar gadauþnai jah bileiþai qenai jah barne ni bileiþai, ei nimai broþar is þo qen is*; Cor. I, ix, 2? *allaim vas* (γέγονα) *all, ei waiva sumans gansa-jau*; II, i, 9; xii, 7 etc.

Alias autem, in versione epistolarum præsertim, post præteritum in principali sententia præsens in subordinata usurpatur, ubi sensus objectivus est (quando scilicet aliquid faciendum esse declaratur), præterito eum subjectivum efficiente (cum dicitur, rem evenire posse, potuisse); in græco autem textu, cum in N. T. non nisi rarissime occurrat optativus, hic semper conjunctivus apparet: Joan. ix, 22 *gagethun sis iudaieis, ei jabai was ina andhaihalti xristu, utana synagogais vairþai* extra synagogam fiat, expellatur (γένηται); Luc. xvi, 4 *andþahta mik wa taujau* (ποιήσω, quod ego facturus sim); Col. i, 9 *ni weilaidedum saur izvis bidjandans ei fullnaiþ* (πληρωθῆτε) *kunþjis viljins is*; Luc. i, 4 *galeikaida mis þus meljan, ei gakkunnais* (ἐπιγνώσ discas, docendus sis) *þize vaurde astað*; Skeir. I, d *leik man andnam, ei laisareis uns vairþai þizos du guþa garaihteins*; Thess.

¹ Aliis verbis vel objectum est simpliciter regimen verbi principalis sententiæ, vel effectus actionis vel finis actionis. *Interpr.*

I, III, 2 *insandidedum teimau þaiu ei izvis gatulgjai jah bidjai* (εις τὸ στήριξαι καὶ παρακαλέσαι) *bi galaubein izvara*; Rom. ix, 11; xi, 32; Cor. II, 1, 4; II, 3-5, 9; IV, 4; v, 15; Gal. II, 5, 10, 16, 19; Eph. I, 4; II, 7, 9, 10; VI, 22; Phil. II, 28; Col. IV, 8¹; Thess. I, II, 16; v, 10; Tim. I, I, 3; Philem. 15; Skeir. V, a.

Econtra Cor. II, 1, 15 *þizai trauainai vilda saurþis qiman at izvis, ei anþara anst habaidedeiþ* (ἔχετε, habeatis, habere possitis); III, 13 *moses lagidu hulistr ana andavleizn duþe ei ni fairveitided ein a* (videre possint) *sunjus israelis in andi þis gataurnandins*; Thess. II, III, 8 *ni arvjo hlaib matidedum at wamma ak vinnandans arbaidai naht jah dag vaurkjandans, ei ni kauridedeima* (gravare possimus) *wana izvara*; Eph. IV, 10 *usstaig usar allans himinans, ei usfullide di allata*; Cor. II, IX, 3; Gal. I, 4; II, 4; IV, 3, 4; Eph. II, 15, 16; v, 26, 27; Phil. II, 30; Tim. I, I, 16; Philem. 13 etc. Hinc alterius ad Corinthios epistolæ interpres dixit v, 21 *xristus saur uns gatavida fravaurht, ei veis vaurþeima* (feri possent) *garaihtei guþs in imma*; eontra 8, 9 *in izvara gaunledida sik, ei jus þamma is unledja gabeigai vair þaiþ* (feri deberent). Hinc Cor. I, IX, 21 *varþ iudaium sve judaius ei judaius gageigaidedjau — ei gageiggau vitodalausans — gageiggau incorrectum est, ut partim præterita præcedentia et sequentia, partim glossa marginalis (gavandidedjau) probant.*

5) Græcum vero tantummodo imitatur Gothus, cum in oratione obliqua et in indirecta interrogatione post præteritum principalis sententiæ præsens subordinatæ hic in conjunctivo, illic in indicativo usurpat: Mc. I, 27 *sokidedun miþ sis misso qiþandans, wa sijai* (ἔστι) *þata*; Luc. VIII, 9 *frehun ina siponjos is qiþandans, wo sijai* (ἔστι? ἦν?) *so gajuko*; Mc. II, 1 *gafrehun, þatei in garda ist* (ἔστι, esset); Joan. XII, 9; Mc. XVI, 4 *insaiwandeins gaumidedun þammei afvalviþs ist* (ἀποκεκλύσται) *sa stains*; Joan. XVIII, 14 *kajasa garaginoda iudaium, þatei batizo ist ainana mannan fragistjan saur managein.*

§ 270. I. 1) Ubi subordinata sententia intimam connexionem cum actione principalis non habet, sed cum eo non nisi exterius conjungitur, ut res ita se habet post verba sensuum, dicendi, cogitandi, eorum RELATIO communiter per *þatei*, raro autem per *ei* et *þei* vel *unte* cum indicativo ostenditur: Mth. v, 21 *hausideduþ þatei qiþan ist þaim airizam ni maurþrjais*; Skeir. II, c *nasjands þana anavairþan dom is gasaw jah þatei in galaubeinai þeihan habaida*; Mc. XII, 35 *waiva qiþand þai bokarjos, þatei xristus sunus ist daveidis?* Tim. I, I, 15 *triggo þata vaurd þatei xristus qam in þamma fairwau, fravaurhtans nasjan*; Cor. II, I, 12 *wostuli unsara so ist veitvodei miþvisseins unsa-*

raizos, þatei in ainsalþein jah hlutrein guþs usmetum in þamma fairwau; Thess. I, III, 6 *teimauþaius gataih uns galaubein izvara jah þatei gaminþi unsar habaiþ goþ*; Luc. XX, 37 *þatei urreisand dauþans jah moyses bandvida ana aiwatundjai*; Gal. IV, 22 *gameliþ ist þatei abraham tvans aihta sununs*; Cor. I, XI, 23 *andnam at frauin þatei, in þizaiei naht galeviþs vas, nam hlaif jah aviliudonds gabrak*; Rom. VII, 16 *jabai þatei ni viljau þata tauja, gaqiss im vitoda, þatei goþ* (scilicet ist); Luc. XIX, 42 *gasulgin ist saura augam þeinaim, þatei qimand dagos ana þus jah bigraband sijands þeinai grabai þuk*; Cor. I, XV, 27 *biþe qiþiþ alla ushnaivida sind, bairht* (scilicet ist) *þatei inu þana ize ushnaivida us ina þo alla*; II, III, 3 *svi kunþ* (ist) *þatei sijuþ aipistaule xristaus*; Tim. I, VI, 7 *ni vaiht brahtedum in þamma fairwau, bi sunjai þatei ni usbairan wa magum*; Mc. XIII, 28 *þan smakkabagmis asta þlaqus vairþiþ, kunnuþ þatei newa ist asans*; v, 29 *ufkunþa ana leika þatei gahaitnoda*; Mth. XXVI, 2 *vituþ þatei afar tvans dagans paska vairþiþ*; Joan. XII, 16 *gamundedun þatei þata was du þamma gameliþ*; VIII, 45 *þatei sunja rodida, ni galaubeiþ mis. Item post gatrauan* (Rom. VIII, 38), *ahjan* (Mth. x, 34), *haban* (habere ut, Mth. XI, 52), *domjan* (Cor. II, v. 15), etc., vid. Gloss. v. *þatei a*).

Joan. XIV, 28 *hausideduþ ei ik qaþ izvis*; IX, 17 *þu wa qiþis bi þana ei uslauk þus augona?* XV, 18 *jabai so manaseds izvis sijai, kunneiþ ei mik fruman izvis sijaida*; XVII, 7 *nu uskunþa ei alla, þoei atgast mis, at þus sind*; XI, 23 *vait ei þiswah þei bidjis guþ, gibiþ þus guþ*; Thess. II, III, 4 *gatrauam in frauin ei, þatei anabudum izvis, jah taujiþ*; Cor. II, I, 13 *venja ei und andi uskunna iþ*; x, 7 *jabai was gatrauaiþ sik silban xristaus visan, þata þagkja i astra af sis silbin ei svasve is xristaus* (scilicet ist), *sva jah veis*; Mc. XI, 23 *þiswazuh ei galaubjai [þata] ei þatei qiþiþ gagaggiþ, vairþiþ imma. Hinc ellipticæ formæ*: Cor. II, I, 18 *triggs guþ, ei þata vaurd nist ja jah ne*; Gal. I, 20 *sai in andvairþja guþs, ei ni liuga.*

Joan. XIII, 38 *amen qiþa þus, þei hana ni hrukeiþ, unte þu mik asaikis kunnan þrim sinþam*; Mth. VI, 26 *insaiwiþ du fuglam himinis, þei ni saianð nih sneiþand*; Joan. XIII, 35 *bi þamma uskunna anda allai, þei meinai siponjos sijuþ*; Cor. I, IV, 9 *man þei guþ uns apaustauluns us-taiknida svasve dauþublans*; Luc. I, 58 *hausidedun ganiþjos, unte gamikilida frauja armahairtein seina bi izai.*

2) Subjectivam sententiam formant *þatei* et *ei*, intransitivis in principali existentibus: Mc. II, 16 *wa ist, þatei miþ motarjam jah fravaurhtaim*

¹ Hic menda in textum irrepsit, cum *kunnjai* non sit correctæ forma; si levissime emendaveris in *kunni-iau*, facile supponi potest, Gothum *γυν* (cognoscam)

pro *γυν* (cognoscat, novit) legisse, salvo aliunde sensu: ut cognoscam, quid de vobis est, ut vice versa Eph. VI, 22 *ei kunn eiþ wa bi ugk ist.*

matjiþ jah driggkiþ? elliptice Luc. II, 49 *wa þatei sokideduþ mik?* Joan. IX, 30 *sildaleik ist, þatei jus ni vituþ, waþro ist;* Mc. IX, 21 *wan lagg mel ist, ei þata varþ imma?*

« Annotatio 1. — Quod autem in hac subjunctiva sententia Gothus non obliviscatur, *þatei* pronomen esse relativum, ex eo patet, quod, ubi verbum principalis sententiæ dativum regit, *þammei* loco *þatei* adhibeat: Phil. II, 24 *gatraua þammei (ōti) jah silba sprauto qima;* Mc. XVI, 4 *insaiwandeins gaumidedun þammei asvalviþs ist sa stains;* VII, 18 *ni fraþjiþ þammei all þata utaþro inngagando in mannan ni mag ina gamainjan?* Luc. I, 32; XVII, 5; Joan. VI, 5; Tim. II, 1, 12, necnon etiam post *saginon þammei* Luc. XV, 6 et *niu kara þuk þizei* Mc. IV, 58. Verumtamen, in posteriori præsertim tempore, haud raro *þatei* post *gaumjan* et *fraþjan*: Skeir. VII, d *anþarans gamaudida gaumjan þatei is vas sa sama, saei in auþidai m-jere attans ize fodida;* Mc. XII, 12 *froþun þatei du im þo gajukon qaþ;* Luc. XX, 19; Joan. VIII, 27; Skeir. VIII, d.

« Annotatio 2. — Suo etiam modo Gothus supradictas particulas commiscet, ubi simul in eadem phrasi occurrunt: Joan. IX, 24, 25 *veis vitum, þatei sa manna fravaurhts ist. þanuh andhof jains-jabai fravaurhts ist, ik ni vaiþ, þatain vaiþ, ei blinds vas, iþ nu saiwa;* Cor. I, XV, 3, 4 *andnam ei xristus gasvalt faur fravaurhtins unsaros jaþ-þatei ganavistroþs vas jaþ-þatei urrais þridjin daga jaþ-þatei ataugids ist þaim ainlibim;* etiam post diversa verba: Cor. II, XIII, 6 *venja ei (ōti) kunneiþ, þatei (ōti) veis ni sijum ungakusanai, cujus loco cod. B venja þatei kunneiþ ei etc., vice veis legit.*

« Annotatio 3. — Quod hic quandoque post *þatei* et *ei* etiam conjunctivus usurpetur, vid. § 271; quod autem etiam post hæc verba, loco particularum *þatei* et *ei* infinitivus sequatur, vid. §§ 252, 253.

§ 271. In oratione obliqua, ubi scilicet loquens verba alterius non tanquam sua, sed tanquam suæ cogitationis objectum refert, *þatei* et *ei* cum conjunctivo adhibentur, quo in casu Græcus indicativum usurpat: Joan. IX, 19 *sau ist sa sunus izvar, þanei jus qiþiþ þatei blinds gabaurans vaurþi (ἐγεννήθη)?* X, 36 *qiþiþ þatei vajamerjau (βλασφημῶ), unte qaþ sunus guþs im;* Cor. I, 1, 15 *aviþiudo guþa ei ainnohun izvara ni dauþida, ei was ni qiþai, þatei in meinamma namin dauþidedja u (ἐδάπτισα);* X, 19 *wa nu qiþam? þatei þo galiugaguda wa sijaina (ἐστίν) aiþþau þatei galiugan saljada wa sijai?* Skeir. VIII, c *liugandans bigitanda, ei ni ainshun reike aiþþau faureisaie galaubidedi imma.*

Hinc etiam Luc. XVI, 1 *manna gabeigs aihta fauragaggjan, jah sa fravrohiþs varþ du imma, ei distahidedi (ὡς διασκοπιζῶν) aigin is;* Joan. VIII, 56 *abraham sifaida, ei gasewi dag meinana;* Joan. IX, 18 *ni galaubidedun iudaieis bi ina, þatei is blinds vesi (ἦν) jah ussewi (ἀνέβλεψεν);* Skeir. I, b *kunnands þatei svaleikamma valdusnja mahtais*

nauþs ustaiknida vesi; Mc. VI, 55 *berun þans ubil habandans, þadei hausidedun ei is vesi (ἐστίν);* Luc. XVIII, 9 *trauaidedun sis ei veseina (εἰσίν) garaihtai;* Mth. VI, 7 *þugkeiþ þaim þiudo ei in filuaurdein seinai andhausjaindau (εἰσακουσθήσονται);* V, 17 *ni hugjaiþ ei ik qemjau (ἦλθον) gatairan vituþ;* Luc. XIX, 11; Joan. XI, 13; XII, 18, 34; Cor. II, XII, 19 etc.

« Annotatio 1. — Non nisi præeunte Græco, Gothus præsens indicativi etiam post præteritum principalis sententiæ usurpat, vid. § 269, 5.

« Annotatio 2. — Etiam in oratione recta *þatei* et *ei* adhibentur, sed cum indicativo, præeunte Græco: Mth. XXVII, 43 *qaþ þatei sunus guþs im;* Mc. I, 40 *qaþ du imma þatei jabai vileis, magt mik gahrainjan;* VI, 16 *herodes qaþ þatei, þammei ik haubid afmaimait, sa ist, sah urrais us dauþaim;* X, 33 *iesus dugann im qiþan, þoei habaidedun ina gadaban þatei sai usgaggam in iairusaulyma;* Joan. IX, 9 *sumaih qeþun þatei sa ist, sumaih þatei galeiks þamma ist, iþ is qaþ þatei ik im;* Luc. VIII, 20 *gataihan varþ imma þatei aiþei þeina jah broþrjus þeinai standand uta;* Joan. XIII, 33 *qaþ du iudaium, ei, þadei ik gagga, jus ni maguþ qiman;* Mth. VII, 23; XXVI, 72; Mc. II, 4; XII, 7; XIV, 72; Luc. IV, 21; XV, 27; XIX, 42 etc. In Mth. V, 31 *qiþan ist þatei, wazuh saei gen afletai, gibai izai afstassais bokos, conjunctivus pro imperativo (δότεω) ponitur.*

« Annotatio 3. — Huic constructioni τοῦ þatei conferri possunt casus, ubi loca Veteris Testamenti similibus particulis mediantibus citantur: Rom. IX, 17 *qiþiþ þata gamelido du faraoni, unte (ōti) — raisida þuk;* X, 9.

« Annotatio 4. — Quandoque Gothus hic etiam constructionem immutat, *þatei* ante orationem priori vice adhibito, altera prætermisso: Luc. IX, 8 *qeþun sumai þatei iohannes urrais us dauþaim, sumai þan qeþun helias ataugida sik. sumaiþ-þan þatei prausetus sums usstoþ;* Joan. VII, 12 *sumaih qeþun þatei sunjeims ist, anþarai qeþunne, ak airzeiþ þo managein.*

« Annotatio 5. — Ubi sententia incidens (parenthetica) inter particulam citationis et principalem sententiam orationis inducitur, particula respondens post parenthesim repetitur: Joan. XIII, 29 *sumai mundedun ei, unte arka habaida iudas, þatei qeþi imma iesus bugei;* Cor. II, V, 1 *vitum þatei, jabai airþeina unsara gards þizos hleiþros gatairada, ei gatimrjon us guþa habam gard.*

§ 272. Quemadmodum hæc sententiæ cum *þatei*, *ei* etc., ut objectum vel subjectum, ita etiam ut appositio in sententiis explicativis seu epexegeticis usurpari possunt: Luc. II, 10 *spillo izvis faheid mikila, sei vairþiþ allai managein, þatei (quod scilicet) gabaurans ist izvis himma daga nasjands;* Joan. V, 36 *þo vaurstvā, þoei ik tauja, veitvo djand bi mik, þatei atta mik sandida;* Cor. II, VIII, 2 *kannja izvis anst guþs þo gibanon in aikkesjon makidonais, þatei þata diupo unledi ize*

usmanagnoda dū gabein ainsalþeins ize; 9; x, 11 þata þagkjai sa svaleiks, þatei wileikai sium vaurda svaleikai jah vaurstva; Luc. vii, 39 sa iþ vesi prausetus, uskunþedi þau, wo jah wileika so qino, sei tekiþ imma, þatei fravaurhta ist; Rom. x, 9 vaurd galaubeinai, þatei merjam, þei — ganisis. Pro þatei occurrit etiam unte (coll. § 278): Cor. II, xi, 7 ibai fravaurht tavidā mik silban haunjands, ei jus ushauhjaindau, unte arvjo guþs aivaggeljon merida izvis; Luc. viii, 30 wa ist namo þsin? þaruh qaþ harjis, unte unhuþons managos galiþun in ina.

Joan. xvi, 17 wa ist þata þatei qiþiþ unsis? Mc. I, 27 sokidedun miþ sis, wa sijai þata, wo so laiseino so niujo, ei jah ahmam þaim unhrainjam anabiudiþ jah ushausjand imma; vi, 2; Luc. iv, 36; Luc. i, 43 wa þro mis þata, ei qemi aiþei frauþins meinis at mis, ubi ei qemi pro ei vel þatei qimiþ, ob nimiam imitationem græci ἵνα ἐλθῆν, quod etiam nonnisi pro τὸ ἐλθεῖν vel ὅτι ἦλθε stare potest, dicitur, sicut etiam Joan. vi, 29 þat-ist vaurstv guþs, ei galaubjaiþ þammei insandida guþ; 50 sa ist hlaisfs, saei ushimina atstaig, ei saei þis matjai ni gadau þnaī; xv, 15; xvii, 3.

§ 273. 1) Huc pertinent etiam indirectæ interrogationes, quæ verbum in conjunctivo communiter, in indicativo quoque, ubi scilicet per præteritum interrogatur, habere possunt: Mth. vi, 25 ni maurnaiþ saivalai izvarai, wa matjaiþ (φάγητε) jah wa drigkaiþ (πίνητε), nih leika izvaramma, wevasjaiþ (ἐνδυσθηθε); Luc. viii, 9 frehun sponjos, wa sijai (εἶν) so gajuko; Mc. i, 27; Joan. xvi, 18; Luc. xv, 26 frah, wa vesi þata; xix, 48 ni bigetun, wa gatavidedeina (ποιήσωσιν); xix, 15; Luc. i, 29 þahta sis mariam, weleika vesi (εἶν) so goleins; ix, 46 galaiþ mitons in ins, warjis þan ræmaists vesi (εἶν); Col. iv, 6 vaurd izvar sinteino in anstai salta gasuqoþ siai, ei viteiþ, wai va skuleiþ (δεῖ ὑμᾶς) ainwarjammeh andhafjan; Mth. viii, 20 sunus mans ni habaiþ, war haubiþ sein anahnaivjai (κλίνη); Cor. II, xiii, 5 izvis silbans fraisiþ, sijaidu (ἐστὲ) in galaubeinai; ii, 9; Mc. x, 2; xv, 36; Luc. xiv, 28; xv, 44 peilatus hundasafrah, ei iesus juþan gadau þnodedi (ἀπέθανε); Phil. iii, 12 asargagga ei gafahau (καταλάβω), in þammei gafahans varþ fram xristau; Luc. vi, 7 vitaidedun, jau in sabbato daga leikinodedi (θεραπεύει); iii, 15 þuhtedun allai in hairtam seinaim bi iohannein, niu austo sa vesi (εἶν) xristus; Phil. i, 22 wa þau (quo alias gr. ἄν vertitur) valjau, ni kann.

Joan. viii, 14 vai, wa þro gam (ἦλθον) jah waþ galeiþa (ὑπάγω), iþ jus ni vituþ, waþro qima (ἔρχομαι) jah waþ galeiþa; Eph. i, 18 guþ gibai izvis ahman handugeins, ei viteiþ, wa ist (ἐστίν) vens laþonais; Joan. vi, 64 vissa iesus, warjai sind (εἰσίν) þai ni galaubjandans jah was ist saei galeiveiþ ina; ix, 15 frehun ina, wai va ussaw (ἀπέβλεψεν); 21 wai va nu saiwiþ, ni vitum, aiþþau was us-

lauk imma þo augona, veis ni vitum; Cor. II, i, 17 mito ibai austo leihltis bruhta (ἐχρησάμην); Gal. iii, 2; Eph. vi, 22. Indicativus et conjunctivus promiscue usurpantur apud Joan. vii, 17 uskunnaiþ bi þo laisein, framuh guþa sijai (ἐστίν) þau iku fram mis silbin rodja (λαλώ).

« Annotatio. — Particula interrogativa etiam prætermitti potest: Mc. iii, 2 vitaidedun, hailidedi (εἰ θεραπεύσει) sabbato daga; vel in principali sententia supplenda est: Mc. xi, 13 atiddja (scilicet quæsit, inspexit) ei austo bigeti (εἰ ἄρα εὑρήσει, ut forte inveniret) wa ana ina. Econtrario Luc. xviii, 8 sunus mans qimands biugitai galaubein directam interrogationem præbet, an forte inveniet. — Pro ei adhibetur etiam jabai; Joan. ix, 25 jabai fravaurhts ist, ik ni vai. »

2) Inter casus interrogationis indirectæ illi gothice memorandi sunt, in quibus est vereor ne, quippe cum subordinata sententia per interrogativum ibai vel ibas austo cum conjunctivo ad principalem connectatur: Cor. II, xii, 20 og ibai austo (μήπως) qimands ni svaleikans sve viljau bigitau izvis jah ik bigitaidau izvis svaleiks sve ni vileiþ mik. ibai (μή) astra qimandan mik guþ gahaunjai at izvis jah qaino managans þize faura fravaurkjandane; Gal. iv, 11 og izvis, ibai svare arbaididedjau in izvis; Cor. II, xi, 3 og ibai austo riurja vair þaina, fraþja izvara af ainsalþein.

Cum ogan subaudito: Mth. xxvii, 64 hait vitan hlai va (timemus enim) ibai austo (μήποτε) sponjos is binimaina imma jah qiþaina urrais; Mc. ii, 21 ni manna plat fanins niujis siujiþ ana snagan fairnjana (timere debet), ibai a snim ai fullon af þamma sa niuja; 22; Luc. xiv, 29; Rom. xi, 21; Cor. II, xii, 6; Tim. I, iii, 6 etc.

Hinc etiam Cor. II, viii, 20 gateviþs miþ gasinþam uns bivandjandam þata, ibai was uns fairinodedi; Gal. ii, 2 þuhta im, ibai svare rinnau aiþþau runnjau; vi, 1 atsaiw þuk silban, ibai jah þu fraisai xau; v, 15 saiwiþ, ibai fram izvis misso fraqimaindau.

§ 274. II. EFFECTUS, qui per accusativum cum infinitivo alias redditur (§ 253, 4; coll. § 252, 6), etiam per ei exprimi potest, scilicet:

1) Cum conjunctivo post taujan, gataujan et bihti ist: Joan. xi, 37 niu mahta iesus gataujan, ei jah sa ni gaþaudnodedi? Col. iv, 16 taujaiþ, ei so aipistaule in laudeikaion aikklesjon ussigyvaidau jah þoei ist us laudeikaion jus ussigvaid; Joan. xviii, 39 ist bihti izvis, ei ainana izvis fraletau in pasxa.

2) Cum indicativo post varþ; Joan. xiv, 22 wa varþ ei unsis munais gabairhtjan þuk silban, iþ þizai manasedai ni? Luc. vi, 12 varþ in dagam þaim, ei usiddja iesus in fairguni bidjan; viii, 1 varþ biþe, ei jah is vratoda and baurgs jah haimos.

« Annotatio 1. — Post varþ loco subordinatæ sententiæ etiam copulativa, apud Lucam præsertim, sequitur: v, 17 varþ in ainamma daga jah (καί) is vas laisjands; viii, 22 varþ in ainamma þize dage

jah is galaiþ; ii, 15 varþ biþe galiþun fairra im þai aggiljus, jah h þai hairþjos qeþun du sis misso; v, 12, 35; ix, 51; xvii, 11, et etiam Neb. vi, 16 et Mth. ix, 10. Vel subordinata sententia sine particula connectitur principali: Mth. xxvi, 1 varþ, biþe ustauh iesus alla þo vaurda, qaþ siponjam seinaim; Mc. i, 9; Luc. i, 59.

« Annotatio 2. — Mc. x, 38 habet *magutsu driggkan stikl, þauei ik driggka, jah daupeinai, þizai ei ik dauþjada, ei dauþja in dau*, sive quia Gothus constructionem aliam adhibere voluit, sive forsitan quia infinitivo passivi indigebat. »

§ 215. CONSECUTIO, ita ut exprimitur

1) Per simplex *ei* cum indicativo præteriti vel conjunctivo præsentis: Joan. ix, 2 *was fravaurhta? sau þau sadrein is, ei blinds gabaurans varþ; Rom. vii, 3 jabai gasviltiþ vair, qens frija ist þis vitodis, ei ni sij ai (τοῦ μὴ εἶναι) horinaudei vaurþana abin anþamma: Cor. i, ix, 24 sva rinnaiþ, ei garinnaiþ,*

2) Ordinarjo per *svaei*, vel *sve* (ὥστε), et equidem

a) Cum indicativo: Gal. ii, 13 *miþlitidedun imma iudaieis, svaei barnabas miþgatauhans varþ þizai litai ixe; Thess. ii, 1, 3 managniþ friaþva in izvis misso, svaei veis silbans in izvis wopam; Mc. i, 27; ii, 28; Rom. xiii, 2; Cor. ii, v, 16, 17; Gal. iv, 7 etc., ubi sæpius in coordinans inde, hinc significatione transit; Luc. v, 6, 7 galukun managein fiske filu sve natja dishnaupnodedun ixe. jah gasulidedun ba þo skipa sve sugqun;*

« Annotatio. — In Gal. iv, 16 ὥστε per *iþ* *sve* redditur, unde Gothum ὥστε legisse conjicitur; *iþ* etiam Joan. vi, 18 pro τε usurpat. »

b) Cum conjunctivo: Cor. ii, iii, 7 *andbahti dauþaus in gameleinim gasfrishtiþ in stainam varþ vulþag, svaei ni mahtedeina sunjus israelis fairveitjan du vlitia mosezis in vulþaus vlitis is; viii, 5 sik silban atgebun uns, svaei bedei ma teitaun etc.; Skeir. iii, c iohannes missadede, aflet gahaihait, iþ frauþins (scilicet daupeins vel mereins) at afleta fravaurhte jah fragift veihis ahmins, — svaei sijai daupeins iohannes ana midumai tvaddje ligandei;*

c) Cum infinitivo, præeunte Græco: Cor. ii, ii, 6 *ganah þamma svaleikamma andabeit þata fram managaim, svaei þata andaneiþo izvis mais fragiban jah gaþlaihan; Thess. ii, ii, 4 sa andstandands jah usarhaffjands sik usar all qiþana guþ aiþþau allata blotinassu, svaei in guþs alh sitan; Luc. ix, 52 galiþun in haim samareite, sve manvjan imma.*

§ 276. III. FINIS, ut, infinitivo quidem gothice exprimitur (vid. § 252), sed etiam per *ei*, ubi affirmative, ubi autem negative de fine quæritur, per *ei* ni cum conjunctivo:

a) Post verba volendi: Mth. xxvii, 17 *wana vileiþ ei fraletau izvis? Cor. i, xvi, 12 auþto ni vas vilja, ei apaullo qemi; Joan. vi, 40; Thess. i, iv, 3 etc.*

b) Præsertim post verba, quæ aliquod voluntatis

consilium significant, ut imperare, prohibere, petere, querere, concludere, dare etc., Mc. viii, 7 *iesus fiskans þinþjands qaþ* (mandavit), *ei atlugidedeina (παράδειναι) þans; Eph. iv, 17 qiþa jah veitvodka in frauþin, ei þanaseiþs ni gaggaiþ (μὴ περιπατεῖν) in usvissja hugis; Mc. iii, 9; ix, 18; Luc. iv, 3; Gal. v, 16; Mc. v, 43 anabauþ im filu, ei manna ni funþi þata; Joan. xiii, 34 anabus niuja giba izvis, ei frijoþ izvis misso; Mc. vii, 36; ix, 9; Joan. xv, 12, 17; Mc. vi, 8 faurbauþ im, ei vaiht ni nemeina in vig etc.; iii, 12 filu andbait ins, ei ina ni gasvikunþidedeina; x, 47 wotidedun imma managai, ei gaþahaidedi; xv, 11 gudjans invagidedun þo managein, ei barabban fratailoti im; ix, 12 gameliþ ist bisunu mans, ei manag vinnai jah frakunþs vairþai; xii, 19; vi, 12 usgaggandans meridedun, ei idreigodedeina; Luc. v, 17 bandvidedun gamanam in anþamma skipa, ei atiddjedeina hilpan ixe; Mc. v, 10 baþ ina filu, ei ni usdrebi im us landa; Col. iv, 12 aipafras usdaudeiþ bi izvis in bidom, ei standaiþ allavaurstvangs etc.; Thess. i, v, 27 bisvara izvis in frauþin, ei ussiggvaidau so aipistaule þaim broþrum; Cor. ii, ii, 1 gastauida þata silba at mis, ei astra in saurgai ni qimau at izvis; Rom. xiv, 13 þata stojaiþ, ei ni satjaiþ bistugg broþr; Joan. ix, 22 gaqepun sis iudaieis, ei jabai was iesu andhahaiti xristu, utana synagogais vairþai; Thess. i, iii, 1 galeikaida uns, ei biliþanai veseima in aþeinim ainai; Mth. xxvii, 1 runa nemun gudjans bi iesu, ei asdauþidedeina ina; Mc. iii, 6; Joan. xii, 10 munaidedun gudjans, ei jah lazarau usqemeina; Gal. ii, 17 sokjandans ei garaihtai domjaindau in xristau bigitanai sijum jas-silbans fravaurhtai; Mth. viii, 4 saiw (vide, id est, cura), ei mann ni qiþais; ix, 30; Mc. i, 44; viii, 15; Cor. i, xvi, 10; Col. iv, 17; Mc. xv, 15 peilatus iesu atgaf usbliggvands, ei ushramiþs vesi; x, 37 fragiþ ugkis, ei ains af taihsvon þeinai jah ains af hleidumein þeinai sitaiva; xi, 16 ni lailot iesus, ei was þairhberi kas þairh alh;*

c) Post verba et formulas, quæ indigentiam, necessitatem, obligationem quamdam indicant: Mth. iii, 11 ni im vairþs, ei andbindau skaudaraip skohis is; viii, 8 etc.; Skeir. i, c þata vesi viþra þata gadob, ei frauþa qimands mahtai gudiskai þana galausidedi; Joan. xii, 23 qam weila, ei sveraidau sunus mans; Joan. xvi, 30 ni þarft, ei þuk was fraihnai; Thess. i, v, 1;

d) Post impersonalia et formulas ganah, goþ ist, in minnistin ist, etc.: Mth. x, 25 ganah siponi, ei vairþai sve laisareis; Mc. ix, 42 goþ ist imma mais, ei galagjaidau asilugairnus ana halsaggan is jah fravaurpan s vesi in marein; Mth. v, 29 batizo ist þus, ei fragi stnai ains lipive þeinai jah ni allata leik þein gadriusai in gaiainnan; 30; Joan. xvi, 7; Cor. i, iv, 2 mis in minnistin st, ei fram izvis ussokjaidau;

« Annotatio 1. — Hic raro post *ei* indicativus po-

nitur, ut: Mc. xi, 28 *was þus þata valdufni atgaf, ei þata taujis?* Joan. xvi, 2 *qimiþ weila, ei sawazuh saei usqimiþ izvis, þuggk eiþ hunsla saljan guþa;* 17 *leitil ei ni saiwiþ mik,* in duobus ultimis casibus *ei* simpliciter relativum est; cæterum post *leitil* alias venit etiam *jah*: Joan. xvi, 19, ut Græco semper fieri solet, coll. § 274, annot. 1. Coll. Luc. vii, 4 *vairþs ist þammei fragibi s þata.*

« Annotatio 2. — Pro *ei* semel occurrit *þatei*: Skeir. III, c *frauþa fragibiþ im, þatei sunjus þiudangardjos vair þaina.*

« Annotatio 3. — De constructione formulæ *timere* ne vid. § 273, 2. »

e) Post verba motus et totas sententias: Joan. xii, 9 *qemun ni in iesuis ainis, ak ei jah lazaru seweina;* Mth. xxvii, 42 *atsteigaidau af galgin, ei gasaiwaima, jah galaubjam imma;* Mc. iii, 2 *vitaidedun imma, hailidedi sabbato duga, ei vrohidedeina ina;* x, 17 *wa taujau, ei libainais aiveinons arbja vair þau?* xvi, 1 *usbauhtedun aromata, ei atgaggandeins gasalbodeina iesu;* Joan. xii, 42 *saura sareisaium ni andhahaitun, ei us synagogein ni usvaurpanai vaur þeina;* Cor. I, 1, 15 *aviliudo guþa, ei ainnohun izvara ni daupida, ei was ni qipai, þatei in meinamma namia daupidedjau,* etc., vid. Gloss. v. *Ei* 5) a). Huc pertinet etiam formula *ei usfullnodedi þata gamelido* Mth. viii, 17; Mc. xiv, 49; Joan. xii, 38 etc.

« Annotatio 4. — Apud Joannem quandoque *þei* in locum *ei* subditur: vi, 12 *galisiþ þos aflifnandeins drauhsnos, þei vaihtai ni fragistnai;* 7; xiii, 34; xvi, 33.

« Annotatio 5. — Semel *ei* cum indicativo occurrit Joan. xiv, 3 *astra qima jah andnima izvis du mis silbin, ei þarei im ik, þaruh siju þ jah jus;* et *ni*, ne, pro *ei* ni Skeir. III, b *jah leikis hraineino inmaidips vas sidus jah sa bi guþ hrainei anabudana vas, ni þanaseiþs judaiviskom usarranneinim brukjan usdaudjaina.*

« Annotatio 6. — *Ei* etiam *þau* (ἔν) post se permittit: Luc. xvi, 4 *andþahta mik wa taujau, ei þau, biþe afsatjaidau, andnimaina mik;* Mc. vi, 56.

« Annotatio 7. — Cum finis etiam per *du* et infinitivum exprimitur (§ 254 I, 2), inde fit, ut hæc et illa constructiones quandoque promiscue commisceantur: Mc. iii, 14 *gavaurhta iesus tvalif du visan miþ sis jah ei insandidedi ins merjan;* Luc. ii, 22 — 24 *brahtedun iesu in iairusalem atsatjan saura frauþin jah ei gebeina fram imma hunsl;* Skeir. IV, d *þo insakana vesun fram iohanne ni in þis þatainei, ei frauþins mikilein gakan nidedi, ak du gatarhjan jah gasakan þo asgudon haifst.*

« Annotatio 8. — Ἰνα μὴ sæpe per *ibai* redditur, quod tamen ordinario significat utinam, vid. § 273, 2. »

§ 277. Grammaticè loquendo scopus a fine eodem modo discriminatur, atque consecutio ab effectu (§

¹ Græce est εἰς αὐτὸ τοῦτο in eo quod, gothice communiter *du þamma* (Cor. II, v, 5; Eph. v, 28) versus; in *þize* contra, propter quod significat, sed Gothus LXX interpretibus, quorum locus (ἐνεκεν τοῦ-

275); tunc enim conjunctio (*ei*) subordinatæ sententiæ per demonstrativum in principali præparatur: Mc. iv, 21 *ibai lukarn qimiþ du þe ei us melan satjaidau aiþ þau undar ligr, niu ei ana lukarnastaþan satjaidau?* Eph. vi, 22 *tykeiku insandida du izvis du þ þe ei kunneiþ wa bi ugk ist;* iii, 4; Cor. II, iii, 13; Joan. xviii, 37 *du þamma gubaurans im jah du þamma gam in þamma fairwau, ei weitvodjau sunjai;* Rom. ix, 17 *in þize¹ raisida þuk ei gabairhtjau bi þus maht meina;* hinc etiam *þeei* ideo ut: Joan. vi, 38 *atstaig us himina nih þeei taujau viljan meinana ak viljan þis sandjandins mik;* Cor. II, ii, 4 *gamelida izvis þairh managa tagra ni þeei saurgaiþ ak ei friaðva kunneiþ.*

B. CAUSALIS SENTENTIA.

§ 278. Subordinatæ causales sententiæ per *ei*, *þei*, *unte* et *þatei*, quod, quia (ὅτι, ἐπεὶ) cum indicativo, indicantur. Jam vero veniunt

1) Post verba, quæ rationem alicujus exhibent, ut *lætari*, *mirari*, *misereri*, *gratias agere* ² (coll. § 239): Luc. x, 20 *þamma ni fagino þ, ei ahmans izvis ushausjand;* Joan. xiv, 28 *jabai frijodedeiþ mik aiþ þau jus fagino dedeiþ, ei ik gagga du attin;* Mc. xv, 44 *peilatus sildaleikida, ei iesus juþan gassvalt;* Gal. i, 6; Cor. I, 1, 14 *aviliudo guþa, ei ainnohun izvara ni daupida;* xi, 2 *hazja izvis, þei allata mein gamunandans siju þ.*

Luc. xv, 9 *fagino þ miþ mis, unte bigat drakmein;* Phil. iv, 10; Luc. i, 47 *svegneid ahma meus du guþa, unte insaw du hnaiveinai þiuþos seinaiþos;* Mc. viii, 2 *in seinoda du managein, unte ju dagans þrins miþ mis vesun jah ni haband wa matjaina;* Tim. I, i, 13 *gaarmaiþs vas, unte unvitands gatavida in ungalaubeinai;* iv, 10 *idveitjanda, unte venidedum du guþa libandin;* Joan. vii, 23 *mis hatizo þ, unte allana mannan hailana gatavida in sabbato;* Luc. xvi, 8 *hazida frauþa sauragaggjan invindiþos, unte frodaba gatavida;* xviii, 11 *aviliudo þus, unte ni im svasve þai anþarai mans;* Joan. xi, 41; Cor. II, viii, 17; Luc. xvii, 9 *ibai þ agk þus fairhaitis skalka, unte gatavida þatei anabudan vas?* Mth. v, 8 *audagai þai hrainjahairtaus, unte þai guþ gasaiwand.*

« Annotatio. — Non nisi rarissime hic adhibetur conjunctivus, ut: Joan xi, 15 *fagino in izvara, ei galaubjaiþ;* Phil. ii, 2 *usfulleiþ meina sahed, ei þata samo hugjaiþ,* in posteriori loco *ei* potius significat ideo quod. »

2) Post interrogativa *wileiks ist*, *was ist* cum prægnanti sensu, quis est, qualis est: Mth. viii, 27 *wileiks ist sa, ei jah vindos jah marei ushausjand imma,* in parallelo loco Mc. iv, 41 *adest unte pro ei;* Luc. i, 29 *þahta sis, weleika vesi so goleins, þatei sva þiubida izai;* viii, 25 *was ist sa, ei jah vindam saurbiudiþ jah vatnam.* Post *ei* etiam hic conjunctivus usurpatur: Rom. ix, 20 *was is, ei andvaurdjais guþa;* Joan. ix, 36.

τοῦ Exod. ix, 16) hic laudatur, convenit.

² Vel potius post verba, quorum actio ratione, motivo, seu causa indiget, ut existat, ut *lætari* *mirari*, etc., de aliquo, propter, etc. *Interpr.*

3) Post integras sententias *þatei et unte*, necnon *þende* cum indicativo adhibentur: Joan. x, 33 *in godis vaurstois ni stainjam þuk ak in vajamereins jah þatei taujis þuk silban du guþa*; xv, 5 *saei visiþ in mis jah ik in imma, sva bairiþ akran manag, þatei inuh mik ni maguþ taujan ni vaiht*; xvi, 9; xvii, 8; Gal. iv, 6, etc.; Mth. v, 34 *ik qiþa izvis ni svaran allis, ni bi himina, unte stols ist guþs, nih bi airþai, unte sotubaurd ist fotive is, nih bi iairusaulymai, unte baurgs ist þis mikilins þiudanis*; xxvii, 6 *ni skuld ist lagjan þans in kaurbanau, unte (ἐπει) andvairþi bloþis ist, etc., vid. gloss. v. Unte 2) b)*; Luc. ii, 20 *nu fraleitais skalk þeinana in gavairþja, þande sewun augona meina nasein þeina*; xvi, 5 *wa taujau, þande i frauja meins asnimiþ sauragaggi af mis*; i, 34; Joan. v, 38; ix, 16; Cor. I, xv, 20; Phil. i, 18.

Hic etiam causalem sententiam demonstrativum præparat: Luc. i, 13 *ni ogs þus du þe ei (διότι) andhausida ist bida þeina*; 35 *muhts hauhistins usarskadveid þus du þe ei (διό), saei gabairada veihs, haitada sunus guþs*; 20; ii, 4; Cor. I, xv, 9. Apud Joannem dute unte: viii, 47 *du þe jus ni hauseiþ, unte us guþa ni sijuþ*; xv, 19 *unte us þamma fairwau ni sijuþ, du þ þe sijaid izvis so manaseþs*; x, 17; xv, 19; Joan. xvi, 19 *bi þata sokeiþ miþ izvis misso, þatei qaþ*. Huc etiam pertinet Luc. xv, 6 *saginoþ miþ mis þammei bigat lamb mein, nam þammei pro þamma ei (de eo quod) ponitur, vid. § 270, annot. 1. Coll. Cor. II, xi, 11 in wis? unte ni frijo izvis?*

4) Conjunctivus in causalibus sententiis usurpatur, ubi negatio causalem particulam præcedit: Joan. vii, 22 *duþþe mozes atgaf izvis bimait, ni þatei (οὐχ ὅτι) fram mose sijai ak us attam*; Cor. II, iii, 5 *trauain svaleika habam þairh xristu du guþa, ni þatei vairþai sijaima þagkjan wa af uns silbam, ak us vairþida unsara us guþa ist*; Thess. II, iii, 9 *ni arvjo hlaiþ matidedum, ni þatei ni habaidedeima valdufni, ak ei uns silbans du frisahtai gebeima*; Cor. II, i, 24; Phil. iii, 12; iv, 11, 17; Skeir. IV, b; Joan. xii, 6 *þata qaþ, ni þeei ina þize þarbane kara vesi, ak unte þiubs vas. Post ni unte tamen indicativus sequitur: Cor. II, vii, 9 nu sagino, ni unte gauridai vesuþ, ak unte gauridai vesuþ du idreigai.*

C. MODALIS SENTENTIA.

§ 279. Modali simplicis sententiæ (§ 241) hic respondet,

I. COMPARATIVA SENTENTIA. Jam vero duo comparantur,

1) Quæ ut similia proponuntur, quo in casu correlativæ particulæ quemadmodum (ὡς) — ita (οὕτως, οὕτως καὶ), *svasve* vel (communiter in comparandis unicis objectis) *sve—sva* vel *svah jah* et *svah* sic etiam usurpantur: Joan. xiii, 15 *du frisahtai atgaf izvis, ei svasve ik gatavida izvis, sva jus taujaiþ*; Rom. xii, 4 *svasve in ainamma leika liþuns managans habam, sva managai ain leik sijum*; Mc. iv, 26 *sva ist þiudangardi guþs, svasve jabai manna vairpiþ fraiva ana airþai*; Cor. II, i, 5 *svasve usarassu ist bulaine xri-*

staus in uns, sva jah þairh xristu usar filu ist jah gubrassteins unsara; Eph. v, 24 *svasve aikklesjo ufhouseiþ xristu, svah genes abnam seinaim*; Luc. xvii, 26 *svasve varþ in dagam nauelis, svah vairþiþ jah in dagam sunaus mans*; Joan. xv, 4 *sve sa veinatans ni mag akran bairan af sis silbin, niba ist ana veinatriva, svah nih jus, niba in mis sijuþ.*

Aliquando etiam particula demonstrativa deficit: Cor. II, viii, 6 *bedum teitaun, ei svasve saura dustodida, svah ustiuhai in izvis jah þo anst, akei sve raihtis in allamma managniþ, jah in þizai anstai managnaiþ*; Mth. vi, 10 *vairþai vilja þeins sve þai bokarjos*; Mth. vii, 29; Cor. II, ii, 17; Mth. vi, 12 *aflet uns þatei skulans sijaima, svasve jah veis afletam skulam unsaraim*; Luc. vi, 36; Luc. ix, 54 *vileizu ei qiþaima, son atgaggai us himina, sve jah heleias gatavida*; Cor. II, xi, 3 *og ibai austo, svasve vaurms aivvam uslutoda fludeisein, riurja vairþaina fraþja izvara af ainfaþein,*

« Annotatio 1. — Pro *svasve* vel *sve* semel adest *svaei* Luc. iii, 23 *vas iesus sve jere þrijeligive uf gakkunþai svaei sunus munds vas iosefis.*

« Annotatio 2. — Idem atque dicitur *samaleiko.sve*: Luc. xvii, 28 *etun jah drugkun, samaleiko jah sve varþ in dagam lodis.*

« Annotatio 3. — In comparativis sententiis verbum, non aliter influens, semper in indicativo ponitur, conjunctivo tantum usurpato Eph. vi, 20 *faur aivaggeljon airino in kunavedam, ei in izai gadarsjau, sve skuljau (ὡς δεῖ με) rodjan, et Cor. I, iv, 7 wa wopis sve ni nemeis pro ὡς μὴ λαβῶν; eodem modo ὡς cum participio circumscibitur Luc. xvi, 1 sauragaggja fravrohiþs varþ ei distahidedi (ὡς διασκοπιζῶν) aigin frauþins, quamvis *sve* et *svasve* cum participio stare possint, vid. Cor. II, x, 9, 14. »*

2) Vel aliud alii præstat, quo in casu comparativus cum *þau* sequente adhibetur: Mc. x, 25 *azetizo ist ulbandau þairh þairko neþlos galeiþan, þau gabigamma in þiudangardja guþs galeiþan*; Luc. v, 23 *waþar ist azetizo qiþan afletanda þus fravaurhteis, þau qiþan urreis jah gagg*; xvi, 17 *azetizo ist himin jah airþa hindarleiþan, þau vitodis ainana vrit gadriusan*; Rom. xiii, 11 *nu newis ist naseins unsara, þau þan galaubidedum*; Eph. iii, 20 *vulþus þamma mahteigin usar all taujan maizo, þau bidjam aiþþau fraþjam. Coll. §§ 197 4) et 250 4) b).*

« Annotatio 4. — Mc. ix, 47 *goþ þus ist haihamma galciþan in þiudangardja guþs, þau tva augona habandin atvairpan in gaiainnan pro comparativo batizo ponitur goþ. Coll. Luc. xv, 7 sva (relative ad præcedentem comparisonem) saheds vairþiþ in himina in ainis fravaurhtis idreigondins, þau in niuntehundis jah niune garaihtaize. »*

§ 280. II. HYPOTHETICA VEL CONDITIONALIS SENTENTIA. In conditionalibus sententiis modus eligendus non tam ex præeunte græco pendet, quam potius ex ratione diversa qua res interpretes considerat; vel enim de iis cogitat ut reipsa existentibus, vel eas ut mere

possibiles spectat; in priori casu, ubi scilicet hypothesis ut realis observatur, indicativus, in posteriori autem, ubi nimirum hypothesis ut simpliciter possibilis habetur, conjunctivus præsens, conjunctivus vero præteriti, ubi hypothesis ut non realis tantum aspicitur, usurpatur. Porro in hoc ultimo casu etiam conjunctivus præteriti occurrit sive cum *þau*, sive cum *aiþþau*, in duobus vero prioribus adest indicativus vel conjunctivus præsens, vel adeoque imperativus. Quoad conjunctiones hypotheticas seu conditionales hæc sunt: *jabai* (εἰ, εἰάν), si, an, et *jabai ni, niba* (nibai, εἰ μή), nisi, quandoque etiam *þande* (þandei, εἰ), et ubi antecedens et consequens in conjunctivo præsens construuntur, positiva conditio per *īþ* (si), quod vocabulo postponi potest, et negativa per *nih* (nisi) indicatur.

1) Indicativus in stipulantibus sententiis: Rom. vii, 3 *at libandin abin gens haitada horinondei, jabai vair þiþ* (εἰάν γένηται) *vaira anþaramma, jabai gausviltiþ* (εἰάν ἀποθάνῃ) *vair, frija ist þis vitodis*; Joan. xiii, 17 *þande þata vituþ* (εἰ οὐδατε), *audagai sijuþ, jabai taujiþ* (εἰάν ποιῆτε) *þata*; Cor. II, xi, 4 *jabai sa qimanda anþarana iesu mereiþ* (εἰ κηρύσσει), *þanei veis ni meridedum, aiþþau jabai uhman anþarana nemuþ* (λαμβάνετε), *þanei ni nemuþ, vaila us þulaideduþ*; vii, 14 *jabai wa waiwop* (εἰ κεκαύχημαι), *ni gaiviskoþs varþ*; Mth. viii, 31 *jabai usvairpis* (εἰ ἐκβάλλεις) *uns, uslaubei uns galeiþan in þo hairda*; Col. iii, 1 *jabai miþurrisuþ* (εἰ συνήρθητε) *xristau, þoei iupa sind sokeiþ*; Gal. ii, 14 *jabai þu iudaius visands þiudisko libais* (εἰ ζῆς), *waiva þiudos baideis iudaviskon?* Cor. I, iv, 7 *wa habais þatei ni namt? aiþþau jabai andnamt* (εἰ ἔλαβες), *wa wopis sve ni nemeis?* Mth. vi, 30 *þande havi haiþjos guþ sua vasjiþ* (εἰ ἀμφιένυσσω), *waiva mais izvis?* Rom. xi, 21 *þandei guþ þans us gabaurþai astans ni freidida* (εἰ ἐφείσατο), *ibai austo ni þuk freidjai* (pro futuro, φείσεται).

Mc. vii, 3 *iudaeis niba ufta þvahand* (εἰάν μὴ νίψωνται) *handuns, ni matjand. jah af maþla niba dauþjand* (εἰάν μὴ βαπτίσωνται), *ni matjand*; Joan. xv, 4 *sve sa veinatains ni mag akran bairan af sis silbin, niba ist ana veinatriva. svah nih jus, niba in mis sijuþ*; Cor. I, xv, 2 *aivaggeli skuluþ gamunan, niba svare galaubideduþ* (εἰ μὴ ἐπιστεύσατε); Joan. vii, 51 *ibai vituþ unsara stojiþ mannan, nibai saurþis hauseiþ* (εἰάν μὴ ἀκούσῃ) *fram imma?*

2) Conjunctivus præsens in stipulantibus sententiis: Joan. viii, 52 *jabai was mein vaurd fastai* (εἰάν τηρήσῃ), *ni kausjai* (οὐ μὴ γέυσεται) *dauþau*; Tim. II, ii, 21 *jabai was gahrainjai* (εἰάν ἐκκαθάρῃ: in interpretatione nostra mundet pro mundat legendum est) *sik þizei, vair þiþ kas du sveriþai*; Cor. I, xiii, 2 *jabai habau* (εἰάν ἔχω) *prausetjans iah vitjau allaize runos — īþ friaþva ni habau, ni vaihts im* (εἰμί) *jah jabai fraatjau allos aihins meinos — īþ friaþva ni habau, ni vaiht botos mis taujau* (ὠφελοῦμαι); Gal. v, 11 *jabai bimait merjau* (εἰ κηρύσσω), *duwe þanamais vrikada* (διώχο-

μαι: in interpretatione nostra patior pro patiar legendum est)? Mth. v, 29 *jabai augo þein þata taihsvo marzjai* (εἰ σκαυδαλιζέει) *þuk, usstagg þata jah vair þaf þus*; Cor. I, vii, 8 *goþ ist im, jabai sind* (εἰάν μείνωσι) *sve ik īþ jabai ni gahabaina sik* (εἰ δὲ οὐ ἐγκρατεύονται), *tiugandau* (γαμυσάτωσαν).

Joan. x, 37 *niba taujau* (εἰ οὐ ποιῶ) *vaurstva attins meinis, ni galaubeiþ mis, īþ jabai taujau, niba mis galaubjaiþ, þaim vaurstvam galaubjaiþ.*

3) Conjunctivus præteriti in stipulantibus et stipulatis sententiis: Joan. v, 46 *jabai mose galaubidedeiþ* (εἰ ἐπιστεύσατε), *ga-þau-laubidedeiþ* (ἐπιστεύετε ἄν) *mis*; viii, 42 *jabai guþ atta izvar vesi, friodedeiþ þau mik*; xiv, 28 *jabai frijodedeiþ mik, aiþþau jus saginodedeiþ, ei ik gagga du attin*; xv, 49; Cor. I, xi, 31; Luc. vii, 39 *sa īþ vesi prausetus, uskun þedi þau wo so qino*; x, 13 *vai þus kaurazein, unte īþ in tyrai jah seidonai vaurþeina mahteis, þozei vaurþun in izvis, airis þau in sakkum jah azgon sitandeins gaīdrei godedeina*; Skeir. V, b *īþ nu ains jah sa sama vesi bi sabailiaus inshtai, waiva stojan jah ni stojan sa sama mahtedi?* Joan. viii, 19; ix, 41; xi, 21. 32; xiv, 7. xviii, 36; Cor. I, xii, 19.

Joan. xiv, 2 *niba veseina, aiþþau qeþjau* (εἰ μὴ, εἶπον ἄν) *du izvis: gagga manvjan stad izvis*; xviii, 30 *nih vesi* (εἰ μὴ ἦν) *sa ubiltojis, ni þau veis atgebeima þus ina*; Rom. ix, 29 *nih frauja sabaoþ bilipi unsis fraiva, sve saudauma þau vaurþeima jah sve gaumaurra þau galeikai vaurþeima.*

« Annotatio 1. — Aliquando etiam *þau* (ἄν) ponitur cum indicativo sententiæ stipulatæ, ubi stipulans, et communiter etiam stipulata, negativa est: Mth. v, 20 *nibai managizo vair þiþ izvaraizos garaihteins þau þize sareisaie, ni þau qimiþ in þiudangardjai himine*; Cor. I, xv, 11 *jabai xristus ni urrais, svare þau jas-so mereins unsara (ist)*; Mth. vi, 15; Mc. xi, 26; necnon et cum imperativo vel conjunctivo hujus in locum subdito (§ 186): Cor. II, xi, 16 *ibai was mik muni usfrodana, aiþþau vaila þau sve usfrodana nimaiþ mik.* Econtrario prætermittitur etiam *þau* in casibus sub 3) laudatis: Gal. iv, 15 *jabai mahteig vesi, augona izvara usgrabandans atgebeieþ mis*; Skeir. I, b; Joan. viii, 39 *īþ barna abrahamis veseiþ, vaurstva abrahamis tavidedeiþ*; xv, 24; ix, 35 *nih vesi sa fram guþa, ni mahtedi taujan ni vaiht*; xv, 22; xix, 11; Rom. vii, 7.

« Annotatio 2. — Consecutione temporum naturali invita, præteritum in stipulanti sententia et in stipulata præsens (futurum) occurrit in sequentibus casibus: Rom. ix, 27 *jabai vesi* (εἰάν ἦν) *raþjo sunive israelis svasve malma mareins, laibos ganisand* (σωθήσεται); Joan. viii, 55 *jabai qeþjau* (εἰάν εἶπω), *þatei ni kann attan, sijau* (ἔσομαι) *galeiks izvis*; ix, 22 *gaggeþun sis iudaeis, ei jabai was ina andhahaiti xristu, utana synagogais vair þai, de ultimo loco coll. § 269, 4; coll. etiam Mth. xi, 14.*

« Annotatio 3. — ELLIPSES in hypotheticis sententiis.

« a) Quandoque deficiunt consequentia stipulata, quæ sive ex contextu supplenda sunt, sive reticenter prætermittuntur, ut in conspicuo loco Mc. viii, 12 *amen qipa izvis, jabai gibaidau kunja þamma taikne*; vel ix, 23 *jabai mageis galaubjan*, scilicet ex præcedentibus, ego te adjuvarem; Joan. vi, 62 *þata izvis gamarzeiþ? jabai nu gasaiwiþ sunu mans ussteigan*, scilicet quanto magis solliciti eritis, coll. vii, 23. Vel deficiunt tantummodo verba, ut Luc. xix, 42 *ip visse deis, jah þu þo du gavairþja þeinamma*, scilicet faceres; coll. Gal. iii, 4; Tim. I, vi, 3. Huc referendæ sunt etiam formulæ parenthetice interjectæ *jabai mahteig sijai* (Mc. xiii, 22) et *jabai magi vairþan* (Rom. xii, 18).

« b) Ubi in eodem connexu particula semel usurpatur, quandoque ulterius deficit: Mc. xi, 31 *jabai qi þam us himina, qipip aþþan duwe ni galaubideduþ imma? ak qi þam*, sed dicemus ne (recte germ. *aber sagen wir*), pro si diximus ([ἐάν] εἰπωμεν).

« c) Ubi sententia ut antecedenti opposita exhibetur, quo in casu Græcus ἐπει vel εἰ δὲ μήτε nisi autem, usurpat, Gothus *aipþau* vel, alioquin, utitur, sive cum indicativo: Mth. vi, 1 *saiwiþ armaion izvara ni taujan in andvairþja manne du saiwan im, aipþau laun ni habaiþ fram guþa*; ix, 17 *ni giutand vein niujata in balgins fairnjans, aipþau distaurnand balgeis*; Luc. v, 36, 37; Cor. I, vii, 14 (ἐπει ἄρα); vel cum conjunctivo: Rom. ix, 11 *nauhþanuh ni gabauranai vesun, aipþau tavidede ina wa þiuþis aipþau unþiuþis*. Luc. xiv, 32 pro *aipþau* adest *eiþau*, quod glossa optime explicat *jabai nist mahteigs*. Pro *aipþau* ponitur etiam *ip jabai ni*, conditionalis sententia positive præcedit, ut Luc. x, 6 *jabai sijai jainar sunus gavairþjis, gaweitaiþ sik ana imma gavairþi izvar. ip jabai ni, du izvis gavandjai*. De εἰ δὲ μή male intellecto Joan. xiv, 11, vid. ad h. l. Etiam aliàs, salva autem significatione, εἰ δὲ μή Mc. ii, 21 per *ibai* vertitur. Sed Cor. I, v, 11 *ni blandaiþ izvis horam — unte* (ἐπει) *skuldedeiþ þan us þamma fairwau usgaggan* interpreti, licet intelligatur, non sufficit.

« Annotatio 4. — Ubi sententia conditionalis disjungitur *jaþþe — jaþþe* (εἴτε — εἴτε) sive — sive ponitur: Cor. I, x, 31 *jaþþe mutjaiþ, jaþþe drigkaiþ, jaþþe wa taujiþ, allata du vulþau guþs taujiþ*; II, i, 6 *jaþþe þreihanda, in izvaraizos gaþlaihtais, jaþþe gaþrastjanda, in izvaraizos gaþlaihtais*; Skeir. IV, c *vista manna vas jaþþe veihs, jaþþe prausetus* etc., vid. gloss. v. *Jaþþe*. Ellipticum est Cor. I, xiv, 27 *jaþþe razdai was rodjai bi tvans* —. Semel adhibetur etiam *jah — jah* Tim. I, v, 10.

« Annotatio 5. — *Niba* (*nibai*) ad negationem vel

¹ *Aþþan* enim pro *aipþau* legendum est, vid. ad Cor. II, iv, 16; *aipþau* autem ex Gal. ii, 21 non conjici potest, quippe cum hic particula adversativa non opus sit, ut illic post negativam sententiam. Vice versa Rom. xi, 22 pro *aþþan aipþau* legendum

interrogativum principalis sententiæ relatum significat, ut latinum *nisi* (non — nisi), præter, quam, quod (εἰ μή): Joan. x, 10 *þiubs ni qimiþ nibai ei stilai*; Mc. ii, 26 *hlaibans saurlageinai ni skuld ist matjan niba ainaim gudjam*; viii, 14 *niba ainana hlaiþ ni habaidedun niþ sis*; ii, 7 *was mag aþletan fravaurhtins niba ains guþ?* Rom. xi, 15 *was andanumts nibai libains us dauþaim* etc., vid. gloss. v. *Niba* 2). Ubi autem non de simplici objecto, sed de cogitatione tota agitur, *niba þatei* nisi quod (εἰ μή ὅτι) ponitur: Cor. II, xii, 13 *wa ist, þize vanai veseiþ usar anþaros aikklesjons, niba þatei ik silba ni kaurida izvis?* Eph. iv, 9 *þata usstaig wa ist, niba þatei jah utstaig in undaraisto airþos*.

« Annotatio 6. — Composita particulæ conditionalis εἴτε et εἴπερ quamvis, licet, gothice *jabai sveþauh* redduntur (Cor. II, v, 3; Eph. iii, 2; iv, 21; Col. i, 23) et *sveþauh jabai* (Rom. viii, 9), posteriori etiam pro ἐάντε usurpato Cor. II, x, 8.

§ 281. III. CONCESSIVA SENTENTIA. In hac sententiarum specie, quæ in genere non nisi raro occurrit, sententia concessa *þauhjabai, jah jabai, jabai, sveþauh ei*, etiamsi, et si, sententia autem denegata particulas adversativas *akei, aþþan, ip*, sed, verum, verumtamen, a fronte sua recipit, vel posterior sine particula adversativa remanet, in utraque indicativo adhibito: Skeir IV, c *þauhjabai iesus us himina ana airþai qam, akei ni þe haldis airþeins vas*; Cor. II, iv, 16 *þauhjabai sa utana unsar manna fravardjada, aþþan sa innuma ananiujada daga jah daga*; Skeir. IV, c *sa us himina qumana jabai in leika visan þuhta, akei usaro allaim ist*; Cor. II, xi, 6; xiii, 4; Cor. I, ix, 2 *jabai anþaraim ni im apaustaulus, aþþan izvis im*; Luc. xviii, 4 *jabai jah guþ ni og jah mannan ni aista, ip in þizei usþriutiþ mis so viduvo, fraveita þo*.

Cor. I, vii, 21 *þauhjabai freis magt vairþan, mais brukei*; Joan. xi, 25 *saei galaubeiþ du mis, þauhjabau dauþniþ, libaiþ*; Tim. II, ii, 5 *jah jabai* (ἐάν καί) *haifsteiþ was, ni veipada, niba vitodeigo brikip*; Cor. II, vii, 8; Cor. II, xi, 12 *ni vaihtai mins habaida þaim usar filu apaustaulum, jah jabai ni vaihts im*; xii, 15 *gabaurjaba fragima jah fragimada saur saivalos izvaros, sveþauh ei usarassau izvis frijonds minz frijoda*.

« Annotatio. — Sensus concessivus, qui etiam per participium proprie exprimitur, per *jah* (*þan*) καίπερ, in lucem peculiarius prodit, vid. Phil. iii, 4.

D. TEMPORALIS SENTENTIA.

§ 282. Diversis modis tempus determinandi in sententia simplici (§ 247 sqq.) respondent et huc veniunt tractandæ sententiæ in quæstionibus quando? et quandiu? positæ. Jam vero aliæ ad proposi-

est, vid. ad h. l. Fieri tamen potest, ut recentioribus temporibus, ad quæ epistolarum versiones pertinent, hæc duæ particulæ usu iam non discrepaverint.

tiones præsentiales (quando) et præteritas (cum, postquam, statim ac, et pro utroque tempore designando (dum, donec, antequam) usurpantur; aliæ autem in duas iterum partiuntur, prout spatium temporis (quantum) vel temporis punctum (usque dum) expriment

1) Quando (ὅταν) *han* et *biþe*, ambo synonyma (vid. enim Mc. viii, 38 et Luc. ix, 26) cum indicativo, raro autem cum conjunctivo, scilicet tantummodo, ubi ad ejus principalem sententiam connectitur finalis, quæ ipsa in conjunctivo procedit, construuntur: Mth. ix, 15 *atgaggand dagos, þan a snimada af im bruþsaþs, jah þan fastand*; Mc. iv, 31 *kaurno sinapis þan saia da ana air þa, minnist allaize fraive ist*; viii, 38 *sæi skamaiþ sik meina, jah sunus mans skamaiþ sik is, þan qimiþ in vulþau attins*; Luc. vi, 22 *audagai sijuh, þan sijand izvis mans*; Mc. iv, 29 *biþe atgibada akran, suns insandeiþ gilþa, unte atist asans*; Joan. vii, 27 *biþe xristus qimiþ, ni manna vait, waþro ist*; Cor. I, xv, 27 *biþe qipþiþ alla uf knaivida sind etc.*, vid. gloss. vv. *þan* II, 1) et *þe* 2) a) β).

Mth. vi, 2 *þan taujais armaion, ni haurnjais faura þus*; 5 *þan bidjaiþ, ni sijaiþ svasve þai liutans. iþ þu þan bidjais, gagg iu heþjon þeina*; Mc. xi, 25 *þan standaiþ bidjandans, aþletaiþ, jabai wa habaiþ viþra wana*; Luc. xiv, 12, 15; xvi, 9; xvii, 10; Cor. I, xiv, 26; Col. iv, 16; Tim. II, iv, 3; Luc. xiv, 10 *þan haitaizau, atgaggands anakumbi ana þamma astumistin stada, ei, biþe qimai sæi haihait þuk, qipai du þus usgagg hauhis*; xvi, 4 *andþahita mik, wu taujau, ei þau, biþe afsatjaidau, andnimaina mik in gardins seinans*. Joan. xiii, 19; xiv, 29; xvi, 4; Cor. I, xvi, 2.

2) Cum (ὅτε, ἐπει, ὡς) *han*, *biþe* (quamvis hæc synonyma sint, ex. gr. Mth. xi, 1 et xxvi, 1, posterius tamen potissimum, postquam, significat), *sve* cum (etiam pro ἕνεκα usurpatum), *sunsei* (proprie statim ac, duo ultima apud Joannem et Lucam tantum, *sve* etiam apud Nehemiam), hæc omnia cum indicativo construuntur: Mth. viii, 27 *jah varþ, þan u stau h iesus þo vaurda, biabriedun manageins ana laiseinai is*; Mc. iii, 11 *þaih þan ina gasewun, drusun du imma*; Rom. vii, 5 *þan vesum in leika, vinnons fravaurhte vaurhtedun in liþum unsaraim*; Mth. xi, 1 *jah varþ, biþe usfullida iesus anabitudands þaim tvalif, ushof sik jainþro*; Mc. iv, 10 *biþe varþ sundro, frehun ina þai bi ina þizos gajukorts*; Gal. iv, 4 *biþe qam usfulleins melis, insandida guþ sunu seinana*; Luc. i, 41 *jah varþ, sve hausida aileisabaiþ golein marius, lailaik barn in qipau izos*; Joan. vi, 16 *iþ sve seiþu varþ, atiddjedun sipoñjos ana marein*; Neh. vi, 16 *jah varþ, sve (ἕνεκα) hausidedun fiands unsarai allai, jah ohtedun allos þiudos*; Luc. i, 44 *sai allis, sunsei varþ stibna goleinais þeinaizos in ausam meinaim, lailaik þata barn in vambai meinai*; xix, 41 *sunsei newa vas, gasaiwands þo baurg gaigrot bi þo*; Joan. xi, 20, 29, 32, 33.

Alia exempla vid. gloss. vv. *þan* II 2), *þe* 2) a) β), *Sve* 3).

« Annotatio 1. — Pro *han* ad significandum nusquam, *hanuh* adhibetur, si ergo Joan. xvi, 25 *ἐρχεται ὥρα, ὅτε λαλήσω* per *qimiþ weila, þanuh rodja* vertitur, significat: venit hora, tunc loquar; Mth. ix, 25 *þanuh þan non est: cum autem, verum: sed cum —* »

« Annotatio 2. — Hic non nisi in oratione obliqua usurpatur conjunctivus: Mc. ix, 9 *iesus anabauþ im, ei manuhun ni spillodedeina, þatei gasewun, niba biþe sunus mans us dauþaim ussto þi*.

« Annotatio 3. — Hæ conjunctiones etiam ad circumscribendum genitivum absolutum Græcorum usurpantur: Mth. xxvii, 57 *iþ þan seiþu varþ (ὀψίας γενομένης), qam iosef af areimabaiais*; ix, 52 *þanuh biþe ut usiddjedun eis (αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων), sai atberun imma mannan baudana*; x, 33; Mc. i, 42; iv, 17; vi, 2; xv, 33; Luc. iv, 42; xiv, 29; xv, 14; xviii, 40; xix, 37; Joan. xiii, 30; Luc. viii, 23 *þaruh þan sve faridedun (πλείοντων δὲ αὐτῶν) ana saislep iesus. Biþe etiam ad circumscribendum græcum ἐν τῷ cum infinitivo inservit: Mc. ii, 15 *jah varþ, biþe is ana kumbida (ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτῶν) in garda is, jah managai motarios miþanakumbidedun iesua*; Luc. iii, 21; xix, 15.*

« Annotatio 4. — Principalis sententia (consequens), *han* vel *hanuh* quandoque etiam admittit, quæ particula ut prioris correlativa valere potest: Cor. II, xii, 10 *þan (cum) siuka, þan (tam) mah-teigs im*; I, xv, 54 *þanuh-þan (ὅταν δὲ) þata divano gavasjada undivanein, þanuh vairþiþ vaurd þata gamelida. Necnon et præeunte biþe Joan. xii, 16; Cor. I, xv, 28, coll. Luc. xvi, 25; biþe tamen pro þan etiam jah post se mavult: Luc. ii, 21 *jah biþe usfullnodedun dagos ahtau du bimaitan ina, jah haitan vas namo is iesus*, coll. § 274, annot. 1. Apud Luc. v, 35 connectuntur jah þan. »*

3) Postquam, modo per particulas sub 2) laudatas, præsertim per *biþe*, redditur, modo litteraliter per *asfar þatei*: Mc. i, 14 *asfar þatei atgibans varþ iohannes (μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην), qam iesus in galeilaia*.

« Annotatio 5. — Litterale *asfar þatei* Skeir VII, c *asfar þatei matjan so managei bigitan vas þize hlaiþe ib tainjons fullos þatei astifnoda*, incorrectum est, cum hic adesse deberet *þo managein*. »

4) Antequam (πρὶν, πρὶν ἢ, πρὸ τοῦ cum infinitivo) *saupize* cum conjunctivo construitur, scilicet:

a) Præsentis: Mth. vi, 8 *vait atta izvar, þize i þaurbuþ, saurþize bidjaiþ ina*; Mc. xiv, 72 *gamunda paitrus þata vaurd, sve gaþ imma iesus, þatei saurþize hana hrukjai tvaim sinþam, invidis mik þrim sinþam*;

b) Præteriti: Luc. ii, 26 *vas imma gatadhan, ni saiwan dauþu, saurþize sewi xristu frauþins*; Joan. viii, 58 *amen amen qipau izvis saurþize abraham*

vaur þi, ik im; Luc. II, 24; Joan. XIII, 19; XIV, 29; XVII, 5; Gal. II, 12.

5) Usque dum, donec (ἕως, ἕως ὅτου, ἕως οὗ, ἄχρις οὗ, μέχρις οὗ) unte construitur.

a) Cum indicativo

aa) Præsentis: Mth. V, 26 ni usgaggis jainþro, unte usgibis þana minnistan kintu; Mc. XII, 36 sit astaihsvon meinai, unte ik galagja fijands þeinans fotubaurd fotive þeinaize; Mth. X, 23; Mc. IX, 4; Luc. IX, 27; XV, 4, 8; XX, 43; Joan. XIII, 38; Tim. I, IV, 13;

bb) Præteriti: Mc. XIV, 54 paitrus fairraþro laistida afar iesua, unte qam in garda þis auhumistins gudjins; Joan. IX, 18 ni galaubidedun iudaeis bi ina, þatei blinds vesi jah ussewi, unte atvopidedun þans sadrein is;

b) Cum conjunctivo præsentis: Mc. VI, 10 þiswadh þei gaggaiþ in gard, þar saljaiþ, unte usgaggaiþ jainþro; Luc. XIX, 13 kaupof, unte qimau; Cor. I, IV, 5; XI, 26; Gal. IV, 19; Eph. IV, 13.

c) Annotatio 6. — Unte et und þatei (donec) promiscue commiscuntur Mth. V, 18 und þatei usleiþi þ himins jah airþa, jota ains aiþþau striks ains ni usleiþiþ af vitoda, unte allata vairþiþ. Und þatei etiam pro unte cum indicativo alias occurrit: Mth. V, 18, 25; Cor. I, XV, 25 et cum conjunctivo: Rom. XI, 23; Neh. VII, 3.

b) Dum, miþþanei (ἕνεκα, ἐν τῷ cum inf., genit. absol.) cum indicativo construitur, nempe:

a) Præsentis (ἕνεκα): Cor. II, III, 15 und hina dag, miþþanei siggvada moses, hulistr ligiþ ana hairtin ize. aþþan miþþanei gavandeiþ du frauþin, asnimada þata hulistr;

b) Præteriti, genitivo absoluto Græcorum et imprimis τῷ ἐν τῷ cum infinitivo respondens: Mth. IX, 18

miþþanei is rodida (αὐτοῦ λαλοῦντος) þata, þaruh reiks ains qimands invait ina; Luc. IV, 40 miþþanei þan sagga sunno (δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου) siukans brahtedun du imma; Mth. XXVII, 12 miþþanei vrohiþs vas (ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν) fram þaim gudjam, ni vaiht andhof; Mc. IV, 4; Luc. I, 8; alia exempla vid. Gloss. v. Miþþanei.

c) Annotatio 7. — Necnon et in þammei pro ἐν τῷ usurpatur: Luc. IX, 51 varþ in þammei usfullnodedun dagos andanumtais is, dum complerentur (ἐν τῷ ἐμπληροῦσθαι).

7) Dum, quamdiu (ὡς) unte et þande cum indicativo præsentis construitur: Luc. XVII, 8 andbahtei mis, unte matja jah drigka; Joan. IX, 4 ik skal vaurkjan vaurstva þis sandjandins mik, unte dags ist; Joan. XII, 35 gaggiþ þande liuhaþ þabaiþ, ei rigiz izvis ni gasahai; Gal. VI, 10 þannu nu þande i mel habam, vaurkjam þiuþ viþra allans.

c) Annotatio 8. — Pro ni mogud sununs bruþsadis, unte sa bruþsaþs miþ im ist, gatauþan fastan Luc. V, 34 legitur in loco parallelo Mc. II, 19 und þatei (ἐν ᾧ) et Mth. IX, 15 und þata weilos þei (donec, ἐφ' ὅσον). Coll. Mc. IX, 19 und wa (ἕως τότε); Luc. IX, 41; Joan. X, 24 et annot. 6.

ELLIPSES IN COMPOSITA SENTENTIA.

§ 283. De ellipsis in composita sententia occurrentibus jam obiter quaestio fuit, ubi nonnullas particulas, quandoque deficientes, passim tractavimus, coll. §§ 258, annot. 6 et 12, 270 1); 280, annot. 3. Adde, quod integra per sententia particulam, ex. gr. per aiþþau, vid. § 280, annot. 3 c) suppleri possit; necnon et particula ipsa supplemento sententiæ quandoque indigeat, ut illustretur, ex. gr. ibai ne, proprie (timendum est) ne, vid. § 273, 2.

D. APPENDIX.

PLEONASMUS.

284. 1) Pleonasmus in eo consistit, quod attributum vel objectum expresse adjiciatur, cujus idea jam in verbo vel nomine jacet: Mth. IX, 23 haurnjans haurnjandans σαλπικτάς (σαλπίζοντας); Luc. II, 29 frauþinond frauþa (δεσπόζον) δεσπότα; Tim. II, IV, 9 sniumei qiman sprauto (etiam græce); Mth. XXVI, 72 asaiak miþ aiþa svarands (μεθ' ὄρκου); Mc. I, 40 qam þrutfill habands bidjands ina jah kniuvam knussjands (γονυπετῶν, pro quo X, 17 simpliciter knussjaads occurrit); alios cum instrumentali pleonasmus vid. § 240, annot. ; Mth. V, 35 fotubaurd fotive (etiam græce); Mc. XII, 14 kaisaragild giban kaisara.

2) Ex tautologia potius duæ particulæ adhibentur, quæ eadem pollent significatione, ut Luc. VIII, 1 varþ biþe afar þata (ἐν τῷ κατεξῆς); Joan. XI, 7 þaþroh þan afar þata (ἔπειτα μετὰ ταῦτα) qaþ du sipoþjam; item Eph. II, 12 unte vesuþ þan in iai-

namma mela (ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ); Luc. XV, 19 ju þanaseiþs ni (οὐκέτι) im vairþs, ei haitaidau sunus þeins; XVI, 2 ni magt ju þanamais (ἔτι) sauragaggia visan; Thess. I, III, 1; Mc. III, 6 jah gaggadans þan fareisaieis garuni gatavidedun pro kai; Luc. I, 66 jah þan (καί) handus frauþins vas miþ imma; Mc. I, 31 jah qemun þan (οὖν); Luc. VI, 6 jah varþ þan (ἐγένετο δέ); VII, 8; XVII, 3; Joan. XIV, 3, 21 (XV, 27); XVI, 22; XVIII, 18; Luc. VIII, 23 þaruh þan (δέ) sve faridedun; I, 26 þannuh þan (δέ) in menoþ saihstin; Mth. IX, 17 biþeh þan (δέ) jah vein usgutniþ; Mth. XXVII, 46 iþ þan (δέ) bi weila niundon; Luc. XVII, 15 iþ ains þan (δέ) ize, vid. § 260, annot. 2; Mc. VI, 17 sa auk raihtis (γάρ) herodes gahabaida iohanne; IX, 41 saei auk allis (γάρ) gadragkjai izvis; Joan. VIII, 42 nih þan auk (γάρ) fram mis silbin ni qam; XII, 10; Luc. XIX, 27 aþþan sve þauh (πλήν) fijands meinans briggiþ her, vid. § 260, annot. 4; Cor. II, XI, 21 qiþa sve þatei (ὡς ὅτι) veis siukai siiaima. Fre-

quenter imprimis occurrit *saei nu* (ὥστε) Cor. I, xiv, 22; xv, 58; II, iv, 12; Phil. iv, 1; Thess. I iv, 18.

5) Non tam pleonastice quam potius ad generatōres textus græci expressiones determinandas vel alias perficiendas et amplificandas quandoque adiuntur prædicata, copulativæ sententiæ, etc. : Mth ix, 8 *manageins ohtedun sildaleikjandans* timuerunt obstupentes (ἐφοβήθησαν); Mc. i, 27 *afslauþ node-dun allai sildaleikjandans* mirabantur stupescientes (ἐθαμβήθησαν); II, 12 *usgeisnode-dun allai jah hauidedun mikiljandans guþ* exaltabant laudantes (ἐδόξαζον); Joan. xii, 18 *iddjedun gamotjan imma managei* iverunt occurrere (ὑπήντησαν, pro quo alias *gamotjan* simpliciter usurpatur, vid. Gloss. h. v.); xiii, 38 *þu mik asaikis kunnan* abnegas novisse (ἀπαρνήση, pro quo alias simpliciter *asaikan* occurrit, vid. Gloss. v. Aikan); Cor. I, ix, 25 *waxuh saei haifstjan sniviþ*, *allis sik gaþarbiþ* qui it pugnaturus (ὁ ἀγωνιζόμενος, ubi Gothus ad aliquem se in pugnam parantem cogitasse videtur, ut Horat. ad Pison. 412

Qui studet optatam cursu contingere metam,
abstinuit venere et vino);

Luc. i, 63 *zakarias sokjands spilda nam jah melida*, gr. αἰτήσας πικακιδιον ἔγραψε, ubi Gothus inter petendum et scribendum etiam accipiendum induxit (coll. Luc. xvi, 6); Cor. I, xv, 10 *managizo im allaim arbaidida jah usaivida*, gr. ἐκοπίασα, ubi Gothus perseverantiam in laborando significare voluit; Mc. ii, 4 *insailidedun jah fralailotun*, gr. χαλῶσι, quibus verbis et modus descensionis et demissio ipsa exprimuntur (illaquearunt et demiserunt); Phil. iii, 16 *du þammei gasnevum, ei samo hu gjaima jah samo fraþjaima*, ut idem sentiamus et idem cogitemus, gr. tantummodo τὸ αὐτὸ φρονεῖν; Mth. ix, 23 *iesus gasaiwands svigljans jah haurnjans qaþ*, tibiēnes et buccinatores, gr. tantummodo ἀλλήτως; Mc. xii, 4 *þana stainam vairpandans ga aivisko dedun jah haubiþ vundan brahtedun*, improbrarunt et —, in textu græco omnino deficit, nec improbabile est, hoc *gaaviskodedun* primitus glossam fuisse; quæ ἠτίμησαν, variantem lectionem pro ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον, interpretabatur, et in textum irrepsit. Neque Eph. i, 7 *gabei vul þaus anstais* pro πλοῦτος χάριτος admittendum est.

ε Annotatio. — Cum præsentibus vero non confundendi sunt casus, ubi glossas vel alias lectiones variantes a margine in textum librarius transtulit, ut, ex. gr. Luc. xiv, 52 *jabai nist mahteigs* glossa ad *eiþau* relata; II, 3 *at visandin kindina syriais* de *raginondin saurim* glossatum; Cor. I, xv, 6 *fisfundam* de *taihun tevjam* (vid. ad h. l.); de x, 20 vid. supra § 205, annot. 3. »

ANACOLUTHON.

§ 285. Ἀνακολουθίας seu constructiones inconsequentes, quæ scilicet, plerumque post sententias parentheticas occurrentes, in eo consistunt, quod aliter sententia pergat, atque ex initio spectaretur,

Gothus cum Græco sæpissime communes habet, ex. gr. Joan. viii, 53 *ibai þu maiza is abrahama, saei gadauþnoda, jah praufeteis gadauþnodedun*, pro *jah praufetum*, *þaiei gadauþnodedun*; Cor. I, vii, 13 *gens soei aig aban ungalaubjandan jah sa gaviþja ist bauan miþ izai, ni aþletai þana aban*, pro *jah gaviþjan* vel saltem *jah saei gaviþja ist*; Rom. viii, 5 *þata unmahteigo vitodis, in þammei siuks vas þairh leik, guþ seinana sunu insandjands — gavargida fravaurht in leika*, quod anacoluthon est, suo quisque modo explicaturus, haud difficile solæcismum apprehendet, quo scilicet interpres *siuks* pro *siuk*, nempe *vitohþ*, posuerit. Gal. ii, 4, 5 *in þize usliupandane galiugabroþre, þaiei innuþslupun biniuhþjan freihals unsarana, þanei aihum in xristau, ei unsis gaþivuideina, þaimei ni weilohun gakunþedum ushnaivein*, coll. vs. 6; Eph. i, 21; Cor. II, v, 6 et 8; Col. i, 22 etc. Anacoluthon præcipue in constructionibus participialibus occurrit: Cor. II, ix, 10 sq. *sa andstaldands fraiva vahsjan gataujai akrana usvaurhtais izvaraisos, in allamma gabignandans* pro *gabignandane*; vs 13; Col. iii, 16; Eph. iii, 17 sq. Duplex est anacoluthon in Eph. iv, 2 sq. *usdaudjandans — usþulandans*; Skeir, VIII, d *at jainaim qiþandam, þatei ni ainsahun þize reike jah fareisaiei galau-bida, ni fraþjandans, þatei sa raihtis fareisaius vas — iþ eis ni usþulandans*, ubi constructionis inconsequentia non solum in incorrecto casu participii *fraþjandans* consistit, sed etiam in eo, quod consequens antecedendi non conveniat. Similiter IV, a *siþonjam bi sviknein du judaium sokjandam jah qiþandam sis rabbei — du imma. nauh unknandans þo bi nasjand, inuh þis laisei þins*, et sic in genere apud Skeireins plurimas a recta concordantiæ via præcipue participiarum et appositionis (coll. II, d) deflectiones præ se ferens.

E contra nonnulla dantur in bibliorum versione loca, ubi Gothus ἀνακολουθως scribens, Græcum præeunteu non habet, ut excusetur, ex. gr. : Luc. ix, 15 *nist hindar uns maizo simf hlaibam jah fiskos tvai*, ubi constructionem cum inmutare voluerit (coll. § 286, 6), *jah þau fiskos tvai* saltem adhibere debuisset; Mc. iii, 17 *gavaurhta tvalif du visan miþ sis — jah gasatida seimona namo þaitrus. jah iakobau þamma zaibaidaius jah iohanne broþr iakobaus, jah gasatida im namna bauanairgais*, ubi *iakobu* et *iohannen* a *gavaurhta* dependentia, scribi deberent, ut deinde correctius pergat *andraian — filippu* etc.

Aliquando etiam gothi interpretes ἀνακολουθίας textus græci evitarunt, ut Cor. II, xii, 17 *ibai þairh wana þizeei insandida du izvis bifaihoda izvis?* correctius quam μή τινα—δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα; Eph. iii, 18 *biuga kniva meina du guþa, ei gibai izvis — bauan xristu þairh galaubein in hairtam izvaraim, ei in friahvai gavaurhtai jah gasulidai mageiþ gafahan miþ allaim þaim veiham*, ubi omn. codd. ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ θεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε legunt, ita ut participia ἀνακολουθως ad præcedentia

referantur, prorsus ut Cor. II, ix, 10 sq., Gothus autem locum legit et connexit, uti Griesbachius, Knappius et Lachmannius connectere et legere vellent (coll. Winer p. 497*); Col. i, 26 *runa sei gasulgina vas fram aivam, iþ nu gasvikun þida var þ þaim veikam is*, ubi participium ἀποκερυμένον ita relative resoluit, ut cum iþ correcte pergere posset; vice versa nec minus legitime verbum finitum loco participii usurpavit: Joan vi, 22 *managei sei stoþ hindar marein, sewun (ιδών) þatei etc.*, ubi jam codices plures pluresque versiones εἶδον vel εἶδεν indifferenter legunt.

MUTATIO IN EXPRESSIONE.

§ 286. Hanc gothicæ grammaticæ partem aggredientibus nobis ampla materies datur, indolem gothorum interpretum investigandi nec non et discutiendi. Quippe qui quos limites aliæ linguæ in mutanda expressione communiter servant, prætergredientes, in apertum campum, non solum constructiones, sed etiam vocabula, ubi proxima sequuntur, non vocabula tantum, sed et species, formam, scriptionemque vocabulorum, ubi duplex adest, mutaturi, prodant.

1) Sic igitur quam maxime eos pœnes est scriptionem commutant. Hinc præcipue duplex scribendi modus terminationem verbalem et nominalem in þ, þs, et d, ds, in au et u, in i et ei, in j et i, etc.; hinc occurrunt: Joan. xv, 11 *þata rodida izvis, ei fahe þs meina in izvis sijai jah saheds izvara usfulljaidau*; xvii, 18 *svasve mik insandides in manase þ, svah ik insandida ins in manased*; et vice versa xv, 19 *jabai þis fairwau veseiþ, aiþþau so manaseds svesans frijodedi. aþþan unte us þamma fairwau ni sijuþ, duþþe sijaid izvis so manase þs*; xiii, 31 *nu gasveraid s varþ sunus mans jah guþ hauhi þs ist*; Tim. I, iii, 16 *saei gabairhtiþs varþ in leika, garaihts gadomiþs varþ in ahmin, ataugids varþ þaim aggilum, merids varþ in þiudom, galaubi þs varþ in fairwau*; Luc. x, 20 *ni sagino þ, ei þai ahmans izvis ushausjand, iþ saginod etc.*; ix, 26 *saei allis skamai þ sik meina, þizuh sunus mans skumaid sik*; iii, 14 *ni mannanhun holo þ, ni mannanhun anamahtjaid jah valdaiþ annom izvaraim*; i, 32, 35; Joan. xi, 25; xii, 48; xiii, 13, 35; xiv, 12, 15, 21; xv, 10; coll. Gal. iii, 1, 3 *unfrodans — unfroþans*; Cor. II, viii, 9 *iesus gaunledida sik gabigs visands, ei jus þamma is unledja gabeigai vairþaiþ*; Luc. xviii, 38 sq. *is usvopida qiþands · iesus, sunu daveidis, armai mik! — iþ is und þlu mais hropida · sunau daveidis, armai mik!* Cor. I, xii, 13 *allai du ainamma leika dauþidai si um, allai ainamma ahmin dragkidai sijum*; ix, 20 *varþ iudaium sve judaius, ei judaiuns gagaigedidjau.*

• Annotatio 1. — Verumtamen legitur etiam Joan. xii, 47 *ni qam, ei stojau manased, ak ei ganasjau manased*; xi, 26 *wazuh saei libaiþ jah galaubeiþ du mis, ni gadau þniþ aiv etc.*

2) Formæ commutantur: Luc. i, 1, 2 *managai du-*

gunnun meljan insaht bi þos gasullaveisidons in uns vaihtins, svasve anafulhun unsis, þatei silbasiunjos vesun; Cor. I, xiii, 7 *allata þulaiþ, allata galauþeiþ, all veneiþ, all gabeidiþ*; Mc. xi, 29 sq. *fraihna izvis ainis vaurdis jah andhafjiþ mis · daupeins iohannis uzuh himina vas þau uzuh mannam? andhafeiþ mis?* Imo etiam vocalica et consonantica formæ adjectivi et participii passivi, quarum tamen quæque ex certis tantum regulis alias occurrit, ut Rom. ix, 2 *saurga mis ist mikila jah unweilo aglo*; Luc. i, 28 *sagino anstai audahasta, frauja miþ þus, þiuþido þu in qinom*; v, 51 *ni þaurbun hailai leikeis ak þai unhailans*; Skeir. I, a *nasjands ni ibna nih galeiks unsarai garaihtein vas*; V, d *ni ibnon ak galeika sveriþa usgiban*, coll. tamen de ultimis locis § 196, annot. 3.

• Annotatio 2. — Huc vero non adducendi sunt casus ut Mth. vi, 30 *þata havi haiþjos himma daga visando jah gistradagis in auhn galagiþ guþ vasjiþ*, cum participium activi, ubi neutrum est, non aliam nisi consonanticam formam induere potest; vid. § 103.

3) Vocabula diversæ declinationis, formationis et speciei: Joan. xviii, 28 *tauhun iesu fram kajafin in praitoriaun (πραιτώριον), þanuh vas maurgins, iþ eis ni iddjedun in praitoria (πραιτώριον)*; 16, sq. *qaþ dauravardai (θυρωρῶ, a dauravarda) jah attauh inn þaitru. þaruh qaþ jaina þivi, so dauravardo (θυρωρός) etc.*; Mth. x, 41 *sa andnimands prausetu in namin prausetaus (προφήτου) mizdon prausetis (προφήτου) nimiþ*; Luc. vi, 38 *mitads (μέτρον) goda jah usarfulla gibada in barm izvarana. þizai auk samon mitadjon (μέτρον, a mitadjo) etc.*; Joan. xix, 2, 5 *gadrauhteis usvundun vippja (στέφανον, a vippja) us þaurnum. — usiddja iesus bairands þana þaurneinan vaip (στέφανον, a vaips)*; Cor. II, iii, 7, 13 *ni mahtedun fairveitjan du vlita (πρόσωπον, a vlits) mosexis. — moses lagida hulistr ana andavleizn (πρόσωπον, ab andavleizns)*; Joan. xv, 6 sq. *niba saei visiþ (μεινή) — aþþun jabai sijuþ (μεινῆτε, casus animadversu dignissimus, quippe cum ambobus verbis infinitivum visan commune sit, utrisque vero diverso flexis forma anomala proprie tantum copula evadit, vid. § 134, 5 et annot.)*; Luc. ii, 12, 16 *bigitid barn galagid (κείμενον, jam positum) in uzetin*; Cor. I, xiii, 8 *friaþva aiv ni gadriusiþ iþ jaþþe prausetja gatairanda (καταργηθῆσονται), jaþþe razdos gaweiland, jaþþe kunþi gataurniþ (καταργηθήσεται)*; Luc. x, 9, 11 *atnewida ana izvis þiudangardi guþs. — atnewida sik etc.*; Cor. I, x, 23 *all binah (ἔξεστιν), akei ni all daug. all mis binauht ist (ἔξεστιν), akei ni all timreiþ*; Luc. vi, 36 *vairþaid bleiþjandans (οἰκτιρμοὺς), svasve jah atta izvar bleiþs (οἰκτιρῶν) ist*; Joan. vii, 4, 10 *ni manna in analaugnein (ἐν κρυπτῶ), coll. § 242, annot. 1) a)*; Luc. xix, 17, 19 *sijuis valdufni habands usar (ἐπάνω, præpos.) taihun baurgim. — sijais usaro (ἐπάνω, adverb.) fimf baurgim*; Mth. v, 18 *und þatei (ἕως ἄν) allata vairþiþ*;

vii, 29 *vas iesus laisjands sve* (ὡς) *valdufni habands jah ni svasve* (ὡς) *bokarjos*; Mc. i, 22; coll. Mc. v, 4 *usta eisarnam bi fotuns gabuganaim* (πέδας) *jah naudibandjom eisarneinaim gabundans vas jah galausida af sis þros naudibandjos jah þo ana fotum eisarna* (πέδας) *gabrak*; Luc. vii, 41 simul leguntur *dulgis skula* (debitor) et *dulgahaitja* (creditor.).

4) *a) Composita et simplicia promiscue usurpantur*: Joan. xvii, 25 *manaseþs þuk ni uskun þa* (ἐγνων) *iþ ik þuk kun þa* (ἐγνων) *jah þai uskun þedun* (ἐγνωσαν), *þatei þu mik insandides*; ix, 31 *vitum, þatei guþ fravaurhtaim ni andhauseiþ* (ἀκούει), *ak jabai was guþblostreis ist, þamma hauseiþ* (ἀκούει); xix, 6; Rom. xv, 4; Cor. i, xv, 48 sq.; Luc. x, 24 *managai vildedum saiwan, þatei jus saiwiþ, jah ni gasewun, jah hausjan, þatei gahausideduþ, jah ni hausidedun*; Joan. ix, 7 *qaþ du þamma blindin-gagg þvahan* (νίψαι) *in svumsl siloamis, galaiþ jah af þvoh* (ἐνίψατο); Mth. v, 23 sq., 27 sq.; Mc. iii, 24 sqq.; Luc. xiv, 14; xix, 24 et 26; Cor. i, iv, 7.

« Annotatio 3. — Adest tamen apud Mth. v, 17, 19 *gatairan pro λύειν et καταλύειν etc.* »

b) *Diversa eomposita inter se mutantur*: pro ἀπογράφεσθαι Luc. ii, 1, 3, 5 *gameljan — meljan — anameljan*; pro εὐφραίνεσθαι Luc. xv, 23, 24, 29, 32 *vaila visan — visan — bivisan — vaila visan*; pro παρεστάναι Mc. xiv, 69 sq. *saurastandan et atstandan*; pro ἀφιέναι Luc. vii, 47 *fraletan et asletan*.

5) *Synonyma vocabula commutantur, nempe*:

a) *Nomina*: Joan. ix, 22 sq. *þata qeþun þai sadrein* (γονεῖς) *is — duh þe þai berusjos* (γονεῖς) *is qeþun*; Luc. ix, 60 *let þans dauþans* (νεκρούς) *usfilhan seinans navins* (νεκρούς); xvii, 33 *saei sokeiþ saivala seinana ganasjan, fraqisteiþ izai* (αὐτήν), *jah saei fraqisteiþ izai in meina, ganasjiþ þo* (αὐτήν); x, 26 *þaruh* (ὁ δὲ) *qaþ du imma in vitoda wa gameliþ ist? iþ is* (ὁ δὲ) *andhafjands qaþ etc.*; Mc. ix, 37 *saei* (ὡς ἔαν) *ain þize svaleikaize barne andnimiþ ana namin meinamma, mik andnimiþ, jah sawazuh saei* (ὡς ἔαν) *etc.*; x, 43 sq. *sawazuh saei vili vairþan mikils in izvis, sijai izvar andbahts, jah saei vili etc.*; Mth. v, 32 *wazuh saei — sa ize*; Joan. vi, 64 *vissa iesus, warjai sind þai ni galaubjandans* (τινες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες) *jah was ist saei galeiveiþ* (τις ἐστὶν ὁ παραδῶσων) *ina*; Eph. i, 18 *ei viteiþ, wa* (τις) *ist vens laþonais is, witeika* (τις) *gabei vulþaus arbjis is*. Coll. § 203, annot. 2.

« Annotatio 4. — Mth. ix, 32 sq. *atberun imma mannan baudana daimonari, jah biþe usdribans varþ unhulþo; rodida sa dumba, quamvis Græcus bis κωφόν habeat, bauds tamen hic de muto intelligi nequit, sed probabiliter Gothus cum pluribus versionibus surdum vel mutum et surdum in suo codice legit.* »

b) *Verba*: Mth. vi, 2, 5 *andnemun* (recepunt, ἀπέχουσι) *mizdon seinana*. — *haband iz* (habent, ἀπέχουσι) *mizdon seinana*; Luc. xix, 31, 34 *frauja þis gairneiþ* (χρεῖαν ἔχει). — *frauþin þaurfts þis*

ist (χρεῖαν ἔχει); Joan. vii, 28 *mik kunnu þ* (οἴδατε) *jah vit eiþ* (οἴδατε), *waþro im*; ix, 29; xvi, 27 sq. *galaubideduþ, þatei ik fram guþa urtann* (ἐξηλθον). *uzuhiddja* (ἐξηλθον) *fram attin*; Rom. x, 13 sq. *wazuh saei anahaitiþ bidai* (ἐπικαλέσονται) *namo frauþins, ganisiþ. waiva nu bidjand* (ἐπικαλέσονται), *þammei ni galaubjand?* xi, 22 sq. *ana þus silbin, jabai þairhvisis* (ἐπιμείνεις), *aþþan* (? *aiþþau*) *jah þu usmaitaza . jah jainai niba gatulgjand sik* (ἐπιμείνωσι), *in ungalaubeinai intrusgjanda*; Cor. i, xv, 5 sq. *xristus ataugids ist* (ὥφθη) *kefin, þaþrohan gasaiwans ist* (ὥφθη) *managizam þan fshundam þaþrohan ataugida sik* (ὥφθη) *iakobau*; 50 *leik jah bloþ þiudinassu guþs ganiman* (κληρονομησα) *ni magun nih riurei unriureins arbjo vair þiþ* (κληρονομεῖ); ii, vii, 9 *sagino, ni unte gauridai vesuþ* (ἐλυπήθητε), *ak unte gauridai vesuþ du idreigai, saurgaideduþ* (ἐλυπήθητε) *auk bi guþ etc.*; Mth. xxvi, 70, 72, 75 *þaitrus laugnida* (ἠρνήσατο) — *jah astra laugnida* (ἠρνήσατο) — *saur hanins hruk þrim sinþam afaikis* (ἀπαρνήσθη) *mik*; pro ista codicis ambrosiani lectione codex argentens in utroque loco (deficit enim prius) legit *afaiak — afaikis*; Luc. v, 27, 28 *laistei afar mis* (ἀκολούθει μοι) — *iddja afar imma* (ἠκολούθησεν αὐτῷ), ubi de *iddja* in margine *laistida* glossatur.

c) *Particulæ*: Luc. ix, 51, 53 *gatulgida gaggan in* (εις) *iairusalem*. — *andvair þi is vas gaggando du* (εις) *iairusalem*; Cor. ii, ix, 13 *mikiljan guþ ana ushausseinai* (ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ) *andahaitis in aivaggeljon jah in ainsalþein* (ἀπλότητι) *etc.*; Skeir. vii, c *ni ana þaim hlaibam ainaim mahtais filusna ustaiknida ak iah in þaim fiskam*; Mc. iv, 21 *ibai lukarn qimiþ, duþe ei uf* (ὑπό) *melan satjaidau aiþþau undar* (ὑπό) *ligr?* Joan. vii, 22 *moses atgaf izvis bimait, ni þatei fram* (ἐκ) *mose sijai, ak us* (ἐκ) *attam*; Mc. ix, 19 sq. *bairiþ ina du* (πρός) *mis. jah brahtedun ina at* (πρός) *imma*; Luc. xv, 29 *sva filu jere skalkinoda þus jah ni wanhun* (οὐδέποτε) *anabusn þeina ufariddja, jah mis ni aiv* (οὐδέποτε) *atgast gaitain*; Cor. i, vii, 16 *wa nu kannt, ei* (ὅτι) *aban ganasjais, aiþþau wa kannt, þatei* (ὅτι) *qen þeina ganasjais?* Mc. ix, 11 *qeþun, unte* (ὅτι) *qiþand bokarjos, þatei* (ὅτι) *heliass skuli qiman*; Joan. x, 36; Luc. xv, 6, 9 *saginoþ þammei* (ὅτι) — *saginoþ unte* (ὅτι); Mc. iv, 5, 6 *in þizei ni habaida* (διὰ τὸ μὴ ἔχειν) *diurpaizos airþos*. — *unte ni habaida* (διὰ τὸ μὴ ἔχειν) *vaurtins*; Luc. x, 20 *þamma ni saginoþ, ei* (ὅτι) *ahmans izvis ushausjand, iþ saginod, in þammei* (ὅτι) *namna izvara gamelida sind in himinam*; Joan. xiv, 28 *jabai frijodedeiþ mik, aiþþau jus saginode deiþ, ei* (ὅτι) *ik gagga du attin, unte* (ὅτι) *etc.*; xiii, 34 *anabusn niuja giba izvis, ei* (ἵνα) *frijoþ izvis misso sve ik frijoda izvis. þei* (ἵνα) *jah jus frijoþ misso izvis*; Luc. xiv, 10 *þan* (ὅταν) *haitaizau, anakumbi ana þamma astumistin stada, ei bi þe* (ὅταν) *qimai etc.*; Joan. xvi, 21; Joan. vii, 21 — 23 *pro oþv þanuh — þan — nu — þaruh* leguntur.

« Annotatio 5. — E contrario, quo concinnitas

major efficiatur, eadem pothica vocabula, licet alia synonyma præsto sint, usurpantur, non solum ubi eadem vocabula Græcus adhibuit, ex gr. Mth. v, 25 *sijais vaila hugjands andastauin þeinamma sprauto, und þatei is in viga miþ imma, ibai wan atgibai þuk sa andastaua stauin jah sa staua þuk atgibai andbahta* etc.; sed etiam ubi diversa admisit: Mth. vii, 17 *sa ubila* (σαπρόν) *bagms akrana ubila* (πονηρούς) *gataujiþ*; Sic etiam contraria ἀγαθόν — κακόν gothice *þiuþ* — *unþiuþ* redduntur: Rom. ix, 11; xii, 21; Cor. II, v, 11, et consequenter Mc. iii, 4 ἀγαθοποιεῖν — κακοποιεῖν *þiuþ taujan* — *unþiuþ taujan*. Item Mth. vii, 25, 27 *bistigjan* pro προσπίπτειν et προσκόπτειν; xi, 7 sq. *saiwan* pro θεάσασθαι et ἰδεῖν; Luc. vii, 24 sq.; Mc. i, 20 sq. *galeiþan* pro ἀπέρχεσθαι et εἰσπορεύεσθαι; Luc. viii, 22 pro διέρχεσθαι et ἀναφέρεσθαι; Mc. v, 4 sq. *urreisan* pro ἐγείρεσθαι et ἀνίστασθαι; xii, 19 *bileiþan* pro καταλείπειν et ἀφιέναι; xiv, 68, 71 *afaiþan* pro ἀρνεῖσθαι et ἀναθεματίζειν; Luc. vi, 41 *gaumjan* pro βλέπειν et κατανοεῖν; vii, 41 *qarþ* et *qiþ* pro φησὶ et εἰπέ; Joan. vi, 53 sq. *matjan* pro φαγεῖν et τρώγειν; xii, 40, 47 *ganusjan* pro ἰᾶσθαι et σώζειν; Rom. vii, 15 *taujan* pro πράττειν et ποιεῖν; xiii, 4 (sed vii, 19 adest *vaurkjan* — *taujan*); Cor. I, iv, 5 *galiuhjan* pro φωτίζειν et φανεροῦν; II, v, 16 *kunnan* pro εἰδέναι et γινώσκειν; xiii, 7 *þugkjan* pro φαίνεσθαι et εἶναι; Mc. i, 2 *saura* pro πρὸ προσώπου et ἔμπροσθεν; 9 *gam iesus fram* (ἀπὸ) *nazaraiþ jah daupiþs vas fram* (ὑπὸ) *iohanne*; v, 19 *gagg du* (εἰς) *garda þeinamma du* (πρὸς) *þeinaim*; xii, 26 *niu gakunnaideduþ ana* (ἐν) *bokom mosezis ana* (ἐπὶ) *aiwatundjai*? Joan. vi, 21 *ana* pro ἐπὶ et εἰς; vii, 42 *us* pro ἐκ et ἀπὸ; Cor. II, x, 13 sq. *und* pro ἄχρι et εἰς; vi, 14 sqq. *wo dailo garaihtein miþ ungaraihtein* (ἀνομία scilicet μετὰ ἀνομίας), *aiþþau wo gamainduþe liuhada miþ riqiza* (πρὸς σκότος), *wouh þan samaqisse xristau miþ* (πρὸς) *bailiama*, *aiþþau wo daile galaubjandin miþ* (μετὰ) *ungalaubjandin*, *wouh þan samaqisse alhs guþs miþ* (μετὰ) *galiugam*? Cor. II, iv, 10 sq. *sinteino* pro πάντοτε et ἀεὶ; Joan. xvi, 30 *ni vitum, ei* (ὅτι) *þu kant alla jah ni þarst, ei* (ἵνα) *þuk was fraihnai*; vii, 39 *ahman skuldedun niman þai galaubjandans du im. unte* (γάρ) *ni nauhþanuh vas ahma sa veiha ana im. unte* (ὅτι) *iesus nauhþanuh ni hauhiþs vas*; Cor. II, ix, 2. Item Cor. II, xi, 18 sq. *unte* pro ἰπεί et γάρ; Mc. x, 42 *iþ* pro δέ et καί; Joan. ix, 41 pro εἰ et δέ; xi, 20 pro οὖν et δέ; xii, 8 pro γάρ et δέ; Luc. xviii, 11 *svasve* pro ὥσπερ et ὡς; Joan. vi, 20 sq. *þaruh* pro δέ et οὖν; Mc. i, 32 *þan* pro δέ et ὅτε, etc.

6) Mutatio proprie grammaticalis, seu *variatio sermonis* in constructione mutanda consistit. Jam vero duplici modo sermo variatur, prout scilicet constructionis mutatio ad nomen vel ad verbum refertur.

a) Mutatio constructionis ad nomen relata. Sic

aa) Genus substantivi mutatur, ut Cor. II, v, 1 *jabai air þeinna unsara gards* (sem. ἡ οἰκία) *þizos hleiþros gatarrada, ei gatimrjon us gupa habam*

gard unhanduvaurhtana aiveinana (masc. οἰκίας) in *himinam*, et hæc mutatio cum collectivis solemnitas est, ut Mth. ix, 8 *gasaiwandeins þan manageins ohtedun sildaleikjandans*;

bb) Numerus substantivi mutatur: Mth. viii, 14 *svaihro paitraus lag in heito m* — *jah aflailot ija so heito* (coll. tamen § 192, 2); Luc. x, 25 sq. *audaga augona, þoei saiwand, þoei* (plur., ἔ) *jus saiwiþ*. — *managai vildedun saiwan, þatei* (sing., ἔ) *jus saiwiþ, jah ni gasewun*; Mc. xiv, 13, 15 *gaggats in þo baurg jah gamoteiþ iggis* (dual., ὑμῶν) *manna*. — *jah sa izvis* (plur., ὑμῶν) *taikneiþ kelikn*; præcipue autem

cc) Casus substantivi mutantur: Luc. xvii, 27, 29 *midjasveipains fragistida allans*. — *rignida svibla jah sunin jah fragistida allaim*; Cor. I, vii, 10 sq. *þaim liugom hastam anabiuda, qenai fairra abin ni skaidan* — *jah aban qen ni fraletan*; Luc. ii, 46 sq. *bigetun ina hausjandan im* — *usgeisnodedun allai þai hausjandans is*; Joan. xv, 19 *jabai þis fairwau sveseiþ, aiþþau so manaseds svesans frijodedi. aþþan unte us þamma fairwau ni sijuþ* etc.; Cor. II, ii, 16; Cor. II, vi, 15 *wo samaqisse xristau* (Χριστῶ) *miþ builiama* — *wo samaqisse alhs* (ἁλῶ) *guþs miþ galiugam*? Mc. i, 6 *iohannes gavasiphs vas taglam* (τρίχας) *ulbandaus jah gairda* (ζώνην) *filleina bi hup seinana*; Eph. vi, 14 sq. *standaiþ usgaurdanai hupins* (τὴν ὀσφῦν) *izvarans sunjai* — *gaskohai fotum* (τοὺς πόδας) *in manviþai aivaggeljons*. Item commutantur Luc. vii, 21 post *gahailjan* genitivus et *af* cum dativo, Luc. iii, 16 post *daupjan* instrumentalis et *in* cum dativo, Cor. II, xii, 21 post *idreigon* causalis (genitivus) et *ana* cum dativo, partitivus et alii pro constructione casus Mc. xii, 28; iv, 5 sq.; xiv, 17; Luc. x, 4; x, 5 et 8; i, 7 et 18 post *framaldrs* genitivus et *in* cum dativo, iv, 25 ad determinandum tempus accusativus et *du* cum dativo, etc.

ε Annotatio 6. — Econtra Luc. i, 55 *rodida du abrahama jah fraiv is*, hoc *fraiv* falsum est pro *fraiva*, quippe cum neque *du* eo modo, neque *rodjan* cum accusativo construatur.

b) Mutatio constructionis ad verbum relata. Hic mutata occurrunt

aa) Numerus, ex. gr.: Luc. xix, 30 *gaggats* — *bigilats* (dual.) — *attiuhiþ* (plur.); Mc. xiv, 14 sq.; Joan. vii, 20 *andhof so managei jah qeþun*; insuper

bb) Tempus, ex. gr.: Cor. I, vii, 22 *saei in frau-jin haitans ist* (κληθεῖς) *skalks, fralets frau-jins ist, samaleiko saei freis haitada* (κληθεῖς), et præcipue præteritum et præsens historicum, vid. § 180, 3). Huc etiam referendus est Cor. I, ix, 20 et 22 ubi *varþ* et *vas* pro ἐγενόμην ponitur; de *hauhiþs varþ* et *hauhiþs ist* Joan. xiii, 21 pro ἔδοξάσθη vid. § 181, annot.; præsertim

cc) Modus, nempe a) Imperativus et conjunctivus: Mc. vii, 14 *haus eiþ* (ἀκούετε) *mis allai jah fraþjaiþ* (συνίζετε); Joan. x, 37; β) Indicativus et con-

unctivus pro futuro : Luc. I, 31 *ganimis* (συλλήψῃ) in *kilþein jah gabairis* (τέξῃ) *sunu jah haitais* (καλέσεις) *namo is iesu*, vid. § 182, annot. 1; in indirectis interrogationibus : Joan. XII, 5 *duwe þata balsan ni frabauht vas* (ἐπράθῃ) *jah fradaili þ vesi* (ἐδόθῃ) *þarbam?* Cor. I, IX, 7; post *jabai* : Joan. XII, 26 *jabai mis was andbahtjai* (διακονῇ), *mik laistjai*.—*jah jabai was mis andbahtji þ* (διακονῇ), *sverai þ ina atta*; VIII, 51 sq.; post *ibai* : Mc. II, 22 *ni manna giuti þ vein juggata in balgins fairnjans, ibai austlo distairai* (ρήσσει) *vein þata niujo þans balgins jah vein usgutni þ* (ἐκχεῖται) *jah þai balgeis fragistnand* (ἀπολοῦνται); Mth. V, 25; Luc. XIV, 12; Joan. III, 4; post *ei waiva* : Rom. XI, 14 *andbahti mein mikilja, ei waiva in aljana brigga* (παρφαζηλώσω) *leik mein jah ganasjau* (σώσω) *sumans us im*; post relativum : Mc. V, 19 *suei gatairi þ* (ὃς ἐὰν λύσῃ) *aina anabusne þizo minnistono jah laisjai* (διδάξῃ) *sva, sah mikils haitada in þiudangardjai himine*, vs. 31 et 32; γ) Imperativus et infinitivus post mandatum : Luc. IX, 5 *qaþ du im ni vaiht nimai þ in vig, nih valuns nih matibalg, nih hlaib nih skattans, nih þan tveihnos paidos haban*, coll. Cor. I, IV, 9, 11 et etiam sæpe ubi ex oratione recta in obliquam transitur, vid. § 271, annot. 3; δ) Infinitivus et participium post verba dicendi, vid. § 253, annot. 3; ε) Participium cum *sa* et verbum finitum cum *saei* : Joan. X, 1 *saei inn ni atgaggi þ* (ὁ μὴ εἰσερχόμενος) *þairh daur—i þ sa inn gaggands* (ὁ εἰσερχόμενος) etc.: Luc. III, 11 *sa habands* (ὁ ἔχων) *ivos paidos, gibai þamma unhabandin, jah saei habai* (ὁ ἔχων) *matins samaleiko taujai* etc.;

αδ) Genus verbi mutatur : Rom. X, 10 *hairto galau bei þ* (gr. καρδιά πιστεύεται) *du garaihtjai, i þ munda andhaitada* (gr. στόματι ὁμολογεῖται) *du ganistai*.

7) Necnon et oratio ex finali sententia in copulativam transit : Luc. VI, 36 *ni stojid, ei ni stojaidau, ni asdomjaid jah ni asdomjanda*; Joan. XVI, 17 *leitil ei ni saiwi þ mik jah astra leitil jah saiwi þ mik*; ex infinitivo et gerundio in finalem sententiam : Mc. X, 38 *magutsu driggkan stikl, þanei ik driggka, jah daupeinai, þizaiei ik daupjada, ei daupjaidau* (ita probabiliter, quia Gotho infinitivus passivi non erat, hinc etiam Joan. III, 4 *ibai mag manna in vamba aiþeins astra galei þan jag-gabairaidau?*); Mc. III, 14 *iesus gavaurhta tvalif du visan mi þ sis jah ei insandidedi ins merjan*, vid §§ 276, annot. 7 et 274, annot. 2; vel infinitivus (ut supinum) cum præpositione respondente commutatur : Mc. X, 45 *sunus mans ni gam at andbahtjam ak andbahtjan* (διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι), penuria infinitivi pass. hoc forsitan exigente.

8) Necnon et vocabulorum positio etiam mutatur, ex gr. : Joan. VIII, 52 et 56 *sunja frijans izvis*

briggji þ—jabai nu sunus izvis frijans briggji þ; reflexivi cum *silba* : Cor. II, XIII, 5 *izvis silbans fraisi þ. silbans izvis kausei þ* (§ 200, annot. 4); pronominis demonstrativi ante et post substantivum, ut Mc. VIII, 12 *þata kuni taikn sokei þ—jabai gibaidau kunjja þamma taikne*.

CONJUGATIO VOCABULORUM.

§ 287. Dum Gothus ne similia vocabula proxime concurrant, diligenter cavere studet (§ 286), amat tamen in eadem sententia, quod vocabulum ejusdem est stirpis atque verbum regens, ut objectum usurpare. Atqui vocabula e simili radice orta, dicuntur *conjugata*, et iste loquendi modus, *conjugatio verborum*¹.

Jam vero hanc loquendi rationem Gothus cum Græco aliquando communem habet : Mth. VI, 19 *huzdjai þ huzda* (θησαυρίζετε θησαυρούς); Mc. IV, 41 *oh tedun sis agis mikil vel Luc. II, 9 ohtedun agisa* (φοβεῖσθαι φόβον); Mc. VII, 7 *svare mik blotand laisjandans laiseinins* (διδάσκοντες διδασκαλίας); XIV, 6 *go þ vaurstv vaurhta* (ἔργον εἰργάσατο) *bi mis*, Joan. VI, 28; Mc. XV, 26 *vas ufarmeli ufarmeli þ* (ἐπιγραφή ἐπιγεγραμμένη); Joan. VII, 24 *þo garaihton staua stojai þ* (κρίσιν κρίνατε); Cor. II, VIII, 24 *ustaikne in friarþvos ustaiknjan* (ἔνδειξιν ἐνδείκυσθαι); Eph. IV, 8 *ussteigands in hauhiþa ushan þ hun þ* (ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν); Mc. IX, 49 *warjatoh hunle salta saltada* (ἀλί ἀλισθήσεται); Luc. VII, 29 *motarjōs garaihtana domideaun guþ ufdaupidai daupeinai* (βαπτισθέντες βάπτισμα) *iohannis*; Joan. XII, 33 *þata qaþ bandvjanas, wileikamma dauþau skulda gadauþnan* (θανάτω ἀποθνήσκειν); Eph. V, 19 *fullnai þ in ahmin saggvim ahmeinaim siggvandans* (ὠδαῖς ᾄδοντες); Col. II, 19 *leik vahsei þ du vahstau* (αὐξάνει αὐξήσιν) *guþs*, vid. insuper Joan. VI, 28; Rom. IX, 32; Cor. I, XVI, 10; II, VII, 13; XI, 2; Eph. I, 3; Tim. I, I, 18; II, I, 9; Skeir. IV, d. Coll. Eph. I, 21 *gasatida ina ufaro allaize namne namnidaize* (ὀνόματος ὀνομαζομένου); Mth. V, 35 *so tubaurd solive* (ὕποπόδιον ποδῶν); Eph. I, 23 *fullo þis usarfulljandins* (πλήρωμα πληρουμένου).

Sæpe etiam hanc conjugationem sponte sua adhibet : Mth. V, 43 *fiais siand* (μισήσεις ἐχθρόν) *þei nana*; IX, 35 *bitauh iesus baurgs allos jah huimos hailjands alla unhailja* (θεραπεύων μαλακίαν); Mc. VII, 35 *andbundnoda bandi* (ἐλύθη δεσμός) *tuggons is*; Joan. VIII, 41 *tauji þ toja* (ποιεῖτε ἔργα) *attins izvaris*; Tim. II, IV, 5 *vaurstv vaurkei* (ἔργον ποιήσον) *aivaggelistins*; Cor. I, X, 3 *allai þana saman mat ahmeinam matidedun* (βρῶμα—ἔφαγον) *jah þata samo dragk ahmeino drugkun* (πόμα—ἔπιον); Gal. II, 8 cod. A *marg. vaurstveig vaurhta*; Eph. III, 4 *magei þ fra þjan frodein* (νοῆσαι σύνεσιν) *meinai in runai aristaus*; Mc. VII, 10 *saei ubil qiþai attin seinamma, dauþau afdauþjaidau* (θανάτω τελευτάτω); Luc. IV, 40 *siukans sauhtim þiens, sapienter, sapientia, hæc verborum conjugatio συζυγία dicitur.*

¹ Cic. Top. 3. *Conjugata* dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem, ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sa-

(ἀσθενούντας νόσοις) *missaleikaim brahtedun at imma*; Cor. II, x, 2 *bidjam ei ni andvairþs gaþrauau traauainai* (θαρρήσαι τῇ πεποιθήσει); Luc. xix, 45 *bigraband þjands þeinai grabai* (περιβαλοῦσι χάρακα) þuk; Joan. xix, 2 *vastjai þaurpurodai gavasidedun* (ἱμάτιον — περιέβαλον) ina; Luc. vii, 25; viii, 27; Mc. vii, 30 *bigat þo dauhtar ligandein una ligra* (βεβλημένην ἐπὶ κλίνας); Tim. I, ii, 9 *qinons in gafeteinai hrainjai setjandans sik* (ἐν καταστολῇ κοσμεῖν). Coll. Cor. I, xiii, 1 *klismo klismjandei* (κύμβαλον ἀλαλάζον); Joan. vii, 51 *managai þizos manageins* (πολλοὶ τοῦ ὄχλου); Luc. xviii, 12 *af-dailja taihundon dail* (ἀποδεκατῶ).

Item in relativa sententia, ubi relativum objectum est: Mc. xiii, 19 sq. *vairþand dagos jainai aglo svalleika sve ni vas fram anastodeinai gaskaftais, þoei gaskop* (πίστεως ἢς ἔκτισε) *guþ . in þize gavalidane, þanzei gavalida* (ἐκλεκτοὺς οὓς ἐξελέξατο) *gamaurgida þans dagans*; Joan. xvii, 26 *kannja, ei fria þva, þoei frijodes* (ἀγάπη ἢν ἀγάπησας) *mik, in im sijai*, pro quo Eph. ii, 4 *in þizai frijoda* ponitur; Eph. i, 6 *du hazeinai anstais seinaiþos, in þizaie ansteigs vas* (χάριτος ἐν ἡ ἐχαρίτωσεν) *uns*, vid. insuper Cor. II, x, 15; Eph. iv, 1; Coll. Mc. xii, 23 *in þizai usstassai, þan usstandand* (ἐν τῇ ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι).

• Annotatio. — Quandoque tamen hæc loquendi ratio etiam non adhibetur, ubi Græcus eam usurpavit: Mc. ii, 4 *andhulidedun hrot* (ἀπεστέγασαν στέγην); Luc. ii, 8 *vitau vahtvom* (φυλάττειν φυλακᾶς); vi, 48 *imrjan razn* (οἰκοδομεῖν οἰκίαν); Cor. II, xii, 4 *unqerþja vaurda* (ἄρρητα ῥήματα); Mc. iv, 30 *in wileikai gajukon gabairam* (ἐν τίνι παραβολῇ παραβάλλομεν)? ubi conjugatio non erat linguæ possibilis; erat vero apud Mc. iii, 28 ubi tamen *naitenos sua managos sve vajamerjand*; Cor. I, x, 16 *þiuþiqissais þanei gaveiham*; xi, 2 *svasve anafalh, anabusnins*; ii, vii, 7 *gaþlaihtai þizaie gaþrafstis þs vas*, ubi *vajamerjans* pro *naitenos*, *gaþriþjam* pro *gaveiham*, *anafilha* pro *anabusnins*, *gaþrafsteinai* pro *gaþlaihtai* dici potuissent. »

VOCABULORUM CONSTRUCTIO¹.

§ 288. Relative ad constructionem vocabulorum, gothicus sermo ea gaudet licentia, qua in genere gaudent linguæ, quarum nomina flecti potestatem habent; hinc Gothus adeo Græcum subsequi potest, ut, si ex. gr. Mc. xii, 1 *ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος veinagard ussatida manna* vertat, Luc. vero xx, 9 *ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα* etiam *manna ussatida veinagard* amussim construat. Hinc etiam pro libitu suo æque dicit Luc. xx, 6 *alla so managei staina m afvairþiþ* (καταλλάσσει) *unsis* et etiam Joan. xi, 8 *nu sokidedun þuk afvairpan staina m* (λήθασει) *iudaeis*. Attamen nonnulli occurrunt casus, ubi constructione Græca prætermissa vel propria in circumscribendo usurpata, nonnulla constructionis propriæ Germanicæ vestigia innotescunt.

1) Jam vero hoc de substantivo animadvertas, quod genitivus dependens post substantivum regens communiter veniat; si enim, præeunte Græco, etiam præponi potest (§ 216, annot. 5) et equidem in circumscribendis compositis præponitur, ubi pars compositi genitivo expressa primam tenet vocabuli partem, ut *barne gabaurþs* pro *τεκτογονία* (vid. § 173, 2) a) bb), tamen sequitur, ubi simplicia vocabula eo modo circumscribuntur, ut *mel gabaurþais* pro *γέμισια*, coll. *slahs lofin* (ράπισμα). Ubi autem in circumscriptione substantivum utpote objectum verbo prope stat, præmittitur, objecti idea in radice jacente, ex. gr.: *naht þairhvakan* (διανυκτερεύειν), *mat giban* (ψωμίζειν), *aivaggeljon merjan* (εὐαγγελίζεσθαι), *lofam slahun* (ράριζειν), *vandum usbliggvan* (ράβδιζειν), *ana armins niman* (ἐναγκαλιζέσθαι), *in aljana briggan* (παραζηλοῦν) etc. (vid. § 173 1) 2). Attamen dicitur etiam: Luc. xviii, 12 *af-dailja taihundon dail* (ἀποδεκατῶ); xvii, 6 *uslausei þuk us vaurtim* (ἐκριζώθητι) et sic sæpe. Necnon et accusativus ad verbum communiter proxime accedit, aliis objectis ab eo longe remotis: Luc. xix, 34 *airþai þuk gaibnjand* (ἐδαφιοῦσισε); Rom. x, 19 *in aljana izvis brigga* (παραζηλώσω ἡμᾶς); Col. iii, 21 *ni gramjaiþ barna izvara du þvairhein* (μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν); Luc. xix, 34 *fraujin þaursts þis ist* (ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει); Joan. viii, 32 *sunja frijans izvis briggjþ* (ἐλευθερώσει ὑμᾶς) (cujus loco vs. 36 aliquid magis germanicum præbet: *jabai nu sunus izvis frijans briggjþ*); Luc. x, 29 *is viljands usvaurhtana sik domjan* (δικαιοῦν ἑαυτόν). Optime etiam dicitur Luc. vii, 7 *mik silban vairþana rahnida* (ἐμμευτόν ἠξίωσα); Gal. v, 4 *juzei in vitoda garaihtans qiþiþ izvis* (δικαιοῦσθε).

2) Adjectivum et participium modo, more Græco, post vocabulum regens ponuntur (vid. § 215 I, 1), modo, sed rarius, præcedere possunt, hinc ex. gr. Joan. xvii, 2, 3 *libain aiveinon — so aive no libains*; Luc. viii, 8 et 15 *ana airþai godai — ana þizai godon airþai*; ix, 10 et 12 *ana staþ auþjana — in auþjamma stada* etc. In circumscribendis compositis regulariter præponuntur: *vilþeis alevabagms*, *gods alevabagms*, *lausa hauheins*, *aumumists gudja*, quo in casu partes compositi adjectivi expressæ primam tenent vocabuli sedem, licet reperiat etiam *istumin daga* (τῇ ἐπαύριον), et dum *manageins filu* et *filu manageins*, prout Græcus ὄχλος πολὺς (Mc. iv, 1; Luc. ix, 37; Joan. vi, 2 etc.), vel πολὺς ὄχλος (Mc. iii, 7) habet, legitur, tamen Mc. ix, 14 *filu manageins*, invito Græco, occurrit.

3) De constructione numeralis sive simplicis relative ad substantivum, sive compositi, vid. § 198 II, 3) et 4).

4) Pronomen personale quamlibet sedem obtinere potest, ita ut Gothus etiam *þatei gaþeihis þn* Tim. I, iv, 15 pro *ἡ προκοπή σου* construat. Reflexivum autem verbo præponitur (§ 176, 4) et, quemadmodum pronomina personalia, *silba* præcedit, ubi cum eo

¹ Constructio scilicet physica, non grammatica vocabulorum. *Interpr.*

connectitur (§ 200 II, 3). Quoad *possessivum*, sive ante sive post substantivum poni potest (§ 201), sed gothicæ indoli magis congruit postica sedes, quam interpres non solum sponte sua eligit (ex. gr. Cor. I, xi, 6 *gahuljai haubiþ seïn*, κατακαλυπτέσθω), sed etiam invito Græco (Mth. vi, 7 *salbo haubiþ þein*, σου τὴν κεφαλὴν; vii, 24, 26; viii, 8 etc.); vertit tamen ex. gr. Cor. II, x, 4 *ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν wepna uusaris drauhþinassaus*. E demonstrativis *sa* et *his* ante, *jains* post substantivum ponuntur (§ 202 IV, b). Quam sedem *sa* ut demonstrativum habet (ante substantivum), eam etiam ut *articulus* obtinet; sed usurpatur germanice Luc. xvi, 15 *þata hauho in mannam* pro τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν, et consequenter etiam Tim. I, v, 6 *so vizondei in azetjam* (ἡ σπαταλώσα. *Relativum* primam semper sententiæ sedem occupat, nisi a præpositione dependeat. *Interrogativum* denique etiam postponi potest (ut Luc. xiv, 28 *izvara was*).

5) In *verbo* modi subordinati, ubi Gothus indoli propriæ indulget, regentes sequuntur, hinc Joan. xii, 18 *iddjedun gamotjan*; xiii, 38 *afaiķis kunnan*; sed xii, 26 adest *visan habaiþ*, quia hoc *habaiþ* hic simpliciter est auxiliare, quemadmodum in *gameliþs ist*, *hauhiþs vas*, *gadomiþs varþ* etc.; imo non nisi raro auxiliare, nulla suadente ratione (§ 213, 2) præponitur, ut Joan. vi, 45 et xii, 14 *ist gameliþ*, hoc x, 34 in responsione usurpato; quod si Cor. I,

ix, 25 *haifstjan sniviþ* occurrit, hoc sit influente relativo sententiæ, cum etiam dicatur Mc. vi, 16 *þammei ik haubiþ a fmaimait* (licet tamen vs. 27 *afmaimait imma haubiþ* reperiatur); Col. ii, 22 *þairh þatei is brukjaidau* et Tim. I, v, 5 *soei bi sunjai viduvons ist*. Si autem vs. 3 *þozei bi sunjai sijaina viduvons*, construitur, ratio est, quia conjunctivus ex consulto a fine removeri videtur, uti etiam Joan. xvi, 24 *ei faheds izvara sijai usfullida*; Luc. xiv, 31 *siaiu mahteigs* (εἰ δυνατός ἐστὶ); attamen reperitur etiam Mth. vi, 12 *þatei skulans sijaima*. Invita autem germanica constructione, qua scilicet verbum in relativis sentiis ad finem rejicitur, occurrit apud Luc. viii, 2 *us þizaiei usid jedun unhulþons sibun*, ubi etiam Græcus verbum ad finem remisit. De cætero vide supra 1).

6) *Adverbia* verbo quod determinant, communiter præponuntur, licet, præeunte Græco etiam postmitti possint: Tim. I, iii, 14 *qiman at þus sprauto*; Mth. xxvii, 54 *ohtedun abraba*; viii, 28 *sleidjai filu*; Mc. xvi, 4 *mikils abraba*. Quoad *negationis* constructionem, quæ in gothico sermone tanti est momenti adeoque a Græca dissimilis, vid. § 213.

7) De constructione *conjunctionum*, prout vel primam vel secundam sententiæ sedem obtinent, vid. tertiam majorum divisionum, de sententia composita, § 256 sqq.

GRAMMATICA GOTHICÆ LINGUÆ ABSOLVITUR.

GLOSSARIUM

GOTHICÆ LINGUÆ,

E GERMANICO SERMONE IN LATINUM VERSUM,

INTERPRETE F. TEMPESTINI.

PRÆFATIO.

Quo plura atque diversiora e glossario exiguntur, eo plures atque diversiores sunt rationes, quibus suscipi potest. Officium igitur nostrum esse censuimus principia, quæ in hoc opere elucubrando secuti sumus, paucis verbis exponere.

Quoad materiam, in hoc equidem omnes conveniunt, quod lexicon thesaurum totius linguæ integrum, quantum potest, continere debeat⁹; sed in casu præsentis quantus sit hic thesaurus, hæc quæstio resolvenda. Jamvero, præter vocabula quæ in ulfilana versione invenire est, ea etiam in reliquis gothicæ linguæ

⁹ Glossaria gothica hos usque hodiernos dies connecta ad id tantum extendi potuerunt, quod auctoribus suis notum erat, ut Junii *Gothicum glossarium quo pleraque argentei codicis vocabula explicantur*; Dortrechi 1664, Amstelæd. 1684; Stiernheim *Glossarium Ulfila-gothicum*, Holmiæ 1670; *Dictionarium saxonico- et gothico-latinum*, auct. Ed. Lye, ed. Owen

Manning. Land. 1772; Fulda's von Reinwald *umgearbeitetes Glossar hinter Zahn's Ausgabe des Ulfilas*; vel ad quædam loca tantum relata sunt, ut, ne parva quædam glossaria memoremus, *Castillionæum glossarium in epistolas ad Corinthios*, et *Masmannense glossarium in Skeireins*.

monumentis occurrentia, *Skeireins*¹ scilicet, necnon *Calendario gothico*², *neapolitano et aretino documentis*³ (non autem in hoc Γοθηζόν, quod gothicum non est)⁴, admittere curavimus: hic enim nullo scrupulo locus. Quin imo, habita ratione scopi, quem intendimus, ea insuper vocabula, quæ e græcis latinisve auctoribus desumpta, habitu gothico donata sunt, ut *Azdiggs*, *Ans*, *Gepanta*, *Bilageineis* (*Strava*, *Sihora*) non negligenda esse duximus, sed inserenda, eo tamen discrimine, quod quæ parum gothica vel dubiæ auctoritatis nobis visa sunt, ea signo crucis (†) notaverimus. Sed hic stetimus: longius enim æquo essemus progressi, etiam vocabula admittentes, quæ alii sermones primitus mutuati sunt, ut ex. gr. recens Hispanorum lingua aut Taurorum idiomata, in quibus nonnulli auctores (in hispanica lingua, Adelung [*Mithridates* II, 535] et Keil [*Span. Sprachlehre* 103, coll. Mascov, *Geschichte der Deutschen* II, annot. XXVI, 4, pag. 176 sq.]; in Taurica, inter plurimos viatores recentius Busbeck [vid. apud Knittel, in editione fragmentorum latinæ epistolæ, pag. 429, coll. Zahn, *Ulfilas Einleitung*, pag. 14 sqq.; Zeuss, *die Deutschen*, pag. 43 sqq.]) gothica vocabula jam agnoverunt. Similiter hoc glossarium nimis protractum fore duximus, acceptis propriis nominibus, quæ, ut *Friþareiks*, *Sunjaifriþas*, *Gudilubs*⁵, *Vereka*, *Merila*⁶, *Uftahari*, *Viljariþ*, *Alamod*, *Batvins*, non equidem in cognitis linguæ gothicæ monumentis, sed solummodo apud alienigenas auctores occurrunt; si enim quædam, ut *Gudila*, *Eisarna* (Isarna), *Alareiks* (Alarich [Alaric]), *þrudareiks* (Theoderich [Theoderic]), etc. gothicam formam evidenter præ se ferunt, hæc forma in aliis plurimis, ut *Ermanarich* (*Airmanareiks* secundum Grimm. DM. 89) *Amala*⁷ (Jornandes, p. 95 Lindenbr.), *Thorismund* (Jornandes, p. 195, ubi et alia reperies), etc., valde dubia est, addito quod eorum nominum significatio adeo remanet incerta, ut, nisi per latum campum conjecturarum aberrare velis, gothico glossario minimum afferret commodum, eoque minus, quod, iudice ipso Jornandi, Gothi sua nomina ab Hunnis frequenter mutuati sint⁸. Quoad vero nomina propria, quæ, licet gothica reipsa non sint, in gothicis tamen scriptis, in versione præsertim bibliorum occurrunt, ea, non aliter atque nomina ex alieno sermone desumpta, ut *aikklesjo*, *aivaggeljo*, *aiffaþa*, *apaustaulus*, *kavtsjo*, *laiktjo*, *praitoriaun*, *praufetus*, etc., minime prætermittenda esse putavimus, his enim mediantibus, jam potentia rectaque gothicarum, nec non et vice versa græcarum litterarum illius temporis prolatio nosci potest et systema sonorum adstrui (coll. gramm. goth. § 19). His præterea inter se collatis, jam grammatica habet, quo certas regulas de eorum sæpe propria declinatione præcipiat. Vocabula autem, quæ in prioribus quidem editionibus Ulfilanæ versionis occurrentia, falsa tamen lectione nituntur, cum in nostro textu ea sollicite emendavimus, ea etiam in glossario expungere curavimus, ut, v. gr. *frajaiþan*, *taihundonda*, *þrussaba*, *blisson*, *fairainan*, *gahiv*; quæ vero ex mera conjectura correximus, ut *hauþ*, *liginon*, ea equidem accepimus, remittentes tamen explicanda ad locum, ubi legitima lectio invenitur.

Quod in *ordinandis* vocabulis eum ordinem quem præbet *series alphabeti gothici*, e græco mutuati (gramm. goth. § 11 col. 898 sq.), secuti erimus, nemo sane laudator non erit. Sed præter ordinem alphabeticum, præsens scientiæ status hoc a nobis exigebat, quod vocabula singula *suis radicibus* subjicerentur, quo melius inde cognatio eorum et derivatio simul innotescerent. Hic autem nimium et parum erant evitanda, ne scilicet cognatio vel sine auctoritate admitteretur, vel sine ratione negaretur. Jam vero si ex una parte periculosius futurum esse duximus, simplices et omnino ficticias radices evocare, quemadmodum, Indorum more, fecit Graff in suo Thesaurio, ex altera autem parte non potuimus nec producere quædam, præsertim verba conjugationis fortis dictæ (gramm. goth. § 114 col. 980), quæ, licet in plurimis casibus sint radices nobis deperditæ, eo tamen facilius concipi possunt, quod ex his plurima vocabula originem ducere videntur, nec simplicia quædam admittere, in *compositis* tantum occurrentia: ea asterisco (*) indicavimus. Composita autem ultimo componentium vocabulo, ut quod regulariter significatione princeps, subjecimus, ea sub aliis repetentes quidem, sed tantum nota reduce munita. Quasdam tamen particulas, ut *ei*, *uh*, *hun*, *tigus*, quæ separatis compositi vocabulis mediæ intersunt et syllabæ formativæ, ex consulto excepimus, vocabula ex illis composita etiam priori componentium subjicientes.

¹ *Skeireins Aivaggeljons þairh Iohannen, Auslegung des Evangelii Joannis in gothischer Sprache, aus römischen und mayländischen Handschriften herausg.* v. H. F. Massmann, München 1834, 4°. Pars sextæ paginæ jam fuerat edita in *Specimine* (vid. not. ²) conjunctis curis Maji et Castillionæi; collecta sunt fragmenta et castigata edita in 871-878 coll. nostræ editionis.

² Calendarium gothicum in codice mediolanensi (cod. A) reperitur, et publicatum est in *Ulfilæ partium ineditarum specimine*, conjunctis curis Maji et Castillionæi edito, Mediolani 1819, 4, recentius revisum et castigatum a Massmanno, qui iterum in lucem edidit juxta revisionem suam. Vid. coll. 877 sqq. nostræ editionis.

³ Zahn, *Versuch einer Erläuterung der Gothischen Sprachüberreste in Neapel et Arezzo*, Braunschweig 1804; ibid. præf. pag. 76 sqq.; Massmann *Frabauh-*

tabokos vel die gothischen Urkunden von Neapel und Arezzo, Wien 1838, fol.

⁴ Vid. gramm. introd. § 7, coll. 892 sq. *Interpr.*

⁵ Massmann propter lectionem *Gudilebus*, quam in parte latina aretini documenti occurrit, legendum præfert *Gudilaibs*: genuinam vero lectionem nosse nequimus, gothico ipso deperdito.

⁶ Hoc nomen in neapolitano documento occurrens in glossario suo loco supplendum est.

⁷ Hoc *Amala* Jornandes non explicat; qui ergo (Schlegel *Indische Bibl.* tom. I, pag. 2, n° 5; Manso *Gesch. der Ostgothen*, pag. 11; Aschbach *Gesch. der Westgothen*, pag. 22) illud e sanskrita lingua deducere et *flectendi nescius* vel *secretus* convertere conati sunt, arbitrio animi sui indulserunt.

⁸ Jornandes, p. 90: *Gothi plerumque mutantur nomina Hunnorum*. Coll. gramm. goth. § 5, col. 886. *Interpr.*

Quamvis *gothicæ linguæ* affinitas cum aliis ejusdem familiæ jamdiu ab omnibus fere probata sit, tamen eo minus in hoc opere negligenda esse nobis visa est, quod gothici thesauri melior pars, in his hodiernis temporibus nota, hac affinitate opus habet, ut in dominio germanicarum linguarum civitate donetur. Singulis igitur radicibus, imo et derivatis quibusdam, ubicumque necessum fuit, cognata vocabula aliarum germanicæ familiæ linguarum induximus, et, ne collatio ista nimium spatii obtineret illustrata, ad auctores scholari fama gaudentes, lectorem remisimus, nempe ad Bopp (*vergleichende Grammatik*), Grimmium (*deutsche Grammatik* [Gr.], *Mytologie* [DM.], *Rechtsalterthümer* [DRA.]), Graff (*althochdeutsche Präposition et Sprachschatz* [Gf.]), Schmellerium (*bayerisches Wörterbuch, Glossar zum Helvand*), Richtofenium (*altfriesisches Wörterbuch* [Rechth.]), in quibusdam tantum et raris casibus affinitatem vel derivationem vocabuli brevi illustratione notantes.

Hæc eadem ratio, parcendi scilicet spatii, causa est cur in nostra collatione nonnullas stirpis indogermanicæ linguas non invocaverimus, ut sanskritam, persicam, slavicam, celticam, quarum de cætero affinitas cum germanicis ex conspicuis operibus Boppii, Pottii, etc. jam dudum indubia est. Hic tamen lectorem admonitum volumus, quod scilicet nonnulla gothica vocabula, quibus originem aut explanationem in germanico dominio quærentes frustra circumspiceremus, e *slavico* vel *lithuanico* sermone omnino illustrentur (coll. Grimmium præfat. ad versionem servicæ grammaticæ, auctore Wuk Stephanowitsch, pag. II; Schaffarik *Slawische Alterthümer*, I, 429), ut *dulgs* slav. *dolg*, *dluh*; *hnuto*, slav. *knota*, *knut*; *mota*, slav. *myto*, *mytar*; *plinsjan*, slav. *plasać*, *plęsati*; *smakka*, slav. *smokva*; *tekan*, slav. *tykati*, *staurran*, lith. *storawoti*; *saþs*, lith. *pats* (sansk. *patis*). Conspicuum est, quod Gothi pro debito, tributo, saltatione, flagello, propria vocabula non habuerint, sed ea e Slavico mutuati sint, quod etiam facultates non aliter exprimere potuerint, nisi per suum *faihu* (pecus), in hac re convenientes Latinis, qui *pecuniam* ex pecude deduxerunt. Ubi autem Gothus de moneta loqui opus habet, vel expressione aliena utitur, ut *drakma*, *unkja*, *sikls*, vel generalem usurpat, nempe *skatts* thesaurus, *silubrein* argenteus (nummus); vocabulum tamen unicum, origine obscurius, *kintus* in propriis Gothorum monetis inscribi videtur, nisi ex alieno nobis prorsus ignoto sermone derivetur. Recentioribus tantum temporibus primo exorta est expressio *skilliggs*, quæ adhuc hodie in omnibus germanicis linguis usurpatur. Sed hoc obiter dictum sit. Longius enim a proposito declinarem, si totum gothicæ linguæ thesaurum eo modo discutere vellemus, et, v. gr. vocabula, quæ ad agrorum culturam, vestes, arma, chronologiam, etc. referuntur, hic colligere, ut jam fecit Grimmus (*deutsche Gramm.* III, 314 sqq.). Gradum vero culturæ et urbanitatis (gall. *degré de civilisation*), quem gothica gens sive ante sive per emigrationis tempus asecuta est, investigantes, hunc laborem non infructuose suscipient.

Cæterum licet affinitas gothicæ cum aliis germanicæ familiæ linguis sit indubia, hoc tamen e glossario patet, quod pars vocabulorum non mediocris sine analogia in sermonibus cognatis remaneat. Exceptis quibusdam vocabulis, qui ex latino græcove illustrentur, ut *aistan*, *akeits*, *aurali*, *aurkeis*, vel *hlifan*, *þragjan*, *liteins*, alia sunt numero plurima, de quibus mens suspensa dubitat, utrum ad hanc familiam prorsus alienam pertineant, necne, cum imprimis eorum derivatio e monosyllaba radice nullomodo fieri possit, ut *ahaks*, *astaþs*, *biari*, *ibuks*, *inilo*, *riqiz*, *siponeis*, vel cum eorum facies alienum fontem sapiat, ut *bnauan*, *gards*, *daddjan*, *grammis*, *plapja*, *snaga*, etc. Enim vero utrum hæc vocabula et quæ, sint reipsa gothica, an ad quamnam referenda omnigenarum gentium, quibus Gothi et ante et per emigrationem commisti fuerunt, quadam certitudine dijudicare arduum est.

Ad quamnam *grammaticæ* (orationis) partem singula vocabula pertineant, accurate notavimus, addito quod pro substantivis genus tantum dedimus, non autem declinationem, quia ex una parte grammaticam sub hoc respectu anticipare¹ nolimus, et ex altera, quia, genere et terminatione cognitis, jam regulariter innotescit declinatio. Masculinorum tamen, quæ in nom. sing. per *s* et in nom. plur. per *eis* desinunt, declinatio indicari debuit, ut ab aliis pluralium in *os* efformantibus sedulo discernentur. Item nonnullorum irregularium substantivorum deflexionem a regula breviter describi curavimus. Sed et adjectivorum declinationes notare negleximus, cum grammatica eas singulatim exponat. Præterea a Grimmio deflectentes (de quo in grammatica rationem exhibuimus [§§ 114]), tres in verbis conjugationes agnovimus. Prima ea verba continet, quæ Grimmus in conjugatione forti dicta ordinavit, id est, quæ præteritum partim reduplicatione, partim circumscriptione, partim denique utraque via efformant; quibus verbis subjicienda esse duximus cum infinitivo etiam 3 personam præteriti sing. et plur., necnon et participium præter., cum aliæ formæ derivataque vocabula ex illis deducantur. Nostra secunda grimmianæ conjugationi debili respondet, tertia tandem amplectitur verba in *nan* finita, quæ passiva vel media significatione gaudent, ortumque ducunt e verbis primæ secundæque conjugationum, et inter anomala gothicæ conjugationis a Grimmio adscribuntur.

E contrario superfluum fuisset, si singulis vocabulis formas omnes et inflexiones quas induere possunt, ut Graff et Richtofen fecerunt, subjecissemus; etenim non solum orthographia gothica certior est simul et

¹ Glossarium in editione germanica grammaticam præcedere jam monuimus, col. 884, not. ³ *Interpr.*

regularior, quam in veteri Frisonum lingua et imprimis veteri germanica, quibus immoderata libido lex unica fuisse videtur, sed etiam ad evolvendas grammaticales formas grammatica nobis remanet, locus, ut vidimus, longe accommodatior.

Quoad vocabulorum interpretationem, hoc approbandum fore nobis visum est, si cum brevi illustratione etiam omnia vocabula græca gothico in ulfilana versione respondentia, huic adjecerimus. Cum enim Ulfilas textus sacros e græca in gothicam linguam sine dubio convertit, meliorem certo Gothi interpretem alium quam græcum offerre non poteramus. Hinc, eadem ratione moti, glossarium græco-gothicum potius quam latino-gothicum ad calcem hujus glossarii gothico-latino-græci apposuimus. Jam vero præter quod ex hæc conjunctione non exigua exurget utilitas ad discutiendum gothicum textum sive qui cognoscitur, sive qui olim felici casu detegitur (et hanc utilitatem nosmetipsi in discernendis veris lectionibus haud semel experti sumus), ex ea insuper et quasi uno conspectu evolventur gothica synonyma, probabiturque quantus vocabulorum thesaurus interpreti obvius fuerit, ut græca vocabula, quibus in proprio idiomate perfecte et in omnibus casibus æquivalentia non inveniebant, habita potius ratione sensus quam verbi, diversis vocabulis convertere atque circumscribere posset. Qua de re, lector studiose, mentem præsertim ad vocabula, ut *δικαιοῦν, ἡσυχία, περισσεύειν*, etc.

Denique ut hoc glossarium quam perfectissimum exhibeamus, nos non tæduit singulis vocabulis subjicere *locum omnia*, in quibus occurrunt. Ex hoc enim labore manifestum erit, quod nullam uniuscujusque vocabuli significationem pertermiserimus, et magnum insuper adjumentum eis offertur, qui formas et connexus vocabuli uno intuitu forsitan conspiciere vellent. Hoc vero præcipue fecimus pro præpositionibus et conjunctionibus, quas eo modo in grammatica tractare non potuimus. Excepimus tamen nonnulla vocabula, ut *qiþan, is, jah*, quibus selecta tantum loca, salva tamen significatione, excerpimus, ea potissimum eligentes, quæ formas diversas remotasque significationes exhibere videntur. Et sane neminem vituperatorem habebimus, quod, ad parcendum spatio et lectorem nimis exercendum, quibusdam vocabulis centum circiter loca non subjecerimus.

A.

GLOSSARIUM GOTHICO-LATINUM.

A

AAI, nom. propr. indecl., 'Aí : Esdr. II, 28.

ABA (coll. vet. norv. *afi*, Gr. II, 43; DRA. 418, 949), masc. vir, imprimis in ordine ad matrimonium, *ἀνὴρ* : Mc. x, 12; Luc. I, 27, 34; II, 36; Rom. VII, 2, 3; Cor. I, VII, 10, 11, 13, 14, 16; XI, 3, 4; Gal. IV, 27; Eph. v, 22, 24; Tim. I, III, 2, 12; v, 9; Tit. I, 6.

ABBA (voc. hebr.), *אַבבָּא* : Gal. IV, 6.

ABEILENI, nom. propr. indecl., 'Αβιληνή : Luc. III, 1.

ABIA, nom. propr. masc., 'Αβιά : Luc. I, 5.

ABJAPAR, nom. propr. masc., 'Αβιάπαρ : Mc. II, 26.

ABU, vid. sub *Af*.

ABRAHAM, nom. propr. masc., 'Αβραάμ : Mth. VIII, 11; Mc. XII, 26; Luc. I, 55, 73; III, 8, 34; XVI, 23; Joan. VIII, 37, 39, 52, 53, 56, 57; Cor. II, XI, 22; Gal. III, 6.

ABRS (vet. norv. *ast*, *abl*, angl. sax. *abal*, Gr. II, 43, coll. Gf. I, 99) adj. fortis, robustus, *ἰσχυρός* : Luc. XV, 14.

ABRABA, adv., valde, nimis, *σφόδρα* : Mth. XXVII, 54; Mc. XVI, 4; Neh. VI, 16.

BI-ABRAN, tremere, *ἐκπλήττεσθαι* : Mth. VII, 28.

AGAN (vet. norv. *ægja*, *ögn*, *öga*, vet. sax. *egiso*, angl. sax. *oga*, vet. sup. germ. *ekiso*, angl. *awe*, Gr. II, 11; Gf. I, 103), conj. I : *og, ogun, agans, pavescere*.

UN-AGANDS, particip., impavidus, timore vacuus, *ἄφοβος* : Cor. I, XVI, 10; Philpp. I, 14.

AGIS, neutr., timor, *φόβος* : Mc. IV, 41; Luc. I, 12, 65; II, 9; v, 26; VII, 16; VIII, 37; Joan. VII, 13; Rom. XIII, 3, 7; Cor. II, v, 11; VII, 1, 5, 11, 15; Eph. v, 21; Tim. I, v, 20; Neh. v, 15; VI, 16.

AF-AGJAN, conj. II, deterrere, *πτύρειν* : Philpp. I, 28; *σάιναν* : Thess. I, III, 5.

IN-AGJAN, increpare, comminari, *ἐμδριμάσθαι* : Mth. IX, 30.

US-AGJAN, perterrere; *usagiþs*, partic. pass., perterritus, *ἔκφοβος* : Mc. IX, 6.

UN-AGEI, fem., intrepiditas; dat. *unagein*, in intrepiditate, securiter, *ἀφόβως* : Luc. I, 74.

OGAN, anomalum : *og, ohta, ohtedun (uhtedun* Mc. XI, 32), timere, pavescere, c. accus. (de —) *φοβεῖσθαι* : Mth. IX, 8; x, 28, 31; XXVII, 54; Mc. v, 15, 33; IX, 32; XI, 18, 32; XII, 12; Luc. I, 50; II, 9, 10; VIII, 25, 35; IX, 45; XVIII, 2, 4; XX, 19; Rom. XI, 20; XIII, 3, 4; Cor. II, XI, 3; XII, 20; Gal. II, 12; IV, 11; Col. III, 22; Neh. VI, 16; VII, 2; *ogan sis* : Mth. x, 26, 28; Mc. IV, 41; VI, 20; XVI, 8; Luc. I, 13, 30; v, 10; XIX, 21; Joan. VI, 19, 20; IX, 22; XII, 15; XIX, 8.

OGJAN, conj. II, metum inculere, perterrere, *φοβερίζειν* : Neh. VI, 19.

AGAR, nom. propr., 'Αγαρ : Gal. IV, 24.

*AGGA (vet. sup. germ. *ancha*, rec. sup. germ.

anke, ankel, gr. ἄγκη, ἄγκος; Gf. I, 344, 345; Gr. II, 348; III, 399; Schmid Schwäb. Wörterb. v. Anke; Schm. I, 83. Anm. zu [annot. ad] Mc. ix, 42) masc., flexio, cervix.

BALS-AGGA, cervix; τράχηλος: Mc. ix, 42, h. l.

AGGILUS (aggelus Luc. ix, 26; xv, 10; Rom. viii, 38; Gal. iv, 14; aggillus: Cor. II, xi, 14, h. l.) voc. gr. (vet. norv. engill, vet. sax. engil, angl. sax. engel, ængel, vet. fr. angt, vet. sup. germ. angil), masc. angelus, ἄγγελος: Mth. xi, 10; xxv, 41; Mc. i, 2, 13; viii, 38; xii, 25; xiii, 27; Luc. i, 11, 13, 18, 26, 28, 30, 34, 35, 58; ii, 9, 10, 13, 15, 21; iv, 10; vii, 27; ix, 26; xv, 10; xvi, 22; xx, 35; Joan. xii, 29; Rom. viii, 38; Cor. II, xi, 14; xii, 7; Gal. iv, 14; Thess. II, i, 7; Tim. I, iii, 16; v, 21.

ARK-AGGILUS, archangelus, ἀρχάγγελος: Thess. I, iv, 16.

AGGVUS (vet. norv. angr, vet. sax. engi, angl. sax. ange, vet. sup. germ. angi, batav., rec. sup. germ. eng, gr. ἄγγω, lat. angustus; Gf. I, 340; Schm. I, 79) adj., arctus, angustus, στενός: Mth. vii, 13, 14.

GA-AGGVO, adv., accurate, ἀκριβῶς: Thess. I, v, 2.

AGGVIPA, fem., angustia, angor, anxietas, στενοχωρία: Cor. II, vi, 4; Rom. viii, 35; συνοχή: Cor. II, ii, 4; θλίψις: Thess. I, iii, 3; II, i, 6.

GA-AGGVJAN, conj. II, coarctare, στενοχωρεῖν: Cor. II, iv, 8.

GA-AGGVEI (gaagvei Skeir. I, c.), fem., coarctatio, restrictio, Skeir. I, c. d.

AGLS (vet. sax. aglito, vet. sup. germ. agaleizi; coll. angl. sax. eglian, angl. ail; Gf. I, 131; Schmitth. D. E. I, 138), adj., turpis, indecens, impudicus, αἰσχρός: Cor. I, xi, 6.

AGLAITEI, fem., indecentia, impudicitia, ἀσελγεια: Mc. vii, 22; Cor. II, xii, 21 h. l.; Gal. v, 19; Eph. iv, 19.

AGLAITI-VAURDEI, vid. sub Vaurd.

AGLAITI, neutr., i. q. aglaitei: Rom. xiii, 13; Cor. II, xii, 21.

AGLAIT-GASTALDS, vid. sub Staldan.

US-AGLJAN, conj. II, molestare, torquere, ὑπωπιάζειν: Luc. xviii, 5.

AGLIPA, fem., dolor, afflictio; aglipos vinnan, affligi, dolorem pati, θλίβεσθαι: Thess. I, iii, 4.

AGLO, fem., id., θλίψις: Mc. iv, 17; xiii, 19; Joan. xvi, 21, 33; Rom. viii, 35; xii, 12; Cor. I, vii, 28; II, i, 4, 8; ii, 4; iv, 17; vi, 4; vii, 4; viii, 2, 13; Eph. iii, 13; Philpp. i, 16; iv, 14; Col. i, 24; Thess. I, iii, 7; II, i, 4; μόχθος: Cor. II, xi, 27; ὀδύνη: Rom. ix, 2; aglons vinnan, affligi, θλίβεσθαι: Tim. I, v, 10.

AGLUS, adj., difficilis, δύσκολος: Mc. x, 24.

AGLUBA, adv., difficile, δυσκόλως: Mc. x, 25; Luc. xviii, 24.

AGUSTUS (etiam vet. sup. germ. agosto, Gf. I, 136), nom. propr. masc., Ἀγούστος: Luc. ii, 1.

ADAM, nom. propr. masc., Ἀδάμ: Luc. iii, 38; Cor. I, xv, 22; Tim. I, ii, 13, 14.

ADAUNEIKAM, nom. propr. masc., Ἀδωνικάμ: Esdr. ii, 13.

ADDEIN, nom. propr., Ἀδδί: Luc. iii, 28.

ADDIN, nom. propr. indecl., Ἀδδίν: Esdr. ii, 15.

AQIZI (vet. norv. õx, õxi, vet. sax. acus, angl. sax. æx, vet. sup. germ. ahhus, suec. yxa, dan. økse, batav. akse, rec. sup. germ. axi, gr. ἄξιον, lat. ascia; Gr. III, 442; Gf. I, 136; Rebth. 616), fem., securis, ἄξιον: Luc. iii, 9.

AZGO (vet. norv., suec. aska, angl. sax. axe, vet. sup. germ. asga, angl. ashes, dan. aske, batav. asch, rec. sup. germ. asche; coll. ἄζα apud Hesych.; Gf. I, 492), fem., cinis, σποδός: Mth. xi, 21; Luc. x, 13; Skeir. III, c.

†AZDIGGS (coll. Gr. I, 126, ** 1070), masc., nobilis vir ingenuus, Jorn. p. 102, Lindenbr.: Visumar, Astingorum e stirpe, quæ inter eos eminent genusque indicat bellicosissimum. Cf. ibid. pag. 97.

*AZETS (angl. sax. eað, eaðelic, angl. easy; Cast. Gloss. Cor. v. Azetaba), facilis.

AZETABA, adv., libenter, faciliter, ἠδέως: Cor. II, xi, 19; compar. azetizo (azitizo, Mc. x, 25), εὐκοπώτερον: Mth. ix, 5; Mc. ii, 9; x, 25; Luc. v, 23; xvi, 17.

AZETI, neutr., deliciæ; vizon in azetjam, in deliciis vivere, σπαταλᾶν: Tim. I, v, 6.

AZYMUS (voc. gr.), masc., panis sine fermento, azymus, ἄζυμος: Mc. xiv, 12.

AHA (coll. Bapp 163; Gf. I, 105; Schmitth. D. E. I, 138), masc., mens, intelligentia, νοῦς: Philpp. iv, 7; Col. iii, 12 h. l.; Thess. II, ii, 2; Tim. I, vi, 5; II, iii, 8; Tit. i, 15.

IN-AHS, adj., prudens, φρόνιμος: Rom. xii, 16.

IN-AHEI, fem., prudens agendi ratio, disciplina, σωφρονισμός: Tim. I, ii, 9 h. l.; II, i, 7.

AHJAN, conj. II, putare, arbitrari, νομίζειν: Mth. x, 34.

AHAKS (cf. Gf. I, 128; Cast. Cor. præf. VIII), fem. (?), columba, περιστέρα: Mc. i, 10; xi, 15; Luc. ii, 24; iii, 22.

AHANA (vet. norv. ðgn, agn, angl. sax. eglā, vet. sup. germ. agana, suec. agn, dan. avne, rec. sup. germ. agen, gr. ἄχνα, ἄχυρον, lat. acus; Gr. III, 413; Gf. I, 132), fem., palea, ἄχυρον: Luc. iii, 17.

AHARON, nom. propr. anom., Ἀαρών: Luc. i, 5.

AHMA (coll. Aha, Bopp 163; Gr. II, 147; III, 389), masc., spiritus, πνεῦμα: Mth. iii, 11; viii, 16; xxvii, 50; Mc. i, 8, 10, 12, 23, 26, 27; ii, 8; iii, 11, 29, 30; v, 2, 8, 13; vi, 7; vii, 25; viii, 12; ix, 17, 20, 25; xii, 36; Luc. i, 3, 15, 17, 35, 41, 47, 67, 80; ii, 25, 26, 27, 40; iii, 16, 22; iv, 1, 14, 18, 33, 36; vi, 18, 20; vii, 21; viii, 2, 29, 55; ix, 39, 42, 55; x, 20; Joan. iii, 5; vi, 63; vii, 39; xi, 33; xiii, 21; xiv, 17, 26; xv, 26; Rom. vii, 6, 23; viii, 2, 9; xii, 11; xiv, 17; Cor. I, v, 4; xii, 11, 13; xvi, 18; Cor. II, i, 22; ii, 12; iii, 3, 6, 8, 17, 18; iv, 13; v, 5; vi, 6; vii, 13; xi, 4; xii, 18; xiii, 13; Gal. iii, 2, 3, 5; iv, 6, 29; v, 1, 5; vi, 1, 8, 18; Eph. i, 13, 17; ii, 2, 18; iv, 3, 23, 30; vi, 17, 18; Philpp. i, 19, 27; ii, 1; iii, 3; Col. i, 8; Thess. I, iv, 8; v, 19; Tim. I, iii, 16; iv, 1; Tim. II, i, 7, 14; Skeir. II, d.

AHMEINS, adjunct., spiritualis, πνευματικός: Rom. vii, 14; Cor. I, x, 3, 4; xv, 46; Gal. vi, 1; Eph. i, 3; v, 19; vi, 12; Col. i, 9; iii, 16; Skeir. II, d; III, b.

AHMATEINS, fem., flatus; gudiska ahmateins, divinus afflatus, inspiratio, θεοπνευστία: Tim. II, iii, 16.

AHS (vet. norv., suec. dan. ax, angl. sax., angl. ear, vet. sup. germ. ahir, batav. aar, rec. sup. germ. ähre; cf. Asans; Gr. III, 413; Gf. I, 134), neutr., arista, στάχυς: Mc. ii, 23; iv, 28; Luc. vi, 1.

AHSA, vid. sub Amsa.

AHTAU (vet. norv. atta, vet. sax. ahto, angl. sax. eahta, vet. sup. germ. ahto, vet. fr. achta, angl. eight, suec. ätta, dan. otte, batav. agt, rec. sup. germ. acht, gr. ὀκτώ, lat. octo; Bopp. 86; Gf. I, 138; Rebth. 587), numerale indecl., octo, ὀκτώ: Luc. ii, 21; ix, 28.

AHTAU-DOGS, vid. sub Daqs.

AHTAU-TEHUND, octogenta, ὀγδοήκοντα: Luc. ii, 37; xvi, 7.

AHTUDA, ordinale, octavus, ὀγδοός: Luc. i, 59.

APPEINEIS, nom. propr. plur. fem., Ἀθηναί: Thess. I, iii, 1.

APPAN (coll. Gr. III, 275), conjunct. 1) at, δέ: Mth. v, 22, 28, 34, 44; vi, 16; viii, 11; ix, 6, 13, 16; x, 30; Mc. ii, 10, 20; iii, 29; iv, 15; viii, 20, 29; x, 31; xii, 26; xiii, 17, 18, 28; Luc. iii, 9; iv, 25; v, 35; vi, 41, 46; viii, 11, 16; ix, 20, 24; xvi, 7, 19; xvii, 22, 25; xviii, 8; xix, 27; xx, 37, 38; Joan. v, 36; viii, 16; xi, 10; xiv, 2, 26; xv, 7, 19, 26; xvi, 7; xvii, 20; Rom. vii, 2, 23; viii,

8; ix, 6, 10; xi, 12; xii, 5; xiii, 3; xiv, 4; Cor. I, iv, 3, 6; vii, 8, 15, 25, 28; viii, 12; xi, 28; xv, 1, 10, 14, 23, 56; xvi, 5, 5, 10, 12, 17; Cor. II, i, 6, 15, 18, 21, 23; ii, 1, 5, 10, 12, 14; iii, 4, 7, 16, 17, 18; iv, 5, 7; v, 5, 8, 11, 18; vi, 13; vii, 7, 13; viii, 1, 16, 17, 19, 22, 24; ix, 3, 8, 10; x, 1, 2, 15, 17; xi, 3, 7; xii, 15, 16; xiii, 6, 7; Gal. i, 20; ii, 4, 6, 11, 16, 17, 20; iii, 29; iv, 1, 6, 12; iv, 18, 20, 28; v, 3, 10, 11, 16, 18, 19; vi, 6; Eph. iii, 20; v, 3; Phil. (i, 23) 24; ii, 24, 25, 27; iii, 12, 14; iv, 10, 15; Col. iii, 14; Thess. I, ii, 16, 17; iii, 6, 11, 12; iv, 9, 10, 13; v, 1, 4, 12, 21, 23; Thess. II, ii, 1, 16; iii, 3, 4, 6, 13, 16; Tim. I, i, 5, 8, 17; iii, 15; v, 5, 8, 13, 15; vi, 2, 6, 8, 9; Tim. II (i, 5), ii, 20, 22; iii, 1, 8; iv, 8, 12; Skeir. IV, b; VI, c; καὶ δέ: Joan. viii, 16; δέ καὶ: Cor. II, iv, 3; 2) sed, tamen, ἀλλά: Cor. II, iv, 16; xi, 6; Phil. iii, 8; tamen Cor. I, ix, 2; πλὴν: Luc. vi, 24; coll. ad Rom. xi, 22; μέντοι: Tim. II, ii, 19; 3) at, tamen, nam, γάρ: Rom. viii, 6; ix, 11; Cor. II, ii, 4; iv, 5; ix, 1; x, 8; xii, 6, 11; xiii, 9; Gal. v, 5; Eph. v, 9; Phil. i, 21, 25; iii, 3; Tim. I, iv, 8; II, iv, 6; καὶ γάρ: Rom. xiii, 4; Cor. II, xiii, 4; 4) et, καὶ: Luc. vi, 32; 5) ergo, οὖν: Mc. xi, 31; xii, 27; Luc. xx, 5, 17; Joan. vi, 30; Rom. ix, 19; Cor. II, viii, 4; Tim. II, ii, 21; ἄρα: Cor. II, vii, 12; τοίνυν: Cor. I, ix, 26; ἀββαν nu, ὥστε: Rom. vii, 12; ἀββαν jabai, εἴγε: Gal. iii, 4; 6) in oppositis sententiis μέν—δέ, ponitur a) ἀββαν—ἰβ pro μέν—δέ: Mth. iii, 11; Mc. i, 8; Rom. xi, 22, 28; Cor. I, ix, 25; Tim. II, iv, 4; Tit. i, 15; b) raihtis—ἀββαν, μέν—δέ: Cor. II, viii, 17; x, 1. — * *Abban* et *aiβbau* quandoque in manuscriptis promiscue usurpantur, vid. ad Rom. xi, 22; ad Cor. II, iv, 16 et xii, 12.

Αβν (Gr. II, 237, 997), neutr. (?), annus, ἐνιαυτός: Gal. iv, 10.

Ατ-αβνι, neutr., id., Joan. xviii, 15.

Αβριζα, vid. ad Mth. vi, 26 et Gal. ii, 6.

AIBAIR, nom. propr. masc. Ἐβέρ: Luc. iii, 35.

AIBR, neutr., donum, δῶρον: Mth. v, 25. Innumeris investigationibus de hac perobscura voce (vid. ad Mth. v, 25) novam recenter addiderunt conjecturam Grimm (DM. p. 25; Gr. I, 43, 65 [3 edit.]) et Ettmüller (Hall. Allg. Lit. Zeit. 1838, n° 224). Sed vox *tibr*, quam conjecerunt, et ex qua angl. sax. *tiber* ducunt, non ad gothicum, nec germanicum sermonem, bene vero ad gaelicum pertinere videtur, vid. Bosworth Diction. anglosax. 75^a.

AIGAN (*aihan* Joan. xix, 7; Cor. II, vi, 10; Gal. ii, 4; Col. iv, 1; vet. norv. *eiga*, *eigin*, vet. succ. *egan*, angl. sax. *agen*, vet. fr. *ain*, *eigen*, *agan*, vet. sup. germ. *eigan*, angl. *own*, succ. *ega*, dan. *eie*, batav., rec. sup. germ. *eigen*, gr. ἔχω; Gf. I, 113; DRA. 491; Rehth. 590, 700), anomalum: *aih*, *aihta*, *aigands*, habere, possidere, ἔχειν: Mth. viii, 20; Mc. xii, 6, 25; Luc. iii, 8; ix, 58; xv, 4, 11; xvi, 1; xvii, 7; xx, 28, 33; Joan. vi, 40, 47, 54; viii, 41; x, 10, 16; xvi, 15, 53; xix, 7, 10, 11; Cor. I, vii, 12, 13; II, vi, 10; Gal. ii, 4; iv, 22, 27; Col. iv, 1; Tim. I, vi, 16.

FAIR-AIHAN, conj. II, participem esse, c. genit., μετέχειν: Cor. I, x, 21.

AIGIN, neutr., proprietates, facultates (gall. *l'avoir*, *les biens*), τὰ ὑπάρχοντα: Luc. viii, 3; xiv, 33; xvi, 1; xix, 8; οὐσία: Luc. xv, 12; βίος: Luc. viii, 43.

?GA-AIGNON (angl. sax. *geagnian*), conj. II, decipere, πλεονεκτηῖν: vid. ad Cor. II, ii, 11.

AIHTS, fem., facultates, τὰ ὑπάρχοντα: Cor. I, xiii, 5; *izvaros aihtins*, τὰ ὑμῶν: Cor. II, xii, 14.

AIHTRON, conj. II, mendicare, rogare, precari, προσαιτεῖν: Mc. x, 43; Luc. xviii, 35; Joan. ix, 8; προσεύχεσθαι: Eph. vi, 18; αἰτεῖσθαι: Col. i, 9.

AIHTRONS, fem., rogatio, deprecatio, oratio, προσευχή: Eph. vi, 18; Tim. I, ii, 1; δέησις: Phil. iv, 6.

AIDDU, nom. propr. masc., Ἰεδουά: Esdr. ii, 36.

AIEIRA, nom. propr. masc., Ἡραί: Neh. vi, 18.

AIZ (vet. norv. *eyr*, vet. sax. *erin*, angl. sax. *ar*, vet. sup. germ. *er*, angl. *ore*, batav. *erts*, rec. sup. germ. *erz*, lat. *æs*; Gr. II, 46; Gf. I, 455), neutr., *æs*, χαλκός: Mc. vi, 8.

AIZA-SMIÞA, vid. sub *Smiþa*.

AIZAIKEIA, nom. propr. masc., Ἐζεκία: Esdr. ii, 16.

AIZLEIM, nom. propr. masc., Ἐσλί: Luc. iii, 25.

AIZOR, nom. propr. masc., Ἐσρώμ: Luc. iii, 35.

AIÞEI (Gr. III, 322; Gf. I, 455), fem., mater, μήτηρ: Mth. x, 35, 37; xxvii, 56; Mc. iii, 31, 52, 33, 34, 35; v, 40; vi, 24, 28; vii, 10, 11; x, 7, 19, 29, 30; xv, 40; Luc. i, 15, 43, 60; ii, 34, 43, 48, 51; vii, 12, 15; viii, 19, 51; xiv, 26; xviii, 20; Joan. iii, 4; vi, 42; Gal. iv, 26; Tim. I, v, 2; Skeir. II, c.

AIÞBAU (vet. norv. *eda*, angl. sax. *oððe*, vet. sup. germ. *edo*, vet. fr. *uder*, *auder*, rec. sup. germ. *oder*, vet. sax. *estha*, *estho*, vet. fr. *iestha*, Gr. III, 6), 274; Gf. I, 146, 246. Rehth. 849), aut, etiam in altero membro sententiarum interrogativarum, ἤ: Mth. v, 17, 18, 36; vi, 24, 31; vii, 16; x, 37; xxv, 38, 39, 44; Mc. iii, 4; iv, 17, 21, 30; vi, 11, 56; vii, 10, 11, 12; viii, 37; x, 29, 40; xiii, 21; Luc. ii, 24; vi, 42; viii, 16; ix, 25, 26; xiv, 12, 31; xv, 8; xvii, 7, 23; xviii, 29; xx, 2; Joan. vii, 48; viii, 14; ix, 21; xiii, 29; Rom. ix, 11; x, 7, 14; xi, 34, 35; xiv, 4, 10, 13; Cor. I, i, 13; iv, 3; v, 10, 11; vii, 11, 15, 16; ix, 8; x, 19; xi, 4, 5, 27; xii, 21; xiii, 1; xiv, 23, 24, 27; xvi, 6; Cor. II, i, 17; iii, 1; vi, 14, 15; ix, 7; x, 12; xi, 4, 7; xii, 6; Gal. ii, 2; Eph. ii, 20; v, 5, 4, 5, 27; Phil. ii, 3; iii, 12; Col. ii, 16; iii, 17; Thess. I, ii, 19; II, ii, 4; Tim. I, ii, 9; Psal. liii, 2; Skeir. VIII, c; ἢ καὶ: Luc. xviii, 11. Disjunctiva repetita: *vel—vel*, *aut—aut*, ἢ—ἢ non adhibetur tantum *aiβbau*, sed *jabai—aiβbau*: Mth. vi, 24; *vel andizuh—aiβbau*: Luc. xvi, 13; *vel* in priori membro omittitur particula, in posteriori remanente tantum *aiβbau*: Cor. II, i, 13; 2) alioquin, εἰ δέ μήγε: Mth. vi, 1; ix, 17; Luc. v, 36, 37; Cor. II, xi, 16; ἐπεὶ: Cor. I, xv, 29; ἐπεὶ ἄρα: Cor. I, vii, 14; ἢ: Rom. ix, 11 pr.; vid. ad Rom. xi, 22; 3) sed, si vero, in altero membro sententiarum interrogativarum et conditionalium in sequenti nexu: *aiβbau jabai*, εἰ δέ: Joan. xviii, 23; Cor. I, iv, 7; 4) in consequente sententiarum hypotheticarum, ἄν: Mth. xi, 23; Luc. xvii, 6 (?); Joan. xiv, 2, 7, 28; xv, 19; xviii, 36; coll. *aiβbau jah*, ἄρα: Gal. ii, 21; 5) at certe, sed tamen, ἀλλάγε: Cor. I, ix, 2. — De *aiβbau* et *αββαν* in manuscriptis inter se commutatis vid. *Abban* ad finem.

AIÞS (vet. norv. *eidr*, vet. fr., vet. sax. *eth*, angl. sax. *að*, vet. et rec. sup. germ. *eid*, angl. *oath*, succ. *ed*, dan., batav. *eed*; Gf. I, 151; DRA. 892; Rehth. 717), masc., juramentum, ὄρκος: Mth. v, 33; xxvi, 72; Mc. vi, 26; Luc. i, 75.

UF-AIÞS, adj., juratus, ἐνορκος: Neh. vi, 18.

* AIKAN (coll. lat. *aiō*; Gr. III, 764; coll. Rehth. 837), conj. I: *aiaik*, dicere.

AF-AIKAN, 1) negare, ἀρνεῖσθαι: Mth. x, 33; xxvi, 72; Mc. xiv, 68; Joan. xviii, 25, 27; Tim. II, ii, 12, 15; ἀπαρνεῖσθαι: Mth. xxvi, 75; Luc. ix, 23; *afai-kan kunnan*, ἀπαρνεῖσθαι: Joan. xiii, 38; 2) renegare, ἀναθεματίζειν: Mc. xiv, 71.

AIKKLESJO (voc. gr.), fem., ecclesia, ἐκκλησία: Rom. xvi, 23; Cor. I, vii, 17; x, 32; xi, 22; xiv, 23; xvi, 1; Cor. II, i, 1; viii, 1, 18, 19, 23, 24; xi, 8; xii, 13; Gal. i, 2; Eph. i, 22; iii, 21; Phil. iii, 6; iv, 15; Col. i, 18, 24; Thess. I, ii, 14; II, i, 1; Tim. I, iii, 5, 15; v, 16; Calend. goth.

AILEIAZAIR, nom. propr. masc., Ἐλιέζερ: Luc. iii, 29.

AILEIAKEIM, nom. propr. masc., Ἐλιακίμ: Luc. iii, 30.

AILEISABAIB, nom. propr. incl., Ἐλισάβετ : Luc. i, 5, 7, 15, 24, 36, 40, 41, 57.

AILLAM, nom. propr., Ἠλάμ : Esdr. ii, 31.

AILOE (voc. hebr.), Ἐλωί : Mc. xv, 34; coll. *Helei*.

AIMMEIRA, nom. propr. masc., Ἐμμήρ : Esdr. ii, 37.

AINS (vet. norv. *einn*, vet. sax. *en*, angl. sax. *an*, vet. et rec. sup. germ. *ein*, vet. fr. *en*, *an*, angl. *one*, suec. *en*, dan., batav. *een*, gr. εἷς, εἷν, lat. *unus*; Gr. I. 760; Gf. I, 308; Rchth. 705), *adject.* 1) *unus*, εἷς : Mth. v, 18, 19, 36; vi, 24, 27; viii, 19; ix, 18; xxv, 40; Mc. ii, 7; iv, 20; vi, 15; viii, 14; ix, 5, 17, 37; x, 8, 21, 37; xii, 6, 29; xiv, 10, 47, 51, 66; xv, 36; Luc. v, 5, 12, 17; vii, 41; viii, 22; ix, 33; xv, 4, 7, 19; xvi, 13; xvii, 15, 22, 34, 35; xviii, 10, 19, 22; xx, 3; Joan. vi, 8, 9, 22, 70, 71; vii, 13, 21; viii, 41; x, 16, 30; xii, 4; xiii, 21; xvii, 11, 21, 22, 23; xviii, 14, 39; Rom. ix, 10; xii, 4, 5; xv, 6; Cor. I, iv, 6; iz, 24; x, 17; xi, 5; xii, 11, 12, 13, 14; xv, 19; Cor. II, v, 15; viii, 19; xi, 2; Gal. iii, 28; iv, 22, 24; v, 14; Eph. ii, 15, 16, 18; iv, 4, 5, 6, 16; Phil. i, 27; iii, 14; Col. iii, 15; Tim. I, i, 17; iii, 2, 12; v, 9; Skeir. III, b; IV, d; V, a, b; VIII, d. — 2) *solus*, Mth. v, 46; Mc. ii, 26; Cor. I, xiii, 5; *μόνος* : Mc. ix, 2, 8; Luc. iv, 4, 8; v, 21; vi, 4; ix, 36; Joan. vi, 15, 22; viii, 16, 29; xii, 9, 24; xvi, 32; xvii, 3, 20; Cor. I, ix, 6; Eph. iv, 15; Phil. iv, 15; Col. iv, 11; Thess. I, iii, 1; Tim. I, i, 17; vi, 15, 16; Tim. II, iv, 11; Skeir. VII, c; 3) *seina ains* (gall. *soi seul*), in semetipso, ἑαυτῶ : Luc. vii, 39; alibi *seina silba* invenitur.

AINAHA, *adj.*, fem. *ainoho*, *unicus*, *unigenitus*, μονογενής : Luc. vii, 12; viii, 42; ix, 38.

AINAKLS, *adj.*, *desolatus*, *derelictus*, μεμονωμένος : Tim. I, v, 5.

AINLIF, vet. norv. *ellifu*, vet. sax. *ellevan*, angl. sax. *endlufon*, vet. sup. germ. *eintlif*, vet. fr. *elleva*, *andlova*; Gf. I, 317; Rchth. 606), *undecim*, ἑνδεκα : Cor. I, xv, 5.

AINS-HON, AINA-HUN, AIN-HUN (Gr. III, 32), 1) *aliquis*, *quislibet*, in negativis, directis et indirectis interrogacionibus, a sententia negativa dependentibus : Joan. vii, 48; Cor. I, i, 16; cum negatione *ni* *praeposita* vel *postposita*, nullus, οὐδείς, μηδείς, οὐδέ εἷς : Mth. xxvii, 14; Mc. v, 37; vi, 5; ix, 8; xi, 2; xii, 34; Luc. i, 37, 61; iv, 24, 26, 27; v, 36, 37, 39; vii, 28; viii, 43, 51; ix, 50; xiv, 24; xvi, 13; xviii, 19, 29; xix, 30; Joan. iii, 32; v, 22; vi, 65; vii, 13, 19, 30, 44; viii, 15, 20; x, 29, 41; xiii, 28; xiv, 6; xv, 24; xvi, 5, 22, 29; xvii, 12; xviii, 9, 31, 38; xix, 4, 11; Rom. xii, 17; xiii, 8; Cor. I, i, 14; x, 24; Cor. II, v, 16; vi, 3; vii, 2; xi, 8; Gal. vi, 17; Philpp. iv, 15; Thess. I, iii, 3; Tim. I, vi, 16; Tim. II, ii, 4; Skeir. V, c; VII, c, d; *vaihte ainohun ni*, οὐδέν : Luc. x, 19; *ni ainhun wa*, μηδέν : Thess. I, iv, 12; 2) *unus*, *quislibet*, πᾶς, etiam in negativis sententiis : Mc. xiii, 20; Luc. i, 57; Gal. ii, 16; Eph. iv, 29.

AIN-FALPS, vid. sub *Falpan*.

AIN-WARJIZUH, vid. sub *Was*.

AIN-WAPARUH, vid. sub *Was*.

PAT-AIN, 1) *hoc primum*, τοῦτομόνον : Gal. iii, 2; 2) *hoc tantum*, ἐν : Joan. ix, 25; 3) *tantummodo* μόνον : Rom. ix, 10; Cor. II, viii, 19; Tim. I, v, 13; Skeir. I, d.

PAT-AINEI (*pataine* Skeir. I, b), *adv.*, *tantum*, μόνον : Mth. v, 47; viii, 8; ix, 21; x, 28, 42; Mc. v, 36; Luc. viii, 50; Rom. ix, 24; xii, 17; xiii, 5; Cor. I, xv, 19; Cor. II, vii, 7; viii, 10, 21; ix, 12; Gal. I, 23; ii, 10, 14; iv, 18; v, 13; Eph. I, 21; Philpp. i, 29; ii, 27; Tim. I, v, 13; Tim. II, ii, 20; iv, 8; Skeir. IV, d; V, c; VII, b; *weh patainei*, *solummodo*, μόνον : Phil. i, 27. *patainei ibai*, modo *ne*, μόνον μή : Gal. v, 13.

AINA-MUNDIPA, vid. sub *Munps*.

GA-AINANAN, orbare, ἀπορφανίζειν : Thess. I, ii, 17.

AINOK, nom. propr. masc., Ἐνώχ : Luc. iii, 37.

AINOS, nom. propr. masc., Ἐνώς : Luc. iii, 38.

AIPAFRAUDEITUS, nom. propr. masc., Ἐπαφρόδιτος : Philpp. ii, 25.

AIPAFRAS, nom. propr. masc., Ἐπαφράς : Col. i, 7; iv, 12; Philem. 23.

AIPISKAUPUS (voc. gr.), masc., *episcopus*, ἐπίσκοπος : Tim. I, iii, 2; Tit. i, 7; Calend. goth.

AIPISKAUPEI, fem., *episcopatus*, ἐπισκοπή : Tim. I, iii, 1.

AIPISTAULE (voc. gr.), *epistola*, ἐπιστολή : Rom. xvi, 22; Cor. I, v, 9; Cor. II, iii, 2, 3; vii, 8; Eph. insc.; Col. iv, 16; Thess. I, v, 27; Thess. II, iii, 17; Neh. vi, 17, 19.

AIR (vet. norv. *ár*, angl. sax. *ær*, vet. sax., vet. sup. germ. *er*, angl. *ere*, *early*, batav. *eer*, rec. sup. germ. *erst*, *eher*; coll. gr. ἔαρ, ἤρι, lat. *ver*; Gf. I, 434), *adv.*, *mane*, πρῶι : Mc. i, 35; xvi, 2; compar. *airis*, olim, πῶλαι : Luc. x, 13.

AIRIZA, *adj.* compar. major, *antecessor*, ἀρχαῖος : Mth. v, 21, 33; Luc. ix, 8, 19.

AIRASTUS, nom. propr. masc., Ἐραστος : Rom. xvi, 23.

AIRZIS (vet. sax. *irrien*, vet. sup. germ. *irran*, angl. *err*, lat. *errare*; Gf. I, 449), *adject.*, *errans*, *πλανώμενος* : Tim. II, iii, 13; *airzis visan et airzis vairhan*, *errare*, *πλανᾶσθαι* : Mc. xii, 24; Gal. vi, 7.

AIRZIIPA, fem., *error*, *seductio*, πλάνη : Mth. xxvii, 64; Tim. I, iv, 1.

AIRZEI, fem., *id.* : Eph. iv, 14; Skeir. V, a.

AIRZJAN, *conj.* II, *facere errare*, *seducere*, *πλανᾶν* : Joan. vii, 12; Tim. II, iii, 13; *airzjands*, *particip.*, *seductor*, *πλάνος* : Mth. xxvii, 63; Cor. II, vi, 8.

AF-AIRZJAN, *id.*, Joan. vii, 47; Cor. I, xv, 33; *ἀποπλανᾶν* : Mc. xiii, 22; *pass. aberrare*, *seduci*, *ἀστοχεῖν* : Tim. I, i, 6; *ἀποπλανᾶσθαι* : Tim. I, vi, 10.

AIRIPA (vet. norv. *jörd*, vet. sax. *ertha*, angl. sax. *eorðe*, vet. sup. germ. *erda*, vet. fr. *irthe*, angl. *earth*, suec., dan. *jord*, rec. sup. germ. *erde*, gr. ἜΡΑ; Gr. II, 62; III, 352; DRA. 492; Gf. I, 415; Rchth. 854), fem., *terra*, *regio*, γῆ : Mth. v, 18, 35; vi, 10, 19; ix, 6, 26, 31; x, 29; xi, 24; xxvii, 45, 51; Mc. iv, 5, 8, 20, 26, 28, 31; viii, 6; ix, 3, 20; xiii, 27; Luc. ii, 14; iv, 25; v, 11, 24; vi, 49; viii, 8, 15, 27; x, 21; xiv, 35; xvi, 17; xvii, 8; xviii, 8; Joan. vi, 21; xii, 24, 32; xvii, 4; Rom. ix, 17, 28; x, 18; Cor. I, x, 26; xv, 47; Eph. i, 10; iii, 15; iv, 9; Col. i, 16, 20; iii, 2, 5; Skeir. IV, c, d. *Airhos vaurstvja*, vid. sub *Vaurkjan*; *airpai gaibnjan*, vid. sub *gaibujan Ibns*.

AIRPEINS, *adj.*, 1) *terrenus*, ὀστράκιος : Cor. II, iv, 7; 2) *terrestris*, ἐπίγειος : Cor. II, v, 1; Philpp. iii, 19; *χοϊκός* : Cor. I, xv, 49; Skeir. IV, d.

AIRINON, vid. sub *Airus*.

AIRKNIS (vet. norv. *jarkn* . . ., angl. sax. *eorcen* . . ., vet. sup. germ. *erchan*; Gr. II, 629 sq.; DRA. 923; Gf. I, 468), *adj.*, *pious*, Tim. I, iii, 3 h. i.

UN-AIRKNS, *impious*, ἀνόσιος : Tim. I, i, 9; II, iii, 2.

AIRKNIIPA, fem., *sinceritas*, τὸ γνήσιον : Cor. II, viii, 8.

AIRMOGAINIS, nom. propr. masc., Ἐρμογένης : Tim. II, i, 15.

AIRMODAM, nom. propr., Ἐλμωδάμ : Luc. iii, 28.

AIRUS (vet. norv. *ari*, angl. sax. *ar*, *aerend*, vet. sax. *eru*, *arundi*, vet. sup. germ. *arunti*, angl. *er-rand*, suec., dan. *orende*; Gr. II, 56; DM. 155; Gf. I, 427) masc., *legatus*, *angelus*, ἄγγελος : Luc. vii, 24; ix, 52; *legatio*, *πρεσβεία* : Luc. xiv, 32; xix, 14.

AIRINON, *conj.* II, *legatione fungi*, *πρεσβεύειν* : Cor. II, v, 20; Eph. vi, 20.

AISTAN (coll. lat. *aestimare*), *conj.* II, *aestimare*, *ἐντρέπασθαι* : Luc. xviii, 2, 4; xx, 13.

GA-AISTAN, *id.*, Mc. xii, 6.

* AIV (angl. sax. *aevisc*), *confusio*.

UN-AIVISKS, adj., inconfusibilis, ἀνεπαίσχυντος : Tim. II, II, 15.

AIVISKI, neutr., dedecus, ignominia, αἰσχυνή : Cor. II, IV, 2; ἐντροπή : Cor. I, XV, 34.

AIVISKON, conj., II, indecore agere, se gerere, ἀσχημονεῖν : Cor. I, XIII, 5.

GA-AIVISKON, improbrare : Mc. XII, 4; αἰσχύνειν : Cor. II, X, 8; Philpp. I, 20; καταισχύνειν : Rom. IX, 55; X, 11; Cor. I, XI, 4, 22; Cor. II, VII, 14; IX, 4.

AIVAGGELI (voc. gr.), neutr., evangelium, εὐαγγελίον : Cor. I, IX, 23; XV, 1; Gal. I, 6, 7; Eph. I, 13; Tim. I, I, 11.

AIVAGGELJO, fem., id., Mth. IX, 35; Mc. inser.; I, 1, 8, 14, 15; VIII, 35; X, 29; XIV, 9; Luc. inscript.; Cor. II, II, 12; IV, 3, 4; VIII, 18; IX, 13; X, 14; XI, 4; Gal. II, 5, 7; Eph. VI, 13, 19; Philpp. II, 22; Col. I, 25; Thess. I, III, 2; Tim. II, I, 8, 10; II, 7; Philem. XIII; Skeir. I, d; III, b.

AIVAGGELJAN, conj. II, evangelizare, εὐαγγελίζεσθαι : Gal. IV, 13.

AIVAGGELISTA, masc., evangelista, εὐαγγελιστής : Eph. IX, 11; Tim. II, IV, 5; Skeir. III, a.

AIVLAUGIA (voc. gr.), eulogia, εὐλογία : Cor. II, IX, 5.

AIVNEIKA, nom. propr. fem., Εὐνήμη : Tim. II, I, 5.

AIVS (vet. norv. *aefi*, vet. sax. *euuan*, angl. sax. *á*, *ava*, vet. sup. germ. *ewa*, rec. sup. germ. *ewig*, angl. *age*; gr. αἰών, αἰεί, lat. *ævum*; Gf. I, 305), masc., omnes significationes habens, quibus vox αἰών, *ævum*, in novo Testamento gaudet; sic: a) quoddam tempus, quædam temporis periodus: Mc. X, 50; Luc. XVI, 8; XVIII, 30; XX, 34, 35; Rom. XII, 2; Cor. I, I, 20; Cor. II, IV, 4; Gal. I, 4; Eph. I, 21; III, 11, 21; hinc etiam pro κόσμος: Eph. II, 2; b) tempus longum: Luc. I, 70; Eph. III, 9, 11; Tim. I, I, 17, imprimis in formulis *du aiva*, *eis tòn aiwona*: Joan. VIII, 35; XII, 34; XIV, 16; XV, 16; Cor. II, IX, 9; *und aiv*, *êws aiwonos*: Luc. I, 55; *in aivins*: Mth. VI, 13; *in aivam*: Rom. IX, 5; *du aivam*: Rom. XI, 36; Cor. II, XI, 31; Gal. I, 5; pro *eis tous aiwonas*: *fram aiva*, *êx tou aiwonos*: Joan. IX, 52; *fram aivam*, *âpo twn aiwnwn*: Eph. III, 9; c) in sententiis negativis accusativus *aiv* adverbialiter sumitur pro *eis tòn aiwona*: Mc. III, 29; XI, 14; Joan. X, 28; XI, 26; Cor. I, VIII, 13 (ejus loco etiam *aiva dage*: Joan. VIII, 51, 52); *póποτε*: Luc. XIX, 30; strictius cum negatione nexum *ni aiv* vel *aiv ni*, nunquam, *ouðéποτε*: Mth. IX, 33; Mc. II, 12; Luc. XV, 29; Cor. I, XIII, 8; *aiv wanhun*; *póποτε*: Joan. VIII, 53; *ni aiv wanhun*, *μηδέποτε*: Tim. II, III, 7; *ni wanhun aiv*: Joan. VII, 46.

HALIS-AIV, adv., ægre, μόγις : Luc. IX, 39.

SUNS-AIV, statim, εὐθέως : Mc. III, 6; V, 29, 30, 36; VI, 25, 54; VII, 35; VIII, 10; IX, 15, 20, 24; X, 52; XI, 2, 3; XIV, 43, 45; XV, 1; Joan. VI, 21; παραχρημα : Luc. IV, 39; V, 25.

AIVEINS, adj., æternus, αἰώνιος : Mth. XXV, 41, 46; Mc. III, 29; X, 17, 30; Luc. X, 25; XVI, 9; XVIII, 18, 30; Joan. VI, 27, 40, 47, 54, 68; X, 28; XII, 25; XVII, 2, 3; Rom. VI, 25; Cor. II, IV, 17, 18; XV, 1; Gal. VI, 8; Thess. II, I, 9; II, 16; Tim. I, I, 16; VI, 12; Tim. II, I, 9; II, 10; Tit. I, 2; Philem. 15.

US-AIVJAN, conj. II, sustinere : Cor. I, XV, 10.

AJUKDUÞS, fem., tempus longum, æternitas, in formula *in ajukduþ*, *eis tòn aiwona*: Joan. VI, 51, 58; *eis tous aiwonas*: Luc. I, 35.

AIVVA, nom. propr. fem., Εὐα : Cor. II, XI, 3; Tim. I, II, 13.

AIVXARISTIA (voc. grec.), eucharistia, εὐχαριστία : Cor. II, IX, 11.

AIFAISO, nom. propr. fem., Ἐφεσος : Cor. I, XV, 32; XVI, 8; Eph. I, 1; Tim. I, I, 3; Tim. II, I, 18; IV, 12.

AIFAISIUS, masc., Ἐφέσιος : Eph. inser.

AIFFAÞA (voc. hebr.), ἐφάθα : Mc. VII, 34.

*AIWS (angl. sax. *coh*, vet. norv. *ior*, vet. sax.

ehu..., lat. *equus*, gr. ἵππος; Bopp 48; Gr. I, 50, 52 [3. edit.]; III, 325; Gf. I, 113; Schmell. Hel. Gloss. 27), masc., equus.

AIWA-TUNDA, vide sub *Tundi*.

AIODIA, nom. propr., Εὐοδία : Philpp. IV, 2.

AK (vet. sax., angl. sax. *ac*, vet. sup. germ. *oh*; coll. lat. *ac*; Gr. III, 276; Gf. I, 118, 120); conjunctio, I) sed, ἀλλά : Math. V, 15, 17, 39; VI, 13, 18; VII, 21; VIII, 4, 8; IX, 12, 13, 17, 24; X, 34; Mc. I, 44, 45; II, 17, 22; III, 26, 29; IV, 17, 22; V, 19, 26, 39; VI, 9; VII, 5, 15, 19; VIII, 33; IX, 37; X, 8, 43, 45; XI, 23; XII, 14, 25, 27; XIV, 49; Luc. I, 60; IV, 4; V, 14, 31, 32, 38; VII, 7; VIII, 16, 27, 52; IX, 56; XIV, 10, 13; XVII, 8; XVIII, 13; XX, 21, 38; Joan. V, 22; VI, 22, 26, 27, 32, 38; VII, 10, 12, 16, 24, 28; VIII, 12, 16, 28, 42, 49; IX, 3, 31; X, 1, 5, 33; XI, 4; XII, 6, 9, 16, 30, 44, 47, 49; XIII, 18; XIV, 10, 24, 31; XV, 16, 19, 21, 25; XVI, 13, 25; XVII, 9, 15, 20; XVIII, 40; Rom. VII, 7, 13, 15, 18, 19, 20; IX, 7, 8, 10; IX 11, 16, 24, 32; XI, 11, 18, 20; XII, 3, 16, 17, 19, 21; XIII, 3, 5, 14; XIV, 15, 17; Cor. I, I, 17; V, 8, 10; VII, 19; IX, XX, 21, 27; X, 20, 29, 33; XII, 14, 22; XV, 10; Cor. II, I, 9, 12, 19, 24; II, 4, 6, 12, 17; III, 3, 5, 6, 14; IV, 2, 5, 18; V, 4, 12, 15; VI, 4; VII, 5, 7, 9, 12, 14; VIII, 5, 8, 13, 19, 21; IX, 12; X, 4, 12, 15, 18; XI, 17; XII, 14, 16; XIII, 3, 7, 8; Gal. II, 7; IV, 14, 17, 31; V, 6, 13; VI, 13, 15; Eph. I, 21; II, 8, 19; IV, 29; V, 4, 17, 18, 27, 29; VI, 12; Philpp. I, 20, 29; II, 3, 4, 6, 27; III, 9; IV, 6, 17; Col. III, 11, 22; Thess. I, IV, 8; V, 6, 9, 13; Thess. II, III, 8; Tim. I, II, 10, 12; III, 3; IV, 12; V, 1, 13, 23; VI, 2; Tim. II, I, 7, 8, 9, 17; II, 20, 24; IV, 3, 8, 16; Skeir. I, a, b; III, b; IV, b, d; V, c; VII, a, b; 2) autem, ἀλλά, Mc. II, 52; XIV, 49; Joan. VIII, 56; δέ : Eph. IV, 28; Tim. I, I, 9; 3) nam, γάρ : Joan. XVI, 27; Eph. II, 10.

AKEI (*ake* Gal. II, 14), 1) sed, ἀλλά : Mth. IX, 18; XI, 8, 9; Mc. IX, 13, 22; X, 27; XIII, 20, 24; XVI, 7; Luc. VI, 27; VII, 25, 26; XVI, 21; Joan. VI, 9, 36, 64; VII, 27, 44; VIII, 26, 37; X, 8, 26; XI, 11, 15, 22, 42; XII, 27, 42; XVI, 2, 4, 6, 7, 12, 20, 25, 33; Rom. VIII, 37; X, 2, 8, 16, 18, 19; Cor. I, IV, 3, 4; VII, 7, 21; X, 23; XV, 35; Cor. II, I, 9; III, 15; IV, 8, 9, 16; V, 16; VII, 6, 11; VIII, 7; XI, 1, 6; XII, 1; XIII, 4; Gal. II, 3, 14; IV, 2, 8, 23, 29, 30; Eph. V, 24; Philpp. I, 18; II, 27; III, 7; Tim. I, I, 13, 16; Tim. II, I, 12; II, 9; III, 9; Skeir. I, b; III, a; VII, c; δέ : Cor. I, XIV, 20; 2) in conclusione hypotheticarum et concessivarum sententiarum, autem, vero, atqui, ἀλλά : Cor. II, XI, 6; Skeir. IV, c (bis), d.

AKAJA (*Axaja* Cor. II, IX, 2 cod. B; *Akaija* Cor. II, I, 1 cod. B.), nom. propr. fem., Ἀχαιία : Cor. II, I, 1; IX, 2.

AKAJUS (*Akaijus* Cor. I, XVI, 15), nom. propr. masc., Ἀχαιός : Cor. I, XVI, 15; Cor. II, XI, 10.

AKAIKUS, nom. propr. masc., Ἀχαιικός : Cor. I, XVI, 17.

AKEIT (vet. sax. *ecid*, angl. sax. *æced*, lat. *acetum*, coll. gr. ὄξος, vet. norv. *edik*, suec. *ättika*, dan. *edike*, vet. sup. germ. *ezih*, rec. sup. germ. *essig*; Gr. III, 466; Gf. I, 541), neutr. (vel *akeits* masc.), acetum, ὄξος : Mth. XXVII, 48; Mc. XV, 36.

AKRAN (vet. norv. *ákarn*, angl. *acorn*, dan. *agern*, rec. sup. germ. *ecker*; Gr. III, 375), neutr., fructus, καρπός : Mth. VII, 16, 17, 18, 19, 20; Mc. IV, 7, 8, 20, 28, 29; XI, 14; XII, 2; Luc. I, 42; III, 8, 9; VI, 43, 44; VIII, 8; XX, 10; Joan. XII, 24; XV, 2, 4, 5, 8, 16; Cor. I, IX, 7; Gal. V, 22; Eph. V, 9; Philpp. I, 22; Col. I, 10; Tim. II, II, 6; γέννημα : Cor. II, IX, 10; *akran bairan*, καρποφορεῖν : Mc. IV, 20, 28; Luc. VIII, 15; Rom. VII, 4, 5.

AKRANA-LAUS, vid. sub *Liusan*.

AKRS (vet. norv. *akr*, vet. sax. *accar*, angl. sax. *æcer*, vet. fr. *ekker*, vet. sup. germ. *achar*, angl.

acre, suec. *åker*, dan. *ager*, rec. sup. germ. *acker*, gr. *ἀγρός*, lat. *ager*; Gr. III, 395; Gf. I, 153; Rechth. 703), masc., *ager*, *ἀγρός*: Mth. xxvii, 7, 8; Mc. xv, 21; Luc. xv, 25.

AKVILA, nom. propr., *Ἀκύλας*: Cor. I, xvi, 19.

ALABALSTRAUN (voc. gr.), indecl., *alabastrum*, *ἀλάβαστρος*: Luc. vii, 37.

ALAIKSANDRUS, nom. propr. masc., *Ἀλέξανδρος*: Mc. xv, 21; Tim. I, i, 20; Tim. II, iv, 14.

ALAKJO (coll. *Alls*), adv., simul, congregatim, *allai alakjo*, πάντες: Mc. xi, 32; Luc. iv, 22; *managei alakjo*, ὁ λαὸς ἅπας: Luc. xix, 48, et *alahjo managei*, ἅπαν τὸ πλῆθος: Luc. xix, 37.

ALAMOD, nom. propr. (?), docum. aret. et neapol.

ALAN (vet. norv. *ala*, lat. *alere*; Gr. II, 8; Gf. I, 191), conj. I: *ol*, *olun*, *alans*, nutrire; partic. *alans*, ἐντρέφόμενος: Tim. I, iv, 6 h. l.

ALJAN, conj. II, saginare; part. *alihs*, σιτυτός: Luc. xv, 23, 27, 30.

ALDS, i. q. *Alhs*.

ALDOMO, vid. sub *Alphan*.

ALEINA, (vet. norv. *öln*, vet. fr. *elne*, *ielne*, angl. sax. *elne*, vet. sup. germ. *elina*, angl. *ell*, suec. *aln*, dan. *alen*, rec. sup. germ. *elle*, gr. *ἄλενη*, lat. *ulna*; Gr. III, 559; Gf. I, 239; Rechth. 704), fem., *ulna*, πῆχυς: Mth. vi, 27.

ALEV (vet. norv. *olia*, vet. sax. *olig*, angl. sax. *ele*, vet. sup. germ. *olei*, vet. fr. *olie*, angl. *oil*, suec. *olja*, dan. *olie*, rec. sup. germ. *öl*, gr. *ἐλαίου*, lat. *oleum*; Gf. I, 233; Rechth. 959), neutr., *oleum*, *ἐλαίου*: Mc. vi, 13; Luc. vii, 46; xvi, 6.

ALEVA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

ALEVIS, adj., *olivarius*, *fairguni alevi*, mons *olivarium*, ὄρος ἐλαίων: Mc. xi, 1; Luc. xix, 29.

ALHS (vet. sax. *alah*, angl. sax. *alh*, vet. sup. germ. *alah*; Gr. 46, 428; DM. 39; Gf. I, 235; lh. ad Luc, 2; II, 446; III), fem. anom., *templum*, ναός: Mth. xxvii, 5, 51; Mc. xiv, 53; xv, 29, 38; Luc. i, 9, 21, 22; Cor. II, vi, 16; Eph. ii, 21; Thess. II, ii, 4; *ἱερόν*: Mc. xi, 11, 15, 16, 27; xii, 35; xiv, 49; Luc. ii, 27, 37, 46; iv, 9; xviii, 10; xix, 45, 47; xx, 1; Joan. 7, 14, 28; viii, 20, 19; x, 23.

ALPHAN (vet. norv. *eldri*, vet. sax. *ald*, *eldi*, angl. sax. *eald*, vet. sup. germ. *alten*, vet. fr. *ald*, *old*, rec. sup. germ. *alt*, angl. *old*, suec. *äldre*, *älder*, dan. *ælde*; Gr. III, 617, Gf. I, 292; Rechth. 586), conj. I: *aialh*, *aialhun*, *alphans*, senescere.

US-ALPHAN, id., part. pass. *usalphans*, anus, γράωδης: Tim. I, iv, 7.

ALPHS, fem., *aetas*, αἰών: Eph. ii, 2, 7; Tim. I, i, 17; Tim. II, iv, 10; *γενεά*: Luc. i, 50; Eph. iii, 5, 21; Col. i, 26; *βίος*: Tim. II, ii, 4.

ALPHSIS, adj., *vetus*, ἀρχαῖος: Cor. II, v, 17; *γέρον*: Joan. iii, 4; Calend. goth. (nam ex hoc *pize alphanoine*, ut illic esse deberet, *pize alphane* in recte deduci potest); comp. *alphiza*, πρεσβύτερος: Luc. xv, 25.

ALDOMO, neutr., *senium*, γῆρας: Luc. i, 36.

FRAM-ALDRS, adj., *aetate proventus*; *framaldrs dage seinaize*, προβεβηκώς ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ: Luc. i, 8; *framaldra dage managaize*, προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις πολλαῖς: Luc. ii, 36; comp. fem. *framaldrozei in dagam seinaim*, προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς: Luc. i, 18.

ALIS (vet. norv. *ella*, vet. sax. *eli...*, angl. sax. *ele...*, vet. sup. germ. *ali...*, gr. ἄλλος, lat. *alius*; Gf. I, 223), adj., *alius*, ἄλλος: Cor. II, i, 13; Gal. v, 10; Skeir. VII, b; ἕτερος: Tim. I, i, 10.

ALJA I. *Conjunctio* (Gr. III, 187), post negationem, nisi, εἰ μή, ἐάν μή: Mc. x, 18; Luc. iv, 26, 27; v, 21; viii, 51; x, 22; Joan. vi, 22; Rom. xiii, 1; Gal. i, 7; ii, 16; Philpp. iv, 15; ἀλλά: Mc. x, 40; Joan. vii, 49 (Mc. ix, 8; Cor. II, i, 13); II. *Præpositio cum dativo*, præter, πλὴν: Mc. xii, 32.

ALJAR, alias; *aljar visands*, ἀπών: Cor. II, x, 1, 11.

ALJAH, peregre; *asteiþan aljah*, abire peregre, ἀποδημεῖν: Mc. xii, 1.

ALJAPHRO, aliunde; ἀλλαχόθεν: Joan. x, 1; ἀπών: Cor. II, xiii, 2, 10; Philpp. i, 27.

ALJA-KUNS, vid. sub *Kuni*.

ALJA-LEIKOS et ALJA-LEIKAIÞS, vid. sub *Leiks*.

ALLS (vet. norv. *altr*, vet. sax. *al*, *all*, angl. sax. *eall*, vet. sup. germ. *al*, vet. fr. *al*, *ol*, angl. suec. dan., rec. sup. germ. *all*; Gf. I, 203; Rechth. 594), adj. I) *omnis*, quisque: πᾶς: Mth. v, 15, 18; vi, 29; viii, 16, 33; ix, 35; xxvii, 1; Mc. i, 27, 32; ii, 12; iii, 28; iv, 11, 32, 34; v, 20, 26, 40; vii, 3, 23; ix, 12; x, 44; xi, 17, 24; xii, 33; xiii, 23; xiv, 50, 64; Luc. i, 3, 6, 48, 65, 66, 74, 75; ii, 3, 18, 19, 20, 31, 38, 39, 51; iii, 3, 5, 6, 15, 16, 19, 20; iv, 4, 5, 7, 13, 37; v, 9, 17; vi, 10, 19, 26; vii, 1, 16, 17, 18, 29, 35; viii, 37, 40, 45, 47, 52; xiv, 17, 18, 29, 33; xv, 1, 14, 31; xvi, 14; xvii, 10, 27; xviii, 12, 21, 22, 28; xix, 7, 37; xx, 6, 32, 38; Joan. iii, 26, 31; v, 22, 25; vi, 37, 45; vii, 21; x, 8, 29; xiv, 26; xv, 21; xvi, 13; xvii, 2, 7, 10, 21; xviii, 4, 40; Rom. vii, 8; ix, 5, 6; x, 4, 12; xi, 32, 36; xii, 3, 4, 17; xiii, 1, 7; xiv, 11; xv, 11; Cor. I, ix, 22, 25; x, 17, 33; xi, 2; xii, 12, 19; xiii, 2; xv, 7, 8, 19, 27, 28; xvi, 14; Cor. II, i, 1, 3, 4; ii, 9; iii, 2, 18; iv, 2, 8, 15; v, 17, 18; vi, 4; vii, 1, 5, 11, 16; viii, 7, 18; ix, 8; xi, 6, 9; xii, 12, 19; xiii, 1, 12; Gal. i, 2; ii, 14; iv, 1; v, 3; Eph. i, 3, 11, 15, 21, 22, 23; ii, 21; iii, 9, 21; iv, 6, 10, 13; v, 24; vi, 18, 21; Philpp. i, 18, 20; ii, 26, 29; iii, 8, 21; iv, 5, 6, 7, 8, 12; Col. i, 9, 10, 11, 15, 16, 20; ii, 13; iii, 8, 11, 16, 17, 20; iv, 7, 9; Thess. I, ii, 15; iii, 7, 13; iv, 10; v, 14; Thess. II, i, 3, 4, 11; ii, 17; iii, 6, 16; Tim. I, i, 15, 16; ii, 1, 4, 8; iv, 8; v, 10; Tim. II, i, 15; ii, 21; iii, 17; iv, 8; Psalm. liii, 3; Neh. v, 16; vi, 16; Skeir. I, a, b; V, a, c; VI, b; VIII, b; ἅπας: Luc. iii, 16; v, 26, 28; xv, 13; 2) *totus*, πᾶς: Mth. viii, 32, 34; Mc. i, 5; iv, 1; v, 32; Luc. i, 10; ii, 1, 10; iv, 25; vi, 17, 19; vii, 29; viii, 47; ix, 13; Joan. v, 22; Rom. ix, 17; x, 18; xi, 26; Gal. v, 14; Eph. iv, 16; Philpp. iii, 18; Neh. v, 13, 18; ἅπας: Luc. iii, 21; iv, 6; Eph. vi, 13; ὁλος: Mth. v, 29, 50; vi, 22, 23; ix, 26, 31; Mc. i, 33, 39; viii, 36; xii, 30, 33; xiv, 9, 55; xv, 1, 33; Luc. i, 65; iv, 14; v, 5; vii, 17; viii, 39, 43; ix, 25; x, 27; Joan. vii, 23; ix, 34; Rom. viii, 56; x, 21; xvi, 23; Cor. I, v, 6; xii, 17; xiv, 23; Cor. II, i, 1; Gal. v, 3, 9; Thess. I, iv, 10; Tit. i, 11; Skeir. IV, b; * 3) *multus*, πολὺς: Mc. xii, 37 (ex latiori interpretatione).

ALLIS (angl. sax. *ealles*, vet. sup. germ., vet. fr. *alles*, *elle*; Gr. III, 88, 281; Rechth. 600, 703; Schm. I, 42), I. *Adverbium*, omnino, ὅλως: Mth. v, 34; Cor. I, xv, 29. II. *Conjunctio*, semper postposita (excepto Mc. xii, 25 ubi præponitur), enim, γάρ: Mc. iii, 35; iv, 22; vi, 14; viii, 35 (ix, 41); xii, 25; xv, 14; Luc. i, 44, 48; vi, 26, 45; vii, 28; ix, 24, 25, 26; xiv, 24; xviii, 25; xix, 26; xx, 36; Joan. v, 46; Tim. I, iv, 10 (Cor. I, xv, 29); *allis — iþ*, μὲν — δέ: Luc. iii, 16.

ALLAPHRO, undique, πάντοθεν: Mc. i, 45; Luc. xix, 43.

ALL-ANDJO, vid. sub *Andeis*.

ALL-BRUNSTS, vid. sub *Brinnan*.

ALL-SVEREI, vid. sub *Svers*.

ALL-VALDANDS, vid. sub *Valdan*.

ALLA-VAURSTVA, vid. sub *Vaurkjan*.

ALA-ÞARBS, vid. sub *Þaurban*.

ALA-MANS, vid. sub *Manna*.

ALJA, vid. sub *Alis*.

ALJAN (vet. norv. *elian*, vet. sax. *ellan*, angl. sax. *ellean*, *ellen*, vet. sup. germ. *ellan*, Gr. II, 8, 447; Gf. I, 202), neutr., *aemulatio*, ζῆλος: Rom. x, 2; xiii, 13; Cor. II, vii, 7, 11; ix, 2; xi, 2; xii, 20; Gal. v, 20; Philpp. iii, 6; Col. iv, 13; in *aljana briggan*, παραζηλοῦν: Rom. x, 19; xi, 11, 14.

ALJANON, conj. II, *aemulari*, c. dat. pers. vel acc. rei, ζηλοῦν: Cor. I, xiii, 4; Cor. II, xi, 2; Gal. iv, 17, 18.

IN-ALJANON, ad æmulationem provocare, παραζηλοῦν: Cor. I, x, 22.

ALFAIUS, nom. propr. masc., Ἀλφαῖος: Mc. II, 14; III, 18; Luc. VI, 15.

AMEINADAB, nom. propr., Ἀμινάδαβ: Luc. III, 33.

AMEN (voc. hebr.), ἀμήν: Mth. x, 42; Joan. VI, 26, 47; VIII, 34; Cor. II, I, 20; XIII, 13.

AMMO, nom. propr., Ἀμώσ: Luc. III, 25.

AMSA (gr. ὤμος, lat. humerus; Gr. III, 403), masc., humerus, ὤμος: Luc. xv, 5. Probabiliter mendum est in Cod. arg. pro *ahsa*, uti sonat in cognatis idiomatibus: vet. norv. *ōxl*, vet. sax. *ahsla*, angl. sax. *eaxl*, vet. sup. germ. *ahsala*, vet. fr. *arle*, rec. sup. germ. *achsel*, lat. *axilla*; Gr. III, 403; Gf. I, 139; Reht. 616 sq.

AN (lat. *an*), particula interrogantis, at, καί: Luc. x, 29; XVIII, 26; Joan. IX, 36; οὐν (?): Luc. III, 10; *an nuh*, οὐκοῦν: Joan. XVIII, 37.

ANA (vet. norv. *a*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *an*, vet. sup. germ. *ana*, suec. *ā*, angl. *on*, rec. sup. germ. *an*, gr. ἀνά; Gr. III, 252; Gf. I, 273; Alth. Præp. 68 sqq.; Reht. 602). Præpositio accusativum et dativum regens, græco ἐπί respondens, proprieque indicans directionem ad locum determinatum, ita ut hunc inter et subjectum vel objectum jam exoriatur relatio magis minusve stricta, saltem proximæ; significat igitur *super* (ἐπί), *ad* (εἰς). Habet insuper significationem adversativam, *contra*, *adversus* (κατά cum gen.) et causativam, *propter*, *quod*. Ad *tempus* et *modum* relata hæc præpositio non nisi raro occurrit.

I. Præpositio. A. Cum accusativo: 1) ad indicandum locum: a) post verba *motus*, *super*, *in*, *ad*, ἐπί (c. accus., rarius c. dativ.) et εἰς post *gaggan* Joan. VI, 21; *atgaggan* Mc. I, 10; Luc. I, 55; III, 22; Joan. VI, 16; *usgaggan* Mth. XI, 7; Luc. VIII, 27; x, 10; Joan. VI, 5; *afgaggan* Luc. IX, 10; *galeiþan* Mc. I, 35; Luc. IV, 42; *afleiþan* Luc. V, 16; *briggan* (ducere) Luc. V, 4; *ussteigan* Luc. V, 19, XIX, 4; *snivan* Thess. I, II, 16; *saursnivan* Tim. I, I, 18; *atnewjan* Luc. x, 9; *qiman* Mc. VIII, 10; Gal. I, 21; coll. Joan. XVIII, 4; item post *urrinnan* Mth. v, 45 et *dissigggan* Eph. IV, 26 de sole; *driusan* et *gadriusan* Mth. x, 29; Mc. III, 10; IX, 20; Luc. XX, 18; Rom. xv, 3; necnon et occurrit *ana* in formula πίπτειν ἐπὶ πρόσωπον, *driusan ana andvairþi* vel *andavleizn* Luc. v, 12; XVII, 16; Cor. I, XIV, 25 et ἐπιπίπτειν ἐπὶ τράχηλον (super collum cadere), *driusan ana hals* Luc. xv, 20; coll. Mc. IX, 42; b) post *transitiva*: *gatiuhan* Luc. v, 11; *ustiuhan* Mc. IX, 2; Luc. IV, 5; *attiuhan* Mc. xv, 22; *draiþjan* Luc. VIII, 29; *vairpan* Mc. IV, 26; Luc. VIII, 59; x, 31; huc pertinet Mc. xv, 24 *vairpan hlauta ana vastjos*, quia sors *super* sortienda conicitur; *usvairpan* Luc. XIX, 35; *niman* Mc. IX, 36; Luc. II, 28; imprimis in *una armuns niman* vel *andniman* (ἐναγκαλιζεσθαι vel δέχεσθαι εἰς ἀγκάλας); *satjan* Mth. v, 15; Mc. IV, 21; *lagjan* Mth. IX, 16; x, 34; XXVII, 48; Luc. v, 36; Cor. II, III, 13; *atlagjan* Mc. xv, 17; *galagjan* Mth. VIII, 25; Mc. IX, 42; xv, 56; Joan. IX, 15; XIX, 2; *uslagjan* Luc. IX, 62; xv, 5; *uslagjan handuns ana* —, manum injicere in —, χειρὰς ἐπιβάλλειν ἐπὶ — Mc. XIV, 46; Luc. XX, 19; Joan. VII, 30, 44; manum ponere *super* aliquem, χειρὰ ἐπιτιθέναι ἐπὶ τινα, *handu lagjan* vel *analagjan ana* — Mth. IX, 18; Mc. v, 23; x, 16; *vaurkjan ana-kumbjan* Luc. IX, 14; *anaaukan* Mth. VI, 27; Luc. III, 20; *saian* Mc. IV, 31; *gasmaitan* Joan. IX, 6; *siujan* Mc. II, 21; *nikan* Rom. XII, 20; *giban* Luc. VII, 44; xv, 22; c) insuper post *gasitan* Mc. XI, 7; Joan. XII, 14; *gahastnan* Luc. x, 11; *speivan* Mth. XXVI, 67; Mc. x, 34; XIV, 65; — 2) ad *tempus* refertur tantum apud Luc. XVII, 4 *sibun sinþam ana dag* (τῆς ἡμέρας) *fravaurkjan*; cujus loco Luc. XVIII, 12 genitivus, more græco, ponitur; — 3) In sensu metaphoricō, *contra*, *adversus*, ἐπὶ (c. acc.), post *usstandan* Mc. III, 26; *gaggan* Luc. XIV, 31; *qiman* Joan. XVIII, 4; *gadaursan* Cor. II, x, 2; *ushof ana mik fairzua* Joan. XIII,

18; *veitvodiþa ana ins* Luc. IX, 5; κατά (c. genit.), post *veitvodjan* Mth. XXVII, 13; Mc. XIV, 56, 57, 60; xv, 4; *veitvodiþa* Mc. XIV, 55; *vroh bairan* Joan. XVIII, 29; *þos ana uns vadjabokos* Col. II, 14; *valdusni aigun* Joan. XIX, 11; *ufblesans visan* Cor. I, IV, 6; *wopan ana* — (κατακαυχᾶσθαι) Rom. XI, 18; eodem modo Luc. VII, 30 *runa guþs frageþun ana sik* (εἰς ἑαυτούς, in detrimentum suum), illustrandus est; — 4) Eamden habes particulam Cor. II, x, 1 *ana andauqi*, in facie, κατά πρόσωπον, quod alibi in *andvairþja* (Luc. II, 31) redditur; Rom. XI, 28 *liubai ana attans*, ἀγαπᾶτοὶ διὰ πατέρας, cujus loco in c. genit. adhibetur.

B. Cum dativo: 1) ad locum determinandum, *super*, *in*, ἐπί (c. genit. et accus.), ἐν: a) post verba *quietis*: *visan* Mc. I, 45; IV, 1, 31, 38; x, 32; Luc. I, 80; II, 14, 25, 40; xv, 25; XVII, 31; Joan. VI, 10; VII, 39; xv, 4; Col. III, 2, 5; *vairþan* Mth. VI, 10; Mc. xv, 33; Luc. XVII, 34; *sitan* Mth. XXVI, 69; XXVII, 19; Mc. XI, 2; Luc. v, 27; XIX, 30; Joan. XII, 15; *liggan* Mth. IX, 2; Mc. II, 4; VII, 30; Luc. v, 25; Cor. II, III, 15; Skeir. III, d; *ustigan* Mc. VIII, 3; *anakumbjan* Mc. VIII, 6; Luc. XIV, 10; Joan. XIII, 25; *standan* Luc. VI, 17; item apud Cor. II, XIII, 1 *ana munþa tvaddje veitvode gastandai all vaurde*; *gaweilan sik* Luc. x, 6; — b) post verba *motus*, quæ etiam accusat vum juxta *ana* libenter sumunt (vid. supra A, b), sic post *qiman* Luc. XIX, 5; Eph. v, 6; Col. III, 6; Skeir. IV, c, d (quo in loco *airþai* pro *airþa* legendum est); *vairþan* Luc. I, 65; Joan. VI, 21; *gaggan* Joan. VI, 19; *gadriusan* Mc. IV, 5; Luc. VIII, 6, 8; — c) post *transitiva*, ut *lagjan* Mc. VI, 56; *satjan* Luc. IV, 9; VI, 48; VIII, 16; *saian* Mc. IV, 16, 20; *straujan* Mc. XI, 8; Luc. XIX, 36; *gatiurjan* Mth. VII, 24, 26; Luc. IV, 29; VI, 49; *anatimrjan* Eph. II, 20; *ufarhleiprjan* Cor. II, XII, 9; *gasulþjan* Mth. VII, 25; Luc. VI, 48; *ushulon* Mth. XXVII, 60; *ufhaban ana handum*: Luc. IV, 11; *andniman ana biuda* Neh. v, 17; *gameliþ ist ana praufetum* Joan. VI, 45 (præcipue in libris prophetarum), ut Cor. I, v, 9 *gamelida izvis ana aipistautein* et Luc. XX, 37 *moses banvida ana ai-watundjai* (imprimis in hoc Scripturæ loco, ubi enarratur historia rubi); — d) in plurimis casibus, ubi participium prioris verbi (*visands*, *ligands*, *sitands* etc.) supplendum est, vel etiam, ubi relatio præpositionis ad verbum latius jacet: Mc. v, 4 *þo ana fotum eisarna*, αἱ πέδα; Calend. goth *þize ana gutþiudai martvre*: Mth. x, 27 *merjaiþ ana hrotam*; Mc. VI, 26 *mis gibais ana mesa haubiþ iohannis*; sic insuper: Mth. VI, 19; IX, 6; Mc. II, 10; v, 29; VI, 55; VIII, 4, 27; IX, 3; XI, 4, 13; XII, 26; XIV, 51; Luc. IV, 18; v, 18, 24; VIII, 13, 15; xv, 4; XVIII, 8; XIX, 44; Joan. VI, 31; IX, 3, 12, 34; XVII, 4; Rom. IX, 28; Cor. II, IV, 10; VII, 13; IX, 14; Gal. IV, 14, 18; VI, 16, 17; Eph. I, 10; II, 15; III, 15; Col. I, XVI, 20; Thess. II, III, 17; Skeir. VII, c; coll. Philpp. II, 27 *gaurein ana gaurein* (ἐπὶ λόπην) *haban*. — 2) Relata ad *tempus* non nisi apud Joannem hæc præpositio invenitur ad circumscribendum genit. absol. Græcorum: Joan. VII, 14 *ana midjai dulþ* (τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης); VI, 23 *ana þammei aviliudoda frauja* (εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου). — 3) Relata ad *modum*, erga, ad, ἀπό: Joan. XI, 18. — 4) In sensu metaphoricō, a) indicat circumstantiam, in qua versatur aliquis, in, ἐπὶ (c. dat.), ἐν: Cor. II, I, 4 *guþ gaþrastida uns ana allai aglon*; VII, 13; Thess. I, III, 7, 9; coll. Cor. I, VIII, 11 *sa unmahteiga ana þeinamma vitubnja broþar*; b) cum sensu causali, de, *super*, ἐπὶ (c. dat.), post verba affectus et his similia, ut *sildateikjan* Mc. XII, 17; Luc. II, 53; *usfilms vairþan* Mc. I, 22; Luc. IX, 45; *usgeisnan* Luc. II, 47; *biabrjan* Mth. VII, 28; *saginon* Cor. II, VII, 13; *idreigon* Cor. II, XII, 21; *gaþrastjan* Cor. II, VII, 7; *gatrauan* Thess. II, III, 4; *mikiljan* Cor. II, IX, 15; *usbeidan* Luc. XVIII, 7; huc refertur formula *ana þammei*, propter quod, ἐφ' ᾧ: Cor. II, v, 4; Philpp. IV, 10, et locutio *ana namin andniman* Mc. IX, 37; Luc. IX, 48; coll. etiam Philpp. III, 9 *guraihteia ana galaubeinai*; c) cum sensu adversativo, *contra*,

ἐπι (c. accus.) : Luc. x, 19; Rom. xi, 22; huc etiam Luc. xviii, 3 *fraveit mik ana* (an, ἀπό) *andastapja*, pertinet. d) In nonnullis locutionibus usurpatur, ut : Cor. II, viii, 7 *managuan ana* (ἐν) *friaþvai*, cujus loco alibi nudus dativus vel in adhibetur; Cor. II, i, 23 *veivod guþ anahaita ana* (ἐπι c. accus.) *saivalai*; Luc. ix, 49 *ana* (ἐπι c. dat.) *iesuis namin usdreiban unholþons*; Eph. i, 9 in margine cod. A. legitur *ana leikainai*, secundum, cujus loco *bi* alibi stat. * Thess. I, v, 15 *ubil ana ubilamma*, esset malum super malum, sed in textu græco legitur κακὸν ἀντὶ κακοῦ, quod vertitur *ubil und ubilamma*.

II. *Adverbialiter* : Mc. viii, 23 *atlagjands ana*; ii, 7 *galagidedun ana*.

III. In compositione : 1) cum verbis : *anaaukan, anabiuaan, anagaggan, anadrigkan, anaqiþan, anaqiman, anahaban, anahaitan, anahamon, anahneivan, anahnaivjan, anapivan, anaprafstjan, anakaurjan, anakumbjan, anakunnan, analatjan, analagjan, anamahtjan, anameljan, anananþjan, ananavþjan, ananiujan, anapraggan, anasilan, anaslavan, anaslepan, anastodjan, anatimrjan, anatrimpan, anavammjan, anafilhan, anaweilan*; bicomposita : *miþanakumbjan, anainsakan*; 2) cum participiis : *anahabaiþs*; 3) cum substantivis : *anabusns, anaqal, anaqiss, anakunnains, analageins, analaugnei, anamahts, ananiujiþa, anastodeins, anaviljei, anafilh*; 4) cum adjectivis : *anahaims, analaugnis, anasiuns, anavairþs*; 5) cum adverbis : *analeiko, anataugniba, ananasiuniba*.

ANAPAIMA (voc. gr.), ἀνάθεμα : Rom. ix, 3; Cor. I, xvi, 22.

ANAPUÐ, nom. pr. masc., Ἀναπόδ : Esdr. ii, 23.

ANAKS, adv., subito, statim, ἐξαπνεα : Mc. ix, 8; ἐξαίφνης : Luc. ii, 13; ix, 39.

*ANAN (vet. norv. *and*, suec. *anda*, dan. *aand*, coll. gr. ἀνεμος, lat. *anima*; Bopp 126; Gf. I, 267), conj. I : *on*, spirare.

US-ANAN (præt. *uzon*), expirare, spiritum emittere, ἐκπνεῖν : Mc. xv, 37, 39.

ANANEIAS et ANANIAS, nom. propr. masc., Ἀνανίας : Neh. vii, 2.

AND (vet. norv., angl. sax. *and...*, vet. et rec. sup. germ. *ant...*, *ent...*, vet. fr. *and*, *ande*, *anda*, *ond...*, *and...*; Gf. I, 352; Rechth. 961, 604), præpositio accusativum regens; ex omnibus cognatis sermonibus in sola gothica et vetere Frisonum linguis, ut vox separata occurrit, primario significans in, secus, per, et ita usurpatur ut actionem non ad punctum vel objectum individuale restringi, sed in toto colectivo peragi significet, hinc hæc particula vocibus præponitur, ut *orbi, terræ, regioni, localitati, civitati, pago*, etc., quibus etiam adjectivum *alls* plerumque præfigitur.

I. *Præpositio* : 1) in ordine ad locum : a) *per, in*, *eis*, post *usgaggan* Luc. xiv, 23; sic *þairhgaggan and þata* (ἐξείνης) Luc. xix, 4, et formula *and þana laist* (proprie in vestigiis) Skeir. II, d; V a; b) *de*, κατὰ c. genit., post : *run gavaurkjan* Mth. viii, 32, vel *rinnan* Luc. viii, 33; *diá* c. genit. post : *athahan* Cor. II, xi, 33, et cum supplemento hujus vocis Luc. v, 19; c) *ad, per, in*, cum objectum complexum est, *eis*, κατὰ (c. accus. raro c. genit.), ἐν vel ἐπι c. accus.) : a) communiter post verba motus quorum subjectum est *meriþa, laiseins, vaurd* et similia, sic post *urrinnan* Luc. iv, 14; *usgaggan* Mth. ix, 26; Mc. i, 28; Luc. iv, 37; vii, 17; *galeiþan* Rom. x, 18; post *gapeihan* Skeir. IV, b; vel ubi subjectum ad docendum (ut *doctor, merjandans*) iens, veniens, etc., dicitur, ut post *vraton* Luc. viii, 1; *galeiþan* viii, 39; *þairhgaggan* ix, 6; *qiman* iii, 3; et inde post *merjan* Mc. i, 39; xiv, 9; Mth. xi, 1; *gateihan* Rom. ix, 17; β) in nonnullis aliis casibus ut *huhrus varþ* Luc. iv, 25; xv, 14; *gasatjan and baurgs prairzbytairin* Tit. i, 5; *leikinonds and all* (πανταχοῦ) Luc. ix, 6. Huc pertinet etiam Cor. II, viii, 18 *þizei hazeins in aivaggeljons and allos aikclesjons* (διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν) et Eph. iv, 6 *saei ufar allaim jah and allans*

(διὰ πάντων) *jah in allaim uns*. — 2) Ad tempus revelata valet ad, κατὰ (c. acc.), et semper habet *warjizuh* juxta se positum : Mth. xvii, 15; Mc. xv, 6.

II. In compositione : 1) cum verbis : *andbaitjan, andbeitan, andbindan, andbundnan, andqiþan, andhaitan, andhamon, andhausjan, andhafjan, andhuljan, andhruskan, andþagkjan, andletnan, andniman, andrinnan, andsaiwan, andsakan, andsitan, andsatjan, andspeivun, andstaldan, andstandan, andstaurran, andtilon, andvasjan, andveihan*; 2) cum participiis : *unandsakans, unandhuliþs*; 3) cum substantivis : a) *andaugi, andbahts, andbahti, andhuleins, andstald, andvairþi*; b) *anda...* : *andabauhts, andabeit, andahait, andahafsts, andapahats, andalauni, andanahti, andanem, andanumts, andustapjis, andastaua, andavaurd, andavaurdi, andavizn, andavleizns*; 4) cum adjectivis : a) *andvairþs* et bicompositum : *unandsoks*; b) *anda...* : *andaneisþs, andanems, andanemeigs, andasets*; 5) cum adverbis : *andaugjo, andaugiba, andvairþis*.

*ANDIS (suec. *antingen*, dan. *enten*), adverb., ex quo :

ANDIZUH, aut, ἤ; *andizuh — aiþþau*, aut — aut, ἢ γάρ — ἢ : Luc. xvi, 13.

ANDBAHTS, vid. sub *Bahts*.

ANDEIS (vet. norv., vet. sax. *endi*, angl. sax., dan., batav., rec. sup. germ. *ende*, vet. sup. germ. *anti*, vet. fr. *enda*, angl. *end*, suec. *ände*; Gr. II, 447; Gf. I, 354; Rechth. 706), masc., finis, τέλος : Mc. iii, 26; Luc. i, 33; xviii, 5; Cor. I, xv, 24; Cor. II, i, 13; iii, 13; xi, 15; Philpp. iii, 19; Thess. I, ii, 16; Tim. I, i, 5; Skeir. III, a; ἄκρον : Mc. xiii, 27.

ANDS, masc. (plur. *andeis*), finis limes, πέρας : Rom. x, 18.

ANDI-LAUS, vid. sub *Liusan*.

ALL-ANDJO, adverb., omnimode, ὁλοτελῶς : Thess. I, v, 23.

ANDIZUH, vid. sub *And*.

ANDRAIAS (Andrias Calend. goth.), nom. propr. masc., Ἀνδρέας : Mc. i, 16, 29; iii, 18; Luc. vi, 14; Joan. vi, 8; xii, 22, Skeir VII, a.

ANPAR (vet. norv. *annar*, vet. sax. *othar, athar*, angl. sax. *oðer*, vet. sup. germ. *andar*, vet. fr. *other*, angl. *other*, suec. *annan*, dan. *anden*, batav. *and*, rec. sup. germ. *ander*; Bopp 20, 80; Gr. IV, 455; Rechth. 972), adject., 1) alius, ἄλλος : Mc. i, 39; viii, 9; x, 23; xxvi, 71; xxvii, 61; Mth. ix, 36; 6, 15; vii, 4; viii, 28; x, 11, 12; xii, 4; xiv, 58; xv, 31, 41; Luc. v, 29; vi, 10, 17; vii, 8, 19, 20; viii, 3; xx, 16; Joan. vi, 22, 23; vii, 12; x, 16; xiv, 16; xv, 24; xviii, 15, 16, 34; Cor. I, ix, 2, 27; Cor. II, viii, 12; xi, 4, 8; Gal. i, 7; Philpp. iii, 4; Skeir. V, c; VII, d; ἕτερος : Mth. vi, 24; viii, 21; xi, 3; Luc. iii, 18; iv, 43; v, 7; vi, 6; vii, 41; viii, 3; ix, 29, 56, 59, 61; x, 1; xiv, 19, 31; xvi, 7, 13, 18; xvii, 34; xviii, 10; xix, 18; xx, 11; Rom. vii, 3, 4, 23; viii, 39; xiii, 9; Cor. I, iv, 6; vi, 1; x, 24, 29; xiv, 21; xv, 47; Cor. II, viii, 8; xi, 4; Gal. i, 6; vi, 4; Eph. iii, 5; Philpp. ii, 4; Tim. II, ii, 2; Esdr. ii, 31; 2) in sententiis partitivis *anþar — anþaruh*, alter — alter Skeir. II, d; etiam *sa — anþaruh* : Skeir. V, a et *ains — anþar* : Skeir. IV, d; 3) *anþar anþaris*, alter alterius, ἀλλήλων : Eph. iv, 25; *anþar anþarana*, alter alterum, ἀλλήλους : Philpp. ii, 3; etiam *ainwarjizuh anþar anþarana*, εἰς τὸν ἕνα : Thess. I, v, 11; sic etiam Rom. 12, 5 plene legitur *ainwarjizuh anþar anþaris liþjus*, καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη; 4) alter, δεύτερος : Mc. xii, 21, 31; xiv, 72; Luc. xix, 18; xx, 30; Joan. ix, 24; Cor. I, xv, 47; Cor. II. inscript. i, 15; xii, 2; subscr.; Thess. II, inscr.; Neh. v, 14; Skeir. II, b; *anþar fruma*, δεύτεροπρωτος : Luc. vi, 1; 5) alii (gall. *le reste*), λοιπός : Mth. xxvii, 49; Mc. iv, 19; Luc. viii, 10; xviii, 9, 11; Cor. I, vii, 12; ix, 5; Cor. II, xii, 13; xiii, 2; Gal. ii, 13; Eph. ii, 3; iv, 17; Phil. iv, 3; Thess. I,

iv, 13, v, 6; Tim. I, v, 20; *hata anþar*, aliud (gall. *au reste*, cœterum), τὸ λοιπὸν : Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10, Philpp. iii, 1; iv, 8; Thess. II, iii, 1.

ANÞAR-LEIKO et ANÞAR-LEIKEI, vid. sub *Leiks*.

ANNA, nom. propr. fem., Ἄννα : Luc. II, 36.

ANNAS, nom. propr. masc., Ἄννας : Luc. III, 2; Joan. xviii, 13, 24.

ANNO (vid. ad Luc. III, 14; coll. vet. norv. *önn*), fem., stipendium, ὀψώνιον : Luc. III, 14; Cor. I, ix, 7.

ANS (vet. norv. *ás*, dan. *aas*; Gr. III, 429; Gf. I, 388; Schm. I, 84), masc., trabs, δοκός : Luc. vi, 41, 42.

† ANS (vet. norv. *ás*; Gr. II, 263, 447; Gf. I, 387 sq. Geijer, *Gesch. Schwedens I*, p. 14, not. 5. habetur ut eadem vox ac precedens), heros, semideus, Jornand, p. 94, Lind. : Proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed semideos, id est *Anses*, vocavere.

ANSTS (vet. norv. *ást*, angl. sax. *est*, vet. sax., vet. sup. germ. *anst*, vet. fr. *enst*, suec. *ynnest*, dan. *yndest*, rec. sup. germ. *gunst*; Bopp 86; Gf. I, 269; Rchth. 708), fem., gratia, χάρις : Luc. I, 30; II, 40, 52; IV, 22; Rom. vi, 23; XII, 3; XVI, 24; Cor. I, ix, 20; x, 30; xv, 10; XVI, 3, 25; Cor. II, i, 2, 12, 15, 24; IV, 15; VI, 1; VII, 1, 4; 6, 7, 19; IX, 8, 14; XII, 9; XIII, 13; Gal. I, 6; II, 21; V, 4; VI, 18; Eph. I, 2, 6, 7; II, 5, 7, 8; III, 2, 7, 8; IV, 7, 29; VI, 24; Col. III, 16; IV, 6, 19; Thess. I, v, 28; Thess. II, i, 2, 12; II, 16; III, 18; Tim. I, i, 2, 14; Tim. II, i, 2, 9; II, 1; Tit. I, 4; χάρισμα : Rom. vi, 23; Tim. I, iv, 14; Tim. II, i, 6; *anstai audahasts*, gratia plenus, κεχαριτωμένος : Luc. I, 28.

ANSTEIGS, adject., gratus; *ansteigs visan*, χαριτωῦν : Eph. I, 6.

ANTIUKIA (*Antiokja* Gal. II, 11), nom. propr. fem., Ἀντιοχεία : Gal. II, 11; Tim. II, III, 11.

ANO, nom. propr., Ὠνό : Esdr. II, 33.

AJUKDUÞS, vid. sub *Aivs*.

AUGO (vet. norv. *auga*, vet. sax. *oga*, angl. sax. *ægh*, *eage*, vet. sup. germ. *auga*, vet. fr. *age*, *ach*, *oge*, angl. *eye*, suec. *öga*, dan. *öje*, rec. sup. germ. *auge*; lat. *oculus*, gr. ὄκος; Bopp 81; Gr. II, 550; III, 399; Gf. I, 122; Rchth. 592), neutr., ὀφθαλμός : Mth. v, 29, 38; VI, 22, 23; IX, 29, 30; Mc. VII, 22; VIII, 18, 23, 25; XII, 11; Luc. II, 30; IV, 20; VI, 20, 41, 42; X, 23; XVI, 23; XVIII, 13; XIX, 42; Joan. VI, 5; IX, 6, 10, 14, 26; X, 21; XI, 37, 41; XII, 40; XVII, 1; Cor. I, XII, 16, 17, 21; XV, 52; Gal. III, 1; IV, 15; Eph. I, 18. *In augam skalkinon*, vid. sub *Skalkinon*.

AUGA-DAURO, vid. sub *Daur*.

AUGJAN, conj. II, ostendere, δεῖξαι : Joan. XIV, 8, 9.

AT-AUGJAN, 1) id. Luc. IV, 5; Joan. x, 32; ἐπιδειξαι : Luc. XX, 24; ἐνδειξαι : Eph. II, 7; ὑποδειξαι : Luc. VI, 47; Skeir. III, a; *sik ataugjan*, εαυτὸν δεῖξαι : Mth. VIII, 4; Mc. I, 44; Luc. V, 14; εαυτὸν ἐπιδειξαι : Luc. XVII, 14; φανῆναι : Luc. IX, 8; ἐμφανισθῆναι : Mth. XXVII, 53; ὀραῖσθαι : Cor. I, XV, 7, 8; *ataugiþs vair þan*, ὀφθῆναι : Mc. IX, 4; Tim. I, III, 16; *ataugiþs visan*, id. Cor. I, XV, 5; 2) neutr. apparere, φαίνεσθαι : Mc. XVI, 9; φανεροῦσθαι : Cor. II, V, 10; ἐνδειξασθαι : Tim. I, I, 16.

AND-AUGI, neutr., facies, πρόσωπον : Cor. II, x, 1; Thess. I, II, 17.

AND-AUGJO, adverb., palam, aperte, φανερώς : Mc. I, 45; Joan. VII, 10; παρήσια : Joan. XVIII, 20.

AND-AUGIBA, adverb., palam, παρήσια : Joan. VII, 26; X, 24; XVI, 25, 29.

AUD (vet. norv. *audr*, angl. sax. *ead*, vet. sup. germ. *ot*, rec. sup. germ. (*klein-*) *od*; RA. 491; Gf. I, 148), thesaurus, bonum, facultas.

AUDA-HAFTS, vid. sub *Haban*.

AUDAGS, adject., beatus, μακάριος : Mth. v, 8; XI, 6; Luc. I, 45; VI, 20, 21, 22; VII, 23; X, 23; XIV, 14, 15; Joan. XIII, 17; Tim. I, I, 11; VI, 15.

AUDAGEI, fem., beatitudo, μακαρισμός : Gal. IV, 15

AUDAGJAN, conj. II, beatum dicere, μακαρίζειν : Luc. I, 48.

AUHNS (vet. norv. *ofn*, angl. sax., rec. sup. germ. *ofen*, vet. sup. germ. *ofan*, *ovan*, vet. fr. *oven*, angl. *oven*, dan. *ovn*, suec. *ugn*, coll. gr. ἴπνος; Gr. III, 352; DM, 359; Gf. I, 176; Rchth. 973). masc. fornax, κλίβανος : Mth. VI, 50.

AUHJON (coll. rec. sup. germ. *jauchzen*, *ächzen*; Wacht. Gloss. v. *achten* pag. 17), conj. II, tumultuari, θορυβεῖσθαι : Mth. IX, 23; Mc. v, 39.

AUHJODUS, masc., tumultus, θόρυβος : Mc. v, 38; seditio, στάσις : Mc. xv, 7.

AUHUMA (coll. Gr. III, 628), adject., altus, altior, ὑπερέχων : Philpp. II, 3.

AUHUMISTS (*auhists* Luc. III, 2; XIX, 47), superlat. summus, ἄκρος : Eph. II, 20; *auhumists gudja*, summus sacerdos, ἀρχιερεὺς : Mth. XXVII, 62; Mc. VIII, 31; XIV, 43, 47, 53, 54, 55, 60, 61, 63, 66; XV, 1, 10, 11, 31; Luc. III, 2; XIX, 47; XX, 19; Joan. VII, 32, 45; XI, 47; XVIII, 19; post *gudjane auhumists* Mc. XI, 18; *auhumists veiha*, id., Joan. XVIII, 13; *auhumisto*, neutr. ut substantivum, summum, pinaculum, ὀφρῦς : Luc. IV, 29.

AUHSA (vet. norv. *ox*, *oxe*, angl. sax., vet. fr. *oxa*, vet. sup. germ. *ohso*, angl. *ox*, suec., dan. *oxe*, batav. *os*, rec. sup. germ. *ochs*; Gr. III, 325; Gf. I, 140; Rchth. 974), masc. anom., bos, βούς : Luc. XIV, 19.

AUHSUS, masc., id., Cor. I, IX, 9; Tim. I, v, 18.

AUÞS (vet. norv. *audr*, vet. sup. germ. *odi*, suec. dan., rec. sup. germ. *öde*; Gf. I, 150), adject., desertus, ἔρημος : Mc. I, 35, 45; Luc. IV, 42; IX, 10, 12; Gal. IV, 27.

AUÞIDA, fem., desertum, ἔρημος : Mth. XI, 7; Mc. I, 3, 4, 12; Luc. I, 80; III, 2, 4; IV, 1; V, 16; VII, 24; VIII, 29; XV, 4; Joan. VI, 31; XLIX; ἔρημία : Mc. VIII, 4; Cor. II, XI, 26; Skeir. VII, d.

AUK (vet. norv. *auk*, angl. sax. *eac*, vet. sax. *ac*, oc, vet. sup. germ. *auh*, vet. fr. *ak*, *oks*; Gr. III, 272, 2; 281, 5; Gf. I, 120; Rchth. 594), conjunctio quæ a fronte phrasidis poni nequit (præter Joan. IX, 30), sed post primam vocem mittitur, vel etiam post plurimas, modo unicam deam exhibeant (ut et *batizo ist auk* Mth. v, 29; *nih vaiht auk* Cor. I, IV, 4; et Mth. XI, 10; Luc. XVI, 2; XIX, 21; XX, 6, 36; Joan. XVIII, 13; Rom. IX, 15; XI, 29; XIV, 11; XV, 4; Cor. I, x, 26; Skeir. VII, c); significat enim, γάρ : Mth. v, 18, 20, 46; VI, 7, 8, 16, 21, 32; VII, 12, 29; IX, 24; X, 23, 26, 35; XI, 10, 13; XXVII, 18, 43; Mc. I, 16; II, 15; III, 10, 21; IV, 28; V, 42; VI, 18; VII, 21; VIII, 36; IX, 5, 39, 41, 49; X, 22, 27; XI, 13, 18, 32; XII, 12, 14, 23, 36; XIII, 19; XIV, 5, 7, 56, 70; XV, 10; XVI, 4, 8; Luc. I, 15, 30, 76; III, 8; IV, 10; V, 9, 30; VI, 23, 38, 43, 44, 48; VII, 8; VIII, 17, 29, 40, 46; IX, 14, 51; X, 7, 24; XIV, 14; XVI, 2; XVII, 21; XVIII, 23, 32; XIX, 5, 10, 21, 48; XX, 6, 19, 33, 56, 38; Joan. v, 21, 36, 46; VI, 27, 53, 55, 71; VII, 1, 4, 5; VIII, 24, 42; IX, 22, 30; XI, 39; XII, 43; XIII, 13; XVIII, 13; Rom. VI, 23; VII, 1, 5, 14, 18, 22; VIII, 38; IX, 3, 6, 9, 15, 17, 28; X, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 16; XI, 13, 15, 23, 24, 25, 29, 52, 33; XII, 3, 19, 20; XIII, 3, 4, 6, 9; XIV, 3, 4, 10, 11, 17, 18; XV, 4, 8; Cor. I, I, 19, 21; IV, 4, 7, 9; VII, 9, 22; VIII, 10; IX, 9; X, 17, 26, 29; XI, 5, 26, 29; XV, 3, 9, 16, 21, 25, 26, 52, 53; XVI, 5, 7, 9, 11, 18; Cor. II, III, 9, 11; V, 1; VI, 2, 16; VII, 3, 8, 9, 11; VIII, 12, 13, 21; X, 3, 14; XI, 2, 5, 12, 13, 14; Gal. III, 27; IV, 15, 22, 24, 26; V, 13; VI, 5, 7; Eph. II, 14; V, 5, 8, 29; Philpp. I, 18; II, 5; Col. III, 25; IV, 13; Thess. I, II, 14, 19, 20; III, 3, 9; IV, 2, 3, 7; V, 18; Thess. II, III, 2, 7, 11; Tim. I, II, 13; IV, 5, 16; V, 4, 18; VI, 7; Tim. II, II, 6; IV, 15; Philem. 15; Skeir. I, b, c, d; II, b, c; V, c; VI, b, d; VII, c; VIII, a, b; 2) et, que, καί : Cor. I, VIII, 11; 3) autem, δέ : Rom. VIII, 10; Cor. I, x, 20; XV, 50; Tit. I, 12; 4) in priori membro sententiarum adversativarum respondet græco μὲν et post se habet

ἴβ : Joan. xvi, 22; Cor. I, xv, 51; vel *ἥαν* Cor. II, n, 16; 5) de ipsius compositione cum aliis conjunctionibus, has præcipue animadvertes : a) *jah auk*, etenim *καὶ γάρ* : Mth. viii, 9; xxvi, 73; Mc. vii, 28; x, 45; Luc. vi, 32, 33, 34; Rom. xi, 1; Cor. I, v, 7; xii, 13; Cor. II, v, 4; vii, 5; xiii, 4; Philpp. ii, 26; Thess. I, iii, 4; iv, 10; Thess. II, iii, 10; γάρ : Rom. vii, 2; Cor. I, xv, 16; b) — *auk jak*, — δὲ καὶ : Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 9; c) — *ἥαν auk*, δέ : Joan. xii, 10; d) — *auk raihtis*, γάρ : Mc. vi, 17; vii, 10.

AUKAN (vet. norv. *auka*, vet. sax. *ocan*, angl. sax. *eacan*, vet. sup. germ. *auhon*, vet. fr. *aka*, angl. *eke*, suec. *ōka*, dan. *øge*, gr. ἀΐξεν, lat. *augere*; Gf. I, 119; Rechth. 594), conj. I : *aiauk*, augere, multiplicari, Skeir. IV, b.

ANA-AUKAN, addere, προστιθέναι : Mth. vi, 27; Luc. iii, 20; xx, 11; Skeir. VI, d.

BI-AUKAN, id., Mc. iv, 24; Luc. xvii, 5, xix, 11.

GA-AUKAN, augere, περισσεύειν : Thess. I, iv, 1.

AUKNAN, conj. III, crescere, ἐπιχορηγεῖσθαι : Col. ii, 19.

BI-AUKNAN, crescere, περισσεύειν : Philpp. i, 26; Thess. I, iv, 10.

AUNEISEIFAURUS, nom. propr. masc., Ὀνησίφορος : Tim. II, i, 16.

AUNISIMUS, nom. propr. masc., Ὀνήσιμος : Col. iv, 9.

AURAH (vel. *aurahjo*?; coll. gr. ὀρύσσειν), fem., sepulcrum, μνήμα : Mc. v, 2, 3, 5.

AURALI (voc. lat.), neutr., sudarium, σουδάριον : Joan. xi, 44.

AURKEIS (angl. sax. *orc*, vet. sup. germ. *urzal*; Gr. III, 458; Gf. I, 477), masc., urceus, ξίστης : Mc. vii, 4, 8.

* **AURTS** (vet. norv., dan. *urt*, angl. sax. *ort*..., succ. *ört*, Gr. II, 62; III, 371; Gf. I, 1049), fem., herba, planta.

AURTI-GARDS, vid. sub *Gards*.

AURTJA, masc. hortulanus, γεωργός : Luc. xx, 10, 14, 16.

AUSO (vet. norv. *eyra*, vet. suec. *ora*, *ore*, angl. sax. *eare*, vet. sup. germ. *ora*, vet. fr. *are*, *ar*, angl. *ear*, suec. *ōra*, dan. *øre*, batav. *oor*, rec. sup. germ. *ohr*, gr. οὖς, lat. *auris*; Gr. III, 399, Gf. I, 457; Rechth. 608), neutr., auris, οὖς : Mth. x, 27; xi, 15; Mc. iv, 9, 23; vii, 16, 33; viii, 18; Luc. i, 44; vi, 21; viii, 8, 22; ix, 44; xiv, 35; Joan. xviii, 10; Cor. I, xii, 16; Neh. vi, 16; ὠτίον : Mc. xiv, 47; Joan. xviii, 26.

AUFTO, adverb., 1) forte, ἴσως : Luc. xx, 13; τάχα : Philem. 15; Cor. II, xii, 16; 2) fortasse πάντως : Luc. iv, 23; Cor. I, xvi, 12. *Ei aufto*, si forte, εἰ ἄρα : Mc. xi, 15; *niu aufto*, id., μήποτε : Luc. iii, 15; *ibai aufto et nibai aufto*, vid. *Ibai et Nibai*.

APAUULLO, nom. propr., Ἀπολλῶς : Cor. I, i, 12; iv, 6; xvi, 12.

APAUSTAULUS (*apaustulus* Luc. vi, 13; Philpp. ii, 25), (voc. gr.), masc., apostolus, ἀπόστολος : Mc. vi, 30; Luc. vi, 13; ix, 1, 10; xvii, 5; Joan. xiii, 16; Rom. xi, 13; Cor. I, iv, 9; ix, 5; Cor. II, i, 4; viii, 23; xi, 5, 13; xii, 11, 12; Eph. ii, 20; iii, 5; iv, 11; Philpp. ii, 25; Tim. II, i, 11; Tit. i, 4; Calend. goth.

GALIUGA-APAUSTAULUS, pseudo-apostolus, ψευδαπόστολος : Cor. II, xi, 13.

APAUSTAULEI, fem., apostolatus, ἀποστολή : Cor. I, ix, 2; Gal. ii, 8.

ARA (vet. norv., *ari*, *örn*, angl. sax. *earn*, vet. sup. germ. *aro*, dan. *örn*, batav. *arend*, rec. sup. germ. *ar*, coll. gr. ὄρνεις; Gr. III, 361; Gf. I, 432), masc., aquila, ἀετός : Luc. xvii, 37.

ARABIA, nom. propr. fem., Ἀραβία : Gal. iv, 25.

ARAITAS, nom. propr. masc., Ἀρέτας : Cor. II, xi, 32.

ARAM, nom. propr. masc., Ἀράμ : Luc. iii, 33.

ARBALPS (vet. norv. *arvidi*, vet. sax. *arbed*, angl.

sax. *earfoð*, vet. sup. germ. *arabeit*, vet. fr. *arbeid*, dan. *arbeide*, rec. sup. germ. *arbeit*, coll. lat. *arvum*; Gr. II, 550; Gf. I, 407; Rechth. 607), fem., 1) labor, κόπος : Cor. I, xv, 28; Cor. II, vi, 5; x, 15; xi, 23, 27; Gal. vi, 17; Thess. I, iii, 5; Thess. II, iii, 8; *) *in arbaidai briggan*, ἐπαίρεσθαι : Cor. II, xi, 20; 2) labor, ἐπισύστασις : Cor. II, xi, 28; 3) regula, κανών : Cor. II, x, 16; vid. ad h. l.

ARBADJAN, conj. II, 1) laborare, κοπιᾶν : Mth. vi, 28; Cor. I, xv, 10; xvi, 16; Gal. iv, 11; Eph. iv, 28; Col. i, 29; Thess. I, v, 12; Tim. I, iv, 10; Tim. II, ii, 6; *samana arbaidjan*, συναθλεῖν : Philpp. i, 27; 2) laborare, κακοπαθεῖν : Tim. II, ii, 3, 9; iv, 5.

BI-ARBADJAN, studere, conari, φιλοτιμείσθαι : Thess. I, iv, 11.

ῬΑΙΡΗ-ARBADJAN, perlaborare, κοπιᾶν : Luc. v, 5.

ΜΙῬ-ARBADJAN, collaborare, συναθλεῖν : Philpp. iv, 3; συγκακοπαθεῖν : Tim. II, i, 8.

ARBI (vet. norv. *arfi*, vet. sax. *erbi*, angl. sax. *yrf*, vet. sup. germ. *arbi*, vet. fr. *erva*, suec. *arf*, dan. *arv*, batav. *erf*, rec. sup. germ. *erbe*; DRA. 466 sq.; Gf. I, 405; Rechth. 714), neutr., hæreditas. κληρονομία : Mc. xii, 7; Luc. xx, 14; Eph. i, 14, 18; v, 5; Col. iii, 24; *arbi niman*, hæreditare, hæreditatem accipere, κληρονομεῖν : Gal. iv, 30.

ARBI-NUMJA, vid. sub *Niman*.

ARBJA, masc., hæres, κληρονόμος : Gal. iii, 29; iv, 7; *arbja vair ἥαν*, hæres fieri, κληρονομεῖν : Mc. x, 17; Luc. x, 25; xviii, 18; Gal. v, 21.

GA-ARBJA, cohæres, συγκληρονόμος : Eph. iii, 6.

ARBJO, fem., hæres f.; *arbjo vair ἥαν*, hæres f. fieri, κληρονομεῖν : Cor. I, xv, 50.

AREIMAPAIJA, nom. propr., Ἀριμαθαία : Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 45.

AREISTARKUS, nom. propr. masc., Ἀρίσταρχός : Col. iv, 10.

ARKA (vet. norv. *ørk*, angl. sax. *arc*, vet. sup. germ. *archa*, vet. fr. *erke*, angl., dan., batav. *ark*, rec. sup. germ. *arche*, lat. *arca*; Gf. I, 467; Rechth. 712), fem., arca, κιβωτός : Luc. xvii, 27; γλωσσόκομον : Joan. xii, 6; xiii, 29.

ARKIPPUS, nom. propr. masc., Ἀρχιππος : Col. iv, 17.

ARMS (vet. norv. *armr*, angl. sax. *earm*, vet. fr. *erm*, vet. sax., vet. sup. germ., helvet. etc. *arm*, lat. *armus*; Gr. III, 403; Gf. I, 425; Rechth. 713), masc. (plur. *armeis*), brachium, βραχίων : Luc. i, 51; Joan. xii, 38; ἀγκάλη : Luc. ii, 28; unde *ana armins niman*, ἐναγκαλίεσθαι : Mc. ix, 36.

ARMS (vet. norv. *armr*, vet. sax., angl. sax. *earm*, vet. sup. germ. *aram*, vet. fr. *erm*, helvet. etc. *arm*; Gr. II, 556; Gf. I, 420; Rechth. 713), adj., superl. *armosta*, miser, ἐλεεινός : Cor. I, xv, 19.

ARMAN, conj. II, c. accusat., misereri, ἐλεεῖν : Mth. ix, 27; Mc. x, 47, 48; Luc. xvii, 13; xviii, 38, 39; Rom. ix, 15, 16, 18; xii, 8; Tim. I, i, 13, 16.

GA-ARMAN, id., Mc. v, 19; Rom. ix, 15; xi, 30, 31, 32; Cor. I, vii, 25; Cor. II, iv, 1; Philpp. ii, 27.

ARMA-HAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

ARMA-HAIRTIJA, vid. sub *Hairto*.

ARMAIO, fem., 1) misericordia, ἔλεος : Rom. ix, 23; xi, 31; Gal. vi, 16; Tim. I, i, 2; Tim. II, i, 2, 16; 2) eleemosyna, ἐλεημοσύνη : Mc. vi, 1, 2, 5.

* **ARNEIS** (coll. angl. sax. *eornest*, vet. sup. germ. *ernust*, angl. *earnest*, rec. sup. germ. *ernst*; Gf. I, 429), adject., certus, cautus.

ARNIBA, adv., certo, caute, ἀσφαλῶς : Mc. xiv, 44.

ARJAN (vet. norv. *eria*, angl. sax. *erian*, vet. sup. germ. *aran*, *erran*, vet. fr. *era*, angl. *eare*, gr. ἀροῦν, lat. *arare*; Gr. II, 56; III, 445; Gf. I, 402; Rechth. 710), conj. II, arare. ἀροτριᾶν : Luc. xvii, 7.

ARTARKSAIRKSUS, nom. propr. masc., Ἀρθασασθά : N-h. v, 14.

ARVJO (vet. sup. germ. *arawun*, Gf. I, 429), adv., gratis, δωρεάν, 1) frustra : Joan. xv, 25; Thess. II, iii, 8; 2) gratis : Cor. II, xi, 7.

ARFAKSAD, nom. propr. masc., Ἀρφαξάδ : Luc. III, 36.

ARWAZNA (vet. norv. *ör*, angl. sax. *arewa*, angl. *arrow*; Gr. III, 444), fem., telum, βέλος : Eph. VI, 16.

AROMATA (voc. gr.), ἀρώματα : Mc. XVI, 1.

ASANS (coll. angl. sax. *ar*, vet. sup. germ. *aran*, vet. fr. *ara*, *arn*; DM. 435; Gf. I, 479; Rehth. 607, 608; Schm. I, 108), fem., 1) æstas, θέρος : Mc. XIII, 28; 2) messis, θερισμός : Mth. IX, 37, 38; Mc. IV, 29; Luc. X, 2.

ASAF, nom. propr. masc., Ἀσάφ : Esdr. II, 41.

ASGAD, nom. propr. masc., Ἀσγάδ : Esdr. II, 12.

†ASDIGGS, vid. *Azdiggs*.

ASER, nom. propr. masc., Ἀσήρ : Luc. II, 36.

ASIA, nom. propr. fem., Ἀσία : Cor. I, XVI, 19; Cor. II, I, 8; Tim. II, I, 15.

ASILUS (vet. norv. *asni*, angl. sax. *asal*, vet. sax., vet. sup. germ. *esil*, angl. *ass*, dan. *asen*, *æsel*, suec. *äsna*, rec. sup. germ. *esel*, lat. *asinus*; Gf. I, 486), commun., asinus, ἰνάριον : Luc. XIX, 30; Joan. XII, 14; ὄνος : Joan. XII, 15.

ASILU-QAIRNUS, vid. sub *Qairnus*.

ASMOþ, nom. propr. masc., Ἀζμώθ : Esdr. II, 24.

ASNEIS (coll. *asans*, vet. norv. *asnast*, angl. sax. *esne...*, vet. sup. germ. *asni*, vet. fr. *esna*; Dra. 304; Gf. 478; Rehth. 716; Schmid. Schwáb. Wörterb. 99), masc., mercenarius, μισθωτός : Mc. I, 20; Joan. X, 12, 13; μισθίος : Luc. XV, 17, 19.

ASSAUM, nom. propr. masc., Ἀσούμ : Esdr. II, 19.

ASSARJUS (voc. lat.), masc., ἀσσάριον : Mth. X, 29.

ASTAþS, fem. (?), veritas, certitudo, ἀσφάλεια : Luc. I, 4.

ASTS (vet. norv. *jastr*, vet. sup. germ. *ast*, coll. gr. ἄστος; Gr. III, 441; Gf. I, 478), masc. (plur. *astos*), ramus, κλάδος : Mc. IV, 52; XIII, 28; Rom. XI, 16, 17, 18, 19, 21; στοιβάς : Mc. XI, 8; βάλων : Joan. XII, 13.

AT (vet. norv., vet. sax., dan. *at*, angl. sax. *æt*, vet. sup. germ. *azs*, vet. fr. *et*, suec. *ät*, dan. *ad*, coll. lat. *ad*; Gr. III, 255; Gf. I, 523; Alth. Präpos. 93; Rehth. 717), præpositio accusativum et dativum regens, primario significans *apud* (πρός), et *proximiam ad* aliquid indicans.

I. *Præpositio A*. Cum accusativo ad *tempus* solum modo refertur, valens *ad* et respondens Græcorum dativo : Mc. XII, 2; Luc. II, 41; Gal. VI, 9; vel genit. absoluto : Mth. XXVII, 1 *at maurgin vaurþanana*.

B. Cum dativo : 1) ad *locum* refertur : a) *apud*, πρὸς c. dat. et acc., παρά c. acc. et ἐπὶ c. accus. post verba quietis, ut *sitan* Mth. IX, 9; Mc. II, 4; *ligan* Luc. III, 9; *standan* Luc. V, 2; Joan. XVIII, 16; *gastandan* Cor. I, VII, 24; Gal. II, 5; *saljan* Cor. I, XVI, 6, 7, 19; *salþvos taujan* Joan. XIV, 23; *þairhvisan* Philpp. I, 25; *haldan* Mc. V, 41; *usmitan* Cor. II, I, 12; *gamotan* Mc. II, 2; *anahaims visan* Cor. II, V, 8; *newa visan* Mc. XI, 1; Luc. XIX, 37; sic merito etiam XIX, 29 loco *af* legendum est *at*; insuper est *garunnans* Mc. I, 33 et *gabundans* Mc. XI, 4; *visan* Mc. VI, 3; IX, 19; XIV, 49; Luc. IX, 41; Joan. XIV, 25; Cor. I, XII, 15, 16; XVI, 10; Cor. II, XI, 8; Eph. VI, 9; Col. III, 25; Thess. I, III, 4; Thess. II, III, 10 et in pluribus casibus, ubi participium præcedentis verbi, præsertim *visands* supplendum est, sic Mc. IV, 1; XIV, 54; Joan. XVII, 5; Cor. II, IX, 2; XII, 21; Thess. II, III, 1, 8; insuper post adjectiva, ut *kunþs visan* Philpp. IV, 6; *mahteigs* et *unmahteigs visan* Luc. XVIII, 27; *garaihts visan* Thess. II, I, 6; *habaiþs visan* Mc. III, 9; item *anstai gateihan at guþa* Luc. II, 52; denique post *bileiþan* Tim. II, IV, 13; *gahaban* Philem. 13, et in locutione *gastauan at sis* Cor. II, II, 1; b) *ad*, πρὸς c. accus. tantum post *briggan* Mc. IX, 20; XI, 7; XV, 1; Luc. IV, 40; et *qiman* Mth. VII, 15; Mc. I, 40; II, 3; III, 8; VII, 51; IX, 14; X, 50; XI, 13; Luc. I, 43; VII, 4, 7, 20; VIII, 35,

XV, 20; Joan. VI, 44, 65; X, 41; XII, 12; XIV, 6, 18, 28; XVI, 7; XI, 45; Cor. I, XVI, 5, 11, 12; Cor. II, I, 15, 16; II, 1, 12, 14; XIII, 1; Gal. IV, 20; Col. IV, 10; Thess. I, II, 18; III, 6; Tim. I, III, 14; Tim. II, IV, 9; Neh. V, 17; Skeir. VIII, c; hinc Mc. X, 45 *at andbahtjam qiman* (διακονηθῆναι ἦλθεν); c) *ab*, *ex*, παρά c. genit. et ἀπὸ (et hic etiam fundamentaliter latet primaria significatio *apud*) post verba *gasaiwan* Joan. VIII, 38; *hausjan* Joan. VIII, 26; XV, 15; Tim. II, I, 13; II, 2; *gahausjan* Joan. VI, 45; Skeir. IV, d; *þiþan* Mc. XV, 45; *bigitan* Tim. II, I, 18; *niman* Mc. XII, 2; Joan. X, 18; Thess. I, II, 13; Neh. V, 15; *ganiman* Eph. VI, 8; Tim. II, III, 14; *andniman* Cor. I, XI, 25; Thess. I, IV, 1; Thess. II, III, 6; d) *a*, *ab*, in passivis sententiis : Skeir. VI, d *at gawairbam fra-kunnan ni skuld; ist VI b warjatoh vaurde at mannam maht ist anþarleikein inmaidjan*; Thess. I, IV, 9 *at guþa uslasiþs* (θεοδιδάκτος); Tim. I, VI, 5 *at þaimet gatarniþ ist sunja* (ἀπεστερημένοι τῆς ἀληθείας); sic Luc. X, 7. *þo at im* (sc. *gibanona*). 2) In sensu temporali, *sub*, ἐπὶ c. gen.: Luc. III, 2; alias et communis Græcorum genitivo absolut. respondens; Mth. VIII 16; XI, 7; XXVII, 1; Mc. IV, 6, 35; VIII, 1; XI, 11; XIV, 43; XV, 42; XVI, 2; Luc. II, 2; III, 15, 21; IV, 2, 6, 48; VII, 24; IX, 34 h. l., 43; XIX, 11; XX, 1, 45; Rom. VII, 2, 3, 9; Cor. II, I, 11; II, 12; V, 20; X, 15; Eph. II, 20; Thess. I, III, 6; Skeir. II, d; III, a; VII, b; VIII, a, c, d. 3) In sensu metaphorico, *juxta*, *propter*, leviter inclinans ad causativam significationem, tantum. Skeir. III, c; V, a, c; VII, b.

II. In *compositione* : 1) cum verbis : *ataugjan*, *atbairan*, *atbairhtjan*, *atgaggan*, *atgiban*, *atdriusan*, *athaban*, *athahan*, *athaiian*, *athafjan*, *atþinsan*, *atkunnan*, *atligan*, *atlagjan*, *atnewjan*, *atniman*, *atrinnan*, *atsaiwan*, *atsatjan*, *atsnarpjan*, *atstandan*, *atsteigan*, *attekan*, *atliuhan*, *atvairpan*, *atvalvjan*, *atvandjan*, *atvisan*, *atvopjan*, *atfarjan*; bicomposita : *atgaraihtjan*; *innatbairan*, *innatgaggan*, *innattiuhan* (*usatbairan*); *duatgaggan*, *duatrinnan*, *duatsnivan*; 2) cum substantivis : *ataphni*, *atgaggs*, *atvitains*; 3) cum adjectivis : *unatgahts*.

ATAþNI, vid. sub *Aþn*.

ATER (*Ateir* Esdr. II, 16), nom. propr., Ἀτήρ : Esdr. II, 16, 41.

ATISKS (vet. sup. germ. *ezisc*, rec. sup. germ. *esch* [satum], gall. *un champ ensemençé*); Gr. II, 25, 375; III, 416; Gf. I, 229), masc. (?), satum, τὰ σπόρια : Mc. II, 23; Luc. VI, 1.

ATJAN, vid. sub *Itan*.

ATTA (vet. sup. germ. *atto*; vet. fr. *atha*, *atta*, *ettha*; gr. ἄττα, lat. *atavus*; Gf. I, 445; Rehth. 613; Schm. I, 126), masc., pater, πατήρ : Mth. V, 16, 45; VI, 1, 4; VI, 8, 9, 15, 26; X, 29; Mc. V, 40; VII, 10, 11; IX, 21, 24; X, 7, 19, 29, 30; XI, 10; XV, 21; Luc. I, 17, 32, 55, 59, 62, 67, 72, 73; II, 48, 49; III, 8; VI, 23, 26; VIII, 51; IX, 26, 42, 59; XIV, 26; XV, 12, 17, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 29; XVIII, 20; Joan. V, 45; VI, 31, 42, 49; VII, 22; VIII, 19, 38, 41, 42, 44; X, 15, 29, 30; Rom. IX, 5; XI, 28; XV, 6, 8; Cor. I, X, 1; XV, 24; Cor. II, I, 2, 3; VI, 18; XI, 31; Gal. I, 4; IV, 2; Eph. I, 2, 17; III, 14; IV, 6; V, 20; Philipp. II, 8, 22; Col. I, 12; III, 17; Thess. I, II, 11; III, 11; Thess. II, I, 1; Tim. I, V, 1; Tit. I, 4; Skeir. IV, d; V, a; VI, b, c; VII, d.

* AVI (vet. norv. *á*, angl. sax. *eovu*, *eoved*, *eovestre*, vet. sup. germ. *awi*, *ewit*, *ewist*, angl. *ewe*, batav. *ooi*, gr. ὄις, lat. *ovis*; Gr. II, 368; III, 527, 433, 475; Gf. I, 505; Schm. I, 1), fem., *ovis*.

AVEþI, neutr., *pecus*, ποιμνη : Joan. X, 16; Cor. I, IX, 7.

AVISTR, neutr., *ovile*, ἀλλή : Joan. X, 16.

AVILIUD (*aviliuþ* Cor. I, XV, 57; vet. sax. *alat*, *olat* [quod Schmeller Gloss. Hel. 68, ad *latan* refert et per *Erlas*, remissio, explicat]), neutr., *gratia*, χάρις : Cor. I, XV, 57; Cor. II, II, 14; VIII, 16; IX, 15, ἐνχαριστία : Cor. II, IV, 15; IX, 12; Eph. V, 4,

Phlpp. iv, 6; Col. iv, 2; Thess. I, iii, 9; Tim. I, ii, 4; iv, 3, 4.

AVILIUDON, conj. II, gratias agere, εὐχαριστεῖν: Mc. viii, 6; Luc. xvii, 16; xviii, 11; Joan. vi, 11, 23; xi, 41; Rom. vii, 25; Cor. I, i, 14, 30; x, 30; xi, 24; Cor. II, i, 11; Eph. i, 16; v, 20; Col. i, 12; iii, 17; Thess. I, ii, 15; v, 17; Thess. II, i, 3; Skeir. VII b; χάριν εἶχειν: Tim. I, i, 12; Tim. II, i, 3; δοξάζειν: Luc. xviii, 43, partic. aviliudonds, εὐχάριστος: Col. iii, 15.

AVO (lat. avus, avia), fem., avia, μάμα: Tim. II, i, 5.

AF (et postfixo u interrogativo abu Joan. xviii, 34; vet. norv., vet. sax., succ., dan., batav. af, vet. sup. germ. ab, aba, vet. fr. af, ef, of, angl. sax., angl. of, rec. sup. germ. ab, gr ἀπό, lat. ab; Bopp 83; Gr. II, 50, 253; Gf. I, 72; Alth. Pröp. 215; Rchth. 956), præpositio dativum regens, primario significat ab (ἀπό), opponiturque ad ana, at, tum discessionem et separationem duorum objectorum, quæ vicina prius forent, tum directionem ab vel de indicans.

I. Præpositio: 1) in sensu locali: a ex, ἀπό, ex: a) post intransitiva: qiman Mth. xvii, 57; Mc. iii, 22; xv, 21; Cor. II, i, 16; xi, 9; usgaggan Mc. xvi, 8; Luc. iv, 41; vi, 19; viii, 29, 33, 35, 38, 46; Phlpp. iv, 15; atgaggan Mth. viii, 1; Mc. ix, 9; Luc. ix, 37; xvii, 7; asgaggan Luc. v, 2; asleiphan Mc. i, 42; Luc. v, 13; galeiphan Mc. vii, 31; Luc. x, 50; urinnan Luc. iv, 35; anastodjan Skeir. IV, b; atsteigan Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 30, 32; Thess. I, iv, 16; driusan Luc. xvi, 21; aslinnan Luc. ix, 39; afstandan Cor. II, xii, 8; Tim. II, ii, 19; gasviltan Col. ii, 20; post andhuleins Thess. II, i, 7; newa vas beponijin af fairgunja Luc. xix, 29 ubi af idem valet ac at. Per elipsim illustrandi sunt casus, ut Cor. II, iii, 18 af vulþau in vulþu; Mc. vii, 4 af maþla (sc. qimandans) ni matjand; Luc. vi, 17 hansa mikila manageins af allamma iudaias (sc. qimandeins); sic etiam Gal. iv, 24 aina triggva af fairgunja seinai (sc. qumana), sic Cor. II, iii, 18 vulþus af ahmin; aliter Cor. II, xi, 3 og ibai austo þriurja vairþaina fraþja izvara af ainfaþein jah sviknein (sc. asleipandona); sic etiam af ante nomina urbium græce desinentia: manna gabigs af areimaþaias Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 45; lazarus af beþantias Joan. xi, 1; b) post transitiva niman Luc. vi, 29; xix, 24; Joan. xvi, 22; Col. iii, 24; et subaudita hac voce illustrandus est Luc. v, 36 þamma fairnjin ni gatimid þata af þamma niujin; asniman Mth. ix, 15, 16; Mc. ii, 20, 21; vii, 33; Luc. v, 35; viii, 18; xvi, 3; xix, 26; usniman Luc. viii, 12; ganiman Col. i, 7; coll. Mc. xiii, 28; lisan Mth. vii, 16; galisan Mc. xiii, 27; leiwan Mth. v, 42; afvandjan Rom. xi, 26; Gal. i, 6; Tim. II, i, 15; iv, 4; afvagjan Col. i, 23; afhrisjan Luc. ix, 5; afvalvjan Mc. xvi, 3; afskaidan Luc. ix, 33; Rom. viii, 35, 39; gaskaidan Thess. II, iii, 6; huc pertinet Rom. ix, 3 usbida una þaima visan af xristau (sc. skaidans); post gadrausjan Luc. i, 52; vairpan Mth. v, 29, 30; afvairpan Eph. iv, 31; usvairpan Mc. xvi, 9; ushauhjan Joan. xii, 52; gaainanan Thess. I, ii, 17; gahaban sik Thess. I, iv, 3; v, 32; lausjan Mth. vi, 13; Luc. vi, 30; galausjan Mc. v, 4; Rom. vii, 2; Thess. II, iii, 3; uslausjan Thess. II, iii, 2; andbindan Rom. vii, 6; hrainjan Cor. II, vii, 1; gahailjan Luc. vii, 21; gahailnan Mc. v, 29; adde post adjectiva laus Gal. v, 4; hails Mc. v, 34; c) a, ex, in formulis af taihsvon et af hleidumein post sitan: Mc. x, 37, 40; xii, 36; xiv, 62; Luc. xx, 42; standan Luc. i, 11; sic Mc. xv, 27 miþ imma ushramidedun tvans vadedjans ainana af taihsvon jah ainana af hleidumein is Mth. xxv, 41 þai af hleidumein ferai; 2) in sensu temporali a, ex, ἀπό: Mc. x, 6; Cor. II, viii, 10; 3) in sensu metaphorico: a) ah, ex, ἀπό, in formula af sis silbin post qiþan Joan. xviii, 34; rodjan Joan. xiv, 10; xvi, 13; þagkjan Cor. II, iii, 5; x, 7; taujan Joan. viii, 28; qiman Joan. vii, 28;

akran bairan Joan. xv, 4; saivala lagjan Joan. x, 18; b) post passiva, a, ab, ὑπό c. gen., ἀπό: Luc. viii, 14; Rom. xii, 21; sic Gal. ii, 6 af þaim þngkjandam visan wa (constructio in græco textu interjecta propositione interrumpitur, cum pergere debuisset vs. 7 per passivum) et i, 1 pavlus apuustaulus ni af mannam (scilicet apostolus factus); c) cum partitiva significatione a, de, ἀπό: Mc. vii, 28 hundos matjand af drauhsnom barne; Mth. v, 18 striks ni usleiþiþ af vitoda; Tim. I, i, 6 af þaimai sumai (ὡν τινές); d) quandoque et ubi in aliis locis aliæ præpositiones ejus sedem tenent, idem valet ac in conspectu, ab, ἀπό: Luc. xviii, 34 vas vaurd gasfulgin af im (alias saura).

II. In compositione: 1) cum verbis: asagjan, asaikan, asairzjan, asgaggan, asgiban, asdailjan, asdaubnan, asdobnan, asdauþjan, asdaujan, asdumbnan, asdrausjan, asdomjan, asqiþan, ashaban, ashamon, asflugjan, ashrainjan, ashrisjan, asholon, asþaursjan, asþliuhan, asþvuhan, asþluþan, asleiphan, aslisnan, asletan, aslagjan, aslinnan, asmaitan, asmarzjan, asniman, assaljan, afskaidan, afskiuban, asslahan, asstauþjan, asstauþnan, asstauþjan, asstandan, assvairban, assvaggvjan, astaurnan, astiuhan, asvairpan, asvalvjan, asvandjan, asfilhan, aswaþjan, aswapnan; 2) cum substantivis: asgudei, asgrundipa, asdrugja, asdomeins, asetja, aslet, aslageins, asmarzeins, asfasteins, astass; 3) cum adjectivis: asguds, ashaims, asmainds.

AFAR (coll. vet. norv. afar...; vet. sup. germ. afar; Gr. III, 259; Gf. I, 177), præpositio accusativum et dativum regens, significat in genere post.

I. Præpositio: A. cum accusativo tantum in sensu temporali, post, μετά c. accus.: Mth. xxvii, 53, 62, 63; xxvi, 2; Mc. viii, 31; ix, 2; xiii, 24; Luc. i, 24; ii, 46; ix, 28; xv, 13; xix, 14; Cor. I, xi, 25; Skeir. II, a; διά: Mc. ii, 1; præcipue in formulis afar leitul, post paululum, paulo post μετά μικρόν: Mth. xxvi, 73; Mc. xiv, 70; afar ni filu (?) Skeir. IV, a; afar þata, post hæc, postea, μετά ταῦτα: Mth. viii, 5; Mc. xvi, 12; Luc. v, 27; x, 1; xviii, 4; Joan. vi, 1; vii, 1; xi, 7, 11; Cor. I, xv, 5; παρεκτός: Cor. II, xi, 28; biþe afar þata, ἐν τῷ καθεξῆς: Luc. viii, 1; afar þatei, μετά τὸ c. infin.: Mc. i, 14; Skeir. VII, b.

B. cum dativo: 1) in sensu locali: post, ὀπίσω, post gaggan Luc. ix, 23; xiv, 27; laistjan Mth. x, 28; Mc. viii, 54; galeiphan Mc. i, 20; Joan. xii, 19, hirjats Mc. i, 17; insandjan Luc. xix, 14; imprimis pro ἀκολουθεῖν gaggan afar: Mth. ix, 9, 19; Mc. ii, 14, 15; v, 24; xiv, 13; Luc. v, 28; Joan. xi, 31 et laistjan afar: Mth. viii, 1, 22; ix, 9, 27; xxvii, 55; Mc. i, 18; iii, 7; vi, 1; xiv, 51, 54; Luc. v, 11, 27; ix, 11; 2) in sensu temporali, post, ὀπίσω: Mth. iii, 11; Mc. i, 7; μετά c. acc.: Joan. xiii, 26; 3) in sensu metaphorico: a) post, ἐπί c. acc. post gaggan Luc. xv, 4 et asfargaggan Phlpp. iii, 14, ad aliquid querendum, obtinendum; coll. Mc. x, 24 hunjan afar faihan; b) secundum, κατά c, acc.: Cor. I, xv, 3, 4; xristus gasvalt afar bokom; eis: Tim. II, ii, 26 gasahanai tiuhanda afar unhulþins viljin; ἐπί c. dat.: Luc. v, 5 afar vaurda þeinamma vairpan natja; i, 59 haihaitun ina afar namin attins; πρὸς c. acc.: Cor. II, v, 10 ganimai warjizuh svesona leikis afar þaimai gatavida.

II. Ut adverbium vel substantivum (Gr. II, 43) occurrit Luc. i, 5 us afar für ἐξ ἐφημερίας; adverbialiter habenda esse videtur etiam apud Skeir. III, c. * Sa afar dags, ἡ ἐξῆς Luc. vii, 11 et dags afar sabbate, μία σαββάτων Mc. xvi, 2 bene in asardags et asarsabbate contrahuntur.

III. In compositione: 1) cum verbis: asfargaggan, asarlaitjan; 2) cum substantivis: asardags, asarsabbatus.

AFTA (vet. norv. aflan, vet. sax. aftar, est, angl. sax. æft, angl., vet. sup. germ. after, vet. fr. esta, efter, batav. achter, coll. Afar, gr. ἄθεις; Gr. III, 628;

Rehth. 698), adverbium, post, retro; *þo asta*, quod exactum est, τὰ ὀπίσω : Philpp. III, 14.

AFTANA, retro (gal. *par derrière*), ὀπισθεν : Mc. v, 27.

AFTARO, id., Mth. IX, 20; Luc. VIII, 44; ὀπίσω : Luc. VII, 38.

AFTRA, 1) iterum, πάλιν : Mth. v, 33; xxvi, 72; xxvii, 50; Mc. II, 1, 13; III, 1; IV, 1; v, 21; VII, 31; VIII, 1, 13, 25; x, 1, 10, 24, 32; XI, 27; XII, 4, 5; XIV, 61, 69, 70; xv, 4, 12, 13, 37; Joan. vi, 15; x, 7, 17, 18; XI, 7; VIII, 12, 21; IX, 15, 17, 26, 27; x, 7, 17, 18, 19, 31, 39, 40; XI, 7, 8, 38; XVI, 28; XVIII, 7, 27, 33, 40; XIX, 4, 9; XII, 22, 28, 39; XIII, 12; XIV, 3; XVI, 16, 17, 22; Rom. XI, 23; xv, 10, 11, 12; Cor. I, VII, 11; XII, 21; Cor. II, I, 16; II, 1; III, 1; v, 12; x, 7; XI, 16; XII, 19, 21; XIII, 2; Gal. II, 1, 18; IV, 9, 19; v, 1; Philpp. I, 26; II, 28; IV, 4; Skeir. I, c, d; δεύτερον : Joan. III, 4; 2) retro, εἰς τὰ

ὀπίσω : Luc. IX, 62. Cum verbis *gabotnan, haitan, gasatjan, gastandan, atvandjan, gavandjan, usfulljan* respondet græco ἀνά ἀντι, ἀπό, ὑπό in compositis.

AFTUMA (coll. *Istuma*), ultimus, ἔσχατος : Mc. x, 31.

AFTUMISTS, id., Mc. IX, 35; Luc. XIV, 9, 10; Cor. I, XV, 26; *astumist haban*, in extremis esse, extremum habere, ἐσχάτως εἶναι : Mc. v, 23.

AXAJA, vid. *Akaja*.

AWA (vet. norv. *á*, vet. sax. *aha*, angl. sax. *ea*, vet. sup. germ. *aha, awa, owa*, vet. fr. *a*, rec. sup. germ. *ach, aue*, cf. *ovin* apud Jornand. p. 83 et gr. *ἄα* apud Hesych.; Bopp 82; Gr. III, 381; Gf. I, 18, 110, 504; Schm. I, 1 sq.; Rehth. 585), fem., aquæ, fluvius, ποταμός : Mth. VII, 25, 27; Mc. I, 5; Luc. VI, 48; Joan. VII, 38; Cor. II, XI, 26.

B

BA, vid. sub *Bai*.

BABAV, nom. propr., Βαβαί : Esdr. II, 11.

BAGGEIS, nom. propr., Βαγούσι : Esdr. II, 14.

BAGMS (vet. norv. *badmr*, vet. sax. *bom, buom*, angl. sax. *beam*, vet. sup. germ. *boum*, vet. fr. *bam*, suec. *bom*, dan. *bomm*, batav. *boom*, rec. sup. germ. *baum*; Gr. II, 484; III, 368; Gf. III, 115; Rehth. 618), masc., arbor, δένδρον : Mth. VII, 17, 18; Mc. VIII, 24; XI, 8; Luc. III, 9; VI, 43, 44.

ALEVA-BAGMS, olea, ελαιία : Luc. XIX, 37; *vildeis alevabagms*, agrestis olea, oleaster, ἀγριέλαιος : Rom. XI, 17; *gods alevabagms*, bona olea, καλλιέλαιος : Rom. XI, 24.

BAINA-BAGMS (Gr. I, 63, [3. edit.]), proprie ossea arbor, id est, cornus hic pro moro, συκάμινος : Luc. XVII, 6.

PEIKA-BAGMS, palma (sed proprie picea arbor, vid. ad *Peika*), φοινῆξ : Joan. XII, 13.

SMAKKA-BAGMS, ficus, συκῆ : Mc. XI, 13, 20, 21; XIII, 28; συκομορέα : Luc. XIX, 4.

BADI (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., dan. *bed*, vet. sup. germ. *beti*, suec. *bädd*, batav. *bedde*, rec. sup. germ. *bett*; Gr. II, 484; III, 433; Gf. III, 49; Rehth. 621) neutr., grabatum, κράββατος : Mc. II, 4, 9, 11, 12; VI, 55; κλειδίον : Luc. v, 19, 24.

* BAHT (?), unde.

AND-BAHTS (vet. norv. *ambátt*, vet. sax. *ambaht*, angl. sax. *ambiht*, vet. sup. germ. *ampaht*, vet. fr. *ombeht*, dan. *ambede*; batav. *ambacht*, rec. sup. germ. *ambt*; Gr. II, 214; DRA. 304, 758; Gf. III, 25; Rehth. 959; coll. *ambacti* apud Cæs. Bell. Gall. 6, 15, cujus affinitatem cum germano *andbahts* Zeuss [Die Deutschen p. 242] negat sine sufficienti ratione), masc. (plur. *andbahteis*), minister, ὑπηρέτης : Mth. v, 25; Mc. XIV, 54, 65; Luc. I, 2; IV, 20; Joan. VII, 32, 45, 46; XVIII, 3, 12, 18, 22, 36; XIX, 6; διάκονος : Mc. IX, 35; x, 43; Joan. XII, 26; Rom. XIII, 4, 15, 8; Cor. II, III, 6; VI, 4; XI, 15, 23; Gal. II, 17; Eph. III, 7; VI, 21; Col. I, 7, 23, 25; Thess. I, III, 2; Tim. I, IV, 6; λειτουργός : Rom. XIII, 6; Philpp. II, 25.

ANDA-BAHTS, Tim. I, II, 6 h. l.

AND-BAHTI, neutr. (vid. ad Luc. I, 23), ministerium, διακονία : Mc. x, 45 h. l.; Luc. I, 23; Rom. XI, 13; Cor. I, XVI, 15; Cor. II, III, 7, 8, 9; IV, 1; v, 18; VI, 3; VIII, 4; IX, 1, 13; XI, 8; Eph. IV, 12; Col. IV, 17; Tim. I, I, 12; Tim. II, IV, 5, 11; λειτουργία : Luc. I, 23; Cor. II, IX, 12; Philpp. II, 30.

AND-BAHTJAN, conj. II, 1) ministrare, διακονεῖν : Mth. VIII, 15; XXV, 44; XXVII, 55; Mc. I, 13, 31; x, 45; xv, 41; Luc. IV, 39; VIII, 3; XVII, 8; Joan. XII, 2, 26; Tim. I, III, 10, 13; Tim. II, I, 18; Philem. 13; 2) sollicite ministrare, διακονεῖν : Cor. II, III, 3; VIII, 19, 20; ἐπαρκεῖν : Tim. I, v, 10; coll. vs. 16.

BAI, neutr. *ba* (vet. norv. *badir*, angl. sax. *ba*, angl. *both*, suec. *bade, bädge*, dan. *baade, begge*, vet. et rec. sup. germ. *beide*, batav. *beyde*; Bopp 84; Gf. III, 83), ambo, ἀμφότεροι : Luc. I, 6, 7; v, 7; VI, 39; VII, 42; Eph. II, 14, 16.

BAJOFS, id., Mth. IX, 17; Luc. v, 38; Eph. II, 18; Skeir. II, d; III, a.

BAIAILZAIBUL, indecl., Βεελζεβούλ : Mth. x, 25; Mc. III, 22.

BAIDJAN, vid. sub *Beidan*.

BAIÞIL, nom. propr. masc., Βαιθίλ : Esdr. II, 28.

BAIÞLAEM, nom. propr., Βεθλαέμ : Esdr. II, 21.

BAIÞSAIDAN, vid. *Beþsaeidan*.

BAILIAM, nom. propr. masc., Βελαίλ : Cor. II, VI, 15.

* BAIN (vet. norv., vet. et rec. germ. *bein*, vet. sax., vet. fr., suec. *ben*, angl. sax. *ban*, angl. *bone*, dan. *been*; Gr. II, 450, 485; Gf. III, 127; Rehth. 623), neutr. os, ossis.

BAINA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

BAINEIAMEIN (*bainiamein* Philpp. III, 5 h. l.), nom. propr. masc., Βενιαμίν : Philpp. III, 5.

BAIRAN (vet. norv. *bera*, vet. sax. *beran*, *gibe-ran*, angl. sax. *becan, bæron*, vet. sup. germ. *beran*, vet. fr. *bera*, angl. *bear*, suec. *båra*, dan. *bære*, rec. sup. germ. *bahre, bürde, gebähren*, gr. *φέρειν*, lat. *ferre*; Bopp 80, 84; Gr. II, 31; Gf. III, 139; Rehth. 625), conj. I, *bar, berun, baurans*; I. ferre, *φέρειν* : Mc. I, 32; II, 3; IV, 8; VII, 32; VIII, 22; IX, 19; Luc. v, 18; Joan. XII, 24; xv, 2, 4, 8, 16; XVIII, 29, προσφέρειν : Mth. v, 23; Mc. x, 13 et *φέρειν* πρὸς — : Luc. XVIII, 15; περιφέρειν : Mc. VI, 55; φορεῖν : Joan. XIX, 5; Rom. XIII, 4; Cor. I, XV, 49; cf. Col. I, 10; βαστάζειν : Mc. XIV, 13; Luc. VII, 14; x, 4; XIV, 27; Joan. XII, 6; Rom. XI, 18; Gal. v, 10; VI, 2, 5, 17; *akran bairan*, vid. sub *Akran*.

UN-BAIRANDS, partic., non ferens, μὴ φέρων : Joan. XV, 2; μὴ ποιῶν : Luc. III, 9.

AT-BAIRAN, afferre, offerre, προσφέρειν : Mth. v, 24; VIII, 4, 16; IX, 32; Mc. I, 44; x, 13; Luc. v, 14; φέρειν : Mc. VI, 28; XII, 15, 16; Tim. II, IV, 13.

INNAT-BAIRAN, inferre, εἰσφέρειν : Luc. v, 18, 19.

[USAT-BAIRAN, ad aliquem afferre, προσφέρειν : Mth. IX, 2 h. l.]

GA-BAIRAN, comparare, παραβάλλειν : Mc. IV, 30.

ÞAIRII-BAIRAN, transferre, διαφέρειν : Mc. XI, 16.

US-BAIRAN, 1) auferre, ἐκφέρειν : Tim. I, VI, 7; 2) proferre, προφέρειν : Luc. VI, 45; 3) prorumpere, ἀποκρίνεσθαι : Mc. XI, 14; Skeir. VII, a; 4) ferre, portare, βαστάζειν : Mth. VIII, 17.

UT-BAIRAN, efferre, ἐκχομίζειν : Luc. VII, 12.

FRA-BAIRAN, ferre, βαστάζειν : Joan. XVI, 12.

GA-BAUR, neutr., tributum, φόρος : Rom. XIII, 7, λογία : Cor. I, XVI, 1, 2.

GA-BAUR, inasc. (plur. *gabauros*), comessatio, κῆμος : Rom. XIII, 13; Gal. v, 21.

BAUREI, fem., sarcina, φορτίον : Gal. vi, 5 h. l.
 BAURPEI, id., Gal. vi, 5.
 II. parere, τίχτειν : Luc. i, 57; ii, 6; Joan. xvi, 21; γεννᾶν : Gal. iv, 24; barna-bairan, vid. sub Barn.
 UN-BAIRANDEI, particip. fem., non pariens, ὠ τίχ-
 τούσα : Gal. iv, 27.
 UN-BAURANS, particip. pass., ingenuus : Skeir. V, c.
 GA-BAIRAN, parere, τίχτειν : Luc. i, 51; ii, 7, 11; γεννᾶν : Luc. i, 15, 35, 57; Joan. iii, 3, 4, 5; viii, 41; ix, 2, 19, 20, 32, 34; xvi, 21; xviii, 37; Rom. ix, 11; Gal. iv, 23, 29; Tim. ii, 23.
 BAUR, masc. (plur. baureis), natus, γεννητός : Mth. xi, 11; Luc. vii, 28.
 AINA-BAUR, unigenitus : Skeir. V, d.
 FRUMA-BAUR, primogenitus, πρωτότοκος : Luc. ii, 7; Col. i, 15, 18.
 GABAURPS, fem., 1) nativitas, γέννησις : Luc. i, 14; γενετή : Joan. ix, 1; Skeir. ii, b; mel gabaurp̄ais, dies nativitatis, τὰ γενέσια : Mc. vi, 21; barne gabaurp̄s, puerorum generatio, τεκνογονία : Tim. i, ii, 15; 2) generatio, γένος : Mc. vii, 26; γενεά : Mc. viii, 38; 3) patria, πατρίς : Mc. vi, 4; Luc. iv, 23, 24; 4) natus (ex natu), φύσις : Rom. xi, 21.
 GABAURP̄I-VAURD, vid. sub Vaurd.
 BAIRAUJA, nom. propr. fem., βέρουα : Calend. goth.
 BAIRGAN (vet. norv. byrgia, vet. sax., vet. sup. germ. bergan, angl. sax. beorgan, rec. sup. germ. bergen; Gr. II, 39, 486; Gf. III, 169), conj. I, barg, baurgun, baurgans, praeservare, tueri, τηρεῖν : Joan. xvii, 15; φυλάττειν : Joan. xii, 25.
 GA-BAIRGAN, id., συντηρεῖν : Mth. ix, 17.
 *BAIRGS (vet. norv. biarg, angl. sax. beorh, vet. sax., vet. sup. germ., suec., dan., rec. sup. germ. berg, vet. fr. berch, birg; Gr. II, 486; III, 395; Gf. III, 184, Rchth. 625), mons.
 BAIRGAHEI, fem., regio montana, ὄρεινή : Luc. i, 39, 65.
 BAURGS (vet. norv. borg, vet. sax. burg, angl. sax. burh, vet. sup. germ., rec. sup. germ. burg, vet. fr. burch, angl. borough, suec., dan. borg, gr. πύργος, maced. βύργος; Gr. III, 418; Gf. III, 179; Rchth. 675), fem. anom. 1) civitas, πόλις : Mth. v, 35; viii, 35, 34; ix, 1, 35; x, 23; xi, 1; xxvii, 53; Mc. i, 33, 45; v, 14; vi, 11, 56; xi, 19; xiv, 13; Luc. i, 26, 59; ii, 3, 4, 11, 39; iv, 29, 31, 43; v, 12; vi, 17; vii, 12, 37; viii, 1, 4, 27, 34, 39; ix, 5, 10; x, 1, 8, 11, 12; xiv, 21; xviii, 2, 3; xix, 17, 19, 41; Rom. xvi, 23; Cor. ii, xi, 26, 32; Tit. i, 5; 2) urbs, βιρά : Neh. vii, 2.
 BAURGJA, masc., civis, πολίτης : Luc. xv, 15; xix, 14.
 GA-BAURGJA, concivis, συμπολίτης : Eph. ii, 19.
 BAURGS-VADDJUS, vid. sub Vaddjus.
 BI-BAURGEINS, fem., conceptus, (παρεμβολή Num. xix, 5) : Skeir. iii, c.
 BAIRHTS (vet. norv. biatr, vet. sax. berht, angl. sax. beorht, byrht, vet. sup. germ. berht, berahht, angl. bright, med. sup. germ. breht, rec. sup. germ. . . . bert, coll. pracht; Bopp 127; Gr. II, 556; Gf. III, 209), adject., clarus, manifestus, evidens, δῆλος : Cor. i, xv, 27; Skeir. V, c; bairhts vairpan; manifestum fieri, φανεροῦσθαι : Joan. ix, 3; Col. iii, 4.
 BAIRHTABA, adverb., 1) clare, τηλαυγῶς : Mc. viii, 25; Skeir. iii, d; vi, c; gablaup̄jan bairhtaba, palam abrogare, θριαμβεύειν : Col. ii, 15; 2) splendide, λαμπρῶς : Luc. xvi, 19.
 BAIRHTEI, fem., 1) apertum, τὸ φανερόν : Mth. vi, 4, 6; 2) manifestatio, φανέρωσις : Cor. ii, iv, 2.
 GA-BAIRHTEI, apparitio, ἐπιφάνεια : Tim. ii, i, 10.
 BAIRHTJAN (incorrecte bairhtjan), conj. II, manifestare, φανεροῦν : Joan. vii, 4 h. l.
 AT-BAIRHTJAN, id., Tit. i, 3.
 GA-BAIRHTJAN, 1) id., φανεροῦν : Mc. iv, 22; Joan. xvii, 6; Cor. ii, ii, 14; vii, 12; Col. iv, 4; Tim. i, iii, 16; ἐμφανίζειν : Joan. xiv, 21, 22; ἐνδείκνυσθαι : Rom. ix, 17; *μορφοῦν : Gal. iv, 19 h. l.; 2) neutr.,

Incere, ἐπιφαίνειν : Luc. i, 79; 3) cognosci, se manifestare, φανεροῦσθαι : Cor. ii, xi, 6.
 BAITRS (vet. norv. beiskr, bitr, vet. sup. germ., vet. sax. bittar, angl. sax. biter, angl., suec., dan., batav., rec. sup. germ. bitter; Gr. II, 14; Gf. III, 88), adject., amarus, acerbns; bairts visan, acerbum esse, πικραίνεσθαι : Col. iii, 19.
 BAITRABA, adverb., amare, πικρῶς : Mth. xxvi, 75.
 BAITREI, fem., amaritudo, πικρία : Eph. iv, 31; Skeir. viii, c.
 BALGS (vet. norv. belgr, angl. sax. bælg, vet. fr. balga, vet. et rec. sup. germ., batav. balg, angl. belly, suec., dan. bælg, lat. follis; Gr. II, 33, 485; III, 408; Gf. III, 106; Rchth. 617), masc. (plur. balgeis), uter, (utris), ἀσκός : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37, 38.
 MATI-BALGS, pera, πήρα : Mc. vi, 8; Luc. ix, 3; x, 4.
 *BALPS (vet. norv. balldr, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. bald, angl. bold, rec. sup. germ. . . . bald, . . . bold; Gr. II, 556, 630; Gf. III, 108; Jornand. p. 109 Lind. Alarico erat post Amalos secunda nobilitas Baltharumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, i. e. audax nomen inter suos acceperat), audax, confidentissimus.
 BALPABA, adv., audacter, παρρησία : Joan. vii, 13; Col. ii, 15.
 BALPEI, fem., fiducia, audacia, παρρησία : Cor. ii, iii, 12; Eph. iii, 12; vi, 19; Tim. i, iii, 13; Skeir. viii, b, c.
 PRASA-BALPEI, impetuositas, vehementia : Skeir. V, b.
 US-BALPEI, contentio, διαπαρατριβή : Tim. i, vi, 5.
 BALPJAN, conj. II, audere : Skeir. ii, a.
 BALSAGGA, vid. ad Mc. ix, 42.
 BALSAN (voc. gr.), neutr., balsamum, μύρον : Mc. xiv, 4, 5; Luc. vii, 37, 38, 46; Joan. xi, 2; xii, 3, 5.
 *BALVS (vet. norv. bōl, vet. sax. balu..., angl. sax. balew, bealw..., vet. fr. balu..., bale..., bal..., vet. sup. germ. balo, angl. bale; Gr. II, 449; Gf. III, 92; Rchth. 617), adject., malus, pravus.
 BALVA-VESEI, vid. sub Visan.
 BALVJAN, conj. II, c. dat., male afficere, βασανίζειν : Mth. viii, 6, 29; Mc. v, 7; Luc. viii, 28.
 BALVEINS, fem., cruciatus, βασανός : Luc. xvi, 23; κόλασις : Mth. xxv, 46.
 BANAU, nom. propr. masc., βανουί : Esdr. ii, 10.
 BANDI, vid. sub Bindan.
 BANDVA, vid. sub Bindan.
 BANJA (vet. norv. ben, bani, angl. sax., vet. sup. germ. bana, angl. bane, suec. bani, dan. bane...; Gr. II, 485; Dra. 629; Gf. III, 125), fem., vulnus, plaga, πληγή : Luc. x, 30; ἔλκος : Luc. xvi, 21; banjo fulls, vulneribus plenus, ἡλωμένος : Luc. xvi, 20.
 BANSTS (vet. norv. bás, suec. bás, dan. baas, rec. sup. germ. banse; Gr. III, 417), masc. (plur. banstais), horreum, ἀποθήκη : Mth. vi, 26; Luc. iii, 17.
 BAJOPS, vid. sub Bai.
 BAUAN (vet. norv. bua, vet. sup. germ., angl. sax. buan, vet. fr. buwa, suec. bua, bygga, dan. boe, bygge, rec. sup. germ. bauen; Bopp 65, 125; Gf. III, 16; Rchth. 677), conj. II (sed propter Rom. vii, 18; Tim. i, vi, 16; Tim. ii, i, 14 habet Gr. I, 101 [3. edit.] bauan, baibau), 1) habitare, οἰκῆν : Rom. vii, 17, 18, 20; viii, 9; Cor. i, vii, 12; ἐνοικεῖν : Cor. ii, vi, 16; Col. iii, 16; Tim. ii, i, 5, 14; κατοικεῖν : Eph. iii, 17; Col. i, 19; 2) transit., inhabitare, οἰκεῖν : Tim. i, vi, 16; los bauan, vitam agere, βίον διάγειν : Tim. i, ii, 2.
 GA-BAUAN, nidulari, κατασκηνοῦν : Mc. iv, 32.
 BAUAINS, fem. habitatio, οἰκητήριον : Cor. ii, v, 2; κατοικητήριον : Eph. ii, 22; κατοίκησις : Mc. v, 3; πολίτευμα : Philpp. iii, 20.
 BAUANAIRGAIS (voc. hebr.), βοανηγές : Mc. iii, 17.
 BAUAUS, nom. propr. masc., Βοός : Luc. iii, 62.

BAUGJAN (coll. vet. norv. *fægja*, suec. *fäga*, dan. *feie*, rec. sup. germ. *fegen*), conj. II, verrere.

US-BAUGJAN, everrere, *σαροῦν* : Luc. xv, 8.

BAUHTS, vid. sub *Bugjan*.

BAUFS, adject., 1) surdus, *κωφός* : Mth. xi, 5; Mc. vii, 32; ix, 25; Luc. vii, 22; 2) mutus : Mth. ix, 32; 3) hebes, insipidus; *baufs vairþan*, hebescere, insipidum fieri, *μωραίνεσθαι* : Luc. xiv, 34.

* BAULJAN (vet. sup. germ. *paula*, *puilla*; Gf. III, 96), flare, inflare.

UF-BAULJAN, inflare, *τυφοῦν* : Tim. II, II, 4.

BAUR, quod fertur, vid. sub *Bairan I*.

BAUR, natus, vid. sub *Bairan II*.

* BAUR (a Grimm, Wien. Jahrb. LXXIV, 183 ad *gabaur* [vid. sub *Bairan*], relatum).

GA-BAURJABA, adverb., libenter, *ἡδέως* : Mc. vi, 20; xii, 37; xiv, 65; Cor. II, xii, 9, 15; libenter, *κατὰ ἐκούσιον* : Philem. 14 h. l.

GA-BAURJOÞUS, masc., voluptas, *ἡδονή* : Luc. viii, 14.

BAUREI, vid. sub *Bairan I*.

BAURGS, vid. sub *Bairgan*.

* BAURD (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan., rec. sup. germ. *bord*, vet. sup. germ. *bort*, angl. *board*; Gf. III, 213; Rechth. 662), neutr., assis, tabula.

FOTU-BAURD, scabellum, *ὀποπόδιον* : Mth. v, 35; Mc. xii, 36; Luc. xx, 43.

BAURÞEI, vid. sub *Bairan I*.

BARABBA (*Barabbas* Mc. xv, 7), nom. propr. masc., *Βαρράβᾶς* : Mth. xxvii, 46; Mc. xv, 7, 11, 15; Joan. xviii, 40.

BARAKEIAS, nom. propr. masc., *Βαραχίας* : Neh. vi, 18.

BARBARUS (voc. gr.), *βάρβαρος* : Col. iii, 11.

BARÞAULAUMAIUS (*Barþulomaius* Luc. vi, 14), nom. propr. masc., *Βαρθολομαῖος* : Mc. iii, 18; Luc. vi, 14.

* BARIS (angl. sax. *bere*, angl. *barley*; coll. Gf. III, 206), hordeum.

BARIZEINS, adject., hordeaceus, *κριθίνος* : Joan, vi, 9, 13.

BARMS (vet. norv. *barmr*, vet. sup. germ., vet. sax., vet. fr., dan., suec. *barm*, angl. sax. *bearn*; Gf. III, 154; Rechth. 619, coll. *Bairen*), masc. (plur. *barmeis*), sinus, *κόλπος* : Luc. vi, 38; xvi, 22, 23; Joan. xiii, 23; *στῆθος* : Joan. xiii, 25.

BARN (vet. norv., vet. sax. *barn*, angl. sax. *bearn*, vet. fr. *bern*, coll. *Bairan*; Gr. III, 323; Rechth. 626), neutr., filius, *τέκνον* : Mth. xi, 19; Mc. vii, 27; x, 29, 30; xii, 19; Luc. i, 7, 17; iii, 8; vii, 35; xiv, 26; xviii, 29; xix, 44; xx, 31; Joan. viii, 39; Rom. ix, 7, 8; Cor. I, vii, 14; Cor. II, xii, 14; Gal. iv, 25, 27, 28, 31; Eph. ii, 3; v, 1, 8; Philpp. ii, 22; Col. iii, 20, 21; Thess. I, ii, 11; Tim. I, i, 2; iii, 4, 12; v, 4; Tim. II, i, 2; ii, 1; Tit. i, 4, 6; *παιδίον* : Mc. v, 39, 40, 41; ix, 24, 36, 37; x, 13, 14, 15; Luc. i, 59, 66; ii, 17, 27, 40; vii, 32; ix, 47, 48; xviii, 16, 17; *βρέφος* : Luc. i, 41, 44; ii, 12, 16; xviii, 15; in plur. *barna*, progenies, *σπέρμα* : Mc. xii, 19; *barne barna*, liberorum liberi, *ἔκγονα* : Tim. I, v, 4; *barna bairan*, liberos procreare, *τεκνογονεῖν* : Tim. I, v, 14; *barna fodjan*, filios nutrire, *τεκνοτροφεῖν* : Tim. I, v, 10.

BARNILO, neutr., filiulus, initio orationis positum, *τέκνον* : Mth. ix, 2; Mc. ii, 5; x, 24; Luc. xv, 31; Tim. I, i, 18; *τεκνίον* : Joan. xiii, 33; Gal. iv, 19; *παιδίον* : Luc. i, 76.

BARNISKS, adject., parvulus, *νήπιος* : Gal. iv, 3; *barnisks visan*, puerum esse, *νηπιάζειν* : Cor. I, xiv, 20.

BARNISKI, neutr., infantia, *us barniskja*, ab infantia, *παιδιόθεν* : Mc. ix, 21; ἀπὸ βρέφους : Tim. II, iii, 15.

BARNISKEI, fem., puerilitas, τὰ τοῦ νηπίου : Cor. I, xiii, 11.

UN-BARNAHS, adject., sine pueris, *ἄτεκνος* : Luc. xx, 28, 29, 30.

BARNABAS, nom. propr. masc., *Βαρνάβας* : Cor. I, ix, 6; Gal. ii, 1, 13; Col. iv, 10.

BARUSNJAN (coll. *Barn* et vid. ad Tim. I, v, 4), conj. II, pie colere, *εὐσεβεῖν* : Tim. I, v, 4.

BARTEIMAIUS, nom. propr. masc., *Βαρτιμαῖος* : Mth. x, 46.

* BASI (vet. norv. *ber*, vet. sax. *beri*, angl. sax. *beria*, vet. sup. germ. *beri*, suec., dan. *bær*, batav. *besje*, rec. sup. germ. *beere*; Gr. II, 485; III, 375; Gf. III, 203), neutr., bacca.

VEINA-BASI, uva, *σταφυλή* : Mth. vii, 16; Luc. [vi, 44.

BASSUS, nom. propr. masc. *Βασσού* : Esdr. ii, 17.

* BATAN (vet. norv. *betr*, *bati*, *bôt*, *bôta*, vet. sax. *bat*, *bet*, *best*, *botian*, angl. sax. *betera*, *bot*, *betan*, vet. sup. germ. *baz*, *beziro*, *boza*, *bozan*, vet. fr. *bata*, *batia*, angl. *better*, *boot*, suec. *bättre*, *bâta*, dan. *bedre*, batav. *beter*, rec. sup. germ. *bass*, *besser*, *bede*, *busse*; Gr. II, 43; III, 603; DRA, 649; Gf. III, 219; Rechth. 621), conj. I, *bot*, *botun*, *batans*, bonum, utile esse.

BATS, adj., bonus, utilis, tantum compar. *batiza*, melior, *χρηστότερος* : Luc. v, 39; *κρείσσων* : Cor. I, vii, 9; Philpp. i, 23; *batiza visan*, melius esse, *διαφέρειν* : Mth. x, 51; *συμφέρειν* : Mth. xv, 29; Joan. xvi, 7; xviii, 14; Cor. II, viii, 10; xii, 1; et superl. *batista*, optimus, *κράτιστος* : Luc. i, 3.

* BATJAN, emendare, reficere.

GA-BATJAN, conj. III, juvari, *ὠφελεῖσθαι* : Mc. vii, 11.

BOTAN (*botjan*), conj. II, prodesse, *ὠφελεῖν* : Mc. v, 26; viii, 36; Joan. vi, 63; xii, 19.

GA-BOTAN, reficere; *astra gabotan*, iterum reficere, *ἀποκαθιστᾶν* : Mc. ix, 12.

BOTA, fem., utilitas, *ὄφελος* : Cor. I, xv, 32; *bota sis taujan*, utilitatem sibi facere, *ὠφελεῖσθαι* : Cor. I, xiii, 3; *visan du botai*, utilitati esse, *ὠφελεῖν* : Gal. v, 2.

BATVINS, nom. propr. masc., Calend. goth.

BEÞANIA (*biþania* Mc. xi, 1), nom. propr., *Βηθανία* : Mc. viii, 22; xi, 1, 11, 12; Luc. xix, 29; Joan. xi, 1, 18; xii, 1.

BEÞLAHAIM (*beþlahaim* Joan. vii, 42), nom. propr. indecl., *Βηθλεέμ* : Luc. ii, 4, 15; Joan. vii, 42.

BEÞSAEIDAN (*baiþsaiðan* Luc. x, 13; *baisaiðan* Luc. ix, 10), nom. propr., *Βηθσαιδά* : Mth. xi, 21; Luc. ix, 10; x, 13; Joan. xii, 21.

BEÞSFAGEI, nom. propr. fem., *Βηθσαφαγή* : Mc. xi, 1; Luc. xix, 29.

BEIDAN (vet. sax., angl. sax. *bidan*, vet. sup. germ. *bitan*, vet. fr. *bidia*, angl. *abide*, suec. *bida*, dan. *bie*, coll. vet. norv. *bid*; Gr. II, 14; Gf. III, 62; Rechth. 633), conj. I, *baid*, *bidun*, *bidans*, expectare, c. gen., *προσδοκᾶν* : Mth. xi, 3; Luc. i, 21; viii, 40; *προσδέχεσθαι* : Mc. xv, 43; Luc. i, 10; ii, 25; *ἀπεκδέχεσθαι* : Gal. v, 5; Skeir, V, a.

GA-BEIDAN, sustinere, *ὑπομένειν* : Cor. I, xiii, 7.

US-BEIDAN, 1) expectare, *ἐκδέχεσθαι* : Cor. I, xvi, 11; *ἀπεκδέχεσθαι* : Philpp. iii, 20; *προσδέχεσθαι* : Luc. ii, 38; 2) patientem esse, longanimitem, *μακροθυμεῖν* : Luc. xviii, 7; *φέρειν* : Rom. ix, 22.

US-BEISNS, fem., 1) expectatio, *ἠποκαρδοκία* : Philpp. i, 20; 2) longanimitas, *μακροθυμία* : Eph. iv, 2; Col. i, 11; Tim. II, iii, 10; iv, 2.

US-BEISNEI, fem., longanimitas, *μακροθυμία* : Gal. v, 22; Col. iii, 12; Tim. I, i, 16.

US-BEISNEIGS, adject., longanimis; *usbeisnegs visan*, *μακροθυμεῖν* : Cor. I, xiii, 4; Thess. I, v, 14.

BAIDJAN, conj. II, cogere, necessitatem imponere, *ἀναγκάζειν* : Gal. ii, 3, 14.

GA-BAIDJAN, id., Cor. II, xii, 11.

BEITAN (vet. norv. *bita*, vet. sax., angl. sax. *bitan*, vet. sup. germ. *bizan*, vet. fr. *bita*, angl. *bite*, suec. *bita*, dan. *bide*, batav. *bijiten*, rec. sup. germ.

beissen; Gr. II, 14; Gf. III, 228; Rehth. 648), conj. I, *bait*, *bitun*, *bitans*, mordere, δάκνειν: Gal. v, 15.

AND-BEITAN, 1) increpare, minari, ἐπιτιμᾶν: Mc. I, 25; III, 12; VIII, 32, 33; Luc. XVIII, 15, 39; Skeir. V, b; ἐπιπλήσσειν: Tim. I, v, 1; 2) in passivo, anxium esse, hærere, ἀπορεῖσθαι: Cor. II, iv, 8.

ANDA-BEIT, neutr., vituperium, ἐπιτιμία: Cor. II, II, 6.

BEIST (angl. sax. *beost*, *byst*, vet. sup. germ. *biost*, batav., rec. sup. germ. *biest*, angl. *beestings*; gr. πύρα; Bopp 102; Gr. II, 208; Gf. III, 219), neutr., 1) buccella; 2) fermentum, ζύμη: Mc. VIII, 15; Cor. I, v, 6, 7, 8; Gal. v, 8.

UN-BEISTEI, fem., asymum, ἄζυμον: Cor. I, v, 8.

GA-BEISTJAN, conj. II, fermentare, ζυμοῦν: Cor. I, v, 6.

UN-BEISTJOFIS, non fermentatus, ἄζυμος: Cor. I, v, 7.

BERUSEIS (*biruseis* Luc. II, 41; coll. *Bairan*), masc., plur. *berusjos*, parentes, γονεῖς: Luc. II, 27, 41; Joan. IX, 25.

BEROP, nom. propr., Βηρώθ: Esdr. II, 25.

BI (vet. sax., vet. fr., angl. sax., *bi*, *be*, vet. sup. germ. *bi*, angl. *be...*, *by*, batav. *be*, *bi*, rec. sup. germ. *bei*; Bopp 84; Gr. II, 110, 254; Gf. III, 5; AP. 100; Rehth. 650), Præpositio accusativum et dativum regens, primario significat *apud*, non autem sicut *at* ad quemdam locum restricta, sed paulo amplius circumextensa, unde *circum* valeat et pro græco *περί* usurpetur. Frequentissime vicina significatione gaudens, sive græco *περί* cum genitivo, præsertim post verba declarandi, sive *κατά* cum accusativo in omnibus ejus muneribus respondet.

I. Præpositio: A. cum accusativo 1) in *locali* sensu: a) circum, *περί* c. accus., post *sitan* Mc. III, 32, 34; et etiam sine verbo Mth. VIII, 18; Mc. IX, 14; sic *hai bi ina* Mc. III, 8; IV, 10; et etiam probabiliter Joan. XI, 19; *gagemun at haim bi marhan* legendum est loco textus intellectu impossibilis *gagemun bi marhan*; insuper Mc. I, 6 *vas iohannes gavasihs gairda bi hup*, et v, 4 *eisarna bi sotuns gabugana*, pro græco *πέδα*; b) in, *ἐπί* c. accus., in locutionibus *stautan bi kinnu* Mth. v, 39; Luc. VI, 29; *κατά* c. accus., *bi vig goljan* Luc. x, 4; c) in, *εἰς*; Rom. IX, 31 *bi vitoþ garaihteins gasnau*; 2) in temporali sensu: a) circa, *περί* c. accus., Mth. XXVII, 46; b) per, intra, *ἐν*: Mc. XV, 29; *διά* c. genit.: Mc. XIV, 58; Gal. II, 1; *ἀνάμεσον* Neh. v, 18; c) in, *κατά* c. accus.: Tim. II, IV, 1; d) inter, *ἐπί* c. genit. *gaminþi marvte þize hi verekan papan jah batvin bilais gabrannidaize* Cal. goth. (sic *bi* in vet. sup. germanico, vid. Graff Althochid. Præpos. 102 sq.); 3) numeris adjuncta distributiva est, *secundum*, *κατά* c. accus.: Cor. I, XIV, 27 *bi tvans*; 4) in sensu metaphórico: a) ad, *relative ad*, de, *περί* solemniter c. accus., post verba aa) generalis significationis, ut *loujan* Luc. II, 27 (*ei lavideina bi ina*, *περί* c. genit.); *vairhan* Mc. v, 16, 33 (in græco etiam dativus usurpatur vel *ἐπί* c. dat.); et bb) particularis significationis, ut *naqahs vairhan* (naufragari, damnum pati) Tim. I, I, 19; *siukan* VI, 4, *usviss usmitan* Tim. II, II, 18; *uskusans* III, 8; post *visan* cum significatione prægnanti Phlpp. II, 23 *wa bi mik ist* (*τά περί ἐμέ*); II, 28; Eph. VI, 22; Col. IV, 7 (*τά κατ' ἐμέ*) etiam *ho bi ina* Skeir. VI, a; et post substantiva: Mc. IV, 19 *hai bi þata anþar lustjus* (*αἱ περί τὰ λοιπὰ ἐπιθυμία*); Phlpp. II, 30 *gaidv bi mein andbahti* (*ὕστέρημα τῆς πρὸς ἐμέ λειτουργίας*); b) secundum, in modum, *κατά* c. accus., post: *þata samo fraþjan* Rom. XV, 5; *saurgan* Cor. II, VII, 9; hinc etiam *so bi guþ saurga* Cor. II, VII, 10; *usgiban* Skeir. V, d; post *laiseins* Tim. I, I, 11; VI, 3; *sunja* Tit. I, 1; *garehsns* Skeir. III, a; IV, a; *hrainei* Skeir. III, b; *bi mannan*, in modum hominis, more humano, (*κατά ἀνθρώπου*) Cor. I, IX, 8; XV, 32; *bi reik*, (*κατά τὸν ἀρχοντα*) Eph. II, 2; c) secundum, *κατά* c. accus. post *ufhausjan* Col. III, 20, 22; coll. Cor. II, I, 14 *gakunnaideduþ uns bi sumata* (*ἀπὸ μέρους*); d) de, circa, *περί* c. genit. post verba declarandi et

sentiendi: *qiþan* Mth. XI, 7; Mc. I, 30; VIII, 30; Joan. VII, 39; IX, 17; X, 41; XI, 15; XIII, 22, 24; XVIII, 34; coll. Cor. II, VIII, 25; *rodjan* Luc. II, 17, 33, 38; VII, 24; Joan. VII, 13; VIII, 26; IX, 21; XII, 41; XIII, 18; *vailamerjan* Luc. IV, 43; *gateihan* Luc. VII, 18; Joan. XVI, 25; Mth. VIII, 33; *gakannjan* Luc. II, 17; *bandvjan* Cor. I, XVI, 12; *galaisjan* Luc. I, 4; *praufetjan* Mc. VII, 6; *gaþrastjan* Jean. XI, 19; *veitvodjan* Joan. v, 36, 37; VII, 7; VIII, 13, 14, 18; X, 25; XV, 26; XVIII, 23; *fraihnan* Mc. VII, 17; X, 10; Luc. IX, 45; Joan. XVIII, 19; *sokjan* Joan. XVI, 19; *ufkunan* Joan. VII, 17; *gakunnan* Mc. XII, 26; *hausjan* Mc. v, 27; VII, 25; Luc. VII, 3; IX, 9; Phlpp. I, 17; *meljan* et *gameljan* Mth. XI, 10; Luc. VII, 27; XVIII, 31; Joan. v, 46; Cor. II, IX, 1; Thess. I, IV, 9; v, 1; *ἐπί* c. accus.: Mc. IX, 12, 13; *anabiudan* Luc. IV, 10; *garaidjan* Cor. I, XVI, 1; *stiurjan* Tim. I, I, 7; *galaubjan* Joan. IX, 18; *unveis visan* Cor. II, I, 8; Thess. I, IV, 13; *þagkjan* Luc. III, 15; et post substantiva *vaurd* Luc. v, 15; VII, 17; *insahts* Luc. I, 1, *sokeins* Joan. III, 25; Skeir. III, b; *inilo* Joan. XV, 22; *veitvodeins* Skeir. VI, c; *anabusns* Cor. I, VII, 25; *missaqiss* Joan. VII, 43 (*διά* c. accus.); *gaminþi* Tim. II, I, 5; huc pertinent etiam Luc. IX, 11 *rodida du im þo bi þiudangardja guþs* (*τὰ περί τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ*); Col. IV, 8 *ei kunnjai wa bi izvis ist* (*τά περί ὑμῶν*); Skeir. IV, a *unkunnands þo bi nasjand*; e) pro, *περί* vel *ὑπέρ* c. gen., post *aljan haban* Col. IV, 13; *avitiud usgildan* Thess. I, III, 9; præcipue post *bidjan* Mth. v, 44; Luc. IV, 38; Joan. XVI, 26; XVII, 9, 20; Rom. X, 1; Cor. II, I, 11; Col. IV, 3; Thess. I, III, 2; v, 25; Thess. II, I, 11; III, 1; Skeir. V, d, et *usdaudjan in bidom* Col. IV, 12; f) de, propter, in causali significatione, communiter *περί* c. genit., etiam *ἐπί* c. dat., post *sildaleikjan* Luc. II, 18; IV, 22, 32; IX, 43; *saurgan* Mth. VI, 28; *unverjan* Mc. X, 41; *birodjan* Joan. VI, 41; VII, 32; *gasakan* Luc. III, 19; Joan. VIII, 46; XVI, 8, 9, 10, 11; *gavargjan* Rom. VIII, 3; *þulan* Tim. II, II, 10 (*διά* c. accus.); *wopan* Cor. II, X, 8; *bidjan* Cor. II, XII, 8 (*ὑπέρ* c. genit.); *gretan* Luc. XIX, 41; Rom. IX, 27 (*ὑπέρ* c. genit.); Luc. XIX, 11 legitur *bi þatei newa vas* pro *διά τὸ ἐγγὺς εἶναι*; huc pertinet etiam *liban bi hlaib* (*ἐπί* c. dat.) Luc. IV, 4; g) contra, in hostili sensu, *κατά* c. genit., post *haban wa* Mth. v, 23; *veitvodjan* Cor. I, XV, 15 (*bi guþ* enim loco *bi guþa* legendum est); *runa niman* Mth. XXVIII, 1; *garuni gataujan* Mc. III, 6; *vrohs* Tim. I, v, 19.

B. Cum dativo: 1) in sensu *locali* a) in, ad, *πρὸς*, post *gastagqjan* Luc. IV, 11 et *bistigqan* Luc. VI, 48; b) apud, in sola locutione *undgreipan* vel *fairgreipan* *bihandau* Mc. v, 41; IX, 27 (*κρατεῖν τῆς χειρός*); c) de, ante, *κατά* c. accus., *ho bi andvair þja* Cor. II, X, 7, alias legitur in *andvair þja*; 2) in temporali sensu: a) secundum, *κατά* c. accus., Rom. IX, 9; b) post, præcipue in compositione *biþe* et *biþeh*, vid. sub *þata*; 3) in sensu metaphórico: a) in, *ἐν*, *εἰς*, *ἐπί*, *ἀπὸ*, *κατά* c. accus., post *vaurkjan* Mc. XIV, 6; *gataujan* Joan. VI, 2; *gabairhtjan* Rom. IX, 17; *ataugjan* Eph. II, 7; *gakannjan* Rom. IX, 23; *kunnan* Luc. I, 18; *ufkunnan* Mth. VII, 16, 20; Joan. XIII, 35; *galaisjan sik* Skeir. V, a; *galaubjan* (aliquid scire et in hoc credere) Joan. XVI, 30; b) in, *ἐν*, *διά* c. genit., etiam simplex accus., post *svaran* Mth. v, 34, 35, 36; *bisvaran* Mc. v, 7; *bidjan* Cor. II, X, 1; c) de, propter, in causali sensu, ex. gr. *ni vaiht andsitán bi gahugdai* (*διά* c. accus.) Cor. I, X, 27; *gaþlahsnan bi innagahtai* (*ἐπί* c. dat.) Luc. I, 29; *bi filusnai andhuleino usarhanan* (dat.) Cor. II, XII, 7; etiam Rom. IX, 12 *inahs bi sis* (*παρά* c. dat.) huc adduci potest; d) cum, *μετά* c. genit., post *armahairtei* Luc. I, 58, 72, et post *usbeidan* Rom. IX, 22; e) per, *διά* c. genit., *insandjan bi siponjam* Mth. XI, 2; *niman bi attin* Skeir. V, c; coll. Graff Alth. Præp. 101; Alth. Sprachsch. III, 10; f) frequentissime autem secundum, in modum, *κατά* c. accus., præsertim in formulis *bi sunjai*, vid. sub *Sunja*; *bi biuhtja* Luc. I, 9; II, 27, 42;

iv, 16; *bi nauþai* Philem. 17; Skeir. VI, a; *bi leika* Rom. viii, 1, 4, 5; ix, 3, 5; Cor. I, x, 18; Cor. II, 1, 17; v, 16; x, 2; xi, 18; Gal. iv, 23, 29; *bi vitoda* Luc. II, 22, 39; Joan. xviii, 31; xix, 7; Philpp. III, 5; *bi gavaleinai* Rom. ix, 11; xi, 28; *bi insahtai* Cor. I, subscr.; Skeir. V, b; *bi mahtai* Cor. II, viii, 3; Eph. III, 20; Col. I, 11; Tim. II, I, 8; *bi vaurstva* Cor. II, xi, 15; Eph. I, 19; iv, 16; Col. I, 29; Philpp. III, 21; Tim. II, I, 9; iv, 14; *bi mitaþ* Cor. II, x, 13; Eph. IV, 7; *bi viljin* Gal. I, 4; Eph. I, 9, 11; Skeir. V, c; *bi gahaitam* Gal. III, 29; iv, 28; Tim. II, I, 1; *bi leikainai* Eph. I, 5; Tim. II, I, 9; *bi anabusnai* Tim. I, I, 1; Tit. I, 5; *bi garehsnai* Skeir. III, d; VIII, c; *bi andhuleinai* Gal. II, 2; Eph. III, 3; *bi anafilham* Thess. II, III, 6, *cujus loco* Mc. VII, 5 *bi þammai anafulhun* adest; *bi siunai* Joan. VII, 24; *bi namin* Joan. x, 3; *bi þamma* secundum hoc, eo modo Luc. VI, 25; xvii, 30, et insuper in multis locis, quæ plerumque in modum formularum veniunt: Mth. ix, 29; Luc. I, 38; II, 29; Rom. x, 2; xi, 24, 28; xiv, 15; Cor. I, VII, 6; Cor. II, IV, 13, 17; x, 15; xi, 21; XIII, 10; Eph. I, 7; II, 2; III, 7, 11, 16; iv, 22; Philpp. I, 20; II, 3; III, 6, 14; Col. II, 22; III, 10; Thess. II, I, 12; Tim. I, I, 18; v, 21; Tim. II, II, 8; Tit. I, 1; etiam relative ad personam: *bi þamma innumin mann* Rom. VII, 22; *bi frauin* Cor. II, XI, 17; *bi guþa* Eph. IV, 24.

II. In compositione 1) cum verbis: *biabrjan*, *biaukan*, *biauknan*, *biarbuidjan*, *bibindan*, *bigairdan*, *bigitan*, *bigraban*, *bidomjan*, *bigiman*, *bihlahjan*, *biþagkjan*, *biþragjan*, *biþvahan*, *bikukjan*, *bilaigon*, *bilaikan*, *bi leiþan*, *bilaiþjan*, *bimaitan*, *bimaminjan*, *binahan*, *biniman*, *biniuhþjan*, *biraubon*, *birinnan*, *birodjan*, *bisaiwan*, *bisauljan*, *bisaulnan*, *bisitan*, *bisatjan*, *biskaban*, *biskeinan*, *bismeitan*, *bisnivan*, *bispeivan*, *bistundan*, *bistiggan*, *bisvairban*, *bisvaran*, *bitiuhan*, *bivaibjan*, *bivindan*, *bivandjan*, *biviscn*, *bisaihon*, *biwairdan*; bicomposita: *faurbigaggan*, *faurbiþragjan*, *faurbisnivan*; 2) cum participiis: *unbilaistipþs*, *unbimaitans*; 3) cum substantivis: *bibaurgeins*, *bihait*, *bihaitja*, *bihlaifs*, *bimait*, *bireikei*, *birunains*, *birodeins*, *bisauleins*, *bi-stuggqs*, *bisaiho*, *bisaih*; *unbimait*; 4) cum adjectivis: *bireiks*.

biþe et *biþen*, vid. sub *þata*.

BIARI (angl. sax. *bera*, angl. *bear*, suec. *björn*, batav. *beer*, rec. sup. germ. *bār*, gr. *φῆρ*, lat. *fera*, *bestia*), neutr., bestia, *θηρίον*: Tit. I, 12.

BIDJAN (*bidan* Rom. ix, 3; Cor. I, VII, 5) (vet. norv. *bidia*, vet. sax. *biddian*, angl. sax. *biddan*, vet. sup. germ. *bitjan*, vet. fr. *bidda*, *bidia*, suec. *bedja*, dan. *bede*, rec. sup. germ. *bitten*, lat. *petere*; Gr. II, 25; DM. 19; Gf. III, 51; Rchth. 632), conj. I: *baþ* (*bad* Luc. v, 12; viii, 41; xv, 28), *bedun*, *bidans*; 1) orare, cum accusativo personæ et genitivo rei, sed etiam cum duplici accusativo, vel cum accusativo rei, particulis *fram*, *faur* et *bi* (quæ vid.) pro, et *du* (quod vid.) ad, personæ præpositis, *aitteivn*: Mth. v, 42; vi, 8, 9; xxvii, 58; Mc. vi, 22, 23, 24, 25; x, 35, 38; xi, 24; xv, 6, 8, 43; Luc. vi, 30; Joan. xi, 22; xiv, 13, 14; xv, 7, 16; xvi, 23, 24, 26; Cor. I, I, 22; Eph. III, 13, 20; *παράκαλεῖν*: Mth. viii, 5, 31, 34; Mc. I, 40; v, 10, 12, 17, 18, 23; vi, 56; vii, 32; viii, 22; Luc. v, 8; vii, 4; viii, 31, 32, 41; xv, 28; Rom. xii, 1; Cor. I, xvi, 12, 15; Cor. II, II, 8; v, 20; vi, 1; viii, 6; ix, 5; x, 1, 12; viii, 18; Eph. iv, 1; Philpp. iv, 2; Thess. I, II, 11; III, 2; iv, 1, 10; v, 14; Thess. II, III, 12; Tim. I, I, 5; II, 1; Philem. 10; *ἐπικαλεῖσθαι*: Rom. x, 12, 14; *δεῖσθαι*: Mth. ix, 38; Luc. v, 12; viii, 28, 38; ix, 58, 40; x, 2; Cor. II, v, 20; viii, 4; x, 2; Gal. iv, 12; Thess. I, III, 10; *ἐρωτᾶν*: Mc. I, 40 (?); vii, 26; Luc. iv, 38; vii, 3, 36; viii, 37; xiv, 18, 19, 32; Joan. xii, 21; xiv, 16; xvi, 26; xvii, 9, 15, 20; Philpp. iv, 3; Thess. I, v, 12; Thess. II, II, 1; *ἐπερωτᾶν*: Mc. x, 17; *ἐντυγχάνειν*: Rom. viii, 34; *εὔχεσθαι*: Cor. II, xiii, 7, 9; *προσεύχεσθαι*: Mth. v, 44; vi, 5, 6, 7, 9; Mc. I, 35; xi, 24, 25; xiii, 18; Luc. III, 21; v, 16; vi, 12, 28; ix, 18, 28, 29; xviii, 1, 10, 11; Cor. I, VII, 5; xi, 4, 5; Col. I, 9; iv, 13; Thess. I, v, 17, 25; Thess. II, I,

11; III, 1; Tim. I, II, 8; Skeir. V, d; 2) mendicare, *ἐπαίτεῖν*: Luc. xvi, 3.

US-BIDJAN, orare, *εὔχεσθαι*: Rom. ix, 3.

BIDA, fem., 1) quod petitur, rogatio, *αἴτημα*: Philpp. IV, 6; 2) preces, *παράκλησις*: Cor. II, viii, 17; *δέησις*: Luc. I, 13; II, 37; v, 33; ix, 43; Rom. x, 1; Cor. II, I, 11; ix, 14; Eph. vi, 18; Philpp. I, 19; Tim. I, II, 1; v, 5; Tim. II, I, 3; *προσευχή*: Mc. ix, 29; Luc. vi, 12; Rom. xii, 12; Eph. I, 16; Philpp. iv, 6; Col. iv, 2, 12; Philem. 42; *ἐντευξις*: Tim. I, iv, 5; *bidai anahaitan*, vid. sub *Haitan*; *gards bido* vel *razn bido*, domus precum, *οἶκος προσευχῆς*: Mc. xi, 17; Luc. xix, 46.

BIDAGVA, masc., mendicus, *ὁ προσαιτῶν*: Joan. ix, 8.

BINDAN (vet. norv., vet. fr., suec. *binda*, vet. sax., angl. sax. *bindan*, vet. sup. germ. *bintan*, dan. *binde*, rec. sup. germ. *binden*; Bopp 84; Gr. II, 35; Gf. III, 152; Rchth. 640), conj. I, *band*, *bundun*, *bundans*; ligare, vinciri, *δεσμεῖν*: Luc. viii, 29.

AND-BINDAN, 1) solvere, exsolvere, *λύειν*: Mth. III, 11; Mc. I, 7; xi, 2, 4; Luc. III, 16; xix, 30, 31, 35; Joan. xi, 44; *καταργεῖν*: Rom. vii, 6; 2) explicare, solvere (parabolam), *ἐπιλύειν*: Mc. iv, 34.

AND-BUNDNAN, conj. III, solvi, *λύεσθαι*: Mc. VII, 35.

BI-BINDAN, circumligare, *περιδεῖν*: Joan. xi, 44.

GA-BINDAN, ligare, *δεῖν*: Mth. xxvii, 2; Mc. III, 27; v, 3, 4; vi, 17; xi, 2, 4; xv, 1, 7; Luc. xix, 30; Joan. xi, 44; xviii, 12, 24; Rom. vii, 2; Cor. I, VII, 27; Col. IV, 5; Tim. II, II, 9.

GA-BINDA, fem., vinculum, *σύνδεσμος*: Col. II, 19.

GA-BINDI, fem., id., Col. III, 14.

BANDI, fem., vinculum, catena, *δεσμός*: Mc. VII, 35; Luc. viii, 29; Philpp. I, 14, 16; Col. IV, 19; Tim. II, II, 9; Philem. 13.

EISARNA-BANDI, id., *ἀλυσις*: Luc. viii, 29.

NAUDI-BANDI, id., Mc. v, 3, 4; Tim. II, I, 16.

FOTU-BANDI, compes, *πέδη*: Luc. viii, 29.

BANBJA, masc., captivus, victus, *δέσμιος*: Mth. xxvii, 15, 16; Mc. xv, 6; Eph. III, 1; iv, 1; Tim. II, I, 8.

GA-BUNDI, fem., vinculum, *σύνδεσμος*: Eph. IV, 3.

BANDVA (coll. vet. norv. *benda*, vet. sup. germ. *band*; ap. Paul. diacon. *histor. Longobard.* I, 20, vexillum, quod *bandum* appellant; hinc rec. sup. germ. *banner*, *panier*), fem., signum, *σήμιον*: Cor. I, xiv, 22.

BANDVO, fem., id., Thess. II, III, 17; *σύσσημον*: Mc. xiv, 44.

BANDVJAN (*banvjan?* Luc. xx, 37), conj. II, 1) innuere, *νεύειν*: Joan. xiii, 24; *κατανεύειν*: Luc. v, 7; *διανεύειν*: Luc. I, 22; 2) indicare, significare, *σημαίνειν*: Joan. xii, 33; xviii, 32; Skeir. V, b, c; *μηνύειν*: Luc. xx, 37; Cor. I, x, 28; *δηλοῦν*: Cor. I, xvi, 12 (Luc. xx, 37); *δῆλον ποιεῖν*: Mth. xxvi, 73.

GA-BANDVJAN, innuere, *ἐννεύειν*: Luc. I, 62; Skeir. VI, c.

BIJANDS (Gr. III, 127; IV, 794), vid. ad Philem. 22.

BIUGAN (vet. norv. *beygia*, angl. sax. *bugan*, vet. sup. germ. *biugan*, vet. fr. *beia*, angl. *bow*, suec. *bōja*, dan. *bøie*, *bukke*, batav. *buigen*, rec. sup. germ. *beugen*; Bopp 115; Gr. II, 23; Gf. III, 36; Rchth. 622), conj. I, *baug*, *bugun*, *bugans*; flectere, *κάμπτειν*: Eph. III, 14; flecti, *κάμπτειν*: Rom. xiv, 11.

GA-BIUGAN, curvare; *eisarna bi fotuns gabugana*, compedes, *πέδαι*: Mc. v, 4.

BIUDAN (vet. norv. *bioda*, vet. sax. *biodan*, angl. sax. *beodan*, vet. sup. germ. *biutan*, angl. *bid*, suec. *bjuda*, dan. *byde*, batav. *bieden*, rec. sup. germ. *bie-ten*; Gr. II, 21; DM. 24; Gf. III, 68), conj. I, *baup* (*baud* Luc. v, 14; viii, 29, 55, 56; Joan. xiv, 31), *budun*, *budans*, offerre.

ANA-BIUDAN, disponere, imperare, *ἐπιτάσσειν*: Mc. I, 27; ix, 25; Luc. iv, 36; viii, 31; xiv, 22; *προσ-τάσσειν*: Mth. viii, 4; Mc. I, 44; Luc. v, 14; *συν-*

τάσσειν : Mth. xxvii, 10; διατάσσειν : Mth. xi, 1; Luc. viii, 55; xvii, 9, 10; Cor. I, vii, 17; παραγγέλλειν : Mc. viii, 6; Luc. viii, 29; Cor. I, vii, 10; Thess. I, iv, 11; Thess. II, iii, 4, 6, 10, 12; Tim. I, iv, 11; v, 7; vi, 13; ἐντέλλεσθαι : Mc. x, 3; xi, 6; Luc. iv, 10; Joan. xiv, 31; xv, 14, 17; Neh. v, 14; vii, 2; διαστέλλεσθαι : Mc. v, 43; vii, 36; ix, 9; Skeir. III, b.

FAUR-BIUDAN, interdicere, prohibere, ἐπιτάσσειν : Luc. viii, 25; παραγγέλλειν : Mc. vi, 8; Luc. v, 14; viii, 56; ix, 21; Tim. I, i, 3; ἐπιτιμᾶν : Mc. viii, 30.

ANA-BUSNS (anabusns Mc. xii, 28), fem., mandatum, præceptum, ἐπιταγή : Cor. I, vii, 25; Tim. I, i, 1; Tit. i, 3; παραγγελία : Thess. I, iv, 2; Tim. I, i, 5, 18; ἐντολή : Mth. v, 19; Mc. vii, 8, 9; x, 5, 19; xii, 28, 29, 30, 31; Luc. i, 6; xv, 29; xviii, 20; Joan. x, 18; xii, 49; xiii, 34; xiv, 15, 21; xv, 10, 12; Rom. vii, 8, 9, 10, 11, 12, 13; xiii, 9; Cor. I, vii, 19; Eph. ii, 15; Col. iv, 10; Tim. I, vi, 14; Tit. i, 14; Skeir. I, c; V, a; ἔνταγμα : Mc. vii, 7; Col. ii, 22; παράδοσις : Mc. vii, 13; Cor. I, xi, 2.

BIUDS (vet. norv. biodr, vet. sax. biod, angl. sax. beod, vet. sup. germ. biut; Gr. III, 432; DM. 24; Gf. III, 76), masc., mensa, τράπεζα : Mc. vii, 28; Luc. xvi, 21; Cor. I, x, 21; Neh. v, 17.

BIUHTS (coll. Gr. II, 23), adject., assuetus; biuhts visan, εἰωθέναι : Mth. xxvii, 15; Mc. x, 1.

BIUHTI, neutr., mos, ἔθος : Luc. i, 9; ii, (27) 42; τὸ εἰθισμένον : Luc. ii, 27; τὸ εἰωθός : Luc. iv, 16; συνήθεια : Joan. xviii, 39; Skeir. II, b.

BIREIKS (bireks), vid. sub Rikan.

BIRUSEIS, i. q. Beruseis.

BLANDAN (vet. norv. blanda, vet. sax. blandan, angl. sax. bland, vet. sup. germ. blantan, angl. blend, suec. blanda, dan. blande, rec. sup. germ. blending; Gr. II, 59, 487; Gf. III, 254), conj. II, 1) tingere, turbare; 2) commiscere, συναναμιγνύναι : Cor. I, v, 9, 11; Thess. II, iii, 14.

BLAUÐJAN (angl. blot, blast, suec. blotta, dan. blotter, rec. sup. germ. blössen, coll. vet. sup. germ. blodan; Gf. III, 251), conj. II, extenuare, debilitare, delere, ἀκυροῦν : Mc. vii, 13.

GA-BLAUÐJAN, id.; gablauþjan bairhtaba, θριαμβεύειν : Col. ii, 15.

BLEIÐS (vet. norv. blidr, angl. sax. bliðe, vet. sup. germ. blidi, angl. bliih, bless, suec. blid, dan. blid, blød; Gf. III, 249), adject., bonus, mitis, misericors, οἰκτιρῶν : Luc. vi, 36; φιλόγαθος : Tit. i, 8.

BLEIÐEI, fem., bonitas, misericordia, οἰκτιρμός : Rom. xii, 1; Cor. II, i, 3; Col. iii, 12; ἀγαθωσύνη : Gal. v, 22.

GA-BLEIÐEI (gableiþeins?), id., οἰκτιρμός : Philpp. ii, 1.

BLEIÐJAN, conj. II, misericordem esse, οἰκτιρμονα εἶναι : Luc. vi, 36.

GA-BLEIÐJAN, id., c. accus., οἰκτεῖρειν : Rom. ix, 15; σπλαγχνίζεσθαι : Mc. ix, 22.

* BLESAN (vet. norv. blasa, vet. sup. germ. blasan, angl. sax. blæsan, angl. blow, suec. bläsa, dan. blæse, rec. sup. germ. blasen, lat. flare; Gf. III, 236), conj. I, baiblos, blesans, flare.

UF-BLESAN, inflare, φυσιοῦν : Cor. I, xiii, 4; Col. ii, 18; ufblesans visan, φυσιοῦσθαι : Cor. I, iv, 6.

BLIGGVAN (vet. sup. germ. bliuwan, suec. plagg, batav. blouwen, rec. sup. germ. bläuen; gr. πληγή, lat. plaga, flagere, flagellum; DRA. 703; Gf. III, 257), conj. I, blaggu, bluggvun, bluggvans; percutere, κατακόπτειν : Mc. v, 5; μαστιγοῦν : Mc. x, 34; δέρειν : Luc. xx, 11; Cor. I, ix, 26; attans bliggvands, aiþeins bliggvands, parricida, matricida, πατραλῶνης, μητραλῶνης : Tim. I, i, 9.

US-BLIGGVAN, id., μαστιγοῦν : Luc. xviii, 33; Joan. xix, 1; δέρειν : Mc. xii, 3; Luc. xx, 10; φραγελλοῦν : Mc. xv, 15; usbliggvan vandum, flagellare, ραβδιζειν : Cor. II, xi, 25.

BLINDS (vet. norv. blindr, vet. sax., angl. sax.,

vet. fr., angl., dan., batav., suec., rec. sup. germ. blind, vet. sup. germ. blint; Gr. II, 59; Gf. III, 255; Rebth. 654), adj., cæcus, τυφλός : Mth. ix, 27, 28; xi, 5; Mc. viii, 22, 23; x, 46, 49, 51; Luc. iv, 18; vi, 39; vii, 21, 22; xiv, 13, 21; xviii, 35; Joan. ix, 1, 2, 6, 13, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 32, 39, 40, 41; x, 21; xi, 37.

GA-BLINDJAN, conj. II, cæcare, obscæcare, τυφλοῦν : Joan. xii, 40; Cor. II, iv, 4.

GA-BLINDNAN, conj. III, obscæcari, παρωῦσθαι : Cor. II, iii, 14 h. I.

BLOÐ (vet. norv. bloð, vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan. blod, vet. sup. germ. blot, angl. blood, batav. bloed, rec. sup. germ. blut; Gr. III, 398; Gf. III, 252; Rebth. 654), neutr., sanguis, αἷμα : Mth. xxvii, 4, 6, 8; Mc. v, 25, 29; Luc. viii, 43, 44; Joan. vi, 53, 54, 55, 56; Cor. I, x, 16; xi, 25, 27; xv, 50; Eph. i, 7; ii, 13; vi, 12; Col. i, 20.

BLOÐA-RINNAN, vid. sub Rinnan.

BLOÐAN, vid. Blotan.

BLOMA (vet. norv. blomi, vet. sax. blomo, angl. sax. blosma, vet. sup. germ. blomo, angl. bloom, suec., dan. blomster, rec. sup. germ. blume, coll. gr. φλός, lat. flos; Gr. III, 375; Gf. III, 241), masc., flos, κρίνον : Mth. vi, 28.

BLOTAN (bloþan Cor. II, viii, 4 h. I.; Tim. I, ii, 10) (vet. norv. blota, vet. sup. germ. blozan, angl. sax. blotan, suec. blot; DM. 22; Gf. III, 259), conj. II, offerre, adorare (sacrificiis); λατρεύειν : Luc. ii, 37; σέβεσθαι : Mc. vii, 7; guþ blotan, (infin. substantivum) latria (propr. adorare Deum), θεοσεβεία : Tim. I, ii, 10.

BLOTINASSUS, masc., latria, adoratio, λατρεία : Rom. xii, 1; θρησκεία : Col. ii, 18; σέβασμα : Thess. II, ii, 4.

US-BLOTEINS, fem., oratio, preces, παράκλησις : Cor. II, viii, 4 h. I.

GUÐ-BLOSTREIS, masc., pius, Dei cultor, θεοσεβής : Joan. ix, 31.

BNAUAN (Gf. IV, 1125), conj. II (?), vellere, ψάχειν : Luc. vi, 1.

BUGJAN (vet. sax. buggean, angl. sax. bycgan, angl. buy; Gr. II, 23; DRA. 606), conj. anom., bauhta, bauhts; 1) emere, αγοράζειν : Mc. xi, 15; Luc. ix, 13; xiv, 18; xvii, 28; xix, 45; Joan. vi, 5; xiii, 29; εὐρίσκειν : Luc. ix, 12; 2) vendere, πωλεῖν : Mth. x, 29.

US-BUGJAN, emere, εξαγοράζειν : Gal. iv, 5; Col. iv, 5; αγοράζειν : Mth. xxvii, 7; Mc. xv, 46; xvi, 1; Luc. xiv, 19; Cor. I, vii, 23.

FRA-BUGJAN, cum accus. vel dat., vendere, πωλεῖν : Mc. x, 21; xi, 15; Luc. xvii, 28; xviii, 22; xix, 45; Cor. I, x, 25; πιπράσκειν : Mc. xiv, 5; Joan. xii, 5; Rom. xii, 14.

ANDA-BAUHTS, fem., redemptio, ἀντίλυτρον : Tim. I, ii, 6 h. I.

FAUR-BAUHTS, redemptio, ἀπολύτρωσις : Eph. i, 7, 14; Col. i, 14.

BUNDNAN, vid. sub Bindan.

BUSNS, vid. sub Biudan.

BRAIDS (vet. norv. breidr, vet. sax., vet. fr. bred, angl. sax. brad, vet. sup. germ. breit, angl. broad, suec., dan. bred, batav. breed, rec. sup. germ. breit; Gr. II, 15; Gf. III, 294; Rebth. 665), adject., latus, πλατύς : Mth. vii, 13.

BRAIDEI, fem., latitudo, πλάτος : Eph. iii, 18.

US-BRAIDJAN, conj. II, extendere, ἐκπετάζειν : Rom. x, 21.

BRAKJA, vid. sub Brikan.

BRANNJAN, vid. sub Brinnan.

BRAW (vet. norv. bra, brun, vet. sax. braha, angl. sax. bræw, vet. sup. germ. brawa, vet. fr. bre, angl. brow, rec. sup. germ. braue, gr. ὄφρῶς; Bopp 80; Gr. III, 402; Gf. III, 315; Rebth. 665; Schm. I, 242), neutr. supercilium; braw augins, ictus oculi, ῥιπή ὀφθαλμοῦ : Cor. I, xv, 52.

BRIGGAN (bringan Luc. xv, 22) (angl. sax., vet.

sup. germ. *bringen*, vet. sax. *brenjan*, vet. fr. *branga*, *brenja*, angl. *bring*, suec. *bringa*, dan. *bringe*, batav. *brenjen*, rec. sup. germ. *bringen*; Gf. III, 192; Rchth. 664), conj. anom., præt. *brahta*; 1) ducere, adducere, afferre, ἄγειν: Mc. xi, 7; Luc. iv, 29, 40; xix, 27; Joan. x, 16; Tim. II, iv, 11; ἀνάγειν: Luc. II, 22, Skeir. II, a; συνάγειν: Luc. III, 17; pro quo etiam occurrit *samana briggan* Luc. xv, 13; ἀπάγειν: Mth. vii, 13, 14; φέρειν: Mc. vi, 27; ix, 17, 20; Luc. xv, 23; εἰσφέρειν: Mth. vi, 13; Tim. I, vi, 7; ἐκφέρειν: Luc. xv, 22; ἀποφέρειν: Mc. xv, 1; Luc. xvi, 22; Cor. I, xvi, 3; κομίζειν: Luc. vii, 37; ὀδηγεῖν: Joan. xvi, 13; 2) (sc. *skip*) ducere (navem), ἐπανάγειν: Luc. v, 4; 3) reddere, præsertim ad convertenda verba græca in — ὄω, ut *briggan frijana*, ἐλευθεροῦν: Joan. viii, 32, 36; Rom. viii, 2; Gal. v, 1; *briggan vairþana*, ἰκανοῦν: Cor. II, iii, 6; ἀξιοῦν: Thess. II, i, 11; καταξιοῦν: Thess. II, i, 5; *briggan haubiþ vundan*, κεφαλαιοῦν: Mc. xii, 4; *briggan gaimanana*, συγκοινωνεῖν: Philpp. iv, 14; *briggan in aljana*, æmulari, in æmulationem ducere, παραζηλοῦν: Rom. x, 19; xi, 14, 14; *briggan in þvairhein*, in iram ducere, irasci, παροργίζειν: Rom. x, 19; *briggan in arbaidai* reperitur Cor. II, xi, 20, non intelligibile, pro ἐπαίρεσθαι, vid. ad h. l.

BRIKAN (vet. norv., suec. *braka*, vet. sax., angl. *breacan*, vet. sup. germ. *brechan*, vet. fr. *breka*, angl. *break*, dan. *brække*, batav. *breken*, rec. sup. germ. *brechen*, gr. ῥήξαι, lat. *frango*, *fregi*; Bopp 80; Gr. II, 26; III, 462; Gf. III, 262; Rchth. 667), conj. I, *brak*, *brekun*, *brukans*; 1) frangere, κλᾶν: Cor. I, x, 16; 2) destruere, annihilare, exinanire, πορθεῖν: Gal. i, 23; 3) pugnare, ἀθλεῖν: Tim. II, ii, 5.

GA-BRIKAN, frangere, κλᾶν: Mc. viii, 6, 19; Cor. I, xi, 24; κατακλᾶν: Luc. ix, 16; συντρίβειν: Mc. v, 4; Luc. ix, 39; ῥηγνύναι: Luc. ix, 42.

UF-BRIKAN, non exaudire, rejicere: ἀθετεῖν, cum dat.: Mc. vi, 26; Luc. x, 12; Thess. I, iv, 8; partic., *ufbrikands*, contumeliosus, ὑβριστής: Tim. I, i, 13.

UNUF-BRIKANDS, particip., offendiculo carens, ἀπρὸς-κόπος: Cor. I, x, 32.

BRAKJA (coll. vet. sup. germ. *widarpruht* [repugnantia]), 1) reluctantia, oppositio; 2) lucta, πάλη: Eph. vi, 12.

GA-BRUKA, fem., pugna, fractio, κλάσμα: Mth. viii, 8; xix, 20; Luc. ix, 17; Joan. vi, 13.

US-BRUKNAN, conj. III, effringi, frangi, ἐκκλᾶσθαι: Rom. xi, 17, 19, 20.

BRINGAN, i. q. *Briggan*.

BRINNAN (vet. norv., suec. *brenna*, vet. sax. *brinnan*, *brennian*, angl. sax. *byrnan*, vet. sup. germ. *brinnan*, vet. fr. *barna*, *berna*, angl. *brn*, dan. *brænde*, rec. sup. germ. *brennen*; Gr. II, 34; Gf. III, 305; Rchth. 619), conj. I, *brann*, *brunnun*, *brunnans*; urere, καίεσθαι: Joan. v, 35.

UF-BRINNAN, 1) exardere (neutr.); 2) exarescere, καυματίζεσθαι: Mc. iv, 6.

BRINNO, fem., febris, πυρετός: Mc. i, 31; Luc. iv, 38, 39; *ligan in brinnon*, febre laborare, febricitare, κατακείσθαι πυρέσσοντα: Mc. i, 30.

GA-BRANNJAN, conj. II, exurere (transit.), καίειν: Cor. I, xiii, 3; Skeir. III, c; Calend. goth.

IN-BRANNJAN, id., Joan. xv, 6 h. l.

* **BRUNSTS**, fem., incensio, flagrantia;

ALL-BRUNSTS, holocaustum, ὀλοκαύτωμα: Mc. xii, 33.

BRUÞS (vet. norv. *brudr*, vet. sax. *brud*, angl. sax. *bryd*, vet. sup. germ. *brut*, vet. fr. *breid*, angl. *bride*, suec., dan. *brud*, batav. *bruid*, rec. sup. germ. *braut*; Gr. III, 322; Gf. III, 293; Rchth. 667), fem., 1) sponsa; 2) nurus; νόμφη: Mth. x, 55.

BRUÞ-FAPÞS, vid. sub *Fapþs*.

BRUKA, vid. sub *Brikan*.

BRUKS (vet. norv., suec., vet. fr. *bruka*, vet. sax. et angl. sax. *brucan*, vet. sup. germ. *bruhan*, dan. *brug*,

batav. *bruiken*, rec. sup. germ. *brauch*; Bopp 80, 84; Gf. III, 279; Rchth. 672), adject., utilis, commodos, ὠφέλιμος: Tim. I, iv, 8; εὐχρηστος: Tim. II, ii, 21; iv, 11; Philem. 11; *bruks visan*, συμφέρειν: Cor. I, x, 33; Skeir. IV, b.

UN-BRUKS, inutilis, incommodus, ἀχρεῖος: Luc. xvii, 10; *unbruks vairþan*, ἀχρειοῦσθαι: Psalm. liii, 3.

BRUKJAN, conj. anom., præt. *bruhta*, uti, χρῆσθαι: Cor. I, vii, 21; Cor. II, i, 17; iii, 12; Tim. I, i, 8, v, 25; Skeir. III, b; V, a, b; ἀποχρῆσθαι: Col. ii, 22; μετέχειν: Cor. I, x, 17, 30 h. l.

BRUNNA (vet. norv. *brunnr*, vet. sup. germ., vet. sax. *brunno*, angl. sax. *burne*, vet. fr. *burna*, suec. *brun*, dan. *brønd*, batav. *born*, rec. sup. germ. *born*, *brunnen*; Gr. III, 387; Gf. III, 310; Rchth. 676), masc., puteus, fons, πηγή: Mc. v, 29.

BRUNJO (vet. norv. *brynja*, angl. sax. *byrn*, vet. sax. *brunjo*, vet. sup. germ. *brunja*, suec. *brynja*, dan. *brynje*; Gr. II, 34, 451, 487; III, 446; Gf. III, 312), fem., lorica, θώραξ: Eph. vi, 14; Thess. I, v, 8.

BRUNSTS, vid. sub *Brinnan*.

BRUSTS (vet. norv. *brusti*, *briost*, vet. sax. et angl. sax. *breost*, vet. sup. germ., vet. fr., rec. sup. germ. *brast*, angl. *breast*, suec. *bröst*, dan. *bryst*, batav. *borst*; Gr. II, 450; III, 406; Gf. III, 275; Rchth. 672), fem. anom. plur. tant. 1) pectus, στῆθος: Luc. xviii, 13; 2) cor, viscera (metaph.), σπλάγχνα: Cor. II, vii, 15; Col. iii, 12; Philem. 12, 20.

BROÞAR (vet. norv. *brodir*, vet. sax. *brothar*, angl. sax. *broðor*, vet. sup. germ. *brodar*, vet. fr., angl. *brother*, suec., dan. *broðer*, batav. *broeder*, rec. sup. germ. *bruder*, coll. gr. φρατρία, lat. *frater*; Bopp 80, 84; Gr. III, 521; Gf. III, 300; Rchth. 671), masc. anom., frater, ἀδελφός: Mth. v, 22, 23, 24; vi, 3; xxv, 40; Mc. i, 16; iii, 17, 31, 32, 33, 34, 35; v, 37; vi, 17; x, 29, 30; xii, 19; Luc. iii, 1, 19; vi, 14, 41, 42; xiv, 12, 26; xv, 27, 32; xvii, 3; xviii, 29; xx, 28, 29; Joan. vi, 8; vii, 3, 5, 10; xi, 2, 19; Rom. vii, 1; ix, 3; x, 1; xi, 25; xii, 1; xiv, 10, 13, 15; Cor. I, iv, 6; v, 11; vii, 12; ix, 5; xv, 6; Cor. II, i, 8; ii, 12; viii, 1, 22; ix, 5; Gal. i, 2; iv, 12; vi, 18; Eph. vi, 10, 22; Philpp. i, 14; ii, 25; iii, 1, 13; Col. iv, 7; Thess. I, ii, 14, 17; iii, 2, 7; iv, 10; v, 27; Thess. II, i, 3; Tim. I, iv, 6; v, 1; vi, 2; Neh. vii, 2.

GALIUGA-BROÞAR, falsus frater, ψευδάδελφος: Cor. II, xi, 26; Gal. ii, 4.

BROÞRAHANS, masc. plur., fratres, ἀδελφοί: Mc. xii, 20.

BROÞRA-LUBO et **BROÞRU-LUBO**, sub *Liuban*.

BYSSUS (voc. gr.), byssus, βυσσός: Luc. xvi, 19.

BOKA (vet. norv., vet. fr., suec. *bok*, vet. sax., angl. sax. *boc*, vet. sup. germ. *boh*, angl. *book*, dan. *bog*, batav. *boek*, rec. sup. germ. *buch*; Gf. III, 52; Rchth. 657), fem., 1) in singulari: a) littera, γράμμα: Rom. vii, 6; Cor. II, iii, 6; Gal. vi, 11; b) documentum, scriptura, docum. aret.; 2) in plurali *bokos* a) biblia, scripturæ (Veteris Testamenti), sacræ scripturæ, γραφαί: Mc. xiv, 49; Rom. xv, 4; Cor. I, xv, 3, 4; Tim. II, iii, 16; b) liber, γράμματα: Luc. xvi, 6, 7; Tim. II, iii, 15; βιβλος: Mc. xii, 26; Luc. iii, 4; xx, 42; Philpp. iv, 3; βιβλίον: Luc. iv, 17, 20; Tim. II, iv, 15; *saggus boko*, recitatio, vid. sub *Saggus*; *bokos afsateinans*, libellus repudii, βιβλίον ἀποστασίου: Mc. xix, 4; *bokos afstassais*, ἀποστάσιον: Mth. v, 31; c) epistola, ἐπιστολή: Cor. I, xvi, 3; Cor. II, iii, 1; vii, 8; x, 9, 10, 11; Thess. II, iii, 14; d) scientiæ, litteræ, γράμματα: Joan. vii, 15.

VADJA-BOKOS, plur., chirographia, χειρόγραφον: Col. ii, 14.

BOKAREIS, masc., scriba, γραμματεὺς: Mth. vii,

29; VIII, 19; IX, 3; Mc. II, 16; III, 21, 22; VII, 1, 5; VIII, 31; IX, 11, 16; X, 33; XI, 18, 27; XII, 28, 32, 33; XIV, 43, 53; XV, 1; Luc. V, 21, 30; VI, 7;

IX, 22; XV, 2; XIX, 47; XX, 1, 19, 39, 46; Cor. I, I, 20.

BOTAN, vid. sub *Batan*.

G

GA (vet. sax. *gi...*, *ge...*, angl. sax. *ge...*, vet. fr. *ie...*, *ge...*, *gi...*, vet. sup. germ. *ga...*, *ka...*, etc.; Gr. II, 733 sqq., 832 sqq.; III, 255; Gf. IV, 10, 1018; Rehtb. 838), particula inseparabilis, quæ cum substantivis, adjectivis et adverbis, sed præcipue cum verbis componitur, ubi partim ad modificandam verbi formam (solemniter passivi formam vel etiam activi, ubi passive usurpatur, ut infinitivus, necnon et formam participii, ubi pro futuro adhibetur, formam denique præteriti et participii passivi), inservit, partim strictius significationem determinat, quo in casu plerumque græcis præpositionibus *σύν*, *κατά*, *διά*, aliquando etiam *ἀνά*, *έν*, *ἀπό*, *ὑπό*, etc., respondet et modo sensum conjunctim agendi vel existendi, modo perdendi, vel acquirendi (germ. *ver-*, *er-*) implicat, modo tandem significatum verbi majorem in lucem prodit. Jam vero ex plurimis verbis cum *ga* compositis simplicia non jam reperiuntur, ex aliis vero simplicia nunc adhuc occurrunt; in his ultimis frequenter accidit, quod compositum eadem ac simplex significationem habeat, ita ut, etiam de simplicibus verbis non jam occurrentibus idem conjici possit: alia verbis græcis cum præpositionibus compositis apprime respondent. 1) Compositiones hujus particule cum verbis, a) quorum simplicia non jam occurrunt: *gaaggvjan*, *gabatnan*, *gabeistjan*, *gabindjan*, *gabindnan*, *gageigan*, *gadaban*, *gadaubjan*, *gadaursan*, *gadiupjan*, *gadraban*, *gaqiujan*, *gaqiuunan*, *gahailnan*, *gahastnan*, *gahardjan*, *gaþarban*, *gaþarbjan*, *gaþairsan*, *gaþaursnan*, *gaþlahan*, *gaþlahsnan*, *gaþvastjan*, *gaibnjan*, *gakaran*, *gasvikunþjan*, *gakroton*, *gaunledjan*, *galeikon*, *gamainjan*, *gamaurgjan*, *gamotan*, *gamotjan*, *ganagljan*, *ganohjan*, *ganohnun*, *ganaitjan*, *ganavistron*, *ganipnan*, *ganisan*, *gapaidon*, *garaþan*, *garaihtjan*, *gasopjan*, *gasibjon*, *guskaidnan*, *gaskapjan*, *gaskeirjan*, *galeiþjan*, *gasmipþon*, *gasuljan*, *gasuqon*, *gastaggjan*, *gastopþan* (an), *gastaurknan*, *gatarhjan*, *gateihan*, *gatevjan*, *galiman*, *gatamjan*, *gavaknan*, *gavargjan*, *gavigan*, *gavadjon*, *gaveison*, *gavundon*, *gavrisqan*, *gafahrjan*, *gafriþon*, *gafrisahtjan*; b) quorum simplicia equidem non jam reperiuntur, sed cum aliis præpositionibus componuntur: *gaainan* (an), *gabranjan*, *gadrobnan*, *gadrausjan*, *gahamon*, *gaþivan*, *galeiþan*, *galukan*, *galuknan*, *ganuhan*, *ganapþjan*, *garedan*, *gasmaitan*, *gastaldan*, *gasvogjan*, *gatairan*, *gataurnan*, *gatilon*, *gavidan*, *gasaihon*; c) quorum simplicia adhuc occurrunt: *gaaiстан*, *gaaviskon*, *gaaukan*, *guarman*, *gabaidjan*, *gabairan*, *gabairgan*, *gabairhtjan*, *gabandvjan*, *gabauan*, *gabotan*, *gabeidan*, *gabindan*, *gabiugan*, *gablaupþjan*, *galeiþjan*, *gabrikan*, *gaggan*, *gadailjan*, *gadaupþjan*, *gadaupnan*, *gadragan*, *gadrigkan*, *gadragkjan*, *gadriusan*, *gadomjan*, *gaqipþan*, *gaqiman*, *gahaban*, *gahailjan*, *gahaitan*, *gahaunjan*, *gahausjan*, *gahilpan*, *gahnaiþvjan*, *gahuljan*, *gahrainjan*, *gahorinon*, *gaþahan*, *gaþeihan*, *gaþiuþjan*, *gaþliuhan*, *gaþreihan*, *gaþulan*, *gaþrafstjan*, *gaðdreigon*, *gakiusan*, *gakausjan*, *gakunnan*, *gakannjan*, *galapþon*, *galaisjan*, *galaistjan*, *galaubjan*, *galatjan*, *galeikinon*, *galeikan*, *galevjan*, *galagjan*, *galauynjan*, *galiuhtjan*, *galausjan*, *galiugan*, *galisan*, *gamagan*, *gamauþvjan*, *gamaudjan*, *gamarzjan*, *gamatjan*, *gameljan*, *gamikiljan*, *gamitan*, *gamunan*, *ganamnanjan*, *ganiman*, *ganiutan*, *ganasjan*, *gajjukan*, *garahnjan*, *garaginon*, *garaidjan*, *garinnan*, *gasaiwan*, *gasakan*, *gasokjan*, *gasalþon*, *gasaljan*, *gasandjan*, *gasigqan*, *gasigljan*, *gasitan*, *gasatjan*, *gaskaþjan*, *gaskaidan*, *gaskaman*, *gaslavan*, *gastepan*, *gasnivan*, *gasniumjan*, *gasunjon*, *gasupon*, *gaspeivan*, *gaspillon*, *gastandan*, *gasteigan*, *gastojan*, *gastigqan*, *gasveran*,

gasviltan, *gasvinþjan*, *gasvinþnan*, *gataiknjan*, *gatalzjan*, *gatandjan*, *gataujan*, *gatimrjan*, *gatiuhan*, *gutulgjan*, *gatrauan*, *gavairpan*, *gavaldan*, *gavaljan*, *gavaurkjan*, *gavasjan*, *gaveihan*, *gavenjan*, *gavagjan*, *gavandjan*, *gavinnan*, *gavisan*, *gafullaveisjan*, *gavrikan*, *gasahan*, *gasastan*, *gasilhan*, *gasulljan*, *gasullnan*, *gafraihnan*, *gasfrauþinon*, *gaweitan*, *gawotjan*; d) bicomposita: *gagahastjan*, *gagaleikon*, *gagamainjan*, *gagatilon*, *gagavairþjan*, *gagavairþnan*; *atgaraihtjan*; *dugasaiwan*, *dugavindan*; *þairhgaleikon*; *ingaleikon*, *inn-galeiþan*; *miþgaqiuþjan*, *miþgadaupþnan*, *miþganavistron*, *miþgasatjan*, *miþgasviltan*, *miþgatimrjan*, *miþgatiuhan*, *miþgavisan*; *usgasaiwan*; *viþragamotjan*, *sauragahaitan*, *sauragahugjan*, *sauragaleikan*, *sauragamanvjan*, *sauragameljan*, *sauragaredan*, *sauragasandjan*, *sauragasatjan*, *sauragateihan*; e) tricomppositum: *miþinn-galeiþan*; 2) cum participiis: *gahnaiþs*, *gakusans*, *galeikaiþs*; *afgastopþans*; *miþgaletkonds*; *ungahabands*, *ungalaubjands*, *ungasaiwans*, *ungastopþans*, *ungatevids*, *ungavagiþs*, *ungafairinonds*, *ungafairinoþs*; 3) cum substantivis, quorum stirps modo cum *ga* composita, modo sine illa particula occurrit: *gaaggvei*, *gaarbja*, *gabaur*, *gabaur*, *gabaurþs*, *gabairhtei*, *gabaurgja*, *gabaurjoþus*, *gabinda*, *gabindi*, *gabundi*, *galeiþei*, *gabruka*, *gagudei*, *gagrests*, *gadaila*, *gadauka*, *gadeds*, *gadik*, *gadrauhts*, *gaqiss*, *gaqnmþs*, *gahlaiþa*, *gahobains*, *gahait*, *gahauseins*, *gahugds*, *gahraineins*, *gaþagki*, *gaþlaihts*, *gaþrask*, *gaþrafsteins*, *gakusts*, *gakunds*, *gakunþs*, *galaiþta*, *galauþeins*, *galeika*, *galeiki*, *galiyri*, *galiug*, *galiugaapaustaulus*, *galiugabroþar*, *galiugapraufetus*, *galiugaxristus*, *gamainei*, *gamainduþs*, *gamainþs*, *gamainja*, *gamaitano*, *gaman*, *gamarzeins*, *gamarko*, *gameleins*, *gamitons*, *gaminþi*, *gamunds*, *ganauha*, *ganipþis*, *ganists*, *gajuk*, *gajuka*, *gajuko*, *garazna*, *garazno*, *garaideins*, *garaihtei*, *garaihtiþa*, *garaihteins*, *garehsns*, *gariudi*, *gariudjo*, *garuns*, *garunjo*, *garuni*, *gasahs*, *gasateins*, *gasinþa*, *gaskadveins*, *gaskaideins*, *gaskalki*, *gaskasts*, *gaskoh*, *gataura*, *gataurþs*, *gatimreins*, *gatimrjo*, *gavairþi*, *gavaleins*, *gabaurþivaurd*, *gavaurdi*, *gavaurki*, *gavaurstva*, *gavaseins*, *gaviss*, *gavandeins*, *gavargeins*, *gasah*, *gasaurds*, *gasilh*, *gasraþjei*, *gasfreideins*, *gasriþons*, *gasrijons*, *gaweilains*; *ungaraihtei*, *ungahobains*, *ungalaubeins*; *miþgaqumþs*, *miþgasinþa*; 4) cum adjectivis: *gaguds*, *gadofs*, *gaqiss*, *gahails*, *gaþaurþs*, *galauþeins*, *galauþs*, *galeiks*, *galiugs*, *galubs*, *gamais*, *gamains*, *ganohs*, *garais*, *garaihts*, *gariuds*, *gaskohs*, *gatils*, *gavairþeigs*, *gavalis*, *gavaurts*, *gavileis*, *gavamms*, *gavizneigs*, *gasaur*, *gasulgins*, *gawairþs*; *ungalaubs*, *ungatass*, *ungawairþs*; 5) cum adverbis: *gaaggvo*, *gabaurþaba*, *gagudaba*, *gahahjo*, *galeiko*, *garaihtaba*, *garedaba*, *gatemiba*, *gatilaba*, *gasfehaba*; *ungatassaba*.

GABAA, nom. propr., Γαβαά: Esdr. II, 25.

GABAIR, nom. propr. masc., Γαβέρ: Esdr. II, 20.

GABEI, vid. sub *Giban*.

GABEIGS, vid. sub *Giban*.

GABRIEL, nom. propr., Γαβριήλ: Luc. I, 19, 26.

GAGGAN (vet. norv. *ganga*, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. *gangan*, vet. fr. *gunga*, angl. *go*, suec. *ga*, dan. *gaa*, rec. sup. germ. *gehen*; Bopp 122, 125; Gr. II, 60; Gf. IV, 65, Rehtb. 788), conj. anom. præter. *iddja* (*gaggida* Luc. XIX, 12), partic. præter. *gaggans* (Mc. VII, 30; *gaggiþs* Mth. III, 11 ex Skeir.); 1) ire, ambulare, venire, ἔρχεσθαι, Mth. III, 11; Mc. I, 45; II, 13; X, 14; XI, 15, 27, Luc. III, 16; VI, 47, VIII, 49; IX, 23; X, 1; XIV, 17, 26, 27, 31, XVIII, 16; Joan. III, 26; VI, 5, 17, 35,

37, 45, 47; vii, 37; xi, 29, 38; xii, 22; xvii, 11, 13; xviii, 3, 16; εἰσέρχεται : Mth. vi, 6; Mc. vi, 10; viii, 26; Luc. viii, 41; ix, 4; x, 8; Joan. xviii, 28; ἀπέρχεται : Mth. viii, 19; Luc. v, 14; ix, 57, 60; ἐξέρχεται : Mc. iii, 6; πορεύεται : Mth. viii, 9; ix, 13; xi, 4; xxv, 41; xxvii, 66; Mc. xvi, 10; Luc. i, 6, 39; ii, 3; iv, 30; v, 24; vii, 6, 8, 11, 22, 50; viii, 14, 48; ix, 13, 51, 52, 53, 56, 57; xiv, 19, 31; xv, 4, 15, 18, xvii, 11, 14, 19; xix, 12, 28, 36; Joan. vii, 35; x, 4 (xi, 11); xiv, 2, 3, 12, 28; xvi, 7, 23; Cor. I, x, 27; εἰσπορεύεται : Mc. vi, 56; παραπορεύεται : Mc. ix, 30; διαπορεύεται : Luc. vi, 1; στοιχεῖν : Gal. v, 25; Philpp. iii, 16; προκόπτειν : Tim. II, ii, 16; ἀναβαίνειν : Mc. x, 32; καταβαίνειν : Luc. ii, 51; ἄγειν : Mc. i, 38; xiv, 42; Joan. xi, 7; xi, 11 (h. l.), 15, 16; xiv, 31; ὑπάγειν : Mth. v, 24, 41; viii, 4, 13, 32; ix, 6; xxvii, 65; Mc. i, 44; ii, 11; v, 19, 54; vii, 29; viii, 33; x, 21, 52; xi, 2; xiv, 13; xvi, 7; Luc. 8, 42; x, 3; xix, 30; Joan. vi, 21; vii, 3, 33; viii, 21; ix, 7; xi, 8, 31, 44; xii, 35 h. l.; xiii, 33, 36; xiv, 4, 5; xvi, 5, 10; xviii, 8; 2) ambulare, vadere, περιπατεῖν : Mth. ix, 5; xi, 5; Mc. ii, 9; v, 42; vii, 5; viii, 24; Luc. v, 23; vii, 22; xv, 46; Joan. vi, 19, 66; vii, 1; viii, 12; xi, 9, 10; xii, 35; Rom. viii, 1, 4; xiii, 13; xiv, 15; Cor. I, vii, 17; Cor. II, iv, 2; v, 7; x, 2, 3; xii, 18; Gal. v, 16; Eph. ii, 2, 10; iv, 1, 17; v, 2, 8; Philpp. iii, 17, 18; Col. i, 10; iii, 7; Thess. I, ii, 12; iv, 1, 12. — *Raihtaba gaggan*, vid. sub *Raihts*. *Gaggan afar*, vid. sub *Afar* et *Afar-gaggan*.

ANA-GAGGAN, venire, advenire, ἐπέρχεται : Eph. ii, 7.

AT-GAGGAN, ire, venire, ἔρχεται : Mth. v, 24; ix, 15; xxv, 39; Mc. ii, 18, 20; iii, 20; v, 27; xi, 13, 27; xii, 18; xiv, 66; xvi, 1, 2; Luc. v, 7; xviii, 3; Joan. vi, 17; vii, 30, 50; xvi, 28; ἐπέρχεται : Luc. I, 35; προσέρχεται : Mth. ix, 14; xxvi, 73; xxvii, 58; Mc. xiv, 45; Luc. viii, 44; ix, 12; Joan. xii, 21; Tim. I, vi, 3; εἰσέρχεται : Mc. vi, 25; xi, 15; xvi, 5; Luc. i, 9; vii, 36, 44; xvii, 7; ἐξέρχεται : Joan. xix, 4; παραγίγνεται : Luc. viii, 19; πορεύεται : Luc. xiv, 10; ἐκπορεύεται : Luc. iii, 7; ἐνστήσεται : Tim. II, iii, 1; καταβαίνειν : Mc. i, 10; Luc. iii, 22; viii, 23; ix, 54; xviii, 14; Joan. vi, 16. *Dalaþ atgaggan*, vid. sub *Dalaþ*. *Atgaggan du* — vid. sub *Duatgaggan*. *Atgaggan inn*, vid. sub *innatgaggan*. *Atgaggan new*, appropinquare, ἐγγίζειν : Luc. xv, 25. *Atgaggan ut*, egredi, ἐξέρχεται : Joan. xviii, 29; xix, 4.

DUAT-GAGGAN, adire, venire, προσέρχεται : Mth. viii, 5, 25; ix, 20; xxvi, 69; Mc. i, 31; x, 2; xii, 28; Luc. vii, 14; viii, 24; ix, 42; xx, 27; *atgaggan du* — Luc. viii, 44.

INNAT-GAGGAN, inire, ingredi, εἰσέρχεται : Mth. viii, 5; xxvii, 53; Mc. v, 39; Luc. vii, 45; xiv, 23; xvii, 12; Joan. x, 1; Cor. I, xiv, 24; ἐμβαίνειν : Mth. viii, 23; *atgaggan inn*, εἰσέρχεται : Mth. ix, 25; Mc. vi, 22; Cor. I, xiv, 23.

AF-GAGGAN, abire, secedere, recedere, ἀποβαίνειν : Luc. v, 2; ἀφίστασθαι : Luc. ii, 37; ὑποχωρεῖν : Luc. ix, 10; ἀναχωρεῖν : Joan. vi, 15; πορεύεται : Mth. xi, 7.

AFAR-GAGGAN, post ire, sequi, persequi, ἀκολουθεῖν : Mth. viii, 23; ἐπακολουθεῖν : Tim. I, v, 24; διώκειν : Philpp. iii, 12, 14. *Gaggan-afar*, vid. sub *Afar*; *miþ* — *afargaggan*, συνακολουθεῖν : Mc. v, 37.

FAURBI-GAGGAN, præ ire, antecedere, cum accus., προάγειν : Mc. x, 32; xvi, 17.

GA-GAGGAN, 1) venire, ἐπιπορεύεται : Luc. viii, 4; 2) convenire, congregari, συναγεσθαι : Mc. vi, 30; Joan. xviii, 2; etiam *gagaggan sik*, συνέρχεται : Mc. iii, 20; 3) advenire, tieri, ἀποβαίνειν : Philpp. i, 19; γίγνεται : Mc. xi, 23. *Samaþ gagaggan*, congregari, συναγεσθαι : Cor. I, v, 4.

ÞAIRH-GAGGAN, 1) erire, transire, διέρχεται : Luc. ii, 15, 35; ix, 6; xvii, 11; xix, 4; Cor. I, x, 1; xvi,

5; παρέρχεται : Luc. xviii, 37; παραπορεύεται : Mc. ii, 23; παράγειν : Joan. ix, 4; 2) circumire, περιέρχεται : Tim. I, v, 13.

INN-GAGGAN, inire, ingredi, εἰσέρχεται : Mth. vii, 13; viii, 8; Luc. vii, 6; viii, 51; x, 5, 10; xv, 28, xvii, 12; Joan. x, 2, 9; εἰσπορεύεται : Mc. vii, 15, 48; xi, 2; Luc. viii, 16; xix, 50; ἐμβαίνειν : Mc. v, 18. *Inngaggan framis* : inire ultra, procedere, προβαίνειν : Mc. i, 19.

MIÞ-GAGGAN (præet. loco *miþiddja*, etiam *mididdja* Luc. vii, 11), coire, comitari, συμπορεύεται : Luc. vii, 11; xiv, 25; συναναβαίνειν : Mc. xv, 41.

US-GAGGAN, exire, egredi, prodire, ἔρχεται : Joan. vi, 15; ἐξέρχεται : Mth. v, 26; viii, 32, 34; ix, 26, 31; xi, 7; xxvi, 71, 75; xxvii, 53; Mc. i, 26, 28, 29, 36, 45; ii, 12; iii, 21; v, 2, 8, 30; vi, 10, 12, 24, 54; vii, 29, 30; viii, 27; ix, 25, 26, 29, 30; xi, 11; xiv, 16; xvi, 8; Luc. i, 22; iv, 35, 36, 41, 42; v, 8, 27; vi, 12, 19; vii, 17, 24, 25, 26; viii, 2, 27, 29, 33, 35, 38, 46; ix, 4, 5, 6, 43; x, 10; xiv, 21, 23; xv, 28; xvii, 29; Joan. viii, 59; x, 39; xi, 31; xvi, 28; xviii, 1; xix, 5; Cor. I, v, 10; Cor. II, vi, 17; Philpp. iv, 15; ἐκπορεύεται : Mc. ii, 5; vi, 11; vii, 21, 23; x, 17, 46; xi, 19; Luc. iv, 37; Eph. iv, 29; Col. iii, 8; ἀνέρχεται (al. ἀπέρχεται) : Joan. vi, 3; ἀναβαίνειν : Mc. i, 10; x, 33; xv, 8 h. l.; Luc. ii, 42; ix, 28; xviii, 10, 31; xix, 28; Gal. ii, 1, 2; προσαναβαίνειν : Luc. xiv, 10; *Ut usgaggan vel usgaggan ut*, ἐξέρχεται : Mth. ix, 32; Mc. i, 25; xi, 20; Luc. xv, 28; Joan. xviii, 4, 16.

UT-GAGGAN, exire, egredi, ἐξέρχεται : Joan. x, 9; ἐκπορεύεται : Mc. vii, 15.

UFAR-GAGGAN, transgredi, præterire, παρέρχεται : Luc. xv, 29; ὑπερβαίνειν : Thess. I, iv, 6; Skeir. I, c (ter).

VIÞRA-GAGGAN, obviam-ire, cum accus., ὑπαντᾶν : Joan. xi, 20.

FAUR-GAGGAN, præire, παραπορεύεται : Mc. xi, 20; xv, 29 h. l.; διαπορεύεται (?) : Luc. xviii, 36.

FAURA-GAGGAN, 1) præire, προπορεύεται : Luc. i, 76; πράγειν : Mc. xi, 9; Luc. xviii, 59; *2) præcedere, παραπορεύεται : Mc. xv, 29 h. l.; 3) præesse, προιστασθαι : Tim. I, iii, 4, 5, 12.

FAURA-GAGGI, neutr., villicatio, οἰκονομία : Luc. xvi, 2, 3, 4; Eph. i, 10; iii, 2, 9.

FAURA-GAGGJA (*fauragagja* Luc. xvi, 1), masc., œconomus, οἰκονόμος : Luc. viii, 3; xvi, 1, 2, 3, 8; Rom. xvi, 23; Tit. i, 7.

FAURA-GAGGA, masc., id., Gal. iv, 2.

GAGGS, masc. (? *gagg*, neutr.), forum, platea, πλατεῖα : Mc. vi, 56; ἀμφοδος : Mc. xi, 4.

AT-GAGGS, accessus, προσαγωγή : Eph. ii, 18; iii, 12.

INNA-GAHTS, fem., introitus, incessus, Luc. i. 29 h. l.

FRAM-GAHTS, processus, προκοπή : Philpp. i, 25.

UNAT-GAHTS, adjunct., inaccessibleis, ἀπρόσιτος : Tim. I, vi, 16.

GADDARENUS, nom. propr. masc., Γαδαρηνός : Mc. v, 1; Luc. viii, 26, 37.

GADILIGGS (vet. sup. germ. *gataliny*, angl. sax. *gædeling*, vet. sax. *gigado*, *gaduling*; Gr. II, 51; Gf. IV, 143), masc., consobrinus, ἀνέψιος : Col. iv, 10.

GAZAUFYLAKIAUN (voc. gr.), γαζοφυλάκιον : Joan. viii, 20.

GAZDS (vet. norv. *girdi*, vet. sax. *gerda*, angl. sax. *gerd*, vet. sup. germ. *gart*, vet. fr. *ierde*, angl. *yard*, rec. sup. germ. *gerte*; Gr. III, 412; Gf. IV, 255; Reith. 845), masc., stimulus, κέντρον : Cor. I, xv, 53, 56.

GAHTS, vid. sub *Gaggan*.

GAIAINNA (voc. gr.), γέιννα : Mth. v, 22, 29; x, 28; Mc. ix, 43, 47.

GAIDV, neutr., indigentia, ὑστέρημα : Cor. II, ix, 12; Philpp. ii, 30; Col. i, 24.

GAILJAN (ad radicem *geil* relatum, vid. Gf. IV, 182), conj. II, delectare, lætificare, εὐφραίνειν : Cor. II, II, 2.

GAINNESARAIβ, nom. propr., Γεννησαρέτ : Luc. V, 1.

GAIUS, nom. propr. masc., Γάιος : Rom. XVI, 23; Cor. I, I, 14.

GAIRGAISAINUS, nom. propr. masc., Γεργασηνός : Mth. VIII, 28.

*GAIRDAN (vet. norv. *girda*, *giörd*, vet. sax. *gurdian*, angl. sax. *gyrdan*, vet. sup. germ. *kurtil*, vet. fr. *gerdel*, angl. *girdle*, suec. *gorael*, dan. *gjorde*, *gyrdel*, batav. *gordel*, rec. sup. germ. *gürtel*; Gr. II, 38, III, 449; Gf. IV, 248 sqq.; Rchth. 774), conj. I, *gard*, *gaurdun*, *gaurdans*, cingere.

BI-GAIRDAN, accingere, περιζωννύναι : Luc. XVII, 8.

UF-GAIRDAN, id., Eph. VI, 14.

GAIRON, fem., cingulum, ζωνή : Mth. I, 6; VI, 8.

GAIRNEI, vid. sub *Geiran*.

GAIRNJAN, vid. sub *Geiran*.

GAIRU (Castill. Gloss. Cor. h. v.; Gr. III, 442), neutr., stimulus (gall. *une discipline*), σκόλοψ : Cor. II, XII, 7 h. I.

GAIRUNI, vid. sub *Geiran*.

GAISJAN, vid. sub *Geisan*.

GAITEL (vet. norv. *geit*, angl. sax. *gat*, vet. sup. germ. *keiz*, angl. *goat*, dan. *geed*, batav. *geyt*, rec. sup. germ. *geiss*; coll. lat. *hædus*; Gr. III, 327, 358; Gf. IV, 286), fem., capra, ἔριφος : Luc. XV, 29.

GAITSA, fem., capra, hædus, χίμαρος : Neh. V, 13 h. I.

GALATIA, nom. propr., Γαλατία : Cor. I, XVI, 4; Gal. I, 2; Tim. II, IV, 10.

GALATIUS, masc., Γαλάτης : Cor. I, XVI, 4 h. I.

GALATUS, id., Gal. inscript. et III, 4.

GALGA (vet. norv. *galgi*, vet. sup. germ., vet. sax. *galgo*, angl. sax., vet. fr. *galga*, angl. *gallows*, suec., dan., batav. *galge*, rec. sup. germ. *galgen*; Gf. IV, 185; Rchth. 772), masc., crux, σταυρός : Mth. X, 38; XXVII, 42; Mc. VIII, 34; X, 21; XV, 21, 30, 32; Luc. IX, 25; XIV, 27; Cor. I, I, 17, 18; Gal. V, 11; VI, 12, 14; Eph. II, 16; Philpp. III, 18; Col. I, 20; II, 14.

GALEILAI, nom. propr., Γαλιλαία : Mth. XXIII, 55; Mc. I, 9, 14, 28, 39; III, 7; VI, 21; IX, 30; XV, 41; Luc. II, 39; III, 1; IV, 14, 31, 44; V, 17; VIII, 26; XVII, 11; Joan. VII, 1, 41.]

GALEILAIUS, masc., Γαλιλαῖος : Mth. XXVI, 69; Mc. VII, 31; Joan. VI, 1.

GANSJAN (Castil. ad Gal. VI, 17; vet. sup. germ. *ganzen*; Gf. IV, 222), conj. II, præbere, παρέχειν : Gal. VI, 17.

GAU (h. e. *ga-u*), particula composita ex *ga*, et interrogativo *u*, quod inter hoc et vocabulum compositum intermittitur, vid. sub *u* et ad Mth. IX, 28.

GAULGAUBA, nom. propr., Γολγοθά : Mc. XV, 22.

GAUMAURRA, nom. propr., Γόμορρά : Rom. IX, 29.

GAUMAURUS, masc., Γόμορρος : Mc. VI, 11.

GAUMJAN (vet. norv. *gaumr*, vet. sax. *gomian*, angl. sax. *gyman*, angl. *gaum*; Gr. II, 47; Gf. IV, 201, 205), conj. II, videre, percipere, ὁρᾶν : Mth. IX, 11; Mc. IV, 12; Luc. V, 8; XVII, 14, 15; Joan. IX, 1; βλέπειν : Luc. VI, 41, 42; διαβλέπειν : Luc. VI, 42; θεᾶσθαι : Joan. VI, 5; θεωρεῖν : Mc. XVI, 4; κατανοεῖν : Luc. VI, 41; προσέχειν : Tim. I, IV, 13; Skeir. VII, d; in passivo, videri, φαίνεσθαι : Mth. VI, 5.

GAUNON (angl. sax. *geong*; coll. gr. γοῶν), conj. II, plangere, lugere, πενθεῖν : Luc. VI, 25; θρηνεῖν : Luc. VII, 32; Joan. XVI, 20.

GAUNOFA, fem., planctus, luctus, ὄδυρμος : Cor. II, VII, 7.

GAUJA, vid. sub *Gavi*.

GAURS (vet. sax. *gornon*, vet. sup. germ. *gor*; coll. gr. γοργός; Gr. II, 57; Gf. IV, 237), adject., tristis, mœrens, σκυθρωπός : Mth. VI, 16; λυπούμενος : Mc. X, 22; συλλυπούμενος : Mc. III, 5; περιλυπός : Mc. VI, 26; Luc. XVIII, 23, 24.

GAURIFA, fem., mœror, luctus, tristitia, λύπη : Joan. XVI, 6.

GAUREI, fem., id., Philpp. II, 27.

GAURJAN, conj. II, lugere, contristari, λυπεῖν : Rom. XIV, 15; Cor. II, II, 2, 5; VII, 8, 9; Eph. IV, 50.

GARDS (vet. norv. *gardr*, vet. sax. *gard*, angl. sax. *geard*, vet. sup. germ. *gart*, vet. fr. *garda*, angl. *yard*, suec. *garder*, *gårda*, *gård*, dan. *gaard*; coll. *Gairdan*; coll. vet. sup. germ. *karto*, angl. *garden*, rec. sup. germ. *garten*, lat. *hortus*; Gr. II, 39; III, 426; Gf. IV, 249; Rchth. 773), masc. (plur. *gardeis*), domus, familia, genus, οἶκος : Mth. IX, 6, 7; XI, 8; Mc. II, 1, 11, 26; III, 20; V, 19, 38; VII, 17, 30; VIII, 3, 26; IX, 28; Luc. I, 23, 27, 33, 40, 56, 69; II, 4; V, 24, 25; VI, 4; VII, 10; VIII, 39, 41; IX, 61; X, 5; XIV, 23; XV, 6; XVI, 4; XVIII, 14; XIX, 5, 7, 9, 46; Joan. XI, 20; Tim. I, III, 4, 12, 15; V, 4; Tim. II, I, 6; Tit. I, 11; οἶκία : Mth. VIII, 6, 14, IX, 10, 23; Mc. I, 29; II, 15; III, 25, 27; VI, 4, 10; VII, 24; IX, 33; X, 10, 29, 30; Luc. IV, 38; V, 29; VII, 6, 36, 44; VIII, 27, 51; IX, 4; X, 5, 7; XVIII, 29; Joan. VIII, 35; XI, 31; XII, 3; XIV, 2; Cor. I, XI, 22; XVI, 15; Cor. II, V, 4; Tim. I, III, 4, 5, 12, 15; V, 4, 13; Tim. II, II, 20; III, 6; ἀλλή : Mc. XIV, 54; XV, 16; *faur gard*, εἰς προαύλιον] : Mc. XIV, 68; *garda valdands*, vid. sub *Valdan*.

AURTI-GARDS, hortus, κήπος : Joan. XVIII, 1, 26.

MIDJUN-GARDS (Gr. III, 393; DM. 458), orbis terrarum, οἰκουμένη : Luc. II, 1; IV, 5; Rom. X, 18; Skeir. IV, b.

VEINA-GARDS, vineetum, vinea, ἀμπελών : Mc. XII, 1, 8, 9; Luc. XX, 9, 10, 13, 15, 16.

IN-GARDIS, adject., inquilinus, ὁ κατ' οἶκον : Cor. I, XVI, 19; Col. IV, 15.

IN-GARDJA, masc., id., οἰκεῖος : Eph. II, 19; Tim. I, V, 8.

BIUDAN-GARDI, fem., 1), regale palatium, regium, βασιλείον : Luc. VII, 25; 2), regnum, βασιλεία : Mth. V, 19, 20; VI, 13; VII, 21; VIII, 11, 12; IX, 35; XI, 11, 12; Mc. I, 14, 15; III, 24; IV, 11; VI, 23; X, 14, 15, 23, 24, 25; XI, 10; XII, 34; XV, 43; Luc. IV, 43; VI, 20; VII, 28; VIII, 1; IX, 2, 11, 27, 60, 62; X, 9; XIV, 15; XVI, 16; XVII, 20, 21; XVIII, 16, 17, 24, 25, 29; XIX, 11, 12, 15; Joan. III, 3, 5; XVIII, 36; Rom. XIV, 17; Gal. V, 21; Eph. V, 5; Col. I, 13; IV, 11; Thess. I, II, 12; Thess. II, I, 5; Skeir. II, a; III, c.

GARDA, masc., aula, αὐλή : Joan. X, 1.

MIF-GARDA-VADDJUS, vid. sub *Vaddjus*.

GASTS (vet. norv. *gestr*, angl. sax. *gest*, angl. *guest*, *host*, suec. *gäst*, dan. *gjæst*, vet. sax., batav., rec. sup. germ. *gast*, lat. *hostis*; DRA. 396; Gf. IV, 268), masc. (plur. *gasteis*), peregrinus, hospes, ξένος : Mth. XXV, 38, 43; XXVII, 7; Eph. II, 12, 19; *gastins andniman*, peregrinum suscipere, hospitalitatem exercere, ξενοδοχεῖν : Tim. I, V, 10.

GASTI-GODS, vid. sub *Gods*.

GATVO (vet. norv., suec. *gata*, vet. sax., vet. fr. *gat*, angl. sax. *geat*, vet. sup. germ. *gaza*, angl. *gate*, dan. *gade*, batav. *gatte*, rec. sup. germ. *gasse*; Bopp 122; Gr. II, 25; III, 396; Gf. IV, 105; Rchth. 847 v. *Iet*; coll. *Gaggan*), fem., platea, πλατεῖα : Luc. XIV, 21.

GAVI (vet. sup. germ. *kouwi*, vet. sax. *ga*, vet. fr. *go*, rec. sup. germ. *gau*; Gr. III, 395; DRA. 496; Gf. IV, 274; Rchth. 771), neutr., terra, regio, χώρα : Mth. VIII, 28; Luc. VIII, 26; XV, 14, 15; περιχώρος : Mc. VI, 55; *gavi bisitande*, id., Luc. IV, 14.

GAUJA, masc., ruricola; plur. *gaujans*, i. q. *gavi*, περιχώρος : Luc. III, 3; πλῆθος τῆς περιχώρου : Luc. VIII, 37.

*GEIGAN (*geiggan* Cor. I, IX, 20 sqq.) (vet. norv. *gagn*, suec. *gagna*, *gina*, *gayn*, dan. *gavne*, coll. rec. sup. germ. *gauner*), conj. II, prodesse, utilitatem afferre.

GA-GEIGAN, lucrari, κερδαίνειν : Mc. VIII, 36; Luc. IX, 25; Cor. I, IX, 19, 20, 21, 22.

*GEIRAN (vet. norv. *giarn*, *giarnan*, *girna*, vet.

sax. *geron*, *gernian*, angl. sax. *geornian*, vet. sup. germ. *giri*, *geron*, vet. fr. *ieria*, *girich*, *ierne*, angl. *yearn*, succ. *gera*, *gjarna*, *begära*, dan. *gjerne*, *gj-rig*, rec. sup. germ. *gier*, *gern*, *begehren*; Gr. II, 57; Gf. IV, 225; Rechth. 846), conj. I, *guir*, *gairun*, *gairans*, petere, affectare.

* GEIRO, fem., aviditas.

FAIHU-GEIRO, fem., amor habendi, aviditas, cupiditas, πλεονεξία : Col. III, 5 h. I.; φιλαργυρία : Tim. I, VI, 10.

FAIHU-GEIRONJAN, conj. II, cupidum, avidum esse, επιθυμειν : Rom. XIII, 9.

GAIRUNI, neutr., passio, πάθος : Thess. I, IV, 5.

* GAIRNS, adject., cupidus, avidus.

SEINAI-GAIRNS, amor sui ipsius, φίλαντος : Tim. II, III, 2 h. I.

FAIHU-GAIRNS, pecuniæ cupidus, φιλάργυρος : Tim. II, III, 2.

GAIRNEI, fem., desiderium, επιπόθησις : Cor. II, VII, 7, 11; προθυμία : Cor. II, VIII, 1; XIX, 2.

FAIHU-GAIRNEI, turpe lucrum, αίσχρὸν κέρδος : Tit. I, 11.

GAIRNJAN, conj. II, cupere, cum gen. vel infin., επιποθεῖν : Cor. II, V, 2; IX, 14; Philpp. II, 26; Thess. I, III, 6; Tim. II, I, 4; επιθυμειν : Luc. XV, 16; XVI, 21; XVII, 22; Rom. VII, 7; Gal. V, 17; Tim. I, III, 1; ὀρέγεσθαι : Tim. I, III, 1; VI, 10; θέλειν : Luc. VIII, 20; χρεῖαν ἔχειν : Mc. XI, 3; Luc. XIX, 31.

* GEISAN (angl. *gaster*, *gast*, *gastly*; Gr. II, 46; IV, 26; Gf. IV, 265), conj. I, *gais*, *gisun*, *gisans*.

US-GEISNAN, conj. III, obstupescere, mirari, ἐξίστασθαι : Mc. II, 12; V, 42; Luc. II, 47; VIII, 56; Cor. II, V, 13; ἐκπλήττεσθαι : Mc. X, 26; ἐθαμβεῖσθαι : Mc. IX, 15; XVI, 5.

US-GAISJAN, obstupescere facere, amentem reddere, ἐξιστάσθαι : Mc. III, 21.

† GEPANTA, piger, tardus, indolens, Jornand. p. 98. *Lindenbr.* c Initio de Scanzix insulæ gremio Gothi egressi sunt cum Berich suo rege, tribus tantum navibus vecti ad ceterioris Oceani ripam, quarum trium una navis, ut assolet, tardius vecta, nomen genti (sc. Gepidis) fertur dedisse, nam lingua eorum pigra *gepanta* dicitur.

GIBAN (vet. norv. *gefa*, *giöf*, *giöft*, vet. sax. *geban*, angl. sax. *gifan*, vet. sup. germ. *geban*, vet. fr. *iéva*, angl. *give*, succ. *gifva*, *gift*, dan. *give*, *gave*, batav. *geven*, rec. sup. germ. *geben*, *gabe*, — *gift*; Gr. II, 24; Gf. IV, 108; Rechth. 847), conj. I, *gaf*, *gebun*, *gibans*; dare, δίδοναι : Mth. V, 31, 42; VI, 11; IX, 8; XXV, 42; Mc. II, 26; IV, 7, 8, 25; V, 45; VI, 2, 22, 23, 25; VIII, 57; X, 21, 40, 45; XII, 9, 14; XIII, 22, 24; XIV, 5, 11; XV, 23; Luc. I, 52, 71, 73, 77; II, 24; IV, 6; VI, 4, 30, 38; VII, 44; VIII, 18, 55; IX, 13, 16; XV, 12, 16, 22; XVI, 12; XVII, 18; XVIII, 45; XIX, 24, 26; XX, 2, 10, 16, 22; Joan. VI, 27, 51, 52, 53, 54, 57, 51, 52; VII, 19; IX, 24; X, 28; XI, 22; XIII, 29, 34; XIV, 16, 27; XV, 16; XVII, 2, 22, 24; XVIII, 11, 22; XIX, 9; Rom. XII, 3, 19; XV, 5; Cor. I, VII, 25; XV, 57; Cor. II, I, 22; V, 5, 12, 18; VI, 5; VIII, 1, 10, 16; IX, 9; Gal. I, 4; II, 9; Eph. I, 17; III, 2, 7, 16; IV, 11, 27, 29; VI, 19; Col. I, 25; Thess. I, IV, 8; Thess. II, I, 8; III, 9, 16; Tim. I, II, 6; IV, 14; Tim. II, I, 7, 9, 16, 18; II, 6, 25; επιδιδόναι : Joan. XIII, 26; αποδιδόναι : Mth. XXVII, 58; Luc. XX, 25; μεταδιδόναι : Luc. III, 11. *Fruma giban*, prius dare, prodere, προδιδόναι : XI, 55.

GIBANDS, partic. ut subst., donator, δότης : Cor. II, IX, 7.

AT-GIBAN, dare, dedere, δίδοναι : Mth. XXVII, 10; Mc. IV, 10; VI, 28; VIII, 6; XI, 28; XIV, 44; Luc. VII, 15, VIII, 10; IX, 1, 42; X, 19; XV, 29; XIX, 13, 15; Joan. V, 22, 36; VI, 65; VII, 22; XIII, 15; XVII, 2, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 24; XVIII, 9; XIX, 11; Cor. II, VIII, 5; X, 8; XII, 7; Gal. II, 9; IV, 15; Eph. I, 22; III, 8; IV, 7, 8; Thess. I, IV, 2; Thess. II, II, 16; επιδιδόναι : Luc. IV, 7; παραδιδόναι : Mth. V, 25; XXVI, 2; XXVII, 18; Mc. I, 14; IV, 29; IX, 31; X, 33; XV,

10, 15; Luc. IV, 6; IX, 44; X, 22; XVIII, 32; XX, 20; Joan. XVIII, 30; XIX, 11; Cor. I, V, 5; XIII, 3; XV, 5; Cor. II, IV, 11; Gal. II, 20; Eph. IV, 19; V, 2, 25 (Thess. I, IV, 2); Skeir. VI, a.

AF-GIBAN, secedere; *a'giban sik*, se amovere, recedere, χωρίζεσθαι : Philem. 15.

US-GIBAN, dare, exhibere, reddere, αποδιδόναι : Mth. V, 26, 33; VI, 4, 18; Mc. XII, 17; Luc. IV, 20; VII, 42; XVI, 2; XX, 25; Rom. XII, 17; XIV, 12; Tim. I, V, 4; Tim. II, IV, 8; Philem. 19 (sic enim Gothus cum codd. hic probabiliter αποδώσω pro αποτίσω legit); Skeir. V, d; περιστάσθαι : Rom. XII, 1; Cor. II, XI, 2 h. I.; Tim. II, II, 15.

FRA-GIBAN, I) dare, concedere, tribuere, χαρίζεσθαι : Luc. VII, 21; Philpp. I, 29; Philem. 22; δωρεῖσθαι : Mc. XV, 45; δίδοναι : Mc. X, 57; Joan. X, 29; Cor. II, XIII, 10; παρέχεσθαι : Luc. VII, 4; Skeir. III, c; V, c; VII, b; 2) remittere, parcere, χαρίζεσθαι : Luc. VII, 42; Cor. II, II, 7, 10; XII, 13; Eph. IV, 52, Col. II, 13; III, 15.

GIBA, fem., donum, dos, δόσις : Philpp. IV, 15; δόμα : Eph. IV, 8; Philpp. IV, 17; δωρον : Mth. V, 24; VIII, 4; Eph. II, 8; δωρεά : Cor. II, IX, 15; Eph. III, 7; IV, 7; χάρισμα : Rom. XI, 29; Cor. I, VII, 7; Cor. II, I, 11.

FRA-GIBTS (*fragibts* Luc. I, 27), fem., donum, concessio, desponsio, Skeir. III, c; *in fragistim* (scil. *visandei*), in desponsionibus, desponsata, μεμνησ-τευμένη : Luc. I, 27; II, 5.

GABEL, fem., divitiæ, πλοῦτος : Mc. IV, 19; Luc. VIII, 14; Rom. IX, 2; XI, 12, 15, 33; Cor. II, VIII, 2; Eph. I, 7, 18; II, 7; III, 8, 16; Col. I, 27; si autem Rom. XI, 15 pro καταλλαγή ponitur, mendum est tantum, et equidem librarii negligentiae attribuendum.

GABIGS (*gibeigs* Luc. VI, 24; XIV, 12; XVI, 1, 21, 22; XVIII, 23; Eph. II, 4), adject., dives, πλούσιος : Mth. XXVII, 57; Mc. X, 25; Luc. VI, 24; XIV, 12; XVI, 1, 19, 21, 22; XVIII, 23, 25; XIX, 2; Cor. II, VIII, 9; Eph. II, 4; πλουτών : Rom. X, 12; *gabigs vair þan*, divitem fieri, πλουτεῖν : Cor. I, IV, 8; Cor. II, VIII, 9; Tim. I, VI, 9.

GABIGABA, adv., locuplete, πλουσίως : Col. III, 16.

GABIGJAN, conj. II, locupletare, πλουτιζειν : Cor. II, VI, 10.

GABIGNAN, conj. III, divitem esse, πλουτεῖν : Luc. I, 53; πλουτιζεσθαι : Cor. II, IX, 11.

GIBLA (vet. norv. *gast*, vet. sup. germ. *gibil*, med. sup. germ. *gebil*, angl. *gable*, dan. *gavl*, batav. *gevel*, rec. sup. germ. *giebel*, *gipfel*; Gr. III, 399; Gf. IV, 128), masc., pinna, pinaculum, summum lectum, πτερύγιον : Luc. IV, 9.

* GILDAN (vet. norv. *gilda*, *giald*, *gialda*, vet. sax. angl. sax. *gyldan*, vet. sup. germ. *geltan*, vet. fr. *ielda*, *gelda*, angl. *yield*, succ. *giald*, *gild*, *gälla*, dan. *gjæld*, *gjælde*, rec. sup. germ. *gelten*, *geld*; Gr. II, 33; DM. 24; Gf. IV, 185; Rechth. 842), conj. I, *gald*, *guldun*, *guldans*, valere.

US-GILDAN, retribuere, αποδιδόναι : Thess. I, V, 15; Tim. II, IV, 14; ανταποδιδόναι : Luc. XIV, 12, 14; Thess. I, III, 9; Thess. II, I, 6.

FRA-GILDAN, id., αποδιδόναι : Luc. XIX, 8; ανταποδιδόναι : Rom. XI, 35, XII, 19.

GILD, neutr., census, tributum, φόρος : Luc. XX, 22.

KAISARA-GILD, census Cæsaris, κήσος : Mc. XII, 14.

GILSTR (vet. sup. germ. *gelstar*; Gf. IV, 194; DRA. 358; hinc non audiendus est Wachter, qui, *Gloss. v. Gilde* p. 587, *gildameleins* pro *gils rameleins* legendum proponit), neutr., tributum, census, φόρος : Rom. XIII, 6.

GILSTRA-MELEINS, vid. sub *Mel*.

GILÞA (vet. norv. *gelða*, angl. sax. *gytte*, angl. *geld*, succ. *gälða*, dan. *gildz*, coll. rec. sup. germ. *gelden*; Gr. III, 416), fem., falx, δρέπανον : Mc. IV, 29.

GILSTR, vid. sub *Gildan*.

* GINNAN (vet. sup. germ. *in-* et *biginnan*, vet. sax. *biginnan*, angl. sax. *beginnan*, vet. fr. *bienna*, angl. *begin*, suec. *begynna*, dan. *begynde*, rec. sup. germ. *beginren*; Gr. II, 34; Gf. IV, 208; Rchth. 638), conj. I, *gann*, *gunnun*, *gunnans*; *-cohare*.

DU-GINNAN, incobare, incipere, ἀρχεσθαι: Mth. xi, 7, 20; xxvi, 74; Mc. i, 45; ii, 23; iv, 1; v, 20; vi, 2, 7, 55; viii, 11, 51, 52; x, 28, 32, 41, 47; xi, 15, xii, 1; xiv, 65, 69, 71, 72; xv, 8, 18; Luc. iii, 8; iv, 21; v, 21; vii, 15, 24, 38, 49; ix, 12; xiv, 18, 29; xv, 14, 24; xix, 37, 45; xx, 9; Cor. ii, iii, 4; προεναρχεισθαι: Cor. ii, xiii, 40; επιχειρειν: Luc. i, 1; etiam ad circumscribendum futurum usurpatur: Luc. vi, 25; Phlpp. i, 18.

GIUTAN (vet. norv. *giota*, vet. sax. *giotan*, angl. sax. *geolan*, vet. sup. germ. *giuzan*, vet. fr. *giata*, angl. *gush*, suec. *gjuta*, dan. *gyde*, rec. sup. germ. *giesen*, lat. *gutta*, gr. χέω χεύσω; Gr. II, 19; Gf. IV, 281; Rchth. 776), conj. I, *gaut*, *gutun*, *gutans*; fundere, βάλλειν: Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37, 38.

UFAR-GIUTAN, superfundere, υπερειχώνειν: Luc. vi, 38.

US-GUTNAN, conj. III, effluere, effundi, ἐκχεῖσθαι: Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37.

* GISTRA (vet. norv. *gär*, angl. sax. *gistran*, *gyrstan daeg*, angl. *yesterday*, vet. sup. germ. *gestar*, rec. sup. germ. *gestern*; coll. suec. *i gär*, *gär-dag*, dan. *i gåar*; gr. χθές, lat. *heri*, *hesternus*; Bopp 81; Gf. IV, 273), adv., *heri*.

GISTRA-DAGIS, vid. sub *Dags*.

* GITAN (vet. norv. *geta*, vet. fr. *gata*, angl. sax. *getan*, vet. sax. *bigetan*, vet. sup. germ. *gezan*, angl. *get*, rec. sup. germ. *gattern*; Gr. II, 25; Gf. IV, 276; Rchth. 775), conj. I, *gat*, *getun*, *gitans*; recipere, obtinere, attingere.

BI-GITAN, invenire, εὐρίσκειν: Mth. vii, 14; viii, 10; x, 39; Mc. i, 37; vii, 30; xi, 2, 4, 13; xiv, 55; Luc. i, 30; ii, 12, 45, 46; iv, 17; v, 19; vi, 7; vii, 9, 10; viii, 35; ix, 36; xv, 4, 5, 6, 8, 9, 24, 32; xvii, 18; xviii, 8; xix, 48; Joan. vi, 25; vii, 34, 35; ix, 35; x, 9; xi, 17; xii, 14; xiv, 30; xviii, 38; xix, 4, 30, 32; Rom. vii, 10, 18, 21; x, 20; Cor. i, iv, 2; xv, 15 (*bi-gitan*); Cor. ii, ii, 12; v, 3; ix, 4; xi, 12; xii, 20; Gal. ii, 17; Phlpp. ii, 7; iii, 9; Tim. ii, i, 17, 18; Skeir. vii, c; ἀνευρίσκειν: Luc. ii, 16.

* GLAGGVUS (vet. norv. *glöggr*, vet. sax. *glau*, angl. sax. *gleav*, vet. sup. germ. *glaw*, rec. sup. germ. *glau*; Gf. IV, 294), adject., circumspexus, prudens, attentus.

GLAGGVUBA (*glagvuba* Luc. xv, 8), adv., prudenter, ἀκριβῶς: Luc. i, 3; accurate, diligenter, ἐπιμελῶς: Luc. xv, 8.

GLAGGVO, adv. prudenter, ἀκριβῶς: Thess. i, v, 2 (sic probabiliter, ut sensui convenientius, loco *gaagvo* a Castill. lecti et editi, legendum est).

GLITMUNJAN (vet. norv. *glita*, vet. sax. *glitan*; angl. sax. *glisian*, *glitnian*, vet. sup. germ. *glizan*, vet. fr. *glisa*, angl. *glitter*, dan. *glindse*, *glise*, *glitte*, rec. sup. germ. *gleissen*, *glizzern*; Gr. II, 175; III, 391; Gf. IV, 289; Rchth. 776), conj. II, splendere, στίλλειν: Mc. ix, 3.

GULP (vet. norv., suec., dan *gud*, vet. sup. germ. *got*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., batav. *god*, rec. sup. germ. *gott*; Gr. III, 348; Gf. IV, 146; Rchth. 776), plur. *guda* (*guþa* Gal. iv, 8; coll. Gr. i, 605), Deus, idolum, θεός: Mth. v, 8, 34; viii, 29; xxvii, 46; Mc. ii, 7; iv, 11, 26, 30; vii, 8, 9, 12; x, 6, 9, 14, 23, 24, 25, 27; xi, 22; xii, 14, 17, 26, 27, 30, 34; xiii, 19; xv, 34, 39, 43; Luc. i, 6, 8, 16, 19, 26, 30, 32, 35, 37, 47, 64, 68, 78; ii, 13, 20, 28, 40, 52; iii, 2, 6, 8, 38; iv, 3, 4, 8, 9, 12, 34, 41, 43; v, 1, 21, 25, 26; vi, 4, 12; vii, 16, 28, 29, 30; viii, 1, 10, 11, 21, 28, 59; ix, 2, 11, 20, 27, 43, 60, 62; x, 9, 11, 27; xiv, 15; xv, 10; xvi, 13, 15, 16; xvii, 15, 18, 20, 21; xviii, 2, 43; xx, 21, 25, 37,

38; Joan. vi, 27, 29, 33; vii, 17; viii, 47, 54; ix, 3, 16, 24, 29, 31, 33, 35; x, 34, 35; xi, 4, 22, 27, 40; xii, 43; xiii, 31, 32; xiv, 1; xvi, 2, 30; xvii, 5; xix, 7; Rom. vi, 23; vii, 4; viii, 3, 7, 9, 34; ix, 5, 6; x, 1; xi, 21, 22, 25, 29, 33; xii, 1, 2, 3, 17, 19; xiii, 1, 2, 4, 6; xiv, 3, 11, 12, 17, 18, 20; xv, 5, 6, 7, 8, 9, 13; Cor. i, i, 14, 20, 21, 25; iv, 5, 9; v, 13; vii, 7, 17, 19; ix, 21; x, 20, 31, 32; xi, 3, 22; xii, 18; xiii, 25; xv, 9, 10, 15, 24, 25, 28, 50, 57; Cor. ii, i, 1, 2, 5, 9, 12, 19; ii, 15, 17; iii, 4; iv, 2, 4, 6, 7, 15; v, 1, 5, 11, 18, 19, 20, 21; vi, 1, 4, 7, 16; vii, 1, 6, 9, 10, 11, 12; viii, 1, 5, 16, 21; ix, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; x, 5, 13; xi, 2, 7, 11, 31; xii, 2, 3; xiii, 4, 7, 11, 13; Gal. i, 1, 3, 4, 20, 24; ii, 6, 19, 21; iv, 4, 6, 7, 8, 9, 14; vi, 7, 16; Eph. i, 2, 3, 11, 17; ii, 4, 8, 10, 16, 19, 22; iii, 2, 7, 9, 10, 19; iv, 6, 13, 18, 30, 32; v, 1, 2, 5, 6, 20; vi, 13, 17, 23; Phlpp. i, 14, 28; ii, 6, 27; iii, 9, 14, 15, 19; iv, 6, 7, 9; Col. i, 10, 25; ii, 12, 19; iii, 1, 17, 22; Thess. i, ii, 18, 12, 13; iii, 2, 11; iv, 1, 5, 7, 14; v, 9, 23; Thess. ii, i, 1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12; ii, 4, 16; iii, 5; Tim. i, i, 1, 2, 4, 11, 17; ii, 3, 5, 10; iii, 5, 15; iv, 3, 4, 5, 10; v, 4, 5, 21; vi, 11, 13; Tim. ii, i, 1, 2, 6, 7, 8; ii, 2, 9, 15, 19, 25; iii, 4; Tit. i, 1, 4, 7, 16; Neh. v, 45; Ps. lmi, 2; Skeir. i, a, c; iii, b; v, d; viii, c.

GALIUGA-GUÞ, falsus deus, idolum, εἰδωλον: Cor. i, viii, 10; x, 19, 20; Eph. v, 5; *galingagude skalkinassus*, idolatria, εἰδωλολατρεία: Gal. v, 20; Eph. v, 5; Col. iii, 5.

GUD-HUS, vid. sub *Hus*.

GUDA-LAUS, vid. sub *Liusan*.

GUDI-LUB, nom propr., vid. sub *Lubs*.

GUÞA-SKAUNEI, vid. sub *Skauns*.

GUDA-FAURHTS, vid. sub *Faurhts*.

GUDISKS, adject., divinus, Skeir. I, b, c; *gudiska ahmateins*, inspiratio divina, divina insufflatio, hinc *boka gudiskaizos jahmateinai*, scriptura divinitus inspirata, a deo tradita et dictata, γραφή θεόπνευστος: Tim. ii, iii, 16.

AF-GUDS, adject., impius, atheus, ἀσεβής: Tim. i, i, 9, h l.; Skeir. iv, d.

GA-GUDS, pius, verecundus, εὐσχήμων: Mc. xv, 43.

GA-GUDABA, adverb., pie, εὐσεβῶς: Tim. ii, iii, 12.

AF-GUDEI, fem., impietas, ἀσεβεία: Rom. xi, 26; Tim. ii, ii, 16.

GA-GUDEI, pietas, εὐσέβεια: Tim. i, ii, 2; iii, 16; iv, 7, 8; vi, 3, 5, 6, 11; Tim. ii, iii, 5; Tit. i, 1; Skeir. i, c.

GUDJA, vet. norv. *godi*; coll. vet. sup. germ. *co-ting*; Dra. 751; DM. 58; Gf. IV, 153), masc., sacerdos, ἱερεύς: Mth. viii, 4; Mc. i, 44; Luc. i, 5; v, 14; vi, 4; xvii, 14; Esdr. ii, 36; ἀρχιερεύς: Mth. xxvii, 1, 3, 6, 12; Mc. ii, 16; xiv, 10; Luc. ix, 22; xx, 1; Joan. xviii, 15, 16; pro ἀρχιερεύς ponitur etiam *auhumists gudja*, *maists gudja*, *reikists gudja*, vid. sub *Auhuma*, *Mais*, *Reiks*.

UFAR-GUDJA, summus sacerdos, ἀρχιερεύς: Mc. x, 33.

GUDJINON, conj. II, sacerdotio fungi, ἱερατεύειν: Luc. i, 8.

GUDJINASSUS, masc., sacerdotium, munus sacerdotii, ἱερατεία: Luc. i, 9; λειτουργία: Cor. ii, ix, 12.

GULP (vet. norv. *gull*, *gullinn*, vet. sax. *gold*, *guldin*, angl. sax. *gold*, *gyldin*, vet. fr. *gold*, *gelden*, vet. sup. germ. *gold*, *guldin*, suec., dan. *guld*, *gyl-den* angl., rec. sup. germ. *gold*, *golden*; Gr. II, 55, 456; III, 453; Gf. IV, 194; Rchth. 774, 780), neutr., aurum, χρυσός: Tim. i, ii, 9.

FIGGRA-GULP, annulus, annulus aureus, δακτύλιος: Luc. xv, 22.

GULPEINS, adj., aureus, χρύσεος: Tim. ii, ii, 20.

GUMA (vet. norv. *gumi*, vet. sax. *gomo*, *gumo*, — *guma*, angl. sax. *guma*, vet. sup. germ. *gomo*, vet. fr. *goma*, angl. *gom*, suec., dan. — *gom*, rec. sup. germ.

— *gam*; coll. lat. *homo*; Gr. II, 47, 456; DRA. 418; Gf. IV, 198; Rehtb. 781), masc., vir, ἀνὴρ: Luc. XIX, 2; Neh. V, 17.

GUMA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

GUMEINS, adject., masculus, virilis, ἄρρεν: Mc. X, 6.

GUND (vet. sup. germ. *gunt*, angl. sax. *gund*; Gr. II, 457; Gf. IV, 219), pus, sanies, tabes, γάγγραινα: Tim. II, II, 17 h. I.

* GUT (angl. sax. *geatas*, vet. sup. germ. *guti*, *gudi*; Gf. IV, 175), Gothi.

GUT-ÞIUDA, vid. sub *Þiuda*.

GUTNAN, vid. sub *Giutan*.

GRABAN (vet. norv. *grafa*, vet. sax. *bigraþan*, angl. sax. *grasan*, vet. fr. *greva*, vet. sup. germ. *graban*, angl. *grave*, suec. *gräfva*, *graf*, dan. *grave*, rec. sup. germ. *graben*; gr. γράφειν; Gr. II, 9; Gf. IV, 301; Rehtb. 784), conj. I, *grof*, *groþun*, *grabans*; fodere, σκάπτειν: Luc. VI, 48; XVI, 5.

BI-GRABAN, 1) circumfodere; *bigraþan grabai*, circumdare, περιβάλλειν χάρακα: Luc. XIX, 45.

US-GRABAN, effodere, ὀρύττειν: Mc. XII, 1; 2) extirpare, ἐξορύττειν: Mc. II, 4; Gal. IV, 15.

UF-GRABAN, effodere, διορύττειν: Mth. VI, 19, 20.

GRABA, fem., fossa, χάραξ: Luc. XX, 43.

GROBA, fem., fovea, φωλεός: Mth. VIII, 20; Luc. IX, 58.

GRAMJAN (vet. norv. *gremian*, *gramr*, *grimmr*, vet. sax. *gram*, vet. fr. *grim*, angl. sax. *grimman*, *gramian*; vet. sup. germ. *gram*, *gramjan*, *grim*, suec. *gram*, *grämja*, rec. sup. germ. *gram*, *gränlich*, *grimig*; Gr. II, 35; Gf. IV, 320; Rehtb. 787), sollicitare, *gramjan du þvairhein*, παροργίζειν: Col. III, 21 h. I.

IN-GRAMJAN, id., παροξύνειν: Cor. I, XIII, 5.

GRAMSTS, masc., festuca, κάρφος: Luc. VI, 41, 42.

GRAS (vet. norv., vet. sax. *gras*, angl. sax. *græs*, *gærts*, vet. sup. germ. *gras*, vet. fr. *gers*, *gres*, angl. *grass*, suec. *gräs*, dan., rec. sup. germ. *gras*; lat. *gramen*; Gr. II, 44; III, 371; Gf. IV, 333; Rehtb. 774), neutr., herba, legumen, χόρτος: Mc. IV, 28; λάχανον Mc. IV, 32; Rom. XIV, 2.

GREBUS (vet. norv. *gradugr*, vet. sax. *gradag*, angl. sax. *grædig*, vet. sup. germ. *gratag*, angl. *greed*, suec. *gradig*, dan. *graadig*; Gf. IV, 311), masc., fames, λιμός: Cor. II, XI, 27.

GREBAGS, adject., famelicus; *grebags visan*, et *grebags vairþan*, πεινῶν: Mth. XXV, 42; Mc. II, 25; XI, 12; Luc. I, 53; IV, 2; VI, 3, 21, 25; Cor. I, XI, 21; Philpp. IV, 12.

GREBON, conj. II, esurire, πεινῶν; impers. *grebop mik* (πεινώ): Rom. XII, 20.

GREIPAN, (vet. norv., vet. fr., suec. *gripa*, vet. sax., angl. sax. *gripan*, vet. sup. germ. *grifan*, angl. *gripe*, dan. *gribe*, rec. sup. germ. *greifen*; Bopp 88, 127; Gr. II, 13; Gf. IV, 314; Rehtb. 787), conj. I, *graip*, *gripun*, *gripans*;prehendere, apprehendere, κρατεῖν: Mc. XIV, 44, 49, 51; συλλαμβάνειν: Mc. XIV, 48.

UND-GREIPAN, id., κρατεῖν: Mc. I, 31; IX, 27; XII, 12; XIV, 46; λαμβάνειν: Mc. XII, 8; συλλαμβάνειν: Joan. XVIII, 12; ἐπιλαμβάνεσθαι: Tim. I, VI, 12; ἀγγαρεύειν: Mc. XV, 21.

FAIR-GREIPAN, id., κρατεῖν: Mc. V, 41; Luc. VIII, 54; ἐπιλαμβάνεσθαι: Mc. VIII, 23; Luc. IX, 47.

GRETAN (*greitan* Mc. XIV, 72; Luc. VII, 38; Joan. XI, 31, 35; vet. norv. *grata*, vet. sax. *griotan*, angl. sax. *grætan*, suec. *gråta*, dan. *græde*; coll. rec. sup. germ. *grinsen*; Gf. IV, 328), conj. I, *gaigrot*, *gretans*;

lacrymari, κλαίειν: Mth. XXVI, 75; Mc. V, 38, 39; XIV, 72; XVI, 10; Luc. VI, 21, 25; VII, 13, 32, 38; VIII, 52; XIX, 41; Joan. XI, 31, 33; XVI, 20; Rom. XII, 15; Philpp. III, 18; κράζειν: Rom. IX, 27.

GRETS, masc., tuctus, planctus, κλαυθμός: Mth. VIII, 12.

* GREFTS (coll. *greipan*; vet. sup. germ. *grift*; Gf. IV, 319).

GA-GREFTS (non autem *gagreifts*), fem., mandatum, dogma δόγμα: Luc. II, 1; in *gagrestai visan*, in promptu esse, præsto esse, προκείσθαι: Cor. II, VIII, 12 h. I.

GRIDS (vet. norv. *grada*, vet. fr., angl. sax., vet. sup. germ. *grad*, med. sup. germ. *grede* vel *critmali*, *gritmali*, Gr. Gr. I, 59 [3 edit.]); lat. *gradi*, rec. sup. germ. *grätschen*; Gf. IV, 311; Rehtb. 781), fem., gradus, sedes, βαθμός: Tim. I, III, 13.

* GRIND angl. sax. *grindan*, angl. *grind*, vet. sup. germ. *grint*, rec. sup. germ. *grand*; Gf. IV, 330), parvus, minutus.

GRINDA-FRAÞJIS, vid. sub *Fraþjan*.

* GRUDS (angl. *grudge*), adject., segnis, piger.

US-GRUDS, id., *vairþan usgrudja* (semper in hoc nexu), ἐκκακεῖν: Luc. XVIII, 1; Cor. II, IV, 1, 16; Gal. VI, 9; Eph. III, 13; Thess. II, III, 13.

* GRUNDUS (vet. norv. *grunnr*, vet. sup. germ. *grunt*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan., rec. sup. germ. *grund*, angl. *ground*; Gr. II, 456; III, 394; DRA. 492), masc., fundamentum.

GRUNDU-VADDJUS, vid. sub *Vaddjus*.

AF-GRUNDIÞA, fem., abyssus, ἄβυσσος: Luc. VIII, 31; Rom. X, 7.

GROBA, vid. sub *Graban*.

GODS (in neutr. etiam *godþ*), vet. norv. *godr*, vet. sax., vet. fr., angl. sax. *god*, vet. sup. germ. *got*, angl. *good*, suec., dan. *god*, batav. *goed*, rec. sup. germ. *gut*; coll. gr. ἀγαθός; Gr. II, 43; III, 602; Gf. IV, 154; Rehtb. 777), adject., bonus, pulcher, ἀγαθός: Mth. V, 45; VII, 17; Luc. VIII, 8; XIX, 17; Rom. VII, 19; XII, 2, 9; XIII, 3, 4; Cor. II, IX, 8; Eph. II, 10; IV, 29; Thess. I, III, 6; Thess. II, II, 16, 17; Tim. I, I, 5, 19; II, 10; V, 10; Tim. II, II, 21; III, 17; Tit. I, 16; καλός: Mth. V, 16; VII, 19; Mc. IV, 8, 20; VII, 27; IX, 5, 42, 43, 45, 47, 50; XIV, 6; Luc. III, 9; VI, 38, 43; VIII, 15; IX, 33; XIV, 34; Joan. X, 11, 14, 52, 33; Rom. VII, 16, 18, 21; XI, 24; XII, 17; Cor. I, V, 6; VII, 8, 26; Cor. II, VIII, 21; XIII, 7; Thess. I, V, 21; Col. I, 10; Gal. IV, 18; VI, 6, 9; Tim. I, I, 8, 18; II, 3; III, 1, 7, 13; IV, 4, 6 (ad) V, 4, 10, 25; VI, 12, 13; Tim. II, I, 14; II, 5; IV, 7; χρηστός: Luc. VI, 35; Cor. I, XV, 33; gods *alevabagms*, vid. sub *Bagms*; gods *vilja*, vid. sub *Viljan*.

GASTI-GODS, hospitalis, φιλόξενος: Tim. I, III, 2; Tit. I, 8.

GODEI, fem., bonum, virtus, ἀρετή: Philpp. IV, 8.

GASTI-GODEI, hospitalitas, φιλοξενία: Rom. XII, 13.

GODA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

GOLJAN (coll. *guljan*; coll. vet. sup. germ. * *guol*; Gr. II, 9; Gf. IV, 183), conj. II, salutare, ἀσπάζεσθαι: Mth. V, 47; Luc. I, 40; X, 4; Rom. XVI, 22, 23; Cor. I, XVI, 19, 20; Cor. II, XIII, 12; Thess. I, V, 26; Col. IV, 10, 12, 14, 15; Philem. 23; χαίρειν: Mc. XV, 18.

GOLEINS, fem., salutatio, ἀσπασμός: Luc. I, 29, 41, 44; Cor. I, XVI, 21; Col. IV, 18; Thess. II, III, 17.

D

DABAN (vet. sax. *thau*, angl. sax. *gedafan*, *getheavod*, vet. sup. germ. *dau*, *daulih*; Gr. II, 42; Gf. V, 87), conj. I, *dob*, convenire.

GA-DABAN, 1) se accomodare, adaptari—(c. accus.), Skeir. III, c; 2) accidere (gall. *se passer*), συμβαίνειν: Mc. X, 32.

GA-DOBS (*gádofs* Tit. II, 1), *adject.*, decens, decorus, πρέπων : Eph. V, 5; Tim. I, II, 10; Tit. II, 1; Skeir. I, c (bis); II, c.

DAGS (vet. norv. *dagr*, angl. sax. *dæg*, vet. et rec. sup. germ. *tag*, vet. fr. *di, dei, dach*, angl. *day*, vet. sax., suec., dan. *dag*; Gr. II, 44, 451; III, 351, 488; Gf. V, 553; Rchth. 685), *masc.*, dies, *ἡμέρα* : Mth. VII, 22; IX, 15; XI, 24; XXVII, 63, 64; Mc. I, 9, 13, II, 1, 20; IV, 27; V, 5; VI, 11, 21; VIII, 1, 2; IX, 2, 31; X, 34; XI, 12; XIII, 17, 19, 20, 24; XIV, 12, 49; XV, 29; Luc. I, 5, 7, 18, 20, 23, 24, 25, 39, 59, 75, 80; II, 1, 6, 21, 22, 36, 37, 43, 44, 46; IV, 2, 16, 25, 42; V, 17, 35; VI, 12, 13, 23; VIII, 22; IX, 12, 22, 23, 28, 36, 37, 51; X, 12, 14; XV, 13; XVI, 19; XVII, 4, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31; XVIII, 7, 35; XIX, 42, 43, 47; XX, 1; Joan. VI, 40, 54; VII, 37; VIII, 56; IX, 4; XI, 6, 9, 17, 24; XII, 7, 12, 48; XIV, 20; XVI, 23; Rom. VIII, 36; X, 21; XIII, 12, 13; XIV, 5; Cor. I, IV, 3; V, 5; XV, 4, 31; Cor. II, I, 14; III, 14, 15; IV, 16; VI, 2; Gal. IV, 10; Eph. IV, 30; VI, 13; Col. II, 16; Thess. I, III, 10; V, 2, 5, 8; Thess. II, I, 10; III, 8; Tim. I, V, 5; Tim. II, I, 3, 12, 18; III, 4; IV, 8; Neh. V, 18; *καιρός* : Tim. I, IV, 1; *naht jah dag*, *noctu diuque, integra (civilis) dies, νυχθήμερον* : Cor. II, XI, 25. *Himma daga et hina dag*, *vid. sub His; Sabbato dags*, *vid. sub Sabbatus*.

AFAK-DAGS (sic enim probabiliter legendum est loco *afar dags*, quemadmodum *afarsabbatus*, *posterius dies*), *dies sequens, ἡ ἔξῃς* : Luc. VII, 11.

GISTRA-DAGIS, *heri*; Mth. VI, 30 *usurpatur pro mane (ἄριον)*, *vide tamen ad hunc locum*.

* . . . DOGS, *adject.*, — *duanus*.

AHTAU-DOGS, *octiduanus, octo diebus natus, ὀκταήμερος* : Phlpp. III, 5.

FIDUR-DOGS, *quatruiduanus, qui quatuor est dierum, τετάρταιος* : Joan. XI, 59.

DADDJAN (suec. *dia*, vet. sup. germ. *taan, tulla, tuzjan*, gr. *ΘΑΩ, τιθήνη*; Gf. V, 284, 381, 463), *conj.* II, *lactare, θηλάζειν* : Mc. XIII, 17.

DAIGS, *vid. sub Deigan*.

DAIKAPPAULIS, *nom. propr.*, *Δεκάπολις* : Mc. V, 20; VII, 31.

DAILS (vet. norv. *deila*, vet. sax. *del, delian*, angl. sax. *dæl, dælan*, vet. sup. germ. *tail, teil, tailjan*, vet. fr., suec. *del, dela*, dan. *dele, dele*, angl. *deal*, batav. *deylen*, rec. sup. germ. *theil, theilen*; Gr. II, 44, 490; Gf. V, 402; Rchth. 682), *fem.*, *pars, portio, μέρος* : Luc. XV, 12; XVIII, 12; Cor. I, XIII, 10, 12; Col. II, 16; *μερίς* : Cor. II, VI, 15; Col. I, 12.

DAILA, *fem.*, 1) *participatio, μετοχή* : Cor. II, VI, 14; 2) *mina, μνᾶ* : Luc. XIX, 13, 24, 25.

DAILJAN, *conj.* II, *partiri, dividere, participare, διαιρεῖν* : Cor. I, XII, 11; *μεταδιδόναι* : Rom. XII, 8; Eph. IV, 28.

AF-DAILJAN, *dividere; afdailjan taihundon dail*, *decimam partem exigere, decimare, ἀποδεκατοῦν* : Luc. XVIII, 12.

GA-DAILJAN, *dividere, partiri, distribuere, μερίζειν* : Mc. III, 24, 25, 26; Rom. XII, 3; Cor. I, VII, 17; *διδόναι* : Luc. XIX, 8; *διαδιδόναι* : Luc. XVIII, 22; Joan. VI, 11.

DIS-DAILJAN, *dividere, partiri, μερίζειν* : Cor. I, I, 13; *διαμερίζειν* : Mc. XV, 24; *διαιρεῖν* : Luc. XV, 12.

FRA-DAILJAN, *distribuere, δίδοναι* : Joan. XII, 5.

GA-DAILA, *masc.*, *participator, socius, κοινωνός* : Luc. V, 10; Cor. I, X, 20; Cor. II, I, 7; *συκοινωνός* : Cor. I, IX, 25; *συμέτοχος* : Eph. III, 6; V, 7; *ἀντιλαμβανόμενος* : Tim. I, VI, 2.

DAIMONAREIS (voc. gr.), *masc.*, *dæmoniachus, dæmone obsessus, δαιμονιζόμενος* : Mth. VIII, 16, 28, 33; IX, 32; *δαιμονισθεὶς* : Luc. VIII, 36.

DAL (vet. norv. *dalr, dala*, vet. sup. germ. *tal*, angl. *dale, dell*, vet. sax., suec., dan., batav. *dal*, rec. sup. germ. *thal, telle*; Gr. II, 41; III, 395; Gf. V, 396), *neutr. vel dals masc., vallis, fauces, fovea, φάραγξ* : Luc. III, 5; *βόθυνος* : Luc. VI, 39; *dal us*

mesa, vas sub torculari positum, ὑπολήνιον : Mc. XII, 1 *vid. ad h. l.*

ID-DALJO, *fem.*, *descensus, κατάβασις* : Luc. XIX, 37.

DALAB, *adv.*, *infra, deorsum, desuper, humi, κάτω* : Luc. IV, 9; *χαμαί* : Joan. IX, 6; XVIII, 6; *dalab atgag-gan*, *descendere, καταβαίνειν* : Mth. VIII, 1, 7, 25, 27; Mc. IX, 9; Luc. VI, 17; *κατέρχεσθαι* : Luc. IX, 37; *atsteigan dalab*, *descendere, καταβαίνειν* : Luc. XVII, 31; XIX, 5; Thess. I, IV, 16; *dalab aqliuhan*, *deducere, κατάγειν* : Rom. X, 6; *und dalab*, *usque deorsum, ἕως κάτω* : Mth. XXVII, 51; Mc. XV, 38.

DALABA, *adverb.*, *infra, κάτω* : Mc. XIV, 66.

DALAPRO, *adverb.*, *infra, deorsum, κάτω* : Joan. VIII, 25.

DALMATIA, *nom. propr. fem.*, *Δαλματία* : Tim. II, IV, 10.

DAMASKO, *nom. propr. fem.*, *Δαμασκός* : Cor. II, XI, 23.

DAMASKS, *adj.*, *damascus, δαμασκηνός* : Cor. II, XI, 32.

* **DAMMIAN** (vet. norv. *dammr*, angl. sax. *demma*, vet. fr. *demma*, vet. sup. germ. *temman*, angl. *dam*, suec. *dam, damma*, dan. *dæmme*, rec. sup. germ. *damm, dämmen*; Gf. V, 423; Rchth. 684), *conj.* II, *reprimere*.

FAUR-DAMMIAN, *reprimere, cohibere, prohibere, φράσσειν* : Cor. II, XI, 10.

DAUBS (vet. norv. *daufr*, vet. sax. *dof*, vet. fr. *daf*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *taub*, angl. sax., angl. *deaf*, suec. *dōf*, dan. *døv*; coll. gr. *τυφλός*; Gf. V, 351; Rchth. 679), *adject.*, *insensatus, stupidus, πεπωρωμένος* : Mc. VIII, 17.

DAUBEI, *fem.*, *induratio, stupiditas, πώρωσις* : Rom. XI, 25.

DAUBIPA, *fem., id.*, Mc. III, 5; Eph. IV, 18.

GA-DAUBIAN, *conj.* II, *induratio, πωροῦν* : Joan. XII, 40; XVI, 6, *vid. ad h. l.*

AF-DAUBNAN, *conj.* III, *indurari, πωροῦσθαι* : Cor. II, III, 14.

AF-DOBNAN, *obmutescere, φιμοῦσθαι* : Luc. IV, 35.

* **DAUD**.

US-DAUDS, *comp. usdandoza*, *diligens, sollicitus, σπουδαῖος* : Cor. II, VIII, 17, 22.

US-DAUDO, *adverb.*, *σπουδαίως* : Luc. VII, 4; Tim. I, IV, 16; Tim. II, I, 17.

US-DAUDEI, *fem.*, *æmulatio, sollicitudo, σπουδή* : Rom. XII, 8, 11; Cor. II, VII, 11, 12; VIII, 7, 8, 16; *studium, patientia, προσκαρτέρησις* : Eph. VI, 18.

US-DAUDIAN, *conj.* II, *æmulari, studere, σπουδάζειν* : Gal. II, 10; Eph. IV, 3; Tim. II, II, 15; *φιλοτιμίσθαι* : Cor. II, V, 9; Skeir. III, b; *ἀγωνίζεσθαι* : Joan. XVIII, 36; Col. I, 29; IV, 12.

DAHTAR (vet. norv. *dottir*, vet. sax. *dohtar*, angl. sax. *dohtor*, vet. sup. germ. *tohtar*, vet. fr. *dochter*, angl. *daughter*, suec. *dotter*, dan. *datter*, rec. sup. germ. *tochter*; gr. *θυγάτηρ*; Bopp 80; Gr. III, 322; Gf. V, 380; Rchth. 688), *fem. anom., filia, θυγάτηρ* : Mth. IX, 18, 22; X, 35; Mc. V, 34, 35; VI, 22, VII, 26, 30; Luc. I, 5; II, 36; VIII, 42, 48, 49; Joan. XII, 15; Cor. II, VI, 18; Neh. VI, 18; *θυγάτριον* : Mc. V, 23; VII, 25.

DAHTS (forsan ad *dugan* referendum, coll. Gr. II, 25; Gf. V, 371), *fem.*, *convivium, δοχή* : Luc. V, 29; XIV, 13.

DAUÞS (vet. norv. *daudr*, vet. sax. *dod*, angl. sax., angl. *dead*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *tod*, vet. fr. *dad*, suec. *dōd, dōda*, dan. *død*; Gr. II, 451, 490; III, 354; Gf. V, 339; Rchth. 667), *adject.*, *mortuus, νεκρός* : Mth. XIII, 22; XI, 5; XXVII, 64; Mc. VI, 14, 16; IX, 9, 10; XII, 26, 27; Luc. IX, 7, 60; XV, 24, 32; XX, 35, 37, 38; Joan. V, 21; XI, 39; XII, 1, 9; Rom. VII, 4; X, 7, 9; XI, 15; XIV, 9; Cor. I, XV, 12, 13, 16, 20, 21, 29, 35; Cor. II, I, 9, 10; Gal. I, 1; Eph. I, 20; II, 1, 5; Phlpp. I, 20; III, 11; Col. I, 18; II, 12, 13; Thess. I, IV, 16; Tim. II, II, 7; IV, 1; Skeir. V, b; *τεθνηκώς, τεθνᾶναι* : Tim. I, V, 6. Joan. XI, 44; XII, 1; *dauþs vissan*, *mortuum esse*. **DAUÞJAN**, *conj.* II, *occidere, νεκροῦν* : Col. III, 5.

AF-DAUÐJAN, id., θανατοῦν : Mth. xxvii, 1; Mc. xiv, 55. Rom. vii, 4; Cor. II, vi, 9; pass., occidi, mori, τελευτᾶν : Mc. vii, 10.

GA-DAUÐJAN, id., θανατοῦν : Rom. viii, 36.

DAUÐNAN, conj. III, mori, ἀποθνήσκειν : Joan. xi, 25.

GA-DAUÐNAN, id., Mth. viii, 32; Mc. v, 39; xii, 19, 21; xv, 44; Luc. viii, 49; xx, 28, 29, 32; Joan. vi, 50, 58; viii, 21, 24, 25, 52, 53; xi, 21, 26, 37; xii, 33; Rom. vii, 6, 10; Cor. I, xv, 22; Col. iii, 3; τελευτᾶν : Mc. 9, 48.

MIÐGA-DAUÐNAN, cum mori, συναποθνήσκειν : Tim. II, ii, 11.

DAUÐEINS, fem., mors, νέκρωσις : Cor. II, iv, 10; θάνατος : Cor. II, xi, 23.

DAUÐUS, masc., mors, θάνατος : Mth. xxvi, 66; Mc. vii, 10; ix, 1; x, 33; xiv, 64; Luc. i, 79; ii, 26; ix, 27; Joan. viii, 51, 52; xi, 4, 13; xii, 33; xviii, 32; Rom. vi, 23; vii, 5, 10, 13, 24; viii, 2, 6, 38; Cor. I, xi, 26; xv, 21, 26, 54, 55, 56; Cor. II, i, 9, 10; ii, 16; iv, 11, 12; vii, 10; Philpp. i, 21; ii, 26, 30; iii, 10; Col. i, 22; Tim. II, i, 10; Skeir. I, a.

DAUÐPUBLIS, adject., morti addictus, ἐπιθανάτιος : Cor. I, iv, 9.

* DAUK (?); (hoc vocabulum non intelligentes quidam loco *gadaukans* sequentis, *gadaurans* legendum proposuerunt, id est, qui ad eandem portam famulantur, sed hæc idea aliquid recentius nonne sapit?)

GA-DAUKA, masc., inquilinus; plur. *gadaukans*, inquilini, domus, οἶκος : Cor. I, i, 16.

DAUNS (vet. norv. *daun*, suec., dan., rec. sup. germ. *dunst*, vet. sup. germ. *daum*; Gf. V, 440), fem., fumus, odor, ὄσμη : Joan. xii, 3; Cor. II, ii, 14, 15, 16; Eph. v, 2; ὄσφρησις : Cor. I, xii, 17.

DAUJAN, vid. sub *Diuan*.

DAUPJAN, vid. sub *Diupan*.

DAUR (vet. norv. *dyr*, vet. sax. *dor*, angl. sax. *duru*, *dyr*, vet. fr. *dore*, vet. sup. germ. *tor*, *turi*, angl. *door*, suec. *dör*, dan. *dør*, rec. sup. germ. *thür*, *thor*; gr. θύρα, lat. *fores*; Bopp 80; Gr. III, 430; Gf. V, 445; Rechth. 691), neutr., porta, postis, janua, θύρα : Mc. i, 33; ii, 2; xi, 4; xv, 46; xvi, 3; Joan. x, 1, 2, 7, 9; πύλη : Mth. vii, 13, 14; Luc. vii, 12; πύλων : Mth. xxvi, 71; Luc. xvi, 20.

DAURO, fem., plur. tant. *daurons*, id., θύρα : Mth. xxvii, 60; Mc. xvi, 3; Joan. xxviii, 16; πύλαι; Neh. vii, 3.

AUGA-DAURO, neutr. (nisi *augadauron* legendum sit), fenestra, θυρίς : Cor. II, xi, 53.

FAURA-DAURI, neutr., spatium quod est ante portam, platea, πλατεῖα : Luc. x, 10.

DAURIPAIUS, nom. propr. masc., Dorotheus, Calend. goth.

* DAURSAN (vet. sax. *daurran*, vet. sup. germ. *gatar*, *gaturst*, angl. sax. *dear*, angl. *dare*, *durst*, dan. *dør*, rec. sup. germ. *thürstig*; gr. θαρρῆειν, θαρσεῖν; Gr. II, 30; Gf. V, 441), conj. anom. *dars*, *daursun*, *daurstia*, audere.

GA-DAURSAN, audere, τολμᾶν : Mc. xii, 34; Luc. xx, 40; Cor. I, vi, 1; Cor. II, x, 12; xi, 21; Philpp. i, 14; θαρρῆειν : Cor. II, x, 2; παρρησιάζεσθαι : Eph. vi, 20.

DAVEID (*david* Tim. II, ii, 8), nom. propr. masc., Δαυίδ : Mth. ix, 27; Mc. ii, 25; x, 47; xi, 10; xii, 35, 36; Luc. i, 27; ii, 4, 11; iii, 31; vi, 3; xx, 41, 42; Joan. vii, 42; Tim. II, ii, 8.

* DEDS (vet. norv., vet. sax. *dad*, angl. sax. *dæd*, vet. sup. germ. *lat*, vet. fr. *dede*, angl. *deed*, rec. sup. germ. *that*; Gr. II, 234, 451, 490; III, 522; DRA. 623; Gf. V, 284, 326; Rechth. 680), fem., actum.

GA-DEDS, actio, opus; *sunive gadeds*, adoptio, υιοθεσία : Eph. i, 5.

MISSA-DEDS, malum opus, scelus, peccatum, παράβασις : Tim. I, ii, 14; παράπτωμα : Mth. vi,

14, 15; Mc. xi, 25, 26; Rom. xi, 11, 12; Cor. II, v, 19; Gal. vi, 1; Eph. ii, 1; Col. ii, 13; Skeir. III, b, c.

VAILA-DEDS, bonum opus, εὐεργεσία : Tim. I, vi, 2.

VAI-DEDJA, masc., malefactor, ληστής : Mth. xxvii, 44; Mc. xi, 17; xiv, 48; xv, 27; Luc. x, 30; Joan. x, 1, 8; xviii, 40; Cor. II, xi, 26.

DEIGAN (*digan* Rom. ix, 20; vet. norv. *deig*, vet. sup. germ. *teig*, suec. *deg*, dan. *deig*, batav. *deeg*, rec. sup. germ. *teig*, *gediegen*; Gr. II, 41; III, 461; Gf. V, 377), conj. I, *daig*, *digun*, *digans*, facere, formare, πλάσσειν : Rom. ix, 20; Tim. I, ii, 13; part. pass. *digans*, terrenus, ὀστράκινος : Tim. II, ii, 20.

DAIGS, masc., inassa, φύραμα : Rom. ix, 21; xi, 16; Cor. I, v, 6, 7; Gal. v, 9.

GADIK, neutr., figmentum, πλάσμα : Rom. ix, 20.

* DEINA (? *deino*; Gr. III, 370), fem.

VIGA-DEINA (*viga-deino*?), tribula, τρίβολος : Mth. vii, 16.

* DEIS (DM. 66), adject., sapiens, prudens.

FILU-DEISEI, fem. astucia, πανουργία : Cor. II, xi, 3; Eph. 4, 14.

DEMAS, nom. propr., Δημάς : Tim. II, iv, 10.

DIABULUS (*diabaulus* Joan. vi, 70; viii, 44; voc. gr.), masc., diabolus, διάβολος : Luc. iv, 2, 3, 5, 6, 13; viii, 12; Joan. vi, 70; viii, 44; Eph. vi, 11 vid. ad h. l.; Skeir, I, b, c.

DIABULA, fem., diabola, ἡ διάβολος : Tim. I, iii, 11.

DIKAUNUS (voc. gr.), masc., diaconus, διάκονος : Tim. I, iii, 8, 12.

DIAKUN (*diakon*), masc., diaconus, docum. aret. et neap.

* DIGRS (vet. norv. *digr*, *digurd*, *þykr*, vet. sax. *thicci*, angl. sax. *ðik*, vet. fr. *thikke*, vet. sup. germ. *dik*, angl. *thick*, *tight*, suec. *tjok*, dan. *tyk*, rec. sup. germ. *dick*, *dicht*; Gf. V, 411; Rechth. 1072), adject., firmus, crassus, abundans.

DIGREI, fem., abundantia, ἀδρότης : Cor. II, viii, 20.

DIDIMUS, nom. propr. masc., Δίδυμος : Joan. xi, 16.

DIK, vid. sub *Deigan*.

* DIUPAN (vet. norv. *diupr*, vet. sax. *diop*, *dopian*, angl. sax. *diop*, *dyppan*, vet. sup. germ. *tiuf*, *taufjan*, vet. fr. *depa*, angl. *dip*, *deep*, suec. *djup*, dan. *dyb*, rec. sup. germ. *tief*, *taufen*; Gr. II, 48; Gf. V, 385, 387; Rechth. 684), conj. I, *daup*, *dupun*, *dupans*, profundum esse.

DIUPS, adject., profundus, βαθύς : Mc. iv, 5; Cor. II, viii, 2.

DIUPIPA, fem., profunda, βάθος : Luc. v, 4; Rom. viii, 39; xi, 33; βύθος : Cor. II, xi, 25.

DIUPEI, fem., id., βάθος : Eph. iii, 18.

GA-DIUPJAN, conj. II, fodere, excavare, βαθύνειν : Luc. 6, 48.

DAUPJAN, conj. II, 1), baptizare, βαπτίζειν : Mth. iii, 11; Mc. i, 4, 5, 8, 9; vi, 14; x, 38, 39; Luc. iii, 7, 12, 16, 21; vii, 30; Joan. iii, 23, 26; x, 40; Cor. I, i, 13, 14, 15, 16, 17; x, 2; xii, 13; xv, 29; Gal. iii, 27; Skeir. III, a; IV, b; 2) baptizari, βαπτίζεσθαι : Mc. vii, 4.

DAUPJANDS, partic. et substant. (Mc. viii, 28), baptistus, βαπτιστής : Mth. xi, 11, 12; Mc. vi, 24, 25; viii, 28; Luc. vii, 20, 28, 33.

UF-DAUPJAN, submergere, ἐμβάπτειν : Joan. xiii, 26; baptizare, βαπτίζειν : Luc. iii, 21; vii, 29.

DAUPEINS, fem., baptisma, βάπτισμα : Mc. i, 4; x, 38, 39; xi, 30; Luc. iii, 5; vii, 29; xx, 4; Eph. iv, 5; Col. ii, 12; βαπτισμός : Mth. vii, 4, 8; Skeir. II, b, c; III, a, b, c, d.

DIUS (vet. norv., dan. *dyr*, vet. sax. *dier*, angl. sax. *deor*, vet. sup. germ. *tior*, vet. fr. *diar*, suec. *djur*, angl. *deer*, batav. *dier*, rec. sup. germ. *thier*; gr. θῆρ; Gr. III, 359; Gf. V, 447; Rechth. 686), neutr., bestia, θηρίον : Mc. i, 13 vid. ad h. l.; Cor. I, xv, 32.

DIS (gr. δια-, lat. *dis*-; Gr. II, 723, 861; Gf. V

696), particula inseparabilis, quæ 1) partim significationem magis corroborat, verborum præcipue separandi, participandi, ut: *disdailjan*, *dishniupan*, *dishnaupnan*, *disskaidan*, *disskreitan*, *disskritnan*, *distahjan*, *distahaens*, *distairan*, *distaurnan*, *disvilvan*, *disvinþjan*, *disviss*, ubi *dis* plerumque verbis græcis cum δια- compositis respondet, ut διαμερίζειν, διαίρειν, διαβρῆγνύειν, διασκορπίζειν, etc., licet modo simplicia græcorum, compositorum significationem habeant, modo composita pro simplicibus usurpentur; 2) partim verbis ideam comprehendendi adjicit, ut: *disdriusan* (ἐπιπίπτειν), *dissiggan* (ἐπιδύειν), *dishaban* (συνέχειν, περιέχειν), *dishuljan* (καλύπτειν), *dissitan* (λαμβάνειν, ἔχειν), *disniman* (κατέχειν).

DIVAN (vet. norv. *deyfa*, vet. sax. *dojan*, vet. sup. germ. *tozjan*, suec. *döia*; Gf. V, 339; coll. *Dauþs*), conj. I, *dau*, *divun*, *divans*, languidum, debilitatum, mortuum esse; partic. *divans*, mortalis, θνητός: Cor. I, xv, 53; Cor. II, v, iv; φθαρτός: Cor. I, xv, 54.

UN-DIVANS, immortalis, incorruptus, ἀφθαρτος vel ἀθάνατος: Tim. I, i, 17 vid. h. l.

UN-DIVANEI, fem., immortalitas, ἀθανασία: Cor. I, xv, 53, 54; Tim. I, vi, 16.

AF-DAUJAN (Gr. I, 479 [3. edit.] secundum lectionem ἐσκυλμένοι, quam Gothum habuisse difficile credas, immerito ut certam habet significationem scoriandi, torquendi), conj. II, fatigare, ἐκλύειν: Mth. ix, 36. (Sic etiam Gal. vi, 9 *af dauðai* loco *af mǫndai* [vid. h. l.] legendum est.

DU (vet. sax., vet. fr. *to*, *te*, *ti*, angl. sax. *to*, vet. sup. germ. *zi*, *zuo*, angl. *to*, batav. *toe*, *te*, rec. sup. germ. *zu*; Gr. III, 254; Gf. V, 572; Al. h. Præp. 241 sqq.; Rechth. 1087), Præpositio, quæ cum dativo, raro autem, cum accusativo construitur, nec non greco πρὸς (cum accus.) et εἰς, latino *ad*, in respondet et præcipue motum ad, directionem in significat.

I. Cum dativo 1) *locali*: a) post verba veniendi, eundi, ad, in, πρὸς, εἰς, raro ἐπὶ; sic post *gaggan* Mc. i, 38, 45; ii, 11, 13; v, 19; x, 14, 32; xi, 15, 27; Luc. vi, 47; ix, 53; xiv, 26; xv, 18; xviii, 16; Joan. iii, 26; vi, 5, 35, 37, 45; vii, 33, 37; xi, 15, 29, 32, 58; xiv, 12, 28; xvi, 5, 10, 16, 28; xvii, 11, 15; Tim. II, ii, 16; *atgaggan* Mth. xxv, 39; xxvii, 28; Mc. v, 15; vi, 25; xii, 18; xiv, 45; xvi, 2; Luc. viii, 19; ix, 12; xviii, 3, 14; Joan. vi, 17; vii, 50; xii, 21; xviii, 29; *gagaggan* Mc. vi, 30; Luc. viii, 4; *usgaggan* Mc. i, 5; *gaqiman* et *gaqiman sik* Mth. xxvii, 62; Mc. v, 21; vii, 1; x, 1; *galeiþan* Mc. iii, 15; vii, 30; xiv, 10; Luc. i, 23; Joan. vi, 68; vii, 45; xi, 46; xiv, 23; Cor. II, viii, 17; ix, 5; Tim. II, iv, 10; *galeiþan inn* Mc. xv, 43; Luc. i, 28; *galeiþan ut* Joan. xviii, 38; *afleiþan* Mc. iii, 7; *riinnan* Cor. I, ix, 26; *garinnan* Eph. iv, 13; *urrinnan* Mc. xiv, 48; coll. etiam *fairrinnan du þaurstai* pro greco ἀνήκειν: Eph. v, 4; *gasnivan* Philpp. iii, 16; *faurbisnivar* Tim. I, v, 24; *gaþeiþan* Tim. II, iii, 9; *vahsjan* Eph. ii, 21; Col. ii, 19; *gavandjan sik* Luc. i, 56; vii, 10, 44; viii, 39; x, 6; *usvandjan (sik)* Tim. I, i, 6; *galisan sik* Mc. iv, 1; *athaban sik* Mc. x, 35; post substantiva: *vigs* Thess. I, iii, 11; *atgaggs* Eph. ii, 18; *qums* Philpp. i, 26; *gakumþs* Thess. II, ii, 1; etiam post *driusan* Mc. iii, 11; v, 33; Luc. viii, 28, 4; et præcipue in formulis *driusan du knivam* Luc. v, 8 et *du fotum* Mc. v, 22; vii, 25; Joan. xi, 32; et post *bistiggan* Rom. ix, 32; b) post transitiva, quæ sensum ferendi, afferendi, ducendi, attrahendi etc., habent; post: *gavandjan* Luc. i, 16, 17; Cor. II, iii, 16; Gal. iv, 9; Tim. II, iv, 4; Skeir. I, c; participium hujus verbi est etiam Cor. II, vii, 15 post *brusts is usfarassau du izvis sind* subaudiendum; *briggan* Mc. ix, 17; *bairan* Mth. v, 23; Mc. i, 32; vii, 32; viii, 22; ix, 18; Luc. xviii, 15; *albairan* Mth. viii, 16; ix, 2; Mc. x, 13; *tiuhan* Luc. xviii, 40; Tim. II, iii, 6; Skeir. IV, b; hoc verbo etiam subaudito Skeir. I, c *so du guþa* (sc. *tiuhandei*) *gareihlei* illustrandum

est; *gatiuhan* Mc. xiv, 53; Joan. ix, 13; xviii, 13. Hinc κατακρίνειν apud Mth. xxvii, 3 non equidem ad verbum respondet, sed in narratione convenienter per *gatiuhan du stauai* convertitur; e contrario Cor. II, x, 12 συγκρίνειν ἑαυτὸν τινὶ recte per *gadomjan sik du ainamma* redditur; *atþinsan* Joan. xii, 32; *atwairpan* Luc. xvi, 20; *atvalvjan* Mc. xv, 46; *laþon* Gal. v, 13; Col. i, 12; Thess. I, ii, 12; iv, 7 (hic enim *du loco* in legendum est); Tim. I, vi, 12; *vopjan* Luc. xix, 15; *franiman* Joan. xiv, 3; *insandjan* Mth. xxvii, 19; Mc. iii, 31; viii, 26; xii, 2, 4, 6, 13; Luc. i, 27; iv, 26; vii, 3, 6, 19, 20; xx, 10; Joan. xi, 3; xvi, 7; xviii, 24; Cor. II, xii, 17; Eph. vi, 22; Philpp. ii, 25; Col. iv, 8; Neh. vi, 17; *fraletan* Mc. viii, 3; *atlagjan* Luc. xix, 23; c) verba directionem ad significantia nostram particulam habent in sensu post, ad, in, solemniter greco πρὸς, ἐπὶ respondentem: *usbraidjan handuns du managein* (πρὸς) Rom. x, 21, *du þaim saura sik usþanjan* (τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι) Philpp. iii, 14; *du diuzam veiþan* (θηριομαχεῖν) Cor. I, xv, 32, et etiam post *gagavairþjan* (καταλλάττεσθαι τινὶ) Cor. I, vii, 11; *ussaiwan du himina* (εἰς) Mc. vii, 34; *augona ushafjan du himina* (εἰς) Luc. xviii, 13; Joan. xvii, 1; *atsaiwan du sis* (ἐπέχειν ἑαυτῶ) Tim. I, iv, 16; post *fairveitjan* (εἰς) Luc. iv, 20; Cor. II, iii, 7; imprimis post *insaiwan* (εἰς) Mth. vi, 26; Mc. x, 21, 27; xiv, 67; Luc. i, 48; ix, 16, 38; xx, 17; Joan. xiii, 22; præterea post *biugan kniva* (πρὸς) Eph. iii, 14; post *bidjan* (πρὸς) Mth. vi, 6; Cor. II, xiii, 7; Skeir. V, d, et post substantiva *bida* Rom. x, 1; post *hropjan* Luc. xviii, 7; post verba pugnandi, *sokjan* (πρὸς) Mc. ix, 10; Skeir. IV, a, *andrinnan* Mc. ix, 34; præsertim post verba loquendi et dicendi, *qiþan*, *rodjan*, ubi Græcus dativum simpliciter usurpat: Mth. viii, 7, 9, 10, 19, 20, 21, 22, 26, 32; ix, 2, 6, 9, 11, 12, 15, 18, 24, 28, 37; xi, 5, 4; xxv, 40; xxvi, 71, 75; xxvii, 11, 13, 64; Mc. i, 37, 38, 40, 44; ii, 5, 8, 10, 14, 16, 17, 18, 24, 25; iii, 3, 4, 5, 23, 32; iv, 13, 21, 24, 33, 35, 38, 39, 40, 41; v, 9, 19, 31, 34, 36, 39, 41; vi, 10, 18, 22, 24; vii, 6, 9, 18, 27, 28, 29, 33; viii, 1, 17, 19, 21, 27, 29, 34; ix, 1, 5, 12, 23, 25, 29, 31, 35, 36; x, 5, 11, 14, 18, 20, 21, 26, 28, 37, 38, 39, 42, 49, 51, 52; xi, 1, 5, 6, 14, 17, 21, 22, 23, 28, 29, 35; xii, 7, 12, 14, 15, 16, 17, 24, 32, 34, 36, 38; xiv, 12, 13, 48, 61, 65, 70; xv, 2, 12, 14; xvi, 3, 6, 7; Luc. i, 13, 18, 19, 22, 28, 30, 34, 35, 55, 61; ii, 10, 15, 17, 18, 20, 34, 48, 49, 50; iii, 7, 12, 13, 14; iv, 3, 6, 9, 21, 23, 36, 43; v, 4, 5, 10, 20, 22, 24, 27, 30, 31, 33, 34, 36; vi, 2, 5, 8, 9, 10, 11, 20, 42; vii, 6, 8, 9, 13, 14, 22, 24, 40, 43, 44, 48, 50; viii, 21, 22, 25, 48, 49; ix, 3, 11, 12, 13, 14, 20, 23, 33, 44, 48, 50, 55, 57, 58, 59, 60, 62; x, 2, 9, 18, 22, 26, 28, 29; xiv, 10, 15, 21, 22, 25; xv, 3, 6, 12, 18, 22, 27, 29, 31; xvi, 1, 2, 6, 7, 14; xvii, 5, 7, 8, 14, 19, 22, 37; xviii, 9, 19, 22, 29, 31, 42; xix, 5, 8, 9, 13, 17, 19, 22, 24, 25, 31, 32, 33, 39, 40, 46; xx, 1, 3, 9, 19, 23, 25, 34, 41, 42, 45; Joan. vi, 5, 12, 28, 29, 30, 34, 35, 43, 53, 61, 67; vii, 3, 9, 21, 26, 35, 45, 50, 52; viii, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 25, 28, 31, 39, 42, 48, 52, 57; ix, 7, 10, 12, 17, 24, 29, 30, 34, 35, 40; x, 6, 7, 24; xi, 7, 8, 11, 14, 21, 24, 32, 34, 39, 44, 46; xii, 19, 22, 29, 35; xiii, 12, 27, 33, 37; xiv, 2, 23, 26; xv, 3, 20, 22; xvi, 7; xviii, 11, 17, 21, 25, 30, 31; ix, 9, 10; Rom. ix, 15, 17, 20; x, 21; Cor. I, xii, 21; Gal. ii, 14; Thess. I, ii, 16. Hinc post locutiones *munþ usluknan* Cor. II, vi, 11 et *vaurd varþ* Joan. x, 35; in Cor. II, i, 18 *vaurd unsar þata du izvis* et vii, 14 *woftuli unsara so du teitau* (in posteriori loco pro ἐπὶ c. gen., sic ante Titum) *verbum dicendi* supplendum est. Eo etiam modo elliptice adest Ephes. inscript. *aipistaule du aifaisium* et subscript. *du aifaisium ustauh*, et pariter in omnibus epistolarum in- et subscriptionibus, quæ nobis servatæ sunt; 2) in sensu *temporati*, a) in genere tempus, quo circiter aliquid, accidit, significat, ut Cor. I, xv,

32 *du maurgina* (αὔριον) *gasvillam*; Luc. xvii, 8 *du naht matjan* (δειπνῆν); b) communiter idem valet atque in, per, *eis*, *πρός*, *ἐπί* c. accus. interroganti quamdiu? sic Luc. iv, 25 *galuknoda himins du jeram prim*; Joan. vi, 27 *visan du libainai aiveinon*; et in formulis *du aiva* Joan. xii, 34; xiv, 16; xv, 16; Cor. II, ix, 9; *du aivam* Rom. xi, 36; Cor. II, xi, 31; Gal. i, 5, *du weilai* Joan. v, 35; Philern. 15; *du leitilai weilai* Cor. II, vii, 8; Skeir. VI, a; *du mela* Luc. viii, 13; *du leitilamma mela* Skeir. IV, b; *du mela weilos* Thess. I, ii, 17. — 3) In sensu metaphorico usurpatur ubique verbum directionem quamdam ad, in, fundamentaliter significat; sic ergo a) ubi scopus, finis, determinatio, consecutio exprimitur, quo in casu *du*, græco *eis*, *πρός* et *ἐπί* c. accus., latino in, ad respondet: Mth. viii, 4; xxvii, 7; Mc. i, 4, 44; vi, 11; xiv, 8, 9; Luc. ii, 32, 34; iii, 3; v, 14; ix, 5; xiv, 31 h. l., 35; xviii, 1; Joan. ix, 39; xi, 4; xiii, 29; xvii, 23; xviii, 37; Rom. vii, 10; ix, 22, 23; x, 1, 4, 10; xiv, 1; xv, 4, 7; Cor. I, v, 5; x, 31; xi, 24, 25; xii, 13; xiv, 26; xv, 34; xvi, 15; Cor. II, i, 20; ii, 16; iv, 6, 15; v, 5; vii, 3, 9, 10; viii, 2, 14, 19; ix, 4; x, 4, 8, 15; xi, 8; xiii, 10; Gal. i, 6; ii, 8; Eph. i, 5, 6, 10, 14; ii, 10, 22; iii, 19; iv, 12, 13, 14, 16, 29; v, 2; vi, 18; Philpp. i, 17, 19, 25; Col. i, 29; ii, 22, 23; iii, 10, 21; Thess. I, iii, 3; v, 9; Thess. II, i, 11; Tim. I, i, 16; iv, 3, 7, 8; Tim. II, ii, 14, 20, 21, 25; iii, 13, 15, 16, 17; iv, 11 (iv, 3 pro gr. κατά); Neh. v, 16; Skeir. I, d; II, d; VIII, b, d; huc etiam annumerandum est *þata wa ist du sva managaim* (*eis*) Joan. vi, 9 quod aliunde semel occurrit. Huc etiam pertinent *duþe* (*duþþe*), ad id (præterea), *duwe*, ad quod, vid. sub *þata* et *Was*; b) in determinationibus prædicativis, ubi ad significat, et partim græco *eis* respondet, partim, more germanicarum linguarum, casum attributi exprimit; sic post *visan* Mc. x, 8; Cor. I, xiv, 22; Col. iv, 11. Hinc Gothus etiam vertit ἀφελῆν per *du botai visan* Gal. v, 2 et ἀπόβλητος ἐστί per *du usvaurpai ist* Tim. I, iv, 4; post *vairþan* Mc. xii, 10; Luc. iii, 5; xx, 17; Joan. xvi, 20; Cor. II, vi, 18; *nimam du qenai* Neh. vi, 18; *aigan du qenai* Mc. xii, 23; Luc. xx, 33; *haban du gamana* Philem. 17; hinc κερδεῖν per *du gavaurkja haban* redditur Philpp. iii, 8; post *tauþan* Joan. vi, 15; x, 33; Rom. ix, 21; Gal. v, 13; *gataujan* Mc. xi, 17; Luc. xix, 46; Eph. ii, 14; *gaskapjan* Eph. ii, 15; *gagaleikon* Cor. II, xi, 13; *inmaidjan* Philpp. iii, 21; *du ludjai gasfrisahntnan* (μορφῶσθαι) Gal. iv, 19 h. l.; *rahnjan* Rom. ix, 8; *giban* Thess. II, iii, 9; *atgiban* Joan. xiii, 15; *lagjan* (*du plata sanan*) Mth. ix, 18. — Sed fundamentalis idea multo magis innotescit in sequentibus casibus, qui ad I, c fere referuntur: c) ad, *πρός*, post *vrohjan* Joan. v, 45 et *fravrohjan* Luc. xvi, 1; *þagkjan du sis misso* Mc. xi, 31; item Cor. II, 3, 1 *anafihis boko du isvis þaurbum* (ubi tamen epistola ad vos [scilicet scripta est] intelligi posset, coll. supra 1, c ad finem); Cor. II, iv, 2 *ustaiknjan sik silban du allaim miþvisseim*; sic *ustaikneins* Luc. i, 80; d) relative ad, *ἐπί* c. dat. et accus., *eis*: Mc. x, 11 *horinoþ du þizai* (quod etiam secundum f) vel g) explicari potest); Joan. xii, 16 *þata vas du þamma gameliþ*; item Cor. II, ix, 1 *andbatti rahtoda du veihaim*; x, 16 *in framþajaim arbaidim du manvjaim wopan*; xi, 6 *gabairhtida in allaim du isvis*; e) in respectu ad, comparative ad, præ, *πρός* c. accus., in locutionibus *gaggan gashaba du þaim þaiei uta sind* Thess. I, iv, 12, *gaggan in handugein du þaim uta* Col. iv, 5, *raihataba gaggan du sunjai* Gal. ii, 14; f) in, *eis*, in quantum actio in objectum præpositionis dirigitur, post *fravaurkjan* Luc. xvii, 4; Cor. I, viii, 12; *fiands* Rom. viii, 7; *friaþva haban* Cor. II, ii, 4; coll. vii, 15; *gamainduþs* Cor. II, ix, 13; g) super, in, *ἐπί* c. dat. et accus., *eis*, *πρός* post verba affectuum et similia, ut *infeinan* Mc. viii, 2; Luc. vii, 13; *svegnjan* Luc. i, 47; *venjan* Joan. v, 45; Rom. xv, 12; Cor. II, i, 10; Tim. I, iv, 10; v, 5; *trauan* Mth. xxvii, 43; Cor. II,

i, 9 et *trauains* Cor. II, iii, 4, vii, 4; *galaubjan* Mc. ix, 42; Joan. vi, 35, 40, 47; vii, 38, 39; ix, 35, 36; x, 42; xi, 25, 26; xii, 33, 42, 44, 46; xiv, 1; xvi, 9; xvii, 20; Rom. ix, 33; x, 10, 11; Philpp. i, 29. — *) Minus recte, vel saltem pro suo solenni usu minus explicabile ponitur *du* Mc. viii, 11 in *sokjandans du imma taikn* (παρά c. genit.).

II. Cum accusativo: tantummodo Col. iv, 10 *du þanei nemuþ anabusnins* (περί c. genit.) et vs. 13 *habaiþ manag aljan du þans* (ὕπερ c. genit.); ubi cum *bi* commutatur. — * Quoad locum Joan. xvi, 32 *distahjada warjizuh du seinā* (πρός τὰ ἴδια) ut accusativus explicari nequit, quia neque in evangelio *du* cum accusativo occurrit, neque in genere cum hoc casu ad significat. In annotatione ad h. l. *seinā* ut genitivus spectavimus et per ellipsim illustravimus, quod forsā in *seinamma* vel, conjiciente Zahn, in *seinaim* commutandum est.

III. Infinitivo adjectum, immediate ante solemniter præmittitur, in epistolis tamen et Skeireins ab eo per prædicatum, objectum, vel alias per vocabulum infinitivi determinativum separatur, ut Cor. I, vii, 25 *du triggs visan*, ix, 6 *du ni vaurkjan*, Rom. vii, 5 *du akran bairan*, Thess. II, i, 5; Rom. xi, 11 *du in aljana briggan*, Philpp. iv, 10; Thess. II, ii, 2 *du ni sprauto vagjan*, Cor. I, viii, 10 *du galiugagudam gasaliþ matjan*, Skeir. II, c, d. In hoc nexu modo ut subjectum modo ut objectum, in utroque articulum admittens, usurpatur: Mc. xii, 33 *þata du frijon guþjah þata du frijon newundjan sve sik silban managizo ist allaim þaim allbrunstim*; x, 40 *þata du sitan af taihsvon meinai nist mein du giban*; 1) ut subjectum, pro græc. τὸ c. infinit.: Cor. I, xi, 6 *agl ist qinon du kapillon aiþþau skaban*; Cor. II, ix, 1 *usjomis ist du meljan izvis*; Philpp. i, 24 *du visan in teika þaurstizo (ist) in izvara*; vel pro simplici infinitivo: Mc. ii, 19 *wapar azetizo ist du qiþan*, x, 40 *nist mein du qiþan*; Thess. I, iii, 4 *anavairþ vas uns du vinnan agliþos* (alias vero Tim. I, i, 16 *anavairþai vesun du galaubjan imma*); Skeir. II, c *gadob vas du garehsn daupeinai andniman*; 2) ut objectum, ubi scilicet quo tendit actio, determinationem, consecutionem, et præsertim finem indicat; tunc a substantivis, verbis, formulis necnon et integris sententiis pendet, poniturque a) pro græco infinitivo: Tim. I, i, 16 *anavairþai vesun du galaubjan*; Rom. xi, 26 *urrinniþ us sion sa lausjands du asvandjan asgudein*; Luc. iv, 18 *gasalboda mik du vailamerjan unledaim. insandida mik du ganasjan*; Joan. xii, 4 *skastida sik du galevjan ina*; Luc. ix, 16 *gas hlaibans siponjam du saurlagjan managein*; Joan. vi, 31 *hlais gas im du matjan*; 52 *leik giban du matjan*; Col. i, 25 *ragin giban ist mis du usfulljan vaurd*; Cor. II, xi, 2 *gavadjoda izvis ainamma vaira mauja svikna du usgiban xristau*; Cor. I, vii, 25 *gaarmuiþs fram frauþin du triggs visan*; Luc. xix, 48 *managei hahaida du hausjan imma*; Col. i, 22 *gasriþodai þairh dauþu du atsatjan izvis veihans*; Col. iv, 3 *uslnkai unsis haurd vaurdis du rodjan runa*; Philpp. iv, 10 *gaþaihuþ du saur mik fraþjan*. — b) Pro τῷ c. infinitivo, plerumque determinationem significans; sic post: *urrinnan* Mc. iv, 3; Luc. viii, 5; *ushaffjan sik* Mth. xi, 1; *anatrimpan* Luc. v, 1; 2dde, more græco constructum, *andvairþi seinata gatulgjan* (*du gaggan*) Luc. ix, 51; *anabiudan* Luc. iv, 10; *bandvjan* Joan. xiii, 24; post *usfullnoda mel* Luc. i, 57; *usfullnodedun dagos* Luc. ii, 6, 21; *hlauts urran* Luc. i, 9; *sauraist muns*; Cor. II, viii, 11; *valdusni haban* Mc. iii, 15; Cor. I, ix, 6; *ausona haban* Luc. viii, 8; *manvuba haban* Cor. II, x, 6; *vig manvjan* Luc. i, 77, 79; huc pertinet etiam Luc. vi, 7, ubi *κατηγορία* per *til du vrohjan* (facultatem, occasione ad accusandum) redditur; ut magis adhuc finale habendum est Philpp. iii, 10, cum *du kunnan ina* respondeat τῷ in *usarassaus kunþjis iesuis* in vs. 7, cui addet Skeir. IV, d: *þo nu insakana vesun ni in þis þatainei ei frauþins mikilein gakannidedi. ak du*

gatarhjan haifst sabailiaus. — c) pro eis tò c. infinitivo: Mth. xxvi, 2 *sunus mans atgibada du ushramjan*; Thess. II, III, 9 *ei uns silbans du frisahtai gebeima du galeikon unsis*; Thess. I, III, 5 *iusandida du uskunnan galaubein*; Luc. IV, 29 *brahtcdun ina und auhmisto his sairgunjis du asdrausjan*; Rom. VII, 5 *vinnon vaurhtedun in lipum du akran bairan*; Thess. I, III, 13 *ganohnan gataujai friahvai du tulgjan hairtona*; Luc. V, 17 *mahts fraujsins vas du hailjan*; Rom. XV, 8 *iesus andbahts varh bimaitis du gatulgjan gahaita*; XI, 11 *varh ganists hiudom du in aljanu briggan*; Thess. I, II, 16 *ganisan du usfulljan fravaurhtins*; Cor. I, VIII, 10 *mi hvissei is timrjada du galugagudam gasalih matjan*; Thess. I, IV, 9 *at guha ustlaisidai stjup du frijon*; Rom. XII, 2 *inmaidjaih ananiujihei frahjis du gakiusan*; Thess. II, II, 2 *bidjam izvis in qumis fraujsins du ni sprauto vagjan*; Thess. I, II, 12 *bidjan jah gahlainan jah veitvodjun du gaggan izvis vairhaha*; Mc. XIV, 55 *sokidedun veitvodipa du asdaupjan ina*; Cor. I, XI, 22 *gardins habai h du matjan jah drigkan*; Thess. II, I, 5 *laikns garaihtaisos stauos du vairhan briggan izvis*; Rom. XII, 3 *frahjan du vaila frahjan*; Cor. II, VII, 3 *in hairtam unsaraim sijup du gasviltan jah samana liban*; Skeir. I, d *skulda du galeikon seinai frodein mans astra galaphon*; huc etiam adducendi sunt casus, ubi Gothus infinitivum loco graeci substantivi usutpat: Luc. V, 4 *athahid natja du fiskon (eis agron)*; XIV, 28 *rahneih habaiu du ustiuhan (eis akartimon)*; Thess. I, XIV, 17 *fravilvanda du gamotjan (eis vpanonten)*; incorrectum est autem Mth. XXVII, 7 *du usfilhan (eis tafon)*, quod *du usfilham* legendum esset, vid. ad h. I. — d) Pro pros tò c infinitivo: Mth. V, 28 *saiwan qinon du luston izos*; VI, 1 *armaion taujan in andvairhja manne du saiwan im*; Mc. XIII, 22 *gaband taiknins du asairzjan*. — e) Pro epì tò c. infin.: Cor. I, XI, 21 *saursnivan du matjan*. — f) Pro einzeven c. infin.: Cor. II, VII, 12 *melida du gabaurhtaivalif du visan (iva osi) nih sis*; Joan. XVII, 4 *vaurstv atgast mis du vaurkjan (iva poihsw)*. — h) Pro graeco participio: Mc. X, 46 *et Luc. XVIII, 35 blinda sat saur vig du aihtron (prosaiton)*; forsas Gothus etiam Luc. XIX, 48 *ezekremato akouon (hahaidu du hausjan)* legit.

IV. Ut adverbium: tantum apud Luc. VIII, 44 *atgaggandei du*; probabilissime tamen etiam Mc. X, 13 *bairandam du legendum est*, vid. ad h. I.

V. In compositione: 1) dupe (du hbe et du hpe), vid. sub hata; duwe, vid. sub Was; 2) sed non nisi cum verbis reipsa componitur: duginnan, durinnan, dustodjan, duvakan; bicomposita: duatgagan, duatrinan, duatsnivan; dugasaiwan, dugavindan; sauradustodjan.

DUBO (vet. norv. *dufa*, vet. sax. *duba*, angl. sax. *duva*, vet. sup. germ. *tuba*, suec. *dufa*, dan. *due*, angl. *dove*, rec. sup. germ. *tauhe*; Gr. II, 412; III, 341; Cf. V, 350), fem., columba.

HRAIVA-DUBO, corvus, cornix (vid. sub Hraiv); turtur, τρυγών: Luc. II, 24.

DUGAN (vet. norv. et fr. *duga*, vet. sax. et angl. sax. *dugan*, vet. sup. germ. *tugan*, suec. *duga*, dan. *due*, rec. sup. germ. *taugen*; Gr. II, 23; Cf. V, 369; Rehth. 695), conj. anom.; *daug, dugun, dukta*, prodesse, συμφέρειν: Cor. I, X, 23; χρήσιμον εἶναι: Tim. II, II, 14.

DULGS, masc., debitum, χρέως: Luc. VII, 41, ubi *dulgis skula*, debitor, χρωφειλέτης.

DULGA-HAITJA, vid. sub Haitan.

DULPS (vet. sup. germ. *tuld*, med. sup. germ. *dult*; Gr. III, 521; Cf. V, 421; Schm. I, 366 sqq.), fem. (etiam masc. Mth. XXVII, 13, et fem. anom. Joan. VII, 14, dativ. *dulh*), festum, εορτή: Mth. XXVII, 13; Mc. XV, 6; Luc. II, 41, 42; Joan. VI, 7; VII, 2, 8, 10, 11, 14, 37; XII, 12, 20; XIII, 29; Col. II, 16.

DULPJA, conj. II, festum celebrare, εορτάζειν: Cor. I, V, 8.

DUMBS (vet. norv. *dumbi*, angl. sax. *dnmb*, vet. fr. *dumbe*, *dume*, vet. sup. germ. *tumb*, angl., suec.

dumb, dan. *dum*, rec. sup. germ. *dumm*; Gr. II, 59; Cf. V, 425; Rehth. 695), adject. mutus, κωφός: Mth. IX, 33; Luc. I, 22.

AF-DUMENAN, conj. III, obmutescere, περιμῶσθαι: Mc. IV, 39.

*DRABAN (coll. *dreiban*), conj. I, *drof, drobun, drabans, eadere*.

GA-DRABAN, excidere, λατομαίν: Mc. XV, 46.

DRAGAN (vet. norv. *draga*, vet. sax., angl. sax. *dragan*, vet. sup. germ. *tragan*, angl. *drag, draw*, dan. *drage*, suec. *draga*, rec. sup. germ. *tragen*; lat. *trahere*; Gr. II, 11; Cf. V, 492), conj. I, *drog, drogun, dragans, trahere; sis dragan, acervare sibi, επισωρεύειν*: Tim. II, IV, 3.

GA-DRAGAN, id., Tim. II, IV, 3 vid. h. I.

DRAGGK, vid. sub Drigkan.

DRAIBJAN, vid. sub Dreiban.

DRAKMA (voc. gr.), masc., drachma, δραχμή: Luc. XV, 8, 9.

DRAUHSNA (*drausna* Skeir. VII, d; Gr. III, 462), fem., mlea, buccella, ψυχίον: Mc. VII, 28; Luc. XVI, 21; κλάσμα: Joan. VI, 12; Skeir. VII, d.

DRAUHTS, vid. sub Driugan.

DRAUSJAN, vid. sub Driusan.

DREIBAN (vet. norv. *drepa, drifa*, vet. sax. *driban*, angl. sax. *drifan*, vet. sup. germ. *triban*, angl., dan. *drive*, suec. *driwa*, batav. *dryven*, rec. sup. germ. *treiben*; Gr. II, 13; Cf. V, 481), conj. I, *draib, dribun, dribans, pellere; us gaqumhjm dreiban, pellere e concillis, ἀποσύναγωγον ποιείν*: Joan. XVI, 2.

US-DREIBAN, expellere, ἐκβάλλειν: Mth. IX, 25, 33, 34; Mei VI, 13; IX, 18, 28, 58; Luc. VIII, 54; IX, 40, 43, 49; ἀποστέλλειν: Mc. V, 10.

DRAIBJAN, conj. II, compellere, urgere, ἐλαύνειν: Luc. VIII, 29; σπύλλειν: Mc. V, 35; Luc. VIII, 49; *draibjan sik, σπύλλεσθαι*: Luc. VII, 6.

DRIGKAN (*driggkan* Mc. X, 38, 39; Luc. X, 7 et solemniter apud Joan.; *driggan* Luc. V, 39; Eph. V, 18; vet. norv. *drecka*, vet. sax. *drincan, drencian*, angl. sax. *drincan, drencan*, vet. fr. *drinka, drenka*, vet. sup. germ. *trinkan, trinkjan*, angl. *drink*, suec. *dricka*, dan. *drikke*, rec. sup. germ. *trinken, tränken*; Gr. II, 36; III, 465; Cf. V, 533; Rehth. 692 sq.), conj. I, *dragk, drugkun, drugkans; bibere, πίνειν*: Mth. VI, 25, 31; XI, 18, 19; Mc. X, 38, 39; XV, 23; Luc. I, 15; V, 30, 33, 39; VII, 33, 34; X, 7; XVII, 8, 27, 28; Joan. VI, 53, 54, 56; VII, 37; XVIII, 11; Cor. I, IX, 4; X, 4, 21, 31; XI, 22, 25, 26, 27, 28, 29; XV, 32; *vato drigkan, υδροποτείν*: Tim. I, V, 23; particip. pass. *drugkans, bibitum; drugkans visan, μεθύειν*: Cor. I, XI, 21; *drugkans vairhan, μεθύσκεσθαι*: Thess. I, V, 7.

ANA-DRIGKAN, inebriari; *anadrigkan sik, inebriari, μεθύσκεσθαι*: Eph. V, 18.

GA-DRIGKAN, bibere, πίνειν: Luc. XVII, 8.

DRAGK (*draggk* Joan. VI, 55), neutr., potus, πόσις: Joan. VI, 55; Rom. XIV, 17; Col. II, XVI; πόμα: Cor. I, X, 4.

DRAGKJAN (*draggkjan* Mth. XXVII, 48), conj. II, potu-recreare; *ποτιζειν*: Mth. XXV, 42; XXVII, 48; Mc. XV, 36; Rom. XII, 20; Cor. I, XII, 13.

GA-DRAGKJAN, id., Mth. X, 42; Mc. IX, 41.

DRUGKANEI, fem., ebrietas, μέθη: Rom. XIII, 13; Gal. V, 2 vid. ad h. I.

AF-DRUGKJA, masc. ebrius, ebrius, μέθυσος: Cor. I, V, 11; οἰνοπότης: Mth. XI, 19 vid. ad h. I.

VEIN-DRUGKJA, vini potitor, οἰνοπότης: Luc. VII, 34.

DRIUGAN (vet. norv. *drott*, vet. sax. *druht*, angl. sax. *driht, dreogan, drohtnian*, vet. fr. *dracht, drecht*, rec. sup. germ. *tross*; byzant. *δρουγγος, δρουγγάριος*; Gr. II, 452; III, 473; Cf. V, 517; Rehth. 691. Ducang. Gloss. med. et infim. lat. voc. *Drnnqus*), conj. I, *drauh, drugun, drugans; militare, στρατεύειν*: Tim. I, I, 18.

GA-DRAUHTS, miles, στρατιώτης: Mth. VIII, 9; Mc. XV, 16; Luc. VII, 8; Joan. XIX, 2; Tim. II, II, 3.

DRAUHTINON, conj. II, stipendia facere, militare,

στρατεύεσθαι : Cor. I, ix, 7; Cor. II, x, 3; Tim. II, II, 4; *sa þammei drauhtino*, is, quem servio, ὁ στρατολογῶν : Tim. II, II, 4.

DRAUHTINASSUS, masc., militia, στρατία : Cor. II, x, 4.

DRAUHTI-VITOF, vid. sub *Vitan*.

DRIUSAN (vet. sax. *driosan*, angl. sax. *drēosan*; Gr. II, 21; Gf. V, 545), conj. I, *draus*, *drusun*, *drusans*, cadere, πίπτειν : Mc. ix, 20; Luc. v, 12; vi, 39; viii, 41, x, 18; xvi, 20; xvii, 16; xx, 18; Joan. xi, 32; Rom. xiv, 4; Cor. I, xiv, 25; ἐκπίπτειν : Mc. xiii, 25; *driusan ana* —, ἐπιπίπτειν : Mc. iii, 10; Luc. xv, 20; *driusan du* —, προσπίπτειν : Mc. iii, 11; v, 33; vii, 25; Luc. v, 8; viii, 28.

AT-DRIUSAN, procidere, cadere, προσπίπτειν : Luc. viii, 47; ἐπιπίπτειν : Neh. vi, 16; ἐμπίπτειν : Tim. I, iii, 6, 7; vi, 9; Skeir. I, a; II, b.

GA-DRIUSAN, cadere, πίπτειν : Mth. vii, 25, 27; x, 29; Mc. iv, 4, 5, 7, 8; v, 22; Luc. vi, 39, 49; viii, 6; vii, 8, 14; xvi, 17; Joan. xii, 24; xviii, 6; Rom. xi, 11, 22; ἐπιπίπτειν : Rom. xv, 3; ἐκπίπτειν : Cor. I, xiii, 8; projici, βάλλεσθαι : Mth. v, 29, 30.

DIS-DRIUSAN, incidere, ἐπιπίπτειν : Luc. i, 12.

US-DRIUSAN, ejicere, rejicere, ἐκπίπτειν : Rom. ix, 6; Gal. v, 4.

DRIUSO, fem., præcipitium, κρημνος : Mth. viii, 32; Mc. v, 13; Luc. viii, 33.

DRUS, masc., casus, πτώσις : Mth. vii, 27; Luc. II, 34.

US-DRUSTS, fem., aspredo, rudis, aspera via, τραχεῖα : Luc. iii, 5.

AF-DRAUSJAN, conj. II, ejicere, κατακρημνίζειν : Luc. iv, 29.

GA-DRAUSJAN, id., καταβάλλειν : Cor. II, iv, 9; καταβιάζειν : Luc. x, 15; καθαιρεῖν : Luc. i, 52.

DRUGKJA et DRUGKANEI, vid. sub *Drigkan*.

DRUNJUS (batav. *dreunen*, rec. sup. germ. *dröhnen*; DM. 125, 693), masc., clamor, vox, sonus, φθόγγος : Rom. x, 18.

DRUS, vid. sub *Driusan*.

DRUSTS, vid. sub *Driusan*.

DROBJAN (vet. sax. *drobi*, *drobian*, *druban*, angl. sax. *drof*, vet. sup. germ. *trobi*, *trobjan*, rec. sup. germ. *trüben*; Gf. V, 489), conj. II, turbare, conturbare, perturbare, ταρασσειν : Gal. i, 7; v, 10; ἀναστατοῦν : Gal. v, 12; part. *drobjands miþ...*, tumultuans cum, συστασιάζων : Mc. xv, 7.

DROBNAN, conj. III, terrere, θροεῖσθαι : Thess. II, II, 2 h. l.

GA-DROBNAN, id., ταρασσεισθαι : Luc. i, 12; Joan. xii, 27.

IN-DROBNAN, id., Joan. xiii, 21; xiv, 1, 27.

DROBNA, masc., seditio, ἀκαταστασία : Cor. II, xii, 20.

DVALS (vet. norv. *dvalinn*, *dvelia*, vet. sax. *biduelian*, angl. sax. *dvelian*, *dvolian*, vet. sup. germ. *twe-lan*, vet. fr. *dwila*, dan. *dvale*, batav. *dvaelen*, suec. *däl*, angl. *dull*, rec. sup. germ. *toll*; Gr. II, 29; Gf. V, 548; Reht. 697), adjunct., fatuus, μωρός : Mth. v, 22; vii, 26; Cor. I, iv, 10; Tim. II, II, 16, h. l.; II, 23; *dvalana gataujan*, insanire, μωραίνειν : Cor. I, i, 20.

DVALIÞA, fem., insania, stultitia, μωρία : Cor. I, i, 18, 21, 23; τὸ μωρόν : Cor. I, i, 25.

DVALA-VAURDEI, vid. sub *Vaurd*.

DVALMON, conj. II, insanire, μαινέσθαι : Joan. x, 20; Cor. I, xiv, 23.

DOBNAN, vid. sub *Daubs*.

DOBS, vid. sub *Daban*.

DOGS, vid. sub *Dag*.

DOMS (vet. norv. *domr*, *dama*, vet. sax. *dom*, *deman*, angl. sax. *dom*, *deman*, vet. sup. germ. *tom*, *tomjan*, vet. fr. *dom*, *dema*, *domia*, angl. *doom*, *deem*, suec. *dōma*, dan. *dømme*, rec. sup. germ. *...dammen*; lat. *damnare*; Gr. II, 41, 452; DR. 749, 768; Reht. 684, 690; Gf. V, 334 sqq.), masc., sententia, judicium, Skeir. II, b; VI, c.

DOMJAN, conj. II, judicare, discernere, examinare, κρίνειν : Cor. I, x, 15; Cor. II, v, 15; διακρίνειν : Cor. I, xi, 29; ἐγκρίνειν : Cor. II, x, 12; ἡγεῖσθαι : Phlpp. III, 8; *usvaurhtana domjan et garaihtana domjan*, vid. sub *Raihts et Vaurkjan*.

AF-DOMJAN, 1) dijudicare, judicare, κρίνειν : Joan. xvi, 11; καταδικάζειν : Luc. vi, 37; 2) detestari, καταθεματίζειν : Mth. xxvi, 74.

BI-DOMJAN, judicare, κρίνειν : Col. II, 16.

GA-DOMJAN, de aliquo judicare, comparare, dijudicare, συγκρίνειν : Cor. II, x, 12; κατακρίνειν : Mc. xiv, 64; *garaihtana et usvaurhtana gadomjan*, vid. sub *Raihts et Vaurkjan*.

AF-DOMEINS, fem, condemnatio, Skeir. VIII, b.

FAUR-DOMEINS, præjudicium, πρόκριμα : Tim. I, v, 21.

DOFS, vid. sub *Daban*.

E

EI (coll. vet. norv. *er*; Gr. III, 14, 163), particula relativa qua 1) suffixa a) demonstrativa et particula relativa fiunt, *saei* qui, *þatei* quod, *þeei* quod, *þadei* quo, *þarei* ubi, *þaþroei* qua, *miþþanei* dum, *svaei* quemadmodum, *sunsei* statim ac, *in þizei* qua propter, *faurþizei* antequam, *þatainei* tantum, vid. sub *þata*, *þan*, *sva*, *suns*, etc.; b) pronomibus personalibus etiam annectitur, ut græco relativo, ad pronomem personale præcedens relato respondeat : Cor. II, x, 1 *ik silba pavlus bidja izvis ikei* (ὅς) *ana andaugi hauns im*; Cor. I, xv, 9; Rom. xiv, 4 *þu was is þu ei stojis framaþjana skalk* (ὁ κατακρίνων, (e contra Rom. ix, 20 *þu was is ei andvaurdjais*, ei pro *þuei* ponitur); Mc. i, 11 *þu is sunus meins sa liuba in þuzei* (ἐν ᾧ) *vaila galeikaida*; Luc. iii, 22; Mc. i, 11 marg. *þu is sunus meins sa liuba þukei* (quem) *vilda*; Luc. xvi, 15 *ju s sijup þuzei garaihtans domeiþ izvis silbans* (οἱ δικαιοῦντες); Cor. II, viii, 10; Eph. ii, 13, 17; Thess. I, II, 13; Gal. iii, 1 *was izvis afhugida izvizei* (οἷς) *xristus sauragameliþs vas*; sed Gal. v, 4 *lausai sijup af xristau þuzei* (οἷς) *garaihtans qiþiþ izvis*, et Tim. I, i, 13 *aviliudo frauþin unte galaubþandan mik gahugida ikei saura vas vajamerjands*: pronomem personale præcedens deficit; — 2) etiam absolute adhibetur, ita tamen, ut cum præcedente demonstrativo conjunctum relativum efformet : Luc. I,

20 *und þana dag ei* (ἄχρι ἧς ἡμέρας) *vairþai þata*, xvii, 30 *þama daga ei* (ἡ ἡμέρα); Col. I, 9 *fram þamma daga ei* (ἀφ' ἧς ἡμέρας); Neh. v, 14; Tim. II, III, 8 *þamma haidau ei* (ὁν τρόπον).

II. Particula interrogativa si, an, ei, in indirectis interrogationibus : Mc. xi, 13; xv, 44; Rom. xi, 14; Cor. I, i, 16; vii, 16; Phlpp. III, 12.

III Conjunctio cum indicativo et conjunctivo constructa, ut, ὅτι, et ei ni quin ἵνα μή, etiam cum infinitivo in explicativis sententiis et in eis, quæ scopam finemque indicant : 1) post demonstrativas et interrogativas sententias : Joan. xvii, 3 *soh ist so aiveino libains, ei kunneina þuk*; Mth. viii, 7 *wileiks ist sa ei vindos ushausjand imma*; Mc. i, 27; vi, 2; Luc. I, 43; viii, 25; Joan. ix, 17, 36; xiv, 22; ὡς Mc. ix, 21; etiam Rom. ix, 20 vid. supra I, I, b; huc pertinet etiam Joan. viii, 22 *nibai usqimai sis silbin ei qiþiþ*; — 2) post verba dicendi, declarandi et voluntatis, ut *qiþan* Mc. III, 9; viii, 7; ix, 18; xvi, 7; Luc. iv, 3; Joan. xiii, 33; xviii, 9, 37; Gal. v, 16; Eph. iv, 17; *gaqiþan sis* Joan. ix, 22; *andhasþan* Luc. xx, 7; *gamelþan* Mc. ix, 12; xii, 19; Luc. II, 24; xx, 18; *liugan* Skeir. VIII, c; *aviliudon* Cor. I, i, 14; *svaran* Luc. I, 73; *bisvaran* Thess. I, v, 27; *bidþan* Mc. v, 10, 18; 23; vi, 56; vii, 26; 32; viii, 22; xiii, 18; Luc. vii, 36; viii, 21, 31, 32, 38; ix, 40; Joan. xvii, 15, 21;

Cor. I. xvi, 12, 16; Cor. II, I, 11; VIII, 6; IX, 5; X, 2; XII, 8; XIII, 7; Eph. I, 17; Col. I, 9; IV, 3, 12; Thess. I, III, 10; IV, 1; Thess. II, I, 11; III, 1, 12; Skeir, V, d; etiam ὅπως in græco textu: Mth. VIII, 34; IX, 38; Luc. VII, 3; X, 2; et insuper post *anabiudan* Mc. V, 43; VII, 36; IX, 9; Joan. XIII, 34; XV, 17; Thess. II, III, 6, 10; Neh. V, 14; et *anabusns* Joan. XV, 12, *bandujan* Luc. V, 7; *faurbiudan* Mc. VI, 8; VIII, 30; Luc. V, 14; VIII, 56; IX, 21; Tim. I, I, 3; *andbeitan* Mc. III, 12; Luc. XVIII, 39; *wotjan* Mc. X, 48; *invagjan* Mc. XV, 11; *merjan* Mc. VI, 12; *veitvodjan* Eph. IV, 17; Tim. I, V, 21; *veitvod anahaitan* Cor. II, I, 23; *fravrohjan* Luc. XVI, 1 (ὡς c. particip.); *gasvikunþjan* Skeir. II, a; *ataugjan* Skeir, III, a; *atgiban* Cor. I, XV, 3; *viljan* Mth. XXVII, 17; Mc. VI, 25; IX, 30; X, 35, 51; XIV, 12; XV, 12; Luc. VI, 31; IX, 54; XVIII, 41; Joan. VI, 40; XVII, 24; XVIII, 39; Rom. XIII, 3; Cor. I, XVI, 12; Thess. I, IV, 3, 4; *sokjan* Cor. I, IV, 2; Gal. II, 17; *gastauan at sis* Cor. II, II, 1; *munan* Joan. XII, 10; *runa niman* Mth. XXVII, 1; hinc etiam post *letan* Mth. XXVII, 49; Mc. XI, 16; XV, 36; *fragiban* Mc. X, 37; *taujan* Joan. XI, 37; Col. IV, 16; et post *þaurban* Joan. XVI, 30; Thess. I, V, 1; *magan* Mc. X, 38; *vair þs visan* Mth. III, 11; VIII, 8; Luc. VII, 6; XV, 19, 21; Cor. I, XV, 9; — 3) post verba sentiendi et affectuum: *hausjan* Mc. VI, 55; Joan. XII, 18; XIV, 28; *saiwan* (tantum in impropria significatione videndi, pro curandi) Mth. VIII, 4; IX, 30; Mc. I, 44; VIII, 15; Cor. I, XVI, 10; Col. IV, 17; *kunnan* Joan. XV, 18; Cor. II, XIII, 6 vid. ad h. l.; *uskunnan* Joan. XVII, 7; *vitan* Joan. IX, 25; XI, 22; XVI, 30; coll. Cor. II, V, 1; *huujan* Mth. V, 17; *þagkjan* Cor. II, X, 7; *þugkjan* Mth. VI, 7; Luc. XIX, 11; Cor. II, XII, 19; *galoubjan* Mc. XI, 23; *trauan* Luc. XVIII, 9; *gatrauan* Thess. II, III, 4; *venjan* Cor. II, I, 10, 13; XIII, 6; *faginon* Luc. X, 20; Joan. XI, 15; XIV, 28; *faheds* Phlpp. II, 2; *sifan* Joan. VIII, 56; *sildaleikjan* Mc. XV, 44 (in græco textu *ei*); Gal. I, 6; — 4) post impersonalia et nonnullas formulas, ut: *ganah* Mth. X, 25; *galeikaiþ* Thess. I, III, 1; *goþ ist* Mc. IX, 42; *batizo ist* Mth. V, 29, 30; Joan. XVI, 7; *leitil* Joan. XVI, 17 (*kai*); *in minnistin ist* Cor. I, IV, 3; *gadob ist* Skeir. I, c; *varþ* Luc. VI, 12; VIII, 1 (vid. ad h. l.); *biuhti ist* Joan. XVIII, 39; *æeila qam* Joan. XII, 23; XVI, 2, 32; huc pertinent etiam elliptici casus: Gal. I, 20 *sai in andvairþja guþs ei ni liuga*; Cor. II, I, 18 *triggs guþ ei þata vaurd unsar nist ja jah ne*; — 5) post sententias, quæ finem vel scopum indicant: a) *iva*: Mth. IX, 6; XXVII, 42; Mc. I, 38; II, 10; III, 2, 40, 14; IV, 12, 21, 22; V, 12, 23; VII, 9; VIII, 6; IX, 22; X, 13, 17; XI, 25, 28; XII, 2, 13, 15; XIV, 10, 12, 49; XV, 15, 20, 21, 32; XVI, 1; Luc. I, 4; IV, 11; V, 24; VI, 7, 34, 37; VIII, 10, 12, 16; IX, 12, 45; XIV, 10, 23; XV, 29; XVI, 4 (*ei þau*), 9; XVIII, 15; XIX, 4, 15; XX, 10, 14, 20; Joan. V, 23, 36; VI, 5, 15, 28, 29, 30, 50; VII, 3, 23, 32; VIII, 59; IX, 2, 3, 39; X, 10, 17, 31, 38; XI, 4, 11, 16, 19, 31, 42; XII, 9, 20, 25, 36, 38, 40, 42, 46, 47; XIII, 15, 18, 19, 29; XIV, 3, 13, 16, 29, 31; XV, 2, 8, 11, 13, 16, 25; XVI, 1, 4, 24; XVII, 1, 2, 11, 12, 13, 19, 21, 22, 23, 24, 26; XVIII, 9, 28, 32, 36, 37; XIX, 4; Rom. VII, 4, 13; VIII, 4; IX, 11, 23; XI, 11, 19, 25, 31, 32; XIV, 13;

QAINON (vet. norv. *qveina*, *veina*, angl. sax. *evanian*, *vanian*, vet. sup. germ. *weinon*, angl. *whine*, suec. *hvina*, batav. *kwynen*, rec. sup. germ. *queulen*, *weinen*; lat. *queri*; Gr. II, 13; Gf. I, 888), conj. II, flere, plangere, *πενθεῖν*; Mth. IX, 15; Mc. XVI, 10; Cor. II, XI, 21; *κόπτεσθαι*: Mth. XII, 17.

* QAIRNUS (vet. norv. *quörn*, angl. sax. *cyrn*, vet. sax., vet. fr., angl. *quern*, vet. sup. germ. *quirn*, suec. *quarn*, dan. *quærn*; Gf. IV, 680; Rechth. 882), masc., lapis molaris, mola.

ASILU-QAIRNUS, proprie mola asinaria, id est, quæ

XV, 4, 6; Cor. I, I, 15, 17; IV, 6, 8; V, 5, 7; VII, 5; VIII, 13; IX, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25; X, 33; XIII, 3; XV, 28; XVI, 2, 6, 11, 16; Cor. II, I, 4, 9, 15, 17; II, 3, 4, 5, 9, 11; IV, 7, 11, 15; V, 4, 10, 12, 15, 21; VI, 3; VII, 9; VIII, 7, 9, 13, 14; IX, 3, 4, 8; X, 9; XI, 7, 12, 16; XII, 7, 9; XIII, 7, 10; Gal. II, 4, 5, 10, 16, 19; IV, 5, 17; V, 17, VI, 12, 13; Eph. II, 7, 9, 10, 15; III, 10, 16, 18, 19; IV, 10, 14, 28, 29; V, 26, 27; VI, 11, 13, 19, 21; Phlpp. I, 26, 27; II, 2, 27, 28, 30; III, 8, 16; Col. I, 18, 28; III, 21; IV, 4, 8; Thess. I, II, 16; III, 3; IV, 12, 13; V, 4, 10; Thess. II, III, 8, 14; Tim. I, I, 3, 16, 18, 20; II, 2; III, 7, 15; IV, 15; V, 7, 29; VI, 1; Tim. H, I, 4; II, 4, 10; III, 17; Philem. 13, 15, 19; Skeir. I, a, d; II, d; IV, d; V, a; b) ὅπως; Mth. V, 16, 45; VI, 2, 4, 15, 16, 18; VIII, 17; Mc. III, 6; V, 23; Luc. II, 35 (ὅπως ἄν); VII, 3; Rom. IX, 17; Cor. II, VIII, 11, 14; Gal. I, 4; Thess. II, I, 12; c) pro græco infinitivo: Luc. II, 3; Eph. I, 4; IV, 22; Col. I, 10; IV, 6; d) τὸ c. infinitivo: Rom. XIV, 13; Thess. I, IV, 6; e) τοῦ c. infinitivo: Luc. II, 27; IV, 42; Rom. VII, 3; f) εἰς τὸ c. infinit. : Rom. VII, 4; Cor. II, IV, 4; Eph. I, 12, 18; VI, 11; Thess. I, III, 2; g) πρὸς τὸ c. infinit. : Tim. II, III, 8; — 6) in conjunctione cum aliis particulis, ut: *duþe ei*, propter quod, vid. sub *þata*; *sveþauh ei*; vid. sub *þau*; *ei waiva*, si forte, vid. sub *Waiva*; *ei wan ni*, quin forte, vid. sub *Wan*; Skeir. VIII, c est *in þamma ei* vel, ut Massmannus legit, *in þammei*, quia, quoniam.

SAEI, vid. sub *þata*.

ÞATEI, vid. sub *þata*.

ÞEEI, vid. sub *þata*.

ÞADEI, vid. sub *þata*.

ÞAREI, vid. sub *þata*.

ÞAPKOEI, vid. sub *þata*.

FAURÞIZEI, vid. sub *Faur*.

ÞATAINEI, vid. sub *Ains*.

MIPÞANEI, vid. sub *þan*.

SVAEI, vid. sub *Sva*.

SUMSEI, vid. sub *Suns*.

EIAIREIKO, vid. IAIKREIKO.

EIKAUNIO, nom. propr. fem., ἱκόνιον: Tim. II, III, 11.

EIRAM, nom. propr. masc., Ἡράμ: Esdr. II, 32.

EISAEIAS, vid. *Esaeias*.

EISARN (vet. norv. *jarn*, *isarn*, vet. sax. *isarn*, angl. sax. *iren*, *isern*, vet. sup. germ. *isan*, *isarn*, vet. fr. *isern*, angl. *iron*, suec. *järn*, dan. *jærn*, rec. sup. germ. *isen*, *eisern*; lat. *æs*; Gr. II, 46, 452; Gf. I, 488; Rechth. 855), neutr., ferrum; *eisarna bi fotuns gabugana* et *þo ana fotum eisarna*, compedes, *πέδες*: Mc. V, 4.

EISARNA-BANDI, vid. sub *Bindan*.

EISARNEINS, adject., ferreus, Mc. V, 3, 4.

ESAEIAS (*esaias*: Mth. VIII, 17; Mc. I, 2; VII, 6; Rom. IX, 27; *eisaias*: Luc. IV, 17), nom. propr. masc., Ἡσαίας: Mth. VIII, 17; Mc. I, 2; VII, 6; Luc. III, 4; IV, 17; Joan. XII, 38, 39; Rom. IX, 27; XV, 12.

ESAV, nom. propr. masc., Ἡσαῦ: Rom. IX, 13.

ETA, vid. sub *Ita*.

Q

ab asino movetur, in genera mola, *μύλος ἀσινός*: Mc. IX, 42.

QAIRRUS (vet. norv. *kyrr*, dan. *qver*, rec. sup. germ. *kirr*; coll. lat. *cicur*), adject. mansuetus, mitis, quietus, ἡπιος: Tim. II, II, 24.

QAIRREI, fem., mansuetudo, *πραότης*: Cor. II, X, 1; Gal. V, 23; VI, 1; Eph. IV, 2; Col. III, 12; Tim. I, VI, 11; Tim. II, II, 25.

QAL (vet. norv. *quölld*, angl. sax. *cyld*, angl. *quell*, suec. *quäll*; Gr. II, 29), neutr., sicuratio.

AN-QAL, requies, τὸ ἡσυχάζειν: Thess. I, IV, 11.

QARTUS, nom. propr. masc., κούαρτος: Rom. xvi, 23.

QENS (*qeins* Luc. I, 5; II, 5; vet. norv. *kona*, *quan*, *quen*; angl. sax. *cven*, vet. sax. *quena*, vet. sup. germ. *cheona*, *quena*, angl. *queen*, *quean*, suec. *kāna*, *qvinna*, dan. *kone*, *quinde*; gr. *γυνή*; Gr. II, 56; III, 322; Gf. IV, 677), fem., femina, mulier, ea præcipue quæ est matrimonio juncta, *γυνή*: Mth. v, 31, 32; xxvii, 19; Mc. vi, 17, 18; x, 2, 11, 29; xii, 19, 20, 22, 23; Luc. i, 5; 13, 18, 24; ii, 5; iii, 19; viii, 3; xiv, 20, 26; xvi, 18; xvii, 32; xviii, 29; xx, 28, 29, 30, 32; 33; Rom. vii, 2; Cor. I, vii, 10, 11, 12, 13, 14, 27, 28; Eph. v, 22, 23, 28; Col. iii, 19; Tim. I, iii, 2, 12; v, 9; Tit. i, 6; Neh. vi, 18; *geu niman*, mulierem ducere, *γαμίσιν*: Cor. I, vii, 28.

***QENJAN**, conj. II, conjugium inire.

UN-QENIBS, part. præst., innuptus, ἄγαμος: Cor. I, I, vii, 8.

QINO, fem., i. q. *gens*, communiter in genere sumptum, *γυνή*: Mth. v, 28; xi, 11; xxvii, 55; Mc. v, 25, 33; vii, 25, 26; x, 12; xv, 40; Luc. I, 28, 42; iv, 26; vii, 28, 37, 39, 44, 50; viii, 2, 43, 47; xv, 8; Joan. xvi, 21; Cor. I, vii, 16; ix, 5; xi, 3, 5, 6; Gal. iv, 4; Col. iii, 18; Tim. I, ii, 9, 10, 11, 12, 14; iii, 2, 11.

QINEINS, adject., femina, muliebris, θήλυς: Mc. x, 6; neutr. *qinein*, mulier, femina, *γυναικάριον*: Tim. II, iii, 6.

QINA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

QIÞAN (vet. norv. *queda*, vet. sax. *quethan*, angl. sax. *cwæðan*, vet. sup. germ. *quedan*, vet. fr. *quetha*, suec. *quāda*, dan. *quæde*, angl. *quoth*, *quote*; coll. batav. *kouten*, rec. sup. germ. *kosen*; lat. *inquit*, gr. *κωτίλλειν*; Bopp 117; Gr. II, 26; Gf. IV, 656; Reht. 882), conj. I, *qap*, *qerun*, *qirans*; 1) loqui, dicere, *εἰπέειν* et *ἔρεειν*: Mth. v, 21, 22; vii, 22; viii, 4, 8, 10, 13, 19; ix, 3, 4, 22; x, 27; xi, 3, 4; xxv, 40, 41; xxvii, 4, 6, 9, 63, 64; Mc. I, 17, 42; II, 8, 9; iii, 9, 32; iv, 39, 40; v, 7, 33, 34; vi, 16, 22, 24; vii, 6, 10, 11, 27, 29, 36; viii, 26; ix, 12, 17, 18, 21, 23, 29, 36, 39; x, 3, 4, 14, 18, 20, 21, 36, 37, 38, 39; xi, 3, 23, 31; xii, 52, 56; xiii, 21; xiv, 14, 62; xv, 12; xvi, 7; Luc. I, 61; II, 49; III, 12; IV, 5; v, 14; vii, 7, 40, 42; viii, 56; ix, 20, 54; xiv, 10, 17, 18, 19, 20; xv, 11, 17, 18; xvii, 5, 6, 7, 21, 25; xviii, 26; xix, 15, 31; xx, 2, 3, 5, 6, 25, 39; Joan. vi, 25; viii, 55; x, 6, 34; xi, 13, 28; xii, 29; xiv, 2, 29; xviii, 8, 22, 34; Rom. vii, 7; ix, 12, 14, 19, 30; x, 6; xi, 19; Cor. I, I, 15; x, 28; xi, 22, 24; vii, 15, 21; xiv, 23; xv, 27, 35; Cor. II, iv, 6; xii, 6, 9; Gal. ii, 14; Philpp. iv, 4, 11; Col. iv, 17; Tit. I, 12; Neh. v, 13; vii, 3; λέγειν: Mth. v, 18, 20, 22; vi, 25, 29, 31; vii, 21; viii, 2, 4, 11; ix, 21, 27, 30; x, 27; xi, 9; xxv, 44, 45; xxvii, 11, 65; Mc. I, 7, 24, 25, 37, 38, 40, 41; II, 5, 10, 18; iii, 3, 4, 5, 11, 21, 22, 23, 28, 30, 33, 34; iv, 2, 9, 11, 21, 24, 26, 30, 33, 38, 41; v, 8, 9, 19, 23, 28, 30, 31, 35, 36, 39, 41; vi, 2, 4, 10, 14, 15, 18, 25; vii, 9, 11, 14, 18, 20, 28, 34, 37; viii, 1, 12, 15, 16, 17, 19, 26, 27; ix, 1, 5, 11, 15, 19, 24, 25, 31, 35, 38, 41; x, 11, 15, 18, 23, 24, 26, 27, 28, 32, 35, 42, 47; xi, 9, 23, 31; xii, 18, 56, 57; xiv, 14, 57, 58, 68, 69, 70, 71; xv, 28, 29, 31, 34; Luc. I, 67; II, 13; v, 24; vii, 39, 47; viii, 24; ix, 18, 20, 27, 31, 33, 54; x, 5; xiv, 12, 24; xv, 9, 10; xvi, 6; xvii, 4, 10; xviii, 1, 2, 5, 19, 34; xix, 7, 26, 41; xx, 37, 41; Joan. vi, 5; viii, 54; ix, 17, 41; xiii, 13, 22; xvi, 7, 26, 29; xviii, 37; Rom. vii, 7; ix, 1, 15, 17, 25; x, 6, 8, 11, 16, 18, 21; xi, 1, 15; xii, 3, 19; xiv, 11; xv, 8; Cor. I, vii, 6, 8, 12; ix, 8; x, 15, 29; xi, 25; xiv, 21; xv, 12, 51; Cor. II, vi, 2, 13, 17; vii, 3; viii, 8; ix, 3, 4; xi, 16; Gal. iv, 1, 21, 30; v, 2, 16; Eph. iv, 8, 17; Philpp. iv, 11; Thess. I, iv, 15; 3; Thess. II, ii, 4; Tim. I, ii, 7; iv, 1; v, 18; Tim. II, ii, 7, 18; Philem. 21; Skair. I, b; II, a, b, c; III, a; IV,

a, b; V, b, d; VI, a, c, d; VIII, b, c, d; ἀντιλέγειν: Luc. xx, 27; φάναι: Mth. viii, 8; xxvii, 41; Luc. vii, 41, 44; Joan. ix, 38; Cor. I, x, 15, 19; xv, 50; Cor. II, x, 10; λαλεῖν: Cor. II, xi, 23; 2) de aliquo loqui, memorare, nominare, λέγειν: Mc. xiv, 71; xii, 37; xv, 12; Luc. xviii, 19; Joan. vi, 71, viii, 27, 54; xv, 15; Philpp. iii, 18; εἰπέειν et ἔρεειν: Joan. x, 35; xv, 15; καλεῖν: Luc. ii, 21; Skeir. II, b; IV, d; hinc *garaihtana sik qirban*, vid. sub *Raihts*: *ubil qirban*, c. dat., maledicere, *κακολογεῖν*: Mc. vii, 10; *vaila qirban*, laudare, benedicere, *καλῶς εἰπέειν*: Luc. vi, 26.

ANA-QIÞAN, blasphemare, maledicere, βλασφημεῖν: Cor. I, x, 30.

AND-QIÞAN, 1) valedicere, renuntiare, c. dat., ἀποτάσσεσθαι: Luc. ix, 61; 2) colloqui, c. dat., συντυγχάνειν: Luc. viii, 19.

AF-QIÞAN, renuntiare, abnuere, c. dat., ἀποτάσσεσθαι: Luc. xiv, 33.

GA-QIÞAN, exostulare; *gaqirban sis*, dicere apud se, συντίθεσθαι: Joan. ix, 22.

MIÞ-QIÞAN, interloqui, disputare, Skeir. V, a.

US-QIÞAN, evolvere, divagari, διαφημίζειν: Mc. I, 45.

FAUR-QIÞAN, excusare, παραιτεῖσθαι: Luc. xiv, 18, 19; ἀθετεῖν: Gal. ii, 21; v, 21, vid. ad h. l.

FAURA-QIÞAN, prædicere, προειπέειν: Rom. ix, 29; Cor. II, vii, 3; xiii, 2; Gal. v, 21; Thess. I, iv, 6; προλέγειν: Gal. v, 21 h. l.; Thess. I, iii, 4; προφητεύειν: Mth. xi, 43.

FRA-QIÞAN, 1) promittere, devovere, detestari, καταράσθαι: Mth. xxv, 41; Mc. xi, 21; Luc. vi, 28; part. præst. *fraqirbans*, maledictus, ἐπικατάρατος: Joan. vii, 49; Skeir. VIII, d; 2) dedecorare, inhonorare, ἀθετεῖν: Luc. vii, 30 vid. ad h. l.

UN-QIÞIS, adj., inefabilis, ἀρόρητος: Cor. II, xii, 4.

QIÞLO, neutr., verbum, sermo, Skeir. V, d.

***QISS**, fem., sermo, oratio, verbum.

ANA-QISS, blasphemia, βλασφημία: Col. i. i, 8; Tim. I, vi, 4.

GA-QISS, convenientia, τὸ σύμφωνον: Cor. I, vii, 5.

ÞIUIÞI-QISS, eulogium, laus, εὐλογία: Cor. I, x, 16.

MISSA-QISS, dissensio, σχίσμα: Joan. vii, 43; ix, 16; x, 19.

US-QISS, crimen, accusatio, κατηγορία: Tit. I, 6.

SAMA-QI-S, congruentia, convenientia, συμφωνησις: Cor. II, vi, 15; συγκατάθεσις: Cor. II, vi, 16.

VAILA-QISS, laus, eulogium, εὐλογία: Cor. II, ix, 5.

GA-QISS, adject., conveniens, Skeir. I, c; *gaqiss visan*, consentaneum, consentientem esse, συμφάναι: Rom. vii, 16.

QIÞUS (vet. norv. *quidr*, angl. sax. *cwið*, vet. sup. germ. *quiti*, suec. *quider*, *qued*; coll. rec. sup. germ. *kutteln*; Gr. III, 466; Gf. IV, 650), masc., 1)

venter, *κοιλία*: Luc. I, 41, 42; 2) uterus, *μήτηρ*: Luc. ii, 25; 3) stomachus, *στόμαχος*: Tim. I, v, 23.

QIÞU-HAFTS, vid. sub *Haban*.

LAUS-QIÞRS, adject., jejunos (stomacho vacuo), *νηστις*: Mc. viii, 3.

DAUS-QIÞREI, fem., jejunium, *νηστία*: Cor. II, vi, 5; xi, 27.

QIMAN (vet. norv. *koma*, vet. sax., angl. sax. *cuman*, vet. sup. germ. *queman*, vet. fr. *kuma*, angl. *come*, suec. *komma*, dan. *komme*, batav. *komen*, rec. sup. germ. *kommen*; Gr. II, 30; Gf. IV, 655; Reht. 880), conj. I, *qam*, *qemun*, *qumans*, venire, advenire, cum dativo et *in*, *ana*, *at*, *hindar*, ἔρχεσθαι: Mth. v, 17; vi, 10; vii, 15, 25, 27; viii, 9, 11, 28, 29; ix, 1; x, 23, 34, 35; xi, 3, 14; xxvii, 49, 64; Mc. I, 7, 29, 38, 40; II, 2, 17; iii, 8, 31; iv, 4, 15, 21; v, 1, 14, 22, 23, 33, 35; vi, 1, 29; vii, 1, 31; viii, 3, 10, 22, 38; ix, 1, 11, 12, 13, 14, 33; x, 1, 45, 46, 50; xi, 9, 10, 13; xii, 9, 14; xiii, 26; xiv, 45, 62; xv, 21, 36; Luc. I, 43, 59; II, 16, 27, 44, 51; III, 3; iv, 34, 42; v, 7, 35; vi, 17; vii, 3, 7, 8, 19, 20; viii, 12, 17, 35, 41; ix, 26, 56; xiv, 10,

20, 21; xv, 6, 7, 20, 25, 30; xvii, 20, 22, 27; xviii, 5, 8, 30; xix, 5, 10, 13, 18, 24, 38; xx, 16; Joan. iii, 31; vi, 14, 23, 24, 44, 65; vii, 28, 31, 34, 41, 42; viii, 14, 20, 42; ix, 4, 7, 39; x, 7, 10, 12, 41; xi, 17, 20, 27; xii, 9, 12, 13, 46; xiv, 3, 6; xv, 22; xviii, 4, 37; Rom. vii, 9; ix, 9; Cor. I, iv, 5; xi, 26; xiii, 10; xvi, 2, 5, 10, 11, 12; Cor. II, i, 15, 23; ii, 1, 3, 12; vii, 5; ix, 4; xi, 4, 9; xii, 1, 14, 20, 21; xiii, 1, 2; Gal. i, 21; ii, 11, 12; iv, 4; Eph. ii, 17; v, 6; Philpp. i, 27; ii, 24; Col. iii, 6; iv, 10; Thess. I, ii, 18; iii, 6; v, 2; Tim. I, i, 15; ii, 4; iii, 14; iv, 13; Tim. II, iii, 7; iv, 9, 13; Neh. v, 17; Skeir. I, a, c; IV, c, d; VIII, c; εἰς-ἔρχεσθαι: Mth. v, 20; Mc. x, 15; Luc. (viii, 51) ix, 34; xviii, 17; καταβαίνειν: Mc. iii, 22; Joan. vi, 51; ἦκειν: Mth. viii, 41; Mc. viii, 3; Luc. xv, 27; xix, 43; Joan. vi, 37; viii, 42; γίνεσθαι: Mc. i, 41; iv, 17; ix, 33; Joan. vi, 19, 25; Tim. II, i, 17; παραγίγνεσθαι: Luc. vii, 4, 20; xiv, 21; xix, 16; Joan. iii, 23; Cor. I, xvi, 3; in praeterito, adesse, παρῆναι: Joan. xi, 28; Gal. iv, 20; in sis qiman, in se ingredi (gall. rentrer en soi-même), ἔρχεσθαι εἰς ἑαυτὸν: Luc. xv, 17.

ANA-QIMAN, supervenire, c. accus., ἐπίστασθαι: Luc. ii, 9.

BI-QIMAN, supervenire, ἐπίστασθαι: Thess. I, v, 3.

GA-QIMAN, venire, convenire, ἔρχεσθαι: Joan. xi, 19 h. l.; καταντᾶν: Philpp. iii, 11; συνέρχεσθαι: Luc. v, 17; Joan. xviii, 20; Cor. I, xiv, 23; συν-ιέναι (?): Luc. viii, 4; συναγεσθαι: Mth. xxvii, 17, 62; Mc. ii, 2; gaqiman sik, συναγεσθαι: Mc. v, 21; vii, 1; συμπορεύεσθαι: Mc. x, 1; impers., convenit, decet, ἀνήκει: Col. iii, 18.

MIḶ-QIMAN, convenire, συνεισέρχεσθαι: Joan. vi, 22; qiman miḶ, id., Joan. xi, 33.

US-QIMAN, interficere, occidere, κατασφάττειν: Luc. xix, 27; ἀποκτείνειν: Mc. viii, 31; Luc. ix, 22; xx, 15; Rom. vii, 11; Cor. II, iii, 6; communiter c. dat.: Mth. x, 28; Mc. vi, 19; viii, 31; ix, 31; x, 34; xii, 7, 8; Luc. xviii, 33; Joan. vii, 25; viii, 22, 37; xii, 10; xvi, 2; xviii, 31; Thess. I, ii, 15; ἀπολλύναι: Mc. iii, 6; etiam c. accus., ἀποκτείναν: Mc. xii, 5; coll. Joan. vii, 1, 19, 20; viii, 40.

FAURA-QIMAM, praecedere, praevenire, προέρχεσθαι: Luc. i, 17.

FRA-QIMAN, 1) perdere, destruere, c. dat., ἀναλί-σκειν: Luc. ix, 54; Gal. v, 15; 2) impendere, προσ-αναλίσκειν: Luc. viii, 43; δαπανᾶν: Mc. v, 26; Cor. II, xii, 15; Neh. v, 18.

QUMS, masc., adventus, παρουσία: Cor. I, xv, 23;

ZAIBAI DAUUS, nom. propr. masc., Ζεβεδαιός: Mth. xxvii, 56; Mc. i, 19, 20; iii, 17; x, 35; Luc. v, 10.

ZAKARIAS (zakarias Luc. iii, 2), nom. propr. masc., Ζαχαρίας: Luc. i, 5, 13, 21, 40, 59; iii, 2.

ZAKKAUUS, nom. propr. masc., Ζακχαίος: Luc.

xvi, 17; Cor. II, vii, 6, 7; x, 10; Philpp. i, 26; Thess. I, ii, 19; iii, 13; iv, 15; Thess. II, ii, 1; επιφάνεια: Tim. I, vi, 14; Tim. II, iv, 1, 8.

GA-QUMPS, fem., 1) conventus, congregatio, ἐπι-συναγωγή: Thess. II, ii, 2; 2) concilium, συνέδριον: Mth. v, 22; 3) schola, synagoga, συναγωγή: Mth. vi, 2, 5; ix, 35; Luc. iv, 15; Joan. xvi, 2; xviii, 20.

QINO, vid. sub Qens.

QIUS (vet. norv. *quikr*, vet. sax. *quic*, angl. sax. *quic*, vet. sup. germ. *quek*, vet. fr. *quik*, angl., suec., batav. *kwick*, rec. sup. germ. *queck*...; lat. *vivus*; Bopp 128; Gr. II, 52; Gf. IV, 652; Rchth. 883), adject., vivus, ζῶν: Mc. xii, 27; Luc. xx, 38; Rom. xii, 1; xiv, 9; Col. ii, 20; Tim. II, iv, 1.

ANA-QIUJAN, conj. II, resuscitare, revivificare, reexcitare, ἀναζωοποιεῖν: Tim. II, i, 6.

GA-QIUJAN, vivificare, ζωοποιεῖν: Cor. II, iii, 6; Tim. I, vi, 13; Skeir, V, b.

MIḶGA-QIUJAN, convivificare, συζωοποιεῖν: Eph. ii, 5; Col. ii, 15.

GA-QIUNAN, conj. III, resuscitari, vivificari, ζωο-ποιεῖσθαι: Cor. I, xv, 22; ἀναζῆν: Luc. xv, 24, 32; Rom. vii, 9.

QISS, vid. sub Qihan.

QISTJAN (vet. sup. germ. *quistjan*, angl. sax. *cyysan*, batav. *quisten*; coll. angl. *quench*; Gr. II, 44; III, 411; Gf. IV, 680), conj. II, perdere, c. dat., ἀπολλύναι: Luc. ix, 56.

US-QISTJAN, id., c. dat., ἀπολλύναι: Mc. ix, 22; xi, 18; Luc. xx, 16; c., accus., Mc. xii, 9; Luc. xix, 47; ἀποκτείνειν: Mc. iii, 4; ix, 31; Luc. vi, 9.

FRA-QISTJAN, id., c. dat. (tantummodo Luc. xvii, 27 c. accus.), ἀπολλύναι: Mth. x, 39, 42; Mc. i, 24; viii, 35; ix, 41; Luc. iv, 34; ix, 24, 25; xvii, 29, 33; Joan. x, 10; xii, 25; xviii, 9, 14; Rom. xiv, 15; Cor. I, i, 19; Cor. II, iv, 9; ἀποκτείνειν: Mth. x, 28.

FRA-QISTNAN, conj. III, perdi, ἀπόλλυσθαι: Mth. v, 29; viii, 25; ix, 17; Mc. iv, 38; Luc. v, 37; viii, 24; xv, 17; Joan. vi, 12; x, 28; xvii, 12; Cor. I, viii, 11; xv, 18; Cor. II, ii, 15.

QISTEINS, fem., corruptio, ὀλεθρος: Cor. I, v, 5.

FRA-QISTEINS, perditio, ἀπώλεια: Mc. xiv, 4 h. l.

QUMS et QUMPS, vid. sub Qiman.

GRAMMS (suec. *kram*, dan. *klam*), adject., hu- midus.

GRAMMIḶA, fem., humiditas, humor, ἰκμάς: Luc. viii, 6.

Z

xix, 2, 5.

ZAURAUBABIL, nem. propr. masc., Ζοροβάβελ: Luc. iii, 27.

ZAXXAIUS, nom. propr. masc., Ζακχού: Esdr. ii, 9.

ZELOTES (voc. gr.), Ζηλωτής: Luc. vi, 15.

H

...H, vid. sub ...uh.

HABAN (vet. norv. *hafa*, vet. sax. *hebbian*, angl. sax. *habban*, vet. lith., vet. sup. germ. *haben*, vet. fr. *hebbā*, batav. *hebben*, angl. *have*, suec. *hafna*, dan. *have*, lat. *habere*; Gr. II, 9sq.; Gf. IV, 711; Rchth. 801), conj. II, 1) habere, possidere, ἔχειν: Mth. v, 23, 46; vi, 4; vii, 29; viii, 20; ix, 36; xxvii, 16, 65; Mc. i, 22; ii, 19; iii, 1, 3, 10, 15, 22, 26, 29; iv, 5, 6, 9, 17, 21, 25, 40; v, 3, 15, 23; vi, 18; vii, 16, 25; viii, 1, 7, 14, 16, 17, 18; ix, 17, 43, 45, 47, 50; x, 21, 22; xi, 13, 22, 25; xiv, 7, 8; Luc. iii, 11, 17; iv, 33, 40; v, 24; vi, 8; vii, 8, 33, 42; viii, 6, 8, 13, 18, 27; ix, 3, 58; xiv, 14, 18, 19, 28, 35; xv, 8; xvii, 6; xviii, 22, 24; xix, 17, 20, 24, 25, 26; xx,

24; Joan. v, 36, 38; vi, 9, 53, 68; vii, 20; viii, 12, 48, 49; ix, 41; x, 18, 20, 21; xii, 6, 8, 35, 48; xiii, 29, 35; xiv, 21; xv, 13, 22; xvi, 21, 35; xvii, 5, 13; xviii, 10; xix, 11; Rom. viii, 9; ix, 10, 21; x, 2; xii, 4; xiii, 3; xv, 4; Cor. I, iv, 7; vi, 1; vii, 7, 25; viii, 10; ix, 4; xi, 22; xii, 12; xiii, 2; xiv, 26; xv, 31, 34; Cor. II, i, 9, 15; ii, 3, 4, 12; iii, 4, 12; iv, 1, 7, 13; v, 1, 12; vii, 1, 5, 12; viii, 11, 12, ix, 8; x, 6, 15; Gal. vi, 4; Eph. i, 7; ii, 12, 18; iii, 12; iv, 28; v, 5, 27; Philpp. i, 23, 30; ii, 2, 27, 29; iii, 4, 9, 17; Col. i, 14; ii, 23; iii, 13; iv, 13; Thess. I, iii, 6; iv, 13; Thess. II, iii, 9; Tim. I, i, 19; iii, 4, 7, 9; iv, 8; v, 4, 20; vi, 2; Tim. II, i, 13; ii, 19; iii, 5; Tit. i, 6; Philem. 17; κατέχειν: Luc. xiv, 9. For

mulas : *gavairþi haban*, *frumadein haban*, *ufarassu haban*, *du gavaurkja haban*, etc., vid. sub *Vairþi*, *Fruma*, *Ufar*, *Vaurkjan*, etc.; 2) *ju haban*, jam habere, ἀπέχειν : Mth. vi, 5; Luc. vi, 24; 3) certum tempus habere sive existentiae, sive vetustatis, ἔχειν : Joan. viii, 57; xi, 17; 4) se habere, esse : *ubilaba haban*, κακῶς ἔχειν : Mth. viii, 16; Mc. i, 32, 34; ii, 17; vi, 55; *mais vairs haban*, μᾶλλον εἰς τὸ χειρὸν ἔρχεσθαι : Mc. v, 36; *astumist haban*, ἐσχάτως ἔχειν : Mc. v, 22; *manvuba haban*, ἐν ἐτοίμῳ ἔχειν : Cor. II, x, 6; 5) habere, tenere, κρατεῖν : Mth. ix, 25; Mc. vii, 3, 4, 8; ix, 10; Col. ii, 19; hinc *sa fairwu habands*, possessor, princeps hujus mundi, κοσμοκράτωρ : Eph. vi, 12; *gasahana haban*, capturam tenere, habere, ζωγρεῖν : Tim. II, ii, 26; *habaiþ visan*, præsto esse (gall. *se tenir prêt*), προσκαρτερεῖν : Mc. iii, 9; *fairra sik haban*, ἀπέχειν : Mc. vii, 6; *aljaleikos sik haban*, aliter se habere, ἄλλως ἔχειν : Tim. I, v, 25; 6) habere, putare, ἔχειν : Mc. xi, 32; 7) posse, ἔχειν : Mc. xiv, 8; Luc. xiv, 14; Eph. iv, 28; 8) velle, debere, μέλλειν : Mc. x, 32; Joan. vi, 6, 71; hinc ad circumscribendum futurum etiam usurpatur : Joan. xii, 26 *visan habaiþ* (ἔσται); Cor. II, xi, 12 *taujan haba* (ποιήσω); Thess. II, iii, 4 *taujan habaiþ* (ποιήσετε); Skeir. I, a, b *ustauhana habaida vairþan gahahans* (perficiendum erat consilium); II, c *þeihan habaida* (profecturus esset).

UN-HABANDS, partic., non habens, μὴ ἔχων : Luc. iii, 11; xix, 26; Cor. I, xi, 22.

ANA-HABAN, detinere; part. præter. *anahabaiþs*, detentus, obsessus, συνεχόμενος : Luc. iv, 38; ὀχλούμενος : Luc. vi, 18.

AT-HABAN, detinere; *athaban sik*, propinquare, προσπορεύεσθαι : Mc. 10, 35.

AF-HABAN, detinere; *afhaban sik*, accedere, ἀπέχεσθαι : Thess. I, v, 22.

GA-HABAN, 1) habere, tenere, retinere, ἔχειν : Mc. x, 25; κατέχειν : Luc. iv, 42; viii, 15; Rom. vii, 6; Thess. I, v, 21; Philem. 13; 2) capere, κρατεῖν : Mc. iii, 21; vi, 17; Skeir. VII, a; 3) *gahaban sik*, se continere, ἐγκρατεῦσθαι : Cor. I, vii, 9; ἀπέχεσθαι : Thess. I, iv, 3.

UNGA-HABANDS, partic., non teneus; *ungahabands sik*, incontinens, ἀκρατής : Tim. II, iii, 3.

DIS-HABAN, continere, occupare, rapere, συνέχειν : Luc. viii, 37; Cor. II, v, 14; Philpp. I, 25; περιέχειν : Luc. v, 9.

UF-HABAN, tenere, elevare, αἶρειν : Luc. iv, 11.

HAFTS, adject., junctus; *liugom hafts*, matrimonio junctus, γεγαμηκῶς : Cor. I, vii, 10.

AUDA-HAFTS, beatus; *anstai audahafsts*, gratia plenus, κεχαριτωμένος : Luc. I, 28.

QIFU-HAFTA, prægnans, ἐν γαστρὶ ἔχουσα : Mc. xiii, 17; Thess. I, v, 3.

HAFTJAN (vet. sax. *heftian*, vet. sup. germ. *haftjan*), conj. II, ligare, adhærere, κολλᾶσθαι : Rom. xii, 9; προσέχειν : Tim. I, iii, 8; προσκαρτερεῖν : Rom. xii, 12; *sik haftjan*, id., Col. iv, 2.

GA-HAFTJAN, id.; *gahaftjan sik*, adhærere, κολλᾶσθαι : Luc. xv, 15.

GAGA-HAFTJAN, cohærere, συμβιδάζειν : Eph. iv, 16 h. l.

GA-HAFTNAN, conj. III, adhærere, κολλᾶσθαι : Luc. x, 11.

* GAHOBAN, se continere.

GA-HOBAINS, fem., continentia, ἐγκράτεια : Gal. v, 23.

UNGA-HOBAINS, incontinentia, ἀκρασία : Cor. I, vii, 5.

HAZJAN (angl. sax. *herian*, vet. sup. germ. *heren*, vet. sax. *heron*; coll. angl. *hery*, dan. *hæder*; Gf. IV, 998), conj. II, laudare, αἰνεῖν : Luc. ii, 13, 20; xix, 37; Rom. xv, 11; Neh. v, 15; ἐπαινεῖν : Luc. xvi, 8; Rom. xv, 11; Cor. I, xi, 2, 22.

HAZEINS, fem., 1) laus, αἶνος : Luc. xviii, 43; ἔπαινος : Rom. xiii, 3; Cor. I, iv, 5; Cor. II, viii,

18; Eph. i, 6, 12, 14; Philpp. iv, 8; 2) *hymnus laudis*, ὕμνος : Eph. v, 19; Col. iii, 16.

HAHAN (vet. norv. *hanga*, vet. sax. *hangon*, angl. sax. *hon*, *hangian*, vet. fr. *hua*, *hangia*, *hingia*, vet. sup. germ. *hahan*, *hengan*, angl. *hang*, dan. *hænge*, suec. *hānga*, batav., rec. sup. germ., *hangen*; DRA. 682; Gf. IV, 764; Rchth. 829), conj. I, *haihah*, *haihahun*, *hahans*, tollere; in dubio relinquere, αἶρειν : Joan. x, 24.

AT-HAHAN, pendere, dependere, χαλᾶν : Luc. v, 4; Cor. II, xi, 33.

US-HAHAN, suspendere; *ushahan sik*, ἀπάγγεσθαι : Mth. xxvii, 5.

HAHAN, conj. II, suspendi, ἐκκρέμασθαι : Luc. xix, 48.

FAUR-HAH (*faurahah* Mc. xv, 38), neutr., velum, καταπέτασμα : Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 38.

GA-HAHJO, adv., continenter, καθεξῆς : Luc. I, 3.

HAIBRAIUS, nom. propr. masc., Ἑβραῖος : Cor. II, xi, 12; Philpp. iii, 5, 11.

HAIDUS (vet. sax. *hed*, angl. sax. *had*, vet. sup. germ. *hait*, *heiti*, vet. fr. ... *hede*, *heid*; Gr. II, 497, 642; Gf. IV, 802; Rchth. 802), masc., modus, ratio, τρόπος : Philpp. I, 18; Thess. II, ii, 3; Tim. II, iii, 8.

HAHS (coll. lat. *cæcus*), adject., luscus, μονόφθαλμος : Mc. ix, 47.

HAIP (vet. norv. *heidi*, angl. sax. *hæð*, vet. sup. germ. *haida*, vet. fr. *heidena*, angl. *heath*, suec. *hed*, dan. *hede*, batav. *heyde*, rec. sup. germ. *haide*; Gr. III, 395; DRA. 499; Gf. IV, 809; Rchth. 813), fem., ager, ἀγρός : Mth. vi, 28, 30; Luc. xv, 15; xvii, 7, 31.

HAIPVIVISKS, adject., sylvestris, ἄγριος : Mc. I, 6.

HAIPNO (vet. norv. *heidinn*, vet. sax. *hethin*, angl. sax. *hæðen*, vet. sup. germ. *heidan*, vet. fr. *hethan*; Gf. IV, 810; Rchth. 812), fem., ethnica, Ἑλληνίς : Mc. vii, 26.

HAILEIAS, vid. *Helias*.

HAILEISAIUS, nom. propr. masc., Ἑλισσαῖος : Luc. iv, 27.

HAILS (vet. norv. *heill*, angl. sax. *hal*, vet. sup. germ. *heil*, angl. *hail*, *heal*, vet. sax., vet. fr., suec. *hel*, dan. *heel*, batav., vet. sup. germ. *heil*; Gf. IV, 861; Rchth. 803), adject., sanus, sanatus, ὑγιής : Mc. v, 34; Joan. vii, 23; ὑγιαίνων : Luc. v, 31; vii, 10; xv, 27; Tim. I, i, 10; vi, 3; Tim. II, i, 13; iv, 3; Tit. I, 9; ii, 1; ισχύων : Mth. ix, 12; *hails visan*, ὑγιαίνειν : Tit. I, 13; *hails vairþan*, σώζεσθαι : Joan. xi, 12; in allocutione incipiente, ave! χαῖρε : Mc. xv, 18; Joan. xix, 3.

GA-HAILS, integer, ὀλόκληρος : Thess. I, v, 23.

UN-HAILS, ægrotus, æger, ἄρρωστος : Cor. I, xi, 30; ἀσθενῶν : Luc. ix, 2; κακῶς ἔχων : Luc. v, 31.

UN-HAILI, neutr., morbus, μαλακία : Mth. ix, 35; *unhaili haban*, κακῶς ἔχειν : Mth. ix, 12.

HAILJAN, conj. II, sanare, θεραπεύειν : Mth. ix, 35; Mc. iii, 2, 15; Luc. iv, 23; ἰᾶσθαι : Luc. v, 17; *hailjan sik*, passiv., ἰαθῆναι : Luc. vi, 18.

GA-HAILJAN, id., θεραπεύειν : Mth. viii, 7, 16; Mc. i, 34; iii, 10; vi, 5, 13; Luc. iv, 40; vi, 18; vii, 21; ix, 1; ἰᾶσθαι : Luc. ix, 2, 11, 42.

GA-HAILNAN, conj. III, sanari, ἰαθῆναι : Mth. viii, 8, 13; Mc. v, 29; Luc. vii, 7; viii, 47.

HAIMS (vet. norv. *heimn*, vet. sax. *hem*, angl. sax. *ham*, vet. sup. germ. *heime*, *haim*, vet. fr. *hem*, *him*, angl. *home*, suec. *hem*, dan. *hjem*, rec. sup. germ. *heim*; coll. κώμη; Gr. II, 496; III, 136, 393; Gf. IV, 946; Rchth. 794), fem., plur. *haimos*, vicus, pagus, κώμη : Mth. ix, 35; Mc. vi, 56; xi, 2; Luc. v, 17; viii, 4; ix, 6; xii, 52, 56; xvii, 12; xix, 30; Joan. xi, 4; ἀγρός : Mc. v, 14; *haimos jah baurgs*, κωμοπόλεις : Mc. I, 38.

HAIMOPLI, neutr., ager, campus, ἀγρός : Mc. x, 29, 30.

ANA-HAIMS, adject., domesticus, ἐνδημῶν : Cor. II, v, 9; *anahaims visan*, ἐνδημεῖν : Cor. II, v, 8.

AF-HAIMS, peregrinus, ἐκδημῶν : Cor. II, v, 6, 9.

HAIRAISIS (voc. gr.), heresis, αἵρεσις : Gal. v, 20.

HAIRDA (vet. norv. *hiörd*, angl. sax. *heord*, vet. sax., vet. sup. germ. *herta*, angl. *herd*, suec. *hiord*, dan. *hjord*, batav. *herde*, rec. sup. germ. *heerde*; coll. lat. *cohors*; Gr. II, 62; III, 475; Gf. IV, 1028), fem., turba, ποιμνὴ : Luc. II, 8; ἀγέλη : Mth. VIII, 30; Mc. v, 11, 13; Luc. VIII, 32.

HAIRDEIS, masc., pastor, ποιμὴν : Mth. IX, 36; Luc. II, 8, 15, 18, 20; Joan. X, 2, 11, 12, 14, 16; Eph. IV, 11.

HAIRÞRA (vet. sup. germ. *herdar*, suec. *här þar* (humeri), angl. sax. *hærþan* (testiculi); Gr. III, 407; Gf. IV, 1030), neutr., plur. tant., viscera, intima, cor, σπλάγχνα : Cor. II, VI, 12; Philem. 12 vid. ad h. I.

HAIRUS (vet. norv. *hiör*, angl. sax. *heor*, vet. sax. *heru*; Gr. I, 45; II, 460; III, 440; Schm. *Hel. gloss.* p. 55), masc., gladius, μάχαιρα : Mth. X, 34; Mc. XIV, 43; Joan. XVIII, 10, 11; Rom. VIII, 35; XIII, 4; ῥομφαία : Luc. II, 35.

HAIRTO (vet. norv. *hiarta*, vet. sax. *herta*, angl. sax. *heorte*, vet. sup. germ. *herza*, vet. fr. *herte*, *hirte*, angl. *heart*, suec. *hiarta*, *hjerta*, dan. *hjerter*, batav. *hart*, rec. sup. germ. *herz*; gr. καρδιά, lat. *cor*, *cordis*; Bopp 23, 81; Gr. III, 399; Gf. IV, 1043; Rebth. 817), neutr., cor, καρδιά : Mth. V, 28; VI, 21; IX, 4; Mc. II, 6, 8; III, 5; IV, 15; VII, 6, 19, 21; VIII, 17; XI, 23; XII, 30, 33; Luc. I, 17, 51, 66; II, 19, 35, 51; III, 15; IV, 18; V, 22; VI, 45; VIII, 12, 15; IX, 47; X, 27; XVI, 15; Joan. XII, 40; XIV, 1, 27; XVI, 6, 22; Rom. IX, 2; X, 1, 6, 8, 9, 10; Cor. I, IV, 5; XIV, 25; Cor. II, I, 22; II, 4; III, 2, 3, 15; IV, 6; V, 12; VI, 11; VII, 3; VIII, 16; IX, 7; Gal. IV, 6; Eph. I, 18; III, 17; IV, 18; V, 19; VI, 22; Phlpp. IV, 7; Col. II, 23 h. I.; Thess. I, II, 17; III, 13; Thess. II, II, 17; III, 5; Tim. I, I, 5; Tim. II, II, 22; Skeir. VI, d.

ARMA-HAIRTS, adject., misericors, εὐσπλαγχνος : Eph. IV, 32.

HAUH-HAIRTS, superbus, ἀθάδης : Tit. I, 7; ὑπερήφανος : Tim. II, III, 2.

HRAINJA-HAIRTS, mundus corde, καθαρὸς τῇ καρδίᾳ : Mth. V, 8.

ARMA-HAIRTEI, fem., misericordia, ἔλεος : Luc. I, 50, 54, 58; Rom. XV, 9; Eph. II, 4; Col. III, 12; Tim. II, I, 18.

HAUH-HAIRTEI, superbia, ὑπερηφανία : Mc. VII, 22.

HARDU-HAIRTEI, duritia cordis, σκληροκαρδία : Mc. X, 5.

ARMA-HAIRTIÞA, fem., commiseratio, ἔλεος : Mth. IX, 13; Luc. I, 72; ἐλεημοσύνη : Mth. VI, 4.

HAIRODIAS, i. q. *Herodias*, vid. sub *Herodes*.

HAIS, neutr., lampas, λαμπάς : Joan. XVIII, 3.

* HAISTS (ad *Haitan* estne referendum? Wellmann, *Goth. Adject.* p. 12), adject.

US-HAISTS, egenus, pauper, ὑστερηθεὶς : Cor. II, XI, 8.

HAITAN (vet. norv. *heita*, vet. sax. *hetan*, angl. sax. *hatan*, vet. sup. germ. *haizan*, vet. fr., suec. *heta*, dan. *hede*, batav. *heeten*, rec. sup. germ. *heissen*; Gr. II, 498; Gf. IV, 1077; Rebth. 812), conj. I, *haihait*, *haihaitun*, *haitans*; 1) vocare, nominare, καλεῖν : Mth. V, 19; X, 25; XXVII, 8; Mc. XI, 17; Luc. I, 13, 31, 32, 35, 36, 59, 60, 61, 62, 76; II, 4, 21, 23; VI, 15, 46; VIII, 2; XV, 19, 21; XVI, 20; XIX, 2, 29; XX, 44; Rom. IX, 7, 25, 26; Cor. I, XV, 9; λέγειν : Mth. IX, 9; XXVII, 17; Mc. XV, 7; Joan. IX, 11; XVIII, 10; Col. IV, 11; in passivo vocari, nominari, etiam λέγεσθαι : Joan. XI, 16; χρηματίζειν : Rom. VII, 3; ὀνομά ἐστι τι : Luc. I, 26; etiam *haitans im namin* Joan. XVIII, 10; *haitans namin*, cum nomine, ὀνόματι : Luc. XVI, 20; 2) clamare, vocare, καλεῖν : Mc. I, 20; Luc. VII, 39; XIV, 10, 12, 13, 16, 17, 24; Joan. X, 3; Cor. I, VII, 22; φωνεῖν : Mc. III, 31; Luc. XIV, 12; Joan. XI, 28; *aftra haitan*, vice versa vocare, ἀντικαλεῖν : Luc. XIV, 12; *faura haitans*, vocatus, κεκλημένος : Luc. XIV, 24;

3) imperare, mandare, κελεύειν : Mth. VIII, 18; XXVII, 64; Luc. XVIII, 40; εἶπεῖν : Mc. V, 43; X, 49; Luc. XIX, 15; ἐρωτᾶν : Luc. V, 3; διαστέλλεσθαι : Mc. V, 43.

ANA-HAITAN, advocare, c. dat. et accus., ἐπικαλεῖσθαι : Cor. II, I, 23; Skeir. VIII, b; *bidai anahaitan*, id., Rom. X, 13; Tim. II, II, 22; ἐρωτᾶν : Thess. I, IV, 1.

AND-HAITAN, 1) confiteri, ὁμολογεῖν : Mth. VII, 23; X, 32; Joan. IX, 22; XII, 42; Rom. X, 9, 10; Tim. I, VI, 12; Tit. I, 16; ἐξομολογεῖσθαι : Mc. I, 5; Rom. XIV, 11; XV, 9; Skeir. V, a; 2) gratias agere, ἐξομολογεῖσθαι : Luc. X, 21; ἀνθομολογεῖσθαι : Luc. II, 38.

AT-HAITAN, advocare, καλεῖν : Luc. XIX, 13; προσκαλεῖσθαι : Mth. X, 1; Mc. III, 13, 23; VI, 7; VII, 14; VIII, 1, 34; X, 42; XV, 44; Luc. VII, 19; XV, 26; XVI, 5; XVIII, 16.

GA-HAITAN, 1) convocare, συγκαλεῖν : Mc. XV, 16; Luc. IX, 1; XV, 9; 2) quærere, ἐπαγγελλεσθαι : Mc. XIV, 11; Tim. I, II, 10; Tit. I, 2; Skeir. III, c.; V. b.

FAURAGA-HAITAN, præparare, προκαταγγέλλειν : Cor. II, IX, 5.

US-HAITAN, provocare, προκαλεῖν : Gal. V, 26.

FAIR-HAITAN, confiteri; *þagk fairhaitan*, gratiam promittere, χάριν ἔχειν : Luc. XVII, 9.

ANDA-HAIT, neutr., confessio, ὁμολογία : Cor. II, IX, 13; Tim. I, VI, 12, 13.

BI-HAIT, pugna, ἐριθεία : Cor. II, XII, 20.

GA-HAIT, promissio, ἐπαγγελία : Rom. IX, 4, 8, 9; XV, 8; Cor. II, I, 20; VII, 1; Gal. III, 29; IV, 23, 28; Eph. I, 13; II, 12; III, 6; Tim. I, IV, 8; Tim. II, I, 1.

HAITI, fem., mandatum, κέλευσμα : Thess. I, IV, 16; ἐπιταγή : Cor. I, VII, 6.

BI-HAITJA, masc., jactator, ἀλαζών : Tim. II, III, 2; Tit. I, 7 vid. ad h. I.

DULGA-HAITJA, creditor, δανειστής : Luc. VII, 41.

HAIFSTS, fem., pugna, ἔρις : Rom. XIII, 13; Gal. V, 20; Phlpp. I, 15; Tim. I, VI, 4; ἐριθεία : Phlpp. I, 16; II, 3; Skeir. IV, d; ἀγών : Phlpp. I, 30; Tim. I, VI, 12; Tim. II, IV, 7; ψιθυρισμός (?) : Cor. II, XII, 20.

HAIFTSJAN, conj. II, pugnare, ἀγωνίζεσθαι : Cor. I, IX, 25; Tim. I, VI, 12; Tim. II, IV, 7; ἀθλεῖν : Tim. II, II, 5.

HAKUL (vet. norv. *hökull*, *hekla*, angl. sax. *hacela*, vet. sup. germ. *hachul*, vet. fr. *hekil*; Gf. IV, 797, Rebth. 813), neutr., pallium, φαλδῶνης : Tim. II, IV, 13.

HALBS (vet. norv. *halfr*, vet. sax. *halþa*, angl. sax. *healf*, vet. fr., angl., suec. *half*, dan. *halv*, vet. et rec. sup. germ. *halb*; Bopp 432; Gf. IV, 882; Rebth. 792), adject., dimidius, ἥμισυς : Mc. VI, 23; Luc. XIX, 8.

HALBA, fem., dimidia pars, μέρος : Cor. II, III, 10; IX, 3 in formula *in þizai halbai* (ἐν τούτῳ τῷ μέρει), in hac parte.

HALDAN (vet. norv. *hallda*, vet. sax., angl. sax. *healdan*, vet. sup. germ. *haltan*, angl. *hold*, dan. *holde*, suec. *halda*, *hälla*, batav. *houden*, rec. sup. germ. *halten*; coll. gr. ἄλδεν; Gf. IV, 896), conj. I, *haihald*, *haihaldun*, *haldans*; pascere, βόσκειν : Mth. VIII, 30, 33; Mc. V, 11, 14; Luc. VIII, 32, 34; XV, 15, ποιμαίνειν : Luc. XVII, 7; Cor. I, IX, 7.

HALDIS, vid. sub *Hilþan*.

HALÞEI, vid. sub *Hilþan*.

HALISAIV (coll. Gr. III, 218, 590), vid. sub *Aivs*.

HALKS, adject., pauper, indigens, miser, πτωχός : Cor. I, XV, 10; Gal. IV, 9.

HALLUS (vet. sup. germ. *hall*), masc., rupis, petra, πέτρα : Rom. IX, 33.

HALJA (vet. norv. *halr*, *hel*, vet. sax. *hellia*, angl. sax. *hell*, vet. sup. germ. *hella*, vet. fr. *kille*, *helle*, angl. *hell*, dan. *helvede*, suec. *helfvete*, batav. *helle*, rec. sup. germ. *hölle*; Gr. II, 29; III, 354, 458; DM. 195, 461, 486; Gf. IV, 860; Rebth. 814), fem., inferus, ἄδης : Mth. XI, 23; Luc. X, 15; XVI, 23; Cor. I, XV, 55.

HALS (vet. norv., angl. sax., vet. sup. germ., vet.

sax., etc., *hals*; Gr. III, 402, 458, 496; Gf. IV, 927), masc., collum, cervix, *τράχηλος*: Luc. xv, 20.

HALS-AGGA, vid. sub *Aggā*.

SLA-HALS (coll. vet. norv. *hals* [vir fortis]), litigiosus, *πλήκτης*: Tim. I, III, 3; Tit. I, 7.

FREI-HALS (*freihals* Cor. II, III, 17 h. l.; Gal. II, 4 h. l.; vet. norv. *frials*, angl. sax. *freols*, vet. sup. germ. *frihals*, suec. *fräls*; Gr. II, 630; DRA. 282), homo liber; libertas, *ἐλευθερία*: Cor. II, III, 17; Gal. II, 4; v, 1, 13; Eph. III, 12.

HALTS (vet. norv. *halltr*, angl. sax. *healt*, vet. sup. germ. *halz*, vet. sax., vet. fr., angl., suec., dan. *halt*; coll. lat. *claudus*, gr. *χλωός*; Gf. IV, 929; Rechth. 794), adject., claudus, *χλωός*: Mth. XI, 5; Mc. IX, 45; Luc. VII, 22; XIV, 13, 21.

* HAM (vet. norv. *hamr*, vet. sax. ... *hamo*, angl. sax. *hama*, vet. fr. *homa*, *hama*, vet. sup. germ. *hamo*, *hemidi*, dan. *ham*, vet. sup. germ. *hemde*; Gr. II, 55; III, 447, 496; Gf. IV, 932, 938; Rechth. 823), neutr. vel *hams* masc., pellis, cutis, operimentum (corporis).

ANA-HAMON, conj. II, induere, *ἐπεκδύεσθαι*: Cor. II, v, 4.

AND-HAMON, exuere, *ἀπεκδύειν*: Col. II, 15.

AF-HAMON, exuere, *ἐκδύεσθαι*: Cor. II, v, 4.

GA-HAMON, induere, vertere, *ἐνδύεσθαι*: Rom. XIII, 14; Cor. I, xv, 53; Gal. III, 27; Eph. IV, 24; vi, 11; Col. III, 10, 12; Thess. I, v, 8.

UFAR-HAMON, induere, *ἐπεκδύεσθαι*: Cor. II, v, 2.

HANA (vet. norv. *hani*, angl. sax. *hana*, vet. fr. *hona*, vet. sax., vet. sup. germ. *hano*, angl. *hen*, suec., dan. *hane*, batav. *haen*, rec. sup. germ. *hahn*; Gr. II, 42; III, 327; Gf. IV, 958; Rechth. 823), masc., gallus, *ἀλέκτωρ*: Mth. XXVI, 74, 75; Mc. XIV, 68, 72; Joan. XIII, 38; XVIII, 27.

HANDUS (vet. norv. *hönd*, vet. sup. germ. *hant*, vet. sax., angl. sax., vet. fr., angl., batav., rec. sup. germ. *hand*, suec. *hånd*, dan. *haand*; Gr. II, 35, 458; III, 403; Gf. IV, 965; Rechth. 823), fem., manus, *χείρ*: Mth. v, 30; VIII, 3, 15; IX, 18, 25; Mc. I, 31, 41; III, 1, 3, 5; v, 23, 41; vi, 2, 5; VII, 2, 3, 5, 32; VIII, 23, 25; IX, 27, 31, 45; x, 16; XIV, 41, 46; Luc. I, 66, 71, 74; III, 17; IV, 11, 40; v, 13; vi, 1, 6, 8, 10; VIII, 54; IX, 44, 62; xv, 22; xx, 19; Joan. VII, 30; x, 28, 29, 59; XI, 44; Rom. x, 21; Cor. I, XII, 15, 1; XVI, 21; Cor. II, XI, 33; Gal. VI, 11; Eph. IV, 8; Col. IV, 19; Thess. I, IV, 11; Thess. II, III, 17; Tim. I, II, 8; IV, 14; v, 22; Tim. II, I, 6.

HANDU-VAURHTS, vid. sub *Vaurkjan*.

UNHANDU-VAURHTS, vid. sub *Vaurkjan*.

LAUS-HANDUS, adject., vacuus, *vacuis manibus*, *κενός*: Mc. XII, 3.

HANDUGS (vet. norv. *höndugr*), adject., comp. *hanlugoza*, dexter, peritus, sapiens, *σοφός*: Cor. I, I, 20, 25.

HANDUGEI, fem., circumspectio, sapientia, prudentia, *σοφία*: Mth. XI, 19; Mc. VI, 2; Luc. II, 40; VII, 35; Rom. XI, 35; Cor. I, I, 20, 21, 22, 24; Cor. II, I, 12; Eph. I, 8, 17; III, 10; Col. I, 9, 28; II, 23; III, 16; IV, 5.

HANSA (vet. et rec. sup. germ. *hansa*, angl. *hans*; Gr. III, 473; Gf. IV, 978), fem., turba, multitudo, *πληθος*: Luc. VI, 17; *σπειρα*: Mc. XV, 16; Joan. XVIII, 3.

HANFS (vet. sup. germ. *hamf*; coll. vet. sax. *haf*; Gf. IV, 953; Schmell. *Hel. Gloss.* p. 49), adject., debilis, qui manum unicam habet, *κωλλός*: Mc. IX, 43.

HAUBIþ (*haubid* Luc. VII, 46; Joan. XIX, 2; vet. norv. *höfud*, vet. sax. *höfid*, *hovid*, angl. sax. *heafod*, vet. sup. germ. *hnnbit*, *houbit*, vet. fr. *haved*, angl. *head*; suec. *hufvud*, dan. *hovede*, rec. sup. germ. *haupt*; gr. *κεφαλή*, lat. *caput*; Bopp 80; Gr. III, 398, 461, 498; Gf. IV, 755; Rechth. 798), neutr., caput, *κεφαλή*: Mth. v, 36; vi, 17; VIII, 20; x, 30; Mc. VI, 24, 27, 28; xv, 19, 29; Luc. VII, 38, 46; IX, 58; Joan. XIX, 2; Rom. XII, 20; Cor. I, XI, 3, 4, 5, 12, 21; Eph. I, 22; IV, 15; v, 23; Col. I, 18;

II, 19; *haubiþ afmaitan*, vid. sub *Maitan*; *haubiþ vaihstins*, lapis angularis, *κεφαλή γωνίας*: Mc. XII, 40; Luc. XX, 17.

HAUHS (vet. norv. *há*, vet. sax. *hoh*, angl. sax. *heah*, vet. sup. germ. *hoh*, vet. fr. *hach*, *hag*, angl. *high*, suec. *hög*, dan. *høj*, batav. *hoog*, rec. sup. germ. *hoch*; Gr. II, 10; Gf. IV, 772; Rechth. 789), adject., compar. *hauhiza*, superl. *hauhista*; altus *ύψηλός*, superl. *ύψιστος*: Mc. v, 7; IX, 2; Luc. I, 32, 35, 76; IV, 5; VI, 35; VIII, 28; XVI, 15.

HAUHABA, adverb., alte; *hauhaba hugjan*, *ύψηλοφρονεῖν*: Rom. XI, 20.

HAUHS, adv. comp: altius, *ἀνώτερον*: Luc. XIV, 10.

HAUH-HAIRTS, vid. sub *Hairto*.

HAUH-HAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

HAUHIþa, fem., 1) altitudo, summum, *ύψος*: Luc. I, 78; Eph. IV, 8; *τὰ ύψηλά*: Rom. XII, 16; 2) elatio, *ύψωμα*: Rom. VIII, 89; Cor. II, x, 5; 3) honor, gloria, *δόξα*: Luc. XIV, 10; Joan. VII, 18.

HAUHEI, fem., altitudo, *ύψος*: Eph. III, 18.

HAUHISTI, neutr., altum, *τὸ ύψιστον*: Mc. XI, 10; Luc. II, 14; XIX, 38.

HAUHJAN, conj. II, 1) extollere, *ύψοῦν*: Luc. XIV, 11; XVIII, 14; Joan. XII, 32; 2) magnificare, glorificare, laudibus extollere, *δοξάζειν*: Mth. v, 16; VI, 2; Luc. XVII, 15; Joan. VII, 39; VIII, 54; XI, 4; XII, 28; XIII, 31, 32; XIV, 13; XV, 8; XVI, 14; XVII, 1, 4, 5, 10; Rom. XV, 6, 9.

US-HAUHJAN, extollere, *ύψοῦν*: Mth. XI, 23; Luc. I, 52; x, 15; XIV, 11; XVIII, 14; Joan. VIII, 28; XII, 32, 34; Cor. II, XI, 7; *ἐνδοξάζειν*: Thess. II, I, 10.

US-HAUHNAN, conj. III, extolli, *ἐνδοξάζεσθαι*: Thess. II, I, 12 (fortasse etiam vs. 10).

UFAR-HAUHJAN, superbire; part. præt. *superbus*, *τυρωθείς*: Tim. I, III, 6.

HAUHEINS, fem., 1) altitudo; 2) gloria, honor, *δόξα*: Joan. VIII, 50, 54; IX, 24; XI, 4; XII, 43; *laus* *hauheins*, vana gloria, *κενοδοξία*: Philpp. II, 3.

HAUIþ, vid. ad Tim. I, II, 11.

HAUNS (angl. sax. *hyuan*, *henan*, vet. fr. *hena*, vet. sax. *honda*, vet. sup. germ. *honjan*, suec. *hån*, batav. *hoon*, rec. sup. germ. *hohn*; Gf. IV, 691; Rechth. 807), adject., humilis, *ταπεινός*: Cor. II, x, 1.

HAUNJAN, conj. II, humiliare, *ταπεινοῦν*: Cor. II, XI, 7; Philpp. IV, 12.

GA-HAUNJAN, id., Cor. II, XII, 21; Philpp. II, 8.

HAUNEINS, fem., humilitas, *ταπεινωσις*: Philpp. III, 21; *ταπεινοφροσύνη*: Eph. IV, 2; Col. II, 18, 23; III, 12; *hauneins gahugdais*, id., Philpp. II, 3.

HAURDS (vet. norv. *hurd*, angl. sax. *hyrdel*, vet. snp. germ. *hurt*; Gr. II, 62; III, 430; Gf. IV, 1030), fem., porta, *θύρα*: Mth. VI, 6; Cor. I, XVI, 9; Cor. II, II, 12; Col. IV, 3; Neh. VII, 1.

HAURI (coll. vet. snp. germ. *hyr*, angl. sax. *heorð*, rec. sup. germ. *heerd*), neutr., carbo, *άνθραξ*: Rom. XII, 20; plur. *haurja*, *prunæ*, *άνθρακιά*: Joan. XVIII, 18.

HAURN (vet. norv., vet. sup. germ., angl. sax., vet. sax., vet. fr., suec., dan., rec. sup. germ. *horn*; gr. *κέρας*, lat. *cornu*; Gr. II, 62; III, 409, 461, 498; Gf. IV, 1035. Rechth. 826), neutr., 1) cornu, *κέρας*: Luc. I, 69; 2) bovis cornu, *κράτιον*: Luc. XV, 16.

þUT-HAURN, tuba, buccina, *σάλπιγξ*: Cor. I, XV, 52; Thess. I, IV, 16.

HAURNJAN, conj. II, tuba canere, *σαλπίζειν*: Mth. VI, 2; IX, 23.

þUT-HAURNJAN, id., Cor. I, XV, 52.

HAURNJA, masc., buccinans, *σαλπικτής*: Mth. IX, 23 vid. h. l.

HAUSJAN (*hausjon* Mc. IV, 33; Luc. v, 15; Joan. VI, 60; Tim. II, II, 14; vet. norv. *heyra*, vet. sax. *horian*, angl. sax. *hyran*, vet. sup. germ. *horran*, vet. fr. *hera*, *hora*, angl. *hear*, suec. *hora*, dan. *höre*, batav. *hooren*, rec. sup. germ. *hören*; lat. *audire*;

Gf. IV, 1004; Rechth. 808), conj. II, audire, ἀκούειν : a) absolute vel cum sequente *patet*, *ei*, infinitivo et etiam participio : Mth. v, 21, 27, 33; xxvii, 13; Mc. iii, 21; iv, 3, 9, 12, 23, 33; vi, 2, 55; vii, 16; 12, 29; xvi, 11; Luc. i, 58; v, 15; vi, 27, 49; viii, 8, 12, 13, 18; xviii, 6; Joan. vi, 60; ix, 27, 35; xi, 6, 20, 29; xii, 18, 34; xiv, 28; Rom. x, 18; Gal. i, 23; Eph. iv, 29; Phlpp. ii, 26; Col. i, 9; Thess. II, iii, 11; Tim. II, ii, 14; Neh. vi, 16; b) cum accusativo : Mth. vii, 24, 26; Mc. iv, 16, 18, 20; xiv, 64; Luc. i, 41; iv, 23, 28; v, 1; vi, 47; ix, 9; x, 24; xv, 1; xvi, 2; Joan. vii, 32; viii, 26, 38, 40, 43, 47; ix, 40; xiv, 24; xv, 15; xvi, 13; xviii, 20; Cor. II, xii, 4; Eph. iii, 2; iv, 21; Phlpp. i, 50; Col. i, 23; Tim. II, i, 13; ii, 2; c) cum dativo, obedire : Mc. vi, 11, 20; vii, 14; ix, 7; xii, 37; Luc. ii, 46; vi, 17; ix, 35; x, 16; xix, 48; Joan. ix, 31, x, 3, 8, 20, 27; xii, 47; Rom. x, 14; Tim. I, iv, 16; Skeir. III, b; VI, a; d) cum genitivo, locolativi et accusativi tantum modo Luc. ii, 47; Joan. vi, 60; vii, 40; x, 16; xviii, 57; xix, 13; e), de, circa (*περί* c. gen.) aliquem aliquid : aa) *fram* c. dat. : Mc. iii, 21; Luc. xvi, 2; bb) *bi* c. accus. : Luc. ix, 9; f) a, apud (*παρά* c. gen. et dat.) aliquem aliquid; aa) *fram* c. dat. : Joan. vii, 51; viii, 38, 40; Skeir. II, b; bb) *at* c. dat. : Jean. xv, 15; Tim. II, i, 13; ii, 2.

AND-HAUSJAN, audire, obedire, c. dat., ἀκούειν : Mc. vi, 20; Joan. ix, 31; xi, 41, 42; ἐπακούειν : Cor. II, vi, 2; εἰσακούειν : Mth. vi, 7; Luc. i, 13; Cor. I, xiv, 21; ὑπακούειν : Luc. xvii, 6.

GA-HAUSJAN, audire, ἀκούειν : a) absolute vel cum sequente participio : Mth. viii, 10; ix, 12; xxvii, 47; Mc. ii, 17; iii, 8; iv, 9, 15, 23, 24; vi, 14, 16, 29; vii, 16; viii, 18; x, 41, 47; xi, 15, 18; xii, 28; xiv, 11, 58; xv, 35; Luc. ii, 18; vii, 29; viii, 8, 10, 14, 50; xiv, 35; xviii, 26, 36; xx, 16, 45; Joan. vi, 60; ix, 32; xi, 4; xii, 12, 29; Cor. II, xii, 6; b) etiam praegnantem, per oppositionem ad surdum esse : Mth. xi, 5; Mc. vii, 37; c) cum accusativo : Mth. x, 27; xi, 2, 4 (15); xxvi, 65; Mc. v, 36; Luc. vii, 9, 22; viii, 15, 21; ix, 7; x, 24; xiv, 15; xv, 25; xvi, 14; xviii, 22, 23; xix, 11; Joan. iii, 32; v, 37; xix, 8; Eph. i, 13, 15; Phlpp. iv, 9; Skeir. VI, d; huc etiam pertinet Luc. ii, 20 in *allaize pizeci gahausidedun jah gasewun*, quod est attritio, nam cum genitivo, sicut simplex *hausjan*, *gahausjan* non occurrit; d) de (*περί* c. genit.) aliquo aliquid : Mc. v, 27; vii, 25; Luc. vii, 3; Phlpp. i, 27 (Gothus enim hic legit ἀκούσω περί ὑμῶν) : e) a, apud, ex (*παρά* c. gen.) aliquo aliquid : Joan. vi, 45; Skeir. IV, d.

UF-HAUSJAN, obedire, ὑπακούειν : Mth. viii, 27; Mc. i, 27; iv, 41; Luc. viii, 25; Rom. x, 16; Col. iii, 20, 22; Thess. II, i, 8; iii, 14; Skeir. I, c; ὑποτάσσεσθαι : Luc. ii, 51; x, 17, 20; Rom. viii, 7; x, 3; xiii, 1, 5; Cor. I, xvi, 16; Eph. v, 21, 22, 24; Col. iii, 18; πείθεσθαι : Gal. iii, 1; v, 7; ἀντέχεσθαι : Mth. vi, 24; part. *nskausjands*, obediens, ὑπήκοος : Cor. II, ii, 9; Phlpp. ii, 8; ὁ ἐν ὑποταγῇ : Tim. I, iii, 4.

HAUSEINS, fem., 1) auditus, ἀκοή : Tim. II, iv, 3, 4; 2) auditus, praedicatio, ἀκοή : Joan. xii, 38; Rom. x, 16; Thess. I, ii, 13.

GA-HAUSEINS, auditus, ἀκοή : Rom. x, 17; Gal. iii, 2, 5.

UF-HAUSEINS, obedientia, ὑπάκοή : Cor. II, vii, 15; x, 5, 6; Philem. 21; ὑποταγή : Cor. II, ix, 13; Tim. I, ii, 11.

UFAR-HAUSEINS, inobedientia, παρακοή : Cor. II, x, 6.

HARDUS (vet. norv. *hardr*, angl. sax. *heard*, vet. sup. germ. *hart*, vet. fr. *herd*, vet. sax., angl., batav. *hard*, suec. *hård*, dan. *haard*, rec. sup. germ. *hart*; Gr. II, 62; Gf. IV, 1019; Rechth. 810), adject., compar. *hardiza*; durus, σκληρός : Joan. vi, 60; ἀσκληρός : Luc. xix, 21; Skeir. VI, c.

HARDUBA (*hardaba* Cor. II, xiii, 10 vid. ad h. l.),

adverb., dure, δεινώς : Mth. viii, 6; ἀποτόμως : Cor. II, xiii, 10.

HARDU-HAIRTEI, vid. sub *Hairto*.

GA-HARDJAN, conj. II, indurare, σκληρύνειν : Rom. ix, 18.

HARJIS (vet. norv. *hir*, angl. sax. *here*, vet. sup. germ., vet. sax. *heri*, vet. fr. *hiri*, *her*, batav., rec. sup. germ. *heer*; Gr. II, 459; III, 472, 498; DRA. 292; Gf. IV, 983; Rechth. 815), masc., exercitus, turba, multitudo, στρατία : Luc. ii, 13; λεγεών : Luc. viii, 30.

HATAN (*hatjan* Mth. v, 44; Luc. vi, 27 vid. ad h. l.; vet. norv. *hata*, vet. sax. *hatan*, angl. sax. *hatiân*, vet. sup. germ. *hazên*, *hazzon*, vet. fr. *hatia*, angl. *hate*, suec. *hata*, dan. *hade*, batav. *haeten*, rec. sup. germ. *hader*, *hassen*; Coll. lat. *odi*; Gf. IV, 1069; Rechth. 797), conj. II, odisse, μισεῖν : Mth. v, 44; Luc. i, 71; vi, 27 h. l.; Rom. vii, 15; part. *hatands*, hostis, inimicus, ἐχθρός : Luc. vi, 27.

HATIS, neutr., ira, ὀργή : Luc. iii, 7; Eph. ii, 3 h. l.; v, 6; Col. iii, 6, 8; Thess. I, ii, 16; v, 9; θυμός : Gal. v, 20; Eph. iv, 31; Skeir. VIII, b.

HATIZON, conj. II, irasci, χολᾶν : Joan. vii, 23.

HAVI (vet. norv. *ha*, *hey*, vet. sax. *houwe*, angl. sax. *heg*, vet. sup. germ. *hawî*, vet. fr. *ha*, *hai*, angl. *hay*, suec. *hō*, dan. *hø*, batav. *hoy*, rec. sup. germ. *heu*; Gr. III, 413; Gf. IV, 708; Rechth. 789), neutr., herba, χορτός : Mth. vi, 30; Joan. vi, 10; Skeir. VII, b.

HAFJAN (vet. norv. *hesia*, vet. sax. *hebbian*, angl. sax. *hebban*, vet. sup. germ. *hasan*, *hesjan*, vet. fr. *heva*, angl. *heave*, suec. *häfsva*, dan. *hæve*, batav. *heffen*, *heven*, rec. sup. germ. *heben*; Gr. II, 9; Gf. IV, 814; Rechth. 813), conj. I, anom. *hof*, *hofun*, *hasans*, tollere, extollere, αἶρειν : Mc. ii, 3.

AND-HAFJAN, respondere, ἀποκρίνεσθαι : Mth. viii, 8; xi, 4, 25; xxv, 40, 45; xxvi, 66; xxvii, 12, 14; Mc. iii, 33; vii, 6, 28; viii, 4, 28, 29; ix, 5, 17, 19, 38; x, 3, 5, 20, 24, 29; xi, 22, 29, 30, 33; xii, 17, 24, 28, 29, 34, 35; xiv, 48, 60, 61; xv, 2, 4, 5, 12; Luc. i, 19, 60; iii, 11, 16; iv, 4, 8, 12; v, 5, 22, 31; vi, 3; vii, 22, 40, 43; ix, 19, 20; x, 28; xv, 29; xvii, 17, 20, 37; xix, 40; xx, 7, 24, 39; Joan. vi, 7, 26, 29, 43, 68, 70; vii, 16, 20, 21, 46, 47, 52; viii, 14, 19, 33, 34, 39, 48, 49, 54; ix, 3, 11, 20, 25, 27, 30, 34, 36; x, 25, 32, 33, 34; xi, 9; xii, 30, 34; xiii, 26, 36, 38; xiv, 25; xvi, 31; xviii, 5, 8, 20, 22, 23, 30, 34, 35, 36, 37; xix, 7, 12; Col. iv, 6; Skeir. VIII, a, b, d; ὑπολαμβάνειν : Luc. x, 30.

AT-HAFJAN, detollere, καθαιρεῖν : Mc. xv, 36.

US-HAFJAN, efferre, extollere, αἶρειν : Mc. ii, 12; Luc. v, 24, 25; ix, 17; xvii, 13; Joan. xi, 41; ἐπαίρειν : Luc. vi, 20; xvi, 23; xviii, 13; Joan. vi, 5; xiii, 18; xvii, 1; Cor. II, x, 5; Tim. I, ii, 8; *ushafjan sik*, αἶρεσθαι : Mc. xi, 23; μεταβαίνειν : Mth. xi, 1; ἐμβατεύειν : Col. ii, 18.

UFAR-HAFJAN, extollere; *ufarhafjan sik*, ὑπεραίρεσθαι : Thess. II, ii, 4.

UFAR-HAFJAN, conj. III, extolli, superbire, ὑπεραίρεσθαι : Cor. II, xii, 7.

ANDA-HAFJAN, fem., 1) responsum Skeir. VIII, b; 2) iudicium, sententia, ἀπόκριμα : Cor. II, i, 9; 3) apologia, ἀπολογία : Cor. I, ix, 3.

HAFJAN, I. vid. sub *Haban*; II. vid. sub *Hafjan*.

HEBJO (angl. *hut*, suec. *hydda*, rec. sup. germ. *hütte*; Gr. III, 428), fem., cubiculum, ταμισιόν : Mth. vi, 6.

HEITO (vet. norv. *heitr*, vet. sax. *het*, angl. sax. *hat*, *hætu*, vet. sup. germ. *heiz*, vet. fr. *het*, angl. *heat*, *hot*, suec. *hella*, dan. *hede*, rec. sup. germ. *heiss*, *hizze*; Gr. II, 45; Gf. IV, 1074; Rechth. 812), fem., febris; in *heitom*, πυρέσσων : Mth. viii, 14.

* HEIV (vet. sax. *hiuwa* (uxor), *hiuiski* (familia), angl. sax. *hiwa*, angl. *hive*; coll. vet. sup. germ. *hiwjan*; Gf. IV, 1063, Schm. II, 132, 259), neutr. ? domus, familia.

HEIVA-FRAUJA, vid. sub *Frauja*.

HELEI, nom. propr. masc., Ἡλεί: Luc. III, 23.

HELEI (voc. hebr.), Ἡλί: Mth. xxvii, 46.

HELIAS (*Helias* Mth. xxvii, 49; *Heleias* Luc. ix. 19, 54; *Haileias* Luc. i, 17), nom. propr. masc., Ἡλίας: Mth. xi, 14; xxvii, 47, 49; Mc. viii, 28; ix, 4, 5, 12; xv, 36; Luc. i, 17; iv, 25, 26; ix, 19, 35, 54.

HER (vet. norv., vet. sax., angl. sax., dan. *her*, angl. *here*, rec. sup. germ. *her*, *hier*), vid. sub *His*.

HER, nom. propr. masc., Ἡρ: Luc. III, 28.

HERODES (*Herodis* Mc. vi, 20, 21; Luc. ix, 7), nom. propr. masc., Ἡρώδης: Mc. vi, 14, 18, 20, 21, 22; viii, 15; Luc. i, 5; iii, 1, 19; viii, 3; ix, 7; Skeir. III, a.

HERODIAS (*Hairodias* Mc. vi, 17), nom. propr. fem., Ἡρωδιάς: Mc. vi, 17, 19, 22; Luc. iii, 19.

HERODIANUS, masc., Ἡρωδιανός: Mc. iii, 6; xii, 13.

HIDRE (angl. *hither*, dan. *hid*), vide sub *His*.

HILPAN (vet. norv. *halla*, *hallr*, *helldr*, angl. sax. *heald*, *hold*, *hyld*, vet. sup. germ. *hald*, *halt*, *hold*, vet. fr. ... *hald*, *helde*, *hulde*, *hold*, suec. *helre*, *huld*, dan. *heller*, *huld*, batav. *hulde*, rec. sup. germ. *huld*, *hold*; Gr. III, 590; Gf. IV, 892, 909, 913; Rechth. 790, 804, 823), conj. I, *halþ*, *hulþun*, *hulþans*, se inclinare; benignum esse, favere.

HALDIS (vet. sax. *hald*), adverb. compar., libenter, potius, Skeir. IV, d.

VILJA-HALÞEI, fem., benevolentia, benignitas, προσωπολήψια: Eph. vi, 9; Col. iii, 25; πρόσκλησις: Tim. I, v, 21.

HULÞS, adject., benignus, propitius, graciosus; *hulþs visan*, ἰλασθῆναι: Luc. xviii, 13.

UN-HULÞO (DM. 164, 551, 553; Gf. IV, 915; iudice Grimm. DM. p. 554, gothicæ gentes sibi potissimum ut foeminas effingebant dæmones; quod adeo verum est, ut apud antiquissimos Gothos et ipso tempore, quo prima N. T. versio suscepta est, pravi spiritus [δαίμονια, δαίμονες] feminini generis essent, neque nisi serius, influentibus probabiliter Græcorum Romanorumque mythis, masculini generis fuerint excogitati. Quæ sententia ex eo comprobatur, quod in textu, quem ex grammaticis argumentis in prolegg. priorem confectum fuisse ostendimus, non nisi forma feminina occurrat, dum in textu Lucæ recentioris susceptionis probato, forma masculina simul et feminina reperitur; hinc in epistolis [posterius conversis] et fragmentis Evangelii Matthæi ex codice Ambros. exscriptis [non equidem ad recensionem codicis argent., sed ad posteriorem recensionem pertinentibus], *unhulþa* pro persona diaboli [διάβολος et σατανᾶς] usurpatur. Hinc sequitur, quod *unhulþo* Mth. ix, 33 cum Grimmio, DM. 553, non in *unhulþa* commutari possit; quoad vero constructionem, quæ in gratiam hujus mutationis militaret, ei ad h. l. satisfacimus), fem., malignus, impurus, pravus spiritus, δαίμονιον: Mth. vii, 22; ix, 33, 34; xi, 18; Mc. i, 34; 39; iii, 15, 22; vi, 13; viii, 26, 29, 30; ix, 38; xvi, 9; Luc. iv, 33, 41; vii, 33; viii, 2, 27, 30, 35, 38; ix 1, 49; x, 17; Joan. vii, 20; viii, 24, 48, 49, 50, 51, 52; x, 21, 22; Tim. I, iv, 1; δαίμων: Mc. v, 12; *unhulþons haban*, obsessum esse, δαιμονιζεσθαι: Mc. i, 32; Joan. x, 21.

UN-HULÞA, masc., 1) id., δαίμονιον: Luc. iv, 35; viii, 33; ix, 42; δαίμων: Luc. viii, 29; 2) diabolus, διάβολος: Mth. xv, 41; Eph. iv, 27; vi, 11; Tim. I, iii, 6, 7; vi, 9; Tim. II, ii, 26; σατανᾶς: Cor. I, v, 5.

HILMS (vet. norv. *hialmr*, angl. sax., vet. sax., vet. fr., vet. sup. germ., angl., batav., rec. sup. germ. *helm*, suec., dan. *hjelmt*; Gr. II, 29, 499; III, 445; Gf. IV, 845; Rechth. 805), masc. vel *hilm* neutr., galea, περικεφαλαία: Eph. vi, 17; Thess. I, v, 8.

HILPAN (vet. norv. *hialpa*, vet. sax., angl. sax. *helpan*, vet. fr. *helfa*, vet. sup. germ. *helfan*, angl. *help*, suec. *hjelpa*, dan. *hjelpa*, batav. *helpen*, rec.

sup. germ. *helfen*; Gr. II, 32; Gf. IV, 918; Rechth. 805), conj. I, *halp*, *hulpun*, *hulpans*, c. genit., adjuvare, βοηθεῖν: Mc. ix, 22, 24; συλλαμβάνεσθαι: Luc. v, 7; συνουργεῖν: Cor. II, i, 11.

GA-HILPAN, adjuvare, βοηθεῖν: Cor. II, vi, 2.

HIMINS (vet. norv. *himin*, vet. sax., vet. sup. germ. *himil*, vet. fr. *himul*, suec., dan., rec. sup. germ. *himmel*; vet. sax. *heban*, angl. sax. *heofon*, angl. *heaven*; Gr. II, 55, 462; III, 393; DM. 398; Gf. IV, 938; Rechth. 814), masc., cælum, οὐρανός: Mth. v, 16, 18, 19, 45, 48; vi, 1, 9, 10, 20, 26; viii, 11, 20; xi, 11, 12, 23; Mc. i, 10; iv, 32; vii, 34; viii, 11; x, 21; xi, 25, 30, 31; xii, 25; xiii, 25, 27; xiv, 62; Luc. ii, 15; iii, 21, 22; iv, 25; vi, 20, 23; viii, 5; ix, 16, 54, 58; x, 15, 18, 20, 21; xv, 7, 18, 21; xvi, 17; xvii, 24, 29; xviii, 13, 22; xix, 38; xx, 4; Joan. vi, 31, 32, 33, 58; xii, 28; xvii, 1; Rom. x, 6; Cor. I, xv, 47; Cor. II, v, 1, 2; xii, 2; Eph. i, 10, 20; iii, 15; iv, 10; vi, 9; Philpp. iii, 20; Col. i, 16, 20, 23; iv, 1; Thess. I, iv, 16; Thess. II, i, 7; Skeir. IV, d; VI, c; *sa usar himinam*, qui supra cælum, cælestis, ὁ οὐράνιος: Mth. vi, 26, 32.

HIMINA-KUNDS, vid. sub *Kuni*.

* HIND (angl. sax. *hindan*, angl. *behind*, vet. sup. germ. *hintar*, rec. sup. germ. *hinten*; Gr. III, 177, 629; Gf. IV, 702), retro, post.

HINDANA, adverb., c. genit., ultra, πέραν: Mc. iii, 8.

HINDAR (vet. sup. germ. *hintar*; Gf. IV, 702; *Althd. Präpos.* 153 sq.), præpositio cum dativo et accusativo constructa, fundamentaliter significat *post*, frequenter etiam *trans*.

I. Cum accusativo in quæstione quo? post, ὀπίσω: Mc. viii, 33; *trans*, εἰς τὸ πέραν: Mth. viii, 18; Mc. v, 21; viii, 13; Luc. viii, 22; ἀπό: Mth. viii, 34; Mc. v, 47.

II. Cum dativo 1) locali, post, *trans*, in quæstione ubi? πέραν: Joan. iii, 26; vi, 22, 25 (Mc. x, 1?) et post *qiman* in quæstione quo? εἰς τὸ πέραν: Mth. viii, 28; Mc. v, 1; διὰ τοῦ πέραν: Mc. x, 1; 2) in figurativo sensu: Luc. ix, 13 *nist hindar uns maizo fimf hlaiþam* (οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι) et Rom. xiv, 5 *stojiþ dag hindar daga* (κρίνει ἡμέραν παρὰ ἡμέραν).

III. In compositionibus: 1) cum *verbis*: *hindarleiþan*; 2) cum *substantivis*: *hindarveisei*; 3) cum *adjectivis*: *hindarveis*, *unhindarveis*.

HINDUMISTS (vet. sup. germ. *hintarost*), superl. postremus, ultimus, ἐξώτερος: Mth. viii, 12.

* HINþAN (angl. sax. *huntian*, angl. *hunt*, dan. *hente*; Gr. II, 35), conj. I, *hunþ*, *hunþun*, *hunþans*, capere.

US-HINþAN, capere, αἰχμαλωτεύειν: Eph. iv, 8 vid. ad h. l.

FRA-HINþAN, id., αἰχμαλωτίζειν: Rom. vii, 23; Cor. II, x, 5; part. præt. *frahunþans*, captivus, αἰχμαλωτός: Luc. iv, 18; *frahunþanana tiuhan*, adducere captivum, αἰχμαλωτίζειν: Tim. II, iii, 6.

MIþFRA-HUNþAN, part. præt., concaptivus, συναἰχμαλωτός: Col. iv, 10; Philem. 23.

HUNþS, fem. (?), captivitas, αἰχμαλωσία: Eph. iv, 8.

HIUHMA (*hiuma* Luc. vi, 17; viii, 4; Gr. II, 50; III, 472), masc., turba, multitudo, ὄχλος: Mth. viii, 18; Luc. v, 15; vi, 17; viii, 4; xiv, 25; πλῆθος: Luc. i, 10.

HIUFAN (angl. sax. *heofan*, vet. sax. *hiovan*, vet. sup. germ. *hiufan*; Gr. II, 18; Gf. IV, 837), conj. I, *hauf*, *hufun*, *hufans*, plorare, θρηνεῖν: Mth. xi, 17; Luc. vii, 32 vid. h. l.

* HIS (vet. norv. *hin*, *hitt*, *her*, vet. sax., angl. sax. *he*, vet. fr. *hi*, *hit*, angl. *he*, *his*, *him*, *here*, *hither*, suec., dan. *han*, *hid*, *her*, rec. sup. germ. *heute*, *hier*, etc.; lat. *hic*, *huc*; Gr. I, 784; Gf. IV, 653; Rechth. 813), pronom. demonstrat., hic, ille.

HITA, neutrum, hoc, *und ita nu*, usque ad id temporis, usque ad hunc diem: Skeir. IV, b; *und hita*, εἰς τοῦ νῦν: Mc. xiii, 19; εἰς ἄρτι: Mth. xi, 12; Joan. xvi, 24; Cor. I, xv, 6.

HIMMA, dativus a) mascul., *himma daga*, ad hunc diem, hodie, σήμερον: Mth. vi, 11, 30; Luc. ii, 11;

iv, 21; v, 26; xix, 5, 9; b) neutr., *fram hinna nu*, ab hoc die, ἀπὸ τοῦ νῦν : Luc. i, 48; v, 10; *fram hinna*, ἀπ' ἄρτι : Joan. xiii, 19; xiv, 7.

HINA, accusativus, *und hina dag*, usque ad hunc diem, hodie, μέχρι τῆς σήμερον : Mth. xi, 23; ἄχρι τῆς σήμερον : Cor. II, III, 14; ἕως τῆς σήμερον : Mth. xxvii, 8; ἕως σήμερον : Cor. II, III, 15.

HIDRE (*hidrei* Luc. ix, 41), adverb., huc, ὧδε : Mc. xi, 5; Luc. ix, 41; xiv, 21.

HIRI, imperativus adverbialis (Bopp 125) huc! accede! δεῦρο : Mc. x, 21; Luc. xviii, 22; ἔρχου : Joan. xi, 34; *hiri ut*, δεῦρο ἔξω : Joan. xi, 43.

HIRJATS, dualis, accedite, huc ambo! δεῦτε : Mc. i, 17.

HIRJÞ, pluralis, accedite, venite! δεῦτε : Mc. xii, 7.

HER, adverb., hic, huc, ὧδε : Mth. viii, 29; Mc. vi, 3; ix, 1, 5; xiii, 21; xvi, 6; Luc. iv, 23; vii, 8; ix, 12, 27, 33; xvii, 21, 23; xix, 27; Joan. vi, 9, 25; xi, 21, 52; Col. iv, 9.

HIVI (angl. sax. *hiv*, angl. *hew*, *hue*), neutr., color, forma, species, μόρφωσις : Tim. II, iii, 5.

HIAHJAN (vet. norv. *hlava*, *hlatr*, vet. sax. *hlahan*, angl. sax. *hlihan*, vet. sup. germ. *hlakhan*, vet. fr. *hlaka*, angl. *laugh*, suec. *le*, dan. *lee*, batav. *lacken*, rec. sup. germ. *lachen*; Gr. II, 12; Gf. IV, 1112; Rehtb. 818), conj. I, anom. *hloh*, *hlohun*, *hlahans*, ridere, γελᾶν : Luc. vi, 25.

BI-HIAHJAN, deridere, irridere, καταγελάω : Mth. ix, 24; Mc. v, 40; Luc. viii, 53.

UF-HLOHJAN, conj. II, lætificare; in passivo, gaudere, lætificari, ridere, γελᾶν : Luc. vi, 21.

*HLAÞAN (vet. norv., vet. fr. *hlada*, vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. *hladan*, angl. *load*, suec. *ladda*, dan. *lade*, rec. sup. germ. *laden*; Gr. II, 10; Gf. IV, 1113; Rehtb. 818), conj. I, *hloþ*, *hloþun*, *hlaþans*; onerare.

AF-HLAÞAN, onerare, σωρεύειν : Tim. II, iii, 6.

HLAIBA, vid. sub *Hlaifs*.

HLAINS (vet. sax. *hlinon*, rec. sup. germ. *lehne*, *lehnen*; coll. gr. κλίειν; Gf. IV, 1094), masc., collis, βουνός : Luc. iii, 5.

HLAIV (vet. sax. *hleā*, *hleō*, angl. sax. *hlæw*, vet. sup. germ. *hleō*; lat. *clivus*; Gr. II, 462; Gf. IV, 1093; Schm. Hel. Gloss. p. 57), neutr., tumulus, sepulcrum, μνημεῖον : Mth. xxvii, 60; Mc. vi, 20; xv, 46; xvi, 2, 3, 5, 8; Joan. xi, 17, 31; xii, 17; τάφος : Mth. xvii, 61, 64, 66.

HLAIVASNA, fem., in plurali tantum *hlaivasnos*, tumuli, sepulcra sepulcretum; μνημεῖα : Mth. viii, 28; xxvii, 52, 53; μνήματα : Luc. viii, 27.

HLAIFS (*hlaibs* Luc. iv, 3; vet. norv. *hleifr* et *leifr*, vet. sup. germ. *hlaib*, angl. sax. *hlaif*, angl. *loaf*, rec. sup. germ. *laib*; Gr. III, 462; Gf. IV, 1111), masc., 1) panis (tam in genere quam in particulari), cibus, ἄρτος : Mth. vi, 11; Mc. ii, 26; iii, 20; vi, 8; vii, 2, 5; vii, 27; viii, 4, 5, 6, 14; Luc. iv, 3, 4; vi, 4; vii, 33; ix, 3, 13, 16; xiv, 15; xv, 17; Joan. vi, 5, 7, 9, 11, 13, 23, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 41, 48, 50, 51, 58; xiii, 18, 26; Cor. I, x, 16, 17; xi, 23, 26, 27, 28; Cor. II, ix, 10; Thess. II, iii, 8, 12; Neh. v, 14, 15, 18; Skeir. VII, b, c; 2) buccella, mica, ψωμίον : Joan. xiii, 26, 27, 30.

GA-HLAIBA, masc., socius, condiscipulus, συμμαθητής : Joan. xi, 16; συστρατιώτης : Philpp. ii, 25; comes, docum. neap.

[BI-HLAIFS, masc., id., Calend. goth. (?)]

HLAMM (vet. norv. *klemma*, vet. sup. germ. *klemmen*, vet. sax. *clemmian*, suec. *klamma*, dan., rec. sup. germ. *klemme*; Gr. II, 33; Gf. IV, 557), neutr. vel *hlamma*, fem., laqueus, παγίς : Tim. I, iii, 7; vi, 9.

*HLAUPAN (vet. norv. *hlaupa*, vet. sup. germ. *hlaufan*, *loupfen*, vet. sax. *hlopan*, angl. sax. *hleapan*, angl. *leap*, vet. fr. *hlapa*, *lapa*, suec. *löpa*, dan. *løbe*, batav. *loopen*, rec. sup. germ. *laufen*; Gf. IV, 1116;

Rehtb. 818), conj. I, *hlaihlaup*, *hlaihlaupun*, *hlaupans*, currere.

US HLAUPAN, exilire, ἀναπηδᾶν : Mc. x, 50.

HLAUTS (vet. norv. *hlutr*, vet. sup. germ. *hloz*, angl. sax., vet. sax., vel. fr. *hlot*, angl. *lot*, suec. *lott*, dan., batav. *lot*, rec. sup. germ. *loos*; Gf. IV, 1124; Rehtb. 820), masc., sors, κλήρος : Mc. xv, 24; Col. i, 12; *hlauts gasatiþs visan*, κληροῦσθαι : Eph. i, 11; *hlauts imma urranu*, ei in sortem obtigit, sors ei exiit, ἔλαχε : Luc. i, 9.

HLAS (vet. norv. *hlæzt* [jucundissimus]; col. angl. sax. *glæd*, angl. *glad*, *glee*, suec., dan. *glad*, rec. sup. germ. *lezzen*; coll. *Hlahjan*), adject., compar. *hla-soza*; lætus, hilaris, ἰαρός : Cor. II, ix, 7; ἄλυπος : Philpp. ii, 28.

HLASEI, fem., lætitia, hilaritas, ἰαρότης : Rom. xii, 8.

HLEÞRA, vid. *Hleiþra*.

HLEIBJAN (vet. norv. *hlifa*, vet. sup. germ. *liban*; Gr. II, 39 sq.; Gf. IV, 1109; Schw. 375), parcere; sublevare, ἀντιλαμβάνεσθαι : Luc. i, 54.

HLEIDUMA (angl. *lest*, rec. sup. germ. *link*; coll. gr. λαΐός, lat. *lævus*; Gr. III, 629), adject., lævus, ἀριστερός : Mth. vi, 3; Cor. II, vi, 7; *hleidumei fera*, latus lævum, læva, τὰ εὐώνυμα : Mth. xxv, 41; etiam sine *fera* Mc. x, 37, 40; xv, 27.

HLEIÞRA (*hleþra* Joan. vii, 2; coll. dan. *Lethra*; vet. fr. *hlid*, *hlidia*, [tegere]; Gf. IV, 104; Rehtb. 819), fem., tentorium, casa, σκηνή : Luc. ix, 53; xvi, 9; σκῆνος : Cor. II, v, 1, 4.

HLEÞRA-STAKEINS, vid. sub *Stikan*.

UFAR HLEIÞRJAN, conj. II, superædificare, ἐπισκηνοῦν : Cor. II, xii, 9.

HLIJA (vet. norv. *hlif*, *hlie*, angl. sax. *hleō*, vet. sax. *hleā*; Gf. IV, 1094; Schm. Hel. Gloss. p. 57), masc., tentorium, casa, σκηνή : Mc. ix, 3.

HLIUP (vet. norv. *hliup*, vet. sax. *hlust*, angl. sax. *hlyst*, vet. sup. germ. *gahlosi*; coll. *Hliuma*; Gf. IV, 1104), neutr., auditus, attentio, tranquillitas, ἡσυχία : Tim. I, ii, 11 (hæc nostra conjectura ad h. l. pro *hauþa* male a Castillionæo excogitata, sine dubio correctæ est, cum ita omnino se habeat apud Vauluspa I: *hliuþs biþ ek allar helgar kindur*).

HLIUMA (vet. norv. *hlioma*, *hliup*, angl. sax. *hlyst*, vet. sax. *hlust*; coll. gr. κλύειν; Bopp 124; Gf. IV, 1096), masc., auditus, ἀκοή : Mc. vii, 33; Luc. vii, 1; Cor. I, xii, 16.

HLIFAN (gr. κλέπτειν, lat. *clepere*, rec. sup. germ. ...*klepper*; Bopp 127; Dra. 656), conj. II, furari, κλέπτειν : Mth. vi, 19; Mc. x, 19; Luc. xviii, 20; Rom. xiii, 9; Eph. iv, 28.

HLIFTUS, masc., fur, latro, κλέπτης : Joan. x, 1.

HLUTRS (vet. sax. *hluttar*, angl. sax. *hluter*, vet. sup. germ. *hlutar*, dan. *tutter*, rec. sup. germ. *lawter*; Gf. IV, 1105), adject., purus, nundus, ἀγνός : Cor. II, vii, 11.

HLUTREI, fem., sinceritas, ειλικρίνεια : Cor. II, i, 12.

HLUTRIÞA, fem., id., Cor. II, ii, 17.

HLOHJAN, vid. sub *Hlahjan*.

HNASQUS (angl. sax. *huesc*, angl. *nesh*, *nice*), adject., mollis, delicatus, μαλακός : Mth. xi, 8; Luc. vii, 25.

HNAIVS, vid. sub *Hneivan*.

HNAUPNAN, vid. sub *Hniupan*.

HNEIVAN (vet. norv. *hniga*, *hnegia*, vet. sup. germ. *hnigan*, *nigan*, vet. sax., angl. sax. *hnigan*, vet. fr. *hniga*, dan. *neje*, batav., rec. sup. germ. *neigen*; Gr. II, 47; Gf. IV, 1127; Rehtb. 820), conj. I, *hnaiv*, *hnivun*, *hnivans*, inclinare; immergi, κλίειν : Luc. ix, 12.

ANA-HNEIVAN, se inflectere, κύπτειν : Mth. iii, 11; Mc. i, 7.

HNAIVS, adject., humilis, ταπεινός : Rom. xii, 16.

HNAIVJAN, conj. II, 1) inclinare; 2) humiliare, ταπεινοῦν : Luc. xiv, 11; xviii, 14; part. præter. *hnaiv-þs*, humilis, ταπεινός : Cor. II, vii, 6.

ANA-HNAIVJAN, recumbere, κλίνειν : Mth. viii, 20.

GA-HNAIVJAN, humiliare, ταπεινοῦν : Luc. iii, 5; xiv, 11; xviii, 14; partic. præt. *gahnaiwiþs*, humilis, ταπεινός : Luc. i, 52.

UF-HNAIVJAN, subicere, submittere, ὑποτάσσειν : Cor. I, xv, 26, 27, 28; Eph. i, 22; Philpp. iii, 21.

HNAIVEINS, fem., humilitas, ταπεινότης : Luc. i, 48.

UF-HNAIVEINS, submissio, ὑποταγή : Gal. ii, 5.

*HNIUPAN (angl. *nip*, suec. *niura*, *nyra*, batav. *knauwen*, rec. sup. germ. *kneipen*; Gr. II, 48), conj. I, *hnaup*, *hnupun*, *hnupans*, rumpere.

DIS-HNIUPAN, disrumpere, διαρρήσσειν : Luc. viii, 29.

DIS-HNAUPNAN, conj. III, disrumpi, ῥήσσεσθαι : Luc. v, 6.

HNUTO (*hnuþo*, vid. ad Cor. II, xii, 7; quod ex slavica lingua mutuatus est Gothus, vid. Cast. Gloss. Cor. h. v.), fem., flagellum, virga, σκόλοψ : Cor. II, xii, 7.

HUGDS, vid. sub *Hugs*.

HUGGRJAN (*hugrjan* Cor. I, iv, 11; vet. norv. *hungr*, *hungra*, vet. sax. *hungar*, *hungrian*, *hingrian*, vet. fr. *hunger*, *hungera*, vet. sup. germ. *hungar*, *hungeren*, angl. sax., angl., suec., dan., rec. sup. germ. *hunger*; Gr. II, 60; Gf. IV, 9 2; Rechth. 831), conj. II, esurire, πεινῆν : Cor. I, iv, 11; impersonale *huggrēiþ mik* (πεινώ) : Joan. vi, 35.

HURUS, masc., fames, λιμός : Luc. iv, 25; xv, 14, 17; Rom. viii, 35.

HUGS (vet. norv. *hugr*, *hyggia*, vet. sax. *hugi*, *huggian*, angl. sax. *hoga*, *hogian*, vet. fr. *hei*, vet. sup. germ. *hugu*, *hugi*, suec. *hugher*, *hog*, dan. *hu*; coll. lat. *cogitare*; Gr. II, 462; Gf. IV, 782; Rechth. 835), masc., mens, intelligentia, νοῦς : Eph. iv, 17.

HUGJAN, conj. II, cogitare, putare, credere, νομίζειν : Mth. v, 17; Luc. ii, 44; Tim. I, vi, 5; δοκεῖν : Joan. xi, 13; φρονεῖν : Gal. v, 10; Philpp. ii, 2; iii, 15; Skeir. VII, a; *hugjan hauhaba*, superbum esse, ὑψηλοφρονεῖν : Rom. xi, 20; *vaila hugjan*, bene velle, εὐνοεῖν : Mth. v, 25.

AND-HUGJAN, vid. sub Philpp. iii, 15.

AF-HUGJAN, obcæcare, βασκάνειν : Gal. iii, 1.

GA-HUGJAN, putare, cogitare, ἠγείσθαι : Tim. I, i, 12.

FAURAGA-HUGJAN, prædestinare, προαιρεῖσθαι : Cor. II, ix, 7.

UFAR-HUGJAN, superbire, ὑπεραίρεσθαι : Cor. II, xii, 7.

GA-HUGDS, fem., sensus, cogitatio, mens, διάνοια : Mc. xii, 30; Luc. i, 51; x, 27; Eph. iv, 18; Col. i, 21; νοῦς : Rom. vii, 25; συνείδησις : Cor. I, viii, 12; x, 27; Tim. I, iii, 9; Tim. II, i, 5.

HUGS (angl. sax. *haga*, suec. *hayh*, *hage*, dan. *have*, rec. sup. germ. *gehege*), neutr., ager, bonum agrarium : docum. aret.

HUZD (vet. norv. *hodd*, angl. sax. *hord*, *hordan*, vet. sup. germ. *hort*, *gahurtjan*, angl. *hoard*; Gr. II, 463, 500; III, 452; DM. 543; Gf. IV, 1030), neutr., thesaurus, θησαυρός : Mth. vi, 19, 20, 21; Mc. x, 21; Luc. vi, 45; xviii, 22; Cor. II, iv, 7.

HUZDJAN, conj. II, thesaurizare, θησαυρίζειν : Mth. vi, 19, 20; Cor. II, xii, 14, et ad Cor. I, xvi, 2.

HUHJAN, Cor. I, xvi, 2 pro *huzdjan*, vid. ad h. l.

HURRUS, vid. sub *Huggrjan*.

HULþS, vid. sub *Hilþan*.

HULJAN (vet. norv. *hylia*, angl. sax. *helan*, *heolster*, vet. sup. germ. *huljan*, angl. *hele*, suec. *hölja*, dan. *hulle*, rec. sup. germ. *hüllen*, *helen*; lat. *celare*; Gr. II, 29; Gf. IV, 843), conj. II, velare, περικαλύπτειν : Mc. xiv, 65; κατακαλύπτειν : Cor. I, xi, 6.

AND-HULJAN, revelare, detegere, ἀποκαλύπτειν : Mth. x, 26; Luc. ii, 35; x, 21, 22; xvii, 30; Joan. xii, 38; Eph. iii, 5; Philpp. iii, 15 h. l.; Thess. II, ii, 3; ἀνακαλύπτειν : Cor. II, iii, 18; ἀποστεργάζειν : Mc. ii, 4; partic. præt. *andhulþs*, ἀκατακάλυπτος : Cor. I, xi, 5.

UNAND-HULþS, partic. præt., non revelatus, μὴ ἀκακαλυπτόμενος : Cor. II, iii, 14.

GA-HULJAN, velare, celare, abscondere, καλύπτειν : Mth. viii, 24; x, 26; Cor. II, iv, 5; κατακαλύπτειν : Cor. I, xi, 6; παρακαλύπτειν : Luc. ix, 45; *guhulidamma haubida*, cum capite velato, κατὰ κεφαλῆς ἔχων : Cor. I, xi, 4.

DIS-HULJAN, abscondere, operire, καλύπτειν : Luc. viii, 16.

AND-HULEINS, manifestatio, revelatio, ἀποκαλύψις : Luc. ii, 32; Cor. I, xiv, 26; Cor. II, xii, 1, 7; Gal. ii, 2; Eph. i, 17; iii, 3; Thess. II, i, 7.

HULISTR, neutr., velum, velamentum, κάλυμμα : Cor. II, iii, 13, 14.

*HULS (vet. norv. *holr*, angl. sax. *hol*, *hale*, *holjan*, vet. sup. germ. *hol*, *holi*, *holjan*, *holon*, angl. *hollow*, vet. fr., suec. *hol*, dan. *huul*, rec. sup. germ. *hohl*; gr. κοιλός, lat. *cælum*, *cælare*; Gr. II, 29; Gf. IV, 846; Rechth. 822), adject., cavus.

US-HULON, conj. II, excidere, λατομεῖν : Mth. xxvii, 60.

HULUNDI, fem., sepulcrum, σπήλαιον : Joan. xi, 38.

...HUN (coll. lat. — *cunque*; Gr. III, 32), suffixum ad designandam indefinitam ideam, quæ latine per terminationem cuiusque redditur, et —

AINS-HUN, vid. sub *Ains*.

þIS-HUN, vid. sub *þata*.

MANNA-HUN, vid. sub *Man*.

WAN-HUN, vid. sub *Wan*.

WAS-HUN, vid. sub *Was*.

WEILO-HUN, vid. sub *Weila*.

*HUND (vet. norv. *hundraþ*, angl. sax. *hund*, vet. sax., vet. fr. *hundered*, vet. sup. germ. *hunt*, angl. *hundred*, suec. *hundra*, dan. *hundrede*, rec. sup. germ. *hundert*; gr. ἑκατόν, lat. *centum*; Bopp 456; Gr. I, 763; Gf. IV, 975; Rechth. 836), neutr., in plurali tantum *hunda* et equidem in solis compositionibus :

þRIJA-HUNDA, vid. sub *þreis*.

NIUN-HUNDA, vid. sub *Niun*.

TVA-HUNDA, vid. sub *Tvai*.

FIMF-HUNDA, vid. sub *Fimf*.

HUNDA-FAPþS, vid. sub *Fapþs*.

HUNDS (vet. norv. *hundr*, vet. sup. germ. *hunt*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *hund*, angl. *hound*, suec., dan., rec. sup. germ. *hund*, batav. *hond*; gr. κύων, lat. *canis*; Bopp 81; Gr. III, 326; Gf. IV, 976; Rechth. 830), masc., canis, κύων : Luc. xvi, 21; Philpp. iii, 2; κυνάριον : Mc. vii, 27, 28.

HUNþS, vid. sub *Hilþan*.

HUNJAN, conj. II, cupere, conari, Mc. x, 24. vid. ad h. l.

HUNSL (vet. norv., suec. *husl*, angl. sax. *husel*; DM. 25), neutr., 1) oblatio, θυσία : Mth. ix, 13; Mc. ix, 49; Luc. ii, 24; Cor. I, x, 18; Skeir. I, a; προσφορά : Eph. v, 2; 2) cultus, latria, λατρεία : Joan. xvi, 2.

HUNSLA-STAPþS, vid. sub *Stapþs*.

UN-HUNSLAGS, adject., 1) non libans; 2) irreconciliabilis, ἄσπονδος : Tim. II, iii, 3.

HUNSLJAN, conj. II, offerre, σπένδειν : Tim. II, iv, 6.

HUPS (angl. sax. *hype*, vet. sup. germ. *huf*, angl. *hip*, suec. *höft*, dan. *høfte*, batav. *heupe*, rec. sup. germ. *hüfte*; Gr. II, 49; III, 405; Gf. IV, 832), masc. (plur. *hupeis*), coxa, ὀσφύς : Mc. i, 6; Eph. vi, 14.

*HUS (vet. norv., vet. sup. germ., suec., vet. sax., angl. sax., vet. fr. *hus*, angl. *house*, dan. *huus*, batav. *huys*, rec. sup. germ. *haus*; Gr. II, 500; III, 426; DM. 39; Gf. IV, 1050; Rechth. 831), neutr., domus.

GUD-HUS, domus Dei, templum, ἱερόν : Joan. xviii, 20.

HRAINS (vet. norv. *hreinn*, vet. sax. *hreni*, vet. fr. *rene*, vet. sup. germ. *hreini*, suec. *ren*, dan. *reen*, batav. *reyn*, rec. sup. germ. *rein*; coll. angl. *rinse*; Gr. II, 42; Gf. IV, 1158; Rechth. 992), adject., purus, mundus, καθαρῖς : Mth. xxvii, 59; Joan. xiii, 11; xv, 5; Tim. I, i, 5; iii, 9; Tim. II, i, 3; ii, 22; Tit. i, 15; κόσμος : Tim. I, ii, 9; Skeir. III, c;

hrains vairjan, καθαρίζεσθαι : Mth. viii, 3; xi, 5; Mc. i, 41, 42; Luc. v, 13; xvii, 15 vid. ad h. l.

UN-HRAINS, 1) impurus, immundus, ἀκάθαρτος : Mc. i, 23, 25, 26, 27; iii, 11, 30; v, 2, 8, 13; vi, 7; vii, 25; ix, 25; Luc. iv, 33, 36; vi, 18; viii, 29; ix, 39, 42; Cor. i, vii, 14; Cor. ii, vi, 17; Eph. v, 5; κοινός : Rom. xiv, 14 vid. ad h. l.; 2) inexper-tus, idiota, ἰδιώτης : Cor. ii, xi, 6.

HRAINEL, fem., puritas, Skeir. iii, b.

UN-HRAINEL, mundities, ἀκαθαρσία : Col. iii, 5.

UN-HRAINIPA, fem., id., Cor. ii, xii, 21; Gal. v, 19; Eph. iv, 19; v, 3; Thess. i, iv, 7.

HRAINJAN, conj. ii, purificare, καθαρίζειν : Cor. ii, vii, 1.

AF-HRAINJAN, id., Skeir. i, a.

GA-HRAINJAN, id., Mth. viii, 2; Mc. i, 40; vii, 19; Luc. iv, 27; v, 12; vii, 22; xvii, 14, 17; Joan. xv, 2; Eph. v, 26; διακαθαρίζειν : Luc. iii, 17; ἐκκαθαίρειν : Tim. ii, ii, 21.

US-HRAINJAN, id., ἐκκαθαίρειν : Cor. i, v, 7.

HRAINEINS, fem., purificatio, καθαρισμός : Luc. ii, 22; Skeir. iii, b, d.

GA-HRAINEINS, id., Mc. i, 44; Luc. v, 14.

HRAINJA-HAIRTS, vid. sub *Hairto*.

*HRAIV (vet. sax. *hreu*, angl. sax. *hreav*, vet. norv. *hræ*, vet. sup. germ. *hreo*; Gr. ii, 412; iii, 398; DM. 659 sq.; Gf. iv, 1131), cadaver.

HRAIVA-DUBO, vid. sub *Dubo*.

HRAIJAN (vet. norv. *ram*, vet. sup. germ. *ramen*, *ramjan*, dan. *ramme*, rec. sup. germ. *rahmen*; Gf. ii, 504), conj. ii, crucifigere, σταυροῦν : Joan. xix, 6.

US-HRAIJAN, id., Mth. xxvi, 2; Mc. xv, 13, 14, 15, 20, 25, 27; xvi, 6; Joan. xix, 6, 10; Cor. i, i, 13, 23; Cor. ii, xiii, 4; Gal. iii, 1; v, 24; vi, 14.

MIPUS-HRAIJAN, concrucifigere, συσταυροῦν : Mth. xvii, 44; Mc. xv, 32; Gal. ii, 20.

*HRISJAN (vet. sax. *hrisian*, angl. sax. *hreosan*, suec. *rista*, coll. rec. sup. germ. *rütteln*; Gr. ii, 46; Gf. iv, 1179), conj. ii, quassare.

AF-HRISJAN, quassare, tremefacere, ἀποτινάσσειν : Luc. ix, 5; ἀπομάσσεισθαι : Luc. x, 11.

US-HRISJAN, id., ἐκτινάσσειν : Mc. vi, 11.

HRUGGA (coll. vet. norv. *hryggr*, vet. sup. germ. *ruota*; Gf. ii, 491), fem., virga, ῥάβδος : Mc. vi, 8.

HRUK (vet. norv. *kria*, *krunka*, angl. sax. *hroc*, vet. sup. germ. *hruoh*, rec. sup. germ. *krähen*; gr. κράζειν, lat. *crocire*; Gf. iv, 1149), neutr. (?), cantus (galli); *saur hanins hrük*, antequam gallus cantat, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι : Mth. xxvi, 75.

HRUKJAN, conj. ii, cantare (de gallo), φωνεῖν : Mth. xxvi, 74; Mc. xiv, 72; Joan. xiii, 38; xviii, 27.

b

PAKJAN (*paqkjan* Mc. viii, 17; Skeir. vii, a; *pankjan* Luc. xiv, 31; vet. norv. *þenkia*, vet. sax. *thenkian*, *thanc*, angl. sax. *þencan*, vet. sup. germ. *dankjan*, *denkjan*, vet. fr. *thanka*, angl. *think*, suec. *tänka*, dan. *tænke*, batav. *rec. sup. germ. denken*; Gr. ii, 60; Gf. v, 150; Reith. 1067), conj. anom., *þakta*, *þahledun*, *þahts*, cogitare, ratiocinari, λογίζεσθαι : Cor. ii, iii, 5; x, 7, 11 (Mc. xi, 31); διαλογίζεσθαι : Mc. ii, 6; viii, 16, 17; xi, 31; Luc. iii, 15; v, 21; xx, 14; etiam *þagkjan sis* Luc. i, 29; συλλογίζεσθαι : Luc. xx, 5; συμβάλλειν : Luc. ii, 19; βουλεύεσθαι : Luc. xiv, 31; Cor. ii, i, 17; ἀπορεῖσθαι : Joan. xiii, 22; διαπορεῖν : Luc. ix, 7.

AND-PAKJAN SIK, 1) recordari, cogitare, c. genit., Skeir. vii, a. pr.; etiam sine *sik*, Skeir. vii, a. sec.; 2) cognoscere, γινώσκειν : Luc. xvi, 4.

BI-PAKJAN, ratiocinari, cogitare, διαλογίζεσθαι : Luc. v, 22.

ANDA-PAHTS, adject., rationabilis, λογικός : Rom.

*HRUSKAN (suec. *granska*, dan. *grandske*; coll. rec. sup. germ. *forschen?*), conj. ii.

AND-HRUSKAN, examinare, ἀνακρίνειν : Cor. i, x, 25.

*HROP (vet. norv. *hrodr*, angl. sax. *hroðer*, vet. sup. germ. *hruodi*, suec., dan. *ros*; coll. angl. *rout*; Gf. iv, 1153), neutr. (?), cantus, hymnus, laus.

HROPEIGS, adject., victor, gloriosus, θριαμβεύων : Cor. ii, ii, 14.

HROPJAN (vet. norv. *hropa*, vet. sax. *hropau*, angl. sax. *hreoþan*, vet. fr. *hropa*, vet. sup. germ. *hruofan*, suec. *ropu*, dan. *raabe*, batav. *roepen*, rec. sup. germ. *rufen*; Gf. iv, 1132; Reith. 829), conj. ii, clamare, κράζειν : Mth. viii, 29; ix, 27; xxvii, 50; Mc. i, 26; iii, 11; v, 5, 7; x, 47; xi, 9; xv, 13, 14, 39; Luc. iv, 41; ix, 39; xviii, 39; xix, 40; Joan. vii, 28, 37; xix, 12; Gal. iv, 6; κραυγάζειν : Joan. xi, 43; xviii, 40; xix, 6; βοᾶν : Gal. iv, 27.

UF-HROPJAN, exclamare, κράζειν : Mc. ix, 24; ἀνακράζειν : Mc. i, 23; Luc. iv, 33; viii, 28; ἀναβοᾶν : Mth. xxvii, 46; φωνεῖν : Luc. xvi, 24.

HROPI, fem. (?), clamor, κραυγή : Eph. iv, 31.

HROPEI, fem., id., Eph. iv, 31 vid. ad h. l.

HROT (angl. sax., vet. fr. *hrof*, vet. sax. *hrost*, vet. sup. germ. *rost*, angl. *roof*, batav. *roef*; gr. ὄροφος; Gf. ii, 552; Reith. 829), neutr., tectum, στέγη : Mth. viii, 8; Mc. ii, 4; Luc. vii, 6; δῶμα : Mth. x, 27; Luc. v, 19; xvii, 51.

HYMAINAIUS, nom. propr. masc., Ἰμμέναιος : Tim. i, i, 19.

HYSSOPO (voc. gr.), fem., hysoppus (ὑσσώπος secundum Num. xix, 6), Skeir. iii, c.

HOBAN, vid. sub *Haban*.

HOLIA (coll. lat. *occa*; Gr. ii, 414, 416; DRA. 535 *), masc., aratrum, ἄροτρον : Luc. ix, 62.

HOLON (angl. sax. *holtithe*, angl. *hollow*, vet. sup. germ. *huoljan*, *holjan*; Gr. ii, 44; Gf. iv, 849), conj. ii, fraudare, διασεῖσθαι : Luc. iii, 14.

AF-HOLON, defraudare, συκοφαντεῖν : Luc. xix, 8.

HORS (vet. norv. *hor*, *hora*, angl. sax. *horing*, vet. sup. germ., vet. fr. *hor*, angl. *whore*, suec. *hora*, dan. *hore*, batav. *hoere*, rec. sup. germ. *hure*; gr. κόρη; Gr. ii, 42; Gf. iv, 1010; Reith. 826), masc., adulter, mæchus, μοιχός : Luc. xviii, 11; πόρνος : Cor. i, v, 9, 10; Eph. v, 5; Tim. i, i, 10.

HORINON, conj. ii, mæchari, adulterium facere, μοιχεύειν : Mth. v, 27; Luc. xvi, 18; xviii, 20; μοιχεύσθαι : Mth. v, 32; Mc. x, 11, 12; partic. præf. f. min., *horinondei*, adultera, mæcha, μοιχαλῆς : Mc. viii, 58; Rom. vii, 5.

GA-HORINON, id., μοιχεύειν : Mth. v, 28.

HORINASSUS, masc., adulterium, fornicatio, μοιχεία : Gal. v, 19; πορνεία : Mc. vii, 21; Joan. viii, 41; Cor. i, vii, 21; Eph. v, 5; C. l. iii, 5.

xii, 4; Skeir. ii, d; σώφρων : Tit. i, 8; νηφάλιος : Tim. i, iii, 2, 11 vid. ad h. l.; *andahalts visan*, νήφειν : Tim. ii, iv, 5.

GÅ-PAKGI, neutr., parcimonia; *us gaþagkja*, parcus, φειδομένως : Cor. ii, ix, 6.

PAKKS (*þanks* Luc. xvii, 9; vet. norv. *þakk*, vet. sax. *thanc*, angl. sax. *þanc*, vet. sup. germ. *dank*, vet. fr. *thonk*), masc., gratiarum actio, χάρις : Luc. xvii, 9.

PAADAIUS, nom. propr. masc., Θαδδαῖος : Mc. iii, 18.

PADEI, vid. sub *þata*.

PAHAN (vet. norv. *þegia*, *þagga*, *þagna*, vet. sup. germ. *dugen*, vet. sax. *thagian*, *thagon*, suec. *tiga*, dan. *tie*; lat. *tacere*; Gr. v, 98), conj. ii, tacere, σιωπᾶν : Mc. iii, 4; xiv, 61; Luc. i, 20; xviii, 59, σιγᾶν : Luc. ix, 36; φιμοῦσθαι : Mc. i, 25.

GA PAHAN, id., σιωπᾶν : Mc. x, 48; σιγᾶν : Luc. xx, 26.

ÞAHAINS, iem., silentium, ἰσυχία : Tim. I, II, 12 vid. ad h. l.

ÞAHITS, vid. sub þagkjan.

ÞAHO (angl. sax. þo. vet. sup. germ. *daha*, rec. sup. germ. *thon*; Gr. III, 380; Gf. V, 104; Schm. I, 437), fem., lutum, πηλός : Rom. IX, 21.

ÞAÞROII, vid. sub þata.

ÞAIAUFEILUS, nom. propr. masc., Θεόφιλος : Luc. I, 3.

ÞAIRII (vet. sax. *thurh*, angl. sax. *þurh*, vet. sup. germ. *durh*, vet. fr. *thruch*, angl. *through*, rec. sup. germ. *durch*; Gr. II, 63; III, 261; IV, 793; Gf. V, 221; *Alth. Præp.* 202; *Rchth.* 1078), præpositio cum accusativo constructa, idem valet atque latinum *per*, necnon græco διὰ cum genitivo respondet, et, quemadmodum istud, medium per quod, vel personam per quam sit aliquid, indicat : tempus vero non nisi rarissime hæc particula determinat.

I Præpositio : 1) in sensu locali semper pro græco διὰ c. genit. posita, post *gaggan* Mc. IX, 30; Luc. VI, 1; *þairhgaggan* Mc. II, 25; Luc. XVII, 41; *iungaggan* Mth. VII, 13; Joan. X, 1, 2, 9; *galeiþan* Mc. X, 25; Cor. II, I, 16; *usleiþan* Mth. VIII, 28; Joan. VIII, 59; *þairhleþan* Luc. IV, 30; XVIII, 25; *þairhbairan* Mc. XI, 16; item Cor. II, XI, 33 *þairh augadauro in snorjon athahans vas*; huc etiam pertinet Cor. II, V, 7 *þairh galaubein gaggan nih þairh siun*; Cor. I, XIII, 12 *saiwam nu þairh skuggvan in frisahtai*; Luc. I, 70 *rodida (guþ) þairh munþ prausfete*. Necnon et adducenda sunt loca Joan. XIV, 6 *ikim sa vigs. ainshun ni qimiþ at attin niba þairh mik*; 2) medium : a) in respectu reali : Mc. VI, 2 *mahteis þairh handuns is vairþand*; Skeir. VI, c *attins bi ina varþ veitvodeins suman þairh prausfete vaurda, sumanuh þan þairh stibna us himina, sumanuh þan þairh taiknins*; Tim. II, I, 6 *ansts guþs ist in þus þairh analagein handive meinaizo*; Skeir. VI, b *attins þairh meina vaurstvarcivodei*; Gal. II, 21 *þairh vitof garaihte*; Rom. VII, 5 *vinnons þairh vitof*; X, 17; item formulæ *apaustaulus þairh viljan guþs* Cor. II, I, 1; Eph. I, 1; Tim. II, I, 1; Cor. II, VIII, 5; Joan. XVII, 20 *galaubjands þairh vaurda ize du mis*; Cor. I, XVI, 3 *þairh bokos þans sandja*; Cor. II, X, 9 *þlahsjan þairh bokos*; X, 11; Thess. II, III, 14; Eph. VI, 18 *þairh aihtronins jah bidos aihtron*; III, 6 *gadailans gahaitis þairh aivaggeljon*; Cor. II, IX, 12 *usarassjan þairh managa aviliuda*; I, 4 *gaþrafstjan þairh gaþlaiht*; Tim. II, III, 15 *usfraivjan du ganistai þairh galaubein*; Skeir. I, c *þairh liugn gawotjan*; V, d; Rom. VII, 7, 8, 11; XII, 1, 3; XV, 4; Cor. I, I, 21; Cor. II, IV, 15; VI, 7; IX, 15; Eph. I, 7; II, 8, 16; III, 12, 17; Philpp. I, 19; III, 9; Col. I, 20, 22; Tim. I, II, 10, 15; Tim. II, II, 2; post adjectiva : Gal. V, 6 *galaubeins þairh friaþra vaurstveiga*; coll. Rom. XIV, 14 *ni vaiht gavamm þairh sik silbo (in se)*; sæpe præsertim post passiva : Joan. XI, 4 *ei hauh-jaidau þairh þata*; Tim. I, IV, 14 *ansts gibana varþ þairh prausfetsjans*; Tim. II, I, 10 *ansts gasvikunþida þairh gabairhtein iesuis*; Tim. I, IV, 5 *gaveihada þairh vurd guþs*; Rom. VII, 4; Eph. III, 10; IV, 16, Philem. 22; ubi etiam pro ὑπό c. genit. ponitur : Cor. I, 10, 29 *frijei meina stojada þairh ungalaub-jandins þuktu*; post intransitiva : Eph. III, 16 *gasvinþnan þairh ahman*; Cor. I, XV, 2 *þairh aivag-geljon ganisiþ*; Col. II, 19 *leik þairh gavissins jah gabindos auknando*; Skeir. II, b *gabaurþ anþara þairh þvahl usþulan*; Col. II, 12 *miþurrisuþ þairh galau-bein*; Gal. II, 19 *þairh vitof vitoda gasvalt*; Rom. VII, 4 *þairh unabun usqam*; Skeir. III, a *garehsns bi ina newa andja vas þairh herodes birunain*; Rom. VIII, 3 *siuks vas þairh leik*; Gal. II, 16 *vairþiþ garaihts manna þairh galaubein*; Rom. VII, 15 *uskunþa varþ fravaurhts þairh þata þiuþeigo*; b) in respectu personali : Rom. XI, 36 *þairh guþ alla (sc. sind)*; Cor. I, XV, 21 *þairh mannan dauþus jah þairh mannan usstass*; Cor. II, I, 20 *þairh ina umen*; Gal. I, 1, *apaustaulus ni af mannam nih þairh mannan ak þairh*

iesu xristu ; IV, 7 *sunus jah arbja guþs þairh xristu*; et item sæpius in formulis *þairh xristu* : Rom. VII, 25; VIII, 37; Cor. I, XV, 57; Cor. II, I, 5; III, 4; IV, 4; V, 18; Gal. VI, 14; Eph. I, 5; Col. III, 17; Thess. I, IV, 2; IV, 14; V, 9; insuper : Cor. II, II, 14 *kunþi gabairhtjands þairh uns*; V, 20 *guþ gaþlaihiþ þairh uns*; IX, 11 *ainþalþei vaurkeiþ þairh una aivaxaristian guþa*; XII, 17 *ibai þairh wana bifaihoda izvis*; Eph. II, 18 *þairh ina habam atgagg du attin*; Col. I, 20 *þairh ina gasriþon*; Tim. II, I, 14 *þata godo anafilh fastai þairh ahman veihana*. Sæpe etiam post passiva : Col. I, 16 *alla þairh ina gaskapana sind*; Mth. VIII, 17 *þata gamelido þairh esaijan*; item Luc. XVIII, 31 et subaudiendo *gamelida* inscriptio Marci et Lucæ : *aivaggeljo þairh marku, þairh lukan* illustranda est; Mth. XXVII, 2 *usfullnoda þata qiþano þairh iairaimian*; Cor. II, I, 19 *xristus in izvis þairh uns vailamerjada*; I, 11 *giba þairh managans aviliudodau*; c) nec non et modum et rationem, qua sit aliquid, exhibet : Cor. II, II, 4 *gamelida izvis þairh managa tagra*; Phil. I, 20 *mikiljada xristus in teika meinnamma jahþe þairh libain jahþe þairh dauþu*. Sic explicandus est locus Cor. II, V, 7, vid. supra 1); Luc. VIII, 4 *gaþ þairh gajukon*; Gal. IV, 13 *þairh siukein teikis aivaggelida izvis*; Cor. II, III, 11 *þata gataurnando þairh vulþu (sc. vas), id est vulþag*. huc etiam adduci potest circumscriptio Col. II, 22 : *þata ist du riurein þairh þatei is brukjaidau pro ἀποχρήσει*; 3) causalem sensum, ita ut gr. διὰ c. accus. respondeat, *þairh* proprie non habet, hoc per in c. genit. expresso; in quibusdam tamen casibus interpres Græci vestigiis hæreere, necnon de constructione parum curare videtur, sic Luc. I, 78 *aflet fra-vaurhte þairh inseinandein armahairtein guþs unsaris (διὰ πλάγχα ἐλέους)*; Eph. V, 6 *þairh þata qimiþ hatis guþs (διὰ ταῦτα ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ)*. Item Col. III, 6 *þairh þoei qimiþ hatis guþs (δι' αὐτοῦ)*; Skeir. VII, a *þairh þoei usbar qiþands*, id est, 4), dum elamaret loquens; nonnisi rarissime *tempus* particula *þairh* determinatur; eo forsitan modo explicari potest Philpp. I, 26 *ei wostuli izvara biauknai þairh meinana qum astra du izvis*; coll. etiam I, 20; alias Gothus præpositionem verbo annectit et principale vocabulum in accusativo ponit, ut Luc. V, 5 *alla naht þairh-ARBIDJANDANS (διὰ ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιᾶσαντες) vaiht ni nemum*; coll. VI, 12 *naht þairhvakands, διανουκτερεύων*. Alias διὰ c. genit. in temporalibus determinationibus per *afur* (Mc. II, 1) vel *bi* (Gal. II, 1) convertitur.

II. In compositione autem non nisi raro occurrit, ubi græco διὰ..., quandoque etiam παρα..., κατα, etc. respondet : *þairharbaidjan*, *þairhbairan*, *þairhgaggan*, *þairhleþan*, *þairhsaiwan*, *þairhvakan*, *þairhvisan*; *þairhgaleikon*.

ÞAIRKU (angl. sax. *þyrel*, vet. sup. germ. *durhil*; Gf. V, 224; coll. *þairh*), neutr., foramen, τρυμαλία : Mc. X, 25; Luc. XVIII, 25.

* ÞAIRSAN (vet. norv. *þerta*, *þyrsta*, angl. sax. *þyrstan*, vet. sax. *thorron*, *thurstian*, vet. sup. germ. *darrjan*, *dorrjan*, *durstjan*, angl. *thirst*, dan. *tør*, *terst*, suec. *törr*, *törsta*, rec. sup. germ. *dürr*, *darren*, *dursten*; lat. *torreo*, gr. *τέρσασθαι*; Bopp 100; Gr. II, 59; Gf. V, 199), conj. I, *þars*, *þaurusun*, *þaurusans*, siccare, arefacere.

GA-ÞAIRSAN, marcescere; particip. præter. *gaþaurusans*, aridus, ἐξηραμμένος : Mc. III, I, 3.

ÞAURSUS, adject., aridus, ξηρός : Luc. VI, 6; ἐξηραμμένος : Mc. XI, 20.

GA-ÞAURSNAN, conj. III, exarere, exsiccari, arefieri, ξηραίνεσθαι : Mc. IV, 6; V, 29; XI, 21; Luc. VIII, 6; Joan. XV, 6.

ÞAURSJAN, conj. II, sitire, διψᾶν, impersonale tantum *þaurseiþ mik (διδῶ)* : Joan. VI, 35; VII, 37; Rom. XII, 20; personale est *þaursiþs visan* Cor. I, IV, 11.

AF-ÞAURSJAN, id., *afþaursiþs visan*, διψᾶν : Mth. XXV, 42.

ΠΑΥΡΣΤΕΙ, fem., sitis, δίψος : Cor. II, xi, 27.

ΠΑΙΣΣΑΛΑΥΝΕΙΚΑ, nom. propr. fem., Θεσσαλονίκη : Philpp. iv, 16; Tim. II, iv, 10.

ΠΑΙΣΣΑΛΑΥΝΕΙΚΑΙΟΣ, masc., Θεσσαλονικεύς : Thess. II, Inscr.; I, i; Subscript.

ΠΑΝ (vet. sax. *than*, angl. sax. *þon*, *þonne*, vet. sup. germ. *danne*, vet. fr. *tha*, angl. *then*, rec. sup. germ. *dann*; lat. *tunc*; Gr. III, 165, 280; Gf. V, 44; Rchth. 1067), conjunctio, quæ ut demonstrativa semper primum sententiæ vocabulum (non nisi autem raro plura, ut Luc. xviii, 40 *bibe newa vas þan imma*; xx, 16 *gahausjandans qe þun þan*) sequitur. Præpositionem inter et nomen rectum tantummodo interjicitur, ubi hoc nomen — *uh* encliticum habet: Mth. xi, 21 *framuh þan þaim*; Mc. xvi, 12; Luc. i, 24; vii, 21; x, 1, 7; xviii, 4; coll. Mc. xiv, 44; xvi, 8; Cor. I, xiv, 25; xv, 15; Gal. ii, 2; Eph. iv, 25; e contrario Mth. xi, 7; *at þaim þan* xxvi, 73 *afar leitil þan*; xxvii, 1, 15, 45; Mc. iv, 6, 35; viii, 1; Luc. iii, 1, 15; vi, 48; vii, 24; xix, 11; xx, 45; etiam inter articulum et substantivum mittitur: Luc. ii, 2 *soh þan gilstrameleins*; 37; Joan. viii, 35; xviii, 15; Rom. xii, 4; Cor. i, xii, 12; Skeir. VIII, a; necnon et inter negationem et vocabulum negatum, hinc Joan. xviii, 30 *niþ-þan nauhþanuh*; Luc. xx, 40 *niþ-þan þanaseiþs*; e contrario Luc. vii, 42 *ni habandam þan*; hinc legitima est annotatio, quam fecimus ad Mth. ix, 2. Ut relativa autem hæc particula sententiam inchoat.

I. *Demonstrativa*: tum, tunc, τότε : Mth. vii, 25; ix, 15; Mc. ii, 20; xiii, 21, 26, 27; Luc. v, 35; vi, 42; Joan. vii, 33; xiii, 37; Cor. I, iv, 5; xiii, 12 (ubi *ih* ante alterum *þan* repeti debet, vid. ad h. l.), xvi, 2; Cor. II, xii, 10; Gal. iv, 8, 29; vi, 4; Eph. ii, 12; *idou*: Mth. xxvii, 51. Item etiam in consequente, præcipue post sententiam participialem: Luc. ii, 42 *at venjandein allat managein — andhof þan iohannes*; xvi, 23; coll. ii, 42; Joan. xiii, 51, ubi nullo vocabulo græco respondet.

II. *Relativa*: 1) cum, quandiu, όταν : Mth. vi, 2, 5, 6; ix, 15; Mc. ii, 20; iii, 11; iv, 15, 16, 31, 32; viii, 38; xi, 25; xii, 25, 25; xiii, 28, 29; xiv, 7; Luc. v, 35; vi, 22, 26; viii, 15; xiv, 10, 12, 15; xvi, 9; xvii, 10; Joan. vii, 31; viii, 28, 44; ix, 5; x, 4; xv, 26; xvi, 13, 21; Rom. xi, 27; Cor. I, xiv, 26; xv, 24, 54; xvi, 5; Cor. II, x, 6; xii, 10; xiii, 9; Col. iv, 16; Thess. I, v, 3; Thess. II, i, 10; 2) cum, quando, ὅτε : Mth. vii, 28; ix, 25; Mc. i, 32; ii, 25; vi, 21; vii, 17; viii, 19, 20; xiv, 12; xv, 41; Luc. iv, 25; vi, 3 (ὁπότε?); xv, 30; xvii, 22; Joan. vi, 24; ix, 14; xii, 17, 41; xiii, 31; xvii, 12; Rom. vii, 5; xiii, 11; Cor. I, xiii, 11; Gal. ii, 11; iv, 3; Philpp. iv, 15; Col. iii, 7; Thess. I, iii, 4; Thess. II, iii, 10; Tim. II, iv, 3; ad resolvendum græcum genit. absol.: Mth. xxvii, 57 *þan seiþu varþ*, pro ὀφίας γενομένης.

III. *Conjunctiva*: 1) autem, vero, δέ : Mth. iii, 11; v, 31, 37; vi, 7, 29; viii, 1, 5; x, 16, 18, 21, 30, ix, 8, 28, 36; xi, 7, 12; xxv, 38, 39; xxvi, 67, 71, 73; xxvii, 1, 7, 15, 16, 19, 45, 55, 61, 62; Mc. i, 6, 28, 32; ii, 5, 6; iii, 32; iv, 5, 6, 35; v, 6, 11, 13; vi, 4, 15, 16; vii, 20, 26; viii, 1, 8, 9, 28, 29; ix, 9, 25, 58; x, 14, 32; xi, 4, 8; xii, 5; xiv, 44; xv, 7, 25, 36, 39, 40; xvi, 8, 9, 12; Luc. i, 6, 8, 11, 13, 22, 24, 34, 38, 39, 56, 62, 64; ii, 1, 2, 4, 6, 17, 47; iii, 1, 7, 11, 12, 14, 15, 18, 21; iv, 21, 24, 38, 39, 42; v, 3, 4, 8, 15, 22; vi, 9, 30, 39, 48; vii, 1, 2, 9, 12, 16, 20, 21, 24, 36, 59, 42, 43, 48; viii, 4, 8, 9, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 52, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 42, 45, 47, 51, 52; ix, 1, 6, 7, 8, 12, 14, 16, 19, 20, 23, 27, 28, 32, 34, 37, 41, 42, 43, 44, 46, 49, 51, 54, 55, 57, 59, 60, 61, 62; x, 1, 2, 7, 17, 18, 30; xiv, 12, 15, 25; xv, 1, 3, 11, 14, 17, 20, 22, 25; xvi, 1, 3, 14, 22; xvii, 6, 7, 17, 20, 22; xviii, 4, 6, 9, 15, 19, 22, 24, 26, 28, 31, 35, 36, 40; xix, 8, 9, 11, 13, 16, 32, 33, 36, 37; xx, 3, 13, 14, 16, 23, 25, 27, 31, 39, 40, 41, 45; Joan. (ubi *þan* semper fere — *uh* præ se habet) vi, (3), 4, 6, 10, 11, 25, 71;

vii, 2, 9 (32), 39, 44; viii, 35; ix, 14 (20), 31, 37; x, 22; xi, 1, 2, 5, 13, 18, 30, 37, 38, 46; xii, 6, 14, 16, 20, 33; xiii, 23, 25, 28, 30; xvii, 5; xviii, 2, 5, 10, 14, 15, 40; Rom. (ubi, quemadmodum semper in epistolis, et in Skeireins, — *uh* ante *þan* ponitur, præter Cor. II, viii, 22; Skeir. II, b; VI, d, nisi hic *iupaþroþ-þan* et *sumaiþ-þan* legenda sint) xii, 4; Cor. I, iv, 7; vii, 6; ix, 23; x, 29; xi, 2, 3, 21; xii, 11, 12; xiv, 23; xv, 6, 15; xvi, 8; Cor. II, ii, 16; vi, 15, 16; viii, 22; ix, 6; xii, 19; Gal. i, 22; ii, 2; iv, 9; Eph. iv, 9, 11, 23, 26; Thess. I, v, 14; Tim. II, ii, 20; Philem. 22; Skeir. II, b, d; III, a, b, c; V, a; VI, c, d; VII, a; VIII, a, b, c; 2) et, καί : Luc. ii, 37; Cor. I, xv, 28 (Mc. x, 28); 3) sed etiam, δέ καί : Mc. xv, 40; Luc. iii, 12; 4) igitur, οὖν : Mth. xxvii, 17; Luc. (iii, 18; vi, 9; x, 2) xix, 12; (Joan. ubi fræquentissime occurrit, neque tamen in hoc sensu ordinario — *uh* præcedit) vi (3, 11), 43; vii, 16, 25, 28, 30, 32, 40, 45, 47; viii, 19, 22, 28, 48; ix, 12, 15, 16, 18 (20), 24; xi, 3, 14, 17, 25, 31, 41, 47; xii, 4, 7; ix, 17, 28, 29, 35; xiii, 12, 24, 27; xix, 1; Rom. vii, 3; Cor. II, i, 17; 5) enim, γάρ (semper cum præcedente — *uh*) : Mth. vi, 32; Joan. v, 22; vi (40), 64; xii, 47; Cor. II, iv, 15; Gal. vi, 13; Thess. I, iv, 15; Tim. I, ii, 3; 6) consequenter, ἄρα : Cor. I, v, 10 (xv, 14); pro *þannu*, quod vid. sub *Nu*; 7) quidem, μέν : Joan. xi, 6 (Luc. iii, 18); communiter cum adversativo *ih*, *þan*, *afþan* (δέ) : Cor. I, xi, 21; Gal. iv, 23 (Cor. I, iv, 10), ubi solemniter vocabulo restricto præponitur; 8) δέ καί : Mc. xv, 40; Luc. iii, 12; 9) cum aliis particulis connexa : a) *þan auk*, δέ : Joan. xii, 10; γάρ : Luc. vii, 8; b) *auk þan*, enimvero, Skeir. VI, d; c) *nih þan* (*nihþan*), οὐδέ, οὐ δέ, μηδέ : Mth. ix, 17; Luc. vi, 43, 44; ix, 3; Joan. vii, 13; viii, 42; Cor. I, v, 8; xii, 21; Tim. I, i, 4; Skeir. VII, c; οὐ γάρ : Mth. ix, 13; Joan. xii, 47; xvi, 15; Cor. I, i, 17; d) *þan jah*, δέ καί : Luc. iv, 41; v, 10, 36; xviii, 1; xix, 19; Tim. I, v, 24; δέ : Luc. xviii, 5; καί : Mth. ix, 17; Thess. I, v, 25; Tim. I, v, 25; e) *jah þan*, καί γάρ : Luc. i, 66; Cor. I, xii, 14; Cor. II, ii, 10 (cujus loco Luc. vii, 8 *jah þan auk*); καί — δέ : Mc. iv, 36; Luc. ii, 35; Joan. vi, 51; viii, 17; xv, 27; Tim. I, iii, 10; Tim. II, iii, 12; δέ καί : Luc. vi, 6; Cor. II, vi, 1; Tim. II, ii, 5; καί — οὖν : Joan. xvi, 22; καίπερ : Philpp. iii, 4; δέ : Luc. xvii, 3; Joan. xi, 42; xiv, 21; xviii, 18; Cor. I, xvi, 4; Cor. II, viii, 18 (xii, 1); γάρ : Cor. II, xii, 1; καί : Mc. iii, 6; Luc. vii, 8; xvii, 3; Joan. vii, 33; xiv, 3, 7; οὖν : Mc. iii, 31; f) *þanuh þan*, vid. sub *þanuh*; g) *ih þan*, vid. sub *ih*.

ΠΑΝΑ-ΜΑΙΣ, vid. sub *Mais*.

ΠΑΝΑ-ΣΕΙΨ, vid. sub *Seiþu*.

ΠΑΝ-ΝΥ, vid. sub *Nu*.

ΠΑΝΟΥ (ante *þ* etiam *þanuh* —), 1) tum, τότε : Mth. viii, 26; ix, 6; xiv, 25, 29, 37; xi, 20, xxv, 41, 44, 45; xxvi, 3, 67, 74; xxvii, 3, 9, 13, 58; Luc. xiv, 10, 21; Joan. vii, 10; viii, 28; xii, 16; xvi, 25 (ὅτε gr.); Cor. I, xv, 54; Col. iii, 4; Thess. I, v, 3; 2) autem, δέ : Mth. ix, 25, 32; Mc. iv, 29; Luc. viii, 54; ix, 12, 13; x, 28; xv, 28; Joan. vi, 12; xviii, 28; Cor. I, xv, 28, 54; 3) et, καί : Mc. x, 13; Cor. I, xiv, 25; vid. ad Mth. ix, 2; 4) igitur, οὖν : Mc. xii, 6; Joan. vi, 15, 34, 52, 60, 68; vii, 3, 11, 32, 43; viii, 13, 21, 31, 41, 52, 57, 59; ix, 8, 10, 25, 26, 28; x, 7, 19, 24; xi, 12, 16, 21, 33, 38, 45; xii, 19; xiii, 22, 36; xviii, 24, 38; xix, 13; 5) sic, ἄρα : Cor. I, xv, 18; vid. ad Rom. vii, 3. — *þanuh þan* (*þanuhþan*), τότε οὖν : Joan. xi, 14; xix, 1; τότε μέν : Joan. xi, 6; τότε καί : Cor. I, xv, 28; δέ : Luc. i, 26 (καί οὕτω : Cor. I, xiv, 25).

— *þanuh þan sveþauh*, ὁμοίως μέντοι : Joan. xii, 42. ΠΑΝΔΕ (*þandei* Luc. I, 34; xvi, 3; Rom. xi, 16, 21; Gal. vi, 10; Philpp. i, 18), 1) si, εἰ : Mth. vi, 30; Joan. v, 47; xiii, 17; Cor. I, xv, 12; Gal. iii, 29; Philpp. i, 18 (πλήν); εἰ δέ : Joan. viii, 46; Rom. xi, 16; Gal. iv, 7; εἰ γάρ : Rom. xi, 21; 2) quia,

quod, ὅτι : Luc. II, 30; XVI, 3; Joan. V, 38; IX, 16; Cor. I, XV, 20; Philpp. I, 18; ἐπει : Luc. I, 34; 3) dum, donec, ἕως vel ὡς : Joan. XII, 35, 36; Gal. VI, 10.

ÞAN-EL, vid. ad Luc. V, 24; Mth. XXV, 40.

EL-ÞAN, igitur, οὖν : Joan. IX, 41; Skeir. III, b; IV, a; V, d; VI, a; ὥστε : Cor. I, XI, 27.

MIP-ÞAN, interdum, nunc : Skeir. II, a, b, c.

MIP-ÞANEI (mipþane Luc. II, 43), cum, dum, ἕνθα : Cor. II, III, 15, 16; ordinario usurpatur in circumscriptib s a) participialibus constructionibus : Mth. IX, 18 mipþanei is rodida þata (τὸ αὐτοῦ λαλοῦντος) Luc. IV, 40; b) infinitivo cum ἐν : Mth. XXV, 1, 12 mipþanei vrohiþs vas (ἐν τῷ καταγορευθῆαι αὐτόν); Mc. IV, 4; Luc. I, 8; II, 6, 27, 43; V, 1, 12; VIII, 5, 40, 42; IX, 18, 29, 33, 36; XVII, 11, 14; XVIII, 35.

NAUH-ÞAN, adhuc, ἔτι : Luc. I, 15; VIII, 49; IX, 42; nauhuþ-þan, ἔτι δὲ καὶ : Luc. XIV, 26. Ni — nauh-þan, nondum, οὐπω : Joan. VI, 17.

NAUH-ÞANUH, adhuc, ἔτι : Mc. V, 35; XII, 6; XIV, 45; Luc. XIV, 32; XV, 20; ἔσχατον : Neh. V, 15. Ni — nauhþanuh, nauhþanuh—ni, nondum, οὐπω : Joan. III, 24; XII, 39; XI, 30; VII, 30, 39; VIII, 20; Rom. IX, 14; οὐδέπω : Joan. VII, 39 sq.

JU-ÞAN, jam, ἤδη : Mc. IV, 37; XI, 11; XIII, 28; XV, 42, 44; Luc. VII, 6; IX, 12, XIX, 37; Joan. VI, 17; VII, 14; IX, 22; XI, 17, 39. Juþan—ni, non amplius, μηκέτι : Mc. I, 45; II, 2.

ÞANKJAN, i. q. þagkjan.

ÞANKS, i. q. þagks.

ÞANJAN, vid. sub þinan.

ÞAU (þauh Me. X, 15; XIII, 20; Joan. XI, 32; Cor. II, XIII, 5; coll. vet. norv. þo, angl. sax. þeah, vet. sup. germ. doh, vet. fr. dach, thack, angl. thought, succ. dock, dan. dog, rec. sup. germ. doch; Gr. III, 274; Gf. V, 68; Rechth. 1067), 1) ergo, igitur, forsān, solemnitor in interrogativis, negativis, vel subordinatis sententiis; ἄρα : Cor. I, XV, 14 jabai xristus ni urrais, svare þau jas-so mereins unsara; ἄν : Luc. IX, 46; galaiþ nutons in ins þata, warjis þau ize maists vesi; Cor. I, VII, 5 μὴ ἀποστερεῖτε ἰσθάρου misso, niba þau us gaqissai; καὶ : Cor. I, XV, 29, 30 jabai ollis dauþans ni urreisand, duwe þau dauþjand saur ins. duwe þau veis bireikjai sijum; καὶ : Cor. II, XI, 16 þai was mik muni unfropana. aiþþau vaila þau sve unfrodana nimaiþ; Mc. VI, 56 bedun ina ei þan skau'a vastjos is attaitokeina. Sic etiam ubi Græcus nullam particulam respondentem usurpavit : Philpp. III, 13 broþrjus ik mik silban ni þau man gisahan; 1, 22 wa þau valjau, ni kann; Luc. XVI, 4 andþaktu mik wa taujau, ei þau, biþe afsatjaidau is sauragaggja, andnimaina mik; 2) in consequente hypotheticarum sententiarum, ubi respondet graeco ἄν : Mc. XIII, 20 ni frauja gamaurgidedi þaus dagans, ni þauh ganesi ainhun leike; Luc. VII, 39; X, 13; XVII, 6; Joan. VII, 46; VIII, 19, 42; IX, 41; XI, 21, 32; XVIII, 30; Rom. IX, 29; Cor. I, XI, 24; coll. Mth. V, 20; Mc. X, 15; XI, 26; Skeir. I, c; 1) in posteriori membro sententiæ dupliciter interrogantis, vel, an, ἤ : Mth. IX, 5 wa þar ist raihtis azetizo qiþan, astelanda þus fravaurhteis, þau qiþan urreis; Mth. XXVII, 17; Mc. II, 9; Luc. VI, 9; Joan. IX, 2; XVIII, 34; Rom. VIII, 35; Cor. I, X, 22; XI, 22. Aliquando etiam interrogativum — uh vel — u sequitur : Mth. XI, 3 þu is sa gimanda þau anþurizuh beidaima; Mc. XI, 30; XII, 14; Luc. VII, 19; XX, 4, 22; Joan. VII, 17; Rom. IX, 21; Cor. I, IX, 6; Cor. II, XIII, 5; Gal. III, 2, 5; 4) post comparativos, quam, ἢ : Mth. V, 20; XI, 24; Mc. VI, 11; IX, 43, 45, 47; X, 25; XIV, 5; Luc. V, 23; X, 12, 14; XVI, 17; XVIII, 14, 25; Rom. XIII, 11; Cor. I, VII, 9; XI, 22; XV, 6; Gal. IV, 27; Eph. III, 20; Tim. I, I, 4; Tim. II, III, 4; sic etiam post οὕτω : Luc. XV, 7; ἥπερ : Joan. XII, 43; παρ' ὅ : Rom. XII, 3 ni mais fraþjan þau skuli fraþjan, μὴ ὑπερπρονεῖν παρ' ὅ δεῖ προνεῖν.

EL-ÞAU, vid. ad Luc. XIV, 32.

SVE-ÞAUN (vid. ad Mth. VII, 15), 1) tamen, πλὴν :

Mth. XI, 22, 24; Luc. VI, 35; X, 11, 14, 20; XVIII, 8; Gal. VI, 13; μέντοι : Joan. VII, 13; XII, 42; 2) equidem, saltem, vel alias vocabulum, ad quod pertinet, emphaticum reddit, μὲν : Mc. IX, 12; X, 39; Rom. VII, 19; Gal. IV, 8; Philpp. III, 1, 4; Col. II, 13; coll. Cor. II, XII, 12; hinc 3) pro enclitica a) — γε in jabai sveþauh, εἶγε : Cor. II, V, 3; Eph. III, 2; IV, 21; Col. I, 23; b) — περ in sveþauh jabai, εἶπερ : Rom. VIII, 9; vid. ad Thess. II, I, 6; etiam pro c) — τε in sveþauh jabai, εἰάντε (εἰάν και) : Cor. II, X, 8. Aþþan sveþauh, attamen, πλὴν : Luc. XIX, 27, Philpp. III, 16; IV, 14; μὲν οὖν (μενοῦνγε) : Philpp. III, 8; iþ sveþauh, πλὴν : Luc. XVIII, 8; unte sveþauh, quia scilicet, ὡς ὅτι : Cor. II, V, 19; sveþauh ei, quamvis, licet, etsi, εἰ και : Cor. II, XII, 15; sveþauh ni, quin, quin si, οὐχ οἶον ὅτι : Rom. IX, 6.

ÞAUNJABAI, vid. sub Jabai.

ÞAURBAN (vet. norv., vet. sax. þursan, angl. sax. þearfan, vet. sup. germ. durfan, darben, bidarbi, vet. fr. thurva, dan. dor, batav. derven, rec. sup. germ. (be-) dürfen, darben; Gf. V, 205; Rechth. 1081), conj. anom. þarf, þaurbun, þaursta, opus habere, χρειαῖν ἔχειν : Mth. VI, 8; IX, 12; XVI, 65; Mc. II, 17, 25; XIV, 63; Luc. V, 31; XV, 7; Joan. XIII, 29; XVI, 30; Cor. I, XII, 21; Eph. IV, 28; Thess. I, IV, 9, 12; V, 1; ἀνάγκην ἔχειν : Luc. XIV, 18; χρῆζειν : Mth. VI, 32.

GA-ÞAURBS, adject., modestus, continens, ἐγκρατής : Tit. I, 8.

ÞAURFTS, adject., compar. þaurftiza; 1) necessarius, ἀναγκαῖος : Cor. I, XII, 22; Philpp. I, 24; 2) utilis, ὠφέλιμος : Tim. II, III, 16.

NAUDI-ÞAURFTS, egens, necessarius, ἀναγκαῖος : Cor. II, IX, 5; Skeir. II, c.

ÞAURFTS, fem., opus, necessitas, χρεια : Philpp. II, 25; Skeir. VII, b; ἀνάγκην : Cor. I, VII, 26; mis þaurft ist cum genit., χρειαῖν ἔχω : Luc. XIX, 34; þaurft gataujan sis, utilitatem sibi facere, prodesse, ὠφελεῖσθαι : Luc. IX, 25; du þaurftai fairrinnan, convenire, ἀνήκειν : Eph. V, 4.

ÞARBS, adject., 1) necessarius, ἀναγκαῖος : Philpp. II, 25 (forsan hic þaurb legendum est?); 2) egenus, χρειαῖν ἔχω : Luc. IX, 11.

ÞARBA, masc., mendicus, πτωχός : Mc. X, 21; Joan. XII, 5, 6.

ALA-ÞARBA, indigens, inops; ala þarba vair þan, ὕστερεῖσθαι : Luc. XV, 14.

ÞARBA, fem., inopia, ὑστέρημα : Cor. II, VIII, 14; XI, 9; ὑστέρησις : Philpp. IV, 11; þarbos. þutan, indigere, inopia laborare, ὑστερεῖσθαι : Philpp. IV, 12.

GA-ÞARBAN, conj. II, amoveri, ἀπέχεσθαι : Tim. I, IV, 3.

GA-ÞARBAN, conj. II, abstinere; gaþarban sik c. genit. ἐγκρατεῦσθαι : Cor. I, IX, 25.

ÞAURNUS (vet. norv., vet. sax., angl. sax., v. l. fr. þorn, vet. sup. germ., rec. sup. germ. dorn, angl. thorn, dan. torn, succ. torne, batav. doorne, deurne; Gr. III, 370; Gf. V, 226; Rechth. 1076), masc., spina, ἀνάθη : Mth. VII, 16; Mc. IV, 7, 18; Luc. VI, 44; VIII, 7, 14; Joan. XIX, 2.

ÞAURNEINS, adject., spineus, ἀκάνθινος : Mc. XV, 17; Joan. IV, 5.

ÞAURP (vet. norv., angl. sax. þorp, vet. sax., vet. fr. thorp, vet. et rec. sup. germ. dorf; Gr. III, 418; Gf. V, 224, Rechth. 1076), neutr., campus, ager, ἀγρός : Neh. V, 16.

ÞAURSUS, vid. sub þairsan.

ÞAURSTEI, vid. sub þairsan.

ÞAR, vid. sub þata.

ÞARA, nom. propr. masc., θάρα : Luc. III, 34.

ÞARBS, vid. sub þaurban.

ÞARIHS (vid. ad Mth. IX, 16), adject., impetus, novus, ἀγναφος : Mth. IX, 16.

ÞATA, neut., sa masc., so fem. (vet. norv. þat, sa, su, vet. sax. that, angl. sax. þæt, se, seo, vet. fr. thet, vet. sup. germ. daz, angl. that, succ., dan.

det, rec. sup. germ. *das*; gr. *τό*; Bopp 80, 83; Gr. I, 790; Gf. V, 2; Rehtb. 1069).

I. *Pronomen demonstrativum*: 1) *substantive*: a) *is*, ille, *αὐτός*: Mth. v, 8, 32; vi, 8, 26; vii, 13, 14, 24; viii, 17; ix, 22; x, 39; xi, 12, 14; xxv, 44; xxvi, 70, 75; xxvii, 6, 7; Mc. i, 19, 31; ii, 8, 21; iv, 5, 30; v, 12, 25; vi, 5, 17; viii, 7, 35; ix, 7, 16 (ubi usurpatum pro *αὐτούς* incorrectum est; quæ menda ex eo orta est, quod interpret sine diacritica nota *αὐτούς* legerit, coll. prolegg. coll. 484, sq.), 25, 28, 43; x, 11, 14, 16; xii, 6, 17, 21, 22, 23; xiii, 28; xiv, 5, 13, 15, 44, 69, 70; xv, 24, 29; Luc. i, 36; ii, 6; iii, 15; iv, 6; xxvi, 35, 38, 41; vi, 47; vii, 13, 42; viii, 5, 7, 32, 52; ix, 24, 35, 43; x, 21; xv, 18, 19; xv, 4; xvii, 31, 33; xviii, 5, 16; xix, 9, 23, 31, 33, 34, 41; xx, 30, 33; Joan. v, 36; vi, 7, 50, 60; ix, 9, 15, 17, 27; x, 3, 12, 17, 18, 20, 27, 28, 29, 32; xii, 7, 11; xiii, 17; xiv, 10, 21; xvi, 4; xvii, 10, 21; xviii, 11, 25, 38; Rom. vii, 11; viii, 9 (vid. annot. ad h. l.); ix, 26; x, 5; xiii, 3; Cor. I, vii, 12, 13; ix, 7; Gal. iv, 24; Eph. ii, 10, 14; iv, 10; v, 25, 26; vi, 18; Philpp. iv, 3; Col. ii, 14, 15; iii, 7, 19; Thess. I, iv, 10; Tim. I, i, 18; iv, 16; Tim. II, i, 15 (ubi gr. omn. *ὅν* legunt, quapropter pro *hizei* forsitan *hizeei* legendum est, item Philpp. iii, 19); ii, 10; Philem. 17, Neh. vii, 2; Skeir. III, c. VI, b, d; b) *hic*, ille, *οὗτος*: Mth. v, 37; vii, 12; viii, 9, 27; ix, 3, 18, 28; xi, 10; xxv, 46; xxvi, 71; xxvii, 47, 54; Mc. i, 27; ii, 7, 8; iii, 35; iv, 18, 20, 41; v, 32, 45; vi, 2, 3, 16, vii, 2; viii, 4; ix, 7, 21; x, 7, 20; xi, 3, 28, 29, 33; xii, 7, 11, 30, 31; xiii, 29; xiv, 8, 9, 60, 69; xvi, 12; Luc. i, 18, 19, 20, 34, 38, 43; ii, 12, 34; iii, 20; iv, 22, 48; v, 6, 21, 27; vi, 3, 25; vii, 4, 8, 9, 18, 27, 39, 49; viii, 1, 8, 11, 13, 14, 15, 21, 25, 42; ix, 9, 21, 34, 35, 48; x, 1, 11, 20, 21, 28; xiv, 15, 21; xv, 2, 26; xvi, 1, 2, 14; xvii, 17, 30; xviii, 4, 11, 14, 21, 22, 23, 34, 36; xix, 11, 14, 19, 28, 40; xx, 2, 8, 12, 13, 14, 28, 30; Joan. i, 29; iii, 26, 32; vi, 1, 5, 9, 14, 42, 46, 50, 52, 58, 59, 61, 66, 71; vii, 1, 4, 15, 25, 26, 27, 31, 32, 40, 41; viii, 26, 28, 30; ix, 2, 3, 6, 8, 9, 19, 20, 22, 23, 29, 30, 31, 35, 40; x, 25, 41; xi, 4, 7, 11, 26, 28, 37, 45; xii, 16, 21, 36, 41; xiii, 17, 21, 24, 35; xiv, 12, 13, 25; xv, 8, 11, 12, 13, 17, 21; xvi, 1, 3, 4, 6, 17, 18, 19, 25, 30, 33; xvii, 1, 11, 13, 20, 25; xviii, 1, 8, 17, 21, 22, 30, 34, 37, 38; xix, 12; Rom. vii, 15, 16, 20; viii, 37; ix, 6; xi, 24, 27, 31; xii, 20; xii, 11; xiv, 13, 18; Cor. I, iv, 4; v, 3; vii, 20, 24, 26; ix, 3, 8; xi, 22, 24, 25; xii, 11; xv, 50; xvi, 3, 17; Cor. II, ii, 16; v, 2, 15; viii, 10, 20; ix, 5; x, 7, 11; xii, 14; xiii, 1, 10; Gal. ii, 18; v, 17, 21; vi, 12; Eph. ii, 8; iii, 14; iv, 17; v, 5; vi, 8; Philpp. i, 18, 19, 22, 25, 28; ii, 5; iii, 15; iv, 8, 9; Col. iii, 20; iv, 4, 11; Thess. I, ii, 3; iv, 5; v, 18; Thess. II, iii, 10, 14; Tim. I, iii, 10, 14; iv, 6, 11, 15; v, 4, 7, 21; vi, 2, 11; Tim. II, i, 12; ii, 2; iii, 1, 5, 6, 8; Philem. 18; Skeir. I, a, b; II, d; III, a; IV, c, d; V, a, d; VII, a, d; VIII, d; c) *hic*, ille, *ἐκεῖνος*: Mc. vii, 15, 20; xii, 4; Luc. xix, 4; Joan. vi, 57; ix, 12, 28, 37; x, 16; xii, 48; xiii, 26; xiv, 21, 26; xv, 27; xvii, 24; Rom. xiv, 14; d) in præcedenti significatione, ubi græce non exprimitur; Mc. i, 42; vii, 36; x, 9; xi, 23; Luc. i, 4; iv, 6; vii, 43; Joan. xviii, 13; xix, 5; Gal. v, 10. * Joan. xvi, 9 *pata* ut sensus destructivum expungendum est, vid. ad h. l. Idem, relativo *saie*, vel *ize* immediate sequente, vid. sub *patei* B) 1) et *Ize*; f) *hic ipse*, *αὐτός οὗτος*; in formula *du pamma, sise aūtò touto*: Cor. II, v, 5; Eph. vi, 18 (et etiam probabiliter in corrupto loco Rom. ix, 17 *du pamma urraisida* pro *in hize jah raisida* [ubi nullam vocabulum correctum est] legendum); g) *talīs*, *ὁ τοιοῦτος*: Mc. x, 14 vid. ad h. l.; h) pro relativo *es* ponitur Luc. ix, 31 *vairos twai mi prodi-dum iuma, paiei vesun mozes jah kelias, pai gasaiwanans in vul pau gepun urruns is*; Philpp. iii, 19 *hize gup vamba ist*; Tim. II, i, 15 *afvandidu sik af mis allai paiei sind in asiai. hize i ist fygailus jah air-*

mogaineis. Forsan in his duobus posterioribus locis mendum est librarii pro *hizeei*, et in priori loco ex defectu notæ diacriticæ (*oi*) erravit interpret, coll. prolegg. coll. 484 sq.; i) formulæ *afar pata*, in *his* etc., vid. sub *Afar* et *In* I. C. — 2) *Adjective*: a) idem, *αὐτός ὁ*: Luc. ii, 38; vii, 21; x, 7, 21; xx, 19; Joan. v, 36; b) *hic ipse*, *ὁ*. — *αὐτός*: Joan. xiv, 11; c) *hic*, *οὗτος ὁ* vel *ὁ οὗτος*: Mth. v, 19; vi, 32; vii, 28; ix, 26; x, 23; 42; xi, 16; xxv, 40, 45; Mc. i, 27; iv, 13; vii, 6, 23, 29; viii, 12; ix, 29; x, 5, 30; xi, 23; xii, 10, 16; xiv, 9, 71; xv, 39; Luc. i, 24, 29, 39, 61, 65, 66; ii, 15, 17, 19, 25, 52; iv, 23, 36; vii, 17, 31, 44; viii, 9; 13; ix, 28, 44, 45, 48; x, 5; x v, 30; xv, 3; xvii, 6, 25, 34; xviii, 5, 9, 11, 30, 34; xix, 9, 15, 41; xx, 2, 9, 17, 19, 34; Joan. iii, 29; vi, 34, 51, 58, 60; vii, 8, 36, 46; viii, 20, 23; ix, 16, 24, 39; x, 6, 16, 18, 19, 21; xi, 4; xii, 5, 18, 27, 30, 31; xviii, 17, 29, 36; xix, 8, 13; Rom. ix, 9; xi, 25; xii, 2; xiii, 9; Cor. I, i, 20; v, 19; xi, 25, 26, 27; xiv, 21; xv, 19, 53, 54; Cor. II, i, 15; iii, 10; iv, 1, 4, 7; v, 4; vii, 1, 11; viii, 6, 7; ix, 3, 4, 12, 13; xi, 10, 17; xii, 13; Gal. vi, 16; Eph. i, 21; ii, 2; iii, 8; vi, 12; Col. i, 27; iv, 16; Thess. I, iii, 3; iv, 18; v, 27; Tim. I, i, 18; Tit. i, 15; Neh. v, 13; vi, 16; Skeir. VIII, a, c, d. * Quandoque etiam, præeunte Græco, postponitur: Mc. viii, 12 *kunja pamma*; Luc. iii, 8 *stainam paim*; iv, 21; vi, 12; xx, 16; Joan. vii, 8; Rom. vii, 23; Cor. I, xiv, 21; Cor. II, ii, 6; vii, 11; Eph. iii, 8; vi, 12; Tim. II, ii, 19 et Cor. II, i, 12 *wostuli unsara so* (ubi in interpretatione nostra *hoc* in *hæc* mutandum est); etiam Luc. ii, 7 *in stada pamma* huc pertinet, ubi Gothus articulum (*ἐν τῷ καταλύματι*) ut demonstrativum (*ἐν τῷ καταλύματι τούτῳ*) habuit; d) ille, *ἐκεῖνος ὁ* vel *ὁ* — *ἐκεῖνος*: Mth. xxvii, 19; Luc. (xiv, 21); xx, 18; Joan. xviii, 13.

II. *Articulus*, *hic*, *hæc*, *hoc*, græco *ὁ, ἡ, τό* respondet, non autem ibi usurpatur, ubique Græcus eum adhibet, sed, habita ratione demonstrativæ naturæ, tantummodo: 1) ad determinanda objecta, ea scilicet, quæ supra jam fuerunt memorata vel subaudita: α) nempe ubi objectum, cui præponitur articulus jam supra nominatum est: Mth. v, 25; vi, 25, viii, 8, 15, 15, 24, 33; ix, 2, 6, 15, 16, 22, 23, 24, 25, 28; xxvii, 3, 5, 11, 14, 15, 42, 44, 58, 59, 60, 61, 64, 65; Mc. i, 20, 29, 31, 34, 42; ii, 4, 5, 9, 10, 20, 22, 28; iii, 3, 5, 9, 27; iv, 7, 10, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 27, 28, 33, 36, 39; v, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 33, 35, 38, 40, 41, 42; vi, 26, 27; vii, 17, 26, 30; viii, 2, 6, 23, 26; ix, 7, 9, 17, 20, 24, 10, 44, 24, 49, 51; xi, 5, 7, 16, 20; xii, 2, 8, 9, 19, 22, 32; xiii, 20; xiv, 4, 5, 7, 52, 61; xv, 20, 30, 32, 45, 46; xvi, 2, 3, 4, 5, 8; Luc. i, 13, 18, 19, 21, 27, 28, 34, 35, 38, 44, 59, 80; ii, 10, 13, 15, 16, 17, 20, 40; iv, 2, 6, 17, 20, 28, 33, 38, 59; v, 2, 3, 11, 13, 20, 24, 30, 35, 37; vi, 5, 42, 48, 49; vii, 6, 12, 15, 36, 38, 44, 50; viii, 7, 11, 12, 13, 15, 23, 29, 32, 33, 35, 47, 49; ix, 34, 35, 36, 38; xiv, 21, 22, 23; xv, 21, 22; xvi, 3, 8; xvii, 22; xviii, 11, 13, 16; xix, 15, 24, 35, 37, 47; xx, 10, 14, 15, 16, 28, 32; Joan. vi, 11, 14, 21, 22, 26, 33, 51; vii, 10, 11, 17, 19, 45, 46; viii, 32; ix, 6, 10; xiv, 21, 30; x, 3, 4, 7, 8, 12, 13, 15, 38; xi, 3, 38, 39, 41; xii, 6; xiii, 27, 30; xiv, 6, 8, 9, 26; xviii, 11, 15, 16; Rom. vii, 2, 3; xi, 17, 18; Cor. I, i, 25; vii, 12, 13, 19; ix, 7; xi (27), 28; xii, 15, 16; Cor. II, iii, 16; v, 4, 8; ix, 4; x, 10; Gal. iv, 21, 30; v, 13; vi, 8; Thess. I, v, 4; Neh. v, 16; vi, 15; vii, 1; Skeir. V, c; VII, b, c; VIII, d; β) ubi objectum, ad quod refertur articulus superiori synonymo respondet, vel huius synonymi ut generis species est, vel ut totius pars, etc.; Mth. viii, 16 *pans ahmans* et 31 *ho skohsla* (supra *daimonarjos*); Mth. ix, 33 *sa dumba* (supra *adest bauda*); xxvii, 6 *pans skattans* (supra *situbr*); Mc. i, 10 *us pamma vain* (scilicet *Jordano*); v, 29 *pamma slaha* (scilicet *runa blo pis*); vi, 22 *hizai marjai* (supra *dauhtar*); 25 *pamma hiudana* (scilicet

Herodes); ix, 24 *his barnis* (supra 17 *sunus*); xi, 2 *ho baurg* (supra *haim*); xiv, 14 *hamma heivafrain* (supra *fadei* [hoc est, in] *panei gard*] *innaggiþ*); Luc. iv, 55; v, 19; vii, 20, 24; viii, 29, 33, 36; ix, 42; x, 20; xx, 10; Joan. vi, 10; xii, 8; xiv, 4; xvi, 21; xviii, 2, 12; Cor. II, v, 6 (in præcedenti de corpore figurative quæstio fuerat; y) ubi equidem substantivum ipsum non jam nominatum fuit, sed tantum vocabulum ejusdem radice, vel ejusdem significationis atque radix ejus: Mth. xxvii, 54 *ho reiron* (vs. 51 *air þa reiraida*); Mc. xii, 7 *pata arbi* supra *arbinumja*); xiv, 56; Luc. xx, 14; Joan. ix, 6, xii, 3; Cor. I, i, 21; vii, 19; Cor. II, xi, 17; Mc. vi, 26 *þize aiþe* (vs. 25 *svor*); Luc. vi, 49 *so usvalteins* (supra *gadraus*); Joan. xiv, 4, 5 *þana vig* (supra *gaygan*); vii, 40 *þize vaurde* (supra *þatuh qap*) et sic sæpe *pata vaurd* Mc. i, 45; viii, 32; ix, 10, 52; x, 22; Luc. v, 15; — b) quæ per sequentia determinantur, et equidem: α) per relativam sententiam annexam: Mc. ii, 4 *pata badi ana þammei lag*; x, 39 *þana stikl þanei ik driggka*; xii, 33 *in þizai usstassai þan usstandand*; xiii, 20; xiv, 72; xvi, 6; Luc. ii, 17, 43, 50; iv, 29; v, 9; vii, 39; viii, 38; Joan. v, 36; vi, 23, 63; ix, 24; x, 40; xi, 30; xii, 38; xiv, 10, 12, 24; xv, 3, 20, 24; xvii, 5, 8; xviii, 9; Rom. ix, 26; Cor. II, i, 4; Eph. iii, 5, 4, 5 (*so runa — þatei pro soei*); iv, 1; Col. iv, 17; etiam Luc. i, 4 *þize bi þoei galaisiþs is vaurde*; hinc etiam Mth. ix, 15 *und pata weilos þei pro ἐφ' ὅσον*; β) in formula *triggv þata vaurd* Tim. I, i, 15; iii, 1, 4, 9; Tim. II, ii, 11, quo sententiæ conspicuæ inducuntur, non nisi per sequentia determinatæ, sicut etiam Skeir. V, d *pata qiplo habes*; similiter, Mc. xiii, 28 *ho gajukon* (ubi comparatio sequitur); — c) quæ per additum sententiæ ipsi strictius determinantur, ut: α) per adjectiva et numeralia; Mth. v, 26 *þana minnistan kintu*; vii, 17; xxvii, 46, 53, 61, 64; viii, 31; ix, 37; xi, 27; xiv, 43, 54, 55, 60, 61, 63, 66; xv, 1, 5, 10, 11, 31; Luc. iii, 7; iv, 36, 43; v, 37; vii, 10; viii, 15; ix, 26; xiv, 9, 10; xv, 13; xviii, 11; xix, 30, 47; Joan. vi, 44, 54; vii, 24; x, 3; xi, 24, 47; xii, 10; xviii, 10, 19, 22, 26; xix, 5, 6; Rom. vii, 22; xi, 24; Cor. I, v, 7; vii, 26; ix, 5; xi, 25; xv, 47; Cor. II, iii, 14; iv, 16; Gal. ii, 4, 13; iv, 9; Eph. ii, 4; iii, 5; iv, 22, 24, 30; vi, 13; Philpp. iii, 2; Col. iii, 9; iv, 15; Thess. I, v, 27; Tim. I, i, 10, 11; iv, 18; vi, 12; Tim. II, i, 14; ii, 16, 23; iv, 8; Tit. ii, 1; Skeir. II, b, c, d; III, b; IV, c; VI, b; Mc. viii, 6 *þans sibum hlaiþans*; xix, 20; Luc. ix, 1, 16, 32; non assuetæ autem sunt constructiones Joan. xviii, 16 *sa siponeis anþar* et Luc. v, 7 *ba ho skipa*; item substantivum ex præcedentibus supplendum est: Mth. v, 39 *ho anþara suppl. kinnu*; Mc. ii, 21 *sa niuja suppl. fana*; xii, 20; Luc. v, 36, 39; vi, 6, 10; xv, 4, 12; xix, 16; xx, 19; Joan. x, 4, 14; Cor. I, xv, 48; Cor. II, iv, 16; Mc. xii, 22 *þai sibum sc. broþraþans*; 23; Luc. xv, 4; xvii, 17; xx, 31, 33; β) per participia: Mc. xi, 10 *so qimandei þiudangardi*; xv, 7 *sa huitana barabbas*; Luc. i, 1 *þos gafullaveisidons vaihtins*; iii, 7; vii, 9; Joan. vi, 12; Rom. vii, 17; x, 5; Cor. II, xi, 5; xiii, 3; Gal. ii, 4; Eph. ii, 11; iii, 8; Tim. I, iv, 18; v, 21; Skeir. I, c; II, a; VII, d; etiam Mc. v, 3 *ho maht usgaggandein*; 31 *ho managein þreihandein*; cum substantivo supplendo Luc. xv, 4 *hamma fralusarin* (sc. *lamba*); Rom. xiii, 1; Tim. I, v, 6; γ) per adverbia, quæ in hac constructione ut adjectiva valent: Mc. i, 38 *þaim bisunjane haimom*; Luc. iv, 57; ix, 12; Luc. vii, 11 *sa afar dags*; Cor. I, iv, 11 *þo nu weila*; Cor. II, viii, 14; Gal. iv, 25; Tim. II, iv, 10; Gal. iv, 26 *so iupa iairusalem*; Philpp. iii, 14; Tim. I, iv, 8 *libainais þizos nu*; δ) per præpositionales sententias: Mc. iv, 19 *þai bi þata anþar lustjus*; v, 4 *þo ana fotum eisarna*; Luc. vi, 17 *þize saur marein tyre*; Rom. x, 6 *so us galaubeinai garaihtek*; xi, 21; Cor. II, vii, 10; viii, 7; ix, 2; xii, 11; Col. ii, 14; iv, 12, 15; Tim. I, iv, 14; v, 16; vi, 3; Skeir. I, d; II, b; IV, a; Skeir. III, a *so garehsns bi ina*; ε) per

genitivos substantivorum: Mth. viii, 12 *þai sunjus þiudangardjos*; 31; xxvii, 7, 58; Mc. i, 24; vi, 21; viii, 15; xv, 9, 26, 32, 43; Luc. iv, 22, 34; viii, 24, 44; ix, 43, 47; xvi, 8; xviii, 44; xix, 47; Joan. vi, 4; ix, 11; xviii, 59; Rom. vi, 23; ix, 8; x, 1; Cor. II, i, 18, 24; Eph. iii, 9; iv, 30; Philpp. iii, 18; Neh. vi, 17; rarior est constructio: Cor. I, i, 16 *þans staisanaus gadaukans*; Cor. II, viii, 8 *þizos anþaraize usdaudeins*; Skeir. II, d *and þana þize laist*; cum α) conjuncta: Mc. xiv, 12 *hamma frumistin daga azyme*; Eph. iii, 10 *so managsalþo handugei guþs*, nec non, et genitivus articulum admittit: Luc. vii, 31 *þans mans þis kunjis*; viii, 51; xx, 13; Joan. xii, 31; xvi, 11; xviii, 26; Cor. I, i, 21; Cor. II, ix, 4; xi, 17; Eph. ii, 2; Eph. iii, 19 *þo mikilon þis kunþjis friapva*; ζ) cum pronomibus possessivis: *sa þiumagus meus* Mth. viii, 8; Mc. iii, 35, 54; Luc. vii, 7; xiv, 24; xv, 24; xix, 23; Joan. i, 29; vi, 55; vii, 16 (*so meina lai seins*); viii, 14, 54; xii, 26; xiv, 24; Rom. ix, 25; xvi, 21; Tim. II, i, 12; Skeir. IV, a; Mth. v, 24 *þo giba þeina*; vi, 4; ix, 6, 14; Mc. ii, 9, 11, 18 (*þai þeinaiponjos*; item Luc. v, 35); Mc. iii, 5; v, 34; vii, 5; Luc. ii, 48; v, 14, 24; vi, 10; ix, 41; xv, 30; xix, 20, 39 (42); Joan. viii, 13; xvii, 6; xviii, 35; Mth. vi, 12 *þaim skulam unsaraim*; Joan. xix, 7; Cor. I, xv, 14; Cor. II, i, 18; ii, 5; iv, 16; Col. i, 7; Mth. v, 47 *þans frijonds izvarans*; ix, 11; Mc. vii, 9, 13; xiii, 18; Luc. v, 4; vi, 35; x, 11; Joan. viii, 4; ix, 19; xvi, 20, 22; Cor. I, xv, 17; Cor. II, vii, 15 (*þo izvara ushausein*); ix, 15; Mth. ii, 1 *þaim siponjam seinaim*; Mc. i, 18; iii, 9; viii, 33; xiii, 27; Luc. i, 70; vii, 1; x, 2; xv, 15; xviii, 7; Joan. xi, 16; Eph. i, 6; et etiam η) cum *is þis, ize*, pro possess. pronomine usurpato: *is*, Mth. viii, 3 *þata þrutfill*; 13 *sa þiumagus is*; ix, 11 *þaim siponjam is*; x, 25; xi, 20; xxvi, 65; xxvii, 64; Mc. i, 22; v, 29; vi, 28; vii, 2; viii, 25; ix, 21; x, 13; xi, 14; xiv, 12; xvi, 64; Luc. i, 60; ii, 41; iv, 23; vi, 10; vii, 3; Joan. iii, 52; vi, 8, 60, 61; vii, 5, 10; ix, 18, 20, 22; xi, 12; xii, 4; xiii, 23; xvi, 4, 29; Cor. I, xv, 20; Cor. II, viii, 9 (*hamma is uuledja*); ix, 15; Eph. iii, 5; Col. i, 26; iv, 15; Thess. I, iii, 13; Thess. II, i, 10; Luc. xix, 33 *þai frauþans þis*; Joan. xviii, 25; Mth. ix, 4 *þos mitonins ize*; Mc. i, 23; Joan. xi, 19; Rom. xi, 11 (*þizai ize missadedai*), 30 (*þizai ize ungalabeinai*); Cor. II, viii, 2; Gal. ii, 13; θ) præterea cum *jains*; Mth. viii, 28 *þana vig jainana*; ix, 22; Mc. iii, 24, 25; vi, 11; xiii, 19, 24; Luc. ix, 5; x, 12; xviii, 3; Cor. II, vii, 8; rarior vero est constructio *jainai þai vaurstvjans* Mc. xii, 7; Luc. xiv, 24; Cor. I, x, 28; ι) sæpe cum *alls*: Mth. v, 15 *allaim þaim in þamma razna*; viii, 32 *alla so hairda*; 34; xxvi, 1; Mc. i, 33; iii, 28; iv, 1; 13, 31; v, 12, 23; vi, 55; vii, 14; xii, 33, 37; xiv, 53; xv, 1; Luc. ii, 18, 47; vii, 1; ix, 2, 13; xiv, 29; xv, 31; xvii, 10; xviii, 31; xx, 6; Rom. ix, 6; x, 4, 12; Cor. I, xvi, 16; Cor. II, i, 1; vii, 11; Eph. i, 10, 15; iii, 8, 18; vi, 18; Thess. I, iii, 13; Thess. II, i, 10; Tim. I, ii, 2; Neh. v, 13, 16, 18; Mc. viii, 36 *þana fairwu allana*; Luc. iv, 6; ix, 25; Cor. I, xii, 12; Cor. I, xiii, 12; Gal. i, 2; κ) de *sa silba, sa sama, sa svaleiks, wæzuh sa c.* particip., vid. sub. *Silba, Sama, Svaleiks et Wæzuh*. — d) quorum determinatio ex contextu pendet: Mth. v, 15 *in þamma razna* (ubi lux accenditur) 8, 27 *þai mans* (qui in navi erant); xxvii, 7 *þaim gastim* (scilicet qui hic moriuntur); Mc. iii, 22 *þaim unkuþom* (scilicet quos eiecit); vi, 14 *þos mahteis* (quas fecit). Luc. vii, 6 *þamma garda* (in quam vult ingredi). viii, 22, 23 *þana marisaiv* (super quod nunc navigabant); Joan. xii, 3 *sa gards* (ubi erant) item *ana þamma stada* Luc. xix, 5; Joan. vi, 10; Skeir. VII, b; Joan. xix, 2 *þai gadrauhteis* (qui eum vinciebant); xviii, 26 *þize skatke* (nempe qui illi loquebantur); — e) ejusdem est ac demonstrativum valoris, ubi præcipue confabulando loquens objectum de quo cogitat, particularius determinat, ut Mth. xvii, 72; Mc. v, 35, 39; Luc. viii, 22, 49; ix, 57; Joan. xiii, 26; xviii, 17; et sic δεικτε-

potest etiam articulo Joan. vi, 63 *pata leik* per appositionem ad *alma* explicari, et sic sæpius in epistolis : Gal. v, 8 *so gakunds* (hoc, tale testimonium); Thess. II, III, 17 *so goleins*; Tim. I, vi, 14 *po auabusn*; de quo in alia epistola jam mentio facta est, ut Rom. xvi, 22; Cor. I, v, 9 (ubi interpretem, sicut plures antiquos, epistolam ad Corinthios unicam credidisse patet); Cor. II, vii, 8; Thess. II, III, 14; — f) articulus etiam usurpatur cum pluribus vocabulis personas vel res designantibus, quæ in Scriptura sacra ut nota passim exhibentur, vel in prægnanti sensu construuntur; sic α) *pai bokarjos* Mth. v, 20; ix, 3; Mc. i, 22; ii, 6, 16; vii, 1, 5; ix, 11, 16; xi, 18; xii, 28, 33; xv, 31; Luc. v, 21; vi, 7; xx, 19, 39; *pai sareisaieis* Mc. vii, 5; xii, 13; Luc. xvi, 14; Joan. vii, 32, 47; viii, 13; ix, 15, 16, 40; xi, 47; xii, 19; *pai gudjans* et *usargudjans* Mth. xxvii, 6, 12; Mc. viii, 51; x, 53; xiv, 10; Luc. xx, 1; Joan. vii, 32, 43; xi, 47; xviii, 3; *pai auhumistans gudaus*, vid. supra sub c); *pai reiks* Joan. vii, 26, 48; xii, 42; *pai synogogafadeis* Mc. v, 22; *pai saurama-pleis* Neh. v, 17; *pai siponjos* (sunt Jesu discipuli) Mth. ix, 11; xxvii, 64; Joan. vi, 8, 60, 61; vii, 3; xi, 8; xii, 4; xiii, 22; xvi, 17, 29; item *so managei* est turba ingens, de qua supra; Mth. ix, 25, 36; xi, 7; xxvii, 15; Mc. iii, 9; iv, 36; viii, 34; xi, 32; xii, 12; xv, 11, 15; Luc. ix, 11, 12, 14, 18, 19, 39; xx, 1; Joan. vii, 12, 20, 31, 32, 40, 43, 49; xii, 17, 34; Neh. v, 15, 18; Skeir. VII, c; sic etiam *so filus-na* Skeir. VII, b, c; *sa sunus mans* apud Matthæum solemniter occurrit: ix, 6, x, 23; xi, 19; xxvi, 2; apud Marcum tantummodo xiv, 62 et apud Lucam solummodo v, 24 et vi, 5 (alias apud utrumque sine articulo); Joan. vi, 53; viii, 28; xii, 54; sic *sa sunus fratustais* Joan. xvii, 12 et *pai sunjus pis aivis* Luc. xvi, 8; xx, 34; sed *sunus guþs* sine articulo. Vice versa Gothus interpres ad mytologiam gentis suæ respexisse videtur, cum Cor. I, x, 19, 20 *po galigaguda* et Tim. I, III, 16 *paim aggilum* vertit, quibus in locis articulum nullo modo usurpavit; β) *pos anabusnins* Mc. x, 19 et Luc. xviii, 20 sunt mosaicæ preces; *pai praufeteis* Mc. vi, 15 prophetæ Hebræorum; *so baurgs* est Jerusalem Mc. xi, 19; xiv, 13; Luc. iv, 29; vii, 37; xix, 41, *so alhs* id est templum Jerusalem Mc. xv, 29; Luc. ii, 27; *so dulþs*, festum pascha Joan. xii, 20; *sousstass*, resurrectio mortuorum Luc. xx, 33; *sa sunus*, Dei filius Joan. vi, 40; *pata vaurd* est Luc. i, 2 et Rom. x, 10 Evangelium, sicut etiam *so aivaggeljo* Mc. viii, 35 adhibetur; sic tandem Cor. I, i, 21 *so vailamereins*, predicatio Christi; Eph. iii, 19 *pata kunþi*, cognitio fidei; Thess. II, i, 11 *so lapõns*, vocatio ad salutem; γ) *sa fairwus*, hic mundus, tam pro οἴκος ὁ κόσμος quam pro ὁ κόσμος: Mc. viii, 36; Joan. viii, 26; ix, 5, 36; x, 36; xi, 9, 27; xii, 25, 31, 46; xv, 19; xvi, 11, 28, 33; xvii, 5, 11, 12, 14, 16, 18, 37; Cor. I, i (20), 21; v, 10; Cor. II, i, 12; vii, 10; Gal. iv, 3, Col. ii, 20; Tim. I, i, 15; vi, 7; *so manaseþs* Luc. ix, 25; Joan. i, 29; vi, 14, 33, 51; vii, 4, 7; xii, 19, 31; xiv, 17, 19, 22, 27, 30, 31; xv, 18, 19; xvi, 8; xvii, 9, 14, 18, 21, 23, 25; Cor. I, iv, 9; Skeir. I, a; hinc etiam Luc. iv, 5 *sa midjungards*; insuper: *sa libains*, vita hominis, Mc. iv, 19; Luc. viii, 14; *pizos aldais*, hoc tempus, præsens tempus, Tim. II, ii, 4; *pata þeihs* Rom. xiii, 11; *pata mel* Col. iv, 5; Thess. I, v, 1; — g) præterea in proverbis et sententiis generalibus: Mc. xii, 40, *stains þammei usvaurpun þai timrjans, sah varþ du haubida vaihstins*; Luc. v, 9 *ju so aqizi at vaurtim bagme ligiþ*; Tim. I, v, 18 *vairþs sa vaurstva miz-dons is*; Rom. xiii, 34 *þai reiks ni sind agis godamma vaurstva. guþs andbahts ni svare þana hairu bairiþ*; — h) cum expressionibus metaphoricis: Phlpp. iii, 2 *þans hundans* (indignos homines); Cor. II, v, 1 *pizos hleiþros* (hæc terrena vita); — 2) aliquando etiam nomina propria et gentilia articulum recipiunt (coll. ad Mc. xv, 15): Mc. xv, 15 *þana baraban*; xv, 32 *sa xristus*; Luc. iv, 58 *þis seimonis*; vi,

71 *þamma iesua*; Joan. v, 36 *þamma iohanve*; vi, 71 *þana iudan*; Luc. iii, 1 *þis galeitaias*; *þis iturais*, *jah trakauneitidaus-landis*; Mc. iii, 6 *þaim herodianum*; Luc. viii, 37 *þize gaddarene*; Joan. vi, 25 *þize iirusaulymeite*; viii, 1 *þai iudaieis*; 35; viii, 48, 52, 57; x, 31, 33; xi, 36, 45. — 3) articulus abstracta in concreta commutat: a) adjectiva in substantiva: α) personalia: Mth. v, 8 *þai hrainjahairtans*; v, 21 *þai airizans*; vi, 2 *þai liutans*; v, 16; viii, 22 *þans dauþans*; x, 25; xi, 11; xxv, 46; xxvii, 1, 49; Mc. iii, 22; v, 7, 15, 16; vi, 21; vii, 3, 5; ix, 42; x, 42; xiii, 17; xiv, 53, 61; xv, 1; Luc. i, 36, 49; v, 31, vi, 24, 32, 33, 35; vii, 28; viii, 10; ix, 8, 11, 19, 60; x, 9; xiv, 18; xvi, 10, 21, 22; xvii, 18; xviii, 9; xx, 1; Joan. ix, 17; x, 5; xi, 37, 39, 44; xii, 6; xiii, 29; Rom. ix, 12; Cor. I, i, 19; v, 5 (*sa svaleiks*); 13; vii, 10, 12; viii, 9, 11; ix, 21, 22; x, 17, 33; xv, 6, 9; xvi, 5; Cor. II, viii, 4; ix, 2, 12; xi, 19; Gal. ii, 10; iv, 27; Eph. i, 1; ii, 3, 19; iii, 8, 10, 20; vi, 12, 16; Phlpp. i, 28; Col. ii, 17; iii, 28; Thess. I, iv, 13; v, 6, 14; Tim. I, v, 20; vi, 15; Skeir. V, a; VI, d; β) realia: Mth. v, 37 *pata managizo*; ibid. *pata ubilo*; vi, 13; v, 39 *pata unseljo*; Luc. iii, 5 *pata vraqo*; xvi, 11, 12, 15; xviii, 27; Joan. xvi, 13; xvii, 15; xviii, 23; Rom. vii, 13; viii, 3; ix, 22, 25; Cor. I, xiv, 25; Cor. II, ii, 7; iii, 10; iv, 2, 17; v, 4, 10, 17; xiii, 7; Gal. ii, 7; iv, 13; v, 21; Thess. II, iii, 3; Tim. I, iv, 7; Mc. iv, 19 *pata anþar*; Cor. I, i, 16; Cor. II, xiii, 11; Eph. vi, 10; Phlpp. iii, 1; iv, 8; Thess. II, iii, 1; Luc. xv, 31 *pata mein*; Luc. xvi, 12 *pata izvar*; Phlpp. ii, 4 *po seina*; Joan. xv, 21 *pata allata*; Cor. I, xii, 19 *po alla*; xv, 27, 28; Eph. iv, 15; Col. iii, 8; Gal. v, 21 *pata svaleik*; Skeir. I, c *pata gadob* (?); — b) participia in substantiva: α) participium præsent. αα) in substantivum personale: Mth. iii, 11 *sa gagganda* (ita legendum est loco *sa gaggida*); v, 40 *þamma viljandin*; 42 *þamma bidjandin*; 44 *þans vrtkandans* — *þaim hatjandam* — *þans usþriutandans*; vii, 13, 14, 21; viii, 10, 16, 33; ix, 12; x, 28, 40, 42; xi, 3, 11, 12; xxvi, 68, 73; xxvii, 3, 54; Mc. i, 32; ii, 17, 26; iii, 34; iv, 5, 14, 18, 24; v, 14, 32; vi, 14, 22, 24, 26, 55; viii, 9, 28; ix, 1, 23, 37, 42; x, 15, 23; xi, 5, 9, 15; xiv, 42, 44, 47, 69; 70; xv, 7, 29, 35; xvi, 10; Luc. i, 45, 50, 65, 66, 71, 79; ii, 38, 47; iii, 11, 14; vi, 4, 27, 28, 29, 32, 33, 40; vii, 14, 19, 20, 25, 28, 32, 33, 49; viii, 12, 16, 34, 36; ix, 19, 27, 49; x, 16; xiv, 10, 12, 29, 31; xviii, 24, 26, 29; xix, 24, 26, 38, 45; Joan. iii, 31 (*sa gimands* ex Skeireins, legendum est *sa gimanda*); vi, 11, 13, 35, 37, 38, 40, 45, 64; vii, 16, 18, 33, 39; viii, 31, 43, 47; ix, 4, 8, 39, 40; x, 2; xii, 2, 13, 20, 44, 48; xiii, 16, 20, 28; xv, 21; xvi, 5; xvii, 20; xviii, 2, 21; xix, 11; Rom. vii, 4; viii, 4, 5, 37; ix, 11, 20, 33; x, 5, 11, 15, 20; xi, 26; xii, 8, 14; xiii, 2, 4; xiv, 3, 14; xv, 5, 12; xvi, 22; Cor. I, i, 18, 21; v, 3; vii, 15; ix, 3, 24; x, 18, 27; xiv, 22; xv, 18, 28, 29; Cor. II, i, 21; ii, 15; iv, 3, 4, 14; v, 12, 15; vii, 12; ix, 10; x, 12, 17; xi, 4, 12; xii, 21; xiii, 2; Gal. i, 6; ii, 6; iv, 27; v, 8, 10, 12, 15, 21; vi, 6; Eph. i, 22, 23; vi, 12; Phlpp. iii, 17; iv, 13; Thess. I, ii, 10; iii, 5; iv, 12, 15, 15; v, 12; Thess. II, i, 6; ii, 4; Tim. I, i, 12, 18; ii, 6; iii, 13; Tim. II, ii, 14, 22, 25; Tit. i, 9; Neh. v, 17; Skeir. I, c, d; III, c; V, a, b; VI, b, c; ββ) reale: Mc. vi, 55 *pata utgaggando*; vii, 18 *pata inngaggando*; 20; Luc. viii, 14; Cor. II, iii, 11, 13; Tim. I, v, 25; β) particip. præteriti: αα) in substantivum personale: Mth. xxvii, 9 *þis vairþodins*; Mc. iv, 16, 18, 20; xiii, 20, 23; xv, 32; Luc. iv, 18; vi, 18; vii, 10; xiv, 14, 17; xix, 10, 32; Cor. I, i, 24; vii, 8; xi, 5; Cor. II, ii, 2; vii, 12; Gal. ii, 29; vi, 6; Phlpp. iii, 2; Skeir. IV, b, c; V, a; VIII, d; ββ) reale: Mth. viii, 17 *pata gamelido*; xxvii, 9 *pata qipano*; xxvii, 54 *po vaurþanona*; Mc. v, 14; xv, 28; Luc. i, 45; ii, 18; vii, 34, 35, 56; ix, 7; x, 8; xvii, 10; xviii, 31, 34; Joan. x, 35; xii, 6; xiii, 18; xvii, 12; Rom. ix, 17;

Cor. II, iv, 13, 18; Gal. iv, 30; Col. i, 16; Skeir. IV, c; — c) numeralia commutat in substantiva, sic præcipue adhibetur in formula *þai twalif* (duodecim) Mc. iv, 40; vi, 7; ix, 55; x, 52; xi, 11; xiv, 10, 45; Luc. viii, 1; ix, 1, 12; xviii, 51; Joan. vi, 67, 71; *þaim aintibim* (undecim, excepto Julia Iskariote) Cor. I, xv, 5; *þai taihun* (decem, exceptis Jacobo et Joanne) Mc. x, 41; *þai sibuntehund* (septuaginta) Luc. x, 17; præterea *þans twans* Eph. ii, 15; *þans bans* ii, 16; *þo twa* Mc. x, 8; Philpp. i, 25; *þo ba* Eph. ii, 14; — d) adverbialia commutat in substantiva sive personalia sive realia: Mc. iv, 11 *þaim uta*; Philpp. iii, 14 *þaim asta*; Joan. viii, 25; Cor. I, v, 12; Col. iv, 5, Tim. I, iii, 7; item Cor. II, v, 16 *þata nu*; Cor. II, i, 17 et 20 *þata ja ja — þata ne ne*; — e) item in præpositionalibus sententiis: Mth. v, 15 *þaim in þamma razna*; xxv, 41 *þaim af hleidumein ferai*; Mc. i, 7 *sa afar mis*; 36; ii, 25; iii, 8; iv, 10, 15; v, 40; Luc. v, 9, 36; viii, 12, 13, 15, 45; ix, 11; (*þo bi þiudangardja guþs*), 32; x, 7; xvii, 24; xix, 42; Rom. viii, 1; ix, 6; Cor. I, ix, 20; xiii, 10; Cor. II, i, 4; x, 7; xi, 28; Gal. ii, 3, 12; iv, 5, 25; Eph. i, 10; Col. i, 20; Tit. i, 10; Skeir. IV, a; vi, a; — f) elliptice, ubi α) genitivus substantivi post pluralem articuli ponitur: Mc. viii, 35 *þo guþs — þo manne*; xii, 17 *þo kaisaris — þo guþs*; Luc. xx, 25; Luc. ii, 49 *þo atins*; Cor. II, xi, 30 *þaim siukeins meinaizos*; Philpp. ii, 4 *þo anþaraize*; Cor. I, xv, 25 *þai xristans*; coll. *þai þiudo* Mth. v, 46; vi, 7; β) ubi ideæ ut filii, sororis etc., supplendæ sunt: Mth. xxvii, 56 *so iakobis*; Mc. i, 19 *þana zaibaidaius*; ii, 14; iii, 18; viii, 27; xvi, 1; Luc. vi, 15; — g) articulus toti sententiæ præponitur: Mc. ix, 10 *þata us dauþaim usstandan*; 25 *þata jabai mageis galaubjan*; x, 40 *þata du sitan of taihsvon meinai*; xii, 55 *þata du frijon ina us allamma hairtin*; Luc. i, 62 *þata waiva vildedi haitan ina*; ix, 46 *þata warjis þau ixe maists vesi*; Rom. xiii, 9 *þata ni horinos — þata frijos newundjan þeinana sve þuk silban*; Gal. v, 14; — 4) articulus in appositione adhibetur: Mth. xxvii, 3 *iudas sa galev-jands*; Mc. vi, 5 *sa timrja sa sunus marjins*; Mc. xiv, 67 *iesus sa nazorens*; xv, 40 *marja so magdalene*; 47; xvi, 1, 9; Luc. i, 9; ii, 15; iv, 27; vi, 15, 24; ix, 7; xviii, 24; Joan. vi, 4, 42; ix, 6; xii, 1, 4; xiv, 22; xviii, 5, 17; Rom. xi, 13; xvi, 23; Cor. I, xvi, 12; Gal. ii, 3; vi, 1; Eph. iii, 8; iv, 22; vi, 21; Col. iv, 7, 9, 10; Tim. II, iv, 8; Philem. 23; Skeir. III, b; etiam *dulþs iudaie so hleþrastakeins* Joan. vii, 2; *rinnon þo kaidron* xviii, 1; 5) articulus ad substantivum strictius determinandum postponitur: a) cum adjectivis: Mth. v, 29 *augo þein þata taihsvo*; vi, 11 *hlaiþ unsarana þana sinteinan*; viii, 12 *in rigis þata hindumisto*; Mc. i, 11 *sunus meins sa liuba*; 26, 27; ii, 22; iv, 20; v, 7, 13; viii, 37; ix, 7, 25, 43; x, 30; xi, 2; xiv, 47; xv, 40; Luc. i, 70; ii, 7; iii, 22; vi, 6; vii, 47; viii, 29; ix, 35, 42; xv, 22, 25; xx, 13; Joan. vi, 13, 32; vii, 57, 59; x, 14, 14; xiv, 26; xv, 1; Rom. ix, 5; Cor. I, xii, 12; Cor. II, i, 6; xi, 31; Eph. i, 13; iii, 9; Col. iv, 14; Tim. I, iv, 8; Tim. II, iv, 7; b) cum participio: Mth. vii, 13 et 14 *vigs sa brigganda*; xi, 25 *makteis þos vaurþ-nons*; Mc. iii, 22; iv, 15; vi, 2; xiv, 58; xvi, 6; Luc. i, 9; ii, 15, 21; viii, 21; x, 11; xiv, 24; xv, 6, 25, 27; xvi, 21; xviii, 30; xx, 20, 46; Joan. vi, 14, 27, 41; ix, 18; xi, 27, 31, 42, 45; xv, 25; xviii, 2, 5; Rom. vii, 23; ix, 30; Cor. I, vii, 14; viii, 10; xi, 24; xv, 54; Cor. II, i, 1, 8, 9; ii, 14; iii, 7; v, 18; viii, 1, 19, 20; x, 2; Gal. i, 7; ii, 9, 20; iv, 27; Eph. i, 11, 19; ii, 2, 7; iii, 7, 9, 20; iv, 18; Col. iii, 10; Thess. I, ii, 14; iv, 17; Tim. I, i, 4; vi, 13; Tim. II, i, 9; iii, 15; Skeir. VIII, b; Mth. xxvii, 53 *þai vadedjans þai miþushramidans*; Mc. iii, 5 *þamma mann þamma habandin*; xv, 28, 39; Luc. iv, 22; vi, 8; ix, 32; xviii, 7; Joan. vi, 27; Eph. i, 4; iv, 23; Thess. I, iv, 15, 17; c) Mth. v, 45 *attins izvaris þis in himinam*; 48; vi, 1, 6, 14, 18, 23, 26; vii, 21; Mc. iv, 34; vi, 11; xi, 25, 26; xii, 25; xiii, 25;

Luc. vi, 42; Joan. xii, 21; Rom. vii, 5; viii, 59; ix, 30; Cor. II, v, 2; vii, 14; ix, 3; xi, 3; Gal. i, 22; Philpp. iii, 9; Col. i, 25; Thess. I, iv, 16 (ubi apud Græcum deficit articulus); Tim. I, i, 14; iii, 13; Tim. II, i, 1; ii, 1; iii, 15; Neh. v, 17; vi, 16; Skeir. IV, a; Cor. I, xvi, 1 *gabaur þata þaim veþham*; Cor. II, i, 18 *þata vaurd unsar þata du izvis*; d) Joan. vi, 1 *marein þo galeilaie*; vii, 25 *vitoþ þata mosezis*; Tim. I, vi, 5 *hailaim vaurdam þaim frauþins unsaris*; — 6) articulus prædicato adjectum Mc. vi, 3 *niu þata ist sa timrja*; xii, 7 *sa ist sa arbinumja*; Luc. xx, 14; Joan. vi, 48; vii, 40; x, 9; xi, 25; xiv, 6; xv, 5; xvii, 3; xviii, 40; Cor. I, xi, 25.

þAT-AIN, vid. sub *Ains*.

þAT-AINEI, vid. sub *Ains*.

þAT IST, hoc est, τοῦτο ἐστίν: Mc. vii, 2; Joan. vi, 29; Rom. vii, 18; ix, 8, 9; x, 6, 8; Cor. I, ix, 5; Philem. 12.

þis, genit., vid. supra.

þIS-HUN, adverb., præsertim, plerumque, μάλιστα: Gal. vi, 10; Tim. I, iv, 10; v, 8; Tim. II, iv, 13; Tit. i, 10.

þIS-WAH, vid. sub *Was*.

þIS-WADUH, vid. sub *Was*.

þIS WAHþEI, vid. sub *Was*.

FAURþIS, vid. sub *Faur*.

þE, vetus dativa vel instrumentalis forma (vet. sup. germ. *thiu*; Bopp 189; Gr. I, 790; III, 175 sqq.; IV, 707; Gf. V, 28), 1) eo, tanto magis ante comparativum, Skeir. IV, d; 2) huic, præsertim in connexione a) cum *bi*: *biþe* (*biþeh* ante *þan*: Joan. xiii, 12; Luc. iv, 42; v, 4; vii, 12 [non autem xv, 14; xix, 37]); α) demonstrativum, deinde, ὑστερον: Luc. iv, 2; viii, 1; Joan. xiii, 36; μετὰ ταῦτα: Luc. xvii, 8; τότε: Mth. v, 24; ix, 17; β) relativum, postquam, cum, quando, ὅτε: Mth. xi, 1; xxvi, 1; Mc. iv, 10; xi, 1, 19; xv, 20; Luc. ii, 21, 22, 42; vi, 15; Joan. xii, 16, xiii, 12; xiv, 6, 8; Gal. ii, 12, 14; iv, 4; ὅταν: Mth. vi, 16; Mc. iv, 29; ix, 9; Luc. ix, 26; xiv, 10; xvi, 4; Joan. vii, 27; xiii, 19; xiv, 29; xvi, 4, 21; Cor. I, xiii, 10, 11; xv, 27, 28; xvi, 2, 3, 12; ὡς: Luc. i, 25; ii, 15, 39; v, 4; vii, 12; xix, 5, 28; Joan. vi, 12; vii, 10; ὡς ἄν: Philpp. ii, 23; ἐπεὶ: Luc. vii, 1; ad circumscribendum genitivum absolutum: Mth. ix, 10, 52, 53; Mc. i, 42; iv, 17; vi, 2; xv, 55; Luc. iv, 42; xiv, 29; xv, 14; xviii, 40; xix, 37; Joan. xiii, 30; necnon et græcum ἐν τῷ c. infinit.: Mc. ii, 15; Luc. iii, 21; xix, 15; — 2) cum *du*: a) *duþe* (Mc. i, 38; iv, 21; xii, 24; Luc. i, 13, 20, 55; ii, 4; iv, 43; xiv, 20; Joan. vi, 65; viii, 47; Cor. I, xv, 9; Cor. II, iii, 13; Thess. I, ii, 13; Tim. I, i, 16; Philem. 15; etiam *duþei* Luc. vii, 7), solemniter *duþ-þe* (per assimilationem pro *duþe*, ut etiam Joan. ix, 23; x, 17; xvi, 15; xix, 11 adest: ad hoc, ideo, propter hoc, εἰς τοῦτο: Mc. i, 38; Luc. iv, 43; Cor. II, ii, 9; Tim. I, iv, 10; διό: Mth. xxvii, 8; Luc. vii, 7; Rom. xiii, 5; Cor. II, i, 20; Eph. ii, 11; διόπερ: Cor. I, viii, 13; διὰ τοῦτο vel διὰ ταῦτα: Mth. vi, 25; Mc. vi, 14; xi, 24; xii, 24; Luc. xiv, 20; Joan. vi, 65; vii, 22; viii, 47; ix, 25; x, 17; xii, 18, 27, 39; xv, 19; xvi, 15; xix, 11; Rom. xv, 9; Cor. I, xi, 30; Cor. II, iv, 1; xiii, 10; Eph. i, 15; v, 17; vi, 13; Col. i, 9; Thess. I, ii, 15; iii, 5; Tim. I, i, 16; Philem. 15; Skeir. II, d; εἰς αὐτὸ τοῦτο: Col. iv, 8; b) *duþe ei*, propter, quia, διότι: Luc. i, 13; Cor. I, xv, 9; διό: Luc. i, 55; ἀνθ' ὧν: Luc. i, 20; πρὸς ὃ: Eph. iii, 4; ἵνα: Mc. iv, 21; Eph. vi, 22; ad circumscribendum græcum πρὸς τὸ c. infinit.: Cor. II, iii, 13; vel διὰ τὸ c. infinit.: Luc. ii, 4.

JAPþE — JAPþE, sive, — sive, εἴτε — εἴτε: Cor. I, x, 31; xii, 13; xiii, 8; xiv, 27; xv, 11; Cor. II, i, 6; v, 9, 10, 13; viii, 23; xii, 2, 3; Eph. vi, 8; Ph. i, 18, 20, 27; Col. i, 16, 20; Thess. I, v, 10; Skeir. IV, c; simplex occurrit tantummodo Cor. I, xiv, 27. þATUH, neutr., *sah* masc., *soh* fem. (coll. — *uh*), 1) proprie et hic, καὶ αὐτός: Luc. xvii, 16; xix, 2; coll. Joan. xiv, 8; καὶ οὗτος: Luc. ii, 38; 2) qui, ὅς: Luc.

π, 37; xvi, 20; xvii, 12; Cor. I, xv, 1; Philem. 12, coll. Mth. xxvii, 57 *hizuh namo vas*; 3) hic, ille, αὐτός: Mth. iii, 41; v, 19 et Mc. iii, 41 (ubi in græco textu deest); Mc. vi, 16; Luc. iii, 16; Joan. v, 37; xii, 49; xviii, 19 et 26 (in græc. deest); Skeir. VI, c; οὗτος: Mth. xxvii, 58; Mc. xii, 10; Luc. ii, 37; ix, 26; xx, 17; Joan. v, 38; vi, 6, 40; vii, 9, 39; viii, 40; x, 3; xii, 6, 16, 33; xiii, 28; xvii, 3; Cor. I, vii, 6; ix, 23; Cor. II, i, 17; iv, 15; ix, 6; xiii, 9; Gal. vi, 7; Philpp. ii, 25; iii, 7; Thess. I, iv, 15; Tim. I, ii, 3; iv, 16; vi, 8; Skeir. I, c; II, b; III, a, d; V, a; VI, d; VIII, c; ἐκείνος: Mc. xvi, 10; Joan. x, 1; 4) hic, οὗτος δ: Luc. ii, 2; Skeir. VIII, a, b; ὁ ἐκείνος: Joan. xviii, 15; ὁ: Joan. viii, 35; Rom. xii, 4; Cor. II, xii, 19; Eph. iv, 9; Skeir. V, d fin.; ὁ δέ: Mth. xxvii, 44; Thess. II, iii, 12.

ΠΑΤΕΙ, neutr. pronominis relativi, socii masc., socii, sei fem.; 1) significat a) qui, quæ, quod, ad præcedens vel sequens vocabulum relatum, ὅς: Mth. viii, 4; x, 26; xi, 20; xxvii, 9, 15, 56, 57, 60; Mc. i, 2, 7; ii, 4, 24, 26; iii, 17, 19; iv, 16, 22, 31; v, 41; vii, 4, 11, 13, 15, 25, 34; ix, 38, 39; x, 29, 38, 39; xi, 2, 21; xii, 10; xiii, 19, 20; xiv, 71; xv, 16, 22, 34, 40, 42, 45, 46; xvi, 9; Luc. i, 25, 26, 27, 61, 73, 78; ii, 11, 25, 31; iii, 19; iv, 29; v, 5, 9, 10, 17, 18, 25, 29; vi, 2, 3, 4, 13, 14, 16, 18, 48, 49; vii, 2, 27, 49; viii, 2, 15, 14, 17, 27, 35, 58, 44; ix, 9, 27, 31, 45, 50 h. l.; x, 30; xiv, 33; xv, 9, 16; xvi, 1; xvii, 7; xviii, 30; xix, 15, 20, 30, 37; xx, 17; Joan. v, 36; vi, 2, 9, 13, 14, 21, 27, 37, 42, 51, 63, 64; vii, 3, 36; viii, 40, 54; ix, 7, 19, 24; x, 12, 16, 25, 35; xi, 2; xii, 1, 9, 38, 48; xiii, 23, 26; xiv, 10, 12, 17, 24, 26; xv, 3, 15, 20, 24, 26; xvi, 18; xvii, 3, 4, 5, 6, 8, 11, 24, 26; xviii, 1, 9, 11, 13, 16, 32; Rom. vii, 6; viii, 34; ix, 4, 5, 23, 24; x, 8; xiv, 15; Cor. I, iv, 5; vii, 20; viii, 11; x, 16, 17 h. l.; xv, 1, 2, 6, 15, 31; xvi, 19; Cor. II, i, 4, 6, 10, 13; ii, 4; iv, 4, 6; vii, 7; viii, 18, 22; ix, 2; x, 2, 8, 13; xi, 4, 15; xii, 4, 13, 21; xiii, 3; Gal. i, 5, 7, 23; ii, 2, 5, 40; iv, 9, 19; v, 21; vi, 14; Eph. i, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 20; ii, 2, 3, 4, 10, 21, 22; iii, 5, 7, 11, 12, 15; iv, 1, 16, 30; v, 5, 18; vi, 16, 17, 20, 22; Philpp. ii, 5, 6; iii, 8, 18, 19, 21; iv, 3, 10, 11; Col. i, 7, 13, 14, 15, 18, 23, 24, 25, 27, 28, 29; ii, 12, 14, 17, 18, 19, 22; iii, 6, 7, 15; iv, 3, 8, 9, 10, 17; Thess. I, ii, 13; iii, 9; v, 24; Thess. II, i, 4, 5, 11; iii, 3, 6, 17; Tim. I, i, 6, 11, 15, 19; ii, 4, 7; iii, 16; iv, 3, 6, 10, 14; vi, 4, 10, 12, 15, 16; Tim. II, i, 3, 6, 11, 13; ii, 9, 17; iv, 13, 15; Tit. i, 2, 3, 11; Philem. 13; Neh. vi, 14 (17); Skeir. IV, d; VII, a, b, c, d; VIII, c; ὅς ἄν: Mc. iv, 22; x, 30; ὅσπερ: Mc. xv, 6; ὅστις: Mth. vii, 24, 26, 27, 55, 62; Mc. iv, 20; xii, 18; xv, 7; Luc. i, 20; ii, 4, 10; vii, 37, 39; viii, 3, 26, 43; ix, 30; xv, 7; Joan. viii, 53; Rom. ix, 4; Cor. I, vii, 13; Cor. II, ix, 11; Gal. ii, 4; iv, 24, 26; v, 19; Eph. i, 23; iii, 13; iv, 19; Philpp. i, 28; Col. ii, 25; iii, 5, 14; iv, 11; Thess. II, i, 9; Tim. I, i, 4; iii, 15; vi, 9; Tim. II, i, 5; ii, 2, 18; Tit. i, 11; ὅσος: Luc. xviii, 12, 22; Joan. x, 44; xvi, 15; xvii, 7; Rom. ix, 7 h. l.; ὅιος: Philpp. i, 30; aliquando etiam; ubi græce demonstrativum (οὗτος) usurpatur: Mth. xxvii, 46; Cor. II, xii, 8; Eph. iii, 1 h. l.; v, 6 (οὗτος γάρ); Tit. i, 5; pro ὁ cum participio: Mth. vi, 4, 6, 18; xi, 14; xxvii, 17; Mc. xv, 41; Luc. i, 36; vii, 39; viii, 2; x, 13, 23; xv, 12, 30; xviii, 9; xix, 27, 29; xx, 27; Joan. i, 29; v, 37, 45; vi, 22, 33, 44, 50, 58, 64; vii, 28, 49, 50; viii, 16, 18, 54; xi, 2, 16, 33; xii, 12, 17, 29, 49; xiv, 21; xviii, 4, 14; Rom. vii, 20; ix, 5; xii, 3; Cor. I, x, 25, 27; xii, 22; xv, 25 h. l.; Cor. II, i, 4, 19; ii, 2; iv, 6; v, 5; Gal. ii, 9; Eph. ii, 14; iii, 2; v, 4; vi, 24; Philpp. iii, 19; iv, 7; Col. i, 8, 12, 23, 25, 26, 29; ii, 12; iv, 11; Thess. I, ii, 12, 15; iv, 5, 8, 13; v, 10; Thess. II, ii, 16; Tim. I, v, 9; vi, 2, 5, 16; Tim. II, i, 9, 14; iii, 6, 12; iv, 1, 8; Psalm. lxxvii, 2, col. Tim. II, ii, 26 *fram hammei gafahanai tiuhanda,*

εξωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ; quandoque etiam participium ὄν supplendum est: Mth. x, 32; Luc. v, 7; Rom. vii, 10; Cor. II, viii, 23; Col. iv, 7, 9; Tim. I, i, 11; v, 3, 5; Tim. II, i, 15; ii, 10; Tit. i, 1; Neh. v, 15, coll. Cor. II, vii, 12; ix, 1; et sic gothicum ist etiam prætermittitur: Eph. iv, 6; — b) is qui, relative ad objectum determinatum, non expressum, ὅς: Mth. xi, 10; Mc. i, 44; iii, 13; iv, 24, 25; ix, 9, 19, 40; xi, 25; xiv, 8; Luc. vi, 34, 46; vii, 22, 27, 47; viii, 18; x, 23, 24; xvii, 10, 27, 29; xix, 21, 22, 26; Joan. iii, 26, 32; v, 21; vii, 25; viii, 38; x, 29, 36; xi, 3, 45, 45; xiii, 24, 27; xvii, 12; xviii, 9, 21; Rom. vii, 15, 16, 19, 20; x, 14; Cor. I, iv, 6; vii, 24; x, 15, 30; xv, 3, 10; Cor. II, ii, 3; xi, 17; Gal. ii, 18; Philpp. i, 16 h. l.; iii, 16; iv, 9; Col. iii, 25; Thess. II, iii, 4; Tim. I, ii, 10; Tim. II, ii, 2, 7; Tit. i, 11; ii, 1; ὅστις: Joan. viii, 25; Gal. iv, 24; pro græco participio: Mc. v, 16, 18, 33; x, 32; Luc. i, 2, 55; iii, 13; vi, 3; ix, 17; xvii, 9; xx, 2, 35; Joan. vi, 46, 65; viii, 18, 26, 29, 50; ix, 8, 37; x, 12; xiii, 18; xiv, 50; Cor. I, iv, 4; x, 33; Gal. i, 23; ii, 8; iii, 5; Eph. iv, 10; Thess. I, v, 24; Tim. I, v, 13; Tim. II, ii, 4; iii, 6; etiam ubi participium ὄν supplendum est: Col. iii, 1, 2. Huc pertinet etiam Luc. v, 14 *at-bair patei anabaud moses, προσέσχευε καθὼς προσέταξε Μωσῆς*; — c) quicumque, in sententiis generalibus; ὅς ἄν, ὅς ἔάν: Mth. v, 19, 21, 22; x, 42; Mc. iii, 35; vii, 35, 38; ix, 37, 41; x, 15, 35, 44; Luc. iii, 11; viii, 18; ix, 4, 24, 26; x, 5, 8, 10, 22; xvii, 33; xviii, 17; Rom. ix, 15; Cor. I, xvi, 3; Cor. II, xi, 2f; Gal. vi, 7; ὅστις: Mc. viii, 34; Luc. xiv, 27; Philpp. iii, 7; ὅστις ἄν: Cor. I, xvi, 2 (cujus locc adhibetur *patei wa* Joan. xiv, 13); ὅς: Mth. vi, 8; x, 27, 38; xi, 4; Mc. ix, 40; x, 9; Luc. ix, 50; xiv, 15; xvii, 31; xx, 18; Joan. xiii, 29; Rom. ix, 18; xiii, 7; Cor. I, x, 20; Cor. II, i, 17; ii, 10; x, 18; xi, 12; εἴ τις, ἔάν τις: Joan. iii, 3, 5; xv, 6; Eph. iv, 29; coll. Joan. vi, 50 h. l.; τίς, in indirectis interrogationibus: Joan. vi, 6; Eph. v, 10; pro gr. participio: Mth. x, 37, 39; xi, 8, 15; Mc. iv, 9; vii, 10; Luc. viii, 8; x, 16; xiv, 10, 11, 35; xviii, 14; Joan. vi, 47, 54, 56, 57; vii, 18, 38; viii, 12; x, 1; xi, 25; xii, 25, 35, 44, 45, 48; xiii, 20; xiv, 9, 21, 24; xv, 5, 25; Rom. xiii, 8; xiv, 2, 18; Cor. I, vii, 22; xi, 29; Cor. II, ix, 6; x, 18; Gal. vi, 8; Eph. iv, 28; v, 28; Thess. I, iv, 8; v, 7; Tim. I, vi, 2, 9; etiam ubi participium ὄν supplendum est: Luc. xvi, 10; xvii, 31; Rom. xiv, 19; Cor. II, viii, 15; Gal. v, 24; — 2) occurrit insuper in peculiaribus constructionibus et locutionibus a) cum articulo (demonstrativo) immediate præcedente, οὗτος ὅς: Luc. v, 21; Joan. xvi, 17; αὐτός ὅστις: Philpp. iv, 3; ὅς: Luc. i, 4; Joan. xvii, 9 (coll. Luc. vii, 43); ὅστις: Joan. xiii, 20; pro gr. participio: Mc. v, 15; Luc. ii, 33; viii, 4; Rom. xi, 22; Gal. iv, 8; Col. iii, 10; Thess. I, iv, 14; Tim. II, ii, 19; Skeir. I, a; etiam ubi in græco textu ὄν supplendum est: Mth. x, 33; Luc. ix, 61; Joan. ix, 13; Rom. viii, 5; Philpp. iii, 6, 9, 14; Col. iii, 2, 5; iv, 13; Thess. I, iv, 12; Tim. II, i, 5; — b) aliquando per attractionem in eodem casu ponitur, quo præcedens demonstrativum: Luc. ii, 20 *hazjandans gnþ in allaize hizeei (loco hize poei) gahausidedun*; sic etiam Mc. xv, 12; Luc. iii, 13; ix, 36; xvii, 27, 29; Joan. vi, 29; vii, 31; xi, 6; Cor. I, iv, 6; xi, 23; Cor. II, v, 10; xii, 17; xiii, 10; Gal. v, 1; Col. iii, 2; iv, 16; Tim. I, v, 3; Tim. II, iii, 14; Philem. 21; etiam ubi ad demonstrativum non equidem pronomem relativum, sed tantummodo particula relativa cum eodem sensu ex sequentibus refertur, ut *hammei* loco *hamma ei*, ὅτι: Mc. vii, 18; xvi, 4; Luc. i, 22; xv, 6; xvii, 15; Joan. vi, 5; Philpp. ii, 24 h. l.; Tim. II, i, 12; *hizei* loco *his ei*, ὅτι: Mc. iv, 38, coll. Luc. vii, 4 *vair þs ist hammei (loco ei hamma) fragibis þata*; — c) in connexionione cum præpositionibus plerumque ad circumscribendam græc. infinitivam vel participialem constructionem: *in hizei*, διὰ τό ε. infin.: Mc. iv, 5; Luc. viii, 6;

xviii, 5; *dió* : Rom. xv, 7; Cor. II, iv, 15; xii, 10; Eph. iii, 15; iv, 8, 25; Thess. I, iii, 1; *dióti* : Philpp. ii, 26; *di' hyn aitiáwn* : Luc. viii, 47; *oñ xárin* : Luc. vii, 47; *oñ énekén* : Luc. iv, 18; *ánth' ówn* : Luc. xix, 44; Skeir. I, d; II, b; III, b; IV, c; VI, a, c; VIII, b; *bi þatei*, *diá to c. inf.* : Luc. xix, 11; *asár þatei*, *metá to c. inf.* : Mc. i, 14; Skeir. VII, b; *und þatei*, *áχpiz oñ* : Rom. xi, 25; Cor. I, xv, 25; *éws* : Neh. vii, 5; *us þammei*, *ék toñ c. inf.* : Cor. II, viii, 11; *du þammei*, *πρὸς to c. inf.* : Luc. xviii, 1; *in þammei*, *én toñ c. inf.* : Luc. ix, 34, 51; Gal. iv, 18; *toñ c. inf.* : Cor. II, ii, 12; *óti* : Luc. x, 20; *én ð* : Rom. viii, 3; *éφ' ð* : Philpp. iii, 12; *ana þammei*, pro græc. genit. absol. : Joan. vi, 25. Certo autem falsum est *þatei saur ina vinnan* pro *to ðpér autótoú pásχeiv* : Philpp. i, 29 h. l. — d) Huc etiam adducendæ sunt locutiones *fram þammei*, ex quo, *áp' hñ* : Luc. vii, 45; *ana þammei* vel *in þammei*, quantum, *éφ' ð* : Cor. II, v, 4; Philpp. iii, 12; *þairh þoei*, ideo : Skeir. VII, a; — e) ad circumscribendum substantivum : *þatei anasulhun*, *παράδοσις* : Mc. vii, 5, 8; *þatei galugam saljada*, *ειδωλόθυτον* : Cor. I, x, 19; *þatei galaikai*, *ἀρεσκεία* : Col. i, 10; *þatei vinna*, *τὰ παθήματα μου* : Col. i, 24; *þatei þeihais þu*, *σοῦ ἡ προκοπή* : Tim. I, iv, 15; *þairh þatei is brukjaidau*, *τῆ ἀποχρήσει* : Col. ii, 22; *þatei ustauhan ist*, *τὸ τέλειον* : Cor. I, xiii, 10; *þatei goþ sijai*, *τὸ καλόν* : Thess. I, v, 21.

WAH þATEI et WAZUH SAEI, vid. sub Was.

ÞATAWAH þATEI, vid. sub Was.

ÞISWAH þATEI, vid. sub Was.

ÞATEI, conjunctio : a) quod, quia, *óti* : Mth. v, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 31, 32, 33, 38, 43; vi, 5, 16, 29, 32; vii, 23; viii, 11; ix, 6, 18, 28; x, 34; xi, 4, 24; xxvi, 2, 72; xxvii, 5, 18, 43, 47, 63; Mc. i, 15, 37, 40; ii, 1, 8, 10, 12, 16; iii, 11, 21, 22, 28; v, 23, 28, 29, 35; vi, 4, 14, 15, 18, 23; vii, 6, 20; viii, 24, 31; ix, 1, 11, 15, 25, 26, 31; x, 33, 42, 47; xi, 3, 17, 24, 32; xii, 6, 7, 12, 14, 19, 26, 28, 29, 32, 34, 35; xiii, 28, 29; xiv, 14, 58, 69, 71, 72; xv, 10, 39; xvi, 11; Luc. i, 25, 29, 45, 61; ii, 10, 23, 49; iii, 8; iv, 4, 10, 12, 21, 24, 25, 36, 41, 43; v, 24, 26, 36; vi, 5; vii, 4, 16, 22, 37, 39; viii, 20, 47, 49, 53; ix, 7, 8, 19, 22; x, 11, 12, 24; xiv, 24, 30; xv, 2, 7, 27; xvii, 10, 34; xviii, 8, 29, 37; xix, 7, 9, 22, 26, 31, 40, 42, 43, 46; xx, 5, 19, 21, 37; Joan. v, 36, 45; vi, 14, 15, 22, 24, 26, 36, 42, 61, 65, 69; vii, 7, 12, 26, 42, 52; viii, 17, 24, 27, 28, 33, 34, 37, 45, 48, 52, 54; ix, 8, 9, 17, 18, 19, 20, 24, 29, 30, 31, 32, 35, 41; x, 7, 33, 36, 38, 41; xi, 6, 13, 20, 24, 27, 31, 40, 42; xii, 9, 12, 16, 19, 34; xiii, 19, 21, 29; xiv, 10, 11, 19, 20, 31; xv, 5; xvi, 4, 9, 10, 11, 15, 17, 19, 25, 27, 30; xvii, 8, 21, 23, 25; xviii, 2, 6, 8, 14; xix, 4, 10; Rom. vii, 1, 14, 16, 18; viii, 36, 38; ix, 2, 12, 30; x, 2, 5, 9; xiii, 11; xiv, 11, 14; Cor. I, i, 15; v, 6; iv, 24; x, 1, 19; xi, 3, 23; xii, 15; xiv, 21, 23, 25; xv, 4, 5, 12, 15, 27, 58; xvi, 12, 15; Cor. II, i, 7, 12; ii, 5; iii, 5; iv, 14; v, 1, 6, 15; vi, 16; vii, 3, 8; viii, 2, 9; x, 11; xi, 21, 31; xii, 4, 13; xiii, 2, 5, 6; Gal. i, 25; ii, 7, 14, 26; iv, 6, 13, 15, 22; v, 2, 3, 10, 21; Eph. ii, 11; iv, 9; v, 5; vi, 9; Philpp. i, 17, 19, 25, 27; ii, 22; iv, 15; Col. iii, 24; iv, 1; Thess. I, iii, 3, 4, 6; iv, 14, 15; v, 2; Tim. I, i, 8, 9, 15; iv, 1; vi, 7; Tim. II, i, 5, 15; ii, 23; iii, 1, 15; Skeir. I, b; II, c; III, c; V, a; VI, c; VII, d; VIII, d; b) an, si, ei in sententiis interrogativis : Cor. I, vii, 16; c) cum negatione : *ni þatei*, non quod, *oñχ óti* : Joan. vi, 46; vii, 22; Cor. II, i, 24; iii, 5; Philpp. iii, 12; iv, 11, 17; Thess. II, iii, 9; Skeir. IV, b (Cor. I, ix, 9); *niba þatei*, nisi quod, *ei mñ óti* : Cor. II, xii, 15.

ÞEEI, quod, tantummodo cum negatione, *ni þeei* vel *nih þeei*, non quod, *oñχ éwa* : Joan. vi, 38; Cor. II, ii, 4; *oñχ óti* : Joan. xii, 6.

ÞEI, 1) conjunctio, quod, *óti*, præsertim post verba sentiendi et dicendi : Mth. vi, 26; Joan. xiii, 35, 38; xvi, 20, 26; Rom. x, 9; Cor. I, iv, 9; xi, 2; xv,

20; *éwa* : Joan. vi, 7; xiii, 35; xvi, 53; cum negatione *þei ni*, *éwa mñ* : Joan. vi, 12; 2) relativa particula, quod, cum, *óti* : Joan. vii, 35; in locutione *und þata weilos þei*, quoadiu, *éφ' óson* : Mth. ix, 15; 3) (*þe*, Cor. I, xvi, 6 h. l.) ubi demonstrativo *was*, *wazuh*, *waduh* adjungitur, ei, quemadmodum alia relativa, significationem generaliter relativam (quicunque *óς áv*) tribuit, sic *þiswah þei*, *þatawah þei*, *sawazuh þei*, *þiswaduh þei*, vid. sub Was.

ÞADEI, adverbium, 1) hinc, ubi, *ópu* et *ópu éán* : Mc. vi, 55; xiv, 14; Joan. vi, 62; viii, 21; xiii, 35, 36; xiv, 4; *oñ* : Luc. x, 1; 2) post *þiswaduh*, etc., *þei* 3), vid. sub Was.

ÞAPROH (*þapro* apud Joan. et Luc. iv, 9, 29; Gal. i, 21; ii, 1; Skeir. VI, d), adverbium, 1) loci, unde, *énτεύθεν* : Luc. iv, 9, 29; Joan. vii, 3; xiv, 31; xviii, 36; *έκειθεν* : Luc. ix, 4; 2) temporis, dehinc, deinde, *ápò τότε* : Luc. xvi, 16; *éita* : Mc. iv, 17, 28; viii, 25; Luc. viii, 12; Tim. I, ii, 13; *έπειτα* : Cor. I, xv, 6; Gal. i, 21; ii, 1; Skeir. VI, d; *καί* vel *δέ* : Luc. iv, 9; *λοιπόν* : Tim. II, iv, 8 h. l.; *þaproh þan* vel *þaproþ-þan* (*þapro þan* Thess. I, iv, 17; Tim. II, iv, 8), deinde, *éita* : Cor. I, xv, 24; *έπειτα* : Mc. vii, 5; Luc. xvi, 7; Joan. xi, 7; Cor. I, xv, 7, 23; Thess. I, iv, 17; *oñv* : Joan. iii, 25; xviii, 7; *καί* : Cor. II, viii, 5; *καί pálin* : Cor. I, vii, 5; *λοιπόν* : Tim II, iv, 8.

ÞAPROEI, unde, ex quo, *éξ oñ* : Philpp. iii, 20.

ÞAR, ibi, *έκει* : Mth. vi, 20; Luc. ix, 4.

ÞARUH, adverbium et conjunctio, 1) ibi, *έκει* : Mth. vi, 21; Mc. xvi, 7; Joan. xii, 26; xiv, 3; 2) nunc, jamvero, autem, *δέ* : Mc. x, 29, 24; xiv, 64; xvi, 6; Luc. iii, 12; iv, 43; v, 31; vi, 8, 10; vii, 43; viii, 31, 46, 52; ix, 42; x, 26; xiv, 16; xv, 27, 21, 31; xvi, 6; Joan. vi, 20; xviii (5), 15, 18; *oñv* : Joan. vi, 5, 10, 14, 19, 21, 24, 28, 53, 66; vii, 6, 35; viii, 25; xi, 36; xii, 2; xiii, 37; xiv, 5, 9, 22; xvi, 17, 29; xviii, 5, 6, 11, 12, 16, 17, 18, 25, 27, 29, 31, 37; xix, 5, 6, 10; *καί* : Joan. iii, 23; vii, 45; ix, 2; 3) ecce, *ίδού* : Mth. ix, 18; *καί (ίδού)* : Mth. ix, 3; Luc. ii, 25; *þaruh sai*, et ecce, *καί ίδού* : Luc. vii, 12, 37; *þaruh þan*, nunc, jamvero, *δέ* : Luc. viii, 23.

ÞAREI, adverbium, ubi, *ópu* : Mth. vi, 19, 20, 21; Mc. ii, 4, 5, 15; v, 40; ix, 44; xiv, 14; xvi, 6; Luc. xvii, 37; Joan. vi, 23; vii, 34, 42; x, 40; xi, 39, 32; xii, 1, 26; xiv, 3; xvii, 24; xviii, 1, 20; Col. iii, 11; *oñ* : Luc. iv, 16, 17; Joan. xi, 41; Rom. ix, 26; Cor. II, iii, 17; Col. iii, 1.

ÞE, vid. sub þata.

ÞEI, vid. sub þata.

ÞEIGAINS, vid. ad Tim. I, ii, 12.

ÞEIHAN (vet. sax. *thihan*, angl. sax. *þeon*, vet. sup. germ. *dihan*, vet. fr. *tigia*, rec. sup. germ. *ge-deihen*; Gr. II, 18; Gf. V, 105; Reht. 1085), conj. I, *þaih*, *þaihu*, *þaihans*, proficere, *προκόπτειν* : Luc. ii, 52; Tim. II, iii, 9, 13; Skeir. IV, b, coll. II, c; *þatei þeiha*, quod proficio, profectus meus, *ἡ προκοπή μου*, Tim. I, iv, 15; *συμβιάζεσθαι* : Col. ii, 19.

GA-ÞEIHAN, id., *ἀναβάλλειν* : Philpp. iv, 10; Skeir. IV, b.

UFAR-ÞEIHAN, progredi, proficere, Skeir. III, d.

ÞEIHIS (DM. 457), neutr., tempus, *χρόνος* : Thess. I, v, 1; *καρρός* : Rom. xiii, 11.

ÞEIMAUÞAIUS, vid. sub *Teimau þaius*.

ÞEINA, vid. sub þu.

ÞEINS, vid. ibid.

ÞEIWO (DM. 121), fem. tonitru, *βροντή* : Mc. iii, 17; Joan. xii, 29.

ÞEVIS, vid. sub þivan.

ÞIZE, vid. sub þata.

ÞIZEI, vid. sub þata.

ÞINAN (vet. norv. *þenia*, vet. sax. *thenian*, angl. sax. *þenian*, vet. sup. germ. *danjan*, rec. sup. germ. *dehnen*, *dünn*; gr. *τείνειν*, lat. *tendere*; Bopp 118; Gr. II, 56; Gf. V, 143), conj. I, *þan*, *þenun*, *þunans*, extendi. UF-ÞANJAN, conj. II, producere, extendere, *έxtái-*

μεν : Cor. II, x, 14; *sik ufhanjan du* — se extendere ad, ἐπεκτείνεσθαι τι : Philipp. III, 14.

PIINSAN (vet. sax. *thinsan*, vet. sup. germ. *dinsan*, rec. sup. germ. (*ge*)*dunsen*; coll. *hinan*; Gr. II, 55, 72; Gf. V, 196), conj. I, *hans*, *hunsun*, trahere.

AT-PIINSAN, attrahere, ἐλκύειν : Joan. VI, 44; XII, 52.

PIUBS (vet. norv. *piofr*, *hauf*, vet. sax. *thiof*, angl. sax. *peof*, vet. sup. germ. *diub*, vet. fr. *thiaf*, angl. *thief*, suec. *tyf*, dan. *tyv*, batav. *dief*, rec. sup. germ. *dieb*; Gr. II, 49; DRA. 635; Gf. V, 97; Rehth. 1071), masc., fur, latro, κλέπτης : Mth. VI, 19, 20; Joan. X, 8, 10; XII, 6; Thess. I, v, 2, 4; ληστής : Luc. XIX, 46.

PIUBI, neutr., spelunca latronum, κλοπή : Mc. VII, 22.

PIUBJO, adverb., secreto, abscondito, λάθρα : Joan. XI, 28; ἐν κρυπτῶ : Joan. XVIII, 20.

PIUDA (vet. norv. *piod*, vet. sax. *thiod*, angl. sax. *peod*, vet. sup. germ. *diot*, vet. fr. *thiade*; Gr. III, 472; IV, 586; I, 12 [3. edit.]; DRA. 229; Gf. V, 124; Rehth. 1071), fem., gens, ἔθνος, in plurali saepe gentiles, paganos, significans : Mth. VI, 32; Mc. X, 42; XI, 17; Luc. II, 32; VII, 5; XVIII, 32; Joan. XVIII, 35; Rom. IX, 24, 30; X, 19; XI, 11, 12, 13, 25; XV, 9, 10, 11; Cor. I, I, 23; X, 20; Cor. II, XI, 26; Gal. II, 2, 8, 9, 12, 14; Eph. II, 11; III, 1, 6, 8; IV, 17; Col. I, 27; Thess. I, II, 16; IV, 5; Tim. I, II, 7; III, 16; Tim. II, I, 11; Neh. V, 17; VI, 16; ἔθνικός : Mth. V, 46; VI, 7; Ἐλλην : Joan. VII, 35; XII, 20; Cor. I, I, 24; XII, 13.

GUT-PIUDA, populus Dei, Calend. goth.

PIUDISKO, adverb., gentiliter, more gentium, ἔθνικώς : Gal. II, 14.

PIUDANS (vet. sax. *thiodan*, angl. sax. *peoden*; Gr. III, 320; DRA. 229), masc., rex, βασιλεύς : Mth. V, 35; XI, 8; XXV, 40; XXVII, 11; Mc. VI, 14, 22, 25, 26; XV, 2, 9, 12, 18, 26; Luc. I, 5; X, 24; XIV, 31; XIX, 38; Joan. VI, 15; XII, 13, 15; XVIII, 33, 37, 39; XIX, 2, 12; Cor. II, XI, 32; Tim. I, I, 17; II, 2; VI, 15; Neh. V, 14; Calend. goth.

PIUDAN-GARDI, vide sub *Gards*.

PIUDANON, conj. II, regnare, βασιλεύειν : Luc. I, 33; XIX, 14, 27; Cor. I, IV, 8; XV, 25; Tim. I, VI, 15.

MIPIUDANON, conregnare, συμβασιλεύειν : Cor. I, IV, 8; Tim. II, II, 12.

PIUDINASSUS, masc., regnum, βασιλεία : Mth. VI, 10; Mc. IX, 1; Luc. I, 33; IV, 5; VIII, 10; Cor. I, XV, 24, 50; Tim. II, IV, 1; ἡγεμονία : Luc. III, 1.

PIUP (Gr. III, 602), neutr., bonum, ἀγαθόν : Luc. I, 53; VI, 45; Rom. VII, 18; IX, 11; X, 15; XII, 21; XIV, 16; Cor. II, V, 10; Gal. VI, 10; Eph. IV, 28; VI, 8; Thess. I, V, 15; Philem. 14; *piup taujan*, τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν : Rom. XIII, 3; ἀγαθοποιεῖν : Mc. III, 4; Luc. VI, 9, 33, 35.

PIUP-SPILLON, vide sub *Spill*.

UN-PIUP, malum, κακόν : Rom. IX, 11; XII, 21; Cor. II, V, 10; Tim. II, IV, 14; *unpiup taujan*, κακοποιεῖν : Mc. III, 4; Luc. VI, 9.

PIUPEIGS, adject., 1) bonus, ἀγαθός : Mth. VII, 18 pr.; Mc. X, 17, 18; Luc. VI, 45; XVIII, 18, 19; Rom. VII, 12, 13; καλός : Mth. VII, 18 sec.; 2) benedictus, εὐλογητός : Mc. XIV, 61; Luc. I, 68; Cor. II, XI, 31.

PIUPJAN, conj. II, cum dat. (Luc. II, 28) et accus., benedicere, εὐλογεῖν : Mc. X, 16; XI, 9, 10; Luc. I, 28, 29, 42, 64; II, 28, 34; VI, 28; XIX, 38; Joan. XII, 13; Rom. IX, 5; XII, 14; Cor. II, I, 3; partic. praet. *piupjhs*, εὐλογητός : Eph. I, 3.

GA-PIUPJAN, id., Mc. VIII, 7; Luc. IX, 16; Eph. I, 5; Skeir. VII, b.

UN-PIUPJAN, maledicere, καταρᾶσθαι : Rom. XII, 14. PIUPEINS, fem., 1) bonitas, ἀγαθωσύνη : Thess. II, I, 11; 2) benedictio, εὐλογία : Cor. II, IX, 6; Eph. I, 3.

PIUPI-PISS, vid. sub *Qipan*.

PIUS, vid. sub *piuan*.

PIIS, vid. sub *pata*.

PIVAN (vet. norv. *pyr*, *hiona*, vet. sax. *thiu*, *thionon*, angl. sax. *peov*, *peovian*, vet. sup. germ. *diu*, *dionon*, vet. fr. *thianer*, *thiania*; Gr. II, 336; III, 337; DRA. 302 sq.; Gf. V, 87; Schm. I, 348; Rehth. 1071), conj. I, *pau*, *pevun*, *piuans*, ministrare, servire.

ANA-PIVAN, conj. II, ministerio fungi, δουλαγωγεῖν : Cor. I, IX, 27.

GA-PIVAN, id., δουλοῦν : Cor. I, VII, 15; καταδουλοῦν : Cor. II, XI, 20; Gal. II, 4; περιπεῖρειν : Tim. I, VI, 10; *mannans ga piuands*, viros subigens, ἀνδραποδιστής : Tim. I, I, 10.

PIVADV, neutr., servitus, δουλεία : Gal. IV, 24

PIUS, masc. (plur. *piuos*), servus, famulus, οἰκέτης : Luc. XVI, 13; Neh. V, 16.

PIU-MAGUS, vid. sub *Magus*.

PIVI, fem., famulā, παιδίσκη : Mth. XXVI, 69; Mc. XIV, 66, 69; Joan. XVIII, 17; Gal. IV, 22, 23, 30, 31, δούλη : Luc. I, 38, 48.

PEVIS, neutr., famulus, δούλος : Col. III, 22; IV, 1.

PLAQUS (coll. lat. *flaccus*), adject., mollis, tener, ἀπαλός : Mc. 13, 28.

PLAHSJAN (coll. *pliuhan*), conj. II, terrere, ἐκφοβεῖν : Cor. II, X, 9; coll. ad Neh. VI, 14.

GA-PLAHSNAN, conj. III, turbare, mirari, διαταράττεισθαι : Luc. I, 29.

PLAIHAN (coll. vet. sax. *giflehan*, vet. sup. germ. *stehjan*; gr. θέλω; DM. 20; Gf. III, 755; Schia. *Hel. Gloss.* p. 36), conj. I, *hai plaih*, *plaihans*, amplecti.

GA-PLAIHAN, 1) amplecti, ἐναγκαλιζεσθαι : Mc. X, 16; 2) consolare, παρακαλεῖν : Cor. II, II, 7; V, 20; VII, 6; Tim. I, V, 1; VI, 2; Tim. II, IV, 2; Tit. I, 9; παραρμυθεῖσθαι : Thess. I, II, 11; προνοεῖν : Tim. I, V, 8.

GA-PLAIHTS, fem., solatio, consolatio, παράκλησις : Luc. VI, 24; Cor. II, I, 3, 4, 6, 7; VII, 4, 7; Thess. II, II, 16; Tim. I, IV, 13; παραμύθιον : Philipp. II, 1.

PLAUHS, vid. sub *pliuhan*.

PLEIHS, vid. ad Cor. II, XII, 10.

PLIUHAN (vet. norv. *flya*, vet. sax. *fliohan*, angl. sax. *feon*, vet. sup. germ. *stiuhan*, vet. fr. *flia*, angl. *fly*, *flie*, suec. *fly*, dan. *flye*, batav. *vlien*, rec. sup. germ. *stiehen*; Bopp 13; Gr. II, 24; Gf. III, 764; Rehth. 746), conj. I, *plauh*, *plauhun*, *plauhans*, sugere, φεύγειν : Mth. X, 23; Luc. III, 7; Joan. X, 5; Tim. I, VI, 11; Tim. II, II, 22.

AF-PLIUHAN, id., Joan. X, 13.

GA-PLIUHAN, id., Mth. VIII, 33; Mc. V, 14; XIV, 50, 52; XVI, 8; Luc. VIII, 34.

UNPA-PLIUHAN, effugere, ἐκφεύγειν : Cor. II, XI, 33; Thess. I, V, 3.

PLAUHS, masc., fuga, φυγή : Mc. XIII, 18.

PU (vet. norv. *pu*, *pin*, vet. sax., vet. fr. *thu*, *thin*, angl. sax. *pu*, *pin*, vet. sup. germ. *du*, *din*, angl. *thou*, *thine*, suec., dan. *du*, *din*; gr. σύ, τό, σεός, lat. *tu tuus*; Ropp 80, 83, 482; Gr. I, 780; Gf. V, 78; Rehth. 1072, 1079), pronom. personale, tu, σύ : Mth. VI, 6, 17; XI, 3, 23; XXVI, 73; XXVII, 4, 11; Mc. I, 11, 24; III, 11; VIII, 29; XIV, 61, 67, 68; XV, 2; Luc. I, 28, 42, 76; III, 22; IV, 7, 41; VII, 19, 20; IX, 20, 60; X, 15; XV, 31; XVI, 7; XVII, 8; XIX, 19, 42; Joan. III, 26; VI, 30, 69; VII, 3, 52; VIII, 13, 25, 33, 48, 52, 53; IX, 17, 28, 34, 35; X, 24, 33; XI, 27, 42; XII, 34; XIII, 38; XIV, 9; XVI, 30; XVII, 5, 8, 21, 23, 25; XVIII, 17, 25, 33, 34, 37; XIX, 9; Rom. IX, 20; XI, 17, 18, 20, 22, 24; XIV, 10; Gal. II, 14; VI, 1; Tim. I, IV, 15; VI, 11; Tim. II, I, 18; II, 1, 3; III, 10, 14; IV, 5, 15; Tit. II, 4; Philem. 12; loco articuli graeci vocativo conjungitur : Mth. VI, 9; Mc. 9, 25; coll. Luc. IV, 23.

PUET, tu qui : Rom. XIV, 4.

PEINA, genit., tui : Mth. VI, 13; Cor. I, XII, 21; Cor. II, VI, 2; Philem. 20.

pus, dat., tibi : Mth. V, 26, 29, 30, 40, 42; VI, 2, 4, 6, 18, 23; VIII, 13, 29; IX, 2, 5; XI, 10, 21, 24; XXV, 39, 44; XXVII, 19; Mc. I, 2, 24; II, 5, 9, 11; V, 7, 19, 41; VI, 18, 22, 23; IX, 5, 17, 25, 43, 45,

47; x, 21, 51; xi, 14, 23, 28; Luc. i, 3, 13, 14, 19, 28, 30, 35; iv, 6, 34; v, 10, 20, 23, 24; vi, 29; vii, 7, 14, 20, 27, 40, 47, 48; viii, 28, 39; ix, 33; x, 21; xiv, 40, 42, 44; xv, 29; xvi, 2, 6; xvii, 4; xviii, 11, 22, 41; xix, 45, 44; xx, 2; Joan. iii, 3, 5, 26; vi, 50; ix, 40, 17, 26, 37; xi, 22, 40, 41; xii, 15; xiii, 38; xvii, 5, 7, 8, 11, 13, 21; xviii, 30, 34; xix, 11; Rom. ix, 7, 17; x, 8; xi, 22; xiii, 4; xv, 9; Cor. ii, vi, 2; Tim. i, 1, 18; iii, 14; iv, 14, 16; Tim. ii, 1, 5, 6; ii, 7; iii, 14; iv, 11; Tit. i, 5; Philem. 11, 16, 18, 19, 21.

þUZEL, tu cui: Mc. i, 11; Luc. iii, 22.

þUK, accus., te: Mth. v, 23, 25, 29, 30, 39, 41, 42; vi, 3; viii, 4, 19; ix, 2, 22; xxv, 38, 39, 44; xxvi, 73; xxvii, 13; Mc. i, 24, 37, 44; iii, 32; iv, 38; v, 7, 19, 31, 34; ix, 45, 45, 47; x, 28, 35, 49, 52; xi, 23; xii, 14, 31; xiv, 60; xv, 4, 30; Luc. i, 35; ii, 48; iv, 9, 10, 11, 23, 34; v, 8, 14; vi, 29, 30; vii, 6, 50; viii, 20, 28, 39, 45, 48; ix, 38, 57, 61; x, 27; xiv, 12, 18, 19; xvii, 6, 9, 19; xviii, 28, 42; xix, 21, 22, 43, 44; Joan. vii, 4, 20; viii, 13, 53; x, 33; xi, 8, 28; xiii, 37; xiv, 22; xvi, 30; xvii, 1, 3, 4, 25; xviii, 26, 35; xix, 10; Rom. viii, 36; ix, 17; xi, 18, 21; xiii, 9; xiv, 29; Cor. i, iv, 7; viii, 9; Cor. ii, xii, 9; Gal. v, 14; vi, 1; Philpp. iv, 5; Tim. i, 1, 3; iv, 7, 16; v, 23; vi, 14; Tim. ii, 1, 3, 4, 6, 8; ii, 1, 15; iii, 14, 15; Philem. 13, 19, 23.

þUKEI, tu quem: Mc. i, 11 vid. ad. h. l.

þEINS, pronom. possess., tuus, ὁ σοῦ: Mth. v, 23, 24, 25, 29, 30, 33, 56, 59, 40, 43; vi, 3, 4, 6, 9, 10, 17, 18, 22, 23; ix, 2, 6, 14, 18, 22; xi, 10; xxvi, 73; Mc. i, 2; ii, 5, 9, 11, 24; iii, 5, 32; v, 19, 34, 35; vi, 18; vii, 5, 10, 29; ix, 18, 38, 45, 45, 47; x, 19, 37, 52; xii, 30, 31, 36; xiv, 70; Luc. i, 13, 36, 38, 42, 44, 61; ii, 29, 30, 32, 35, 48; iv, 7, 8, 11, 12, 23; v, 5, 14, 20, 24; vi, 10, 41, 42; vii, 27, 44, 48, 50; viii, 20, 39, 48, 49; ix, 40, 41, 49; x, 17, 21, 27; xiv, 12; xv, 18, 19, 21, 27, 29, 30, 32; xvi, 2; xvii, 3, 19; xviii, 20, 42; xix, 5, 16, 18, 20, 22, 39, 42, 43, 44; xx, 43; Joan. vii, 3; viii, 13, 19; xi, 23; xii, 15, 28; xiii, 38; xvii, 1, 6, 11, 12, 14, 17, 26; Rom. x, 6, 8, 9; xii, 20; xiii, 9; xiv, 10, 15; xv, 9; Cor. i, xv, 55, 56; Gal. v, 14; Tim. i, iv, 12; v, 23; Tim. ii, 1, 4, 5; iv, 5; Philem. 14, 21; σός: Mth. vii, 22; Mc. 2, 18; Luc. v, 33; vi, 30; xv, 31; Joan. xvii, 6, 9, 10; xviii, 35; Cor. i, viii, 11; etiam þeins ist pro σοὶ ἐστίν: Mc. v, 9; Luc. viii, 30; pro græco articulo: Cor. i, vii, 16.

þUGKJAN (*þuggkjan* Mc. x, 42; Joan. xvi, 2; vet. norv. *þenkia*, vet. sax. *thunciun*, angl. sax. *þincan*, vet. sup. germ. *dunkjan*, vet. fr. *thinka*, angl. *think*, rec. sup. germ. *dünken*; coll. *þagkjan*; Gr. II, 60; Gf. V, 172; Rehth. 1074), conj. anom., *þuhta*, *þuhtedun*, *þuhts*, 1) putare, cogitare, δοκεῖν: Mc. x, 42; Luc. viii, 18; Joan. xvi, 2; Cor. i, xii, 22; Gal. ii, 6; vi, 3; Philpp. iii, 4; 2) videri, δοκεῖν: Cor. ii, x, 9; Gal. ii, 9; Skeir. i, c; iv, c; vi. a (b); φαίνεσθαι: Cor. ii, xiii, 7; impersonale *þugkeiþ mis*, δοκῶ vel δοκεῖ μοι: Mth. vi, 7; xxvi, 65; Luc. xix, 11; Cor. i, subscr.; Cor. ii, xii, 19; Gal. ii, 2; φαίνεται μοι: Mc. xiv, 64.

þAUIH-þUHTS, adject., superbus, τετυφωμένος: Tim. i, vi, 6.

MIKIL-þUHTS, id., υπερηφάνης: Luc. i, 51.

þUHtus, masc., 1) opinio, Col. ii, 23; 2) conscientia, συνείδησις: Cor. i, x, 28, 29; item forsan Skeir. vi, b.

þUHts, vid. sub *þugkjan*.

þULAN (*þuljan* Tim. ii, iii, 41 vid. ad. h. l.; vet. norv. *þola*, vet. sax. *tholon*, angl. sax. *þolian*, vet. sup. germ. *dālen*, *doljan*, vet. fr. *thielda*, *tholian*, dan. *taale*, suec. *tala*, rec. sup. germ., batav. *dulden*; gr. ΤΑΛΑΝ, lat. *tolerare*; Gf. V, 133; Rehth. 1076), conj. II, *tolerare*, ferre, ἀνέχεσθαι: Mc. ix, 19; Luc. xi, 41; Col. iii, 13; στέγειν: Cor. i, xiii, 7; *þarþos þulan*, vid. sub *þarþs*.

GA-þULAN, pati, πάσχειν: Mc. v, 26; Luc. xvii, 25; ὑπομένειν: Tim. ii, ii, 10, 12.

US-þULAN, pati, ἀνέχεσθαι: Cor. ii, xi, 1, 4, 19, 20; Eph. iv, 2; Thess. i, v, 14; Thess. ii, i, 4; Tim. ii, iv, 3; ἐνέχεσθαι: Gal. v, 1; ὑπομένειν: Rom. xii, 12; ὑποφέρειν: Tim. ii, iii, 11; στέγειν: Thess. i, iii, 1, 5; Skeir. viii, b, d; *gabaurþ anþara usþulan*, iterum gigni: Skeir. ii, b; part. præes. *usþulands*, patiens, ἀνεξιχώκος: Tim. ii, ii, 24.

þULAINS, fem., 1) patientia, ὑπομονή: Luc. viii, 15; Rom. xv, 4, 5; Cor. ii, xii, 12; Tim. i, vi, 11; Tim. ii, iii, 10; 2) passio, πάθημα: Cor. ii, i, 5, 6, 7; Philpp. iii, 10; Skeir. ii, a.

US-þULAINS, patientia, ὑπομονή: Col. i, 11; Thess. ii, iii, 5.

þUSUNDI (vet. norv. *þusund*, vet. sax. *thusundig*, angl. sax. *þusend*, vet. sup. germ. *ðusunt*, vet. fr. *thusend*, angl. *thousand*, suec. *tusend*, dan. *tusind*, batav. *tuysend*, rec. sup. germ. *tausend*; Gr. I, 764; Gf. V, 230; Rehth. 1081), numerale, fem. (licet Esdr. ii, 15 etiam *þusundja* ut neutrum usurpetur, vid. ad. h. l.), mille, χίλιοι: Mc. v, 13; viii, 9, 19; Luc. ix, 14; xiv, 31; Joan. vi, 10; Esdr. ii, 12, 15, 31, 35, 37, 38, 39; Skeir. vii, b; *þimf þusundjos*, πεντακισχίλιοι: Luc. ix, 14.

þUSUNDI-FAþs, vid. sub *Faþs*.

þUT (vet. norv. *þiota*, angl. sax. *þeotan*, vet. sup. germ. *duz*, *deozan*, angl. *toot*, suec. *tiuta*, batav. *toethorn*, rec. sup. germ. *tuten*; Gr. II, 20; Gf. V, 235).

þUT-HAURN, vid. sub *Haurn*.

þRAGJAN (coll. angl. sax. *þrag*; gr. *τρέχειν*; Bopp 124), conj. II, currere, *τρέχειν*: Mth. xxvii, 48; Mc. xv, 36; Luc. xv, 20; Thess. ii, iii, 1.

BI-þRAGJAN, præcurrere, præcedere, προτρέχειν: Luc. xix, 4.

þRAIHNS, vid. sub *þreihan*.

þRAMSTEI (Gr. III, 267), fem., locusta, ἀκρίς: Mc. i, 6.

* þRAS (vet. norv. *þras*, vet. sup. germ. *drati*, *drason*; Gr. II, 479; Gf. V, 252, 256), adject., præcipitatus, anticipatus.

þRASA-BALþei, vid. sub *Balþs*.

þRASK, vid. sub *þriskan*.

þRAFSTJAN (vet. norv. *traust*, vet. sax. *thristi*, vet. sup. germ. *trost*, angl. *trust*, suec. *trösta*, dan. *tröste*, rec. sup. germ. *trösten*; Gr. II, 43; Gf. V, 474), conj. II, 1) consolare, παραμυθεῖσθαι: Joan. xi, 31; Thess. i, v, 14; *þrafstjan sik*, consolari, θαρσεῖν: Mth. ix, 2; Mc. x, 49; Luc. viii, 48; Joan. xvi, 33; 2) exhortari, consolare, παρακαλεῖν: Luc. iii, 18; Thess. i, iv, 18; v, 11; * 3) timere, φοβερίζειν: Neh. vi, 14 sine dubio falsum est, vid. ad. h. l.

ANA-þRAFSTJAN, recreare, reficere, ἀναψύχειν: Tim. ii, i, 16; ἀναπαύειν: Philem. 20.

GA-þRAFSTJAN, 1) consolare, παραμυθεῖσθαι: Joan. xi, 19; 2) recreare, reficere, ἀναπαύειν: Cor. i, xvi, 18; 3) hortari, παρακαλεῖν: Cor. ii, i, 4, 6; vii, 6, 7, 13; Eph. vi, 22; Col. iv, 8; Thess. i, iii, 7; Thess. ii, ii, 17.

þRAFSTEINS, fem., consolatio, παράκλησις: Rom. xv, 5.

GA-þRAFSTEINS, id., Rom. xv, 4; Cor. ii, i, 5; vii, 13; Philpp. ii, 1; παραρηγορία: Col. iv, 11; sic etiam Luc. iv, 19 intelligendum est, saltem ἀφεις non respondet.

þREIHAN (vet. norv. *þrengia*, *þryngia*, vet. sax. *thringan*, angl. sax. *þringan*, vet. sup. germ. *dringan*, *drangon*, angl. *thring*, *throng*, suec. *trænga*, dan. *trænge*, rec. sup. germ. *drängen*; Gr. II, 18; Gf. V, 261), conj. I, *þraih*, *þraihun*, *þraihans*, angustare, premere, θλίβειν: Mth. vii, 14; Mc. iii, 9; Cor. ii, i, 6; iv, 8; συνθλίβειν: Mc. v, 24, 31; ἀποθλίβειν: Luc. viii, 45; στενοχωρεῖν: Cor. ii, vi, 12; συμπνίγειν: Luc. viii, 42.

GA-þREIHAN, id., θλίβειν: Thess. ii, i, 6, 7.

þRAIHNS, masc., turba, multitudo.

FAIHU-**PRAIHNS** (Gr. II, 155), divitiæ, μαμμωνᾶς : Luc. xvi, 9, 11, 13.

PREIHS, neutr., angustia, στενοχωρία : Cor. II, 12, 10.

PREIS (vet. norv. *prir*, vet. sax. *thria*, angl. sax. *pry*, *preo*, vet. sup. germ. *dri*, vet. fr. *thre*, angl. *three*, suec., dan. *tre*, batav. *dry*, rec. sup. germ. *drei*; Bopp 80, 82; Gr. I, 761; Gf. V, 239; Reith. 1076), neutrum *prija*, numerale, tres, τρεῖς : Mth. xxvii, 63; Mc. viii, 2, 31; ix, 5; Luc. i, 56; ii, 46; iv, 25; ix, 33; Cor. I, xiv, 27; Cor. II, xiii, 1; Tim. I, v, 19.

PREIS-TIGJUS, plur. (gen. *prijetigive*, acc. *prinstiguns*), trigenta, τριακόσια : Mth. xxvii, 3; Luc. iii, 23.

PRJA-HUNDA, plur. neutr., trecenta, τριακόσιοι : Mc. xiv, 5.

PRIDJA, adject., tertius, τρίτος : Mth. xxvii, 64; Mc. ix, 31; xii, 21; xv, 25; Luc. ix, 22; xviii, 33; xx, 12, 31; Cor. I, xv, 4; Cor. II, xii, 2.

PRIDJO, adverb., tertio, τρίτον : Cor. II, xii, 14; xiii, 1.

PRIDJA, vid. sub *preis*.

* **PRIUTAN** (vet. norv. *priota*, angl. sax. *preatjan*, vet. sup. germ. *driuzan*, rec. sup. germ. *verdriessen*; Gr. II, 20; Gf. V, 247), conj. I, *priaut*, *prutun*, *prutans*, gravare.

US-PRUTAN****, 1) asperum esse, κόπον παρέχειν : Mc. xiv, 6; Luc. xviii, 5; 2) affligere, ἐπηρεάζειν : Mc. v, 44.

PRUTS-FILL, vid. sub *Fill*.

PRISKAN (vet. norv. *preskia*, angl. sax. *berscan* (*prescan*), vet. sup. germ. *drescan*, angl. *thresh*, suec. *tröska*, dan. *tærskæ*, rec. sup. germ. *dreschen*; Gr. II, 40; Gf. V, 264), conj. I, *prask*, *pruskun*, *pruskans*, triturare, ἀλοᾶν : Cor. I, ix, 9; Tim. I, v, 18.

GA-PRASK****, neutr., area, ἄλος : Luc. iii, 17.

PRUTS, vid. sub *priutan*.

PROBJAN (vet. norv. *prottr*, *iprott*, dan. *idræt*, suec. *idrott*), conj. II, exercere, γυμνάζειν : Tim. I, iv, 7,

IAEIRUS (*Jaeirus* Mc. v, 22), nom. propr. masc., Ἰάειρος : Mc. v, 22; Luc. viii, 41.

IAIRAIMIAS, nom. propr. masc., Ἰεραμίαιος : Mth. xxvii, 9.

IAIRAUPAULIS (*Jairupula*, vid. h. v.), nom. propr. fem., Ἰεράπουλις (quam formam Gothus ex proxima Hieropoli in Vindelicia probaliter mutuatus est) : Col. iv, 13.

IAIREIKO (*Iairiko* Mc. x, 46; *eiaireiko* Esdr. ii, 34), nom. propr. fem., Ἰεριχώ : Mc. x, 46; Luc. x, 50; xviii, 35; xix, 1; Esdr. ii, 34.

IAIRUSALEM, nom. propr., Ἰερουσαλήμ : Mc. xi, 1; xv, 41; Luc. ii, 22, 41, 43; ix, 51, 51; x, 30; Neh. vii, 2, 3; Luc. v, 17.

IAIRUSAULYMA (*Iairausulyma* Joan. xii, 12), nom. propr. fem., Ἰεροσόλυμα : Mth. v, 35; Mc. iii, 22; x, 32, 33; xi, 11, 27; Luc. ii, 38, 42; v, 17; xix, 28; Joan. x, 22; xii, 12.

IAIRUSAULYMEIS, plur. tant., id., Mc. iii, 8; vii, 1; Joan. xi, 18 (h. l.); Ἰεροσολυμίται : Mc. i, 5.

IAIRUSAULYMEITES, masc., Ἰεροσολυμίτης : Joan. vii, 25.

IAISSAIS, nom. propr. masc., Ἰισσαί : Luc. iii, 32; Rom. xv, 12.

IAKOB, nom. propr. masc., Ἰακώβ : Mth. viii, 11; xxvii, 56; Mc. v, 37; vi, 3; xii, 26; Luc. i, 33; iii, 34; xx, 37; Rom. iv, 13; xi, 26.

IAKOBUS (*Iakubos* Luc. ix, 54), nom. propr. masc., Ἰακώβος : Mc. i, 19, 29; iii, 17, 18; v, 37; ix, 2; x, 35, 41; Luc. v, 10; vi, 16; ix, 54; Cor. I, xv, 7; Gal. ii, 9.

US-PROBJAN****, initiare, μυεῖν : Philpp. iv, 12.

US-PROBEINS****, fem., exercitatio, γυμνασία : Tim. I, iv, 8.

ÞVAHAN (vet. norv. *þvo*, vet. sax. *thvahan*, angl. sax. *þvean*, *þveal*, vet. sup. germ. *thvahan*, suec. *tvätta*, dan. *tvætte*, bav. *zwagen*; Gf. V, 267; Schm. IV, 303), conj. I, *þvoh*, *þvohun*, *þvahans*, lavare, νίπτειν : Mth. vi, 17; Joan. xiii, 14; Tim. I, v, 10; lavari, νίπτεσθαι : Joan. ix, 7.

AF-ÞVAHAN****, ablavare, νίπτειν : Joan. xiii, 14; ab-lavari, νίπτεσθαι : Joan. ix, 7, 11, 15.

BI-ÞVAHAN****, abluere, νίπτεσθαι : Joan. ix, 11.

US-ÞVAHAN****, lavare, νίπτειν : Joan. xiii, 14, 14; ἀποπλύνειν : Luc. v, 2.

UN-ÞVAHANS****, part. præt., non lavatus, ἀνίπτος : Mc. vi, 2.

ÞVAHL, neutr., lavacrum, λουτρόν : Eph. v, 26; Skeir. II. b.

ÞVAIRHS (vet. norv. *þver*, angl. sax. *þveorh*, dan. *vær*; Gr. II, 39; coll. Gf. V, 278; Reith. 1081), adject., iracundus, ὀργίλος : Tit. i, 7; ὀργισθεῖς : Luc. xiv, 21; *þvairhs visan*, ὀργίζεσθαι : Eph. iv, 26.

ÞVAIRHEI, fem., 1) ira, ὀργή : Rom. ix, 22; xii, 19; xiii, 4, 5; Eph. iv, 31; Tim. I, ii, 8; παροργισμός : Eph. iv, 26; θυμός : Col. iii, 8, 21; Skeir. VIII, c; *gramjan du þvairhein*, vid. sub *Gramjan*; 2) rixa, ἔρις : Cor. II, xii, 20.

* **ÞVAST**, tutus, firmus.

ÞVASTIÞA, fem., securitas, τὸ ἀσφαλές : Philpp. iii, 1.

GA-ÞVASTJAN****, conj. II, confirmare, corroborare, βεβαιοῦν : Cor. II, i, 21; κραταιοῦν : Cor. I, xvi, 13; καρτερίζειν : Gal. vi, 1; θεμελιοῦν : Col. i, 23.

ÞYMIAMA (voc. græc.), masc., thymiama, sacrificium, θυμίαμα : Luc. I, x, 11.

ÞOMAS, nom. propr., Θωμᾶς : Mc. iii, 18; Luc. vi, 15; Joan. xi, 16; xiv, 5.

I

IAURDANUS (*Jaurdanus* Joan. iii, 26), nom. propr. masc., Ἰόρδανος : Mc. iii, 8; x, 4; Luc. iii, 3; iv, 1; Joan. iii, 26; x, 40.

IAURDANES, masc., Ἰορδάνης : Mc. i, 5, 9.

IARED, nom. propr. masc., Ἰαρέδ : Luc. iii, 37.

IAREIM, nom. propr. masc., Χαρίμ : Esdr. ii, 39.

IASSON, nom. propr. masc., Ἰάσων : Rom. xvi, 21.

IBAI (*iba* Luc. xvii, 9; Cor. I, ix, 8; Gal. vi, 1 vid. ad h. l.; vet. norv. *if*, vet. sax. *ef*, angl. sax. *gif*, vet. sup. germ. *ipu*, angl. *if*, suec. *jäsf*, rec. sup. germ. *ob*; Gr. II, 50; Gf. I, 75), 1) particula interrogantis, an? num? nonne? in interrogatione ironica, vel ubi responsum negativum spectatur, vel etiam ubi in interrogatione iudicium includitur, μή : Mth. ix, 15; Mc. ii, 19; Luc. xvii, 9; Joan. iii, 4; vi, 67; vii, 41, 51, 52; viii, 53; ix, 27, 40; x, 21; xviii, 17; Rom. ix, 14, 20; xi, 1; Cor. I, i, 13; ix, 8; x, 22; Cor. II, iii, 1; xi, 7, 16; xii, 17, 18; μήτι : Mth. vii, 16; Mc. iv, 21; Luc. vi, 39; 2) ne forte, μή : post *ogan* Cor. II, xii, 21; etiam *μήπως* : Gal. iv, 11; et cum subaudito *ogands* Mc. ii, 21 (*ei δὲ μή*); Cor. II, xii, 6; *bivandjan* Cor. II, viii, 20; *þughkjan* Gal. ii, 2; *atsaiwan* Gal. vi, 1; *saiwan* Gal. v, 15; Thess. I, v, 15; item Gal. v, 13 *þatainei ibai þana freihals du leva leikis taujaiþ*; μήπως : Cor. I, ix, 27; Cor. II, ix, 4; *iva μή* : Luc. xviii, 5.

IBAI-AUFTO (*ibai ufto* Mth. xxvii, 64), 1) formula interrogantis, num forte? μήποτε : Joan. vii, 26; *ei μήτι* : Cor. II, xiii, 5; 2) ne forte, μήτι ἄρα : post *miton* Cor. II, i, 17; μήποτε : Luc. xiv, 12. 3) ne

forte, μήπως : Cor. II, II, 7; Thess. I, III, 5; post *ogan* Cor. II, XI, 5; XII, 20; μήποτε : Mth. XXVII, 64; *ἵνα μή* : Tim. I, III, 6; *ἵνα μήποτε* : Luc. XIV, 29; (*εἰ δὲ μή* :) Mc. II, 22; *ibai austro ni*, vid. sub *ibai ni*; *ibai ei*, vid. ad Joan. VII, 51. *Ibai ni*, interrogans, nonne? *μή οὐ* : Rom. X, 18, 19; Cor. I, IX, 4, 5; XI, 22; necnon et *ibai austro ni*, ne forte non, *μήπως οὐδέ* : Rom. XI, 21. *Ibai wan*, ne forte semel, *μήποτε* : Mth. V, 25; *patainei ibai*, vid. sub *Ains*.

IBNS (vet. norv. *jafn*, vet. sax. *efno*, angl. sax. *even*, vet. fr. *ivin*, vet. sup. germ. *eban*, engl. *even*, suec. *jemn*, dan. *jevn*, rec. sup. germ. *eben*; Gr. II, 50; IV, 572; Gf. I, 95; Rehth. 856), adject., 1) (in forma forti) simplex, *πεδινός* : Luc. VI, 17; 2) (in debili forma) æqualis, similis (*ἴσος*) : Skeir. I, 2; V, d; *ibna aggilum*, sicut angelus, *ἰσάγγελος* : Luc. XX, 36.

GA-IBNJAN, conj. II, adæquare; *airþai gaibnjan*, adæquare solo, (urbem) consternere, *ἰδαφιζειν* : Luc. XIX, 44.

IBNASSU, masc., similitudo, *ἰσότης* : Cor. II, VIII, 13, 14; Col. IV, 1.

IBNA-LEIKS, vide sub *Leiks*.

IBNA-SKAUNS, vid. sub *Skauns*.

IBUKS (pertinet ad radicem IBAN, AF; Gr. II, 50; coll. *Afar*), adject., retrorsus, *εἰς τὰ ὀπίσω* : Luc. XVII, 31; Joan. VI, 66; XVIII, 6.

IGGQIS (*iggis* Mc. I, 17; X, 36; XIV, 15; *ingis* Luc. XIX, 51), accusativus et dativus dualis pronom. person. secundæ personæ (vet. norv. *yckr*, et *yckar*, vet. sax. *inker* et *ink*, angl. sax. *inc* et *incer*, vet. sup. germ. *inch*, et *inchar*; Bopp 483), vos ambo, 1) dativus, *ὁμῶν* : Mth. IX, 29; Mc. X, 36; XI, 2, 3; XIV, 13; 2) accus., *ὁμᾶς* : Mc. I, 17; Luc. XIX, 51.

IGGQARA, gen. dual., vestri amborum, *ὁμῶν* : Cor. I, XII, 21.

IGGQAR (vet. norv. *yckar*, vet. sax. *ink*, angl. sax. *incer*, vet. sup. germ. *incharer*), pronom. possess., vester amborum, *ὁ ὁμῶν* : Mth. IX, 29.

ID..., (vet. norv. *id...*, angl. sax. *...ed*, vet. sup. germ. *it...*, *ita...*; Gr. II, 757; Gf. I, 148), particula inseparabilis, significat re..., retro..., nec occurrit nisi in *iddaljo* et *idveit*, cum *idveitjan*, ex hoc derivato.

IDDJA (Bopp 123), præteritum verbi *Gaggan*, vid. h. v.

IDUMAIA, nom. propr. fem., *Ἰδουμαία* : Mc. III, 8.

IDR (vet. norv. *idra...*, *idraz*; coll. rec. sup. germ. *ader*; Gr. III, 407; Schw. v. *Ader*), intimum (?).

IDREIGA, fem., pœnitentia, *μετάνοια* : Mc. I, 4; Luc. III, 5, 8; V, 32; XV, 7; Cor. II, VII, 9, 10; Tim. II, II, 25; Skeir. III, c; *īnu idreiga*, sine pœnitentia, pœnitentia non contritus, *ἀμεταμέλητος* : Rom. XI, 29.

IDREIGON, conj. II, et *idreigon sik* (Luc. XVII, 5; Mth. XI, 20 [vid. tamen ad h. l.]; Cor. II, VII, 8 pr.), se pœnitere, *μετανοεῖν* (Mth. XI, 20) : Mc. I, 15; VI, 12; Luc. XV, 7, 10; XVII, 3, 4; Cor. II, XII, 21; *μεταμέλεσθαι* : Mth. XXVII, 3; Cor. II, VII, 8.

GA-IDREIGON, id., *μετανοεῖν* : Luc. X, 13, et etiam correctius Mth. XI, 21 loco simplicis legendum est.

IESUS (in codicibus solemniter æpitomatum *is*, *iuis* *ma* scribitur, nisi cum de alia persona, ac Christi agitur, ut Col. IV, 11; Esdr. II, 36, 40), nom. propr. masc., *Ἰησοῦς* : Mth. VIII, 29, 34; IX, 10; XXVI, 75; XXVII, 17, 54, 58; Mc. I, 1, 24; V, 9, 7, 15; X, 47, 50; XII, 17, 29, 35; XIV, 6; Luc. III, 21; IV, 34; VIII, 28; XVIII, 38; Joan. XI, 41; XII, 3, 7, 12; Rom. VI, 23; XV, 6; Cor. I, V, 4; IX, 1; XV, 57; Cor. II, I, 1, 2; XI, 4, 31; Gal. II, 16; VI, 18; Eph. I, 1, 2; Philpp. III, 8, 9; Col. III, 17; IV, 11; Thess. I, II, 18, 19; III, 11, 13; IV, 1, 2; V, 9; Thess. II, III, 12; Tim. I, I, 2; Esdr. II, 36, 40

IZE, IZAI vid. sub *Is*.

IZEI (*ize* Mth. V, 32; Mc. IX, 1; Luc. VIII, 13, 15; Cor. I, XV, 27; Gal. I, 1; Eph. IV, 15; Tim. I, I, 16, coll. *Is*), pron. relat. indecl., qui, *ὅς* : Luc. VIII, 13; Joan. VIII, 40; XV, 26; Cor. II, I, 10; III, 6; Eph. I, 14; IV, 15; *ὁ* c. particip. : Joan. XII, 4; Cor. I, XV, 57; Cor. II, VIII, 16; Gal. I, 1, 4; Eph. I, 3; cum demonstrativo immediate præcedenti, *sa izei*, *ὁὗτος ὁ* c. particip. : Joan. XI, 37; *ὁ* c. particip. : Cor. I, XV, 27; Cor. II, V, 21; Gal. VI, 13; coll. Eph. II, 17; *ὅστις* : Mth. VII, 15; Mc. IX, 1; Luc. VIII, 15; *ὅς ἐάν* : Mth. V, 32.

IZVARA (vet. norv. *ydhr*, *ydhar*, vet. sax. *iu*, *iwer*, vet. sax. *eovih*, *eover*, vet. fr. *iu*, *inwe*, vet. sup. germ. *iwih*, *iu*, *iwar*, angl. *your*, suec., dan. *eder*, rec. sup. germ. *euch*, *euer*; Bopp 484; Gr. I, 780 sqq.; Gf. I, 575; Rehth. 1080), genit. plur. pronominis personalis secundæ personæ, vestri, *ὁμῶν* : Mth. VI, 27; Mc. X, 44; Luc. XIV, 28, 33; XV, 4; XVII, 7; Joan. VI, 64, 70; VII, 19; VIII, 46; XI, 15; XII, 30; XIII, 21; Rom. XI, 28; Cor. I, I, 13, 14; IV, 6; VI, 1; VII, 5; XI, 24; XIV, 26; XVI, 2; Cor. II, I, 23; II, 3, 10; IV, 15; VII, 15; VIII, 9; IX, 14; Eph. I, 16; III, 1; Philpp. I, 24; II, 26; Thess. I, II, 11; III, 9; IV, 4; Thess. II, I, 5; III, 8.

izvis, dat., vobis, *ὁμῶν* : Mth. V, 18; XX, 22, 28, 32, 34, 59, 44; VI, 2, 5, 14, 16, 19, 20, 25, 29; VII, 12, 15; VIII, 10, 11; X, 23, 26, 27, 28, 42; XI, 9, 11, 17, 21, 23, 24; XXV, 40, 45; XXVI, 65; XXVII, 47; Mc. III, 28; IV, 11, 24; VI, 11; VIII, 12, 15; IX, 1, 1c, 19, 33, 41, 50; X, 3, 5, 15, 29, 43; XI, 23, 24, 25, 26, 29, 33; XIII, 21, 23; XIV, 7, 9, 15, 49, 64; XV, 9; XVI, 6, 7; Luc. II, 10, 11, 12; III, 7, 8, 13; IV, 24, 25; VI, 24, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 47; VII, 9, 26, 28, 32; VIII, 10; IX, 41, 48; X, 6, 8, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 24; XIV, 24; XV, 7, 10; XVI, 9, 11, 12; XVII, 6, 10, 21, 23, 34; XVIII, 8, 14, 17, 29; XIX, 26, 40; XX, 8; Joan. V, 37; VI, 20, 26, 27, 32, 36, 43, 47, 53, 63, 65; VII, 19, 22, 33; VIII, 24, 25, 34, 37, 40, 51, 55, 58; IX, 27; X, 1, 7, 25, 26, 32; XII, 8, 24, 35; XIII, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 33, 34; XIV, 2, 3, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 20, 25, 26, 27, 28, 29, 50; XV, 3, 4, 7, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 26; XVI, 1, 4, 5, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 19, 20, 23, 25, 26, 33; XVIII, 8, 39; XIX, 4; Rom. VIII, 9, 10; XI, 13, 25; XII, 3, 16, 18; XV, 5; Cor. I, IV, 3, 8; V, 4, 9, 11, 13; IX, 2; X, 27; XI, 2, 22, 23, 30; XIV, 25; XV, 1, 2, 3, 12, 34, 51; XVI, 5, 6, 7, 10, 12, 23, 24; Cor. II, I, 2, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21; II, 1, 3, 4; III, 1; IV, 12, 14; V, 12, 13; VI, 11, 18; VII, 2, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16; VIII, 1, 6, 7, 8, 10, 13, 16, 17, 24, IX, 1, 2, 3, 5, 14; X, 1, 15; XI, 6, 7, 8, 9; XII, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 21; XIII, 1, 3, 4, 5, 13; Gal. I, 3, 20; II, 5; III, 1, 2, 5; IV, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20; V, 2, 10, 13, 14, 15, 21; VI, 11; Eph. I, 2, 17; II, 8, 17; III, 16; IV, 31, 32; V, 3, 19, 21; VI, 9, 12, 21, 22; Philpp. I, 25, 26, 28, 29; II, 5, 25; III, 1, 15, 18; IV, 9; Col. I, 27; III, 9, 13, 16; IV, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 19; Thess. I, II, 10, 13, 17, 18; III, 4, 6, 7, 11; IV, 2, 6, 8, 9, 11, 15; V, 1, 12, 13, 15, 28; Thess. II, I, 2, 4, 7, 10, 12; III, 1, 4, 6, 8, 10, 11, 16, 18; Philem. 22.

izvizei, vos qui : Gal. III, 1.

izvis, accus., vos, *ὁμᾶς* : Mth. III, 11; V, 44, 46; VI, 30; VII, 23; X, 40; Mc. I, 8; VI, 11; VII, 6; IX, 19, 40, 41; XI, 29; XVI, 7; Luc. III, 16; VI, 9, 22, 26, 27, 28, 32; IX, 5, 41, 50; X, 3, 8, 9, 10, 11; XVI, 9, 15; XVII, 14; XX, 3; Joan. V, 45; VI, 61, 70; VII, 7; VIII, 26, 32, 36; XII, 35; XIII, 18, 34; XIV, 3, 18, 26; XV, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20; XVI, 2, 13, 22, 26, 27, 33; Rom. X, 19; XI, 25; XII, 1, 2, 10, 14, 19; XV, 7, 13; XVI, 22, 23; Cor. I, V, 9; VII, 28; X, 1, 20, 27; XI, 2, 3, 22; XVI, 7, 15, 19, 20; Cor. II, I, 6, 8, 16; II, 2, 5, 7, 8; VI, 1, 17; VII, 8, 11, 12; VIII, 22, 23; IX, 4, 8; X, 1, 9, 13, 14, 16; XI, 2, 11, 20; XII, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20; XIII, 5, 12; Gal.

I, 6, 7; II, 1, 5; IV, 9, 11, 12, 16, 17; V, 4, 7, 8, 10, 12, 15; VI, 12, 13; Eph. II, 1; III, 2, 13; IV, 1, 2; V, 6, 18; VI, 10, 11; Philpp. I, 27; II, 28; III, 17; Col. I, 7, 9, 12, 13, 21, 22, 24, 25; II, 13, 16, 18; III, 9, 12, 13, 16; IV, 2, 8, 10, 12, 13, 14; Thess. I, II, 11, 12; III, 2, 5, 6, 9, 12; IV, 1, 3, 9, 10, 13; V, 1, 4, 11, 12, 14, 18, 22, 23, 27; Thess. II, I, 3, 5, 11; II, 1, 2, 3; III, 3, 6, 14.

izvar, pron. poss., vester, ὁ ὑμῶν: Mth. v, 16, 20, 37, 44, 45, 47, 48; vi, 1, 8, 14, 15, 21, 25, 26, 32; ix, 4, 11; x, 29, 30; Mc. II, 8; VI, 11; VII, 9, 13; VIII, 17; x, 5, 43; XI, 25, 26; XIII, 18; Luc. III, 14; IV, 21; v, 4, 22; VI, 22, 23, 24, 35, 36, 38; VIII, 25; IX, 5, 44; x, 6, 11, 20; XVI, 15; Joan. VI, 49, 58; VIII, 21, 24, 38, 41, 42, 44, 56; IX, 19, 41; x, 34; XIV, 1, 27; xv, 11, 16; XVI, 6, 20, 22, 24; XVIII, 31; Rom. XII, 1, 2; XVI, 24; Cor. I, v, 6; VII, 5, 14; xv, 17, 58; XVI, 3, 14, 17, 18; Cor. II, I, 14, 24; II, 9; IV, 5; v, 11; VI, 12; VII, 7; VIII, 14, 24; IX, 2, 5, 10, 13; x, 6, 8, 15; XI, 3, 8; XII, 14, 15, 19; XIII, 9; Gal. IV, 6, 15; VI, 18; Eph. I, 13, 18; II, 1; III, 13, 17; IV, 4, 23, 26, 29; v, 19; VI, 14, 22; Philpp. I, 19, 25, 26; II, 25, 30; IV, 5, 6, 7; Col. I, 8; II, 13; III, 3, 4, 5, 8, 15, 16, 19, 21; IV, 6, 8; Thess. I, II, 17; III, 2, 5, 6, 7, 10, 13; IV, 3, 11; v, 12, 23; Thess. II, I, 3, 4; II, 17; III, 5; Philem. 22; ὁ ὑμέτερος: Luc. VI, 20; XVI, 12; Joan. VII, 6; VIII, 17; xv, 20; Rom. XI, 31; Cor. I, xv, 31; Cor. II, I, 6; VIII, 8; Gal. VI, 13; ὁ καθ' ὑμᾶς: Eph. I, 15; ἐαυτῶν: Eph. v, 25; ἴδιος: Col. III, 18 (?); Thess. I, II, 14; izvar misso, alter alterius, ἀλλήλων: Gal. VI, 2.

Ip (Gr. III, 275, 757, ubi cum particula inseparabili id... comparatur), conjunctio, a fronte sententiæ semper posita (excepto, cum significat si Luc. VII, 39 sa ip, x, 13 unte ip) 1), sed, sive conjunctivum, sive adversativum, δέ: Mth. III, 11; v, 19, 21, 22, 29, 32, 33, 37, 39; VI, 3, 6, 15, 17, 20, 25, 27; VII, 15, 17; VIII, 12, 20, 22, 24, 27, 31, 32, 33; IX, 12, 14, 15, 22, 31, 34, 37; x, 28, 35; XI, 2, 11; XXV, 46; XXVI, 66, 69, 70; XXVII, 4, 6; XI, 47, 49, 50, 54, 57, 66; Mc. I, 8, 14, 30, 41, 45; III, 4; IV, 10, 11, 34; v, 33, 34, 36, 40; VI, 3, 19, 24, 28; VII, 6, 7, 11, 27, 28; VIII, 6, 20, 28, 33, 35; IX, 12, 19, 21, 23, 27, 32, 34, 38, 50; x, 3, 4, 6, 13, 18, 21, 22, 24, 26, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 48, 50, 51, 52; XI, 6, 17, 26, 29; XII, 3, 6, 14, 15, 16, 29; XIII, 23; XIV, 6, 7, 11, 46, 47, 52, 55, 61, 62, 63, 68, 70, 71; xv, 2, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 31, 37, 44, 47; Luc. I, 29, 80; II, 19, 40; III, 16, 17, 19; IV, 1, 30, 40; v, 2, 5, 16, 33; VI, 2, 8, 11, 40, 41, 49; VII, 4, 6, 14, 28, 50, 41, 44, 45, 46, 47; VIII, 10, 12, 13, 14, 15, 21, 24, 37, 48, 50, 56; IX, 9, 11, 13, 19, 25, 32, 45, 47, 58, 59, 60, 61; x, 2, 10, 16, 20, 27, 29; XIV, 34; xv, 17, 28, 30; XVI, 7, 13, 15, 17, 20; XVII, 17, 29, 37; XVIII, 7, 14, 16, 21, 25, 27, 29, 39, 41; XIX, 14, 26, 34, 42, 46; XX, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 25, 35; Joan. III, 30; v, 35; VI, 10, 15, 16, 58 (vid. ad h. 1.), 61; VII, 6, 7, 8, 10, 14, 18, 23, 27, 29, 31, 37; VIII, 14, 15, 23, 40, 45, 55; IX, 9, 11, 12, 15, 17, 21, 28, 29, 38, 41; x, 2, 5, 6, 10, 12, 13, 38, 41; XI, 4, 13, 20, 21, 29, 32, 41; XII, 2, 3, 8, 23, 24, 44; XIII, 20, 36; XIV, 8, 11, 17, 19, 22, 24; xv, 5, 15, 22, 24; XVI, 4, 5, 10, 11, 13, 19, 20, 21, 22; XVII, 13, 25; XVIII, 7, 16, 18, 22, 25, 31, 36, 39, 40; XIX, 9, 12; Rom. VI, 23; VII, 6, 8, 9, 10, 13, 16, 17, 18, 25; VIII, 5, 6, 7, 9, 10; IX, 13, 18, 22, 27, 31; x, 6, 10, 14, 15, 17, 20, 21; XI, 17, 18, 20, 22, 30; XII, 20; XIII, 1, 2, 4, 12; XIV, 1, 2, 3, 10, 15; xv, 5, 9; Cor. I, I, 12, 18, 23, 24; IV, 4, 10; v, 13; VII, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 25, 28; IX, 24, 25; x, 27, 28; XI, 3, 5, 6, 31; XII, 12, 18, 20; XIII, 2, 3, 8, 12; XIV, 22, 24; xv, 8, 11, 13, 17, 20, 27, 51, 56, 57; XVI, 1, 6, 11, 12; subscript.; Cor. II, I, 12; III, 6; IV, 5, 18; v, 11, 16; VI, 10; VII, 10; VIII, 13; x, 10, 13; XI, 12, 21; XII, 5, 6; XIII, 9; Gal. II,

2, 12, 20; IV, 4, 9, 16, 23, 25, 26; v, 15, 17, 22, 24; VI, 4, 8, 14; Eph. II, 4, 13; IV, 7, 15, 20, 28; v, 5; Philpp. I, 16, 22, 28; II, 25; III, 1, 14, 18; Col. I, 22, 26; II, 17; III, 8; Thess. I, v, 8; Thess. II, III, 14; Tim. I, I, 14; II, 12, 14, 15; III, 5; IV, 8; v, 4, 6, 11, 20; VI, 4, 11; Tim. II, I, 10; II, 16, 22, 23, 24; III, 5, 10, 12, 14; IV, 5; Neh. v, 15; Skeir. I, d; II, c; III, c, d; IV, b, c, d; V, a; VI, a, b, c, d; VII, a; VIII, b, d; 2) et, και, plerumque adversativum (vid. ad Mth. VI, 24 et ad Mc. xv, 31), exceptis Luce locis: Mth. VI, 24; Mc. II, 18; x, 42; xv, 15; Luc. I, 65; II, 9 (codd. και ιδού); XVIII, 38; Joan. IX, 25; XVII, 11; Cor. I, I, 22; 3) nunc, igitur, sic, οὖν (nonnisi apud Joannem, unde annotatio ad Cor. I, xv, 11 corrigenda est): Joan. XI, 20, 32; XII, 3, 16; XVI, 19; XVIII, 3, 4, 10, 19, 28; 4) nam, γάρ: Mc. VII, 3; Joan. VI, 6; XII, 8; XIX, 6; Rom. VIII, 7 (Cor. I, VII, 7); Gal. VI, 3; Philpp. III, 8; 5) si, εἰ: Luc. VII, 59; x, 13; XIX, 42; Joan. VIII, 19, 39; IX, 41; XI, 21, 32; XIV, 7; xv, 24; XVIII, 36 (Cor. I, XII, 19); Skeir. V, b; semel pro 6) — τε: Joan. VI, 18; et 7) — γε: Luc. XVIII, 5; 8) cum aliis particulis conexum: a) ip pan, sed, autem, δέ: Mth. XXVII, 46; Luc. v, 24, ip — pan, vocabulis interjectis: Luc. VII, 50; IX, 20; XVII, 15; Joan. VIII, 59; b) ip nu, nunc, igitur, οὖν: Mth. v, 19.

IK (vet. norv. ek, vet. sax., angl. sax. ic, vet. fr., batav. ik, vet. sup. germ. ih, angl. I, suec. jag, dan. jeg, rec. sup. germ. ich; lat. ego, gr. ἐγώ; Bopp 481; Gr. I, 780; Gf. I, 117; Rehth. 848), pronomen personale primæ personæ, ego, ἐγώ: Mth. III, 11; v, 17, 28, 32, 34, 39, 44; VIII, 7, 9; x, 32, 33; XI, 10; Mc. I, 2, 7, 8; VI, 19; IX, 25; x, 38, 39; XI, 29, 35; XII, 26, 36; XIV, 58, 62; Luc. I, 18, 19; II, 48; III, 16; IV, 45; VI, 42; VII, 8, 27; VIII, 46; IX, 9; x, 3; xv, 17; XVI, 9; XIX, 5, 13, 22; XX, 3, 8, 43; Joan. III, 30; v, 36, 45; VI, 20, 35, 40, 41, 44; Joan. VI, 48, 51, 54, 56, 57, 63, 70; VII, 7, 8, 17, 29, 34; VIII, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 38, 42, 45, 49, 50, 54, 55, 58; IX, 4, 9, 11, 25, 39; x, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 25, 27, 28, 30, 34, 38; XI, 25, 27, 42; XII, 26, 32, 46, 47, 49; XIII, 15, 18, 19, 20, 26, 33, 34, 36; XIV, 3, 4, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 21, 27, 28, 31; xv, 1, 4, 5, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 19, 20, 26; XVI, 4, 7, 16, 17, 27, 33; XVII, 4, 9, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 26; XVIII, 5, 6, 8, 20, 21, 26, 35, 37, 38; XIX, 6; Rom. VII, 9, 10, 14, 17, 20, 24, 25; IX, 3; x, 19; XI, 1, 13, 19; XII, 19; XIV, 11; XVI, 22; Cor. I, I, 12, 16; VII, 8, 10, 12, 28; IX, 6, 26; x, 30, 33; XI, 1, 23; xv, 9, 10, 11; XVI, 6, 10; Cor. II, I, 23; II, 2, 10; VI, 17; x, 1; XI, 16, 18, 21, 22, 25, 29; XII, 11, 13, 15, 16, 20; Gal. II, 19, 20; IV, 12, 18; v, 2, 10, 11; VI, 14, 17; Eph. I, 15; III, 1, 7; IV, 1; VI, 21; Philpp. II, 28; III, 4; XII, 13; IV, 11; Thess. I, III, 5; Tim. I, I, 15; II, 7; Tim. II, I, 11; IV, 16; Tit. I, 5; Philem. 13, 19, 20; Neh. v, 14, 16.

IKI, ego qui: Cor. I, xv, 9; Cor. II, x, 1; Tim. I, I, 13.

IM (vet. norv. em, angl. sax. eom, angl. am, gr. εἶμι; vet. sax. biun, bium, vet. sup. germ. bim, rec. sup. germ. bin, lat. sum; Gf. I, 851 sqq.), verbum substantivum, sum, vid. sub Visam.

IM, IMMA, vid. sub Is.

IN (vet. norv. i, vet. sup. germ. in, vet. fr. en, in, rec. sup. germ. in; lat. in, gr. ἐν; Gr. III, 252; Gf. I, 287; Athh. Præpos. 10 sqq.; Rehth. 705, 849), præpositio quæ motum in aliquid, vel quietem in aliquo proprie significat, græcisque particulis εἰς et ἐν respondet, cum accusativo vel dativo constructa, prout motum vel quietem indicat. Præter hanc fundamentalem significationem, directionem ad aliquid motumque et quietem super (in) objectum exprimit. Præterea hæc præpositio (Gothis propria in hoc respectu) genitivum regit, quo causalem significationem, propter, acquirit.

I. Præpositio: A. cum accusat. 1) in respectu lo-

cali, in, super, ad, versus, eis, præsertim a) post verba motus: *galeiþan*: Mth. viii, 51 *galeiþan in þo hairda sveine*; 55 (nam secundum græcum textum in *baurg* ad *galeiþandans* referendum est); ix, 7 *galaiþ in gard æinana*; xxv, 46 in *balvein aiveinon* — in *libain aiveinon*; Mc. i, 21 *galihun in kafarnaum*; 45; n, 1, 26; iii, 1, 27; iv, 1; v, 12, 13, 38; vii, 17, 19, 24; viii, 10, 13; ix, 25, 28, 43, 47; x, 23; xi, 11; Luc. i, 40; ii, 15 (in *himin*, gen.); iv, 31, 38; v, 3, 25; vi, 6; vii, 1; viii, 22, 31, 32, 33, 37; ix, 12; 46 (*galaiþ mitons in ins*, év); 52; x, 30; xvii, 27; xviii, 25; xix, 7, 45; Joan. iii, 4; vii, 8, 10 (in *dulþ*); x, 40; xiii, 27; xviii, 1, 33; xix, 9; Cor. ii, 1, 16; ii, 13; Skeir. ii, c; *innngaleiþan* Mth. vii, 21; Luc. xviii, 24; Joan. iii, 5; *niþinnngaleiþan* Joan. xviii, 15; *afleiþan* Luc. xv, 13; *gaggan* Mth. vi, 6; ix, 6; xxv, 41; Mc. vi, 10, 56; xi, 2; xiv, 13; Luc. i, 39; v, 24; vii, 11; viii, 41; ix, 4, 51, 56; x, 8; xvii, 11; xix, 30; Joan. vii, 3, 35; xi, 7; xviii, 28; *innngaggan* Mc. v, 18; vii, 15; xviii, 11, 2; Luc. iv, 16; vi, 4; x, 5; xvii, 12, *atgaggan* Mc. iii, 20; xi, 15; xvi, 5; Luc. i, 9; vii, 36, 44; viii, 23; Joan. x, 1; xvi, 28; *innatgaggan* Mth. viii, 5, 23; xxvii, 53; *niþgaggan* Mc. xv, 41; *afgaggan* Joan. vi, 15; *usgaggan* Mth. xxvi, 71; Mc. viii, 27; x, 17 (in *vig*), 33; Luc. vi, 12 (in *fairguni*); vii, 24; ix, 28; xiv, 21 (in *gatvons jah stai-gos*); xviii, 10, 31; xix, 28; Gal. ii, 1; *saurbigaggan* Mc. xvi, 7; *gasteigan* Joan. vi, 24; vii, 14; Rom. x, 7; *ussteigan* Mc. iii, 13; Joan. vi, 17; Rom. x, 6; Eph. iv, 8; *atsteigan* Mth. ix, 1; *rinnan* Luc. viii, 33; *run gavaurkjan* Mth. viii, 32; *urrinnan* Luc. ii, 4; *frarinnan* Luc. x, 30 (in *vaidedjans*, ληστῆς περιπίπτειν); *vraton* Luc. ii, 41; *faran* Luc. x, 7; *atsarjan* Luc. viii, 26; *sliupan* Tim. ii, iii, 6; *þliuhan* Mth. x, 23; *vattjan* Mc. iv, 37; *gavandjan sik* Luc. ii, 39, 45; iv, 14; *ussatjan sik* Luc. xvii, 6; *andstandan* Gal. ii, 11 (in *andvairþi imma andstoþ*, κατὰ πρόσωπον); *gadriusan* Mth. v, 29, 30; Mc. iv, 7, 8; Luc. vi, 39; viii, 14; Joan. xii, 24; præterea post *skeinan* Luc. xvii, 24 (*lauhmoni in þata uf himina skeiniþ*); huc etiam pertinet formula *disskritnan in tua* Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 38; post *qiman* ponitur in c. accus. tantummodo Joan. vi, 14, 22; xi, 27; *) *visands in vitoh* Cor. i, ix, 22 pro ἐννομος, in *vitoda* esse deberet; b) post plurima transitiva, sæpe in sensu metaphorico, sic post: *insandjan* Mc. v, 12; Luc. i, 26; iv, 26; x, 1; Joan. x, 36; xvii, 18; Gal. iv, 6; Tim. ii, iv, 12; *ussandjan* Mth. ix, 38 (*vaurstvjans in asan*; coll. ad Luc. x, 2); *fravilvan* Cor. ii, xii, 4; *garaihtjan* Luc. i, 79; *tiuhan* Joan. xviii, 28; *gatiuhan* Luc. iv, 9; *ustiuhan* Mc. i, 12; *briggan* Luc. ii, 22; Cor. i, xvi, 3; *lisan* Mth. vi, 26; *vairpan* Mc. i, 16 (év); xi, 23; *atvairpan* Mth. xxvii, 5 (év); Mc. ix, 22; *fravairpan* Mc. ix, 42; *usvairpan* Mth. viii, 12; *ussatjan* Luc. x, 2; *lagjan* Mth. xxvii, 6; Mc. vii, 35; Luc. ix, 44 (in *ausona þo vaurda*); Joan. xviii, 11 (*hairu in fodr*); *galagjan* Mth. v, 25 (in *karkara*); vi, 30; Luc. iii, 9 (in *fon*); Joan. xv, 6; *atlagjan* Mth. vii, 19; *giutan* Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37, 38; *saian* Mc. iv, 18; *intrusgan* Rom. xi, 17, 24 (év); *speivan* Mc. viii, 23; *slahan* Luc. xviii, 13 (in *brusts*); Cor. ii, xi, 20 (in *andavleizn*); *niman* Mc. vi, 8 (in *vig*, in *via*); Luc. ix, 3; Joan. vi, 21; *ganiman* Luc. ii, 21 (év); *andniman* Luc. xvi, 4, 9; Col. i, 13; *giban* Luc. vi, 38; xv, 22 (*figragulþ in handu*); Cor. ii, i, 22 et viii, 16 (év); *atgiban* Mc. ix, 31; Luc. ix, 44; *galevjan* Mc. xiv, 41 (in *handuns fravaurhtaize*); item *usfulljan* Luc. vii, 1 (*alla þo vaurda in hliumans munageins*); *gahausjan* Mth. x, 27 (in *auso*); *merjan* Col. i, 23 (*aivaggeljon in alla gaskast*); *gateihan* Luc. viii, 34 (in *baurg jah in veihsa*); *qihan* Mth. ix, 21 (in *sik*, év); Mth. x, 28 *frugistjan saivalai jah leika in gaiainnan* (etiam dativus, præeunte græco év poni potest); Joan. ix, 7 et 11 *gagg þvahan in svumslsiloamis* [potest quidem in ad *gagg* referri, licet tamen explicare potes: vade abluere in hoc natatorio]. — 2) Sub respectu temporis, indicat

a) durationem, usque ad, ad, eis, et usurpatur in formulis: in *aldins alde* vel *aive* Luc. i, 50; Eph. iii, 21; Tim. i, i, 17; in *ajukduþ* Luc. i, 33; Joan. vi, 51, 58; in *aivins* Mth. vi, 13; b) in, ad, eis: Joan. xii, 7 in *dag gafihis meinis gafastaida þata*; Tim. ii, i, 12 *þata anafih mein fastan in jainana dag*; c) in, ad, év: Mc. xiii, 24 in *jainans dagans savil rigizeih*; Luc. ii, 1 *varþ in dagans jainans urran gagrests*; Eph. vi, 13 *þairh attos bidos aihtrondans in alla meta*; hinc etiam Joan. xi, 9 *jabai was gaggiþ in dog* (év ἡμέρα) *ni gastigggiþ*; sic πρὸς semper apud Marcum per in *maurgin* convertitur: xi, 20; xv, 1; xvi, 9. — 5) Sub respectu metaphorico, a) in, eis, post plura e verbis supra 1) laudatis: *gaggan* Mc. v, 34 in *gavairþi*; Luc. vii, 50; *garinnan* Eph. iv, 13 in *ainamundiþa*; *atdriusan* Tim. i, iii, 6 in *stava*; 7 in *idveit*; Skeir. ii, b in *veift*; *qiman* Cor. ii, ii, 12 in *aivaggeljon*; xii, 1 in *siunins jah andhuleinins*; *gvvandjan* Luc. i, 17 in *frodein*; *tiuhan* Cor. ii, x, 5 in *ushausein*; *satjan* Thess. i, v, 9 in *hatis*; *laþon* Luc. v, 32 in *idreiga*; *atlaþon* Eph. iv, 4 in *aina ven* (év); *saggjan* Tim. i, vi, 9 in *fravardein*; *atgiban* Cor. ii, iv, 11 in *dauþu*; *fairveitjan* Cor. ii, iii, 13 in *andi*; b) propter, ob, pro, ad, eis, α) post nonnulla verba et locutiones: Luc. xv, 18 et 21 *fravaurkjan in himin*; Rom. xii, 16 *þata samo in izvis misso fraþjandans*; Eph. iv, 15 *vahsjaina in ina þo alla*; Cor. ii, viii, 6 *ustiukai in izvis jah þo anst*; i, 5 *usarassus ist þulaine arstus in uns* (ubi in interpretatione nos loco nobis legendum est); ix, 8 *mahteigs ist guþ alla anst usarasjan in izvis* (ubi in interpretatione etiam vos in locum vobis substituendum est); Eph. i, 8 *anst nsurassau ganohida in uns*; iii, 2 *ansts gibana ist mis in izvis*; 16 *gasvinþnan in innuman mannan*; Rom. x, 19 in *þvairhein briggan in* (ἐπί c. accus.) *þiuda usfraþjandein* (præcedens in *uh þiudom* melius esset in *ni þindos*); Thess. i, iv, 10 *taujih þata in allans broþruns*; Gal. iv, 11 *svare arbaidjan in wana*; elliptice ponitur Cor. ii, xiii, 3 et 4 *siukeih in izvis* — *libam in izvis* (ubi in interpretatione bis vos loco vobis legendum est); β) sæpe post substantiva, imprimis *friaþva* Cor. ii, viii, 7 (év); Eph. i, 13; Thess. i, iii, 12; Thess. ii, i, 3; *broþralubo* Rom. xii, 10; *giba* Cor. ii, i, 11; *andbahti* viii, 4; *ragin* Col. i, 25; *vilja* Thess. i, v, 18; *travains* Cor. ii, viii, 22; *andahait* ix, 13; *gavaurstva* Cor. ii, viii, 23; *timreins* Rom. xiv, 19; *vaurstveig* Gal. ii, 8; γ) post nonnulla adjectiva: Luc. ix, 62 *gatils in þiudangardja guþs*; Mth. v, 22 *skuta vairþiþ in gaiainnan* (ubi ad libitum *galagjan* sive *vairpan* suppleri potest); Rom. x, 12 *frauja gabigs in allans*; b) ad significandum exitum, ad, in, eis: Rom. xiii, 4 *fraveitands in þvairhein*; 14 *ni taujaiþ in lustuns*; Cor. i, xv, 54 *afsagggiþs varþ dauþus in sigis*; Eph. iv, 19 *sik atgedun aglaitein in vaurstvein unhrainihos*; Cor. i, xv, 2 *tin logon* non intelligenter per in *wo sauþo* convertitur; c) ad pro, post verba vendendi: Mc. xiv, 5 *maht vesi þata balsan frahuyjan in managizo* (ἐπάνω) *þau þrijahunda skatte*; Joan. xii, 5 *duwe þata balsan ni frabauht vas in .i.* (id est *þrijahunda*) *skatte*; *) d) in *þuk*, ἐν ἐξά σου, Rom. viii, 36 semel eo modo contruitur, alias enim in hoc sensu gaudens, genitivum regit, vide sub C.

B. Cum dativo 1) locali, loco personarum et rerum determinato, a) in, év, α) post verba quietis, ut *oisan* Mth. v, 25 *is in viga*; x, 32 *in himinam ist*; xi, 8 *in gardim þiadane sind*; xxv, 43; Mc. i, 13, 23; ii, 1; iv, 1, 36; v, 5; vi, 4; xi, 1; xiv, 66; xv, 41; Luc. ii, 7, 25, 49; iv, 33; v, 7, 12; vii, 25, 28; ix, 12, 61 (eis); xvii, 21 (ἐντός), 31; xviii, 2, 3; Joan. vii, 18; viii, 44; xi, 6, 10, 30, 31; xii, 35; xiv, 2, 10, 11, 17, 20; xv, 4, 7, 11; xvii, 21, 26; Rom. vii, 5, 23; x, 8; Cor. i, xiv, 25; xv, 10, 28; Cor. ii, i, 1; v, 4, 6; vii, 3; xi, 10, 25; xiii, 5; Gal. iv, 25; Eph. i, 1; iv, 18, 21; v, 18; vi, 9; Col. ii, 20; iii, 15; iv, 13; Thess. i, ii, 14; Tim. ii, i, 5, 15; ii, 28; Skeir. iv, c; coll. Joan. xi, 17 *juþan fidvor dagans habands in hlaiva*; Cor. ii, i, 12 *usmetum in þamma fairwau*;

hinc Skeir. I, c *hai in guþa usmetai; ligan* Mth. VIII, 6 *ligiþ in garda*; Luc. II, 16; *sitan* Mth. XI, 16 *sitandam in garunsai*; Luc. VII, 32; X, 43 (*in sakkum jah azgon sitands gaidreigon, idcirco* Mth. XI, 21 *etiam sitandeins subaudiri potest*); *gasitan* Mc. IV, 1; *ana-kumbjan* Mth. VIII, 11; IX, 40; Mc. II, 45; Luc. VII, 37; Joan. XIII, 23; Cor. I, VIII, 10; *standan* Mth. VI, 5; Luc. VI, 8 (*εις*); *gastandan* Luc. II, 43; *bauan* Rom. VII, 17, 18, 20; Eph. III, 17; Col. III, 16; Tim. II, 1, 5, 14; *bauain haban* Mc. V, 3; *bauains ist* Phlpp. III, 20; *visan* (manere) Luc. X, 7; XIX, 5; Joan. VI, 56; VII, 9; VIII, 35; XIV, 10; XV, 4, 5; Cor. I, XVI, 8; Cor. II, III, 14; Phlpp. I, 24; *gavisan* Luc. VIII, 27; *sakjan* Tim. I, 1, 3; *gamotan* Joan. VIII, 37; Cor. II, VII, 2; *liban* Gal. II, 20; d) sæpe hæc supra laudata verba, imprimis *visan* ejusque plerumque participium supplenda sunt, sic Mth. V, 15 *allaim þaim in þamma razna*; 16 *atta izvar sa in himinam* (sc. *visands*); 45, 48; VI, 1, 6, 9; XVIII, 23; VII, 21; XI, 41; XXV, 39; Mc. XI, 10, 25; XII, 25; Luc. I, 15; II, 11, 14; VI, 23, 41, 42; VII, 28, 37; VIII, 15; X, 9; XIX, 38; Joan. X, 38; XVII, 23; Cor. I, XV, 10 (*εις*), 23; Cor. II, XI, 36, 23 (sc. *sitands*, ubi in interpretatione *corbi* pro *laqueo* legendum est); Eph. II, 12; III, 21; IV, 6; Phlpp. III, 6; Col. I, 16; Thess. I, IV, 16; pariter loca Mc. IV, 28 *kaurin in ahsa*; Joan. XV, 2 *tains in mis*; Cor. II, XII, 2 *manna in xristau*; Eph. III, 16 *all sadreinis in himina*; β) post verba, quæ quidem motum indicant, sed ubi motus intra certos limites restringitur: Joan. VII, 1 *warboda in galeilaia. ni auk vilda in iudaia gaggan*; Mc. XI, 27 et Joan. X, 23 *warbon in ath*; Luc. IX, 157 *gaggan in viga*; Luc. I, 41 et 44 *lailaik barn in qihau vel in vambai*; Cor. I, IX, 24 *in spaurd rinnan*; Mc. III, 3 *urreis in midumai* (*εις*); γ) regulariter post *qiman*, in, ad, *εις*: Mth. VIII, 14 *qimands in garda*; 28; IX, 1, 23, 28; Mc. I, 14, 29; V, 1; VI, 1; VIII, 22; IX, 33; X, 1, 15, 46; XIV, 54; Luc. II, 27, 51; IV, 16; VIII, 51; IX, 34; XV, 6, 17; XVIII, 17; Joan. VI, 24; IX, 39; XI, 30; XII, 1, 12, 27, 46; XVIII, 37; Cor. II, I, 23; II, 12; VII, 5; Gal. II, 11; Tim. I, 1, 15; Tim. II, 1, 17; item post *vairþan* Luc. I, 44 et *gabaurans vairþan in fairwau* Joan. XVI, 21; δ) post transitiva *lagjan* Cor. II, XV, 19; *galagjan* Mth. XXVII, 60; Mc. VI, 29; XV, 46; Luc. I, 66; II, 7, 12; XIX, 20; Joan. III, 24; Rom. IX, 33; Skeir. III, a; *gasatjan* Luc. V, 19; Cor. I, XII, 18; *atvairpan* Mth. XXVII, 5 (*iv*); *gavairpan* Luc. IV, 35; *saian* Mc. IV, 15; *briggan* Luc. III, 17; XVI, 22; Tim. I, VI, 7; Skeir. II, a; *iuhhan* Luc. IV, 1; *nauhþjan* Luc. XVI, 16; etiam Luc. VIII, 7 *gadraus in midumai þaurrive* (*iv μεσω*); ε) in plurimis casibus, ubi aliquem aliquid agere, vel aliquid accidere, significatur, αα) in: Mth. V, 19 *mikils haitada in þiudangardjai himine*; VI, 2 *sve liutans taujand in gaqumþim*; 10 *vairþai vilja þeins sve in himina*; 20 *huzdjaiþ huzd in himina*; VIII, 24 *vegs varþ in marein*; VIII, 32 *gadauþnodedun in vatnam*; 33 *gataihun in baurg* (*εις*, ut *dativus secundum* Mc. V, 14, etiam *accusativus esse* potest, vid. Luc. VIII, 34); IX, 31 *usmerjan in allai airþai*; 33 *laisjan in gaqumþim*; X, 28 *fragistnan in gaitainnan* (etiam potest *accusativus esse*); XI, 2 *hausjan in karkarai*; 20 *in baurgim vaurþun mahteis*; 21; Mc. I, 3, 4, 5, 9 (*εις*); XIX, 20, 59; IV, 17 (*vaurtins haban in sis*); V, 13, 14, 20, 21 (*asteiþan in skipa*, in *naviculo*); VI, 2, 4, 14 (*mahteis vaurkjand in imma*); XVII, 28; VIII, 14, 26; IX, 33, 50; X, 10, 21, 52 (*laistjan in viga*); XI, 15; XII, 35; XIII, 26 *qiman in milhmam*, in *gentibus*); XIV, 49; Luc. I, 21, 22, 31, 65, 69; II, 3 (*melidai vesun in seinai baurg*, a *græco* textu *deflexum*, ubi ab *επορευουτο* dependet); VIII, 46, 51; III, 2, 17 (*habands vinþiskauron in handau*); 20; IV, 15, 21 (*usfullnodedun þo mela in ausam izvaraim*); 23, 24; IV, 20, 28, 44; V, 29; VIII, 32; X, 13, 20; XIV, 15; XV, 7; XVI, 23 *fin*; XVIII, 22; XIX, 30, 44, 45, 47; XX, 1; Joan. VI, 49, 53 (*habaiþ libain in izvis*); VI, 59; VII, 28; VIII, 20, 26 (*εις*); X, 22; XII, 25; XIII, 31, 32; XIV, 13; XVI, 33; XVII, 13; XVIII, 20, 26; Rom. VII, 5, 23; VIII, 3, 4,

IX, 26; XII, 4; Cor. I, VII, 17; X, 2; XV, 32; Cor. II, I, 8; II, 14; III, 2, 3, 7; IV, 4, 6, 7, 12; V, 1, 11, VI, 12; VII, 8; X, 15; XI, 10, 32; XIII, 3; Gal. III, 1, 5; IV, 18; Eph. I, 20; II, 2, 16; III, 9, 20; V, 5; Phlpp. III, 9; IV, 16; Col. I, 24, 29; III, 3; IV, 1; Thess. I, II, 13; III, 1; IV, 17; Thess. II, I, 4; III, 16; Tim. I, II, 8; III, 16; Tim. II, I, 18; III, 11; Tit. I, 5; Skeir. VII, d; huc præsertim pertinent casus, quales Mc. I, 2 *gameliþ ist in esain*; Luc. III, 4 *gameliþ ist in bokom vaurde esaeins*; Luc. II, 23 *gameliþ ist in vitoda*; X, 26; Joan. VIII, 17; X, 34; XV, 23; Cor. I, IX, 9; XIV, 24; Luc. II, 24 *qihan ist in vitoda*; XX, 42 *daveid qihþ in bokom psalmo*; Rom. IX, 25 *guþ in osein qihþ*; insuper Luc. XVI, 3 *qah insis*; XVIII, 4; Joan. VI, 61 *vitands in sis*; XI, 38 *inrauhtis in sis*; Rom. XI, 25; Phlpp. II, 5; Eph. V, 19 et Col. III, 16 *siggvan in hairtan*; Rom. X, 6 *qihan in hairtam seinaim*; Mth. V, 28 *horinon in hairtin*; IX, 4; Mc. XI, 23; Luc. II, 19; III, 15; V, 22; Rom. X, 9; Cor. II, X, 12 *in sis silbam sik silbans mitan*; ββ) in: Mc. V, 30 *iesus uskunþa in sis þo us sis maht usgaggandein*; Joan. XIV, 30 *in mis ni bigitiþ vaiht*; XVIII, 38; XIX, 4, 6; Cor. I, IV, 6; Cor. II, VIII, 24; Phlpp. I, 30; IV, 9; Tim. I, I, 16; Skeir. VII, c; coll. Cor. II, II, 8 *tulgjan in imma friahva*; — b) inter, in, apud, *iv*: Mth. VIII, 10 *ni in israela svelauda galaubein bigat*; IX, 3 *bokarjos qepun in sis* (in *se*); IX, 33 *ni av sva uskunþ vas in israela*; XI, 11 *ni urrais in baurim qinono maiza iohanne*; 21 *mahteis þos vaurþanons in izvis*; XXVII, 56 *in im vas marja*; Mc. V, 27 *atgaggandein in managein astana attaitok*; VI, 4 *unsvers ist in gamiþjam*; VIII, 38 *saei skamaiþ sik vaurde meinaize in gabaurþai þizai horinondein*; IX, 36 *gasatida barn in midjaim im*; X, 43; XIV, 60 (*εις*); XV, 40; Luc. I, 1, 25, 28, 42, 61; II, 14, 34, 38, 44, 46; III, 8; IV, 25, 27; VII, 9, 16, 28, 49; IX, 48; X, 13; XVI, 15; Joan. V, 38; VII, 12, 43; XII, 35; XV, 24; XVII, 26; Rom. XII, 3; XV, 5; Cor. I, XI, 30; XV, 3, 12; Cor. II, I, 19; II, 15; VI, 16; X, 1; XI, 26 *fin*; XII, 12; Gal. II, 2; V, 14; Eph. I, 3, 18, 20; II, 3, 6, 10; III, 8, 10; V, 3; VI, 12; Phlpp. IV, 11, 12; Col. I, 27; III, 7; Thess. I, V, 12, 13; Thess. II, I, 10; III, 11; Tim. I, III, 16; Skeir. VIII, b; c) viciniam indicat, apud, ad, sed in sola formula *in taihsvai* et *in taihsvon* post *sitan* Mc. XVI, 5; Col. III, 1; *visan* Rom. VIII, 34; *satjan* Eph. I, 20. — 2) sub respectu temporali: a) in, ad, *iv*: Mth. VII, 22 *managai qihand mis in jainamma daga*; VIII, 16 *gahailnoda þiumagus in jainai weilai*; XI, 22 *in daga stauos*; 24, 25 *in jainamma mela*; Mc. I, 9 *in jainaim dagam*; II, 20; III, 4 (*in sabbatim þiuþ taujan*, *dat.*); VI, 35; VI, 41; VIII, 1; XII, 23 (*in usstas-sai*); XIII, 17; XV, 7 (*in auhjodau maurþr gatavidedun*); Luc. I, 5 (*in dagam herodis*); 25, 26 (*in menof saihstin*), 36 (*inkilþo in aldomin seinamma*), 59 (*in daga ahtudin*); III, 1 (*in jera fimstataihundin*); IV, 2, 5 (*in stika melis*), 16 (*in daga sabbato*); IV, 25, 31; V, 17, 35; VI, 1, 2, 6, 7, 12, 23; VII, 11, 21; VIII, 13 (*in mela fraistubnjos*), 22; IX, 34 (*in þammei jainai qemun*), 36, 37; X, 12, 14, 21; XIV, 14; XVIII, 30; XIX, 42; XX, 1, 10, 19, 33; Joan. VI, 40 (*in spe-distin daga, dat.*), 44; VII, 11 (*sokidedun inu in þizai dulþai*), 22, 23, 37, 50 (*in naht, νυκτός*); XI, 10, 24; XII, 20, 48; XIV, 20; XVI, 23, 26; XVIII, 39 (*in pasxa*); Rom. XIII, 13; Cor. I, V, 5; XV, 19 (*in þizai libainai*), 52 (*in brawa augins*); Cor. II, I, 14; VI, 2; Eph. I, 21 (*in þamma aiva*); II, 7, 12; VI, 19 (*in ustuka munþis meinis*); Thess. I, II, 19 (*in xristans quma*); III, 13; V, 2; Thess. II, I, 7 (*in andhuleinai xristaus*), 10; Tim. I, IV, 1; VI, 15 (*dat.*); Tim. II, I, 18; III, 1; Neh. VI, 17; Skeir. II, a (*in mela þulainais*); VI, c (*in missaleikaim melam*); VIII, c; b) in, super, ad, *εις*: Luc. I, 20 *vaurda meinã usfulljanda in mela seinamma*; Joan. XII, 25 *in libainai aiveinon bairgiþ saivalai*; Eph. IV, 30 *ahmin veihamma gasiglidai sijuþ in daga uslauseinai*; Thess. I, IV, 15 *þai bilaibidans in quma sraujins*. — Sub respectu metaphorico frequentissime, necnon et in variis re-

spectibus, qui inter se maximam affinitatem habent adeoque promiscue spectantur, sic a) in, ad, *iv* post omnia verba et in omnibus casibus, quos supra 1) laudavimus, et ubi in ad spheram in qua, vel abstracta objecta, relative ad quæ, vel in quo et apud quem aliquid agitur, accidit, se habet; sic post *visan* Mth. vi, 4 *sijai so armahairtiþa in fulhsnja*; Luc. xvi, 23 *in balvein*; Joan. xv, 10 *in friahvai*; Cor. I, vii, 20; xv, 17; Cor. II, xiii, 5; Eph. v, 9; Phlpp. iii, 19; Thess. I, v, 4 (*in riqiza*); Tim. I, i, 4; ii, 2; iv, 15; *visan* (manere) Joan. xv, 9 *in friahvai*; Tim. II, iii, 14 *visais in þaimci* (hoc est *in þaim þoei*) *galaisides*; þairhvisan Rom. xi, 22 *in selein*; Col. i, 23 *in galau-beinai*; Tim. I, iv, 16 *in þaim*; standan Cor. I, xv, 1 *in aivaggelja*; xvi, 13 *in galaubeinai*; gastandan Joan. viii, 31 *in vaurda meinamma*; 44 *in sunjai*; Cor. I, vii, 24; Thess. I, iii, 8; Tim. I, ii, 15; sitan Mc. x, 38 *in vulþau*; Luc. i, 79; usmitan Eph. ii, 3 *in fravaurhtim*; gaggan Luc. i, 6 *in anabusnim jah garaihteim fraujins*; Joan. viii, 12 *in riqiza*; xii, 35; Cor. II, iv, 2 *in varein*; Eph. ii, 2 *in fravaurhtim*; v, 2 *in friahvai*; qiman Luc. viii, 17 *in svekunþamma*; Tim. II, iii, 7 *in uskunþja sunjos*; gaqiman Phlpp. iii, 11; item Tim. I, ii, 14 *in missadedai varþ* (ubi in interpretatione pro fuit legeudum est facta est) et Luc. i, 41 *varþ imma in siunai aggilus*; briggan Mth. vi, 13 *in fraistubnjai*; vii, 13 *in fratustai*; 14 *in libainai*; Joan. xvi, 13 *in sunjai*; Rom. x, 19 *in aljana*; gasatjan Tim. I, i, 12 *in andbahtja*; saian Gal. vi, 8 *in leika* — *in ahmin*; et post alia Mth. vi, 6 *usgibiþ þus in bairhtein*; x, 27 *þatei qiþa in riqiza. qiþaiþ in liuhada*; Mc. iv, 2 *qap du im in laiseinai*; xii, 38; Luc. i, 18 *framaldrozei in dagam seinaim*; xvi, 10 *triggvs visan in leitilamma* — *in managamma*; 11, 12; xix, 17; Joan. vii, 4 *in analaugnein wa taujan*; viii, 21 *in fravaurhtai gadauþnan*; 24; Rom. vii, 6 *in vitoda gahabaiþs*; x, 5 *in vitoda liban*; xi, 23 *gatulgjan sik in ungalaubeinai*; xiii, 9 *anabusns in þamma vaurda usfulljada*; Cor. I, i, 21 *in handugein guþs ni kunnaida sa fairwus guþ*; xiii, 12 *saiwam þairh skuggvan in frishtai*; xv, 58 *usarsfulljan in vaurstva fraujins*; Cor. II, viii, 7 *in allamma managan*; ix, 4, 8; x, 14; xi, 9 (deflectens a græco textu, vid. ad h. l.); xiii, 4; Gal. vi, 4; Eph. i, 4, 16; ii, 11; iii, 4, 18; vi, 15; Phlpp. ii, 22; iv, 5; Col. i, 10, 24; ii, 16; iii, 15; iv, 12; Thess. I, iii, 2; iv, 15; Tim. I, i, 2; v, 10; Tim. II, ii, 1, 9; Skeir. II, c. Huc pertinent etiam elliptici casus Mth. vi, 6 et 18 *atta þeins sa in fulhsnja*; Luc. i, 77 *kunþi naseinai in asleta fravaurhte*; Cor. I, xi, 25 *sa stikls so niujo trigga ist in meinamma bloþa*; Eph. i, 19 *mikilei maihtais is in uns*; b) ad exhibendum rationem qua, vel modum quo aliquis agit, videtur, est, vel aliquid accidit, et in quo quis est vel aliquid operatur, in, apud, cum, *iv*: Mth. vi, 29 *nih saulaumon in allamma vulþau seinamma gavasida sik sve ains þize*; vii, 15 *qimand at izvis in vastjom lumbe*; Luc. xx, 46; Mc. i, 23 et v, 2 *manna in unhrainjamma ahmin*; i, 30 *in brinnon ligan*; iii, 23 *in gajukom qiþan*; xii, 1; iv, 2, 11, 30; Luc. viii, 10; Joan. xvi, 25; Mc. v, 25 *in runa bloþis visan*; Luc. viii, 43; Mc. viii, 38 *qiman in vulþau*; Luc. ix, 26, 31 *þai gasaiwanans in vulþau*; Tim. I, iii, 16 *andnumans in vulþau*; Mc. ix, 1 *qiman in mahtai*; xii, 36 *qiþan in ahmin veihamma*; Luc. i, 17; ii, 27; iv, 1, 14; Luc. i, 75 *skalkinon guþa in sunjai jah garaihtein*; 78 *in armahairtein gaveson*; Rom. vii, 6 *skalkinon in niujiþai ahmins*; xiv, 18 *in þaim skalkinoþ xristau*; Luc. ii, 29 *fraleitan in gavuirþja*; viii, 48 *gagg in gavairþja*; Cor. I, xvi, 11; Luc. iv, 19 *fraletan in gaprastein* (ubi in interpretatione consolatione loco consolationem scribendum est); vi, 12 *þairhvakan in bidai*; viii, 13 *akran bairan in fulainai*; Rom. viii, 3 *guþ seinuna sunu sandida in galeikja leikis*; 57 *in þaim allaim* (scilicet in his angustiis) *jiukam*; Rom. ix, 22 *usbeidan in managail aggamodein*; 28 *gamaurgjan in garaihtein*; xii, 8 *dailjan in allsverein*, etc.; Cor. I, i, 17 *vailamerjan in snutrein*

vaurdis; v, 8 *dulþjam ni in beista fairnjamma*; xiv, 21 *in anþaraim razdom jah vairilom anþaraim rodja*; xvi, 14 *allata in friahvai vairþai*; Cor. II, i, 12; ii, 1; vi, 4; vii, 1; viii, 2; ix, 6; x, 3; xi, 9, 23; xii, 9, 12; Gal. vi, 1, 6; Eph. i, 8; ii, 4; iii, 3 (*gameljan in leitilamma*), 12; iv, 2, 15, 16, 19; v, 21, 26; vi, 18, 19, 20; Phlpp. i, 27; ii, 3; Col. i, 6, 9, 12, 22, 24, 28; ii, 11, 23; iii, 4, 16, 17, 22; iv, 2; Thess. I, ii, 17; iii, 13; iv, 4, 5, 16; v, 13; Thess. II, i, 4; Tim. I, i, 3, 13; ii, 2, 7, 11; iii, 9; iv, 2; v, 2, 5 fin.; Tim. II, i, 3; ii, 25; iv, 2. Huc etiam adducendi sunt casus, ubi in et ejus rectum ideam adverbalem vel prædicativam exhibet: Luc. i, 44 *lailaik þata barn in svigniþai*; Cor. II, vii, 14 *in sunjai rodjan*; xi, 17 et 21 *rodjan in unsfodein*; Eph. vi, 24 *frijon in unriurein*; Col. i, 29 *usvaurkjan in mahtai*; Luc. iv, 32 *in valdufnja visan*; Cor. II, viii, 12 *in gagrestai visan*; Phlpp. ii, 6 *in guþaskaunein visands*; Tim. I, ii, 12 *visan in þahainai*; cum subaudito *visan* Luc. i, 27 *in fragibtim*; Cor. II, iii, 11 *in vulþau* (ubi in interpretatione manens loco existens scribendum est); coll. Col. iv, 6 *vaurd izvar in anstui salta gasuqoþ sijai*; Cor. II, iii, 8 *vairþan in vulþau*; Phlpp. ii, 7 *in galeikja manne vaurþans*; Col. iii, 21 *vairþan in unlustau*; c) ponitur etiam instrumentali modo, in, cum, per, *iv*: a) ubi de re agitur: Mth. iii, 11 *daupjan in ahmin*; Luc. iii, 16; Mth. vi, 7 *in filuvaurdein audhausjan*; Mc. i, 8 *daupjan in vatin* — *in ahmin*; iv, 24 *in mitaþ mitan*; ix, 29 *þata kuni in vaihtai ni mag usgaggan niba in bidai jah fastubnja*; Luc. ix, 45; Mc. xi, 28 et 29 *in wamma valdufnje þata taujis*; Luc. xx, 2, 8; i, 51 *gatavida svinþein in arma*; vii, 25 *in hnasqaim vastjom gavasips*; Joan. xvii, 17 *veihan in sunjai*; 19; Rom. x, 9 *andhaitan in munþa*; Cor. I, xvi, 20 *goleiþ izvis in frijonai vei-hai*; Thess. I, v, 26; Cor. II, vii, 6, 7; Eph. i, 3, 6; ii, 3, 7, 13; iv, 3, 14; v, 18, 19; vi, 13, 20; Col. i, 11; Thess. II, i, 8, 11; ii, 16; iv, 18; Tim. I, ii, 9; iii, 13 (vid. ad h. l.); iv, 12; Skeir. I, c; β) ubi de persona agitur: Mth. ix, 34 et Mc. iii, 22 *in sauramaþlja unhulþono unhulþons usdreibiþ*; Cor. I, vii, 14 *veihada ist gens so ungalaubjande in abin*; xv, 22 *in adama allai gadauþnand* — *in xristau allai gajunand*; Eph. i, 6 *guþ ansteigs vas uns in sunau seinamma*; x, 11; ii, 13; iii, 12; Phlpp. i, 26; iv, 13; Col. ii, 15; Tim. II, ii, 1; d) huc pertinent etiam plurimæ formulæ e Græco mutuatae et in epistolis plerumque occurrentes, ut *in frauin* Rom. xiv, 17; xvi, 22; Cor. I, vii, 22; xii, 13; xv, 58; xvi, 19; Cor. II, ii, 12; Gal. v, 10; Eph. i, 4; ii, 21; iii, 20; iv, 1, 17; v, 8; vi, 21; Phlpp. i, 14; ii, 29; iii, 1; iv, 1, 4, 10; Col. i, 14, 16, 19; iii, 18, 20; iv, 7, 17; Thess. I, v, 12, 16; v, 27; Thess. II, iii, 4; Tim. I, iii, 16; *in xristau iesu* Rom. vi, 23; viii, 2, 39; xii, 5; Cor. I, xv, 18, 22, 31; xvi, 24; Cor. II, i, 19, 20; ii, 14; iii, 14; v, 17, 19; xi, 3; xii, 2, 19; Gal. i, 22; ii, 4; iii, 28; v, 6; Eph. i, 1, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 20; ii, 6, 10, 13, 21; iii, 6, 11; iv, 21, 32; Phlpp. i, 26; ii, 1; iii, 3; iv, 7; Col. i, 23; Thess. I, ii, 14; iv, 1, 16; v, 18; Thess. II, iii, 12; Tim. II, ii, 1; *in ahmin* Eph. ii, 18, 22; iii, 5; vi, 18; Col. i, 8; et præsertim *in namin* Mth. x, 41, 42; Mc. ix, 38, 39, 41; xi, 9; Luc. ix, 50; x, 17; xix, 38; Joan. x, 25; xii, 13; xiv, 13, 26; xv, 16; xvi, 23, 24; xvii, 11; Cor. I, i, 15, 15; v, 4; Eph. v, 20; Col. iii, 17; Thess. II, iii, 6; *in andvairþja*, vid. *Andvairþi* sub *Vairþs*; *in augam*, in oculis, in conspectu, Mc. xii, 11; Col. iii, 22; *in vikon* Luc. i, 8; *in tevai* Cor. I, xv, 23; *in þizai halbai*, in hoc dimidio, Cor. II, iii, 10; ix, 3; *in þaim svaleikaim*, in talibus circumstantiis, Cor. I, vii, 15; *in þamma*, in hoc, in eo, Joan. ix, 30; xv, 8; Cor. I, iv, 4; xi, 22; Cor. II, viii, 10; Skeir. VIII, c; *in þammei*, propter, ideo, Rom. viii, 3; Cor. II, ii, 12; Gal. iv, 18; Phlpp. iii, 12; propter, Luc. i, 78 vid. ad h. l.; *in allamma* Cor. II, ii, 9 (*eis*); iv, 8; vi, 4; vii, 5, 11; ix, 8, 11; xi, 6; Eph. v, 24; vi, 13; Phlpp. iv, 12; Col. i, 10; Tim. I, iii,

11; in allaim Col. i, 18; iii, 11; Tim. II, iv, 5, in managaim Cor. II, viii, 22; in vaihtai ni, in quoquam, Cor. II, vi, 3; vii, 9; Phlpp. i, 20, 25; Skeir. VII, c; e) in cum dativo etiam usurpatur, ubi respectus aliquis, seu relatio significatur, quo in casu alias ordinario accusa ivus vel alia præpositio occurrit, in sensu ad, in, super, ἐν; εἰς, sic post galaubjan Mc. i, 15; Gal. ii, 16 (εἰς); galaubeins Tim. I, iii, 13; gatrauan Rom. xiv, 14; Cor. II, ii, 3 (ἐπί c. accus.); vii, 16; x, 1 (εἰς); Gal. v, 10; Phlpp. ii, 24; iii, 3; trauain haban Phlpp. iii, 4; anananþjan Cor. II, xi, 21; galeikan Mc. i, 11; vaila galeikan Luc. iii, 22; venjan Cor. I, xv, 19; sic etiam Cor. I, x, 2 in (εἰς) mose daupidai vesun; Gal. iii, 27 in (εἰς) xristau daupidai vesuþ; Cor. I, i, 13 in (εἰς) namin pavlaus daupjau; coll. Cor. I, iv, 6 þo þairhgaleikonda iu (εἰς) mis jah apaultton; Luc. xvi, 8 þai sunjos þis aivis frodozans sunum liuhadis in (εἰς) kunja seinamma sind; Eph. i, 5 sauragarairoþ uns du sunive gadedai þairh iesu in (εἰς) imma; Col. i, 20 þairh ina gafriþon alla in (εἰς) imma; in etiam aliquando f) profectum, et exitum exprimit: Rom. xiii, 4 guþs andbahts ist (scilicet potentiam) þus in (εἰς) godamma; Cor. I, iv, 3 mis in (εἰς) minnistin ist; vii, 15 in (ἐν) gavairþja lahoda uns guþ; Col. iii, 15 (ubi in græco textu εἰς adest, et in interpretatione qua loco quo legendum est); Cor. II, ix, 11 gabignan in (εἰς) allai ainsalþein; Eph. i, 17 gibai izvis ahman handugeins in uskunþja seinamma; Col. i, 10 managan (quod librarius prætermisisse videtur) in (εἰς) uskunþja guþs (aliter hic locus ad b) pertinet); Tim. II, iii, 16 talzeins in garaihtein; g) denique in quibusdam locis causale est, ut Cor. II, ix, 13 mikiljan guþ in ainsalþein (supra ana); Gal. i, 24 in mis mikilidedun guþ; Cor. II, viii, 20 ibai was uns fairinodedi in digrein; ix, 14 guirnjan dans izvara in (διὰ c. accus.) usfarassau anstais guþs; Phlpp. i, 17 in (ἐξ) friapvai (supra in c. genit.); Eph. iii, 13 ni vairþaiþ usgrudjans in aglom meinaim saur izvis; item post gamarzjan Mth. xi, 6; Mc. vi, 3; Luc. vii, 23; afslauþiþs visan Gal. iv, 20; afagjan Thess. I, iii, 3; wopan Cor. II, x, 15, 17; xi, 12; xii, 5, 9; Gal. vi, 13; Phlpp. iii, 3; Thess. II, i, 4; wofstulja haban Gal. xi, 4, coll. Phlpp. i, 26; saginon Luc. i, 14; x, 20; Phlpp. i, 18; svignjan Joan. v, 35.

C. Cum genitivo significat pro, propter, ob, et præcipue usurpatur 1) pro græco διὰ c. accus.: Mth. xxvii, 18 in neiþis atgebun ina; Mc. iii, 9 skip habaiþ visan in manageins; iv, 17 qimiþ vrakja in þis vaurdis; vi, 17 herodes gaband iohannen in hairodiadins; 26; xv, 10; Luc. v, 19; Joan. vi, 57; vii, 13; x, 19, 32; xi, 42; xii, 9, 11, 30; xv, 3, 21; Rom. xi, 28; xiii, 5; Cor. I, iv, 6, 10; vii, 5, 26; viii, 11; ix, 23; x, 25, 28; xv, 31; Cor. II, ii, 10; iii, 7; iv, 5, 11, 15; vii, 12; viii, 9; Gal. ii, 4; Eph. ii, 4; iv, 18; Phlpp. i, 15, 24; ii, 30; iii, 7, 8; Col. iv, 3; Thess. I, v, 13; Tim. I, v, 23; Tim. II, i, 6, 12; Tit. i, 13; imprimis post saginon Joan. xi, 15; sildaleikjan Mc. vi, 6; gauriþs veirþan Mc. vi, 26; Rom. xiv, 15; 2) διὰ c. genit. Cor. II, viii, 8 qiba in þizos anþaraize usdaudeins; Gal. v, 13 in friapvos ahmins skalkinoþ izvis; Thess. I, iii, 7 gabrafstidai sijum in izvaraizos galaubeinai; 3) pro ἐπί c. dat.: post gauris Mc. iii, 5; ganipnands Mc. x, 22; afslauþnan Mc. x, 24; sildaleikjan Mc. xi, 18; Luc. v, 9; saginon Cor. I, xvi, 17; Cor. II, vii, 4; Luc. xv, 7, 10; aviliud Cor. II, ix, 15; hazjan guþ Luc. ii, 20; 4) pro ὑπέρ c. genit., post aviliudon Cor. I, x, 30; Eph. i, 16; hauhjan guþ Rom. xv, 9; wopan Thess. II, i, 4; et alibi etiam, ut Joan. vi, 51 leuk mein giba in þizos manasedais libainai; xi, 4 so siukei ist in hauheinai guþs; Cor. I, i, 13; xi, 24; Cor. II, i, 6; xii, 19; Eph. iii, 1; Thess. II, i, 5; — 5) περί c. genit.: Joan. x, 33 in godis vaurstris ni stainjam þuk; præsertim post hazjan guþ Luc. xix, 37; aviliudon Thess. I, iii, 9; Thess. II, i, 3; inseinan Mth. ix, 36; 6) ἐνεκεν: Mth. x, 39 fragisteiþ saivalai seinai in meina; Mc. viii, 35; x, 29;

Luc. vi, 22; ix, 24; xvii, 33; xviii, 29; Rom. xiv, 20; Cor. II, iii, 10; 7) χάριν c. genit.: Tit. i, 11 laisjan þatei ni skuld ist in faihugairneins; Skeir. II, a; IV, d; VIII, b; 8) adde formulas: in þis, ideo, τούτου χάριν: Eph. iii, 14; Skeir. IV, d; inuh þis (inuþ—þis Rom. xiii, 6), itaque, διὰ τοῦτο: Rom. xiii, 6; Cor. II, vii, 13; Thess. I, iii, 7; Tim. II, ii, 10; ἐνεκεν τούτου: Mc. x, 7; διό: Cor. II, ii, 8; iv, 16; v, 9 (διὸ καὶ); vi, 17; Thess. I, v, 11; Skeir. I, a, d; II, a, b; III, d; IV, a, b; VI, c, d; inuh þis nu, τοιγαροῦν; Thess. I, iv, 8; in þizei (in þize Eph. iii, 13; sed in þize Rom. ix, 17 incorrectum est) propter quod, quia, διό: Rom. xv, 7; Cor. II, iv, 13; xii, 10 (ubi in interpretatione legendum est in qua pro propter quod); Eph. iii, 13; iv, 8, 25; Thess. I, iii, 1; οὐ χάριν: Luc. vii, 27; οὐ ἐνεκεν: Luc. iv, 8; δι' ἣν αἰτίαν: Luc. viii, 47; ἀνθ' ὧν: Luc. xix, 44; διὰ τὸ c. infin.: Mc. iv, 15; Luc. viii, 6; xviii, 5; διότι: Phlpp. ii, 26; Skeir. I, d; III, b; IV, c; VI, a, c; in þizozei vaihtais (vel fairinos), propterea, δι' ἣν αἰτίαν: Tim. II, i, 6, 12; Tit. i, 13; διὰ τοῦτο: Eph. iii, 1; Tit. i, 5; in wis, cur? διατί: Cor. II, xi, 11; in þize ei, ut, propter quod, ἵνα: Tit. i, 5; Neh. v, 18.

II. In compositione 1) cum verbis: inagjan, inaljanon, inbrannjan, indrobnan, inliuhtjan, inmaidjan, inrauhtjan, insaian, insailjan, insaiwan, insakan, insandjan, insvinþjan, intandjan, intundnan, intrusgjan, invagjan, invidan, invandjan, invisian, inveitan; bicomposita: ingaleikon; anainsakan; miþinsandjan; 2) cum substantivis: inahei, ingardja, inkilþo, inmaidains, inniuþja, insahts, invindiþa; 3) cum adjectivis: inahs, ingards, inkuns, invinds.

INUH, in cum enclitico uh, vid. sub uh.

INUH þis (inuþ—þis), vid. In I. C. 8).

INN, adverb., intus, εἰς....: Mth. ix, 25; Mc. v, 40; vi, 22; xv, 43; Luc. i, 28; iv, 16; Joan. x, 1; xviii, 16; solemniter, et ubi verbum non sequitur, cum eo componitur, vid. inngaggan, innvairpan; innatbairan, innatgaggan, innattliuhan; inngaleiþan; innusliupan; miþinnagaleiþan.

INNA, adverb., intus, ἔσω: Cor. I, v, 12; cum verbis conjunctum græco ἐν.... respondet, sic inna gaggan (ἐμπεριπατεῖν) Cor. II, vi, 16; inna gameljan (ἐγγράφειν) Cor. II, ii, 3; inna usvaurkjan (ἐνεργεῖσθαι) Col. i, 29; item innakunds; sed in innagahts, pro inn ponitur, sicut et anda pro and.

INNANA, adverb., 1) ab intus, intus, ἔσωθεν: Cor. II, vii, 5; 2) intus, c. genit., ἔσω: Mc. xv, 16 vid. ad h. l.

INNAþRO, adverb., 1) ab intus, ἔσωθεν: Mc. i, 21, 23; 2) intus, ἔσωθεν: Mth. vii, 15.

INNUMA, adject. comparat., interior, ὀ ἔσω: Rom. vii, 22 (ubi innumin loco innunin legendum est, vid. ad Col. i, 29); Eph. iii, 16; ὀ ἔσωθεν: Cor. II, iv, 16.

INA, vide sub Is.

INQIS, vid. Igqis.

INILO, fem., causa, prætextum, πρόφασις: Joan. xv, 22; Phipp. i, 18; ἀφορμή: Cor. II, xi, 12.

INUH (inu in locis epistolarum ad Romanos et ad Corinthios nec non et Cor. II, x, 15; Tim. I, v, 21; Philem. 14; Skeir. I, b; vet. norv. an, vet. sax. ano, vet. fr. oni, one, vet. sup. germ. ano, anu, rec. sup. germ. ohne; Cf. I, 283; Rehth. 964), præpositio cum accusativo constructa, sine, χωρίς: Mc. iv, 34; Luc. vi, 49; Joan. xv, 5; Rom. vii, 8, 9; x, 14; xi, 29; Cor. I, iv, 8; Cor. II, xi, 28; Eph. ii, 12; Tim. I, ii, 8; v, 21; Philem. 14; Skeir. I, b; VII, b; ἀνευ: Mth. x, 19; ἐκτός: Cor. I, xv, 27; Cor. II, xii, 2; παρεκτός: Mth. v, 32; nec non ad circumscribendum a privativum; Cor. II, x, 15 inu mituþ, ἀμετρος: coll. ad Rom. x, 19.

INS, vid. sub Is.

IUDAIA, nom. propr., decl. græc., Ἰουδαία: Mc. i, 5; iii, 7; x, 1; Luc. i, 5; ii, 4; iii, 1; v, 47; vi, 17,

vii, 17; Joan. vii, 1, 3; xi, 7; Cor. II, i, 6; Neh. v. 14; vi, 18; Skeir. IV, b.

IUDAIA-LAND, vid. sub Land.

IUDAIUS (*Judaius* Joan. xi, 45; Cor. I, ix, 20; iii, 13; Gal. iii, 28), nom. propr. masc., Ἰουδαῖος: Mth. xxvii, 11; Mc. vii, 13; xv, 2; Luc. vii, 3; Joan. iii, 25; vi, 4, 41, 52; vii, 1, 2, 8, 31, 48; ix, 22; x, 19; xi, 45; xii, 11; xviii, 35, 36; Rom. ix, 24; Cor. I, ix, 20; xii, 13; Cor. II, xi, 24; Gal. iii, 28; Thess. I, ii, 14; Neh. v, 17; vi, 17.

IUDAIVISKS, adject., judaicus, Ἰουδαϊκός: Tit. I, 14; Skeir. III, b.

IUDAIVISKO, adverb., judaice, Ἰουδαϊκῶς: Gal. ii, 14.

IUDAIVISKON, conj. II, more judaico vivere, judaizare, Ἰουδαΐζειν: Gal. ii, 14.

IUDAS (*Judas* Joan. xii, 4; *Iodas* Luc. iii, 26), nom. propr. masc., Ἰούδας et Ἰούδα: Mth. xxvii, 3; Mc. iii, 19; vi, 3; xiv, 10; Luc. i, 59; iii, 26, 30, 33; vi, 16; Joan. vi, 71; xii, 4; xiii, 26, 29; xiv, 22; xviii, 2.

IUMJO (Gr. II, 47; III, 472), fem., turba, multitudo, ὄχλος: Mth. viii, 1.

IUP (vet. norv. *upp*, vet. sax., angl. sax., angl., *suec. up*, vet. fr. *op*, vet. sup. germ. *uf*, dan., *balav. op*, rec. sup. germ. *ob, oben, auf*; gr. ὑπέρ, lat. *super*; Gr. II, 49; Gf. I, 169), adverb., sursum, supra, ἄνω: Joan. xi, 41; verbis conjunctum respondet græc. ἀνα..., sic *insaiwan iup*, ἀναβλέπειν: Luc. xix, 5; *iup usiuhan*, ἀνάγειν: Rom. x, 7.

IUPA, 1) supra, ἄνω: Gal. iv, 26; Col. iii, 1, 2; 2) sursum, ἄνω: Philpp. iii, 14; Skeir. II, a.

IUPANA, de novo, de sursum, ἄνωθεν: Gal. iv, 9.

IUPAPRO, de supra, ἄνωθεν: Mth. xxvii, 51; Mc. xv, 38; Joan. iii, 3, 31; xix, 11; ἄνω: Joan. viii, 23; Skeir. II, a; IV, c.

IUS, adject., comparat. *iusiza*, facilis, utilis; *iusiza visan*, meliorem esse, διαφέρων: Gal. iv, 1.

IUSILA, fem., quies, ἀνεσις: Cor. II, vii, 13 (Thess. II, I, 7).

IUSE, nom. propr. indecl., Ἰωσᾶ: Mc. vi, 5.

IS (vet. sup. germ. *ir*, rec. sup. germ. *er*; lat. *is*; Gr. I, 785), fem., *si*, neutr. *ita*, pronomem personale 3 pers., *is*, *ea*, *id*, ordinario αὐτός; ex. gr. masculinum: sing. nom. *is*: Mth. viii, 24; Mc. i, 8, 45; ii, 15, 25; iii, 8, 13; iv, 27, 38; v, 4; vi, 55; vii, 36; viii, 29; Luc. i, 8; ii, 28; iv, 15, 30; v, 1, 12, 16, 47; vi, 8, 20, 35; vii, 5; viii, 1, 22, 37, 42, 54; ix, 18, 29, 51; x, 1; xv, 14; xvi, 24; xvii, 11; xviii, 35, 39; xix, 37; Joan. vi, 45; vii, 10; Cor. I, xv, 25, 28; Cor. II, x, 7; Eph. v, 23; Col. i, 17, 18; Tim. I, iii, 7; genit. *is*: Mth. iii, 11; v, 35; vii, 28; viii, 3, 13, 23, 25; ix, 10, 11, 19, 20, 21; x, 25, 35, 36; xi, 20; xxv, 41; xxvi, 65; xxvii, 19, 53, 64, etc.; dat. *imma*: Mth. v, 25, 39, 40, 41; viii, 1, 3, 4, 5, 7, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28; ix, 2, 9, 19, 27, 28, 32; x, 32; xi, 2, 11; xxvii, 11, 13, 14, 19, 42, 44, 54, 55, 64, etc.; accus. *ina*: Mth. vi, 8; vii, 24; viii, 2, 5, 7, 25, 31, 34; ix, 18, 24, 31; x, 53; xxvi, 71; xxvii, 1, 2, 3, 11, 18, 43, 48, 49, etc.; plur. nom. *eis*: Mth. ix, 32; Luc. vi, 11; ix, 36; xiv, 12; xviii, 34; Joan. xvii, 8, 19; Rom. xi, 31; Cor. II, vi, 16; x, 12; Gal. ii, 9; genit. *ize*: Mth. vi, 14, 15; vii, 16, 20; viii, 34; ix, 2, 4, 29, 35, 36; x, 29; xi, 1, etc.; dat. *im*: Mth. vi, 1, 7; vii, 12, 23; viii, 4, 20, 32; ix, 12, 15, 18, 24, 28, 30; xi, 4; xxv, 40, 45; xxvii, 17, 48, 65, etc.; accus. *ins*: Mth. vi, 26; vii, 16, 20, 29; ix, 30; x, 26; xxvii, 10, etc.; femininum, sing. nom. *si*: Luc. vii, 12; genit. *izos*: Mth. v, 28; viii, 15; ix, 25; x, 35; Mc. i, 31; v, 29; vii, 26; xiv, 9; Luc. i, 5, 41, 58; vii, 47; viii, 44, 54, 55, 56; x, 40; Joan. xi, 1, 5; xvi, 21; Cor. I, x, 26, 28; Gal. iv, 30; Tim. II, iii, 5; dat. *izai*: Mth. v, 28, 31; x, 39; Mc. v, 34, 41, 43; vi, 23, 26; vii, 27, 29; viii, 35; x, 15; xiv, 6; xvi, 11; Luc. i, 28, 29, 30, 35, 36, 38, 45, 56, 58, 61; ii, 6; vii, 12, 13; viii, 48, 55;

ix, 24; x, 9; xvi, 16; xvii, 33; xviii, 17; xix, 45; Joan. xi, 23, 31, 33, 40; xii, 25; Rom. ix, 12; x, 5; Cor. I, vii, 13; Eph. vi, 20; Col. iv, 2; accus. *ija*: Mth. viii, 15; ix, 18; Mc. i, 50; v, 33; Luc. iv, 39; Joan. xi, 31, 33; xii, 7; plur. genit. *izo*: Joan. xi, 19; dat. *im*: Mc. xvi, 6; Eph. iv, 18; Tim. I, v, 16; accus. *ijos*: Mc. xvi, 8; Joan. xi, 19; neutrum, sing. nom. *ita*: Mc. iv, 37; genit. *is*: Mth. vii, 27; Mc. iv, 32; Joan. viii, 44; Col. ii, 22; Tim. I, i, 8; dat. *imma*: Luc. i, 66; xiv, 35; accus. *ita*: Mth. v, 29; xxvii, 59, 60; Mc. iv, 16; vi, 28, 29; ix, 36; xi, 17; xv, 46; Luc. vi, 48; viii, 16; Joan. xv, 2; Rom. vii, 29; Eph. v, 29; Col. ii, 14; iv, 17; plur. nom. *ija*: Luc. ii, 50; dat. *im*: Mc. x, 15, 16; Luc. i, 7; ii, 42, 49, 50, 51; v, 2. In nominativo etiam pro ὁ, ἡ, τό: Mth. viii, 32; ix, 34; xxvi, 66; xxvii, 4, 66; Mc. iii, 4; v, 54; vi, 24, 28; vii, 6, 28; viii, 5, 20, 28, 35; ix, 12, 19, 21, 52, 54; x, 3, 4, 22, 26, 56, 57, 59, 48, 50; xi, 6; xii, 3, 14, 16; xiv, 11, 46, 52, 61, 64, 68, 70, 71; xv, 2, 13, 14, 23; Luc. i, 20; iv, 40, 43; v, 33, 34; vi, 10; vii, 4, 40, 43; viii, 21, 24, 56; ix, 13, 19, 21, 43, 59; x, 27, 29; xv, 27, 29; xvi, 7; xvii, 37; xviii, 21, 23, 27, 29, 41; xix, 34; xx, 5, 11, 12, 17, 25; Joan. ix, 15, 17, 38; xviii, 7; οὗτος: Luc. vii, 44, 45, 46; Rom. viii, 9 vid. ad h. l.; ἐκεῖνος: Mc. xvi, 11; Luc. xix, 4; Joann. vii, 29; viii, 42; ix, 9; xiv, 12; xvi, 8; xviii, 17, 25; Cor. I, ix, 25; Cor. II, viii, 9; Tim. II, ii, 12; in genitivo etiam pro αὐτοῦ (alias *seins*): Mc. vii, 26; viii, 3; Thess. II, i, 10 (cæterum in his locis plures codices manuscript. αὐτοῦ legunt). Aliquando etiam nominativus ut subjectum sententiæ usurpatur, ubi Græcus pronomem præterminisit: Mth. xi, 23 *eis veseina* (ἐμειναν); Mc. (vii, 36) xv, 44; Luc. i, 63; vii, 50; xiv, 14; xviii, 38; Joan. vi, 21; ix, 8, 12, 18; xi, 13; xiv, 17; xviii, 28, 31, 40; Cor. I, xvi, 12.

ISAK, nom. propr. masc., Ἰσαάκ: Mth. viii, 11; Mc. xii, 26; Luc. iii, 34; xx, 37; Rom. ix, 7, 10; Gal. iv, 28.

ISKARIOTES (*Iskarioteis* Mc. xiv, 10; *Iscarjotes* Joan. xiv, 22); nom. propr., Ἰσκαριώτης: Mc. iii, 19; xiv, 10; Luc. vi, 16; Joan. vi, 71; xii, 4; xiii, 26; xiv, 22.

ISRAEL, nom. propr. masc., Ἰσραὴλ: Mth. viii, 10; ix, 33; x, 23; xxvii, 19, 42; Mc. xii, 29; Luc. ii, 25, 32; iv, 25; Joan. xii, 15; Rom. ix, 27, 31; xi, 26; Cor. II, iii, 7, 13; Gal. vi, 16; Philpp. iii, 5.

ISRAELEITES (*Israelites* Rom. ix, 4), nom. propr., Ἰσραηλιτῆς: Rom. ix, 4; xi, 1; Cor. II, xi, 22.

ITAN (vet. norv., vet. fr. *eta*, vet. sax., angl. sax. *etan*, vet. sup. germ. *ezan*, angl. *eat*, *suec. äta*, dan. *æde*, rec. sup. germ. *essen, ätzen*; gr. ἐθεῖν, lat. *edere*; Gr. II, 25; Gf. I, 524; Rchth. 717), conj. I, *at, etun, itans*, comedere, ἐσθίειν: Luc. xv, 16; xvi, 21; xvii, 27, 28.

FRA-ITAN (præt. *frat, fretun*), devorare, κατασθίειν: Cor. II, xi, 20; καταφάγειν: Mc. iv, 4; Luc. viii, 5; xv, 30 vid. ad h. l.

FRA-ATJAN, conj. II, enutrire, cibum distribuere, ψωμίζειν: Cor. I, xiii, 3.

AF-ETJA, masc., esor, φάγος: Mth. xi, 19; Luc. vii, 34.

UZ-ETA, masc., vel *Uz-eto*, uentr., præsepe, præsepium, φάτνη: Luc. ii, 7, 12, 16.

ITURAIJA, nom. propr., decl. græc., Ἰτουραία: Luc. iii, 1.

IFTUMA (Gr. II, 50), adject., sequens, proximus; *iftumin daga*, proximo die, τῇ ἐπαύριον: Mth. xxvii, 62; Mc. xi, 12; Joan. vi, 22; xii, 12.

IOANAN, nom. propr., Ἰωάναν: Neh. vi, 18.

IODAS, i. q. *Iudas*.

IOHANNA, nom. propr. fem., Ἰωάννα: Luc. viii, 3.

IOHANNA, nom. propr. masc., Ἰωαννά et Ἰωάναν: Luc. iii, 27, 30.

IOHANNES (*Iohannis* Mc. vi, 14), nom. propr. masc., Ἰωάννης : Mth. ix, 14; xi, 2, 4, 7, 11, 12, 13; Mc. i, 9, 14, 19, 29; iii, 17; v, 37; vi, 16, 17; viii, 28; ix, 2; x, 35, 41; xi, 30; Luc. iii, 2, 15; v, 10, 33; vi, 16; vii, 18, 19, 20, 22, 24, 28, 29; viii, 3, 25; ix, 9; x, 41; xx, 4; Joan. iii, 24, 25; Skeir. III, b.

ABALLARJA, nom. propr., docum. aret.

KAEGINAN, nom. propr. masc., καϊνάν : Luc. iii, 36, 37,

KAIDMEIEL, nom. propr. masc., κάδμηϊλ : Esdr. ii, 40.

KAIDRON, nom. propr., κεδρών : Joan. xviii, 1.

KAISAR (voc. lat.), masc., Cæsar, καϊσαρ : Mc. xii, 14, 16, 17; Luc. ii, 1; iii, 1; xx, 23, 24, 25; Joan. xix, 12.

KAISARA-GILD, vid. sub *Gildan*.

KAISARIA, nom. propr., καισαρία : Mc. viii, 27.

KALBO (vet. norv. *kalsr*, vet. sax. *calf*, angl. sax. *cealf*, vet. sup. germ. *kalb*, angl. *calf*, suec., batav. *kalf*, dan. *kalv*, rec. sup. germ. *kalb*; Gr. II, 58; Gf. IV, 391), fem., calva (δάμαλις secundum Num. xix, 2) : Skeir. III, c.

KALDS (vet. norv. *kaldr*, vet. sax. *cald*, angl. sax. *ceald*, vet. fr. *kald*, vet. sup. germ. *kalt*, angl. *cold*, suec. *koll*, dan. *kold*, batav. *koud*, rec. sup. germ. *kalt*; Gr. II, 9; Gf. IV, 381; Rchth. 856), adj., frigidus, ψυχρός : Mth. x, 42; neutr. τὸ frigidum, frigus, ψύχος : Joan. xviii, 18.

KALKJO (*Kalki*?), fem., adultera, πόρνη : Luc. xv, 30.

KALKINASSUS, masc., adulterium, πορνεία : Mth. v, 32; Mc. vii, 21; Gal. v, 19; Thess. I, iv, 3.

KANANEITES, nom. propr., Καναανίτης : Mc. iii, 18.

KANNJAN, vid. sub *Kunnan*.

KAJAFJA, nom. propr. masc., Κάϊάφας : Luc. iii, 2; Joan. xviii, 13, 14, 23, 28.

KAULAUSSAUS (vel *Kaulaussaius*), nom. propr., Κολοσσαεύς : Coloss. subscr. (vid. ad Thess. II, in script.).

KAUPATJAN (coll. angl. *cuff*, suec. *kuffa*, dan. *kjerp*; gr. κόπτειν), conj. anom. præt. *kaupasta*, colaphizare, κολαφίζειν : Mth. xxvi, 67; Mc. xiv, 65; Cor. I, iv, 41; Cor. II, xi, 7.

KAUPON (vet. norv. *kaupa*, vet. sax. *capon*, *caran*, angl. sax. *ceapian*, vet. fr. *kapia*, vet. sup. germ. *kaufon*, angl. *cheapen*, suec. *kjöpa*, dan. *kjöbe*, batav. *koopen*, rec. sup. germ. *kaufen*; coll. gr. κάπηλος, lat. *caupo*; Gf. IV, 372; Rchth. 859), conj. II, negotiari, πραγματεύεσθαι : Luc. xix, 13.

KAURAZEIN, nom. propr., χοραζίν (Mth. xi, 21); Luc. x, 15.

KAURBAN (voc. hebr.), κορβάν : Mc. vii, 11.

KAURBANAUN (voc. hebr.), κορβανάν : Mth. xxvii, 6.

KAURINBO, nom. propr. fem., κόρινθος : Rom. subscr.; Cor. II, i, 1, 23.

KAURINBIUS (*Kaurinbius* Cor. II, inser. et subscr.), nom. propr. masc., Κορινθίος : Cor. I, subscr.; Cor. II, inser.; vi, 11; subscr.

KAURN (vet. norv., vet. fr., vet. sup. germ., suec., dan., rec. sup. germ. *korn*, vet. sax. *curni*, angl. sax., angl. *corn*, batav. *koorn*; Gr. II, 61; III, 375; Gf. IV, 494; Rchth. 877), neutr., frumentum, σῖτος : Mc. iv, 28; Luc. iii, 17; xvi, 7.

KAURNO, neutr., granum, granulum, κόκκος : Mc. iv, 31; Luc. xvii, 6; Joan. xii, 24.

KAURS (Gr. II, 57), adject., gravis, βαρύς : Cor. II, x, 10.

IOREIM, nom. propr. masc., Ἰωρείμ : Luc. iii, 29.

IORA, nom. propr. masc., Ἰωρά : Esdr. ii, 18.

IOSES, nom. propr. masc., Ἰωσῆ : Mth. xxvii, 56; Mc. xv, 40, 47; Luc. iii, 29.

IOSEF, nom. propr. masc., Ἰωσήφ : Mth. xxvii, 57; Mc. xv, 43, 45; Luc. ii, 16, 23, 24, 50, 33; Joan. vi, 42; Skeir. II, a.

K

KAURIFA, fem., onus, βάρος : Gal. vi, 2.

KAURJAN, conj. II, gravare, onerare, βαρύνειν : Luc. ix, 32; Cor. II, i, 8; v, 4; Tim. I, v, 16; βαρύνειν : Neh. v, 15; βαρύνειν εἶναι : Neh. v, 18; καταβαρύνειν : Cor. II, xii, 16; επιβαρύνειν : Thess. II, iii, 8; καταναρκᾶν : Cor. II, xi, 8; xii, 13, 14.

ANA-KAURJAN, id., επιβαρύνειν : Cor. II, ii, 8.

MIß-KAURJAN, coonerare; *miß-kauriþs dau þau is*, coonerari morte ejus, συμμορφούμενος θανάτῳ αὐτοῦ : Philpp. iii, 10.

KAUREINS, fem., onus, βάρος : Cor. II, iv, 17.

UN-KAUREINS, non-molestia; *in allaim unkaureinomi* ἐν παντί ἀβαρας : Cor. II, xi, 9 vid. ad h. 1.

KAUSJAN, vid. sub *Kiusan*.

KAPILLON (lat. *capillus*), conj. II, tondere, κείρειν : Cor. II, xi, 6.

KARA (vet. sup. germ. *chara*, angl. sax. *caru*, angl. *care*; lat. *cura*; Gr. II, 57; Gf. IV, 464), fem., cura; *kar-ist* (i. e. *kara ist*), sollicitat, cura-tenet, cum accusativo personæ et genitivo rei, μέλει : Joan. x, 13; xii, 6; simpl. *kara* Mc. iv, 38; xii, 14; *wa kara unsis*, τί πρὸς ἡμᾶς : Mth. xxvii, 4.

UN-KARJA, adject., incurius, negligens, Mc. iv, 15 h. 1; *unkarja visan*, ἀμελεῖν : Tim. I, iv, 14.

KARON, conj. II, sollicitari, μέλει : Cor. I, vii, 21.

GA-KARAN, conj. II, curare, επιμελεῖσθαι : Tim. I, iii, 5.

KAREIARIAREIM, nom. propr. indecl., καριαθαρῖμ : Esdr. ii, 25.

KARKARA (lat. *carcer*), fem., carcer, δεσμωτήριον : Mth. xi, 2; φυλακή : Mth. v, 25; xxv, 59, 44; Luc. iii, 20; Joan. iii, 24; Cor. II, vi, 5; xi, 23.

KARPUS, nom. propr. masc., κάρπος : Tim. II, iv, 13.

KAS (vet. norv. *ker*, vet. sup. germ. *char*, dan. *kar*; Gr. II, 52; III, 456; Gf. IV, 463), neutr., vas, σκευός : Mc. iii, 27; xi, 16; Luc. viii, 16; xvii, 31, Rom. ix, 21; Cor. II, iv, 7; Thess. I, iv, 4; Tim. II, ii, 20, 24; κεράμιον : Mc. xiv, 13; βίας : Luc. xvi, 6.

KASJA, masc., figulus, κεραμεύς : Mth. xxvii, 7; Rom. ix, 21.

KATILS (vet. norv. *kati*, *ketill*, vet. sup. germ. *kezil*, angl. sax. *cytel*, vet. fr. *ketel*, angl. *kettle*, suec. *kettel*, dan. *kjedel*, batav. *ketel*, rec. sup. germ. *kessel*; gr. κοτύλη, lat. *catillus*; Gr. III, 457; Gf. IV, 537; Rchth. 867), masc., lebes, χαλκίον : Mc. vii, 4.

KAVTSJO (voc. lat.), fem., cautio, docum. neap.

KAFAIRI, nom. propr. indecl., χαφῖρά : Esdr. ii, 25 vid. ad h. 1.

KAFARNAUM, nom. propr. indecl., καπερναούμ : Mth. viii, 5; xi, 23; Mc. i, 21; ix, 33; Luc. iv, 31; vii, 1; Joan. vi, 17, 24.

*KEIAN (angl. sax. *cennan*, vet. sax., vet. sup. germ. *kinan*, rec. sup. germ. *keimen*; Bopp 115 sq.; Gr. I, 854; IV, 26; Gf. IV, 450), conj. I, *kai*, *kijun*, *kijans*, germinare.

US-KEIAN, prodire, crescere, germinare, φυᾶναι : Luc. viii, 6.

KEINAN, conj. III, germinare, βλαστάνειν : Mc. iv, 27.

US-KEINAN, id., φυῆναι : Luc. vii, 8; ἐκφυῆναι : Mc. xiii, 28.

MIFUS-KEINAN, simul enasci, συμφυῆναι : Luc. viii, 7.

KELIKIN (vet. norv. *galkn*; Gr. II, 160), neutr., 1) turris, domus, πύργος : Mc. xii, 1; Luc. xiv, 28; 2) cœnaculum, ἀνώγειον : Mc. xiv, 15.

KEFAS, nom. propr. masc., κηφᾶς : Cor. I, i, 12; ix, 5; xv, 5.

KILEIKIA, nom. propr. fem., κιλικία : Gal. i, 21.

KILBEI (coll. angl. sax. *cild*, angl. *child*), fem., uterus, γαστήρ : Luc. i, 31.

IN-KILBO, fem., gravis, prægnavs, in utero habens, ἡ ἔγκυος : Luc. ii, 5; συνειληφύα : Luc. i, 36; *in-kilbo vairþan*, concipere, συλλαμβάνειν : Luc. i, 24.

KINDINS (coll. angl. sax. *cine*, vet. sax. *kunno*; apud Burgundinos rex vocabatur *hendinos*, vid. Ammian. *Marcell.* 28, 5; Mone, *Gesch. des nord. Heidenthums*, II, 165; DRA. 229, 231, 756), masc., præfectus, ἡγεμών : Mth. xxvii, 2, 11, 14, 15; Luc. xx, 20; *visan kindins*, ἡγεμονεύειν : Luc. ii, 2.

KINNUS (vet. norv. *kinn*, angl. sax. *cyn*, vet. sax., vet. sup. germ. *kinni*, vet. fr. *kin*, angl. *chin*, dan. *kind*, batav. *kin*, rec. sup. germ. *kinn*; gr. γένειον, lat. *gena*; Gr. III, 401; Gf. IV, 450; Rehth. 869), fem., gena, σιαγών : Mth. v, 39; Luc. vi, 29.

KINTUS, masc., obolus, κοδράντης : Mth. v, 26.

KIUSAN (vet. norv. *kiosa*, *kiora*, vet. sax. *kiosan*, coron, coston, angl. sax. *ceosan*, *costian*, vet. fr. *kiasa*, vet. sup. germ. *churi*, *kiosan*, angl. *choose*, suec. *kesa*, dan. *kaare*, batav. *kiesen*, rec. sup. germ. *kieren*, *küren*, *kosten*; gr. γεύεσθαι, lat. *gustare*; Gr. II, 22; Gf. IV, 507; Rehth. 868), conj. I, *kaus*, *kusun*, *kusans*, probare, δοκιμάζειν : Cor. II, viii, 8; Gal. vi, 4.

GA-KIUSAN, id., Rom. xii, 2; Cor. I, xi, 28; xvi, 5; Eph. v, 10; Tim. I, iii, 10; part. præt. *gakusans*, probatus, δόκιμος : Rom. xiv, 18; Cor. II, x, 18; xiii, 7.

UNGA-KUSANS, rejectus, reprobatus, ἀδόκιμος : Cor. II, xiii, 5, 6, 7; Tit. i, 16 vid. ad h. l.

US-KIUSAN, 1) probare, judicare, δοκιμάζειν : Thess. I, v, 21; 2) reprobare, c. dat., ἀποδοκιμάζειν : Mc. viii, 31; Luc. ix, 22; xvii, 25; xx, 17; ἀθετεῖν : Cor. I, i, 19; 3) ejicere, ἐκβάλλειν : Luc. iv, 29; part. præt. *uskusans*, reprobatus, ἀδόκιμος : Cor. I, ix, 27; Tim. II, iii, 8; Tit. i, 16.

KUSTUS, masc., probatio, δοκιμή : Cor. II, ii, 9; viii, 2; xii, 3.

GA-KUSTS, fem., id., Cor. II, ix, 13.

KAUSJAN, conj. II, 1) probare, experiri, c. accus., δοκιμάζειν : Luc. xiv, 19; Cor. II, xiii, 5; 2) gustare, c. gen. et dat., γεύεσθαι : Mc. ix, 1; Luc. ix, 27; xiv, 24; Joan. viii, 52; Col. ii, 21.

GA-KAUSJAN, probare, experiri, δοκιμάζειν : Cor. II, viii, 22.

*KLAHS (vet. norv. *klekia*, *klakinn*, suec. *utkläcka*, dan. *utklække*), adjunct., natus, genitus.

NIU-KLAHS, recens natus, parvulus, infans, νεπίος : Luc. x, 21; Cor. I, xiii, 11; Gal. iv, 1; Eph. iv, 14.

NIU-KLAHEI, fem., pusillanimitas : Skeir. VII, a.

KLEMAINTUS (*Klaimaintus* Philpp. iv, 3 h. l.), nom. propr. masc., κλήμης : Philpp. iv, 3.

KLISMO, fem., cymbalum, tintinnabulum, κίμβαλον : Cor. I, xiii, 1.

KLISMJAN, conj. II, tinnire, ἀλαλάζειν : Cor. I, xiii, 1.

KNIU (vet. norv. *kne*, vet. sax. *cnio*, angl. sax. *cneov*, vet. fr. *kni*, vet. sup. germ. *kniu*, angl. *knee*, suec., dan. *knæ*, batav., rec. sup. germ. *knie*; gr. γόνυ, lat. *genu*; Bopp 81; Gr. III, 405; Gf. IV, 575; Rehth. 875), neutr., genu, γόνυ : Mc. xv, 19; Luc. v, 8; Rom. xiv, 11; Eph. iii, 14.

KNUSJAN, conj. II, genuflectere, γονυπετεῖν : Mc. x, 17; *knivam knussjan*, id., Mc. i, 40.

KNODA (*Knods?* angl. sax. *cneo*, vet. sax. *cnosles*, vet. sup. germ. *knot*; Gf. IV, 572), fem., genus, progenies, γένος : Philpp. iii, 5.

KUBITUS (voc. lat.), masc., lectum, cubitus, κλισία : Luc. ix, 14.

KUKJAN (vet. norv. *koss*, vet. sup. germ. *kussian*, vet. sax. *cus*, *cussian*, angl. sax. *cyssan*, vet. fr. *kos*, angl. *kiss*, suec. *kyssa*, dan. *kysse*, batav. *kussen*, rec. sup. germ. *küssen*; Gf. IV, 523; Rehth. 878), conj. II, osculari c. dat., φιλεῖν : Mc. xiv, 44; καταφιλεῖν : Mc. xiv, 45; Luc. vii, 38; xv, 20; φίλημα δοῦναι : Luc. vii, 45.

BI-KUKJAN, osculis blandiri, osculari, καταφιλεῖν : Luc. vii, 45.

*KUMBJAN (gr. κόπτειν, lat. *cumbere*), conj. II, accumbere, jacere.

ANA-KUMBJAN, recumbere, ἀνακειῖσθαι : Mth. ix, 10; Luc. vii, 37; Joan. vi, 41; xii, 2; xiii, 23, 28; κατακειῖσθαι : Mc. ii, 15; Luc. v, 29; Cor. I, viii, 10; συνανακειῖσθαι : Luc. xiv, 15; ἀνακλίνεσθαι : Mth. viii, 11; Luc. vii, 36; ἀναπίπτειν : Mc. viii, 6; Luc. xiv, 10; xvii, 7; Joan. vi, 10; xiii, 12; ἐπιπίπτειν : Joan. xiii, 25; *gavaurkjan anakumbjan*, recumbere facere, c. dat., κατακλίνειν : Luc. ix, 14; *gataujan anakumbjan*, id., c. accus., ἀνακλίνειν : Luc. ix, 15.

MIFANA-KUMBJAN, accumbere cum, συνανακειῖσθαι : Mth. ix, 10; Mc. ii, 15; vi, 22, 26; Luc. vii, 49; xiv, 10.

KUMEL, vid. sub *Taleiþa*.

KUNA-VEDA, vid. sub *Vidan*.

KUNDS, 1) vid. sub *Kuni*; 2) vid. sub *Kunnan*.

KUNI (vet. norv. *kyn*, vet. sax. *cunni*, angl. sax. *cyn*, vet. fr. *ken*, *kon*, vet. sup. germ. *kunni*, angl. *kin*, *kind*, succ. *kön*, dan. *kjøn*, batav. *kunne*; gr. γένος, lat. *genus*, *gens*; coll. *kunnan*; DRA. 468; Gf. IV, 458; Rehth. 862), neutr., genus, progenies, γένος : Cor. II, xi, 26; γενεά : Mth. xi, 16; Mc. viii, 12; ix, 19; Luc. i, 48; vii, 31; xi, 41, 43; xvi, 8; xvii, 25; γέννημα : Luc. iii, 7; συγγένεια : Luc. i, 61; φυλή : Luc. ii, 36; Philpp. iii, 5; ἐφημερία : Luc. i, 8.

ALJA-KUNS (*aljakons* Eph. ii, 19), adjunct., alienigena, ἀλλογενής : Luc. xvii, 18; πάροικος : Eph. ii, 19; alienus, contra naturam, παρά φύσιν : Rom. xi, 24.

IN-KUNS, popularis, συμφυλετής : Thess. I, ii, 14.

SAMA-KUNS, cognatus, συγγενής : Rom. ix, 3.

*KUNDS (vet. sax. ...*cund*), adjunct., cujusdam generis, modi.

AIRþA-KUNDS, terrestris, ἐκ τῆς γῆς : Skeir. IV, c (Joan. iii, 31).

GUMA-KUNDS, masculinum genus, mas, ἄρσεν : Luc. ii, 23; Gal. iii, 28.

GODA-KUNDS, nobile genus, εὐγενής : Luc. xix, 12.

QINA-KUNDS, femininum genus, femina, θῆλυς : Gal. iii, 28.

HIMINA-KUNDS, cœlestis, οὐράνιος : Luc. ii, 15; ἐπουράνιος : Cor. I, xv, 49; Eph. i, 3; ii, 6; iii, 10; vi, 12; Skeir. II, b; IV, c, d.

UFARHIMINA-KUNDS, id., ἐπουράνιος : Cor. I, xv, 48.

INNA-KUNDS, domesticus, οἰκιακός : Mth. x, 25, 36.

KUNNAN (vet. norv. *kna*, *kunna*, *kanna*, vet. sax. *cunnan*, angl. sax. *cnavan*, *cunnan*, vet. fr. *kanna*, vet. sup. germ. *kunnan*, angl. *know*, *can*, *ken*, suec. *känna*, *kunna*, dan. *kjende*, *kunne*, batav. *kennen*, rec. sup. germ. *kennen*, *können*; gr. γινῶναι, vet. lat. *gnoscere* [Cæcil. ap. Diomed. 1, 378]; Bopp 81, 125; Gr. II, 34; Gf. IV, 408; Rehth. 858), conj. anom. præs. *kann*, *knnun*, præt. *kunþa*, part. *kunþs*, scire, nosce, cognoscere, γινώσκειν : Mth. vii, 23; Mc. iv, 11, 13; xiii, 28, 29; Luc. i, 18, 34; viii, 10; x, 22; xvi, 15; Joan. vi, 15, 42; vii, 49; viii, 43, 55; x, 14, 15, 27; xii, 6; xiv, 7, 17; xv, 18, 21; xvii, 3, 23, 25; Rom. vii, 1; Cor. I, i, 21; xiii, 19; Cor. II, ii, 4, iii, 2; v, 16, 21; viii, 9; Eph. 3, 19; v, 5; vi, 22; Philpp. iii, 10; Col. iv, 8; Tim. II, i, 18; ii, 19; iii, 1; ἐπίγνωσκειν : Cor. II, xiii, 5;

εἰδέναι : Mth. xxvi, 72; xxvii, 65; Mc. i, 24, 34; vi, 20; x, 19; xii, 24; xiv, 71; Luc. iv, 34; xviii, 20; Joan. vi, 42; vii, 15; xxvii, 28, 29; viii, 19, 55; ix, 29; x, 4; xiv, 5; xvi, 30; Rom. vii, 7; Cor. I, vii, 16; Cor. II, v, 16; xiii, 6; Gal. iv, 8; Thess. I, v, 12; Thess. II, i, 8; iii, 7; Tim. II, iii, 15; ἐπίστασθαι : Mc. xiv, 68; γνωρίζειν : Philpp. i, 22; Skeir. I, b; III, a; V, a, d; VII, a.

UN-KUNNANDS, part., ignarus, ἀγνοῶν : Rom. x, 3; Skeir. II, b, c; IV, a; VI, b.

ANA-KUNNAN, conj. II, recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Cor. II, i, 13; iii, 2.

AT-KUNNAN, cognoscere, experiri, παρέχειν : Col. iv, 1.

GA-KUNNAN, 1) cognoscere, γινώσκειν : Luc. viii, 17; xix, 15; Gal. iv, 9; ἐπιγινώσκειν : Luc. i, 4; Cor. II, i, 14; 2) observare, considerare, καταμανθάνειν : Mth. vi, 28; 3) recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Mc. xii, 26; 4) se submittere, subordinari, εἶκειν : Gal. ii, 5; etiam *gakunnan sik*, ὑποτάσσεσθαι : Cor. I, xv, 28; 5) agnoscere, part. *gakunnands*, pascens, κατὰ συγγνώμην : Cor. I, vii, 6.

UF-KUNNAN, conj. II (præet. *kunþa*), 1) nosse, scire, γινώσκειν : Mc. v, 29; Luc. vii, 39; viii, 46; xix, 44; Joan. vi, 69; vii, 17, 26, 51; viii, 28, 52, 52; x, 38; xiii, 35; xiv, 9, 20, 31; xvi, 3; xvii, 7, 25; Rom. vii, 7; xi, 34; Cor. II, ii, 9; v, 16; Neh. vi, 16; 2) cognoscere, experiri, ἐπιγινώσκειν : Mth. vii, 16, 20; Mc. ii, 8; v, 30; vi, 54; Luc. v, 22; vii, 37; Cor. I, xiii, 12; xvi, 18; Cor. II, i, 13; vi, 9; Tim. I, iv, 5.

FRA-KUNNAN, conj. anom., contemnere, ἐξουθενοῦν : Mc. ix, 12; ἐξουθενεῖν : Luc. xviii, 9; Rom. xiv, 3, 10; Cor. I, xvi, 11; Cor. II, x, 10; Gal. iv, 14; Thess. I, v, 20; καταφρονεῖν : Mth. vi, 24; Luc. vi, 13; Cor. I, xi, 22; Tim. I, iv, 12; vi, 2; ἀθετεῖν : Joan. xii, 48; Skeir. I, d; VI, d.

KUNÞS, part. ut adject., notus, γνωστός : Luc. ii, 44; Joan. xviii, 15; *kunþs visan*, γνωρίζεσθαι : Eph. iii, 5; Philpp. iv, 6; γνωσθῆναι : Philpp. iv, 5.

UN-KUNÞS, ignotus, ἀγνωστούμενος : Cor. II, vi, 9; Gal. i, 22.

US-KUNÞS, cognitivus; *uskunþs visan*, φανῆναι : Mth. ix, 35; φανερωθῆναι : Cor. II, iv, 10; γινώσκεισθαι : Luc. vi, 44; ἐν παρρησίᾳ εἶναι : Joan. vii, 4; *uskunþs vair þan*, φανῆναι : Rom. vii, 13.

SVI-KUNÞS (*svekunþs* Luc. viii, 17), notus, manifestus, φανερός : Mc. vi, 14; Luc. viii, 17; Cor. I, xiv, 25; Cor. II, iii, 3; Gal. v, 19; Tim. I, iv, 15; ἐμφανής : Rom. x, 20; πρόδηλος : Tim. I, v, 24, 25; ἐκδηλος : Tim. II, iii, 9; *svikunþs vair þan*, φανερωθῆναι : Mc. iv, 22; Cor. II, iv, 11; Col. iii, 4; *svikunþs visan*, πεφανερῶσθαι : Cor. II, v, 11.

UNSVI-KUNÞS, comp. *unsvikunþoza*, ignotus, oblitus : Skeir. VI, a.

SVI-KUNÞABA, adverb., manifeste, palam, παρρησίᾳ : Mc. viii, 32; Joan. xi, 14; ῥητῶς : Tim. I, iv, 1; Skeir. II, a; VIII, b.

GASVI-KUNÞJAN, conj. II, manifestare, φανεροῦν :

LAGGS (vet. norv. *langr*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., dan., vet. fr., batav., rec. sup. germ. *lang*, angl. *long*, suec. *tång*; lat. *longus*; Gf. II, 225), adject., longus, de tempore solo usurpatum, *mela lagga*, a longo tempore (jamdiu), ἐκ χρόνων ἰκανῶν : Luc. viii, 27; *laggai weilai*, longum tempus, ἐπὶ χρόνον : Luc. xviii, 4; *sua lagga sve*, tam diu quam, ἐφ' ὅσον : Rom. xi, 13; *sua lagga weilai sve*, tam diu quam, ὅσον χρόνον : Mc. ii, 19; *wan lagg mel*, quam diu, πόσος χρόνος : Mc. ix, 21.

LAGGA-MODEI, vid. sub *Mods*.

LAGGEI, fem., longitudo, μήκος : Eph. iii, 18.

LAGEINS, vid. sub *Ligan*.

LAGJAN, vid. sub *Ligan*.

Col. i, 26; Tim. II, i, 10; φανερόν ποιεῖν : Mc. iii, 12; συνιστάναι : Cor. II, x, 18; Skeir. II, a; VI, c; passiv., manifestari, videri, ἀναφαίνεσθαι : Luc. xix, 11.

GA-KUNDS, fem., persuasio, πεισμονή : Gal. v, 8 vid. ad b. l.

GA-KUNÞS, fem., manifestatio; *uf gakunþai*, ex manifestatione, ἀρχόμενος : Luc. iii, 23 h. l.

KUNÞI, neutr., cognitio, scientia, γνώσις : Luc. i, 77; Cor. I, viii, 10; xiii, 2, 8; Cor. II, ii, 14; iv, 6; vi, 6; viii, 7; x, 5; xi, 6; Eph. iii, 19; Philpp. iii, 8; ἐπίγνωσις : Rom. x, 2; Col. i, 9; Skeir. I, d; IV, b; VI, b.

UN-KUNÞI, ignorantia, ἀγνοσία : Cor. I, xv, 34.

UF-KUNÞI, cognitio, scientia, ἐπίγνωσις : Eph. i, 17; iv, 13; Col. i, 10; iii, 10; Tim. I, ii, 4; Tim. II, ii, 25; iii, 7; Tit. i, i.

ANA-KUNNAINS, fem., recitatio, lectio, ἀνάγνωσις : Cor. II, iii, 14.

KANNJAN, conj. II, notum facere, notificare, γνωρίζειν : Joan. xvii, 26; Cor. I, xv, 1; Cor. II, viii, 1; Eph. i, 9; Skeir. IV, b.

GA-KANNJAN, 1) id., γνωρίζειν : Luc. ii, 15; Joan. xv, 15; xvii, 26; Rom. ix, 25; Eph. iii, 3, 10; vi, 19, 21; Col. i, 27; iv, 7, 9; Skeir. IV, d; διαγνωρίζειν : Luc. ii, 17; καταγγέλειν : Cor. I, xi, 26; δηλοῦν : Col. i, 8; 2) commendare, συνίστασθαι : Cor. II, xii, 11.

US-KANNJAN, 1) notum facere, notificare, γνωρίζειν : Rom. ix, 22; 2) commendare, συνιστάναι : Cor. II, v, 12.

KUNÞS, vid. sub *Kunnan*.

KUSA, nom. propr. masc., Χουζᾶ : Luc. viii, 3.

KUSTANTEINUS, nom. propr. masc., Calend. goth.

KUSTUS, vid. sub *Kiusan*.

KREKS, nom. propr. masc., plur. *krekos*, Græcus, Ἕλλην : Rom. x, 12; Cor. I, i, 22; Gal. ii, 3, iii, 28; Col. iii, 11.

KRESKUS, nom. propr. masc., κρήσκας : Tim. II, iv, 10.

KRETA, nom. propr. fem., Κρήτη : Tit. i, 5.

KRETES, nom. propr. plur., κρήτες : Tit. i, 12.

KRIUSTAN (coll. angl. *crash*; Gr. II, 22), conj. I, *kraust*, *krustun*, *krustans*, stridere, τρίζειν : Mc. ix, 18.

KRUSTS, fem., stridor, βρυγμός : Mth. viii, 12.

KRISPUS, nom. propr. masc., κρίσπος : Cor. I, i, 14; Tim. II, iv, 10.

* KROTON (vet. sup. germ. *chrason*, angl. *crush*, suec. *krossa*; gr. *κροτεῖν* : Gr. II, 43), conj. II, concidere, comminuere.

GA-KROTON, id., συνθλᾶν : Luc. xx, 18.

KYREINAIUS, nom. propr. masc., κυρηναῖος : Mc. xv, 21; Luc. ii, 2.

KONS, i. q. *kuns*, vid. sub *Kuni*.

KOSAM, nom. propr. masc., κωσάμ : Luc. iii, 28.

L

LAZARUS (*Lazzarus* Luc. xvi, 23), nom. propr. masc., Λάζαρος : Luc. xvi, 20, 23; Joan. xi, 5, 43; xii, 1, 9, 10, 17.

LAÞON (vet. norv. *lada*, vet. sup. germ. *ladon*, vet. sax. *lathian*, *ladioan*, angl. sax. *ladian*, vet. fr. *lathia*, *ladia*, *laia*, rec. sup. germ. *laden*; Bopp 20; Gf. II, 164; Rchth. 885), conj. II, vocare, advocare, καλεῖν : Mth. ix, 13; Mc. ii, 17; Luc. v, 32; Rom. ix, 11, 24; Cor. I, vii, 15, 20; x, 27; Gal. i, 6; v, 8, 13; Eph. iv, 1; Col. i, 12; iii, 15; Thess. I, ii, 12; iv, 7; v, 24; Tim. I, vi, 12; Tim. II, i, 9.

AT-LAÞON, id., Eph. iv, 4.

GA-LAÞON, id., καλεῖν : Cor. I, i, 24; vii, 17; xviii, 21; συγκαλεῖν : Luc. xv, 6; συναγειν : Mth. xxv, 38,

43, Skeir. I, d; partic. præter. *galaþoþs*, κλητός: Cor. I, I, 24.

LABONS, fem., 1) vocatio, electio, κλήσις: Rom. xi, 29; Cor. I, vii, 20; Eph. I, 18; iv, 1, 4; Philpp. iii, 14; Thess. II, I, 11; Tim. II, I, 9; 2) salus, παράκλησις: Luc. II, 25; redemptio, λύτρωσις: Luc. II, 38.

LABA-LEIKO, vid. sub *Leiks*.

LAIAN (vet. norv. *lā*, vet. sax., vet. sup. germ. *lahan*, angl. sax. *lean*; Gf. II, 97 [IV, 687 rejicit Grimmius infinitivum *laian*, cujus in locum subdit sive *lean*, sive *lehan*; sed ad *lailoun* eodem modo infinitive *laian* refertur, atque *saian* et *vaiian* ad *saisoun* et *vai-voun*; Quod si *lehan* propter vet. sax. et vet. sup. germ. *lahan*, ut infinitivus haberetur, quod iterum minime necessarium esse videtur, dicendum esset apud Joan. ix, 28 *lailoun* mendum esse pro *lailohun*; jam vero non supponenda sunt menda sine necessitate], conj. I, *lailo*, *lailoun*, *laians*, deridere, c. dat., λαιδορεῖν: Joan. ix, 28.

LAIBA, vid. sub *Leiban*.

LAIGAION (voc. græc.), λεγίων: Mc. v, 9, 15.

LAIGON (vet. sup. germ. *lekon*, vet. sax. *leccon*, *liccon*, angl. sax. *licctan*, angl. *lick*, batav. *likken*, rec. sup. germ. *lecken*; gr. *λείχειν*, lat. *lingere*; Bopp 81; Gf. II, 103), conj. II, *lingere*.

BI-LAIGON, lambere, ἐπιλείχειν: Luc. xvi, 21.

LAIKAN (vet. norv. *leika*, angl. sax. *laean*, vet. sup. germ. *leih*, angl. *lay*, suec. *lacka*, dan. *lege*, rec. sup. germ. *löcken*; Gr. II, 17; Gf. II, 152), conj. I, *lailaik*, *lailaikun*, *laikans*, exsultare, σκιρτᾶν: Luc. I, 41, 44; vi, 25.

BI-LAIKAN, saltare, ἐμπαιζειν: Mc. x, 34; xv, 20, 31; Luc. xiv, 29; xviii, 32; μυκτηρίζειν: Gal. vi, 7.

LAIKS, masc., plur. *laikos*, ludus, χορός: Luc. xv, 25.

LAIKTJO (voc. lat.), lectio, sectio legenda: Cor. I, xv, 58; Cor. II, iii, 4; v, 11; viii, 1; ix, 1; xi, 29; Gal. v, 2, 25; Eph. v, 1, 5; Philpp. I, 21; iii, 1; iv, 1; Thess. I, iii, 1; Tim. I, vi, 1; Philem. 12; ad marginem scriptum, vid. Prolegg. col. 481, not. 2; Castill. ad Cor. II, iii, 4.

LAI SJAN, vid. sub *Leisan*.

LAISTS (vet. norv. *leyst*, *lystr*, angl. sax. *last*, *laestan*, vet. sax. *lestian*, vet. sup. germ. *leistjan*, batav. *lysten*, rec. sup. germ. *leisten*; Gr. II, 46; III, 396; Gf. II, 251), masc., plur. *laisteis*, vestigium, ἕχνος: Cor. II, xii, 18; Skeir. II, d; V, a.

GA-LAISTA, masc., comes, socius; *galaista visan*, sequi, στοιχεῖν: Gal. vi, 16; παρακολουθεῖν: Tim. II, iii, 10; *galaista vairþan*, id., καταδιώκειν: Mc. I, 36.

LAI STJAN, conj. II, 1) sequi, c. accus., ἀκολουθεῖν: Mth. viii, 19; Mc. viii, 34; ix, 38; x, 21, 28, 52; xv, 41; Luc. ix, 23, 57, 59; xviii, 22, 28, 45; Joan. vi, 1; viii, 12; x, 4, 5, 27; xii, 26; xiii, 36, 37; xviii, 15; *laistjan afar* — Mth. viii, 1, 22; ix, 9; x, 38; xxvii, 55; Mc. I, 18; iii, 7; vi, 1; viii, 34; xiv, 54; Luc. v, 11, 27; ix, 11; *laistjan miþ* — Luc. ix, 49; 2) persequi, c. accus., διώκειν: Luc. xvii, 23; Rom. ix, 30, 31; xiv, 19; Thess. I, v, 15; Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 22.

AFAR-LAI STJAN, sequi, c. dat., ἀκολουθεῖν: Mth. viii, 10; Mc. x, 32; Luc. vii, 9; παρακολουθεῖν: Luc. I, 3; ἐπακολουθεῖν: Tim. I, v, 10.

GA-LAI STJAN, id., c. accus., παρακολουθεῖν: Tim. I, iv, 6; Tim. II, iii, 10 vid. ad h. l.; διώκειν: Rom. xii, 13.

UNBI-LAI STIÞS, part. præter., investigabilis, ἀνεξιχνίαστος: Rom. xi, 33.

UNFAIR LAI STIÞS, id., Eph. iii, 8.

LAI VVEIS, nom. prop. masc., Λευίς: Mc. II, 14; Luc. iii, 24, 29; v, 27, 29.

LAI VVEITUS, nom. prop. masc., levita, Λευίτης: Esdr. II, 40; Neh. vii, 1.

LAMAİK, nom. prop. masc., Λάμακ: Luc. iii, 36.

LAMB (vet. norv., angl. sax., vet. sax., angl., suec. *lamb*, vet. sup. germ. *lamp*, dan., batav. *lam*, rec. sup. germ. *lamm*; Gr. III, 328; Gf. II, 213), neutr., ovis, πρόβατον: Mth. vii, 15; ix, 36; Luc. xv, 4, 6; Joan. x, 1, 3, 4, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 26, 27; Rom. viii, 36; Neh. v, 18; ἀρνὴν: Luc. x, 5.

LAND (vet. norv., angl. sax., angl., suec., dan., batav., rec. sup. germ. *land*, vet. sax., vet. fr. *land*, *lond*, vet. sup. germ. *lant*; Gr. III, 395; Gf. II, 252; Rehth. 909), neutr., terra, regio, χώρα: Mc. I, 5; v, 1, 10; Luc. II, 8; iii, 1; xv, 15; xix, 12; πατρὶς: Mc. vi, 1; κλίμα: Cor. II, xi, 10; ager, ἀγρός: Luc. xiv, 18.

IUDAIA-LAND, nom. propr., Ἰουδαία χώρα: Mc. I, 5.

LAUBJAN, vid. sub *Liuban*.

LAUGNJAN, vid. sub *Liugan*.

LAUDEIKAIA, nom. propr. fem., Λαοδικαία: Col. iv, 13, 15, 16.

* LAUDS (Bopp 19; Gr. III, 46), adject., magnus, multus?

SAMA-LAUDS, æqualis, similis, ἴσος: Luc. vi, 34.

SVA-LAUDS, tantus, talis, τοσοῦτος: Mth. viii, 10; Joan. xiv, 9; Skeir. IV, d; *svalauds sve*, quantus, qualis, ὅσος: Gal. iv, 1.

WE-LAUDS, quis, πῶσος: Cor. II, vii, 11.

LAUDJA, fem., figura, species (μορφή): Gal. iv, 19 vid. ad h. l.

LAUHATJAN, vid. sub *Liuhan*.

LAUHMUNI, vid. sub *Liuhan*.

* LAUÞS, vid. sub *Liudan*.

LAUIDJA, nom. propr. fem., Λοῖς: Tim. II, I, 5.

LAUN (vet. norv. *laun*, angl. sax. *lean*, vet. sax., vet. sup. germ. *lon*, vet. fr. *lan*, suec. *lön*, dan. *løn*, batav. *loon*, rec. sup. germ. *lohn*; Gr. II, 48; Gf. II, 249; Rehth. 884), neutr., merces, μισθός: Mth. vi, 1; χάρις: Luc. vi, 32, 33, 34; ὄψωνιον: Rom. vi, 23.

SIGIS-LAUN, præmium, βραβεῖον: Cor. I, ix, 24; Philpp. iii, 14.

LAUNA-VARGS, vid. sub *Vargs*.

ANDA-LAUNI, neutr., pretium, ἀντιμισθία: Cor. II, vi, 13; ἀνταπόδοσις: Col. iii, 24; ἀμοιβή: Tim. I, v, 4.

LAUS, vid. sub *Liusan*.

LAUSJAN, vid. sub *Liusan*.

LAUFS (vet. norv. *lauf*, vet. sup. germ. *laub*, vet. sax. *lob*, vet. fr. *laf*, angl. sax., angl. *leaf*, suec. *löf*, dan. *lof*, batav. *loof*, rec. sup. germ. *laub*; coll. gr. φύλλον, lat. *folium*; Gr. II, 49; III, 711; Gf. II, 65; Rehth. 883), masc., plur. *laubos*, folium, φύλλον: Mc. xi, 15; xiii, 28.

LASIVS (angl. sax. *leas*; Gr. III, 611), adject., superl. *lasivosts*, infirmus, ἀσθενής: Cor. I, xii, 22; Cor. II, x, 10.

LATS (vet. norv. *latr*, *letta*, vet. sup. germ. *laz*, angl. sax. *laet*, vet. sax. *lat*, *lettian*, vet. fr. *let*, *letta*, angl. *late*, suec. *lat*, dan. *lad*, batav. *laat*, rec. sup. germ. *lass*; lat. *lassus*; DRA. 508; Gf. II, 297; Rehth. 894, 896), adject., piger, ὀκνηρός: Rom. xii, 11; ἀργός: Tit. I, 12; etiam Luc. xix, 22 vid. ad h. l.

LATEI, fem., molestia, ὀκνηρόν: Philpp. iii, 1.

LATJAN, conj. II, impedire, retardare, χροσιζειν: Luc. I, 21.

ANA-LATJAN, id., ἐγκόπτειν: Thess. I, ii, 18; *ana-latjþs vairþan*, ἀγκαρρεῖσθαι: Philpp. iv, 10.

GA-LATJAN, id., ἐκόπτειν: Gal. v, 7.

* LEDS, adject.

UN-LEDS, pauper, πτωχός: Mth. xi, 5; Mc. xiv, 5, 7; Luc. iv, 18; vi, 20; vii, 22; xiv, 13, 21; xvi, 20, 22; xviii, 22; xix, 8; Joan. xii, 8; xiii, 29; Cor. II, vi, 10; Gal. ii, 10; πένης: Cor. II, ix, 9.

UN-LEDI, neutr., paupertas, πτωχεία: Cor. II, viii, 2, 9.

GAUN-LEBJAN, conj. II, pauperem facere; *gaunted-jan sik*, πτωχύνειν : Cor. II, VIII, 9.

* LEIBAN (vet. norv. *leifa*, angl. sax. *lyfan*, *laf*, vet. sax. *lebian*, *liban*, vet. fr. *leva*, *lavia*, *liova*, vet. sup. germ. *liban*, *leiba*, angl. *leave*, suec. *lemna*, dan. *levne*, rec. sup. germ. *bleiben*; gr. λείπειν, lat. *linguere*; Gr. II, 13; Gf. II, 47, 48; Rechth. 896), conj. I, *lais*, *libun*, *libans*, superstitem esse.

LAIBA, fem., reliquiae, κατάλειμμα : Rom. IX, 27; περισσεύμα : Mc. VIII, 8.

BI-LAIJAN, conj. II, relinquere, περιλείπειν : Thess. I, IV, 15.

BI-LAIFS, vid. *Bihlaifs*.

AF-LIFNAN, conj. III, relinqui, remanere, περιλείπειν : Thess. I, IV, 17; περισσεύειν : Luc. IX, 17; Joan. VI, 12, 13; Skeir. VII, c; μένειν : Joan. XII, 24.

LEIHTS (vet. norv. *leht*, angl. sax. *leoht*, vet. sup. germ. *lithi*, vet. fr. *licht*, angl. *light*, suec. *lätt*, dan. *let*, batav. *ligt*, rec. sup. germ. *leicht*; coll. lat. *levis*; Gf. II, 160; Rechth. 898), masc., levitas, facilitas, ελαφρία : Cor. II, I, 17.

* LEIÐAN (vet. norv. *liða*, vet. sup. germ. *lidan*, *leid*, angl. sax. *liðan*, *lad*, vet. sax. *lithan*, suec. *lida*, batav. *leiden*, rec. sup. germ. *geleite*; coll. gr. ελθεῖν : Gr. II, 15; Gf. II, 168), conj. I, *laisð*, *liþun*, *liþans*, ire.

AF LEIÐAN, I) abire, recedere, ἀπέρχεσθαι : Mc. I, 42; Luc. V, 13; ἀποχωρεῖν : Mth. VII, 23; Luc. XX, 20 vid. ad h. l.; ἀναχωρεῖν : Mth. IX, 24; XXVII, 5; Mc. III, 7; ὑποχωρεῖν : Luc. V, 16; πορεύεσθαι : Luc. IV, 42; ἀποδημεῖν : Luc. XV, 13; XX, 9; *afleiðan aljað*, ἀποδημεῖν : Mc. XII, 1; 2) relinquere, ἀφιέναι : Luc. V, 11.

BI-LEIÐAN, linquere, relinquere, deserere, c. dat. (Luc. XV, 4; Joan. XIV, 27; XVI, 32; Tim. II, IV, 13 c. accus.), ἀφιέναι : Luc. XVII, 34, 35; Joan. VIII, 29; X, 12; XIV, 27; XVI, 28, 32; καταλείπειν : Mc. X, 7; XII, 19, 20, 21, 22; XIV, 52; Luc. V, 28; XV, 4; XX, 31; Thess. I, III, 1; ἐγκαταλείπειν : Mth. XXVII, 46; Mc. XV, 34; Rom. IX, 29; Cor. II, IV, 9; Tim. II, IV, 10, 16; ἀπολείπειν : Tim. II, IV, 13.

GA-LEIÐAN, ire, ἐρχεσθαι : Joan. VII, 45; XIV, 23; ἀπέρχεσθαι : Mth. VIII, 18, 21, 31, 32, 33; IX, 7; XXV, 46; XXVII, 5, 60; Mc. I, 20, 56; III, 13; V, 17, 20, 24, 38; VI, 28; VII, 24, 30; IX, 43; X, 22; XI, 4; XII, 12; XIV, 10, 12; Luc. I, 23, 38; II, 15; V, 25; VII, 24; VIII, 31, 37, 39; IX, 12, 59; XII, 12; XVII, 23; XIX, 32; Joan. VI, 1, 22, 66, 68; IX, 7, 11; X, 40; XI, 28, 47; XII, 19, 36; XVI, 7; XVIII, 6; εἰσέρχεσθαι : Mc. I, 21, 45; II, 1, 26; III, 1, 27; V, 12, 13; VII, 17, 24; IX, 25, 43, 45, 47; X, 23, 24, 25; XI, 11; Luc. I, 40; IV, 38; VI, 6; VII, 1; VIII, 30, 32, 33; IX, 46, 52; XVII, 27; XVIII, 25; XIX, 7, 45; Joan. III, 4; XII, 27; XVII, 1, 33; XIX, 9; διέρχεσθαι : Luc. VIII, 22; Cor. II, I, 16; ἐξέρχεσθαι : Mc. II, 13; VII, 31; XIV, 68; Luc. IV, 42; XIV, 18; Rom. X, 18; Cor. II, II, 13; VIII, 17; κατέρχεσθαι : Luc. IV, 31; προέρχεσθαι : Cor. II, IX, 5; ἐμβαίνειν : Mc. IV, 1; VIII, 10, 13; Luc. V, 3; VIII, 22, 37; ἀναβαίνειν : Joan. VII, 8, 10; καταβαίνειν : Luc. X, 30; ὑπάγειν : Luc. XVII, 14; Joan. VI, 67; VIII, 14, 21; XIV, 28; ἀνάγεσθαι : Luc. VIII, 22; πορεύεσθαι : Cor. I, XVI, 4; Tim. I, I, 3; Tim. II, IV, 10; εἰσπορεύεσθαι : Mc. I, 21; VII, 19; *galeiðan inn*, εἰσέρχεσθαι : Mc. XV, 43; Luc. I, 28; IV, 16; εἰσπορεύεσθαι : Mc. V, 40; *galeiðan ut*, ἐξέρχεσθαι : Joan. XIII, 30, 31; XVIII, 38.

INNGA-LEIÐAN, ingredi, εἰσέρχεσθαι : Mth. VII, 13, 21; Luc. VI, 4; XVIII, 24; XIX, 1; Joan. I, 5; Rom. XI, 25; etiam *galeiðan inn*, vid. supra.

MIÐINNGA-LEIÐAN, coingredi, συνεισέρχεσθαι : Joan. XVIII, 15.

HINDAR-LEIÐAN, præterire, perire, παρέρχεσθαι : Luc. XVI, 17; XVII, 7.

ÞAIRH-LEIÐAN, transire, διέρχεσθαι : Luc. XVIII, 25; XIX, 1; κατέρχεσθαι : Luc. IV, 30; παράγειν : Mth. IX, 9; *þairhleiðands*, part. præes., in transitu, ἐν παρόδῳ : Cor. I, XVI, 7.

US-LEIÐAN, 1) eggedi, recedere, ἐξέρχεσθαι : Mth. VIII, 28; ἀπέρχεσθαι : Mc. VIII, 13; διέρχεσθαι : Mc. IV, 35; Joan. VIII, 59; Cor. I, XVI, 5; διαπερᾶν : Mc. V, 21; μεταβαίνειν : Mth. VIII, 34; Joan. VII, 3; ἐκδημεῖν : Cor. II, V, 8; 2) præterire, perire, παρέρχεσθαι : Mth. V, 18; Cor. II, V, 17.

UFAR-LEIÐAN, transire, διαπερᾶν : Mth. IX, 1.

LEIÐUS (vet. norv. *lid*, angl. sax., vet. sax. *lið*, *lith*, vet. fr. *lith*, vet. sup. germ. *lidu*; Dra. 191; Gf. II, 192; Rechth. 906), masc., sicera, σικερα : Luc. I, 15.

LEIK (vet. norv., vet. fr. *lik*, vet. sax., angl. sax. *lic*, vet. sup. germ. *lih*, batav. *lijk*, suec. *lekamen*, dan. *legem*, rec. sup. germ. *leiche*; Ropp 16; Gr. III, 397; Gf. II, 103; Rechth. 901), neutr., 1) corpus, σῶμα : Mth. V, 29, 30; VI, 22, 23, 25; X, 28; Mc. V, 29; XIV, 8; Rom. VII, 4, 24; XII, 1, 4; Cor. I, IX, 27; X, 16, 17; XI, 24, 27; XII, 12; XIII, 3; Cor. II, IV, 10; V, 6, 8, 10; X, 10; XII, 2, 3; Gal. VI, 17; Eph. I, 23; II, 16; IV, 4, 12; V, 28; Philpp. I, 20; IV, 7; Col. I, 18, 22, 24; II, 17; III, 15; Thess. I, V, 23; Skeir. I, b, d; II, a, d; III, b; IV, c; *leikis siun*, corporalis species, σωματικὸν εἶδος : Luc. III, 22; 2) corpus mortuum, cadaver, σῶμα : Mth. XXVII, 52, 58, 59; Mc. XV, 43, 45; Luc. XVII, 37; πτώμα : Mc. VI, 29; 3) caro, σὰρξ : Mc. X, 8; XIII, 20; Luc. III, 6; Joan. VI, 51, 52, 53, 63; VIII, 15; XVII, 2; Rom. VII, 5, 18, 25; VIII, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10; IX, 5; XI, 14; XIII, 14; Cor. I, V, 5; VII, 28; X, 18; XV, 50; Cor. II, I, 17; IV, 11; V, 16; VII, 1, 5; X, 2, 3, 10; XII, 7; Gal. II, 16; III, 3; IV, 12, 23; V, 13, 16; Eph. II, 3, 11, 15; VI, 12; Philpp. I, 22, 24; III, 3; Col. I, 24; II, 11, 18; Tim. I, III, 16.

GA-LEIKA, masc., unicorporalis, σύσσωμος : Eph. III, 6.

LEIKEINS, adject., corporalis, carnalis, σωματικός : Tim. I, IV, 8; σαρκικός : Rom. VII, 14; Cor. II, I, 12; X, 4; σάρκινος : Cor. II, III, 3; Skeir. II, b.

LEIKAN (vet. norv. *lika*, angl. sax. *lician*, vet. sax. *licon*, vet. fr. *likia*, vet. sup. germ. *lichen*, angl. *like*, batav. *lijken*; coll. *Leiks*; Gr. II, 16; Gf. II, 120; Rechth. 901), conj. II, placere, ἀρέσκειν : Joan. XVIII, 29; Cor. I, X, 33.

GA-LEIKAN, id., Mc. VI, 22; Rom. VIII, 8; Col. I, 10; Thess. I, II, 15; IV, 1; Tim. II, II, 4; εὐδοκεῖν : Cor. I, I, 21; Cor. II, XII, 10; Col. I, 19; Thess. I, III, 1; δοκεῖν : Luc. I, 3; *vaila galeikan*, bene placere, εὐάρεστον εἶναι : Rom. XII, 1; XIV, 18; Cor. II, V, 9; Eph. V, 10; se valde oblectare (in), εὐδοκιμεῖν : Mc. I, 11; εὐδοκεῖν : Luc. III, 22; *vaila galeikaiþs*, placitus, εὐάρεστος : Col. III, 20.

GA-LEIKAIÐ, neutr. part. pass., bene placitum, εὐάρεστον : Rom. XII, 2; εὐδοκία : Luc. X, 21.

FAURAGA-LEIKAN, præponere, προτιθέναι : Eph. I, 9.

LEIKAINS, fem., beneplacitum, dilectio, εὐδοκία : Eph. I, 5, 9 h. l.; Thess. II, I, 11; πρόθεσις : Tim. II, I, 9.

LEIKEIS (*Lekeis* Mc. II, 17; V, 25; Luc. VIII, 43; vet. norv. *læknari*, *lækna*, angl. sax. *laece*, vet. fr. *letza*, vet. sup. germ. *lahhi*, angi. *leech*, suec. *lækarc*, dan. *læge*; DM. 668; Gf. II, 101; Rechth. 890), masc., medicus, ἰατρός : Mc. II, 17; V, 25; Luc. IV, 23; V, 31; VIII, 43; Col. IV, 14.

LEIKINON (*Lekinon* Luc. X, 9), conj. II, sanare, θεραπεύειν : Luc. V, 15; VI, 7; IX, 6; X, 9.

GA-LEIKINON, id., Luc. VIII, 2, 43.

LEIKINASSUS, masc., sanatio, θεραπεία : Luc. IX, 11.

* LEIKS (vet. norv. *likr*, angl. sax. *lic*, *lician*, vet. sax. *lic*, *licon*, vet. fr. *lik*, *likia*, vet. sup. germ. *lik*, angl. *like*, suec. *lik*, dan. *liig*, batav. *lijk*, rec. sup. germ. *gleich*; coll. *Leikan*; Bopp 17; Gf. II, 105; Rechth. 901), adject., similis, conformis.

* ALJA-LEIKS, diversus.

ALJA-LEIKOS, adverb., comp., aliter, ἑτέρως : Philpp. III, 15; ἄλλως : Tim. I, V, 25; *aljaleikos laisjan*, aliter docere, ἑτεροδιδασκαλεῖν : Tim. I, VI, 3.

ANA-LEIKO, adverb., similiter, Skeir. VII, a.
 ANÞAR-LEIKO, aliter; *anþarietko laisjan*, aliter docere, ἑτεροδιδασκαλεῖν: Tim. I, i, 3.
 GA-LEIKS, adject., similis, ὁμοίος: Mc. XII, 31; Luc. VI, 47, 48, 49; VII, 31, 32; Gal. V, 21; Skeir. I, a; V, d; παρόμοιος: Mc. VII, 8, 13; *galeiks visan*, assimilare, ὁμοιάζειν: Mc. XIV, 70; *galeiks vairþan*, ὁμοιοῦσθαι; Rom. IX, 29.
 GA-LEIKO, adverb., similiter, ἴσα: Philpp. II, 6 h. l.
 IENA-LEIKS, adject., similis, Skeir. V, d.
 LAÞA-LEIKO, adverb., libenter, ἡδιστα: Cor. II, XII, 15 vid. ad h. l.
 LIUBA-LEIKS, adject., jucundus, προσφιλής: Philpp. IV, 8.
 MISSA-LEIKS, varius, diversus, ποικίλος: Mc. I, 34; Luc. IV, 40; Tim. II, III, 6; Skeir. II, d; V, b; VI, c.
 SAMA-LEIKS, similis, conveniens, ἴσος: Mc. XIV, 56, 59.
 SAMA-LEIKO, adverb., similiter, ὁμοίως: Mc. IV, 16; XV, 31; Luc. III, 11; V, 10, 33; VI, 31; XVII, 28, 31; Joan. VI, 11; Cor. I, VII, 22; ὁσαύτως: Mc. XII, 21, 22; Luc. XX, 31; Cor. I, XI, 25 vid. ad h. l.; Tim. I, II, 9; III, 11; V, 25; κατὰ ταῦτα: Luc. VI, 26.
 SILDA-LEIKS, adject., mirus, mirabilis, θαυμαστός: Mc. XII, 11; Joan. IX, 30; Cor. II, XI, 14.
 SVA-LEIKS, talis, τοιοῦτος: Mth. IX, 8; Mc. IV, 53; VI, 2; VII, 8; IX, 37; XIII, 19; Luc. IX, 9; XVIII, 16; Joan. IX, 16; Cor. I, V, 5, 11; VII, 15, 23; XV, 48; XVI, 16, 18; Cor. II, II, 6, 7; III, 4, 12; X, 11; XI, 13; XII, 2, 5; Gal. V, 21, 23; VI, 1; Eph. V, 27; Philpp. II, 29; Thess. II, III, 12; Skeir. I, b; V, c; τηλικούτος: Cor. II, I, 10; *Svaleiks sve*, qualis, οἷος: Cor. I, XII, 20.
 VAIRA-LEIKO, adverb., virilis; *vairaleiko taujan*, viriliter agere, facere, ἀνδριζεσθαι: Cor. I, XVI, 13.
 WI-LEIKS (*Weleiks* Luc. I, 29), adject., qualis, ποῖος: Mc. IV, 30; Joan. XII, 33; XVIII, 32; ποταπός: Mth. VIII, 27; Luc. I, 29; VII, 39; πῆλικος: Gal. VI, 11; τίς: Gal. IV, 15; Eph. I, 18; III, 9; οἷος: Cor. I, XV, 48; Cor. II, X, 11; Tim. II, III, 11; ὁποῖος: Gal. II, 6.
 ANÞAR-LEIKEI, fem., diversitas, Skeir. V, c; VI, b.
 GA-LEIKI, neutr., similitudo, ὁμοίωμα: Rom. VIII, 3; Philpp. II, 7.
 MAN-LEIKA (*Mannleika* Cor. I, XV, 49 vid. ad h. l.), masc., effigies, εἰκόν: Mc. XII, 16; Luc. XX, 24; Cor. I, XV, 49.
 SILDA-LEIK, neutr., admiratio, stupor, θάμβος: Luc. V, 9.
 SILDA-LEIKJAN, conj. II, 1) mirari, θαυμάζειν: Mth. VIII, 40, 27; IX, 8, 33; XXVII, 14; Mc. V, 20; VI, 6; XII, 17; XV, 5, 44; Luc. I, 21, 63; II, 18, 33; IV, 22; VIII, 25; IX, 43; XX, 26; Joan. VII, 15, 21; Gal. I, 6; θαμβεῖσθαι: Mc. I, 27 h. l.; X, 52; ἐκπλήττεσθαι: Mc. VI, 2; VII, 37; XI, 18; Luc. II, 48; IV, 32; Skeir. VIII, b; 2) mirari, c. accus., θαυμάζειν: Luc. VII, 9.
 GA-LEIKON, conj. II, 1) assimilare, ὁμοιοῦν: Mth. XXVII, 4; Mc. IV, 30; Luc. VII, 31; 2) similiter agere, facere, imitari, ὁμοίως ποιεῖν: Skeir. I, d; V, a (Joan. V, 19), b; ὁμοιοῦσθαι: Mth. VI, 8; μιμεῖσθαι: Thess. II, III, 7, 9; hinc *galeikonds*, part. præes., imitator, μιμητής: Cor. I, XI, 1; Eph. V, 1; Thess. I, II, 14; 3) *galeikon sik*, se conformare, συσχηματίζεσθαι: Rom. XII, 2.
 GAGA-LEIKON SIK, se conformare, μετασχηματίζεσθαι: Cor. II, XI, 13, 14, 15.
 ÞAIRUGA-LEIKON, transferri, permutari, μετασχηματίζεσθαι: Cor. I, IV, 6.
 INGA-LEIKON, transformari, μεταμορφοῦν: Cor. II, III, 18.
 MIÞGA-LEIKON, coimitari, part. *miþgaleikonds*, συμμιμητής: Philpp. III, 17.
 ALJA-LEIKOÞS, part. præet., aliter figuratus, ἀλληγορούμενος: Gal. IV, 24 vid. ad h. l.
 LEIN (vet. norv., vet. sup. germ., angl. sax., vet. sax., dan. *lin*, vet. fr. *linnén*, angl. *lint*, *linnen*, suec. *linn*, batav. *lijn*, rec. sup. germ. *lein*; gr. *λίνον*, lat.

linum; Gf. II, 218; Rechth. 902), neutr., *linum*, σινδών: Mc. XIV, 51, 52; XV, 46.
 LEISAN (vet. norv. *laera*, *lesari*, angl. sax. *laeran*, *leornian*, vet. sax. *lerian*, vet. fr. *lera*, *lerna*, vet. sup. germ. *leran*, *lirnen*, angl. *learn*, *lore*, suec. *lära*, dan. *lære*, rec. sup. germ. *lehren*, *lernen*, coll. *lesen*; Gr. II, 46; Gf. II, 254; Rechth. 893), conj. I, *lais*, *lisun*, *lisans*, scire, discere; præet. *lais*, scio, novi, οἶδα: Philpp. IV, 12.
 LUBJA-LEISEI, fem., veneficium, φαρμακεία: Gal. V, 20.
 LAISJAN, conj. II, docere, διδάσκειν: Mth. V, 19; VII, 29; IX, 35; XI, 1; Mc. I, 21, 22; II, 13; IV, 1, 2; VI, 2, 6; VII, 7; VIII, 31; IX, 31; X, 1; XI, 17; XII, 14, 35; XIV, 49; Luc. IV, 15, 31; V, 3, 17; VI, 6; XIX, 47; XX, 1, 21; Joan. VI, 59; VII, 14, 28, 35; VIII, 20, 28; IX, 34; XIV, 26; XVIII, 20; Col. I, 28; III, 16; Tim. I, II, 12; IV, 11; VI, 2; Tim. II, II, 2; Skeir. III, d; IV, a; V, d; κατηχεῖν: Gal. VII, 6; *laisjan sik*, seipsum docere, discere, μαθητεύειν: Tim. II, III, 7; *anþarleiko* vel *aljaleikos laisjan*, aliter docere, ἑτεροδιδασκαλεῖν: Tim. I, I, 3; VI, 3; *laisiþs*, part. præet., doctus, διδακτός: Joan. VI, 45.
 GA-LAISJAN, 1) docere; διδάσκειν: Tim. I, II, 12; 2) instituere, κατηχεῖν: Luc. I, 4; *galaisjan sik*, discere, μαθητεύειν: Philpp. IV, 9, 11; Tim. I, II, 11; V, 4, 15; Tim. II, III, 7, 14; Skeir. V, a.
 US-LAISJAN, docere, διδάσκειν: Eph. IV, 21; *at guþa uslaisiþs*, θεοδιδόκτος: Thess. I, IV, 9.
 UNUS-LAISIÞS, part. præet., indoctus, non edoctus, μὴ μεμαθηκός: Joan. VII, 15.
 LAISEIGS, adject., aptus ad docendum, διδακτικός: Tim. I, III, 2; Tim. II, II, 24.
 LAISEINS, fem., doctrina, διδαχή: Mth. VII, 28; Mc. I, 22, 27; IV, 2; XI, 18; XII, 38; Luc. IV, 52; Joan. VII, 16, 17; XVIII, 19; Cor. I, XIV, 26; Tim. II, IV, 2; Tit. I, 9; διδασκαλία: Mc. VII, 7; Rom. XV, 4; Col. II, 22; Tim. I, I, 10; IV, 1, 6, 13, 16; V, 17; VI, 1, 3; Tim. II, III, 10, 16; IV, 3; Skeir. I, c; IV, b; VIII, b.
 LAISAREIS, masc., magister, διδάσκαλος: Mth. VIII, 19; IX, 11; X, 24, 25; Mc. IV, 38; V, 35; IX, 17, 38; X, 17, 20, 35; XII, 14, 19, 32; XIV, 14; Luc. II, 46; III, 12; VI, 40; VII, 40; VIII, 49; IX, 38; X, 25; XVIII, 18; XIX, 39; XX, 21, 28, 39; Joan. XI, 28; XIII, 13, 14; Eph. IV, 11; Tim. I, II, 7; Tim. II, I, 11; IV, 3; Skeir. I, d; II, b; VII, a.
 VITODA-LAISAREIS, legisperitus, νομοδιδάσκαλος: Luc. V, 17; Tim. I, I, 7.
 LISTS (vet. norv., angl. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan., batav., rec. sup. germ. *list*, vet. sax. *list*, *listi*; Gr. II, 26; Gf. II, 282; Rechth. 905), fem., dolus, μεθοδεία: Eph. VI, 11.
 LISTEIGS, adject., astutus, πανούργος: Cor. II, XII, 16; Eph. IV, 14 vid. ad h. l.
 LEITAN, i. q. *Letan*.
 LEITILS (vet. norv. *litill*, angl. sax. *lytel*, vet. sax. *luttill*, vet. sup. germ. *luzil*, vet. fr. *litik*, *littech*, angl. *little*, suec. *liten*, dan. *liden*, batav. *luten*; Gr. III, 611; Gf. II, 317; Rechth. 907), adject., comp. *minniza*, superl. *minnists*, vid. sub *Mins*; parvus, curtus, minor, μικρός: Mth. XXV, 45; Mc. IX, 42; XIV, 70; Luc. XVI, 10; XIX, 3, 17; Joan. VII, 33; XII, 35; XIII, 33; XIV, 19; XVI, 16; Cor. I, V, 6; Cor. II, XI, 1, 16; Gal. V, 9; Skeir. IV, b; VI, a; ελάχιστος: Luc. XVI, 10; XIX, 17; ὀλίγος: Mc. I, 19; Luc. V, 3; VII, 47; Cor. II, VIII, 15; Eph. III, 3; Tim. I, V, 23; βραχύς: Joan. VI, 7; *leitil galaubjands*, modicæ fidei, ὀλιγόπιστος: Mth. VI, 30; VIII, 26.
 LEIVJAN, i. q. *Levjan*, vid. sub *Lev*.
 LEIWAN (vet. norv. *lia*, *leigia*, vet. sax., vet. sup. germ. *lihan*, angl. sax. *lihan*, *laenan*, vet. fr. *lena*, *lia*, angl. *lend*, *loan*, suec. *läna*, dan. *laane*, rec. sup. germ. *lehn*, *leihen*; Gr. II, 17; Gf. II, 122; Rechth. 892, 897), conj. I, *laiw*, *laiwun*, *laiwans*, mutuari, δανείζειν: Mth. V, 42; Luc. VI, 34, 35.
 LEKEIS, i. q. *Leikeis*.

LETAN (*Lēitan* Mth. ix, 6; Mc. xv, 9; Luc. ii, 29; v, 20; xvi, 18; vet. norv. *lata*, angl. sax. *lætan*, vet. sax. *latan*, vet. fr. *lata*, vet. sup. germ. *lasan*, angl. *let*, suec. *lāta*, dan. *lade*, batav. *laten*, rec. sup. germ. *lassen*; Gf. II, 299; Rehth. 895), conj. I, *lailot*, *lailotun*, *letans*, *linquere*, *deserere*, *ἀφιέναι*: Mth. viii, 22; xxvii, 49; Mc. v, 19; vii, 27; x, 14, xi, 6, 16; xiv, 6, 50; xv, 36, 37; Luc. vi, 42; ix, 60; xviii, 16; xix, 44; Joan. xi, 44; xii, 7; xiv, 18; xviii, 8; *ἔαν*: Luc. iv, 34, 41.

AF-LETAN, 1) *relinquere*, *ἀφιέναι*: Mth. v, 24; viii, 15; Mc. i, 18, 20, 31; vii, 8; x, 28, 29; xii, 12; xiv, 50; Luc. iv, 39; xviii, 28, 29; 2) *perdere*, *deserere*, *ἀπολύειν*: Mth. v, 31, 32; Mc. x, 4, 11, 12; Luc. xvi, 18; *ἀφιέναι*: Mth. xxvii, 50; Mc. iv, 36; Cor. I, vii, 12, 15; 3) *relinquere*, *ἀφιέναι*: Mth. v, 40; 4) *sinere*, *permittere*, *ἀφιέναι*: Mth. vi, 12, 14, 15; ix, 2, 5, 6; Mc. ii, v, 7, 10; iii, 28; iv, 12; xi, 25, 26; Luc. v, 20, 21, 23, 24; vii, 47, 48, 49.

US-LETAN, *excludere*, *ἐκλείπειν*: Gal. iv, 17.

FRA-LETAN, 1) *relinquere*, *deserere*, *ἀπολύειν*: Mth. xxvii, 15; Mc. viii, 3, 9; xv, 6, 9, 11, 15; Luc. ii, 29; vi, 37; viii, 58; ix, 12; Joan. xviii, 39; xix, 10; *ἔαν*: Mc. i, 24; *ἀποστέλλειν*: Luc. iv, 19; *ἀφιέναι*: Cor. I, vii, 11; Skeir. IV, b; 2) *remittere*, *ἀφιέναι*: Eph. vi, 9; 3) *permittere*, *ἀφιέναι*: Mc. i, 34; v, 37; vii, 12; Luc. viii, 51; *ἐπιτρέπειν*: Cor. I, xvi, 7; 4) *sinere*, *ἀφιέναι*: Luc. vii, 47; xvii, 3, 4; 5) *demittere*, *χαλᾶν*: Mc. ii, 4 h. l.

AND-LETAN, *solvi*, *ἀνυλκείν*: Philpp. i, 23.

AF-LET, neutr., *remissio*, *ἄφεσις*: Luc. i, 77; Skeir. III, c.

FRA-LET, *remissio*, *ἄφεσις*: Mc. iii, 29; Luc. iii, 3; iv, 19; Eph. i, 7; Col. i, 14.

FRA-LETS, *adject.*, *manumissus*, *ἀπελευθερος*: Cor. I, vii, 22.

LEV (angl. sax. *læva*, vet. sup. germ. *lawjan*; Gf. II, 294), neutr., *occasio*, *ἀφορμή*: Rom. vii, 8, 11; Cor. II, v, 12; Gal. v, 13.

LEVJAN (*Leivjan* Joan. vi, 64), conj. II, *tradere*, *παραδίδόναι*: Mc. xiv, 42, 44; Joan. xviii, 5.

GA-LEVJAN, 1) *tradere*, *παρέχειν*: Luc. vi, 29; 2) *tradere*, *παραδίδόναι*: Mth. xxvii, 3, 4; Mc. iii, 19; xiv, 10, 11, 41; Joan. vi, 64; xii, 4; xiii, 21; xviii, 2; Cor. I, xi, 23; hinc *galevjands*, part. præs., *traditor*, *προδότης*: Luc. vi, 16.

FRA-LEVJAN, *tradere*; part. præs., *fræleviands*, *proditor*, *προδότης*: Tim. II, iii, 4.

LIBAN (vet. norv. *lif*, *lifa*, angl. sax. *lif*, *lifian*, vet. sax. *libh*, *libbian*, vet. fr. *lif*, *libba*, *liva*, rec. sup. germ. *leben*, angl. *live*, suec. *lesva*, dan. *leve*, batav. *leven*, rec. sup. germ. *leben*; Gr. II, 13; Gf. II, 40; Rehth. 898), conj. II, *vivere*, *ζῆν*: Mth. ix, 18; xxvii, 63; Mc. v, 23; xvi, 11; Luc. ii, 36; iv, 4; x, 28; xv, 13; xx, 38; Joan. vi, 51, 57, 69; vii, 38; xi, 25, 26; xiv, 19; Rom. vii, 1, 2, 3, 9; ix, 26; x, 5; xiv, 11; Cor. II, i, 8; iii, 3; iv, 11; v, 15; vi, 9, 16; xiii, 4; Gal. ii, 14, 19, 20; v, 25; Philpp. i, 21, 22; Col. iii, 7; Thess. I, iii, 8; iv, 15, 17; v, 10; Tim. I, iii, 15; iv, 10; v, 6; Tim. II, iii, 12; *liban taujan*, *vivificare*, *ζωοποιεῖν*: Joan. vi, 63; *liban gataujan*, id.; Joan. v, 21; *samana liban*, *unanimiter vivere*, *συζῆν*: Cor. II, vii, 3.

MIß-LIBAN, *convivere*, *συζῆν*: Tim. II, ii, 11.

LIBAINS, fem., *vita*, *ζωή*: Mth. vii, 14; xxv, 46; Mc. ix, 43, 45; x, 17, 30; Luc. x, 25; xviii, 18, 30; Joan. vi, 27, 33, 35, 40, 47, 48, 51, 53, 54, 63, 68; viii, 12; x, 10, 28; xi, 25; xii, 25; xiv, 6; xvii, 2, 3; Rom. vi, 23; vii, 10; viii, 2, 6; xi, 15; Cor. I, xv, 19; Cor. II, ii, 16; iv, 11, 12; v, 4; Gal. vi, 8; Eph. iv, 18; Philpp. i, 20; iv, 3; Col. iii, 3; Tim. I, i, 16; iv, 8; vi, 12; Tim. II, i, 1, 10; Tit. i, 2; βίος: Mc. iv, 19; Luc. viii, 14.

LIGAN (vet. norv. *liggia*, *leggia*, vet. sax. *ligan*, *legian*, *lagian*, angl. sax. *licgan*, *leccgan*, vet. fr. *liga*, *lega*, vet. sup. germ. *ligan*, *legjan*, angl. *ly*, *lay*, suec. *ligga*, *lägga*, dan. *ligge*, *lægge*, batav. *liggen*,

leggen, rec. sup. germ. *liegen*, *legen*; gr. *λέγεσθαι*, lat. *legere*, *lectus*; Gr. II, 27; Gf. II, 81; Rehth. 888, 900), conj. I, *lag*, *legun*, *ligans*, *jacere*, *κείσθαι*: Luc. ii, 16, 34; iii, 9; Cor. II, iii, 15; *κατακείσθαι*: Mc. i, 30; ii, 4; Luc. v, 25; *ἀνακείσθαι*: Mc. v, 40; Skeir. III, d; *βεβλήσθαι*: Mth. viii, 6, 14; ix, 2; Mc. vii, 30; *κεκοιμήσθαι*: Mth. xxvii, 52.

AT-LIGAN, *adjacere*, *παρακείσθαι*: Rom. vii, 18.

UF-LIGAN, *subjacere*, *deficere*, *ἐκλύεσθαι*: Mc. viii, 3, *ἐκλείπεισθαι*: Luc. xvi, 9.

LIGRS, masc., 1) *lectus*, *cubile*, *κλίνη*: Mth. ix, 2, 6; Mc. iv, 21; vii, 30; Luc. v, 18; viii, 16; xvii, 34; 2) *concubitus*, *κοίτη*: Rom. xiii, 13.

GA-LIGRI, fem., *concubitus*, *κοίτη*: Rom. ix, 10.

LAGJAN, conj. II, *jacere*, *ponere*, *τιθέναι*: Mc. vi, 56; x, 16; xv, 19; Luc. ix, 44; xix, 21; Joan. x, 11; xi, 34; xiii, 37; xv, 13; Cor. I, xvi, 2; Cor. II, iii, 13; v, 19, *ἐπιτιθέναι*: Mc. vii, 32; Tim. I, v, 22; *ἐπιβάλλειν*: Mth. ix, 16; Luc. v, 36; *βάλλειν*: Mth. x, 34; xxvii, 6; Mc. vii, 33; Joan. xviii, 11; *lagjan ana* —, *superponere*, *περιτιθέναι*: Mth. xxvii, 48; *ἐπιτιθέναι*: Mc. v, 23.

ANA-LAGJAN, *imponere*, *superponere*, *ἐπιτιθέναι*: Luc. iv, 40; x, 30.

AT-LAGJAN, 1) *jacere*, *ponere*, *βάλλειν*: Mth. vii, 19; 2) *ponere*, *imponere*, *ἐπιτιθέναι*: Mth. ix, 18; Mc. viii, 23; *περιτιθέναι*: Mc. xv, 17; 3) *deponere* (*pecuniam*), *δοῦναι*: Luc. xix, 23. *Atlagjan faur*, *proponere*, *παρατιθέναι*: Mc. viii, 6.

AF-LAGJAN, *deponere*, *τιθέναι*: Joan. x, 18; *ἀποτιθέναι*: Eph. iv, 22, 25; Col. iii, 8; *καταργεῖν*: Cor. I, xiii, 11.

GA-LAGJAN, 1) *ponere*, *τιθέναι*: Mth. xxvii, 60; Mc. vi, 29; xii, 36; xv, 47; xvi, 6; Luc. i, 66; v, 18; xix, 20; xx, 43; Rom. ix, 33; Cor. I, xv, 25; *περιτιθέναι*: Mc. xv, 36; *κατατιθέναι*: Mc. xv, 46; *κλίνειν*: Luc. ix, 58; *ἀνακλίνειν*: Luc. ii, 7; *passiv. jacere*, *ρονι*, *κείσθαι*: Luc. ii, 12; *ἀποκείσθαι*: Luc. xix, 20; Tim. II, iv, 8; *περικείσθαι*: Mc. ix, 42; 2) *jacere*, *βάλλειν*: Mth. v, 25; vi, 30; Luc. iii, 9; Joan. 3, 24; xv, 6; 3) *ponere*, *imponere*, *ἐπιτιθέναι*: Mc. vi, 5; viii, 25; Joan. ix, 15; xix, 2; *ἐπιβάλλειν*: Mc. xi, 7.

US-LAGJAN, *ponere*, *ἐπιτιθέναι*: Luc. xv, 5; *imponere* (*manum in aliquem*), *ἐπιβάλλειν*: Mc. xiv, 46; Luc. ix, 62; xx, 19; Joan. vii, 30, 44.

UFAR-LAGJAN, *imponere*; *pass.*, *imponi*, *incumbere*, *ἐπικείσθαι*: Joan. ii, 38.

FAUR-LAGJAN, *proponere*, *παρατιθέναι*: Luc. ix, 16; x, 8; Cor. I, x, 27.

LAGEINS (vet. norv. *lag*, *lög*, angl. sax. *leag*, vet. sax. *lag*, *lagu*, vet. fr. *laga*; Rehth. 883 sq.), *impositio*, *ἐπίθεσις*: Tim. II, i, 6 vid. ad h. l.

ANA-LAGEINS, *impositio*, *ἐπίθεσις*: Tim. I, iv, 14; Tim. II, i, 6.

AF-LAGEINS, *remissio*, *ἄφεσις*: Mc. i, 4.

† BI-LAGEINS, *lex*, *Jornand. p. 93 ed. Lindbr.* «*Diceneus physicam tradens naturaliter propriis legibus vivere (Gothos) fecit, quas usque nunc conscriptas bilagine (ita enim loco corrupti bellagine legendum) nuncupant.*» Vid. gramm. col. 888.

FAUR-LAGEINS, *propositio*, *πρόθεσις*: Mc. ii, 26; Luc. vi, 4.

? LIGINON, Cor. II, ii, 11 vid. ad h. l.

LIPUS (vet. norv. *liþr*, angl. sax. *lið*, vet. sax. *liþ*, vet. fr. *liþ*, *leþ*, vet. sup. germ. *lid*, suec. *led*, dan., batav. *lid*, rec. sup. germ. *glied*; coll. *Leiþan*; Gr. II, 15; III, 398; Gf. II, 188; Rehth. 905), *masc. membrum*, *μέλος*: Mth. v, 29; Rom. vii, 5, 23; xii, 4; Cor. I, xii, 12, 14, 18, 19; 20, 22; Eph. iv, 25; Col. iii, 5.

US-LIPUS, *masc.*, *paralyticus*, *παραλυτικός*: Mth. viii, 6; ix, 2, 6; Mc. ii, 3, 4, 5, 9, 10; Luc. v, 20, 24; *παραλελυμένος*: Luc. v, 18 (24).

LIMA (græc. hebr.), *λιμά*: Mth. xxvii, 46; Mc. xv, 34.

* LINNAN (vet. norv. *linna*, angl. sax. *binnan*

vet. sup. germ. *linnan*; Gf. II, 218), conj. I, *lann*, *lunnun*, *lunnans*, *cedere*.

AF-LINNAN, cessare, discedere, ἀποχωρεῖν: Luc. ix, 59 vid. ad h. l.

* LIUBAN (vet. norv. *liufr*, angl. sax. *leof*, *lufian*, vet. sax. *lios*, *lief*, *gilobian*, vet. fr. *liaf*, *lief*, vet. sup. germ. *liub*, angl. *lief*, *love*, suec. *ljufig*, batav. *lief*, rec. sup. germ. *lieb*; Gr. II, 49; Gf. II, 51; Rehth. 897), conj. I, *lauf*, *lubun*, *lubans*; *dilectum esse*.

LIUBS, adject., *dilectus*, ἀγαπητός: Mc. i, 11; ix, 7; xii, 6; Luc. iii, 22; ix, 33; xx, 13; Rom. xi, 28; xii, 19; Cor. i, xv, 58; Cor. ii, vii, 1; xii, 19; Eph. v, 1; vi, 21; Philpp. iv, 1; Col. i, 7; iv, 7, 9, 14; Tim. i, vi, 2; Tim. ii, i, 2; Philem. 16; ἀγαπημένος: Rom. ix, 25; Eph. i, 6.

UN-LIUBS, non dilectus, οὐκ ἀγαπημένος: Rom. ix, 35.

LIUBA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

LAUBJAN (vet. norv. *leyfa*, angl. sax. *lyfan*, vet. fr. *leva*, vet. sup. germ. *laubjan*, angl. *leave*, *believe*, dan. *lov*, *love*, batav. *gelooven*, rec. sup. germ. *glauben*, *erlauben*; Gf. II, 66, rehth. 885, 897), conj. II, *credere*, πιστεύειν: Rom. ix, 33 vid. ad h. l.

GA-LAUBJAN, I) id., c. dat.: Mth. xxvii, 42; Mc. xi, 51; Luc. i, 20; xvi, 11; xx, 5; Joan. v, 38, 46, 47; vi, 29, 30; vii, 5, 31, 48; viii, 31, 45, 46; x, 37, 38; xii, 37; xiv, 12; Rom. x, 14, 16; Gal. iii, 6; Eph. i, 13; Philpp. i, 29; Tim. i, i, 16; Tim. ii, i, 12; Skeir. VI, a; VIII, c, d; cum *du* Mc. ix, 42; Joan. vi, 35, 40, 47; vii, 38, 59; ix, 35, 36; x, 42; xi, 26; xii, 36; xviii, 20; Rom. x, 10, 11; cum *in* Mc. i, 15; Gal. ii, 16; cum accusativo Mc. xi, 23; Cor. i, xiii, 7; pass. Rom. x, 9; Tim. i, iii, 16; absol. Mth. viii, 15; ix, 28; Mc. iv, 24; v, 36; ix, 23; xi, 24; xiii, 21; xv, 32; Luc. i, 45; viii, 12, 13, 50; Joan. vi, 36, 64, 69; ix, 18, 38; x, 25, 38; xi, 15; xvi, 30; Rom. x, 4, 9, 14; xiii, 11; xiv, 2; Cor. i, i, 24; xiv, 22; xv, 2, 11; Cor. ii, iv, 13; Eph. i, 19; Thess. i, ii, 13; iv, 14; Thess. ii, i, 10; Skeir. V, d; *triggvaba galaubjan*, credere fortiter, persuasum habere, πεπεισθαι: Luc. xx, 6; *pi galaubjan*, non credere, ἀπιστεῖν: Mc. xvi, 11; Tim. ii, ii, 13; ἀπειθεῖν: Rom. xi, 30, 31; 2) credere, πιστεύειν: Luc. xvi, 11.

GA-LAUBJANDS, part. præ., *credens*, *fidelis*, πιστός: Cor. ii, vi, 15; Tim. i, i, 12; iv, 3, 10, 12; vi, 2; *leitil galaubjands*, modicæ fidei, ὀλιγόπιστος: Mth. vi, 30; viii, 26.

UNGA-LAUBJANDS, *incredulus*, *infidelis*, ἀπίστος: Mc. ix, 19; Luc. ix, 41; Cor. i, vii, 12, 13, 14, 15; x, 27, 29; xiv, 22, 23, 24; Cor. ii, iv, 4; vi, 14, 15; Tim. i, v, 8; Tit. i, 15; ἀπειθῶν: Rom. x, 21; ἀπειθήης: Tit. i, 16; Skeir. V, b; VI, c.

US-LAUBJAN, *concedere*, *permittere*, επιτρέπειν: Mth. viii, 21, 31; Mc. v, 13; x, 4; Luc. viii, 32; ix, 59; Tim. i, ii, 12; Skeir. VIII, a; *xeleuēn*: Mth. xxvii, 58.

GA-LAUBEINS, adject., *fidelis*, πιστός: Tit. i, 6.

GA-LAUBEINS, fem., *fides*, πίστις: Mth. viii, 10; ix, 2, 22, 29; Mc. ii, 5; iv, 40; v, 34; x, 52; xi, 22; Luc. v, 20; vii, 9, 50; viii, 25, 48; xvii, 5, 6, 19; xviii, 8, 42; Rom. ix, 30, 32; x, 6, 8, 17; xi, 20; xii, 3; xiv, 1; Cor. i, xiii, 2; xv, 14, 17; xvi, 13; Cor. ii, i, 24; iv, 15; v, 7; viii, 7; x, 15; xiii, 5; Gal. i, 23; ii, 16, 20; iii, 2; v, 5, 6, 22; vi, 10; Eph. i, 15; ii, 8; iii, 12, 17; iv, 5, 13, 29; vi, 16, 23; Philpp. i, 25, 27; iii, 9; Col. i, 23; Thess. i, iii, 2, 5, 6, 10; v, 8; Thess. ii, i, 3, 4, 11; iii, 2; Tim. i, i, 2, 4, 14, 19; ii, 7, 15; iii, 9, 13; iv, 1, 6, 12; v, 8; vi, 10, 11, 12; Tim. ii, i, 5, 13; ii, 18, 22; iii, 10, 15; iv, 7; Tit. i, 1, 4; Skeir. II, a, c.

UNGA-LAUBEINS, *incredulitas*, ἀπιστία: Mc. vi, 6; ix, 24; Rom. xi, 20, 23; Tim. i, i, 13; ἀπειθεία: Rom. xi, 30, 32; Eph. ii, 2; v, 6; Col. iii, 6; Skeir. VIII, h.

GA-LAUBS, adject., *pretiosus*, πολυτελής: Tim. i, ii, 9 vid. ad h. l.; *galaub kas*, εἰς τιμὴν σκευός: Rom.

ix, 21; *vair þs galaubs*, magnum pretium, τιμή: Cor. i, vii, 23.

UNGA-LAUBS, *sine pretio*; *ungalaub kas*, εἰς ἀτιμίαν σκευός: Rom. ix, 21.

FILUGA-LAUBS, *pretiosus*, πολύτιμος: Joan. xii, 3. GA-LUBS, adject., *pretiosus*, πολυτελής: Tim. i, ii, 9.

GUDI-LUBS, nom. propr., Theodorus, docum. aret. BROÞRA-LUBO (*Broþru-lubo* Thess. i, iv, 9), fem., *charitas fraterna*, φιλαδελφία: Rom. xii, 10; Thess. i, iv, 9.

* LUBAN, conj. II, *sperare*.

LUBAINS, fem., *spes*, ἐλπίς: Rom. xv, 13.

LIUGAN (Gr. II, 23; IV, 601; DRA, 418; coll. vet. fr. *logia*, Rehth. 909), conj. II, *uxorem ducere*, γαμεῖν: Mth. v, 32; Mc. x, 11, 12; xii, 25; Luc. xiv, 20; xvi, 18; xvii, 27; xx, 34, 35; Cor. i, vii, 9; Tim. i, v, 14; pass., *nubere* (de muliere), γαμίσθαι: Mc. x, 12; Cor. i, vii, 9, 28; γαμίσκασθαι: Mc. xii, 25; ἐγαμίζεσθαι: Luc. xvii, 27; ἐγαμίσκασθαι: Luc. xx, 34, 35.

GA-LIUGAN, id., γαμεῖν: Mc. vi, 17.

UN-LIUGAIPS, part. pass., *innubus*, ἄγαμος: Cor. i, vii, 11.

LIUGA, fem., *matrimonium*, τὸ γαμεῖν: Tim. i, iv, 5; *liugom hafis*, matrimonio junctus, γεγαμηκώς: Cor. i, vii, 10.

LIUGAN (vet. norv. *liuga*, angl. sax. *leogan*, vet. sax. *liogan*, *lognian*, vet. fr. *liaga*, vet. sup. germ. *liugan*, angl. *lie*, suec. *ljuga*, dan. *lyve*, batav. *liegen*, rec. sup. germ. *lügen*; Gr. II, 23; Gf. II, 129; Rehth. 898), conj. I, *lauh*, *liugun*, *lugans*, *mentiri*, ψεύδεσθαι: Rom. ix, 1; Cor. ii, i, 31; Gal. i, 20; Col. iii, 9; Tim. i, ii, 7; Skeir. VIII, c.

UN-LIUGANDS, part. præ., *non mentiens*, *veridicus*, ἀψευδής: Tit. i, 2.

GA-LIUGS, adject., *mendosus*; *galiug taujan*, mendosum facere, δολοῦν: Cor. ii, iv, 2.

GA-LIUG, neutr., *idolum*, εἰδωλον: Cor. i, x, 19, 28; Cor. ii, vi, 16; *galiuge staþs*, fanum, εἰδωλεῖον: Cor. i, viii, 10; *galiugam skalkinonds*, idolatria, εἰδωλολάτρης: Cor. i, v, 10, 11.

GA-LIUGA-APAUSTAULUS, vid. sub *Apaustaulus*.

GA-LIUGA-BROÞAR, vid. sub *Broþar*.

GA-LIUGA-PRAUFETUS, vid. sub *Praufetus*.

GA-LIUGA-XRISTUS, vid. sub *Xristus*.

LIUGN, neutr. (?), *mendacium*, ψεύδος: Joan. viii, 44; Eph. iv, 25; Skeir. I, c.

LIUGNA-VAURDS, vid. sub *Vaurds*.

LIUGNJA, masc., *mendax*, ψεύστης: Joan. viii, 44, 55; Tim. i, i, 10; Tit. i, 12.

LAUGNJAN, conj. II, *mentiri*, ἀρνεῖσθαι: Mth. xxvi, 70; Mc. xiv, 70; Luc. viii, 45.

GA-LAUGNJAN, 1) *abscondere*, περικρύβειν: Luc. i, 24; 2) *abscondi*, λαθάνειν: Mc. vii, 24; Luc. viii, 47.

ANA-LAUGNS, adject., *absconditus*, κρυπτός: Mc. iv, 22; Luc. viii, 17; Cor. i, iv, 5; xiv, 25; Cor. ii, iv, 2.

ANA-LAUGNIBA, adverb., *in abscondito*, ἐν κρυπτῷ: Joan. vii, 10.

ANA-LAUGNEI, fem., *absconditum*, κρυπτόν: Joan. vii, 4.

LIUDAN (vet. dan. *liutan*, vet. sax. *liodan*; Gr. II, 21; Gf. II, 198), conj. I, *lauf*, *ludun*, *ludans*, magnum fieri, crescere, μνησθαι: Mc. iv, 27.

* LAUÞS (vet. norv. *lyd*, *liod*, angl. sax. *leod*, vet. sax. *liud*, vet. sup. germ. *liut*, vet. fr. *liode*, *liude*, angl. *leod*, rec. sup. germ. *leute*; Gr. III, 472; DRA, 305; Gf. II, 193; Rehth. 902), masc., *homo*.

JUGGA-LAUÞS, *juvenis*, νεανίσκος: Mc. xiv, 51; xvi, 5; Luc. vii, 14.

* LIUHAN (vet. norv. *lysa*, *lios*, *lioma*, angl. sax. *leoht*, *lyhtan*, *leoma*, vet. sax. *liicht*, *liomo*, *logna*, vet. fr. *liakt*, vet. sup. germ. *liocht*, angl. *light*, suec. *ljus*, *lysna*, dan. *lys*, rec. sup. germ. *lohe*, *licht*, *leuchten*; Bopp 129; Gr. II, 50; III, 391; DM. 121; Gf. II,

446; Rechth. 897), conj. I, *lauh*, *lauhan*, *lauhans*, *lucere*.

LIUHAB (Liuhad Luc. viii, 16; Joan. xi, 10, 12, 46), neutr., lux, lumen, φῶς: Mth. v, 16; vi, 23; x, 27; Mc. xiv, 54; Luc. ii, 32; viii, 16; xvi, 8; Joan. v, 35; viii, 12; ix, 5; xi, 9, 10; xii, 35, 36, 46; Rom. xiii, 12; Cor. ii, iv, 6, 6, 14; xi, 14; Eph. v, 8; Col. i, 12; Thess. I, v, 5; Tim. I, vi, 16; φέγγος: Mc. xiii, 24.

LIUHAEI, fem., lux, claritas, illuminatio, φωτεινός: Cor. ii, iv, 4, 6.

LIGHADEINS, adject., lucidus, φωτεινός: Mth. vi, 22.

LIUHTJAN (Liutjan Mth. v, 15), conj. II, *lucere*, λάμπειν: Mth. v, 15, 16; Cor. ii, iv, 6; ἀγάθειν: Cor. ii, iv, 4; φαίνειν: Joan. v, 35.

GA-LIUHTJAN, 1) illuminare, φωτίζειν: Cor. I, iv, 5; Tim. II, i, 10; 2) evidentem reddere, illustrare, φανεροῦν: Cor. I, iv, 5.

IN-LIUHTJAN, illuminare, φωτίζειν: Eph. i, 18; iii, 9.

LAUHATJAN, conj. II, *fulgere*, ἀστράπτειν: Luc. xvii, 24.

LAURMUNI (Lauhmoni Luc. xvii, 24; Thess. II, i, 8), fem., fulgur, ἀστραπή: Luc. x, 18; xvii, 24; φλόξ: Thess. II, i, 8 vid. ad h. l.

LIUḐON (vet. norv. *liob*, angl. sax. *leoð*, vet. sup. germ. *liod*, angl. *lay*, suec. *ljuda*, *lyda*, dan. *lyde*, batav., rec. sup. germ. *lied*; Gf. II, 198), conj. II, *canere*, ψάλλειν: Rom. xv, 9.

LIUḐAREIS, masc., cantor, ὁ ᾄδων: Esdr. ii, 41; Neh. vii, 1.

* LIUSAN (vet. norv. *lios*, *laus*, vet. sax. *losian*, *lios*, *los*, *lari*, angl. sax. *leos*, *losian*, *leas*, vet. fr. *lesa*, *liasa*, *las*, vet. sup. germ. *liusan*, angl. *leese*, *loose*, suec. *förtora*, *lösa*, dan. *lös*, rec. sup. germ. *verlieren*, *verlust*, *los*; gr. *λύειν*: Gr. II, 22; Gf. II, 262; Rechth. 884, 893, 898), conj. I, *laus*, *lusun*, *lusans*, *perdere*.

FRA-LIUSAN, id., ἀπολλύναι: Luc. xv, 4, 6, 8, 9, 24, 32; xix, 10; Joan. vi, 27.

FRA-LUSNAN, conj. III, *perdi*, *deperdi*, *perire*, ἀπόλλυσθαι: Cor. I, i, 18; Cor. II, ii, 15 h. l.; iv, 3.

FRA-LUSTS, fem., *perniciēs*, ἀπώλεια: Mth. viii, 13; Joan. xvii, 12; Rom. ix, 22; Philpp. i, 28; iii, 19; Thess. II, ii, 3; Tim. I, vi, 9; ὄλεθρος: Thess. I, v, 3; Thess. II, i, 9.

LAUS, adject., *vacuus*, *inanis*, κενός: Luc. i, 53; xx, 10; Cor. I, xv, 14, 58; Eph. v, 6; Philpp. ii, 3; *laus vair ban*, *vacuum*, *inanem fieri*, κενόσθαι: Cor. II, ix, 3; *laus visan*, *vacuum esse*, καταργηθῆναι: Gal. v, 4; *vitodis laus*, *legem non habens*, ἀνομος: Cor. I, ix, 21.

AKRANA-LAUS, *influctuosus*, ἀκαρπος: Mc. iv, 19.

ANDI-LAUS, *infinitus*, ἀπέραντος: Tim. I, i, 4.

GUDA-LAUS, *impius*, *atheus*, ἄθεος: Eph. ii, 12.

VITODA-LAUS, *sine lege*, ἀνομος: Cor. I, ix, 21; Tim. I, i, 9.

LAUS-QIḐRS, vid. sub *QiḐus*.

LAUS-HANDJA, vid. sub *Handus*.

LAUSA-VAURDS, vid. sub *Vaurd*.

LAUSJAN, conj. II, 1) *solvere*, *separare*, λύειν: Cor. I, vii, 15; *sokei lausjan* (ζητεί λύειν); 2) *annihilare*, *inanem reddere*, κενόσθαι: Cor. I, i, 17; 3) *liberare*, *ρύειν*: Mth. vi, 13; xxvii, 43; Rom. vii, 24; xi, 26; 4) *exigere*, πράττειν: Luc. iii, 13; ἀπαιτεῖν: Luc. vi, 30.

GA-LAUSJAN, 1) *solvere*, διασπᾶν: Mc. v, 4; 2) *liberare*, καταργεῖν: Rom. vii, 2; λύειν: Cor. I, vii, 27; 3) *liberare*, *eruere*, *ρύειν*: Luc. i, 74; Cor. II, i, 10; Col. i, 15; Tim. II, iii, 11; Skeir. I, b, c; 4) *servare*, φυλάττειν: Thess. II, iii, 3; 5) *exigere*, πράττειν: Luc. xix, 25.

US-LAUSJAN, 1) *evacuare*, κενόσθαι: Philpp. ii, 7; 2) *liberare*, *ρύειν*: Thess. II, iii, 2; ἐξαιρεῖσθαι: Gal. i, 4; 3) *evellere*; *ustausjan us vaurtim*, ἐκρίζουσθαι: Luc. xvii, 6.

US-LAUSEINS, fem., *redemptio*, λύτρωσις: Luc. i, 68; ἀπολύτρωσις: Eph. iv, 30.

* LIUTAN (angl. sax. *lytig*, *lutun*, vet. sup. germ. *luzen*; Gf. II, 322), conj. I, *laut*, *lutun*, *lutans*, *blan-diri*, *decipere*.

LIUTS, adject., *simulator*, γῆσις: Tim. II, iii, 13.

UN-LIUTS, *sine dolo*, *sincerus*, ἀνοπόκριτος: Rom. xii, 9; Tim. II, i, 5.

LIUTA, masc., *hypocrita*, *adulator*, ὑποκριτής: Mth. vi, 2, 5, 16; Mc. vii, 6; Luc. vi, 42.

LIUTEI, fem., *astucia*, *dolus*, *hypocrisis*, ὑπόκρισις: Mc. xii, 15; Tim. I, iv, 2; *κυσία*: Eph. iv, 14 vid. ad h. l.; δόλος: Mc. vii, 22; *us liutein taiknjan sik*, *dolo se ostendere*, ὑποκρίνεσθαι ἐαυτὸν: Luc. xx, 20.

LUTON, conj. II, *decipere*.

LUTONS, partic. ut subst., *deceptor*, φρεναπάτης: Tit. i, 10.

US-LUTON, *decipere*, ἀπατᾶν: Eph. v, 6 vid. ad h. l.; Tim. I, ii, 14; ἐξαπατᾶν: Rom. vii, 11; Cor. II, xi, 3; Thess. II, ii, 3; φρεναπατᾶν: Gal. vi, 3; Skeir. I, b, d.

LISAN (vet. norv., vet. fr. *lesa*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *lesan*, batav., rec. sup. germ. *lesen*; gr. *λέγειν*, lat. *legere*; Gr. II, 26; Gf. II, 246, Rechth. 893), conj. I, *las*, *lesan*, *lisans*, *colligere*, *συλλέγειν*: Mth. vii, 16; Luc. vi, 44; *συνάγειν*: Mth. vi, 26.

GA-LISAN, *colligere*, *congregare*, *συνάγειν*: Mc. iv, 4; Luc. xvii, 37; Joan. vi, 42, 43; xi, 47; xv, 6; Neh. v, 16; ἐπισυνάγειν: Mc. xiii, 27.

LISTS, vid. sub *Leisan*.

LITA (coll. *Liutan*; Gf. II, 317), fem., *hypocrisis*, ὑπόκρισις: Gal. ii, 13.

MIḐ-LITJAN, conj. II, *simulare cum*, *συνυποκρίνεσθαι*: Gal. ii, 13.

LITEINS (gr. *λιτή*), fem., *petitio*, ἐντευξις: Tim. I, ii, 1.

...LIF (vet. norv. ...*levu*, angl. sax. ...*lufon*, vet. sax. ...*liui*, vet. fr. ...*lif*, ...*lef*, vet. sup. germ. ...*lif*, angl. ...*leven*, suec. ...*lofva*, dan. ...*leve*, rec. sup. germ. ...*lif*; Bopp 16; Gf. II, 206), *decem*, ...*decim*.

AIN-LIF, vid. sub *Ains*.

TVA-LIF, vid. sub *Tvai*.

LIFNAN, vid. sub *Leiban*.

* LUBJA (angl. sax. *lib*, vet. sup. germ. *luppi*, suec. *luf*; Gf. II, 77), fem. (?), *venenum*.

LUBJA-LEISEI, vid. sub *Leisan*.

LUBS, vid. sub *Liuban*.

LUDJA (coll. *Lindan*; Gr. III, 401; Gf. II, 201), fem., *vultus*, πρόσωπον: Mth. vi, 17; coll. ad Gal. iv, 19.

* LUKAN (vet. norv. *tuka*, *liuka*, angl. sax., vet. sax. *lucan*, vet. fr. *lukan*, vet. sup. germ. *luhan*, angl. *lock*, suec. *lycka*, dan. *lukke*, batav. *luyken*; Gr. II, 22; I, 63 (3 edit.); Gf. II, 139; Rechth. 913), conj. I, *lauk*, *lukun*, *lukans*, *claudere*.

GA-LUKAN, 1) *claudere*, κλείειν: Mth. vi, 6; κατακλείειν: Luc. iii, 20; ἀσφαλίζεισθαι: Mth. xxvii, 66; 2) *concludere*, συγκλείειν: Luc. v, 6; Rom. xi, 32.

US-LUKAN, 1) *aperire*, *recludere*, ἀνοίγειν: Joan. ix, 14, 17, 21, 26, 30, 32; x, 5, 21; xi, 57; Cor. II, ii, 12; Col. iv, 3; Neh. vii, 3; διανοίγειν: Luc. ii, 23; ἀναπτύσσειν: Luc. iv, 17; 2) *educere* (gladium), *σπᾶσθαι*: Mc. xiv, 47; ἔλκειν: Joan. xviii, 10.

GA-LUKAN, conj. III, *claudi*, κλείεσθαι: Luc. iv, 25.

US-LUKAN, *recludi*, *aperiri*, ἀνοίγεσθαι: Mth. ix, 30; xxvii, 52; Luc. i, 64; iii, 21; Joan. ix, 10; Cor. I, xvi, 9; Cor. II, vi, 11; διανοίγεσθαι: Mc. vii, 34, 35.

US-LUK, neutr. (?), *apertura*, ἀνοιξις: Eph. vi, 19.

US-LUKNS, adject., *reclusus*, σχιζόμενος: Mc. i, 40 h. l.

LUKARN (lat. *lucerna*; Bopp 129), neutr., *lucerna*, λύχνος: Mth. vi, 22; Mc. iv, 21; Luc. viii, 16; xv, 8; Joan. v, 35.

LUKARNA-STAPA, vid. sub *Staps*.

LUKAS (*Lokas*, vid. Prolegg. col. 476, not. *)

nom. propr. masc., Λουκας : Luc. inscript. ; Col. iv, 14; Tim. II, iv, 11.

LUKIUS, nom. propr. masc., Λούκιος : Rom. xvi, 21.

LUSTUS (vet. norv. *lyst*, *losti*, vet. sup. germ., angl. sax., vet. sax., dan. *tyst*, vet. fr., angl., suec., batav., rec. sup. germ. *lust*; Gr. II, 22; Gf. II, 285; Rchth. 913), masc., cupiditas, ἐπιθυμία : Mc. iv, 19; Joan. viii, 44; Rom. vii, 7, 8; xiii, 14; Gal. v, 16; Eph. ii, 3; iv, 22; Philpp. i, 23; Col. iii, 5; Thess. I, ii, 17; iv, 5; Tim. I, vi, 9; Tim. II, ii, 22; iii, 6; *us lustum*, libens, libenter, κατὰ ἐκούσιον : Philem. 14.

UN-LUSTUS, tedium; in *unlustau vair þan*, in ægritudine fieri, ἀθυμεῖν : Col. iii, 21.

LUSTUSAMS, adject., desideratus, ἐπιπόθητος : Philpp. iv, 1.

LUSTON, conj. II, desiderare, ἐπιθυμεῖν : Mth. v, 28.

us-luston, decipere, ἀπατᾶν : Eph. v, 6 h. l.

LUTON, vid. sub *Liutan*.

LUFTUS (vet. norv. *loft*, angl. sax. *lyft*, vet. sup. germ., vet. sax. suec., dan., rec. sup. germ. *luft*, batav. *lucht*; Gr. III, 389; Gf. II, 208), masc., aer, ἀήρ : Cor. I, ix, 26; Eph. ii, 2; Thess. I, iv, 17.

LYDDOMAEIS, nom. propr. masc., Λοδαδιδ : Esdr. ii, 53.

LYSANIUS, nom. propr. masc., Λυσάνιος : Luc. iii, 1.

LYSTRA, nom. propr., Λύστρα : Tim. II, iii, 11.

LOD, nom. propr. masc., Λώτ : Luc. xvii, 28, 29, 32.

LOS, fem., mansio (?); *los bauan*, βίον διάγειν : Tim. I, ii, 2 vid. ad h. l.

LOFA (Gr. III, 404; Gf. II, 205), masc., manus flaccida (gall. *main morte*); *slahs lofin*, colaphus, ράπισμα : Joan. xviii, 22; xix, 3; *lofam slahan*, colaphizare, ράπιζειν : Mth. xxvi, 67; Mc. xiv, 65.

M

MAGAN (vet. norv. *mega*, *matr*, angl. sax. *mag*, vet. sax. *mag*, *maht*, vet. fr. *mi*, *mei*, *macht*, *mecht*, vet. sup. germ. *magan*, *maht*, angl. *may*, *might*, suec. *mā*, dan. *maae*, batav. *meugen*, rec. sup. germ. *mögen*; Gr. II, 27; Gf. II, 604; Rchth. 927), conj. anom., *mag*, *mahta*, *mahts*, posse, δύνασθαι : Mth. v, 36; vi, 24, 27; vii, 18; viii, 2; ix, 15, 28; x, 28; Mc. i, 40, 45; ii, 4, 7, 19; iii, 20; iv, 52, 33; v, 3, 4; vi, 5, 19; vii, 15, 24; viii, 4; ix, 22, 23, 28, 39; x, 26, 38, 39; xiv, 7; Luc. i, 20, 22; v, 12, 21, 34; vi, 39, 42; viii, 19; ix, 40, 50; xiv, 20, 26, 27, 33; xvi, 2, 13; xviii, 26; xix, 3; xx, 56; Joan. iii, 5; vi, 44, 52, 60, 65; vii, 7, 34; viii, 21, 43; ix, 33; xi, 37; xii, 39; xiii, 53, 36, 37; xiv, 5, 17; xv, 4, 5; xvi, 12; Rom. viii, 8; Cor. I, vii, 21; Cor. II, i, 4; iii, 7; xiii, 8; Eph. iii, 4; vi, 11, 13, 16; Philpp. iii, 21; Thess. I, iii, 9; Tim. I, vi, 7; Tim. II, ii, 13; Skeir. I, a; V, c; *ισχύειν* : Mth. viii, 28; Mc. ix, 18; Luc. vi, 48; viii, 43; xiv, 29, 30; xvi, 3; xx, 26; Philpp. iv, 13; *ἐξισχύειν* : Eph. iii, 18; *εἰδέναι* : Tim. I, iii, 5; *mag vair þan*, fieri potest, possibile est, δυνατόν (sc. ἐστὶ) : Rom. xii, 18.

GA-MAGAN, posse, *ισχύειν* : Gal. v, 6.

MAHTS, adject., possibilis; *mahts visan*, possibile esse, δύνασθαι (cum inf. act. pro græc. pass.) : Mc. xiv, 5; Joan. iii, 4; x, 35; Tim. I, v, 25; *ισχύειν* : Luc. viii, 44; Skeir. VI, b.

MAHTS, fem., 1) potentia, vis, facultas, δύναμις : Mth. vi, 13; Mc. v, 30; vi, 14; ix, 1; xii, 24; xiii, 25, 26; xiv, 62; Luc. i, 17, 35; iv, 14, 36; v, 17; vi, 19; viii, 46; ix, 1; x, 19; Rom. viii, 38; 9, 17; Cor. I, i, 18, 24; v, 4; xv, 24, 56; Cor. II, i, 8; iv, 7; vi, 7; viii, 3; xii, 9; xiii, 4; Eph. i, 19, 21; iii, 7, 16, 20; Philpp. iii, 10; Col. i, 11, 29; Thess. II, i, 7, 11; Tim. II, i, 7, 8; iii, 5; *ισχύς* : Mc. xii, 30, 53; Luc. x, 27; Thess. II, i, 9; *κράτος* : Eph. i, 19; vi, 10; Col. i, 11; Skeir. I, b, c; IV, c; V, b; VI, b; VII, a, c; VIII, a; 2) virtus, δύναμις : Mth. vii, 22; xi, 20; Mc. vi, 2, 5; ix, 39; Luc. ix, 50; x, 13; xix, 37; Cor. II, xii, 12; Gal. iii, 5.

ANA-MAHTS, 1) potentia : Skeir. I, b; 2) injuria, vis, ὕβρις : Cor. II, xii, 10.

UN-MAHTS, imbecillitas, impotentia, ἀσθένεια : Mth. viii, 17; Cor. II, xii, 5; Gal. iv, 13 vid. ad h. l.

MAHTEIGS, adject., 1) putens, fortis, δυνατός : Luc. i, 49; xiv, 31, 32; Rom. ix, 22; xi, 23; xiv, 4; Cor. II, ix, 8; xii, 10; Tim. II, i, 12; Tit. i, 9; *δυναστῆς* : Luc. i, 52; Tim. I, vi, 15; *δυναμένος* : Eph. iii, 20; Tim. II, iii, 7, 15; *mahteigs visan*, fortiter esse, posse, δυνατεῖν : Cor. II, xiii, 3; δύνασθαι : Rom. viii, 39; 2) possibilis, δυνατός : Mc. ix, 23; x, 27; xiii, 22; Luc. xviii, 27; Cor. II, x, 4; Gal. v, 15.

UN-MAHTEIGS, 1) impotens, debilis, ἀσθενής : Cor. I, iv, 10; ix, 22; Gal. iv, 9; ἀσθενῶν : Rom. xiv, 1, 2; Cor. I, viii, 9; 2) impossibilis, ἀδύνατος : Mc. x, 27; Luc. xviii, 27; Rom. viii, 3; *unmahteigs visan*, impossibile esse, ἀδυνατεῖν : Luc. i, 37.

ANA-MAHTJAN, conj. II, vi, violentia agere, vim inferre, βιάζειν : Mth. xi, 12; ἀποστρεφῆναι : Mc. x, 19; συκοφαντεῖν : Luc. iii, 14; vid. ad h. l.; ὑβρίζειν : Luc. xviii, 52; ἐπηρεάζειν : Luc. vi, 28; ἀδικεῖν : Cor. II, vii, 12.

MAGDALAN, nom. propr., Μαγδαλά : Mc. viii, 10.

MAGDALENĒ, nom. propr., Μαγδαληνή : Mth. xxvii, 56; Mc. xvi, 1, 9.

MAGUS (vet. norv. *mōgr*, *meȳda*, angl. sax. *mæg*, *mag*, *mægð*, vet. sax. *magu*, *magath*, vet. fr. *megith*, *maged*, vet. sup. germ. *magad*, angl. *maid*, rec. sup. germ. *magd*; Gr. II, 27; III, 320; Gf. II, 629; Rchth. 917), masc., puer, παῖς : Luc. ii, 43; ix, 42; xv, 26; τέκνον : Luc. ii, 48.

BIU-MAGUS, puer, servus, παῖς : Mth. viii, 6; Luc. i, 54, 60; vii, 7.

MAGULA, masc., puerulus, παιδάριον : Joan. vi, 9.

MAGAÞS, fem., virgo, παρθένος : Luc. i, 27.

MAGAÞEI, fem., virginitas, παρθενία : Luc. ii, 36.

MAEINAN, nom. propr. masc., Μαῖναν : Luc. iii, 31.

MAHAÞ, nom. propr. masc., Μαάθ : Luc. iii, 26.

* MAHS (coll. Gf. II, 632). adject., conveniens, aptus?

MAHEI, fem., prudentia, circumspectio, σωφροσύνη : Tim. I, ii, 9 vid. ad h. l.

MAHTS, vid. sub *Magan*.

MAÞA (vet. norv. *madkr*, angl. sax. *maða*, vet. sup. germ. *mado*, angl. *maggot*, suec. *matk*, dan. *madike*, batav., rec. sup. germ. *made*; Gr. III, 365; Gf. II, 658), masc. (?), vermis, σκώληξ : Mc. ix, 44, 46, 48.

MAÞÞAIUS, vid. *Matþaius*.

MAÞL (angl. sax. *mæðlan*, *mæðel*, vet. sax. *maha*, *mahljan*, vet. sup. germ. *madal*, rec. sup. germ. *melden*; Gr. I, 170 [5. edit.]; DRA. 746), neutr. ? forum, ἀγορά : Mc. vii, 4.

MAÞLIAN, conj. II, loqui, λαλεῖν : Joan. xiv, 30.

MAÞLEINS, fem., loquela, sermo, λαλιά : Joan. viii, 43.

FAURA-MAÞLEIS, masc., princeps, ἀρχων : Mth. ix, 34; Luc. viii, 41; Neh. v, 14; vii, 2; Skeir. II, a; ... αρχῆς et ἀρχι — : *fauramaþleis þiudos*, ἐθνάρχης : Cor. II, xi, 32; *fauramaþleis molarje*, ἀρχιελεῶνης : Luc. xix, 2; *fauramaþleis synagogeis*, ἀρχισυνάγωγος : Luc. viii, 49.

FAURA-MAÞLI, neutr., principatus, ἡγεμονία : Neb. v, 14, 18.

MAFUSAL, nom. propr. masc., Μαθουσαλά : Luc. III, 37.

* MAIDS (vet. norv. *meida*, *mida*, vet. sax. *ge-med*, vet. sup. germ. *gamit*, rec. sup. germ. *meiden*; Gr. II, 15; Gf. II, 701), *adject.*

GA-MAIDS, impotens, infirmus, τεθραυσμένος : Luc. IV, 19; ἀνάπηρος : Luc. XIV, 13, 21.

MAIDIAN, conj. II, corrumpere, καπηλεύειν : Cor. II, II, 17.

IN-MAIDIAN, immutare, transmutare, μεταμορφοῦν : Mc. IX, 2; μετασχηματίζειν : Philpp. III, 21; ἀλλάττειν : Cor. I, XV, 51, 52; Gal. IV, 20; Skeir. III, b; VI, b.

IN-MAIDEINS, fem., 1) permutatio; 2) mutatio : Skeir. V, c; 3) pretium redemptionis, ἀντάλλαγμα : Mc. VIII, 37.

MAIZA, vid. sub *Mais*.

MAIHSTUS (vet. norv. *mosk*, angl. sax. *meox*, vet. sup. germ., batav., rec. sup. germ. *mist*; Gf. II, 882), masc., stercus, κοπρία : Luc. XIV, 35.

MAIÞMS (vet. norv. *meidm*, angl. sax. *maðm*, vet. sax. *medom*; Gr. II, 16, 508; III, 325, 452; Gf. II, 707), masc., donum, δῶρον : Mc. VII, 11.

MAIL (vet. norv. *melur*, angl. sax. *maal*, vet. sup. germ. *meil*, angl. *mole*, *moil*, suec. *mâl*, rec. sup. germ. *maal*; lat. *macula*; Gr. I, 170 [3. edit.]; Gf. II, 720), neutr. (?), macula, labes, ρυτίς : Eph. V, 27.

MAILAIAN, nom. propr. masc., Μελεᾶ : Luc. III, 31.

MAILKEIN (*Mailkeis* Luc. III, 24), nom. propr. masc., Μελχι : Luc. III, 24, 28.

MAIMBRANA (voc. græc.), masc., μεμβράνα : Tim. II, IV, 13.

* MAINDS, *adject.* —

AF-MAINDS, defatigatus, ἐκλύομενος : Gal. VI, 9 (sic legit Castillionæus; si autem propius in oculos bavisset, quod *mainds* minime gothicum sit, et conferre voluisset vel potuisset vet. sax. *mendian* et vet. sup. germ. *mendjan* (lætari), nunquam sane compositum *af-mainds* admisisset, quod non significasset lætari, quippe cum *af* non sit præpositio negativa, neque in genere, neque hic in particulari, ubi a *ni* iterum regitur. Jam vero si hanc significationem haberet, non deceret, cum ἐκλύομενος significet fatigatus, lassatus (in servitio Dei). Hinc ergo patet, quod Castillionæi lectio falsa sit; ἐκλύειν vertitur Mth. IX, 36 *afdaujan*, ideoque hic certo *afdauidai* scribendum; *ni* et *in* in palimpsestibus facillime confunduntur, necnon et *da* et *ma*, coll. ad Rom. VI, 25).

* MAINS (vet. norv. *mein...*, *minne*, angl. sax. *man*, *mæne*, *gemæne*, vet. sax. *men*, vet. fr. *mein*, *mene*, vet. sup. germ. *gamein*, angl. *mean*, suec. *gemen*, rec. sup. germ. *gemein*, *mein...*; Dra. 623, 904; Gf. II, 782; Reith. 918), *adject.*, communis.

GA-MAIN, 1) communis, κοινός : Tit. I, 4; Skeir. I, a; 2) particeps, συγκοινωνός : Rom. XI, 17; *gamainana briggan*, vid. sub *Briggan*; 3) profanus, κοινός : Mc. VII, 2; Rom. XIV, 14.

GA-MAINJA, masc., particeps; *gamainja visan*, κοινωνεῖν : Tim. I, V, 22.

GA-MAINJAN, conj. II, communem reddere; hinc 1) compartiri, κοινωνεῖν : Rom. XII, 13; Gal. VI, 6; Philpp. IV, 15; 2) participare, κοινωνῶν εἶναι : Cor. I, X, 18; συγκοινωνεῖν : Eph. V, 11; 3) polluere, profanum reddere, κοινοῦν : Mc. VII, 15, 18, 20.

GAGA-MAINJAN, polluere, κοινοῦν : Mc. VII, 23.

GA-MAINEI, fem., communicatio, participatio, κοινωνία : Cor. II, VIII, 4; Gal. II, 9.

GA-MAINDUPS, fem., id., Cor. I, X, 16; Cor. II, VI, 14; IX, 13; Philpp. II, 1; III, 10.

GA-MAINÞ, fem., ecclesia, ἐκκλησία : Neh. V, 13.

MAIS (*maizuh* Skeir. VIII, b; vet. norv. *meiri*, angl. sax. *mare*, vet. sax. *mer*, *mest*, vet. fr. *mar*, *mer*, *mast*, vet. sup. germ. *mer*, angl. *more*, suec. *mer*, dan. *meer*, rec. sup. germ. *mehr*; gr. *μειζων*, lat. *magis*; Gr. III, 608; Gf. II, 832; Reith.

915 sq.), *adverb.*, magis, potius, μᾶλλον : Mth. VI, h. l., 30; X, 23, 28; Mc. V, 26; IX, 42, 48; XV, 11; Luc. V, 15; VII, 26, 42; XVII, 39; Jo. n. XII, 43; XIX, 8; Rom. XI, 12, 24; XIV, 13; Cor. I, VII, 21; XII, 22; subscr.; Cor. II, II, 7; III, 8; V, 8; VII, 7; XII, 9; Gal. IV, 9, 27; Eph. IV, 28; V, 4; Philpp. I, 23; III, 4; Thess. I, IV, 1, 10; Tim. I, I, 4; VI, 2, Tim. II, III, 4; Skeir. I, c; V, c; VII, d; VIII, b; πολλῶ μᾶλλον : Mth. VI, 30; πλείον : Mth. VI, 25; Luc. VII, 42; περισσότερον : Luc. VII, 26; περισσῶς : Mc. XV, 14, Philpp. I, 14; ὑπέρ : Cor. II, XI, 23; hinc *mais fraþjan*, ὑπερφρονεῖν : Rom. XII, 3; *mais þamma* (magis hoc), μᾶλλον περισσότερον : Mc. VII, 36.

ÞANA-MAIS, adhuc, magis (in negativis vel interrogativis sententiis), ἔτι et *ni þanamais*, nondum, οὐκ-ἔτι, μηκέτι : Mc. V, 35; XIV, 63; XV, 5; Luc. XVI, 2 vid. ad h. l.; Rom. XIV, 13; Gal. V, 11; τοῦ λοιποῦ : Gal. VI, 17; pleonastice etiam *ju þanamais*, Luc. XVI, 2; Thess. I, III, 1; coll. ad Luc. XV, 19.

MAIZA, *adject. comparat.*, major, μείζων : Mth. XI, 11; Mc. XII, 31; Luc. VII, 28; Joan. VIII, 53; X, 29; XIII, 16; XIV, 12, 28; XV, 13, 20; XIX, 11, Rom. IX, 12; Skeir. III, a; *maizo*, neutr. ut *adverb.*, plus, magis, πλείον : Luc. IX, 13; ὑπερ ἐκ περισσοῦ : Eph. III, 20; Skeir. VII, c.

MAISTS, *adject. superl.*, maximus, μείζων : Mc. IV, 32; IX, 34; Luc. IX, 46; ut *substant.*, maximus, μεγιστᾶς : Mc. VI, 21; *maists gudja*, summus sacerdos, ἀρχιερεὺς : Jo. n. XVII, 24, 26; XIX, 6.

MAIST, *adverb.*, maxime, plerumque, τὸ πλείστον : Cor. I, XIV, 27.

MAISAULLAM, nom. propr. masc., Μεσουλάμ : Neh. VI, 18.

MAITAN (vet. sup. germ. *meizan*, vet. fr. *mete*, rec. sup. germ. *metzger*, *metzeln*, *messer*; lat. *metere*; Gf. II, 941; Reith. 927), conj. I, *maimait*, *maitions*, abcidere, κόπτειν : Mc. XI, 8.

AF-MAITAN, absecare, abcidere, ἀποκόπτειν : Mc. IX, 43, 45; Joan. XVIII, 10; ἐκκόπτειν : Mth. V, 30; *haubiþ afmaitan*, decollare, ἀποκεφαλίζειν : Mc. VI, 16, 27; Luc. IX, 9.

BI-MAITAN, circumcidere, περιτέμνειν : Luc. I, 59; II, 21; Jo. n. VII, 22; Cor. I, VII, 18; Gal. II, 3; V, 2, 3; VI, 12, 13.

UNBI-MAITANS, *partic. pass.*, incircumcisus, ἀκροβυστία : Eph. II, 11.

US-MAITAN, excidere, ἐκκόπτειν : Mth. VII, 19; Luc. III, 9; Rom. XI, 22; Cor. II, XI, 12; ἀποκόπτειν : Gal. V, 12.

BI-MAIT, neutr., circumcisio, περιτομή : Joan. VII, 22, 23; Cor. I, VII, 19; Gal. II, 7, 8; V, 6, 11; VI, 15; Eph. II, 11; Philpp. III, 3, 5; Col. II, 11; III, 11; IV, 11; Tit. I, 10.

UNBI-MAIT, præputium, ἀκροβυστία : Col. II, 13.

GA-MAITANO, fem., concisio, κατατομή : Philpp. III, 2.

MAKEIBIS, nom. propr., Μεγεβίς : Esdr. II, 30.

MAKIDONJA (*Makaidonja* Cor. II, II, 13; VII, 5 vid. ad h. l.; *Makidona* Cor. II, VIII, 1; XI, 9; subscr.; Philpp. IV, 15; Thess. I, IV, 10; Tim. I, I, 3; *Make-dona* Tim. I, I, 3 vid. ad h. l.), nom. propr. fem., Μακεδονία : Cor. I, XVI, 5; Cor. II, I, 16; II, 13; VII, 5; VIII, 1; XI, 9; subscr. (vid. ad h. l.); Philpp. IV, 15; Thess. I, IV, 10; Tim. I, I, 3.

MAKIDONEIS, nom. propr. masc. plur., Μακεδόνες : Cor. II, IX, 2, 4.

MAKMAS, nom. propr., Μαχμάς : Esdr. II, 27.

MALAN (vet. norv. *mala*, *melja*, *mylja*, *miöl*, angl. sax. *mylen*, *melev*, vet. sax. *malan*, vet. fr. *mole*, vet. sup. germ. *malan*, *melo*, *muljan*, angl. *mill*, *meal*, suec. *mala*, dan. *male*, batav. *molen*, rec. sup. germ. *mahlen*; lat. *mola*, *molere*, gr. μύλη; Gr. II, 9, 54, III, 365; Gf. II, 741; Reith. 932), conj. I, *mol*, *molun*, *malans*, molere, ἀλέθειν : Luc. XVII, 35.

MALO, fem., tinea, σῆς (?) : Mth. VI, 19, 20.

MALVIAN, conj. II, conterere, συντρίβειν : Luc. IV, 18.

MALEILAIEL, nom. propr. masc., Μαλελεήλ : Luc. III, 37.

MALKUS, nom. propr. masc., Μαλχός : Joan. XVIII, 10.

MALMA (vet. norv. *malmr*, angl. sax. *meal*, vet. sax. *melm*, rec. sup. germ. *malmem*; coll. *Malan*; Gr. III, 379), masc., arena, ἄμμος : Mth. VII, 26; Rom. IX, 27.

MALSKS (angl. sax. *malscra*, vet. sax. *malse*), adject., infatuatus.

UNTILA-MALSKS, protervus, προπετής : Tim. II, III, 4.

* MALTJAN (vet. norv. *melta*, angl. sax. *meltan*, angl. *melt*, rec. sup. germ. *schmelzen*; Gr. II, 32), conj. II, liquefacere, dissolvere.

GA-MALTEINS, fem., dissolutio, ἀνάλυσις : Tim. II, IV, 6 vid. ad h. l.

MALVJAN, vid. sub *Malan*.

MALO, vid. sub *Malan*.

MAMBRES, nom. propr. masc., Μαμβρῆς : Tim. II, III, 8.

* MAMINJAN (coll. rec. sup. germ. *mummen*, gr. *μωμῶν*), conj. II, deridere, deludere.

BI-MAMINJAN, illudere, ἐκμυκτηριζειν : Luc. XVI, 14 vid. ad h. l.

MAMMO (coll. Cast. ad Col. I, 22), fem., caro, σὰρξ : Col. I, 22 vid. ad h. l.

MAMMONA (voc. hebr.), masc., mammona, μαμωνᾶ : Mth. VI, 24; Luc. XVI, 13 vid. ad h. l.

MAN, vid. sub *Minan*.

* MAN (vet. norv. *man*, *madr*, vet. fr. *man*, *mon*, vet. sup. germ., angl. sax., angl., vet. sax., batav., suec. *man*, dan. *mand*, rec. sup. germ. *mann*; lat. *mas*; Gr. II, 507; III, 318; DRA. 418; Gf. II, 752; Rehtb. 932), homo, vir.

GA-MAN, neutr., 1) socius, comes, μέτοχος : Luc. V, 7; κοινῶνος : Cor. II, VIII, 23; Philem. 17; 2) societas, communio, κοινωνία : Cor. II, XIII, 13.

MAN-LEIKA, vid. sub *Leiks*.

MANAULI, neutr., (humana) species, σχῆμα : Philpp. II, VIII.

MANA-SEDS, vid. sub *Seds*.

MANA-MAURÞRJA, vid. sub *Maurþr*.

UN-MANA-RIGGVS, vid. sub *Riggvs*.

MANNA, masc. anom., homo, ἄνθρωπος : Mth. V, 16, 19; VI, 2, 14, 15; VII, 12; VIII, 20; IX, 6, 8, 9; X, 35; XI, 8; Mc. I, 17; II, 28; III, 2, 3, 5; IV, 26; V, 2, 8; VII, 7, 8, 11, 15, 18, 20, 21, 23, 24; VIII, 24; IX, 9, 12, 31; X, 7, 9; XI, 2, 30, 32; XII, 1, 14; XIII, 26; XIV, 15, 71; Luc. I, 25; II, 14, 15, 25, 52; IV, 4, 33; V, 10, 12, 18, 20, 24; VI, 5, 6, 8, 22, 26, 31, 45, 48, 49; VII, 8, 25, 31, 34; VIII, 29, 33, 35, 49; IX, 25, 38, 44, 50; X, 30; XIV, 16, 24, 30; XV, 4, 11; XVI, 1, 15, 19; XVII, 22, 26; XVIII, 2, 4, 8, 10, 11, 27; XIX, 7, 12, 21, 30; XX, 4, 9; Joan. VI, 10, 14; VII, 22, 23, 46, 51; VIII, 40; X, 33; XVI, 21; XVIII, 7, 29, 31; Rom. VII, 1, 22, 24; IX, 20; X, 5; XII, 17, 18; XIV, 18; Cor. I, I, 25; IV, 9; VII, 7, 23, 26; IX, 8; XI, 28; XV, 19, 21, 32, 47; Cor. II, III, 2; IV, 2, 16; V, 11; VIII, 21; XII, 2, 4; Gal. I, 1; II, 6, 16; V, 3; VI, 1; Eph. II, 15; III, 5, 16; IV, 8, 14, 22; Philpp. II, 7, 8; IV, 5; Col. I, 28; II, 22; III, 9, 25; Thess. I, II, 13, 15; IV, 8; Thess. II, III, 2; Tim. I, II, 1, 4, 5; IV, 10; V, 24; Tim. II, II, 2; III, 8; Tit. I, 14; ἀνὴρ : Mth. VII, 26; Mc. X, 2; Luc. V, 8, 18; XIV, 24; XVII, 12 (Tim. I, I, 9, 10); Skeir. I, b; II, a, b, d; IV, c, d; VI, b; *ni manna*, vel *manna ni*, nemo, οὐδείς, μηδείς, μή τις : Mth. VI, 24; VIII, 4, 28; IX, 30; Mc. II, 21, 22; III, 27; V, 3, 4, 43; VII, 36; XI, 14; Luc. V, 14; VIII, 16, 56; IX, 21, 36, 62; XV, 16; Joan. VI, 44; VII, 4, 27; IX, 4; XV, 13; Eph. V, 6, 29; Col. II, 16; Tim. I, IV, 12; Tim. II, IV, 16; cæterum vid. sub *Ni*; *Mannans gupivands*, vid. sub *þius*; *Mannans maurþrjands*, vid. sub *Maurþr*; *Mannam samjands*, vid. sub *Samjan*.

MANNA-HUN, ullus; cum negatione *ni mannahun*, nemo, nullus, μηδείς, οὐδείς, μή τις : Mc. I, 44; VIII, 26; IX, 9, 39; XII, 14; XVI, 8; Luc. III, 14; X, 4; Tim. I, V, 22; vid. sub *Ni*.

ALA-MANS (DRA. 497), plur. tant., humanitas : Skeir. (IV, b) VIII, b.

MANNISKS, adject., humanus, ἀνθρώπινος : Cor. I, IV, 3; τῶν ἀνθρώπων : Joan. XII, 43; Skeir. VI, b.

MANNISKODUS, masc., humanitas : Skeir. VI, b.

MANAGS (vet. norv. *mangi*, angl. sax. *manig*, vet. sax. *maneg*, vet. fr. *menie*, *monich*, vet. sup. germ. *manag*, angl. *many*, suec. *månge*, dan. *mange*, batav. *menig*, rec. sup. germ. *mannig*, *menge*; Gr. III, 10; Gf. II, 756; Rehtb. 919, 934), adject., comparat. *managizti*, superl. *managists*, multus, πολύς, πλείων, πλείστος : Mth. VII, 13, 22; VIII, 1, 11, 18, 30; IX, 37; XI, 20; XXVII, 52, 55; Mc. I, 34; II, 2, 15; III, 10; IV, 2, 5, 33; V, 9, 26; VI, 2, 13, 20; VII, 4; IX, 12, 26; X, 22, 31, 45; XII, 33; XIII, 26; XIV, 56; XV, 41; Luc. I, 1, 14, 16; II, 34, 35, 36; III, 18; IV, 25, 27, 41; V, 15; VI, 23, 35; VII, 21, 43, 47; VIII, 3, 4, 29, 30; IX, 22; X, 2, 24; XIV, 16, 25; XV, 2, 13; XVI, 10; XVII, 25; Joan. VI, 10, 56, 60; VII, 31, 40; VIII, 26; X, 20, 31, 41, 42; XI, 19, 43; XII, 11, 24, 42; XIV, 2; XV, 2, 15; Rom. IX, 22; XII, 4, 5; Cor. I, IX, 19; X, 17, 33; XI, 30; XII, 12, 14, 20; XV, 6; XVI, 9; Cor. II, I, 11; II, 4, 6; III, 12; IV, 15; VI, 4, 10; VII, 4; VIII, 2, 4; IX, 2; Gal. IV, 17; Eph. II, 4; Philpp. III, 18; Col. IV, 13; Thess. I, II, 17; Tim. I, III, 13; VI, 9, 10; Tim. II, II, 2; IV, 14; Skeir. VII, b; *ikavós* : Luc. VIII, 52; comparativus *managiza*, etiam *περιστός* : Mth. V, 37, 47; Joan. X, 10; *περισσότερος* : Cor. I, XV, 10; Cor. II, II, 7; X, 8; XI, 23; *sua manags*, tam multus, τοσοῦτος : Joan. VI, 9; Skeir. VII, b; *sua manags sve*, tam multus quam, ὅσος : Mc. III, 10; VI, 11, 56; Luc. IV, 40; IX, 5; Gal. III, 27; VI, 12, 16; Philpp. III, 15; Tim. I, VI, 1; *sua manags svasve*, id., Mc. III, 28; Luc. IV, 40; *waiva manags*, quam multus, ὅσος : Cor. II, I, 20; *wan manags*, id., πόσος : Mc. VIII, 5, 19, 20; *managizo* (sc. *haban*), plus habere, πλεονάζειν : Cor. II, VIII, 15; *managizo vair þan*, plus fieri, περισσεύειν : Mth. V, 20; *in managizo þau*, plus quam, ἐπάνω : Mc. XIV, 5; coll. Cor. I, XV, 6.

MANAGEI, fem., turba, multitudo, πλῆθος : Mc. III, 7, 8; Luc. II, 13; V, 6; XIX, 37; Neh. V, 18; ὄχλος : Mth. VII, 28; IX, 8, 23, 25, 33, 36; XI, 7; XXVII, 15; Mc. II, 4, 13; III, 9, 20, 32; IV, 1, 36; V, 21, 24, 27, 30, 31; VII, 14, 17; VIII, 1, 2, 6, 34; IX, 14, 15, 17, 25; X, 1, 46; XI, 18; XII, 12, 37; XIV, 43; XV, 8, 11, 15; Luc. III, 7, 10; IV, 42; V, 1, 3, 6, 19, 29; VI, 19; VII, 9, 11, 12, 24; VIII, 19, 40, 42, 45; IX, 11, 12, 16, 18, 37, 38; XVIII, 36, 43; XIX, 3, 39; Joan. VI, 1, 22, 24; VII, 12, 15, 20, 31, 32, 40, 42; XII, 9, 12, 17, 29; λαός : Mth. XXVII, 1, 64; Mc. VII, 6; Luc. I, 10, 17, 21, 68, 77; II, 10, 31, 52; III, 15, 18, 21; VI, 17; VII, 1, 16, 29; VIII, 47; XVIII, 43; XIX, 47, 48; XX, 1, 6, 9, 19, 26, 45; Joan. XVIII, 14; Rom. IX, 25, 26; X, 21; XI, 1; XV, 10, 11; Cor. I, XIV, 21; Cor. II, VI, 16; Neh. V, 15.

MANAGDUÞS, fem., abundantia, superfluitas, περισσεύειν : Cor. II, VIII, 2.

MANAGJAN, conj. II, augere, πληθύνειν : Cor. II, IX, 10; πλεονάζειν : Thess. I, III, 12.

MANAGNAN, conj. III, superfluum esse, abundantem esse, περισσεύειν : Cor. II, IV, 15; VIII, 7; Eph. III, 10 vid. ad h. l.; πλεονάζειν : Thess. II, I, 3.

US-MANAGNAN, id., περισσεύειν : Cor. II, VIII, 2.

MANNA, vid. sub *Man*.

MANNA (voc. hebr.), indecl., μάννα : Joan. VI, 31, 49, 58.

MANVUS (Gf. II, 728), adject., paratus, ἔτοιμος : Mc. XIV, 15; Luc. XIV, 17; Joan. VII, 6; Cor. II, IX, 5; X, 16; XII, 14.

MANVUBA, adverb., parete, ἐν ἐτοίμῳ : Cor. II, X, 6.

UN-MANVUS, *adject.*, non præparatus, ἀπαρασκευάστος : Cor. II, ix, 4.

MANVJAN, *conj.* II, parare, ἐτοιμάζειν : Mth. xv, 41; Mc. I, 3; x, 40; xiv, 12, 15; Luc. I, 17, 76; II, 31; III, 4; ix, 52; xvii, 8; Joan. xiv, 2; Tim. II, II, 21; Philem. 22; καταρτίζειν : Mc. I, 19.

GA-MANVJAN, parare, κατασκευάζειν : Mth. xi, 10; Mc. I, 2; Luc. VII, 27; παρασκευάζειν : Cor. II, ix, 2, 3; κατεργάζεσθαι : Cor. II, v, 5; καταρτίζειν : Luc. VI, 40; Rom. ix, 22; ἐξαρτίζειν : Tim. II, III, 17 (Skeir. VII, c); in passivo, parari, fieri, γίγνεσθαι : Neh. v, 18.

FAURAGA-MANVJAN, præparare, προκαταρτίζειν : Cor. II, ix, 5; προετοιμάζειν : Rom. ix, 23; Eph. II, 40.

FAURA-MANVJAN, *id.*, Skeir. IV, b.

MANVI, *neutr.*, quod præparatur, paratum, δαπάνη : Luc. xiv, 28 *vid. ad h. l.*

MANVIÞA, *fem.*, præparatio, ἐτοιμασία : Eph. vi, 15.

MAUDJAN (Gr. II, 49), *conj.* II, admonere, memorare : Skeir. VI, a.

GA-MAUDJAN, *id.*, ὑπομνήσκειν : Joan. xiv, 26; Tim. II, II, 14; ἀναμνήσκειν : Tim. II, I, 6; Skeir. VII, d.

MAUDEINS, *fem.*, admonitio : Skeir. VI, a.

GA-MAUDEINS, *id.*, ὑπόμνησις : Tim. II, I, 5.

MAURGINS (vet. norv. *morgun*, vet. sax., vet. sup. germ. *morgan*, vet. fr. *morn*, angl. sax., dan., batav., vet. sup. germ. *morgen*, suec. *morgon*, angl. *morning*; Gf. II, 852; Rehth. 935), *masc.*, mane, πρωί : Mc. xi, 20; xv, 1; xvi, 9; πρωία : Mth. xxvii, 1; Joan. xviii, 28; *du maurgina*, mane, ἄριον : Cor. I, xv, 32.

*MAURGJAN, *conj.* II, breviare.

GA-MAURGJAN, abbreviare, κολοῦν : Mc. xiii, 20; συντέμνειν : Rom. ix, 28.

MAURÞR (vet. norv., vet. sup. germ., vet. fr. *mord*, vet. sax. *morth*, angl. sax. *mord*, angl. *murther*, dan., suec. *mord*, batav. *moord*, rec. sup. germ. *mord*; lat. *mors*, gr. *μόρος*; Gf. II, 855; Rehth. 936), *neutr.*, homicidium, φόνος : Mc. vii, 21; xv, 7; Gal. v, 21; Tim. I, vi, 4 *vid. ad h. l.*

MAURÞRJAN, *conj.* II, interficere, φονεύειν : Mth. v, 21; Luc. xviii, 20; *mannans maurþrjands*, interfecto, ἀνδροφόνος : Tim. I, I, 9.

MANA-MAURÞRJA (Gr. II, 508), *masc.*, homicida, ἀνδρωποκτόνος : Joan. viii, 44.

MAURNAN (vet. norv. *morna*, angl. sax. *murnan*, vet. sax. *mornian*, vet. sup. germ. *mornen*, angl. *mourn*, rec. sup. germ. *murren*; gr. *μεριμνᾶν*, lat. *mæror*; Gf. II, 860), *conj.* II, curare, sollicitum esse, μεριμνᾶν : Mth. vi, 25, 27, 31; Philpp. iv, 6.

MARAN ÐÞA (voc. hebr.), *μαρὰν ἀθά* : Cor. I, xvi, 22.

MAREI (vet. norv. *mar*, angl. sax. *mere*, vet. sax. *meri*, vet. sup. germ. *mari*, batav., vet. sup. germ. *meer*; lat. *mare*; Gr. III, 381; Gf. II, 819), *fem.*, mare, θάλασσα : Mth. viii, 18, 24, 26, 27, 28, 32; Mc. I, 16; III, 7; iv, 1, 59, 41; v, 1, 13, 21; vii, 31; ix, 42; xi, 23; Luc. xvii, 6; Joan. vi, 1, 16, 17, 18, 19, 22, 25; Rom. ix, 27; Cor. I, x, 1, 2; Cor. II, xi, 25, 26; *faur marein*, ad littora, παράλιος : Luc. vi, 17; *hindar marein*, ultra maris, *vid. sub Hindar*.

MARI-SAIVS, *vid. sub Saivs*.

MARZJAN (angl. sax. *myrran*, *meurrian*, vet. sax. *merrian*, vet. fr. *meria*, vet. sup. germ. *marrjan*, angl. *mar*, rec. sup. germ. *schmerzen* (?); Gf. II, 829; Rehth. 923), *conj.* II, detinere, scandalizare, σκανδαλίζειν : Mth. v, 29, 30; Mc. ix, 43, 45, 47.

AF-MARZJAN, *id.*, Joan. xvi, 1; Cor. II, xi, 29.

GA-MARZJAN, *id.*, Mth. xi, 6; Mc. iv, 17; vi, 3; ix, 42; Luc. vii, 23; Joan. vi, 61; Cor. I, viii, 13.

MARZEINS, *fem.*, scandalum, σκάνδαλον : Gal. v, 41.

AF-MARZEINS, fallacitas, sollicitatio, ἀπάτη : Mc. iv, 19; Eph. iv, 22.

GA-MARZEINS, scandalum, σκάνδαλον : Rom. ix, 33; xiv, 13; Cor. I, I, 23.

FRABJA-MARZEINS, sollicitatio; *sis fraþjamarzeins vísan*, ἐαυτὸν φρεναπατᾶν : Gal. vi, 3.

MARÞA, *nom. propr. fem.*, Μάρθα : Joan. xi, I, 5; xix, 21, 30; xii, 2.

MARIA, *nom. propr. fem.*, Μαρία : Luc. I, 41; II, 5, 16, 19, 34; etiam *Mariam* : Luc. I, 27, 30, 34; et *Marja* : Mth. xxvii, 56, 61; Mc. vi, 3; xv, 47; xvi, 1, 9; Joan. xi, 1, 2, 19, 28, 39, 45.

MARKA (vet. norv. *mark*, *merki*, angl. sax. *mearc*, vet. fr. *merke*, vet. sax. *marca*, vet. sup. germ. *marka*, batav. *merk*, angl., suec., dan., rec. sup. germ. *mark*; lat. *margo*; DRA. 496; Gf. II, 846; Rehth. 925), *fem.*, finis, limes, ὄριον : Mth. viii, 34; Mc. v, 17; vii, 31; x, 1; μεθόριον : Mc. vii, 24.

GA-MARKO, *fem.*, confinis, συστοιχοῦσα : Gal. iv, 25.

MARKAILLIUS, *nom. propr. masc.*, Marcellus : Skeir. IV, d.

MARKUS, *nom. propr. masc.*, Μάρκος : Mc. inscr.; Col. iv, 10; Tim. II, iv, 11.

MARKREITUS (voc. græc.; vet. sax. *meregrita*, *meregriota*; Gr. I, 43 [3. edit.]), *masc.*, margarita, μαργαρίτης : Tim. I, II, 9.

MARJA, *vid. sub Maria*.

MARVTR (*Martyr* [?]; voc. græc.), *masc.*, martyrrium : Calend. goth.

MAT, *vid. sub Mitan*.

MATÞAIUS (*Maþþaius* Mth. ix, 9; Luc. vi, 15), *nom. propr. masc.*, Ματθαῖος : Mth. ix, 9; Mc. III, 18; Luc. vi, 15.

MATÞAT, *nom. propr. masc.*, Ματθάτ : Luc. III, 24.

MATS (vet. norv. *matr*, angl. sax. *mete*, vet. sax. *mat*, *meit*, vet. fr. *mete*, vet. sup. germ. *maz*, angl. *meat*, suec. *mat*, dan. *mad*, rec. sup. germ. *mast*; gr. *μάσσω*, *μάζα*, *μάγειρος*, maced. *ματτύα*, lat. *maltea*; Gr. II, 10, 508; III, 460; Gf. II, 904; Rehth. 927), *masc.* (plur. *mateis*), cibus, βρώσις : Joan. vi, 27, 55; Rom. xiv, 17; Cor. II, ix, 10; Col. II, 16, βρώμα : Mc. vii, 19; Luc. III, 11; ix, 13; Rom. xiv, 15, 20; Cor. I, viii, 13; x, 3; Tim. I, iv, 3; φαγεῖν : Luc. viii, 55; *mateis*, ἐπισιτισμός : Luc. ix, 12; *mat giban*, dare cibum, ψωμίζειν : Rom. xii, 20.

NAHTA-MATS, *cæna*, δείπνον : Mc. vi, 21; Luc. xiv, 12, 16, 17, 24; Joan. xii, 2; Cor. I, xi, 25; Skeir. VII, b.

UNDAURNI-MATS, prandium, ἄριστον : Luc. xiv, 12.

MATI-BALGS, *vid. sub Balgs*.

MATJAN, *conj.* II, comedere, φαγεῖν : Mth. vi, 25, 31, xxv, 42; Mc. II, 26; III, 20; v, 43; viii, 1, 2, 9; xi, 14; xiv, 12, 14; Luc. iv, 2; vi, 4; vii, 36; ix, 13, 17; xiv, 15; xv, 23; xvii, 8; Joan. vi, 5, 23, 26, 31, 40, 50, 52, 53, 58; xviii, 28; Rom. xiv, 2; Cor. I, ix, 4; x, 3; xi, 21, 24; xv, 32; Thess. II, III, 8; Neh. v, 14; ἐσθίειν : Mth. ix, 11; Mc. I, 6; II, 16; vii, 2, 3, 5, 28; Luc. v, 50, 33; vi, 1; vii, 33, 34; x, 7, 8; xv, 16; Rom. xiv, 2, 3; Cor. I, ix, 7; x, 18, 25, 27, 28, 31; xi, 22, 26, 27, 28, 29; Thess. II, III, 10, 12; τρώγειν : Joan. vi, 54, 56, 57, 58; xiii, 18; βιβρώσκειν : Joan. vi, 13; Skeir. VII, b; *du naht matjan*, cænare, δειπνεῖν : Luc. xvii, 8 *vid. ad h. l.*

GA-MATJAN, comedere, φαγεῖν : Mc. viii, 8; Luc. xvii, 8.

MIB-MATJAN, edere cum, συνεσθίειν : Luc. xv, 2; Cor. I, v, 11.

MATÞAN, *nom. propr. masc.*, Ματθάτ, Ματθαθά : Luc. III, 29, 31.

MATÞAIUS, *nom. propr. masc.* (gen. *Mattaþiaus* et *Mattaþivis*), Ματθαθίας : Luc. III, 25, 26.

MAVI (vet. norv. *mey*, angl. sax. *meovle*, suec. *mö*, dan. *mø*, batav. *meisje*; coll. *Magus*; Gr. III, 322, 336), *fem.* (gen. *maujos*), puella, κοράσιον : Mth. ix, 24, 25; Mc. v, 42; vi, 22, 28; παῖς : Luc. viii, 51, 54; παρθένος : Cor. I, vii, 25; Cor. II, xi, 2.

MAVILO, fem., puella, *κοράσιον*: Mc. v, 41.

MEGS (vet. norv. *magr*, angl. sax. *mag*, *meg*, vet. sax. *mag*, vet. fr. *mech*, vet. sup. germ. *mag*, angl. *match*, succ. *mag*, dan. *mage*, rec. sup. germ. *magen*; Gr. II, 27; III, 321; DRA. 468; Gl. II, 629; Rehth. 917), masc., gener., *γαμβρός*: Neh. vi, 18.

MEINA (vet. norv. *minn*, vet. sup. germ., vet. fr., vet. sax., angl. sax. *min*, angl. *my*, *mine*, suec., dan. *min*, rec. sup. germ. *mein*; lat. *mei*, gr. *μου*; Bopp 482; Gr. I, 780 sq.; Gl. II, 592; Rehth. 929), genit. pronominis pers. *ik*, *mei*, *ἐμοῦ*: Mth. x, 57, 58, 59; xxv, 43; Mc. viii, 35, 38; x, 29; Luc. ix, 24, 26; xvii, 3; Joan. vi, 57; xii, 50; Tim. II, i, 8.

MIS, dat., mihi: Mth. iii, 11; vii, 21, 22, 23; viii, 21, 22; ix, 9; x, 52, 58; xi, 6; xxv, 40, 41, 42, 45; xxvii, 4, 10, 46; Mc. i, 7, 17; ii, 14; v, 7, 30, 31; vi, 25; vii, 6, 11, 14; viii, 34; ix, 19, 30, 42; x, 14; xi, 29, 30; xii, 15; xiv, 6; xv, 34; Luc. i, 3, 25, 38, 45, 49; iii, 16; iv, 18, 25; v, 8, 27; vi, 47; vii, 8, 23, 44, 45; viii, 28, 43, 46; ix, 23, 38, 59, 61; x, 16, 22, 29; xiv, 26, 27; xv, 6, 9, 12, 18, 29, 31; xvi, 3; xvii, 8; xviii, 5, 15, 16; xix, 21, 27; xx, 3, 24; Joan. v, 36, 46; vi, 35, 37, 44, 45, 47, 56, 65; vii, 17, 23, 28, 37, 58; viii, 28, 29, 37, 42, 45, 46; ix, 11, 15, 30; x, 18, 29, 37, 38; xi, 25, 26, 41, 42; xii, 26, 32, 41, 46, 48, 49; xiii, 18; xiv, 1, 3, 10, 11, 12, 20, 28, 30, 31; xv, 2, 4, 5, 6, 7, 27; xvi, 9, 32, 33; xvii, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 20, 21, 22, 23, 24; xviii, 9, 11, 35; xix, 10; Rom. vii, 8, 10, 13, 17, 18, 20, 21; ix, 1, 2, 19; xi, 27; xii, 3, 19; xiv, 11; Cor. I, iv, 3, 4, 6; x, 23, 33; xiii, 3; xiv, 21; xv, 8, 10, 32; xvi, 4, 9, 11; Cor. II, i, 17; ii, 1, 2, 12; vi, 18; vii, 4, 7; ix, 1, 4; xi, 10; xii, 6, 7, 8, 9, 10, 14; xiii, 3; Gal. i, 2, 24; ii, 1, 3, 6, 7, 8, 9, 20; iv, 12, 15, 21; vi, 14, 17; Eph. iii, 2, 5, 7, 8; vi, 19; Philpp. i, 19, 21, 22, 26, 30; ii, 22; iii, 1; iv, 3, 9, 15, 16; Col. i, 25, 29; iv, 10; Tim. I, i, 11, 16; Tim. II, i, 13, 15, 18; ii, 2; iii, 11; iv, 9, 10, 11, 14, 16; Tit. i, 3; Philem. 11, 13, 16, 18, 19, 22, 23; Neh. v, 14, 15, 18.

MIK, accus., me: Mth. viii, 2; x, 33, 36, 37, 40; xxv, 42, 43; xxvi, 75; Mc. i, 40; vi, 22, 23; vii, 6, 7; viii, 27, 29, 33, 34; ix, 37; x, 18, 21, 36, 47, 48; xii, 15; xiv, 7, 42, 48, 49, 72; Luc. i, 48; ii, 49; iv, 7, 18, 45; v, 12; vi, 46; vii, 7; ix, 18, 20, 25, 48, 59; x, 16; xiv, 18, 19; xv, 19; xvi, 3, 4; xvii, 4; xviii, 3, 19, 22, 39; xix, 27; xx, 23; Joan. v, 36, 37, 46; vi, 26, 36, 38, 40, 44, 57; vii, 7, 16, 19, 28, 29, 33, 34, 56; viii, 12, 14, 16, 18, 19, 21, 26, 28, 29, 40, 42, 46, 49, 54; ix, 4; x, 9, 14, 15, 17, 25, 27, 32; xi, 42; xii, 8, 26, 27, 44, 45, 49; xiii, 15, 18, 20, 21, 33, 36, 38; xiv, 6, 7, 9, 14, 15, 19, 21, 23, 24, 28; xv, 5, 9, 16, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26; xvi, 5, 5, 10, 14, 15, 17, 19, 23, 27, 32; xvii, 5, 8, 18, 19, 23, 24, 25, 26; xviii, 8, 21, 23, 34; xix, 11; Rom. vii, 11, 23, 24; viii, 2; ix, 20; x, 20; xiv, 20; Cor. I, i, 17; iv, 4; v, 12; vii, 7; ix, 3; xvi, 6, 7; Cor. II, i, 16, 19; ii, 2, 5; vii, 7, 8; xi, 1, 5, 7, 9, 16, 32; xii, 5, 7, 11, 20, 21; Gal. ii, 18, 20; iv, 14; Eph. vi, 21; Philpp. ii, 23, 27; iii, 12, 14; iv, 10, 11, 12, 13; Col. iv, 7; Tim. I, i, 12; Tim. II, i, 12, 16, 17; iii, 11; Philem. 17; Neh. vi, 14, 19.

MEINS, pronom. possess., meus, *ὁ ἐμοῦ*: Mth. vii, 21, 24, 26; viii, 6, 8, 9, 21; ix, 18; x, 52, 53; xi, 10; xxv, 40; xxvii, 46; Mc. i, 11; iii, 33, 34, 35; v, 25; ix, 7, 17, 21, 37, 39, 41; x, 20, 40; xi, 17; xii, 6, 36; xiv, 8, 14; xv, 34; Luc. i, 18, 20, 25, 43, 44, 46, 47; ii, 30, 49; iii, 22; iv, 7; vi, 47; vii, 6, 7, 8, 27, 44, 45, 46; viii, 21; ix, 35, 38, 48, 50, 59, 61; x, 22; xiv, 23, 24, 26, 27, 35; xv, 6, 18, 24, 29; xvi, 5, 5; xviii, 3, 21; xix, 8, 23, 27, 46; xx, 13, 42; Joan. vi, 32, 51, 54, 55, 56, 65; viii, 13, 19, 28, 38, 49, 50, 52, 54; x, 15, 16, 17, 18, 25, 28, 29, 30, 32, 37; xi, 21, 32; xii, 7, 27, 47, 48; xiii, 37; xiv, 2, 7, 15, 14, 20, 21, 23, 26, 28; xv, 1, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 20, 21, 23,

24; xvi, 10, 24, 26; xviii, 37; Rom. vii, 4, 18, 23; ix, 1, 2, 5, 17, 25, 26; x, 21; xi, 13, 14; xvi, 21, 23; Cor. I, viii, 13; ix, 1, 27; x, 29; xi, 1, 2, 24; xiii, 3; xv, 58; xvi, 24; Cor. II, ii, 12; xi, 1, 9, 28, 30; xii, 5, 9; Gal. iv, 14, 19, 20; vi, 17; Eph. i, 16; iii, 4, 13, 14; vi, 10, 19; Philpp. i, 14, 16, 20; ii, 2, 25; iii, 1, 8, 17; iv, 1, 3, 14; Col. i, 24; iv, 19; Tim. II, i, 5, 6, 12, 16; ii, 1, 8; iii, 10; iv, 16; Philem. 20; Neh. v, 14, 16, 17, 18; vi, 1; vii, 2; *ὁ ἐμός*: Mc. viii, 38; Luc. ix, 26; xv, 31; Joan. iii, 29; v, 47; vi, 38; vii, 6, 8, 16; viii, 16, 31, 37, 43, 51, 56; x, 14, 26, 27; xii, 26; xiv, 15, 24, 27; xv, 9, 11, 12; xvi, 14, 15; xvii, 10, 13, 24; xviii, 36; Rom. x, 1; Cor. I, i, 15; v, 4; ix, 2, 3; xi, 25; xvi, 18, 21; Cor. II, i, 23; ii, 3; viii, 23; Gal. vi, 11; Philpp. i, 26; iii, 9; Col. iv, 18; Thess. II, iii, 17; Tim. II, iv, 6; Philem. 12, 19; *μοί*: Mc. v, 9; Joan. xiii, 35; *ὁ πρὸς με*: Philpp. ii, 30; pro græco articulo: Joan. xiv, 31; Cor. II, xii, 7.

MEKI (vet. norv. *mökir*, vet. sax. *maki*, angl. sax. *mece*; gr. *μάχαιρα*: Gr. III, 440), neutr., gladius, *μάχαιρα*: Eph. vi, 17.

MEL (vet. norv. *mál*, *mæle*, angl. sax. *mæl*, *mal*, vet. fr. *mel*, *mal*, *melia*, vet. sup. germ. *mal*, suec. *mäl*, dan. *maal*, rec. sup. germ. *maal*, *malen*; Gr. I, 170 [3 edit.]; II, 54; DRA. 746; Gl. II, 714; Rehth. 918), neutr., 1) tempus, *χρόνος*: Mc. ix, 21; Luc. i, 57; iv, 5; viii, 27, 29; Joan. xii, 35; xiii, 33; xiv, 9; Gal. iv, 1, 4; Tim. II, i, 9; Tit. i, 2; *καιρός*: Mth. viii, 29; xi, 25; Mc. i, 15; x, 50; xi, 15; xii, 2; Luc. i, 20; iv, 13; viii, 13; xvi, 7; xviii, 30, xix, 44; xx, 10; Joan. vii, 6, 8; Rom. ix, 9; Cor. I, iv, 5; Cor. II, vi, 2; viii, 14; Gal. iv, 10; vi, 9; Eph. i, 10; ii, 12; vi, 18; Col. iv, 5; Thess. I, v, 1; ii, 17; Tim. I, ii, 6; vi, 15; Tim. II, iv, 3, 6; Skeir. II, b; IV, b; VI, c; VIII, a; *ώρα*: Rom. xiii, 11; *us þamta mela*, ex hoc tempore, *ἐκ τούτου*: Joan. vi, 66. *Mel gabaurþais*, vid. sub *Bairan*. 2) Scriptura, *γραφὴ*: Mc. xii, 24; Luc. iv, 21; *γράμμα*: Joan. v, 47.

MELJAN, conj. II, 1) scribere, *γράφειν*: Mc. x, 4; Luc. i, 5, 63; xvi, 7; Rom. x, 5; xvi, 22; subscr.; Cor. I, v, 11; subscr.; Cor. II, i, 13; vii, 12; ix, 4; xiii, 2, 10; subscr.; Gal. i, 20; Phil. p. iii, 1; Thess. I, iv, 9; v, 1; Thess. II, iii, 17; Tim. I, iii, 14; *ἀνατάξασθαι*: Luc. i, 1; 2) describere, *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 3.

ANA-MELJAN, describere, *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 5.

GA-MELJAN, scribere, *γράφειν*: Mth. xi, 10; Mc. i, 2; vii, 6; ix, 12, 13; x, 5; xi, 17; xii, 19; Luc. ii, 25; iii, 4; iv, 4, 8, 10, 17; vii, 27; x, 20, 26; xvi, 6; xix, 46; xx, 48; Joan. v, 46; vi, 31, 45; viii, 17; x, 34; xii, 14; xv, 25; Rom. viii, 36; ix, 13, 32; x, 15; xi, 26; xii, 19; xiv, 11; xv, 9; Cor. I, i, 19; iv, 6; v, 9; ix, 9; xiv, 21; xv, 54; Cor. II, ii, 3, 4, 9; viii, 15; ix, 9; Gal. iv, 22, 26; vi, 11; Philem. 19, 21; *προγράφειν*: Rom. xv, 4; coll. ad Luc. xv, 24; *ἐγγράφειν*: Cor. II, iii, 2; *ἀπογράφειν*: Luc. ii, 1; part. præt. *þaia gamelido* (*þata gameliþ* Rom. x, 11), scriptum, scriptura, *τὸ γεγραμμένον*: Luc. xviii, 51; xx, 17; Cor. II, iv, 13; *τὸ ῥηθέν*: Mth. viii, 17; *γραφὴ*: Mc. xii, 10; xv, 28; Joan. x, 35; xiii, 18; xvii, 12; Rom. ix, 17; Gal. iv, 30. *Inna gameljan*, inscribere, *ἐγγράφειν*: Cor. II, iii, 3.

FAURAGA-MELJAN, præscribere, nuntiare, *προγράφειν*: Rom. xv, 4; Eph. iii, 3.

UF-MELJAN, subscribere: docum. neap. et aret.

UFAR-MELJAN, inscribere, *ἐπιγράφειν*: Mc. xv, 26.

FAURA-MELJAN, præscribere, *προγράφειν*: Gal. iii, 1.

GA-MELEINS, fem., scriptura, *γραφὴ*: Joan. vii, 38, 42; Tim. I, v, 18; *γράμμα*: Cor. II, iii, 7.

GILSTRA-MELEINS, descriptio, *ἀπογραφὴ*: Luc. ii, 2.

UFAR-MEIEINS, inscriptio, *ἐπιγραφὴ*: Mc. xii, 16.

UFAR-MELI, neutr., id.: Mc. xv, 26; Luc. xx, 24.

MELA (vet. norv. *mölir*, rec. sup. germ. *malter* Gr. III, 458), masc., mensura, modius, *μόδιος*: Mc. iv, 21.

MENA (vet. norv. *mani*, *manadr*, vet. sax., vet. sup. germ. *mano*, *manod*, angl. sax. *mona*, *monað*, vet. fr. *mona*, *monath*, angl. *moon*, *month*, suec. *mâne*, *månad*, dan. *maane*, *muaned*, batav. *maan*, rec. sup. germ. *mond*, *monat*; gr. *μήν*, *μήνη*, lat. *mensis*; Bopp 172*; Gr. III, 350; Gf. II, 794; Rchth. 933), masc., luna, *σελήνη*: Mc. XIII, 24.

MENOPS, masc. anom., mensis, *μήν*: Luc. I, 24, 26, 36, 56; IV, 25; Gal. IV, 10; Neh. VI, 15.

MERILA, nom. propr. masc., docum. neapol.

MERJAN (vet. norv. *mæra*, angl. sax. *mærð*, vet. sax. *mari*, *marian*, vet. fr. *mere*, vet. sup. germ. *mari*, *marjan*, batav. *maar*, rec. sup. germ. *mähre*; Gf. II, 821; Rchth. 923), conj. II, 1) prædicare, annuntiare. *κηρύσσειν*: Mth. IX, 35; X, 27; XI, 1; Mc. I, 4, 7, 14, 38, 45; III, 14; V, 20; VI, 12; VII, 36; XIV, 9; Luc. III, 3; IV, 19, 44; VIII, 39; IX, 2; Rom. X, 8, 14, 15; Cor. I, I, 23; IV, 27; XV, 11, 12; Cor. II, I, 19 h. l.; IV, 5; XI, 4; Gal. II, 2; V, 11; Philpp. I, 15; Col. I, 23; Tim. I, III, 16; Tim. II, IV, 2; Skeir. III, c; *καταγγέλλειν*: Philpp. I, 16, 18; *διαλαλεῖν*: Luc. I, 65; 2) prædicare evangelium, evangelizare, *εὐαγγελίζεσθαι*: Cor. I, XV, 1; Gal. I, 23; *αὐαγγελῆσον merjan*, id., Cor. II, X, 16; XI, 7.

MERJANDS, partic. præ. ut subst., præco, *κήρυξ*: Tim. I, II, 7; Tim. II, I, 11.

US-MERJAN, prædicare, annuntiare, *διαφημίζειν*: Mth. IX, 31.

VAILA-MERJAN, 1) evangelizare, *εὐαγγελίζειν*: Mth. XI, 5; Luc. I, 19; IV, 18, 45; VII, 22; IX, 6; XVI, 16; XX, 4; Cor. I, I, 17; XV, 2; Eph. II, 17; III, 8; 2) annuntiare, *κηρύσσειν*: Cor. II, I, 19.

VAJA-MERJAN, blasphemare, *βλασφημεῖν*: Mth. IX, 3; Mc. III, 28, 29; XV, 29; Joan. X, 36; Rom. XIV, 16; Tim. I, I, 20; VI, 1; *vajamerjands* part. præ. blasphemans, *βλασφημῶς*: Tim. I, I, 15; Tim. II, III, 2.

US-MERNAN, conj. III, nuntiarum, enarrari, *διέρχασθαι*: Luc. V, 15.

VAILA-MERS, adject., laudabilis, *εὐφημος*: Philpp. IV, 8.

MEREINS, fem., prædicatio, *κήρυγμα*: Cor. I, XV, 14; Tit. I, 3; Skeir. IV, b.

VAILA-MEREINS, 1) id., Cor. I, I, 21; 2) benedictio, *εὐφημία*: Cor. II, VI, 8.

VAJA-MEREINS, blasphemia, maledictio, *βλασφημία*: Mth. XXVI, 65; Mc. VII, 22; XIV, 64; Eph. IV, 31; *δυσφημία*: Cor. II, VI, 8.

VAJA-MEREI, fem., blasphemia, *βλασφημία*: Joan. X, 33.

MERIJA, fem., fama, *φήμη*: Mth. IX, 26; Luc. IV, 14; *ἀκοή*: Mc. I, 28; *ἦχος*: Luc. IV, 37.

MES (angl. sax. *myse*, vet. sup. germ. *mias*, angl. *mess*; lat. *mensa*; Gr. III, 453; Gf. II, 874), neutr., mensa, tabula, *πίναξ*: Mc. VI, 25, 28; *τράπεζα*: Mc. XI, 15. *Dal uf mesa*, vid. sub *Dal*.

MET, vid. sub *Mitan*.

MIDJA (vet. norv. *miþr*, *medal*, angl. sax. *midd*, vet. sax. *middi*, vet. fr. *midde*, vet. sup. germ. *mitti*, angl. *mid*, *middle*, suec. *mitt*, dan. *midte*, *midie*, batav. *midlet*, rec. sup. germ. *mitte*; gr. *μέσος*, lat. *medius*; Gf. II, 667; Rchth. 928), adject., medius, *μέσος*: Mc. IX, 36; XIV, 60; Luc. II, 46; IV, 30, 35; V, 1; VI, 8; XVII, 11; Joan. VII, 14; VIII, 59.

MIDJA-SVEIPAINS, vid. sub *Sveipan*.

MIDJUN-GARDS, vid. sub *Gards*.

MIDUMA (vel *Midums* Gr. III, 630), fem., medium, *μέσον*: Mc. III, 3; Luc. VIII, 7; X, 5; Cor. II, VI, 17; Col. II, 14; Skeir. III, d.

* MIDUMON, conj. II, mediatorem esse.

MIDUMONDS, part. præ. ut subst., mediator, *μεσίτης*: Tim. I, II, 5.

MIZDO (angl. sax. *meord*, vet. sax. *meda*, gr. *μισθός*), fem., merces, *μισθός*: Mth. V, 46; VI, 2, 5, 16; X, 41, 42; Mc. IX, 41; Luc. VI, 23, 35; X, 7; Tim. I, V, 18.

Miþ (*mid...* Luc. VII, 11; vet. norv. *med*, vet. sax.,

angl. sax. *mid*, vet. fr. *mith*, *mit*, *mei*, suec., dan. *med*, batav. *met*, vet. e. trec. sup. germ. *mit*; gr. *μετά*; Gf. II, 659; *Alth. Præpos.* 110; *Rchth.* 930), præpositio cum dativo constructa, nunquam fere localem, nunquam vero temporalem respectum indicat; graeco *μετά* et *σύν* respondens, connexionem et communionem significat. Neque nisi rarissime ad instrumentalem relationem usurpatur, hac relatione per merum dativum expressa.

I. Præpositio: 1) localis, medio, in medio: Mc. VII, 31 *qam at marein galeitauie miþ tveihnaim markom daikapaulaios*; 2) societatem, communionem, conjunctionem indicat, cum, medio, apud, *σύν* et *μετά*, a) proprie: α) cum verbis motus, ut *visan*: Mth. IX, 15 *miþ im ist bruþsafs*; XXVI, 69 *þu vast miþ iesua*; 71; Mc. I, 15 *vas miþ diuzam*; II, 19, 26; III, 14; IV, 36; V, 18; VIII, 2; XIV, 67; XVI, 10; Luc. V, 34; VI, 5, 4; VIII, 38; XV, 31; Joan. III, 26; VII, 33; IX, 40; XI, 31; XII, 17; XIII, 35; XIV, 9; XV, 27; XVI, 4; XVII, 12, 24; XVIII, 18; Gal. II, 4; Philpp. II, 23; Tim. II, IV, 11; etiam supplendum est *visan*, ut Mth. XXVII, 44 *hundasafs jah þaimiþimma* (sc. *visandans*); Mc. I, 36 *simon jah þai miþ imma*; II, 25; V, 40; IX, 8; Luc. V, 8; VII, 12; VIII, 1, 45; IX, 32; Joan. XVIII, 26; Gal. I, 2; insuper cum *sitan* Mc. XIV, 54; *gasitan* Joan. VI, 3; *standan* Joan. XVIII, 5; *gastandan* Luc. I, 56; *atstandan* Luc. XX, 1; *anakumbjan* Mth. VIII, 11; Luc. V, 29; Joan. XII, 2; *liban* Luc. II, 36; *bauan* Cor. I, VII, 12, 13; β) cum verbis motus, ut *qiman* et composit.: Mc. I, 29; VIII, 38; XIV, 43, 62; Joan. XI, 33; Cor. II, IX, 4; *vairþan* Luc. II, 13; *gaggan* et composit.: Mth. V, 41; Mc. X, 46; XI, 11; Luc. II, 51; VI, 17; VII, 6; XIV, 31 (*év*); Joan. VI, 66; XVIII, 1, 2; Gal. II, 1; *galeiþan* Mc. V, 24; VIII, 10; Cor. I, XVI, 4; *miþinnagaleiþan* Joan. XVIII, 15; *afleiþan* Mc. III, 7; *laistjan* Luc. IX, 49; *Thess. I, V, 15*; *in viga visan* Mth. V, 25; *garrinan* Mc. XIV, 53; b) metaphorice et equidem α) in sensu suppediandi, providendi (cum): Mc. XIV, 43 et 48 *qiman miþ hairum jah trivam*; Joan. XVIII, 3 *iddja miþ skeimam jah haizam jah vepnam*; Cor. I, V, 4 *gastauan miþ mahtai frauþins*; VII, 18 *miþ (év) saurafittja galaþoþs varþ was*; β) significans statum, sensum, actionem concomitantem, etc.: Mc. III, 3 *ussaiwands ins miþ moda*; IV, 16 *miþ sahedai niman*; Luc. VIII, 13; Philpp. II, 29; Col. I, 11; Luc. X, 17 *miþ sahedai qiþan*; Mc. IX, 24 *miþ tagram qiþan*; Luc. IX, 39 *ahmu tahjiþ ina miþ waþon*; Mc. X, 30 *andniman miþ vrakom*; Luc. XVII, 20 *ni qimiþ þiudangardi guþs miþ atvitaini*; Cor. II, VII, 15 *miþ agisa jah reiron andniman*; Eph. IV, 2 *miþ usbeisnai usþulan*; Philpp. IV, 6; *Thess. II, III, 12*; Tim. I, I, 14; II, 15; IV, 5, 4; VI, 6; Tim. II, II, 10; Skeir. VIII, b; γ) ad designandum modum et rationem: Mc. I, 27 et Luc. IV, 36 *miþ (κατά c. accus. et év) valdufnja unabiudan*; Mc. XIII, 26 *qiman miþ mahtai managai*; Luc. XVII, 15 *miþ stibnai mikilai hauþjan*; Cor. II, VIII, 4 *miþ managai usbloteinai bidjan*; Skeir. I, b *miþ sunjai qiþan*; VIII, c *miþ baitrein rodjan — miþ balþein insakan*; δ) instrumentalis: Mth. XXVI, 72 *miþ aiþa svaran*; Cor. II, VIII, 19 *gateriþs miþ an:tai*; Tim. I, II, 9 *miþ gariudjon jah mahein fetjan sik*; 5) adjuvans, adsistens, instruens, adhortans, etc. apud aliquem esse præsertim cum *visan*, quod verbum etiam supplendum est: Luc. I, 28 *frauþa miþ þus sc. ist*; *Thess. II, III, 16*; Joan. VIII, 29 *saei sandida mik, miþ mis ist*; XVI, 32 *atta miþ mis ist*; Philpp. IV, 9 *guþ gavairþeis sijai miþ izvis*; Joan. XIV, 16 *parakletus ist miþ izvis*; Luc. I, 66 *handus frauþins vas miþ imma*; Rom. XVI, 24 *ansts frauþins miþ ahmin izvaramma*; Cor. I, XVI, 23 *ansts frauþins miþ izvis*; 24; Cor. II, XIII, 13; Gal. VI, 18; Eph. VI, 23, 24; Col. IV, 19; *Thess. I, V, 28*; *Thess. II, III, 18*; *visan* (manere) Joan. XIV, 17 (*parakletus visiþ miþ izvis*); *vairþan* Cor. II, XIII, 11 (*guþ gavairþeis vairþiþ miþ izvis*); 4) significat societatem, communitatem, cum, a) cum transitivis, quo in casu refertur α) ad subjectum: Mth. IX, 11 *sa laisareis izvar miþ motarjam matjiþ*,

Mc. ii, 16; xiv, 14; Luc. v, 30; vii, 36; Joan. xiii, 48; Gal. ii, 12; Mc. iv, 10 *frehun ina þai bi ina miþ þaim walibim*; xv, 7 *þai miþ imma drobjandans*; xv, 31 *gudjans bilaikandans ina miþ þaim bokarjam*; Luc. xv, 30 *fret þein sves miþ kalkjom*; Cor. I, xv, 10 *usaivida ansts guþs miþ mis*; xvi, 19 *goleiþ izvis priska miþ ingardjon seinai aikklesjon*; Gal. iv, 30; Eph. iv, 18; Phlpp. iv, 3; Tim. II, ii, 22; Skeir. II, a; β) ad obiectum: Mc. i, 20 *afletandans attan seinana miþ asnjam*; viii, 34 *athaitands þo managein miþ siponjam seinaim*; xv, 27 *miþ iesua ushramidedun tvans vadedjans*; Luc. v, 19 *gasatidedun ina miþ badja saura iesua*; xix, 23 *ei miþ vokra galausidedjau þata*; Cor. I, xvi, 11; Cor. II, i, 21; iv, 14; viii, 22; Gal. v, 24; Col. ii, 13; iii, 9; iv, 9; Thess. I, iii, 13; iv, 14; coll. Mc. xv, 23 *gebun imma drigkan vein miþ smyrna*; Cor. II, i, 4 *pavlus aikklesjon þizai visand in in kaurinþon miþ allaim þaim veiham*; Thess. II, i, 7 *usgildan izvis gaphraihanaim iusila miþ uns*; b) cum passivis et mediis: Mc. ix, 4 *ataugiþs varþ im helias miþ mose*; xiv, 7 *vas barabbas miþ þaim drobjandam gabundans*; xv, 28 *miþ unsibjam rahniþs vas*; Luc. ii, 5 *urrann iosef in beþlahaim anameljan (ut inscriberetur) miþ mariin*; Rom. x, 20 *bigitans varþ miþ (ἐν) þaim mik ni gasokjandam*; Cor. II, viii, 19 *gateviþs fram aikklesjon miþ gasinþam uns (συνίδημος ἡμῶν)*; Eph. iv, 31 *alla baitrei asvairpaidau af izvis miþ allai unselein*; Col. iii, 3, 4; Thess. I, iv, 17; c) cum intransitivis: Joan. xi, 16 *ei gasviltaim miþ imma*; Cor. II, vi, 14 *wo dailo garaihtein miþ (καί) ungaraihtein aiþ þau wo gamainduþe liuhada miþ (πρός c. accus.) riqiza*; xiii, 4 et Thess. I, v, 10 *liban miþ imma*; Gal. iv, 25 *skalkinoþ miþ seinaim barnam*; item cum saginon Luc. xv, 6, 9; Rom. xii, 15; sifan Rom. xv, 10; birisan Luc. xv, 29; gretan Rom. xii, 15; 5) cum, apud, post haban Mc. viii, 14 (*hlais ni habidedun miþ sis*); xiv, 7 (*sinteino unledans habaiþ miþ izvis*); Joan. xii, 8; niman Gal. ii, 1 (*ganimands miþ sis teitu*); briggan Tim. II, iv, 11 (*marku brigg miþ þus*); 6) directionem indicans, post verba dicendi, pugnandi, cogitandi, etc., de, cum, contra: miton Mc. ix, 33 (*wa miþ izvis misso mitodeduþ*); þagkjan Mc. viii, 16; Luc. xx, 5, 14; sik andrinnan Skeir. III, a, rodjan Joan. ix, 37; Eph. iv, 25; birodjan Joan. vi, 43; maþljan Joan. xiv, 30; bilaikan Mc. xv, 31; sokjan Mc. i, 27; ix, 14, 16; Joan. vi, 52; xvi, 19; sokeins varþ Joan. iii, 25; Skeir. III, b; guruni gataujan Mc. iii, 16; xv, 4; staua viljan Mth. v, 40; missagiss varþ Joan. ix, 16; x, 19; gavairþi haban Rom. xii, 18; friaþva habun Joan. xiii, 35 (ἐν); gavairþeigs visan Mc. ix, 50; sels visan Eph. iv, 52 (εἰς).

II. In compositione: 1) cum verbis: miþarbaidjan, miþgaggan (*mididdjedun* Luc. vii, 11), miþqiþan, miþqiman, miþþiudanon, miþkaurjan, miþliþjan, miþmatjan, miþniman, miþrodjan, miþsokjan, miþsandjan, miþsatjan, miþskalkinon, miþstandan, miþvitan, miþsaginon; bicomposita: miþanakumbjan; miþgagiuþan, miþgadauþnan, miþganavistron, miþgasatjan, miþgasviltan, miþgatimrjan, miþgatiuhan, miþgavisan; miþushramjan, miþuskeinan, miþurreisan, miþurraisjan; miþinsandjan; tricompositum: miþiungaleiþan; 2) cum participiis: miþsrahunþans; miþgaleikonds; 3) cum substantivis: miþvissei, miþgardvaddjus; miþgagumþs, miþgasinþa.

miþ-þAN, vid. sub þan.

miþ-þANEI, vid. sub þan.

MIK, vid. sub Meina.

MIKILS (vet. norv. *mikill*, angl. sax. *mycel*, vet. sax. *mikil*, vet. sup. germ. *mihil*, scot. *mickle*, angl. *much*, suec. *mycken*, dan. *megen*; gr. μέγας, lat. *magnus*; Bopp 81; Gr. III, 608; Gf. II, 622), adject., *magnus*, μέγας: Mth. v, 19, 35; vii, 27; viii, 24; xxvii, 46, 50, 60; Mc. i, 26; iv, 32, 37, 39; v, 7, 42; x, 42, 43; xiv, 15; xv, 34, 37; xvi, 4; Luc. i, 15, 32, 42; ii, 9, 10; iv, 25, 38; v, 29; vi, 49; vii, 16; viii, 28, 37; ix, 48; xiv, 16; xvii, 15; xix, 37;

Joan. vi, 18; vii, 37; xi, 43; Rom. ix, 2; Cor. I, xvi, 9; Cor. II, xi, 15; Tim. I, iii, 16; vi, 6; Tim. II, ii, 20; Skeir. VII, a, b; πολύς: Mth. vii, 22; Luc. v, 29; vi, 17; Joan. vii, 12; *usfarassau mikils*, abundanter *magnus*, ὑπερβάλλον: Eph. iii, 19; *usfar mikil*, id., ὑπερλίαν: Cor. II, xi, 5.

MIKIL-ÞUHIS, vid. sub þugkjan.

MIKILABA, adv., *magnopere*, μέγਾਲως: Phlpp. iv, 10.

MIKILDUÞS, fem., *magnitudo*: Skeir. IV, b, c.

MIKILEI, fem., *eminentia*, μέγεθος: Eph. i, 19; μεγαλειότης: Luc. ix, 43; μεγαλειῶν: Luc. i, 49; Skeir. IV, d; *mikilein atgiban* (?), θαυμασθῆναι: Thess. II, i, 10 vid. ad h. l.

MIKILJAN, conj. II, *magnificare*, celebrare, μεγαλύνειν: Luc. i, 46; Phlpp. i, 20; δοξάζειν: Mth. ix, 8; Mc. ii, 12; Luc. ii, 20; iv, 15; v, 25, 26; vii, 16; Rom. xi, 13; Cor. II, ix, 13; Gal. i, 24; Thess. II, iii, 1.

GA-MIKILJAN, id., μεγαλύνειν: Luc. i, 58.

MIKILNAN, conj. III, *gloriari*, μεγαλυθῆναι: Cor. II, x, 15.

* MILDS (vet. norv. *milldr*, vet. sax. *mildi*, vet. fr. *milde*, vet. sup. germ. *milti*, angl. sax., angl., suec., dan., batav., rec. sup. germ. *mild*; coll. gr. μαλακός, lat. *mollis*; Gf. II, 705; Rehtb. 929), adject., *dulcis*.

UN-MILDS, *immansuetus*, ἄστοργος: Tim. II, iii, 3.

FRIAÞVA-MILDS, pius, φιλόστοργος: Rom. xii, 10.

MILDÞA, fem., *dulcedo*, *miseriordia*, σπλάγγνα: Phlpp. ii, 1.

MILHMA (coll. suec. *moln*, dan. *mulm*, gr. ὀμίχλη?), masc., *nimbus*, *nubes*, νεφέλη: Mc. ix, 7; xiii, 26; xiv, 62; Luc. ix, 34; Cor. I, x, 1, 2; Thess. I, iv, 17.

MILÞ (angl. sax. *milisc*, gr. μέλι, lat. *mel*; Gr. III, 463), neutr., *mel*, μέλι: Mc. i, 6.

MILÞION (voc. lat.), conj. II, *militare*, *stipendia facere*, στρατεύεσθαι: Luc. iii, 14.

MILUKS (vet. norv. *miolk*, angl. sax. *meolc*, *meoluc*, vet. fr. *melok*, vet. sup. germ. *miluh*, angl. *milk*, suec. *mjölk*, dan., batav. *melk*, rec. sup. germ. *milch*; Gr. III, 463; Gf. II, 721; Rehtb. 918), fem. anom., *lac*, γάλα: Cor. I, ix, 7.

MIMZ (coll. Cast. ad Cor. I, viii, 13), neutr., *caro*, κρέας: Cor. I, viii, 13.

* MINAN (vet. norv. *minna*, *muna*, *mynd*, angl. sax. *mænan*, *manian*, *munan*, *mund*, vet. fr. *mena*, *monia*, vet. sax. *manon*, *menian*, *munan*, vet. sup. germ. *meinjan*, *mundjan*, angl. *mean*, *mind*, suec. *mena*, dan. *monne*, *minde*, batav. *meenen*, rec. sup. germ. *meinen*, *mahren*; gr. μέμονα, lat. *memini*, *mens*; Bopp 420; Gr. II, 30; Gf. II, 785, 815; Rehtb. 918, 954), conj. I, *man*, *munun*, *munans*, cogitare, putare.

GA-MINÞI, neutr., *memoria*, μνήσια: Thess. I, iii, 6; Tim. II, i, 3; Calend. goth.

ANA-MINDS, fem., *suspicio*, ὑπόνοια: Tim. I, vi, 4.

MUNAN, conj. anom., *man*, *munda*, *munds*, cogitare, putare, credere, δοκεῖν: Luc. xvii, 9; Joan. xiii, 29; Cor. I, iv, 9; Cor. II, xi, 16; ἠγεῖσθαι: Cor. II, ix, 5; Phlpp. ii, 3, 25; νομίζειν: Luc. iii, 23; Cor. I, vii, 26; λογίζεσθαι: Rom. xiv, 14; Cor. II, x, 2; xi, 5; xii, 6; Phlpp. iii, 13; οἴεσθαι: Phlpp. i, 16; Skeir. II, b.

GA-MUNAN, conj. anom., *meminisse*, cogitare, μνησκεισθαι: Mth. v, 23; xxvi, 75; xxvii, 63; Luc. i, 54, 72; Joan. xii, 16; Cor. I, xi, 2; Tim. II, i, 4; ἀναμνησκεισθαι: Mc. xi, 21; xiv, 72; Cor. II, v, 15; μεμνησθαι: Tim. II, i, 4; μνημονεύειν: Mc. viii, 18; Luc. xvii, 32; Joan. xv, 20; xvi, 4, 21; Gal. ii, 10; Eph. ii, 11; Col. iv, 19; Tim. II, ii, 8; κατέχειν: Cor. I, xv, 2.

MUNAN, conj. II, cogitare, velle, βουλεύεσθαι: Joan. xii, 10; Skeir. III, c; μέλλειν: Luc. x, 1; xix, 4; Joan. vi, 15; xiv, 22.

MUNS, masc. (plur. *muneis*), 1) cogitatio, νήμα: Cor. II, ii, 11; 2) propositum, volitio, πρόθεσις: Rom. ix, 11; Eph. iii, 11; Tim. II, iii, 10; προθυμία:

Cor. II, VIII, 11; βουλή: Eph. I, 11; 3) cura, πρόνοια: Rom. XIII, 14.

GA-MUNDS, fem., 1) memoria, cogitatio, μνημόσυνον: Mc. XIV, 9; ανάμνησις: Cor. I, XI, 24, 25; μνεία: Eph. I, 16; 2) conscientia, συνειδήσις: Tim. I, I, 5 vid. ad h. l.

UF-MUNNAN, conj. II, cogitare, meminisse: Philpp. II, 28 vid. ad h. l.

UFAR-MUNNON, conj. II, 1) oblivisci, ἐπιλανθάνεσθαι: Mc. VIII, 14; Philpp. III, 14; 2) oblivisci, παραβουλεύεσθαι: Philpp. II, 30.

MINS (Minz Cor. II, XII, 15; coll. vet. norv. minni, angl. sax. minsian, vet. sax., vet. fr. min, vet. sup. germ. min, minniro, angl. mince, suec., dan. mindre, batav., rec. sup. germ. minder; gr. μείων, lat. minus; Gr. III, 611; Gf. II, 798; Rechth. 929), adverb., minus, ἥττον: Cor. II, XII, 15; ἔλαττον: Tim. I, V, 9; mins haban, minus habere, indigere, ὑστερεῖν: Cor. II, XII, 11.

MINNIZA, adject. comparat., minor, μικρότερος: Mth. XI, 11; Mc. XV, 40; Luc. VII, 28; Skeir. III, d; minnizo gataujan, indigere, ὑστερεῖν: Cor. II, XI, 5.

MINNISTS, adject. superl., minimus, ἐλάχιστος: Mth. V, 19; Cor. I, IV, 3; ἔσχατος: Mth. V, 26 (vid. ad h. l.); μικρός: Mth. X, 42; μικρότερος: Mc. IV, 31; Luc. IX, 48.

MINZNAN, conj. III, minuere, ἐλαττοῦσθαι: Joan. III, 30.

MIS, vid. sub Meina.

* MISS (vet. norv., angl. sax., vet. fr., angl., dan., batav. mis, vet. sup. germ. mis, missi, suec., rec. sup. germ. miss; Gr. II, 470; Gf. II, 862; Rechth. 930), adverb., male, prave.

MISSA-DEIS, vid. sub Deds.

MISSA-QISS, vid. sub Qiban.

MISSA-LEIKS, vid. sub Leiks.

MISSA-TAUJANDS, vid. sub Taujan.

MISO (Gr. II, 470), adverb., invicem, ἀλλήλων: Rom. XIII, 8; Gal. V, 26; solemniter cum pronom. pers., ἀλλήλων: Mc. I, 27; IV, 41; VIII, 16; IX, 10, 33, 34, 50; X, 26; XI, 31; XII, 6; XV, 31; XVI, 3; Luc. II, 15; IV, 56; VI, 11; VII, 32; VIII, 25; XX, 5, 14; Joan. VI, 43, 52; VII, 35; XII, 19; XIII, 14, 22, 34, 35; XV, 12, 17; XVI, 17, 19; Rom. XII, 10, 16; XIV, 13, 19; XV, 5, 7; Cor. I, VII, 5; XVI, 20; Cor. II, XIII, 12; Gal. V, 13, 15, 17; Eph. IV, 2, 32; V, 21; Col. III, 9, 13; Thess. I, III, 12; IV, 9, 18; V, 11; Thess. II, I, 3; Skeir. III, a; ἐαυτούς: Mc. I, 27; IX, 10; X, 26; XI, 31; XVI, 3; Joan. VII, 35; cum pronom. possess., ἀλλήλων: Gal. VI, 2.

MITAN (vet. norv. meta, mat, angl. sax., vet. sax. metan, vet. fr. meta, vet. sup. germ. mezan, angl. mele, suec. mäta, batav. meten, rec. sup. germ. mesen, mass; gr. μέτρον, lat. metiri, meditari; Gr. II, 25; Gf. II, 891; Rechth. 926), conj. I, mat, metun (meitun Cor. II, I, 12 vid. ad h. l.), mitans, mensurare, metiri, μετρεῖν: Mc. IV, 24; Luc. VI, 38; Cor. II, X, 12; ἀντιμετρεῖν: Luc. VI, 38.

GA-MITAN, id., μερίζειν (? μετρεῖν): Cor. II, X, 13.

US-MITAN, 1) converti, ἀναστρέφειν: Cor. II, I, 12; Eph. II, 3; Tim. I, III, 15; 2) conversari, πολιτεύεσθαι: Philpp. I, 27; usviss usmitan, dividi, ἀστοχεῖν: Tim. II, II, 18.

US-MET, neutr., 1) conversio, ἀναστροφή: Eph. IV, 22; Tim. I, IV, 12; Skeir. I, d; 2) conversatio, πολιτεία: Eph. II, 12; 3) ratio vitae, ἀγωγή: Tim. II, III, 10.

MITAßS (Mitads Luc. VI, 38), fem. anom., 1) mensura, μέτρον: Mc. IV, 24; Luc. VI, 38; Rom. XII, 3; Cor. II, X, 13; Eph. IV, 7, 13, 16; 2) modius, κόρος: Luc. XVI, 7.

MITADJO, fem., mensura, μέτρον: Luc. VI, 38.

MITON, conj. II, putare, cogitare, ἐνθυμεῖσθαι: Mth. IX, 4; βουλευέσθαι: Cor. II, I, 17; λογίζεσθαι: Cor. I, XIII, 5, 11; Philpp. IV, 8; διαλογίζεσθαι: Mc. II, 8; IX, 33; φρονεῖν: Rom. VIII, 5; σκοπεῖν: Philpp. II, 4.

UFAR-MITON, oblivisci facere; Skeir. III, c.

MITONS, fem., cogitatio, ἐνθύμησις: Mth. IX, 4; λογισμός: Cor. II, X, 5; διαλογισμός: Mc. VII, 21; Luc. II, 35; V, 22; VI, 8; IX, 46, 47; Rom. XIV, 1.

GA-MITONS, id., διάνοια: Eph. II, 3.

* MUKS (vet. norv. miukr, angl. meek, suec. mek), adject, mitis.

MUKA-MODEI, vid. sub Mods.

* MUL (vet. norv. muli, vet. sup. germ., vet. fr. mula, rec. sup. germ. maul; Gr. III, 400; Gf. II, 720; Rechth. 938), neutr., os, oris.

FAUR-MULJAN, conj. II, os alligare, φιμοῦν: Cor. I, IX, 9.

MULDA (vet. norv. mo'd, angl. sax. molde, vet. fr. molde, vet. sup. germ. molta, angl. mould, moulder, suec. mull, dan. muld, batav. mul; coll. Malan; Gr. II, 54; III, 379; Gf. II, 713; Rechth. 932), fem., pulvis, χοῦς: Mc. VI, 11; κοινορτός: Luc. IX, 5.

MULDEINS, adject., pulvereus, arenosus, χοῖκος: Cor. I, XV, 47, 48.

MUNAN, vid. sub Minan.

MUNDON (vet. sup. germ. muntion, angl. sax. mundian; Gf. II, 814, 817), conj. II, observare, considerare, σκοπεῖν: Philpp. III, 17.

MUNDREI, fem., scopus, σκοπός: Philpp. III, 14.

MUNßS (vet. norv. munnr, angl. sax. muß, vet. sup. germ., vet. fr., vet. sax. mund, angl. mouth, suec. mun, dan., rec. sup. germ. mund, batav. mond; Gr. III, 400; Gf. II, 811; Rechth. 938), masc., os, oris, στόμα: Luc. I, 64, 70; IV, 22; VI, 45; XIX, 22; Rom. X, 8, 9, 10; XV, 6; Cor. II, VI, 11; XIII, 1; Eph. IV, 29; VI, 19; Col. III, 8; munß faurvaipjan, os alligare, φιμοῦν: Tim. I, V, 18.

MUNß, neutr., id., Cor. II, VI, 11.

AINA-MUNßIßA, fem., consensus, ἐνότης: Eph. IV, 3, 13.

MODS (vet. norv. modr, angl. sax., vet. sax., vet. fr. mod, vet. sup. germ. mot, angl. mood, suec., dan. mod, batav. moed, rec. sup. germ. muth; Gf. II, 679; Rechth. 934), masc., 1) animus; 2) ira, θυμός: Luc. IV, 28, ὀργή: Mc. III, 5.

MODAGS, adject., iratus, ὀργιζόμενος: Mth. V, 22; Luc. XV, 28.

LAGGA-MODEI, fem., longanimitas, μακροθυμία: Rom. IX, 22; Cor. II, VI, 6.

MUKA-MODEI, mansuetudo, ἐπιείκεια: Cor. II, X, 1.

MOSES (Mosez Cor. II, III, 13 h. l.), nom. propr. masc., Μωσῆς: Mc. VII, 10; IX, 4, 5; X, 3, 4; XII, 19, 26; Luc. II, 22; IX, 33; Joan. V, 45, 46; VI, 52; VII, 22, 23; IX, 28; Rom. IX, 15; X, 5; Cor. I, IX, 9; X, 2; Cor. II, III, 7, 13; Tim. II, III, 8.

MOTA (vet. sup. germ. muta, rec. sup. germ. mauth; Gf. II, 700), fem., telonium, τελώνιον: Mth. IX, 9; Mc. II, 14; τέλος: Rom. XIII, 7.

MOTA-STAßS, vid. sub Staßs.

MOTAREIS, masc., publicanus, τελώνης: Mth. V, 47; IX, 10, 11; Mc. II, 15, 16; Luc. III, 12; V, 27, 29, 30; VII, 29, 34; XV, 1; XVIII, 10, 11, 13; XIX, 2.

* MOTAN (angl. sax., vet. fr. mot, vet. sax. motan, vet. sup. germ. muozan, angl. must, suec. maste, batav. moeten, rec. sup. germ. müssen; Gr. II, 10; Gf. II, 905; Rechth. 937), conj. anom., præter. mosta, posse.

GA-MOTAN, locum invenire, χωρεῖν: Mc. II, 2; Joan. VIII, 37; Cor. II, VII, 2.

* MOTJAN (vet. norv. mæta, angl. sax. metan, vet. sax. moßian, vet. fr. meta, angl. meet, suec. emot, möta, dan. imod, mode, batav. ontmoeten; coll. Motan; Rechth. 926), conj. II, occurrere.

GA-MOTJAN, id., ὑπαντάν: Mth. VIII, 28; Luc. VIII, 27; Joan. XI, 30; ἀπαντάν: Mc. V, 2; XIV, 13; Luc. XIV, 31; XVII, 12; Thess. I, IV, 17; συναντάν: Luc. IX, 37; συνεῖναι: Luc. IX, 18; etiam gaggan gamotjan.

VIßRAGA-MOTJAN, id.; urrinnan vißragamotjan, ἐρχεσθαι εἰς ὑπάντησιν (συνάντησιν), Joan. XII, 13.

N

NABAV, nom. propr. masc., Ναβού : Esdr. II, 29.

NAGGAI, nom. propr. masc., Ναγγαί : Luc. III, 25.

* NAGLS (vet. norv. *nagli*, angl. sax. *nægel*, vet. sax., vet. sup. germ. *nagal*; vet. fr. *neil*, *nil*, angl. *nail*, dan. *nagle*, suec., batav., rec. sup. germ. *naget*; Gr. III, 470; Gf. II, 1016; Rchth. 948), masc., clavus.

GA-NAGLJAN, conj. II, affligere, προσηλοῦν : Col. II, 14.

NADRS (vet. norv., vet. sax. *nadra*, angl. sax. *nædre*, vet. sup. germ. *natra*, angl., batav. *adder*, rec. sup. germ. *natter*; Gr. III, 364; Gf. II, 1051), masc. (?) vipera, ἔχιδνα : Luc. III, 7.

NAEN, nom. propr., Ναίν : Luc. VII, 11.

NAQAḆS (vet. norv. *nackinn*, angl. sax. *nacod*, vet. fr. *nakad*, vet. sup. germ. *nachat*, angl. *naked*, suec. *naken*, dan. *nogen*, batav. *naeckt*, rec. sup. germ. *nackt*; lat. *nudus*; Gf. II, 1015; Rchth. 942), adject., nudus, γυμνός : Mth. XXV, 38, 45; Mc. XIV, 51, 52; Cor. II, V, 3; *naqaḆs visan*, γυμνητεύειν : Cor. I, IV, 41; *naqaḆs vair þan*, naufragari, ναυαγεῖν : Tim. I, I, 19.

NAQADEI, fem., nuditas, γυμνότης : Rom. VIII, 35; Cor. II, XI, 27.

NAZARAIḆ, nom. propr. indecl., Ναζαρέθ : Mc. I, 9; Luc. I, 26; II, 59, 51; IV, 16.

NAZORAIUS, masc., nazaræus, ναζωραῖος : Mth. XXVI, 71; Mc. X, 47; XVI, 6; Luc. XVIII, 37; Joan. XVIII, 5.

NAZORENUS, masc., id., ναζωρηνός : Mc. I, 24; XIV, 67; Luc. IV, 34.

* NAHAN (vet. norv. *nög*, *nogr*, *nægja*, vet. sax. *ginog*, angl. sax. *genog*, vet. sup. germ. *ganah*, *ganogjan*, vet. fr. *noch*, *noja*, angl. *enough*, suec. *nöja*, dan. *neje*, *nok*, batav. *genoeg*, rec. sup. germ. *genug*, *genügen*; Gr. II, 44; Gf. II, 1005; Rchth. 954), conj. anom., *nah*, *nauhta*, *nauhts*, satis habere, sufficere.

BI-NAHAN, 1) concessum esse, ἐξείναι : Cor. I, X, 23; 2) oportere, δεῖν : Cor. II, XII, 1; *binauht ist*, licet, concessum est, ἔξεστι : Cor. I, X, 23.

GA-NAHAN, cum accusativo vel dativo, sufficere, ἀρκεῖν : Joan. XIV, 8; Cor. II, XII, 9; ἀρκετόν (εἶναι) : Mth. X, 25; ἰκκνόν (εἶναι) : Cor. II, II, 6.

GA-NAUHA, masc., sufficientia, ἀντάρχεια : Cor. II, IX, 8; Tim. I, VI, 6; Skeir. VII, b.

GA-NOHS, adject., sufficiens, ἰκανός : Mc. X, 46; Luc. VII, 11, 12; XX, 9; Cor. I, XI, 50; πολὺς : Joan. XVI, 12; *ganohs visan*, sufficere, ἀρκεῖν : Joan. VI, 7.

GA-NOHJAN, conj. II, satisfacere : Skeir. VII, b; *ufarassau ganohjan*, περισσεύειν. Eph. I, 8; *ganohiḆs*, part. pass., satisfactus, sufficiens, ἀνταρκής : Philipp. IV, 11; *ganohiḆs visan*, satisfieri, contentum esse, ἀρκεῖσθαι : Luc. III, 14 h. l.; Tim. I, VI, 8.

GA-NOHNAN, conj. III, sufficere; *ganohnan gataujan*, redundare facere, περισσεύειν : Thess. I, III, 12.

NAHASSON, nom. propr. masc., Ναασσών : Luc. III, 32.

NAHTS (vet. norv. *nott*, angl. sax. *niht*, vet. sax., vet. sup. germ. *naht*, angl. *night*, suec. *natt*, dan. *nat*, vet. fr., batav., rec. sup. germ. *nacht*; gr. νόξ, lat. *nox*; Bopp 26; Gr. II, 53; III, 351; Gf. II, 1019; Rchth. 940), fem. anom., *nox*, νόξ : Mc. IV, 27; V, 5; Luc. II, 8, 37; V, 6; VI, 12; XVII, 34; XVIII, 7; Joan. V, 50; IX, 4; XI, 10; XIII, 30; Rom. XIII, 12; Cor. I, XI, 25; Thess. I, III, 10; V, 2, 5, 6; Thess. II, III, 8; Tim. I, V, 5; Tim. II, I, 3; Skeir. VIII, c; *naht jah dag*, noctu diuque, νυχθήμερος : Cor. II, XI, 25.

ANDA NAHTI, neutr., vespereus, ὀψία : Mth. VIII, 16; Mc. I, 32; XI, 11; ὀψέ : Mc. XI, 19.

NAHTA MATS, vid. sub *Mats*.

NAḆAN, nom. propr. masc., Ναβάν : Luc. III, 31.

NAIMAN, nom. propr. masc., Νεεμάν : Luc. IV, 27 vid. ad h. l.

* NAITJAN (angl. sax. *noeting*), conj. II, improbrare, vitiare.

GA-NAITJAN, id., ἀτιμῶν : Mc. XII, 4.

NAITEINS, fem., blasphemia, maledictio, βλασφημία : Mc. II, 7; III, 28; Luc. V, 21.

NAITOFARḆEIS, nom. propr. masc., Νετωφάρ : Esdr. II, 32.

NAKOR, nom. propr. masc., Ναχώρ : Luc. III, 34.

NAM, vid. sub *Niman*.

NAMO (vet. norv. *nafn*, angl. sax. *nama*, vet. sax., vet. sup. germ. *namo*, vet. fr. *nama*, *nema*, *nomia*, angl. *name*, suec. *namn*, dan. *navn*, batav. *naam*, rec. sup. germ. *name*; gr. ὄνομα, lat. *nomen*; Gf. II, 1080; Rchth. 954), neutr. (plur. *namna*), nomen, ὄνομα : Mth. VI, 9; VII, 22; X, 41, 42; XXVII, 57; Mc. III, 16, 17; V, 9, 22; VI, 14; IX, 37, 38, 59, 40; XI, 9, 10; Luc. I, 5, 13, 27, 31, 49, 59, 61, 63; II, 21, 25; V, 27; VI, 22; VIII, 30, 41; IX, 48, 49, 50; X, 17, 20; XVI, 20; XIX, 2, 38; Joan. X, 3, 25; XII, 13, 28; XIV, 13, 14; XV, 21; XVII, 6; XVIII, 10; Rom. IX, 7; X, 13; XV, 9; Cor. I, I, 13, 15; V, 5; Eph. I, 21; V, 20; Philipp. IV, 3; Thess. II, I, 12; III, 6; Tim. I, VI, 1; Tim. II, II, 19; Skeir. V, b, c.

NAMNJAN, conj. II, vocare, nominare, ὀνομάζειν : Luc. VI, 13, 14; Cor. I, V, 11; Eph. I, 21; III, 13; V, 5; Tim. II, II, 19; καλεῖν : Luc. IX, 10; λέγειν : Eph. II, 11.

GA-NAMNJAN, id., Skeir. II, d.

* NANḆJAN (vet. sax. *nathian*, angl. sax. *neðan*, vet. sup. germ. *nendjan*; Gf. II, 1092; Schmel. *Gloss. hel.* 81), conj. I, auferere.

ANA-NANḆJAN, audere, audaciter agere, τολμᾶν : Mc. XV, 43; Cor. II, XI, 21; ἀποτολμᾶν : Rom. X, 20; Skeir. IV, d.

GA-NANḆJAN, cessare, παύεσθαι : Luc. V, 4 (quem locum correctum esse difficile credas, cum *ganauḆjan* aliam significationem atque *ananauḆjan* vix habere possit, non eam saltem, quam græc. παύεσθαι præ se fert).

NAUBAIMBAIR, November, Calend. goth.

NAUDI..., vid. sub *NauḆs*.

NAUEL, nom. propr. masc., Νῶε : Luc. III, 36; XVII, 26, 27.

NAUH (vet. sax., vet. sup. germ. *noh*, rec. sup. germ., vet. fr. *noch*; coll. *Nahan*; Gf. II, 983; Rchth. 953), adverb., adhuc, ἔτι : Mth. XXVII, 63; Luc. XIV, 22; XVIII, 22; Joan. VII, 33; XII, 35; XIII, 33; XIV, 19; XVI, 12, 16; Rom. IX, 19; Cor. I, XV, 17; Skeir. II, a, b; IV, a; VII, d; VIII, a; *ni nauh* vel *nauh — ni*, nondum, οὐπω : Mc. IV, 40; VIII, 17, 21; XI, 2; Joan. VII, 6, 8; VIII, 57.

NAUH-þAN (*nauhuḆ þan*), vid. sub *þan*.

NAUH-þANUH, vid. sub *þan*.

NAUHA, vid. sub *Nahan*.

NAUHTS, vid. sub *Nahan*.

NAUḆS (vet. norv. *naud*, vet. sax. *nod*, angl. sax. *neod*, vet. sup. germ. *not*, vet. fr. *ned*, angl. *need*, suec. *nöd*, dan. *nød*, batav. *nood*, rec. sup. germ. *noth*; Gr. II, 50; Gf. II, 1052; Rchth. 945), fem., necessitas, ἀνάγκη : Cor. II, VI, 4; IX, 7; XII, 10; Thess. I, III, 7; Philon. 14; Skeir. I, b, c; VI, a.

NAUDI-BANDI, vid. sub *Bindan*.

NAUDI-ÞAURFTS, vid. sub *þaurban*.

NAUḆJAN, conj. II, cogere, ἀναγκάζειν : Luc. XIV, 25; Gal. VI, 12; Skeir. I, b; βιάζειν : Luc. XVI, 16 vid. ad h. l.

ANA-NAUḆJAN, id., ἀγγαρεύειν : Mth. V, 41.

NAUM, nom. propr. masc., Ναούμ : Luc. III, 25.

NAUS (vet. norv. *nár*), masc. (plur. *naveis*), defunctus, mortuus, νεκρός : Luc. VII, 15, 22; IX, 60; τθνηκώς : Luc. VII, 12.

NAVIS, adject., mortuus, νεκρός : Rom. VII, 8.

* NAVISTR, neutr., sepulcrum.

GA-NAVISTRON, conj. II, sepelire, θάπτειν : Cor. I, kv, 4.

MIPGA-NAVISTRON, consepelire, συνθάπτειν : Col. II, 12.

NARDUS (voc. græc.), masc. nardus, νάρδος : Joan. XII, 3.

* NAS? in *Vein-nas*, vid. sub *Vein*.

NASJAN, vid. sub *Nisan*.

NATI (vet. norv., angl. sax., vet. fr. *net*, vet. sax. *neti*, vet. sup. germ. *nezi*, succ. *nät*, dan., batav. *net*, rec. sup. germ. *netz*; Gr. III, 466; Gf. II, 1116; Rehtb. 949), neutr., rete, δίχτυον : Mc. I, 18, 19; Luc. v, 2, 4, 5, 6; ἀμφιδίχτυον : Mc. I, 16.

NATJAN (vet. sup. germ. *naz*, *nazjan*, vet. sax., batav. *nat*, rec. sup. germ. *nass*, *netzen*; gr. *νοτις*, *νοτιζειν*; Gf. II, 1114), conj. II, rigare, βρέχειν : Luc. VII, 38.

GA-NATJAN, id., Luc. VII, 44.

NAVIS, vid. sub *Naus*.

NE (vet. norv. *nei*, angl. sax., vet. fr. *na*, vet. sax. *nen*, angl. *no*; coll. *Ni*; Gr. III, 765; Rehtb. 940), adverb., 1) non, οὐ, οὐχι : Mth. v, 37; Luc. I, 60; Joan. VII, 12; XVIII, 25; Cor. II, I, 17, 18, 19; 2) nonne *μή*? Joan. XVIII, 40; 3) i. q. *Nei*.

NEI (ne Skeir. I, c, coll. Löbe *Beitr. zur Textberichtigung u. Erkl. d. Skeireins* p. 19), adverb., nonne? οὐχι : Cor. II, III, 8; Skeir. I, c.

NEPLA (vet. norv. *nál*, vet. sax. *nadla*, angl. sax. *nædl*, vet. sup. germ. *nadal*, vet. fr. *nedle*, *nidle*, angl. *needle*, succ. *nål*, dan. *naal*, batav. *naald*, rec. sup. germ. *nadel*; Gf. II, 998; Rehtb. 946), fem., acus, ῥαπίς : Mc. x, 25; Luc. XVIII, 25.

NEIP (vet. norv. *nid*, vet. sax. *nith*, angl. sax. *nið*, vet. tr. *nith*, *nid*, vet. sup. germ., succ., dan. *nid*, batav. *nijd*, rec. sup. germ. *neid*; Gr. II, 16; Gf. II, 1051; Rehtb. 953), neutr., invidia, φθόνος : Mth. XXVII, 18; Mc. xv, 10; Gal. v, 21; Philpp. I, 15; Tim. I, VI, 4; in *nīþa visan*, in invidia esse, invidere, φθονεῖν : Gal. v, 26.

ANDA-NEIPS, adject., adversarius, contrarius, ἐναντίος : Thess. I, II, 15; ὑπεναντίος : Col. II, 14; *þata andunēiþo*, hoc contrarium, τούναντίον : Cor. II, II, 7.

NEMS, vid. sub *Niman*.

NERIN, nom. propr. masc., Νηρί : Luc. III, 27.

NEW (vet. norv. *nær*, *naunge*, vet. sax. *nah*, angl. sax. *neah*, vet. sup. germ. *nah*, *nahjan*, vet. fr. *nei*, *ni*, angl. *nigh*, *near*, succ. *nära*, dan. *nær*, batav. *na*, rec. sup. germ. *nahe*; Gr. II, 53; Gf. II, 999; Rehtb. 950), adverb., prope; *atgaggan new*, accedere, appropinquare, cum accusativo, ἐγγίζειν : Luc. xv, 25.

NEWA, adverb., prope, ἐγγύς : Mc. XIII, 28, 29; Joan. VI, 4; VII, 2; Eph. II, 13, 17; cum dativo, ἐγγύς : Luc. XIX, 11; Joan. VI, 19, 23; XI, 18; Rom. x, 8; Philpp. IV, 5; Skeir. III, a; παρά : Luc. v, 1; παρακλήσιον : Philpp. II, 26; *newa visan*, prope esse, cum dativo, ἐγγίζειν : Mc. XI, 1; Luc. VII, 12; XVIII, 35, 40; XIX, 29, 41; etiam cum *at* Luc. XIX, 37; *newa qiman*, appropinquare, προσεγγίζειν : Mc. II, 4.

NEWS, adverb. comparat., propius, ἐγγύτερον : Rom. XIII, 14.

NEWJAN, conj. I, appropinquare; *newjan sik*, proximum fieri, ἐγγίζειν : Luc. xv, 1.

AT NEWJAN, appropinquare, ἐγγίζειν : Mc. XIV, 42; Luc. x, 9; Rom. XIII, 12; Philpp. II, 30; *atnewjan sik*, id., Mc. I, 15; Luc. x, 11.

NEWNDJA, masc., proximus, ὁ πλησίον : Mth. v, 43; Mc. XII, 31; Luc. x, 27, 29; Rom. XIII, 9, 10; Gal. v, 14; Eph. IV, 25; ἕτερος : Rom. XIII, 8.

NI (vet. norv. *ne*, *nei*, angl. sax. *ne*, *na*, vet. sax. *ne*, *ni*, vet. fr. *ne*, *ni*, *na*, vet. sup. germ. *ni*, angl. *no*, *not*, succ., dan. *nei*, rec. sup. germ. *nein*, *nicht*; gr. *ν...*, lat. *ne*; coll. *Ne*; Gf. II, 969; Rehtb. 943), 1) simplex negationis particula, non, sive positive (οὐ), sive hypothetice (*μή*) usurpata; a) quod ad ejus constructionem spectat, regulariter vocabulo, quod regit, immediate præponitur, hinc aa) ubi sententia negativa est, verbo; α) cum verbo simplici αα) prohibitive,

cum imperativo, vel conjunctivo, *μή* : Mth. v, 17 *ni hugjaiþ*; 42 *ni usvandjais*; VI, 2 *ni haurnjais*; 3 *ni viti*; 6 *ni galeikoþ*; 13, 16, 19, 25, 31; VII, 19; x, 26, 28, 31; Mc. v, 7, 36; VI, 9; IX, 39; x, 9, 14, 19; XIII, 21; XVI, 6; Luc. I, 13, 30; II, 10; v, 10; VI, 29, 30, 37; VII, 6; VIII, 28, 49, 50, 52; IX, 50; x, 7, 20; XVII, 31; XVIII, 16, 20; Joan. VI, 20, 43; XII, 15; XIV, 1, 27; Rom. x, 6; XI, 18, 20; XII, 2, 14, 21; XIII, 14; XIV, 3, 16; Cor. I, v, 9; VII, 13, 18, 21, 25, 27; x, 28; xv, 33, 34; XVI, 11; Cor. II, VI, 14, 17; Gal. v, 1, 26; VI, 7, 9; Eph. IV, 30; v, 7, 11; Col. II, 21; III, 8, 9; III, 19, 21; Thess. I, v, 6, 19, 20; Thess. II, III, 14; Tim. I, IV, 14; v, 1, 19; Neh. VII, 3; οὐ cum futuro : Mth. v, 21 *ni maurþrjais* (οὐ φονεύσεις); 27, 33; VI, 5; Luc. IV, 12; Rom. VII, 7; Cor. I, IX, 9; a suo verbo his tantum vocabulis separatur, in quibus jacet emphasis, ut Rom. XIV, 15 *ni nunu matu þeinamma jainamma fraqistjais*; 20 *ni nunu in matis gatair vaurstv guþs*; ββ) negative, οὐ, *μή*, οὐχι : Mth. v, 17 *ni qam gatairan*; 34 *qiþa izvis ni svaran allis*; 56 *ni magt ain tagl weit gataujan*; 39; VI, 1, 6, 15, 18, 24; VII, 25, 26; VIII, 20, 28; IX, 12, 14, 36; x, 28, 29, 34, 38; XI, 6, 11, 17; XXV, 42, 43, 44, 45; XLVI, 70, 72; XXVII, 14; Mc. I, 34; II, 4, 17, 18, 19; III, 25, 26; IV, 5, 6, 12, 13, 17, 25, 27, 34; v, 19, 37, 39; VI, 5, 19, 26; VII, 3, 4, 5, 12, 19, 24; VIII, 1, 2, 14, 16, 17, 18; IX, 5, 18, 28, 30, 32, 38, 39, 41, 44, 46; x, 15, 30, 38, 45; XI, 16, 25, 26, 31, 33; XII, 14 (*ni kara*, quod ut impersonale valet), 18, 19, 20, 22; XIII, 18; XIV, 71; xv, 23, 24, 31; XIV, 49, 55, 56; XVI, 8, 11; Luc. I, 7, 20, 22, 33, 34; II, 7, 26, 37, 45, 45, 50; IV, 41, 42; v, 10, 19, 32, 34, 36; VI, 41, 42, 46, 48, 49; VII, 23, 30, 32, 42, 44, 45, 46; VIII, 6, 10, 12, 13, 14, 17 (*nist analaugn*), 18, 19, 27, 31, 47, 51, 52; IX, 5, 33, 40, 43, 45, 49, 50, 53, 56, 58; x, 10, 24; XIV, 14, 20, 26, 27, 29, 30, 33; xv, 28; XVI, 2, 3, 11, 13; XVII, 9, 20, 22; XVIII, 2, 4, 11, 13; XIX, 3, 14, 21, 22, 25, 27, 44, 48; XX, 5, 7, 21, 26, 27, 31; Joan. III, 3, 5; v, 38, 47; VI, 17, 22, 36, 37, 50, 53, 64, 66; VII, 23, 28, 34, 35, 36, 45, 49, 52; VIII, 14, 15, 21, 22, 23, 24, 27, 29, 35, 37, 40, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 55; IX, 12, 16, 18, 21, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 33; x, 1 (*saei inn ni atgaggiþ þairh daur*), 6, 8, 10, 12, 13, 16, 21, 25, 26, 33, 37; XI, 9, 15, 37; XII, 16, 35, 37, 59, 40, 42, 44, 46, 47, 48, 49; XIII, 33, 35, 37; XIV, 5, 9, 10, 11, 17, 18, 24; xv, 4, 15, 19, 21, 22, 24; XVI, 1, 4, 7, 9, 16, 17, 18, 19, 26, 32; XVII, 14, 15, 16, 25; XVIII, 9, 17, 25, 28; XIX, 6, 9, 10, 11, 12; Rom. VII, 5, 7 et 13 (*ni sijui*, pro *μή* γένοιτο, alias *nis-sijai*, vid. sub *Nih*), 15, 16, 18, 20; VIII, 7, 8; IX, 6, 30, 31; x, 3, 11, 12, 14, 18, 20; XI, 21, 25, 30, 31; XIII, 3, 9, 10; XIV, 3, 13; Cor. I, I, 15, 16, 17, 21; IV, 5, 6, 7, 11; VII, 5, 9, 11, 25, 28; VIII, 13; IX, 4, 5, 6, 7, 20, 21; x, 1, 20, 21, 33; XI, 6, 29; XII, 15, 16, 21; XIII, 2, 4, 5; xv, 10, 14, 15, 16, 17, 29, 32, 51; XVI, 7, 12, 22; Cor. II, I, 8, 9, 17, 19, 23; II, 1, 3, 11, 12, 17; III, 7, 13; IV, 1, 4, 18; v, 4, 19, 21; VI, 9, 12; VII, 8, 9; VIII, 12; IX, 4, 9, 12; x, 14; XI, 4, 10, 11, 14 (*nist sidateik*, οὐ θαυμαστόν), 29, 31; XII, 2, 5, 5, 6, 7, 13, 14, 16, 20, 21; XIII, 2, 3, 6, 8, 10; Gal. I, 20, 21; III, 1; IV, 8, 14; v, 7, 18; VI, 12; Eph. II, 9, 12; v, 4 (*du þaurstai ni fairrinnand*, οὐκ ἀνῆκεν), 5, 27; Philpp. I, 22; Col. I, 9, 23; II, 19; III, 21, Thess. I, II, 15; IV, 5, 6, 9, 13; v, 1, 4, 9; Thess. II, I, 8; III, 9, 10, 14; Tim. I, I, 7; II, 7, 12; III, 5, 7; v, 8, 16, 18, 22; VI, 3; Tim. II, I, 7, 16; II, 5, 13, 24; III, 9; IV, 3; Philem. 19; Neh. v, 14, 15, 16, 18; Skeir. II, a, b; V, a; VII, b; VIII, a, b, d; οὐ *μή*, plerumque cum conjunctivo aor. : Mth. v, 18 *ni usleiþiþ* (οὐ *μή* παρέλθη), 20, 26; x, 23, 42; Mc. IX, 1; XIII, 19; Luc. I, 15; VI, 37; IX, 27; x, 19; XVIII, 17, 30; Joan. VI, 35; VIII, 12, 51, 52; x, 5, 23; XI, 26; XIII, 38; Cor. I, VIII, 13; Gal. IV, 30, v, 16; Thess. I, IV, 15; v, 3 (vid. ad h. l.); coll. infra *ni þau*; β) verbali autem idea per verbum auxi-

liarium (*vair þan* et *visan*) et nomen expressa, negatio αα) ubi nomen participium est, ante hoc ponitur: Luc. xvii, 18 *ni bigitanai vaur þun* (οὐχ εὐρέθησαν); Cor. II, vii, 14 *ni gaaivisko þs var þ* (οὐ κατησχύνθη); Joan. xii, 42 *ei us synagogein ni usvaurpanai vaur þeina* (ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται); xii, 5 *ni frabauhi vas* (οὐκ ἐπράθη); xviii, 36 *ni galevi þs vesjau* (μὴ παραδοθῶ); Rom. ix, 14 *ni gabauranai vesun* (οὐκ ἐγεννήθησαν); Mth. xxvii, 6 *ni skuld ist* (οὐκ ἔξεστι); M. ii, 24, 26; vi, 18; Luc. vi, 2, 4, 15; xix, 21; Joan. xviii, 31; Cor. II, xii, 4; Tit. i, 11; Skeir. VI, d; *ni mahts visan* (οὐκ ἰσχύειν, οὐ δύνασθαι) Luc. viii, 45; Joan. x, 35; Tim. i, v, 25; Eph. iii, 5 *ni kun þ vas* (οὐκ ἐγνωρίσθη); ubi autem nomen adjectivum est, ante *vair þan* vel *visan*: Luc. xviii, 1 *ni vair þan usgrudjans* (μὴ ἐκκακεῖν); Cor. II, iv, 16; Gal. vi, 9; Eph. iii, 13; Thess. II, iii, 13; Gal. ii, 16 *ni vair þi þ garaihts* (οὐ δικαιούται); v, 6 *ni vair þai þ airzjai* (μὴ πλανᾶσθε); Cor. II, ix, 3 *ei wofuli unsara ni vaur þi lausa* (ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν κενωθῇ); Col. iii, 19 *ni sijai þ baitrai* (μὴ πικραίνεσθε); Tim. i, iv, 14 *ni sijais unkarja* (μὴ ἀμελεῖ); Cor. II, iii, 10 *ni vas vul þag* (οὐ δεδῶσται); excipias tantum: Tim. i, ii, 14 *ni var þ usluto þs* (οὐκ ἠπατήθη); Joan. vi, 7 *ni gauohai sind* (οὐκ ἀρκοῦσιν); Cor. II, xii, 1 *ni batizo ist* (οὐ συμφέρει); Cor. II, ii, 11 *ni sijum unvitandans munins is* (οὐκ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν); Joan. viii, 41 *ni sijum gabauranai* (οὐ γεγεννήμεθα); bb) et insuper negatio ad vocabulum prope ponitur, cujus ideam negat vel modificat, et cum eo sententiam, vel sententiæ membrum adversativum efformat: a) Joan. xiv, 22 *iudas ni sa iskarriotes* (sed filius Jacobi); Rom. ix, 25 et 26 *so ni managei meina*; Gal. iv, 27 *so ni fitandei*; Rom. viii, 4 *þaim ni bi laik gaggandam*; Luc. xv, 13 *afar ni managans*; Skeir. VI, a *afar ni filu*; Joan. xiii, 11 *ni allai*; 18; Rom. ix, 6; Cor. I, x, 23; Rom. xii, 3 *ni mais*; Tim. i, v, 9 *ni mins*; Cor. II, i, 13 *ni alja*; Mc. x, 43 *ni swa*; Cor. II, viii, 13; Eph. iv, 20; Joan. vi, 58; Cor. II, iii, 13; viii, 5; Rom. ix, 10 *ni þatain*; Cor. II, viii, 19; Rom. xii, 4 *ni þata samo*; xiii, 4 *ni svare*; Cor. II, vi, 1; Philpp. i, 16 *ni sviknaba*; Thess. II, ii, 2 *ni sprauto*; Mc. xii, 34 *ni fairra is*; Cor. I, v, 6 *ni goda (ist) wofuli*; Rom. xii, 11 *ni latai*; xiii, 13 *garedaba gaggaima ni gabauram jah drugkaneim. ni ligram jah aglaitjam*; Cor. I, i, 17; Cor. II, vii, 5; viii, 15; x, 2, 3, 15, 16; Gal. v, 8; Philpp. iii, 1; Col. ii, 23; Thess. II, i, 8; Tim. i, iii, 3, 11; Tit. i, 6; etiam vocabulum rectum suppleri potest, ut Cor. II, viii, 12 *ni sc. andanem*; b) in sententiis adversativis aa) quod affirmatur prius, quod adversatur posterius ponitur α) cum simplici *ni*: Mc. ii, 27 *sabbato in mans var þ gaskapans, ni manna in sabbato dagis*; x, 27; xiv, 7; Rom. xiv, 1; Cor. I, vii, 6, 12; ix, 26; Cor. II, v, 5, 7; ix, 7; Col. iii, 2, 23 (græce καὶ οὐκ); Thess. I, ii, 27; iv, 5; Tim. i, ii, 9; Tit. i, 14; β) cum *jah ni*: Mth. v, 30 *ei fragistnai ains liþive þeinaize jah ni allata laik þein gadriusai in gaiainnan*; ix, 13 *armahairti þa viljau jah ni hunst*; vii, 29; Mc. i, 22; Rom. vii, 6; Cor. II, v, 12; ix, 5; x, 8; xiii, 10; Gal. ii, 14, 15, 16; vi, 4; Philpp. iii, 3; Thess. II, iii, 6; γ) cum *akei ni*: Rom. x, 2 *aljan gu þs haband akei ni bi kun þja*; Cor. II, iv, 8, 9; xi, 6; δ) cum *i þ ni*: Mc. xiv, 7 *sinteino untedans habai þ mi þ izvis, i þ mik ni sinteino habai þ*; Joan. xii, 8; bb) negatum prius, positivum ut adversans posterius mittitur cum *ak*: Mth. vii, 21 *ni wazuh saei qibi þ mis frauja frauja inngatei þi þ in þiudangardja himinē, ak sa taujands viljan allins meinis*; Mc. ix, 37 *ni mik andnini þ ak þana sandjandan mik*; Luc. iv, 4; Joan. vi, 26, 27, 32, 38; vii, 10, 22; xii, 9, 30; xv, 16; xvii, 9, 20; Rom. vii, 15, 17, 19, 20; ix, 8, 32; xii, 16, 19; xiv, 13; Cor. I, vii, 10; x, 29; xiv, 22; xv, 10; Cor. II, i, 12; iii, 3, 6; iv, 5; v, 15; vii, 12; viii, 8; x, 4, 18; Gal. iv, 17; Eph. ii, 8, 9; Philpp. ii, 4 (*ni þo seinu warjizuh mitondans ak jah þo anþaraize warjizuh*); 6; iii, 9; Col. iii, 22; Thess. I, ii, 13; iv, 8; Tim. i, ii, 12; Tim. II, i, 9; Philem.

16; Skeir. V, d; excipias: Joan. x, 33; *in godis vaurstvis ni stainjam þuk ak in vajamereins*; xiv, 10 *þo vaurda, þoei ik rodja izvis, af mis silbin ni rodja ak atta se. rodei þ*; Rom. viii, 9 *jus ni siju þ in leika ak in ahmin*; Cor. I, ix, 2; Cor. II, xi, 17, 29; Gal. ii, 16; iv, 31; Thess. II, iii, 15, ubi verbum negationem ad se attraxit. Sed non valet regula in casibus, ubi negationem inter et vocabulum rectum aliqua interjicitur e particulis, quæ communiter secundam sedem in sententia obtinent, ex. gr. *þan*: Cor. I, xii, 21 *ni þ-þan mag* (οὐ δύναται δέ); *auk*: Mc. ix, 6 *ni auk vissa*; xi, 13 *ni auk vas mel*; xii, 14; Luc. vi, 43; viii, 17; Joan. vii, 1; Rom. x, 12; xi, 25; Cor. II, xiii, 8; Thess. I, iv, 7; Thess. II, iii, 2; Rom. ix, 6 *ni auk allai*; Eph. v, 29 *ni auk manna*; Skeir. V, c *ni auk þatainei* (quamvis *auk* etiam post verbum quandoque retrocedat, ut Luc. xvi, 2 *ni magt auk*; Cor. I, xvi, 7 *ni viljau auk*; Joan. vii, 4 *ni manna auk*); coll. *Auk*. Multo minus valet regula, ubi adest *ni þau* (*ni þauh*) sive sit pro οὐ μὴ, ut Mth. v, 20 *ni þau qimi þ*; Mc. x, 15; sive pro οὐδέ, ut Mth. vi, 15; Mc. xi, 26; vel pro οὐ, ut Philpp. iii, 13; vel pro οὐκ ἄν, ut Mc. xiii, 20; Joan. ix, 41; xi, 21, 32; xviii, 30 (*ni þau veis atgebeima þus*, in quo loco pronom. pers. a Græco non expressum negationem inter et verbum ponitur, licet etiam *veis ni meridedum* Cor. II, xi, 4 occurrat; *nunu* semper negationi et imperativo interjicitur, vid. ad Tim. II, i, 8. Denique aliquid explicativum inter negationem et verbum mittitur, ut Cor. II, x, 14 *ni auk, svasve ni fairrinandans und izvis vsarassau, usþanjam uns*; Joan. xiv, 27; Cor. I, xvi, 2; Gal. v, 17. Ubi adest exceptio, ut Rom. xiv, 13 *ni mata þeinamma fragistjais*; Cor. I, iv, 4, 6, saltem emphatice proferendum est vocabulum, quod negationem a verbo separat. Cum compositis vero verbum inter et particulam compositionis interest negatio, ut Joan. vi, 22 *mi þ ni gam*, coll. x, 1 *inn ni atgaggi þ*; b) ad libitum construi potest negatio aa) cum indefinitis. Cum indefinita negativa (*nullus, nemo, nunquam, nusquam*) non nisi circumlocutionibus exprimat Gothus, et negatione positivis adjuncta efformet, negatio ab eis removeri et ad verbum admoveri potest: α) *ni vaiht*: Mc. vi, 8 *ei vaiht ni nemeina* (ἵνα μηδὲν αἴρωσιν); ix, 29 *in vaihtai ni mag usgaggan* (ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν); Luc. iv, 2 *jah ni matida vaiht* (καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδέν, coll. infra); Joan. vi, 12 *þei vaihtai ni fragistnai* (ἵνα μὴ τε ἀπόληται); 63; vii, 26; xii, 19; xvi, 23; xviii, 20; Cor. II, vii, 9 etc.; e contra: Mth. x, 26 *ni vaiht auk ist gahuli þ* (οὐδὲν γὰρ ἐστὶ κεκαλυμμένον); Mc. v, 26 *jah ni vaihtai botida*; xi, 13 *ni vaiht bigat*; xv, 4 *niu andhaffjis ni vaiht?* Luc. ix, 3 *ni vaiht nimai þ in vig*; xviii, 34; Joan. viii, 28, 34; xvi, 24; Rom. viii, 1; ix, 1; xiv, 14; Cor. I, vii, 19 (*þata bimait ni vaihts ist*); x, 25, 27; xiii, 2, 3; Cor. II, vi, 10; vii, 5; xi, 5; xii, 11; xiii, 7; Gal. ii, 6; iv, 1 (*ni und vaiht*); 12; v, 10; vi, 3, 14 (*in ni vaihtai*); Philpp. i, 20 et 28 *ni in vaihtai*; ii, 3; iv, 6; Thess. II, iii, 11; Tim. i, v, 25; iv, 4; Tim. II, ii, 14 (*du ni vaihtai*); Tit. i, 15; Philem. 14; Skeir. VII, c (*ni in vaihtai*); β) *ni manna*: Mth. ix, 30 *ei manna ni viti* (μηδεὶς γινώσκέτω); Mc. vii, 36 *ei mann ni ge þeina* (ἵνα μηδενὶ εἴπωσι); 24; Luc. ix, 21, 36 *jah mann ni gataihun*; Joan. xv, 13 *maizein þizai friapvai manna ni habai þ*; e contra: Mth. vi, 24 *ni manna mag tvaim frauja skalkinon*; Luc. viii, 16 *ni manna lukarn tandjands dishulji þ ita*; ix, 62; Joan. vi, 44; vii, 4, 27; ix, 4; Eph. v, 6 (*ni manna izvis usluto*), 29 (*ni auk manna*); Col. ii, 16; Tim. i, iv, 12; Tim. II, iv, 16; γ) *ni ainshun*: Mc. xi, 2 *ana þammei nauh ainshun manne ni sat* (ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθηκε); Luc. v, 39 *jah ainshun driggandane fairni ni suns vili jugg* (καὶ οὐδεὶς πῶν παλαιῶν εὐθέως θέλει νέον); x, 19 *jah vaihte ainohun izvis ni gaska þji þ* (καὶ οὐδὲν ὁμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ); Joan. viii, 20 *jah ainshun ni saifah ita*; xiii, 28 *þatuh ainshun ni vissa*; xiv, 6 *ainshun ni qimi þ*; xv, 24; xvi, 5; xvii, 12; xviii, 38; Cor. I, i, 14; Eph.

iv, 29; e contrario: Luc. ix, 50 *ni ainshun ist manne*; xiv, 24 *ni ainshun manne jainaize kauseiþ nahtamatis*; xviii, 19 *ni ainshun þiuþeigs niba ains guþ*; 29; xix, 50 *ana þammei ni ainshun aiv manne sat*; Joan. iii, 32; vi, 65; vii, 19, 50, 44; x, 41; xvi, 22; xix, 4; Rom. xiii, 8; Cor. I, x, 24; Cor. II, v, 16; vi, 3; vii, 2; xi, 8; Gal. vi, 17; Philpp. iv, 15; Thess. I, iii, 3; iv, 12; Tim. II, ii, 4; Skeir. VIII, c, d; δ) *ni mannahun*: Mc. viii, 30 *ei mannhun ni qeþeina*; ix, 9 *ei mannhun ni spillodedeina*; e contrario: Mc. viii, 26 *ni mannhun qiþais*; ix, 39; Joan. viii, 33; Tim. I, v, 22; ε) *ni washun*: Joan. x, 28 *ni fravilviþ washun*; e contrario: Mth. ix, 16 *ni washun lagjiþ*, Mc. x, 18 *ni washun þiuþeigs*; Luc. x, 22; Joan. x, 18; Col. ii, 18; Thess. II, ii, 3; ζ) *ni wan et ni wanhun*: Luc. iv, 11 *ei wan ni gastaggjais* (μηποτε προσκοψης); Joan. vi, 55 *ni þaurseiþ wanhun* (οὐ μὴ δεψήσῃ πώποτε); e contra: Mth. vii, 23 *ni wanhun kunþa*; Luc. xv, 29; Joan. vii, 46; η) *ni aiv*: Mc. ii, 12 *aiv sva ni gasewum* (οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν); e contra: Mth. ix, 33 *ni aiv sva uskunþvas*; Luc. xv, 29; Joan. x, 29; Tim. II, iii, 7 etc.; bb) res eadem se habet cum *ni þanaseiþs*, *ni þanamais*, *ni ju*, *ni juþan* (οὐκέτι) et *ni nauh* (οὐπω); hinc α) Mc. ix, 25 *þanaseiþs ni galeiþais in ina* (μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν); x, 8 *svasve þanaseiþs ni sind iwa*; xii, 34 *þanaseiþs ainshun ni gadaursta ina fraihnan*; Luc. xv, 19, 21; Joan. xiv, 50; Eph. iv, 17, 14, 28; Mc. xv, 5 *þanamais ni andhof*; Thess. I, iii, 1 *ni usþulandans þanamais*; Rom. xiv, 15 *ju ni bi friahvai gaggis*; Eph. ii, 19 *ju ni sijuþ gasteis*; Thess. I, iii, 5 *ju ni uspulands*; Mc. i, 45 *ei juþan ni mahla galeiþan*; sed etiam Mc. ix, 8 *ni þanaseiþs ainohun gasewun*; Joan. xiv, 19; xvi, 10, 21, 25; xvii, 11; Gal. ii, 20; iv, 7; Skeir. I, b; III, b; β) Joan. vii, 50 *nauh þanuh ni atiddja weila is* (οὐπω ἐκλήθη ἡ ὄρα αὐτοῦ); 39; viii, 57 *fmstigns jere nauh ni habais*; Rom. ix, 11; e contra: Mc. iv, 40 *waiva ni nauh habaiþ galaubein*; viii, 17, 21; Joan. iii, 24; vii, 6, 8, 39; Philpp. iii, 13 vid. ad h. l.; Skeir. III, a; c) In formulis: *ni þatei*, non quod, οὐχ ὅτι: Joan. vi, 46; vii, 22; Cor. I, x, 20; Cor. II, i, 24; Philpp. iii, 12; iv, 11, 17; Thess. II, iii, 9; Skeir. IV, b; *ni þei*, οὐχ ὅτι: Joan. xii, 6; οὐχ ἵνα: Cor. II, ii, 4; *ni unte*, οὐχ ὅτι: Cor. II, vii, 9; *ni ei* (ubi Græcus οὐ tantum usurpavit) Cor. II, v, 12; sed Cor. I, vii, 17 vid. ad h. l. (lectio et justificari et intelligi potest, si post *ni* suppletur *kannt* et sententia ut interrogativa habetur; tunc vero græco *ei μὴ* non jam respondebit); *ni þatainei*, vel *ni þutain*, non solum οὐ μόνον, cum sequenti *ak jah*, vid. *þatainei* sub *Ains*; insuper etiam Gal. ii, 14; Philpp. i, 29; Tim. I, v, 13; Skeir. I, d; *ei ni*, quin, ut non, quod non, ἵνα μὴ, vid. sub *Ei*; *jah ni* (*jan-ni*), vid. sub *Jah* et supra. d) De *ni* in progressivo sensu, vid. sub *Nih*. e) Duæ negationes in eadem sententia non se invicem annullant, sed contra corroborant: Mc. iii, 20 *ni mahledun nih hlaif matjan*; Luc. xviii, 13 *motareis ni vilda nih augona seina ushafjan*; Joan. viii, 42 *nih þan fram mis silbiþ ni gam*; xvi, 21 *ni þanaseiþs ni gaman aglons*; Cor. II, v, 16 *ni þanaseiþs ni kunnum ina*; Mc. vii, 12 *ni fraletiþ ina ni vaiht taujan*; Luc. ix, 36; xx, 40; Joan. v, 22; ix, 33; xv, 5; xvi, 24; Gal. vi, 14; Mth. xxvii, 14 *ni andhof imma viþra ni ainshun vaurde*; Mc. xv, 4 *niu andhafjis ni vaiht?* (cujus loco Luc. xiv, 60 tantum *niu andhafjis vaiht* ponitur). Ita plerumque præeunte Græco, sed Gothus, sæpissime invito, Græco unica negatione ulitur, ex. gr. *leik ni botiþ-vaiht* Joan. vi, 63; vid. grammaticam. — 2) Pro græco α privativum: Rom. vii, 1 *ni vitan*, ἐγνοεῖν; Mc. xvi, 11; Rom. xi, 30, 31; Tim. II, ii, 15 *ni galaubjan*, ἀπιστεῖν et ἀπειθεῖν; Tim. I, iii, 3 *ni sakjis*, ἀμαχος; *ni saihufriks*, ἀφιλάργυρος; 3) neque, nec, οὐδέ, μηδέ: Mth. viii, 10 *ni in israela sva lauda galaubein bigat*; xxv, 45; xxvii, 14; Mc. v, 3 *ni naudibandjom eisarneinain manna mahla ina gabindan*; viii, 26; xii, 21; xiv, 59; Luc. vii, 7, 9; xx,

8; Joan. vii, 5; Rom. xi, 21; Cor. I, v, 11 fin.; xiv, 21; Gal. ii, 5; Thess. II, iii, 10; coll. *Nih*, *cujus loco ni þau* Mc. xi, 26; 4) *nisi*, *ei μὴ*: Mc. xiii, 20, ubi *alias nih* (quod vid. 3) *adest*; 5) non, nonne interrogans, οὐ, οὐχι: Mc. vii, 18 *ni fraþjiþ þammei all þata waþro innaggando in mannan ni mag ina gamainjan?* Cor. I, i, 20; v, 6; vi, 1; ix, 1; οὐδέ: Luc. vi, 3; coll. *Niu*; 6) quin, quod non, tantum modo Skeir. III, b *so bi guþ hrainei anabudana vas, ni þanaseiþs judaiviskom ufarranneinim brukjan usdaudjaina*.

NIBA (*nibai* Mth. v, 20; Mc. iv, 12; v, 37; Luc. vi, 4; ix, 43; Joan. vi, 44, 46, 53, 65; vii, 55, 51; viii, 22; x, 10; xii, 24; Rom. xi, 15; Cor. II, ii, 2; xiii, 5 h. l.; vet. sax. *neba*; Gr. I, 32), particula, 1) si non, nisi, *ei οὐ*, *ei μὴ*, *ἐάν μὴ*: Mth. v, 20; Mc. iii, 27; vii, 3, 4; Joan. iii, 5, 5; vi, 44, 53, 65; vii, 51; x, 37, 38; xii, 24; xiv, 2; xv, 4, 6; Rom. x, 15; xi, 23; Cor. I, xv, 2; Tim. II, ii, 5, 14 h. l.; 2) ne, post negationem et interrogationem, *ei μὴ*: Mc. ii, 7, 26; v, 37; vi, 4, 5, 8; viii, 14; ix, 9, 29; xi, 13; Luc. vi, 4; ix, 43; xvii, 18; xviii, 19; Joan. vi, 46; x, 10; xiv, 6; xvii, 12; Rom. xi, 15; xiv, 14; Cor. II, ii, 2; xii, 5; Gal. vi, 14; Tim. I, v, 19; *ἐκτός εἰ μὴ*: Cor. I, i, 14; 3) in interrogatione, ne forte? *μή*: Joan. vii, 35; *μήτι*: Joan. viii, 22. *Nibai þau*, ne forte, *ei μήτι ἄν*: Cor. I, vii, 5; *nibai austo*, id., Cor. II, xiii, 5 vid. h. l.; *nibai þatei*, præter quod, *ei μὴ ὅτι*: Cor. II, xii, 15; Eph. iv, 9; *ei μὴ* c. infin. Rom. xiii, 8; *nibai þau þatei*, nisi forte, *ei μήτι*: Luc. ix, 13; *nibai wan*, ne quando, pro *μηποτε*: Mc. iv, 12 (licet græco vocabulo non respondeat; in interpretatione latina loco *ne forte* legendum est *nisi forte*).

NIH (vet. norv., angl. sax. *ne*, vet. sax. *nec*, vet. fr., rec. sup. germ. *noch*, vet. sup. germ. *noh*; lat. *nec*; Cf. II, 980), conjunctiva particula negationis ex enclitico — *uh* formata, semper a fronte sententiæ ponitur (exceptis Rom. viii, 7; Gal. ii, 3; Tim. II, i, 12) et *h* sæpe cum *þ* vel *s* sequentis vocabuli assimilatur (*nihþ*— Luc. xx, 40; Joan. xi, 30; Rom. ix, 7; Cor. I, i, 17; v, 8; xii, 21; Gal. vi, 13 h. l.; Tim. I, i, 4; *nis*— Luc. xx, 16; Rom. ix, 15; xi, 1, 11; Gal. ii, 17), 1) et non, nec, neque, οὐδέ, μηδέ: Mc. ii, 2; iii, 20; xi, 33; xii, 10; Luc. xx, 36; Joan. v, 22; xv, 4; Rom. viii, 7; Cor. I, xii, 15; xv, 13, 16; Gal. ii, 3, 5 h. l.; iv, 27 h. l.; vi, 13; Thess. II, iii, 10 h. l.; Skeir. I, b; IV, d; VII, a, c; οὐ μὴ: Mth. x, 34; Luc. xx, 40 (*nihþan þanaseiþs, οὐκέτι δέ*); Joan. vi, 38; vii, 13 (*nih þan ainshun, οὐδέ*); xi, 30 (*nihþan nauhþanuh, οὐπω δέ*); xii, 47; xvi, 13; Rom. vii, 7; Cor. I, i, 17; iv, 3 (*nih vaiht, οὐδέ*); xii, 21 (*nihþan, οὐ δέ*); Cor. II, i, 19 (cod. A fert *ni*); xii, 3; Tim. I, iii, 3, 6; Tim. II, i, 12; hinc formula *μη γένοιτο* in gothico *nis-sijai* (pro *nih* vel *ni sijai*) Luc. xx, 16; Rom. ix, 15; xi, 1, 11; Gal. ii, 17; sed tamen etiam occurrit *ni sijai*, vid. ad Rom. vii, 7; 2) non semel, neque, οὐδέ: Mth. vi, 29; Mc. iii, 20; Luc. xviii, 13; Cor. I, iv, 3; Eph. v, 3; 3) ne, nisi, *ei μὴ*: Joan. ix, 35; xv, 22; xviii, 30; xix, 11; Rom. vii, 7; ix, 29; coll. ad Mc. xiii, 20. 4) Ubi negatio in pluribus sententiis vel sententiæ membris pergit, sive adjunctive (οὐτε — οὐτε, μήτε — μήτε), sive disjunctive (οὐ — οὐδέ, μη — μηδέ), Gothus usurpat a) ordinario *ni* — *nih*: Mth. vi, 20 *þarei þiubos ni usgraband nih stiland*; 25 *ni maurnaiþ saivalai izvarai nih leika izvaramma*; vii, 18 *ni mag bagms þiuþeigs akrana ubila gataujan nih bagms ubils akrana þiuþeiga gataujan*, x, 24 *nist* (hoc est *ni ist*) *siponeis usfar laisarja nih skalks usfar frauþin*; Mc. viii, 17; xii, 24; Luc. vi, 43, 44; viii, 17; xvii, 20, 21, 23; Joan. vi, 24; viii, 19; xiii, 16; xiv, 17, 27; xvi, 3; Rom. ix, 6, 7; Cor. I, v, 8; xv, 50; Cor. II, iv, 2; Gal. i, 1; iii, 28; Thess. I, iv, 6; Thess. II, iii, 8 h. l.; Tim. I, i, 3, 4; vi, 16; Tim. II, i, 8; Skeir. I, a; VII, a; etiam Mth. vi, 26 *ni — nih — nih*; Luc. x, 4; Col. ii, 21 h. l.; Mth. v, 34 — 36 *ni — nih — nih — nih — nih*; Luc. xiv, 12; b) etiam *ni — ni*: Mc. vi, 11 *sua managai sve ni andnimaina izvis, ni hausjaina izvis*; viii, 26; xii, 25; xiv, 68; Luc. iii,

14; xx, 35; Rom. ix, 16; Cor. II, iv, 2 h. 1.; vii, 12; Gal. iv, 14; Eph. iv, 26, 27; Thess. I, v, 5; Thess. II, iii, 8; quin etiam Col. ii, 21 *ni—ni—ni*; Tit. i, 7 *ni—ni—ni—ni—ni—ni*; c) etiam *nih—nih*: Mth. vi, 29 *parei nih malo nih nidva fravurdeip*; 28 (xi, 28); Mc. iv, 22; Luc. vii, 35; Joan. v, 37; ix, 3; Gal. v, 6; Tim. I, i, 7; et insuper *nih—nih—nih* Mc. vi, 8 (Thess. II, ii, 2); Tim. I, i, 7 h. 1.; *nih—nih—nih—nih—nih* *pan* Luc. ix, 3; d) promiscui casus ut *nih—ni* Luc. xiv, 35; Gal. vi, 15, coll. Tim. I, iii, 5, rariores sunt; alii, ut *nih—ni—nih* Tim. I, iii, 8; *ni—ni—ni—nih* Rom. xiii, 9; *ni—ni—ni—ni—ni—nih—nih—nih—nih—nih* Rom. viii, 38, 39, semel tantum occurrunt. 5) *Nih pan*, vid. sub *pan* III, 9, c.

NIU (coll. ... u) vocabulum interrogativum. nonne? an? οὐ: Mth. vi, 26 *niu jus mais vulþrizans sijup þaim?* vii, 22; xxvii, 13; Mc. iv, 21, 38; vi, 3; xi, 17; xii, 24, 26; xiv, 60; xv, 4; Luc. ii, 49; iv, 22; ix, 55; xv, 4; Joan. vi, 42, 70; vii, 19, 25; viii, 48; ix, 8; x, 34; xi, 37, 40; xiv, 10; xviii, 26; xix, 10; Cor. I, ix, 24; xiv, 25; Cor. II, xii, 18; xiii, 5; Gal. iv, 21; οὐχί: Mth. v, 46; vi, 25; x, 29; Luc. xiv, 28, 31; xv, 8; xvii, 8, 17; Joan. vii, 42; xi, 9; Cor. I, v, 12; viii, 10; x, 16, 18; Thess. I, ii, 19; οὐ μή: Joan. xviii, 11; Luc. xviii, 7; μή: Joan. xviii, 25; in posteriori membro duplicis interrogationis, *pan niu*, annon, necne? ἢ οὐ: Mc. xii, 14; Luc. xx, 22; Rom. ix, 21; Cor. II, xiii, 5; commistum cum *ni* (quod vid. 5): Cor. I, ix, 1 *niu (οὐχ) im apants-taulus? ni (οὐχ) im freis? niu (οὐχ) iesu xristau frau-jan saw? niu (οὐ) vaur-tv mein-tu jus sijup?*—*Niu ain*, nonne? οὐδέποτε: Mc. ii, 25; *niu wan*, num, μή ποτε: Tim. II, ii, 25; *niu austo*, ne forte, μήποτε: Luc. v, 13; *niu ni* Cor. I, i, 21 falsum est.

NIST, vid. sub *Visan*.

NIDVA, fem. (?), ærugo, βρωσις: Mth. vi, 19, 20.

NIH, vid. sub *Ni*.

NIP, i. q. *Nih*.

NIPAN (coll. vet. norv. *nad*, angl. sax. *nit*; Gf. II, 1024), conj. I, *naþ*, *neþun*, *niþans*, adjuvare, συλλαμβάνεσθαι: Philpp. iv, 3.

NIPJIS (vet. norv. *nidr*, *nefi*, *nift*, angl. sax. *nesa*, *nift*, vet. fr. *neva*, *nift*, vet. sup. germ. *nefu*, *nift*, angl. *nephew*, *niece*, batav. *neef*, rec. sup. germ. *neffe*, *nichte*; lat. *nepos*, *neptis*; Gr. III, 324; Gf. II, 1052; Rehtb. 949), masc., consobrinus, cognatus, συγγενής: Luc. xiv, 12; Joan. xviii, 26; Rom. xvi, 21.

GA-NIPJIS, id., Mc. vi, 4; Luc. i, 58; ii, 44; xiv, 12.

NIPRO, fem., germana, συγγενής: Luc. i, 36.

NIKAUDEMUS (*Nekaudemus* Skeir. II, b. *Nikaudaimus* Skeir. VIII, c), nom. propr. masc., Νικόδημος: Joan. vii, 50; Skeir. II, b; VIII, c.

NIMAN (vet. norv. *nema*, vet. sax., angl. sax. *niman*, vet. sup. germ. *neman*, vet. fr. *nima*, *nema*, angl. *nim*, batav. *nemen*, rec. sup. germ. *nehmen*; Gr. II, 30; Gf. II, 1054; Rehtb. 952), conj. I, *nam*, *nemun*, *numans*, 1) tollere, capere, λαμβάνειν: Mth. v, 40; x, 38; xxvii, 48, 59; Mc. vii, 27; viii, 6; ix, 36; xii, 2, 19, 20, 21, 22; xv, 23; Luc. i, 63. ix, 5, 16, 23, 38; xx, 28, 29, 30, 31; Joan. vi, 11; x, 17, 18; xii, 3, 12; xiii, 12; xvi, 14, 15; xviii, 3, 31; xix, 1, 6; Rom. vii, 8, 11; xiii, 2; Cor. I, iv, 7; ix, 24, 25; xi, 25; Gal. ii, 6 h. 1.; Philpp. ii, 7; Col. iv, 10; Neh. vi, 18; Skeir. VII, b; ἀναλαμβάνειν: Eph. vi, 13; δέχεσθαι: Luc. xvi, 6, 7; Eph. vi, 17; αἶρειν: Mc. vi, 8; viii, 34; x, 21; xv, 21, 24; Luc. vi, 29, 30; xvii, 31; xix, 21, 24; Joan. x, 18; xvi, 22; 2) capere, apprehendere, λαμβάνειν: Mc. iv, 16; Joan. iii, 32; vi, 21; xiii, 20; xvii, 8; δέχεσθαι: Cor. II, xi, 16; 3) elevare, extollere, efferre, αἶρειν: Mth. ix, 6; Mc. ii, 9, 11; Joan. viii, 59; βαστάζειν: Joan. x, 31; 4) recipere, λαμβάνειν: Mth. x, 41; xxvii, 6; Mc. xi, 24; xii, 1; Joan. vi, 7; vii, 23, 39; xiv, 17; xvi, 24; Cor. II, xi, 4, 8, 24; Gal. iii, 2; παραλαμβάνειν: Thess. I, ii, 13;

ἀπολαμβάνειν: Col. iii, 24; δέχεσθαι: Cor. II, vi, 1, 5) capere, λαμβάνειν: Luc. v, 5; Cor. II, xii, 16; 6) formulæ: *runa* vel *garuni niman*, consilium capere, consilium inire, συμβούλιον λαμβάνειν: Mth. xxvii, 1, 7; *arbi niman*, *gen ei du genai n man*, *ana armims niman*, vid. sub *Arbi*, *Qens*, *Arms*.

AND-NIMAN, 1) accipere, recipere, δέχεσθαι: Mth. x, 40, 41; Mc. vi, 11; ix, 37; x, 15; Luc. ii, 28; viii, 13; ix, 5, 11, 48, 53; x, 8; xvi, 4, 9; xviii, 17; xix, 15; Joan. xii, 48; Cor. II, vii, 15; viii, 17; xi, 4; Gal. iv, 14; Col. iv, 10; Thess. I, ii, 13; παραδέχεσθαι: Mc. iv, 20; Tim. I, v, 19; προσδέχεσθαι: Luc. xv, 2; Philpp. ii, 29; ἀποδέχεσθαι: Luc. viii, 40; ὑποδέχεσθαι: Luc. xix, 6; εἰσδέχεσθαι: Cor. II, vi, 17; λαμβάνειν: Joan. xiii, 20, 30; Cor. I, iv, 7; Tim. I, iv, 4; παραλαμβάνειν: Mc. iv, 36; vii, 4; x, 32; Luc. ix, 10; Col. iv, 17; Thess. I, iv, 1; προσλαμβάνειν: Rom. xiv, 1, 3; xv, 7; Philem. 12; ἀναλαμβάνειν: Eph. vi, 16; Tim. I, iii, 16; Tim. II, iv, 11 (Neh. v, 17); Skeir. I, d; II, d; *gastins andniman*, ξενοδοχεῖν: Tim. I, v, 10; 2) capere, accipere, λαμβάνειν: Mc. x, 30; Philpp. iii, 12; παραλαμβάνειν: Cor. I, xi, 23; xv, 1; Thess. II, iii, 6; ἀπολαμβάνειν: Luc. vi, 34; xv, 24; xviii, 30; Gal. iv, 5; μεταλαμβάνειν: Tim. II, ii, 6; μετάληψις: Tim. I, iv, 3; ἀπέχειν: Philem. 15; μετέχειν: Cor. I, x, 50; κομιζέσθαι: Col. iii, 25; Skeir. V, c; VII, c; docum. neapol. et aretin.; 3) in præterit., recepisse, hinc habere, ἀπέχειν: Mth. vi, 2, 16.

AT-NIMAN, accipere, attollere, μεθισθάναι: Col. i, 13.

AF-NIMAN, auferre, amovere, ἀφαιρεῖν: Luc. i, 25; xvi, 3; Rom. xi, 27; περιαιρεῖν: Cor. II, iii, 16; ἀπαίρειν: Mth. ix, 15; Mc. ii, 20; Luc. v, 35; αἶρειν: Mth. ix, 16; Mc. ii, 21; iv, 25; Luc. viii, 18; xix, 26; Joan. i, 29; xi, 39; ἀπολαμβάνειν: Mc. vii, 35.

BI-NIMAN, capere, furari, κλέπτειν: Mth. xxvii, 64.

GA-NIMAN, 1) assumere, παραλαμβάνειν: Mc. v, 40; ix, 2; Luc. ix, 28; xviii, 31; *ganiman miþ*, συμπαραλαμβάνειν: Gal. ii, 1; 2) accipere, κομιζέσθαι: Cor. II, v, 10; Eph. vi, 8; κληρονομεῖν: Cor. I, xv, 50 συλλαμβάνειν (in utero): Luc. i, 31; ii, 21; 3) accipere, discere, παραλαμβάνειν: Philpp. iv, 9; μαθάνειν: Mth. ix, 13; Mc. xiii, 28; Joan. vi, 45; Cor. I, iv, 6; Eph. iv, 20; Col. i, 7; Tim. II, iii, 14.

DIS-NIMAN, continere, κατέχειν: Cor. II, vi, 10.

MIÞ-NIMAN, 1) accipere cum; 2) recipere, δέχεσθαι: Mth. xi, 14.

US-NIMAN, 1) auferre, αἶρειν: Mc. iv, 15; vi, 29; viii, 8; Joan. xv, 2; xvii, 15; Col. ii, 14; ἐξαιρεῖν: Cor. I, v, 13; καθαιρεῖν: Mc. xv, 46; 2) capere, λαμβάνειν: Mth. xxvii, 9; Luc. vi, 4; Cor. II, xi, 20; 3) accipere, assumere, παραλαμβάνειν: Luc. xvii, 34, 35; 4) assumere, λαμβάνειν: Mth. viii, 17.

FRA-NIMAN, capere, accipere, λαμβάνειν: Luc. xix, 12; παραλαμβάνειν: Joan. xiv, 3.

ANDA-NEMS, adject., acceptus, δεκτός: Luc. iv, 19, 24; Cor. II, vi, 2; ἀπόδεκτος: Tim. I, ii, 3; v, 4; *vaila andanems*, εὐπρόσδεκτος: Cor. II, vi, 2; v ii, 12.

ANDA-NEMS, neut., acceptum, λήψις: Philpp. iv, 15.

ANDA-NEMEIGS, adject., curans, conservans, ἀντεχόμενος: Tit. i, 9.

ANDA-NUMTS, fem., assumptio, ἀνάληψις: Luc. ix, 51; πρόσληψις: Rom. xi, 15; ἀποδοχή: Tim. I, i, 15; iv, 9.

ARBI-NUMJA, masc., hæres, κληρονόμος: Mc. xii, 7; Luc. xx, 14; Gal. iv, 1.

NIU, vid. sub *Ni*.

* NIUHSJAN (vet. norv. *niosna*, vet. sax. *niosian*, *nioson*, angl. sax. *neosian*, vet. sup. germ. *niosjan*; Gr. II, 22; Gf. II, 1104), conj. II, quærere, inquirere.

BI-NIUHSJAN, inspicere, κατασκοπεῖν: Gal. ii, 4.

NIUHSJANS, fem., inspectio, ἐπισκοπή: Luc. xix, 44.

NIUN (vet. norv. *niu*, angl. sax. *nigon*, vet. sup. germ. *niun*, vet. sax., vet. fr. *niun*, angl. *nine*, suec. *nio*, dan. *ni*, batav. *negen*, rec. sup. germ. *neun*; gr. ἕννεα, lat. *novem*; Gr. I, 762; Gf. II, 1091; Rehtb. 951), numerale, novem, ἕννεα: Luc. xv, 4, 7; xvii, 17.

NIUNDA, num. ord., nonus, ἑνατος : Mth. xxvii, 45 ; Mc. xv, 33, 34.

NIUNTEHUND, nonaginta, ἐννεήκοντα : Luc. xv, 4, 7 ; Esdr. ii, 16.

NIUN-HUNDA, noningenta, ἐννεακόσιοι : Esdr. ii, 36.

NIUJIS (vet. norv. *nyr*, vet. sax. *niuui*, angl. sax. *niwe*, vet. sup. germ. *niuwi*, vet. fr. *nie*, angl. *new*, suec., dan. *ny*, batav. *nieuw*, rec. sup. germ. *neu*; gr. νέος, lat. *novus*; Bopp 71; Gr. III, 618; Cf. II, 1109; Reith. 951), adject., 1) novus, καινός : Mth. ix, 17; xxvii, 60; Mc. i, 27; ii, 21, 22; Luc. v, 36, 38; Joan. xiii, 34; Cor. I, xi, 25; Cor. II, iii, 6; v, 17; Eph. ii, 15; iv, 24; ἄγνωφος : Mc. ii, 21; *niuja satids*, recenter conversus, neophyta, νεόφυτος : Tim. I, iii, 6; 2) juvenis, νέος : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 37; Cor. I, v, 7; Col. iii, 10.

ANA-NIUJAN, conj. II, renovare, ἀνακαινοῦν : Cor. II, iv, 16; Col. iii, 10; ἀνανεοῦν : Eph. iv, 23.

NIUJİBA, fem., novitas, καινότης : Rom. vii, 6.

ANA-NIUJİBA, renovatio, ἀνακαινώσις : Rom. xii, 2 vid. ad h. l.

İN-NIUJİBA, 1) innovatio; 2) restauratio, ἐνκαινία : Joan. x, 22.

NIU-KLAHS, vid. sub *Klahs*.

NIUTAN (vet. norv. *niota*, vet. sax., angl. sax. *niotan*, vet. sup. germ. *niozan*, vet. fr. *nieta*, *neta*, *neth*, suec. *njuta*, dan. *nyde*, batav. *genieten*, rec. sup. germ. *nützen*, *geniessen*; Gr. II, 19; Cf. II, 1118; Reith. 948, 951), conj. I, *naut*, *nutun*, *nutans*, 1) nancisci, τυγχάνειν : Luc. xx, 35; 2) frui, δίνασθαι : Philem. 20.

GA-NIUTAN, capere, συλλαμβάνειν : Luc. v, 9; ἀγρεύειν : Mc. xii, 13.

NUTA, masc., captor, ἀλιεύς : Mc. i, 17; ζωγράφων : Luc. v, 10.

* NUTIS, adject., utilis.

UN-NUTIS, inutilis, ἀνόνητος : Tim. I, vi, 9.

* NIPJAN (angl. sax. *nipan*, coll. dan. *neppe* [cum molestia] et vet. norv. *neppi*...), conj. II, turbare, perturbare.

GA-NIPJAN, conj. III, mœrere, στρυγνάζειν : Mc. x, 22.

* NISAN (vet. sup. germ. *ganesan*, vet. sax. *ginesan*, *nerian*, angl. sax. *genesan*, batav. *genezen*, rec. sup. germ. *genesen*; Gr. II, 26; Cf. II, 1098), conj. I, *nas*, *nesun*, *nisans*, sanari (germ. ... *nesen*).

GA-NISAN, 1) sanari, σώζεσθαι : Mth. ix, 21, 22; Mc. v, 23, 28; vi, 56; Luc. viii, 56; 2) servari, salvum fieri, σώζεσθαι : Mc. x, 26; xiii, 20; Luc. viii, 42; xviii, 26; Joan. x, 9; Rom. ix, 27; x, 9, 13; xi, 26; Cor. I, i, 18; v, 5; x, 33; xv, 2; Cor. II, ii, 15; Thess. I, ii, 16; Tim. I, ii, 4, 15.

GA-NISTS, fem., salus, liberatio, σωτηρία : Rom. x, 10; xi, 11; Cor. II, vii, 10; Eph. i, 13; Phlpp. i, 19, 28; Thess. I, v, 9; Tim. II, ii, 10; iii, 15; Skeir. I, b; περιποίησις : Eph. i, 14 vid. ad h. l.

NASJAN, conj. II, salvare, σώζειν : Mth. viii, 25; xxvii, 49; Mc. iii, 4; xv, 30; Luc. ix, 24, 56; xix, 10; Joan. xii, 27; Tim. I, i, 15; Tim. II, i, 9. *Nasjands*, partic. ut subst., liberator, salvator, σωτήρ : Luc. i, 47; ii, 11; Eph. v, 23; Phlpp. iii, 20; Tim. I, i, 1; ii, 3; iv, 10; Tim. II, i, 10; Tit. i, 3, 4; Skeir. I, a, c; II, a, c; IV, a; V, d.

GA-NASJAN, 1) liberare, salvare, σώζειν : Mth. ix, 22; Mc. viii, 35; x, 52; xv, 31; Luc. vi, 9; vii, 50; viii, 48, 50; ix, 24; xvii, 19, 33; Joan. xii, 47; Rom. xi, 14; Cor. I, i, 21; vii, 16; ix, 22; Eph. ii, 5; Tim. I, iv, 16; 2) sanare, ἰάσθαι : Luc. iv, 18; vi, 19; Joan. xii, 40; σώζειν : Mc. v, 34; Luc. xviii, 42; διασώζειν : Luc. vii, 3; ζωογονεῖν : Luc. xvii, 33.

NASJINS (*Nasseins* Thess. I, v, 8), fem., salus, σωτηρία : Luc. i, 69, 71, 77; ii, 30; xix, 9; Rom. x, 1; xiii, 11; Cor. II, i, 6; vi, 2; Thess. I, v, 8; σωτήριον : Luc. iii, 6; Eph. vi, 17.

NIST, vid. sub *Visan*.

NU (vet. norv., angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan. *nu*, angl. *now*, rec. sup.

germ. *nun*; gr. νῦν, νῦν, lat. *nunc*; Cf. II, 976; Reith. 956), 1) adverbium, nunc, νῦν; Mth. xxvi, 65; xxvii, 42, 43; Mc. x, 30; xv, 3; Luc. ii, 29; vi, 21, 25; xix, 42; Joan. viii, 4; 52; ix, 21, 41; xi, 8, 22; xii, 27, 31; xiii, 31, 36; xiv, 29; xv, 22, 24; xvi, 5, 22, 29, 30; xvii, 5, 7, 13; xviii, 36; Rom. xi, 30, 31; xiii, 11; Cor. I, vii, 14; xii, 20; xvi, 12; Cor. II, vi, 2; vii, 9; xiii, 2; Gal. i, 23; ii, 20; iii, 3; iv, 9, 25, 29; Eph. ii, 2; iii, 5, 10; v, 8; Phlpp. i, 20, 30; iii, 18; Col. i, 24; Tim. II, i, 10; v, 1; Rom. vii, 17; Cor. I, xii, 18; xv, 20; Col. i, 21, 26; iii, 8; Philem. 11; ἄρα : Mth. iv, 18; Joan. ix, 19 (h. l.), 25; xiii, 33, 37; xvi, 12, 31; Cor. I, xiii, 12; xvi, 7; Gal. iv, 20; Thess. I, iii, 6; in hac significatione etiam ut nomen usurpatur Luc. i, 48 *himma nu*; v, 10; Skeir. IV, b; *hamma nu* Cor. II, v, 16; Cor. I, iv, 11 *ho nu weila*; Cor. II, viii, 14 *in hamma nu mela*; Tim. I, iv, 8 *pizos nu libainais*; Tim. II, iv, 10 *ho nu ald*; 2) particula transitiva et consecutiva (quæ, dum in præcedenti significatione quamlibet sententiæ sedem obtinere potest, nunc communiter post primum vocabulum ponitur, licet et ulterius adesse queat, ut Rom. ix, 19 *qibis mis nu*; Cor. II, v, 20 *saur xristu nu*; vii, 1 *ho habandans nu gahaita*; xii, 9 *filu gabaurjaba nu*; Gal. iv, 15 *wileika vas nu audagei*; Phlpp. ii, 15 *sua managai nu sve*; Skeir. III, d *bi garaihsnai nu*; et etiam Luc. xx, 33 *in pizai usstassai nu*; ubi autem negatio sententiæ inchoat, particula vocabulo negato semper post ponitur, ex. gr. : Mth. vi, 8 *ni galeikoþ nu*; 31; Eph. v, 7; Rom. xiv, 13 *ni panamais nu*; Col. ii, 16 *ni manna nu*; vid. ad Tim. II, i, 8), nunc vero, sic, igitur, οὖν : Mth. v, 19, 23, 48; vi, 2, 8, 9, 22, 23, 31; vii, 24; x, 32; xxvii, 64; Mc. x, 9; xv, 12; Luc. iii, 8, 9; iv, 7; vii, 31, 42; viii, 18; x, 2; xiv, 33; xvi, 11; xx, 15, 29, 33; Joan. iii, 29; vi, 42, 45, 62; viii, 24, 36; xiii, 14, 32; xviii, 8, 39; Rom. vii, 7, 13, 25; ix, 14, 19, 30; x, 14; xi, 1, 19, 22; xii, 1; xiii, 7, 10, 12; xiv, 13; Cor. I, vii, 26; x, 19, 31; xiv, 26; xvi, 18; Cor. II, iii, 12; v, 6, 11, 20; vii, 1, 16; ix, 5; xii, 9; Gal. iii, 5; iv, 15; v, 1; Eph. iv, 1, 17; v, 1, 7; vi, 10, 14; Phlpp. ii, 1, 23, 28, 29; iii, 15; Col. ii, 16; iii, 1, 5; Tim. I, ii, 1, 8; iii, 2; v, 14; Tim. II, ii, 1, 3; Skeir. I, a, d; III, d; IV, a, d; V, b, c; VI, a; τοίνυν : Luc. xx, 25; ἄρα : Rom. vii, 21; δέ : Joan. v, 47; Rom. vii, 20; Cor. I, xv, 12; Cor. II, iv, 13; Gal. v, 17; γάρ : Gal. v, 17 (?), coll. Cor. I, vii, 16; μέν γάρ : Cor. II, xi, 4. *Aþhan nu*, ὥστε : Rom. vii, 12; τοίνυν : Cor. I, ix, 26; coll. *ib* — *nu* Skeir. I, d. *Nu sai* et *Sai nu*, vid. sub *Sai*; *Svaei nu*, vid. sub *Svaei*.

NUH (coll. — *uh*; *nuk* - Cor. I, vii, 16), nam igitur, in interrogatione, οὖν : Mc. xii, 9 *wa nuh taujai frauja?* Joan. xviii, 37 *an nuh (οὐχοῦν) þiudans is þu? γάρ* : Cor. I, vii, 16 *wa nuk-kanni?*

PANNU, ergo, sic, ἄρα : Rom. x, 17; Cor. II, v, 15; vi, 3 (apud Græcum deest); Gal. iii, 29; v, 11; item ubi interrogatur Mc. iv, 41; Gal. ii, 17 (ἄρα); ἄραγε : Mth. vii, 30; ὥστε : Cor. I, v, 8; γάρ : Mc. xiv, 6; *pannu nu*, ἄρα οὖν : Rom. ix, 16; xiv, 12, 19; Gal. iv, 31 (legit enim Gothus ἄρα οὖν pro ἄρα); vi, 10; Thess. I, v, 6; ἄρα νῦν : Rom. viii, 1; ὥστε : Cor. I, iv, 5; λοιπὸν οὖν : Thess. I, iv, 1; *pannu nu jai*, ἄρα οὖν : Rom. ix, 18; μενοῦνγε : Rom. ix, 20; *pannu þan*, ἄρα οὖν : Rom. vii, 3.

NUNU, ergo, igitur, itaque, in prohibitivis sententiis (ubi negationem inter et imperativum ponitur), οὖν : Mth. x, 26, 31; Rom. xiv, 15, 20; Tim. II, i, 8. *Nunu nu* Phlpp. iv, 4 difficile deffenderetur : apud Græcum abest particula.

NUMJA, NUMTS, vid. sub *Niman*.

NI TA, vid. sub *Niutan*.

NYMFA, nom. propr. masc., Νυμφά : Col. iv, 15.

NOIJAN, vid. sub *Nahan*.

NOTA (Gr. III, 784), masc., puppa, πρύμνα : Mc. iv, 38

J

JA (vet. norv., vet. sup. germ., suec., dan., rec. sup. germ. *ja*, vet. sax. *ia*; angl. sax. *ia*, *gea*, vet. fr. *ie*, angl. *yea*, *yes*; Gr. III, 764; Cf. I, 567; Reith. 858), adverb., utique, *vai*: Mth. v, 37; Cor. II, 1, 17, 18, 19, 20.

JAI, adverb., certo, profecto, *vai*: Mth. ix, 28; xi, 9; Mc. vii, 28; Luc. vii, 26; x, 21; Joan. xi, 27; Philpp. iv, 3; Philem. 20; *pannu nu jai*, ἀπα ὄν: Rom. ix, 18; μενοῦνυε: Rom. ix, 20; Tim. I, vi, 11 pro ᾧ adhiberi videtur, pro quo etiam Rom. ix, 20 sumi potest.

JABAI (*jaba* Joan. xi, 25; coll. *Ibai*; Gr. III, 285; coll. I, 32, d; Cf. I, 75; Reith. 839), conjunctio, 1) si, *ei*, εἰ: Mth. v, 23, 29, 30, 46, 47; vi, 14, 15, 22, 23; viii, 2, 31; ix, 21; x, 25; xi, 14; xxvii, 43; Mc. i, 40; iii, 24, 25, 26; iv, 23, 26; v, 28; vii, 11, 16; viii, 3, 12, 36; ix, 22, 23, 35, 43, 45, 47, 50; x, 12; xi, 3, 25, 26, 31; xii, 19; xiii, 21, 22; Luc. iv, 3, 7, 9; v, 12; vi, 32, 33, 34; ix, 23; x, 6; xiv, 26, 32, 34; xv, 8; xvi, 11, 12; xvii, 3, 4, 6; xviii, 4; xix, 8, 31, 40; xx, 5, 6, 28; Joan. v, 46; vi, 51, 62; vii, 4, 17, 25, 37; viii, 14, 16, 24, 31, 36, 42; 51, 52, 54, 55; ix, 22, 31; x, 9, 24, 35, 38; xi, 9, 10, 12, 40; xii, 24, 26, 32, 47; xiii, 14, 17, 32, 35; xiv, 3, 11, 14, 15, 23, 28; xv, 7, 10, 14, 18, 19, 20; xvi, 7; xviii, 8, 23; xix, 12; Rom. vii, 2, 3, 16, 20; viii, 9, 10; ix, 22, 27; x, 22; xi, 15, 16, 17, 18, 22, 24; xii, 18, 20; xiii, 4, 9; xiv, 15; Cor. I, iv, 7; v, 11; vii, 8, 9, 11, 12, 15, 28; viii, 9, 13; ix, 2; x, 27, 28, 30; xi, 6, 31; xii, 15, 17; xiii, 2, 3; xiv, 23, 24; xv, 13, 14, 16, 17; 19, 29, 32; xvi, 4, 7, 10, 22; Cor. II, ii, 2, 5, 10; iii, 7, 9, 11; iv, 3; v, 1, 17; vii, 14, 8, 12; ix, 4; x, 7; xi, 4, 20, 30; xii, 6, 11; xiii, 2, 4; Gal. ii, 4, 17, 18, 21; iii, 4; iv, 15; v, 2, 11, 15, 18, 25; vi, 3; Eph. iii, 2; Philpp. i, 22; ii, 1; Col. ii, 20; iii, 4, 13; iv, 10; Thess. I, iii, 8; iv, 14; Thess. II, iii, 10, 14; Tim. I, i, 8; ii, 15; iii, 1, 5, 14; v, 4, 8; vi, 3; Tim. II, ii, 5, 11, 12, 13, 21; Skeir. I, b; IV, c; 2) si, post *ni vitan*, *ei*: Joan. ix, 25; 3) si etiam, et si, *ei xai*: Cor. II, vii, 8, 12; xi, 6, 15; cujus loco etiam *jah jabai* Cor. II, vii, 8; xii, 11 vel *jabai jah* Luc. xviii, 4 occurrit; 4) *jabai* — *aip̄pau*, sive — sive, ἦ — ἦ: Mth. vi, 24. *Jabai svep̄pauh* et *svep̄pauh jabai*, vid. sub *Svep̄pauh*.

PAUH-JABAI (*pauhjaba* Joan. xi, 25), et si, si autem, *ei xai*: Cor. I, vii, 21; Cor. II, iv, 16; x̄v̄: Joan. xi, 25; Skeir. IV, c.

JAEIRUS, i. q. *iaecirus*.

JAIL (vet. sax. *jac*, vet. sup. germ. *joh*; Gr. III, 270; Cf. I, 588; *h* assimilato fit: *jab* —: Cor. I, x, 21; Cor. II, vii, 5 h. l.; ix, 4 h. l.; Gal. iii, 29; *jag* —: Joan. iii, 4, 32; Rom. xiv, 14; Cor. I, xi, 30; Cor. II, vii, 7 h. l.; v, 5 h. l., 18 h. l.; viii, 23 h. l.; Eph. iv, 24 h. l.; Tim. II, iv, 10 h. l.; Skeir. II, b; IV, c, d; *jad* —: Cor. II, ii, 16 h. l.; *jaþ* —: Cor. I, i, 16; iv, 5; xi, 26, 28; xii, 14; xv, 4, 5, 18; Cor. II, i, 16 h. l., 20 h. l.; ii, 3 h. l.; vi, 1 h. l.; vii, 15 h. l.; viii, 2 h. l.; xiii, 1 h. l.; Eph. i, 10 h. l.; Col. i, 16 h. l.; Tim. II, iii, 5 h. l.; Tit. i, 9; Philem. 19; *jal* —: Cor. II, i, 8 h. l.; Eph. iii, 18 h. l.; *jam* —: Philpp. iii, 17 h. l.; *jan* —: Mth. xxv, 42, 43, 44; Cor. I, x, 20; xiv, 21; xv, 17, 34; Cor. II, i, 18 h. l., 19 h. l.; iii, 13 h. l.; v, 12 h. l.; viii, 5 h. l.; ix, 5 h. l.; xii, 14 h. l., 21 h. l.; xiii, 10 h. l.; Gal. iv, 18; Philpp. iii, 3 h. l.; Tim. II, iii, 7 h. l.; Skeir. I, b; *jar* —: Cor. II, viii, 10 h. l.; *jas* —: Mth. xxvi, 2, 71 h. l.; Cor. I, v, 8; xi, 2; xv, 10, 14; Cor. II, viii, 15 h. l.; Gal. ii, 17; Philpp. iv, 2 h. l.; Tim. I, ii, 2 h. l.; iii, 10; Skeir. I, a; nulla tamen ex his assimilationibus in codice argenteo occurrit coll. prolegg. col. 477 sq.), conjunctio, 1) et, *xai*, tum singula vocabula connectens, ut Mth. v, 18 *himins jah airþa*; tum sententias ipsas, ut Mth. v, 19 *saei ga-*

tairiþ aina anabusne þizo minnistono jah laisjai sva mans; ad conjungendas phrases etiam inservit, ut Mth. vi, 28 *jah bi vastjos wa saurgaiþ?* vii, 22 sq. *managai qiþand mis in jainamma daga: frauja, niu þeinamma namin prausetidedum? jah þan andhaita im þatei ni wanhun kunþa izvis*; etc., exemplis in unaquaque fere linea textus sacri occurrentibus; 2) etiam, *xai*: Mth. v, 39, 40, 46; vi, 10; vii, 12; viii, 27; x, 30 (*izvara jah tagla haubidis alla garaþana sind*), 32; xxv, 40, 69, 71; xxvii, 44, 57; Mc. ii, 26, 28; iii, 19; iv, 25; vii, 18; viii, 7, 38; xi, 25, 29; xii, 4, 5, 6, 22; xiii, 22; xiv, 9, 67; xv, 31; Luc. i, 3; ii, 4; iii, 20; iv, 23, 43; v, 36; vi, 5, 13, 14, 16, 29, 31, 36; vii, 26; viii, 1, 25; ix, 54, 61; xiv, 12; xvi, 10, 21, 22; xvii, 10, 28; xviii, 4; xix, 9, 19, 42; xx, 3, 11, 12, 31, 37; Joan. v, 21; vi, 11, 57, 67; vii, 3, 10, 47, 52; viii, 14, 19, 44; ix, 15, 27, 40; xi, 16, 22, 37; xii, 9, 10, 42; xiii, 14, 34; xiv, 7, 12; xv, 20, 23; xvii, 19, 21; xviii, 5, 17, 25; Rom. vii, 4; viii, 34; ix, 10, 24; xi, 22, 23, 31; xiii, 5, 6; xiv, 10; xv, 7; Cor. I, iv, 5, 8; v, 12; x, 28; xi, 25; xv, 1, 17, 48; xvi, 6, 16, 19; Cor. II, i, 5, 8, 11, 13, 14; ii, 10; iii, 6; iv, 6, 11, 13, 14; v, 3, 5, 11; vi, 13; vii, 7; viii, 6, 7, 11, 14, 19, 21; ix, 6, 12; x, 7, 11, 13, 14; xi, 1, 12, 16, 18, 21, 22; xii, 11; Gal. ii, 1; iv, 3; vii, 12; vi, 1, 8; Eph. i, 13, 15, 21; ii, 3; iv, 9; v, 29; Philpp. i, 18, 20; ii, 3; iii, 4, 15, 18, 20; iv, 3, 16; Col. ii, 12; Thess. I, v, 11; Thess. II, i, 5; Skeir. I, b, d; II, a, d; III, b, c; IV, b; VII, a, c; οὐτω xai: Cor. II, i, 7; xai οὐτω: Thess. I, iv, 17. In locis supra laudatis includuntur etiam formulæ, ut: *svasve jah* (sicut etiam) et correlationes *svasve* — *sva jah* (οὐτω xai), *ni þatainei* — *ak jah* (ἀλλὰ xai). Huc referendi sunt casus, ubi *jah* 3) in consequenti ponitur: Luc. v, 17 *jah varþ in ainamma dage jah is vas laisjands*; viii, 22; hinc etiam Luc. ii, 15 *jah varþ biþe galiþun fairra im þai aggiljus, jah þai hairdjios qeþun du sis misso*; v, 12, 35; ix, 51; xvii, 11; Neh. vi, 16; pariter Mth. viii, 14 *jah qimands iesus in garda þaitraus jah gasaw*; Mc. xiv, 66 *jah visandin þaitrau in rauhsnai dalaþa jah atiddja aina þiujo*; Joan. vi, 45 *waxuh nu su gahausjands at attin jah ganam* (licet invito Græco); Skeir. IV, b *franjins laiseins anastodjandei af iudaia jah und allana midjungard gaþaih*; in loco Marci *dalaþa ad atiddja* referri potest et per etiam *jah* explicari. Coll. etiam Mth. vi, 24 *jabai sijaiþ ainana, jah anþarana frijoþ*; 4) sed, autem, *ðe*: Mth. vi, 30; Mc. xv, 33; Luc. v, 1; vi, 1, 12; vii, 6; xix, 22; Joan. vi, 35; Rom. xi, 17; 5) nam, enim, *garþ*: Tim. II, iii, 2; 6) *jah* — *jah*, a) tum — tum, et — et, *xai* — *xai* —: Mth. x, 28; Luc. x, 30; Joan. vii, 28; xii, 28; xv, 24; Rom. xiv, 9; Cor. II, v, 5; Philpp. i, 15; Tim. I, iv, 16; Tit. i, 9; Philem. 16; Skeir. III, b; *jah* — *jah* — *jah*: Mc. v, 35; Cor. I, x, 32; b) sive — sive, *ei* — *ei*: Tim. I, v, 10.

JAINS (angl. sax. *geond*, vet. et rec. sup. germ. *jener*, vet. fr. *iene*, *gene*, angl. *yon*, *yonder*; gr. *κεῖνος*; Cf. I, 598; Reith. 845), pronomen demonstrativum, quisque, *ekεῖνος*: Mth. xvii, 23, 27; viii, 13, 28; ix, 22, 26, 31; xi, 25; xxvii, 8, 63; Mc. i, 9; ii, 20; iii, 24, 25; iv, 11, 33; vi, 11; viii, 1; xii, 5, 7; xiii, 17, 19, 24; Luc. ii, 1; iv, 2; v, 35; vi, 25, 48; ix, 5, 54, 56; x, 12; xiv, 24; xv, 14, 15; xvii, 9, 31; xviii, 3, 14; xix, 27; xx, 1, 11, 35; Joan. iii, 30; v, 35, 38, 46, 47; vi, 29; vii, 11, 48; viii, 44; ix, 11, 25, 36; x, 6, 35; xi, 13, 29; xiii, 23, 27, 30; xvi, 13, 14, 23, 26; xviii, 7; Rom. xi, 23; xiv, 15; Cor. I, x, 28; xv, 11; Cor. II, vii, 8; viii, 14; x, 18; Eph. ii, 12; Tim. II, i, 12, 18; ii, 13; iii, 9; iv, 8; Neh. vi, 17; Skeir. V, a, c; VI, a, b; VIII, b, d.

UFAR-JAINA, adverb., ultra, *eis to uperekeinv*: Cor. II, x, 16.

JAINAR, hic, ibi, ἐκεῖ : Mth. v, 23; viii, 12; xxvi, 71; xxvii, 47, 55; Mc. i, 35, 38; ii, 6; iii, 1; v, 11; vi, 5; xi, 5; xiii, 21; xiv, 15; Luc. ii, 6; vi, 6; viii, 32; x, 6; xv, 13; xvii, 21, 23; Joan. iii, 23; vi, 3, 22, 24; x, 40, 42; xi, 15, 31; xii, 2, 9; xviii, 2.

JAIND, hic, hinc, ἐκεῖ : Joan. xi, 8.

JAINDRE, id., Luc. xvii, 37.

JAINPRO, inde, ἐκεῖθεν : Mth. v, 26; ix, 9, 27; xi, 4; Mc. i, 19; vi, 1, 10, 11; vii, 24; ix, 30; x, 1, 46.

JAIND-VAIRPŠ. vid. sub *Vairpš*.

JAIRUPULA, nom. propr. fem., Hieropolis: Calend. goth.

JANNA, nom. propr. masc., Ἰαννά : Luc. iii, 24.

JANNES (*Jannis*), nom. propr. masc., Ἰαννῆς : Tim. ii, iii, 8.

JAU, particula interrogantis, si, an, εἰ : Luc. vi, 7; hinc *sai jau* (i. q. *ibai*), forsan, μή : Joan. vii, 48; * Rom. vii, 25 *jau nu* pro ἄρα οὖν (sane nunc) incorrectum est, vid. ad h. l.

JAURDANUS, vid. *Iaurdanus*.

JER (vet. norv. *år*, vet. sax. *iar*, ger. angl. sax. *gear*, vet. fr. *ier*, vet. sup. germ. *jar*, succ. *år*, dan. *aar*, batav. *jaer*, rec. sup. germ. *jahr*; Gf. I, 608; Rchth. 844), neutr., 1) annus, ἔτος : Mc. v, 25, 42; Luc. ii, 36, 37, 41; iii, 1, 23; iv, 23; viii, 43; xv, 29; Cor. ii, xii, 2; Tim. i, v, 9; Neh. v, 14; Skeir. viii, d; ἐνιαυτός : Luc. iv, 19; *af fairnin jera*, a precedente anno, ἀπὸ πέρυσι : Cor. ii, viii, 10; ix, 2; 2) tempus, καιρός : Tim. ii, iii, 1; χρόνος : Luc. xx, 9.

JUKA (vet. norv. *jögun*), fem., pugna, rixa, disputatio, ἐριθεία : Gal. v, 20; θυμός : Cor. ii, xii, 20.

VAURDA-JUKA, logomachia, λογομαχία : Tim. i, vi, 4.

JUKAN, conj. II, 1) pugnare, πικτεύειν : Cor. i, ix, 26; 2) vincere, ὑπερνικᾶν : Rom. viii, 37.

GA-JUKAN, vincere, νικᾶν : Joan. xvi, 33; Rom. xii, 21; καταβραβεύειν : Col. ii, 18.

JULEIS (vet. norv. *jol*, angl. sax. *geol*, succ., dan. *jul*), masc., Julius mensis, Calend. goth., et equidem *fruma juleis*, qui, cum ad *naubaimbair* accedit, ut november designatur, respondens τῷ *ærra geola* Anglo-saxonum, ita ut ipsorum *æstera geola*, december, gothice *sa afar juleis* probabiliter vocetur. Coll. *Marsh. ad Junii Ausg. des Ulfilas* 519 sqq.; *Mone, Gesch. des Nord. Heidenthums* II, 106 sq., coll. DM. p. XXI.

JU (vet. sax. *iu*, angl. sax. *geo*, vet. sup. germ. *ju*, rec. sup. germ. *je*; Gr. III, 250; Gf. I, 577), adverb., nunc, jam, ἄδη : Mth. v, 28; Mc. viii, 2; Luc. iii, 9; vii, 6; xiv, 17; Joan. ix, 27; xi, 39; xv, 3; Rom. xiii, 11; Cor. i, iv, 8; v, 3; Philpp. iii, 12; iv, 10; Tim. ii, ii, 18; iv, 6; Skeir. i, a, c; ii, a; iii, a; v, d; vi, d; xai : Mc. ix, 13; Luc. xv, 19, 21; Gal. v, 21; *ju haban*, jam habere, vid. sub *Haban*. * δῆ : Luc. ii, 15 vid. ad h. l. *Ju ni*, non jam, vid. sub *Ni*;

...U (...uh, vid. infra; Gr. III, 753), enclitica particula ad directe vel indirecte interrogandum interserviens: Mc. iii, 4 *skuldu ist* (ἐξίστη)? x, 2 (ei); xii, 14; Luc. xx, 22; Mth. xxvii, 49 *qimaiu* (ei); Mc. x, 38 *magitsu*; xv, 9 *vileidu*; 36 *qimaiu* (ei); Luc. ix, 54 *vileizu*; xiv, 28 *habaiu* (ei); 31 *siai* (ei); Joan. xiii, 12 *vitudu*; xviii, 39 *vileidu*; Cor. ii, ii, 9 *sijaidu* (ei); xiii, 5; Joan. ix, 2 *sau*; 19; xviii, 22 *svau*; præpositioni etiam et substantivo interjicitur : Joan. xviii, 34 *abu þus*; Gal. iii, 2 *uzu vaurstvam*; 5; necnon particulae compositionis et verbo : Mth. ix, 28 *gaulaubjats*; Joan. ix, 35; Luc. xviii, 8 *biugitai* (ἀρα); insuper Mc. viii, 23 *gau wa sewi*; coll. Rom. vii, 1 *niu vituþ* (ubi *ni-vitan* pro ἀνοσῆν et *u* pro ἦ ponitur). Ubi dupliciter interrogatur, in altero membro *u* adhibetur, vid. sub *þau* 3), quo in casu *u* quandoque sub forma *uh* occurrit, vid. sub ...uh.

cujus loco pleonastice *ju ni þanamais* Luc. xvi, 2; Thess. I, iii, 4; Tim. i, v, 23 occurrit.

JU-þAN, vid. sub *þan*.

JUGGS (vet. norv. *ungr*, vet. sax., vet. fr. *iung*, angl. sax. *geong*, vet. et rec. sup. germ. *jung*, angl. *young*, *youth*, suec., dan. *ung*, batav. *jong*; lat. *junior*; Gr. III, 618; Gf. I, 601; Rchth. 855), adject., compar. *juhiza* (Gr. I, 68 [3. edit.]), juvenis, recens, νέος : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; Luc. v, 39; xv, 12, 13; Tim. i, v, 1, 2, 11, 14; νεωτερικός : Tim. ii, ii, 22; νεοσσός : Luc. ii, 24.

JUGGA-LAUÞS, vid. sub *Liudan*.

JUNDA, fem., juvenus, νεότης : Mc. x, 20; Luc. xviii, 21; Tim. i, iv, 12.

JUDAS, vid. *Iudas*.

JUDAÏUS, vid. *Iudaius*.

JUK (vet. norv. *ok*, angl. sax. *geoc*, vet. sup. germ. *joh*, angl. *yoke*, suec. *aka*, dan. *aag*, rec. sup. germ. *joch*; lat. *jugum*; Gr. II, 885; III, 453; Gf. I, 591), neut., jugum, ζεύγος : Luc. xiv, 19.

GA-JUK, id., Luc. ii, 24.

JUKUZI, fem., jugum, ζεύγος : Gal. v, 1; Tim. i, vi, 1.

GA-JUKA, masc., socius, ἑτεροζυγῶν : Cor. ii, vi, 14.

GA-JUKO, neutr., id., σύζυγος : Philpp. iv, 3.

GA-JUKO, fem., similitudo, parabola, παραβολή : Mc. iii, 23; iv, 2, 11, 13, 30, 33, 34; vii, 17; xii, 1, 12; xiii, 28; Luc. iv, 23; v, 36; vi, 39; viii, 4, 9, 10, 11; xv, 3; xviii, 1, 9; xix, 11; xx, 9, 19; παροιμία : Joan. x, 6; xvi, 25.

JUNDA, vid. sub *Juggs*.

JUS (vet. norv. *er*, angl. sax. *ge*, vet. sup. germ. *ir*, dan. *jer*, batav. *gy*, rec. sup. germ. *ihr*; lat. *vos*; Bopp 484; Gr. I, 780; Gf. I, 571), pron. pers. 2 pers. plur., genit. *izvara*, dat. acc. *izvis* (vid. sub *Izvara*), vos, υμεῖς : Mth. v, 48; vi, 8, 9, 26; vii, 12, 23; ix, 4; x, 31; xxv, 41; Mc. vii, 11, 18; viii, 29; xi, 17, 26; 12, 27; xiii, 23, 29; Luc. vi, 20, 21, 25, 31; ix, 20, 44; x, 24; xvi, 15; xvii, 6, 10; xix, 46; Joan. v, 35, 38, 45; vi, 67; vii, 8, 28, 34, 47; viii, 14, 15, 21, 22, 23, 31, 38, 41, 44, 47, 49, 54; ix, 19, 27, 30; x, 26, 33; xiii, 13, 14, 15, 33, 54; xiv, 3, 17, 19, 20, 28; xv, 3, 4, 5, 14, 16, 27; xvi, 20, 22, 27; xviii, 31; xix, 6; Rom. vii, 4; viii, 9; ix, 26; xi, 30; Cor. i, iv, 10; v, 12; ix, 1, 2; x, 15; xvi, 1, 6, 16; Cor. ii, i, 14; iii, 2; vi, 12, 13, 16, 18; viii, 9, 19; ix, 4; xi, 7; xii, 11; xiii, 7, 9; Gal. iii, 28, 29; iv, 6, 12, 21; v, 4, 13; vi, 1; Eph. i, 13, 18; ii, 11, 13, 22; iv, 20, 22; v, 25; vi, 9, 21; Philpp. iv, 15; Col. iii, 4, 7, 8, 13, 18, 21; iv, 1, 16; Thess. i, ii, 14, 19, 20; iii, 8; iv, 9; v, 4, 5; Thess. ii, i, 12; iii, 13.

JUZEI, vos qui : Luc. xvi, 15; Cor. ii, viii, 10; Gal. v, 4; Eph. ii, 13, 17; Thess. i, ii, 13.

JUSTUS, nom. propr. masc., Ἰουστος : Col. iv, 11.

JOTA (voc. græc.), masc., ἰώτα : Mth. v, 18.

NI-U, vid. sub *Ni*.

UBIZVA (vet. norv. *ups*, angl. sax. *efese*; vet. sup. germ. *opasa*, angl. *eaves*, suec. *opsa* —, bay. *obsen*; Gr. III, 427; DRA. 549; Gf. I, 401; Schmeller I, 16), fem., porticus, στοά : Joan. x, 23.

UBILS (*ubels* Tim. ii, iii, 13; angl. sax. *yfel*, vet. sax., vet. sup. germ. *ubit*, rec. sup. germ. *übel*, vet. fr. *evel*, angl. *evill*, *ill*; vet. norv. *iltr*, suec. *illa*, dan. *ilde*; Gr. III, 604; Gf. I, 92; Rchth. 722), adject., malus, pravus, inutilis, πονηρός : Mth. v, 37, 45; vi, 15; vii, 17, 18; ix, 4; Mc. vii, 23; Luc. iii, 19; vi, 22; 45; vii, 21; viii, 2; Joan. vii, 7; Rom. xii, 9; Cor. i, v, 13; Gal. i, 4; Eph. vi, 13; Col. i, 21; Thess. i, v, 22; Thess. ii, iii, 2, 3; Tim. i, vi, 4; Tim. ii, iii, 13; κακός : Mc. vii, 21; Rom. vii, 19, 21; xii, 17; xiii, 3, 4, 40; Cor. i, xiii, 5; xv, 33; Cor. ii, xiii, 7; Philpp. iii, 2; Col. iii, 5; Thess. i, v, 15; Tim. i, vi, 10; Tit.

1, 12; *χαίρων*: Tim. II, III, 13 h. I.; *σαπρός*: Mth. VII, 17, 18; Luc. VI, 45; Eph. IV, 29. *Ubil qip̃an, ubil haban, ubil vaurdjan*, vid. sub *Qip̃an, Haban, Vaurd*.

UBILADA, adverb., male, prave, *κακῶς*: Mc. II, 17; Joan. XVIII, 23.

UBIL-VAURDS, vid. sub *Vaurd*.

UBUH, vid. sub *Uf*.

UGK (vet. norv. *ockr*, vet. sax. *unk*, angl. sax. *unc*, vet. sup. germ. *unch*; Bopp 200; Gr. I, 780 sqq.; Gf. I, 350), accus. pronominis person. I. pers. dual., nos ambo, *ἡμᾶς*: Eph. VI, 22.

UGKIS (*uggkis* Mth. IX, 27; Mc. X, 35; Joan. XVII, 21), 1) dat., nobis ambobus, *ἡμῖν*: Mc. X, 35, 37; Joan. XVII, 21; Cor. I, IV, 6; 2) accus., nos ambo, *ἡμᾶς*: Mth. IX, 27; Luc. VII, 20.

UZU et UZUH, vid. sub *Us*.

...UH (coll. lat. *-ce, -que*; Gr. III, 23), particula enclitica, quæ potissimum ad verbales formas, necnon ad pronomina (*patuh*, vid. sub *pata, wazuh, warjizuh*, vid. sub *was, immuh* Rom. XI, 36, *veiz-uh, juz-uh* Cor. I, IV, 10), pronomina lia adjectiva, ut *sums* (Mth. XXVI, 67; Mc. VIII, 28; XII, 5; Luc. IX, 8; Joan. VII, 44; XI, 46; Rom. IX, 21; Cor. I, XI, 21; XV, 6; Eph. IV, 11; Tim. II, II, 20 et vid. sub 1, a, β), *anþar* (Mth. VIII, 21; XI, 3; Mc. IV, 5), *all* (Cor. I, XV, 26), *manag* (Luc. III, 18), ad præpositiones (vid. infra), adverbia (*maizuh* Gal. IV, 9; Skeir. VIII, b; *sumunuh* Skeir. VI, c; *wanuh* Mth. XXV, 38, 39; *samaleikoh* Luc. V, 10; *nauhuh* Luc. XIV, 26; cæterum vid. sub 1, c et 5), raro ad nomina (*puhtuh* Cor. I, X, 29; *þvairhaih* Eph. IV, 26; *filippauzuh* Luc. III, 1) affigitur, ita ut, ubi vocabulum consonantice finitur, consonantem in aliam permutari jubeat, nempe *f* in *b*, *þ* in *d*, *s* in *z* (*ubuh* loco *uf-uh*, *vitaiduh* loco *vitaiþ-uh*, *wazuh* loco *was-uh*, *filippauz-uh* loco *filippaus-uh* etc.); ubi autem vocalice terminatur, si vocalis præcedens *a* est, eliditur (*sumuh* loco *suma-uh*, *iddjuh* loco *iddja-uh*, *bandviduh* loco *bandvida-uh*, *qip̃uh* loco *qip̃a-uh* etc.), exceptis monosyllabis *svah, sah* et *wah* loco *sva-uh, sa-uh* et *wa-uh* (occurrit tamen *wauh* ut pronomen interrogativum Cor. I, IV, 7); ubi aliæ sunt vocales et diphthongi, τὸ *u* particulæ ipsius eliditur (*bip̃eh* loco *bip̃e-uh*, *nih* loco *ni-uh*, *duh* loco *du-uh*, *samaleikoh* loco *samaleiko-uh* [sed *wouh* ut pronomen interrogativum Cor. II, VI, 15, 16], *sumaih* loco *sumai-uh*, *viljauh* loco *viljau-uh* etc.); ubi sequitur *þ, h* particulæ frequenter huic assimilatur, ut Mth. V, 37; VI, 7; XXVI, 67; Mc. I, 6; IV, 5; V, 13; VII, 20, 26; VIII, 9; X, 32; XV, 40; Luc. III, 18; VIII, 32; IX, 8; X, 1; XIV, 12, 26; XV, 1, 11, 25; XVI, 1; XVIII, 1, 3, 4; Joan. XI, 46; XII, 6, 10, 16, 20, 33; et in epistolis solemniter in Cod. A, ex. gr.: Rom. IX, 21; Cor. I, IV, 7, 10; VII, 7; IX, 23 etc. Aliæ assimilationes raræ sunt: *dul-leitilai* Cor. II, VII, 8; *nis-sijai*, vid. sub *Ni*; *nuk-kant*, vid. sub *Nu*; ubi autem ut conjunctio adhibetur, primo sententiæ vocabulo postponitur præpositionemque separat non solum ab ejus regimine (Mth. VIII, 5 *afaruh þan pata*; Mc. XVI, 12; Luc. I, 24; X, 1; XVIII, 4; Joan. XIX, 12 *framuh þamma*; Mth. XI, 12; Joan. VII, 17; Mth. XI, 25 *inuh jainamma meta*; Mc. X, 7; Luc. VII, 21; X, 7, 21; Rom. XIII, 6; Cor. II, II, 8; IV, 16; V, 9; VI, 17; VII, 13; Thess. I, IV, 8; V, 11; Tim. I, IV, 15; Tim. II, II, 10; Skeir. I, a, d; II, a, b; III, d; IV, a, b; VI, c, d; Luc. VI, 45 *uzuh allis usarfullein*; Mc. XI, 30; Luc. XX, 4; Joan. VI, 6; Skeir. V, a *anduh þana laist*), sed etiam a verbo (Luc. XVII, 7 *anuhkumbei*; Eph. IV, 23; Joan. VII, 32 *inuhсандidedun*; Mc. XIV, 44 *atuh þan gaf* vid. ad h. l.; Cor. I, XIV, 23; Mc. XVI, 8 *dizuh þan sat*; Joan. XVI, 28 *uzuhiddja*; XVII, 1; Gal. II, 2; Cor. I, XV, 15 *bip̃-þan gitanda*); quod etiam accidit, ubi alia conjunctio præcedit, quo in casu aliud vocabulum inducitur (Eph. IV, 8 *ushanþ hunþjah atuh-gaf gibos mannam*; Luc. XVIII, 38 *ip̃ is ubuhvopida*; Joan. XI, 41 *ip̃iesus uzuhhof augona*).

1) Conjunctio, sicut et lat. *-que*, usurpatur modo

sola, modo cum aliis particulis conjuncta; a) sola *α)* ordinario significat, et, *αα)* *καί*: Mc. II, 11; XIV, 15; Luc. II, 38; XVII, 16; XIX, 2; Joan. VII, 32; XVII, 1; XVIII, 33; ββ) hinc ad copulandum adhibetur, ubi Græcus nulla copula usus est: Mth. XXVII, 65; Mc. XVI, 7; Cor. I, XVI, 15; Tim. I, IV, 15; γγ) etiam a fronte sententiæ ponitur, ut præcedenti eam alliget: Mth. XI, 25; Luc. X, 21; Joan. VI, 66; IX, 17; XVI, 28; XIX, 12; Rom. XI, 36; sic potissimum in formula *inuh þis*, vid. sub *In*; δδ) ponitur, ubi participia græca resoluta sunt: Mc. V, 41; Luc. XVII, 7; Joan. VI, 5, 17, 25; VIII, 12; IX, 35; XIII, 25; XVIII, 3, 22; εε) pleonastice ad verbum finitum, ubi participium præcedit: Mc. VIII, 1; Luc. XV, 26; Joan. XI, 31; ζζ) loco relativi, vid. *patuh* 2) sub *pata*; β) nunc, ergo, *οὖν*: Joan. XVI, 18; δέ: Mth. XXVII, 44; Joan. X, 20; Eph. IV, 32; Thess. II, III, 12; præcipue in correlativis sententiis post *sums*, δέ: Joan. IX, 9; Cor. I, XII, 10; μέν: Joan. VII, 12; etiam ubi in græco textu particula respondens non reperitur: Joan. VII, 41; IX, 9, 16; X, 21; γ) in uno vel in ambobus duplicis interrogationis membris: Mth. XI, 3; Mc. XI, 30; Luc. XX, 4; Joan. VII, 17 (*πότερον*), cuius loco alias simpliciter... *u* occurrit, vid. *þau* 3); δ) etiam, *καί*: Luc. XIV, 26; Cor. II, V, 9 vid. ad h. l.; b) cum aliis conjunctionibus non definitam habens significationem, sicut *α)* ante *þan*: Mth. V, 31, 37; VI, 7, 29, 32; VIII, 5, 21, 30; XI, 12; XXV, 33, 39; XXVI, 67; XXVII, 16, 25, 61; Mc. I, 6; II, 6; IV, 5; V, 11, 13; VII, 20, 26; VIII, 9, 28; X, 32; XII, 5; XIV, 44; XV, 7, 25, 40; XVI, 8, 12; Luc. I, 6, 24; II, 2; III, 4, 18; IV, 42; V, 4, 10, 36; VI, 7, 39; VII, 12, 21, 43; VIII, 32; IX, 8, 27; X, 1, 2, 7; XIV, 12, 26; XV, 1, 11, 25; XVI, 1; XVIII, 1, 3, 4; Joan. VI, 4, 10, 11, 64, 71; VII, 2, 25, 44; VIII, 28, 35; IX, 14, 31; XI, 1, 2, 5, 13, 18, 38, 46; XII, 6, 10, 16, 20, 33; XIII, 12, 23, 24, 30; XVIII, 2, 3, 14, 15; Rom. IX, 21; XII, 4; Cor. I, IV, 7, 10; VII, 7; IX, 23; X, 29; XI, 2, 3, 21; XII, 11; XIV, 23; XV, 6, 15; XVI, 8; Cor. II, VI, 15, 16; XII, 19; Gal. I, 22; II, 2; IV, 9; Eph. IV, 9, 11, 23, 26; Thess. I, V, 14, 25; Tim. II, II, 20; Tit. I, 7; Philem. 22; Skeir. III, b, c; VI, c; VIII, a, b, c; β) post *ip̃*: Mc. X, 38, 39; XIV, 62; Luc. VI, 8; VII, 6; XVIII, 21, 29, 38; XX, 25; Joan. IX, 17, 38; XI, 41; XIV, 8; XVI, 19; XVIII, 31; γ) post *jah*: Eph. IV, 8; δ) ante *auk*: Mth. IX, 21; Rom. XIII, 6; Cor. I, XV, 26; ε) ante *ullis*: Luc. VI, 45; ζ) post *jabai*: Cor. II, VII, 8 vid. ad h. l.; c) in similibus formulis ex aliis particulis compositis, ex. gr.: *duh þe (duþþe), þaruh, þaþroh*, vid. sub *pata*; *þauh, sveþauh*, vid. sub *þau*; *þanuh, nauhþanuh*, vid. sub *þan*; *nih*, vid. sub *Ni*; *nuh*, vid. sub *Nu*; *Svah*, vid. sub *Sva*.

2) Particula demonstrativa, quemadmodum lat. *-ce*, demonstrativis affixa *Suh, soh, patuh, þaruh*, vid. sub *pata*.

3) Particula indefinita, ut lat. *-que* cum pronomibus interrogativis vel pronominalibus adverbis in genere affirmantibus affinis: *wazuh, warjizuh, waþaruh, þiswaruh, þiswadah*, vid. sub *Was*.

UHT (vet. norv. *otta*, angl. sax. *uhte*, vet. sax. *uhta*, vet. sup. germ. *uohta*; Gf. I, 138; Scamid 8), tempus matutinum, tempus opportunum.

UHTEIGS, adject., otiosus; *uhteigs visan, σχολάζειν*: Cor. I, VII, 5.

UHTEIGO (*ohteigo*), adverb., opportune, *εὐκαιρῶς*: Tim. II, IV, 2.

UN-UHTEIGS, adverb., inopportune, *ἀκαιρῶς*: Tim. II, IV, 2.

UHTIUGS, adject., otiosus; *uhtiugs visan, otiari, εὐκαιρεῖν*: Cor. I, XVI, 12.

CHTVO, fem., matutinum tempus, *ἔννοχον*: Mc. I, 35.

UHTEDUN, i. q. *ohtedun*, Mc. XI, 32, vid. sub *Agan*.

ULBANDUS (vet. norv. *uʃalldi*, vet. sax. *olvunt*, angl. sax. *olʃend*, vet. sup. germ. *olpenta*; Gf. I, 244), masc., elephas, camelus, *κάμηλος*: Mc. I, 6; X, 25; Luc. XVIII, 25.

UN — (vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ. *un* —, vet. fr. *un* —, *on* —, vet. norv., suec. *o* —, dan. *u* —; Gr. II, 775; Gf. I, 302), particula inseparabilis, quæ privativum et negativum sensum habet; 1) cum verbis composita tantummodo in *unþiuþjan*, *unsveran*, *unverjan*, *gaunledjan*, sæpius 2) cum participiis: *unagands*, *unbairands*, *unbairandei*, *unhatands*, *unkunnands*, *unliugands*, *unrodjands*, *unsaiwands*, *unsveibands*, *unvitands*, *unvunands*, *unfraþjands*, *unwapnands*; *unbaurans*, *unbeistjoþs*, *undivans*, *unqeniþs*, *unþvahans*, *unkunþs*, *unliugaiþs*, *unsaltans*, *unhanduaurhts*; bicomposita: *ungataubjands*, *ungahabands*, *ungafairinonds*, *ungakusans*, *ungasaiwans*, *ungastofans*, *ungatevids*, *ungavagiþs*, *ungafairinoþs*; *unandhuliþs*, *unandsakans*; *unbilaiþs*, *unbimaitans*; *unuslasiþs*, *unusspilloþs*; *unfairlasiþs*; *unufbrikands*; et 3) cum adjectivis: *unaivisks*, *unbarnahs*, *unbruks*, *unqefþs*, *unhails*, *unnunslags*, *unhrains*, *unkars* (*unkunþs*), *unsvikunþs*, *unleds*, *unliubs*, *unliuts*, *untilamalsks*, *unmanvus*, *unnutis*, *unmanariggvs*, *unriurs*, *unsels*, *unsibis*, *untals*, *unsvers*, *untriggvs*, *unvahs*, *unvaurstva*, *unvams*, *unveis*, *unvis*, *unvits*, *unfagrs*, *unfairins*, *unfairs*, *unfroþs*, *unweils*; bicomposita: *unandsoks*; *unatgahts*; *ungalaubs*, *ungatass*, *ungawairbs*; *unhindarveis*; *unfaurveis*; 4) cum adverbis: *unukhteigo*, *unsahtaba*, *unvairþaba*, *unveniggo*, *unfairinodaba*; *unanasiuniba*; *ungatassaba*; 5) cum substantivis: *unagei*, *unbeistei*, *undivaneie*, *unhaili*, *unhulþa*, *unhulþo*, *unhrainei*, *unhrainiþa*, *unkaureins*, *unkunþi*, *unledi*, *unlustus*, *unmahts*, *unriurei*, *unselei*, *unsibja*, *unsuti*, *unsverei*, *unsverains*, *unsveriþa*, *unvammei*, *unvereins*, *unviti*, *unfreideins*, *unfrodei*; bicomposita: *ungahobains*, *ungalaubeins*, *ungaraihtei*; *unbimait*.

UND (vet. norv. *unst*, *unz*, vet. sax. *unti*, angl. sax. *oþ*, vet. fr. *und*, *ont*, vet. sup. germ. *unt*; Gf. I, 363; *Alth. Prap.* 268; *Rechth.* 966), I. præpositio: cum accusativo, 1) ad determinandum locum, usque ad, ad, *εως*, post *þairhgaggan* *Luc.* II, 15; *qiman* IV, 42; *briggan* IV, 29; *ushauhjan* et *gadrausjan* *Luc.* XII, 15 (*Mth.* XI, 25); *fravilvan* *Cor.* II, XII, 2; *fairriinnan* *Cor.* II, X, 14 (*εἰς*), 13 (*ἄχρι*); *Mc.* XIII, 37 *galisiþ gavalidans seinans af fidvor vindam, fram andjam air þos und andi himinis*; e contrario *Skeir.* IV, b *laisiens frauþins anastodjandei af iudaia jah und allana midjungard gaþaih* legendum est *and* (coll. *Rom.* IX, 17); *Mc.* VI, 23 *giba þus und halba þiudangardja meina*. hinc formula *und dalaþ*, usque deorsum, *εως κάτω*: *Mth.* XXVII, 51; *Mc.* XV, 38; 2) ad determinandum tempus, usque ad, dum, donec, *εως* et *ἄχρι*: *Cor.* I, XVI, 8 *visa in aifaison und paintekusten*; *Mth.* XI, 13 *prauseteis jah vitoþ und iohanne* (*Luc.* XVI, 16 und *iohannen*) *sauraqeþun*; *Luc.* IV, 13 und *mel*; *Cor.* II, I, 13 und *andi*; *Thess.* I, II, 16; *Luc.* XVIII, 5 (*εἰς*); *Luc.* I, 55 und *aiv*; *Tim.* I, VI, 14 und (*μέχρι*) *qum frauþins*; *Gal.* IV, 2 und *garehsn attins*; *Philpp.* II, 8 und (*μέχρι*) *dauþu*; 30; *Tim.* II, II, 9 und (*μέχρι*) *bandjos*; *Luc.* I, 80 und *dag ustaikneinai*; *Mth.* XXVII, 64 und *þridjan dag*; *Mth.* XXVII, 8 und *hina dag*; *Cor.* II, III, 14, 15; *Luc.* XVII, 27 und *þanei dag*; I, 20 und *þana dag ei*; *Mth.* XXVII, 45 und *weila niundon*; *Mc.* XV, 33; *Cor.* I, IV, 11 und *þo weila*; *Skeir.* IV, b und *hita nu*; *Mth.* XI, 12 und *hita*; *Mc.* XIII, 19; *Joan.* XVI, 24; *Mth.* IX, 15 und *þata weilos þei*, usque dum, iamdiu, *ἐφ' ὅσον*; und *þatei*, quamdiu, dum, *ἐν ᾧ*: *Mc.* II, 19; donec, *εως*: *Mth.* V, 18; *Neh.* VII, 3; *εως ὅτου*: *Mth.* V, 25; *ἄχρις οὗ*: *Rom.* XI, 25; *Cor.* I, XV, 25; und *wa*, quam diu? *εως ποτε*: *Mc.* IX, 19; *Luc.* IX, 41; *Joan.* X, 24; 3) cum *filu* et *vaiht* ad comparandum; und *filu*, multo magis, *πολλῶ*: *Luc.* XVIII, 39; *Cor.* II, III, 9; *Philpp.* I, 23; und *wan filu*, quantum? *πόσω*: *Mth.* X, 25; *ni und vaiht*, ad nihil, *οὐδενί*: *Gal.* IV, 1.

B. Cum dativo, pro, contra, *ἀντι*: *Mth.* V, 38 *augo und augin jah tunþu und tunþau*; *Rom.* XII, 17 *ubil und ubilamma usgiban*; et ita verisimiliter *Thess.* I, V, 15 *ubit und ubilamma usgildai loco ana legendum*

est; *εἰς*: *Mth.* XXVII, 10 *atgebun þrinstiguns silubrei-naize und akra kasjins*.

II. In compositione, ubi etiam in *unþa...* permutator, tantummodo cum verbis: *undgreipan*, *undredan*, *undrinnan*, *unþaþliuhan*.

UNDAR (vet. norv. *undir*, angl. sax. *under*, vet. sax. *undar*, vet. fr. *under*, *onder*, vet. sup. germ. *untar*, angl., suec., dan. *under*, rec. sup. germ. *unter*; Gf. I, 380; *Alth. Prap.* 174; *Rechth.* 1101), præpositio cum accusativo constructa, sub, *ὑπό* (accus.): *Mc.* IV, 21 *uf melan satjan aiþþau undar ligr*.

UNDARO, adverb. c. dativ., subter, *ὑποκάτω*: *Mc.* VI, 11 *mulda þo undaro fotum izvaraim*; VII, 28 *hunddos undaro biuda*.

UNDARAISTS, superlat., inferius, *κατώτερος*: *Eph.* IV, 9.

UNDARLEIJA (?), adject., inferior, *ἐλαχιστότερος*: *Eph.* III, 8 vid. ad h. l.

* **UNDAURNS** (vet. norv. *undaurn*, vet. sax. *undorn*, angl. sax. *undern*, vet. sup. germ. *untarn*, bav. *untern*; Gr. II, 337; Gf. I, 385; *Schm.* I, 87), masc., plur. *undaurneis*, medius dies, hora duodecima (gall. *midi*).

UNDAURNI-MATS, vid. sub *Mats*.

UNþA, vid. sub *Und*.

UNKJA (voc. lat.), masc., uncia, docum. arct.

UNSARA (vet. norv. *oss*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *us*, vet. sup. germ. *uns*, angl. *us*, *our*, suec. *oss*, dan. *os*, batav., rec. sup. germ. *uns*, *unser*; lat. *nos*; Gr. I, 780; Gf. I, 388; *Rechth.* 1117), genitiv. plur. pronominis personalis primæ personæ, nostrum, *ἡμῶν*: *Mc.* IX, 22; *Rom.* XIV, 12; *Eph.* IV, 7.

UNSI, 1) dativ., nobis, *ἡμῖν*: *Mc.* X, 4; XIV, 15; XVI, 3; *Luc.* I, 2, 69, 73; II, 15; IV, 34; VII, 5, 16; IX, 33, 49; X, 11, 17; XX, 2, 22; *Joan.* VI, 34, 52; XIV, 8, 9, 22; XVI, 17; XVIII, 32; *Rom.* IX, 29; *Cor.* I, XV, 57; *Cor.* II, IV, 7, 17; V, 5; VII, 9; X, 8, 13; *Eph.* I, 9, 3, 20 h. l.; *Col.* IV, 3; *Thess.* I, III, 6; *Thess.* II, III, 7, 9; *Tim.* II, I, 7, 9; *Neh.* V, 17; VI, 16; 2) accusativus, nos, *ἡμᾶς*: *Mth.* VIII, 25; *Mc.* IX, 22, 38; *Luc.* I, 71; XVII, 15; XX, 6; *Joan.* IX, 34; *Cor.* II, I, 21; IV, 14; V, 18; VII, 1; X, 12; *Gal.* II, 4; *Eph.* I, 4; *Philpp.* III, 17; *Thess.* I, III, 6; *Thess.* II, III, 4.

UNS, id., 1) accusativus: *Mth.* VI, 13; *Rom.* VIII, 37, 39; IX, 24; XIII, 11; XIV, 15; *Cor.* II, I, 4, 5, 8, 10, 11, 14, 19, 20, 22; II, 14; III, 1, 6; IV, 2, 5; V, 5, 11, 12, 14, 20; VI, 4; VII, 6; VIII, 4, 7, 20; X, 2, 12, 14; XII, 19; *Gal.* I, 4, 23; V, 1; *Eph.* I, 5, 8; II, 4, 5, 7; V, 2; *Thess.* I, II, 18; IV, 7; V, 9, 10, 25; *Thess.* II, I, 6; III, 9; *Tim.* II, I, 9; II, 12; *Skeir.* I, a; III, d; V, d; 2) dativus: *Mth.* VI, 11, 12; *Mc.* I, 24; *Luc.* II, 48; XVII, 5; XX, 14, 28; *Cor.* II, I, 8, 9; III, 3, 5; IV, 12; V, 12, 18, 19; VI, 12; VII, 7; VIII, 5, 19, 20; *Eph.* I, 6, 19; III, 20; IV, 6; *Col.* I, 8; II, 13, 14; *Thess.* I, II, 13; III, 1, 4, 6; IV, 1; *Thess.* II, I, 7; III, 6; *Tim.* II, I, 14; *Skeir.* I, d.

UNRAR, pron. possess., noster, *ὁ μῶν*: *Mth.* VI, 9, 11, 12; VIII, 17; *Mc.* I, 3; XI, 10; XII, 7, 11, 29; *Luc.* I, 55, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 79; VII, 5; X, 11; *Joan.* VI, 31; VII, 51; VIII, 39, 55, 54; IX, 20; X, 24; XI, 11; XII, 38; XIX, 7; *Rom.* VI, 23; VII, 5, 25; VIII, 39; IX, 10; X, 16; XIII, 11, 14; XIV, 16; XV, 4, 6; XVI, 24; *Cor.* I, V, 4, 7; X, 1; XV, 3, 14, 31, 57; *Cor.* II, I, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 12, 14, 18, 22; III, 2, 5; IV, 3, 6, 9, 10, 11, 16, 17; V, 1, 2; VI, 3, 11; VII, 3, 4, 5, 12, 13, 14; VIII, 9, 19, 22, 23, 24; IX, 3; X, 4, 8, 15; XIII, 13; *Gal.* I, 3, 4; II, 4; IV, 26; VI, 14, 18; *Eph.* I, 2, 3, 14, 17; II, 3, 14; III, 11, 14; V, 20; VI, 24; *Philpp.* III, 20, 21; *Col.* I, 7; *Thess.* I, II, 19, 20; III, 2, 5, 6, 7, 9, 11, 13; V, 9, 23, 28; *Thess.* II, I, 1, 2, 7, 8, 10, 11, 12; II, 1, 15, 16; III, 6, 14, 18; *Tim.* I, I, 1, 2; II, 3; V, 21; VI, 3, 14; *Tim.* II, I, 2, 8, 10; *Tit.* I, 3, 4; *Neh.* VI, 16; *Skeir.* I, a; *ὁ ἡμέτερος*: *Rom.* XV, 4; *Tim.* II, IV, 15; pro græco articulo *Gal.* VI, 17.

UNTE (vel. norv. *unz*, vet. sax. *unti*, vet. sup. germ. *unt*; coll. *Und*; Gf. I, 363), particula, semper a fronte sententiæ posita (exceptis formulis, ut *ni unte*, οὐχ ὅτι: Cor. II, VII, 9), 1) particula temporalis, a) usquedum, ἕως, ἕως ἄν: Mth. v, 18, 26; x, 23; Mc. vi, 10; ix, 1, 12, 36; xiv, 54; Luc. ix, 27; xv, 4; xvii, 8; xix, 13; xx, 43; Cor. I, iv, 5; Tim. I, iv, 13; ἕως ὅτου (Luc. xv, 8): Joan. ix, 18; ἕως οὗ: Joan. xiii, 38; ἄχρις οὗ: Cor. I, xi, 26; Gal. iv, 19; μέχρι: Eph. iv, 13; b) donec, ἕως: Joan. ix, 4; ἐφ' ὅσον: Mth. ix, 15; Luc. v, 34 (? ἐν ᾧ); causalis, a) nam, γάρ: Mth. vi, 14, 24; vii, 25; ix, 16, 24; xxv, 42; Mc. i, 22, 38; iv, 25; v, 8, 28; vi, 20; vii, 27; viii, 38; ix, 31, 40; x, 14; xiii, 22; Luc. ii, 10; vi, 23; vii, 5, 6; viii, 18, 29, 52; ix, 44, 48, 50, 55; xviii, 16; Joan. vii, 39; viii, 42 (x, 23); xvi, 7, 14; Rom. vii, 7, 8, 11, 15, 18, 19, 21; viii, 2, 3, 5, 7; ix, 19; xiii, 1, 4, 6, 8, 11; Cor. I, i, 18; ix, 2; xi, 6, 23; xv, 22, 32; xvi, 10; Cor. II, i, 8, 12, 13, 19, 24; ii, 2, 11, 17; iii, 6, 14; iv, 17, 18; v, 2, 7, 10, 13, 14, 21; vi, 14, 16; vii, 8; viii, 9, 10; ix, 2, 7; x, 4, 12, 14, 18; xi, 2, 9, 13, 14, 19; xii, 6, 9, 10, 11, 14, 20; Gal. ii, 8, 12, 18, 19, 21; iii, 28; iv, 12, 30; v, 6, 14, 17; vi, 9, 14, 17; Eph. ii, 8; Philpp. i, 19; iii, 18; iv, 11; Col. iii, 3, 20, 24; Thess. I, iv, 9, 14; v, 2, 5, 6; Tim. II, i, 7, 12; ii, 16; iii, 9; iv, 10, 11; καὶ γάρ: Cor. II, iii, 10; b) quia, quod, ὅτι: Mth. v, 8, 34, 35, 35, 45; vi, 5, 13; vii, 13; ix, 36; Mc. i, 31; iii, 30; iv, 29, 41; v, 9; vi, 17; vii, 19; viii, 2, 16, 17, 33; ix, 11, 38, 41; xi, 18; Luc. i, 37, 48, 49, 58, 68; iv, 6, 32, 41, 44; v, 8; vi, 19, 20, 21, 24, 25, 35; vii, 47; viii, 31, 37, 41; ix, 12, 49, 53; x, 13, 21; xiv, 11, 14, 17; xv, 9, 21, 27, 32; xvi, 8, 15; xvii, 9, 10; xviii, 11, 14; xix, 3, 4, 17, 21; Joan. vi, 2, 38, 41; vii, 1, 7, 8, 25, 29, 30, 39; viii, 14, 16, 20, 29, 37, 43, 44, 47; ix, 22; x, 4, 5, 13, 17 (26), 36; xi, 9, 10, 13, 41; xii, 6, 11, 18, 39, 49; xiv, 12, 17, 28; xv, 15, 19, 21, 25, 27; xvi, 3, 4, 6, 16, 21, 27, 32; xvii, 8, 9, 14, 24; xviii, 18; xix, 7; Rom. vii, 21; ix, 17, 28, 32; xi, 25, 36; Cor. I, i, 25; iv, 9; x, 17; xv, 15; xvi, 7, 17; Cor. II, i, 5, 8, 14; ii, 15; iii, 14; iv, 6; v, 19; vii, 8, 9, 10, 13, 14, 16; viii, 3, 17; ix, 2, 12; x, 10; xi, 7, 10, 11; Gal. ii, 11; iv, 20, 27; vi, 8; Eph. ii, 18; iii, 3; iv, 25; v, 23; vi, 12; Philpp. i, 20; ii, 30; iv, 10, 16; Col. i, 16, 19; Thess. I, ii, 13, 14; iii, 8; iv, 16; v, 9; Thess. II, i, 3; iii, 8; Tim. I, i, 12, 13; iv, 4, 10; vi, 2; Tim. II, i, 16; iii, 6; Neh. vii, 2; ἐπει: Mth. xxvii, 6; Mc. xv, 42; Joan. xiii, 29; Cor. I, v, 10; Cor. II, xi, 18, xiii, 3; ἐπειδή: Cor. I, i, 21, 22; xv, 21; Philpp. ii, 26 (hinc *unte raihtis* pro ἐπειδήπερ: Luc. i, 1); διότι: Luc. ii, 7; Rom. viii, 7; Thess. I, iv, 6; ii, 18; καθότι: Luc. i, 7; xix, 9; διὰ τό c. infin.: Mc. iv, 6; vi, 5; τοῦ c. infin.: Philpp. iii, 21; Skeir. III, b; V, d; VI, b, d.

UR, vid. sub *Us*.

US (et, s cum sequenti r assimilato, *ur* Cor. II, iv, 6; et vid. infra II; addito epenthético *u* et *uh*, *uzu* [Gal. iii, 2, 5] et *uzuh* [Mc. xi, 30; Luc. vi, 45; xx, 4; Joan. vi, 66]; vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr. *ut*, vet. sup. germ. *uz*, suéc. *ut*, dan. *ud*, angl. *out*, batav. *uit*, rec. sup. germ. *aus*; gr. ἔξ, lat. *ex*; Gf. I, 393; *Alth. Präpos.* 62; *Rechth.* 1117), proprie designat, quo discriminatur a *fram* et *af*, *ex*, et etiam, quo utrique convenit, ab.

I. Præpositio cum dativo constructa, 1) localis et habitualis, ex, ab, ἐκ, ἀπό: a) post verba motus: *qiman* Mc. i, 11 (*stibna* us *himina*); vii, 1 (*us iairu-saulymim*); ix, 7 (*us milhmim*); Joan. vi, 23; vii, 41, 42; xii, 28; Neh. v, 17 (*us piudom*); Skeir. IV, c; *gaqiman* Luc. v, 17; *vairpan* Luc. iii, 22; ix, 35; *usgaggan* Mth. xxvii, 53; Mc. i, 10 (*us vatin*), 26 (*ut us þamma mann*), 29; v, 2, 8, 30; vi, 54; vii, 20, 21 (*mitoneis ubilos* us *hairtin manne*), 29; ix, 25; xi, 19; Luc. iv, 22 (*vaurda* us *munþais*), 35; viii, 2; ix, 5; xvii, 29; Joan. viii, 59; x, 39 (*us handum ize*);

Cor. II, vi, 17 (*us midumai ize*); Eph. iv, 29; Col. iii, 8; *utgaggan* Mc. vii, 15 (*þata utgaggando* us *mann*); *gagaggan* Luc. viii, 4; *atgaggan* Luc. ix, 54; *galeiþan* Mc. vii, 17 (*in gard* us *þizai managein*); *usleiþan* Cor. II, v, 8 (*us þamma leika*); *rinnan* Mth. viii, 28; Joan. vii, 38; *urrinnan* Luc. ii, 4; Rom. xi, 26; hinc Luc. i, 78 *urruns* us *hauhiþai*; *farán* Luc. x, 7; hinc Cor. II, xi, 25 *usfarþon* us *skiþa gataujan*; *atsteigan* Joan. vi, 33, 33, 41, 50; *driusan* Luc. x, 18; *usdriusan* Gal. v, 4 (*us anstai*); *usstandan* Mc. xi, 22; Luc. iv, 38; præsertim *us dauþaim* Mc. ix, 9, 10; xii, 25; hinc *usstass* us *dauþaim* Luc. xx, 35; Philpp. iii, 41; item *libains* us *dauþaim* Rom. xi, 15; *urrisan* us *dauþaim* Mth. xxvii, 64; Mc. vi, 14, 16; Luc. ix, 7; Rom. vii, 4; Cor. I, xv, 12, 20; *us slepa* Rom. xiii, 11; huc referri possunt *usskavjan* Tim. II, ii, 26 (*us unhulþins vruggon*); *skeinán* Cor. II, iv, 6 (*liuhaþ ur-rigiza*); *lauhatjan* Luc. xvii, 24 (*lauhmoni* us *þamma uf himina*); *vahsjan* Col. ii, 19 (*us haubida leik*); b) post transitiva: *insandjan* Skeir. VI, c (*sunus fram atin insandiþs vas* us *himina*); *vopjan* Joan. vii, 17 (*lazaru* us *hlaiva*); *urraisjan* Luc. iii, 8 (*us stainam barna*); præsertim *us dauþaim* Rom. x, 9; Gal. i, 1; Eph. i, 20; Col. ii, 12; item Col. i, 18 elliptice dicitur *frumabaur* (sc. *þize urraisidane*) us *dauþaim*; *ustiuhan* Rom. x, 7 (*us dauþaim*); *usvairpan* Mc. vii, 26 (*unhulþon* us *dauhtr*); Luc. vi, 42 (*anza* us *augin*); Joan. xii, 42; *dreiban* Joan. xvi, 2; *usdreiban* Mc. v, 10; *uskiusan* Luc. iv, 29; *afsatjan* Luc. xvi, 4 (*us sauragaggja*); *gavaljan* Luc. vi, 13 (*us im valib*); Joan. xv, 19 (*us fairwau*); *laphon* Rom. ix, 24 (*us iudaium — us piudom*); *ustaiknjan* Skeir. VIII, d (*ains reike us-taikniþs* us *þaim fraqiþanam vas*); *lausjan* Rom. vii, 24 (*us þamma leika*); *galausjan* Luc. i, 74 (*us handau sijande*); Cor. II, i, 10 (*us dauþum*); Col. i, 13 (*us valdusnja rigizis*); Tim. II, iii, 11 (*us allaim vrakom*); Skeir. I, b (*us diabaulaus anamahtai*); *ustausjan* Luc. xvii, 6 (*ustausei þuk* us *vaurtim*); Gal. i, 4 (*us þamma andvairþin aiva ubilin*); *nasjan* Joan. xii, 27 (*us þizai weilai*); hinc *naseins* us *sijandam* Luc. i, 71; *niman* Joan. xvi, 14 (*us meinamma*); *usniman* Joan. xvii, 15 (*us þamma fairwau*); Cor. I, xv, 13 (*us izvis silbam*); Col. ii, 14 (*us midumai*); *usbairan* Luc. vi, 45 (*us þiuþeigamma huzda hairtins*); *fravilvan* Joan. x, 28 et 29 (*us handau*); *lisan* Luc. vi, 44 (*smakkans* us *þaurnum*; pariter vel elliptice dicitur *us aiuatundjai* *trudanda veinabasja*; ut etiam Mc. xi, 14 *ni þanaseiþs* us *þus* [bagma] *manna akran matjai*); *sneiþan* Gal. vi, 8 (in sensu metaphorico, *melere*, us *þamma leika riurein*); *maitan* Mc. xi, 8 (*astans* us *bagmam*); Rom. xi, 24 *us vistai usmaitans þis vilþeis alevabagnis* incorrectum est pro *us þamma vistai usmaitans vilþjin alevabagma*; *gadraban* Mc. xv, 46 (*hlaiv* us *staina*); *giban* Joan. vi, 31 et 32 (*hlaif* us *himina*); Tim. II, ii, 7 *gibiþ þus franja fraþi* us *allaim* (ἐν πᾶσιν, probabiliter loco *us legendum* in; item etiam Cor. II, iii, 9 *und filu mais usfarist andbalti garaihteins* us *vulþau*, ubi etiam Græcus habet ἐν δόξῃ); *atgiban* Joan. xvii, 6 (*mannans* us *fairwau*); *andhuljan* Luc. ii, 35 (*mitonius* us *managaim hairtam*). Huc pertinet etiam *rodjan* Joan. viii, 44 (*us seinaim*); xii, 49 (*us sis silbin*); Skeir. IV, c (*us airþai*) et *gahausjan* Cor. II, xii, 6, (*gahauseiþ wa* us *mis*, ubi in interpretatione loco *ad legendum* est a); c) originem, ortum, exitum, stirpem ex qua prodit aliquid, sic Skeir. II, b *so leikeina* us *vambai gabaurþs*; Luc. x, 11 *stobju þana gahastnandan unsis* us *þizai baurg izvarai afhrisjam izvis*; Joan. vi, 13 *gabrukos* us *simf hlaibam*; sic præcipue post *visan*: Joan. vii, 52 (*þu* us *galeitai is*); Luc. xx, 4, 5, 6; Rom. ix, 5 (*us þamei cristus ist*); Mth. v, 37 (*þata manugizo þaim* us *þamma ubilin isi*); Joan. viii, 44 (*us diabaulau*), 47 (*us guþa*); Cor. II, iii, 5; v, 18; Philpp. iii, 9; Rom. xi, 36 (*us frauþin*); Joan. vii, 22 (*us attam*); Eph. ii, 8 (*us izvis*); Gal. v, 8 (*us þamma laþouþin*), item etiam Joan. x, 32 *goda*

vaurstva ataugida us attin meinamma; huc pertinet formula us *hamma fairwau visan* Joan. VIII, 23; xv, 49; xvii, 14, 16; xviii, 36 et us *hizai airhai visan* Skeir. IV, c; insuper post *vairhan*: Gal. iv, 4 (*insandida guh sunu seinana vaurhanana us qinon*); Tim. I, vi, 4 (*us soknim jah vurdajiukom vairhand neipah jah maurpra*); coll. Gal. iv, 22 *abraham twans aihta sununs, ainana us hiujai jah ainana us frijai*, et Joan. vii, 22 *xristus us fraiva daveidis qimiþ*. In peculiari significatione occurrit Joan. iii, 5 *gabairada us vatin jah ahmin*. Hinc etiam hæc verba supplenda sunt, ut Joan. xi, 1 *lazarus af beþanias us haimai marjins*; Luc. viii, 27 *sums us baurg*; Mc. iii, 7, 8 *filu manageins us galeilaian, us iudaia, etc.*; Skeir. VI, c *stibna us himina*; Mc. viii, 11; Cor. II, v, 2; Cor. I, xv, 47 *manna us airhai — us himina*; Gal. iv, 24 *sa (sunus) us hiujai*; Esdr. ii, 36 *sunjus us garda iesuis*; Luc. i, 27; Esdr. ii, 40 *sunjus kaidmeielis us sunjum oduetiins*; Phlpp. iii, 5 *us knodai israhelis, hebraius us hebraium*; Luc. i, 5 *zakarias us asar abi-jins*; ii, 36 *anna, dauhtar fanuelis us kunja aseris*; Rom. ix, 4 *hai us israel*; Cor. II, iii, 1 *anafilhs us izvis*; iv, 7 *mahts us unsis*; v, 1; viii, 7; ix, 2; xi, 26. Huc adducendum est etiam Cor. II, ii, 16 *dauns us libainai* (qui e vita excedit); d) in sensu partitivo, præcedentibus casibus partim redeuntibus, ex aliquo esse, ad aliquid pertinere, ubi sæpe Græcus solo genitivo utitur: Joan. viii, 23 *jus us huim dala pro sijuþ, iþ ik us haim iupa pro im*; Cor. I, xii, 12 *liþjus allai us leika hamma ainamma visandans*; 15, 16; Gal. ii, 15; Eph. iv, 16; Col. iv, 9, 11, 12; Tim. II, iii, 6; Mth. xxvii, 48 *ains us im*; Mc. ix, 17; Joan. xvi, 5 *ainshun us izvis*; xvii, 12; Luc. ix, 38 *manna us hizai managein*; Luc. xix, 39 *sumai fareisaie us hizai managein*; Joan. xii, 42; xvi, 17 *geþun (sumai) us haim siponjam*; e) ubi aliquid ab aliquo vel ex aliquo esse vel evenire dicitur: Mc. xi, 20 *smakkabagms þaursus us vaurtim*; præsertim post *laisjan* Luc. v, 5 (*us hamma skipa*) et *mejjan* Rom. subscr. (*du rumonim meliþ ist us kaurinþon*); Cor. I, subscr.; Cor. II, subscr.; hinc Col. iv, 16 *þoei ist us laudeikaion*; et metaphoricè Cor. II, ii, 4 *us managai aglon jah agviþai hair tins gamelida izvis*; 2) ad determinandum tempus, ex, ab — ad, ex: Joan. vi, 66 *us hamma mela*; 64 *us frumistja*; Skeir. I, c *us anastodeinai*; Joan. ix, 1 *us gabaurþai*; Mc. ix, 21 *us barniskja* (*παυδοθεν*); Tim. II, iii, 15 (*ἀπὸ βρέφους*); Mc. x, 20 *us jundai*; Luc. xviii, 21; 3) sub respectu mere metaphoricò, a) fontem, originem, causam, fundamentum alicujus rei indicat, ex, ab, ex: Rom. ix, 30 *garaihtei us galaubeinai*; x, 6; x, 5 *garaihtei us vitoda*; Phlpp. iii, 9; Rom. x, 17 *garaihtei us gahauseinai*; Gal. iii, 2 *uzu vaurstvam vitodis uhman nemuþ þau uzu gahauseinai galaubeinai*; iii, 5; Cor. II, xiii, 4 *ushramiþs vas us siukein akei libaiþ us mahtai guþs*; Rom. ix, 32 *garaihts vairhan us vaurstvam — us galaubeinai*; Gal. ii, 16; Rom. ix, 11 *tavidedeina wa þiuþis aiþþau unþiuþis, ei bi gavalainai muns guþs visai ni us vaurstvam ak us hamma laþondin*; Gal. v, 5; Eph. ii, 9; Phlpp. i, 16; Skeir. VII, c; Cor. II, ix, 7 *warjizuh svasve sauragahugida ni us trigon aiþþau us nauþai*. Huc pertinent etiam nonnulli casus: Cor. II, viii, 13 (*þata vvirþai*) *us ibnassau*, ex æqualitate, propter æqualitatem; Luc. xix, 22 *us munþa þeinamma stoja þuk*; vi, 44 *bagms us svesamma akrana uskunþs ist*; necnon Eph. iii, 15 *us þammei all sadreinis in himina jah ana airhai namnjada*; stipulans us *gaqissai* Cor. I, vii, 5; h) modaliter ponitur, ut Joan. viii, 41 *us horinassau gabauras*; Mc. xii, 30 *frijos frauhan us allamma hairtin, jah us allai saivalai jah us allai gahugdai jah us allai mahtai*; Luc. xx, 27; hinc etiam Col. iii, 23 *us saivalai vaurkjan*; Tim. I, i, 5 *friaþva us hrainjamma hairtin*; Tim. II, ii, 22 *anahaitan frauhan us hrainjamma hairtin*; Cor. II, ii, 7 *us hlutriþai — us guþa rodjan* (coll. casibus supra laudatis 1) b) cum rodjan); ix, 6 *us gaþagkja saian*; viii, 11 *ustiuhan us þammei* (ex

quo) *habaiþ*; c) locutiones adverbiales efformat: Cor. I, xiii, 10 et 12 *us daiþai* (*ἐξ μέρους*); Philem. 14 *us lustum* (*κατὰ ἐκούσιον*); Rom. ix, 21 *us gabaurþai* (*κατὰ φύσιν*); Eph. ii, 3 h. l. *us sateinai* (*φύσει*); Luc. xx, 20 *sa us liutein* (*ἐγχαθετος*); d) instrumentalis: Mth. xxvii, 7 *usbugjam akr us þaim skattam*; Luc. viii, 3 *andbahtidedun im us aiginam seinaim*; Luc. xvi, 9 *tauhan sis frijonds us faihupraihna invidiþos*; e) ad designandam materiam, ex qua quid conficitur: Joan. ix, 6 *gavaurkjan sani us spaiskuldra*; xix, 2 *usvindan vippja us þaurnum*; Rom. ix, 21 *tauhan us daiga*; f) post passiva: Mc. vii, 11 *us mis gabatnis*; Cor. II, ii, 2 *gaurida us mis*; vii, 9 *gasleiþjaindau us izvis*; Phlpp. i, 23 *dishabaiþs us þaim tvaim*; Joan. iii, 25 *varþ sokeins us siponjam*; Rom. xii, 18 *jabai mag vairhan us izvis*. Hinc locutiones quæ passivum habent sensum, ut *galigrja haban* Rom. ix, 10 (hoc est dormire, ubi in interpretatione loco concubitu legendum est *concubitum*); *haban hazein*; xiii, 5, (hoc est remuneratur).

II. In compositione: 1) cum verbis: *usagjan, usagljan, usaiþjan, usanan, usalþan, usbairan, usbaugjan, usbeidan, usbidjan, usbligvan, usbugjan, usbraidjan, usbruknan, usgaggan, usgeisnan, usgaisjan, usgiban, usgildan, usgutnan, usgraban, usdaudjan, usdreiban, usdriusan, usqiþan, usqiman, usqistjan, ushakan, ushaitan, ushauhjan, ushaffjan, ushinþan, ushlaupan, ushulon, ushrainjan, uskramjan, ushriþjan, usþulan, usþriutan, usþroþjan, usþonhan, uskeinan, uskiusan, uskannjan, uslaubjan, usleiþan, usletan, uslagjan, uslausjan, usluton, uslukan, usluknan, usluston, usmaitan, usmanagnau, usmerjan, usmernan, usmitan, usniman, ussaiwan, ussakan, ussokjan, ussaljan, ussandjan, ussigvan, ussitan, ussatjan, usskavjan, usspillon, usstiggan, usstandan, ussteigan, ustaiknan, ustiuhan, usvagjan, usvairpan, usvakjan, usvaltjan, usvindan, usvandjan, usfilhan, usfulljan, usfullnan, usfraisan, usfraþvan*; ante r sonat ur in *urredan, urreisan, urraisjan, urrinan, urrainjan, urrumnan*; bicomposita: (*usalbairan*); *usgasaiwan, miþushramjan, miþuskeinan, miþurreisan, mipurraisjan*; 2) cum participiis: *usvahaans*; *unuslaisiþs, unusspilloþs*; 3) cum substantivis: *usbalþei, usbeisns, usbeisnei, usbloteins, usdaudei, usdrusts, usqiss, usþulains, useta, usþroþeins, usliþa, uslauseins, usluk, usmet, usmets, ussauneins, ussateins, usstass, usstiurei, ustaikneins, ustauhts, ustauhei, usvahsts, usvaurpa, usvalteins, usvaurhts, usvandi, usvissi, usfarþo, usfilh, usfilmei, usfulleins, usfodeins*; *urristis, urruns*; 4) cum adjectivis: *usbeisneigs, usgruds, usdauds, ushaitis, uskunþs, uslukns, usskavs, usvaurhts, usveihts, uspens, usviss, usfairins, usfilms*; 5) cum adverbis: *usdaudo, ussinda, usstiuriba*.

UT, adverb., foras, εἴω: Joan. xi, 43; xix, 4; adhibetur etiam pro ex... in compositione, *utbairan, utgaggan*; ordinario postpositum: *atgaggan ut* (εἰςέρχασθαι) Joan. xviii, 29; *galeiþan ut* xiii, 30; xviii, 38; ponitur plerumque post verba, quæ cum us componuntur: *usgaggan ut* Mth. ix, 32; Luc. xv, 28; Joan. xviii, 4, 16; vel etiam hic pro εἴω eum *usgaggan ut* (εἰςέρχασθαι εἴω) Mth. xxvi, 75; Joan. xix, 5; *usdreiban ut* Luc. viii, 54; *usvairpan ut* Luc. xiv, 35; Joan. vi, 37; ix, 34, 35; xii, 31; xv, 6; cum sequenti præpositione us, ex, foras, εἴω: Mc. xi, 19 *usiddja ut us hizai baurg*; xii, 18; Luc. iv, 29; xx, 15; ex: Mc. i, 25.

UTA, adverb., foris, εἴω: Mth. xxvi, 69; Mc. i, 45; iii, 31, 32; iv, 11; xi, 4; Luc. i, 10; viii, 20; Joan. xviii, 16; Cor. I, v, 12, 13; Gal. iv, 5; Thess. I, iv, 12; εἴωθεν: Tim. I, iii, 7.

UTANA, adverb., foris, 1) c. genit., εἴω: Mc. viii, 23 *ustauh þana blindan utana veihsis*; Skeir. III, c; εἴωθεν: Cor. II, vii, 5 *utana vaiþjops*; Joan. ix, 22 *utana synagogais vairhan* (ἀπὸ συναγωγῆς γίνεσθαι); 2) *sa utana unsar manna, ó εἴω ἡμῶν ἀνθρώπος*: Cor. II, iv, 16.

UTARMO, adverb., de foras, ἔξωθεν : Mc. vii, 15, 18.

UF (*ubuh*, vid. sub *uh*; gr. ὑπό, lat. *sub*; Gr. IV, 789), præpositio cum accusativo et dativo respectum inferioritatis indicans.

I. Præpositio. A. cum accusativo : sub, ὑπό c. accus.: 1) localis : a) post verba motus *innaggan* Mth. viii, 8; Luc. vii, 6; *aldriusan* Skeir, I, a (hic enim *staua* loco *stauai* legendum est); b) post transitiva *satjan* Mc. iv, 21; *gasatjan* Luc. viii, 16 (ὑποκάτω); *galagjan* Cor. I, xv, 25; *ushnaujan* Cor. I, xv, 26; Eph. i, 22; Cor. I, xv, 27 et 28 est *ushnaujan uf sumana*, ὑποκάσσειν τινί; 2) metaphorice : Rom. vii, 14 *frabugjan uf fravaurht*.

B. cum dativo : 1) localis, sub, ὑπό c. accus. : Mc. xii, 1 *dul uf mesa* (ὑπολήνιον); etiam post *gabauan* Mc. iv, 32 et *visan* Cor. I, x, 1; Tim. I, vi, 1; cum subaudito *visands* Luc. xvii, 24 *þata uf himina*; Col. i, 23; 2) temporalis, ad tempus, sub, vel ablat. absol., ἐπί c. genit. : Mc. ii, 26 *uf abja þara gudjin*; Luc. iv, 27 *uf haileisaiu praufetau*; Tim. I, vi, 13 *uf pauntiau peilatau*; sic etiam Luc. iii, 23 *uf gakunþai*; vid. ad h. l.; 3) metaphorice post *visan* Gal. iv, 2 *uf raginjarn*; 21 *uf vitoda*; v, 18; cum subaudito *visands* Cor. I, ix, 20 *þai uf vidota*; Gal. iv, 5; (so) *uf vaira gens* (ὑπανδρος γυνή); *vaurþans* Gal. iv, 4 *uf vitoda*; *gasatiþs* Luc. vii, 8 *uf valdusnja*; *haban* Luc. vii, 8 *uf sis gadrauhþins*; Mc. viii, 9 *uf valdusnja*; *skalkinon* Gal. iv, 3 *uf stabim þis sairwaus*.

II. In compositione : 1) cum verbis : *ufbauþjan*, *ufblesan*, *ufbrikan*, *ufbrinnan*, *ufgairdan*, *ufgraban*, *ufdaupjan*, *ufhaban*, *ufhausjan*, *ufhlohjan*, *ufhnaujan*, *ufhropjan*, *ufþanjan*, *ufkuunnan*, *ufstigan*, *ufmeljan*, *ufmunnan*, *ufrakjan*, *ufsayqjan*, *ufstiuþan*, *ufsneiþan*, *ufstrauþjan*, *ufsvogjan*, *ufsvopjan*; bicompositum : *innufstiuþan*; 2) cum participiis : *unufbrikands*; 3) cum substantivis : *ufhauseins*, *ufhnauveins*, *ufkunþi*, *ufvalleins*.

UFAR (vet. norv. *yfir*, vet. sax. *oþar*, angl. sax. *ofir*, vet. sup. germ. *oba*, *ubar*, vet. fr. *over*, *ovir*, ur, suec. *öfver*, angl., dan., batav. *over*, rec. sup. germ. *über*; gr. ὑπέρ, lat. *super*; coll. *Uf*; Bopp 80, 83; Gr. IV, 789; Gl. I, 78; *Alth. Præpos.* 156; *Rehth.* 1108), præpositio cum accusativo et dativo constructa, quæ respectum superioritatis designat eodemque modo ad *uf* refertur atque græcum ὑπέρ ad ὑπό.

I. Præpositio : A. cum accusativo : 1) localis, super, a) super aliquid (stare super) : Luc. iv, 39 *atstandans usar* (ἐπάνω) *ija*; Eph. iv, 40 *ussteigan usar* (ἐπάνω) *allans himinans*; b) super, trans, πέραν : Joan. vi, 1 *iesus galaiþ usar marein*; 17; x, 40; xviii, 1; 2) metaphorice, a) super, Eph. i, 22 *ina atgaf haubiþ usar* (ὑπέρ) *alla aiklesjon*; Thess. ii, 11, 4 *usarhassands sik usar* (ἐπί c. accus.) *all*; b) super, in-super, progrediens et præcedentibus adjiciens, ἐπί c. dat. : Eph. vi, 16 *usar all andnimands skildu galauþeinois*; Col. iii, 14 *usar alla gahamoþ izvis friaðva*; c) super, præ, cum significatione comparativa, ὑπέρ c. accus. : Mth. x, 37 *saei frijoþ attan aiþþau aiþein usar mik*; Luc. vi, 40; Cor. II, xii, 13; Philem. 16; Neh. vii, 2; Skeir. VII, b; Cor. II, i, 8 *usar maht*; viii, 3; Skeir. VI, b *attins veitvodei all usar insaht manniskodaus iohannes unandsok undredan mag kunþi*; *usar all* Eph. iii, 20; *usar þatei* Luc. iii, 13; Cor.

I, iv, 6; Cor. II, xii, 6; *usar mikil et usar flu*, ὑπερλίαν : Cor. II, xi, 5; xii, 11.

B. Cum dativo : 1) localis, super, a) super aliquid, sursum, in sola formula *atta izvar sa usar himinam* (ὁ οὐράνιος) Mth. vi, 14, 26, 32, coll. *In*; b) super, in (se extendere), ἐπί c. accus. : Mth. xxvii, 45 *varþ riqis usar allai airþai*; 2) metaphorice, super, in, ὑπέρ c. accus. : Mth. x, 24 *nist siponeis usar laisarja*; ἐπί c. genit. : Rom. ix, 5 *saei ist usar allaim guþ*; Eph. iv, 6; ἐπί c. accus. post *þiudanon* Luc. i, 53; xiv, 14, 27; ἐπάνω post *valdusni haban* Luc. xix, 17 et *valdusni giban* Luc. ix, 1.

II. In compositione : 1) cum verbis : *usargaggan*, *usargiutan*, *usarhamon*, *usarhassjan*, *usarhleiprjun*, *usarhugjan*, *usarþeiþan*, *usarleiþan*, *usarlagjan*, *usarmeljan*, *usarmiton*, *usarmunnon*, *usarskadþjan*, *usarsteigan*, *usarsvaran*, *usartrusnjan*, *usarvassjan*, *usarvisan*, *usarfulljan*; 2) cum substantivis : *usargudja*, *usarhauseins*, (*usarmaudei*), *usarmeleins*, *usarmeli*, *usarranneins*, *usarskasts*, *usarsvara*, *usarfullei*; 3) cum adjectivis : *usarhiminakunds*, *usarfulls*.

UFARO, abverb. superne : Joan. xi, 38 (ἐπ' αὐτῷ); Skeir. IV, b; in, super, desuper, c. genit., post *trudan* Luc. x, 19 (ἐπάνω); *gasatjan* Eph. i, 21 (ὑπεράνω); c. dat., post *visan* Luc. xix, 19 (ἐπάνω); Joan. iii, 31 (ὑπεράνω); *vitan vahtvom* Luc. ii, 8 (ἐπί c. accus.).

UFARASSUS, masc., abundantia, superfluitas, περισσειά : Cor. II, x, 15; περισσευμα : Cor. II, viii, 13, 14; ὑπερβολή : Cor. II, iii, 10; iv, 7, 17; τὸ ὑπερέχον : Philpp. iii, 8; ὑπεροχή : Tim. I, ii, 2; cum sequenti genitivo substantivi adhibetur pro participio ὑπερβάλλον, sic Cor. II, ix, 14 *usarassus anstais* (ὑπερβάλλουσα χάρις); Eph. i, 19 *usarassus mikileins* (ὑπερβάλλον μέγεθος); ii, 7 *usarassus gabeins* (ὑπερβάλλον πλοῦτος); dativus *usarassau* adverbialiter usurpatur, in abundantia, abundanter, redundanter, valde, περισσοτέρως : Cor. II, i, 12; ii, 4; vii, 15; xi, 23; Thess. I, ii, 17; ὑπερπερισσῶ; : Mc. vii, 37; ὑπερεκπερισσοῦ : Thess. I, iii, 10; v, 13; ὑπερβάλλοντως : Cor. II, xi, 23; καθ' ὑπερβολήν : Rom. vii, 13; Cor. II, i, 8; etiam occurrit pro ὑπέρ in compositione, sic *usarassau ufþanjan* pro ὑπερεκτείνειν : Cor. II, x, 14; *usarassau haban*, abundanter habere, abundare, c. gen., περισσεύειν : Luc. xv, 17; Philpp. iv, 12; *usarassau ganohjan*, id., Eph. i, 8; *usarassus ist*, id., Cor. II, i, 5.

UFARASSJAN, conj. II, 1) abundare facere, augere, περισσεύειν : Cor. II, iv, 15; ix, 8; 2) augere, περισσεύειν : Cor. II, ix, 12; ὑπερπλεονάζειν : Tim. I, i, 14.

UFITARI, nom. propr., docum. neapol. (vid. *Massm.* in hoc p. 22 sq).

UFJO (coll. *Ufar*), adverb., abundanter, περισσόν : Cor. II, ix, 1.

UFTA (vet. norv. *oft*, vet. sax., angl. sax., rec. sup. germ. *oft*, vet. sup. germ. *osto*, angl. *oft*, *often*, suec. *ofta*, dan. *ofte*; Gl. I, 184), adverb., sæpe, πολλάκις : Mc. v, 4; ix, 22; Joan. xviii, 2; Cor. II, viii, 22; xi, 23, 26, 27; Philpp. iii, 18; Tim. II, i, 16; πυκνά : Mc. vii, 3; Luc. v, 33; *sa ufta*, frequenter, iteratum, ὁ πυκνός : Tim. I, v, 23; *sva ufta sve*, tam sæpe quam, ὁσάκις : Cor. I, xi, 25, 26.

UFTO, adverb., forsau, fortasse, tamen Mth. xxvii, 64 probabiliter ei Luc. xx, 13 certo *aufsto* legendum est, vid. ad h. l.

P

PAIDA (vet. sup. germ. *phait*, vet. sax. *peda*; Gr. III, 447; Gl. III, 327; Schm. I, 325), fem., tunica, χιτών : Mc. v, 40; Mc. vi, 9; Luc. iii, 11; vi, 29; ix, 3.

GA-PAIDON, conj. II, induere, ἐνδύειν : Eph. vi, 14.

PAINTEKUSTE (voc. gr.), πεντηκοστή : Cor. I, xvi, 8.

PAITRUS, nom. propr. masc., Πάτρος : Mth. viii, 14; xxvi, 69, 73, 75; Mc. iii, 16; v, 37; viii, 33; Luc. vi, 14; Joan. vi, 8; xiii, 36; xviii, 12, 16; Gal. ii, 7.

PAUNTIUS (*Puntius* Luc. iii, 1; *Paunteus* Tim. I, vi, 13 vid. ad h. l.), nom. propr. masc., Πόντιος : Mth. xxvii, 2; Luc. iii, 1; Tim. I, vi, 13.

PAURPURA (*Paurpaura* Luc. xvi, 19; voc. gr.), fem., purpura, πορφυρά: Mc. xv, 17, 20; Luc. xvi, 19.

PAURPURON, conj. II, purpurare; *paurpurohs*, part. pass., purpurata, πορφυρούς: Joan. xix, 2, 5.

PAPA (voc. gr.), masc., papa, Calend. goth. et docum. neap.

PARAKLETUS (voc. gr.), masc., παράκλητος: Joan. xiv, 16, 26; xv, 26; xvi, 7.

PARASKAIVE (voc. gr.), παρασκευή: Mth. xxvii, 62; Mc. xv, 42.

PASKA (apud Joan. *Pascha*; voc. hebr.), fem. indecl., pascha, πάσχα: Mth. xxvi, 2; Mc. xiv, 12; Joan. vi, 4; xviii, 28, 39; Cor. I, v, 7.

PAVLUS, nom. propr. masc., Παῦλος: Cor. I, 1, 12, 13; xvi, 21; Cor. II, 1, 1; Gal. 1, 1; Eph. 1, 1; Col. 1, 18; Thess. I, 1, 18; Thess. II, 1, 1; iii, 17; Tim. I, 1, 1; Tim. II, 1, 1; Tit. 1, 1; Philem. 19.

* PEIK (Gr. III, 377 *peika* vel *peiko*, cum græco φοίνιξ cognatum, ut palmulam significans tradit, I, 68 [3 edit.] autem *peika*... ut ex *peinika*... decurtatum habet, ita ut græco φοίνιξ... respondeat; sed punctum melius tetigisse videtur I, 55, cum vocabulum nostrum latino *picea* et græco πύκη conferens *peikabagms* per pinum explicat; cæterum proprie cum vet. sax., vet. fr. *pik*, angl. sax. *pic*, vet. sup. germ. *pih*, rec. sup. germ. *pech*, lat. *pix*, gr. πίσσα; vet. norv. *bik*, succ. *beck*, dan. *beek*, comparandum est et *picea* arbor vertendum), neutr., *pix*.

PEIKA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

PEILATUS, nom. propr. masc., Πιλάτος: Mth. xxvii, 2, 13, 58, 62; Mc. xv, 1; Luc. iii, 1; Joan. xviii, 29; Tim. I, vi, 13.

PISTIKEINS (voc. gr.), adject., pisticus, πιστικός: Joan. xii, 3.

PLAPJA (DRA. 804, ubi franc. *plebium* comparatur), fem., platea, πλατεία: Mth. vi, 5 vid. ad h. l.

PLATS (vet. sup. germ. *plez*; Gf. III, 363), masc., labium., ἐπίβλημα: Mth. ix, 16; Mc. ii, 21; Luc. v, 36.

PLINSJAN, conj. II, saltare, ludere, ὀρχεῖσθαι: Mth. xi, 17; Mc. vi, 22; Luc. vii, 32.

PUGGS (vet. norv. *pungr*, angl. sax. *pung*, vet. sup. germ. *phung*, angl. *bung*, suec., dan. *pung*; Gr. III, 449; Gf. III, 341), masc. (?), sacculum, βαλλάντιον: Luc. x, 4.

PUND (vet. norv., angl. sax., vet. fr. *pund*, vet. sup. germ. *phunt*, angl. *pound*, rec. sup. germ. *pfund*; lat. *pondo*; Gf. III, 342; Rehth. 982), neutr., libra, λίτρα: Joan. xii, 3.

PUNTIUS, i. q. *Pauntius*.

* PRAGGAN (vet. sup. germ. *prangan*, batav. *prangen*; coll. lat. *premere*; Gf. III, 827), conj. I, *paipragg* (?), *praggans*, *premere*.

ANA-PRAGGAN, vexare, θλίβειν: Cor. II, vii, 5.

PRAIZRYTAIREIS (voc. gr.), masc., presbyter., πρεσβύτερος: Tim. I, iv, 14 vid. ad h. l.

PRAIZBYTAIREI (*Praizbytere*, Tim. I, v, 19), fem., presbyteratus, πρεσβύτεροι: Tim. I, v, 19; Tit. I, 5.

PRAITORIA (*Praitauria* Joan. xviii, 33; xix, 9; voc. lat.), fem., πραιτώριον: Joan. xviii, 28, 33; xix, 9.

PRAITORIAUN, neutr. decl. gr., id., Mc. xv, 16; Joan. xviii, 28.

PRAUFETUS (*Praufetes* Mth. x, 41; Mc. vi, 15; xi, 32; voc. gr.), masc., propheta, προφήτης: Mth. v, 17; vii, 12, 15; viii, 17; x, 41; xi, 9, 15; xxvii, 9; Mc. i, 2; vi, 4, 15; viii, 28; xi, 32; xiii, 22; Luc. iii, 4; iv, 17, 24, 27; vi, 23, 26; vii, 16, 26, 28, 39; xvi, 16; xviii, 31; xx, 6; Joan. xii, 38; Eph. ii, 20; iii, 5; Thess. I, ii, 15; Tit. 1, 12; Neh. vi, 14; Skeir. IV, c; VI, c.

LIUGNA-PRAUFETUS, pseudopropheta, ψευδοπροφήτης: Mth. v, 15.

GALIUGA-PRAUFETUS, id., Mc. xiii, 23; Luc. vi, 26.

PRAUFETEIS, fem., prophetissa, προφήτις: Luc. ii, 36.

PRAUFETJA, masc., prophetia, προφητεία: Cor. I, xiii, 2; xiv, 22; Thess. I, v, 20; Tim. I, i, 18; iv, 14.

PRAUFETI, neutr. id., Cor. I, xiii, 8.

PRAUFETJAN, conj. II, prophetizare, προφητεύειν: Mth. vii, 22; xxvi, 68; Mc. vii, 6; xiv, 65; Luc. i, 67; Cor. I, xi, 4; xiii, 9.

PRISKA, nom. propr. fem., Πρίσκιλλα: Cor. I, xvi, 19.

PSALMA (voc. gr.), fem., psalmus, ψαλμός: Luc. xx, 42.

PSALMO, fem., id., Cor. I, xiv, 26; Eph. iv, 8 h. l.; v, 19; Col. iii, 16.

R

RABBAUNEI (voc. hebr.), indecl., ראבבונאי: Mc. x, 51.

RABBEI (voc. hebr.), incl., ראבבי: Mc. ix, 5; xi, 21; xiv, 45; Joan. vi, 25; ix, 2.

BAGAV, nom. propr. masc., Βαγαῦ: Luc. iii, 35.

RAGIN (vet. norv. *regin*, vet. sax. *regan*—; Gr. II, RDM. 17; Gf. II, 383), neutr., cogitatio, consilium, γνώμη: Cor. I, vii, 25; Cor. II, viii, 10; Philem. 14; δόγμα: Col. ii, 14; οἰκονομία: Col. i, 25.

RAGINON, conj. II, regere, ἡγεμονεύειν: Luc. ii, 2; iii, 1.

GA-RAGINON, consilium dare, consulere, συμβουλεύειν: Joan. xviii, 14.

RAGINEIS, masc., 1) consiliarius, σύμβουλος: Rom. xi, 34; 2) decurio, βουλευτής: Mc. xv, 43; Skeir. VIII, d; 3) tutor, ἐπίτροπος: Gal. iv, 2.

FIDUR-RAGINEIS, tetrarchia, τετραρχία (τετραρχῶν): Luc. iii, 1 vid. ad h. l.

RAZDA (vet. norv. *raust*, angl. sax. *redrd*, reordian, rec. sup. germ. *rarta*, *rartjan*, suec. *röst*, dan. *røst*; Gr. I, 1 [3. edit.]; Gf. II, 534), fem., vox, lingua, sermo, λαλιά: Mth. xxvi, 73; Mc. xiv, 70; γλώσσα: Rom. xiv, 11; Cor. I, xii, 10; xiii, 8; xiv, 21, 22, 23, 26, 27.

RAZN (vet. norv. *ranur*, angl. sax. *ræsn*; Gr. III, 426), neutr., domus, οἰκία: Mth. v, 15; vii, 24, 25,

26; Luc. vi, 48, 49; vii, 37; xv, 8, 25; xvii, 31; οἶκος Mc. xi, 17.

GA-RAZNA, masc., vicinus, γείτων: Luc. xiv, 12 xv, 6; Joan. ix, 8.

GA-RAZNO, fem., vicina, γείτων: Luc. xv, 9.

RAHNJAN (vet. norv. *rök*, *räkna*, vet. sup. germ. *rechanon*, vet. fr. *rekenia*, angl. sax. *reccan*, angl. *reckon*, suec. *reckna*, dan. *regne*, batav. *rekenen*, rec. sup. germ. *rechnen*; Gf. II, 581; Rehth. 991), conj. II, 1) computare, ψηφίζειν: Luc. xiv, 28; 2) numerare, λογίζειν: Mc. xv, 28; Rom. viii, 36; ix, 8; 3) reputare, ἡγεῖσθαι: Philpp. ii, 6; iii, 7; Thess. II, iii, 15; Tim. I, vi, 1; Skeir. VIII, b; *vairþaka rahnjan*, dignum aestimare, ἀξιῶν: Luc. vii, 7; 4) imputare, ἐλλογεῖν: Philem. 18; λογίζεσθαι: Cor. II, v, 19; Tim. II, iv, 16.

GA-RAHNJAN, appretiare, τιμᾶν: Mth. xxvii, 9.

FAURA-RANJAN, præferre, προηγέσθαι: Rom. xii, 10.

RAHTON (coll. *Rikan*), conj. II, pertinere, Cor. II, ix, 1.

* RAßJAN (vet. norv. *rāda*, vet. sax. *rethia*, *rethion*, angl. sax. *ræd*, *red*, vet. fr. *reda*, *radia*, vet. sup. germ. *redja*, *radja*; lat. *ratio*, coll. *Rodjan*; Gr. II, 40; Gf. II, 444; Rehth. 986), conj. I, *roß*, *roßun*, *raßans*, loqui, narrare

GA-RAÞJAN, numerare, ἀριθμεῖν: Mth. x, 30.
 RAÞJO, fem., 1) numerus, ἀριθμός: Joan. vi, 10, Rom. ix, 27; 2) ratio, λόγος: Luc. xvi, 2; Rom. xiv, 42; Philpp. iv, 15.
 RAÞS (vet. norv. *radast*, angl. sax. *ræd*, suec. *redo*, dan. *rede*, angl. *ready*; gr. *ράδιος*; Gf. II, 456), adject., compar. *raþiza*, facilis, εὐκοπος: Luc. xviii, 25.
 RAIBAIIKA, nom. propr. fem., Ρεβέκκα: Rom. ix, 10.
 * RAIDS (angl. sax. *arædan*, *gerædian*; coll. vet. norv. *reida*, vet. sup. germ. *reiti*; Gr. II, 14; Gf. II, 479), adject., determinatus.
 GA-RAIDS, constitutus, definitus, διατεταγμένος: Luc. iii, 13; Skeir. I, c.
 RAIDJAN, conj. II, constituere, stabilire, Skeir. III, c; *raihtaba raidjan*, ὀρθοτομεῖν: Tim. II, ii, 15.
 GA-RAIDJAN, id., διατάττειν: Cor. I, xvi, 1; Tit. I, 5; προτίθεσθαι: Eph. I, 9 h. I.
 GA-RAIDEINS, fem., ordinatio, institutio, διαταγή: Rom. xiii, 2; κανών: Cor. II, x, 13, 15; Gal. vi, 16; Philpp. iii, 16; δόγμα: Eph. ii, 15; *vitodis garaideins*, legislatio, νομοθεσία: Rom. ix, 4.
 RAIHTS (vet. norv. *rettr*, angl. sax. *riht*, vet. sax., vet. sup. germ. *reht*, vet. fr. *riucht*, angl. *right*, suec. *rett*, dan. *ret*, rec. sup. germ. *recht*; lat. *rectus*; DRA, 748; Gf. II, 399; Rchth. 994), adject., rectus, εὐθύς: Mc. I, 3; Luc. iii, 4, 5; Skeir. VIII, d; 2) justus, δικαίος: Tim. II, iv, 8.
 RAIHTABA, adverb., 1) recte, juste, ordinate, δικαίως: Thess. I, ii, 10, ὀρθῶς: Luc. vii, 43; x, 28; xx, 21; *raihtaba raidjan*, recte constituere, dividere, ὀρθοτομεῖν: Tim. II, ii, 15; 2) juste, recte, facile, εὐθέως: Mc. vii, 35; *raihtaba gaggan*, recte ambulare, ὀρθοποδεῖν: Gal. ii, 14.
 GA-RAIHTS, adject., compar. *garaihtoza*, justus, δικαίος: Mth. v, 45; x, 41; xxv, 46; xxvii, 19; Mc. vi, 20; Luc. I, 6, 17; ii, 25; v, 32; xv, 7; xviii, 9; xx, 20; Joan. vii, 24; xvii, 25; Rom. vii, 12; xi, 22; Philpp. iv, 8; Col. iv, 1; Thess. II, i, 5, 6; Tim. I, i, 9; Tim. II, iv, 8; Tit. I, 8; *garaihts vairþan*, δικαιώσθαι: Gal. ii, 16; *garaihtana domjan* vel *gadamjan*, judicare justum, δικαιῶν: Luc. vii, 29; xvi, 15; Gal. ii, 17; Philpp. iii, 12; Tim. I, iii, 16; *garaihtana gateihan*, justificare, δικαιῶν: Luc. xviii, 14; *garaihtana qiþan*, id; Gal. v, 4.
 GA-RAIHTABA, adverb., 1) juste, recte, δικαίως: Cor. I, xv, 34; 2) æque, cum æquitate: Skeir. III, b; VI, d.
 GA-RAIHTEI, fem., justitia, δικαιοσύνη: Mth. v, 20; Luc. I, 75; Rom. ix, 28, 30, 31; x, 3, 4, 5, 6; xiv, 17; Cor. II, iii, 9; v, 21; vi, 7, 14; xi, 15; Gal. ii, 21; v, 5; Eph. iv, 24; v, 9; vi, 14; Philpp. iii, 6, 9; Tim. I, vi, 11; Tim. II, ii, 22; iii, 16; iv, 8; Skeir. I, a, b, c, d; IV, c; δικαίωμα: Luc. I, 6; Rom. viii, 4.
 UNGA-RAIHTEI, injustitia, ἀνομία: Cor. II, vi, 14.
 GA-RAIHTIÞA, fem., justitia, δικαιοσύνη: Joan. xvi, 8; Rom. x, 10.
 GA-RAIHTJAN, conj. II, 1) rectificare, rectum facere, κατευθύνειν: Luc. I, 79; Thess. I, iii, 11; Thess. II, iii, 5; 2) justificare, δικαιῶν: Cor. I, iv, 4.
 ATGA-RAIHTJAN, corrigere, ἐπιδιορθοῦν: Tit. I, 5.
 GA-RAIHTEINS, fem., justitia, emendatio, ἐπανόρθωσις: Tim. II, iii, 16.
 RAIHTIS, conjunct., semper postposita (excepto Rom. x, 18), 1) enim, γάρ: Mth. ix, 5; xi, 18; Mc. vi, 17; vii, 8, 25; viii, 3; Luc. I, 18; vi, 44; vii, 33; xiv, 28; xvii, 24; xviii, 14; Cor. I, xii, 12; Gal. ii, 15; * Mc. xii, 37, ubi pro οὖν ponitur, lectio falsa est nec intelligi potest, vid. ad h. I.; 2) scilicet, Skeir. II, a, d, pr. et fin.; V, c; 3) libenter, μενούργε: Rom. x, 18; 4) pro μέν usurpata opponitur sequenti *iþ*, *þau*, *aþþan* (δέ): Mc. iv, 4; Rom. viii, 10; x, 1; xiv, 2, 5; Cor. II, viii, 17; x, 1, 10; Gal. iv, 24, 26; Thess. I, ii, 18; Tim. II, i, 10; Skeir. II, d; III, d; V, a (textu emendato *iþ þatei qiþiþ ainana raihtis* etc. vid. Löbe *Beiträge* pag. 38); 5) pro enclitico — *περ* in *unte raihtis*,

ἐπειδήπερ: Luc. I, 1; *sve raihtis*, ὡςπερ: Cor. II, viii, 7; fortasse etiam Gothus Luc. xviii, 14 ἤπερ loco ἢ γάρ legit, quod per *þau raihtis* reddidit, nec non prout Cor. I, xii, 12 græcum καθάπερ per *sve raihtis* vertere, γάρ cum plur. codd. prætermisso.

* RAIP (vet. norv. *reip*, *rep*, angl. sax., vet. fr. *rap*, vet. sax. *rep*, vet. sup. germ. *reif*, angl. *rope*, suec. *rep*, dan. *reeb*, batav. *reep*, rec. sup. germ. *reef*; Gr. III, 450; DRA. 425, 540; Gf. II, 496; Rchth. 1015 voc. *Sitrap*), neutr. (?), corrigium.

SKAUDA-RAIP, corrigium calceamentorum, ἵμάς: Mth. iii, 11; Mc. I, 7; Luc. iii, 16.

RAISJAN, vid. sub *Reisan*.

RAKA (voc. hebr.), indecl., ρακά: Mth. v, 22.

RAKJAN, vid. sub *Rikan*.

RAMA, nom. propr. indecl., Ραμά: Esdr. ii, 26.

RANNJAN, vid. sub *Rinnan*.

* RAUBON (vet. norv. *raufa*, vet. sax. *roþon*, angl. sax. *reafian*, vet. fr. *ravia*, *rava*, vet. sup. germ. *raubon*, suec. *röfva*, dan. *røve*, rec. sup. germ. *rauben*; lat. *rapere*, gr. ἀρπάζειν; Gr. II, 19; DRA. 635; Gf. II, 357; Rchth. 983, 984), conj. II, rapere.

BI-RAUBON, abripere, σὺλάν: Cor. II, xi, 8; ἐκδύειν: Luc. x, 30.

RAUDS (vet. norv. *raudr*, *riodr*, vet. sax. *rod*, angl. sax. *read*, *reod*, vet. fr. *rad*, vet. sup. germ. *rot*, angl. *red*, suec., dan. *rød*, rec. sup. germ. *roth*; Gr. II, 21; Gf. II, 481; Rchth. 983), adject., ruber (κόκκινος Num. xix, 6): Skeir. III, c.

* RAUHTJAN (coll. suec. *ryta*, dan. *ræuse*), conj. II, fremere.

IN-RAUHTJAN, infremere, ἐμβριμάσθαι: Joan. xi, 33, 38.

RAUJAN (vet. norv. *riufa*, angl. sax. *ripan*, *hrioþan*, vet. sup. germ. *raufjan*, angl. *reap*, suec. *repa*, batav. *reupen*, rec. sup. germ. *raufen*, *rupfen*; Gf. II, 49), conj. II, evellere, τίλλειν: Mc. ii, 23; Luc. vi, 1.

RAUS (vet. norv. *reyr*, vet. sup. germ. *ror*, suec., dan. *rør*, rec. sup. germ. *rohr*; Gr. II, 50; Gf. II, 545; Rchth. 992 voc. *Rer*), neutr., calamus, καλάμος: Mth. xi, 7; xxvii, 48; Mc. xv, 19, 36; Luc. vii, 24.

RASTA (vet. norv. *rast*, *röst*, vet. sax., vet. sup. germ. *rasta*, angl. sax., angl. *rest*, vet. fr. *resta*, suec., rec. sup. germ. *rast*; Gf. II, 551; Rchth. 992), fem., 1) requies; 2) quantum potest homo sine quiete iter facere, milliare, μίλιον: Mth. v, 41.

RATJAN, conj. II, ponere, jacere, Thess. I, iii, 3 vid. ad h. I.

* REDAN (vet. norv. *reþa*, vet. sax. *radan*), conj. I, *rairoþ*, *rairoþun*, *redans*, providere, procurare.

GA-REDAN, curare, προνοεῖσθαι: Cor. II, viii, 21.

FAURAGA-REDAN, discernere, prædestinare, προορίζειν: Eph. I, 5, 11.

UND-REDAN, curare, providere, præservare, Skeir. VI, b.

UR-REDAN, definire, δογματίζεσθαι: Col. II, 20.

GA-REDABA, adverb., honeste, εὐσχημόνως: Rom. xiii, 13.

* REHSNS (coll. vet. sup. germ. *roha*, *ruah*; Gf. II, 377), fem.

GA-REHSNS, statutum, constitutum tempus, determinatio, προθεσμία: Gal. iv, 2; Skeir. I, b, c; II, c, d; III, a, d; IV, a, d; VIII, c.

REIKS (vet. norv. *rikr*, vet. sax. *riki*, angl. sax. *ric*, vet. fr. *rik*, *rike*, vet. sup. germ. *richi*, rec. sup. germ. *reich*; lat. *rex*, gr. ἄρχειν; Gr. II, 16; Gf. II, 387; Rchth. 994), masc. anom., potens, princeps, præsul, ἄρχων: Mth. ix, 18, 23; Luc. xviii, 18; Joan. vii, 26, 48; xii, 31, 42; Rom. xiii, 3; Eph. ii, 2; Skeir. VIII, c, d.

FRIÞA-REIKS, nom. propr. masc., Calend. goth., vid. sub *Friþon*.

REIKS, adject., rex, princeps, ἔντιμος: Neh. vi, 17.

REIKISTA, superl., supremus, princeps, ἄρχων: Mc. iii, 22; *reikista gudja*, summus sacerdos, ἀρχιερεὺς: Joan. xviii, 22.

REIKI, neutr., principatus, ἀρχή : Luc. xx, 20; Rom. viii, 38; Cor. I, xv, 24; Eph. i, 21; iii, 10; vi, 12; Col. i, 16; ii, 15.

REIKINON, conj. II, dominare, regere, impetare, ἄρχειν : Me. x, 42; Joan. xiv, 30; Rom. xv, 12.

REIRAN (suec. röra, dan. røre, batav. roeren, rec. sup. germ. rühren; coll. Rechth. 992 voc. Rer), conj. II, palpitare, tremere, τρέμειν : Me. v, 33; Luc. viii, 47; σεισθαι : Mth. xxvii, 51.

REIRO, fem., 1) tremor, palpitatio, τρόμος : Me. xvi, 8; Cor. II, vii, 15; 2) molus terræ, σεισμός : Mth. xxvii, 54.

REISAN (vet. norv. risa, reisa, angl. sax. arisan, ræsan, vet. sax., vet. sup. germ. risan, vet. fr. risa, angl. rise, raise, suec. resa, dan. reise, batav. rüsen, rec. sup. germ. reisen, riese; Gr. II, 16; Gf. II, 536; Rechth. 994), conj. I, rais, risan, risans, surgere.

UR-REISAN, surgere, excitari, ἐγειρεσθαι : Mth. viii, 15, 26; ix, 5, 6, 7, 19, 25; x, 5, 11; xxvii, 52, 63, 64; Mc. ii, 9; iii, 3; iv, 27; v, 41; vi, 14, 16; x, 49; xii, 26; xiii, 22; xiv, 42; xvi, 6; Luc. v, 23, 24; vi, 8; vii, 14, 16, 22; viii, 24, 54; ix, 7, 22; xx, 37; Joan. vii, 52; xi, 29; xiv, 31; Rom. vii, 4; xiii, 11; Cor. I, xv, 4, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 29, 55; Cor. II, v, 15; Tim. II, ii, 7; διεγείρεσθαι : Mc. iv, 59; ἀνιστάναι : Mc. v, 42; Luc. vi, 8.

MIÞUR-REISAN, consurgere, συνεγείρεσθαι : Col. ii, 12; iii, 1.

UR-RISTS, fem., surrectio, ἔγερσις : Mth. xxvii, 53.

RAISJAN, conj. II, excitare, ἐξεγείρειν : Rom. ix, 17.

UR-RAISJAN (us-raisjan Luc. viii, 24), expurgare, 1) excitare, ἐγείρειν : Mc. i, 31; ix, 27; Luc. i, 69; 2) expurgare, excitare (a somno), ἐγείρειν : Mth. viii, 25; διεγείρειν : Mc. iv, 38; Luc. viii, 24; 3) suscitare (a morte), ἐγείρειν : Joan. v, 21; xii, 1, 9; Rom. x, 9; Cor. I, xv, 15; Cor. II, i, 9; iv, 14; Gal. i, 1; Eph. i, 20; Col. ii, 12; ἀναστῆσαι : Joan. vi, 40, 44, 54; 4) suscitare, ἐγείρειν : Luc. iii, 8; Philpp. i, 16; ἐξαναστῆσαι : Luc. xx, 28; 5) suscitare, διεγείρειν : Joan. vi, 18.

MIÞUR-RAISJAN, conresuscitare, συνεγείρειν : Eph. ii, 6.

RESA, nom. propr. masc., ῥησά : Luc. iii, 27.

* RIGGVS (angl. sax., vet. sax. rinc; coll. rec. sup. germ. recke), adject., monstrosus (?).

UNMANA-RIGGVS, immansuetus, ἀνήμερος : Tim. II, iii, 3.

RIGN (vet. norv. regn, angl. sax. regn, vet. sax., vet. sup. germ. regan, vet. fr. rein, angl. rain, suec., dan. regn, batav., rec. sup. germ. regen; lat. rigare, gr. βρέχειν; Gr. II, 53; III, 388; Gf. II, 441; Rechth. 990), neutr., pluvia, βροχή : Mth. vii, 25, 27.

RIGNJAN, conj. II, pluere facere, βρέχειν : Mth. v, 45; Luc. xvii, 29.

RIQIS (riqiz Mth. vi, 23; coll. vet. norv. reykr, rauk, raukr, vet. sax. roc, vet. fr. rek; Rechth. 990), neutr., obscuritas, tenebræ, σκοτός : Mth. vi, 23; viii, 12; xxvii, 45; Luc. i, 79; Rom. xiii, 12; Cor. I, iv, 5; Cor. II, iv, 6; vi, 14; Eph. v, 8, 11; vi, 12; Col. i, 13; Thess. I, v, 4, 5; σκοτία : Mth. x, 27; Joan. vi, 17; viii, 12; xii, 35.

RIQZEINS, adject., tenebrosus, σκοτεινός : Mth. vi, 23; ἐσκοτισμένος : Eph. iv, 18.

RIQZJAN, conj. II, tenebricare, obscurari, σκοτιζεσθαι : Mc. xiii, 24.

RIKAN (vet. norv. rakna, rekja, rakkia, angl. sax. racian, ræcan, vet. sup. germ. rechjan, reichjan, vet. fr. reka, angl. reach, suec. räcka, dan. række, batav. recken, reyken, rec. sup. germ. rechen, reicken; lat. ...rigere, gr. ὀρέγειν; Gr. II, 26; Gf. II, 365, 586, Rechth. 990), conj. I, rak, rekun, rikans, cumulare, accumulare, σωρεύειν : Rom. xii, 20.

* RAKJAN, conj. II, tendere.

UF-RAKJAN, extendere, ἐκτείνειν : Mth. viii, 3; Mc. i, 41; iii, 5; Luc. v, 13; vi, 10; ἐπισπᾶν : Cor. I, vii, 18.

BI-REKS (bireiks Cor. I, xv, 30; Gr. II, 27, 718),

adject., periclitans; bireks visan vel vair þan, κινδυνεύειν : Cor. I, xv, 30; Luc. viii, 23.

BI-REIKEI, fem., periculum, κίνδυνος : Cor. II, xi, 26.

RIMIS, neutr. (?), quies, ἡσυχία : Thess. II, iii, 12.

RINNAN (vet. norv. rinna, renna, angl. sax. rennan, yrnan, vet. sax. rinnan, vet. fr. renna, vet. sup. germ. rinnan, rennjan, angl. run, suec. renna, rinna, dan. rende, rinde, batav. rennen, rec. sup. germ. rennen, rinnen; lat. ruere, gr. ρεῖν; Gr. II, 34; Gf. II, 513; Rechth. 992), conj. I, rann, runnun, runnans, 1) currere, τρέχειν : Mc. v, 6; Rom. ix, 16; Cor. I, ix, 24, 26; Gal. ii, 2; v, 7; ὄρμᾶν : Luc. viii, 33; ἐξέρχεσθαι : Mth. viii, 28; samaþ rinnan, concurrere, ἐπισυντρέχειν : Mc. ix, 25; 2) luere, ρεῖν : Joan. vii, 38.

BLOÞA-RINNANDEI, part. fem., fluxus sanguinis, αἱμορροῦσα : Mth. ix, 20.

AND-RINNAN, 1) incurrere; 2) pugnare, διαλέγεσθαι : Mc. ix, 34; Skeir. III, a.

AT-RINNAN, accurrere, ἔρχεσθαι : Luc. xvi, 21.

DUAT-RINNAN, id., προστρέχειν : Mc. x, 17.

BI-RINNAN, 1) circumcurrere, περιτρέχειν : Mc. vi, 35; 2) circumire, circumdare, κυκλοῦν : Joan. x, 24.

GA-RINNAN, 1) concurrere, convenire, συνέρχεσθαι : Luc. v, 15; etiam garinnan miþ — Mc. xiv, 53; et samaþ garinnan Cor. I, xiv, 26; [ἐπι]συνάγεσθαι : Mc. i, 33; ὀπάγειν : Joan. xii, 11; κατακτανᾶν : Eph. iv, 13; 2) currere, concurrere, per cursum petere, καταλαμβάνειν : Cor. I, ix, 24.

DU-RINNAN, occurrere, προστρέχειν : Mc. ix, 15; [προς-]έρχεσθαι : Mth. viii, 2.

UND-RINNAN, contingere, ἐπιβάλλειν : Luc. xv, 12.

UR-RINNAN, 1) exire, egredi, ἐξέρχεσθαι : Mc. iv, 5; viii, 11; xiv, 48; Luc. iv, 35; viii, 5; Joan. viii, 42; xi, 44; xii, 13; xvi, 27, 30; xvii, 8; ἐκπορεύεσθαι : Joan. xv, 26; ἔρχεσθαι : Luc. vii, 33, 34; ἀναβαίνειν : Luc. ii, 4; xii, 20; ἦκειν : Rom. xi, 26; 2) oriri, de sole, ἀνατέλλειν : Mc. iv, 6; xvi, 2; Neb. vii, 3; de semine, ἐξανατέλλειν : Mc. iv, 5; ἀναβαίνειν : Mc. iv, 8, 32; 3) exire, ἐξέρχεσθαι : Luc. ii, 1; iv, 14; 4) exire (de sorte), contingere, λαγχάνειν : Luc. i, 9.

FAIR-RINNAN, pertingere, ἐφικνεῖσθαι : Cor. II, x, 13, 14; du þaurstai fairrinnan, convenire, pertinere, ἀνήκειν : Eph. v, 4.

FAUR-RINNAN, præcedere, Skeir. III, b.

FRA-RINNAN, incidere, περιπίπτειν : Luc. x, 30.

RINNO (Gr. III, 386), fem. torrens, χείμαρρος : Joan. xviii, 1.

RUNS, masc., cursus, fluxus, ῥύσις : Mc. v, 25; Luc. viii, 43, 44; δρόμος : Tim. II, iv, 7; runga-vaurkjan sis, currere, præcipitare, ὄρμᾶν : Mth. viii, 32.

GA-RUNS, fem., plur. garunseis, forum, via, ῥύμη : Mth. vi, 2; ἀγορά : Luc. vii, 32.

UR-RUNS, exitus, ἔξοδος : Luc. ix, 31.

UR-RUNS, masc., plur. urrunseis, 1) oriens, ἀνατολή : Mth. viii, 11; Luc. i, 78; 2) exitus, ἀφεδρών : Mc. vii, 19.

GA-RUNJO, fem., inundatio, πλημμύρα : Luc. vi, 48.

* RANNJAN, conj. II, currere facere.

UR-RANNJAN, oriri facere, ἀνατέλλειν : Mth. v, 45.

UFAR-RANNEINS, fem., aspersionis (ραντισμός : Num. xix 9) : Skeir. III, b.

* RIUDS, adject., verecundus.

GA-RIUDS, id., σεμνός : Philpp. iv, 8; Tim. I, iii, 2, 8, 11.

GA-RIUDI, neutr., castitas, σεμνότης : Tim. I, ii, 2.

GA-RIUDJO, fem., id, αἰδώς : Tim. I, ii, 9.

RIURS (coll. angl. sax. hreosan, hroren), adject., corrumpibilis, πρόσκαιρος : Cor. II, iv, 18; θνητός : Cor. II, iv, 11; φθαρτός : Cor. I, ix, 25; xv, 53; φθειρόμενος : Eph. iv, 22; riurs vair þan, corrumpi, φθειρεσθαι : Cor. II, xi, 3.

UN-RIURS, incorruptus, ἀφθαρτος : Cor. I, ix, 25 ; xv, 52.

RIUREI, fem., corruptio, φθορά : Cor. I, xv, 50 ; Gal. vi, 8 ; Col. II, 22.

UN-RIUREI, incorruptio, ἀφθαρσία : Cor. I, xv, 50, 53 ; Eph. vi, 24 ; Tim. II, I, 10.

RIURJAN, conj. II, corrumpere, φθείρειν : Cor. I, v, 33.

* RUGKS, adject.

UR-RUGKS, reprobatus (?), Eph. II, 3 h. I.

RUMA, nom. propr. fem., Ρωμή : Tim. II, I, 17.

RUMONEIS, nom. propr. masc. plur., Ρωμαῖοι : Rom. subscr.

RUMS (vet. norv., vet. sax., angl. sax., vet. fr., suec., dan. *rum*, vet. sup. germ. *rumi*, angl. *room*, batav. *ruym*, rec. sup. germ. *raum* ; Gf. II, 508 ; Rchth. 998), masc., locus, τόπος : Luc. II, 7.

RUMS, adject., latus, spatiosus, εὐρύχωρος : Mth. VII, 13.

UR-RUMNAN (*us-rumnan* Cor. II, VI, 11 h. I.), conj. III, dilatari, πλατύνεσθαι : Cor. II, VI, 11, 13.

RUNA (vet. norv., vet. sax., vet. sup. germ., suec. *runa*, angl. sax. *run*, dan. *rune*, rec. sup. germ. *raunen* ; DM. 583 ; Gf. II, 525), fem., 1) mysterium, μυστήριον : Mc. IV, 11 ; Luc. VIII, 10 ; Rom. XI, 25 ; Cor. I, XIII, 2 ; xv, 51 ; Eph. I, 9 ; III, 3, 4, 9 ; VI, 19 ; Col. I, 26 ; IV, 3 ; Tim. I, III, 9, 16 ; 2) consilium, συμβούλιον : Mth. XXVII, 1 ; 3) consilium, βουλή : Luc. VII, 30 ; Cor. I, IV, 5.

GA-RUNI, neutr., consilium, συμβούλιον : Mth. XXVII, I h. I., 7 ; Mc. III, 6 ; xv, I.

* RUNAN, conj. II, consulere.

BI-RUNAINS, fem., consilium, propositum, Skeir. III, a.

RUNS, vid. sub *Rinnan*.

* RUFUS, nom. propr. masc., Ρούφος : Mc. xv, 21.

RODJAN (vet. norv. *rädi*, angl. sax. *rædan*, vet. fr. *reda*, angl. *read*, rec. sup. germ. *reden* ; Gr. II, 10 ; Rchth. 986), conj. II, loqui, dicere, λαλεῖν : Mth. IX, 18, 33 ; Mc. I, 34 ; II, 2, 7 ; IV, 33, 34 ; V, 35, 36 ; VII, 35, 37 ; IX, 6 ; XIV, 9, 43 ; Luc. I, 19, 32, 45, 70 ; II, 17, 18, 20, 33, 38, 50 ; IV, 41 ; V, 4, 21 ; VI, 45 ; VII, 15 ; VIII, 49 ; IX, 11 ; Joan. VI, 63 ; V, 25, 26 ; VII, 13, 17, 18, 26, 46 ; VIII, 12, 20, 25, 26, 28, 40, 44, 45 ; IX, 21, 29, 37 ; X, 6 ; XII, 29, 36, 41, 48 ; XIV, 10, 25 ; XV, 3, 11, 22 ; XVI, 1, 13, 25, 29 ; XVII, 20, 21, 22 ; XIX, 10 ; Rom. VII, 1 ; Cor. I, XIII, 11 ; XIV, 21, 23, 27 ; XV, 34 ; Cor. II, II, 17 ; IV, 13 ; VII, 14 ; XI, 17 ; XII, 4, 19 ; XIII, 3 ; Eph. IV, 25 ; V, 19 ; VI, 20 ; Philpp. I, 14 ; Col. IV, 3, 4 ; Thess. I, II, 16 ; Tim. I, V, 15 ; Tit. II, 1 ; Skeir. IV, c ; VIII, c, d ; λέγειν : Luc. IV, 21 ; VII, 24 ; XX, 21 ; Tim. I, I, 7 ; Neh. VI, 19 ; εἰπεῖν : Luc. VII, 39 ; cum *du* vel *niþ*, συλλαλεῖν : Mc. IX, 4 ; Luc. IV, 36 ; διαλαλεῖν : Luc. VI, 11.

UN-RODJANDS, partic., non loquens, mutus, ἄλαλος : Mc. IX, 17, 25 ; κωφός : Mc. VII, 37.

BI-RODJAN, murmurare, cum genitivo, accusativo vel *hi*, γογγύζειν : Luc. V, 30 ; Joan. VI, 41, 43, 61 ; VII, 32 ; διαγογγύζειν : Luc. XV, 2 ; XIX, 7.

NIÞ-RODJAN, colloqui, συλλαλεῖν : Luc. IX, 30.

BI-RODEINS, fem., murmur, murmuratio, γογγυσμός : Joan. VII, 12 ; καταλαλία : Cor. II, XII, 20 ; Gal. V, 20 vid. ad h. I.

ROHSNS, fem., aula, αὐλή : Mth. XXVI, 69 ; Mc. XIV, 66 ; Joan. XVIII, 15.

S

SA (vet. norv. *sa*, suec., dan. *som* ; Gf. VI, 2), masculinum articuli, vid. sub *þata*.

SAH *prosa-uh*, vid. sub *þata*.

SAEI, pronom. relat., vid. sub *þata*.

SABAILLIUS, nom. propr. masc., Skeir. IV, d ; V, b.

SABAKþANI (voc. hebr.), σαβαχθανί : Mth. XXVII, 46.

SABAN (angl. sax., vet. sup. germ. *saban* ; gr. *σάβανον* ; Gf. VI, 67), neutr., linteam, σενδών : Mth. XXVII, 59.

SABAOþ, nom. propr., Σαβαώθ : Rom. IX, 29.

SABBATUS (voc. hebr.), masc., sabbatum, σάββατον : Mc. II, 24 ; III, 4 ; XVI, 1 ; Luc. IV, 31 ; XVIII, 12 ; Joan. IX, 16 ; Cor. I, XVI, 2 ; Col. II, 16.

AFAR-SABBATUS, dies post sabbatum, Mc. XVI, 2, coll. v. *Jiuleis*.

SABBATO, masc. indecl., sabbatum, σάββατον : Mc. II, 27, 28 ; VI, 2 ; XV, 42 ; XVI, 9 ; Luc. IV, 16 ; VI, 1 ; Joan. VII, 22, 23 ; XI, 14. *Sabbato dags*, id., Mc. I, 21 ; II, 23, 27 ; III, 2 ; Luc. VI, 2, 5, 6, 7, 9.

SADDUKAIUS, nom. propr. masc., sadduceus, Σαδδουκαῖος : Mc. XII, 18 ; Luc. XX, 27.

SAIHS, vid. sub *Sakan*.

* SApAN (vet. norv. *saddur*, angl. sax. *sadian*, vet. sax. *sad*, vet. sup. germ. *sat*, *satjan*, *satton*, batav. *sad*, rec. sup. germ. *satt* ; lat. *satur* ; Gr. II, 43 ; Gf. VI, 153), conj. I, *soþ*, *soþun*, *sapans*, saturari.

sapþ (*Sads* Luc. XV, 16), adject., saturatus, ἐμπειπλησμένος : Luc. VI, 25 ; κεκορεσμένος : Cor. I, IV, 8 ; *sapþ vair þan*, saturatum, satiatum esse, χορτάζεσθαι : Mc. VII, 27 ; VIII, 8 ; Luc. VI, 21 ; IX, 17 ; Joan. VI, 26 ; Philpp. IV, 12 ; ἐμπιμπλάσθαι : Joan. VI, 12 ; *sap þitan*, satiari, χορτάζεσθαι : Luc. XVI, 21 ; γεμίζειν τὴν κοιλίαν : Luc. XV, 16.

soþ, neutr. (?), saturatio, plenitudo, πλησμονή : Col. II, 23.

GA-soþJAN, conj. II, saturare, χορτάζειν : Mc. VIII, 4 ; ἐμπιμπλάσθαι : Luc. I, 53.

SAI (coll. *Saiwan* ; Gr. III, 247 ; I, 93, 1 [3 edit.]),

adverb., ecce, ἰδοὺ : Mth. VIII, 2, 24, 29, 32, 34 ; IX, 10, 20 ; X, 28, 33 ; XI, 8, 10 ; Mc. I, 2 ; IV, 3 ; X, 28, 33 ; XIII, 21, 23 ; XIV, 41, 42 ; XV, 4, 35 ; Luc. I, 31, 36, 38, 44, 48 ; II, 10, 34, 48 ; V, 12, 18 ; VI, 23 ; VII, 12, 25, 27, 34, 37 ; VIII, 41 ; IX, 30, 38, 39 ; X, 3, 19, 25 ; XV, 29 ; XVII, 21, 25 ; XVIII, 28, 31 ; XIX, 2, 8, 20 ; Joan. XII, 15 ; XVI, 31 ; Rom. IX, 33 ; Cor. I, XV, 51 ; Cor. II, V, 17 ; VI, 2, 9 ; Gal. I, 20 ; ἴδε : Mth. XXVI, 65 ; Mc. II, 24 ; III, 34 ; XI, 21 ; XV, 4 ; XVI, 6 ; Joan. I, 29 ; III, 26 ; VII, 26 ; XI, 3, 36 ; XII, 19 ; XVI, 29 ; XVIII, 21 ; XIX, 4 ; Rom. XI, 22 ; Gal. V, 2 ; ἴδετε : Mc. X, 23 h. I. ; XVI, 6 ; Gal. VI, 11 ; οὖν : Thess. I, III, 8 ; *sai nu*, ἄρα οὖν : Eph. II, 19 ; coll. Rom. VII, 25 h. I. ; ἔστω : Cor. II, XII, 16 vid. ad h. I. ; *nu sai*, νυνί : Rom. VII, 6 vid. ad h. I. Cor. I, V, 11 ; Cor. II, VIII, 11, 22 ; Eph. II, 13 ; οὖν : Gal. IV, 9 ; *sai jau*, ne, μή : Joan. VII, 48.

SAIAN (*Saijan* Mc. IV, 14 ; vet. norv. *sa*, vet. sax. *saian*, angl. sax. *sawan*, vet. sup. germ. *saan*, *sawen*, vet. fr. *sea*, angl. *sow*, suec. *så*, dan. *saæ*, batav. *sae-yen*, rec. sup. germ. *säen* ; lat. *sero*, *semen* ; Gf. VI, 54 ; Rchth. 1001), conj. I, *saiso*, *saisoun*, *saians*, seminare, σπείρειν : Mth. VI, 26 ; Mc. IV, 3, 4, 14, 15 ; Luc. VIII, 5 ; XIX, 21 ; Cor. II, IX, 6, 10 ; Gal. VI, 7, 8.

IN-SAIAN, id., Mc. IV, 15.

SAIHS (vet. norv., vet. fr. *sex*, vet. sup. germ., vet. sax. *sehs*, angl. sax., angl. *six*, suec., dan. *sex*, batav. *ses*, rec. sup. germ. *sechs* ; lat. *sex*, gr. ἕξ ; Gr. I, 762 ; Gf. VI, 152. Rchth. 1009), numerale, indecl., *sex*, ἕξ : Mc. IX, 2 ; Luc. IV, 25.

SAIHS-TIGJUS, masc. plur., sexaginta, ἑξήκοντα : Tim. I, V, 9.

SAIHSSTA, adject., sextus, ἕκτος : Mth. XXVII, 45 ; Mc. XV, 33 ; Luc. I, 26, 36.

SAIKAINELAS, nom. propr. masc., Σεχενίας : Neh. VI, 18.

* SAIL (vet. norv. *seil*, vet. sax. *sel*, angl. sax. *sael*, vet. sup. germ. *sail*, *seil*, vet. fr. *sel*, *sil*, batav.

zeel, rec. sup. germ. *seil*; Gr. II, 44; Gf. VI, 187; Rchth. 1904), *lunis*.

IN-SAILLAN, conj. II, *illaqueare*, χαλᾶν : Mc. II, 4 vid. ad h. l.

SAILLAUM, nom. propr. masc., Σελλούμ : Esdr. II, 42.

SAIMAIEIN, nom. propr. masc., Σεμαί : Luc. III, 26.

SAINNAA, nom. propr. masc., Σεναά : Esdr. II, 35.

SAINJAN (angl. sax. *saene*, vet. sup. germ. *seino*, vet. sax. *seinn*, *senian*, suec. *sen*, dan. *seen*; lat. *segnis*; coll. rec. sup. germ. *sehnen*), conj. II, *tardare*, βραδύνειν : Tim. I, III, 15.

SAIR (vet. norv. *saar*, angl. sax. *sar*, vet. sax., vet. fr., vet. sup. germ. *ser*, angl. *sore*, suec. *sår*, dan. *saar*, batav. *zeer*, rec. sup. germ. ...*sehren*; Rchth. 1007), neutr., *dolor*, *afflictio*, ὠδίν : Thess. I, v, 3; ὀδύνη : Tim. I, VI, 10.

SAIROK, nom. propr. masc., Σερούχ : Luc. III, 35.

SAIVALA (vet. norv. *sal*, angl. sax. *savl*, vet. sax. *seola*, vet. sup. germ. *sela*, vet. fr. *sele*, *siele*, angl. *soul*, suec. *själ*, dan. *sjel*, batav. *ziel*, rec. sup. germ. *seele*; Gr. III, 390; DM. 477; Gf. VI, 185; Rchth. 1004), fem., *anima*, ψυχή : Mth. VI, 25; x, 28, 39; Mc. III, 4; VIII, 35, 36, 37; x, 45; XII, 30, 33; Luc. I, 46; II, 35; VI, 9; IX, 24, 56; x, 27; XIV, 26; XVII, 35; Joan. x, 41, 45, 17, 24; XII, 25, 27; XIII, 37; xv, 13; Rom. XIII, 1; Cor. II, I, 25; XII, 15; Philpp. I, 27; II, 30; Col. III, 23; Thess. I, v, 23; Skeir. II, d; IV, b.

SAMA-SAIVALS, *adject.*, *unanimis*, σύμφυχος : Philpp. II, 2.

SAIVS (vet. norv. *saer*, angl. sax. *saer*, vet. sax., vet. sup. germ. *seo*, vet. fr. *se*, angl. *sea*, suec. *sjö*, dan. *so*, batav. *zee*, rec. sup. germ. *see*; Gr. III, 382; Gf. VI, 56; Rchth. 1001), *masc.*, *mare*, λίμνη : Luc. v, 1, 2; *document. neap.*

MARI-SAIVS, *id.*, Luc. VIII, 22, 23, 33.

SAIWAN (vet. norv. *sia*, angl. sax. *seon*, vet. sax., vet. sup. germ. *sehan*, vet. fr. *sia*, angl. *see*, suec. *se*, dan. *see*, batav. *zien*, rec. sup. germ. *sehen*; Gr. II, 28; Gf. VI, 110; Rchth. 1010), conj. I, *saw*, *sewun*, *saiwans*, 1) *videre*, ὁρᾶν : Mth. VIII, 4; IX, 30; XXV, 38; XXVII, 49; Mc. v, 6, 14, 22, 32; VIII, 15; IX, 38; xv, 36; Luc. II, 15, 26, 30; VII, 25, 26; VIII, 35; x, 24; XIV, 18; XIX, 37; XX, 37; Joan. VII, 52; VIII, 57; XI, 34, 40; XII, 9, 41; XVIII, 26; XIX, 6; Cor. I, IX, 4; XVI, 7; Cor. II, VII, 14; Col. II, 18; Thess. I, v, 15; Tim. I, VI, 16; Skeir. VI, d; βλέπειν : Mth. v, 28; Mc. IV, 12, 24; v, 31; XII, 14; XIII, 23; Luc. VIII, 10, 16, 18; IX, 62; x, 23, 24; Joan. IX, 7, 15, 19, 21, 25, 39; XIII, 22; XIV, 7; XVI, 22; Cor. I, x, 18; XIII, 12; XVI, 10; Cor. II, x, 7; Gal. v, 15; Philpp. III, 2; Col. IV, 17; θεᾶσθαι : Mth. VI, 1; XI, 7; Luc. VII, 24; Joan. XI, 45; θεωρεῖν : Mth. XXVII, 55; Mc. XV, 40, 47; Joan. VI, 40; VII, 3; IX, 8; XII, 19, 45; XIV, 17, 19; XVI, 10, 16; XVII, 24; 2) *adspicere* ὁρᾶν : Luc. XIV, 18; 3) *videre*, *cavere* (*faura*), βλέπειν ἀπό — : Mc. XII, 38.

UN-SAIWANDS, *part. praes.*, *non videns*, μὴ βλέπων : Joan. IX, 39.

ANU-SAIWAN, *adspicere*, *observare*, σκοπεῖν : Gal. VI, 1 h. l.; λαμβάνειν : Luc. XX, 21.

AT-SAIWAN, 1) *curare*, προσέχειν : Mth. VI, 1; c. *genit.* Tim. I, I, 4; IV, 1; Tit. I, 14; c. *accus.* σκοπεῖν : Gal. VI, 1; *atsaiwan du*, ἐπέχειν : Tim. I, IV, 16; 2) *cavere* (*faura*); προσέχειν : Mth. VII, 15; Luc. XX, 46, *etiam atsaiwan sis* (*sik?*) *cum genitivo*, βλέπειν ἀπό — : Mc. VIII, 15.

BI-SAIWAN, 1) *circumspicere*, *observare*, περιβλέπεσθαι : Mc. III, 54; x, 23; XI, 14; 2) *animadvertere*, κατανοεῖν : Luc. XX, 23; 3) *curare*, προνοεῖσθαι : Rom. XII, 17.

GA-SAIWAN, *videre*, *adspicere*, ὁρᾶν : Mth. v, 8, 16; VIII, 14, 18, 34; IX, 2, 8, 9, 23, 36; XXVI, 74; XXVII, 3, 54; Mc. I, 10, 16, 19; II, 5, 12, 14, 16; v, 16; VII, 2; VIII, 24, 33; IX, 1, 8, 9, 14, 15, 20, 25; XI, 13, 20.

XII, 15, 34; XIII, 26, 29; XIV, 62, 67, 69; XV, 32, 39; XVI, 5, 7; Luc. I, 12, 22, 29; II, 17, 20, 48; III, 6; v, 2, 12, 20, 26; VII, 13, 22, 39; VIII, 20, 28, 34, 36, 47, 53 (vid. ad h. l.); IX, 9, 27, 31, 32, 36, 47, 49, 54; XV, 20; XVI, 23; XVII, 22; XVIII, 15, 24, 43; XIX, 3, 4, 5, 7, 41; XX, 13, 14; Joan. III, 3, 32; v, 37; VI, 2, 14, 24, 36; VIII, 38, 56; IX, 37; XI, 31, 32, 33; XII, 21; XIV, 9, 24; XVI, 16; Rom. VII, 23; Cor. I, VIII, 10; XV, 6; Gal. II, 7; Philpp. I, 27, 30; II, 28; IV, 9; Thess. I, II, 17; III, 6, 10; Tim. II, I, 4; Skeir. I, a; II, c; IV, d; ἀφορᾶν : Philpp. II, 23; βλέπειν : Mth. XI, 4; Mc. VIII, 18, 23, 24; Luc. VII, 44; VIII, 10; x, 24; Joan. IX, 41; XI, 9; Rom. VII, 23; Cor. II, IV, 18; VII, 8; XII, 6; ἐμβλέπειν : Mc. VIII, 25; θεᾶσθαι : Mc. XVI, 11; Luc. v, 27; θεωρεῖν : Mc. III, 11; v, 15, 38; Luc. x, 18; XIV, 29; Joan. VI, 19, 62; VIII, 51; x, 12; εἰδέναι : Luc. VIII, 53; Mc. XII, 15, 28; *in passivo videri*, φανῆναι : Mth. VI, 16, 18; *part. praet.* *gaisaiwans*, *visus*, *visibilis*, ὁρατός : Col. I, 16.

UNGA-SAIWANS, *part. praet.*, *invisibilis*, ἀόρατος : Col. I, 15, 16; Tim. I, I, 17; μὴ βλέπόμενος : Cor. II, IV, 4, 18.

DUGA-SAIWAN, *videre*, *adspicere*, ὁρᾶν : Mc. x, 14 vid. ad h. l.

USGA-SAIWAN, *videre*, *cognoscere*, ὁρᾶν : Gal. II, 14.

PAIRH-SAIWAN, *perspicere*, κατοπτρίζεσθαι : Cor. II, III, 18.

IN-SAIWAN, 1) *inspicere* (*du*), ἐμβλέπειν : Mth. VI, 26; Mc. x, 21, 27; XIV, 67; Luc. XX, 17; ἐπιβλέπειν : Luc. I, 48; IX, 38; 2) *inspicere*, ἀναβλέπειν : Mc. XVI, 4; Luc. IX, 16; *iup insaiwan*, *id.*, Luc. XIX, 5; 3) *circumspicere*, περιβλέπεσθαι : Mc. IX, 8; 4) *inspicere*, ἐφορᾶν : Luc. I, 25.

US-SAIWAN, 1) *adspicere*, ἀναβλέπειν : Mc. VII, 34; VIII, 24; 2) *adspici*, ἀναβλέπειν : Mth. XI, 5; Mc. VIII, 25; x, 51, 52; Luc. VII, 22; XVIII, 41, 42, 43; Joan. IX, 11, 15, 18; 3) *circumspicere*, περιβλέπεσθαι : Mc. III, 5; Luc. VI, 10.

SAKAN (vet. norv. *saka*, *sökja*, vet. sax. *saca*, *sacan*, *sokian*, angl. sax. *sacan*, *secan*, vet. sax. *seka*, vet. sup. germ. *sachan*, *sochjan*, angl. *sake*, *seck*, suec. ...*saka*, *söka*, dan. *søge*, batav. *zoeken*, rec. sup. germ. *sache*, *suchen*; Gr. II, 11, 203; DRA. 855; Gf. VI, 71; Rchth. 1002 sq.), conj. I, *sok*, *sokun*, *sakans*, 1) *objurgare*, ἐπιτιμᾶν : Mc. x, 13; Luc. XIX, 39; 2) *pugnare*, *disputare*, μάχεσθαι : Joan. VI, 52; Tim. II, II, 24.

AND-SAKAN, *contradicere*, ἀντιλέγειν : Luc. II, 34.

UNAND-SAKANS, *part. praet.*, *impugnabilis*, *invincibilis*, Skeir. VI, c.

GA-SAKAN, 1) *minari*, *increpare*, c. *dat.*, ἐπιτιμᾶν : Mth. VIII, 26; Mc. IV, 39; Luc. IV, 39, 41; VIII, 24; IX, 55; XVII, 3; 2) *nocere*, *lædere*, c. *accus.*, ἐλέγχειν : Luc. III, 19; Joan. VIII, 46; XVI, 8; Cor. I, XIV, 24; Tim. I, v, 20; Tim. II, IV, 2; Tit. I, 9, 13; Skeir. IV, d; V, b; VII, a; ἐπιστομίζειν : Tit. I, 11.

IN-SAKAN, *ostendere*, *indicare*, *suppeditare*, ὑποτίθεσθαι : Tim. I, IV, 6; Skeir. IV, c, d; V, a; VIII, c.

ANAIN-SAKAN, *addere*, προσανατίθεσθαι : Gal. II, 6.

US-SAKAN, *sustollere*, *elevare*, ἀναβάλλεσθαι (*ἀνατίθεσθαι*) : Gal. II, 2.

SAKJIS, *masc.*, *pugnator*; *ni sakjis*, ἄμαχος : Tim. I, III, 3.

SAKJO, *fem.*, *pugna*, μάχη : Tim. II, II, 25.

GA-SAHTS, *fem.*, *vituperatio*, ἐλεγχος : Tim. II, III, 16; Skeir. VIII, b, d.

IN-SAHTS, *historia*, *narratio*, διήγησις : Luc. I, 4; Cor. I, *subscr.*; Skeir. V, b, c; VI, a, b.

FRI-SAHTS, 1) *imago*, εἰκὼν : Cor. I, xv, 49; Cor. II, III, 18; IV, 4; Col. I, 15; III, 10; 2) *exemplar*, τύπος : Philpp. III, 17; Thess. II, III, 9; Tim. I, IV, 12; ὑποτύπωσις : Tim. I, I, 16; Tim. II, I, 13; ὑπόδειγμα : Joan. XIII, 15; 3) *aenigma*, αἴνιγμα : Cor. I, XIII, 12.

GA-FRI-SAHTJAN, conj. II, *inseulptere*, ἐντυποῦν : Cor. II, III, 7.

GAFRI-SAHTNAN, conj. III, conformari; *du laudjai gafri-sahtnan*, ad speciem conformari, Gal. iv, 19 h. l.

UN-SAHTABA, adverb., impugnate, ὁμολογουμένως : Tim. I, III, 16 vid. ad h. l.

UNAND-SOKS, adject., impugnabilis; Skeir. VI, c. sokns, fem., quæstio, ζήτησις : Tim. I, I, 4; VI, 4; Tim. II, II, 23.

SOKJAN, conj. II, 1) quærere, desiderare, petere, ζητεῖν : Mc. I, 37; III, 32; VIII, 11; XI, 18, 24; XII, 12; XIV, 11, 55; XVI, 6; Luc. II, 45, 48, 49; IV, 42; V, 18; VI, 19; IX, 9; XV, 8; XVII, 33; XIX, 3; X, 47; XX, 19; Joan. VI, 24, 26; VII, 1, 4, 11, 18, 19, 25, 30, 34; VIII, 21, 37, 50; X, 39; XI, 8; XIII, 33; XVI, 19; XVII, 4; XIX, 12; Rom. X, 5; Cor. I, I, 22; VII, 27; X, 24, 33; Cor. II, XII, 14; XIII, 3; Gal. II, 17; Col. III, 1; Tim. II, I, 17; Neh. V, 18; ἀναζητεῖν : Luc. II, 44; ἐπιζητεῖν : Mth. VI, 32; Luc. IV, 42; ἐκζητεῖν : Ps. LIII, 2; αἰτεῖν : Mc. XI, 24; Luc. I, 63; 2) contendere cum (*miþ* vel *du*), συζητεῖν : Mc. I, 27; IX, 10, 14, 16; ζητεῖν : Joan. XVI, 19; Skeir. IV, a; etiam *samana sokjan*, Mc. XII, 28.

GA-SOKJAN, quærere, ζητεῖν : Rom. X, 20; ἐπιζητεῖν : Philpp. IV, 17.

MIÞ-SOKJAN, contendere cum, συζητεῖν : Mc. VIII, 11.

US-SOKJAN, 1) exquirere, ἐρευνᾶν : Joan. VII, 52; 2) dijudicare, ἀνακρίνειν : Cor. I, IV, 3; IX, 3; XIV, 24; διακρίνειν : Cor. I, IV, 7.

SOKEINS, fem., quæstio, disputatio, ζήτησις : Joan. III, 25; Skeir. III, b.

SOKAREIS, masc., inquisitor, exquisitor, συζητητής : Cor. I, I, 20.

SAKKUS (vet. norv. *seckr*, angl. sax. *sacc*, vet. sup. germ. *sak*; gr. σάκκος, lat. *saccus*; Gr. III, 450; Gf. VI, 70), masc., saccus, σάκκος : Mth. XI, 21; Luc. X, 13.

SALAPIEL, nom. propr. masc., Σαλαπιήλ : Luc. III, 27.

SALAM, nom. propr. masc., Σαλά : Luc. III, 35.

SALBON (angl. sax. *sealfian*, vet. sax. *salbon*, vet. sup. germ. *salb*, *salbon*, vet. fr. *salva*, angl. *salve*, suec. *salsva*, dan. *salve*, rec. sup. germ. *salben*; gr. ἀλείφειν; Gf. VI, 191; Rechth. 1000), conj. II, ungere, ἀλείφειν : Mth. VI, 17; Luc. VII, 46; Joan. XI, 2; μυρίζειν : Mc. XIV, 8; χρίειν : Cor. II, I, 21.

GA-SALBON, id., ἀλείφειν : Mc. VI, 13; XVI, 1; Luc. VII, 38, 46; Joan. XII, 3; χρίειν : Luc. IV, 18.

SALBONS, fem., unguentum, μύρον : Joan. XII, 3.

SALDRA (a * *sildan*, *sald*? coll. *Sild*), fem., jocus, scurrilitas, εὐτραπέλια : Eph. V, 4.

SALMON, nom. propr. masc., Σαλμών : Luc. III, 32.

SALJAN (vet. norv. *selia*, angl. sax., vet. sax. *selian*, vet. sup. germ. *saljan*, vet. fr. *sella*; Gr. II, 54; DRA, 553, 893; Gf. VI, 174; Rechth. 1005), conj. II, offerre, immolare, θύειν : Mc. XIV, 12; Cor. I, X, 20; θυμιᾶν : Luc. I, 9; *þatei galiugam saljada* (quod idolis offertur), εἰδωλόθυτον : Cor. I, X, 19; *hunsta saljan*, oblationem offerre, λατρείαν προσφέρειν : Joan. XVI, 2.

GA-SALJAN, offerre, θύειν : Cor. I, VIII, 10; Skeir. I, a; *galiugam gasaliþ*, idolis sacrificatum, εἰδωλόθυτον : Cor. I, X, 28.

SALJAN (vet. norv. *salr*, angl. sax., suec., dan. *sal*, vet. fr. *sele*, vet. sax. *seli*, *selda*, *seliða*, vet. sup. germ. *sal*, *salida*; Gr. II, 54; III, 427; Gf. VI, 176; coll. Rechth. 1151 v. *Windsele*), conj. II, manere, μένειν : Mc. VI, X; Luc. IX, 4; Joan. X, 40; XI, 6; παραμένειν : Cor. I, XVI, 6; ἐπιμένειν : Cor. I, XVI, 7; προσμένειν : Tim. I, I, 3; καταλύειν : Luc. IX, 12; ξενίζεσθαι : Cor. I, XVI, 19.

US-SALJAN, id., καταλύειν : Luc. XIX, 7.

SALIÞVOS, fem. plur., mansio, μονή : Joan. XIV, 2, 23; κατάλυμα : Mc. XIV, 14; ξενία : Philem. 22.

SALT (vet. norv., vet. sax., vet. fr., suec., dan., angl. *salt*, angl. sax. *sealt*, rec. et vet. sup. germ. *salz*, batav. *sout*; lat. *sal*, gr. ἅλς; Gr. III, 581; Gf. VI, 218; Rechth. 1000), neutr., sal, ἅλς : Mc. IX, 49, 50; ἅλας : Luc. XIV, 34; Col. IV, 6.

SALTAN, conj. I, *saisalt*, *saisaltun*, *saltans*, salire, ἀλίξεν : Mc. IX, 49.

UN-SALTANS, partic. præter., insipidus, ἀναλός : Mc. IX, 50.

SALOME, nom. propr. fem., Σαλώμη : Mc. XV, 40; XVI, 1.

SAMA (vet. norv. *samr*, *saman*, vet. sax. *sama*, *saman*, vet. sup. germ. *saman*, vet. fr. *samin*, *semin*, angl. sax., angl. *same*, suec. *samma*; dan. *samme*, rec. sup. germ. *samt*, *zusammen*; lat. *simul*, gr. ἅμα; Gr. II, 55; III, 4; Gf. VI, 26; Rechth. 1006), 1) pronom., ordinario cum articulo constructum, idem, hic scilicet, ὁ αὐτός : Mth. V, 46; XXVII, 44; Mc. X, 10; Luc. II, 8; VI, 33, 38; Rom. IX, 21; XII, 4, 16; XV, 5; Cor. I, X, 3; XI, 5; XII, 11; Cor. II, I, 6; III, 14, 18; IV, 13; VI, 13; VIII, 16; XII, 18; Eph. VI, 9; Philpp. I, 30; II, 2; III, 1; IV, 2; Thess. I, II, 14; Skeir. V, b, c, d; VII, d; sine articulo, quidam, unus, εἷς : Mc. X, 8; Luc. XVII, 34; Eph. II, 14; δ : Eph. VI, 9 h. l.; ὁ αὐτός : Rom. X, 12; Cor. II, XIII, 11; Philpp. III, 16; Skeir. VI, a (?); 2) in compositione : *samaqiss*, *samakuns*, *samalauds*, *samaleiks*, *samasai-vals*, *samaþraþjis*; *samaleiko*.

SAMANA, adverb., simul, congregatim (quæst. ubi?), ἅμα : Col. IV, 3; Thess. I, V, 10; Tim. I, V, 13; Ps. LIII, 3; ἐπὶ τὸ αὐτό : Luc. XVII, 35; Cor. I, XIV, 23; Cal. goth. : *samana arbaidjan*, *briggan samana*, *samana liban*, *samana sokjan*, vid. sub *Arbaiþs*, *Briggan*, *Liban*, *Sakan*.

SAMAÞ, adverb., simul (quæst. unde?), ἐπὶ τὸ αὐτό : Cor. I, VII, 5; *samaþ gagaggan*, vid. sub *Gaggan*, *samaþ rinnan*, vid. sub *Rinnan*.

SAMARIA, nom. propr. fem., Σαμαρία : Luc. XVII, 11.

SAMAREITES, masc., Σαμαρείτης : Luc. IX, 52; XVII, 16; Joan. VIII, 48.

SAMJAN (vet. norv. *semja*, vet. sax. *somi*, angl. sax. *seman*; Gr. II, 55), conj. II, placere, ἀρέσκειν : Col. III, 22; *samjan sis*, εὐπροσωπεῖν : Gal. VI, 12.

SANDJAN, vid. sub *Sinþan*.

SAUDAUMA, nom. propr., Σόδομα : Rom. IX, 29.

SAUDAUMEIS, masc., Σόδομος : Mth. XI, 23, 24; Mc. VI, 11; Luc. X, 12; XVII, 29.

SAUHTS, vid. sub *Siukan*.

SAUÞA, fem., ratio, fundamentum, λόγος : Cor. I, XV, 2.

SAUÞS (*Sauds* Rom. XII, 1; vet. norv. *saudr*, coll. angl. sax. *seoðan*, vet. sup. germ. *siudan*, suec. *sjuda*, dan. *syde*, batav. *zieden*, rec. sup. germ. *sieden*; Gr. II, 21; DM. 25), masc., oblatio, θυσία : Rom. XII, 1; Eph. V, 2; ὀλοκαύτωμα : Mc. XII, 53; Skeir. I, a.

SAUL (vet. norv., suec., dan., lat. *sol*, gr. ἥλιος; Gr. III, 349, 351), neutr., sol, ἥλιος : Mc. I, 32; XIII, 24.

SAULAUMON, nom. propr. masc., Σολομών : Mth. VI, 29; Joan. X, 23.

* **SAULJAN** (vet. norv. *söla*, angl. sax. *sylvian*, vet. sax. *sulian*, *suiliuuan*, vet. sup. germ. *salon*, vet. fr. *sülenge*, angl. *soil*, suec. *solku*, dan. *setke*, rec. sup. germ. *sühlen*, *sudeln*; Gf. VI, 186; Rechth. 1055), conj. II, maculare.

BI-SAULJAN, id., μαινεῖν : Tit. I, 15.

BI-SAULNAN, conj. III, maculatum esse, μαινεσθαι : Joan. XVIII, 28.

BI-SAULEINS, fem., macula, μολυσμός : Cor. II, VII, 1.

SAULS (vet. norv. *sula*, angl. sax. *syl*, vet. sax. *sul*, vet. sup. germ. *sul*, *suli*, vet. fr. *sele*, batav. *zuil*, rec. sup. germ. *säule*; Gf. VI, 186; Rechth. 1004), columna, στύλος : Gal. II, 9; Tim. I, III, 15.

SAUN (vet. sax. *gisonian*, vet. fr. *sena*, *sone*, rec. sup. germ. *sühne*; coll. *Sunja*; DRA. 622; Rechth. 1006, 1040), neutr. (?), redemptio, λύτρον : Mc. X, 45 vid. h. l.

US-SAUNJAN, conj. II, reconciliare.

US-SAUNEINS, fem., reconciliatio, Skeir. I, a.

SAUR, nom. propr. masc., Σύρος : Luc. II, 2; IV, 27.

SAURA, fem., Σούρα : Gal. i, 21.
 SAURINIFTYNIKISKA, fem., Συροφαινίσσα : Mc. vii, 26.
 SAURGA (vet. norv., angl. sax., suec., dan. sorg, vet. sax. sorgu, sorgon, angl. sorrow, batav. zorg, vet. sup. germ. sorge), fem., cura, sollicitatio, μέριμνα : Mc. iv, 19; Luc. viii, 14; Cor. II, xi, 28; λύπη : Joan. xvi, 20; Rom. ix, 2; Cor. II, ii, 1, 3; vii, 10.
 SAURGAN, conj. II, sollicitari, μεριμνᾶν : Mth. vi, 28; λυπεῖσθαι : Joan. xvi, 20; Cor. II, vi, 10; vii, 9, 11; Thess. I, iv, 13.
 SARAIPTA, nom. propr., Σάρεπτα : Luc. iv, 26.
 SARRA, nom. propr. fem., Σάρρα : Rom. ix, 9.
 SARVA (angl. sax. searu, vet. sup. germ. saro; Gr. III, 446), neutr. plur., arma, ὄπλα : Rom. xiii, 12; πανοπλία : Eph. vi, 11, 13.
 SATANA (satanus Mc. iii, 23; iv, 15), nom. prop. masc., σατανᾶς : Mc. i, 13; iii, 23, 26; viii, 33; Luc. x, 18; Joan. xiii, 27; Cor. II, ii, 11; xi, 14; xii, 7; Thess. I, ii, 18; Tim. I, i, 20.
 SATEINS, vid. sub Sitan.
 SATJAN, vid. sub Sitan.
 SEB, nom. propr. masc., Σέθ : Luc. iii, 38.
 *SEBS et SEDS (Seips Luc. ix, 13; Joan. xiv, 17, 19; vet. norv., vet. sax. sad, angl. sax. saed, angl. seed, rec. sup. germ. saat; lat. satus; Bopp 86; Gr. II, 235; DM. 457), fem., satum.
 MANA-SEBS, multitudo, plebs, λαός : Luc. ix, 13; mundus, κόσμος : Mc. xiv, 9; Luc. ix, 25; Joan. i, 29; vi, 14, 33, 51; vii, 4, 7; viii, 12; xii, 19, 31, 47; xiv, 17, 22, 27, 30, 31; xv, 18, 19; xvi, 8, 20; xvii, 9, 13, 14, 18, 21, 23, 25; xviii, 20; Cor. I, iv, 9; Cor. II, v, 19; Eph. ii, 12; Skeir. I, a.
 SEI, fem. pronominis relativi, vid. sub beta.
 SEIDONA, nom. propr., Σιδών : Mth. xi, 21; Mc. iii, 8; Luc. iv, 26.
 SEIDONEIS, masc. plur., Sidonius, Mth. xi, 22; Mc. vii, 24, 31.
 SEIPU (vet. norv. sid, angl. sax. sið, vet. sax. sith, vet. sup. germ. sid; Gr. III, 89, 258, 590; Gf. VI, 155), advrb., sero, ὄψια : Mth. xxvii, 57; Joan. vi, 16.
 *SEIPS, comp., serius.
 PANASEIPS, amplius, semper cum negatione ni constructum (vid. h. v.), non amplius, οὐκέτι, μηκέτι : Mc. ix, 8, 25; x, 8; xi, 14; xii, 34; Luc. xx, 36, 40; Joan. vi, 66; xiv, 19, 30; xv, 15; xvi, 10, 21, 25; xvii, 11; Cor. II, i, 23; v, 15; Gal. iv, 7; Eph. iv, 14, 17, 28; Col. ii, 20; Skeir. I, b; III, b; pleonastice etiam ju panaseips ni Luc. xv, 19, 21 et nu ni panaseips Gal. ii, 20.
 SEIMON, nom. propr. masc., Σίμων : Mc. i, 16, 29, 30, 36; iii, 16, 18; vi, 3; xv, 21; Luc. iv, 38; vi, 14, 15; vii, 43, 44; Joan. vi, 68, 71; xii, 4; xiii, 36; xviii, 10.
 SEIMONUS, id., Mc. i, 16; Luc. v, 4; Joan. vi, 8.
 SEINA, nom. propr. fem., Σινᾶ : Gal. iv, 24, 25.
 SEINA (vet. norv., angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan. sin, batav. zyn, rec. sup. germ. sein; lat. sui, suus; Gf. VI, 6; Rebth. 1018), genit. pronominis personalis 3 pers., sui, ἰδιος : Joan. xvi, 32 vid. h. l.; seina misso, ἀλλήλων : Luc. vii, 32; seina gairns, φίλωντος : Tim. II, iii, 2 h. l.
 sis, dat., sibi : Mth. v, 42; viii, 32; ix, 3; xxvi, 75; Mc. i, 27; ii, 6, 8, 19, 26; iii, 14; iv, 17, 41; v, 4, 30, 37, 40; vi, 20; viii, 14, 16; ix, 8, 10, 34; x, 26; xii, 6, 7; xv, 31; xvi, 8; Luc. ii, 15, 20; iii, 7; vi, 4, 11; vii, 9, 39, 49; viii, 25, 37; ix, 12, 25, 47, 52; xv, 17; xvi, 3; xviii, 4, 7, 9, 11, 40; xix, 12, 27; xx, 5, 14; Joan. vi, 19, 52, 61; vii, 18, 35; viii, 22, 31; ix, 22; xi, 38; xii, 19; xiii, 22, 32; xv, 4; xvi, 13, 17; xvii, 13; xix, 8; Rom. xiii, 2; Cor. I, xi, 29; xvi, 2; Cor. II, v, 15, 19; x, 7, 12; Gal. v, 17; vi, 4, 12; Eph. ii, 15, 16; v, 27; Philpp. ii, 3; iii, 21; Col. ii, 15; Tim. II, iv, 3; Tit. i, 14; Skeir. III, a, IV, a.
 SIK, accus., se : Mth. vi, 29; viii, 18; ix, 21, 22; xi,

1, 20; xxvii, 5, 53; Mc. i, 15; iii, 20, 24, 25, 26, 54; iv, 1, 12; v, 5, 21, 30; vii, 1, 6; viii, 33, 54, 58; ix, 2; x, 1, 35; xii, 33; xiv, 54, 67; xv, 31; Luc. i, 24, 56; ii, 39, 43, 45; iv, 1; vi, 18, 52; vii, 9, 10, 44; viii, 37, 40; ix, 8, 10, 23, 26, 33; x, 11, 17, 29; xiv, 11, 12, 25, 31; xv, 1, 15; xvii, 3, 4, 15, 37; xviii, 14; xix, 12, 15; xx, 20; Joan. vii, 4, 18; viii, 59; ix, 21; xi, 33; xii, 4, 36, 48; xiii, 16; xviii, 18, 25; xix, 7, 12; Rom. x, 12, 11, 23; xiv, 14; Cor. I, vii, 15; ix, 25; xi, 6, 28; xv, 7, 8, 28; xvi, 15; Cor. II, v, 15; viii, 5, 9; x, 7, 12, 18; xi, 13, 14, 15; Gal. i, 4; ii, 12, 20; Eph. iv, 19; v, 2, 25, 28; Philpp. i, 16; ii, 6, 7, 8; Col. ii, 15, 18; Thess. II, ii, 4; iii, 14; Tim. I, ii, 6, 9, 11; v, 13, 25; vi, 10; Tim. II, i, 15, 16; ii, 4, 13, 21; iii, 2, 3, 7; iv, 4; Philem. 15; Skeir. I, a; II, a; III, a; IV, c; V, a; VII, a.

SEINS, pronom. possess., suus, πρός αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῶν : Mth. v, 22, 28, 32, 45; vi, 2, 5, 7, 16, 27, 29; vii, 24, 26; viii, 22; ix, 37, 38; x, 21, 38, 39, 42; xi, 1, 2, 19; xxvi, 1; xxvii, 60; Mc. i, 5, 6, 18, 20; ii, 6; iii, 7, 9; iv, 2, 3, 34; v, 26; vi, 1, 4, 21, 24; vii, 30, 33; viii, 6, 10, 12, 27, 33, 34, 35, 36, 37, 38; ix, 18, 31, 41; x, 7, 11, 12, 23, 50; xi, 1, 7, 8, 23; xii, 19, 38; xiii, 16, 24, 27; xiv, 13, 63; xv, 29; Luc. i, 7, 15, 18, 23, 31, 48, 51, 54, 56, 58, 66, 68, 70, 72; ii, 7, 8, 19, 28, 59, 51; iii, 15, 17; iv, 10, 24; v, 15, 25, 29; vi, 13, 20, 45; vii, 1, 16, 19, 35, 38, 44; viii, 5, 41, 43; ix, 14, 23, 24, 26, 43, 51, 60, 62; x, 1, 2, 7; xiv, 21, 27, 35; xv, 5, 13, 15, 20, 22; xvi, 1, 4, 5, 8, 18, 23; xvii, 33; xviii, 13, 14; xix, 13, 29, 35, 36; xx, 45; Joan. iii, 4; vi, 3, 12, 22; x, 11; xi, 2, 16, 28; xii, 3, 25; xiii, 18; xv, 22; xviii, 2; Rom. viii, 3; Cor. I, x, 24; xi, 4, 5 (6); xiii, 5; Cor. II, ii, 14; xi, 3; Gal. iv, 4, 6, 25; v, 24; vi, 4, 8; Eph. i, 5, 6, 11, 20; ii, 7, 15; iii, 16; iv, 16, 25; v, 23, 29; Philpp. ii, 4, 30; Col. i, 13; ii, 18; Thess. I, ii, 12; iv, 4, 6 (Tim. II, iii, 4); Tit. i, 3; Skeir. I, d; II, c; III, a; IV, a; VII, c; VIII, b; αὐτοῦ : Mc. 5, 17; vi, 17; vii, 12; viii, 23; x, 46; Luc. i, 8, 20, 69, 80; iii, 17; iv, 16; vi, 18, 40; vii, 12; xiv, 26; xvii, 24; xviii, 7; xx, 28; Joan. xiii, 16; xv, 20; Cor. I, xvi, 19; Eph. iv, 17, 18; Philpp. iii, 21; Thess. I, iii, 13; ἰδιος : Mth. ix, 1; Luc. ii, 3; Joan. vii, 18; viii, 44; Rom. x, 3; xiv, 4; Cor. I, vii, 11; xi, 21; xv, 23; Eph. v, 22, 24; Tim. I, iii, 4, 5, 12; vi, 1; Tim. II, i, 9; iv, 3; pro graeco articulo : Mth. viii, 20; Mc. i, 41, vii, 10, 11; Luc. vii, 44; x, 21, 23; Cor. II, viii, 4; Col. ii, 14; Thess. II, i, 11.

SEITEINS, i. q. Sinteins.

SELS (vet. norv. säll, vet. sup. germ. salic, angl. sax. sel, vet. sax. selich, dan. sällig, rec. sup. germ. selig; lat. salus; coll. suec., dan. usel; Gr. II, 54; III, 602; Gf. VI, 179; Rebth. 1005), adject., bonus, ἀγαθός : Luc. viii, 15; χρηστός : Eph. iv, 32; sels visan, χρηστεύεσθαι : Cor. I, xiii, 4.

UN-SELS, malus, improbus, πονηρός : Mth. v, 39; vi, 23; Mc. vii, 22; Luc. vi, 35; xix, 22; Joan. xvii, 15; Eph. vi, 16; ἀφιλάγαθος : Tim. II, iii, 3.

SELEI, fem., bonum, χρηστότης : Rom. xi, 22; Cor. II, vi, 6; Gal. v, 22; Eph. ii, 7; Col. iii, 12; ἀγαθωσύνη : Eph. v, 9.

UN-SELEI, improbitas, malitia, πονηρία : Mc. vii, 22; Luc. xx, 23; Cor. I, v, 8; Eph. vi, 12; κακία : Eph. iv, 31; Col. iii, 8; ἀδικία : Tim. II, vi, 19; Skeir. I, d; VIII, a, b, d.

SEM, nom. prop. masc., Σήμ : Luc. iii, 36.

SENEIGS, vid. sub Sins.

SETS, vid. sub Sitan.

*SI... in sium, sijum, sind, sijau, etc., vid. s. Visan.

SI (angl. she, rec. sup. germ. sie), fem. singul. pronominis personalis 3 pers., ea, vid. Is.

SIBAKPANEI (voc. hebr.), σαβαχθαβί : Mc. xv, 34.

*SIBIS (vet. norv. sífi, angl. sax. sib, vet. sax. sibbia, vet. fr., vet. sup. germ. sibba, rec. sup. germ.

sipp; coll. *Sifan*; DRA. 467; Gf. VI, 65; Rchth. 1011), *adj.*, ingenuus, sincerus, genuinus.

UN-SIBIS, iniquus, impius; ἀνομος : Mc. xv, 28; ἀσεβής : Tim. I, 1, 9.

SIBJA, fem., cognatio; *sunive sibja*, adoptio, ὑιοθεσία: Gal. iv, 5.

UN-SIBJA, iniquitas, ἀνομία : Mth. vii, 23 vid ad h. l.

FRASTI-SIBJA, adoptio; ὑιοθεσία : Rom. ix, 4.

GA-SIBJON, conj. II, reconciliari, διαλάττεσθαι : Mth. v, 24.

SIRUN (vet. norv. *sið*, angl. sax. *seofon*, vet. sax., vet. sup. germ. *sibun*, vet. fr. *soven*, *saven*, angl. *seven*, suec. *siu*, dan. *syv*, batav. *zeven*, rec. sup. germ. *sieben*; lat. *septem*, gr. ἑπτὰ; Gr. I, 762; Gf. VI, 68; Rchth. 1013), numerale, indecl., septem, ἑπτὰ : Mc. viii, 5, 6, 20; xii, 20; xvi, 9; Luc. ii, 36; viii, 2; xvii, 4; xx, 9, 33.

SIBUNTEHUND, septuaginta, ἑβδομήκοντα : Luc. x, 1, 17.

SIGGQAN (*Sigqan* Luc. iv, 40; v, 7; vet. norv. *syga*, angl. sax. *sgan*, *sinan*, vet. sax. *sgan*, *sinan*, *senkian*, vet. sup. germ. *sgan*, *sinchan*, vet. fr. *sga*, angl. *sink*, suec. *sjunka*, *sänka*, dan. *synke*, *sænke*, batav. *zinken*, rec. sup. germ. *sincken*, *senken*; Gr. II, 36; Gf. VI, 130; Rchth. 1012), conj. I, *saggq*, *suggqun*, *suggqans*, mergi, submergi, βαθίζεσθαι, Luc. v, 7; δύνειν : Luc. iv, 40.

GA-SIGGQAN, id., δύνειν : Mc. i, 32; καταπίνεσθαι : Cor. II, 11, 7.

DIS-SIGGQAN, id., ἐπιδύνειν : Eph. iv, 26.

SAGGQS, masc., occidens, occidens sol, δυσμή : Mth. viii, 11.

SAGGQJAN, conj. II, demergere, βυθίζειν : Tim. I, vi, 9.

UF-SAGQJAN, absorbere, καταπίνειν : Cor. I, xv, 17.

SIGGVAN (vet. norv. *syngia*, *siunga*, vet. sup. germ., vet. sax., angl. sax. *sgan*, vet. fr. *sionga*, angl. *sing*, suec. *sjunga*, dan. *synge*, batav. *zingen*, rec. sup. germ. *singen*; Gr. II, 36; Rchth. 1016), conj. I, *saggv*, *suggvun*, *suggvans*, 1) cantare, ᾄδειν : Eph. v, 19; Col. iii, 16; 2) recitare, ἀναγιγνώσκειν : Luc. iv, 16; Cor. II, iii, 15; Eph. iii, 4.

US-SIGGVAN, recitare, legere, ἀναγιγνώσκειν : Mc. ii, 25; Luc. vi, 3; x, 26; Gal. iv, 21 h. l.; Col. iv, 16; Thess. I, v, 27.

SAGGVS, masc. (plur. *saggveis*), cantus, συμφωνία : Luc. xv, 25; ᾠδή : Eph. v, 19; Col. iii, 16; 2) recitatio, lectio; *saggvs boko*, ἀνάγνωσις : Tim. I, iv, 13.

SIGIS (vet. norv. *sigr*, vet. sax. *sigi*, vet. sup. germ. *sigu*, angl. sax. *sigor*, vet. fr. *si*, suec. *seger*, dan. *seir*, batav. *zege*, rec. sup. germ. *sieg*; Gf. VI, 131; Rchth. 1010), neutr., victoria, νίκος : Cor. I, xv, 54, 55, 57.

SIGIS-LAUN, vid. sub *Laun*.

SIGLJAN (vet. norv. *segel*, angl. sax. *sigel*, vet. sup. germ. *sigiljan*, vet. fr. *sigelia*, angl. *seal*, suec. *insegel*, dan. *indsegl*, batav. *zegel*, rec. sup. germ. *siegel*; lat. *sigillum*; Gf. VI, 144; Rchth. 1013), conj. II, sigillare, σφραγίζεσθαι : Cor. II, i, 22.

GA-SIGLJAN, id., σφραγίζειν : Joan. vi, 27; Eph. i, 13; iv, 30.

FAUR-SIGLJAN, signare, σφραγίζειν : Mth. xxvii, 66.

SIGLJO, neutr., sigillum, σφραγίς : Cor. I, ix, 2; Tim. II, ii, 19.

SIDUS (vet. norv. *sidr*, angl. sax., vet. sax. *sidu*, vet. sup. germ. *situ*, vet. fr. *side*, suec. *sed*, dan. *sæder*, batav. *zeden*, rec. sup. germ. *sitte*; Gr. II, 46; Gf. VI, 153; Rchth. 1012), masc., mos, usus, consuetudo, ἥθος : Cor. I, xv, 33; Tim. II, iii, 10 vid ad h. l.; Skeir. III, b.

SIDON, conj. II, meditari, μελετᾶν : Tim. I, iv, 15.

†SIHORA (vet. norv. *sira*, angl. sax. *sigora*; Gr. II, 476; DM. 18, 96), masc., dominus; apud August.

Epist. 178 licet dicere non solum Barbaris lingua sua, sed etiam Romanis *sihora armen*, quod interpretatur, Domine miserere. Loco *armen* nonnulli, ut versionem Augustini et gothicum verbum concordare facerent, *armai*, alii *arman* (infinitivum pro imperativo), legere volunt; quidam hanc formulam vandalicam potius, quam gothicam credunt. Cæterum explicationes et varias occidentalium lectiones quære apud Zahn, *Einteil.* p. 89 sq.

SIK, vid. sub *Seina*.

SIKLS (voc. hebr.), masc., siclus, δίδραχμον : Neh. v, 15.

*SILAN (lat. *silere*), conj. II, tacere.

ANA-SILAN, sedare (de vento), κοπάζειν : Mc. iv 39.

SILBA (vet. norv. *sialf*, vet. sup. germ. *selb*, vet. sax. *self*, angl. sax. *sylf*, vet. fr. *self*, *selva*, angl. *self*, suec. *sjelf*, dan. *sjelv*, batav. *zelf*, rec. sup. germ. *selber*; Gr. III, 5; Gf. VI, 193; Rchth. 1004 sq.), pronomen, a) ipse, αὐτός : Mth. xxvii, 57; Mc. xii, 36, 37; xv, 43; Luc. i, 17, 23; ii, 35; iii, 23; iv, 41; v, 1, 37; vi, 3, 42; vii, 12; xvii, 13; xx, 42; Joan. vi, 6; ix, 21, 23; xii, 24; xvi, 27; Rom. vii, 25; ix, 5; Cor. I, ix, 20, 27; xv, 28; subscr.; Cor. II, i, 4, 9; x, 1; xi, 14; xii, 13; Gal. ii, 17; v, 14; Eph. ii, 20; iv, 11; v, 27; Phlpp. ii, 24; Thess. I, iii, 3, 11; iv, 9, 16; v, 2, 23; Thess. II, i, 4; ii, 16; iii, 7, 16; Skeir. I, a; V, d; αὐτόματος : Mc. iv, 28; b) εαυτοῦ : Col. iii, 13; sed communiter usurpatur ad formanda reflexiva ἐμυτοῦ, σεαυτοῦ, εαυτοῦ; tunc vero adjicitur pronomen personale, et ambo aa) ordinario in eodem casu ponuntur : Mth. viii, 4; ix, 3; Mc. i, 44; iii, 26; v, 30; viii, 34; xii, 31; xv, 30, 31; Luc. iv, 23; v, 14; vii, 7; viii, 49; ix, 23, 25; x, 27; xiv, 11; xvi, 15; xviii, 4, 14; Joan. vi, 53, 61; vii, 4; xvii, 18, 28; viii, 13, 14, 18, 22, 28, 42, 53, 54; x, 18; xi, 33, 38; xii, 49; xiv, 3, 10, 21, 22; xv, 4; xvi, 13; xvii, 5, 19; xviii, 34; xix, 7, 12; Rom. xi, 25; xii, 16, 18, 19; xiii, 9; xiv, 14, Cor. I, iv, 3, 4; v, 13; vii, 7; xi, 28, 29, 31; xvi, 2; Cor. II, i, 9; iii, 1, 5; iv, 2, 5; v, 12, 15; viii, 5; x, 7, 12, 18; xi, 7, 9; xii, 5; xiii, 5; Gal. i, 4; ii, 18, 20; v, 14; vi, 1, 3, 4; Eph. ii, 15, 16; iv, 19; v, 2, 25, 28; Phlpp. ii, 7, 8; iii, 13; Col. iii, 16; Thess. II, iii, 9; Tim. I, ii, 6; iv, 16; vi, 10; Tim. II, ii, 13, 15; Philem. 19; attamen etiam bb) in diversis casibus : Luc. (ii, 35; xiv, 26) xviii, 9; Rom. xiii, 2; Gal. vi, 4; Eph. v, 27, 28; is *silba*, is ipse, αὐτός : Luc. v, 1; vii, 12; Cor. I, xv, 28; *bata silbo*, hoc ipsum, αὐτὸ τοῦτο : Rom. xiii, 6; Cor. II, vii, 11; Gal. ii, 10; τοῦτο αὐτό : Cor. II, ii, 3; τοῦτο : Cor. II, ii, 1 h. l.; *seins silbins*, sui ipsius, ὁ εαυτοῦ : Luc. xiv, 26; Gal. vi, 4; etiam deest pronomen personale Cor. I, x, 29.

SILBA-VILJANDS, vid. sub *Vilja*.

SILBA-VILEIS, vid. sub *Vilja*.

SILBA-SIUNEIS, vid. sub *Siuns*.

SILBANUS, nom. propr. masc., Σιλουανός : Cor. II, i, 19; Thess. II, i, 1.

*SILD (vet. norv. *sialpan*, angl. sax. *seldan*, vet. sup. germ. *seltan*, vet. fr. *selden*, *sieldan*, *seldlik*, angl. *seldom*, suec. *sellan*, dan. *sjelden*, rec. sup. germ. *selten*; Gf. VI, 216; Rchth. 1004), rarus, insolens.

SILDA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

‡SILUBR (vet. norv. *silfr*, angl. sax. *seolfer*, vet. sax. *silubar*, vet. sup. germ. *silbar*, vet. fr. *selover*, *silver*, angl. *silver*, suec. *silfver*, dan. *solv*, batav. *zilver*, rec. sup. germ. *silber*; Gf. VI, 214; Rchth. 1006), neutr. argentum, ἀργύριον : Mth. xxvii, 5; Luc. xix, 15, 23; Neh. v, 15.

SILUBREINS (*silubrins* Mth. xxvii, 3), *adj.*, argenteus, ἀργυροῦς : Tim. II, ii, 20, neutr. *silubrein* ut substantivum, argenteus nummus, ἀργύριον : Mth. xxvii, 3, 9.

SILOAM, nom. propr. masc., Σιλωάμ : Joan. ix. 7.

SIMLE (angl. sax. *symle*, vet. sax. *simbla*, vet.

sup. germ. *simblun, simbler*; lat. *semel*; Gf. VI, 26), adverb., *semel, unquam, ποτέ*: Rom. VII, 9; Gal. I, 23; II, 6; Eph. II, 2, 14, 13; Col. I, 21; III, 7.

SINAPS (angl. sax. *senep*, suec. *senap*, dan. *senep*, rec. sup. germ. *senf*; gr. *σίναπι*), masc., *sina- pis, σίναπι*: Mc. IV, 31; Luc. XVII, 6.

*SINDO, vid. sub *Sinhan*.

*SINĤAN (vet. norv. *sinn*, vet. sax. *sith, si'hon, gisith*, angl. sax. *sið, siðian*, vet. sup. germ. *sind*, vet. fr. *sith, sid*, dan. *sinde*; Gr. II, 34; Rchth. 1018), conj. I, *sanĥ, sunĥun, sunĥans*, ire, iterfacere.

SINĤ, neutr. (?), 1) itus; 2) vice; *ainamma sinĥa*, una vice, *semel, ἀπαξ*: Cor. II, XI, 25; Philpp. IV, 16; Thess. I, II, 18; *unĥaramma sinĥa*, altera vice, *ἐκ δευτέρου*: Mc. XIV, 72; Joan. 9, 24; τὸ δεύτερον: Cor. II, XIII, 2; *twaim sinĥam*, duplici vice, *bis, δις*: Mc. XIV, 72; Luc. XVIII, 12; Philpp. IV, 16; Thess. I, II, 18; *þrim sinĥam*, triplici vice, *ter, τρίς*: Mth. XXVI, 75; Mc. XIV, 72; Joan. XIII, 38; Cor. II, XI, 25; XII, 8; *fmf sinĥam*, quintuplici vice, *quinquies, πεντάκις*: Cor. II, XI, 24; *sibun sinĥam*, septies, *ἑπτάκις*: Luc. XVII, 4.

GA-SINĤA et GA-SINĤJA, masc., socius peregrinationis, *συνέκδημος*: Cor. II, VIII, 19; plur., comes, societas, *συνοδία*: Luc. II, 44.

MIĤGA-SINĤA, consocius, *συνέκδημος*: Cor. II, VIII, 19 h. l.

*SINDO, adverb.

US-SINDO, praesertim, imprimis, *μάλιστα*: Philem. 16.

SANDJAN (vet. norv. *senda*, angl. sax. *sendan*, vet. sax. *sendian*, vet. sup. germ. *santan*, vet. fr. *senda*, angl. *send*, suec. *sānda*, dan. *sende*, rec. sup. germ. *senden*; Rchth. 1007), conj. II, mittere, *πέμπειν*: Luc. XX, 11, 12, 13; Joan. V, 37; VI, 58, 40, 44; VII, 16, 18, 28, 33; VIII, 16; IX, 4; XII, 44, 49; XIII, 16, 20; XIV, 24, 26; XV, 21; XVI, 5, 7; Cor. I, XVI, 3; Philpp. II, 23, 25; Neh. VI, 17; ἀποστέλλειν: Mth. X, 40; Mc. IX, 37; Luc. IX, 48; X, 16; Joan. V, 36.

GA-SANDJAN, deducere, *προπέμπειν*: Cor. I, XVI, 6; Cor. II, I, 16.

FAURAGA-SANDJAN, praemittere, *πέμπειν*: Cor. II, IX, 3.

IN-SANDJAN, 1) mittere, *πέμπειν*: Mth. XI, 2; Mc. V, 12; Luc. IV, 26; VII, 6, 10, 19; XV, 15; Joan. XIII, 20; XV, 26; Rom. VIII, 3; Eph. VI, 22; Philpp. II, 28; IV, 16; Col. IV, 8; Thess. I, III, 2, 5; Skeir. VI, c; ἀποστέλλειν: Mth. XI, 10; XXVII, 19; Mc. I, 2; III, 14, 31; IV, 29; VI, 7, 17, 27; VIII, 26; XI, 1, 3; XII, 3, 4, 5, 6, 13; XIII, 27; XIV, 13; Luc. I, 19, 26; IV, 18, 45; VII, 3, 27; IX, 2, 52; X, 1, 3; XIV, 17, 32; XIX, 14, 29, 32; XX, 10, 20; Joan. V, 38; VI, 29, 57; VII, 29, 32; VIII, 42; X, 36; XI, 42; XII, 5; XVII, 3, 8, 18, 21, 24; Rom. X, 15; Cor. I, I, 17; Cor. II, XII, 17; Tim. II, IV, 12; Neh. VI, 19; ἐξαποστέλλειν: Luc. XX, 10; Gal. IV, 4, 6; 2) mittere, [ἀνα]πέμπειν: Philem. 11; 3) deducere, *προπέμπειν*: Cor. I, XVI, 41.

MIĤIN-SANDJAN (*insundjan miĥ*), committere, *συμ-πέμπειν*: Cor. II, VIII, 22; συναποστέλλειν: XII, 18.

MIĤ-SANDJAN, id., *συμπέμπειν*: Cor. II, VIII, 18.

US-SANDJAN, ejicere, demittere, *ἐκβάλλειν*: Mth. IX, 38; Mc. I, 43.

SINS (vet. sup. germ. *'sene-skalk*, suec. *sen*, dan. *seen*; lat. *senex*; Gr. III, 617; DRA. 267, 302; coll. *sinistus* Ammian. *Marc.* 28, 5; *Mone Gesch. des nord. Heidenth.* II, 165), adject., *senex*; superl. *sinista, senex*, *πρεσβύτερος*: Mth. XXVII, 1, 3; Mc. VII, 3, 5; VIII, 31; XI, 27; XIV, 43, 53; XV, 1; Luc. VII, 3; IX, 22; XX, 1.

SINEIGS (*seneigs* Tim. I, v, 1, 2), adject., *senex, πρεσβύτης*: Luc. I, 18; *πρεσβύτερος*: Tim. I, v, 1, 2.

SINTEINS (*seiteins* Cor. II, XI, 28; Gr. I, 68 [3^a edit.]; II, 216, coll. vet. sup. germ. *sin*; Gf. VI, 25), adject., *quotidianus, ὁ καθ' ἡμέραν*: Cor. II, XI, 28; *πιούσιος*: Mth. VI, 11; Skeir. III, b.

SINTEINO, adverb., *semper, undique, πάντοτε*: Mc.

XIV, 7; Luc. XV, 31; XVIII, 1; Joan. VII, 6; VIII, 29; XI, 42; XII, 8; XVIII, 20; Cor. I, XV, 58; Cor. II, II, 14; IV, 10; V, 6; IX, 8; Gal. IV, 18; Eph. V, 20; VI, 18; Philpp. I, 20; IV, 4; Col. IV, 6, 12; Thess. I, II, 16; III, 6; V, 15, 16; Thess. II, I, 3, 11; Tim. II, III, 7; *διὰ παντός*: Mc. V, 5; Thess. II, III, 16; *ἀσι*: Mc. XV, 8; Cor. II, IV, 11; VI, 10; Tit. I, 12.

SIUKAN (vet. norv. *siukr, sott*, vet. sax. *sioc, suht*, angl. sax. *seoc*, vet. sup. germ. *siuh, siuhjan, suht*, vet. fr. *siek, sechte*, angl. *sick*, suec. *sjuk*, dan. *syg*, batav. *ziek*, rec. sup. germ. *siech, seuche, sucht*; lat. *saucius*; Gr. II, 50; DM. 670; Gf. VI, 137; Rchth. 1002, 1610), conj. I, *sauk, sukun, sukans*, *ægrotare, ἀσθενεῖν*: Cor. II, XI, 29; XII, 10; XIII, 3, 4, 9; Philpp. II, 26; *κακῶς ἔχειν*: Luc. VII, 2; *νοσεῖν*: Tim. I, VI, 4.

SIUKS, adject., *ægrotus, ἀσθενής*: Mth. XXV, 39; Luc. X, 9; Cor. I, VIII, 10; XI, 30; Thess. I, V, 14. *ἀσθενῶν*: Mc. VI, 56; Luc. IV, 40; VII, 10; Joan. VI, 2; XI, 1, 2, 3; Cor. I, VIII, 12; *ἄρρωστος*: Mc. VI, 5, 13; *siuks visan, ἀσθενεῖν*: Joan. XI, 3, 6; Rom. VIII, 3; Cor. II, XI, 21; Philpp. II, 27.

SIUKEI, fem., *morbis, ἀσθένεια*: Joan. XI, 4; Cor. II, XI, 30; XII, 9, 10; XIII, 4; Gal. IV, 13.

SAUHTS, fem., id., *ἀσθένεια*: Mth. VIII, 17; Luc. V, 15; VIII, 2; Tim. I, V, 23; *νόσος*: Mth. IX, 35; Mc. I, 34; III, 13; Luc. IV, 40; VI, 18; VII, 21; IX, 1.

SIUNS (vet. norv. *sion, syn*, angl. sax. *siene*, vet. sax. *siun*, vet. sup. germ. *siuni*, vet. fr. *siune*, suec., dan. *syn*; coll. *Saiwan*; Gr. II, 28; Gf. VI, 127; Rchth. 1018), fem., 1) *visus, adspectus, ἀνάβλεψις*: Luc. IV, 19; τὸ βλέπειν: Luc. VII, 21; 2) *visus, εἶδος*: Cor. II, V, 7; 3) *passive, visio, ὀπτασία*: Luc. I, 22; Cor. II, XII, 1; *in siunai vairĥan, videri, ὄρασθαι*: Luc. I, 11; 4) *visus, species, εἶδος*: Luc. III, 22; IX, 29; Joan. V, 37; Skeir. VI, d; *ὄψις*: Joan. VII, 24.

ANA-SIUNS, adject., *visibilis*, Skeir. II, d.

UNANA-SIUNIBA, adverb., *invisibilis*, Skeir. VIII, a.

SILBA-SIUNEIS, masc., *testis, αὐτόπτης*: Luc. I, 2.

SIUJAN (angl. sax. *sivian*, vet. sup. germ. *siwian*, vet. fr. *sia*, angl. *sew*, suec. *sy*, dan. *syg*; lat. *suere*; Gf. VI, 61; Rchth. 1010), conj. II, *suere, ἐπιδράπτειν*: Mc. II, 21.

SIPONEIS, masc., *discipulus, μαθητής*: Mth. VIII, 18, 21, 23; IX, 10, 11, 14, 19, 37; X, 24, 25, 42; XI, 1, 2; XXVII, 64; Mc. II, 15, 18; III, 7; IV, 34; VI, 1, 29; VII, 2; V, 17; IX, 14, 28, 31; X, 10, 23, 24; XI, 1, 15; XIV, 12, 13, 14; XVI, 7; Luc. V, 30, 33; VI, 1, 13, 17, 20, 40; VII, 11, 18, 19; VIII, 9; IX, 14, 40, 43, 54; XIV, 26, 27, 33; XVI, 1, XVII, 22; XVIII, 15; XIX, 29, 37, 39; XX, 45; Joan. III, 25; VI, 3, 17; VII, 3; VIII, 31; IX, 27, 28; XI, 7, 8; XVIII, 15; Skeir. IV, a; V, d; VII, d.

SIPONJAN, conj. II, *discipulum esse, μαθητεύειν*: Mth. XXVII, 57.

SIS, vid. sub *Seina*.

SITAN (vet. norv. *sittia, setia*, angl. sax. *sittan, sell*, vet. sax. *sittian, settian*, vet. sup. germ. *sizĥan*, vet. fr. *sitta, settu*, angl. *sit, set*, suec. *sitta, sätta*, dan. *sidde, sette*, batav. *zitten*, rec. sup. germ. *sitzen, setzen*; lat. *sedere, sedare*, gr. *ἕζεσθαι, ἕζειν*, Gr. II, 25; III, 433; Rchth. 1008, 1019), conj. I, *sat, setun, sitans, sedere, καθῆσθαι*: Mth. IX, 9; XI, 16; XXVI, 69; XXVII, 19, 61; Mc. II, 6, 14; III, 32, 34; V, 15; X, 46; XII, 36; XIV, 62; XVI, 5; Luc. I, 79; V, 17, 27; VII, 32; VIII, 35; X, 13; XVIII, 35; XX, 42; Joan. IX, 8; XII, 15; Col. III, 1; *συγκαθῆσθαι*: Mc. XIV, 54; *καθίζεσθαι*: Luc. II, 46; Joan. XI, 20; *καθίζειν*: Mc. IX, 35; X, 37, 40; XI, 2; Luc. XIX, 30; Thess. II, II, 4.

AND-SITAN, 1) *reponere, ανακρίνειν*: Cor. I, X, 27; Skeir. VIII, b; 2) *morari, λαμβάνειν*: Gal. II, 6.

BI-SITAN, *habitare-circum, περιρριχεῖν*: Luc. I, 65; *bi-sitands*, part. praes. ut subst., *habitans circum, vicinus, περιρριχος*: Luc. I, 58; *περιρριχος*: Mc. I, 28; Luc. IV, 14; VII, 17.

GA-SITAN, *sedere, καθῆσθαι*: Mc. IV, 1; Joan. VI,

3; καθίζειν : Mc. xi, 7; Luc. iv, 20; v, 3; xiv, 28, 31; xvi, 6; Joan. xii, 14.

DIS-SITAN, capere, rapere, apprehendere, λαμβάνειν : Luc. v, 26; vii, 16; ἔχειν : Mc. xvi, 8.

US-SITAN, surgere, ἀνακαθίζειν : Luc. vii, 15.

SITLS, masc., 1) sedes, cathedra, καθέδρα : Mc. xi, 15; θρόνος : Col. i, 16; 2) nidus, κατασκηνώσεις : Mth. viii, 20; Luc. ix, 58.

ANDA-SETS, adjunct., abominabilis, detestabilis, execrabilis, βδελυκτός : Tit. i, 16.

ANDASET, neutr., βδέλυγμα : Luc. xvi, 15.

SATJAN, conj. II, ponere, τιθέναι : Mc. iv, 21; Rom. xiv, 13; Thess. i, v, 9; ἐπιτιθέναι : Mc. iv, 21; Luc. viii, 16; plantare, φυτεύειν : Luc. xvii, 28; Cor. i, ix, 7; satīhs visan, jacere, κείσθαι : Thess. i, iii, 3 h. l.; Tim. i, i, 9; niuja satīhs, recenter plantatus, neophyta, νεόφυτος : Tim. i, iii, 6.

AND-SATJAN (?), resistere, Skeir. V, c.

AT-SATJAN, apponere, παριστάναι : Luc. ii, 22; Col. i, 22, 28.

AF-SATJAN, amovere, μεθιστάναι : Luc. xvi, 4; mulierem repudiare, ἀπολύειν : Mth. v, 32; Mc. x, 2.

BI-SATJAN, obsidere, circumdare, περιτιθέναι : Mc. xii, 1.

GA-SATJAN, 1) ponere, τιθέναι : Luc. vi, 48; viii, 16; xiv, 29; Cor. i, xii, 18; Tim. i, i, 12; ii, 7; Tim. ii, i, 11; ἐπιτιθέναι : Luc. viii, 16; καθιέναι : Luc. v, 19; καθίζειν : Eph. i, 20; ιστάναι : Mc. ix, 36; Luc. iv, 9; ix, 47; Neh. vii, 1; gasatihs visan, poni, κείσθαι : Philpp. i, 17; astra gasatjan, iterum ponere, ἀποκαθιστάναι : Mc. viii, 25; 2) imponere, ordinare, καθιστάναι : Tit. i, 5; Skeir. i, d; τάσσειν : Luc. vii, 8; Rom. xiii, 1; Cor. i, xvi, 15, coll. Eph. i, 11; 3) nomen imponere, ἐπιτιθέναι : Mc. iii, 16, 17.

MIĦGA-SATJAN, componere, συγκαθίζειν : Eph. ii, 6.

FAURAGA-SATJAN (gasatjan faura), proponere, παριστάναι : Rom. xiv, 10; Cor. ii, iv, 14.

MIĦ-SATJAN, concollocare, μεθιστάνειν : Cor. i, xiii, 2.

US-SATJAN, 1) imponere, ἐπιτιθέναι : Luc. xix, 35; 2) plantare, φυτεύειν : Mc. xii, 1; Luc. xvii, 6; xx, 9; ἔξανιστάναι : Mc. xii, 19; συνιστάναι : Col. i, 17; 3) componere, Skeir. ii, d; 4) ejicere, ἐκβάλλειν : Luc. κ, 2 vid. ad h. l.

SATEINS, fem., plantatio, creatio, origo, Eph. ii, 3 h. l.

AF-SATEINS, repudium, apostasia, ἀποστάσιον : Mc. x, 4.

GA-SATEINS, constitutio, ordinatio, καταβολή : Eph. i, 4.

US-SATEINS, origo, principium, Eph. ii, 3 h. l. (?).

SIFAN (angl. sax. sifian; coll. Sibus), conj. II, lætari, gaudere, ἀγαλλιάζεσθαι : Joan. viii, 56; εὐφραίνεσθαι : Rom. xv, 10; Gal. iv, 27.

SION, nom. propr. indecl., Σιών : Joan. xii, 15; Rom. ix, 33; xi, 26.

SKABAN (vet. norv. skafa, angl. sax. scafan, vet. sup. germ. skapan, angl. shave, suec. skafva, dan. skave, rec. sup. germ. schaben; Gr. II, 9; Gf. VI, 405), conj. I, skof, skobun, skabans, tondere, κείρειν : Cor. i, xi, 6.

BI-SKABAN, id., ξυρᾶν : Cor. i, xi, 5.

SKADUS (vet. sax. scado, angl. sax. scead, scadu, vet. sup. germ. skato, angl. shade, batav. schaduw, rec. sup. germ. schatten, vet. norv. skuggi, suec. skugge, dan. skygge; gr. σκιά, σκότος; Gf. VI, 423), masc., umbra, σκιά : Mc. iv, 32; Luc. i, 79; Col. ii, 17.

UFAR-SKADVJAN, conj. II, obumbrare, superobumbrare, ἐπισκιάζειν : Mc. ix, 7; Luc. i, 35; ix, 34.

GA-SKADVEINS, fem., obumbratio, operimentum, σκέπασμα : Tim. i, vi, 8.

SKABJAN (vet. norv. skada, skedia, vet. sax. scatho, angl. sax. sceðan, vet. sup. germ. skadon, vet. fr. skatha, skathia, angl. skath, suec. skada, dan. skade, batav., rec. sup. germ. schaden; Gr. II, 11; Gf. VI, 421; Rehth. 1021), conj. I, skof, skafun, skafans, lædere, ἀδικεῖν : Col. iii, 25.

GA-SKABJAN, id., Luc. x, 19; Cor. II, vii, 2; Gal. iv, 12; Philem. 18; βλέπτειν : Luc. iv, 35.

SKABIS, neutr., injustitia, detrimentum, ἀδικία : Cor. II, xii, 13.

SKAPULS, adjunct., noxius, ἀδικῶν : Col. iii, 25; βλαβερός : Tim. i, vi, 9.

SKAIDAN (angl. sax. sceadan, vet. sax. scethan, vet. sup. germ. skeidan, vet. fr. sketha, suec. skeda, dan. skede, batav., rec. sup. germ. scheiden; lat. scindere, scidi, gr. σκεδᾶν, σχίζειν; Gf. VI, 428; Rehth. 1029), conj. I, skaiskaid, skaiskaidun, skaidans, dividere, separare, distrahere, διχάζειν : Mth. x, 35; χωρίζειν : Mc. x, 9; skaidan sik, sejungere se, χωρίζεσθαι : Cor. i, vii, 10; etiam sine sik : Cor. i, vii, 10, 15.

AF-SKAIDAN, id., ἀφορίζειν : Luc. vi, 22; Gal. ii, 12; χωρίζειν : Rom. viii, 35, 39; afskaidan sik, sejungere se, ἀφορίζεσθαι : Cor. II, vi, 17; διαχωρίζεσθαι : Luc. ix, 33.

GA-SKAIDAN, separare, στέλλεσθαι : Thess. II, iii, 6.

BIS-SKAIDAN, separare, Skeir. VIII, a.

GA-SKAIDNAN, conj. III, sejungi, χωρίζεσθαι : Cor. i, vii, 11.

GA-SKAIDEI, fem. 1) divisio; 2) distinctio, διαστολή : Rom. x, 12.

SKAL, vid. sub Skulan.

SKALKS (vet. norv. skalkr, vet. sax. scalc, angl. sax. scealc, vet. sup. germ., vet. fr., suec., dan. skalk, batav., rec. sup. germ. schalk; Dra. 302; Rehth. 1020), masc., servus, δούλος : Mth. viii, 9; x, 24, 25; Mc. x, 44; xii, 2; xiv, 47; Luc. ii, 29; vii, 2, 3, 8, 10; xiv, 17, 21, 22, 25; xv, 22; xvii, 7, 9, 10; xix, 15, 15, 17, 20; xx, 40; Joan. xiii, 16; xv, 15, 20; xviii, 10, 18, 26; Cor. i, vii, 21, 22, 23; xii, 13; Cor. II, iv, 5; Gal. iv, 1, 7; Philpp. ii, 7; Col. iii, 11; iv, 12; Tim. i, vi, 1; Tim. II, ii, 24; Tit. i, 1; Philem. 16; παιδάριον : Neh. v, 15; οἰκέτης : Rom. xiv, 4.

GA-SKALKI, neutr., conservus, σύνδουλος : Col. i, 7; iv, 7.

SKALKINON, conj. II, servire, δουλεύειν : Mth. vi, 24; Luc. xv, 29; xvi, 13; Joan. viii, 33; Rom. vii, 6, 25; ix, 12; xii, 11; xiv, 18; Gal. iv, 8, 9, 25; v, 13; Tim. i, vi, 2; hinc in augam skalkinonds, ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ : Col. iii, 22; δεδουλωσθαι : Gal. iv, 3; λατρεύειν : Luc. i, 74; Philpp. iii, 3; Tim. II, i, 3; προσκαρτερεῖν : Rom. xiii, 6; galiugam skalkinonds, εἰδωλολάτρης, vid. sub Liugan.

MIĦ-SKALKINON, comministrare, conservire, δουλεύειν σύν — : Philpp. ii, 22.

SKALKINASSUS, masc., ministerium, servitium, δουλεία : Gal. v, 1; λατρεία : Rom. ix, 4; galiugagude skalkinassus, idololatria, εἰδωλολατρεία : Gal. v, 20; Eph. v, 5; Col. iii, 5.

SKALJA (vet. norv. skál, skel, angl. sax. sceala, angl. shell, suec., dan. skal, batav. schaal, schalie, rec. sup. germ. schale; Gr. II, 54), fem., tegula, κέραμος : Luc. v, 19.

SKAMAN (vet. norv. skam, skammast, skömm, vet. sax. scamian, angl. sax. sceamian, vet. fr. skome, vet. sup. germ. schamen, angl. shame, suec., dan. skam, batav. schaumen, rec. sup. germ. schämen; Gr. II, 30; Rehth. 1032), conj. II, erubescere; skaman sik, se pudere, αἰσχύνεσθαι : Luc. xvi, 3; ἐπαισχύνεσθαι : Mc. iii, 38; Luc. ix, 26; Tim. II, i, 8, 12, 16; ἔξαπορεῖσθαι : Cor. II, i, 8 h. l.

GA-SKAMAN SIK, id., ἐντρέπεσθαι : Thess. II, iii, 14.

SKANDA (angl. sax. sceonde, vet. sup. germ. skanta, vet. fr. skonde, rec. sup. germ. schande; gr. σκάνδαλον : coll. Skaman; Gr. II, 11; Rehth. 1032), fem., turpitude, αἰσχύνη : Philpp. iii, 19.

SKAUDA (Gr. III, 450)?

SKAUDA-RAIP, vid. sub Raip.

SKAUNS (angl. sax. sciene, vet. sax. sconi, vet. sup. germ. skoni, vet. fr. skene, skone, suec. skön, dan. skjen, batav. schoon, rec. sup. germ. schön

Rechth. 1026), *adject.*, 1) bene formatus, 2) pulcher, ὡραῖος : Rom. x, 15.

IBNA-SKAUNS, conformatus, σύμμορφος : Phlpp. III, 21.

GUĖA-SKAUNEI, fem., figura Dei, μορφή θεοῦ : Phlpp. II, 6.

SKAURPJO (voc. græc.), fem., scorpio, σκορπίος : Luc. x, 19.

SKAURO, vid. sub *Skiuran*.

SKAUTS (vet. norv. *skaut*, angl. sax. *sceat*, vet. sup. germ. *skoza*, vet. fr. *skat*, angl. *sheet*, suec. *sköte*, dan. *skød*, batav. *shoot*, rec. sup. germ. *schoss*; Gr. II, 20; III, 406, 448; Rechth. 1021), masc. (?), fimbria, vestis, κράσπεδον : Mth. ix, 20; Mc. vi, 56; Luc. viii, 44.

* SKAPJAN (vet. norv., suec. *skapa*, vet. sax. *scapan*, angl. sax. *scyppan*, vet. sup. germ. *skafan*, vet. fr. *skeppa*, angl. *shape*, dan. *skaffe*, batav. *scheppen*, rec. sup. germ. *schaffen*; Gr. II, 9; Gf. VI, 442; Rechth. 1026), conj. I, *skop*, *skopun*, *skapans*, creare.

GA-SKAPJAN, id, κτιζειν : Mc. II, 27; XIII, 19; Eph. II, 10, 15; III, 9; IV, 24; Col. I, 16; III, 10; Tim. I, IV, 3.

GA-SKAFTS, fem., 1) creatio, creatura, κτίσις : Mc. x, 6; XIII, 19; Rom. VIII, 39; Cor. II, v, 17; Gal. VI, 15; Col. I, 15, 23; καταβολή : Joan. XVII, 24; 2) creatura, κτίσμα : Tim. I, IV, 4.

UFAR-SKAFTS, principium, initium, ἀπαρχή : Rom. XI, 16.

SKAFTJAN, conj. II, creare; *skaftjan sik*, se parare, futurum esse, μέλλειν : Joan. XII, 4.

SKARIOTES, vid. *Iskariotes*.

* SKARJAN, Tim. II, II, 26 h. I.

SKATTS (vet. norv. *skattr*, vet. sax. *scat*, angl. sax. *sceat*, vet. sup. germ. *skazz*, vet. fr. *sket*, suec. *skatt*, dan. *skat*, batav. *schat*, rec. sup. germ. *schatz*; Dh. 543; Rechth. 1028), masc., nummus argenteus, ἀργύριον : Mth. XXVII, 6; Luc. IX, 3; XIX, 16; δηνάριον : Mc. XII, 15; XIV, 5; Luc. VII, 41; XX, 21; Joan. VI, 7; XII, 5; mina, μνᾶ : Luc. XIX, 16, 18, 20, 24.

SKATTJA, masc., nummularius, κολλυβιστής : Mc. XI, 15; *atlagjan silubr du skattjam* (ἐπὶ τράπεζαν) : Luc. XIX, 23.

* SKAVJAN (vet. norv. *skoda*, angl. sax. *sceawian*, vet. sax. *scauon*, vet. fr. *skawia*, vet. sup. germ. *scauon*, suec. *skåda*, dan. *skue*, batav. *schouwen*, rec. sup. germ. *schauen*; Rechth. 1021), conj. II, spectare.

US-SKAVJAN, pass. vel *usskavjan sis*, resipisci, ἀνανήψαι : Tim. II, II, 26; ἐκνήψαι : Cor. I, XV, 34.

US-SKAVS, *adject.*, prudens, circumspectus; *usskavs visan*, νήψαι : Thess. I, V, 8 h. I.

UN-SKAVS, vid. ad Thess. I, V, 8.

SKAFTS, vid. sub *Skapjan*.

SKEIMA (vet. norv. *skima*, angl. sax. *scimau*, vet. sax. *scimo*, vet. sup. germ. *skimen*, rec. sup. germ. *schimmer*; Gr. II, 45; III, 391), masc. (?), lumen, lux, φωνή : Joan. XVIII, 3.

SKEINAN (vet. norv., vet. fr. *skina*, vet. sax., angl. sax. *scinan*, vet. sup. germ. *skinan*, angl. *shine*, suec. *skén*, *skyna*, dan. *skinne*, batav. *schynen*, rec. sup. germ. *scheinen*; Gr. II, 12; Rechth. 1031), conj. I, *skain*, *skinun*, *skinans*, videri, splendere, λάμπειν : Luc. XVII, 24; Cor. II, IV, 6; ἐξαστράπτειν : Luc. IX, 29.

BI-SKEINAN, circum fulgere, περιλάμπειν : Luc. II, 9.

SKEIRS (vet. norv. *skirr*, *skira*, vet. sax. *scerian*, angl. sax. *scir*, vet. fr. *skiria*, angl. *sheer*, suec. *skär*, dan. *skjær*, rec. sup. germ. *schier*; Gr. II, 45; Rechth. 1032), *adject.*, clarus, evidens, Skeir. IV, b; V, a.

GA-SKEIRJAN, explicare, interpretari, ἐρμηνεύειν : Joan. IX, 7; μεθερμηνεύειν : Mc. V, 41; XV, 22, 34; Skeir. II, c.

SKEIREINS (*Skereins* Cor. I, XIV, 26), fem., interpretatio, ἐρμηνεία : Cor. I, XII, 10; XIV, 26.

SKEVJAN (angl. *shift?*), conj. II, iter facere, ὀδοῦν ποιεῖν : Mc. II, 23.

SKILDUS (vet. norv. *skiöldr*, angl. sax. *scyld*, vet. sax. *scild*, vet. sup. germ. *skilt*, vet. fr. *skeld*, angl. *shield*, suec. *sköld*, dan. *skjold*, batav., rec. sup. germ. *schild*; Gr. III, 445; Rechth. 1022), masc., scutum, θυρεός : Eph. VI, 16.

SKILLIGGS (vet. norv. *skillingr*, vet. sax., angl. sax. *scilling*, angl. *shilling*, vet. fr., suec., dan. *skilling*, batav. *schelling*, rec. sup. germ. *schilling*; Rechth. 1031), masc., denarius, docum. neap.

SKILJA (vet. norv. *skilia*, angl. sax. *scylan*, suec. *skilja*, dan. *skille*; Gr. II, 54), masc., carnifex; *batel at skiljam* (ἐν μακέλλῳ) *frabugjada* : Cor. I, X, 25.

* SKIUBAN (vet. norv. *skufa*, angl. sax. *scufan*, vet. fr. *skuva*, vet. sup. germ. *skiuban*, angl. *shove*, suec. *skuffa*, dan. *skuffe*, batav. *schuiven*, rec. sup. germ. *schieben*; Gr. II, 18; Gf. VI, 409; Rechth. 1035), conj. I, *skauf*, *skubun*, *skubans*, mittere.

AF-SKIUBAN, amovere, c. dat., ἀπωθεῖσθαι : Rom. XI, 1; Tim. I, I, 19.

* SKIURAN (vet. norv. *skiarr*, *skur*, angl. sax., vet. sax. *scur*, vet. sup. germ. *skiura*, *skur*, vet. fr. *skur*, *schur*, angl. *scour*, *shower*, suec. *skura*, *skur*, dan. *skure*, batav. *schuren*, *scheure*, rec. sup. germ. *scheuer*, *schauer*; Gr. II, 48; III, 388, 417; Rechth. 1034), conj. I, *skaur*, *skurun*, *skurans*, vehementer commoveri.

VINĖI-SKAURO, fem., ventilabrum, πτύον : Luc. III, 17.

SKURA, fem., tremitus; *skura vindis*, turbo, λαίλαψ : Mc. IV, 37; Luc. VIII, 23.

SKIP (vet. norv., vet. fr. *skip*, angl. sax., vet. sax., *scip*, vet. sup. germ. *skif*, angl. *ship*, suec. *skepp*, dan. *skib*, batav. *schip*, rec. sup. germ. *schiff*; gr. σκάρα; Gr. III, 435; Gf. VI, 455; Rechth. 1031), neutr., navis, πλοῖον : Mth. VIII, 23, 24; Mc. I, 19, 20; IV, 1, 36, 37; V, 2, 18, 21; VI, 54; Luc. V, 2, 3, 7, 11; VIII, 37; Joan. VI, 17, 19, 21, 24; πλοῖάριον : Mc. III, 9; Joan. VI, 22, 23; *usfarþon gataujan us skipa*, naufragium pati, ναυαγεῖν : Cor. II, XI, 25.

SKUGGVA (coll. *Skavjan*; coll. vet. sup. germ. *scucar*; Gf. VI, 405, 420), masc., speculum, ἑσπετρον : Cor. I, XIII, 12.

SKULAN (vet. norv. *skula*, angl. sax. *sculon*, vet. sax. *sculan*, vet. sup. germ. *skolan*, vet. fr. *skila*, *skelde*, *skuld*, angl. *shall*, suec. *skola*, dan. *skulle*, batav. *zullen*, rec. sup. germ. *sollen*, *schuld*; Gr. II, 28; Gf. VI, 461; Rechth. 1022, 1030), conj. anom., præs. *skal*, *skulun*, præter. *skulda*, part. *skulds*, 1) debere, debitorem esse, ὀφείλειν : Luc. VII, 41; XVI, 5, 7; 2) oportere, ὀφείλειν : Luc. XVII, 10; Joan. XIII, 14; XIX, 7; Cor. I, V, 10; XV, 2; Cor. II, XII, 14; Eph. V, 28; Thess. II, I, 3; δεῖν : Mc. VIII, 31; IX, 11; Luc. II, 49; IV, 43; IX, 22; XVII, 25; XVIII, 1; XIX, 5; Joan. III, 30; IX, 4; X, 10; Rom. XII, 3; Cor. I, XV, 25; Cor. II, II, 3; Eph. VI, 20; Col. IV, 4, 6; Tim. I, II, 2, 7; Tim. II, II, 6, 24; Tit. I, 11; Skeir. I, d; V, c; 5) futurum esse (ad designandum futurum), Luc. I, 66; μέλλειν : Mth. XI, 14; Luc. IX, 31; Joan. VII, 35, 36, 39; XII, 33; Tim. II, IV, 1; ἔχειν : Luc. VII, 40; Joan. VIII, 26; XVI, 12.

SKULDS, part., debitus; *skulds visan*, 1) debitum esse, oportere, in sensu passivo (hoc est, verbo sequente passivam significationem habente), δεῖν : Luc. XV, 32; Joan. XII, 34; Cor. II, V, 10; XI, 30; Thess. II, III, 7; Tim. I, III, 15; V, 13; Tit. I, 11 (Mc. VIII, 31); ὀφείλειν : Cor. II, XII, 14; 2) permissum esse, licere, ἐξεῖναι : Mth. XXVII, 6; Mc. II, 24; III, 4; VI, 18; X, 2; XII, 14; Luc. VI, 2, 4; XX, 22; Joan. XVIII, 31; Cor. II, XII, 4; Skeir. VI, d; 3) futurum esse (ad designandum futurum pass.), μέλλειν : Luc. IX, 44; XIX, 11.

SKULDO, neutr., debitum, ὀφειλή : Rom. XIII, 7.

SKULA, masc., debitor, ὀφειλέτης : Mth. VI, 12; Gal. V, III; ἔνοχος : Mth. V, 22; XXVI, 66; Mc. III, 29; XIV, 64; Cor. I, XI, 77; *skula visan*, debere, debitorem

esse, c. accus., ὀφείλειν : Rom. xiii, 8; Philem. 18; προσοφείλειν : Philem. 19; δεῖν : Cor. I, xv, 53; βα'ei ikulans sijajima (cujus debitores sumus), τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν : Mth. vi, 12; *dulgis skula*, debitor, χρεωφειλέτης : Luc. vii, 41.

FAIHU-SKULA, debitor, χρεωφειλέτης : Luc. xvi, 5.

* SKULDRS (coll. Gr. II, 332), masc. (?)

SPAI-SKULDRS, sputum, πτύσμα : Joan. ix, 6.

SKURA, vid. sub *Skiuran*.

SKUTTS (vet. sup. germ. *skuft*, rec. sup. germ. *schopf*; Gr. III, 408; DRA. 283; Gf. VI, 461), masc. vel *skuft* neutr., capilli, τρίχες : Luc. vii, 38, 44; Joan. xi, 2; xii, 3.

* SKREITAN (angl. sax. *screadian*, vet. sax. *scritan*, vet. fr. *skreda*, angl. *shred*, suec. *skrāta*, dan. *skræder*, rec. sup. germ. *schroten*; Rehth. 1035), conj. I, *skrait*, *skritun*, *skritans*, scindere, findere.

DIS-SKREITAN, id., διαρρήγνυμαι : Mc. xiv, 63.

DIS-SKRITNAN, conj. III, scindi, σχιζέσθαι : Mth. xxvii, 51.

SKYþUS, nom. propr. masc., Σκύθης : Col. iii, 11.

SKOHS (vet. norv. *skor*, angl. sax. *sceo*, vet. sax. *scoh*, vet. sup. germ. *scuoh*, angl. *shoe*, vet. fr., suec., dan. *sko*, batav. *schoe*, rec. sup. germ. *schuh*; Gr. III, 450; Gf. VI, 418; Rehth. 1032), masc. vel *skoh* neutr., calceamentum, ὑπόδημα : Mth. iii, 11; Mc. I, 7; Luc. iii, 16.

GA-SKOH, neutr. (?), calceamentum, ὑπόδημα : Luc. x, 4; xv, 22.

GA-SKOHs, adject., calceatus, ὑποδεδεμένος : Mc. vi, 9; Eph. vi, 15.

SKOHS (angl. sax. *scucca*, vet. sup. germ. *sciuhan*, suec. *sky*, dan. *skye*, rec. sup. germ. *scheuen*, *scheusal*; DM. 274, 561; Gf. VI, 417), neutr., spiritus malus, dæmon, δαίμων : Mth. viii, 31; δαιμόνιον : Luc. viii, 27 h. l.; Cor. I, x, 20, 21.

SLAHAN (vet. norv. *slá*, angl. sax. *slæan*, vet. sax., vet. sup. germ. *slahan*, vet. fr. *sla*, angl. *slay*, suec. *slá*, dan. *slaae*, batav. *slaen*, rec. sup. germ. *schlagen*; Gr. II, 12; DRA. 625; Rehth. 1035), conj. I, *slah*, *slahun*, *slahans*, verberare, τύπτειν : Mc. xv, 19; Luc. xviii, 13; Cor. I, viii, 12; παίειν : Mth. xxvi, 68; Mc. xiv, 47; Joan. xviii, 10; δέρειν : Joan. xviii, 23; Cor. II, xi, 20; *lofam slahan*, vid. sub *Lofa*.

AF-SLAHAN, 1) percutere, cædere, ἀραιρεῖν : Mc. xiv, 47; 2) occidere, ἀποκτείνειν : Mc. xii, 5; Luc. xx, 14; Eph. ii, 16.

SLAHS, masc. (plur. *slahais*), 1) plaga, ictus, vulnus, πληγή : Cor. II, vi, 5; xi, 25; *slahs lofin*, vid. sub *Lofa*; 2) plaga, morbus, μάστιξ : Mc. v, 29, 34; Luc. vii, 21.

SLA-HALS, vid. sub *Hals*.

SLAHTS, fem., cædes, σφαγή : Rom. viii, 36.

SLAHTS (vet. norv. *stettur*, vet. fr. *sliucht*, angl. *slight*, suec. *slät*, dan. *slet*, batav. *slecht*, *slicht*, rec. sup. germ. *schlecht*, *schlicht*; Rehth. 1037), adject., planus, λεῖος : Luc. iii, 5.

SLAUHTS, vid. sub *Slahan*.

SLAUPJAN, vid. sub *Sliupan*.

SLAUPJAN, vid. sub *Sliupan*.

SLAVAN (angl. sax. *slavian*), conj. II, quietum esse, obmutescere, σιωπᾶν : Mc. ix, 34; Luc. xix, 40; *slavands*, part., quietus, ἥραμος : Tim. I, ii, 2.

ANA-SLAVAN, quietum esse, παύεσθαι : Luc. viii, 24.

GA-SLAVAN, tacere, σιωπᾶν : Mc. iv, 39.

SLEIþA (vet. sax. *slithi*; Schm. *Gloss. Hel.* 99), fem., damnum, πᾶνα, ζημία : Philpp. iii, 7, 8.

SLEIþIS (plur. *Sleidjai*), adject., damnosus, periculosus, σᾶνυς, χαλεπός : Mth. viii, 28; Tim. II, iii, 1.

SLEIþEI, fem., periculum, κίνδυνος : Rom., viii, 35.

GA-SLEIþJAN, conj. II, lædere, ζημιοῦν : Mc. viii, 36; Luc. ix, 25; Cor. II, vii, 9; Philpp. iii, 8.

SLEPAN (vet. sax., angl. sax. *slapan*, vet. fr. *slapa*, angl. *sleep*, batav. *slaepen*, rec. sup. germ. *schlafen*; coll. vet. norv. *sofa*, suec. *sofva*, dan. *sove*, vet. sax. *sueþian*; lat. *sopire*, *somnium*, gr. ὕπνος; Bopp 84; Rehth. 1037), conj. I, *saislep* (*saislep* Joan. xi, 11;

saislep Luc. viii, 23), *saislepun* (*saislepun* Cor. I, xv, 6), *slepans*, dormire, καθεύδειν : Mth. viii, 24; ix, 24; Mc. iv, 27, 38; v, 39; Thess. I, v, 6, 7, 10; κεκοιμησθαι : Joan. xi, 12.

ANA-SLEPAN, obdormire, ἀφυπνοῦν : Luc. viii, 23; κεκοιμησθαι : Thess. I, iv, 15; xiv, 15.

GA-SLEPAN, id., κοιμᾶσθαι : Joan. xi, 11; Cor. I, xi, 30; xv, 6, 18, 20.

SLEPS, masc., somnus, ὕπνος : Luc. ix, 32; Rom. xiii, 11; κοιμήσεις τοῦ ὕπνου : Joan. xi, 13.

* SLINDAN (vet. sup. germ. *slintan*, batav. *slinden*, rec. sup. germ. *schlingen*, *schlund*; Gr. II, 35), conj. I, *sland*, *slundun*, *slundans*, sorbere.

FRA-SLINDAN, absorbere, καταπίνειν : Cor. II, v, 4.

* SLIUPAN (angl. sax. *slidan*, angl. *slide*, rec. sup. germ. *schleudern*), conj. I, *slauþ*, *sluþun*, *sluþans*, lubricum esse.

AF-SLAUþJAN, conj. II, terrere, metum incutere; in passivo, terreri, ἐξαπορεῖσθαι : Cor. II, iv, 8; perterre-ri, anxium esse, ἀπορεῖσθαι : Gal. iv, 20.

AF-SLAUþNAN, conj. III, exterreri, stupefieri, θαμβεῖσθαι : Mc. I, 27; x, 24; inf. ut subst., θάμβος : Luc. iv, 36.

SLIUPAN (vet. norv. *slæppa*, angl. sax. *slipan*, vet. sax. *stopian*, vet. sup. germ. *stiosan*, angl. *slip*, suec. *slippa*, dan. *slippe*, rec. sup. germ. *schlüpfen*; Gr. II, 18), conj. I, *slauþ*, *slupun*, *slupans*, iri epere, ἐνδύειν : Tim. II, iii, 6.

UF-SLIUPAN, erepere, ὑποστέλλειν ἑαυτὸν : Gal. ii, 12; part. præs. *uf-sliupands*, παρείσακτος : Gal. ii, 4.

INNUF-SLIUPAN, irrepere, παρεισέρχασθαι : Gal. ii, 4.

AF-SLAUþJAN, conj. II, exuere; *afslauþjan sis*, in media significatione, ἀπεκδύεσθαι : Col. iii, 9.

SMAIRþR (vet. norv. *smiör*, angl. sax. *smere*, *smirian*, vet. sax. *smere*, vet. sup. germ. *smero*, vet. fr. *smere*, angl. *smear*, suec., dan. *smör*, batav. *smeer*, rec. sup. germ. *schmier*, *schmierer*; Gr. II, 57; III, 463; Rehth. 1038), neutr., pinguis, πύκτος : Rom. xi, 17.

SMAKKA (Gr. III, 376), masc., ficus, σῦκον : Mth. vii, 16; Mc. xi, 13; Luc. vi, 44.

SMAKKA-BAGMS, vid. sub *Bagms*.

SMALS (vet. norv. *smár*, angl. sax. *smæcl*, vet. sax., vet. sup. germ., suec., dan., batav. *smal*, angl. *small*, rec. sup. germ. *schmal*; Gr. III, 611), adject., parvus, superl. *smalists*, parvulus, minimus, ἑλάχιστος : Cor. I, xv, 9.

SMARNA (coll. *Smairþr*; Gr. II, 57), fem., quisquilia, σκόβαλον : Philpp. iii, 8.

* SMEITAN (vet. norv. *smita*, angl. sax. *smitan*, vet. sup. germ. *smeizan*, vet. fr. *smita*, angl. *smeeth*, *smut*, *smutch*, suec. *smeta*, dan. *smitte*, batav. *smetten*, rec. sup. germ. *schmeissen*; Gr. II, 14; Rehth. 1038), conj. I, *smait*, *smitun*, *smitans*, ungere.

BI-SMEITAN, inungere, ἐπιχρίειν : Joan. ix, 11.

GA-SMEITAN, id., Joan. ix, 6.

* SMIþA (vet. norv. *smidr*, vet. sup. germ. *smid*, angl. sax. *smið*, vet. fr. *smeth*, angl. *smith*, dan., suec. *smed*, batav. *smid*, rec. sup. germ. *schmied*; Gr. II, 46; Rehth. 1037), masc., faber.

ΛΙΖΑ-SMIþA, ferrarius faber, χαλκεύς : Tim. II, iv, 14.

GA-SMIþON, conj. II, præparare, καταργάζεσθαι : Cor. II, vii, 10.

SMYRN (gr. σμύρρον), neutr., myrrha; *miþ smyrna*, ἐσμυρισμένος : Mc. xv, 23.

SNAGA (Gr. III, 446), masc., vestis, pallium, ἱματίον : Mth. ix, 16; Luc. v, 36.

SNAIVS (vet. norv. *snior*, vet. sax., vet. sup. germ. *sneo*, angl. sax. *snaw*, angl. *snow*, suec. *snö*, dan. *sne*, batav. *sneeuw*, rec. sup. germ. *schnee*; gr. νιψ; lat. *nix*, *niuis*; Gr. II, 45; III, 388), masc., nix, χιών : Mc. ix, 3.

SNAU, vid. sub *Snivan*.

* SNARPJAN (vet. sup. germ. *snirfan*, batav. *snerpen*, rec. sup. germ. *schnarpen*), conj. II, adedere.

AT-SNARPJAN, id., θιγγάνειν : Col. II, 21.

SNEIþAN (vet. norv. *sneida*, vet. sax., angl. sax.

snidan, vet. sup. germ. *snidan*, vet. fr. *snitha*, *snia*, suec. *snida*, dan. *snitte*, batav. *snyden*, rec. sup. germ. *schneiden*; Gr. II, 15; Rechth. 1039), conj. I, *snaiβ*, *snipun*, *snipans*, 1) cedere; 2) metere, *θερίζειν*: Mth. vi, 26; Luc. xix, 21; Cor. II, ix, 6; Gal. vi, 7, 8, 9.

UF-SNEIβAN, immolare, dissecare, *θύειν*: Luc. xv, 23, 27, 30; Joan. x, 10; Cor. I, v, 7.

SNIUMJAN (coll. *Snivan*), conj. II, festinare, *σπεύδειν*: Luc. II, 16; xix, 5, 6; σπουδάζειν: Thess. I, II, 17; Tim. II, iv, 9.

GA-SNIUMJAN, contendere, *φθάνειν*: Cor. II, x, 14.

SNIUMUNDO, adverb., diligenter, *μετὰ σπουδῆς*: Mc. vi, 25; Luc. I, 39; compar. *sniumundos*, diligentius, *σπουδαιότερως*: Philpp. II, 28.

SNIVAN (vet. norv. *snua*, vet. sax. *sniumo*, angl. sax. *snude*, *sneome*), conj. I, *snau*, *snevun* (*snivun* Mc. vi, 53), *snivans*, 1) ire, adire, *ὑπάγειν*: Joan. xv, 16; Cor. I, ix, 25; 2) contendere, *φθάνειν*: Thess. I, II, 16.

DUAT-SNIVAN, applicare, *προσορμίζεσθαι*: Mc. vi, 53.

FAURBI-SNIVAN (*bisnivan faur*), præire, anteire, præcedere, prævenire, *προάγειν*: Tim. I, v, 24; *φθάνειν*: Thess. I, iv, 15.

GA-SNIVAN, prævenire (in interpretatione *pervenire* in *prævenire* mutandum), *φθάνειν*: Rom. ix, 31; Philpp. III, 16.

FAUR-SNIVAN, præire, prævenire, *προλαμβάνειν*: Mc. xiv, 8; Cor. I, xi, 21; *faura faursnivan*, id., *προάγειν*: Tim. I, I, 18.

SNUTRS (vet. norv. *snotr*, angl. sax. *snoter*; Gr. II, 49), adject., prudens, sapiens, *σοφός*: Luc. x, 21; Cor. I, I, 19.

SNUTREI, fem., prudentia, sapientia, *σοφία*: Cor. I, I, 17, 19.

SNORJO (vet. norv. *snara*, vet. sup. germ. *snuor*, *snaraha*, angl. *snare*, suec. *snöre*, dan. *snor*, rec. sup. germ. *schnure*; Gr. II, 42), fem., 1) funiculus, loramentum; 2) laqueus, *σαργάνη*: Cor. II, xi, 33.

SUQNS, masc., stomachus, *στόμαχος*: Tim. I, v, 23 h. I.

* SUQON (coll. *Supon*), conj. II, condire.

GA-SUQON, id., *ἀρτύειν*: Col. iv, 6.

SUPJAN (*Supjon*; angl. *soothe*), conj. II, delectare, blandiri, *κνῆθειν*: Tim. II, iv, 3 h. I.

SULJA (vet. sup. germ. *sola*, angl. *sole*, suec. *sola*, dan. *saale*, rec. sup. germ. *sohle*; lat. *solea*; Gr. III, 405; Gf. VI, 185), fem., sandalium, *σανδάλιον*: Mc. vi, 9.

GA-SULJAN, conj. II, fundamentum jacere, fundare, *θεμελιούειν*: Mth. vii, 25; Luc. vi, 48; Eph. III, 18.

SUMS (vet. norv. *sumr*, angl. sax., vet. sup. germ., vet. sax., vet. fr. *sum*, angl. *some*, suev. *somliga*, dan. *somme*; Gr. II, 55; III, 4; Gf. VI, 44; Rechth. 1055), adject., 1) aliquis, quidam, *τις*: Mth. ix, 3; xxvii, 47; Mc. II, 6; v, 25; vii, 2; viii, 3; ix, 1, 38; xi, 5, 8; xii, 13; xiv, 43, 47, 51, 57, 65; xv, 21, 35; Luc. vi, 2; vii, 2, 36, 41; viii, 27, 46, 49; ix, 7, 19, 27, 49, 57; x, 25; xiv, 15, 16; xv, 8, 11; xvi, 1, 19, 20; xvii, 12; xviii, 2, 9, 18, 35; Joan. vi, 64; vii, 12, 25, 44; ix, 16, 40; xi, 1, 37; xii, 20; Rom. xi, 14, 17; Cor. I, ix, 22; xv, 6, 12, 34, 35; subscr.; Cor. II, III, 1; x, 2; Gal. I, 7; II, 12; Thess. II, III, 11; Tim. I, I, 3, 6, 19; iv, 1; v, 24; vi, 10; Tim. II, II, 18, 20; Tit. I, 12; Skeir. III, a; *εἰς*: Mc. xiv, 43; Luc. (ix, 8) xv, 15, 26; xx, 1; *bi sumata*, de quodam, *ἀπὸ μέρους*: Rom. xi, 25 h. I.; Cor. II, I, 14; II, 5; 2) in sententiis distributivis (sæpe cum enclitico *uh*, quod vid.) a) geminatum: *sums — sumsuh*, alter — alter, *ὁ μὲν — ὁ δέ, ὅς μὲν — ὅς δέ*: Mc. xii, 5; Rom. ix, 21 (xiv, 5); Cor. I, vii, 7; xi, 21; Cor. II, II, 16; Philpp. I, 16 h. I.; Tim. II, II, 20; Skeir. VI, d; *sums — sumsuh — sumsuh — sumsuh*, *ὁ μὲν — ὁ δέ — ὁ δέ — ὁ δέ*: Eph. iv, 11; *ἄλλος — ἄλλος*: Joan. ix, 9 (Cor. I, xii, 10); *τις — ἄλλος*: Joan. ix, 16; Skeir. VI, d; *τις — τις*: Philpp. I, 15; Luc. ix, 7, 8; b) cum alio distributivo vocabulo *anβar — sums*,

ἄλλος — ἄλλος: Mc. viii, 28; Luc. ix, 19; *sumsuh — anβar*, *ὁ μὲν — ἄλλος*: Joan. vii, 12; *sum — anβar — sum*, *ὁ μὲν — ἄλλο δέ — ἄλλο*: Mc. iv, 4, 5, 7; *sum — anβar — sum — anβar*, *ὁ μὲν — ἕτερον — ἕτερον — ἕτερον*: Luc. viii, 5, 6, 7; *managai — sumaih*, πολλοὶ — ἄλλοι: Joan. x, 20, 21; πολλοὶ — τινές: Joan. xi, 46; *managai — sumaih — sumaih*, πολλοὶ — ἄλλοι — ἄλλοι: Joan. vii, 40, 41; *sa frumista — anβar — sums*, *ὁ πρῶτος — ἕτερος — ἕτερος*: Luc. xiv, 20; *ὁ πρῶτος — δεύτερος — ἕτερος*: Luc. xix, 16, 18, 20; c) et vocabulo distributivo in priori sententiæ membro deficiente: —, *ἄλλοι*: Joan. xii, 29; —, *οἱ δέ*: Mth. xxvi, 67; —, *οἱ πολλοὶ*: Cor. II, II, 17; vel in posteriori: *ὁς μὲν*, —, Rom. iv, 2.

SUMAN, adverb., quondam, olim, *ποτέ*: Rom. xi, 30; Gal. I, 25; Eph. II, 3; v, 8; *suman — suman (sumanuh)*, modo — modo, *tum — tum*, *ἐκ μέρους — ἐκ μέρους*: Cor. I, xiii, 9; *suman — suman — suman*: Skeir. VI, c.

SUNDRO (vet. norv. *sundra*, angl. sax. *syndrian*, vet. sax. *sundar*, vet. sup. germ. *suntar*, vet. fr., angl. *sunder*, suec. *söndra*, dan. *sønder*, *sondre*, batav. *zonder*, rec. sup. germ. *sonder*, *sondern*; Gf. VI, 48; Rechth. 1056), adverb., seorsim, peculiariter, *καταμόνας*: Mc. iv, 10; Luc. ix, 18; *κατ' ἰδίαν*: Mc. iv, 34; vii, 33; ix, 2, 28; Luc. ix, 10; x, 23; Gal. II, 2; *ἰδία*: Cor. I, xii, 11.

* SUNIS (vet. norv. *sannr*, angl. sax. *soð*, vet. sax. *soth*, vet. fr. *sone*, vet. sup. germ. *sunnis*, *sona*, angl. *sooth*, suec. *sann*, dan. *sand*, rec. sup. germ. *sühne*, *versöhnen*; Gf. VI, 241; Rechth. 1040; coll. 1006), adject., verus.

SUNJA, adverb., vere, *ἀληθῶς*: Luc. ix, 27; Joan. xvii, 3 vid. ad h. I.

SUNJABA, adverb., id., Thess. I, II, 13.

SUNJA, fem., veritas, *ἀλήθεια*: Mc. v, 33; xii, 14, 32; Luc. iv, 25; xx, 21; Joan. viii, 32; x, 41; xiv, 6, 17; xv, 26; xvi, 7, 13; xvii, 17; xviii, 37, 38; Rom. ix, 1; xv, 8; Cor. I, v, 8; xiii, 6; Cor. II, iv, 2; vi, 7; vii, 14; xi, 10; xii, 6; xiii, 8; Gal. II, 5, 14; III, 1; v, 7; Eph. I, 13; iv, 21, 24, 25; v, 9; vi, 14; Philpp. I, 18; Col. I, 6; Tim. I, II, 4, 7; III, 15; iv, 3; vi, 5; Tim. II, II, 15, 18, 25; III, 7, 8; iv, 4; Skeir. I, b, d; VIII, c; *ἀληθές*: Joan. viii, 14, 17; x, 41; *ὁσιότης*: Luc. I, 75; *sunja gateihan*, veritatem dicere, veridicum esse, *ἀληθεύειν*: Gal. iv, 16; *sunja taujan*, id., Eph. iv, 15; *bi sunjai*, in veritate, vere, *ἀληθῶς*: Mth. xxvi, 75; xxvii, 54; Mc. xiv, 70; xv, 39; Joan. vi, 14, 55; vii, 26, 40; viii, 31; xvii, 8; *ἀληθές*: Tim. I, vi, 7; *ὄντως*: Mc. xi, 32; Cor. I, xiv, 25; Tim. I, v, 3, 5, 16.

SUNJAI-FRIBAS, vid. sub *friβen*.

SUNJEINS, adject., verus, *ἀληθής*: Mc. xii, 14; Joan. vii, 18; viii, 13, 16, 26; Cor. II, vi, 8; Philpp. iv, 8; Tit. I, 13; Neh. vii, 2; *ἀληθινός*: Luc. xvi, 11; Joan. vi, 32; vii, 28; xv, 1; Skeir. VI, b; *ἀγαθός*: Joan. vii, 12.

SUNJON, conj. II, defendere; *sunjon sik*, se defendere, justificare, *ἀπολογεῖσθαι*: Cor. II, xii, 19.

GA-SUNJON, justificare, *δικαιοῦν*: Luc. vii, 35.

SUNJONS, fem., justificatio, *ἀπολογία*: Cor. II, vii, 11; Philpp. I, 17; Tim. II, iv, 16.

SUNNA (vet. norv., vet. sup. germ. *sunna*, vet. sax. *sunna*, *sunno*, angl. sax. *sunne*, vet. fr. *sunne*, *sonna*, angl. *sun*, batav. *zon*, rec. sup. germ. *sonne*; Gr. III, 349; Gf. VI, 240; Rechth. 1056), masc., sol, *ἥλιος*: Mc. iv, 6; xvi, 2.

SUNNO, fem., id., Mth. v, 45; Luc. iv, 40; Eph. iv, 26; Neh. vii, 3.

SUNUS (vet. norv. *sour*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ., vet. fr. *sunu*, angl., suec. *son*, dan. *son*, batav. *zoon*, rec. sup. germ. *sohn*; Gr. III, 320; Gf. VI, 59; Rechth. 1056), masc., filius, *υἱός*: Mth. v, 45; viii, 12, 20, 29; ix, 15; x, 37; xxvii, 9; Mc. I, 1, 11; II, 19, 28; III, 11, 17; vi, 5; viii, 31; ix, 7, 9, 12, 17, 31; x, 35, 35, 46; xii, 6, 35, 37; xiii, 26; xiv, 41, 61, 62; Luc. I,

13, 16, 31, 32, 35, 36, 57; II, 7; III, 2, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38; IV, 3, 9, 22, 41; V, 10, 24; VI, 5, 22, 35; VII, 12, 34; VIII, 28; IX, 20, 22, 26, 35, 38; X, 6; XV, 11, 13, 24; XVI, 8; XVII, 22, 24; XVIII, 8, 31, 38, 39; XIX, 9, 10; XX, 13, 54, 56, 41, 44; Joan. v, 22, 23; VI, 27, 53, 62; VIII, 28; IX, 59; X, 36; XI, 4, 27; XII, 23, 54; XIII, 31, Rom. VIII, 3; IX, 9, 26, 27; Cor. I, xv, 28; Cor. II, III, 7, 13; VI, 18; Gal. II, 20; IV, 4; VI, 22, 30; Eph. I, 6; II, 2; III, 5; IV, 13; V, 6; Col. I, 13; III, 6; Thess. I, v, 5; Esdr. II, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26; 27, 28, 29, 30, 31, 52, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42; Neh. VI, 18; Skeir. III, c; IV, d; V, a, c; VI, b; *sunive gadeds*, vid. sub *Deds*; *sunive sibja*, vid. sub *Sibis*.

SUNS (angl. sax. *sona*, angl. *soon*, rec. sup. germ. *schon*; Gr. III, 89, 590), adverb., 1) brevi, modo, εὐθέως: Mth. VIII, 3; xxvi, 74; xxvii, 48; Mc. I, 10 (12), 18, 20, 21, 29, 30, 31, 42, 43; II, 2, 8, 12; IV, 5, 15, 16, 17, 29; V, 2, 13, 42; VI, 27; Luc. v, 13, 39; VI, 49; VIII, 33; XVII, 7; Joan. XIII, 30; XVIII, 27; εὐθύς: Mc. I, 12, 28; Joan. XIII, 32; ἐξαυτῆς: Philpp. II, 23; παραχρῆμα: Luc. I, 64; VIII, 44, 47, 55; XVIII, 43; XIX, 11; ἀπὸ μιᾶς: Luc. XIV, 18; ἐν ἀτόμῳ: Cor. I, xv, 52; ἐφάπαξ: Cor. I, xv, 6; 2) simul, ἅμα: Thess. I, IV, 17.

SUNS-EI, conjunct., simul atque, cum, ὡς: Luc. I, 44; XIX, 41; Joan. XI, 20, 29, 32, 33.

BI-SUNJANE, adverb., prope, ἐγγύς: Mc. I, 38 h. l.; κύκλῳ: Mc. III, 34; VI, 6; Luc. IX, 12; Neh. V, 17; VI, 16; *βata bisunjane land*, circumjacens locus, περιχώρος: Luc. IV, 37.

SUPON (vet. sup. germ. *sofon*; lat. *sapere*; coll. *Sugon*; Gf. VI, 172), conj. II, condere, ἀρτύνειν: Mc. IX, 50.

GA-SUPON, id., Luc. XIV, 54.

SUSANNA, nom. propr. fem., Σουσάννα: Luc. VIII, 3.

SUTIS (vet. norv. *sætr*, angl. sax., vet. fr. *swet*, vet. sax. *suoti*, vet. sup. germ. *sozi*, angl. *sweet*, suec. *söt*, dan. *s d*, batav. *zoet*, rec. sup. germ. *suss*; gr. ἡδύς; Gf. VI, 311; Rechth. 1061), adject., comp. *suliza*, 1) dulcis; 2) mitis, patiens, ἀνεκτός: Mth. XI, 24; Mc. VI, 11; Luc. X, 12, 14; ἡσύχιος: Tim. I, II, 2, ἐπιεικής: Tim. I, III, 3.

UN-SUTI, neutr., irrequies, turba, ἀκαταστασία: Cor. II, VI, 5.

SPAI..., vid. sub *Speivan*.

SPAIKULATUR (voc. lat.), masc., speculator, σπεκουλάτωρ: Mc. VI, 27.

SPAUDS (*Sprauds* Cor. I, IX, 24; vet. sup. germ. *spurt*, *spor*, vet. norv. *spor*, angl. sax. *spor*, *spyrð*, vet. sax. *spuri...*, *spurnan*, rec. sup. germ. *spur*; Gr. II, 57; III, 396; Gf. VI, 357), fem. anom., stadium, σταδίου: Joan. VI, 19; XI, 18; Cor. I, IX, 24.

SPARVA (vet. norv. *spörr*, vet. sup. germ. *sparo*, angl. sax. *spearva*, *spearra*, angl. *sparrow*, suec. *sparv*, dan. *spurve*, rec. sup. germ. *sperling*; gr. ψῆρ: Gr. III, 362; Gf. VI, 360), masc., passer, στρουθίου: Mth. X, 29, 31.

SPEDS (*speids* Mth. XXVII, 64; *spids* Tim. I, IV, 1; vet. sup. germ. *spät*, suec. *späd*, dan. *spæd*, batav. *spade*, rec. sup. germ. *spät*; Gf. VI, 326), adject., tardus; comp. *spediza*, ultimus, novissimus, ἔσχατος: Mth. XXVII, 64; superl. *spedists* (*spedumists* Mc. XII, 22), id., Mc. XII, 6, 22; Joan. VI, 40, 44; VII, 37; XI, 24; XII, 48; Cor. I, IV, 9; XV, 8, 52; Tim. II, III, 1; ὕστερος: Luc. XX, 32; Tim. I, IV, 1.

SPEIVAN (*Spevan* Mc. VII, 53; vet. norv. *spya*, angl. sax. *spivan*, vet. sax. *spiuuan*, vet. fr. *spia*, rec. sup. germ. *spiuwan*, angl. *spew*, suec. *spy*, dan. *spye*, batav. *spuwen*, rec. sup. germ. *speien*; lat. *spuere*, gr. φύττειν: Gf. VI, 364; Rechth. 1041), conj. I, *spaiw*, *spiwun*, *spiwans*, 1) *spuere*, πτύειν: Mc. VII, 53; VIII, 23; 2) *inspuere*, ἐμπτύειν: Mth. XXVI, 67; Mc. X, 34; XIV, 65.

AND-SPEIVAN, expuere, ejicere, ἐκπτύειν: Gal. IV, 14.

BI-SPEIVAN, inspuere, ἐμπτύειν: Mc. XV, 19; Luc. XVIII, 52.

GA-SPEIVAN, spuere, πτύειν: Joan. IX, 6.

SPAI-SKULDRS, vid. sub *Skuldrs*.

SPILDA (vet. norv. *spialld*; coll. *Spill*), fem., tabula, abacus, πινακίδιον: Luc. I, 63; πλάξ: Cor. II, III, 3.

SPILL (vet. norv. *spell*, *spilla*, angl. sax. *spell*, vet. sax., vet. sup. germ. *spel*, angl. *spell*; coll. rec. sup. germ. *spellen*, *spiel*; Gf. VI, 333), neutr., dictum, fabula, μῦθος: Tim. I, I, 4; IV, 7; Tim. II, IV, 4; Tit. I, 14.

SPILLA, masc., prædicator: Skeir. I, d.

SPILLON, conj. II, prædicare, nuntiare, narrare, dicere, διηγῆσθαι: Mc. V, 16; IX, 9; ἐκφέρειν: Neh. VI, 19; εὐαγγελίζεσθαι: Luc. II, 10; Rom. X, 15.

GA-SPILLON, prædicare, διαγγέλλειν: Luc. IX, 60.

βιυβ-SPILLON, evangelizare, εὐαγγελίζειν: Luc. III, 18; VIII, 1 vid. ad h. I.

US-SPILLON, annuntiare, κηρύσσειν: Luc. VIII, 59; διηγῆσθαι: Luc. IX, 10.

UNUS-SPILLOPS, part. præter., ineffabilis, ἀνεκδιήγητος: Cor. II, IX, 15; * ἀνεξερεύνητος: Rom. XI, 33.

SPINNAN (vet. norv. *spinja*, angl. sax., vet. sup. germ. *spinnan*, angl. *spin*, suec. *spinna*, dan. *spinde*, batav., rec. sup. germ. *spinnen*; Gr. II, 34; Gf. VI, 345), conj. I, *spann*, *spunnun*, *spunnans*, nere, νήθειν: Mth. VI, 28.

SPRAUDS, vid. *Spauds*.

SPRAUTO (Gr. II, 21), adverb., cito, subito, ταχύ: Mth. V, 25; Mc. IX, 39; Joan. XI, 29; ταχέως: Luc. XIV, 21; XV, 22; XVI, 6; Joan. XI, 51; Gal. I, 6; Philpp. II, 24; Thess. II, II, 2; Tim. I, V, 22; Tim. II, IV, 9; τάχιον: Joan. XIII, 27; Tim. I, III, 14; ἐν τάχει: Luc. XVIII, 8.

SPYREIDA (voc. gr.), masc., cophinus, σφυρίς: Mc. VIII, 8, 20.

STABS (vet. norv. *stafr*, angl. sax. *stæf*, vet. sup. germ. *stap*, vet. fr. *stef*, angl. *staff*, vet. sax., suec., batav. *staf*, dan. *stav*, rec. sup. germ. *stab*; Gr. II, 51; Rechth. 1046), masc., elementum, στοιχείον: Gal. IV, 3, 9; Col. II, 20.

STAGGAN, vid. sub *Stiggan*.

STAÞS (*Stads* Luc. XIV, 22; vet. norv. *staþr*, angl. sax. *stede*, vet. sup. germ. *stat*, vet. fr. *sted*, angl. *stead*, vet. sax., suec., batav. *stad*, dan. *sted*, rec. sup. germ. *statt*; lat. *statio*; coll. *Standan*; Gr. II, 51; Rechth. 1045), masc. (plur. *stadeis*), 1) locus, statio, τόπος: Mc. I, 35, 45; XV, 22; XVI, 6; Luc. IV, 17, 37, 42; VI, 17; IX, 10, 12; X, 1; XIV, 9, 10; XIX, 5; Joan. X, 40; XI, 6, 30; XIV, 2; XVIII, 2; Rom. IX, 23; Cor. II, II, 14; Thess. II, III, 16; Tim. I, II, 8; 2) locus, τόπος: Luc. II, 7; XIV, 22; *staþ gibau*, dare locum, τόπον δίδοναι: Rom. XII, 19; Eph. IV, 27; 3) *diversorium*, κατάλυμα: Luc. II, 7; 4) *ripa*, litus, γῆ: Mc. IV, 1; Luc. V, 3; *jainis stadis*, ad ulteriorem ripam, εἰς τὸ πέραν: Mc. IV, 55.

HUNSLA-STAÞS, munus, oblatio, θυσιαστήριον: Mth. V, 23; Luc. I, 11; Cor. I, X, 18.

MOTA-STAÞS, telonium, τελώνιον: Luc. V, 27.

LUKARNA-STAÞA, masc., candelabrum, λυχνία: Mth. V, 15; Mc. IV, 21; Luc. VIII, 16.

ANDA-STAÞJIS, masc., adversarius, ἀντίδικος: Luc. XVIII, 3; ἀντικείμενος: Cor. I, XVI, 9; Philpp. I, 28.

STAIGA, vid. sub *Steigan*.

STAINS (vet. norv. *steinr*, angl. sax. *stan*, angl. *stone*, vet. sax., vet. fr., suec. *sten*, dan., batav. *steen*, vet. sup. germ., rec. sup. germ. *stein*; Gr. III, 378; Rechth. 1047), masc., petra, lapis, λίθος: Mth. XXVII, 60; Mc. V, 5; XII, 10; XV, 46; XVI, 5, 4; Luc. III, 8; IV, 3, 11; XIX, 40, 44; XX, 17, 18; Joan. VIII, 59; X, 31; XI, 38, 59, 41; Rom. IX, 32, 33; Cor. II, III, 7; πέτρα: Mth. VII, 24, 25; XXVII, 51, 60; Mc. XV, 46; Luc. VI, 48; VIII, 6, 13; hinc etiam ut nomen proprium usurpatum pro Petro Skeir. VII, a; *stainam vairpan*, lapidare, λιθοβολῶν: Mc.

xii, 4; *stainam afvairpan*, id., λιθάζειν : Joan. xi, 8; καταλιθάζειν : Luc. xx, 6.

VAIHSTA-STAINS, lapis angularis, γωνιαῖος (sc. λίθος) : Eph. ii, 20.

STAINAHS, adject., petrosus, πετρώδης : Mc. iv, 5, 16.

STAINAINS, adject., lapideus, λίθινος : Cor. II, iii, 3.

STAINJAN, conj. II, lapidare, λιθάζειν : Joan. x, 32, 33; Cor. II, xi, 25.

STAIRNO (vet. norv. *stierna*, angl. sax. *steorra*, vet. sax. *sterro*, vet. sup. germ. *sterno*, vet. fr. *stera*, angl. *star*, suec. *stjerna*, dan. *stjerne*, batav. *ster*, rec. sup. germ. *stern*; gr. ἀστήρ, lat. *stella*; Gr. III, 392; Rehth. 1048), fem., astrum, ἀστήρ : Mc. xiii, 25.

STAIRO (gr. στειρός, lat. *sterilis*), fem., sterilis, στείρα : Luc. i, 7, 36; Gal. iv, 27.

STAIKANUS, nom. prop. masc., Στεφανός : Cor. I, i, 16; xvi, 15.

STAKS, vid. sub *Stikan*.

* STALDAN (vet. sup. germ. *gastaldis*, angl. sax. *gesteald*), conj. I, *staistald*, *staistaldun*, *staldans*, in proprium habere, possidere.

AND-STALDAN, donare, cum dativo rei et accusativo personæ, ἐπιχορηγεῖν : Cor. II, ix, 10; Gal. iii, 5; παρέχειν : Tim. I, i, 4.

GA-STALDAN, lucrari, lucrum facere, κερδαίνειν : Cor. I, ix, 20 h. l.; κτᾶσθαι : Luc. xviii, 12; Thess. I, iv, 4; Neh. v, 16; ἔχειν : Cor. I, vii, 28.

AND-STALD, neutr., auxilium, ἐπιχορηγία : Eph. iv, 16; Philpp. i, 19.

AGLAIKA-STALDS, adject., turpe lucrum sectans, cupidus, αἰσχροκερδής : Tim. I, iii, 8; Tit. i, 7.

STAMMS (vet. norv. *stamr*, vet. sup. germ. *stamalon*, vet. sax. *stamm*, angl. sax. *stamer*, angl. *stammer*, suec. *stamma*, dan. *stam*, batav. *stamelen*, rec. sup. germ. *stammeln*; Gr. II, 30), adject., mutus, μογιῶλος : Mc. vii, 32.

STANDAN (vet. norv. *standa*, angl. sax. *styþia*, vet. sup. germ. *standan*, vet. sax. *standan*, *stan*, vet. fr. *stonda*, *stan*, angl. *stand*, suec. *stå*, dan. *staae*, batav. *staen*, rec. sup. germ. *stehn*; gr. στῆναι, lat. *stare*; Gr. II, 11; Rehth. 1051), conj. I, anom., *stoþ*, *stoþun*, *stoþans* (?), 1) stare, ἰστάναι, στήκειν, ἐστάναι : Mth. vi, 5; xxvi, 73; xxvii, 11, 47; Mc. iii, 31; ix, 4; xi, 5, 25; Luc. i, 11; v, 4, 2; vi, 8; vii, 38; viii, 20; ix, 27; xviii, 13; Joan. vi, 22; vii, 37; xii, 29; xviii, 5, 16, 18, 25; Rom. xiv, 4; Cor. I, xv, 1; xvi, 13; Gal. v, 1; Eph. vi, 11, 13, 14; Philpp. i, 27; iv, 1; Col. iii, 12; Thess. I, iii, 8; Tim. II, ii, 19; σταθῆναι : Luc. xviii, 11; xix, 8; ἐπιστάναι : Tim. II, iv, 2; παρεστάναι : Luc. i, 19; Joan. xviii, 22; 2) subsistere, σταθῆναι : Mc. iii, 24, 25.

AND-STANDAN, adversari, ἀνιστάναι : Mth. v, 39; Rom. ix, 19; xiii, 2; Gal. ii, 11; Eph. vi, 13; Tim. II, iii, 8; iv, 15; ἀντικεῖσθαι : Gal. v, 17; Thess. II, ii, 4; Tim. I, i, 10; Tim. II, ii, 25 vid. ad h. l.; ἀντιλέγειν : Joan. xix, 12; Rom. x, 21; Tit. i, 9.

AT-STANDAN, adstare, παριστάναι : Mc. xiv, 47, 70; xv, 35, 39; ἐπιστάναι : Luc. ii, 38; iv, 39; xx, 1.

AF-STANDAN, 1) discedere, ἀφιστάναι : Luc. iv, 15; Cor. II, xii, 8; Tim. II, ii, 19; ἀπειπεῖν : Cor. II, iv, 2; 2) decidere, ἀφιστασθαι : Luc. viii, 13; Tim. I, iv, 1.

BI-STANDAN, circum stare, περιεστάναι : Joan. xi, 42; circumdare, περικυκλοῦν : Luc. xix, 43.

GA-STANDAN, 1) remanere, stare, ἰστάναι : Mc. x, 49; Luc. vi, 8, 17; vii, 14; viii, 44; xvii, 12; Rom. xi, 20; σταθῆναι : Mc. iii, 26; Luc. xviii, 40; 2) remanere, stare, ἰστάναι : Joan. viii, 44; Cor. II, i, 24; στήκειν : Thess. I, iii, 8; μένειν : Luc. i, 56; Joan. viii, 31; Cor. I, vii, 24; Tim. I, ii, 15; διαμένειν : Gal. ii, 5; ὑπομένειν : Luc. ii, 43; 3) persistere, σταθῆναι : Cor. II, xiii, 1; 4) restituere, ἀποκαθίστασθαι : Luc. vi, 10; *aftra gastandan*, id., Mc. iii, 5.

IN-STANDAN, 1) insistere, ἐπιστάναι : Tim. II, iv, 2 h. l.; 2) instare, ἐνεστάναι : Thess. II, ii, 2 h. l.

MIÞ-STANDAN, stare cum, consistere, c. dat., συνιστάναι : Luc. ix, 32.

US-STANDAN (*ustandan* Luc. viii, 55; x, 25), 1) surgere, ἀνιστάναι : Mth. ix, 9; Mc. i, 35; iii, 26; vii, 24; ix, 27; x, 1; xiv, 57, 60; Luc. i, 39; iv, 16, 29, 38, 39; v, 25, 28; viii, 55; ix, 8, 19; x, 25; xv, 18, 20; xvii, 19; Joan. xi, 31; Rom. xv, 12; 2) surgere, exire, ἐξέρχεσθαι : Mc. vi, 1; xi, 12; 3) resurgere, ἀνιστάναι : Mc. viii, 31; ix, 9, 10; x, 34; xii, 23, 25; xvi, 9; Luc. ix, 8, 19; xviii, 33; Joan. xi, 23; Thess. I, iv, 14, 16; ἐγείρεσθαι : Cor. I, xv, 52.

TVIS-STANDAN, divedere, separare, c. dat., ἀποτάσσεσθαι : Cor. II, ii, 13.

FAURA-STANDAN, 1) adstare, adstare, παριστάναι : Mc. xiv, 69; Luc. xix, 24; 2) præesse, præesule esse, προίστασθαι : Rom. xii, 8.

AFGA-STOÞANS, part. præet., certum locum non habens, e suo loco motus, ἄτοπος : Thess. II, iii, 2 h. l.

UNGA-STOÞANS, instabilis; *ungastoþans visan*, ἀστατέιν : Cor. I, iv, 11.

GA-STOÞANAN, conj. II (?), persistere, stare, ἰστάναι : Rom. xiv, 4 vid. ad h. l.

AF-STASS (DRA. 453), fem., 1) discessus, separatio; 2) repudium; *afstassais bokos*, libellus repudii, ἀποστάσιον : Mth. v, 31.

US-STASS (*ustass* Luc. xiv, 14), resurrectio, ἀνάστασις : Mc. xii, 18, 23; Luc. ii, 34; xiv, 14; xx, 27, 35, 36; Joan. xi, 24, 25; Cor. I, xv, 12, 13, 21; Philpp. iii, 10; Tim. II, ii, 18; ἐξανάστασις : Philpp. iii, 11.

TVIS-STASS, dissensio, seditio, διχοστασία : Gal. v, 20.

FAUR-STASSEIS, masc., præsul, προϊστάμενος : Thess. I, v, 12.

ANA-STODJAN, conj. II, inchoare, incipere, ἐνάρχεσθαι : Gal. iii, 3; Mc. inscr.; Luc. inscr.; Eph. inscr.; Thess. 2, inscr.; Tit. inscr.; Skeir. II, a; IV, b.

DU-STODJAN, id., ἀρχεσθαι : Luc. xiv, 30; Cor. 2, inscr.; *faura dustodjan*, antea incipere, προενάρχεσθαι : Cor. II, viii, 6.

ANA-STODEINS, fem., initium, ἀρχή : Mc. i, 1; x, 6; xiii, 19; Joan. viii, 25 vid. ad h. l.; Philpp. iv, 15; Col. i, 18; Skeir. I, b, c; ἀπαρχή : Cor. I, xv, 20, 23; xvi, 15; *fram anastodeinai*, ab initio, ἀνωθεν : Luc. i, 3; *fram anastodeinai aivis*, ab initio mundi, ἀπ' αἰῶνος : Luc. i, 70.

AFTRAANA-STODEINS, alterum initium : Skeir. I, d.

STAUUA (DRA. 748), fem., 1) iudicium, κρίσις : Mth. v, 21; xi, 22, 24; Mc. vi, 11; Luc. x, 14; Joan. v, 22; vii, 24; viii, 16; xii, 51; xvi, 8; Thess. II, i, 5; Tim. I, v, 24; Skeir. I, a; V, c; κρίμα : Joan. ix, 39; Rom. xi, 33; Cor. I, xi, 29; Tim. I, iii, 6; *du stauai gatiuhan*, in jus adducere, κατακρίνειν : Mth. xxvii, 3; *viljands miþ þus staua*, θέλων σοι κρίνεσθαι : Mth. v, 40; 2) lis, iudicium, πρᾶγμα : Cor. I, vi, 1.

STAUUA, masc., iudex, κριτής : Mth. v, 25; Luc. xviii, 2, 6; Tim. II, iv, 8.

ANDA-STAUUA, adversarius, ἀντίδικος : Mth. v, 25.

STAUUA-STOLS, vid. sub *Stols*.

STOJAN, conj. II, præet. *stauida*, iudicare, κρίνειν : Luc. vi, 37; vii, 43; xix, 22; Joan. v, 22; vii, 24, 51; viii, 15, 16, 26, 50; xii, 47, 48; xviii, 51; Rom. xiv, 3, 4, 5, 10, 13; Cor. I, iv, 5; v, 3, 12, 13; vi, 1; x, 29; Skeir. V, b; διακρίνειν : Cor. I, xi, 31.

GA-STOJAN, id., κρίνειν : Cor. I, v, 3; Cor. II, ii, 1; * *gastojans*, part., ἄτοπος : Thess. II, iii, 2 vid. ad h. l.

* STAURKJAN (vet. norv. *storka*, *storkna*, angl. sax. *stearc*, suec. *stark*, dan. *stærk*, angl. *stark*, *starch*, rec. sup. germ. *stark*; Gr. II, 62), conj. II, desiccare (transit.).

GA-STAUURKAN, conj. III, arescere (intransit.), are fieri, ξηραίνεσθαι : Mc. ix, 18.

* STAURRAN (coll. rec. sup. germ. *starr*, *stör-risch*; Gr. II, 61), conj. II, fremere, murmurare.

AND-STAUERAN, id., ἐμδριμῶσθαι : Mc. xiv, 5.

STAUTAN (vet. norv. *steyta*, vet. sax. *stotan*, vet. sup. germ. *stozan*, vet. fr. *steta*, dan. *støde*, batav. *stooten*, rec. sup. germ. *stossen*; Gr. I, 841; Rechth. 1049), conj. I, *staistaut*, *stautuns*, pulsare, verberare, τύπτειν : Mth. v, 39; ῥαπιζειν : Luc. vi, 29.

STASS, vid. sub *Standan*.

STEIGAN (vet. norv., vet. fr. *stiga*, angl. sax., vet. sax. *stigan*, vet. sup. germ. *stigi*, *steigan*, suec. *stiga*, dan. *stige*, batav. *stijgen*, rec. sup. germ. *steigen*; gr. στείχειν; Gr. II, 17; III, 596; Rechth. 1049), conj. I, *staiy*, *stigun*, *stigans*, ascendere, ἀναβαίνειν : Joan. vii, 14; x, 1.

AT-STEIGAN, descendere, ἐμβαίνειν : Mth. ix, 1; καταβαίνειν : Mth. xxvii, 42; Mc. xv, 30, 32; Luc. xix, 6; Joan. vi, 53, 58, 41, 42, 50, 58; Eph. iv, 9, 10; *atsteigan datap*, vid. sub *Datap*.

GA-STEIGAN, scandere, descendere, ἐμβαίνειν : Joan. vi, 24; καταβαίνειν : Rom. x, 7.

US-STEIGAN, ascendere, ἀναβαίνειν : Mc. iii, 13; Luc. v, 19; xix, 4; Joan. vi, 62; vii, 14; Rom. x, 6; Eph. iv, 8, 9, 10; * scandere, ἐμβαίνειν : Joan. vi, 17 (ubi Gothus cum codd. ἀναβαίνειν sine dubio legit).

UFAR-STEIGAN, ascendere, ἀναβαίνειν : Mc. iv, 7.

STAIGA, fem., semita, ὁδός : Mc. i, 3; Luc. iii, 4; ῥύμη : Luc. xiv, 21.

STIBNA (vet. norv. *stefna*, angl. sax. *stefen*, *stemn*, vet. sax. *stemna*, vet. fr. *stemme*, angl. *stem*, suec. *stemma*, dan., batav. *stemme*, rec. sup. germ. *stimme*; DRA. 845; Rechth. 1047), fem., vox, φωνή : Mth. xxvii, 46, 50; Mc. i, 3, 11, 26; v, 7; ix, 7; xv, 54, 37; Luc. i, 42, 44; iii, 4, 22; viii, 28; ix, 35, 36; xvii, 43, 45; xix, 37; Joan. v, 37; x, 3, 4, 5, 16, 27; xi, 43; xii, 28, 30; xviii, 37; Gal. iv, 20; Thess. i, iv, 16; Skeir. VI, c.

* STIGGAN (coll. *Stikan*), conj. I, *stagg*, *stuggun*, *stuggans*, pungere.

US-STIGGAN, expungere (eruere), ἐξαιρεῖν : Mth. v, 29 vid. ad h. l.

STIGQAN (*stiggan* Joan. xi, 9, 10; Rom. ix, 32; angl. sax. *stingan*; Gr. II, 36), conj. I, *stagg*, *stuggun*, *stuggans*, committere (bellum), συμβάλλειν : Luc. xiv, 51.

BI-STIGQAN, procidere, irruere, προσπίπτειν : Mth. vii, 25, 27; προσρηγνύειν : Luc. vi, 48, 49; προσκόπτειν : Rom. ix, 32.

GA-STIGQAN, offendere, προσκόπτειν : Joan. xi, 9, 10.

GA-STAGQAN, conj. II, id., Luc. iv, 41.

BI-STUGQS (*bistuggqs* Rom. ix, 32, 35; Cor. II, vi, 3), fem. (?), offensio, πρόσκομμα : Rom. ix, 32, 35; xiv, 13; προσκοπή : Cor. II, vi, 3 vid. ad h. l.

* STIKAN (vet. norv. *stika*, vet. sax. *stican*, angl. *sāx*, *stician*, vet. sup. germ. *stehhan*, vet. fr. *steka*, angl. *stick*, suec. *sticka*, dan. *stikke*, rec. sup. germ. *stechen*, *stecken*; gr. στιζειν; coll. *Stiggan*, *Stiggan*; Gr. II, 27; Rechth. 1047), conj. I, *stak*, *stekun*, *stukans*, figere.

STIKS, masc., punctum, momentum, στιγμή : Luc. iv, 5.

STAKS, fem. (?), stigma, στίγμα : Gal. vi, 17.

* STAKJAN, conj. II, pungere, figere.

HLEÞRA-STAKEINS, fem., scenopegia, σκηνοπηγία : Joan. vii, 2.

STIKLS (ad *Stikan*? coll. vet. norv. *stikill*; Gr. II, 27; III, 381), masc., calix, poculus, ποτήριον : Mth. x, 42; Mc. vii, 4; ix, 41; x, 58; Joan. xviii, 11; Cor. I, x, 16, 17, 21; xi, 25, 26, 27, 28.

STILAN (vet. norv., vet. fr. *stela*, angl. sax., vet. sax. *stelan*, angl. *steal*, suec. *stjåla*, dan. *stjele*, batav. *stelen*, rec. sup. germ. *stehlen*; Gr. II, 29; DRA. 635; Rechth. 1047), conj. I, *stal*, *stelun*, *stulans*, furari, κλέπτειν : Mth. vi, 20; Joan. x, 10.

STIUR (angl. sax. *steor*, vet. sax. *stier*, vet. sup. germ. *stior*, angl. *steer*, rec. sup. germ. *stier*; coll. lat. *taurus*, gr. ταῦρος, vet. norv. *tiur*, suec. *tjur*,

dan. *tyr*; Gr. II, 48; III, 525, 530), masc., calvus, taurus juvenis, μόσχος : Luc. xv, 23, 27, 30; Neh. v, 18.

* STIURS (vet. norv. *styra*, angl. sax. *steore*, *styr*, vet. sax. *storian*, vet. sup. germ. *stiura*, vet. fr. *stiora*, angl. *stear*, suec. *styra*, dan. *styre*, batav. *stieren*, rec. sup. germ. *steuern*; Gr. II, 48; Rechth. 1050), adject., determinatus, statutus.

US-STIURIBA, adverb., effrenate, ἀσώτως : Luc. xv, 15.

US-STIUREI, fem., licentia, luxuria, ἀσωτία : Eph. v, 18; Tit. i, 6.

STIURJAN, conj. II, 1) constituere, ἰστάναι : Rom. x, 5; 2) affirmare, διαβεβαιουῦσθαι : Tim. I, i, 7.

STIVITI, neutr., patientia, ὑπομονή : Cor. II, i, 6; vi, 4; Thess. II, i, 4.

STUBJUS (vet. sup. germ. *stuppi*, suec. *stoft*, dan. *stov*, batav. *stof*, rec. sup. germ. *staub*; Gr. II, 19; III, 579), masc., pulvis, κονιορτός : Luc. x, 11.

STUGQS, vid. sub *Stiggan*.

STRAUJAN (vet. norv. *stra*, angl. *streovian*, vet. sax. *strewian*, vet. fr. *strewa*, angl. sax. *straw*, suec. *strå*, dan. *strøe*, batav. *strooijen*, rec. sup. germ. *streuen*; lat. *sternere*, gr. στρωννύειν; coll. *strava* apud Jordan. *de reb. Get.* p. 132 Lindenbr. [Postquam lamentis est desletus Attila, *stravam* super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant], *straba* apud scholiastem ad Stat. *Theb.* 12, 64 [Exuviis hostium extruebatur regibus mortuis pyra, quem ritum sepulturæ hodie quoque barbari servare dicuntur, quem *strabas* dicunt lingua sua]; Rechth. 1053), conj. II, *sternere*, στρωννύειν : Mc. xi, 8; xiv, 15.

UF-STRAUJAN, supersternere, ὑποστρωννύειν : Luc. xix, 36.

STRIKS (vet. norv., vet. fr. *strik*, vet. sup. germ. *strik*, angl. sax. *strica*, vet. sax. *stric*, angl. *stroke*, suec. *strek*, dan. *streg*, batav. *streke*, rec. sup. germ. *strich*; Gr. II, 17, 53; Rechth. 1054), masc., linea, χειραία : Mth. v, 18.

STODJAN, vid. sub *Standan*.

STOPANS, vid. sub *Standan*.

STOLS (vet. norv. *stoll*, angl. sax., vet. sax., vet. fr. *stol*, vet. sup. germ. *stuol*, angl. *stool*, suec., dan. *stol*, batav. *stoel*, rec. sup. germ. *stuhl*; coll. gr. στήλη, στύλος; Gr. II, 41; III, 433; Rechth. 1051), masc., gradus, tronus, θρόνος : Mth. v, 34; Luc. i, 52, 52.

STAU-STOLS, tribunal, βῆμα : Mth. xxvii, 19; Rom. xiv, 10; Cor. II, v, 10.

STOMA (coll. rec. sup. germ. *stamm*), masc., confirmatio, ὑπόστασις : Cor. II, ix, 4; xi, 17.

STOJAN, vid. sub *Staua*.

SVA (vet. norv. *sva*, *svo*, *so*, angl. sax. *sva*, vet. sax., vet. sup. germ., angl., rec. sup. germ. *so*, vet. fr. *sa*, *so*, suec. *så*, dan. *saa*, batav. *zo*; gr. ὥς, lat. *sic*; Bopp 190; Gl. VI, 11; Rechth. 998); adverb., ita, sic, οὕτω : Mth. v, 16, 19; vi, 9, 30; vii, 12, 17; ix, 53; Mc. ii, 7, 8, 12; iv, 26, 40; vii, 18; x, 43; xiv, 59; xv, 59; Luc. i, 25, 29; ii, 48; ix, 15; x, 21; xv, 7, 10; xvii, 10, 24, 26; Joan. v, 21; viii, 59; xiii, 15, 25; xiv, 31; xv, 4, 5; xviii, 22; Rom. ix, 20; x, 6; xi, 26, 31; xii, 5; Cor. I, v, 5; vii, 7, 17, 26; ix, 24, 26; xi, 28; xiv, 21; xv, 11; Cor. II, i, 5; vii, 14; viii, 11; x, 7; Gal. (i, 6) iii, 5; iv, 5; vi, 1; Eph. iv, 20; Philpp. iii, 17; iv, 1; Col. iii, 13; Thess. I, iv, 14; v, 2; Thess. II, iii, 17; Tim. I, iii, 10; Tim. II, iii, 8; Skeir. I, d; V, c; VI, c; VII, b; ὡσαύτως : Tim. I, iii, 8; καί : Joan. xiii, 15; xv, 9; xvii, 18; *sva jah*, sic etiam, οὕτω καί : Cor. I, xii, 12; xvi, 1; Cor. II, i, 5; vii, 14; viii, 11; x, 7; οὕτω : Eph. v, 28; *sva samaleiko*, sicut, ὡσαύτως : Cor. I, xi, 25.

SVAH (coll. ..uh), ordinario correlativum ad *sve* vel *svasve*, sic etiam, οὕτω καί : Cor. I, xv, 22; Cor. II, viii, 6; Eph. v, 24; οὕτω : Luc. xiv, 53; καί : Joan. xv, 9; xvii, 8; *svah jah*, ita, οὕτω καί : Mc.

XIII, 29; Luc. XVII, 26; Gal. IV, 29; *svah nih*, sic non, οὕτως οὐδέ: Joan. XV, 4.

SVAU (coll. .u), in interrogazione, siccine? οὕτω: Joan. XVIII, 22.

SVAEI (etiam divisim *sva-ei*, Cor. II, VIII, 13 vid. ad h. l.), conjunctio, 1) sicut, ὡς: Luc. III, 23; 2) ita ut, ὥστε: Mc. I, 27; Cor. II, III, 7; VII, 2; VIII, 5; Gal. II, 13; Thess. II, I, 4; II, 4; Skeir. III, d (εἰς τὸ: Cor. II, VIII, 5); ἵνα: Cor. II, VIII, 13; Gal. II, 9; 3) ita ut, unde, ὥστε: Mc. II, 28; Rom. VII, 6; XIII, 2; Cor. I, XIV, 22; Cor. II, II, 7; IV, 12; V, 16, 17; Gal. IV, 7; pleonastice *svaei nu*, id., Rom. VII, 4; Cor. I, XIV, 22; XV, 58; Cor. II, IV, 12; Philpp. IV, 1; Thess. I, IV, 18.

SVA-LAUDS, vid. sub *Lauds*.

SVA-LEIKS, vid. sub *Leiks*.

SVE (Bopp 189; Gr. III, 43; IV, 707), correlativum ad *sva*, 1) quemadmodum, sicut, ὡς: Mth. VI, 10, 12, 29; VII, 29; X, 25; Mc. I, 2, 22; IV, 27, 30, 36; VI, 15; VII, 6; VIII, 24; IX, 3; X, 1, 15; XII, 25, 31; XIV, 48, 72; Luc. VI, 22, 36, 40; IX, 54; X, 3, 18, 27; XIV, 22; XV, 19; XVII, 6, 28; XVIII, 17; XX, 37; Joan. VII, 10; Rom. VIII, 36; IX, 29; XIII, 9, 13; Cor. I, IV, 7; V, 3; VII, 25; IX, 20, 22; XIII, 11; Cor. II, II, 17; III, 1; V, 20; VI, 4, 8, 9, 13; VII, 15; VIII, 7; X, 2, 9; XI, 15, 16, 17; Gal. IV, 12, 14; V, 14, 21; Eph. V, 1, 8, 28; VI, 20; Philpp. I, 20; II, 7, 22; Col. II, 20; III, 12, 18; Thess. I, II, 11; V, 2, 4, 6; Tim. I, V, 1; Tim. II, II, 3, 8, 17; Skeir. II, c; VI, d; VII, a, b; ὡς καί: Cor. I, VII, 7, 8; IX, 5; ὡς ἄν: Cor. II, X, 9; ὡς εἰ (Mth. IX, 36; Mc. I, 10): Mth. IX, 26; Luc. III, 22; καθὼς: Joan. XIII, 34; XV, 4; Eph. III, 3; Thess. II, III, 1; καθὼς καί: Thess. I, IV, 13; καθάπερ: Cor. I, XII, 12; καί: Tim. I, IV, 7 (ubi Gothus comparative reddit quod græcus conjunctive exhibet); *sve raihtis*, ὥσπερ: Cor. II, VIII, 7; 2) circiter, ὡς: Mc. V, 13; VIII, 9; Luc. VIII, 42; Joan. VI, 19; ὡσεὶ: Luc. I, 56; III, 23; IX, 14, 28; 3) ita cum, ὡς: Luc. I, 41; IV, 25; Joan. VI, 16; XI, 6; XVIII, 6; ἠνίκα: Neh. VI, 16; XVII, 1; pro græco genitivo absoluto: Luc. VIII, 23 *svе faridedun* (πλεόντων αὐτῶν); 4) ut, quandoque cum infinitivo, ὥστε: Luc. V, 6, 7; IX, 52; * 5) Gal. IV, 16 adest ἰβ nu *svе* pro ὥστε, quod prorsus est inexplicabile. *Sva layga sve*, tam longumquam, *svaleiks sve*, *sva manags sve*, *sva ufta sve*, *sva filu sve*, vid. sub *Laggs*, *Leiks*, *Manags*, *Ufta*, *Filu*.

SVASVE, 1) sicut, οὕτως ὡς: Joan. VII, 46; Cor. II, IX, 5; ὡς: Mth. VI, 12; VII, 29; VIII, 13; XXVII, 65; Mc. I, 22; IV, 26; Luc. III, 4; Rom. IX, 25, 27; XII, 3; Cor. I, VII, 17; XVI, 10; Cor. II, II, 17; III, 5; VII, 14; X, 14; XI, 3 (23 vid. ad h. l.); XIII, 2; Eph. II, 3, III, 5; V, 22; Thess. II, III, 15; Tim. II, III, 9; Skeir. III, c; ὥσπερ: Mth. V, 48; VI, 2, 5, 7, 16; Luc. XVII, 24; XVIII, 11; Joan. V, 21; Rom. XI, 30 (XII, 4); Cor. I, IV, 9; XV, 22; XVI, 1; Cor. II, I, 7; IX, 5; Gal. IV, 29; Eph. V, 24; Thess. I, V, 3; ὥσπερ εἰ: Cor. I, XV, 8; καθὼς: Mc. IV, 33; IX, 13; XI, 6; XV, 8; XVI, 7; Luc. I, 2, 55, 70; II, 20, 23; VI, 10, 31; XVII, 26; XVIII, 11; XIX, 32; Joan. V, 23; VI, 31, 57, 58; VII, 38; VIII, 28; X, 15, 26; XII, 14; XIII, 15, 33; XIV, 27, 31; XV, 9, 10, 12; XVII, 2, 11, 14, 16, 18, 21, 22, 23; Rom. VIII, 36; IX, 12, 29, 32; X, 15; XI, 26; XV, 7, 9; Cor. I, V, 7; XI, 2; XII, 11, 18; XV, 49; Cor. II, I, 5; IV, 1; VIII, 5, 6, 15; IX, 3, 7, 9; X, 7; XI, 12; Gal. II, 7; III, 6; Eph. I, 4; IV, 4, 17, 21; V, 2; Philpp. III, 17; Col. I, 7; III, 13; Thess. I, II, 13, 14; III, 4; IV, 1, 6, 11 (*svasve jah*); V, 11; Thess. II, I, 3; Tim. I, I, 3; καθὼς καί: Cor. I, X, 33; XI, 1; Cor. II, I, 14; καθά: Mth. XXVII, 10; καθάπερ: Rom. XII, 4; Cor. II, I, 14; III, 13, 18; VIII, 11; Thess. I, II, 11; III, 6, 12; IV, 5; Luc. II, 24 *svasve qi han ist*, κατὰ τὸ εἰρημένον; 2) postquam, καθὸ ἔάν: Cor. II, VIII, 12; 3) circiter, versus, ὡς: Joan. VI, 19; XI, 18; ὡσεὶ: Joan. VI, 10; 4) ita ut, etiam cum infinitivo, ὥστε: Mth. VIII, 24, 28; XXVII, 14; Mc. I, 45; II, 2,

12; III, 10, 20; IV, 1, 32, 37; IX, 26; X, 8; XV, 5; Cor. I, XIII, 2; Cor. II, I, 8.

SVAGGVJAN, vid. sub *Svigvan*.

SVAHRA (vet. norv. *svara*, angl. sax. *sveor*, *sveger*, vet. sax. *suir*, vet. sup. germ. *suehor*, suec. *svär*, dan. *svoger*, batav. *swager*, rec. sup. germ. *schwager*, *schwieger*; lat. *socer*, gr. ἐκυρός; Bopp 81; Gr. II, 55; III, 335), masc., socer, πενθερός: Joan. XVIII, 13.

SVAHRO, fem., socrus, πενθερά: Mth. VIII, 14; X, 35; Mc. I, 50; Luc. IV, 38.

SVAIRBAN (vet. norv. *sverfa*, vet. sax. *suerban*; lat. *sorbere*; Gr. II, 38), conj. I, *svarf*, *svaubun*, *svaubans*, delere.

AF-SVAIRDAN, oblitterare, ἐξαλείφειν: Col. II, 14.

BI-SVAIRBAN, id., ἐκμάσσειν: Luc. VII, 38, 44; Joan. XI, 2; XII, 3.

SVALLEINS, vid. sub *Svillan*.

SVAMMS (*svams* Mc. XV, 36; vet. norv. *svampr*, angl. sax. *svam*, vet. sup. germ. *swam*, suec., dan. *svamp*, batav. *swamme*, rec. sup. germ. *schwamm*; coll. *Svimman*; Gr. II, 33; III, 372), masc., sponsa, σπόγγος: Mth. XXVII, 48; Mc. XV, 36.

SVARAN (vet. norv. *svara*, *sveria*, angl. sax. *svearian*, vet. sax. *suerian*, vet. sup. germ. *swerjan*, vet. fr. *swera*, angl. *swear*, suec. *svärja*, dan. *sværge*, batav. *sweeren*, rec. sup. germ. *schwören*; Gr. II, 9; DRA. 892; Rchth. 1058), conj. I, *svor*, *svorun*, *svarans*, jurare, ὀμνύειν, ὀμνύναι: Mth. V, 34, 36; XXVI, 74; Mc. VI, 23; XIV, 71; Luc. I, 73.

BI-SVARAN, adjurare, ὀρκίζειν: Mc. V, 7; Thess. I, V, 27.

UFAR-SVARAN, pejerare, ἐπιορκεῖν: Mth. V, 33.

UFAR-SVARA (*ufar-svars?*), masc., perjurus, ἐπιορκος: Tim. I, I, 10.

SVARE (*svarei* Cor. II, VI, 1; coll. rec. sup. germ. *schwer*), adverb., frustra, gratis, 1) sine ratione, εἰκῆ: Mth. V, 22; Rom. XIII, 4; Cor. I, XV, 2; Gal. III, 4; IV, 11; Col. II, 18; Skeir. IV, b; 2) in vanum, μάτην: Mc. VII, 7; μάταιος: Cor. I, XV, 17; εἰς κενόν: Cor. II, VI, 1; Gal. II, 2; Thess. I, III, 5; κενός: Cor. I, XV, 14 (ubi adverbium ut adjectivum usurpatur); δωρεάν: Gal. II, 21.

SVARTS (vet. norv. *svart*, angl. sax. *sveart*, vet. sax. *suart*, vet. fr. *swart*, angl., suec., batav. *svart*, dan. *sort*, rec. sup. germ. *schwarz*; Rchth. 1057), adject., niger, μέλας: Mth. V, 36.

SVARTIZL, neutr., nigredo, μέλαν: Cor. II, III, 5.

SVARTIZLA, fem., id., Cor. II, III, 3 h. l.

SVE, vid. sub *Sva*.

SVEGNJAN (*svignjan* Joan. V, 35; Col. III, 15; coll. angl. sax. *svagian*, vet. sax. *svogan*), conj. II, gaudere, exsultare, ἀγαλλιάζειν: Luc. I, 47; X, 21; Joan. V, 35; βραβεύειν: Col. III, 15.

SVEGNIȚA (*svigniȚa* Luc. I, 44), fem., gaudium, lætitia, exsultatio, ἀγαλλίασις: Luc. I, 14, 44.

SVEIBAN (vet. norv. *svefia*), conj. I, *svaif*, *svibun*, *svibans*, relinquere, cessare, διαλείπειν: Luc. VII, 45.

UN-SVEIBANDS, part. præes., incessans, inquietus, οὐ παύόμενος: Eph. I, 16; ἀδιάλειπτος: Thess. I, II, 13; V, 17; Tim. II, I, 3.

SVEIN (vet. norv., angl. sax., suec. *svin*, vet. sup. germ. *suu*, *swin*, vet. sax. *suin*, vet. fr. *swin*, angl. *swine*, dan. *sviin*, batav. *zwijn*, rec. sup. germ. *schwein*; lat. *sus*, gr. ὄς: Gr. III, 329; Gf. VI, 63; Rchth. 1062), neutr., porcus, χοῖρος: Mth. VIII, 30; Mc. V, 11, 12, 15, 14, 16; Luc. VIII, 32, 33; XV, 15, 16.

* SVEIPAN (vet. norv. *svipa*, *sopa*, angl. sax. *svapan*, angl. *sweep*, rec. sup. germ. *schweppern*; Gr. II, 13; DM. 472), conj. II, inundare.

MIDJA-SVEIPAINS, fem., inundatio, κατακλυσμός: Luc. XII, 27.

SVERAN (angl. sax. *syrvan*), conj. I, *saisvor*, *sverans*, insidiari, ἐνέχειν: Mc. VI, 19 vid. ad. h. l.

SVERS (angl. sax. *svær*, rec. sup. germ. *schwer*),

adject., nonoratus, ἄτιμος: Luc. vii, 2; Phlpp. ii, 29.
 UN-SVERS, (inhonoratus; ἄτιμος: Mc. vi, 4; Cor. I, iv, 10.
 SVERIȒA, fem., honor, τιμή: Col. ii, 23; Thess. I, iv, 4; Tim. I, i, 17; vi, 1; Tim. II, ii, 21; Skeir. V, a, c, d.
 UN-SVERIȒA, dedecus, ignominia, ἀτιμία: Cor. II, xi, 21.
 ALL-SVEREI, fem., rectitudo, simplicitas, ἀπλότης: Rom. xii, 8.
 UN-SVEREI, infamia, ἀτιμία: Cor. II, vi, 8.
 SVERAN, conj. II, 1) honorare, τιμᾶν: Mc. vii, 6, 10; x, 19; Luc. xviii, 20; Joan. v, 23; viii, 49; xii, 23, 26; Tim. I, v, 3; ἠγειροῦν: Thess. I, v, 13; 2) glorificare, δοξάζειν: Joan. xii, 23.
 GA-SVERAN, glorificare, δοξάζειν: Joan. xii, 16; xiii, 31.
 UN-SVERAN, inhonorare, ἀτιμάζειν: Luc. xx, 11; Joan. viii, 49.
 SVERAINS, fem., honor, τιμή: Tim. II, ii, 20.
 UN-SVERAINS, dedecus, infamia, ἀτιμία: Tim. II, ii, 20.
 SVES (angl. sax. *swæs*, vet. sax., vet. sup. germ. *suas*, vet. fr. *swes*; Gr. II, 52; Dra. 491; Rechth. 1060), neutr., proprietas, facultas, οὐσία: Luc. xv, 13; βίος: Luc. xii, 12, 30.
 SVES, adject., proprius, pertinens, ἴδιος: Mc. xv, 20; Luc. vi, 44; Joan. x, 3, 12; xv, 19; Rom. xi, 24; Cor. I, vii, 7; ix, 7; Cor. II, v, 10 (vid. ad h. l.); Gal. vi, 5, 9; Eph. iv, 28; Thess. I, ii, 15; iv, 11; Tim. I, ii, 6; iv, 2; v, 4, 8; vi, 15; Tit. i, 3, 12; Skeir. I, c; V, b; οἰκεῖος: Gal. vi, 10.
 * SVI, præposit. inseparab.
 SVI-KUNȒS, vid. sub *Kunnan*.
 SVIBLS (angl. sax. *svifel*, vet. sup. germ. *sviefel*, suec. *svafvel*, dan. *svovel*, rec. sup. germ. *schwefel*; Gr. III, 381), masc., sulfur, θεῖον: Luc. xvii, 29.
 * SVIGGVAN (vet. norv. *svigna*, angl. sax. *svengan*, vet. sax. *svingan*, vet. fr. *svinga*, angl. *swing*, suec. *svinga*, dan. *svinge*, rec. sup. germ. *schwingen*; Gr. II, 37; Rechth. 1062), conj. I, *svaggv*, *svuggvun*, *svuggvans*, nutare, fluctuari.
 * SVAGGVJAN, conj. II, vibrare.
 AF-SVAGGVJAN, 1) vibrare; 2) incertum, fluctuantem reddere, in passivo, hæsitare, ἐξαπορεῖσθαι: Cor. II, i, 8 h. l.
 SVIGLON (vet. norv. *svig?* angl. sax. *svæg*, vet. sup. germ. *suekala*; Gr. III, 468), conj. II, tibicinare, ἀλλεῖν: Mth. xi, 17; Luc. vii, 32.
 SVIGNJAN, i. q. *Svegnjan*.
 SVIGLJA, masc., tibicen, ἀλλητής: Mth. ix, 23.
 SVIKNS (vet. norv. *sykn*; coll. vet. sax. *suigli*, Schm. *Gloss. Hel.* 105), adject., innocens, innoxius, ἀθῶος: Mth. xxvii, 4; ἀγνός: Cor. II, xi, 2; Tim. I, v, 23, ὁσιος: Tim. I, ii, 8.
 SVIKNABA, adverb., sincere, ἀγνῶς: Phlpp. i, 16.
 SVIKNEI, fem., puritas, castitas, ἀγνεία: Gal. v, 25; Tim. I, v, 2; ἀπλότης: Cor. II, xi, 3.
 SVIKNIȒA, fem., id., ἀγρότης: Cor. II, vi, 6; ἀγνεία: Tim. I, iv, 12.
 * SVIKNJAN, conj. II, purificare.
 SVIKNEINS, fem., purificatio, καθαρισμός: Joan. iii, 25; Skeir. III, b; IV, a.
 SVIKUNȒS, vid. sub *Kunnan*.
 * SVILLAN (vet. norv. *svella*, angl. sax. *svellan*, vet. sax. *suellan*, vet. fr. *swella*, angl. *swell*, suec. *svälla*, dan. *svulms*, rec. sup. germ. *schwellen*; Rechth. 1058), conj. I, *svall*, *svullun*, *svullans*, tumescere.
 * SVALLJAN, conj. II, tumefacere.
 UF-SVALLEINS, fem., inflatio, superbia, φυσίωσις: Cor. II, xii, 20.

SVILTAN (vet. norv. *svelta*, *sultr*, angl. sax. *sveltan*, vet. sax. *sueltan*, dan. *sult*; Gr. II, 32), conj. I, *svalt*, *svultun*, *svultans*, mori, ἀποθνήσκειν: Luc. viii, 42.

GA-SVILTAN, id., ἀποθνήσκειν: Mth. ix, 24; Mc. v, 35; ix, 26; κη, 20, 22; Luc. viii, 52, 53, xvi, 22; xx, 30, 31, 36; Joan. vi, 49; xi, 14, 16, 32; xii, 24; xviii, 32; xix, 7; Rom. vii, 2, 3; xiv, 15; Cor. I, xv, 5, 31, 32, 51; Cor. II, v, 15; vi, 9; Gal. ii, 19, 21; Phlpp. i, 21; Col. ii, 20; Thess. I, iv, 14; v, 10; θνήσκειν: Mc. xv, 44; τελευτᾶν: Mth. ix, 18; Mc. ix, 44, 46; κοιμᾶσθαι: Cor. I, xv, 51.

MIȒGA-SVILTAN, commori, συναποθνήσκειν: Cor. II, vii, 3.

SVULTA-VAIRȒJA, vid. sub *VairȒs*.

* SVIMMAN (vet. norv. *svaima*, *svaima*, angl. sax. *svimman*, vet. sup. germ. *suimman*, angl. *svim*, *svamp*, suec. *simma*, *sump*, dan. *svimme*, *svømme*, rec. sup. germ. *schwimmen*, *schwemmen*, *sumpf*; Gr. II, 33), conj. I, *svam*, *svummun*, *svummans*, natare.

SVUMSL (*svumsl* Joan. ix, 11), neutr., natatorium, κολυμβήθρα: Joan. ix, 7, 11.

SVINȒS (vet. norv. *svinnr*, angl. sax. *svið*, vet. sax. *svið*, batav. *sviidig*, rec. sup. germ. *geschwind*; Gr. II, 60), adject., compar. *svinȒza*, fortis, robustus, sanus, ἰσχυρός: Mth. iii, 11; Mc. i, 7; iii, 27; Luc. iii, 16; Cor. I, iv, 10; x, 22; Cor. II, x, 10; ἰσχύων: Mc. ii, 17; δυνατός: Cor. II, xiii, 9.

SVINȒEI, fem., potentia, ἰσχύς: Eph. i, 19; vi, 10; κράτος: Luc. i, 51.

SVINȒJAN, conj. II, prohibere, κρατεῖν: Neh. v, 16.

GA-SVINȒJAN, corroborare, δυναμοῦν: Col. i, 11.

IN-SVINȒJAN, id., κραταιοῦν: Eph. iii, 16 h. l.; ἐνδυναμοῦν: Eph. vi, 10; Phlpp. iv, 13; Tim. I, i, 12; Tim. II, ii, 1.

SVINȒNAN, conj. III, potens fieri, corroborari, κραταιοῦσθαι: Luc. i, 80; ii, 40.

GA-SVINȒNAN, id., Eph. iii, 16.

SVISTAR (vet. norv. *syster*, angl. sax. *svuster*, vet. sax., vet. sup. germ. *suestar*, vet. fr. *suster*, *swester*, angl. *sister*, suec. *syster*, dan. *søster*, batav. *suster*, rec. sup. germ. *schwester*; lat. *soror*; Gr. II, 52; III, 322; Rechth. 1061), fem. anom., soror, ἀδελφή: Mc. iii, 32, 35; vi, 3; x, 30; Luc. xiv, 26; Joan. xi, 1, 3, 5, 28, 39; Cor. I, vii, 15; ix, 5; Tim. I, v, 2.

SVULTA, vid. sub *Sviltan*.

SVUMSL, vid. sub *Svimman*.

SYMAION, nom. propr. masc., Συμεών: Luc. ii, 25, 34; iii, 30.

SYNAGOGE (voc. gr.), fem., synagoga, συναγωγή: Mc. i, 21, 23, 29, 39; vi, 2; Luc. iv, 16, 20, 28, 33, 44; vi, 6; vii, 5; viii, 41, 49; Joan. vi, 59; ix, 22; xii, 42.

SYNAGOGA-FAPȒS, vid. sub *FapȒs*.

SYNTYKE, nom. propr. fem., Συντύχη: Phlpp. iv, 2.

SYRIA, nom. propr. fem., Συρία: Luc. ii, 2.

* SVOGJAN (angl. sax. *svican*, *siccettan*, angl. *sigh*, *sob*, suec. *sucka*, dan. *sukke*, vet. sup. germ. *sueston*, rec. sup. germ. *seufzen*; Gf. VI, 173), conj. II, suspirare.

GA-SVOGJAN, id., στενάζειν: Mc. vii, 43.

UF-SVOGJAN, id., ἀναστενάζειν: Mc. viii, 12.

SVOGATJAN, id., στενάζειν: Cor. II, v, 2, 4.

SO, vid. sub *Ȓata*.

SOP, vid. sub *Sapan*.

SOKJAN, vid. sub *Sakan*.

SOSEIPATRUS, nom. propr. masc., Σωσίπατρος: Rom. xvi, 21.

T

TAGL (vet. norv. *tagl*, angl. sax. *tægél*, vet. sup. germ. *zakal*, angl. *tail*, suec. *tagel*; Gr. II, 52; III, 408; Dra. 283), neutr., capillus, θρίξ: Mth. v, 36; x, 30; Mc. i, 6.

TAGR (vet. fr., vet. norv. *tar*, vet. sup. germ. *zahar*, angl. sax., angl. *tear*, suec. *tår*, dan. *taare*, rec. sup. germ. *zähre*; gr. δάκρυ; Bopp 81; Gr. II, 53; Gf. V, 631; Rechth. 1065), neutr., lacryma, δάκρυ et

δάκρυον : Mc. ix, 24; Luc. vii, 38, 44; Cor. II, ii, 4; Tim. II, i, 4.

TAGRJAN, conj. II, lacrymari, δακρύειν : Joan. xi, 35.

TAHJAN (angl. sax. *teohhian*, vet. fr. *tia*, vet. sup. germ. *zah*; coll. vet. norv. *taka*, angl. *take*, suec. *taga*, dan. *tage*; Gf. V, 585; Rchth. 1082), conj. II, 1) lacerare, σπαράττειν : Mc. i, 26; ix, 20, 26; Luc. ix, 39; συσπαράττειν : Luc. ix, 42; 2) dispergere, diffundere, σκορπίζειν : Cor. II, ix, 9.

DIS-TAHJAN, 1) dilacerare, διασκορπίζειν : Luc. i, 51; σκορπίζειν : Joan. x, 12; xvi, 32; 2) dispergere, διασκορπίζειν : Luc. xv, 13; xvi, 1.

DIS-TAHEINS, fem., dispersio, διασπορά : Joan. vii, 35.

TAIHUN (vet. norv. *tiu*, vet. sax. *tehan*, angl. sax. *lyn*, vet. sup. germ. *zehan*, vet. fr. *tian*, *lien*, angl. *ten*, suec. *tio*, dan. *ti*, batav. *lien*, rec. sup. germ. *zahn*; lat. *decem*, gr. δέκα; Bopp 81, 84; Gr. I, 762; II, 17; Gf. V, 627; Rchth. 1083), numerale, decem, δέκα : Mc. x, 41; Luc. xiv, 31; xv, 8; xvii, 12, 17; xix, 13, 16, 17, 24, 25; Cor. I, xv, 6.

FIDVOR-TAIHUN, quatuordecim, δεκατέσσαρα : Cor. II, xii, 2; Gal. ii, 1.

FIMF-TAIHUN, quindecim, δεκαπέντε : Joan. xi, 18.

TAIHUNDA, ordinale, decimus : Luc. xviii, 12.

FIMFTA-TAIHUNDA, decimus quintus, πεντεκαίδεκατος : Luc. iii, 1.

TAIHUN-TAIHUND (*taihuntehund* Luc. xv, 4), numerale indecl., centum, ἑκατόν : Luc. xv, 4; xvi, 6, 7.

TAIHUNTAIHUND-FALPS, vide sub *Falpan*.

TAHSVS (gr. δεξιός, lat. *dexter*; coll. *Teihan*; Gr. III, 629), adjunct. (in debili tantum forma occurrens), dexter, δεξιός : Mth. v, 29, 30, 39; Mc. xiv, 47; Luc. vi, 6; Joan. xviii, 10; Cor. II, vi, 7; fem., *taihsvo*; ut subst., dextera, δεξιά : Mth. vi, 3; Mc. x, 37, 40; xii, 36; xv, 27; Luc. i, 11; xx, 42; Rom. viii, 34; Gal. ii, 9; Eph. i, 20.

TAHSVA, fem., dextera, δεξιά : Mc. xvi, 5; Col. iii, 1.

TAIKNS (vet. norv. *takn*, angl. sax. *tacen*, vet. sax. *tecan*, vet. sup. germ. *zeihhan*, vet. fr. *teken*, angl. *token*, suec. *tecken*, dan. *tegn*, batav. *teeken*, rec. sup. germ. *zeichen*; lat. *signum*; coll. *Teihan*; Bopp 128; Gf. V, 591; Rchth. 1066), fem., signum, prodigium, σημεῖον : Mc. viii, 11, 12; xiii, 22; Luc. ii, 12, 34; Joan. vi, 2, 14, 26, 30; vii, 31; ix, 16; x, 41; xii, 18, 37; Cor. I, i, 22; Cor. II, xii, 12; ἐνδειγμα : Thess. II, i, 5; Skeir. VI, c.

TAIKNJAN, conj. II, ostendere, δεικνύναι : Mc. xiv, 15; Tim. I, vi, 15; Skeir. V, a; us *liutein sik taikn-an*, se simulare, ὑποκρίνεσθαι ἑαυτὸν : Luc. xx, 20.

GA-TAIKNJAN, ostendere, ὑποδεικνύναι : Luc. iii, 7.

US-TAIKNJAN, 1) designare : Skeir. VIII, d; 2) ostendere, proponere, exponere, ἐνδεικνύσθαι : Rom. ix, 22; Cor. II, viii, 24; Tim. II, iv, 14; συνοστάν : Cor. II, iv, 2; vi, 4; vii, 11; Gal. ii, 18; ἀποδεικνύναι : Cor. I, iv, 9; Skeir. I, b; VII, c; 3) designare, ἀναδεικνύναι : Luc. x, 1; Skeir. II, a; V, d; *hroþeigana ustaiknjan*, victorem reddere, efficere, victoriam largiri, θριαμβεύειν : Cor. II, ii, 14.

US-TAIKNEINS, fem., ostensio, ἀνάδειξις : Luc. i, 80; ἐνδειξις : Cor. II, viii, 4; Philpp. i, 28; Skeir. V, c.

TAINS (vet. norv. *teinn*, angl. sax. *tan*, vet. sup. germ. *zein*, vet. fr. *ten*, batav. *teene*, rec. sup. germ. *zain*; Gr. II, 45; III, 347, 411, 460; Gf. V, 673; Rchth. 1066), masc., ramus, κλήμα : Joan. xv, 2.

VEINA-TAINS, palmes, κλήμα : Joan. xv, 4, 5, 6.

TAINJO, fem., cophinus, κόφινος : Mc. viii, 19; Luc. ix, 17; Joan. vi, 13; Skeir. VII, c.

* TAIRAN (vet. sup. germ. *zeran*, vet. sax. *terian*, angl. sax. *teran*, angl. *tear*, suec. *tära*, dan. *tære*, rec. sup. germ. *zehren*; gr. τείρειν, lat. *terere*; Gr. II, 31; Gf. V, 691), conj. I, *tar*, *terun*, *taurans*, dissolvere, abrogare.

GA-TAIRAN, id., λύειν : Mth. v, 19; Joan. vii, 23; x, 35; Eph. ii, 14; καταλύειν : Mth. v, 17; Mc. xiv, 58; xv, 29; Rom. xiv, 20; Cor. II, v, 1; Gal. ii, 18; καθαιρείν : Cor. II, x, 5; καταργεῖν : Cor. I, xiii, 8; xv, 24; Cor. II, iii, 14; Gal. v, 11; Eph. ii, 15; Tim. II, i, 10.

DIS-TAIRAN, 1) scindere, disrumpere, ῥήσσειν : Mc. ii, 22; Luc. v, 37; 2) corrumpere, δολοῦν : Gal. v, 9.

GA-TAURA, masc., fissura, σχίσμα : Mth. ix, 16; Mc. ii, 21.

GA-TAURPS, fem., eversio, καθαίρεσις : Cor. II, x, 4, 8; xiii, 10.

AF-TAURNAN, conj. III, scindi, rumpi, σχίζειν : Luc. v, 36.

GA-TAURNAN, destrui, καταργεῖσθαι : Cor. I, xiii, 8, 10; Cor. II, iii, 7, 11, 13.

DIS-TAURNAN, disrumpi, ῥηγνύσθαι : Mth. ix, 17.

TAITRARKES (voc. gr.), tetrarchus, τετράρχης : Luc. iii, 19; ix, 7.

TALEIÞA KUMEI (voc. hebr.) ταλιθά κουμί : Mc. v, 41.

TALZJAN, vid. sub *Tilan*.

TALS, vid. sub *Tilan*.

TAMJAN, vid. sub *Timan*.

TANDJAN, vid. sub *Tindan*.

* TANI (DM. 639), neutr., signum

FAURA-TANI, prodigium, τέρας : Mc. xiii, 22; Joan. vi, 26; Cor. II, xii, 12.

TAUHTS, vid. sub *Tiuhan*.

TAUJAN, vid. sub *Tivan*.

TAURA, vid. sub *Tairan*.

* TARHJAN, conj. II, defamare.

GA-TARHJAN, id. δειγματίζειν : Col. ii, 15; σημεῖοῦσθαι : Thess. II, iii, 14; Skeir. IV, d; partic. pass. *gatarhids*, reprehensus, κατεγνωσμένος : Gal. ii, 11; ἐπίσημος : Mth. xxvii, 16; ἔκδηλος : Tim. II, iii, 9 h. l.

TARMJAN (a *Tairan*?), conj. II, errumpere, ῥήσσειν : Gal. iv, 27.

* TARNJAN (vet. sup. germ. *tarnjan*, angl. sax. *dearn*, vet. sax. *dernian*, *darno*, vet. fr. *dern*, med. sup. germ. *tarnen*, rec. sup. germ. *tarnkappe*; Gf. V, 457; Rchth. 684), conj. II, occultare.

GA-TARNJAN, id., at *þaimei gatarniþ þist sunja*, ἀπεστερημένοι τῆς ἀληθείας : Tim. I, vi, 5.

* TASS (gr. τάσσειν?), adjunct., determinatus, ordinatus.

UNGA-TASS, inordinatus, ἄτακτος : Thess. I, v, 14.

UNGA-TASSABA, adverb., id., ἀτάκτως : Thess. II, iii, 6, 11.

* TEHUND (coll. *Taihun*), numerale, decem, —decim.

SIBUN-TEHUND, vid. sub *Sibun*.

AHTAU-TEHUND, vid. sub *Ahtau*.

NIUN-TEHUND, vid. sub *Niun*.

TAIHUN-TAIHUND, vid. sub *Taihun*.

TEIBAIRIUS, nom. propr. masc., Τιβέριος : Luc. iii, 1.

* TEIHAN (angl. sax. *tæcan*, vet. sax. *tihan*, vet. fr. *tigia*, vet. sup. germ. *zihan*, angl. *teach*, rec. sup. germ. *zeihen*, *zeigen*; lat. *dicere*, *dicare*, gr. δεικνύναι; coll. *Taikns*; Gr. II, 17; Dra. 855; Gf. V, 585; Rchth. 1085), conj. I, *taih*, *taihun*, *taihans*, commemorare, prædicare.

GA-TEIHAN, prædicare, annuntiare, evangelizare, ἀπαγγέλλειν : Mth. viii, 33; xi, 4; Mc. vi, 30; xvi, 10; Luc. vii, 18, 22; viii, 20; xxxiv, 36, 47; ix, 36; xiv, 21; xviii, 37; Cor. I, xiv, 25; ἀναγγέλλειν : Mc. v, 14, 19; Joan. xvi, 13, 25; Cor. II, vii, 7; διαγγέλλειν : Rom. ix, 17; καταγγέλλειν : Col. i, 28; χρηματίζειν : Luc. ii, 26; εὐαγγελίζεσθαι : Thess. I, iii, 6; *garaihtana guteihan*, vid. sub *Raihts*; *sunja gateihan*, vid. sub *Sunja*.

FAURAGA-TEIHAN, prædicere, προσηπεῖν : Mc. xiii, 23; Cor. II, xiii, 2.

TEIKAN, i. q. *Tekan*.

TEIMAIUS, nom. propr. masc., Τιμαῖος : Mc. x, 46.

TEIMAUÞAIUS (*þeimauþaius* Tim. I, inscr.; i, 2),

nom. propr. masc., Τιμόθεος : Cor. I, xvi, 10; Cor. II, 1, 1, 19; Thess. I, iii, 2, 6; Thess. II, 1, 1, 4; Tim. I, inser.; I, ii, 18; Tim. II, 1, 2.

TEITUS, nom. propr. masc., Τίτος : Cor. II, ii, 13; vii, 6, 15, 14; viii, 6, 23; Gal. ii, 1, 3; Tim. II, iv, 10; Tit. 1, 4.

TEKAN (teikan Col. II, 21; gr. ΤΑΓΩ, τεταγών, lat. tangere), conj. I, taitok, taitokun, tekans, tangere, ἄπτεσθαι : Mc. v, 30, 31; Luc. vii, 39; viii, 45, 46; Col. II, 21.

AT-TEKAN, id., Mth. viii, 3, 15; ix, 20, 21, 29; Mc. iii, 10; v, 27, 28; vi, 56; vii, 33; viii, 22; x, 13; Luc. v, 13; vi, 19; vii, 14; viii, 44, 47; xviii, 15; Cor. II, vi, 17.

TEMS, vid. sub *Timan*.

TERTIUS, nom. propr. masc., Τέρτιος : Rom. xvi, 22.

TEVA, vid. sub *Tivan*.

TIBAIRIADUS, nom. propr. masc., Τιβερίας : Joan. vi, 1, 23.

* TIGUS (vet. norv. — *tiu*, — *tigi*, angl. sax. — *teg*, *tig*, vet. sax. — *tig*, — vet. fr. — *tich*, — *tech*, vet. sup. germ. — *zic*, — *zug*, angl. — *ty*, rec. sup. germ. — *zig*; coll. *Taihun*; Gr. I, 763; II, 17; DRA. 216; Gf. V, 624; Rehth. 1083), numerale masc., decem — decim.

TVAI-TIGJUS, vid. sub *Tvai*.

PREIS-TIGJUS, vid. sub *preis*.

FIDVOR-TIGJUS, vid. sub *Fidvor*.

FIMF-TIGJUS, vid. sub *Fimf*.

SAIHS-TIGJUS, vid. sub *Saihs*.

* TILAN (vet. norv. *til*, *tal*, *tala*, *telia*, angl. sax. *til*, *tilian*, *tale*, *tellan*, vet. fr. *til*, vet. sup. germ. *zil*, *zal*, *zala*, angl. *till*, *tale*, *tell*, suec. *til*, *tala*, dan. *til*, *tale*, rec. sup. germ. *ziell*, *zahl*; Gr. II, 54; III, 602; Gf. V, 656; Rehth. 1085), conj. I, *tal*, *telun*, *tulans*, convenire, accommodari.

TILS, adject., aptus, opportunus; *til du vrohjan*, quod ad accusandum inservit, ratio incriminandi, κατηγορία : Luc. vi, 7.

GA-TILS, id., εὐκαιρος : Mc. vi, 21; εὐθετος : Luc. ix, 62.

GA-TILABA, adverb., opportune, εὐκαιρως : Mc. xiv, 11.

UN-TILA-MALSKS, vid. sub *Malsks*.

AND-TILON, conj. II, servire, auxiliari, ἀντέχεσθαι : Luc. xvi, 13; Skeir. VII, a.

GA-TILON, assequi, τυγχάνειν : Tim. II, ii, 10.

GAGA-TILON, componere, συναρμολογεῖν : Eph. ii, 21; iv, 16.

* TALS, adject. aptus, doctus.

UN-TALS, 1) stultus, indoctus, ineptus, ἀπαιδευτος : Tim. II, ii, 23; 2) inordinatus, ἀνυπότακτος : Tim. I, 1, 9; 3) incredulus, ἀπειθής : Luc. i, 17.

TALZJAN, conj. II, adaptare, instruere, edocere, παιδεύειν : Cor. II, vi, 9; Tim. II, ii, 25; νοητεῖν : Col. i, 28; iii, 16; Thess. I, v, 14; Thess. II, iii, 15.

TALZJANDS, partic. ut subst., magister, ἐπιστάτης : Luc. v, 5; viii, 24, 45; ix, 33, 49; xvii, 13.

GA-TALZJAN, docere, παιδεύειν : Tim. I, 1, 20.

TALZEINS, fem., doctrina, disciplina, παιδεία : Tim. II, iii, 16.

* TIMAN (vet. norv. *tamr*, *temia*, vet. sup. germ. *zemen*, *zam*, *zemjan*, vet. sax. *teman*, vet. fr. *tima*, *tam*, *tema*, angl. sax. *tam*, *tamian*, angl. *tame*, suec. *tam*, *tamja*, dan. *tam*, *tämme*, batav. *tam*, *temmen*, rec. sup. germ. *ziemen*, *zahn*; gr. δαμάω, lat. *domare*; Gr. II, 30; Gf. V, 661; Rehth. 1064, 1066, 1086), conj. I, *tam*, *temun*, *tumans*, convenire.

GA-TIMAN, id., συμφωνεῖν : Luc. v, 36.

GA-TAMJAN, conj. II, domare, δαμάω : Mc. v, 4.

GA-TEMIBA, adverb., decens, conveniens : Skeir. II, d.

TIMRJAN (*timbrjan* Luc. xiv, 28, 30; vet. norv. *timbra*, angl. sax. *timbrian*, vet. sax. *timbrian*, *timbron*, vet. sup. germ. *zimbaron*, vet. fr. *timbra*, *tim-*

mera, angl. *timber*, suec. *timbra*, dan. *tømre*, batav. *timmeren*, rec. sup. germ. *zimmern*; Gf. V, 669, Rehth. 1086) conj. II, *ædificare*, *οἰκοδομεῖν* : Luc. vi, 48, 49; xiv, 28, 30; xvii, 28; Cor. I, viii, 10; x, 23; Gal. ii, 18; Thess. I, v, 11.

ANA-TIMRJAN, superædificare, ἐποικοδομεῖν : Eph. ii, 20.

GA-TIMRJAN, ædificare, οἰκοδομεῖν : Mth. vii, 24, 26; Mc. xii, 1; xiv, 58; xv, 29; Luc. iv, 29; vii, 5; Neh. vii, 1.

MIÞGA-TIMRJAN, coædificare, συνοικοδομεῖν : Eph. ii, 22.

TIMRJA, masc., faber, ædificans, οἰκοδομῶν : Mc. xii, 10; Luc. xx, 17; τέκτων : Mc. vi, 3.

TIMREINS, fem., ædificium, ædificatio, οἰκοδομή : Rom. xiv, 19; Cor. I, xiv, 26; Cor. II, x, 8; Eph. iv, 12, 16, 29; Tim. I, 1, 4.

GA-TIMREINS, id., Cor. II, xii, 19; xiii, 10.

GA-TIMRJO, fem., id., Cor. II, v, 1; Eph. ii, 21.

* TINDAN (vet. norv. *tåndra*, angl. sax. *tendan*, vet. sup. germ. *zuntjan*, angl. *tind*, suec. *tånda*, dan. *tænde*, rec. sup. germ. *zünden*; Gr. II, 59; Gf. V, 686), conj. I, *tand*, *tundun*, *tundans*, urere.

TANDJAN, conj. II, accendere, ἄπτειν : Luc. viii, 16; xv, 8.

GA-TANDJAN, cauteriare, καυτηριάξεν : Tim. I, iv, 2.

IN-TANDJAN, accendere, incendere, κατακαίειν : Luc. iii, 17.

TUNDNAN, conj. III, accendi, πυροῦσθαι : Cor. II, xi, 29.

IN-TUNDNAN, id., Cor. I, vii, 9.

TIUHAN (vet. norv. *toga*, angl. sax. *teon*, vet. sax. *tiohan*, vet. fr. *tia*, *toga*, vet. sup. germ. *ziuhan*, angl. *tug*, rec. sup. germ. *ziehen*; lat. *ducere*; Gr. II, 24; Gf. V, 600; Rehth. 1082, 1090), conj. I, *tauhan*, *tauhanun*, *tauhanans*, trahere, ducere, ἄγειν : Luc. iv, 1; xviii, 40; Joan. xviii, 28; Cor. II, x, 5; Gal. v, 18; Thess. I, iv, 14; Tim. II, iii, 6; ἀπάγειν : Mc. xiv, 44; ὁδηγεῖν : Luc. vi, 39; Skeir. IV, b; *frahunþanana tiuhan*, vid. sub *Hinþan*; *gafahanana tiuhan*, vid. sub *Fahan*.

AT-TIUHAN, attrahere, adducere, προσάγειν : Luc. ix, 41; εἰσάγειν : Luc. xiv, 21; Joan. xviii, 16; ἄγειν : Mc. xi, 2; xv, 22; Luc. xix, 30, 35; Joan. vii, 45; xix, 4; Skeir. VIII, b; *dalaþ attiuhan*, vid. sub *Dal*.

INNAT-TIUHAN, inducere, εἰσάγειν : Luc. ii, 27.

AF-TIUHAN, reducere, ἐπανάγειν : Luc. v, 3; προσλαμβάνεσθαι : Mc. viii, 32.

BI-TIUHAN, 1) circumducere, περιάγειν : Cor. I, ix, 5; 2) circumire, quærere, c. accus., περιάγειν : Mth. ix, 35; Mc. vi, 6.

GA-TIUHAN, ducere, abducere, ἄγειν : Luc. iv, 9; Joan. ix, 13; ἀπάγειν : Mth. xxvii, 2; Mc. xiv, 55; xv, 16; Joan. xviii, 13; κατάγειν : Luc. v, 11; *du stauai gatiuhan*, vid. sub *Staua*.

MIÞGA-TIUHAN, simul abripere, συναπάγειν : Gal. ii, 13.

US-TIUHAN, 1) educere, expellere, ἐξάγειν : Mc. viii, 23; xv, 20; Joan. x, 3; ἐκβάλλειν : Mc. i, 12; Joan. x, 4; ἀνάγειν : Luc. iv, 5; ἀναφέρειν : Mc. ix, 2; *iup ustiuhan*, sursum educere, ἀνάγειν : Rom. x, 7; 2) absolvere, terminare, finire, τελεῖν : Mth. x, 23; xxvi, 1; Luc. ii, 39; xviii, 31; Cor. II, xii, 9; Gal. v, 6, 16; Tim. II, iv, 7; Neh. vi, 15; τελειοῦν : Luc. ii, 43; Joan. xvii, 4, 23; ἐκτελεῖν : Luc. xiv, 29, 50; συντελεῖν : Mth. vii, 28; Luc. iv, 2, 13; Rom. ix, 28; ἐπιτελεῖν : Cor. II, vii, 1; viii, 6, 11; Gal. iii, 3; καταρτίζειν : Luc. vi, 40 h. l.; Cor. II, xiii, 11; Thess. I, iii, 10; παριστάνει : Eph. v, 27; κατεργάζεσθαι : Cor. II, vii, 10; *du ustiuhan*, πρὸς ἀπαρτισμόν : Luc. xiv, 28; hinc part. pass. *ustauhans*, consummatus, perfectus, τέλειος : Rom. xii, 2; Cor. I, xiii, 10; ἄρτιος : Tim. II, iii, 17; Skeir. I, a; 3) neutraliter, absolvere, in solis subscriptionibus epistolarum ad Rom., Cor. I et II, Gal., Eph., Col., Thess. II; 4) exsolvere, τελεῖν : Rom. xiii, 6.

US-TAHTS, fem., consummatio, perfectio, τελειότης :

Col. iii, 14; τελείωσις : Luc. i, 45; τέλος : Rom. x, 4; κατάρτισις : Cor. II, xiii, 9.

US-TAUHEI, fem., id., καταρτισμός : Eph. iv, 12.

* TIVAN (vet. norv. *tivaskr*, vet. sup. germ. *zawian*, *gizawa*, angl. sax. *tavian*, angl. *taw*, batav. *touwen*; Gf. V, 713; Schm. IV, 209) conj. I, *tau*, *tevun*, *tivans*, paratum esse.

TAUJAN, conj. II, 1) facere, ποιεῖν : Mth. v, 46; viii, 9; ix, 28; Mc. ii, 24; iii, 8; v, 32; vii, 8, 15; x, 17; xi, 5, 5, 28, 33; xii, 9; Luc. iii, 10, 11, 12, 14; iv, 23; v, 6; vi, 2, 46, 49; vii, 8; x, 25, 28; xvi, 5, 4; xviii, 18; xx, 2, 13; Joan. vi, 6, 28, 39; vii, 4, 51; viii, 28, 38, 40; ix, 33; xiii, 15, 17, 27; xiv, 13, 14, 31; xv, 5, 14, 15; xvi, 3; Rom. vii, 15, 16, 20; xii, 20; Cor. I, ix, 23; x, 31; xvi, 1; Cor. II, viii, 10, 11; xi, 12; xiii, 7; Gal. ii, 10; v, 17; vi, 9; Eph. iii, 20; vi, 8; Col. iii, 13, 17, 23; Thess. I, v, 11; Thess. II, iii, 4; Tim. I, iv, 16; v, 21; Philem. 14; πράττειν : Rom. vii, 15, 19; ix, 11; xiii, 4; Gal. v, 21; Eph. vi, 21; Philpp. iv, 9; Thess. I, iv, 11; τελειοῦν : Joan. v, 36; etiam in plurimis formulis, ubi Græcus ποιεῖν quoque usurpat, ut : *viljan taujan* Joan. vi, 38; viii, 17; ix, 31; Eph. ii, 3; *lustuns taujan* Joan. viii, 44; *fravaurht taujan* Cor. II, xi, 7; *vaurstv taujan* Joan. v, 36; vii, 3; viii, 39, 41; x, 37, 38; xiv, 10, 12; *taikn taujan* Joan. vi, 30; vii, 31; ix, 16; *anabusn taujan* Mth. v, 19; *ho anabudanona taujan* Luc. xvii, 10; *vitoþ taujan* Joan. vii, 19; Gal. v, 3; *vaurd taujan* Mth. vii, 24, 26; Luc. vi, 47; viii, 21; *armahairtiþa taujan* Luc. i, 72; *garaihtein taujan* Rom. x, 5; *sunja taujan* Eph. iv, 15; *gavairþi taujan*, vid. sub *Vairþan*; *usvahst taujan* Eph. iv, 16; *akran taujan* Luc. vi, 45; viii, 8; *staua taujan* Skeir. V, c; *garuni taujan* Mc. xv, 1; *bidos taujan* Luc. v, 33; Tim. I, ii, 1; *armaion taujan* Mth. vi, 1, 2, 3; et subauditis similibus vocabulis Cor. I, xvi, 2 *warjizuh izvara fram sis silbin taujai* (τιθέτω); *freihuls taujan* (ἐλευθερίων διδόναι) Gal. v, 15; *uila taujan*, benefacere, εὖ ποιεῖν : Mc. xiv, 7; καλῶς ποιεῖν : Mth. v, 44; Luc. vi, 27; καλοποιεῖν : Thess. II, iii, 13; *harduba taujan*, dure facere, agere, ἀποτομῶς χρῆσθαι : Cor. II, xiii, 10; *vairaleiko taujan*, vid. sub *Leiks*; *þiuþ taujan*, vid. sub *þiuþ*; *galiug taujan*, vid. sub *Liugan*; præter accusativum rei, quæ agitur, vel adverbium, quomodo res agitur, adest etiam dativus hujus, cui res agitur, vel cum quo fit aliquid, etc., hinc : Mth. vii, 12 (*sva jah taujaiþ imi*); xxv, 40, 45; Mc. vii, 12; x, 35, 36, 51; xv, 8, 12; Luc. vi, 11, 25, 26, 31; xviii, 41; xx, 15; Joan. xv, 21; etiam *bi* (c. accus.) Luc. ii, 27; *viþra* Eph. vi, 9; *in* (c. accus.) Thess. I, iv, 10; 2) facere, a) cum duplici accusativo : *wana þuk silban taujis*? (τίνα σεαυτὸν ποιεῖς?) Joan. xv, 8; xix, 12; Luc. xvi, 9 (ubi accusativus objecti subaudiendus est); Rom. ix, 28; etiam prædicatum cum *du* exhibetur : *taujis þuk silban du guþa* (ποιεῖς σεαυτὸν θεόν) Joan. x, 33; vi, 15; Rom. ix, 21; Gal. v, 13; vel b) cum sequenti accusativo c. infinit. : *taujiþ ho horinon*, facit eam mœchari (ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι) Mth. v, 32; item *liban taujan*, vid. sub *Liban*; c) cum sequenti *ei* : *taujaiþ ei* (ἵνα) *jah in laudekaion aikhlesjon ussigvaidau* Col. iv, 16.

GA-TAUJAN, 1) facere, ποιεῖν : Mc. ii, 25; v, 19; vi, 20, 30; ix, 13; xiv, 8, 9; xv, 14; Luc. vi, 3; ix, 10, 15, 43; xvii, 9, 10; xix, 48; Joan. xi, 43, 46; xviii, 35; Tim. I, i, 13; Skeir. VII, c; πράττειν : Cor. II, v, 10; xii, 21; κατεργάζεσθαι : Cor. I, v, 3; Cor. II, vii, 11; xii, 12; in plurimis locutionibus, ubi græco ποιεῖν respondet, ut : *saliþva gataujan* Joan. xiv, 23; *vaurstv gataujan* Joan. vii, 21; xv, 24; *maht gataujan* Mth. vii, 22; Mc. vi, 5; *taikn gataujan* Joan. vi, 2, 14; x, 41; xii, 18, 37; *mun gataujan* Eph. iii, 11; *mikilein gataujan* Luc. i, 49; *svinþein gataujan* Luc. i, 51; *garuni gataujan* Mc. iii, 6; *maurþr gataujan* Mc. xv, 7; *akrana gataujan* Mth. vii, 17; *sinapi gataujiþ astans mikilans* Mc. iv, 32; *þaurst sis gataujan*, vid. sub *þaurban*; *vaurstveig gataujan*, vid.

sub *Vaurstv*; *minnizo gataujan*, vid. sub *Mins*; *vaila gataujan* Mc. vii, 37; Philpp. iv, 14; *fruduba gataujan*, *φρονίμως ποιεῖν* : Luc. xvi, 8; quemadmodum post *taujan* (vid. supra), ita etiam dativus hic adhibetur Mc. v, 19 (*wan flū þus frauja gatavida*), 20; ix, 13; Luc. i, 25, 49; ii, 48; viii, 39; Joan. ix, 26; xii, 16; xiii, 12, 15; *taikn gataujan bi siukamma* Joan. vi, 2; 2) facere, ποιεῖν, a) cum duplici accus. : Mth. v, 36; Mc. x, 6 (ubi accusativus objecti subaudiendus est); Joan. vii, 23; xix, 7; Rom. ix, 20 (ubi *sva loco svaleik* adest); hinc *dvalana gataujan*, vid. sub *Dvals*; *vanana gataujan*, vid. sub *Vans*; nec non prædicatum cum *du* redditur : Luc. xix, 46 (*gard meinana gatavideduþ du filegrja þiube*); Eph. ii, 14; vel cum *sva* circumscribitur : Luc. xv, 19 (*gatavei mik sve ainana asnje*); b) cum sequenti accusativo c. infinit. : Mc. i, 17; vii, 37; viii, 25; Luc. v, 34; ix, 15; Skeir. VII, c; sic *ganohnan gataujan*, vid. sub *Nahan*; *vahsjan gataujan*, vid. sub *Vahsjan*; *anakumbjan gataujan*, vid. sub *Kumbjan*; *liban gataujan*, vid. sub *Liban*; c) cum sequenti *ei* : Joan. xi, 37.

MISSA-TAUJANDS, partic., maleficus, malefaciens, παραβάτης : Gal. ii, 18.

TAUI, neutr., gen. *tojis*, opus, factum, ἔργον : Joan. viii, 41; πράξις : Rom. xii, 4; Col. iii, 9; πράγμα : Cor. II, vii, 11; ποίημα : Eph. ii, 10; ἐνέργεια : Eph. iii, 7.

UBIL-TOJIS, adject., maleficus, κακοποιός : Joan. xviii, 30; κακοῦργος : Tim. II, ii, 9.

FULLA-TOJIS, perfectus, τέλειος : Mth. v, 48.

TEVA, fem., ordo, series, τάγμα : Cor. I, xv, 23.

TEVI, neutr., cohors : Cor. I, xv, 6 h. l.

GA-TEVJAN, conj. II, ordinare, constituere, χειροτονεῖν : Cor. II, viii, 19.

UNGA-TEVIÞS, non ordinatus; *ungateviþs visan*, ἀτακτεῖν : Thess. II, iii, 8.

TUGGL (vet. norv. *tungl*, angl. sax. *tungel*, vet. sax. *tungal*, vet. sup. germ. *zungal*, suec. *tungel*; Gr. II, 61; III, 392; DM. 399; Gf. V, 683), neutr. (?), astrum : Gal. iv, 3 h. l.

TUGGO (vet. norv. *tunga*, angl. sax. *tunge*, vet. sax. *tunga*, vet. fr. *tunge*, *tonge*, vet. sup. germ. *zunka*, angl. *tongue*, suec. *tunga*, dan. *tunge*, batav. *tonge*, rec. sup. germ. *zunge*; lat. *lingua*; Bopp 165; Gr. II, 61; III, 400; Gf. V, 681; Rehth. 1094), fem., lingua, γλῶσσα : Mc. vii, 33, 35; Luc. i, 64.

TUZ, vid. sub *Tvai*.

TUKEIKUS, i. q. *Tykeikus*.

TULGUS (angl. sax. *tulgo*, angl. *tall*; Gr. II, 58) adject., stabilis, ἑδραῖος : Cor. I, xv, 58; στερεός : Tim. II, ii, 19.

TULGAN, conj. II, stabilire, firmare, κυροῦν : Cor. II, ii, 8; στηρίζειν : Thess. I, iii, 13.

GA-TULGAN, id., στηρίζειν : Luc. ix, 51; Thess. I, iii, 2; Tess. II, ii, 17; iii, 5; βεβαιοῦν : Rom. xv, 8; *gatulgjan sik*, confirmare, ἐπιμένειν : Rom. xi, 23; *gatulgids*, partic. pass., firmatus, confirmatus, ἑδραῖος : Col. i, 23; βέβαιος : Cor. II, i, 6; ἀμεταμέλητος : Cor. II, vii, 10.

TULGIÞA, fem., confirmatio, ὀχύρωμα : Cor. II, x, 4; ἀσφάλεια : Thess. I, v, 3; ἑδραῖωμα : Tim. I, iii, 15.

TUNDNAN, vid. sub *Tindan*.

TUNÞUS (vet. norv. *tönn*, angl. sax. *toð*, vet. sup. germ. *zand*, *zan*, vet. fr. *tond*, *toth*, angl. *tooth*, vet. sax., suec., dan., batav. *tand*, rec. sup. germ. *zahn*; lat. *dens*, gr. ὀδούς; Bopp 80; Gr. II, 60; III, 400; Gf. V, 683; Rehth. 1092), masc., dens, ὀδούς : Mth. v, 38; viii, 12; Mc. ix, 18.

TRAKAUNEITIDUS, nom. propr. masc., Τραχωῦνεις : Luc. iii, 1.

TRAUADA, nom. propr. fem., Τρωάς : Cor. II, ii, 12; Tim. II, iv, 13.

TRAUAN (vet. norv. *trua*, angl. sax. *treovian*, vet. sax. *truon*, vet. fr. *triuwe*, *trouwa*, rec. sup. germ. *truen*, *triu*, angl. *true*, *trust*, suec. *tro*, dan. *troe*, batav. *trouw*, rec. sup. germ. *trauen*, *trcu*;

Bopp 65; Gf. V, 464; Rechth. 1094), conj. II, fidere, confidere, πεποιθέναι, cum *du* vel *in*: Mth. xxvii, 43; Luc. xviii, 9; Cor. II, i, 9; Philpp. iii, 4; πεπεισθαι: Tim. II, i, 5.

GA-TRAUAN, 1) id., c. dat. vel *in*, πεποιθέναι: Cor. II, ii, 3; x, 7; Gal. v, 10; Philpp. i, 14; ii, 24; iii, 3; Thess. II, iii, 4; Philem. 21; πεπεισθαι: Rom. viii, 38; xiv, 14; Tim. II, i, 12; θάρρειν: Cor. II, v, 6, 8; vii, 16; x, 1; 2) credere, πιστεύειν: Gal. ii, 7; Tim. I, i, 11; Tit. i, 3; πιστοῦν: Tim. II, iii, 14.

TRAUAINS, fem., fiducia, πεποιθήσις: Cor. II, i, 15; iii, 4; viii, 22; x, 2; Eph. iii, 12; Philpp. iii, 4; κερύνησις: Cor. II, vii, 4; Philpp. i, 20.

TRAUSTI, neutr., testamentum, foedus, διαθήκη: Eph. ii, 12.

TRIGGVS (coll. *Trauan?*), adject., fidelis, πιστός: Luc. xvi, 10, 11, 12; xix, 17; Cor. I, iv, 2; vii, 25; Cor. II, i, 18; Eph. i, 1; vi, 21; Philpp. i, 20; Col. i, 7; iv, 7, 9; Thess. II, iii, 3; Tim. i, i, 15; iii, 1, 11; iv, 9; Tim. II, ii, 2, 11, 13; Tit. i, 9.

UN-TRIGGVS, infidelis, ἄδικος: Luc. xvi, 10.

TRIGGVABA, adverb., fideliter, cum fiducia; *triggvaba vitan*, πεποιθώς εἰδέναι: Philpp. i, 25; *triggvaba galaubjan*, πεπεισθαι: Luc. xx, 6.

TRIGGVA, fem., foedus, testamentum, διαθήκη: Luc. i, 72; Rom. ix, 4; xi, 27; Cor. I, xi, 25; Cor. II, iii, 6, 14; Gal. iv, 24.

TRIGO (vet. norv. *tregi*, *tregr*, vet. sup. germ. *tragi*, vet. sax. *tregan*, vet. suec. *träga*, rec. sup. germ. *träg*; Gr. II, 53; Gf. V, 502), fem., luctus, λύπη: Cor. II, ix, 7.

* TRIMPAN (vet. norv. *trampa*, *trappa*, angl. *trip*, *trample*, suec. *trippa*, dan. *trampe*, batav. *trampen*, rec. sup. germ. *trampeln*, *trippeln*; coll. gr. τρέω, lat. *tremere*; Gr. II, 33), conj. I, *tramp*, *trumpun*, *trumpans*, ire, ruere.

ANA-TRIMPAN, irruere, comprimere, ἐπιχεισθαι: Luc. v, 1.

- TRIU (vet. norv., vet. fr. *tre*, angl. sax. *treou*, vet. sax. *tree*, angl. *tree*, suec. *trä*, dan. *træ*, batav. *tere*; gr. δρῦς; Gr. III, 368; Rechth. 1093), neutr., genit. *trivis*, lignum, arbor, ξύλον: Mc. xiv, 43, 48.

VEINA-TRIU, vinea, ἄμπελος: Joan. xv, 1, 4; plur. *vinetum*, ἀμπελών: Cor. I, ix, 7.

TRIVEINS, adject., ligneus, ξύλινος: Tim. II, ii, 20.

* TRISGAN (Gr. I, 43 [3. edit.]), conj. I, *trasg*, *trusgun*, *trusgans*, serere.

IN-TRISGAN, inserere, ἐγκεντρίζειν: Rom. xi, 24.

* TRUSGJAN, conj. II, serere.

IN-TRUSGJAN, inserere, ἐγκεντρίζειν: Rom. xi, 17, 19, 23.

TRUDAN (vet. norv. *troda*, *tradka*, angl. sax., vet. sax. *tredan*, vet. fr. *treda*, vet. sup. germ. *tretan*, angl. *tread*, suec. *träda*, dan. *træde*, batav. *treden*,

rec. sup. germ. *tretan*; lat. *trudere*; Gr. II, 25; Gf. V, 520; Rechth. 1093), conj. II (?), calcare, πατεῖν: Luc. x, 19; vindemiare, τρυγᾶν: Luc. vi, 44.

GA-TRUDON, conj. II, calcare, καταπατεῖν: Luc. viii, 5 vid. h. l.

* TRUSNJAN (coll. vet. norv. *trosna?*), conj. II.

UFAR-TRUSNJAN, supersalire: Skeir. III, c.

TVAI (vet. norv. *tvo*, angl. sax. *twa*, vet. sax. *twe*, *tua*, vet. fr. *twa*, vet. sup. germ. *zwei*, angl. *two*, suec. *två*, dan. *to*, batav. *twee*, rec. sup. germ. *zwei*; lat. *duo*, gr. δύο; Gr. I, 761; Gf. V, 715; Rechth. 1095), numerale, fem., *tvos*, neutr., *tva*, genit. *tvaddje*, duo, δύο: Mth. vi, 24; xxvii, 51; Mc. v, 13; vi, 9; Luc. vii, 19, 41; ix, 15, 16, 30, 32; x, 1; xv, 11; xvi, 13; xvii, 34; xviii, 10; xix, 29; Joan. viii, 17; Cor. I, xiv, 27; Cor. II, xiii, 4; Gal. iv, 22, 24; Eph. ii, 15; Philpp. i, 23; Tim. i, v, 19; Skeir. II, d; III, d; V, c.

TVEIHNAI, distribut., ἀνά δύο: Luc. ix, 3; coll. Mc. vii, 31 *miþ tveihnaim markom*, ἐνά μέσον τῶν ὀρίων.

TVALIF (*tvalib* Luc. ii, 42; viii, 1; vet. norv., suec. *tolf*, angl. sax. *twelf*, vet. sax. *twelif*, vet. sup. germ. *zwelif*, angl. *twelve*, dan. *tolv*, batav. *twalf*, rec. sup. germ. *zwölf*; Gr. I, 763; Gf. V, 720; Rechth. 1097), duodecim, δώδεκα: Mth. x, 1; xi, 1; Mc. iii, 14; iv, 10; v, 42; vi, 7; viii, 19; ix, 35; xiv, 10, 43; Luc. ii, 42; viii, 1, 42, 43; ix, 1, 12, 17; Joan. vi, 67, 71.

TVAI-TIGJUS, plur. masc., viginti, εἴκοσι: Luc. xiv, 31.

TVA-HUNDA, plur. neutr., ducenti, διακόσια: Joan. vi, 7.

* TVIS, adverb., tantummodo in *twis-standan*, vid. *Standan*.

* TUZ (vet. norv. *tor*, vet. sup. germ. *zur*; Gf. V, 698), adverb., tantummodo in *tuz-verjan*, vid. *sut Verjan*.

TVEIFLS (vet. norv. *tuisli*, *tuislian*, vet. fr. *twifl*, vet. sup. germ. *zwifal*, rec. sup. germ. *zweifel*; coll. *Tvai*; Gf. V, 724; Rechth. 1096), masc., dubium: Skeir. II, c.

TVEIFLJAN, conj. II, dubium movere, dubitare: Skeir. VI, b.

TVEIFLEINS, fem., dubium, διάκρισις: Rom. xiv, 1; διαλογισμός: Tim. I, ii, 8.

TYKEIKUS (*Tykekus* Col. iv, 7; *Tukeikus* Eph. vi, 21), nom. propr. masc., Τυχεῖος: Eph. vi, 21; Col. iv, 7 vid. ad h. l.; Tim. II, iv, 12.

TYRA, nom. propr. fem., Τύρος: Mc. iii, 8; Luc. x, 14.

TYRUS, nom. propr. masc., Tyrus: Mth. xi, 21, 22; Mc. vii, 24, 31.

TOBEIAS, nom. propr. masc., Τωβίας: Neh. vi, 17.

TOJIS, vid. sub *Tivan*.

V

VAGGARI (angl. sax. *vangere*; coll. vet. norv. *vangi*, vet. sax., vet. sup. germ. *wango*, rec. sup. germ. *wange*; Gr. III, 401; Gf. I, 894), neutr., cervicale, προσκεφάλαιον: Mc. iv, 38.

VAGGS (vet. norv. *vangr*, vet. sax. *wang*, angl. sax. *wang*, angl. *wang*, dan. *vænge*; Gr. III, 395; DM. 475; Gf. I, 894), masc. (?), paradusus, παράδεισος: Cor. II, xii, 4.

VAGJAN, vid. sub *Vigan*.

* VADDJUS (angl. sax. *vag*, suec. *vägg*, dan. *væg*; Gr. III, 429), fem., murus.

BAURGS-VADDJUS, moenia, τεῖχος: Cor. II, xi, 33; Neh. v, 16; vi, 15; vii, 1.

MIÞGARDA-VADDJUS, medialis murus, μεσότοιχος: Eph. ii, 14.

GRUNDU-VADDJUS, fundamentum, θεμέλιον: Luc. vi, 48, 49; xiv, 29; Eph. iii, 20; θεμέλιος: Tim. II, ii, 19.

VADI, vid. sub *Vidan*.

* VAHS (vet. norv. *veikr*, vet. sax. *wah*, angl. sax. *wac*, angl. *weak*, dan. *væg*, suec. *vek*, batav. *week*, rec. sup. germ. *weich*, coll. *schwach*), adject., debilis, indigens.

UN-VAHS, irreprehensibilis, ἀμεμπτος: Luc. i, 6.

VAHSJAN (vet. norv. *vaxa*, vet. sax. *wahsan*, angl. sax. *veaxan*, vet. sup. germ. *wahsan*, vet. fr. *vaxa*, angl. *wax*, suec. *vexa*, dan. *voxe*, batav. *wassen*, rec. sup. germ. *wachsen*; Bopp 116; Gr. II, 12; Gf. I, 682; Rechth. 1028), conj. I, *vohs*, *vohsun*, *vahsans*, crescere, ἀξάνειν: Mth. vi, 28; Luc. i, 80; ii, 40; Joan. iii, 30; Cor. II, x, 15; Eph. ii, 21; iv, 15; Col. ii, 19; *vahsjan gataujan*, crescere facere, multiplicare, ἀξάνειν: Cor. II, ix, 10.

US-VAHSJAN, adolescere; *usvahsans visan*, adultum esse, ἡλικίαν ἔχειν: Joan. ix, 21.

UFAR-VAHSJAN, supercrescere, ὑπεραυξάνειν : Thess. II, 1, 3.

US-VAHSTS, fem., augmentum, αὔξησις : Eph. IV, 16.

VAHSTUS, masc., 1) augmentum, αὔξησις : Col. II, 19; 2) statura, ἡλικία : Mth. VI, 27; Luc. II, 52; XIX, 3; Eph. IV, 13.

VAHTVO, vid. sub *Vakan*.

VAI (vet. sax. *we*, angl. sax. *vea*, vet. sup. germ. *we*, vet. fr. *wach*, angl. *woe*, suec. *ve*, dan. *væ*, batav. *wee*, rec. sup. germ. *wche*; lat. *væ*, gr. οὐαί; Gr. III, 292, 607; Gf. I, 632; Rechth. 1121), interject., wæ, οὐαί : Mth. XI, 21; Mc. XIII, 17; Luc. VI, 24, 26; X, 13.

VAI-DEDJA, vid. sub *Deds*.

VAI-FAIRWJAN, vid. sub *Fairwus*.

VAJA-MERJAN, vid. sub *Merjan*.

VAIAN (vet. sup. germ. *waian*, vet. fr. *waia*, dan. *væe*, rec. sup. germ. *wchen*; gr. ἄνημι; Gf. I, 621; Rechth. 1122), conj. I. *vaiuo*, *vaioun*, *vaians*, flare, πνεῖν : Mth. VII, 25, 27; Joan. VI, 18.

VAIBJAN, vid. sub *Veiban*.

VAIHJO, vid. sub *Veihan*.

VAIHSTA (Gr. III, 429), masc., angulus, γωνία : Mth. VI, 5; Mc. XII, 10; Luc. XX, 17.

VAIHSTA-STAINS, vid. sub *Stains*.

VAIHSTS (vet. norv. *vætt*, angl. sax. *viht*, *vuh*, vet. sax., vet. sup. germ. *wiht*, angl. *wight*, *ought*, rec. sup. germ. *wicht*, *n-icht*, *ichtwas*; DRA. 491; DM. 246; Gf. I, 730), fem. (etiam in nom. *vaiht* neutr. Mth. X, 26; XXVII, 19; Tit. I, 15; in plur. ut anom. Skeir. II, d), res, negotium, πράγμα : Luc. I, 1; εἶδος : Thess. I, v, 22; Skeir. II, d; VII, b, c; in *hizozei vaihtais*, idcirco, τοῦτου χάριν : Eph. III, 1; Tit. I, 5; δι' ἧν αἰτίαν : Tim. II, 1, 6; solemniter cum negatione *ni vaiht* vel *vaiht ni*, nequicquam, nihil, οὐδέν, μηδέν : Mth. X, 26; XXVII, 12, 19; Mc. I, 43; V, 26; VI, 8; VII, 12, 15; IX, 29; XI, 13; XIV, 60, 61; XV, 4; Luc. III, 13; IV, 2, 35; IX, 3, 36; X, 19; XVIII, 34; XX, 40; Joan. VI, 63; VIII, 28, 54; XIV, 30; XVI, 23; XVIII, 20; Rom. VIII, 1; XIII, 8; XIV, 14; Cor. I, IV, 4; VII, 19; X, 20, 25, 27; XIII, 2, 3; Cor. II, VI, 3, 10; VII, 5, 9; XI, 5; XII, 11; XIII, 7; Gal. II, 6; IV, 1, 12; V, 10; VI, 3, 14; Eph. III, 1; Phlpp. I, 20, 28; II, 3; IV, 6; Thess. II, III, 11; Tim. I, IV, 4; V, 21; VI, 4, 7; Tit. I, 15; Philem. 14; μή τι : Joan. VI, 12; Gal. V, 6; VI, 15; οὐ : Rom. IX, 1; Cor. II, XII, 5.

VAILA (vet. norv., angl. sax. *vel*, vet. sax. *wala*, *wel*, vet. sup. germ. *wela*, *wola*, vet. fr. *wel*, angl. *well*, suec. *väl*, dan. *vel*, batav. *wel*, rec. sup. germ. *wohl*; Gr. III, 603; Gf. I, 831; Rechth. 1132), adverb., bene, καλῶς : Mc. I, 11; VII, 6, 9, 37; XII, 28, 32; Luc. VI, 26, 27; XV, 23; XVI, 19; XX, 39; Joan. VIII, 48; XIII, 13; XVIII, 23; Rom. XI, 20; Cor. II, XI, 4; Gal. IV, 17; V, 7; Tim. I, III, 4, 12, 13; εὖ : Luc. XIX, 17; Skeir. VI, a; βέλτιον : Tim. II, 1, 18 h. 1.; πάντως : Cor. I, IX, 22 h. 1.; *vaila hau*, καὶ : Cor. II, XI, 16 vid. ad h. 1.; *vaila qiban*, vid. sub *Qiban*; *vaila hugjan*, vid. sub *Hugs*; *vaila galeikaihs*, vid. sub *Leikan*; *vaila andanems*, vid. sub *Niman*; *vaila taujan*, vid. sub *Tivan*; *vaila visan*, vid. sub *Visan*; *vaila fraþjan*, vid. sub *Fraþjan*.

VAILA-MERJAN, vid. sub *Merjan*.

VAILA-QISS, vid. sub *Qiban*.

VAILA-VIZNS, vid. sub *Vizan*.

VAINAHS (vet. sup. germ. *wenag*; Gf. I, 889), adject., infelix, miser, ταλαίπωρος : Rom. VII, 24 vid. ad h. 1.

VAINEI, adverb., utinam, ὄφελον : Cor. I, IV, 8; Cor. II, XI, 1; Gal. V, 12.

VAIPS, vid. sub *Veipan*.

VAIR (vet. norv., angl. sax. *ver*, vet. sax. *wer*, vet. sup. germ. *wir*, *wer*, vet. fr. *wer*; lat. *vir*; Gr. II, 56; III, 319; DRA. 418; Gf. I, 931; Rechth. 1136), masc., vir, ἀνὴρ : Mth. VII, 24; Mc. VI, 20; Luc. VII, 20; VIII, 27, 38, 41; IX, 30, 32; Joan. VI, 10; Rom. VII, 3; Cor. I, XIII, 11; Cor. II, XI, 2; Eph. IV, 13; V,

23, 25, 28; Col. III, 18, 19; Tim. I, II, 8, 12; Esdr. II, 25, 26, 27, 28; Neh. VII, 2; *uf vaira gens*, ὕπανδρος γυνή : Rom. VII, 2.

VAIRA-LEIKO, vid. sub *Leiks*.

VAIRDUS (vet. sup. germ. *wirt*, vet. fr. *werda*, suec. *vård*, dan. *værd*, rec. sup. germ. *wirth*; Gf. I, 932; Rechth. 1137), masc., hospes, ξένος : Rom. XVI, 23.

VAIRþAN (vet. norv. *verda*, angl. sax. *veorðan*, vet. sax. *werthan*, vet. sup. germ. *werdan*, vet. fr. *wertha*, suec. *varda*, dan. *vorde*, batav., rec. sup. germ. *werden*; coll. gr. ἔρδειν; Gr. II, 39; Gf. I, 982; Rechth. 1143), conj. I, *varþ*, *vaurþun*, *vaurþans*, fieri, γίνεσθαι, ἔσεσθαι : 1) ut speciale verbum (fieri, nasci, perfici, exhiberi, videri, evenire, accidere) : Mth. V, 18; VI, 10 (*vilja*); VIII, 12 (*grets jah krusts tunþive*), 16 (*andanahiti*); XI, 20 (*mahts*), 21, 23; XXVI, 2 (*paska*); XXVII, 1 (*maurgins*), 45 (*riqis*), 57 (*seiþu*); Mc. IV, 11, 35; V, 14, 35; VI, 2 (*sabbato*); IX, 7 (*milhma*), 21; XI, 19, 23, 24; XII, 11 (*fram frauþin varþ sa*), 23 (*gens imma*); XIII, 18 (*þlauhs*), 19 (*aglo*), 29; XIV, 4; XV, 33 (*weila saihsto*), 42; Luc. I, 14 (*saheds*), 20, 33 (*andeis*), 44 (*stibna in ausam*), 45 (*ustauhts*), 65 (*agis ana allaim*); II, 10, 13 (*miþ imma managei harjis*), 15, 42 (*tvalib vintruns*); III, 2 (*vaurd guþs at iohannen*), 22 (*stibna us himina*), 23, 25 (*huhrus and alla airþa*); IV, 42 (*dags*); VI, 13, 48 (*garunjo*); VIII, 34; IX, 7; XV, 7, 10, 14, 17, 24, 34 (*twai ana ligra samin*); Joan. VI, 21 (*skip ana airþai*); VII, 43 (*missaqiss in managein*); VIII, 58; X, 19, 22 (*inniuþiþa*); X, 35 (*vaurd guþs du im*); XII, 29 (*þeiwo*), 30; XIV, 22; XV, 7; Rom. VII, 3, 4; IX, 9 (*sunus izai*); XI, 11 (*ganists*), 25 (*daubei imma*); XV, 22 (*vaurts*); Cor. I, IV, 5; XV, 54; XVI, 2 (*gabaur*); Cor. II, XI, 15; XIII, 11; Gal. IV, 4 (*us qinon*); Tim. I, VI, 4 (*us vaurdaþjukom neiþa*); Tim. II, II, 18 (*usstass*); Skeir. II, a; III, c (*sokeins*); VI, c; VII, c (*vaninassus*); impersonale, solemniter in formula *varþ*, factum est, quod accusativus c. infinit. vel *jah* sequitur, vel etiam cui sententia subordinata sine copula appendet : Mth. VII, 28; IX, 10, 29 (*bi galaubeinai iggarai*); Mc. I, 9; II, 15; IV, 4; V, 16 (*waiva varþ bi ina*); Luc. I, 8, 23, 38 (*bi vaurda þeinamma*), 41, 59; II, 1, 6, 15, 46; III, 21; IV, 36; V, 1, 12, 17; VI, 1, 6, 12; VII, 11; XIV, 22 (*varþ sve anabaust*); XVII, 11, 26, 28, 30; Joan. XIII, 19; XIV, 29; Rom. IX, 26; Thess. I, III, 4; Neh. VII, 1; huc etiam pertinent Cor. II, VII, 7 *svaei mis mais faginon varþ* et Luc. VIII, 5, modo lectio textus sit legitima; 2) ut verbum prædicativum : a) cum substantivo in prædicatum : Mth. V, 22, 45; Mc. I, 17; Luc. IV, 3; VI, 35; Joan. IX, 27; X, 16; XII, 36; Rom. VII, 13; XV, 8; Cor. I, IV, 9; VII, 23; IX, 23; XI, 27; XIII, 11; XV, 20; Cor. II, VI, 16; Eph. III, 7; V, 7; Phlpp. III, 17, 19; Col. I, 23, 25; Tim. I, IV, 6; Tim. II, II, 21; Skeir. I, d; III, c; item in circumscribendis gr. verbis, ex. gr. : *arbja vairþan*, *vairþan usgrudja*, *alaþarba vairþan*, *inkilþo vairþan*, *galaista vairþan*, *usvena vairþan*, *usfilma vairþan*, etc.; b) cum adjectivo : Mth. V, 21; VI, 16; IX, 16; XI, 22; Mc. II, 21; IV, 19, 22, 32; VI, 14, 21, 26; X, 34, 43, 44; XIII, 28; Luc. I, 15, 32; II, 2; VI, 35, 49; IX, 48; XIV, 14; XVI, 11, 12; Joan. VIII, 35; IX, 39; Rom. XI, 17 (fin.); XII, 16; Cor. I, VII, 21; XIV, 25; XV, 40; Eph. IV, 32; V, 17; Tim. II, III, 2; Skeir. I, c; et sæpe in circumscribendis verbis, ut *airzis vairþan*, *bairhts vairþan*, *bauþs vairþan*, *unbruks vairþan*, *gabigs vairþan*, *gredags vairþan*, *hails vairþan*, *hrains vairþan*, *svikunþs vairþan*, *galeiks vairþan*, *laus vairþan*, *managizo vairþan*, *modags vairþan*, *naqas vairþan*, *garaihts vairþan*, *riurs vairþan*, *saþs vairþan*, *faurhts vairþan*, *fulls vairþan*, etc.; cum pronomine possess. : Mc. XII, 7; Luc. IV, 7; d) cum participio : Mc. IX, 3, 50; XIII, 25; Luc. VI, 16, 36 (VIII, 5); XIV, 12; XVII, 35; Joan. VI, 45; Gal. IV, 16; V, 26; Eph. V, 1; Phlpp. II, 8; Col. III, 15; Thess. I, II, 14; Tim. II, III, 2; in circumscribendis verbis, ex. gr. : *drugkans vairþan*, vid. sub *Drigkan*,

analatips vairþan, vid. sub *Lats*; e) cum adverbio: Mc. iv, 40; Cor. II, i, 19; Eph. ii, 13; f) cum præpositione, imprimis *du*: Mc. xii, 40; Luc. iii, 5; Cor. I, i, 26; Cor. II, vi, 18; *in*: Philpp. ii, 7; item in circumscribendis verbis græcis: *in unlustau vairþan*, vid. sub *Lustus*; *in siunai vairþan*, vid. sub *Siuns*; g) cum relativis (*sve*) vel interrogativis (*wa*) circumscriptionibus: Mc. ix, 26; Luc. i, 66; vi, 40; Gal. iv, 12; 3) ut verbum auxiliarium: a) in præsentii pro futuro, ex gr.: Joan. xvi, 20 *saurgandans vairþiþ* (λυπηθήσεσθε); Philpp. i, 20 *gawiviskoþs vairþa* (αἰσχυθήσομαι); Skeir. I, a *ustauhana habaida vairþan*; b) in præterito solemniter pro aoristo passivi: Mth. viii, 3, 24; ix, 25, 33; xxvii, 3, 8; Mc. i, 14, 22; ii, 27; vi, 3; vii, 27; ix, 4, 12; xvi, 11; Luc. vi, 18; vii, 35; viii, 5, 20; ix, 22, 36; xv, 24; xvi, 1; xvii, 14, 17, 18; Joan. ix, 2, 3, 19, 20, 34; xii, 38; xiii, 18, 31; xvi, 21; xvii, 12; Rom. vii, 4, 6, 10, 13; x, 20; xi, 17, 24; xv, 4; Cor. I, i, 13; vii, 18; xv, 54; Cor. II, iv, 1; vii, 14; xii, 4, 12; Eph. i, 13; iii, 8; Philpp. iii, 12; Col. i, 16, 26; iii, 4; Thess. II, ii, 3; Tim. I, i, 16; ii, 13, 14; iii, 16; iv, 14; vi, 10; Tit. i, 13; Neh. vi, 15; vii, 1; Skeir. VIII, b; pro perfecto: Mc. iii, 26; Joan. xvi, 11; Cor. II, vii, 13; Gal. ii, 20.

FRA-VAIRþAN, corrumpere, καταφθείρεσθαι: Tim. II, iii, 8.

GA-VAIRþi (vet. sup. germ. *giwurt*; Gf. I, 993), neutr., pax, tranquillitas, εἰρήνη: Mth. x, 34; Mc. v, 34; Luc. i, 79; ii, 14, 29; vii, 50; viii, 48; x, 5, 6; xiv, 32; xix, 38, 42; Joan. xiv, 27; xvi, 33; Rom. viii, 6; x, 15; xiv, 17, 19; Cor. I, vii, 16; xvi, 11; Cor. II, i, 2; xiii, 11; Gal. i, 5; v, 22; vi, 16; Eph. i, 2; ii, 14, 15, 17; iv, 3; vi, 15, 22; Philpp. iv, 7, 9; Col. iii, 15; Thess. I, v, 3, 23; Thess. II, i, 2; iii, 16; Tim. I, i, 2; Tim. II, i, 2; ii, 22; Tit. i, 4; *gavairþi haban*, pacem habere, εἰρηνεύειν: Rom. xii, 18; Thess. I, v, 13; *gavairþi taujan*, pacem servare, εἰρηνοποιεῖν: Col. i, 20; *gavairþi taujands visan*, εἰρηνεύειν: Cor. II, xiii, 11.

GA-VAIRþeigs, adject., pacificus, *gavairþeigs visan*, εἰρηνεύειν: Mc. ix, 50.

GAGA-VAIRþjan, conj. II, reconciliare, καταλλάττειν: Cor. I, vii, 11.

GAGA-VAIRþnan, conj. III, reconciliari, καταλλάττεσθαι: Cor. II, v, 20.

* *VAIRþS* (vet. sax. *ward*, angl. sax. *veard*, vet. sup. germ. *wart*, *wert*, vet. fr. *ward*, angl. *wards*, batav. *waarts*, rec. sup. germ. *wärts*; lat. *vertere*, *versus*; Gr. II, 39; Gf. I, 998; Rehth. 1155), adject., versus.

ANA-VAIRþs, futurus, ἐρχόμενος: Mc. x, 30; Joan. xvi, 13; μέλλων: Luc. iii, 7; Rom. viii, 38; Eph. i, 21; Col. ii, 17; Tim. I, i, 16; iv, 8; Skeir. II, c; V, a; *anavairþ ist mis*, μέλλω: Thess. I, iii, 4.

AND-VAIRþs, præsens, παρών: Cor. I, v, 3; Cor. II, x, 2, 11; xiii, 2, 10; ἐνεστώς: Rom. viii, 38; Cor. I, vii, 26; Gal. i, 4 vid. ad h. l.; ὁ παραντίχα: Cor. II, iv, 17; *andvairþs visan*, παρεῖναι: Gal. iv, 18.

AND-VAIRþis, adverb., adversus, c. dat., ἀπέναντι: Mth. xxvii, 61.

JAIND-VAIRþs, adverb., ibi, ἐκεῖ: Joan. xviii, 3.

VIþRA-VAIRþs, adject., oppositus, ὁ κατέναντι: Mc. xi, 2; Luc. xix, 30; ἀντιπέραν: Luc. viii, 26; *þata viþravairþo*, contra, adversus, τούναντίον: Gal. ii, 7.

FRAM-VAIRþis, adverb., longe, porro, ultra, *framvairþis visan*, porro manere, μένειν: Tim. II, iii, 14.

SVULTA-VAIRþja, adject., ad mortem inclinans, jam-jam moriturus, μέλλων τελευτᾶν: Luc. vii, 2 vid. ad h. l.

AND-VAIRþi, neutr., 1) præsentia, in locutionibus, in *andvairþja*, in conspectu, coram, ἔμπροσθεν: Mth. v, 16, 24; vi, 1; x, 32, 33; Mc. ix, 2; Luc. x, 21; Joan. xii, 37; Thess. I, ii, 19; Neh. vi, 19; ἐνώπιον: Luc. i, 6, 15, 17, 19, 75; iv, 7; v, 18, 25; viii, 47; xv, 10, 18, 21; xvi, 15; Rom. xii, 17; Cor. II, iv, 4; vii, 12; viii, 21; Gal. i, 20; Tim. I, ii, 5; v, 4, 20,

21; vi, 12, 13; Tim. II, ii, 14; iv, 1; κατενώπιον: Cor. II, ii, 17; xii, 19 (? κατέναντι); Eph. i, 4; ἐν προσώπῳ: Cor. II, ii, 10; iv, 6; v, 12; εἰς πρόσωπον: Cor. II, viii, 24; κατὰ πρόσωπον: Luc. ii, 31; ἐξ ἐναντίας: Mc. xv, 39; ἐναντι: Luc. i, 8; ἐναντίον: Luc. xx, 26; in *managamma andvairþja*, coram plurimis, ἐκ πολλῶν προσώπων: Cor. II, i, 11; *þaura andvairþja*, coram, ἐναντίον: Mc. ii, 12; ἀπὸ προσώπου: Neh. v, 15; πρὸ προσώπου: Luc. vii, 27; x, i, 2) facies, πρόσωπον: Mth. vi, 16; Mc. xii, 14; xiv, 65; Luc. i, 76; v, 12; vii, 27; ix, 29, 51, 53; x, 1; xx, 21; Cor. I, xiii, 12; Cor. II, iii, 18; v, 12; x, 7; Gal. ii, 6, 11; Thess. I, ii, 17; iii, 10; Thess. II, i, 9; 3) persona: Skeir. V, a, c.

VAIRþS (vet. norv. *verd*, angl. sax. *veorð*, vet. sax. *werth*, vet. sup. germ. *werd*, vet. fr. *werth*, angl. *worth*, suec. *vård*, dan. *værd*, batav. *weerd*, rec. sup. germ. *werth*, *würde*; Gr. II, 39; Gf. I, 1011; Rehth. 1143), masc., pretium, document. neap.; *vairþs gulaubs*, pretium magnum, τιμή: Cor. I, vii, 23.

VAIRþs, adject., dignus, ἱκανός: Mth. iii, 11; viii, 8; Mc. i, 7; Luc. iii, 16; vii, 6; Cor. I, xv, 9; Cor. II, ii, 16; iii, 5; Tim. II, ii, 2; ἀξίος: Mth. x, 37, 38; Luc. iii, 8; vii, 4; x, 7; xv, 19, 21; Cor. I, xvi, 4; Thess. II, i, 3; Tim. I, i, 15; iv, 9; v, 18; vi, 1; *vairþs visan*, dignum esse, καταξιωθῆναι: Luc. xx, 35; *vairþana briggan*, dignum reddere, ἱκανοῦν: Cor. II, iii, 6; ἀξιοῦν: Thess. II, i, 11; καταξιοῦν: Thess. II, i, 5; *vairþana rahnjan*, vid. sub *Rahnjan*.

VAIRþABA, adverb., digne, ἀξίως: Eph. iv, 1; Philpp. i, 27; Col. i, 10; Thess. I, ii, 12.

UN-VAIRþABA, indigne, ἀναξίως: Cor. I, xi, 27, 29.

VAIRþIDA, fem., dignitas, ἱκανότης: Cor. II, iii, 5; Skeir. V, d; VII, a.

AND-VAIRþi, neutr., pretium, τιμή: Mth. xxvii, 6, 9.

VAIRþON, conj. II, aestimare, τιμᾶν: Mth. xxvii, 9.

VAIRILO (vet. norv. *vör*, angl. sax. *veler*, vet. fr. *were*; Gr. II, 56; III, 400; Rehth. 1138), fem., labium, χεῖλος: Mc. vii, 6; Cor. I, xiv, 21.

VAIRPAN (vet. norv. *verpa*, vet. sax. *werpan*, angl. sax. *veorpan*, vet. sup. germ. *wersan*, vet. fr. *werpa*, batav. *werpen*, rec. sup. germ. *wersan*; gr. *ρίπτειν*: Gr. II, 37; Gf. I, 1026; Rehth. 1142), conj. I, *varp*, *vaurpun*, *vaurpans*, 1) jacere, βάλλειν: Mth. v, 29; Mc. i, 16; iv, 26; vii, 27; xi, 23; xv, 24; Luc. iv, 9; Joan. viii, 59; Skeir. III, c; χαλᾶν: Luc. v, 5; 2) lapides jacere, lapidare, λιθάζειν: Joan. x, 31; *stainam vairpan*, λιθοβολεῖν: Mc. xii, 4.

AT-VAIRPAN, jacere, βάλλειν: Mc. ix, 22, 47; *ρίπτειν*: Mth. xxvii, 5; part. præter. *avaurpans*, projectus, jacens, βεβλημένος: Luc. xvi, 20.

AF-VAIRPAN, abjicere, ἀποβάλλειν: Mc. x, 50; *αἶρειν*: Eph. iv, 31; *stainam afvairpan*, lapidare, καταλιθάζειν: Luc. xx, 6; λιθάζειν: Joan. xi, 8.

GA-VAIRPAN, jacere, βάλλειν: Mc. ix, 45; *ρίπτειν*: Luc. iv, 35; *ρήσσειν*: Mc. ix, 18.

INN-VAIRPAN, injicere, βάλλειν: Joan. xii, 6.

US-VAIRPAN, 1) ejicere, expellere, ἐκβάλλειν: Mth. viii, 12, 16; Mc. v, 40; xi, 15; xii, 8; Luc. xix, 45; xx, 12, 15; Joan. vi, 37; ix, 34, 35; xii, 31; Gal. iv, 30; βάλλειν: Luc. xiv, 35; Joan. xv, 6; *us synagogein usvaurpans*, ex synagogis ejicere, ἀποσυναγωγος: Joan. xii, 42; 2) rejicere, ἐκβάλλειν: Luc. vi, 22; ἀποδοκιμάζειν: Mc. xii, 10; 3) expellere (immundus spiritus), ἐκβάλλειν: Mth. vii, 22; viii, 16, 31; Mc. i, 34, 39; iii, 15, 22, 23; vii, 26; xvi, 9; 4) abire, ἐκβάλλειν: Mc. ix, 47; Luc. vi, 42; 5) abigere, ἀποτιθέναι: Rom. xiii, 12; 6) conjicere, ἐπιρρίπτειν: Luc. xix, 35.

FRA-VAIRPAN, 1) abjicere, βάλλειν: Mc. ix, 42; 2) dispergere, *ρίπτειν*: Mth. ix, 36.

US-IVAURPA, fem., 1) rejectio, ἀποβολή: Rom. xi, 15, 2) abjectio, ἔκτρομα: Cor. I, xv, 8; ἀπόβλητον: Tim. I, iv, 4.

VAIRS (vet. norv. *verr*, angl. sax. *vyr*s, vet. sax., vet. sup. germ. *wirs*, vet. fr. *werra*, angl. *worse*, suec. *värr*, dan. *værre*, rec. sup. germ. *wirsch*; Gr.

III, 589; Gf. I, 1046; Rchth. 723), adverb. comparat., pejus, χειρόν : Mc. v, 26.

VAIRSIZA, adject. comparat., pejor, χειρόν : Mth. ix, 16; xxvii, 64; Tim. I, v, 8; Tim. II, iii, 13.

VAITEI, vid. sub Veitan.

VAKAN (vet. norv. vaka, vekia, angl. sax. vacian, veccan, vet. sax. wacon, vet. sup. germ. wachen, wekjan, vet. fr. waka, angl. wake, suec. vaken, väkka, dan. vaage, vække, batav. waken, wäcken, rec. sup. germ. wachen, wecken; Gr. II, 11; Gf. I, 672; Rchth. 1122), conj. I, vok, vokun, vakans, vigilare, γρηγορεῖν : Cor. I, xvi, 13; Col. iv, 2; Thess. I, v, 6, 10; ἀγρυπνεῖν : Eph. vi, 18.

DU-VAKAN, id., ἀγρυπνεῖν : Eph. vi, 18 h. l.

PAIRH-VAKAN, pervigilare, ἀγρυπνεῖν : Luc. ii, 8; *naht pairhvakan*, noctem pervigilare, διανουκτερεύειν : Luc. vi, 12.

* VAKJAN, conj. II, -citare.

US-VAKJAN, excitare, expergefacere, ἐξυπνίζειν : Joan. xi, 11

GA-VARNAN, conj. III, evigilare, διαγρηγορεῖν : Luc. ix, 32.

VAHTVO, fem., vigilia, φυλακή : Luc. ii, 8.

VOKAINS; fem., vigilia, φυλακή : Cor. II, vi, 5; ἀγρυπνία : Cor. II, xi, 27.

VALDAN (vet. norv. valld, angl. sax. vealdan, vet. sax. waldan, vet. sup. germ. waltan, vet. fr. wald, walda, succ. völd, dan. vold, batav. welden, rec. sup. germ. walten, gewalt; lat. valere; Gr. II, 58; Gf. I, 805; Rchth. 1122), conj. II (?), 1) gubernare, *garda valdan*, domum regere, dirigere, οἰκοδεσποτεῖν : Tim. I, v, 14; *garda valdands*, partic. ut subst., paterfamilias, oeconomus, οἰκοδεσπότης : Mth. x, 25; Luc. xiv, 21; 2) imperare, ἀρχαῖσθαι : Luc. iii, 14 vid. ad h. l. et prolegg. coll. 485.

ALL-VALDANDS, partic. ut subst., omnipotens, παντοκράτωρ : Cor. II, vi, 18.

GA-VALDAN, dominari, κατεξουσιάζειν : Mc. x, 42.

VALDEFNI, neutr., potentia, dominatio, imperium, ἐξουσία : Mth. vii, 29; viii, 9; ix, 6, 8; Mc. i, 22, 27; iii, 15; vi, 7; xi, 28, 29, 33; Luc. iv, 6, 32, 36; v, 24; vii, 8; ix, 1; x, 19; xix, 17; xx, 2, 20; Joan. x, 18; xvii, 2; xix, 10, 11; Rom. ix, 21; xiii, 1, 2, 3; Cor. I, ix, 4; xv, 24; Cor. II, x, 8; xiii, 10; Eph. i, 21; ii, 2; iii, 10; vi, 12; Col. i, 13, 16; ii, 15; Thess. II, iii, 9; Skeir. I, b, c; V, c; VII, a.

VALJAN (vet. norv. velia, vet. sup. germ. weljan, suec. välja, dan. vælge, batav. wälen, rec. sup. germ. wählen; coll. Viljan; Gf. I, 835), conj. II, 1) optare, αἰρεῖν : Phlpp. i, 22; 2) præferre, antepone, εὐδοκεῖν : Cor. II, v, 8.

GA-VALJAN, eligere, ἐκλέγεσθαι : Mc. xiii, 20; Luc. vi, 13; Joan. vi, 70; xiii, 18; xv, 16; Eph. i, 4; Tit. i, 4; Neh. v, 18; καταλέγειν : Tim. I, v, 9; part. præter. *gavalids*, electus, ἐκλεκτός : Mc. xiii, 20, 22, 27; Luc. xviii, 7; Tim. I, v, 21; Tim. II, ii, 10.

GA-VALEINS, fem., electio, ἐκλογή : Rom. ix, 11; xi, 28.

VALIS, adject., 1) electus, γνήσιος : Phlpp. iv, 3; Tim. I, i, 2; Tit. i, 4; 2) dilectus, ἡγαπημένος : Col. iii, 12; Tim. II, ii, 4 vid. h. l.

GA-VALIS, electus, ἐκλεκτός : Col. iii, 12.

* VALUGJAN (vet. sup. germ. walagon; coll. Valujan; Gf. I, 800), conj. II, volvere.

US-VALUGJAN, circumferre, περιφέρειν : Eph. iv, 14.

VALUS (angl. sax. valan, angl. wale; coll. lat. vallum), masc., baculus, ῥάβδος : Luc. ix, 3.

VALTJAN (vet. norv. velta, vet. sup. germ. walzan, angl. sax. vealtian, dan. vælte, rec. sup. germ. wälzen, wühlen; Gf. I, 791), conj. II, ruere, ἐπιβάλλειν : Mc. iv, 37.

US-VALTJAN, evertere, convertere, subvertere, καταστρέφειν : Mc. xi, 15; ἀνατρέπειν : Tim. II, ii, 18; Tit. i, 11.

US-VALTEINS, fem., subversio, καταστροφή : Tim. II, ii, 14; ῥήγμα : Luc. vi, 49.

VALVJAN (angl. sax. vealvian, vet. sup. germ.

wellan, angl. *wallow*, batav. *wallen*, *wellen*, rec. sup. germ. *wallen*, *welle*; lat. *volvare*; Gf. I, 789), conj. II, volvere.

AT-VALVJAN, obvolvare, προσκυλίνδαι : Mc. xv, 46.

AF-VALVJAN, devolvare, ἀποκυλίνδαι : Mc. xvi, 3, 4.

FAUR-VALVJAN, præcludere, προσκυλίνδαι : Mth. xxvii, 60.

VALVISON (hæc lectio codicis arg. nostræ conjecturæ *valvoda* (a *valvnan*) in textu adoptatæ, præferenda est; quippe cum terminatio *-ison*, *-izon* non in gothico tantum sermone, in *hatizon* adhuc reipsa occurrat, et cum *agison*, *riqizon*, *sigison* adesse potuerit, sed etiam in vet. sup. germanico frequentissime usurpata sit, coll. Gr. II, 271), conj. II, volvi, κυλίσθαι : Mc. ix, 20. vid. h. l.

VAMBA (vet. norv. vōmb, angl. sax. vamb, vet. sax., vet. sup. germ. wamba, vet. fr. wamme, angl. womb, suec. vamb, dan. vom, rec. sup. germ. wamme, wanst; coll. lat. venter, græc. ὀμφαλός; Gr. III, 405; Gf. I, 853; Rchth. 1124), fem., venter, uterus, κοιλία : Mc. vii, 19; Luc. i, 15, 44; ii, 21; Joan. iii, 4; vii, 38; Phlpp. iii, 19; γαστήρ : Tit. i, 12.

VAMMS, vid. sub Vimman.

VANDJAN, vid. sub Vindan.

VANDUS (vet. norv. vōndr, angl. wand, dan. vaand), masc. virga; *vandum usbliggvan*, virgis cedere, ῥαβδίζειν : Cor. II, xi, 25.

VANS (vet. norv. van, vanr, angl. sax. vana, vet. sax., vet. sup. germ. wan, vet. fr. wania, angl. want, wane, suec., dan. van..., rec. sup. germ. wahn....; lat. vanus; Gr. II, 55; Gf. I, 854; Rchth. 1158), adject., deficiens, defectus, λείπων : Tit. i, 5; *van visan*, c. gen., a) deficere, λείπειν : Luc. xviii, 22; ὑστερεῖν : Mc. x, 21; b) indigere, ἠττάσθαι : Cor. II, xii, 13; *vanana gataujan*, irritum reddere, ἀθετεῖν : Tim. I, v, 12; *fiadvortigjus ainamma vanai*, quadraginta uno minus, τεσσαράκοντα παρά μίαν : Cor. II, xi, 24.

VANINASSUS, masc., indigentia, ὑστέρημα : Cor. I, xvi, 17; Thess. I, iii, 10; Skeir. VII, c.

* VANAN, conj. II, deficere.

VANAINS, fem., defectus, ἠττημα : Rom. xi, 12.

VAURD (vet. norv., suec., dan. ord, angl. sax. vord, vet. sup. germ. wort, vet. sax. word, vet. fr. word, werd, wird, angl. word, batav. woord, rec. sup. germ. wort; coll. lat. verbum; Gr. II, 59; Gf. I, 1020; Rchth. 1159), neutr., verbum, λόγος : Mth. v, 37; vii, 24, 26, 28; viii, 16; xxvi, 1; Mc. i, 45; ii, 2; iv, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 33; v, 56; vii, 13, 29; viii, 32, 38; x, 22; xii, 13; Luc. i, 2, 4, 20; iii, 4; iv, 22, 52, 56; v, 1, 15; vi, 47; vii, 7, 17; viii, 11, 12, 21; ix, 26, 28, 44; xviii, 34; xx, 3, 20; Joan. v, 38; vi, 60; vii, 35, 40; viii, 31, 37; x, 19, 35; xii, 38; xiv, 23; xv, 3, 20; xvii, 6, 17; xix, 8; Rom. ix, 6, 9, 28; x, 17; xvi, 9; Cor. I, i, 17, 18; xv, 54; Cor. II, i, 18; ii, 17; iv, 2; v, 19; vi, 7; viii, 7; x, 10, 11; xi, 6; Gal. v, 14; vi, 6; Eph. i, 13; iv, 29; v, 6; vi, 19; Phlpp. i, 14; Col. i, 25; ii, 23; iii, 16, 17; iv, 5; Thess. I, ii, 13; iv, 15; Thess. II, ii, 17, iii, 1, 14; Tim. I, i, 15; iii, 1; iv, 5, 6, 9, 12; v, 17; vi, 3; Tim. II, i, 13; ii, 9, 11, 17; iv, 2, 15; Skeir. I, d; V, b; VI, b, c; ῥήμα : Mth. xxvii, 14; Mc. ix, 32; xiv, 72; Luc. i, 37, 38, 65; ii, 15, 17, 19, 29, 50, 51; iii, 2; iv, 4; v, 5; vii, 1; ix, 45; xviii, 34; xx, 26; Joan. v, 47; vi, 63, 68; viii, 20, 47; x, 21; xii, 47, 48; xiv, 10; xv, 7, 25; xvii, 8; Rom. x, 8, 18; Cor. II, xii, 4; xiii, 1; Eph. v, 26; vi, 17; Tim. I, i, 15; v, 17. *Vaurdam veihan*, vid. sub Veigan.

ANDA-VAURD, responsum, ἀπόκρισις : Luc. xx, 26.

GABAURPI-VAURD, genealogia, γενεαλογία : Tim. I, i, 4.

VAURDA-JUKA, vid. sub Jiuka.

LAUSA-VAURDS, adject., vaniloquus, ματαιολόγος : Tit. i, 10.

LIUGNA-VAURDS, mendax, ψευδολόγος : Tim. I, iv, 2.

UBIL-VAURDS, maledictum, blasphemia, λοιδορος : Cor. I, v, 11.

ANDA-VAURDI, neutr., responsum, ἀπόκρισις : Luc. II, 47; Joan. XIX, 9.

GA-VAURDI, verbum, eloquium, conversatio, ὁμιλία : Cor. I, xv, 35.

LAUSA-VAURDI, verbum inutile, κενοφωνία : Tim. II, II, 16.

AGLAITI-VAURDEI, fem., turpe, indecens verbum, αἰσχρολογία : Col. III, 8.

DVALA-VAURDEI, stultum verbum, μωρολογία : Eph. V, 4.

LAUSA-VAURDEI, verbum inutile, ματαιολογία : Tim. I, I, 6.

FILU-VAURDEI, multiloquium, πολυλογία : Mth. VI, 7.

VAURDAHS, adjunct., verbum ad verbum, litteralis : Skeir. IV, c.

VAURDJAN, conj. II, loqui, dicere; ubil vaurdjan, maledicere, κακολογεῖν : Mc. IX, 39.

AND-VAURDJAN, respondere, contradicere, ἀνταποκρίνεσθαι : Rom. IX, 20.

FILU-VAURDJAN, plura verba facere, βαττολογεῖν : Mth. VI, 7.

FRA-VAURDJAN, vid. ad Cor. I, xv, 33.

VAURKJAN (vet. norv. *verka*, vet. sax. *werc*, *wercan*, angl. sax. *veorc*, *vyrcean*, vet. sup. germ. *wirkian*, vet. fr. *werk*, *werka*, angl. *work*, suec. *verka*, dan. *virke*, batav. *wercken*, rec. sup. germ. *wirken*; gr. ἔργον [alias cum Digammate prolatum]; Gf. I, 967; Rchth. 1141), conj. anom., *vaurhta*, *vaurhtedun*, *vaurhts*, facere, operari, ποιεῖν : Mc. I, 5; III, 55; VI, 21; Luc. III, 4, 8; XIV, 12, 13; Joan. VI, 10; X, 25; XVII, 4; XVIII, 18; Rom. VII, 19; Cor. I, XI, 24, 25; XV, 29; Eph. I, 16; II, 15; Tim. II, IV, 5; Skeir. VI, c; ἐργάζεσθαι : Mth. VII, 23; Mc. XIV, 6; Joan. VI, 27, 28, 50; Rom. XIII, 10; Cor. I, IX, 6; XVI, 10; Gal. VI, 10; Eph. IV, 28; Col. III, 23; Thess. I, IV, 11; Thess. II, III, 8, 10, 11, 12; κατεργάζεσθαι : Rom. VII, 15, 17, 20; Cor. II, IV, 17; IX, 11; ἐνεργεῖν : Mc. VI, 14; Rom. VII, 5; Cor. I, XII, 11; Cor. II, IV, 12; Gal. II, 2, 8 h. l.; III, 5, 20; Eph. I, 11; Thess. I, II, 13.

GA-VAURKJAN, id., ποιεῖν : Mc. III, 14; IX, 5; Luc. I, 68; III, 19; V, 29; IX, 53, 50; XIV, 16; XIX, 18; Joan. IX, 6, 11, 14; XII, 2; Skeir. I, a, b; προσεργάζεσθαι : Luc. XIX, 16; κατεργάζεσθαι : Rom. VII, 8, 13, 18; ἐνεργεῖν : Eph. I, 20; διαπραγματεύεσθαι : Luc. XIX, 15; *run gavaurkjan sis*, vid. sub *Rinnan*; *anakumbjan gavaurkjan*, vid. sub *Kumbjan*.

US-VAURKJAN, operari, κατεργάζεσθαι : Eph. VI, 13; *inna usvaurkjan*, ἐνεργεῖσθαι : Col. I, 29.

FAIR-VAURKJAN, operari, περιποιεῖσθαι : Tim. I, III, 14.

FRA-VAURKJAN, prave agere, male facere, peccare, ἀμαρτάνειν : Mth. XXVII, 4; Luc. XV, 18, 21; XVII, 5, 4; Joan. IX, 2, 5; Cor. I, VII, 28; VIII, 12; XV, 34; Eph. IV, 26; *saura fravaurkjan*, antea peccare, προαμαρτάνειν : Cor. II, XII, 21; XIII, 2.

GA-VAURKI, neutr., 1) opus, operatio, πραγματεία : Tim. II, II, 4; 2) lucrum, κέρδος : Philpp. I, 21; III, 7; πορισμός : Tim. I, VI, 6; *du gavaurkja haban*, lucrari, κερδαίνειν : Philpp. III, 8.

FAIHUGA-VAURKI, questus, πορισμός : Tim. I, VI, 5.

HANDU-VAURHTS, adjunct., manufactus, χειροποίητος : Mc. XIV, 58; Eph. II, 11.

UNHANDU-VAURHTS, non manufactus, præparatus, ἀχειροποίητος : Mc. XIV, 58.

US-VAURHTS, justus, δίκαιος : Mth. IX, 13; Mc. II, 17; Luc. XIV, 14; *usvaurhtana domjan*, justificare, δικαιοῦν : Luc. X, 29; *usvaurhtana gadomjan*, id. : Mth. XI, 19.

FRAVAURHTS, peccator, ἀμαρτάνων : Tim. I, V, 20; ἀμαρτωλός : Mth. IX, 10, 11, 13; XI, 19; Mc. II, 15, 16, 17; VIII, 58; XIV, 41; Luc. V, 8, 30, 32; VI, 52, 53, 54; VII, 54, 57, 59; XV, 1, 2, 7, 10; XVIII, 13;

XIX, 7; Joan. IX, 16, 24, 25, 31; Rom. VII, 13; Gal. II, 15, 17; Tim. I, I, 9, 15.

US-VAURHTS (*us-vaurts* Cor. II, IX, 9 h. l.), fem., justitia, δικαιοσύνη : Cor. II, IX, 9, 10.

FRA-VAURHTS, peccatum, ἁμαρτία : Mth. IX, 2, 5, 6; Mc. I, 4, 5; II, 5, 7; Luc. I, 77; III, 3; V, 20, 21, 23, 24; VII, 47, 48, 49; Joan. I, 29; VIII, 21, 34; IX, 34, 41; XV, 22, 24; XVI, 8, 9; XIX, 11; Rom. VI, 25; VII, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 23, 25; VIII, 2, 3; XI, 27; Cor. I, XV, 3, 17, 56; Cor. II, V, 21; XI, 7; Gal. I, 4; II, 17; Eph. II, 1, 5; Thess. II, II, 3; Tim. I, V, 22, 24; Tim. II, III, 6; ἁμαρτήματα : Mc. III, 28; IV, 12; παράπτωμα : Eph. I, 7; II, 5; Skeir. I, a; III, c.

VAURSTV, neutr., opus, factum, ἔργον : Mth. V, 16; XI, 2; Mc. XIV, 6; Joan. V, 36; VI, 28, 29; VII, 3, 7, 21; VIII, 39; IX, 3; X, 25, 31, 37; XIV, 10, 11, 12; XV, 24; XVII, 4; Rom. IX, 11, 32; XIII, 3, 12; XIV, 20; Cor. I, IX, 1; XV, 58; XVI, 10; Cor. II, IX, 8; X, 11; XI, 15; Gal. II, 16; III, 2; V, 19; VI, 3; Eph. II, 10; IV, 12; V, 11; Philpp. I, 22; II, 30; III, 21; Col. I, 10, 21; III, 17; Thess. I, V, 13; Thess. II, I, 11; II, 17; Tim. I, II, 10; III, 1; V, 10, 25; Tim. II, I, 9; II, 21; III, 17; IV, 5, 14; Neh. V, 16; VI, 14; Skeir. VI, b; ἐνέργεια : Eph. I, 19; IV, 16; Col. I, 29; II, 12.

VAURSTVA, masc., operarius, ἐργάτης : Tim. I, V, 18.

ALLA-VAURSTVA, omnoperans, πεπληροφορημένος : Col. IV, 12.

GA-VAURSTVA, cooperans, συνεργός : Cor. II, I, 24; VIII, 23; Philpp. II, 25; IV, 3; Col. IV, 11; συνεργῶν : Cor. I, XVI, 16; Cor. II, VI, 1.

UN-VAURSTVO, fem., piger, iners, ἀργή : Tim. I, V, 15.

VAURSTVEI, fem., virtus, efficacia, ἐργασία : Eph. IV, 19.

VAURSTVEIGS, adjunct., efficax, ἐνεργής : Cor. I, XVI, 9; ἐνεργούμενος : Cor. II, I, 6; Gal. V, 6; *vaurstveig gataujan*, efficacem reddere, ἐνεργεῖν : Gal. II, 8.

VAURSTVJA, masc., operarius, ἐργάτης : Mth. IX, 37, 38; Luc. X, 2, 7; Cor. II, XI, 13; Philpp. III, 2; Tim. II, II, 15; γεωργός : Mc. XII, 1, 2, 7, 9; Luc. XX, 9; Joan. XV, 1; *airhos vaurstvja*, agricola, γεωργός : Tim. II, II, 6.

VAURMS (vet. norv. *ormr*, angl. sax. *vurm*, vet. sax., vet. sup. germ. *wurm*, angl., batav. *worm*, suec., dan. *orm*, rec. sup. germ. *wurm*; lat. *vermis*; Gr. II, 61; III, 364; Gf. I, 1043), masc., serpens, vermis, ὄφεις : Luc. X, 19; Cor. II, XI, 3.

VAURSTV, vid. sub *Vaurkjan*.

VAURTS (angl. sax. *vyr*, vet. sax. *wurt*, vet. sup. germ. *wurza*, batav. *wortel*, rec. sup. germ. *wurzel*; Gr. II, 62; III, 374; Gf. I, 1052), fem. (gen. *vaurtsais*, nom. plur. *vaurteis*), radix, ῥίζα : Mc. IV, 6, 17; XI, 20; Luc. III, 9; VIII, 13; XVII, 6; Rom. XI, 16, 17, 18; XV, 12; Tim. I, VI, 10; *uslausjan us vaurtim*, vid. sub *Liusan*.

GA-VAURTS, adjunct., radicans, ἐρρίζωμένος : Eph. III, 18 (ubi loco *gavaurhtai* rectius *gavaurtai* legendum est, vid. ad h. l.).

* VARGS (vet. norv. *vargr*, angl. sax. *verg*, *virgian*, vet. sup. germ. *warg*, *wergjan*, vet. fr. *wergia*; Gr. II, 62; Gf. I, 980; Rchth. 1140), masc., inimicus, malefactor.

LAUNA-VARGS, ingratus, ἀχάριστος : Tim. II, III, 2.

GA-VARGJAN, conj. II, damnare, κατακρίνειν : Mc. X, 33; Rom. VIII, 3.

GA-VARGEINS, fem., damnatio, κατάκρισις : Cor. II, VII, 3.

VARGIJA, fem., id., κρίμα : Rom. XIII, 2; Gal. V, 10; κατάκριμα : Rom. VIII, 1; κατάκρισις : Cor. II, III, 9.

* VARDS (vet. norv. *vartr*, angl. sax. *veardian*, *verdian*, vet. sax. *ward*, *wardon*, vet. sup. germ. *warten*, *wartjan*; rec. sup. germ. *warten*, *warter*; Gf. I 949, 958), masc., custos.

DAURA-VARDS (Gr. IV, 585), portitor, janitor, θυρωρός : Joan. x, 3; πυλωρός : Esdr. II, 42; Neh. VII, 1.

DAURA-VARDA, fem., janitrix, θυρωρός : Joan. XVIII, 16.

DAURA-VARDO, fem., id., Joan. XVIII, 17.

VARDJA, masc., custos, plur. vardjans, custodes, κουστωδία : Mth. XXVII, 65.

FRA-VARDJAN, conj. II, 1) corrumpere, φθείρειν : Cor. I, xv, 33 h. l.; διαφθείρειν : Cor. II, iv, 16; VII, 2; Tim. I, vi, 5; ἀφανίζειν : Mth. vi, 19, 20; 2) permutare, ἀφανίζειν : Mth. vi, 16.

FRA-VARDEINS, fem., interitus, ὄλεθρος : Tim. I, vi, 9.

* VARMS (vet. norv. varmr, angl. sax. vearm, vet. sax. warm, warmian, vet. fr., angl. warm, vet. sup. germ. waram, warmjan, suec., dan. varm, batav. werm, rec. sup. germ. warm; coll. gr. θερμός; Gr. II, 61; Gf. I, 976; Rechth. 1128), adject., calidus.

VARMJAN, conj. II, calefacere, θάλπειν : Eph. v, 29; varmjān sik, θερμαίνεσθαι : Mc. XIV, 54, 67; Joan. XVIII, 18.

VARS (vet. norv. vara, veria, angl. sax. var, ver, verian, vet. sax. war, werian, vet. sup. germ. wara, warjan, vet. fr. ware, waria, wera, angl. wary, batav. weren, rec. sup. germ. wahren, wehren; Gr. II, 56; DRA. 556; Gf. I, 906, 924; Rechth. 1125), adject., sobrius; vars visan, νήφειν : Thess. I, v, 6.

VAREI, fem., astutia, dolus, πανουργία : Cor. II, iv, 2.

VARJAN, conj. II, arcere c. dat. vel acc., κωλύειν : Mc. ix, 38, 39; x, 14; Luc. vi, 29; ix, 49, 50; xviii, 16; Thess. I, ii, 16; Tim. I, iv, 3.

VASJAN (vet. sax. wadi, wadian, vet. sup. germ. werjan, suec. väst, dan. vest, rec. sup. germ. weste; lat. vestis, gr. ἑσθής [alias cum Digammate prolatum]; Gr. II, 26; III, 446; DRA. 555; Gf. I, 928; Rechth. 1129), conj. II, vestire, induere, ἀμφιεννύναι : Mth. vi, 30; περιβάλλειν : Mth. xxv, 38, 43; vasids visan, φορεῖν : Mth. xi, 8; indui, περιβάλλεσθαι : Mth. vi, 31; ἐνδύεσθαι : Mth. vi, 25; Mc. vi, 9.

AND-VASJAN, exuere, ἐκδύειν : Mc. xv, 20.

GA-VASJAN, 1) induere, vestire, ἀμφιεννύναι : Mth. xi, 8; Luc. vii, 25; περιβάλλειν : Mth. vi, 29; Joan. XIX, 2; ἱματίζειν : Mc. v, 15; Luc. viii, 35; ἐνδύειν : Mc. i, 6; xv, 17, 20; Luc. xv, 22; Cor. I, xv, 54; Cor. II, v, 3; ἐνδυδίσκεσθαι : Luc. viii, 27; xvi, 19; 2) indui, ἐνδύεσθαι : Rom. XIII, 12.

GA-VASEINS, fem., vestis, vestimentum, ἱματισμός : Luc. ix, 29.

VASTI, fem., vestis, ἱματίον : Mth. v, 40; ix, 20, 21; xi, 8; Mc. v, 27, 30; vi, 56; ix, 3; x, 50; xi, 7, 8; xiii, 16; xv, 20, 24; Luc. vi, 29; vii, 25; viii, 27, 44; xix, 35, 36; Joan. xiii, 12; xix, 2, 5; στολή : Mc. xvi, 5; Luc. xv, 22; χιτών : Mc. xiv, 63; ἔνδυμα : Mth. vii, 15; plur. vastjōs, vestimentum, ἔνδυμα : Mth. vi, 25, 28; ἱματισμός : Luc. vii, 25; Tim. I, ii, 9.

VATO (vet. norv., suec. vatn, angl. sax. wæter, vet. sax. watar, vet. fr. wetir, rec. sup. germ. wazar, angl., batav. water, rec. sup. germ. wasser; gr. ὕδωρ, lat. udor; Bopp 80; Gr. II, 51; III, 381; Gf. I, 1127; Rechth. 1145), neutr. (plur. vatna), aqua, ὕδωρ : Mth. viii, 32; x, 42; Mc. i, 8; ix, 22, 40; xiv, 13; Luc. iii, 16; vii, 44; viii, 24, 25; Joan. iii, 5; vii, 38; Eph. v, 26; Skeir. II, d; III c; vato drigkan, vid. sub Drigkan.

VEGS, vid. sub Vigan.

VEDA, vid. sub Vidan.

VEHS, i. q. Veihis.

* VEIBAN (vet. norv. vefa, angl. sax. veb, vefan, vet. sax. webbi, vet. sup. germ. wifan, weban, vet. fr. wob, angl. weave, web, suec. vefva, rec. sup. germ. weben, weise; Gr. II, 13; Gf. I, 644; Rechth. 1157), conj. I, vaif, vibun, vibans, vertere.

* VAIBJAN, conj. II, volve.

BI-VAIBJAN, circumdare, amicare, περιβάλλειν : Mc. XIV, 51; xvi, 5; περικυκλοῦν : Luc. XIX, 45.

VEIGAN (veihan Tim. II, ii, 14; vet. norv. vega,

vig, angl. sax. vig, vigan, vet. sax., vet. sup. germ. wig, wigan, vet. fr. wich, wigand, angl. vie, batav. wieg; Gf. I, 704; Rechth. 1146), conj. I, vaih, vigan, vigans, præliari, pugnare; du diuzam veigan, cum bestiis pugnare, θηριομαχεῖν : Cor. I, xv, 32; vaurdam veihan, cum verbis pugnare, λογομαχεῖν : Tim. II, ii, 14.

AND-VEIGAN, impugnare, hostem esse, μισεῖν : Rom. ix, 13 h. l.

VAIHJO, fem., pugna, μάχη : Cor. II, vii, 5.

AND-VAIHJAN, conj. II, impugnare, certare, ἀντιστρατεύεσθαι : Rom. vii, 23 vid. ad h. l.

VIGANS, masc., bellum, πόλεμος : Luc. xiv, 31 vid. ad h. l.

VEIHS (vet. norv. vigia, angl. sax. vig, vet. sax., vet. sup. germ. wih, vet. fr. wia, wiga, suec. viga, dan. vie, rec. sup. germ. weihen; Gr. II, 18; III, 428; Gf. I, 721; Rechth. 1146), adject., sanctus, ἅγιος : Mth. iii, 41; xxvii, 52, 53; Mc. i, 8, 24; iii, 29; vi, 20; viii, 38; xii, 36; Luc. i, 3, 15, 35, 41, 49, 67, 70, 72; ii, 23, 25, 26; iii, 16, 22; iv, 1, 34; ix, 26; Joan. vii, 39; xiv, 26; xvii, 11; Rom. vii, 12; ix, 4; xi, 16; xii, 1; xiv, 17; Cor. I, vii, 14; xvi, 1, 15, 20; Cor. II, i, 1; vi, 6; viii, 4; ix, 1, 12; xiii, 12, 13; Eph. i, 1, 4, 13, 15, 18; iii, 19, 21; iii, 5, 8, 18; iv, 11, 30; v, 3, 27; vi, 18; Col. i, 12, 22; iii, 12; Thess. I, iii, 13; iv, 8; v, 26; Thess. II, i, 10; Tim. I, v, 10; Tim. II, i, 9; ἱερός : iii, 15; ἄγνος : Philpp. iv, 8 vid. ad h. l.; ἡγιασμένος : Joan. xvii, 16; ὁσιος : Tit. i, 8; Skeir. II, b; IV, c; VI, b; VIII, a.

VEIHABA, adverb., sancte, ἁγίως : Thess. I, ii, 10.

US-VEIHS, impius, perversus, βέβηλος : Tim. I, i, 9; iv, 7; Tim. II, ii, 16.

VEIHA, masc., sacerdos; auhumists veiha, vid. sub Auhuma.

VEIHAN, conj. II, sanctificare, ἀγιάζειν : Joan. xvii, 17, 19; Cor. I, vii, 14.

GA-VEIHAN, id., Joan. x, 36; Cor. I, vii, 14; Eph. v, 26; Thess. I, v, 23; Tim. I, iv, 5; Tim. II, ii, 21; εὐλογεῖν : Cor. I, x, 16.

VEIHANAN, conj. III, sanctificari, ἀγιάζεσθαι : Mth. vi, 9.

VEIHPA, fem., sanctitas, ἁγιωσύνη : Cor. II, vii, 1; Thess. I, iii, 13; ἁγιασμός : Thess. I, iv, 3, 4, 7; Tim. I, ii, 15; ὁσιότης : Eph. iv, 24.

VEIHS (vehs Mc. viii, 26, 27; angl. sax. vic, vet. sax. wic, vet. fr. wik, vet. sup. germ. wich, batav. wijk; lat. vicus, gr. οἶκος [alias cum Digammate prolatum]; Gr. III, 418; Gf. I, 721; Rechth. 1149), neutr., vicus, pagus, κώμη : Mc. vi, 6, 56; viii, 23, 26, 27; Joan. vii, 42; xi, 30; ἀγρός : Luc. viii, 34; ix, 12.

VEIN (vet. sax., angl. sax., vet. sup. germ., suec. vin, vet. fr., vet. sax. win, dan. viin, angl. wine, batav. wijn, rec. sup. germ. wein; gr. οἶνος [alias cum Digammate prolatum], lat. vinum; Gr. II, 482; III, 466; Gf. I, 886; Rechth. 1151), neutr., vinum, οἶνος : Mth. ix, 17; Mc. ii, 22; xv, 25; Luc. i, 15; v, 37, 38; vii, 33; Eph. v, 18; Tim. I, iii, 8, 5, 23; Neh. v, 15.

VEINA-BASI, vid. sub Basi.

VEINA-GARDS, vid. sub Gards.

VEINA-TAINS, vid. sub Tains.

VEINA-TRIU, vid. sub Triu.

VEIN-DRUGKA, vid. sub Drigkan.

VEINNAS (circa hoc vocabulum erravit etiam Grimmius II, 413, — nas cum germ. Nase, nare, componens : legendum est forsā veinuls, quemadmodum skapuls efformatum), masc., vinolentus, πάροινος : Tim. I, iii, 3; Tit. i, 7.

VEIPAN (coll. vet. norv. vippa, vet. sup. germ. wiffa, rec. sup. germ. wippè, wipfel; Gr. III, 451; DRA. 195, 941; Gf. I, 784), conj. I, vaip, vipun, vipans, coronare, στεφανοῦν : Tim. II, ii, 5.

VAIPS, masc., corona, στέφανος : Joan. XIX, 5; Cor. I, ix, 25; Philpp. iv, 1; Thess. I, ii, 19; Tim. II, iv, 8.

FAUR-VAIPJAN, conj. II, ligare; *munþ faurvaipjan*, OS alligare, *φιμοῦν*: Tim. I, v, 18.

-VIPJA (*vippja* Joan. XIX, 2), fem., corona, *στέφανος*: Mc. xv, 17; Joan. XIX, 2.

VEIS (vet. norv. *vār*, angl. sax. *ve*, vet. sax., vet. fr. *wi*, vet. sup. germ. *wir*, angl. *we*, suec., dan. *vi*, batav. *wij*, rec. sup. germ. *wir*; Gr. I, 680; Gf. I, 634; Rechth. 848), pronomén personale primæ personæ plur., nos, *ἡμεῖς*: Mth. VI, 12; IX, 14; Mc. IX, 28; XIV, 58, 65; Luc. III, 14; IX, 13, 43; XVIII, 28; Joan. VI, 42, 69; VII, 35; VIII, 41, 48; IX, 21, 24, 28, 29, 40; XI, 16; XII, 34; XVIII, 30; XIX, 7; Cor. I, I, 23; IV, 8, 10; IX, 25; XII, 13; XV, 50; Cor. II, I, 4, 6; III, 18; IV, 11, 13; V, 10, 16, 21; IX, 4; X, 7, 13; XI, 4, 12, 21; XIII, 6, 7, 9; Gal. II, 9, 15, 16; IV, 3, 28; V, 5; Eph. I, 4, 12; II, 3; Philpp. III, 3; Col. I, 9, 28; Thess. I, II, 13, 14, 17; III, 6, 12; IV, 15, 17; V, 8; Thess. II, I, 4; Skeir. V, c.

* VEIS (vet. norv., angl. sax., suec. *vis*, vet. sup. germ., *wisi*, *wison*, *wisjan*, vet. sax. *wis*, *wisian*, *wison*, vet. fr. *wis*, *wisa*, angl. *wise*, dan. *wis*, batav. *wijze*, rec. sup. germ. *weise*, *weisen*, *weisel*; coll. *Veitan*; Gr. II, 46; Gf. I, 1067; Rechth. 1152), adject., sapiens, prudens.

HINDAR-VEIS, dolosus, astutus, *δόλιος*: Cor. II, XI, 13.

UNHINDAR-VEIS, doctus, *ἀνυπόκριτος*: Cor. II, VI, 6; Tim. I, I, 5.

UN-VEIS, indoctus, insipiens, *ιδιώτης*: Cor. I, XIV, 23, 24; *unveis visan*, insipientem esse, *ἀγνοεῖν*: Cor. II, I, 8; Thess. I, IV, 13.

UNFAUR-VEIS, non cogitatus, improvisus: Skeir. III, b.

FULLA-VEIS, perfecte, *τέλειος*: Cor. I, XIV, 20.

HINDAR-VEISEI, fem., dolus, *δόλος*: Cor. II, XII, 16.

* VEISON, conj. II, adspicere.

GA-VEISON, 1) adspicere, considerare, *ἐπισκέπτεσθαι*: Mth. XXV, 43; Luc. I, 68, 78; VII, 16; 2) recensere, acquirere, *ἐπισκέπτεσθαι*: Neh. VII, 1.

* VEISJAN, conj. II, ostendere, indicare.

FULLA-VEISJAN, attestari, persuadere, *πειθεῖν*: Cor. II, V, 14.

GAFULLA-VEISJAN, ostendere, annuntiare, *πληροφορεῖν*: Luc. I, 1.

VEITAN (vet. norv. *vita*, *vitna*, vet. sax. *wit*, *witan*, angl. sax. *vitan*, *vitnian*, vet. fr. *wita*, *weta*, angl. *wit*, *witness*, suec. *veta*, *vitne*, dan. *vide*, *vidne*, batav. *weten*, rec. sup. germ. *wissen*, *witz*; gr. *ιδεῖν*, *εἰδέναι* [alias cum Digammate prolatum], lat. *videre*; Bopp 128; Gr. II, 14; DRA. 858; Gf. I, 1089; Rechth. 1153), conj. I, *vait*, *vitun*, *vitans*, videre.

IN-VEITAN, adorare, venerare, honorare, *προσκυνεῖν*: Mth. VIII, 2; IX, 18; Mc. V, 6; XV, 19; Luc. IV, 7, 8; Joan. XII, 20; Cor. I, XIV, 25; *ἀσπάζεσθαι*: Mc. IX, 15.

FRA-VEITAN, vindicare, *ἐκδικεῖν*: Luc. XVIII, 3, 5; Cor. II, X, 6; *fraveitands*, part. ut subst., vindicans, *vindex*, *ἐκδικος*: Rom. XIII, 4; Thess. I, IV, 6.

ID-VEIT, neutr., ignominia, infamia, dedecus, *ὄνειδος*: Luc. I, 25; *ὄνειδισμός*: Tim. I, III, 7.

FRA-VEIT, vindicia, ultio, *ἐκδίκησις*: Rom. XII, 19; Cor. II, VII, 11; Thes. II, I, 8.

ID-VEITJAN, conj. II, exprobrare, *ὀνειδίζειν*: Mth. XI, 20; XXVII, 44; Mc. XV, 32; Luc. VI, 22; Rom. XV, 3; Tim. I, IV, 10.

FAIR-VEITJAN, 1) intendere, adspicere, *ἀτενίζειν*: Luc. IV, 20; Cor. II, III, 7, 15; 2) considerare, c. gen., *σκοπεῖν*: Cor. II, IV, 18; 3) nugas sectari, *περιεργάζεσθαι*: Thess. II, III, 11; part. præs. *fair-veitjands*, *περιεργος*: Tim. I, V, 13.

FAIR-VEITL, neutr., spectaculum, theatrum, *θέατρον*: Cor. I, IV, 9.

VEIT-VODS, vid. sub *Vods*.

VITAN, conj. II, inspicere, considerare, servare, observare, *τηρεῖν*: Mth. XXVII, 54; Joan. IX, 16; πα-

ρατηρεῖν: Mc. III, 2; Luc. VI, 7; Gal. IV, 10; *συντηρεῖν*: Mc. VI, 20; *ἀσφαλιζεσθαι*: Mth. XXVII, 64, 65; *φυλάττειν*: Luc. II, 8; Tim. II, IV, 15; *φρουρεῖν*: Cor. II, XI, 52; *ὄραν*: Mth. XXVII, 4.

AT-VITAINS, fem., vigilantia, *παρατήρησις*: Luc. XVII, 20.

VITAN, conj. anom., præs. *vait*, præt. *vissa*, 1), scire, *εἰδέναι*: Mth. VI, 8, 52; IX, 4, 6; XXVI, 2; XXVII, 18; Mc. II, 10; IV, 13, 27; V, 35; IX, 6; X, 38, 42; XI, 35; XII, 14; XIV, 68; Luc. II, 49; IV, 41; V, 24; VI, 8; IX, 33, 55; XIX, 22; XX, 7, 21; Joan. VI, 6, 61, 64; VII, 27, 28; VIII, 13, 37; IX, 12, 20, 21, 25, 29, 30, 31; XI, 22, 23, 24, 42; XII, 35; XIV, 5; XV, 14; XVI, 18, 30; XVIII, 2, 4, 21; XIX, 10; Rom. VII, 1, 14; XIII, 11; XIV, 14; Cor. I, I, 16; V, 6; IX, 24; XI, 5; XIII, 2, 12; XV, 58; XVI, 15; Cor. II, I, 7; IV, 14; V, 1, 6, 11; IX, 2; XI, 11, 31; XII, 2, 3; Gal. II, 16; IV, 15; Eph. I, 18; V, 5; VI, 9, 21; Philpp. I, 17, 19, 25; IV, 15; Col. III, 24; IV, 1; Thess. I, II, 11; III, 3, 4; IV, 1; Tim. I, I, 8, 9; III, 15; Tim. II, I, 12, 15; III, 14; Philem. 21; *γινώσκειν*: Mth. VI, 3; IX, 30; Mc. VII, 24; IX, 30; XV, 10; Luc. II, 43; X, 11; XVIII, 34; XIX, 42; Joan. XIII, 12, 17, 28; XVI, 19; XIX, 4; Cor. I, XIII, 12; *ἐπίστασθαι*: Tim. I, VI, 4; *συνιέναι*: Mc. VIII, 17; *ni vitan*, nescire, *ἀγνοεῖν*: Rom. VII, 1; 2) discere, *μανθάνειν*: Gal. III, 2.

MIÞ-VITAN, conscientiam habere, *συνειδέναι*: Cor. I, IV, 4.

UN-VITANDS, partic., insciens, *ἀγνοῶν*: Tim. I, I, 13; *unvitands visan*, *ἀγνοεῖν*: Cor. II, II, 11.

VAITEI, adverb., forte, forsán, *τυχόν*: Cor. I, XVI, 6; *μήτι*: Joan. XVIII, 35.

* VITS, adject., sciens, intelligens.

UN-VITS, inscius, insanus, *ἀσύνετος*: Mc. VII, 18; *ἄφρων*: Cor. II, XI, 19; XII, 6, 11; *παραφρονῶν*: Cor. II, XI, 23; *unvits visan*, *ἀγνοεῖν*: Cor. I, X, 1.

FULLA-VITS, perfectus, *τέλειος*: Philpp. III, 15; Col. I, 28; IV, 12.

UN-VITI, neutr., 1) ignorantia, *ἄγνοια*: Eph. IV, 18; 2) stultitia, *ἄφροσύνη*: Mc. VII, 22; *ἄνοια*: Tim. II, III, 9.

VITUBNI, neutr., scientia, cognitio, *γνώσις*: Rom. XI, 35; Cor. I, VIII, 11.

VITOP (batav. *wet*; DRA. 858; Gf. I, 1112), neutr., lex, mandatum, *νόμος*: Mth. V, 17, 18; VII, 12; XI, 15; Luc. II, 22, 23, 24, 27, 39; X, 26; XVI, 16, 17; Joan. VII, 19, 23, 49, 51; VIII, 17; X, 34; XII, 34; XV, 25; XVIII, 31; XIX, 7; Rom. VII, 1, 5, 6, 7, 8, 14, 16, 22, 23, 25; VIII, 2, 3, 4, 6, 9, 31, 32; X, 4, 5; XIII, 8, 10; Cor. I, IX, 8, 9, 20; XIV, 21; XV, 56; Gal. II, 16, 19, 21; III, 2; IV, 4, 21; V, 3, 14, 18, 23; VI, 2, 13; Eph. II, 15; Philpp. III, 5, 6, 9; Tim. I, I, 8, 9; Skeir. I, d; III, b, d; *vitodis garaideins*, vide sub *Raids*.

DRAHTI-VITOP, militia, *στρατεία*: Tim. I, I, 18.

VITODA-LAISAREIS, vid. sub *Leisan*.

VITODA-LAUS, vid. sub *Liusan*.

VITODA-FASTEIS, vid. sub *Fastan*.

VITODEIGO, adverb., legaliter, *νομίμως*: Tim. I, I, 8; Tim. II, II, 5.

MIÞ-VISSEI, fem., conscientia, *συνείδησις*: Rom. IX, 1; XIII, 5; Cor. I, VIII, 10; X, 25; Cor. II, I, 12; IV, 2; V, 11; Tim. I, I, 5, 19; IV, 2; Tit. I, 15.

VENS (vet. norv. *von*, angl. sax. *ven*, vet. sax. *wan*, *wanian*, vet. sup. germ. *wan*, vet. fr. *wena*, angl. *ween*, suec. *vānta*, dan. *vent*, batav. *waan*, rec. sup. germ. *wahn*; Gr. II, 55; Gf. I, 857; Rechth. 1153), fem., spectatio, spes, *ἐλπὶς*: Rom. XII, 12; XV, 4; Cor. II, I, 6; III, 12; X, 15; Gal. V, 5; Eph. I, 18; II, 12; IV, 4; Philpp. I, 20; Col. I, 23, 27; Thess. I, II, 19; IV, 13; V, 8; Thess. II, II, 16; Tim. I, I, 4; Tit. I, 2.

VENJAN, conj. II, sperare, spectare, *ἐλπίζειν*: Luc. VI, 34; Joan. V, 45; Rom. XV, 12; Cor. I, XIII, 7; XV, 19; XVI, 7; Cor. II, I, 10, 13; V, 11; VIII, 5; XIII,

6; Phlpp. II, 23; Tim. I, III, 14; IV, 10; V, 5; Philem. 22; προσδοκᾶν: Luc. III, 15; VII, 19, 20.

GA-VENJAN, putare, ὑπολαμβάνειν: Luc. VII, 45.

FAURA-VENJAN, ante sperare, προσελπίζειν: Eph. I, 12.

US-VENA, adject., sperans, spectans, ἀπελπίζων: Luc. VI, 35; *usvena vair þan*, sperare, spectare, ἀπελπίζειν: Eph. IV, 19.

UN-VENIGGO, adverb., non spectate, subito αἰφνιδίως: Thess. I, V, 3.

VEPNA (vet. norv. *vopn*, angl. sax. *væpen*, vet. sax. *wapan*, vet. sup. germ. *wafan*, vet. fr. *wepin*, *wepen*, angl. *weapon*, suec. *vapen*, dan. *vaaben*, batav. *waepen*, rec. sup. germ. *wappen*, *waffen*; gr. ὄπλα; Gr. III, 440; Gf. I, 785; Rehth. 1135), neutr., plur. tant., arma, ὄπλα: Joan. XVIII, 3; Cor. II, VI, 7; X, 4.

VEREKA, nom. propr. masc., Calend. goth.

* VERJAN (angl. sax. *verian*, *verod*, vet. fr. *wera*, angl. *wear*, *weary*, rec. sup. germ. *währen*; Gf. I, 958; Rehth. 1136), conj. II, ferre, sufferre, durare.

UN-VERJAN, indignari, invitum esse, ἀγανακτεῖν: Mc. X, 14, 41.

TUZ-VERJAN (Gf. V, 698*), dijudicare, hæsitare, διακρίνεσθαι: Mc. XI, 23.

UN-VEREINS, fem., indignatio, ἀγανάκτησις: Cor. II, VII, 11.

VESEI, vid. sub *Visan*.

* VIGAN (vet. norv. *vega*, *vaga*, vet. sax. *wagian*, angl. sax. *vagian*, vet. sup. germ. *wegan*, vet. fr. *wega*, angl. *wag*, suec. *vagga*, dan. *bevæge*, rec. sup. germ. *bewegen*; Gr. II, 27; III, 583; Gf. I, 655; Rehth. 1131), conj. I, *vag*, *vegun*, *vigans*, agitare.

GA-VIGAN, id., σαλεύειν: Luc. VI, 38.

VAGJAN, conj. II, id., Mth. XI, 7; Luc. VII, 24; Thess. II, II, 2.

AF-VAGJAN, amovere, seducere, μετακινεῖν: Col. I, 23.

GA-VAGJAN, 1) agitare, σαλεύειν: Mc. XIII, 25; Luc. VI, 48; Skeir. III, b; 2) concitare, ἐρεθίζειν: Cor. II, IX, 2.

UNGA-VAGIÞS, part. præt., immotus, ἀμετακίνητος: Cor. I, XV, 58.

IN-VAGJAN, conturbare, commovere, ἀνασειεῖν: Mc. VX, 41; ταράττειν: Joan. XI, 55.

US-VAGJAN, exagitare, commovere, ἐρεθίζειν: Cor. II, IX, 2 h. l.; κλυδωνίζειν: Eph. IV, 14.

VEGS (vet. sax. *wag*, vet. fr. *weg*, *wei*; Rehth. 1131), masc., commotio, σεισμός: Mth. VIII, 24; κλύδων: Luc. VIII, 24; plur. *vegos* (dat. *vegim*), fluctus, κύματα: Mth. VIII, 24; Mc. IV, 57.

VIGANS, vid. sub *Veihan*.

VIGS (vet. norv. *vegr*, angl. sax. *veg*, vet. sax., vet. sup. germ. *weg*, vet. fr. *wei*, *wi*, angl. *way*, suec. *væg*, dan. *vei*, batav. *weg*; lat. *via*; Gr. II, 27; III, 395; Gf. I, 667; Rehth. 1131), masc., via, ὁδός: Mth. V, 25; VII, 13, 14; VIII, 28; XI, 10; Mc. I, 2, 3; IV, 4, 15; VI, 8; VIII, 3, 27; IX, 33; X, 17, 32, 46, 52; XI, 8; XII, 14; Luc. I, 76, 79; II, 44; III, 4, 5; VII, 27; VIII, 5, 12; IX, 3, 57; XIV, 23; XVIII, 35; XIX, 36; XX, 21; Joan. XIV, 4, 5, 6; Rom. XI, 33; Thess. I, III, 11; Skeir. II, a.

FRAM-VIGIS, adverb., semper, πάντοτε: Joan. VI, 34; Thess. I, IV, 17.

VIGA-DEINA, vid. sub *Deina*.

* VIDAN (vet. norv. *veþ*, *vidja*, angl. sax. *ved*, *veddian*, vet. sup. germ. *wetan*, vet. fr. *withthe*, *weddia*, angl. *wed*, suec. *vad*, dan. *vedde*, rec. sup. germ. *wiede*, *widmen*, *wetten*; Gr. II, 26; DRA. 204, 601, 618; Gf. I, 738; Rehth. 1129, 1156), conj. I, *vaþ*, *vedun*, *vidans*, jungere.

GA-VIDAN, conjugere, συζευγνύειν: Mc. X, 9.

IN-VIDAN, 1) abnegare, ἀπαρνείσθαι: Mth. XVI, 75 h. l.; Mc. VIII, 34; XIV, 72; ἀρνεῖσθαι: Tim. I, V, 8; Tim. II, III, 5; Tit. I, 16; 2) abrogare, ἀθετεῖν: Mc. VII, 9.

GA-VISS, fem., conjunctio, ἀφή: Eph. IV, 16; Col. II, 19.

DIS-VISS, dijunctio, ἀνάλυσις: Tim. II, IV, 6.

US-VISS, adject., expeditus, solutus, vanus, vacuus; *usviss usmitan*, vid. sub *Mitan*.

US-VISSI, neutr., vanitas, ματαιότης: Eph. IV, 17.

VADI, neutr., pignus, ἀρράβων: Cor. II, I, 22; V, 5; Eph. I, 14; Skeir. VI, d.

VADJA-BOKOS, vid. sub *Boka*.

GA-VADJON, conj. II, despondere, ἀρμόζειν: Cor. II, XI, 2.

KUNA-VEDA (vet. sup. germ. *chunwidi*), fem., vinculum, catena, ἄλυσις: Eph. VI, 20.

VIDUVO (*vidovo* Luc. VII, 12; angl. sax. *wuduwe*, vet. sax. *widuwa*, vet. fr. *widwe*, angl. *widow*, batav. *weduwe*, rec. sup. germ. *wütwe*; Gf. I, 779; Rehth. 1147), fem., vidua, χήρα: Luc. II, 37; IV, 25, 26; VII, 12; XVIII, 3, 5; Cor. I, VII, 8; Tim. I, V, 3, 4, 5, 9, 11, 16.

VIDUVAIRNS, adject., orphanus, ὀρφανός: Joan. XIV, 18.

VIZON (coll. *Visan*), conj. II, vivere; *in azeljam vizon*, vid. sub *Azets*.

ANDA-VIZN, neutr., obsonium, ἐψώνιον: Cor. II, XI, 8; necessitas, χρεία: Rom. XII, 13; Phlpp. IV, 16.

VAILA-VIZNS, fem., obsonium, sustentamentum: Skeir. VII, b.

GA-VIZNEIGS, adject., lætus; *gavizneigs visan*, συνήδεσθαι: Rom. VII, 22.

VIÞRA (angl. sax. *vider*, vet. sup. germ. *widar*, vet. sax. *withar*, vet. fr. *with*, rec. sup. germ. *wider*; Gr. III, 260; Gf. I, 635; Alth. Präp. 192; Rehth. 1154), I. Præpositio accusativum regens, adversandi significationem præ se ferens, 1) localis, valet ante, in conspectu, coram, πρὸς (c. accus.): Cor. I, XIII, 12, *andvair þi viþra andvair þi*; Mc. IV, 1 *managei viþra marein ana staþa vas*; 15 *þai viþra vig*; Luc. VIII, 12; I, 73 *guþ aiþ svor viþra abrahama*; Cor. II, V, 12 *viþra ainana wopan*; VII, 12 *gabairhtjan usdaudein viþra izvis* (ubi in interpretatione nostra loco erga vos legendum est *coram vobis*); XII, 19 *sunjon sik viþra izvis* (ὁμῶν); sic Mth. VIII, 34 *usiddja viþra iesu*, vertitur: *ivit obviam Jesu* (ἔξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ); 2) in metaphorico sensu usurpatur: a) in bonam partem, pro, ob, πρὸς (c. acc.): Thess. I, V, 14 *usbeisneigs visan viþra allans*; Tim. II, II, 24 *qairrus visan viþra allans*; Gal. VI, 10 *vaurkjan þiurþ viþra allans*; Eph. VI, 9 *þiurþ taujaiþ viþra ins*; Thess. I, V, 5 *þiurþ laistjaiþ viþra allans*; b) in malam partem, contra, adversus, πρὸς (c. acc.): Col. III, 19 *baitrs visan viþra ainana*; Cor. I, VI, 1 *viþra anþarana staua haban*; Col. III, 13 *haban fairina*; Eph. VI, 11 *standan*; Luc. XIV, 31 *stiqqan viþra unþarana* (συμβάλλειν ἑτέρῳ); Eph. VI, 12 *brakja viþra* (πρὸς) *bloþ*; Mc. X, 5 *viþra harduhairtein gameljan anabusn*; κατό (c. genit.): *viþra izvis ist*; Luc. IX, 50; Cor. II, X, 5 *ushafjan sik*; XIII, 8 *magan wa*; Mc. XI, 25 *wa haban*; Mth. X, 35 *skaidan mannan viþra attan*; Gal. V, 17 *leik gairneiþ viþra ahman*; XXIII *viþra þo svaleika nist vitoþ*; ἐπι (c. accus.): Mc. III, 24, 25 *þiudangardi viþra sik gadailjada*; εἰς: Cor. I, VIII, 12 *fravaurkjan viþra broþrun*; παρά (c. accus.): Skeir. I, c *þata ist viþra þata gadob*; hinc etiam *andhafjan viþra*, denegare, obstare, ita ut alterius sermo impugnetur, vel saltem ut falsus declaretur, πρὸς (c. acc.): Luc. IV, 4 *andhof iesus viþra ins*; VI, 3; Skeir. VIII, b; Mth. XXVII, 14 *andhof viþra ni ainhun vaurde*; hinc Cor. I, IX, 3 *meina andahafsts viþva þans nik ussokjandans þat-ist*.

II. In compositione tantum occurrit in *viþragaggan*, *viþragamotjan* et *viþravair þs*.

VIÞRUS (vet. norv. *vedr*, vet. sax. *withar*, angl. sax. *veðer*, vet. sup. germ. *widar*, angl. *wether*, rec. sup. germ. *widder*; Gr. III, 326; Gf. I, 779), masc., agnus, ἄμνος: Joan. I, 29.

VIÞON (coll. angl. *waddle*, rec. sup. germ. *wedeln*), conj. II, movere, κινεῖν: Mc. XV, 29.

VIKO (vet. norv. *vika*, angl. sax. *vica*, *veoc*, vet. sax. *wica*, vet. sup. germ. *wecha*, vet. fr. *wice*, angl. batav. *week*, suec. *vecka*, dan. *uge*, rec. sup. germ. *woche*; Gf. I, 701; Rehth. 1149), fem., hebdomas,

LUC. I, 8 (Gothus vertit gr. ἐν τῇ τάξει τῆς ἑβδομαρίας αὐτοῦ per : hebdomade ejus classis, id est, cum classis presbyterorum, ad quam pertinebat, ministerio fungebatur, coll. deWette ad Luc. I, 5; hinc in interpretatione loco in vice legendum est in septimana vel hebdomate, et Gr. II, 16 viko a nostra radice distinguendum est).

VILÞEIS (vet. norv. *villr*, angl. sax., suec., dan. *vild*, vet. sup. germ. *wildi*, vet. fr. *wilde*, batav., rec. sup. germ. *wild*; Gr. II, 58; Gf. I, 803; Rechth. 1149), adject., sylvestris, ἄγριος : Mc. I, 6h. l.; *vil þeis alevabagms*, sylvestris olea, ἀγριέλαιος : Rom. XI, 17, 24.

VILJAN (vet. norv. *vilja*, angl. sax. *villa*, *vilnian*, vet. sup. germ. *wellan*, vet. sax. *willian*, vet. fr. *wella*, *willa*, angl. *will*, suec. *vilja*, dan. *ville*, rec. sup. germ. *wille*, *wollen*; gr. βούλεσθαι, lat. *velle*; Gr. II, 28; Gf. I, 815; Rechth. 1150), conj. anom., præes. (conj.) *viljau*, præes. *vilda*, *velle*, θέλειν : Mth. V, 40, 42; VIII, 2, 3; IX, 13; XI, 14; XXVII, 15, 17, 43; Mc. I, 40; III, 14; VI, 19, 22, 25, 26; VII, 24; VIII, 34; IX, 30, 35; X, 35, 36, 43, 44, 51; XIV, 7; XV, 9; Luc. I, 62; IV, 6; V, 12, 39; VI, 31; IX, 23, 24; XIV, 28; XV, 28; XVIII, 4, 13, 41; XIX, 14, 27; XX, 46; Joan. V, 21, 35; VI, 11, 21, 67; VII, 1, 17, 44; VIII, 44; IX, 27; XII, 21; XV, 7; Rom. IX, 22; Cor. II, XI, 12; XII, 20; Gal. I, 7; Col. I, 27; II, 18; Thess. I, II, 18; Thess. II, III, 10; Tim. I, I, 7; II, 4; βούλεσθαι : Mc. XV, 15; Luc. X, 22; Joan. XVIII, 39; Cor. I, XII, 11; Cor. II, I, 15; Tim. I, II, 8; V, 14; εὐδοκεῖν : Mc. I, 11 h. l.; εὐδοῦσθαι : Cor. I, XVI, 2; *silba viljands*, ipse volens, αὐθαίρετος : Cor. II, VIII, 17.

VILJA, masc., 1) voluntas, θέλημα : Mth. VI, 10; VII, 21; X, 29; Mc. III, 35; Joan. VI, 38, 40; VII, 17; IX, 31; Rom. XII, 2; Cor. I, XVI, 12; Cor. II, I, 1; VIII, 5; Gal. I, 4; Eph. I, 1, 5, 11; II, 3; V, 17; Col. I, 9; IV, 12; Thess. I, IV, 3; V, 18; Skeir. I, c; V, b, c; βούλημα : Rom. IX, 19; πρόθεσις : Eph. I, 11; προθυμία : Cor. II, VIII, 12; *frijondans viljan seinana mais þau guþ*, φιλήδονοι μάλλον ἢ φιλόθεοι : Tim. II, III, 4; 2) heneplicitum, εὐδοκία : Rom. X, 1; Eph. I, 9; *gods vilja*, id. : Luc. II, 14; Philpp. I, 15.

VILJA-ÞALÞEI, vide sub *Hilþan*.

GA-VILEIS, adject., 1) volens; *gavileis visan*, συνευδοκεῖν : Cor. I, VII, 12, 13; 2) unanimis, ὁμοθυμαδόν : Rom. XV, 6.

SILBA-VILEIS, benevolens, αὐθαίρετος : Cor. II, VIII, 3.

ANA-VILJEI, fem., modestia, τὸ ἐπιεικές : Philpp. IV, 5 vid. ad h. l.; σεμνότης : Tim. I, III, 4 vid. ad h. l.

VILJARIÞ, nom. propr. masc., docum. neap.

VILVAN (coll. *Vulfs*; Gf. I, 848), conj. I, *vatu*, *vulvun*, *vulvans*, rapere, ἀρπάζειν : Joan. VI, 15; διαρπάζειν : Mc. 3, 27; part. præes. *vilvands*, rapax, ἰὺρ ἀρπαξ : Mth. VII, 15.

DIS-VILVAN, rapere, arripere, διαρπάζειν : Mc. III, 27.

FRA-VILVAN, 1) rapere, ἀρπάζειν : Mth. XI, 12; Joan. X, 12, 28; Cor. II, XII, 2, 4; Thess. I, IV, 17; 2) arripere, συναρπάζειν : Luc. VIII, 29.

VILVS, adject., rapax, ἀρπαξ : Luc. XVIII, 11; Cor. I, V, 10, 11.

VULVA, fem., latrocinium, ἀρπαγμός : Philpp. II, 6.

* **VIMMAN** (vet. norv. *vömm*, *væma*, vet. sax. *wam*, angl. sax. *vom*, *vemman*, vet. sup. germ. *wamm*, *wemman*, vet. fr. *wam*, suec. *vämjas*, dan. *vømmes*; Gf. I, 851; Rechth. 1024), conj. I, *vamm*, *vummun*, *vummans*, maculare, impurum reddere.

VAMM, neutr. (?), macula, σπιλος : Eph. V, 27.

GA-VAMMS, adject., impurus, turpis, communis, κοινός : Rom. XIV, 14.

UN-VAMMS, immaculatus, innoxius, ἄμωμος : Eph. I, 4; V, 27; Col. I, 22; ἄσπιλος : Tim. I, VI, 14.

UN-VAMMEI, fem., sinceritas, ἐλικρίνεια : Cor. I, V, 8.

ANA-VAMMJAN, conj. II, vituperare, μωμᾶν : Cor. II, VI, 3.

* **VINDAN** (vet. norv. *vinda*, angl. sax. *vindan*, *invidd*, vet. sax. *windan*, *wendian*, vet. sup. germ. *wintan*, *inwit*, vet. fr. *winda*, angl. *wind*, suec. *vin du vända*, dan. *vinde*, *vende*, batav. *winden*, rec.

sup. germ. *winden*, *wenden*; Gr. II, 35; Gf. I, 746, 769; Rechth. 1151), conj. I, *vand*, *vundun*, *vundans*, *volvare*.

BI-VINDAN, 1) circumvolvere, amicare, περιβάλλειν : Mc. XIV, 51; XVI, 5; ἐντυλίττειν : Mth. XXVII, 59; ἐνειλεῖν : Mc. XV, 46; 2) obvolvere, σπαργανοῦν : Luc. II, 7, 12.

DUGA-VINDAN, implicare, ἐμπλέκειν : Tim. II, II, 4.

US-VINDAN, plicare, πλέκειν : Mc. XV, 17; Joan. XIX, 2.

IN-VINDS, adject., 1) perversus, διεστραμμένος : Luc. IX, 41; 2) injustus, ἄδικος : Mth. V, 45; Luc. XVI, 11; XVIII, 11; Cor. I, VI, 1.

IN-VINDIÞA, fem., iniquitas, injustitia, ἀδικία : Luc. XVI, 8, 9; XVIII, 6; Joan. VII, 18; Rom. IX, 14; Cor. I, XIII, 6.

VANDJAN, conj. II, *volvare*, *vertere*, στρέφειν : Mth. V, 39; *vandjan sik*, στρέφεισθαι : Luc. VII, 9.

AT-VANDJAN, convertere; *atvandjan sik astra*, revertere, ἐπανέρχεσθαι : Luc. XIX, 15.

AF-VANDJAN, convertere, revertere, ἀποστρέφειν : Rom. XI, 26; Tim. II, I, 15; IV, 4; Tit. I, 14; ἀποτρέπειν : Tim. II, III, 5; μετατιθέναι : Gal. I, 6; Skeir. II, a.

BI-VANDJAN, effugere, στέλλεσθαι : Cor. II, VIII, 20; παραιτεῖσθαι : Tim. I, IV, 7; V, 11; Tim. II, II, 23; περιστάσθαι : Tim. II, II, 16.

GA-VANDJAN, 1) *vertere*, *revertere*, ἐπιστρέφειν : Luc. VIII, 55; 2) *referre*, ἀποστρέφειν : Mth. XXVII, 3; 3) *revertere*, ἐπιστρέφειν : Luc. I, 16, 17; Skeir. I, c; * *κερδαίνειν* : Cor. I, IX, 21 h. l.; *gavandjan sik* (sis Luc. II, 20), a) *reverti*, στρέφεισθαι : Luc. VII, 44; XIV, 25; ἐπιστρέφεισθαι : Mth. IX, 22; Mc. V, 30; VIII, 53; Luc. XVII, 31; ἐκτρέπεσθαι : Tim. II, IV, 4; etiam sine *sik*, στρέφεισθαι : Luc. IX, 55; X, 21, 23; * *συνέρχεσθαι* : Cor. I, VII, 5 vid. ad h. l.; b) *convertere se*, ὑποστρέφειν : Luc. I, 56; II, 20, 39, 43, 45; IV, 1, 14; VII, 10; VIII, 37; IX, 10; X, 17; XVII, 15; etiam sine *sik*, Luc. XVII, 18; ἀνακάμπτεν : Luc. X, 6; c) *reverti*, ἐπιστρέφειν : Mc. IV, 12; Luc. XVII, 4; Gal. IV, 9; etiam sine *sik*, Cor. II, III, 16; ἐπιστρέφεισθαι : Joan. XII, 40; Skeir. III, c.

IN-VANDJAN, *pervertere*, *corrumpere*, μεταστρέφειν : Gal. I, 7.

US-VANDJAN, *averti*, ἀποστρέφεισθαι : Mth. V, 42; ἐκτρέπεσθαι : Tim. I, I, 6; ἐκκλίνειν : Ps. LIII, 3.

GA-VANDEINS, fem., *reversio* : Skeir. I, d.

US-VANDI, fem., *meditatio*, *conversatio*, μεθοδεία : Eph. IV, 14 vid. ad h. l.

VINDS (vet. norv. *vindr*, vet. fr. , vet. sax. *wind*, vet. sup. germ. *wint*, angl. sax., saec., dan. *vindt*, angl., batav., rec. sup. germ. *wind*; lat. *ventus*; Gr. III, 390; Gf. I, 623; Rechth. 1151), masc., *ventus*, ἄνεμος : Mth. VII, 25, 27; VIII, 26, 27; XI, 7; Mc. IV, 37, 39, 41; XIII, 27; Luc. VII, 24; VIII, 23, 24, 25; Joan. VI, 18.

* **VINÞJAN** (angl. sax. *vindvian*, angl. *winnow*; coll. lat. *vannus*), conj. II, *quassare*.

DIS-VINÞJAN, *conquassare*, λιμᾶν : Luc. XX, 18.

VINÞI-SKAURO, vid. sub *Skiuran*.

VINNAN (vet. norv. *vinna*, angl. sax. *vinnan*, vet. sax., vet. sup. germ. *winnan*, vet. fr. *winna*; Gr. II, 34; Gf. I, 875; Rechth. 1151), conj. I, *vann*, *vunnun*, *vunnans*, pati, πάσχειν : Mc. VIII, 31; IX, 12; Luc. IX, 22; Cor. II, I, 6; Philpp. I, 29; Col. I, 24; Thess. I, II, 14; Thess. II, I, 5; Tim. II, I, 12; ὀδυνᾶσθαι : Luc. II, 48; *vinnands arbaidai*, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ : Thess. II, III, 8; *vraka vinnan*, persecutionem pati, διώκεσθαι : Gal. VI, 12; *agliþos vinnan*, afflictionem pati, θλίβεσθαι : Thess. I, III, 4; *aglons vinnan*, id., Tim. I, V, 10.

GA-VINNAN, pati, πάσχειν : Gal. III, 4.

VINNO, fem., *passio*, *dolor*, πάθημα : Rom. VII, 5; Gal. V, 24; πάθος : Col. III, 5.

VINNA, fem., id., πάθος : Col. III, 5 h. l.

VUNNS, fem., id., πάθημα : Tim. II, III, 11.

VINJA (vet. sup. germ. *winjan*; Gr. II, 55; **DRA.** 521; Gf. I, 882), fem., *pascuum*, νομή : Joan. X, 9.

VINTRUS (vet. norv. *vetr*, vet. sax., vet. sup.

germ. *wintar*, vet. fr. *winter*, angl. sax., suec., dan. *winter*, angl., batav., rec. sup. germ. *winter*; Gf. I, 650; Rchth. 1152), masc., 1) hyems, χειμών: Mc. xiii, 18; Joan. x, 22; 2) annus (in supputationibus temporum), ἔτος: Mth. ix, 20; Luc. ii, 42; viii, 42; *vintru visan*, vid. sub *Visan*.

VIPJA, vid. sub *Veipan*.

VIS (Gr. II, 26), neutr., tranquillitas maris, γαλήνη: Mth. viii, 26; Mc. iv, 39; Luc. viii, 24.

* VIS (vet. sax., vet. fr. *wiss*, coll. *Veitan*; Gf. I, 1106), adjunct., certus.

UN-VIS, incertus, ἄδηλος: Cor. I, ix, 26.

VISAN (vet. norv. *vera*, angl. sax. *vesan*, vet. sax., vet. sup. germ. *wesan*, vet. fr. *wesa*, angl. *was*, suec. *vāra*, dan. *være*, batav., rec. sup. germ. *wesen*; coll. lat. *esse*; Gr. II, 26; Gf. I, 1055; Rchth. 1145), conj. anom., præs. *im*, *is*, *ist*, *sijum*, *sijup*, *sind*, præt. *vas*, plur. *vesum* (contrahitur in 3 pers. præs. sing. cum negatione *ni* in *nist*: Mth. x, 24, 37; Mc. vi, 4; ix, 40; x, 40; xii, 27, 31, 52; xvi, 6; Luc. i, 37; vi, 40; vii, 28; ix, 13, 50; xiv, 52; xx, 38; Joan. vi, 24; vii, 16, 18; viii, 13, 44; ix, 16; x, 12; xi, 4, 10; xiii, 16; xiv, 24; xv, 20; xviii, 36; Rom. xiii, 1; xiv, 17; Cor. I, vii, 15; xii, 14, 15, 16; xv, 12, 13, 58; Cor. II, i, 18; xi, 14, 15; Gal. i, 7; iii, 28; v, 2, 23; Eph. vi, 9, 12; Col. iii, 11, 25; Tim. I, i, 9; Tim. II, ii, 9 [tamen Rom. viii, 9 *ni ist* et Luc. vi, 45; viii, 17 *ni auk ist*]; cum *pata* in *pat-ist*, vid. sub *pata*; cum *kara* in *kar-ist*, vid. sub *Kara*), 1) esse, ut speciale verbum, a) esse, existere, εἶναι: Mth. vi, 30 *pata havi hai þjos himma daga visando*; Mc. viii, 1 *at filu managai managein visandein*, xii, 18; Luc. xx, 27, 29; Joan. viii, 58, xi, 9; xvii, 5; Rom. x, 12; xiii, 1; γίνεσθαι: Luc. i, 5; παρεῖναι: Joan. vii, 6; b) significare, vocare, εἶναι: Mc. vi, 2 *gamainjaim handum, pat-ist un þvahanaim matjan*; xi, 34; Rom. vii, 18; ix, 10; x, 6, 7; c) *vaiht visan*; valere, τισχύειν: Gal. vi, 15; d) fieri, γίνεσθαι: in locutione, *ni sijai (nis-sijai)*: Luc. xx, 16; Rom. vii, 7, 15; ix, 15; xi, 1, 11; Gal. ii, 17; vi, 14; e) in locali (licet sæpe metaphorico sensu), α) cum adverbis, *her*: Mc. vi, 3 (*niu sind svistrjus is her at unsts?*); xvi, 6; Joan. vi, 9; xi, 21; Col. iv, 9; *jainar*: Mth. xxvii, 55 (*vesunuh þan jainar qinons managos*), 64; Mc. iii, 2; v, 11; Luc. ii, 6; vi, 6; viii, 32; x, 6; Joan. vi, 22, 24; xi, 15; xii, 9; *þaruh*: Mth. vi, 21 (*þarei auk ist huzd izvar, þaruh ist jah hairto izvar*); Joan. xii, 26; xiv, 3; Cor. II, iii, 17; *þapro*: Joan. xviii, 56 (*þiudangardi meina nist þapro*); *þarei*: Mc. ii, 4 (*andhulidedun hrot, þarei vas iesus*); Mth. vi, 21; Joan. vii, 34, 36, 42; xi, 52, 41; xii, 1, 26; xiv, 3; xvii, 24; xviii, 1; Col. iii, 1, 11; *þadei*: Joan. vi, 62 (*gasaiwiþ sunu mans ussteigan, þadei vas saur þis*); Mc. vi, 55; *war*: Mc. xiv, 14 (*war sind salifvos, þarei paska matjau*); Luc. viii, 25; Joan. vii, 11; viii, 19; ix, 12; Cor. I, xv, 55; *waþro*: Joan. vii, 27 (*ni manna vaiht, waþro ist*), 28; ix, 29, 30; xix, 9; *newa*: Mc. xiii, 28 (*kunnuþ þatei newa ist osans*), 29; Luc. xix, 11; Joan. vi, 4; vii, 2; xi, 18; Rom. x, 8; Phlpp. iv, 5, vid. cæterum sub *New*; *newis*: Rom. xiii, 11 (*newis ist naseins unsara þau þan galaubidedum*); *fairra*: Mth. viii, 30 (*vasuh þan fairra im hairda sveine*); Mc. xii, 34; Luc. xiv, 32; Eph. ii, 45, vid. cæterum sub *Fairra*; *faura*: Phlpp. iii, 14 (*du þaim, þoei faura sind, mik usþanjands*); *iupa*: Col. iii, 1 (*þoei iupa sind, sokeiþ*), 2; *uta*: Thess. I, iv, 12 (*gaggaiþ gaschaba du þaim þatei uta sind*); Mc. i, 45; *utaþro*: Mc. vii, 15 (*ni vaihts ist utaþro mans inngaggando in ina*); *ufaro*: Skeir. IV, b (*ni þatei ufaro visandan svare kannidedi*); *aljar visan*, vid. sub *Alis*; β) cum præpositionibus, αα) cum *in*: Mth. v, 25 (*und þatei is in viga miþ imma*); vi, 4; x, 32, 33; xi, 8; xxvii, 56; Mc. i, 23; ii, 1; v, 5, 25; xv, 41; Luc. i, 61; ii, 8, 25, 44, 49; iv, 25, 27, 32, 33; v, 7, 12; vii, 25 (ὐπάρχειν); viii, 43; ix, 12, 61; xvi, 23 (ὐπάρχειν); xvii, 21; xviii, 2, 3; Joan. vii, 12, 18; viii, 44; ix, 5, 30; xi, 6, 10, 30; xii, 35;

xiv, 2, 10, 17; xvii, 11, 26; Rom. vii, 5, 23; viii, 8, 9, 34; xii, 3; Cor. I, iv, 3; xiv, 25; xv, 17; Cor. II, i, 1; v, 4; vii, 3; xi, 10, 25 (*naht jah dag in diupi þai vas mareins, νοχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ ποποίνκα*); xiii, 5; Gal. iv, 25; Eph. i, 1; ii, 11; iv, 18, 21; v, 9, 18; Phlpp. iii, 6; iv, 3; Col. iv, 13; Thess. I, ii, 14; v, 4; Tim. I, i, 4; ii, 2, 12; iv, 15; Tim. II, i, 5, 6, 15; ii, 10, 20; *in fragistim visan*, vid. sub *Giban*; *in gagrestai visan*, vid. sub *Grests*; ββ) cum *ana*: Mc. i, 45 (*ana au þjaim stadim vas*); iv, 1; x, 32; Luc. i, 80; ii, 25, 40; xv, 25; xvii, 31; Joan. vi, 10; vii, 39; Col. iii, 2, 5; γγ) cum *at*: Mc. ix, 19 (*und wa at izvis sijau*), xiv, 49; Luc. ix, 41; Joan. xvii, 7; Cor. II, i, 17; xi, 8 (παρεῖναι); Eph. vi, 9; Col. iii, 25; Thess. I, iii, 4; Thess. II, iii, 10; δδ) cum *ufar*: Mth. x, 24 (*nist siponeis ufar laisarja*); Luc. vi, 40; Cor. II, xi, 5; *ufar filu visan*, vid. sub *Filu*; εε) cum *ufuro*: Luc. xix, 19 (*þu sijais [γίνου] ufaro fimf þaurjim*); Joan. iii, 31; ζζ) cum *uf*: Cor. I, x, 1 (*attans unsarai allai uf milhmin vesun*); Gal. iv, 2, 21; v, 18; Tim. I, vi, 1; ηη) cum *faura*: Mc. v, 21 (*vas faura marein*); Col. i, 17; Neh. v, 15; θθ) cum *faur*: Mc. ix, 40 (*saei nist viþra izvis, saur izvis ist*); Luc. ix, 50; ιι) cum *viþra*, vid. præcedentem locum et Gal. v, 23; Skeir. I, c; κκ) cum *miþ*: Mth. ix, 15 (*und þata weilos, þei miþ im ist bruþsafs*); xxvi, 69, 71; Mc. i, 13; ii, 19, 26; iii, 14; iv, 56, xiv, 67; Luc. i, 66; v, 34; vi, 3, 4; viii, 38; xv, 31; Joan. iii, 26; vii, 33; viii, 29; ix, 40; xi, 31; xii, 17; xiii, 33; xiv, 9; xv, 27; xvi, 4, 32; xvii, 12, 24; Phlpp. i, 23; iv, 9; Tim. II, iv, 11; λλ) cum *fram*: Joan. vi, 46 (*saei ist fram attin, sa saw attan*); vii, 17, 22, 29; ix, 16, 33; μμ) cum *us*: Mc. xi, 30 (*daupeins iohannis uzuh himina vas þau uzuh mannam*); Luc. ii, 4; xx, 4; Joan. vii, 52; viii, 23, 41, 47; xv, 19; xvii, 14, 16; xviii, 56; Cor. II, iii, 5; Gal. v, 8; Phlpp. iii, 9; Col. iv, 9, 11, 17; Skeir. IV, c; νν) cum *afar*: Mth. xxvii, 62 (*istumin daga, saei ist afar paraskaivein*); f) manere, μένειν: Joan. xii, 34; xiv, 10, 16; xv, 4, 7, 10, 11, 16; Cor. I, vii, 8, 20; xv, 6; g) cum dativo, habere, εἶναι: Luc. i, 7 (*ni vas im barne, non habebant filios [illis filii non erant]*), 36; ii, 7; vi, 32, 33, 34; viii, 42; ix, 38; xiv, 10; Joan. xii, 31; xviii, 39; Rom. ix, 2; xiii, 11; Cor. I, xv, 12, 13; Eph. vi, 9, 12; Thess. II, iii, 2; 2) esse, ut verbum substantivum ad copulandum prædicatum cum subjecto, εἶναι (quandoque etiam ubi Græcus illud prætermisit), a) ante substantivum vel adjectivum ut prædicatum: Mth. iii, 11 (*sa afar mis gaggida svinþoxa mis ist*); v, 34 (*stols ist guþs*), 35, 48; vi, 22, 23; vii, 12, 13, 14, 15, 27, viii, 8, 9, 27; ix, 5, 36; x, 37, 38; xi, 3, 6, 11, 14, 16; xxvi, 66, 68; xxvii, 6, 11, 42, 43, 54, 64; Mc. i, 7, 12, 16, 24, 27; ii, 9, 15, 28; iii, 11, 17; xxix, 33, 35; iv, 17, 18, 20, 31, 40, 41; v, 9, 13, 14, 34; vi, 3, 4, 11, 15, 16; vii, 4, 15, 26, 27; viii, 9, 27, 29; ix, 5, 6, 10, 34, 35, 42, 45, 45, 47; x, 8, 24, 25, 43, 44, 47; xi, 13, 32; xii, 7, 11, 14, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 37; xiii, 19, 22; xiv, 56, 59, 61, 64; xv, 2, 16, 25, 39, 42; xvi, 4; Luc. i, 6, 7, 18, 19, 29, 37, 63; ii, 5, 11, 25, 36; iii, 15, 16, 22; iv, 3, 9, 12, 22, 34, 41; v, 8, 10, 18, 21, 25, 39; vi, 5, 6, 22, 35, 36, 43, 47, 48, 49, vii, 2, 4, 6, 8, 19, 20, 23, 28, 31, 32, 37, 39, 49; viii, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30, 41; ix, 9, 13, 14, 18, 20, 27, 30, 33, 35, 46, 50, 62; x, 22, 29; xiv, 17, 22, 26, 27, 32, 33, 35; xv, 19, 21, 24, 26, 32; xvi, 1, 8, 10, 17, 19, 20; xvii, 10; xviii, 9, 23, 27, 34, 36; xix, 1, 2, 3, 9, 21, 22, 46; xx, 6, 14, 17, 36, 38, 41, 44; Joan. i, 29; iii, 4; v, 35; vi, 9, 14, 29, 33, 40, 42, 48, 50, 51, 55, 58, 60, 63, 64, 69, 70, 71; vii, 6, 7, 12, 18, 26, 28, 36, 40, 41, 50; viii, 12, 13, 14, 16, 17, 25, 26, 31, 33, 34, 36, 37, 39, 42, 44, 45, 48, 53, 54, 55; ix, 4, 5, 8, 9, 13, 14, 17, 18, 19, 24, 25, 28, 31, 40, 41; x, 1, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 22, 24, 29, 30, 33, 34, 36, 41; xi, 1, 25, 27, 38, 39; xii, 2, 6, 34; xiii, 10, 30, 35; xiv, 6, 28; xv, 1, 3, 5, 12, 20; xvi, 17, 18,

32; xvii, 3, 11, 17, 19, 21, 22; xviii, 13, 15, 16, 18, 28, 30, 33, 35, 37, 38, 40; xix, 12; Rom. vii, 3, 8, 14; ix, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 20; x, 8; xi, 15, 17, 23, 25, 33; xii, 2, 5; xiii, 3, 4, 6, 10; xiv, 4, 14, 17, 18; Cor. I, 1, 18; iv, 4, 8; v, 7; vii, 8, 9, 14, 19, 22, 25; viii, 10; x, 16, 17, 19, 20, 22; xi, 3, 5, 6, 24, 25; xii, 12, 14, 15, 16, 19, 22; xiii, 2, 11; xv, 9, 19, 28, 58; xvi, 4; Cor. II, 1, 7, 12, 14, 24; ii, 15; iii, 2, 3, 5, 17; iv, 4, 18; vi, 16; vii, 11; viii, 3, 9, 12, 22, 25; ix, 1, 5, 8; x, 1, 10, 11; xi, 14, 15, 19, 22, 23; xii, 6, 10, 11; xiii, 9; Gal. I, 7, 22; ii, 3, 6, 9; iii, 3, 28, 29; iv, 1, 3, 6, 7, 8, 15, 18, 24, 26, 28, 31; v, 5, 10, 19, 22; vi, 3; Eph. I, 4, 14, 18, 25; ii, 1, 3, 4, 5, 8, 10, 14, 19, 20; iii, 6, 13, 18; iv, 9, 14, 15, 18, 25, 29; v, 3, 5, 8, 10, 17, 23, 27; vi, 17; Philpp. I, 21, 22, 25, 28; ii, 6, 28; iii, 3, 6, 7, 8, 15, 19; iv, 8, 11; Col. I, 7, 15, 18, 24, 27; ii, 13, 14, 17; iii, 5, 14; iv, 11; Thess. I, ii, 15, 19, 20; iv, 3; v, 5, 18, 21; Thess. II, I, 5, 6; iii, 17; Tim. I, I, 5, 7, 8, 15; ii, 3, 10; iii, 12, 15, 16; iv, 8, 10, 15; v, 3, 4, 5, 8, 24, 25; vi, 2, 6, 10; Tim. II, I, 12; ii, 2, 24; iv, 11; Tit. I, 9, 10, 13, 16; ii, 1; Philem. 12; Neh. v, 14; vi, 18; vii, 2; Skeir. I, a, II, c; IV, b, c, d; V, b, d; VI, b; VII, b, d; VIII, d; γίνεσθαι : Luc. I, 2; xix, 17; Rom. xi, 34; Cor. I, xiv, 20; Philpp. iii, 6; Col. iv, 11; Tim. I, iv, 12; v, 9; ὑπάρχειν : Luc. ix, 48; xvi, 14; Cor. I, vii, 26; xii, 22; Cor. II, viii, 17; xii, 16; Gal. ii, 14; Philpp. ii, 6; iii, 20; huc etiam pertinent locutiones *sa ist sa manna*, ἰδε ὁ ἄνθρωπος : Joan. xix, 5; *iudaeis visandans*, φῦσει ἰουδαῖοι : Gal. ii, 15; *insuper sauragaggja aisan*, *kara visan*, *galaista visan*, *fraþjamarzeins visan*, *usarassus visan*, *skula visan*, *galiugaveitvods visan*; *airzis visan*; *ansteigs visan*, *baitrs visan*, *barnisks visan*, *batiza visan*, *usbeisneigs visan*, *biuhts visan*, *bruks visan*, *gredags visan*, *dauþs visan*, *hails visan*, *afhaims visan*, *anuhaims visan*, *hulþs visan*, *andaþahts visan*, *þvairhs visan*, *iuziza visan*, *unkarja visan*, *aljakuns visan*, *uskunþs visan*, *svikunþs visan*, *galeiks visan*, *laus visan*, *mahteigs visan*, *unmahteigs visan*, *gamainja visan*, *ganohs visan*, *binauhts visan*, *uhteigs visan*, *uhtiugs visan*, *garaidis visan*, *bi-reks visan*, *sels visan*, *siuks visan*, *usskavs visan*, *vairþs visan*, *andvairþs visan*, *anavairþs visan*, *gavairþeigs visan*, *vans visan*, *vars visan*, *gavileis visan*, *unveis visan*, *unvits visan*, *vulþags visan*, *vulþriza visan*, *vods visan*, *gafulgins visan*, *fuls visan*, e.c.; b) cum pronomine possess. : Mth. vi, 13; Mc. x, 40; Luc. vi, 20; xv, 31; Joan. vii, 16; xiv, 24; xvi, 15; xvii, 6, 9, 10; c) cum participio, α) cum participio præes. : Mth. vii, 29 (*vas auk laisjands ins sve valdusni habands*); Mc. I, 39; ii, 18; iv, 38; v, 40; ix, 4; x, 22; xiv, 54; xv, 40, 43; Luc. I, 10, 20, 21, 22; ii, 35, 51; iv, 20, 31, 44; v, 1, 16, 17, 20; vi, 12; viii, 40; ix, 18, 53; xv, 1; xix, 17, 47; Joan. x, 40; xiii, 23; xviii, 18, 25; Cor. I, x, 19; xi, 2; xv, 19; Cor. II, I, 9; ii, 9, 11; v, 19; ix, 12; xiii, 11; Gal. I, 23; iv, 3; Philpp. ii, 26; Col. I, 21; ii, 23; Thess. I, iv, 6; Tim. I, I, 13; iii, 2; Tit. I, 6; Skeir. II, b; III, b, d; γίνεσθαι : Mc. I, 4; Cor. I, x, 32; xvi, 10; Col. I, 18; β) cum participio præes., αα) in passivo sensu, εἶναι : Mth. x, 26 (*ni vaiht auk ist gahuliþ, ουδεν γαρ εστι κεκαλυμμενον*), 30; Mc. I, 6; xv, 7, 22, 26, 34, 46; Luc. ii, 26; iv, 16, 17, 38; viii, 2; ix, 32, 45; Joan. iii, 24; vi, 31, 45, 65; x, 34; xii, 14, 16; xvi, 24; xvii, 23; xix, 11; Rom. xiii, 1; Cor. I, v, 11; x, 28; xiii, 10; Cor. II, iv, 3; x, 18; xiii, 5, 6; Gal. ii, 11; Eph. ii, 5, 8; Col. iii, 20; Thess. I, iii, 9; Tim. I, iii, 10; v, 7; Tim. II, iii, 17; Tit. I, 7; Neh. v, 18; ββ) in activo sensu Mc. I, 33 (*so baurgs alla garunnana vas at daura*); Luc. v, 17 (*þaiei vesun gatumana us allamma haimo*); huc pertinent locutiones *drugkans visan*, *habaiþs visan*, *þaursiþs visan*, *asþaursiþs visan*, *þaursts visan*, *kunþs visan*, *mahts visan*, *hlauts gasatiþs visan*, *skulds visan*, *ungateviþs visan*, *usvahsans visan*, etc.; ubi verbum est mere auxiliarium, vid. sub 3); d) prædicato per adverbium

expresso : Mth. vi, 25 (*niu saivala mais ist fodeinai?*); Cor. I, xv, 17 (*svare so galubeins izvara ist*); Thess. I, ii, 10 (*waiva veihaba izvis þaim galaubjandam vesum, εγενθησεν*); Luc. I, 34; Mc. iv, 33 (*andnemur ina, sve ras, in skipa*); Cor. II, ii, 17; Tim. II, iii, 9 (*unviti izze svikunþ vairþiþ allaim, svasve jah jamaize vas, εγενετο*); Thess. I, ii, 13; Mc. iv, 26 (*sua ist þiudangardi guþs*); x, 43; Cor. I, vii, 26; e) cum præpositione in prædicato, α) cum *bi* : Rom. viii, 5 (*þai bi leika visandans*); Eph. vi, 21, 22; Philpp. ii, 23, 28; Col. iv, 7, 8; Tim. I, I, 11; Tit. I, 1; Philem. 14; β) cum *du* : Joan. xi, 4 (*so siukei nist du dauþau*); Rom. vii, 10; Cor. I, xiv, 22 (*razdos du bandvai sind*); Cor. II, vii, 15; Eph. I, 12; Col. ii, 22; *du botai visan*, vid. sub *Butan*; coll. Luc. v, 17 *mahts frauþins vas du hailjan ins*; γ) cum *inu* : Rom. xi, 29 (*inu idreiga sind auk gibos jah laþons guþs*); Eph. ii, 12; f) prædicato per sententiam (completam vel ellipticam) expresso, quæ sententia sive α) in oratione recta ponitur : Mth. v, 37 (*sijaiþ-þan vaurd izvar: ja ja, ne ne*); ix, 13 (*ganimiþ wa sijai, armahairtiþa viljau jah ni hunst*); xxvii, 46; Cor. II, I, 18; β) sive per relativum cum præcedenti copulatur et equidem αα) per pronomen relativum : Mth. xi, 10 (*sa ist auk, bi þanei gameliþ ist*); Mc. iv, 16, 22; vii, 15; ix, 1, 39; Luc. vii, 27; xvi, 15; xviii, 29; xx, 2; Joan. v, 45; vi, 63, 64; vii, 25; viii, 18, 30, 54; ix, 8; x, 6; xi, 2; xiii, 24, 26; xiv, 21; xviii, 14, 26; Cor. I, xv, 10; Cor. II, ii, 2; xii, 13; Eph. iv, 10; Tim. II, iii, 6; Neh. vi, 17; ββ) per particulam relativam, ut *þatei* : Mc. ii, 16 (*wa ist, þatei miþ motarjam jah fravaurhtaim matjiþ jah driyykiþ?*); ei : Mc. ix, 21 (*wan laggy mel ist, ei þata varþ imma*); Cor. I, xvi, 12; þarei : Mc. iv, 15 (*þai viþra vig sind, þarei saiudu þata vaurd*); sve : Mc. xii, 25 (*sind sve uggiljus þai in himinam*); svasve : Mth. vi, 5 (*ni sijaiþ svasve þai liutans*); Luc. xviii, 11; Rom. ix, 27; g) cum genitivo ad prædicatum relato exprimitura) ad quem pertinet; Mc. x, 14 (*þize ist þiudangardi guþs*); xii, 16 (*wis ist sa manleika*); ix, 41; Luc. v, 3; ix, 55; xviii, 16; Joan. x, 12, 21; Rom. viii, 9; ix, 4; Cor. I, I, 12; x, 26; Cor. II, ii, 3; iv, 7; x, 7; Gal. v, 24; Tim. II, ii, 19; β) ad quid pertinet : Mth. xxvi, 73 (*bi sunjai jah þu þize is*); Mc. xiv, 69, 70; Joan. x, 16, 26; xii, 20; xv, 19; xviii, 17, 25; Cor. I, xii, 15, 16; Tim. I, I, 19; Tim. II, I, 15; ii, 17; γ) proprietas quædam : Joan. xviii, 37 (*wazuh saci ist sunjos*); Rom. viii, 5 (*þo þoei leikis sind milton*); xiv, 19 (*þoei gavairþjis sind, laistjaima jah þoei timreimais sind in uns misso*); huc adducendæ sunt etiam locutiones ut *dagis visan*; Thess. I, v, 8; *visan jere tvalibe* Mc. v, 42; h) prædicatum supplendum est : Mc. xiv, 44 (*sa ist, hoc est hoc*), 62 (*ik im, ego sum hoc*); Joan. vi, 20; viii, 24, 28; ix, 9, 36, 37; xiii, 19, 23; xviii, 5, 6, 8, 17, 25; Cor. I, xiv, 26; 3) ut a) verbum auxiliarium ad circumscribendum passivum a) in præsentis et præteriti pro aorist. : Mth. v, 21 (*qiþan ist, ερρεθη*), 27, 31, 33, 38, 43; viii, 3; ix, 35; Mc. I, 9; iii, 21; xv, 15, 28; Luc. I, 13, 19, 26; ii, 11, 17, 20, 21; iv, 17, 26, 27; vii, 12; x, 20, 22; xvii, 9; Joan. vii, 59; ix, 32; xii, 5, 16; xiii, 31, 32; xv, 8; xvi, 21; xviii, 36; Rom. ix, 11, 12; xii, 3; Cor. I, I, 13 fin.; v, 7; vii, 20, 21, 22, 23, 24; x, 2; xii, 13; xv, 4, 5, 6; subscr.; Cor. II, I, 8; iv, 10; vii, 7, 9; xi, 25, 33; xii, 7; xiii, 4; subscr.; Gal. ii, 3, 17; iii, 1, 27; v, 13; Eph. I, 11; iii, 2, 3, 5, 10; iv, 1, 4, 7, 21, 30; Philpp. I, 29; iii, 8; Col. I, 25, 26; iii, 15; Thess. I, iii, 1, 7; Thess. II, I, 10; Tim. I, I, 11, 13; ii, 7; vi, 12; Tim. II, I, 9, 11; iii, 14; Tit. I, 3; Neh. v, 17, 18; Skeir. I, b; III, b; IV, d; VI, c; VII, c; b) in præsentis pro perfecto : Mth. xi, 8; Mc. I, 2 (*gameliþ ist, γεγραπται*); iv, 11; v, 4; vii, 6; ix, 12, 13, 42; x, 40; xi, 17; xv, 4 Gothus enim τειται legit); xvi, 4; Luc. ii, 23, 24; iii, 4; iv, 4, 6, 8, 10, 12; viii, 10; x, 26; xix, 46; Joan. vi, 65; vii, 8, 47; viii, 17, 41; xvii, 10; xviii, 37; Rom. vii, 2; viii, 36; ix, 13, 33; x, 15; xi, 26; xii,

49; XIII, 4; XIV, 11, XV, 9; Cor. I, 1, 13, 19; IV, 4, 6; VII, 14, 15, 27; XIV, 21; XV, 27; Cor. II, VII, 4, 15; VIII, 15; IX, 2, 3, 9; Gal. II, 7; IV, 22, 23, 27; V, 11; VI, 14; Philpp. I, 17; III, 12; IV, 12; Col. I, 16, 17; II, 3; IV, 3, 6; Thess. I, III, 3; Tim. I, 1, 9; VI, 5; Tim. II, II, 9; IV, 8; Tit. I, 15; c) in praeterito pro plusquamperfecto: Mth. VII, 25 (*gasulip vas, τεθειμελιωτο*); Luc. IV, 29; VI, 48; VIII, 2; XVI, 20; Joan. IX, 22; XI, 38, 44; d) in praeterito pro imperfecto: Mc. I, 5 (*daupidai vesun, εθαπτιζοντο*); Luc. I, 65; III, 23; IV, 1; VII, 12; VIII, 27, 29; XVI, 19; XVII, 27; Joan. III, 23; VI, 18; XVIII, 10; Rom. VII, 6; XI, 23; coll. Mth. XXVII, 12; Luc. II, 3, 53; hinc etiam e) in praesenti pro praesenti: Cor. I, XVI, 13 (*gabvastidai sijaiβ, κραταιουσθε*); Cor. II, I, 4; XIII, 11; Gall. IV, 20; VI, 13; Eph. II, 22; coll. Tim. I, VI, 8.

AT-VISAN, adesse, παριστάναι: Mc. IV, 29; ἐφιστά-
ναι: Tim. II, IV, 6; παρακείσθαι: Rom. VII, 21.

IN-VISAN, imminere, διαγίγνεσθαι: Mc. XVI, 1.

MIβ-VISAN, adesse, συμπαραγίγνεσθαι: Tim. II, IV, 16.

UFAR-VISAN, superesse, 1) praesse, superare, ὑπερέ-
χειν: Philpp. IV, 7; περισσεύειν: Cor. II, III, 9; 2) praestare, ὑπερέχειν: Rom. XIII, 1.

FAURA-VISAN, praesto esse: Cor. II, VIII, 11; Skeir. VIII, b.

VISTS, fem., essentia, natura, φύσις: Rom. XI, 24; Gal. IV, 8; Eph. II, 3; Skeir. II, c, d.

VISAN, conj. I, *vas, vesun (visans)*, manere, morari, μένειν: Luc. X, 7; XIX, 5; Joan. V, 38; VI, 27, 56; VII, 9; VIII, 35; XII, 46; XIV, 17, 25; XV, 4, 5, 6, 9, 10; Rom. IX, 11; Cor. I, VII, 11; XV, 6; Cor. II, III, 11, 14; IX, 9; Tim. II, II, 13; III, 14; προσμένειν: Mc. VIII, 2; διαμένειν: Luc. I, 22; ἐπιμένειν: Cor. I, XVI, 8; Philpp. I, 24; ἐνδημεῖν: Cor. II, V, 6; *vintru visan*, hibernare, παραχειμάζειν: Cor. I, XVI, 6; *vaila visan*, bene esse, valere, εὐφραίνεσθαι: Luc. XV, 25 (24), 32; XVI, 19.

BI-VISAN, valere, εὐφραίνεσθαι: Luc. XV, 29.

GA-VISAN, manere, μένειν: Luc. VIII, 27.

MIβGA-VISAN, συναπάγεσθαι: Rom. XII, 16.

βAIRII-VISAN, manere, μένειν: Joan. IX, 41; ἐπιμένειν: Rom. XI, 22; Col. I, 35; Tim. I, IV, 16; διαμένειν: Gal. II, 5 h. I.; παραμένειν: Philpp. I, 25; προσμένειν: Tim. I, V, 5.

VISS, vid. sub *Vidan*.

VISSEI, vid. sub *Veitan*.

VIT (vet. norv. *vid*, vet. sax. *wit*, angl. sax. *vit*; coll. *Veis*), nom. dual. pronominis personalis 1 pers., nos ambo, ἡμεῖς: Joan. XVII, 11, 22.

VITAN, vid. sub *Veitan*.

VITS, vid. sub *Veitan*.

VITOP, vid. sub *Veitan*.

VLAITON, vid. sub *Vleitan*.

*VLEITAN (vet. norv. *lita*, angl. sax. *vlitan*, *vlite*, vet. sax. *wliti*, vet. fr. *wlite*; Gr. II, 14; III, 401; Gf. I, 1130; II, 322; Rehth. 1157), conj. I, *vlait, vlitun, vlitans*, adspicere.

ANDA-VLEIZNS (vet. sup. germ. *antluzi*, angl. sax. *andvlite*, rec. sup. germ. *antlitz*), masc., vultus, facies, πρόσωπον: Mc. XXVI, 67; Luc. XVII, 16; Cor. I, XIV, 25; Cor. II, III, 13; XI, 20.

VLAITON, conj. II, circumspicere, περιβλέπεσθαι: Mc. V, 32.

VLITS, masc., 1) vultus, facies, πρόσωπον: Mc. XIV, 65; Cor. II, III, 7; Gal. I, 22; ὄψις: Joan. XI, 44; 2) adspicere, visus, forma, μορφή: Philpp. II, 7.

VLIZIAN, conj. II, castigare, ὑπωπιάζειν: Cor. I, IX, 27.

YMAINAIUS, nom. propr. masc., Ἰμάναιος: Tim. II, II, 17.

VULAN (vet. sup. germ., vet. sax. *wallan*, angl. sax. *veallan*, vet. fr. *walla*, rec. sup. germ. *wallen*; lat. *bullire*; Gf. I, 797; Rehth. 1024), conj. I, *vaul, vulun, vulans* (?), fervere, ζεῖν: Rom. XII, 11; νομὴν εἶχειν: Tim. II, II, 17 vid. h. I.

VULβUS (angl. sax. *vuldor*; coll. *Valdan*; Gr. II, 58; Gf. I, 848, 899), masc., gloria, honor, δόξα: Mth. VI, 13, 29; Mc. VIII, 38; X, 37; XIII, 26; Luc. II, 9,

14, 32; IV, 6; IX, 26, 31, 32; XVII, 18; XIX, 38; Joan. XI, 40; XII, 41; XVII, 5, 22, 24; Rom. IX, 4, 25; XI, 36; XV, 7; Cor. I, X, 31; Cor. II, I, 20; III, 7, 8, 9, 10, 11, 18; IV, 6, 15; VI, 7; VIII, 19, 25; Gal. I, 5; Eph. I, 6, 7, 12, 14, 17, 18; III, 13, 16, 21; Philpp. III, 19, 21; Col. I, 11, 27; III, 4; Thess. I, II, 12, 20; Thess. II, I, 9; Tim. I, I, 11, 17; III, 16; Tim. II, II, 20; Skeir. IV, b.

VULβAGS, adject., 1) nobilis, honoratus, ἔνδοξος: Luc. VII, 25; Cor. I, IV, 10; Cor. II, III, 7 vid. ad h. h.; Eph. V, 27; δεδοξασμένος: Cor. II, III, 10; *vulβags visan*, δεδοξάσθαι: Cor. II, III, 10; 2) mirus, παράδοξος: Luc. V, 26.

VULβRS, fem., pretium; *ni va ht vulβrais ist*, nullus est pretii, momenti, οὐδὲν διαφέρει: Gal. II, 6 h. I.

VULβRS, adject., compar. *vulβriza*, potior, pretiosus; *vulβriza visan*, potiolem esse, διαφέρειν: Mth. VI, 26 vid. h. I.

VULβRIS, adverb. compar., potius, pretiosius; *vulβris visan*, διαφέρειν: Gal. II, 6.

VULLA (vet. norv. *ull*, angl. sax. *vull*, vet. sup. germ. *wolla*, vet. fr. *wolle*, angl. *wool*, suec. *ull*, dan. *uld*, rec. sup. germ. *wolle*; Gr. III, 410; Gf. I, 794; Rehth. 1158), fem., lana (ἐρίον secundum Num. XIX, 5): Skeir. III, c.

VULLAREIS, masc., fullo, γραφεύς: Mc. IX, 3.

VULVA, vid. sub *Vilvan*.

*VULFS (vet. norv. *ulfr*, vet. sax. *wulf*, angl. sax. *wulf*, vet. sup. germ., vet. fr., angl., batav., rec. sup. germ. *wolf*, suec., dan. *ulf*; lat. *vulpes*, [*lupus*], gr. ἄλώπηξ; Gf. I, 848; Rehth. 1158), masc., lupus, λύκος: Mth. VII, 15; Luc. X, 3; Joan. X, 12.

*VUNAN (coll. angl. sax. *vyn*, vet. sax. *wun...*, *wunnia*, vet. sup. germ. *wunna*, rec. sup. germ. *wonne*; Gr. II, 55; Gf. I, 882), conj. II, *hatar*.

UN-VUNANDS, partic. praes., mæstus, afflictus, ἀδνημο-
νῶν: Philpp. II, 26.

VUND..., vid. sub *Vindan*.

VUNDS (vet. norv. *und*, vet. sax. *wund*, angl. sax. *wund*, vet. sup. germ. *wunta*, vet. fr. *wunde*, *unde*, angl. *wound*, rec. sup. germ. *wund*; Gf. I, 896; Rehth. 1162), adject., saucius, vulneratus; *haubiβ vundan briggan*, decollare, κεφαλαιοῦν: Mc. XII, 4.

*VUNDON, conj. II, vulnerare.

GA-VUNDON (*ga-vondon*), id., τραυματίζειν: Luc. XX, 12.

VUNDUFNI, fem., plaga, μάστιξ: Mc. III, 10.

VUNNS, vid. sub *Vinnan*.

VRAIQS (angl. sax. *vrenc*, angl. *wry*, scot. *wrink*; coll. suec. *vriden*, dan. *vride*), adject., σχολιός: Luc. III, 5.

VRAK, vid. sub *Vrikan*.

VRATON (vet. norv. *rata*; Gr. II, 51), conj. II, ire, iter facere, πορεύεσθαι: Luc. II, 41; Cor. I, XVI, 6; διοδεύειν: Luc. VIII, 1.

VRATODUS, masc., iter, ὁδοποιρία: Cor. II, XI, 26.

VREKEI, vid. sub *Vrikan*.

*VRIGGAN (angl. sax. *vringan*, angl. *wring*), conj. I, *vragg, vruggun, vruggans*, torquere.

VRUGGO, fem., tendiculum, παγίς: Tim. II, II, 26.

VRIβUS (angl. sax. *vrað*, suec. *vrad*, dan. *vraad*; Gr. III, 475), fem., pecus, armentum, ἀγέλη: Luc. VIII, 33.

VRIKAN (vet. norv. *recka*, angl. sax. *vrecan*, vet. sax. *wrak, wrekan*, vet. fr. *wreka*, vet. sup. germ. *wreh, rehhan*, angl. *wreak, wrong*, rec. sup. germ. *rächen*; coll. *Vrohjan*; Gr. II, 27; Gf. I, 1130, 1131; Rehth. 1160), conj. I, *vruk, vrekun, vrikans*, persequi, διώκειν: Mth. V, 44 vid. h. I.; Joan. XV, 20; Rom. XII, 14; Cor. I, XV, 9; Cor. II, IV, 9; Gal. I, 23; IV, 29; V, 11.

GA-VRIKAN, 1) vindicare, ἐκδικεῖν: Rom. XII, 19; 2) ulcisci, ἐκδίκησιν ποιεῖν: Luc. XVIII, 7, 8.

FRA-VRIKAN, persequi, ἐκδιώκειν: Thess. I, II, 15.

VRAKS, masc., persecutor, διώκτης: Tim. I, I, 13.

VRAKA, fem., persecutio, διωγμός: Mc. X, 30; Gal. VI, 12 h. I.; Tim. II, III, 11, 12.

VRAEJA, fem., id., Mc. IV, 17; Rom. VIII, 35;

Thess. II, 1, 4; Tim. II, III, 11; *vrakja vinnan*, persecutionem pati, διώκεσθαι : Gal. VI, 12.

VRAKJAN, conj. II, persequi, διώκειν : Philpp. III, 6.

VREKEL, fem., persecutio, διωγμός : Cor. II, XII, 10.

*VRISQAN, conj. II (?), fructificare.

GA-VRISQAN, id., τελεσφορεῖν : Luc. VIII, 14.

VRITS (vet. norv. *rita*, angl. sax. *writan*, vet. sax. *writan*, vet. sup. germ. *rizan*, *reiz*, angl. *write*, rec. sup. germ. *reissen*; Gr. II, 14; Gf. I, 1130; II, 557), masc. punctum, acus, χειραία : Luc. XVI, 17.

VRUGGO, vid. sub *Vriggan*.

VROHJAN (vet. norv. *rāgia*, rogr, vet. sax. *wrogian*, angl. sax. *wregan*, vroht, vet. fr. *wrogian*, ruogia, rueka, vet. sup. germ. *rogjan*, batav. *wrok*, rec. sup. germ. *wroge*, rügen; coll. *Vrikan*; DRA. 855; Gf. I, 1130; II, 432; Rchth. 1161), conj. II, accusare, κατηγορεῖν : Mth. XXVII, 12; Mc. III, 2; XV, 3; Luc. VI, 7; Joan. V, 45.

FRA-VROHJAN, diffamare, διαβάλλειν : Luc. XVI, 1.

VROHS, fem., accusatio, κατηγορία : Joan. XVIII, 29; Tim. I, V, 19.

VODS (vet. norv. *odr*, angl. sax. *vod*, *vedan*, vet. sup. germ. *wuot*, angl. *wood*, batav. *woed*, rec. sup. germ. *wuth*; Gr. II, 10; Gf. I, 766), adjunct., insanus, dæmoniacus, δαιμονιζόμενος : Mc. V, 15, 16; *vods visan*, δαιμονιζεσθαι : Mc. V, 18.

*VODS (coll. angl. sax. *vuðuuta*; vel *veitvods* efformatur ex quodam verbo **veitvjan*, quod indicare, ostendere, significat et ad *veitan* pertineret? Gr. II, 10; DRA. 857), masc., anom., plur. *vods*.

VEIT-VODS, martyr, μάρτυρ : Mth. XXVI, 65; Mc. XIV, 63; Cor. II, I, 23; XIII, 1; Tim. I, V, 19; VI, 12.

GALIUGAVEIT-VODS, falsus testis, ψευδομάρτυρ : Cor. I, XV, 15; *galiugaveitvods visan*, ψευδομαρτυρεῖν : Mc. X, 19; Luc. XVIII, 20.

VEIT-VODJAN, conj. II, testari, μαρτυρεῖν : Luc. IV, 22; Joan. III, 26, 32; V, 36, 37; VII, 7; VIII, 13; X, 25; XII, 17; XIII, 21; XV, 26, 27; XVIII, 23; Rom. X, 2; Cor. I, XV, 15; Cor. II, VIII, 3; Gal. IV, 15; Col. IV, 13; Thess. I, II, 12; Tim. I, VI, 13; Skeir. IV, c; VI, b; *καταμαρτυρεῖν* : Mth. XXVII, 13; Mc. XIV, 60;

XV, 4; μαρτύρεσθαι : Gal. V, 3; Eph. IV, 17; διαμαρτύρεσθαι : Thess. I, IV, 6; Tim. I, V, 21; Tim. II, II, 14; IV, 1; *galiug veitvodjan*, falso testari, ψευδομαρτυρεῖν : Mc. XIV, 56, 57.

MIÞVEIT-VODJAN, testari-cum, συμμαρτυρεῖν : Rom. IX, 1.

VEITVODIÞA (*veitvodida* Joan. III, 32), fem., testimonium, μαρτύριον : Mth. XXVII, 13; Mc. I, 44; VI, 11; Luc. V, 14; IX, 5; Tim. II, I, 8; μαρτυρία : Mc. XIV, 55, 56, 59; Joan. III, 32; V, 36; VIII, 13, 17; Tim. I, III, 7; *veitvodiþa haban*, testificare, μαρτυρεῖσθαι : Tim. I, V, 10.

VEIT-VODEINS, fem., id., Skeir. VI, c.

VEIT-VODEI, fem., id., μαρτύριον : Cor. II, I, 12; Thess. II, I, 10; Tim. I, II, 6; μαρτυρία : Tit. I, 13; Skeir. VI, b.

VEIT-VODI, neutr., id., Tim. II, II, 2 vid. ad h. l.

VOPÞS (vet. sax. *wothi*; Gr. III, 786), adjunct., bonus, acceptabilis; *dauns vopþi*, bonus odor, εὐωδία : Cor. II, II, 15; ὁσμή εὐωδίας : Eph. V, 2.

VOK, vid. sub *Vakan*.

VOKRS (angl. sax. *rocor*, vet. sup. germ. *wuochar*, vet. fr. *woker*, suec. *ocker*, dan. *aager*, rec. sup. germ. *wucher*; Gr. II, 11; Gf. I, 680; Rchth. 1157), masc., lucrum, τόκος : Luc. XIX, 23.

VONDON, vid. *Vundon*.

VOPJAN (angl. sax. *vop*, *vepan*, vet. sax. *wopan*, vet. sup. germ. *wuofan*, vet. fr. *wepan*, angl. *whoop*, *weep*; coll. lat. *vocare*; Gf. I, 780; Rchth. 1155), conj. II, 1) clamare, φωνεῖν : Mth. XXVII, 47; Mc. X, 49; XIV, 68, 72; XV, 35; Luc. VIII, 54; XIX, 15; Joan. XI, 28; XII, 17; XIII, 13; XVIII, 33; βοᾶν : Mc. I, 3; XV, 34; Luc. III, 4; XVIII, 7; 2) acclamare, advocare, προσφωνεῖν : (Mth. XI, 16) Luc. VII, 32.

AT-VOPJAN, advocare, φωνεῖν : Mc. IX, 35; X, 49; Luc. XVI, 2; Joan. IX, 18, 24; προσφωνεῖν : Luc. VI, 13.

UF-VOPJAN (*ubuh-vopida* Luc. XVIII, 38), exclamare, ἀναφωνεῖν : Luc. I, 42; φωνεῖν : Luc. VIII, 8; XVI, 2; ἀναβοᾶν : Luc. IX, 38; βοᾶν : Luc. XVIII, 38.

F

FAGINON, vid. sub *Faihan*.

FAGRS, vid. sub *Faihan*.

FADAR (vet. norv. *fadir*, angl. sax. *fader*, vet. sup. germ. *fatar*, vet. fr. *feder*, *fader*, *feider*, angl. *father*, vet. sax., suec., dan. *fader*, batav. *vader*, rec. sup. germ. *vater*; gr. πατήρ, lat. *pater*; Bopp 80, 83; Gr. II, 45; III, 320; Gf. III, 374; Rchth. 729), masc. anom., pater, πατήρ : Gal. IV, 6.

FADREIN, masc. plur. indecl., parentes, γονεῖς : Luc. VIII, 56; XVIII, 29; Joan. IX, 2, 3, 18, 20, 22.

FADREIN, neutr., 1) paternitas, πατριά : Eph. III, 15; 2) plur., parentes, γονεῖς : Cor. II, XII, 14; Col. III, 20; Tim. II, III, 2; πρόγονοι : Tim. I, V, 4; Tim. II, I, 3.

FADREINS, fem., genus, progenies, πατριά : Luc. II, 4.

FAHAN (vet. norv. *fá*, angl. sax. *fon*, vet. sax., vet. sup. germ. *fahan*, vet. fr. *fa*, angl. *fang*, suec. *fānga*, *fā*, dan. *fange*, *faas*, batav. *vangen*, rec. sup. germ. *fahen*, *fangen*; Gr. II, 28; Gf. III, 386; Rchth. 723), conj. I, *faisah*, *faisahun*, *fahans*, capere, πιάζειν : Joan. VII, 44; VIII, 20.

GA-FAHAN, id., πιάζειν : Joan. VII, 30, 32; X, 39; Cor. II, XI, 32; καταλαμβάνειν : Mc. IX, 18; Joan. XII, 35; Rom. IX, 50; Eph. III, 18; Philpp. III, 12; Thess. I, V, 4; ἐπιλαμβάνεσθαι : Luc. XX, 20, 26; προλαμβάνειν : Gal. VI, 1; *gafahanana tiuhan*, captare, ζωγρεῖν : Tim. II, II, 26; *gafahanana haban*, id., Tim. II, II, 26, h. l.

GA-FAH, neutr. (?), captura, ἄγρα : Luc. V, 9.

FAHEÞS, vid. sub *Faihan*.

FAHJAN, vid. sub *Faihan*.

FAÞA (coll. vet. sup. germ. *fadam*, angl. sax. *fæðem*, vet. fr. *fethm*, angl. *fathom*, rec. sup. germ. *faden*; Gf. III, 374, 450; Rchth. 736), fem., sepes, φραγμός : Mc. XII, 4; Luc. XIV, 23; Eph. II, 14.

*FAÞS (*fads* Luc. VII, 6; coll. angl. sax. *fadan*; Bopp 83; Gr. I, XLII (1. edit.); III, 319; DM. 689; DRA. 754; Gf. III, 374; coll. Aschbach, *Gesch. der Westgothen* p. 264), masc. (plur. *fadeis*), dominus, præsul.

BRUÞ-FAÞS, sponsus, νυμφίος : Mc. II, 19, 20; Luc. V, 34, 35; νυμφών : Mth. IX, 15; Mc. II, 19; Luc. V, 34.

HUNDA-FAÞS, centurio, ἑκατόνταρχος : Mth. VIII, 5, 13; Luc. VII, 2, 6; κεντουρίων : Mc. XV, 39, 44, 45.

ÞSUNDI-FAÞS, dux, chiliarchus, χιλίαρχος : Mc. VI, 21; Joan. XVIII, 12.

SYNAGOGA-FAÞS, archisynagogus, ἀρχισυναγωγός : Mc. V, 22, 35, 36, 38.

FAIAN, vid. sub *Feian*.

*FAIHAN (vet. norv. *feigenn*, *fagna*, angl. sax. *fea*, *fægnian*, vet. sax. *fagan*, *faganon*, vet. sup. germ. *gafehan*, *gasag*, *agon*, angl. *fain*, suec. *fāgna*; Gr. II, 28, 44; Gf. III, 417), conj. I, *fah*, *fehun*, *faihans*, accommodari, convenire.

BI-FAIHON, conj. II, decipere, πλεονεκτεῖν : Cor. II, VII, 2; XII, 17, 18; Thess. I, IV, 6.

GA-FAIHON, id., Cor. II, II, 11 h. l.

BI-FAIHONS, fem., deceptio, πλεονεξία : Cor. II, IX, 5.

BI-FAIH, neutr., id., Cor. II, XII, 20 h. l.

*FAHJAN (DM. 24; Gf. III, 419), conj. II, adaptare, accommodare.

FULLA-FAHJAN, 1) satisfacere, ἱκανὸν ποιεῖν : Mc. xv, 15; Skeir. VII, d; 2) servire, λατρεύειν : Luc. iv, 8.

FAHEÞS et FAHEDS (*faheids* Luc. ii, 10; viii, 13), fem., lætitia, χαρά : Mc. iv, 16; Luc. i, 14; ii, 10; viii, 13; x, 17; xv, 7, 10; Joan. iii, 29; xv, 11; xvi, 21, 22, 24; xvii, 13; Rom. xiv, 17; xv, 13; Cor. ii, ii, 3; vii, 4, 13; viii, 2; Gal. v, 22; Philpp. i, 25; ii, 2, 29; iv, 1; Col. i, 11; Thess. I, ii, 19, 20; iii, 9; Tim. ii, i, 4.

FAGINON, conj. II, lætari, c. dat., etiam cum *fram*, ana vel in, χαίρειν : Mc. xiv, 11; Luc. i, 14; vi, 23; x, 20; xv, 5, 32; xix, 6, 37; Joan. viii, 56; xi, 15; xiv, 28; xvi, 20, 22; Rom. xii, 12, 15; Cor. i, xiii, 6; xvi, 17; Cor. ii, ii, 3; vi, 10; vii, 7, 9, 13, 16; xiii, 9, 11; Philpp. i, 18; ii, 28; iii, 1; iv, 4, 10; Col. i, 24; Thess. I, iii, 9; v, 16; *fagino*, imperat., ave, χαῖρε : Luc. i, 28.

MIF-FAGINON (vel *faginon miþ*), lætari cum, συχαίρειν : Luc. i, 58; xv, 6, 9; Cor. i, xiii, 6.

FAGRS (vet. norv. *fagr*, angl. sax. *fægr*, vet. sup. germ. *fagar*, angl. *fair*, suec. *fager*, dan. *favr*; Gf. III, 420), adject., proprius, utilis, bonus, εὐθετος : Luc. xiv, 35.

UN-FAGRS, inutilis, ἀχάριστος : Luc. vi, 35.

GA-FAHRJAN, conj. II, præparare, κατασκευάζειν : Luc. i, 17.

*GA-FEHS (vet. sax. *feh*), adject., conveniens, accommodatus.

GA-FEHABA, adverb., id., εὐσχημόνως : Thess. I, iv, 12.

FAIHU (*faiho* Mc. x, 33; vet. norv. *fe*, vet. sup. germ. *fihu*, angl. sax. *feoh*, vet. sax. *fehu*, *fe*, vet. fr. *fia*, angl. *fee*, suec. *få*, dan. *fæ*, rec. sup. germ. *vieh*; gr. πῶς, lat. *pecus*, *pecunia*; coll. *Faihan*; Bopp 84, 83; Gr. II, 28; Gf. III, 425, 428), neutr., facultates, χρήματα : Mc. x, 23, 24; Luc. xviii, 24; κτήματα : Mc. x, 22; ἀργύριον : Mc. xiv, 11.

FILU-FAIHUS, adject., multivarius, πολυποίκιλος : Eph. iii, 10 h. l.

FAIHU-GAIRNEI, vid. sub *Geiran*.

FAIHU-GEIRO, vid. sub *Geiran*.

FAIHU-ÞRAIENS, vid. sub *Þreihan*.

FAIHU-SKULA, vid. sub *Skulan*.

FAIHU-GAVAUURKI, vid. sub *Vaurkjan*.

FAIHU-FRIKS, vid. sub *Friks*.

FAIHON, vid. sub *Faihan*.

*FAIR (vet. norv., angl. sax. *for-*, vet. sax. *far-*, vet. sup. germ. *far-*, *fir-*, suec. *för-*, dan. *for-*, batav., rec. sup. germ. *ver-*; Gf. III, 604, 605), præpositio inseparabilis, quæ germanico *ver-*, *ent-* respondet, et in sequentibus tantum vocabulis occurrit : 1) cum verbis : *fairainan*, *fairgreipan*, *fairhaitan*, *fairrinnan*, *fairvaurkjan*, *fairveitjan*; 2) cum participio : *unfairlaistiþs*; 3) cum substantivo : *fairveitl*.

*FAIRAN (vet. norv. *far*, *frin*, angl. sax. *firen*, vet. sax., vet. sup. germ. *firina*, *fara*, vet. fr. *firne*, *ferne*, rec. sup. germ. *gefährde*; Gr. II, 56; DRA. 624; Gf. III, 575, 679; Schm. I, 550; Rebth. 743), conj. I, *far*, *ferun*, *faurans*, accusare.

*FAIRINS, adject., culpabilis, nocens.

UN-FAIRINS, inculpatus, ἀμεμπτος : Thess. I, iii, 13; v, 23; ἀνεγκλητος : Col. i, 22.

US-FAIRINS, id., ἀμεμπτος : Philpp. iii, 6.

FAIRINA, fem., 1) accusatio, μομφή : Col. iii, 13; 2) crimen, αἰτία : Mc. xv, 26; Joan. xviii, 38; xix, 6; 3) causa, λόγος : Mth. v, 32; αἰτία : Tim. ii, i, 12; Tit. i, 13.

FAIRINON (*Fairrinon* Gal. v, 15), conj. II, vituperare, μωμάσθαι : Cor. ii, viii, 20; Gal. v, 15; *fairinonds*, part. præ., calumniants, calumniator, διάβολος : Tim. ii, iii, 3.

UNGA-FAIRINONDS, part. præ., integer, ἀνεγκλητος : Tit. i, 6; ἀνεπίληπτος : Tim. i, iii, 2.

UNGA-FAIRINONDS, part. præ., id., ἀνεγκλητος : Tim.

I, iii, 10; Tit. i, 7; ἀνεπίληπτος : Tim. i, v, 7; vi, 14.

UN-FAIRINODABA, adverb., integre, ἀμέμπτως : Thess. I, ii, 10.

FERJA, masc., insidiator, ἐγκάθετος : Luc. xx, 20.

GA-FAURDS, fem., concilium, synedria, συνέδριον : Mc. xiv, 55; xv, 1.

FAIRGUNI (vet. norv. *förgyñ*, angl. sax. *firgen*; Gr. II, 175; DM. 416), neutr., mons, ὄρος : Mth. viii, 1; Mc. iii, 13; v, 5, 11; ix, 2; xi, 1, 23; Luc. iii, 5, 19, 29, 37; iv, 5, 29; vi, 12; viii, 52; ix, 28, 37; Joan. vi, 3, 15; Cor. I, xiii, 2; Gal. iv, 24.

FAIRZNA (vet. sax., vet. sup. germ. *fersna*, angl. sax. *fiersna*, batav. *verssen*, rec. sup. germ. *ferse*; gr. πτέρνα; Gr. III, 404; Gf. III, 699), fem., calcaneus, πτέρνα : Joan. xiii, 18.

FAIRINA, vid. sub *Fairan*.

FAIRNIS (vet. norv. *forn*, angl. sax. *fyrn*, vet. sax. *fern*, *furn*, vet. sup. germ. *firni*, suec. *forn*, rec. sup. germ. *firn*; Gr. II, 62; Gf. III, 662), adject., vetus, antiquus, παλαιός : Mth. ix, 16, 17; Mc. ii, 21, 22; Luc. v, 36, 37, 39; Cor. I, v, 7; Cor. II, iii, 14; Eph. iv, 22; Col. iii, 9; *fairnjo jer*, annus elapsus, πέρυσι : Cor. II, viii, 10; ix, 2.

FAIRNIÞA, fem., vetustias, παλαιότης : Rom. vii, 6.

FAIRRA (vet. norv. *firr*, *fiarri*, angl. sax. *feor*, vet. sax., vet. sup. germ. *fer*, vet. fr. *fir*, *fer*, *fern*, angl. *far*, suec. *sjerran*, dan. *sjern*, rec. sup. germ. *fern*; Gf. III, 656; Rebth. 742), adverb., porro, πόρρω : Luc. xiv, 32; μακράν : Luc. xv, 13; Eph. ii, 13, 17; hinc *fairra visan*, abesse, μακράν ἀπέχειν : Luc. xv, 20; c. dat., ex, ab, ἀπό : Mth. vii, 23; xxv, 41; Luc. i, 38; ii, 15, 37; iv, 13, 42; v, 3, 8; viii, 37; Cor. I, vii, 10; μακράν ἀπό : Mth. viii, 50; Mc. xii, 34; Luc. vii, 6; πόρρω ἀπό : Mc. vii, 6.

FAIRRAÞRO, adverb., longinquo, μακρόθεν : Mc. v, 6; viii, 3; xi, 13; Luc. xviii, 13; ἀπό μακρόθεν : Mth. xxvii, 55; Mc. xiv, 54; xv, 40; Luc. xvi, 23; πόρρωθεν : Luc. xvii, 12.

FAIRWUS (vet. norv. *fiör*, angl. sax. *feorh*, vet. sup. germ. *ferh*; Gr. III, 595; DM. 457; Gf. III, 682), masc., mundus, κόσμος : Mc. viii, 36; Joan. viii, 23, 26; ix, 5; x, 36; xi, 27; xii, 25, 31, 46; xv, 19; xvi, 11, 28, 33; xvii, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 24; xviii, 30, 37; Rom. xi, 12, 15; Cor. I, i, 20; v, 10; Cor. II, i, 12; vii, 10; Gal. iv, 3; vi, 14; Eph. i, 4; ii, 2 h. l.; Col. ii, 20; Tim. I, i, 15; iii, 16; vi, 7; *sa fairwu habands*, princeps mundi, κοσμοκράτωρ : Eph. vi, 12.

VAI-FAIRWJAN (vet. sup. germ. *weverjan*; Gf. I, 788), conj. II, flere, lamentari, ἀλαλάζειν : Mc. v, 38.

FALAIG, nom. propr. masc., Φάλεξ : Luc. iii, 35.

FALþAN (vet. norv. *falda*, ...*faldt*, angl. sax. *fealdan*, ...*feald*, vet. sax., vet. fr. ...*fald*, vet. sup. germ. *faldan*, angl. *fold*, suec. *fäll*, dan. *folde*, rec. sup. germ. *falten*, ...*faltig*; gr. πλέκειν, ...πλοῦς, lat. *plicare*, ...*plex*; Gf. III, 513), conj. I, *faisalþ*, *faisalþun*, *falþans*, plicare, colligere, πτύσσειν : Luc. iv, 20.

...FALþS, adject., ...plex.

AIN-FALþS, simplex, clarus, ἀπλοῦς : Mth. vi, 22.

AIN-FALþABA, adverb., simpliciter, Skeir. III, c.

MANAG-FBLþS, multiplex, πολλαπλασιών : Luc. xviii, 30; πολυποίκιλος : Eph. iii, 10.

TAIHUNTAIHOND-FALþS, centuplex, ἑκατονταπλασιών : Mc. x, 30; Luc. viii, 8.

FIDUR-FALþS, quadruplex, τετραπλοῦς : Luc. xix, 8.

AIN-FALþEI, fem., simplicitas, bonum, ἀπλότης : Cor. ii, viii, 2; ix, 14, 13; xi, 3; Col. iii, 22.

FALLASUR, nom. propr. masc., Φασσοῦρ : Esdr. ii, 38.

FANA (vet. norv., angl. sax., suec. *fana*, vet. sax., vet. sup. germ. *fano*, dan. *fane*, rec. sup. germ. *fahne*; lat. *pannus*; Gr. III, 447; Gf. III, 520), masc., pannus, ῥάκος : Mth. ix, 16; σουδάριον : Luc. xix, 20.

FANI (vet. norv. *fen*, angl. sax. *fenn*, vet. sup.

germ. *fenna*, angl. *fen*, *fiants*, batav. *venn*; Gf. III, 522), neutr., lutum, πηλός : Joan. ix, 6, 11, 14.

FANUEL, nom. propr. masc., φανουήλ : Luc. ii, 36.

FAUHO (vet. sup. germ. *foha*, angl. sax., angl. *fox*, vet. sax. *fohs*, batav. *voss*, rec. sup. germ. *fuchs*; Gf. III, 431), fem., vulpes, ἀλώπηξ : Mth. viii, 20; Luc. ix, 58.

FAUR et FAURA (vet. norv. *fyri*, *for*, angl. sax. *fore*, *for*, vet. sax. *far*, *for*, *fora*, *furi*, vet. fr. *fara*, *fore*, *fori*, *for*, vel. sup. germ. *fora*, *furi*, angl. *beso e*, suec. *för*, dan. *for*, rec. sup. germ. *fur*, *vor*; gr. πρό, lat. *pro*, *præ*; Gr. II, 726; Gf. III, 612; Alth. Präpos. 150 sqq., Rehth. 728, 751), præpositiones, quarum prior respectum localem, coram, ante, temporalem, ante, et moralem, pro, posterior vero localem tantum et moralem designat.

I. *Faur* : A. Præpositio accusativum regens, significat a) localiter, ad, præ (ita ut objectum aliud antecedit), παρά c. accus. : Mc. i, 16 *warbonds faur marein*; item post *galeiþan* Mc. ii, 13; *gadriusan* iv, 4; Luc. viii, 5; *sian* Mc. x, 46; Luc. xviii, 33; hinc *sa faur marein* pro παράλιος Luc. vi, 17; etiam Mc. viii, 6 *atlagidedun faur þo managein*, κερύθηκον τῷ ὄχλῳ; semel adest Mc. xiv, 68 *galaiþ faur gard*, ἐξῆλθεν εἰς τὸ προαύλιον; b) temporaliter, πρό : *faur mel* Mth. viii, 29; Cor. i, iv, 5; Skier. VIII, a; *faur mela aiveina* Tim. ii, i, 9; Tit. i, 2; *faur jera fidvortaihun* Cor. ii, xii, 2; *faur gaskast fairwaus* Joan. xvii, 24; *faur gasatein fairwaus* Eph. i, 4; *faur hanins hrak* Mth. xxvi, 75; *faur þata* Skeir. III, a; hinc Thess. i, iv, 15 *ni bisnivam faur þans anaslepandans* (οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας); c) metaphorice post verba omnis generis et locutiones, quæ factum, passionem, orationem, etc., pro aliquo fieri indicant, sive ad designandum finem, vel rationem, vel substitutionem, pro, ὑπέρ c. genit. : Mc. ix, 40 (*saei nist viþra izvis, faur izvis ist*); x, 45 (*giban saivata faur managans saun*); Luc. ix, 50; Joan. x, 11, 15; xiii, 37, 38; xv, 13; xviii, 14; Rom. viii, 15; ix, 3; xiv, 15; Cor. i, iv, 6; v, 7; xv, 3, 29; Cor. ii, i, 6, 11; v, 15, 20, 21; vii, 7, 8, 12; viii, 16, 24; ix, 14; xii, 5, 10, 15; xiii, 8; Gal. i, 4; ii, 20; Eph. iii, 10; v, 2, 25; vi, 20; Philpp. i, 29; iv, 10; Col. i, 7, 9, 24; Thess. i, v, 10; Tim. i, ii, 6; Philem. 13; Skeir. i, a; ii, a; VIII, c, d.

B. Adverbium : Mc. viii, 6 *atlagjan faur* (παρατιθέναι); Luc. xix, 4 *biþragjan faur* (προτρέχεν).

C. In compositione : a) cum verbis : *faurbiudan*, *faurgaggan*, *faurdummjan*, *faurqiþan*, *faurlagjan*, *faurmuljan*, *faurinnan*, *faursigljan*, *faursnivan*, *faurvalejan*, *faurvaipjan*; bicomposita : *faurbigaggan*, *faurbiþragjan*, *faurbisnivan*; b) cum substantivis : *faurbauhtis*, *faurhah*, *faurlageins*, *faurstasseis*; c) cum adjectivo : *unfaurveis*.

II. *Faura* : A. Præpositio dativum regens, significat a) localiter, coram, ἔμπροσθεν : Mth. vi, 2 (*ni haurnjais faura þus*); xi, 10 (*aggilus gamanveiþ vig þeinana faura þus*); xxvi, 70; xxvii, 11; Mc. i, 2; Luc. v, 29; xix, 27; Joan. x, 4; Cor. ii, v, 10; Gal. ii, 14; Thess. i, iii, 9, 13; Neh. v, 15; ἐνώπιον : Luc. xiv, 10; κατενώπιον : Col. i, 22; πρό προσώπου : Mth. xi, 10; Mc. i, 2; Luc. ix, 52; quæ formula etiam per *faura andvairþja* exprimitur Luc. i, 76; vii, 27; x, 1; Neh. v, 15; quod etiam pro ἐναντίον : Mc. ii, 12 ponitur; insuper adhibetur *faura*, pro κατά c. accus. : Gal. iii, 1; παρά c. accus. : Mc. v, 21; Luc. vii, 38; viii, 4, 37; xvii, 16; παρά c. dat. : Luc. ix, 47; hinc Luc. ii, 22 *atsatjan faura frauþin* (παριστάναί τῷ κυρίῳ); Rom. xiv, 10 *gasatjan faura stauastolu* (παριστάναί τῷ βήματι); coll. Cor. i, xv, 28 *gakunnan sik faura ainamma* (ὑποτάσσασθαί τινι); Tim. i, ii, 12 *frauþinon faura vaira* (ἀθθεντεῖν ἀνδρός), quod loco : coram, in conspectu hominis (vid. ad h. l.) etiam verti potest : super, magis quam homo, ut saltem Col. i, 17 *is ist faura* (πρό) *allaim* explicandus est; b) metaphorice, ante, præ, post verba administrandi, fugiendi, abscondendi, præservandi, et similia, ἀπό : Mth. vii, 15 (*at-*

saiwiþ faura liugnpraufetum); Mc. xii, 38; xiv, 52; Luc. iii, 7; ix, 45; x, 21; xix, 42; xx, 46; Joan. x, 5; xi, 36; ἐκ : Joan. xvii, 15; ob, propter, præ, ἀπό : Luc. xix, 5 *ni mahta iesu gasaiwan fa-ra managein*; διά c. accus. : Joan. xii, 42 *faura jareisatumni andhahaitun*; præ, præstantiam indicans, vid. supra a) fin.

B. Adverbium : 1) ante, ἔμπροσθεν : Philpp. iii, 14; 2) prius, πρότερον : Tim. i, i, 13; Skeir. i, c; 3) pro πρό in compositione, ut : *faura dustodjan*, προενάρχισθαι : Cor. ii, viii, 6; *faurafravaurkjan*, προαμαρτάνειν : xii, 21; 4) ad significandum perfectum, ut *faura haitans*, κεκλημένος : Luc. xiv, 24, etiam redundanter, ut Tim. i, i, 18 *faura faursnivan*.

C. In compositione : a) cum verbis : *fauragaggan*, *fauraqiþan*, *fauraqimun*, *fauramanvjan*, *faurameljan*, *faurarahnjjan*, *faurastandan*, *fauravenjan*, *fauravisan*; bicomposita : *fauragahaitan*, *fauragahuggjan*, *fauragaleikan*, *fauragamanvjan*, *fauragameljan*, *fauragasandjan*, *fauragasatjan*, *fauragateihan* (*fauradustodjan*); b) cum substantivis : *fauragaggi*, *fauraguggja*, *fauragugga*, *fauradauri*, *faurahah*, *fauramaþleis*, *fauramaþli*, *fauratani*, *faurasilli*.

FAURIS (coll. Gr. II, 730 et Gf. III, 620), adverb., primum, πρῶτον : Mth. v, 24; Mc. iii, 27; vii, 27; ix, 11, 12; Luc. vi, 42; ix, 59, 61; xiv, 31; xvii, 25; Eph. iv, 9; Thess. i, iv, 16; Tim. i, v, 4; Tim. ii, i, 5; πρότερον : Joan. vi, 62; vii, 51; ix, 8; Cor. ii, i, 15; Skeir. i, d; v, b; ποτέ : Joan. ix, 7.

FAURIZEI (*faurþize* Mc. xiv, 72; Luc. ii, 26), prius, πρῖν, πρῖν ἢ : Mc. xiv, 72; Luc. ii, 26; Joan. viii, 58; xiv, 29; πρό τοῦ c. infin. : Mth. vi, 8; Luc. ii, 21; Joan. xiii, 19; xvii, 5; Gal. ii, 12.

FAURDS, vid. sub *Fairan*.

FAURHTS (angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *forht*, vet. fr. *fructa*, angl. *fear*, *fright*, suec. *fruktan*, dan. *frygt*, batav. *vorcht*, rec. sup. germ. *furcht*; Gf. III, 685; Rehth. 769), adject., timidus, δειλός : Mc. iv, 40; *faurhts vairþan*, timidum fieri, φοβεῖσθαι : Mc. x, 32.

GUDA-FAURHTS, qui timet Deum, εὐλαβής : Luc. ii, 25.

FAURHTEI, fem., timor, metus, δειλία : Tim. ii, i, 7; ἔκστασις : Mc. v, 42.

FAURHTJAN, conj. II, timere, φοβεῖσθαι : Mc. v, 36; Luc. viii, 50; ix, 34; δειλιάν : Joan. xiv, 27; δειλὸν εἶναι : Mth. viii, 26; *faurhtjan sik*, id., ἐχθαμβεῖσθαι : Mc. xvi, 6.

* FAURS (vet. sax. *giföri*), adject., dispositus, ornatus.

GA-FAURS, id., κόσμος : Tim. i, iii, 2; νηφάλιος : Tim. i, iii, 11.

UN-FAURS, garrulus, φλόαρος : Tim. i, v, 13.

FAURTUNATUS, nom. propr. masc., φουρτούνατος : Cor. i, xvi, 17.

FARAI, nom. propr. masc., φάρης : Luc. iii, 33.

FARAN (vet. norv. *fara*, *fár*, angl. sax. *faran*, *feran*, vet. sax., vet. sup. germ. *faran*, vet. fr. *fara*, angl., dan. *fare*, suec. *fara*, batav. *varen*, rec. sup. germ. *fahren*; Gr. II, 9; Gf. III, 548; Rehth. 727), conj. I, *for*, *forun*, *farans*, ire, transire, μεταβαίνειν : Luc. x, 7.

FARJAN, conj. II, navigare, ducere, πλεῖν : Luc. viii, 23; ἐλάυνειν : Joan. vi, 19.

AT-FARJAN, navigare, καταπλεῖν : Luc. viii, 26.

US-FARþo, fem., naufragium; *usfarþon gataujan us skipa*, naufragium pati, ναυαγεῖν : Cor. ii, xi, 25.

FARAON, nom. propr. masc., φαραώ : Rom. ix, 17.

FAREISAIUS (*farisaius* Luc. xvi, 14), nom. propr. masc., Pharisæus, φαρισαῖος : Mth. v, 20; ix, 11, 34; Mc. iii, 6; viii, 15; x, 2; xii, 13; Luc. v, 21, 30, 53; vi, 2, 7; vii, 30, 36, 37, 39; xv, 2; xvi, 14; xvii, 20; xviii, 10; Joan. vii, 32, 45, 47, 48; ix, 13; xi, 46; xii, 42; xviii, 3; Philpp. iii, 5; Skeir. VIII, c, d.

FASKJA (voc. lat.), masc., fascia, χειρία : Joan. xi, 44.

FASTAN (vet. norv. *fastr*, *fasta*, angl. sax. *fæst*, vet. sax. *festian*, *fast*, vet. sup. germ. *fastjan*, vet. fr. *fest*, *festigia*, angl., suec., dan. *fast*, rec. sup. germ. *fest*, *fassen*; Gf. III, 719; Rehtb. 735), conj. II, *servare*, *observare*, *τηρεῖν*: Mc. VII, 9; Joan. VIII, 51, 55; XII, 7; XIV, 15, 21, 23, 24; XV, 10, 20; XVII, 6, 11, 12; Cor. II, XI, 9; Eph. IV, 3; Tim. I, V, 23; VI, 14; *φυλάττειν*: Gal. VI, 13; Tim. I, V, 21; Tim. II, I, 12, 14; *φρουρεῖν*: Philpp. IV, 7; Skeir. I, b.

GA-FASTAN, id., *τηρεῖν*: Joan. XVII, 6; Thess. I, V, 23; Tim. I, V, 23; VI, 14; Tim. II, IV, 7; *συντηρεῖν*: Luc. II, 19; V, 38; *διατηρεῖν*: Luc. II, 51; *φυλάττεσθαι*: Mc. X, 20; Luc. XVIII, 21; *διαφυλάττειν*: Luc. IV, 10; *κατέχειν*: Cor. I, XI, 2.

VITODA-FASTEIS, masc., leg. s. observator, legis peritius, νομικός: Luc. VII, 30; X, 25.

FASTUBNJA, fem., observatio, τήρησις: Cor. I, VII, 19.

FASTUBNI, neutr., id., Col. II, 23.

FASTAN (vet. norv. *fasta*, angl. sax. *fæstan*, vet. sup. germ. *fastan*, vet. fr. *fasta*, *festia*, angl. *fast*, vet. sax., suec. *fästa*, dan. *faste*, batav. *vasten*, rec. sup. germ. *fasten*; Gf. III, 725; Rehtb. 735), conj. II, *jejunare*, *νηστεύειν*: Mth. VI, 16, 17, 18; IX, 14, 15; Mc. II, 18, 19; Luc. V, 33, 34, 35; XVIII, 12; Cor. I, VII, 5.

FASTUBNI, neutr., *jejunium*, νηστεία: Mc. IX, 29; Luc. II, 37; IX, 43.

FAVS (vet. norv. *fa*, angl. sax. *feava*, vet. sax. *fah*, vet. sup. germ. *fah*, vet. fr. *fe*, angl. *few*, suec. *få*, dan. *faa*; lat. *paucus*; Gr. III, 616; Gf. III, 430; Rehtb. 729), *adject.*, *comparat.* *saviza*, *parum*, *paucus*, *ὀλίγος*: Mth. VII, 14; IX, 37; Mc. VI, 5; VIII, 7; Luc. X, 2; Tim. I, IV, 8; *savizo* (sc. *haban*), *ἐλαττωεῖν*: Cor. II, VIII, 15.

FEHS, vid. sub *Faikan*.

* **FELIAN** (vet. norv. *fia*, angl. sax. *fian*, *fah*, vet. sax. *fion*, *fiond*, vet. sup. germ. *fien*, vet. fr. *fian*, *fiund*, angl. *fiend*, *foe*, suec., dan. *fiende*, rec. sup. germ. *feind*, *see*, *sehde*; Bopp 125; Gf. III, 380; Gr. IV, 26; Rehtb. 738), conj. I, *sai*, *hjun*, *hijans*, *hostilem esse*, *aggredi* (?).

IN-FEINAN, conj. III, *misereri*, *σπλαγγνίζεσθαι*: Mth. IX, 36; Mc. I, 41; VIII, 2; Luc. VII, 13; XV, 20; *in-feinanderi armahairtei*, *viscera misericordiae*, *σπλάγχνα ἐλέους*: Luc. I, 78.

FAIAN, conj. II, *vituperare*, *μέμφεσθαι*: Rom. IX, 19.

FIJAN (*fian* Joan. XII, 25), conj. II, *odisse*, *μισεῖν*: Mth. V, 43; VI, 24; Luc. VI, 22, 27; XIV, 26; XVI, 13; XIX, 14; Joan. VII, 7; XII, 25; XV, 18; XXIII, 24; XVII, 14; Rom. IX, 13; Eph. V, 29; *ἀποστρυγεῖν*: Rom. XII, 9; *hijands*, *part. præs.*, *odiens*, *hostis*, *ὄσος*, *ἐχθρός*: Rom. XI, 28.

FIJANDS (*fians* Mth. V, 43; Neh. VI, 16), *partic. ut subst.*, *osor*, *hostis*, *ἐχθρός*: Mth. V, 43, 44; Mc. XII, 36; Luc. I, 71; VI, 35; X, 19; XIX, 27, 43; XX, 43; Rom. XII, 20; Cor. I, XV, 25, 26; Gal. IV, 16; Philpp. III, 18; Col. I, 21; Thess. II, III, 15; Neh. VI, 16; *ἐχθρά*: Rom. VIII, 7.

FIJAVVA (*fiava* Gal. V, 20), fem., *inimicitia*, *ἐχθρα*: Gal. V, 20; Eph. II, 15, 16.

FERA (vet. sup. germ. *fera*; Gf. III, 579), fem., *locus*, *limes*, *μέρος*: Mc. VIII, 10; Eph. IV, 16; *κλίμα*: Gal. I, 21; *hleidumei fera*, *sinistrum latus*, *τὰ εὐώνυμα*: Mth. XXV, 41.

FERJA, vid. sub *Fairan*.

FETJAN (coll. vet. norv. *feitr*, angl. sax. *fætt*, *fættian*, angl. *fat*, rec. sup. germ. *fett*; coll. *Fitan*), conj. II, *ornare*, *κοσμεῖν*: Tim. I, II, 9.

FETEINS (*gafeteins*, Tim. I, II, 9), fem., *vestimentum*, *ornamentum*, *καταστολή*: Tim. I, II, 9.

FIGGRS (vet. norv. *fingr*, vet. sax., vet. sup. germ. *fingr*, vet. fr., angl. sax., angl., suec., dan., rec. sup. germ. *finger*, batav. *vinger*; Gr. II, 60; III, 404; Gf. III, 527; Rehtb. 741), masc., *digitus*, *δάκτυλος*: Mc. VII, 33.

FIGGRA-GULP, vid. sub *Gulþ*.

FIDVOR (vet. norv. *fiorir*, angl. sax. *feover*, *fyðer*, vet. sax. *fiwar*, vet. sup. germ. *fior*, vet. fr. *fiuwer*, *flower*, *fior*, angl. *four*, suec. *fyra*, dan. *fire*, batav., rec. sup. germ. *vier*; lat. *quatuor*, gr. *πίσυρες*; Gr. I, 762; Gf. III, 670; Rehtb. 744), *numeralis*, *quatuor*, *τέσσαρες*: Mc. II, 5; VIII, 9, 20; XIII, 27; Luc. II, 37; Joan. XI, 17.

FIDVOR-TIGJUS, plur., *quadraginta*, *τεσσαράκοντα*: Mc. I, 15; Luc. IV, 2; Cor. II, XI, 24; Skeir VII, d.

FIDVOR-TAIHUN, vid. sub *Taihun*.

FIDUR-DOGS, vid. sub *Dags*.

FIDUR-RAGINEIS, vid. sub *Ragin*.

FIDUR-FALÞS, vid. sub *Falþan*.

FILETUS, nom. propr. masc., *φιλητός*: Tim. II, II, 17.

FILHAN (vet. norv. *fela*, vet. sax., vet. sup. germ., *felhan*, angl. *feal*, rec. sup. germ. ... *fehlen*; coll. lat. *se-pelire*, gr. *φυλάσσειν*; Gr. II, 33; Gf. III, 500), conj. I, *fulh*, *fulhun*, *fulhans*, 1) *celare*, *abscondere*, *κρύπτειν*: Tim. I, V, 25; 2) *sepelire*, *θάπτειν*: Mth. VIII, 22.

ANA-FILHAN, 1) *relinquere*, *tradere*, *παραδιδόναι*: Mth. XXVII, 2; Mc. VII, 13; Luc. I, 2; Joan. XVIII, 35; Cor. I, XI, 2, 23; XV, 24; Tim. I, I, 20; Skeir. IV, d; *παρατιθεσθαι*: Tim. I, I, 18; Tim. II, II, 2; *ἐκδίδοσθαι*: Mc. XII, 1; Luc. XX, 9; *hatei anafulhun*, *quod traditum est*, *traditio*, *παράδοσις*: Mc. VII, 5, 8; 2) *commendare*, *συνιστάναι*: Cor. II, III, 1; V, 12 h. I.; X, 12; Skeir. III, a.

AF-FILHAN, *abscondere*, *ἀποκρύπτειν*: Luc. X, 21.

GA-FILHAN, 1) *celare*, *abscondere*, *κρύπτειν*: Joan. VIII, 59; XII, 36; 2) *sepelire*, *θάπτειν*: Mth. VIII, 21; Luc. XVI, 22.

US-FILHAN, *effodere*, *sepelire*, *θάπτειν*: Luc. IX, 59, 60; Skeir. II, a.

ANA-FILH, neutr., 1) *traditio*, *παράδοσις*: Mc. VII, 3; Thess. II, III, 6; *παραθήκη*: Tim. II, I, 12, 14; 2) *commendatio*; *anafilhilhis bokos*, *commendationis litteræ συστατικῆ ἐπιστολαί*: Cor. II, III, 1.

GA-FILH, *sepelitio*, *ἐνταφιασμός*: Joan. XII, 7.

US-FILH, id., *ἐνταφιασμός*: Mc. XIV, 8; *ταφή*: Mth. XXVII, 7 vid. ad h. I.

FILIGRI (*filegri* Luc. XIX, 46), neutr., *caverna*, *σπήλαιον*: Mc. XI, 17; Luc. XIX, 46.

FULGINS, *adject.*, *absconditus*, *κρυπτός*: Mth. X, 26; Mc. IV, 22; Luc. VIII, 17.

GA-FULGINS, id., *κεκρυμμένος*: Luc. XVIII, 34; *ἀποκεκρυμμένος*: Eph. III, 9; Col. I, 26; *gafulgins visan*, *κεκρυφθαι*: Luc. XIX, 42; Col. III, 3.

ANA-FULHANO, neutr., *traditio*, *παράδοσις*: Mc. VII, 6.

FULHSNI, neutr., *absconditum*, *secretum*, *κρυπτόν*: Mth. VI, 4, 6, 18; Skeir. IV, d.

FILIPPA, nom. propr. fem., *Φίλιπποι*: Cor. I, subscr.; Cor. II, subscr.

FILIPPISIUS, nom. propr. masc., *Φιλιππίσιος*: Philpp. IV, 15.

FILIPPUS, nom. propr. masc., *Φίλιππος*: Mc. III, 18; VI, 17; VIII, 27; Luc. III, 1; VI, 14; Joan. VI, 5, 7; XII, 21, 22; XIV, 8, 9; Skeir. VII, a; Calend. goth.

* **FILL** (vet. norv. *fell*, *felldr*, vet. sup. germ. *fel*, angl. sax., angl., vet. sup. germ. *fell*, batav. *vell*; lat. *pellis*; Gr. II, 57; III, 408; Gf. III, 469), neutr., *pellis*, *cutis*.

ÞRUTS-FILL, *lepra*, *λέπρα*: Mth. VIII, 3; Mc. I, 42; Luc. V, 12, 13; *þrutsfili habands*, *lepram habens*, *leprosus*, *λεπρός*: Mth. VIII, 2; Mc. I, 40.

ÞRUTS-FILLS, *adject.*, *leprosus*, *λεπρός*: Mth. XI, 5; Luc. IV, 27; VII, 22; XVII, 12.

FAURA-FILLI, neutr., *præputium*, *ἀκροβυστία*: Cor. I, VII, 18, 19; Gal. II, 7; V, 6; VI, 15; Col. III, 11.

FILLEINS, *adject.*, *pelliceus*, *δερμάτινος*: Mc. I, 6.

* **FILM** (coll. angl. sax. *film*, vet. fr. *filmene*), *pellis*.

US-FILMS, *adject.*, *semper in debili forma occurrens*,

usfilma, proprie horridus capillis, perterritus, stupefactus; *usfilma vair þan*, expavere, stupefieri, πλήττεσθαι : Mc. i, 22; φοβεῖσθαι : Luc. ix, 43.

US-FILMEI, fem., timor, pavor, ἐκστασις : Mc. xvi, 8; Luc. v, 26.

FILU (vet. norv. *fiöl*, angl. sax. *fela*, vet. sax., vet. sup. germ. *filu*, vet. fr. *fel*, batav. *veel*, rec. sup. germ. *viel*; gr. πολὺς; Gr. III, 613; Gf. III, 471; Rechth. 731), adverb., 1) ut adject., plus, magis, plurimus, πολὺς : Mth. ix, 14; Mc. iii, 7, 8, 12; v, 10, 21, 25, 24, 43; ix, 14; Luc. v, 6; vii, 11, 47; ix, 57; Joan. xii, 9, 12; xiv, 30; Cor. I, xvi, 12, 19; Cor. II, viii, 15; Tim. I, iii, 8; 2) nimis, λίαν : Mth. viii, 28; xxvii, 14; Mc. xvi, 2; Tim. II, iv, 15; σφόδρα : Luc. xviii, 23; ἐπὶ πλεῖον : Tim. II, ii, 16; 3) multo (cum comparat.), πολλῶ : Mc. x, 40; Cor. I, xii, 22; Skeir. VII, d; 4) in formulis *filu gubaurjaba*, ἡδιστα : Cor. II, xii, 9; *filu manags*, πάμπολυς : Mc. viii, 1; *ufar filu*, imprimis, ὑπερλίαν : Cor. II, xii, 11; *ufar filu visan*, superabundare, περισσεύειν : Cor. II, i, 5; *und filu*, multo (cum comparat.), πολλῶ : Luc. xviii, 39; Cor. II, iii, 9; Philpp. i, 23; *sua filu*, tantum, τοσοῦτο : Luc. xv, 19; Joan. xii, 37; Gal. iii, 4; *sua filu sve*, quantum, ὅσος : Mc. ix, 15; x, 21; Luc. viii, 39; ix, 10; Joan. vi, 11; xvi, 13; Rom. xv, 4; Skeir. VII, c; *wan filu*, quantum? πόσος : Mth. vi, 23; xxvii, 13; Mc. xv, 4; Luc. xv, 17; xvi, 5; ὅσος : Mc. iii, 8; v, 19, 20; vii, 36; Luc. iv, 23; viii, 39; cum comparativo, πόσῳ : Rom. xi, 24; * *wan filu mais*, ὅσος : Tim. II, i, 18 vid. ad h. l.; *und wan filu*, quanto (cum comparat.), πόσῳ : Mth. x, 25.

FILAUS, adverb., multo (cum comparat.), πολὺ : Cor. II, viii, 22; περισσοτέρως : Cor. II, vii, 13; Skeir. III, d; V, c; VII, c.

FILU-DEISEI, vid. sub *Deis*.

FILU-GALAUBS, vid. sub *Liuban*.

FILU-VAURDEI, vid. sub *Vaurd*.

FILU-FAIHUS, vid. sub *Faihu*.

FILUSNA, fem., multitudo, turba, πλῆθος : Neh. v, 18; Skeir. VII, b (Joan. vi, 10 h. l.), c; ὑπερβολή : Cor. II, xii, 7; *du filusnai*, ἐπὶ πλεῖον : Tim. II, iii, 9.

FIM, i. q. *Fimsf*.

FIMF (*fiþ* Cor. I, xv, 6; *fiþ* Luc. xvi, 6; vet. norv. *fimm*, angl. sax., vet. sax., vet. fr. *fiþ*, vet. sup. germ. *finþ*, angl. *five*, suec., dan. *sem*, batav. *vyf*, rec. sup. germ. *fünþ*; gr. πέμπε, lat. *quinque*; Bopp 80, 83; Gr. I, 762; Gf. III, 541; Rechth. 739), numerale, quinque, πέντε : Mc. viii, 19; Luc. i, 24; ix, 13, 14, 16; xiv, 19; xix, 18, 19; Joan. vi, 10; Cor. II, xi, 24; Skeir. VII, b.

FIMF-TIGJUS (*fiþtigjus* Luc. xvi, 6), masc. plur., quinquaginta, πεντήκοντα : Luc. vii, 41; ix, 14; xvi, 6; Joan. viii, 57.

FIMF-HUNDA, vid. sub *Hund*.

FIMF-TAIHUN, vid. sub *Taihun*.

FINþAN (vet. norv., suec. *finna*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *findan*, vet. fr. *finda*, angl. *find*, dan. *finde*, batav. *vinden*, rec. sup. germ. *finden*; gr. πυνθάνεσθαι : Gr. II, 35; Gf. III, 529; Rechth. 740), conj. I, *sanþ*, *sunþun*, *sunþans*, scire, cognoscere, γινώσκειν : Mc. v, 43; xv, 45; Luc. ix, 11; Joan. xii, 9; Rom. x, 19.

FIJAN, vid. sub *Feian*.

FISKS (vet. norv. *fiskr*, angl. sax., vet. sax., vet. sup. germ. *fisc*, angl. *fish*, vet. fr., suec., dan. *fisk*, batav. *visch*, rec. sup. germ. *fisch*; lat. *piscis*, coll. gr. ἰχθύς; Gr. III, 363; Gf. III, 708; Rechth. 743), masc., piscis, ἰχθύς : Luc. v, 6, 9; ix, 13, 16; Skeir. VII, b, c; ἰχθύδιον : Mc. viii, 7; ὄψαριον : Joan. vi, 9, 12.

FISKJA, masc., piscator, ἀλιεύς : Mc. i, 16; Luc. v, 2.

FISKON, conj. II, piscari; *du fiskon*, ad piscandum, εἰς ἄγραν : Luc. v, 4.

FITAN (coll. vet. norv. *fitna*; lat. *fetare et futere*;

Gr. II, 45; Gf. III, 374, 738), conj. I (?), *fat*, *fetun*, *fitans*, gignere, ὠδίνειν : Gal. iv, 19, 27.

FIF, i. q. *Fimsf*.

* FLAIHTAN (vet. sup. germ. *flehtan*, rec. sup. germ. *flechten*; gr. πλέκτειν, lat. *plectere*; Gf. III, 769), conj. I, *flaht*, *flauhtun*, *flauhtans*, torquere.

FLAHTA vel FLARTO, fem., torques, πλέγμα : Tim. I, ii, 9.

FLAUTAN (coll. angl. sax. *flitan*, angl. *flite*, *flout*), conj. I (?), *faislaut*, *faislautun*, *flautans*, ostentare, περιπερεύεσθαι : Cor. I, xiii, 4; partic. præes. *flautands*, glorians, κενόδοξος : Gal. v, 26.

FLEKAN (coll. gr. πεπληγέναι, lat. *plangere*; Gr. III, 755, 758), conj. I, *faisflok*, *faisflokun*, *flekans*, plangere, κόπτεσθαι : Luc. viii, 52.

FLODUS (vet. norv. *flot*, angl. sax. *fleod*, vet. fr. *flod*, *flet*, vet. sax., suec., dan. *flod*, vet. sup. germ. *flot*, angl. *flood*, batav. *vloed*, rec. sup. germ. *fluth*; lat. *fluere*, *fluctus*; Gr. II, 235; III, 383; Gf. III, 740; Rechth. 746), fem., rivus, fluvius, ποταμός : Luc. vi, 49.

FUGLS (vet. norv. *fugl*, angl. sax., vet. fr. *fuget*, vet. sax. *fugal*, vet. sup. germ. *fogal*, angl. *fowl*, suec. *fogel*, dan. *fugl*, batav., rec. sup. germ. *vogel*; coll. lat. *volare*; Gr. III, 360; Gf. III, 434; Rechth. 769), masc., volatile, avis, πετεινόν : Mth. vi, 26; viii, 20; Mc. iv, 4, 32; Luc. viii, 5; ix, 58.

FULA (vet. norv. *foli*, angl. sax. *fole*, vet. sup. germ. *folo*, vet. fr. *folla*, angl. *foal*, suec., dan. *fole*, batav. *veulen*, rec. sup. germ. *füllen*; gr. πῶλος, lat. *pullus*; Gr. III, 325; Gf. III, 476; Rechth. 749), masc., pullus, πῶλος : Mc. xi, 2, 4, 5, 7; Luc. xix, 30, 33, 35; Joan. xii, 15.

FULGINS, vid. sub *Filhan*.

FULHSNI, vid. sub *Filhan*.

FULLS (vet. norv. *fullr*, vet. sax. *ful*, vet. fr. *ful*, *fol*, angl. sax., angl., suec. *full*, dan. *fuld*, vet. sup. germ. *fol*, batav. *vol*, rec. sup. germ. *voll*; gr. πλέος, lat. *plenus*; Bopp 80, 83; Gr. II, 57; Gf. III, 477; Rechth. 769), adject., 1) plenus, πλήρης : Mc. viii, 19; Luc. iv, 1; v, 12; Skeir. VII, c; *spyreidans fullai gabruko*, σπυριδων πληρώματα κλασμάτων : Mc. viii, 20; *banja fulls*, vid. sub *Banja*; *fulls vair þan*, plenum esse, πίμπλασθαι : Luc. iv, 28; v, 26; vi, 11; πληροῦσθαι : Joan. xii, 3; 2) perfectus, τέλειος : Eph. iv, 13; 3) universalis, catholicus : Calend. goth.

UFAR-FULLS, superplenus, πεπλησμένος : Luc. vi, 38.

FULLJAN, conj. II, replere, implere, πίμπλάναι : Mth. xxvii, 48; πληροῦν : Rom. xv, 13; Thess. II, i, 11.

GA-FULLJAN, id., πίμπλάναι : Luc. i, 15; v, 7; γεμίζειν : Mc. xv, 36; Joan. vi, 13.

US-FULLJAN, 1) explere, implere, πληροῦν : Luc. iii, 5; Cor. II, vii, 4; 2) replere, πληροῦν : Mth. v, 17; Luc. i, 20; Joan. vii, 8; xvii, 12, 13; Rom. viii, 4; xiii, 8; Gal. v, 14; Col. i, 25; iv, 17; ἀναπληροῦν : Gal. vi, 2; πληροφορεῖν : Tim. II, iv, 5; ἀνακεφαλαιοῦν : Rom. xiii, 9; etiam *astra usfulljan*, id., Eph. i, 10; 3) perficere, πληροῦν : Joan. xv, 11; xvi, 24; Cor. II, x, 6; Philpp. ii, 2; ἀναπληροῦν : Thess. I, ii, 16; 4) implere, πληροῦν : Luc. i, 23; vii, 1; ix, 31; Eph. i, 23; τελεῖν : Mth. xi, 1; τελειοῦν : Neh. vi, 16; 5) supplere, ἀναπληροῦν : Cor. I, xvi, 17; Philpp. ii, 30; Col. i, 24; προσαναπληροῦν : Cor. II, ix, 12; xi, 9.

UFAR-FULLJAN, 1) superimplere, ὑπερπερισσεύειν : Cor. II, vii, 4; 2) superabundare, περισσεύειν : Cor. I, xv, 58.

FULLNAN (*fulnan* Luc. ii, 21), conj. III, impleri, πληροῦσθαι : Luc. ii, 40; Eph. iii, 19; v, 18; Col. i, 9.

GA-FULLNAN, id., πίμπλασθαι : Luc. i, 41, 67; συμπληροῦσθαι : Luc. viii, 23; γεμίζεσθαι : Mc. iv, 37.

US-FULLNAN, id., πληροῦσθαι : Mth. viii, 17; xxvii, 9; Mc. i, 15; xiv, 49; xv, 28; Luc. iv, 21; Joan. iii, 29; xii, 38; xv, 25; xviii, 8, 32; Tim. II, i, 4;

συμπληροῦσθαι : Luc. ix, 51; πίμπλασθαι : Luc. i, 23, 57; ii, 6, 21, 22; γεμίξεσθαι : Luc. xiv, 23.

US-FULLEINS, fem., plenitudo, observatio, πλήρωμα : Rom. xiii, 10; Gal. iv, 4; Eph. i, 10.

UFAR-FULLEI, fem., superabundantia, περίσσευμα : Luc. vi, 45.

FULLIÐ, neutr. (?), plenilunium, Col. ii, 16 vid. ad h. l.

FULLEIÐS, fem., abundantia, plenitudo; *fulleiþs kaurnis*, abundantia frumenti, πλήρης σίτος : Mc. iv, 28.

FULLO, fem., plenitudo, observatio, consummatio, πλήρωμα : Mth. ix, 16; Mc. ii, 21; Rom. xi, 12, 25; Cor. i, x, 26, 28; Eph. i, 23; iii, 19; Col. i, 19.

FULLA-TOJIS, vid. sub *Taujan*.

FULLA-VITS, vid. sub *Veitan*.

FULLA-VEISJAN, vid. sub *Veis*.

FULLA-FAHJAN, vid. sub *Fahjan*.

FULLA-FRAÐJAN, vid. sub *Fraþjan*.

FULS (vet. norv. *full*, angl. sax., vet. sup. germ., vet. fr., suec. *ful*, angl. *foul*, rec. sup. germ. *faul*; gr. φαῦλος; Gf. III, 494; Rchth. 770), adject., corruptus; *fuls visan*, foetere, ὄζειν : Joan. xi, 39.

FUNISKS, vid. sub *Fon*.

FRA (vet. sax., suec., dan., vet. sup. germ. *fra*, angl. sax. *fræ*, rec. sup. germ. *ver...*; coll. *Fair*; Bopp 82; Gr. III, 731; Gf. III, 604), præpositio inseparabilis, quæ rec. sup. germanico *ver* respondet; occurrit in compositione 1) cum verbis: *frabugjan*, *fragiban*, *fragildan*, *fradailjan*, *fraqiþan*, *fraqi-man*, *fragistjan*, *fragistnan*, *frakinþan*, *fraitan*, *fraatjan*, *frakunnan*, *fraletan*, *fraliusan*, *fralusnan*, *franiman*, *frarinnan*, *fraslindan*, *fravairþan*, *fravairpun*, *fravaurkjan*, *fravilvan*, *fravisan*, *fraveitan*, *fravrikan*, *fravrohjan*; bicomposito: *miþfrakinþan*; 2) cum substantivis: *fragists*, *fragisteins*, *fralet*, *fralusts*, *fravuurhts*, *fravardeins*, *fraveit*; 3) cum adjectivis: *fralets*, *fravaurhts*.

FRAGAN, vid. sub Cor. II, xiii, 5.

FRAÐJAN (vet. norv. *fræda*, *frodr*, angl. sax., vet. sax., vet. fr. *frod*, vet. sup. germ. *frot*, batav. *vroed*; gr. φράζεσθαι; Gr. II, 10; Gf. III, 819; IV, 695; Rchth. 767), conj. I, *froþ*, *froþun*, *froþans*, 1) putare, προεῖν : Mc. viii, 33; Rom. xii, 3, 16; xv, 5; Cor. i, iv, 6; xiii, 11; Cor. II, xiii, 11; Philpp. ii, 5; iii, 19; iv, 2, 10; Col. iii, 2; Skeir. VIII, c; *mais fraþjan*, magis sapere, ὑπερφρονεῖν : Rom. xii, 3; *vaila fraþjan*, bene sapere, σωφρονεῖν : Rom. xii, 3; 2) intelligere, συνιέναι : Mc. iv, 12; vii, 14; viii, 21; Luc. ii, 50; viii, 10; xviii, 34; Cor. II, x, 12; Eph. v, 17; Ps. lxxx, 2; Skeir. II, b; γινώσκειν : Mc. viii, 17; xii, 12; Luc. xx, 19; Joan. viii, 27; x, 6; Rom. vii, 15; ἐπιγινώσκειν : Luc. i, 22; νοεῖν : Mc. vii, 18; viii, 17; Joan. xii, 40; Eph. iii, 4, 20; Tim. I, i, 7; Tim. II, ii, 7; αἰσθάνεσθαι : Luc. ix, 45; *ni fraþjan*, non intelligere, ignorare, ἀγνοεῖν : Mc. ix, 32; Luc. ix, 45; 3) intelligentem esse, σωφρονεῖν : Mc. v, 15; Luc. viii, 35.

UN-FRAÐJANDS, part. præs., non intelligens, imprudens, ἀσύνετος : Rom. x, 19.

FULLA-FRAÐJAN, prudentem esse, σωφρονεῖν : Cor. II, v, 13.

FRAÐI, neutr., sensus, intelligentia, νόημα : Cor. II, iii, 14; iv, 4; x, 5; xi, 3; νοῦς : Rom. xi, 34; xii, 2; Eph. iv, 23; Col. ii, 18; σύνεσις : Mc. xii, 33; Tim. II, ii, 7; φρόνημα : Rom. viii, 6, 7; φρήν : Cor. I, xiv, 20.

GRINDA-FRAÐJIS, adject., pusillanimis, ὀλιγόψυχος : Thess. I, v, 14.

SAMA-FRAÐJIS, unanimis, τὸ ἐν (αὐτὸ) φρονῶν : Philpp. II, 2.

GA-FRAÐJEI, fem., sapientia, modestia, σωφροσύνη : Tim. I, ii, 15.

US-FRAÐJIAN (*usfratvjan*), conj. II, sapienter agere, σοφίζεω : Tim. II, iii, 15 vid. ad h. l.

FROÐS, adject., comparat. *frodoxa*, prudens, φρόνιμος : Mth. vii, 24; Luc. xvi, 8; Rom. xi, 25; Cor.

I, iv, 10; Cor. II, xi, 19; συνετός : Luc. x, 21; Cor. I, i, 19; σοφός : Tim. I, i, 17; σώφρων : Tim. I, iii, 2.

FRODABA, adverb., prudentia, φρονίμως : Luc. xvi, 8; νουνεχῶς : Mc. xii, 3.

UN-FROÐS, imprudenter, stulte, ἄφρων : Cor. II, xi, 16; Eph. v, 17; ἀνόητος : Gal. iii, 1, 3.

FRODEI, fem., prudentia, intelligentia, φρόνησις : Luc. i, 17; Eph. i, 8; σύνεσις : Luc. ii, 47; Cor. I, i, 19; Eph. iii, 4; Col. i, 9 (iii, 16); σοφία : Luc. ii, 52; Skeir. I, d.

UN-FRODEI, stultitia, imprudentia, ἀφροσύνη : Cor. II, xi, 1, 17, 21; ἄνοια : Luc. vi, 11.

FRAIHAN (vet. norv. *fregna*, angl. sax. *fregnan*, vet. sax. *fragon*, vet. sup. germ. *fragen*, vet. fr. *fragia*, suec. *fråga*, batav. *vragen*, rec. sup. germ. *fragen*; Gr. II, 28; Gf. III, 811; Rchth. 759), conj. anom., *frāh*, *frēhun*, *fraihans*, interrogare, ἐπερωτᾶν : Mth. xxvii, 41; Mc. v, 9; vii, 5, 17; viii, 5, 23, 27; ix, 11, 16, 21, 28, 32, 33; x, 2, 10; xi, 29; xii, 18, 28, 34; xiv, 61; xv, 2, 4, 44; Luc. ii, 46; iii, 10, 14; vi, 9; viii, 9, 30; ix, 18; xvii, 20; xviii, 18, 40; xx, 21, 27, 40; Joan. xviii, 7, 19, 21; ἐρωτᾶν : Mc. iv, 10; Luc. ix, 45; xix, 31; xx, 3; Joan. ix, 2, 15, 19, 21, 23; xvi, 5, 19, 23, 30; πυνθάνεσθαι : Luc. xv, 26; xviii, 36; Joan. xiii, 24.

GA-FRAIHAN, 1) interrogare, ἐπερωτᾶν : Rom. x, 20; 2) sciscitari, audire, ἀκούειν : Mc. ii, 1.

FRAISAN (vet. norv. *freista*, angl. sax. *frasian*, vet. sup. germ. *fresa*, vet. sax. *fresa*, *freson*, vet. fr. *frasa*, *fres*, suec. *fresta*, dan. *friste*; gr. πειράζειν; Gf. III, 830; Rchth. 758), conj. I, *faisfrais*, *faisfraisun*, *fraisans*, tentare, πειράζειν : Mc. i, 13; viii, 11; x, 2; xii, 15; Luc. iv, 2; xx, 23; Joan. vi, 6; Cor. I, vii, 5; Cor. II, xiii, 5; Gal. vi, 1; Thess. I, iii, 5; ἐκπειράζειν : Luc. iv, 12; x, 25.

US-FRAISAN, id., πειράζειν : Thess. I, iii, 5.

FRAISTUBNI (*fraistobni* Luc. iv, 13), fem., tentatio, πειρασμός : Mth. vi, 13; Luc. iv, 13; viii, 13; Gal. iv, 14; Tim. I, vi, 9.

FRAIV (vet. norv. *frio*, *friof*, suec. *frō*, dan. *frē*, Gr. III, 413; Gf. III, 819), neutr., semen, σπέρμα : Mc. iv, 3, 31; xii, 20; Luc. i, 55; viii, 5, 11; xx, 28; Joan. vii, 42; viii, 33, 37; Rom. ix, 7, 29; Cor. II, ix, 10; xi, 22; Gal. iii, 29; Tim. II, ii, 7; σπόρος : Mc. iv, 26, 27.

FRAM (vet. norv. *fra*, angl. sax. *fram*, *from*, vet. sax., vet. sup. germ. *fram*, angl. *from*, suec. *fram*, *frān*, dan. *frem*, *fra*; gr. παρά; Gr. II, 55; Gf. III, 638; Alth. Præp. 241), præpositio dativum regens, usurpatur ad significandum localiter, a, ab (per oppositionem ad *ad*), et temporaliter, e, ex, metaphurice autem exitum, ortum, radicem, etc., alicujus ab aliquo indicat.

1. Præpositio cum dativo (locus enim Luc. viii, 49, ubi genitivus adhiberi videtur, elliptice sumendum est, vid. infra), 1) localiter, ab, ἀπό : a) Mc. xiii, 27 *fram andjam airþos und andi himinis*; Joan. xii, 21 *filippus sa fram beþsaeida*; præsertim b) post verba motus, ut *qiman* Mth. viii, 11; Mc. i, 9; v, 35; xiv 43 (παρά c. gen.), Gal. ii, 12; Thess. I, iii, 6; *laistjan* Mth. xxvii, 55; *gavandjan sik* Luc. iv, 1; παρά c. gen. : *urrinnan* Joan. viii, 42 (ἐκ); xv, 26 (ἀπό); xvi, 27, 30 (ἀπό); xvii, 8; *usgaggan* Joan. xvi, 28; huc pertinet etiam elliptica locutio Luc. viii, 49 *gaggiþ sums manne fram þis sauramaþleis synago geis*; etiam c) post transitiva, ut *insandjan* Joan. xv, 26; *tiuhan* Joan. xviii, 28 (ἀπό); 2) temporaliter, ab, ex, ἀπό : Mth. ix, 22 *fram þizai weilai*; Col. i, 9 *fram þamma daga*; Neh. v, 14; Mth. xi, 12 *fram þaim dagam*; Neh. v, 14 *fram jera .k.*; Cor. II, ix, 2 *fram fairnin jera*; Joan. ix, 32 *fram aiva*; Eph. iii, 9 *fram aivam*; Col. i, 26; Joan. xix, 12 *fram* (ἐκ) *þamma*; Luc. vii, 45 *fram þammei*; Joan. xiii, 19 *fram himma* (ἀπ' ἄρτι); xiv, 7; Cor. II, v, 16 *fram þamma nu*; Luc. i, 48 *fram himma nu*; v, 10; Joan. xv, 27 *fram fruma*; xvi, 4 (ἐκ); Joan. viii, 44 *fram*

frumistja; Luc. i, 2 *fram frumistin*; Mc. xiii, 19 *fram anastodeinai*; Luc. i, 3 (*ἀνωθεν*, qui locus sub h. l. ad *anastodeins* addendus est); Skeir. I, b; Luc. i, 70 *fram anastodeinai aivis*; Luc. ii, 36 *fram magahein*; 3) in metaphoricō sensu, a) ubi substantivum vim subjectivam habet; aa) ab, ἀπό: Rom. xiii, 1 *nist valdusni atja fram guþa*; eo etiam modo Tim. II, 1, 3 *guþa skalkino fram sadreinam* illustrandum est; Joan. viii, 42 *fram sis silbin* (a seipso, a proprio impulsu) *qiman*; item Joan. vii, 17 et 18 *rodjan fram sis silbin*; Cor. II, vi, 5 *asahims visan fram guþa*; Gal. iii, 2 *viljan vitan*; Tim. I, iii, 7 *veitvodiþa haban*; Cor. I, iv, 5 *hazeins vairþiþ*; item in formula *ansts izvis jah gavairþi fram guþa* Cor. II, i, 2; Gal. i, 3; Eph. i, 2; vi, 23; Thess. II, i, 2; Tim. II, i, 2; Tit. i, 4; post passiva: Mth. xi, 19 (*usvaurhta gadomida varþ handugei fram barnam seinaim*); Mc. viii, 31; Luc. vii, 35; ix, 22; xvii, 25; Cor. II, vii, 13; coll. Philpp. i, 28 lin.; bb) solemniter in ultimo casu pro græco ὑπό: Mth. vi, 2; viii, 24; xi, 7; Mc. i, 5, 9, 13; ii, 3; xvi, 11; Luc. i, 26; ii, 18, 21, 26; iii, 7, 19; iv, 2, 15; v, 15; vi, 18; vii, 24, 30; viii, 29, 43; ix, 7; x, 22; xvi, 22; xvii, 20; Rom. xiii, 1 sec.; Cor. I, iv, 3; vii, 25; xiv, 24; Cor. II, i, 4; ii, 11; iii, 2, 5; v, 4, 8, 19, 20; xii, 11; Gal. iv, 9; Eph. ii, 11; Philpp. i, 23; iii, 12; Col. ii, 18; Skeir. I, b; IV, d; VI, c; passive etiam Mth. xxvii, 9 *þatei garahnedun fram sunum israelis* explicandum est; Cor. II, ii, 6 *andabeit þata fram managizam* (sc. subjectus); passivum etiam sapit Cor. II, i, 16 *gasandjan sik* (deduci); xi, 24 *stahins niman* (verberari); Mc. v, 26 *gaþulan*; Thess. I, ii, 14 *vinnan*; cc) ἐκ: Joan. vii, 17 *laisains ist fram guþa*; 22 *bimait ist fram mose*; Cor. I, vii, 7 *giba haban*; Joan. vi, 65 *atgiban visan*; dd) παρά c. gen.: post *visan* Joan. vi, 46; vii, 29; ix, 16, 33; cuius participium vel aliquid simile Rom. xi, 27 *so fram mis trigva* supplendum est; *vairþan* Mc. xii, 11; Luc. ii, 1 *urrann gagrests fram kaisara*; præterea post *hausjan* Joan. vii, 51; viii, 40; Skeir. II, b; *andniman* Luc. vi, 34; passive Neh. vi, 16 *varþ usfulþ þata vaurstv*; Luc. i, 45 *vairþiþ ustauhts fram frauin*; ee) παρά c. dat. (ubi at proprie usurpari deberet): Mth. vi, 1 *laun haban*; Mc. x, 27 *unmahteig visan*; Luc. i, 30 *bigitan anst*; Joan. viii, 38 *hausjan*; Rom. ix, 14 *invindiþa fram guþa*; Cor. I, xvi, 2 *fram sis silbin taujai* (male interpretatus est Gothus, cum Græcus habeat: quisque apud se, in domo sua, colligat); ff) ἐπί c. genit.: Cor. I, vi, 1 *stojan fram invindaim* (ubi Gothus κρίνεσθαι ut passivum habuit, iudicari a, dum significat in iudicium vocare apud —); b) ubi substantivum vim objectivam habet, super, ab, pro; aa) περί c. gen.: Luc. iv, 37 *usiddja meriþa*; Luc. xvi, 2 *hausjan*; etiam Mc. iii, 21 eo modo explicandum est, vid. ad h. l.; Rom. xiv, 12 *raþjon usgiban*; Luc. ii, 24 *hunsl giban*; Mc. i, 44 *atbairan* (sc. *hunsl*); Luc. v, 14; bb) ὑπέρ c. genit.: Cor. II, vii, 14 *wopan*; ix, 2; v, 12 *woftuli*; ix, 3; Joan. xvii, 19 *sik veihan*; Rom. xv, 8 *andbahts vairþan*; Luc. vi, 28 *bidjan*; Eph. vi, 18, 19 *bida*; Eph. v, 20 *aviliudon*; Tim. I, ii, 1, 2 *taujan aviliuda*; cc) ἀπό: Cor. II, ii, 3 *saginon*; dd) ἐπί c. dat.: Thess. I, iii, 7 *gaþra/stiþs visan*.

II. Adverbium, ante, coram, ἔμπροσθεν: Luc. xix, 28 *iddja fram*; coll. *Framis*.

III. In compositione in substantivo tantum *framgahts*, in adjectivo *framaldrs* et in adverbis *framvairþis* et *framvigis* occurrit; coll. *Fra*.

FRAMIS, adverb. compar., præ, pro..., Græco προ in compositione respondet: Mc. i, 19 *innaggan framis*, προβαίνειν; Rom. xiii, 12 *framis galeiþan*, προκόπτειν.

FRAMAÞEIS (vet. norv. *framandi*, angl. sax. *fræmd*, *fremd*, vet. sax. *fremithi*, vet. sup. germ. *framadi*, vet. fr. *framd*, *fremed*, suec. *främmande*, dan. *fremmed*, batav. *vremd*, rec. sup. germ. *fremd*; DRA. 396; Gf. III, 642; Rehth. 756), adject., alienus, alie-

nigena, ἀλλότριος: Luc. xvi, 12; Joan. xx, 5; Rom. xiv, 4; Tim. I, v, 22; ἀπηλλοτριωμένος: Eph. ii, 12; iv, 18.

FRAMAÞJAN, conj. II, alienare, ἀπαλλοτριῶν: Col. i, 21.

FRAUJA (in codicibus communiter epitomate *fa*, *fins* etc., scriptum, nisi cum nec de Deo nec de Christo usurpatur, ut Mth. vi, 24; xxvii, 63; Luc. xvi, 13; xix, 33; Joan. xiii, 16; xv, 15; vet. norv. *fru*, angl. sax. *frea*, vet. sax. *fro*, *froho*, *froio*, vet. sup. germ. *fro*, rec. sup. germ. *frau*; Gr. III, 320; DM. 15, 135; Gf. III, 804), masc., dominus, κύριος: Mth. v, 33; vi, 24; vii, 21, 22; viii, 2, 21; ix, 38; x, 24; xxvii, 63; Mc. i, 3; ii, 28; v, 19; vii, 28; xi, 3, 9; xii, 8, 11, 29, 30, 36, 37; xiii, 20; Luc. i, 6, 9, 11, 15, 16, 25, 28, 32, 38, 43, 45, 46, 58, 66, 68, 76; ii, 9, 11, 15, 22, 23, 24, 26, 37, 38, 39; iv, 8, 12, 18, 19; v, 8, 12, 17; vi, 5, 13, 46; vii, 6, 13; ix, 54; x, 1, 27; xiv, 21, 23; xvi, 3, 5, 8, 13; xvii, 5, 6, 37; xviii, 6, 41; xix, 16, 31, 33, 38; xx, 15, 37, 42, 44; Joan. vi, 23; xi, 2; xiii, 16; xv, 15; Rom. vi, 23; viii, 39; ix, 28; x, 12, 13; xi, 35; xii, 11; xiii, 14; Cor. I, iv, 4; v, 4; vii, 22; ix, 1; x, 26; xiv, 21; Cor. II, i, 2, 3; iii, 18; iv, 14; v, 6, 11; vi, 17; viii, 5, 9, 19; xi, 17; xii, 2, 8; xiii, 10, 15; Gal. v, 10; Eph. i, 2; iv, 1; vi, 9, 24; Philpp. i, 14; ii, 24; iii, 8, 20; Col. i, 10; iii, 16; Thess. I, ii, 15, 19; iii, 8; Thess. II, i, 1; Tim. I, vi, 15; Tim. II, ii, 19, 22, 24; Skeir. I, b, c; II, b, c; IV, b, d; VII, a; VIII, b, d; δεσπότης: Tim. I, vi, 1, 2; Tim. II, ii, 21; θεός: Neh. vii, 2.

HEIVA-FRAUJA, pater familias, οἰκοδεσπότης: Mc. xiv, 14.

FRAUJINON, conj. II, dominari, κυριεύειν: Rom. vii, 1; xiv, 9; Cor. II, i, 24; Tim. I, vi, 15; Neh. v, 15; ἀθεντείν: Tim. I, ii, 12; *frauinonds frauja*, dominator, dominus, δεσπότης: Luc. ii, 29; *svasve frauinonds*, sicut dominans, κατ' ἐπιταγήν: Cor. II, viii, 8.

GA-FRAUJINON, dominari, κατακυριεύειν: Mc. x, 42.

FRAUJINASSUS, masc., dominatio, κυριότης: Eph. i, 21; Col. i, 16.

FRASTS (coll. rec. sup. germ. *fratz*; Schm. I, 622), masc., plur. *frasteis*, puer, τέκνον: Cor. II, vi, 13.

FRASTI-SIBJA, vid. sub *Sibis*.

FRATVJAN, vide sub *Fraþjan*.

FREIDJAN (coll. *Friþon*), conj. II, parcere, φειδεσθαι: Rom. xi, 21; Cor. I, vii, 28; Cor. II, i, 23; xii, 6; xiii, 2.

GA-FREIDEINS, fem., conservatio, περιποίησις: Eph. i, 14; Thess. I, v, 9.

UN-FREIDEINS, non temperatio, ἀφειδία: Col. ii, 23.

FREIS (vet. norv., vét. sup. germ., vet. fr. *fri*, angl. sax. *freo*, *freols*, angl. *free*, suec., dan. *fri*, batav. *vrij*, rec. sup. germ. *frei*; Gf. III, 786; Rehth. 764), adject., liber, ἐλεύθερος: Joan. viii, 32, 33, 36; Rom. vii, 5; viii, 2; Cor. I, vii, 21; ix, 1; xii, 15; Gal. iii, 28; iv, 22, 25, 26, 30, 31; Eph. vi, 8; Col. iii, 14; *briggan frijana*, vid. sub *Briggan*.

FREI-HALS (*frei-hals*), vid. sub *Hals*.

FRIEI, fem., libertas, ἐλευθερία: Cor. I, x, 29.

FRET, vid. sub *Itan*.

FRI, affixa syllaba in solo *frisahts* et inde in derivato *gafrisajtjan* occurrens.

FRIAÞVA, vid. sub *Frijon*.

* FRIÞON (vet. norv. *fridr*, *frida*, angl. sax. *frið*, vet. sax. *frithon*, *frithu*, vet. sup. germ. *fridu*, vet. fr. *frethia*, *frithiu*, suec., dan. *fred*, batav. *vrede*, rec. sup. germ. *friede*; Gf. III, 788; Rehth. 759), conj. II, conciliare.

GA-FRIÞON, reconciliare, καταλλάττειν: Cor. II, v, 18, 19; ἀποκατάλλάττειν: Eph. ii, 16; Col. i, 20, 21.

GA-FRIÞONS, fem., reconciliatio, καταλλαγῆ: Cor. II, v, 18, 19.

SUNJAI-FRIÞAS, nom. propr., docum. neap.

FRIÞA-REIKS, nom. propr., vid. sub *Reiks*.

FRIKS (vet. norv. *frek*, angl. sax. *fræc*, vet. sup. germ. *freh*, angl. *freak*, batav. *vreck*, rec. sup. germ. *frech*; Gf. III, 793), *adject.*, *avidus*.

FAIHU-FRIKS, *avidus*, *cupidus*, *avarus*, *φιλάργυρος*: Luc. xvi, 14; *πλεονέκτης*: Cor. I, v, 10, 11; Eph. v, 5, * *διλογος*: Tim. I, iii, 8; *ni faihusfriks*, *ἀφιλάργυρος*: Tim. I, iii, 3.

FAIHU-FRIKEI, *fem.*, *avaritia*, *πλεονεξία*: Mc. vii, 22; Eph. iv, 19; v, 3.

FRIJEL, *vid. sub Freis*.

FRIJON (*frijon* Joan. xi, 36; xiv, 24; Tim. II, iii, 2; vet. norv. *freia*, angl. sax. *freond*, vet. sax. *friund*, vet. sup. germ. *friunt*, vet. fr. *friond*, angl. *friend*, dan. *frænde*, batav. *vriend*, rec. sup. germ. *freund*, *freien*; Bopp 82, 123; Gf. III, 783; Rehth. 766), *conj. II*, 1) *amare*, *diligere*, *φιλεῖν*: Mth. vi, 5; x, 37; Joan. xi, 3, 36; xii, 25; Cor. I, xvi, 22; *ἀγαπᾶν*: Mth. v, 43, 44, 46; vi, 24; Mc. xii, 30, 31, 35; Luc. vi, 27, 32, 35; vii, 5, 42, 47; x, 27; xvi, 13; Joan. viii, 42; x, 17; xi, 5; xii, 43; xiii, 23, 34; xiv, 15, 23, 24, 28, 31; xv, 9, 17, 19; xvi, 27; xvii, 23, 24; Rom. viii, 37; ix, 13; xiii, 8; Cor. II, ix, 7; xi, 11; xii, 15; Gal. ii, 20; iv, 14; Eph. ii, 4; v, 2, 25, 28; vi, 24; Col. iii, 19; Thess. I, iv, 9; Thess. II, ii, 16; Tim. II, iv, 8, 10; Skeir. V, a; *sik frijonds*, *seipsum amans*, *φιλάυτος*: Tim. II, iii, 2; *frijonds viljan seinana*, *amans voluntatem suam*, *φιλήδονος*: Tim. II, iii, 4; *frijonds guþ*, *φιλόθεος*: Tim. II, iii, 4; 2) *osculari*, *ἀγαπᾶν*: Mc. x, 21.

FRIJONDS, *partic. ut subst.*, *amicus*, *φίλος*: Mth. v, 47; xi, 19; Luc. vii, 6, 34; xiv, 10, 12; xv, 6, 29; xvi, 9; Joan. xi, 11; xv, 13, 14, 15; xix, 12.

FRIJONDJA, *fem.*, *amica*, *φίλη*: Luc. xv, 9.

FRIJONS, *fem.*, *osculum*, *φίλημα*: Cor. I, xvi, 20; Cor. II, xiii, 12.

GA-FRIJONS, *id.*, Thess. I, v, 26.

FRIJAFVA (*friafva*), *fem.*, *dilectio*, *ἀγάπη*: Joan. xiii, 35; xv, 9, 10; xvii, 26; Rom. viii, 35, 39; xii, 9; xiii, 10; xiv, 15; Cor. I, xiii, 2, 3, 4, 8; xvi, 14, 24; Cor. II, ii, 4, 8; v, 14; vi, 6; viii, 7, 8, 24; xiii, 11, 13; Gal. v, 6, 13, 22; Eph. i, 4, 15; ii, 4; iii, 18, 19; iv, 2, 15, 16; v, 2; vi, 23; Philpp. i, 17; ii, 1, 2; Col. i, 8, 13; iii, 14; Thess. I, iii, 6, 12; v, 8; Thess. II, i, 3; iii, 5; Tim. I, i, 5, 14; ii, 15; iv, 12; vi, 11; Tim. II, i, 7, 13; ii, 22; iii, 10; Skeir. V, d.

FRIJAFVA-MILDS, *vid. sub Milds*.

FRIUS (vet. norv. *frys*, *friosa*, angl. sax. *frysan*, vet. sax. *frost*, vet. sup. germ. *friusan*, vet. fr. *frost*, *forst*, angl. *freeze*, suec. *fryza*, dan. *fryse*, batav. *vriezen*, rec. sup. germ. *frieren*, *frost*; Gr. II, 22; Gf. III, 828; Rehth. 768), *neutr.*, *frigus*, *ψύχος*: Cor. II, xi, 27.

FRUMS (vet. norv., angl. sax., rec. sup. germ. *frum*, vet. sax. *fruma*, vet. fr. *forma*, coll. angl. *first*, suec. *först*, dan. *först*, rec. sup. germ. *fürst*; gr. *πρῶτος*, lat. *primus*; Gr. II, 55; Gf. III, 645; Rehth. 751), *masc.*, *initium*, *principium*, *ἀρχή*: Joan. xv, 27; xvi, 4.

XRISTUS (*xristaus* Tim. I, i, 16), *nom. propr. masc.*, *Χριστός*: Mth. xi, 2; xxvi, 68; Mc. viii, 29; xiv, 61; Luc. ii, 11, 26; iv, 41; Joan. vi, 69; vii, 26, 41, 42; Rom. x, 4, 17; xii, 5; xiii, 14; xiv, 10, 18; xv, 6; Cor. I, ix, 1; xv, 57; Cor. II, i, 1, 2, 5;

WA, *vid. sub Was*.

WAD, *vid. sub Was*.

WAFAR, *vid. sub Was*.

WAFJAN, *conj. II*, *spumare*, *ἀφρίζειν*: Mc. ix, 18, 20.

FRUMA, *adject.*, *primus*, *πρῶτος*: Mth. xxvii, 64; Mc. x, 31; xvi, 9; Joan. xv, 18; Cor. I, xv, 47; subscr.; Thess. II, subscr.; Tim. I, inser.; ii, 13; Calend. goth.; *πρότερος*: Gal. iv, 13; Eph. iv, 22; *anþar fruma*, *δευτερόπρωτος*: Luc. vi, 4; *fruma sabbato*, *prima sabbati*, *προσάββατον*: Mc. xv, 42; *fruma giban*, *vid. sub Giban*.

FRUMISTS, *superlat.*, *primus*, *πρῶτος*: Mc. vi, 21; ix, 35; x, 44; xii, 20, 28, 30; xiv, 12; Luc. ii, 2; xiv, 17; xv, 22; xvi, 5; xix, 16, 47; xx, 29; Tim. I, i, 15, 16; Tim. II, iv, 16; *frumist*, *neutr. ut adverb.*, *primo*, *πρῶτον* vel *τὸ πρῶτον*: Mth. viii, 21; Mc. iv, 28; xvi, 9; Luc. x, 5; xiv, 28; Joan. x, 40; xii, 16; xviii, 13; Rom. x, 19; Cor. II, viii, 5; Tim. I, ii, 4; iii, 10; Tim. II, ii, 6; Skeir. II, b.

FRUMISTO, *neutr.*, *initium*, *principium*, *ἀρχή*: Luc. I, 2.

FRUMISTI, *neutr.*, *id.*, Joan. vi, 64; viii, 44; *in frumistjam*, *imprimis*, *ἐν πρώτοις*: Cor. I, xv, 3.

FRUMADEI, *fem.*, *primatus*; *frumadein haban*, *πρωτεύειν*: Col. I, 18.

FRUMA-BAUR, *vid. sub Bairan*.

FRODEI, *vid. sub Fraþjan*.

FROÞS, *vid. sub Fraþjan*.

FYGAILUS, *nom. propr. masc.*, *φύγελος*: Tim. II, i, 15.

FYNIKISKA, *vid. Saur*.

FODJAN (vet. norv. *fodra*, angl. sax. *sedan*, *foda*, vet. sax. *fodian*, vet. sup. germ. *foljan*, vet. sax. *feda*, *foda*, angl. *feed*, *food*, suec. *föda*, dan. *föde*, batav. *voeden*, rec. sup. germ. *füttern*; Gr. II, 43; Gf. III, 574; Rehth. 729), *conj. II*, *nutrire*, *educare*, *τρέφειν*: Mth. vi, 26; Luc. iv, 16; *ἐκτρέφειν*: Eph. v, 29; Skeir. VII, d; *barna fodjan*, *filios educare*, *τεχνοτροφεῖν*: Tim. I, v, 10.

FODEINS, *fem.*, *cibus*, *alimentum*, *τροφή*: Mth. vi, 25; Luc. vii, 25 *vid. ad h. l.*

US-FODEINS, *id.*, *διατροφή*: Tim. I, vi, 8.

FODR (dan. *foder*, batav. *voeding*, rec. sup. germ. *futeral*), *neutr.*, *vagina*, *θήκη*: Joan. xviii, 11.

FON (vet. norv. *funi*; coll. rec. sup. germ. *funke*; gr. *φῶς*; Bopp 124; Gr. III, 352; Gf. III, 527), *neutr. anom.*, *gen. funins*, *ignis*, *πῦρ*: Mth. v, 22; vii, 19; xxv, 41; Mc. ix, 22, 45, 44, 45, 46, 47, 48, 49; Luc. iii, 9, 16, 17; ix, 54; xvii, 29; Joan. xv, 6; Rom. xii, 20; Thess. II, i, 8.

FUNISKS, *adject.*, *igneus*, *ignitus*, *πεπυρωμένος*: Eph. vi, 16.

FOTUS (vet. norv. *foþr*, vet. sax., angl. sax., vet. fr. *foþ*, vet. sup. germ. *foz*, angl. *fool*, suec. *foþ*, dan. *fod*, batav. *voet*, rec. sup. germ. *fuss*; gr. *πούς*, lat. *pes*; Bopp 80, 83; Gr. II, 43; III, 403; Gf. III, 733; Rehth. 755), *masc.*, *pes*, *πούς*: Mth. v, 35; Mc. v, 22; vi, 11; vii, 25; ix, 45; xii, 36; Luc. i, 79; iv, 11; vii, 38, 44, 45; viii, 55, 41; ix, 5; x, 11; xv, 22; xvii, 6; xx, 43; Joan. xi, 2, 32; xiii, 12, 14, 15; Rom. x, 15; Cor. I, xii, 15, 21; xv, 25, 26; Eph. I, 22; vi, 15; Tim. I, v, 10.

X

ii, 10; iii, 4; iv, 5, 6; xii, 10; Gal. ii, 4; Eph. i, 4; v, 24; Philpp. i, 19, 26; ii, 30; iii, 8; Col. i, 7; iii, 1; Thess. I, ii, 14; iii, 2; v, 18; Tim. I, i, 16.

GALIUGA-XRISTUS, *pseudochristus*, *ψευδόχριστος*: Mc. xiii, 22.

W

WAÞO, *fem.*, *spuma*, *ἀπρός*: Luc. ix, 39.

WAIRBAN (vet. norv. *hverfa*, angl. sax. *hveorfan*, *hvyrst*, vet. sup. germ. *hwerban*, vet. sax. *hwarab*, vet. fr. *hwerva*, angl. *warp*, rec. sup. germ. *wirbel*; coll. gr. *ρίπτειν*, lat. *vortex*; Gr. II, 38; Gf. IV, 1229;

Reith. 836), conj. I, *warb, waurbun, waurbans*, ambulare, περιπατεῖν: Thess. II, III, 6, 11.

BI-WAIRBAN, torquere, comprimere, συνέχεν: Luc. VIII, 45.

GA-WAIRBS, *adj.*, jungibilis: Skeir. VI, d.

UNGA-WAIRBS, non jungibilis, non obediens, ἀνυπότακτος: Tit. I, 6, 10; ἀπειθής: Tim. II, III, 2.

WEILA-WAIRBS, momentaneus, πρόσκαιρος: Mc. IV, 17; Cor. II, IV, 17.

WARBON, conj. II, ire, ambulare, περιπατεῖν: Mc. XI, 27; Joan. VII, 1; x, 25; παράγειν: Mth. IX, 27; Mc. I, 16; II, 14; Joan. VIII, 59.

WAIRNEI (coll. angl. sax. *brægen*, angl. *brain*, succ. *hjerna*, dan. *hjerne*, rec. sup. germ. *hirn*; gr. *κρανίον*, lat. *cranium*), fem., culvarium, κρανίον: Mc. XV, 22.

WAITEIS (vet. norv. *hveiti*, angl. sax. *hwæte*, vet. sax. *hueti*, vet. sup. germ. *hwaizi*, angl. *wheat*, succ. *hvelte*, dan. *hvede*, batav. *weyt*, rec. sup. germ. *wai-zen*; Gr. III, 370; Gf. IV, 1244), masc., vel *waiti*, neutr., triticum, σῖτος: Joan. XII, 24.

WAIVA (angl. sax. *hvu*, angl. *how*, succ. *huru*, dan. *hvor*, rec. sup. germ. *wie*; coll. *Was*), adverb. interrog., quomodo, in directis et indirectis interrogationibus, πῶς: Mth. VI, 28, 30; Mc. II, 26; III, 23; IV, 15, 40; V, 16; VIII, 21; IX, 12; X, 23; XI, 18; XII, 35; XIV, 11; Luc. I, 34; V, 19; VI, 42; VIII, 18, 56, 47; X, 26; XVIII, 24; XX, 41, 44; Joan. III, 4; V, 47; VI, 42, 52; VII, 15; VIII, 33; IX, 10, 15, 16, 19; XXI, 26; XI, 36; XII, 34; XIV, 5, 9; Rom. X, 14, 15; Cor. I, XV, 12, 35; Cor. II, III, 8; Gal. IV, 9; II, 14; Col. IV, 6; Thess. I, II, 10; IV, 1; Thess. II, III, 7; Tim. I, III, 5, 15; Skeir. V, b; ὡς: Mc. XII, 26; Luc. VI, 4; VIII, 47; Rom. XI, 33; Thess. I, II, 10; τί: Luc. I, 62; *sokidedun waiva ina imatbereina*, ἐξήτουν αὐτὸν εἰς ενεργεῖν: Luc. V, 18; *waiva manags*, quantum, ὅσος: Cor. II, I, 20; *ei waiva*, an, forte, εἴπως: Rom. XI, 14; *ina πάντως*: Cor. I, IX, 22.

WAN (angl. sax. *hwænne*, vet. sax. *huan*, angl. *when*, rec. sup. germ. *wann*; coll. *Was*), adverb., 1) in interrogatione, quando, πότε: Mth. XXV, 38, 39, 44; Luc. XVII, 20; Joan. VI, 25; 2) cum, quando, ποτέ: Phlpp. IV, 10; 3) ante adjectiva, quid, τί: *wan aggvus*, τί στενός: Mth. VII, 14; *wan laggs*, vid. sub *Laggs*; *wan filu*, vid. sub *Filu*; 4) ante comparativos, quanto, πῶσω: Rom. XI, 12; 5) post alias interrogationis particulas, quando, forte; *ibai wan*, nequando, μήποτε: Mth. V, 25; *nibai wan*, nisi forte, μήποτε: Mc. IV, 12; *ei wan ni*, nequando, μήποτε: Luc. IV, 11.

WAN-HUN, unquam, semper cum negatione, *ni wan-hun*, non unquam, nunquam, οὐδέποτε: Mth. VII, 23; Luc. XV, 29; οὐ πώποτε: Joan. V, 37; VI, 35; οὐ-ποτέ: Eph. V, 29.

WAPJAN, conj. II, extinguere, suffocare.

AF-WAPJAN, id., συμπνίγειν: Mc. IV, 7, 19; ἀποπνίγειν: Luc. VIII, 7; σβέννυται: Eph. VI, 16; Thess. I, V, 19.

AF-WAPNAN, conj. III, suffocari, πνίγεσθαι: Mc. V, 13; συμπνίγεσθαι: Luc. VIII, 14; ἀποπνίγεσθαι: Luc. VIII, 35; σβέννυσθαι: Mc. IX, 44, 46, 48.

UN-WAPNANDS, part., inextinguibilis, ἄσβεστος: Mc. IX, 45, 45; Luc. III, 17.

WAR, vid. sub *Was*.

WARBON, vid. sub *Wairban*.

WARJIS, vid. sub *Was*.

WAS (vet. norv. *hver*, angl. sax. *hva*, vet. sup. germ. *hwer*, vet. sax. *hwe*, vet. fr. *hwa*, angl. *who*, succ. *ho*, dan. *hvo*, rec. sup. germ. *wer, was*; gr. *ὅς*, lat. *quis*; Gf. IV, 1182; Reith. 833), fem. *wo*, neutr. *wa*, pronomen, 1) interrogativum, quis, quid, a) in directis interrogationibus, τίς: Mth. VI, 27, 28, 31, 46, 47; VIII, 26, 29; XI, 7, 8, 9, 16; XXVI, 65, 68; XXVII, 4, 17; Mc. I, 24, 27; II, 7, 16, 24; III, 33; IV, 30, 41; V, 7, 9, 30, 31, 35, 39; VI, 2, 24; VIII, 12, 17, 27, 29, 36, 37; IX, 10, 16, 33, 50; X, 3, 17, 18, 26, 36, 51; XI, 5, 28; XII, 9, 15, 16; XIV, 63, 64;

XV, 12, 14; XVI, 3; Luc. I, 18, 21; II, 48, 49; III, 7, 10, 12, 14; IV, 34, 36; V, 21, 22; VI, 2, 32, 41, 46; VII, 24, 25, 26, 31, 49; VIII, 28, 30, 45; IX, 9, 18, 20, 25; X, 25, 26, 29; XIV, 28, 31, 34; XV, 4; XVI, 3, 11, 12; XVII, 7; XVIII, 18, 19, 26, 41; XX, 13, 15, 17, 23, 24; Joan. VI, 9, 28, 30, 60, 68; VII, 19, 20; VIII, 25, 46, 53; IX, 2, 17, 26, 27, 36; X, 20; XII, 27, 34, 38; XIII, 25; XIV, 22; XVI, 17, 18; XVIII, 4, 7, 21, 29, 35, 38; Rom. VII, 7, 24; VIII, 35; IX, 14, 19, 20, 30; X, 6, 7, 8, 16; XI, 15, 34, 35; XIV, 4, 10; Cor. I, IV, 7; V, 12; VII, 16; IX, 7; X, 19; XI, 22; XIV, 26; XV, 29, 32; Cor. II, II, 2, 16; VI, 14; XV, 16; XI, 11, 29; XII, 13; Gal. III, 1; IV, 30; V, 7; Eph. IV, 9; Phlpp. I, 18; Col. II, 20; Thess. I, II, 19; III, 9; τίς ἄρα: Luc. I, 66; VIII, 25; ποῖος: Mc. XI, 28; Luc. VI, 32, 33, 34; XX, 2; *wa þau*, τί: Phlpp. I, 22; *und wa*, quam longum, quamdiu, ἕως πότε: Mc. IX, 19; Luc. IX, 41; Joan. X, 24; b) in indirectis interrogationibus, τίς: Mth. IX, 13; XXVI, 70; Mc. II, 25; IV, 24; V, 14; VIII, 1, 2, 23; IX, 6; X, 38; XIV, 60, 68; XV, 24; Luc. IV, 34; VI, 9, 11, 47; VII, 39; VIII, 9; IX, 55 (33); X, 22; XV, 26; XVI, 4; XVII, 8; XVIII, 6, 36; XIX, 3, 15, 48; XX, 2; Joan. VI, 64; VII, 36, 51; IX, 21; X, 6; XIII, 12, 24; XV, 15; XVI, 18; XVIII, 21; Rom. XII, 2; Cor. I, XV, 2 (?); Eph. I, 18, 19; III, 18; V, 17; VI, 21, 22; Phlpp. I, 22; Thess. I, IV, 2; Tim. I, I, 7; Tim. II, III, 14; ποῖος: Mc. XI, 29, 33; Luc. XX, 2, 8; οἷος: Luc. IX, 55; ὅς: Luc. IX, 33 (ubi Gothus cum codd. τι non legit); Tim. II, I, 12; item in locutione *wa bi mik (izwis etc.) ist*, quid de me (vobis, etc.) est, τὰ περὶ ἐμέ (ὁμῶν): Phlpp. II, 23 (28); Col. IV, 8; Eph. VI, 22; τὰ κατ' ἐμέ: Eph. VI, 21; *þatei wa*, ὅ τι ἄν: Joan. XIV, 13; ad circumscribendum graecam infinitivi constructionem: Luc. I, 21 *silda-leikidedun wa latidedi ina*, ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζεν αὐτόν; 2) indefinitum, aliquis, quislibet, quidam, semper in affirmativo sensu, etiam ubi sententia negat, τίς: Mc. VIII, 4; Luc. VII, 40; Rom. IX, 11; XIV, 14; Cor. I, VI, 1; VII, 18; X, 19, 31; XIV, 27; XVI, 7; Cor. II, II, 10; III, 5; XI, 1, 16, 21; XII, 6; Gal. II, 6; Eph. V, 27; in negativa sententia: Mc. IV, 22; Joan. VII, 4; Rom. IX, 11; Cor. II, XII, 6; XIII, 8; Col. II, 23; Thess. II, III, 8; Tim. I, VI, 7; imprimis in subordinatis sententiis, post *þatei*: Mth. V, 23; Joan. VI, 46; IX, 52; Cor. I, X, 19; *ei*: Mc. IX, 30; XI, 13; Joan. XIII, 29; XV, 13; XVI, 30; Cor. I, IV, 2; *ei ni*: Cor. I, I, 15; Eph. II, 9 (Thess. I, IV, 6); *wa-þro*: Mc. VIII, 4; *ibai*: Cor. II, VIII, 20; XI, 16; XII, 6, 17, 18; Thess. I, V, 15; *jabai*: Mth. V, 39 (ὅστις), 41; Mc. IV, 23 (εἴ τις); VII, 16; IX, 35; XI, 3, 25; XII, 19; XIII, 21; Luc. IX, 23; XIV, 26; XIX, 8, 31; XX, 28; Joan. VI, 51; VII, 17, 37; VIII, 51, 52; IX, 22, 31; X, 9; XI, 9, 10; XII, 26, 47; XIV, 14, 23; Rom. VIII, 9; XIII, 9; Cor. I, V, 11; VII, 12; VIII, 10; X, 27, 28; XIV, 24; XVI, 22; Cor. II, II, 5, 10; V, 17; VII, 14; X, 7, 8; XI, 20; Gal. VI, 1, 3; Phlpp. II, 1; III, 4, 15; IV, 8; Col. III, 13; Thess. II, III, 10, 14; Tim. I, I, 8, 10; III, 1, 5; V, 4, 8; VI, 3; Tim. I, I, 10; Tim. II, II, 5, 21; Tit. I, 6; Philem. 18; *wo weilo*, quoddam tempus, πρὸς καιρόν: Cor. I, VII, 5; χρόνον τινά: Cor. I, XVI, 7.

WE, dativus (proprie instrumentalis); Bopp 189; Gr. I, 798; IV, 707), adverbialiter, forte, ἄν: Cor. II, XI, 21 vid. ad h. l.

WE-LAUDS, vid. sub *Lauds*.

WE-LEIKS (*wileiks*), vid. sub *Leiks*.

DU-WE, adverb., quare, διατί: Mth. IX, 11, 14; Mc. II, 18; VII, 5; IX, 28; XI, 31; Luc. V, 30, 33 (IX, 43); XIX, 23, 31; XX, 5; Joan. VII, 45; VIII, 45, 46; XII, 5; XIII, 37; Rom. IX, 32; εἰς τί: Mc. XV, 34; πρὸς τί: Joan. XIII, 28; ἵνα τί: Mth. XXVII, 46; Cor. I, X, 29; ὅτι: Mc. IX, 28; τί: Mc. II, 8; IV, 40; ZI, 3; XIV, 6; Luc. XVI, 2; XIX, 33; Joan. XVIII, 23; Cor. I, X, 30; XV, 29, 30; Gal. V, 11.

WAS-HUN, ullus, semper cum negatione, *ni washun*, nullus, nemo, οὐδεὶς, μηδεὶς: Mth. IX, 16; Mc. X, 18, 29; Luc. X, 22; Joan. X, 18, 28; Col. II, 18 οὐ-τίς:

Joan. x, 28, Cor. I, xvi, 11, * Thess. II, ii, 3 falsa est Castillionæi lectio.

WAZUH, pronom., fem. *woh*, neutr. *wah*, 1) quisquis, omnis, πᾶς et πᾶς ὁ: Mc. ix, 49; Luc. ii, 23; vi, 50, 47; xvi, 16; Cor. I, xi, 5; xv, 30; Gal. v, 3; Eph. iv, 14; εἰς: Neh. v, 18; *jera wammeh*, κατ' ἔτος: Luc. ii, 41; *daga wammeh*, καθ' ἡμέραν: Mc. xiv, 49; Luc. xvi, 19; xix, 47; Cor. I, xv, 31; *dag wanoh*, id., Luc. ix, 23; ordinario cum sequenti relativo (*wazuh saei*), omnis qui, quicumque, πᾶς ὅστις: Mth. vii, 24; πᾶς ὃς ἄν: Rom. x, 13; ὃς ἄν: Mth. v, 31, 52; xi, 6; Cor. I, xi, 27; πᾶς ὁ: Mth. v, 28; vii, 21, 26; Luc. xiv, 11; xvi, 18; xx, 18; Joan. vi, 40; viii, 34; xi, 26; xii, 46; xviii, 37; Cor. I, ix, 25; Tim. II, ii, 19; etiam cum participio Luc. vi, 47 *wazuh sa gag-gands* (πᾶς ὁ ἐρχόμενος); Joan. vi, 45; Rom. x, 11; vel cum adjectivo loco participii græci: Mth. v, 22 *wazuh modags* (πᾶς ὁ ὀργιζόμενος); 2) adjunctis numeralibus efformantur distributiva, *twans wanzuh*, δύο δύο: Mc. vi, 7; ἀνά δύο: Luc. x, 1.

SA-WAZUH, omnis; *sawazuh saei*, omnis qui, quicumque, πᾶς ὅστις: Mth. x, 32; πᾶς ὁ: Luc. xviii, 14; ὅστις ἄν: Gal. v, 10; ὃς ἑάν: Mc. ix, 37, 42; x, 11, 45; Luc. vii, 23; ix, 48; cum sequenti *izei*, id., πᾶς ὁ: Joan. xvi, 2; xix, 12; *patawah pei*, quicumque, ὁ ἑάν: Joan. xv, 7.

BIS-WAZUH, id., *biswazuh saei*, ὅστις ἄν: Mth. x, 33; Col. iii, 17, 23; ὃς ἄν: Mc. iv, 25; vii, 11; Gal. v, 17; ὅσος: Phlpp. iv, 8; *biswazuh ei*, ὃς ἄν: Mc. xi, 23; *biswazuh pei*, ὅστις ἄν: Joan. xv, 16; ὃς ἑάν: Mc. vi, 22, 23; xi, 23; Luc. iv, 6; Joan. xv, 7; ὅσος ἄν: Mc. xi, 24; Joan. xi, 22; xvi, 25.

WEH, adverb., solum, tantummodo, μόνον: Gal. vi, 12; *weh patainei*, id., Phlpp. i, 27.

WAPAR, pronomien interrog., quis, uter (de duobus), τίς: Mth. ix, 5; Mc. ii, 9; Luc. v, 23; vii, 42; Skeir. III, a.

WAPARUH, pronom., uter (de duobus), Skeir. V. d (ubi vel *waparammeh* vel etiam *waparamme* loco *waparamma* legendum est).

AIN-WAPARUH, id., Skeir. III, a.

WARJIS, pronomien interrog., quis (de pluribus), τίς: Mc. ix, 34; xii, 25; Luc. ix, 46; xx, 33; Joan. vi, 64; x, 32; xiii, 22; ποῖος: Mc. xii, 28; Joan. x, 52; ὃς: Joan. xiii, 18.

WARJIZUH, pronom., quisque, ἕκαστος: Mth. xxvii, 14; Luc. ii, 3; vi, 44; ix, 14; Joan. vi, 7; xvi, 32; Rom. xii, 3; xiv, 12; Cor. I, iv, 5; vii, 7, 17, 20; x, 24; xii, 11; xiv, 26; xv, 23; xvi, 2; Cor. II, v, 10; ix, 7; Gal. vi, 4, 5; Eph. iv, 16, 25; Phlpp. ii, 4; Thess. I, iv, 4; Skeir. IV, b; VI, b; πᾶς: Luc. vi, 40; xiv, 33; xix, 23, 26; *warjizuh wa*, τίς, τί: Mc. xv, 24 vid. ad h. l.; *and dulp warjanoh* (*warjoh*), in singulis festis, κατὰ ἑορτήν: Mth. xxvii, 15; Mc. xv, 6.

AIN-WARJIZUH, unusquisque, εἰς ἕκαστος: Luc. iv, 40; xvi, 5; Cor. I, xii, 18; Eph. iv, 7; Col. iv, 6; Thess. I, ii, 11; Thess. II, i, 3; ἕκαστος: Cor. I, vii, 17; εἰς: Rom. xii, 5; Skeir. VII, c (ubi *ainwarjam-meh* loco *ainwarjamma* legendum est); *ainwarjizuh anpar anparana*, εἰς τὸν ἕνα: Thess. I, v, 11.

WAP (wad Joan. xiii, 36), adverb., quo, ποῦ: Joan. viii, 14; xii, 35; xiii, 36; xiv, 5; xvi, 5.

BIS-WADUH; *biswaduh padei*, quo, ὅπου ἄν: Mth. viii, 19; Mc. vi, 56; Luc. ix, 57; *biswaduh pei* (*pe*), id., Mc. vi, 10; οὗ ἑάν: Cor. I, xvi, 6.

WADRE, adverb., quo, ποῦ: Joan. vii, 35.

WAPRO, adverb., unde, πόθεν: Mc. vi, 2; viii, 4;

xii, 37; Luc. i, 43; xx, 7; Joan. vi, 5; vii, 27, 28; viii, 14; ix, 29, 30; xix, 9; *ni habandam wapro us-gebeina*, cum non haberent, unde solvi possent, μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι: Luc. vii, 42.

WAR, adverb., ubi, ποῦ: Mth. viii, 20; Mc. xiv, 12, 14; Luc. viii, 25; ix, 58; xvii, 17, 37; Joan. vii, 11; viii, 19; ix, 12; xi, 34; Cor. I, i, 20; xii, 17, 19; xv, 55.

MS-WARUH; *biswaruh pei*, ubi, ὅπου ἄν: Mc. ix, 18; xiv, 9.

WASS (vet. norv. *hwatr*, *hwass*, vet. sup. germ. *hwassi*, angl. sax. *hwat*, succ. *hwass*; Gr. II, 45; Gf. IV, 1239), adject., vehemens.

WASSABA, adverb., severe, vehementer, ἀποτόμως: Tit. i, 13.

WASSEI, fem., severitas, vehementia, Rom. xi, 22.

WE et WEH, vid. sub Was.

WEHTS, adject., levis, ελαφρός: Cor. II, iv, 17.

WEILA (vet. norv., succ. *hwila*, angl. sax. *hwil*, vet. sax. *hwila*, vet. sup. germ. *hwila*, vet. fr. *hwile*, angl. *while*, dan. *hwile*, batav. *wijl*, rec. sup. germ. *weile*; DM. 457; Gf. IV, 1224; Rehth. 836), fem., tempus, occasio, hora, ὥρα: Mth. vii, 13; ix, 22; xxvii, 45, 46; Mc. xv, 25, 33, 34; Luc. i, 10; ii, 38; vii, 21; x, 21; xiv, 17; xviii, 3; xx, 19; Joan. vii, 30; viii, 20; xi, 9; xii, 25, 27; xvi, 2, 4, 21; Cor. I, iv, 11; xv, 30; Cor. II, vii, 8; Thess. I, ii, 17; Philem. 15; Skeir. VI, a; χρόνος: Luc. xviii, 4; Joan. vii, 53; Rom. vii, 1; Cor. I, xvi, 7; καιρός: Cor. I, vii, 5; *und pata ueilos pei*, per hoc tempus quod, quamdiu, ἐφ' ὅσος: Mth. ix, 15.

WEILAN, conj. II, cessare, παύεσθαι: Col. i, 9.

ANA-WEILAN, quiescere, ἀναπαύειν: Cor. II, vii, 13.

GA-WEILAN, cessare, παύεσθαι: Cor. I, xiii, 8; *ga-weilan sik*, morari, ἐπαναπαύεσθαι: Luc. x, 6.

GA-WEILAINS, fem., requies, tranquillitas, ἄνεσις: Cor. II, ii, 13; vii, 5.

UN-WEILS, adject., inquietus, continuus, ἀδιάλειπτος; Rom. ix, 2.

WEILO-HUN, adverb., ad tempus, πρὸς ὥραν: Gal. ii, 5.

WEILA-WAIRBS, vid. sub Wairban.

WEITS (vet. norv. *hwitr*, angl. sax. *hwit*, vet. sax. *hwit*, vet. sup. germ. *hwiz*, vet. fr. *hwit*, angl. *white*, succ. *hwit*, dan. *hwid*, batav. *wit*, rec. sup. germ. *weiss*; Gf. IV, 1242; Rehth. 836), adject., albus, λευκός: Mth. v, 36; Mc. ix, 3; xvi, 5; Luc. ix, 29 (xx, 46).

WI..., vid. sub Was.

WILFTRI (Gr. II, 58, 133), fem., pharetrum, σπορός: Luc. vii, 14.

WO et WOH, vid. sub Was.

WOPAN, conj. I, *waiwop*, *waiwopun*, *wopans*, gloriari, καυχᾶσθαι: Rom. xi, 18; Cor. I, iv, 7; xiii, 3 b. l.; Cor. II, v, 12; vii, 14; ix, 2; x, 8, 15, 16, 17; xi, 12, 16, 18, 19, 30; xii, 1, 5, 9, 11; Gal. vi, 13, 14; Eph. ii, 9; Phlpp. iii, 5; Thess. II, i, 4.

WOFTULI, fem., gloria, καύχημα: Cor. I, v, 6, Cor. II, i, 14; v, 12; ix, 3; Gal. vi, 4; Phlpp. i, 26; καύχησις: Cor. I, xv, 31; Cor. II, i, 12; vii, 4, 14; viii, 24; ix, 4; xi, 10, 17; Thess. I, ii, 19.

WOTA (Gr. II, 45), fem., comminatio, ἀπειλή: Eph. vi, 9; Skeir. II, a.

WOTJAN, conj. II, objurgare, increpare, minari, ἐπιτιμᾶν: Mc. x, 48; Luc. iv, 35.

GA-WOTJAN, id., Mc. ix, 25; Luc. ix, 41, 42; Tim. II, iv, 2; ἐμβριμᾶσθαι: Mc. i, 43; Skeir. I, c.

WOFTULI, vid. sub Wopan.

O

O, interject., 1) o, ὦ: Mc. ix, 19; Gal. iii, 4; 2) vae, οὐαί: Mc. xv, 29.

OBEID, nom. propr. masc., Ὀβείδ: Luc. iii, 32.

OGAN, vid. sub Agan.

ODUEIA, nom. propr. masc., Ὀδουίας: Esdr. 2, 40.

OHTEIGO, i. q. *Uhteigo*, vid. sub *Uht*.

OSANNA (voc. hebr.), ὠσαννά: Mc. xi, 9; Joan. xii, 13.

OSEA, nom. propr. masc., Ὀσηέ: Rom. ix, 25.

B.

GLOSSARIUM GRÆCO-GOTHICUM.

ἄβαρής, in unkaureinom.
 ἄβυσσος, afgrundīþa.
 ἀγαθόν, þiuf.
 ἀγαθοποιεῖν, þiuf taujan.
 ἀγθός, gods, þiufþeigs, sels; sun-
 jeins.
 ἀγαθωσύνη, þiufþeins, selei, bleiþei.
 ἀγαλλιᾶζειν, svegnjan; ἀγαλλιᾶζε-
 σθαι, sifan.
 ἀγαλλίασις, svegnīþa.
 ἄγαμος, unqenīþs. unliugaiþs.
 ἀγανακτεῖν, unverjan.
 ἀγανάκτησις, unvereins.
 ἀγαπᾶν, frijon; ἠγαπημένος, liubs,
 valis; οὐκ ἠγαπημένος, unliubs.
 ἀγάπη, friþva.
 ἀγαπητός, liubs.
 ἀγγαρεύειν, ananaufþjan, undgrei-
 þan.
 ἄγγελος, aggilus; airus.
 ἄγειν, briggan, tiuhan, attiuhan,
 gatiuhan; gaggan.
 ἀγέλη, hairda, vriþus.
 ἀγιάζειν, veiþan, gaveiþan; ἀγιάζε-
 σθαι, veiþnan; ἠγιασμένος, veihs.
 ἠγιασμός, veiþīþa.
 ἄγιος, veihs.
 ἀγίως, veiþaba.
 ἀγιωσύνη, veiþīþa.
 ἀγκάλη, arms.
 ἄγνωφος, þarihs, niujis.
 ἀγνεία, sviknei, svikniþa.
 ἀγνοεῖν, ni vitan, ni fraþjan, unve's
 visan, unvits visan, unvitands
 visan; ἀγνοῶν, unvitands, un-
 kunnands; ἀγνοούμενος, unkuþs.
 ἄγνοια, unviti.
 ἄγνός, hlutrs, svikns, veihs.
 ἀγνότης, svikniþa.
 ἄγνώσις, sviknaba.
 ἀγνωσία, unkuþi.
 ἀγορά, garuns, maþl.
 ἀγοράζειν, buþjan, ushugjan.
 ἄγρα, gafab; εἰς ἄγραν, du fiskon.
 ἀγραυλεῖν, þairhvakan.
 ἀγρεύειν, ganiutan.
 ἀγριέλαιος, vilþeis alevabagms.
 ἄγριος, haiþivisks, vilþeis.
 ἀγρός, akrs, haiþi; haims, hai-
 moþli; þaurp, land, veihs.
 ἀγρυπνεῖν, vakan, duvakan.
 ἀγρυπνία, vokains.
 ἀγωγή, usmet.
 ἀγών, haifsts.
 ἀγωνίζεσθαι, usdaudjan, haifstjan.
 ἄδειν, siggvan.
 ἀδελφή, svistar.
 ἀδελφός, broþar; ἀδελφοί, broþra-
 hans.
 ἄδηλος, unvis.
 ἀδημονῶν, unvunands.
 ἄδης, halja.
 ἀδιάλειπτος, unsveibands, unweils.
 ἀδικεῖν, anamahtjan, skapþjan, ga-
 skapþjan; ἀδικῶν, skapuls.
 ἀδικία, skapis; unselei, invindiþa.
 ἀδικος, invinds, untriggvs.

ἀδόκιμος, ungakusans, uskusans.
 ἀδρότης, digrei.
 ἀδυνατεῖν, unmahteigs visan.
 ἀδύνατος, unmahteigs.
 ἄδων, liufareis.
 ἀεὶ, sinteino.
 ἀετός, ara.
 ἄζυμον, unbeistei.
 ἄζυμος, azvmus, unbeistjofs.
 ἀήρ, lustus.
 ἀθανασία, undivanei.
 ἀθάνατος, undivans.
 ἄθεος, gudalaus.
 ἀθετεῖν, ufbrikan, faurqīþan, fra-
 qīþan, invidan; uskiusan, vanana
 gatiujan.
 ἄθλειν, brikan, haifstjan.
 ἀθμεῖν, in unlustau vairþan.
 ἀθώς, svikns.
 αἰδώς, gariudjo.
 αἷμα, bloþ.
 αἰμορροῦσα, bloþarinnāndei.
 αἰνεῖν, hazjan.
 αἰνιγμα, frisahts.
 αἶνος, hazeins.
 αἴρειν, niman, afniman, usniman,
 hafjan, ushafjan, ufhaban; haban.
 αἰρεῖν, valjan.
 αἵρεσις, hairaisis.
 αἰσθάνεσθαι, fraþjan.
 αἰσχροκερδής, aglaitgastalds.
 αἰσχρολογία, aglaitivaurdei.
 αἰσχρός, agls.
 αἰσχύνη, siviški, skanda.
 αἰσχύνειν, gaaiviskon; αἰσχύνεσθαι,
 skaman sik.
 αἰτεῖν, bidjan, sokjan; αἰτεῖσθαι,
 aihtron.
 ἄτμα, bidr.
 αἰτία, fairina; δι' ἣν αἰτίαν, in þizei,
 in þizozei vaihtais.
 αἰφνιδίως, unveniggo.
 αἰχμαλωσία, huiþs.
 αἰχμαλωτεύειν, ushinþan.
 αἰμαλωτίζειν, frahinþan, frahun-
 þanana tiuhan.
 αἰχμάλωτος, frahunþans.
 αἰών, aivs, ajukduþs, alþs; ἀπ'
 αἰῶνος, fram anastodeinai aivis.
 αἰώνιος, aiveins.
 ἀκαθαρσία, unhrainei, unbrainiþa.
 ἀκάθαρτος, unbrains.
 ἀκαρεῖσθαι, analatiþs vairþan.
 ἀκαίρως, unuhteigo.
 ἀκαθᾶ, þairnus.
 ἀκάνθινος, þaurneins.
 ἀκαρπος, akranalaus.
 ἀκατακάλυπτος, andhulīþs.
 ἀκταστασία, drobna, unsuti.
 ἀκοή, hauseins, gahauseins, hliuma;
 meriþa.
 ἀκολοθεῖν, laistjan, afarlaistjan,
 afargaggan, gaggan afar.
 ἀκούειν, hausjan, gahausjan, and-
 hausjan, gafraihnan.
 ἀκρασία, unghobains.
 ἀκρατής, unghabands sik.

ἀκριβῶς, gaaggvo, glaggvuba.
 ἀκρίς, þramstei.
 ἀκροβυστία, fauraþilli, unbimait,
 * unbimaitans.
 ἄκρον, andeis.
 ἄκρος, aubumists.
 ἀκροῦν, blauiþjan.
 ἀλάσαστρος, alabalstraun.
 ἀλάζων, biþaitja.
 ἀλαλάζειν, klismjan; vaifairwjan.
 ἄλαλος, unrodjands.
 ἄλας, salt.
 ἀλείφειν, salbon, gasalbon.
 ἀλέκτωρ, hana.
 ἀλήθεια, sunja.
 ἀλθεῖν, malan.
 ἀλητεύειν, sunja gateihan.
 ἀληθής, sunjeins; ἀληθές, sunja, bi
 sunjai.
 ἀληθινός, sunjeins.
 ἀληθῶς, sunja, sunjaba, bi sunjai.
 ἀλιεύς, nuta, fiskja.
 ἀλίζειν, saltan.
 ἀλλά, ak, akei, aþþan, aiþþau, alja.
 ἀλλάγε, aiþþau.
 ἀλλάττειν, imaidjan.
 ἀλλαχόθεν, aljaþro.
 ἀλληγορεῖν; ἀλληγορούμενος, alja-
 leikþos.
 ἀλλήλων, anþar anþaris, misso.
 ἀλλογενής, aljakuns.
 ἄλλος, anþar, alis, sums.
 ἀλλότριος, framaþeis.
 ἄλλως, aljaleikos.
 ἄλοῦν, þriskan.
 ἄλς, salt.
 ἄλυπος, hlas.
 ἄλυσις, eisarnabandi, naudibandi,
 kunaveda.
 ἀλώπηξ, fauho.
 ἄλως, gaþrask.
 ἄμα, samana, suns.
 ἀμαρτάνειν, fravaurkjan; ἀμαρτάν-
 νων, fravaurhts.
 ἀμαρτήμα, fravaurhts.
 ἀμαρτία, fravaurhts.
 ἀμαρτωλός, fravaurhts.
 ἄμαχος, ni sakjis.
 ἀμελεῖν, unkarja, visan.
 ἄμεμπτος, unvabs, unfairins, us-
 fairins.
 ἀμεμπτως, unfairinodaba.
 ἀμετακίνητος, unghavagiþs.
 ἀμεταμέλητος, inu idreiga, gatul-
 gids.
 ἄμετρος, inu mitaþ.
 ἄμμος, malma.
 ἄμνος, viþrus.
 ἀμοιβή, andalauni.
 ἄμπελος, veinatriu.
 ἀμπελών, veinagards, veinatriva.
 ἀμφίβληστρον, natl.
 ἀμφιενύναι, vasjan, gavasjan.
 ἄμφοδος, gaggs.
 ἀμφοτέροι, hai, bajoþs, waþaruh
 ainwaþaruh.
 ἄμωμος, unvamms.

ἄν, aip̄bau, bau, we.
 ἀνά; ἀνά μέσον τῶν ὀρίων, miß
 þveihnaim markom; ἀνά δύο,
 tvans wanzuh.
 ἀναβαίνειν, gaggan, usgaggan, ga-
 leiban, urrinnan, steigan, us-
 steigan, ufarsteigan.
 ἀναβάλλεσθαι, ussakan.
 ἀναβλέπειν, ussaiwan, insaiwan iup,
 insaiwan.
 ἀνάβλεψις, siuns.
 ἀναβοᾶν, ufthropjan, ufropjan.
 ἀνάγαιον, vid. ἀνώγαιον.
 ἀναγγέλλειν, gateihan.
 ἀνάγειν, briggan, iup ustiuhan,
 ustiuhan; ἀνάγεσθαι, galeiban.
 ἀναγνωσκῶσκειν, anakunnan, gakun-
 nan, siggvn, ussiggvn.
 ἀναγκάζειν, baidjan, gabaidjan,
 nauþjan.
 ἀναγκαῖος, þaurfts, naudipaurfts,
 þarbs.
 ἀνάγκη, þaurfts, nauþs; ἀνάγκην
 ἔχειν, þaurban.
 ἀνάγνωσις, anakunnains; saggvn
 boko.
 ἀναδεικνύναι, ustaiknjan.
 ἀνάδειξις, ustaikneins.
 ἀναζῆν, gaqiuunan.
 ἀναζητεῖν, sokjan.
 ἀναζωπυρεῖν, anaqiujan.
 ἀναθάλλειν, gapeihan.
 ἀνάθεμα, anaþaima.
 ἀναθεματίζειν, afaikan.
 ἀνακαθίζειν, ussitan.
 ἀνακαινοῦν, ananiujan.
 ἀνακαινώσις, ananiujþa.
 ἀνακαλύπτειν, andhuljan; μη ἀνακα-
 λυπτόμενος, unandhulips.
 ἀνακάμπτεν, gavandjan sik.
 ἀνακείσθαι, anakumbjan, ligan.
 ἀνακεφαλαιοῦν, uslulljan.
 ἀνακλίνειν, gataujan anakumbjan,
 galagjan; ἀνακλίνεσθαι, ana-
 kumbjan.
 ἀνακόπτειν, vid. ἐγκόπτειν.
 ἀνακράζειν, ufthropjan.
 ἀνακρίνειν, ussokjan, andsitan, and-
 hruskan.
 ἀναλαμβάνειν, niman, andniman.
 ἀνάληψις, andanumts.
 ἀναλίσκεν, fragiman.
 ἀναλος, unsaltans.
 ἀναλύειν, andletnan.
 ἀνάλυσις, gamalteins, disviss.
 ἀναμνησκῶσκειν, gamaudjan; ἀναμι-
 μνήσκεσθαι, gamunan.
 ἀνάμνησις, gamunds.
 ἀνανεοῦν, ananiujan.
 ἀνανήφειν, usskavjan.
 ἀναξίως, unvairþaba.
 ἀναπαύειν, anaweilan; anaþrafst-
 jan, gaþrafstjan.
 ἀναπέμπειν, insandjan.
 ἀνασπηδᾶν, ushlaupan.
 ἀνάπηρος, gamuids.
 ἀναπίπτειν, anakumbjan.
 ἀναπληροῦν, usfulljan.
 ἀναπτύσσειν, uslukan.
 ἀνασειεῖν, invagjan.
 ἀνάστασις, usstass.
 ἀναστατοῦν, drobjan.
 ἀναστεινάζειν, usvogjan.
 ἀναστρέφεισθαι, usmitan.
 ἀναστροφή, usmet.

ἀνατάσσεσθαι, meljan.
 ἀνατέλλειν, urrinnan, urrannjan.
 ἀνατίθεσθαι, ussakan.
 ἀνατολή, urruus.
 ἀνατρέπειν, usvaltjan.
 ἀναφαινέσθαι, gasvikunþjan (sik).
 ἀναφέρειν, ustiuhan.
 ἀναφωνεῖν, ufropjan.
 ἀναχωρεῖν, afleiban.
 ἀναψύχειν, anaþrafstjan.
 ἀνδραποδιστής, mannaus gaþivands.
 ἀνδρίζεσθαι, vairaleiko taujan.
 ἀνδροφόνος, mannans maurþrijands.
 ἀνέγκλητος, unfairins, ungafairi-
 noþs, ungafairinonds.
 ἀνεκδιήγητος, unusspilloþs.
 ἀνεκτός, sutis.
 ἀνεμος, vindus.
 ἀνεξερεύνητος, * unusspilloþs.
 ἀνεξίκακος, usþulands.
 ἀνεξιχνίαστος, unbilaistips, unfair-
 laistips.
 ἀνεπαίσχυντος, unaivisks.
 ἀνεπιληπτος, ungafairinonds, unga-
 fairinoþs.
 ἀνέρχεσθαι, usgaggan.
 ἀνεσις, iusila, gaweilains.
 ἀνευ, inuh.
 ἀνευρίσκειν, bigitan.
 ἀνέχεσθαι, þulan, usþulan.
 ἀνεψιός, gadiliggs.
 ἀνήκειν, du þaurftai fairrinnan;
 ἀνήκει, gaqiuimþ.
 ἀνήμερος, unmanariggvs.
 ἀνήρ, manna, vair, guma; aba.
 ἀνθιστάναι, andstandan.
 ἀνθομολογῆσθαι, andhaitan,
 ἀνθρακία, haurja.
 ἀνθραξ, hauri.
 ἀνθρώπινος, mannisks.
 ἀνθρωποκτόνος, manamaurþrja.
 ἀνθρωπος, manna.
 ἀνιέναι, fraletan.
 ἀνιπτος, unþvahans.
 ἀνιστάναι, urraisjan; intrans. us-
 standan, urreisan.
 ἀνόητος, unfrops.
 ἀνοια, unfrodei, unviti.
 ἀνοίγειν, uslukan; ἀνοίγεσθαι, us-
 luknan.
 ἀνοιξις, usluk.
 ἀνομία, ungaraihte, unsibja.
 ἀνομος, vitodalaus, vitodis laus,
 unsibis.
 ἀνόνητος, unnutis.
 ἀνόσιος, unairkns.
 ἀντάλλαγμα, inmaideins.
 ἀνταναπληροῦν, usfulljan.
 ἀνταποδιδόναι, usgildan, fragildan.
 ἀνταπόδοσις, andalauni.
 ἀνταποκρίνεσθαι, andvaurdjan.
 ἀντέχεσθαι, andtilon, ushausjan;
 ἀντεχόμενος, andanemeigs.
 ἀντί, und; ἀνθ' ὧν, duþe ei, in
 þizei.
 ἀντιδιατίθεσθαι, andstandan.
 ἀντιδικός, andastaua, andastapjis.
 ἀντικαλεῖν, aftra haitan.
 ἀντικεῖσθαι, andstandan; ἀντικείμε-
 νος, andastapjis.
 ἀντιλαμβάνεσθαι, hleibjan; ἀντι-
 λαμβανόμενος, gadaila.
 ἀντιλέγειν, andsakan, andstandan;
 qiban.
 ἀντιλυτρον, andabauhts.

ἀντιμετρεῖν, mitan.
 ἀντιμισθία, andalauni.
 ἀντιπέραν, viþravairþs.
 ἀντιστρατεύεσθαι, andvaiþjan.
 ἀνυπόκριτος, unliuts, unbindarveis.
 ἀνυπότακτος, untals, ungawairbs.
 ἄνω, iup, iupa, iupaþro.
 ἀνώγαιον, keliko.
 ἄνωθεν, iupana, iupaþro, fram
 anastodeinai¹; ἄνωθεν γίνεσθαι,
 iupaþro gabairan, gabaurþ an-
 þara usþulan.
 ἀνώτερον, hauhis.
 ἀξίην, aqizi.
 ἄξιος, vairþs.
 ἀξιούν, briggan vairþana; rahojan
 vairþana.
 ἀξίως, vairþaba.
 ἀόρατος, ungasaiwans.
 ἀπάγειν, briggan, tiuhan, gatiuhan.
 ἀπαγγέλλειν, gateihan.
 ἀπάγεσθαι, ushahan sik.
 ἀπαίδευτος, untals.
 ἀπαίρειν, afniman.
 ἀπαιτεῖν, lausjan.
 ἀπαλλοτριοῦν, framþjan; ἀπηλλο-
 τριωμένος, framþeis.
 ἀπαλός, þlaqus.
 ἀπαντᾶν, gamotjan.
 ἀπάντησις; εἰς ἀπάντησιν τινος, du
 gamotjan ainamma.
 ἄπαξ, ainamma sinþa.
 ἀπαρασκευάστος, unmanvus.
 ἀπαρνεῖσθαι, afaikan, afaikan kun-
 nan, invidan.
 ἀπαρτισμός; πρὸς ἀπαρτισμόν, du
 ustiuhan.
 ἀπαρχή, anastodeins, ufarskafis.
 ἀπας, alakjo, alls.
 ἀπατᾶν, usluton, * usluston.
 ἀπάτη, afmarzeins.
 ἀπειθεια, ungalaubeins.
 ἀπειθεῖν, ni galaubjan; ἀπειθῶν,
 ungalaubjands.
 ἀπειθής, ungalaubjands, untals, un-
 gawairbs.
 ἀπειλή, wota.
 ἀπειπεῖν, afstandan.
 ἀπεκδέχεσθαι, beidan, usbeidan.
 ἀπεκδέσθαι, andhamon, afslauptjan
 sis.
 ἀπελεύθερος, fralets.
 ἀπελπίζειν, usvena vairþan; ἀπελ-
 πίζων, usvena.
 ἀπέναντι, andvairþis.
 ἀπέραντος, andilaus.
 ἀπέρχεσθαι, gaggan, usgaggan, ga-
 leiban, usleiban.
 ἀπέχειν, ju haban, andniman (in
 præter.); fairra sik haban; ἀπέ-
 χεσθαι, afhaban sik, gahaban
 sik; gaþarban.
 ἀπιστεῖν, ni galaubjan.
 ἀπιστία, ungalaubeins.
 ἄπιστος, ungalaubjands.
 ἀπλότης, allsverei, sviknei, ain-
 falpei.
 ἀπλοῦς, ainfalþs.
 ἀπλῶς, ainfalþaba.
 ἀπό, af, fram, us; fairra; ana, at,
 bi, laura, hindar; ἀπό τότε, þa
 þro; ἀπ' ἧς, fram þammei.
 ἀποβαίνειν, gagaggan.
 ἀποβάλλειν, afvairpan.
 ἀπόβλητον, usvaurpa.

¹ Hoc vocabulo Anastodeins ex Luc. I, 3 addendum est.

ἀποβολή, usvaurpa.
 ἀπογράφειν, meljan, anameljan, gameljan.
 ἀπογραφή, gilstrameleins.
 ἀποδεικνύναι, ustaiknjan.
 ἀποδεκατοῦν, afdailjan taihundon dail.
 ἀπόδεκτος, andanems.
 ἀποδέχεσθαι, andniman.
 ἀποδημῆν, afleiþan aljaþ, afleiþan.
 ἀποδιδόναι, giban, usgiban, usgildan, fragildan.
 ἀποδοκιμάζειν, uskiusan, usvairpan.
 ἀποδοχή, andanumts.
 ἀποθήκη, bansts.
 ἀποθλίβειν, þreihan.
 ἀποθνήσκειν, dauþnan, gadauþnan, sviltan, gasviltan.
 ἀποκαθιστάναι εἰ ἀποκαθιστᾶν, aftra gasatjan, aftra gabotan; ἀποκαθιστάσθαι, aftra gastandan.
 ἀποκαλύπτειν, andhuljan.
 ἀποκάλυψις, andhuleins.
 ἀποκαρδοκία, usbeisns.
 ἀποκαταλλάττειν, gafriþon.
 ἀποκεῖσθαι, galagifs visan.
 ἀποκεφαλίζειν, haubiþ afmaitan.
 ἀποκόπτειν, afmaitan, usmaitan.
 ἀπόκριμα, andahafts.
 ἀποκρίνεσθαι, andhafjan, usbairan.
 ἀπόκρισις, andavaurd, andavaurdi.
 ἀποκρύπτειν, affilhan; ἀποκρυμμένος, gafulgins.
 ἀποκτείνειν, usqiman, usqistjan, fragistjan, afslahan.
 ἀποκυλινδεῖν vel ἀποκυλίζειν, afvalvjan.
 ἀπολαμβάνειν, niman, andniman, afniman.
 ἀπολείπειν, bileiþan.
 ἀπολλύναι, usqiman, usqistjan, fragistjan, fraliusan; ἀπόλλυσθαι, fragistnan, fralusnan.
 ἀπολογεῖσθαι, sunjon.
 ἀπολογία, sunjons, andahafts.
 ἀπολύειν, afletan, fraletan, afsatjan.
 ἀπολύτρωσις, faurbauhts, uslau-seins.
 ἀπομάσσεισθαι, afhrisjan.
 ἀποπλανᾶν, afairzjan.
 ἀποπλύνειν, usþvahan.
 ἀποπνίγειν, afwapjan.
 ἀποροῖσθαι, andbitans visan, afslauþifs visan; þagkjan.
 ἀπορφανίζειν, gaainanan.
 ἀποστασία, afstass¹.
 ἀποστάσιον, afsateins; afstassais bokos; βιβλίον ἀποστασίου, bokos afsateinai.
 ἀποστέλλειν, sandjan, insandjan, fraletan; usdreiban.
 ἀποστερεῖν, anamahtjan; ἀπεστερημένος τῆς ἀληθείας, at þammei gatarnida ist sunja.
 ἀποστολή, apaustaulei.
 ἀπόστολος, apaustaulus.
 ἀποστρέφειν, afvandjan, gavandjan; ἀποστρέφεσθαι, usvandjan.
 ἀποστρυγεῖν, fijan.
 ἀποσυνάγωγος, us synagogein usvaurpans; ἀποσυνάγωγος γίνεσθαι, utana synagogais vairþan; ἀποσυνάγωγον ποιεῖν, us gaqumþim dreiban.

ἀποτάττεσθαι, andqifan, afqifan
 Ivisstandaþ.
 ἀποτιθέναι, aflagjan, usvairpan.
 ἀποτινάσσειν, afhrisjan.
 ἀποτολυᾶν, anananþjan.
 ἀποτομία, wassei.
 ἀποτόμως, harduba, wassaba.
 ἀποτρέπειν, afvandjan.
 ἀποφέρειν, hriggan.
 ἀπόχρησις; τῇ ἀποχρήσει, þairh þatei is brukjaidau.
 ἀποχρῆσθαι, brukjan.
 ἀποχωρεῖν, afleiþan, afninnan.
 ἀπρόσιτος, unatgahts.
 ἀπρόσκοπος, unufbrikands.
 ἄπτειν, tandjan; ἄπτεισθαι, tekan, attekan.
 ἀπωθείσθαι, afskiuban.
 ἀπώλεια, fragisteins, fralusts.
 ἀπών, aljar visands, aljaþro.
 ἄρα, þannu, — u.
 ἄρα, aþþan, aifþau, þau, nu, þannu; ἄρα οὖν, þannu nu jai, sai nu, * jau nu.
 ἄραγε, þannu.
 ἄργος, lats; ἀργή, unvaurstvo.
 ἀργύριον, silubr, silubrein; skatts, faihu.
 ἀργυροῦς, silubreins.
 ἀρέσκεια, þatei galeikaiþ.
 ἀρέσκειν, leikan, galeikan, samjan.
 ἀρετή, godei.
 ἀρήν, lamb.
 ἀριθμεῖν, garafjan.
 ἀριθμός, rafjo.
 ἀριστερός, hleiduma.
 ἀριστον, undaurnimats.
 ἀρκεῖν, ganahan, ganohs visan; ἀρκεῖσθαι, ganohifs visan.
 ἀρκετόν (ἔστι), ganah.
 ἀρμόζειν, gavadjon.
 ἀρνεῖσθαι, afaikan, laugnjan, invi-dan.
 ἀροτριᾶν, arjan.
 ἀροτρον, hoha.
 ἀρπαγμός, vulva.
 ἀρπάζειν, vilvan, fravilvan.
 ἀρπαξ, vilvands, vilvs.
 ἀρράβων, vadi.
 ἄρρην vel ἄρρην, gumeins, gumakunds.
 ἄρρητος, unqebis.
 ἄρρωστος, unhails, siuks.
 ἄρτι, nu, hita.
 ἄρτιος, ustaubans.
 ἄρτος, hlaihs.
 ἀρτύειν, gasuqon, supon, gasupon.
 ἀρχάγγελος, arkaggilus.
 ἀρχαῖος, airiza, alpeis.
 ἄρχειν, reikinon.
 ἀρχεσθαι, duginnan, dustodjan; ἀρχόμενος, * uf gakunþai.
 ἀρχή, reiki; anastodeins, frumisto, frumisti.
 ἀρχιερεῦς, auhumists gudja, gudjane auhumists, auhumists veiha, maists gudja, reikists gudja, ufar-gudja, gudja.
 ἀρχισυνάγωγος, fauramaþleis synagogeis, synagogafafþs.
 ἀρχιτελώνης, fauramaþleis motarje.
 ἄρχων, fauramaþleis, reiks, reikista.
 ἀρώματα, aromata.
 ἄσβεστος, unwapnands.

ἀσίθεια, afgudei.
 ἀσεβής, afguds, unsibis.
 ἀσέλγεια, aglaitei, aglaiti.
 ἀσθένεια, unmahts, siukei, sauhts.
 ἀσθενεῖν, siukan, siuks visan; ἀσθενῶν, unmahteigs, unhails, siuks.
 ἀσθενής, unmahteigs, siuks, lasivs.
 ἀσχύς, balgs.
 ἀσπάζεσθαι, goljan, inveitan.
 ἀσπασμός, goleins.
 ἄσπιλος, unvamms.
 ἄσπονδος, unhuoslags.
 ἀσσάριον, assarjus.
 ἀστατεῖν, ungastofans visan.
 ἀστήρ, stairno.
 ἄστοργος, unmilds.
 ἀστοχεῖν, afairziþs visan, usviss usmitan.
 ἀστραπή, lauhmuni.
 ἀστράπτειν, laubatjan.
 ἀσύνητος, unvits, unfrafjands.
 ἀσφάλεια, astafþs, tulgiþa.
 ἀσφαλές (τό), þvastifa.
 ἀσφαλίζεισθαι, galukan, vitan.
 ἀσφαλῶς, arniba.
 ἀσχημονεῖν, aiviskon.
 ἀσωτία, usstiurei.
 ἀσώτως, usstioriba.
 ἀτακτεῖν, ungateviþs visan.
 ἄτακτος, ungatass.
 ἀτάκτως, ungatassaba.
 ἄτεκνος, unbarnahs.
 ἀτενίζειν, fairveitjan.
 ἀτιμάζειν, unsveran.
 ἀτιμία, unsveriþa, unsverei, unsverains; εἰς ἀτιμίαν, ungalauhs.
 ἄτιμος, unsvers.
 ἀτιμοῦν vel ἀτιμᾶν, ganaitjan.
 ἄτομος; ἐν ἀτόμῳ, suns.
 ἄτοπος, afgastofans, * gastrojans.
 ἀυγάζειν, liuhtjan.
 αὐθάδης, hauhhairts.
 αὐθαίρετος, silba viljands, silbavileis.
 αὐθεντεῖν, frauinon.
 αὐλεῖν, sviglon.
 αὐλή, avistr; garda, gards, rohsns.
 αὐλητής, sviglja.
 αὐξάνειν, vahsjan; transit. vahsjan gataujan.
 αὐξήσις, usvahsts, vahstus.
 αὐριον, du maurgina, * gistradagis.
 αὐστηρός, hardus.
 αὐτάρκεια, ganauha.
 αὐτάρκης, ganohifs.
 αὐτόματος, silba.
 αὐτόπτης, silbasiuneis.
 αὐτός, is, sa, sab, silba; ὁ αὐτός, sa sama, sama; ἐπὶ τὸ αὐτό, samana, samaf.
 αὐτοῦ, vid. εἰαυτοῦ.
 ἀφαιρεῖν, afniman, afslahan.
 ἀφανίζειν, fravardjan.
 ἀφεδρών, urruns.
 ἀφειδία, unfreideins.
 ἀφεις, aflet, fralet; * aflageins; * gafrafsteins.
 ἀφή, gaviss.
 ἀφθαρσία, unriurei.
 ἀφθαρτος, undivans, unriurs.
 ἀφιέναι, letan, fraletan, afletan, afleiþan, bileiþan.
 ἀφιλάγαθος, unsels.
 ἀφιλάργυρος, ni faihufriks.

¹ Sic Castillionæus ad locum Thess. II, II, 3 lectu difficillimum edidit

ἀφιστάναί, afstandan; ἀφιστάσθαι, afstandan.
 ἄφοδος, unagands.
 ἀφόδως, unagein.
 ἀφορᾶν, gasaiwan.
 ἀφορίζεσθαι, afskaidan sik.
 ἀφορμή, inilo, lev.
 ἀφρίζειν, wafjan.
 ἀφρός, wafō.
 ἀφροσύνη, unviti, unfrodei.
 ἄφρων, unvits, unfrops.
 ἀφυπνοῦν, anaslepan.
 ἀχάριστος, launavargs, unfagrs.
 ἀχειροποίητος, unhanduvaurhts.
 ἀχρεῖος, unbruks.
 ἀχρειοῦσθαι, unbruks vairpan.
 ἄχρι, und; ἄχρις οὗ, und patei, unte.
 ἄχυρον, ahana.
 ἀψευδής, unliugands.
 βαθίζεσθαι, siggqan.
 βάθμος, grids.
 βάθος, diupifa, diupei.
 βαθύνειν, gadiupjan.
 βαθύς, diups.
 βάϊον, asts.
 βαλλάντιον, puggs.
 βάλλειν, vairpan, atvairpan, gavairpan, innvairpan, usvairpan, fra-vairpan; lagjan, atlagjan, galagjan; giutan; βάλλεσθαι, gadriusan.
 βαπτίζειν, daupjan, ufdaupjan; βαπτίζεσθαι, daupjan, (in activ. ei pass.).
 βάπτισμα, daupeins.
 βαπτισμός, daupeins.
 βαπτιστής, daupjands.
 βαρεῖν, kaurjan.
 βάρος, kaurifa, kaureins.
 βαρύνειν, kaurjan.
 βαρύς, kauris; βαρύν εἶναι, kaurjan.
 βασανίζειν, balvjan.
 βάσανος, halveins.
 βασιλεία, piudangardi, piudinassus.
 βασιλεῖον, piudangardi.
 βασιλεύειν, piudanon.
 βασιλεύς, piudans.
 βασκαίνειν, afhugjan.
 βαστάζειν, bairan, usbairan, fra-bairan, niman.
 βάτος, kas.
 βαττολογεῖν, filuvaurdjan.
 βδέλυγμα, andaset.
 βδελυκτός, andasets.
 βέβαιος, gatulgids.
 βεβαιοῦν, gapvastjan, gatulgjan.
 βέβηλος, usveihis.
 βέλος, arwazna.
 βέλτιον, vaila.
 βῆμα, stauastols.
 βιάζεσθαι, anamahtjan, nauβjan.
 βιαστής, anamahtjands.
 βιβλίον, bokos.
 βιβλος, bokos.
 βιβρώσκειν, matjan.
 βίος, libains, alps; aigin, sves; βίον διάγειν, los bauan.
 βιρά, baurgs.
 βλαβερός, skafuls.
 βλέπειν, gaskapjan.
 βλαστάνειν, keinan.
 βλασφημεῖν, vajamerjan, anaqipan.
 βλασφημία, vajamereins, vajamerei, anaqiss, naiteins.
 βλάσφημος, vajamerjands.
 βλέπειν, saiwan, gasaiwan; gaum-

jan; βλέπειν ἀπό, atsaiwan sis; τὸ βλέπειν, siuns; μὴ βλέπων, unsaiwands; μὴ βλεπόμενος, un-gasaiwans.
 βοᾶν, hropjan, vopjan, ufropjan.
 βοηθεῖν, hilpan, gahilpan.
 βόθυνος, dal.
 βόσκειν, haldan.
 βούλεσθαι, viljan.
 βουλευέσθαι, pagkjan, munan, miton.
 βουλευτής, ragineis.
 βουλή, muns, runa.
 βούλημα, vilja.
 βουνός, hlains.
 βοῦς, auhsa, auhsus.
 βραβεῖον, sigislaun.
 βραβεύειν, svegnjan.
 βραδύνειν, sainjan.
 βραχίων, arms.
 βραχύς, leitils.
 βρέφος, barn; ἀπὸ βρέφους, us barniskja.
 βρέχειν, rignjan, natjan.
 βροντή, beiwo.
 βροχή, rign.
 βρυγμός, krusts.
 βρώμα, mats.
 βρώσις, mats; nidva.
 βυθίζειν, saggqan.
 βύθος, diupifa.
 βυσσός, byssus.
 γάγγραινα, gund.
 γαζοφυλάκιον, gazaufylakiaun.
 γάλα, miluks.
 γαλήνη, vis.
 γαμβρός, megs.
 γαμεῖν, liugan, galiugan, qen niman; τὸ γαμεῖν, liuga; γεγαμηκῶς, liugom hafts; γαμεῖσθαι, liugan.
 γαμίσκεσθαι, liugan.
 γάρ, unte, raihtis, auk, allis, pan, apfan, ip, nu, nuh, pannu, jah.
 γαστήρ, kilpei; ἐν γαστρὶ ἔχουσα, qipuhasta.
 γε, ip, apfan, svepauh.
 γείτων, garazna, garazno.
 γελᾶν, hlahjan, ufhlohjan.
 γεμίζειν; γεμίζειν τὴν κοιλίαν, sad itan; γεμίζεσθαι, gafullnan, usfullnan.
 γενεά, kuni; alps, gabaurps.
 γενεαλογία, gabaurpivaurd.
 γενέσια, mel gabaurpais.
 γενετή, gabaurps.
 γεννᾶν, bairan, gabairan.
 γέννημα, kuni; akran.
 γέννησις, gabaurps.
 γεννητός, baur.
 γένος, kuni, knoda, gabaurps.
 γέρων, alpeis.
 γεύεσθαι, kausjan.
 γεωργός, airpos vaurstvja, vaurstvja, aurtja.
 γῆ, airpa; stafs; ὁ ἐκ τῆς γῆς, airpakunds.
 γῆρας, aldomo.
 γίγνεσθαι, vairpan, visan, gaman-vips visan; gagaggan, qiman.
 γινώσκειν, kunnan, gakunnan, uf-kunnan, vitan, sinpan, fraβjan, andpagkjon sik; γινώσκεισθαι, uskunps visan, kunps visan
 γλῶσσα, tuggo; razda.
 γλωσσόκομον, arka.
 γναφεύς, vullareis.

γνήσιον, airkniβa.
 γνήσιος, valis.
 γνώμη, ragin.
 γνωρίζειν, kunnan, kannjan, ga-kannjan, uskannjan; γνωρίζεσθαι, kunps visan.
 γνώσις, kunβi, vitubni.
 γνωστός, kunps.
 γογγύζειν, birodjan.
 γογγυσμός, birodeins.
 γόνος, liuts.
 γονεῖς, berusjos, fadrein, fadreina.
 γόνυ, kniu.
 γονυπετεῖν, knussjan, knivam knussjan.
 γράμμα, boka, mel, gameleins; γράμματα, bokos.
 γραμματεῦς, bokareis.
 γράφειν, meljan, gameljan.
 γραφή, mel, gameleins, βata gamelido; γραφαί, bokos.
 γραώδης, usalβans.
 γρηγορεῖν, vakan.
 γυμνάζειν, propjan.
 γυμνασία, uspropeins.
 γυμνητεύειν, naqaps visan.
 γυμνός, naqaps.
 γυμνότης, naqadei.
 γυναικάριον, qinein.
 γυνή, qens, qino.
 γωνία, vaihsta.
 γωνιαῖος, vaihstastains.
 δαιμονίζεσθαι, unhulβons haban, vods visan; δαιμονιζόμενος, daimonareis, vods; δαιμονισθεῖς, daimonareis.
 δαιμόνιον, unhulβo, skohsl.
 δαίμων, unhulβo, unhulβa, skohsl.
 δάκνειν, beitan.
 δάκρυ, tagr.
 δακρύειν, tagrjan.
 δακτύλιος, siggragulβ.
 δάκτυλος, figgrs.
 δάμαλις, kalbo.
 δαμᾶν et δαμάζειν, gatamjan.
 δανείζειν, leiwan.
 δανειστής, dulgahaitja.
 δαπανᾶν, fraqiman.
 δαπάνη, manvi.
 δέ, pan, apfan, ip, panuh, paruh, paruh pan, akei, paproh, ip pan, nu, aipbau, auk, svepauh, jah, -uh; δέ καί, pan.
 δέησις, aihtrons, bida.
 δειγματίζειν, gatarhjan.
 δεικνύναι, augjan, ataugjan, taiknjan.
 δειλία, faurhtei.
 δειλιᾶν, faurhtjan.
 δειλός, faurhts; δειλὸν εἶναι, faurhtjan.
 δεῖ, binah, skulds ist.
 δεῖν, gabindan.
 δεινῶς, harduba.
 δειπνεῖν, du naht matjan.
 δεῖπνον, nahtamats.
 δεῖσθαι, bidjan.
 δέκα, taihun.
 δεκάπεντε, fimstaihun.
 δεκατέσσαρα, fidvortaihun.
 δεκτός, andanems.
 δένδρον, bagms.
 δεξιὰ, taihsvo, taihsva.
 δεξιός, taihsvs.
 δέρειν, bliggvan, usbliggvan, slahan.
 δερμάτινος, filleins
 δεσμεῖν, bindan.

δέσμιος, bandja.
 δεσμός, bandi.
 δεσμοτήριον, karkara.
 δεσπότης, frauja, frauinonds.
 δεῦρο, hiri.
 δεῦτε, hirjiþ, hirjats.
 δεύτερον, aftra.
 δευτερόπρωτος, anþar fruma.
 δεύτερος, anþar.
 δέχεσθαι, niman, andniman, miþ-
 niman.
 δή, * ju.
 δῆλος, bairhts; δῆλον ποιεῖν, bandv-
 jan.
 δηλοῦν, bandvjan, gakannjan.
 δηνάριον, skatts.
 διά, þairh, ana, and, afar, hi, in,
 faura; διά τό, duþe ei, in þizei,
 bi þatei, unte; διά τοῦτο, duþe.
 διαβάλλειν, fravrohjan.
 διαβεβαιουῖσθαι, stiurjan.
 διαβλέπειν, gaumjan.
 διάβολος, diabolus, diabula, un-
 hulþa; fairinonds.
 διαγγέλλειν, gaspillon, gateihan.
 διάγειν; βίον διάγειν, los bauan.
 διαγίγνεσθαι, invisan.
 διαγνωρίζειν, gakannjan.
 διαγογγύζειν, birodjan.
 διαγρηγορεῖν, gavaknan.
 διαδιδόναι, gadailjan.
 διαθήκη, trausti, triggva.
 διαιρεῖν, dailjan, disdailjan.
 διακαθαρίζειν, gahrainjan.
 διακονεῖν, andbahtjan.
 διακονία, andbahti.
 διάκονος, andbahts, diakaunus.
 διακόσια, tvahuuda.
 διακρίνειν, domjan, stojan, ussok-
 jan; διακρίνεσθαι, tuzverjan.
 διάκρισις, tveiflains.
 διαλαλεῖν, merjan, rodjan.
 διαλέγεσθαι, andrinnan.
 διαλείπειν, veiban.
 διαλλάττεσθαι, gasihjon.
 διαλογίζεσθαι, þagkjan, biþagkjan,
 miton.
 διαλογισμός, mitons; tveiflains.
 διαμαρτύρεσθαι, veitvodjan.
 διαμένειν, visan, þairhvisan, ga-
 standan.
 διαμερίζειν, disdailjan.
 διανεύειν, bandvjan.
 διάνοια, gahugds, gamitons.
 διανοίγειν, uslukan; διανοίγεσθαι,
 uslukan.
 διανυκτερεύειν, naht þairhvakan.
 διαπαρατριβή, usbalþei.
 διαπερᾶν, ufa-leiþan, usleiþan.
 διαπορεῖν, þagkjan.
 διαπορεύεσθαι, þaggan, faurgaggan.
 διαπραγματεύεσθαι, gnavurkjan.
 διαρπάζειν, vilvan, disvilan.
 διαρρήγνυται et διαρρήσσειν, dis-
 skreitan, dishniupan.
 διασειεῖν, holon.
 διασκορπίζειν, distahjan.
 διασπᾶν, galausjan.
 διασπορά, distaheins.
 διαστέλλεσθαι, anabiudan, haitan.
 διαστολή, gaskaidei.
 διαστρέφειν; διαστραμμένος, invinds.
 διασώζειν, ganasjan.
 διαταγή, garaideins.
 διατασσάτεσθαι, gaþlahsnan.

διατάττειν, garaidjan, anabiudan;
 διατεταγμένος, garaidis.
 διατηρεῖν, gafastan.
 διατί, duwe.
 διατροφή, usfodeins.
 διαφέρειν, þairhbairan; vulþriza
 visan, vulþris visan, vulþrais
 visan, batiza visan, iusiza visan.
 διαφημίζειν, usmerjan, usqipan.
 διαφθείρειν, fravardjan.
 διαφυλάττειν, gafastan.
 διαχωρίζεσθαι, afskaidan sik.
 διδακτικός, laiseigs.
 διδακτός, laisips.
 διδασκαλία, laiseins.
 διδάσκαλος, laisareis.
 διδάσκειν, laisjan, galaisjan, us-
 laisjan.
 διδαχή, laiseins.*
 δίδοναι, giban, atgiban, fragiban,
 fradailjan; atlagjan; * taujan.
 διδραχμον, sikls.
 διεγείρειν, urraisjan; διεγείρεσθαι,
 urreisan.
 διέρχεσθαι, þairhgaggan, þairhle-
 þan, galeiþan, usleiþan; us-
 mernan.
 διηγῆσθαι, spillon, usspillon.
 διήγησις, insahts.
 δίκαιος, garaihts, usvaurhts.
 δικαιοσύνη, garaihtei, garaihtþa,
 usvaurhts.
 δικαιοῦν, gasunjon, garaihtjan, ga-
 raihtana qipan, garaihtana ga-
 teihan, garaihtana domjan, ga-
 raihtana gadomjan, usvaurhtana
 gadomjan; usvaurhtana gadomjan;
 δικαιοῦσθαι, garaihts vairþan.
 δικαίωμα, garaihtei.
 δικαίως, raihtaba, garaihtaba.
 δίκη, fraveit¹.
 δίκτυον, nati.
 δίλογος, * faihufriks.
 διό, duþe ei, in þizei, inuh þis,
 diodeuvin, vraton.
 διόπερ, duþe.
 διορύττειν, usgraban.
 διότι, duþe ei, in þizei, unte.
 δῖς, tvaim siþam.
 διχάζειν, skaidan.
 διχοστασία, tvisstass.
 διψῆν, þaurisjan, þaursiþs visan,
 afþaursiþs visan.
 δίψος, þaurstei.
 διωγμός, vraka, vrakja, vrekei.
 διώκειν, afargaggan, laistjan, ga-
 laistjan, vrikan, vrakjan; διώ-
 κεσθαι, vraka (vrakja) vinnan.
 διώκτης, vraks.
 δόγμα, gagrefts, ragin, garaideins.
 δογματίζεσθαι, urredan.
 δοκεῖν, hugjan, þugkjan, munan,
 galeikan.
 δοκιμάζειν, kiusan, gakiusan, us-
 kiusan, kausjan, gakausjan.
 δοκιμή, kustus, gakusts.
 δόκιμος, gakusans.
 δοκός, aus.
 δόλιος, hindarveis.
 δόλος, liutei, hindarveisei.
 δολοῦν, galiug taujan; distairan.
 δόμα, giba.
 δόξα, vulþus, hauþþa, hauheins.
 δοξάζειν, hauþjan, mikiljan, sveran,
 gasveran; aviliudon; δεδοξάσθαι,

vulþags visan; δεδοξασμένος,
 vulþags.
 δόσις, eiba.
 δότης, gibands.
 δουλαγωγεῖν, anafivan.
 δουλεία, þivadn, skalkinassus.
 δουλεύειν, skalkinon; δουλεύειν σύν,
 miþskalkinon.
 δούλη, þivi.
 δούλος, þevis, skalks.
 δουλοῦν, gaþivan; δεδουλώσθαι,
 skalkinon.
 δοχή, dauhts.
 δραχμή, drakma.
 δρέπανον, gilþa.
 δρόμος, runs.
 δύναμις, mahts.
 δυναμοῦν, gasvinþjan.
 δύνασθαι, magan, mahts visan,
 mahteigs visan; δυναμένος, mah-
 teigs.
 δυνάστης, mahteigs.
 δυναταῖν, mahteigs visan.
 δυνατός, mahteigs.
 δύνειν et δύειν, sigggan, gasigggan.
 δύσκολος, aglus.
 δυσκόλως, agluba.
 δυσμή, saguqs.
 δυσφημία, vajamereins.
 δύω, tvai; ἀνά δύο, tveihnai.
 δώδεκα, tvalf.
 δῶμα, hrot.
 δωρεά, giba.
 δωρεάν, arvjo, svare.
 δωρεῖσθαι, fragiban.
 δῶρον, giba, aibr, maiþms.
 εἶναι, jabai, ip; εἶναι μή, nibai, alja;
 εἶναι τις, saei.
 εἶναι, letan, fraletan.
 εἶναι τε, sveþauh jabai.
 εἶαυτόν, sik silban; εἶαυτούς, misso;
 εἶαυτοῦ, seins.
 εἴβδομάς, viko.
 εἴβδομηκοντα, sibuntehund.
 ἐγγίζειν, newjan sik, atnewjan (sik),
 newa visan, atgaggan new.
 ἐγγράφειν, gameljan, inna gameljan.
 ἐγγύς, newa, bisunjane.
 ἐγγύτερον, newis.
 ἐγείρειν, urraisjan; ἐγείρεσθαι, ur-
 reisan, usstandan.
 ἔγερσις, urristis.
 ἐγκάθετος, ferja, sa us liutein.
 ἐγκαίρια, inniujþa.
 ἐγκαταλείπειν, hileiþan.
 ἐγκεντρίζειν, intrisgan, intrusgjan.
 ἐγκόπτειν, analatjan, galatjan.
 ἐγκράτεια, gahobains.
 ἐγκρατεύεσθαι, gahaban sik, ga-
 þarþjan sik.
 ἐγκρατής, gaþaurbs.
 ἐγκρίνειν, domjan.
 ἐγκυος, inkiþo.
 ἐγώ, ik.
 ἐδαφίζειν, airþai gaibnjan.
 ἐδραῖος, tulgus, gatulgips.
 ἐδραῖωμα, tulgiþa.
 εἶθειν et εἶθίζειν; εἰωθέναι, biuhts
 visan; εἰωθός et τὸ εἶθισμένον,
 biuhti.
 εἶθειν, vid. θῆλειν.
 ἐθνάρχης, fauramableis þiudo.
 ἐθνικός, þiuda.
 ἐθνικῶς, þiudisko.
 ἔθνος, þiuda.

¹ Sic Castillionæus Thess. II, 1, 9 ad locum lectu difficillimum (incorrecte pene) edidit.

ἔθος, biuhti.
 εἰ, jabai, iβ, bande, ei, jau, — u;
 εἰ-εἰ, jah-jah; εἰ καί, sveþauh ei,
 þauþjabai; εἰ δέ, þande; εἰ γάρ,
 þande; εἰ μή, alja, niba, nih;
 εἰ δέ μήγε, aiþþau; εἰ μήτι, nibai
 þau þatei; εἰ μήτι ἄν, nibai þau;
 εἰ τις, saei.
 εἶγε, aþþan jabai, jabai sveþauh.
 εἰδέναι, vitan, kunnan, magan, ga-
 saiwan, leisan.
 εἶδος, siuns, vaihts.
 εἰδωλεῖον, galiuge staþs.
 εἰδωλόθυτον, þatei galiugam saljada,
 galiugam gasaliþ.
 εἰδωλολατρεία, galiugagude skalki-
 nassus.
 εἰδωλολάτρης, galiugam skalkinonds.
 εἰδωλον, galiugagup, galiug.
 εἰθισμένον, vid. ἔθειν.
 εἶκεν, gakunnan.
 εἶκη, svare.
 εἶκοσι, tvaitigjus.
 εἰκών, manleika, frisahts.
 εἰλικρίνεια, hlutrei, hlutriþa, un-
 vammei.
 εἶναι, visan; ἔσσεσθαι, vairþan.
 εἶνεκεν, vid. ἔνεκα.
 εἰπεῖν, qiþan, rodjan, haitan.
 εἶπερ, sveþauh jabai.
 εἰρηνεύειν, gavairþi haban, gavairþi
 taujands visan, gavairþeigs visan.
 εἰρήνη, gavairþi.
 εἰρηνοποιεῖν, gavairþi taujan.
 εἰς, in, bi, du, ana, and, afar, miþ,
 und, viþra; εἰς τό, ei; εἰς τοῦτο,
 duþe.
 εἰς, ains, sums, anþar; sama; wa-
 zuh, ainwarjizuh; ἐν, ain, þa-
 tain; ἀπό μιᾶς, suns.
 εἰσάγειν, attiuhan, innattiuhan.
 εἰσακούειν, andhausjan.
 εἰσδέχεσθαι, andniman.
 εἰσέρχεσθαι, gaggan, innaggagan,
 atgaggan, innatgaggan, galeiþan,
 innagaleiþan, galeiþan inn, qiman.
 εἰσπορεύεσθαι, gaggan, innaggagan,
 galeiþan, galeiþan inn.
 εἰσφέρειν, innatbairan, briggan.
 εἶτα, þaproh.
 εἶτε-εἶτε, jabþe-jabþe.
 εἰωθέναι, vid. ἔθειν.
 ἐκ, us, af, fram, * in; ἐκ τοῦ, us
 þammei; ἐξ οὗ, þaproeí.
 ἕκαστος, warjizuh, ainwarjizuh.
 ἑκατόν, taihuntaihund.
 ἑκατονταπλάσιον, taihuntaihund-
 saþs.
 ἑκατόνταρχος et ἑκατοντάρχης, hun-
 dafþs.
 ἐκβάλλειν, usvairþan, usdreiban,
 uskiusan, ussandjan, ussatjan,
 ustiuhan.
 ἐγκαμίζεσθαι et ἐγκαμίσκεσθαι,
 liugan.
 ἔκγονα, barne barna.
 ἐκδέχεσθαι, usbeidan.
 ἐκδηλος, svikunþs, gatarhids.
 ἐκδημεῖν, usleiþan; ἐκδημῶν, af-
 haims.
 ἐκδίδοσθαι, anafilhan.
 ἐκδικεῖν, fraveitan, gavrikan.
 ἐκδίκησις, fraveit; ἐκδίκησιν ποιεῖν,
 gavrikan.
 ἐκδικος, fraveitands.
 ἐκδιώκειν, fravrikan.

ἐκδύειν, andvasjan; hiraubon; ἐκ-
 δύεσθαι, athamon.
 ἐκαῖ, jainar, jaind, jaindre, jaind-
 vairþs, þarub.
 ἐκεῖθεν, jainþro, þaproh.
 ἐκεῖνος, jains, sa, sah, is.
 ἐκζητεῖν, sokjan.
 ἐκθαμβεῖσθαι, usgeisnan, faurhtjan
 sik.
 ἐκκαθαίρειν, gabrainjan, ushrainjan.
 ἐκκακεῖν, vairþan usgrudja.
 ἐκκλᾶσθαι, u-bruknan.
 ἐκκλείειν, usletan.
 ἐκκλησία, aikkesjo, gamainþs.
 ἐκκλίνειν, usvandjan.
 ἐκκομίζειν, utbairan.
 ἐκκόπτειν, usmaitan, afmaitan.
 ἐκκρέμασθαι, hahan.
 ἐκλέγεσθαι, gavaljan.
 ἐκλείπεσθαι, usligan.
 ἐκλεκτός, gavalids, gavalis.
 ἐκλογή, gavaleins.
 ἐκλύειν, afdaujan; ἐκλύεσθαι, usligan.
 ἐκμάσσειν, bisvairþan.
 ἐκμυκτηρίζειν, bimaminjan.
 ἐκνήφειν, usskavjan.
 ἐκούσιος; κατὰ ἐκούσιον, gabaurjaba,
 us lustum.
 ἐκπειράζειν, fraisan.
 ἐκπεταννύναι, usbraidjan.
 ἐκπίπτειν, usdriusan, driusan, ga-
 driusan.
 ἐκπλήττεσθαι, biabrjan, usgeisnan,
 sildaleikjan.
 ἐκπνεῖν, usanan.
 ἐκπορεύεσθαι, usgaggan, utgaggan,
 atgaggan, urrinnan.
 ἐκπτύειν, andspeivan.
 ἐκριζοῦν, uslausjan us vaurtim.
 ἐκστασις, faurhteí, usfilmei.
 ἐκτείνειν, usþanjan, ufrakjan.
 ἐκτελεῖν, ustiuhan.
 ἐκτινάσσειν, ushrisjan.
 ἐκτός, inuh.
 ἕκτος, saihsta.
 ἐκτρέπεσθαι, usvandjan, gavand-
 jan sik.
 ἐκτρέφειν, fodjan.
 ἐκτρωμα, usvaurpa.
 ἐκφέρειν, usbairan, briggan; spillon.
 ἐκφεύγειν, unþapliuhan.
 ἐκφοβεῖν, þlahsjan.
 ἐκφοβος, usagipþs.
 ἐκφύειν, uskeivan.
 ἐκχεῖσθαι, usgutnan.
 ἐλαία, alevabagms; ὄρος ἐλαιῶν,
 fairguni alevi.
 ἔλαιον, alevi.
 ἐλαττον, mins.
 ἐλαττονεῖν, favizo haban.
 ἐλαττοῦσθαι, minznan.
 ἐλαύνειν, draibjan; farjan.
 ἐλαφρία, leihts.
 ἐλαφρός, weihts.
 ἐλάχιστος, minnists, smalists, leitils.
 ἐλαχιστότερος, undarleija.
 ἐλέγχειν, gasakan.
 ἔλεγχος, gasahts.
 ἐλεειν, arman, gaarman.
 ἐλεεινός, arms.
 ἐλεημοσύνη, armaio, armahairtiþa.
 ἔλεος, armaio, armahairtiþa, ar-
 mahairtei.
 ἐλευθερία, freihals, frijei.
 ἐλεύθερος, freis.
 ἐλευθεροῦν, frijana briggan.

ἔλκειν et ἐλκύειν, uslukan; atþiu-
 san.
 ἔλκος, banja.
 ἔλκουν; ἠλκωμένος, banjo fulls.
 ἔλλην, kreks, þiuda.
 ἔλληνις, haiþno.
 ἔλλογεῖν, rahnjan.
 ἐλπίζειν, venjan.
 ἐλπίς, vens, lubains.
 ἐμαυτοῦ, ik silba.
 ἐμβαίνειν, innatgaggan, innaggagan,
 galeiþan, atsteigan, gasteigan,
 † ussteigan.
 ἐμβάπτειν, usdaupjan.
 ἐμβατεύειν, ushafjan sik.
 ἐμβλέπειν, insaiwan, gasaiwan.
 ἐμβριμαῖσθαι, inagjan, inrauhtjan,
 andstaurran, gawotjan.
 ἐμός, meins.
 ἐμοῦ, meina; ὁ ἐμοῦ, meins.
 ἐμπαίζειν, bilaikan.
 ἐμπεριπατεῖν, inna gaggan.
 ἐμπιμπλάναι, gasoþjan; ἐμπιμπλα-
 σθαι, saþs vairþan; ἐμπεπλη-
 σμένος, saþs.
 ἐμπίπτειν, atdriusan.
 ἐμπλέκειν, dugavindan.
 ἐμπροσθεν, faura, fram, in and-
 vairþja.
 ἐμπτύειν, speivan, bispeivar.
 ἐμφανής, svikunþs.
 ἐμφανίζειν, gabairhtjan; ἐμφανί-
 ζεσθαι, sik ataugjan.
 ἐν, in, bi, ana, and, miþ; ἐν τῷ c;
 in fin.: in þammei (c. verb. finit.);
 ἐν ᾧ, und þatei.
 ἐν, vid. εἰς.
 ἐναγκαλιζέσθαι, ana armins niman,
 gaþlaihan.
 ἐναντι, in andvairþja.
 ἐναντίον, in andvairþja, faura and-
 vairþja; τούναντίον, þata viþra-
 vairþo.
 ἐναντίος, andaneipþs; ἐξ ἐναντίας, in
 andvairþja.
 ἐνάρχεσθαι, anastodjan.
 ἐνατος, niunda.
 ἐνδειγμα, taikns.
 ἐνδείκνυσθαι, ataugjan, gabairhtjan,
 ustaiknjan.
 ἐνδειξίς, ustaikneins.
 ἐνδεκα, ainlif.
 ἐνδημεῖν, anahaims visan, visan;
 ἐνδημῶν, anahaims.
 ἐνδοξάζειν, ushauhjan; ἐνδοξάζε-
 σθαι, ushauhnan.
 ἐνδοξος, vulþags.
 ἐνδυδίσκεσθαι, gavasjan.
 ἐνδύειν, gavasjan, gapaidon; ἐν-
 δύεσθαι, gahamon, vasids visan,
 gavasjan (sik).
 ἐνδυμα, vasti, vastjos.
 ἐνδυναμοῦν, insvinþjan.
 ἐνδύνειν, sliupan.
 ἐνελεῖν, hivindan.
 ἐνεκα et εἵνεκεν, in; c. in fin., du
 c. in fin.; οὗ ἔνεκεν, in þizeí.
 ἐνεργεῖα, tauí, vaurstv.
 ἐνεργεῖν, vaurkjan, gavaurkjan,
 vaurstveig galanjan; ἐνεργεῖσθαι,
 usvaurkjan; ἐνεργούμενος, vaurst-
 veigs.
 ἐνεργής, vaurstveigs.
 ἐνέχειν, sveran; ἐνέχεσθαι, usþulan.
 ἐνθυμεῖσθαι, miton.
 ἐνθύμησις, mitons.
 ἐνιαυτός, aþn, atapni, jer.

ἐπιστάται; ἐπιστάται, instandan; ἐνεστώς, andvairþs; ἐνστήσασθαι, atgaggan.
 ἔνατος, vid. ἕνατος.
 ἔνεα, niun.
 ἐνεακόσιοι, niunhunda.
 ἐννεήκοντα, niuntehund.
 ἐννεύειν, gabandvjan.
 ἔννομος, in vitoda (visands).
 ἔννοκον, uhtvo.
 ἐνοικεῖν, bauan.
 ἔνορκος, ufaiþs.
 ἐνότης, ainamundiþa.
 ἔνοχος, skula.
 ἔνταγμα, anabusns.
 ἐνταφιασμός, gafilh, usfilh.
 ἐντέλλεσθαι, anabiudan.
 ἐντεῦθεν, þaþro.
 ἔντευξις, bida, liteins.
 ἔντιμος, reiks, svers.
 ἐντολή, anabusns.
 ἐντός, in.
 ἐντρέπεσθαι, aistan, gaaistan, gaskaman sik.
 ἐντρέφειν; ἐντρεφόμενος, alands.
 ἐντροπή, aiviski.
 ἐντυγχάνειν, bidjan.
 ἐντυλίσσειν, bivindan.
 ἐντυποῦν, gafrisahþjan.
 ἐνώπιον, in andvairþja, faura.
 ἔξ, vid. ἐκ.
 ἔξ, saihs.
 ἔξάγειν, ustiuhnan.
 ἔξαγοράζειν, usbugjan.
 ἔξαιρεῖν, usstiggan; ἔξαιρεῖσθαι, uslausjan.
 ἔξαιρειν, usniman.
 ἔξαιφνης, anaks.
 ἔξαλείφειν, afsvairban.
 ἔξανάστασις, usstass.
 ἔξανατέλλειν, urriinnan.
 ἔξανιστάται, ussatjan, urraisjan.
 ἔξαπατᾶν, usluton.
 ἔξάπεινα, anaks.
 ἔξαπορεῖσθαι, skaman sik, 'afslauþiþs visan, afsvaggviþs visan.
 ἔξαποστελλειν, insandjan.
 ἔξαριτίζειν, gamanyjan.
 ἔξαστράπτειν, skeinan.
 ἔξασυτῆς, suns.
 ἔξεγείρειν, raisjan.
 ἔξεῖναι; ἔξεστι, binauht ist, binah, skuld ist.
 ἔξέρχασθαι, usgaggan, usgaggan ut, utgaggan, utusgaggan, usleiþan, galeiþan ut, galeiþan, urriinnan, rinnan, usstandan.
 ἔξήκοντα, saihstijus.
 ἔξῆς; ἡ ἔξῆς, afardags.
 ἔξιστάται, usgaisjan; ἔξιστασθαι, usgeisnan.
 ἔξισχύνειν, magan.
 ἔξοδος, urruns.
 ἔξομολογεῖσθαι, andhaitan.
 ἔξορύττειν, usgraban.
 ἔξουθενεῖν ei ἔξουθενεῖν, frakunnan.
 ἔξουσία, valdufni.
 ἔξυπνίζειν, usvakjan.
 ἔξω, ut, uta, utana.
 ἔξωθεν, uta, utana, utaþro.
 ἔξώτερος, hindumists.
 ἔορτάζειν, dulþjan.
 ἔορτή, dulþs.
 ἐπαγγελία, gahait.
 ἐπαγγέλλεσθαι, gahaitan.

ἐπαινεῖν, hazjan.
 ἔπαινος, hazeins.
 ἐπαίρειν, ushafjan; ἐπαίρεσθαι, * in arbaidai briggan.
 ἐπαισχύνεσθαι, skaman sik.
 ἐπαιτεῖν, bidjan.
 ἐπακολουθεῖν, afargaggan, afarlaistjan.
 ἐπακούειν, andhausjan.
 ἐπανάγειν, briggan, aftiuban.
 ἐπαναπαύεσθαι, gaweilan sik.
 ἐπανέρχασθαι, atvandjan sik aftra.
 ἐπανόρθωσις, garaihteins.
 ἐπάνω, ufār, ufaro, in managizo þau.
 ἐπαρκεῖν, andbahtjan.
 ἐπαύριον, iftuma dags.
 ἐπεῖ, þande, biþe, unte; aiþþau.
 ἐπειδή, unte.
 ἐπειδήπερ, unte raihtis.
 ἔπειτα, þaþroh.
 ἐπεκτείνεσθαι, sik ufþanjan.
 ἐπενδύεσθαι, anahamon, ufarhamon.
 ἐπέρχεσθαι, anagaggan, atgaggan.
 ἐπερωτᾶν, bidjan; fraihnan, gafrainan.
 ἐπέχειν, atsaiwan du.
 ἐπηρεάζειν, usþriutan, anamahtjan.
 ἐπί c. gen.: ana (dat.), bi (acc.), at, afar (dat.), uf (dat.); c. dat. ana, bi (acc.), du, in (gen.), ufār (acc.), ufaro, fram; c. acc., ana, bi, du, and, afar (dat.), ufār, ufaro, viþra; ἐφ' ὧ, in þammei, ana þammei; ἐφ' ὅσον, und þata weilos þei, sva laggā sve, unte.
 ἐπιβάλλειν, lagjan, galagjan, uslagjan, valtjan; undrinnan.
 ἐπιβαρεῖν, kaurjan, anakaurjan.
 ἐπιβιβάζειν, ussatjan.
 ἐπιβλέπειν, insaiwan.
 ἐπίβλημα, plats.
 ἐπιβουλή, birunains.
 ἐπίγειος, airþeins.
 ἐπιγιγνώσκειν, kunnan, gakunnan, ufkunnan, fraþjan.
 ἐπίγνωσις, kunþi, ufkunþi.
 ἐπιγράφειν, ufarmeljan.
 ἐπιγραφή, ufarmeieins, ufarmeli.
 ἐπιδεικνύειν, ataugjan.
 ἐπιδιδόναι, giban, atgiban.
 ἐπιδιορθοῦν, atgaraihtjan.
 ἐπιδύειν, dissiggqan.
 ἐπιείκεια, mukamodei.
 ἐπιεικῆς, sutis; τὸ ἐπιεικῆς, anaviljei.
 ἐπιζητεῖν, sokjan, gasokjan.
 ἐπιθανάτιος, dauþublis.
 ἐπιθεσις, lageins, analageins.
 ἐπιθυμεῖν, luston, gairnjan, failugeironjan.
 ἐπιθυμία, lustus.
 ἐπικαλεῖσθαι, bidjan, anahaitan, bidai anahaitan.
 ἐπικατάρατος, fraqiþans.
 ἐπικεῖσθαι, ufarlagiþs visan; anatrimpjan.
 ἐπιλαμβάνεσθαι, undgreipan, fairgreipan, gafahan.
 ἐπιλανθάνειν, ufarmiton; ἐπιλανθάνεσθαι, ufarmunnon.
 ἐπιλείχειν, bilaigon.
 ἐπιλύειν, andbindan.
 ἐπιμελεῖσθαι, gakaran.
 ἐπιμελῶς, glaggvuba.

ἐπιμένειν, visan, þairhvisan, saljan, gatulgjan sik.
 ἐπιορκεῖν, ufarsvaran.
 ἐπιορκος, ufarsvara.
 ἐπιούσιος, sinteins.
 ἐπιπίπτειν, driusan ana, atdriusan, gadriusan, disdriusan.
 ἐπιπλήσσειν, andbeitan.
 ἐπιποθεῖν, gairnjan.
 ἐπιπόθησις, gairnei.
 ἐπιπόθητος, lustusams.
 ἐπιπορεύεσθαι, gagaggan.
 ἐπιρράπτειν, siujan.
 ἐπιρρίπτειν, usvairpan.
 ἐπίσημος, gatarhiþs.
 ἐπισιτισμός, mateis.
 ἐπισκέπτεσθαι, gaveison.
 ἐπισκηνοῦν, ufarhleipþjan.
 ἐπισκιάζειν, ufarskadvjan.
 ἐπισκοπή, niuhseins; aipiskaupai.
 ἐπίσκοπος, aipiskaupus.
 ἐπισπᾶν, ufrakjan.
 ἐπίστασθαι, kunnan, vitan.
 ἐπιστάτης, talzjands.
 ἐπιστολή, aipistaule, bokos.
 ἐπιστομίζειν, gasakan.
 ἐπιστρέφειν, gavandjan; ἐπιστρέφασθαι, gavandjan sik.
 ἐπιστροφή, gavandeins.
 ἐπισυνάγειν, galisan.
 ἐπισυναγωγή, gaqumþs.
 ἐπισυντρέχειν, samaþ rinnan.
 ἐπισύστασις, arbaiþs.
 ἐπισωρεύειν, sis dragan, sis gadragan.
 ἐπιταγή, anabusns; κατ' ἐπιταγήν, svasve frauinonds.
 ἐπιτάσσειν, anabiudan, faurbiudan.
 ἐπιτελεῖν, ustiuhan.
 ἐπιτιθέναι, lagjan, galagjan, analagjan, atlagjan, uslagjan; satjan, gasatjan.
 ἐπιτιμᾶν, andbeitan, sakan, gasakan, faurbiudan, wotjan, gawotjan.
 ἐπιτιμία, andabeit.
 ἐπιτρέπειν, uslaubjan, fraletan.
 ἐπίτροπος, ragineis.
 ἐπιφαίνειν, gabairhtjan.
 ἐπιφάνεια, gabairhtei, qums.
 ἐπιχειρεῖν, duginnan.
 ἐπιχορηγεῖν, andstaldan; ἐπιχορηγεῖσθαι, auknan.
 ἐπιχορηγία, andstald.
 ἐπιχρίειν, bismeitan, gasmeitan.
 ἐποικοδομεῖν, anaimrjan.
 ἐπουράνιος, himinakunds, ufarhiminakunds.
 ἑπτα, sibun.
 ἑπτάκις, sibun sinþam.
 ἐργάζεσθαι, vaurkjan.
 ἐργασία, vaurstvei.
 ἐργάτης, vaurstva, vaurstvja.
 ἔργον, vaurstv, tauī.
 ἐρεθίζειν, gavagjan, usvagjan.
 ἐρεύναν, ussokjan.
 ἐρημία, auþida.
 ἐρημος, auþs; auþida.
 ἐριθεία, haifsts, jiuka, bihait.
 ἔριον, vulla.
 ἔρις, þvairhei.
 ἔριφος, gaitai.
 ἐρμηνεία, skeireins.
 ἐρμηνεύειν, gaskeirjan.
 ἔρχεσθαι, qiman, gaqiman, gaggau;

¹ Hoc enim significat ἐπιεικῆς, non autem, ut diximus, πραότης.

atgaggan, usgaggan, galeiban, durinnan, atrinnan, urrinnan; ἔρχου, hiri; ἐρχόμενος, anavairbs. ἔρωτάν, fraihnan; bidjan, bidai anahaitan. ἐσθίειν, itan, matjan. ἔσοπτρον, skuggva. ἔσχατος, aftuma, aftumists, speds, spedists, minnists; ἔσχατον, nauhþanuh. ἔσχάτως; ἔσχάτως ἔχειν, aftumist haban. ἔσω, inna, innana; ὁ ἔσω, innuma. ἔσωθεν, innana, innafro; ὁ ἔσωθεν, innuma. ἑτεροδιδασκαλεῖν, aljaleikos laisjan, anþarleiko laisjan. ἑτεροζυγεῖν; ἑτεροζυγῶν, gajuka. ἑτερος, anþar, alis; sums; newundja. ἑτέρως, aljaleikos. ἔτι, naub, nauhþan, nauhþanuh, þanamais. ἐτοιμάζειν, manvjan. ἐτοιμασία, manviþa. ἐτοιμος, manvus; ἐν ἐτοίμῳ, manvuba. ἐτοίμως, manvuba; ἐτοίμως ἔχειν, manvus visan. ἔτος, jer, vintrus; κατ' ἔτος, jera wammeh. εὖ, vaila. εὐαγγελίζειν, aivaggeljan, vailamerjan; εὐαγγελίζεσθαι, aivaggeljon merjan, merjan, þiufspillon, spillon, gateihan. εὐαγγέλιον, aivaggeli, aivaggeljo. εὐαγγελιστής, aivaggelista. εὐάρεστος, vaila galeikaiþs, galeikaiþs; εὐάρεστον εἶναι, vaila galeikan. εὐγενής, godakunds. εὐδοκεῖν, galeikan, vaila galeikan, valjan, viljan, gavileis visan. εὐδοκία, leikains, galeikaiþ, vilja, gods vilja. εὐδοκιμεῖν, vaila galeikan. εὐεργεσία, vailadeds. εὐθετος, gatils, fagrs. εὐθέως, suns, sunsaiv; raihtaba. εὐθύς (adject.), raihts. εὐθύς (adverb.), suns. εὐχαρεῖν, uhtiugs visan. εὐκαιρος, gatils. εὐκαιρως, uhteigo, gatilaba. εὐκοπος, rafþs. εὐκόπως, azetaba. εὐλαβής, gudafaurhts. εὐλογεῖν, þiufþjan, gaþiufþjan, gaveihan. εὐλογητός, þiufþiþs. εὐλογία, þiufþiqiss, vailaqiss, þiufþeins. εὐνοεῖν, vaila hugjan. ἐνοδοῦσθαι, viljan. εὐπειθής, gawairbs. εὐπρόσδεκτος, andanems. εὐπροςωπεῖν, samjan sis. εὐρίσκειν, bigitan; bugjan. εὐρύχωρος, rums. εὐσέβεια, gagudei. εὐσεβεῖν, barusnjan. εὐσεβῶς, gagudaba. εὐσπλαγχνος, armahairts. εὐσχημένως, garedaba, gafehaba.

εὐσχημων, gaguds. εὐτραπελία, saldra. εὐφημία, vailamereins. εὐφημος, vailamers. εὐφραίνειν, gailjan; εὐφραίνεσθαι, sifan, vaila visan, bivisan. εὐχαριστεῖν, aviliudon. εὐχαριστία, aivxaristia, aviliud. εὐχάριστος, aviliudonds. εὐχεσθαι, bidjan, usbidjan. εὐχρηστος, bruks. εὐωδία, dauns vofi. εὐώνυμος; (τὰ) εὐώνυμα, hleidumei, hleidumei sera. ἐφάπαξ, suns. ἐφημερία, afar, kuni. ἐφικνεῖσθαι¹, fairrinnan. ἐφιστάναι; ἐφίστασθαι, standan, atstandan, instandan; anaqiman, ἐφεστάναι, atvisan. ἐφορᾶν, insaiwan. ἔχειν, aigan, haban, gahaban, gastaldan, dissitan; skulan; μὴ ἔχων, unhabands. ἔχθρα, sijafva. ἔχθρά (adject.), sijands. ἔχθρός, sijands, hatands. ἔχθρα, nadrs. ἔως, und; und þatei, unte; εὐς ὅτου, und þatei, unte; εὐς ποτέ, und wa. ζεῖν, vulan. ζεῦγος, juk, gajuk. ζῆλος, aljan. ζηλοῦν, aljanon. ζημία, sleiþa. ζημιοῦν, gasleiþjan. ζῆν, liban; ζῶν, qius. ζητεῖν, sokjan. ζήτησις, sokns, sokeins. ζυγός, jukuzi. ζύμη, beist. ζυμοῦν, gabeistjan. ζωγρεῖν, gafahanana haban, gafahanana tiuhan; ζωγρῶν, nuta. ζωή, libains. ζώνη, gairda. ζωογονεῖν, ganasjan. ζωοποιεῖν, gagiujan, liban taujan, liban gataujan; ζωοποιεῖσθαι, gagiunan. ἦ, aiþþau, þau; ἦ—ἦ, jabai — aiþþau, andizuh — aiþþau. ἠγεῖσθαι, domjan, gahugjan, munan, rahnjan, sveran. ἠγεμονεύειν, raginon, visan kindins. ἠγεμονία, þiudinassus, fauramaþli. ἠγεμών, kindins. ἠδέως, azetaba, gabaurjaba. ἠδῆ, ju, juþan. ἠδιστα, lapaleiko, filu gabaurjaba. ἠδονή, gabaurjofus. ἠθος, sidus. ἠκεῖν, qiman, urrinnan. ἠλικία, vahstus; ἠλικίαν ἔχειν, usvahsans visan. ἠλιος, sunna, sunno, sauil. ἠλωμένος, vid. ἐλκοῦν. ἡμεῖς, veis, vit. ἡμέρα, dags; καθ' ἡμέραν, daga wammeh, dag wanoh; ὁ καθ' ἡμέραν, sinteins. ἡμέτερος, unsar. ἡμισυς, halbs. ἡμῶν, unsara; ὁ ἡμῶν, unsar.

ἠνίκα, miþþanei, sve. ἠπερ, þau. ἠπιος, qairrus. ἠρεμος, slavands. ἠσυχάζειν, τὸ, anaqal. ἠσυχία, hliuf, þahains, rimit. ἠσύχιος, sutis. ἠττάσθαι, van visan. ἠττημα, vanains. ἠττον, mins. ἠχος, meriþa. θάλασσα, marei. θάλπειν, varmjān. θαμβεῖσθαι, sildaleikjan, afslauþnan. θάμβος, sildaleik, afslauþnan. θάνατος, dauþus, dauþeins. θανατοῦν, afdauþjan, gadauþjan. θάπτειν, filhan, gafilhan, usfilhan, ganavistron. θαρρεῖν vel θαρσεῖν, gadaursan, trauan, þrafstjan sik. θαυμάζειν, sildaleikjan; θαυμασθῆναι, * mikilein atgiban. θαυμαστός, sildaleiks. θεᾶσθαι, saiwan, gasaiwan, gaumjan. θέατρον, fairveitl. θεῖον, svibls. θέλειν, viljan, gairnjan. θέλημα, vilja. θεμέλιον, grunduvaddjus. θεμέλιος, grunduvaddjus. θεμελιῶν, gasuljan. θεοδίδακτος, at guþa uslaisiþs. θεόπνευστος, gudiskaizos ahmatein nais. θεός, guþ, frauja. θεοσέβεια, guþ blotan. θεοσεβής, guþblostreis. θεραπεία, leikinassus. θεραπεύειν, hailjan, gahailjan, leikinon, galeikinon. θερίζειν, sneiþan. θερισμός, asans. θερμαίνεσθαι, varmjān sik. θέρος, asans. θεωρεῖν, saiwan, gasaiwan, gaumjan. θήκη, fodr. θηλάζειν, daddjan. θῆλος, qineins, qinakunds. θηριομαχεῖν, du diuzam veigan. θηρίον, dius, biari. θησαυρίζειν, huzdjan. θησαυρός, huzd. θιγγάνειν, atsnarpjan. θλίβειν, þreihan, gaþreihan, anaþraggan; θλίβεσθαι, agliþos vinnan, aglons vinnan. θλίψις, aglo, aggvifþa. θνήσκειν, gasviltan; τεθνηκώς, naus. θνητός, divans; riurs. θορυβεῖσθαι, auhjon. θόρυβος, auhjonus. θραύειν; τεθραυσμένος, gamaids. θρηνεῖν, gaunon, hiufan. θρησκαία, blotinassus. θριαμβεύειν, gablauþjan bairhtaba, hroþeigana ustaiknjan; θριαμβεύων, hroþeigs. θρίξ, tagl; plur. τρίχες, skufts. θροεῖσθαι, drobnan. θρόνος, stols, sitls. θυγάτηρ, dauhtar. θυγάτριον, dauhtar.

¹ *Eo enim modo v. Fairrinnan loco ἀφικνεῖσθαι scribendum est.*

- θύειν, saljan, ufsneipan.
 θυμίαμα, þymiama.
 θυμῶν, saljan.
 θυμός, hatis, þvairhei, mods, jiuka.
 θύρα, daur, daurons, haurds.
 θυρεός, skildus.
 θυρίς, augadauro.
 θυρωρός, (masc.) dauravards, (fem.)
 dauravarda, dauravardo.
 θυσία, hunsl, sauþs.
 θυσιαστήριον, hunslastap̃s.
 θώραξ, brunjo.
 ἰάσθαι, hailjan, gahailjan, ganas-
 jan; ἰαθῆναι, hailjan sik, ga-
 hailnan.
 ἰατρός, leikeis.
 ἰδεῖν, vid. ὄραν.
 ἴδιος, sves, seins, izvar, etc.; κατ'
 ἴδιον ei ἴδια, sundro.
 ἰδιώτης, unveis, unhrains.
 ἰδοῦ, sai, þaruh, þan.
 ἱερατεία, gudjinassus.
 ἱερατεύειν, gudjinon.
 ἱερεὺς, gudja.
 ἱερόν, alhs, gudhus.
 ἱερός, veihs¹.
 ἱκανός, manags, ganohs; vairþs;
 ἱκανὸν εἶναι, ganahan; ἱκανὸν
 ποιεῖν, fullafahjan; ἐκ χρόνων
 ἱκανῶν, mela lagga.
 ἱκανότης, vairþida.
 ἱκανοῦν, briggan vairþana.
 ἱκμάς, gramwiþa.
 ἱλαρός, lilas.
 ἱλαρότης, lilasei.
 ἱλάσκεσθαι, hulþs visan.
 ἱμάς, skaudaraip.
 ἱματίζειν, gavasjan.
 ἱμάτιον, vasti, snaga.
 ἱματισμός, gavaseins, vastjos.
 ἱνα, ei, þei, duþe ei, in þize ei,
 svaei, du; οὐχ ἵνα, ni þeei; ἵνα
 μή, ibai, ibai aufto; ἵνα μήποτε,
 ibai aufto; ἵνα τι, duwe.
 ἰουδαίειν, iudaiviskon.
 ἰσάγγελος, ibna aggilum.
 ἴσος, ibns, ibnaleiks, samaleiks,
 samalauds; ἴσα (adverb.), galeiko.
 ἰσότης, ibnassus.
 ἰστάναι, standan, gastandan, ga-
 stopanan, stiurjan; ἴστασθαι,
 standan.
 ἰσχύειν, magan, gamagan, mahts
 visan, visan; ἰσχύων, svinþs,
 hails.
 ἰσχυρός, abrs, svinþs.
 ἰσχύς, mahts, svinþei.
 ἴσως, aufto.
 ἰχθύδιον, fisks.
 ἰχθύς, fisks.
 ἴχνος, laists.
 καθά, svasve.
 καθαιρεῖν, athaljan, usniman, ga-
 tairan, gadrausjan.
 καθαιρέσεις, gataurþs.
 καθάπερ, sve, svasve.
 καθαρίζειν, hrainjan, gahrainjan,
 ahrainjan; καθαρῖζεσθαι, hrains
 vairþau.
 καθαρισμός, hraineins, gahraineins,
 svikneins.
 καθαρός, hrains; καθαρὸς τῇ καρδίᾳ,
 hrainjabairts.
 καθέδρα, sitls.
 καθέξις, gahahjo.
- καθεύδειν, slepan.
 καθιέναι, gasatjan.
 καθίζειν, gasatjan, sitan, gasitan;
 καθίζεσθαι, sitan; καθῆσθαι, sitan,
 gasitan.
 καθιστάναι, gasatjan.
 καθὸ ἐάν, svasve.
 καθολικός, fulls.
 καθότι, unte.
 καθώς, sve, svasve. þatei.
 καί, jah, -uh; aþþan, auk, þan,
 þanuh, þaruh, þaproh, iþ; ju;
 miþ; sva, svah, sve; καὶ γάρ,
 unte.
 καίειν, gabrannjan, inbrannjan;
 καίεσθαι, brinnan.
 καινός, niujis.
 καινότης, niujiþa.
 καίπερ, þan.
 καιρός, mel, þeihs; jer; dags;
 weila; πρὸς καιρόν, wo weilo.
 καῖσαρ, kaisar.
 κακία, unselei.
 κακολογεῖν, ubil qiþan, ubil vaurdjan.
 κακοπαθεῖν, arbaidjan.
 κακοποιεῖν, unþiuþ taujan.
 κακοποιός, ubiltojis.
 κακός, ubils; κακόν, unþiuþ.
 κακοῦργος, ubiltojis.
 κακῶς, ubilaha; κακῶς ἔχειν, ubil
 haban, ubilaha haban, unhaili
 haban, siukan; κακῶς ἔχων, un-
 hails.
 κάλαμος, raus.
 καλεῖν, haitan, athaitan; laþon,
 galap̃on, atlap̃on; qiþan, namn-
 jan; κεκλημένος, faura haitans.
 καλλιέλαιος, gods alevabagms.
 καλοποιεῖν, vaila taujan.
 καλός, gods, þiuþeihs.
 κάλυμμα, hulistr.
 καλύπτειν, gahuljan, dishuljan.
 καλῶς, vaila; καλῶς εἰπεῖν, vaila
 qiþan; καλῶς ποιεῖν, vaila taujan.
 κάμηλος, * ulbandus.
 κάμπτειν, biugan.
 κάν, þauhjabai, vaila.
 κανών, garaideins; * arbaiþs.
 καπηλεύειν, maidjan.
 καρδία, hairto.
 καρπός, akran.
 καρποφορεῖν, akran bairan.
 καρτερίζειν, gabvastjan.
 κάρφος, gramsts.
 κατά, c. genit., ana (acc.), and,
 viþra; c. acc., bi, and, afar (dat.),
 faura, miþ, us; κατὰ ταῦτα,
 samaleiko; κατ' ἔτος, jera wam-
 meh; καθ' ἡμέραν, daga wam-
 meh, dag wanoh; κατὰ ἑορτήν,
 and dulþ warjonoh.
 καταβαίνειν, gaggan, atgaggan,
 dalap̃ atgaggan, atsteigan dalap̃,
 atsteigan, gasteigan, galeiþan,
 qiman.
 καταβάλλειν, gadrausjan.
 καταβαρεῖν, kaurjan.
 κατάβασις, iddaljo.
 καταβιβάζειν, gadrausjan, dalap̃
 galeiþan.
 καταβολή, gasateins, gaskafsts.
 καταβραβεύειν, gajjukan.
 καταγγέλλειν, gakannjan, gateihan,
 merjan.
- κατάγειν, dalap̃ attiuhan, gatiuhan.
 καταγεῖν, bihlahjan.
 καταγιγνώσκειν, κατεγνωσμένος, ga-
 tarhiþs.
 καταδικάζειν, afdomjan.
 καταδιώκειν, galaista vairþan.
 καταδουλοῦν, gabivan.
 καταθεματίζειν, afdomjan.
 κατασχύνειν, gaaiviskon.
 κατακαλύπτειν, huljan, gahuljan.
 κατακαίειν, intandjan.
 κατακεῖσθαι, ligan, anakumbjan.
 κατακλᾶν, gabrikan.
 κατακλείειν, galukan.
 κατακλίνειν, gavaurkjan anakumb-
 jan.
 κατακλυσμός, midjasveipains.
 κατακόπτειν, bliggvan.
 κατακρημνίζειν, afdrausjan.
 κατακρίνειν, gadomjan, gavargjan,
 du stanai gatiuhan.
 κατάκρισις, gavargeins, vargiþa.
 κατακυριεύειν, gafraujimon.
 καταλαλία, biodeins.
 καταλαμβάνειν, gafahan, garinnan.
 καταλέγειν, gavaljan.
 κατάλειμμα, laiba.
 καταλείπειν, bileiþan.
 καταλιθάζειν, stainam afvairpan.
 καταλλαγή, gafriþons, * gabei.
 καταλλάττειν, gagavairþjan, ga-
 friþon; καταλλάττεσθαι, gaga-
 vairþnan.
 καταλύειν, gatairan; saljan, ussal-
 jan.
 κατάλυμα, salivvos, stap̃s.
 καταμανθάνειν, gakunnan.
 καταμαρτυρεῖν, veitvodjan.
 καταμόνας, sundro.
 καταναθεματίζειν, vid. καταθεματί-
 ζειν.
 καταναρχᾶν, kaurjan.
 κατανεύειν, bandvjan.
 κατανοεῖν, gaumjan, bisaiwan.
 κατανοῶν, gaqiman, garinnan.
 καταξιοῦν, briggan vairþana; κατ'
 αξιωθῆναι, vairþs visan.
 καταπατεῖν, gatrudon.
 καταπέτασμα, faurhab, faurahah.
 καταπίνειν, ufsaggjan, fraslindan;
 καταπίνεσθαι, gasiggqan.
 καταπλεῖν, atfarjan.
 καταρᾶσθαι, fraqiþan, vrikan, un-
 þiuþjan.
 καταργεῖν, andbindan, gatairan,
 galausjan, aflagjan; καταργεῖ-
 σθαι, gataurnan; καταργηθῆναι,
 laus visan.
 καταρτίζειν, manvjan, gamanvjan,
 usiuhan.
 κατάρτισις, ustauhts.
 καταρτισμός, ustauhei.
 κατασκευάζειν, gamanvjan, gafahr-
 jan.
 κατασκηνοῦν, gabauan.
 κατασκήνωσις, sitls.
 κατασκοπεῖν, biniuhsjan.
 καταστολή, feteins.
 καταστρέφειν, usvaltjan.
 καταστροφή, usvalteins.
 κατασφάττειν, usqiman.
 κατατιθεῖν, galagjan.
 κατατομή, gamaitano.
 καταταγεῖν, fraitan.
 καταφθεῖρεσθαι, fravairþan.

¹ V. Veihs ante Tim. II, III, 15 ἱερός ponendum est

καταφιλεῖν, kukjan, bikukjan.
καταφρονεῖν, frakunnaii.
κατέναντι, viþravairþs, * in and-
vairþja.
κατενώπιον, in andvairþja, faura.
κατεξουσιάζειν, gavalðau.
κατεργάζεσθαι, vaurkjan, gavaurk-
jan, usvaurkjan, gamanvjan, ga-
smiþon, ustiuhan.
κατέρχεσθαι, dalþ atgaggan, ga-
leiþan, þairhleifan.
κατεσθίειν, fraitan.
κατευθύνειν, garaihtjan.
κατέχειν, haban, gahaban; disni-
man, gafa-tan; gamunan.
κατηγορεῖν, vro: jan.
κατηγορία, usqiss, vrohs, til du
vrohjan.
κατηχεῖν, laisjan, galaisjan.
κατοικεῖν, bauan.
κατοίκησις, bauains.
κατοικητήριον, bauains.
κατοπτρίζεσθαι, þairhsaiwan.
κάτω, dalaf, dalafa, dalafro.
κατώτερος, undaraists.
καυματιζέσθαι, ufbrinnan.
καυτηριάζειν, galandjan.
cautio, kavtsjo.
καυχᾶσθαι, wopan.
καύχημα, woftuli.
καύχησις, woftuli.
κείρειν, kapillon, skaban.
κείσθαι, ligan, galagifs visan, sa-
tifs visan, gasatifs visan.
κελεύειν, haitan, uslaubjan.
κέλευσμα, haiti.
κενοδοξία, lausa hauheins.
κενόδοξος, flautands.
κενός, laus, laushandus; svare; eis
κενόν, svare.
κενοῦν, lausjan, uslausjan; κενοῦ-
σθαι, laus-vairþan.
κενοφωνία, lausavaurdi.
κεντουρίων, hundafafs.
κέντρον, gazds.
κεραία, viits, striks.
κεραμεύς, kasja.
κεράμιον, kas.
κέραμος, skalja.
κέρας, haurn.
κεράτιον, haurn.
κερδαίνειν, gageigan, du gavaurkja
haban, gastaldan, * gavandjan.
κέρδος, gavaurki; αἰσχρὸν κέρδος,
faihugairnei.
κεφαλαίου, briggan haubiþ vundan.
κεφαλή, haubiþ; κατὰ κεφαλῆς ἔχων,
gahulidamma haubida.
κημοῦν, vid. φιμοῦν.
κῆνος, kaisaragild.
κῆπος, aurtigards.
κῆρυγμα, mereins, vailamereins.
κῆρυξ, merjands.
κηρύσσειν, merjan, usspillon, vai-
lamerjan.
κιβωτός, arka.
κινδυνεύειν, bireks visan, bireks
vairþan.
κίνδυνος, bireikei, sleiþei.
κινεῖν, viþon.
κλάδος, asts.
κλαίειν, gretan.
κλᾶν, gabrikan.
κλάσμα, gabruka, drauhsna.
κλαυθμός, grets.
κλείειν, galukan; κλείεσθαι, galuk-
nan.

κλέπτειν, hlifan, stilan, biniman.
κλέπτῆς, þiubs, hliftus.
κλήμα, tains, veinatains.
κληρονομεῖν, arbi niman, arbja vair-
þan, ganiman.
κληρονομία, arbi.
κληρονόμος, arbja, arbinumja.
κλήρος, hlauts.
κληροῦσθαι, hlauts gasatifs visan.
κλήσις, laþons.
κλητός, galafops.
κλίβανος, auhns.
κλίμα, land, fera.
κλίνειν, hneivan; anahnaivjan, ga-
lagjan.
κλίση, ligrs.
κλινίδιον, badi.
κλισίη, kubitus.
κλοπή, þiubi.
κλύδων, vegs.
κλυδωνίζειν, usvagjan.
κνήθειν, subjan.
κοδράντης, kintus.
κοιλία, qifus, vamba.
κοιμάσθαι, gaslepan, gasviltan;
κεκοιμησθαι, ligan, slepan, ana-
slepan.
κοιμήσις; κοίμησις τοῦ ὕπνου, sleps.
κοινός, gamains; gavamms, un-
hrains.
κοινοῦν, gamainjan, gagamainjan.
κοινωνεῖν, gamainjan, gamainja vi-
san.
κοινωνία, gamainei, gamaindufs,
gaman.
κοινωνός, gadaila, gaman; κοινωνὸν
εἶναι, gamainjan.
κοίτη, ligrs, galigri.
κόκκινος, rauds.
κόκκος, kaurno.
κόλασις, balveins.
κολαφίζειν, kaupaijan.
κολλᾶσθαι, haftjan, gahaftjan sik,
gahaftnan.
κολλυθιστής, skattja.
κολοβοῦν, gamaurgjan.
κόλπος, barms.
κολυμβήθρα, svumsl.
κομίζειν, briggan; κομίζεσθαι, and-
niman, ganiman.
κονιορτός, mulda, stubjus.
κοπάζειν, anasilan.
κοπιᾶν, arbaidjan, þairharbaidjan.
κόπος, arbaiþs; κόπον παρέχειν, us-
þriutan.
κοπρία, maihstus.
κόπτειν, maitan; κόπτεσθαι, gainon,
flean.
κοράσιον, mavi, mavilo.
κορενῦναι; κεκορεσμένος, saps.
κόρος, mitafs.
κοσμεῖν, feijan.
κόσμιος, hrains, gafaur.
κοσμοκράτωρ, sa fairwu habands.
κόσμος, manaseþs, fairwus; aiv.
κουστωδία, vardjans (plur.).
κόφινος, tainjo.
κράββατος, badi.
κράζειν, hropjan, ufhropjan, gretan.
κρανίον, wairnei.
κράσπεδον, skauts.
κραταιοῦν, gabvastjan, insvinþjan;
κραταιοῦσθαι, svinþnan, gasvinþ-
nan.
κρατεῖν, greipan, undgreipan, fair-
greipan; haban, gahaban; svinþ-
jan.

κράτιστος, batista.
κράτος, mahits, svinþei.
κραυγάζειν, hropjan
κραυγή, hropi.
κρέας, mimz.
κρείσσων, batiza.
κρημνός, driuso.
κρίθινος, barizeins.
κρίμα, staua, vargiþa
κρίνειν, domjan, afdomjan, stojan,
gastojan; κρίνομαι σοι, miþ þus
staua (haba).
κρίνον, bloma.
κρίσις, staua.
κριτής, staua.
κρύπτειν, filhan, gafilhan; κεκρύφ-
θαι, gafulgins visan; κεκρυμμένος,
gafulgins.
κρυπτόν, fulhsni, analaugnei; ἐ-
κρυπτῶ, þiubjo, analaugniba.
κρυπτός, fulgins, analaugos.
κτᾶσθαι, gastaldan.
κτῆμα; κτήματα, faibu.
κτίζειν, gaskapjan
κτίσις, gaskafts.
κτίσμα, gaskafts.
κυβεία, liutei.
κυκλοῦν, birinnan.
κύκλος; κύκλω, bisunjane.
κυλίεσθαι, valvison.
κυλλός, hanfs.
κύμα; κύματα, vegos.
κύμβαλον, klismo.
κυνάριον, hunds.
κύπτειν, anahneivan.
κυριεύειν, frauinon.
κύριος, frauja.
κυριότης, frauinassus.
κυροῦν, tulgjan.
κύων, hunds.
κωλύειν, varjan.
κώμη, haims, veihs.
κωμόπολις; κωμοπόλεις, haimos jah
baurgs.
κῶμος, gabaur.
κωφός, bauþs, dumbz, unrodjands.
λαγχάνειν; λαγχάνω, hlauts mis ur-
rinniþ.
λάθρα, þiubjo.
λαίλαψ, skura vindis.
λαλεῖν, qifan, mapljan, rodjan
λαλιά, mapleins, razda.
λαμβάνειν, niman, andniman; und-
greipan; dissitan; andsaiwan,
andsitan.
λαμπάς, hais.
λάμπειν, liuhtjan, skeinan.
λαμπρῶς, bairhtaba.
λανθάνειν, galaugujan.
λαός, managei, manaseþs.
λατομεῖν, gadraban, ushulon.
λατρεία, blotinassus, hunsl, skal-
kinassus.
λατρεύειν, blotan, skalkinon, fulla-
fahjan.
λάχανον, gras.
λέγειν, qifan, haitan, namnjan,
rodjan.
λεγεών, harjis, laigaion.
lectio, laiktjo.
λεῖος, slaihts.
λείπειν, van visan; λείπων, vans.
λειτουργία, andbahti; gudjinassus.
λειτουργός, andbahts.
λέπρα, þrutsfill.
λεπρός, þrutsfill habands, þrutsfills.
λευκός, weits.

ληνός, *vid.* ὑπολήνιον.
 ληστής, vadedja, þiubs.
 λῆψις, andanem.
 λίαν, filu.
 λιθάζειν, stainjan, stainam afvairpan, (stainam) afvairpan, (stainam) vairpan.
 λίθινος, staineins.
 λιθοβολεῖν, stainam vairpan.
 λίθος, stains.
 λιχμᾶν, disvinþjan.
 λίμνη, saivs, marisaivs.
 λιμός, gredus, hubrus.
 λίτρα, pund.
 λογία, gabaur.
 λογίζεσθαι, þagkjan, munan, miton, rahnjan.
 λογικός, andapahts.
 λογισμός, mitons.
 λογομαχεῖν, vaurdam veihan.
 λογομαχία, vaurdajiuka.
 λόγος, vaurd; raþjo, sauþa; fairina.
 λοιδορεῖν, laian.
 λοιδορός, ubilvaurds.
 λοιπός, anþar; λοιπόν, þaþroh, þaþroh þan, þannu; τοῦ λοιποῦ, þanamais.
 λουτρόν, þvahl.
 λύειν, andbindan, galausjan; გა-tairan; λύεσθαι, andbundnan.
 λύσις, lausjan.
 λύκος, vulfs.
 λυπεῖν, gaurjan; λυπεῖσθαι, saurgan; λυπούμενος, gaur.
 λύπη, gauriþa, gaurei, saurga, trigo.
 λύτρον, sauu.
 λύτρωσις, uslauseins; laþons.
 λυχνία, lukarnastaþa.
 λύχνος, lukarn.
 μαθητεύειν, siponjan.
 μαθητής, siponeis.
 μαίνεσθαι, dvalmon.
 μακαρίζειν, audagjan.
 μακάριος, audags.
 μακαρισμός, audagei.
 μάκελλον, skiljans (*plur.*).
 μακράν *et* μακράν ἀπό, fairra.
 μακρόθεν *et* ἀπό μακρόθεν, fairraþro.
 μακροθυμεῖν, usbeidan, usbeisneigs visan.
 μακροθυμία, laggamodei, usbeisns, usbeisnei.
 μαλακία, unhaili.
 μαλακός, hnasqus.
 μάλιστα, þishun, ussindo.
 μάλλον, mais.
 μάμμα, avo.
 μαμμωνᾶς, faihuþraihns, mammona.
 μαυθάνειν, laisjan sik, galaisjan sik, ganiman, usniman, franiman, vitian; μη μεμαθηκώς, unuslaisiþs.
 μάννα, manna.
 μαργαρίτης, markreitus.
 μάρτυρ, veitvods; marvtr.
 μαρτυρεῖν, veitvodjan; μαρτυρεῖσθαι, veitvodþa haban.
 μαρτύρεσθαι, veitvodjan.
 μάρτύριον *et* μαρτυρία, veitvodþa, veitvodeins, veitvodei, veitvodi.
 μαστιγοῦν, bliggvan, usbliggvan.
 μᾶστιξ, slabs, vundufni.
 ματαιολογία, lausavaurdei.
 ματαιολόγος, lausavaurds.
 μάταιος, svare.
 ματαιότης, usvissi.
 μάτην, svare.

μάχαιρα, hairus, meki.
 μάχεσθαι, sakan.
 μάχη, vaihjo, sakjo.
 μέ, *vid.* ἐμέ.
 μεγαλεῖον, τό, mikilei.
 μεγαλειότης, mikilei.
 μεγαλύνειν, mikiljan, gamikiljan; μεγαλύνεσθαι, mikilnan.
 μεγάλως, mikilaba.
 μέγας, mikils.
 μέγεθος, mikilei.
 μεγιστός, maists.
 μέγιστος, maists:
 μεθερμηνεύειν, gaskeirjan.
 μέθη, drugkanei.
 μεθιστάναι *et* μεθιστάνειν, miþsatjan; atniman, afsatjan.
 μεθοδεία, lists, usvandi.
 μεθόριον, marka.
 μεθύειν, drugkans visan.
 μεθύσκεσθαι, drugkans vairþan, anadrigkan sik.
 μέθυσος, afdrugkja.
 μείζων, maiza, maists.
 μέλαν, svartizl, svartizla.
 μέλας, svarts.
 μέλει, karist, kara, karon.
 μελετᾶν, sidon.
 μέλι, milip.
 μέλλειν, skulan, skulds visan, anavairþ ainamma visan, munan, haban; μέλλων, anavairþs.
 μέλος, lipus.
 μεμβράνα, maimbrana.
 μέμφεσθαι, faian.
 μέν, sveþauh, raihtis, þan, — uh; μέν — δέ, aþþan — ip, raihtis — aþþan, allis — ip.
 μένειν, visan (*in utroque sensu*), gavisan, þairhvisan, gastandan, framvairþis visan, saljan; aflifnan.
 μενούργε, sveþauh, þannu nu jai, raihtis.
 μέντοι, aþþan, sveþauh.
 μερίζειν, gadailjan, disdailjan; gamitan.
 μέριμνα, saurga.
 μεριμνᾶν, maurnan, saurgan.
 μερίς, dails.
 μέρος, dails, halba; fera; ἀπό μέρους, bi sumata; ἐκ μέρους, sunan.
 μεσίτης, midumonds.
 μέσον, miduma; ἀνά μέσον τῶν ὀρίων, miþ tveihnaim markom.
 μέσος, midja.
 μεσότοιχον, miþgardavaddjus.
 μετά *c. genit.*, miþ, bi (*dat.*); *c. accus.*, afar; μετά ταῦτα, biþe; μετά τὸ *c. inf.*, afar þatei.
 μεταβαίνειν, faran, usteiþan, ushafjan sik.
 μεταδιδόναι, giban, dailjan.
 μετακινεῖν, avagjan.
 μεταλαμβάνειν, andniman.
 μετάληψις, andniman.
 μεταμέλεσθαι, idreigon.
 μεταμορφοῦν, ingaleikon, inmaidjan.
 μετανοεῖν, idreigon, sik idreigon, gaidreigon.
 μετόνοια, idreiga.
 μεταστρέφειν, invandjan.
 μετασχηματίζειν, þairhgaleikon, inmaidjan; μετασχηματίζεσθαι, galeikon sik.
 μετατιθέναι, afrandjan.

μετέχειν, fairaihan, brukjan, and niman.
 μετοχή, daila.
 μέτοχος, gaman.
 μετρεῖν, mitan.
 μέτρον, mitaþs, mitadjo.
 μέχρις, und, unte.
 μή, ni; *interrog.*, ibai, sai jau; μή οὐ, ibai ni.
 μηδέ, nih, niþ-þan.
 μηδείς, ni ainshun, ni manna, ni mannabun, ni washun; μηδέν, ni vaiht, ni ainhun wa.
 μηδέποτε, ni aiv wanhun.
 μηκέτι, juþan ni, ni þanamais, ni þanaseiþs.
 μήκος, laggei.
 μηκύνεσθαι, liudan.
 μήν, menoþs.
 μηνύειν, bandvjan.
 μήποτε, ei wan ni, nibai wan; niu aufto, ibai aufto, ibai wan.
 μήπως, ibai, ibai aufto; μήπως οὐδέ, ibai aufto ni.
 μήτε — μήτε, nih — nih, ni — nih, nih — ni, ni — ni.
 μήτηρ, aiþei; qipus.
 μήτι, ibai, niba; μήτι ἄρα, ibai aufto; εἰ μήτι, nibai þau þatei, vaitei.
 μητραλώης, aiþein bliggvands.
 μαιννεῖν, bisauljan; μαινεσθαι, bisaulnan.
 μικρός, leitils, minnists; μικρότερος, minniza, minnists:
 μίλιον, rasta.
 μιμείσθαι, galeikon.
 μιμητής, galeikonds.
 μιμηθήσκεσθαι, gamunan.
 μισεῖν, hatan, andveigan, fijan.
 μίσθιος, asneis.
 μισθός, laun, mizdo.
 μισθωτός, asneis.
 μνᾶ, daila, skatts.
 μνεία, gamiþi, gamunds.
 μνήμα, aurahi, hlaivasna.
 μνημεῖον, hlaiv, hlaivasna.
 μνημόνεύειν, gamunan.
 μνημόσυνον, gamunds.
 μνηστεύειν; μεμνηστέυμένη, in fragiftim (*visandei*).
 μογιᾶλος, stamms.
 μόγις, halisaiv.
 μόδιος, mela.
 μοί, *vid.* ἐμοί.
 μοιχαλῖς, horinondei.
 μοιχᾶσθαι, horinon.
 μοιχεία, horinassus.
 μοιχεύειν, horinon, gahorinon.
 μοιχός, hors.
 μολυσμός, bisauleins.
 μομφή, fairina.
 μονή, salipvos.
 μονογενής, ainaha.
 μόνον, þatain, þatainei, weh þatainei, weh; μόνον μή, þatainei ibai.
 μόνος, ains.
 μονοῦν; μεμονωμένος, ainakls.
 μονόφθαλμος, haihs.
 μορφή, laudja, vlits; μορφή θεοῦ, guþaskaunei.
 μορφοῦν, gabairhtjan.
 μόρφωσις, hivi.
 μόσχος, stiur.
 μοῦ, *vid.* ἐμοῦ.

μόχθος, aglo; ἐν κόπῃ καὶ μόχθῳ, arbaidai vinnands.
 μυεῖν, usproβjan.
 μῦθος, spill.
 μυκτηρίζειν, bilaikan.
 μύλος ὀνεῖκος, asiluqairnus
 μυρίζειν, salbon.
 μύρον, balsan, salbons.
 μυστήριον, runa.
 μωμᾶσθαι, anavammjan, fairinon.
 μωραίνειν, dvalana gataujan; μωραίνεσθαι, bauψs vairβan.
 μωρία, dvaliβa.
 μωρολογία, dvalavaurdei.
 μωρόν, dvaliβa.
 μωρός, dvals.
 ναί, ja, jai.
 ναός, alhs.
 νάρδος, nardus.
 ναυαγεῖν, usfarβon gataujan us skipa, naqaps vairβan.
 νεανίσκος, juggalauψs.
 νεκρός, dauψs.
 νεκροῦν, dauβjan.
 νέκρωσις, dauβeins.
 νέος, niujis, juggs.
 νεοσσός, juggs.
 νεότης, junda.
 νεόφυτος, niuja satiψs.
 νεύειν, bandvjan.
 νεφέλη, milhma.
 νεωτερικός, juggs.
 νήθειν, spinnan.
 νηπιάζειν, barnisks visan.
 νήπιος, barnisks, niuklahs; τὰ τοῦ νηπίου, barniskei.
 νηστεία, lausqiβrei, fastubni.
 νηστεύειν, fastan.
 νῆστις, lausqiβrs.
 νηφάλιος, andapahts, gafaur.
 νήφειν, andapahts visan, usskavs visan, vars visan.
 νικᾶν, gajjukan.
 νίκος, sigis.
 νίπτειν, βvahan, afβvahan, usβvahan; νίπτεσθαι, βvahan, afβvahan, biβvahan.
 νοεῖν, fraβjan.
 νόημα, muns, fraβi.
 νομή, vinja; νομὴν ἔχειν, * vulan.
 νομίζειν, ahjan, hugjan, munan.
 νομικός, vitodafasteis.
 νομίμως, vitodeigo.
 νομοδιδάσκαλος, vitodalaisareis.
 νομοθεσία, vitodis garaideins.
 νόμος, vitoβ.
 νοσεῖν, siukan.
 νόσος, sauhts.
 νουθετεῖν, talzjan.
 νουνεχῶς, frodaba.
 νοῦς, aha, hugs, gahugds, fraβi.
 november, naubaimbair, fruma jiu-leis.
 νυμφή, bruψs.
 νύμφιος, bruψfaps.
 νυμφών, bruψfaps.
 νῦν, nu, sai, nu sai.
 νυκί, nu, nu sai.
 νύξ, nahts.
 νυχθήμερον, naht jah dag.
 ξενία, salipvos.
 ξενίζεσθαι, saljan.
 ξενοδοχεῖν, gastins andniman.
 ξένος, gasts; vairdus.
 ξέστης, aurkeis.
 ξηραίνεσθαι, gabaursnan, gastaurk-

nan; ἐξηραμμένος, gabaursans, boursus.
 ξηρός, boursus.
 ξύλινος, triveins.
 ξύλον, triu.
 ξυρᾶν, biskaban.
 ὁ, sa; is, sama; ὁ c. particip. : izei; ὁ μὲν — ὁ δέ, sums — sumzuh.
 ὀγδοήκοντα, ahtautehund.
 ὀγδοος, ahtuda.
 ὀδηγεῖν, briggan, tiuhan.
 ὀδοιπορία, vratodus.
 ὀδός, staiga, vigs; ὀδὸν ποιεῖν, skevjan.
 ὀδοῦς, tunβus.
 ὀδυνασθαι, vinnan.
 ὀδύνη, aglo, sair.
 ὀδυρμός, gaunoba.
 ὄζειν, fuls visan.
 οἶδα, vid. εἰδέναι.
 οἶεσθαι, munan.
 οἰκεῖν, bauan.
 οἰκεῖος, ingardja; sves.
 οἰκέτης, skalks, βius.
 οἰκητήριον, bauains.
 οἰκία, gards, razn.
 οἰκιακός, innakunds.
 οἰκοδεσποτεῖν, garda valdan.
 οἰκοδεσπότης, garda valdands, heivafrauja.
 οἰκοδομεῖν, timrjan, gatimrjan; οἰκοδομῶν, timrja.
 οἰκοδομή, timreins, gatimreins, gatimrjo.
 οἰκονομία, fauragaggi, ragin.
 οἰκονόμος, faurgaggja, fauragagga.
 οἶκος, gards, razn; gadaukans; ὁ κατ' οἶκον, ingardis.
 οἰκουμένη, midjungards.
 οἰκτεῖρειν, gableiβjan.
 οἰκτιρμός, bleiβei, gableiβei.
 οἰκτιρμῶν, bleiβs; οἰκτιρμονα εἶναι, bleiβjan.
 οἰνοπότης, aifrugkja, veindrugja.
 οἶνος, vein.
 οἶος, svaleiks sve, wileiks, saei, was; οὐχ οἶον ὅτι, sveβauh ni.
 ὀκνηρόν, latei.
 ὀκνηρός, lats.
 ὀκταήμερος, ahtaudogs.
 ὀκτώ, ahtau.
 ὄλεθρος, qisteins, fralusts, fravaurdeins.
 ὀλιγόπιστος, leitul galaubjands.
 ὀλίγος, leitils, favs; ὀλίγον, leitul.
 ὀλιγόψυχος, grindafraβjis.
 ὀλοκαύτωμα, allbrunst.
 ὀλόκληρος, gahails, sauψs.
 ὄλος, alls.
 ὀλοτελῶς, allandjo.
 ὄλως, allis.
 ὀμιλία, gavaurdi.
 ὀμνύναι et ὀμνύειν, svaran.
 ὀμοθυμαδόν, gavileis.
 ὀμοιάζειν, galeiks visan.
 ὀμοιος, galeiks.
 ὀμοιοῦν, galeikon; ὀμοιοῦσθαι, galeiks vairβan, galeikon.
 ὀμοίωμα, galeiki.
 ὀμοίως, samaleiko; ὀμοίως ποιεῖν, galeikon.
 ὀμολογεῖν, andhaitan; ὀμολογούμενος, unandsakans, unandsoks.
 ὀμολογία, andahait.
 ὀμολογουμένως, unsahtaba.
 ὀμως μέντοι, βanuh βan sveβauh.
 ὀνάριον, asilus.

ὀνειδίζειν, idveitjan.
 ὀνειδισμός, idveit.
 ὀνειδος, idveit.
 ὀνίνασθαι, niutan.
 ὄνομα, namo; ὄνοματι, haitans namin; ὄνομά ἐστιν αὐτῷ, haitada; τοῦνομα, βizuh namo (vas).
 ὀνομάζειν, namnjan, ganamnjan.
 ὄνος, asilus.
 ὄντως, bi sunjai.
 ὄξος, akeit.
 ὄπισθεν, aftana, aftaro.
 ὀπίσω, afar, aftaro, hindar; τὰ ὀπίσω, βo afta; εἰς τὰ ὀπίσω, aftara, ibuks.
 ὄπλα, sarva, vepna.
 ὀποῖος, wileiks.
 ὀπότς, βan.
 ὄπου, βadei, βarei; ὄπου ἐάν, βadei, βiswaduh βadei, βiswaduh βei, βiswaruh βei.
 ὀπτασία, siuns.
 ὄπως, ei.
 ὄραν, saiwan, gasaiwan, dugasaiwan, usgasaiwan; gaumjan, vitan; ὄρασθαι, sik ataugjan, ataugiβs vairβan, ataugiβs visan, in siunai vairβan.
 ὄρατός, gasaiwans.
 ὄργη, hatis, βvairhei, mods.
 ὀργίζεσθαι, βvairhs visan; ὀργιζόμενος, modags; ὀργισθεῖς, βvairhs.
 ὀργίλος, βvairhs.
 ὀρέγεσθαι, gainnjan.
 ὀρεινή, bairgahei.
 ὀρθοποδεῖν, raihtaba gaggan.
 ὀρθοτομεῖν, raihtaba raidjan.
 ὀρθῶς, raihtaba.
 ὄριον, marka.
 ὀρκίζειν, bisvaran.
 ὄρκος, aiψs.
 ὀρμᾶν, rinwan, run gavaurkjan sis.
 ὄρος, fairguni.
 ὀρύττειν, usgraban.
 ὀρφανός, viduvairns.
 ὀρχεῖσθαι, plinsjan.
 ὄς et ὄς ἄν, saei, izei, was, wazuh saei, sawazuh saei, βiswazuh saei, βiswazuh ei, βiswazuh βei; ὄς μὲν — ὄς δέ, sums — sumzuh.
 ὄσακίς, sva ufta sve.
 ὄσιος, veihs, svikns.
 ὄσιότης, veihiba, sunja.
 ὄσίως, veihaba.
 ὄσμή, dauns.
 ὄσος, saei, βiswazuh saei, sa laggs sve; svalauds sve; sva manags sve, sva manags svasve, waiva manags; sva filu sve, wan filu, * wan filu mais; ὄσος ἄν, βiswazuh βei; ἐφ' ὄσον, sva lagga sve, und βata weilos βei.
 ὄσπερ, saei.
 ὄστις, saei, izei; ὄστις ἄν, sawazuh saei, βiswazuh saei, βiswazuh βei; ὄ,τι ἄν, βatei wa.
 ὄστράκινος, airβeins, digans.
 ὄσφρησις, dauns.
 ὄσφύς, hups.
 ὄταν, βan, bi βe.
 ὄτε, βan, bi βe.
 ὄτι, ei, βande, βammei, βatei, βei, unte; οὐχ ὄτι, ni βatei, ni βeei.
 οὔ, βarei; οὔ ἐάν, βiswaduh βei.
 οὐ, ni, ni vaiht; ne! niu? οὐ μή, ni, ni βau; οὐ γάρ, nih βan; καὶ οὐ, ni, nih.

οὐά, o.
 οὐαί, vai.
 οὐδέ, nih, nih þan.
 οὐδείς, ni ainslun, ni manna, ni mannahun, ni washun; οὐδέν, ni vaiht, vaihte ainohun ni; οὐδένι, ni unð vaiht.
 οὐδέποτε, ni aiv, ni wanhun.
 οὐδέπω, vid. οὐπω.
 οὐκέτι, ni þanamais, ni þanaseiþs, ju þanaseiþs ni, nu ni þanaseiþs.
 οὐκοῦν, an nuh.
 οὐν, aþþan, þan, þanuh, eiþan, þaþroh þan, nu, iþ nu, nuh, nuuu, — uh; * an.
 uncia: unkja.
 οὐπω ei οὐδέπω, ni nauhþan, n nauhþanuh, ni nauh.
 οὐράνιος, sa ufar himinam; himinakunds.
 οὐρανός, himins.
 οὐς, auso.
 οὐσία, aigin, sves.
 οὔτε — οὔτε, nih — nih; ni — nih, nih — ni, ni — ni.
 οὔτος, sa, sah, is; οὔτος ὁ, sa, c. part. sa iþzei; οὔτος, αὐτός, sa silba; ἐκ τούτου, us þamma mela.
 οὔτω, sva, svah, sva jah; svau? οὔτω καί, svah, sva jah, svah jah, οὔτως ὡς, svasve.
 οὐχί, ni; ne! nei? niu?
 ὀφείλειν, skulan, skulds visan, skula visan.
 ὀφειλέτης, skula.
 ὀφειλή, skuldo.
 ὀφειλήμα; τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, þatei skulans sijum.
 ὄφελον, vainei.
 ὄφελος, bota.
 ὀφθαλμοδουλεία; ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ, in augam skalkinonds.
 ὀφθαλμός, augo.
 ὄφεις, vaurms.
 ὄφρυς, auhmisto.
 ὄχλειν; ὄχλούμενος, anahabaiþs.
 ὄχλος, hiuhma, iumjo, managei.
 ὄχυρωμα, tulgiþa.
 ὄψαριον, fisks.
 ὄψε, andanahti.
 ὄψια, andanahti, seiþu.
 ὄψις, siuns, vlits.
 ὄψωνιον, andavizn, anno, laun.
 παγίς, hlamm, vruggo.
 πάθημα, vinno, vunns, þulains; πάθημά μου, þatei vinna.
 πάθος, vinno, vinna, gairuni.
 παιδάριον, magula, skalks.
 παιδεία, talzeins.
 παιδεύειν, talzjan, gatalzjan.
 παιδιόθεν, us barniskja.
 παιδίον, barn, barnilo.
 παιδίσκη, þivi.
 παιειν, slhan.
 παῖς, mavi; magus, þiumagus.
 πάλαι, airis.
 παλαιός, fairnis.
 παλαιότης, fairniþa.
 πάλη, brakja.
 πάλην, aftra.
 πάμπολυς, filu manags.
 πανοπλία, sarva (plur.).
 πανουργία, filudeisei, varei.
 πανουργος, listeigs.
 πανταχόθεν, allapro.
 πανταχοῦ, and all.
 πάντοθεν, allapro.

παντοκράτωρ, allvaldands.
 πάντοτε, sinteino, framvigis.
 πάντως, aufto, vaila; ἵνα πάντως, ei waiva.
 παρά, c. genit., at, fram, * du; c. dat., bi (dat.), faur, * fram; c. acc., faur, faura, newa, viþra; παρ' ὁ, þau.
 παραβάλλειν, gabairan.
 παράβασις, missadeds.
 παραβάτης, missataujands.
 παραβολή, gajuko.
 παραβουλεύεσθαι, ufarmunnon.
 παραγγελία, anabusns.
 παραγγέλλειν, anabiudan, faurbiudan.
 παράγειν, þairhgaggan, þairhleifan, warbon.
 παραγίγεσθαι, atgaggan, qiman.
 παράδεισος, vaggs.
 παραδέχεσθαι, anduiman.
 παραδιδόναι, atgiban, levjan, galvjan, anafilhan.
 παράδοξος, vulþags.
 παράδοσις, anabusns, anafilh, anafulhano, þatei anafulhun.
 παραζηλοῦν, inaljanon, in aljan briggan.
 παραθήκη, anafilh.
 παραιτεῖσθαι, faurqipan, bivandjan.
 παρακαλεῖν, bidjan; gaþlaihan, þrafstjan, gaþrafstjan.
 παρακαλύπτειν, galuljan.
 παρακεῖσθαι, atligan, atvisan.
 παράκλησις, bida, usbloteins; gaþlaihts, þrafsteins; laþons.
 παράκλητος, parakletus.
 παρακοή, ufarhauseins.
 παρακολουθεῖν, galaistjan, galaista visan, afarlaistjan.
 παραλαμβάνειν, niman, andniman, ganiman, usniman, franiman.
 παράλιος, faur marein.
 παραλύειν; παραλελυμένος, usliþa.
 παραλυτικός, usliþa.
 παραμένειν, saljan, þairhvisan.
 παραμυθεῖσθαι, gaþlaihan, þrafstjan, gaþrafstjan.
 παραμύθιον, gaþlaihts.
 παραπλήσιον, newa.
 παραπορεύεσθαι, gaggan, þairhgaggan, faurgaggan, faura-gaggan.
 παράπτωμα, missadeds, fravaurlhts.
 παρασκευάζειν, gamauvjan.
 παρασκευή, paraskaive.
 παρατηρεῖν, vitan.
 παρατήρησις, atvitains.
 παρατιθέναι, faurlagjan, atlagjan faur; παρατίθεσθαι, anafilhan.
 παραυτίκα, andvairþs.
 παραφρονεῖν; παραφρονῶν, unvits.
 παραχειμάζειν, vintu visan.
 παραχρήμα, sunsaiv, suns.
 παρεῖναι, andvairþs visan, qiman (in praterit.), visan, fauravisan; παρών, andvairþs.
 παρεισάγεσθαι, ufsluþan.
 παρεισακτος, ufsluþands.
 παρεισέρχεσθαι, innufsluþan.
 παρεκτός, inuh, afar þata.
 παρεμβολή, bibaurgeins.
 παρέρχεσθαι, þairhgaggan, ufar-gaggan, hindarleifan, usleifan.
 παρέχειν, andstaldan, galevjan, gansjan, alkunnan; κόπον παρ-

έχειν, usþriutan; παρέχεσθαι, fragiban.
 πρηγορία, þrafsteins.
 παρθενία, magabei.
 παρθένος, magabi, mavi.
 παριστάναι, atsatjan, fauragasatjan, atstandan, faurastandan, ustiuhan, usgiban; παρεστάναι, standan, atvisan.
 πάροδος; ἐν παρόδῳ, þairhleifands.
 πάροικος, aljakuns.
 παροιμία, gajuko.
 πάροικος, veinnas.
 παρόμοιος, galeiks.
 παροξύνειν, ingramjan.
 παροργίζειν, briggan in þvairhein, gramjan da þvairhein.
 παροργισμός, þvairhei.
 παρουσία, qums.
 παρρησία, balþei, trauains; παρρησία, balþaba; andaugjo, andaugiba, svikunþaba; ἐν παρρησία εἶναι, uskunþs visan.
 παρρησιάζεσθαι, gadaursan.
 πᾶς, alls, ainslun, wazuh, warjizuh; πάντες, etiam allai alakjo; πᾶς ὁ, wazuh, wazuh saei, sa wazuh saei; πᾶς ὅστις, wazuh saei, sa wazuh saei; πᾶς ὅς ἂν, wazuh saei; διὰ παντός, sinteino.
 πᾶσχα, paska.
 πᾶσχειν, gaþulan, vinnan, gavinnan.
 πατεῖν, trudan.
 πατήρ, atta, fadar.
 πατραλώης, attan bliggvands.
 πατριά, fadrein, fadreins.
 πατρίς, gabaurþs; land.
 παύεσθαι, anaslavan, weilan, gaweilan, * gananþjan; οὐ πανόμενος, unsveibands.
 πέδη, eisarn bi fotuns gabugan, fotubandi.
 πεδινός, ibns.
 πείθειν, fullaveisjan; πεποιθέναι, trauan, gatruan; πεποιθώς εἶδέναι, triggvaba vitan; πείθεσθαι, ufhausjan; πεπεῖσθαι, triggvaba galaubjan, trauan, gatruan.
 πεινῆν, gredon, gredags visan, gredags vairþan, huggrjan.
 πειράζειν, fraisan, usfraisan.
 πειρασμός, fraistubni.
 πεισμονή, gakunds.
 πέμπειν, sandjan, insandjan; fauragasandjan.
 πένης, unleds.
 πενθεῖν, gaunon, qainon.
 πενθερά, svaihro.
 πενθερός, svaihra.
 πεντάκις, fimf sinþam.
 πεντακισχίλιοι, fimf þusundjos.
 πεντακόσια, fimfhunda.
 πέντε, fimf.
 πεντεκαίδεκατος, fimftataihunda.
 πεντήκοντα, fimftigjus.
 πεντηκροστή, paintekuste.
 πεποιθήσις, trauains.
 περ, sveþauh, raihtis.
 πέραν, hindana, hindar, ufar; εἰς τὸ πέραν, hindar, jainis stadis.
 πέρας, ands.
 περί c. gen., bi (acc.), du, in (gen.), fram; c. acc., bi (acc.).
 περιάγειν, bitiuhan.
 περιαιρεῖν, afuiman.
 περιβάλλειν, vasjan, gavasjan; bi-vaibjan, bivindan; περιβάλλει

χάρακα, bigraban grabai; περιβάλλεσθαι, (sik) vasjan.
 περιδύεσθαι, bisaiwan, insaiwan, vlaiton.
 περιδεῖν, bibindan.
 περιεργάζεσθαι, fairveitjan.
 περιεργός, fairveitjands.
 περιερχεσθαι, fairhgaggan.
 περιέχειν, dishaban.
 περιζωννύειν, bigairdan, ufgairdan.
 περιεστάναι, bistanan; περιεστάνεσθαι, bivandjan.
 περικαλύπτειν, huljan.
 περικεφαλαία, hilms.
 περικεῖσθαι, galagjan (in pass.).
 περικρύπτειν, galaugnjan.
 περικυκλοῦν, bistanan, bivaibjan.
 περιλάμπειν, biskeinan.
 περιλείπειν, biluiban; περιλείπεσθαι, asifnan.
 περιλυπος, gaur.
 περιουκτεῖν, bisitan.
 περιουκτος, bisitands.
 περιπατεῖν, gaggan, wairban, warbon.
 περιπέρειν, gabivan.
 περιπίπτειν, frarinnan.
 περιποιεῖσθαι, fairvaurkjan.
 περιποίησης, ganists, gafreideins.
 περισσεία, managdufs, ufarassus.
 περισσεύειν, gaaukan, ufarassau gauohjan, ganohnan gataujan, ufarassjan, ufarfulljan; biauknan, asifnan, managizo vairban, managnan, usmanagnan, ufarassau haban, ufarassu visan, ufar filu visan, ufarvisan.
 περισσεύμα, laiba, ufarassus, ufarfuliei.
 περισσόν, ufjo, managizo; ὑπέρ, ἐκ περισσοῦ, maizo; περισσότερον, mais, managizo; μᾶλλον περισσότερον, mais þamma.
 περισσοτέρως, mais, silaus, ufarassau.
 περισσῶς, mais.
 περιστερά, ahaks.
 περιτέμνειν, bimaitan.
 περιτιθέναι, lagjan ana, atlagjan, galagjan, bisatjan.
 περιτομή, bimait.
 περιτρέχειν, birinnan.
 περιφέρειν, bairan, usvalugjan.
 περιχωρός, ἡ, gavi, gavi bisitande, gaujans, bisitands, þata bisunjane land.
 περιπερεῖεσθαι, flautan.
 πέρυσι; ἀπὸ πέρυσι, af fairnin jera.
 πετεινόν, fugls.
 πέτρα, hallus, stains.
 πετρώδης, stáinabs.
 πηγὴ, brunna.
 πηλίκος, wileiks.
 πηλός, þaho, fani.
 πήρα, matibalgs.
 πήχυς, aleina.
 πιάζειν, fahan, gafahan.
 πιέζειν; πεπισμένος, ufarfulls.
 πικραίνεσθαι, baitrs visan.
 πικρία, baitrei.
 πικρῶς, baitraba.
 πιμπλάναι, fulljan, gafulljan; πίμπλασθαι, fulls vairban, gafullnan, usfullnan.
 πινακίδιον, spilda.
 πίναξ, mes.
 πίνειν, drigkan, gadrigkan

πιότης, smairþr.
 πιπράσκειν, frabugjan.
 πίπτειν, driusan, gadriusan.
 πιστεύειν, laubjan, galaubjan, gatrauan.
 πιστικός, pistikeins.
 πίστις, galaubeins.
 πιστός, triggv, galaubjands, galaubeins.
 πιστοῦν, gatrauan.
 πλανᾶν, airzjan; πλανᾶσθαι, airzis visan, airzis vairban; πλανώμενος, airzis.
 πλάνη, airziþa, airzei.
 πλάνος, airzjands.
 πλάξ, spilda.
 πλάσμα, gadik.
 πλάσσειν, deigan.
 πλατεῖα, gatvo, fauradauri, plapja
 πλάτος, braidei.
 πλατύνεσθαι, urrumnan.
 πλατύς, braids.
 πλέγμα, flahta.
 πλεῖν, farjan.
 πλεῖστος, maists, managists, manags.
 πλείων, managiza; πλείον, maizo, mais; ἐπὶ πλείον, filu, du filusnai.
 πλέκειν, usvindan.
 πλεονάζειν, managizo haban, managjan, managnan.
 πλεονεκτεῖν, gaaignon, bifaihon, gafaihon.
 πλεονέκτης, faihufriks.
 πλεονεξία, bifaihons, bifaih, faihugeiro, faihufrikei
 πληγή, banja, slabs.
 πλήθος, hansa, hiuhma, managei, filusna.
 πληθύνειν, managjan.
 πλήκτης, slahals.
 πλημύρα, garunjo.
 πλῆν, abþan, alja, þande, sveþauh, abþan sveþauh, iþ sveþauh.
 πλήρης, fulls; πλήρης σῖτος, Tulleiþs kaurnis.
 πληροῦν, fulljan, usfulljan; πληροῦσθαι, fullnan, usfullnan, fulls vairban.
 πληροσέληνον, fulliþ.
 πληροφορεῖν, usfulljan, gafulla-
 veisjan; πεπληροφορημένος, al-
 lavaurstva.
 πλήρωμα, usfulleins, fullo; πλήρωμα κλασμάτων, fulls gabruko.
 πλησίον; ὁ πλησίον, newundja.
 πλησμονή, sof.
 πλῆττεσθαι, usfilma vairban.
 πλοῖάριον, skip.
 πλοῖον, skip.
 πλούσιος, gabigs.
 πλουσίως, gabigaba.
 πλουτεῖν, gabignan, gabigs vairban; πλουτών, gabigs.
 πλουτίζειν, gabigjan; πλουτίζεσθαι, gabignan.
 πλοῦτος, gabei.
 πνεῖν, vaian.
 πνεῦμα, ahma.
 πνευματικός, ahmeins.
 πνιγεσθαι, afwapnan.
 πόθεν, wapro.
 ποιεῖν, taujan, gataujan, vaurkjan, gavaurkjan; μὴ ποιῶν, unbairands
 ποιήμα, tauī.
 ποικίλος, missaleiks.

ποιμαίνειν, haldan.
 ποιμήν, hairdeis.
 ποιμνη, hairda, aveþi.
 ποῖος, wileiks, was.
 πόλεμος, vigans.
 πόλις, baurgs.
 πολιτεία, usmet.
 πολιτεύεσθαι, usmitan.
 πολίτευμα, bauains.
 πολίτης, baurgja.
 πολλάκις, ufta.
 πολλαπλασίον, managfalþs.
 πολυλογία, filuvaurdei.
 πολυποικίλος, managfalþs, filufafhus.
 πολύς, filu, manags, ganohs, mikils, * alls; πολύ, filaus; πολλῶ, und filu.
 πολυτελής, galaubs, galubs.
 πολύτιμος, filugalaubs.
 πόμα, dragk.
 πονηρία, unselei.
 πονηρός, unsels, ubils.
 πορεύεσθαι, gaggan, atgaggan, afgaggan, afleiþan, galeiþan, vration.
 πορθεῖν, brikan.
 πορισμός, gavaurki, faihogavaurki
 πορνεία, horinassus, kalkinassus.
 πόρνη, kalkjo.
 πόρνος, hors.
 πόρρω, fairra; πόρρω ἀπό, fairra.
 πόρρωθεν, fairraþro.
 πορφύρα, paurpura.
 πορφυροῦς, paurpurofs.
 πόσις, dragk.
 πόσος, welauds, wan laggs, wan manags, wan filu; πόσῳ, und wan filu, wan filu, wan.
 ποταμός, awa, flodus.
 ποταπός, wileiks.
 πότε, wan; ἕως πότε, und wa.
 ποτέ, wan, simle, suman, faurþis; οὐ — ποτέ, ni wanbun.
 πότερον, — uh.
 ποτήριον, stikls.
 ποτίζειν, dragkjan.
 ποῦ, wap, wadrei; war.
 πούς, lotus.
 πρᾶγμα, tauī; vaihts; staua.
 πραγματεία, gavaurki.
 πραγματεύεσθαι, kaupon.
 πραιτώριον, praitoria, praitoriaun.
 πράξις, tauī.
 πραότης, qairrei, mukamodei.
 πράττειν, taujan, gataujan; lausjan, galausjan
 πρέπων, gadobs.
 πρεσβεία, airus.
 πρεσβεύειν, airinon
 πρεσβύτερος, albiza, sineigs, sinista, praisbytaireis; πρεσβύτεροι, praisbytairei.
 πρεσβύτης, sineigs.
 πρὶν εἰ πρὶν ἢ, faurþizei, faur.
 πρό, faur, faura; πρὸ τοῦ c. inf., faurþizei.
 προάγειν, fauragaggan, faurbigaggan, faurbisnivan, faura faur-
 snivan.
 προαιρεῖσθαι, faurahubjan.
 προαμαρτάνειν, faura fravaurkjan.
 προαύλιον; εἰς προαύλιον, faurgard.
 προβαίνειν, inngaggan framis; προβέηκως ἐν ταῖς ἡμέραις, framaldrs dage, pro dagam.

πρόβατον, lamb.
 πρόγονοι, fadrein.
 προγράφειν, faurameljan, fauragameljan, gameljan.
 πρόδηλος, svikunþs.
 προδιδόναι, giban.
 προδότης, galevjands, fralevjands.
 προειπεῖν, fauraqīþan, fauragaitēhan.
 προελπίζειν, fauravenjan.
 προενάρχεσθαι, duginnan, dustodjan.
 προέρχεσθαι, fauraqīman, galeiþan.
 προετοιμάζειν, fauramanvjan, fauragamanvjan.
 προηγῆσθαι, faurarahnjan.
 πρόθεσις, faurlageins; leikains, muns, vilja.
 προθεσμία, garehsns.
 προθυμία, gairnei, muns, vilja.
 προῖστασθαι, faurastandan, fauragaggan; προιστάμενος, faurstasseis.
 προκαλεῖν, ushaitau.
 προκαταγγέλλειν, fauragahaitan.
 προκαταρτιζειν, fauragamanvjan.
 προκεῖσθαι, in gagreftai visan.
 προκοπή, framgahts; ἡ προκοπή ἐμοῦ, þatei þeiha.
 προκόπτειν, gaggan.
 πρόκριμα, faurdomeins.
 προλαμβάνειν, faursnivan, gafahan.
 προλέγειν, fauraqīþan.
 προνοεῖν, gablaihan; προνοεῖσθαι, garedan, atsaiwan.
 πρόνοια, muns.
 προορίζειν, fauragaredan.
 προπέμπειν, gasandjan, insandjan.
 προπετής, untilamalsks.
 προπορεύεσθαι, fauragaggan.
 πρὸς c. accus., du, at, viþra, afar, bi (dat.); πρὸς τί, duwe; πρὸς τό c. inf., ei, duþe, du þamwei.
 προσάββατον, fruma sabbato.
 προσάγειν, attiuhan.
 προσαγωγή, atgaggs.
 προσαιτεῖν, aihtron; προσαιτῶν, bidagva.
 προσαναβαίνειν, usgaggan.
 προσαναλίσκειν, fraqīman.
 προσαναπληροῦν, usfulljan.
 προσανατίθεσθαι, anainsakan.
 προσδέχεσθαι, beidan, usbeidan, andniman.
 προσδοκᾶν, beidan, venjan.
 προσεγγίζειν, newa qīman.
 προσεργάζεσθαι, gavaurkjan.
 προσέρχεσθαι, atgaggan, duatgaggan, durinnan.
 προσεύχεσθαι, aihtron, bidjan.
 προσευχή, aihtrons, bida.
 προσέχειν, gaumjan, haftjan, atsaiwan.
 προσηλοῦν, ganagljan.
 πρόσκαιρος, riurs, weilawairbs.
 προσκλεῖν, athaitan.
 προσκαρτερεῖν, haftjan; habaiþ visan; skalkinon.
 προσκαρτέρησις, usdaudei.
 προσκεφάλαιον, vaggari.
 πρόσκλισις, viljahalþei.
 πρόσκομμα, bistugqs.
 προσκοπή, bistugqs.
 προσκόπτειν, bistigqan, gastigqan, gaslagqjan

προσκυλίνδειν vel προσκυλίειν, atvalvjan, faurvalvjan.
 προσκυνεῖν, inveitan.
 προσλαμβάνειν, andniman; προσλαμβάνεσθαι, aftiuhan.
 πρόσληψις, andanumts.
 προσμένειν, saljan, visan, þairhvisan.
 προσορμίζεσθαι, duatsnivan.
 προσοφείλειν, skula visan.
 προσπίπτειν, driusan du, atdriusan, bistigqan.
 προσπορεύεσθαι, athaban sik.
 προσρηγνύναι, bistigqan.
 προστάττειν, anabiudan.
 προστιθέναι, anaaukan, biaukan.
 προστρέχειν, durinnan, duatrinnan.
 προσφέρειν, bairan, atbairan; λατρείαν προσφέρειν, hunsl saljan.
 προσφιλής, liubaleiks.
 προσφορά, hunsl.
 προσφωνεῖν, vopjan, atvopjan.
 προσωποληψία, viljahalþei.
 πρόσωπον, vlits, andaugi, andvairþi, andavleizns; ludja; πρὸ προσώπου, faura, faura andvairþja.
 πρότερον, faura, faurþis.
 πρότερος, fruma.
 προτιθεσθαι, fauragaleikan, gairaidjan.
 προτρέχειν, biþrahjan.
 πρόφασις, inilo.
 προφέρειν, usbairan.
 προφητεία, praufeti, praufetja.
 προφητεύειν, fauraqīþan; praufetjan.
 προφήτης, praufetus.
 προφήτις, praufeteis.
 πρύμνα, nota.
 πρῶι, air, maurgins.
 πρῶια, maurgins.
 πρωτεύειν, frumadein haban.
 πρῶτον el τὸ πρῶτον, frumist, faurþis.
 πρῶτος, fruma, frumists; ἐν πρῶτοις, in frumistjam.
 πρωτότοκος, frumabaur.
 πτέρνα, fairzna.
 πτερύγιον, gibla.
 πτύειν, speivan, gaspeivan.
 πτύον, vinþiskauro.
 πτύρειν, afagjan.
 πτύσμα, spaiskuldrs.
 πτύσσειν, falþan.
 πτώμα, leik.
 πτώσις, drus.
 πτωχεία, unledei.
 πτωχεύειν, gaunledjan sik.
 πτωχός, unleds, þarba, halks.
 πυκνός, sa ufta; πυκνά, ufta.
 πυκτεύειν, jiukan.
 πύλη, daur; πύλαι, dauro.
 πυλών, daur.
 πυλωρός, dauravards.
 πυνθάνεσθαι, fraihnan.
 πῦρ, fun.
 πύργος, kelikn.
 πυρέσσω, in heitom, in briunon.
 πυρετός, brinno.
 πυροῦσθαι, tundnan, intunduan; πεπυρωμένος, funisks.
 πωλεῖν, bugjan, frabugjan.
 πωλός, fula.
 πῶποτε, aiv, aiv wanhun; οὐ πῶποτε, ni wanhun.
 πωροῦν, gadaubjan; πωροῦσθαι,

gablindnan; afdaubnan; πεπωρωμένος, daubs.
 πῶρωσις, daubei, daubiþa.
 πῶς, waiva.
 ράββι, rabbei.
 ράβδιζειν, usbliggvan vandum.
 ράβδος, hrugga, valus.
 ράκος, fana.
 ραντισμός, ufarranneins.
 ραπίζειν, lofam slahan, stautan.
 ράπισμα, slahs lofin.
 ραφίς, neþla.
 ρεῖν, rinnan.
 ρήγμα, usvalteins.
 ρηγνύναι el ρήσσειν, gabrikan, distairan, tarmjan, gavairpan; ρήγνυσθαι, distaurnan, dishnaupnan.
 ρηθέν, þata gamelido.
 ρῆμα, vaurd.
 ρήσσειν, vid. ρηγνύναι.
 ρητῶς, svikunþaba.
 ρίζα, vaurts.
 ρίζου; ἐρρίζωμένος, gavaurts.
 ριπή; ριπή ὀφθαλμοῦ, braw augins.
 ρίπτειν, gavairpan, atvairpan, fra-vairpan.
 ρομφαία, hairus.
 ρύειν, lausjan, galausjan, usiausjan.
 ρύμη, garuns, staiga.
 ρύσις, runs.
 ρυτίς, mail.
 σάββατος, sabbatus, sabbato, sabbato dags.
 σαίνειν, afagjan.
 σάκκος, sakkus.
 σαλεύειν, gavigan, vagjan, gavagjan.
 σάλπιγξ, þuthaurn.
 σαλπίζειν, haurnjan, þuthaurnjan.
 σαλπικτής vel σαλπικτής, hauruja.
 σανδάλιον, sulja.
 σαπρός, ubils.
 σαργάνη, snorjo.
 σαρκικός, leikeins.
 σάρκινος, leikeins.
 σάρξ, leik, mammo.
 σαροῦν, usbaugjan.
 σατανᾶς, unhulþa, satana.
 σθεννύναι, afwapjan; σθένυσθαι, afwapnan.
 σεαυτόν, þuk silban.
 σέβασμα, blotinas.
 σέβεσθαι, blotan.
 σείειν, reiran.
 σεισμός, reiro, vegs.
 σελήνη, mena.
 σεμνός, gariuds.
 σεμνότης, gariudi, anaviljei.
 σημαίνειν, bandvjan.
 σημείον, bandva, taikns.
 σημειοῦσθαι, gatarhjan.
 σήμερον, himma daga.
 σῆς, malo.
 σιαγών, kinnus.
 σιγᾶν, þahan, gabahan.
 σίκερα, leiþus.
 σίναπι, sinaps.
 σινδών, lein, saban.
 σιτευτός, aliþs.
 σῆτος, kaurn, waiteis.
 σιωπᾶν, þahan, gabahan, slavan, gaslavan.
 σκανδαλίζειν, marzjan, gamarzjan, afmarzjan.
 σκάνδαλον, marzeins, gamarzeins.

σκάπτειν, graban.
 σκέπασμα, gaskadveins
 σκεῦος, kas.
 σκηνή, hleipra, hlija.
 σκηνοπηγία, hleprastakeins.
 σκῆνος, hleipra.
 σκιά, skadus.
 σκιρτᾶν, laikan.
 σκληροκαρδία, harduhairtei.
 σκληρός, hardus.
 σκληρύνειν, gahardjan.
 σκολιός, vraiqs.
 σκόλοψ, gairu, hnuto.
 σκοπεῖσθαι, miton, mundon, at-
 saiwan, andsaiwan, fairveitjan.
 σκοπός, mundrei.
 σκορπίζειν, tahjan, distahjan.
 σκορπίος, skaurpjo.
 σκοτεινός, riqizeins.
 σκοτία, riqis.
 σκοτιζέσθαι; riqizjan; έσκοτισμένος,
 riqizeins.
 σκότος, riqis.
 σκύβαλον, smarna.
 σκυθρωπός, gaur.
 σκύλλειν, draibjan; σκύλλεσθαι,
 draibjan sik.
 σκώληξ, maβa.
 σμύρνα, smyrn.
 σμυρίζειν; έσμυρισμένος, miβ
 smyrna.
 solidus, skilliggs.
 σορός, wilftri.
 σός, βeins.
 σουδάριον, aurali, fana.
 σοφία, frodei, snutrei, handugei.
 σοφίζειν, usfrapvjan.
 σοφός, froβs, snutrs, handugs.
 σπαράττειν, tahjan.
 σπαργανούν, bivindan.
 σπάσθαι, uslukan.
 σπαταλᾶν, vizon in azetjam
 σπεκουλάτωρ, spaikulatur.
 σπείρα, hansa.
 σπείρειν, saian, insaian.
 σπένδειν, hunsljan.
 σπέρμα, fraiv; barna.
 σπεύδειν, sniumjan.
 σπήλαιον, hulundi, filigri.
 σπῖλος, vamm.
 σπλαγχνίζεσθαι, gableipjan, infei-
 nan.
 σπλάγχνον; σπλάγχνα, hairβra,
 brusts; mildiβa; σπλάγχνα έλέ-
 ους, infeiandai armahairtei.
 σπόγγος, svamms.
 σποδός, azgo.
 σπόριμος; τὰ σπόριμα, atisks.
 σπόρος, fraiv.
 σπουδάζειν, sniumjan, usdaudjan.
 σπουδαίος, usdauds.
 σπουδαίως, usdaudo; σπουδαιοτέ-
 ρως, sniumundos.
 σπουδή, usdaudei; μετά σπαυδός,
 sniumundo.
 σπυρίς, spyreida.
 στάδιον, spaurds.
 στάσις, aubjodus.
 σταυρός, galga.
 σταυρούν, hramjan, ushramjan.
 σταφυλά, veinabasi.
 στάχυς, abs.
 στέγειν, βulan, usβulan.
 στέγη, brot.
 στείρα, stairo.
 στέλλεσθαι, bivandjan; gaskaidan.
 στενάζειν, gasvogjan, svogatjan,

στενός, aggvus.
 στενοχωρεῖν, gaaggvjan, βreihan.
 στενοχωρία, aggviba, βreihs.
 στερεός, tulgus.
 στέφανος, vaips, vipja.
 στεφανούν, veipan.
 στήθος, brusts; barms.
 στήκειν, vid. ιστάναι.
 στηρίζειν, tulgjan, gatulgjan.
 στίγμα, staks.
 στιγμή, stiks.
 στίλβειν, glitmunjan.
 στοά, ubizva.
 στοιβάς, asts.
 στοιχεῖν, gaggan, galaista visan.
 στοιχεῖον, stabs.
 στολή, vasti.
 στόμα, munβs, munβ.
 στόμαχος, qibus, suqns.
 στρατεία, draughtinassus, draughti-
 vitob.
 στρατεύειν, driugan; στρατεύεσθαι,
 draughtinon, militon.
 στρατιά, harjis.
 στρατιώτης, gadraughts.
 στρατολογῶν, sa βammei draughtino.
 στρέφειν, vandjan; στρέφεσθαι,
 vandjan sik, gavandjan sik, ga-
 vandjan.
 στρουθίον, sparva.
 στρωννύναι, straujan.
 στυγνάζειν, ganipnan.
 στύλος, sauls.
 σύ, βu; ό σοῦ, βeins.
 συγγένεια, β kuni.
 συγγενής, samakuns, niβjis, ga-
 niβjis, niβjo.
 συγγνώμη; κατά συγγνώμην; ga-
 kunnands.
 συγκαθίζειν, miβgasatjan; συγκαθ-
 ήσθαι, sitan.
 συγκακοπαθεῖν, miβarbaidjan.
 συγκαλεῖν, gabaitan, galabon.
 συγκατάθισις, samaqiss.
 συγκλείειν, galukan.
 συγκληρονόμος, gaarbja.
 συγκοινωνεῖν, gamainjan, briggan
 gamainana.
 συγκοινωνός, gamains, gadaila.
 συγκρένειν, gadomjan.
 συγκαίρειν, miβfaginon.
 συζευγνύναι, gavidan.
 συζῆν, miβliban, samana liban.
 συζητεῖν, miβsokjan, sokjan miβ,
 samana sokjn, sokjan du.
 συζητητής, sokareis.
 σύζυγος, gajuko.
 συζωοποιεῖν, miβgagiujan.
 συκάμινος, bainabagms.
 συκῆ, smakkabagms.
 συκομορέα, smakkabagms.
 σῦκον, smakka.
 συκοφαντεῖν, anamabitjan, afholon.
 συλᾶν, biraubon.
 συλλαλεῖν, miβrodjan, rodjan miβ.
 συλλαμβάνειν, greipan, undgreipan,
 ganiman; ganiutan, inkilβo
 vairβan; hinc συνειληφύα,
 inkilβo; συλλαμβάνεσθαι, niβan;
 hilpan.
 συλλέγειν, lisan.
 συλλογίζεσθαι, βagkjan sis.
 συλλυπεῖσθαι; συλλυπούμενος, gaur.
 συμβαίνειν, gadaban.
 συμβάλλειν, stiggan; βagkjan sis.
 συμβασιλεύειν, miββindanon.
 συμβιβάζειν, gagahastjan, βeihan.

συμβουλεύειν, garaginion.
 συμβούλιον, runa, garuni.
 σύμβουλος, ragineis.
 συμμαθητής, gahlaiβa.
 συμμαρτυρεῖν, miβveitvodjan.
 συμμετοχος, gadaila.
 συμμιμητής, miβgaleikonds.
 σύμμορφος, ibnaskauns.
 συμμορφούν, miβkaurjan.
 συμπαραγίγνεσθαι, miβvisan.
 συμπαραλαμβάνειν, ganiman miβ.
 συμπαραμένειν, i. q. παραμένειν.
 συμπέμπειν, miβsandjan, miββiu-
 sandjan.
 συμπληροῦσθαι, gafullnan, usfull-
 nan.
 συμπνίγειν, βreihan, afwapjan;
 συμπνίγεσθαι, afwapnan.
 συμπολίτης, gabaurgia.
 συμπορεύεσθαι, miβgaggan, ga-
 qiman sik.
 συμφάναι, gaqiss visan.
 συμφέρειν, batiza visan, bruks vi-
 san, dugan.
 συμφύεσθαι, miβuskeinon.
 συμφυλέτης, inkuns.
 συμφωνεῖν, gatiman.
 συμφώνησις, samaqiss.
 συμφωνία, saggvs.
 σύμφωνον, gaqiss.
 συμφώνως, gatemiba.
 σύμψυχος, samasaivals.
 σύν, miβ.
 συνάγειν, briggan, lisan, galisau;
 galabon; συνάγεσθαι, gagaggan,
 samaβ gagaggan, gaqiman, ga-
 qiman sik.
 συναγωγή, gaqumβs, synagoge.
 συναθλεῖν, miβarbaidjan, samana
 arbaidjan.
 συναιχμάλωτος, miβfrahunβans.
 συνακολουθεῖν, afargaggan miβ.
 συναναβαίνειν, miβgaggan.
 συνανακείσθαι, miβanakumbjan,
 anakumbjan.
 συναναμίγνυσθαι, blandan.
 συναντᾶν, gamotjan.
 συνάντησις; έξέρχεσθαι εις συνάν-
 τησίν τινι, usgaggan viβra ainana,
 viβragamotjan ainamma.
 συναπάγειν, miβgatiuban; συναπά-
 γεσθαι, miβgavisan.
 συναποθνήσκειν, miβgadauβnan,
 miβgasviltan.
 συναποστέλλειν, miβinsandjan.
 συναρμολογεῖν, gagatilon.
 συναρπάζειν, fravitvan.
 σύνδεσμος, gabinda, gabindi, ga-
 bundi.
 σύνδουλος, gaskalki.
 συνεγείρειν, miβpurraisjan; συνεγεί-
 ρεσθαι, miβpurreisan.
 συνέδριον, gaqumβs, gafaurds
 συνειδέναι, miβvitan.
 συνειδήσις, miβvissei, gahugds,
 βuhtus, gamunds.
 συνεῖναι, gamotjan (?).
 συνεισέρχεσθαι, miβinnagaleiβan,
 miβqiman.
 συνέκδημος, gasinβa, gasinβja,
 miβgasinβa.
 συνεργεῖν; συνεργῶν, gavaurstva.
 συνεργός, gavaurstva.
 συνέρχεσθαι, gagaggan, gaqiman,
 gariinnan miβ, samaβ gariinnau,
 gavandjan (sik).
 συνεσθίειν, miβmatjan.

σύνεσις, fraþi, froþei.
 συνετός, froþs.
 συνευδοκεῖν, gavileis visan.
 συνέχειν, anahaban; dishaban; bi-wairban.
 συνήδυσθαι, gavizneigs visan.
 συνήθεια, hiuhti.
 συνθάπτειν, miþganavistran.
 συνθλάειν, gakroton.
 συνθλίβειν, þreihan.
 συνιέναι, gaqiman; fraþjan, vitan.
 συνιστάειν *et* συνιστάν, miþstandan, ussatjan; ustaiknjan, uskannjan, gasvikunþjan; anafilhan; συνίστασθαι, gakannjan.
 συνοδία, gasinþa (*in plur.*).
 συνοικοδομεῖν, miþgatumrjan.
 συνοχή, aggvīþa.
 συντάττειν, anabiudan.
 συντελεῖν, ustiuhan.
 συντέμνειν, gamaurgjan.
 συντηρεῖν, gafastan; vitan.
 συντιθέσθαι, gaqīþan sis.
 συντριβεῖν, gabrikan, malvjan.
 συντυγχάνειν, andqīþan.
 συνυποκρίνεσθαι, miþlitjan.
 συνυπουργεῖν, hilpan.
 συσπαράττειν, tahjan.
 σύσσημον, bandvo.
 σύσσωμος, galeika.
 συστασιάζης, drobjands miþ.
 συστατικός; συστατικαὶ ἐπιστολαί, anafilhis bokos.
 συσταυροῦν, miþushramjan.
 συστοιχεῖν; συστοιχοῦσα, gamarko.
 συστρατιώτης, gahlaiþa.
 συσχηματίζεσθαι, galeikon sik.
 σφαγή, slauhts.
 σφόδρα, abraba, filu.
 σφραγίζειν, gasigljan, faurasigljan; σφραγίζεσθαι, sigljan.
 σφραγίς, sigljo.
 σχῆμα, manauli.
 σχίζειν, aftaurnan; σχίζεσθαι, disskritnan; σχιζόμενος, uslukns.
 σχίσμα, gataura; missaqiss.
 σχολάζειν, uhleigs visan.
 σώζειν, nasjan, ganasjan; σώζεσθαι, ganisan, hails visan.
 σῶμα, leik.
 σωματικός, leikeins; σωματικὸν εἶδος, leikis siun.
 σωρεύειν, 'afhlafþan.
 σωτήρ, ganasjands.
 σωτηρία, ganists, naseins.
 σωτήριον, naseins.
 σωφρονεῖν, vaila fraþjan, fulla-fraþjan, fraþjan.
 σωφρονισμός, inahei.
 σωφροσύνη, galraþjei, * mahei (*l. inahei*).
 σώφρων, froþs, andaþahts.
 τάγμα, leva.
 ταλαίπωρος, vainahs.
 ταμειῖον, heþjo.
 τάξις, * viko.
 ταπεινός, hauns, hnaivs, hnaivīþs, gahnaivīþs.
 ταπεινοῦν, haunjan, gahaunjan, hnaivjan, gahnaivjan.
 ταπεινογροσύνη, hauneins gahugdais, hauneins.
 ταπεινώσις, hauneins, hnaiveins.
 ταραττειν, drobjan, invagjan; ταραττεισθαι, gadrobnan, idrobnan.

τάττειν, gasatjan.
 ταφή, ustilh.
 τάφος, hlaiu.
 τάχα, aufto.
 ταχέως, sprauto.
 τάχος; ἐν τάχει, sprauto.
 ταχύ, sprauto; τάχιον, sprauto.
 τε, iþ, sveþauh.
 τεῖχος, baurgsvaddjus.
 τεχνίον, barnilo.
 τεκνογονεῖν, barna bairan.
 τεκνογονία, barne gabaurþs.
 τέκνον, barn, barnilo, magus, frasts.
 τεκνοτροφεῖν, barna fodjan.
 τέκτων, timrja.
 τελεῖν, ustiuhan, usfulljan.
 τέλειος, fullatandans, fullatojis, fulls; fullavits, fullaveis.
 τελειότης, ustauhts.
 τελειοῦν, usfulljan, ustiuhan, taujan.
 τελείωσις, ustauhts.
 τελεσφορεῖν, gavrisqan.
 τελευτάν, gasviltan, gadauþþian, afdauþþian (*in pass.*); μέλλων τελευτάν, svultavairþja.
 τέλος, andeis; ustauhts; mota.
 τελώνης, motareis.
 τελώνιον, mota, motastaps.
 τέρας, lauratani.
 τεσσαράκοντα, lidvortigjus.
 τέσσαρα, lidvor.
 τεταρταῖος, lidurdogs.
 τετραπλοῦς, lidurfalþs.
 τετράρχης, taitrarkes.
 τετραρχῶν, lidurragineis
 τηλαυγῶς, bairhtaba.
 τηλικούτος, svaleiks.
 τηρεῖν, bairgan; fastan, gafastan; vitan.
 τήρησις, fastubni, fastubnja.
 τίειν; δίκην τίειν, fraveit (?) usgiban¹.
 τίθεναι, satjan, gasatjan; lagjan, galagjan, aflagjan; taujan.
 τίττειν, bairan, gabairan; οὐ τίτουσα, unbairandei.
 τίλλειν, raupjan.
 τιμᾶν, sveran; vairþon; garahnjan.
 τιμῆ, sverīþa, sverains; andvairþi, vairþs galaubs; εἰς τιμῆν, galaubs.
 τίς, (*quis*) was, warjis, (*uter*) warþ; wileiks, saei; τίς ἄρα, was; τί, wa þau; du we.
 τίς, suns, was; οὐ-τίς, ni washun; μή τίς, ni mannahun; μή τι, ni vaiht; τι, wan.
 τό, þata.
 τοιγχοῦν, inuh þis nu.
 τοίνυν, nu, aþþan nu.
 τοιοῦτος, svaleiks.
 τόκος, vokrs.
 τολμᾶν, gadaursan, anananþjan.
 τόπος, staps, rums.
 τοσοῦτος, svalauds, sva manags, sva siu.
 τότε, þan, þanuh, þanuh þan, bi þe; τότε οὖν *et* τότε καί, þanuh þan.
 τούναντιον, *vid.* ἐναντίον.
 τούνομα, *vid.* ὄνομα.
 τράπεζα, mes, biuds; skattjans.
 τραυματίζειν, gavundon.

τράχλος, hals; halsagga.
 τραχύς; τραχεῖα, usdrusts.
 τρεῖς, þreis.
 τρέμειν, reiran.
 τρέφειν, fodjan.
 τρέχειν, þragjan, rinnan.
 τριάκοντα, þreistigjus.
 τριακόσιαι, þrijahunda.
 τρίβυλος, vigadeina.
 τρίζειν, kriustan.
 τρίς, þrim sinþair-
 τρίτον, þridjo.
 τρίτος, þridja.
 τρίχες, *vid.* θριξ.
 τρόμος, reiro.
 τρόπος, haidus.
 τροφή, fodeins.
 τρυγᾶν, trudan.
 τρυγῶν, hraivadubo.
 τρυμαλιά, þairko.
 τρώγειν, matjan.
 τυγχάνειν, niutan, gatilon.
 τύπος, frisahs.
 τύπτειν, slahan, stautan.
 τυφλός, blinds.
 τυφλοῦν, gablindjan.
 τυφοῦν, ufhauljan; τυφωθείς, ufarhauhiþs; τετυφωμένος, hauþpuhts.
 τυχόν, vaitei.
 ὑβρίειν, anamahtjan
 ὕβρις, anamahts.
 ὑβριστής, ufbrikands.
 ὑγιαίνειν, hails visan; ὑγιαίνων, hails.
 ὑγιής, hails.
 ὑδροποτεῖν, vato drigkan.
 ὕδωρ, vato.
 υἰοθεσία, sunive gadeds, sunive sibja; frastisibja.
 υἱός, sunus.
 ὑμέις, jus; ὁ ὑμῶν, izvar (*plur.*), igarar (*dual.*); τὰ ὑμῶν, izvaros ahtins.
 ὑμέτερος, izvar.
 ὕμνος, hazeins.
 ὑπάγειν, gaggan, galeiþan, garinnan, snivan.
 ὑπακοή, ufhouseins.
 ὑπακούειν, ufhausjan, andhausjan.
 ὕπανδρος, uf vaira.
 ὑπαντάν, gamotjan, gaggan gamotjan, viþragamotjan, viþragaggan.
 ὑπάντησις, *i. q.* συνάντησις.
 ὑπάνω, ufar.
 ὑπάρχειν, visan; τὰ ὑπάρχοντα, aigiu, ahts.
 ὑπεναντίος, andaneifþs.
 ὑπέρ, *c. genit.*, bi (*acc.*), du, in (*gen.*), faur, fram; mais; *c. acc.*, ufar.
 ὑπεραίρεσθαι, ufarhafjan sik, ufarhugjan.
 ὑπεράνω, ufaro.
 ὑπεραυξάνειν, ufarvahsjan.
 ὑπερβαίνειν, ufargaggan.
 ὑπερβάλλειν; ὑπερβάλλον, ufarassau mikils.
 ὑπερβαλλόντως, ufarassau.
 ὑπερβολή, ufarassus, filusna.
 ὑπερέκεινα; εἰς τὸ ὑπερέκεινα, ufarjaina.
 ὑπερεκπερισσοῦ, ufarassau.
 ὑπερεκτείνειν, ufarassau ufþanjan.
 ὑπερεκχύνειν, ufargiutan.

¹ Vid. ad Thess. II, 1, 9.

ὑπερέχειν, ufarvisan; ὑπερέχων, aulhuma; τὸ ὑπερέχον, ufarassus.
 ὑπερηφάνης, mikilþuhts.
 ὑπερηφάνια, hauhhairtei.
 ὑπερηφάνος, hauhhairts.
 ὑπερλίαν, ufar mikil, ufar filu.
 ὑπερνικᾶν, jiukan.
 ὑπεροχή, ufarassus.
 ὑπερπερισεύειν, ufarfulljan.
 ὑπερπερισσῶς, ufarassau.
 ὑπερπλεονάζειν, ufarassjan.
 ὑπερφρονεῖν, mais fraþjan.
 ὑπήκοος, uhausjands.
 ὑπηρέτης, andbahts.
 ὕπνος, sleps.
 ὑπό, c. gen., fram; c. acc., undar, uf.
 ὑπογράφειν, ufmeljan.
 ὑπόδειγμα, frisahts.
 ὑποδεικνύναι, ataugjan, gataiknjan.
 ὑποδεῖν; ὑποδεδεμένος, gaskohs.
 ὑποδέχεσθαι, andniman.
 ὑπόδημα, skohs, gaskoh.
 ὑποκάτω, undaro, uf.
 ὑποκρίνεσθαι ἑαυτόν, us liutein taiknjan sik.
 ὑπόκρισις, liutei, lita.
 ὑποκριτής, liuta.
 ὑπολαμβάνειν, andhafjan; gavenjan.
 ὑπολήνιον, dal uf mesa.
 ὑπομένειν, gabeidan, gaþulan, usþulan, gastandan.
 ὑπομιμνήσκειν, gamaudjan, ufmunnan.
 ὑπόμνησις, maudeins, gamaudeins.
 ὑπομονή, þulains, uspulains, stiviti.
 ὑπόνοια, anaminds.
 ὑποπόδιον, fotubaurd.
 ὑπόστασις, stoma.
 ὑποστῆλλειν; ὑποστῆλλειν ἑαυτόν, uflsiupan.
 ὑποστρέφειν, gavandjan, gavandjan sik.
 ὑποστρωννύναι, ufstraujan.
 ὑποταγή, ulhauseins, uflhnaiveins; ὁ ἐν ὑποταγῇ, uhausjands.
 ὑποτάττειν, uflhnaivjan; ὑποτάττεισθαι, uflhausjan; gakunnan sik.
 ὑποτιθέναι; ὑποτιθεσθαι, insakan.
 ὑποτύπωσις, frisahts.
 ὑποφέρειν, usþulan.
 ὑποχωρεῖν, algaggan, affeiþan.
 ὑπωπιάζειν, usagljan, vlizjan.
 ὕσσωπος, hyssopo.
 ὕστερεῖν, mins haban, minnizo gataujan, van visan; ὕστερεῖσθαι, alafarba vairþan, þarbos þulan; ὕστερηθεῖς, ushaists.
 ὕστέρημα, gaidv, þarba, vaninassus.
 ὕστέρησις, þarba.
 ὕστερον, bi þe.
 ὕστερος, spedists.
 ὑψηλός, hauhs; τὰ ὑψηλά, hauhiþa.
 ὑψηλοφρονεῖν, hauhaba hugjan.
 ὕψιστος; τὸ ὕψιστον, hauhisti.
 ὕψος, hauhiþa, hauhei.
 ὕψου, hauhjan, ushauhjan.
 ὕψωμα, hauhiþa.
 φαγεῖν, matjan, gamatian; τὸ φαγεῖν, mats.
 φάγος, afetja.
 φαίλωνης, hakul.
 φαίνειν, liuhþjan; φαίνεσθαι, gasaiwan (in pass.), ataugjan (sik), gaumjan (in pass.), uskunþs vairþan, uskunþs visan, þugkjan.
 φάναι, qiþan.
 φανερός, svikunþs; φανερόν ποιεῖν,

gasvikunþjan; τὸ φανερόν, bairhitei.
 φανεροῦν, galiuhþjan; bairhtjan, gabairhtjan, atbairhtjan, gavikunþjan; φανεροῦσθαι, ataugjan (sik), gabairhtjan (sik), bairhts vairþan, svikunþs vairþan, svikunþs visan, uskunþs visan.
 φανερώς, andaugjo.
 φανέρωσις, bairhitei.
 φανός vel φανή, skeima.
 φάραγξ, dal.
 φαρμακεία, lubjaleisei.
 φάτνη, uzeta.
 φέγγος, liuhafþ.
 φεῖδεσθαι, freidjan.
 φειδομένως, us gaþagkja.
 φελόνης, i. q. φαίλωνης.
 φέρειν, hriggan, bairan, atbairan; usbeidan; μὴ φέρων, unbairands.
 φεύγειν, þliuhan, afþliuhan, gaþliuhan.
 φήμη, meriþa.
 φθάνειν, snivan, gasnivan, saurbisnivan, gasniumjan.
 φθαρτός, divans, riurs.
 φθειρεῖν, riurjan, fravardjan; φθειρεσθαι, riurs vairþan; φθειρόμενος, riurs.
 φθόγγος, drunjus.
 φθονεῖν, in neiþa visan.
 φθόνος, neiþ.
 φθορά, riurei.
 φιλάγαθος, bleiþs.
 φιλαδελφία, broþralubo.
 φιλαργυρία, faihugeiro.
 φιλάργυρος, faihugairns, faihusfriks.
 φιλαυτός, seinagairns, sik frijonds.
 φιλεῖν, frijon.
 φίλη, frijondja.
 φιλήδονος, frijonds viljan seinana.
 φίλημα, frijons, gafrijons; φίλημα διδόναι, kukjan.
 φιλόθεος, frijonds guþ.
 φιλοξενία, gastigodei.
 φιλόξενος, gastigods.
 φίλος, frijonds.
 φιλόστοργος, friafvamilds.
 φιλοτιμεῖσθαι, biarbaiþjan, usdaudjan.
 φιμοῦν, saurmuljan, munþ saurvaipjan; φιμοῦσθαι, þahan, afdoþuan, afdumbuan.
 φλόξ, lauhmoni.
 φλύαρος, unlaurs.
 φοβεῖσθαι, ogan, saurhþjan, saurhts vairþan, usfilusa vairþan.
 φοβερῖζειν, ogjan; þrafstjan (?).
 φόβος, agis.
 φοίνιξ, þeikabagns.
 φονεύειν, maurþjan.
 φόνος, maurþr.
 φορεῖν, bairan.
 φόρος, gabaur, gild, gilstr.
 φορτίον, haurei, baurþei.
 φραγελλοῦν, usbligvan.
 φραγμός, saþa.
 φράττειν, fraudaminjan.
 φρεναπατᾶν, usluton; φρεναπατᾶν ἑαυτόν, sis fraþjamarzeius visan.
 φρεναπάτης, lutonds.
 φρήν, fraþi.
 φρονεῖν, hugjan, miton, fraþjan; τὸ ἐν φρονῶν, samafraþjis.
 φρόνημα, fraþi.
 φρόνησις, frodei.
 φρόνιμος, froþs, inahs.
 φρονίμως, frodaba.

φρουρεῖν, vitan, fastan.
 φυγή, þlauhs.
 φύεσθαι, uskeian, uskeinan.
 φυλακή, vahtvo, vokains; karkara.
 φυλάττειν, bairgan, fastan, gafastan, vitan; galausjan; φυλάττεισθαι, gafastan.
 φυλή, kuni.
 φύλλον, laufs.
 φύραμα, daigs.
 φυσιοῦν, ufblesan; φυσιοῦσθαι, ufblesans visan.
 φύσις, gabaurþs, vists; φύσει, ussateinai (? ussateinai); παρά φύσιν, aljakuns.
 φυσίωσις, ufsvalleins.
 φυτεύειν, satjan, ussatjan.
 φύτευσις, usateins.
 φωλεός, groba.
 φωνεῖν, vorþjan, atvorþjan, ulvorþjan, ushropjan; haitan; þrukjan.
 φωνή, stibna.
 φῶς, liuhafþ.
 φωτεινός, liuhadeins.
 φωτίζειν, galiuhþjan, inliuhþjan.
 φωτισμός, iuhadei.
 χαίρειν, faginon; goljan; χαῖρε, fagino, hails.
 χαλᾶν, fraletan, athahan, insailjan, vairþan.
 χαλεπός, sleiþis.
 χαλκός, aizasmifa.
 χαλκίον, katils.
 χαλκός, aiz.
 χαμαί, dataþ.
 χαρά, faþeþs.
 χάραξ, graba.
 χαρίζεσθαι, fragiban.
 χάριν, in (gen.); οὐ χάριν, in þize; τούτου χάριν, in þis.
 χάρις, ansts; aviliud, þagks, laun; χάριν ἔχειν, aviliudon, þagk faithaitan.
 χάρισμα, ansts; giba
 χαριτοῦν, ansteigs visan; κεχαριτωμένος, anstai audahafts.
 χεῖλος, vairilo.
 χεῖμαρρός, rinno.
 χεῖμών, vintrus.
 χεῖρ, handus.
 χειρόγραφον, vadjabokos.
 χειροποίητος, hauduvaurhts.
 χειροτονεῖν, gatevjan.
 χείρων, vairsta, ubils; χεῖρον, vairsta.
 χήρα, viduvo.
 χιλίαρχος, þusndifaþs.
 χίλιοι, þusundi.
 χίμαρος, gaitsa.
 χιτών, paida, vasti.
 χιών, snaiþs.
 χοῖκός, airþeins, muldeins.
 χοῖρος, svein.
 χολᾶν, hatizon.
 χορός, laiks.
 χορτάζειν, gasoþjan; χορτάζεσθαι, sad itan, saþs vairþan.
 χόρτος, gras, havi.
 χούς, mulda.
 χρεία, þaurhts, andavizn; χρεῖαν ἔχειν, þaurban, þaurhts visan; gairnjan; χρεῖαν ἔχων, þarbs.
 χρέως, dulgs.
 χρεωφειλέτης, dulgis skula, faihuskula.
 χρήζειν, þaurban.
 χρήμα; χρήματα, faihu.

χρηματίζειν, gateihan, haitan (*in pass.*).
 χρῆσθαι, brukjan.
 χρήσιμος; χρήσιμον εἶναι, dugan.
 χρηστεύεσθαι, sels visan.
 χρηστός, gods, sels; χρηστότερος, batiza.
 χρηστότης, selei.
 χρίειν, salbon, gasalbon.
 χρορίζειν, latjan.
 χρόνος, mel, beihs, weila, jer; ἐπὶ χρόνον, laggai weilai.
 χρυσοῦς, guldeins.
 χρυσός, gulþ.
 χυλός, halts.
 χώρα, land, gavi.
 χωρεῖν, gamotan.
 χωρίζειν, skaidan, afskaidan; χωρίζεσθαι, afgiban sik, skaidan sik, skaidan, skaidnan, gaskaidnan.
 χωρίον (*fundus, prædium*), hugs.
 χωρίς, inuh.
 ψάλλειν, liuþon.
 ψαλμός, psalma, psalmo.

ψευδάδελφος, galiugabroþar.
 ψευδαπόστολος, galiugaapaustaulus.
 ψεύδεσθαι, liugan.
 ψευδολόγος, liugnavaurds.
 ψευδομάρτυρ, galiugaveitvods.
 ψευδομαρτυρεῖν, galiug veitvodjan, geliugaveitvods visan.
 ψευδοπροφήτης, liugnapraufetus, galiugapraufetus.
 ψεύδος, liugn.
 ψεύστης, liugnja.
 ψηφίζειν, rahnjan.
 ψιθυρισμός, haifsts.
 ψιχίον, drauhsna.
 ψυχή, saivala.
 ψυχός, kald, frius.
 ψυχρός, kalds.
 ψωμίζειν, mat giban, fraatjan.
 ψωμίον, hlaihs.
 ψώχειν, bnauan.
 ω, jai; o.
 ὠδὲ, hidre, her.
 ὠδή, saggsvs.
 ὠδὴν, sair.

ὠδίνειν, sitan.
 ὠμος, amsa.
 ὠρα, mel, weila; πρὸς ὠραν, weilohun.
 ὠραῖος, skauns.
 ὠς, sve, svasve; waiva; þande, biþe, sunsei, etiam ad circumscribendum genit. absol. græcum; ὠς c. *partic.*, ei; ὠς ἄν, sve; bi þe; ὠς ὅτι, unte sveþauh.
 ὠσαύτως, samaleiko, sva sama-leiko, sva.
 ὠσει, svasve, sve.
 ὠσπερ, sve raihtis, svasve.
 ὠσπερὶ, svasve.
 ὠστε, þannu, þannu nu, aþþan nu, eiþan; svaei, svaei nu; sve, svasve, * iþ nu sve.
 ὠτίον, auso.
 ὠφελεῖν, botan, du botai visan; ὠφελεῖσθαι, gabatnan, bota sis taujan, þaurft sis gataujan.
 ὠφέλιμος, bruks, þaurfts.

ADDENDA IN GRAMMATICA.

Col. 960 lin. ultim. post : sporta adde : *lukar-nastaþa candelabrum, staua iudex, stoma pannus, vaihra socer,*

Col. 967 lin. 24 post : luscus adde : *hails sanus,*

Col. 968 lin. 7 post : hordeaceus adde : *gumeins humanus,*

Id. Id. lin. 11 post : *seiteins ea adde : sinteins*

Col. 1008 lin. 40 post : *bairhts*) adde : *baitrei (a baitrs),*

Col. 1029 lin. 35 post : δουλεύειν adde : *λατρεύειν.*

Col. 1059 lin. 24 post : Gal. II, 4 adde : *vilvands : ἄπραξ Mth. VII, 15; horinandei : μοιχαλὶς Mc. III, 38; unagands : ἀφοβός Cor. I, XVI, 10; silba*

Col. 1068 lin. 30 post : *siuns adde : Luc. VII, 21*

Col. 1117 lin. 51 post : virgo) adde; Luc. I, 6 *vesun garaihta ba (gr. ἀμφότεροι, scilicet Zacharias et Elisabeth); 7 vas aileisabaiþ stairo jah ba framaldra daya seinaize vesun; Mc. X, 8 sijaina þoba (oi δύο, nempe vir et virgo)*

Col. 1125 lin. 8 post : *ungahabands adde : ἄγαμος unliugaiþs et unqeniþs (inuptus); ἄζυμος unbeistjoþs; ἄναλος unsaltans;*

Id. ead. lin. 9 post : *jands adde : ἄσβεστος un-warnands, ἀφθαρτος undivans, ἀνεπτος unþvahans, non natus unbaurans*

Col. 1131 lin. 45 post : in Deum adde : Luc. VI, 12 *bida guþs oratio Dei, ad Deum*

Col. 1152 adde notam subsequentem :

Ex veteri sup. germanico *wuofan, wuofjan* plorare, plangere, lamentari, etc. Cf. I, 780 sqq. concludendum est, quod ea sit gothici *vopjan* genuina significatio. Ex hoc eodem Lucæ loco et illum Matthæi XI, 16 fragmentarium restituere et nostram ipsorum annotationem castigare licet : in codice adest *anþarauþ....* et Ulfilas *anþar anþaris* scripsit, genitivum post *vopjan*, ut Luc. VII, 32. Sed hoc *anþar anþaris* reflexivi *seina misso* vices gerit, vid. § 200, 2. Jam vero reflexivum in isto Matthæi loco, ubi codices *ἐταίροις* vel *ἐτέροις* legunt, ex parallelo Lucæ loco mutuatum est, habent saltem versiones latinæ (Verc. Ver. Colb.) *ad invicem.*

Col. 1216 lin. 12 post : *þeins sve adde : in himina, jah ana airþai; Mc. I, 22 vas laisjands ins sve valdufni habands jah ni svasve*

Col. 1228 lin. 46 post *uzetin adde : — jah bigetun þata barn liganda (καίμενον, jacentem) in uzetin*

Col. ead. lin. 56 post : *κρυπτῶ*) adde : *wa taujiþ. — galaiþ in þo ulh analaugniþa (ἐν κρυπτῶ)*

Col. ead. lin. ultim. post (ἕως ἄν) adde : *usleiþiþ himins jah airþa, jota ains aiþþau ains striks ni nsleiþiþ af vitoda, unte (ἕως ἄν)*

INDEX ALPHABETICUS IN GRAMMATICAM.

A

A, § 22.
 Ab, vid. Ex.
 Aba, § 82, annot. 2.
 Abbreviationis signa, § 17, 5).
 Absonantia, § 52, 3); § 117;
 § 138.
 Accusativus, § 219.
 — duplex, § 220; id. 4).
 — absolutus, § 221.
 — ad determinandum tempus,
 § 249, 1).
 — in quaestione quam longum?

§ 250, 2) a).
 — cum infinitivo, § 253.
 Accusativæ sententiæ, § 268.
 Activum, § 176.
 Acutio, § 32, 2).
 Ad (circiter) : bi cum accus., §
 239, 3) d).
 — du cum dat., § 246, 3) b).
 — at cum dat., § 246, 3) b).
 — vid. etiam Motum ad.
 — (apud) : new cum accus., §
 246, 3) b) lin.
 Adjectivum, § 97; § 196.
 — pro participio, § 190, 3).

Adverbia, § 135.
 — cum articulo, § 195, IV, 2).
 — ut prædicatum, § 209, 5).
 — ut attributum, § 215, annot. 4).
 — ut modalis, § 242.
 — ad determinandum locum,
 § 244, 1); 245, 1); 246, 2).
 — ad determinandum tempus, §
 247, 1).
 Adverbialis formatio, § 162.
 Adversativæ sententiæ, § 259.
 Adversus : *vipra* cum accus.,
 § 246, 2) b) fin.
 Aþþan, § 260.

— post sententias concessivas, § 281.
 — pro *καί*, § 258, annot. 4.
 — pro *ἀλλά*, § 260, annot. 7.
 — pro *μέν*, § 260, annot. 3.
 — in consecutione, § 262, 2.
Af cum dativo loco genitivi, § 234, annot. 5.
Afar cum dativosequente, § 244, 2) c) fin.
Afar þa:ei tempus determinans, § 282, 3).
Afholon cum genitivo, 234, 4).
Ai, § 28.
Aiþþau, § 261, 1).
 — in disjunctivis interrogationibus, § 261, 2).
Aþþan in conditionalibus sententiis, § 280.
 — elliptice suppressum, § 280, annot. 3, c).
Aigan, § 134, 1).
Ainaha, § 101, annot.
Ainshun indefinitum, § 205, II.
Airs, § 66, annot. 4.
Ak, § 260, 5).
Akei § 260, 5).
 — post concessivas sententias, § 281.
Alja, pro *ἀλλά*, § 260, annot. 7.
Allis, § 262.
Alls indefinitum, § 205, V.
 Amplificatio expressionis, § 284.
An particula interrogantis, § 214, 1) c).
Ana cum dativo, de, propter, § 239, 3) b).
 — — — ad, in, § 244, 2) a).
 — ad determinandum tempus, § 247, 2) c) aa).
 — — — mensuram, § 250, 2) b).
Anabiudan cum infinitivo act., § 177, annot. 4).
Anahaitan cum dativo et acc., § 229, 2).
Anacoluthon, § 285.
And cum acc. ad, § 245, 2) d).
 — — — secus., § 142, 3) a).
 — ad determinandum tempus, § 247, 2) c) aa).
Andþaggkjun cum genit., § 238, 5).
Andhaitan cum dativo et accus., § 229, 2).
Andizuh, § 261.
Andniman cum genit., § 236.
Andvairþis cum dativ., adversus, § 244, 2) f).
Anþar auþaris reciprocum, § 200, 2).
 Anomalie conjugationis, § 134.
 — declinationis, § 93.
 — declinationis vocalicæ, § 85.
 Ante : *faura* cum dat., § 244, 2) c).
 — *faur* cum accus., § 247, 2) c) ee).
 Aoristus, § 181, 4).
 Apud : *at* cum dat., prope, juxta, § 243, 2) b).
 — *bi* cum dat., § 242, 2) b).
 Apocope, § 32, 6).
 Appelativum, § 191.
 Appositio, § 195, III; § 217.

Articulus, § 195.
 — cum adjectivo, § 195, II, 2).
 — cum possessivo, § 101, 6).
 — cum prædicato, § 209, 1).
 Assimilatio, § 55.
 Asyndeton, § 258, annot. 6.
At cum accus. ad determinandum tempus, § 247, 2) c).
 — cum dat., apud, § 244, 2) b).
 — — a, ex, § 245, annot. 1.
 — — ad § 246, 5) b).
 — cum dat. absol., § 247, annot. 3.
Atgiban, cum inf. act., § 177, annot. 5.
Atsaiwan, cum genit., § 237, 3).
 Attractio, § 266.
 Attributum, § 174; § 215.
 Attributivus respectus, § 215.
 Attributivæ sententiæ, § 264.
Au, § 29.
Austo post *ibai*, § 273, 2).
Auhsa, § 90, annot.
Auk, § 262, annot. 1.
 — pro *xal*, § 258, annot. 4.

B

B, 46.
Bai, *bajoþs*, § 198, III, 2) c).
Beidan, cum gen., § 237, 2).
Bi, cum acc. ad circumscribenda distributiva, § 198, IV.
 — — causa, erga, propter, § 239, 3) d).
 — ad determinandum tempus, § 247, 2) c) aa).
 — circum (locale), § 246, 3) c).
 — de, super, § 246, 3) c).
 — intra, in, § 247, 2) c) bb).
 — cum dat., secundum, in modum, § 241, 2) d).
 — cum dat., ad, § 143, annot. 1; § 246, annot. 2.
 — cum dat., prope, apud, § 244, 2) b).
 — cum dat., sub, § 247, 2) c) bb).
Bidjan, § 120, annot. 4.
 — cum gen., § 237, 2).
Biþe ad determinandum tempus, § 282, 2).
Bileiþan, cum dat. et acc., § 229, 2).
Bimaminjan, § 128, annot. 4.
Bisaiwan, cum gen., § 238, 3).
Briggan, § 134, 3).
Brukjan, § 128, annot. 4.
Bugjan, § 128, annot. 4.

C

Cardinalia, § 104; § 198, II.
 Casus, § 61.
 Causalis, 239.
 Causales sententiæ, § 262.
 Circiter : *bi* cum accus., § 247, 2) c) dd).
 Circum : *bi* cum accus., § 246, 3) c).
 Collectiva, § 209, 3).
 Comparatio, § 151.
 Comparativæ sententiæ, § 279.
 Compositio, § 166.
 Concessivæ sententiæ, § 281.
 Concessivus (permissivus), § 185, 1) b).
 Concordantia, vid. Congruentiam.

Conditionales sententiæ, § 280.
 Congruentia prædicati, § 209, 2).
 — attributi, § 215, 1, 1).
 Conjugata verba, § 287.
 Conjugatio, § 113.
 Conjunctiones, § 135, 3).
 Conjunctivus, § 185.
 — pro futuro, § 182, 1) b).
 — pro imperativo, § 186.
 — in relativis sententiis, § 254, annot. 4.
 — in indirectis interrogationibus, § 273.
 Consecutio temporum, § 269.
 Consecutivæ sententiæ, § 262; § 275.
 Consonantes, § 33.
 Consonantica declinatio, § 83.
 — adjectivorum, § 196, II.
 Constructio materialis vocabulorum, § 288.
 Contra : *vipra* cum accus., § 244, 2) f).
 — *andvairþis* cum dat., § 244, 2) f).
 Contractio, § 32, 9).
 Coordinatæ sententiæ, § 257.
 Copula, § 210.
 Copulativæ sententiæ, § 258.
 Correlativa, § 112; § 264, 2) f).
 Cum : *miþ* cum dat., § 240, 4) d); § 241, 2) a); § 244, 2) a).

D

D, § 49.
 Dativus, § 223.
 — post comparativum, § 250, 4).
 — post *vairþan* et *visan*, § 225.
 — loco genitivi, § 227, annot.; 230, annot.
 — ut causalis, § 239, 2).
 — ut instrumentalis, § 240.
 — ut modalis, § 241.
 — ad determinandum tempus, § 247, 2) b).
 — ad determinandum pretium, § 250, 3) a).
 — ad determinandam mensuram, § 250, 4) a) aa).
 Dativi absoluti, § 247, 2) b) cc).
 Dativus commodi, § 230, 1).
Dauran, § 134, 1) 4).
 Debilis conjugatio, § 127.
 Debilitatio, § 52, 4) a).
 Declinatio, § 59.
 Demonstrativa, § 108; § 202.
 Detractio vid. Acutionem.
 Diacritica signa, § 17.
 Disjunctiva sententia, § 261.
 Distributiva, § 105, c).
Du cum inf., § 189, 3) c); § 209, 4); § 254, 2).
 — ab inf. separatum, § 254, annot. 1.
 — cum dativo in prædicatum, § 209, 5); § 211, 1) fin.; § 220, annot. 1.
 — cum dativo, in, § 246, 3) b).
 — — — contra, § 246, 3) b).
 — — — ad, § 246, annot. 2.
 — ad determinandum tempus, § 249, 2) a).
 Dualis, § 187, II.
Duþe ei, § 277.
Duþan, § 134, 1) 10.

Duginnan pro futuro, § 182, 2).
Dum (sub temporale): *bi* cum dat., § 247, 2) c) *ee*).

b

b, § 12, ad hanc litteram; § 50.
ba pro, pro *xai*, § 258, annot. 4.
baqkjan, § 128, annot. 4.
baish, cum accus., causale, § 23¹, annot.
 — per instrumentale, § 240, 4) a).
 — per locale, § 246, 3) d).
bamma cum comparativo, § 197, 5).
bommei pro *hatei*, § 270, 2) annot. 1.
 — pro *bommei ei*, § 278, 3) fin.
ban pro *xai*, § 258, annot. 4.
 — in adversativis sententiis, § 259.
 — ad determinandum tempus, § 282, 1).
 — in consequenti, § 282, annot. 4.
bande in causalibus sententiis, § 278, 3).
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
 — ad determinandum tempus, § 282, 7).
banmu, § 262, 2).
banuh, § 259, 2).
 — in consecutivis sententiis, 262, 2).
 — pro *xai*, § 258, annot. 4.
 — ad determinandum tempus, § 282, annot. 1.
 — in consequenti, § 282, annot. 4.
barbs cum genit., § 237.
baruh, § 259, 2).
 — pro *xai*, § 258, annot. 4.
batei in accusativis sententiis, § 270.
 — pro *ei*, § 276, annot. 2.
 — in causalibus sententiis, § 278.
bau post comparativos, § 197, 4); § 279, 2).
 — in di-junctivis sententiis, § 261, 2).
 — post *ei*, § 276, annot. 6.
 — in conditionalibus sententiis, § 280.
bauhjabai in concessivis sententiis, § 281.
baurban, § 134, 1) 3).
 — cum genit., § 257.
baursts ist cum genit., § 237.
be cum comparativo, § 197, 3).
beei, § 277.
bei in accusativis sententiis, § 270.
 — pro *ei*, § 276, annot. 4.
 — in causalibus sententiis, § 278.
biuþjan cum dat. et accus., § 229, 1).
bizej pro *hatei*, § 270, annot. 1.
bugkjan, § 128, annot. 4.

E

E, § 25.
 Effectivæ sententiæ, § 271.
 Efficacia, § 274.
Ei, § 30.

— relativa particula, § 203, 1) 3) b); § 264, 2) b).
 — in accusativis sententiis, § 270, 1) 2).
 — ad designandum effectum, § 174.
 — ad designandam consecutionem, § 275.
 — ad designandum finem, § 276.
 — ad designandum scopum, § 277.
 — in causalibus sententiis, § 278.
Eiþan, § 262, 2).
 Elisio, § 56, 4).
 Ellipses in simplici sententia, § 255.
 — in composita sententia, § 283.
 Epenthesis, § 57, 2).
 Epexegesis, § 272.
Ex: partitivo, § 235.
 — *af* cum dat., § 248, 2).
 — *at* cum dat., § 245, annot. 1.
 — *fram* cum dat., § 248, 2).
 — *us* cum dat., § 248, 2).
 Explicativæ sententiæ, § 272.

F

F, § 12, haul.; § 47.
Fadrein, § 93, 3).
Faginon cum dat., § 239, 2).
Fairaihan cum genit., § 236.
Fairra cum dat., longe, a, § 245, 2) b).
Fairveitjan cum genit., § 238, 3).
Faur cum genit., prope, secus, § 246, 3).
 — ante, § 247, 2) c) *ee*).
Faura cum dat., propter, præ, § 239, 3) e).
 — ante (locale), § 244, 2) c).
 — adverb. ad circumscribendum perfect., § 181, 2) b) *bb*).
Faurþizej ad determinandum tempus, § 282, 4).
Filaus cum comparativo, § 197, 3).
Filu cum comparativo, § 197, 3).
 — ad circumscribendum superlativum, § 197, annot. 3).
 Finales sententiæ, § 276.
Fon, § 93, 2).
Foris: *utana*, § 244, 2) a).
 Fortis conjugatio, § 117.
Fraihnan, § 12¹, annot. 3).
 — cum genit., § 238, 2).
Fraisan cum genit., § 236.
Fram cum dativ., de, pro, § 239, 3) f).
 — ab, § 245, 2) *bb*).
 — ex, § 248, 2).
Framaþeis visan cum genit., § 234, 4).
Fraqistjan cum dat. et accus., § 229, 1).
Freidjan cum genit., § 238, 4).
Freis visan cum genit., § 234, 4).
Fullafahjan cum dat. et accus., § 229, 2).
Fuljan cum genit., § 257.
Fullnan cum genit., § 237.
Fulls cum genit., § 237.

Fundamentalis forma, § 62.
 Futurum, § 182.
 Futurum exactum, § 183.

G

G, § 40.
Ga— in compositis pro futuro, § 182, annot. 4.
Gafahan cum genit., § 236.
Gagyan, § 134, 4).
Gahailjan cum genit., § 234, 4).
Gahrainjan cum genit., § 234, 4).
Gairnjan cum genit., § 238, 1).
Gamaudjan cum genit., § 233, 5).
Gamunan cum genit., § 233, 5).
Gasakan cum dat. et accus., § 229, 2).
Gasopþjan cum genit., § 237.
Gaveison cum genit., § 238, 5).
 Geminatio, § 55.
 Genitivus, § 233.
 — post articulum, § 195, IV, 5).
 — ut partitivus, § 235.
 — post cardinales numeros, § 198, II, 4) b).
 — post *was*, § 204, annot. 1; § 205, annot. 1.
 — post *ainshun*, § 205, II, 2).
 — post *sums*, § 205, III.
 — post *wazuh*, *warjizuh*, § 205, annot. 9.
 — post *alls*, § 205, V, 2) b).
 — post superlativum, § 216, II, 1) b) *bb*).
 — post substantiva, § 216, II, 1) b) *cc*).
 — in attributo, § 216, II, 1) a).
 — objectivus, § 216, II, 2).
 — in respectu possessivo, § 234.
 — ut causalis, § 239, 1).
 — ut localis, § 246, 1).
 — ut temporalis, § 247, I, 2) a).
 Genus, § 59; § 191, I.
 — predicati, § 209, 1).
 — verbi, § 113; § 176.
 Gothi, nomen, etc., § 1.
 Gradus comparationis, § 102.
Greipan cum genit., § 236.
Gup, § 69, annot. 2.
 Gutturales, § 40 sqq.

H

H, § 41.
Haban ad circumscribendum perfectum, § 181, 2) fin.
 — futurum, § 182, 2).
 — cum genitivo, § 236.
Hailjan sik cum genit., § 234, 4).
Haitan cum inf. act., § 177, annot. 4, c).
Hatjan, § 129, annot.
Hausjan, § 128, annot. 5.
 — cum genit., § 238, 3).
Hilpan cum genit., § 238, 4).
Hindana, cum genit., ab ulteriori parte, § 245, 2) c).
Hindar cum dat., trans, § 244, 2) d).
 — cum accus., post, § 246, 3) f).
His demonstrativum, § 202, III.
 Hypotheticæ sententiæ, § 280.

I

- I*, § 12, ad h. l.; § 23.
Ibai, particula interrogativa, § 214, 2) e).
 — in disjunctivis interrogationibus, § 261, 2).
 — post *ogan*, § 273, 2).
 — pro *iva μή*, § 276, annot. 8.
Idveitjan cum dat. et accus., § 229, 1).
Iþ, § 260.
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
 — post concessivas sententias, § 281.
 — pro *xai*, § 258, annot. 4.
 Imperativus, § 186.
 Imperfectum, § 181.
 Impersonalia, § 187, 2).
 — cum accus., § 219, 3).
 — in attractione, § 266, annot. 3.
 In locale : *in* cum dat., § 244, 2) a).
 — — cum accus., § 246, 3) a); § 249, 2) b).
 — temporale : *du* cum dat., § 249, 2) a).
 — significans contra, adversus, propter : *du* cum dat., § 246, 3) b).
 — — *viþra* cum accus., § 246, 3) b) fin.
 — — *und* cum dat., § 250, 2) b) fin.
 — — *sve*, § 250, annot. 1.
In cum genit., propter, erga, § 239, 3) a).
 — cum dat., ut instrumentale, § 240, 4) b).
 — — ut modale, § 241, 1) b).
 — — ut locale, § 244, 2) a).
 — — ut temporale, § 247, 2) c) aa).
 — cum accus., inter, in, ad, § 246, 3) a).
 — — determinans tempus, § 247, 2) c) aa); § 248, 2) b).
 — — — pretium, § 250, 3) b).
In þammei, dum, § 282, annot. 7.
In þize, propter quod, § 277, ot. 2.
 Indefinita, § 111; § 205.
 Indicativus, § 184.
 — in indirectis interrogationibus, § 273, 1).
 — in oratione obliqua, § 270.
 Infinitivus, § 188.
 — passivi, § 177 passim; § 189, 1).
 — pro substantivo, § 193.
 — in subjectum, § 208, 4).
 — ut objectum, § 252.
 — ut supinum, § 254, I, 1).
 — ut gerundium, § 254, II.
 — post *svaei*, § 275, 2) c).
 — cum accusativo, vid. Accusativum.
Innana cum genit., intus, § 246, 3) a) fin.
 Instrumentalis, § 240.
 Inter : *in* cum dat., § 244, 2) a).
 — *uf* cum dat., § 244, 2) e).
 — *undaro* cum dat., § 244, 2) e).
 Interjectiones, § 135, 4).
 Interpunctionis signa, § 17, 2).
 Interrogatio, § 214.
 — per indicativum, § 184, 1) b).

- Interrogativa, § 100; § 204.
 Interpretativæ sententiæ, § 272.
 Intransitivum pro passivo, § 177, 4).
Intra, intus : *innana* cum genit., § 246, 3) a) fin.
 — *bi* cum accus., § 247, 2) c) bb).
Inuh cum accus., sine, § 213, 3) b); § 244, 2) b).
 Iterativa, § 105, e; § 198, VI.
Iu, § 31.
Ize relativum, § 203, 3) b) aa); § 264, 2) b).

J

- J*, § 12 ad h. l.; § 34.
Ja, § 214, 5).
Jabai in disjunctivis sententiis, § 286, 8).
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
 — in concessivis sententiis, § 281.
Japþe—japþe, § 280, annot. 4.
Jah inter duos imperativos, § 186, annot. 6.
 — in copulativis sententiis, § 258, 1).
 — loco participii, § 258, annot. 5.
 — pro *ðe*, § 259, annot. 5.
Jah—jah, § 258, 1).
Jah ni, § 258, 2) et ibid. annot. 11.
Jai, § 214, 5).
Jains demonstrativum, § 202, IV.
Ju pro *xai*, etiam, § 258, annot. 4 fin.

K

- K*, § 42.
Kar-ist cum genit., § 238, 3).
Kaupatjan, § 128, annot. 4.
Kausjan cum genit., § 236.
Kunnan, § 134, 1) 2).

L

- L*, § 36.
 Labiales, § 46.
-laus, § 213, 3) a) bb).
Laus visan cum genit., § 234, 4).
 Lectionis signa, § 17.
Leikinson cum genit., § 234, 4).
 Linguales, § 49.
 Liquidæ, § 36.
Liugan, § 178, annot. 2.
 Localis, § 244.
 Loci determinatio, ibid.
Lukan, § 122, annot.
Luston cum genit., § 238, 1).

M

- M*, § 37.
Magan, § 134, 1), 1).
Mahts visan, § 266, annot. 3.
 — cum inf. act., § 177, annot. 4, d).
Mais pro comparativo, § 197, 2).
 — cum comparativo, 197, annot. 1.
Manna, § 93, 1).
 — ut indefinitum, § 205, annot. 4.

- Mannahun* indefinitum, § 205, II.
 Mensuræ determinatio, § 250.
 Medium, § 133; § 178.
μὲν — δὲ, § 260, annot. 3.
Menofhs, § 86, annot.
 Metathesis, § 56, 3).
Miþ cum dat., cum instrumentale, § 240, 4) d).
 — — modale, § 241, 2) a).
 — — locale, § 244, 2) b).
 — — inter, § 244, 2) a).
Miþþanei ad determinandum tempus, § 282, 6).
Misso, § 200.
 Modalis, § 241.
 Modales sententiæ, § 279.
 Modus, § 113; § 184.
Motan, § 134, 1) 11.
 Motus ad : per dativum, § 243.
 — per *bi* cum dat., § 243, annot. 1, § 246, annot. 2.
 — per *du* cum dat., § 246, annot. 2.
 — per *ana* cum dat., § 244, 2) a).
 — per *in* cum acc., § 246, 3) a) et ibid. annot. 1.
 Motus ab ('ex') : *us* cum dat., § 239, 3) c); § 245, 2) a) cc).
 — *utana*, *utapro* cum gen., § 245, 2).
 Motus in, localiter : *ana* cum dat., § 244, 2) a).
 — *in* cum acc., § 246, 3) a).
 — *and* cum acc., § 245, 2) d).
 — temporaliter : *du* cum dat., § 249, 2) a).
 Mutæ, § 40 sqq.

N

- N*, § 38.
Namo, § 90, annot.
Nauhan, § 134, 1) 7).
Ne, § 214, 5).
 — particula interrogantis, § 214, 2).
 Negatio, § 213.
 — repetita, § 213, 4).
 Neutrum in subjecto ad masc. et fem. relatum, § 208, 3).
 — in prædicato, § 209, 4) b).
New cum acc., prope, ad, § 246, 3) b).
Newa cum dat., apud, § 244, 2) b).
Ni, § 213.
 — cum indefinitis, § 205, II.
 — in adversativis sententiis, § 260, annot. 6.
Ni — nih, § 258, 2).
Ni þatainei-ak jah, § 258, 1).
Nibai, particula interrogantis, 214, 2) c) fin.
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
Nih in copulativis sententiis, § 258, 2).
 — in hypotheticis sententiis, § 280.
Nih—nih, § 258, 2).
Niu, particula interrogantis, § 214, 2) b).
Niutan cum genit., § 236.
 Nomen proprium, § 94; § 194.
 — peregrinum, § 94.
 Nominalis formatio, § 142 sqq.
 Nominale objectum, § 219.

Nominativus ut subjectum, § 207.
— repetitus, § 220, annot. 2.
Nu, § 262, 2).
Numerale, § 104; § 198.
— cum articulo, § 195, IV, 1).
Numerus, 60; § 113; § 187, II;
§ 192.
— prædicati, § 209, 2).
Nunu, § 262, annot. 5.

O

O, § 12 ad h. l.; § 26.
— ut interjectio ad vocativum,
§ 212, 2).
Ob : *faura* cum dat., § 239,
3) e).
Objectum, § 174; § 218.
Objectivæ sententiæ, § 267.
Ogan, § 134, 1) 12.
Optativus, § 185, 1) a).
Oratio obliqua, 271.
Orationis partes, § 58.
Ordinalis, § 105; § 198, III.

P

P, § 48.
Paragoge, § 7, 1).
Participium, § 103.
— activum, § 190, 1).
— passivum, § 190, 2).
— pro substantivo, § 193, 2).
— cum articulo, § 196, II, 2)
c) cc) et dd).
— ut attributum, § 215, annot. 7.
— loco infinitivi, § 252, annot.
2; § 253, annot. 2.
Partitivus, vid. Genitivum.
Passivum, § 132; § 177.
— pro medio, § 178, 2) c).
— in subordinatis sententiis,
269, 2).
Per : *us* cum dat., § 239, 3) c).
— *hairh* cum accus., § 240, 4)
a); § 246, 3) d).
Peregrina vocabula, § 94.
Perfectum, § 180, 4); § 181, 2).
Permissivum, § 185, 1) b).
Personæ, § 113; § 187.
Personalia pronomina, § 106; §
190.
Pleonasmus, § 284.
Pluralia tantum, § 192, 1).
Pluralis cum pluribus substanti-
vis in singulari numero constru-
ctis, § 209, 4); § 217, 2).
— vid. etiam Numerum.
Plusquamperfectum, § 181, 3).
Possessiva, § 107; § 201.
Post (ad) : per dativum, § 243
— *bi* cum dat., § 241, 2) d).
— *afar* cum dat., § 244, 2) c),
§ 247, 2) c) ee) fin.
— *hindar* cum accus., § 246, 3)
f).
— *in* cum accus., § 246, 3) a).
— *afar* cum accus., § 247, 2) c)
ee) fin.
Præ : *faura* cum dat., § 239, 3)
e).
Prædicata verba, § 211.
Prædicatum, § 174; § 209.
— loco modalis, § 242, annot.
1, b).
Præpositiones, § 135, 2); § 251.
— repetitæ, § 251, annot. 2.
— adverbiales, § 251, annot. 4.

Præsens, § 180.
— pro perfecto, § 180, 4).
— pro futuro, § 182, 1).
— in subordinatis sententiis,
§ 269, 4).
Præsens historicum, § 180, 3).
Præteritum, § 181 sqq.
— pro præsentem, § 180, annot. 2.
— ut perfectum in subordinatis
sententiis, § 268, 4).
Pro, dat. commodi, § 230.
— *in* cum genit., § 239, 3) a).
— — cum accus., § 250, 3) b).
— *fram* cum dat., § 239, 3) f).
— *us* cum dat., § 240, 4) c).
— *und* cum dat., § 250, 2) b)
fin.
Productio, § 32, 1).
Pronomen, § 106; § 199.
Pronominalis formatio, § 182.
Prope, § 246, 3) a).
Proportionalia, § 198, V.
Propria vocabula, § 94; § 194.
Propter : *in* cum genit., § 239,
3) a).
— *faura* cum dat., § 239, 3) e).

Q

Q, § 44.
Qiman cum *in* vel *ana* cum dat.,
§ 246, annot. 1.

R

R, § 59.
Rad ces, § 136.
Raihtis, § 262.
Reciprocum, § 200.
Reduplicatio, § 124.
Reflexivum (pronomem), § 199,
4).
Reflexivum pro intransitivo, §
176, 4).
— pro passivo, § 177, 5).
— pro medio, § 178, 2) a).
Reiks, § 66, annot. 5.
Relativæ sententiæ, § 264.
Relativum, § 109; § 203; § 264.
[Ruptio, § 32, 5).

S

S, § 12 ad h. l.; § 59.
Sa demonstrativum, § 202.
Sad itan cum genit., § 237.
Saei relativum, § 203; § 264.
Sah demonstrativum, § 202, II.
— ut relativum, § 202, II, 1) b);
§ 264, 2) a).
Sama, § 198, annot. 2, b).
Scriptura, § 10.
Scopus, § 277.
Secundum : *bi* cum dat., § 241,
1) d).
Secus : *and* cum accus., § 142,
3) a) fin.
Semivocales, § 54 sqq.
Sententia, § 174.
Sibilantes, § 52.
Sik cum verbo, § 176, 4); § 177,
5); § 178, 2) a) bb).
Silba, § 200, II.
— cum possessivo, § 202, 4).
Sildaleikjan cum genit., § 239,
1).
Sine : *inuh* cum accus., § 223, 3)
b); § 244, 2) b).
Singularis, vid. Numerum.

Sis cum verbo, § 178, 2) a) aa).
Skaman sik cum genit., § 239,
1).
Skula visan cum genit., § 234,
3).
Skulan, § 134, 1) 6.
— pro futuro, § 182, 2).
Skulds visan, § 266, annot. 3.
— — cum infin. act., § 177, annot.
4, d).
Standan, § 123, annot. 1.
Stirps, § 140.
Sub : *bi* cum dat., § 247, 2) c)
cc).
— *in* cum acc., § 246, 3) a).
— *uf* cum acc., § 246, 3) e).
— *undar* cum acc., § 246, 3) e).
Subjectum, § 174; § 206.
Subordinatæ sententiæ, § 263.
Substantivum, § 59; § 191.
— pro infinitivo, § 193, 1).
— pro participio, § 193, 2).
ut attributum, § 215, annot. 6.
Suhjon et *Suhjan*, § 128, an-
not. 3.
Sums indefinitum, § 205, III.
Sunsei temporale, § 282, 2).
Super, in : *ana* cum dat., § 239,
3) b).
— *bi* cum accus., § 239, 3) d).
— *fram* cum dat., § 239, 3) f).
— *ufar* cum dat., § 244, 2) e).
— — cum accus., § 246, 3)
e).
Superlativum, § 102, 2); § 151,
b); § 197, II.
Supinum per infinitum, § 254,
1).
Svaei consecutionem significans,
§ 275, 2).
Svalauds demonstrativum, § 202,
IV, 1).
Svaleiks demonstrativum, § 202,
IV, 2).
Svasve — *sva*, § 279, 1).
Sve, circiter, § 250, annot. 1.
— ut relativum, § 264, 2) e).
— consecutionem designans, §
275, 2).
— in comparativis sententiis,
§ 279, I, 1).
— temporale, § 282, 2).
Sveþauh in adversativis senten-
tiis, § 260, 4).
— cum *jabai*, § 280, annot. 6.
— in concessivis sententiis,
§ 281.
Sveþauh ei, § 281.
Syncope, § 32, 7).
Syntaxis, § 174.

T

T, § 51.
Tau, § 70, annot. 1.
Temporalis, § 241.
Temporales sententiæ, § 282.
Tempus, § 113; § 179.
Thema, § 62.
Tans : *hindar* cum dat., § 244,
2) d).
— — cum acc., § 246, 3) f).
— *hindana* cum genit., § 245,
2) c).
Transitivum pro reflexivo, § 176,
4); ibid. annot.
— pro passivo, § 177, 5); ibid.
annot. 2.

- pro medio, § 178, 2) b).
 Transitus consonantium, § 56.
- U**
- U*, § 12 ad h. l.; § 24.
 -u in interrogationibus, § 214, 1) b); § 261, 2).
Uf cum dat., sub (ubi?), § 244, 2) e) fin.
 — cum accus., sub (quo?), § 246, 3) e).
Ufar, cum dat., super, in, § 244, 2) e).
Ufarskadvjan cum dat. et accus., § 229, 1).
 -uh, particula copulativa, § 258, 1); ibid. annot. 6.
 — ad circumscribendum participium, § 258, annot. 5.
 — ante *han*, § 259, annot. 1.
 — pro *ðe*, § 259, annot. 5.
 — demonstrativa particula, § 202, 11).
Un-, § 213, 3) a) aa).
Und cum acc., ad, § 248, 2) c).
 — cum dat., pro, § 250, 2) b).
Und patei, quamdiu, § 282, annot. 8.
Undar cum acc., sub, § 246, 3) e) fin.
Undaro cum dat., sub, § 244, 2) e) fin.
Unkarja visan, cum genit., § 238, 3).
Unte, § 262, 1).
 — in accusativis sententiis, § 270, 1).
 — in causalibus sententiis, § 278.
 — temporale, § 282, 5) et 7).
Us cum dat. pro partitivo, § 216, annot. 6; § 235, annot.
 — cum *visan*, § 234, annot. 5.
 — instrumentale, § 240, 4) c).
 — modale, § 241, 2) c).
 — locale, ab, ex, § 245, 2) a) rc).
- causale, ex, per, § 239, 3) c).
 — temporale, ex, § 248, 2).
Usdreiban cum dat. et accus., § 229, 1).
Uskiusan cum dat. et accus., § 229, 2).
Usqiman cum dat. et accus., § 229, 1).
Usvairpan cum dat. et accus., § 229, 1).
Utapro cum genit., ex, § 245, 2) a) cc) fin.
Utana, cum genit., ex, § 245, 2) a) cc) fin.
- V**
- V*, § 12 ad h. l.; § 35.
Vaihts indefinitum, § 205, II.
Vairhan ad circumscribendum præ. pass., § 182, 2) b) bb); et 4) b) aa).
 — pro futuro, § 182, annot. 6, b).
 — cum dat., § 225.
 — cum acc. (temporale), § 253, 5).
 — prædicativum verbum, § 211.
 — impersonale, § 253, 5).
 — — cum sequenti *ei* cum indic. vel copulativa sententia, § 275, 1).
Vairhs visan cum genit., § 234, 3).
 Valor numericus litterarum, § 14.
Vans visan cum genit., § 237.
 Variatio sermonis, § 286.
Varjan cum dat. et accus., § 229, 2).
Vato, § 90, annot.
Vegs, § 66, annot. 4.
Veitvods, § 66, annot. 5.
 Verbale objectum, § 252.
 Verbalis formatio, § 153.
 Verbum, § 176.
Vipra cum accus., contra, adversus, § 244, 2) f).
 — — obviam, adversus, § 246, 3) b) fin.
- Viljan**, § 134, 2).
 — cum infin. act., § 177, annot. 4, c).
Visan (esse), § 134, 5).
 — ad circumscribendum præ. pass., § 181, 2) b) aa) et 4) b) bb).
 — cum dat., § 225.
 — cum genit., § 234, 1).
 — vid. etiam Copulam.
Visan (manere), prædicativum verbum, § 211.
Vitan, § 134, 1) 8.
 Vocativus, § 212, 1).
 Vocales, § 20.
 Vocalica declinatio, § 64.
 — adjectivi, § 196, I.
Vopjan cum genit., § 239, 1).
- W**
- W*, § 12 ad h. l.; § 45.
Wapar interrogativum, § 204, III).
Waparuh indefinitum, § 205, IV).
Wan interrogativum, § 204, IV, 3).
Warjis interrogativum, § 204, II).
Warjizuh indefinitum, § 205, IV).
 — distributiva efformans, § 198, IV).
Was interrogativum, § 204, I).
Washun indefinitum, § 205, II).
Wazuh indefinitum, § 205, IV).
 — distributiva efformans, 198, IV).
Welunds interrogativum, § 204, IV, 2).
Wileiks interrogativum, § 204, IV, 1).
- X**
- X, § 43.
- Y**
- Y, § 27.
- Z**
- Z, § 53.

ORDO RERUM, QUÆ IN GRAMMATICA CONTINENTUR.

INTRODUCTIO. De lingua gothica § 1 *seqq.*; dialectis § 4; alienigena eius parte § 5; litteratura § 6; populis quibus vernacula fuit § 7; proprietatibus § 8; grammatica § 9.

I CAP. DE SCRIPTURA ET PROLATIONE.

A. De scriptura. De litteris § 10; adinventione scripturæ § 11; figura et habitu § 12; episematibus § 12; vi numerica § 14; ordine § 15; nominibus § 16; signis lectionis § 17; gothicis vocabulis ad scripturam relatis § 18.

B. De prolatione § 19.—I De vocalibus § 20; brevibus et longis § 21; a § 22; i § 23; u § 24; e § 25; o § 26; y § 27; ai § 28; au § 29; ei § 30; iu § 31; productione, correptione, absonantia, debilitatione, fractione, apocope, syncope, hiatu, contractione § 22.—II De consonantibus § 33; 1 Semi-vocalibus: j § 34; v § 35; 2 Liquidis: l § 36; m § 37; n § 38; r § 39; 3 Mutis a) gutturalibus: g § 40; h § 41; k § 42; x § 43; q § 44; w § 45; b) labialibus: b § 46; f § 47; p § 48; c) lingualibus: ð § 49; þ § 50; t § 51; 4 Sibilantibus: s § 52; z § 53. De consonantium connexionibus § 54; geminatione § 55; transitu § 56; paragoge, epenthese, metathesi, elisione § 57.

II CAP. DE VOCABULORUM FLEXIONE. De partibus orationis § 58.

A. De declinatione.—I De substantivo: genere § 59; numero § 60; casibus § 61; themate § 62; declinatione partita in vocalicam et consonanticam § 63.—A. De vocalica declinatione § 64 s. 1) quando radicis vocalis est a § 66 s. q.

2) quando i § 75 s. q. 3) quando u § 78 s. q. 4) quando r § 83 s. q.; de anomalis declinationis vocalicæ § 85 s. q.

B. De consonantica declinatione § 88: a) de masculino § 89; b) neutro § 90; c) feminino § 91 s. q.; anomalis § 93. De declinatione nominum propriorum et peregrinorum § 94 s. q.

—II De adjectivo § 97.—A. De declinatione vocalica § 98 s. q.

—B. De consonantica declinatione § 101. De gradibus

comparationis § 102. De participiis.—III De numeralibus:

a) cardinalibus § 104; b) ordinalibus; c) distributivis; d)

multiplicativis; e) iterativis § 105.—IV De pronomibus:

a) personalibus § 106; b) possessivis; c) demonstrativis

§ 108; d) relativo § 109; e) interrogativis § 110 s. q.; inde-

fnitis § 111; g) correlativis § 112.

B. De conjugatione § 115. De tribus conjugationis classi-

bus § 114 s. q. exhibitur paradigma generale § 116.—I De

activo. De prima conjugatione; a) absonante § 177 s. q.;

b) reduplicante § 124 s. q. De secunda conjugatione § 127

s. q. De tertia conjugatione § 131.—II De passivo § 132.

—III De medio § 133. De anomalis § 134.

C. De inflexibilibus § 135.

III CAP. DE VOCABULORUM FORMATIONE.

De radicibus § 136 s. q. De transformatione § 138. De ver-

bis fortibus deperditis § 139. De stirpe § 140 s. q.

A. De nominum formatione.—I De substantivo § 142: 1)

derivatione sine formationis elemento § 143; 2) derivatione cum formationis elemento § 144 sqq. — II De adjectivo § 149 sq. De comparatione § 151.

B. De pronominum formatione § 152.

C. De verborum formatione. — I De prima conjugatione § 153. — II De secunda conjugatione § 154 sqq. — III De tertia conjugatione § 160 sq.

D. De adverbiorum formatione § 162. — I De adverbii modi § 163. — II De adverbii loci § 164. — III De adverbii temporis § 165.

E. De formatione per compositionem § 166. — I De nominum compositione: 1) substantivorum § 167; 2) adjectivorum § 168; 3) numeralium § 169. — II De pronominum compositione § 170. — III De particularum compositione § 171 sq. De limitibus vocabulorum formationis § 173.

IV CAP. DE VOCABULORUM CONNEXIONE, SIVE SYNTAXI.

A. De partibus orationis relative ad syntaxim spectatis. — I De verbo; 1) de genere: 1° activo § 176; 2° passivo § 177; 3° medio § 178. 2) De tempore § 179: 1° præsente § 180; 2° præterito § 181; 3° futuro § 182; 4° futuro exacto § 183. 3) De modo: 1° indicativo § 184; 2° conjunctivo § 185; 3° imperativo § 186. 4) De persona et numero § 187. 5) De infinitivo et participio § 188: 1° infinitivo § 189; 2° participio § 190. — II De nomine 1) substantivo: A de nomine appellativo; 1° de genere § 191; 2° numero § 192; commutatione substantivi cum infinitivo et participio § 193. B. De nomine proprio § 194. De articulo § 195. 2) De adjectivo; forma vocalica et consonantica § 196. De comparativo, superlativo § 197. 3) de numerali § 198. 4) De pronomine: A personali § 199; reciproco § 200; B possessivo § 201; C demonstrativo § 202; D de relativo § 203; E interrogativo § 204; F indefinito § 205.

B. De sententia simplici.

I. De subjecto, attributo, copula § 206: 1° de subjecto § 207 sq.; 2° attributo § 209; 3° copula § 210. De verbis attributivis § 211. De vocativo § 212. De negatione § 213. De interrogatione § 214.

II. De attributivo respectu: 1° de nomine ut attributo § 215; 2° de genitivo ut attributo § 216; 3° de appositione § 217.

III. De objectivo respectu § 218: 1) De nominali objecto; A accusativo § 219 sq.; B dativo § 223 sqq. De verbis cum dativo et accusativo § 229. De dativo commodi § 230 spp. C De genitivo § 233: possessivo § 234; partitivo § 235 spp. D De causali § 239. E De instrumentali § 240; F modalis § 241, 243. De adverbio § 242. G De indicatione loci 1° in quaestione ubi? § 244; 2° in quaestione unde? § 245; 3° in quaestione quo? § 246. H De indicatione temporis 1° in quaestione quando? dativi absoluti § 247; 2° in quaestione ex quo? § 248; 3° in quaestione quamdiu? § 249. J De indicatione mensurae § 250. Scholia in præpositiones § 251. 2) de verbali objecto: infinitivo § 252. De accusativo cum infinitivo § 253. De infinitivo cum *du* ut supino et gerundio spectato § 254. De ellipsis objecti § 255.

C. De sententiis complexis § 256. I De coordinatis sententiis § 257: 1) de copulativa sententia § 258; 2) de adversativa sententia § 259, 260; 3) de disjunctiva sententia (et disjunctiva interrogatione) § 261; 4) de causali et consecutiva sententia § 262.

II. De subordinatis sententiis § 263: 1) de attributiva et relativa sententia § 264, 265; de attractione § 266; 2) de objectiva sententia § 267. — A. Objectiva sententia in stricto sensu seu accusativa (dativa, genitiva) et subjectiva sententia § 268; de consecutione temporum § 269. 1° De nudo *quod* post *dicere*, etc., § 270, 271; de epegetica (explicativa) sententia § 272; de indirecta interrogatione § 273. 2° De effectiva sententia § 274; consecutiva § 275. 3° De finali sententia iudicante scilicet *finem* § 276; *scopum* § 277. — B. De causali sententia § 278. — C. De modalis sententia: 1° comparativa § 279; 2° hypothetica § 280; 3° concessiva § 281. — D. De temporali sententia § 282; de ellipsis in complexis sententiis § 283.

D. Appendix. De pleonasmis § 284. De anakolutho § 285. De mutatione in modo dicendi § 286. De conjugatione verborum § 287. De constructione vocabulorum § 288.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. MARTINUS TURONENSIS.		EPISTOLARUM LIBRI DECEM.		145
<i>Prolegomena.</i>	9	LIBER PRIMUS.	<i>Ibid.</i>	
Confessio Trinitatis.	11	LIBER II.	177	
TICHONIUS AFER.		LIBER III.	199	
<i>Prolegomena.</i>	13	LIBER IV.	221	
LIBER DE SEPTEM REGULIS.	15	LIBER V.	245	
REGULA PRIMA. — De Domino et corpore ejus.	<i>Ibid.</i>	LIBER VI.	265	
REGUL. II. — De Domini corpore bipartito.	19	LIBER VII.	285	
REGUL. III. — De promissis et lege.	22	LIBER VIII.	313	
REGUL. IV. — De specie et genere.	33	LIBER IX.	327	
REGUL. V. — De temporibus.	46	LIBER X.	357	
REGUL. VI. — De recapitulatione.	53	MAXIMUS GRAMMATICUS.		
REGUL. VII. — De diabolo et corpore ejus.	55	Notitia Cavæi.	405	
HILARIUS DIACONUS.		EPISTOLA ad Augustinum (hic tantum memorata, requirenda autem Patrolog. tom. XXXIII, col. 81).	407	
<i>Prolegomena.</i>	63	MAMERTINUS.		
COMMENTARIUS in duodecim epistolas B. Pauli. <i>Ibid.</i>		PANEGYRICUS Juliani Augusti, seu <i>Gratiarum actio</i> pro consulatu, sequente, in appendicis vicem. <i>Vita Juliani.</i>	429	
QUÆSTIONES UTRISQUE TESTAMENTI (hic memoratae, requirendæ autem inter spuria S. Augustini, Operum hujus S. Patris tom. III, part. II).	67	PUBLIUS VICTOR.		
NOVATUS CATHOLICUS.		<i>Monitum in urbis Romæ descriptionem.</i>	435	
SENTENTIA de humilitate et obedientia.	<i>Ibid.</i>	SCRIPTIO URBIS ROMÆ.	437	
ANONYMUS.		ULFILAS.		
Exhortatio ad monachos.	71	<i>Prolegomena.</i>	461	
Exhortatio ad sponsam Christi.	77	SCRIPTURÆ SANCTÆ VERSIONIS IN LINGUAM GOTHICAM fragmenta quæ super sunt.	497	
S. AMBROSII OPERUM COMPLEMENTUM.		APPENDIX.		
Sermones tres ex codice Sessoriano, præcedente præfatione.	89	GRAMMATICA GOTHICÆ LINGUÆ (in quam consulendus index et ordo rerum specialia quæ superius repeties).	879	
AURELIUS SYMMACHUS.		GLOSSARIUM GOTHICÆ LINGUÆ.	1237	
<i>Prolegomena.</i>	141			

S. MARTINUS TURONENSIS.

Confessio S. Trinitatis

TICHONIUS.

Liber de septem regulis

HILARIUS DIACONUS.

Commentarius in duodecim epistolas B. Pauli

Quaestiones utriusque Testamenti (*hic memoratae, requirendae autem inter Spuria S. Augustini, hujus Patris Operum tom. III, part. II*)

NOVATUS CATHOLICUS.

Sententia de humilitate et obedientia

ANONYMUS.

Exhortatio ad monachos

Exhortatio ad sponsam Christi

S. AMBROSII OPP. SUPPLEMENTUM.

Sermones ex codice Sessoriano

AUREL. SYMMACHUS.

Libri decem epistolarum

MAXIMUS GRAMMATICUS.

Epistola ad Augustinum (*hic tantum memorata, requirenda autem Patrol. tom. XXXIII, col. 81*)

MAMERTINUS.

Panegyricus Juliano Augusto dictus

PUBLIUS VICTOR.

Descriptio urbis Romae

ULFILAS.

Scripturae sanctae versionis in linguam Gothicam fragmenta quae supersunt

Grammatica Gothicoe linguae

Glossarium Gothicoe linguae